UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianae, 1661

I. Decretum Gratiani.

urn:nbn:de:hbz:466:1-62953

Visual Library

DECRETVM ABBREVIATVM, SIGILLATIM CVNCTA ATTINGENS.

Liber Decreti divisus est in tres partes: quarum Prima est de Distinctionibus, Secunda de Causis, Tertia de Consecratione. Prima pars distincta est in Distinctiones centum & unam.

PRima Distinctio tractat de jure naturali & humano, jus ipsum naturaliter ejusq; species omnes diffiniens, & inter jus scriptum & non scriptum differentiam ponens. Columna 1.

Secunda, de jure Quiritum sive Romanorum, ipsum per species diffiniens 3.

Tertia, juris canonici varia nomina distinguit, breviterque exponit 4.

Quarta, ad quid leges inventæ sunt: & quid sacri canones mandent 9.

Quinta, quomodo jus naturale est immobile: nec obstat quod ibi ponitur 6.

Sexta, an illusiones nocturnæ ad peccatum imputentur: & circa finem prosequitur de juris naturalis dignitate 8.

Septima, ponit legislatores: ostendendo qualiter jus incœperit 10.

Octava, ponit differentiam inter jus naturale & consuetudinem 11.

Nona, auctoritate & exemplo probat constitutiones hominum juri naturali cedere 14.

Decima, ostendit quòd leges Imperatorum vincuntur à canonibus 17.

Vndecima, dicit consuetudinem legib. approbatis cedere 21.

Duodecima, habet laudabilem consuetudinem esse servandam: quæ nec canonib. sacris, nec veritati, nec bonis morib. obviet 24.

Decima tertia, vult quòd contra jus naturale non admittatur dispensatio: nisi in fuga majoris mali 29.

Decima quarta, quòd quis non debet minus peccatum committere, ut aliud majus evitare possit 30.

Decima quinta, notat de tempore quo sacri canones, libriq; & concilia celebrata fuerunt: & quæ opuscula sunt admittenda 31.

Decima sexta, ponit quòd canones Apostolorum sunt recipiendi: postea ostendit quo tempore, & quo residente in Papatu, vel imperio quodlibet concilium est celebratum 37.

Decima septima, dicit non concilia, sed conventicula celebrari sine Papa 46.

Decima octava, ostendit quòd provincialia concilia nihil generaliter possunt constituere: ideò consequẽter declarat ad quid sint utilia, & quoties in anno, & quo tempore anni, & cujus auctoritate sunt celebrãda, & quòd metropolitanus nihil debet exigere ab Epis. ad concilium conveniẽtib. Addit de pœna Episcopi, qui vocatus ad synodum non venit 49.

Decima nona, vim Decretaliũ ostendens dicit mandata ecclesiastica devotè servanda 54.

Vigesima, dicit quòd in causis diffiniendis sacri canones: in exponenda verò sacr. scriptura sancti doctores attenduntur 60.

Vigesima prima, tractat de diversis ordinibus & gradib. ministrorum, docẽdo qui sunt executores sive ministri canonũ, à majori usq; ad infimum. Et differentias ministrorum locorũ assignat, probans quòd major à minori non debet judicari 62.

Vigesima secunda, de dignitate Romanæ Ecclesiæ, & quarundam aliarum 67.

Vigesima tertia, de ordinatione ministrorum incipiens à Romano Pontifice, & descendes usque ad ostiarium 70.

Vigesima quarta, de examinatione ordinandorum 79.

Vigesima quinta, de officiis clericorum, incipiendo ab ostiario, & ascẽdendo usq; ad Episcopum, circa medium distinctionis inchoat tredecim præcepta regulæ Apostolicæ, & prosequitur ibi, Oportet Episcopum esse sine crimine. Et inde nacta occasione, ponit varias significationes hujus nominis, crimen. Et ostendit quod sit morale & quod veniale 80.

Vigesima sexta, exequitur secundùm præceptum Apostolicæ regulæ, Oportet Episcopum esse unius uxoris virum 85.

Vigesima septima, probat quòd nolentes vovere cõvenientiã, ad sacros ordines promovendi non sunt, assignans differentiam inter solenne & simplex votum 87.

Vigesima octava, probat quòd clericis habere uxores nõ licet in Ecclesia occidẽtali, addẽs de subdiaconatu, qui olim prohibitus nõ erat. Vid. quod ibi notatur 90.

Vigesima nona, ostendit quædã capitula tradita esse ex causa, quædam ex tempore, quædam ex loco, quædam ex persona 95.

Trigesima, quia dictum fuit 28. dist. sup. quòd sacerdotes non debent à se abjicere uxores suas prætextu religionis, hic dicit quòd ex causa fuit hoc statutum, scilicet propter quosdam hæreticos, qui conjugia detestabantur ib.

Trigesima prima, probat & ponit exempla in terminis, qualiter clerici continere debent, & quòd ab omnib. est servanda continentia, nisi ab orientalibus 99.

Trigesima secunda, adhuc prosequitur de continentia clericorum. Et dicit quòd constituti in quatuor sacris ordinib9 tenentur continere, & si habent publicas concubinas, nullus eorum Missam audiat 103.

Trige-

Trigesima tertia, ostendit quòd bigami, corpore vitiati, usurarii publicè pœnitentes, lusores in scena, ludentes, furiosi, arreptitii, accipiētes meretrices in uxores, & concubinas habentes, promoveri non possunt 109.
Trigesima quarta, ponit quòd oportet Episcopum vitare nimiam familiaritatem domesticarum personarum, & etiam consanguinearum, & quòd venari non licet 111.
Trigesima quinta, agit de tertio capitulo Apostolicæ regulæ, Oportet ordinandum non esse violentum 117.
Trigesima sexta, exponendo illud, prudentem, dicit quòd clerici debent habere peritiam literarum sacrarum 119.
Trigesima septima, ostendit quòd clerici non debent libros gentilium respicere, peritiam tamen secularium scientiarum debent habere 121.
Trigesima octava, probat quòd literis debet esse eruditus sacerdos, & canones ignorare non debet. Ignorantia enim ipsi est periculosa 126.
Trigesima nona, ostendit quòd oportet Episcopum esse prudentem, in negotiis sæcularibus, ut sua cautela reddantur Ecclesiæ indemnes 129.
Quadragesima, prosequitur quintum capitulum Apostolicæ regulæ, Oportet Episcopum esse ornatum. Et primò de ornatu interiori, qui cōsistit in virtutib. ib.
Quadragesima prima, tractat de ornatu, qui cōsistit in gravitate, incessu, habitu, & temperantia potus & cibi 133.
Quadragesima secunda, declarat illud, hospitalem 135.
Quadragesima tertia, illa duo, pudicum, & doctorem 137.
Quadragesima quarta, illud, non vinolentum, quod est pars ejus quod dicimus f. 35 dist. 140.
Quadragesima quinta, illud, nō percussorem 143.
Quadragesima sexta, illud, non litigiosum 149.
Quadragesima septima, illud, non cupidum, domui suæ bene præpositum 151.
Quadragesima octava, illud, nō neophytum 154.
Quadragesima nona, prædicta præcepta Apostolicæ regulæ sub compendio, & breviter recapitulat. Et ponit causas & rationes quare criminosi & vitiosi non debent in Episcopos promoveri 155.
Quinquagesima, agit de lapsu & reparatione clericorum 158.
Quinquagesima prima, de curialibus sive officiariis, ratiociniis obligatis, judicibus & advocatis ordinandis, vel non 178.
Quinquagesima secunda, de præposterationе sacrorum ordinum, sive de clerico per saltum promoto 180.
Quinquagesima tertia, de curiæ annexis in Clero vel monasterio recipiendis, vel non. Et ibi probat quare curiales & aliter obligati ordinandi non sunt 181.
Quinquagesima quarta, de servis à non Dominis manumissis non promovēdis, nisi libertatem sint consecuti ibid.
Quinquagesima quinta, de corpore vitiatis, bigamis, illiteratis, publicè pœnitentibus ordinandis, vel non 188.
Quinquagesima sexta, de filiis Presbyterorum, & natis de fornicatione & adulterio non ordinandis 192.
Quinquagesima septima, de baptizatis in ægritudine an ordinentur 196.
Quinquagesima octava, de Monachis non ordinandis sine licentia Abbatis ibid.
Quinquagesima nona, de laicis literatis non subitò ordinandis ibidem.
Sexagesima, ostendit ex quibus ordinibus aliquis eligendus sit in præpositum, vel Decanum, vel Archipresbyterum, vel Episcopum. colum. 198.
Sexagesima prima, ostendit quòd laici non sunt eligendi in Episcopos, sed postulandi ibid.
Sexagesima secunda, ostendit quòd clericorum est eligere, & populi consentire 199.
Sexagesima tertia, probat quòd nullo modo laici debent se ingerere electione Episcoporum 205.
Sexagesima quarta, ponit quo tempore & quibus præsentib. debent Episcopi consecrari 216.
Sexagesima quinta, dicit quòd præsentibus omnibus Episcopis comprovincialib. vel se excusantibus debet Episcop. consecrari ab Archiepiscop. Et ibi dicit, quòd si cæteris ordinationi Episcoporum consentientibus duo vel tres contradicant, obtineat plurimorum sententia 218.
Sexagesima sexta, de promotione Archiepiscopi, qui ab omnib. Episcopis comprovincialibus est ordinandus, & non est consecrandus à paucioribus quàm à tribus. colum. 221.
Sexagesima septima, de promotione sive ordine Presbyterorum ibidem.
Sexagesima octava, dicit quòd illi qui sunt ordinati ab illis, quos non constat esse Episcopos, iterū sunt ordinandi. Sive determinat de ordinatione non iteranda, & de Chorepiscopis ibid.
Sexagesima nona, quòd prima tonsura clerici de manu Abbatis potest suscipi. Vel dic quòd determinat de non ordinatis, ne in ecclesia Dei ministrent 223.
Septuagesima, tractat ne quis ordinetur sine titulo 224.
Septuagesima prima, ne quis ordinetur à non suo Episcopo ib.
Septuagesima secūda, ne ignotus clericus sine literis dimissoriis, sive commendatitiis recipiatur. colum. 226.
Septuagesima tertia, ostendit qualiter literæ formatæ & dimissoriæ fiant 227.
Septuagesima quarta, tractat an invitis ordines conferantur. colum. 228.
Septuagesima quinta, de tempore & die consecrationis Episcoporum, necnon de temporib. ordinationum aliorum clericorum. colum. 221.
Septuagesima sexta, de jejuniis quatuor temporum: & quare sunt jejunanda 233.
Septuagesima septima, ponit qualiter clerici sunt per gradus ordinandi. & etiam tractat de interstitiis temporum 237.
Septuagesima octava, in qua ætate sunt sacerdotes ordinandi. colum. 239. 11.
Septuagesima nona, repetit de ordinatione summi Pontificis, quæ à solis Cardinalibus fieri debet. colum. 240.
Octuagesima, in quibus locis sunt ponendi Episcopi vel Archiepiscopi 243.
Octuagesima prima, epilogādo docet quòd ordinandus in Episcopum debet esse sine crimine: nec

clerici mulieribus cohabitare debent 244.
Octuages. secunda, docet quòd Episcopus his qui suis manibus laborare non possunt, providere debet: & addit quòd si quis ministrorum fornicationem committat, & agat pœnitentiã, ex dispensatione potest in ordinibus remanere 251.
Octuagesima tertia, docetur quòd prælatus non solùm à peccato immunis esse debet, sed etiam peccatis aliorum consentire non debet 254.
Octuagesima quarta, vult quòd prælatus sit vigilans circa defensionem pauperum, relevationem oppressorum, & curationem monasteriorum 255.
Octuagesima quinta, tractat de hospitalitate clericorum, quæ est Episcopis necessaria 257.
Octuagesim. sexta, probat quòd oportet Episcopum esse doctorẽ, ut sciat subditos corrigere. Item liberalem circa patientes necessitatem, & non circa histriones 258.
Octuagesima septima, probat quòd viduis, orphanis & oppressis, Episcopus debet dare subsidium. col. 263.
Octuagesim. octava, dicit quòd clerici cupiditatis causa negotiatores esse non debent: sed pietatis causa curam orphanis, & viduis impendere 265.
Octuagesima nona, dicit quòd oportet Episcopum esse domui suæ bene præpositum, ut sciat in dispensatione rerum Ecclesiæ regulam esse observandam 269.
Nonagesima, docetur qualiter litigiosi corripiendi sunt, & non ordinandi, tractans de licitis & honestis operibus 271.
Nonagesima prima, de modo cantandi in ecclesia, etiam de electi potestate. Dicit etiam quòd si clericis sua beneficia non sufficiant, possunt sibi necessaria quærere artificio suo licito 273.
Nonages. secunda, dicit quòd magis corde, quàm vocibus cantandum est 274.
Nonagesima tertia, de obedientia minorũ erga majores, & quòd nullus debet communicare inimicis Romanæ Ecclesiæ 276.
Nonagesima quarta, de legato Romani Pontific. qui impediendus non est: & impedientes sunt excommunicandi. Probat etiam quòd major in officio, minori vices suas committere potest: & de præsumptione Archidiaconorũ. colum. 285.
Nonagesima quinta, dicit quòd etiam præsentib. Episcopis Presbyteri quamvis eis subditi, possunt sacra mysteria celebrare, & prædicare 286.
Nonagesima sexta, dicit quòd laicis (etiam Imperatoribus) non licet aliquem ordinare, vel de rebus Ecclesiarum judicare 290.
Nonagesim. septima, dicit quòd precibus Ecclesiæ Imperator & cæteri Principes possunt eam juvare: subjicientib. Ecclesiam Romanam legationem undecunq; sine signatis apicibus non recipere 299.
Nonagesim. octava, dicit quòd clerici peregrini & ultramarini, sine testimonio quinque Episcoporum recipiendi non sunt 301.
Nonagesima nona, dicit de primatibus & potestate eorum, qualiter nullus est appellandus universalis 302.
Centesima, tractat de pallio, & usu ejus 304.
Centesima prima & ultima, dicit unam provinciã in duas non dividendam 308.

¶ *Secunda pars, quæ est de Causis, distincta est in Causas xxxvi. quarum qualibet plures sub se quæstiones continet.*

¶ *Prima causa quæstiones habet septem.*

Prima, quærit utrum vendere spiritualia sit peccatum. fol. sic. colum. 308.
Secunda, an pro ingressu ecclesiæ vel monasterii pecunia sit exigenda vel persolvenda. fol. non. colum. 352.
Tertia, utrum præbendas ecclesiæ emere sit simonia. fol. sic. 356.
Quarta, utrum ille reus criminis sit, cujo pater pro eo ignorante simoniam commisit. fol. ignorantia facti, non juris, excusat esi. colum. 363.
Quinta, utrum liceat ei retinere quod pater pro eo simoniacè acquisivit. fol. de rigore juris non, de misericordia secus 367.
Sexta, utrum ignoranter à simoniaco ordinati sunt abjiciẽdi, vel non fol. probata ignorantia misericorditer tolerantur 369.
Septima, utrum renuncians suæ hæresi in Episcopali dignitate sit suscipiendus. fol. rigor vult eum deponi, sed dispensatio sustineri. colum. 370.

¶ *Secunda causa habet octo quæstiones, & in ea quinta præcedit quartum.*

Prima, quærit utrum in manifestis sit ordo juris servandus. sic, nisi sint notoria 282.
Secunda, utrum spoliatus ab aliquo sit judicandus. Non ante restitutionem 391.
Tertia, quâ pœnâ sint feriendi in accusatione deficientes. Talione 392.
Quinta, utrum accusatore deficiente reus sit cogendus ad purgationem. Non, nisi infamia publica laboret 395.
Quarta, an duorum testimonio Episcopus sit condemnandus. sic 404.
Sexta, quo remedio causa sublevatur. Appellatione: quæ tamen ei danda non est, qui causa dilationis appellat 406.
Septima, an laici, vel monachi, vel quilibet inferiorum ordinum sint admittendi in accusatione majorum. Non, de jure novo. colum. 419.
Octava, qualiter accusatio fieri debeat. fol. in scriptis 436.

¶ *Tertia causa quæstiones xi. complectitur.*

Prima, utrum restitutio sit faciẽda quibuslibet spoliatis. fol. sic, nisi in certis casibus. Nam infamatus, apostata, justè spoliatus, præcisus & suspectus, non sunt restituendi 438.
Secũda, quærit de induciis, quo spacio sint dandæ: an post restitutionem tantùm, an post vocationem ad causam quibuslibet concedendæ sunt. solut. ad arbitrium judicis 440.
Tertia, quo spacio mensium sint utrique concedendæ. fol. ut prius 442.
Quarta, utrum infames sint recipiendi ad testimonium. solut. non, nisi contra sui similes 444.
Quinta, an testes domestici vel inimici sint producendi. fol. non. colum. 446.

Sexta,

Sexta, utrũ reus extra Provinciam sit producendus. sol. nõ. 450
Septima, utrũ criminosus possit esse judex. sol. sic, ab Ecclesia toleratus. 454
Octava, utrũ Episcopus possit ab uno judicari. sol. nõ nisi à xii. Episcopis: reservata sententia summo Pontifici. 459
Nona, utrũ accusatores vel testes in absentem vocem accusationis vel testificationis exhibere valeant. sol. non. 460
Decima, utrum deficientes in uno capitulo, sint admittendi ad sequentia. sol. non. 463
Vndecima, utrum accusatus in accusatorẽ possit convertere accusationem. sol. non, nisi in majori crimine. 464
¶ *Quarta causa habet quæstiones vj.*
Prima, an in excommunicatione constitutus, alium accusare valeat. sol. non. 465
Secunda, an infra xii. annos in criminali causa quis testificari possit. sol. non. 467
Tertia, an ab accusatione prohibitus possit esse testis. sol. nõ. ibi.
Quarta, an idem possit esse accusator & testis. sol. non. 469
Quinta, an si vocatus ad causã non veniat, sit excommunicandus. sol. sic, nisi justam absentiæ causam probaverit. 471
Sexta, an calumniator in propria causa sit audiendus. sol. sic, si causa non sit criminalis. ibid.
¶ *Quinta causa habet vj. quæstiones.*
Prima, quã pœnã sit feriẽdus qui famosum libellũ scribit. sol. anathemate, nisi scripturã probaverit. 472
Secunda, quoties quis sit ad causam vocandus antequam excommunicetur. sol. non tantùm semel, sed bis. 473
Tertia, an per procuratorem quis causam agere valeat criminalẽ. sol. non, nisi sit persona illustris. Causam verò injuriarũ civilem, sic. 474
Quarta, an absq; synodali audientia Episcopus sit damnandus. sol. non. 479
Quinta, an sit habendus pro inimico, qui aliquem accusat. sol. nõ, si hoc faciat ex claritate. 476
Sexta, quã pœnã sit plectendus, qui non probat objecta. sol. talione. 478
¶ *Sexta causa quæstiones v. habet.*
Prima, utrũ criminosi vel infames religiosum Episcopũ possint accusare de simonia. Nõ. 480
Secunda, si Episc. accusationem in accusantem cõvertere voluerit, an ejus verbo simplici fides adhibenda sit: Non. 487
Tertia, an liceat petere judiciũ Episcopi alterius Provinciæ. Nõ, nisi in causa damnationis. ibid.
Quarta, cujus judicium sit expetendũ, cùm Episcopi Provinciæ in sua sententia discordant. Archiepiscoporum & Episcoporum vicinæ Provinciæ. 489
Quinta, an accusatore deficiẽte reus sit ad probationẽ cogendus. Non, sed bene ad purgationem, si laboret infamia. 491
¶ *Septima causa habet ij. quæstiones.*
Prima, utrũ vivente Episcopo alius poterit in eadẽ ecclesia ordinari. Nõ, nisi trãsferatur vel cedat. Tamẽ pro infirmitate vel senectute datur sibi coadjutor. 491
Secunda, utrũ hi qui cesserunt causã infirmitatis, sanitate recepta possint cathedram repetere. Non. 511
¶ *Octava causa quæstiones v. colligit.*
Prima, utrum liceat Episcopo sibi successorem eligere. Non. 512
Secunda, an amicorũ patrocinia in electione valeant. Non. 519
Tertia, an sit simonia, post electionẽ pro indemnitate Ecclesiæ juramentum præstare. Sic, si pactum super hoc præcessit. ibid.
Quarta, an liceat clericis declinare judicia Episcopi de crimine accusati ante sententiæ tempus. Non ante condemnationem, nisi per appellationem. 520
Quinta, an accusatus coram Apostolico, sine ejus literis debeat reverti. Non. 521
¶ *Nona causa habet iij. quæstiones.*
Prima, an ordinatus ab excõmunicato ejiciendus sit. Non, si ignoravit illum esse excommunicatum. 521
Secunda, an liceat Archiepiscopo vel Episcopo clericos alterius ordinare. Non, sine literis proprii Episcopi. 523
Tertia, an liceat Archiepiscopo clericos sui suffragãnei absolvere vel damnare. Nõ, nisi data negligentia, vel appellatione interposita. 426
¶ *Decima causa quæstionib. iij. est contenta.*
Prima, an ecclesia cum omnẽ dote ad Episcopũ pertineat, vel ad ejus ordinationes. Sol. sic. 532
Secunda, an liceat Episcopo res Ecclesiæ distrahere. Sol. non, nisi in certis casibus. 535
Tertia, quid à singulis ecclesiis nomine cathedratici valeat exigere. Sol. duos solidos. 540
¶ *Vndecima causa habet iij. quæstiones.*
Prima, an clericus ante civilẽ judicem sit trahendus. Non. 544
Secunda, quã pœnã dignus sit qui clericum ad secularẽ judicẽ traxit. Excommunicatione. 557
Tertia, quã pœnã dignus sit, qui sententiã Episcopi non servaverit. Depositione. ibid.
¶ *Duodecima causa quæstiones continet quinq;.*
Prima, an liceat clericis proprium habere. Non, regularib. 587
Secunda, an res Ecclesiæ possint dare. Non, nisi in casib. 597
Tertia, utrum clerici acquisita de rebus Ecclesiæ possint relinquere, quibus voluerint. Non, nisi Ecclesiæ. 620
Quarta, quib. possint clerici relinquere, quæ de suis & Ecclesiæ rebus provenerunt. Partim Ecclesiæ, partim hæredib. 621
Quinta, an liceat clericis testamentum facere. Sic, de propriis rebus. 622
¶ *Decima tertia causa habet ij. quæstiones.*
Prima, utrum decimæ sint dãdæ ratione territorii, vel personæ. Sol. ratione utriusque. 624
Secunda, an jus percipiendi & solvendi decimas tollatur ratione temporis. Sol. sic. 626
¶ *Decima quarta causa habet vj. quæstiones.*
Prima, an liceat clericis in judicio sua repetere. Sic. 637
Secunda, an super reb. Ecclesiæ testes ejusdẽ sint audiẽdi. Sic. 638
Tertia, an præter sortẽ aliquid accipere sit usura. Sic. 639
Quarta, an liceat clericis vel laicis usuras accipere. Non. 640
Quinta, an eleemosynæ sint de usuris faciendæ. Non. 642
Sexta, an usurarii possint pœnitentiam agere. Non, si habeant unde possint restituere. 645

Sexta, qui jusjurandū de propinquitate firmare debent. Sol. propinqui & vicini. 1133
Septima, an incestuosi filii repetantur. Sol. non. 1136
Octava, si consanguinei ignoranter cōjuncti simul possint remanere. Sol. non, nisi ex dispensatione Papæ in quinto gradu, vel supra. ibid.
Nona, an matrimoniū per falsos testes separatū, si postea apparuerit ecclesiam fuisse deceptā, sit redintegrandum. Sol. sic. 1138
Decima, si relicta alicujus in secundas nuptias transierit, an proles ex eis suscepta poterit cōpulari consanguineis prioris viri. Sol. non. 1141

¶ *Trigesima sexta & ultima causa habet duas quæstiones.*

Prima, an virginem opprimēs raptum committat. Sic. 1143
Secunda, an rapta raptori nubere possit. Vtique. 1144

¶ *Tertia pars est de Consecratione: quæ quinq; distinctiones duntaxat complectitur.*

Prima, agit de consecratione Ecclesiarum, & missarum celebratione. 1147
Secunda, de sacramento Eucharistiæ. 1164
Tertia, de festivitatib. per anni circulum celebrandis. 1198
Quarta, de baptis. sacramento. 1205 (junio. 1240
Quinta, de cōfirmatione & je-

DECRETI TOTALIS MATERIA PER METRA NOTATUR SEQUENTIA.

Decretum Domini Gratiani tres habet partes principales. Prima est de distinctionibus, quæ sunt una supra centum. Et singulas distinctiones singuli versus sequentes luculenter aperiunt.

1 PRIMÒ legat quisque divinum jus hominisque. Col. 1.
2 Altera dat textum quo nosces jura Quiritum. 3
3 Canonico varia juri dat nomina terna. 4
4 Quarta docet legum quæ causa, modusque statuti. 5
5 Ius naturale probat immutabile quinta. 6
6 Sexta notat vitium distinctio ludificatum. 8
7 Septima signat eos qui leges composuēre. 10
8 Parte sub octava mores naturaque pugnant. 11
9 Nona statuta tenet naturæ cedere juri. 14
10 ¶ In decima Regum leges canon superabit. 17
11 Canonis & sæcli superatur legibus usus. 21
12 Id quod Roma tenet, discretio sæpè relinquit. 24
13 Si perplexum te reddunt mala, tunc minus imple. 29
14 Non faciat levia: quo quis vitet graviora. 30
15 Canonis hæc ortum dabit, apocryphosque libellos. 31
16 Suadet apostolici vim canonis ista teneri. 37
17 Auctor sit Papa, si concilium celebretur. 46
18 Dicitur hic quòd bis synodus celebretur in anno. 49
19 Hæc decretalis referat quid epistola possit. 54
20 Bisdena Papæ sanctorum dogmata cedunt. 60
21 Inferior summum non judicat hac prohibēte. 26
22 Ista locos distinguit & ordinat ecclesiarum. 67
23 Ordinat hæc omnes, majores, sive minores. 70
24 Post examen honos est ordinis attribuendus. 79
25 Optat apostolus hic, quòd sit sine crimine præsul. 80
26 Sit post baptisma contentus conjuge sola. 85
27 Nullus post factum præsumat nubere votum. 88
28 Ista sacratorum connubia pagina damnat. 90
29 Hac loc⁹, & causa, tempus, persona morantur. 95
30 ¶ Cōnubiū ter dena probat cōtra Manicheos. ib.
31 Tangitur hic quòd cōtineant offerre volētes. 99
32 Defere presbyterū, qui scortā palā retinebit. 103
33 Lusori bigamóve sacer non traditur ordo. 108
34 Fœmina pontifici persona domestica non sit. 111
35 Non violentus præsul, sed sobrius esto. 117
36 Instruit hæc prudens quòd debeat esse sacrandus. 119
37 Hæc prohibet legere gentilia metra sacrarū. 121
38 Scripturas sacras sacrandus scire jubetur. 120
39 Vult hæc pontifices callere negotia sæcli. 129
40 ¶ Internis pars dena quater virtutib⁹ ornat. ib.
41 Sit modus ingressu, cunctis, verboq;, cibóq;. 133
42 Clericⁱ hospitiis peregrinos collocet omnis. 135
43 Factis & verbis doctor sis, atq; pudicus. 137
44 Vites ingluviem, convivia, sive tabernas. 140
45 Atq; cave quenquam palma linguáve ferire. 143
46 Respuit hæc hominē distinctio litigiosum. 149
47 Non benè præpositos domui cupidosque repelle. 151
48 Abjicitur sacrandus in hac, si neophytus sit. 154
49 Crimina non delet reliquorum, crimine vinctus. 155 (lapsus. 168
50 ¶ An reparetur, habet pars quinquagesima
51 Sacrari vetat hæc homines quos pondera stringunt. 178 (do. 186
52 Præpositus primo datus hic præposterus or-
53 Est ratione quis annexos ordinet ullos. 181
54 Hæc prohibet seryos sine libertate sacrari. ib.
55 Cæsos ista viros rejicit, membrisq; carentes. 188
56 Condēnatur in hac generatio presbyterorū. 192
57 Qui baptizatur æger, manet ordinis expers. 196
58 Hæc vetat abbate monachos nolente sacrari. ib.
59 Officium negat hæc nisi sit benè quisq; probatus. ibidem.
60 ¶ In sacris præsul vult sexagesima quòd sit. 198
61. Non

61 Non in pontifices laicos assumere debes. 199
62 Clerus, plebs, princeps, hic eligit, hæc petit, hic vult. 204
63 Vsurpans laicus id ut eligat, audiat istam. 205
64 Pars hæc pontifices jubet à tribus esse sacrandos. 216
65 Vt sacretur ab omnibus archiepiscopus, hæc vult. 218
66 Cùm dissensio sit, à pluribus edita stabunt. 221
67 Presbyter institui valet hic à præsule solo. ib.
68 Si dubius præsit quos ordinet, hi resacrentur. ibidem.
69 Si benedictus erit, lectoratum dabit abbas. 223
70 ¶ Expertes tituli pars septuagesima pellit. 224
71 Respice dicta patrum, ne promoveas alienum. ibid.
72 Vlli non detur missoria, ni rogitetur. 226
73 Illius hæc nobis formam distinctio præbet. 227
74 Invitus nullus erit hic ad sacra trahendus. 228
75 Distinguit tempus hæc, in quo promoveantur. 231
76 Temporibus vult hæc nos jejunare quaternis. 233
77 Rectos indicat hæc modulos interstitiorum. 237
78 Ista dat annorum numerum quo promovearis. 239
79 Ad Cardinales spectat electio Papæ. 240
80 ¶ Vrbes præsulib. pars octogesima tradit. 243
81 Crimine quòd careat sacrandus, in hac replicatur. 244
82 Præsul pauperibus dabis: & lapsos reparabis. 251
83 Nunquam peccatis consensum des alienis. 254
84 Solicitus quòd sis, & monogamus, jubet ista. 255
85 Non præsul fies, hospes nisi nosceris esse. 257
86 Corrigito, doceas, des: sed non turpibus ullis. 258
87 Libertos, inopes, viduas defendere debes. 263
88 Respuitur clerus opus exercens, & avarus. 265
89 Ista beneficia te dispensare docebit. 269
90 ¶ Placat discordes pars nonagesima fratres. 271
91 Arte parabis opes, nisi sint satis ecclesiæ res. 273
92 Hæc plus corde probat Domino, quàm voce canendum. 274
93 Hæc dat obedire majoribus inferiores. 276
94 Sublevita vices Papæ gestare valebit. 285
95 Presbyteris præsente licent hîc præsule multa. 286
96 Hic secli princeps non ordinet ecclesiæ res. 290
97 Ecclesiæ precib. huic princeps auxilietur. 299
98 Vult jus muniri peregrinos quinque sigillis. 301
99 Vniversalem nullum sinit ista vocari. 302
100 Pallia prælatis donat centesima multis. 304
101 Absit ut una duos habeat provincia patres. 308.

DECRETI SECVNDA PARS PRINcipalis est de causis: quæ sunt xxxvj.

¶ Prima causa.
Causa prior labem condemnat simonialem.
¶ Septem quæstiones primæ causæ.
1 ¶ Delinquit qui res mercatur spirituales. 308
2 Ecclesias intrans non cogatur dare nummos. 352
3 Si pro præbendis dederis quid, dicêre Simon. 356
4 Ignaros maculant natos delicta paterna. 363
5 Vult rigor ut linquat natus sibi quæ pater emit. 367
6 Ordinet ignaros si quos Simon, tolerantur. 369
7 Abjurans hæresin præsul poterit tolerari. 370.
¶ Secunda causa.
Accusare docet, ac appellare secunda.
¶ Octo quæstiones secundæ causæ, & in ea quinta præcedit quartam.
1 ¶ Si sit causa patens, juris non quæritur ordo. 382
2 Nemo suis rebus dijudicet expoliatum. 391
3 Talio punit eos qui falso crimina ponunt. 392
4 Si cadit accusans, se non purget reus inde. 395
5 Per testes binos præsul convincitur aptos. 404
6 Qui causas differt appellans rejiciatur. 406
7 Arguit inferior majorem crimine vinctum. 419
8 Mandato legis datur accusatio scriptis. 436.
¶ Tertia causa.
Tertia restituens tempus dabit induciarum.
¶ Vndecim quæstiones tertiæ causæ.
1 ¶ Singula restituit jus omnibus exspoliatis. 438
2 Inducias debet varias spoliatus habere. 440
3 Induciis varium dat tertia quæstio tempus. 442
4 Accusare nequit hominem vir turpis honestum. 444
5 Ipsa domestica vox nulli nocet, aut inimica. 446
6 Sub censore reum proprio producere debes. 450
7 Hic non condemnet, similis quem culpa remordet. 454
8 Solus pontificem judex non judicet unquam. 459
9 Pellitur accusans absentem, testificansque. 460
10 Submoveri à reliquis testem defectus in uno. 463
11 Mutua nunquam sit delatio jure vetante. 464.
¶ Quarta causa.
Quarta quis accuset, quis possit testificari.
¶ Sex quæstiones quartæ causæ.
1 ¶ Accusare nequit aliquos anathemate vinctus. 465
2 Impubes testis in causa criminis haud est. 467
3 Qui nequit accusare, nequibit testificari. ibid.
4 Testis & accusans nemo simul esse valebit. 469.
5 Non est stringendus anathemate, qui nequit esse. 471
6 Pontificis delator agit civilia tantùm. ibid.
¶ Quinta causa.
Quinta vocare docet, delatorem que ferire.
¶ Sex quæstiones quintæ causæ.
1 ¶ Multant scriptorem famosi flagra libelli. 472
2 Est condemnandus semel, & bis, terque vocandus. 473
3 Nemo procuret crimen, civilia curet. 474
4 Præsulis in synodo sit condemnatio sola. 475
5 Celans crimen obest multò plus quàm manifestans. 476
6 Aut caput, aut lingua delatori capuletur. 478

¶ Sexta causa.
Sexta dat infames, delatos atque forenses.
¶ Quinque quæstiones sextæ causæ.
1 ¶ Non accusabunt infames simonialem. 480
2 Accusans verbo non vincis simplice præsul. 487
3 Quærere judicium nunquam debes alienum. ib.
4 Externi veniant, si sit sententia discors. 489
5 Si cadit accusator, erit reus exoneratus. 491.
¶ Septima causa.
Septima pontificē tangit cathedram repetentē.
¶ Duæ quæstiones septimæ causæ.
1 Præsule vivente nullus det pontificatum. 491
2 Nec cathedram repetit præsul, quam sponte reliquit. 511
¶ Octava causa.
Octava legitur desertio pontificalis.
¶ Quinque quæstiones octavæ causæ.
1 ¶ Vult jus ne statuat successorem sibi præsul. 512
2 Nullus amicorum mihi prosit ut eligat inde. 519
3 Detur ab electo vitandi cautio damni. ibid.
4 Linquendus non est (nisi sit sententia) præsul. 520
5 Ad dimissa redire ne quis Papæ sine scriptis. 521.
¶ Nona causa.
Solvere non vetat alienos, atque ligare.
¶ Tres quæstiones nonæ causæ.
1 ¶ Bannit⁹ præsul nequit ordinis esse minister. 521
2 Alterius patriæ clerum tondere vetamus. 523
3 Pontificis clerum primas non ordinet ullum. 526.
¶ Decima causa.
Dena dat, in sacra quid sumat episcopus æde.
¶ Tres quæstiones decimæ causæ.
1 ¶ Basilicæ juri subduntur pontificali. 532
2 Nullius ecclesiæ præsul fructus alienet. 535
3 Nil præter solidos præsumat quærere binos. 540.
¶ Vndecima causa.
Præfigens undena forum ligat, atque relaxat.
¶ Tres quæstiones undecimæ causæ.
1 ¶ Non coram laico clericus producitur ullus. 544
2 Officii punit tales suspensio culpas. 557
3 Seu bona, seu mala sit sententia, dico timendā. ib.
¶ Duodecima causa.
Ecclesiæ res ac proprias bissena docebit.
¶ Quinque quæstiones duodecimæ causæ.
1 ¶ Cleric⁹ hic aliquid propriū prohibetur habere. 587
2 Accipiens vel emens res ecclesiæ, sibi reddat. 597
3 Linquas ecclesiæ, totū quod habebis ab illa. 620
4 Ex re communi quæsitas divide terras. 621
5 Si fortasse voles testari, de proprio des. 622.
¶ Tredecima causa.
Tertia post decimam decimas & funera tractat.
¶ Duæ quæstiones tredecimæ causæ.
1 ¶ Ecclesiæ dandæ baptismali decimæ sunt. 624
2 Tempora longa trahunt jus funeris & decimarum. 626.
¶ Decima quarta causa.
Improbat usuras post denam quarta voraces.
¶ Sex quæstiones decimæ quartæ causæ.
1 ¶ Quisque potest licitè sua quærere, dummodo non plus. 637
2 Pro propria valet ecclesia quis testificari. 638
3 Si tulerit plus quā dederit quis, fœnus habetur. 639
4 Non petat usuras laicus vel clericus ullas. 640
5 Ex malè quæsitis eleemosyna non fit egenis. 642
6 Si malè parta tenet, dignè non pœnitet ullus. 649
¶ Decima quinta causa.
In dena quinta furor & mulier memorantur.
¶ Octo quæstiones decimæ quintæ causæ.
1 ¶ In furia pœnā nō des: nam sat furor urget. 647
2 Pro patrociniis non quærat munera clerus. 652
3 Sola voce nequis condemnari mulieris. ibid.
4 Nullas luce Dei causas tractare valemus. 654
5 Infami detur purgatio probra neganti. 655
6 Extorquenda rei pœnis confessio non est. ibid.
7 Solus non tollit præsul, quem præstat honorem. 657
8 Ordine non sumpto tua te probra facta repellent. 659.
¶ Decima sexta causa.
In sexta decima præbent monachi sacramenta.
¶ Septem quæstiones decimæ sextæ causæ. Et in ea quinta quæstio tertium locum occupat.
1 Dantur in hac monachi pastores ecclesiarum. 661
2 Pleno possessas dabit abbas jure capellas. 683
3 Ecclesias jure terræ non vendicat abbas. 685
4 Temporis ecclesiæ tollit præscriptio jura. 686
5 Hæc quadragena dabit domibus jus religiosis. 693
6 Vsurpans sine judicio rem, decidet à re. 694
7 Si dedit ecclesiam laicus, non hanc retinebis. 696
¶ Decima septima causa.
Septima post decima prohibet dissolvere vota.
¶ Quatuor quæstiones causæ decimæ septimæ.
1 Nulli facta Deo liceat dimittere vota. 707
2 Gonsaldus tenuit sua quæ dimiserat æger. 708
3 Abbas ad propria monachū nunquā finat ire. 709
4 Dum reddit illicitè, quę cōtulit illa manebūt. 710.
¶ Decima octava causa.
Fratribus abbatem bis nona dat instituendum.
¶ Duæ quæstiones decimæ octavæ causæ.
1 ¶ Si monach⁹ fiat præsul: bona parta bipartit. 721
2 Instituit præsul abbates à grege lectos. 722.
¶ Decima nona causa.
Dat decima nona præsul clero monachatum.
¶ Tres quæstiones decimæ nonæ causæ.
1 ¶ Pontifices clerum non impediant monachandum. 731
2 Præsule nolente claustrum benè clericus intrat. 732
3 Mult⁹ canonicos canon prohibet monachari. ib.
¶ Vigesima causa.
Bisdena pueri traduntur religioni.
¶ Quatuor quæstiones XX. causæ.
1 ¶ Quem pater offert, si placet exit, cùm fit adultus. 735
2 Extrahit à claustro puerum pater ilico, si vult. 738
3 Cogitur invitus nemo retinere cucullam. 739
4 Strictius ad claustrum monacho transire licebit. 742.
¶ Vigesima prima causa.
Ter septena docet vestes gestare decentes.
¶ Quinque quæstiones XXI. causæ.
1 ¶ Prima sit ex titulo: sit commendata secunda. 743

2 Præsulis ecclesiam sine scriptis nemo relinquat. 744
3 Hæc prohibet clero tractare negotia secli. 740
4 Vestibus hic claris inhibetur clericus uti. 747
5 Si proprium linquas censorem, sis anathema. 749

¶ Vigesima secunda causa.

Iurantes falsum damnat bisdena secunda.

¶ Quinq; quæstiones vigesimæ secundæ causæ.

1 ¶ Peccat perjurans, non jurans quando necesse. 750
2 Non est perjurus jurans veluti putat esse. 755
3 Pari majori quanquam malus esse putetur. 762
4 Debent jurata mutari, turpia si sint. 763
5 Si perjurare cogis, perjurus haberis. 769

¶ Vigesima tertia causa.

Bisdena terna tractantur bellica gesta.

¶ Octo quæstiones vigesimæ tertiæ causæ.

1 ¶ Exista causa multis licet arma movere. 776
2 Pro rebus licite bellum geritur repetendis. 779
3 Ius est dum læsis sociis succurritur armis. 780
4 Inferri vindicta valet, quæ crimina purget. 784
5 Occidens judex perversos inde meretur. 809
6 Ad bona præcipiunt compelli jura malignos. 825
7 Ecclesiæ rebus sunt hæretici spoliandi. 828
8 Si sis de clero, tu nunquam beltiger esto. 830

¶ Vigesima quarta causa.

Hæresiarcharum dat nomina bisduo dena.

¶ Tres quæstiones vigesimæ quartæ causæ.

1 ¶ Si sis hæreticus: tua sit sententia nulla. 842
2 Sunt post facta mali nonnunquã corripiendi. 858
3 Ob domini labem non damnetur domus ejus. 861

¶ Vigesima quinta causa.

Bisdena quinta sunt privilegiata cta.

¶ Duæ quæstiones vigesimæ quintæ causæ.

1 ¶ Tuta sit ecclesia, quam lex privata tuetur. 879
2 Et si subsequitur lex altera, derogat illi. 884

¶ Vigesima sexta causa.

Bisdena sexta sunt sortilegi reprobati.

¶ Septem quæstiones vigesimæ sextæ causæ.

1 ¶ Qui ventura sciunt per sortes, sortilegi sunt. 890
2 Peccat qui scriptis vel sortibus abdita quærit. ib.
3 A Persis reprobe sumunt exordia sortes. 894
4 Quatuor his genera Varro fert sortibus esse. ibidem.
5 Gestunt sortilegi, ne sint anathemate stricti. 896
6 Quando necesse sub est, vinctos à præsule solves. 904
7 Aegris non dentur pœnæ, sed notificentur. 908

¶ Vigesima septima causa.

Edocet an sponsas ducant ter nona voventes.

¶ Duæ quæstiones vigesimæ septimæ causæ.

1 ¶ Si sit solenne, dirimit connubia votum. 913
2 Sponsum sponsa, virũ non uxor deserit unquam. 926

¶ Vigesima octava causa.

Bisdena octava gentiles nubere nosces.

¶ Tres quæstiones vigesimæ octavæ causæ.

1 ¶ Inter gentiles connubia dicimus esse. 941
2 Deserat uxorem vir Christum despicientem. 950
3 Vir post baptisma reliquã ducens, bigamus fit. 951

¶ Vigesima nona causa.

Conjugium servile tenet vigesima nona.

¶ Duæ quæstiones vigesimæ nonæ causæ.

1 ¶ Connubii vires personæ dissipat error. 952
2 Inscia cui nupsit, dimittat libera servum. 653

¶ Trigesima causa.

Terdena claret cognatio spiritualis.

¶ Quinque quæstiones trigesimæ causæ.

1 ¶ Fonte levans proprium puerum non vincula solvit. 956
2 Infantes prohibet jus conjugium celebrare. 960
3 Tu naturalem non jungito spirituali. ibid.
4 Vxor compatris uxoris non mihi nubat. 962
5 Fœdera non fiant clandestina conjugiorum. 963

¶ Trigesima prima causa.

Terdena prima mœcho polluta negatur.

¶ Tres quæstiones trigesimæ primæ causæ.

1 Ni certis causis mœcham bene ducit adulter. 967
2 Invitam sponso non det natam pater ulli. 971
3 Tunc nisi consensum dederit: reliquo benè nubit. 973

¶ Trigesima secunda causa.

An meretrix nubat, tangit terdena secunda.

¶ Octo quæstiones trigesimæ secundæ causæ.

1 ¶ Turpia linquentem bene ducit vir meretricem. 974
2 Obstat conjugio sacro complenda libido. 977
3 Liber avus neptem sponsat servo patre natam. 982
4 Illicito prolem coitu quærat sibi nullus. ibid.
5 Non sine mente caro fertur violata puellæ. 988
6 Non valet uxorem mœchus vir linquere mœcham. 994
7 Nõ alium ducas uxore superstite prima. 995
8 Non duc gentilem, si spondeat esse fidelem. 1002

¶ Trigesima tertia causa.

Terdena terna friget, compunctio, votum.

¶ Quinque quæstiones trigesimæ tertiæ causæ.

1 ¶ Si vir sit gelidus, ab eo sejungitur uxor. 1003
2 Nubere mœcha potest mœcho sejuncta marito. 1004
3 Quæritur an crimen purget contritio sola. 1012

TRACTATVS DE POENITENTIA, habens septem Distinctiones, hic inseritur.

1 GRatia divina contritis crimina delet. 1012
2 Perditur hic divinus amor: non in paradiso. 1041
3 Pœnam peccator bene pro vitiis iterabit. 1061
4 Ista probat dimissa semel peccata redire. 1077
5 Vt purus fias pro crimine, plurima volvas. 1086
6 Crimina presbytero proprio dic, qui sapiens sit. 1090
7 Tandem lætus erit, qui continuè gemet istic. 1086

¶ Redeamus ad quartam quæstionem trigesimæ tertiæ causæ.

4 Reddito temporibꝰ poscentis debita sacris. 1095
5 Mens utriusq; nisi sit, nõ benè continet alter. 1097

¶ Trigesima quarta causa.

Ter dena quarta nubit vivente marito.

¶ Duæ quæstiones trigesimæ quartæ causæ.

1 ¶ Morte viri dubia quæ nupsit, adultera non fit 1103

2 Reddatur primo conjunx hæc nupta secundo. ibidem.

¶ Trigesima quinta causa.

Cognatos gradibus numerat trigesima quinta.

¶ Decem quæstiones trigesimæ quintæ causæ.

1 ¶ Cognatam ducat propriam pro conjuge nemo. 1107

2 Omnes uxoris consanguineas reprobabis. 1109

3 Copula septennis gradibus talis prohibetur. ibidem.

4 Hic gradum numerus ætates respicit orbis. 1115

5 Truncus ponitur hic cum ramis, ut docet arbor. 1116

6 Edocet in testes assumi sexta parentes. 1133

7 Filius esse nequit, incestu qui genitus sit. 1136

8 Dispensat solus cum junctis sanguine Papa. ibidem.

9 Non benè sejuncta connubia prisca reformes. 1138

10 Non consanguineis prolem viduæ dato primi. 1141.

¶ Trigesima sexta causa.

Vltima de raptis tractabit causa puellis.

¶ Duæ quæstiones trigesimæ sextæ causæ:

¶ Raptum committens per vim rapiendo puellam. 1143

Hæc tibi jungetur, purgato crimine raptus. 1144.

DECRETO TERTIA PARS ADjungitur: quæ est de Consecratione, quinque distinctiones continens.

Consecrat ecclesias, missasque canit tibi prima. 1147

Sacrati tractat panis sacramenta secunda. 1164

Tertia dat ferias: & post jejunia ponit. 1198

Tempora baptismi distinctio quarta notavit. 1205

Frontes confirmans dabit ultima pneuma beatum. 1246.

Expliciunt versus peculiares, quibus satis clarè universalis materia decreti comprehenditur.

¶ Quæstiones causarum sunt clxxij.

Quæstio centuplex, & septuagesima duplex,
Est in causarum tractatu ritè notata.

¶ Quot quæstiones habet quælibet causa, ostenditur per quinque carmina sequentia: in quibus sunt tot dictiones, quot sunt causæ, scilicet xxxvj. Et quælibet dictio causam unam repræsentat. Prima dictio primam causam: secunda secundam, &c. Item quot sunt literæ in qualibet dictione, tot sunt quæstiones sub illa causa per illam dictionem repræsentatæ. Verbi gratia: prima dictio scilicet, discere, quæ primam causam repræsentat, septem habet litteras: & hoc significat primam causam septem quæstiones continere. Secunda dictio est causarum, ubi sunt octo literæ: ad denotandum quòd secunda causa habet octo quæstiones, & sic de aliis. Adverte tamen, quòd superior numerus significat causas, & inferior quæstiones. Versus,

1 2 3 4 5
7 8 11 6 6

Discere causarum quarumlibet ordine membra

6 7 8 9 10 11 12 13 14
5 2 5 3 3 3 5 2 6

Optes ut doceo: sed non sis deses, & anceps.

15 16 17 18 19 20 21 22
8 7 4 2 3 4 4 5

Instanti dabitur quod tu vis, quod petis illud

23 24 25 26 27 28 29 30
8 3 2 7 2 3 2 5

Efficies. Res id famatum te dat ad omnes:

31 32 33 34 35 36
3 8 5 2 10 2

Vsu doctrinæ totum si constituas te.

¶ Carmina subjecta eandem prorsus materiam complectuntur, neque sunt sententiæ salubris expertia.

Tempora labuntur vernantibus indita formis.
Dives te lædit res tua, nam miser es.
Sperne fluentia, respice, cras ea non tibi sumes.
Multa recondis, cur? ut Moriens ea des.
Da celer. est siquidem tutum da præveniens te.

¶ Do. Baptista de sancto Blasio in repeti. primæ rubricæ Decreti dicit canones esse ter mille & nonaginta, ponens tales versus.

Si numeres cautè, ter mille capitula lector,
Atque decem novies, Decretum continet in se.

¶ Causæ Decreti sunt triginta sex.

Sub magni longa Decreti parte secunda,
Sex & triginta causas reperire licebit.

¶ Causæ ipsæ xxxvj. patent per xxxvj. vocabula, in septem subjectis versibus posita, ex quibus non tantùm numerum, sed etiam principalem materiam cujuslibet facilè cognosces. Quilibet quinque vocabula complectitur, dempto ultimo, qui sex habet.

1 2 3 4 5
Simon a *appellat* b *spoliatus* c *teste* d *libello* e.
6 7 8 9 10
Infames f *viventes* g *successor* h *solve* i *regendo* k.
11 12 13 14 15
Censuram l *testor* m *funus* n *fœnus* o *furiosus* p.
16 17 18 19 20
Monachus q *occidit* r *abbates* s *claustra* t *volētes* u.
21 22 23 24 25
Cōmēdat x *jurans* y *pugnas* z *hæresis* a *violatas* b.
26 27 28 29 30
Sortilegus c *sponsis* d *infidis* e *serviat* f *infans* g.
31 32 33 34 35 36
Mœcha h *coit* i *mētek* *dubitās* l *gradib.* m *rapiēten.*

SECVN-

SECVNDA PARS DECRETI, VBI TRACTANTVR CAVSÆ: QVIA LONGE' PROLIXIOR ET DIFFICILIOR EST RELIQVIS, IDEO DILIGENTIVS PRO EJVS COGNITIONE ELABORANDVM EST. ILLIVS PROFECTO OBSCVRITATEM PAVCIS ELVCIDATAM CONSPICIET, QVISQVIS HIC IMPRESSA DILIGENTER ANNOTAVERIT.

a 1 SImon. Simoniacus est, & peccatum committit, qui spiritualia vendit. Damnantur Episcopi per pecuniam facientes ordinationem, & tunc lepram, non officium conferre dicuntur. Simoniacorum sacramenta effectum gratiæ non habent. Sacerdotes digniores facilius quàm reliqui à Deo exaudiuntur. Et ibi de dignitate verbi Christi, quod ejus corpori æquiparatur. cap. interroga. Et in fine de crimine concussionis tractatur.

2 Simoniacommittitur, si pro ingressu monasterii pecunia exigatur, vel exacta persolvatur. Ecclesiastica stipendia accipere non debet, qui bonis patrimonialib. sustentari potest. c. clericos.

3 Simonia an committatur, si præbendæ emantur. Investitura Ecclesiæ à laicis fieri prohibetur. c. salvator.

4 Simonia paterna an sit ignoranti filio nociva. & ibi tractatur, an pro crimine unius alter pœnam patiatur.

5 Simoniace acquisita Ecclesia per patrem, an possit per filium licitè obtineri. Item an possit filius fungi ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus.

6 Simoniacus est, qui pecuniam largitur, ut eligatur.

7 Simoniaci in ordine male accepto pœnitentiam agere non possunt, & ibi principaliter tractatur, an ab hæresi redeuntes sint in suis ordinibus & dignitatibus recipiendi: & quod decreta possunt temperari, & canones quandoq; relaxari.

b 1 Appellat. Appellare non est opus à sententia à non suo judice lata: quia talis sententia nulla est. c. in primis. circa fin. & in prima q. hujus ij. causæ principaliter tractatur, an ordo judiciarius sit in manifestis observandus. & quod excommunicatio non est ferenda antequam causa fuerit examinata. c. nemo. & judex peccatum sibi soli notum damnare non debet. c. si peccaverit.

2 Appellare posset spoliatus, si ante restitutionem sibi factam accusatori respondere cogeretur. Nullus enim debet accusari dum suis rebus fuerit spoliatus.

3 Appellandus est calumniator, qui scienter falsa crimina intendit. Prævaricator, qui vera crimina abscondit. Tergiversator. qui in universum ab accusatione desistit. §. notandum. & in hac 3. q. principaliter tractatur, qua pœna feriendi sunt, qui in accusatione deficiunt.

4 Appellatur purgatio quædam vulgaris quædam canonica: & ibi tractatur, an deficientibus accusatoribus reus sit ad purgationem cogendus.

5 Appellatur testimonium sufficiens, quod ore duorum vel trium firmatur. & ibi tractatur principaliter quod testes requiruntur, non tantum ad convincendum Episcopum, sed etiam contra quemlibet clericum.

6 Appellatio est remedium contra causas vitiatas. Appellatio intra decennium debet interponi. c. anteriorum. & ibi de libellis dimissoriis, & de judicibus, à quibus appellare non licet.

7 Appellatur quis altero major non ratione dignitatis, sed vitæ. c. quanquam. Dignitas enim non facit Episcopum, sed vita. c. non omnes Episcopi. & ibi tractatur principaliter, an laici possint Episcopos accusare. Christiani per infideles accusari non possunt: nec sacerdotes per eos qui ad sacerdotium prohibentur eligi.

8 Appellatur & dicitur accusatio ritè facta quando fit in scriptis. Et regulariter accusator se debet inscribere ad pœnam talionis præterquam in sex casibus in summa positis.

c 1 Spoliatus. Spoliatus & ejectus ante omnia venit redintegrandus. c. redintegranda. Boni à malis semper molestantur.

2 Spoliatus & ejectus postquam fuerit restitutus, quas inducias debet habere antequam cogatur in judicio respondere, & ibi in summa videas de multiplicitate induciarum.

3 Spoliatis Episcopis, & aliis ad judicium venientibus induciæ sunt præstandæ.

4 Spoliati communione Ecclesiæ, & anathematizati, infames, incestuosi, sacrilegi, detractatores, & multi alii sunt ab accusatione repellendi & ibi dicitur quod anathema differt ab excommunicatione. c. Engeltrudam.

5 Spoliatis & aliis quibuscunq; inimici judices esse non possiunt, nec accusatores, nec testes. vox enim inimicorum contra nullos est audienda. Dicitur etiam ibi, quod testes familiares & domestici & etiam consanguinei non sunt contra extraneos producendi.

6 Spoliatus & quilibet alius si adversarium vult convenire, ipsius forum sequi debet. c. pulsatus.

Nec Episcopi damnari, nec concilia celebrari possunt sine Papa.

7 Spoliati & alii volentes litigare, non debent adversarios suos coram infamibus trahere: quoniam tales, scilicet infames & criminosi non possunt esse judices. Solus enim ille judicare debet alios, qui nihil in se habet reprehensibile. c. judices.

8 Spoliationem vel alium reatum committens Episcopus, à quot Episcopis est judicandus.

9 Spoliatorum & aliorum testes, testimonium dicant de his tantùm, quæ præsentialiter & veraciter noverunt, nec contra absentes sunt producendi. Absentes etiam non debent judicari nec accusari.

10 Spoliatorum & aliorum testes in uno deficientes an sint in aliis admittendi. Et accusans de pluribus criminibus, si in uno deficiat, an in aliis admitti debeat.

11 Spoliati accusantes suos spoliatores & invasores, ab eis accusari non possunt: quoniam accusati nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.

d 1 **Testes.** Testes juris dispositione excommunicati non possunt ad accusationem admitti.

2 Testis esse non potest, qui ad XIV. annum nondum pervenit.

3 Testificantis personam assumere non potest, qui ab accusatione prohibitus est.

4 Testis, accusator, & judex aliquis simul esse non potest.

5 Testantur jura illum non esse à communione repellendum, qui die statuta ad causam venire non potuit.

6 Testis est juris dispositio, deficientem in Episcoporum accusatione non posse de cætero agere, nisi in civili & proprio duntaxat negotio.

e 1 **Libello.** Libello famoso utentes, & ipsum contra aliquem scribentes, qualiter puniendi sunt.

2 Libellum diffamatorium scribens, aut aliter reus, tribus citationibus debet in jus evocari. Et per scripta nullius accusatio debet suscipi.

3 Libelli famosi scriptor, aut aliter criminosus, an admittatur in judicio per procuratorem.

4 Libellus accusatorius si in Episcopum detur, id est, si Episcopus accusetur, ejus causa à XII. Episcopis audiatur.

5 Libellum famosum scribentes, aut aliorum crimina sponte confitentes, non debent ad accusationem admitti. c. illi. Et ibi habetur quòd nec qui parcit, est amicus: nec qui verberat, est inimicus c. non omnis.

6 Libellum famosum in alterum scribens, aut alteri crimen inferens, quâ pœnâ feriatur, si crimen illatum non probetur.

f 1 **Infames.** Infames excommunicatos, & criminosos à sacerdotum accusatione jus repellit. Et ibi tractatur, qui dicantur infames. c. infames.

2 Infamis est quodammodo Episcopus & reprehendendus, qui sibi soli dicit aliquem crimen suum fuisse cõfessum, & ibi dicitur quòd Episcopis alios accusantibus non creditur, nisi probent quod objiciunt.

3 Infamem quodammodo dicimus, & reprehendendum qui ponit falcem in messem alienam. cap. 1. Et ibi dicitur quòd alicui alterius parochianum judicare non licet. Et quot civitates unaquæque provincia habere debeat. c. scitote. Et quòd Episcopus judicio primatis, & non aliorum se subjicere debet.

4 Infamia aut criminalis accusatio si imponatur Episcopo, id est, si Episcopus criminaliter accusetur, & Episcopi comprovinciales de causa cognoscentes sint in sententia ferenda discordes, quid juris.

5 Infamis esset quodammodo, & reprehendendus judex, qui vellet reum cogere ad probandum accusatore in probationibus deficiente: quia negativa per rerum naturam est improbabilis. c. accusator.

g 1 **Vivens.** Vivens si adhuc sit Episcopus, alius sibi succedere non valet, nec in ejus locum subrogari: quod verum est, nisi esset depositus, vel de licentia Papæ renunciasset, aut per ambitionem se ad aliam Ecclesiam transtulisset. Episcopo autem ægrotanti, aut nimia senectute gravato dandus est coadjutor. Episcop⁹ Ecclesiam suam deserere non debet. c. sicut vir. nec etiam est à suis subditis relinquendus. cap. denique. Prælati duo in una Ecclesia esse non debent. c. in apibus. B. August. accessit, & non successit Valerio Hipponensi Episcopo. c. non autem.

2 Vivens Episcopus aut sacerdos, qui pro ægritudine à missarum celebratione abstinuit, an possit celebrare recuperata sanitate. Et ibi habetur de morbo caduco laborantibus.

h 1 **Successor.** Successor an possit eligi ab Episcopo vivente: hoc est, an successorem sibi possit Episcopus eligere. Et ibi habetur quòd locus regiminis est fugientibus offerendus. Et episcopari potest, qui prodesse desiderat. c. qui Episcopatum.

2 Successor Episc. mortui non est eligendus munerum datione, aut amicorum patrociniis.

3 Successor Episcopi an post electionem teneatur juramentum præstare pro indemnitate ecclesiæ.

4 Successus seu prosper eventus denegatur clericis, qui ante sententiam suspensionis vel depositionis à suo Episcopo discedere præsumunt. In tales enim ferenda est censura.

5 Successus non contingit Episcopo à sede Apostolica vocato, si ad propria revertatur, nisi prius fuerit purgatus, & Apostolicis literis munitus.

i 1 **Solve.** Solve & solvi procura te ipsum ó prælate excommunicate: aliàs non poteris ordinare, nec tua ordinatio erit rata.

2 Soluti sunt clerici unius provinciæ à prælato alterius: adeò quòd Archiepiscopus, Primas, vel Patriarcha clericos alterius provinciæ non potest ordinare.

3 Solvere vel damnare subditos suffraganei non licet Archiepiscopo illo inconsulto. Solvit Papa ab aliis

abaliis excommunicatos: & cujuslibet ecclesiæ clericos potest ordinare. Est enim ordinarius ordinariorum. c. cuncta per mundum.

k 1 **Regendo.** Regendo unamquanq; parochiam, & res ipsius disponendo facit Episcopus quod debet. c. regenda. & c. noverint. Regendi sunt subditi per Episcopos visitantes, ut c. placuit.

2 Regendi officium Episcopus transgreditur, si bona ecclesiarum usurpare nititur: quamvis de illis precarias facere possit.

3 Regendi sunt subditi sine exactionibus Et ibi de cathedratico quantum nomine ipsius valeat Episcopus habere.

l 1 **Censuram.** Censurã formidare debent, qui clericos ad judices seculares trahunt. c. inolita. & c. placuit. Et ibi de conjuratoribus, & eorum punitione.

2 Censura ligatus, id est, excommunicatus vel suspensus celebrans est depositione dignus.

3 Censura sive justa sive injusta, est timenda. Censura ligari sunt vitandi plus quàm pagani. c. ad mensam. Censura ecclesiastica feriri debet, & ore dæmonum discerpi, qui suo Episcopo est inobediens. c. absit. Censuram ex ira proferens graviter delinquit. c. ira. & c cum apud. Censura sive sententia vel judicium quatuor modis pervertitur. c. quatuor modis. Censura ferendi sunt, & Judæ proditori comparandi, qui veritatem negant & occultant. c. quisquis. & c. abiit Judas. Censura sive sententia injustè prolata, viribus caret. Episcoporum præceptis non semper obediendum est. Censuræ seu anathematis forma habetur in c. debent.

m 1 **Testor.** Testari seu testamenta facere cùm de proprio liceat, an permittatur clericis proprium habere. Clericis causas agere non licet. c. duo sunt genera Christianorum.

2 Testamenta condentes clerici an possint quibus voluerint ea relinquere, quæ de bonis ecclesiæ acquisiverũt. Testatur multiplex canon illos esse graviter puniendos, qui res & prædia ecclesiastica invadunt. De bonis Ecclesiæ quatuor sunt portiones faciendæ. c. quatuor. Et ipsarum rerum alienatio an sit permissa. c. sine exceptione. & c. terrulas. Liberti ecclesiæ an possint ab ea discedere. Res sacræ ex quibus causis alienari valeant. c. aurum habet ecclesia. Pauperibus est providendum. c. gloria Episcopi.

3 Testamentum an facere possint illi, qui prius nihil habentes tempore suæ administrationis aliqua acquisiverunt, & quid juris de talib. bonis.

4 Testamenta an facere possint clerici de bonis ex suis & rebus ecclesiæ quæsitis.

5 Testamenta facere de rebus ecclesiæ an sit permissum sacerdotibus. Et quis succedat eis ab intestato.

n 1 **Funus.** Funera & exequias suas celebrare, & decimas solvere ubi debent illi, qui se de una diœcesi aut parochia ad aliam transtulerunt.

2 Funerãdi jura an possint præscribi. Funera, i. corpora mortuorum ubi debent sepeliri. Et an pro sepultura aliquid possit exigi. Funerum, id est, mortuorum animæ quatuor modis solvuntur. c. animæ. Funera, id est, corpora mortuorum deflenda non sunt. c quàm præposterum.

o 1 **Fœnus.** Fœnus sive usuram quodammodo committit, & peccat, qui ultra debitum exigit. c. quod debetur. Et ibi principaliter tractatur, an clerici possint sua repetere, & pro illis litigare.

2 Fœneraria causa sive criminali, aut etiam civili an possint produci testes domestici. Et an clerici possint pro sua ecclesia testificari.

3 Fœnus seu usura committitur, si præter sortem aliquid exigitur.

4 Fœnera seu usuras nec clericis nec laicis licet exercere.

5 Fœnera seu usuræ an sint aptæ, ut inde fiant eleemosynæ.

6 Fœneratores & usurarii veram pœnitentiã agere non possunt, nisi restituant quæ rapuerunt.

p 1 **Furiosos.** Furiosos punire non decet ex his quæ faciunt, cùm sint mente alienati, & ibi habetur de Loth & aliis ebriosis.

2 Furiosis clerici quodammodo comparandi essent, si pro patrociniis impensis munera exigere vellent.

3 Furioso judex comparari posset, qui ex mulieris confessione clericum condemnare vellet. Regulariter enim mulieres contra clericos testimonium ferre non possunt.

4 Furiosi quodammodo sunt Ecclesiæ ministri, qui diebus dominicis & feriatis causas tractare volunt.

5 Furioso similis dici posset judex, qui neganti purgationem indiceret, nisi infamia laboraret.

6 Furoris quodammodo plena res esset, si à ministris & subditis confessio cruciatibus extorqueretur. Juramenta quædam sunt irritanda, quædam relaxanda. c. auctoritate. & c. alius. in quo c. habetur, quòd solus Romanus Pontifex Regem Franciætanquam inutilem deposuit. Excommunicatis fidelitas servanda non est.

7 Furiosè procederetur, si Diaconus vel Presbyter sine concilii examinatione dejiceretur.

8 Furore quodam plenus censetur, qui carnis fragilitate ante ordinationem lapsus, & in judicio confessus vel convictus, postea præsumit offerre, & in ordine suscepto ministrare: quod verum est de crimine depositionem inducente.

q 1 **Monachus.** Monachus an possit licitè officia populis celebrare, & pœnitentiam dare, & baptizare. Decimæ de consensu Episcopi sacerdotibus dari debent. c. revertimini.

2 Monachi an possint in suis capellis Presbyteros instituere.

3 Monachorum & ecclesiarum jura an per præscriptionem tolli possint.

4 Monachi an possint præscribere contra Ecclesias & prælatos seculares.

5 Monachi & prælati res ecclesiæ sua auctoritate repellere non valent.

6 Monachi, Epiſcopi, & alii prælati ſi ſua auctoritate uſurpant quæ ad ſe pertinere putant, an cadant à cauſa.
7 Monachi & Abbates an poſſint retinere eccleſias, decimas, & jura patronatus de manibus laicorum ſibi conceſſa ſine Epiſcopi conſenſu. Et ibi habetur quòd Epiſcopus habet diſpoſitionem omnium eccleſiarum, quæ in ſua diœceſi conſtitutæ ſunt. c. omnes baſilicæ. Et etiam ibi plenè de jure patronatus. c. quicunque. c. filiis c. decernimus.

r 1 **Occidit.** Occidit ſeipſum ſpiritualiter, qui à voto reſilit.
2 Occidit quodammodo temporaliter ſeipſum, qui ſuum reſignat beneficium, ſed ſi in infirmitate reſignavit, an ſit ei reſtituendum poſtquam convaluerit. Et ibi habetur, quòd ante probationem triennii nullus in monaſterio debet ſuſcipi.
3 Occidit animam ſuam Monachus ad propria rediens, poſtquàm ſe & ſua monaſterio tradidit.
4 Occidens vel percutiens clericos diabolo ſuadente eſt excommunicatus ipſo jure. c. ſi quis ſuadente diabolo, & ibi habetur, quòd eccleſiæ conceſſa non ſunt revocanda: & qui talia aufert, ſacrilegium committit: & eccleſiæ immunitas non eſt violanda.

s 1 **Abbates.** Abbates aut Monachos factos Epiſcopos jus obligat ad relinquendum quod ante habuerunt monaſterio: quod poſt, eccleſiæ propriæ. c. ſtatutum.
2 Abbates ſunt à propriis fratribus eligendi, & non ab Epiſcopis. Abbates expellere non eſt permiſſum Monachis: neq; commatres facere. Abbates & Monachos poſſunt Epiſcopi viſitare, & conditiones exigere tempore dedicationis conſtitutas. Abbates & Monachi cum ſanctimonialibus habitare non debent, quia ſexuum commiſtio eſt periculoſa. c. diffinimus.

t 1 **Clauſtra.** Clauſtra ſive religionem intrare volentibus clericis non eſt à ſuo Epiſcopo denegandus ingreſſus.
2 Clauſtrum ingredi clericis permittitur etiam Epiſcopo invito.
3 Clauſtrum unum petere altero derelicto an ſit permiſſum Monachis regularibus canonicis, ſine permiſſione Abbatum.

u 1 **Volentes.** Volentes & ſpontaneos monaſterium intrantes pueros, an cogant jura religionis propoſitum tenere. Voluntariè puellæ virginitatis propoſitum ſuſcipientes, nuptias eligere non poſſunt.
2 Voluntate patris ſpreta, ſi filius religionem ingreditur, an à patre revocari poſſit.
3 Voluntariè habitum religionis ſuſcipientes, illum deſerere non poſſunt: ſed qui coactus ingreditur, nullo modo obligatur.
4 Volentes religioſi ad arctius monaſterium tranſire, non ſunt impediendi.

x 1 **Commendat.** Commendatam unam Eccleſiam poteſt habere clericus in altera intitulatus. Commendandi ſunt clerici, qui in una & non in pluribus Eccleſiis volunt conſcribi. Et ibi habetur, quod duobus Epiſcopatibus poteſt quandoque quis præfici. c. relatio.
2 Commendandi non ſunt clerici, qui ſine literis dimiſſoriis de una Eccleſia tranſeunt ad alteram. Matrimonium ſpirituale contrahitur inter curatum & Eccleſiam ſuam, quæ non debet eſſe ſcortum. c. ſicut.
3 Commendatio nulla, ſed potius vituperium eſt clericis, quæ ſæcularium negotiorum procuratores eſſe volunt.
4 Commendandi ſunt clerici, qui veſtibus ſibi congruentibus utuntur, unguenta & fulgida veſtimenta fugientes.
5 Commendare non debemus clericum, qui à ſuo Epiſcopo depoſitus, Imperatorem aut judicem ſecularem adit.

y 1 **Jurans.** Iurans verum non peccat: ſed ſecus ſi pejerat, & per creaturas jurare non licet.
2 Iurans falſum quod putat verum, an ſit perjurus. Quot comites habeat juramentum: & quot ſunt genera mendacii.
3 Perjurum prælatum & criminoſum ante ſententiam diffinitivam derelinquere non licet.
4 Iuramenta illicita an ſint ſervanda.
5 Pejerare & contra juramentum ſuum venire qui cogit aliquem, licet perjurus non ſit, tamen mortaliter peccat. In qua ætate quis cogatur jurare. Et ibi ponitur forma juramenti fidelitatis. c. de forma.

z 1 **Pugnas.** Pugnas committere ſeu militare, an ſit peccatum.
2 Pugna ſive bellum quod dicatur juſtum.
3 Pugna an debeat committi pro repellenda ſociorum injuria.
4 Pugna non ſemper eſt exercenda contra malos. Mali enim ſunt quandoque à bonis tolerandi, & non abjiciendi. Quædam tamen mala ſunt repellenda & punienda, quædam toleranda. Mali ſunt medicinali ſeveritate ad bonum cogendi, ut Nabuchod. Et hæretici etiam inviti ſunt ad ſalutem trahendi. Pugnis & bellis ſunt coërcendi Eccleſiaſticæ religionis inimici.
5 Pugnas ſeu bella qui Deo auctore geſſerunt, præcepta non occidendi minimè tranſgreſſi ſunt. Et ibi an mali ſint occidendi. Habens gladii poteſtatem poteſt occidere, ſi hoc faciat amore juſtitiæ.
6 Pugna & coactio eſt exercenda in malos, ut teneant bonum jam ſuſceptum. Non autem ſunt ipſi mali ad bonum non ſuſceptum cogendi.
7 Pugna ſi juſta ſit, poſſunt hæretici & omnes hoſtes licitè ſuis rebus ſpoliari.
8 Pugna ſeu bellum an poſſit per clericos committi: & an poſſint clerici arma ſumere. Qui ſacramenta Dei tractant, judicium ſanguinis agitare non debent.

a 1 **Hæreſis.** Hæreſis quælibet ab Eccleſia Romana deſtruitur. Hæreticus an poſſit

possit alium excommunicare, privare, vel sententia notare. Excommunicatus alium excommunicare non potest. Hæreticorum consortia, & eorum sacrificia sunt à catholicis fugienda.
2 Hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi. Ecclesia viventes & non mortuos an ligare possit vel solvere.
3 Hæreticus si dominus est, aut alio crimine irretitus, an possit excommunicatio ferri in familiam suam pro delicto ipsius domini, & in filium pro peccato patris. Excommunicandi sunt, qui corrigi nolunt: & etiam illi qui duas uxores habent: testes falsi homicidæ, & multi alii. Hæreticorum tandem variæ species ponuntur.

b 1 **Violatas.** Violatas Romanorum Pontificum censuras, à nullo decet esse. Violantes sacros canones in spiritum sanctum blasphemant. Violanda non sunt, sed servanda sanctorum statuta, & eorum regulæ in synodo constitutæ.
2 Violari non debent privilegia Ecclesiarum: nec Archiepiscoporum. Violans civitates & occidens suos præsules Episcopali dignitate privatur. c. ita nos.

c 1 **Sortilegus.** Sortilegus quis sit: sive qui dicantur sortilegi.
2 Sortilegum esse an sit peccatum: sortibus an sit credendum.
3 Sortes, sive divinationes à quibus exordium sumpserunt.
4 Et de multiplici genere divinationis: & quot modis dæmones futura prænoscunt.
5 Sortilegi, vel divinatores an sint excõmunicandi, si cessare noluerint. Sortilegia, & magicam artem debent Episcopi eliminare. Sortilegiis, vel maleficiis nullo pacto debent sacerdotes operam dare, aliàs abjiciendi sunt.
6 Sortilegus, vel alius ab Episcopo excommunicatus, an per alium ipso inconsulto possit absolvi. Et an Presbyteri possint reconciliare pœnitentes. Pœnitentia morientibus non est deneganda, etiam à simplici sacerdote.
7 Sortilegis, & aliis morientibus non est pœnitentia imponenda, sed bene innotescenda. In pœnitentiis imponendis multa sunt consideranda. Melius est sacerdotem pœnitentiam imponentem esse nimis misericordem, quàm nimis severum. Sortilegi sunt & excommunicati, qui dies, menses, & annos paganorum ritu observant.

d 1 **Sponsis.** Sponsis Dei se Deo dedicantibus, & virginitatem voventibus, nuptias contrahere non licet. Sponsalia de præsenti, sive matrimonia per voventes solenniter contracta non tenent.
2 Sponsa unius, an possit à suo sponso recedere, & alii nubere. Sponsa sine consensu sponsi, & contra religiosam vestem suscipere non potest post copulam carnalem: secus ante. Sponsalia vera an fuerint inter Ioseph & Mariam. Sponsam alterius nullus rapiat, & ibi aliquid de raptu.

e 1 **Infidis.** Infidis seu infidelibus conjugium contrahere licet: & inter eos dicitur esse matrimonium, licet non sit ratum. Infidelis uxor virum cogens ad malum, licite dimittitur. Infidelium ut Iudæorum convivia, & etiam conjugia sunt à Christicolis vitanda.
2 Infidelium unus si convertatur ad fidem altero remanẽte in infidelitate, an possit ad fidem conversus, alii se copulare.
3 Infidelis qui ante baptismum unam uxorem habuit, & post baptismum aliam, bigamus est censendus, nec potest esse Episcopus. c. acutius ibidem.

f 1 **Serviat.** Servire adstrictus, ut puta servus si contrahat cum libera, quæ per errorem eum putabat liberum, non est inter eos conjugium, quia error personæ & conditionis impediunt & dirimunt: secus autem est de errore fortunæ & qualitatis.
2 Servum scienter acceptum in maritum non potest mulier dimittere: secus si ignoranter. Servi possunt matrimonia contrahere.

g 1 **Infans.** Infans proprius si teneatur à patre in sacro baptismate, licet per tale factum suæ uxori compater efficiatur, non propter hoc ab ipsa uxore separabitur, nisi ad servandam continentiam possit induci.
2 Infantes sponsalia contrahere nequeunt, quia in illa ætate consentire non possunt.
3 Infantes sive filii spirituales vel adoptivi an possint naturalibus per matrimonium conjungi.
4 Infantes sive filium aliquem non debet uxor simul cum viro suo in baptismate suscipere. c. fi. quia esset ejus commater. Et ibi dicitur, quòd non potest quis ducere in uxorem relictam compatris suæ uxoris: nec etiam duas commatres.
5 Infantibus si conceditur nuptias contrahere, ipsorum & quorumcunque aliorum nuptiæ seu matrimonia non debent clàm fieri, sed publicè, & sic non debent esse clandestina. Tandem instruuntur judices ad cuncta rimandum.

h 1 **Mœcha.** Mœcha sive adultera & ab aliquo per adulterium polluta an possit per eum duci in uxorem. Et ibi matrimonia secunda conceditur. c. quòd si dormierit.
2 Mœcham sæpe mulierem efficit coactio, & ideo nulla mulier est cogenda nubere, quia in matrimonio animus plena libertate potiri debet & gaudere. Non licet viro uxorem deserere, ut fecit Lotharius.
3 Mœchiæ notam an dicantur incurrere filii & filiæ qui post sponsionem parentum cum aliis contrahunt, hoc est, an filii & filiæ post promissionem & sponsionem parentum suorum possint licitè cum aliis contrahere.

i 1 **Coit.** Coire solida (ut est meretrix) potest in uxorem duci, si de ejus correctione spes habetur. Coitus sive fornicationis causa potest uxor dimitti.
2 Coitus sive incontinentiæ causa ducta an sit

conjunx appellanda. Abortum procurantes an ſint homicidæ.

3 Coitui ſive copulę conjugali apta puella ſi habet parrem ſervum, & avum liberum, in matrimonio contrahendo ſequatur de honeſtate arbitrium avi, & non patris, qui liberum non habet arbitrium, cùm ſit ſervus.

4 Coitu ancillari & illicito non licet prolem quærere: vivente enim uxore ex quacunq; cauſa neque ex ancilla neq; ex alia licet prolem procreare. Mœchiæ nomine omnis illicitus concubitus intelligitur. c. meretrices.

5 Coire coacta & per violentiam accepta an perdat pudicitiam & virginitatem. Carnis virginitas non ſervatur, ſi mens corrumpitur. Viro uxorem extra fornicationis cauſam derelinquere non licet.

6 Coiens vir cum alia & ſic adulter, uxorem adulteram dimittere non poteſt.

7 Coitus ſeu fornicationis cauſa dimittens uxorem, ea vivente aliam ducere non poteſt. Coitus contra naturam & cum perſonis conjunctis eſt graviſſimum peccatum.

8 Coitum ſive incontinentiam incurrere non debet aliquis, ut aliqua ad fidem convertatur. Et ſic non licet ducere uxorē infidelem ſub ea conditione, ut convertatur & fidelis efficiatur.

k l **Mente.** Mente ſeu voluntate mulier cupit ut fiat mater, & habeat liberos, tamen ejus vir eſt frigidus & maleficiatus, an propter hoc ſit ab eo ſeparanda.

2 Mens & voluntas eſt mulieri poſt mortem viri cum illo contrahere, cum quo prius fornicata fuit, an poſſit. Viro uxorem dimittere propria auctoritate & ſine judicio eccleſiæ non licet, neque eam occidere. c. admonere.

3 Mentis ſeu cordis ſola contritione abſque oris confeſſione an poſſint peccata deleri, & utrum poſſimus Deo ſatisfacere. Illam quæſtionem prolixè tractat Gratianus, ejus occaſione interſerens tractatum de pœnitentia ſeptem diſtinctiones continentem.

4 Mentis ſcrupulo ceſſante, an poſſit maritus tempore orationis & pœnitentiæ uxori debitum reddere. Et ibi habetur, quòd tempore quadrageſimali nuptias celebrare non licet.

5 Mens & voluntas eſt viro continentiam vovere. Non poteſt hoc facere ſine conſenſu uxoris tacito vel expreſſo, niſi ſit ſponſa nondum cognita. Mulier viro debet ſubeſſe, cùm vir ſit caput mulieris. c. hæc imago.

i k **Dubitans.** Dubitans uxor de morte mariti, & credens illum eſſe mortuum, ſi contrahat cum alio, an dicatur rea adulterii.

2 Dubitans mulier de morte mariti ſi cum alio contraxit, & poſtea maritus ejus rediit, an ſit cogenda ad eum redire, & primum dimittere.

m l **Gradibus.** Gradibus conſanguinitatis nobis contingentes mulieres non poſſumus ducere in uxores. Quare conſtitutum fuit ne conſanguineæ ducantur.

2 Gradu conſanguinitatis uxori contingentem non licet uxorem ducere.

3 Gradus conſanguinitatis & affinitatis ſecundùm decreta uſque ad ſeptimam generationem habent prohibitionem: hoc eſt, quòd ratione conſanguinitatis & affinitatis prohibitum eſt matrimonium uſq; ad ſeptimum gradum.

4 Gradus VI. conſanguinitatis quare prohibitus eſt ſecundùm canones.

5 Gradus conſanguinitatis quomodo computandi ſunt.

6 Gradibus prohibitis conjuncti ad quorum accuſationem vel teſtificationem ſunt ſeparandi. Et ibi de juramento appellationis & reconciliationis. Et de juramento eorum qui conſanguinitatem probant. c de parentela.

7 Gradu prohibito conjuncti ſi ad invicem carnaliter commiſceantur, filii ex tali inceſtuoſo coitu procreati non ſunt filii appellandi.

8 Gradus conſanguinitatis & affinitatis quis dicatur eſſe diſpenſabilis, id eſt, quo gradu poſſit diſpenſari cum conſanguineis & affinibus.

9 Gradu prohibito conjuncti (licet fortè ſententia pro matrimonio fuerit lata) poſſunt ſeparari. Sententia enim pro matrimonio vel contra ipſum lata poteſt retractari veritate comperta, quia talis ſententia nullo curſu temporis tranſit in rem judicatam. Et ibi dicitur ſententiam etiam Romani Pontificis in melius poſſe mutari, c. ſententiam.

10 Gradus affinitatis (ſive ipſa affinitas) in ſuperſtite non deletur. Item ſoboles exſecundis ſuſcepta nuptiis conſanguineis prioris viri copulari non debet ſecundùm decreta. ſed hoc corrigitur per c. non debet. de conſang. & affin.

n l **Rapiente.** Rapiente virginem per vim ab aliquo raptus committi dicitur.

2 Rapiens violenter puellam poteſt illam peracta pœnitentia in uxorem ducere. Et ſic rapta raptori jure canonico nubere poteſt.
c. deniq;. & melius extra de rap. c. cū cauſa. cum ſimilibus.

DECRE-

DECRETI TOTIVS CANONES HIC SECVNDVM ORDINEM ALPHABETI IMPRIMVNTVR.

Quod præter cæteras utilitates multimodè correctioni est adjumento non mediocri.

A.

A Baccusato.3.q.11. Grat.
ab antiqua.de cõsec.d.4.Greg.
Abbas.18.q.2.Gr.
Abbas.18.q.2.Mogunt.conc.
Abbati vel.dist.54.Octauasyn.
Abbatem.18.q.2.Greg
Abbatem.18.q.2.Pelag.Papa.
Abbates.18.q.2.Aurel.conc.j.
Abbatibus.12.q.2.Aurel.con.ij.
Abbatibus.18.q.2.Paschal.
ab eo.2.q.6.Theodos.leges.
ab Episcopis.dist.70.Grat.
ab exordio.dist.35.Hier.
ab excommunicatis.9.q.1.Vrba. Papa ij.
absit Iudas.11.q.3.Beda.
ab illo.14.q.4.Ambros.
ab Imperatoribus.23.q.3.Carthag. conc.v.
ab infirmis.26.q.7.Theod.in Pœnitentiali.
ab isto die.35.q.6.Innoc.Papa ij.
ab isto die.end.causa.& quæst. Alex.iij.
absens j.3.q.9.Zepher.Papa.
absens ij.3.q.9.Felix Papa.
absente j.3.q.9.Calixt.Papa.
absente ij.3.q.9.Felix Papa.
absit.dist.50.August.
absit.11.q.3.Anterus Papa.
absq; synodali.15.q.7.Grat.
¶ Accedens.dist.50.Greg.
accusatus.3.q.6.Sixt.Papa ij.
accusatum.2.q.5.Syls.Papa.
accusator.6.q.5.Codex.
accusatori.3.q.9.Telesph.Papa.
accusatores.dist.46.Carthagin. conc.iv.
accusatores j.5.qu.5.Anacletus Papa.
accusatores ij.3.q.5.Stephan.
accusatores iij.3.quæst.5.Calixt. Papa.
accusatores.3.q.8.Zepher.
accusatorum.2.q.8.Calix.Papa.
accusatoribus.3.q.5.Symm.Pap.
accusatio j.2.q.7.Anaclet.
accusatio ij.2.q.7.Sixtus Papa.
accusationes.3.q.5.Hadri.Papa in synodo Romano.
accepisti j.de cons.dist.4.Ambr.
accepisti ij.de cons.dist.4.Amb.
accesserunt.de cons.dist.2.Augustinus.
accipite.de consec.dist.2.Hieronymus.
Achab Rex.de pœn.dist.3.Hier.
Achatius j.24.q.1.Gelas.
Achatius ij.24.q.1.Felix Papa.
Acolythus.dist.23.Carthaginen. conc.iv.
actione.22.q.4.Eliberit.conc.
acutus.dist.26.August.
acutus.28.q.3.August.
¶ Adam.dist.40.Greg.
Adam.de pœn.dist.1.Ambr.
Adam.33.q.5.Ambros.
ad Deum.32.q.5.August.
additis.dist.20.q.1.Greg.
additur.27.q.2.Hieron.
ad ejus vero.dist.5.Greg.
ad Episcopos.17.q.4.Gelas.
ad fidem.23.q.5.August.
ad hæc.13.q.2.Grat.
ad hoc.dist.in.89.Gregorius & Bonifac.
ad hoc.16.q.1.Gregor.
ad hoc.de consec.distinct.4.Augustinus.
adhuc instant perfidi.de pœ.d.3. Augustin.
adjicimus.16.q.1.Leo Papa.
ad limina.30.q.1.Ioan.Pap.viij.
ad mensam.11.q.3.Ioan.Chrys.
admittuntur.distinction.54. Papa.
administratores.23.quæstion.5. Ioann.viij.
admonere.16.q.1.Greg.
admonere.33.quæst.2.Stephan. Papa.
admonemus.16.quæst.2.Ioann. Papa.
admoneant.26.q.7.August.
admonendi.2.q.7.Greg.
ad nuptiarum.de consec.dist.1. Aurel.conc.
ad reatum.dist.81.Carthagin. conc.iv.
Adrianus j.dist.93.Octauasyn.
Adrianus ij.ea distinct.Histor. Eccles.
ad Romanam j.2.q.6.Marcell. Papa.
ad Romanam.ij.Zepher.Papa.
ad sedem Apostolicam.35.qu.5. Alex.ij.
adversitas.7.q.1.Greg.
adulteris.32.q.7.August.
adulterio.31.q.1.Grat.
advocavit.4.q.1.Ambrosius.
¶ Afflictum.26.quæst.7.Octauæ synod.
Afros.dist.98.Greg.
¶ Agatho.distinct.63.Exgestis Roman.
Agathosu.27.q.2.Greg.
Agapitus.16.q.1.Greg.
Agapitus.de cons.dist.1.Greg.
agite.de pœn.dist.1.Aug.
agnoscimus.26.qu.6.Cœlestinus Papa.
agunt homines.de consec.dist.4. August.
¶ Ait Cœlestinus.24.q.1.Nicol. Papa.
à judicibus.2.q.6.Milevit.conc.
¶ Aliud est.de cons.distinct.4. August.
aliud quidem.11.q.1.Leo Papa.
aliud quidem.de pœn.di.1.Leo Papa.
alius item.15.q.6.Gregor.
aliorum hominum.9.q.3.Symm.
alia causa.16.q.1.Hieron.
alienus.dist.90.octauasynod.
aluenus.24.q.1.Cyprian.
alieni.2.q.7.Dionys.Papa.
alieni.3.q.4.Ignius Papa.
alienum.dist.50.Leo Papa.
alienum.19.q.2.Leo.

alienationes. 12.q.2. Vrban.
alter legitimum.30.q.5. Evar. Papa.
alter se orientalium.di.31.Stephan.Papa in conc.
aliquando.32.q.2. August.
aliquanti.26.quæst.5.Agathen. concil.
aliquantos. dist. 51. Innoc.
aliquos.15.q.1. August.
alligant. 26.quæstion.7. Ioannes Chrysostom.
altare. 1.q.3.Paschalis ij.
altaris palla. de conse.di.1.Clem. Papa.
altaria j. de conse.dist.1.Epaune. concil.
altaria ij. de conse.dist.1.Agath. concil.
¶ A malis.23.q.4.August.
amputato. 25.q.2. Iul.Papa.
¶ Ananias. 17.qua.1. Gregor. in regest.
Anastasius secundus.dist.19.Ex Pontificali.
ancillam. 32.q.2. Leo.
animadvertendum.22.quæst.2. Hieronymus.
animæ defunctorū.13.q.2.Greg. Papa ij.
annus singulis. distin. 18. Bylon. conc.
an non districta. 24.qu.3.Nicol. Papa.
anputatis. dist.86. Ambr.
an quod in subdtos. 3. quæst. 8. Ambrosius.
antecessor. 11. quæst.2. Bonifac. mart.
antersorum.2.q.6. Iustinian.an novell.
ante baptismum. de conse.dist.4. Rabanus.
ante benedictionem.de conse.d.2. Ambrosius.
ante omnia. dist.35. Agathens. concil.
ante omnia. distinct.40. Augustinus.
ante triennium.distinctione 31. Gregor.
ante viginti.de conse.di.4.Brac. conc. ij.
antiqui.33. quæstio. 2. Toletan. conc.vi.
antiquos.10 quæst.1. Aurelian. conc. j.
antiquis.9.quæst.3. Athanasius Patriarch.
antiquitus. 2. quæst. 2. Ioannes Papa j.
¶ apardulo.de conse.distinct.4. Augustinus.
aperte inquit. 24. q.1. Nicol.
apertant.31.q.1. Hieron.
Apostolus. dist.80. August.
Apostolus.32.q.7. Aug.
Apostolus.de pæn.dist.2.Aug.
Apostolus. 33.q.4. Aug.
Apostolorum vero canones.d.16. Gratianus.
apostolicus. dist.79.Gratian.
apostolicus.16.q.1. Hieron.
apostolicos. 12. quæst.26. Octava Synod.
apostolica.dist.57. Alexand.ij.
apostolica. 8.q.1.Innocen. ij.
apostolica.de conse.dist.1. Anast. Episcop.
apostolicæ.24.q.3.Pelag.Papa.
apostolicæ.35.q.9.Greg.
apostolicus autem.dist.79.Grat.
appellantem. 2.q.6. Fab.Papa.
apud misericordem.32. quæst.5. Gregor.
apud nos. 32.q.5. Hieron.
apud omnipotentem.36.quæst.6. Gregor.
apud veros.23. q.1. Aug.
¶ Aquam sale. de conse. dist.3. Alexand.ij.
à quibus ordinibus.distinctio.35. Gratianus.
à quibus.26.q.3.& 4.Grat.
a quodam Iudæo. de conse. dist.4. Nicolaus.
¶ Archidiaconum.dist.81.Greg.
Archidiaconum Florentin.d.85. Gregor.
Archiepiscopus.dist.66.Grat.
Archiepiscopus.dist.66. Anicet. Papa.
Archiepiscopus. 9. qu.3. Anicet. Papa.
arectæ ergo.24.q.1.Luc.Papa.
arguta. 2.q.6. Nicol.Papa.
Arianorum.de conse. distinct.1. Gregor.
Arianos.1.q.1.Innocent.
Artaldus.8.q.3.Vrban.Papa ij.
¶ à sanctis Patrib.15.q.1.Chalc. concil.
assumi aliquem.dist.28.Arelat. conc. ij.
à Subdiacono. dist. 93. Synodus Romana S. Sylvestri.
¶ Atho.27.q.2.Ioannes vij.
attendendum.17.qu.4.Vrbanus Papa.
¶ Auctoritatem. 15.q. 6. Nicol. Papa.
audaller. 8.q.1. Hieron.
audi denique. 11. quæst. 3. Hieronymus.
audire Episcopum. distinct.25. Clemens.
audiri charissimi. distinctio.34. Augustin.
audivimus.1.quæstion.3.Gregorius.
audivimus. 3. qu. 2. Evaristus Papa.
audivimus.24. quæstion.1. Alexander ij.
audivimus.33. quæstione 2. Leo Papa.
auditum est. 2. quæst. 5. Sixtus & Leo.
augurius.26.quæst.5. Carthagin. conc.vi.
Augustino.12.quæst.2.Pelagius.
Aurelius.26.q.6. Carthaginen. conc.vj.
aurum Ecclesia habet.12. qu.2. Ambros.
aut facta. de pæn. d.1. Digestis.

B

Baptismus. de consecrat.di.4. August.
Baptismi vicem.de conse.dist.4. August.
Baptizatur. de pæn.dist.3.Gregorius.
Baptizari. distinctione 5. Gregorius.
Baptizandi.de consecra.dist.4. Gelas.
Baptizandi. de conse.d.4.Carth. conc.vi.
Baptizandis.1.q.1. Gelas.
Baptizandos.de conse.d.4.Laod. concil.
Basilicas. de conse.dist.1.Gelas. Papa.
¶ Beatus.3.quæst.4. Anacletus Papa.
Beatus Petrus. 6.qu.1. Clement Papa.
Beatus Paulus. 22.q.2. Gelasius Papa.
Beata Maria. 27.q.2. Aug.
Beats Petrus & Paulus.2.qu.7. Ambros.
Benedictio.1.qu.1. Greg.
Benedictus. de pæn.di.7. Paulus Apostol.
Benevolit.dist.61. Greg.
Benevuidem.distinct.96. Symmachus.
Benevalet. dist.50. Aug.
¶ Biduum. 2.q.6. Digestis.
¶ Bonares.12.quæst.2. Toletan. concil.
Boni Principis. dist.96. Marcell. Papa.
Bonorum auctors. dist.47. Greg.
¶ Breviter quæ. dist.23. Grat.
Breviter monstratum. dist. 62. Gratian.

C.

Calumniator. 2. quæst. 3. Damasus Papa.
Canon. dist. 3. Isidorus.
Canones. dist. 15. Constitutiones ecclesiasticæ S. Patrum.
Canones. dist. 16. Isidorus.
Canones. dist. 50. Innocent.
Canonum statutis. Tarraconen. concil.
Canonica sanctorum. 3. q. 5. Pelagius Papa ij.
Canonic. institutæ. 11. q. 3. Arausicum conc.
Canonici. causa. 14. Gratianus.
Canonicos. 19. q. 3. Grat.
Cantantes. distin. 92. Hieronymus.
Carnem. de conse. dist. 5. Fructuosus Episcop.
Casellas. 10. q. 2. Agath. conc.
Catholicus. 2. qua. 6. Carthagin. conc. iv.
Catholica ecclesia. dist. 11. Augustinus.
Catechismi. de consecr. distin. 4. Nicol. Papa.
Catechumenum. de conse. dist. 4. Augustin.
Catimensis. distin. 61. Pelagius Papa.
Cave. 28. q. 1. Ambros.
Cavete. 22. q. 5. Ambros.
Cavent judices. 3. q. 9. Eleuth. Papa.
Cavendum est. 1. quæst. 7. Meld. concil.
Cavendum est. 10. q. 3. Cabilon. conc. ij.
Cavendum nobis. de pæn. dist. 3. Gregor.
Causa verò. dist. 4. Gratian.
Caterum Dei traditio. dist. 86. Ambros.
¶ Celebritatem. de conse. dist. 3. Victor Papa xiij. a Petro.
Cellulas. 18. q. 2. Agath. conc.
Cenomanensem. dist. 6. Vrbanus Papa ij.
Capisti habere. 11. quæst. 3. Augustinus.
Cæpit Ermigildus. 24. q. 1. Greg. Papa.
Certe ego. 12. q. 1. Augustin.
Certis de causis. 15. q. 3. Digest.
Certum est. dist. 10. Felix Papa.
Certum est. di. 10. Gelasius Pap.
Certum est. 11. quæst. 3. Tribur. concil.
Certum est. 24. q. 3. Quinta syn.
Certum est. de conse. dist. 1. Gelasius Papa.
¶ Charitas qua. de pæn. d. 2. Aug.
Charitas est. de pæn. dist. 2. Prosper. & Augustin.
Charitas nunquam. de pæn. d. 2. Paulus Apost.
Charitas est aqua. de pæn. di. 2. August.
Charitas in quibusdam. de pæn. dist. 2. August.
Charitatem tuam. 12. q. 2. Greg.
Charthæ quas dedit. 3. qu. 9. Pelagius.
Christus quid fecit. 1. qua. 1. Augustinus.
Christianis. 11. quæst. 1. Gelasius Papa.
Christiana. 32. q. 5. Innocent.
Christus panis. de consec. dist. 2. August.
Christiano. dist. 34. Isidorus.
Christiano. 33. q. 4. August.
¶ Cyprianus. 21. q. 3. Cyprian.
Circumcisio. de pæn. dist. 2. Paulus Apost.
Circumcelliones. 23. quæst. 3. Augustinus.
Cito turpem. 1. q. 1. Ambros.
Citius ad hoc. de pæn. di. 2. Gregorius.
¶ Clement. 8. quæst. 1. Petrus Apostolus.
Clementis librum. dist. 16. Leo Papa.
Cleri plebis. dist. 63. Cœlestin.
Cleros & clericos. distin. 21. Isidorus.
Clericus professionem. d. 41. Carthag. conc. iv.
Clericus j. dist. 46. Carthaginen. conc. iij.
Clericus ij. Carthag. conc. iv.
Clericus iij. Carthag. conc. iv.
Clericus solus. distin. 81. Lucius Papa.
Clericus j. dist. 91. Carthaginen. conc. iv.
Clericus ij. distin. 91. Carthagin. conc. iv.
Clericus ab instanti. 21. q. 1. Septima synod.
Clericus adversus. 2. q. 7. Sylvester Papa in conc. Rom.
Clericus verò. 3. qu. 4. Stephanus Papa.
Clericus sive laicus. 11. quæst. 1. Hadr. Papa.
Clericus qui. 11. q. 3. Carthagin. conc. iv.
Clericus qui. 12. q. 1. Hieron.
Clericus. 24. quæst. 3. Carthagin. conc.
Clerici. distinct. 23. Agathens. concil.
Clerici. dist. 33. Nicol. Papa.
Clerici. dist. 44. Carth. conc. iij.
Clerici vel continentes. dist. 81. Africam. conc.
Clerici verò. dist. 91. Aurelian. conc. j.
Clerici omnes. 1. q. 2. Agath. con.
Clerici. 13. q. 2. Agathen. conc.
Clerici aut ab indigno. 14. qu. 4. Gelas. Papa.
Clerici. 16. q. 3. Agath. conc.
Clerici qui. 19. qu. 1. Toletanum conc. iv.
Clerici. 23. quæst. 8. Toletanum conc. iv.
Clerico jaciente. distinct. 50. Vrban. ij.
Clericum scurrilem. d. 46. Carthag. conc. iv.
Clericum qui. dist. 50. Nic. Papa.
Clericum alienum. dist. 72. Carthag. conc. iij.
Clericum cujuslib. 11. q. 1. Marcellin. Papa.
Clericum nullius. 11. q. 1. Agath. concil.
Clericum. 21. qu. 1. Chalcedon. concil.
Clericum. 22. quæst. 1. Carthagin. conc. iv.
Clericos autem. 1. q. 2. Hier.
Clericos aut laicos. 2. qu. 7. Chalced. conc.
Clericos in suis. dist. 71. Chalced. concil.
Clericos nihil. 12. q. 1. Gratian.
Clericos qui. de conse. dist. 1. Sexta synodus.
¶ Cogitatio. de pæn. di. 1. Grat.
Cogitationis. de pæn. distinct. 1. Digest.
Cognovi ex dilecto. 1. q. 7. Cyrill.
Cognovimus. 12. q. 2. Gregor.
Cognovimus. 16. q. 6. Greg.
Cognovimus. 18. q. 2. Greg.
Cognoscamus. dist. 34. Ambros.
Commessationes. dist. 44. Aug.
Commendavit. de consec. dist. 2. August.
Communis filius. dist. 23. Greg.
Communiter diffinimus. dist. 33. Pius Papa.
Comperimus. 14. q. 6. Greg.
Comperimus. 24. q. 3. Greg.
Comperimus. de consecr. dist. 2. Gelas.
Comprovincsales. di. 64. Anicet.
Comprovincialium. di. 65. Grat.
Concedimus. de conse. dist. 1. Tribur. conc.
Concesso. 12. q. 2. Gelas.
Conciliæ sacerdotum. d. 17. Symmach. Papa.
Concubina. 32. q. 2. August.

concubuisti. 32. qu. 2. Zacharias Papa.
concussionis. 1. q. 1. Digest.
confirmandum eum. ds. 50. Carthag. conc. §.
confidimus. 25. q. 1. Gelas.
congregatio. 16. q. 7. Vrba. j.
congregatio. 16. quæst. 7. Toletan. concil.
conjunx. 27. q. 2. August.
conjuges. 27. q. 2. Isidor.
conjunctiones. 35. quæst. 3. & 4. Calixt.
conjurationum. 11. q. 1. Chalced. concil.
connubia. 32. q. 2. Hieron.
conquestus est. 9. quæst. 3. Nicol. Papa.
consanguinitas. 35. quæst. 6. Fabianus.
consanguinei. 3. quæst. 5. Calixt. Papa.
consanguineorum. 3. qu. 4. Calix. Papa.
consanguineos. 35. q. 6. Fabian.
consecrationem. de conse. dist. 1. Felix §.
consentire. dist. 83. Greg.
consequens. dist. 11. Nicol. j.
consequens est. distin. 88. Gelas. Papa.
considerandum nobis. distin. 50. Gregor.
considerandum. 16. q. 7. Greg.
considera. 22. q. 1. Hieron.
consideratio. 16. q. Gelas.
considerandæ. distinct. 86. Ambrosius.
consideret. de pœn. distin. 5. Augustinus.
conspirationum. 11. qu. 1. Calixt. Papa.
conspiratores. 3. q. 4. Calixt.
constantinus j. dist. 96.
constantinus ij. dist. 96.
constantinopolitana. ds. 22. Constantinopol. Synod. j.
constat autem. dist. 2. Grat.
constat baptisma. de conse. dist. 4. Isidorus.
constat multos. 1. q. 1. Innoc.
constat ex dictis. de pœn. dist. 4. Gregor.
constituto. dist. 2. Isidor.
constituto. dist. 36. Leo §.
constituimus. dist. 76. Mogunt. conc. j.
constituimus. 3. quæst. 5. Euseb. Papa.
constitutum est. 7. qu. 1. Carth. conc. §.
constitutum est. 16. qu. 1. Tolet. concil. §.
constitutiones. 16. quæst. 7. Paschal. ij.
constituit sanè. 16. quæst. 7. Mogunt. conc.
constituit. 17. quæst. 4. Toletan. conc. §.
constituit. 20. q. 3. Mog. conc.
constitutiones. dist. 10. Grat.
constitutiones. dist. 10. In capit. Hadrian.
constitutiones. 16. q. 7. Paschal. Papa j.
consuetudo autem. dist. 1. Isid.
consuetudo. dist. Cyprian.
consuetudo. dist. 12. Codex.
consuetudo. 16. q. 6. Greg.
consuetudinis. dist. 11. Codex.
consuetudinem. distin. 11. Pius Papa j.
consuluisti. 2. q. 5. Stephan. §.
consuluit. dist. 74. Gelas.
consulto omnium. de conse. dist. 1. Euseb. & Sylvest. Papa.
consulendum. dist. 28. Nicol.
continua. 1. q. Cod. Theod.
contra idolorum. 26. q. 5. Greg.
contra mortem. distin. 100. Gregorius.
contra ritum. 4. q. 4. Nicol.
contra sanctorum. 16. quæstio. 7. Leo §.
contra statuta. 25. q. 1. Zozimus.
contradicimus. 35. q. 2. & 3. Cabil. conc.
contrarium est. de pœn. dist. 5. Leo Papa.
contraria. de consec. distinct. 5. Ambr.
contumaces clerici. dist. 50. Agathen. conc.
convenit. de conse. dist. 5. Agath. conc.
convenior. 23. q. 8. Ambros.
convenientib. 1. quæst. 7. Septim. Synod.
convertimini. de pœn. distin. 1. Joel.
conversia. dist. 44. Greg.
chorepiscopi. distin. 68. Damas. Papa.
corpus & sanguinem. de consec. dist. 2. Aug.
corpus Christi. de consecr. dist. 2. Hilar.
corpore verò vitiati. distinct. 55. Gratian.
corpora sanctorum. de conse. di. 1. Mogunt. conc. j.
corporalia. 1. q. 1. August.
corporeum. de consec. distinct. 2. Ambros.
corripiantur. 24. q. 3. August.
¶ Credo. 21. q. 3. Nicas. Episc.
credere in Iesum. de conse. dist. 2. August.
crimen vel pœna. 1. q. 4. Digest.
criminationes. 2. q. 7. Ignatius Pap.
crucis Domini. de consecr. dist. 3. Euseb. Papa.
¶ Cujus rei. 29. q. 2. Greg.
cui autem. de pœn. distinct. 6. Gratian.
cui est illata. 11. q. 3. Gelas. Pap.
cui portio. 11. q. 1. Abros.
cum autem Innocentius. dist. 44. Grat.
cum autem ad ecclesiam. dr. 92. Gratian.
cum à Iudæis. 23. q. 8. Innoc.
cum accusatus. 3. q. 3. Felix ij.
cum ad celebrandas. de conse. d. 1. Aurelian. conc. j.
cum ad verum. distin. 96. Nicol. Papa.
cum Hadrian. dist. 63. Greg.
cum apud Thessalonicam. 11. q. 3. Ruffin. eccl. hist.
cum aliquis. 11. q. 3. Aranst. conc.
cum aliquis. 24. q. 3. Origen.
cum baptizat. de conse. distin. 4. August.
cum beatus. distinct. 45. Bracar. conc. iij.
cum beatissimus. 24. q. 1. Leo Pa.
cum caput. 33. q. 5. Hieronym.
cum de quorundam. dist. 84. Carthag. conc. §.
cum devotissimam. 12. q. 2. Greg.
cum ecclesia. 3. q. 2. Pelag. Pap.
cum enixa. dist. 5. Greg.
cum ergo. 24. q. 3. Hieron.
cum ergo. 22. q. 3. Grat.
cum exaudiero. dist. 50. Hieron.
cum excommunicato. 11. quæst. 3. Isidorus.
cum frangitur. de consec. dist. 2. Prosper.
cum gravia. 13. q. 2. Greg.
cum homo. 23. q. 5. August.
cum humilitatis. 22. q. 2. Aug.
cum igitur. 35. q. 1. August.
cum incaptivitate. 34. q. 1. & 2. Innoc. Papa.
cum in praterito. dist. 84. Carth. conc. ij.
cum in lege. 23. q. 4. Greg.
cum initiatur. 27. q. 2. Ambr.
cum ita puniantur. de pœn. d. 4. Hieronymus.
cum ita q. 32. q. 8. Grat.
cum ita q. dist. 38. Grat.
cum ita q. de consec. dist. 4. Leo Papa.
cum laqueat. 1. q. 1. Greg.
cum longè. distinct. 63. Tolet. an. conc. xij.

Cum majores. 6.q.1.Grat.
Cum multa. dist. 86. Greg.
Cum multa.15.quæst.8. Toletan. conc. ix.
Cum minister.23.q.5.August.
Cum omnia artia. 1.quæst. 1. Gregor.
Cum omne crimen. de conf. di. 2. Iul. Papa.
Cum omnibus. distin. 81. Carth. conc. iij.
Cum ordinaretur. 1. q.1. Ambr.
Cum pastoris.2.q.7. Greg.
Cum Paulus.1.q.1.Greg.
Cum per bellicam. 34.qu.1. & 2. Leo Papa.
Cum percussio. 7.q.1. Greg.
Cum pia 25. q.2. Greg.
Cum prout iustitate. 16.q.1.Ilerd. concil.
Cum pro parvulis. de conf. di. 4. August.
Cum quib. 24.q.3. Gelas.
Cum quisq; 23.q.4. August.
Cum renunciatur 32.qu.1. Ambrosius.
Cum redemptor 12.quæst.2.Gregorius.
Cum sanctis. 24.q.3. Greg.
Cum sanctam. de pœn. di. 2. Gregorius.
Cum scriptura.1.q.1. Ambr.
Cum simus.9.q.3. Synod. septim.
Cum societas.27.q.2. Leo Papa.
Cum tantum. de consecr. dist. 4. August.
Cunctis fidelib.16.q.1. Clemens.
Cuncta per mundum.9.q.3.Gela. Papa.
Curandum ergo. dist. 34. Hilar. Papa in synodo Rom.
Cura sit omnib. 11.q.3. Honorius Papa.
Curiales autem.dist. 53. Grat.
Custodi intus. 11.q.3. August.

D

Dabertum. 1.q.7. Vrban. ij.
Damnationis.24.quæst.2.Leo Papa.
¶ *De abjectione.di. 64. Arausic. conc. j.*
De accusationib. 3.q.5. Euseb.
De accusatorib. 3. q.9. Gratian.
De accusatione vero. 2. quæst. 8. Gratian.
De affinitate.35.q.2.& 3.Greg.
Dedicna.dist.71. innoc.
De Arianis.de conf. di.4. Arela. conc.j.
De benedicto.32.q.1. Pelag.Pap.
Deber homo.23.q.4. August.
Debent duodecim.11.q.3.Zachar. Papa.
De capitulis. dist.10. Leo iij.
De capellis. 16.q.2. Gratian.
De catechumenis. de conf.dist.4. Gerunden. conc.
De cætero. 1.q.1. Nicolaus Iun.
Decessorum.25.q.2.Gelas.
Decernimus ut dum.dist.18.Toletan. conc.
Decernimus. dist. 28. Innoc.
Decernimus. 3.q.9. Bonif. Papa.
Decernimus. 16.qua.7. Toletan. conc. ix.
Decenter omnib. dist. 89. Tolet. conc. x.
Decima.16.qu.1. August.
Decimas à populo. 16. qu. 1. Paschal. ij.
Decimas j. 16.q.7. Gregor. vij. in conc. Lat.
Decimas ij. 16. qu.7. Moguntin. concil.
Decimas iij.16.quæst.7. Mogunt. concil.
Decimas iv. 16. quæst. 7. Vrban. Papa ij.
De clericis vero. dist. 71. Grat.
De conciliis. dist. 18. Leo j.
De communione.24.quæst.2. Leo Papa.
De constantinopolitana.dist.22. Gregorius.
De conjugali. 27. qu. 2. Syricius Papa.
De consanguinitate.35.q.2. & 3. Nicolaus ij.
Decreuit sancta synodus. di. 88. Melchia. Papa.
Decreuit.22.q.5.in conc. apud B. Medardum.
Decreuimus. 10.qua. 1. Tarrac. concil.
Decreto nostro.2.q.6. Greg.
Decretis ergo. dist.21. Grat.
Decreta. 27. quæst. 2. Gregor. in regest.
Decretum est. 2. qu. 7. Mogunt. concil.
Decretum est. 10.qu.1. Cabilon. conc. ij.
Decretales itaq;. dist.20. Grat.
De crimine.15.q.3. Codex.
De crimine.15.q.5.Stephanus.
De decimis. 16.q.1. Leo Papa iv.
Dedit baptismum. 1.q.1. Aug.
De diversis. 11.qu.1. Carthagin. Conc. iij.
De ea vero.35.q.10. Grat.
De ecclesiasticis. 25.q.2. Greg.
De eo autem. dist. 50. Cyprian.
De eo autem. 14. quæst. 2. Gratianus.
De eo quod.30.q.1. Moguntinen. concil.
De Episcopis.23.q.8. Gratian.
De epistolis. dist. 19. Grat.
De esu carnium. de conf. dist.3. Leo iv.
De eulogiis.dist.18. Leo iv.
De excommunicatione.24.q.3.Gr.
De fabrica.de pœn.dist.1.Virgil. Papa.
Defensionis. dist.87. Gelas.
De filia. 27.q.1. Martin.Bracar. in conc.
Deficientibus.2.q.5.Gratian.
De forma. 22. quæst. 5. Fulberti Episcopi.
De gradibus vero.35.q.5. Grat.
De gradibus vero.35.q.8. Greg.in regesto.
De hac quidem.de consec. dist.2. Hieron.
De hymnis. de conf.dist.1.Tolet. conc. iv.
De hinc iterum. de conse.dist.4. Rabanus.
De his clericis. dist.50. Nic.Pap.
De his clericis. d. 50. Ilerd. conc.
De his qua. 10. q.1. Aurel.con. j.
De iis qui contra. dist.12. Tolet. concil.
De his qui.30.q.1. Nicol.Pap.
De his qui.31.q.1. Neocæsar.conc.
De his qui. de pœn.dist.5.Aurel. conc.j.
De his qui. 35. q.2. & 3. Ilerden. concil.
De iis quos. dist. 28. Tolet. conc.
De his vero. dist.50. Rabanus.
De his vero.20.q.2. Gratian.
De his vero. 26.qua.6. Nicenum concil.
De his vero. 26.q.7. Nicol. Papa.
De his vero.33.q.7. Syricius Pap.
De his vero.35.q.8. Gratian.
De his vero. de conse.dist.5.Melchiades Papa.
De homine. de conf. dist.4. Gregor. iv.
De jejunio. distinct.76. Salegustan. conc.
De illicita.24.q.3. Parisien.con.
De illo clerico.dist.32. Nicolaus.
De illis autem. 6.qu.3. Meldens. concil.
De illis Presbyteris. 11. quæst. 3. Ioan. vij.
De illis. 24.q.3. August.
De incestis. 35. quæst. 2. & 3. Agathen. conc.
Deinde à sacerdote. de consecr. dist.4. Raban.
Deinde ponitur.dist.in.26. Innocentius.
De inducis.3.q.2. Gratian.
De induciis. 3.q.3. Felix ij.

De Iudæis. dist. 45. Toletanum concil.
Delator. 5. quæst. 6. Eliberitan. concil.
Delatori. 5. q. 6. Hadrian. Papa.
De laicis. 12. q. 2. Vrbanus Papa in conc.
De lapsis. 16. q. 6. Gregor.
De libellis. dist. 20. Leo Papa ij.
De libertis. 12. qua. 2. Hispalen. conc. ij.
Delicia qualibet. distinctien. 41. Augustinus.
De liguribus. 23. qu. 5. Pelagius Papa.
De locorum. de consec. distinct. 1. Gelasius.
De manifesta. 2. q. 1. Stephanus Papa v.
De Monachis. 16. q. 1. Innoc.
De Monachis. 18. quæst. 2. Agathens. conc.
Dæmonium. 26. quæst. 7. Hieronymus.
De neptis. 31. q. 2. Vrbanus ij.
Denique sacerdotes. distinct. 4. Gregor.
Deniq; si in epistola. dist. 21. Nicol. Papa.
Denique hi. distin. 96. Nicolaus Papa.
Deniq;. 6. q. 3. Nicol. Papa.
Denique. 7. q. 1. Cyprianus.
Denique. 14. q. 5. Ambrosius.
Denique. 31. q. 11. Augustinus.
Denique & puella. 36. quæst. 2. Ambrosius.
De nominibus. de cons. dist. 1. Innocentius.
Denunciamus. 35. q. 2. Simplicius Papa.
De observatione. de cons. dist. 3. Arelat. conc. j.
De occidendis. 23. q. 5. August.
De ordinationibus. 1. q. 1. Greg.
De parentela. 35. quæst. 6. Vrban. Papa.
De parentela. 35. q. 6. Innoc. ij.
De pœnitentibus. de cons. dist. 3. Innocent.
De pertuso. de pœn. dist. 4. Gregor. Papa.
De persona. dist. 65. Leo Papa.
De persona. 11. q. 1. Greg.
De Petro. dist. 47. Gregor.
De precariis. 10. qu. 2. Carthag. concil.
De præsentium. 16. quæst. 1. Pelagius.
De Presbyterorum. 17. quæst. 4. Nicol. Papa.
De primatibus. distinctio. 99. Gratian.
De prima quæstione. 10. quæst. 1. Gratian.
De prima quæstione. 4. quæst. 1. Gratian.
De prima. 5. q. 1. Grat.
De propinquis. 35. quæst. 3. & 4. Fabianus.
De pudicitia. 32. q. 5. August.
De puellis. 36. quæst. 2. Cabilonen. concil.
De quarta vero. 4. q. 4. Grat.
De quinta vero. 4. q. 5. Grat.
De quibus. distinct. 20. Innocen. Papa.
De quibusdam. dist. 37. Eugenius Papa ij.
De quotidianis. de pœn. dist. 3. August.
De raptoribus. 39. q. 1. Aurelianen. conc.
De rebus vero. dist. 54. Toletanum conc.
De rebus. 12. quæst. 2. Nicolaus Papa.
De reditibus. 12. q. 2. Simplicius Papa.
De servorum ordinatione. dist. 54. Toletan. conc.
De Syracusana. distinct. 28. Pelagius.
Desponsata sunt. dist. 51. Innoc.
De spiritu. de consec. distinct. 5. Ephesinum conc.
Desponsatam. 27. quæst. 2. Eusebius Papa.
Desponsatas. 27. quæst. 2. Ancyranum conc.
Deteriores. 6. q. 1. Anacletus.
Detractores. 3. quæst. 4. Zepherinus Papa.
Detrahere verbum. 1. q. 1. Aug.
De tempore. 26. quæst. 7. Gratianus.
De tertia. 32. q. 3. Gratian.
De trina mersione. de cons. dis. 4. Gregor.
De ultima. 15. q. 8. Gratian.
De viduis. 27. quæst. 1. Toletan. conc. iij.
De viduis. 27. q. 1. Gelasius.
De viro nefando. 12. qu. 2. Nicol. Papa.
De votam. 27. quæst. 1. Toletan. conc. j.
De votis. 20. q. 1. Gelasius.
Deus diffinitionem. de pœn. di. 1. Ambrosius.
Deus ergo. 3. quæst. 1. Fabianus Papa.
Deus masculum. 31. quæst. 1. Augustinus.
Deus omnipotens. 2. qu. 1. Evaristus Papa.
Deus quando. 24. q. 3. Vrbanus.
¶ Diaconus. distin. 23. Carthag. conc. iij.
Diaconus. di. 27. Martinus Bracaren.
Diaconus. distinct. 93. Carthag. conc. iij.
Diacons ecclesia. distin. 93. Clemens.
Diaconi ita. distin. 93. Carthag. conc. iij.
Diaconi qui. distinct. 93. Evaristus.
Diaconi quicunq; dist. 28. Ancyrana synod.
Diacons septem. dist. 93. Neocæsarien. conc.
Diaconi sunt. distinct. 93. Hieronymus.
Diaconi vel Presbyteri. 12. q. 2. Agathen. conc.
Diaconum vero. distin. 89. Gregorius.
Diaconos propriam. dist. 93. Gelasius Papa.
Diaconissam. 27. qua. 1. Chalced. conc.
Dicat aliquis. 23. quæstion. 5. Ambros.
Dicat aliquis. 32. quæstion. 4. Ambrosius.
Dicenti. 25. q. 2. Pelagius.
Dictum est nobis. di. 80. Mogunt. concil.
Dictum est. dist. 94. Cabilonen. concil.
Dictum est. 1. q. 1. Augustin.
Dictum est. 1. quæst. 1. Tribur. concil.
Dictum est. 29. q. 2. Cabilonens. conc. ij.
Dictum est. 30. q. 1. Cabilonens. conc. ij.
Dictum est nobis. de cons. dist. 5. Tarracon. conc.
Didici à diligendo. 1. quæstio. 7. Cyrillus.
Didicimus. 24. q. 1. Cyprian.
Didicimus. de cons. dist. 2. Sexta synodus.
Differt autem. distinct. 8. Gratianus.
Diffinitio. 22. quæst. 4. Eliberitanum conc.
Diffinimus. distinct. 22. Octava synod.
Diffinimus. 4. q. 1. Carthaginen. conc. iij.
Diffinimus. 18. quæst. 2. Septima synod.
Diffinit. 17. q. 4. Tolet. conc. xij.
Dignum est. 3. qu. 9. Toletanum conc. vi.

Dile-

Dilectio tua. 16. q. 3. Gelasius.
Dilectionis tua. dist. 76. Pelag.
Dilectissimi. 8. q. 2. Gregor.
Dilectissimis. 12. q. 1. Clemens.
Dimissorias vero. distinctio. 62. Gratian.
Disciplina. dist. 45. Gregor.
Discipulos. de consec. dist. 5. Ex dicto Apollonii.
Discordantes. dist. 90. Carthaginens. conc. iij.
Discutere. 3. q. 6. Damasus Papa.
Dissidentes Episcopos. dist. 90. Carthagin. conc. iij.
Dispar. 23. q. 8. Alexander ij.
Dispensatio. dist. 43. Nicolaus.
Dispensationes. 1. q. 7. Cyrillus.
Displicet. 23. q. 4. Augustin.
Divina clementia. de pœn. dist. 4. Gelas. Papa.
Divina retributionis. distin. 87. Gelasius.
Divinus præceptis. 25. q. 1. Leo.
Divortium. de pœn. distinct. 1. Digest.
Diuturni mores. dist. 12. Iustiniani inst.
Dixit Apostolus. 24. quæst. 3. Augustinus.
Dixit dominus. 14. quæst. 5. Augustinus.
Dixit dominus. 32. qu. 1. Hieronymus.
Dixit dominus. de pœn. dist. 4. Augustinus.
Dixit Sara. 32. q. 4. Ambros.
Dixi, confitebor. Ambrosius ex David.
¶ *Doctos. 16. q. 1. Ambros.*
Doctorem autem. distinctio. 86. Gratian.
Dolendus est. dist. 62. Cœlestin.
Domesticarum. dist. 34. Grat.
Dominus ad illud. 32. quæ. 7. Augustinus.
Dominus declarauit. 1. quæst. 1. Augustin.
Dominus noster. dist. 56. Hieronymus.
Dominus noster. dist. 93. Cyprian.
Dominus noster. 23. quæst. 2. Augustinus.
Dominus non vult. distinct. 86. Ambrosius.
Domine sancte. dist. 50. Isidor.
Domui quoq;. dist. 89. Gratian.
Donare res suas. distin. 26. Augustinus.
Donatum autem. 1. q. 7. Leo.
¶ *Dudum. 3. q. 6. Iulius Papa.*
Dudum. 18. q. 2. Gregor.
Duæ sunt eleemosyna. distin. 45. Augustin.
Duæ sunt. 19. q. 2. Vrban. ij.
Duo sta. 23. q. 4. Augustin.
Duo mala. dist. 13. Tolet. conc.
Duo sunt quippe. dist. 97. Gel.
Duo sunt genera. 12. q. 1. Hier.
Duo tempora. de consec. dist. 4. Leo Papa.
Duobus modis. 27. q. 2. Augustin.
Duodecim. 5. quæst. 4. Zepherin. Papa.
Duplicster. de consecra. dist. 2. Hieronymus.

E.

Eænim. 10. q. 2. Codex.
Ea quæ à sanctis. 1. q. 3. Vrb. ij. in conc. Placent.
Ea vindicta. 23. q. 4. Augustin.
Eadem lege. 1. q. 1. Digest.
¶ *Ebron. 13. q. 2. Hieron.*
¶ *Ecce è quibus. distinction. 49. Gratian.*
Ecce autem. 24. q. 3. Prosper.
Ecce dico. 22. q. 5. Augustin.
Ecce ego dico. dist. 95. Hieron.
Ecce in præfatione. distinct. 99. Gregor.
Ecce inquiunt. 23. q. 4. Augustin.
Ecce nunc tempus. de pœn. dist. 1. Ambros.
Ecce ostensum. dist. 28. Grat.
Ecce ostensum est. dist. 60. Grat.
Eccepleniùs. dist. 39. Grat.
Ecce quibus. dist. 41. Gratian.
Ecce quòd criminosi. distinct. 51. Gratianus.
Ecce quod ista. 32. q. 6. Grat.
Ecce quod in sacris. distinct. 33. Gratianus.
Ecclesia. 1. q. 4. Gregor.
Ecclesia. 16. q. 1. Hieron.
Ecclesia Christ. de pœn. d. 1. Ex B. Hieronym.
Ecclesia. de consecr. dist. 1. Nicol. Papa.
Ecclesia. de consec. dist. 4. Aug.
Ecclesiæ antiquis. 9. 16. q. 1. Cabil. concil.
Ecclesiæ charitas. de cons. dist. 4. Augustin.
Ecclesiæ meæ. distin. 97. Bonifac. Episcop.
Ecclesiæ Principes. dist. 35. Hieronymus.
Ecclesiæ vel altaria. de cons. d. 1. Meldens. conc.
Ecclesiam j. de cons. di. 1. Aurelian. conc.
Ecclesiam ij. de cons. di. 1. Agrip. concil.
Ecclesiarum seruos. 12. q. 2. Tol. conc. iij.
Ecclesiis semel. dist. 68. Nicenum concil.
Ecclesiis semel. de consec. dist. 1. Nicenum conc.
Ecclesias. 13. q. 1. Dionys. Papa.
Ecclesias. 16. q. 7. Clemens.
Ecclesias. de consecr. distinct. 1. Clemens.
Ecclesias. de consec. dist. 1. Ioan. Papa.
Ecclesiastica. dist. 23. Bacarens. conc. iij.
Ecclesiastica. dist. 38. Hier.
Ecclesiastica. 25. q. 2. Greg.
Ecclesiasticis. 12. q. 2. Gregor.
Ecclesiasticarum. dist. 11. Basil.
¶ *Ego autem. 1. quæst. 6. Symmachus.*
Ego Berengarius. de cons. dist. 2. Augustin.
Ego dixi. 34. q. 1. & 2. Hermet.
Ego Ludouicus. dist. 63. Greg.
Ego solis. dist. 9. Augustin.
Egressus itaq;. 72. q. 2. Hieron.
Egrotantes. de cons. di. 4. Carthag. conc. iij.
¶ *Ejectis. 3. q. 2. Gajus.*
Ejectionem vero. dist. 89. Anacl. Papa.
Ejciens Dominus. dist. 88. Ioan. Chrysostom.
Ei qui appellat. 2. q. 6. In authen. Const.
¶ *Eleemosyna. 14. q. 5. Greg.*
Eleutherius. dist. 91. Pelag.
Eleutherius. 18. q. 2. Pelag.
¶ *Emendari. 1. quæst. 1. Eliberic. conc.*
Emersisti. de consecra. distin. 4. Ambros.
¶ *Engeltrudam. 3. qua. 4. Ioan. Papa viij.*
Enim vero. dist. 19. Steph. Pap.
¶ *Eodem modo. de conse. dist. 4. Hieronymus.*
Eos ad sacrificia. dist. 31. Inn. j.
Eos autem. 27. q. 1. Gregor.
Eos etiam. dist. 81. Alex. ij.
Eos qui post. distin. 32. Vrbanus Papa ij.
Eos qui ad ecclesiam. dist. 87. Arausican. conc. j.
Eos qui per pecunias. 1. q. 1. Tharasius Const. Episcop.
Eos qui. 1. q. 5. Vrban.
Eos qui. 3. q. 10. Arelat. conc. ij.
Eos qui. 20. q. 3. Chalced. conc.
Eos qui 36. q. 2. Chalced. conc.
Eos quos. de consec. dist. 4. Felix Papa.
Eos sacerdotes. 7. q. 1. Damas. Pa.
Eos vero. distinct. 50. Ancyran. concil.
Eorum qui accusantur. 11. qu. 3. Damas.

Eorum qui pauperes. di.90. Carthagin. conc. iij.

¶ *Epheſii. diſt. 43. Greg.*

Epiphanium. 5.q.6. Greg.

Epiſcopus ad ſynodum. diſt. 18. Carth. conc. iij.

Epiſcopus aut Presbyter. diſt. 35. Can. Apoſt.

Epiſcopus aut Presbyter. diſt. 47. Can. Apoſt.

Epiſcopus aut Presbyter. diſt. 88. Can. Apoſt.

Epiſcopo autem. diſt. 100. Gratianus.

Epiſcopus benedictionem. di. 77. Agath. conc.

Epiſcopus cum ordinatur. di. 23. Carth. conc. iij.

Epiſcopus de loco. 7. qu. 1. Carth. conc. iij.

Epiſcopus Deo. de conſ. diſtin. 1. Anacl. Papa.

Epiſcopus dum fuerit. diſt. 61. Gregor.

Epiſcopus eccleſiaſticarū. 12. q. 1 Antioch. conc.

Epiſcopus gentilium. d. 37. Cart. conc. iij.

Epiſcopus gubernationem. d. 88. Carth. conc. iij.

Epiſcopus habeat. 10. q. 2. Mart. Brac. ex conc.

Epiſcopus in eccleſia. d. 95. Cart. conc. iij.

Epiſcopus in quolibet. diſtin. 95. Carth. conc. iij.

Epiſcopus in diœceſim. 7. quaſt. 1. Anacler.

Epiſcopus in ſynodo. 33. quaſt. 6. Eutych. Papa.

Epiſcopus nec. 14. qua. 1. Carth. conc. iij.

Epiſcopus ſecundum. diſt. Greg.

Epiſcopus non debet. diſtinct. 18. Tur. conc.

Epiſcopus non eſt. diſt. 65. Ant. concil.

Epiſcopus nullius. 15. q. 7. Carth. conc. iij.

Epiſcopus nullum. de conſe. di. 1. Carth. conc. iij.

Epiſcopus nullum. diſt. 88. Cart. conc. iij.

Epiſcopus pauperibus. diſt. 82. Aurel. conc. j.

Epiſcopus presbyter. 11. quaſt. 3. Mogunt. conc.

Epiſcop. qui filios. 12. q. 2. Agath. concil.

Epiſcopus qui in vitium. diſt. 74. Aurel. conc. iij.

Epiſcopus qui mancipium. 12. q. 2. Tolet. conc. iij.

Epiſcopus ſacerdotibus. diſt. 67. Hiſpal. conc. ij.

Epiſcopus ſacerdotib. 15. q. 7. Hiſpalen. conc. ij.

Epiſcopus ſi clerico. 6. q. 2. Carth. concil. iij.

Epiſcopus ſi infirmitate. de con. diſt. 3. Aurel. conc. j.

Epiſcopus ſi tertiam. 12. q. 3. Tol. conc. ix.

Epiſcopus ſine concilio. diſt. 24. Carth. conc.

Epiſcopus ſubjecto. diſt. 72. Leo Papa.

Epiſcopus tuitionem. di. 88. Carthag. conc. iij.

Epiſcopus vilem. diſt. 41. Carth. conc. iij.

Epiſcopi ab omnib. di. 64. Nicen. conc. j.

Epiſcopi de reb. 12. q. 1. Aga. conc.

Epiſcopi eorumq; miniſtri. 26. q. 5. Anquirenſe conc.

Epiſcopi judicio. diſt. 24. Laodic. concil.

Epiſcopi lectioni. 2. qu. 7. Paſch. Papa.

Epiſcopi non in caſtellis. diſt. 80. Anacl.

Epiſcopi Presbyteri. 21. quaſt. 4. Zachar. Papa.

Epiſcopi qui. 9. q. 2. Conſtantin. ſynod. j.

Epiſcopi ſi a proprijs. 3. q. 1. Fab.

Epiſcopi ſi ſacerdotali. 11. q. 3. Agathen. conc.

Epiſcopi vel Presbyteri. 7. qu. 1. Carthag. conc. iij.

Epiſcopo non licere. 8. qua. 1. Antioch. conc.

Epiſcop. non liceat ij. 8. q. 1. Mar. Bracar. ex conc.

Epiſcopo non licet. 16. quaſtio. 6. Mogunt. conc.

Epiſcopo ſcribit. 9. q. 3. Beda.

Epiſcopum aut Presbyterum. diſt. 45. Canon. Apoſt.

Epiſcopum de diœceſi. 7. quaſt. 1. Ant. conc.

Epiſcopum non oportet. diſt. 61. Laod. conc.

Epiſcopum nū debere. 9. q. 2. Antioch. conc.

Epiſcopum oportet. diſt. 64. Ex conc. Mart. Bracar.

Epiſcopum per cunctas. 10. qu. 1. Tolet. conc. iij.

Epiſcopum Presbyterum. diſt. 34. Aurel. conc. iij.

Epiſcoporum et iam. diſtinct. 74. Agath. conc.

Epiſcoporum igitur. diſtinct. 18. Gratianus.

Epiſcopos autem. diſtinct. 10. 100. Gratianus.

Epiſcopos per Aemyliam. di. 63. Nicol. Papa.

Epiſcopos Presbyteros. diſtin. 31. Carth. conc. ij.

Epiſcopos ſecundum. diſtinct. 17. Greg. j.

Epiſcopū ſuis. 3. q. 1. Gajus Papa.

Aequaliter. 35. qu. 2. & 3. Iulius Papa.

¶ *Erga eum. 26. quaſt. 7. Octa. ſynod.*

Erga ſimoniacos. 1. q. 1. Nicolaus Iunior.

Erit autem. diſt. 4. Iſidor.

Error cui non reſiſtitur. diſt. 83. Innocent.

Erubeſcant. diſt. 32. Vrban. ij.

¶ *Eſau venator. diſt. 86. Hier.*

Eſt illud. 24. q. 1. Ambr.

Eſt etiam contra. 22. qu. 4. Ambroſius.

Eſt injuſta. 23. q. 4. Ambroſ.

Eſt ordo. 33. q. 5. Auguſt.

Eſto ſubjectus. diſt. 95. Hieron.

Eſtote ergo. 1. q. 1. Greg.

Eſt probanda. diſt. 86. Ambr.

Eſt unitas. de conſecr. diſtin. 4. Auguſt.

¶ *Et dixit Dominus. de conſec. diſt. 2. Aug.*

Et hoc attendendum. de conſe. diſt. 1. Auguſt.

Et hoc diximus. 16. quaſtion. 4. Origen.

Et hoc quoq;. 35. q. 2. & 3. Iulius Papa.

Etiam corde. 1. q. 1. Auguſt.

Et jurabunt. 22. q. 1. Hieron.

Et purgabit. diſt. 50. Hier.

Et qui emendat. diſt. 42. Aug.

Et quia aliquos. 27. q. 1. Greg.

Et ſi ad tempus. 11. q. 3. Aug.

Et ſi illa. 1. q. 7. Gelaſ.

Et ſi illa. 12. quaſt. 2. Toletanum conc. iij.

Et ſi Iudæorum. diſt. 54. Tolet. conc. xij.

Et ſi non frequentius. de con. d. 2. Fab. Papa.

Et ſacrorum. 12. q. 2. Greg.

Et ſancta. de conſ. diſt. 2. Aug.

Et temporis. 16. q. 1. Greg.

Et venit. de pœn. diſt. 1. Hier.

¶ *Eum qui aſſeverat. diſtin. 50. Codex.*

Eum qui. 7. q. 3. Gregor.

Eunuchus. diſt. 55. Canon. Apo.

Euphemium. 2. q. 3. Greg.

¶ *Ex antiquis. diſt. 54. Gelaſ.*

Ex auctoritate. 16. quaſt. 1. Gregorius.

Ex catholica. 1.q.1. Auguſt.
Excellentiſſimus. 11. q. 3. Nicol. Papa.
Excommunicati. 9. q.1. Palea.
Excommunicatos. 11.q.3. Calixt. Papa.
Excommunicatorum. 23.quæſt.5. Vrbanus ij.
Exemplum Domini. 12.quæſt.1. Auguſt.
Ex eo quod prohibes. 15.quæſt. 3. Digeſt.
Ex epiſtola. diſtinct. 23. Hiſpal. conc. ij.
Ex his autem. 12.q.1. Can. Apoſt.
Ex hinc jam. de conſecr. diſt. 4. Raban.
Exiſtimare quidam. 11. quæſt. 3. Hieron.
Exigunt cauſa. 1.q.7. Leo.
Ex merito. 6.q.1. Anterus Pap.
Ex multis temporibus. 1.quæſt. 3. Alex. ij.
Exorciſta diſtinction. 23. Carth. conc. vi.
Expanitentibus. diſt. 50. Carth. concil.
Expedit. 12.q.1. Proſper.
Experientia. 31.q.1. Pelag.
Ex præmiſſis. diſt. 50. Grat.
Ex queinſtituta. de conſ. diſt. 4. Auguſt.
Extra catholicam. 1.q.1. Aug.
Extra conſcientiam. ds. 64. Inn. Papa.
Extra proſinciam. 3.q.6. Grat.
Extranei clerico. d. 71. Chal. con.
Extraordinaria. 35.quæſt. 2. & 3. Vrban. ij.

F

Faciat homo. 22.qu. 2. Auguſt. Facientis. diſt. 26. Ioan. xiij.
Facilius. de pan. diſt. 1. Proſper.
Factum. 7. q.1. Cyprianus.
Facta ſubditorum. 9.q.3. Anter. Papa.
Facta ſunt. diſt. 4. Iſidor.
Facultates. 13.q.2. Gelaſ. Papa.
Falſa panitentias. de pæn. di. 5. Gregor. vij.
Fatendum eſt. 13.q.2. Auguſt.
¶ Felix Epiſcopus. 15.q.7. Carth. conc. ij.
Felix Epiſcopus. 16.qu.1. Carth. conc. ij.
Femina. 30.q.5. Iſidor.
Feminas. diſt. 81. Syricius Pap.
Ferrum de terra. diſt. 50. Greg.
Fertur ſimoniaca. 1.q.1. Greg.
¶ Fictæ charitat. de pæn. diſt. 2. Ambroſius.
Fidelis femina. 32. q.7. Elsberit. concil.
Fidelior factus. diſt. 50. Ambr.
Fieri poteſt. 32.q.7. Auguſt.
Filius Dei. de conſe. diſt. 4. Aug.
Filium veſtrum. 1.q.1. Greg.
Filii vel nepotibus. 16.q.7. con. Toler. ix.
Firma autem. 20.quæſt.3. Nona ſynod.
Firmum Dei. de pæn. diſtinct. 2. Hieron.
Firmiſſimè. 1.q.1. Auguſt.
Firmiſſimè. 15. q.1. Auguſt.
Firmiſſimè. de conſec. diſtinct. 4. Auguſtin.
Fixum ab hinc. 12.q.5. Hiſpalen. concil.
¶ Flagitia. 30.q.7. Auguſt.
Fleae proce. de pæni. diſtinct. 1. Ambroſ.
Florentinum Archidiacon. d. 85. Gregorius.
¶ Forte aliquis. 14.qu.5. Auguſtinus.
Forte dicas. de conſecr. deſtin. 2. Ambroſ.
Forte in populo. 23. quæſtione. 4. Auguſt.
Forte nata. de pœnis. diſtinct. 2. Auguſt.
Fornicari omnib. diſt. 88. Aug.
Fortitudo. 23.q.3. Ambroſ.
¶ Frater & coepiſcopus. 17.q.4. Gelaſ.
Frater noſter. 16.q.1. Greg.
Frater veſter. diſt. 50. Codex.
Fratris & coepiſcopi. 11. qua. 1. Gregor.
Fratrem noſtrum. diſt. 86. Greg.
Fratres noſtros. de pæn. diſtin. 5. Innocent. ij.
Fratres non ſolum. 33. quæſtio. 4. Ambroſ.
Fratres quos. 9. quæſt. 3. Sixtus Papa ij.
Fraternitas. 12. q.2. Greg.
Fraternitatis. deſt. 34. Pelagius Papa.
Fraternitatis veſtræ. 36. qu. 10. Gregorius.
Fraternitatem tuam. d. 71. Gregorius.
Fraternitatem tuam. d. 80. Gregorius.
Fraternitatem veſtram. ds. 34. Gregor.
Frequens. diſt. 54. Gelaſ.
Frigentius. 16.qu.7. Gelaſius.
Fruſtra. diſt. 8. Auguſt.
¶ Fucare. de conſe. diſt. 5. Aug.
Fuerunt autem. diſt. 7. Iſidor.
Fugitivi. 12.q.2. Agath. conc.
Fuit ſemper. 9. quæſt. 3. Athan. Patriar.
Fur autem. 14.qu.6. Hieronym.
Fures. 13.q.2. Moguntin. conc.
Futuram. 12.q.1. Melchiad. Pap.

G

Generalis. diſt. 54. Gelaſ.
Generali. 25.q.1. Hadr. Papa.
Generalia concilia. diſtinct. 17. Grat.
Generaliter etiam. diſtinct. 82. Gratian.
Generaliter ſancimus. 16. qu.1. Codex.
Genuit Ioſeph. 27. quæſt.2. Hieronymus.
Geſta quæ nobis. diſt. 74. Greg.
¶ Gloria Epiſcopi. 12.quæſt.2. Hieron.
¶ Gonſaldus. 17.q.2. Grat.
¶ Gratia ſi nongratus. 1.que.1. Leo Papa.
Gratia quæ per Chriſtum. de conſec. diſt. 4. Auguſt.
Gratiam. 1.q.1. Ambr.
Grave non. 35. q.9. Innoc.
Graveſatis. 11.q.3. Greg.
Gregorius. 35.q.9. Ex pontificali.
¶ Guliſarius. 23.q.4. Silverius Papa.

H.

Habeo librum. diſt. 16. Petrus Epiſcopus Nicomed.
Habet hoc proprium. 2. quæſt. 5. Gregorius.
Habemus. 22. q.1. Hieron.
Habent forſitan. 13.q.2. Anaſtaſ. Papa.
Habuiſſe te. diſt. 33. Greg.
Habebat dominus. 12. q.1. Aug.
Habita dinumeratione. 2. qu. 6. Codex Theod.
Habetur quod. 3.q.9. Dimuſ.
Habeatur ſemel. diſt. 18. Nican. concil.
Hac conſona. 25. q.1. Greg.
Hac ratione. 31.q.1. Ioan. Chryſ.
Hadrianus Papa. diſt. 63. Oct. ſynodus.
Hadrianus. diſt. 63. Ex hiſt. eccl.
Hanc conſuetudinem. 10. qua. 1. Damaſus Papa.
Hanc ergo. 17.q.4. Greg.
Hanc regulam. 1.q.1. Leo.
Hanc ſocietatem. de pæn. diſt. 4. Gratian.
¶ Hæc autem ſcripſimus. di. 30. Gangren. conc.
Hæc autem verba. de pæn. diſt. 1. Digeſt.
Hæc autem vita. 23.q.4. Greg.
Hæc de charitate. de pæn. diſt. 3. Gratian.
Hæc de ordinandis. diſtinct. 81. Gratianus.

Hæc est fides. 24. q. 1. Hieron.
Hæc hujus placiti. 22. q. 2. Ilerd. concil.
Hæc imago. 33. q. 5. Augustin.
Hæc quæ de privilegiis. dist. in. 5. Gratian.
Hæc sulubriter. 35. q. 8. Greg. in regesto.
Hæc quippe. 3. q. 6. Ioann. Papa.
Hæresis. 24. q. 3. Hieronym.
Hæreticus. 24. q. 3. Augustin.
Hæretici cùm à fide. 24. q. 1. Innocentius Papa.
Hæretici non. de pæn. di. 4. Hier.
Hæ verò. 27. q. 1. Innoc. Pap.
¶ Hic ergo. de consc. distinct. 1. Clemens.
Hic de quibus. de conf. dist. 4. Leo Papa.
His duo solummodò. de conf. di. 1. Leo ix.
Hic ergo. 27. q. 1. Tribur. conc.
Hinc considerandum. dist. in. 64. Gratianus.
Hinc est etiam. 16. q. 1. Greg.
Hinc etenim. dist. 49. Greg.
His qui arbores. dist. 50. Nicolaus Papa.
His qui altario. dist. 50. Ilerdense concil.
His qui altario. 15. q. 8. Ilerdense concil.
His qui baptismum. 1. q. 1. Leo.
His qui de paginis. 26. quæstio. 2. Auguſt.
His qui Episcopos. 3. quæst. 4. Alexander ij.
His qui in furtis. 24. q. 6. Greg.
His qui in ecclesia. 21. q. 3. Cypr.
His qui intrant. de consc. dist. 2. Toletanum conc. j.
His qui matrimonium. 32. qu. 7. Nicolaus.
His qui post sanctum. dist. 50. Arelatense conc. ij.
His qui se carnali. dist. 55. Arela. conc. ij.
His quoscunq;. 1. q. 1. Hieron.
His à quibus. 23. qu. 8. Toletan. conc. xi.
His breviter. de pæn. dist. 1. Gratianus.
His igitur. dist. 23. Isidor.
His qui in tempore necessitatis. 26. q. 6. Leo Episc.
His qui diversorum. 26. q. 7. Laodi. conc.
His temporibus. dist. 77. Grat.
Historia. 34. q. 2. Nicolaus.
His verò qui uxores. 32. q. 7. Greg.
His verò hæretici. de consc. dist. 4. Gregorius.
¶ Hoc ad nos. dist. 59. Greg.
Hoc capitulo. dist. 97. Grat.
Hoc est quod dicimus. de consec. dist. 2. Augustin.
Hoc etiam placuit. 2. q. 6. Carth. conc. 18.
Hoc habet. dist. 46. Gregor.
Hoc ipsum. 33. q. 2. Isidorus.
Hoc nequaquam. 7. qu. 1. Eugen. Hostiensis Episcopus.
Hoc nobis. de pæn. dist. 4. Greg.
Hoc quoq;. de conf. dist. 1. Soter. Papa.
Hoc sacramentum. de conf. di. 2. Auguſt.
Hoc sanctum. 32. q. 2. Toletanum conc. iij.
Hoc sit in judicio. 26. q. 7. Octava synodus.
Hoc solum. 33. q. 5. Hieronym.
Hoc tantum. 18. q. 2. Toletanum conc. iv.
Hoc tamen. 23. quæstio. 5. Augustinus.
Hoc vestra. dist. 11. Leo Papa.
Hoc videtur. 22. q. 5. Auguſt.
Homo Christianus. 40. dist. in. 10. Chrysostom.
Homini. 1. q. 4. Gregor.
Homines. 22. q. 2. Auguſt.
Homicidium. de pæn. distinct. 1. Auguſt.
Homicidiorum. de pœnit. dist. 1. Auguſtin.
Homicidas. 23. q. 5. Hieron.
Honestum. 22. q. 5. Cornel. Papa.
Honoratus. dist. 73. Gregor.
Honorantur. 32. q. 2. Ambr.
Horrendus. 32. q. 5. Ambros.
Hortamur. 3. q. 9. Pelagius.
Hortamur. dist. 71. Auguſt.
Hortatu. 23. q. 8. Alcuinus.
Hospitalitas verò. dist. 85. Grat.
Hospitalem. dist. 42. Grat.
Hospitiolum. dist. 32. Hieron.
¶ Hunc soli. dist. 17. Damas. Pa.
Hujus modi beneficii. 10. quæst. 2. Codex.
Hujus observantiæ. dist. 76. Leo Papa.
Humanum genus. dist. 1. Grat.
Humana. 22. q. 5. Gregor.

I.

Iacobus frater. de consc. dist. 1. Sexta synod.
Iam iraq;. 1. q. 4. Auguſt.
Iam nunc. 28. q. 1. Auguſt.
Iam verò. 23. q. 6. Greg.
¶ Ibi adunati. 7. q. 1. Greg.
Ibi semper. 3. q. 6. Fabian. Papa.
¶ Idcirco frater. de pæn. dist. 7. Auguſt.
Id constituimus. 17. qu. 4. Aurel. conc. j.
Ideo divina. 24. q. 3. Auguſt.
Ideo huic sanctæ. 2. qu. 6. Iulius Papa.
Ideo permittente. 25. qua. 1. Leo Papa iv.
Ideo prohibetur. dist. 37. Isidor.
Idololatria. 28. q. 1. Auguſt.
Id semper. de conf. dist. 4. Gerundense conc.
¶ Iejunium. dist. 76. Calixt. Pa.
Iejunium quarti. dist. 76. Hier.
Iejunium de conf. dist. 3. Melch. Papa.
Iejunium. de conf. dist. 5. Aug.
Iejunia. de conf. dist. 3. Ex diversis sanctis Apollonius.
Iejunia. de conf. dist. 5. Euse. Pa.
Iesus. dist. 50. Hieron.
¶ Igitur cùm sæpè. 23. q. 8. Leo iv.
Igitur genus. 26. q. 3. & 4. Aug.
Igitur post sancta. dist. 76. Leo Papa.
Igitur secundum sanctorum. 25. qu. 2. Leo.
Ignis succensus. de pæn. d. 3. Aug.
Ignorantia. di. 38. Toler. conc. iv.
¶ Iis potestatis. de pæn. dist. in. 1. Ambros.
¶ Illa anima. de pæn. dist. 2. Ambrosius.
Illa autem. dist. 12. Auguſt.
Illa cavenda. 15. q. 1. Ambros.
Illa præpositorum. 11. q. 3. Greg.
Illa autem. 32. q. 5. Leo Papa.
Illegladium. 23. q. 4. Auguſt.
Ille pœnitentiam. de pæn. dist. 3. Smaragdus.
Ille proculdubio. dist. 93. Anacl.
Ille qui. 22. q. 5. Auguſt.
Ille Rex. de pæn. dist. 3. Ambr.
Illi autem. 12. q. 1. Prosper.
Illi offerunt. 1. q. 1. Hieron.
Illi qui aut. 5. q. 5. Euseb. Papa.
Illi qui illa. 6. q. 1. Fab. Papa.
Illi qui peregrinos. 24. q. 3. Nicol.
Illiteratos. dist. 36. Gelas. Papa.
Illos planetarios. 26. q. 2. Aug.
Illud autem. dist. 30. Gratian.
Illud autem. dist. 40. Ambr.
Illud autem. dist. 93. Greg.
Illud autem. dist. 96. Gratia.
Illud autem. 20. q. 1. Marcel. Pa.
Illud breviter. dist. 12. Hieron.
Illud divini. 7. q. 1. Tolet. conc. xi.
Illud etiam. 13. q. 2. Gelas. Pap.
Illud etiam. 23. q. 4. Innocent.
Illud etiam. 30. q. 3. Triburiense concil.
Illud generaliter. dist. 94. Nicen. conc. j.
Illud inferendum. 8. q. 1. Hieron.
Illud magnitudinē. 10. q. 3. Pela.
Illud nos. dist. 77. Cajus Papa.

Illud perfrutari. de conſ. diſt. 4. Auguſtinus.
Illud plane. 11. q. 3. Auguſt.
Illud quidem. 8. q. 2. Greg.
Illud quod. 12. q. 2. Innoc. j.
Illud quod. 26. q. 2. Auguſt.
Illud quoque. diſtin. 50. Syricius Papa.
Illud quoque. diſt. 71. Ianuarius Epiſcop.
Illud quoque. 21. q. 1. Greg.
Illud relatum. 15. q. 1. Digeſt.
Illud ſacramentum. 35. q. 6. Ordo Roman.
Illud ſanè. diſt. 80. Leo Papa.
Illud ſanè. 24. q. 2. Leo Papa.
Illud ſtatuendum. di. 23. Carth. concil.
Illud ſtatuendum. 16. qu. 6. Gel.
Illud ſuperfluum. diſt. 95. Innoc.
Illud re ſolumus. 10. q. 5. Pelag.
Illud vero. 4. q. 6. Carth. conc. ij.
Illud vero. 31. q. 1. in concil. apud Altheum.
Illud vero. de pœn. diſt. 3. Ambr.
¶ Imitare Petrum. 6. quæſtio. 1. Ambroſius.
Immolani. 14. q. 5. Auguſt.
In pœnitentia. de pœnit. diſt. 5. Gratianus.
Imperium veſtrum. diſt. 10. Nic. Papa.
Imperiali. 25. quæſt. 2. Greg. in regeſto.
Imperatores. diſt. 9. Auguſt.
Imperatores. 11. q. 3. Aug.
Importuna. de pœn. diſt. 1. Hieronymus.
Impudicas. 27. q. 1. Trib. conc.
¶ In actione. de pœn. diſtinct. 1. Auguſt.
In adoleſcentia. 33. q. 2. Leo Pap.
In altari. de conſ. di. 2. Vrbicum concil.
In antiquis. 12. q. 2. Ioan Papa j.
Inanu eſt. de pœnit. diſtinct. 3. Auguſt.
In apibus. 7. q. 1. Hieron.
In baptiſmate. de conſ. di. 4. Mogunt. conc.
In calicem. de conſec. diſtinct. 2. Ambroſius.
In canonicis. diſt. 19. Aug.
In canonibus. 16. q. 1. Symmach. in ſynod. ſub Rom.
In cauteſunt. 22. q. 2. Greg.
In catechiſmo. de conſ. d. 4. Igin. Papa.
In caſſum. de pœn. diſt. 5. Greg.
In capite quadrageſimæ. diſt. 50. Agath. conc.
Inceſtuoſi. 23. q. 5. Turon. conc. iij.
Inceſtuoſi. 35. q. 8. Aurelia. conc.
In cœna Domini. de conſe. diſt. 2. Soter Papa.
In Chriſto pater. de conſe. diſt. 2. Hilar.
In Chriſto ſemel. de conſ. diſt. 2. Ambroſ.
In clericorum. 11. q. 1. Hadrian. Papa.
Incommutabilis. 22. q. 4. Toleta. conc. xvij.
In conjugio. 32. q. 1. Hieron.
In copulatione. 35. q. 2. 13. Worm. concil.
In criminalib. 5. q. 3. Hadr. Papa.
In cunctis. 11. q. 3. Greg.
In decima actione. 18. q. 2. Hiſpal. concil.
Indicas. 3. q. 9. Nicol. Papa.
Indicatum eſt. diſt. 89. Greg.
In die. de conſ. diſt. 5. Greg. vij.
Indignum. diſt. 38. Greg.
Indignè. 12. q. 2. Symmachus in ſynodo ſexta.
Indignantur. 32. q. 6. Auguſt.
In dolo. 22. q. 2. Aug.
In dominicis diebus. 9. q. 2. Nannetenſe conc.
In domo patris. de pœn. diſtin. 4. Auguſt.
In duab. 21. q. 1. Grat.
Inducia. 3. q. 3. Eleuther. Papa.
Inducia. 3. q. 3. Damaſ.
In ea ſynodo. diſt. 100. Greg.
Inebriaverunt Lot. 15. q. 1. Aug.
In eccleſia. 1. q. 1. Leo.
In eccleſia. de conſ. diſtin. 1. Auguſtinus.
In eccleſia. ſtico. 13. qu. 2. Tribur. conc.
In es. 32. q. 4. Hieron.
In eum, qui. 1. q. 1. Digeſt. lib. 8.
Infant. 20. q. 1. Theodor. in pœni.
Infamis perſona. 3. q. 7. Romana ſynod. in capitul. Had.
Infames. 3. q. 7. Digeſt.
Infames. 6. q. 1. Stephan.
Inferior ſedes. diſtin. 21. Nicol. Papa.
Inferiorum. diſt. 86. Leo Epiſc.
Infideles. 23. q. 4. Auguſt.
In Galliarum. 23. q. 2. Greg.
Ingraſib. 3. q. 7. Greg.
In his reb. diſt. 11. Aug.
In illo ſacramento. de conſ. di. 2. Ambroſ.
In illis vero. diſtin. 80. Clemens Papa.
In iſtis temporalibus. diſtin. 4. Auguſt.
In ipſarum. 22. q. 2. Auguſt.
Iniquum eſt. 32. q. 6. Auguſt.
Injuſtum judicium. 11. quæſt. 3. Calixt. Papa.
Injuſtum ſidetur. 12. q. 2. Tanſiacum conc.
In lectum. 34. qu. 1. & 2. Tribur. concil.
In legib. 12. q. 2. Euſeb. Papa.
In libris. 2. q. 5. Greg.
In loco. 5. q. 4. Toler. conc. xj.
In malis. 22. q. 4. Iſidor.
In mandatis. diſt. 43. Clemens.
In memoriam. diſtin. 19. Capit. Caroli.
In neceſſitate. de conſec. diſt. 4. Auguſt.
Innocens. 22. q. 4. Ambroſius.
In nona actione. 16. quæſt. 7. Hiſp. conc. ij.
In novo Teſtamento. diſtinct. 21. Anacler.
In novo Teſtamento. 22. quæſt. 1. Auguſt.
Innovamus. diſt. 60. Innoc. ij.
In nomine Domini. diſt. 23. Nic. Papa ij.
In nomine Patr. Literæ format.
In nullo loco. 18. quæſt. 2. Gregor. in reg.
Involita. 11. q. 1. Mileſit. conc.
In omni. 27. qu. 36. Ambroſius.
In omnibus diſtinct. 81. ſeptime ſynod.
In omnibus. de conſ. di. 3. Capit. lib. 5.
In oratorio. diſt. 42. Aug.
In ordinatione. diſt. 61. Ex regul. B. Bene.
In pœnitentia. de pœn. diſtin. 5. Gratian.
In parochia. 16. q. 1. Pelag. Pap.
In præſente. 13. q. 2. Hieron.
In primis. 2. q. 1. Greg.
In qualibet civitate. 23. q. 8. Cod. Theodoſian.
Inquit Apoſtolus. de conſ. diſt. 2. Auguſtinus.
In quibus. 22. q. 2. Auguſt.
In quib. de conſ. diſt. 2. Leo.
In ſabbatho. de conſ. di. 4. Capit. lib. 6.
In ſacerdotibus. diſt. 61. Hormiſ. Papa.
In ſacramento. de conſec. diſt. 2. Carth. conc. xij.
In ſacramentorum. de conſ. di. 2. Alexand.
In ſacris. 16. q. 1. Anaſtaſ.
In ſalicibus. de pœn. diſt. 3. Ambroſius.
In ſancta Romana. diſtinct. 92. Gregor.
In ſancta hac Apoſtolica. de con. diſt. 1. Sixtus Papa.
In ſancta Nicæna. 2. q. 7. Iul. Pap.
In ſcripturis. diſt. 96. Nic. Pap.

In scripturis. 2. q. 2. Euseb.
In scripturis. 8. q. 1. Greg.
In sede. 24. q. 1. Euseb. Papa.
In singulis. dist. 77. Zozim.
In singulis. dist. 86. Ambr.
In synodo. dist. 63. Leo Papa.
In synodo. de consc. dist. 4. Zach.
Insolitum est. 12. q. 2. Codex.
Institutum est. 27. q. 2. Aug.
Institutionis. 25. q. 2. Greg.
Institutio missarum. de con. d. 2. Gerundense conc.
Intantum. dist. 21. Nic. Papa.
In tantum hominum. de pœ. d. 3. Augustin.
Integritas. 32. q. 1. Ambr.
Intelligi. 26. q. 2. Aug.
Inter cætera. 10. q. 3. Tol. con. vij.
Inter cætera. 22. q. 4. Aug.
Interdixit. dist. 32. Nican. conc.
Interdicimus. 16. q. 1. Caluxt. ij.
Interfectores. 33. q. 2. Nic. Papa.
Inter hæc. 33. q. 2. Nicol. Papa.
Inter hæc. de pœn. dist. 2. Greg.
Inter hæc hircum. de pœn. dist. 3. Adamant.
Inter hæc hircum. de pœn. dist. 3. Ischius.
Inter hæresim. 24. q. 3. Hier.
Inter memoratos. 16. q. 3. Innoc. Papa.
Intermittentes. de pœn. dist. 4. Paulus Apost.
Inter nos. dist. 63. Leo ix.
Inter querelas. 23. q. 4. Greg.
Interrogo. 1. q. 1. Aug.
Interrogatum est. 2. q. 5. Salegustun. conc.
Intersensente. 32. q. 7. Aug.
Inter verba. 11. q. 3. Greg.
Intra Catholicam. 1. q. Aug.
In tuis literis. 7. q. 2. Alex. ij.
Invenditionibus. 17. q. 4. Agath. concil.
Inventa est. 27. q. 2. Origen.
Inveniemus. de consc. dist. 1. Pelagius ij.
Inventum est. 16. qu. 7. Cabilon. conc. ij.
In veteri lege. dist. 77. Toletan. conc. ix.
Invitat dominus. de consc. dist. 2. August.
Invito verò. Grat.
In una autem. dist. 101. Grat.
Inutile. dist. 88. Greg.
¶ *Ioannes Chrysostomus. dist. 50. Martin. Papa j.*
¶ *Ipsa pietas. 23. q. 4. Aug.*
Ipse Isgandi. 11. q. 3. Greg.
Ipsi Apostoli. 2. q. 7. Fabian.
Ipsi sacerdotes. 1. q. 1. Greg.
Ipsi sunt canones. 9. q. 3. Gel. Pap.
¶ *Ira sæpe. 11. q. 3. Ambr.*
Irreligiosum. dist. 87. Gelas.
Irreligiosa. de consc. dist. 3. Toletconc. xij.
Irrisor est. de pœn. dist. 3. Isid.
Irritam esse. 3. q. 6. Felix Papa j.
Irritam esse. 11. qua. 3. Carthag. conc. ix.
¶ *Is autem. 22. q. 2. Aug.*
Ismael. dist. 56. Aug.
Is qui pœnitentiam. 26. q. 6. Carthag. conc. ix.
Is qui non habet. dist. 34. Tolet. conc. j.
Iste Abrahæ. 32. q. 4. Aug.
Istud est. 11. q. 1. Greg.
¶ *Ita corporis. 11. q. 3. Nic. Papa.*
Ita diligere. 30. q. 3. Nic. Papa.
Ita dominus. di. 19. Leo Papa j.
Ita ergo. 22. q. 1. Aug.
Ita fit verbum. 1. q. 1. Aug.
Itane. 32. q. 5. Aug.
Ita nos Scyllacenorum. 25. qu. 2. Gelas.
Ita plane. 25. q. 4. Aug.
Itaq; censuimus. 24. q. 3. Agath. concil.
Item adversus. dist. 13. Grat.
Item laici. dist. 61. Grat.
Item ex Monachalis. distinct. 58. Gratian.
Item qui Ecclesiasticis. dist. 59. Gratian.
Item qui in ægritudine. dist. 57. Gratianus.
Iteratur quotidie. de consc. di. 2. Paschas.
¶ *Iubemus. 1. q. 1. Codex lib. 9.*
Iubemus eos qui 16. q. 3. Codex.
Iubemus. de consc. dist. 11. Lucius Papa.
Iudas. 17. q. 4. Gelas.
Iudas pœnituit. de pœ. d. 1. Ioan. Chrys.
Iudex criminosum. 2. q. 1. Const. Imperat.
Iudex non est. 23. q. 5. Hieron.
Iudas baptizatus. 1. q. 4. Toletan. conc. ix.
Iudæi. 28. q. 1. Tolet. con. ix.
Iudæi quorum. de consec. dist. 4. Agath. conc.
Iudæorum. 28. q. 1. Tolet. conc.
Iudicare. 11. q. 3. Greg.
Iudicantem. 30. q. 5. Eleuther.
Iudices autem. 11. q. 1. Nican. con.
Iudices inquit. 1. q. 1. Hieron.
Iudicet ille. 1. q. 7. Ambr.
Iudicet seipsum. de pœn. dist. 1. August.
Iudicium verò. 6. q. 3. Grat.
Iulianus. 11. q. 3. Ambr.
Iuramenti. 22. q. 5. Chromatius.
juravit David. 22. quæstione 4. August.
Iuratos. 15. q. 6. Vrban. ij.
Ius generale. dist. 1. Isidorus.
Ius autem. dist. 1. Isidorus.
Ius naturale. dist. 1. Isidorus.
Ius civile. dist. 1. Isidorus.
Ius gentium. dist. 1. Isidorus.
Ius militare. dist. 1. Isidorus.
Ius publicum. dist. 1. Isidorus.
Ius Quiritum. dist. 1. Isidorus.
Ius autem. dist. 7. Gratianus.
Iustitia. 25. q. 1. Gregorius.
Iustum est bellum. 23. quæst. 2. Isidorus.
Iustum est Principem. dist. 9. Isidorus.
Iustũ est ut qui. 23. q. 3. Calixtus.
Iuvenculas. 20. q. 1. Greg. in reg.
Iuxta Calcedonenſis. Alexan. y.
Iuxta sanctorum. dist. 93. Anacletus & Zacharias Papa.

I.

Lachryma. de pœn. distinct. 1. Ambrosius.
Laici in accusatione. 2. q. 7. Anacletus.
Laici vero nullo modo. dist. 63. Gratia.
Laici presbyteros. 16. q. 7. Moguntinen. conc.
Laici qui. dist. 33. Innoc. j.
Laico non licet. 2. q. 7. Marc. Pap.
Laicos non accusare. 2. q. 7. Euse.
Laicus quamvis. 16. q. 7. Eulalius Episcopus.
Lator Nemesion. 2. q. 7. Greg.
Lator præsentium. d. 55. Steph.
Lator præsentium. 16. q. 5. Greg.
Latorem præsentũ. 1. q. 1. Greg.
Latorem præsentium. 33. q. 2. Nicolaus Papa.
Laudamini. de pœn. dist. 3. Greg.
¶ *Lector cùm ordinantur. dist. 23. Carthagin. conc.*
Lector siquidam. dist. 34. Martinus Brachar.
Lectores cùm ad annos. dist. 32. Carthagin. conc.
Lectu sagacitatis. d. 73. Leo ix.
Legatur. 24. q. 2. Gelasius Papa.
Legunt Episcopi. dist. 37. Hieronymus.
Lege imperatorum. distinct. 10. Nicolaus Papa.
Lege Iulia. 1. q. 1. Digest. lib. 3.
Legem quam pessimus. dist. 53. Gregor.
Leges ecclesia. 3. quæst. 6. Anacletus Papa.
Legi epistolam. 16. q. 1. August.
Legi Syromasten. 23. quæstion. 8. Hieronymus.

Legitur quod beatus. distin. 81. Gregorius.
Legimus aliqua. dist. 37. Amb.
Legimus de beato. di. 37. Raban.
Legimus in Esaia. dist. 93. Hieronymus.
Legimus quoſdam. de conſ. di. 5. Hieron.
Legum eccleſiaſticarum. 2. q. 1.
Hincmarus ex conc. apud Med.
Lex continentiæ. di. 31. Leo Pap.
Lex diuina. 27. qu. 2. Benedict. Papa.
Lex eſt. dist. 1. Iſid.
Lex eſt. 2. Iſidorus.
Lex æterna. 23. q. 5. Aug.
Lex illa. 27. q. 2. Gelaſ. Papa.
Lex illa. 36. q. 1. Gelaſius.
¶ Libenter ignoſco. de pæn. di. 1. Ambroſ.
Liberorum. 32. q. 4. Hieron.
Liberti. distin. 87. Toletanum. conc. iv.
Liberi diſti. 32. q. 4. Iſidor.
Liberti eccleſiæ. 12. q. 2. Toletan. conc. iv.
Liberti. 12. quæſt. 2. Toletanum conc. iv.
Liberti. dist. 87. Agath. conc.
Licet aliquid. 26. quæſt. 2. Ambroſius.
Licet ergo. 8. q. 1. Hieron.
Licet in regulis. 16. q. 3. Gelaſ.
Licet nonnunquam. dist. 45. Leo Papa.
Licet omnibus. diſtinct. 87. Gelaſius.
Licet plerunque. diſtin. 45. Gregor. iv.
Liceat appellatori. 2. quæſtio. 6. Fabianus.
Liceat etiam. 2. q. 6. Fabian.
Licitè dimittitur. 32. qu. 7. Auguſtinus.
Lignæ eccleſiæ. de conſ. di. 1. Hyginus Papa.
Liquido. de conſec. dist. 2. Auguſtinus.
Litigioſus. dist. 90. Grat.
Literæ charitatis. di. 63. Pelag. Papa.
Literæ veſtræ. de conſ. dist. 3. Fabian. Papa.
¶ Loca vero in quibus. dist. 80. Gratian.
Loci noſtri. 35. q. 9. Stephanus v.
Locutio diuinarum. dist. 38.
Longinquitate. 12. q. 2. Toletan. conc. vi.
Loquitur Dominus. 24. quæſt. 1. Cyprian.
Lotharius. 31. q. 2. Nicol.
¶ Lugdunenſis. 9. q. 2. Vrb. Pap.
Luminoſo. 18. q. 2. Greg.
Luxuriam facit. dist. 31. Proſp.
Luxurioſa res. dist. 35. Hier.

M

Agnus Epiſcopus. diſtin. 54. Carth. conc. i.
Magna pietas. de pæn. di. 1. Aug.
Magnum quidem. 11. quæſtio. 1. Ambroſ.
Magna ſapientia. 22. q. 4. Aug.
Magis. 32. q. 5. Auguſt.
Majores. 16. q. 7. Aug.
Majores. 24. q. 1. Gelaſ.
Majorum quiſpiam. 2. q. 7. Zeph. Papa.
Mala conſuetudo. dist. 8. Nicol. Papa.
Maledicam. 1. q. 1. Hieron.
Malè ſunt. 23. q. 4. Auguſt.
Mancipia Chriſtiana. diſtin. 54. Gregorius.
Mandamus. 19. q. 3. Vrban. ij.
Mandaſtis. 2. q. 5. Sixt. Papa ij.
Manet ergo. 24. q. 1. Leo Papa.
Manifeſta. 2. q. 1. Ambr.
Manifeſta. 12. q. 11. Matth. Bracar. in conc.
Manifeſtum eſt. 1. q. 1. Leo.
Manifeſtum eſt. 23. q. 5. Aug.
Manus impoſitio. 1. q. 1. Aug.
Manus quoq; de conſ. diſt. 5. Euſeb. Papa.
Marcion & Baſilides. 1. quæſt. 1. Hieron.
Maritum duarum. dist. 33. Gregorius.
Mater eccleſia. de conſec. dist. 4. Auguſtin.
Matrimonium. 27. q. 2. Iſidor.
Maximianus. dist. 81. Innoc.
Maximianus. 23. q. 3. Aug.
Maximum quoq;. 1. q. 7. Leo.
¶ Medicina. de pæn. di. 1. Amb.
Medicamentum. de pæn. dist. 1.
Meliore. 27. q. 1. Aug.
Memor ſum. 24. q. 1. Sixt. Papa.
Mennam. 2. q. 5. Gregor.
Menſuram autem. de pæn. di. 1. Hieronym.
Meretrices eſſe. 32. quæſt. 4. Auguſtinus.
Merito quæritur. 16. quæ. 1. Auguſtinus.
Merito. 32. q. 2. Aug.
Metropolitano. dist. 63. Leo j.
Metropolitanum. 2. quæ. 7. Gregorius.
Metuentes. 17. q. 4. Gelaſ.
¶ Mihi autem. 22. q. 2. Aug.
Miles. 23. q. 5. Aug.
Militare. 23. q. 5. Aug.
Miniſtri altaris. dist. 81. Lucius Papa.
Miniſtri. 14. quæſt. 4. Arelatenſe conc. i.
Miniſtrum. dist. 23. Laodicenſe concil.
Miniſtrare. 26. qu. 6. Agathen. concil.
Miramur tantum. dist. 61. Leo.
Miramur. 24. q. Nicolaus.
Miratus ualdè. 93. distin. Gregorius.
Mirandum eſt. de pæn. d. 2. Aug.
Miror autem. de pæn. diſtin. 1. Cyprianus.
Miror minus. dist. 50. Ioann. vij.
Miror quomodo. 17. quæſt. 4. Auguſtin.
Miſerum eſt. dist. 61. Innoc.
Miſſus die. de conſ. dist. 1. Agath. concil.
Miſſarum ſolemnia. de conſ. di. 1. Trebur. conc.
¶ Moderamine. 15. q. 1. Greg.
Modo quæritur. 35. q. 4. Grat.
Moyſes. dist. 7. Iſidorus.
Moyſes. 8. q. 1. Hieron.
Moyſes. 32. q. 2. Auguſt.
Mollitiem. 21. q. 3. Cyprian.
Monachus vero. dist. 77. Gelaſius Papa.
Monachus. 16. q. 1. Hieron.
Monachi j. 16. q. 1. Agath. conc.
Monachi ij. 16. q. 1. Tarraconen. concil.
Monachi ſibi. de conſ. dist. 4. Capitular. liber.
Monacho. 20. q. 2. Baſilius.
Monacho. 27. q. 1. Aurel. conc. j.
Monachum. 20. q. 1. Toletanum. conc. iv.
Monachum. 20. quæſt. 4. Agath. concil.
Monachos quoq;. 16. q. 1. Syricius Papa.
Monaſterium. 16. q. 7. Eugeni. ij. & Leo iv.
Monaſteria. 18. q. 2. Arelat. vel Aurelian. conc.
Monaſteria. 18. q. 2. Agath. conc.
Monaſteriis. 19. q. 3. Greg.
Monemus. 12. q. 2. Leo iv. in con.
Monomachiam. 2. q. 5. Nic. Pap.
Mos antiquus. dist. 65. Nicænum conc. ij.
Mos eſt. dist. 1. Iſidor.
Mos eſt. 12. q. 2. Greg.
Moſes te. 21. q. 1. Auguſt.
¶ Mulier debet. 33. q. 5. Ambr.
Mulier quamvis. dist. 23. Carth. conc. iv.
Mulier quamvis. de conſ. dist. 4. Carth. conc. iv.
Mulier quæ acceſſerit. 15. quæ. 1. Auguſt.

Mulier si fide. 22.q.4. Aug.
Mulier si quidpiam. 32.quæst.2. Ambros.
Mulier si sine. 33.q.5. Ex concilio apud compendium.
Mulierem constat. 33.qua.5. Augustinus.
Mulieres. dist.32. Laodic.conc.
Mulieres. 27.q.1. Eugen. Papa.
Multum stupeo. 3.q.6. Leo.
Multi bene. de pœnit. distin. 2. Gregor.
Multi corriguntur. 2. quæstio. 1. Augustī.
multi sacerdotes. dist. 40. Ioan. Chrys.
Multi secularium. 1.q.1. Greg.
multi sine. 14.q.5. Hieron.
Multi sunt. de cons. di. 4. Pelag. Papa.
Multiplex. de pœn. dist. 1. Leo.
multorum auctoritatibus. 1.q.2. Gratian.
Multorum relatione. distin. 32. Gregorius.
multorum relatione. 27.quæst.2. Gregor.
Multorum relatione. 35. qua. 6. Alexand. ij.
Multis ab urbe. dist. 44. Greg.
Multis concilis. 16.q.1. African. concil.
Multis denuo. dist. 17. Pelagius Papa ij.
Multos de ecclesiastica. dist. 54. Gregor.
Multa autem operationes. 1.q.1. Augustī.
Multa pliciter. 1.q.1. Tarasi. Episc. Constant.
Mutationes. 7.q.1. Anter. Papa.

N

Abuchodonosor. 23.quæst. 4. Augu.
Nam quis Deo. 16.q.2. Ambr.
Nam sicut. dist. 31. Innoc. j.
Nam si consenserimus. dist. 27.
Nasci de adulterio. distinct. 56. Hieron.
Naum Prophetam. de pœn. di. 3. Hieron.
¶ *Ne amisso. 23.q.4. Augu.*
Nec aliqua. 27.q.1. Gelas. Papa.
Nec artificioso. 22.q.2. Aug.
Nec damnosa. 25.q.2. Codex.
Nec eam quum. 35.quæst.2. & 3. Gregor.
Nec extra. 3.q.9. Damasus.
Nec emeritis. dist. 61. Cœlestin.
Nec fortis. 1.q.1. Augustī.
Nec hoc quoq;. 14.q.4. Leo Papa.
Nec illud. 30. q.5. Ambr.
Nec illud. 33.q.5. Ambros.
nec is qui in vitus. 15. quæstion. 1. Ambros.
nec licuit. dist. 17. Greg. al. Pela.
nec mirum. 26.q.5. Aug.
nec Moyses. de consecrat. dist. 2. Hieronymus.
nec novum. 8.q.1. Greg.
nec numerus. 10.q.3. Gelas.
nec quenquam. de conse. dist. 4. Cyprianus.
nec quisquam. 24.qu.2. Gelasius Papa.
nec solo. 32.q.5. Augustī.
nec sufficere. 8.q.1. Beda.
nec uxorem. 33. quæst. 4. Nicola. Papa.
necesse est. dist. 29. Hieron.
necesse est. 1. q.1. Greg.
necesse est. 3.q.9. Nic. Papa.
necesse est. 22. qu.4. Toletanum concil.
necesse est. de consec. dist. 1. Leo Papa.
necessarium est. de conse. dist. 4. Augustin.
necessaria. 1.q.7. Gelas.
necessaria. 12.qu.1. Eugen. ij. & Leo iij.
necessario. de cons. dist. 2. Ephesinum symbol.
ne forte. de pœn. dist. 1.
ne forte. de pœn. dist. 4. Osee.
negandaj. 3.q.11. Steph. Papa.
negandaſt. 3.q.11. Codex.
negare non possum. dist. 9. Augustinus.
negotium. de pœnitent. dist. 5. Gregor.
negotia rem clericum. dist. 88. Hieron.
negligere. 2.q.7. Eleuth. Papa.
nemo ad sacrum. dist. 32. Vrban. secundus.
nemo contemnat. 11. qu. 1. Ioan. Chrysost.
nemo blandiatur. 32.quæstion. 4. Ambros.
nemo de annorum. 16.q.3. Ioannes viij.
nemo desperandus. de pœn. di. 1.
nemo ecclesiam. de conse. dist. 1. Aurel. conc.
nemo Episcopus. 2.qu.1. Constit. apud Iulia. antecess.
nemo Episcoporum. 11.q.3. Meld. concil.
nemo judicabit. 9. quæstione 3. Innocent.
nemo peccatorum. 11. qua. 3. Augustinus.
nemo per ignorantiam. de cons. dist. 1. Clem. Papa.
nemo potest. 16.q.1. Greg.
Nemo potest. de pœn. distinct. 1. Ambrosius.
Nemo Presbyter. di. 78. Authen. de san. Episcopis.
Nemo quippe. dist. 83. Greg.
Nemo qui rapt. 14. qu. 5. Hieronymus.
Nemo recte. dist. 81. Symmachus Papa.
Nemo tollit. de consecra. dist. 4. Augustī.
Nemo vel in foro. de pœn. dist. 1. Codex.
Nemo unquam. 11.q.1. Cajus Pa.
Nemini est. 57.q.4. Nicol.
Nemini præterquam. 15.quæst.3. Eulalius Papa.
Nemini Regum. 16.q.7. Sylv.
Neminem absolutè. di. 70. Chalc. concil.
Neminem exhiberi. 3.q.6. Rom. synod. in Capit. Hadr.
Nemmem putes. de pœn. dist. 1. Augustin.
Nemmem quisquam. d. 45. Rom. conc. sub Sylv.
Neophytus. dist. 61. Amb.
Neophyt. de cons. dist. 5. Cartha. conc. iij.
Ne pro cujuslibet. 16.q.1. Greg.
Neque ad Cain. dist. 89. Cypr.
Neque apud altare. distinct. 88. Cyprianus.
Neque decennis. 16.qu.4. Iustin. Nov.
Neque enim. 14. q.5. Augustī.
Neq; furiosus. 32.q.7. Fabian.
Neq; in homine. 1.q.1. Aug.
Neq; potest. 1. q.1. Aug.
Neque quorumlibet. distinct. 9. Augustī.
Neq; viduus. 27. q.1. Cypr.
Ne quis arbitretur. 22. quæst. 2. Augustin.
Ne quis jejunet. de conse. dist. 3. Cæsar-Augustī. conc.
Ne quod absit. de cons. distin. 4. Gregorius.
Nervi testiculorum. distinct. 13. Gregor.
Ne tales. de consec. dist. 5. Hieronymus.
¶ *Nicæna synodus. dist. 31. Hist. Tripart.*
Nihil contra. 2.q.1. Eleuth. Ep.
Nihil contra. 7. quæst. 1. Toletan. conc. vij.
Nihil enim prodest. de cons. d. 3. Pius Papa.
Nihil enim. de cons. dist. 5. Ioan. Chrysost.
Nihil est aliud. de conse. dist. 4. Augustī.

Nihil illo. dist. 83. Anacl. Papa.
Nihil inquius. 32. q. 6. Aug.
Nihil in sacrificiis. de conſ. di. 2. Alexand. v.
Nihil Iuda. de pœn. diſt. 3. Hieronymus.
Nihil prodeſt. de pœn. diſt. 3. Pius Papa.
Nihil ſic deber. 11. q. 3. Aug.
Nihilominus quoq;. 3. q. 9. Leo.
Nimium certe. 23. qu. 8. Ioannes Papa viij.
Nimium ſunt. 23. q. 4. Auguſt.
Niſi aut in cœnobiis. diſtinct. 56. Prbanus.
Niſi bella. 23. q. 1. Gregor.
¶ Nobis Dominus. di. 63. Leo iv.
Nobilis homo. 2. quæſt. 5. Tribur. concil.
Nobiliſſimus. cir. diſt. 97. Nicol. Papa.
Nolle ſanctæ. de conſe. diſt. 1. Teleſphorus
Noli exiſtimare. 23. q. 1. Aug.
Noli frater. diſt. 9. Auguſt.
Noli meis literis. diſt. 9. Aug.
Noli putare. de pœn. diſt. 1. Auguſtinus.
Noliſe errare. diſt. 11. Iul. Papa.
Noliſe nos exiſtimare. diſtin. 21. Nicol. Papa.
Noliſe recedere. 11. q. 3. Hier.
Noliſe timere. 11. quæſt. 3. Ioann. Chryſoſt.
Nolite velle. 14. q. 5. Auguſt.
Nolo ut aliquis. 12. q. 1. Auguſt.
Noluit ut ag. 33. q. 5. Aug.
Nomen Presbyteri. 2. q. 1. Aug.
Non aſſeramus. 24. q. 1. Aug.
Non autem. 7. q. 1. Auguſt.
Non conſidat. diſt. 50. Gelaſ.
Non cogantur. diſt. 45. Aug.
Non debet. diſt. 65. Martinus in concil.
Non debet. 11. q. 3. Greg.
Non deber. 30. quæſt. 1. Cæleſtin. Papa.
Non debere. diſt. 80. Laodicenſe concil.
Non decet. diſtinct. 12. Calixtus Papa j.
Non dico. de conſ. diſt. 4. Hieronymus.
Non decuit. 12. q. 1. Auguſt.
Non dubito. de conſecra. diſt. 4. Auguſt.
Non enim. 32. q. 1. Auguſt.
Non eſt agnus. 2. q. 7. Evariſt.
Non eſt aqua. de conſecr. diſt. 4. Auguſt.
Non eſt credendum. 34. q. 11. Hadrian. Papa.
Non eſt crudelis. 23. q. 5. Hier.
Non eſt contra. 22. q. 1. Auguſt.
Non eſt contra. 22. q. 1. Iſidor.
Non eſt culpandus. 32. quæſtio. 1. Hieronym.
Non eſt dubium. 27. q. 2. Auguſt.
Non eſt facile. diſt. 40. Hieron.
Non eſt innocentia. 23. quæſt. 5. Auguſtinus.
Non eſt iniquitatis. 23. quæſt. 5. Auguſtinus.
Non eſt noſtrum. 23. quæſtion. 5. Hieronym.
Non eſt obſervandum. 22. q. 4. Iſidorus.
Non eſt peccatum. diſtinction. 6. Gregor.
Non eſt permittendum. diſt. 63. Laodicenſ. conc.
Non eſt putanda. 1. q. 1. Gregor.
Non eſt quod cuiquam. 15. q. 1. Ambr.
Non eſt tam injuſtus. de pœ. d. 2. Hieron.
Non æſtimemus. 13. quæſtione 2. Auguſt.
Non erre turpis. 32. q. 1. Auguſt.
Non exemplo. 26. q. 2. Beda.
Non ex quo. de conſecrat. diſt. 4. Auguſt.
Non fid. lib. 32. q. 5. Auguſt.
Non fruſtra. 23. q. 5. Auguſt.
Non furem. 7. q. 1. Leo. iv.
Non huberi. 22. qu. 2. African. conc.
Non hoc corpus. de conſec. diſt. 3. Auguſt.
Non illud. de conſ. diſt. 4. Auguſtinus.
Non imputantur. 1. quæſt. 4. Auguſtinus.
Non iſte panis. de conſec. diſt. 2. Ambroſius.
Non invenisur. 23. qu. 4. Auguſtinus.
Non invitati. 9. q. 2. Conſtantin. ſynod. j.
Non in perpetuum. 24. quæſt. 3. Rabanus.
Non in inferenda. 23. qu. 3. Ambroſius.
Non in vobis. de conſ. diſt. 4. Auguſtinus.
Non ita. 2. q. 6. Eutych. Papa.
Non ita. 22. q. 2. Auguſt.
Non licet. diſt. 10. Symmachus Papa.
Non licet. diſtin. 46. Laodicenſe concil.
Non licet. diſt. 63. Mart. Papa ex concil.
Non licet. 11. q. 3. Auguſt.
Non licet. 26. quæſt. 6. Martinus Bracar.
Non licet. 33. q. 4. Martin. Brac. in concil.
Non licet j. de conſ. diſt. 4. Antiſiodor. conc.
Non licet ij. de conſ. di. 4. Carth. conc. iij.
Non licet. diſt. 86. Agath. conc.
Non liceat j. diſt. 23. Bracaren. concil.
Non liceat ij. d. 23. apud Martin. Bracar.
Non liceat. diſt. 44. Mart. Brac. ex conc.
Non liceat. diſt. 92. Mart. Brac. ex conc.
Non liceat. 1. q. 1. Mart. Bracar. ex conc.
Non liceat. 3. quæſt. 6. Innocent. Papa.
Non liceat. 12. quæſt. 2. Symmac. Papa.
Non liceat. 12. quæſt. 2. Chalced. conc.
Non liceat. 12. quæſt. 2. Innocent. Papa ij.
Non liceat. 19. q. 3. Novella cxxiij
Non liceat. 26. q. 5. Mart. i. Brac. in conc.
Non liceat. de conſ. diſt. 3. Mart. Bracar. in conc.
Non liceat. de conſ. diſt. 4. Mart. Bracar. in conc.
Non loca. diſt. 40. Greg.
Non mœchaberis. 32. quæſtion. 5. Iſidorus.
Non mœchaberis. 32. quæſt. 6. Auguſtinus.
Non mediocriter. de conſ. diſt. 4. Hieronymus.
Non multum. diſt. 110. Greg.
Non negamus. diſt. 61. Hormiſd. Papa.
Nonne vobis. diſt. 37. Hiero.
Nonne directa. 8. quæſt. 4. Symmachus Papa.
Nonne Sodomita. 1. q. 1. Auguſt.
Nonne vobis. diſt. 37. Hier.
Nonnulli Diaconi. diſt. 93. Toler. conc. iij.
Nonnulli. de pœn. diſt. 1. Ambro.
Non nocet. 1. q. 1. Greg.
Non nos beatum. diſtinctione 40. Symmachus.
Non obſervetis. 26. q. 7. Auguſt.
Non omnis. diſt. 37. Auguſt.
Non omnis. 5. q. 5. Auguſt.
Non omnis. 2. q. 7. Hieronym.
Non omnis. 32. q. 2. Leo Papa.
Non omnis. de conſecrat. diſt. 2 Auguſtinus.
Non omnis, qui. 2. q. 7. Auguſt.
Non oportet. diſtin. 18. Laodicen. concilium.

Non oportet.1.dist.23.Laodicen. conc.
Non oportet.2. d.23. Laodi.conc.
non oportet. 3. d.23. Agath.conc.
non oportet. 1. d.42. Laodi.conc.
non oportet. 2.d.42. Laodi.conc.
non oportet.1.d.44. Laodi.conc.
non oportet.2. d.44. Laodi.conc.
non oportet. dist.69. Laodi.conc.
non oportet. dist.81. Laodi.conc.
non oportet.dist.93. Laodi.conc.
non oportet.dist.93. Laodi.conc.
non oportet.dist.95. Laodi.conc.
non oportet.1. q.1. Laodic.conc.
non oportet.3. q.9. Marcell.
non oportet.7. q.1. Nican. conc.
non oportet.26. q.5. Laodic.conc.
non oportet.28.quæst.1.Agathen. concil.
non oportet.30. quæst.3. Zachar. & Deusſedit.
non oportet.33. quæst.4. Laodic. conc.
non oportet.33.quæst.4. Ilerdenſ. concil.
non oportet.de conſ. diſt.1. Martin. Brachar. in conc.
non oportet. de conſ.di.2. Martin. Brachar. in conc.
non oportet. de conſ.d.3. Laodic. concil.
non oportet.de conſ. d.5. Laodic. concil.
non oportet. de conſ.d.5.Laodic. concil.
non oſculatur.5.q.5. Ambr.
non pejerabis.22.q.4. Leoitic.
non pila.23.quæſt.8. Ambr.
non placuit.16.q.7. Symmachus.
non plures. de conſec. diſt. 4. Leo Papa.
non poteſt.2.q.7.Tolet.conc.&c.
non poteſt.23.q.4. Auguſt. poteſt.32.q.5. Iſidorus.
non poteſt. de pœnit. diſtinct.1. Ambroſius.
non poteſt. de pœn.diſt.1. Ioann. Chryſoſtom.
non poteſt.de conſ.diſt.1. Ioann. Chryſoſt.
non prohibeat, de conſec. diſt.2. Auguſtinus.
non putes.23.q.5. Auguſt.
non quales. 1.q.1. Nicol.
non ratione. de conſ. d.4.Syriciꝰ Papa.
non regenerabantur. de conſ.di. Auguſt.
non reverebantur. de pœn. d.2, Gregor.
non ſanat.1.q.1.Ambr.
non ſine.14.q.5 Auguſt.
non ſatis.diſt.86. Ambroſius.
Non ſatis.34. q.1. & 2. Hieron.
Non ſemel.18. q.2. Aurel. conc.
Non ſemper.11. q.3. Auguſt.
Non ſemper.22. q.4. Ambr.
Non ſolent.2. q.6. Vlpianus.
Non ſolum.1. q.3. Beda.
Non ſolum ſ. 11.q.3. Synod.Sr ij
Non ſolum ij.11.q.3. Auguſt.
Non ſolum.22.q.4. Bed.a.
Non ſolum.23. q.5. Hieronym.
Non ſolum.22. q.1. Auguſt.
Non ſolum.32. q.7. Iſidor.
Non ſolum.32. q.8. Auguſt.
Non ſufficit. de pœnitent.diſt.1. Auguſtin.
Non ſunt audiendi.11. quæſt.3. Auguſt.
Non ſtatum.26. q.2. Hieron.
Non turbatur.24.q.1.Ambr.
Non vos hominum.23. quæſt.5. Pelagius.
Non vos judicetis.5.q.5. Auguſt.
¶ Nos ad fidem.diſt.99. Chalcedonen. conc.
Nos autem. de conſecrat.diſt.2. Auguſt.
Nos conſecrationem.9. quæſt.1. Gregor.
Nos conſuetudinem.diſtinct.12. Gregor.
Nos in hominem.9. q.1. Greg.
Nos in quenquam.2. q.1. Aug.
Nos novimus.17. q.2. Auguſt.
Nos quis præſumus.diſt.40.Greg.
Nos ſacramentum.2.q.5.Cornel. Papa. & Trſbur. conc.
Nos ſanctorum.2.q.5. Cornel.Pa. Trſbur. conc.
Nos ſanctorum.15. q.6.Greg.&ij.
Nos ſequentes.6.q.1. Euſe.Papa.
Nos ſi incompetenter. 2.quæſt.7. Leo &c.
Noſſe credo.diſt.76.Ambr.
Noſſe deſideras.30. quæſt.1. Nicolaus Papa.
Noſſe ſuam.diſt.63. Stephan.
Noſſe vos. de conſ.diſt.3. Pius.
Noſtrates.30.q.5. Nicol.
Noſtri.23.q.3. Auguſt.
Notandum eſt.23. q.2. Auguſt.
Notandum eſt.24. q.3. Vrban.j.
Notificaſti.33. q.5. Alexan.ij.
Notificamus.35.q.6. Vrban.
Notum ſit.2.q.1. Nicol. Papa.
Novatianus.7.q.1. Cyprian.
Noverint.10.q.1. Tolet. conc.&c.
Noviſſimè. de conſ. d.5. Raban.
Novit Dominus. de pœn. diſt.4. Auguſt.
Novit Dominus. de pœn.diſt.1. Ambroſius.
Novit fraternitas. di. 12. Greg.
Novit ſanctitas. diſt.100. Greg.
¶ Nubendi.27. q.1.Auguſt.
Nullus abbas.1.q.2. Vrba. Papa.
Nullus abbas.19. q.3. Educenſe concil. ſub Greg.&ij.
Nullus acolythorum. diſtin.24. Sylveſter Papa.
Nullus ad Eccleſiaſticum.di.68. Gregor.
Nullus aliqua.diſt.98. Sylveſter Papa.in conc.generale.
Nullus alterius.9. q.2.Calixtus.
Nullus anathematizatorum.3. q.4. Stephan.Papa.
Nullus autem.de conſecr.diſt.4. Auguſt.
Nullus clericus.11. quæſt.1. Sylveſter Papa.
Nullus clericus.11. quæſt.1. Matiſcon. conc.j.
Nullus clericorum.14. quæſt.4. Carthag. conc.&c.
Nullus clericorum.17. quæſt.4. Ilerdenſe conc.
Nullus debita. de pœn.d.1.Aug.
Nullus decimas.16. quæſt.2. Leo Papa.
Nullus ducat.31.q.1. Leo.
Nullus eorum.21.q.4.Sexta Syn.
Nullus eorum.28.q.1.Sexta Syn.
Nullus eorum. de pœnit. diſt.2. Hieronymus.
Nullus epiſcopus. d.38. Clemens Papa.
Nullus epiſcopus.diſt.60 Vrban. in concilio celebrato Aquenſi.
Nullus epiſcopus.1.q.1. Gelaſius ex &c. ſynod.
Nullus epiſcopus.1.q.5.Greg.&ij.
Nullus epiſcop.5.q.4. Iul. Papa.
Nullus epiſcopus.11.q.3.Boniſac.
Nullus epiſcopus.15. quæſtion.4. Hadrianus Papa.
Nullus epiſcopus.22.quæſtione 5. Vrbanus.
Nullus epiſcopus.de conſecr.d.1. Zacharias Papa.
Nullus epiſcoporum. di.54. Leo.
Nullus epiſcoporum.2. quæſt.2. Stephanus.
Nullus epiſcoporum.15.q.4.Tarraconenſe conc.
Nullus eccleſiaſtico.22.q.5. Rhemenſe conc.
Nullus exſpectet. de pœn.diſt.7. Auguſt.
Nullus fidelis.30.q.5. Hormiſda Papa.
Nullus in epiſcopum. diſtin.62. Calixtus Papa.
Nullus in epiſcopum. diſtin.60. Vrbanus Papa.
Nullus in præpoſitum. diſt.60. Calixtus Papa.

Nullus invitus. dist. 61. Calest.
Nullus introducatur. 4. q. 4. Damasius Papa.
Nullus iratus. 1. q. 1. Symmach.
Nullus judæorum. 11. q. 1. Caj. Pa.
Nullus laicus. 2. q. 7. Sylv. Papa.
Nullus laicorum. dist. 63. Hadr. Papa in viij. synod.
Nullus laicorum. 16. q. 7. Pasc. ij.
Nullus ministrorum. de conse. di. 4. Arausic. conc.
Nullus missum. dist. 32. Nicol.
Nullus Monachus. 2. q. 7. Pela. ij.
Nullus Monachus. 18. q. 2. Aurel. conc. j.
Nullus neq; 36. qua. 2. Parisien. conc. j.
Nullus mortuus. 13. q. 2. Mogunt. concil.
Nullus omnino. 6. q. 1. Codex.
Nullus omnino. 16. q. 7. Calixtus Papa.
Nullus ordinetur. di. 24. Carth. conc. iij.
Nullus Patriarcharum. dist. 99. Pelagius secund.
Nullus pœnitentem dist. 55. Arelat. conc. iij.
Nullus Pontific. dist. 79. Bonif. 3. ex conc.
Nullus potest. 2. q. 2. Iul. Papa.
Nullus Presbyter. 9. q. 2. Nannet. concil.
Nullus Presbyter. de conse. dist. 1. Sylvester Papa.
Nullus Presbyter. de conse. dist. 1. Hormisda Papa.
Nullus Presbyterorum. dist. 44. Nannet. conc.
Nullus Presbyteror. de conse. di. 5. Nannet. conc.
Nullus primas. 9. q. 2. Calext.
Nullus primas. 9. q. 3. Calixtus.
Nullus res eccleſiæ. 17. q. 4. Cart. concil.
Nullus sacerdotum. 11. qu. 3. Arelat. conc.
Nullus servus. 3. q. 5. Fol. Papa ij.
Nullus unquam. dist. 79. Steph. Papa iij. ex conc.
Nullus unquam. 4. q. 4. Fabian.
Nullus crimen. 1. q. 4. Aug.
Nulli Archiepiscopi. dist. 99. Anicetus.
Nulli civium. de con. di. 3. Aurel. conc. j.
Nulli clerico. dist. 44. Sexta syn.
Nulli de servis. dist. 54. Trebur. concil.
Nulli dubium. 3. q. 1. Alex. Pap.
Nulli dubium. 12. q. 5. Greg.
Nulli Episcopi. dist. 42. Cartha. conc. iij.
Nulli Episcoporum. 3. quæst. 10. 5. Paschasius.
Nulli Episcoporum. 12. q. 1. Rom. synod. habita ab Eugenio ij.
Nulli Episcoporum. 16. qu. 1. Leo Papa iv. in conc.
Nulli est. de conse. dist. 4. Aug.
Nulli ex propinquitate. 35. qu. 2. & 3. Lugd. conc.
Nulli fas. dist. 19. Greg. iv.
Nulli fas sit. 25. q. 1. Hilar. Papa.
Nulli liceat. 12. q. 2. Bonif. Papa.
Nulli sacerdotum. di. 38. Cælest.
Nulli unquam. 3. q. 4. Eutychian. Papa primus.
Nulla ædificia. 12. q. 1. Nic. Papa.
Nulla officia. d. 54. Tolet. conc. iij.
Nulla prater. de conse. dist. 4. Augustinus.
Nulla ratio. dist. 62. Leo Papa.
Nulla ratione. dist. 93. ex concil. Paris.
Nullam damnationem. 2. qu. 4. Leo iv.
Nullam potestatem. 18. qu. 2. Pelagius Papa.
Nullum absq; formata. dist. 71. Antioch. conc.
Nullum ante. 30. qua. 5. Evarist. Papa.
Nullum Episcoporum. 9. q. 2. Antioch. conc.
Nullum facere. dist. 28. Greg.
Nullum in utroq; 35. q. 2. Iulius Papa.
Nullum sine dote. 30. q. 5. Arelat. concil.
Nunc autem. dist. 21. Nic. Papa.
Nunc autem. 1. q. 7. Grat.
Nunc autem. 32. q. 7. Grat.
Nunc autem. de conse. distinct. 4. Augustinus.
Nunc autem. 23. q. 7. Grat.
Nunc autẽ quæritur. 5. q. 5. Grat.
Nunc ergo. 1. q. 4. Grat.
Nunc quæritur. 12. q. 2. Grat.
Nunc quæritur. 12. q. 3. Grat.
Nunc quæritur. 35. q. 6. Grat.
Nunc quæritur. 36. q. 2. Grat.
Nunc vero. 9. q. 3. Steph. Epis.
Nunciarum est. dist. 84. Greg.
Nunquam aqua. de conse. dist. 4. Chromatius.
Nunquam de manu. de conse. d. 5. Hieron.
Nunquam de pontificibus. d. 96. Gelasius.
Nunquam de vitiis. dist. inct. 56. Chrysost.
Nunquam divinatio. 1. quæst. 1. Hieronymus.
Nunquid Cain. de pœn. dist. in. 1. Cyprianus.
Nunquid non erunt. 28. quæst. 1. Innocent.
Nunquid non omnia. de conse. dist. 5. Steph. 5.
Nuper foro populensis. 7. qua. 2. Gelasius.
Nuptie terram implent. 32. q. 1. Ambros.
Nuptiarum bonum. 27. quæst. 1. Augustinus.

O.

Obedientiam. distinction. 93. Gratian.
Obeuntibus. dist. 63. Innocen. in synod.
Obitum Victoris. dist. in. 61. Gregorius.
Obitum. 12. q. 5. Greg.
Objiciuntur. 32. q. 4. Aug.
Oblationes dissidentium. di. 90. Carth. conc. iv.
Observandum quoq; 15. quæst. 2. Tarracon. conc.
Obtineri. 23. q. 4. Greg.
¶ *Occidit Phinees. 23. q. 8. Ioan. Chrysostom.*
¶ *Octava discussio. 12. quæst. 2. Hispal. conc.*
¶ *Odi & projeci. 24. quæst. 10. 1. Hieronymus.*
Odio habeantur. dist. 86. Leo Episcopus.
Odit Deus. 1. q. 1. Hieron.
¶ *Offerebat. 32. q. 7. Ambr.*
Officii nostri. 24. q. 1. Iulius Papa.
Officia. 23. q. 5. August.
¶ *Olim idem erat. dist. 95. Hier.*
Olim jussus. 8. q. 1. Aug.
¶ *Omnis autem. dist. 3. Isidor.*
Omnia talia. dist. 12. Aug.
Omnis Christianus. 31. qu. 3. Augustinus.
Omnis Christianus. de conse. di. 1. Greg. vij. in synod. Roman.
Omnis cujuslibet. 1. q. 1. Leo.
Omnis electio. dist. 63. Sept. synod. quæ est secunda Nicæna.
Omnis ætas. 12. quæst. 1. Toletan. conc. iij.
Omnis homo. de conse. dist. 2. Eliberit. conc.
Omnis jactantia. 21. qu. 4. Sept. synodus.
Omnis iniquitas. de pœn. dist. 1. Hieron.
Omnis oppressus. 2. q. 8. Anaclet. Papa.
Omnis Presbyter. de conse. dist. 4. Ilerdense conc.
Omnis qualis. 5. q. 6. Hadrian. Papa.
Omnis qui gemebat. 7. quæst. 1. Pelagius.

Omnis qui jam. de conſ. d. 4. Auguſtinus.
Omnis qui juſtè. diſt. 45. Iſidor.
Omnis qui non diligit. de pœ. d. 1. Ioannes.
Omnis qui recedit. 24. q. 1. Beda.
Omnis res. 27. quæſtio. 2. Ioannes Chryſoſtom.
Omnes cauſationes. 32. quæſt. 7. Hieronymus.
Omnes baſilicæ. 6. q. 7. Aurelian. conc. j.
Omnes baſilicæ. de conſ. di. 1. Igin. Papa.
Omnes decimæ. 16. q. 7. Rothoma. concil.
Omnes de incepæ. 28. q. 1. Agath. concil.
Omnes eccleſiæ. 17. qu. 4. Lucius Epiſcop.
Omnes Epiſcopi. 2. que. 6. Sixtus Papa.
Omnes fœmineæ. 27. quæ. 1. Tolet. concil.
Omnes fideles. de con. diſt. 1. Cun. Apoſtol.
Omnes fideles. de conſ. di. 5. Vrb. Papa.
Omnes hæ ſpecies. diſtin. 3. Gratianus.
Omnes huſus. diſt. 47. Greg.
Omnes illi. 6. q. 1. Fabian.
Omnes itaq; 11. q. 1. Codex. Theodoſianus.
Omnes leges. diſt. 1. Iſidor.
Omnes legès. 2. q. 2. Nicol. Papa.
Omnes Preſbyteri. 17. q. 4. Trib. conc.
Omnes pſallentes. di. 38. ex dictis Auguſt.
Omnes qui adverſus. 3. q. 5. Pelag. Papa ij.
Omnes qui peregre. d. 98. Eliber. concil.
Omnes quos. 3. q. 4. Fab. Papa.
Omnes quos. 30. qu. 1. Symmach. Papa.
Omnes quos. de conſ. diſt. 3. Auguſtinus.
Omnes ſedè Patriarchæ. diſt. 22. Nic. Papa ij.
Omnes vero. 6. q. 1. Hadr. Papa.
Omne genus. 22. q. 2. Iſidor.
Omnes itaq; 27. q. 2. Auguſt.
Omne quod. 22. quæſt. 1. Toletan. conc. 6. tij.
Omne quod. 25. qua. 1. Marcellin. Papa.
Omnem ſim. diſt. 37. Hadrian. Papa.
Omninò confiremur. d. 31. Leo ix
Omninò puniendus eſt. 2. qu. 6. Theodoſ. lex.
Omni die. de conſ. diſt. 5. Carth. conc. 6.
Omni timore. 23. q. 8. Leo Papa.
Omni tempore. de conſec. diſt. 4. Mart. Brac. in conc.
Omnium ſacerdotum. di. 32. Leo Papa.
Omnium veſtrum. 23. q. 5. Nicol.
Omnia decretalia. 25. q. 1. Dam. Papa.
Omnia quæ adverſus. 3. q. 6. Cornelius Papa.
Omnia quæcunq;. de conſ. diſt. 2. Ambroſ.
Omnia ſacramenta. 1. q. 1. Aug.
Omnia talia. diſt. 12. Aug.
Omnibus conſideratis. 24. qua. 1. Auguſtin.
Omnibus modis. 35. q. 9. Greg.
Omnibus nobis. 29. quæſt. 2. Iul. Papa.
Omnibus quib. 4. qu. 6. Carthag. conc. 6ij.
Omnibus ſervis. diſt. 34. Extra de cler. ſeu. cap. ij.
Omnibus vobis. 2. q. 5. Leo.
¶ Oportet Epiſcopum. 28. qua. 3. Hieronymus.
Oportet cum. 8. q. 1. Petrus Apo.
Oportet infantes. 20. qu. 2. Noma ſynod.
Oportet etiam. diſt. 36. Grat.
Oportet quoq;. diſt. 40. Gratian.
Oportet ſacerdotes. diſtinct. 81. Gregorius.
Oportet ut primum. 3. q. 2. Steph. Papa vj.
Oportebat. diſtin. 79. Stephan. Papa vij.
ô Prophèta. 1. q. 1. Hieronym.
Optatum tibi. diſt. 100. Ioannes Epiſcop.
¶ Oratorium. diſt. 42. Ex dictis Benedicti.
Ordinatos. diſt. 59. Cœleſtin.
Ordinationes. diſtinct. 64. Anacletus.
Ordinationes. diſt. 75. Anacolet. Papa.
Ordinationes. diſt. 75. Zepherin. Papa.
Ordinationes. diſt. 75. Geláſ.
Ordinationes. 1. quæſt. 1. Gregorius vij.
Ordinationes. 9. q. 1. Vrbanus in ſynod.
Origo. 32. q. 4. Hieron.
¶ Oſius Epiſcopus. di. 61. Sardic. concil.
Oſius Epiſcopus. 6. q. 4. Sardicen. concil.
Oſius Papa. diſtin. 56. Damaſus Papa.
Oſtendis Prophetæ. 23. quæſt. 3. Auguſt.
Oſtenſum eſt. 16. q. 4. Grat.
Oſtenditur illos. de conſ. diſt. 4. Auguſt.
Oſtiarius. diſt. 23. Carth. con. 6.
¶ Oves paſtorem. 6. qua. 1. Pius Papa.
Oves quæ. 2. q. 7. Euſeb. Papa.

P

PAcem agitur. de conſec. diſt. 2. Inno.
pagani. 2. q. 7. Cajus Papa.
palam eſt. diſt. 11. Auguſt.
pallium tibi. diſt. 100. Greg.
pallium vobis. diſtinct. 100. Gregorius.
panis eſt. de conſecr. diſt. 2. Ambroſius.
panis & calix. de conſec. diſt. 2. Ambroſ.
panem cœleſtem. de conſ. diſt. 2. Auguſtinus.
paratus. 23. q. 1. Auguſt.
parentela. 35. q. 5. Zachar.
parſimoniam. diſt. 41. Gangren. concil.
parvuli. 22. q. 5. Capitul.
parvuli. de conſecra. diſtinct. 4. Iſidorus.
parvulos. de conſecr. diſtinct. 4. Gregor.
parvuli. de conſecr. diſt. 4. Auguſtinus.
paſce fame. diſt. 86. Ambr.
paſchæ ſolennitas. de conſ. diſt. 3. Carth. conc. 6.
paſtor eccleſiæ. 1. q. 2. Proſper.
paſtoralis officii. 7. q. 1. Greg.
pater profecto. 9. qu. 3. Nicolaus Papa.
pateſſimoniacos. 1. q. 7. Paſchal. Papa.
paternarum. 24. quæſt. 3. Vrban. Papa.
patrem. 32. q. 2. Pelag.
Paulus Dyaclina. 2. quæſtion. 7. Gregor.
Paulus dicit. 2. q. 7. Greg.
Paulus Petrum. 2. q. 7. Hier.
Paulum itaque. 2. q. 3. Greg.
Pauliana ſtatua. 1. q. 1. Innoc.
pauper. 11. q. 3. Iſidor.
¶ Peccatum. de pœn. di. 4. Aug.
pecunia. 17. q. 4. Theod. in panit.
pœna illorum. 23. q. 5. Aug.
pœnale. 14. q. 5. Auguſt.
pœne ſicut. de pœn. diſt. 1. Digeſt.
pœnitentia. de pœn. diſt. 1. Leo.
pœnitentia. de pœn. diſt. 3. Aug.
pœnitentiam agere. de pœn. di. 3. Gregor.
pœnitentiam. 33. q. 4. Arel. conc.

pœnitentia.de pœn.dist.3. Amb.
pœnitentem.26.q.7. Octavia syn.
pœnitentes.dist.50. Agath.conc.
pœnitentes.dist.55. Hilar.in con. Romane.
pœnitentes.de pœn.dist.3. Aug.
pœnitentibus.26.qu.7. Carthag. concil. ij.
pennata. de pœn.dist.2. Greg.
per adoptionem.30.q.3. Pasch.ij.
per aquam.de consecr.distinc.4. Ambros.
peralta.de conf.dist.2. Anacle. Papa.
per baptismum. de conf.dist. 4. August.
per Esaiam.1.q.1. Augustin.
per illicitam.1.q.7. Damas.Pap.
per illicitam.9.q.1. Damas.Pap.
per laicos.16.q.7. Alexand. ij.
per principalem.1.q.1. Nicolaus Papa.
per principalem.9.q.3. Nicolaus Papa.
per scripta.2.q.8. Steph. Papa.
per singulas.9.quæst.3. Martin. Bracar.in conc.
per singulas ij.9.q.3. Antiochen. concil.
per singulas.16.q.3. Chalcedon. con. & Gelasius Papa & Toletc. conc.
peregrina judicia. 3.q.6. Sixtus Papa ij.
perfecta pœnitentia.de pœ.d.1. Ioan. Chrysost.
perfecta pœnitentia.de pœn.d.3. Ioan. Chrysost.
pernicioſe.de pœn. dist.1. Aug.
perlatum ad nos. de conf. dist.3. Gregor.
perlatum est. dist.88. Greg.
perlatum est.dist.90. Victor.Pa.
perlatum est. 19.q.3.Greg.
perlatum est.29.qu.2. Tribur. concil.
perlectis.dist.25. Isidor.
perniciosam.18.q.2. Innoc. ij.
pervenit ad nos. 18.q.2. Greg.
pervenit ad nos.2.q.7. Greg.
pervenit ad nos. 7.q.1. Greg.
pervenit ad nos. dist.50.Greg.
pervenit ad nos. dist.101. Chalc. concil.
pervenit ad nos.16.q.7. Greg.& ij.
pervenit ad nos. 1.quæst. 3. Gregorius ij.
pervenit ad nos.30.q.1. Deusdedit S.R.E.Episcop.
pervenit ad nos. 18.q.2.Greg.
pervenit ad nos.26.q.5. Greg.
pervenit ad nos.16.q.1. Pasch.ij.
pervenit ad nos.dist.84. Greg.
pervenit ad nos.27. q.1. Gregor.
pervenit ad nos.dist.93.Greg.
pervenit ad nos. 11.q.12. Greg.
pervenit ad nostras.dist.18. Chalced.conc.
pervenit ad notitiam. de consec. dist.2. Rhemense conc.
pervenit ad sanctum.dist.93. Nicænum conc.
pervenit ad sanctam.d.86.Chalced.conc.
pervenit ad me. 18.q.2. Greg.
pervenit ad me.de consec.dist.3. Gregorius.
pervenit in sanctam.21.q.3. Nicasius Episcop.
pervenit quoq; dist.95. Greg.
pessimam. 23. q.8. Innoc.
petimus. 11.q.1. Carth. conc. iij.
perisses. 7.q.1. Zach. Papa.
Petrus Simoni.1.q.1. Ambros.
Petrus Diacon. dist. 39. Greg.
Petrus dolust. de pœn.distin.1. Ambrosius.
Petrus poteſtatem.2.q.7. Greg.
Petrus qui Thabitam. 23.que.8. Gregor.
¶ Piæ mentis.17.qu.7. Gelasius Papa.
pium est.de pœn.dist.3. August.
pitacium.30.q.3.Zachar.
¶ Placet omnib. dist.65. Carth. conc. ij.
placuit communi.16.q.1.Eugen. Papa.
placuit de infantibus. 1.q.4. African. conc.
placuit de infantib.de conf.d.4. Carth. conc.&
placuit Episcopos.dist.32.Carth. conc.&
placuit eorum.2.q.7. Hadrianus Papa.
placuit etiam. dist.90. Agath. conc.
placuit huic sanctæ.dist.16. Sext.s Synod.
placuit huic sanctæ.16. quæst.3. Gelas.
placuit igitur.de consec.dist.4. Milevitan. conc.
placuit omnibus.dist.12.Bracar. concil.
placuit omnibus.10.q.1.Bracar. conc. ij.
placuit omnibus. 16.q.1. Nicæna Synod.
placuit per omnia.13.q.2.Melch. Papa.
placuit pro communi. 6.q.3. Concilium apud Compend.
placuit sancto consensui.4.q.2. Matisconse conc.
placuit universo.11.q.3. African. concil.
placuit ut altaria. de conf.dist. African. conc.
placuit ut anullo. 7.q.1. Carth. concil.
placuit ut aquibuscunq;.2.q.6. Iulius Papa.
placuit ut ante.20. q.1. Carth. conc. iij.
placuit ut clericus.21.q.3. Agat. concil.
placuit ut deinceps.9.q.2. Vrb.
placuit ut deinceps. de pœn.d.6. Vrban. Papa ij.
placuit ut hi.36.q.2. Aquisgra. concil.
placuit ut nullus.1.q.1. Bracar. conc. ij.
placuit ut nullus.10.qu.3. Brac. conc. ij.
placuit ut unusquisq;.1.q.1.Bracaren. conc.ij.
placuit ut conservato.distin.18. Cabilon.conc.
placuit ut quicunq;.de conf.d.4. Milevitan. conc.
placuit ut quicunq;.dist.72. Milevit.conc.
placuit ut quicunque. dist.74. Carth. conc.&
placuit ut quicunq;.de conf.d.4. Milevit. conc.
placuit ut qui.23.q.5. Bracaren. conc.j.
placuit ut quicunq;.16.q.6. Milevit.conc.
placuit ut quicunq;.11.quæst.1. Carth. conc.&iij.
placuit ut quicunq;.16.q.3. Aff. concil.
placuit ut omnes.de conf.dist.3. Agathen.conc.
placuit ut dies Generabilis. de conf.dist.3. Carth. conc.&
placuit ut postquam. de consec. dist.3. Bracar. conc. ij.
placuit ut ante.dist.77. Carthag. conc.iij.
placuit ut nemini.7.que.1. Carthag. conc.&
placuit ut ordinandis.distin.38. Carthag. conc.iij.
placuit ut quisquis.11.q.1. Cart. conc.ij.
placuit ut Presbyteri.2.q.6. Milevit. conc.
placuit ut Presbyteri. 12.qua.2. Carth.conc.unicum.
placuit ut quoties.1.q.2. Bracaren. conc.
placuit ut quotiescunq;.dist.18. Carth. conc.&

placuit ut quotiescunq;. 3. q. 10. Carth. conc.
placuit ut si quis. 2. q. 4. Bracar. conc. ij.
placuit ut si quis. 21. q. 2. Hispal. conc. ij.
placuit ut pœnitentes. dist. 50. Tolet. conc. j.
placuit ut de ordinatione. 1. q. 1. Brac. conc. ij.
placuit ut Episcopi. 12. q. 2. Cart. conc. iij.
placuit ut Episcopi. 21. q. 3. Cart. conc. iij.
placuit ut si. 6. qu. 2. Africanum concil.
placuit ut si. 33. q. 2. Tolet. con. j.
placuit ut secundum. 32. q. 7. Miled. conc.
placita secularia. 15. q. 4. Ex concil. apud Erphesfurt.
plebs Diotrecesis. dist. 63. Gelas.
plebiscita. dist. 4. Isidor.
plerq;. 8. q. 1. Hilar. Papa.
plerq;. 14. q. 3. Ambros.
plerq;. de consec. dist. 4. Tolet. conc. 19.
plerunq; boni. 2. q. 7. August.
plerunq; contingit. 11. q. 3. Greg.
pluit dominus. de pœnit. dist. 3. Gregor.
plures. 16. q. 1. Pelagius.
plurimos sacerdotes. d. 82. Syric. Papa.
¶ Ponderet. dist. 50. Calixtus j.
pontifices. 7. q. 1. Nicol. Papa.
pontifices. 12. q. 3. Agath. conc.
porro de affinitate. 35 qu. 5. Gregorius.
porro duorum. 35. q. 2. Paschas. ij.
porro & Hierosolymarum. d. 66. Anacles.
porro cujus. 6. q. 4. Gratian.
porro gloria. de consecr. dist. 1. Nicolaus.
porro illi. de pœn. dist. 1. Prosper.
porro Moyse. dist. 84. Anacl.
porro scias. dist. 63. Nicol. ser. j.
porro si. 16. q. 3. Ioann. Papa. viij.
possessio. 16. q. 3. Tolet. conc. iij.
possessiones. 16. qu. 1. Symmach. Papa.
possessiones. 16. q. 4. Vrban. ij.
post appellationem. 2. quæst. 6. Digest.
post baptismum. de consec. dist. 4. Rabanus.
post Pascha. dist. 76. Isidor.
post quingentos. 16. qu. 3. Gelas. Papa.
post susceptum. 30. quæst. 3. Paschalis ij.
post uxoris. 30. q. 4. Pasch. ij.
postea signatur. de consec. dist. 4. Raban.
postea tanguntur. de cons. di. 4. Rabanus.
postea quam. 25. q. 2. Pelag.
postquam ascendet. de cons. di. 4. Rabanus.
postquam hostilis. 16. quæstion. 1. Gregor.
postquam pretio. 13. quæstion. 2. Hieronymus.
postquam quenquam. dist. 50. Gregor.
postquam se. de consec. dist. 4. Rabanus.
postquam vos credere. de consec. dist. 4. Aug.
postulatus. 3. q. 7. Beda.
potest discursus. de pœn. dist. 2. Gregor.
potest fieri. de pœn. dist. 1. Amb.
¶ Precaria j. 10. q. 2. Mediomat. concil.
precaria ij. 10. qu. 2. Beluacense conc.
precaria. 12. qu. 2. Mediomatric. concil.
præceptum. 2. q. 2. Zepher. Papa.
præceptum. 32. q. 5. Tolet. conc. xij.
præcepta canonum. di. 55. Gelas. Papa.
præcepta synodalia. de conf. d. 3. Gelasius.
præcept. 32. q. 5. Hieronym.
præceptis Apostolicis. d. 12. Greg. Papa 19.
præcipimus. dist. 34. Greg.
præcipimus. dist. 90. Innoc. ij.
præcipimus. dist. 93. Sexta syn.
præcipimus. 12. q. 1. Can. Apost.
præcipimus. 16. q. 1. Greg. Iunior.
præcipimus. 16. q. 2. Nicol. ij.
præcipimus. 21. q. 2. Innoc. ij.
præcipimus. 21. q. 5. Innoc. ij.
præcipue. 11. q. 3. Nicol. Papa.
præcipiendum est. 13. q. 2. Varen. concil.
prædia. 12. q. 2. Pius Papa.
prædixerat. de pœn. dist. 1.
prædicator. 16. q. 1. Septima syn.
prædicandum est. 22. q. 1. Eutych. Papa.
præsumunt. 2. q. 7. Aug.
præsidi non damnatur. 1. quæst. 4. Sylvest. Papa.
præsulum. 16. q. 3. Gelas.
præsens. 20. q. 3. Nicol. Papa.
præsens concilio. di. 54. Matisc. conc. j.
præsentet decreto. 5. q. 2. Sylvest.
præsente Presbytero. d. 93. Carth. conc. iij.
præsentium latoris. 7. q. 1. Greg.
præsentium portitore. 1. q. 5. Vrbanus ij.
Presbyter ante. dist. 78. Neocæsarense conc.
Presbyter aut Diaconus. dist. 81. Canon. Apost.
Presbyter aut Diaconus. 15. qu. 5. Nicolaus.
Presbyter cum damnatur. di. 23. Carth. conc. 19.
Presbyter dum diœcesim. 12. q. 4. Agath. conc.
Presbyter Eucharistiam. de con. dist. 2. VVormac. conc.
Presbyter inconsulto. 26. qu. 6. Carth. conc. iij.
Presbyter. 26. q. 6. Evarist. Pap.
Presbyter mane. dist. 91. Nannes. concil.
Presbyter præsente. di. 95. Mart. Bracar. in conc.
Presbyter quidam. distinct. 32. Gregor.
Presbyter si uxorem. di. 28. Neocæsar. conc.
Presbyter si fornicationem. d. 82 Hybern. conc.
Presbyter si per pecuniam. 1. q. 1. Ex regesto Greg.
Presbyter si a plebe. 2. q. 5. Ilerd. concil.
Presbyter vel quilibet. 2. qu. 5. Greg. Papa iij.
Presbyteri baptizatos. de conse. dist. 4. Greg. in regest.
Presbyteri, Diaceni. d. 24 Gelas. Papa.
Presbyteri Diaceni. di. 34. Agat. concil.
Presbyteri Diaconi. 21. q. 3. Mudegitan. conc.
Presbyteri de occultis. 26. q. 6. Eusebius Papa.
Presbyteri xuris in ecclesia. d. 95. Neocæsar. conc.
Presbyteri qui per diœcesanu. de cons. dist. 4. Ex conc. apud Valentias.
Presbyteri qui per diœceses. dist. 95. Carth. conc. 18.
Presbyteri quos. di. 68. Greg. iij.
Presbyteri vero. dist. 67. Gras.
Presbyterum. dist. 28. Sextu synodus in Trullo.
Presbyterum. dist. 50. Greg.
Presbyterorum ersam. dist. 56. Vrban. Papa ij.
Presbyterorum filios. distinctione 56.
Presbyteros. dist. 30. Ancyran. concil.
Presbyteros. dist. 95. Gelas.
Presbyteros. 16. q. 1. Gregor.

Presbyteru. distm. 27. Calixtus Papa ij.
Presbyteru de consˉ. distˉ. 4. Inn.
praterea hoc. distˉ. 32. Alexand.
praterea deVotionis. 23. quaſtˉ. 8. Ioannes Vij.
praterea frequenter. distˉ. 51. Innocent.
praterea placuit. dˉ. 28. Arelat. conc. iij.
praterea ſciſcitaris. d. 23. Nicol. Papa.
¶ Prudem præcipimus. 18. qua. 2. Gregorius.
primus homo. de pœn. distinct. 2. Ambr.
prima actione. 16. q. 3. Hiſpalen. conc. ij.
prima admonitatio. distˉ. 16. Beda.
prima autem distˉ. 16. Beda.
prima conſolatio. de pœn. distˉ. 3. Ambroſ.
prima igitur. de consˉ. distinct. 4. Auguſtinus.
prima quæſtio. 18. qu. 1. Grat.
prima quidem. de consˉ. distin. 2. Auguſtin.
prima ſalus. 25. q. 1. Hormiſ. Pap.
primum eſt. 22. q. 2. Auguſt.
primumque. distˉ. 25. Hieronymus.
primum interrogetur. de conſe. distˉ. 4. Rabanus.
prima ſedes distin. 99. African. concil.
primo gradu. 35. q. 5. Iſidor.
primo ſemper. 2. qu. Melchiades Papa.
primatus Epiſcopus. di. 71. Carthag. conc. j.
primates. 2. q. 1. Felix Papa j.
principatus. 3. q. 1. Leo Epiſcop.
princeps VrſurŭS. de pœ. d. 2. Au.
principes. 23. q. 5. Auguſt.
principali. distˉ. 63. Pelag.
principium. de pœn. distinct. 2. Gregor.
priſca conſuetudo. distinct. 100. Gregor.
priſcis igitur. distˉ. 55. Gelaſ.
priſca quidem. 10. qu. 3. Emeritenſe conc.
privilegium. 11. q. 3. Greg.
privilegia. distˉ. 3. Iſidorus.
privilegia j. 25. q. 2. Anaclet.
privilegia ij. 25. q. 2. Leo Papa.
privilegia iij. 25. q. 2. Leo Papa.
primo ergo. 3. q. 2. Euſebius Papa.
prius eſt. 3. q. 11. Codex.
prius quam. distˉ. 28. Gregor.
prius quam conVenirent. 27. q. 2. Ioannes Chryſoſt.
¶ Probinum. 16. q. 1. Pelag.
proclIus. 20. quaſt. 3. Toletanum conc. Vi.
prodeſt. 23. q. 5. Auguſt.
pro dilectione. de conſec. distˉ. 2. Cyprianus.
productior eſt. de pœn. di. 3. Auguſtinus.
progeniem ſuam. 35. qua. 2. & 3. Gregorius.
prohibendum. distˉ. 54. Eliberit. concil.
prohibentur. distˉ. 48. Grat.
prohibentur. distˉ. 88. Grat.
prohibentur. 2. q. 1. Digeſt.
prohibete. distˉ. 23. Anicet. Pap.
pro impenſis. 15. q. 2. Grat.
pro membris. 23. q. 3. Auguſt.
pronunciandum. de conſ. distˉ. 3. Lugdun. conc.
pro obeuntibus. 13. qu. 2. Gregor. Papa ij.
propter eccleſiaſticas. distin. 18. Antioch. conc.
propter eccleſiaſticas. di. 18. Con. Martini Papæ.
propter eos. 7. q. 1. Chalced. conc.
propter gloriam. de conſ. distˉ. 4. Ambroſ.
propter ſuperſtuam. 2. quaſt. 6. Theod. leg.
propter totius. distˉ. 19. Conſtant. ſynod.
propter Vitandum. de conſ. d. 4. Toler. conc. iij.
proprie. de conſ. distˉ. 4. Leo Pap.
prophetaVit. 1. q. 1. Auguſt.
propoſitum. 20. q. 3. Leo Papa.
propoſito. 32. q. 1. Auguſt.
propoſuiſti. distˉ. 82. Innoc.
pro qualitate. 26. qu. 7. Octaua ſynod.
pro reVerenti. 4. distˉ. 44. Toletan. conc.
proVidendam quoque. distin. 83. Gratian.
proVincia. distinct. 99. Anacletus Papa.
¶ Pſalmiſt. 11. d. 23. Carth. con. Vj.
¶ Pudenda. 24. q. 1. Pelag. Papa.
pudicos distˉ. 43. Gratian.
pudor eſt. 32. q. 4. Ambroſ.
pueri ad ſacros. 1. q. 1. Greg.
pueri ante annos. 22. q. 5. Eliber. concil.
puella. 20. q. 2. Tribur. conc.
puelle. 20. q. 1. Leo.
pulchra etiam. distˉ. 86. Ambr.
pulſatus. 3. q. 6. Fabian.
pura & ſimplex. 3. q. 9. Ambr.
purgationem. 15. q. 15. Gratian.
puto Chriſtianum. 32. q. 5. Aug.
puto quod ſine. 2. q. 7. Auguſt.
putant quidam. 14. q. 3. Hieron.

Q.

QVa autem. 2. q. 3. Gratian.
quacunque arte. 22. quaſt. 5. Iſidorus.
quadrageſima. distˉ. 4. Ambr.
quadrageſima. de conſec. distˉ. 5. Gregor.
qualis condemnatio. 2. quaſtio. 7. Clemens.
qualis debeat. 30. q. 5. Leo Papa.
qualis enim. 8. q. 1. Hieronym.
qualis hinc. distˉ. 25. Greg.
quali nos. 23. q. 5. Pelag.
qualiter Epiſcopus. distinct. 24. Gratian.
qualiter ordinari. 7. q. 1. Greg.
qualiter Verò. distˉ. 73. Grat.
qualitas lucri. de pœn. di. 5. Leo Papa.
quam magnum. 23. quæſtion. 4. Auguſt.
quamobrem. de pœn. distinct. 1. Hieronymus.
quam periculoſum. 7. quaſtio. 1. Cyprian.
quam pio mentis. 1. quæſtion. 2. Bonifacius.
quam præpoſterum. 13. quæſt. 2. Cyprianus.
quam ſit neceſſarium. 18. qua. 2. Gregorius.
quamVis caute. distˉ. 50. Aug.
quamVis caute. de pœn. distin. 3. Auguſt.
quamVis chorepiſcopus. distˉ. 68. Leo j.
quamVis dictum. 22. quæſtio. 1. Auguſtinus.
quamVis errare. deſt. 38. Aug.
quamVis liceat. 3. q. 6. Eleuther.
quamVis plenitudo. de pœn. di. 1. Leo.
quamVis triſte. 7. q. 1. Greg.
quamVis Vera. 11. q. 3. Auguſt.
quamVis uniVerſe. deſt. 21. Gel.
quamVis unum. de conſe. distˉ. 4. Auguſtinus.
quanquam omnes. distˉ. 23. Toletconc.
quanquam ſacerdotum. 14. q. 2. Eugenij. in ſyn. habita Romæ.
quanquam ſecundum honorum. 2. q. 7. Auguſt.
quando ab Hieroſolymis. de conſ. distˉ. 4. Auguſt.
quando Adam. de pœ. d. 2. Amb.
quando autem. distˉ. 44. Nannet. concil.
quando autem. de conſ. distin. 1. Cyprianus.
quando Epiſcopus. distˉ. 24. Nannetenſe conc.
quando ergo 11. q. 3. Hier.

quando & ubi. distin. 75. Ordo Romanus.
quandonecessit.as. dist. 86. Aug.
quando Presbyteers. di. 28. Tolet. conc. ij.
quando Presbyteri. dist. 38. Tole. conc. iij.
quando Presbyteri. dist. 44. Nanneten. conc.
quandoquis. de consec. dist. 4. Ioannes Chrysost.
quando Vult Deus. 33. q. 4. Aug.
quanto à nobis. 2. q. 5. Greg.
quanto Apostolica. dist. 63. Gregorius.
quanto tempore. 3. q. 2. Ioannes Papa.
quantum dicit. dist. 50. Gelas. Papa.
quantumlibet. dist. 47. August.
quantus. 23. q. 4. Aug.
quantumlibet. de pœn. distin. 1. Ambrosius.
quapropter. 2. q. 7. Gelasius.
quapropter. 27. q. 2. Hieron.
qua traditione. dist. 22. Gelasius Papa.
quatuor autem. 12. q. 2. Gelas.
quatuor modis. 11. q. 3. Greg.
qua verò etate. dist. 78. Grat.
¶ Quæ ad perpetuam 25. q. 1. Leo Papa.
quæ Christo. 27. q. 1. Innoc.
quæ circa ordinandos. distin. 98. Gratianus.
quæ contra mores. distin. 8. Augustinus.
quæ de causa. 2. q. 5. Greg.
quæ dignior. 24. q. 1. Ambros.
quæ ipsis sacerdotibus. dest. 38.
quæ Lotharius. 2. qu. 1. Nicolaus Papa.
quæ semel dedicata. 19. q. 3. Chalced. conc.
quæcunque contentiones. 11. q. 1. Marcellin. Papa.
quæcunque enim. de pœn. dist. 4. Beda.
quæcunq; à parentibus. 25. qu. 2. Codex Theod.
quæcunq; mulier. dist. 30. Gangr. concil.
quæcunq; res. 10. qu. 1. Antioch. concil.
quædam capitula. dest. 96. Chalc. conc. in vj. actione.
quædam cum fratre. 32. q. 7. Concilium quoddam, sine capit.
quædam etiam. dest. 2. Isidor.
quædam lex terrena. 35. q. 2. & 3. Gregor.
quælibet occulta. dist. 40. Greg.
quem pœniter. de pœn. d. 1. Aug.
quem progeniteres. 20. q. 1. Triburien. conc.
quemadmodum. dist. 12. Greg.
quemadmodum. 23. q. 7. Aug.
quemadmodum. 32. q. 7. August.
quærat hic aliquis. de pœn. dist. 3. Hieronymus.
quærendum est. 2. qu. 7. Calixtus Papa.
quærendum est. de pœn. dist. 2. Beda.
quæris à me. de cons. di. 4. Aug.
quæritur de his. dest. 74. Grat.
quæritur de illis. dest. 68. Grat.
quæritur pater. 2. q. 7. August.
quæritur. 22. q. 2. August.
quæro ergo. 6. q. 1. August.
quæstum est. 1. q. 3. Vrbanus ex concil.
quæsitum est. 13. qua. 2. Mogunt. conc. ij.
quæsitum est. 23. q. 4. Innoc.
quæsemel. 19. q. 3. Chalced. conc.
queſta eſt nobis. 13. q. 2. Greg.
queſti ſunt. 16. q. 1. Mogunt. conc.
queſti nobis ſunt. 17. quæſtio. 4. Gregor.
quæſtionem. 12. q. 2. Codex.
¶ Qui abſtulerit. 12. q. 2. Anacl.
qui accuſare. 3. q. 9. Damaſus.
qui admiſſa j. de pœn. diſtin. 3. Gregor.
qui admiſſa ij. de pœn. dinſtin. 3. Gregor.
qui admiſit. 15. qua. 8. Neocæſar. concil.
qui aliorum. 24. q. 3. Vrban. Pap.
qui ambulat. 5. q. 5. Prover. c. 2.
qui apud. 1. q. 4. African. conc.
qui autem. dist. 91. Grat.
qui autem. 5. q. 6. Grat.
qui bona agunt. 17. q. 1. Gregor. in regeſt.
qui bis ignoranter. de cons. di. 4. Theodorus in pœnitentiali.
qui bene. de cons. dist. 2. Arelat. concil.
qui calumniam. 5. q. 6. Greg.
qui cathedram. dist. 93. Cypr.
qui Chriſti. 12. q. 2. Steph. Papa.
qui clementiam. dist. 86. Hier.
qui communicaverint. 11. qu. 3. Carthag. conc. iij.
qui compulſus. 22. q. 5. Pius Papa.
qui conſentit. 11. q. 3. Iſidor.
qui contra. 24. q. 1. Liberius Pap.
qui contempta. dist. 8. Auguſt.
qui crimen. 2. q. 8. Sixtus iij.
qui crimen. 3. q. 6. Hadrian. Papa in capitular.
qui crimen. 6. quæſt. 1. Hadr. Papa in capite.
qui de menſa. dist. 37. Hieron.
qui deſponſatam. 27. q. 2. Greg.
qui de ſolenni. de conſ. d. 1. Carthagin. conc. iij.
qui diſcordat. de conſecr. dist. 2. Auguſt.
qui diuina. 33. quæſt. 2. Toletan. conc. iij.
qui diuinationes. 26. qua. 5. Ancyran. conc.
qui divin. de pœn. dist. 4. Auguſtinus.
qui dormierit. 27. q. 2. Aurelian. conc.
qui dormierit. 23. q. 7. Mog. conc.
qui ex qua Dei ſunt. di. 38. Greg.
qui eccleſiaſticus. dist. 36. Zozim. Papa.
qui eccleſiaſticu. dist. 59. Zozim. Papa.
qui egeris veraciter. de pœ. di. 7. Auguſtinus.
qui Epiſcopus. dist. 23. Carthag. concil.
qui Epiſcopatũ deſiderat. 8. q. 1. Auguſt.
quieſcamus. diſtin. 42. Ioannes Chryſoſt.
quieſcere. 6. q. 1. Felix ij.
qui & diuinis. 12. q. 2. Gelaſ.
qui ex familiis. dist. 54. Toletan. conc. ix.
qui exigit. 22. q. 5. Aug.
qui habetis. 14. q. 5. Aug.
qui in caſtigatione. 33. q. 4. Ioan. Chryſoſt.
qui in maternis. de conſ. dist. 4. Iſidorus.
qui in altud. dist. 25. Auguſt.
qui in aliquo. dest. 51. Toletan. conc. iv.
qui in qualibet. 1. q. 7. Felix Pap.
qui in eccleſia. 24. quæſt. 3. Auguſtinus.
qui in alterius. 5. q. 1. Hadrianus Papa in capit.
qui jubente. 11. q. 3. Ilerden. conc.
qui juſtus eſt. 11. q. 3. Auguſt.
qui malos. 23. q. 5. Hieronym.
qui manducat. de conſec. dist. 2. Auguſt.
qui merito. 11. q. 3. Carthaginen. conc. ij.
qui natus eſt. de pœn. dist. 1. Ioannes Evang.
qui nec regiminis. 2. q. 7. Aug.
qui negligunt. 24. q. 3. Hieron.
qui non probaverit. 2. q. 3. Gajus Papa.
qui oblationes j. 13. q. 2. Carthag. conc. iv.
qui oblationes ij. Vaſenſe conc. 5.
qui occiderit. 17. q. 4. Capitularibus lib. 6.

qui

qui omnipotentem, 11. quæst. 3.
Fabianus Papa.
qui partem, distinct. 55. Innocentius.
qui peccat, 23. q. 4. Aug.
qui pejerat, 22. quæstione 5. Pius Papa.
qui pejerare, 22. quæstione 5. Chromatius.
qui per pecunias, 1. quæstione 1. Octava synod.
qui perfectionem, 1. quæstione 1. Innocentius.
qui plures, 21. q. 1. Leo iv.
qui potest, 23. quæst. 3. Anastasius & Damasus Papa.
qui Presbyterum, 17. quæstione 4 Mogunt. conc.
qui propinquam, 35. quæst. 3. & 4. Fabianus Papa.
qui quæ Dei, distinctione 38. Gregorius.
qui rapit, 17. quæstione 4. Anacletus.
qui rectè judicat, 11. quæstione 3. Gregorius.
qui recedit, de pœnit. distinct. 4. Prosper.
qui recedunt, 23. quæst. 6. Arausicum conc.
qui religiosi, 18. quæstione 2. Carthag. conc. iv.
qui resistit, 11. quæstione 3. Augustinus.
qui sacrum, distinct. 50. ff. rit. de fur.
qui sanctus, de pœnit. distinct. 1. Hieronymus.
qui sacramento, 22. quæstione 4. Ilerden. conc.
qui scelerate, de consecr. dist. 2. Isidorus.
qui secundùm carnem, 23. qu. 4. Hieronymus.
qui se scit, 2. quæstione 6. Vigilius Papa.
qui scit se, 2. quæst. 6. Leo Papa.
qui semel, distinct. 50. Martinus Papa j.
qui sincerâ, distinctione 45. Gregorius.
qui sine peccato est, 3. quæst. 7. Gregor.
qui sine crimine, distinctione 26. Ambrosius.
qui sine salvatore, 26. quæst. 2. Augustin.
qui sint, 26. quæstione 1. Gratianus.
qui sitit, 33. q. 5. Hieron.
qui spiritualem 30. quæst. 4. Triburien. conc.
qui studet, 1. quæstione 1. Gregorius Nazianzenus.
qui sub gradu, dist. 50. Basilius.
qui Subdiaconum, 17. quæst. Capitularium l. 2.
qui suis Episcopis, distinct. 93. Clemens.
qui Senatoribus j. distinct. 86. Augustinus.
qui Senatoribus ij. distinctio 86. August.
qui vere, 16. q. 1. Chalced. conc.
qui verò, dist. 50. Maticen. conc.
qui verò, dist. 52. Grat.
qui vero, 11. q. 3. Gelasius.
qui vero, 21. q. 2. Grat.
qui viderit, 32. q. 5. Grego r.
qui vitia, 23. q. 5. Aug.
qui vos spernit, 8. quæstione 1. Hieronymus.
qui vult confiteri, de pœn. di. 6. Augustinus.
qui vult facere, de pœnit. dist. 2. August.
qui vult eleemosynam, de pœnit. dist. 3. Aug.
qui uxorem suam, 33. quæstione 5. Rhemense conc.
quia Agatho. 27. q. 2. Greg.
quia alii, 13. q. 2. Ambr.
quia aliquanti, distinct. 82. Syricius Papa.
qui autem, 20. q. 1. Greg. in rege.
quia cognovimus, 10. qu. 3. Tolet. conc. xij.
quia corpus, de consecrat. dist. 2. Eusebius Emissenus.
quia dies, de consecrat. distin. 5. Greg. xij.
quia divinitatis, de pœn. dist. 1. Hieron.
quia ea, 3. q. 2. Pelag. Papa.
quia Episcopus, 5. qua. 3. Anacletus Papa.
quia ergo, 35. q. 2. & 3. Grat.
quia ergo, dist. 22. Grat.
qui ex sola, 24. q. 1. Greg.
quia frater, 7. q. 1. Pelag. Papa.
quia igitur, dist. 63. Greg.
quia ingredientibus, 19. quæst. 3. Gregor.
quia in quibusdam, di. 89. Chalcedon. conc.
quia Ioannes, 12. q. 5. Greg.
quia juxta, 5. qu. 6. Gregorius in regesto.
quia juxta, 16. q. 1. Capit. Caroli & Ludovici.
quia merte, de consecrat. dist. 2. Ambros.
quia passus est, de consecr. dist. 2. Augustinus.
quia per ambitiones, distin. 64. Gelasius.
quia præsulatus, 1. q. 4. Leo iv.
quia radix, de pœnitent. dist. 2. Augustinus.
quiares, 11. q. 1. Gelasius Papa.
quia sacerdotes, 10. q. 1. Hieron.
quia sancta, dist. 63. Stephan.
quia sanctitas, dist. 50. Greg.
quia simpliciter, dist. 56. Vrban.
quia sunt, dist. 28. Greg.
quia de quasi, distinctione 50. Stephanus v.
quia tua fraternitas, 12. quæst. 1. Greg.
quia verò, de pœn. dist. 2. Grat.
quia verò, de pœn. dist. 4. Grat.
quia verò, dist. 6. Grat.
¶ Quibus Episcopi, 11. quæst. 3. Vrbanus.
quibus peccata, 13. q. 2. Aug.
quibusdam narrantibus, 1. qu. 1. Greg.
quibus temporibus, distinct. 76. Gratianus.
quicquid, 1. q. 1. Tolet. conc.
quicquid, 12. q. 2. Agathen. conc.
quicquid, 32. q. 2. Aug.
quicquid, 32. q. 5. Nicol. Papa.
quicquid, de consecrat. distin. 5. Hieron.
quicunque, dist. 31. Gangrense concil.
quicunque, dist. 50. Hieron.
quicunque, dist. Syricius Papa.
quicunq; dist. 54. Tol. conc. v.
quicunq; dist. 77. Syricius Papa.
quicunq; distinct. 81. Nicænum conc.
quicunq; 1. q. 1. Greg.
quicunq; sacros, 1. q. 1. Greg.
quicunq; 1. quæst. 5. Vrban. in concil.
quicunq; 2. quæstione 6. Theod. codex.
quicunq; 6. q. 1. Fab. Papa.
quicunq; 11. quæstione 1. Codex Theodos.
quicunq; 11. quæst. 3. Petrus Apostolus.
quicunq; 11. q. 3. Gelasius.
quicunq; 12. q. 5. Tribur. conc.
quicunq; 12. q. 1. Greg. xij.
quicunq; 11. q. 3. Hier.
quicunq; 12. quæst. 2. Toletan. conc. v.
quicunque, 12. quæst. 3. Toletan. conc. ix.
quicunq; 12. quæst. 4. Brachar. conc. xij.
quicunq; 14. q. 4. Iul. Papa.
quicunq; 16. quæst. 1. Vuormat. conc.
quicunq; 16. quæst. 3. Toletan. conc.

quicunq;, 16.q.7. Ambros.
quicunq;, 16.quæstione 7. Tolet. conc.xv.
quicunq;, 17.q.4. Symmach.
quicunq;, 17.q.4. Auguſt.
quicunq;, 20.q.1. Iſidor.
quicunq;, 23.q.7. Auguſt.
quicunq;, 23. quæſt. 8. Meldenſe concil.
quicunq;, 23. quæſt. 8. Triburienſe concil.
quicunq;, 23.q.8. Auguſt.
quicunq;, 24.q.1, Beda.
quicunq;, 26. quæſt. 5. Toletan. onc.xiij.
quicunq;, 27.q.2. Iſidor.
quicunq;, 33.q.2. Pius Papa.
quicunq;, de pœnitent. diſt. 1. Codex.
quicunq;, de conſecrat. diſt. 2. Martin. Papa iij.
¶ Quid autem, diſt. 45. Greg.
quid autem, 8. quæſtione 1. Ambroſius.
quid autem, 24.q.3. Leo Papa.
quid crudele, 23.q.4. Auguſt.
quid culpatur 23.q.1. Auguſt.
quid dicam, 24.q.4. Auguſt.
quid enim prodeſt, diſt. 83. Pius.
quid ergo, 11.q.3. Greg.
quid ergo, 23.q.4. Auguſt.
quid ergo, 23.q.5. Hieron.
quid ergo, de pœn. diſtin. 3. Ioan. Chryſoſtomus.
quid eſt aliud, diſt. 88. Caſſiodor.
quid eſt Chriſtum, de conſecr. diſt. 2. Auguſt.
quid eſt hoc, diſt. 50. Greg.
quid eſt manus, diſt. 78. Leo Pa.
quid eſt quicunq;, 31. quæſt. 7. Auguſt.
quid eſt quod dicitur, de pœn. diſt. 4. Greg.
quid faciet, 23.q.4. Auguſt.
quid in omnib. 32.q.7. Clemens.
quid obeſt, 11.q.3. Auguſt.
quid prodeſt jejunare, diſt. 86. Ambr.
quid proderit, diſt. 61. Cœleſtin.
quid ſit ſanguis de conſec. diſt. 2. Greg. Papa.
quid verò, 1.q.6. Grat.
quid verò, 10.q.3. Grat.
quidam autem hæretici, 24.q.3. Iſidorus.
quidam verò è contrario, 23.q.4. Auguſtinus.
quidam clerici, diſtinct. 81. Tol. conc. xv.
quidam Deo, de pœn. diſt. 1. Theo. Archiepiſcop. Cantuar.
quidam deſponſavit, 27.q.2. Tribur. conc.
quidam fornicatus, 24. quæſt. 1. Tribur. conc.
quidam maligni, 5.q.1. Greg.
quidam monachi, 16. qu. 1. Chalcedon. conc.
quidam monachorum, 18. quæ. 2. Chalced. conc. xv.
quidam nubentes, diſtinct. 10. 27. Auguſtinus.
quilibet fratrum, 8. quæſt. 5. Sixtus Papa. j.
quinq; modis, de conſecr. diſt. 4. Gregor.
¶ Quis aliquando, de pœn. diſt. 1. Ioan. Chryſoſt.
quis aut leges, diſt. 54. Gelaſ.
quis autem, diſt. 10. Gelaſ.
quis autem, de conſecrat. diſt. 4. Auguſt.
quis dubitet, diſt. 96. Greg. vij.
quis enim noſtrum, 23. quæſt 10. 5. Auguſt.
quis exiſtimaret, 26.q.7. Aug.
quis ignorat, 32.q.4. Hieron.
quis locus, 1.q.4. Auguſt.
quis neſciat, diſt. 9. Auguſt.
quis neſciat, diſt. 11. Innoc. j.
quis nos, 23.q.4. Auguſt.
quiſquis Chriſtianum, 23. qu. 4. Auguſt.
quiſquis clericus, diſtinction. 84. Syricius Papa.
quiſquis cum militibus, de pœn. diſt. 1. Cod.
quiſquis dixerit, de conſ. diſt. 4. Mileuit. con.
quiſquis Epiſcopus, 12. qu. 2. vij. ſynod.
quiſquis Epiſcoporum, 4. qu. 5. Carthag. conc. iij.
quiſquis ex concupiſcentia, de conſecr. diſt. 4. Auguſt.
quiſquis ille, 2. qu. 8. Eutychian. Papa.
quiſquis inventus, 17. quæſt. 4. Ioannes Papa viij.
quiſquis metu, 11.q.3. Auguſt.
quiſquis in negotiis, diſtinct. 87. Gelaſius.
quiſquis per pecuniã, 1.q.1. Gregor. primus.
quiſquis per dolum, 24. quæſt. 3. Gregor. Papa.
quiſquis præceptis, 14. quæſt. 1. Auguſtinus.
quiſquis probatus, 2. quæſt. 6. Mileuitan. conc.
quiſquis pro aliquo, 24. quæſt. 1. Auguſtinus.
quiſquis rebus, diſt. 41. Auguſt.
quiſquis vel quod, 23.q.4. Aug.
¶ Quo auſu, 23.q.8. Gelaſ.
quo jure, diſt. 8. Auguſt.
quod autem, 35.q.1. Grat.
quod autem, de conſ. diſt. 4. Greg.
quod autem pro peccato, 24. qu. 3. Grat.
quod autem, 20.q.3. Grat.
quod autem, 24.q.1. Grat.
quod autem, 31.q.2. Grat.
quod autem, 33.q.2. Grat.
quod autem, 26.q.2. Grat.
quod autem, 25.q.2. Grat.
quod autem, 23.q.6. Grat.
quod autem, 33.q.1. Greg.
quod autem, 28.q.1. Grat.
quod autem, 33.q.1. Grat.
quod autem, diſt. 95. Grat.
quod autem, 26.q.5. Grat.
quod autem, 29.q.1. Grat.
quod autem, 24.q.2. Grat.
quod autem, 7.q.1. Grat.
quod autem, 23.q.7. Aug.
quod autem, 9.q.2. Grat.
quod autem, 9.q.3 Grat.
quod autem, 30.q.1. Grat.
quod autem, 26.q.6. Grat.
quod autem, 22.q.5. Grat.
quod autem, 24.q.2. Grat.
quod autem, diſt. 47. Grat.
quod autem, 32.q.4. Grat.
quod autem, 31.q.3. Grat.
quod autem, 6.q.5. Grat.
quod autem 6.q.5 Greg.
quod autem, 16.q.7. Grat.
quod autem, 32.q.5. Grat.
quod autem, 30.q.4. Vrban. ij.
quod autem, 27.q.2. Greg.
quod autem, 3.q.8. Grat.
quod autem, 17.q.3. Grat.
quod autem, 7.q.2. Grat.
quod autem, 22.q.2. Grat.
quod autem, 32.q.1. Aug.
quod autem, 22.q.4. Grat.
quod autem, 6.q.2. Grat.
quod autem, 32.q.1. Grat.
quod autem, 23.q.5. Grat.
quod autem, 14.q.1. Grat.
quod autem, 8.q.1. Grat.
quod autem, 35.q.5. Alexand. ij.
quod autem, 23.q.4. Grat.
quod autem, 22.q.1. Auguſt.
quod autem, 15.q.1. Grat.
quod autem, 23.q.2. Grat.
quod autem, 30.q.3. Grat.
quod autem, 30.q.5. Grat.
quod autem, 33.q.4. Grat.
quod autem, 33.q.5. Grat.
quod autem, 16.q.6. Grat.
quod autem, 8.q.3. Grat.
quod autem, 8.q.4. Grat.
quod autem, 14.q.3. Grat.
quod autem hi qui, 4. quæſt. 1. Nicolaus.
quod autem, 16.q.3. Grat.
quod autem, 35.q.7. Grat.

quod

quod autem, 1. q. 1. Grat.
quod autem, 25. q. 2. Grat.
quod autem, 6. q. 1. Grat.
quod autem, 32. q. 2. Grat.
quod autem, 8. q. 2. Grat.
quod autem, 21. q. 3. Grat.
quod autem, 5. q. 4. Grat.
quod autem, dist. 9. Grat.
quod autem, 5. q. 3. Grat.
quod autem, dist. 27. Grat.
quod autem, 12. q. 4. Grat.
quod autem, dist. 36. q. 1. Grat.
quod autem, 2. q. 1. Grat.
quod autem, 2. q. 2. Grat.
quod à patribus, distinct. 75. Leo Episcopus.
quod à Deo, 17. q. 1. Grat.
quod absq; dist. 12. Grat.
quod ad nos dist. 47. Cyprian.
quod aut Sodomitis, distinct. 14. Augustin.
quod bene, 6. quæstione 4. Nicol. Papa.
quod Christus, 23. q. 4. Ambros.
quod clericus, 11. q. 1. Grat.
quod conditio, 27. q. 1. Isidor.
quod David, 22. q. 4. Augustin.
quod debetur, 14. q. 1. Aug.
quod Deo patri, 33. q. 5. Aug.
quod dicit Dominus, distinct. 41. Augustin.
quod dictus, dist. 16. Nic. Papa.
quod die dominice, dist. 75. Leo.
quod Episcopus, 19. q. 1. Grat.
quod errauerat, 23. q. 6. Augustin.
quod interrogasti, distinctio. 27. Nicol. Papa.
quod mitra, 20. q. 1. Grat.
quod judex, 3. q. 7. Grat.
quod juramentum, 22. quæst. 1. Grat.
quod militare, 23. q. 1. Grat.
quod monachi, 16. q. 1. Grat.
quod nullus, dist. 25. Grat.
quod ordinatio, 9. q. 1. Grat.
quod prædecessor, 11. quæst. 3. Zacharias Papa.
quod priori, 13. q. 1. Grat.
quod proremedio, 1. quæst. 7. Innocent. Papa.
quod pro necessitate, 1. quæst. 1. Innocent.
quod proposuisti, 32. quæstio. 7. Gregor.
quod quidam, 1. q. 1. Aug.
quod quis commisit, 35. quæst. 9. Hilar. in conc.
quod restitutio, 3. q. 1. Grat.
quod si accusatorum, 4. quæst. 6. Hadr. Papa in Capit.
quod si dormierit, 31. q. 1. Aug.
quod si pœnitentiam, 27. quæst. 1. Cyprian.
quod suspecti, 5. q. 5. Nicol. Papa.
quod vero, dist. 11. Grat.
quod vero, 2. q. 4. Grat.
quod vero, 2. q. 7. Grat.
quod vero, 14. q. 5. Grat.
quod vero, 14. q. 4. Grat.
quod vero, 3. q. 3. Grat.
quod vero, 23. q. 3. Grat.
quod vero, 3. q. 4. Grat.
quod vero, 25. q. 2. Greg.
quod vero, 3. q. 5. Grat.
quod vero, 25. q. 1. Grat.
quod vero, 3. q. 10. Grat.
quod vero, 14. q. 6. Grat.
quod vero, 1. q. 5. Grat.
quod vero, 15. q. 4. Grat.
quod vero, 11. q. 2. Grat.
quod vero, 15. q. 6. Grat.
quod vero, 32. q. 2. Augustin.
quod vero, 28, q. 2. Grat.
quod vero, 20. q. 4. Grat.
quod vero, 21. q. 4. Grat.
quod volentes, 27. quæst. 1. Gratianus.
quodam loco, 26. quæst. 3. & 4. Augustin.
quodcunq;, 24. quæst. 1. Augustinus.
quomodo exaudit, de cons. dist. 3. Augustin.
quomodo renouari, de pæn. dist. 2 Augustin.
quomodo sacerdos, 11. quæ. 3. Hieronymus.
quomodo virginibus, 31. quæst. 1. Hieronymus.
quoniam à quibusdam, 19. qu. 3. Septima synod.
quoniam de jure, distin. 15. Gratianus.
quoniam diuersarum, 21. q. 2. Sexta synodus.
quoniam festus, distin. 61. Gregorius.
quoniam idem, distin. 10. Nicol. Papa.
quoniam inuestituras, 16. qua. 7. Greg. Sij.
quoniam in quibusdam, dist. 32. Chalc. conc.
quoniam in quibusdam, 16. q. 7. Chaleed. conc.
quoniam Romani, dist. 31. Sexta synod.
quoniam mos, dist. 65. Nicænum conc.
quoniam multi, dist. 47. Nican. conc.
quoniam multi, 24. qu. 4. Nican. conc.
quoniam multos, 11. quæstione 3. Gregor. Sij.
quoniam multa, distinct. 48. Nicænum conc.
quoniam non cognoui, dist. 88. Ex verbis Augustin.
quoniam quidam, dist. 18. Septima synodus.
quoniam quicquid, 1. qu. 7. Hilarius Papa.
quoniam quicquid, 16. quæst. 1. Hieronymus.
quoniam quidam, dist. 75. Chalcedonense conc.
quoniam quidam, dist. 100. Pelagius Papa.
quoniam quidem, dist. 18. Septima synodus.
quoniam sancta, dist. 16. Sexta synodus.
quoniam sunt, de consecr. dist. 3. Nican. con.
quoniam uelint, 12. q. 1. Gregor.
quoniam uetusto, 24. qua. 1. Hieronymus.
quoniam uidemus, dist. 69. Septima synodus.
quorum uices, distinct. 68. Urbanus ij.
quorundam clericorum, dist. 23. Tolet. conc. & Hispal. ij.
quorundam, distinct. 34. Nicol. Papa.
quorundam, dist. 74. Gregor.
quos à paganis, de consecr. dist. 4. Gregor.
quos constituerit, 1. q. 1. Gelasius.
quos Deus conjunxit, 33. q. 2. Isidorus.
quoties à populis, 1. quæst. 7. Innocentius.
quoties, 24. q. 1. Innoc. Papa.
quoties, 1. q. 7. Gregor.
quoties Episcopi, 2. q. 6. Felix ij.
quoties, 2. q. 5. Innocent.
quoties, 22. q. 5. Hieronymus.
quoties post, 2. q. 6. Theodosiana lex.
quotiescunq;, 33. quæst. 4. Augustinus.
quotquot, 27. quæstione 1. Ancyr. synodus.
quotidie, de consecrat. distinct. 2. Augustin.

R

Radicata est, de pæn. disti. 1. Augustin.
raptor, 27. q. 2. Capitular.
rapinam emere, 14. q. 5. Ambr.
raptores igitur, 36. quæstione 2. Symmachus.
raptus est, 27. q. 2. Isidor.
raptus quoq;, 36. q. 1. Isidor.
ratio nulla, 17. q. 4. Gregor.
rationis ordo, distinct. 100. Gregorius.

rationis, 16.q.7. Greg.
¶ Reatina ecclesia, distinct. 63. Leo iv.
rebaptizare, de consecr. dist. 4. Augustinus.
recurrat, 32.q.4. August.
recedite, dist. 45. Hieron.
recedite, 23.q.4. August.
regum officium, 23. quæstione 5. Hieron.
regula vestra, distinctione 17. Marcellus Papa.
regula, dist. 5. Isidorus.
regula sanctorum, distinct. 29. Gregor.
regenda est, 10. quæstione 1. Leo Papa iv.
regenerante, de consecra. dist. 4. Augustinus.
redintegranda, 3. quæstione 1. Ioannes Papa.
redintegranda, 3.q.1. Euseb.
relatum nobis, dist. 27. Clemens Papa ij.
relatum est, 31. quæst. 1. Tiburien. concilium.
relatum est, de consecrat. dist. 2. Toletan. conc. xij.
relatum est, 10.q.3. Greg.
relatum 11.q.1. Alexander.
relatum est, 5.q.2. Damasus.
relatio, 21.q.1. Greg.
relata est, 10. qu. 1. Toletanum concil.
relegentes, 23.q.5. Pelag.
reliqui sacerdotes, distinct. 67. Anacletus.
religiosam, 12.q.2. Greg.
relictam, 30.q.4. Gratian.
remittuntur, 23.q.5. Ambros.
remissionem, 1.q.1. August.
remoto, 7.q.1. Hilar. Papa.
renuntiantes, distinct. 22. Sexta synod.
reos sanguinis, 23. quæstione 5. Gregor.
reperiuntur, 1.q.1. Ambros.
reperiuntur, de pœnitent. dist. 3. Ambrosius.
reprehensibile, 23. quæstione 8. Nicolaus.
requisisti, 33.q.1. Greg.
requiritis, 1.q.7. Leo iv.
res autem, 23.q.5. Leo Papa.
res ecclesiæ, 1. quæstione 3. Vrbanus Papa.
res ecclesia, 12. quæstione 1. Vrbanus Papa.
res in episcopatu, 12. quæstione 2 Greg.
responsa, dist. 2. Isidorus.
resecanda, 24. quæstione 5. Hieronymus.
resuscitatus, de pœniten. dist. 1. August.
rescripta, 25.q.2. Codex.
retulerunt, de consecrat. dist. 4. Zacharias Papa.
reum ad ecclesiam, 17. qu. 4. Capitulari 5.
revertimini, 16. quæstione 1. Hieronymus.
revertar, de pœn. dist. 4. Beda.
revera, de consecrat. distinct. 2. Ambrosius.
revera, 3.q.9. Nicol. Papa.
revera, 32.q.5. Ambros.
Rex debet, 23.q.5. Cyprian.
¶ Rhodiæ, dist. 2. Isidorus.
¶ Ridiculum est, dist. 121. Nicolaus Papa.
ridiculum est, 11. quæstione 3. August.
¶ Rogo, hortor & monee, 11. qu. 3. Gregor.
rogamus vos, 24. quæst. 1. Marcellus Papa.
rogationes, de consecr. distin. 3. Aurelian. conc.
Romanus, distinct. 81. Pelagius Papa.
Romanus Pontifex, de consecr. dist. 4. Isidorus.
¶ Rursus, 11. quæst. 3. Carthag. concil. v.

S.

Sabbatho, de consecr. dist. 3. Innocent.
Sacerdos, 26. quæst. 7. Carthagin. conc. iv.
sacerdos, 3.q.7. August.
sacerdos, de consecr. dist. 2. Hieronymus.
sacerdos, 1.q.2. Prosper.
sacerdos, de pœnitent. distin. 6. Gregor.
sacerdos, dist. 81. Eugen. Papa.
sacerdos, dist. 50. August.
sacerdote, de pœn. dist. 1. Carth. conc. iv.
sacerdotes, de consec. dist. 4. Greg.
sacerdotes, dist. 37. Hieron.
sacerdotes, 6.q.1. Telesphor.
sacerdotes, 2.q.7. Clemens.
sacerdotes, 12. quæst. 4. Toletan. conc. ix.
sacerdotes, 1.q.1. Hieron.
sacerdotes, dist. 49. Hieron.
sacerdotes vero, dist. 93. Clem.
sacerdotes, dist. 50. Nicol. Papa.
sacerdotes, 2.q.7. Damas. Papa.
sacerdotum, de consecr. distin. 2. Clemens Papa.
sacerdotium, 21.q.3. Cyprian.
sacerdotib. 11.q.1. Greg.
sacerdotib. dist. 31. Beda.
sacerdotibus, de consec. dist. 3. Aurelian. conc.
sacerdotale officium, distin. 61. Gregor.
sacratas, dist. 23. Soter Papa.
sacramentum hactenus, 2. qu. 5. Cornel.
sacramenta, 1.q.1. August.
sacramenta altaris, de consecr. dist. 1. Affrican. conc.
sacrificium, de pœnitent. dist. 1. Ambros. ex David.
sacrificium, de consecrat. dist. 2. August.
sacrilegium, 17.q.4. Greg.
sacrosancta religio, 1. quæstione 1 Gelasius.
sacrosancta Romana. distin. 22. Anacletus.
sacrorum canonum, dist. 63. Ex Capitulat. Carol. Imper.
sacrorum canonum, 12. quæst. 2. Gregor.
¶ Sal cœlestis, de consecr. dist. 4. Beda.
salvator, 1.q.3. Vrban. ij.
salvator, de consecrat. distinct. 5. Didymus.
Salomon, 32.q.4. Greg.
Salonitana, dist. 63. Greg.
salvo in omnibus, 9. quæst. 3. Higinus.
saluberrimum, 1.q.7. Leo.
sancimus, 12.q.2. Tolet. conc.
sancimus, 1.q.7. Cod.
sancitum est, 23. qu. 8. Vuormat. concil.
sancitum est, 7. quæst. 1. Rothom. concil.
sancta Romana, distinctione 13. Gelasius.
sancta octo, dist. 6. Ex diurno libro, &c.
sancta quippe, 2.q.7. Hier.
sanctum est, de consecrat. dist. 4. August.
sanctissimo in Christo, Epistola formata.
sanctimoniales, 20. quæst. 1. Cartag. conc. iij.
sanctimoniales, dist. 23. Carthag. conc. iv.
sanctis quippe, 11. quæst. 3. Vrbanus ij.
sanctorum canonum, distin. 70. Vrban. ij. ex conc.
sanctorum patrum, 10. quæst. 1. Calix. Papa ij.
sanctorum patrum, 1. quæstion. 1. Calix. Papa.
sane quippe, dist. 9. August.
sane cavendum, de pœnit. dist. 3. Augustinus.

sane

ſanè conſanguinitatis. 35.qua.2. *Iſidorus.*
ſanè diſcimus. 15.q.1. *Ambr.*
ſanè percuſſor. diſt.45. *Anaclet. Papa.*
ſanè profertur. 24.qu.2. *Quinta ſynod.*
ſanè quia. 6.q.2. *Vrban.ij.*
ſanè quiſquis. 15.q.3. *Codex.*
ſanè quod ſuper. 24. *quæſtione* 2. *Vrbanus ij.*
ſanè ſi communi. diſt.65. *Nican. concil.*
ſanè ſi ex conſenſu. 2.q.6. *Carth. concil. iij.*
ſanè Theſſalonicenſ. 16. q.7. *Anaſtaſ. bibliothec.*
ſapiens non eſt. 6.qua.1. *Lucius Papa.*
ſapiens nunquam. de pœn. di.2. Ambroſ.
ſatagendum. 25.q.1. *Pelag. Papa.*
ſatyra. diſt.2. *Iſidor.*
ſatis euidenter. diſtin.96. *Nicol. Papa.*
ſatis hinc apparet. 33.q.5. *Aug.*
ſatis oſtendimus. de conſ. diſt.4. *Auguſt.*
ſatis perperſum. diſtinctio. 56. *Gregor.*
ſatisfactio pœnitentia. de pœn. diſt. *Auguſt.*
¶ *Scelus.* 2.q.1. *Nic. Papa.*
ſceleratior omnib. de pœn. diſt.3. *Leo Papa.*
ſcenicis. deconſ. diſt.2. *Carthag. conc. iij.*
¶ *Scit ſanctit.* diſt. 12. *Leo ix.*
ſcitote. 6.q.3. *Pelagius Papa ij.*
ſciant cuncti. 2.q.8. *Codex.*
ſcias frater. 7.q.1. *Pelag. Papa.*
ſciatis fratres. 33.q.4. *Hieron.*
ſcire debet. diſt.76. *Ambr.*
ſcire debes. 7.qu.1. *Cyprian.*
ſcire oportet. 23.q.8. *Leo.*
ſcimus autem diſt.43. *Anacl.*
ſcimus eos non ignorare. 12.qu.1. *Vrbanus Papa.*
ſciendum. 8.q.1. *Greg.*
ſciendum. 26.q.3. & 4. *Aug.*
ſciendum eſt. 27.q.1. *Arel. conc.*
ſciendum. de pœn. diſtinction. 2. *Gregorius.*
ſciendum. diſt.29. *Iſidor.*
ſcindite corda. de pœn. diſtin. 1. *Ioelis ij.*
ſciſcitaris. 7.q.1. *Nic. Papa.*
ſciſcitatur. 30.q.4. *Nic. Papa.*
ſciſcitantibus. 15.q.8. *Nic. Papa.*
ſchiſma. 24.q.1. *Pelag.*
ſchiſmatici. 23.q.6. *Aug.*
ſcripturadicit, de conſe. diſt.2. *Cyprianus.*
ſcripſit mihi. 7.q.1. *Greg.*
ſcripſit nobis. 27.q.2. *Nicol.*
ſcriptum eſt. 6.q.3. *Greg.*
ſcriptum eſt. 14.q.5. *Greg.*
ſcriptorum veſtrorum. dſt.100. *Gregor.*
¶ *Seculares.* 33.qua.2. *Carthag. concil.*
ſeculares. de conſ. diſt.2. *Agath. concil.*
ſecunda autem. 4.quæſt.2. & 3. *Gratia.*
ſecunda quæſtio. 29.q.2. *Grat.*
ſecunda. de pœn. diſt.1. *Hier.*
ſecundam. 18. q.2. *Grat.*
ſecundùm canonicam. 23.q.8. *Pariſien. conc.*
ſecundùm catholicam. 11. qua.3. *Auguſt.*
ſecundùm eccleſia. diſt.19. *Anaſtaſius ij.*
ſecundùm verba. 33.q.5.
ſecuti ſunt. 2.q.7. *Beda.*
ſed adhuc. 1. q.3. *Gratian.*
ſed cùm in Epiſcoporum. 10.q.2. *Gratian.*
ſed continuò. de pœn. diſtinct.1. *Ambroſius.*
ſed & illud. 26.q.2. *Hier.*
ſed illud. diſt.45. *Origenes.*
ſed nec Adam. de pœn. diſtin.2. *Ambroſ.*
ſed notandum. diſt.29. *Grat.*
ſed penſandum. diſt.6. *Greg.*
ſed ponatur. 11.q.3. *Grat.*
ſed quæritur. diſt.37. *Grat.*
ſed ſi fortè. diſt.81. *Lucius Papa.*
ſedtionarios. diſt.46. *Carthag. conc. iij.*
ſedulò monendi. diſtin. 38. *Auguſtinus.*
ſemel Chriſtus. de conſ. diſtin.2. *Auguſt.*
ſemel immolatus. de conſ. diſt.2. *Proſper.*
ſententia Cham. 2.q.7. *Anaclet. Papa.*
ſententia paſtoris. 11.qua.3. *Gregorius.*
ſententiam Romane. 35.q.9. *Nic. Papa.*
ſenatuſconſultum. diſt.2. *Iſid.*
ſenti. 11.q.3. *Auguſt.*
ſæpe contingit. diſt.50. *VVormac. concil.*
ſæpe contingit. 2.qu.5. *VVormac. concil.*
ſæpe fit. 12.q.2. *Tolet. conc. vj.*
ſæpe malorum. 28.quæſt.1. *Tolet. conc. iv.*
ſæpe principes. 13.qu.8. *Toletan. conc. iv.*
ſæpe ſexta. diſt.41. *Greg.*
ſeptuaginta. diſt.16. *Athanaſ.*
ſepties cadit. de pœn. diſt.3. *Hieronymus.*
ſequitur in utraq;. diſtinct. 26. *Gratianus.*
ſequitur non percuſſorem. d. 45. *Gratian.*
ſequitur non ligitioſum. diſt.46. *Gratian.*
ſequitur ſecunda. 1. *quaſtion.* 2. *Gratian.*
ſequitur ſecunda. 27. *quæſtio.* 2. *Gratianus.*
ſequitur ſexta. 2. *quæſtione* 6. *Gratianus.*
ſeruatis priuilegiis. 25.q.1. *Hormiſda Papa.*
ſeruanda eſt. diſt.32. *Grat.*
ſeruetur. 11.q.3. *Nican. conc.*
ſerui autem. diſt.54. *Grat.*
ſeruitium. 18.q.2. *Vrban.ij.*
ſeries conſanguinitatis. 35.qu.5. *Iſidorus.*
ſeriatim. diſt.32. *Leo ix.*
ſerpens decepit. de pœnit. diſt.1. *Ambroſius.*
ſex differentia. 23.q.3. *Aug.*
ſexaginta. diſt.16. *Zepherin.*
ſexto die. diſt.35. *Ambroſ.*
ſexta actione. 15.quæſt.7. *Hiſpal. conc. ij.*
ſexta ſynodus. diſt.16. *Beda.*
ſexta verò. 4.q.6. *Grat.*
ſextam ſanctam. de conſe. diſt.3. *Hadr. Papa.*
ſextam ſynodum. diſt.16. *Hadr. Papa.*
¶ *Si accuſatorum.* 3.q.10. *Felix Papa.*
ſi accuſatorum. 4.quæſt.6. *Felix Papa.*
ſi ad ſcripturas. diſt.9. *Aug.*
ſi ad peccatum. 22. q.4. *Aug.*
ſi ad matris. de conſ. diſt.4. *Aug.*
ſi agamus. de pœn. diſt.1. *Hieronymus.*
ſi aliquid. 22. q.4. *Beda.*
ſi aliquid. 22.q.4. *Soterus Papa.*
ſi aliquis. 26.q.6. *Epaun. conc.*
ſi aliqua cauſa. 22.quæſt.1. *Ioan. Chryſ.*
ſi Apoſtolus. de pœn. diſt.3. *Auguſtinus.*
ſi apud. 23. q.5. *Hieron.*
ſi audieris. 23.q.5. *Cyprian.*
ſi advertit. de pœn. diſt.4. *Domin. per Ezechiel.*
ſi autem aliquis. 9. q.3. *Anicet. Papa.*
ſi autem necdum. 36.qu.2. *Meld. concil.*
ſi autem Presbyteri. 15.q.7. *Africanum conc.*

Si autem sine. 17. q. 4. *Grat.*
Si autem vobis. 11. q. 3. *Clemens.*
Si baptizata est. de cons. dist. 4. *August.*
Si causa. 33. q. 4. *Ambr.*
Si clericus. 11. q. 1. *Chalcedonense concil.*
Si clerici. 11. q. 1. *Tolet. conc.*
Si clericatus. 16. q. 1. *Hier.*
Si concupiscentia. 15. q. 1. *Aug.*
Si consuetudinem. dist. 8. *Greg.*
Si credas. de cons. dist. 2. *Ambr.*
Sic autem. 1. q. 1. *Aug.*
Sic decet. 25. q. 2. *Silverius Papa.*
Sic enim. 28. q. 1. *August.*
Sic non sunt. de con. dist. 2. *Hilar. Episcopus.*
Sic non sunt. 32. q. 4. *Aug.*
Sic in sanctificando. de cons. di. 2. *Cyprianus.*
Sic omnes. dist. 19. *Agatho Papa.*
Sic populus. 1. q. 5. *Hieron.*
Sic quidam. 1. *quæst.* 10. *Toletan. conc. iij.*
Sic quippe. 27. q. 2. *Gregor.*
Sic vive. 16. q. 1. *Hieron.*
Sicubi. 12. q. 5. *Tarrac. cone.*
Si cui etiam. de pœn. dist. 1. *Augustinus.*
Si cujus patruus. 35. q. 10. *Innoc.*
Si cujus uxorem. dist. 34. *Neocæs. concil.*
Si cupis. 16. q. 1. *Hieron.*
Si custos. 27. q. 1. *Greg.*
Sicut Apostoli. 11. *qua.* 3. *Fabian. Episcop.*
Sicut Achab. de pœnit. distin. 3. *Gregor.*
Sicut ait. de pœn. dist. 3. *Hier.*
Sicut alterius. 7. q. 1. *Calixt. Pap.*
Sicut antiquitus. 17. q. 4. *Nicol.*
Sicut bonum. 27. q. 1. *Carthagin. conc. iv.*
Sicut Christus. 1. q. 1. *Hieron.*
Sicut crudelis. 32. q. 1. *Ioannes Chrysost.*
Sicut diœces. 16. q. 3. *Toletanum conc. iv.*
Sicut domini. 16. q. 7. *Paschal. ij.*
Sicut Ecclesia. 12. q. 2. *Greg.*
Sicut enim. 11. q. 1. *Clemens.*
Sicut enim. 32. *quæst.* 5. *Ioannes Chrysostom.*
Sicut Episcopum. 1. q. 2. *Greg.*
Sicut ergo. 35. q. 9. *Grat.*
Sicut eunuchus. 1. q. 1. *Aug.*
Sicut excellentiam. 23. q. 4. *Greg.*
Sicuti ficti. 1. q. 1. *August.*
Sicut si qui. dist. 47. *Ambr.*
Sicut inquit. 2. *quæstion.* 7. *Gregorius.*
Sicut in sacramentis. de con. d. 4. *Augustinus.*
Sicut in unaquaq;. 21. q. 2. *Rhem. concil.*
Sicut Iudas. de consecr. distin. 2. *August.*
Sicut ii. 1. q. 6. *Gregor.*
Sicut neophytus. distinctione 48. *Gregor.*
Sicut non alis. de consecr. dist. 2. *Felix.*
Sicut non est. 23. q. 4. *Aug.*
Sicut non omnis. 32. q. 2. *Hier.*
Sicut non suo. dist. 46. *Leo Papa.*
Sicut nostis. de consecr. distin. 4. *August.*
Sicut omnino. 12. q. 2. *Greg.*
Sicut primi. de pœn. dist. 1. *Aug.*
Sicut quadam. dist. 14. *Leo Papa.*
Sicut quamvis. dist. 97. *Gelas.*
Sicut qui. 17. q. 4. *Psus Papa.*
Sicut qui monasteria. 20. q. 1. *Eugenius ij. in synod.*
Sicut sacerdotes. 2. q. 7. *Fabian.*
Sicut sancti. dist. 15. *Greg.*
Sicut satius. 32. q. 4. *Aug.*
Sicut semel. dist. 78. *Greg.*
Sicut semina. 32. *quæst* 10. 2. *Hieronymus.*
Sicut seta. de pœnit. distinct. 2. *August.*
Sicut sine. 2. q. 1. *Greg.*
Sicut stellas. dist. 38. *Zepherinus Papa.*
Sicut tribus. de pœn. dist. 2. *Augustinus.*
Sicut verus est. de consec. dist. 2. *Ambr.*
Sicut vir. 7. q. 1. *Evarist. Papa.*
Si ut viri. dist. 40. *Isidor.*
Sicut urgeri. 1. q. 1. *Aug.*
¶ *Si de area.* 25. q. 2. *Aug.*
Si decreta. dist. 20. *Nicol. j.*
Si de reb. 23. q. 7. *Aug.*
Si Diaconus. distinct. 81. *Aurel. conc. j.*
Si dicat vir. 33. q. 5. *Aug.*
Si dominus. 11. q. 3. *Hieron.*
Si ducturi. 32. q. 6. *August.*
Si duo forte. distinct. 89. *Honor. Augustin.*
Si duo fratres. dist. 50. *Tiburien. concil.*
Si duo vel. 35. q. 6. *Vrban. in conc.*
¶ *Si ea de quib.* 23. q. 4. *Aug.*
Si ea dest ruerem. 25. q. 2. *Greg.*
Si ecclesia. 23. q. 4. *Aug.*
Si agrotans. 5. q. 3. *Romana synod. tempore Hadriani.*
Si enim. 27. q. 2. *Ioan. Chrys.*
Si enim inquit. de pœnit. dist. 2. *Hieron.*
Si eos de quibus. de consec. dist. 4. *Augustin.*
Si Episcopus. dist. 50. *Agath. con.*
Si Episcopus. 11. q. 3. *Epaun. conc.*
Si Episcopus. 3. q. 2. *Felix j.*
Si Episcopus. 16. *qu.* 3. *Aurelian. conc. j.*
Si Episcopus. 2. *quæst.* 2. *Toletan. conc.*
Si Episcopus metropolitanus. distinct. 18.
Si Episcopus. 12. q. 5. *Agath. conc.*
Si Episcopo. 2. q. 5 *Vormac. conc.*
Si Episcopum. 16. q. 6. *Greg.*
Si Episcoporum. 21. q. 5. *Greg.*
Si ergo. 8. q. 1. *Orige. ex lib. Num.*
Si Evangelica. dist. 55. *Pelag.*
Si ex bono. de pœn. distin. 4. *Augustinus.*
Si ex laicis. 10. *quæst.* 1. *Herdens. concil.*
Si expostus. distinct. 87. *Arelat. conc. ij.*
¶ *Si fœmina.* 29. *qu.* 2. *In concil. apud Vermerias.*
Si fœnerator. 14. q. 3. *Aug.*
Si forte. dist. 63. *Leo Papa.*
Si forte. de pœn. dist. 1. *Codex.*
Si forte. 17. q. 4. *Clemens.*
Si forte. dist. 65. *Sardic. conc.*
Si forte. 21. q. 5. *Arelat. conc.*
Si fortasse. 16. q. 6. *Leo Iv.*
Si fur aut latro. 13. *qu.* 2. *Aurel. concil.*
¶ *Si gens Anglorum. dist.* 56. *Bonifac. martyr.*
Significastis. 1. q. 1. *Fabian.*
Signum est. de cons. dist. 2. *Augustinus.*
¶ *Si habes.* 24. q. 3. *August.*
Si haereticus. 2. q. 7. *Novel. const. apud Iul.*
Si homo. 35. *quæst.* 2. & 3. *In conc. apud Vermerias.*
Si homo. 27. q. 1. *Greg.*
Si homicidium. 32. *quæst.* 5. *Augustinus.*
¶ *Si igitur.* 24. q. 3. *Hieron.*
Si ille qui. dist. 50. *Hormisda Pap.*
Si illic. 23. q. 4. *Gelas.*
Si Imperator. dist. 96. *Ioa. Papa.*
Si in adjutorium. distin. 10. *Augustinus.*
Si infidelis. 28. q. 2. *Greg.*
Si infidelis. 28. q. 1. *Ambr.*
Si in laicis. dist. 18. *Leo Papa.*
Si inimicus est. dist. 93. *Petrus in ordinatione Clementis.*
Si inimicus. 11. *quæst* 10. 3. *Petrus Apostol.*
Si in morte. 23. q. 8. *Greg.*
Si in plebibus. dist. 63. *Isid.*
Si in qualibet. 20. *quæst.* 2. *Toletan. concil.*
Si inter bonos. de consecr. dist. 5. *August.*

Si in-

si inter Episcopos. 6. q. 4. Bonifac. Papa.
si is qui præst. 11. q. 3. Isidor.
si is qui. 23. q. 4. Greg.
si jubet. 26. q. 6. Carth. conc. ij.
si Iudas. de pæn. dist 4. Aug.
si justus. 1. q. 1. August.
si juxta Apostolum. dist. 38. Hieronymus.
¶ *Si laicus. dist. 31. Hier.*
si laici uxor. dist. 34. Mart. Brac. in conc.
si lapsi. dist. 50. Greg.
si legitimi. 2. q. 15. Agath. conc.
Sylvester. 11. q. 1. Gelas. Papa.
¶ *Si mala fama. 2. q. 5. Hincma. Episcop.*
si metropolitanus. 6. q. 4. Alex.
similiter. 3. q. 5. Iulius Papa.
similiter. 16. q. 1. Symmach. in vj. synod.
similimodo. 28. q. 1. Eutych.
similem Dei. de pæn. distinct. 2. Ambros.
si Monachus. 16. q. 1. Innoc. Pap.
si motum fuerit. de conf. dist. 1. Iginus Papa.
si mulier. dist. 5. Greg.
¶ *Sine exceptione. 12. qu. 2. Leo Papa.*
sine literis. 8. q. 5. Grat.
sine ornatu. 11. q. 4. Leo iij.
sine pœnitentia. de conf. dist. 4. Ambros.
si non sunt. de conf. dist. 2. Hilar. Episcop.
si non sanctificatur. de conf. d. 4. August.
si non ex fide. 23. quæst. 3. Gregorius.
si non licet. 23. q. 5. August.
si nulla. 23. q. 8. Nicol. Papa.
si nulla. de conf. dist. 4. Leo Papa.
singula accipiunt. de conf. dist. 2. Hieron.
singula ecclesiastici. distinct. 89. Gregorius.
sinupser it. distinct. 28. Hieronymus.
sint manifesta. 12. qu. 1. Canon. Apostol.
sint tibi quotidiana. de conf. d. 5. Hieronym.
sint tibi jejunia. de conf. dist. 4. Hieronym.
¶ *Si officia. dist. 59. Zozimus.*
si omnia in hoc seculo. 6. quæst. 1. Anaclet.
¶ *Si Papa. distinct. 40. Ex dictis Bonif. &c.*
si pater. 30. quæst. 4. Chalcedon. concil.
si Paulus 32. q. 5. Hieron.
si peccatum esset. 22. quæ. 1. Augustinus.
si peccatum David. de pæn. di. 1. Gregorius.
si peccaverit. 2. quæst. 1. Augustinus.
si per ebrietatem. de conf. dist. 2. Beda.
si per ordinationem. d. 63. Paris. conc. j.
si per sortilegias. 33. q. 5. Hincmar. Rhemen. Archiepisc.
si per negligentiam. de conf. d. 2. Pius.
si Petrus. 24. q. 1. Ambr.
si Petrus. 8. q. 1. Iounnes iij.
si plures. 16. q. 7. Trib. conc.
si post ordinationem. d. 50. Mar. Papa j.
si Presbyter. 1. q. 1. Isidor.
si Presbyter. 26. q. 6. Iul.
si primates. 5. quæstion. 2. Felix Papa ij.
si privatum. 12. qu. 1. Aug.
si propterea. 23. q. 5. Aug.
si propterea. de pœnit. distinct. 1. August.
si publicis. 12. quæst. 4. Toletan. conc. viij.
¶ *Si qua de rebus. 12. q. 2. Ancyr. synodus.*
si qua fœmina. dist. 50. Eliberit. concil.
si qua fuerit. 31. qua. 1. Eliberit. concil.
si qua Monacharum. 27. quæst. 1. Gregorius.
si qua mulier. 35. q. 10. Romana synod.
si qua mulier. 31. q. 1. Ex conc. apud Vermerias.
si qua mulier. dist. 30. Gangren. concil.
si qua mulier suo. dist. 30. Gangr. concil.
si qua mulier. de conf. dist. 4. Ex conc. Mart. Brac.
si qua mulier. 35. q. 10. Innoc.
si qua mulier. 35. qu. 10. Higinus Papa.
si qua mulier. 19. q. 3. Auth.
si qua vidua. distin. 28. Martin. Bracar. in conc.
si qua virgo. 27. q. 1. Chalc. conc.
si quando videris. de pæn. dist 3 Hieronymus.
si quando. 2. quæst. 6. Hadrian. Papa.
si quando quis à sacerdotib. 15. q. 6. Alexand. Papa.
si quatuor. 23. q. 8. In conc. apud Vermerias.
¶ *Si qua causa. 11. q. 1. Inn. Pap.*
si qualibet. 22. q. 2. Greg.
si quem à clericatu. 16. q. 1. Greg.
si quem fortè. 24. q. 1. Aug.
si quem pœnituerit. 2. q. 3. Capitularium liber.
¶ *Si quis apud. de consec. dist. 4. August.*
si quis à simoniacis. 1. quæstion. 1. Vrban.
si quis clerici. distin. 74. Carthag. concil.
si quis clerici. 11. q. 1. Chalc. conc.
si quis clericis. 1. qu. 1. Leo.
si quis clericorum. 11. q. 1. Aurel. conc. iij.
si qui Episcopi. 25. q. 2. Leo.
si qui Episcopi. 1. q. 1. Leo.
si qui Episcopi. distin. 92. Ancyr. concil.
si quis ex fratribus. 11. quæstio. 1. Clemens.
si quis filii. distin. 30. Gangrense conc.
si quis inventi. 5. q. 1. Eliberitan. concil.
si quilibet. dist. 54. Greg.
si qui necessitate. de conf. dist. 4. Leo Papa.
si quis parentibus. 31. q. 2. Eliber. conc.
si qui Presbyteri. 1. q. 7. Cyprian.
si qui sine examinatione dist. 81. Nican. conc.
si qui sunt virsuperatores. 2. q. 7. Evarist. Papa.
si qui sunt. dist. 81. Greg. vij.
si qui vel temeritate. 1. q. 7. Gel.
si qui voluerint. 1. qu. 7. Nicæna synod.
si qui verò. 7. q. 1. Nican. conc.
si qui verò. de pæn. dist. 5. Nican. concil.
si qui verò. dist. 32. Greg.
si quicquid. de conf. dist. 4. Aug.
si quid de quocunq; 15. quæst. 7. Gregor.
si quid in ecclesia. 2. q. 7. Gelas.
si quid inveniss. 14. q. 5. Aug.
si quid veri. dist. 37. Aug.
si quid verò. dist. 86. Greg.
¶ *Si quis Abbas. 18. q. 2. Tribur. concil.*
si quis ab Episcopo. 2. q. 7. Arelat. concil.
si quis abscidit. distin. 55. Canon. Apostolor.
si quis acceperit. 33. qu. 1. In cons. apud Compend.
si quis à catholica. 23. quæst. 4. Augustinus.
si quis ad te. 22. q. 2. Aug.
si quis à medicis. dist. 55. Nican. concil.

si quis Apostolicæ. dist. 79. Nicol. Papa ij.
si quis à proprio. 11. q. 3. Antioch. conc.
si quis à proprio. 21. q. 5. Antioch. concil.
si quis amodo. dist. 81. Alex. ij.
si quis ancillam. 29. qu. 2. Iulius Papa.
si quis ariolos. 26. q. 5. Gregorius Iunior.
si quis artem. distinct. 10. 37. Hieronymus.
si quis ausus. distin. 71. Nicænum concil.
si quis autem. de consecr. dist. 4. Leo Papa.
si quis autem. dist. 18. Arelaten. concil.
si quis autem. 1. q. 6. Greg.
si quis autem. distinct. 94. Alexander j.
si quis autem. de pæn. distinct. 7. August.
si quis autem. de pæn. distinct. 3. Augustin.
¶ Si quis basilicam. de conse. d. 1. Bracar. conc. ij.
¶ Si quis calendas. 26. qu. 7. Zachar. Papa.
si quis carnem. dist. 30. Gangren. concil.
si quis clericus. distin. 81. Aurel. synodus iij.
si quis clericus. 16. q. 7. Pasch. ij.
si quis clericus. 14. q. 4. Tarracon. concil.
si quis clericus. 17. q. 4. Ex pœnitentiali Roman.
si quis clericus. 26. q. 5. Aurelian. conc. j.
si quis clericus. 3. q. 6. Sixtus.
si quis clericus. 11. quæst. 1. Sylvester.
si quis clericorum. di. 47. Eliber. concil.
si quis circa. 2. q. 3. Gajus Papa.
si quis coactus. 22. qu. 5. Theodor. in pœniten.
si quis confugerit. 1. qu. 1. Nican. concil.
si quis conjugatus. 27. q. 2. octava Synod.
si quis contumax. 17. q. 4. Tribur. concil.
si quis contristatus. dist. 90. Fab. Papa.
si quis convictus. 22. q. 5. Matisc. conc. j.
si quis cum clerico. 11. q. 1. Carth. conc. iij.
si quis cum duabus. 33. quæst. 1. 2. Nicolaus.
si quis cum duabus. 34. q. 1. & 2. Tribur. conc.
si quis cum matre. 33. quæst. 1. 2. Nicolaus.
si quis cum matre. 34. qu. 1. & 2. conc. Trib.
si quis cum matre. 35. q. 2. In con. apud Vermer.
si quis cum militibus. 6. quæst. 1. Codex.
si quis cum noverca. 32. q. 7. Trib. concil.
si quis cujuslibet. 21. q. 25. Carth. conc. &.
¶ Si quis dator. 1. q. 3. Greg.
si quis de alio. de conse. dist. 4. Lugdunen. con.
si quis de alterius. dist. 58. Carth. conc. &.
si quis de clericis. 12. q. 2. Agath. concil.
si quis de clericis. 12. q. 2. Aurel. concil.
si quis de corpore. 26. q. 6. Mart. Bracar. in conc.
si quis dederit. 24. q. 1. Iul. Papa.
si quis deinceps. 17. q. 4. Alex. ij.
si quis deinceps. 16. q. 7. Greg. xiij.
si quis de ordine. 7. q. 1. Melden. concil.
si quis de laicis. dist. 34. Aurelia. concil.
si quis de potentibus. 24. q. 3. Toletan. conc. j.
si quis de reliquerit. distinct. 30. Gangrense conc.
si quis de religioso. dist. 77. Gelas. Papa.
si quis despicit. dist. 42. Gangre. concil.
si quis desponsata. 27. q. 2. Ambr.
si quis desponsaverit. 27. quæst. 2. Iulius Papa.
si quis desponsaverit. 27. qua. 2. in can.
si quis Diaconus. dist. 50. Isidor.
si quis discernit. dist. 28. Gangr. concil.
si quis divinis. 30. q. 5. In Novel.
si quis dixerit. 11. q. 3. Hieron.
si quis docet. dist. 30. Gangrense concil.
si quis docuerit. dist. 28. Canon. Apostol.
si quis dogmata. 25. qu. 2. Nicol. Papa.
¶ Si quis ecclesiam. 17. q. 4. Igin. Papa.
si quis eorum. dist. 30. Gangren. concil.
si quis eorum. dist. 32. Sexta syn.
si quis Episcopus. 27. qu. 1. Sexta Synod. in Trullo.
si quis Episcopus ordinatus. d. 92. Antiochen. conc.
si quis Episcopus. distin. 81. Can. Apostolor.
si quis Episcopus. 26. q. 5. Toler. conc. iv.
si quis Episcopus. 23. q. 8. Antiochen. conc.
si quis Episcopus. 1. q. 3. Greg.
si quis Episcopus. dist. 83. Gregorius vij.
si quis Episcopus. 16. qua. 7. Can. Apostol.
si quis Episcopus. 6. quæst. 1. Leo Episcop.
si quis Episcopus. 1. q. 7. Martin. Bracar. ex conc.
si quis Episcopus. 11. q. 3. Martin. Bracar. ex conc.
si quis Episcop. damnatus. 11. q. 1. Antioch. conc.
si quis Episcopus. 11. q. 3. Sardic. concil.
si quis Episcopus. 11. q. 3. Eutych. Papa.
si quis Episcopus. 6. q. 4. Martin. Bracar. in conc.
si quis Episcopus. 2. q. 6. Sardic. concil.
si quis Episcopus. 2. q. 7. Roman. Synod.
si quis Episcopus per manus. di. 92. Antioch.
si quis Episcopus. dist. 92. Antio. concil.
si quis Episcopus vacans. dist. 62. Antioch. conc.
si quis Episcopus. 6. q. 4. Antioch. conc.
si quis Episcopus. 10. qu. 2. Mart. Brac. in conc.
si quis Episcopus. 1. q. 1. Chalced. concil.
si quis Episcopus. 21. q. 5. Martin. Brac. in conc.
si quis Episcopum. 2. q. 3. Damas. Papa.
si quis Episcoporum. 16. q. 5. Nic. Papa.
si quis Episcoporum. 3. quæst. 6. 6. Fabian.
si quis Episcoporum. distinct. 18. Tarrac. con.
si quis erga. 2. quæstione 7. Alexand.
si quis etiam. de conse. dist. 1. Agath. conc.
si quis ex clericis. distinction. 23. Gregor. xiij.
si quis ex Episcopis. dist. 79. Stephan. Papa iij.
si quis ex sacerdotibus. Leo Papa iv. ex conc.

si quis extra ecclesiam. dist. 30. Gangrense conc.

si quis ex uno. 30. q. 4. Innoc.

¶ *Si quis falsum. 3. qu. 6. Octava synod.*

si quis filiastrum. 30. quæst. 1. Ex conc. apud Vermer.

si quis fortitudinem. 23. quæst. 3. Hieronym.

si quis frater. 11. quæst. 3. Octava synod.

si quis fuerit. 32. qu. 7. Martin. Brac. in conc.

¶ *Si quis gentilis. 28. qu. 1. Eutych. Papa.*

¶ *Si quis habuerit. 28. quæst. 2. Melden. conc.*

si quis hæretica. 1. q. 1. Leo.

si quis hominem. 11. quæst. 3. Hieronymus.

si quis homicidium. dist. 50. Matic. conc.

¶ *Si quis jam. 21. quæst. 2. Chalced. conc.*

si quis in atrio. 17. quæst. 4. Tribur. conc.

si quis in clero. 7. quæst. 1. Agath. concil.

si quis incognitus. 17. qua. 2. Bonifacius.

si quis in agritudine. di. 57. Neocæsariense conc.

si quis ingenuus. 29. q. 2. in conc. apud Vermer.

si quis infirmitate. dist. 55. Ilerden. conc.

si quis in metropolitana. dist. 65. Tarracon. conc.

si quis inquit. 1. q. 1. Cyprian.

si quis iratus. 2. q. 3. Fabia. Pap.

si quis iratus. de pæn. dist. 1. In canon.

si quis irascitur. 13. q. 3. Aug.

si quis insaniens. 15. quæstion. 1. Theodor.

si quis in tantum. 1. quæstion. 4. Codex.

si quis intrat. de conse. dist. 2. Mart. Brac. in conc.

si quis Iudæa. 28. qu. 1. Vrban. concil.

si quis judicem. 2. qua. 6. Fabian. Papa.

¶ *Si quis laicus. 16. quæst. 1 Mogunt. conc.*

si quis laicus. 11. quæst. 3. Tolet. concil.

si quis laicus. 52. q. 5. Augustl.

si quis liber. 19. q. 2. Zachar.

¶ *Si quis membrorum. 23. qu. 8. Eutych. Papa.*

si quis Monachus. dist. 90. Octava synod.

si quis Monachus. 16. q. 1. Gelas.

¶ *Si quis necandi. de pæn. dist. 1. Codex.*

si quis necessitate. 34. q. 1. & 2. Ex con. apud Vermer.

si quis neg. 1. q. 1. Greg.

si quis non dicam. 36. q. 2. Codex.

si quis non dicam. de pæn. dist. 1. Codex.

si quis non iratus. 15. quæstio. 1. Hieronymus.

si quis non recto. 24. quæstion. 3. Hieronymus.

si quis nuptias. dist. 30. Gangr. conc.

¶ *Si quis objecerit. 1. qua. 3. Paschal. Papa.*

si quis obligatus. dist. 54. Mart. Brac. ex conc.

si quis obligatus. 14. q. 4. Martin. Bracar. ex conc.

si quis omnem. 1. quæst. 7. Septima synod.

si quis ordinatus. dist. 92. Mart. Bracar. in conc.

¶ *Si quis Papa. di. 79. Symmac. Papa.*

si quis pecunia. distin. 79. Nicol. Papa ij.

si quis peieraverit. 22. quæst. 5. Gelas. Papa.

si quis per capillum. 22. quæst. 1. Pius Papa.

si quis per ignorantiam. 1. qu. 1. Isidorus.

si quis per superbiam. distin. 30. Gangren. conc.

si quis per vetus. 22. quæstion. 2. Gregor.

si quis piam. distin. 81. Eugenius Papa.

si quis post. distinctio. 33. Canon. Apostolor.

si quis positus. de pœnit. dist. 7. August.

si quis post baptismum. dist. 51. Tolet. conc. j.

si quis post remissionem. dist. 50. Innocent.

si quis potestatem. 23. quæst. 4. Ambr.

si quis prædendas. 1. quæstion. 3. Innocent. ij.

si quis præpropera. distinct. 50. Cyprian.

si quis Presbyter. dist. 24. Mart. Brac. in conc.

si quis Presbyter. de cons. dist. 4. Cano. Apostol.

si quis Presbyter. 7. quæst. 1. Antioch. conc.

si quis Presbyter. 2. quæst. 5. Gregor. ij.

si quis Presbyter. distin. 30. Ex con. Mart. Bracar.

si quis Presbyter. di. 50. Martin. Bracar.

si quis Presbyter. dist. 92. Martin. Bracar. in conc.

si quis Presbyter. 15. qu. 8. Mart. Brac. in conc.

si quis Presbyter. 11. qu. 3. Car. h. conc. ij.

si quis prædentus. 22. quæstio. 4. Isidorus.

si quis principium. 16. quæstio. 7. Calixt. Papa.

si quis propter. 1. q. 2. Prosper.

si quis propter Deum. distin. 30. Gangren. conc.

si quis pro ægritudine. dist. 5. Ex Mart. Bracar.

si quis pulsatus. de pœnit. dist. 1. Digest.

si quis putaverit. 2. q. 6. Victor.

si quis putaverit. 2. quæst. 6. Sixtus Papa ij.

¶ *Si quis qualiber. 12. quæ. 2. Agath. conc.*

si quis quam. 11. q. 3. Pelag.

¶ *Si quis rapuerit. 27. q. 1. Novel. Iustin. Imper.*

si quis Romipetas. 24. q. 3. Calix. Papa.

¶ *Si quis sacerdos. 30. quæst. 1. Cælestin.*

si quis sacerdotum. distinct. 81. Alex. ij.

si quis sacerdotum. 11. quæst. 1. Pius Papa.

si quis sacro. 27. quæst. 1. Aurel. conc.

si quis servum. 17. quæst. 4. Gangrense conc.

si quis servum. 17. qua. 4. Mart. Bracar.

si quis semel de pœnit. dist. 2. Octava synod.

si quis sponsam. 27. quæst. 2. Tribur. conc.

si quis suadente. 17. quæst. 4. Innocent.

si quis super his. 2. quæstione 7. Gregor.

¶ *Si quis tam fœminam. de pœnit. dist. 1. Digest.*

si quis tanquam. dist. 30. Gangr. conc.

si quis triginta. dist. 78. Bonifac. Papa.

si quis tumidus. 15. qu. 7. Carth. conc. j.

¶ *Si quis vel virginitatem. dist. 30. Gangr. con.*

si quis vero. 3. q. 4. Pius Papa.

si quis vestrum. 2. q. 6. Sixt. Pap.

Si quis vero.11.q.3. Ambr.
Si quis vero.5.quæst.6. Agathen. concil.
Si quis viduam.dist.50. Ex Mar. Bracar.
Si quis viduam. dist.34. Innoc. Papa.
Si quis viduam. dist.34. Canon. Apostolor.
Si quis viduam.32. quæst.7. Mogunt. conc.
Si quis virginem.36.quæst.2.Gregor. ij.
Si quis virorum. dist.30. Gangr. concil.
Si quis vituperat. dist.31. Gangrense con.
Si quis vivente. 31.q. 1. Triburiense conc.
Si quis voluntarie.di. 50. Mart. Brac. ex capit.
Si quis voluerit. de cons. dist.4. Ex conc.apud Beluacum.
Si quis votum.27. quæst.1. Theodorus.
Si quis usuram. 14. quæstione 4. Ambros.
Si quis vult.16.q.7. Bonif.
Si quis vult. distinct. 36. Hieronymus.
Si quis uxorem. 32.qu.1. Ioannes Chrysost.
Si quis uxorem.32. qua.1. Theod. in pœniten.
Si quis uxorem.27. quæst.2. Gregorius.
¶ *Si quod verius.33.quæstion.2. Augustt.*
Si quos de servis.12.qu.2. Agath. concil.
Si quos.23.quæst.4. Greg.
Si quotiescunq; de consec.dist.1. Ambrosius.
Si refugientes. de pœn. di.4. Petrus Apostol.
Si res aliena. 14.quæst.6. Augustinus.
Si revera.de consecr. dist.4. Pelagius Papa.
Si Romanorum. dist. 19. Nicol. Papa.
Si sacerdos.6.quæst.1. Anacletus Papa.
Si sacerdos. de pœn. dist.1. Hieronymus.
Si sacerdotes.16.quæst.3.Toletan. conc. ix.
Si seculi.12.q.2. Gregor.
Si se cuiquam.dist.28.Aurelian. conc.j.
Si sermo meus. de pœnit. dist.2. Augustinus.
Si servus.dist.54. Aurel. conc.
Si servus. di.54. Iustin. auth. de san.Episcop.
Si solus. dist. 8. Cyprian.
Si Subdiaconus.dist.34. Martin. Bracar.
Si tantum Episcop.6.q.2. Vasen. con. primum.
Si testes omnes. 4. quæst. 2. & 3. Digestis.
Si transitus. dist.79. Symmach. Papa.
Si rector discretus. distinct. 43. Gregor.
Si tributum. 11.q.1. Ambr.
Si triginta annorum. distin. 78. Zacharias.
Si tu abstines.27.quæst.2. Ioann. Chrysostom.
Sive de conjugii.33. quæst.2. Nicol. Papa.
Sive hæreticus.de consecr.dist.4. Beda.
Sive parvuli. de consecr. dist. 4. Cœlestinus Papa.
Si vero qui. dist.50. Gerunden. concil.
Si verum.31.q.2. Vrban.
Si vir simplex. distinct.27. Theodorus.
Si vir & uxor. 35. quæst. 2. & 3. Augustinus.
Si vir & uxor.27. quæst.2.Eugenius Papa in synod.
Si virgo.34.quæst.1. & 2. Augustinus.
Si vos contra.23. quæst.5. Augustinus.
Si vobis fratres.23.quæst.8. Osius Episcopus.
Si uxorem.32.q.5. Augustt.
¶ *Solet quari. 32. quæst.2. Augustinus.*
Solet etiam. de consecrat.dist.4. Augustinus.
Solent plures. de consecr. dist.1. Cabilon. conc.
Solennitates. de consecr. dist.1. Felix Papa.
Solennitates. de consecr. dist.1. Gregor.
Solicitum quoque. dist.84. Gratianus.
Solicitudo. distinct.52. Alexander ij.
Solicitatores. de pœnitent.dist.1. Digest.
Sors non aliquid.26. qua. 2. Augustinus.
Sortes.26.q.5. Leo iij.
Sortilegi sunt.26.q.1. Isidor.
¶ *Species & similitudo.de consec. ds.2. Gregor.*
Spiritus sanctus.1.q.1. Leo.
Spiritus sanctus. de consec.di.5. Melchiad.Papa.
Sponsus ille. dist. 56. Augustt.
Sponsus & sponsa.dist.23.Carth. conc.iij.
Sponsus & sponsa.30.q.5. Carth. conc. iij.
Sponsalia.30.q.2.Grat.
¶ *Sta subjectus.dist.95. Hier.*
Statuit quoque.2.quæst.5. Salegust. conc.
Statuimus. 16.q.1. Anastas.
Statuimus.19. q.3. Vrban. ij.
Statuimus. 20.qu.2. Eutychianus Papa.
Statuimus.distin.4. Telesphorus Papa.
Statuimus. 12. quæst. 2. Agath. conc.
Statuimus. dist.62. Leo.
Statuimus.11.quæst.1. Fabianus Papa.
Statuimus etiam.distinctio.76. Vrbanus.
Statuimus decretum. 1. quæst.1. Nicol. Papa ij.
Statuimus ut sicut. 1. qu. 1. Cabilon. conc.
Statutis. 1.q.1. Codex.
Statutum est.27.qua.2. Toletanum conc.
Statutum est.2. qua.6. Carthag. conc. v.
Statutum est. 18.qu.1. In concil. apud Altheum.
Statuendum nobis.16.qua.2. Fabian. conc.
Studendum est. dist. 90. Carth. conc.iij.
Studeat sanctitas.dist.50.Nicol. Papa.
Studii vestri.dist.61. Greg.
Subdiaconus. distinct.77. Sexta synodus.
Subdiaconus. dist. 23. Carthag. conc. iij.
Subdiaconus.24.q.1.Aug.
Subdiacono etiam.dist.94.Gratianus.
Subdiaconis tuis. distinction.32. Gregor.
Submittitur. dist.21. Nicolaus Papa.
Sufficit pœnitenti.de pœn.dist.1. Leo Papa.
Sufficit sacerdoti. de conse.di.1. Alexand. ij.
Sufficiat.27.q.2. Nicol. Papa.
Suggestum nobis est.7.qu. 1. Liberius Papa.
Suggero.3.q.8.Felix Episc.Carth. conc. j.
Summa iniquit. 6.q.1. Ale.Pap. sum-

Summa militia.23.q.1. Greg.
Summopere.1.q.3.Greg.
Sunt in ecclesia.8.q.1.Aug.
Sunt namq_{n}. dist.45.Greg.
Sunt nonnulli.16.qu.1. Bonifac. Papa.
Sunt nonnulli.1.q.1.Greg.
Sunt nonnulli.dist.46. Greg.
Sunt nonnulli. 2.quæst.7. Evaristus Papa.
Sunt plures. de pœnit. distin. 3. Augustt.
Sunt plurimi. 6.quæst.1. Gregor. Papa.
Sunt quadam.17.q.1. Aug.
Sunt quadam.23.q.5 Haymo.
Sunt qui arbitrantur. de pœnit. dist.1. Ambr.
Sunt qui dicunt. 27.q.2. Greg.
Sunt qui opes.17.q.4. Ambros.
Sunt quidam.3.q.1. Paschal. ij.
Sunt quidam. 25.quæst.1. Vrban. Papa.
Super causa.2.q.5. Alexand.
Super quib.30.q.3. Vrban.
Super tribus. de pœniten. dist.2. Hieronymus.
Super tribus. de pœniten. dist.1. Hieronym.
Super prudentia. 14.quæst.2. Paschal. ij.
Super venient.1.q.1. Greg.
Suppliciter gloriæ vestræ. 23.q.8. Gregor.
Suscipistine. dist.10. Gregorius Nazianzenus.
Sustectos. 3. quæst. 5. Pontianus Papa.
Suum vero.21.q.4. Grat.
¶ *Symbolum. de cons. dist.4. Agath. conc.*
Symbolum Episcoporum. dist.17. Iulius Papa j.

T

Tabernaculum.de cons. dist.1. Felix iv.
tali mihi. de pœn. dist.3. Ioan. Chrysost.
talis coniugio.1.quæst.7. Melden. concil.
tales administerium. distin.23. Clemens.
tales & si.16.q.5.Grat.
talia quidem. 8. quæst. 3. Pelag. Papa.
talibus Deus. de pœnit. distin.2. Hieron.
tam sacerdotes. 24.qu.3. Anacl. Papa.
tantum valet.32.q.7. Aug.
tanti Daniel. dist.81. Cœlest.
tanta nequitia. 1.q.7. Greg.
tanta nequitia. dist.86. Greg.
tamdiu. 3. q.2. Felix ij.
¶ *Tempus quod inter. 13. qua.2. August.*
tempus autem. dist.75. Grat.
tempus quoq$_{z}$. dist.31.Grat.
tempus vero. de pœnit. distin.7. Grat.
temporis qualitas.7.q.1. Greg.
tempora pœnitudinis. 26.qu.7. Leo Papa.
temerarium.11.q.3. Aug.
tenere debet. dist.31. Innoc. j.
teneamus.1.q.1. Aug.
te quidem. 11.q.1. Clemens.
tertio quæritur.15.q.3.Grat.
terrulas. 12.q.2. Agath. conc.
testamentum. dist.6. Greg.
testamenta vero.12.q.5.Grat.
testes per quamcunq$_{z}$.3.q.9. Calixtus Papa.
testes ab$_{s}$q$_{z}$.2.q.7.Damas.Pap.
testes autem. 4.q.2. & 3. Carth. concil. viij.
testimonium. 11.q. Sylvester.
Teugualdum.11. q.3. Nicol. Pap.
¶ *Tibi Domino. dist. 63. Leo iv.*
timorem. de conse. dist.2. Basil. Episcopus.
¶ *Tolle charitatem. de pœnit. dist.2. Aug.*
tolerandi sunt.23.q.4. Aug.
tolerabilius.32.q.5. Ambros.
tonsura vero.dist. 69. Grat.
totum.1.q.3. August.
totam pœnitentiam.de pœn.d.3. Hieron.
¶ *Transmarinos. dist.98. Anastasius j.*
transferunt.24.q.3. Hieron.
¶ *Tres personæ.23.q.4. Aug.*
tres sunt. de pœn. dist.1. Aug.
¶ *Tria legitima. 36. q.2. Hier.*
tria sunt genera. dist.45. Albin. & Alcuinus.
tribus ex causis. de conse. dist.1. August.
tribus gradibus. de conse. dist.2. Clemens Papa.
tributum.23.q.8. Vrban.
triforme est. de cons. dist.2. Sergius Papa.
¶ *Tua sanctitas.31.quæst.2. Hormisda Papa.*
tu bonus.23.q.4. Aug.
tu dixisti.23.q.5. Aug.
tu malum. 22.q.1. Aug.
tunc salvabitur.33.q.5. Hier.
tunc vera.11.q.3. Greg.
tunc eis. de cons. dist.2. Aug.
tunc valere. de consecrat. dist.4. August.
turbat acumen. dist.7. Beda.
turbatur navicula.1.q.4. Ambr.

V

Vaber interdum. distinct. 81. Isidorus.
Valentinianus. dist.63. Histor. tripartita.
Valentino clerico. Pelag. Papa.
Valida est. de pœn. dist.2. Greg.
Valde necessarium. dist.49. Gre.
Vasa in quibus. de consec. dist.1. Tribur. conc.
Vasis ira.25.q.4. Aug.
¶ *Vbi ista didicisti. di.74. Simplicius Papa.*
ubi non est.30.q.2. Nicol. Pap.
ubi sana. 24.q.1. Aug.
ubi pars est. de consecrat. dist.2. Hilarius.
ubinam legisti. distinct. 96. Nicolaus.
ubicunq$_{z}$.16.q.1. Tribur. conc.
ubicunq$_{z}$.13.q.2. Trib. conc.
ubicunque. 13. quæst. 2. Ioannes Chrysostom.
¶ *Væ eis. de pœn. dist.4. Osee.*
Vaqui dicti is.11.q.3. Esaias.
¶ *Venit sacerdos. de cons. di.4. Ambros.*
Venisti ad fontem. de cons. di.4. Ambros.
Veniam nunc.35.q.9. Innoc.
Ventum est.1.q.1. Innoc.
Vendentes.1.q.3.Greg.
Venerabiles. de conse. dist.3. Septima synod.
Venerabilis. de cons. dist.4. Gelasius Papa.
Venter mero. dist.35. Hieron.
Verbum Dei. de pœn. distinct. 1. Ambros.
Verus baptismus. de cons. dist.4. Prosper.
Veritate. dist.8. Aug.
Vera justitia. dist.45. Greg.
Vereor. 8.q.1. Hieron.
Verum hoc. dist. 14. Grat.
Vestram flagitamus. distinct.10. Leo iij.
Vestimenta ecclesiæ. de cons. di.1. Stephanus.
¶ *Victor Honorius. dist. 97. Honor. ad Bonif. Papam.*
Vide benignum. de pœnit. dist.1. Hieronymus.
Vide quantum. 1.q.1. Hieron.
Vides fili. dist.10. Ioan. viij.
Vides ut opinor.23.q.6. Aug.
Vident homines. dist.76. Aug.
Videntes autem.12.qu.1. Vrban. Papa.
Videntur nobis. 35. qua.6. Cælest. Papa.
Vidua. 27. q.1. Nicol.
Viduæ est. dist.34. Hieron.

Vidua.20.q.1. Tolet. conc. x.
Vidua. 27. q. 1. Auguſt.
Vidua quæ diſtinct. 81. Carthag. con. iij.
Vidua.27.q.1. Arelat. conc.
Viduas. 25.q.1. Greg.
Viduas autem.27.quæſt.1. Mart. Brac. in conc.
Viduas honora. 1. qu. 2. Paulus Apoſtolus.
Viduas.27.q.1. Aurel.conc.
Viduis autem. diſt. 87. Grat.
Viduitatis. 27. quæſt. 1. Arauſic. concil.
Viginti tantùm. diſtin. 16. Stephan. Papa.
Viliſſimus. 1.q.1. Symmach.
Vino inebriantur. diſt. 37. Hier.
Vinolentum ſacerdotem. diſt. 35. Hieron.
Violatores.25.q.1. Damaſ. Pap.
Vir cum propria.33.q.4. Greg.
Virum catholicum. diſt. 47. Leo.
Virginem.27.q.1. Tribur. conc.
Virgines non velentur. 20. qu. 1. Pius Papa.
Virgines.27.q.1. Eliberit. conc.
Virgines. diſt.27. Hieron.
Virgines ſacræ. 20.qu.4. Tribur. concil.
Virginib. 27.q.1. Trib.conc.
Viſum præterea. de conſe. diſt.1. Cabil. conc.
Viſis literis.16.q.2. Ioan.Papa.
Viſitandi.18.q.2. Greg.
¶ Vltra prouinciarum. 3. qu. 6. Stephanus.
ultima voluntas.13.q.2. Greg.
¶ Vnus ex vobis.2.q.1. Aug.
unaquæq; mulier.13.q.2. Aug.
unaquæq; 3.q.6. Anaclet.
unarum.diſt.26. Ambr.
una ſola. 33.q.5. Aug.
unctio inviſibilis. de pœn.diſt.2. Auguſt.
unde quæritur 35.q.9. Grat.
unde ipſe. 8.q.1. Clemens.
undecunq; diſt. 56. Aug.
unionoſtra. 10.q.2. Toletanum conc. xvj.
unius uxoris.diſt.26. Hieron.
unicuiq; 11.q.3. Pelag. Papa ij.
unicuiq; fidelium.de conſ. di.1. Aurel. conc.
unum Abbatem.21.quæ.1. Agathen. conc.
unum oratium.diſt.25.Toletan. conc. iv.
unum ſolum.23.q.5. Aug.
unuſquiſq; 22.q.4. Ambr.
¶ Vobis enim.12.q.2. Gelaſ.
Vocatio autem.5.q.2. Grat.
Vocatio ad ſynodum.5.q.2.Dam.
Volumus ut frater.diſt.89. Greg.
Volumus. 16.q.4. Greg.
Volumus. diſt.81. Greg.
Voluiſſent.de pœn.diſt.1.Greg.
Vos ante omnia.de conſec.diſt.4. Auguſt.
Vos autem. 16.q.1. Aug.
Vota civium.diſt.63. Leo j.
Voventib.diſt.27. Hieron.
Voventib.17.q.1. Hieron.
¶ Vrbes & loca.diſt.80. Lucius Papa.
¶ Vſqueadeò.32.q.7. Auguſt.
uſqueadeò. diſt.33. Gelaſ. Pap.
uſus auctoritatis.diſt.1. Iſidor.
uſus naturalis. 32.q.7. Aug.
uſura eſt. 14.q.3. Agath.conc.
¶ Vt calix Domini. de conſ.d.1. Rhemenſ. conc.
ut cognoverunt. de pœni.diſt.2. Ambroſ.
ut conſtitueretur. diſt. 50. Auguſtinus.
ut Epiſcopi. de conſ. diſt.5. Meldenſ. conc.
ut evidenter. 1.q.1. Aug.
utilem.22.q.2. Hieron.
ut jejuni. de conſ. diſtin.5. Aurel. conc.
ut illud. de conſ. diſt.1. Soter.
utinam omni tempore. diſt. 76. Hieron.
ut lex. 27.q.1. Innoc. ij.
ut noveritis. 22.q.1. Aug.
ut oſtenderet. de conſecr. diſt.4. Auguſt.
ut pridem. 23. q.8. Greg.
ut Preſbyteri. 17. quæſt.4. Trib. concil.
ut quid paras. de conſecr. diſt.2. Auguſt.
utraq; quæſt.10. 34.quæſt.1. & 2. Gratian.
utrum verò. 28.q.3. Grat.
Verum ſola. de pœnit. diſtin.1. Gratian.
utrum ſub figura.de conſ.diſt.2. Auguſt.
ut veterum.diſt.9. Aug.
¶ Vulgaris. de pœnitent. diſt.1. Digeſt.
Vulteranæ. 12.q.2. Gelaſ.
¶ Vxor à viro.32.q.7. Ambr.
uxor Felicis. 7.q.4. Gelaſ.
uxor legitima. 28.quæſt. 1. Auguſtinus.

FINIS.

EA DE QVIBVS LECTOREM PRINCIPIO VISVM EST ADMONERE,

HÆC SUNT.

IN Ecclesia Romana, omnium Ecclesiarum magistra, solitos esse asservari Conciliorum canones, Pontificum decreta, ac cæteris Ecclesiis communicari, planè compertum est. ¶ Atque in usu præcipuè videtur fuisse collectio illa, quam Nicol. Papa in c. si Romanorum. dist. 19. Codicem canonum nominat: in quo continebantur canones & regulæ illæ, quæ recensentur à Leone IV. cap. de libellis, dist. 20. Hujus codicis tria manuscripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntiæ Anno Salutis M. D. XXV. Repertus est autem in vetustissimo Cardinalis Vercellensis codice Cresconii ad Episcopum Liberinum, quidam quasi nomocanon: in quo, cum pluribus causarum titulis propositis, exponatur deinde, quibus synodorum, ac Decretalium Epistolarum locis causæ illæ tractentur, capita capitibus Moguntini codicis, & numeri numeris optimè respondent. Quæ quidem à Cresconio adhibita diligentia satis indicat frequentissimum fuisse hujus collectionis usum: & hæc ea est, quæ in notationibus, quæ nunc eduntur, absolutè codex Canonum vocatur. ¶ Cæterùm inter privatos collectores, qui multò plura congerere studuerunt, perantiquus est *Isidorus*: cujus collectio protenditur à canonibus Apostolorum usque ad concilium Hispalense secundum: habeturque in duobus codicibus Vaticanæ bibliothecæ, & uno monasterii Dominicani sanctæ Mariæ supra Minervam: extat autem impressa in editionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis Conciliis, scriptisque admista. Isidorum hunc Igmarus Archiepiscopus Rhemensis in libro de Synodis celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, à quo testatur etiam Trittemius librum Decretorum esse conscriptum, ac certè multa verba, quæ in Præfatione hujus collectionis leguntur, sunt in libro quinto Ethymologiarum. In codice autem Dominicanæ bibliothecæ initio Præfationis ita legitur: *Isidorus mercator servus Christi, lectori conservo suo, &c.* nec multo secus in Vaticanis: quo loco in impressis est, *Isidorus peccator servus Christi, &c.* ¶ Secutus deinde est (ut de iis primùm, quorum opera typis excusa sunt, loquamur) *Burchardus*, VVormaciensis Episcopus, Othonis III. & Henrici II. Bavari Imperatorum ætate: qui non ordinem temporum & provinciarum, ut Isidorus, sed rerum, & causarum sibi sequendum putavit. ¶ Iisdem vestigiis institit non ita multo post *Ivo*, Carnotensis Episcopus: sed exorta interim Berengarii hæresi multa ad illam confutandam pertinentia addidit, ac multa etiam præterea ex Pandectis & Codice: dum de laicorum quoque officiis sibi agendum putat: quod Burchardo minus necessarium visum fuerat. ¶ Extant autem duo volumina. Ivonis nomine scripta, eandem-

que habentia præfationem: quorum unum, quod *Pannormia*, alterius, quod absolutè Decretum inscribitur, quasi epitome quædam est. Verùm in hoc eodem campo alii etiam gravissimi viri (quorum libri partim in publicis, partim in privatis bibliothecis manuscripti habentur) *Cresconius*, *Anselmus*, *Deusdedit Cardinalis*, Gregorius Presbyter, qui volumen suum *Polycarpum* inscripsit, aliique nonnulli præclarè se exercuerunt, suamq; operam probaverunt. Novissimus istorum omnium, præter authorem Pannormiæ (nam is recentior fortasse est) *Gratianus* monachus Benedictinus non tantùm decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis quæstionibus propositis, quid in utramq; partem ex Canonibus qui inter se nonnunquã pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omninoque eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Cæterùm in longo ac perdifficili opere multa à parum æquis hominibus exagitabantur, nonnulla pii etiam & verecundi interdum desiderabant.

Quamobrem ne hujusce utilissimi & gravissimi Codicis vacillaret auctoritas, placuit primùm Pio IV. ac subinde Pio V. & Gregorio XIII. (apud quem etiam hujus perfecti operis, quemadmodum & aliarum maximarum rerum, laus fuit) ut illi corrigendo summa opera daretur, mendæ librariorum tollerentur: si qua etiam in re Gratianus, ut homo, minus vidisset, modestè notaretur, ipsaq, omninò capita suis auctoribus quàm diligentissimè restituerentur. Itaque & Romæ Vaticana bibliotheca, & monasterii Dominicani supra Minervam, aliæq; non paucæ excussæ sunt, & ex aliis urbibus atque regionibus invitati doctissimi homines, qui idem facerent (& si quid invenissent) quod ad hanc rem pertineret, ut sua pietate libenter communicarent, atq; ad Pontificem mitterent. Qua diligentia illud factum est, ut cùm jam magnam partem suum unicuiq; tributum sit, ac propterea intelligi plerunq; possit, quæ synodorum generalium, quæ summorum Pontificum, quæ provincialium conciliorum, quæ Patrum decreta ac sententiæ, atq; inter hæc, quæ sanctæ Romanæ sedi probata sint, quæ minimè, vix quisquam errare, atq; incerta pro certis sequi, certa verò pro incertis suspecta habere posthac queat.

Quod ad citationes auctorum pertinet, ubi error evidens erat, aut nonnulla Gratiani exemplaria cum veriore, atque ab aliis collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus veræ sunt restitutæ: ubi verò, quamvis caput apud alium auctorem esset inventum, fieri tamen poterat ut illius quoque esset, quem Gratianus citaret (sunt enim haud rarò decreta tralatitia, & sententiæ similes in bonis auctoribus) retenta Gratiani citatione, satis visum est locum, ubi hodie habeatur, indicare. Et quoniam interdum aut capitis aliqua quidem pars illius auctoris est, qui citatur, aliqua verò minimè, aut verba valdè sunt mutata: Id quoque est indicatum, adscriptumque præterea in margine, quo loco idem caput in glossa Bibliorum ordinaria, in libris Sententiarum, & apud cæteros collectores habeatur, eos præsertim, qui in hujus Operis emendatione magno usui fuerunt. Animadversum verò est, multa olim fuisse (quorum nonnulla hodie etiam habentur) homiliarum ex variis auctoribus collectarum volumina: quibus homiliis nomen auctoris aut non esset præpositum, aut etiam mutatum: quod Decretorum collectoribus, qui fontes adire in illa librorum penuria plerunque non poterant, errandi interdum dederit occasionem. Sæpè etiam Gratianus multas Patrum sententias simul colligit, atque in unum caput concludit (quamvis in vulgatis Codicibus plerunque in diversa capita sint distractæ, sed ferè sine Rubrica) idque cùm facit, non ipsa prorsus auctorum verba affert, sed arbitratu suo mutat, addit, imminuit, summatim complectitur: quod

quod etiam Burchardus & Ivo faciunt, cùm citant hoc modo, *ex dictis Augustini, ex dictis Hieronymi.*

In emendando primùm initia capitum ob usitatas doctorum citationes non sunt mutata: sed ubi ab originali discrepabant, in margine aut in notatione est indicata germana lectio. Deinde hæc glossæ ipsius habita ratio est, ut nihil in textu sit mutatum, ubi mutatio ipsa impeditura erat, quò minùs, quid sibi auctor glossæ voluisset, animadverti posset: sed eodem modo aut in margine, aut in notatione mendum est indicatum. Ubi verò hæc non obstabant, hæc ferè servata corrigendi ratio est: ut si videretur voluisse Gratianus auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali emendarentur, & interdum etiam, non levi proposita utilitate, aliqua adderentur: nisi ficubi vulgata lectio visa est melior. nam tunc illa retenta notatum est, quomodo originale ipsum habeat. Sin autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quandam ipse redigere, aut ab aliis redacta, ut ab auctore glossæ ordinariæ, ab Ivone & aliis collectoribus referre: tunc nihil ferè emendatum vel additum est, nisi fortè Patris illius, unde collector acceperat, restituta lectio magnam afferre visa esset utilitatem: multisque locis id notatum est, & verba ipsius originalis allata, ut Lector identidem in memoriam hujus adhibitæ cautionis revocaretur, & labore ad originalia adeundi levaretur. Quòd si idem caput ex pluribus vicinis alicujus Patris locis confectum est (nam quæ multùm distabant, satis plerunque fuit in margine indicare) adjectæ sunt in textu particulæ illæ *& supra, & infra*: sc. ubi seriem & nexum collectionis impedituræ non erant: ubi verò Gratianus ipse loquitur, ex manuscriptis hujus libri exemplaribus pura germanaque lectio est restituta.

In codice Canonum capita, quæ ex Græcis synodis racitantur, sunt à Dionysio Exiguo in linguam Latinam conversa: cujus Præfatio manuscripti is ipsius codicis exemplaribus præposita legitur. Isidorus autem partim hac ipsa Dionysii versione, quanquam rarò, partim fortasse prisca illa, cujus mentionem in præfatione sua Dionysius facit, usus est aut integris, aut aliquantulum immutatis: partim etiam aliis, quæ tunc, ut ipsemet Isidorus testatur, extabant, hodie, præterquã apud istos Decretorum collectores, non extant. Quocirca mirandum magnopere non est, si cæteri collectores, & omnium ferè postremus Gratianus, qui & Codicem illum canonum, & Isidori collectionem, & alias etiam habebant, eundem canonem non semper ex eadem versione recitent. Qua de re sæpè in notationibus Lector est admonitus, & ubi necessarium visum est, Græca canonis verba cum versione nova sunt allata: idemq; in cæteris Patrum Græcorum sententiis factum est.

De nomine *Paleæ* sunt variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιά, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivata, aut potius depravata voce ab adverbio πάλιν, id est, rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verùm Ioannes Andreæ in additionibus ad Speculatorẽ, titulo de Disputationibus & allegationib. prope finem (quem Imola in Rubrica de verborum obligationibus, Alexandrinus in procemio Decretalium, Iason in Rubrica titulo de Actionibus, & alii sunt secuti) putat, quendam Protopaleam, quem Iason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulò post Gratiani ætatem, pauciſſima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valdè emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia quæ in impressis: quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio literis perantiquis

descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleræq; : & partim quidem cum paleæ nomine, partim verò sine ullo à cæteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi, has paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primùm adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano (ut fit) inter componendum, aut relegendum: quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam verò esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quòd multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiani collectores habentur: quod suis locis indicabitur.

In plerisq; vetustis hujus collectionis exemplaribus hæc tanquam inscriptio rubris literis posita est. *Concordia discordantium canonum*: addita in quibusdam dictione, *Incipit*, sine ulla Gratiani mentione. Verùm in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas, dictum est, ante ipsas paleas est hic titulus, *Decretum Gratiani monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio, Anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenii Papæ tertii*: in aliis verò duobus codicibus, in extremo est, *Explicit Decretum compilatum à Gratiano monacho monasterii sancti Felicis de Bononia*. In Chronico, quod inscribitur, *Pomærium Ecclesiæ Ravennatis*, qui liber in Bibliotheca Vaticana servatur, hæc de Gratiano leguntur, *Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo primo, Gratianus monachus de Clasa civitate Tusciæ natus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis*. Idem testatur Hugutio, vetustissimus hujus codicis interpres, secunda, quæstione sexta, cap. post appellationem. & Vincentius in libro Historiarum bis. semel libro vigesimo tertio, capit. trigesimo primo, loquens de Isidoro: & iterum libro vigesimo quinto, cap. octuagesimo quarto, agens de Ivone, & aliis decretorum collectoribus: & sanctus Antonius part. tertia histor. titul. decimo octavo, capite sexto. Trittemius verò in libro de Scriptorib. Ecclesiasticis, Gratianum agnoscit hujus collectionis autorem: itemque in libro secundo de Viris illustribus ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit (ipsam fortasse Operis incœptionem spectans) fuisse ab eo compositum Anno Domini millesimo centesimo vigesimo septimo. Hanc collectionem Innocentius tertius in epistola ad Archiepiscopum Compostellanum vocat corpus Decretorum. Ob has igitur auctoritates, & receptam apud omnes opinionem in prima hujus voluminis pagina præpositus est titulus nomine Gratiani.

¶ Quod ad glossas pertinet, quæ pios & catholicos auctores habuerunt, quæ in illis errata paulò majoris ponderis pro humani ingenii infirmitate obrepserunt, ea in margine sunt notata, & quid catholicè sentiendum sit, ostensum est. Hæ autem notæ, quibus asteriscus affixus est, necessariò posthac in omnibus impressionibus apponendæ erunt.

INDEX

INDEX LIBRORVM, QVI VARIIS EX LOCIS SVNT HABITI.

A

Ambrosii sermones aliquot, qui adhuc non extant impressi, ex bibliothecis Vaticana, & monasterii Mediolanensis S. Ambrosii.

Anselmi collectio canonum ex Vaticana, & Hieronymi Parisetti.

Alexandri ij. epistolæ aliquot, partim missæ ab Antonio Augustino Archiepiscopo Tarraconensi, partim ex bibliothecis, Vaticana, Nicolai Ormanetti Episcopi Patauini, Michaelis Thomasii Episcopi Ilerdensis.

Anastasii bibliothecarii chronicon, & versio septimæ synodi, & octauæ sub Hadriano ex Vaticana, & Cardinalis Sirleti.

B

Bonifacii Papæ concilium ex Hispania ex vetusto codice monasterii Populeti.

Bonifacii martyris epistola ex bibliotheca monasterii B. Mariæ supra Minervam.

C

Cresconii Nomocanon ex bibliotheca Cardinalis Vercellensis.

Capitula aliquot Pontificum ex eodem codice monasterii Populeti.

Capitularium liber septimus, & capitularia adjecta, missa a Iacobo Amioto Episcopo Antissiodorensi ex bibliotheca ecclesiæ Beluacensis.

Collectio decretorum Romanorum Pontificum ab Augustino Archiepiscopo Tarraconensi.

Codex canonum, qui apud veteres Pontifices in usu fuit, ex Vaticana, Dominicana, & Cardinalis Sirleti.

Collectio canonum incerti auctoris ex Vaticana.

Collectio canonum ex bibliotheca eccl. Mutinensis.

Collectio canonum pœnitentialium incerti auctoris ex bibliotheca Michaelis Thomasii Episcopi Ilerdensis.

Conciliorum Hispaniensium, & Carthaginensium varietates lectionis ex bibliotheca Regis catholici Lucensi & Sorbonensi a Cardinali Quiroga.

Centij Camerarij liber de formis iuramentorum ex bibliotheca Achillis Stathii.

Concilii alicuius fragmenta quædam post Anselmi collectionem in codice Hieronymi Parisetti.

Cypriani operum exemplaria ex Vaticana, & monasterio sancti Saluatoris Bononiensis.

D

Decreti huius undeviginti exemplaria manuscripta, partim sine glossis, partim cum glossis, duodecim quidem ex Vaticana, reliqua vero ex bibliotheca Marcelli Papæ ij. Cardinalis Vercellensis, & Sirleti, Michaelis Thomasii Episcopi Ilerdensis, Achillis Stathii.

Decretorum excepta ex bibliotheca sancti Trudonis ab Alberto Leonino nomine universitatis Louaniensis.

Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & libri quatuor de rebus ecclesiasticis ex Vaticana.

E

Evgenii ij. concilium ex Vaticana, & tertii ex Vaticana, & ex Gallia.

Emeritense concilium a Cardinali Quiroga.

Ephesini concilii primi antiqua versio ex Vatic.

F

Fulberti Episcopi epistola descripta ex vetusto codice ecclesiæ Beluacensis a Iacobo Amioto Episcopo Antissiodorensi.

G

Gregorii III. epistola ex bibliotheca monasterii supra Minervam.

Gelasii scripta quædam, & aliorum Pontificum epistolæ ex Vaticana.

Gelasii epistola ab Antonio Augustino Archiepiscopo Tarraconensi.

Gregorii I. epistolæ manuscriptæ ex Vaticana, & Episcopi Ilerdensis.

Gregorii VI. regestum ex Vaticana, & multis privatis.

Gregorii V. epistola ad universos Episcopos per Gallium, &c. ex bibliotheca monasterii supra Minervam,

Gregorii X. epistola ad Regem Armeniorum ex bibliotheca Cardinalis Sirleti.

Græcorum patrum commentarii in sacram scripturam, aliaque eorundem scripta, & concilia ex Vaticana.

H

Humberti legati Leonis IX. ad libellum Niceæ contra Latinos responsio ex monasterio S. Mariæ nouæ.

I

Isidori Hispalensis operum codex ex monasterio Neapolitano S. Augustini in Carbonaria.

Isidori collectio canonum ex Vaticana & Dominicana supra Minervam.

Ioannis VIII. epistolæ ex Vaticana.

Isidori collectionis canonum præfatio alia a vulgata, missa ab Archiepiscopo Tarraconensi, & Alvaro Gomez ex bibliotheca ecclesiæ Tolet.

Isidori epistola ad Lanfredum ex bibliotheca supra Minervam.
Innocentii II. concilium ex Vaticana.
Isidori Hispalensis regula monachorũ ex Hispan.

L

Leonis IV. epistolæ duæ: una ex bibliotheca M. Antonii Mureti, altera ex bibliotheca Francisci Turriani.
Leonis II. epistola à Cardinali Quiroga ex vetusto codice regiæ bibliothecæ.
Leonis IV. concilium ex Vaticana.

N

Nicolai primi plures epistolæ ex bibliotheca supra Minervam.
Nicolai concil. adversus Ioannem Rhavennæ Archiepiscopum ex biblioth. ecclesiæ Mutinensis.
Nicolaus ad consulta Bulgarorum ex Vaticana.

P

Pontificalia manuscripta ex Vaticana, & Cardinalis Sirleti.
Polycarpus, id est, collectio canonum Gregorii Presbyteri ex Vaticana.
Petri Damiani oratio de privilegiosedis Apostol. & disceptatio inter regium advocatum, & Romanæ ecclesiæ defensorem ex bibliotheca Cardinalis Sirleti.
Paschalis primi epistola & decreta ex biblioth. Ormanetti Episcopi Patavini, & fragmentũ concilii apud Guardastallum ex Vaticana.

R

Remense concilium in pago Troslejano habitum, missum ab Episcopo Antistiodorensi.

S

Scriptum de moribus, vita & morte Agapiti ex Vaticana.
Stephani V. epistola in collectione canonum incerti auctoris ex Vaticana.
Sanctorum vita ex bibliotheca sanctæ Mariæ majoris.
Stephani IV. concilium in collectione Deusdedit Cardinalis ex Vaticana.
Synodus octava ex bibliotheca Cardinalis Sirleti, & Vaticana.

T

Ticinense concilium à Iacobo Amioto Episcopo Antistiodorensi.
Theodulphi capitula ex bibliotheca M. Antonii Mureti.
Theophanis chronicon ex Vaticana.
Toletanæ ecclesiæ privilegiorum liber ex Hispan.
Toletana concilia XIV. XV. XVI. XVII. à Cardinali Quiroga, & XVI. etiam à Petro Pontio Episcopo Placentino.

V

Vrbani II. concilium Placentinum, & fragmẽtum alterius concilii, & epistola L. præpositi sancti Iventii ex Vaticana: Synodus apud Melphiam ex Vaticana; & à Iacobo Pammelio canonico Brugensi, & conciliis Claramontensi apud Alverniam summa capitum à Francisco Riccardotto Episcopo Atrebatensi ex vetusto codice Lamberti Episcopi Atrebatensis, ejusdemq; concilii fragmentũ à Iacobo Pammelio.

Z

Zozimi, & Episcoporum Africanorum ad ipsum epistolæ ex Vaticana.
Zachariæ decreta ex bibliotheca Ormanetti Episcopi Patavini: Synodus Romana ex Vaticana, Francica ex Dominicana, supra Minervam.

Hæc sunt quorum memoria nunc suppetit. Cæterùm & alia aliunde habita: & omnium verè librorum, quorum in hoc Opere mentio fit, editiones cum manuscriptis codicibus Vaticanæ, & aliarum bibliothecarum diligenter collatæ sunt.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

GREGORIVS
PAPA XIII.

Vniversis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem, & Apostolicam benedictionem.

EMENDATIONEM Decretorum, locorumque à Gratiano collectorum, (erat enim is liber mendis & testimoniorum depravationibus plenissimus,) à nonnullis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris optimo consilio susceptam, selectisque ad id negotium sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & aliis eruditissimis viris adhibitis commissam, multis autem, variisque impedimentis hactenus retardatam: nunc tandem vetustissimis Codicibus undique conquisitis, auctoribusque ipsis (quorum testimoniis usus erat Gratianus) perlectis, quæque perperam posita erant, suis locis restitutis, magna cum diligentia absolutam, atque perfectam, edi mandavimus. In quo magna ratio habita est Operis ipsius dignitatis, & publicæ, eorum præsertim, qui in hoc studio versantur, utilitatis. Iubemus igitur, ut quæ emendata & reposita sunt, omnia quàm diligentissimè retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur, aut imminuatur. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die secunda Iunii. M. D. LXXXII. Pontificatus nostri Anno undecimo.

ANT. BVCCAPADVLIVS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

CONCORDIA DISCORDANTIUM CANONUM,

AC PRIMUM DE JURE DIVINÆ & HUMANÆ CONSTITUTIONIS.

DISTINCTIO PRIMA.

HUMANUM genus duobus regitur, naturali videlicet jure, & moribus. Ius naturale est, quod in lege & Evangelio continetur, quo quisq; jubetur alij facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alii inferre, quod sibi nolit fieri. Unde Christus in Evangelio a: [Omnia quæcunq; vultis, ut faciant vobis homines & vos eadem facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ.]

Not. 1 ¶ Ac primum] *Hoc loco in manuscriptis codicibus magna est varietas. Nam partim nulla est hoc loco inscriptio: partim vero legitur,* de jure scripto & non scripto, & quod cui præponatur, & legum authoribus, & duorum malorum electione, sive dispensatione. *Aut,* Ac primum de jure constitutionis naturæ divinæ, & humanæ. *Aut,* De jure naturæ, & humanæ constitutionis, *quam Dominicus de Geminiano agnoscit, & extat in nonnullis antiquioribus editionibus. Aut,* De jure naturæ & constitutionis, *quæ inscriptio maxime videtur convenire tractationi Gratiani, qui sæpe ad hæc capita revertitur, ut initio distinct. 5. 7. 8. 11. & 12. q. 1. c. si quis causa. hunc totum locum indicans scribit:* Requirite in principio, ubi differentia signatur inter jus naturale, & jus constitutionis. *Verumtamen in hac tanta varietate, quæ ut aliæ conjectura mittantur, argumento esse potest, nullam hic à Gratiano ipso positam esse rubricam, satis visum est retenta vulgata lectione cætera indicare.*

¶ *Divinæ leges naturæ, humanæ moribus constant.*

C. I. *Hinc* Isid. *in 5. lib. Etymol. c. 2. ait.*

OMNES leges aut divinæ sunt, aut humanæ. Divinæ natura, humanæ moribus constant: ideoque hæ discrepant, quoniam aliæ aliis gentibus placent. ¶ Fas lex divina est: Ius lex humana. ¶ Transire *b* per agrum alienum fas est, jus non est.

Ex verbo hujus auctoritatis evidenter datur intelligi, in quo differant inter se lex divina & humana, cum omne quod fas est, nomine divinæ vel naturalis legis accipiatur: nomine verò legis humanæ mores jure conscripti & traditi intelligantur. Est autem jus c generale nomen, multas sub se continens species.

¶ *Ius genus, Lex autem species est.*

C. II. *Inde in eod. lib. Etymolog. c. 3.* Isidor. *ait.*

IUS generale nomen est, lex autem juris est species. Ius autem est dictum, quia justum est. Omne autem jus legibus & moribus constat.

C. III. ¶ *quid sit lex.*

LEX est constitutio scripta.

C. IIII. ¶ *quid sit Mos.*

MOS est longa consuetudo de moribus tantummodo *d* tracta.

¶ *Apud Isido, hæc antecedunt,* Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex à legendo vocata est, qa scripta est. Mos aut longa consuetudo est, &c.

C. V. ¶ *quid sit Consuetudo.*

CONSUETUDO autem est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex. ¶ Nec differt, an scriptura an ratione consistat, quando & legem ratio commendat. ¶ Porrò si ratione lex constat, lex erit omne jam quod ratione constiterit, duntaxat quod religioni conveniat, quod disciplinæ congruat, quod saluti proficiat. Vocatur autem consuetudo, quia in communi est usu.

¶ *Cum itaque dicitur: non differt utrum consuetudo scriptura vel ratione consistat: apparet quod consuetudo est partim redacta in scriptis, partim moribus tantum utentium est reservata. Quæ in scriptis redacta est, constitutio sive jus vocatur, a qua verò in scriptis redacta non est, generali nomine consuetudo videlicet appellatur. Est autem & alia divisio juris, ut in eod. lib. 5. c. 4. testatur* Isidorus *ita dicens.*

C. VI. ¶ *qua sint species juris.*

IUS *b* autem aut naturale est, aut civile, aut gentium.

C. VII. ¶ *quid sit Ius naturale.*

IUS naturale est commune omnium nationum, eòquòd ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur, ut viri & fœminæ conjunctio, liberorum successio & educatio, 1 communis omnium possessio, & omnium una libertas, acquisitio eorum quæ cœlo, terra, marique capiuntur, item depositæ rei, vel commendatæ *e* pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio. ¶ Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam injustum, sed naturale, æquumque habetur.

1 ¶ Successio] *In tribus codicibus manuscriptis Isidori, & aliquot Gratiani, legitur,* liberorum susceptio & educatio, *qua lectio convenit cum l. 1. ff. de justit. & jure, versic. hinc descendit.*

C. VIII. ¶ *quid sit Ius civile.*

IUS *d* civile est, quod quisque populus, vel quæq; civitas sibi proprium divina humanaq; causa constituit.

C. IX. ¶ *quid sit Ius gentium.*

IUS *e* gentium est sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, fœdera, paces, inducíæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita. Hoc inde *f* jus gentium appellatur, quia eo jure omnes ferè gentes utuntur.

---

a Matthæ. 7. b *per alienum*) *in Isid. manusc.* c *Isid. eod. c. 3. Isid. ibid. tom 1. p. 4. c. 200.* d *tantundem*) *in orig. manuscript. & aliquot Gratiani. Isidor. ibid. Tom ibidem. Panor. l. 2. c. 16. Tertullianus in libro de corona militis.*

a *Quando ita simpliciter, ut ex nunc statuitur, sed si consuetudo publica auctoritate in scriptis redigitur & auctoratur an dubitetur & alia probatione opus sit, nihilominus consuetudo est.* b *Ius autem naturale*) *orig. & aliquot Gratiani codices. Isidor. eod. c. 4.* c *al. commodate restitutio.* d *Isidor. eod. lib. c. 5.* e *Isidor. eod. lib. c. 6.* f *& inde jus gentium quia eo jure omnes ferè gentes utuntur.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C. X. ¶ *quid sit Ius militare.*

IVs militare est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus, signo dato egressio in hostem, vel pugnæ commissio, item signo dato receptio: item flagitii militaris disciplina, si locus deseratur, item stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor; veluti cùm corona, vel torques donantur, item prædæ decisio, & personarum qualitatibus & laboribus *a* justa divisio, ac principis portio.

C. XI. ¶ *quid sit Ius publicum.*

IVs *b* publicum, est in sacris, & in sacerdotibus, & in magistratibus.

C. XII. ¶ *quid sit Ius Quiritium.*

IVs *c* Quiritium est propriè Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites, id est Romani. ¶ In quo agitur de legitimis hæreditatibus, de cretionibus 1, de tutelis, de usucapionibus, quæ jura apud nullum alium populum repetiuntur, sed propria sunt Romanorum, & in eosdem solos constituta.

1 ¶ Cretionibus] *Antea legebatur*, vel curationibus, vel de contractibus. *Emendatum est ex codicibus Isidori tam impressis, quàm manuscriptis. Quid autem sit cretio declarat Ulpianus in suis titulis. c.22. & ipsemet Isidorus eod. lib. 5. Etym. cap. 24. & Alciat 3. disputt. c. 7.*

DISTINCTIO II.

1 ps. COnstat autem jus Quiritum ex legibus, & plebiscitis & senatusconsultis, & constitutionibus principum, & edictis, *e* sive responsa prudentum.

C. I. ¶ *quid sit Lex.*

LEx *f* est constitutio populi, qua majores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt.

C. II. ¶ *quid sit Plebiscitum.*

PLebiscita *g* sunt, quæ plebes tantùm constituunt: & vocantur *h* plebiscita, quòd ea plebs sciat, vel quod scisceatur, & rogat, ut fiant.

C. III. ¶ *quid sit Senatusconsultum.*

SEnatusconsultum *i* est, quod tantùm senatores populis consulendo decernunt.

C. IIII. *quid sit Constitutio vel edictum.*

CONstitutio, *k* vel edictum est quod Rex, vel Imperator constituit vel edicit. *l*

C. V. ¶ *quæ sint Responsa prudentum.*

REsponsa *m* prudentum sunt, quæ jurisconsulti respondere dicuntur consulentibus, unde & responsa Pauli dicta. Fuerunt enim quidam prudentes, & arbitri æquitatis, qui institutiones *n* civilis juris compositas ediderunt, quibus dissidentium lites contentionesque sopirent.

C. VI. ¶ *quæ sint Tribunitiæ vel consulares leges.*

2 ps. QVædam *o* etiam leges dicuntur ab iis, qui condiderunt, ut consulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Corneliæ. Nam & sub Octaviano Cæsare suffecti consules Papius 1 & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum appellatur Papia Poppæa, continens patrum præmia pro suscipiendis liberis. Sub eodem quoque Imperatore Falcidius Tribunus plebis legem fecit, ne quis plus extraneis 2 in testamento legaret, quam ut quarta pars supereset hæredibus, ex cujus nomine lex Falcidia nuncupata est.

1 ¶ Papius] *Antea legebatur*, Papius, & Pompejus, *& paulo post*, Papia & Pompeja. *Emendatum est ex manuscriptis exemplaribus Isidori. Nam in impressis notaverat errorem. Aleiatus lib. 3. disp: cap. 3. In tabulis autem Capitolinis annotatur DCCLXI. ex kalen. Iul. suffecti consules numerantur M. Papius. Q. Poppæus.*

2 ¶ Extraneis] *Hæc dictio non est in Chronico Eusebij à D. Hieronymo latinitate donato, ac locupletato (unde hæc videtur sumpsisse Isidorus) nec in leg. 63. 2. ff. ad leg. Fal. ubi refertur propria verba ipsius legis. Est tamen apud Isidorum etiam in codicibus manuscriptis.*

C. VII. ¶ *quæ sit Lex Satyra.*

SAtyra *a* verò lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta à copia rerum, & quasi saturitate: unde & satyram scribere est poemata varia condere, ut Horatii, Iuvenalis, & Persii.

1 ¶ Satyra] *In aliquot Gratiani manuscriptis codicibus, & uno Isidori legitur*, Satura, *de qua ita Festus*: Satura est cibi genus ex variis rebus conditum; & est lex multis aliis conferta legibus. Itaque in sanctione legum adscribitur, neve per saturam abrogato, aut derogato, *& alia quædam in hanc sententiam.*

C. VIII. ¶ *quæ sint Rhodia leges.*

RHodiæ *b* leges navalium commerciorum sunt ab insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum usus fuit.

DISTINCTIO III.

1 ps. OMnes hæ species sæcularium legum partes sunt. Sed quia constitutio alia est civilis, alia ecclesiastica, civilis vero forensis, vel civile jus appellatur: quo nomine ecclesiastica constitutio appelletur, videamus. Ecclesiastica constitutio, canonis nomine censetur. *Quid autem sit canon, Isidorus in lib. 6. Etym. c. 16. declarat dicens.*

C. I. ¶ *quid sit Canon.*

CAnon græcè, Latinè regula nuncupatur.

C. II. ¶ *Vnde dicatur regula.*

REgula *c* dicta est, eò quod rectè ducit, nec aliquando aliorsum trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel quòd regat, vel quòd normam rectè vivendi præbeat, vel quòd distortum, pravumque *d* corrigat.

2 ps. ¶ *Porrò canonum alii sunt decreta Pontificum, alii statuta conciliorum. Conciliorum verò alia sunt universalia, alia provincialia. Provincialium alia celebrantur auctoritate Pontificis Romani, præsente videlicet legato sanctæ Romanæ ecclesiæ: alia verò auctoritate patriarcharum, vel primatum, vel metropolitanorum ejusdem provinciæ. Hæc quidem de generalibus regulis intelligenda sunt.*

¶ *Sunt autem quædam privatæ leges tam ecclesiasticæ quam sæculares, quæ privilegia appellantur. De quibus 5. lib. Etymol. cap. 18. Isid. ait.*

C. III. ¶ *quid sit privilegium.*

PRivilegia sunt leges privatorum, quasi privatæ leges. Nam privilegium inde 1 dictum est qp in privato feratur.

1 ¶ Privilegium] *Cicero 3. de legibus habet*: Majores nostri in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium. *Verum non semper eadem notione hanc vocem usurpari solitam fuisse, Budæus, & alii notarunt.*

3 ps. *Officium verò sæcularium, sive ecclesiasticarum legum est, præcipere quod necesse est fieri 1 aut prohibere quod malum est fieri, vel permittere licita, ut præmium petere. vel etiam quædam illicita, ut dare libellum repudii, ne fiant graviora. Vnde in eod. lib. c. 19. Isid. scribit dicens.*

1 ¶ Fieri] *Quæ sequuntur, in aliquot vetustis codicibus sic habent*: prohibere quod malum est fieri, permittere vel licita, ut præmium petere vel etiam quædam, *&c.*

C. IV. ¶ *Quod sit officium legis.*

OMnis autem lex aut permittit aliquid, ut vir fortis petat præmium, aut vetat, ut sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat: aut punit, ut qui cædem fecerit, capite plectatur: ejus enim præmio, aut pœna vita moderatur humana; divina 1 præcipit *e* ut [Diliges Dominum Deum tuum.]

1 ¶ Divina] *Hinc usque ad finem non sunt in codici-*

---

a *laboris) orig.* b *Isid. eod. l. c. 8. l. 14. Ius publicum ff. de just. & jur.* c *Isidor. ibid. c. 9.* d *Ex Isidor. ibid.* e *antea legebatur) ex edictis senatorum.* f *Isid. eod. l. c. 10.* g *Isidor. eadem le. c. 11.* h *vocata scita) orig.* i *Isidor. eod. l. cap. 12.* k *Isid. eod. l. c. 13.* l *antea legebatur) edidit.* m *Isid. eod. l. c. 14.* n *al. constitutiones.* o *Isid. ibid. c. 15.*

a *al. Satura. Isidor. ibid. cap. 16.* b *5. Isid. 17.* c *Isid. ibid.* d *pravum quid) orig.* e *Deut. 6.*

hus Isidori : neque in aliquot exemplaribus Vaticanis Gratiani. In alijs verò, omissa voce divina *legitur* aut præcipit, ut diliges Dominum Deum tuum.

DISTINCTIO IIII.

1 ps. CAusa verò constitutionis legum est, humanam coërcere audaciam, & nocendi facultatem refrænare, sicut in eod. l. c. 20. Isid. restatur dicens.

C. I. *Quare leges factæ sint.*

FActæ sunt autem leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas.

2 ps. *Præterea in ipsa constitutione legum, maximè qualitas constituendarum est observanda, ut contineant in se honestatem, justitiam, possibilitatem, convenientiam, & cætera quæ in eod. lib.* Isidor. *enumerat dicens.*

C. II. *qualis debeat esse Lex.*

ERit a autem lex honesta, justa, possibilis, secundùm naturam, secundùm patriæ consuetudinẽ, loco temporiq; conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoq;, ne aliquid per obscuritatem in captionem 1 contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

1 ¶ In captionem] *Antea legebatur*, in cautum captionẽ. *Restituta est vera lectio ex codicibus Isidori manuscriptis lib. 5. cap. 21. & ex impressis etiam lib. 2. cap. 10. ubi eadem scribuntur, parùm, ex antiquis Gratianis exemplaribus, a quibus aberat dictio*, cautum. *Simili verò locutione utitur Paulus l. quint. sententiarum 25 c.2.* Ne quis inquit, in captionem verborum incavendo incidat.

3 ps. *Ideo autem in ipsa constitutione ista considerandæ sunt, quia cum leges institutæ fuerint, non erit liberum judicare de ipsis, sed oportebit judicare secundùm ipsas.*

C. III. *¶ De legibus tunc est judicandum cùm instituuntur non cùm institutæ sunt.*

Vide Augustinus *ait in lib. de vera religione c. 31.*

IN b istis temporalibus legibus, quanquam de his homines judicent, cum eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & firmatæ, non licebit judici, de ipsis judicare, sed secundùm ipsas.

Leges instituuntur cùm promulgantur, firmantur, cum moribus utentium approbantur. Sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ leges bonæ abrogatæ sunt, ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur. Vnde illud Telesphori Papæ (qui decrevit ut generaliter clerici à quinquagesima 1 à carnibus & deliciis jejunent) quia moribus utentium approbatum non est, aliter agentes, transgressionis reos non arguit.

1 Quinquagesima] *Post hoc verbum in codicibus impressis sequebatur*, jejunandi propositum susciperent, & à carnibus, & deliciis abstinerent : *sed omnes ferè manuscripti habent eo modo quo restitutum est.*

¶ Septem hebdomadibus à carne, & deliciis ante Pascha clerici abstineant.

C. IIII. Telesphorus *urbis Romæ episcopus omnibus episcopis epist. 3.*

STattimus, c ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem Domini vocati à carne d jejunent, quia sicut discreta debet esse vita clericorum à laicorum conversatione, ita & in jejunio debet esse discretio. *& infrà.* ¶ Hasergo septem hebdomadas omnes clerici à carne & deliciis jejunent, & hymnis, & vigilijs atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

C. V. *¶ Septimam hebdomadam Telesphorus quadragesimæ addit.*

Item Ambrosius *in lib. sermonum.* I

QVadragesima sex septimanas habet, cui addidit Telesphorus Pontifex septimam hebdomadam, & vocatum est hoc tempus quinquagesima.

1 ¶ Sermonum] *Inventi sunt Romæ in bibliotheca Vaticana, & Mediolani in bibliotheca Monasterii S. Ambrosij sermones aliquot manuscripti, Ambrosij nomen præferentes, inter quos est sermo de sexagesima, cujus initium est :* Adest tempus. *unde hoc caput sumptum est.*

Quod similiter de eo capitulo est intelligendum, quod B. Gregorius Augustino Anglorum episcopo *scribit dicens.*

C. VI. *¶ A quinquagesima jejunandi propositum sumant, quos ecclesiastici gradus dignitas exornat.*

DEnique a sacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat, quinquagesima propositum jejunandi suscipiant, quò & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adjiciant, & eorum, qui in laicali ordine consistunt, observantiam, sicut loco, ita religione præcellant. De ipsa verò die dominica hæsitamus, quidnam dicendum sit, cùm omnes laici & seculares illa die plus solito cæteris diebus accuratius cibos carnium appetant, & nisi nova quadam aviditate usq; ad medias noctes se ingurgitent, non aliter se hujus sacri temporis observationem suscipere putant : quod utique non rationi, sed voluptati, imò cuidam mentis cæcitati adscribendum est : unde nec à tali consuetudine averti possunt, & ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt; ne fortè pejores existant, si à tali consuetudine prohibeantur. Vt enim ait Salomon. *b* [*Qui multum emungit, elicit sanguinem.*] *& post pauca.* ¶ Par autem est, ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam c carnis trahunt originem, jejunemus : à lacte videlicet, caseo, & ovis, *& post pauca.* ¶ Cæterum piscium esus ita Christiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium. Denique qui à carne abstinet nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum conjvivia præparet. Vinum quoque ita bibere permittitur, *d* ut ebrietatem omnino fugiamus : alioqui restat, ut omnia, quæ corpori libent, similiter faciamus.

4 ps. *Hæc etsi legibus constituta sunt : tamen quia communi usu approbata non sunt, se non observantes transgressionis reos non arguunt, alioquin e his non obedientes proprio prælatorum honore : cum illi, qui sacra nescivit obedire canonibus, penitus officio jubeantur carere suscepto : nisi fortè quis dicat hæc non decernendo esse statuta, sed exhortando conscripta. Decretum verò necessitatem facit : exhortatio autem liberam voluntatem exercet.*

DISTINCTIO V.

1 ps. HÆc, quæ de privilegijs, & cæteris infrà posita scripta sunt, tam secularibus, quam ecclesiasticis legibus conveniunt. Nunc 1 ad differentiam naturalis juris, & cæterorum revertamur. Naturale jus inter omnia primatum obtinet tempore, & dignitate. Capit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immutabile permanet. *¶* Sed cum naturale jus in lege & Evangelio *supra dicatur esse comprehensum, quædam autem contraria hu, quæ in lege statuta sunt, nunc inveniantur concessa, non videtur jus naturale immutabile permanere. In lege* f *namq;* præcipiebatur, ut mulier, si masculum pareret, quadraginta : si verò fœminam, octuaginta diebus à templi cessaret ingressu : *nunc autem statim post partum ecclesiam ingredi non prohibetur. Item* g *mulier, quæ menstrua patitur, ex lege immunda esse reputabatur : nunc autem nec statim intrare ecclesiam, nec sacra communionis mysteria percipere : sicut nec illa, quæ parit, vel illud, quod gignitur, statim post partum baptizari prohibetur.*

1 ¶ Nunc ad differentiam] *In vulgatis legebatur,*

a *Ivo par. 4. c. 29.* b *Proverb. 30.* c *al.* sementinam d *al.* præmittitur. e *Ex Gregor. in ep. 25. q. 1. hæc consona.* f *Levit. 12.* g *Ibid. 15.*

a *Ivo par. 4. cap. 168. Pann. l. 2. c. cap. 142.* b *Ivo par. 4. cap. 169. Pann. l. 2. c. 143.* c *Ivo par. 4. c. 25. Pann. l. 2. c. 174.* d *al.* carne, & deliciis.

Nunc autem ad doctrinam. *Emendatum est ex vetustis codicibus & ex principio dist. 15. ubi hoc reperitur.*

C. I. PALEA. 1

Unde eidem Augustino Anglorum episcopo Gregorius *a scribit, dicens.*

CVm enixa fuerit mulier, post quot dies intrare ecclesiam debeat, testamenti veteris præceptione didicisti: quia pro masculo xxxiij. pro fœmina verò lxvj. diebus debet abstinere: quod tamen sciendum, quia in mysterio accipitur.

1 ¶ Palea] *De Paleis universis in præfatione dictum est. Hæc verò, cui primum præponitur nomen Palea, habetur etiam in manuscriptis exemplaribus (excepris duobus Vaticanis:) & in quatuor conjunctum est cum sequenti capite.* Si mulier. *addita ad illius initium voce,* Nam: *quemadmodum apud Gregorium.*

C. II. ¶ *Mulier enixa gratias actura ecclesiam intrare hora eadem non prohibetur.*

SI *b* mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat ecclesiam, nullo pondere peccati gravatur: voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commistione voluptas est: in *c* prolis verò partu dolor & gemitus. Vnde & ipsi primæ matri omnium dicitur: *d* [in dolore tuo paries.] Si itaque enixam mulierem prohibemus intrare ecclesiam, ipsam ei pœnam suam, in culpam deputamus.

¶ *Mulierem enixam, vel quod ab ea genitum fuerit, eadem hora nihil prohibet baptizari.*

C. III. Idem *ad eundem.*

BAptizari *e* autem vel enixam mulierem, vel hoc q̃ genuerit, si periculo mortis urgetur, vel ipsa hora eadẽ qua gignit, vel hoc quod gignitur, eadem qua natũ est, nullo modo prohibetur: quia 1 sicut sancti mysterii gratia viventibus, atq; discernentib. cum magna discretione providenda est: ita quib. mors imminet, sine ulla dilatione offerenda est: ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis mysterium quæritur, interveniente paululum mora, inveniri non valeat qui redimatur.

1 ¶ Quia sicut] *Hinc usque ad ver.* Ne dum. *addita sunt ex B. Gregorio.*

¶ *Antequam puer ablactetur, vel mater purificetur, ad ejus concubitum vir non accedat.*

C. IIII. Item.

AD *f* ejus verò concubitum vir suus accedere non debet, quousque qui gignitur, ablactetur. Prava autem in conjugatorum moribus consuetudo surrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant: quod videlicet ex sola causa *g* incontinentiæ videtur inventum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaque quæ filios suos ex prava consuetudine aliis ad nutriendum tradent, nisi purgationis tempus prius transierit, *h* viris suis non debent admisceri, quippe cùm & sine partus causa, cùm in consuetis menstruis detinentur, viris suis nisi eri prohibeantur: ita ut morte lex *i* sacra feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat. Quæ tamen mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi ecclesiam intrare non debet, quia ei naturæ superfluitas in culpam non valet imputari, & per hoc quod invita patitur, justum non est, ut ecclesiæ ingressu privetur: Novimus *k* namque, quod mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur, post tergum Domini veniens, *a* vestimenti ejus fimbriam tetigit, atq; statim ab ea sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita, laudabiliter potuit Domini vestimentum tangere, cur quæ menstruum sanguinis patitur, ei non licebit Domini ecclesiam intrare? *& infra.* ¶ Si igitur bene præsumpsit, quæ vestimentum Domini in languore posita, tetigit; quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur? ¶ Sanctæ autem communionis mysterium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est; sed si percipiat, non judicanda. Bonarum quippe mentium est ibi etiam [alioquo *b* modo] culpas suas agnoscere, ubi culpa non est: quia sæpe sine culpa agitur quod venit ex culpa. Vnde etiam cum esurimus, sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factũ est, ut esuriremus.

a *cap. 10. ad interrogata Aug. Anglorum episcopi.* b *Gregorius ibidem continenter. Beda lib. 1. de hist. Angl. cap. 27. Nicolaus ad consulta Bulgarorum, cap. 68.* c *nam in prolis prolatione gemitus.) orig.* d *Gen. 3.* e *Greg. ibid. continenter. Bur. l. 4. c. 32. Ivo par. 1. c. 62.* f *Greg. ibid. continenter Nicolaus ad consulta Bulg. c. 68. Beda lib. 1. de hist. Angl. c. 27. Ivo par. 8. c. 88.* g *al. carnis incontinentia.* h *transierint.) arg.* i *Levit. 15.* k *Matth. 9.*

DISTINCTIO VI.

QVia verò de naturæ superfluitate sermo cœpit haberi, quæritur, an post illusionem, quæ per somnium solet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat; vel si sacerdos sit, sacra mysteria celebrare.

¶ *De multiplici genere illusionis.*

C. I. *De hac ita scribit* B. Gregorius *e. Augustino Anglorum episcopo, vers. 11.*

TEstamentum veteris legis hunc pollutum Domino dicit, & nisi lotum aqua, etiam usque ad vesperam *a* intrare ecclesiam non concedit. ¶ Quod e tamen aliter intelligens populus spiritualis, quasi per somnium cum illudi reputat, qui tentatus immunditia, veris *1* imaginibus in cogitatione inquinatur. Sed lavandus est aqua, ut culpam cogitationis lachrymis abluat, & nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se quasi usque ad vesperam cognoscat. ¶ Sed est in eadem illusione valde necessaria discretio, qua *f* subtiliter pensari debet, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate & infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cùm ex naturæ superfluitate, vel infirmitate evenerit, omnimodo hæc illusio non est timenda: quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Cum verò ultra modum appetitus gulæ in fumendis alimentis rapitur, atque ideirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquæ reatum, non tamen usq; ad prohibitione percipiendi sacri mysterij, vel missarum solemnia celebrandi, cùm fortasse aut dies exigit, aut exhibere *g* mysterium pro eo, q̃ sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alij, qui implere mysterium valeant, illusio per crapulam facta, à perceptione sacri mysterij prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterij abstinere, *h* ut arbitror, humiliter debet, si 2 tñ dormientem turpi imaginatione illusio non cõcusserit. Nam sunt, quib. ita plerunq; illusio nascitur, ut eorum animꝰ etiam in somno corporis positus, non fœdetur turpibus imaginationibꝰ. ¶ Qua in re unum ibi offenditur, quod ipsa mens rea non sit tunc *3*, sed suo judicio penitus libera, cùm se, etsi dormienti nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidisse. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit: quia *i* quod co-

a *al. humiliter veniens.* b *addita sunt ista duo verba ex B. Greg. & Beda.* c *ex 11. interrogatione Augustini Anglorum episcopi. Beda l. 1. hist. Anglo. c. 27. Burch. l. 5. cap. 43. Ivo par. 2. c. 52. Pann. l. 1. c. 100. Polyc. l. 3. tit. 16.* d *al. vesperum.* e *paulo aliter in original. & apud cæteros collectori.* f *al. quia. Ivo par. 9. c. 111.* g *al. exhiberi.* h *al. abstineri.* i *al. qui.*

gitavit

gitavit sciens, hoc pertulit nesciens, & 4 propter talem pollutionem a sacro mysterio ea die abstinere oportet.

1 ¶ Veris] *In plerisque codicibus B. Gregorij, & apud Bedam, & in collectione conciliorum Coloniæ 1530. impressa, legitur* vanis: *in aliquibus verò B. Gregorij codicibus,* variis: *sed ob glossam non est mutatura.*

2 ¶ Si tamen] *In Codicibus B. Gregorii, & apud Bedam est,* si tamen dormientis mentem turpis imaginatio non concusserit. *In collectione verò Isidori etiam manuscripta,* si tamen animum dormientis turpes imaginationes concusserint, *quem sensum retinet etiam lectio Pamormiæ: nam Burchardus, & Ivo parum ab originali discrepant.*

3 ¶ Non sit tunc, sed suo] *Omnia ferè Gratiani manuscripta exemplaria habent,* vel suo: *Cæterum magna hoc loco est inter cæteros collectiones, & Bedam & B. Gregorii codices varietas: In collectione Isidori etiam manuscripta est,* qua in re unum ibi ostenditur, ipsa mens non rea, nec tamen suo judicio libera. *Verum ob codicum varietatem nihil est in contextu mutatum.*

4 ¶ Et propter] *Hæc usque ad finem, neque in codicibus B. Gregorii, neque apud Bedam, neque in tribus vetustis Gratiani exemplaribus habentur. Sunt tamen apud Burchardum, Ivonem, & Pamormiam, & Polycarpum.*

¶ *Peccatum non dicitur perpetratum cogitatione solum, sed delectatione & consensu.*

C. II. PALEA. 1.

SEd a pensandum est, ipsa cogitatio utrum in suggestione, an delectatione, vel (quod majus est) peccati consensu acciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum, videlicet suggestione, delectatione, consensu: suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum; quia & b primo culpam serpens suggessit. Eva velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, ut inter suggestionem 2, delectationem, & consensum judex sui animus præsideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est: cum verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpe contingit, ut hoc, quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cum caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vnde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens c: [*Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege* d *peccati, quæ est in membris meis*] Si autem 3 captivus erat, minime repugnabat: quapropter & captivus erat, & repugnabat. Igitur legimentis ejus lex, quæ in membris est, repugnabat: si autem repugnabat, captivus non erat. Ecce itaque homo est (ut ita dixerim) captivus, & liber: liber ex justitia, quam diligit; captivus ex delectatione, quam potest invitus.

1 ¶ Palea] *Abest hæc palea non solum à primo & decimo Vonsiani, verum & ab aliis, quæ aliquas paleas habent. Rubrica autem abest ab omnibus. In quibus enim caput hoc reperitur, compositis ponitur cum superiore, quemadmodum etiam apud Burchardum & Ivonem.*

2 ¶ Suggestionem] *Sic emendatum est ex originali, à quo parum discrepat Ivo: antea legebatur,* & necessaria est magna discretio inter suggestionem, & inter delectationem, atq; consensum, judicem sui facit animum præsidem. *Burchardus* judicem sui præsidere animum. *Reliqua fere ut Gratianus. Apud Bedam verò,* & inter suggestionem, atque delectationem, inter delectationem, & consensum judex sui animus præsideat. *In collectione Isidori* & necessarium est magna discretione inter suggestionem, & delectationem atque consensum judicem sui prodese animum.

3 ¶ Si autem] *Magna etiam hoc loco codicum varietas est. brevissima, & satis integra lectio est in codice epistolarum B. Gregorii, olim Lutetiæ impresso.* Si autem captivus erat, minime pugnabat, sed pugnabat, quapropter captivus non erat. Ecce itaque, &c.

¶ *Quando sit peccatum nocturnis imaginibus illudi.*

C. III. ¶ *Item* Isidorus *lib. 3. sententiarum, de summo bono, cap. 6.*

NOn a est peccatum, quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur, sed tunc est peccatum, si, antequam illudamur, cogitationis affectibus prævenimur. Luxuriæ quippe imagines, quas in veritate gessimus, sæpè dormientibus in animo apparent, sed innoxiæ, si non concupiscendo occurrunt. Qui nocturna illusione polluitur, quamvis extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc ut tentaretur, culpæ suæ tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat.

Hu itaque b *respondetur. In Lege, & in Evangelio naturale jus continetur, non tamen quæcunque in Lege & Evangelio inveniuntur; naturali juri cohærere probantur. Sunt enim in Lege quædam moralia præcepta, ut non occides: quædam mystica, utpote sacrificiorum præcepta, ut de agno, & alia similia his. Moralia mandata ad naturale jus spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur. Mystica verò, quantum ad superficiem, à naturali jure probantur aliena: quantum ad moralem intelligentiam, inveniuntur sibi annexa, ac per hoc, etsi secundum superficiem videantur esse mutata, tamen secundum moralem intelligentiam mutabilitatem nescire probantur. Naturale ergo jus ab exordio rationalis creaturæ incipiens, ut supra dictum est, manet immobile. Jus verò consuetudinis post naturalem legem exordium habuit, ex quo homines convenientes in unum, cœperunt simul habitare, quod ex eo tempore factum creditur, ex quo Cain* c *civitatem ædificasse legitur: quod cum diluvio* d *propter hominum raritatem fere videatur extinctum, postea à tempore Nemroth reparatum, sive potius immutatum existimatur, cum ipse simul cum aliis alios cœpit opprimere: alii sua imbecillitate ejus ditioni cœperunt esse subjecti, unde in Genesi* e *legitur de eo* [Cœpit Nemroth robustus venator esse coram Domino.] *id est,* 1 *hominum oppressor & extinctor, quos etiam ad turrim ædificandam allexit.*

1 ¶ Id est] *Glossa ordinaria ad istum locum ex Alcuino ita habet:* id est, hominum oppressor, & extinctor: quos allexit, ut turrim contra Deum construerent.

DISTINCTIO VII.

1 ps IVs autem constitutionis cœpit à justificationibus, quas Dominus tradidit Mosi f, dicens: [Si emeris servum Hebræum, &c.]

¶ *De conditoribus legum.*

C. I. *Vide* Isidorus *lib. 5. Etym. c. 1. ait.*

MOyses gentis Hebrææ primus omnium divinas leges sacris literis explicavit. Phoronæus Rex Græcis primus leges, judiciaque constituit. Mercurius Trismegistus primus leges Ægyptiis tradidit. Solon primus leges Athenienſibus dedit. Lycurgus primus Lacedæmoniis jura ex Apollinis authoritate confinxit: Numa Pompilius qui Romulo successit in regno, primus leges Romanas edidit. Deinde, cùm populus seditiosos.

a *Beda ibid. Burch. l. 5. c. 43. Ivo par. 2. 652.* b *al. cum primum.* c *Rom. 7.* d *al. legem.*

a *Ivo p. 9. c. 112.* b *al. ita.* c *Genes. 4.* d *Genes. 7.* e *Gen. 10.* f *Exod. 12.*

a magistratus ferre non posset. Decemviros legibus scribendis creavit, qui leges ex libris Solonis in latinum sermonem translatas, XII. tabulis exposuerunt.

C. 11. *Nomina eorum, qui leges XII. tabularum exposuerunt.*

FVerunt b autem hi, Ap. Claudius, T. Genucius, P. Sestius, Sp. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, P. Curatius, T. Romilius, Sp. Postumius. Hi decemviri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris c primus consul Pompejus instituere voluit, sed non perseveravit obtrectatorum metu. Deinde Cæsar cœpit id facere, sed ante interfectus est. Paulatim autem antiquæ leges vetustate, atq; incuria obsoleverũt, d quarum etsi nullus jam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Novæ leges à Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis succedentibus: erantq; permistæ, & inordinatæ. Postea Theodosius minor e Augustus ad similitudinem Gregoriani, & Hermogeniani codicem factum constitutionum à Constantini temporibus sub proprio cujusq; Imperatoris titulo disposuit, quem à suo nomine Theodosianum vocavit.

DISTINCTIO VIII.

1 pars. DIffert autem *jus naturale* f *à consuetudine, & constitutione. Nam jure naturali omnia sunt communia omnibus, quod non solum inter eos servatum creditur, de quibus legitur* g: [Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una] *&c. verum etiam præcedenti tempore à Philosophis traditum invenitur. Unde apud Platonem illa civitas justissime ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affectus. Iure verò consuetudinis, vel constitutionis hoc meum est, illud alterius.*

C. I. ¶ *Iure divino omnia sunt communia omnibus, jure verò constitutionis, hoc meum, illud alterius est.*

Vnde Augustinus *ait tract. 6. ad c. 1. Ioannis.*

QVo h jure defendis villas ecclesiæ 1 ? divino, an humano? Divinum jus in scripturis habemus, humanum jus in legibus Regum. Vnde quisque possidet, quod possidet? nonne jure humano? Nam jure divino [*Domini* i *est terra, & plenitudo ejus.*] Pauperes, & divites Deus de k uno limo fecit: & pauperes, & divites una terra supportat. Iure tamen humano dicitur, *l* hæc villa mea est, hæc domus mea, hic servus meus est. Iura *m* autem humana jura Imperatorum sunt; quare? Quia ipsa jura humana per Imperatores, & reges sæculi Deus distribuit generi humano. *Item ibidem paulò inferius.* ¶ Tolle 2 jura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut, meus est ille servus, aut, domus hæc mea est? si autem, ut teneantur ista ab hominibus, regum jura fecerunt, vultis, ut reticeamus leges, ut gaudeatis? *Item ibidem paucis interjectis.* ¶ Legantur leges, *n* ubi manifestè præceperunt Imperatores, eos, *o* qui præter ecclesiæ catholicæ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesiæ audeant possidere. Sed quid nobis & Imperatori? Sed jam dixi, de jure humano agitur, & tamen Apostolus *p* voluit serviri Regibus, voluit honorari Reges, & dixit [*Reges revereamini.*] Nolite dicere, quid mihi, & regi? Quid tibi ergo, & possessioni? Per jura Regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & Regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ipsa *q* jura humana renunciasti, quibus possidentur possessiones.

1 ¶ Ecclesiæ] *Hæc dictio non est apud B. Augustinum. Nam ibi ait contra Donatistas, qui legibus Imperatorum villas sibi ademptas, & Ecclesiæ catholicæ attributas esse querebantur. Quære, cum Donatistæ dicerent*, villas nostras tulerunt: fundos nostros tulerunt, *ut eos ipse convincat, nullum jus in illis habuisse, aut habere: quibusdam præpositis, additi ista.* Quo jure defendis villas? divino, &c. *Et infra 11. q. 1. c. sicut causa. ubi Gratianus extat initium hujus capitis, ista dictio, Ecclesiæ, non habetur. Est tamen apud Anselmum, Ivonem, & in Pannormia locis indicatis.*

2 ¶ Tolle] *Quoniam glossa obstitit, ne omnia emendarentur, aut adderentur, quæcunque addenda videbantur, placuit integrum apponere locum B. Augustini. Apud ipsum igitur post ver.* humano, *antecedentis paragraphi, hæc sequuntur:* Vultis legamus leges jurisperitorum, & secundùm ipsas agamus de villis? Si jure humano vultis possidere, recitemus leges Imperatorum: videamus, si aliquid voluerint ab hæreticis possideri. Sed quis mihi est imperator? secundùm jus ipsius possides terram. Aut tolle jura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille servus, aut domus hæc mea est? Si autem ut teneantur ista ab hominibus, jura acceperunt Regum, vultis recitemus leges, ut gaudeatis, quia vel unum hortum habeatis, & non imputetis nisi mansuetudini columbæ, quia vel ibi vobis permittitur permanere; leguntur enim leges manifestæ, ubi præceperunt Imperatores, &c.

2 pars. ¶ *Dignitate verò jus naturale similiter prævalet consuetudini, & constitutioni. Quæcunque enim vel moribus recepta sunt, vel scriptis comprehensa, si naturali jure fuerint adversa, vana & irrita habenda sunt.*

C. II. ¶ *Adversus naturale jus nulli quidquam agere licet.*

Vnde Augustinus *ait lib. 3. confess. c. 8.*

QVæ a contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens. Cùm autem Deus aliquid contra morem, aut pactum quorumlibet jubet, etsi nunquam ibi factum est, faciendum est; & si omissum, instaurandum est; & si institutum non erat, instituendum est. Si enim Regi licet in civitate, cui b regnat, jubere aliquid, quod neq; ante illum quisquam, nec ipse unquam jusserat, & non contra societatem civitatis ejus obtemperatur, imò contra societatem non obtemperatur, (Generale quippe pactum est societatis humanæ obedire Regibus suis) quantò magis Deo regnatori universæ creaturæ suæ, ad ea quæ jusserit, sine dubitatione faciendum est? sicut enim in potestatibus societatis humanæ major potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus omnibus.

¶ *Caput hoc est ex epistola Nicolai, quæ incipit*, Epistolam Beatitudinis tuæ; *extatq; una cum aliis ejusdem, & aliorum Pontificum epistolis manuscriptis Romæ, in Bibliotheca monasterii Dominicanorum, ex qua hoc caput emendatum est.*

¶ *Radicitùs est evellenda perniciosa consuetudo.*

C. III. *Item* Nicolaus *Papa Hincmaro Remensi Archiepiscopo.*

MAla c consuetudo, quæ non minùs quàm perniciosa corruptela vitanda est, nisi citiùs radicitùs evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur, & incipiunt prævaricationes, & variæ d præsumptiones celerimè non compressæ pro legibus venerari, & privilegiorum more perpetuò celebrari.

a *al. seditiosus.* b *Isidorus ibidem continenter.* c *al. libros.* d *exoleverunt.*) *orig. Ivo p. c. 170. Pann. l. 2. c. 144.* e *al. junior.* f *al. naturæ.* g *Actor. 4.* h *Ansel. l. 12. c. 62. Ivo p. 3. c. 194. Pann. l. 2. c. 63.* i *Psal. 23.* k *Gen. 2.* l *dicit.*) *orig.* m *Iure ergo humano, jure Imperatorum: quare?*) *orig.* n *Cod. l. 1. tit. 11. c. 4. & cod. Theo. l. 16. tit. 5. c. 43. 52. 54.* o *al. ut.* p *2. Pet. 2.* q *ad ipsa.*) *orig. & Ivo.*

a *Ivo p. 4. c. 178.* b *al. in qua.* c *Ivo p. 4. c. 204. Pan. l. 2. c. 21.* d *al. vana. Sub persona Libona Labasi Vagensis.*

¶ *Veritatis*

¶ *Veritati & rationi consuetudo est postponenda.*

C. IIII. *Item* Augustin. *lib. 3. de baptismo, contra Donatistas. c. 6.*

VEritate *a* manifestata cedat consuetudo veritati, plane respondeo, quis dubiter veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? *Item b* Nemo consuetudinem rationi, & veritati præponat: quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit.

C. V. ¶ *Quælibet consuetudo veritati est postponenda.*

Item Gregorius I *Virmundo, c Aversano Episcopo.*

SI *d* consuetudinem fortassis opponas, advertendum quod Dominus dicit *e*, [*Ego sum veritas & vita.*] Non dixit, Ego sum consuetudo, sed, veritas. Et certè (ut Beati Cypriani *f* utamur sententia) quælibet consuetudo, quantumvis vetusta, quantumvis vulgata veritati omnino est postponenda, & usus qui veritati est contrarius, abolendus.

1 ¶ Gregorius] *In aliquot manuscriptis, & apud Ivonem est*, Gregorius VII. *Et in hujus Pontificatu Guitmundus Aversanus Episcopus scripsit de corpore & sanguine Domini contra Berengarium, qui liber extat.*

¶ *Veritate revelata, consuetudinem sibi cedere oportet.*

C. VI. Item Augustin. *lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 5.*

QVi *g* contempta veritate præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est & malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus est, cujus inspiratione ecclesia ejus instruitur. *& infra. h* In Evangelio *i* Dominus *Ego sum*, inquit, *veritas:* non dixit, ego sum consuetudo. Itaq; veritate manifestata, cedat consuetudo veritati, *& c.* Revelatione facta veritatis, cedat *k* consuetudo veritati: quia & Petrus *l*, qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem prædicanti. *& infra. m* Cùm Christus veritas sit, magis veritatem, quàm consuetudinem sequi debemus, quia 2. consuetudinem ratio & veritas semper excludit.

1 ¶ Cedat consuetudo] *Apud B. Augustinum, & Ivonem, & in Pannormia legitur*, cedat error. *Sed vere B. Augustinus ex ipsismet Zozimi verbis colligit, quod ille errorem appellabat, fuisse consuetudinem. Ita enim respondet*, Noluit quidem iste dicere, consuetudinem, sed errorem. Verumtamen, cùm dicit, quia & Petrus, qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem prædicanti, satis indicat, quod aliud etiam de baptismo fieri solebat.

2 ¶ Quia consuetudinem] *Verba hæc usque ad finem, apud Ivonem, & Gratianum satis commode hic advertuntur, repetita ex verbis Felicis, quæ referuntur supra, c veritate.*

¶ *Consuetudo rationi frustra opponitur.*

C. VII. Idem *lib. 4. de baptismo, contra Donatistas. cap. 5.*

FRustra, inquit, *n* quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis objiciunt, quasi consuetudo major sit veritate, aut non id sit in spiritualibus sequendum, quod in melius fuerit à spiritu sancto revelatum. ¶ Hoc *o* plane verum est, quia ratio, & veritas consuetudini præponenda est. Sed cùm consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri.

a *Ivo p. 4. c. 208. Pann. l. 2. c. 165. Infrà eadem. qui contempta.* b *Ibid. cap. 1. Sub persona Felicis à Beatacensi.* c *al. Guitmundo.* d *Ivo par. 4. c. 253. Pann. l. 2. c. 166.* e *Ioan. 14.* f *Cyprianus in toto libro suo concilio. Sub persona Cæsti Succonsis.* g *Ivo p. 4. c. 254.* h *Ibid. cap. 6. Sub persona Libosi Vagensis.* i *Ioan. 14.* k *sup. ea c. veritate. Ibid. cap. 7. Sub persona Zozimi à Thiarsio.* l *Galat. 2.* m *Ibid. cap. 9. Sub persona Honorati à Tuccæ sup. ea veritate.* n *Hic refert B. Augustinus verba B. Cypriani in epist. ad Iubaianum. Ivo p. 2. cap. 94. & par. 4. c. 235.* o *Hic B. Augustinus respondet.*

¶ *Rationem consuetudo impedire non debet.*

C. VIII. *Item* Cyprianus *in epistola ad Pompejum contra epistolam Stephani.*

COnsuetudo, quæ apud quosdam obrepserat, impedire non debet, quò minus veritas prævaleat, & vincat. Nam consuetudo sine veritate, vetustas erroris est: propter quod relicto errore, sequamur veritatem, scientes, quia & apud Esdram *a* veritas vicit, sicut scriptum: [*Veritas manet, & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in sæcula sæculorum.*]

Idem *in epist. ad Iubaianum, circa med.*

Ignosci 1 potest simpliciter erranti, sicut de seipso dicit Apostolus Paulus *b* [*Qui primo*, inquit, *fui blasphemus, & persecutor, & injuriosus: sed misericordiam merui, quia ignorans feci.*] Post inspirationem verò, & revelationem factam, qui in eo quod erraverat, perseverat; prudens & sciens sine venia ignorantiæ peccat: præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cùm ratione superetur.

1 ¶ Ignosci] *Apud B. Cyprianum legitur*, ignosci enim potest, *& his antecedunt ea quæ leguntur. supra c. frustra. usque ad ver.* revelatum.

¶ *Dei veritatem, non hominum consuetudinem sequi oportet.*

C. IX. Idem *lib. 2. epi. 3. ad Cæcilium.*

SI c solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit, sed *d* quid, qui ante omnes est, Christus, prior fecerit. Neq; enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cùm per Esaiam *e* prophetam Deus loquatur, & dicat. [*Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.*]

Liquido igitur apparet, quòd consuetudo naturali jure postponatur.

DISTINCTIO IX.

1 ps *QVod autem & constitutio naturali juri cedat, multiplici auctoritate probatur.*

¶ *Leges principum naturali juri prævalere non debent.*

PALEA. 1.

C. I. *Ait enim* Augustinus *ad Bonifacium Comitem, epist. 50.*

IMperatores, quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseverantes: quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sævientes, & corriguntur intelligentes.

Quicunque 2 ergo *f* legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Quicunq; verò legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium.

Nam & temporibus prophetarum omnes reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt, quæ contra præcepta fuerant instituta, corrigantur: & qui prohibuerunt, & everterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex *g* Nabuchodonosor, cùm servus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, *ut simulacrorum adorare tur*; sed ejus impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, pie, fideliterque fecerunt. Idem *h* tamen rex divino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate constituit, ut quicunque ederet blasphemiam in Deum *i* Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret.

1 ¶ Palea] *In exemplaribus antiquis Gratiani, in quibus aut nulla, aut paucæ sunt paleæ, hoc loco habetur tan-*

a *Esdræ 3. & 4.* b *1. Timoth. 1.* c *Anselm. libr. 9. cap. 6.* d *Matth. 17. Hic est filius meus, &c.* e *Esa. 29. Matth. 15.* f *Ivo par. 4. cap. 143. Pann. l. 2. tit. 145.* g *Dan. 3.* h *Ibid.* i *Deum verum.) orig.*

num à versic. Quicunque, usque ad vers. Nam & temporibus. In aliis autem in quibus sunt, habetur integrum hoc caput, & sine nota Palea. Est autem totum in eodem B. Augustini loco.

2 ¶ Quicunque] *Commutatus etiam apud Ivonem, & in Panormia, est ordo verborum B. Augustini, apud quem qui metuet præmium, præuoe; qui supplicium, posterare loco ponitur.*

¶ *Principes tenentur & ipsi viuere legibus suis.*

C. II. Item *ex verbis* Isidori *lib. 1. sententiarum de summo bono, c. 3.*

IVstum a est principem legibus obtemperare suis. Tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reverentiam præbet. Principes legibus teneri suis, nec in se convenit b posse damnare jura, quæ in subiectis, constituunt. Iusta est enim vocis eorum auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.

¶ *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc non habetur: in aliis vero cum superiori, & non habet rubricam.*

¶ *Scripturis canonicis tractatorum litera deserviunt.*

C. III. *Idem* Augustinus *in prologo libri tertij de Trinitate.*

2 NOli c meis literis quasi canonicis scripturis ipse seruire. Sed in illis, & quod non credebas, cùm inveneris, incunctanter crede: in istis autem quod eorum d non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum e tenere.

¶ *In tractatorum opusculis multa corrigenda inveniuntur.*

C. IIII. Idem *ad Vincentium Victorem, lib. 4. de anima, & ejus origine, cap. 1.*

NEgare f non possum nec debeo, sicut in ipsis majoribus g ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possint justo judicio, & nulla temeritate damnari.

¶ *In scriptis canonicis mendacia non admittuntur.*

C. V. Idem *ad Hieronymum, epist. 19.*

EGo h solis eis scriptorum, i qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum k scribendo errasse audeam credere: ac si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego ut quantalibet sanctitate, doctrinaque polleant, l non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi 1 per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod à vero non abhorreat, persuadere non potuerunt.

1 ¶ Mihi per alios] *Sic etiam in manuscriptis, & in glossa. Apud B. Augustinum est, mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, nec multo secus apud Ivonem. Alias verò nonnullas varietates satis visum est in margine indicare.*

¶ *Libris veterum hebræa volumina, novis græca auctoritatem impendunt.*

C. VI. Idem 1

VT veterum librorum fides de hebræis voluminibus examinanda est, ita novorum, græci sermonis normam desiderat.

1 ¶ Idem] *Verba hujus capitis sunt B. Hieronymi ad Lucinium Baticum epist. 28. sed utcata non est inscriptio ob glossam in ver. Græci.*

¶ *Nihil auctoritatis canonicis remaneat, scripturis, si ad eas mendacia fuerint admissa.*

C. VII. Item Augustinus *ad Hieronymum, epist. 9.*

SI a ad scripturas sanctas admissa fuerint vel b officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cui pondere contentiosæ falsitatis obteratur c improbitas?

¶ *Literis omnium episcoporum sacra præponitur scriptura.*

C. VIII. Item *de baptismo contra Donatistas, lib. 2. c. 3.*

QVis nesciat sanctam scripturam canonicam tam veteris, quàm novi testamenti certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus episcoporum literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari, & disceptari non possit, utrum verum, vel utrum rectum sit quicquid in ea scriptum esse constiterit? Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum canonem vel scriptæ sunt, vel scribuntur, vel per sermonem forte sapientiorem cujuslibet in ea re peritioris, vel per aliorum episcoporum graviorem auctoritatem, doctioremque d prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte veritate deviatum est?

¶ *Ex dictis quorumlibet episcoporum contra divina mandata calumnia non colligantur.*

C. IX. Idem *ad Vincentium epist. 48. contra Donatistas.*

NOli e frater contra divina tam multa, tam clara, tam indubitata testimonia colligere velle calumnias ex episcoporum scriptis, sive nostrorum, sicut Hilarij, sive, 1 (antequam pars Donati separaretur,) ipsius unitatis, sicut Cypriani, & Agrippini: primò, quia hoc genus literarum ab auctoritate canonis distinguendum est: non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contrà sentire non liceat, sicubi fortè aliter sapuerint, quàm veritas postulat. In eo quippe numero fumus, ut non dedigneniur etiam nobis dictum f ab Apostolo accipere. [*Et si quid aliter sapitis, id quoque Deus vobis revelavit.* 2]

1 ¶ Sive antequam] *Antea legebatur* sive Cypriani, & Agrippini, antequam pars Donati separaretur, *Restituta est vera lectio ex B. Augustino, & aliquot exemplaribus Gratia. & Ivone. Cyprianus enim, & Agrippinus multo ante Donati schisma in ecclesia unitate decesserant: quæ in re erravit auctor glossæ.*

2 ¶ Revelavit] *Ita etiam originale, & Ivo, & aliquot editiones novi testamenti. Sed idem B. Augustinus in Joannem tract. 5. 45. 13. & 98. & alibi fere semper legit*, revelabit, *& explanat. Græcè est* ἀποκαλύψει.

¶ *Non debetur par auctoritas canonicis scripturis, & expositionibus earum.*

C. X. Item *ad Fortunatianum, epist. 111.*

NEque g quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum, & laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si forte inveneriмus, quòd aliter senserint, quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis h ego sum in scriptis aliorum, quales i volo esse intellectores meorum.

¶ *Exemplis ratio sana præfertur.*

C. XI. Idem *ad Marcellinum de civitate Dei lib. 1. c. 23.*

---

a Burch. l. 15. c. 42. Ivo par. 16. c. 43. b *convenit frustrare jura.*) orig. c Ivo par. 4. c. 7. Pan. l. 2. c. 120. d *al. certum habebas.*) exemp. e *al. firmiter retinere.*) orig. f Ivo p. 4. c. 73. g *moribus.*) orig. & Ivo. h Ivo par. 4. c. 74. Pan. l. 2. c. 119. i *scripturarum libris.*) orig. & Pan. k *eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmissimè credam.*) orig. Ivo & Pan. l *præpolleant.*) orig.

a Ivo p. 4. c. 215. b *al. velut officiosa*) orig. *al. fuerint officiosa.* c *al. subruatur.* Ivo p. 4. c. 227. Polyc. l. 3. tit. 21. d *de ficiosa.* e *Deus dedit.* p. 2. Anf. l. 4. c. 58. Ivo p. 4. c. 236. *doctiorum.* f Phil. 3. g Ivo p. 4. c. 237. h *al. Quales.*) orig. Anf. i *al. tales.* Polyc. l. 1. tit. 26.

Sana

SAna quippe ratio etiam exemplis anteponenda est: cui quidem & exempla concordant; sed illa, quæ tantò digniora sunt imitatione, quantò excellentiora pietate.

Cum ergo in naturali jure nihil aliud præcipiatur, quàm quod Deus vult fieri, nihilq; vetetur, quam quod Deus prohibet fieri, denique cum in canonica scriptura nihil aliud, quam in divinis legibus inveniatur, divina verò leges naturæ consistant, patet, quod quecunque divinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ contraria probantur, eadem & naturali juri inveniuntur adversa. Vnde quecunque divinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ, seu divinis legibus postponenda censentur, eisdem naturale jus præferri oportet. Constitutiones ergo vel ecclesiasticæ, vel seculares, si naturali juri contraria probantur, penitus sunt excludendæ.

DISTINCTIO X.

Constitutiones verò principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur.

¶ *Lex Imperatorum ecclesiasticos jura dissolvere non potest.*

C. I. *Vnde* Nicolaus *a Papa scribit episcopis in concilio apud Convicinum congregatis.*

LEge 1 Imperatorum non in omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, præsertim cùm inveniantur Evangelicæ, ac canonicæ sanctioni aliquoties obviare. 2 *Item b* Lex *c* Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus. Imperiali judicio non possunt ecclesiastica jura dissolvi. Ad quod ostendendum, duorum horum, *d* scilicet Innocentii, & Gregorii satis sufficiunt testimonia. Sanctus *e* quidem Innocentius in decretali epistola sua ad Alexandrum Antiochenum episcopum ait: Nam quod scisciteris, utrum divisis imperiali judicio provinciis, ut duæ metropoles fiant, sic duo metropolitani episcopi debeant nominari; non visum *f* est ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei ecclesiam commutari, honoresque, aut divisiones perpeti, [quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator] Beatus *g* autem Gregorius scribens ad Theoctistam patritiam, inter cætera. [Si, inquit religionis causa conjugia debere dissolvi dicantur; sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit; lex tamen divina prohibuit] Ecce quemadmodum imperiali judicio non possunt ecclesiastica jura dissolvi. Ecce qualiter, quod lex humana concessit, divina lex prohibuit. ¶ Non quòd Imperatorum leges (quibus ecclesia utitur contra hæreticos, sæpe contra tyrannos, atque contra prævos quosque defenditur) dicamus penitus renuendas, sed quòd eas evangelicis, apostolicis, atque canonicis decretis (quibus postponenda sunt) nullum posse inferre præjudicium asseramus.

1 ¶ Lege] *Caput hoc sumptum est ex epistola Nicolai, quæ extat in codice bibliothecæ Dominicanæ, de quo dictum est supra dist.n.c.moda. Titulus autem epistolæ, hic est.* Nicolaus servorum Dei, Reverendissimis, ac sanctissimis confratribus nostris metropolitanis episcopis, & cæteris diversarum provinciarum, ac urbium præsulibus, qui in Convicinum villam publicam, secus civitatem Silvanectis convenistis. *Eadem epistola nuper impressa est in appendice bibliothecæ sanctorum Patrum.*

2 ¶ Obviare] *Apud Nicolaum sequitur continenter,* ad quod ostendendum, &c. *Quæ autem apud Gratianum sunt interjecta, non sunt hoc loco in epistola, neque in Polycarpo, neq; apud Anselmum, sed verba illa,* Lex Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus. *a Burchardo, & Ivone citantur ex decretis Pii Papæ, c. 3. habentur autem in capitularibus adjectis c.17. reliqua autem habentur infrà in hoc eodem capite, §. ecce quemadmodum.*

¶ *Nihil quod evangelicis regulis obviet, Imperatori agere licet.*

C. II. *Item* Symmachus *a Papa in sexta Synodo Romana tempore Theodorici Regis.*

NOn *h* licet Imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra divina mandata præsumere, nec quidquam quod evangelicis, propheticis, aut apostolicis regulis obviet, agere.

¶ *In ecclesiasticis causis regis voluntas sacerdotibus est postponenda.*

C. III. *Item* Felix *c Papa.*

CErtum est hoc rebus vestris esse salutare, ut cùm de causis Dei agitur, juxta ipsius constitutionem, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & sacrosancta per eorum præsules potiùs discere, quàm docere; ecclesiasticam *d* formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere: neque ejus sanctionibus velle dominari, cujus clementiæ Deus voluit tuæ piæ devotionis colla submittere: ne, dum mensura cœlestis dispositionis *e* exceditur, eatur in contumeliam dispositionis.

C. IIII. ¶ *Bonis moribus, & decretis Romanorum Pontificum, constitutiones contrariæ non possunt.*

Item. *f*

COnstitutiones *g* contra canones, & decreta præsitum Romanorum, vel bonos mores, nullius *h* sunt momenti.

C. V. ¶ *Quæ sacerdotum sunt, regibus usurpare non licet.*

Item Nicolaus *Papa l. in epistola ad Michaelem Imperatorem, cujus initium est,* [*Proposueramus.*]

IMperium 1 vestrum suis publicæ rei quotidianis administrationibus debet esse contentum, non usurpare quæ sacerdotibus Domini solùm conveniunt.

C. VI. ¶ *Tribunalia Regum sacerdotalis sunt potestati subjecta.*

Item Gregorius Nazianzenus *in oratione ad cives Nazianzenos angoris plenos, & Magistratum tratum.*

SVscipitisne libertatem verbi? libenter accipitis, quòd lex Christi sacerdotali vos subjicit potestati, atque istis tribunalibus subdit? Dedit enim & nobis potestatem, dedit & principatum multò perfectiorem principatibus vestris. Aut nunquid justum vobis videtur, si cedat spiritus carni; si terrenis cælestia superentur; si divinis præferantur humana?

2. pars. *Ecce quòd constitutiones principum ecclesiasticis legibus postponendæ sunt. Vbi autem Evangelicis, atque canonicis decretis non obviarint, omni reverentia dignæ habeantur.*

a Ivo par.4.c.87. Pan.l.2.c.138. Ansel.l.1.c.97. Polyc. l. 1. tit. 77.
b al. Idem. c In ca. adjectis, c.17. d Heroum.] orig.
e Burch.l.11. ca.10. Ivo 16.ca.11. Pan.l.2.ca.139. Inn.1.epist.18. c.2.
f verè visum] orig. g Lib.9.reg.epist. c.9. Ivo p.4. cap. 187. Pann.l.2.c.140.ex c.adjectis,c.17.

a Ex Calixtus epi.1.& Marcellinus in extrema epist. 2. & in capitulis Hadriani c. 76. ex quo citant. Burchar. & Ivo par.16.c.9. Deusd. p.1. & 3. b Burch. l.15.c.8. Ivo p.4. cap.231. & p.16. c.9. Pann. l.2.c.141. Polyc.l.6.titul.1. c In exemplari Veronensi est.] Felix3. Ansel. l.4. c.11. Polyc. l.1.c.18. d al. ecclesiæ. e al. dispensationis. tantea legebantur.] Idem. g Habetur in c. Hadriani, num.39. Deusdedit, par.1.& 3. h sint] orig. i Ansel.l.3.c.88. Burch. l.15.c.9. Ivo par.5.cap.38.& par. 16. c.10. Polyc.l.1.c.fin.

C. VII. ¶ *Leges Imperatorum in adjutorium ecclesiæ* 1 *licet assumere* a.

Unde Augustinus *ait in dialogo, id est, lib.* 2. *contra literas Petiliani, c.* 38.

SI *b* in adjutorium vestrum etiam terreni imperii leges assumendas putatis, non reprehendimus. ¶ Fecit hoc Paulus *c*, cùm adversùs injuriosos, civem Romanum se esse testatus est.

1 ¶ Ecclesiæ] *Auctor hujus rubricæ caput hoc ita accepit, quasi hîc agatur de legibus Imperatorum in favorem ecclesiæ latis, cùm ibi B. Augustinus Petiliano, & Donatistis hæreticis concedat, legibus Imperatorum ipsos in adjutorium suum uti posse, modò id fallaciter non facerent, quod eos fecisse convincit.*

C. VIII. ¶ *Reges Pontificibus pro æterna, & Pontifices Regibus pro temporalibus indigent.*

Item 1 Nicolaus Papa I. *in epist.* 7. *ad Michaëlem Imperatorem.*

QVoniam *d* idem mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit propria 2, volens medicinali humilitate hominum corda sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi: ut & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritalis actio à carnalibus distaret incursibus, & ideo *e* minùs *Deo* f minimè *se negotiis secularibus implicaret*; ac vicissim non *g* ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.

1 ¶ *Huic capiti in codicibus impressis erat præpositus hic titulus.* Cyprianus Iuliano Imperatori: *quod est contra omnem temporum rationem. In manuscriptis omnibus, excepto undecimo Vaticano, abest dictio*, Imperatori, *quemadmodum & apud Ivonem. Nonum autem habet.* Iuliano episcopo *aliud pervetustum*, Iubiano. *Cæterum integrum hoc caput est in epistola Nicolai ad Michaëlem Imperatorem, quæ incipit*, Proposueramus; *ex quo refertur infrà dist. 96. ex cum ad verum. una cum aliis verbis ejusdem epistolæ, ex quibus hæc pendent. Et sumptum est ex Gelasio in tomo de Anathematis vinculo.*

2 ¶ Propria] *In originali est*, propriam volens medicinali humilitate sursum efferri. *Ivo habet ut Gratianus hic in plerisque codicibus. In nonnullis tamen est*, propria volens medicinalis humilitate sursum efferri; *quemadmodum etiam infrà dist. 96. cap. cum ad verum. Apud Gelasium loco indicato legitur*, sic actionibus propriis, dignitatibusque distinctis, & officia potestatis utriusque discrevit; suos volens medicinali humilitate salvari, non humana superbia rursus intercipi, ut & Christiani, &c.

C. IX. ¶ *Leges Imperatorum custodiri oportet.*

Item Leo IIII. *Lothario Augusto.*

DE *h* capitulis, vel præceptis imperialibus vestris, vestrorumque 1 pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis, quantum valuimus, & valemus Christo propitio, & nunc & in ævum *i* nos conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet aliter vobis dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.

1 ¶ Vestrorumque] *Epistola hæc non est inventa: & in ipsis verbis videtur subesse mendum, ex quo auctor glossæ errandi occasionem sumpserit, quâ Christianis Imperatoribus, cujusmodi fuerant prædecessores Lotharii, attribuat illud, quod Isidorus de ethnicis dicit nimirum Imperatores solitos fuisse appellari Pontifices, de qua re optime Gelasius in tomo de Anathematis vinculo, & infrà dist. 21. c. duo ros. Apud Ivonem legitur*, vestris, nostrorumque etiam Pontificum prædecessorum, *in Pannormia*, nostris nostrorumque Pontificum, & prædecessorum. *Sed fortasse cætera quidem retinet apud Gratianum habent: tantummodo ante dictionem*, prædecessorum, *est addenda conjunctio, & quemadmodum est in Pannormia. Nam hoc significatur, Imperatores illos solitos fuisse edere capitula, adhibitis in consilium Pontificibus regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ à Leone scribuntur, spectare videntur ad capitula Caroli, & Ludovici, quæ Lotharius in universa Italia servari mandaverat. Nam in legibus Longobardicis, lib. 3. tit. 35. Lotharius ita constituisse traditur.* Placuit nobis, ut capitula, quæ excerpsimus de capitulari bon. mem. gloriosissimi Domini nostri Caroli, & genitoris nostri Lodovici, Imperat. invictissimi, his omnibus, & fidelibus nostris, & sanctæ ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus per legem teneantur, & serventur: & quicunque horum capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidis componatur. *Id populo Romano, qui jure antiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displicuit: sicut ex c. fi. infrà ea. dist. colligi potest, disseminatusq; etiam rumor fuit eandem esse Pontificis ac populi sententiam. De quare Leo hac se epistola videtur purgare voluisse; & tamen postea pro conservando jure civili Romanorum, cum eodem Lothario iterum diligentius egit: quod apparet ex dicto c. finali.*

C. X. ¶ *Legis auctoritate dissolvitur, quod contra eam fit.*

Item Ioannes VIII. *Ludovico Imperatori.*

VIdes *a* fili charissime, quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur.

C. XI. ¶ *Leges principum, aut regulas patrum contemni non licet.*

Item Gelasius *Rufino, & Aprili episcopis.*

QVis * autem *b* leges principum, aut regulas patrum aut admonitiones paternas *c* dicat debere contemni, nisi qui impunitum sibi tantum æstimet transire commissum?

C. XII. ¶ *Leges Romanorum Principum servandæ sunt ab omnibus.*

Item *Theodorico regi.*

CErtum *d* est magnificentiam vestram leges Romanorum principum, quas in negotiis hominum custodiendas esse præcepit, multo magis circa e reverentiam beati Petri Apostoli pro suæ felicitatis augmento velle servari.

C. XIII. ¶ *Romana lex nullius temeritate debet corrumpi.*

Item Leo IIII. *Lothario Augusto.*

VEstram 1 flagitamus *f* clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, & pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur, propriumque vigorem obtineat.

1. ¶ Vestram] *Videtur Lotharius populo Romano, quod hâc Leo petiit, concessisse. Nam in legibus Longobardicis lib. 1. tit. 25. sic habetur*, ut interrogetur populus Romanus, qua lege vult vivere, *& sequatur constitutio.*

Lotharius Imperator.

¶ Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege vult vivere, ut tali lege, quali lege vivere professi sunt. vivant: illisque denuntietur, ut hoc unusquisque, tam judices, quàm duces, vel reliquus populus sciat: quòd si offensionem contra eandem legem

a *al. assumi.* b *Ivo p. 4. cap. 183. Pann. l. 2. c. 113.* c *Aff. 2.* d *Ivo p. 4. cap. 188. inf. dist. 96. cap. cum ad verum.* e *1. ad Tim. 2.* f *al. & militans.* g *al. ne.* h *Ivo p. 4. c. 176. Pann. l. 2. c. 149.* i *al. æternum.*

a *Ivo p. 4. inf. dist. 54. c. quis aut.* * *Ivo p. 4. cap. 179. Pann. l. 2. c. 150.* b *al. aut.* c *al. modernas.* d *Ivo p. 4. cap. 180. Pann. l. 2. c. 151.* e *al. propter.* f *Ivo p. 4. cap. 181. Pann. l. 2. c. 152.*

fecerint,

fecerint, eidem legi, qua profitentur vivere per dispensationem Pontificis, & nostræ subjacebunt.

DISTINCTIO XI.

C. I. ¶ *Parvus usus ratione superatur, & lege.*

1, ps. Quod verò legibus consuetudo cedat, Isidorus *a testatur, dicens in synonymis, lib. 2.*

Usus auctoritati cedat: parvum usum lex, & ratio vincat.

C. II. ¶ *Non potest statutis Pontificum consuetudo cujusquam refragari.*

Item Nicolaus Papa I. *Michaeli Imperatori.*

Consequens est, ut quod ab hujus sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis prægrediente occasione, propriis tantùm sequendo voluntates removeatur: sed firmiter, atque inconcussè teneatur.

C. III. ¶ *A consuetudine Romanæ ecclesiæ membris dissentire non licet.*

Item Iulius Papa *ad episcopos Orientales, epist. 1.*

Nolite *b* errare fratres mei charissimi Doctrinis e variis, & extraneis nolite abduci. En, institutа Apostolorum, & Apostolicorum virorum, canonesque habetis: his fruimini, his circumdamini, i his delectamini, his armamini; ut his freti, circundati, delectati, armati, contra cuncta inimicorum jacula persistere valeatis. Satis enim indignum est, quemquam vel Pontificum, vel ordinum subsequentium, hanc regulam refutare, quam beati Petri sedem, & sequi videat, & docere. Multum enim convenit, ut totum corpus ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quæ inde auctoritatem habet, ubi Dominus ecclesiæ totius posuit principatum.

1. ¶ His circumdamini] *locupletatus est hic locus ex originali, & Anselmo.*

C. IIII. ¶ *Non potest usus, & consuetudo legem, & rationem vincere.*

Item Imperator Constantin. *Aug. ad Proculum, lib. 8.* d *Cod. tit. Quæ sit longa consuetudo.*

Consuetudinis, *e* usúsque longævi non vilis auctoritas est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat, aut legem.

2. ps. Cum verò nec sacris canonibus, nec humanis legibus consuetudo obviare monstratur, inconcussa servanda est.

C. V. ¶ *Inviolabilis est consuetudo, quæ nec humanis legibus, nec sacris canonibus obviare monstratur.*

Unde ex dictis 1 Basilii. *f*

Ecclesiasticarum *g* institutionum quasdam scripturis, quasdam verò Apostolica traditione per successiones in ministerio confirmatas accepimus; quasdam verò consuetudine roboratas approbavit usus, quibus par ritus, & idem utrisque pietatis debetur affectus, unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hæsitaverit? Si enim attentaverimus consuetudines ecclesiæ, non per scripturas à Patribus traditas nihil æstimare, quantum religio detrimenti sit latura, intentè inspicientibus liquidò constabit. ¶ Quæ enim (ut inde ordiamur) scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? vel quæ trifariam digesta super panem & calicem prolixæ orationis, vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo, quod in Evangelio continetur, vel ab Apostolo insertum est, in secretis dicimus: sed & alia plura adjicimus, magnam quasi vim commendantia a mysteriis. Quæ orientem versus nos orare literarum forma docuit? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit, quòd ter oleo inungimus, quos baptizamus, verbis abrenuntiare Sathanæ, & Angelis ejus informamus. Vnde hæc, & alia in hunc modum non pauca, nisi quia tacita, & mystica traditione à Patribus ecclesiastico more, reverentioti diligentia sunt in mysteriis observata silentio, quàm publicata scripto?

1 ¶ Ex dictis] *Hoc caput antea citabatur ex* Augustino in lib. ex dictis Basilii. *In codice Vercellensi est:* unde Augustinus ait, vel ex dictis Basilii, *& retenta est posterior pars hujus disjunctî, quoniam ita citant Burchar. & auctor Pannormiæ. Ivo autem citat ex lib. Basilii de spiritu sancto, 27. quomodo in margine est indicatum. Cæterum, quoniam multis locis glossa obstitit, ne emendaretur, necessarium visum est integrum B. Basilii locum & græce, & latine asserre.*

Τῶν δὲ τῇ σπλησίᾳ πιφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἐσχήκαμεν, τὰ δ' ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως ἀλαβόντες παρὰ διαδοχῆς ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμενα. ἄμφω δὲ τὰ τῆς εὐσεβείας σημαινόμενα τῇ αὐτῇ ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. καὶ τούτοις οὐδεὶς αὐτερεῖ, ὅστις γε καὶ κἂν μικρὸν γνῶναι τῶν θείων σπλησιαστικῶν πεπείραται. ἐκ γὰρ ἐπιχειρούσαμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς ἀμεγάλων ἐχόντα τὴν δύναμιν παρωτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν αὐτὸν ἀποστῶντες τὸ κήρυγμα. οἷον, ἵνα τὸ πρῶτον καὶ κοινότατα πρῶτον μνησθῶ, τὸ τύπῳ τὰ σωζόμενα εἰς τὸ ὄνομα τὸ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χρίεσθαι ἐλπίκοτος κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διδάξας γράμματος διδάξας; τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν εὐχήν, ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα, τὰ πῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν κατέλιπεν; οὐδὲ γὰρ τύπους ἀρκεῖσθαι, ὧν ὁ ἀπόστολος, ἢ τὸ εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ δὲ προσέχομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἑτέρα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες: ἀλείφομεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸν ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως, τί δὲ αὐτὴν τὴν ἐλαίαν τὴν χρίσιν τὸν ἀλοιφόν, χειραμβῶν ἐδίδαξε; τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν; ἄλλα δὲ ὅσα πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ, καὶ τῆς Ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐν ποίαις ἱστὶ γραφῆς; σὺν οὐ τὰ ἀδημοσιεύτα ταύτης ἃ ἀπορρήτα διδασκαλίας, ἵν' ἀπλουστέραν μονήτα, καὶ ἀπτοέλεγκτα σιγὴ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς οὐκ ἔνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸ σιωπῇ διασώζεσθαι.

Id est, Dogmatum, & institutionum, quæ in ecclesia servata sunt, alia quidem habemus ex doctrina, quæ literis consignata est; alia verò ex Apostolorum traditione ad eos transmissa in mysterio recepimus. Quæ utraque eandem vim ad pietatem habet: atque his nemo sanè contradixerit, qui vel exigua legum ecclesiasticarum peritia sit præditus. Nam si aggrediamur ea, quæ non scripto, sed tantum consuetudine constant, repudiare imprudentes Evangelio, & quidem in præcipuis ipsius partibus officiemus: vel potiùs ipsamet instituta ad inane quoddam nomen redigemus. Exempli causa (ut quod primum, maximeque commune est,

a *In Synonymis cap. 16. quod malis justionibus non sit obtemperandum. Ivo p. 4. cap. 307. Pann. l. 2. cap. 165. Sententia elicitur ex epist. cujus initium. Proposueramus.* b *Ivo p. 4. cap. 211. Anselm. l. 2. c. 8. Poly. l. 1. c. 17.* c *Hebd. 13. Anselm. l. 3. cap. 42. Polyc. l. 1. tit. 3.* d *tit. 53. l. 2.* e *Ivo p. 4. c. 202. Pann. l. 2. c. 163.* f *Basilius in lib. spiritu sancto, c. 27. Ab Burc. l. 3. c. 27. Ivo p. 4. cap. 69. Pann. l. 2. c. 163.*

2 *al. consummandis accommodantia.* Burc.

primo loco commemorem) eos, qui in Domini noſtri IESV Chriſti nomine ſpem poſuerunt, figura crucis ſignari, ecquis ſcripto docuit: dum oramus, ad orientem ſolem converti, ecquæ nos literæ docuerunt? Verba invocationis, cùm panis Euchariſtiæ, & calix benedictionis offertur, quis ex ſanctis Patribus ſcripta nobis reliquit? Non enim iis contenti ſumus, quorum Apoſtolus, & Evangelium mentionem fecerunt; ſed alia quoque cùm antea, tùm poſt, dicimus, utpote quæ magnum momentum ad ipſum myſterium habeant, doctrina non ſcripta, ſed tradita eruditi. Benedicimus aquam baptiſmatis, & oleum unctionis, atque illum ipſum præterea, qui baptizatur, ex qua ſcriptura? nonne ex occulta, & myſtica traditione? Quid? ipſam olei unctionem, quis ſermo ſcriptus docuit? Quòd homo ter mergendus ſit, unde accepimus? Abrenuntiare Sathanæ, atque Angelis ejus, & reliqua omnia, quæcunque in baptiſmo obſervamus, quæ ſcriptura juſſit? An non hæc ipſa maximè vulgata, ſed ſecreta doctrina, quam quieto, minimeque curioſo ſilentio Patres noſtri cuſtodierunt? probè quidem illi intelligentes, myſteriorum majeſtatem taciturnitate ſervari.

C. VI. ¶ *Laudabilis eſt conſuetudo, quæ nihil fidei contrarium uſurpat.*

Item Pius Papa I. *in decretis, decreto ſeptimo.*

COnſuetudinem [a] laudamus, quæ tamen contra fidem catholicam nihil uſurpare dignoſcitur.

¶ *Verba hujus capitis, quod antea tribuebatur B. Aug. leguntur in editione conciliorum Colonienſi, tribus tomis inter decreta Pii I. decreto ſeptimo, & in epiſtola ejusdem Pii ex codice ſexdecim librorum, lib. 3. c. 19. quam etiam citant Burchardus, Ivo, & auctor Pannormiæ; cujus tamen epiſtolæ omnia fere verba habentur 1. lib. regeſti B. Gregorii (qui citatur in Polycarpo) epiſt. 75. & ea, quæ ad hoc caput pertinent, referuntur infra diſt. 12. cap. nos conſuetudinem.*

C. VII. ¶ *Ubi auctoritas deficit, mos populi, & majorum inſtituta pro lege ſervantur.*

Item B. Auguſtinus *ad Caſulanum, epiſt. 86.*

IN his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit divina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta majorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut 1. prævaricatores divinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi ſunt.

1. ¶ Et ſicut] *Hinc uſque ad finem ſunt in epiſtola indicata: ſed a Burchardo etiam, & Ivone, & in Pannormia referuntur.*

C. VIII. ¶ *Auctoritate, & traditione generali, vel ſpeciali, eccleſia regitur.*

Idem *in libro c de fide Chriſtiana.*

CAtholica eccleſia per orbem terrarum diffuſa, tribus modis probatur exiſtere. Quidquid enim in ea tenetur, aut auctoritas eſt ſcripturarum, aut traditio univerſalis, aut certè propria, & particularis inſtitutio. Sed auctoritate tota conſtringitur, univerſali traditione majorum; nihilominus tota: privatis verò conſtitutionibus, & propriis infirmationibus unaquæque pro locorum varietate, prout cuique vitium eſt, ſubſiſtit, & regitur.

C. IX. ¶ *Valet ad fidem, catholica auctoritas eccleſiæ.*

Idem *in libro contra Manichæos.*

PAlam eſt, quòd in re dubia, ad fidem valeat auctoritas eccleſiæ catholicæ, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum uſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur.

¶ *Apud B. Auguſt. lib. 11. contra Fauſtum Manichæum, c. 2. legitur.* Et vides in hac re (de fide exemplarium loquitur) quid eccleſiæ catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipſis, &c. *Hanc verò epiſcoporum ſucceſſionem poſtiſſimum in ſede Petri, & in libro contra epiſtolam Fundamenti, & in epiſt. 165. de ſchiſmate Donatiſtarum meritò certiſſimum putavit eccleſia catholica judicium.*

C. X. ¶ *Ab Apoſtolicis inſtitutis non licet recedere.*

Item Leo Papa *ad epiſcopos per Siciliam conſtitutos, epiſt. 4. c. 6.*

HOc a veſtræ indicimus charitati, ut ab Apoſtolicis inſtitutis nullo ulterius recedatur exceſſu, quia inultum poſthoc eſſe non poterit, ſi quiſquam Apoſtolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

C. XI. *Ab omnibus ſervari debet, quod Romana ſervat eccleſia.*

Item Innocentius I. *ad Decentium epiſcopum Eugubinum, epiſt. 1.*

QVis [b] neſciat aut non advertat, id quod à principe Apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac nunc uſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſervari? nec ſuperinduci, aut introduci aliquid, quod aut [c] auctoritatem nō habeat; aut aliunde accipere videatur exemplum? præſertim cùm ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulasque interjacentes, nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut ejus ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes: aut legant, ſi in iſtis provinciis alius Apoſtolorum inventur, aut legitur docuiſſe. Quòd ſi non legunt, quia nuſquam invenitur, oportet eos hoc ſequi, quod eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non dubium eſt: ne dum peregrinis ſermonibus [d] ſtudent, caput inſtitutionum videantur omittere. [e] Sæpe dilectionem tuam ad urbem veniſſe, ac nobiscum in eccleſia conveniſſe, & quem morem vel in conſiderandis myſteriis, vel in cæteris agendis arcanis teneat, cognoviſſe. 1 Quod ſufficere arbitraremur ad informationem eccleſiæ tuæ, vel reformationem; ſi prædeceſſores tui minus aliquid, aut aliter tenuerint, & ſatis certum haberemus; niſi de aliquibus conſulendos nos eſſe duxiſſet: quibus idcirco reſpondemus: non quòd te aliqua ignorare credamus; ſed ut majori auctoritate tuos inſtituas, vel ſi quæ à Romanæ eccleſiæ inſtitutionibus errant, aut commoneas, aut nobis indicare non differas, ut ſcire valeamus, qui ſint, qui aut novitates inducunt, aut alterius eccleſiæ, quàm Romanæ, exiſtimant conſuetudinem eſſe ſervandam.

1 ¶ Cognoviſſe.] *Locus hic in originali conciliis quatuor tomorum inſerto, ſic habet,* cognoviſſe non dubium eſt. Quod ſufficere ad informationem eccleſiæ tuæ, vel reformationem (ſi prædeceſſores tui minus aliquid, aut aliter tenuerunt) ſatis certum haberem; niſi de aliquibus conſulendos nos eſſe duxiſſes; *Sed ob gloſſam, præcipue in ver. morem, non eſt mutatum.*

DISTINCTIO XII.

Ips. QVod abſque diſcretione juſtitiæ nulli agere licet.

C. I. ¶ *Nulli agere licet ſine diſcretione juſtitiæ contra diſciplinam Romanæ Eccleſiæ.*

a *Bure. l. 3. c. 124. Anſ. l. 4. c. 42. Ivo p. 4. c. 66. Pann. l. 2. ca. 157. Poly. l. 3. tit. 23.* b *Anſ. l. 4. c. 43. Bure. l. 3. cap. 126. Ivo p. 4. cap. 68. Pann. l. 2. c. 158. Poly. l. 3. titul. 23. cap. fid.* c *Hodie inter opera B. Auguſtin. nullum extat hoc titulo. In epiſtola verò ad Januarium, quæ eſt 118. c. 1. & 2. hæc eadem ſententia copioſe expenditur.*

a *Anſ. l. 1. cap. 45. Poly. l. 2. tit. 17. Bure. l. 3. c. 125.* b *Anſ. l. 1. c. 41. Ivo p. 4. cap. 67. Poly. l. 1. tit. 17. & l. 3. tit. 24.* c al. auctoritatem debeat aliunde accipere vel exemplum? d al. aſſertionibus. e al. amittere.

Vide

Unde Calixtus Papa *primus omnibus Episcopis ait in epistola prima ad Benedictum Episcopum.*

NOn *a* decet à capite membra discedere; sed juxta sacræ scripturæ testimonium omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quòd Apostolica ecclesia mater est omnium ecclesiarum, à cujus vos regulis nullatenus convenit deviare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatem patris; sic & vos voluntatem vestræ impleatis matris, quæ est ecclesia: cujus caput, ut prædictum est, Romana existit ecclesia. Quidquid ergo sine discretione justitiæ contra hujus disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

C. II. ¶ *Apostolicis præceptis nullus superbè resistat.*

Item Gregorius I Papa *quartus.*

1 ¶ Gregorius.] *Integrum hoc caput invenitur in epistola Gregorii quarti universis episcopis per Galliam, Germaniam, Europam, & universas provincias constituris: quæ est in indice supra cœtus Bibliothecæ monasterii Dominicanorum. Initium verò est etiam in epistola Anastasii II. ad Anastasium Augustum, c. 6.*

PRæceptis *b* Apostolicis non dura superbia resistatur; sed per obedientiam, quæ à sancta Romana ecclesia, *c* & Apostolica auctoritate jussa sunt, salutiferè impleantur; si ejusdem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ est caput vestrum, communionem habere desideratis, *& post multa.*

¶ Non novum aliquid præsenti jussione præcipimus; sed illa, quæ olim videntur indulta, firmamus: cùm nulli dubium sit, quòd non solùm Pontificalis causatio, *d* sed omnis sanctæ 2 religionis relatio ad sedem Apostolicam, quasi ad caput ecclesiarum, debeat referri, & inde normam sumere, unde sumpsit exordium, ne caput institutionis videatur omittere. Cujus auctoritatis sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab Apostolicæ petræ, super quam Christus universalem fundavit ecclesiam, soliditate divelli. Si quis hæc *e* Apostolicæ sedis præcepta non observaverit, percepti honoris esse hostis non dubitetur.

2 ¶ Sanctæ religionis.] *Sic emendatum est ex ipsa epistola, & aliquot manuscripti Gratiani codicibus; indultis his vocibus, sipei* Romanæ ecclesiæ.

C. III. ¶ *Non est resistendum consuetudini, cui canonica non obstat auctoritas.*

Item Leo IX. *Michaeli episcopo Constantinopolitano, epist. 1. c. 29. & Nicolaus 1. epist. ad Photium.*

SCit *f* sancta Romana ecclesia, quòd nihil obsunt salùti credentium diversæ pro loco, & tempore consuetudines; si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua eis obviare debeamus: unde nil judicamus eis debere, vel posse resistere. *g* ¶ *Caput hoc confictum est ex duobus longè diversis locis. Nam usque ad ver. si illis, sumptum est ex prima epistola, seu libello Leonis IX. adversus audaces præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani episcoporum, cap. 29. ubi loquens de Romana Ecclesia, ait:* Scit namque, quia nihil obsunt salùti credentium diversæ pro loco & tempore consuetudines; quando una fides per dilectionem operans bona, quæ potest, uni Deo commendat omnes: *& hæc ferè ab Ivone, & in Panormia referuntur. Altera verò pars accepta est ex epistola secunda Nicolai ad Photium, quæ incipit,* Postquam Beato Petro. *Ibi enim habentur hæc:* De consuetudinibus, quas nobis opponere visi estis, scribentes per diversas ecclesias diversas esse consuetudines: si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua obviare debeamus; nihil judicamus, vel eis resistimus.

C. IV. ¶ *Consuetudines, quæ fidei non officiunt, ut à majoribus traditæ sunt, observentur.*

Item Hieronymus *ad Lucinium epist. 28.*

ILlud breviter te admonendum peto, traditiones ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita observandas, ut à majoribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti.

C. V. ¶ *Traditiones à Patribus institutæ, non sunt infringendæ.*

Item Nicolaus *Hincmaro archiepiscopo.*

RIdiculum *a* est, & satis abominabile dedecus, ut temporibus nostris vel falsò insimulari sanctam Dei ecclesiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitùs à Patribus suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur.

¶ *Habetur in epistola scripta Hincmaro, & cæteris archiepiscopis, & episcopis in regno Caroli ecclesias regentibus; quæ extat in codice jam memorato Bibliothecæ Dominicanorum, & ex ea caput hoc locupletatum est. Nam antea brevius erat, ut etiam apud Ivonem, & in Panormia.*

C. VI. ¶ *Diuturni mores pro lege sunt habendi.*

Item Iustinianus *Institutionum lib. 1. tit. 2.*

DIuturni *b* mores consensu utentium approbati, legem imitantur.

C. VII. ¶ *Quidquid contra longam consuetudinem fit, revocari oportet.*

Item Cod. lib. 8. tit. quæ sit longa consuetudo, l. 1.

COnsuetudo *c* præcedens, & ratio, quæ consuetudinem suasit, tenenda est. Et quidquid 1 contra longam consuetudinem fiet, ad sollicitudinem suam revocabit præses provinciæ.

1 ¶ Quidquid.] *In originali est, & ne quid contra longam consuetudinem fiat, sed quoniam rubrica videtur magis convenire lectioni Gratiani, quæ est etiam apud Ivonem & in Panormia, non est mutatum.*

C. VIII. ¶ *Immota permaneat consuetudo, quæ contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur.*

Item Gregorius *universis episcopis Numidiæ, lib. 1. epist. 75.*

NOs *d* consuetudinem, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus; sive de primatibus constituendis, sive de cæteris capitulis: exceptis iis, qui ex Donatistis ad episcopatum perveniunt: quos provehi ad primatus dignitatem (etiam cùm ordo clericorum 1 eos ad locum eundem deferat) modis omnibus prohibemus. Sufficiat autem illis commissæ sibi plebis *e* curam gerere, non autem etiam illos antistites, quos catholica fides in ecclesiæ sinu & edocuit, & genuit, ad obtinendum culmen primatus anteire.

1 ¶ Ordo clericorum.] *Sic etiam legitur in aliquot vetustis Gratiani, & in aliquibus B. Gregorii codicibus: sed auctor glossæ non videtur habuisse verbum* clericorum: *quemadmodum neque Ivo, neque pleraque Gratiani manuscripta exemplaria, neque aliquæ etiam B. Gregorii operum editiones.*

---

a *Anfel. l. 2. 12. Polye. l. 1. c. 17.* b *Anfel. l. 1. c. 20. Polye. l. 1. tit. 17.* c *abeſt ab orig. & aliquot vetuſtis Gratiani exemplaribus.* d *al. accuſatio.* e *al. hoc præcepto ſedis Apoſtolicæ præcepta.] orig.* f *Ivo p. 4. cap. 223. & p. 5. c. 44. Panorm. l. 2. c. 155.* g *al. neſciſſi.*

a *Ivo p. 4. cap. 212. Panorm. lib. 2. cap. 156.* b *Ivo p. 4. cap. 194. Panorm. lib. 2. cap. 160.* c *Ivo p. 4. c. 201. Panorm. lib. 2. cap. 162.* d *Supra diſt. 11. conſuetudinem.* e *tantummodo.] orig.*

C. IX. ¶ *Non negantur, quæ consuetudinis sunt.*

Item Gregorius *ad Maximum Salonitanum episcopum lib.7.reg.epist.81.*

QVemadmodum illicita perpetrari non patimur; sic quæ sunt consuetudinis, non negamus.

C. X. ¶ *Non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendat.*

Item Gregorius *ad Augustinum Anglorum episcopum, resp.3.*

NOvit *a* fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Gallicorum, *b* sive in qualibet ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas; & in Anglorum ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipua, quæ de multis ecclesiis colligere poteris, *c* infundas. Non enim pro locis res, sed pro rebus *d* loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis: quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige: & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.

C. XI. ¶ *Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum.*

ILla autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in ecclesia salubertima auctoritas, commendata, atque statuta retineri. sicuti quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cœlum, & adventus de cœlo spiritus sancti, anniversaria solennitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit, quod servetur ab universa, quacunque se diffundit, ecclesia. ¶ Alia *e* verò, quæ per loca terrarum, regionesque variantur, sicuti est, quod alii jejunant sabbato, alii verò non, alii quotidie communicant corpori, & sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur; alibi sabbato tantùm, & dominico, alibi tantùm dominico, & si quid aliud hujusmodi animadverti potest; totum hoc genus rerum liberas habet observationes. Nec disciplina ulla est in his melior gravi, prudentique Christiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam, ad quamcunque fortè devenerit. Quod *d* enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, *f* indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos vivitur, societate servandum est. Mater mea 1 Mediolanum me consecuta, invenit ecclesiam sabbato non jejunantem: cœperat fluctuare quid ageret. Tunc ego consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. At ille ait, cùm Romam venio, jejunio sabbato: cùm Mediolani sum, non jejunio. Sic etiam tu, ad quam fortè ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc, cùm matri renunciassem, libenter amplexa est.

1 ¶ Mater mea] *In hoc capite, quemadmodum & in sequenti, multa sunt emendata ex B. Aug. ac nonnulla etiam addita. Ab hoc tamen loco usq; in finem, quoniam verba B. Augustini aptè erant in epitomen redacta, nihil additum est.*

2 ps. *Hoc autem de consuetudine illa intelligendum est, quæ vel universalis ecclesiæ usu, vel temporis prolixitate roboratur. Cæterum si pro varietate temporum, vel animorum, vel locorum variæ consuetudines introducantur, inventa opportunitate, resecandæ sunt potius quam observandæ.*

C. XII. ¶ *Resecanda sunt quæ neq; auctoritate, neque moribus universitatis comprobantur.*

Unde Augustinus *scribit ad inquisitiones Ianuarii epist.119.c.19.*

OMnia *a* talia, quæ neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in conciliis episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universalis *b* ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omninò nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint; ipsam tamen religionem, quam paucissimis, & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus *c* premunt, ut tolerabilior sit conditio ludæorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverint; legalibus tamen sacramentis, *d* non humanis præsumptionibus subjiciuntur.

C. XIII. ¶ *Omnes provinciæ e eundem in psallendo modum teneant, quem metropolitanam sedem f habere cognoverint.*

Item ex Concilio Toletano 11. *c.3.*

3. DE iis, qui contra Apostoli *g* voluntatem circumferuntur omni vento doctrinæ, placuit huic sancto concilio, ut metropolitanæ sedis auctoritate coacti, uniuscujusque provinciæ 1 cives, rectoresque ecclesiarum unum, eundemque in psallendo teneant modum, quem in metropolitana sede *h* cognoverint institutum; nec aliqua diversitate cujusque ordinis, vel officii à metropolitana se patiantur sede disjungi. Sic enim justum est, ut inde unusquisque sumat regulas magisterii, unde honoris consecrationem accipit, ut juxta majorum decreta, sedes, quæ unicuique sacerdotalis dignitatis est mater, sit ecclesiasticæ magistra rationis. Abbatibus sanè, inductis officiis, quæ juxta voluntatem sui episcopi regulariter illis implenda sunt, cætera officia publica, id est, vesperas, matutinum, sive missam aliter, quam in principali ecclesia, celebrare non liceat. ¶ Quisquis autem horum decretorum violator extiterit, sex mensibus communione privatus apud metropolitanum sub pœnitentiæ censura permaneat corrigendus, quatenus apud illum & præteritæ transgressionis culpam lachrymis diluat, & necessariam officiorum doctrinam studiosè addiscat. ¶ Sub ista ergo regula disciplinæ, non solùm metropolitanus totius suæ provinciæ pontifices vel sacerdotes adstringat, sed etiam cæteri episcopi subjectos sibi ecclesiarum rectores obtemperare his institutionibus cogant.

1 ¶ Provinciæ cives] *In codice Lucensi pervetusto bibliothecæ Regis catholici, & in conciliis impressis, in margine legitur*, provinciæ pontifices: *quæ dictio in fine hujus capitis repetita, ostendit hanc esse veram lectionem. Verum in omnibus conciliorum editionibus in textu, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, cives.

C. XIV. ¶ *Ordo servetur in matutinis, & vespertinis officiis unus & idem.*

Item ex Concilio Bracarensi 1. *cap.19.*

PLacuit *i* omnibus communi consensu, ut unus atque idem psallendi ordo in matutinis, vel vespertinis officiis teneatur & non diversæ, ac privatæ, neque 1 mo-

a *Ivo p.2.c.80.* b *Gallicanorum*] *orig. Galliceana.*] *Ivo.* c *potuisti.*] *orig.* d *bonis rebus.*] *orig.* e *ibid. cap.2.* f *Fere Idem epist.119. c.18.* g *al.esse convincitur.*

a *Ivo p.4.cap.206.Pann.l.2.c.168.* b *al. universa*] *orig. Ivo, Pann.* c *al.adeo servilibus operibus.* d *sarcinis.*] *orig. Ivo, Pann.* e *al.provinciales.* f *al. ecclesiam.* g *Eph.4.* h *al. ecclesia.* i *Sententia habetur etiam in Toletano 4.c.2.*

nasteriorum

nasteriorum consuetudines cum Ecclesiastica regula sint permistæ.

1 ¶ Neque monasteriorum] *In concilio ipso postremo Cabonensi excuso, abest vox,* neque. *In cæteris autem editionibus sic legitur,* privatæ monasteriorum consuetudines contra ecclesiasticas regulas sint permistæ.

DISTINCTIO XIII.

1. pars. *Item adversus naturale jus nulla dispensatio admittitur, nisi forte duo mala ita urgeant, ut alterum eorum necesse sit eligi.*

C. I. ¶ *Minus malum de duobus eligendum est.*

Unde in Concilio Toletano. *8. c. 2. legitur.*

DVo *a* mala licet sint omnino cautissimè præcavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum perpetrare *b* compulerit, id debemus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare. *c* ¶ Quid autem ex his levius, quidve sit gravius, puræ *d* rationis acumine investigemus. Etenim dum pejerare compellimus, creatorem quidem offendimus; sed nos tantummodo maculamus. Cùm verò noxia promissa complemus, & Dei jussa superbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipsos crudeliori gladio trucidamus. Illic *e* enim duplici culparum telo perimimur, *f* hic *g* tripliciter jugulamur.

¶ *In ipso concilii capite multa antecedunt, & sequuntur, quæ perligenda sunt.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *in moralibus, in c. 40. Iob, l. 32. c. 18. 19. & 20.*

NErvi testiculorum Leviathan *h* perplexi sunt; quia suggestionum *i* illius argumenta implicatis inventis *k* illigantur, ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse fugere peccatum appetant, hoc sine aliquo peccati laqueo non evadant, & culpam faciant, dum vitant, ac nequaquam se ab una valeant solvere, nisi in alia consentiant se ligari. ¶ Quod meliùs ostendimus, si qua ex conversatione hominum illigationis hujus exempla proferamus *l. & nonnullis in interjectu.* ¶ Ecce quidam, dum mundi hujus amicitias appetit, cuilibet alteri similem sibi vitam ducenti, quòd secreta illius omni silentio contegat, se jurejurando constringit. Sed is, cui juratum est, adulterium perpetrare cognoscitur, ita ut etiam maritum adulteræ occidere conetur. Is autem, qui jusjurandum præbuit, ad mentem revertitur, & diversis hinc inde cogitationibus impugnatur, atque hoc silere formidat, ne silentio *m* adulterii simul & homicidii particeps fiat, & prodere trepidat, ne reatu se perjurii obstringat. Perplexis ergo testiculorum nervis ligatus est; quia in quamlibet partem declinet, metuit ne à transgressionis contagione liber non sit. ¶ Alius cuncta, quæ mundi sunt, deserens, atque per omnia frangere proprias voluntates quærens, alieno se subdere regimini appetit: sed eum, qui sibi apud Deum præesse debeat, minus cauta inquisitione discernit: cui fortasse is, qui sine judicio legitur, cùm præesse jam cœperit, agere *o* quæ Dei sunt, prohibet; quæ mundi sunt, jubet. Pensans itaque subditus, vel quæ sit culpa inobedientiæ, vel quod contagium secularis vitæ, & obedire trepidat, & non obedire formidat; ne aut obediens, Deum in suis præceptis, desecrat, aut rursus non obediens, Deum in electo priore contemnat, *& infrà.* ¶ Alius pensare pondus honoris ecclesiasticii negligens, ad locum regiminis præmiis ascendit. Sed quia omne quod hic eminet, plus mœroribus afficitur, quàm honoribus gaudet, dum cor tribulationibus premitur, ad memoriam culpa revocatur, doletque se ad laborem cum culpa perveniisse, & quàm sit iniquum quod admiserit, ex ipsa fractus *a* difficultate cognoscit, Reum igitur se cum impensis præmiis agnoscens, vult adeptæ sublimitatis locum deserere, sed timet, ne gravius delictum sit suscepti gregis custodiam reliquisse, vult suscepti gregis curam gerere, sed formidat, ne deterior culpa sit, regimina pastoralis gratiæ *b* empta possidere. Per honoris ergo ambitum, ligatum culpa hinc inde se conspicit. Esse quippe sine reatu criminis neutrum videt, si aut susceptus semel grex relinquatur, aut rursum sacra actio sæculariter empta teneatur. Vndique metuit, & suspectus latus omne pertimescit, ne aut stans in empto regimine non digne, lugeat, quod non etiam deserens 1 emendat, aut certè regimen deserens, dum aliud flere nititur, rursus aliud de ipsa gregis destitutione committat, *& infrà.*

2. pars. ¶ Est tamen quod ad destruendas Beemoth *c* versutias subtiliter *d* fiat, ut dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur: quia & qui murorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur. Hinc Paulus *e*, cùm quosdam in ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, ut majora declinarent, dicens: [*Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat.*] Et quia tunc solùm conjuges in admistione sine culpa sunt, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam, quod concesserat, sine culpa (quamvis minima) non esse monstraret, illico adjunxit [*Hoc f autem dico secundùm indulgentiam, non secundum imperium.*] Non enim est sine vitio: quod ignoscitur, non præcipitur. Peccatum profectò vidit, quod posse indulgeri prævidit. Sed cùm in dubiis constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. ¶ Itaque plerunque nervorum Beemoth istius perplexitas solvitur, dum ad virtutes maximas per commissa minora transitur.

1. ¶ Emendat] *Hoc loco in originali videtur constructio verborum perturbata & restituenda ex Gratiano.*

DISTINCTIO XIV.

1. pars. *VErum hoc in una eademq; persona intelligitur. Cæterum an in diversis eadem dispensatio locum habeat, videlicet ut committamus minora, ne alia gravioribus implicentur, meritò quæritur.*

C. I. ¶ *Non sunt à nobis aliqua committenda delicta, ne alia graviora committantur.*

De his ita scribit Augustinus. *lib. Quæst. super Gen. cap. 42.*

QVod *g* ait Sodomitis Loth *h* [*Sunt mihi duæ filiæ, quæ nondum noverunt viros: producam illas ad vos, utimini illis quomodo placuerit vobis: tantùm in viros istos ne faciatis iniquum:*] quoniam prostituere volebat filias suas hac compensatione, ut viri hospites ejus nihil à Sodomitis tale paterentur, utrum admittenda sit compensatio flagitiorum, vel quorumcunque peccatorum, ut nos faciamus mali aliquid, ne alius gravius malum faciat, an potius perturbationi Loth, non consilio tribuendum sit, quia hoc dixerit, meritò quæritur. Et nimirum periculosissimè

---

a *Ivo p. 12. c. 16. Pann. l. 8. c. 319.* b *al. tentare.*] *al. temperare,* c *obligare.*] *orig. Ivo, Pann. & Gra.* d *al. pue.*] *al. pio.*] *al. pietatis acumine.* e *al. illinc.*] *Gra.* f *percutimur.*] *orig.* g *al. hinc.*] *Ita.* h *Iob. 40. al. per suggestionem* k *al. inventionibus.*] *orig. in Ibid. c. 19.* n *al. silendo.* o *agi.*] *orig.*

a *fructus*] *orig.* b *al. gregis.* c *Ibid. cap. 20.* d *utiliter*] *orig. ut infra.* e *1. Cor. 7.* f *Ibid. 6.* g *Ivo p. 9. cap. 119.* h *Gen. 19.*

admittitur hæc compensatio. Si autem perturbationi humanæ tribuitur, & menti tanto malo permotæ, nullo modo imitanda est.

2. ps. *Consuetudinis autem, vel constitutionis rigor nonnunquam relaxatur.*

C. II. ¶ *Quæ constitutiones valeant temperari, vel qua non.*

Unde Leo Papa *ait ad Rusticum Narbonensem episcop. epist. 90. ante cap. 1.*

SIcut *a* quædam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli, ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum oporteat temperari: illa consideratione *b* semper servata, ut in iis, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum inveniatur adversum.

DISTINCTIO. XV.

1. ps. *QVoniam de jure naturali, & constitutione, vel consuetudine hactenus disseruimus, differentiam, qua invicem discernuntur, assignantes, nunc ad ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum originem, & auctoritatem, prout ex libris sanctorum Patrum colligere possumus, breviter assignantes.*

C. I. ¶ *Qua tempore cœperint canones generalium conciliorum.*

CAnones *c* generalium conciliorum (ut Isidorus ait lib. 7. etymol. c. 16.) à temporibus Constantini cœperunt. In præcedentibus namque annis persecutione fervente, docendarum plebium minimè dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas hæreses scissa est: quia non erat licentia episcopis in unum conveniendi, nisi tempore supradicti Imperatoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis liberè congregari. Sub hoc etiam sancti patres in concilio Nicæno de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem Evangelicam & Apostolicam, secundum post Apostolos symbolum tradiderunt. ¶ Inter cætera autem concilia, quatuor esse scimus venerabiles synodos, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quasi quatuor Evangelia, vel totidem paradisi flumina. ¶ Harum prima Nicæna synodus cccxviii. episcoporum Constantino Augusto imperante peracta est: in qua Arianæ perfidiæ condemnata blasphemia, quam de inæqualitate sanctæ Trinitatis idem Arius asserebat, consubstantialem Deo patri Deum filium, eadem sancta synodus per symbolum definivit. ¶ Secunda synodus cl. Patrum sub Theodosio seniore Constantinopoli congregata est, quæ Macedonium, Spiritum sanctum Deum esse negantem, condemnans, consubstantialem patri & filio Spiritum sanctum demonstravit, dans symboli formam, quam tota Græcorum, & Latinorum confessio in ecclesiis prædicat. ¶ Tertia synodus Ephesina prima cc. episcoporum sub juniore Theodosio Augusto edita est, quæ Nestorium, duas personas in Christo asserentem, justo anathemate condemnavit, ostendens manere 1 in duabus naturis unam Domini nostri IESV Christi personam. ¶ Quarta synodus Chalcedonensis dcxxx. sacerdotum sub Martiano principe habita est, in qua Eutychem Constantinopolitanum abbatem, verbi Dei & carnis unam naturam pronunciantem, & ejus defensorem Dioscorum, quondam Alexandrinum episcopum, & ipsum rursus Nestorium cum reliquis hæreticis una Patrum sententia damnavit, prædicans eadem synodus Christum Dominum de Virgine sic natum, ut in eo substantiam divinæ, & humanæ confiteamur naturæ. ¶ Hæ sunt quatuor synodi principales, fidei doctrinam plenissimè prædicantes. Sed & si qua sunt concilia, quæ sancti patres spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor authoritatem, omni manent stabilita vigore: quorum gesta in hoc opere constita continentur. ¶ Synodus autem ex græco interpretatur comitatus, vel cœtus. Concilii 2. verò nomen tractum est ex more Romano. Tempore enim in quo causæ agebantur, conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant. Vnde concilium à communi intentione dictum quasi consilium; consilium, quasi considium, d. in l. literam transeunte, vel concilium dictum est à communi intentione: eò quòd in unum dirigant omnem mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt: unde qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non consentiunt in unum. Cœtus verò conventus est, vel congregatio, à coëundo, id est, à conveniendo in unum. Hinc etiam conventus est nuncupatus, eò quòd ibi homines conveniunt in unum: sicut à conventu cœtus dicitur, sic & concilium à societate multorum in unum.

¶ *Caput hoc habetur etiam in conciliorum collectione Isidori ante ipsius præfationem, non autem in codice bibliothecæ Deminicanæ: in qua tamen usque ad versiculum*, Inter cætera, *ponitur etiam (quemadmodum & in alio) ante initium concilii Nicæni.*

2 ¶ Manere] *In plerisque antiquis Gratiani exemplaribus, & Isidori codice impresso, legitur, ut est emendatum. Sed in aliquorundem manuscriptis, & impressu Gratiani legitur*, manere in Christo duas naturas, & unam Domini nostri Iesu Christi personam.

2 ¶ Concilii verò] *Apud Isidorum in lib. Ethymol. locus hic mendose legitur. Verum in præfatione ejusdem Isidori editionis Parisiensis conciliorum præpositæ, quæ cum aliquot codicibus collata est, sic legitur.* Concilii verò nomen tractum ex communi intentione, eò quod in unum dirigant omnes mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt: unde & qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non sentiunt unum. Cœtus verò conventus est, vel congregatio, à coëundo, id est, conveniendo in unum: unde & conventus nuncupatus, quòd ibi homines conveniant. Sicut conventus, cœtus, vel concilium à societate dicitur multorum in unum. *In Gratiani codicibus sunt multæ varietates, ex quibus ea, lectio retenta est, quæ visa est melior, quamvis adhuc aliquid fortasse desideretur.*

C. II. ¶ *De auctoritate quatuor conciliorum.*

De quatuor verò a *conciliis scribit* B. Gregorius, *ita dicens. lib. 1. Regesti, Epist. 24.*

SIcut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere, & venerari me fateor; Nicænum scilicet, in quo perversum Arii dogma destruitur; Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur; Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur; Chalcedonense verò, in quo Eutychis, Dioscorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione custodio: quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, & cujuslibet 1 vitæ, atque actionis norma consistit. ¶ Quintum quoque concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur, in quo Theodorus personam mediatoris, Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur, & in quo scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata refutantur. Cunctas verò, quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur amplec-

a *Pann. in prologo. c. 11. Ordo verborum non restitutus ob gl.*
b, *conditione*] *orig.* c. *Pann. l. 2. c. 104.*

2. *al. quoque.* stor.

ctor: quia, dum universali sunt consensu constituta, se, & non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere, quos *a* religant, aut *b* ligare, quos solvunt.

1 ¶ Cujus libet] *Apud B. Gregorium legitur:* Et cujuslibet vitæ, atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet. Quintum, &c. *& in sequentibus significantur tria illa capitula, quorum occasione nonnulli quintam synodum non recipiebant.*

Quæ c concilia sancta Romana ecclesia suscipiat.

C. III. ¶ *De iisdem etiam* Gelasius *in concilio habito Romæ cum 70. episcopis scribit, dicens.*

Sancta *d* Romana ecclesia post illas veteris testamenti & novi scripturas, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet: Sanctam synodum Nicænam ccxviii. patrum, mediante Constantino Maximo Augusto, in qua Arius hæreticus condemnatus est: Sanctam synodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit: Sanctam synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est consensu beatissimi Papæ Cælestini, mediante Cyrillo Alexandrinæ sedis antistite, & Arcadio episcopo ab Italia destinato: Sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Martiano Augusto, & Anatolio Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana, & Eutychiana hæreses simul cum Dioscoro, ejusque complicibus damnatæ sunt: sed & si qua sunt concilia à sanctis patribus hactenus instituta, post *e* istorum quatuor auctoritatem & custodienda, & recipienda decernimus, & mandamus. 1 ¶ Iam nunc subjiciendum est de opusculis sanctorum patrum, quæ in ecclesia catholica recipiuntur. ¶ Opuscula beati Cypriani martyris, & Carthaginensis episcopi. ¶ Item opuscula beati Athanasii Alexandrini episcopi. ¶ Item opuscula beati Gregorii Nazianzeni episcopi. ¶ Item opuscula beati Basilii Cappadociæ episcopi. ¶ Item opuscula beati Ioannis Constantinopolitani episcopi. ¶ Item opuscula Theophili Alexandrini episcopi. ¶ Item opuscula beati Hilarii Pictaviensis episcopi. ¶ Item opuscula B. Ambrosii Mediolanensis episcopi. ¶ Item opuscula B. Augustini Hipponensis episcopi. ¶ Item opuscula B. Hieronymi presbyteri. ¶ Item *f* opuscula beati Prosperi viri religiosissimi. ¶ Item epistolam beati Leonis Papæ ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinatam: cujus textum quisquam si usque ad unum jota disputaverit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. ¶ Item opuscula, atque tractatus omnium patrum orthodoxorum; qui in nullo à sanctæ Romanæ ecclesiæ consortio deviaverunt, nec ab ejus fideli *g* prædicatione sejuncti sunt, sed communionis ipsius, gratia Dei, usque ad ultimum diem vitæ suæ participes fuerunt; legenda decernimus. ¶ Item decretales epistolæ, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Romana, pro diversorum Patrum consultatione, dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt. ¶ Item gesta 2 sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ira *h* esse catholicorum dubitet, & majora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei, & adjutorio universa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia & eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus, aut idiotis *a* superflua aut minus apta, quàm rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cujusdam Quirici, *b* & Iulitæ: sicut Gregorii, aliorumque hujusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ. Propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes martyres, & eorum gloriosos agones, qui Deo magis, quàm hominibus noti sunt, omni devotione veneramur. ¶ Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus. ¶ Item Actus beati Sylvestri, Apostolicæ sedis præsulis, licet ejus, qui conscripsit nomen ignoremus, à multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, & pro antiquo usu multæ hoc imitantur ecclesiæ. ¶ Item scripta de inventione S. Crucis Dominicæ, & alia scripta de inventione capitis beati Ioan. Baptistæ, novellæ quidem *c* revelationes sunt, & nonnulli eas catholici legunt: Sed cùm hæc ad catholicorum manus pervenerint, beati Pauli *d* Apostoli sententia præcedat, [*Omnia probate, quod bonum est, tenete.*] ¶ Item Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiasticis operis edidit libros: nonnullas etiam scripturas interpretatus est: sed quoniam beatus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrii libertate notavit, illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus *e*: & non solùm de Ruffino, sed etiam de universis *e*, quos vir sæpius memoratus zelo Dei, & fidei religione *f* reprehendit. ¶ Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus: reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda. ¶ Item Chronicon *g* Eusebii Cæsariensis, atque ejusdem historiæ ecclesiasticæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro reperit, & postea in laudibus, atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit librum: propter rerum tamen notitiam singularem, quæ ad institutionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos. ¶ Item Orosium virum eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessariam adversus Paganorum calumnias ordinavit historiam, miraque brevitate contexuit. ¶ Item venerabilis viri Sedulii paschale opus, quod heroïcis descripsit versibus, insigni laude proferimus. *h* Item Iuvenci 3. nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur.

¶ Cæterum, quæ ab hæreticis, sive schismaticis conscripta, vel prædicata sunt, nullatenus recipit Catholica, & Apostolica ecclesia Romana. ¶ E quibus 1 pauca, quæ ad memoriam venerunt, & à catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda. In primis Ariminensem synodum à Constantino Cæsare, Constantini filio congregatam, mediante Tauro præfecto, ex tunc & nunc, & usque in æternum confitemur esse damnatam. Item itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis, lib. 8. *k* apocryphum:

Actus nomine Andreæ Apostoli, apocryphi.
Actus nomine Philippi Apostoli, apocryphi.
Actus nomine Petri Apostoli, apocryphi.
Actus nomine Thomæ Apostoli, apocryphi. Evangelium nomine Thaddæi, apocryphum. Evangelium nomine Thomæ Apostoli, quo utuntur Manichæi, apocryphum. Evangelium nomine Barnabæ, apocryphum. Evangelium nomine Bartholomæi Apostoli, apocryphum. Evangelium nomine Andreæ Apostoli, apocryphum.

a *al.* ligant. b *al.* religare. c *al.* Quas scripturas. d Burch. l. 3. cap. Ivo par. 4. cap. 64. Pannor. l. 2. cap. 92. Polyc. lib. 1. tit. 20. e *al.* præter. f Ansel. l. 6. cap. 193. g *fide, vel prælatione.*] *orig. & Burch. Nicolaus in epistola impressa ad episcopos Galliæ, cujus titulus.* [*Quamvis.*] h *al.* ista.

a *al.* dictus.] b *al.* Cyrici. c *quædam relationes.*] *orig.* d 1. Thessal. 5. e *al.* diversis] *orig.* f *al.* religiose. g *al.* Chronica.] *orig.* h *al.* præsertim.] *orig.* i Burch. l. 3. cap. 221. Ivo part. 4. cap. 65. Pannorm. lib. 2. cap. 123. k *decem.*] *orig.*

Evangelia, quæ fallavit Lucianus, apocrypha. Evangelia quæ fallavit Hyrcius *a*, apocrypha. Liber de infantia Salvatoris, apocryphus. Liber de nativitate Salvatoris, & de sancta 4 Maria, & de obstetrice Salvatoris, apocryphus. Liber qui appellatur Pastoris, apocryphus. Libri omnes, quos fecit Lenticius *b* discipulus diaboli, apocryphi. Liber, qui appellatur, fundamentum, apocryphus. Liber, qui appellatur, thesaurus, apocryphus. Liber, qui appellatur, de filiabus Adæ, vel *c* Geneseos, apocryphus. Centimetrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus, apocryphum. Liber, qui appellatur, Actus Teclæ, & Pauli Apostoli, apocryphus. Liber, qui appellatur, Nepotis, apocryphus. Liber proverbiorum, qui ab hæreticis conscriptus, & sancti Xisti *d* nomine signatus est, apocryphus. Revelatio, quæ appellatur Pauli Apostoli, apocrypha. Revelatio, quæ appellatur Thomæ Apostoli, apocrypha. Revelatio quæ appellatur Stephani, apocrypha. Liber, qui appellatur transitus *e* sanctæ Mariæ, apocryphus. Liber, qui appellatur pœnitentia Adæ, apocryphus. Liber Ogiæ nomine gigantis, qui ab hæreticis cum draccone post diluvium pugnasse perhibetur, apocryphus. Liber, qui appellatur testamentum Iacob *f*, apocryphus. Liber qui appellatur pœnitentia Origenis, apocryphus. Liber qui appellatur pœnitentia sancti Cypriani, apocryphus. Liber, qui appellatur pœnitentia Iamnis, & Mambræ, apocryphus. Liber, qui appellatur, sortes Apostolorum, apocryphus. Liber Lusanæ *g*, apocryphus. Liber canonum Apostolorum apocryphus. Liber Physiologos, qui ab hæreticis conscriptus est, & B. Ambrosii nomine præsignatus, apocryphus. Historia Eusebii Pamphili, apocrypha. Opuscula Tertulliani *h*, sive Africani, apocrypha. Opuscula Posthumani, & Galli, apocrypha. Opuscula Montani, Priscillæ, & Maximillæ, apocrypha. Opuscula omnia Fausti Manichæi, apocrypha *i*. Opuscula alterius Clementis Alexandrini, apocrypha *k*. Opuscula Victorini Pictavensis *l*, apocrypha. Opuscula Fausti Rhegiensis Galliarum, apocrypha. Opuscula Frumenti *m*, apocrypha. Epistola IESV ad Agbarum regem, apocrypha. Passio Georgii, apocrypha. Passio Cyrici, & Iulitæ, apocrypha. Scriptura quæ appellatur, contradictio Salomonis, apocrypha. Phylacteria omnia, quæ non Angelorum, ut illi confingunt, sed dæmonum magis artibus conscripta sunt, apocrypha. ¶ Hæc, & omnia his similia, quæ Simon magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus, Photinus, & Bonosus, & qui similli errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscœnissimis sequacibus, Apollinaris, Valentinus sive Manichæus, Faustus *n*, Sabellius, Arius, Macedonius, Novatus, Sabbatius, Cœlestius *o*, Donatus, Eusthatius, Iovinianus, Pelagius, Iulianus, & *p* Latinensis, Cœlestinus, Maximinus, Priscianus *q* ab Hispania, Lampedius, Dioscorus, Eutyches, Petrus, & alius Petrus, è quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Acacius Constantinopolitanus, cum consortibus suis, nec non & omnes hæreses *r*, quas ipsi, eorumque discipuli, sive schismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minimè retinentur, non solùm repudiata, verùm etiam ab omni Romana, & Apostolica ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus, auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata. ¶ Cæterùm. 5, qui libri in ecclesiasticis officiis per anni circulum à nonnullis legantur (quòd ritum illum Apostolica non reprobat, sed sequitur ecclesia) pro fidelium ædificatione adnotandum censuimus. Quidam, quòd in Septuagesima ponunt Pentateuchum 6 usq; in xv. diem ante pascha, xv. die ponunt Hieremiam usque in cœnam Domini. In cœna Domini legunt tres lectiones de lamentatione Hieremiæ *a* [*Quomodo sedet sola civitas, &c.* & tres de tractatu sancti Augustini 7. in Psalm. 14. [*Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris.*] & tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Corinthios: [*Convenientibus* b *vobis in unum.*] Secunda lectio sic incipit, [*Similiter & calicem postquam cœnavit.*] Tertia, [*De spiritualibus autem* c *nolumus vos ignorare fratres.*] In Parasceve tres lectiones de lamentatione Hieremiæ, & tres de tractatu sancti Augustini in Psalmum 63. [*Exaudi Deus orationem meam, cùm deprecor.*] & tres de Apostolo; ubi ait in epistola ad Hebræos *d*, [*Festinemus ingredi in illam requiem, &c.*] Secunda lectio, [*Omnis namque pontifex.* e] Tertia, [*De quo grandis nobis sermo.*] In sabbato sancto tres lectiones de lamentatione Hieremiæ Prophetæ, tres de tractatu sancti Augustini in eundem Psalmum 63. [*Exaudi Deus orationem meam, cùm deprecor.*] & tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebræos, [*Christus* f *assistens pontifex futurorum bonorum.*] Secunda lectio, [*Ubi enim testamentum est.*] Tertia [*Umbra enim* g *habens lex futurorum bonorum.*] In Pascha Domini homilias ad ipsum diem pertinentes, infra hebdomadam homilias. In octavis 8 *h* Paschæ ponunt actus Apostolorum, & epistolas canonicas, & Apocalypsim usque in octavas *i* Pentecostes. In octavis Pentecostes ponunt libros Regum, & Paralipomenon usque in Calendas Augusti. In Dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Calendas Septembris. In Dominica prima Septembris ponunt Iob, Tobiam *k*, Hester, Esdram usque in Calendas Octobris. In Dominica prima mensis Octobris ponunt librum *l* Machabæorum usque in Calendas Novembris. In Dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechielem, & Danielem, & minores prophetas usque in Calendas Decembris. In Dominica prima mensis Decembris ponunt Esaiam prophetam usque ad *m* Nativitatem Domini. In Natali *n* Domini legunt primum de Esaia tres lectiones. Prima lectio, [*Primo* o *tempore alleviata est terra Zabulon, &c.*] Secunda, [*Consolamini* p, *consolamini.*] Tertia, [*Consurge* q, *consurge.*] Deinde leguntur sermones, vel homiliæ ad ipsum diem pertinentes. In natali sancti Stephani homilia de ipso die. In natali sancti Ioannis similiter. In natali Innocentium similiter. In natali sancti Sylvestri similiter. In octava natalis Domini homilia de ipso die. Dominica prima post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Esaia. Prima lectio incipit, [*Omnes,* r *sitientes.*] Secunda, [*Surge* s, *illuminare Hierusalem.*] Tertia, [*Gaudens* t *gaudebo in Domino.*] Deinde leguntur sermones, vel homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

a *al. Esitius.*] *al. Hesychius.* b *al. Lentivus.*] *al. Lentius.* c *abest ab orig.* d *al. Sixti.* e *transitus, id est, assumptio.*] *orig.* f *al. Iob.*] *orig.* g *qui appellatur, laus Apostolorum.*] *orig.* h *Tertulliani apocrypha. Opuscula Lactantii, apocrypha. Opuscula Africani, apocrypha.*] *orig.* i *Opuscula Commodiani, apocrypha.*] *orig.* k *Opuscula Tatii, Cypriani, apocrypha. Opuscula Arnobii, apocrypha. Opuscula Tyconii, apocrypha.*] *orig.* l *al. Patabionensis.* m *al. Frumenti cœci.*] *orig.* n *Africanus.*] *orig.* o *al. Calistus.* p *Iulianus Celanensis, Cælestinus, &c.*] *orig.* q *orig.*] *Priscillianus ab Hispania, Nestorius Constantinopolitanus, Maximus, Vnicus, Lampetius.* r *hæretici, eorumq; discipuli.*] *orig. Burch. lib. 3. c. 222. Ivo part. 4. cap. 63. Panorm. lib. 2. cap. 90.*

a *Thren. 1.* b *1. Corinth. 11.* c *1. Corinth. 10.* d *Hebr. 4.* e *Hebr. 5.* f *Hebr. 9.* g *Hebr. 10.* h *al. octava.* i *al. octavam.* k *Iudith, Hester.*] *Ivo* l *libros.*] *Ivo* m *alter in naturalem.* n *alter in vigilia natalis Domini.*] *Burchard. & Ivo, & ordo Romanus.* o *Esa. 9.* p *Esa. 40.* q *Esa. 52.* r *Esa. 55.* s *Esa. 60.* t *Esa. 61.*

1 ¶ Manda-

1 ¶ Mandamus] *Post hoc verbum in Decreto Gelasii sequitur continenter:* Item opuscula beati Cypriani, &c. *Sed Burchardus, & Ivo, & Pannormia ut Gratianus. Ac certè in toto hoc capite tot modis discrepant collectiones ab originali, ut satis certò statui non possit, qua vera & pura sit Gelasii lectio, nec magnopere sit mirandum, si nonnulla sint, quæ difficultatem faciunt. Quamobrem qua auxilio coniecturæ emendari poterant, ea sunt emendata: cæterùm locis partim indicatæ varietates, partim, quoniam omnes indicare infinitum fuisset, labor hic ad libros adeundi accurato lectori est relictus.*

2 ¶ Item gesta] *Hinc usque ad finem capitis omnia absunt à plerisque vetustis Gratiani codicibus: quod etiam Archidiaconus admonuit. Sunt tamen ejusdem Gelasii usque ad versicul.* Cæterùm qui libri, *& apud Burchardum, & Ivonem referuntur proximè post superiora.*

3 ¶ Iuvenci] *Antea legebatur,* Item Vincentii, *restituta est vera lectio ex Gelasio, Burchardo, & Ivone. De quo Iuvenco meminit B. Hieronymus in Catalogo.*

4 ¶ De sancta Maria] *In collectione Isidori legitur,* & de Maria, & de obstetrice. *Apud Burchardum,* & de Maria, vel de Obstetrice Salvatoris.

5 ¶ Cæterum] *Hinc usque ad finem, neque in collectione Isidori, neque in ullo veteri codice Gratiani eorum, qua collata sunt inveniuntur. A verbo tamen,* in Septuagesima ponunt, *referuntur à Burchardo, & Ivone sine auctoris nomine, in Pannormia ex Gelasio cum lxx. episcopis. Fere autem omnia habentur sparsim in libro, qui ordo Romanus nuncupatur.*

6 ¶ Pentateuchum] *Apud Ivonem legitur,* Heptateuchum, *ut ultra quinque libros comprehendat librum Iosue, & Iudicum, qua voce, ac librorum conjunctione Beatus Hieronymus ad Lucinium scribens, utitur. Alii verò Heptateuchum appellant, ut sanctus Gregorius libro 7. in d. 2. epist. 48. & libro 10. epist. 22. & alibi, & Rabanus in præfatione in Hieremiam, & ordo Romanus, cap. de Septuagesima.*

7 ¶ In Psalmum 54.] *sic etiam apud Ivonem. In ordine Romano, cap. de officiis divinis à cœna Domini usque in octavas Pentecostes, & apud Burchardum legitur,* in Psalmum 63. *id est,* Exaudi Deus orationem meam, cùm deprecor. *Itemq; in cap. de ordine in nocte Parasceves,* Tres de tractatu sancti Augustini de Psalmo 63.

8 ¶ In octavis] *Ipsam diem octavam solitam fuisse proferri nomine multitudinis, id est octavas, notabitur infra de consecratione, dist. 3. c.* pronunciandum.

9 ¶ In natali Domini] *Burchardus, & Ivo habent in Vigilia natalis Domini, & ita in ordine Romano, cap. quod inscribitur,* In Christi nomine, incipit ordo catholicorum librorum, qui in ecclesia Romana ponuntur. *Pannormia autem habet ut Gratianus.*

DISTINCTIO XVI.

1 ¶ *Apostolorum verò canones, qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati sunt* 1. quinquaginta.

1 ¶ Translati] *In titulo qui præponitur canonibus Apostolorum in collectione Isidori, & in concilio Stephani Papæ 111. (cujus magnam partem Deusdedit, Cardinalis in sua canonum collectione refert) pro voce,* translati, *habetur,* prolati. *Dionysius exiguus nullam hujus versionis mentionem facit, & aliqui scriptores solent epistolas Clementis hoc modo citare, ex dictis Petri Apostoli per Clementem prolatis. ut auctor Polycarpi, & alii.*

C. I. ¶ *Apostolorum canones Apostolicæ sedi recipiuntur auctoritate.*

Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos, Isidorus *scribit dicens.*

CAnones 1 qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes Apostolica recepit, nec sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonica, atque Apostolica eorum gesta constat esse remota, atq; inter apocrypha deputata.

1 ¶ *Caput hoc est in præfatione Isidori ad collectionem conciliorum, quæ ex bibliotheca ecclesiæ Toletanæ descripta Romam missa est. Nam in illa quæ vulgata Isidori collectioni, de qua initio dictum est; præponitur, contrarium potiùs videtur dici, & refertur infra c.* Placuit. *hac ead. dist. si modo idem est Isidorus.*

C. II. ¶ *Apostolorum canones sunt recipiendi.*

Zepherinus *autem contrà scribit episcopis per Siciliam constitutis, epist. 1.*

SExaginta 1 sententias *a* Apostoli præscripserunt, *b,* cum aliis plurimis episcopis, & servandas censuerunt.

1 ¶ Sexaginta] *Ivo etiam, & auctor Pannormia habent,* Sexaginta. *Itemq; originale in margine. Sed in textu,* Septuaginta. *Polycarpus,* Quinquaginta.

C. III. ¶ *Exceptis quinquaginta capitulis, canones Apostolorum inter apocrypha deputantur.*

Item Leo 1 *Papa nomus contra epistolam Nicetæ abbatis.*

CLementis *c* librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis quinquaginta capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ *d* fidei adjungenda.

1 ¶ Item Leo] *Hoc caput sumptum est ex responsione Humberti legati Leonis noni ad libellum Nicetæ presbyteri, & Monachi contra Latinos editum, quæ Romæ in monasterio sanctæ Mariæ novæ, & in multis bibliothecis extat manuscripta. Meritò autem potuit citari Leo IX. quòd ejus auctoritate & jussione Humbertus legatus sedis Apostolicæ ea scripserit.*

C. IIII. ¶ *Item* VI. synodus, *cap. 2.*

PLacuit *e* huic sanctæ synodo, ut amodo confirmata & rata sint canonum Apostolorum 85. capitula.

Epistola 1 *Isidori in capite canonum.*

Isidorus 2 servus Christi, lectori suo conservo. ¶ Propter eorum auctoritatem cæteris conciliis proponimus canones qui dicuntur Apostolorum, licet à quibusdam apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt, & sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, & inter canonicas posuerunt constitutiones. *Item infrà f* Primò quidem ordo, ut prædictum est, de celebrando concilio insertus habetur, & postmodum canonum Apostolorum, ac primorum Apostolicorum (id est, à sancto Clemente usque ad sanctum Sylvestrum) decretorum, atque diversorum conciliorum breviarium interpolatur, sequens ordinem suum.

1 ¶ Epistola] *Hæc epistola ab Ivone vocatur præfatio in opus canonum, & est ea, quæ Isidori nomine est præposita tomis conciliorum, licet in vetustiore editione, in qua prior est Isidori collectio, nonnulla verba desiderentur. Est autem confectum hoc caput ex duobus locis illius præfationis. Nam verba illa,* Propter eorum auctoritatem, *& cap. usque ad vers.* constitutiones. *non longè absunt ab initio. Reliqua verò sunt in extremo.*

2 ¶ Isidorus servus] *In Pannormia est eodem modo*

a *Ivo part. 4. cap. 107. Pannorm. lib. 2. cap. 105. Polyc. l. 3. tit. 20.*
b *al. præfixerunt.] orig.* c *Ivo p. 4. c. 105. Pann. l. 2. cap. 124.*
d *al. regulis orthodoxis. al. regulis orthodoxia.] Ivo p. 4. c. 106. Pannor. l. 2. c. 115.* f *Ivo par. 4. c. 104. Pannor. l. 2. c. 125.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

atque apud Gratianum. Apud Ivonem, & in manuscriptis collectionis illius codicibus est, Isidorus Mercator servus Christi conservo suo, & parenti fidei 4 in Domino salutem. *In vulgatis autem conciliorum editionibus*, Isidorus peccator, servus, &c.

Item cùm Hadrianus Papa sextam synodum recipiat cum omnibus canonibus suis, cùm etiam sancta octo universalia concilia professione Romani Pontificis sint roborata, in sexta b *autem synodo, sive in septimo concilio, Apostolorum canones sint recepti & approbati: patet, quòd non sunt inter apocrypha deputandi.*

C. V. ¶ Sexta synodus auctoritate Hadriani corroboratur.

Unde scribit Hadrianus Papa *Tharasio Patriarchæ.*

SExtam 1 synodum c sanctam recipio cum omnibus canonibus suis.

1 ¶ Sextam] *Hoc habetur in secunda actione septimæ synodi in epistola Hadriani ad Tharasium. Sed eo in loco Hadrianus refert verba synodicæ epistolæ à Tharasio ad se missæ. Et hic Gratianus non refert propria ejus epistolæ verba. In versione enim Anastasii bibliothecarii legitur*, Invenimus autem in prædicta synodica epistola sanctitatis vestræ, post plenitudinem fidei & confessionem sacri symboli, & omnium sanctarum sex synodorum, & de factis & venerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ jure, ac divinitùs ab ipsis promulgatæ sunt. *Et hæc quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasii epistola: quod ex concilio Græco, & nova interpretatione clarè apparet.*

Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit: quod ex quarta actione sexta 2 *synodi facile absolvitur.*

2 ¶ Sextæ] *In secundo & tertio Vaticani est*, sextæ, aliâs septimæ, *& verè septima est, sed ob glossam nihil est mutatum.*

C. VI. ¶ Sexta synodus canones conscripsit.

Ait enim Petrus *episcopus Nicomediæ.*

HAbeo 1 librum d continentem canones sanctæ sextæ synodi. Patriarcha dixit: ¶ Quidam scandalizantur per ignorantiam pro canonibus istis, dicentes; numquid sexta synodus canones fecit? Sciant ergo quoniam sancta synodus sexta sub Constantino congregata est contra eos, qui dicebant unam operationem; & unam voluntatem esse in Christo, in qua sancti Patres illos, ut hæreticos anathematizaverunt, & orthodoxam fidem explanaverunt.

2 ps ¶ Et soluta synodus est Constantini 14. anno. Post quatuor verò, aut quinque annos iidem sancti Patres congregati sunt, sub Iustiniano filio Constantini, & prædictos canones promulgaverunt, de quibus nullus dubitet. Qui enim sub Constantino in synodo fuerunt, iidem ipsi episcopi sub Iustiniano istis canonibus subscripserunt. Oportebat enim ut synodus universalis canones ecclesiasticos promulgaret. *Item. e.* ¶ Sancta sexta synodus post promulgatâ ab ea diffinitionem contra Monothelitas, Constantino imperatore, qui eam congregaverat, non multò pòst defuncto, & Iustiniano ejus filio regnante pro eo. ¶ Eadem sancta synodus divinitùs inspirata, iterum Constantinopoli quarto, aut quinto anno congregata est, & canones numero 102. ad correctionem ecclesiæ promulgavit.

1 ¶ Habeo librum] *Verba sunt Petri episcopi Nicomediæ, ac Tharasii patriarchæ Constantinopolitani, actione quarta, septimæ synodi: quod quidem ipsi de centum, ac duobus canonibus dixerunt, qui in Trullo tempore Iustiniani Rhinotmeti secundo anno suæ revocationis ad Imperium, editi sunt. Verùm ex his ipsis verbis Tharasii apparet, eos canones non esse proprios sextæ synodi: quia fatetur post annos quatuor, aut quinque, quàm ea synodus fuerat absoluta, canones illos fuisse editos, quo tempore certissimum est, neque eandem Romanum Pontificem, neque eosdem episcopos fuisse. Quanquam in hac ratione temporis, potius credendum est diligentissimis chronologis Theophani, (cujus etiam verba quæ ad hunc locum pertinent ex originali Græco, quod in bibliotheca Vaticana extat, satis fideliter translata leguntur apud Franciscum Turrianum, libro de 6. 7. & 8. synodo) & Anastasio, & Georgio Cedreno, quàm Tharasio. Illi enim non quatuor, aut quinque ut Tharasius, sed viginti septem annos à fine sextæ synodi tempore Agathonis habita, usque ad hanc hujusmodi Decretorum editionem asserunt intercessisse. Episcopos verò, qui hos ediderunt, noluisse ipsos edere tanquam canones sextæ synodi, sed voluisse supplere, quod videbatur in quinta, ac sexta synodo deesse, ipsamet illorum ad imperatorem allocutio testatur. Itaque nova dicenda est hæc episcoporum coitio, ideòque Græci illam, ut scribit Balsamon νεοσύλλογον, id est, quintam sextam synodum appellant. Cæterum non fuisse omnes illos canones à Romana ecclesia receptos, duo virorum ecclesiasticorum peritissimi, Anastasius Bibliothecarius, & Humbertus Leonis IX. Legatus aperte testantur. Humbertus quidem his verbis.* Non autem miror, si Agathoni Papæ, & sanctis Patribus sextæ synodi vestra imputetis deliramenta, & quæ aut corrupistis, aut finxistis capitula: cùm & ipsi Domino IESV, & Apostolis ejus imputetis figmenta. Vnde facientes sextam synodum, ad destruendam hæresin Græcorum Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas constitutiones congregatam, capitula, quæ nobis sub ejus auctoritate apponitis, omninò refutamus, quia prima & Apostolica sedes, nec aliquando ea accepit, nec observat hactenus. *Anastasius verò in præfatione in septimam synodum ad Ioannem IIX. Romanum Pontificem ita scripsit:* Ergò regulas quæ Græci in sexta synodo perhibent editas, ita in hac septima synodo principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum sedis hujus Pontificum, aut certè bonis moribus inveniuntur adversæ: quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in cæterarum Patriarchalium sedium, licet Græca utantur lingua, reperiuntur archivis: nimirum, quia nulla earum, cùm ederetur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est. Quanquam eosdem Patres illas Græcè promulgasse perhibeant, qui in sexta synodo sunt inventi: sed nullis certè probare possunt indiciis.

Ex his ergò colligitur, quòd sexta synodus hìc congregata est; primò sub Constantino, & nullos canones constituit: secundò sub Iustiniano filio ejus, & præfatos canones promulgavit.

C. VII. ¶ Constitutiones synodi sextæ, Unde sancti Patres in eadem synodo secundò congregati, dixerunt.

QVoniam 1 sanctæ a, & universales synodi, quinta sub Iustiniano Augusto, sexta sub Constantino patre tuo Augusto 2, de mysterio fidei plenissimè disputantes, canones non fecerunt, sicut cæteræ quatuor universales synodi; propterea nos convenientes in hanc Imperialem urbem, sacros canones conscripsimus. *Item.* b ¶ Placuit huic sanctæ synodo, ut amodo confirmata, & rata sint canonum Apostolorum lxxxv. capitula,

a *al. fideli.* b *al. septima synodo, sive concilio] al. sexta synodo, sive in sexto concilio.* c *Ivo part. 4. cap. 122.* d *Ex actione quarta septimæ synodi. Ivo part. 4. cap. 121.* e *Ex sexta actione septimæ synodi.*

a *Ivo, septimam vocat, Ivo part. 4. cap. 113.* b *In oratione allocutoria Patrum, qui in Trullo convenerant, ad Iustinianum Imperatorem, c. 2. ejus synodi. sup. ea. c. placuit. Ivo, par. 4. 106. Ivo, par. 4. c. 134. Pann. l. 2. c. 117.*

pitula. *Item.* ¶ Confirmamus 3 & cæteros sanctorum canones & synodos, id est, Nicænam, Ancyranam, Neocæsariensem, Gangrensem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, Sardicensem, & Carthaginensem 4, & opuscula Theophili Alexandrini episcopi, & Dionysii 5 Alexandrini episcopi, & Petri Alexandrini episcopi & martyris, Gregorii Thaumaturgi Neocæsariensis episcopi, Athanasii episcopi Alexandrini, Basilii Cæsareæ Cappadociæ episcopi, Gregorii Nyseni episcopi, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconiensis episcopi, Timothei Alexandrini episcopi, Gennadii *a* Constantinopolitani episcopi, Cyrilli Alexandrini episcopi, Cypriani Carthaginensis episcopi, & synodum 6 suam.

1 ¶ Quoniam] *Emendata sunt multa in hoc capite ex canone secundo eorum, qui sextæ synodo tribuuntur, in quo indicantur concilia, & auctores canonum: quibus Græci utebantur. Sunt autem verba illius canonis apud Gratianum, & Ivonem in summam redacta.*

2 ¶ De mysterio] *Græcè est,* τὸ ὁμολογεῖν τῆς πίστεως πατρικῶς ἅπαν παραδόσεσιν μυστηρίων, *id est,* fideimysterium paternè declarantes.

3 ¶ Confirmamus] *Ivo habet,* confirmamus sanctorum Patrum canones, & synodos, &c. *Græcè est,* ἐπισφραγιζόμεθα δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς πάντων ἱερῶν κανόνας τῶν ὑπὸ τῶν ἁγίων, καὶ μακαρίων πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντας, τουτέστι τῶν οἰκουμενικῶν συνελθόντων, &c. id est, obsignando autem confirmamus & cæteros omnes sacros canones, qui à sanctis, & beatis Patribus nostris sunt editi, id est, ab iis, qui Nicææ convenerunt, &c.

4 ¶ Carthaginensem] *Apud Ivonem sequitur,* Constantinopolitanam sub Nectario, & opuscula Theodosii, ab Theophili, &c. *Græcè autem est,* καὶ τῶν αὐτῶν τὸ πρῶτον καὶ πανάριθμον, καὶ Βασιλείου πόλεως συνελθόντων ἐπὶ Νεκτερίου τοῦ τῆς βασιλίδος καὶ πρώτης πόλεως ἐφεστῶτος, καὶ Θεοφίλου τοῦ μακαρίου ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου, *id est,* & eorum, qui rursus in hac à Deo custodita, & imperiali urbe convenerunt sub Nectario imperialis hujus civitatis præside, & Theophilo, qui Alexandriæ fuit archiepiscopus.

5 ¶ Et Dionysii] *In canone Græco vulgato ferè est, quemadmodum autem apud Gratianum,* Dionysii Alexandrini episcopi, & martyris. *Sed apud Balsamonem, & Ivonem legitur, quemadmodum restitui debet.* Dionysii archiepiscopi Alexandrinorum, Megalopolis, & Petri Alexandriæ archiepiscopi, & martyris. *Reliquas varietates per se accuratas lector notabit.*

6 ¶ Et synodum] *In isto canonis loco est error: quia illa synodus Cypriani probatur, in qua ipse cum multis aliis Africæ episcopis putavit baptizatos ab hæreticis verum baptisma non recepisse: cum tamen B. Augustinus asserat aliam extitisse traditionem Apostolorum, & ipsam Cypriani sententiam plenario totius orbis concilio exclusam fuisse refertur.*

C. VIII. ¶ *Auctoritate Romani Pontificis sancta octo concilia roborantur.*

Item ex diurno 1 libro professio Romani Pontificis.

Sancta *b* octo universalia concilia; id est, primum Nicænum, secundum Constantinopolitanum, tertium Ephesinum, quartum Chalcedonense, item v. Constantinopolitanum, & VI. Item Nicænum VII. Octavum quoque Constantinopolitanum usque ad unum apicem immutilata servare, & pari honore, & veneratione digna habere, & quæ prædicaverunt & statuerunt modis *c* omnibus sequi, & prædicare; quæque condemnaverunt, ore & corde condemnare profiteor.

1 ¶ Item ex diurno] *Integram professionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione canonum, quæ servatur in bibliotheca Vaticana.*

C. IX. ¶ *De temporibus conciliorum. Quo autem tempore sexta synodus, & prima, secunda, tertia, quarta, & quinta congregata sint,* Beda *in libro de temporib. c. 65. scripsit, dicens.*

Sexta *a* synodus universalis Constantinopoli celebrata est, & græco sermone conscripta temporibus Papæ Agathonis, exequente, ac residente piissimo principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis Apostolicæ sedis, & episcopis 150. residentibus. ¶ Prima enim universalis synodus in Nicæa congregata est contra Arium 318. Patrum, temporibus Iulii 1 Papæ, sub Constantino principe. ¶ Secunda in Constantinopoli *c* 1. Patrum, contra Macedonium, & Eudoxium temporibus Damasi Papæ, & Gratiani principis, quando Nectarius eidem urbi est ordinatus episcopus. ¶ Tertia in Epheso ducentorum Patrum, contra Nestorium Augustæ urbis episcopum sub Theodosio magno Principe, & Papa Cælestino. ¶ Quarta Chalcedone D C XXX. Patrum sub Leone Papa, temporibus Martiani principis contra Eutychem nefandissimorum præsulem monachorum. ¶ Quinta *b* item Constantinopoli temporibus Vigilii Papæ sub Iustiniano principe contra Theodorum & omnes hæreticos.

1 ¶ Iulii] *Certum est synodum Nicænam primam celebratam esse tempore Sylvestri. Sed in illa temporum obscuritate mirandum non est Bedam & alios errasse.*

C. X.

Prima 1 autem *c* synodus in Nicæa CCCXVIII. Patrum contra Arium Alexandrinum presbyterum, qui tres gradus in Trinitate asserebat, patrem scilicet majorem, filium minorem, Spiritum sanctum creaturam, temporibus Constantini principis, & Sylvestri Papæ Romani, Macharii Hierosolymitani, Alexandri 2 Alexandrini; qui condemnata eadem hæresi statuerunt canones viginti, quorum auctor maximè præfatus *d* Alexander episcopus fuit. ¶ Secunda in Constantinopoli contra Macedonium, Constantinopolitanum episcopum, qui negabat Spiritum sanctum Deum esse, temporib. Gratiani, & Theodosii principum; Damasi Papæ Romani, Cyrilli Hierosolymitani, Nectarii 3 *e* Constantinopolitani, qui condemnata præfata hæresi statuerunt canones tres; quorum maximè auctor Nectarius Constantinopolitanus fuit. ¶ Tertia in Epheso ducentorum patrum contra Nestorium Constantinopolitanum episcopum, qui dicebat beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis, temporibus Theodosii principis *f* junioris, Cœlestini Papæ Romani, Iuvenalis Constantinopolitani episcopi, Cyrilli episcopi Alexandrini, qui duodecim capitula contra Nestorii blasphemiarum totidem capitula, auctore eodem sancto Cyrillo anathematizando conscripserunt. ¶ Quarta in Chalcedone sexcentorum triginta Patrum, contra Eutychem Constantinopolitanum abbatem, qui asserebat Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis existere, sed solam in eo divinam naturam permanere, temporibus Martiani principis, Leonis Papæ Romani, Iuvenalis Hierosolymitani, Anatolii Constantinopolitani, qui condemnata præscripta hæresi statuerunt canones viginti septem, quorum auctor maximè idem sanctus Anatolius Constantinopolitanus episcopus fuit. ¶ Quinta in Constantinopoli contra

a *al. Germani.* b *Ivo par. 4. cap. 132. Pannorm. lib. 2. cap. 89.* c *al. emmendis.*] *Ivo.*

a *Ivo par. 4. c. 123. Pann. lib. 2. c. 113.* b *Pannor. lib. 2. cap. 111.* c *Anselm. in prologum, in principio collectionis conciliorum.* d *Sanctus Alexander*] *orig.* e *deest in.*] *orig.* f *magno principis.*] *orig.*

Theodorum Mopsvestenum, & omnes hæreticos, qui Theodorus dicebat, aliud *a* esse Dei verbum, & aliud Christum, & sacram Virginem Mariam negabat Dei genitricem fuisse, temporibus Iustiniani principis, Vigilii Papæ Romani, Domini *b* Antiocheni, Eutichii Constantinopolitani, qui quatuordecim capitula anathematizando scripserunt contra Theodori, & sociorum ejus blasphemias. ¶ Sexta in Constantinopoli 150. Patrum contra Macharium Antiochenum episcopum, & socios ejus, qui unam voluntatem, & operationem in Christo falsa suspicione asserebant, temporibus Constantini principis, Agathonis Papæ Romani, Georgii Constantinopolitani: qui condemnata hæresi præfata, anathematizando scripserunt novem 4 capitula inferiùs annexa.

1 ¶ Prima] *Caput hoc invenitur & in recentioribus editionibus conciliorum & in vetustiore Colonienſi, Anno M. D. XXX. & in manuscripta collectione, quam dictum est asservari in bibliotheca Vaticana: sed non in collectione, quæ est in bibliotheca monasterii Dominicanorum. Ponitur autem ante præfationem, qua nomen Isidori, mercatoris quidem in manuscripto, peccatoris autem in impressis præfert. Et sanè in illa præfatione tantum quatuor generalium synodorum mentio fit, sexta vero post Isidori Hispalensis ætatem est habita.*

2 ¶ Alexandri] *Apud Anselmum est ut apud Gratianum. In originali*, Alexandri Constantinopolitani. *Sed in negra videtur lectio, si utraque conjungatur. Nam & episcopus Constantinopolis, & episcopus Alexandriæ, tempore illius synodi, Alexandri nomine vocabantur.*

3 ¶ Nectarii] *Antea legebatur quemadmodum etiam apud Anselmum*, Nectarii Alexandrini. *Emendatum est ex originali. Sed fortasse & hoc loco integra lectio hæc est*, Nectarii Constantinopolitani, & Timothei Alexandrini.

4 ¶ Novem] *In loco citato ex collectione Isidori legitur, scripserunt octo capitula, & verba illa*, inferiùs annexa, *ubi non habentur. In concilio deinde Coloniæ impressis post additionem sextæ synodi ex vetusto codice monasterii S. Bavonis, referuntur novem capitula, & ante primum capitulum sunt hæc verba*, scripserunt novem capitula inferiùs annexa, *quæ apud Anselmum quoque habentur.*

C. c XI.

PRima 1 adnotatio Ancyranæ synodi, quæ ante Nicænam fertur fuisse, sed propter auctoritatem majorem postponitur; in qua Patres xviii. statuerunt canones xxiiii. *d* quorum auctor maximè Vitalis Antiochenus episcopus extitit. ¶ Secunda Neocæsariensis, quæ post Ancyranam, & ante Nicænam 2 legitur fuisse, in qua Patres sexdecim statuerunt canones xiiii. *e* quorum auctor maximè Vitalis episcopus Salaminius *f* extitit. ¶ Tertia Gangrensis, quæ post Nicænam legitur fuisse, in qua Patres xvii. statuerunt canones xx. propter quasdam necessitates ecclesiasticas; maximè contra Eustathium: qui dicebat, quòd nullus in conjugali ordine positus, nec ullus fidelis, qui non omnibus renunciaret, quæ possideret; spem apud Dominum haberet, & multa alia venenosa, quæ enumerare longum est. ¶ Quarta Sardicensis, in qua Patres sexaginta 3 statuerunt canones xxi. quorum auctor maximè Osius Cordubensis episcopus, & Vincentius Capuanus episcopus, & Ianuarius 4 Beneventanus, & Clepodius Neapolitanus sanctæ Romanæ ecclesiæ legati extiterunt. ¶ Quinta Antiochena, in qua Patres xxix. *g* statuerunt canones xxv. quorum maximè auctor Eusebius Palæstinensis episcopus extitit. ¶ Sexta Laodicensis, in qua Patres xxxii. statuerunt canones lxi. quorum auctor maximè Theodosius episcopus extitit. ¶ Septima 5 Carthaginensis in qua Patres ccxvii. *a* statuerunt canones xxxiii. quorum auctor maximè Aurelius Carthaginensis episcopus extitit. Etiam sanctus Augustinus Hypponensis episcopus in eadem synodo legitur fuisse, temporibus Honorii Augusti. ¶ Octava Africana sub Theodosio minore Augusto: in qua Patres ccxvii. recitaverunt, & firmaverunt canones cv. qui per diversa concilia Africanæ provinciæ temporibus Aurelii Carthaginensis episcopi leguntur esse conscripti. ¶ Nona Arelatensis; in qua Patres cc. *b* statuerunt canones quatuor: quorum auctores maximè Sylvester urbis Romæ episcopus, & S. Marinus Arelatensis episcopus extiterunt, temporibus Constantini Augusti, sicut quidam asserunt. ¶ Decima item Arelatensis, in qua Patres xix. statuerunt canones: quorum auctor maximè S. Cæsarius Arelatensis episcopus extitit. ¶ Vndecima item Arelatensis, in qua Patres xvi. statuerunt canones. ¶ Duodecima item Arelatensis in Vico Hortensi *c*, in qua Patres xi. statuerunt canones: quorum maximè auctor sanctus Cæsarius Arelatensis episcopus extitit. ¶ Tertiadecima item Arelatensis, in qua Patres xix. statuerunt canones: quorum auctor maximè Sarpidius *d* Arelatensis episcopus extitit. ¶ Quartadecima Arausicensis, in qua Patres xxvi. *e* statuerunt canones: quorum auctor maximè Hilarius episcopus extitit. ¶ Quintadecima Epaunensis 6, in qua Patres xxvi. statuerunt canones xxxix. quorum auctor maximè Cæsarius episcopus extitit. ¶ Sextadecima Agathensis, in qua Patres xxix. *f* statuerunt canones: quorum auctor maximè Cæsarius episcopus extitit. ¶ Septimadecima 7 Aurelianensis in qua Patres lxx. statuerunt canones: quorum auctor maximè Aurelius Arelatensis episcopus extitit, temporibus Clodovei Regis *g*. ¶ Octavadecima item Aurelianensis, in qua Patres xxxi. statuerunt canones: quorum auctor maximè Melanius Rhedonensis episcopus extitit. ¶ Nonadecima item Aurelianensis, in qua Patres xxx. statuerunt canones, quorum auctor maximè S. Albinus Andegavensis episcopus extitit. ¶ Vigesima Arvernensis, in qua Patres xv. statuerunt canones: quorum auctor maximè Honoratus Brentensis *h* episcopus extitit. ¶ Vigesimaprima Maticensis *i*, in qua Patres xxi. statuerunt canones: quorum auctor maximè Priscus Lugdunensis episcopus extitit. ¶ Vigesimásecunda item Maticensis, in qua Patres lxxxvi. statuerunt canones: quorum auctor maximè idem Priscus Lugdunensis episcopus extitit. ¶ Vigesimatertia Lugdunensis, in qua Patres xviii. statuerunt canones: quorum auctor maximè Philippus Viennensis episcopus extitit. ¶ Vigesima quarta item Lugdunensis, in qua Patres xx. constituerunt canones: quorum auctor maximè idem Priscus Lugdunensis episcopus extitit *k*.

1 ¶ Prima] *Major pars hujus capitis, id est, usque ad finem versiculi*, Nonadecima, *habetur in collectione Isidori impressa, ante præfationem ipsius Isidori: In Vaticana autem usque ad finem versic.* Vigesima prima. *Deinde sequitur præfatio Isidori, & Anselmus integrum ante suas collectiones habent. Neque vero summula hæc ejusdem Isidori esse potest: nam neque præfationi ipsius, neque collectioni respondet: in qua, ut cætera mirantur varietates, multa referuntur, quæ*

a *al. ccxviii.* b *abest numerus à collectione etiam Vaticana.* c *al. Hortensico.* d *al. Sapardus.*] *al. Serpidius.* e *al. xxvi.* f *al. xxxiii.* g *Hactenus in collectione Isidori impressa.* h *al. Brinatensis.*] *al. Futricensis.* i *al. Matisconensis.* k *Hactenus in collectione Isidori Vaticana.*

a *al. alium Deum esse verbum, & alium Christum.* b *al. Domini.* c *Deusdedit, Cardinalis, Anselmus in prolog. Ante eandem Isidori collectionem.* d *in Græco vulgato, & apud Balsamonem sunt xxv.* e *ibidem sunt xv.* f *al. Zelamitanus.* g *al. xxx.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ctia Hiſpania, quorum hîc nulla mentio.

2 ¶ Ante Nicænam] *Sic eſt emendatum ex Anſelmo, & Deusdedit, & Vaticana collectione. Nam antè legebatur, Antiochenam. In collectione autem Iſidori impreſſa legitur quidem,* Nicænam, *ſed deeſt vox,* ante. *Sic autem legendum eſſe, quemadmodum eſt emendatum, oſtendunt verba, quæ ipſum Nicenſe concilium antecedunt,* οἵτινες δεύτεροι μὲν ἀπ' ἐκείνων ἐν ἀγκύρᾳ, τῶν δὲ ἐν Νικαίᾳ ἀναγνωσθέντων, *id eſt,* qui canones poſteriores quidem Ancyranis, anteriores autem Nicænis ſunt, *quo loco in collectione Iſidori impreſſa mendoſe eſt,* Et hi quidem canones ſecundi ſunt eorum, qui in Ancyra, & Cæſarea expoſiti ſunt, *redundat enim illud.* & Cæſarea, *quare in recentioribus editionibus conciliorum omiſſum eſt. Similis error eſt in codice canonum Moguntino.*

3 ¶ Sexaginta] *In codice canonum lx. epiſcopi reperiuntur ſubſcripſiſſe: ſed poſtea additur,* & cæteri, & ſubſcripſerunt omnes epiſcopi diverſarum provinciarum, vel civitatum, num. cxx. *Socrates lib. 2. cap. 16. in eo concilio ex occidentis partibus epiſcopos circiter cc. convenìſſe dicit, ex Oriente verò lxxvi. qui etiam ſeſtionem fecerunt. Idem Nicephorus lib. 9. cap. 12. & Tripertita. Theodoritus autem lib. 2. cap. 7. docet ex antiquis narratoribus, epiſcopos ccl. convenìſſe. Omnium & in his, & Patrum, & canonum numeris multa ſunt emendata. Sed innumeri etiam ſatis viſum eſt indicare varietates: minutulla autem delicta diligentia ſunt reſervata.*

4 ¶ Et Ianuarius] *Anſelmus habet ut Gratianus. In collectione indicta eſt,* & Vincentius Capuanus epiſcopus, & S. R. E. Legatus extiterunt. *In concilio ipſo cap. 18. nominatur Ianuarius epiſcopus. In ſubſcriptione verò in codice canonum, non nominatur, ſed tantùm Vincentius Capuanus S. R. E. Legatus, & Cahpoditus Depolitanus legatus S. R. E.*

5 ¶ Septima] *Hic numeratur tantummodo unica ſynodus Carthaginenſis, quæ habetur in codice canonum; de qua inferiùs xxx. diſt. c. de libellis. dicetur.*

6 ¶ Epaunenſi] *Ita emendatum eſt ex aliquot manuſcriptis, & collectione Iſidori Vaticana. Nam antea legebatur,* Empanenſis. *Verum tamen in concilio Epaunenſi impreſſo nullus Cæſarius nominatur: ſed Aviti primum eſt mentio.*

7 ¶ Septimadecima] *Hîc numerantur tria concilia Aurelianenſia, quorum hæc in conciliis impreſſis indicia inveniuntur. In quinto Aurelianenſi, ſubſcribit primo loco Aurelius Arelatenſis. In primo inter alios legitur nomen Melanii Rhedonenſis. In tertio ſubſcribit quarto loco Albinus epiſcopus Andegavenſis.*

C. XII. ¶ *Epiſtola Athanaſii poſtulantis capitula Nicæni concilii.*

Sed quod Nicæna ſynodus xx. canones ſuprà ſtatuiſſe dicitur, enerationi videtur ei, quod in epiſtola Athanaſii inveniatur. Scribit enim Athanaſius *a Alexandrinus epiſcopus Marco Papæ ſita diuen.*

SEptuaginta] Nicæni concilii capitula quæ de præſata ſynodo, jubente domino meo Alexandro, decreto omnium epiſcoporum attuli, quæ ſunt igne combuſta, optamus, ut à veſtræ ſanctæ ſedis auctoritate percipere per præſentes legatos mereamur. *Item* b ¶ Præſentibus nobis octoginta capitula in memorata ſynodo tractata ſunt, quadraginta à Græcis, Græca edita lingua; & quadraginta à Latinis, ſimiliter Latina edita lingua. Sed viſum eſt cccxviii. epiſcopis c Spiritu ſancto repletis, & maximè jam dicto Alexandro, & Apoſtolicæ ſedis Apocryſariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atq; congruis locis inſererentur, & ad formã lxx. diſcipulorum, vel totius orbis terræ linguarum, ſeptuaginta tanti & tam excellentis concilii fierent capitula, quæ omnem Chriſtianorum informarent orbem.

1 ¶ Septuaginta] *Ex his Athanaſii verbis conſtat, non omnes Nicænæ ſynodi canones aut Græcè, aut Latinè nunc haberi. Et Iulius Papa ad orientales, & Innocentius Victricio, & alii multos ex illa canones citant, qui non ſunt in his viginti, quæ in manibus omnium verſantur. De qua re ſcribit Iſidorus in præfatione, conciliorum tomis inſerta. Et ex epiſtola quadam Gregorii decimi ad Regem Armeniorum, cum concilium Lugdunenſe indixiſſet (quam manuſcriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicænum concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitiſſe, Sic enim ſcribit:* Quia verò multipliciter expedit, ut in ejuſdem celebratione concilii, antiquorum conciliorum copiam habeamus, celſitudinem regiam rogamus, & hortamur attentè, quatenus integrum Nicænum concilium, & alia concilia, quæ habere diceris in Armenica litera, cum aliquibus peritis interpretibus, nobis cum ea, qua poteris, celeritate tranſmittas. *Tuneti quoque, & Alexandriã inventi ſunt octoginta canones Arabicè ſcripti, ſub nomine hujus concilii, qui Romæ in Arabica, & Armenica lingua ſcripti penes eundem Cardinalem Sirletum ſunt, & nuper etiam in Latinam linguam converſi ſunt, & impreſſi.*

Quomodo ergo viginti tantùm capitula in Nicæna ſynodo ſtatuta dicuntur, cùm ſeptuaginta capitula (ut Athanaſius ſcribit) in ea ſtatuta monſtrentur? ¶ His ita reſpondetur: Capitulorum Nicænæ ſynodi quadam in deſuetudinem abierunt: viginti tantùm in Romana eccleſia habentur.

C. XIII. ¶ *Nicæni concilii viginti tantùm capitula habentur.*

Vnde Stephanus Papa *ſcribit, dicens Luytheo epiſcopo Moguntino.*

VIginti a tantùm capitula Nicænæ ſynodi in ſancta Romana eccleſia habentur; ſed quo neglectu alia defecerint, ambiguum eſt. Plurimi arbitrantur ea Antiocheno concilio eſſe inſerta.

¶ *Apud Ivonem parte quarta, cap. 232. habetur magis integrum hoc caput.* Capitula Nicæni concilii teſtimonio Athanaſii ſeptuaginta in figuram ſeptuaginta diſcipulorum ſcripta non dubitamus; à quibus viginti tantùm in eccleſia ſancta Romana, & quæ ſequuntur.

C. XIIII. ¶ *Auctoritate Apoſtolica Sardicenſe concilium recipitur.*

Sardicenſe quoque concilium auctoritate Nicolai Papæ recipitur. Vnde idem *ſcribit Clero* b *Conſtantinopolitano.*

QVod c dicitis neque Sardicenſe concilium, neque decreta d alia vos habere ſanctorum Pontificum, non facilè nobis facultas credendi tribuitur, maximè cùm Sardicenſe concilium, quod penès vos in veſtris regionibus actum eſt, & omnis eccleſia recipit, qua ratione convenerit e, ut hoc ſancta Conſtantinopolitana eccleſia abjiceret, & ut dignum eſt, non retineret?

DISTINCTIO XVII.

1 pa GEneralia concilia quorum tempore celebrata ſint, vel quorum auctoritas cæteris præmineat ſanctorum auctoritatibus ſuprà monſtratum eſt. Auctoritas verò congregandorum conciliorum penès Apoſtolicam ſedem eſt.

C. I. ¶ *Abſque Romani Pontificis auctoritate ſynodus congregari non debet.*

a *In epiſtola Athanaſii, & uni verſorum Ægypti epiſcoporum ad Marcum Papam: ſed expoſitis, quam hîc. Ivo p. 4. c. 108. Pannorm. l. 2. c. 206. Anſel. l. 1. c. 19. Polyc. lib. 3. tit. 20.* b *Ibidem paulò ſuperius.* c *Patrib.*] *orig.*

a *Ivo par. 4. cap. 232. Pannor. lib. 2. cap. 107.* b *al. electo.* c *Habetur in epiſtola 6. quæ prima ad Photium eſt, Ivo par. 4. cap. 131. Pannor. lib. 2. c. 117. ver. quod dicetis.*] d *al. decretalia vos.* e *al. convenerat.*

Vnde Marcellus Papa *scribit Maxentio* 1.

SYnodum *a* Episcoporum absque hujus sanctæ sedis auctoritate (quanquam quosdam Episcopos possitis congregare) non potestis regulariter facere. Neque 2 ullum Episcopum, qui hanc appellaverit Apostolicam sedem, damnare, antequam hinc sententia definitiva procedat. Nam si sæculares in publicis judiciis libellis utuntur appellatoriis, quanto magis sacerdotibus hæc eadem agere licet, qui super illos sunt? De quibus dictum est, [*Ego* b *dixi, Dii estis.*]

1 ¶ Maxentio. *Antea legebatur*, Maxentio Episcopo, *In tomis autem conciliorum in epistolæ inscriptione est*, ad Maxentium tyrannum, *sed in principio Epistolæ est*, Marcellus Maxentio, *quæ lectio visa est retinenda.*

2 ¶ Neque ullum Episcopum) *Hinc usque ad finem non habentur in aliquot manuscriptis Gratiani exemplaribus.*

C. II. ¶ *Non est ratum concilium, quod auctoritate Romanæ ecclesiæ fultum non fuerit.*

Item Iulius Papa *primus in scripto contra orientales pro Athanasio c. xxix.*

REgula *c* vestra nullas habet vires, nec habere poterit: quoniam nec ab orthodoxis Episcopis hoc concilium actum est, nec Romanæ ecclesiæ Legatus *d* interfuit, canonibus præcipientibus, sine ejus auctoritate concilia fieri non debere. Nec ullum ratum est, aut erit unquam concilium, quod non fultum fuerit ejus auctoritate.

C. III. ¶ *Nullus usurpet concessa Romanæ ecclesiæ.*

Item Damasus Papa I. *ad Stephanum epist. 3.*

HVic solie sedi *e* concessa nullus usurpare sine ejus consultu præsumat, qui non vult honore ecclesiastico indignus, ut contemptor, judicari.

C. IIII. ¶ *Absque Apostolicæ sedis auctoritate synodum particularem contra universalem aliquibus congregare non licet.*

Item Gregorius ¶ 1.

NEc *h* licuit alicui aliquando, nec licebit particularem synodum 2 congregare: sed quoties aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo, quod non intelligunt, rationem, aut sponte ii, qui salutem animæ suæ desiderant, ad Apostolicam *i* sedem pro recipienda *k* ratione conveniant, aut si fortè (sicut de talibus *l* scriptum est *m*) [*Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.*] ita obstinati, & contumaces extiterint, ut doceri non velint, eos ab iisdem Apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut ne aliorum perditio esse possint) secundùm canones per seculares comprimi *n* potestates.

1 ¶ Gregorius] *Hæc procul dubio est Pelagii, sicut ab Anselmo & Ivone citatur. Sunt autem apud Gratianum multa capita ex Pelagio hujus argumenti, ad Apostolicas sedes recurrendum esse, cum inferiores Episcopi, aut quivis alii cognoscere desiderarent, quid in aliqua universali synodo esset constitutum, & valde illos condemnandos, qui Apostolicis sedibus non communicant, ut 23. q. 5. c. non vos, &c. de Liguribus. Ex hoc autem capite, nec licuit, & capite, istud 11. q. 1. habetur integra epistola Pelagii, quemadmodum ab Anselmo refertur. Verùm in Polycarpo citatur ex Gregorio, & in margine est additum*, ad Episcopos Mauritaniæ. *Atque in summariis capitum dictatus ipsius Papæ, qui habetur lib. 2. Registi Gregorii septimi, inter cætera hoc est*, quòd nulla synodus absque præcepto summi Pontificis debet generalis vocari.

2 ¶ Synodum] *Apud Anselmum, Ivonem, & in Polycarpo additur hæc*, ad judicandum universalem synodum. *Hoc enim est, quod prohibetur hic à Pelagio. Multi enim eo tempore aut ignorantia, aut animi perversitate adducti nolebant quintum concilium recipere. (Quia de re B. Gregorius, lib. 6. epist. 13. & alibi sæpè,) & particularem synodum universali, ac sedium Apostolicarum auctoritati præferebant. Itaque hoc capite non prohibet Pelagius, sive Gregorius, ne episcopi possint diœcesanas, & Metropolitæ provinciales synodos convocare, sed ne ipsas ad judicandum universalem synodum congregent, atque ita est in rubrica emendatum.*

C. V. ¶ *Non est concilium, sed conventiculum, quod sine sedis Apostolicæ auctoritate celebratur.*

Item Pelagius Papa II. *Episcopis, qui convenerant ad illicitam vocationem Ioannis Constantinopolitani, epist. 1. cap. 1.*

MVltis *a* denuo Apostolicis, & canonicis, atque ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis concilia celebrari. ¶ Quapropter, ut jam dictum est, recte non concilium, sed vestrum conventiculum, vel conciliabulum cassatur, & quidquid in eo actum est, irritum habetur, & vacuum. Vos quoque deinceps videte, ut nullius hortatu talia præsumatis, si Apostolicæ sedis communione carere non vultis. *& infrà* b. ¶ Si vero in qualibet provincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsius provinciæ episcopos discrepare cœpit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conveniat, ad majorem tunc sedem referantur. Et fillic facilè, & juste non discernuntur, ubi fuerit synodus regulariter congregata, canonicè, & justè judicentur. Majores verò & difficiliores *c* quæstiones (ut sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem Apostolicam semper referantur.

C. VI. ¶ *Provincialia concilia sine Romani Pontificis præsentia pondere carent.*

Item Symmachus Papa.

COncilia *d* sacerdotum ecclesiasticis legibus quotannis decreta per provincias, quia præsentiam Papæ non habent, valitudinem perdiderunt 1. Legistis *e* insinissimi, aliquando in illis præter Apostolici apicis sanctionem aliquid constitutum, & non de majoribus negotiis ad consultationem *f*, si quid occurrerit, præfatæ sedis arbitrio fuisse servatum?

1 ¶ Perdiderunt] *Hic in libello Ennodii in recentioribus editionibus est nota interrogationis. Sunt enim verba inimicorum Symmachi, hoc tanquam absurdum quidpiam objicientium. Quibus Ennodius in sequentibus verbis respondet*, Legite, &c.

2 ps ¶ [*Hinc etiam eum auctoritas Theodorici Regis ex diversis provinciis ad urbem Romam sacerdotes convenire præcepisset, ut sanctum concilium judicaret de iis, quæ venerabilis Papa Symmacho, præsuli Apostolicæ sedis ab adversariis ipsius diebaneur impingi, Liguriæ, & Æmiliæ, seu Venetiarum Episcopi suggesserunt ipsum, qui dicebantur impetitus, debere synodum convocare scientes, quia ejus sedi, primum Petri Apostoli meritum, deinde secuta justione g Domini, conciliorum venerandorum auctoritas singularem in ecclesiis tradidit potestatem, nec aut-*

a *Ansel. lib. 2. cap. 60. Ivo part. 4. cap. 140. Polyc. lib. 1. cap. al. tit. 13.* b *Psalm. 81.* c *Ansel. lib. 2. cap. 47. Polyc. lib. 1. cap. 13.* d *al. legatus.* e *sanctæ.* f *Ansel. lib. 1. cap. 55. Polyc. lib. 1. cap. 17.* g *al. Pelagius Papa Valeriano Patritio.* h *Ivo p. 4. cap. 139. Ansel. lib. 12. cap. 43. Polyc. lib. 1. c. 14.* i *Apostolicas sedes) Ivo.* k *al. percipienda.* l *al. quibusdam.* m *Prov. 19.* n *al. opprimi.*

a *Ansel. lib. 1. cap. 36. Polyc. lib. 1. cap. 14.* b *Cap. 1.* c *al. difficiles.* d *In lib. Enno. pro defensione 4. & 5. Synod. sub Sym. Papa Ivo part. 4. cap. 142. Ansel. lib. 2. cap. 58. Polyc. lib. 1. tit. 7.* e *al. Legite.* f *collationem] orig. Verba omnia sumpta sunt ex quarta Synodo Romana sub Symmacho.* g *justione.] Vatic. cod. & Nicolaus ad Michaelem Imper. pag. 501.*

dita

ditis sedis auctoritatem minorum subjaciusse judicio.] & infrà. [¶ Ad hæc serenissimus Rex Deo adspirante respondit, Synodalis esse arbitrii in tanto negotio sequenda præferibere, nec aliquid ad se præter reverentiam de ecclesiasticis negociis pertinere, committens etiam potestati Pontificum, ut seve propositum vellent audire negotium, sive vellent, quod magis putarent utile deliberarent, dummodo venerandi præsulis concilio pax in civitate Romana daretur a: episcopi verò in Synodo residentes, congregata auctoritate ejusdem Symmachi dixerunt: Symmachus Papa sedis Apostolicæ præsul ab iniquis Synodi oppositionibus b impetitus, quantum ad homines refertur, sit innocuus, & liber, cujus causam totam Deo judicio reservamus.] & infrà. ¶ [De clericis verò memorati Papæ, qui de episcopis sui ante tempus contra regulas discesserunt, & schismata fecerunt, hoc fieri decernimus, ut c alii satisfacientes episcopo suo misericordiâ consequantur & officiis ecclesiasticis se gaudeant restitui.] ibidem infrà. ¶ [Laurentius ecclesiæ Mediolanensis episcopus huic statuto nostro, in quo totam causam Dei judicio committimus, subscripsit. Petrus ecclesiæ Ravennatis episcopus subeadem verba subscripsit, & post eum septuaginta quinque episcopi.] Illud de clericis pro pace in urbe reformanda misericorditer, & dispensative factum dignoscitur. ¶ Hoc quoque notandum est, quod in hoc concilio, & in illa Synodo Symmachi Papæ, ante Ravennatem episcopus Mediolanensis subscripsisse, & respondisse legitur? ex quo & sedis prærogativam ante eum habere colligitur.

C. VII. *Ait enim* Gregorius primus, *lib. 7. reg. epist. 12. Syagrio episcopo Augustudunensi.*

Episcopos d secundum ordinationis suæ tempus, sive ad considendum in concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet alia re, sua attendere loca decernimus, & suorum sibi prærogativam ordinum vindicare.

Verum tempus ordinationis non ad ecclesias, sed ad personas refertur, sicut ex consuetudine Cardinalium sanctæ Romanæ ecclesiæ, & episcoporum uniuscujusque provinciæ evidenter apparet.

DISTINCTIO XVIII.

1 pr. Episcoporum igitur concilia, ut ex præmissis apparet, sunt invalida ad desiniendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Sunt enim necessaria episcoporum concilia ad exhortationem, & correctionem, quæ etsi non habent vim constitutionis e, habent tamen auctoritatem imponendi, & indicendi, quod aliàs statutum est, & generaliter, seu specialiter observari præceptum.

C. I. PALEA. 1

Ex Cabilonensi concilio, *cap. 6.*

Placuit f, ut conservato Metropolitani primatu cæteri episcopi secundum suæ ordinationis tempus alius alii deferat g locum.

1 ¶ *In pervetusto Gratiani codice palea hæc est in extremo præcedentis distinctionis, conveniens, cum ultimo illius capite,* episcopos. *Ex Cabilonensi autem citant etiam cæteri collectores. extat verò in Brachrensi primo, cap. 24. & concordat cum cap. 23. concilii Milevitani, & cap. 13. concilii Africani.*

C. II. ¶ *Bini conventus per singulos annos ab episcopis celebrentur.*

Vide Leo I. *epist. 82. c. 7. Anastasio Thessalonicensi episcopo.*

DE a conciliis autem episcopalibus non aliud indicimus, quàm sancti Patres salubriter ordinarunt, ut scilicet bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis, quæ inter diversos ecclesiæ ordines nasci assolent, judicetur. ar si forte inter ipsos, qui præsunt, de majoribus (quod absit) peccatis causa nascatur, quæ provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate, Metropolitanus curabit instruere, & si coram positis partibus nec tuo fuerit res sopita judicio, ad nostram cognitionem quidquid illud est, transferatur.

C. III. ¶ *Quo tempore concilia episcoporum sint celebranda.*

Item ex Nicæno concilio *cap. 5.*

HAbeatur b semel concilium ante dies quadragesimæ, ut omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis mundum 1 jejunium, & solenne Deo possit offerri: secundum verò agatur circa tempora autumni.

1 ¶ Mundum] *Caput hoc est ex versione, qua usus est Isidorus. In ea tamen hoc loco est,* mundum solenne Deo munus, *quemadmodum & in Polycarpo, & in aliquibus Gratiani codicibus est,* mundum, & solenne Deo munus. *Græcè est,* ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀπαιρεμένης τὸ θῦσαι καθαρὸν θεσπρέπειαν τῷ θεῷ, *id est,* ut omni sublata animi angustia munus purum Deo offeratur.

C. IV. ¶ *Ad motuum correctionem, & controversiarum dissolutionem bis in anno episcopale concilium fiat.*

Item ex Antiocheno concilio, *cap. 20.*

PRopter c ecclesiasticas causas, & quæ existunt, controversias dissolvendas, sufficere visum est bis in anno per singulas provincias episcoporum concilium fieri, semel quidem post tertiam hebdomadam Paschalis festivitatis, ita ut in quarta hebdomada, quæ consequitur, id est, media 1 Pentecoste, concilium compleatur 2. Admoneant autem comprovinciales episcopos ii, qui in ampliotibus, id est, in Metropolitanis civitatibus degunt. ¶ Secundum verò concilium Idib. Octobris habeatur, qui dies apud Græcos hyperberetæi mensis, decimus 3 invenitur. In ipsis autem conciliis, & presbyteros, & diaconos præsentes esse oportet, & omnes quotquot se læsos existimant, & synodicam expectare sententiam. Nec liceat aliquibus apud semetipsos concilia sine Metropolitanorum episcoporum conscientia facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse judicium.

1 ¶ Id est, media] *antea legebatur,* & in medio temporis inter Pascha & Pentecosten, *nec multò aliter apud Ivonem, id est,* medio temporis, &c. *Sed reposita est hæc lectio ex plerisque Gratiani exemplaribus, & collectione Isidori, in qua est hæc eadem versio. Nam cæteri collectores secuti potius videntur versionem Dionysii, quæ est in codice canonum: quamvis & Burchardus, & Panormia hoc loco habeant,* id est, medio Pentecostes, *vel* in medio Pentecoste, *ubi in versione Dionysii est,* ita ut quarta septimana Pentecostes, *verbum planè è verbo. Græcè enim est,* ὡς ἐν τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς.

2 ¶ Compleatur] *Vocem* ἐπιτελεῖσθαι, *Dionysius vertit,* conveniat.

3 ¶ Decimus] *Pronsus ex Græco. Dionysius autem, quem Burchardus, & Ivo sequuntur, habet,* Idibus Octobris, id est, quintodecimo die mensis Octobris, quem hyperberetæum Græci cognominant. *In canone autem Apostolorum 37. legitur, secundam annì synodum celebrandam esse,* ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ, *id est,* duodecimo die hyperberetæi. *Non convenire autem omnino Latinorum menses cum Græcorum satis constat. Suidas quidem scribit a-*

a Christianis omnibus redderetur.] orig. *Ibid. inf.* b al. propositionibus.] orig. c ut eos satisfacientes episcopo suo misericordiam subsequatur.] orig. d *Ansel. lib. 6. c. 134.* e *ad concilium.* f *Burchard. lib. 1. c. 15. Ivo part. 3. c. 161. Panorm. 19. lib. 4.* g *ad sedendi deferat.*

a *Euseb. l. 1. c. 43. Ivo p. 4. c. 241. Panm. l. 4. c. 13. Polyc. l. 3. tit. 19.* b *Polyc. l. 3. tit. 19.* c *Burchd. l. 1. cap. 44. Ivo p. 3. c. 145. Panm. l. 4. c. 15. Polyc. l. 3. tit. 19.*

C.

quid Macedonas hyperberetæum eundem esse qui October, Galenus autem Pergami eundem qui September.

C. V. ¶ *Semetipsos accusant, qui vocati ad synodum, venire contemnunt.*

Item ex Concilio Laodiceno, *cap. 40.*

NOn *a* oportet vocatos episcopos ad synodum, contemnere: sed adire *b* debere, & aut docere, aut doceri quæ sunt ad ecclesiæ cæterorumque correctionem utilia: quòd si contempserint, seipsos videntur accusare, nisi forte pro infirmitate ire non possint.

C. VI. ¶ *Corripiantur episcopi, qui ad concilium vocati, venire contemnunt.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *cap. 19.*

PErvenit *c* ad nostras aures, quòd in provinciis constituta episcoporum concilia minimè celebrentur. Hoc 1 ex eo probatur, quòd multæ, quæ correctione opus habent, ecclesiasticæ res negligantur. Statuit ergo hæc sancta synodus, secundùm regulas Patrum bis in anno in unum convenire per singulas provincias episcopos, ubi singula 2, quæ emerserint, corrigantur. Qui verò noluerint convenire episcopi constituti in suis civitatibus, & hoc maximè, cum sui corporis sanitate consistentes, etiam ab omnibus aliis urgentibus necessitatibus *d*, & inexcusabilibus negotiis liberi sunt, licere eos fraternæ charitatis admonitionibus corripi.

1 ¶ Hoc ex eo] *In collectione Isidori, ubi alioquin eadem videtur esse versio legitur*, ex hoc probatur, quòd multæ, &c. *idemq; apud Ivonem, addita tamen particula*, &, *Græce est*, κ᾽ ὅτι τοῦτο πολλὰ παραμελεῖται τῶν διορθώσεως ἀξίων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. & propterea multæ ex rebus ecclesiasticis, quæ correctionis egent, negliguntur.

2 ¶ Vbi singula] *Ita in collectione Isidori, & apud Ivonem, & Anselmum. Græcè est*: ἵνα τὰ κατὰ τὴς μητροπόλεως ἐπίσκοπον δυνηθέντα, κ᾽ διορθῶν ἔκαστα τῶν ἀδικουμένων, *quæ Dionysius sic vertit*: Quò e Metropolitanus Antistes probaverit, & corrigere singula, si qua fortassis emerserint.

C. VII. ¶ *Canonicis subjaceat pœnis Metropolitanus, qui saltem semel in anno celebrare concilium negligit.*

Item ex Septimo synodo, *cap. 6.*

2 QVoniam *f* quidem regula est, quæ dicit, bis in anno per singulas provincias oportere fieri per conventum episcoporum regulares inquisitiones; propter fatigationem, & ut opportunè 1 habeantur ad iter agendum hi, qui congregandi sunt, definierunt sextæ synodi sancti Patres, omni excusatione remota, omnibus modis semel in anno fieri, & depravata corrigi. Hunc ergo canonem & nos renovamus: & si quisquam Princeps inventus fuerit hoc prohibere, communione privetur. Si quis verò metropolitanorum hoc neglexerit agere absque necessitate, vel vi, seu aliqua rationabili occasione, canonicis pœnis subjaceat. Dum autem synodus agitur super canonicis, & evangelicis negotiis, oportet congregatos episcopos in meditatione, & sollicitudine fieri custodiendorum divinorum, & vivificorum Domini mandatorum, *&* *post* pauca. ¶ Porrò non habeat metropolitanus licentiam ex his, quæ defert episcopus secum, sive jumentum, sive aliam speciem expetendi. Quòd si hoc egisse convictus fuerit, solvat quadruplum.

1 ¶ Et ut opportunè] *Græce est*: κ᾽ τὸ εὐθέως ἔχειν ἀφορμὰς ὁδοιπορίαν, *id est*, Et quòd non benè parati sunt ad iter faciendum.

C. VIII. ¶ *Non cogatur presbyter ad sacra concilia eulogias deferre.*

Item Leo IV. *ad episcopos Britanniæ, c. 3.*

DE eulogiis ad sacra concilia deferendis nihil invenimus à majoribus terminatum: sed sicut unicuiq; presbytero placuerit. Nam si constitutum fuerit illo in tempore benedictiones afferri, forsitan minùs libenter ad synodos occurrent, & magis venire obtrectabunt. Quæ ut arbitror, non sunt rationabiliter quærendæ: ultrò delata, respuendæ.

¶ *Habetur hæc epistola Romæ manuscripta, ut in indice dictum est.*

C. IX. ¶ *Sine gravi necessitate episcopus ad synodum ire non tardet.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c. 21.*

EPiscopus *a* ad synodum ire non tardet, nisi satis gravi necessitate inhibeatur: sic tamen ut in persona sua legatum mittat, suscepturus salva fidei veritate, quidquid synodus statuerit.

¶ *Similem sententiam, & penè referunt eadem verba Burch. lib. 1. c. 51. & Polyc. l. 2. tit. 16. ex Felice.*

C. X. ¶ *Excusatorias literas dirigant, qui gravati ad synodum ire non possunt.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c. 10.*

PLacuit *b*, ut quotiescunque congregandum est concilium episcopi, qui neque ætate, neque ægritudine, neque alia graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant. *& infrà.* ¶ Quòd si non potuerint occurrere, excusationes suas literatorie 1 conscribant, nisi autem 2 rationem impedimenti sui apud Primatem suum reddiderint, ecclesiæ suæ communione debent esse contenti.

1 ¶ Literatorie] *In concilii impressi legitur*, in tractoria. *Dubitatum fuit, an legendum esset*, in tractatoria. *Nam epistola, quibus Imperatores, vel Reges suos præsides vocabant, vel evocationem aliquam concedebant, tractoria dicebantur. Sic in codice Theodosiano, lib. 8. titulus sextus est*, de tractoriis & stativis, *& sic videtur emendandum in lib. Cod. 12. quamvis in impressis legatur*, de tractoriis, *quam vocem* tractoriam, *eadem significatione Carolus Magnus in suis capitularibus usurpavit, lib. 4. c. 30. & 69. & eadem notione est in concilio Meldensi cap. 71. Sanctus quoq; Augustinus in lib. post collationem contra Donatistas, c. 24.* tractoriam *pro epistola vocatoria usurpat, his verbis*: Sic autem à Primate suo per tractoriam fuerunt evocati. *Atque in hoc canone, ubi de vocandis episcopis ad concilium agitur, vox ista esset aptissima. Nam in concilio Africano, inserto in codice canonum, c. 43. ubi hoc idem reperitur, & c. 57. §. Atypius in vetustis codicibus semper legitur*, tractoria, *ubi in impressis est*, tractatoria, *& in Carthaginensi Græco cap. 91. est*; ἡ συνοδικὴ. *Verum idem B. Augustinus utitur dictione*, tractatoria *in eam, quæ nunc subjicitur, sententiam. Loquens enim de episcopis, si vocati noluissent venire ad concilium, & ibi objecta crimina purgare, epist. 162. ait*: Quòd si non fecerint, ibi etiam eorum pravitas, & perversitas innotescet: missaque tractatoria super eorum nomine per totum orbem terrarum, quacunque jam Christi ecclesia dilatata est, ab omnibus ecclesiis, eorum communio præcidetur. *In concione quoq; secunda in Psal. 36. eadem vox quater invenitur: & epistola Syricii, quæ recitatur in concilio Telepteusi, ubi vocatur* tractatoria. *Cujus mentionem faciens Innocentius in epistola ad Exuperium Tolosanum, cap. 1. ait*: De his, & beatæ recordationis viri Syricii episcopi monita evidentia commearunt: *quibus verbis videtur indicare non ad solos Africæ episcopos, sed ad omnes provincias missam fuisse illam Syricii* tractatoriam. *Ita Leo Papa secundus, postquam sextum universale concilium finem habuc-*

a *Burc. l. 1. c. 47. Ivo p. 5. c. 157.* b *al. habere.* c *Ansel. l. 6. c. 199. Ivo p. 4. c. 243.* d *abest à collectione Isidori & Ivone.* e *Ex versione Anastasii.* f *In concilio Nicæno, c. 5. & Antiocheno, c. 20. Ivo p. 5. c. 373. sup. eod. c. habetur & c. propter.*

a *Ansel. lib. 7. c. 191.* b *Ansel. l. 7. c. 188.*

nat, breuem ejus concilij summam ad Hispanie episcopos, ut ei subscriberent, misit, quam tractatoriam vocat, qua Leonis epistole manuscripta ex Hispania Romam sunt misse.

2 ¶ Nisi autem] *In originali est*, vel si post adventum tractatorie aliquæ necessitates repentè forsitan ortæ fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum Primatem reddiderint, ab ecclesiæ communione debere esse contemptos. *In Africano, cap. 43. reliqua eodem modo. Sed in extremo est fere ut apud Gratianum:* ecclesiæ suæ communione debere esse contentos. *Item, in Carthaginensi Greco:* Οφείλει τὸν ἴδιον τῆς ἐπαρχίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀρχιερέα συνελθεῖν. *Similis quadam pœna imponitur in eodem concilio* 7 dist. 38. c. fin.

C. XI. PALEA.

Item ex Concilio Turonensi *cap. 2.*

EPiscopus a non debet abbatem cogere ad synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa existat.

¶ *Hæc Palea abest ab illis tantum exemplaribus, in quibus paucissima reperiuntur, & refertur infra 18. quæst. 2. post cap. fin. a Gratiano ex eodem Turonico: quemadmodum & à Burchardo, & Ivone.*

C. XII. ¶ *A communione sit alienus, qui synodo adesse contempserit.*

Item ex Concilio Arelatensi, *cap. 19.*

SI b quis autem synodo adesse neglexerit, vel cœtum fratrum, antequam dissolvatur concilium, crediderit deserendum; alienum se à fratrum communione cognoscat: nec eum recipi liceat, nisi in sequenti synodo fuerit absolutus.

C. XIII. ¶ *Usque ad proximam synodum à communione abstineat, qui a metropolitano vocatus, absque gravi necessitate synodo adesse neglexerit.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap. 31.*

SI c episcopus metropolitanus ad comprovinciales episcopos epistolas direxerit, in quibus eos aut ad ordinationem summi Pontificis, aut ad synodum invitet; postpositis omnibus (excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione regia) ad constitutum diem adesse non differant. Quòd si defuerint (sicut prisca canonum præcepit auctoritas) usque ad proximam synodum à charitate fratrum, & ecclesiæ communione priventur.

C. XIV. ¶ *A communione privetur episcopus, qui a metropolitano vocatus ad synodum venire contemnit.*

Item ex Concilio Taraconensi, *cap. 6.*

SI d quis episcoporum commonitus à metropolitano, ad synodum, nulla gravi intercedente necessitate corporali, venire contempserit (sicut statuta Patrum sanxerunt) e usque ad futurum concilium cunctorum episcoporum charitatis communione priveur.

C. XV. ¶ *Presbyteri & diaconi, & cuncti, qui se læsos existimant, ad metropolitanam synodum conveniant.*

Item ex Concilio Martini 1 Papæ. f

PRopter ecclesiasticas causas, & altercationum solutiones, bene placuit per singulas provincias bis in anno concilium fieri, convocante metropolitano episcopo omnes provinciales episcopos, ita ut ad concilium veniant g omnes presbyteri, & diaconi, vel hi 2, qui se læsos existimant, ut in concilio causæ examinatæ ad justum judicium perducantur. Et si qui manifestè episcopi, vel presbyteri, aut diaconi inventi fuerint in offensa, secundùm rationem excommunicentur, quamdiu communi consensu de his placuerit dare sententiam. Nulli autem episcopo liceat propria apud semetipsum concilia facere, præter eos, quibus metropoles sunt creditæ.

1 ¶ Martini] *Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papæ, deinceps eodem nomine multa citaturus: qua omnia sumpta sunt ex libro capitulorum Gracarum synodorum Martini episcopi Bracarensis (antiquarius enim Episcopi Papæ dicebantur.) Hic enim, cum esset Græcus, ad utilitatem ecclesiarum Hispaniæ, ubi episcopatum obtinebat, ea capitula Latina fecit: & in nonnullis quædam addidit: in aliis verò aliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod sumpsit ex concilio Antiocheno, c. 20. sup. ead. c. propter. Aliqua etiam ex Toletanis conciliis in eum libellum retulit.*

2 ¶ Vel hi] *In aliquot conciliorum editionibus legitur*, ut eorum, qui se læsos existimant, in concilio causæ, &c.

C. XVI. PALEA. 1

[*Item* ex concilio Bylon.]

ANnis singulis episcopus in sua diœcesi synodum faciat de suis clericis, nec non abbatibus: & discutiat alteros clericos, & monachos.

Singuli verò episcoporum suis ecclesiis notificare studeant, quæ in conciliis statuuntur.

1 ¶ Palea] *In nullo collatorum exemplarium habetur, sed versiculus, singuli conjunctus est præcedenti capiti:* Propter Ecclesiasticas. *Sunt ea verba Gratiani.*

C. XVII. ¶ *Quæ in conciliis statuuntur singuli episcoporum suis ecclesiis notificent.*

Unde in concilio Toletano XVI. *cap. 6.*

DEcernimus, ut dum in qualibet provincia concilium agitatur, unusquisque episcoporum admonitionibus suis intra sex mensium spacia omnes abbates, presbyteros, diaconos, atque clericos, seu etiam omnem conventum civitatis ipsius, ubi præsse dignoscitur, nec non & cunctam diœcesis suæ plebem aggregare nequaquam moretur: quatenus 1 coram eis plenissimè omnia referet, quæ eodem anno in concilio acta vel definita esse noscuntur. & 7. ¶ Quòd si quispiam hæc parvipendenda crediderit, sententia excommunicationis duorum mensium curriculo persistat usquequaque multatus.

1 ¶ Quatenus] *In duobus exemplaribus hujus decimisexti concilii Toletani, locus hic ita legitur:* quatenus coram eis publicè omnia referata, de his, quæ eodem anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissimè notiores efficiantur.

DISTINCTIO XIX.

1 ps DE epistolis verò decretalibus quæritur, an vim auctoritatis obtineant, cum in corpore canonum non inveniantur. *De his ita scribit* Nicolaus Papa *Archiepiscopis, & episcopis per Gallias constitutis.*

C. I. ¶ *Decretales epistolæ vim auctoritatis habent.*

SI a Romanorum Pontificum decreto, cæterorum opuscula tractatorum approbantur: vel reprobantur: ita ut, quod sedes Apostolica, probavit, hodie teneatur acceptum: & quod illa repulit, hactenus ineffícax habeatur; quanto potius, quæ ipsa pro catholica fide profanis dogmatibus pro variis, & multifariis ecclesiæ necessitatibus & fidelium moribus diverso tempore scripsit; omni debent honore præferri, & ab omnib. prorsus in quibuslibet opportunitatibus discretione, vel dispensatione magistra reverenter assumi? Quanquam quidam vestrùm scripserint, haud illa decretalia priscorum Pontificum in toto canonum codicis corpore contineri

a Burch. l. 1. c. 73. Ivo part. 7. c. 91. b Burch. l. 1. c. 50. Polyc. l. 2. tit. 8. Ivo p. 5. c. 160. ex concilio Spalensi, ut Burc. c Burc. lib. 1. c. 49. Ivo p. 5. c. 159. Panorm. l. 4. c. 17. d Simile in Pannormia, l. 4. c. 17. ex Arausic. e al. censuerunt. f Apud Martinum Bracarensem episcopum in cap. synod. Græc. c. 18. Polyc. lib. 3. tit. 17. g præcedant.] *ita.*

a Ivo part. 5. cap. 38.

descripta; cùm 1 ipsi, sibi hæc suæ intentioni suffragari considiciunt, illis differenter utantur, & solùm nunc ad imminutionem sedis Apostolicæ pertestatis, & ad suorum augmentum privilegiorum minus accepta esse perhibeant. *Item infra.* ¶ Si ideò non esse decretales epistolas priscorum *a* Pontificum Romanorum admittendas dicunt, quia in codice canonum non habentur adscriptæ, ergo nec sancti Gregorii, nec ullius alterius, qui ante vel post ipsum fuit, est aliquod institutum, vel scriptum recipiendum, eò quòd in codice canonum non habeatur adscriptum. Ergo doctrinam eorum, & sanctiones, quæ ab omni lingua venerantur, quia in codice canonum non habentur adscriptæ, de codicibus suis eradant. Vt quid vel membranas occupant, postquam non habentur acceptæ? Sed quare multum immoramur, cum nec ipsas divinas scripturas veteris, & novi testamenti jam recipiemus, si istos duxerimus audiendos? Etenim *b* neutrum horum in codice canonum ecclesiasticorum habetur insertum. Sed respònsuri sunt isti, qui non ad obediendum potius, quàm ad resistendum semper sunt parati, dicentes *c*, quod inter canones inveniatur capitulum sancti Papæ Innocentii ***, cujus auctoritate doceatur à nobis utrumque testamentum esse recipiendum, quamquam in ipsis paternis canonibus nullum eorum ex toto contineatur insertum. Quibus ad hæc afferendum *d* est, quoniam si vetus novumq; Testamentum recipienda sunt, non quod codici canonum ex toto habeantur annexa, sed quòd de his recipiendis sancti Papæ Innocentii prolata videatur esse sententia, restat minimum, quod decretales epistolæ Romanorum Pontificum sunt recipiendæ, etiam si non sint codici canonum compaginatæ: quoniam inter ipsos canones unum B. Leonis *e* capitulum constat esse permissum, quo ita omnia decretalia constituta sedis Apostolicæ custodiri mandantur, ut si quis in illa commiserit, noverit sibi veniam denegari. Ait enim *e* decimo *f* suarum decretalium: [Ne quid verò sit, quod prætermissum à nobis forte credatur, omnia decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentii, quàm omnium decessorum nostrorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata *g* sunt disciplinis, ita à vestra dilectione custodiri mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.] Dicendo verò [omnia decretalia constituta,] nullum de decretalibus constitutis prætermisit, quod non mandaverit esse custodiendum. Et rursus asserendo [omnium decessorum nostrorum,] nullum Pontificum Romanorum, qui ante se fuerunt, excepit: cujus ita non præceperit decretalia constituta ab omnibus custodire, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Itaque nihil refert, utrum sint omnia nec ne decretalia sedis Apostolicæ constituta inter canones conciliorum immista, cùm omnia in uno corpore compaginari non possint, & illa eis intersint, quæ firmitatem his, quæ desint, & vigorem suum assignent, præsertim cùm synodalia gesta, inter quæ ipsi canones statuti sunt, in codice canonum non habeantur, sed à nobis omni cultu debito veneretur. Consonat autem huic beatissimo Papæ Leoni sanctus & facundissimus in decretis suis Papa Gelasius *h*, ita inquiens: [Decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum Patrum consultatione dederunt venerabiliter suscipiendas decernimus. [In quo notandum est: quia non dixit [decretales epistolas, quæ inter canones habentur] nec tantum [quas moderni Pontifices ediderunt;] sed [quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma dederunt] Dictis autem [diversis temporibus] etiam illa tempora vir sanctus comprehendit, cum crebrescentibus paganorum persecutionibus, ad sedem Apostolicam, deferri causas episcoporum difficillimè permittebant. His ita divina favente gratia prælibatis, ostendimus nullam differentiam esse inter illa decreta, quæ in codice *a* canonum habentur, sedis Apostolicæ præsulum, & ea, quæ præ multitudine vix per singula voluminum corpora reperiuntur; cùm omnia, & omnium decessorum suorum decretalia constituta, atque decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Romana dederunt, venerabiliter fore suscipiendas, & custodiendas, eximios præsules, Leonem scilicet & Gelasium mandasse probavimus.

1 ¶ Cùm ipsi] *Locus fuit emendatus ex ipsa epistola Nicolai, quæ Romæ manuscripta habetur: & nuper impressa est in appendice bibliothecæ sanctorum Patrum: ut dictum est supra dist. 10. c. leges. in qua epistola multa alia habentur ad epistolas decretales etiam antiquissimas pertinentia.*

C. II. ¶ *Omnes sanctiones Apostolica sedis irrefragabiliter sunt observandæ.*

Item Agatho Papa *omnibus Episcopis.*

SIc *b* omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius divini Petri voce firmatæ sint.

C. III. ¶ *Tolerandum est jugum, quod à sancta sede imponitur, licet importabile videatur.*

Item ex capitulis Caroli Imperatoris.

IN e memoriam B. Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam, & Apostolicam sedem; ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est eum mansuetudine humilitas: ut licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus. Si verò (quod non decet) quilibet, sive sit presbyter, sive diaconus, aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando, redarguatur falsam ab Apostolica *d* sede detulisse epistolam, vel aliud quid, quod inde non venerit *e*, salva fide 2, & integra circa Apostolicum humilitate, penes episcopum sit potestas, utrum eum in carcerem, aut aliam detrudat custodiam, usquequo per epistolam, aut per idoneos suæ partis legatos Apostolicam interpellet sublimitatem, ut potiùs unum sua sancta legatione dignetur decernere, quid de talibus justo ordine lex Romana statuat definire, ut & is corrigatur, & cæteris modus imponatur.

1 ¶ Capitulis] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & Ivone. At Nauclerus vol. 2. gen. 28. narrat hoc esse unum ex viginti tribus legum capitulis, quæ Carolus Magnus ad omnes suas provincias misit. Burchardus autem citat ex concilio Triburiensi, c. 30. ubi etiam extat.*

2 ¶ Salva fide] *Apud Burchardum est,* falsa fide, & non integra.

C. IV. ¶ *Quicquid Romana ecclesia statuit, vel ordinat, ab omnibus observandum est.*

Item Stephanus *f* Papa.

ENimverò, quia in speculum, & exemplum sancta Romana ecclesia cui nos Christus præesse voluit, proposita *g* est; ab omnibus quidquid statuit, quidquid ordinat, perpetuò, & irrefragabiliter observandum est.

---

a *al. sanctorum.* b *al. etiam.* c *al. ajentes.* * *Innocent. P. i. ad Exuperium, epist. 3. cap. ult.* d *al. referendum.* e *Leo Pap. 2. epist. 1. in fine.* f *al. quinto suorum decretalium.* g *al. ordinata.* h *Gelasius Papa 1. cum lxx. episcopis. Habentur supra 15. dist. c. sancta Romana. & Item decretales.*

a *al. corpore.* b *Deusdedit part. 3. Polyc. l. 1. tit. 17. Ivo par. 4. c. 238.* c *Extat in concilio Triburiensi. c. 30. Burchard. l. 1. c. 220. Ivo p. 5. c. 50.* d *al. Apostolico detulisse.* e *al. convenit.* f *al. Stephanus.* g *al. posita est omnibus quidquid.*

C. V. ¶ *Ad-*

C. V. ¶ *A Pontificalibus sit alienus officiis, qui Apostolicis non vult obedire præceptis.*

Item Gregorius IV.

NVlli *a* fas est vel velle, vel posse transgredi Apostolicæ sedis præcepta, nec nostræ dispositionis ministerium; quod vestram sequi oportet charitatem. 2 qs. ¶ Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris à sancto ministerio fiat, nec de ejus judicio quisquam postea curam habeat, quoniam jam damnatus à sancta & Apostolica ecclesia, ac auctoritate, sua de inobedientia, atque præsumptione à quoquam esse non dubitatur: quia majoris excommunicationis dejectione est abjiciendus, *b* cui sanctæ Ecclesiæ commissa fuerit disciplina, qui non solùm præfatæ sanctæ Ecclesiæ jussionibus parere debuit, sed etiam aliis, ne præterirent, insinuare. Sitque alienus à divinis, & Pontificalibus officiis, qui noluit præceptis Apostolicis obtemperare. *c.*

¶ *Caput hoc est in eadem epistola Gregorii IV. ex qua sumptum est cap. Decreto nostro infra, 2. q. 6. Extat autem in codice sæpe memorato bibliotheca Dominicanæ.*

C. VI. ¶ *Inter canonicas scripturas Decretales epistolæ connumerantur.*

Item Augustinus *de doctrina Christiana, lib. 2. cap. 8.*

IN *d* canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum quamplurimum divinarum scripturarum solertissimus indagator auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sint, quas Apostolica sedes habere, & ab ea alii meruerunt accipere epistolas. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut eas, quæ ab omnibus recipiuntur ecclesiis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi (quamquam hoc inveniri vix possit) æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

¶ *Caput hoc apud B. Augustinum loco indicato sic habet:* In canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarum quamplurimum auctoritatem sequatur: inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut eas, quæ ab omnibus accipiuntur ecclesiis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis verò, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi, (quamquam hoc *e* inveniri non possit) æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto. *Quæ quidem B. Augustini sententia non ad decretales Romanorum Pontificum, sed ad canonicas, & sacræ referenda est.*

C. VII. ¶ *Ministerii* f *divini se exortem intelligat, qui à solliditate Petri recedit.*

Item Leo Papa I. *ad episcopos Viennenses, epist. 78.*

ITa *g* Dominus noster Iesus Christus humani generis salvator instituit, ut veritas, quæ antea legis, & prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem universitatis exiret: sicut scriptum est *h* [*In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*] Sed hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit; ut in beatissimo Petro, Apostolorum omnium summo principaliter collocaret: ut ab ipso quasi quodam capite dona sua, velut in corpus omne diffunderet: ut exortem se mysterii *a* intelligeret esse divini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo. [*Tu* b *es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam:*] ut æterni ædificatio templi mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret, hac ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Verum hanc petræ istius sacratissimam firmitatem, Domino, ut diximus, ædificante, constructam, nimis impia vult præsumptione violare, quisquis ejus potestatem tentat infringere, favendo cupiditatibus suis, & id quod accepit à veteribus, non sequendo.

Hoc autem intelligendum est de illis sanctionibus, vel decretalibus epistolis, in quibus, nec præcedentium Patrum decretis, nec Evangelicis præceptis aliquid contrarium invenitur. Anastasius 1 *enim secundus favore Anastasii Imperatoris, quos Acacius post sententiam in se prolatam sacerdotes, vel Levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit, ita inquiens.*

1 ¶ Anastasius] *Minimè verum est senssisse Anastasium, ordinatos ab Acacio post latam in ipsum sententiam, rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim duntaxat inquit in capite sequenti firmam esse sacramenti gratiam ab Acacio traditam: quod verissimum est, sicut & aliæ omnes sententiæ, quas in ea epistola ex B. Aug. Anastasius accepit, veræ sunt. Habetur autem hæc eadem Anastasii Papæ II. epistola in corpore canonum, quod Romana ecclesia semper approbavit, ut infrà distinct. 20. cap. de libellis, est adnotatum. Itaque sine causa reprehenditur hoc loco Anastasius à Gratiano.*

C. VII. ¶ *Nulla læsionis portio attingit eum, qui ab hæreticis jam damnatis ordinatur.*

Anastasius II. *ad Anastasium Augustum, epist. 1. c. 7. & 8.*

SEcundùm *c* ecclesiæ catholicæ consuetudinem, sacratissimum serenitatis tuæ pectus agnoscat: quòd nullum de his, quos baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes, sive levitas secundum canones ordinavit, ulla ex nomine Acacii portio læsionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minùs firma videatur. Nam & baptisma (quod procul sit ab ecclesia) sive ab adultero, vel à fure datum fuerit, ad percipientem munus pervenit illibatum: quia vox illa, quæ sonuit per columbam, omnem maculam humanæ pollutionis excluſit: qua declaratur, ac dicitur. [*Hic est* d, *qui baptizat in Spiritu sancto, & igne.*] Nam si visibilis Solis istius radii, cùm per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur: multò magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constringitur. Nam & Iudas, cùm fuerit sacrilegus, atque fur, quidquid egit inter Apostolos pro dignitate commissa, beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoc ipsum Domino manifestissima voce. [*Scribæ,* e inquit, *& Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite; dicunt enim, & non faciunt.*] Quidquid ergo ad hominum profectum quilibet in ecclesia minister pro officio suo videtur operari, hoc totum contineri implente *f* divinitatis effectu. Ita ille, per quem loquitur Christus, Paulus *g* affirmat, [*Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat*

---

a *Pelag. 1. tit. 17. Anscl. l. 2. c. 21. Ivo l. 5. c. 11. & 349.* b *al. exigendus.* c *al. obedire.* d *Polyc. lib. 1. tit. 25. Anscl. lib. 3. tit. & lib. 212.* e *facile.*] *orig. Antuerp.* f *Mysterii.* g *Ivo part. 3. cap. 6.* h *Psal. 18.*

a *al. ministerii.* b *Matth. 16.* c *In codice canonum, fol. 156. B. Polyc. l. 3. tit. 10. Ans. 9. c. 62. Ivo p. 1. c. 111. Nicolaus ad consul. 14. Bulg. c. 15.* d *Ioan. 1. & 12.* e *Matth. 23.* f *al. implendo divinitatis effectum.* g *1. Cor. 3.*

est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus.] Adeò autem non quæritur, quis, vel qualis prædicet, sed quid *a* prædicet, ut *b* invidos etiam bene Christum prædicare affirmet: quo malo ipse diabolus dejectus est, & hoc ipse *c* prædicare non desinit. Ideo ergo & hic, cujus nomen dicimus retiendum, malè bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est aliis, perfectionem suæ virtutis obtinuit. Quod *d* quidem generaliter verum est, nisi aliquorum in tantum se extenderet curiosa suspicio, ut imaginentur prolato à Felice Papa judicio, posteà inefficaciter in sacramentis, quæ Acacius usurpavit, egisse; ac proinde eos metuere, qui vel in consecrationibus, vel in baptismate mysteria *e* tradita susceperunt, ne irrita beneficia divina videantur.

Quia ergo illicitè, & non canonicè, sed contra decreta prædecessorum, & successorum suorum hæc rescripta dedit (ut probat Felix, & Gelasius, qui Acacium, ante Anastasium excommunicaverunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius, eundem Acacium postea damnavit) ideo ab ecclesia Romana repudiatur, & à Deo percussus legitur fuisse hoc modo.

C. IX. ¶ *Anastasius à Deo reprobatus, nutu divino percussus est.*

ANastasius 1 secundus *f*, natione Romanus, fuit temporibus Theodorici Regis: eodem tempore multi clerici, & presbyteri se à communione ipsius abegerunt, eò quòd communicasset sine concilio episcoporum, vel presbyterorum, & cleri cunctæ ecclesiæ catholicæ, diacono Thessalonicensi, nomine Photino, qui communicaverat Acacio: & quia voluit occultè revocare Acacium, & non potuit, nutu divino percussus est.

1 ¶ Anastasius] *Caput hoc habetur quidem Tomo secundo conciliorum in vita Anastasii: sed esse omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifestè ostenditur, quòd Acacius (sicut Nicephorus lib.16.c.12. & Evagrius lib.3.cap.18. & sequentibus, & clarissimè Anastasius bibliothecarius in Chronologia testantur) tempore Felicis III. obiit, cui successit Gelasius, & Gelasio Anastasius, qui initio epistolæ suæ &c. 1. ad Anastasium Imperatorem, Acacium mortuum jam, & ante judicem Christum unà cum Felice adstare scripsit, ut Gelasius quoque ante ipsum scripserat, & habetur infrà 24.q.2.c.* nec quisquam. *quomodo ergo potuit Anastasius de eo revocando tractare qui jam obierat?*

C. X. ¶ *Quæ circa indisciplinatos prælatos, vel ab eis geruntur, in irritum revocentur.*

Hinc etiam de Maximo 1 episcopo in Constantinopolitano synodo *statutum est sub Damasco Papa, c.6.*

PRopter totius indisciplinationis ejus doctrinam, quæ Constantinopoli orta est, statutum est, ne Maximus fuisse, aut esse jam putetur episcopus, neque hi, qui ab eo sunt ordinati, qualemcunque gradum clericatus obtineant, omnibus scilicet, quæ circa eum vel ab eo gesta sunt, in irritum revocatis.

1 ¶ De Maximo] *Ex verbis hujus canonis, præsertim, Gracis, & interpretatione Balsamonis, ac vita Gregorii Theologi per Gregorium presbyterum descripta, & aliis ex locis (tametsi Theodoretus videtur parum diligenter hoc tractasse) apparet hunc Maximum nunquam fuisse episcopum, ac propterea rectè statui nullum ab eo potuisse imprimi ordinis characterem, quod non erat de Acacio asserendum. Verba Græca hujus canonis hæc sunt:* Περὶ Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης. Ὥστε μήτε

a *al. quem.* b *Philip.1.* c *al. ipso cap.8.* d *Quod enim ita sit, aliquorum in tantum se extendit curiosa*] orig. e *al. ministeria.* f *Ex libro (ut in corpore conciliorum citatur) Pontificali Ivo part.14.c.40.*

Μάξιμον ἐπίσκοπον γενέσθαι εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ κληρικῷ, πάντων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρουμένων, *id est*, De Maximo cynico, deque iis rebus, quæ nullo ordine circa ipsum Constantinopoli gestæ sunt. Neque Maximum aut fuisse, aut esse episcopum, neque eos, qui ab ipso sunt ordinati, in ullo cleri gradu censendos: omnibus, quæ & in ipso, & ab ipso facta sunt, infirmatis. *Ac de eodem Maximo, quod nunquam fuerit episcopus, est locupletissimum testimonium in epistola Hadriani Papæ, scripta Basilio imperatori, quæ habetur actione prima octava synodi manuscriptæ, quæ est penes Cardinalem Siretum. Ctans enim Leonem primum, ait:* Dicit enim altisona tuba, sanctus videlicet sedis Apostolicæ Papa Leo, cujus sententiam, quidquid ubique catholicum est, velut cœleste miraculum celebrat, & veneratur oraculum; Cùm sæpe quæstio de malè accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam istis esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum? Neque enim inter Photium mœchum, & Maximum cynicum à synodo secunda damnatum, vel inter ordinationes hujus & illius, distinctionis aliquid esse conficimus.

DISTINCTIO XX.

1 pars. DEcretales itaque epistolæ canonibus conciliorum pari jure exæquantur. Nunc autem quæritur de expositoribus a *sacræ Scripturæ, an exæquentur, an subjiciantur eis. Quo enim quisq; magis ratione nititur, eò majoris auctoritatis ejus verba esse videntur. Plurium autem tractatorum, sicut pleniori gratiæ sancti Spiritus, ita ampliori scientia aliis præcellentes, rationi magis adhæsisse probantur. Unde nonnullorum Pontificum constitutis, Augustini, Hieronymi, atque aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.*

2. pars. ¶ *Sed aliud est causis terminum imponere: aliud sacras Scripturas diligenter exponere. In negotiis definiendis, non solùm est necessaria scientia, sed etiam potestas. Unde Christus dicturus Petro* b. [Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c.] *prius dedit sibi claves regni cœlorum: in altera dans ei scientiam discernendi inter lepram & lepram, in altera dans sibi potestatem ejiciendi aliquos ab Ecclesia, vel recipiendi. Cùm ergo qualibet negotia finem accipiant, vel in absolutione innocentium, vel in condemnatione delinquentium, absolutio verò vel condemnatio, non scientiam tantùm, sed etiam potestatem præsidentium desideret; apparet, quòd divinarum tractatores scripturarum, etsi scientia Pontificibus præmineant, tamen, quia dignitatis eorum apicem non sunt adepti, in sacrarum quidem scripturarum expositionibus eis præponuntur: in causis verò definiendis secundum post eos locum merentur.*

C. I. ¶ *Aliorum scripturæ, Romanorum Pontificum decretis non sunt præponenda.*

Unde Leo Papa IV. *scribit episcopis Britanniæ.*

DE c libellis & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum d canonibus. Quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones 1 Apostolorum, e Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium, Constantinop. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium 2, & cum illis regulæ præsulum Romanorū ſ, Sylvestri, & Syricii,

a *al. expositoribus.*] b *Matth.16.* c *In suo regesto Deusdedit p.2.Poly.p.3.tit.20. Anfel.l.3.cap.ult. Ivo p.4.c.72. Pann. l.2.c.118.* d *al. cum illis in canone.* e *al. quis dicuntur Apostolorum.* f *Apud Anselmum, & Polycarpum, desunt omnia Pontificum nomina.*

Inno-

Innocentii, Zozimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Isti omnino sunt, & per quos judicant episcopi, & per quos episcopi simul judicantur, & clerici. Nam si tale emerserit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri; tunc si illorum, quorum memoriis dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel cæterorum similiter sanctorum doctorum similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda; vel ad Apostolicam sedem referendum de talibus. Quam ob causam luculentius magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, (sive sit ille episcopus, sive clericus, sive laicus) non 3 indifferenter recipere convincitur, nec catholicam, & Apostolicam fidem, nec sancta quatuor Evangelia utiliter, & efficaciter ad effectum *a* suum retinere, vel credere probatur.

1 ¶ Sunt Canones] *Indicat canones, & regulas, ex quibus constat corpus, vel codex canonum, de quo in præsentiarum dictum est, quo Romani Pontifices, præsertim in judiciis utebantur, in quo codice sunt canones tantum, non Synodalia gesta, ut superius Nicolaus, in c. Romanorum, 19. dist. scripsit.*

2 ¶ Carthaginensium] *In codice canonum unica est Synodus Carthaginensis, continens canones triginta tres, qui ex variis conciliis Carthaginis habitis, collecti fuerunt. Eos canones sedes Apostolica videtur probasse, & usa eis esse, quando in codicem canonum referendos curavit. Eosdem etiam Græci, quo ordine apud Latinos habentur, cum aliis præterea multis Africanarum Synodorum conjunctos, in linguam suam verterunt, & hi ipsi sunt, qui eadem numerii Anselmus, Burchardus, & Ivo citant: quamvis Gratianus interdum quidem hi utatur, interdum verò ex singulis Carthaginensibus conciliis canones accipiat, quod suis locis indicabitur. Et de hac unica Carthaginensi Synodo intelligendum est, quod habetur supra dist. 16. c. prima ad notatio. vers. septima, quod hic declarandum delatum fuit.*

3 ¶ Non indifferenter] *Anselmus, Deusdedit, & Gregorius presbyter in Polycarpo habent*, qui eandem indifferenter non recipit, ipse se convincit minimè catholicam, & Apostolicam fidem ad effectum sitæ retinere salutis.

C. II. ¶ *Corripiendi sunt qui decreta Romanorum Pontificum non habent, vel non observant.*

Item Nicolaus I. *Photio, in* b *epistola, cujus initium est,* [*Postquam beato Petro.*]

Si decreta Romanorum pontificum non habetis, de neglectu atque incuria estis arguendi. Si verò habetis & non observatis, de temeritate estis corripiendi, & increpandi.

C. III. ¶ *Ad quos sit recurrendum, cum sacra Scripturæ auctoritas non occurrit.*

Item Innocentius 1 Papa.

De quibus c causis nulla solvendi, ligandique auctoritas in libris veteris Testamenti, quatuor Evangeliorum, cum totis scriptis Apostolorum appareat, ad divina recurre scripta Græca *d*. Si neque in illis, canones 2 Apostolicæ sedis intuere. Si nec in illis, ad catholicæ ecclesiæ historias catholicas à doctoribus catholicis scriptas manum mitte. Si nec in illis, sanctorum exempla perspicaciter recordare. Quod si omnibus his inspectis, hujus quæstionis qualitas non lucidè investigatur; seniores provinciæ congrega, & eos interroga. Facilius namque invenitur quod à pluribus senioribus quæritur. Verus enim repromissor Dominus ait *e*, [*Si duo ex vobis, vel tres convenerint super terram in nomine meo, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo.*]

1 ¶ Innocentius] *Caput hoc non est inter epistolas Innocentii primi, quæ multa extant; neque verò Innocentii secundi esse potest, cum antè ipsum scripserint Burchardus, & Ivo, a quibus hoc ipsum citatur.*

2 ¶ Canones] *Verba hæc, quæ apud Gratianum deerant, sunt apud Burchardum, & Ivonem, & Polycarpum, in quo Polycarpo habentur hoc ipso loco, in quem sunt restituta.*

a al. profectum. b Est eadem epist. 6. ex qua sumptum est. c quod dicitis, supra distinct. 16. Anselm. lib. 3. cap. 33. c Polycarpi lib. 7. tit. 3. Burchard. lib. 3. c. 128. Ivo par. 4. cap. 70. d al. Græci.

DISTINCTIO XXI.

1 ps Decretis ergo Romanorum Pontificum, & sacris canonibus conciliorum ecclesiastica negotia, ut suprà monstratum est, terminantur. ¶ Ministri verò sacrorum canonum, & decretorum Pontificum sunt summi Pontifices, & infra præsules, ac reliqui sacerdotes, quorum institutio in veteri Testamento est inchoata, & in novo plenius consummata. ¶ Summi enim Pontifices, & minores sacerdotes à Deo sunt instituti per Moysen b, qui ex præcepto Domini, Aaron in summum Pontificem, filios verò ejus unxit in minores sacerdotes. Postea verò David, cùm ministeria domus Domini augmentaret, janitores, & cantores instituit. Porro Salomon quendam modum exorcizandi invenit, quo dæmones adjurati, ex obsessis corporibus pellebantur: huic officio mancipari, exorcista vocati sunt, de quibus Dominus in Evangelio c, [Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri (videlicet exorcistæ) in quo ejiciunt?] *Hæc omnia in novo Testamento ecclesia imitata, habet janitores suos, quos ostiarios appellamus. Pro cantoribus lectores & simul cantores instituit. Exorcistas autem nomine antiquo & officio permanente recepit, Pro filiis verò Aaron, omnes infra summum Pontificem sacerdotium administrantes sunt consecrati.* ¶ *Inter eos quædam discretio servata est, ut alii appellentur simpliciter* sacerdotes, *alii* archipresbyteri, *alii* chorepiscopi, *alii* episcopi, *alii* archiepiscopi, *seu* metropolitæ, *alii* primates, *alii* patriarchæ, *alii* summi Pontifices. ¶ *Horum discretio à gentilibus maximè introducta est, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Simpliciter verò majorum, & minorum sacerdotum discretio in novo Testamento ab ipso Christo sumpsit exordium, qui duodecim Apostolos tanquam majores sacerdotes, & lxxii. discipulos quasi minores sacerdotes instituit. Petrum verò quasi in summum sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claves regni cœlorum tribuit, & à se petra, Petri sibi nomen imposuit, atque pro ejus fide se specialiter rogasse testatus est, & ut cæteros confirmaret, sibi injunxit, dicens* d [Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.] *Hanc eandem formam Apostoli secuti, in singulis civitatibus episcopos, & presbyteros ordinaverunt: Levitas autem ab Apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beatus Stephanus e. Subdiaconos, & acolythos procedente tempore ecclesia sibi constituit.*

C. I. ¶ *Unde nomina ecclesiasticorum graduum sumuntur.*

¶ *De his ita scribit* B. Isidorus *lib. 7. Etymol. cap. 12. nomina illorum, & nominum causas exponens, sta inquiens.*

Cleros f & clericos hinc appellatos credimus, quia Matthias g sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Κλῆρος enim Græcè, fors Latinè, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte domini sunt; vel quia Domini partem habent. Generaliter autem clerici nuncupantur o-

a Matth. 18. b Exo. 28. 1. Paral. 25. & 3. 29. c Luc. 11. d Luc. 22. e Act. 6. f De officiis lib. 2. c. 1. Rabanus de instit. cler. lib. 1. c. 2. g Act. 1.

mnes, qui in ecclesia Christi deserviunt, quorum gradus, & nomina sunt hæc: ostiarius, psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus. ¶ Ordo episcoporum quadripertitus est, id est, in patriarchis, archiepiscopis, metropolitanis, atque episcopis. Patriarcha, græca lingua, summus patrum interpretatur, quia primum, id est, [1] Apostolicum retinet locum, & ideo, quia summo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut Romanus, Antiochenus, & Alexandrinus. Archiepiscopus græco dicitur vocabulo, quòd sit summus episcoporum, tenet enim vicem Apostolicam, & præsidet tam metropolitanis, quàm cæteris episcopis. Metropolitani autem à mensura civitatum vocantur: singulis enim provinciis præeminent, quorum auctoritati, & doctrinæ *a* cæteri sacerdotes subjecti sunt, sine quibus nihil reliquos agere licet episcopos: sollicitudo enim totius provinciæ ipsis commissa est. Omnes autem superiùs designati ordines uno eodemque vocabulo episcopi nominantur: sed ideò privato nomine quidam utuntur, propter distinctionem potestatum, quàm singulariter acceperunt. Patriarcha patrum princeps: Ἄρχων enim princeps, inde archiepiscopus princeps episcoporum, sicut metropolitanus à mensura civitatum. ¶ Episcopatus autem vocabulum inde ductum, quod ille, qui efficitur *b* episcopus superintendat, scilicet curam gerens subditorum: Σκοπεῖν enim Græcè, intendere dicitur. Episcopi autem Græcè, Latinè speculatores interpretantur: nam speculator est præpositus in ecclesia dictus, eò quòd speculetur, & perspiciat populorum infra se positorum mores, & vitam. ¶ Pontifex princeps sacerdotum est, quasi via sequentium. Ipse & summus sacerdos, ipse & Pontifex maximus nuncupatur. Ipse enim efficit sacerdotes, atque levitas, ipse omnes ordines ecclesiasticos disponit, ipse, quid unusquisque facere debeat ostendit. Antea autem qui Reges erant, & Pontifices erant. Nam majorum hæc erat consuetudo, ut rex esset etiam sacerdos & Pontifex. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. ¶ Vates à vi mentis appellatus est, cujus significatio multiplex est: nam modò sacerdotem, modò prophetam significat, modò poëtam. ¶ Antistes sacerdos dictus est, quòd antestat: Primus est enim in ordine ecclesiæ, & suprà se nullum habet. ¶ Sacerdos autem nomen habet compositum ex Græco & Latino, quasi sacrum dans: sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrificando vocatus est, consecrat enim, & sacrificat. Sacerdotes autem gentilium flamines dicebantur. Hi in capite habebant pileum, in quo erat brevis virga, desuper habens lanæ aliquid, quod cùm propter æstum ferre non possent, filo tantùm capita religare cœperunt. Nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas erat. Vnde a filo, quo utebantur, flamines dicti sunt, quasi filamines. Verùm festis diebus filo deposito, pileum imponebant pro sacerdotii eminentia. ¶ Presbyter Græcè, Latinè senior interpretatur: non modò pro ætate, vel decrepita senectute, sed etiam propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt, presbyteri nominantur, unde 2 & apud veteres, iidem episcopi & presbyteri fuerunt; quia illud nomen dignitatis est, & non 3 ætatis. Ideo autem & presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, sicut episcopi; qui licet sint sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent: quia nec chrismate frontem signant, nec paracletum Spiritum dant, quod solis deberi episcopis, lectio Actuum *c* Apostolorum demonstrat. ¶ Levitæ ex nomine auctoris vocati. De Levi enim levitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti ministeria explebantur. Hi Græcè diaconi, Latinè ministri dicuntur, quia sicut in sacerdote consecratio, ita in diacono ministerii *a* dispensatio habetur. ¶ Hypodiaconi Græcè, quos nos subdiaconos dicimus, qui ideo sic appellantur, quia subjacent præceptis, & officiis levitarum. Oblationes enim in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & levitis superponendas altaribus deferunt: hi apud Hebræos, Nathinæi vocantur. ¶ Lectores à legendo, psalmistæ à Psalmis canendis vocati: illi enim prædicant populis, quid sequantur; isti canunt, ut excitent ad compunctionem animos audientium; licet & quidam lectores ita miserabiliter pronuncient, ut quosdam ad luctum, lamentationemque compellant. Iidem etiam & pronunciatores vocantur, quòd porrò *b* annuncient. Tanta enim & tam clara erit eorum vox, ut quamvis longè positorum aures adimpleant. ¶ Cantor autem vocatus, quia vocem modulatur in cantu. Hujus duo genera dicuntur in arte musica, sicut ea docti homines Latinè dicere poterunt, præcentor, & succentor: præcentor scilicet, qui vocem præmittit in cantu; succentor autem, qui subsequenter canendo respondet. ¶ Concentor autem dicitur, quia consonat: qui autem non consonat, nec concinit, nec cantor, nec concentor erit. ¶ Acolythi *c* Græcè, Latinè ceroferarii dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est Evangelium, aut sacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum Sol eodem tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Evangelio legitur *d*, [*Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*] Exorcistæ ex Græco in Latinum adjurantes, sive increpantes vocantur, invocant enim super catechumenos vel super eos, qui habent spiritum immundum, nomen Domini IESV, adjurantes per eum, ut egrediatur ab eis. ¶ Ostiarii iidem, & Janitores, qui in veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, ut non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem ostiarii, quòd præsint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clavem, omnia intus, extraque custodiunt, atque inter bonos & malos habentes judicium, fideles recipiunt, & respuunt infideles.

1. ¶ Id est, apostolicum] *Antea legebatur*, post Apostolicum. *Restituta est vera lectio non modò ex Isidori, & veterum exemplarium Gratiani fide, sed ex ipsa ab Isidori aliata ratione, qui Romanum, Antiochenum, & Alexandrinum, Patriarchas propterea vocat, quia Apostolicum locum tenent. Hoc idem B. Gregorius lib. 6. epist. 27. scribens Eulogio Alexandrino, declarat his verbis:* Itaque cùm multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum Principis sedes in auctoritate convaluit, quæ in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est: ipse decoravit sedem, in qua Evangelistam discipulum misit: ipse firmavit sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit: *Atque hoc idem aut. Anacletus, c. sacrosancta. infrà, dist. 22.*

2. ¶ Vnde & apud] *Restituta hæc sunt in locum suum, qui loco habentur apud sanctum Isidorum.*

3. ¶ Et non ætatis] *In originali est*, hoc ætatis, *& ita apud Hieronymum in epist. 83. ad Oceanum, sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. ¶ *Romana ecclesia à Christo primatum accepit.*

Item Anacletus *ad episcopos Italiæ epist. 2.*

IN *e* novo Testamento post Christum Dominum à Petro sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primò Pontificatus in ecclesia Christi datus est, Domino dicente ad eum [Tu es Petrus *f*, & super hanc petram ædificabo

a *al. doctrina & potestati.*] *orig.* b *supereſficitur, superintendat,*] *orig. & Rab.* c *Act. 8.*

a *al. mysterii.* b *al. populo.* c *Ivo part. 6. cap. 1.* d *Ioan. 1.* e *Anſel. 1. c. 1. Polyc. l. 1. c. 1. Ivo p. 5. ca. 1. Pannorm. l. 3. c. 82.* f *Matth. 16. & ult.*

ecclesiam

ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam, & tibi dabo claves regni cœlorum.] Hic ergo ligandi, atque solvendi potestatem primus accepit à domino, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apostoli cum eodem pati consortio honorem, & potestatem acceperunt, ipsumq; principem eorum esse voluerunt, qui etiam jubente Domino in toto orbe dispersi Evangelium prædicaverunt. Ipsis quoq; decedentibus, in locum eorum successerunt episcopi: quorum ordinatio prætaxato debet fieri ordine, & modo; quos qui recipit, & verba eorum, Deum recipit: qui autem spernit eos; eum à quo missi sunt, & cujus legatione funguntur, spernit; & ipse indubitanter spernetur à Domino. *Videntes a autem ipsi Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogaverunt dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam.* inde abeis electi sunt lxxii. discipuli; quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in ecclesia.

C. III. ¶ *Primatum Romana ecclesiæ non aliqua synodus, sed Christus instituit.*

Item Gelasius urbis Romæ episcopus *omnibus orthodoxis.*

QVamvis *b* universæ per orbem Catholicæ Ecclesiæ unus thalamus Christi sint, sancta tamen Romana, Catholica, & Apostolica Ecclesia nullis synodicis constituris, cæteris ecclesiis prælata est, sed Evangelica voce Domini, & Salvatoris nostri primatum obtinuit. [*Tu es Petrus c* (inquiens) *& super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum; & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.*] Cui data *d* est etiam societas beatissimi Pauli, vasis electionis, qui non diverso (sicut hæretici garriant) sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est, & pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo domino consecraunt, eamque omnibus urbibus in universo mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Ergo prima Petri Apostoli sedes Romana ecclesia, non habens maculam, neque rugam, nec aliquid hujusmodi.

3. pars. *In his omnibus, quanto gradus celsior, tanto major auctoritas invenitur. In majoribus siquidem est regendi, & jubendi potestas: in minoribus obsequendi necessitas.*

C. IIII. ¶ *Inferiorum facta, superiorum sententiis obnoxia sunt.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaelem Imperatorem, in epistola, cujus initium est* [*Propo- fueramus.*]

INferior sedes superiorem absolvere non potest. Sola ergo potior inferiorem convenienter absolvit. Hinc liquido perviderur, quia quem non potest absolvere, non potest judicio inferior potiorem ligare. *& infrà.* Unde propheta ait: Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam?] His ita ex divina scriptura, & probabilium Patrum doctrina commemoratis, sole clarius exhibuimus, non posse quemquam qui minoris auctoritatis est, eum, qui majoris potestatis est, judiciis suis addicere, aut propriis definitionibus subjugare.

C. V. ¶ *De eodem.*

Idem *eadem Epistola.*

NOlite nos existimare facta cujuscunque proximorum nostrorum, quæ sunt digna reprehensione, velle defendere, sed quòd ita velimus filios circa spiritualem patrem, & discipulos erga magistrum devotos ac sobrios esse; ut nulla penitus temeritate ad eorum vitam (ut non dicam dijudicandam) sed nec saltem tenuiter reprehendendam prosiliant.

C. VI. ¶ *Inferiores majoribus nec benedicere, nec maledicere possunt.*

Item Nicolaus Papa *eadem epistola.*

DEnique *a* si in epistola legimus ad Hebræos *b*, quòd minor à majore benedicitur; restat profectò ut exigente ratione etiam maledicatur. Siquidem hæc utique prænoscentes periculosa tempora illi, qui ante nos fuerunt, providam in ecclesiis consuetudinem tradiderunt; hodieque in Romana ecclesia, quæ magistra est omnium ecclesiarum, imprætermissa *e* servatur: ita ut nullus sacerdos majore suo non innuente *d* consacerdote cuilibet rei benedictionem *e* dare nitatur: sed anterior stans ad pronunciandam aliquam lectionem, benedictionem quidem postulat, sed ei quilibet inferior non audet penitus benedicere. Cur hoc? numquid benedicere peccatum est? absit. De maledicis enim, non de benedicis dicit Apostolus *f*, quia regnum Dei non possidebunt: sed per hoc innuitur, quantæ censuræ fræno inferiores quique à suis præpositis judicandis coërcendi sunt, si his nec etiam benedicendi jus ullum penitus obtineant.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Idem *eadem epistola.*

NVnc *g* autem divina inspiratione non nos pigebit, nec nobis impossibile erit, ostendere vobis (si tamen audire velitis) non posse quemquam rite abiis, qui inferioris dignitatis, vel ordinis sunt, judicialibus submitti definitionibus. Siquidem tempore Diocletiani, & Maximiani Augustorum, Marcellinus episcopus urbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis, ut in templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret: cujus rei gratia collecto numeroforum concilio episcoporum, & inquisitione facta, hoc idem Pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre sententiam in eum ausus est, dum ei sæpissime omnes perhiberent: Tuo ore judica causam tuam, non nostro judicio. Et iterum: Noli, ajunt, audire nostro judicio; sed collige in sinu tuo causam tuam, & rursus: Quoniam ex te, inquiunt, justificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. Et iterum dicunt: Prima sedes non judicabitur à quoquam. *Idem in eadem.* ¶ Sed & cùm quidam tempore quodam contra Xistum Papam tentassent quædam mali *h* rumoris objicere, & in concilio, cui & Valentinianus Augustus intererat, dictum fuisset: Non licere adversus Pontificem dare sententiam, surrexit idem protinus Imperator, & in arbitrio præfati Pontificis tribuit judicare judicium suum. Etenim nullus Pontificum minorum, vel inferiorum urbium subactus judiciis invenitur.

C. VIII. ¶ *Majores à minoribus judicari non possunt.*

Idem Nicolaus *eadem epistola.*

SVbmittitur Ignatius minorum, inferiorum, & subjectorum deliberationibus, cùm sacris canonibus præcipientibus, & exemplis sanctorum Patrum, semper, ubi est major auctoritas, sit eundum, & in omnibus controversiis, ad potioris sedis judicia actio *i* dirigatur. Quod non solùm à catholicis, verùm etiam ab ipsis constat observatum hæreticis. Alioquin acephalum liquet esse concilium, ubi de tanta persona agitur, & majorum non expectatur sententia, cùm nec in causa clericorum

a *Luc. 10. Matth. 9.* b *In decretis cum 70. Episcopis. Polyc. l. tit. 2. Ansel. l. 1. c. 69. Burch. l. 3. c. 220. Pann. l. 2. c. 3.* c *Matth. 16.* d *Inf. dist. 22. c. sacrosancta. ex Anacl.*

a *Ansel. lib. 7. cap. 144. Ivo part. 5. cap. 37. & part. 6. cap. 355.* b *Heb. 7.* c *al. imprætermissa.* d *al. jubente.* e *al. benedicere natatur.* f *Gal. 5.* g *Polyc. l. 1. tit. 20. Ansel. l. 2. c. 67. al. 76. Ivo part. 3. cap. 8. Pann. l. 4. cap. 6.* h *al. non boni*] *orig.* i *orig. non habet.*

inferioris gradus, solius episcopi sui judicium tantummodò postulandum *a* sit.

C. IX. ¶ *Minorum sententiæ, majores damnare non valent.*

Idem Nicolaus *ead. epist.*

IN *b* tantum hanc præsumptionem sancti Patres apud Chalcedonem detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum Antistitem inter cætera, idcirco potissimum sine ulla restitutione damnaverint, quia in contumacia 1 permanens erga primæ sedis Romanæ privilegium, respiscere à suis superstitionibus, ut servaretur à prima sede Apostolica, noluit: & ponens * in cœlo os suum, & lingua ejus transeunte super terram, excommunicationem in S. Leonem Papam dictavit, ita ut in sententia contra ipsum prolata, hoc videantur memorare præcipuè, dicentes; [Quoniam secundis excessibus priorem iniquitatem valdè transcendit. Præsumpsit enim & excommunicationem dictare adversus sanctissimum, & beatissimum archiepiscopum magnæ Romæ Leonem.] Numquid ibi legitur inquisitionem fuisse factam, utrum justè, an injustè ipsam Dioscorus excommunicationem dictasset? Non planè: sed absque omni controversia hoc in eo ulti sunt: quia cùm esset inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere contumeliis, teste Anatolio Constantinopolitano præsule: qui dicit *c* [Propter fidem non est damnatus Dioscorus: sed quia excommunicationem fecit domino Archiepiscopo Leoni.]

1 ¶ In contumacia] *Hinc usque ad verb.* ponens, *addita sunt ex originali.*

DISTINCTIO XXII.

IPs QUia ergo major à minori judicari non debet, videndum est, quæ inter cæteras ecclesias, primum locum, quæ secundum, vel tertium obtineat. Romana ecclesia (sicut suprà dictum est) primum locum inter cæteras obtinet: Alexandrina secundum, Antiochena ecclesia tertium ab ea locum accepit.

C. I. ¶ *Romana ecclesia cæterarum primatum tenet.*

Unde Nicolaus Papa I. [d *scribit Mediolanensibus per Petrum Damianum legatum suum.*

OMnes *e* sive patriarchii cujuslibet apices, sive metropoleon primatus, aut episcopatuum cathedras, vel ecclesiarum cujuslibet ordinis dignitates instituit Romana ecclesia. Illam verò solus ille fundavit, & super petram fidei mox nascentis erexit, qui beato æternæ vitæ clavigero terreni simul & cœlestis imperii jura commisit. Non ergo quælibet terrena sententia, sed illud verbum, per quod constructum est cœlum, & terra; per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit ecclesiam. Illius certè privilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Unde non dubium, quia quisquis cuilibet ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit. Qui autem Romanæ ecclesiæ privilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur; & cùm ille vocetur injustus, hic est proculdubio dicendus hæreticus. Fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ mater est fidei: & illi contumax invenitur, qui eam cunctis ecclesiis prætulisse cognoscitur. *& infra.* ¶ Unde & ipse S. Ambrosius se in omnibus sequi magistram sanctam Romanam profitetur ecclesiam.

C. II. ¶ *Non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Romana ecclesia primatum accepit.*

Item Anacletus *servus Christi Iesu ad omnes episcopos, epistola 3. c. 3.*

SAcrosancta *a* Romana, & Apostolica Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino salvatore nostro primatum obtinuit: & eminentiam potestatis super universas ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est: sicut ipse B. Petro Apostolo dixit *b*: [*Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; & tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.*] Adhibita *c* est etiam societas in eadem Romana urbe beatissimi Apostoli Pauli, vasis electionis, qui uno die, unoque tempore gloriosa morte cum Petro sub principe Nerone agonizans coronatus est, & ambo sanctam ecclesiam Romanam consecraverunt, aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus assidua apud Deum omnium Sanctorum effundatur oratio; his tamè verbis Paulus beatissimus Apostolus *d* Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens. [*Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus; quòd sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis.*] ¶ Prima *e* ergo sedes est cœlesti beneficio Romanæ ecclesiæ, quam (ut memoratum est) beatissimi Petrus, & Paulus suo martyrio consecrarunt. Secunda autem sedes apud Alexandriam, B. Petri nomine à Marco ejus discipulo atque Evangelista consecrata est: quia 1 & ipse in Ægypto primum verbum veritatis directus à Petro prædicavit, & gloriosum suscepit martyrium; cui venerabilis successit Abilius. Tertia verò sedes apud Antiochiam ejusdem, id est, beati Petri Apostoli nomine habetur honorabilis, quia illic, priusquam Romam veniret, habitavit, Ignatium episcopum constituit; & illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exortum est, *& post pauca. f* ¶ Inter beatos Apostolos quædam fuit discretio *g* potestatis, & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino concessum est (& ipse inter se idipsum voluerunt) ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas 2 id est caput & principium teneret Apostolatus, qui & eandem formam suis successoribus, & reliquis 3 episcopis tenendam tradiderunt. Et non solùm hoc in novo testamento est constitutum, sed etiam in veteri fuit: unde scriptum *h* est: [*Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius.*] id est, primi inter eos fuerunt, *& post pauca.* ¶ Hæc verò Apostolica *i* sedes, cardo, & caput (ut prætactum est) omnium ecclesiarum à Domino, & non ab alio est constituta, & sicut cardine ostium regitur, sic hujus sanctæ sedis auctoritate omnes ecclesiæ (Domino disponente) reguntur.

1 ¶ Quia] *Hinc usque ad ver.* Tertia. *addita sunt ex originali: quemadmodum & alia nonnulla.*

2 ¶ Cephas] *In Evangelio Ioannis c. 1. Cephas (quæ vox Syriaca est) exponitur πετρος quod Græcè petram significat: idq; docet etiam B. Hieronymus in comm. epist. ad Galatas, cap. 2. neque credendum est ignorasse Anacletum: sed voluisse eam dictionem ad Græcam linguam eo tempore notissimam referre. Quod fecit Cyrillus Hierosolymitanus, catecheseos decima, in nomine, Iesus, non modò hebraicam, sed etiam græcam illi etymologiam tribuens.*

a *al. præsolandum.* b *Poly. l. 1. tit. 20. Anselm. l. 2. cap. 63. Ivo p. 5. c. 8. Pannd. 4. c. 6. & 7.* * *Psal. 72.* c *In concilio Chalcedonen. actione 5.* d *junior.*] *Ans.* e *Anselm. l. 1. c. 63. al. 64.*

a *Lib. 3. de sacramentis, cap. 1. In præfatione concilii Nicæn. Polycarp. l. 1. tit. 2. Anselm. l. 1. cap. 2. & 26. Pannorm. lib. 2. cap. 2.* b *Matth. 16.* c *sup. dist. 21. cap. quamvis.* d *Roman. 1.* e *Pannorm. l. 4. cap. 5.* f *Polyc. lib. 1. tit. 1. Anselm. lib. 1. cap. 7. Burch. l. 1. cap. 149. Ivo part. 5. cap. 166.* g *al. discretio, & licet.* h *Psal. 98.* i *Polyc. l. 1. tit. 1. Anselm. l. 1. c. 2. Ivo part. 5. cap. 171. Burch. l. 1. cap. 294.*

Apud

Aquihoc ipsum nomen Cephas, Optatus Afer, antiquus, & probatus auctor, quem Hieronymus, & Augustinus magni faciunt, libro secundo, eodem modo, quo Anacletus, accepit, his utens verbis: Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: unde & Cephas appellatus est. *Et Isidorus lib. 7. Etym. cap. 9. sic de Petro loquitur:* Cephas dictus, eò quòd in capite sit constitutus Apostolorum. Κεφαλὴ enim græcè caput dicitur. *Verum apud Burchardum & Ivonem sic habetur:* ut reliquis omnibus præsset Apostolis Cephas, id est, ut Petrus principiatum teneret Apostolatus.

3 ¶ Et reliquis] *In originali est*, & originalis Apostoli episcopis. *Hac auctoritate Alexandrina ecclesia secundum a prima locum habere censetur. Sed postea in Constantinopolitana synodo ecclesia Constantinopol. secundum à sede Apostolica locum accepit.*

C. III. ¶ *Secundum à Romano Pontifice Constantinopolitanus obtinet locum.*

Unde in eadem synodo, id est, Constantinop. 1. *c.5. ita constitutum est.*

COnstantinopolitanæ *a* civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum episcopum: propterea quòd sit nova Roma.

¶ *Canon hic ex iis est, quos Apostolica Romana sedes à principio, & longo post tempore non recepit: quod ex epistola 31. alias 33. Leonis Papæ primi ad Anatolium Constantinopolitanum, & alia ejusdem epistola facile est cuivis cognoscere: itemq; ex duabus epistolis Leonis unis, una ad versus præsumptiones Michaelis, & Leonis, cap. 21. altera ad eundem Michaelem. Sed multò clarius ex B. Gregorii epistola 31. lib. 6. ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum: atque ex epistola Nicolai primi ad Michaelem Imperatorem, qua incipit,* Proposueramus. *Quanquam Constantinopolitani episcopi, Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt: idq; tandem pacis, & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in cap. antiqua, de privileg. Innocentius Papa III. declaravit.*

C. IIII. ¶ *Apostolicæ sedi Constantinopolitanam constat esse subjectam.*

Item Gregorius *Ioanni episcopo Syracusano, lib. 7. epist. 63.*

DE *b* Constantinopolitana ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet sedi Apostolicæ esse subjectam? quod & D. piissimus Imperator, & frater noster Eusebius ejusdem civitatis episcopus assiduè profitentur. Tamen si quid boni, vel ipsa, vel altera ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona, quæ viderit, discere contemnat. *Idem eidem, epist. 64.* Nam, quòd Primas Byzancenus sedi Apostolicæ dicit se subjici, si qua culpa in episcopis invenitur, nescio quis *c* ei subjectus non sit: cùm verò culpa non exigit, omnes secundùm rationem humilitatis æquales sumus.

Hoc caput sumptum est, ex duabus epistolis eidem Ioanni episcopo Syracusano scriptis: sed in epist. 63. ex qua acceptæ est prior pars, agitur de Constantinopolitana ecclesia: in sequenti verò 64. agitur de Primate Byzanceno provinciæ Africæ, non autem Constantinopolitano, quod videntur, & Gratianus, & Anselmus, apud quem eadem modo legitur, voluisse, adducti fortasse summula illa, quæ præfixa est epistolæ Gregorii. Auctor quidem glossæ, quod Gratianum putavit sensisse, apertè expositit.

a Ex prisca versione. Vulgc. l. 2. tit. 22. b Ansel. l. 2. cap. 66. c al. ei episcopus subjectus.

C. V. ¶ *Constantinopolitanus episcopus auctoritate Romani Pontificis deponitur.*

Item Gelasius Papa I. *ad Faustum magistrum legationis.*

QVa *a* traditione majorum, Apostolicam sedem in judicium vocant? An secundæ sedis Antistes, & tertiæ, cæteriq; benè sibi conscii sacerdotes depelli debuerunt, & qui religionis extitit inimicus, depelli non debuit? Viderint ergo, si alios habent canones, quibus suas ineptias exequantur. Cæterùm isti, qui sacri, qui ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, sedem Apostolicam ad judicium vocare non possunt, & Constantinopolitanæ civitatis episcopus, quæ utiq; per canones inter sedes nullum nomen accepit, in communionem recidens perfidorum, non debuit submoveri?

C. VI. ¶ *Constantinopolitana ecclesia secundum à Romana obtinet locum.*

Item ex 6. synodo *sub Iustiniano congregata, cap. 36.*

REnovantes 1 sancti Constantinopolitani decreta concilii, petimus *b*, ut Constantinopolitana sedes similia privilegia, quæ superior 2 Roma habet, accipiat, necnon 3 in ecclesiasticis rebus magnificetur, ut illa: sed hæc secunda post illam existens, prius quàm Alexandrina sedes numeretur, deinde Antiochena, & post eam Hierosolymitana.

Hinc datur intelligi, quòd Alexandrina ecclesia de secunda facta sit tertia, & Antiochena de tertia sit quarta, nisi forte quis duas contendat esse secundas, ut Constantinopolitanam, & Alexandrinam parem sua dignitatis velit locum obtinere.

1 ¶ Renovantes] *Hic agitur de quinto illo canone primæ synodi Constantinopolitanæ, de quo supra eod. c. Constantinopolitana, dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hos canones, qui sextæ synodo tribuuntur, videnda est notatio ad c. sextam, supra. 16. dist.*

2 ¶ Superior] *Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus: nam in vulgatis erat,* inferior. *Græce est,* τὸς πρεσβυτέρας ῥώμης, *id est,* antiquioris & senioris Romæ, *ut in ea proximo. Omnino autem caput hoc longè brevius est in hac versione, quam in græco exemplari, uno tantùm loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem: cujus in græco vulgato nulla mentio.*

3 ¶ Nec non] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & græco, antea enim legebatur,* non tamen.

C. VII. ¶ *Quæ patriarchalium sedium primum, vel deinceps teneat locum.*

Unde in 8. synodo, *habita sub Hadriano Papa II. can. 21.*

DIssimus *c* neminem prorsus mundi potentum quemquam eorum, qui Patriarchalibus præsunt sedibus, inhonorare, aut movere à proprio throno tentare, sed omni reverentia, & honore dignos judicare, præcipuè quidem sanctissimum Papam senioris Romæ, deinceps autem Constantinopoleos Patriarcham, deinde verò Alexandriæ, ac Antiochiæ, ac Hierosolymorum.

DISTINCTIO XXIII.

1 ps BReviter quæ inter ecclesiasticæ officia sit differentia monstravimus. Nunc à summo incipientes, & usque ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, sanctorum auctoritatibus ostendamus.

C. I. ¶ *Decretum Nicolai Papæ de electione summi Pontificis.*

Unde Nicolaus Papa II. *in con. Lateranensi.*

a Ivo p. 5. c. 9. b ὁρίζομεν, id est, statuimus. c Decr. dedit, p. 3. Ansel. l. 2. c. 72.

IN a nomine Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi. Anno ab incarnatione ejusdem. M L IX. mense Aprili, indictione xii. propositis sacrosanctis Evangeliis præsidente quoque reverendissimo b, ac beatissimo Nicolao Apostolico Papa in basilica Lateranensis Patriarchii, quæ cognominatur Constantiniana, considentib. etiam reverendissimis episcopis, abbatibus, presbyteris, diaconis, idem venerabilis Pontifex auctoritate Apostolica decernens de electione summi Pontificis, inquit. ¶ Novit beatitudo vestra, dilectissimi fratres, & coepiscopi, inferiora quoque membra Christi non latuit, defuncto piæ memoriæ Domino Stephano prædecessore nostro, hæc Apostolica sedes, cui auctore Deo, deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæresis trapezitas repetitis malleis, crebrisque tunsionibus subjacuerit, adeo, ut columna Dei viventis jamjam penè videretur concussa nutare, & sagena summi piscatoris, procellis intumescentibus cogeretur in naufragii profunda submergi. Vnde, si placet fraternitati vestræ, debemus, auxiliante Deo, futuris casibus prudenter occurrere, & ecclesiastico statui, nec recidiva c (quod absit) mala prævaleant, præcavere. Quapropter instructi prædecessorum nostrorum, aliorumque sanctorum Patrum auctoritate, decernimus, atque statuimus, ut obeunte hujus Romanæ universalis ecclesiæ Pontifice, in primis Cardinales episcopi diligentissimè simul de electione tractantes, mox Christi d clericos Cardinales adhibeant: sicque reliquus clerus, & populus ad consensum novæ electionis accedat, nimirum præcaventes, ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat. Et ideo religiosissimi viri præduces sint in promovenda Pontificis electione, reliqui autem sequaces. Certus verò atque legitimus hic electionis ordo perpenditur, si perspectis diversorum Patrum regulis, sive gestis, etiam illa B. Leonis prædecessoris nostri sententia recólatur. [Nulla e, inquit, ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à comprovincialibus episcopis cum Metropolitani judicio consecrati.] Quia verò sedes Apostolica cunctis in orbe terrarum præfertur ecclesiis, atque ideo super se metropolitanum habere non potest, Cardinales episcopi proculdubio metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum episcopum ad Apostolici culminis apicem provehant. Eligatur autem de ipsius ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus, vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur, salvo debito honore, & reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui in præsentiarum Rex habetur, & futurus Imperator, Deo concedente, speratur, sicut jam sibi concessimus, & successoribus illius, qui ab hac Apostolica sede personaliter hoc jus impetraverint. Quòd si pravorum, atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, syncera, atque gratuita fieri in urbe non possit electio, Cardinales episcopi cum religiosis clericis, catholicisq; laicis, licet paucis, jus potestatis obtineant, eligere Apostolicæ sedis Pontificem, ubi congruere viderint. Plane, postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscunque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is, qui electus est, in Apostolica sede juxta consuetudinem inthronizari non valeat: electus tamen, sicut verus Papa, obtineat auctoritatem regendi Romanam ecclesiam, & disponendi omnes facultates illius: quod beatum Gregorium ante suam consecrationem fecisse cognovimus. Quod, si quis contra hoc nostrum decretum synodali sententia promulgatum, per seditionem, vel præsumptionem, aut quolibet ingenio electus, aut etiam ordinatus, seu inthronizatus fuerit authoritate divina, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, perpetuo anathemate cum suis auctoribus, fautoribus, & sequacibus à liminibus sanctæ Dei ecclesiæ separatus abjiciatur, sicut Antichristus, invasor, & destructor totius Christianitatis: nec aliqua a super hoc ei audientia reservetur: sed ab omni ecclesiastico gradu, in quocunque fuerat priùs, sive retractatione deponatur: cui quisquis adhæserit, vel qualemcunque tamquam Pontifici reverentiam exhibuerit, aut in aliquo eum defendere præsumpserit, pari sententia b sit mancipatus. Quisquis autem hujus nostræ c decretalis sententiæ temerator extiterit, & Romanam ecclesiam sua præsumptione confundere, & conturbare contra hoc statutum tentaverit, perpetuò anathemate, atque excommunicatione damnetur; *& cum impiis, qui* d *non resurgent in judicio*, reputetur, omnipotentis iram contra se sentiat, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli (quorum ecclesiam præsumit confundere) in hac vita, & futura furorem sentiat: *fiat* e *habitatio ejus deserta, & in tabernaculis ejus non sit, qui inhabitet: fiant* f *filii ejus orphani, & uxor ejus vidua: commotus amoveatur ipse, & filii ejus, & mendicent, & ejiciantur de habitationibus suis: scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, & diripiant alieni labores ejus: orbis* g *terrarum pugnet contra eum, & cuncta elementa sint ei contraria*, & omnium sanctorum quiescentium merita illum confundant, & in hac vita super eum apertam vindictam ostendant. Observatores autem hujus nostri decreti, omnipotentis Dei gratia protegat, & auctoritas beatorum Apostolorum Petri & Pauli ab omnium peccatorum vinculis absolvat.

¶ *Hujus decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro Abbatiæ monasterii Farfensis, literis Longobardicis ante annos penè quingentos scripto, & alibi.*

2 pars. *Episcopi verò, & cæteri ordines infra constituti, qualiter ordinari debeant, ex auctoritate Carthaginensis concilii quarti, cap. 1. cui interfuit Augustinus, tempore Honorii Augusti, ostendamus, ab eorum examinatione incipientes.*

C. II. ¶ *Quomodo sit examinandus, qui in episcopum eligitur.*

QVi h episcopus ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in scripturarum censib. cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus: & ante omnia, si fidei documenta verbis simplicibus afferat, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unum Deum esse confirmans, totamque Trinitatis Deitatem coëssentialem, & substantialem, & coæternalem, & coomnipotentem prædicans, si singulas i quasque in Trinitate personas plenum Deum, & totas tres personas unum Deum; si incarnationem divinam non in patre, neque in Spiritu sancto factam, sed in filio tantùm credat, ut qui erat in divinitate Dei patris filius, ipse fieret in homine hominis matris filius: Deus verò ex patre, homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus habens, & animam humanam rationalem, simulque in eo veritas utriusque naturæ, idem Deus homo, una persona, unus filius, unus Christus, unus Dominus creator omnium, quæ sunt, & auctor, Dominus, & rector cum Patre, & Spiritu sancto omnium creaturarum: qui passus sit vera carnis passione; mortuus vera corporis sui morte; resurrexit vera carnis suæ resurrectione k, & vera animæ resumptione, in qua veniet judicare vivos & mor-

a *Pænn. lib. 3. cap. 1.* b *al. reverentissimo.* c *al. redivivæ.* d *al. episcopi.* e *inf. dist. 62. Nulla ratio.*

a *al. aliquando.* b *al. sententia.* c *al. nostri.* d *Psalm. 1.* e *Psalm. 68.* f *Psalm. 108.* g *Sap. 5.* h *Ordo Romanus pag. 95. Burch. lib. 1. cap. 8. Ivo part. 5. cap. 62. Polyc. lib. 2. tit. 9.* i *al. singulam quamque personam.* k *al. receptione.*

& mortuos. Quærendum etiam ab eo, si novi & veteris Testamenti, id est, legis, & prophetarum, & Apostolorum unum eundemque credat auctorem, & Deum, si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium factus sit malus. Quærendum etiam ab eo, si credat hujus, quam gestamus, & non alterius carnis resurrectionem, si credat judicium futurum, & recepturos singulos pro his, quæ in carne gesserunt, vel pœnas, vel præmia *a*; si nuptias non prohibeat *b*, si secunda matrimonia non damnet, si carnium perceptionem non culpet, si pœnitentibus reconciliatis communicet, si in baptismate omnia peccata, id est, tam illud originale contractum, quàm illa, quæ voluntariè admissa sunt, dimittantur, si extra ecclesiam catholicam nullus salvetur. Cùm in his omnibus examinatus, fuerit inventus plenè instructus, tunc cum consensu clericorum, & laicorum, & conventu totius provinciæ episcoporum, maximeque Metropolitani vel auctoritate, vel præsentia ordinetur episcopus. Suscepto in nomine Christi episcopatu, non fuæ delectationi, nec suis motibus, sed his Patrum definitionibus acquiescat 1.

¶ *Caput hoc integrum extat in ordine Romano, additis ad mitiora vocibus.* Statuta ecclesiastica, *cui similem titulum tori Carthaginensi quarto concilio est præpositum in aliquot vetustis codicibus, testantur illi, qui tomos conciliorum ediderunt.*

1 ¶ Acquiescat] *Post hoc verbum tam in concilio, quàm in ordine sequitur,* In cujus ordinatione etiam ætas requiratur, quam sancti Patres in præeligendis episcopis constituerunt.

C. III. ¶ *Qualis esse debeat clericorum conversatio.*

Item Isidorus, *de ecclesiasticis officiis, lib. 2. c. 2.*

HIs *c* igitur lege Patrum cavetur, ut à vulgari vita ps sæculi, à mundi voluptatibus sese abstineant; non spectaculis, non pompis intersint, convivia publica fugiant, privata non tantùm pudica, sed & sobria colant; usuris neque quam incumbant, neque turpium occupationes locorum, fraudisque cujuscunque studium appetant, amorem pecuniæ, quasi materiem cunctorum criminum fugiant, & sæcularia officia; negotiaque abjiciant; honoris gradus per ambitiones non subeat: pro beneficiis medicinæ Dei, munera non accipiant, dolos & conjurationes caveant: odium, æmulationem, obtrectationem, atque invidiam fugiant: non vagis oculis, non effræni lingua, aut petulanti, fluidoque *d* gestu incedant; sed pudorem, & verecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendant: obscœnitatem etiam verborum, sicut & operum penitus execrentur: viduarum, & virginum frequentationem fugiant, contubernia extraneárum fœminarum nullatenus appetant, castimoniam quoque inviolati corporis perpetuò conservare studeant: aut certè unius matrimonii vinculo fœderentur, senioribus quoque debitam obedientiam præbeant, nequeullo jactantiæ studio semetipsos attollant: postremo doctrinæ lectionibus, psalmis, hymnis, canticis, exercitio jugiter *e* incumbant. Tales enim debent esse qui divinis cultibus se mancipandos studeant exhibere, scilicet, ut dum scientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis administrent.

C. IIII. ¶ *Qui dignè sacramenta tractare non possunt, ad ministerium non eligantur divinum.*

Item Clemens *ad Iacobum fratrem Domini, epist. 2.*

TAles *g* ad ministerium eligantur clerici, qui dignè possint dominica sacramenta tractare. Melius est enim domini sacerdoti paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quàm multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.

C. V. ¶ *Si electo in episcopum aliqua objiciuntur, quinque vel sex episcopi ad ejus purgationem conveniant.*

Item ex concilio Carthaginensi 3. c. 40.

ILlud *a* statuendum est, ut quando ad eligendum episcopum convenerimus, si qua contradictio fuerit oborta, (quia sæpè talia facta sunt apud vos) non præsumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres tantùm *b*; sed possulentur ad numerum supradictorum duo vel tres, & in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiantur primò personæ contradicentium: postremò illa etiam, quæ objiciuntur, pertractentur, & cùm purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignitatis *c* responsione. Ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

C. VI. ¶ *Vota suæ promissionis spondeant, quos ecclesiastica promovet disciplina.*

Item ex concilio Toletano 11. c. 10.

QUamquam *d* omnes, qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur adstricti, expedibile tamen est, ut promissionis suæ vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica probat *e* disciplina. Solet enim plus timeri, quod singulariter pollicetur, quàm quod generali sponsione concluditur. Et ideo placuit huic sancto concilio, ut unusquisque, qui ad ecclesiasticos gradus est adscensurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quàm placiti *f* sui adnotatione promittat, ut fidem catholicam syncera cordis devotione custodiens, justè, & piè vivere debeat, & in nullis operibus suis canonicis regulis contradicat, atq; ut debitum per omnia honorem, atque obsequii reverentiam præeminenti sibi unusquisque dependat, juxta illud beati Leonis *g* Papæ edictum: [Qui se fecit aliquibus esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat.] Pœna etiam *h* juxta ecclesiasticæ consuetudinis morem, & placitis talium inferenda *i*, & ab iis, qui transgressores fuerint, persolvenda est.

C. VII. ¶ *Qualiter ordinetur episcopus. Debitæ disponitur, qualiter ecclesiasticæ officia ordinantur,* in concilio Carthagin. 4. c. 2.

EPiscopus *k*, cùm ordinatur, duo episcopi ponant, & teneant Evangeliorum codicem super caput, & cervicem ejus, & uno super eum fundendo benedictionem, reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant.

C. VIII. ¶ *Qualiter ordinetur Presbyter.*

PResbyter *l* cùm ordinatur, episcopo eum benedicente, & manum super caput ejus tenente, etiam omnes Presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas juxta manum episcopi super caput illius teneant. Sicut autem in die suæ ordinationis sacerdos orario, utroque humero ambitur, ita tempore consecrationis, eodem orario debet uti instanter.

a *al. gloriam.* b *al. improbat.* c *Refertur in conc. Mogunt. 1. c. 21.* d *al. tumido, & gressu.* e *al. visitationes frequentissimas.* f *al. placita sibi.* g *Pius c. 4. tit. 41.*

a *Et in concil. Afric. cap. 17. Polyc. lib. 2. cap. 8. Ansel. lib. 6. cap. 65. Burch. lib. 1. cap. 6. Ivo part. 5. cap. 60.* b *al. tantùm accedere.* c *al. dignationis.* d *Ansel. lib. 7. cap. 88.* e *al. proveht.* f *al. placita sibi.* g *epist. 82. ad Anastasium Thessal. episcopum.* h *al. tamen.] orig.* i *al. inferenda.* k *Ordo Romanus, pag. 100. Polyc. lib. 2. tit. 9. Ansel. lib. 5. cap. 49. al. 53. Ivo part. 3. cap. 124. Pann. lib. 3. cap. 28.* l *Ex eod. concilio. cap. 3. Polyc. lib. 2. tit. 32. Ansel. lib. 7. cap. 53. Ivo p. 6. cap. 12. Pannorm. lib. 3. cap. 33.*

C. IX. ¶ *Quod quisque acceptu tempore consecrationis, ferat tempore oblationis.*

Unde in concilio Bracharensi 3. c. 3. *legitur.*

Ecclesiastica, & antiqua institutione præfixum novimus, ut omnis sacerdos, cùm ordinatur, orario utroque humero ambiatur, scilicet, ut qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera & adversa, virtutum semper ornamento, utroque circumseptus appareat humero. Qua ergo ratione tempore sacrificii non assumit, quod se in sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus convenit, ut quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat & in oblatione, vel perceptione suæ salutis, scilicet, ut cùm sacerdos ad solemnia missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario utroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita ut de uno, eodemque orario cervicem pariter & utrumque humerum premens signum in suo pectore præparet *a* crucis. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subjaceat.

4. ps. *Dalmaticis autem, nec episcopis, nec diaconis absque Apostolica licentia uti permittitur.*

C. X. ¶ *Absque Apostolica licentia Dalmaticis, nec episcopis, nec diaconis uti licet.*

Unde Gregorius *Aregio episcopo Francorum, lib. 7. epist. 111.*

Communis *b* filius Petrus Diaconus nobis innotuit, quòd fraternitas vestra tempore, quo hìc fuit, popposcerit, ut sibi & archidiacono suo utendi dalmaticis licentiam præberemus. Sed qui ita hominum suorum infirmitate compulsus festinanter abscessit, ut nec ipse mœror incumbens diutius (ut dignum erat, & res desiderata poscebat) sineret permanere, & nos in multis implicitos, ecclesiasticæ rationis consideratio novum hoc inconsultè, & subitò non permitteret indulgere; idcirco postulatæ rei prolongatus effectus est. Nunc verò charitatis tuæ bona revocantes ad animum, hujus auctoritatis nostræ serie, petita concedimus, atque te, & Archidiaconum tuum dalmaticarum usu decorandos esse concessimus, easdemque dalmaticas dilectissimo filio nostro Cyriaco abbate deferente transmisimus.

C. XI. ¶ *Qualiter ordinetur diaconus.*

Diaconus *c* dum ordinatur, solus episcopus: qui eum benedicit, manum super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

5. ps. *Quæritur autem, an post benedictionem manus presbyterorum, & diaconorum chrismatis liquore debeant perungi.*

C. XII. ¶ *Nec presbyteris, nec diaconis in consecratione, chrismate manus perungere licet.*

De his ita scribit Nicolaus Papa *Radulpho Archiepiscopo Bituricen.*

Præterea *d* sciscitaris, utrum solis presbyteris, an & diaconis debeant, cùm ordinantur, manus chrismatis liquore perungi. Quod in sancta hac Romana ecclesia cui Deo auctore deservimus, neutris agitur. Sed & quia sit à novæ legis ministris actum, nusquam (nisi nos fallat oblivio) legimus. Ergo ad B. Innocentii Papæ canonica decreta sanctitatem tuam transmittimus, & quæ tibi sint in consecrationibus, & ordinibus *a* observanda, principia paginæ ad Decentium Engubinum Episcopum missæ, te affatim edocebunt.

C. XIII. PALEA.

Ex 1 epistola *b* Simplicii Papæ Severo, & Florentino episcopis directa. Ad cognitionem nostri examinis, Gabrensis diaconi relatu, pervenit de quibusdam ipsius ecclesiæ clericis, quorum cùm unus ad presbyterium, duo ad levitarum ministerium consecrarentur, episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos tantùm posuisse, & presbyter quidam illis contra ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse: qui propter tantam præsumptionis audaciam poterat accusatus judicio præsenti damnari, si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione præventus. Sed quia jam ille examini divino relictus, humano judicio accusari non potest, ii, qui supersunt, & ab eo non consecrationis titulum, sed ignominiæ potius elogium acceperunt, ne sibi licentiam talis ultra usurpatio faciat, decrevimus, ut à gradu sacerdotalis, vel levitici ordinis, quem perverse adepti sunt, depositi, æquo judicio abjiciantur. Tales enim meritò judicati sunt removendi; quia prave inventi sunt constituti.

1 ¶ Ex epistola] *Hæc palea in nullo manuscripto exemplari est inventa. Burchardus & Ivo ante hoc caput, quod incipit,* Ad cognitionem, *referunt aliud quoddam caput, quod incipit,* Relatio, *ex epistola Simplicii missa Equitio Florentio, (sive Florentino) & Severo episcopis. Quamobrem inde potest hùc esse translatus titulus. Cæterum caput hoc à Burchardo citatur ex concilio Braca. ab Ivone in quinta quidem part. c. 213. ex Carthaginensi, in sexta verò, c. 102. ex Hispalensi. 2. cap. 5. quo etiam loco exstat & sequens caput. Quorundam, est quasi brevis summa.*

Item quæritur, an eorum ordinatio sit rata habenda, quibus episcopus oculorum languore detentus manus imponit, & presbyter super eos orationem dicat.

C. XIV. ¶ *Et ordinator, & ordinatus damnationis subeat pœnam, cùm episcopus manum imponit, & alius orationem dicat.*

De his ita statutum est in concilio *c* Toletano.

Quorundam *d* clericorum, dum unus ad presbyterium, duo ad levitarum ministerium sacrarentur, episcopus oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos imposuisse tantum, & presbyter quidam illis contra ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse. Sed quia jam ille examini divino relictus, humano judicio accusari non potest; ii, qui supersunt, gradum sacerdotii, vel levitici ordinis, quem perverse adepti sunt, amittant.

C. XV. ¶ *Qualiter subdiaconus ordinetur.*

Item ex concilio Carthagin. 4. *c. 5.*

6 Subdiaconus *e*, cùm ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu verò archidiaconi accipiat urceolum cum aqua *f*, manile, & manutergium.

C. XVI. ¶ *Qualiter acolythus ordinetur.*

Item ex eodem concilio. *c. 6.*

Acolythus *g* cùm ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter in officio suo agere debeat: sed ab archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciatse ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipari: accipiat & urceolum vacuum ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

a *perferat,*] *manusc.* b *Anscl. l. 6. c. 88. al. 96.* c *Ex conc. Carth. 4. cap. ordo Romanus 91. col. 2. Poly. l. 2. tit. 32. Anselm. l. 7. c. 52. & 60. Ivo p. 6. cap. 13.* d *Pann. l. 3. c. 31. Ivo p. 6. cap. 121. Inno. PP. 1. epist. 1.*

a *al. ordinationibus.* b *Ex conc. Hispalensi. 2. cap. 5. Burch. l. 1. c. 3. Ivo p. 5. c. 213. & 6. c. 102.* c *In concil. Hispal. 2. cap. 6.* d *Ordo Romanus p. 91. Rabanus de instit. cler. lib. 1. cap. 3. Isidorus lib. 2. offi. c. 10.* e *Poly. l. 2. tit. 32. Anselm. 7. c. 56. Ivo p. 6. & lib. 2. offi. c. 10.* f *al. aqua manili.* g *Poly. ubi. Anselm. l. 7. c. 5. Pann. l. 3. c. 35.* f *al. aqua manili.* g *Poly. ubi. Anselm. l. 7. c. 5. Ivo p. 6. c. 15. Pann. l. 3. c. 35.*

C. XVII.

C. XVII. ¶ *Qualiter exorcista ordinetur.*

Item ex eodem, c.7.

EXorcista *a* cùm ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: [Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum.]

C. XVIII. ¶ *Qualiter lector ordinetur.*

Item ex eodem concilio, *c.8.*

LEctor *b* cùm ordinatur, faciat de illo episcopus verbum ad plebem, indicans ejus fidem, ac vitam, atque ingenium: post hæc spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe, & esto relator *c* verbi Dei, habiturus, si fideliter, & utiliter impleveris officium, partem cum eis, qui verbum Dei ministraverint. *d*]

C. XIX. ¶ *Qualiter ostiarius ordinetur.*

Item ex eodem, *c.9.*

OStiarius *e* cùm ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves ecclesiæ de altario, dicens: [Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.]

C. XX. ¶ *Qualiter psalmista ordinetur.*

Item ex eodem concilio, *c.10.*

PSalmista *f*, id est cantor, potest absq; licentia episcopi, sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: [Vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes.]

Clerici comam nutrire prohibentur quorum caput desuper in modum sphæra rasum esse debet.

C. XXI. ¶ *Clerici comam nutrire prohibentur.*

Unde Aniceetus Papa *episcopis Galliæ.*

PRohibere *g* fratres per universas regionum vestrarum ecclesias, ut clerici juxta Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphæræ radant.

C. XXII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Agathensi, *c.20.*

CLerici *h*, qui comam nutriunt, ab archidiacono etiam si noluerint, inviti detondeantur. Vestimenta etiam, vel calceamenta eis, nisi quæ religionem deceant, uti, aut habere non liceat.

C. XXIII. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius II. *in concilio Romæ habito in Basilica S.Petri, c.17.*

SI quis ex clericis relaxaverit comam, sit anathema.

C. XXIV. ¶ *Quibus vestibus monialis sit induenda, cùm consecratur.*

Item ex concilio Carthagin. 4. *c.11.*

SAnctimonialis *i* virgo, cùm ad consecrationem suo *k* episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professioni, & sanctimoniæ aptis.

Vasa quoque sacrata, & vestimenta altaris mulieres Deo dedicatæ contingere, & incensum circa altaria deferre prohibentur.

C. XXV. ¶ *Vestimenta altaris, & vasa sacrata mulieres tangere prohibentur.*

Unde Soter Papa *omnibus episcopis Italiæ epist.2.*

SAcratas *a* Deo fœminas, vel monachas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Apostolicam sedem: quæ omnia reprehensione plena esse, & vituperatione, nulli rectè sapientum dubium est. Quamobrem hujus sanctæ sedis auctoritate hæc omnia vobis resecare funditus, quantò citiùs poteritis, censemus. Et ne pestis hæc latiùs divulgetur, per omnes provincias abstergi citissimè mandamus.

C. XXVI. ¶ *Sacrarum subdiaconis ingredi non licet.*

Item ex concilio Laodicensi, *c.21.*

NOn *b* oportet subdiaconos licentiam habere in sacrarium, sive secretarium (quod Græci diaconium appellant) ingredi, & contingere vasa Dominica.

C. XXVII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c.22.*

MInistrum *c* non oportet uti orariis; nec hostias 1 derelinquere.

1 ¶ Hostias] *Vera lectio, quæ habetur etiam in aliquot manuscriptis, est,* Ostia. *sed ob gloss. non est restituta.*

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c.23.*

NOn *d* oportet lectores, aut psalmistas orariis uti, & sic legere aut psallere.

C. XXIX. ¶ *Mulier in conventu viros docere non permittitur.*

Item ex concilio Carthagin. 4. *c.98. & 99.*

MUlier *e* quamvis docta, & sancta, viros in conventu docere non præsumat. Laicus autem præsentibus clericis (nisi ipsis rogantibus) docere non audeat.

C. XXX. ¶ *Ministris non sacratis vasa Dominica contingere non licet.*

Item ex concilio Agathensi, *ca.66.*

NOn *f* oportet insacratos ministros licentiam habere in sacrarium (quod Græci diaconium appellant) ingredi, & contingere vasa Dominica.

C. XXXI. ¶ *Cuilibet ex lectoribus vasa sacra altaris portare non licet,*

Item ex concilio Bracarensi, I. *c.28.*

NOn *g* liceat cuilibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare, nec aliis, nisi iis, qui ab episcopo subdiaconi fuerint ordinati.

C. XXXII. ¶ *De eodem, ut clerici comam non nutriant.*

Item ex concilio Martini Papæ, *c. 41.*

NOn *h* liceat cuilibet ministeria tangere, nisi subdiacono, aut acolytho in secretario vasa Dominica. ¶ Nec oportet clericos comam nutrire, & ministrare: sed attonso capite, patentibus auribus, & secundùm *i* Aaron, talarem vestem induere, ut sint in habitu ornato.

C. XXXIII. ¶ *Qualiter sponsis & sponsæ sint benedicendi:*

Item ex concilio Carthagin. 4. *c.13.*

SPonsus *k* & sponsa cum benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus suis vel à paranymphis offerantur, qui cùm benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

---

a *Poly. l.2.tit.32. Ansl.7.c.57. Ivo p.6.c.16. Pann. lib.3.cap.37.* b *Poly.ibid. Ansl.7.c.55. Ivo p.6.c.17. Pann.l.3.c.38.* c *al. le-l.7.c.54. Ivo pag.6.c.18. Pann.l.3.c.39.* f *Poly.ibid. Ansl. l.7. c.53. Ivo p.6.c.15. Pann.l.3.c.40.* g *Ivo p.6. c.46.* h *Ivo concor. p.6.c.265.* i *Extra de vit. & ho.cle.c.si quis, Poly. l.4.tit.35. Burch.l.8.c.23. Ivo p.7. c.43.* k *al. sua.*

a *Poly.l.3.tit.9. Ansel.lib.7.cap.240. Burch.l.3. cap.215. Ivo part.3.cap.72. & part.3.cap.265.* b *Anselm. lib.7.cap.90. Ivo part.3.cap.105.* c *Anselm.lib.7.cap.88.* d *Anselm. lib.7. cap.53. Inst. à, de consc.dist.4. cap.mulier. Burch. lib.8. cap.13. Ivo part.7.cap.101. & part.8.c.324.* e *Ibid.cap.98.* f *Ferè idem supra ead.c.non oportet subdiaconos.* g *Apud Mart. Bracar. infrà cap.grac.synod.cap.41. & cap.66. Ivo part.6.c.377.* h *Ibidem c.66. Ivo part.6.cap.378.* i *Exod.22.* k *Instit. 30. quæst. 5.cap.Sponsus. Burch.l.9.cap.5. Ivo part.8.c.143.*

DISTIN-

DISTINCTIO XXIIII.

1 ps. QValiter episcopus sit examinandus, & qualiter ipse simul cum reliquis infrà ipsum constitutis sit ordinandus, breviter monstratum est. Nunc autem videndum est de sacerdotibus, & reliquis, an sine examinatione sint promovendi. De his ita scribit Paulus ad Timotheum: a [Manus nemini citò imposueris, & nihil sine præjudicio facias in alteram partem declinando.]

C. I. ¶ De eodem.

Ex decretu Sylvestri Papæ *in synodo Rom. c. 9.*

NVllus b acolythorum vel subdiaconorum 1 rem consecratam à presbytero aliis porrigat (quia aliud ministet, aliud assistens) nisi tantum supportet, quòd ei sacerdos imposuerit suo ore benedictum.

1 ¶ Vel subdiaconorum] *Verba hæc non sunt in synodo Romana sub Sylvestro, sed habentur apud Burchardum, & Ivonem, & in iis Vaticanis Gratiani exemplaribus, in quibus est hoc caput. Nam in antiquioribus non est: sed post versiculum,* declinando, *sequitur continenter,* Nullus ordinetur.

C. II. ¶ Ante probationem nullus ordinetur clericus.

Item ex concilio Carthagin. 3. c. 22.

NVllus c ordinetur clericus nisi d probatus fuerit, vel episcoporum examine, vel populi testimonio.

C. III. ¶ Ad ministerium alicujus ecclesiæ, clerici ejusdem promoveantur.

Item Gelasius Papa *Celestino episcopo.*

PResbyteri e, Diaconi, & universi Clerici Stomensis f civitatis petitorio nobis suggessere porrecto, in ecclesia beati martyris Eleutherii episcopi (quæ in supradicta civitatis parochia 1 probatur esse constructa) presbyterum, qui constitutus fuerat, defecisse; atque in ejus locum Iulianum diaconum ipsius ecclesiæ pro celebritate ipsius loci quantocyus debere ordinari. Et ideo frater carissime, si de ejus vita, vel moribus nihil est, quod contra canonum veniat statuta, suprascriptum presbyterii honore decorabis, sciturus, eum visitatoris te nomine, non Cardinalis creasse Pontificis. Pariter etiam & Felicissimum diaconum in ejus ecclesiæ ministerio, si conversatio ejus patitur, subrogabis, ut locus processionis celeberrimus ad mysteriorum g consecrationem nec sacerdote indigeat, nec ministro.

1 ¶ Parochia] *In omnibus antiquis codicibus tam impressis, quàm manuscriptis sic legitur: cujus vocis loco in recens impressis erat positum* parœcia. *sed visum est antiquam lectionem esse retinendam: præsertim cum dictio hæc etiam græce aptissimam habeat etymologiam.*

C. IX. ¶ Metropolitanorum, & episcoporum examine promoveantur Episcopi.

Item ex concilio Laodicen. *c. 12.*

EPiscopi h judicio metropolitanorum, & eorum episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam dignitatem, i ii videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei, quàm rectæ conversationis exemplo.

2 ps. *Cum itaque sine examinatione nullus sit ordinandus; quemadmodum, & qua tempore, sacerdotum, & eæterorum infrà positorum examinatio debeat fieri, considerandum est.*

a *Epistola 1. c. 5. Paulo aliter in orig.* b *Burch. lib. 3. cap. 34. Ivo p. 2. c. 43.* c *Ansel. l. 7. c. 89.* d *non probatus vel.] orig. Ivo p. 2. c. 43.* e *Ansel. l. 7. c. 85. al. 89. 93.* f *Storiensis.] Ans.* g *al. ministeriorum.* h *Dist. 61. c. episcopum & 63. c. non licet. Burch. l. 1. c. 9. Ivo p. 5. c. 63.* i *al. potestatem.*

C. V. ¶ Qui ordinandi sunt, feria quarta ad examinationem conveniant.

De his in concilio Nannetensi, *c. 11. ita legitur.*

QVando a episcopus ordinationes facere disponit, omnes, qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem, una cum archipresbyteris, b qui eos repræsentare debent: & tunc episcopus à latere suo eligere debet sacerdotes, & alios prudentes viros gnaros divinæ legis, & exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus: qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum, ubi educati sunt, si sint benè literati, si instructi in lege Domini, diligenter investigent; ante omnia, si fidem catholicam firmiter teneant, & verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem, quibus hoc committitur, cavere debent, ne aut favoris gratia, aut cujuscunque muneris cupiditate illecti à vero devient, ut indignum, & minus idoneum ad sacros gradus suscipiendos, episcopi manibus applicent. Quod si fecerint, & ille, qui indignè accessit, ab altari removebitur; & illi, qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati, ecclesiastica dignitate carebunt. Igitur per tres continuos dies diligenter examinentur: & sic sabbato, qui probati inventi sunt, episcopo repræsententur.

Alias autem, sine clericorum videlicet concilio, & populi testimonio, nullum episcopus ordinare præsumat.

C. VI. ¶ Sine clericorum suorum concilio episcopus clericos non ordinet.

Unde in concilio Carthagin. *4. c. 22. legitur.*

EPiscopus sine concilio c clericorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam, d & testimonium quærat.

3 ps. *Quæritur, quid fieri debeat de his, qui sine examinatione provecti sunt.*

C. VII. ¶ De iis, qui sine examinatione ordinantur, & postea peccata sua confitentur.

De his ita legitur in concilio Martini Papæ.

SI quis e presbyter, aut diaconus sine aliqua examinatione ordinati sunt, aut certè, cum discuterentur criminosa peccata sua confessi 1 sunt, aut post ordinationem ab aliis detecti sunt, abjiciantur ex clero. Similiter verò & de universo ordine clericorum servetur: Nam hoc sibi, quod irreprehensibile est, sancta catholica defendit ecclesia.

1 ¶ Confessi sunt] *In originali est,* confessi non sunt, & post ordinationem, &c. *Verum in concilio Nicæno, c. 9. modo hoc caput videtur sumptum, habetur sine negatione, quemadmodum hic & infrà dist. 51. c. si quis sine.*

DISTINCTIO XXV.

1 ps. QVod nullus sine examinatione ordinandus sit, breviter demonstratum est. Quid autem ad episcopum, quid ad unumquemque inferiorem pertineat, Isidorus Hispalensis episcopus in epistola ad Ludifredum f scribit, ita dicens.

¶ *Integra hæc epistola habetur in codice bibliotheca monasterii Dominicanorum.*

C. I. ¶ Quod episcopi, & cæterorum sit officium in ecclesia.

PErlectis g sanctitatis tuæ literis gavisus sum, quod optatam salutem tuam earum relatu cognovi. De his autem, quæ in sequentibus insinuare eloqui tui fer-

c *Burch. l. 2. c. 1. Ivo p. 6. cap. 21. Polyc. l. 2. tit. 29.* b *al. presbyteris.* c *al. concilio.* d *assensum, & conniventiam.] orig. Ivo p. 6. c. 20. Pann. l. 3. c. 41. Apud Martinum Bracarensem, cap. 24. Facit ad hoc c. qui sine. 5. c Zachariæ ad Bonifacium episcopum, & 25. q. 2. Si quis presbiter.] Ansel. l. 8. c. 23.* f *al. Lansfredum.* g *Burch. l. 3. c. 5. Ivo*

rio studuit, gratias ago Deo, quòd sollicitudinem officii pastoralis impendis, qualiterque ecclesiastica officia ordinentur, perquiris: & licet omnia prudentiæ tuæ sint cognita; tamen, quia affectu fraterno me consulis, ex parte, qua valeo, expediam & de omnibus ecclesiæ gradibus, quid ad quemque pertineat, eloquar. ¶ Ad ostiarium namque pertinent claves ecclesiæ, ut claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quæ sunt intus, extràque custodiat: fideles recipiat, excommunicatos, & infideles excipiat. *a* ¶ Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos, & catechumenos in exorcizando imponere. ¶ Ad acolythum pertinet præparatio luminariorum in sacrario: ipse cereum portat: ipse suggesta *b* pro Eucharistia, calices subdiaconis præparat. ¶ Ad Psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes *c*, sacrificium, responsoria, & quidquid pertinet ad canendi peritiam. ¶ Ad lectorem pertinet lectiones pronuntiare, & ea quæ prophetæ vaticinarunt, populis prædicare. ¶ Ad subdiaconum pertinet calicem, & patenam ad altare Christi deferre, & levitis tradere, eisque ministrare; urceolum quoque, & aquam *d*, manile, & mantergium tenere; episcopoque, & presbytero, & levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere. ¶ Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi; in baptismo scilicet, in chrismate, & patena, & calice: oblationes quoque inferre, & disponere in altario: componere etiam mensam Domini, atque vestire, crucem ferre, & prædicare Evangelium, & Apostolum. Nam sicut lectoribus vetus testamentum, ita diaconis novum prædicare præceptum est: ad ipsum quoque pertinet officium precum, & recitatio nominum: ipse præmoner aures haberi ad Deum: ipse hortatur clamare *1*: ipse donat pacem, & ipse annunciat. Ad presbyterum pertinet sacramentum *e* corporis & sanguinis Domini in altario Dei conficere, orationes dicere, & benedicere dona Dei. ¶ Ad Episcopum pertinet basilicarum consecratio, unctio altaris, & confectio chrismatis. Ipse prædicta officia, & ordines ecclesiasticos distribuit: ipse sacras virgines benedicit: & dum præcesserit unusquisque in singulis, ipse tamen est præordinator in cunctis. ¶ Hi sunt ordines, & ministeria clericorum, quæ tamen auctoritate Pontificali in archidiaconi cura, & primicerii, ac thesauri sollicitudine dividuntur. ¶ Archidiaconus enim imperat subdiaconis, & levitis: ad quem ista ministeria pertinent, ordinatio vestiendi altaris à levitis, cura incensi, & sacrificii necessaria solligat, quis preces dicat seu responsoria *f* in dominicis diebus aut solennitatibus *g* decantet. Sollicitudo quoque parochiarum *2 h* & ordinatio, & jurgia ad ejus pertinent curam: pro reparandis diœcesanis basilicis ipse suggerit sacerdoti: ipse inquirit parochias *i* cum jussione Episcopi, & ornamenta, vel res basilicarum parochiarum; *k* gesta libertatum *l* ecclesiasticarum Episcopo idem refert; collectam pecuniam de communione ipse accipit, & Episcopo defert, & clericis proprias partes idem distribuit. ¶ Ab Archidiacono nuntiantur Episcopo excessus diaconorum: ipse denuntiat sacerdoti in sacrario jejuniorum dies, atque solennitatum, & ab ipso publicè in ecclesia prædicatur *3*: quando verò Archidiaconus absens est, vicem ejus Diaconus sequens adimplet. ¶ Archipresbyter *4* verò se esse sub Archidiacono ejusque præceptis, sicut Episcopi sui, sciat obedire: & (quod specialiter ad ejus ministerium pertinet) supra omnes presbyteros in ordine positos curam agere, & assiduè in ecclesia stare; & quando episcopi sua absentia contigerit, ipse vice ejus Missarum solennia celebret, & collectas dicat, vel cui ipse injunxerit. ¶ Ad primicerium pertinent acolythi, exorcistæ, psalmistæ, atque lectores: signum quoque dandum pro officio clericorum, pro vitæ honestate, & officii meditandi, & peragendi sollicite, lectiones, benedictiones, psalmum, laudes, offertorium, & responsoria quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque, & modus psallendi *a* in choro pro solennitate temporum; ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Si quid etiam necessarium est pro reparatione basilicarum, quæ sunt in urbe, ipse denuntiat sacerdoti: epistolas episcopi pro diebus jejuniorum parochianis *b* per ostiarios ipse dirigat: clericos *5*, quos delinquere cognoscit, ipse distringat; quos verò emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi deferat: basilicanos *c* ipse constituat, & matriculam *d* ipse disponat. Quando autem primicerius absens est: ea, quæ prædicta sunt, ipse exquirat, qui ei aut lege *e* proximus est, aut eruditione. *6* ¶ Ad thesaurarium pertinet basilicarum, & ostiarii ordinatio *f*; incensi præparatio, cura chrismatis conficiendi, cura baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacrario, & in sacrificiis *g*.

1 ¶ Clamare] *In epistola B. Isidori, & apud Ivonem legitur*: ipse hortatur orare, ipse clamat, & pacem ipse annuntiat.

2 ¶ Parochiarum] *In epistola legitur*, parochitanorum, *quemadmodum & paulo inferius: & vox ista frequens est in antiquis exemplaribus conciliorum Toletanorum.*

3 ¶ Prædicatur] *Sic emendatum est ex manuscript. Grat. & originali. Antea legebatur*, prædicantur.

4 ¶ Archipresbyter] *Hinc usque ad vers.* Ad primicerium, *non sunt ipsa in epistola Isidori, neque in Pœnormia, neque apud Burch. & extra cap. 1. de offic. archipresbyt. citatur ex concilio Toletano.*

5 ¶ Clericos] *In primo Vaticano est*, clericos urbis, *& post verbum*, deferat, *additur*, cæteri enim, qui sunt extra urbem, ad Archidiaconi curam pertinent, *quemadmodum & in nonnullis aliis exemplaribus.*

6 ¶ Eruditione] *In originali est*, eruditione his explendis certus.

2. ps. *Ex hac epistola liquet, quid cujusque officii sit. Est etiam alia distinctio Episcoporum, presbyterorum, diaconorum, quam fecit* Clemens *in epistola sua tertia, ita dicens.*

C. II. ¶ *Quid ab Episcopis, quid à presbyteris, quid à diaconis audire oportet.*

AVdire *h* episcopũ attentiùs oportet, & ab ipso suscipere doctrinam fidei: monita autem vitæ à presbyteris inquirere, à diaconis verò ordinem disciplinæ.

Sacerdos quoque utrumque humerum orario ambit: diaconus verò sinistrum tantum, ut ad ministerium expeditius discurrat.

C. III. ¶ *Quare levata unum tantum humerum orario ambit.*

Unde in concilio Toletano 4. c. 39.

VNum *i* orarium oportet levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat: dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditiùs ad ministerium sacerdotale discurrat.

3. ps. *Nunc autem per singulos gradus ordine recurrentes, qui ex quibus ordinibus in quem gradum conscen-*

a *al.ejiciat.* b *al.vasa suggesta.* c *laudis sacrificium.*] *orig.* d *aquamanile.*] *orig.* e *al.sacrificium.* f *al.responsorium.* g *Solemnitatum.*] *orig. Pann. Solennitatem.*]*Burch.* h *Parochitanorum.*] *orig.* i *Parochiam.* k *Parochitanorum.*] *orig.* l *al. & libertatum.*

a *al.canendi.* b *al.parochianis.* c *basilicarios.* d *al. matriculas.*] *orig.* e *matriscr. loco.*] *orig.* f *reparatio.*] *orig.* g *præparatio sacrificii.*] *orig.* h *Ansl.l.7.c.76. al.81.* i *Ansl.l.7.c.80.al.86.*

dere possint, qui post lapsum valeant reparari, vel qui non, quibus culpis a proprio gradu mereantur dejici, quo accusante, quibus testificantibus possint convinci, cujus sententia sint absolvendi, vel condemnandi, breviter consideremus. ¶ Ac primum a pontificali gradu incipientes, qualem oporteat eum esse, qui in Episcopum est ordinandus, diligenter investigemus, Apostoli regulam secuti, quam in hujusmodi ex Timotheo, & Tito scribit, dicens [Oportet a Episcopum irreprehensibilem esse.] id b est, non obnoxium reprehensioni. Hoc ad Timotheum. Ad Titum c autem [Oportet Episcopum sine crimine esse] quod (ut Hieronymus scribit ad Oceanum d) idem est. Nomine autem criminis quodlibet peccatum intelligitur: unde in eadem epistola Hieronymus dicit [Res 1 contra naturam pene est, ut sine peccato aliquis sit: sed talis eligatur, cujus comparatione cæteri grex dicantur.] In epistola verò ad Titum, crimen vocatur e criminale peccatum, vel criminalis infamia: unde ibi 2 legitur [Crimen est querela, id est, peccatum accusatione, & damnatione dignum.] Quod autem sine criminatione jubetur esse, qui in Episcopum eligitur, non ante baptisma, sed post baptismum intelligendum est: ut a tempore videlicet baptismatis nullius criminis conscientia mentem ejus remordeat. 3 ¶ Criminis autem appellatio alias late patet, complectens omne peccatum, quod ex deliberatione procedit. Unde Beda 4 super epistolam Iacobi f. [Peccata, quæ ex ignorantia, vel infirmitate humana committuntur, dicit, & præcipit alterutrum confiteri, quia facilè dimittuntur: quæcunque verò sunt ex deliberatione, non nisi per pœnitentiam. ¶ Hinc etiam Augustinus ait. [Nullum peccatum 5 est adeo veniale, quod non fiat criminale, dum placet.] ¶ Aliàs autem ea demum significat, qua semel commissa ad damnationem sufficiunt. Multa enim ex deliberatione procedunt: quæ nisi sæpius iterata, & in consuetudinem fuerint deducta, quamvis gravent post mortem, non tamen æternaliter perdunt: quia etsi quadam ratione crimina appellentur, tamen mortifera, & capitalia non sunt. Unde Augustinus in homilia g de igne purgatorio, exponens verba Apostoli [Si quis super hoc fundamentum ædificaverit ligna, fœnum, & stipulam, &c.] [Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur: dum credunt, quod si supra h fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad vitam perpetuam pervenire. Intellectus iste, fratres carissimi, corrigendus est: quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Ille enim transitorio igne, de quo dicit Apostolus i. [Ipse k autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem] non capitalia sed minuta peccata purgantur: de quibus, etsi non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne aliquis se inaniter excusare conetur, & dicat se nescire, qua sunt minuta peccata, vel qua crimina capitalia. Et quamvis Apostolus capitalia plura commemoraverit, nos tamen, ne desperationem facere videamur, breviter dicimus, qua sunt illa: sacrilegium, homicidium, adulterium, fornicatio, l falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia: & si longo tempore teneatur, iracundia, & ebrietas, si assiduus sit, in eorum numerum computantur. Quicunque enim aliquod m de istis peccatis in se dominari cognoverit, nisi digne se emendaverit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogaverit, & a peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo ait Apostolus, purgari non poterit: sed æterna illum flamma sine ullo remedio cruciabit: Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est, ut omnia recipiantur, opus est, ut ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis in cibo, aut potu plus accipit, quam necesse sit, ad minuta peccata noverit pertinere: quoties plus loquitur, quam oportet, aut plus tacet, quam expedit: quoties pauperes importune petentes exasperat: quoties cum sit sanus corpore, aliis jejunantibus prandere voluerit, aut somno deditus tardius ad ecclesiam surgit: quoties, excepto desiderio filiorum, uxorem suam cognoverit: quoties in carcere clausos, aut in vinculis positos tardius requisierit: quoties infirmos tardius visitaverit: si discordes ad concordiam revocare neglexerit: si plus aut proximum, aut uxorem, aut filium, aut servum exasperaverit, quam oportet, si amplius fuerit blanditus, quam expedit: si cuicunque majori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit: si pauperibus esurientibus, nimium a delicias, vel sumptuosa convivia sibi præparaverit: si se in ecclesia, aut extra ecclesiam fabulis otiosis (de quibus in die judicii ratio reddenda est) occupaverit: si dum incautè juramus, & cum hoc per aliquam necessitatem implere non potuerimus, utiq; perjuramus; & cum omni facilitate, vel temeritate maledicimus, cum scriptum b sit, Neque maledici regnum Dei possidebunt.]

1 ¶ Res contra] *Sic ferè in glossa ordinaria ad vocem illam: reprehensibilem; & est epitome quædam verborum B. Hieronymi in epistola ad Oceanum, explanantis locum Apostoli ad Timotheum, & Titum.*

2 ¶ Vnde ibi] *Id est, non apud B. Paulum, sed in glossa ordinaria, ad locum B. Pauli. Sumpta autem sententia est ex B. Augustino ex tractatu 41. ad c. 8. Ioannis: ejusq; verba habentur & apud Bedam ad eundem B. Pauli locum, & infra dist. 81. c. Apostolus, primo.*

3 ¶ Remordeat] *Sequebatur in vulgari: unde Hieronymus scribit in eadem epistola ad Titum: qua verba sunt inducta, quoniam in nullo manuscripto sunt inventa: habentur autem infra ead. ante cap. primum.*

4 ¶ Vnde Beda] *In commentariis ipsius ad c. 5. epistolæ Iacobi, ad illa verba: confitemini alterutrum, sic legitur: In hac autem sententia, illâ debet esse discretio, ut quotidiana leviaque peccata alterutrum coæqualibus confiteantur, eorumque quotidiana credamus oratione salvari: porro gravioris lepræ immunditiam juxta legem sacerdoti pandamus, atque ad ejus arbitrium, qualiter, & quanto tempore jusserit, purificare curemus.*

5 ¶ Nullum peccatum] *In glossa ordinaria in cap. 11. 1. Corinth. ad ea verba: reus erit corporis & sanguinis Domini, citatur hæc sententia ex B. Augustini homilia 24. in Ioannem, in hac verba.* Nullum peccatum veniale est, dum placet, quantumcunque parvum: sicut mortale, si vere displicet, nullum judicatur.

C. IV. ¶ Quæ sunt venialia peccata, quæ post hanc vitam purgantur.

Item Gregorius *Dialog. lib. 4. c. 39.*

QValis hinc quisque egreditur, talis in judicio præsentatur: sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo, quod veritas dicit. c [Quia si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro.] In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi; hoc de parvis, minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter decinare debeant, sciunt, aut in non gravibus rebus error

a 1. Timoth. 3. b Ex glossa interlineari ad eum locum. c cap. 1. d Epist. 83. & infra ea c. primum. e & in glos. ordinaria, ad locum epist. ad Timotheum. In gl. interlineari. infra dist. 81. c. Apostolus 1. ead. c. 1. f Iacob. ult. g Sermone 41. de sanctis, sive 4. de animab. defunctorum. h 1. Cor. 3. i Ibid. k Hic omittuntur aliquot B. August. verba. l vox ista abest ab origin. m aliqua.] orig.

a Cibum non dederit, aut nimium. orig.

b 1. Cor. 6. c Matth. 12. ignorantiæ,

ignorantiæ, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis minime fuerint relaxata.

C. V. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Augustinus *in libro de vera & falsa pœnitentia, c. 18.*]

QVi *a* in aliud sæculum distulit fructum conversionis, prius purgabitur igne purgationis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo gravis est. Excellit enim omnem pœnam, quam unquam aliquis passus est in hac vita, vel pati potest.

1 ¶ Vel pati potest] *Hæc verba non sunt in originali, neq; infra de pœn. dist. 7. c. ult. & fi. ubi hoc idem recitatur. Alias autem ea tantum delicta significat, quorum est perpetua infamia.*

C. VI. ¶ *A duæ baptismi sine crimine debet inveniri, qui in Episcopum est ordinandus.*

Unde Hieronymus *b scribit in eadem epistola ad Titum, cap. 1.*

PRimùm itaque sine crimine jubetur esse *c* Episcopus, quod puto alio verbo ad Timotheum, irreprehensibilem nominatum, non quòd eo tantùm tempore, quo ordinandus est, sine ullo sit crimine, & præteritas maculas nova conversatione diluerit: sed *d* quòd ex eo tempore, quo in Christum renatus est, nulla peccati conscientia remordeatur. Quomodo enim potest præses ecclesiæ auferre malum de medio ejus, qui in delicto simili corruerit? aut qua libertate corripere peccantem potest, cùm tacitus sibi ipse respondeat, eadem admisisse, quæ corripit.

Ecce, qui ordinandus est in Episcopum, non solùm tempore suæ ordinationis, sed etiam omni tempore post baptisma à crimine immunem esse debet.

DISTINCTIO XXVI.

1 *Sequitur in utraq; epistola* [*unius e uxoris virum*] *post baptisma videlicet, non ante baptismum.*

C. I. ¶ *Post baptismum debet esse monogamus, qui in Episcopum est ordinandus.*

Unde Hieronymus 1 *scribit ad Oceanum, epist. 83.*

VNius uxoris virum, ideest, monogamum post baptismum. Si enim & ante conjugem habuit, quæ objecerit, non ei imputatur, cui prorsus novo homini *f* nec stupta, nec alia, quæ ante fuerunt, jam obsunt.

1 ¶ Hieronymus] *Sententiæ quidem hujus, & sequentis capitis sunt Patrum, qui citantur, id est, Hieronymi, & Augustini: verba tamen ipsa potius videntur sumpta ex collectaneis Bedæ, & ex glossa ordinaria, hujus quidem capitis in primam ad Timoth. c. 3. sequentis verò in epistolam ad Titum, cap. 1.*

C. II. ¶ *Qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum aliam, ordinandus non est.*

Augustinus *verò contrà testatur, scribens* g *in epistola ad Titum.*

ACutius *h* intelligunt, qui nec eum, qui catechumenus, vel paganus habuit alteram, ordinandum censuerunt: quia de sacramento agitur, non de peccato. 1 Nam in baptismo peccata omnia dimittuntur: & qui dixit [*Si i nupserit virgo, non peccat*] satis declaravit nuptias non esse peccatum. Propter sanctitatem autem sacramenti, sicut fœmina, si catechumena vitiata est, non potest post baptismum inter Dei virgines conse-

a *Infra de pœnit. dist. 7. cap. ult. & fin.* b *In commentariis ad cap. 1. c. sit.] orig.* d *1. Cor. 5.* e *1. Timoth. 3. & Tit. Beda, & Gl. ord. 2. Tim. 3. ad hæc verba 1.* f *Gl. non habet.* g *In glossa ordinaria in cap. 1. epistolæ ad Titum: sumpta tamen sententia à Augustino in lib. de bono conjugali. cap. 18.* h *28. q. 3. c. 1.* i *1. Cor. 7.*

crari: ita non absurdè visum est bigamum non peccasse, sed normam sacramenti amisisse, non ad vitæ meritum, sed ad ordinationis ecclesiasticæ signaculum necessariam. Et sicut plures antiquorum patrum uxores, significaverunt futuras ex omnibus gentibus ecclesias, uni verò subditas, id est, Christo: ita noster antistes, id est, Episcopus unius uxoris vir significat ex omnibus gentibus unitatem uni viro Christo subditam.

2. pars. ¶ Itaque sicut duobus dominis servire *a* sic ab uno Deo apostatare, & in alterius superstitionem ire, non licet.

1 ¶ De peccato] *Sequebatur*, propter sanctitatem sacramenti, sicut si fœmina, &c. *Restitutus est totus hic locus ex glossa ordinaria. Nam apud B. Augustinum, & reliquos collectores copiosior etiam est.*

C. III. ¶ *Bigamus 1 probatur, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.*

Item Innocentius *Rufo, & Eusebio, & cæteris Episcopis Macedon. epistol. 22. c. 2.*

DEinde *b* ponitur, non dici oportere bigamum eum, qui catechumenus habuerit, atque amiserit uxorem, si post baptismum fuerit aliam sortitus, eamque primam videri, quæ novo homini copulata sit; quia illud conjugium per *c* baptismi sacramentum cum cæteris criminibus sit ablutum. *d* Quòd cùm de una utique dicitur, certè, si tres habuerit in vetere positus homine uxores, 2 erit ei, quæ post baptismum quarta est; sic interpretantibus prima, & virginis æque nomen accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis (oro) istud non videat contra Apostoli esse præceptum, qui ait, unius uxoris virum oportere *e* fieri sacerdotem? Sed objicitur, quòd in baptismo totum, quidquid in vetere homine gestum est, sit solutum. Dicite mihi (cum pace vestra loquor) crimina tantum dimittuntur in baptismo, an & illa, quæ secundum Domini *f* præcepta, ac Dei instituta complentur? Vxorem ducere crimen est, an non est crimen? Si crimen est, ergo (præfata venia dixerim) erit auctor in culpa: qui, ut crimina committerentur, in *g* paradiso præcepit: 3 cùm ipse eos benedixit. Si verò non est crimen, quia quod Deus instituit, *h* nefas sit crimen appellari, & Salomon *i* addidit, [*Etenim à Deo præparatur viro uxor,*] quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod auctore Deo legitur consummatum? Quid de talium filiis percensetur? Numquid non erunt admittendi in hæreditatis consortio, *k* quia ex ea suscepti sunt quæ ante baptismum fuit uxor, eruntq; appellandi vel naturales, vel spurii: quia non est legitimum matrimonium, nisi illud (ut vobis videtur) quod post baptismum assumitur? Ipse Dominus, cùm interrogaretur à Iudæis si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit *l* [*Quod ergo Deus junxit, homo non separet.*] At ne de his locutus esse credatur, qui 4 post baptismum sortiuntur; meminerint hoc & à Iudæis interrogatum, & Iudæis esse responsum. ¶ Quæro, & sollicitus quæro, si una eademque sit uxor ejus, qui ante catechumenus, postea sit fidelis, filiosque ex ea, cùm esset catechumenus, susceperit; ac postea alios, cùm fidelis: utrum sint appellandi fratres, an non habeant postea defuncto patre, erciscundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis creditur abstulisse? Quod cùm ita sentire, atque judicare absurdum est, quæ (malum) ratio est, hoc defendi, & vacua magis opinione jactari, quàm aliqua auctoritate roborari? cum

a *Matth. 6.* b *Burc. l. 4. c. 98. Ive p. 1. cap. 292. & pag. 8. c. 308. Polyc. l. 6. tit. 4.* c *post.] orig.* d *al. ablatum.* e *1. Tim. 3. ad Tit. cap. 1.* f *legu.] orig.* g *Gen. 1.* h *junxit.] orig.* i *Prov. 19. 28. quæst. 1. Numquid.* k *al. consortium.* l *Matth. 19.*

non possit inter peccata deputari, quod lex præcepit & Deus injunxit? Nunquid si quis catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem secutus fuerit, patientiam tenuerit, eleemosynas fecerit, morti destinatos qualibet ratione eripuerit, adulteria exhorruerit, castitatem tenuerit: quæro si hæc, cùm fuerit factus fidelis, amittit; quia per baptismum, totum, quod vetus homo gesserat, putatur auferri? Aspiciamus gentilem hominem Cornelium a orationibus, atque eleemosynis vacantem, angelum audientem per revelationem, ipsumque 5 Petrum videntem, nunquid per baptismum hæc illi ablata sunt, propter quæ ei baptismus videtur esse concessus? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur: quia quidquid bene gestum fuerit, & secundùm præcepta legalia custoditum, non potest facientibus deperire. Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum: & quod peccatum non est, solvi inter peccata, credi omnino non debet: eritque integrum æstimare, aboleri non posse prioris nomen uxoris, cùm non dimissum sit pro peccato, quod b ex Dei sit voluntate completum.

1 ¶ Bigamus] *Rubrica hujus capitis, & sequentis, quæ in codicibus impressis erant transposita, in suum locum ex aliquot manuscriptis sunt restituta.*

2 ¶ Homine uxores] *Sic in omnibus manuscriptis, & apud Burchardum, & Ivonem par. 1. cap. 292. quamvis in originali, & apud eundem Ivonem par. 8. cap. 303. paulo aliter, & obscurius legatur.*

3 ¶ Præcepit] *In orig. & apud cæteros collect. legitur*: in paradiso cùm ipse eos jungeret, benedixit.

4 ¶ Qui post baptismum] *Apud Burchardum, & Ivonem in prima parte legitur*: quæ post baptismum fortiuntur. *Sed in originali, & apud Ivonem par. 8. & in Panormia, & infrà 28. q. 1. c. nunquid, hoc modo*: qui post baptismum uxores fortiuntur. *Veram ob glossam nihil est mutatum.*

5 ¶ Ipsumque Petrum] *Apud Innocentium in codice canonum, & Burchardum est*: atque eleemosynis revelationem, Petrumque ipsum vidisse. *Apud ipsum Innocentium in tomis conciliorum*; per revelationem angelum, Petrumque ipsum vidisse. *Apud Ivonem*: Petrum ipsum revelatione vidisse.

C. IV. ¶ *In baptismate culpa dimittitur, non lex conjugii aboletur.*

Item Ambrosius *lib. 1. de officiis, c. ult.*

VNa c tantùm, nec repetita nobis copula permittitur, & in ipso conjugio lex est, non iterate conjugium, nec secundæ conjugis sortiri conjunctionem. Quod plerisque mirum videtur, cur etiam ante baptismum iterata 1 conjugia electioni muneris, & prærogativæ ordinationis impedimenta generent; cùm etiam delicta obesse non soleant, si lavacri remissa fuerint sacramento. Sed intelligere debemus, quia in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In conjugio non culpa, sed lex est. Quod culpæ est igitur, in baptismo relaxatur: quod legis est, in conjugio non solvitur. Quomodo autem potest hortator esse viduitatis, qui ipse conjugia frequentaverit?

1 ¶ Iterata] *Apud B. Ambrosium locus hic varie legitur. Nam in antiquis impressionibus habetur*, iterato conjugio. *In recentioribus vero* iterati conjugii. *item, q in Panormia, & apud Ivonem. In his tamen quæ sequuntur, concordat sic legendo*, ad electionem muneris, & prærogativam ordinationis impedimenta generentur.

Ioannes etiam Baptista, dum Herodem ab incestu prohiberet, dicens: [Non d licet tibi habere uxorem fratris tui;] *evidenter ostendit inter infidèles conjugia esse. Unde datur intelligi, quod bigami dicuntur, non solum, qui post baptisma conjugia frequentant, sed etiam qui ante baptismum unam, & post baptismum alteram habuisse probantur. Bigamus vero in sacerdotem ordinari non debet: non quia deliquerit secundam accipiendo uxorem: sed quia prærogativa exutus, est sacerdotii.*

C. V. ¶ *Non peccat bigamus, sed prærogativa sacerdotii exuitur.*

Unde Ambrosius *ad Vercellenses, lib. 10. epist. 82. ait.*

QVi a sine crimine est unius uxoris vir, tenetur b ad legem sacerdotii suscipiendi. Qui autem iteraverit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativa exnitur sacerdotis.

a *Act. 10.* b *al. quia.* c *Ivo p. 8. c. 291. Panm. l. 6. c. 64.* d *Matth. 14.*

DISTINCTIO XXVII.

1 QVod autem unius uxoris vir Episcopus esse jubetur, quæritur, an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum, ut tempore suæ administrationis, ejus possit copula fungi, quam unicam, & virginem sibi desponsavit.

C. I. ¶ *Non ordinetur Diaconus, nisi castitatem fuerit professus.*

Hoc Martinus c Papa *prohibet dicens:*

DIaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit, & postea matrimonium desideraverit, alienus sit à ministerio, & vacet à clero.

Hac auctoritate datur intelligi, quòd illi, qui uxores habent, vel accipere volunt, nec Diaconi, nec sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam professuntur. ¶ *Si vero Diaconus à ministerio cessare voluerit, & contracto matrimonio licite potest uti. Nam essi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit; tamen tanta est vis in sacramento conjugii, quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium.*

C. II. ¶ *Nubentes post votum non sunt adinvicem separandi.*

Unde Augustinus 1 *in libro de bono viduitatis ad Iulianam viduam, cap. 10.*

2 QVidam d nubentes post votum asserunt adulteros esse. Ego autem dico, quòd graviter peccent, qui tales dividunt.

1 ¶ Augustinus] *Verba propria hujus capitis non sunt inventa apud B. Augustinum. Sententia tamen habetur in libello de bono viduitatis. Omnino autem intelligendum hoc est de voto simplici, ut Gratianus in fine hujus distinctionis exponit.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Theodorus *in pœnitentiali.*

SIe vir simplex 1 votum virginitatis habens adjungitur uxori, postea non dimittat uxorem, sed tribus annis pœniteat.

1 ¶ Simplex] *Abest vox ista ab omnibus manuscriptis, & infrà 27. q. 1. cap. si quis votum, etiam ab impressis. In aliquot tamen pervetustis, est glossa interlinearis.*

C. IV. ¶ *Damnabile est voventibus virginitatem, velle nubere.*

Hieronymus 1 *vero contrà scribit.*

VOventibus f virginitatem, non solùm nubere, sed etiam velle damnabile est.

1 ¶ Hieronymus] *Gratianus hic, & infrà 27. q. 1. c. voventibus. & Magister sententiarum hoc tribuunt Hieronymo, apud quem non est inventum. In glossa ordinaria 1. Tim. cap. 5. ad ea verba*, habentes damnationem, *refertur ex B. Augustino, cujus propria verba habentur infrà in c. nuptiarum 27. q. 1. post principium.*

a *Ivo p. 8. c. 290. Panm. l. 6. c. 63.* b *al. teneatur.* c *Apud Martinum Bracarensem, c. 39. Dist. 28. diaconi. Ivo p. 6. c. 376. Panm. l. 5. c. 97.* d *Infrà 27. q. 1. cap. nuptiarum. & proinde.* e *Illud est quis votum. Infrà 27. q. 1. c. voventib. Gen. 4. dist. 38.* f *Ivo p. 7. c. 124. Panm. l. 5. c. 132.*

C. V.

C. V. ¶ *Damnationem habebit, si nupserit, quæ virginitatem vovit.*

Idem *contra Iovinianum, lib. 1.*

SI a nupserit virgo, non peccat b, non illa virgo, quæ semet c Dei cultui dedicavit. Harum enim si qua nupserit, habebit damnationem; quia d primam fidem irritam fecit.

C. VI. ¶ *Qua sanctimonialem se esse finxerat, nubere non valet.*

Item Nicolaus Papa *ad Albinum, e Viennen. ecclesiæ archiepiscopum.*

QVod interrogasti de fœmina, quæ post obitum mariti sui sacrum velamen super caput suum imposuit, & finxit se sub eodem velamine sanctimonialem esse, postea verò ad nuptias rediit: bonum mihi videtur, quia per hypocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, & non legitimè in voto suo permansit, ut pœnitentiam agat de illusione nefanda, & revertatur ad id, quod spopondit, & in sacro ministerio f permaneat, quod inchoavit.

C. VII. PALEA.

NAm g si consenserimus, quòd omnia sacramenta ecclesiastica quisque, prout vult, fingat, & non verè faciat, omnis ordo ecclesiasticus turbabitur; nec catholicæ fidei jura consistunt, nec canones sacri ritè observantur. Quid enim profuit Simoni h Mago baptismum sacrum fictè suscipere, & in Christianitate permansurum se finxisse, cum per Apostolum fraude ejus detecta, quod sibi futurum esset, pronunciatum fuit? Ait enim, [Pecunia tua tecum sit in perditionem: cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui, in felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.] Ideo tales, nisi resipiscant, spirituali gladio percutere censemus. *Non i enim fas est Spiritui Sancto mentiri*, sicut Ananias, & Saphira mentiti sunt, & statim perierunt.

¶ *Caput hoc in multis Gratiani codicibus (in quibus habetur sine nomine Palea,) est conjunctum superiori, quemadmodum & apud Burchardum, & Ivonem. In Panormia autem est sejunctum.*

C. VIII. ¶ *In sacris ordinibus constituti non ducant uxores, & si duxerint, separentur.*

Item Calixtus Papa II.

PResbyteris, 1 diaconis, subdiaconis, & monachis concubinas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere, juxta sacrorum canonum diffinitiones judicamus.

1 ¶ Presbyteris] *Hic canon inventus est in cod. Vatic. Biblioth. in fragmento cujusdam concilii ab Urbano secundo habiti, c. 2. ex eodem vero concilio sunt canones, Alienationes. 12. q. 2. & Paternarum. 24. q. 3.*

¶ *Hic distinguendum est, quòd voventium alii sunt simpliciter voventes, de quibus Augustinus, & Theodorus locuti sunt: alii sunt, quibus post votum, benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, & Nicolaus, & Calixtus scripserunt.*

C. IX. ¶ *Incestæ sunt virgines, quæ post consecrationem nubunt.*

Unde idem Hieronymus *contra eundem Iovinianum libro primo scribens, ait.*

VIrgines, quæ post consecrationem nupserunt, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.

a 1. Corinth. 7. b peccavit.] Hier. c al. quæ semel. d 1. Tim. 5. e Valde variant hæc nomina in exemplaribus, & Burch. & Ivone. Burch. l. 3. c. 147. Ivo p. 7. c. 65. 152. Pann. l. 3. c. 205. f al. ministerio inchoavit. g Burch. & Ivo ibid. Pann. l. 3. c. 206. h Act. 8. i Act. 2.

DISTINCTIO XXVIII.

1 ps EStote ostensum est, quòd nolentes vovere continentiam, nec ad subdiaconatum, nec ad superiores possunt gradus conscendere. *Unde ad subdiaconatum accedentes, non sine voto castitatis jubentur admitti, auctoritate* B. Gregorii, *qui scribens Petro subdiacono lib. 1. epistola 42. in fine ait.*

C. I. ¶ *Non fiat subdiaconus, qui se castè victurum non promiserit.*

NVllum a facere subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se victurum castè promiserit, & nonnullis interjectis: Quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

C. II. ¶ *Subdiaconus, & suprà constituti, incontinentes, uxorem, aut concubinam ducentes, ecclesiastico beneficio, & officio careant.*

Item Innocentius secundus in concilio Rom. c. 5.

DEcernimus b, ut ii, qui in ordine subdiaconatus c & suprà, uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio, atque ecclesiastico beneficio careant. Cùm enim ipsi templum, vasa Domini, & sacrarium Spiritus sancti debeant esse, & dici, indignum est eos cubilibus, & immunditiis deservire.

C. III. ¶ *Castè se victuros promittant in Diaconos, vel Presbyteros ordinandi.*

Item ex concilio Toletano 4. c. 26.

2 ps QVando d presbyteri, aut diaconi per parochias constituuntur; oportet eos primum professionem Episcopo suo facere, ut castè, & purè e vivant sub Dei timore, ut dum eos talis professio obligaverit, vitæ sanctæ disciplinam f retineant.

C. IV. ¶ *Qui longam corporis sui continentiam non habet, in Episcopum eligi non debet.*

Item Gregorius *clero, & nobilibus civibus Neapolitanis lib. 8. epist. 40.*

3 ps PRiusquam g ad nos scripta vestra discurrerent h, Ioannem diaconum, qui ab altera parte electus est, parvulam habere filiam, ex quorundam relatione cognovimus. Vnde, si rationem voluissent attendere, nec alii eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam qua præsumptione ad episcopatum audet accedere, qui adhuc longam corporis sui continentiam filiola 1 teste convincitur non habere?

1 ¶ Filiola] *Sic emendatum est ex originali, Anselmo, & Polycarpo, cum antea legeretur*, filia. *Superius etiam dixerat*, parvulam filiam, *quibus vocibus recens incontinentia manifeste exprimitur.*

C. V. ¶ *Ad subdiaconatum accessuri continentiam profiteantur.*

Item ex concilio Toletano 2. c. 1.

4 ps DE iis 1, quos voluntas parentum à primis infantiæ annis clericatus 1 officio mancipavit, statuimus observandum, ut mox detonsi, vel ministerio 2 lectorum traditi, in domo ecclesiæ sub episcopali præsentia à præposito sibi debeant erudiri. At ubi octavum decimum ætatis suæ compleverint annum, coram totius cleri, plebisque conspectu, voluntas eorum de exeteendo conjugio ab Episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis Deo inspirante placuerit, & promissionem k

a Infrà dist. 31. c. ante triennium. b Pann. lib. 8. cap. 142. c diaconatus.] Pann. d Burch. lib. 2. c. 157. Anselm. l. 7. c. 106. Ivo p. 3. c. 130. & p. 6. c. 243. Pann. l. 3. cap. 22. e al. pie. f al. disciplinam teneat.] cod. regius. g Ansel. 6. c. 9. al. 16. Polyc. l. 2. tit. 2. h al. recurrerent.] al. discurrissent. i Ansel. l. 7. c. 42. k al. professionem.

castimoniæ suæ absque conjugali necessitate spoponderint servaturos; hi tamquam appetitores arctissimæ viæ, levissimo Domini jugo subdantur; ac primo subdiaconatus ministerium habita probatione professionis suæ à vigesimo anno suscipiant. Quòd si inculpabiliter, ac inoffensè vigesimum quintum annum ætatis suæ peregerint, ad diaconatus officium, (si scienter implere posse ab Episcopo comprobantur) promoveri debent. Cavendum tamen est his, ne quando suæ sponsionis immemores, ad terrenas nuptias, aut ad furtivos *a* concubitus ultra recurrant. Quod si fortè fecerint, ut sacrilegii rei *b* ab ecclesia habeantur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolo licentiam auferre non possumus; ita ut cùm provectæ ætatis in conjugio positi, renuntiaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacros ordines *c* adspirent.

1 ¶ Clericatus.] *In omnibus editionibus, & duobus codicibus Vaticanis conciliorum legitur,* in clericatus officio, vel monachali [al. monachi] positi. *Sed in codice Lucensi regio habetur eodem modo atque apud Gratianum.*

2 ¶ Ministerio lectorum] *in omnibus codicibus conciliorum antè citatis (etiam Lucensi) legitur,* ministerio electorum. *Verum in epistola prima Syricii ad Himerium, c. 9. & Innocentii 24. c. 5. (ubi de eadem fere re agitur) est,* lectorum ministerio, seu officio.

C. VI. ¶ *In conjugio constitutus ad sacerdotium assumi non debet.*

Item ex concilio Arelat. 2. c. 2.

3 ps ASsumi *d* aliquem ad sacerdotium in conjugii vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conversio.

C. VII. ¶ *Non ordinentur diaconi, qui castitatem non profitentur.*

Item ex eodem tertio.

PRæterea 1 placuit, ut deinceps non ordinentur diaconi, nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem.

1 ¶ Præterea] *In Arelatensibus, quæ extant, hæc ipse penitus canon non invenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine.*

¶ *Verùm illa priori auctoritate diaconis videtur permitti conjugium, cum ad sacerdotium tantùm conjugati prohibeantur assumi. Porrò sequenti auctoritate videtur permitti subdiaconis, cum de diaconis specialiter præcipitur, ut sine probatione castitatis non ordinentur.*

C. VIII. ¶ *Diaconi non prohibeantur à ministerio, si in ordinatione dicunt se continere non posse.*

Hic idem in Ancyrana synodo *videtur esse permissum, in qua, c. 10. (al. 9.) sic statutum est.*

DIaconi *e* quicunque, cùm ordinantur, si in ipsa ordinatione professati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere, hi si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio; propterea quod his Episcopus licentiam dederit. Quicunque sanè tacuerunt, & susceperunt manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, à ministerio cessare debebunt.

C. IX. ¶ *Presbyter ducens uxorem, ab ordine deponatur.*

Item ex concilio Neocæsariensi, *c. 1.*

6 ps PResbyter *f* si uxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere: Quòd si formicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicos *g* rediqi oportet.

1 ¶ Inter laicos] *Græcè legitur,* ἐξοθεῖσθαι τέλεον, καὶ ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν: *quæ Dionysius exiguus vertit,* amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. *ubi nulla mentio fit pœnitentiæ inter laicos agendæ: de qua re copiosius dicetur infra 30. dist. c. fin.*

C. X. ¶ *De eo, qui relictam cujusdam diaconi duxit uxorem.*

Item Gregorius *lib. 11. epist. 59.*

7 QVia *a* sunt culpæ, in quibus culpa est, relaxare ps vindictam, quærenda semper est veritas, ut inquiri debeat, utrum accusatus noxa condemnet, an à pœna innocentia patefacta subducat. Itaque pervenit ad nos Fantinum *b* defensorem ultionem exercere in Petrum latorem præsentium voluisse, pro eo, quòd (quantum dicitur) relictam cujusdam diaconi, tempore, quo conductor fuit, marito tradiderit. Sed quoniam iste conjugem diaconi asserit non fuisse, dicens, nec eam virginem *c* ad eum venisse; denique *d* nec religiosam mutasse vestem, postquam ille in ordine sacro promotus est; adjiciens etiam, priusquam ad diaconum perveniret, & postea, prava illam opinione vixisse: Ideo fraternitatem tuam his hortamur affatibus, ut cum Dei, sicut decet, timore causam hanc subtili omnino investigatione perquirat, ut, si in conjugio diaconi mulierem, de qua agitur, fuisse constiterit, & suprascriptus lator memorato defensori, & rectori patrimonii, ad vindictam modis omnibus tradatur, & cum competenti emendatione ii, qui male sociati sunt, disjungantur. Si verò in ejus conjugio non fuit, memoratum Fantinum ex nostro mandato commonere te volumus, ut ei facere nil præsumat, nec falsa *e* illum accusatio apud eum in aliquo prægravet.

C. XI. ¶ *De uxore presbyteri, vel diaconi, si alius se conjunxerit.*

Item ex concilio Aurelianensi 1. *c. 15.*

SI se cuiquam mulier duplici conjugio, presbyteri, vel diaconi relicta conjunxerit, aut *f* separentur: aut certè, si in criminis *g* intentione perstiterint, pati excommunicatione plectantur.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Papæ.

SI *h* qua vidua Episcopi, vel Presbyteri, aut Diaconi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa persona *i* cum ea convivium sumat; nunquam communicet: morienti tamen *k* ei sacramenta subveniant.

C. XIII. ¶ *Cujusdam Episcopi ordinatio differtur, quia uxorem habet, & filios.*

Item 1 Pelagius *Cethego patricio.*

8 ps DE *l* Syracusanæ urbis antistite optaveramus in ipso initio, gloriæ vestræ desideriis obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotii coegisset, ob hoc, quòd vel personæ qualitas (sicut & vos melius nostis) vel superstes uxor, aut filii (per quos ecclesiastica solet pericli-tari substantia) nostros animos diutius ab ejus ordinatione suspenderent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro penè anno distulimus, opinantes, quod in melius Syracusanorum provenire posset electio. Sed quia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter perstiterunt, & nullus est alius in eadem reper-

a *al. abortivos.* b *al. rei damnentur, & ab] orig. manuscr. reg.* c *al. gradus.* d *Paulo aliter in orig.* e *Pann. lib. 3. cap. 87. Poly. lib. 5. tit. 31. Burch. lib. 2. cap. 108. Ivo part. 6. cap. 185.* f *Pann. lib. 3. cap. 92.*

a *Ivo part. 9. cap. 126.* b *Ivo part. 8. cap. 14.* c *virginem illam.] orig.* d *ut nec religiosam vestem mutare præsumeret.] in orig. & apud Ivonem.* e *Est etiam apud Ivonem, non autem in orig.* f *al. castigati al. castitate servata separentur.* g *al. criminum.* h *Apud Martinum Bracar. cap. 29. & conc. Tol. 1. cap. 18.* i *abest à concilio.* k *al. autem.* l *Anscl. lib. 8. c. 42. al. 46. Poly. lib. 2. tit. 1.*

tus co-

rus ecclesia, nisi longioribus adhuc temporum differretur spatiis; ne paulò amplius insanirent (sicut filii nostri magnifici viri prætoris testificatione didicimus) inter hujusmodi ambiguitates illud consultius judicavimus faciendum, ut congrua providentia causam, propter quam principalis constitutio *a* habentem filios, & uxorem ad episcopatus ordinem promoveri prohibet, salva dispositione consilii *b*, muniremus. Qua de re summo studio ab eodem Syracusanæ urbis Episcopo, priusquam à nobis contingeret ordinari, hujusmodi exegimus cautionem, per quam & suam fateretur, quantula esset, præsentis temporis habita rerum descriptione, substantiam, & nihil umquam per se, aut per filios, & uxorem, sive quamlibet propinquam aut domesticam, vel extraneam fortè personam de rebus usurparet ecclesiæ, & universa sui episcopatus quæsita tempore, ecclesiæ suæ dominio sociaret: nihil ultra id, quod modo scriptum est filiis suis, vel hæredibus relicturus.

1 ¶ Item Pelagius] *Anselmus, & auctor Polycarpi eadem epistola referunt hæc, quæ caput istud antecedunt.* Quod de ordinando ecclesiæ Catinensis Episcopo, salubris electione judicii fieri desideraſtis, agnovimus: confestim sequenti die eum juxta morem discutientes, tertio, quo venit, die, Episcopum consecravimus: simili quidem modo de Syracusanæ, *& quæ sequuntur. In Polycarpo tamen inscriptio est.* Gelasius Papa Ceto. *Ivo autem in epistola ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem quæ incipit*, Causam Beluacensis, &c. *ita scribit.* Si enim Papa Gelasius quondam Syracusanæ urbis electum, uxorem habentem, & filios interveniente Cethego patricio &c.

¶ *Ecce hac auctoritate electus in episcopatum non prohibetur* 2 *habere uxorem, & filios. Eligi autem ad episcopatum non debet, nisi aut sacerdos, aut diaconus: subdiaconus verò non, nisi necessitate cogente: sive ergo presbyter, sive diaconus, sive subdiaconus fuerit, apparet quòd in præfatis ordinibus constitutis, sicut c matrimonio uti possint.* ¶ *Quia ergo auctoritate Gregorii, qui relictam diaconi, marito tradidit, puniendus est; item in Neocæsariensi concilio presbyter ducens uxorem, non diaconus, jubetur deponi; item in Ancyrana synodo, diaconi, qui in ordinatione sua dicunt se velle habere uxores. si postea venerint ad nuptias, non prohibentur à ministerio: patet, quod nec diaconi, nec subdiaconi sunt prohibendi a conjugio. Sed quod de electione objicitur, verum quidem est in episcopatum non eligendum, nisi in sacris ordinibus constitutum: sed ipsum uxorem habere, & filios, non repugnat præmissis auctoritatibus de continentia clericorum.* ¶ *In laicali enim habitu, vel in minoribus constitutus potuit habere uxorem, & filios: & si postea ex consensu uxoris continentiam professus, subdiaconatum, vel diaconatum, vel presbyterii gradum adeptus fuerat, attamen uxori, & filiis ipsum necessaria subministrare oportebat.* ¶ *Illud autem Gregorii duobus modis solvitur: vel quia ecclesia illa, cui diaconus ille ministraverat* d, *nondum continentia votum susceperat in diaconis & reliquis ministris; vel quia (sicut de electo in episcopum antea scriptum est) ante subdiaconatum memoratus diaconus eam in uxorem duxerat.* ¶ *Illud autem Neocæsariensis & Ancyranæ synodi, vel ex tempore, vel ex loco intelligitur. Ex tempore, quia nondum erat introducta continentia ministrorum altaris. Ex loco, quia utraque synodus orientalis est, & orientalis ecclesia non suscipit generale votum castitatis: hoc tamen diligenti observatione cautum est, ut post adeptum sacerdotium, defuncta priore uxore, cum qua sacerdos factus fuerat, si alteram duxerit, deponatur.*

2 ¶ Non prohibetur] *A pleriſque vetuſtis exemplaribus abeſt dictio*, non: *Reſenta tamen eſt, quoniam hic Gratianus in alteram partem diſputando, ex canonibus priùs citatis præ ſe fert hoc probare ſubdiaconos, diaconos, atque etiam presbyteros non fuiſſe prohibitum uſum conjugii. Quod tamen qualiter accipiendum ſit, ipſe poſtea declarat a verſi.* Sed quod uſque ad verſi. Illud autem. *Hæc de re agetur etiam infrà in notatione ad principium deſt.* 31.

C. XIV. ¶ *Presbyter causa religionis non contemnat propriam uxorem.*

Item opponitur illud quod legitur in canone Apoſtolorum, c. 6. al. 5.

9 SI *a* quis docuerit ſacerdotem ſub obtentu religionis propriam uxorem contemnere, anathema ſit. ps

¶ *Gratianus refert ſenſum canonis, eaterùs collectores ipſa etiam ſerè verba.*

C. XV. ¶ *Anathema ſit, qui presbyterum conjugatum diſcernat à communione, nuptiarum occaſione.*

Item ex concilio Gangrenſi, c. 4.

SI quis *b* diſcernit presbyterum conjugatum, tamquam occaſione nuptiarum, quòd offerre non debeat, & ab eis oblatione ideo ſe abſtinet, anathema ſit.

¶ *Græcè eſt*, Εἴτις διακρίνοιτο πρεσβύτερον γεγαμηκότα, ὡς μὴ χρήσιμα λειτουργοῦντα τῷ αὐτὸν προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω. *id eſt.* Si quis ſecernat ſe à presbytero, qui uxorem duxit, tamquam non oporteat, illo liturgiam peragente, de oblatione percipere, anathema ſit. *quæ verſio non multum diſcrepat a verſione Dionyſii exigui.*

C. XVI. ¶ *Ab officio abſtineat presbyter non legalibus nuptiis detentus.*

Item ex ſexta ſynodo in Trullo, c. 26.

10 PResbyterum *c* per ignorantiam non legalibus nuptiis detentum, cathedram quidem habere, ſed ps ab officio 1 abſtinere præcipimus: ſufficit enim hujuſmodi indulgentia ei: Quia benedicere aliis eum, qui vulnera ſua debet curare, conſequens non eſt. Benedictio enim, ſanctificationis traditio eſt. Qui verò hanc non habet propter delictum *d* ignorantiæ, quomodo aliis tradet? Non igitur publicè, neque privatè benedicat; nec corpus Domini diſpenſet aliis, nec alio modo miniſtret: ſed ſufficiat ei, quod præſidet: & imploret à Deo, ut dimittatur ei iniquitas ignorantiæ ſuæ. Manifeſtum eſt autem, quòd hujuſmodi non legitimæ nuptiæ ſolventur, & nullatenus vir acceſſum habebit ad eam, propter quam ſacro miniſterio privatus eſt.

1 ¶ Ab officio] *Græcè eſt*, τῶν ἱερατικῶν λειτουργιῶν. *id eſt*, à cæteris officiis.

C. XVII. ¶ *De presbyteris non eſt lacicis judicandum.*

Item Nicolaus *ad conſulta Bulgarorum, c. 78.*

11 COnſulendum *e* decernitis, utrum presbyterum *f* ps habentem uxorem debeatis ſuſtentare, & honorare; an à vobis projicere. Ad quod reſpondemus; quoniam licet ipſi valdè ſint reprehenſibiles; vos tamen Deum convenit imitari; qui *f* ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos. Deijcere verò eum à vobis ideo non debetis, quoniam nec Iudam Dominus, cùm eſſet mendax diſcipulus, de numero Apoſtolorum ejecit. Verùm de presbyteris, vobis, qui laici eſtis, nec judicandum eſt, nec de eorum vita quidpiam inveſtigandum, ſed Epiſcoporum judicio, quidquid eſt, per omnia reſervandum.

a *Novella 6. & 123. in princ.* b *al. concilii.* c *al. legitimè.* d *aliàs, miniſtraverat.*

a *Burch. lib. 1. cap. 72. Ivo p. 5. cap. 184. Pann. lib. 3. cap. 173.*
b *Burch. lib 3. cap. 75. Ivo part. 2. cap. 128. & part. 3. cap. 158.*
c *Simile etiam in 3. canon. ejusdem ſynodi, & apud Baſilium in epiſt. ad Amphilochium, cap. 27.* d τοὺς τῆς ἀγνοίας παραπτώματος. e *Ivo p. 2. cap. 82. Pann. lib 5. c. 12.* f *Matth. 5.*

1 ¶ Presbyterum] *In ultimo cap. harum responsionum referuntur Bulgarorum verba, dicentium multos apud se esse Graecos, & Armenos, & alios, qui diversa docerent. Nondum enim à Romana sede Episcopum, aut Presbyterum acceperant. Quamobrem nihil mirandum, si presbyter, de quo in hoc capite agitur, conjugatus erat.*

DISTINCTIO XXIX.

1 ps SEd notandum est, quòd secundùm Isidorum, pleraque capitula ex causa, ex loco, ex tempore, ex persona consideranda sunt.

C. I. ¶ *Ex tempore, loco, & persona, & causa regulæ canonum intelliguntur.*

Ait enim Isidorus.

SCiendum est, quod pleraque capitula ex causa, ex persona, ex loco, ex tempore consideranda sunt, quorum modi, quia medullitus non indagantur, in erroris labyrinthum nonnulli intricando impinguntur, cùm ante judicant, quàm intelligant, ante inculpant, quàm iterando lecta perquirant.

C. II. ¶ *Pro diversitate rerum temperantur regulæ sanctorum.*

Hinc etiam Gregorius *ait.*

REgulæ *a* sanctorum Patrum pro tempore, loco, & persona, & negotio, instante necessitate traditæ sunt.

C. III. ¶ *Pro diversitate locorum, temporum, & hominum, scripturæ intelligendæ sunt.*

Item Hieronymus *in proœmio epistolæ ad Ephesios.*

NEcesse est, ut juxta diversitates locorum, & temporum, & hominum, quibus 1 scriptæ sunt, diversas causas, & argumenta, & origines habeant. Et quomodo B. Ioannes *b* in Apocalypsi sua, ad septem scribens ecclesias, in unaquaque earum specialia vel vitia reprehendit, vel virtutes probat, ita & sanctus Apostolus Paulus, per singulas ecclesias vulneribus medetur illatis: nec ad instar imperiti medici uno collyrio omnium oculos vult curare *c*.

1 ¶ Quibus scriptæ] *Ansea legebatur*, quibus diversæ scripturæ factæ sunt. *Emendatum hoc est ex manuscripto, & originali, quemadmodum & nonnulla alia.*

DISTINCTIO XXX.

1 ps ILlud autem, quod in canone Apostolorum, & in Gangrensi concilio, & in sexta synodo legitur, ex causa considerari, & ex tempore. Causa fuit hæresis Manichæorum 1, quia conjugium detestabantur, sicut etiam quorundam superstitio multa *d* in catholicorum detestationem introduxisse inventur, contra quos in Gangrensi concilio captibus sexdecim statutum legitur.

1 ¶ Manichæorum] *Propriè Gangrensis synodus statuit contra Eustathianos, ut supra dist. 16. c. prima admonitio. Sed hunc errorem Eustathiani hauserant a Manichæis.*

C. I. ¶ *De multimoda superstitione hæreticorum quos Gangrense concilium anathematizavit.*

SI *e* qui filii parentes, maximè fideles, deseruerint occasione Dei cultus, hoc justum esse judicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipsum 1 in eis venerentur, quod fideles sunt, anathema sint. *d*

¶ *In aliquot vetustis exemplaribus hæc omnia, quæ hîc extantur ex concilio Gangrensi, unico capite, & conjunctìa oratione leguntur. Sunt autem ex prisca versione. Sed ea, quæ est Dionysii exigui, longè magis respondet originali Græco quamvis neque ipsa usquequaque.*

1 ¶ Vt hoc ipsum] *Græcè est*, Προστιμῶδή τι ἐλαττον παρ' αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας. *Id est*, Quòd scilicet divinus cultus apud ipsos omnibus rebus præferatur.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, c. 17.

QVæcunque *a* mulier, religioni 1 judicans convenire, comam sibi amputaverit, quam Deus ad velamen ejus 2, & ad memoriam subjectionis illi dedit, tanquam resolvens jus subjectionis, anathema sit.

1 ¶ Religioni] *Græcè est*, Διὰ σεμνοῖ δόξαν ἀσκησιν, *id est*, Ob eam, quæ existimatur pietatis exercitatio; quod *Dionysius vertit*; propter divinum cultum, ut existimat. *Græci enim religiosorum, quos nos dicimus, vitam propriè ἄσκησιν nominabant. Burchardus, & Ivonis par. 7. secuti sunt versionem Dionysii, in octavia autem Ivo priscam.*

2 ¶ Ad velamen ejus] *Hæc non sunt in Græco originali, neque in versione Dionysii. Videntur autem sumpta ex epist. prima ad Corinth. c. 11.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem. c. 14.

SI qua * mulier derelicto viro discedere voluerit soluto vinculo conjugali, nuptias condemnando *b*, anathema sit.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, c. 10.

SI *c* quis propter Deum virginitatem professus, in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, c. 9.

SI *d* quis vel virginitatem, vel continentiam professus 1, tamquam abominabiles nuptias judicat; & non propter hoc solum, quòd continentiæ, & virginitatis bonum, sanctum propositum est, anathema sit.

1 ¶ Professus] *Hic erat additum, in conjugio: quod neque est in canone græco, neque etiam in latino, qua citatur infrà dist. 31. c. quicunque. neque in multis manuscriptis Gratiani exemplaribus.*

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, c. 13.

SI *e* quâ mulier suo proposito utile judicans, ut virili veste utatur, propter hoc virilem habitum imitetur 1, anathema sit.

1 ¶ Imitetur] *Græcè legitur*, Καὶ ἀντὶ τοῦ ἀνδρόγυνος ἀμφιέσασθαι, ἀνδρεῖον ἀμφιάζεται, *qua Dionysius exiguus apte vertit*, & pro solito muliebri amictu virilem sumit; *sicq; habet Burchardus, & fere etiam Ivo.*

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, c. 18.

SI quis *f* tanquam hoc continentiæ convenire judicans, die Dominico jejunaverit in ejusdem 1 diei contemptum anathema sit.

1 ¶ In ejusdem] *In originali hujus priscæ versionis est*, aut in ejusdem diei contemptum: *quod in versione Dionysii, quam attulerunt Burchardus, & Ivo, ipsis verbis videtur exprimi*, aut contumaciam, *al.* propter contumaciam. *Sed in græco vulgato nihil est, quod istis respondeat.*

a *Anselm. lib. 4. cap. 53.* b *Apocal. 1.* c *Ivo p. 8. c. 115.* d *al sit.*

a *Burch. lib. 8. cap. 82. Ivo part. 7. cap. 80. & part. 8. cap. 320.* * *Ivo part. 8. cap. 220. & 317.* b *al. contemnendo.* c *Repetitur infrà dist. 31. c. quicunque. ex versione Dionys. Burch. l. 8. c. 84. Ivo part. 7. cap. 82.* d *& part. 8. cap. 316. & hoc secundo loco ex hac eadem versione. Burchard. lib. 8. cap. 61. Ivo part. 7. cap. 79.* e *Burch. l. 8. cap. 60. Ivo part. 7. cap. 78.* f *Burch. l. 13. c. 213. Ivo part. 4. c. 51.*

C. VIII.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.19.*

SIquis *a* eorum, qui in proposito sunt continentiæ, propter necessitatem 1 corporalem superbiat, & jejunia communia putaverit contemnenda, totius ecclesiæ perfectam in sua conscientia judicans rationem, anathema sit.

1 ¶ Propter necessitatem] *Nihil mutatum est ob glossas: cæterum multis modis discrepat à priscâ versione, & à Dionysiana; quam secuti sunt Burchardus, & Ivo. Priscæ sic habet:* Si quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem, & superbiens jejunia communia totius ecclesiæ putaverit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit: *Dionysiana autem hoc modo:* Si quis eorum, qui continentiæ student; absque necessitate corporea, tradita in commune jejunia, & ab ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, ilimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit. *Quæ versio in cæteris quidem partibus originali Græco vulgato satis respondet: sed in postrema insigne est varietas. Nam ubi Dionysius habet;* stimulo suæ cogitationis impulsus, *in Græco vulgato est,* ὑπακουσθεὶς ὑπὸ αὐτοῦ τελείᾳ λογισμῷ, id est, nimirum perfecta, quæ in ipso est, ratiocinatione, illa abrogante. *In manuscriptis autem hujus canonis exemplaribus partim est,* ὑπακουσθεὶς, *id est,* perfecta, in eo residente ratione, *partim,* ἐπικρινθεὶς, *id est,* perfecta, quæ in ipso est, ratione sibi auxilium ferente. *Notantur verò Eustathiani (quos postea Bogomilici sectati sunt) qui ita statuebant, peracto certo quodam jejunio, ad eam se perfectæ vitæ rationem pervenisse, ut postea omnia sibi essent indifferentia, nullis præceptis obligarentur, sed soluti omnino, ac si ne peccare quidem possent, quæ de re Balsamon in capitis hujus interpretatione.*

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.20.*

SI *b* quis per superbiam tanquam perfectum se existimans, conventus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusaverit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit.

C. X. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.5.*

SIquis *c* docet domum Dei contemptibilem esse debere, & congregationes, quæ in ea fiunt, anathema sit.

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.6.*

SIquis *d* extra ecclesiam privatim populos congregans, contemnat ecclesiasticas sanctiones 1, ipsamq; ecclesiam apud se sine concilio e episcopi cum presbytero agat, anathema sit.

1 ¶ Sanctiones] *Post hoc verbum in priscâ versione ista sunt interjecta, aliterque ea, quæ sunt ecclesiæ, voluerit usurpare, non conveniente presbytero juxta decretum episcopi, ipsamque, & cætera, quæ hic sequuntur. Dionysii autem versio, quæ optime respondet verbis Græcis, & refertur à Burchardo, hæc est:* Si quis extra ecclesiam seorsum conventus celebrat, & despiciens ecclesiam, ea, quæ sunt ecclesiæ, voluerit usurpare, non conveniente presbytero juxta decretum episcopi, anathema sit.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.1.*

SI *f* quis nuptias in accusationem duxerit, & mulierem fidelem, ac religiosam cum viro suo dormientem, abominandam crediderit, aut etiam accusandam tanquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.2.*

SI *g* quis carnem manducantem ex fide cum religione, præter sanguinem, & idolo immolatum *h*, & suffocatum, crediderit condemnandum, tanquam spem non habentem, qui eam manducant, anathema sit.

C. XIIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.15.*

SI *e* quis dereliquerit proprios filios suos, & non eos aluerit, & (quod pietatis est 1) necessaria non præbuerit, sed sub occasione continentiæ negligendos putaverit, anathema sit.

1 ¶ Quod pietatis est] *Longè fidelius Dionysius:* & quod ad se pertinet, non ad pietatem divini cultus informat. *Græce est enim,* ᾧ τὸ ὄσον ἐπ' αὐτῷ θεοῦ θεοσεβείαν τῷ θεσμοποιῷ ἀναθῇ. *subintelligitur autem particula negans; id est,* μὴ, *ex superiore membro.*

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.2.*

SI *d* quis virorum putaverit sancto proposito (id est, continentiæ) convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo justitiam habiturus; & reprehendat vel judicet alios, qui cum reverentia birris *e* utuntur, & alia veste communi, quæ in usu est, anathema sit.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap. ultimo.*

2 HÆc *f* autem scripsimus non abscindentes eos, ps qui in ecclesia Dei secundùm scripturas sanctum propositum continentiæ eligunt: sed eos, qui suscipiunt habitum 1 ejus, & in superbiam efferuntur adversus eos, qui simplicius vivunt. Sed & hos condemnamus; qui se extollunt adversus scripturas, & ecclesiasticos canones, & nova introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum castitate & religione Deo acceptissimam dicimus: & renunciationem secularium negotiorum, atque actuum cum humilitate approbando laudamus; & nuptiarum vinculum 2, quod secundùm castitatem *g* perdurat, honoramus; & divites cum justitia, & operibus bonis, non abjicimus 3.

1 ¶ Eos, qui suscipiunt habitum. *Græcè est,* τοὺς λαμβάνοντας τὸν τοῦ ἁγίου τάγματος ἐν ὑποκρίσεσι καὶ τῶν ἀφελεστέρων βίων ὑπερορῶντας τι καὶ πρὸς τὰς γραφὰς, καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καινοτομοῦντας; id est, qui ex instituto exercitationis hujusmodi, capiunt occasionem sese offerendi, seque extollunt adversus eos, qui simplicius vivunt, & adversus scripturas, & ecclesiasticos canones introducunt novitates.

2 ¶ Et nuptiarum vinculum] *Græcè:* καὶ γάμου σωφροσύνην σεμνύω, *quæ Dionysius vertit:* & nuptiarum castum vinculum.

3 ¶ Non abjicimus] *Post hæc verba in concilio ipso proximè sequuntur, quæ habentur* 7. *cap. parsimoniam. dist.41.*

C. XVII. ¶ *Anathematizatur, qui Manichæorum superstitiones sequitur.*

Item ex Concilio Martini Papæ.

SI *h* quis presbyter 1 propter publicam pœnitentiam à sacerdote acceptam, absque aliqua necessitate die Dominica pro quadam religione jejunaverit, sicut Ma-

a *Burch.lib.3.cap.5. Ivo p.4.c.38.* b *Papiorm.lib.2. cap.8.* c *Burch.l.3.c.94. Ivo p.3. c.64.* d *Burch.l.3. c.95.* e *al. collib.d. cap.61. Ivo p.7. cap.79.*

a *Ivo part.4. cap.30.* b *al. immolatam, & suffocatam.* c *Ivo part.8. cap.318.* d *Burchard. lib.8. cap.63. Ivo part.7. c.81.* e *al. beru.* f *Ivo p.8.c.321.* g *castitatem secum.] orig. & Ivo* h *Apud Martinum Bracarensem cap.57. Burch.lib.1. cap.20. Ivo part.4. cap.42.*

nichæi, anathema sit. Similiter quia 2, quod ab Apostolis traditum est, canon tenet antiquus; placuit, ut per omnes Dominicas, & per omnes dies Paschæ usque ad Pentecosten a non prosternant 3 se in oratione causa b humilitatis: sed recto vultu ad Dominum fungantur orationis officio, quia in his diebus gaudium resurrectionis Domini celebramus. Sic quis etiam 4 non pro abstinentia, sed pro execratione escarum à carne abstineat, placuit sancto concilio ut præguſtet, & sic, si vult abstinere, abstineat. Si autem spernit, ita ut olera cocta cum carnibus non deguſtet, iste non obediens, nec suspicionem hæresis à se removens, deponatur de ordine clericatus.

1 ¶ Presbyter] *Sequebatur*, vel diaconus. *Quæ sublata sunt, quoniam absunt a plerisque manuscripsi, & originali: Caterum Burchardus, & Ivo similem canonem citant ex concilio Turonensi, atque ita habent.* Si quis propter publicam pœnitentiam à sacerdote acceptam, aut pro aliqua necessitate. *In aliquot Gratiani manuscriptis est*: si quis præter publicam pœnitentiam, à sacerdote acceptam absque aliqua necessitate, &c. *quæ optima videtur lectio. Nam in c. 18. concilii Gangrensis, unde hæc videtur Martinus sumpsisse, nulla presbyteri sit mentio, sed universe pronunciatur, ut sup. eod. c. si quis tanquam.* Si quis ob pietatis, quemadmodum putatur, exercitationem, die Dominico jejunet, anathema sit. *& verba*: absque aliqua necessitate, *videntur huc importata ex cap. 19. ejusdem concilii. Neque verò presbyteris hujusmodi pœnitentia more laicorum imponebantur, c. illud. cum sequen. dist. 50. & c. fin. vers. nec enim. 82. dist. Sed quando in gravissima crimina publicè incurrebant, depositi peregrinari jubebantur. c. si quis sacerdos 30. q. 1. c. sacerdos. de pœn. dist. 6.*

2 ¶ Similiter quia] *Hoc sumptum est ex canone ultimo concilii Nicæni.*

3 ¶ Non prosternant] *In codice Lucensi regio legitur*: non prostrati, sed erecto vultu ad Dominum fungantur orationis officio.

4 ¶ Si quis etiam] *Hoc sumptum est ex concilio Ancyrano c. 13. al. 14. & in eo mentio sit presbyteri, ac diaconi.*

DISTINCTIO XXXI.

1 pars. TEmpus quoque quia nondum 1 erat institutum, ut sacerdotes continentiam servarent.

1 ¶ Nondum] *Quod ait hic Gratianus, fuisse tempus, quo nondum erat institutum, ut sacerdotes continentiam servarent, in subdiaconis (Nam & hi sacerdotum nomine interdum comprehenduntur, valetq; idem sacerdotis nomen, atque in sacris constitutus, ut ¶. ad initium distinct. 33. notatur, in gl. 1. quæst. 2. Qui per pecuniam) locum habere potest. Fuit enim tempus, cum subdiaconi in aliquibus provinciis, ut in Sicilia, continentiæ legibus non adstringebantur: quod Gregorii locus, qui solus ad hanc rem confirmandam proxime à Gratiano citabitur, manifestè probat. Diaconi autem & presbyteri in Latina ecclesia nunquam licuisse uxoribus, quas ante sacros ordines duxerant, uti, ex canonibus, qui post primum in hac eadem distinct. citantur, & aliis multis, præsertim epistol. 2. Syricii ad Himerium Tarraconensem, clare demonstratur.*

C. I. ¶ *Qui castitatem non promisit, ab uxore sua separari non cogatur.*

Unde Gregorius *scribit Petro subdiacono Siciliæ, lib. 1. epist. 42.*

ANte *d* triennium subdiaconi omnium ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ ecclesiæ nullatenus suis uxoribus miscerentur. Quod mihi durum, atq; incompetens videtur, ut qui usum ejusdem continentiæ non invenit, neque castitatem antè promisit, compellatur à sua uxore separari, atque per hoc (quod absit) dererius cadat. Vnde *e* videtur mihi, ut à præsenti die episcopis omnibus dicatur, ut nullum subdiaconum facere præsumant, nisi qui se victurum castè promiserit, quatenus præterita mala *f* quæ per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, & futura cautè caveantur. ¶ Qui verò post eandem prohibitionem, quæ ante triennium facta est, continenter cum suis uxoribus vixerunt, laudandi, atque remunerandi sint, & ut in bono suo *g* permaneant exhortandi. ¶ Eos autem, qui post prohibitionem factam se à suis uxoribus continere noluerint, ad sacrum ordinem nolumus promoveri: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

a *al. quinquagesimam.* b *abest vox ista ab origin.* c *Ibid. cap. 58.* d *Pann. l. 3. c. 89. Polyc. l. 4. tit. 31.*

1 ¶ Mala] *Vox ista abest à Polycarpo, & aliquot vetustis Gratiani codicibus.*

2 pars. *Causa verò hujus institutionis mundana sacerdotalis fuit, ut sibere cunctis diebus orationi possent vacare. Si enim (ut c. Paulus ait) ab uxoribus est cessandum, ut expeditius orationi vacemus; ministros utique altaris, quibus quotidiana necessitas oranda incumbit, nunquam conjugalis officio vacare permittitur.*

C. II. ¶ *Sacerdotibus semper castitas observanda præcipitur.*

Unde Beda *in comment. super Lucam, ad cap. 1. ait.*

SAcerdotibus *d*, ut semper altari queant assistere, semper ab uxoribus continendum, semper castitas observanda præcipitur.

C. III. ¶ *Qui divinis sacramentis inserviunt, continentes esse oportet.*

Item in concilio Carthaginensi II. *cap. 2.*

EPiscopos *e*, presbyteros, & diaconos ita placuit (ut decet sacros antistites, ac Dei sacerdotes) nec non & levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus.

C. IIII. ¶ *Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis miscere non debent.*

Item Innocentius I. *Victricio Rothom. episcopo, epist. 2. cap. 9.*

TEnere *f* debet omnino ecclesia, ut sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis non misceantur, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum *g* est enim, [*Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, Dominus Deus vester.*] Nam si priscis temporibus anno vicis suæ de templo Dei sacerdotes non discedebant) sicut de Zacharia legimus *h*) nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem, uxoris usus fuerat relaxatus, quia *i* ex alia tribu, & præterquam ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus accedere præcipiebatur *k*, quanto magis hi sacerdotes, vel Leviæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificiis divinis, vel à baptismatis officio vacent.

C. V. PALEA.

NAm 1 sicut *l* Paulus ad Corinthios *m* scribit, dicens, [Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi:] & hoc utiq; laicis præcepit, multo magis sacerdotes, quibus orandi, & sacrificandi juge sacrificium *n* est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere.

1 ¶ Nam sicut] *Hæc palea in duobus Vaticanis (in quibus solis reperitur) est conjuncta cum superiori capite, quem-*

a *Sup. distinct. 28. c. Nullum.* b *sic*] *orig.* c *1. Corinth. 7.* d *Pannorm. lib. 3. cap. 92.* e ¶. *dist. 84. c. cum in præterito. Pannorm. lib. 3. cap. 95.* f *Raba pe. cap. 29. Burch. lib. 2. cap. 111. Anselm. lib. 7. cap. 134. Ivo part. 6. cap. 94. & cap. 194. Pannorm. lib. 3. c. 94. lib. 7. cap. 134. Ivo part. 6. cap. 94. & cap. 194. Pannorm. lib. 3. c. 94.* g *Levit. 11.* h *Luc. 1.* i *Numer. 18.* k *al. præceptus fuerat.* l *Ibidem continenter. Anselm. lib. 7. cap. 132.* m *1. Cor. 7.* n *al. officium.*

admonitum

admedum etiam in epistola Innocentii: & legitur, Nam si Paulus. Sed non est mutatum, quamvis est initium capitis.

C. VI. ¶ Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittantur.

Item Exuperio Tholosano episcopo, epist. 3. c. 1.

EOs 1 ad a sacrificia fas sit admitti, qui vel cum uxore non exercent carnale officium.

1 ¶ Eos] Apud Innocentium, & ff. distinct. 82. cap. Propositi, ubi hoc idem est repetitum, legitur, neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium.

C. VII. ¶ Sacerdoti, cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum.

Item Hieronymus contra Iovinianum, lib. 1.

SI b laicus, & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali, sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: si semper orandum est, ergo semper matrimonio carendum.

Quod autem Manichæorum causa de conjugio 1 sacerdotum illud supradictum sit, ex Gangrensi concilio apparet, in quo cap. 1. sic statutum legitur.

1 ¶ De conjugio] Sequentem canonem Gratianus restringit ad conjugia sacerdotum, cum tamen in eo damnentur illi, qui omnino nuptias vituperabant, nec volebant aliquem Christianum etiam laicum, libera operam dare. Nec fuit editus propter contra Manichæos, sed contra quendam Eustachium, qui hunc errorem cum alio multo in Armenia disseminaverat. Est autem caput hoc idem cum capite, si quis nuptias, sup. dist. 30. sed ex alia versione.

C. VIII. ¶ Anathema sit, qui nuptias vituperat.

SI c quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro suo fidelem, ac religiosam detestatur, aut culpabilem æstimat, velut, quæ regnum Dei introire non possit, anathema sit.

C. IX. ¶ De eodem.

Item ex eodem, cap. 8. & 9.

QUicunque d virginitatem custodiens, aut continentiæ studens, vel ut horrescens nuptias, nec propter hoc, quod bonum, & sanctum est, nomen virginitatis assumit, anathema sit.

3. pars. Potest & aliter intelligi illud, quod in canone Apostolorum legitur, ut iste sit sensus capituli: [si quis docet sacerdotem uxorem suam contemnere,] non quam uxorem in sacerdotio accepit, sed quam, dum adhuc esset laicus, vel in minoribus ordinibus constitutus, sibi copulavit, cum qua continentiam professus est, cum ad sacros ordines ascenderet, quam nullus debet contemnere, hoc est, ab animo, & cura sua abjicere, quamvis necessaria præbeat.

C. X. ¶ Ministris altaris cum episcopis, & presbyteris eadem est lex continentiæ.

Probatur hæc interpretatio auctoritate Leonis Papæ, qui epist. 90. cap. 3. scribens Rustico Narbonensi episcopo ait.

LEx continentiæ eadem est altaris ministris, quæ episcopis, atq; presbyteris: qui cum essent laici, sive lectores, licite & uxores ducere, & filios procreare potuerunt, sed cum ad prædictos pervenerunt gradus, & cœpit eis non licere, quod licuit. Unde, ut de carnali fiat spiritale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quasi e non habeant, sic habere, quo & salva sit charitas, & cessent f opera nuptiarum.

C. XI. ¶ Episcopus, vel presbyter uxorem propriam à cura sua non abjiciat.

Item Leo IX. 1 contra epistolam Nicetæ Abbatis.

OMnino a confitemur non licere episcopo, presbytero, diacono, subdiacono propriam uxorem causa religionis abjicere à cura sua, scilicet, ut ei victum, & vestitum largiatur; non ut cum illa ex more carnaliter jaceat. Sic & sanctos Apostolos legimus egisse, beato Paulo Apostolo b dicente: [Nunquid non habemus 2 potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut fratres Domini, & Cephas?] Unde insipiens, quia non dixit [nunquid non habemus potestatem sororem mulierem amplectendi?] sed [circumducendi] scilicet ut de mercede prædicationis sustentaretur ab eis: nec tamen foret deinceps inter eos carnale conjugium.

1 ¶ Leo IX.] Habetur in responsione Humberti ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi adversus Latinos editum: quam responsionem, cum nomine Leonis IX. cujus erat legatus, scripserit, potest relegi nomine ipsius citari, sicut multa ex Ennodii libro nomine Symmachi citata inveniuntur, sup. dist. 22. c. concilia. & ff. 40. dist. c. non nos. & 81. dist. c. nemo credit. 8. quæst. 4. cap. nonne & 9. q. 3. aliorum. Ac sup. dist. 22. nomine Nicolai citatur caput, omnes, quod habetur in oratione Petri Damiani.

2 ¶ Nunquid non habemus] Variæ sunt hujus loci interpretationes, quod inter alios B. Hieronymus in 1. libro contra Iovinianum ostendit.

Hinc & illud Gregorii [Presbyter quidam.] quod requiro ff. dist. seq. cap. penult. ¶ Ut igitur ex his auctoritatibus apparet, sacerdotes uxoribus, quas in laicali habitu, vel in minoribus ordinibus constituti sibi legitimè copularunt, necessaria ministrare, debita verò reddere non valent.

4. pars. ¶ Sed objicitur illud Tripertitæ historiæ, libro 2. cap. 14.

C. XII. ¶ Dissuasit Paphnutii Nicæna synodus non constituit, quod presbyteri cum suis uxoribus non dormirent.

NIcæna e synodus corrigere volens hominum vitam in ecclesiis commorantium, posuit leges, quas canones vocamus, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi i cum conjugibus, quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessius nuptias, & castitatem esse dicens, cum propria conjuge concubitum, suasitq; concilio, ne talem poneret legem, gravem esse asserens causam, quę in ipsis, aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius (licet nuptiarum esset inexpertus) exposuit: synodusque laudavit sententiam ejus; & nihil ex hac parte sancivit: sed hoc in uniuscujusq; voluntate, non in necessitate dimisit.

1 ¶ Et subdiaconi] In aliquot vetustis codicibus, & inoriginali Socratis non sunt duæ istæ voces. Sozomenus tamen lib. 1. cap. 22. habet tam Græce, quam in Latina vetere, & novaversione, ut etiam Nicephorus.

C. XIII. ¶ Non in perpetuum, sed tempore oblationis à complexu suarum uxorum sacerdotes abstineant.

Item Synodus sexta, cap. 13. lib. 5. c. 19.

QUoniam 1 in d Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos qui ordinati e sunt diaconi, vel presbyteri, debere confiteri, quod jam suis non copulentur uxoribus; nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutiones, sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullos

a ff. dist. 82. c. propositi. Pannorm. lib. 3. cap. 95. b Pann. lib. 3. cap. 96. c sup. distin. 30. c. si quis nuptias. sup. distin. 30. c. si quis vel virginitatem ex alia versione. Burch. lib. 3. cap. 61. Ivo p. 7. c. 79. d sup. dist. 28. c. si quis. Burch. l. 2. c. 114. Anf. l. 7. c. 135. & 6. c. 204. Polyc. l. 4. tit. 31. Ivo p. 6. c. 68. Pann. l. 3. c. 166. e 1. Corinth. 7. f al. esset exercitatio nuptiarum.

a Pannorm. libro 3. cap. 115. b 1. Corinth. 9. c Pannorm. libro 3. cap. 85. d Pannorm. lib. 3. cap. 86. e ordinandi.] sed ob glossam non est mutatum.

modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes; aut privantes eos familiaritate adinvicem in tempore opportuno. Quicunq; ergo diligens *a* inventus fuerit in subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hic nullo modo perhibeatur ad talem ascendere gradum pro uxoris suæ legitimæ cohabitatione. Nec etiam tempore ordinationis suæ profiteri cogatur; quod abstinere debeat à legali propriæ uxoris familiaritate. *Item* ¶. ¶ Oportet eos, qui altari ministrant, in tempore oblationis *b* sanctorum continentes esse in omnibus; ut à Deo possint consequi, quæ simpliciter postulant. ¶ Si quis igitur præsumpserit contra Apostolicos canones aliquos presbyterorum, & diaconorum privare contactu, & communione legalis uxoris, deponatur. Similiter & presbyter aut diaconus, qui religionis causa uxorem suam expellit, excommunicetur: si verò in hoc permanserit, deponatur.

1 ¶ Quoniam] *Græce sic habetur:* ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδέδοται διαγινώσκ. *id est*, Quoniam in Romana ecclesia loco canonis traditum esse cognovimus, &c. *Hanc vero ecclesiæ Romanæ traditionem non solùm B. Hieronymus contra Iovinianum, Humbertus suprà citatus, & alii Latini scriptores defendunt, sed etiam Balsamon in explanatione hujus canonis satis aperte probat. Verùm de omnibus hujusmodi canonibus, qui sexta Synodo adscribuntur, quid sit sentiendum, ad c. Habeo librum. dist. 19. satis explicatum fuit.*

Hoc autem ex loco intelligendum est. Orientalis enim ecclesia (cui sexta Synodus regulam vivendi præscripsit) votum castitatis in ministris altaris non suscepit.

C. X IIII. ¶ *Occidentalis, non orientalis ecclesia castitatu obtulit votum.*

Unde Stephanus Papa *ait in prima actione Synodi, ab ipso in Basilica Lateranensi congregata.*

5 ALiter *c* se orientalium traditio habet ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ ecclesiæ. Nam earum sacerdotes, diaconi, atq; subdiaconi matrimonio 1 copulantur: istius autem ecclesiæ, vel occidentalium nullus sacerdotum à subdiacono usque ad episcopum licentiam habet conjugium sortiendi.

1 ¶ Matrimonio] *Id est, possint simul esse in sacris ordinibus, & matrimonio juncti. Nam neque illis, postquam ad sacros ordines ascendissent, licebat contrahere matrimonium.*

¶ *Similiter & capitulum Nicolai ex loco consideratur, quia gens Bulgarorum d nuviter ad fidem conversa, propositum sacræ religionis ex integro assumere nondum didicerat.* ¶ *Quod autem in c. 6. Synodi, presbyter non legitimus e nuptus detentus, punitur, non legales nuptiæ secundæ intelligenda sunt, a quibus auctoritate canonica sacerdos quilibet debet esse immunis. Illud autem Gangrensis concilii:* [& f *quis discernit presbyterum conjugatum, &c.*] *similiter intelligendum est vel localiter traditum, vel conjugatum ab ea appellatum, quam ante tempus ordinationis suæ duxerat. Illud quoque Martini* g *Papæ:* [*si subdiaconus secundam duxerit uxorem*] *non dissimiliter intelligendum est. Primam enim uxorem ante subdiaconatum habere permittitur: qua defuncta, vel castitatem professa, promovetur iste ad subdiaconatum. Promotus autem, si secundas desideravit nuptias, sententia Martini Pp. subjacebit.*

DISTINCTIO XXXII.

1 ps SErvanda est ergo continentia ab omnibus in sacris ordinibus constitutis.

C. I. ¶ *Neq; etiam subdiaconis connubium conceditur.*

Unde Leo Papa *ad Anastasium epist. 12. cap. 3. & 4. ait.*

OMnium *a* sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris ecclesiæ vacant, *b* à culpa in illis tamen habeantur illicita. Nam cum extra clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est à capite, dignum est custodiri, quantò magis in primo, vel in secundo, tertiove servandum est, ne aut Levitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus æstimetur, qui se à voluptate uxoria 1 necdum frænasse detegitur.

1 ¶ Vxoria] *Sic emendatum est ex epistola Leonis, & cæteris collectoribus, præterquam Ivone in part. 6. cap. 98. nam ibi est, ut antea apud Gratianum,* luxuriæ. *Ex isto autem epistolæ loco ostenditur eo quoque tempore in multis ecclesiis eam fuisse consuetudinem, ut subdiaconi à propriis uxoribus abstinerent. Quod tamen ante B. Gregorium non erat generatim omnibus ecclesiis præceptum, quippe cum in Sicilia aliter observaretur. c. multos sup. dist. 28. & c. ante triennium dist. 31.*

C. II. PALEA.

Item Gregorius *Leoni Episcopo Catin. lib. 3. epist. 34.*

MVltorum *c* relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem teniisse, ut subdiaconi suis licitè miscerentur uxoribus. Quod ne denuo quisquam præsumeret, à servo Dei sedis nostræ diacono ex auctoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, ut eodem tempore, ii qui jam uxoribus fuerant copulati, unum è duobus eligerent, id est, aut à suis uxoribus abstinerent, aut certè ministrare nulla ratione præsumerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc subdiaconus pro hac re ab administrationis se suspendit officio, & usq; in obitus sui tempus, notarii quidem gessit officium, & à ministerio, quod subdiaconum oportuerat exhibere, cessavit, & *aliqua.* ¶ De cætero verò fraternitas tua sit omninò sollicita, ut quos ad hoc jam officium contigerit promoveri, hoc quam maximè diligenter inspiciat, ne si uxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur, sed ad similitudinem Apostolicæ sedis, eos cuncta observare sua nihilominus districtione constituat.

C. III. ¶ *Extra sacros ordines constituti ducant uxores, & ab ecclesia stipendia accipiant.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum episcopo cap. 2. ad secundam interrogationem.*

SI *d* qui verò sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt sortiri uxores debent, & stipendia sua exterius accipere, quia & de eisdem patribus, de quibus præfati sumus, novimus scriptum *e*, quod dividebatur singulis, prout cuique opus erat. De eorum ergo stipendio cogitandum atque providendum est, & sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, & canendis psalmis jugiter vigilent, & ab omnibus illicitis cor, & linguam, & corpus Deo auctore conservent.

C. IIII. ¶ *Subdiacono uxorem ducere non licet.*

a *Lege dignus.*] *sed ob glossam non est mutatum.* b *al. translationis.* c *Pann. l. 3. c. 84.* d *sup. 28. dist. c. ult.* e *sup. 28. dist. c. presbyterum.* f *sup. 28. dist. c. si quis.* g ¶ *34. dist. c. si subdiaconus, ex Martino Bracarensi.*

a *Burch. lib. 1. cap. 5. & lib. 2. cap. 148. Ansel. lib. 7. cap. 57. & lib. 6. cap. 18. in fin. Ivo part. 5. c. 59. & p. 6. c. 98. & 221. Pann. lib. 2. cap. 100.* b *al. non vocantur ad culpam.* c ¶ *27. q. 2. Ansel. 5. cap. 138. Polyc. lib. 4. tit. 31.* d ¶ *12. q. 1. quia tua. §. si qui. Ivo part. 6. cap. 26. Panorm. lib. 3. cap. 108.* e *Act. 2.*

Item

Item Nicolaus Papa *Odoni a Viennensi Archiepiscopo.*

DE *b* illo clerico, Alverico *c* nomine, quem per ordines ecclesiasticos usque ad subdiaconatum castè vixisse dicitis, cur vestra auctoritate uxorem duxerit, miramur, eò quòd nulli unquam (exceptis illis, quibus ecclesiastica regula habere permittit) uxorem ducendi *d* licentiam damus.

C. V. ¶ *Non audiatur Missa presbyteri concubinam habentis.*

Item Nicolaus Papa *omnibus episcopis.*

2 NVllus *e* Missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Vnde etiam ipsa sancta synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicunque sacerdotum, & diaconorum, &c.] *Sicut in subsequenti 1. cap. Alexandri II. continetur.*

1 ¶ Sicut in subsequenti] *Hac clausula est Gratiani asserentis referre ex capite Nicolai ea, quæ proximè ex Alexandro relaturus erat. Sunt enim eadem verba. Nam Nicolaus II. in epist. quæ extat, omnibus episcopis catholicis scripsit se in concilio, quod Romæ habuit CXIII. episcoporum, hunc canonem edidisse, quem postea Alexander II. (ut ipse etiam testatur in epist. * manuscripta) in concilio a se habito iisdem verbis repetivit. Quare in Panormia appellatur decretum Nicolai junioris, & Alexandri.*

C. VI. ¶ *Non est audienda Missa presbyteri, qui concubinam habet.*

Item Alexander secundus.

PRæter *f* hoc autem præcipiendo mandamus, ut nullus Missam audiat presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem. Vnde etiam sancta synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens. ¶ Quicunque sacerdos, diaconus, subdiaconus post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi Papæ *g* Leonis, ac Nicolai de castitate clericorum, concubinã palàm duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate beatorum Apostolorum Petri, & Pauli præcipimus, & omnino contradicimus, ut Missas non cantet, nec Evangelium, aut Epistolam ad Missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem ab ecclesia suscipiat. ¶ Præcipientes etiam statuimus, ut hi prædictorum ordinum, qui eisdem prædecessoribus nostris obedientes castitatem servaverint, juxta ecclesias, quibus ordinati sunt, (sicut oportet religiosos clericos) simul manducent, & dormiant, & quidquid eis ab ecclesiis competit, communiter habeant. Et rogantes 1 monemus, ut ad Apostolicam communem scilicet vitam, summopere pervenire studeant, quatenus professionem cum his consecuti, qui centesimo *h* fructu ditantur, in cœlesti patria mereantur adscribi. Deinde, ut decimæ & primitiæ, seu oblationes vivorum, & mortuorum ecclesiis Dei, fideliter reddantur à laicis, & ut in dispositione episcoporum sint, quas qui retinuerint, à sanctæ ecclesiæ communione separentur.

1 ¶ Et rogantes] *Hæc usque ad vers.* deinde, *addita sunt ex epistola manuscripta Alexandri, quorum aliqua etiam sunt in concilio Nicolai, in quo est præterea sequens versic.* deinde, *qui in epist. Alexandri non est.*

3 pars. *Verum principia harum auctoritatum conterere videntur Hieronymo, & Augustino 1, & cæteris, qui Christi sacramenta neque in bono, neque in malo homine fugienda ostendunt, sicut subsequens causa simoniacorum plenius demonstrat. Sed Urbanus I. I. in epist. desinata præposito sancti Laurentii hanc contrarietatem determinat, dicens: [Ad hoc 1 verò quod subjungitur in eadem epistola, id est, utrum sit utendum ordinationibus, & reliquis sacramentis à criminosis exhibitis, ut ab adulteris, vel sanctimonialium violatoribus, vel hujusmodi. Ad hoc, inquam, ita respondemus. Si schismate, vel hæresi ab ecclesia non separantur, eorundem ordinationes, & reliqua sacramenta, sancta, & veneranda non negamus, sequentes beatum Augustinum* a, *qui super Ioannem de hujusmodi tam copiosè quàm veracitèr differit. Ait enim [Baptizat servus bonus, sive servus malus: non scias se ille, qui baptizatur, baptizari, missa ab illo, qui sibi tenuit baptizandi potestatem] & paulo post: [Non horreat columba ministerium malorum, respiciat Dominus protestatem] & infrà. [¶ Attamen decessores nostri Nicolaus, & Gregorius à Missis sacerdotum, quos tales revera esse constiterit, fideles abstinere decreverunt, ut peccandi licentiam & cæteris auferrent, & hujusmodi ad dignæ pœnitentiæ lamenta revocarent. Scribit hoc prædecessor noster Gregorius* b *Rudolpho Duci Suevia, & Bertulpho Duci Carentanorum inter cætera: [Officium simoniacorum, & in fornicatione jacentium scienter nullo modo recipiatis, & quantum potestis, tales à sanctis ministeriis* c, *ut oportuerit, prohibeatis, &c.] Porrò ad hoc, quæ sibi syllogistice in eadem epistola objiciuntur, id est, si corpus & sanguis Christi non sunt, & alia, quæ prædiximus, propriis non habens virtutis dignitatem, quid agentibus obsunt? Ad hæc, inquam, ita respondemus, proprias quidem habens virtutis dignitates, ut præfatus Augustinus ait super Ioannem contra Donatistas, sed agentibus vel suscipientibus eadem sacramenta contra præfatorum Pontificum instituta (nisi forte sola morte intervenente, utpotè ne sine baptismate, vel communione quilibet humanis rebus excedat) eis, inquam, in tantum obsunt, ut verè* d *idololatræ sint, cum talibus & ordinationem, & sacramentorum confectio, & aliter, quàm præmissum est, scienter suscepto, vehementer à sanctis canonibus prohibeantur. Aut enim Samuel* e *Propheta: [Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere.] ¶ Hæc de malis catholicis, qui intra ecclesiam sunt. Cæterum schismaticorum, & hæreticorum sacramenta* *, *quoniam extra ecclesiam sunt, juxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini* f, *& Hieronymi, firmam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, nisi cum ipse, vel eorum sacramentis initiati per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem. Sciendum verò, quòd canones Apostolorum, (quorum auctoritate orientalis, & ex parte Romana utitur ecclesia) & unigenis Cyprianus martyr, & lxxx. episcopi cum eodem, baptisma hæreticorum, lavacrum diaboli appellant. Stephanus* g *verò, & Cornelius martyres, & Pontifices Romani, & venerabilis Augustinus* h *in libr. de baptismo eundem Cyprianum, & præfatos episcopos ob hanc causam vehementer redarguunt, affirmantes baptisma, sive ab hæretico, sive schismatico, ecclesiastico more celebratum, ratum esse: & meritò: quia alia in baptismo, & alia in reliquis sacramentis consideranda est, quippe cum & ordine prior, & necessarior sit. Subito enim morituro, prius baptismate, quam Dominici corporis communione, vel aliis sacramentis consulitur, & dum forte catholicus non invenitur, satius est ab hæretico baptisma sacramentum sumere, quam in æternum perire. Et hanc sententiam præfatorum Pontificum, Cornelii, Stephani, & Augustini, sicuti sunt In-*

a *al. Adoni.* b *Ivo part. 6. cap. 119.* c *al. Alvico.* d *al. habendi.* e *In synodo Romana 113. episcoporum in basilica Constantiniana. Panor. l. 3. cap. 435.* * *in epist. proxima notat. indicata.* f *Panormi. ubi. & lib. 8. cap. 142.* g *Leo IX. in concil. Romano.* h *Matth. 13.* i *1. q. 1. neque in homine.*

a *Tract. 5. ad cap. 1. Ioannis, circa medium.* b *Gregorius VII. lib. 2. reg. epist. 45.* c *ministris.*] *orig.* d *al. ferè.* e *1. Reg. 15.* * *Can. 45. 46. & 47.* f *Libri epist. 12. ad Ianuarium, & epist. ad Iubajanum, quæ ante illius concilium posita est.* g *In concil. Stephan. 1.* h *Aug. lib. 7. contra Donatistas.*

nocentius a *Syricius* b, *Leo* c, *Anastasius* *, *magnus Gregorius & omnis catholica ecclesia.*

4 pars. ¶ *Prohibentur ergo de manibus talium sacerdotum sacramenta susceipi, non quia sint vera, quantum ad formam, & effectum: sed quia dum hujusmodi sacerdotes se a populo contemptos viderint, rubore verecundia facilius ad pœnitentiam provocentur.*

1 ¶ Ad hoc] *Hinc usque ad finem capitis omnia accepta sunt ex epistola Vrbani II. L. Præposito sancti Iuventii apud Ticinum, quæ habetur in vetusto codice bibliothecæ Vaticanæ, cujus epistolæ initium, & magna pars habetur* ¶. *e. salvator. 1. q. 3. at in aliquot vetustis Gratiani codicibus est caput distinctum cum rubrica,* De eodem.

C. VII. ¶ *Qui uxorem ducere voluerit, ante ordinem subdiaconatus hoc faciat.*

Item ex sexta Synodo, *cap. 6.*

SI d quis eorum qui ad clerum accedunt, voluerit nupriali jure mulieri copulari, hoc ante ordinem subdiaconatus faciat.

C. VIII. ¶ *Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur.*

Item ex Concilio Carthag. III. *cap. 19.*

LEctores e, cùm ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

C. IX. ¶ *Subdiaconos continentiam servare oportet.*

Item Gregorius *Bonifacio episcopo Rhegino, lib. 3. epist. 5.*

SVbdiaconis *f* tuis hoc, quod de Siculis statuimus, decernimus observari, nec illam definitionem nostram cujusquam sinas contumacia aut temeritate corrumpi.

C. X. ¶ *Beneficio & officio careant, qui post diaconatum uxoribus vacant.*

Item Vrbanus II. *in synodo apud Melphiam, cap. 13.*

EOs *g*, qui post subdiaconatum uxoribus vacare volunt, ab omni sacro ordine removemus, officioque atque beneficio ecclesiæ carere decernimus. Quòd si ab episcopo commoniti non se correxerint, principib. indulgemus licentiam, ut eorum fœminas mancipent servituti. Si verò episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione mulctentur.

1 ¶ Subdiaconatum] *Antea legebatur*, diaconatum. *Sed emendatum est ex aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, & ex ipso concilio, cujus unum exemplar est in bibliotheca Vaticana, & alterum missum est è Gallia. Diaconi enim nunquam in Latina ecclesia legitur permissum fuisse conjugium, aut usum epistus, quos Syricius, & Innocentius semper eadem continentiæ lege cum episcopu, & presbyteris conjunxerunt. Subdiaconos quoque post B. Gregorium, & prohibitionem illam, quæ continetur in c. ante triennium sup. distinct. 31. eadem lex fuit constituta, quam Vrbanus II. hic innovandam statuit.*

C. XI. ¶ *Excludendi sunt à suorum graduum dignitate subdiaconi, & deinceps, si continentes esse noluerit.*

Item *Dominico Patriarchæ Gradensi.*

ERubescant *h* impii, & apertè intelligant judicio Spiritus sancti eos, qui in sacris ordinibus, presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi, nisi mulieres abjecerint, & castè vixerint, excludendos ab omni eorundem graduum dignitate. De manifestis quidem loquimur: secretorum autè, & cognitor Deus, & judex est.

C. XII. ¶ *Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo, aut probatæ castitatis.*

Idem *in Melphiensi synodo præsidens dixit, cap. 12.*

NEmo *a* ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ sit castitatis, & qui usque ad subdiaconatum unicam, & virginem uxorem habuerit.

C. XIII. ¶ *Intribus gradibus constituti etiam ab uxoribus abstineant.*

Item in concilio Carthaginensi V. *c. 3.*

PLacuit *b* episcopos, presbyteros, diaconos 1 secundùm priora statuta 2 etiam ab uxoribus abstinere: quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio: cæteros verò clericos ad hoc non cogi, sed secundum unicujusque ecclesiæ consuetudinem observari debere.

1 ¶ Diaconos] *Sequebatur*, subdiaconos. *quæ vox sublata est, quoniam abest ab originali, & ab Africano, cap. 37. & a Carthaginensi Græco, cap. 71. & 1. distinct. 84. c. cum de quorundam: quamvis habeatur in Carthaginensi codice canonum, cap. 5.*

2 ¶ Secundùm priora statuta] *Græcè est,* κ τὰς ἐξ ἀρχῆς ὁρισθείσας, *& Balsamon interpretatur*, tempore vicis suæ, *quod ab originali sententia alienum est.*

C. XIIII. ¶ *In minoribus ordinibus constituti uxorem ducant, nisi voto, aut religioso habitu prohibeantur.*

Item Leo IX. *contra epistolam Nicetæ Abbatis.*

SEriatim *c*, & apertè profequemur, quid sancta Romana ecclesia in gradibus clericorum agat. Clericos tantum, ostiarios, lectores, exorcistas, acolythos, si extra votum, & habitum monachi inveniantur, & continentiam profiteri noluerint; uxorem ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittit, non autem viduam, aut repudiatam: quia propter hoc deinceps nec non virginem sortitus uxorem, aut bigamus ad clericatum potest ascendere. Quòd si quis ex præfatis ordinibus desiderat ad subdiaconatum ascendere nequibit hoc sine consensu uxoris suæ: ut fiat de carnali deinceps spirituale conjugium, nemine eos ad hoc cogente. Neque permittitur postea uxor jungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere in vita, aut post mortem illius.

C. XV. ¶ *Non liceat clericis alterius sectæ uxorem accipere.*

Item ex concilio Chalcedonens. *cap. 14.*

QVoniam *d* in quibusdam provinciis concessum est lectoribus & psalmistis uxores ducere, statuit sancta synodus, non licere cuiquam ex his accipere sectæ e alterius uxorem.

C. XVI. ¶ *Non habitent cum clericis mulieres, nisi quæ naturalis fordere omnem suspicionem excludunt.*

Item in Nicæno concilio, *cap. 3.*

INterdixit *f* per omnia sancta *g* synodus non episcopo, non presbytero, non diacono, vel alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam 1 eas idoneas personas, quæ fugiant suspiciones.

1 ¶ Aut etiam] *Græcè est,* ἢ καὶ μόνα προσώπατινα τοιαῦτα διαφεύγειν, *id est*, vel eas tantum personas, quæ omnem fugerint suspicionem.

a *Innoc. Victricio, epist. 1. c. 13.* b *Syricius Hymerio, cap. 1.* c *Leo de cons. dist. 4. hi de quibus.*] * *Anast. dist. 19. c. 2.* d *Extrà de ætat. & qualit. cap. à multis. Pann. lib. 3. cap. 102.* e *Pann. l. 33. c. 111.* f *Pann. lib. 3. c. 99.* g *Pann. l. 3. c. 101.* h *In cap. à multis.* ¶. *erubescant. extr. de ætat. & qual. Pann. l. 3. c. 103.*

a *In c. à multis. extr. de ætat. & qualit. Pannorm. lib. 3. cap. 104.* b *Pannorm. lib. 3. cap. 105.* c *Humbertus Cardinalis Romanensis legatus, Leonis IX. in responsione contra Nicetam. Pannorm. lib. 3. cap. 107.* d *Pannorm. lib. 3. cap. 20.* e ἐπιθέτου. f *Burch. l. 2. c. 209. Ansel. l. 7. c. 333. & 8. c. 202. Ivo part. 8. c. 58. Pann. l. 3. c. 112.* g *magna.*

C. XVII.

C. XVII. PALEA.

[*Item* Hieronymus a *ad Nepotianum de Vita clericorum, & alibi.*]

HOspitiolum 1 tuum aut rarò, aut nunquam mulierum pedes terant: ¶ Quia non poteſt 2 toto corde cum Deo habitare, qui fœminarum acceſſibus copulatur. ¶ Fœmina 3 conſcientiam ſecum pariter habitantis exurit. ¶ Nunquam de formis mulierum diſputes. ¶ Fœminæ nomen tuum noverint 4; vultum neſciant. ¶ Fœminam, quam bene videris converſantem, mente dilige, non corporali frequentia 5. ¶ Si bonum eſt mulierem non tangere, malum eſt ergo tangere.

1 ¶ Hoſpitiolum] *Caput hoc habetur in multis manuſcriptis, & ſine Palea nomine. Eſt autem colle&tum ex variis B. Hieronymi locis, in quibus de vitanda mulierum conſuetudine agitur.*

2 ¶ Non poteſt] *In epiſtola ad Oceanum, quæ non putatur eſſe B. Hieronymi, legitur,* Mihi crede, non toto corde cum Domino habitare, &c.

3 ¶ Fœmina] *Ibidem paulo ſuperius,* flammigero igne percutit fœmina conſcientiam pariter habitantis, exuritque fundamenta mentium.

4 ¶ Noverint] *Antea legebatur,* fœminæ nomen tuum neſciant. *Emendatum eſt ex aliquot manuſcriptis, & ex epiſtola Hieronymi ad Ruſticum monachum.*

5 ¶ Frequentia] *In epiſtola ad Oceanum eſt,* frequentes ornatu.

C. XVIII. ¶ *Presbyter uxorem ſuam quaſi ſororem diligat, & quaſi hoſtem fugiat.*

Item Gregorius *in dialogo, lib. 4. cap. 2.*

PResbyter *b* quidam ſibi commiſſam regebat eccleſiam cum magno timore Domini, qui ex tempore accepti ordinis presbyteram ſuam ut ſororem diligens, ſed quaſi hoſtem cavens, ad ſe propius accedere non ſinebat, eamque ſibi appropinquare nulla occaſione permittens, ab ea ſibi communionem funditus familiaritatis abſcidit.

C. XIX. ¶ *Viduæ, vel ſeniores, presbyteræ appellantur.*

Presbyteram verò quam debeamus accipere, Laodicenſe concilium, *c. 11. oſtendit dicens.*

MVlieres 1, quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos viduæ, ſeniores, univeræ, & matricuriæ appellantur, in eccleſia tanquam ordinatas conſtituì non debere.

1 ¶ Mulieres] *Sic habet Priſca verſio Græcè:* Περὶ τῶ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβυτίδας, ἤτοι καθηγουμένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι. *id eſt,* Quòd non oporteat eas, quæ presbyteræ, vel præſidentes dicuntur, in eccleſia collocari, *quæ eſt Dionyſii verſio, præterquam in ultimis verbis. Ille enim habet,* eccleſiis ordinati. *Et videndus eſt Balſamon ad eum locum.*

DISTINCTIO XXXIII.

1 ¶ EGe, *quòd in ſacris ordinibus conſtituti uxores habere non poſſunt, vel ſi bigami aliqui fuerint inventi, ad ſacros ordines aſcendere non valent. Sed quæritur, ſi quis præter uxorem concubinam habuerit, utrum in ſacerdotem promoveri valeat; Talis à ſacris ordinibus auctoritate canonum Apoſtolorum prohibetur: in quibus cap. 17. ſic ſtatutum legitur.*

C. I. ¶ *Secundis nuptiis poſt baptiſma copulatus, aut concubinam habens, ad ſacrum ordinem conſcendere non valet.*

SI quis *c* poſt acceptum baptiſma ſecundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt fieri *d* epiſcopus, non presbyter, aut diaconus, aut prorſus eorum, qui miniſterio 1 ſacro deſerviunt.

1 ¶ Miniſterio] *Græce:* τῆ κρίσει λόγε τῆ ἱερατικῆ. *id eſt,* qui ſunt in catalogo ſacerdotali.

Deſervientes ſacro miniſterio, intelliguntur ſubdiaconi, qui calicem diacono offerunt, & acolythi, qui cum cereis diaconos præcedunt, unde & ceroferarii dicuntur: qui etiam vinum, & aquam præparando calici ſubminiſtrant. Concubina intelligenda eſt præter uxorem, ut iſte ſit ſenſus capituli: [Si quis poſt acceptum ſacrum baptiſma ſecundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam duxerit:] diſtinguendum eſt, antequam uxorem duxerit, ſive poſt mortem uxoris. 2

C. II. ¶ *Duarum Matronarum maritus poſt baptiſmum, clericus non ordinetur.*

Unde B. Gregorius 1 *ait.*

MAritum *a* duarum poſt baptiſmum matronarum clericum non ordinandum, neque eum qui unam quidem, ſed concubinam, non matronam habuit, nec illum, qui viduam aut repudiatam, vel meretricem in matrimonium aſſumpſerit: nec eum, qui ſemetipſum quolibet corporis ſui membro indignatione aliqua; vel juſto, vel injuſto timore ſuperatus, truncaverit: nec illum, qui uſuras acceſſiſſe convincitur, aut in ſcena luſiſſe dignoſcitur: nec eum, qui publica pœnitentia mortalia crimina deflevit *b*: neq; illum, qui in furiam aliquando verſus inſanivit, vel afflictione diaboli vexatus eſt: neque eum, qui per *c* ambitionem ad imitationem Simonis Magi *d*, pecuniam obtulerit *e*.

1 ¶ Gregorius] *Hoc capus ſumptum eſt ex cap. 72. libelli de eccleſiaſticis dogmatibus, qui inter opera B. Auguſt. editus eſt, atque ex eo aliis ſapiſſimè ab ipſo Gratiano citatur. A Tritemio autem adſcribitur Alcuino, ab aliis Iſidoro. Sed plures, & majoris auctoritatis Gennadio tribuunt, ut Valſidus. Strabo lib. de Reg. eccl. cap. 20. Petrus Lombardus ſentent. 2. diſt. 8. S. Thomas quodlib. 12. art. 10. Platina in Symmacho, & alii.*

C. III. ¶ *Arreptitii, vel epileptici ſacris altaribus non miniſtrent.*

Item Pius Papa.

2 COmmuniter *f* diffinimus, ut nullus de iis, qui ps aut in terram arreptii à dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incurſibus efferuntur, vel ſacris audeant altaribus miniſtrare, vel indiſcuſsè ſe ingerant ſacramentis divinis, exceptis illis, qui corporis incommoditatibus dediti, ſine hujuſmodi paſſionibus in terram probantur eliſi: qui tamen & ipſi tamdiu erunt ab officii ſui ordine, & loco ſuſpenſi, quouſq; unius anni ſpatio per diſcretionem epiſcopi inveniantur ab incurſu dæmonum liberati *g*.

C. IIII. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa.

CLerici *h* qui in adoleſcentia à dæmonibus cognoſcuntur obſeſſi, ad ſuperiorem ſacri regiminis gradum aſcendere non poſſunt.

¶ *Simile quiddam habetur in concilio Arauſico 1. c. 16. Ivo citat Nicolaum Alcuino forſan archiepiſcopo, ad quem etiam fortaſſe ſcribitur c. quorundam, 7. diſt. 34.*

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Gelaſius Papa, *epiſt. ad univerſos epiſcopos per Lucaniam conſtitutos, c. 21.*

VSque *i* adeo ſane comperimus illicita quæque prorumpere, ut dæmonibus, ſimilibusque paſſionibus irreritis miniſteria ſacroſancta tractare tribuatur. Qui-

---

a *Anſelm. lib. 7. cap. 22. al. 26. Ivo part. 8. cap. 295. Polyc. lib. 2. tit. 31.* b *deflet.*] *orig.* c *al. pro ordinatione.* d *Aſſor. 8.* e *eſſert.*] *orig.* f *Burchard. lib. 3. cap. 72. Ivo part. 2. cap. 125. Polyc. lib. 4. tit. 31.* g *alteri.*] *cæteri colle&ores.* h *Ivo par. 11. cap. 304.* i *Burchard. lib. 2. cap. 20. Polyc. lib. 3. tit. 9. cap. ult. Ivo part. 2. cap. 81. & part. 8. cap. 40.*

---

a *In epiſt. ad Oceanum. Ibid. In epiſt. ad Nepotianum prope finem. In epiſt. ad Ruſt. In epiſt. ad Ocean. l. 1. contra Iovin.* b *Paul. lib. 6. tit. 4.* c *Anſel. 6. 1. 431. Ivo p. 8. c. 187. al. 188.* d *al. eſſe.*

bus si in hoc opere positis, aliquid propriæ necessitatis occurrat, quis fidelium de sua salute confidat, ubi ministros ipsos curationis humanæ, tanta prospexerit calamitate vexari? Atque ideo necessariò removendi sunt, ne quibusliber, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremò, si corpore sauciarum fortassis, aut debilem nequaquam sancta contingere lex a divina permisit, quantò magis doni cœlestis dispensatores esse non convenit (quod est deterius) mente perculsos?

C. VI. ¶ *Qui tempore baptismi uxores habent, si postea religiose vixerint, clerici fieri non prohibentur.*

Item Innocentius Papa I. *Felici episcopo Nucerino, epist. 4. c. 4.*

1 pars. LAici b, qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic esse instituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis juncti sint, aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, adhæserint, si non concubinam, non pellicem noverint, si in omnibus bonis operibus vigilaverint, non prohibentur hujusmodi ad clericatus sortem assumi.

4. pars. *Cæterum ante susceptum sacrum ordinem quosdam legimus concubinam habuisse, quos tamen sacri canones non rejecerunt, si post sacrum ordinem ab ejus commistione sese immaculatos custodierint.*

C. VII. ¶ *De quodam episcopo, qui ante sui episcopatus tempus concubinam habuit.*

Unde Gregorius *Andreæ Tarentino episcopo, lib. 2. epist. 44. sive 2. 43.*

HAbuisse te concubinam manifesta veritate comperimus 1, de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse judicium, hoc tuæ conscientiæ eligimus committendum. Qua de re, si in sacro ordine constitutus ejus te permistione esse recolis maculatum, sacerdotii honore deposito, ad ministrandum nullo modo præsumas accedere, sciturus in animæ tuæ periculo d te ministrare, & Deo nostro te sine dubio reddere rationem, si hujus sceleris conscius in eo, quo es ordine, celans veritatem permanere volueris.

1 ¶ Comperimus] *Sequebatur*, & te illius criminis participationem habere, *quæ verba sunt etiam in editione operum B. Gregorii Frobeniana. Verum sublata sunt, quemadmodum absunt & ab aliis editionibus & a cæteris collectoribus, & a Ioanne diacono, lib. 3. num. 43. vitæ ejusdem Gregorii, omnino sententiam perturbant.*

DISTINCTIO XXXIIII.

1 pars. DOmesticarum quoq; personarum immoderatam familiaritatem episcopum vitare oportet.

C. I. ¶ *Etiam consanguineorum immoderatam familiaritatem episcopum vitare oportet.*

Unde Nicolaus Papa *ad Albinum* e *Archiepiscopum.*

QVorundam f relatione fidelium, nostris auribus intimatum est, quòd Lantfredus episcopus, qui & juvenis esse dicitur, venationi sit deditus: quod vitium plurimos etiam de clericali catalogo, genere duntaxat Germanos, & Gallos irreverenter implicat. Verùm iste (si ita est, ut audivimus) meritò juvenis dicitur, qui juvenilibus desideriis occupatus, nulla g gravitate constringitur & j. Nam (ut beatus dicit Hieronymus h) vetatorem nunquam legimus sanctum & ista. Nihilominus autem de hoc episcopo relatum est Apostolatui nostro, quòd cum quadam filia sua immoderatam teneat familiaritatem, & ob id mala fama ei orta sit: pro qua re à sanctitate tua, cæterisque coepiscopis suis commonitus atque correptus est, sed nullatenus emendatus: quæ res in hoc maximè displicet, & magis, ac magis deteriorem de se reddit opinionem, in quo beatitudinis tuæ, & cæterorum coepiscoporum suorum rationibus non obedit, & per inobedientiam in culpam prototaxis relabitur. Oportet ergo fraternitatem tuam synodale cum episcopis, & suffraganeis tuis convocare concilium, & hunc salutaribus eloquiis episcopum convenire, atque illi pastorali auctoritate præcipere, quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat; atque ab immoderata filiæ suæ familiaritate semet omnino coërceat. Quòd si parere contempserit, & tam pro venationis declinatione, quam pro immoderata filiæ suæ conversatione viranda vobis admonentibus obedire distulerit, à vestro collegio excommunicatus abscedat. Quòd si in hoc contumax adhuc apparuerit, à ministerio cessare debebit.

C. II. PALEA.

[*Ex concilio* 1 Aurelianensi IIIII.]

EPiscopum a, presbyterum, aut diaconum canes advenandum aut accipitres, aut hujusmodi res habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate b sæpius detentus fuerit; si episcopus est, tribus mensibus à communione 2 suspendatur; diaconus verò ab omni officio, & communione suspendatur.

1 ¶ Aurelianensi] *Hæc Palea etiam in decretalibus tit. de cleric. ven. cap. 1. citatur ex concilio Aurelianensi, & in Pannormia ex cap. 2. Sed in Aurelianensibus, quæ extant, non est inventa. Burchardus, & Ivo part. 6. cap. 288. citant ex Meldensi. Eadem vero sententia est in Agathensi, cap. 55. (quod etiam citat Ivo p. 5. c. 366. & p. 13. c. 30.) & in Epaunensi, cap. 3.*

2 ¶ A communione] *In decretalibus legitur* à communione, si presbyter, duobus, si diaconus, ab omni officio suspendatur. *Apud Burchardum est*, se à communione suspendat, presbyter duobus; diaconus verò ab omni officio, & à communione suspendatur: *neq; multo aliter apud Ivonem, part. 6. & in concilio Epaunensi. In Agathensi autem, & apud Ivonem part. 5.* Se à communione suspendat; presbyter duobus mensibus se abstineat: diaconus verò ab omni officio, & c communione cessabit. *Verum apud eundem Ivonem, part. 13. ex concilio item Agathensi hoc modo legitur:* sed à communione abstineat, d presbyter duobus mensibus se abstineat, diaconus verò ab omni officio, vel communione cesset.

C. III. PALEA.

OMnibus e servis Dei venationes, & sylvaticas vagationes f cum canibus, & ut accipitres, aut falcones habeant, interdicimus.

¶ *Hæc etiam Palea habetur eod. tit. de cleric. ven. cap. 2. sub ex eodem concilio Aurelianensi citatur, quemadmodum & apud Burchardum, & Ivonem. Sententia ipsissima pene verbis est in synodo Francia sub Zacharia Papa, quæ & conciliorum tomis est inserta, & habetur lib. 5. capitular. cap. 2. & manuscripta etiam inter epistolas Zachariæ in codice sæpe memorato monasterii Dionysiani.*

Concubina autem hic ea intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis uxor est, & conjugali affectu ejus-

a *Levit. 21.* b *Ansel. lib. 7. cap. 29. al. 34. Ivo part. 6. cap. 95. Pannorm. lib. 3. cap. 45.* c *Burchard. lib. 1. cap. 191. Ivo part. 5. cap. 310. Polyc. lib. 4. tit. 39.* d *al. periculum.* e *al. Alvinum.* f *Ivo part. 5. cap. 383.* g *nulla seculum gravitate.] Ivo.* h *ad cap. 5. Michæa, & in Psal. 90.*

a *Extra de cleric. ven. cap. 1. Burchard. libro 2. cap. 22. Ivo part. 5. cap. 366. & part. 6. cap. 288. & part. 13. cap. 30. Pannorm. libro 3. cap. 167.* b *al. voluntate sæpius detentus.* c *al. vel.* d *al. suspendat.* e *Extra de cleric. ven. cap. 2. Burchard. lib. 2. cap. 214. Ivo part. 6. cap. 283.* f *al. fatigationes.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

scitur, hanc conjugem facit affectus, concubinam vero lex nominat. De hac dicitur in Concilio Toletano I. c. 17.

C. IV. ¶ Qui non habet uxorem, sed loco illius concubinam, à communione non repellitur.

IS qui a non I habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur: tamen b ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.

1 ¶ Is qui non] *Integer concilii canon, qui apud Ivonem quoque, & in Pannormia refertur, est hic:* Si quis habens uxorem fidelis c, concubinam habeat, non communicet. Cæterùm is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur: tamen d, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus. Aliàs vivens abjiciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam revertatur. *Neque verò omne concubinarum genus eo etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium Imperatorum legatur, nihil opus est referre. Certè Iustinianus novella 18. c. 5. (ut est apud Iulianum antecessorem) quasdam concubinas comparat quodammodo uxoribus, quæ sine dotalium tabularum solennitate ductæ fuerant. Ad quod concubinarum genus referendum est, quod scribit B. Augustinus in lib. de bono conjugali, & refertur* ¶. 32. q. 2. c. *Solet. In quibus hæc tria erant necessaria: primum, ut uterque esset solutus: deinde fides mutua, quod alteri non jungerentur, neque à procreatione filiorum abhorrerent: tertium, ut usque ad mortem in ea vitæ conjunctione manendum sibi proponerent. Etsi hîc quidem scribit B. Augustinus posse aliquo modo dici, nuptias esse, & connubium, quamvis sic habitam non audeat appellare uxorem: quia non interveniant instrumenta dotalia, & alia, quæ jure civili & canonico requirebantur, ut esset legitima uxor: quod habetur in prædicta novella 18. &* ¶. 30. q. 5. c. *aliter. Itaque hujusmodi mulieres, cùm non essent uxores, vocabantur concubinæ: sed ob illa tria, ac præcipuè, quòd in affectu maritali permanere statuerant, permittebatur ipsis communicare, habebanturq; tanquam uxores minùs solenniter ductæ. Et hoc est, quòd hîc, & in sequenti capite dicitur, pro uxore, & loco uxoris habere concubinam: Idque Gratianus ipse ad finem capitis antecedentis* 9. *concubina. indicavit. Nam concubinarum ad tempus adhibitarum, etiamsi filiorum procreandorum causa haberentur, planè illiciti erat concubinatus: quod asserit idem B. Augustinus, c. audite.* ¶. *ead. & in eodem lib. de bono conjugali, cap. concubina.* ¶. 32. *quæst.* 2.

C. V. ¶ De eodem.
Item Isidorus de distantia c novi & veteris Testamenti.

CHristiano f non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantùm, aut uxorem, aut certè loco uxoris (si conjunx deest) concubinam.

C. VI. PALEA.
Ex dictis Augustini *in lib. 5. Homiliarum, Homilia xlix.*

AVdite g charissimi membra Christi, & matris catholicæ ecclesiæ filii. Quod dico competentibus I & fidelibus, audiant pœnitentes. Quod dico fidelibus, dico & competentibus, & pœnitentibus. Audiant catechumeni, audiant omnes, omnes timeant, nemo contemnat: sit mihi in consolationem vester auditus, ne vobis sit in testimonium dolor meus: Competentibus dico, fornicari vobis non licet: sufficiant vobis uxores 2, audiat Deus, si vos surdi estis: audiant angeli, si vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet: etsi non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas postea dimittatis, & ducatis uxores: tantò magis damnatio vobis erit, si volueritis habere uxores & concubinas.

1 ¶ Competentibus] *Hæc loco verba sunt ex originali in suum ordinem restituta. Qui autem vocarentur competentes, declarat B. Augustinus in sermone ad competentes, atq; intelligi etiam potest ex eodem B. Augustino alibi, & ex aliis.*

2 ¶ Uxores] *In hac præcipuè parte non sine relata propria verba B. Augustini; sed nonnulla omissa, ac mutata. Nam ipse ita scribit:* sufficiant vobis uxores, aut nec uxores: concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, si vos surdi estis: audiant Angeli ejus, si vos contemnitis: concubinas vobis habere non licet: si audiant competentes, quod dico fidelibus, non habetis uxores, non licet vobis habere concubinas, quas postea ducatis uxores, quantò magis damnatio vobis erit, si habere volueritis & concubinas, & uxores dimittatis.

3. pars. *Cæterùm, si non talis concubina fuerit, & ætas illius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur, apostolica concessione ad ordinem diaconatus provehi potest.*

C. VII. ¶ Qui post mortem uxoris habuerit de ancilla filios, diaconus fieri permittitur.
Unde Pelagius Papa *scribit Florentino* a *Episcopo.*

FRaternitatis b tuæ relatione susceptâ, ejus latorem, secundas quidem nuptias expertum non fuisse didicimus, castitatem tamen eum c priori non servasse conjugio designasti. Et quamvis multa sint, quæ in hujusmodi casibus observari canonicæ jubeat sublimitatis d auctoritas: tamen quia defectus nostrorum temporum, quibus non solùm merita, sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis illius non patitur in omnibus manere censuram, & ætas istius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur, ut ad diaconatum possit provehi, temporum, ut dictum est, condescendentes defectui concessisse nos noveris. & ¶. ¶ Micenam e verò ancillam ejus, de qua se post transitum uxoris, filios habere confessus est, jubemus, ut tua dispositione cuiquam monasterio continentiam professura tradatur I.

1 ¶ Tradatur] *Apud Anselmum sequitur:* ut meliori sorte ad quod promovetur officium, sub bonæ possit famæ merito ministrare, nec aliqua opinionis ejus maculandæ relinquatur occasio: *neque multò aliter in Polycarpo.*

Hoc ex dispensatione misericordiæ: cæterum ex rigore disciplinæ intelligitur illud Aurelianensis 2 concilii.

2 ¶ Aurelianensis] *Hæc ad verbum habentur in concil. Gerundensi, cap. 8.*

C. VIII. ¶ Non admittatur ad clerum, qui præter uxorem, aliam cognoverit.

SI quis de laicis post uxorem aliam cujuscunque conditionis cognoverit mulierem, in clericum nullatenus admittatur.

4. pars. *Quod ergo de pellice, & meretrice apud Gregorium, & Innocentium scribitur, propter spem futuræ incontinentiæ constitutum creditur: quia difficile continentiam servat, qui se illicito concubitu maculare non metuit. Vel* f *prohibetur ordinari, qui pellicem, vel meretricem cognoverit maritali affectu, vel quia corrupta florem virginitatis amiserit, vel quia meretricari non desinit, licet in uxorem ducatur. Utrumq; enim impedimentum cuilibet præstat, quo minus ad sacros ordines pertingere valeat.*

a *Ivo par. 8. ca. 84. Pannor. lib. 6. cap. 49.* b *al. tantum.* c *al. fidelem.* d *al. tantum.* e *al. consonantia.* f *Ivo par. 8. c. 66. Pann. l. 6. c. 50.* g *Burch. l. 9. cap. 15. Poly. lib. 6. tit. 8. Ivo part. 8. c. 133. Pann. l. 6. c. 43.*

a *al. Florentiæ.* b *Anselm. l. 7. c. 68. al. 73. Poly. c. 2. tit. 1.* c *al. cum.* d *al. subtilitatis.* e *al. Matinam.* f *al. 47.*

C. IX. ¶ *Qui virginem non duxit uxorem, ad sacros ordines non accedat.*

Unde Hilarius Papa *in Synodo Romana, cap. 2. scribit, dicens.*

CVrandum *a* ergo *b* in primis est, ne ad sacros ordines *c* (sicut gestis prioribus ante præscriptum est) quisquam, qui uxorem non virginem duxit, aspiret.

C. X. ¶ *Bigamus, vel pœnitens, corpore vitiatus, literas ignorans, curiæ vel conditioni obnoxius, clericus non fiat.*

Item Gregorius urbis Romanæ præsul *Squlatino* d *Episc. lib. 2. epist. 25.*

PRæcipimus *e*, ne unquam illicitas ordinationes facias: nec bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem, aut ignorantem literas, vel in qualibet parte corporis vitiatum, vel pœnitentiæ *f*, vel curiæ aut cuilibet conditioni obnoxium, ad sacros ordines permittas accedere: sed si quos hujusmodi repereris, non audeas promovere.

C. XI. ¶ *Non fiat sacerdos, cujus uxorem evidenter constat adulterium admisisse.*

Item in Neocæsariensi concilio, *cap. 8.*

SI *g* cujus uxorem adulterium commisisse, cùm esset laicus, evidenter fuerit comprobatum, ad ministerium ecclesiasticum admitti non potest. Quòd si in clericatu jam eo constituto, adulteravit, dato repudio dimittere eam debet. Si verò retinere ejus consortium velit, non potest suscepto ministerio perfrui.

C. XII. ¶ *Deeodem.*

Item ex concilio Martini Papæ.

SI *h* laici *i* uxor in adulterio fuerit deprehensa, hic talis ad ministerium ecclesiasticum nullo modo adducatur. Si autem post ordinationem alicujus clerici uxor adulterata fuerit, dimittat eam. Si autem cum ipsa voluerit permanere, à ministerio alienus sit.

Præmissis auctoritatibus bigami, & qui virgines non sunt sortiti uxores, à sacris ordinibus prohibentur. Sed quæritur, si quis ante baptisma viduam duxerit uxorem, an propterea sit prohibendus à sacris ordinibus.

C. XIII. ¶ *Qui ante baptisma, seu post baptisma viduam duxit uxorem, non admittatur ad clerum.*

De his ita scribit Innocentius Papa *victricio Rothomagens. Episcopo, epistola 2. cap. 5.*

SI *k* quis viduam (licet laicus) duxerit uxorem, sive ante baptismum, sive post baptismum, non admittatur ad clerum; quia eodem vitio videtur excludus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non acceptæ uxoris consortium relaxatur. *&* ¶. *l.* ¶ Quòd si non putatur uxor esse computanda, quæ ante baptismum ducta est, ergo nec filii, qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis habeantur.

C. XIV. ¶ *Qui secunda conjugia sortitur, clericus non fiat.*

Prohibentur etiam ligami à quolibet ordine clericatus, juxta illud Ambrosii, *epist. 82. ad Vercellenses ecclesiam.*

COgnoscamus *m*, non solùm hoc de episcopo, & presbytero Apostolum statuisse, sed etiam Patres in concilii *a* Nicæni tractatu addidisse, neque clericum quenquam debere esse, qui secunda conjugia sortitus sit.

5 pars. *Similiter etiam viduarum maritii, vel ancillarum, vel meretricum, clerici fieri non possunt.*

C. XV. ¶ *Spectaculis publicis mancipatam, vel ejectam, vel ancillam ducens uxorem, Diaconus non fiat.*

Unde in canonibus Apostolorum, *c. 18. legitur.*

SI *b* quis viduam, aut ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de iis, quæ publicis spectaculis mancipantur: non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt.

C. XVI. ¶ *Quæ sit vidua, vel ejecta, vel meretrix.*

Quæ autem sit vidua, quæ ejecta, vel meretrix, Hieronymus *epist. 188. ad Fabiolam de veste sacerdotali ostendit, dicens.*

VIdua *c* est, cujus maritus est mortuus. Ejecta est, quæ à marito vivente projicitur. Meretrix, quæ multorum libidini patet.

7 pars. *Sed postea temporum defectui condescendens* Papa Martinus, *in minoribus ordinibus eos constitui permisit, non regulam præfigendo, ut dicens.*

C. XVII. ¶ *Inter lectores, vel ostiarios deputetur subdiaconus, secundam ducens uxorem.*

SI subdiaconus secundam uxorem duxerit, inter lectores vel ostiarios habeatur, ita ut Apostolum non legat.

Necessitate tamen exigente bigamus usque ad subdiaconatum potest promoveri.

C. XVIII. ¶ *Viduam ducens uxorem, subdiaconus, si necessitas exigat, fieri potest.*

Unde Martinus Papa *ait.*

LEctor *e*, si viduam alterius uxorem acceperit, in lectoratu permaneat, aut si fortè necessitas sit, subdiaconus fiat, nihil autem suprà. Similiter, & si bigamus fuerit.

8 pars. *Quibus autem propria conjugia prohibentur, interdicitur etiam nuptialibus convivus interesse.*

C. XIX. ¶ *Nuptiarum convivüis presbyteri interesse non debent.*

Unde in Agathensi concilio, *cap. 39. legitur.*

PResbyteri *f*, diaconi, subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non est 1, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus misceantur, ubi amatoria cantantur, & turpia, aut obscœni motus corporum choreis, & saltationibus efferuntur, ne auditus, aut obtutus sacris mysteriis *g* deputati turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.

1 ¶ Licentia non est] *In codicibus impressis legebatur, licentia modo non est. Expuncta est dictio, modo, quæ neq; in originali, neq; in vetustis exemplaribus Gratiani, aut Burch. Ivonis, concilio Venetico, c. 11. (ubi hoc idem reperitur) habetur. At presbyteros quidem minquam, ne apud Græcos quidem, licuit ducere uxores.*

Vidua verò intelligenda est, si post solemne fœdus nuptiarum, morte interveniente, à viro suo divisa fuerit. Cæterum, si antequam conveniant, fatali necessitate ab alterutro divisi fuerint, licet ex sponsalibus uxor sit appellata, non tamen post mortem sponsi, etiamsi in propria sit ducta, & cum eo velata, vidua appellatur, nec ex ejus copula à sacris ordinibus aliquis prohibetur.

---

a cavendum.] *orig.* b *Ansel. l. 7. c. 12. al. 15. Pann. l. 3. c. 50.* c *Gratus.] orig.* d *fortè Scillatino.* e *Ansel. l. 7. cap. 31. al. 42. Poly. l. 2. tit. 31. Ivo p. 8. c. 288.* f *al. pœnitentem. al. publice pœnitentem. al. feleniter pœnitentem.* g *Ansel. l. 7. c. 29.* h *Apud Martinum Bracarensem, cap. 28.* i *alicujus laici.] orig.* k *Ans. l. 7. c. 11. Ivo p. 6. c. 45.* l *cap. 6. ejusdem epist.* m *Ivo p. 8. c. 29. Pann. l. 6. c. 43.*

a *al. concilio Nicæni tractatus.] orig.* b *Ivo p. 8. cap. 297.* c *Pann. l. 6. c. 68. Apud Martinum Brac. c. 44. Ex concil. Toletano 1. c. 4.* d *Hæc verba, non regulam præfigendo, alsiunt ab aliquot exemplaribus.* e *Ibid. c. 43. Ex concil. Toletan. 1. cap. 3.* f *Burch. l. 2. c. 134. Ivo p. 6. cap. 209. Polyc. lib. 4. tit. 31.* g *al. ministerii.*

C. XX. ¶ *Qui cum alio velatam, non tamen illi nuptam, uxorem duxit, sacerdos fieri non prohibetur.*

Unde Pelagius Papa *scribit.*

VAlentino *a* clerico, cui mulier cum alio ante velata non tamen ei nupta, sed virgo permanens, post mortem ejus, cum quo velata erat sponsa *b*, conjugali est copula sociata, quia iterum *c* velamen accepit, nullum in promovendo generetur obstaculum, quia nihil est quantum ad hunc articulum pertinet) quod ei de canonicis obviet institutis.

DISTINCTIO XXXV.

Tres ¶ AQuibus ordinibus bigami prohibeantur, & utrum reputentur bigami, qui ante baptismum habuerunt unam, & post baptismum alteram, & an liceat sortiri uxores in sacris ordinibus constitutis, multorum auctoritatibus breviter monstratum est. ¶ Sequitur autem in descriptione illa Apostolica d, ut sit sobrius, qui ordinandus est, non violentus: quod ex auctoritate veteris Testamenti introductum est. Ministeri c enim templi prohibentur vinum & siceram bibere, ne ebrietate graventur corda eorum, & ut sensus eorum vigeat semper, & tenui sit, vel quia venter mero æstuans facile desuescat in libidinem. Unde Noë f in ebrietate nuda vit femora; Loth, quem Sedoma non vicit, vina vicerunt.

¶ *Quod tamen* g *vinolentus esse prohibetur, non semel, sed frequenter vino repletus debet intelligi.*

C. I. ¶ *Diaconus, Presbyter, & Episcopus ebrietati, & aleæ deservientes, nisi desierint, deponantur.*

Hinc etiam in canonibus Apostolorum, *Can. 43. & 42. legitur.*

EPiscopus, aut presbyter, aut diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certè damnetur *h*. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur *i*. Similiter etiam laicus.

C. II. ¶ *Esus carnium, & vini potus, post diluvium concessus legitur: post Christi adventum inhibitus.*

Item Hieronymus *lib. 1. contra Iovinianum.*

AB *k* exordio conditionis humanæ nec carnibus vescebamur, nec dabamus repudium, nec præputia nobis eripiebantur in signum. Hoc cursu ad diluvium usque pervenimus. Post diluvium autem cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingestæ sunt ad vescendum, & repudia concessa duritiæ, & cultellus circumcisionis appositus, quasi Dei manus plus in nobis creaverit, quàm necesse est. Postquam autem Christus venit in fine temporum, & *m* revolvit ad *n*, & extremitatem retraxit ad principium, nec repudium *l* nobis dare permittitur, nec circumcidimur *m*, nec comedimus carnes, dicente Apostolo *n*, *Bonum est vinum non bibere, & carnes non comedere.* Et vinum enim cum carnibus post diluvium dedicatum est.

C. III. ¶ *Alienum est à sanitate potationibus & ebrietatibus vacare.*

Idem *lib. 2. contra Iovinianum.*

LVxuriosa *o* res vinum, & tumultuosa ebrietas; omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens.

C. IV. ¶ *Ignominiosum est sacerdoti affluere deliciis, epulis, atq; lasciviis.*

Idem *in Michæam ad c. 2.*

ECclesiæ principes, qui deliciis affluunt, & inter epulas, atque lasciviis pudicitiam servare se credunt, propheticus *a* sermo describit, *quòd ejiciendi sint de spatiosis domibus, lautisq; conviviis, & multo labore epulis conquisitis, & ejiciendi propter malas cogitationes, & opera sua.* Et, si vis scire, quo ejiciendi sunt, Evangelium *b* lege: *in tenebras scilicet exteriores, ubi erit fletus, & stridor dentium.* Ah non confusio, & ignominia est, Jesum crucifixum, magistrum pauperum atque esurientem, fartis prædicare corporibus? jejuniorumque doctrinam rubentes buccas, tumentiaque ora proferre? Si in Apostolorum loco sumus, non solùm sermonem eorum imitemur, sed conversationem quoque, & abstinentiam amplectamur.

C. V. *De eodem.* PALEA.

Item *ad Oceanum, epist. 89.*

VEnter mero æstuans citò desumat in libidines. Vbi ebrietas, ibi libido dominatur, & furor.

C. VI. *De eodem.* PALEA.

[Idem *ad Nepotianum, de vita clericorum.*]

VInolentum *e* sacerdotem & Apostolus damnat, & vetus *d* lex prohibet. Sacerdotes qui ministrant *e* in templo Dei, prohibentur vinum, & siceram bibere, ne in crapula, & ebrietate aggraventur corda eorum. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. & ℈. *f* ¶ Quidquid inebriat, & statum mentis evertit, fuge similiter ut vinum. [Nolite, ait Apostolus, *g* inebriari vino, in quo est luxuria] *& supr. h* ¶ Qui altario deserviunt, vinum, & siceram non bibant. Sponsa Christi *i* vinum fugiat ut venenum. Vinum, & ebrietas incendium est.

i ¶ Sponsa Christi] *In epistola ad Eustochium sic habetur.* Hoc primum moneo, hoc obtestor, ut sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. *& paulò post*: vinum & adolescentia duplex est incendium voluptatis.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item Prosper *de vita contemplativa, lib. 2. cap. 22.*

LVxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, non natura.

C. VIII. ¶ *In Paradiso abstinentia, post paradisum edendæ lasciviæ incepit.*

Item Ambrosius *in lib. de Elia, & jejunio, cap. 4. & 5.*

SExto die bestiæ sunt creatæ, & cum bestiis orta edendi potestas est, & usus escarum. Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi: ibi *i* cœpit sua incrementa nescire, ubi *k* cœperunt divina opera circa eum feriari. Quo indicio declaratum est, quòd per cibos mundus haberet imminui, per quos desiit augere. *& ℈.* ¶ Et ut sciamus non esse novum jejunium, primam illic legem constituit de jejunio. *& ℈.* ¶ Eousque nemo prævaricari noverat, ut adhuc orta non esset, quæ prima est prævaricatio. Indictum jejunium, abstinentiæ lex, à Domino Deo: prævaricatio legis à diabolo; culpa per cibum, latebra post cibum: cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in jejunio. *& infrà.* ¶ Serpens gulæ persuadet, Dominus jejunare decernit. Itaque gula de paradiso regnantem expulit; abstinentia ad paradisum

a *Simile 27. q. 2. c. quod autem 9. item si sponsa. Ivo p. 6. c. 113.* b *al. sponso.* c *al. interim.* d *1. Tim. 2. & in gl. ad eum locum habentur hæc omnia ex Hier. epist. 83.* e *Levit. 10. ℸ. ea, c. venter.* f *Gen. 9. & 19.* g *al. autem gl. interlinearis. 1. Tim 3.* h κατάθεσθαι, *id est, deponatur.* i *communione privetur.* k *Bure. l. 14. c. 1. Polyc. l. 6. tit. 18. Ivo p. 13. c. 73. Pann. lib. 3. c. 130. Rab. ba. c. 28.* l *Matth. 19.* m *Act. 15. Gal. 5.* n *Rom. 14.* o *Prov. 21.*

a *Michæa 2.* b *Matthæi 22.* c *supra initio dist. Hieron. in epistola ad Titum, ad cap. 1. in epistola ad Oceanum.* d *Levit. 10. Num. 8.* e *altario deservunt,*] *orig.* f *Ad Nepotianum.* g *Epist. c. 1.* h *Ad Eustochium, epistola 22.* i *ubi.*] *orig.* k *ibi.*] *orig.*

revocavit errantem, & ſ. a ¶ In principio generis humani ignorabatur ebrietas: primus Noë vineam plantavit: dedit naturam, ſed ignoravit potentiam Itaque vinum nec ſuo pepercit auctori. & ſ. ¶ Sed illius ebrietas nobis ſuadet ſobrietatem. Semel enim inebriatus eſt Noë. Vbi enim malum ebrietatis agnovit, jumentum b ſuum ad remedium temperavit: non effudit ad vitium. ¶ Manebat, antequam vinum inveniretur, omnibus inconcuſſa libertas: nemo ſciebat à conſorte naturæ ſuæ obſequia ſervitutis exigere. Non eſſet hodie ſervitus, ſi ebrietas non fuiſſet. Obrepſerat quidem jam fraternæ prælationis invidia, manebat tamen adhuc paternæ pietatis reverentia. Læſa pietas eſt, dum ridetur ebrietas. Non illis itaque ſolis nocent vina, quos tentant, ſed & illis amplius, quorum oculis temulenta ebriorum membra nudantur. ¶ Legimus c etiam, quòd patrem Loth inebriaverint filiæ in monte, ad quem timentes incendium Sodomitarum confugerant, & habitabant in ſpelunca. & ſ. d ¶ Fuit itaque ebrietas origo inceſti, peſſimæ regenerationis partus deterior. ¶ An non Abraham vina in ſuo convivio miniſtrabat: ſed immolabat vitulum: butyrum, & lac, etiam Angelis hoſpitibus exhibebat. Cœli dominum, mundi agnoſcebat auctorem. Vinum ergo exhibere non poterat. Sed rectè illic deerat materia peccati, ubi erat remiſſio peccatorum. Denique annunciavit eum Ioannes e, *non manducans panem, neque bibens vinum.* Qui enim Chriſtum annuntiat, ab omni vitiorum incentivo præſtare ſe debet alienum.

C. IX. ¶ *Triginta diebus à communione abſtineat clericus, quem ebrium fuiſſe conſtiterit.*

Item ex concilio Agathenſi, *cap. 41.*

ANte f omnia clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes, ac nutrix eſt. Itaque eum, quem ebrium fuiſſe conſtiterit, (ut ordo patitur) aut triginta dierum ſpatio à communione ſtatuimus ſubmovendum, aut corporali ſubdendum ſupplicio.

DISTINCTIO XXXVI.

1 pa. OPortet etiam ordinandum eſſe prudentem. *Quod contra eos intendum, qui ſub nomine ſimplicitatis exeuſant ſtultitiam ſacerdotum.* Prudentem g autem Epiſcopum oportet intelligi non ſolum literarum peritia, verum etiam ſecularium negotiorum diſpoſitione h.

C. I. ¶ *Illiterati, & corpore vitiati non promoveantur ad clerum.*

Unde in epiſtola Gelaſii Papæ *ad Epiſcopos per Lucaniam, cap. 18. & 19.*

ILliteratos i, aut aliqua parte corporis vitiatos, vel 1 imminutos nullus præſumat ad clericatus ordinem promovere; quia literis carens ſacris non poteſt eſſe aptus officiis: & vitioſum nihil Deo prorſus offerri legalia k præcepta ſanxerunt. ¶ Similiter l qui ſeipſos abſcindunt.

1 ¶ Vitiatos, vel.] *Iſta duo voces abſunt à pleriſque veteſtis exemplaribus Gratiani, & originali, cujus expreſſa eſt potius ſententia, quam verba relata.*

C. II. ¶ *Ad ſummum ſacerdotium non aſpiret, qui divinis ſtipendiis, vel diſciplinis non eſt eruditus.*

Item Zozimus Papa *epiſt. ad Iſichium Epiſcopum Salonitanum.*

QVi m eccleſiaſticis diſciplinis per ordinem non eſt imbutus, & temporum approbatione divinis ſtipendiis eruditus, nequaquam ad ſummum eccleſiæ ſacerdotium aſpirare præſumat; & non ſolum in eo ambitio inefficax habeatur, verùm etiam ordinatores ejus careant eo ordine, quem ſine ordine contra præcepta patrum crediderant præſumendum.

Ecce quòd ſacrarum literarum oportet Epiſcopum habere peritiam: unde in veteri Teſtamento a *inter cætera ornamenta pontifex rationale ferebat in pectore, in quo ſcribebatur manifeſtatio, & veritas: quia in pectore pontificis manifeſta debet eſſe cognitio veritatis.* ¶ *Hinc etiam veſtes* b, *quibus area portabatur, jugiter annulis erant inſerti, ut cùm area eſſet portanda, nulla fieret mora de intromittendis veſtibus: quia prædicatores, per quos Eccleſia circumfertur, ſacris literis ſemper debent inſiſtere, ne tunc quærant diſcere, cùm ex officio alios debeant docere.* ¶ *Hinc etiam David* c *prius ex gratia Spiritus ſancti denum ſcientia percepit, & poſtea adminiſtrationem regni aſſecutus eſt.* ¶ *Salomon* d *quoque non divitias, non longa tempora hujus vitæ, ſed ſapientiam à Deo petiit, & impetravit.* ¶ *Hinc etiam Dominus prius ponit verba ſua in ore prophetæ, & poſtea conſtituit eum ſuper gentes, & regna, dicens ad Hieremiam* e, [*Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna.*] ¶ *Hinc etiam Malachias* f *ait,* [*Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt.*] ¶ *Hinc etiam ſalvator* g *noſter prius in medio doctorum ſedit, audiens illos & interrogans, & poſtea prædicare cepit, quia prius quiſque diſcere, & poſtea prædicandi officium ſuſcipere debet.* ¶ *Hinc etiam Salomon prius* h *ait* [tempus tacendi] *& poſtea* i [tempus loquendi,] *quia veritas prius tacendo diſcitur, & poſtea loquendo prædicatur.* ¶ *Hinc idem Dominus ait* k [*Qui audit, dicat; veni.*] ¶ *Hinc etiam prius Apoſtolus docuit, deinde eos ad prædicandum miſit, dicens* l, [*Eſtote ergo prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.*] *Sicetiam poſt reſurrectionem prius illis ſenſum aperuit, & ſcripturas explanavit, & poſtea dixit* m *eis,* [*Euntes in mundum univerſum, &c.*] *Unde, cùm* n *de quinque panibus quinque millia hominum vellet reficere, prius panes accipiens, fregit, & poſtea diſcipulis dedit, & per eos demum turbis apposuit; quia ſacramenta legis, & prophetarum prius differendo expoſuit, & poſtea eorum ſcientiam diſcipulis dedit, & per eos tandem illam fidelibus diſtenſavit.* ¶ *Hinc & Petrus, cùm rectoribus eccleſiæ ſcriberet, ait* o: [*Parati eſſe debetis reddere rationem omni poſcenti vos ſatisfactionem de ea fide & ſpe, quæ in vobis eſt.*] ¶ *Hinc etiam Paulus* p *ſcribens ad Timotheum ait,* [*Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.*] ¶ *Ex quibus omnibus liquidò colligitur, quòd non ſufficit prælatis bona converſatio, & morum honeſtas, niſi addatur ſcientia doctrinæ.* ¶ *Unde ſacerdotes* q *ingreſſuri tabernaculum, prius lavabantur in labro æneo, quod fecerat Moyſes ex ſpeculis mulierum.* ¶ *Hinc etiam in Canticis canticorum* r *oculi, per quos prælati eccleſiæ intelliguntur, aſſimilantur columbis, quæ reſident juxta fluenta pleniſſima.*

C. III. ¶ *Sacerdotis eſt legis ſcientiam habere; non bellis, ſed orationibus vacare.*

Hinc etiam Hieronymus *1. in Levit.*

SI quis vult pontifex non tam vocabulo eſſe quàm merito, imitetur Moyſen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur s de eis? quòd non diſcedunt de tabernaculo Domini. Erat ergo Moyſes indeſinenter in tabernaculo Domini. Quod autem opus ejus erat? ut aut à Deo aliquid diſceret, aut ipſe populum doceret. Hæc duo ſunt

a *Ibid. c. 5.* b *Inventum.*] *vera lectio.* c *Gen. 19.* d *Gen. 18.* e *Matth. 11.* f *Bure. l. 14. c. 11. Ivo p. 13. cap. 79.* g *Gl. ordinaria 1. Tim. 3.* h *al. diſpenſatione.* i *Bure. l. 2. c. 18. Ivo p. 6. c. 27. & 75. Pann. l. 3. c. 46.* k *Levit. 22.* l *Ibid. c. 19.* m ſ. *diſt. 19. c. 1. Anſ. l. 6. Ivo p. 5. c. 102.*

a *Exod. 28. ex interpret. lxx.* b *Exod. 25.* c *2. Regum 5.* d *3. Regum 3. 1. Paralipom. 1.* e *Hierem. 1.* f *Malach. 2.* g *Luca 2.* h *Eccleſiaſt. 3.* i *Eccleſiaſt. 3.* k *Apocal. 22.* l *Matth. 10.* m *Marci 16.* n *Matth. 14.* o *1. Petri 3.* p *1. Timoth. cap. 4.* q *Exod. 38.* r *Cant. 5.* s *Levit. 8.*

Ponti-

pontificis opera, ut aut à Deo discat, legendo scripturas divinas, & sæpius meditando; aut populum doceat. Sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non ex proprio corde, vel humano sensu, sed quæ Spiritus sanctus docet. Est & aliud opus, quod facit Moyses: ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos. Sed quid *a* facit? orat, & donec ille orat, vincit populus ejus: si relaxaverit, & dimiserit *b* manus, populus ejus vincitur, & fugatur. Oret ergo & sacerdos ecclesiæ indesinenter, ut vincat populus, qui sub ipso est, hostes invisibiles Amalechitas, qui sunt dæmones impugnantes eos, qui volunt pie vivere in Christo.

1 ¶ Hieronymus] *Citatur ex B. Hieronymo, & extat in Homilia 6. Origenis in Leviticum: quas quidem Homilias cum aliis multis B. Hieronymus Latinas fecit: sed ita, ut noxia quæque detruncârit, utilia transtulerit. Quod ipsemet ad Theophilum epist. 82. ad Vigilantium epist. 75. & in Prologo lib. 2. in Michæam profitetur est. Ac frequenter Gratianus ea, quæ sunt Origenis, Hieronymi nomine citat, vel quia præcipius ecclesiæ doctoris auctoritas majus pondus habet, vel quia Hieronymus eo, quo dictum est, modo vertendo, pene sua fecerat.*

DISTINCTIO XXXVII.

1 SEd quæritur, an sæcularibus literis oporteas eos esse eruditos. De his ita scribitur in concilio Carthagin. IV. cap. 16.

C. I. ¶ *Libros gentilium non legat Episcopus.*

EPiscopus c gentilium libros non legat: hæreticorum autem, pro necessitate, aut tempore.

C. II. ¶ *Reprehenduntur sacerdotes, qui omissis Evangeliis comœdias legunt.*

Item Hieronymus *ad Damasum Papam de filio prodigo, epist. 146.*

SAcerdotes *d* Dei omissis Evangeliis & prophetis videmus comœdias legere, amatoria bucolicorũ versuum verba canere, Virgilium tenere *e*, & id quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

C. III. ¶ *In vanitate & obscuritate sensus ambulant, qui sæcularibus disciplinis occupantur.*

Idem *ad cap. 4. epist. ad Ephesios, lib. 2. comment.*

NOnne vobis videtur in *f* vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus, ac noctibus dialectica arte torquetur? qui Physicus perscrutator oculos trans cœlum levat, & ultra profundum terrarum, & abyssi *g*, in quoddam inane demergitur? qui jambum ferit 1? qui tantum *h* metrorum sylvam in suo studiosus corde distinguit, & congerit? & (ut ad alteram partem transeam) qui divitias per fas & nefas quærit? qui adulatur regibus, hæreditates captat alienas, & opes congregat, quas in momento, cui sit relicturus, ignorat?

1 ¶ Ferit] *Antea legebatur*, jambum fervet. *In originali autem impresso est*, Iambum struit. *Emendatum vero est ex antiquo Gratiani exemplari. Nam Terentianus de Iambo sic scribit.*

Iambus ipse sex enim locis manet,
Et inde nomen inditum est senario;
Sed ter feritur, hinc trimetrus dicitur,
Scandendo binos quod pedes conjungimus.

Ac de eadem senaria Isidorus lib. 1. Etymolog. cap. 38. ait: hos Græci, quia geminos feriunt, trimetros dicunt.

C. IV. ¶ *Qui scripturas sacras male intelligit, vel sæculari sapientia abutitur, vino inebriatur & sicera.*

Idem *lib. 9. ad cap. 28. Esaiæ.*

VIno inebriantur, quando scripturas sanctas male intelligunt, atque pervertunt: sicera, quando sæculari abutuntur sapientia & dialecticorum tendiculis, quæ non tam vincula *a* sunt appellanda, quam phantasmata, id est, umbræ quædam, & imagines, quæ cito pereunt, atque solvuntur. *Idem b.* ¶ Secundum tropologiam pseudoprophetas eos debemus accipere, qui aliter scripturarum verba accipiunt, quàm Spiritus sanctus sonat, & divinos eos, qui conjectura mentis suæ, incerta futurorum, quasi vera pronuntiant, absque divinorum auctoritate verborum. *Idem c.* ¶ Quicunque scripturas non ita intelligit, ut rei veritas habet, uvam acerbam comedit.

C. V. ¶ *Reprehenduntur Episcopi, qui filios suos sæcularibus eruiunt literis.*

Idem *lib. 3. ad cap. 6. epist. ad Ephes.*

LEgant *d* Episcopi, atque presbyteri, qui filios suos sæcularibus literis eruiunt, & faciunt illos comœdias legere & mimorum turpia scripta cantare, de ecclesiasticis forsitan sumptibus eruditos. Et quod in corbonam pro peccato virgo, vel vidua, vel totam substantiam suam effundens quilibet pauper obtulerat, hoc in Calendariam strenam, & saturnalitiam sportulam, & minervale munus grammaticus, & orator, aut in sumptus domesticos, templi stipes, aut in sordida scorta convertit. Heli *e* sacerdos ipse sanctus fuit: sed quia filios suos non erudivit in omni disciplina & correctione, supinus cecidit, & mortuus est.

C. VI. PALEA.

[*Item ex responsione Hadriani 1 Papæ ad Carolum, cap. 49.*]

OMnem *f* vim venenorum *g* suorum in dialectica disputatione constituunt hæretici, quæ, philosophorum sententia, definitur non astruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in dialectica complacuit Deo salvum facere populum suum. Regnum enim Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis.

1 ¶ Hadriani] *Hoc caput antea tribuebatur Urbano. Sed cùm scripto Hadriani de imaginibus ad Carolum Magnum, c. 49. & inde emendatum esset. Eadem vero habentur apud B. Ambrosium lib. 2. de fide ad Gratianum Imper. cap. 3.*

C. VII. ¶ *B. Hieronymus ab Angelo verberatur, quia Ciceronis libros legebat.*

Item Rabanus *de præsuris Ecclesiasticis.*

LEgimus *h* de beato Hieronymo, quòd cum libros legeret Ciceronis, ab Angelo est correptus, eò quòd vir Christianus, paganorum figmentis intenderet.

Hinc etiam filius ille prodigus in Evangelio i *reprehenditur; qui de siliquis, quas porci manducabant, ventrem suum replere cupiebat.* ¶ *Hinc etiam Origenes* i *cimphes & ranas, quibus Ægyptii sunt percussi, vanam dialecticorum garrulitatem, & sophistica argumenta intelligit. Ex quibus omnibus colligitur, quòd non est ab ecclesiastico sæcularium literarum quærenda peritia. Sed contra legitur, quod Moyses* k *& Daniel* l *omni scientia Ægyptiorum & Chaldæorum eruditi fuerunt. Legitur* m *etiam, quod præcepit Do-*

a *Exod. 17.* b *al. demiserit.* c *Anselm. lib. 7. cap. 207. Burch. lib. 1. c. 31. Ivo part. 4. cap. 160. & part. 5. cap. 197. Panm. lib. 2. cap. 130. Polyc. lib. 4. tit. 7.* d *Ivo part. 4. c. 162. Panm. l. 2. cap. 131.* e *al. tenere in manibus.* f *Ephes. 4.* g *al. abyssi quoddam immane demergit.* h *al. tantam.*

a *al. tendicula* b *Hier. l. 5. ad c. 29. Ier.* c *Hier. l. 6. comment. ad c. 31. Ier.* d *Ivo p. 4. c. 166.* e *1. Reg. 2.* f *Ivo p. 4. c. 229.* g *al. inventorum.* h *Ex Hieron. ad Eustochium de custod. virg. Ivo p. 4. c. 164. Panm. l. 2. c. 132.* i *Luc. 15.* k *Act. 7.* l *Dan. 1.* m *Exod. 3. & 11.*

minus filiis Israel, ut expoliarent Ægyptios auro & argento, moraliter instruens, ut sive aurum sapientiæ, sive argentum eloquentiæ apud poetas inveniremus, in usum salutiferæ eruditionis verteremus. ¶ In Levitico a etiam primitias 2 mollis, id est, dulcedinem humanæ eloquentiæ, Domino jubemur offerre. ¶ Magi b quoq; tria munera obtulerunt Domino, in quibus nonnulli tres partes philosophiæ volunt intelligi. Denig; (ut in expositione Psalterii 3 Cassiodorus testatur) omnis splendor rhetoricæ eloquentiæ, omnis modus poeticæ locutionis, qualibet varietas decoræ pronunciationis ad divinæ Scripturæ sumpsit exordium. ¶ Hinc & Ambrosius ait super epistolam Colossensium. [Omnis ratio scientiæ superna, vel terrena creatura, in eo est, qui est caput eorum & auctor: ut qui hunc novit, nihil ultra quærat, quia hic est perfecta virtus & sapientia; quidquid alibi quæratur, hic perfecte inventur. In Daniele & Salomone ostendit infidelibus se totius auctorem sapientiæ. Quod infideles non putant, quia non legunt in Evangeliis, & Prophetis Astrologiam, Geometriam, & alia hujusmodi: quæ ideo despecta sunt a nostris, quia nihil valent ad salutem, sed mentem in errorem, & dum his student, curam animæ non habent. Qui vero Christum novit, thesaurum sapientiæ & scientiæ invenit, quia id novit, quod utile est.]

1 ¶ Origenes] *In Homil. 4. ad cap. 7. Exodi, rarus quidem* samparat *poetis, ciniphes autem dialecticis.*

2 ¶ Primitias] *Levitici c. 2. prohibetur fermentum, ac mel adoleri in sacrificio Domini: primitiæ tamen eorum jubentur offerri, sed non super altare imponi. Ubi in glossa ordinaria mel exponitur gentilis eloquentia, ab Ysychio autem paganorum doctrina, cujus primitiæ ad imitationem B. Apostoli Pauli possunt Deo offerri.*

3 ¶ Cassiodorus] *In prologo Psalterii, c. 15. & sequenti multis verbis Cassiodorus divinæ Scripturæ eloquentiam explicat, & commendat. Sed quæ affert in principio explanationis Psal. 6. valde videntur his, quæ nunc referuntur, convenire.*

4 ¶ Ambrosius] *Ex B. Ambrosii principio expositionis c. 2. epist. ad Colost. hæc summatim collecta sunt, referuntur q; in glossa ordinaria, & ab Anselmo ad idem caput secundum, cujus Anselmi verbis, Gratiani verba magnopere sunt similia.*

C. VIII. ¶ *Non prohibeantur clerici sæculares literas legere.*

Hinc etiam Beda *lib. 2. Rerum, c. 9. in Samuelis allegorico expositionibus.*

TVrbat c acumen legentium, & deficere cogit, qui eos à legendis sæcularibus literis omnimodo æstimat prohibendos, in quibus d si qua inventa sunt utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin nec Moyses, & Daniel sapientia, vel literis Ægyptiorum paterentur eruditi, quorum tamen superstitiones simul & delicias horrebant. Necipse magister gentium aliquot versus poetarum suis vel scriptis indidisset, vel dictis.

2 pars. *Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legenda probantur? Sed sæculares literas quidam degunt ad voluptatem poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati: quidam vero ad eruditionem eas addiscunt, ut errores gentilium legendo detestentur, & utilia, quæ in eis invenerint, ad usum sanctæ eruditionis devote convertant. Tales sanctæ sæculares literas addiscunt. Unde B. e Gregorius quendam Episcopum non reprehendit, quia eas didicerat, sed quia contra episcopale officium pro lectione Evangelica, Grammaticam populo exponebat.*

C. IX. ¶ *Seculares literæ legendæ sunt, ne ignorentur.*

Hinc etiam Ambrosius *scribit super Lucam in explanatione proœmii.*

a *Levit. 1.* b *Matt. 2. Rab. ad hunc locum Matt.* c *Ivo p. 4. c. 15. Pann. l. 2. c. 133.* d *al. quibus ubilibet inventa utilia.*] e *l. 9. reg. epist. 41.*] *86. dist. c. cum multa.*

LEgimus a aliqua, nec negligantur 1, legimus, ne ignoremus, legimus, non ut teneamus, sed ut repudiemus.

1 ¶ Negligantur] *Sic etiam in Pannormia, sed in originali, & in uno Gratiani manuscr.* ne legantur. *Ibi enim agitur de pseudoevangeliis. Sed non est mutatum ob glossæ.*

C. X. ¶ *Grammatica legenda est, ut per eam sacræ Scripturæ intelligantur.*

Item Hieronymus *ad cap. 1. epistolæ ad Titum.*

SI b quis artem grammaticam noverit, vel dialecticam, ut rationem rectè loquendi habeat, & inter falsa & vera dijudicet, non improbamus 1. ¶ Geometria quoque, & Arithmetica, & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa, scientia pietatis. Scientia pietatis est, nosse legem, intelligere prophetas, Evangelio credere, Apostolos non ignorare. ¶ Grammaticorum 2 autem e doctrina etiam potest proficere ad vitam, dum fuerit in meliores usus assumpta.

1 ¶ Non improbamus.] *Absunt ista duæ voces ab originali. Exponens enim B. Hieronymus verba illa ex principio epistolæ ad Titum, & cognitionem veritatis, quæ est juxta pietatem, ita scripsit.* Est plane veritas, quæ non habet pietatem: & si quis grammaticam, &c.

2 ¶ Grammaticorum] *Hæc nen sunt B. Hieronymi, sed Isidori lib. 3. de summo bono, c. 13. ex quo citat Ivo.*

C. XI. ¶ *Exemplo Danielis probatur non esse peccatum sæcularibus literis eruditos.*

Item Hieronymus *in cap. 1. Danielis.*

QVi d de mensa Regis, & de vino potus ejus nolunt e comedere, ne polluantur, utique si ipsam sapientiam, atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, nunquam acquiescerent discere, quod non licebat. Discunt autem, non ut sequantur, sed ut judicent, atque convincant: quomodo si quispiam adversus mathematicos velit scribere imperitus mathematis, tui pateat: & adversus philosophos disputans, si ignoret dogmata philosophorum. Discunt ergo ea mente doctrinam Chaldæorum, qua & Moyses f omnem sapientiam Ægyptiorum didicerat. *Idem g.* ¶ Si quando cogimur literarum sæcularium recordari, & aliqua ex his discere, quæ olim omisimus; non nostræ est voluntatis, sed, ut ita dicam, gravissimæ necessitatis; ut probemus ea, quæ à sanctis prophetis ante sæculà multa prædicta sunt, tam Græcorum, quàm Latinorum, & aliarum gentium literis contineri.

C. XII. ¶ *Magistros, & doctores Episcopi congruis locis constituant.*

Item ex synodo Eugenii 1 Papæ II.

DE h quibusdam locis ad nos refertur; neque magistros, neque curam inveniri pro studio literarum. Idcirco in universis Episcopis, subjectisque plebibus, & aliis locis, in quibus necessitas occurrerit, omnino cura, & diligentia adhibeatur, ut magistri & doctores constituantur, qui studia literarum, liberalium quæ artium dogmata assiduè doceant; quia in his maxime divina manifestantur, atque declarantur mandata.

1 ¶ Eugenii] *Apud Anselmum citatur ex synodo habita Romæ in consist. Lateran. a Beato* [ ] *In Polycarpo eodem modo, & additur nomen Eugenii: ex quo etiam citat Ivo. Inventum vero est in synodo Eugenii Papæ II. & in synodo Leonis IV. quarum synodorum, ut alibi dictum est, exemplaria sunt in Vaticana bibliotheca. In indice etiam synodi a Gregorio VII. Romæ habitæ, talis cujusdam capitis hæc ponitur summa, ut omnes Episcopi artes literarum in suis ecclesiis doceri faciant.*

a *Pann. l. 2. c. 134.* b *Pann. l. 2. c. 135.* c *Ivo p. 4. c. 107. Pann. l. 2. c. 136.* d *Polyc. l. 4. tit. 7.* e *non vult.*] *orig. & Polyb. & sic deinceps.* f *Act. 7.* g *Hieronym. in prolog. in Dan.* h *Ivo p. 4. c. 214. Ans. l. 7. c. 2. Poly. l. 4. tit. 22.*

C. XIII.

C. XIII. ¶ *Auctoritatibus gentilium, eorum vanitas retunditur, atque convincitur.*

Item Augustinus *contra Faustum Manicheum, lib.13.cap.15.* a

SI quid veri de Deo Sibylla, vel Orpheus, aliive gentium vates, aut philosophi prædixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad istorum auctoritatem amplectendam. Quantum *b* enim distat de Christi adventu inter prædicationem Angelorum, & confessionem dæmoniorum; tantum inter auctoritatem prophetarum, & curiositatem sacrilegorum.

C. XIV. ¶ *Ad intelligentiam sacrarum Scripturarum, sæcularium peritia necessaria ostenditur.*

Item Clemens Papa I. *epist.3. ad suos discipulos.*

3 pars. RElatum est nobis, quod quidam in vestris partibus commorantes, adversantur sacris *c* doctrinis: & prout eis videtur, non secundum traditionem patris, sed juxta sensum suum, docere videntur. Multas enim quidam, ut audivimus, vestrarum partium ingeniosi *d* homines, ex iis, quæ legunt, verisimilitudines capiunt. Et ideo diligenter observandum est, ut lex Dei cùm legitur, non secundum propriam ingenii intelligentiam legatur, vel doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis divinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit; sed fieri non oportet. Non enim sensum *e*, quem extrinsecùs adulteretis, alienum, & extraneum debetis quærere; aut quoquo modo ipsum scripturarum auctoritate confirmare: sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam discere scripturarum, qui eam à majoribus secundum veritatem sibi traditam servavit, ut ipse possit ea, quæ rectè susceperit, competenter asserere. Cum ex divinis scripturis integram quis, & firmam regulam veritatis susceperit, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus studiis, quæ forte in pueritia attigit, ad assertionem veri dogmatis conferat: ita tamen, ut ubi vera didicerit, falsa & simulata declinet.

C. XV. ¶ *Quare prohibetur Christianus poetica figmenta legere.*

Item Isidorus *in lib.3.sententiarum de summo bono, cap.13.*

* IDeò *f* prohibetur Christianus figmenta legere poëtarum; quia per oblectamenta inanium fabularum mentem excitat ad incentiva libidinum. Non enim solùm thura offerendo, dæmonibus immolatur, sed etiam eorum dicta libentius capiendo.

5 pars. *Veritaque ex præmissis apparet, imperitia* g *sacerdotibus semper esse debet adversa: quia cum per ignorantiam cæci* h *alios ducatum præstare cœperint, ambo in foveam cadunt: unde dicitur in Psalm.* i [Obscurentur oculi eorum, ne videant; & dorsum eorum semper incurva.] *Cum enim obscurantur illi, qui præeunt, ad ferenda onera peccatorum facilè sequentes inclinantur. Elaborandum est itaque sacerdotibus, ut ignorantiam à se quasi quandam pestem abjiciant. Licet enim servus* k *nesciens voluntatem domini sui, & non faciens, dicatur vapulare paucis, non tamen hoc de omnibus generaliter intelligitur. Ait enim Apostolus* l, [Qui ignorat, ignorabitur.] *Quod de eo intelligendum est, qui voluit intelligere, ut bene ageret.*

C. XVI. ¶ *Unde* Augustinus *ait in libro Quæst. veteris, ac novi Testamenti, quæst. 67.*

NOn omnis ignorans immunis est à pœna. Ille enim ignorans potest excusari à pœna, qui à quo disceret non invenit. Istis autem hoc ignoscit pœnit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt. Hujusmodi non licet ignorare: accipiant ergo veniam, si convertantur.

¶ *Caput hoc in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus conjunctum est superiori. Est autem responsio ad quæstionem, quam præmisit B. Augustinus his verbis:* Quid est, quod in carne positus Salvator *a* ait: Pater ignosce illis, non enim sciunt, quid est, quod ignoscitur? maximè cùm dicat *b* Rex Abimelech ad Deum: Numquid gentem ignorantem perdes? Non omnis ignorans immunis est, &c. *In extremo autem addita sunt nonnulla extra ipso beato Augustino, quo sententia sit integrior.*

DISTINCTIO XXXVIII.

1 pars. CUm itaque voluntaria ignorantia omnibus noxia sit, sacerdotibus est periculosa.

C. I. ¶ *Sacerdotibus maximè ignorantia vitanda est.*

Unde in concilio Toler. iiii. *cap.24. legitur.*

IGnorantia *c* mater cunctorum errorum, maximè in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sanctas Scripturas frequenter admonet Paulus Apostolus, dicens ad Timotheum *d*, [*Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ;*] & *e* [*semper permane in his.*] Sciant igitur sacerdotes scripturas sanctas, & canones *f*, ut omne opus eorum in prædicatione, & doctrina consistat: atque ædificent cunctos tam fidei scientia, quàm operum disciplina.

C. II. ¶ *Officialem libellum ab Episcopo accipiant presbyteri, cum ordinantur.*

Item ex eodem Toletan. iiii. *cap. 25.*

QUando *g* presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem à suo sacerdote accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant; ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant. Cùm vero ad Litanias, vel ad concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrent, vel baptizent.

C. III. ¶ *Inscitia sacerdotum nec excusatione digna est, nec venia.*

Item Leo *Episcopus ad clerum, & plebem Constantinopolitanæ urbis, epist. 22.*

SI *h* in laicis vix tolerabilis videtur inscitia, quantò magis in iis, qui præsunt, nec excusatione digna est, nec venia?

C. IV. ¶ *Canones non licet sacerdotibus ignorare.*

Item Cælestinus *universis Episcopis per Apuliam & Calabriam constitutis, epist.3.*

NUlli *i* sacerdotum liceat canones *k* ignorare, nec quicquam facere, quod patrum possit regulis obviare. Quæ enim à nobis res dignè *l* servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur?

C. V. ¶ *Quæ sint sacerdotibus necessaria ad discendum.*

Item ex dictis Augustini.

QVæ a ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est, liber sacramentorum, lectionarius, antiphonarius, baptisterium, computus, canon pœnitentialis, psalterium, homiliæ, per circulum anni Dominicis diebus, & singulis festivitatibus aptæ. Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit: quia valde periculosæ sunt evangelicæ minæ, quibus dicitur b, [*Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*]

¶ *Cæteri etiam Collectores Augustinum citant: Fere autem omnia hæc habentur in pœnitentiali Bedæ, & in libro de officiis ecclesiasticis, & alibi.*

C. VI. ¶ *Qua oporteat scire eum, qui Episcopus est ordinandus.*

Item ex VII. Synodo, cap. 2.

OMnes c psallentes repromittimus Deo, [*In d justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.*] Quod omnes quidem Christianos observare saluberrimum est, sed præcipuè hos, qui hierarchicam consecuti sunt dignitatem. Vnde definimus omnem, qui ad episcopatus provehendus est gradum, modis omnibus psalterium nosse, ut ex hoc & omnis clerus, qui sub ipso fuerit, ita moneatur, & imbuatur. Inquiratur autem diligenter à metropolitano, si in promptu habeat legere scrutabiliter, & non transitorie, tam sacros canones, & sanctum Evangelium, quam divini Apostoli librum, & omnem divinam scripturam; atque secundum mandata Dei conversari, & docere populum sibi commissum. Substantia enim summi sacerdotii nostri sunt eloquia divinitùs tradita; id est, vera divinarum scripturarum disciplina, quemadmodum magnus perhibet Dionysius e. Quod si disceptaverit, & ita libenter facere, & docere minimè spoponderit, nullatenus consecretur. Ait enim prophetice f Deus, [*Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.*]

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi III. c. 3.

PLacuit, ut ordinandis Episcopis, vel clericis priùs ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse pœniteat g.

C. VIII. ¶ *Sacræ scripturæ inhærentes non obscurantur iniquitate mundana.*

Item Zepherinus Papa epist. 1. ad Episcopos Siciliæ.

SIcut stellas cœli non extinguit nox; sic mentes fidelium, firmamento inhærentes sanctæ Scripturæ, non obscurat mundana iniquitas.

C. IX. ¶ *Ignorantia scripturarum, est ignorantia Christi.*

Item Hieronymus ad Eustochium in proœmio Comment. in Esaiam.

SIjuxta h Apostolum Paulum, Christus Dei virtus est, Deique sapientia, & qui nescit scripturas, nescit Dei virtutem, ejusque sapientiam, ignoratio scripturarum, ignoratio Christi est.

C. X. ¶ *A Domino sciuntur, vel ignorantur, qui ea quæ Dei sunt, sapiunt, vel ignorant.*

Item Gregorius in pastorali, par. 1. cap. 1.

QVi, quæ Dei sunt, sapiunt, à Domino sapiuntur: & qui ea quæ Dei sunt nesciunt, à Deo nesciuntur, Paulo i attestante, qui ait, [*Si quis ignorat, ignoratur.*] *Idem a.* Quicunque stultus est in culpa, erit sapiens in pœna.

1 ¶ Dei sunt] *In loco indicato legitur:* Qui ea, quæ sunt Domini nesciunt, à Domino nesciuntur, Paulo attestante, &c.

C. XI. ¶ *Non qui aliquid nescit, sed qui putat se scire, quod nescit, errare probatur.*

Item Augustinus, in Enchiridio ad Laurentium, cap. 17.

2 pars. QVamvis b errare c, quanta possumus cura, cavendum sit, non solùm in majoribus, verumetiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errari, non tamen est consequens, ut continuò erret, quisquis aliquid nescit: sed quisquis se existimat scire, quod nescit. Pro vero quippe approbat falsum, quod est erroris proprium. Veruntamen in qua re quisque erret, interest plurimum. Nam in una eademque re, & nescienti sciens, & erranti non errans recta ratione præponitur. In diversis autem rebus, id est, cùm iste scit alia, ille alia; & iste utiliora, ille minùs utilia: vel etiam noxia; quis non in eis, quæ ille scit, ei præferat nescientem? sunt enim quædam, quæ nescire, quam scire sit melius.

3 pars. *Sed licet per ignorantiam Grammaticæ artis aliquid vitiosum proferant Episcopi, vel presbyteri, non tamen ideo à scholasticis sunt despiciendi: quia morum vitia magis, quàm verborum sunt præcavenda.*

C. XII. ¶ *Non contemnant scholastici ecclesiasticam simplicitatem.*

Vnde Augustinus in libro de Catechizandis rudibus, cap. 9.

SEdulo d monendi sunt scholastici ut, ut humilitate induti Christiana, discant non contemnere, quos cognoverint morum vitia, quàm verborum amplius devitare, & corde casto linguam exercitatam nec conferre audeant, quam etiam præferre consueverant. & ¶. His etiam maximè utile est, nosse ita esse præponendas verbis sententias, ut præponitur animus corpori. Ex quo fit, ut ita malle debeant veriores, quam disertiores audire sermones, sicut malle debent prudentiores, quàm formosiores habere amicos. Noverint etiam non esse vocem ad aures Dei, nisi animi affectum. Ita enim non irridebunt, si aliquos antistites, & ministros ecclesiæ forte animadverterint, vel cum barbarismis, & solœcismis Deum invocare, vel eadem verba, quæ pronunciant, non intelligere, perturbateque distinguere, non quia ista minimè corrigenda sunt; ut populus ad id, quod planè intelligit, dicat, Amen: sed quia è piè toleranda sunt ab eis, qui dicerunt, ut sono in foro, sic voto in ecclesia benedici. Itaque forensis illa, nonnunquam fortè bona dictio, nunquam tamen benedictio dici potest.

1 ¶ Scholastici] *Vox ista abest ab originali. Sed in ea hæc præcedunt:* Sunt item quidam de scholis usitatissimis grammaticorum, oratorumque venientes, quos neque inter idiotas numerare audeas; neque inter illos doctissimos, quorum mens magnarum rerum est exercitata quæstionibus. Hi ergo, qui loquendi arte cæteris hominibus excellere videntur, cùm veniunt, ut Christiani fiant, hoc amplius, quàm illis illiteratis impartire debemus, quòd sedulo admonendi sunt, ut humilitate, &c.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius ad Leandrum Episcopum Hispalensem, in præfat. Moral. ad fin.

INdignum vehementer existimo, ut verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati:

¶ *Hoc, & duo sequentia capita absunt à multis antiquis exemplaribus, neque glossam habent.*

a *Euseb. l. 2. cap. 2. & l. 19. ex. Anselm. l. 7. c. 109. Polyc. l. 4. tit. 31. Ivo p. 8. c. 22. Pannor. l. 3. c. 24.* b *Matth. 15.* c *Mutatus est periodi ductus. Ivo p. 5. cap. 372.* d *Psal. 118.* e *Cap. 2. Eccles. Hierarchiæ.* f *Osea 4.* g *al. pœnitaeat. al. asseram.* h *1. Cor. 1.* i *1. Cor. 14.*

a *Lib. Moralium 15. cap. 23. mutato verborum ordine.* b *Sententi. l. 3. distin. 38. c. illud.* c *al. error. q. p. c. cavendus.*] *origin.* d *Ivo p. 6. c. 388.* e *tamen.*] *orig.*

C. XIIII. PALEA.

[*Item* Augustinus *de vera religione, cap. 49. & cap. 50.*]

LOcutio divinarum scripturarum secundùm cujusque linguæ proprietatem accipienda est. Habet enim omnis lingua, sua quædam propria genera locutionum, quæ cùm in aliam linguam transferuntur, videntur absurda.

C. XV. PALEA.

[*Item* Hieronymus *ad Pammachium, epist. 52. cujus initium est: Christiani interdum pudoris est.*]

ECclesiastica interpretatio, etiamsi habet eloquii venustatem, dissimulare eam debet, & fugere *a*, ut non otiosis philosophorum scholis, paucisque discipulis, sed universo loquatur hominum generi.

C. XVI. ¶ *Propter opprobrium senectutis, à parvulis, & minimis non erubescat discere episcopus.*

Item Clemens Papa, *epist. 3:*

NVllus episcopus *b* propter opprobrium senectutis, vel nobilitatem generis à parvulis, vel minimis *c* eruditis, si quid forte est utilitatis, aut salutis, inquirere negligat. Qui enim rebelliter vivit, & discere atque agere bona recusat, magis diaboli, quàm Christi membrum esse ostenditur: & potius infidelis, quàm fidelis monstratur.

DISTINCTIO XXXIX.

1 ps ECce plenariè monstratum est, quòd sacerdotes, oportet literarum tam sacrarum, quàm secularium esse peritos. Nunc quæritur, an secularium negotiorum oporteat eos habere peritiam. Hanc prælatu esse necessariam multis rationibus probatur. Debent namque prælati subditis non solùm spiritualia, sed etiam carnalia subsidia ministrare, exemplo Christi, qui turbas sequentes non solùm verbo docebat, sed etiam virtute sanabat, & corporalibus alimentis reficiebat. Vt autem prælati hæc omnia plenè possint perficere, secularium negotiorum oportet eos habere solertiam: ut eorum cautelâ & ecclesiæ serventur indemnes, & cuique necessaria pro suo modo ministrentur. Vnde quidam in episcopum electus, à Beato Gregorio pro suâ simplicitate repellitur, ne ejus occasione res ecclesiæ dilapidarentur.

C. I. ¶ *Sæcularium negotiorum imperiti non sunt in episcopo ordinandi.*

Sic enim scribit Gregorius *clero & nobilibus Neapoli, lib. 8. epist. 30.*

PEtrus *d* diaconus, quem à vobis electum asseritis, omnino (ut dicitur) simplex est: & nostis, quia talis hoc tempore in regiminis debet arce constitui, qui non solùm de salute animarum, verùm etiam de extrinseca subjectorum utilitate, & cautelâ sciat esse sollicitus.

DISTINCTIO XL.

1 ps OPorter *e* quoque episcopum esse ornatum, & hospitalem. Ornamenta episcopalia, virtutes debent intelligi, quæ à Domino eis repromittuntur, cùm dicitur, [Sacerdotes *f* ejus induam salutari.] *Vnde in veteri* ¶ *testamento varia vestibus ex præcepto Domini sacerdotes ornati leguntur: quia multimodis virtutibus debet splendere vita pontificis, ut gratiæ conferat decorem, quem ab eo non accepit. Non enim locat, sed vita, & mores sanctum faciunt sacerdotem. Vnde ex suscepto officio non licentiam peccandi, sed necessitatem bene vivendi se noverint assecutos.*

a *al. non fugere.* b *abest ab originali.* c *al. minus.* d *Anselm. lib. 9. cap. 13. Polyc. lib. 2. tit. 1.* e *1. Tim. 3.* f *Psal. 132. & Exod. 28.*

C. I. ¶ *Officium sacerdotis non confert, sed admittit peccandi licentiam.*

Vnde Symmachus Papa *ait.*

NOn *a* nos beatum Petrum, sicut dicitis, à Domino cum sedis privilegiis, vel successores ejus, peccandi judicamus licentiam suscepisse. Ille perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ misit ad posteros. Quod illi concessum est pro actuum luce, ad illos pertinet, quos par conversationis splendor illuminat. Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex tantæ dignitatis attollit? In quo si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt, quæ à loci decessore præstantur. Aut enim claros ad hæc fastigia erigit: aut qui eriguntur, illustrat.

¶ *Caput hoc, quod citatur ex Symmacho, est in libro quem pro Symmacho Ennodius diaconus scripsit: jussu Symmachi nomine citatur, quòd suum librum Symmachus, & universa quinta Synodus pro causa Symmachi habita sic approbarunt, ut parem ei cum synodis, & Apostolicis decretis auctoritatem tribuerint.*

C. II. ¶ *Filii sanctorum sunt, qui exercent opera eorum.*

Item Hieronymus *ad Heliodorum, epist. 1.*

NOn *b* est facile stare loco Pauli, & tenere gradum Petri, jam cum Christo regnantium: quia hinc 1 dicitur, non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.

1 ¶ Quia hinc] *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum, ex quo tamen, aut ex ejus dictis, citant cæteri collectores.*

C. III. ¶ *Morum nobilitas, non loci, vel generis, sacerdotes notificet.*

Item Gregorius.

NOs *c* qui præsumus, non ex locorum, vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus: nec urbium claritate, sed fidei puritate.

C. IIII. ¶ *Non loca, vel ordines, sed merita nos Deo jungunt.*

Item Gregorius *ad Anastasium presbyterum, lib. 6. epist. 29. vel c. 193.*

NOn *d* loca vel ordines creatori nostro proximos faciunt: sed ei nos merita bona jungunt, aut mala disjungunt.

C. V. ¶ *Magnitudo peccati, vel dignitatis quemque fortiter dejicit.*

Item Ioannes Chrysostomus, *(id est, auctor operis imperfecti in Matthæum, homilia 40. ad c. 21.]*

2 ps HOmo Christianus fortiter cadit in peccato propter duas causas, aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis.

C. VI. ¶ *Damnatur Apostolicus, qui suæ, & fraternæ salutis est negligens.*

Item ex dictis *e* Bonifacii 1 martyris.

3 ps SI *f* Papa suæ, & fraternæ salutis negligens, deprehenditur inutilis, & remissus in operibus suis, & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi, & omnibus, nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit, primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus. *g* Hujus culpas iste redarguere præsumit mortalium nullus: quia cunctos ipse judicaturus, à nemine est judicandus, nisi deprehendatur à fide devius: pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tanto instantius orat, quanto suam salutem post Deum ex illius incolumitate animadvertit propensius pendere.

a *Polyc. l. 3. tit. 7.* b *Infra 2. q. 7. c. non omnes. Polyc. lib. 31. tit. 1. Burch. l. 1. c. 207. Ivo p. 5. c. 321.* c *Burch. l. 1. c. 208. Ivo p. 5. cap. 322. Polyc. l. 3. tit. 7.* d *Polyc. ibid.* e *al. gestis.* f *Ivo p. 5. c. 123.* g *al. vapulaturus.*

1 ¶ Dictis Bonifacii] *Nauclerus Genes. 26. testatur hoc fuisse dictum Bonifacii martyris. Verum Deusdedit presbyter Cardinalis, tit. Apostolorum in Eudoxia, tempore Victoris Papæ III. libros quatuor de rebus ecclesiasticis composuit, qui in bibliotheca Vaticana servantur. Et libro 1. cap. 231. ex gestis (sic habent etiam multi Gratiani codices, & Ivo) Bonifacii martyris, & Archiepiscopi Moguntini, sedis Apostolicæ legati, hæc sanctissimi illius viri de Romano Pontifice, ac sede Apostolica verba refert, in quibus est hoc caput: & quidem ex antecedentibus, & sequentibus valde illustratur.* Sancta Romana ecclesia privilegio specialis auctoritatis divinitus, & humanitus caput omnium ecclesiarum post Christum Iesum effecta, secundum Antistitis vel rectoris sui qualitatem, & valetudinem afficit totius Christianitatis membra, ut illius incolumitati sua respondeant incolumitate, & congaudeant: & nihilominus ejus languoribus suo languore consentiant: & sicut ejus gloria juxta Apostolum *a* conglorificantur, sic ejus dejectione dejiciuntur, ut illud propheticum in eo præcipuè comprehendatur. [*Omne b caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas.*] Et revera tanta reverentia apicem præfatæ Apostolicæ sedis omnes suspiciunt, ut nonnullam sanctorum canonum disciplinam, & antiquam Christianæ religionis institutionem magis ab ore præcessoris ejus, quàm à sacris paginis, & paternis traditionibus expetant: illius velle, illius nolle tantum explorant, ut ad ejus arbitrium suam conversationem & ipsi remittant aut intendant. Quòd si, ut summopere sibi & omnibus expedit, zelo domus Dei sine intermissione tabescens, fidelis dispensator & prudens existens, Deo & hominibus, opere & sermone irreprehensibilem sese conservare studuerit, ut vere fateat, universum penè mundum secum attonitum, & sollicitum post Deum currere facit, ex utroque sexu populos diversæ professionis, conditionis, & ætatis catervatim Domino suo super omnia bona ipsius constituendus ducit. Si verò suæ & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis, & remissus in operibus suis, & insuper à bono taciturnus (quod magis officit sibi & omnibus) nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit, primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus: cujus culpas illic redarguere præsumit mortalium nullus: quia cunctos ipse judicaturus à nemine est judicandus, nisi forte deprehendatur à fide devius: pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tantò instantius orat, quantò suam salutem post Deum ex illius incolumitate animadvertunt propensius pendere. Salvo enim divinæ omnipotentiæ mysterio, ut dignum est, loco ab ipso secundo, illud B. Iob *c* non incongruè aptari sanctæ Romanæ Ecclesiæ potest. [*Si destruxerit, nemo est qui ædificet: & si incluserit hominem, nullus est qui aperiat ei: si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emiserit eas, subvertent terram.*] nec immeritò: cum ipsa specialius in Petro cœli terræque retentet habenas. Hæc cùm omnium fidelium in Christo spiritalis sit mater, nemo debet renuere illius feriri disciplina, vel emendari censura, juxta illa proverbia *d* Salomonis. [*Ne dimittas legem matris tuæ, liga eam in corde tuo jugiter: qui enim abjicit disciplinam, infelix est: & stultus homo despicit matrem suam.*] & rursus *e*, [*Est maledictus à Deo, qui exasperat matrem: & maledictio matris eradicat fundamenta.*] illa utique quæ arrogant, *f* divisa à sede illius cui dictum est. [*Tu g es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.*] & super arenam concupiscentiæ carnalis, seu humanæ præsumptionis, probantur posita: cursus tui minimè prosperatur, si à suo fonte dividatur.

C. VII. ¶ *Non ordines, sed vita merita nos Deo commendant.*

Item Augustinus *ad Valerium epist. 142.*

4 ps Ante *a* omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore facilius, & latius, & hominibus acceptabilius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, si perfunctorie, atque adulatorie res agatur, sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius. ¶ Item *b* nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio: sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet. Quis autem iste sit modus, nec à pueritia, nec ab adolescentia mea didici, & eo tempore, quo discere cœperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum. Nam quid aliud existimem nescio, ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

C. VIII. ¶ *Corrumpitur, & ad terram sacerdotium trahitur, nisi legaliter, & juste servetur.*

Item Isidorus.

Sicut viri, & mulieris digna conjunctio unum facit matrimonium, & sicut duorum copulatio unum perficit corpus; ita clericatus, & sacerdotium unum faciunt presbyterum, & electio & consecratio unum faciunt episcopum: quæ omnia unum efficiunt corpus: quod citius corrumpitur, & ad terram trahitur, nisi legaliter servetur, nisi juste vivendo laudetur.

C. IX. ¶ *Gratia non locus salvat animam.*

Item Ambrosius *lib. de paradiso, c. 4.*

5 ps Illud *c* autem animadverte, quia extra paradisum vir factus est, & mulier intra paradisum: ut advertas, quòd non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam sibi comparat. ¶ Deniq; extra paradisum factus, hoc est, in inferiore loco, vir melior invenitur: & illa, quæ in meliore loco, hoc est in paradiso facta est, inferior reperitur.

C. X. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *lib. 6. reg. epist. 5. seu c. 169.*

Quælibet *d* occulta loca sine gratia Dei animam salvare non possunt: quod aliquando in ipsis quoque conspicimus erratibus electorum. Nam Loth *e* in ipsa perversa civitate fuit justus: in monte peccavit. Sed ista cur dicimus, cùm majora novimus? Quid enim paradiso jucundius? quid cœlo securius? & tamen homo ex paradiso, & Angelus de cœlo peccando cecidit.

C. XI. ¶ *Eodem.*

Idem.

Adam *f* primus homo pro peccato de paradiso ejectus est: hoc est, quia Dei nobilitatem à se dejecit, nobilitate loci privatus est.

Primo libro B. Gregorii in Ezechielem, homil. 9. leguntur hæc verba, quæ nonnihil ad hanc rem facere videntur: Quia autem locamentem non muniunt, ipse humani generis primus statur parens, qui & in paradiso cecidit.

C. XII. ¶ *Non est verus sacerdos omnis, qui nominatur sacerdos.*

Item Ioannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti, in Matth. hom. 43. ad c. 23.*]

6 ps Multi sacerdotes, & paucisacerdotes; multitudine pauci opere. Videte ergo, quomodo sedetis super cathedram, quia non cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram; non locus sanctificat hominem,

a 2. Corinth. 1. b Esa. 14. c Iob. cap. 12. d Proverb. 1. 6. 18. e Ecclesiast. 3. f fortasse [arroganter. g Matth. 16.

a Ansel. lib. 6. cap. 196. Ivo part. 8. c. 389. b Ansel. lib. c. 2[illegible] c Quo loci illud adverte.] orig. d al. Quærolibet. e Gen. [illegible] f Burch. l. 1. c. 206. Ivo p. 5. c. 328.

sed homo locum; non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus sacerdos. Qui *a* benè sederit super cathedram, honorem accipit ab illa; qui malè sederit, injuriam facit cathedræ; ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In judicio enim sedens, si quidem benè vixeris, & benè docueris, omnium judex es, si autem benè docueris, & malè vixeris, tui solius condemnator eris. *b* Nam benè vivendo & benè docendo, populum instruis, quomodo debeat vivere: benè autem docendo, & male vivendo, Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. *Idem c.*

¶ Quicunque desideravit *d* primatum in terra, inveniet confusionem in cœlo, nec 1 inter servos Christi computabitur, qui de primatu tractaverit; nec unusquisque eorum festinet, quomodo aliis major appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur; quoniam non qui major fuerit in honore, ille est justior: sed qui fuerit justior, ille major. Conversatio ergo melior est desideranda, non dignior gradus.

1 ¶ Nec inter] *In loco indicato legitur*, ut inter servos Christi non sit de primatu certamen, nec unusquisque; &c. *Sed obstitit glossa, ne mutaretur.*

DISTINCTIO XLI.

1 ps Fece quibus oporteat sacerdotem esse ornatum moribus. *Sed præterea oportet illum esse ornatum in exterioribus, habitu videlicet & incessu: habitu, ut nec fulgido, nec sordido se vestibus ornet. Ve enim ait Hieronymus, 1 nec affectata sordes, nec exquisita deliciæ laudem parunt, quod tam de vestibus, quam de cibis intelligendum est.*

1 ¶ Hieronymus] *Ad Eustochium de custodia virg. sic scribit*, nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ conveniunt Christiano. *Ad Nepotianum quoque in eandem ferè sententiam*, vestes pullas æque devita ut candidas, ornatus ut sordes parimodo fugiendæ sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet.

C. I. ¶ *Pro moribus eorum, cum quibus vivimus, etiam uti debemus alimentis.*

Unde Augustinus *ait lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 10.*

QVisquis *e* rebus prætereuntibus restrictius utitur, quam sese habent mores eorum, cum quibus vivit, aut intemperans 1, aut superstitiosus est. Quisquis vero sic eis utitur, ut meras consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. *&c.* ¶ Quid igitur locis, & temporibus, & personis conveniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, ut sine aliquo vitio cupidinis, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens autem fœdissima gulæ flamma in vilissimum olus ardescat, & famius *f.* quisque maluerit, more Domini *g.* piscem vesci, quam lenticula, more Esau *h.* nepotis Abrahæ, aut ordeo, more jumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt pisces atque bestiæ, quia vilioribus aluntur esculis. Nam in omnibus hujusmodi rebus non ex earum rerum natura, quibus utimur, sed ex causa utendi, & modo appetendi, vel probandum, vel improbandum, quod facimus.

2 ¶ Intemperans] *Apud sanctum Augustinum & Ivonem legitur*: temperans. *Sed hîc glossam non est mutatum.*

C. II. ¶ *Non cibus, sed appetitus inculpabilis est.*

Idem *super epistolam Ioannis.*

DElicias quælibet, si absque desiderio percipiantur, non officiunt: & viles cibi appetenter accepti, impediunt profectum abstinentiæ. David *a* enim aquam malè concupitam, effudit: & Helias *b* carnes comedit.

¶ *In operibus beati Augustini, aut impressis, aut manuscriptis, quæ hactenus ad manus venerunt, hæc non sunt inventa. Caterum apud Prosperum de vita contemplativa, l. 2. cap. 12. eadem ferè legantur:* Nec deliciæ quælibet, si absque desiderio percipiantur, officiunt: & viles cibi plerumque abstinentiæ profectum, si appetenter accipiantur, impediunt. Hinc est, quod sanctus David aquæ in se concupiscentiam castigavit; atque eam sibi à suis oblatam, ne desiderio suo ea satisfacere videretur, effudit: & sancto Heliæ perceptio carnium non concupita, non nocuit.

C. III. ¶ *Contra: suæ infirmitatis consuetudinem, aliquibus cibis divites uti non cogantur.*

Idem *de verbis Domini secundum Matthæum, Serm. 5.* c

NOn cogantur divites pauperum cibis vesci: utantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant aliter se non posse: si consuetudinem mutant, ægrotant. Utantur superfluis, dent inopibus necessaria: utantur pretiosis, dent pauperibus vilia.

C. IIII. ¶ *Æquanimitas tolerandi, non usus vel abstinentia cibi, justitiam facit.*

Idem *lib. 2. quæst. Evang. c. 11.*

QVod *d* dicit Dominus in Evangelio *e.* [*Justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.*] ostendit filios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo; nec in manducando esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & in temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque oportune sumendi, vel non sumendi ea, quorum non usus, sed concupiscentia reprehendenda est. Non enim interest omnino, quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodo congruas, in generibus alimentorum his, cum quibus tibi vivendum est. Neque quantum sumas, interest multum: cùm videamus aliorum stomachum citius saturari; & eos tamen illi ipsi parvo, quo satiantur, ardenter, & intolerabiliter, & omnino turpiter inhiare: alios autem pluisculo quidem satiari, sed tolerabilius inopiam perpeti, & vel ante ora positas epulas, si id in tempore opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque tangere. Magis ergo interest, non quid, vel quantum alimentorum pro congruentia hominum, atque personæ suæ, & pro suæ valetudinis necessitate quis capiat, sed quanta facilitate, & serenitate animi careat, cùm his vel oportet, vel necesse est carere, ut illud in animo Christiani compleatur, quod Apostolus *f.* dicit. *Scio & minus habere: scio & abundare: ubique & in omnibus imbutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati: omnia possum in eo, qui me confortat.*

C. V. ¶ *Temperantia ciborum & vestium, non dissolutis eorum laudatur.*

Item ex concilio Gangrensi, *cultimo.*

PArsimoniam *g.* cum veste humili non reprobamus: sicut etiam ornatum præter corporis 1 diligentiam infucatum laudamus. Dissolutos autem, & fractos in vestibus incessus non recipimus; & domos Dei honoramus & conventus, qui in his sunt, tanquam sanctos, & utiles recipimus: pietatem in privatis domibus non concludentes, sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honorantes: & congregationem in ecclesia factam ad utilitatem communem recipimus, & bona

a 1. Petr. 3. b al. 21. c Ibid. homilia 25. ad v. 20. d al. desiderat. e Ivo part. 4. cap. 24. Euseb. l. 2. c. 23. f al. sanus. g Luc. 24. h Genes.

a 2. Regum 23. b 3. Regum 17. c ad illa verba. [petite, & dabitur vobis.] sed paulo aliter. d Ivo part. 4. cap. 29. e Matth. 11. & Luc. 7. f Philip. 4. g Ivo part. 1. cap. 321.

opera, quæ supra vires 2 in fratres pauperes, exercentur, secundum ecclesiasticas traditiones beatificamus: & omnia, quæ conveniunt traditionibus Apostolicis, & sanctarum scripturarum præceptis, in ecclesia fieri exoptamus.

1 ¶ Præter corporis] Est ex prisca versione. Græce est, δὲ ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ σώματος ἀπρεμφέρη. id est, propter corporis tantum curam minimè supervacaneam atq; operosam: sed ob glossam non est mutatum.

2 ¶ Supra vires] In prisca illa versione est: juxta vires. Dionysiana habet, ut Grat. Græce autem: τὰς κατὰ δύναμιν, ἔτι δὲ καὶ ὑπερπλείας τῶν ἀδελφῶν τὰς εἰς τοὺς πένητας φιλοφροσύνας, id est, eximias atque excellentes fratrum beneficentias, quæ secundum traditiones per ecclesiam in pauperes fiunt.

C. VI. ¶ *Sub specie virtutis sæpe se vitia ingerunt.*

Item Gregorius *Ioanni Constantinopolitano, lib. 1. reg. epist. 24.*

SÆpe se vitia esse virtutes mentiuntur, ut tenacitas, parsimonia; effusio, largitas; crudelitas, zelus justitiæ; remissio, pietas velit videri.

C. VII. ¶ *Meritis fidei, & vitæ, non divitiis episcopalis auctoritas quæritur.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *c. 13.*

EPiscopus vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem, fide, & vitæ meritis quærat. ¶ Hospitium a quoq; non longè ab ecclesia habeat.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 45.*

CLericus b professionem suam & habitu, & incessu probet: & ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem quærat.

Sicut ergo in cibis more eorum, cum quibus vivimus, observare monemur, sic & de indumentis intelligendum est. Ve enim alibi c *dicitur,* [*Quisquis contemptui his, cum quibus vivit, lautiora sibi, vel asseruerò pra cæteris indumenta, vel alimenta quærit, aut intemperans sibi, aut superstitiosus est.*] *In vestitu autem debet esse sacerdos ornatus, ut gravitate itineris, mentis maturitatem ostendat. Incompositio enim corporis (ut Augustinus* d *ait) inæqualitatem indicat mentis. Unde historiographus* e *ille cum ejus mutabilitatem describeret, cujus conscientia excita* f *curis mentem vastabat,* g *inter cætera hoc etiam notabile judicavit, dicens,* [*Gius modo tardus incessus.*]

DISTINCTIO XLII.

1 ps HOspitalem verò sacerdotem esse oportet, ne sit in numero eorum quibus in judicio dicetur, [*Hospes* h *eram, & non suscepistis me.*] *Qui enim Apostolum secutus alios ad hospitalitatem debet invitare, quomodo hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus claudit? Si enim sacerdos primùm a seipso, & a domestica ecclesia sua debet exigere, quòd postea populo imperet, si primùm imitando Christum, ipse debet facere, quæ postea populum doceat, necesse est, ut pauperes hospitio recipiat, quòd ad hospitalitatem fidelibus suo exemplo subditos attrahat.* ¶ *Ordinandus itaque sacerdos ad memoriam revocet, quomodo Abraham* i, *& Loth per hospitalitatis opera, Deo placuêre, & Angelos hospitio meruerint recipere, quomodo Angeli Sodomis hospitalem domum ingressi, Loth cum familia sua liberâverint, quomodo clausas domos cum hospitibus, ignis ingressus perdiderit, quomodo etiam secundum Hieronymum* a, *aliena rapere convincatur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur: ac si per opera pietatis se instruat, ut & præsentia vitæ subsidia, & æterna claritatis præmia a Deo percipiat; utrumque enim pietati promittitur.* ¶ *Unde Apostolus scribens ad Timotheum* b *ait,* [Exerce temetipsum ad pietatem. Nam corporalis quidem exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem est utilis ad omnia, habens promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ.] *Ab hac quisquis alienus fuerit, in sacerdotem ordinari non potest.* ¶ *Si enim vidua* c *in ecclesia recipi prohibetur, quæ pauperes non recipit hospitio, quo pedes sanctorum non lavat, quæ omne opus bonum non est executa, multò magis sunt prohibendi a sacerdotio, qui ab opere pietatis probantur alieni. Unde* d *hospitalitatis opera desipientes, in Gangrensi concilio excommunicantur. Sic enim ea statuenda est, c. 11.*

C. I. ¶ *Non sunt desipiendi, qui convivia pauperibus exhibent.*

SI e quis despicit eos, qui fideliter agapas, id est, convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Dei convocant fratres, & noluerit communicare hujusmodi vacationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.

Hinc etiam Ioannes Evangelista in epistola sua quendam Diotrephem excommunicat, qui nec pauperes recipiebat, & recipientes de ecclesia ejiciebat. In hospitalitate autem non est habendus delectus personarum, sed indifferenter quibuscunque sufficimus, hospitales nos exhibere debemus.

C. II. ¶ *In recipiendis hospitibus nulla debet esse distinctio.*

Unde Ioannes Chrysostomus *in epist. ad Hebræos, hom. 11. c. 6.*

2 ps QUiescamus ab hac absurda curiositate, & diabolica & peremptoria. *f* Si enim in clero se electum esse dicat, si sacerdotem se nominet, scrutare: non enim sine periculo in talibus indiscussa communicatio est: circa majora periculum vertitur, non enim das, sed accipis. Si verò pro nutrimento postulat, nihil in his examines. Inquire, quomodo Abraham hospitalem se circa omnes ostendebat. Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nunquam Angelos hospitio recepisset. Fortassis enim non putans eos Angelos esse, cum reliquis & hos repulisset: Sed quoniam omnes recipiebat, suscepit & Angelos. Non enim ex vita eorum, quos accipis, mercedem tibi retributurus est Deus, sed ex voluntate tua, ex liberalitate, ex honorificentia multa, ex misericordia, ex bonitate.

Sed licet ipsa convivia desipienda non sint, non tamen in ecclesiis celebrari, nec clericos ad ea convocatos ex eis partes sibi tollere oportet.

C. III. ¶ *Clerici ad agapem vocati partes sibi non tollant.*

Unde in Laodicensi concilio, *c. 27.*

NOn *g* oportet ministros altaris vel quoslibet clericos 1 ad agapem vocatos, partes tollere propter injuriam, quæ ex hac occasione ecclesiastico ordini possit deputari.

1 ¶ Clericos] *In concilio Græco, & prisca etiam versione additur, vel laicos.*

2 ¶ Propter injuriam] *Græcè est:* Διὰ τὸ τῆς ὕβρεως τὴν τάξιν ἐκπίπτειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, id est, ea quod ecclesiastico ordini inuratur contumelia.

C. IIII. ¶ *In locis Deo sacratis, nec comedere, nec accubitus sternere liceat.*

a *Ibid. cap. 14.* b *Burch. lib. 2. cap. 209. Ivo part. 6. cap. 284. Ansel. l. 7. c. 202.* c *Supra ea. c. quisquis.* d *epist. 109. ad Monachas habetur.* e *Sallust. de Catilina.* f *al. excitatam, al. exagitatam.* g *al. vexabat.* h *Matthæi.* i *Genes. 18. & 19. Gl. ord. Gen. 19. ex Aicuino.*

a *In regula Monachorum, c. de paupertate.* b *1. Timoth. 4.* c *1. Tim. 5. 31. q. 1. quomodo.* d *al. Unde quidam.* e *Burch. lib. 19. cap. 84. Ivo p. 15. cap. 136. Ansel. l. 5. c. 76.* f *al. permissio.* g *Ans. l. 3. c. 77. Ivo p. 3. c. 138.*

Item ex eodem, *c. 28.*

4 NOn *a* oportet in basilicis, seu in ecclesiis agapem facere, & intus 1 manducare, vel accubitus sternere.

1 ¶ Et intus] *Græcè est,* ἢ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ θεοῦ, *quod Dionysius vertit, nec intra domum Dei, sed apud Balsamonem abest vox,* Dei.

C. V. ¶ *Nisi necessitate coacti clerici in ecclesia non conviventur.*

Item ex concilio Carthagin. 3. *c. 30.*

NVlli *b* episcopi, vel clerici in ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiantur. Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum potest fieri prohibeantur.

C. VI. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex dictis beati Benedicti Abbatis.

ORatorium *c* hoc sit, quod dicitur; nec ibi quidquam aliud geratur, vel condatur, quàm quod divinis ministeriis *d* conveniat.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *epist. 109. de regula monachorum.*

IN oratorio * præter orandi, & psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic & operæ jugiter impensa concordent.

DISTINCTIO XLIII.

1 ps PVdicus *e quoque debet esse sacerdos, ut & moribus & verbis pudorem indesinenter exhibeat. Unde in canticis canticorum f genæ sponsæ, id est, prædicatores, turturi comparantur.* ¶ *Debet etiam gratiam docendi habere: quia, ut Hieronymus ait,* g [*Innocens & absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. Nam latratu canum, & baculo* 1 *pastorum, lupi sunt arcendi.*] *In ipsa autem doctrina discretum oportet esse rectorem, ne aut tacenda proferat, aut proferenda taceat.*

1 ¶ Baculo] *In epistola B. Hieronymi legitur,* baculoque pastoris luporum rabies deterrenda est. *Sed glossa ordinaria cum Gratiano concordat.*

C. I. ¶ *De discretione prædicationis, & silentii.*

Unde Gregorius *part. 2. sui pastoralis, c. 4. ait.*

SIt rector discretus in silentio, utilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium eos, qui eruditi poterant, in errore derelinquit. Sæpè namque rectores improvidi, humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescunt, & juxta veritatis vocem *h* nequaquam jam gregis custodiæ, pastorum studio, sed mercenariorum vice deserviunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hic namque eos per prophetam *i* Dominus increpat, dicens, [*Canes muti, non valentes latrare.*] Hinc rursus queritur, dicens, *k* [*Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.*] Ex adverso quippe ascendere, est pro defensione gregis, voce libera, hujus mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est pravis decertantibus ex justitiæ amore resistere. Pastorem enim recta timuisse dicere, quid est aliud, quàm tacendo terga præbuisse? qui nimirum si pro grege se objicit, murum pro domo Israël hostibus opponit. Hinc rursus delinquenti populo dicitur *l,* [*Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent.*] Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnunquam doctores vocantur, qui dum fugitiva esse præsentia indicant, quæ sunt ventura manifestant: quos divinus sermo falsa videre redarguit, quia dum culpas corripere metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt, quia ab increpationis voce conticescunt. Clavis quippe apertionis est sermo correptionis, quia increpatio culpam detegit, quam sæpè nescit ipse etiam, qui perpetravit. Hinc Paulus ait *a,* [*Ut potens sit in doctrina sana exhortari, & eos qui contradicunt, redarguere.*] Hinc per Malachiam *b* dicitur, [*Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.*] Hinc per Esaiam *c* Dominus admonet, dicens, [*Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.*] Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit, ut ante adventum judicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergo, si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Hinc est enim, quòd super pastores primos in *d* linguarum specie Spiritus Sanctus insedit, quia nimirum, quos repleverit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur *e,* ut tabernaculum sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur, ut videlicet prædicationis voces habeat, ne superni inspectoris judicium ex silentio offendat: scriptum quippe est, [*ut audiatur sonitus, quando ingreditur, vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.*] Sacerdos namque ingrediens, vel egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur, quia iram contra se occulti judicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Aptè autem tintinnabula vestimentis illius describuntur inserta. Vestimenta enim sacerdotis quid aliud, quàm recta opera debemus accipere? propheta testante, qui ait, *f* [*Sacerdotes tui induantur justitia.*] Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut *g* vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque bona opera sacerdotis clament. Sed cùm rector se ad loquendum præparat, sub quanto cautelæ studio loquatur, attendat, ne si inordinatè ad loquendum rapitur, erroris vulnere corda audientium feriantur: & cùm fortasse sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscindat. Hinc namque veritas dicit *h,* [*Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos.*] Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui ergo loqui sapienter nititur, magnopere metuat, ne ejus eloquio audientium unitas confundatur. Hinc Paulus *i* ait, [*Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*] Hinc in sacerdotis veste juxta divinam *k* vocem tintinnabulis mala punica conjunguntur. Quid enim per mala punica nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo punico, uno exterius cortice multa interius grana muniuntur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendum prorumpat, hoc, quod jam præmisimus, per semetipsam veritas discipulis clamat *l,* [*Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos:*] ac si figuratè per habitum sacerdotis dicat, mala punica tintinnabulis jungite, ut per omne, quod dicitis, unitatem fidei cauta observatione teneatis. Providendum quoque est sollicita intentione rectoribus, ut ab eis non solùm prava nullo modo, sed ne recta quidem nimiè & inordinatè proferantur: quia sæpè dictorum virtus perditur, cùm apud corda audientium, loquacitatis incauta importunitate levigatur, & auctorem suum

a *Burch. l. 3. c. 82. Ivo part. 3. c. 32. Ansf. l. 5. c. 78.* b *Burch. l. 3. cap. 83. Ivo p. 3. c. 74.* c *Invegu. B. Benedicti. c. 52. Burch. l. 3. c. 81. d. l. 5. c. 4.* d *al. laudib.* * *Sensus non verba. Isidor. Etym. Ivo p. 3. c. 72.* e *Smaragdus in re. B. Benedicti. c. 25. Burch. l. 3. c. 80. cap. 83. & gl. ex. in 1. Tim. 3. in ver. doctorem.* f *Ezech. 44.* l *Turen. 2.*

a *Ad Tit. 1.* b *Mal. 2.* c *Esa. 58.* d *Act. 2.* e *Exod. 28.* f *Psal. 131.* g *al. li.* h *Marc. 9.* i *Rom. 12.* k *Exod. 28.* l *Marc. 9.*

hæc eadem loquacitas inquinat, quæ seruire auditoribus ad usum profectus ignorat. Vnde bene per Moysen dicitur a, [*Vir qui fluxum seminis patitur, immundus est.*] In mente quippe audientium, semen secuturæ cogitationis est qualitas auditæ locutionis; quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Vnde & ab hujus mundi sapientibus prædicator egregius seminiverbius b est vocatus. Qui ergo fluxum seminis patitur, immundus asseritur, quia multiloquio subditus, ex corde inquinat: quod si ordinatè promeret, prolem rectæ cogitationis edere in audientium corda c potuisset: dumque incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immundiciam semen effundit. Vnde Paulus quoque, cùm discipulum de instantia prædicationis admoneret, dixit d, [*Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui judicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius & regnum ejus, prædica verbum, insta opportune, importune:*] Dicturus importune, præmisit [opportunè,] quia scil. apud auditoris mentem ipsa sua utilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit.

C. II. ¶ *Porcis & canibus sacra non sunt committenda.*

Item Clemens *epist. 3. in extremo.*

2 ps IN mandatis e habemus, ut venientes ad civitatem discamus prius, quis in ea dignus sit, ut apud eum cibum sumamus, quantò magis nosse convenit, quis, qualisve sit is, cui immortalitatis verba credenda sunt? Solliciti enim, & valdè solliciti esse debemus, ne f margaritas nostras mittamus ante porcos. Sed & ob alias causas utile est viri hujus habere me notitiam. Si enim scio am, quia in his, de quibus non potest dubitari, quòd bona sint, emendatus est, & inculpabilis, hoc est, si sobrius, si misericors, si justus, si mitis, & humanus (quæ utiq; bona esse nullus ambigit) tunc consequens videbitur, ut ei, qui obtinet bona virtutum, etiam quod deest fidei & scientiæ, conferatur: & in quibus maculari ejus vita videtur, quæ est in reliquis probabilis, emendetur. Si verò in iis, quæ palam sunt, peccatis involutus permanet, & inquinatus, non me oportet ei aliquid de secretioribus, & remotis divinæ scientiæ proloqui, sed magis protestari, & convenire eum, ut peccare desinat, & actus suos à vitiis emendet. Quod si ingesserit se, & provocaverit nos dicere, quæ eum minus recte agentem non oportet audire, prudenter eum debemus eludere. Nam nihil omnino respondere, auditorum causa utile non videtur: nisi fortè existiment nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur, non intelligentium propositum nostrum.

C. III. ¶ *Verba prædicationis persecutoribus suis prælati non subtrahant.*

Item Anacletus, *epist. 1. omnibus episcopis.*

3 ps SCimus g autem multos ob id infestare doctores, ut eos perdant, & placita propriæ voluntatis adimpleant. Non propterea tamen doctores (inquantum vires suppetunt) à recta æmulatione, & bona intentione h recedere debent, scientes, quia beati i, qui persecutionem patiuntur propter justitiam.

C. IIII. ¶ *Non est mundus à sanguine subjectorum, qui Dei consilium illi non annuntiat.*

Item Gregorius *Venantio, lib. 1. epist. 33.*

EPhesiis Paulus dicit k, [*Munda sunt manus mea à sanguine omnium vestrùm: non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis.*] Mundus ergo à sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annuntiare noluisset: qui cùm increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio tacendo pastor occidit.

C. V. ¶ *Æternæ damnationis pœnam incurrit prædicator, qui semen divini verbi non spargit.*

Item Nicolaus *ad Michaelem Imperatorem in epistola cujus initium est* [*Propositurami.*]

DIspensatio a est nobis cœlestis seminis injuncta: væ b *si non spargerimus: væ si tacuerimus.* Quod cum electionis vas formidet, & clamet, quantò magis cuilibet exiguo metuendum est? Proindè sicut non leve discrimen incumbit Pontificibus siluisse pro divinitatis cultu, & ecclesiæ correctione quod congruit, ita his (quod absit) non mediocre periculum est, qui cum debeant parere, despiciunt.

4. pars. *Pariter* c *quæq; observare debet sacerdos, ne intelligens, & non intelligentibus secreta mysteria, sua prædicatione reserare incipiat. Qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non valent intelligi, non ad eorum utilitatem sed ad sui ostentationem facit. Vnde in expositione* [Beati immaculati.] *dicitur:* [*Vitium est secreta mysteria vulgare indigno: quod fit vel loquacitate incauta, dum sine judicio volat irrevocabile verbum, vel adulatione, ut ei placeat, cui secreta revelat, vel jactatione scientiæ, ut plura scire videatur.*] *In quibus omnibus profectò datur intelligi, quanta debeat esse discretio in prædicatione sacerdotis: quâ si forte caruerit, tanquam turpis, sacerdotalis officii judicatur indignus.*

DISTINCTIO XLIIII.

1 ps CVm autem vinolentus esse prohibetur, *gula intemperantiam nequaquam habere permittitur. Neque enim ebrietas prohibetur, & voracitas permittitur. Vtrumque enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat, scribens Romanis* d, [*Non incomessationibus, & ebrietatibus.*] *Ventris* e *namque ingluvies ad luxuriam provocat facile, & immundum opus bonum dissolvit. Vnde venter & genitalia sibimetipsis vicina sunt: ut ex vicinitate membrorum consideratio intelligatur vitiorum. Hinc etiam Nabuzardan* f *principem coquorum muros Hierusalem destruxisse legitur: quia venter, cui multitudo coquorum deservit, ædificia virtutum ad solum redegit. Sacerdos ergo de altari vivere, non luxuriari quærat, ut ait Hieronymus* g, [*Tibi ô sacerdos altario vivere, non luxuriari permittitur.*] *Sunt autem comessationes non solum sacerdotibus, sed etiam laicis noxia: qui festivos, & solemnes dies non aliter se digne celebrare putant, nisi comessationibus deserviant.*

C. I. ¶ *Non est vacandum comessationibus & ebrietatibus.*

Vnde Augustinus *scribit ad Aurelium episcopum, epist. 64.*

COmessationes h & ebrietates ita concessæ & licitæ putantur, ut in honorem etiam beatissimorum martyrum non solùm per solennes dies, (quod ipsum quis non lugendum videat, qui hæc non carneis oculis inspicit?) sed etiam quotidie celebrentur. *& post pauca:* Non ergo asperè, quantum existimo, non durè non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo quàm jubendo, magis monendo, quàm minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. *i* Sed veritas autem exercenda est in peccata paucorum.

a *Levit. 15.* b *Actor. 17.* c *al. corde.* d *2. Timoth. 4.* e *Matth. 10, Marc. 8.* f *Matth. 7.* g *Ivo p. 5. c. 237.* h *al. restitutione.* i *Matth. 5.* k *Act. 20.*

a *Dispensatione nobis.*] *orig.* b *1. Corinth. 9.* c *Glos. ord. ex Ambros. serm. 2. in Psal. 118. in ver.* [*Abscondi eloquia tua.*] d *Rom. 13.* e *Hieron. in ep. ad Amandum, & August. de Temp. serm. 65. Gregor. in pastor. part. 3. cap. 20.* f *4. Reg. ultim. secundum 70.* g *In Micheam, cap. 3. in extremo.* h *Ivo part. 13. cap. 68.* i *abest ab orig. Ivone & aliquot manuscriptis Gratiani.*

quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Ita prius movebuntur spiritales, aut spiritalibus proximi; quorum auctoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cætera multitudo frangatur.

C. II. ¶ *Nulli clericorum aut continentium licet tabernas intrare.*

Item ex concilio Laodicensi, *c.24.*

NOn *a* oportet clericos servientes 1 à presbyteris usque ad diaconos, & deinceps ordinis ecclesiastici omnes usq; ad ministros, aut lectores, aut exorcistas, aut ostiarios, aut psalmistas, aut etiam eos, qui in proposito continentiæ sunt, tabernas 2 intrare.

1 ¶ Clericos servientes] *Græcè est,* ἱερατικοὺς, *quod Dionysius vertit,* sacro ministerio deditos: *quam versionem concilium Aquisgranense, Burchardus, & Ivo attulerunt.*

2 ¶ Tabernas] *Sequebatur in impressis,* nisi causa necessitatis: *quæ sunt expuncta, quia neq; in plerisq; manuscriptis, neq; in Burchardo, & Ivone, neque in ipso concilio Laodicensi, aut Aquisgranensi (ubi c.60. hoc idem reperitur) legebatur: videntur tamen accepta ex can. Apost. 54.*

C. III. ¶ *Deponatur clericus, qui tabernam, aut ergasterium habere voluerit.*

Item ex sexta synodo, *cap.9.*

NVlli clerico licet tabernam, 1 aut ergasterium habere. Si enim hujusmodi tabernam ingredi prohibetur, quanto magis aliis ministrare in ea? Si quis verò tale quid fecerit, aut cesset, aut deponatur.

1 ¶ Tabernam, aut ergasterium] *Græcè est:* καπηλικὸν ἐργαστήριον, id est, cauponariam tabernam.

C. IIII. ¶ *Nisi necessitate compulsi clerici tabernas non ingrediantur.*

Item ex concilio Carthagin. 3. *c. 27.*

CLerici *b* edendi vel bibendi causa, tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

C. V. ¶ *Corripiendus est episcopus, qui conviviis occupatur.*

Item Gregorius *Natali episcopo, lib. 2. reg. indict. 10. epist. 14.*

2 MVltis ab urbe tua venientibus, frater charissime, ps didici, pastorali cura derelicta, solis te conviviis occupatum: quæ audita non crederem, si hæc actionum tuarum experimentis approbarem. Nam quia nequaquam lectioni studeas, nequaquam exhortationi invigiles, sed ipsum quoque usum ecclesiastici ordinis ignores; hoc est in testimonium, quod eis, sub quibus es positus, servare reverentiam nescis.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Idem *ad eundem lib. 2. epist. 37.*

CONvivia, quæ ex intentione impendendæ charitatis fiunt, rectè vestra fraternias *c* in suis epistolis laudat. Sed tamen sciendum est, quia tunc ex charitate veraciter prodeunt, cum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione reprehenditur, nec in eis inanes sæculariũ negotiorum fabulæ, sed verba sacræ lectionis audiuntur: cùm non plus, quàm necesse est, servitur corpori, sed sola ejus infirmitas reficitur, ut ad usum exercendæ virtutis habeatur. Hæc itaque si vos in vestris conviviis agitis, 3 abstinentium, *d* fateor, magistri estis.

C. VII. PALEA.

(*Item* ex concilio Nannetensi.)

NVllus *e* presbyterorum, quando ad anniversarium diem, trigesimum, aut septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunq; vocatione ad collectam presbyteri convenerit, se inebriare ullatenus præsumat, nec precatus amore *b* sanctorum, vel ipsius animæ bibere, aut alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatione ingurgitare; nec plausus, & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare præsumat, aut turpia joca, vel ursos, vel tornatricibus ante se fieri *c* patiatur: nec larvas dæmonum 1 ante se fieri consentiat: quia hoc diabolicum est, & à sacris canonibus prohibitum.

1 ¶ Dæmonum] *Burchardus addit,* quas vulgo Talamascas dicunt.

C. VIII. ¶ *De eodem.* PALEA.

QVando *d* autem convenerint presbyteri ad aliquod convivium, aliquis *e* prior illorum, versum ante mensam incipiat, & cibum benedicat; & tunc secundùm ordinem sedeant, alter alteri honorem præbentes; & per vices cibum & potum benedicant, & aliquis de illorum clericis aliquid de sancta scriptura legat. Et *f* post resurrectionem similiter sanctum hymnum dicant ad exemplum *g* Domini, sicut in cœna fecisse legitur: & sic se contineant omnes presbyteri maximè in talibus locis, ut non vituperetur ministerium illorum.

C. IX. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex eodem.

QVando *h* presbyteri per Kalendas simul conveniunt post peractum divinum mysterium *i*, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant: ne per talia inhonesta convivia se invicem gravent: quia indecens est, & onerosum; sæpè etiam tarde ad ecclesiam redeuntes majus damnum de reprehensione consequuntur, quod *k* de gravedine mutua contrahunt, quàm lucrum ibi *l* faciant. Nam de hujusmodi conventu Paulus Corinthios *m* reprehendit, qui inconvenienter cœnam Dominicam manducare conveniebant. Sic & qui ad cœnam Dominicam, id est, ad collationem verbi sub occasione conveniunt, & ex veritate *n* ventris causa conjunguntur, reprehensibiles coram Deo, & hominibus habentur. Et ideo peractis omnibus, qui voluerint, panem cum charitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant, & singuli singulos bibere faciant; & maximè ultra tertiam vicem poculum non contingant, & sic ad ecclesias redeant.

C. X. ¶ *Christiani ex symbolis convivia non celebrent.*

Item ex concilio Laodicensi, *c.55.*

3 NOn *o* oportet ministros altaris, vel quoslibet cleps ricos, aut etiam laicos Christianos ex symbolis [quæ *p* vulgus comessalia appellat] convivia celebrare.

C. XI. ¶ *Sacrarum scripturarum lectio sacerdotalibus semper conviviis miscetur.*

Item ex concilio Toletano 3. *c.17.*

PRo *q* reverentia Dei & sacerdotum, id universa sancta constituit synodus, ut (quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi) in omni sacerdotali convivio lectio divinarum scripturarum misceatur. Per hoc enim & animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.

a *Conc. Aquisgran. cap.8. Burch. l.2. c.131. Ivo part.6. cap.205.*
b *Aquisgran. conc.90. Burch. l.2. cap.130. Ivo p.6. cap.204.* c *al. sanctitatis.* d *al. abstinentia.*

a *De consec. dist.5. c. nullus. Burch. l.2. cap.161. Ivo p.6. c.252.*
b *al. in amore.* c *al. facere permittat.* d *Burch. l.2. cap.162. Ivo p.6. c.253.* e *decanus, aut aliquis.* f *Burch.* g *Matt. 26.*
h *Burch. l.2. c.164. Ivo p.6. cap.255.* i *al. ministerium.* k *&.*
l *al. cibi.* m *1. Corinth. 11.* n *al. inglutiendæ.* o *Conc. Aquisgr. a. c.83. Rab. in pœn. c.27.* p *Ista sunt addita loco cujusdam glossæ.* q *Burch. l.2. c.169. Ivo p.6. cap.260. Raban. in pœn. c.28. Apud Martin. Braca.*

C. XII. ¶ *De confertis nec convivia facere, nec ante horam diei tertiam clericis comedere licet.*

Item ex concilio Martini Papæ, *c. 61. & 66.*

NOn *a* liceat sacerdotes, vel clericos, sed nec religiosos laicos convivia facere de confertis. ¶. Nec oportet clericos, vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire convivia, nec aliquando clericos, nisi hymno dicto, comedere panem, & post cibos gratias auctori Deo referre.

Si ergo laicis comessationes damnabiles sunt, multò magis sacerdotibus imputantur ad gehennam. Venter enim pinguis (ut Hieronymus b ait) crassum sensum generat: cum sacerdotalis sensus contrà vigil esse debeat, & tenuis: atque ideo edacitatis vitio obnoxii in sacerdotes ungi non debent. Hi enim (ut ait Gregorius in moralibus) qui adhuc vitiorum bello subjacent, nequaquam per prædicationis usum præesse magisterio cæterorum debent.

DISTINCTIO XLV.

1 IPse Sequitur c (*non percussorem.*) *Non enim oportet episcopum ita esse irascibilem, & perturbati sensus, ut percutiat, qui debet esse patiens: sed sequatur eum, qui dorsum posuit ad flagella.*

C. I. ¶ *Verborum correptione, non verberibus timeri debet episcopus.*

Unde Gregorius *scribit Ioanni episcopo Constantinopol. lib. 2. epist. 52. al. cap. 91.*

QVid *d* autem de episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas vestra novit. Pastores etenim facti sumus, non percussores: & egregius prædicator dicit, *e* [*Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.*] Nova verò atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item in concilio Romano sub Sylvestro, *c. 17.*

NEminem *f* quisquam peccantem clericum cæde attingat, non presbyter, non diaconus, non episcopus clericum, vel servitorem ecclesiæ ad cædem perducat. Sed si ita causa exigit clerici, triduo privetur honore, ut pœnitens redeat ad matrem ecclesiam.

C. III. ¶ *Non asperis, sed blandis verbis, ad fidem sunt aliqui provocandi.*

Item Gregorius *Paschasio episcopo Neapol. lib. 11. epist. 15.*

QVi syncera intentione extraneos à Christiana religione ad fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis non asperitatibus debent studere, ne quorum mentem reddita ad *g* planum ratio poterat revocare, pellat procul adversitas. Nam quicunque aliter agunt, & eos sub hoc velamine à consueta ritus sui volunt cultura suspendere, suas illi magis, quàm Dei causas probantur attendere. ¶ Iudæi *h* siquidem Neapoli consistentes questi nobis sunt, asserentes, quòd quidam eos è quibusdam feriarum suarum solennitatibus irrationabiliter nitantur arcere, ne illis sit licitum festivitatum suarum solennia colere, sicut eis nunc usque, & parentibus eorum longis retrò temporibus licuit observare. Quòd si ita se veritas habet, supervacuæ rei videntur operam dare *i*. Nam quid utilitatis est, quando, etsi contra longum usum fuerint vetiti, ad fidem illis, & conversionem nihil proficit? Aut cur Iudæis, qualiter cæremonias suas colere debeant, regulas ponimus, si per hoc eos lucrari non possumus? Agendum ergo est, ut ratione potius, & mansuetudine provocati, sequi nos velint, non fugere: ut eos, ex eorum codicibus ostendentes quæ dicimus, ad sinum matris ecclesiæ Deo possimus adjuvante convertere. Itaque fraternitas tua eos monitis quidem, prout poterit, Deo adjuvante, ad cõvertendum accendat, & de suis illos solennitatibus inquietari denuo non permittat: sed omnes festivitates, feriasque suas, sicut hactenus tam ipsi, quàm parentes eorum per longa colentes retrò tempora tenuerunt, liberam habeant observandi, celebrandiq; licentiam.

C. IIII. ¶ *Non severitate, sed benevolentia subditos prælati corripiant.*

Item Gregorius IIII. *in epistola episcopis per Galliam, & Germaniam constituta.*

LIcet *a* plerumque accidant in sacerdotibus, quæ sunt reprehendenda, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quàm severitas; plus cohortatio, quàm comminatio *b*; plus charitas, quàm potestas: cum nemo nostrùm sine reprehensione, aut sine peccato vivat. Nam si Dominus *c* statim post trinam negationem beatum Petrum Apostolum præceptorem nostrum judicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Expectandi ergo, atque corrigendi magis sunt rectores ecclesiæ, quàm statim judicandi: cùm majora negotia, & difficiliores causarum exitus, sanctorum patrum canones spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentia consecrati, jubeant sub nostræ sententiæ expectatione suspendi, nostroque moderamine finiri. Vnde necesse est hæc, & alia ecclesiastica quæque negotia post multarum experimenta causarum sollicitùs perspici *d*, & diligentiùs præcaveri: quatenus per spiritum charitatis, & pacis omnis materies scandalorum, & præsumptio invidorum 1 atque oppressio simplicium fratrum de ecclesiis Domini auferantur. Et sicut non vult quisquam fratrum se aliorum judicio prægravari, ita non audeat alii inferre, quod sibi non vult fieri. Iudæi non sunt cogendi ad fidem, quam tamen si inviti susceperint, cogendi sunt retinere.

1 ¶ Invidorum] *In epistola Gregorii IIII. (qua est in supramemorato codice bibliothecæ Dominicanæ,) & aliquot vetustis exemplaribus Gratiani legitur,* Iudæorum.

C. V. ¶ *Sicut non sunt Iudæi ad fidem cogendi, ita nec conversi ab ea recedere permittuntur.*

Unde in concilio Toletano 4. *c. 56. statutum est.*

DE *e* Iudæis autem præcipit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferri. [*Cui f enim vult Deus, misereatur, & quem vult, indurat.*] Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra fide forma justitiæ. Sicut enim homo propriæ arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante se gratia Dei, propriæ mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi, sed liberi arbitrii facultate ut convertantur, suadendi sunt, non potius impellendi. Qui autem jampridem ad Christianitatem coacti sunt venire (sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisebuti) quia jam constat eos sacramentis divinis lociatos baptismi gratiam suscepisse, & chrismate unctos esse, & corporis, & sanguinis Domini extitisse participes, oportet, ut fidem, quam etiam vi, vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides, quam susceperunt, vilis, & contemptibilis habeatur.

a *Burch. l. 2. c. 165. Ivo part. 6. cap. 256. cap. 66.* b *Epist. ad Nepotianum. lib. 23. cap. 10.* c *1. Tim. 3. & ibi gl. ordin. & Anselm. ex Hieron. ad Oceanum.* d *Io. Diac. lib. 3. c. 9. Polyc. lib. 4. tit. 9.* e *2. Timoth. 4.* f *Nemo,*] *orig.* g *al. plani.* h *Ivo p. 13. cap. 103.* i *al. adhibere.*

a *Infrà ea. cap. licet. Ivo part. 5. cap. 362.* b *al. commonitio.* c *Matth. 26.* d *prospici.*] *orig.* e *Burch. lib. 2. cap. 70. Ivo part. 1. cap. 276. & part. 13. cap. 94. Panorm. lib. 1. cap. 1.* f *Rom. 10.*

C. VI.

C. VI. ¶ *Benevolentia plus quam severitas erga corrigendos agat.*

Item Leo Papa, *epist. 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, c. 1.*

Licet *a* nonnunquam accidant, quæ in sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quàm severitas, plus cohortatio, quam comminatio, *b* plus charitas, quàm potestas. Sed hi, qui quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi, facile ab hac lege discernuntur: & dum dominari magis, quàm consulere subditis quærunt, placet honor, inflat superbia, & quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam.

C. VII. ¶ *Dejiciatur ab officio presbyter, & diaconus, & Episcopus verberibus timeri quarens.*

Item ex canone Apostolorum, *cap. 28. juxta priscam versionem.*

Episcopum *c*, aut presbyterum, aut diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles iniquè agentes, & per hujusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nusquam nos docuit hoc Dominus. Econtrario verò ipse *d* cùm percuteretur, non repercutiebat: cùm malediceretur, non remaledicebat: cùm pateretur, non comminabatur.

C. VIII. ¶ *Non verberibus, sed verbis subditos Episcopi corripiant.*

Item ex concilio Bracarensi 3. *c. 6.*

Cvm beatus Apostolus *e* arguere, obsecrare, vel increpare in omni patientia præcipiat, extra hanc doctrinam novimus quosdam ex fratribus tantis cædibus in honoratos *f* subditos effervescere, quantas poterant latrocinantium promereri personæ. Et ideo, qui gradus jam ecclesiasticos meruerunt, id est, presbyteri, abbates, & levitæ, qui exceptis gravioribus & mortalibus culpis, nullis debent verberibus subjacere, non est dignum, ut passim unusquisque prælatus honorabiliora membra sua, prout voluerit & ei placuerit, verbetibus subjiciat & dolori: ne dum incautè subdita percutit membra, ipse quoque debitam sibi subditorum reverentiam subtrahat, juxta illud, quod quidam sapiens dixit: [Leviter *g* castigatus reverentiam exhibet castiganti: asperitatis autem nimiæ increpatio nec correctionem recipit, nec salutem.] Et ideo, si quis aliter quàm dictum est, prædictos honorabiles subditos, licentia perceptæ potestatis elatus, malitia animi tantum, crediderit verberandos, juxta modum verberum, quæ intulerit, excommunicationis pariter & exilii sententiam sustinebit.

2 pars. *Salomon verò contrà admonet, dicens,* h [Percute filium tuum virga, & liberabis animam ejus morte.] *Hinc B. Gregorius* * *scribit in dialogo, B. Benedictum quendam monachum virga percutiendo sanasse, quem crebra admonitione curare non poterat. Hinc etiã Dominus* i *flagello facto de funiculis, male versantes in templo flagellavit, & de orationis domo ejecit. Hinc etiam Apostolus* k *fornicatorem illum Satanæ corporaliter vexandum tradidit: & magum* l *illum corporali exercitate damnavit. Hinc etiam in canonibus* m, *pueri qui ante rationales annos irrationabiliter versantur, verberibus castigari jubentur. Virgines quoque, si rebus suis veste depositâ alii se copulaverint, ergastulo retrudi præcipiuntur.*

a *sup. ea. cap. licet. Polyc. lib. 4. tit. 49.* b *al. commotio.* c *Aug. l. 6. c. 119. Polyc. l. 4. tit. 9.* d *2. Petr. 2.* e *2. Tim. 4.* f *scil. in codice regio.* g *Leniter.] orig.* h *Proverb. 23.* * *l. 2. dial. c. 4.* i *Ioan. 2.* k *1. Cor. 5.* l *Act. 13.* m *Siricius Papa epi. 2. cap. 6. l. 20. cap. 6. ad cap. 29. Iob. past. part. 2. cap. 5. l. reg. epi. 24.*

C. IX. ¶ *Disciplina non est servanda sine misericordia, nec misericordia sine disciplina.*

Hinc etiam Gregorius *in moralibus, 20. lib. part. 4. c. 6.*

Disciplina, vel misericordia multùm destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet, & justè consolans misericordia, & pie sæviens disciplina. Hinc est, quòd semivivi illius vulneribus, qui à Samaritano *a* in stabulum ductus est, & vinum adhibetur, & oleum, ut per vinum mordeantur vulnera; per oleum foveantur: quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utraque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi *b* arca significat, in qua cum tabulis virga simul & manna est: quia cum scripturæ sacræ scientia, in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David *c* ait: [*Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.*] Virga etenim percutimur, & baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderatè sæviens: sit pietas, sed non plus, quàm expediat, parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum severitate sociatam. Videmus amantem piè & strictè sævientem.

¶ Certè cùm Israeliticus populus ante Dei oculos penè inveniabilem contraxisset offensam, ita ut ejus rector audiret: [*Descende d, peccavit populus tuus.*] ac si ei divina vox diceret: qui tali peccato lapsus est, jam meus non est, atque subjungeret, [Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam.] Ille semel & iterum pro populo, cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens, ait, [Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.] Pensemus ergo, quibus visceribus eundem populum amavit, pro cujus vita de libro vitæ deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto ejus populi amore constringitur, contrà ejus culpas pensemus, quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim ut petitione prima, ne delerentur, culpæ veniam obtinuit, ad eundem populum veniens, ait *e*, [*Ponat vir gladium suum super femur suum: ite & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum: ceciderunt, in die illo quasi viginti i tria millia hominum.*] Ecce qui vitam omnium etiam cum sua morte petiit, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arsit ignibus amoris: foris accensus est zelo severitatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret: tanta severitas, ut eos, quos divinitùs feriri timuerat, ipse judicii gladio feriret. Sic amavit eos, quibus præfuit, ut pro eis nec sibi parceret: & tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Vtrobique legatus fortis, utrobique mediator admirabilis, causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegavit. Intus amans divinæ iræ supplicando obstitit: foris sæviens culpam feriendo consumpsit. Succurrit citiùs omnibus, ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citiùs exaudivit agentem pro populo; quia vidit, quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine

a *Luc. 10.* b *Heb. 9.* c *Psal. 22.* d *Exod. 23.* e *Ibid.*

ergo populi utrumque Moyses miscuit, ut nec disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ. Vnde hic quoque juxta utramque virtutem dicitur *a*, *(Cumq; federem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.)* Sedere quippe, circumstante exercitu, vigor est ac disciplina regiminis, mœrentium verò corda consolari, ministerium pietatis.

1 ¶ Viginti tria] *Sic etiam legitur in codicibus B. Gregorii: sed in hebraïs, paraphrasi Chaldaica, versione septuaginta, & vulgata, est*: tria millia.

C. X. ¶ *Iustè judicans, misericordiam cum justitia servat.*

Item Augustinus *in Enchiridio, c. 72.*

OMnis *b*, qui justè judicat, stateram in manu gestat, & in utroque penso justitiam & misericordiam portat: sed per justitiam reddit peccanti sententiam; per misericordiam, peccanti temperat pœnam: ut justo libramine quædam per æquitatem corrigat; quædam vero per miserationem indulgeat. Qui Dei judicia oculis suis proponit, semper timens & tremens in omni negotio formidat, ne de justitiæ tramite devians cadat, & unde non justificatur, inde potius condemnetur.

C. XI. ¶ *Qui remittit, & qui corripit, uterque misereatur.*

Item Isidorus *lib. 3. sententiarum de summo bono, cap. 54.*

ET *c* qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum ejus, quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solùm in eo, quòd dimittit atque orat, verùm etiam in eo, quòd corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur invitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati, quia sibiipsis inveniuntur esse inimici.

C. XII. ¶ *De multiplici genere eleemosynarum.*

Sunt enim multa genera eleemosynarum, de quibus Albinus *d ait.*

TRia *e* sunt genera eleemosynarum: una corporalis, egenti dare quicquid poteris: altera spiritualis, dimittere à quo læsus fueris: tertia, delinquentes corrigere, & errantes in viam reducere veritatis.

C. XIII. ¶ *Eleemosyna pecuniæ præfertur eleemosynæ cordis.*

Item Augustinus, *lib. 50. homil. homilia 6.*

DVæ *f* sunt eleemosynæ, una cordis, altera pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei, à quo læsus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando quæris, & non habes; indulge peccanti quantum volueris, redundat tibi. *& infrà.* ¶ Eleemosyna cordis multò major est, quàm eleemosyna corporis. *& infra.* ¶ Charitatis eleemosyna sine substantia terrena sufficit sibi, illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omninò non sufficit.

3 ps. *Ex his omnibus apparet, quòd nec lenitas mansuetudinis sine rectitudine severitatis, nec zelus rectitudinis sine mansuetudine in prælatis debet inveniri. Percussores ergo, qui præmissis auctoritatibus ab episcopali officio removentur, non qualibet corporaliter flagellantes, sed prætermissa mansuetudine ad verbera semper paratis intelligendi sunt: qui per flagella non vitia corrigere, sed timeri appetunt: quibus Petrus scribit* g, (Ne sitis dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.).

C. XIV. ¶ *Mansuetudo & districtio ab invicem non separentur.*

Hinc etiam Gregorius *scribit in moralibus, l. 29. part. 4. c. 23.* a

SVnt namque nonnulli ita districti, ut omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant: & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti juris regiminis. Vnde cunctis rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplinæ vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum mansuetudine districtionem deserant disciplinæ: quatenus nec à compassione pietatis obdurescant, cùm contumaces corrigunt; nec disciplinæ vigorem molliant, cùm infirmiorum animos consolantur. Regat ergo disciplinæ vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem, & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.

C. XV. ¶ *Vera justitia miseris compatitur, delinquentibus indignatur.*

Item *homilia 34. in Evangel.*

VEra justitia compassionem habet: falsa verò *b* dedignationem, quamvis & justi soleant rectè peccatoribus dedignari. Sed aliud est, quod agitur typho superbiæ; aliud, quod zelo disciplinæ. Dedignantur *c* etenim, sed non dedignantes. *& post pauca.* ¶ At contrà hi qui de falsa justitia superbire solent, cæteros quosque despiciunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt, & quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt.

C. XVI. ¶ *Peccantes mansuetudine provocentur, non austeritate abjiciantur.*

Item Hieronymus *d, ad c. 4. Threnorum.*

REcedite, inquiunt, polluti; recedite, abite; nolite nos tangere: nolite in aliquo nobis communicare. Talis loquela non *e* illuminat cæcum, non sanat ægrotum, non curat infirmum, sed magis occidit, atque in desperationem periclitantem mittit. Boni etenim rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes, magis per humilitatis & mansuetudinis levamentum studeant peccantes ab erroris laqueo eruere, quàm per austeritatem in foveam perditionis nutantes propellere. Vnde doctor gentium *f*, *(Factus sum, inquit, infirmus infirmis.)*

C. XVII. ¶ *In populum ira Dei desævit, cum prædicator delinquentes palpat, non corripit.*

Item ex Origene, *homilia 7. in Iosue.*

SEd illud non otiosè transmittendum est, quòd uno peccante ira Dei super omnem populum venit. Hoc quando accidit? quando sacerdotes, qui populo præsunt, erga delinquentes benigni videri volunt, & verentes peccantium linguas, ne fortè malè de eis loquantur, sacerdotalis severitatis immemores, nolunt complere quod scriptum *g* est, *(Peccantem coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant.)* & iterum *h*, *(Auferte malum ex vobis ipsis.)* nec zelo Dei succensi imitantur Apostolum dicentem, *(Tradidi hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.)* Neque illud Evangelii *i* implere student, ut si viderint peccantem, primò secretè conveniant: post etiam duobus, vel tribus adhibitis *k*; quod si contempserit, & post hæc ecclesiæ correctione non fuerit emendatus, de ecclesia expulsum velut gentilem habeant, ac publicanum: & dum unì parcunt, universæ ecclesiæ moliuntur interitum. Quæ est bonitas? quæ ista misericordia? uni par-

a Isb. 29. b Burch. l. 16. cap. 25. §. omnis. c 4. sentent. dist. 15. d al. Alcuinus. e Pann. l. 2. cap. 192. f Pann. l. 2. cap. 193. g 2. Dei. 5.

a In cap. 29. Iob. cap. 16. b justitia.] origi. c al. indignantur. d Rabanus sunt, non Hieron. commentarii, Thren. 4. e Esa. 52. f 2. Cor. 9. g 1. Tim. 5. h Ibid. i Matt. 18. k al. arbitris.

cere, & omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus. Sicut ex una ove morbida universus grex inficitur, sic uno fornicante, vel aliud quodcunq; scelus committente, plebs universa polluitur. *Hinc etiam alibi* a *dicitur*: [*Rectorem subditis pietas matrem, disciplina verò patrem exhibeat.*]

4 pars. ¶ *Percussor quoque dicitur, qui sermone inutili infirmorum conscientiam vulnerat.*

C. XVIII. ¶ *Qui sermone incauto conscientiam percutit infirmorum, percussor vocatur.*

Unde Anacletus Papa *epist.2. ad Episcopos Italiæ.*

SAne percussor ille dicitur doctor, qui sermone inutili conscientiam percutit infirmorum. Ideo tenere vos, & omnes fideles oportet eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit consolari in doctrina sana, & contradicentes redarguere, & rectè viventes, atque rectam fidem tuentes, consolidare.

DISTINCTIO XLVI.

1 SEquitur b [*Non litigiosum.*] *Nihil est enim impudentius arrogantia: rusticorum, qui garrulitatem authoritatem putant, & parati ad lites, in subjectos tumidi minant: quod ex arrogantia & superbia provenire manifestum est.*

C. I. ¶ *Arrogantes nesciunt inferre humiliter quæ docent.*

Unde Gregorius *scribit in moralibus, lib. 23. par.1.c.12.ad c.33 Iob.*

HOc habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre quod docent: & recta, quæ sapiunt, rectè ministrare non possint. In verbis enim eorum proditur, quòd cùm docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis culmine residere: eosque quos docent, ut longè infra se positos, veluti in imo respiciunt, *a* quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. Rectè autem his per prophetam Dominus dicit *d*, [*Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.*] Cum austeritate enim & potentia imperant, qui subditos suos non tranquillè ratiocinando corrigere, sed asperè inflectere dominando festinant. At contrà vera doctrina tantò vehementiùs hoc elationis vitium fugit per cogitationem *e*, quantò ardentiùs verborum suorum jaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Cavet enim, ne eum magis elatis moribus prædicet, quem in corde audientium sacris sermonibus insectatur.

2 pars. *Ecce, quare litigiosi prohibentur in Episcopos ordinari. Est & alia causa hujus prohibitionis. Litigiosi namq; vel adulationibus animos principum sibi conciliant, vel fratribus suis detrahendo, infamiæ notam ingerunt, vel inter fratres discordiam seminando, seditionem nunquam facere cessant: quæ omnia in prælatu damnabilia esse probantur.*

C. II. ¶ *Deiis qui peccatoribus adulantur.*

Unde Gregorius *scribit in moralibus, lib.18. part.4. cap.3.ad cap. 27.Iob.*

SVnt nonnulli, qui dum malefacta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per prophetam dicitur: [*Væ f qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis.*] Ad hoc quippe pulvillus ponitur, ut mollius quiescatur. Quisquis ergo malè agentibus adulatur, pulvillum sub capite vel cubito jacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in eo fultus laudibus molliter quiescat. ¶ Hinc rursum scriptum est: [*Ipse g ædificabat parietem, illi autem linebant eum.*] Parietis quippe nomine, peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur, ut quòd illi perverse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. ¶ Sed sanctus vir sicut mala de bonis non æstimat, ita judicare bona de malis recusat, dicens *a*. [*Absit à me, ut justos vos judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.*]

C. III. ¶ *Adulator, vel proditor clericus ab officio degradetur.*

Hinc etiam in concilio Carthaginensi 4. *c.56.legitur.*

CLericus *h*, qui adulationibus & proditionibus vacare deprehenditur, ab officio degradetur.

C. IV. ¶ *Excommunicentur ab Episcopo qui fratribus non probanda objiciunt.*

Item ex eodem concilio, *c.55.*

ACusatores fratrum Episcopus excommunicet, qui non probanda fratribus objiciunt 1. Et si emendaverint vitium, recipiat eos ad communionem, non ad clerum.

1 ¶ Qui non probanda fratribus objiciunt.] *Verba ista neque in originali, neque in multis Gratiani antiquis codicibus habentur.*

C. V. ¶ *Removeatur ab officio clericus maledicus, scurra, & fratrum profectibus invidens non promoveatur.*

Item ex eodem concilio, *c.57.*

¶ *Rubrica hæc pertinet simul ad hoc caput, & ad duo sequentia.*

CLericus *c* maledicus (maximè in sacerdotibus) cogatur ad postulandam veniam; si noluerit, degradetur: nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem concilio, *cap. 60.*

CLericum *d* scurrilem, & verbis turpibus joculatorem, ab officio retrahendum censemus.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c.54.*

CLericus *e* invidens fratrum profectibus, donec in vitio est, non promoveatur.

C. VIII. ¶ *Non sunt ordinandi, qui seditionibus vacant.*

Item ex eodem, *c.67.*

SEditionarios *f* statuimus nunquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios, nec injuriarum suarum ultores.

C. IX. ¶ *Usuras exigere clericis minimè licet.*

Item ex concilio Leodicensi, *c.5.*

NOn *g* licet fœnerari ministris altaris, vel in sacerdotali ordine constitutis, vel usuras, vel lucra, quæ sescupla *h* dicuntur, accipere.

C. X. ¶ *Nec suo nomine, nec alieno clericus fœnerator existat.*

Item Leo Papa *Episcopis per Campaniam, epist.1. cap.4.*

SIcut *i* non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere fœnus attentet. Indecens est enim, crimen suum commodis alienis impendere. Fœnus autem hoc solum aspicere *k* & exercere debemus, ut qui his misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter, & in perpetuum mansura tribuit, recipere valeamus.

a Greg. *pasto.* 2. *p.c.6.* b 1. *ad Tim.* 3. *& ibi glossa ordin. & Ansel. ex Hieronym. in epistol. ad Oceanum.* c *al. desiderium.* d Ezech.34. e *al. cognitionem.* f Ezech. 13. g *Ibidem.*

a *Iob.27.* b *Bur.l.2.c.176.Ivo p.6.c.267.Pann.l.3. cap.173.* c *Bur.l.10.c.66.Ivo p.11.c.11.& p.13.c.66.Ansel.l.7.c.169.* d *Bure. l.2.c.172.Ivo p.6.c.263 & p.11.c.79.Pann.l.3. c.172.* e *Bur. l. 2. c.16, Ivo p.6.cap.35. Agath.conc.c.69.* f *Bure.l.2. c.17. Ivo p. 6. c.36.* g *Ansl.l.7.c.150.* h *al.sesquipla.* i *Bure. l. 2.c.12. Ivo p.6.c.66.* k *al.accipere.*

DISTINCTIO XLVII.

1 ps QVid autem in fine hujus capituli usurarii ordinari prohibentur, inde est, quod usuram exercentes cupiditati deservire probantur: cupidi autem ab Apostolo a ordinari prohibentur; quia tales facile à justo deviant.

C. I. ¶ *Diaconus, presbyter, & Episcopus exigens usuras, nisi deserat, deponatur.*

Unde in canonibus Apostolorum, *c.44. legitur.*

EPiscopus *b*, aut presbyter, aut diaconus usuras à debitoribus exigens, aut desinat, aut certè deponatur.

C. II. ¶ *Usuras exigens, sive clericus, sive subjectus regulæ, dejiciatur.*

Item ex concilio Nicæno, *cap.17.*

QVoniam *c* multi sub regula constituti avaritiam & turpia lucra sectantur, oblitique divinæ scripturæ, dicentis, [*Qui pecuniam suam non dedit ad usuram:*] mutuum dantes, centesimas exigunt; justè censuit sancta & magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens, aut *d* ex adinventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens, aut hemiolia, id est, sescupla 1 *e* exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, dejiciatur à clero, & alienus existat à regula.

1 ¶ Sescupla] *Hoc sesquialterarum usurarum genus, quamvis gravissimum, in frugibus humidis, vel arentibus, Constantinus lege permiserat; quæ nunc extat in codice Theodosiano, lib. 2. tit. ult. de usuris. l.1. Eodem pertinet, quod scribit B. Hieronymus in commentariis in Ezechielem, lib. 6. c.18. his verbis.* Solent in agris frumenti & milii, vini & olei, cæterarumque speciem usuræ exigi, sive, ut appellat sermo divinus, superabundantiæ: verbi gratia, ut hiemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. *Quamobrem hoc canone, quo Patres illi omnes pecuniarias usuras clericis interdicunt, voluerunt etiam sescuplam frugum expresse iisdem interdicere. Postea verò in aliis conciliis, & à Romanis Pontificibus, genus omne usurarum, tanquam juri naturali ac divino contrarium, tam clericis, quam laicis fuit interdictum, quemadmodum apparet in Decretalibus, ut. de Usur.*

C. III. ¶ *Temporalibus lucris deservientes, Deo nequaquam militare probantur.*

Hinc etiam Gregorius *in 19. lib. Moralium, c.25. in 29. cap. Iob. scribit, dicens.*

OMnes hujus seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in cœlestibus debiles. Nam pro temporali gloria usque ad mortem desudare appetunt, & pro spe perpetua ne parum quidem in labore subsistunt: pro terrenis lucris quaslibet injurias tolerant, & pro cœlesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant: terreno judici toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione verò coram Domino vel unius horæ momento lassantur: sæpe nuditatem, dejectionem, famem pro acquirendis divitiis atque honoribus tolerant, & earum rerum se abstinentia cruciant, ad quas adipiscendas festinant; superna autem laboriosè quærere tanto magis dissimulant, quanto ea retribui tardiùs putant. ¶ Hi itaque quasi aliarum arborum more deorsum vasti sunt, sursum augusti: quia fortes in infetiora subsistunt, sed ad superiora deficiunt. At contrà ex qualitate palmarum designatur proficiens vita justorum, qui nequaquam sunt in terrenis studiis fortes, & in cœlestibus debiles; sed longius, atque destinatius, studiosos se Deo exhibent, quam seculo fuisse meminerunt. ¶ Nam cùm quibusdam per prædicatorem nostrum dicitur: *a* [*Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem:*] eorum proculdubio infirmitati condescenditur, ac si eis apertiùs diceretur, si nequaquam amplius potestis, saltem tales estote in fructu bonorum operum, quales fuistis dudum in actione vitiorum; ne debiliores vos habeat sancta libertas aëris 1, quos in carne validos habuit usus terrenæ voluptatis.

1 ¶ Aëris] *Apud B. Gregorium legitur*, sancta libertas hæredes: *vel*, sancta libertas charitatis, quàm in carne. *In uno autem exemplari Gratiani Vaticano*, cœlestis conversationis, *quod in glossa ad explanandam dictionem*, aëris, *asservatur.*

C. IV. ¶ *Ad sacros ordines usurarii promoveri non debent.*

Item Gregorius *clero, & civibus Neapolitanis, lib. 8. epist. 40.*

DE *b* Petro insuper ad nos pervenisse cognoscite, quòd solidos dedit ad usuram: quod vos oportet cum omni subtilitate perquirere: & si ita constiterit, alium eligite, & ab hujus vos persona sine mora suspendite. Nam nos amatoribus usurarum nulla ratione manus imponimus. Si verò subtili habita inquisitione, hoc falsum esse patuerit, (quia persona ejus nobis ignota est, & utrum ita sit de simplicitate ejus, quod ad nos perlatum est, ignoramus) cum decreto à vobis facto ad nos eum venire necesse est; ut vitam moresque illius sollicitiùs inquirentes, sensum quoque pariter agnoscamus, ut si huic judicio aptus extiterit, vestra in eo (adjuvante Domino) desideria compleamus.

C. V. ¶ *Degradetur clericus, qui usuras accipere detegitur.*

Item concilio Eliberitano, *c.20.*

SI *c* quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari, & abstinere.

C. VI. ¶ *Nec implicari errore, nec cupiditate violari sacerdotem oportet.*

Item Leo *Anatolio Episcopo Constantinopolitano, epist. 51.*

2 ps VIrum *d* catholicum, & præcipuè Domini sacerdotem, sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate violari, dicente sancta scriptura *e*, [*Post concupiscentias tuas non eas.*] Mens enim potentiæ *f* avida, nec abstinere novit à vetitis, nec gaudere concessis, nec 1 pietati adhibere consensum.

1 ¶ Nec pietati] *Hoc postremum orationis membrum abest ab originali; sed habetur etiam apud Anselmum.*

C. VII. ¶ *Qui cupiditatem à se non abscindit, bonorum auctori inhærere non valet.*

Item Gregorius, *l.7. ep.100.*

BOnorum auctori inhærere aliter non valemus, nisi cupiditatem à nobis (quæ *g* omnium malorum radix est) abscindamus.

C. VIII. ¶ *Avari est hominum bona invadere, quorum necessitatibus subvenire valet.*

Item Ambrosius * *de eo, quod scriptum est in Evangelio* h. [*Hominis cujusdam divitis fructus uberes attulit.*]

SIcut *i* ii, qui per insaniam mente translati sunt, non jam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident,

a *1.Tim.3.* b *Burch. lib.2.cap.119. Ivo p.6.cap.195. & p.13. cap.15. Pann. lib.3.cap.137. inf. 14.q.4. c.2. ex alia versione. Polyc. l.4.tit.31. Rab. l.pæ.c.32.* c *Burc. l.2.c.129. Ansel. 7.c.154. Ivo p.6.c.196. & p.13.c.8.* d *redundat ista particula.* e *al. sesquipla.* f *al. sesquipla.*

a *Rom.6.* b *Ansel.c.9. Polyc. lib.2. tit.1.* c *Ivo p.6. c.22. Pann. l.3.c.136.* d *Ansel.7.c.130.* e *Eccles.18.* f *al. pecunia.* g *1.Tim.6.* * *Serm.18.* h *Luc.12.* i *Ex Basilii homilia, ad eundem Evangelii locum.*

ita

ita etiam mens avari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat, gratius aurum intuetur quàm solem: *a* ipsa ejus oratio & supplicatio ad Dominum, aurum quærit. *& post pauca.* ¶ Interdum etiam usuræ arte nequissima, ex ipso auro aurum nascitur. Sed quid agis? Nec satietas unquam, nec finis aderit cupiditati. *& infra.* ¶ Sed ais: quid injustum est, si cùm aliena non invadam, propria diligentiùs servo? O impudens dictum! Propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusque subsidiis stipatus ingressus es? *& post pauca.* ¶ Proprium nemo dicat, quod est commune 1, quod plus quàm sufficeret sumptum, etiam violenter obtentum est. *& infra.* ¶ Numquid iniquus est Deus, ut nobis non æqualiter distribuat vitæ subsidia? ut tu quidem esses affluens & abundans, aliis verò deesset, & egerent? An idcirco magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare? Tu verò susceptis Dei muneribus, etsi in sinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam injustus, tam avidus, tam avarus, quàm qui multorum alimenta suum *b* non usum, sed abundantiam & delicias facit? Neque enim minùs est criminis habenti tollere, quàm cum possis, & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis; & miserorum redemptio est & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. Tot *c* te ergo scias invadere bona, quot *d* possis præstare quod velis.

1 ¶ Commune] *Apud beatum Ambrosium legitur*, Proprium nemo dicat, quod è communi plus quàm sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. *Sed obscurissima non est mutatum.*

3 pars. *Necesse est etiam, ut ille qui ordinandus est*, [*suæ e domui sit bene præpositus:*] *id est, si in laici habitu uxorem habuit vel filios, a vitiis ad virtutum studia, & verbo & exemplo provocet, ut quod postea præcepturus est populis, prius exigat a domesticis. Unde Apostolus Ephesis* f *scribit, ut uxores suas sicut sua corpora diligant, & filios suos non ad iracundiam provocent, sed enutriant illos in omni disciplina & correctione Domini. Unde cum Paulus ad Timotheum* g *scribens, dixisset,* [*suæ domui bene præpositum:*] *statim subjunxit,* [*habentem filios sibi subditos in omni castitate,*] [*non h in accusatione luxuriæ.*] *Non enim talium cohabitator frontem habet alios redarguendi. Unde de beato Iob* i *legitur, quòd pro filiis suis quotidiana offerebat Deo sacrificia, offerens holocausta per singulos, quos tanta charitatis perfectione in unum constrinxit, ut quisq; eorum in suo die convivium fratribus pararet, & ad epulandum secum tres sorores suas pariter invitaret. Quod quia Heli facere dissimulavit, ac falsa pietate superatus, delinquentes filios fovere noluit, (sicut in libro Regum legitur) apud districtum judicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit: unde ei divina voce dicitur* k, [Honorasti filios tuos magis, quàm me.] *Hinc etiam David ergo filios benignitatem, non disciplina severitatem exercens, eorum juventutem experimento didicit perniciosam, quorum puerilium vaga licentia permisit esse voluptuosam. Unus quippe eorum sororem suam stupro corrumpens, a fratre ejus, Absalone* l *videlicet, inter epulas, quas fratribus suis fraudulenter paraverat, obtruncatus est. Absalon* m *verò, postquam venam a patre obtinuit, de regno illum expulit, & ad concubinas ejus ingressus est, demum per invia deserti patrem persequens, quercu inhæsit, atque ita suspensus interiit* a. *Hinc etiam Paulus ad Timotheum* b *scribit, dicens:* [Qui suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.] *Iure ergo, qui domui suæ nescit præesse, in Episcopum ordinari prohibetur, quia qui in re minima, de qua sibi familiarior debet cura inesse, fidelis non est, quomodo in ecclesia Dei (ubi tot sunt & alieni) sollicitam diligentiam adhibet? unde Hieronymus* c, [*Non enim d justus pollutur ex vitiis filiorum, sed libertas ab Apostolo ecclesiæ principi reservatur, ut talis fiat, qui non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere.*]

4 ps. *Quod tunc fiet, si non erit, quod sibi imputetur. Cùm enim gressus hominis à Domino dirigantur* e, *nec sinè* f *in homine ejus viæ: corripere quidem potest, corrigere autem non valet: pulsare potest, non aperire: manus comprimere, non animum mutare.*

C. IX. ¶ *Bonorum hominum disciplina mores transmutare non valet.*

Unde Augustinus *clero, & populo Hipponensi, epist. 137.*

QVantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines vivo: nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit, quàm arca Noe *g*, ubi tamen inter octo homines unus reprobus inventus est: aut melior sit, quàm domus Abrahæ, ubi dictum est *h*, [*Ejice ancillam & filium ejus:*] aut melior sit, quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum 1 est, [*Jacob dilexi, Esau autem odio habui.*] *& infra.* ¶ Similiter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus pejores, quàm qui in monasteriis ceciderunt *k*, ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi *l* scriptum, [*Justus justior fiat, & sordidus sordescat adhuc.*]

C. X. ¶ *Convicia perditorum à via rectitudinis nos movere non debent.*

Item Cyprianus, *lib. 1. epist. 3. Cornelio Papæ.*

QVod ad nos attinet, conscientiæ nostræ convenit, frater, dare operam, ne quis culpa nostra de ecclesia pereat: si quis autem ultro, & crimine suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad ecclesiam redire noluerit, nos in die judicii inculpatos futuros credimus, qui consulimus sanitati; illos solos in pœnis remansuros, qui noluerint consilii nostri salubritate sanari. Nec movere nos debent convicia perditorum, quo minus à via recta, & à certa regula non recedamus, quando & Apostolus instruat, dicens *m*, [*Si hominibus placerem, Christi servus non essem.*]

DISTINCTIO XLVIII.

1 ps PRohibentur etiam neophyti n *in Episcopos ordinari, ut qui heri erat catechumenus, hodie non fiat Episcopus: qui heri erat in theatro, hodie non sedeat in ecclesia: qui vespere erat in circo, hodie non ministret altario: qui dudum fuerat sautor histrionum, hodie non sit consecrator virginum. Causa autem hujus prohibitionis est secundùm Apostolum, ne elatus in superbiam, tamquam religio Christiana plurimum eo egeret, incidat in ruinam diaboli. Momentaneus namq; sacerdos nescit habere humilitatem, observare modos personarum, vel se contemnere: non jejunavit, non flevit, non se correxit, non pauperibus erogavit. In arrogantiam (quæ est ruina*

a *solem vidit.*] *orig.* b *al. non suum.* c *al. tantorum.* d *al. quantis.* e *Hier. Oceano 1. Tim. 3. & ibi glossator.* f *Ephes. 5.* g *1. Tim. 3.* h *Tit.* i *Iob. 1.* k *1. Reg. 2.* l *2. Reg. 13.* m *2. Reg. 16.*

a *2. Reg. 18.* b *1. Tim. 5.* c *In comm. ad c. 1. epist. ad Titum.* d *itaque.*] *orig.* e *Psal. 36.* f *Hierem. 10.* g *Gen. 9.* h *Gen. 21.* i *Malach. 1.* k *al. defecerunt.* l *Apoc. 22.* m *Galat. 2.* n *1. Tim. 3. glossa ordina. ibidem, & Hier. Oceano.*

diabolo) incidunt, qui puncto horæ, necdum discipulis fiunt magistri: & sicut Innocentius ait, [Miserum est cum fieri magistrum, qui necdum didicit esse discipulus.]

C. I. ¶ *Neophytus in Episcopum non est ordinandus.*

Vnde in Nicæno concilio, *c. 2. legitur.*

QVoniam *b* multa, sive per necessitatem, sive ex quacunque 1 causa, contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vita gentili nuper adhuc catechizati, vel instructi, statim ad spiritualem baptismum venissent, & continuò, cùm baptizati, etiam ad Episcopatum vel presbyterium provecti sunt; rectè igitur visum est de cætero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus est, ut sit catechumenus, & post baptismum multa probatione indiget. Evidens namque est apostolicum præceptum, dicens, *c* [*Non neophytum, ne forte elatus in judicium incidat & laqueum diaboli.*] Si verò præcedente *d* 2 tempore aliquod mortale 3 peccatum admiserit, & convictus duobus vel tribus testibus fuerit, cesset à clero, qui hujusmodi est. Si quis verò præter hæc fecerit, tanquam contraria statutis sancti *e* concilii gerens, ipse præcipitabitur de statu sui cleri.

1 ¶ Quacumque causa] *Græce est:* ἢ ἄλλως ἐπενεχθεὶς πάθος τῶν ἀνθρώπων: *quod Dionysius vertit,* aut aliàs cogentibus hominibus.

2 ¶ Præcedente] προϊόντος, *id est,* procedente: *sed ob glossam non est mutatum.*

3 ¶ Mortale] *Abest vox ista à prisca versione. Græce est,* ψυχικὸν τι ἁμάρτημα: *quod Dionysius vertit,* delictum animæ. *Neophyti vero bodie appellantur, propositum sacra religionis noviter assumentes.*

C. II. ¶ *Quis dicatur Neophytus.*

Vnde B. Gregorius *scribit Synagro Episcopo, & aliis Episcopis, lib. 7. f epist. 100.*

SIcut *g* neophytus tunc dicebatur, qui initio *h* 1 sanctæ fidei erat eruditione plantatus; sic modò neophytus habendus est, qui repentè in religionis habitu plantatus, ad ambiendos honores *i* sacros irrepserit. ¶ Ordinatè ergo ad ordines accedendum est. Nam casum appetit, qui ad summi *k* loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum. Scimus autem, quod ædificati parietes non priùs tignorum pondus accipiunt, nisi à novitatis suæ humore siccentur: ne si antè pondera, quàm solidentur, accipiant, cunctam simul fabricam ad terram deponant.

1 ¶ Initio sanctæ] *In lib. 7. epist. 100. ubi habetur prior pars hujus capitis usq; ad versi.* Scimus autem. *legitur*, in sanctæ fidei erat conversatione plantatus. *lib. autem 5. ep. 31. sive c. 91. (ubi & eadem fere iisdem verbis habentur, ac præterea sequens pars usque ad finem) legitur hoc loco,* qui adhuc noviter erat plantatus in fide.

DISTINCTIO XLIX.

1 pars

FEce, *a quibus vitiis debeant esse immunes, qui in Episcopum sunt ordinandi. Qui enim intercessores pro populo ad Deum parantur, necesse est, ut ejus gratiam bene vivendo mereantur. Vnde* Gregorius *ait in pastorali.* ¶ *Sollicite formidandum, ne qua placare posse iram Dei creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquidò novimus, quia, cùm is qui dissidet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Qui ergo adhuc desideriis terrenis adstringitur, cavens, ne districti iram judicis gravius accendat, dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ. Solerter ergo se quisq; metiatur, nec à locum regimnus assumere audeat, si in se adhuc vitium damnabiliter regnat: nec is, quem crimen depravat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum.*

C. I. ¶ *Sacrificium Deo non offerat, qui vitiis est maculatus.*

Idem *in eod. pastorali eod. c. 11. continenter.*

HInc etenim superna voce ad Moysen dicitur, [Loquere ad Aaron: homo de semine suo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus.] Vbi & repentè subjungitur. [Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo, vel grandi & torto naso, si fracto pede, vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus.] Cæcus quippe est, qui supernæ contemplationis lumen ignorat: qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conspicit, quò gressus operis porrigat, *c* nescit. Hinc etenim prophetante Anna dicitur *d*, [*Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent.*] ¶ Claudus verò est, qui quidem, quò pergere debeat, aspicit; sed per infirmitatem mentis, vitæ viam perfectæ *e* non valet tenere, quam videt: quia ad virtutis statum dum fluxa consuetudine non erigitur, quò per desiderium innititur, illuc gressus operis efficaciter non sequuntur. Hinc etenim Paulus dicit *f*, [*Remissas manus, & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris; ut non claudicans quis erret, sed magis sanetur.*] ¶ Parvo autem naso est, qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores, fœtoresque discernimus. Rectè ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes elegimus, delicta reprobamus. Vnde & in laude sponsæ dicitur *g*, [*Nasus tuus, sicut turris, quæ est in Libano.*] quia nimirum sancta ecclesia, quæ ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit, & ventura vitiorum bella ex alto deprehendit. Sed sunt nonnulli, qui dum æstimari hebetes nolunt, sæpe se quibusdam exquisitionibus plus quàm necesse est exercentes, ex nimia subtilitate falluntur. Vnde hìc quoque subditur, [vel grandi & torto naso.] Nasus enim grandis & tortus est, discretionis subtilitas immoderata: quæ dum plus quàm decet exercuerit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. ¶ Fracto autem pede vel manu est, qui viam Dei pergere omnino non valet, atque à bonis actibus funditus exors vacat: quatenus hæc, non ut claudus, saltem cum infirmitate teneat, sed ab his omnimodo alienus existat. ¶ Gibbus verò est, quem terrenæ sollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed solis his, quæ in infimis calcantur, intendat: qui & si quando aliquid ex bono patriæ cœlestis audierit, ad hoc, nimirum perversæ consuetudinis pondere prægravatus, cordis faciem non attollit: quia cogitationis statum erigere non valet, quem terrena sollicitudinis usus curvum tenet. Ex horum quippe specie psalmista *h* dicit, [*Incurvatus sum, & humiliatus sum quousque.*] Quorum culpam quoque per semetipsam veritas reprobans ait, *i* [*Semen autem, quod in spinis cecidit, hi sunt, qui audiunt verbum, & à sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.*] ¶ Lippus verò est, cujus quidem ingenium ad cognitionem veritatis emicat, sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmantes & palpebræ grossescunt: quæ quia infusione crebra attenuntur, etiam acies pupillæ vitiatur. Et sunt nonnulli, quorum sensum carnalis vitæ operatio fauciat, qui

a *Epist. 12. ad Aurelium.* b *Martinus Brac. Episcopus cap. 22.* c *1. Tim. 3.* d *al. procedente.*] *orig.* e *al. magis.* f *Et lib. 3. epist. 31. Vigilio Episcopo Arelatensi.* g *Polyc. l. 2. ti. 7. Anf. l. 8. c. 26. Ivo part. 5. c. 131.* h *al. in initio.* i *al. ordines.* k *al. summa.*

a *Ne.*] *orig.* b *harmosus.*] *vulgata.* c *al. dirigat.* d *1. Reg. 2.* e *al. perfectè.* f *Hebr. 12.* g *Cant. 7.* h *Psal. 118.* i *Luc. 8.* k *infirmitate.*] *orig.*

videri

videre recta subtiliter per ingenium poterant, sed usu pravorum actuum caligant. Lippus itaque est, cujus sensum natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit: cui bene per Angelum dicitur *a*, [*Collyrio inunge oculos tuos, ut videas.*] Collyrio quippe oculos, ut videamus, inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem, intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adjuvamus. ¶ Albuginem verò habet in oculo, qui veritatis lucem videre non finitur: quia arrogantia sapientiæ seu justitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra, videt: albuginem tolerans nihil videt: quia videlicet sensus humanæ cogitationis, si stultum se, peccatoremque intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi justitiæ sive sapientiæ tribuit, à luce se supernæ cognitionis excludit: & eò claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quò se apud se per arrogantiam exaltat, sicut de quibusdam dicitur *b*, [*Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.*] ¶ Iugem verò habet scabiem, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur, per quam rectè luxuria designatur: quia si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus, usque ad cutis scabiem prorumpit, & foris jam corpus fœdat: quia dum in cogitatione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cùm dicebat *c*, [*Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.*] ac si apertè diceret; Humanum quidem est tentationem in corde perpeti: dæmoniacum verò est in tentationis certamine in operatione superari. ¶ Impetiginem quoque habet in corpore, quisquis avaritia vastatur in mente: quæ si in parvis non compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, & absque occupati tædio excrescens membrorum decorem fœdat: quia & avaritia captivam animam, dum quasi delectat, exulcerat: dum adipiscenda quæque cogitationi objicit, ad inimicitias accendit: & dolorem in vulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum perditur, quia aliarum quoque virtutum per hanc pulchritudo depravatur: & quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait *d*, [*Radix omnium malorum est cupiditas.*] ¶ Ponderosus vero est, qui turpitudinem non exercet opere, sed tamen ab hac cogitatione continua sine moderamine gravatur in mente: qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed ejus animus voluptate luxuriæ sine ullo repugnationis obstaculo delectatur. Vitium *e* quippe est ponderis, cùm humor viscerum ad virilia labitur, quæ profectò cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde: & quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non evellitur mente, nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere; quia gravat hunc in abditis pondus turpe. ¶ Quisquis ergo quolibet horum vitio subigitur, panes Domino offerre prohibetur: ne 1 profectò diluere aliena delicta non valeat is, quem adhuc propria devastant. ¶ Quia igitur paucis ad magisterium pastorale dignus qualiter veniat, atque hoc indignus qualiter pertimescat, ostendimus, nunc is qui ad illud digne pervenerit, in eo qualiter vincere debeat, demonstremus.

1 ¶ Ne profectò] *Sic etiam in originali impresso. In aliquot Gratiani manuscriptis legitur*, Nec profectò diluere aliena delicta valet is, quem adhuc propria devastant.

a *Apoc.3.* b *Rom.1.* c *1.Cor.10.* d *Timoth.6.* e *Sic & Arnobius.*

C. II. ¶ *Indoctus, terrena lucra sectans, ratiosus ordinari non debet.*

Item Hieronymus *super Malachiam, ad c.1.*

SAcerdotes nomen Domini despiciunt, & quantum ad se, panem pollutum offerunt, qui ad altare indignè accedunt, quique dato munere sacerdotium præsumunt. Panem quoque polluit, qui doctrinam Domini in populo malè dispergit, *b* & qui honorat potentem, & despicit pauperem. *& infra.* ¶ (Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? &c.) Superius accusati de panibus, nunc accusantur de victimis. Cæcum animal offert, qui ordinat indoctum loco docti, magistrumque facit, qui vix discipulus esse poterat. Claudum offert, qui lucra terrena quærentem locat; utpote pedem in diversa ponentem, unum in divinis, alterum in carnalibus: cui potest inferri illud de libro Regum (Usquequò claudicatis in duas partes?) Languidum offert, qui vitiosum habet pro religioso, quique tardum, & pigrum probat 1 patientem, dicens illum negligentiæ redarguendum. Indignum est enim dare Deo, quod dedignatur homo.

1 ¶ Probat patientem] *Sic interpungitur etiam in manuscriptis, & in glossa, cum tamen ita posset etiam distingui*, & pigrum probat, patientem dicens illum, &c.

DISTINCTIO L.

1 ps EX præmissis auctoritatibus liquidò monstratum est, quod variis criminibus irretiti in sacerdotes ordinari non possint. Nunc autem de eisdem quæritur, utrum post peractam c pœnitentiam, vel in propriis ordinibus remanere, aut ad majores gradus conscendere valeant. Multorum auctoritatibus, variis criminibus irretiti, à propriis ordinibus dejiciuntur, & ab accessu majorum prohibentur.

C. I. ¶ *Lapsi in suum ordinem reparari non possunt.*

Unde Gregorius *ait Constantino Mediolanensi Episcopo, lib.4. epist.17. seu cap.61.*

SI *d* lapsis ad suum ordinem revertendi licentia concedatur, vigor canonicæ proculdubio frangitur disciplinæ: dum pro reversionis spe, pravæ actionis desideria quisque concipere non formidat. *& post pauca.* ¶ Illud igitur præ omnibus studete, ut lapsos in sacrum ordinem nullius vobis supplicatio aliquo modo revocare suadeat: ne hujusmodi non statuta, sed temporaliter dilata credatur esse vindicta.

C. II. ¶ *Qui post suam ordinationem labitur, depositus permanebit.*

Item Martinus Papa I. *Amando Episcopo.*

QVi *e* semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci.

C. III. ¶ *Presbyter post lapsum nulla ratione in sacro ordine reparari valet.*

Item Gregorius Papa *Sabiniano Episcopo, lib.7.epist.25.*

PResbyterum *f* de quo nos fraternitas tua latoris præsentium legatione *g* consuluit, nulla ratione in sacro ordine post lapsum, aut permanere, aut revocari posse cognoscas. Circa quem tamen mitius agendum est: quia commissum facinus facili dicitur professione confessus.

a *Sensus aliqua ex parte.* b *al.dissipavit.* c *al.actam.* d *Anselm. lib.3.cap.25. & lib.1. cap.13. 1vo part.6.cap.80. Pannorm.l.2.cap.145.* e *Pannor.l.3.cap.141.* f *Ansel.3.cap.26.* g *al. relatione.*

C. IV. ¶ *Post perpetratum homicidium sacerdotale officium ministrari non potest.*

Item Ioannes * VIII. *Cenomanico Vticensi* * * *Episcopo.*

Miror *a* minùs doctam scientiam tuam sacerdotem putare post perpetratum homicidium posse in sacerdotio ministrare : imò (quod est ineptius) nobis suadere velle, ut ipsi tali præsumptioni præberemus assensum. Quis enim tam demens, tamque perversi sensus, tale quid æstimaret, vel post quantamcunque pœnitentiam concedendum, cùm omnino sit canonicæ disciplinæ contrarium ? Debet ergo sacerdotio privatus lachrymarum fonte flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem remediis curatus, salutis possit invenire suffragium.

C. V. ¶ *Ad majorem gradum clericus provehi non potest, qui paganum occidit.*

Item Nicolaus Papa.

Clericum *b*, qui paganum occiderit, non oportet ad gradum majorem provehi, qui carere etiam debet acquisito : homicida enim est. Nam cùm discreti sint milites sæculi à militibus ecclesiæ, non convenit militibus ecclesiæ militare sæculo, per quod ad effusionem sanguinis necesse sit pervenire.

C. VI. ¶ *Qui defendendo se, paganum occiderit, sacerdotali careat officio.*

Item *Osbaldo Chorepiscopo Quadrantino.*

De his clericis, pro quibus consuluisti, scilicet qui se defendendo, paganum occiderunt, si postea per pœnitentiam emendati possint ad gradum pristinum redire, aut ad altiorem conscendere; scito nos nullam occasionem dare, nec ullam tribuere eis licentiam quemlibet hominem quolibet modo occidendi. Verùm si contigerit, ut clericus sacerdotalis ordinis saltem paganum occiderit, multum sibi consulit, si ab officio sacerdotali recesserit: satiusque est illi in hac vita Domino sub inferiori habitu irreprehensibiliter famulari, quàm alta indebitè appetendo, damnabiliter in profundum demergi.

C. VII. ¶ *Cadat ab officio Episcopus, presbyter, aut diaconus capitale committens crimen.*

Item ex concilio Agathensi, *c.50.*

Si Episcopus, presbyter, aut diaconus capitale crimen commiserit, aut chartam falsaverit, aut falsum testimonium dixerit, ab officii honore depositus in monasterium detrudatur, & ibi, quam diu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat.

C. VIII. ¶ *Qui homicidii facto, aut præcepto, aut consilio post baptismum conscius fuerit, clericus non ordinetur.*

Item ex concilio Martini *c* Papæ *c.26.*

Si *d* quis viduam, aut ab alio dimissam *e* duxerit, non admittatur ad clericatum. Quòd si irrepserit, dejiciatur. Similiter, si homicidii, aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione 1 post baptismum conscius fuerit, & per aliquam subreptionem ad clericatum venerit, dejiciatur, & in fine vitæ suæ *f* laicam communionem tantummodo recipiat.

1 ¶ Defensione] *In codice Lucensi regio (in quo sunt etiam hæc capitula à Martino Bracarensi Episcopo collecta) & apud Anselmum, & in editione conciliorum tribus tomis, in margine legitur,* assensione. *cui lectioni convenit quod legitur in concilio Triburiensi, c.11. circa finem.*

* *Vide cap.29.§.* * * *al.Cannamoco Venetiensi.*

a *Ivo part.6.cap.14.& part.10.cap.51.Panorm. lib.3, cap.153.* b *Ivo part.8.cap.120.* c *Apud Mar. Bra.* d *Ansel. l.7. cap.11.Ex cap.18. Apost.* e *al.celebrem.* f *al.suæ communionem recipiant.*

C. IX. ¶ *De sacris ordinibus lapsi reparari non possunt.*

Item Gregorius *Ianuario Episcopo Calaritano, lib.3.epist.26.*

Pervenit *a* ad nos, quosdam de sacris ordinibus lapsos, vel post pœnitentiam, vel ante, ad ministerii sui officium revocari : quod omnino prohibemus, & in hac re sacratissimi quoque canones contradicunt. Qui igitur post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, ut ad altaris ministerium ulterius non accedat.

C. X. ¶ *De eodem.*

Idem *Venantio Lunensi Episcopo, lib. 4. epist.5. seu c. 49.*

Accedens *b* ad Gorgonam insulam fraternitas vestra discutiat id, quod ad nos de Saturnino presbytero 1 perlatum est. Pervenit namque ad nos, quia postquàm pro crimine lapsus sui à sacerdotii ordine est dejectus, ad explendum ministerium sacerdotii præsumpsit accedere, & omnipotenti Deo hostias immolare. Quod si ita sanctum fraternitas vestra reperierit, eum sacri corporis & sanguinis Dominici participatione privatum in pœnitentiam redigat : ita ut usque ad diem obitus sui in eadem excommunicatione permaneat, & viaticum tantummodo exitus sui tempore percipiat. Sin autem eum fraternitas tua talem pœnitentiam agere cognoverit, ut ei juste ad recipiendam inter laicos communionem, & ante exitum, debeat misereri, hoc in tuæ fraternitatis ponimus potestate. *& infra. c* ¶ Præterea ad fraternitatis tuæ consulta respondentes statuimus, diaconum, & abbatem deportu Veneris, quem indicas cecidisse, ad sacrum ordinem non debere, vel posse ullo modo revocari. Quem quidem sacro ordine privatum in pœnitentiam deputare te convenit : cujus si postea actus, conversatioque meruerit, priorem inter alios monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum obtineat. Subdiaconi quoque, quos similis culpa constringit, ab officio suo irrevocabiliter depositi, inter laicos communionem accipiant. In portu autem Veneris, loco lapsi diaconi, alium, qui hoc officium implere debeat, ordinabis. Saturninum verò presbyterum, ut nunquam ad sacri ordinis ministerium præsumat accedere, scriptis cavere decrevimus : sed eum in insula Gorgona, atque Capraria sollicitudinem de monasteriis gerere, & in eo, in quo est statu, sine cujusquam adversitate manere permittimus.

1 ¶ Presbytero] *In vetusto codice epistolarum B. Gregorii, & aliquot antiquis exemplaribus Gratiani legitur,* expresbytero : *itemq; inferius in hoc eodem capite :* Saturninum vero expresbyterum, *sive ut in impressis B. Gregorii,* expresbytero. *Depositos enim presbyteros, expresbyteros, & eos qui monasteria deseruerant, exmonachos appellabant, sicut illi qui consulatum aut quæsturam gesserant, exconsules aut exquæstores vocari sibi fuerunt.*

C. XI. ¶ *Loco lapsi alius ordinandus est.*

Idem *Martino Episcopo Ravennati, lib.6. epist.39.seu c.203.*

Postquam *d* quemquam criminaliter abscedentem, *e* in locum de quo lapsus est, nulla permittit ratio revocari, & ultra *f* tres menses ecclesiam vacare pontifice, statuta sacrorum canonum non permittunt : ne cadente pastore dominicum gregem antiquus (quod absit) hostis insidiando dilanier, fraternitas vestra deprecationi eorum consentire, & in loco lapsi debet Episcopum ordinare.

a *Poly.lib.4.tit.39. Anselm.8. cap.20. Ivo part. 6. cap.14. Pannorm. l.3.cap.133.* b *Poly.ibidem. Anselm. lib.8.cap.21. Ivo part.6.cap.83.* c *Eodem lib.4. epist.16. seu cap. 60. Panm. lib.3. cap.133.* d *Ansel.l.8.cap.25.* e *al.cadentem.* f *dist.71. quamvis.*

C. XII. ¶ *Qui post ordinationem suam in lapsum ecciderit, sacra mysteria non debet tractare.*

Item Martinus Papa I. *in epistola ad Amandum.*

SI post ordinationem suam quispiam in lapsum ecciderit, & prævaricationis peccato fuerit *a* deprehensus obnoxius, omnimodo prohibendum est, eum manibus lutulentis, atque pollutis mysteria nostræ salutis tractare.

2 pars. *Econtra exemplis & auctoritatibus probatur, post actam pœnitentiam proprios gradus licite posse administrare, & ad majores conscendere.* Maria *b* enim soror Aaron postquam lepra percussa est, quia in Moysen murmuraverat, acta pœnitentia, a peccato mundata, & sanata est, & pristinam gratiam prophetandi recepit. Aaron *c* autem post constatum vitulum etiam in summum sacerdotem consecratus est. David *d* post adulterium & homicidium, spiritum prophetiæ recepit, & in proprio *e* gradu permansit. Achab *f* quoque post mortem Nabuthe viri sanctissimi per pœnitentiam humiliatus, in regia sede remansit. *Et ut prætereamus multa exempla veteris Testamenti,* Petrus *g* negavit Christum, & tamen postea princeps Apostolorum factus est: Paulus *h* Stephanum lapidavit, & tamen a Deo in Apostolum electus est. *Multi quoq; ab hæresi ad unitatem catholicæ fidei revertentes, in suis ordinibus sunt recepti: alii verò ad episcopalem etiam gradum sunt promoti, utpote Augustinus, & alii complures.*

C. XIII. *Eeodem.* PALEA.

IOannes *i* Chrysostomus à duabus synodis orthodoxorum Episcoporum fuit dijudicatus *k*, sed iterum fuit restitutus. Marcellus Episcopus Ancyræ Galatiæ depositus fuit, sed postmodum proprium recepit Episcopatum. Asclepius dijudicatus à synodo, ecclesiam suam postea recepit. Lucius Episcopus Adrianopolites damnatus à Papa Iulio, recepit ecclesiam sui Episcopatus. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus depositus fuit, postea reconciliatus est ecclesiæ suæ. Simili modo Polychronium ejusdem ecclesiæ Hierosolymitanæ Pontificem Sixtus *l* Papa damnavit, & iterum ipse eum reconciliavit. Innocentius Papa Photinum Episcopum damnavit, sed postea eum in proprium locum restituit ecclesiæ suæ. Misenum 1 Episcopum *m* à Felice Papa damnatum Gelasius Papa successor illius reconciliavit *n*, & ecclesiæ suæ restituit. Leontius, dum esset presbyter, depositus fuit, sed postea in Antiochia patriarcha extitit. Gregorius verò quartus Papa Theodosium, quem Eugenius ejus antecessor presbyterii honore privaverat, sanctæ ecclesiæ Signinæ consecravit Episcopum. Ibas namque Episcopus dijudicatus fuit, sed sancta synodus canonica suam illi restituit ecclesiam. Rothadum verò Episcopum sanctæ Suessionensis ecclesiæ à synodo, cui Carolus interfuit, condemnatum, & Sophronium *o* Placentinum Episcopum meritò reprobatum, Nicolaus Papa ambos reconciliavit.

¶ *Caput hoc à vetustioribus codicibus abest: in vulgatis inscribebatur,* Item ex epistola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum: *qua inscriptio sublata est, quoniam quæ in hoc capite tractantur, ex variis historiis sunt collecta, & aliqua longè post Cyrillum & Hierosolymitanum, & Alexandrinum contigerunt. Neq; apud Burchardum, & Ivonem ulla talis inscriptio est, sed tantum in Pannormia.*

a *al.* deprehenditur.] *orig.* b *Numer.*12.33. *quæst.* 2. *c. hoc ipsum.* c *Exod.* 32. d 2. *Regum* 1. & 12. e *al. pristino.* f 3. *Regum.*21. g *Matt.*26. *Ioan.*21. h *Act.*7.& 9. i *Burchardus lib.*3. *cap.*233. *Ivo in prologo. Pannorm. in prologo cap.*32. k *al.* judicatus. l *Sixtus Papa III.* m 35. *quæst.*9. *c. Gregorius.* n *al.* & communicavit. o *al. Suffrenium.*] *vel Suffredum.* ut ¶. 6. *quæst.* 3. *denuq; Suffredus.*

1 ¶ Misenum] *Antea legebatur,* Nicænum. *Emendatum est ex Burchardo, Ivone, & c. Gregorius.* ¶. 35. *quæst.* 9. *Atq; in Pontificali Romano manuscripto in vita Nicolai I. leguntur:* Sicut beatus Papa Felix Vitalem & Misenum episcopos, qui in Petro Alexandrino hæretica fœce coinquinato, coacti consenserant, sacerdotali gradu, ecclesiastica imò communione privavit.

C. XIV. ¶ *Clerici post lapsum in suis ordinibus reputari possunt.*

Præterea Calixtus Papa I. *de hujusmodi scribit ita, epist.* 2. *ad Episcopos Galliarum.*

POnderet unusquisque sermones suos, & quod sibi loqui non vult, alteri non loquatur. Vnde benè sacra *a* ait scriptura, [*Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*] Nos enim tempore indigemus, ut aliquid maturius agamus. Nec præcipitemus consilia, & opera nostra, neque ordinem corrumpamus. ¶ Sed *b* si aliquis lapsus quocunque modo fuerit, portemus *c* eum, & fraterno corripiamus affectu; sicuti ait B. Apostolus *d*: *(Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.)* Porrò sanctus David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore permansit. ¶ Beatus quoque Petrus amarissimas lachrymas fudit, quando Dominum negasse pœnituit: sed tamen Apostolus permansit. Et Dominus per Prophetam *e* peccantibus pollicetur, dicens, *(Peccator in quacunque die conversus ingemuerit, omnium iniquitatum illius non recordabor amplius.)* Errant *f* enim qui putant Domini sacerdotes post lapsum, si condignam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non posse, & suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, & suum sacerdotium condignè custodierint. Et ipsi, qui hoc putant, non solùm errant, sed etiam contra *g* traditas ecclesiæ claves disputare, & agere videntur: de quibus dictum *h* est, *(Quæcunque solveritis in terra, erunt soluta & in cœlo.)* Alioquin hæc sententia aut Domini non est, aut vera est. ¶ Nos verò indubitanter tam Domini sacerdotes, quàm reliquos fideles post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus; testante Domino per Prophetam *i*, *(Numquid 1 qui dormit, non adjiciet ut resurgat?)* Et Propheta *k* David pœnitentiam agens dixit: *(Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.)* Ipse namque post pœnitentiam & alios docuit, & sacrificium Deo obtulit, dans exemplum doctoribus sanctæ ecclesiæ, si lapsi fuerint, & condignam pœnitentiam Deo gesserint, utrumque facere posse. Docuit enim quando dixit, *(Docebo 1 iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.)* Et sacrificium Deo pro se obtulit, dum diceret, *(Sacrificium Deo, spiritus contribulatus.)* Videns enim Propheta scelera sua mundata per pœnitentiam, non dubitavit prædicando, & Domino libando curare aliena. *& infra.* ¶ Mundatur ergo homo à peccato, & resurgit gratia Dei lapsus, & in pristino manet officio juxta prædictas auctoritates. Videat, ne amplius peccet, ut sententia Evangelii *m* maneat in eo, *(Vade, & amplius noli peccare.)* Vnde ait Apostolus *n*, *(Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.)* &¶. ¶ Sententiam, fratres, quæ misericordiam vetat, non solùm tenere, sed & audire, refugite; quia potior est misericordia omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis.

a *Tob.*4. b *Burchard. lib.*19. *cap.*42. *Ivo p.*6. *c.*48. c *non perdamus eum, sed fra.*] *orig.* d *Gal.*6. e *Ezech.* 18. f *Polycarp. l.*4. *tit.* 38. *Pann. l.*3. *c.*148. g *al. traditas ecclesiæ claves despicere videntur.*] ¶. *ex August. c. ut constituretur.* h *Matt.*18. *Greg. lib.*2. *epist.*33. i *Psal.*40. k *Psal.*50. l *Ibid.* m *Ioan.* 8. n *Rom.*6.

1 ¶ Numquid] *In epistola Calixti, & apud collectores ita citatos legitur:* numquid, qui cadit, non adjiciet, ut resurgat? & qui aversus est, non revertetur? *& alibi:* nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. *Quæ duæ sententiæ habentur Hierem. 8. & Ezechiel. 33. Sed ob glossam nihil est mutatum.*

C. XV. ¶ *In pristinum gradum post pœnitentiam revocari possint sacerdotes.*

Item Hieronymus *ad cap. 3. Malachiæ.*

ET *a* purgabit filios Levi: tempus *b* est enim ut judicium incipiat à domo Dei.] & alibi *c* scribitur. [*A sanctu meis incipite.*] In filiis autem Levi omnem sacerdotalem intellige dignitatem. Si autem sacerdotes purgandi sunt & colandi, ut purum aurum remaneat & argentum; quid de cæteris est dicendum? Qui cùm emundati fuerint & colati, tunc offerent Domino justa sacrificia, & placebit sacrificium eorum, quod offerunt pro Juda, & Hierusalem, hoc est, pro iis, qui Dominum confitentur, & pacem ejus mente conspiciunt [sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui:] ut quomodo in principio placuerunt Deo, sic post peccatum, & pœnitentiam placere incipiant, cùm omni fuerint peccatorum sorde purgati.

C. XVI. ¶ *Lapsi reparari possunt.*

Item Gregorius *Secundino lib. 7. epist. 53.*

QVia *d* sanctitas tua hoc à nobis requisivit, ut sibi de sacerdotali officio post lapsum resurgendi auctoritates scriberemus, dum se dicit de hoc canones diversos legisse, & diversas sententias inveniisse, alias resurgendi, alias nequaquam posse: ideo nos 1 generales synodos à Nicæna incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramur, quia ipsam sequentes cæteræ in cunctis canonicis sententiis unanimiter concordant. Nos verò præcedentes patres sequi debemus, qui auctore Deo à sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque incipientes usque ad quartum altaris ministrum, hanc formam servandam cognoscimus, ut sicut minorem major præcedit in honore, ita & *e* in crimine; & quem major sequitur culpa, majore plectatur vindicta, & sic postea *f* pœnitentia credatur esse fructuosa. ¶ Quid enim prodest triticum seminare, & fructum illius non colligere? aut domum construere, & non illic habitare? Post dignam igitur satisfactionem credimus posse rediri ad honorem. & ℣. ¶ Ad fontem misericordiæ recurrentes, Evangelii *g* proferamus sententiam. [*Gaudet*, inquit, *super uno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.*] Et ovem perditam, nonaginta novem non errantibus relictis in deserto *h*, humero pii pastoris ad ovile reportatam, Dominus ipse testatur. Si ovis perdita errans post inventionem ad ovile humero reportatur, cur post pœnitentiam ad ecclesiæ ministerium lapsus non revocetur? Sicut 2 in Apocalypsi *i* dicitur de ministro ecclesiæ, [*Memento unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.*] Quid enim est gravius, aut carnale delictum admittere, sine quo pauci inveniuntur, aut Dei filium jurejurando negare? In quo tamen hunc ipsum beatum Petrum Apostolorum principem, ad cujus sacrum corpus indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem pœnitentia secuta est, & post pœnitentiam misericordia data est, quia postea ab Apostolatu eum non expulit, qui ante quidem ipsum se negare prædixit.

1 ¶ Ideo nos] *In duabus editionibus epistolarum B. Gregorii legitur*, ideo generalissima, quæ à Nicæno concilio incipiunt cum reliquis quatuor invenimus concordantia. Nam & nos præcedentes, &c. *In uno manuscripto codice est*, generalissime: *reliqua eodem modo. Apud Burchardum, Ivonem, Pannormiam*, Nam nos generaliter: *cæteroqui parum à Gratiano discordant.*

2 ¶ Sicut] *Hinc usque ad versic.* Quid enim, *in aliquot codicibus epistolarium excusis, & duabus manuscripten, Burchardo, Ivone, & Rabano non habentur.*

C. XVII. ¶ *Post acerrimam pœnitentiam lapsi reparantur.*

Idem *super Ezechielem, Hom. 9. ad c. 2.*

QVid est hoc, quod propheta jacenti dicitur: [*Sta super pedes tuos, & loquar tecum.*] Qui enim jacenti loquebatur, cur non se, nisi stanti promittit esse locuturum? Sed sciendum, quia alia sunt, quæ jacentes, alia quæ stantes audire debeamus. Iacenti enim dicitur ut surgat, stanti autem præcipitur ut ad prædicationem proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione jacentibus prædicari non debet auctoritas prædicationis. Sed cùm jam in bono opere surgimus, cùm jam rectis itare cœperimus, dignum est, ut ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Stans ergo propheta visionem spiritalem vidit, & cecidit: cadens verò jam monitionis verbum suscepit, ut surgeret: surgens autem præceptum audivit, ut prædicaret. Nam qui adhuc ex superbiæ vertice stamus, cùm jam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est, ut ad pœnitentiam castigemur. Et cùm infirmitatem nostram subtiliter cognoscentes, humiliter jacemus, per divini verbi consolationem surgere ad fortiora opera jubemur.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Idem *lib. 2. Moral. c. 16. ad cap. 28. Iob.*

FErrum de terra tollitur, cùm fortis propugnator ecclesiæ à terrena, quam priùs tenuit, actione separatur. Non ergo in eo debet despici, quod fuit; quia jam incipit esse, quod non fuit.

C. XIX. ¶ *Post condignam pœnitentiam, pristina recipiuntur officia.*

Item Hieronymus *ad cap. 3. Michææ.*

CVm exaudiero eos, dabo eis virtutem spiritus mei, & implebo eos judicio meo & fortitudine.] Animadverte in præsenti loco posse docere aliquem post peccatum; si tamen vitia pristina, pœnitentia digna diluerit. Vnde David post adulterium & homicidium lequitur in Psalm. *a* [*Asperges me hyssopo, & mundabor, lavabis me, & super nivem dealbabor.*] Nec sua tantùm purgare contentus est; sed infert. [*Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me:*] cumq; feceris, [*docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.*]

C. XX. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *lib. 2. contra Iovinianum.*

IEsus *b* filius Iosedech sacerdos magnus, quanquam in typo præcesserit Salvatoris, qui nostra peccata portavit, & alienigenam sibi ex gentibus copulavit ecclesiam; tamen secundùm literam post sacerdotium sordidatus inducitur, & stat diabolus à dextris ejus: & calumnia illi deinceps vestimenta redduntur.

C. XXI. ¶ *Per pœnitentiam clerici correcti gradum suum & dignitatem recipiant.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 2.*

COntumaces *c* clerici, prout dignitatis ordo postulaverit, ab Episcopis corrigantur, & si qui prioris gradus elati superbia communionem forsitan contemptui habuerint, aut ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur, ita, ut cùm eos pœnitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum, dignitatemq; recipiant.

a *Malach. 3.* b *1. Petr. 4.* c *Ezech. 9.* d *Rab. in pœn. cap. 1. Burchard. lib. 19. cap. 43. Ivo part. 6. cap. 85. Pannorm. lib. 3. c. 147.* e *al. & crimine.* f *al. vindicta, quæ post pœnitentiam.* g *Luc. 15.* h *in deserto.*] *abest ab orig.* i *Apocal. 2.*

a *Psal. 50.* b *Inscr. de pœn. dist. 2. si enim. §. Iesus. Zacharias. Et capitular. lib. 7. cap. 211.* c *Ivo part. 6. cap. 366.*

C. XXI.

C. XXII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Papæ, *cap. 17.*

SI *a* quis presbyter aut diaconus inventus fuerit aliquid de ministeriis ecclesiæ venundasse; quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione ecclesiastica non haberi. In judicio tamen Episcopi dimittendum est, sive dignus sit, sive indignus in suo recipi debeat gradu: quia multoties hoc ipsum, quod de sacrosancto altario contaminatum est, in Episcopi potestate dimissum est.

1 ¶ Diaconus] *Sequebatur*, aut subdiaconus: *quæ duæ dictiones expunctæ sunt, quia neque apud Martinum, aut illud cavendum, aut invenem, neque in antiquis Gratiani codicibus habentur.*

C. XXIII. ¶ PALEA. 1.

[*Item* Augustinus *ad Bonifacium.*]

BEne valet sacerdotes restitui ad honorem suum post peractam pœnitentiam: licet in hoc diversi diversa sentiant, dicentes non posse restitui ad honorem. Sed sic dictum est propter simulatas pœnitentias quorundam, & propter affectatas honorum dignitates.

1 ¶ Palea] *In aliquot veruſtis exemplaribus Gratiani hæ duæ palea non habentur, ſed poſt ſincro capitur*, ſi quis presbyter. *ſequitur continentur.* Quomodo igitur: *ſunt tamen in multis, atque in iis quidem, à quibus plerumque palea abſunt. Ac videtur ſuccinta quædam partium præcedentium captum*, ponderet. & quia ſanctitas *partim ſequentis*, ut conſtitueretur. *quod refertur ex Auguſtino ad Bonifacium. Atque inde potuit in has paleas hæc eadem irrepere citatio.*

C. XXIV. ¶ PALEA.

SAcerdos quidem si cadit, valet, & habet restitutionis locum, post dignam peractam pœnitentiam, in honorem suum; propheta attestante *b*, qui ait, [*Numquid qui cadit, non adjicit, ut resurgat?*] Et B. Gregorius * hoc dicit ad Secundinum inclusum, animum suum. Etiam ab ipso propheta in hoc argumentum habemus: qui cum post peractum adulterium, & homicidium perpetravit, tamen postea peracta digna pœnitentia per Dei gratiam ad pristinum officium restituitur.

3 pars. *Quomodo igitur hujuſmodi auctoritatum diſſonantia ad concordiam revocari valeat, breviter inſpiciamus. Sunt quidam, qui non odium criminis, ſed timor vilitatis, & amiſſio propriigradus, & ambitio ceſſoris ad pœnitentiam cogit. Hos ſacri canones irreconperabiliter c dejiciunt: quia qui ſimulatione pœnitentiæ, vel affectatione honoris à Deo non conſequitur veniam, nec ab eccleſia reparationem meretur.*

C. XXV. ¶ *Quare conſtitutum eſt in eccleſia, ne poſt pœnitentiam quis ad clericatum redeat.*

Unde Auguſtinus *ſcribit ad Bonifacium, epiſt. 30.*

UT *d* conſtitueretur in eccleſia, ne quiſquam poſt alicujus criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non deſperatione indulgentiæ, ſed rigore factum eſt diſciplinæ. Alioquin contra claves datas eccleſiæ diſputabitur, de quibus dictum eſt, [*quæ ſolveritis in terra, ſoluta erunt & in cœlo.*] Sed ne forte etiam de cæteris e criminibus, ſpe honoris eccleſiaſtici animus intumeſcens ſuperbe ageret pœnitentiam, ſeverissime placuit, ut poſt actam de crimine damnabili pœnitentiam, nemo ſit clericus: ut deſperatione temporalis altitudinis, medicina major & verior eſſet humilitas. Nam & ſanctus David de criminibus mortiferis pœnitentiam egit, & tamen in honore ſuo perſtitit. Et B. Petrum, quando amariſſimas lachrymas fudit, utique Dominum negaſſe pœnituit, & tamen Apoſtolus manſit. Sed non ideo ſupervacua putanda eſt poſteriorum diligentia; quia ubi ſaluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderũt, quo ſalus totius munieretur: experti, credo, aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas invenire medicinas, multorum experimenta morborum. Verum in hujuſmodi cauſis, ubi *e* per graves diſſenſiones ſciſſuras non hujus aut illius hominis eſt periculum, ſed populorum ſtrages jacent, detrahendum eſt aliquid ſeveritati, ut majoribus malis ſanandis charitas ſyncera ſubveniat.

C. XXVI. ¶ *Reparationis beneficium non niſi poſt pœnitentiam poteſt concedi.*

Item ex epiſtola cleri Romani, *miſſa Papæ Cypriano.*

ABſit *b* à Romana eccleſia vigorem ſuum tam profana facilitate dimittere, & nervos ſeveritatis everſa fidei majeſtate diſſolvere, ut cum adhuc nortantùm jaceant, ſed & cadant everſorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum, utique non profutura præſtentur, & nova per miſericordiam fallam vulnera, veteribus tranſgreſſionis vulneribus imprimantur, ut miſeris ad everſionem majorem eripiatur & pœnitentia. Vbi enim poterit indulgentiæ medicina proficere *c*, ſi etiam ipſe medicus intercepta pœnitentia indulget periculis? ſi tantummodo operit vulnus, nec ſinit neceſſaria temporis remedia conducere cicatricem? Hoc non eſt curare, ſed ſi dicere verum volumus, occidere.

¶ *Incupletatum eſt caput hoc ex originali.*

C. XXVII. ¶ *Impœnitentibus venia concedi non poteſt.*

Item Cyprianus *in ſermone de lapſis.*

SI *d* quis præpropera feſtinatione temerarius remiſſionem peccatorũ dare ſe cunctis putat poſſe, aut audet Domini præcepta reſcindere, non tantùm nihil prodeſt, ſed obeſt lapſis. Provocaſſe eſt iram, non ſervaſſe ſententiam: nec miſericordiam prius Dei deprecandam putare, ſed contempto Domino de ſua facultate præſumere. &c. ¶ Mandant aliqua martyres fieri: ſi juſta, ſi licita, ſi non contra ipſum Dominum à Dei ſacerdote facienda; ſit obtemperantis facilis & prona conſenſio, ſi petentis fuerit religioſa moderatio. Mandant aliquid martyres fieri; ſed ſi ſcripta non ſunt in Domini lege, quę mandant, ante eſt, ut ſciamus illos de Deo impetraſſe quod poſtulant, & tunc facere quod mandant. Neque enim ſtatim videri poteſt de divina majeſtate conceſſum, quod fuerit humana pollicitatione promiſſum. Nam & Moyſes pro peccatis populi petiit, nec tamen peccantibus veniam, cum petiiſſet, accepit.

C. XXVIII. ¶ *Qui ſunt reparandi poſt lapſum, vel qui non.*

Item Iſidorus *ad Maſſanum* e *Epiſcopum.*

DOmino *f* ſancto, meritisque beato fratri Maſſano Epiſcopo ſalutem. Quod in epiſtolis venerabilis fraternitas tua innuit, videlicet quòd in canone 1 Ancyrano, cap. XIX. legitur, poſt lapſum corporalem reſtaurandum honoris gradum poſt pœnitentiam; alibi verò legitur, poſt hujuſmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum; hæc diverſitas hoc modo ſolvitur. Illos enim ad priſtinos gradus redire

a *Apud Martinum Bracarenſem. Burch. lib 3. cap. 179. ex Bracarenſi. Ivo p. 3. c. 173. ex Martino, & 240. ex Bracarenſi.* b *Hier. 8.* * *Gregor. lib. 7. epiſt. 33.* c *al. irreparabiliter.* d *In capitul. adjectis, ca. 132. Polyc. l. 6. tit. 20. Anſel. l. 8. c. 3. Ivo in prolog. & p. 6. cap. 356. Panor. in prolog. cap. 4.* e *al. decretiſta.*

a ¶. 23. q. 4. *ipſa pietas.* 5. *verum.* b *extat inter opera B. Cypriani l. 2. epiſt. 7. Anſel. l. 8. cap. 20.* c *al. procedere.* d *Anſ. lib. 8. cap. 32.* e *al. Maſonem al. Maſſemum* orig. f *Anſ. lib. 8. cap. 37. Polyc. l. 4. tit. 39. Ivo p. 6. c. 397. p. 11. cap. 37. & 76. Burchard. lib. 19. cap. 43. & 73. Panor. l. 3. cap. 149. Rab. pan. lib. 1. cap. 1. Cuia. Nevvſon, cap. 64.*

canones præcipiunt, quos pœnitentiæ præcessit satisfactio, vel condigna peccatorum confessio. At contrà hi, qui neque à vitio corruptionis [a] emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum, quod admittunt, vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est determinanda sententia, ut necesse sit illos restaurari in locum honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem recepisse merentur divinæ pietatis. Hi enim non immeritò consequuntur ademptæ [b] dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ recepisse noscuntur remedium vitæ. Id autem ne forte magis sit ambiguum, divinæ auctoritatis sententia confirmetur. Ezechiel [c] quidem propheta, sub typo prævaricatricis Hierusalem, ostendit post pœnitentiæ satisfactionem pristinum posse restaurari honorem. [*Confundere*, inquit, *ô Iuda, & porta ignominiam tuam.*] & post paululum: [*Et tu*, inquit, *& filiæ tuæ revertimini ad antiquitatem tuam.*] ¶ Quod dicit, [Confundere,] ostendit post [d] peccati opus debere quemque erubescere, & post confessionem pro admissis sceleribus verecundam frontem humi prostratam demergere, pro eo quod dignum confusione perpetraverit opus. Deinde præcepit, ut post ignominiam, & dejectionem nominis sui, sive dignitatis revertatur ad suam antiquitatem. Ergo dum quisque post opus confessionis suæ confunditur, atque ignominiam portans, depositionem suam cum humilitate luget, revocari secundùm prophetam ad priorem statum poterit. Item Ioannes [e] Evangelista Angelo Ephesi ecclesiæ, inter cætera quædam similia scribit. [*Memor esto unde decideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac; alioquin venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo.*] ¶ Ecce 2, in quantum valui, concilii Ancyrani antiquam planè, & plenam auctoritatem sacris testimoniis explanavi, ostendens eum posse restaurari in proprio gradu, qui pœnitentiæ satisfactione noverit propria delicta deflere. Qui verò negligit, nec luget quæ gessit, & lugenda sine ullo pudore religionis, vel timore judicii divini committit, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari cognoscas. In fine 3 autem hujus epistolæ hoc adjiciendum putavi, ut [f] quotiescunque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius concilii magis teneatur sententia, cujus aut antiquior, aut potior extat auctoritas.

1 ¶ *Sic habet hoc caput in epistola, quæ nuper una cum aliis Isidori operibus est impressa Parisiis, & ita inscribitur*, Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola ad Massanum episcopum. Domino sancto, meritisque beato, &c. *In epistola autem longiore, eodem argumento, & eisdem pene verbis, (qua est) non sit hoc loco mentio concilii Ancyrani: sed tamen in editione Parisiensi titulus hic est*, Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola de restituendis in pristinam dignitatem clericis pœnitentibus, seu, Explanatio canonum aliquot Ancyrani concilii. *Verumtamen in Canone illo xix. versionis Dionysii (qui apud Græcos in aliis versionibus xx. est) ubi legitur*, perfectionem consequi secundùm pristinos gradus. *Græcè est*, κατὰ τὰς βαθμίδας τὰς πρόσθεν, *id est*, secundùm gradus, qui eo deducunt. *& Balsamon longè aliam sententiam elicit, quàm Isidorus.*

2 ¶ Ecce] *Hic in epistola longiore multa interjiciuntur.*

3 ¶ In fine] *Hæc nunc legantur in longiore epistola, non autem in alia, quam cæteroqui Gratianus videtur secutus.*

Quicunque igitur pro criminibus suis dignè Deo pœnitentiam obtulerint, auctoritate Gregorii, & Augustini, & Hieronymi, & Isidori gradum pristinæ dignitatis recipere possunt. Qui autem non odio criminis, sed timore utilitatis, vel ambitu sic honoris falsas Deo pœnitentias offerunt in pristini honoris gradum reparari minimè poterunt.

C. XXIX. ¶ *Diaconus aut presbyter in adulterio deprehensi reparari non possunt.*

Sed objicitur illud Hormisdæ Papæ, *qui scribit omnibus episcopis per universas provincias.*

SI [a] quis 1 Diaconus, aut presbyter post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio suo dejiciatur. ¶ Ecce manifestè constat, quia secundùm titulos antiquorum Patrum Sancto Spiritu 2 suggerente conscriptos, & secundùm sententias CCCXVIII. Episcoporum, quas etiam Gallicani canones continere videntur, clerici in adulterio deprehensi aut ipsi confessi, aut ab aliis convicti ad honorem redire non possunt. Sed quia forte non desunt, quibus pro nimia pietate suprascripta sanctorum patrum severitas minimè placeat; sciant se CCCXVIII. Episcoporum, qui fuerunt congregati in concilio Nicæno, & reliquos statuerunt canones, sententias reprehendere, vel damnare. Sed forte major est in illis pietas, quàm in suprascriptis CCCXVIII. Episcopis? major est in illis misericordia, quàm in sancto Ioanne [b] Apostolico Papa? major charitas, quàm in reliquis sanctis sacerdotibus, qui hoc [c] exemplo remedia ecclesiarum suis definitionibus deliberaverunt? Et ideo aut prompta [d] voluntate præceptis illorum consentiant, aut si non fecerint, omnibus illis contrarios se, & inimicos esse cognoscent. Quæ est ista justitiæ inimica benignitas, palpare criminosos, & vulnera eorum usque in diem judicii incurata servare? ¶ Quòd si eos durissimam pœnitentiam per plures annos videremus agere, tunc nos & saluti eorum possemus consulere, & statuta canonum deberemus temperare. Cùm verò in aliquibus nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi, vel plangendi appareat, nec beatum David imitentur, qui dicit, [*Lavabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo.*] & illud *ſ.* [*Cinerem tanquam panem manducabam: & potum meum cum fletu miscebam.*] nec eos jejuniis vel lectionibus vacare videamus; possumus agnoscere, si ad pristinos honores redirent, cum quanta negligentia, & cum quanto torpore, & animæ suæ inimica securitate permanerent, credentes, quòd sic eis, non acta pœnitentia digna, dimiserit Deus, quomodo sacerdotes indulsisse videntur. Verè dico, quia illi ipsi, quibus cum periculosa, & falsa misericordia indulgere videmur, cum ante Tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi advenerint, contra nos causam dicturi sunt, dicentes, quòd dum aut asperitatem linguæ eorum expavimus, aut falsa blandimenta, & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in eisdem permanere peccatis, eis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus, non recolentes illud, quod in vetere Testamento scriptum [g] est: quia uno peccante, contra omnes ira Dei desæviit.

1 ¶ Si quis] *Hinc usque ad versic. Ecce, sunt ex cap. 13. concilii Arausici, quod videtur citatum fuisse ab Hormisda, sive aut quisquis fuerit hujus capitis auctor. Anselmus quidem & ipse Hormisdam citat.*

2 ¶ Sancto Spiritu] *Apud Anselmum legitur*, à sancto Ioanne Papa transmissos, & CCCXVIII. Episcoporum sententias, *quod videtur convenire cum his, quæ pauc*

a *al. corporis.* b *al. adeptæ.* c *Ezechael. 16.* d *al. post confusionem, id est, peccati.* e *Apocal. 2.* f *Infrà 33. q. 2. hoc ipsum.*

a *Arausicum c. 23. & Anvel. 5. cap. 4. Pannorm. lib. 3. cap. 18. Anſel. lib. 11. cap. 87.* b *ſup. cap. miror.* c *al. pro exemplo & remedio. Anſel.* d *al. prona.* e *Pſalm. 6.* f *Pſal. 118.* g *Numer. 16.*

inferius

inferius habentur. Major est in illis misericordia, quàm in sancto Ioanne Apostolico Papa?

C. XXX. ¶ *Difficile est post lapsum ad pristinum gradum redire.*

Item Hieronymus *a.*

QUicunque *b* dignitatem divini gradus non custodiunt, contenti fiant animam salvare. Revertienim in pristinum gradum post lapsum *c* difficile est.

¶ *Simile quiddam priori partihujus capitis habetur in Can. 27. Basilii ad Amphilochium, in Can. 26. synodi in Trullo.*

C. XXXI. ¶ *Lapsus post pœnitentiam altario tantum ministret.*

Item Basilius I.

QVi* sub gradu *d* ceciderit post pœnitentiam, contentus fiat baptizare, communionem infirmis dare, & altario tantummodo ministrare.

1 ¶ Basilius] *Ivo citat. ex dictis Augustini. Habetur nonnihil ad hanc rem faciens in epist. Basilii ad Amphilochium Can. 27. Sed propius etiam ad hanc sententiam accedit Can. 14. concilii Aurelianensis primi, & canon novus concilii Neocæsariensis (qui habetur 7. q. 1. quæst. 8. can. qui admisit,) præcipue si hic legatur, quemadmodum in pluribus Gratiani codicibus,* communionem infirmis dare, non autem sacrificare, & altario ministrare. *Similem quandam sententiam refert ex novella Leonis Balsamon ad canonem 21. synodi in Trullo.*

C. XXXII. ¶ *De sacerdotibus, diaconis, & laicis, qui idolis thurificant.*

Item ex concilio Ancyrano, *cap. 1. & sequentibus.*

PResbyteros *e*, qui immolaverunt, & postea certamen iterum inierunt, si ex fide 1 luctati sunt, & non ex compacto ad ostentationem, ut caperentur, ipsi fecerunt; hos placuit honorem quidem sedis propriæ retinere, offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi non liceat. ¶ Diaconi similiter, qui immolaverunt, postea verò iterum reluctati sunt, alias *f* quidem honorem habere oportet; cessare autem debent ab omni sacro ministerio, ita ut nec panem, nec calicem offerat, nec Evangelium pronuncient 2; nisi forte aliqui episcoporum conscii sint laboris eorum, & humilitatis, & mansuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, vel adimere. Penes ipsos ergo erit de his potestas. ¶ Qui autem fugientes comprehensi sunt, vel à Domesticis traditi, vel ademptis facultatibus sustinuêre tormenta, aut in custodiam trusi proclamaverunt se Christianos esse, & eousque adstricti sunt, ut manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funestis sacrificiis admoverent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur, confitentes jugiter se Christianos esse, & luctum rei, quæ contigit, incessabiliter ostendentes omni dejectione, & habitu, & humilitate vitæ, hos velut extra delictum constitutos, à communionis gratia non prohiberi decernimus. ¶ Si verò prohibiti sunt ab aliquibus propter ampliorem cautelam, vel propter quorundam ignorantiam, statim recipiantur. ¶ Hoc autem similiter & de clericis, & de laicis observari convenit. ¶ Perquisitum est autem & illud, si possint etiam laici, qui in has necessitatis angustias inciderunt, ad clericatus ordinem promoveri. ¶ Placuit g ergo & hos, tanquam qui nihil peccaverunt, si & præcedens eorum vita probabilis sit, ad hoc officium provehi.

a *al. ex dictis Hieronymi.* b *Polyc. lib. 4. cap. 39. Burchard. lib. 19. cap. 78. Ivo part. 15. cap. 91.* c *post lapsum.*] *desunt ferè in omnibus exemp.* * *Burchard. lib. 19. cap. 80. Ivo part. 15. cap. 19.* d *à suo gradu.* e *Burch. lib. 3. cap. 40. & 41. Ivo part. 2. cap. 49. & 50. Polyc. lib. 6. tit. 12. cap. 2.* f *illum.*] *Prisca versio. cap. 3.* g *Concil. Nicænum 1. cap. 11.*

¶ De his autem, qui negaverunt præter necessitatem, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujusce modi (quod factum est sub tyrannide Licinii) placuit sanctæ synodo, quamvis humanitate probêtur indigni, tamen eis benevolentiam commodari.

1 ¶ Si ex fide] *Hæ verba concilii sunt in compendium redacta: omninò autem versio Dionysii, quam attulerunt Burchardus & Ivo, propius accedit ad verba Græca. Sunt tamen nonnulla in hoc capite emendata, & locupletata ex versionibus, quas Gratianus videtur secutus.*

2 ¶ Nec Evangelium pronuncient] *In versione antiquiore est,* nec pronuncient, *in alia quam Burchardus attulit,* vel prædicando, *Græcè,* κηρύσσειν: *quod proprie significat Evangelium & fidei doctrinam prædicare.*

Sed illud Hormisdæ Papæ desidiosos & negligentes, non verè pœnitentes reparari prohibet. ¶ *Illud autem Hieronymi fatetur hoc esse difficile, non impossibile.* ¶ *Basilius autem circa delinquentes rigorem justitiæ servandum ostendit, quem circa pœnitentes aliquando mitigandum misericorditer affirmant.* ¶ *Possunt & aliter distingui præmissæ auctoritates. Quorum enim crimina manifesta sunt, ante vel post ordinationem, à sacris ordinibus deficiendi sunt: quorum autem peccata occulta sunt, & satisfactione secreta secundum sacerdotis edictum purgata, in propriis ordinibus remanere possunt.*

C. XXXIII. ¶ *Non potest restitui in sacerdotem, cujus crimen fuerit manifestum.*

Unde Nicolaus Papa *Carolo Archiepiscopo, & ejus suffraganeis.*

SAcerdotes *a*, si in fornicationis laqueum ceciderint, & *b* criminis manifestus, sive ostensus fuerit actus, sacerdotis non possunt habere honorem, secundùm canonicæ institutionis auctoritatem.

C. XXXIV. ¶ *Qui valeant reparari post lapsum, vel non.*

Item Rabanus Archiepiscopus *scribit ad Heribaldum, lib. Pœn. cap. 1.*

DE *c* his verò visum est nobis scribendum, qui sacros ordines habentes, ante, vel post ordinationem contaminatos se esse in capitalibus criminibus confitentur. In quibus, ut mihi videtur, hæc distantia esse debet, ut hi, qui deprehensi, vel capti fuerint publicè in perjurio, furto, atque fornicatione, & cæteris hujusmodi criminibus, secundùm canonum sacrorum instituta, à proprio gradu decidant: quia scandalum est populo Dei tales personas supra *d* se positas habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempe inde retrahuntur homines à sacrificio Dei (sicut *e* quondam, Heli filiis peccantibus, fecisse legunter) & rebelles hinc, atque contrarii existentes, eorum pravis exemplis quotidie pejores fiunt. Qui autem de prædictis peccatis absconditè à se admissis, per occultam confessionem coram oculis *f* Dei præsente etiam sacerdote, qui eis indicturus est pœnitentiam, constentur, & semetipsos graviter deliquisse quærentur, si se per jejunia 1, & eleemosynas, vigiliasque, & sacras orationes purgare certaverint, his etiam gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est.

1 ¶ Si se per jejunia] *Sic etiam in manuscriptis, & apud Ivonem, & Pannormiam. In originali autem legitur,* si veraciter pœnituerint, & se per jejunia. *item, Burchardus, qui cap. hoc citat ex concilio Herdensi.*

4 pars. *De lapsis etiam in hæresin hoc observandum est, ut ante sententiam concilii nullus eis communicet.*

a *Raba. pœn. cap. 1. In gestis concilii Vormaciensis, cap. 11. Vide Ivonem part. 10. c. 20. Paun. l. 3. c. 136.* b *al. aut.* c *Burch. l. 19. cap. 150. Ivo p. 6. c. 400. Pannorm. lib. 3. c. 152.* d *al. super positos.* e *1. Reg. 2.* f *al. Angelu.*

C. XXXV. ¶ *A communione abstineant, qui lapsi ante restitutionem communicant.*

Unde Cyprianus Papa *Antoniano* ait inter cætera, *lib. 4. epist. 2.*

DE *a* eo autem *b*, quod statuendum esset circa causam lapsorum, distuli, ut cùm quies & tranquillitas data esset, & Episcopis in unum convenire indulgentia divina permitteret, tunc communicato & librato de omnium collatione consilio, statueremus, quid fieri oporteret. Si quis verò ante consilium nostrum, & ante sententiam de omnium consilio statutam, lapsis temerè communicare voluisset, ipse à communicatione abstineret.

2 pars. *Quòd verò suprà de homicidio statutum legitur* c, *intelligendum est, quando facultas effugiendi datur, nec necessitate claudatur obsidionis. Cæterùm, cùm necessitate angustati effugere non possunt, si tunc homicidium admiserint, purgati per pœnitentiam, & officio, & communioni reddantur.*

C. XXXVI. ¶ *Post duorum annorum pœnitentiam, officio & communioni restituantur clerici, qui in obsidione positi necessitate, sanguinem fuderunt.*

Unde in concilio Ilerdensi, *cap. 1. legitur.*

DE his clericis, qui in obsessionis necessitate positi fuerint, id statutum est, ut qui altario ministrant, & Christi corpus & sanguinem tradunt, vel vasa sacro officio deputata contrectant, ob omni humano sanguine, etiam hostili, se abstineant. Quòd si in hoc inciderint, duobus annis tam officio, quàm communione corporis Domini priventur, ita ut his duobus annis vigiliis, jejuniis, orationibus, & eleemosynis pro viribus, quas Dominus donaverit, expientur: & ita demum officio, vel communioni reddantur: ea tamen ratione, ne ulterius ad officia potiora provehantur. Quòd si in definito tempore negligentiores circa salutem suam exiterint, protelandæ ipsius pœnitentiæ tempus in potestate maneat sacerdotis.

Casu quoq; si clericus homicidium fecerit, in proprio gradu ex dispensatione remanere permittitur.

C. XXXVII. ¶ *Qui casu homicidium facit, ex dispensatione in ordine suo permaneat.*

Unde Urbanus II. *scribit Guernerio Narbonen. Episc.*

CLerico *d* jaciente lapidem, puer dicitur interemptus: Nos pro amore tuo in suo ordine eum permanere permittimus, ut tamen semper in pœnitentia & timore permaneat.

C. XXXVIII. ¶ *De eodem.*

Item Stephanus V. *Sichiberto Corsica Episcopo.*

QVia *e* te quasi obnoxium judicas, eò quod à Saracenis captus homines interfeciſſe videris, bene facis. Sed quoniam non tua sponte id feciſſe cognoscetis, inde canonicè nullo modo judicaris.

Si verò ira presbyter commotus aliquem interfecit, etsi animum occidendi non habuerit, perpetuò tamen depositus erit.

C. XXXIX. ¶ *Perpetuò careat officio presbyter, qui ira commotus, licet extra animum, aliquem interfecerit.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Hoibaldo Chorepiscopo* 1 *Quadrantano.*

STudeat *f* sanctitas tua persuadere Episcopo tuo, sibi canonicum sociare numerum collegarum, id est, sex ex vicinis provinciis fratres & Coepiscopos suos: quibus tecum junctis, & decernentibus, diligenter investigate, & omni nisu scrutari procurate, quatenus invenire valeatis, utrum percussione jam nominati presbyteri, an cervicis fractione idem diaconus, ut fertur, extinctus est. Et si quidem à sæpè fato presbytero non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens cervice fracta interiit, secundùm arbitrium vestrum, pro percussione, incautè agenti presbytero pœnitentiam competentem indicite; & aliquanto tempore à Missarum solemniis suspendatur, denuò post hæc ad sacerdotale rediturus officium. Quòd si veraciter qualicunq; percussione istius presbyteri ille mortuus est diaconus, nulla hunc ratione ministrare sacerdotis more decernimus: quoniam etsi voluntatem occidendi non habuit, furor tamen & indignatio, ex quibus motio illa mortifera prodiit, in omnibus, sed præcipuè in Dei ministris multipliciter inhibentur, atque ubique damnantur. Verùm si presbyter adeò vestro studio obnoxius *a* fortè claruerit, præcipimus, ut tale beneficium sibi & ecclesiæ suæ concedatur, quo & ipse & sui sufficienter possint habere suæ sustentationis solatium.

1 ¶ Chorepiscopo] *Antea legebatur,* coepiscopo: *emendatum est ex omnibus, quæ collatæ sunt, vetustis Gratiani exemplaribus, optimeq; convenit verbis Nicolai.*

C. XL. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex concilio Maticensi 1, *c. 6.*

QVi *h* verò odii meditatione, vel propter cupiditatem Iudæum vel Paganum occiderit, quia imaginem Dei, & spem futuræ conversionis exterminat *c*, quadraginta dies in pane & aqua pœniteat.

1 ¶ Maticensi] *Burchardus, & Ivo citant ex concilio Moguntino: in nullo tamen eorum, quæ extant, habetur. Simile verò aliquid legitur in concilio Vormacensi, c. 27.*

C. XLI. ¶ *De eodem.* PALEA.

SI *d* quis homicidium fecerit, si Episcopus est, XV. annos pœniteat, & deponatur, cunctos quoque dies vitæ suæ peregrinando finiat: presbyter XII. annis pœniteat, tres *e* ex his in pane & aqua, & deponatur superioris sententia. Diaconus X. annis pœniteat, tres in pane & aqua, & ad gradum cujuslibet sacerdotii accedere non præsumat.

C. XLII. ¶ *Quinquennio à communione abstineant, qui casu homicidium fecerint.*

Item ex concilio Ancyrano, *c. 22. §. eos verò.* f

EOs *g* verò, qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam communioni sociavit, secundùm gradus constitutos; hæc verò 1 humana *h* quinquennii tempus tribuit.

1 ¶ Hæc verò] *Græcè,* ὁ ὲ ἑξάετηρος τὸν πεντα ἔτους πληρώσει, *id est,* Secunda verò quinquennii tempus explebit. *Atque ita ferè Burchardus, & Ivo ex Dionysii versione, & 3. ea. cap.* Si quis voluntate.

C. XLIII. ¶ *Quibus temporum spatiis à communione abstineat, quæ voluntate, vel casu ancillam suam interfecerit.*

Item ex concilio *i* Eliberitano, *cap. 5.*

SI *k* qua fœmina zeli furore accensa, flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eò quòd incertum sit voluntate, an casu occiderit, si voluntate, post septem annos, si casu, post quinque annorum tempora (acta legitima pœnitentia) ad communionem placuit admitti.

a Anſelmus *lib. 8. cap. 28.* b *al.* tamen. c *Suprà eadem cap. clericum. & cap. de hiis clericis. & cap. miror.* d Pannorm. *cap. 3. cap. 154.* e Pannorm. *libro 3. cap. 155.* f Ivo *part. 10. cap. 24.*

a *al.* noxius.] Ivo. b Burch. *l. 6. cap. 33.* Ivo *part. 11. c.* c *al.* extinxit. d Anſel. *l. 11. cap. 35.* e *al.* quatuor. f *Prisca versione.* g Ex Tribur. *cap. 52.* Polyc. *lib. 6. tit.* Burch. *lib. 6. cap. 15.* Ivo *part. 10. c. 25. & 144.* h *al.* humanior. i Ex *concil. Vormac. c. 39.* k Rab. pœn. *c. 14.* Burch. *lib. 6. cap. 5.* Anſelm. *lib. 11. cap. 36.* Ivo *part. 10. cap. 22. & 148.*

ti. Quod si intra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

C. XLIV. ¶ *De his qui voluntate, vel casu homicidium faciunt.*

Item ex capitulis Martini Bracarensis Episc. *c. 72.*

SI *a* quis voluntariè homicidium fecerit, ad januam ecclesiæ catholicæ semper subiaceat, & communionem in exitu vitæ suæ recipiat. Si autem non voluntariè, sed casu aliquod homicidium fecerit, prior canon septem annis agere pœnitentiam jussit, secundus canon quinque mandavit.

C. XLV. ¶ *De eodem.*

Item ff. tit. de furtis. L. Qui saccum.

QUi *b* saccum habentem pecuniam furripuerit, furti actione, etiam sacci nomine, tenetur, quamvis non sit ei animus sacci furripiendi.

C. XLVI. ¶ *De eodem.*

Contrà animum, non opus puniri lib. 9. eod. tit. ad leg. Cornel. de sicar. exemplo sacratum literarum Diocletiani, & Maximiniani *colligitur.*

EVm qui asseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cùm calcis ictu mortis occasio præbita videatur, si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni metu ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id quod adnotatione nostra comprehensum est, volumus liberari.

C. XLVII. PALEA.

[*Item* Imperator Antoninus *C. ad leg. Cornel. de sicar. l. 1.*]

FRater vester rectius fecerit, si se præsidi provinciæ obtulerit. Qui si probaverit non occidendi animo hominem à se esse percussum, remissa homicidii pœna, secundùm militarem disciplinam sententiam proferet. Crimen enim contrahitur, si & voluntas nocendi intercedat. Cæterùm ea, quæ ex improviso casu potiùs quàm fraude accidunt, fato plerunque, non noxæ imputantur.

C. XLVIII. ¶ *De eodem.*

Hinc & Gelasius *c* Papa.

QUantùm dicit iste Placidus *d*, anno præterito dictum est de uxore illius, quia subitò inter caballos inventa est, & dum traherentur caballi, collisa est illa, & abortum fecit: ¶ Quod si ita est, fortè si caballos alienos tulerit, inde est culpabilis. Nam de muliere quæ casu inter caballos confracta est, ubi voluntas illius non agnoscitur pernicioſa fuisse, non potest, nec debet addici per leges.

C. XLIX. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa.

HI qui arbores incidere videntur, si contigerit, ut cadens arbor occiderit hominem, inculpabiles sunt atque innoxii, quia nec voluntate eorum, nec desiderio, homicidium perpetratum est. Si verò aliqua culpa eorum, vel neglectu, morientis hominis interitus cognoscitur advenisse, abjiciendi sunt à gradu, & in sacro ordine nullatenus suscipiendi.

C. L. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Vormacienſi, *cap. 29.*

SÆpe *e* contingit, dum quis operi necessario insistens arborem inciderit, ut aliquis subtus ipsam veniens deprimatur. Et idcirco, si voluntate, vel negligentia incidentis arborem factum est, ut homicida, pœnitentiæ debet omninò submitti. Quòd si non voto, non incuria illius, non denique scientia contigit, sed dum ille operi necessario fortassis incumberet, iste insperatus occurrens sub arbore improvisus devenit, & sub ipsa oppressus est, incisor arboris non tenetur pro homicida.

a *Ivo part. 10. cap. 39.* b *Pandect. l. 47. tit. 2. leg. 79.* c *al. Telagius.* d *al. Placidius.* e *Burchardus libr. 6. cap. 32. Ivo part. 10. cap. 138.*

C. LI. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Triburiensi, *cap. 36.* [*Sed ibi copiosius.*]

SI *a* duo fratres in sylva arbores succiderint, & appropinquante casura ipsius arboris, frater dixerit fratri, cave, & ille fugiens in pressuram arboris inciderit, & mortuus fuerit, vivens frater innocens de sanguine Germani dijudicetur.

Præmissis auctoritatibus, lapsis permittitur, ut post pœnitentiam in suis ordinibus reparari valeant: ad majorem autem conscendere post lapsum nulla eis auctoritate permittitur, imò penitus prohibetur.

C. LII. ¶ *Lapsi in suis ordinibus reparari possunt, sed non ad majora conscendere.*

Unde in Ilerdensi concilio, *cap. 3. legitur.*

HI *b*, qui altario Dei deserviunt, si subitò infienda carnis fragilitate corruerint, & Domino respiciente, digne pœnituerint, ita ut mortificato corpore, cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate Pontificis, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore ab ecclesiæ corpore segregare: ita tamen, ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. ¶ Quòd si iteratò 1 velut canes ad vomitum reversi fuerint, & veluti sues in volutabris luti jacuerint 2, non solùm dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem, nisi in exitu, non percipiant.

1 ¶ Quod si iterato] *Hæc usque ad finem absunt in codicibus illis Gratiani, à quibus palea abesse solent. In alio autem hic præpositum est nomen paleæ.*

2 ¶ Et veluti sues in volutabris luti jacuerint] *Hæc non leguntur in antiquis editionibus conciliorum, Coloniensi, ac Parisiensi, duobus codicibus Vaticanis, Eucensi regio, neque 7. 15. q. 3. c. hi qui. Sunt tamen apud Ivonem, & in editione Colon. IV. volum.*

Sed exemplo B. Petri, (qui postquam trina negationis maculam confessione diluit amoris, non solum in gradu sui Apostolatus remansit, verùm etiam in pastorem totius ecclesiæ à Christo institui meruit,) probantur lapsi post dignam pœnitentiam non solùm propria officia retinere, sed etiam ad majora posse conscendere. Quod autem beatus Petrus post negationem pastor ecclesiæ à Domino sit institutus, probatur auctoritate beati Gregorii, qui in Homilia c Dominicæ resurrectionis de eodem principe Apostolorum scribit dicens.

C. LIII. ¶ *Petrus post culpam negationis princeps Apostolorum à Domino est institutus.*

CONsiderandum nobis est, cur omnipotens Deus eum, quem cunctæ ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere, & se ipsum negare permisit. ¶ Quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, ut is, qui futurus erat pastor ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset. Prius itaque eum offendit sibi, & tunc præposuit cæteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quàm misericorditer aliena infirma toleraret.

C. LIV. ¶ *Post negationem in fide & gradu Petrus profecit.*

Item Ambrosius *in Serm. 407. de fide Petri:*

FIdelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse defleviti, atq; ideo majorem gratiam reperit, quam amisit. Tanquam enim bonus pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum; & qui ipse interrogationis tentatione nutaverat, cæteros fidei stabilitate fundaret. Denique

a *Burch. lib. 8. cap. 22. Ivo part. 10. cap. 15.* b *15. q. 8. c. hi qui. Rabanus pœn. cap. 1. Burchard. lib. 19. cap. 74. Ivo part. 15. cap. 87.* c *Hom. 21. in Evang.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

pro soliditate devotionis, ecclesiarum petra dicitur, sicut ait a Dominus, [*Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.*] Petra enim dicitur eò quòd primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam faxum immobile totius corporis b Christianitatis compagem, molemq; contineat.

6 pars. *Item objicitur, pœnitentes* c *ad sacros ordines promoveri non debent : non ergo lapsi post pœnitentiam ad majora pertingere possunt.*

C. LV. ¶ *Non ordinetur clericus ex pœnitentibus.*

Unde in concilio Carthaginensi IV. *cap. 68. & 69. legitur.*

EX d pœnitentibus, quamvis sit bonus, clericus non ordinetur. Si per ignorantiam Episcopi factum fuerit, deponatur à clero : quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse pœnitentem. Si autem sciens Episcopus ordinaverit talem, etiam ipse ab 1 Episcopatu suo ordinandi duntaxat potestate privetur. Simili sententiæ subjacebit Episcopus, si sciens ordinaverit clericum cum, qui viduam, aut repudiatam uxorem habuit, aut secundam.

1 ¶ Ipse ab] *In originali legitur,* ipse ab Episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate privetur. *al.* ipse Episcopatus sui, *quemadmodum & apud Yvonem, p. 15. c. 5.*

C. LVI. ¶ *Bigamus, pœnitens, viduæ maritus, sacræ militiæ se ingerens, sine spe promotionis in suo ordine permaneat.*

Item Syricius Papa *Himerio Episcopo, epist. 1. c. 15.*

QUicunque e pœnitens, quicunque bigamus, quicunque viduæ maritus, ad sacram militiam indebitè & incompetenter irrepserit, hac sibi conditione à nobis veniam intelligat relaxatam, ut in magno debeat computare beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in hoc quo invenitur ordine, perpetua stabilitate permaneat.

C. LVII. ¶ *Non prohibeatur à clero, qui pressus languore per communionem pœnitentiæ benedictionem acceperit.*

Item ex concilio Gerundensi, *cap. 9.*

SI f verò, qui ægritudinis languore depressus pœnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem acceperit, & postmodum reconvalescens caput pœnitentiæ in ecclesia publicè non subdiderit, si prohibitis vitiis non detinetur obnoxius, admittatur ad clerum.

C. LVIII. ¶ *Qui ad pœnitentiam agendam in monasterio retruditur, presbyter non ordinetur.*

Item Hormisda Papa *omnibus Episcopis per universas provincias constitutis.*

SI g ille, qui ultrò petit pœnitentiam, quamvis eam perfectè agat, non potest Episcopus aut presbyter ordinari, ita ut etiamsi per ignorantiam ordinatus fuerit, & postea convincitur pœnitentiam accepisse, dejiciatur : ille ergo qui invitus ad pœnitentiam agendam mittitur in monasterium, (qui utique nihil aliud quàm pœnitens dicendus est) qua conscientia ad sacerdotium venire permittitur? Nemo mihi alia quælibet contra auctoritatem sedis Apostolicæ, vel 318. Episcoporum, vel reliquorum canonum constituta objiciat : quia quicquid contra illorum definitionem (in quibus Spiritum sanctum credimus locutum) dictum fuerit, recipere non solùm temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.

C. LIX. ¶ *Bigamus, vel quilibet post pœnitentiam sacris non applicetur ministeriis.*

Item Gelasius urbis Romæ Episc. *omnibus Episcopis per Lucaniam, &c. cap. 5.*

NOn a confidat quisquam Pontificum bigamos h, aut conjugia sortientes ab aliis derelicta, sive quoslibet post pœnitentiam, vel sine literis, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumq; rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos, divinis servituros applicare ministeriis &c.

C. LX. ¶ *Pœnitentes nec etiam clerici fieri possunt.*

Item Innocentius *Agapito, & cæteris, epist. 6.*

CAnones d apud Nicæam constituti, pœnitentes etiam ab infimis officiis clericorum excludunt.

Hoc non de quibuslibet pœnitentibus intelligitur, sed de illis tantum, qui post actam pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum assumpsiunt. De quibus Innocentius Episcopus *scribit Victricio Rothomagensi Episcopo, epist. 2. c. 2.*

C. LXI. ¶ *Non debet fieri clericus qui post remissionem peccatorum, militiæ cingulum habuit.*

SI e quis post remissionem peccatorum, cingulum militiæ sæcularis habuerit, ad clericatum admitti omnino non debet.

Potest & aliter intelligi. Est quædam pœnitentia f, *quæ solemnis appellatur, quæ semel tantum in ecclesia conceditur : de qua Ambrosius* g *ait,* [*Sicut unum est baptisma, ita una est pœnitentia.*] *Item,* [*Non est secundus locus pœnitentiæ.*] *Merito reprehenduntur* 1, *qui sæpius agendam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Christo.* [*Nam si verè agerent pœnitentiam, agendam postea non putarent.*]

1 ¶ Reprehenduntur] *Legebatur,* reperiuntur. *Emendatum est hic ex originali : quod tamen fieri non potuit* ¶. *c. reperiuntur. de pœnitent. distinct. 3. quia vox,* reperiuntur, *in illi initium capitis.*

C. LXII. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

QUamvis h caute, & salubriter provisum sit, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ semel tantùm in ecclesia concedatur, ne medicina 1 nimis utilis, vilis habetur; 3 tamen quotidie peccantibus nunquam per pœnitentiam venia negatur.

1 ¶ Ne medicina] *In aliquot vetustis exemplaribus Gratiani caput hoc est compunctum superiori. Locum enim D. Augustini suo modo aptat. Apud illum quidem hoc loco ita legitur :* Ne medicina vilis, minùs utilis esset ægrotis ; quæ tantò magis salubris est, quantò minùs contemptibilis fuerit : quis tamen audeat dicere Deo, quare huic hominum qui post primam pœnitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? &c.

Hac autem pœnitentia quomodo imponenda sit, in Agathensi concilio legitur, in quo sic statutum est, c. 15.

C. LXIII. ¶ *Quomodo pœnitentes ad pœnitentiam accedant.*

POenitentes k tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum & cilicium super caput à sacerdote (sicut ubique constitutum est) consequantur.

a *Matth. 16.* b *operis Christiani.*] c *al. solemniter pœnitentes.* d *Polyc. l. 2. tit. 31. Ansel. lib. 7. cap. 20. & 23. Burchard. lib. 2. cap. 35. Ivo part. 6. cap. 136. & p. 15. cap. 5. Pann. lib. 3. cap. 69. & 70.* e *Ansel. lib. 7. cap. 27. 20. & 21.* f *Is vero.*] *manuscr. & orig.* g *Sup. cap. ex pœnitentibus. Polyc. lib. 2. tit. 31. Anselm. lib. 7. cap. 22. & lib. 11. cap. 87.*

a *Anselmus libro 7. cap. 12.* b *al. sus esse bigamus.* c *mysteriis.* d *In concil. Nicæno, cap. 10.* e *Anselmus lib. 7.* f *Libro 2. de pœnit. cap. 10. De pœn. distinct. 3. cap. reperiuntur & cap. sin. Hug. libro de sacram. par. 14. cap. 4.* g *Ambros. ibidem.* h *Infra, de pœnit. distinct. 3. cap. quamvis, Magister libro 4. distinct. 14. cap. 3. Ivo part. 15. cap. 24.* i *Capitul. libro capite 58. & libro 7. cap. 310.* k *Burchardus libro 19. cap. 17. part. 15. cap. 17.*

autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abjiciantur: & nisi dignè pœnituerint, non recipiantur. Iuvenibus etiam pœnitentia non facilè committenda est, propter ætatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte positis non est negandum.

C. LXIV. ¶ *Quæ sint servanda in solenni pœnitentia.*

Item ex eodem 1.

IN *a* capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse ipso habitu & vultu protestantes. Ibi adesse debent decani, id est, archipresbyteri parochiarum, & presbyteri 2 pœnitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, & secundùm modum culpæ pœnitentiam per præfatos *b* gradus injungere. Post hæc eos in ecclesiam introducant *c*, & cum omni clero septem pœnitentiales psalmos in terra prostratus Episcopus cum lachrymis pro eorum absolutione decantet: tunc resurgens ab oratione, juxta quod canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem priùs mittat, deinde cilicio capita eorum operiat: & cum gemitu & crebris suspiriis denuntiet eis, quòd sicut Adam projectus est de paradiso, ita ipsi pro peccatis ab ecclesia abjiciuntur: post hæc jubeat ministros, ut eos extra januas ecclesiæ expellant: clerus verò prosequatur eos cum responsorio, [*In d sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c.*] ut videntes sanctam ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam, atque commotam, non parvipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum decanis, & eorum presbyteris ecclesiæ liminibus repræsententur.

1 ¶ Ex eodem] *Ex Agathensi etiam citant Burchardus & Ivo, & Rhebaldus Cardinalis (qui tempore Paschalis Pontif. claruit) in libro suo, de pœnitentia publicè non iteranda. In uno tamen manuscripto Burchardi exemplari citatur ex Pœnitentiali Romano. Sententia verò hujus capitis magna ex parte habetur in Pontificali, & ordine Romano a pag. 24. usque ad 30.*

2 ¶ Et presbyteri] *Apud Burchardum legitur*, id est, presbyteri.

¶ *Hanc pœnitentiam nulli unquam clericorum agere conceditur, atque ideo hujusmodi pœnitentes ad clerum admitti prohibentur.*

C. LXV. ¶ *Clericis non imponatur manus, tanquam pœnitentibus.*

Unde in Carthaginensi concilio V. *cap. 11. statutum est.*

COnfirmandum *e* est *f*, ut si quando presbyteri, vel diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, qua eos à ministerio necesse sit removeri: non eis manus tanquam pœnitentibus, vel tanquam fidelibus laicis imponatur, neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

C. LXVI. ¶ *Nec clerico pœnitentiam agere, nec pœnitenti ad clericatum accedere permittitur.*

Unde in concilio Carthaginensi V. *cap. 11. statutum est.*

ILlud *g* quoque nos par fuit providere, ut sicut pœnitentiam agere cuiquam non conceditur clericorum, ita & post pœnitudinem, ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci: quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerunt vasa vitiorum.

C. LXVII. ¶ *Presbyteris, & diaconis tanquam pœnitentibus non debent manus imponi.*

Item Leo Papa *Rustico Narbonensi, epist. 90.* a *cap. 2.*

ALienum *b* est à consuetudine ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore, aut in diaconii gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi: quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit, secundùm quod scriptum est: [*Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro eo?*] Vnde hujusmodi lapsis ad promerendum misericordiam Dei, privata est expetenda secessio 2: ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

1 ¶ Sacerdos] *Vulgo sæpe indicatur in margine locus iste ex 1. Reg. 2. ut ¶, de pœnitentia, dist. 1. c. si sacerdos, cum tamen in eo scripturæ loco in vulgata legatur*, si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo? *Verum B. etiam Gregorius ad illum locum in morali interpretatione, talem sententiam elicit.* Quis ei intercessor remanet, cùm ille se transgrediendo præcipitat, qui ad intercedendum pro aliis ordinatus est?

2 ¶ Secessio] *Sic emendatum est ex antiquis codicibus, & epistola ipsa, & hanc lectionem habuit auctor glossæ, quod ex manuscripto glossis constat: idcirco & in ea emendandum. Antea legebatur*, est expetenda successio.

Probantur etiam auctoritate Toletani concilii I. *hujusmodi pœnitentes ad clerum non admittendi: in quo, capite 2. sic statutum est.*

C. LXVIII. ¶ *Causa necessitatis ad clerum pœnitentes admittantur.*

PLacuit *c*, ut pœnitentes non admittantur ad clerum, nisi tantùm si necessitas aut usus exegerit; & tunc inter ostiarios deputentur, vel inter lectores, ita ut evangelia, aut epistolam *d* non legant. ¶ Si qui autem ante ordinati sunt diaconi, inter subdiaconos habeantur, ita ut manum non imponant, nec sacra contingant. Eum verò pœnitentem *e* dicimus, qui post baptismum, aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus, gravissimisque peccatis publicam pœnitentiam gerens, sub cilicio *f* divino fuerit reconciliatus altario.

7 pars. *Apostatæ quoque ad clericatus officium admitti non debent.*

C. LXIX. ¶ *Ad clericatus officium non admittantur apostatæ.*

Unde in concilio Arelatensi II. *cap. 25.*

HI *g*, qui post sanctam religionis professionem apostatant, ad sæcularem *h* redeunt conversationem, & postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, sine pœnitentia communionem penitus non accipiant. Quos etiam jubemus ad clericatus officium non admitti. Et quicunque ille sit, post pœnitentiam, sæcularem habitum accipere non præsumat. Quòd si præsumpserit, ab ecclesia alienus habeatur.

DISTINCTIO LI.

1 pars. FEce, quòd criminosi, vel non verè pœnitentes, vel publicam pœnitentiam agentes, à sacris prohibentur ordinibus. Adjecit quoque sancta mater ecclesia, ut curiales, *aut post baptismum* militantes, *aut in foro* decertantes *à sacris prohibeantur ordinibus.*

a Burch. lib. 19. c. 26. Ivo p. 15. c. 45. b al. præfixos. c al. introducat. d Gen. 3. e al. Confirmatum.] orig. f Bure. l. 19. c. 72. Ivo p. 15. c. 25. Capitul. 5. c. 66. g Ansel. 7. c. 20. Burc. l. 19. c. 49. Ivo p. 6. c. 54. & p. 15. cap. 85.

a al. 92. b Polyc. lib. 4. tit. 39. Burchardus lib. 19. c. 71. Ivo par. 6. cap. 67. c In cap. Martini Brac. cap. 23. Polyc. lib. 2. tit. 31. Burch. lib. 2. cap. 37. Ansel. lib. 7. cap. 31. Ivo par. 6. cap. 138. Pann. lib. 3. cap. 61. d al. Apostolum.] orig. e Expœnitentem.] in cap. Martini Brac. f al. concilio. g Rab. pœnit. cap. 33. Burch. l. 19. c. 67. Ivo par. 15. c. 21. h seculum redeunt.] orig.

C. I. ¶ *Post baptismum militantes, vel in foro decertantes, a sacris prohibentur ordinibus.*

Unde ait Innocentius Papa *Episcopis in Toletana synodo constitutis, epist. 24. c. 2.*

ALiquantos *a* ex his, qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi pertinaciam susceperunt, accitos ad sacerdotium esse comperimus, è quorum numero Rufinus & Gregorius perhibentur: aliquantos ex militia, qui cùm potestatibus obedierunt, sæva *b* necessariò præcepta sunt executi: aliquantos ex curialibus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata, fecerunt: aliquantos, qui voluptates, & editiones populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotii pervenisse, quorum omnium neminem, ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenisse. Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus, aut scandala Hispanensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus: idcirco remittenda potius hæc putamus. Sed ne deinceps similia committantur dilectionis vestræ maturitas providere debebit: ut tantæ usurpationi saltem nunc finis necessarius imponatur: eo videlicet constituto, ut quicunque tales ordinati fuerint, cum ordinatoribus suis deponantur.

C. II. ¶ *De quibus laicis aliqui ad clericatum non possunt pervenire.*

Idem *Felici Episcopo Ducetiano, epist. 4. c. 3.*

DEsignata *c* sunt genera laicorum, de quibus ad clericatum pervenire non possunt, id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulaverit, si quis fidelis administraverit. De curialibus autem manifesta ratio est, quoniam etsi inveniantur hujusmodi viri, qui debeant clerici fieri, tamen quoniam sæpius à curia *d* repetuntur, cavendum ab his est propter tributationem, quæ sæpè de his ecclesiæ provenit.

C. III. ¶ *Non admittantur curiales ad clericale officium.*

Idem *Victricio Episcopo Rhothomagensi epist. 2. cap. 11.*

PRæterea *e* frequenter quidam ex fratribus nostris, curiales, vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt, quibus postea major tristitia, cùm de revocandis eis aliquid ab Imperatore præcipitur, quàm gratia nascitur de accito *f*. ¶ Constat enim eos in ipsis muneribus *g* etiam voluptates exhibere, quas à diabolo inventas esse non dubium est, & ludorum, & mimorum *h* apparatibus aut præesse, aut fortitan interesse. Sit certè in exemplum sollicitudo & tristitia fratrum, quam sæpè pertulimus Imperatore præsente, cùm pro his sæpius rogaremus, quàm ipse nobiscum positus cognovisti: quibus *i* non solum inferiores clerici ex curialibus, verùm etiam in sacerdotio constitutis ingens molestia, ut redderentur, instabat.

C. IV. ¶ *Non promoveatur ad diaconatum, qui post baptismum ad fidelem necandum accinctus fuerit.*

Item ex concilio Toletano I. *cap. 5.*

SI quis post baptismum militaverit, & chlamydem sumpserit, aut cingulum ad necandos fideles 1, etiamsi gravia non admiserit, si ad clerum admissus fuerit, diaconii non accipiat dignitatem.

1 ¶ Ad necandos fideles] *Verba hæc non sunt in codice Lucensi Regio.*

a *Quantos enim.*] *origin. & per interrogationem.* b *severa.*] *origin.* c *Polyc. lib. 2. tit. 31. Anselmus lib. 7. cap. 10. Ivo par. 6. cap. 95.* d *al. ad curiam.* e *Ivo par. 6. cap. 349.* f *al. ad scitu.* g *al. munus.* h *al. vel munerum.* i *al. ac quibus.*] *orig.*

C. V. ¶ *A quibus debet esse immunis, qui in Episcopum ordinatur.*

Item ex concilio Toletano IV. *cap. 18.*

QVi in aliquo crimine detecti sunt, qui infamiæ nota aspersi sunt, qui scelera aliqua per publicam pœnitentiam se admisisse confessi sunt, qui in hæresin lapsi sunt, vel qui in hæresi baptizati, aut rebaptizati esse noscuntur, qui semetipsos abscederunt, aut naturali defectu membrorum, aut decisione, aliquid 1 minus habere noscuntur, qui secundæ uxoris conjunctionem sortiti sunt, aut numerosa conjugia frequentaverunt, qui viduam, vel à marito relictam duxerunt, aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas, aut fornicarias 2 habuerunt, qui servili conditioni obnoxii sunt, qui ignoti sunt, qui neophyti, vel laici sunt, qui seculari militiæ dediti sunt, qui curiæ nexibus obligati sunt, qui insciі literarum sunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus ecclesiasticos non ascenderunt, qui ambitu honorem quærunt, qui muneribus honorem obtinere moliuntur, qui à decessoribus in sacerdotium eliguntur. ¶ Sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriæ civitatis elegit, vel auctoritas metropolitani, vel comprovincialium sacerdotum assensus non exquisivit. Quicunque ergo deinceps ad ordinem sacerdotii postulatus, & in his, quæ prædicta sunt, exquisitus, in nullo horum deprehensus fuerit, & examinatus probabili vita & doctrina extiterit, tunc secundum synodalia, vel decretalia constituta, cum omnium clericorum, vel civium voluntate, ab universis comprovincialibus Episcopis, aut certè à tribus, in sacerdotem die Dominica consecrabitur, conniventibus cæteris, qui absentes sunt, literis suis, & magis auctoritate, vel præsentia ejus, qui est in metropoli constitutus. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est, ubi metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, a comprovincialibus ibidem convenientibus. ¶ Si quis autem deinceps contra prædicta vetita canonum, ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adempti honoris periculo subjacebit.

1 ¶ Aut decisione aliquid] *addita hæc sunt ex concilio olim Colonia ac Lutetia impresso. In novissimo vero Colonensi editione legitur*, vel defectione, *pro*, vel delictione.

2 ¶ Aut fornicarias] *In codice Lucensi Regio legitur*, ad fornicationes: *quod videtur intelligendum, de concubinis ad tempus adhibitis, ut supr. distinct. 34. c. 19. qui est annotatum.*

DISTINCTIO LII.

QVi vero prætermissis aliquibus gradibus non superbia, sed negligentia ad majorem ascenderit, tamdiu à majoribus abstineat, quousque congruo tempore promissos accipiat.

C. I. ¶ *De eo, qui subdiaconatus ordine postposito, diaconus & presbyter est ordinatus.*

Unde Alexander II. *scribit Grimaldo* b *Constantinensi* c *Episcopo.*

SOllicitudo *d* dilectionis tuæ statuit consulere, utrum portator istarum literarum, diaconatus, & presbyteratus officium idoneus sit peragere, nec ne; cum ad id præpostero *e* cursu, subdiaconatus ordine postposito, negligentia potius, quàm superbia cognoscatur ascendisse. Unde nos consulendo charitati tuæ mandamus, ut ab officio sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum jejunio subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas.

a *al. à.* b *al. Rainaldo. al. Rumaldo.* c *al. Constantiensi.* d *Ivo p. 6. c. 406.* e *al. præpropere.*

¶ *In hoc libro per vetusto est epistola ejusdem Alexandri ad Gervasium Rhemensem Archiepiscopum: cui hoc idem consilium dat, quod Rainaldo Constantiensi Episcopo se dedisse narrat.*

DISTINCTIO LIII.

1 ps CUriales autem, ut suprà a scriptum est, ideo ordinari prohibentur, quia frequenter, dum ab Ecclesia repetuntur, plurima incommoda ecclesia consequitur: vel quia iidem curiales non voto religionis, sed ut officiorum suorum ratiocinia fugiant, ad ecclesiam se transferunt.

C. I. ¶ *Quare sit constitutum, ne curiales ordinentur.*

Unde Gregorius Papa *scribit lib. 7. reg. epist. 11. Episcopis Siciliæ, de lege Mauritii Augusti.*

LEgem *b*, quam piissimus Imperator dedit, ne fortassehi, qui militiæ, vel rationibus sunt publicis obligati, dum causarum suarum periculum fugiunt, ad ecclesiasticum habitum veniant, vel in monasteriis convertantur, vestræ studui fraternitati transmittere; hoc maximè exhortans, quòd hi, qui seculi actionibus implicati sunt, in clero ecclesiæ præpropere suscipiendi non sunt: quia dum in ecclesiastico habitu non dissimiliter quam vixerant vivunt, nequaquam student sæculum fugere, sed mutare. Quòd si etiam tales quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi priùs à ratiociniis e publicis absoluti fuerint. ¶ Si qui verò ex militaribus viris 1 in monasteriis converti festinant, non sunt temerè suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita. Et juxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum Deo auctore suscipere.

1 ¶ Viris] *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, & apud Ivonem legitur*, numeris, *ut significentur milites in breviculo, seu matricula descripti.*

DISTINCTIO LIV.

1 ps SErvi autem ordinari prohibentur, nisi à propriis dominis libertatem legitimam consequantur.

C. I. ¶ *Servus ad clericatus officium non promoveatur.*

Unde Leo Episcopus *scribit epist. 1. omnibus Episcopis per Campaniam, &c.*

NVllus 1 Episcoporum *d* servum alterius ad clericatus officium promovere præsumat, nisi forte eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eo vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ est aggregandus, ut à castris dominicis, quibus nomen ejus adscribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur.

1 ¶ Nullus] *Caput hoc videtur confectum ex titulo, qui in codice canonum præponitur primo decreto Leonis primi, & ex parte posteriore ipsius decreti, in qua exceptio eorum, quæ prius statuit, continetur, prior autem pars, qua hic deest, habetur 7. ead. admistuntur.*

C. II. ¶ *De servili conditione nullus ad sacros ordines deveniat.*

Item ex concilio Triburiensi 1.

NVlli *e* de servili conditione ad sacros ordines promoveantur, nisi priùs à propriis dominis legitimam libertatem consequantur: cujus libertatis charta ante ordinationem in ambone publicè legatur, & si nullus contradixerit, ritè consecrabuntur. Porrò servus non canonicè consecratus, postquam de gradu ciderit, ejus conditionis sit, cujus fuerat ante gradum.

a *Dist. 51. c. designata.* b *Ivo p. 10. c. 124.* c *al. actionibus.*] *orig.* d *Poly. l. 2. tit. 31. Anf. l. 7. c. 28. Burch. l. 2. c. 22. in Pann. l. 4. c. 41.*

1 ¶ Concilio Triburiensi] *Hujus capitis in conc. Tribur. c. 29. sententia potius habetur, quam verba, quæ aliqua ex parte videntur convenire cum iis, quæ scribuntur lib. 1. Capitul. c. 88. de ordinatione servorum, vers. & quandocunque.*

C. III. PALEA.

[*Ex* concilio Carthaginensi 1 primo, *cap. 8.*]

MAgnus *a* Episcopus Asiagensis dixit, quid dilectioni vestræ videtur, procuratores, actores & executores, seu curatores pupillorum si debeant ordinari? Gratus Episcopus dixit: si post deposita universa, & reddita ratiocinia, actus vitæ ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent & cum laude, cleri, si postulati fuerint, honore muneari. Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum ab aliquo sine consideratione fuerint ordinati, ecclesia infamatur 2. Vniversi dixerunt, rectè omnia statuit sanctitas tua, ideoque ita est, & nostra ista quoque sententia.

1 ¶ Carthaginensi] *In codicibus impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum verò est ex Burchardo, Ivone, decretal. in c. uni. de oblig. ad ratioc.*

2 ¶ Ecclesia infamatur] *Sic emendatum est ex concilio, & decretal. & Burchardo, & Ivone. Antea legebatur*, ab ecclesia infirmentur.

C. IV. ¶ *Post donum libertatis famuli ecclesiæ revocentur in clerum.*

Item concilio Toletano IX. *cap. 11.*

QVi *b* ex familiis *c* ecclesiæ servituri devocantur in clerum ab Episcopis suis, necesse est, ut libertatis percipiant donum: & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demum majoribus fungantur officiis. Quos verò flagitii sordida verit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis religet in catenam.

Qui autem ordinandi, à dominis suis libertatem consequuntur, ab eorum patrocinio penitus debent esse alieni, ut in nullo eorum obsequiis inveniantur obnoxii.

C. V. ¶ *Ad clericatum suscipiuntur qui nullo obsequio retento, a Dominis suis libertatem percipiunt.*

Unde in concilio Toletano IV. *c. 72. legitur.*

QVicunque *d* libertatem à dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibi in eis obsequium patronus retentet, isti si sine crimine *e* sunt, ad clericatus ordinem liberi suscipiantur, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui verò retento obsequio manumissi sunt, pro eo, quòd adhuc patroni servitute tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi, ne quando voluerint eorum Domini, fiant ex clericis servi.

C. VI. PALEA.

[*Ex* concilio Toletano 1, *cap. 12.*]

DE *f* servorum ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos promoventur *g*, placuit omnibus cum sacris canonibus concordari debere: & statutum est, ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi priùs à dominis propriis libertatem consecuti fuerint. Et si quilibet servus dominum suum fugiens, aut *h* per literas, aut adhibitis testibus munere conductis, vel corruptis, aut qualibet calliditate, vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est, ut deponatur: & dominus ejus eum recipiat. Si verò avus, vel pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipse fi-

a *Ext. de oblig. ad ratioc. non ordin. cap. magnus. Burchard. l. 2. c. 36. Ivo p. 6. c. 37.* b *Ivo part. 6. c. 373.* c *al. famulu.* d *Poly. l. 2. tit. 31. Burch. l. 2. c. 25. Ivo p. 6. c. 126. Pann. lib 3. cap. 46.* e *crimine capitali.*] *orig. Capi. l. 1. c. 88.* f *Ext. de serv. non ordin. c. 2. Burc. l. 2. c. 31. Ivo p. 6. c. 132. Pann. l. 3. c. 163.* g *indiscrete promovebantur.*] *capitul.* h *aut latitans.*] *capitul.*

lius ibidem educatus, & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & utrum servus sit ignotum *a* sit, & postea veniens dominus illius legibus eum acquisierit, sancitum est, ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. ¶ Si verò eum catena servitutis à castris dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat, quia juxta sacros canones, vilis persona manens sacerdotii dignitate fungi non potest.

1 ¶ Toletano] *Sic etiam extatur apud Burchardum, & Ivonem. In Panormia verò à versic.* si quilibet servus. *citatur ex lib. 1. Capitularium, ubi integrum extat hoc caput, atque etiam caput post hoc secundum,* De rebus verò illorum.

C. VII. ¶ *Sine patroni consensu non ordinetur, qui patrocinio cujuslibet est obligatus.*

Item ex concilio Martini Papæ. [*id est, ex cap. Martini Episcopi Bracarensis, c. 46.*]

SI *b* quis obligatus est tributo servili, vel aliqua conditione, vel patrocinio cujuslibet domus, non est ordinandus clericus : nisi probatæ vitæ fuerit, & patroni consensus accesserit.

C. VIII. PALEA.

[*Ex* concilio Toletano 1, *cap. 2.*]

DE *c* rebus verò illorum, vel peculiari *d*, qui à propriis dominis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos jure promoveantur, statutum est, ut in potestate dominorum consistat quicquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere *e* voluerint.

1 ¶ Toletano] *Hæc palea in capitularibus habetur conjuncte cum palea antecedente,* De servorum. *sed apud Burchardum & Ivonem ex eodem Toletano separatim referuntur.*

Cæterum si à Dominis suis libertatem consecuti non fuerint, & ad Ecclesiasticos ordines aliquo modo irrepserint, presbyter peculii amissione mulctetur, diaconus verò aut vicarium pro se præstabit, aut in servitutem revocabitur: cæteri verò gradus non possunt quemquam à nexu servitutis absolvere.

C. IX. ¶ *Servus si latenter irrepserit ad sacerdotium, peculii amissione mulctetur.*

Unde Gelasius *scribit Martino f & Iusto Episcopis.*

EX *g* antiquis regulis, & novella synodali explanatione comprehensum est, personas obnoxias servituti, cingulo cœlestis militiæ non præcingi. Sed nescio utrum ignorantia, an voluntate rapiamini, ita ut ex hac causa *h* nullus penè Episcoporum videatur extorris. Ita enim nos frequens, & plurimorum querela circumstrepit, ut ex hac parte nihil penitus putetur constitutum. ¶ Actores *i* siquidem illustris viri filii nostri Amandi graviter conqueruntur, homines suo juri debitos, alios jam clericos, alios jam diaconos ordinatos, cùm non solùm post modernum concilium (quod tantorum collectione *k* Pontificum sub omnium saluberrimæ provisionis assensu constat esse perfectum) hujuscemodi personæ suscipi non deberent : verùm etiam si qui forte in divinæ cultu militiæ ante fuerint, ignorantia faciente, suscepti; eliminati prorsus, & exuti religioso privilegio, ad dominorum suorum possessiones justa debuerint admonitione compelli. Et ideò fratres charissimi, eos, quos supradicti viri actores in clericatus officio monstraverint detineri, discussos, & obnoxios approbatos, custodito legum tramite, sine intermissione restituite : ita ut si quis jam ex his presbyter reperitur, in eodem gradu peculii sui *a* amissione mulctatus maneat. Diaconus verò aut vicarium præstet, aut si non habuerit, ipse reddatur. Reliqua verò officia sciant neminem posse ab hac obnoxietate, si convincitur, vindicari, quatenus hoc ordine custodito, nec dominorum jura, nec privilegia ulla ratione turbentur.

C. X. ¶ *Servus clericus factus servituti obnoxius maneat.*

Idem *Herculentio, Stephano, & Iusto Episcopis.*

FRequens *b* equidem, & assidua nos querela circumstrepit de his pontificibus, qui nec antiquas regulas, nec decreta nostra noviter directa cogitantes, obnoxias possessionibus *c*, obligatasque personas, venientes ad clericalis officii cingulum, non refutant. ¶ Nuper *d* enim actores illustris fœminæ Placidæ, petitorii oblatione conquesti sunt, Sabinum Marcellaniensis, sive Clusitanæ *e* urbis antistitem, Antiochum servum, juris patronæ suæ (absentis dominæ occasione captata) ad presbyterii honorem usque produxisse, ejusque fratrem Leontium clericalis officii privilegio decorasse. Et ideo, fratres charissimi, inter supradictos actores, & eos qui extremæ conditionis repetuntur objectu, cognitionem vobis nostra auctoritate deputamus, ut omni veritate discussa, si revera, objectam sibi maculam, justæ refragationis non poterunt ratione diluere, Leontium clericum, quem gradus præfinitus legibus non defendit, ad sequendam conditionis suæ necessitatem modis omnibus reddi jubeatis: Antiochum verò, quia propter sacerdotium reconciliari *f* non potest, si in sua ecclesia, in hoc, in quo est, honore collocare desiderat domina, non velut redditum sibi habeat, sed pro mysteriorum celebratione susceptum.

1 ¶ Reddi jubeatis] *In plerisque vetustis exemplaribus Gratiani, Anselmo, Ivone, & Polycarpo legitur,* redhibere : *sed ob glossam non est mutatum.*

C. XI. ¶ *De eodem.*

Idem *Rufino, & Aprili Episcopis.*

QVis *g* aut leges principum, aut patrum regulas, aut admonitiones modernas dicat debere contemni, nisi qui impunitum sibi tantum æstimet transire commissum ? Actores siquidem filiæ nostræ illustris & magnificæ fœminæ Maximæ, petitorii nobis insinuatione conquesti sunt, Sylvestrum atque Candidum, originarios suos, contra constitutiones, quæ supradictæ sunt, & contradictione præeunte à Lucerino pontifice diaconos ordinatos. Ideo, fratres charissimi, tantæ prævaricationis excessus noveritis sagacius inquirendos, & si constiterit querelam veritate fulciri, continuò, qui contradictione præeunte non legitimè sunt creati, à sacris officiis repellantur.

C. XII. ¶ *Nec ad religiosæ vitæ propositum, nec ad clericatus officium servi sine dominorum consensu admittantur.*

Idem *Episcopis per Lucaniam, &c. epist. 1. c. 16.*

GEneralis *h* etiam querelæ vitanda præsumptio est, qua propemodum causantur universi, passim servos & originarios, dominorum jura, possessionumque fugientes, sub religiosæ conversationis obtentu, vel ad monasteria sese conferre, vel ad ecclesiasticum famulatum, conniventibus quippe præsulibus, indifferenter admitti. Quæ modis omnibus est amovenda pernicies, ne per Christiani nominis institutum, aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti : præcipue

a *ignoraverit.*] *capitul.* b *Ex conc. Toletan. 1. cap. 10.* c *Burch. l. 2. c. 29. Ivo par. 8. c. 38.* d *al. peculio.* e *vindicare.*] *capitul.* f *al. Martyrio.* g *Sensus in epist. ad Episcopos per Lucaniam, &c. c. 16. Polyc. l. 2. tit. 31. Ansel. lib. 7. c. 29.* h *al. culpa.* i *Ivo p. 6. c. 313. Panorm. lib. 3. cap. 164.* k *al. collatione.*

a *al. sua sola.* b *Polyc. ibidem. Anselm. l. 7. c. 30.* c *al. possessoribus.* d *Ivo p. 8. c. 314. Panorm. l. 3. c. 165.* e *al. Cusitanæ.* f *al. Tolli.* g *Supr. 10. cap. 11. Iustin. novel. constit. 123. circa fin. Deusdedit p. 4. Ivo p. 6. c. 104. & part. 4. cap. 179. Panorm. lib. 2. c. 150.* h *Polyc. l. 4. tit. 34. Ansel. lib. 7. cap. 196. Ivo par. 6. cap. 400.*

cum

cum nec ipsam ministerii clericalis hac obligatione fuscari conveniat dignitatem, cogaturque pro statu militantium sibi, conditioneque jurgari, aut videri (quod absit) obnoxia. Quibus sollicita competenter interdictione prohibitis, quisquis *a* Episcopus, presbyter, aut diaconus, vel eorum, qui monasteriis præesse noscuntur, hujusmodi personas apud se tenentes, non restituendas patronis, aut deinceps vel ecclesiasticæ servituti, vel religiosis congregationibus putaverint applicandas, nisi voluntate forsitan dominorum sub scripturæ *b* testimonio primitus absolutas, vel legitima transactione concessas, periculum se proprii honoris non ambigant, communionisque subituros, si super hac re cujusquam verax nos querela pulsaverit. ¶ Magnis quippe studiis, secundum B. Apostolum *c*, præcavendum est, ne fides & disciplina Domini blasphemetur. *idem* 2. ¶ Nihil perire credimus ecclesiasticis utilitatibus, si, quæ sunt aliena, reddantur.

1 ¶ Possessionumque] *Emendatum sic est ex decreto Gelasii, cum antea legeretur*, possessionemque. *Nam erigenarii non solum domini, sed fundi, ac possessionibus additi erant. l. quemadmodum. & l. erigenarios. lib. 11. Cod. tit. de agricol. Ac propterea supra in c. frequens. non est mutata vox*, possessionibus, *quamvis in plerisque, vetustis codicibus legatur*, possessoribus.

2 ¶ Idem] *Hæc non sunt inventa apud Gelasium, neque apud cæteros collectores habentur.*

3 pars. *Hoc tunc observandum est, cum dominus & servus ejusdem professionis inveniuntur. Cæterum si Judæus mancipium Christianum emerit, judicis, vel Episcopi auctoritate, etiam eo invito, ad libertatem debet perduci.*

C. XIII. ¶ *Ad libertatem perducantur mancipia Christiana à Judæis compa-rata.*

Unde Gregorius *Libertino præfecto Siciliæ, l. 2. epist. 37. seu cap. 76.*

MAncipia *d* Christiana, quæcunque Judæum comparasse patuerit, ad libertatem juxta legum præcepta sine omni ambiguitate perducite, ne, quod absit, Christiana religio Judæis subdita polluatur.

C. XIV. ¶ *Officia publica Judæis non sunt committenda.*

Item ex concilio Toletano III. *c. 4.*

NVlla officia publica Judæis *e* injungantur, per quæ eis occasio tribuatur, Christianis pœnam inferre. Si qui verò Christiani ab eis Judaïsmi ritu sunt maculati, vel etiam circumcisi, non reddito pretio, ad libertatem, & religionem redeant Christianam.

De his autem, qui in infidelitate empti, ad gratiam baptismi venire desiderant, quid fieri debeat, Gregorius Papa *scribit Fortunato Neapolitano Episcopo, lib. 5. epist. 31. seu c. 31.*

C. XV. ¶ *In libertatem venundentur servi, qui ab infidelitate ad fidem accedunt.*

FRaternitatem *f* vestram de his oportet esse sollicitam. Et si de Judæorum servitio, non solùm Judæus, sed etiam quisquam paganorum fieri voluerit Christianus, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, ne hunc sub quolibet ingenio, vel argumento, cuipiam Judæorum venundandi facultas sit, sed is, qui ad Christianam converti fidem desiderat, defensione vestra in libertatem modis omnibus vindicetur. ¶ Hi *g* verò, quos hujusmodi oportet servos amittere, ne forsitan utilitates suas irrationabiliter æstiment impediri, sollicita vos hæc convenit consideratione servare; ut si paganos, quos mercimonii causa de externis *h* finibus emerint, intra tres menses, dum emptor, cui *a* venditi fuerint, non invenitur, fugere ad ecclesiam forte contigerit, & velle se fieri dixerint Christianos, vel etiam extra ecclesiam hanc talem voluntatem prodiderint; pretium eorum à Christiano scilicet emptore percipiant. Si autem post præfinitos tres menses quisquam hujusmodi servorum velle suum edixerit *b*, & fieri voluerit Christianus, nec aliquis eum postmodum emerit *c*, nec dominus qualibet occasionis specie audeat venundare, sed ad libertatis proculdubio præmia perducatur: quia hunc non ad vendendum, sed ad serviendum sibi dicitur *d* comparasse.

C. XVI. PALEA.

[Idem *Januario Carâlitano Episcopo, lib. 3. epist. 9.*]

SI *f* quilibet Judæorum servus ad venerabilia loca confugerit causa fidei, nullatenus eum patiamini præjudicium sustinere: sed sive olim Christianus, sive nunc fuerit baptizatus, sine ullo Christianorum i pauperum damno, religioso ecclesiasticæ pietatis patrocinio in libertatem modis omnibus defendatur.

1 ¶ Christianorum] *Joannes Diaconus in vita S. Gregorii, lib. 4. num. 46. referens hanc epistolam, & Ivo par. 13. cap. 102. habent hanc vocem: quæ tamen abest à codicibus epistolarum S. Gregorii tam impressis, quam manuscriptis, qui sunt collati.*

C. XVII. PALEA.

[*Item* ex concilio Toletano XII. *cap. 9.*]

ET *g* si *h* Judæorum servi nec dum adhuc conversi ad Christi gratiam convolaverint, libertate donentur.

C. XVIII. PALEA.

[*Item* ex concilio Matisconensi I. *c. 16.*]

PRæsenti 1 concilio *i*, Deo auctore, sancimus, ut nullum Christianum mancipium Judæo deinceps serviat; sed datis pro quolibet bono mancipio duodecim solidis, ipsum mancipium quicunque Christianus, seu ad ingenuitatem, seu ad servitium licentiam habeat redimendi. Et si Christianus fieri desiderat, & non permittitur, similiter faciat, quia nefas est, quem Christus Dominus sanguinis sui effusione redemit, blasphemum Christianæ religionis in vinculis tenere. Quod si acquiescere his quæ statuimus, quicunque Judæus noluerit, quamdiu ad pecuniam constitutam venire distulerit, liceat mancipium *k* ipsum cum Christianis, ubicunque voluerit, habitare.

1 ¶ Præsenti] *Capus hoc eodem modo refertur à Burchardo & Yvone: in concilio tamen ipso paulo aliter habetur, & nonnulla desunt.*

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Aurelianensi I. *cap. 10.*

SI *l* servus, absente vel nesciente domino, Episcopo tamen sciente quòd servus sit, diaconus, aut presbyter fuerit ordinatus, ipso in clericatus officio permanente, Episcopus eum domino duplici satisfactione compenset. Si verò Episcopus eum servum nescierit, qui testimonium perhibent, aut eum supplicaverint ordinari, simili redhibitioni teneantur obnoxii.

C. XX. ¶ *De eodem.*

Item Constitutio nova.

SI *m* servus, sciente & non contradicente domino, in clero fuerit ordinatus, ex hoc ipso, quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Sed si ignorante domi-

a *Ivo p. 16. cap. 47.* b *al. scriptionis.* c *1. ad Tim. 6. 2. Pet. 2.* d *Cne Judæus Christianum mancipium & nulla.* e *al. Judæi apud eos est agere.* f *Ioan. diac. lib. 4. num. 47.* g *Polyc. l. 7. tit. 4.* h *al. extraneis.*

a *Cui vendi debeant.*] *orig.* b *al. dixerit.* c *emere.*] *orig. Io. diac. l. 4. c. 46.* d *intelligitur.*] *orig.* e *al. reservasse.* f *Ivo p. 13. c. 102.* g *Burch. l. 4. c. 26. Ivo p. 5. c. 280.* h *Vide.*] *orig.* i *Burch. l. 4. c. 28. Ivo p. 1. c. 282.* k *al. mancipio ipsi.* l *Polyc. l. 2. tit. 31. Burch. l. 2. c. 24. Ivo par. 6. c. 125.* m *Justin. de sanctis Episcopis & ss servus. & in Authen. ss servus. de episc. & cler. Authent. de monachis & hinc autem.*

no, licet ei intra spatium unius anni, & servilem fortunam probare, & servum suum accipere. Verum etiam si legitimo probato experimento monachus efficiatur, evadit jugum servitutis. Debent enim per triennium, antequam monachi efficiantur, in monasterio permanere: postea verò si monachi effecti fuerint, liberi efficiuntur. Episcopalis a enim ordo liberat à fortuna servili, vel adscriptitia, sed non à curiali, sive officiali: nam & post ordinationem durat. Sed & jus patriæ potestatis solvit episcopalis dignitas. Adscriptitios b verò in ipsis possessionibus clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti impositam sibi agriculturam adimpleant.

¶ *Extat hoc caput ad verbum in epitomis novellarum Constitutionum ab Irnerio descriptis, quæ post codicem poni solent, stemq; in novella 123.c.26. per Iulianum antecessorem. Verba autem quæ addita erant in titulo,* Leo Imperator omnibus Episcopis, *videntur illuc irrepsisse ex sequenti titulo.*

C. XXI. ¶ *De eodem.*

Item Leo Papa *omnibus Episcopis, epist. 1. c. 2.*

ADmittuntur c passim ad ordinem sacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur: & qui à dominis suis libertatem consequi minimè potuerunt, ad fastigium sacerdotii (tanquam servilis vilitas huno honorem jure capiat) provehuntur, & ſ. Ab his itaque fratres charissimi, omnes vestræ provinciæ abstineant sacerdotes: & non tantùm ab his, sed etiam d ab aliis originariis, vel qui alicui conditioni obligati sunt, volumus temperari, nisi fortè eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis.

4. pars. *De servis monasterii quæritur, an ecclesiasticis officiis possint aggregari, an non. Sed famuli ecclesiarum non sunt ordinandi, sicut supra dictum est, nisi à propriis Episcopis libertatem consequantur. Porrò servus monasterii libertatem consequi non valet 1, non ergo ad clericatum sibi accedere licet. Quod autem liber fieri non possit, probatur auctoritate octavæ synodi, in qua sic statutum legitur.*

1 ¶ Non valet] *In primo Vaticano post hæc verba sequitur:* qui enim sunt monasterii, in nullius jus transire possunt. Vnde nec abbas potest dicere, hoc meum est: non ergo, &c. *Caput autem, quod nunc à Gratiano citatur, alibi repertum non est, quam apud Isidorum Hispalensem in reg. monach. c. de famul. vita.*

C. XXII. ¶ *Monasterii servum abbati vel monacho non licet liberum facere.*

ABbati e vel monacho monasterii servum non licebit facere liberum. Qui enim nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non potest. Nam sicut etiam sæculi leges sanxerunt, non potest possessio alienari, nisi à proprio domino.

Hac auctoritate prohibentur servi adipisci libertatem recedendi ab obsequiis monasterii: sed non prohibentur nanciscs libertatem promovendi ad sacros ordines. Potest enim in sacris ordinibus constitutus, monasterii obsequiis perpetuò deservire: ac sic servitus monasterii & libertatem adipisci, & sacri officiis assòciari valet. Vnde in alio capitulo præfata constitutionis hæc causa redditur, [*Injustum* 1 *est enim, ut monachis rurale opus facientibus, servi eorum otio torpeant, ac deliciis assuant.*]

1 ¶ Injustum] *Infrà 17. quæst. 4. c. in venditionibus. vers. injustum. hoc ipsum catatur ex concilio Agathensi, ubi etiam extat, c. 16.*

Quòd autem servi ecclesiarum (quo nomine etiam monasterii servos significari intelligimus) ad sacra religionis propositum debeant assumi, auctoritate Gregorii *probatur, qui in generali synodo residens* a *dixit.*

C. XXIII. ¶ *Si conversationis probatæ fuerit famulus ecclesiæ, potest ordinari.*

MVltos b de ecclesiastica familia, seu sæculari militia novimus ad omnipotentis Dei servitium festinare, ut ab humana servitute liberi, in divino servitio valeant familiarius in monasteriis conversari. Quos si passim dimittimus, omnibus fugiendi ecclesiastici juris dominium occasionem præbemus. Si verò festinantes ad omnipotentis Dei servitium ineautè retinemus, illi invenimur negare quædam, qui dedit omnia. Vnde necesse est, ut quisquis ex juris ecclesiastici servitute, vel sæcularis militiæ, ad Dei servitium converti desiderat, probetur prius in laico habitu constitutus. Et si mores illius, atque conversatio, bono desiderio illius testimonium ferunt, absque ulla retractatione servire in monasterio omnipotenti Deo permittatur; ut à servitio humano liber recedat, qui divino amore districtiorem subire appetit servitutem. Si autem & in monastico habitu, secundùm Patrum regulas irreprehensibiliter fuerit conversatus, post præfixa sacris canonibus tempora, licenter jam ad quodlibet ecclesiasticum officium provehatur. si tamen illis non fuerit criminibus maculatus, quæ in testamento veteri morte mulctantur.

Ecce quomodo servi ad clericatum assumi valeant, vel quomodo non admittantur. Liberti quoq; non sunt promovendi ad clerum, nisi ab obsequiis sui patroni fuerint absoluti.

C. XXIV. ¶ *Absq; patroni assensu liberti non promoveantur ad clerum.*

Vnde in concilio Eliberitano, *cap. 80.*

PRohibendum est ut liberti, quorum patroni in sæculo fuerint, ad clerum non provehantur.

1. pars. DISTINCTIO LV.

COrpore verò vitiata similiter à sacris officiis prohibetur.

C. I. ¶ *Qui de monasterialibus discipulis ad clericale munus accedit, & de laicis, ante acta ejus vita examinetur.*

Vnde Gelasius Papa *Episcopis per Lucaniam & Bruties constitutis, epist. 1. c. 2. & 3. scribit, dicens.*

PRiscis d igitur pro sui reverentia manentibus conditis (quæ, ubi nulla vel rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodiri) eatenus ecclesiis 1, quæ vel sanctis sunt privatæ ministris, vel sufficientibus usque adeò despoliatæ servitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam instituendi, quàm promovendi clericalis obsequii sine spatia dispensanda concedimus, ut si quis monasterialibus 2. disciplinis eruditus ad clericale munus accedit, etiam de laicis anteacta ejus vita requiratur. ¶ Ne e si aliquo facinore infectus, vel illiteratus, vel bigamus, vel ab adolescentia sordidatus, vel corpore vitiatus, vel servilis, vel originariæ conditionis, vel curiæ, vel publicarum rerum nexibus implicatus, vel publica pœnitentia notatus, vel nulla congruentis temporis expectatione discussus.

1 ¶ Eatenus ecclesiis] *Restituuntur est hic locus ex epistola Gelasii, & Ivonis.*

a Tit. *de sanctiss. Episcopis & sed & quadem. Authent. epistolas. de Episc. & cleric. cod. Authent. sed epistolis eo.* b *Authad scriptitios eod.* c *Ansel. 7. c. 25. Bur. l. 2. c. 22. Ivo p. 6. c. 64.* d *& ab aliis, qui aut originales, aut alicui.*] *orig.* e *Isidorus Hispal. in reg. monach. c. de fam. vita.*

a *al. præsidens.* b *Ex decretis B. Gregorii in extremo 11. lib. regesti, & aliqua ex parte l. 4. epist. 44. Ioann. Diac. l. 2. c. 16. In cone. Trib. cap. 29. Anselm. l. 7. c. 184. Polyc. l. 6. tit. 16.* c *alex.* d *Ivo p. 3. c. 142. & 143. Polyc. l. 2. tit. 31. Ansel. l. 7. c. 47.* e *Ibid. 6. 3. dist. 77. si quis.*

2 ¶ Mona-

2 ¶ Monasterialibus] *Hic de industria videntur Gelasii verba mutata, & in compendium redacta, integra autem referuntur* 3. *dist.77. c.si quis. & ibi legenda.*

C. II. ¶ *Annua suspensioni subjaceat, qui praeter canonum formam aliquem ordinat.*

Item ex concilio Arelatensi III. *c.3.*

NVllus pœnitentem, nullus bigamum, nullus viduarum maritos in prædictis honoribus audeat ordinare. Et licet hoc jam propè omnium canonum instituta contineant; tamen ne cuiquam sacerdotum supplicantium (sicut jam diximus) importunitas, vel suggestio iniqua subrepat; necesse fuit, ut nunc severiorem regulam sibi velint Domini sacerdotes imponere. Et ideo, quicunque ab hac die contra ea quæ superius sunt comprehensa, clericum ordinare præsumpserit, ab ea die, qua ei potuerit hoc approbari, anno integro Missas facere *a* non præsumat. Quam rem si quis observare noluerit, & contra constitutum fratrum faciens, Missas celebrare præsumpserit, ecclesiæ communione privetur 1, & ab omnium fratrum communione *b* noverit se alienum: quia dignum est, ut severitatem ecclesiasticæ disciplinæ sentiat, qui toties salubriter à sanctis patribus instituta observare contemnit.

1 ¶ Ecclesiæ communione privetur] *Hæc verba non sunt in concilio, & videntur idem significare, ac sequentia: sunt tamen in vetustis quoque Gratiani codicibus.*

C. III. ¶ *Non ordinentur pœnitentes, vel illiterati.*

Item Hilarius ex concilio Romano *ab ipso habito, c.3.* [*paulo tamen aliter.*]

POEnitentes *c* vel inscii literarum, aut aliqua membrorum damna perpessi ad sacros ordines aspirare non audeant. Quisquis autem talium consecrator extiterit, factum suum ipse dissolvet.

Corpore autem vitiati intelliguntur non casu, sed propria voluntate abscissi.

C. IV. ¶ *Qui semetipsum absciderit, non ordinetur.*

Vide in canonibus Apostolorum, *c. 22. & 23. legitur.*

SI *d* quis abscidit semetipsum [id est *e*, si quis amputavit sibi virilia] non fiat clericus: quia sui est homicida, & Dei conditionis inimicus. ¶ Si quis cùm clericus fuerit, abciderit semetipsum, omnino damnetur; quia sui est homicida.

C. V. ¶ *Non producantur ad clerum, qui seipsos abscindunt.*

Item ex concilio Arelatensi II. *c.7.*

HI *f* qui se, carnali vitio repugnare nescientes, abscindunt, ad clerum pervenire non possunt.

C. VI. ¶ *Non est ordinandus, qui partem digiti volens sibi abscidit.*

Item Innocentius *scribit, Felici Nuceriano Episcopo, epist. 4. cap. 1.*

QVi *g* partem cujuslibet digiti sibiipsi volens abscidit, hunc ad clerum canones non admittunt. Cui verò casu aliquo contigit, dum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos canones præcipiunt & clericos fieri, & si in clero fuerint reperti, non abjici. ¶ In illis enim voluntas est judicata *h*, quæ sibi ausa fuit ferrum injicere 1; in istis verò casus veniam meruit.

1 ¶ Injicere] *In originali sequitur, quòd scilicet & alii facere dubitari non possit, in istis, &c.*

a *al.celebrare.* b *al.charitate.* c *Anselm.l.7. cap.16.* d *Ex prisca versione.* e *ista est glossa in vetere versione c.23. Burch.l.2.c.14. Ivo p.6.c.58. Anselm.lib.7.cap.35. Panorm.l.4.c.43.* f *Si qui.]orig.* g *In concil. Tribur. cap.33. Polyc. cap.2. tit.31.* h *al. vindicata.*

Similiter verò intelligendum est de iis, qui per languorem à medicis secantur, aut à barbaris abscinduntur, aut à dominis castrantur.

C. VII. ¶ *Qui per languorem à medicis desecatur, ad clerum valet admitti.*

Unde in Nicæno concilio, *cap.1. legitur.*

SI *a* quis à medicis propter languorem desectus est, aut à barbaris excisus, hic in clero permaneat. Si quis autem seipsum sanus abscidit, hunc & in clero constitutum *b* abstinere convenit, & deinceps 1 nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret, quod de his, qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit: sic eos, quos aut barbari, aut domini castraverunt, si inveniuntur aliàs *c* dignissimi, tales ad clerum suscipiat regula.

1 ¶ Et deinceps] *Alii verbis nihil respondet in Græco vulgato codice: sed optime apud Balsamonem, quemadmodum & in Carthaginensi 6. in Capitulis Nicænæ Synodi à Teilone & Theariste versis.*

C. VIII. ¶ *Licitè ordinetur Episcopus, qui per hominum insidias eunuchizatur.*

Item ex canone Apostolorum XXI.

EVnuchus, si per insidias 1 hominum factus est, vel si in persecutione, ejus sunt amputata virilia, vel si ita natus est, & est dignus, fiat Episcopus 2.

1 ¶ Per insidias] ἐξ ἐπηρείας, id est, ex insultu, & injuria.

2 ¶ Episcopus] *In Græcis exemplaribus non habetur vox ista, & videtur subintelligi,* κληρικός.

C. IX. ¶ *Non excluduntur à clero, qui à medicis, vel barbaris vel à dominis suis castrantur.*

Item ex Martino *Bracarensi Episcopo in Capitulis Synod. Græc. c. 21.*

SI *d* quis pro ægritudine naturalia à medicis secta habuerit, similiter & qui à barbaris, aut dominis suis fuerint castrati, & moribus digni fuerint visi, hos canon admittit ad clericatus officium promoveri. Si quis autem sanus, non per disciplinam religionis & abstinentiæ, sed per abscissionem plasmati à Deo corporis, existimans posse à se carnales concupiscentias amputari, castraverit se; non eum admitti decernimus ad aliquod clericatus officium. Quòd si jam ante fuerit promotus ad clerum, prohibitus à suo ministerio deponatur.

C. X. ¶ *Non prohibetur à sacris ordinibus, qui à medicorum incisione claudus efficitur.*

Item ex concilio Ilerdensi.

SI *e* quis in infirmitate positus clericus, medicorum incisione claudus efficitur, promoveri ad sacros ordines eum non denegamus.

C. XI. ¶ *Non prohibetur à clero, qui digitum sibi casu abscidit.*

Item Stephanus *Roberto Metensi Episcopo.*

LAtor *f* præsentium Flavius *g* scil. clericus, ad sanctam sedem Apostolicam veniens, detulit à te nobis directam epistolam, qua indagare studuisti, cum à Normannis nuperrimè captum, sinistræ manus digitum habere abscissum; scisciatans, si ob hoc ad ecclesiasticum ordinem valeat promoveri, an non. ¶ Quod & nos reperientes, quia solertia tua, magis super hoc sollicita, à sede Apostolica doceri flagitat, normam justitiæ semper sequi exoptans, studium tuæ sanctitatis merito collaudamus, reverentiam tuam scire volentes, quoniam si ita est,

a *In Tribur. ibid. Ansel.l.7. Polyc. ibid.* b ἐξετασθῆναι. c ἄκαιρος ἀξίοι. d *Ivo p.6.c.374. Panorm. lib.3. c.56.* e *Concordat Triburiense c.33. Burch.l.2. c.15. Ivo p. 6.c.34. Panorm.lib.3.c.42.* f *Ivo p.6.c.118. Panorm.l.3.c.42.* g *al. Flavianus.*

quod à Normannis digitum ipsum habeat abscissum, ad promovendum (si alias dignus fuerit) nil ei nocebit: eo quod quid de his, qui à dominis, vel medicis, sive à paganis non sponte tale quid patiuntur, sacri censeant canones, dilectionem tuam latere non credimus.

C. XII. ¶ *Tempore synceritatis dignitas accepta sequente debilitate non adimitur.*

Item Gelasius Papa *Palladio Episcopo.*

PRæcepta *a* canonum, quibus ecclesiastica regitur disciplina, sicut ad sacerdotium debiles corpore non patiuntur venire; ita & si quis in *b* eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sauciatus, amittere non potest, quod tempore suæ synceritatis accepit. ¶ Stephanus *c* siquidem presbyter petitorio nobis defievit oblato, quod haberur 1 in subdit: Olim sibi ante annos plurimos collatam presbyterii dignitatem, quam revera immaculati corporis judicio *d* susceperisset; sed nuper propter provinciæ vastitatem (quam Thusciæ præ omnibus Barbarorum feritas diversa sectantium, & ambiguitas invexit animorum) dum imminentes gladios evadere fugæ præsidio niteretur, acutis sudibus occurrentia sibi septa transiliens, interiores partes corporis inseruisse, suggessit, quæ vix adhibita curatione biennio potuissent abstergi *e*. Et ideo frater charissime, suprædicto locum suum dignitatemque restitue, quatenus sacrosancta mysteria, sicut consuevit, exerceat. Neque enim convenit ob hoc aufferri ante susceptum ordinem, in quo postmodum in invaletudinem corporis casu probatur faciente collapsus.

1 ¶ Quod habetur] *Sicelt emendatum ex Anselmo, & antiquis codicibus Gratiani. Nam hæc est usitata forma in epistolis Romanorum Pontificum, ubi propria verba petitorum subjungunt. Antea legebatur:* quod haberet.

2 pars. *Hoc autem non de omnibus membris intelligendum est. Qui enim oculum casu amiserit, licet desit voluntas, tamen sacerdotium adipisci non potest.*

C. XIII. ¶ *Non sunt præstanda jura sacerdotii, cui oculus erutus est.*

Unde Gelasius *f scribit Rufino Episcopo.*

SI *g* Evangelica admonitio iracundiam nec usque ad verbum furentem prosilire permittit, ne si Racha fratri suo quis dixerit, sit gehennæ ignis: quali putamus pœna plectendum esse, qui non solum pugno impie percussit in levitici hominem officii ministerio servientem, sed quasi non sufficeret ad cædem manus, ita (instigante se diabolo) raptus est ad iracundiam, ut fuste non solum percuteret, sed etiam erueret oculum fratris? Et quamvis hujusmodi excessus graviori esset pœna plectendus, bene tamen fraternitas tua fecit ab officio eum presbyterii removere. Hoc tamen sollicitudinis tuæ sit, ut locum ei pœnitentiæ constituas, & in aliquo eum monasterio retrudas, laica tantummodo sibi communione concessa. In loco autem illius alium te necesse est ordinare presbyterum. Nam *h* illi, cui erutus est oculus, non possunt secundam canones sacerdotii jura concedi. Neque enim aliquid ei prodest, quod oculum invitus amisit, cùm nec volens quisquam oculum amisisse credendus est, nec sacratissimos canones aliquem casum in amissione oculi, qui ad sacerdotium adipiscendum non impediret, suis excepisse regulis invenimus; sed hoc tantummodo ad prohibitionem sufficisse videmus patribus, ut qui careret oculo, sacerdotii officium adipisci non possit. Sed nec illi ullatenus, quasi in compensationem injuriæ, sacratus ordo concedi poterit, qui ad tantam sacerdotem proprium potuit iracundiam provocare, ut & ille officium, in quo erat, amitteret, & iste provectus sui perderet facultatem.

a *Ansl.7.c.39.Ivo p.6.c.107.Pann.l.3.cap.55. Polyc.lib.2.tit.31.*
b *in eo allu.* c *Ivo.* d *al. indicio.* e *al. abstringi.*
f *al.Pelagius.* g *Polyc. ibidem. Ansel.lib.11.cap.69. Matth.5.*
h *Ivo par.7.c.411.*

DISTINCTIO LVI.

1 pars PResbyterorum *etiam filii ad sacra officia non sunt admittendi.*

C. I. ¶ *Filii presbyterorum à sacris prohibentur officiis.*

Unde Vrbanus *Papa II. ait.*

PResbyterorum *a* filios à sacris altaris ministeriis removemus; nisi aut in cœnobiis, aut in canonicis *b* religiosè probati fuerint conversari.

2 pars. *Sed hoc intelligendum est de illis, qui paterna inventionis imitatores fuerint. Verùm si morum honestas eos commendabiles fecerit, exemplis & auctoritatibus non solùm sacerdotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt.*

C. II. PALEA.

[*Unde* Damasus Papa *scribit.*]

OSius *c* Papa fuit filius Stephani subdiaconi. Bonifacius Papa fuit filius Iucundi presbyteri. Felix Papa filius Felicis presbyteri de titulo fasciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani presbyteri. Theodorus Papa filius Theodori Episcopi de civitate Hierosolyma. Silverius Papa filius Silverii *d* Episcopi Romæ. Deusdedit Papa filius Stephani subdiaconi. Felix enim tertius, natione Afer, ex patre Episcopo Valerio natus est. Item Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano presbytero originem duxit. Complures etiam alii inveniuntur *e*, qui de sacerdotibus nati Apostolicæ sedi præfuerunt.

¶ *In aliquo vetusto Gratiani codice adscribitur hic nomen Paleæ. In decimo Vaticano, & aliis quibusdam habetur conjunctum cum verbis superioribus Gratiani, à versic.* Felix enim tertius. *usque ad finem. In alio autem satis etiam emendato ista eadem cohærent cum superioribus: sed post illa verba,* ex patre Gordiano presbytero originem duxit, unde Damasus Papa scribit. Deusdedit Papa filius Stephani subdiaconi, Bonifacius Papa filius Iucundi presbyteri, Felix Papa filius Felicis presbyteri de titulo fasciolæ, Agapitus filius Gordiani presbyteri, Theodorus Papa filius Theodori Episcopi de civitate Hierosolyma, Silverius Papa filius Hormisdæ Episcopi Romæ. Complures etiam, &c. *Nec verò magnopere mirandum est, hæc omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic enumerantur. Liber enim qui Pontificalis dicitur, ubi hæc scripta suis locis leguntur, à Damaso cœptus est scribi: ideoque licet ab aliis multa deinde sint addita, retinuit tamen primi auctoris nomen. Ivo quidem eadem ferè ista refert ex Gestis Romanorum Pontificum. Omnino partem aliquam hujus capitis, saltem illam, quæ in decimo Vaticano habetur, ab ipsis Gratiano scriptam esse, constat ex verbis Gratiani in extremo præcedente capite, & capite penultimo hujus distinctionis. Auctor verò Paleæ, dum unum per se caput conficere voluit, ordinem perturbavit, præsertim in receptione Felicis III. & illud de Osio temerè adjunxit, quod nullis Romanorum Pontificum nomen fuit.*

C. III. ¶ *Vitia parentum filios non imputantur.*

Hinc Augustinus *ait lib. de bono conjug. c. 16.*

VNdecunque *f* homines nascantur, si parentum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti

a *In concilio Claromontensi, cap.23. & Melphiensi, & in concilio Innoc.II. cap.19. Sententia est in concil. Lateranen. sub Alex. III. par.19.cap.2. Ex decretis Greg.VII. & Urbani II.* b *al canonicis. al. canonicis regularibus.* c *Ansl.6.c.450. Ivo p.6.c.411. Pann.l.3.c.51. Impudicis.* d *al.Hormisda.* e *Ivo in prologo. Pannorm.in prologo, c.30. & l.3.c.52.* f *Sent. 4. dist.33. q.4. sicut 4. undecunque. in fin. Ivo in prologo, & p.6.c.415. Panor. in prolog.c.29.*

&c

& salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicunq; homine, Dei creatura est; & eo malè utentibus malè erit, non ipsum aliquando malum erit. Sicut autem boni filii adulterorum, nulla est defensio adulterii a; sic mali filii conjugatorum nullum est crimen nuptiarum.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Ioannes Chrysostomus *homilia tertia in Matthæum.*

NVnquam *b* de vitiis erubescamus parentum, sed unum illud quæramus 1, & amplectamur, virtutem videlicet. Hujusmodi enim, etiamsi alienigenam quis habeat matrem, etiamsi fornicatione pollutam, vel quolibet ejusmodi dedecore sordidatam; nihil tamen de ejus aut vilitate fuscabitur, aut crimine polluetur. Quòd si fornicatorem ipsum ad meliora conversum nequaquam prior vita commaculat, multò magis ex meretrice natus & adultera, si propria virtute decoretur, parentum suorum non dedecoratur opprobriis. *Item infrà.* ¶ Non est omninò, nec de virtute, nec de vitio parêtum aut laudandus aliquis, aut culpandus: nemo inde verè aut obscurus aut clarus est: imò etiam (si quiddam 2 à communi opinione abhorrens dicendum est) nescio quomodo ille magis resplender, qui ex parentibus à virtutibus prorsus alienis, ipse tamen fuerit de virtute mirabilis.

1 ¶ Quæramus] *In versione, quæ nunc vulgata est, legitur,* atq; omnibus studiis assequamur nobilitati propriarum honore virtutum. *Græco integer locus sta habet:* παιδένων ☪ ἡμῶν ΔΔ τούτων μηδὲ ὅπωσ ἐγκαλύπτεσθαι ὑπὸ τῆ τῶν προγόνων κακίας, ἀλλ' ἐν μόνον ὑπεζητεῖν τὸν ἀρετὴν.

2 ¶ Si quiddam à communi] *Sic est emendatum ex græco:* εἰ ἄρα τι ☪ παραδόξον εἰπεῖν, *Antea legebatur, quemadmodum fere & in vulgata versione, & apud Ivonem,* ut considerantius aliquid dicamus, aut expressius.

C. V. ¶ *Non parentum, sed propria culpa quemq; condemnat.*

Item Hieronymus *in epistola ad Pammachium contra errores Ioannis Hierosolymitani.*

NAsci e de adulterio, non est ejus culpa, qui nascitur, sed illius, qui generat. Quomodo in seminibus non peccat terra quæ fovet, non semen quod in sulcis jacitur, non humor & calor, quibus temperata frumenta in germen pullulant, sed, verbi gratia, fur & latro, qui fraude & vi eripit semina; sic in generatione hominum recipit terra, id est, vulva, quod suum est; receptum confovet, confotum corporat, corporatum in membra distinguit; & inter illas secretas ventris angustias Dei manus semper operatur, idemque est corporis creator & animæ. Noli *d* despicere bonitatem figuli tui, qui te plasmavit, & fecit ut voluit. Ipse est Dei virtus, & Dei sapientia, qui *e* in utero virginis ædificavit sibi domum. Iephte *f* inter viros sanctos Apostoli voce numeratus meretricis est filius. Sed audi, Esau de Rebecca & Isaac genitus; hispidus tam mente, quàm corpore, quasi bonum triticum in lolium, avenasq; degenerat: quia non in seminibus, sed in voluntate nascentis, causa vitiorum est atque virtutum.

C. VI. ¶ *Iniquitates parentum filiis obesse non possunt.*

Item Augustinus *contra Faustum, lib. 22. c. 64.*

SPonsus *g* ille, qui vocaturus erat ad nuptias bonos & malos, suis congruens invitatis, nasci etiam voluit de bonis & malis: quo exemplo discant fideles, patentum suorum iniquitates sibi obesse non posse.

¶ *Apud B. Augustinum l. 22. contra Faustum, c. 64. sic legitur.* Fideles enim ejus venturi ex omnibus gentibus, etiam exemplo carnis ipsius discere debuerunt, parentum suorum iniquitates sibi obesse non posse. Proinde sponsus ille suis congruens invitatis, qui vocaturus erat ad nuptias bonos & malos, etiam nasci voluit de bonis & malis. *Ex eo hic compositum est hoc caput.*

C. VII. ¶ *Non aliena culpa, sed propria aliquem ab eo, quo fungitur, dejicit gradu.*

Item Gregorius *ad Columbum Episcopum Numidiæ, lib. 10. epist. 3.*

SAtis perversum, & contra ecclesiasticam probatur esse censuram, ut frustra pro quorundam voluntatibus quis privetur, quem sua culpa vel facinus ab officii, quo fungitur, gradu non dejicit.

C. VIII. ¶ *Ex adulterinis nati conjunctionibus à sacerdotio non prohibentur.*

Item Hieronymus.

DOminus *a* noster Iesus Christus voluit, non solùm de alienigenis, sed etiam de adulterinis commistionibus nasci: nobis magnam fiduciam præstans, ut qualicumque modo nascamur, dum tamen ejus vestigia imitemur, ab ipsius corpore non separemur, cujus per fidem membra effecti sumus. Et sicut ille verus est Pontifex ex adulterinis natus conjunctionibus, ita qualiscunq; ordine natus sit aliquis, tantùm *b* ut perfectam fidem habeat, & quod fide tenet, operibus impleat, sitque literatus, & vir unius uxoris, nequaquam à sacerdotio repellitur. Iudas *c* enim Patriarcha concubuit cum Thamar nuru sua & ex illo concubitu nati sunt Phares & Zaran: inde postea Salmon, qui fuit dux in deserto: inde Obeth: & inde quoque Booz *d*: inde postea Isai, qui fuit pater David. Ex illa ergo progenie origo ducitur Christi, qui verus sacerdos est, ideoque si filii ejus sumus, quæ ipse fecit, nos imitari debemus.

1 ¶ Inde Obeth] *In primo capite Evangelii S. Matthæi, Booz dicitur genuisse Obeth.*

C. IX. ¶ *A populo Dei non separat aliquem materna conditio, sed propria culpa.*

Item Augustinus *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 1. c. 15.*

ISmaël *e*, ut separaretur à populo Dei, non obfuit mater ancilla, sed obfuit fraterna discordia; nec profuit potestas uxoris, cujus magis filius erat, quia per ipsius jura conjugalia, & in ancilla seminatus erat, & ex ancilla susceptus.

3 pars. *Contra* Bonifacius *martyr scribens Echelebaldo Regi Anglorum.*

C. X. ¶ *Vitia parentum etiam ad posteros transferuntur.*

SIs *f* gens Anglorum (sicut per istas provincias divulgatum est, & nobis in Francia & in Italia improperatur, & ab ipsis paganis improperatum est) spretis legalibus connubiis, adulterando & luxuriando, ad instar Sodomiticæ gentis, fœdam vitam duxerit; de tali commistione meretricum æstimandum est degeneres populos, & ignobiles, & furentes libidine fore præreandos, & ad extremum universam plebem ad deteriora & ignobiliora vergentem, & novissimè nec in bello sæculari fortem, nec in fide stabilem, & nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam; sicut aliis gentibus Hispaniæ, & Provinciæ, & Burgundiorum populis contigit, quæ sic à Deo recedentes fornicatæ sunt, donec judex *g* omnipotens talium criminum ultrices

a al. adulteriorum.] *orig. ad illa verba, Iudas autem genuit, &c. Sent. ibidem.* b *Ivo p. 6. cap. 414.* c *Ivo p. 8. c. 413.* d *Esa. 53.* e *1. Cor. 6.* f *2. Iud. 11.* g *Matth. 22.*

a *Ansel. lib. 6. cap. 149. Polyc. l. 2. tit. 31. Bure. l. 2. c. 31.* b *al. tamen.* c *Gen. 38.* d *Ruth. 4.* e *Ivo p. 8. cap. 61. Pann. lib. 6. c. 47.* f *Ivo p. 8. c. 224.* g *al. vindex.*

pœnas per ignorantes 1 legem Dei, id est *a*, per Saracenos venire, & sævire permisit.

1 ¶ Per ignorantes] *In epistola B. Bonifacii martyris, (quæ una cum multis aliis extat manuscripta in codice sæpe memorato bibliotheca Dominicana) legitur:* per ignorantiam legis Dei, & per Saracenos, &c. *cum qua lectione concordant aliquot vetustæ Gratiani exemplaria, & ferè etiam Ivo.*

C. XI. ¶ *Si religiosi inventi fuerint filii sacerdotum, ordinentur.*

Unde Vrbanus *in fine superioris capitis distinguendo subjunxit.*

Rubrica hujus capitis abest ab aliquot vetustis (neque enim est capitis distinctio) & præponitur sequenti capiti, Apostolica.

NIsi *b* aut in cœnobiis, aut in canoniis *c* religiosè probati fuerint conversari.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item Alexander II.

APostolica *d* auctoritate præcipimus vobis, ut si eum, qui ab ecclesia electus est, altero digniorem esse, canonicamque ejus electionem probaveritis, fulti nostra auctoritate consecretis. Nam, pro eo quod filius sacerdotis dicitur, si cæteræ virtutes in eum conveniant, non rejicimus.

Hoc autem, quod de filiis sacerdotum dicitur, ex dispensatione ecclesiæ introductum videtur: & quod ex dispensatione introducitur, ad consequentiam regulæ trahi non poterat.

C. XIII. ¶ *Filii sacerdotum non prohibentur ab Episcopatu, si cæteræ virtutes in eis inventantur.*

Unde Vrbanus Papa II. *scribit Bartholomæo Turon. Archiepiscopo.*

COenomanensem *e* electum, pro eo, quòd filius sacerdotis dicitur, si cæteræ virtutes in eum conveniunt, non rejicimus, sed suffragantibus meritis patienter suscipimus: non tamen, ut hoc pro regula in posterum assumatur, sed ad tempus ecclesiæ periculo consulitur.

Cum ergo ex sacerdotibus nati, in summos Pontifices suprà legantur esse promoti, non sunt intelligendi de fornicatione, sed de legitimis conjugiis nati: quæ sacerdotibus 1. ante prohibitionem ubique licita erant, & in orientali ecclesia usq; hodie ejus licere probatur.

Quod autem vitium originis seminis imputari negatur, videtur esse contrarium illi sententiæ, f [Adulterorum filii abominatio sunt Domino.] *Sed sicut suprà dictum est de presbyterorum filiis, ita & hoc de filiis adulterorum intelligendum videtur; ut alii dicantur esse abominatio Domino, ad quos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt. Similiter & illud Vrbani intelligendum quod ipse est scribit Petronio Legionen. Episcopo.*

1 ¶ Sacerdotibus ante] *Hic ostendit apertè Gratianus, se in ea fuisse opinione, aliquando in Latina ecclesia presbyteris etiam licuisse uti conjugio, quod in ecclesia Græcorum & olim & nunc permissum est. Id verò minimè ita esse, superius initio dist. 31. est admonitum. De illis verò, quos antea narravit creatos fuisse summos Pontifices, dicendum est eos, antequam patres ipsorum ullo sacro ordine essent decorati, fuisse generatos.*

C. XIV. ¶ *De eodem.*

QVia *g* simpliciter ad sedem Apostolicam veniens humiliter peccatum confessus es, quod Pontificii tum videbatur officium impedire, videlicet, quòd ex matre non legitima procreatus sis, quam vivente propria uxore pater tuus cognoviſse dignoscitur: *h* Nos Apostolicæ mansuetudinis gratia admonente, à cæteris, quæ sacerdotium impediunt, criminibus, tam tui professione, quàm fratrum testimonio, qui tecum sunt, immunem te agnoscentes, & vitam tuam religiosam audientes, ab hujus peccati vinculo absolutum, in suscepto sacerdotali officio confirmamus.

a *al. etiam.* b *Supra ead. cap. presbyterorum.* c *al. canonici.* d *Ansel. lib. 6. c. 29.* e *Ansel. lib. 6. c. 29. Pann. lib. 3. c. 53. sup. ea. Osius.* f *Sap. 3. sed paulo aliter.* g *Pann. lib. 3. c. 54.* h *al. dicitur.*

DISTINCTIO LVII.

1 ps ITem, *qui in ægritudine constitutus baptizatur, presbyter ordinari non debet.*

C. I. ¶ *Non ordinetur presbyter, qui in ægritudine constitutus baptizatur.*

Unde in Neocæsariensi Concilio, *c. 12. legitur.*

SI *a* quis in ægritudine constitutus, fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est: nisi fortè postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut *b* hominum raritas exegerit.

¶ *Quod canon hic statuit, videtur multò ante in Romana ecclesia observatum: quemadmodum ex epistola Cornelii Papæ de Novatiano patet, cujus verba relata ab Eusebio Historia Eccles. lib. 6. c. 31. istuc spectantia, hæc sunt:* Qui quidem, ubi exoriſtarum præsidio, spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam gravem morbum, ut jam fermè mori putaretur, incidisset; in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus baptismum accepit. *& paulo post, cum de ipsius ordinatione agit, adjungit:* Qui quidem Episcopus, non solùm ab universo clero, sed etiam à multis laicis vetitus; quoniam minimè licebat quemquam in lecto propter morbum baptizatum, sicut huic contigerat, in clerum assumi; magnopere postulabat, sibi potestatem dari, huic soli manus in sortem presbyterii imponendi.

DISTINCTIO LVIII.

1 ps ITem ex monachali habitu nullus assumitur ad ecclesiasticum officium, nisi fuerit oblatus voluntate propria Abbatis.

C. I. ¶ *Monachus non ordinetur clericus, nisi voluntate abbatis Episcopo fuerit oblatus.*

Unde c Gregorius *scribit Mariano Episcopo Ravennati, lib. 7. epist. 19.*

NVllus ad ecclesiasticum officium ex monasterio producatur monachus; nisi quem abbas loci admonitus propria voluntate obtulerit Episcopo.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item ex *d* concilio Carthaginensi V. *c. 13.*

SI quis de alterius monasterio repertum 1, vel ad clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii constituere 2, Episcopus, qui hoc fecerit, à cæterorum communione sejunctus, fiat tum plebis communione contentus sit, & ille neq; clericus, neq; præpositus perseveret.

1 ¶ Repertum] *Græcè legitur:* ἐὰν τις ἀπ' ἀλλοτρίου μοναστηρίου χωρεπίσκοπον ποιῆ, id est, si quis ab alieno monasterio receperit aliquem.

2 ¶ Constituere] *Antea sequebatur,* sine licentia abbatis, & monachorum: *quæ verba sunt expuncta; quia desunt a concilio Carthagin. & Africano, & plerisque vetustis Gratiani codicibus.*

DISTINCTIO LIX.

1 ps ITem, *qui ecclesiasticis disciplinis imbuti, & tempore approbationis discussi non sunt, ad summum sacerdotium non asperent.*

a *Tolyc. lib. 2. tit. 31. Burch. l. 4. cap. 43. Ivo p. 1. c. 221. & p. 101.* b *al. &.* c *Paulo aliter.* d *& in Afric. c. 47.*

C. I. ¶ *Non aſſurget ad ſummum ſacerdotium, qui eccleſiaſticis diſciplinis non eſt imbutus.*

Unde ait Zozimus Papa *ad Iſichium Salonitanum Epiſcopum, epiſt. 1.*

QVi *a* eccleſiaſticis diſciplinis imbutus per ordinem non eſt, & temporum *b* approbatione divinis ſtipendiis eruditus, nequaquam ad ſummum eccleſiæ ſacerdotium aſpirare præſumat: & non ſolùm in eo ambitio inefficax habeatur; verùm etiam in ordinatores ejus, ut *c* careant eo ordine, quem ſine ordine contra præcepta Patrum crediderant præſumendum.

C. II. ¶ *Ad ſacerdotale officium nullus, niſi per ſingulos gradus probatus accedat.*

Idem 1 *eadem epiſtola.*

SIcut officia ſecularia principem locum, non veſtibulum actionis ingreſſis, ſed per ſingulos *e* gradus examinatis temporibus deferunt, quis ille tam arrogans, tam impudens invenitur, ut in cœleſti militia, quæ propenſius ponderanda eſt, & ſicut aurum, repetitis ignibus exploranda, ſtatim dux eſſe deſideret, cùm tyro ante non fuerit, & prius velit docere, quàm diſcere? Aſſueſcat in Domini caſtris, in lectorum primitus gradu divini rudimenta ſervitii, nec illi vile ſit exorciſtam, acolythum, ſubdiaconum, diaconum per ordinem fieri: nec hoc ſaltu, ſed ſtatutis majorum ordinatione temporibus. Iam verò ad presbyterii faſtigium talis accedat, ut & nomen ætas impleat, & meritum probitatis ſtipendia antè acta teſtentur. Iure inde ſummi Pontificis locum ſperare debebit. Facit hoc nimia remiſſio conſacerdotum noſtrorum, qui pompam multitudinis quærunt, & putant ex hac turba aliquid ſibi dignitatis acquiri. Hinc paſſim numeroſa populariras etiam his locis, ubi ſolitudo eſt, talium reperitur, dum *f* parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præſtare non poſſunt, divinos ordines largiuntur. Quod oportet diſtricti ſemper eſſe judicii. Rarum eſt enim omne, quod magnum eſt.

1 ¶ Idem] *Caput hoc antea tribuebatur Vrbano. Emendata eſt inſcriptio ex pleriſque vetuſtis Gratiani exemplaribus, habetur enim in eadem epiſtola.*

C. III. ¶ *Cujuslibet merriti laicus ad ſummum non aſſiret ſacerdotium.*

Item Gregorius *lib. 7. reg. epiſt. 110.*

HOc *g* ad nos perveniſſe non diſſimili dignum deteſtatione complectimur, quòd quidam deſiderio honoris inflati, defunctis Epiſcopis tonſurantur, & ſiunt repente ex laicis ſacerdotes: atque inverecundè religioſi propoſiti *h* ducatum arripiunt, qui nec eſſe adhuc milites didicerunt. Quid putamus quod iſti ſubjectis præſtituri ſunt, qui antequam diſcipulatus limen attingant, tenere magiſterii locum non formidant? Qua de re neceſſe eſt, ut quamvis inculpati quiſque ſit meriti, antè tamen per diſtinctos ordines eccleſiaſticis exerceantur officiis.

C. IV. ¶ *Non aſſiret ad ſummum ſacerdotium, qui eccleſiaſticis diſciplinis non eſt imbutus.*

Item Cœleſtinus *Epiſcopis Galliarum, epiſt. 2. c. 3.*

ORdinatos 1 verò quoſdam, fratres chariſſimi, Epiſcopos, qui nullis eccleſiaſticis ordinibus ad tantæ dignitatis faſtigium fuerint inſtituti, contra Patrum decreta, hujus uſurpatione, qui ſe hoc recognoſcit feciſſe, didicimus, cum ad Epiſcopatum his gradibus, quibus frequentiſſimè cautum eſt, debeat perveniri, ut minoribus initiati officiis ad majora firmentur. Debet enim antè eſſe diſcipulus, quiſquis doctor eſſe deſiderat, ut poſſit docere, quod didicit: omnis vitæ inſtitutio hac, ad id quò tendit, ſe ratione confirmat. Qui minimè literis operam dederit, præceptor non poteſt eſſe literarum. Qui non per ſingula ſtipendia creverit, ad meritum ordinem ſtipendii non poteſt pervenire. Solum ſacerdotium inter iſta, rogo, vilius eſt, quòd facilius tribuitur, cùm difficilius impleatur?

a *Anſelm. lib. 6. cap. 26. Ivo part. 5. cap. 102. ſupra diſt. 36. lib. 8. cap. 21.* c *al. ordinatores ejus careant.* d *Anſelm:* g *Anſel. l. 8. c. 32. Polyc. l. 2. tit. 1.* h *al. præpoſiti.* i *Burc. l. 1. cap. 18. Ivo p. 3. c. 172.*

DISTINCTIO LX.

1 ps ETce offenſionem ex parte eſt, qui poſſint ad ſacerdotii ordinem promoveri, & qui non. Nunc autem conſiderandum eſt, ex quibus ordinibus in archipresbyterum, vel præpoſitum, vel Epiſcopum, vel Archiepiſcopum ſint eligendi.

C. I. ¶ *Archipresbyter, vel decanus, aut archidiaconus non niſi diaconus, aut presbyter ordinetur.*

De his ita ſtatutum eſt ex concilio Vrbani Papæ, celebrato Alverniæ.

NVllus Epiſcopus in eccleſia ſua, niſi diaconus ſit, archidiaconum inſtituere; nec archipresbyterum aut decanum, niſi presbyteri ſint, ordinare præſumat. Quod, ut diſtrictius teneatur, Apoſtolica auctoritate prohibemus & interdicimus.

¶ *In capitibus manuſcriptis concilii Claromontenſis habiti ab Vrbano II. (qua non ſunt decreta ipſius concilii, ſed ſumma quædam ipſorum) in tertio hæc leguntur, qua ad præſentem canonem faciunt:* ut nullus fiat decanus niſi levita.

C. II. ¶ *Nullus in præpoſitum, vel archipresbyterum, niſi presbyter; nullus in archidiaconum, niſi diaconus ordinetur.*

Item Calixtus Papa.

NVllus in præpoſitum, nullus in archipresbyterum, nullus in decanum, niſi presbyter; nullus in archidiaconum, niſi diaconus ordinetur.

¶ *Et rubrica & caput emendata ſunt ex manuſcriptis eodicibus.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius ſecundus *in concilio Romano, cap. 10.*

INnovamus *a* autem, & præcipimus, ut nullus in archidiaconum, vel decanum, niſi diaconus, vel presbyter ordinetur. Archidiatoni verò, vel decani, vel præpoſiti, qui infra ordines prænominatos exiſtunt, ſi inobedientes ordinati contempſerint, honore ſuſcepto priventur: prohibemus autem, ne adoleſcentibus, vel infra ſacros ordines conſtitutis, ſed qui prudentia, & merito vitæ clareſcunt, prædicti concedantur honores.

Horum unum propter præcipitatem quorundam ſtatutum eſt, qui nomen præpoſituræ adepti, officium contemnunt, nolentes fieri ſacerdotes: alias enim inane eſſet, cùm etiam in Epiſcopum eligi poſſint ut ſubdiaconatu conſtituti, juxta illud Vrbani 1 Papæ.

1 ¶ Vrbani] *In c. à multis. extra de ætate & qualit. tanquam decretum Vrbani primi citatur. Apud Ivonem verò, & in Pannormia ex ſynodo Beneventana, quatenopore Victoris tertii, cui Vrbanus ſecundus ſucceſſit, habita ſunt: Nam Vrbanus primus tantum plus minus annis Nicænam ſynodum anteceſſit.*

C. IV. ¶ *Non eligatur in Epiſcopum, niſi in ſacris ordinibus conſtitutus.*

NVllus *b* in Epiſcopum eligatur, niſi in ſacris ordinibus religioſe vivens fuerit inventus. Sacros autem

a *Concordat Eugenius II. in concil. Rhemenſi, cap. 6. Pann. l. 3. c. 1. 40.* b *Ivo p. 3. c. 72. Pann. l. 3. c. 32.*

ordines dicimus diaconatum, & presbyteratum. Hos siquidem solos *a* primitiva legitur habuisse ecclesia: subdiaconos verò, quia & ipsi altaribus ministrant, opportunitate exigente concedimus, si tamen spectatæ sint religionis & scientiæ. Quod ipsum non sine Romani Pontificis, vel metropolitani licentia *b* 1 fieri permittimus.

Alterum verò, ut in Episcopum, vel Archiepiscopum, nisi in seriorum ordinibus constitutus non eligatur, propter dignitatem ordinis statutum est.

1 ¶ Licentia] *Sic mutatum est ex dicto cap. à multis, Ivone, & Panormia: quamvis etiam in vetustis Gratiani codicibus legatur,* Scientia.

DISTINCTIO LXI.

Item laici non sunt in Episcopos eligendi: sed per singulos ordines prius sunt probandi.

C. I. ¶ *Sacerdotes ex laicis non sunt ordinandi.*

Unde Gregorius *Brunichildæ reginæ Francorum, lib. 7. reg. epist. 113.*

SAcerdotale *c* officium vestris in partibus in tantam (sicut didicimus) ambitionem perductum est, ut sacerdotes subitò, quod grave nimis est, ex laicis ordinetur.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Hormisda Papa *Episcopis per Hispaniam constitutis epist. 3. c. 1.*

IN *d* sacerdotibus eligendis curam oportet esse perspicuam. Irreprehensibiles enim esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis. *& infrà.* ¶ Longa debet vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur ecclesiæ.

C. III. ¶ *De eodem.*

Idem *eodem loco contenetur.*

NOn *e* negamus esse in laicis Deo placitos mores, sed milites suos probatos sibi quærunt instituta fidelium. Discere prius quisque debet, antequam doceat, & exemplum religiosæ conversationis de se potius aliis præstare, quàm sumere. Emendatiorem esse convenit populo, quem necesse est orare pro populo. Longa observatione religiosus cultus tradatur, ut luceat: & clericalibus obsequiis eruditus inserviat, ut ad venerandi gradus summam perductus, quis sit fructus humilitatis, ostendat. *& infra.* ¶ Nec tantùm de laicis conferari inhibemus, sed nec de pœnitentibus quidem quisquam ad hujusmodi gradum profanus temerator aspiret. Satis illi postulanti sit veniam concedi: qua confidentia absolvat rerum, qui se peccata suo populo scit teste confessum? Quis enim quem paulò ante vidit jacentem, veneretur antistitem? Præferens memorandi *f* criminis labem, non habet lucidam sacerdotii dignitatem.

¶ *In plerisq; vetustis Gratiani codicibus caput hoc conjunctum est superiori: quemadmodum est in ipsa Hormisdæ epist.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius Papa *ad Aurelium Carthaginensem Episcopum, epist. 12.*

MIserum *g* est eum magistrum fieri, qui nunquam discipulus fuit; eum summum fieri sacerdotem qui nunquam in ullo gradu obsecutus fuerit sacerdoti.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Leo Episcopus *ad Episcopos Africanos, epist. 85. al. 87. c. 1.*

MIramur *h* tantùm apud vos per occasionem temporis impacati, aut ambientium præsumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque, & longe extra sacerdotale meritum constitutis, pastorale fastigium, & gubernatio ecclesiæ crederetur. Non est hoc consulere populis sed nocere; nec præstare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim præsidentium, salus est subditorum: & ubi est incolumitas obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ. ¶ Principatus 1 autem *a*, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus atque actibus non offendit, ipsius *b* tamen initii sui est pernicioſus exemplo. Et difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. ¶ Quòd *c* si in quibuslibet ecclesiæ gradibus providenter, scienterq; curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilq; præposterum; quantò magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Namotius familiæ Domini status & ordo nutabit, si, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Vbi est illa beati Pauli Apostoli per Spiritum Dei missa præceptio? qua in persona Timothei omnium sacerdotum Christi numerus eruditur, & proinde unicuique nostrum dicitur, [*Manus* d *cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.*] Quid 2 est *e* citò manum imponere, nisi ante maturitatem ætatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam *f* disciplinæ sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari? ¶ Sicut *g* enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet *h* in eligendo sacerdote judicium; ita gravi fomite ipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cujusquam persona prætermittendum est, quòd institutis generalibus continetur: nec purandus est honor ille legitimus, qui fuerit contra *i* divinæ legis præcepta collatus. *& infra.* ¶ Meritò sanctorum Patrum venerabiles sanctiones, cùm de sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus censuêre, quorum omnis ætas, à puerilibus exordiis usque ad perfectiores annos per disciplinæ ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita præberet, nec posset de ejus provectione dubitari, cui pro laboribus multis pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. ¶ Si enim ad honores mundi ne suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant; quàm diligens, & quàm prudens habenda est dispensatio divinorum munerum, & cœlestium dignitatum?

1 ¶ Principatus] *In plerisque manuscriptis Gratiani codicibus legitur,* principatus, & cætera, & infra. Quòd si, &c. *Id autem factum videtur, quia infra 1. q. 1. c. principatus, etiam hic versiculus, prout notatur in glossa, qua in illis etiam vetustis exemplaribus est, in quibus aliæ glossæ non habentur.*

2 ¶ Quid est] *Sic in iisdem manuscriptis legitur:* Quid est citò manus imponere, &c. & infra: Sicut enim, *in margine citatur,* infra dist. 78. c. quid est manus.

C. VI. ¶ *Non sunt eligendi ad Episcopatum, nisi quos probabilis vita commendat.*

Item ex concilio Laodicensi, *c. 12.*

EPiscopum *l* non oportet præter judicium metropolitanorum, & finitimorum Episcoporum constitui ad ecclesiæ principatum. Nec eligantur, nisi hi, qui

a *al. sacros.* b *al. scientia.* c *Ansel. lib. 6. cap. 77. Polyc. lib. 2. tit. 1.* d *Polyc. ibid. Ansel. lib. 6. cap. 22.* e *Ansel. ibid. Polyc. ibid.* f *al. miserandi.*] *orig.* g *Polyc. ibid. Ansel. l. 6. cap. 24.* h *Ivo p. 5. c. 105.*

a *1. quæst. 1. cap. principatus. Polyc. ibid. Ansel. lib. 8. cap.*
b *al. ipso.* c *Ansel. l. 6. cap. 35.* d *1. Tim. 5.* e *Infrà dist. quid est manus.* f *al. obedientiam.* g *Polyc. ibid.* h *al. elatur.* i *de prævaricatione collatus.*] *orig.* k *al. provehu*
l *Supra dist. 24. c. Episcopi.*

multò ante nota, probabilisq; vita commendat, & nihilominus, si in sermone *a* fidei, & recta operatione per suam conversationem fuerint probati.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item Cœlestinus *ad Episcopos Apuliæ, & Calabriæ, epist. 3. cap. 2.*

QVid *b* proderit per singula clericos stipendia militasse, & omnem egisse in Dominicis castris ætatem, si hi, qui præfuturi sunt, ex laicis requirantur? qui vacantes sæculo, & omnem ecclesiasticum ordinem nescientes, saltu præpropero *c* in alienum honorem ambiunt immoderata cupiditate transcendere, & in aliud vitæ genus (calcata reverentia ecclesiasticæ disciplinæ) transire? Talibus itaq; fratres charissimi, qui juris nostri, id est, canonum gubernacula custodimus, necesse est obviemus: hisq; fraternitatem vestram epistolis commonemus, ne quis laicum ad ordinem clericatus admittat, & sinat fieri, unde & illum decipiat, & sibi causas generet, quibus reus constitutorum *d* decretalium fiat.

C. VIII. ¶ *Rudibus & imperitis gubernacula ecclesiæ non sunt committenda.*

Item Leo, *epist. 85. al. 87. c. 1. ad Episcopos Africanos.*

STatuimus 1 ne *e* in aliquo Apostolica, & canonica decreta violentur, & ne his ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescii, & totius humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium: cum valdè iniquum sit, & absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis.

1 ¶ Statuimus] *In epistola ipsa conjunguntur verba hujus capitis cum extremis verbis capitis,* Mitamur. *supra eadem: hoc modo,* quàm diligens, & quàm prudens habenda est dispensatio divinorum munerum, & cœlestium dignitatum, ne in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur, & his ecclesia Domini, &c. *totaq; oratio per interrogationem profertur.*

His omnibus auctoritatibus laici prohibentur in Episcopatum eligi.

2 pars. *Econtrà Beatus Nicolaus ex laico electus est in Episcopum: beatus Severus ex lanificio assumptus est in Archiepiscopum: beatus Ambrosius, cum nondum esset baptizatus, in Archiepiscopum est electus.* ¶ *Sed sciendum est, quod ecclesiastica prohibitiones proprias habent causas, quibus cessantibus, cessant & ipsa. Ut enim laicus in Episcopum non eligeretur, hæc causa fuit, quia vita laicalis ecclesiasticis disciplinis per ordinem non erudita, nescit exempla religionis de se præstare aliis, quia in seipsa experimento non didicit. Cum ergo quilibet laicus merito sua perfectionis clericalem vitam transcendit, exemplo beati Nicolai, & Severi, & Ambrosii, ejus electio potest rata haberi.*

C. IX.

Unde idem Ambrosius *in epistola 82. ad Vercellenses aut de seipso.*

NEophytus prohibetur ordinari, ne extollatur in superbiam. Sed si non deest humilitas competens sacerdotio, ubi causa non hæret, vitium non imputatur. Itaque ordinationem meam occidentales Episcopi judicio, orientales etiam exemplo probarunt.

¶ *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori. Nam Gratianus (quod sæpe facit) sententiam potius beati Ambrosii afferre voluit, quam ipsa omnino atque eodem ferè modo verba referre: locus enim integer sic habet.* Quam resistebam, ne ordinarer, postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit præscriptio, valuit impressio. Tamen ordinationem meam occidentales Episcopi judicio, orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen neophytus prohibetur ordinari, ne extollatur superbia. Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis est: si non deest humilitas competens sacerdotio, ubi causa non hæret, vitium non imputatur.

C. X. ¶ *Scholasticus ex foro, aut ex administratione postulari potest? Episcopus.*

Item objicitur illud Sardicensis concilii, *c. 13.*

OSius *a* Episcopus dixit. Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissimè tractetur, si fortè aut dives laicus 1, aut scholasticus de foro, 2 aut de *b* administratione Episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur, nisi antè & lectoris munere, & officio diaconi, aut presbyteri fuerit perfunctus: & ita per singulos gradus (si dignus fuerit) ascendat ad culmen Episcopatus.

1 ¶ Laicus] *Abest vox ista à concilio: sed ob glossam non est inducta.*

2 ¶ De foro, aut de administratione] *Græcè tantummodo est,* ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς.

3 pars. *Sed c aliud est postulari, aliud eligi. Postulatur nexibus curiæ adstrictus ab Imperatore; clericus alterius civitatis à suo Episcopo: sed non eligitur aliquis, nisi in sacris ordinibus constitutus. Fit enim electio cum solennitate decreti omnium subscriptionibus roborati; postulatio verò simplici petitione. Quam distinctionem* B. Gregorius *immutat in regesto, d lib. 2. epist. 19. scribens Benenato Episcopo.*

C. XI. ¶ *Electio Episcopi debet fieri cum solennitate decreti, omnium subscriptionibus roborati.*

EPiscopus, dum fuerit postulatus, cum solennitate decreti, subscriptionibus omnium roborati, & dilectionis tuæ testimonio literarum ad nos sacrandus occurrat.

Sic beatus Ambrosius 1 ante susceptum baptisma ab Imperatore est postulatus, non electus.

1 ¶ Ambrosius] *Quòd Synodus elegerit Ambrosium & non Imperator, ostenditur in c. Valentinianus. infra dist. 63. Ac de sua electione ipsemet Ambrosius refert aliqua lib. 1. offi. c. 1. & de pœnit. lib. 2. c. 8. & in epistola ad Vercellenses.*

4 pars. *Item clerici alterius ecclesiæ non sunt præferendi in electione iis, qui bene militant in propria ecclesia.*

C. XII. ¶ *Extranei emeriti in suis ecclesiis non præponantur.*

Unde Cœlestinus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist. 2. c. 4.*

NEc *e* emeritis in suis ecclesiis clericis peregrini & extranei, & qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonio, præponantur.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Idem ead. *epist. cap. 5.*

NVllus *f* invitis detur Episcopus. Cleri 1, plebis & ordinis consensus, & desiderium requiratur. Tunc autem alter de altera eligatur ecclesia, si de civitatis ipsius clero, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus (quod evenire non credimus) poterit reperiri. Primùm enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis ecclesiis meritò præferantur. Habeat unusquisque fructum suæ militiæ in ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia minimè alter obrepat: nec alii debitam alter sibi vindicare audeat mercedem. Sit facultas clericis retinendi, si se viderint prægravari; & quos sibi ingeri ex transverso agnoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum præmium, vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere judicium.

---

a ἐκ τῆς τοῦ ἐπὶ τοῖς λόγοις πολιτείας. b Nicol. ad Mich. Imp. in ep. quæ incipit, Principatum. Polyc. ibid. Anf. l. 7. cap. 33. c al. præponere. d Constituti decretalib.] orig. e Polyc. ibid. Ansel. l. 6. c. 81. Ivo p. 5. c. 167. in fin.

a Burch. lib. 1. cap. 27. Ivo par. 5. cap. 71. b al. ex administratore. c In ordine Romano. d Et alibi sæpe, & infra ead. c. obitum. e Polyc. ibid. Anselm. lib. 6. cap. 71. Deusdedit part. 1. f Deusdedit ibid. Polyc. ibid. Ansel. lib. 6. c. 21. Burch. l. 2. c. 7. Ivo part. 5. c. 61. Gratian. dig. 63.

1 ¶ Cleri] *Hinc usque ad vers.* Tunc. *sunt addita ex orig. & referuntur infrà 63. cap. cleros.*

C. XIV. PALEA. 1

IN *a* ordinatione præpositi illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur, quem sibi omnis concors congregatio secundùm timorem Dei, sive etiam pars congregationis (quamvis parva) saniori consilio elegerit. Vitæ autem merito & sapientia eligatur, qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Quòd si etiam omnis congregatio vitiis suis (quod absit) consentientem personam pari consilio elegerit, & vitia ipsa aliquatenus in notitiam Episcopi, ad cujus diœcesin pertinet locus ipse, vel *b* ad alios vicinos præpositos, vel Christianos claruerint; prohibeant pravorum prævalere consensum, & domui Dei constituant dignum dispensatorem.

1 ¶ Palea] *Hæc palea abest ab omnibus vetustis exemplaribus Gratiani, quæ sunt collata. Extat autem in regula S. Benedicti, ex qua nonnulla sunt emendata.*

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *clero, & nobilibus civibus Neapolitanis, l. 8. reg. epist. 40.*

STudii *c* vestri sit, etiam alium, qui aptus sit, providere, ut *d* si fortè Petrus, quem à vobis electum asseritis, huic ordini non videatur idoneus, sit in quem *e* se vestra declinare possit electio. Nam grave cleri illius erit opprobrium, ut si hic fortassè approbatus non fuerit, alium se dicant, qui eligi debeat, non habere.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Barbaro Episcopo, lib. 11. epist. 16.*

OBitum *f* Victoris Pannormitanæ civitatis antistitis directa relatio patefecit. Quapropter visitationis destitutæ ecclesiæ fraternitati tuæ operam solenniter delegamus. Quam ita te convenit exhibere, ut nihil de proventionibus clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quicquid est in patrimonio ejusdem, à quoquam præsumatur ecclesiæ. Et ideo dilectio tua ad prædictam ecclesiam properabit, & assiduis adhortationibus clerum, plebemque ejusdem ecclesiæ admonere festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant sacerdotem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & à venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solennitate decreti, omnium subscriptionibus roborati, & dilectionis tuæ testimonio literarum ad nos sacrandus occurrat. ¶ Commonemus *g* etiam fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi permittas ecclesia; nisi fortè inter clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus (quod evenire non credimus) potuerit inveniri: providurus ante omnia, ne ad hoc 1 cujuslibet conversationis vel meriti laicæ personæ aspirare præsumant; ne & conatus eorum habeatur inefficax, & in periculum ordinis tui (quod absit) incurras. Monasteria autem si qua sunt in ipsius constituta parochia, sub tua cura, dispositione q; , quousque illic proprius fuerit ordinatus Episcopus, esse concedimus.

1 ¶ Ne ad hoc] *Similis clausula est etiam eodem lib. proxima epist. 17. & lib. 2. indict. 10. epist. 19. Benenato Episcopo, & epist. 26. Ioanni Episcopo Scyllaceno, & lib. 7. indict. 2. epist. 25. Fortunato Episcopo Neapolitano. Ex quibus locis, collatis veteribus codicibus harum epistolarum, emendatus est hic locus, ut non multum discrepet ab antiqua lectione Gratiani. Verum in recentioribus editionibus epistolarum B. Gregorii in epistola hîc citata legitur, ne ad id cujuslibet conversationis vel meriti laicam personam aspirare permittas.*

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item Pelagius Papa *Eucarpo Massenensi Episcopo.*

CAtinensis *a* ecclesiæ visitationem tibi injungimus, cujus Episcopum de hac luce transisse suscepta cleri relatione didicimus. Impossibile enim est, ut nos in provincia illa duntaxat in Syracusanis partibus alii cuilibet causas, quæ ad Deum pertinent, committamus, nisi fortè talem per te Deus nunc in Catinensi ecclesia eligere voluerit, de cujus conscientia possimus esse securi, ut à te labores istos paulùm removere possimus. Mox ergo dilectio tua ad supradictam Catinensem ecclesiam pergat, & hominem de clero, qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus inimicum, eligi cum auxilio Dei compellat, atque suadeat: & statim eum ad urbem Romanam cum decreto, & testificatione relationis tuæ transmitte.

C. XVIII. ¶ *Qui in Episcopum eligitur, non sit reus criminum, quæ sacra lex morte punit.*

Item Gregorius *Passivo Episcopo, lib. 19. epist. 13.*

BEne novit fraternitas vestra, quam longo sit tempore Aprutium *b* pastorali sollicitudine destitutum: ubi diu quæsivimus quis ordinari debuisset, & nequaquam potuimus invenire. Sed quia Opportunus mihi in moribus suis, in psalmodiæ studio, in amore orationis valdè laudatur, & religiosam vitam omnimodò agere dicitur: hunc volumus, ut fraternitas vestra ad sesciat venire, & de anima sua admoneat, quatenus in bonis studiis crescat. Et si nulla ei crimina, quæ per legis sacræ regulam morte mulctanda sunt, obviant, tunc hortandus est, ut vel monachus, vel à nobis subdiaconus fiat: & post aliquantum temporis, si Deo placuerit, ipse ad pastoralem curam debeat promoveri.

Cui autem visitatio injungitur, nihil de rebus ejusdem ecclesiæ à quoquam præsumi patiatur.

C. XIX. ¶ *Non patiatur à quoquam præsumi de rebus ecclesiæ cui ejus fuerit injuncta visitatio.*

Unde Gregorius *Gaudentio Episcopo, l. 4. epist. 12. seu cap. 36.*

QUoniam *d* Festus Capuanæ ecclesiæ Episcopus in Romana civitate positus de hac luce migravit, curæ nobis fuit (quæ universis ecclesiis à nobis impenditur) ad fraternitatem tuam præsentia scripta dirigere, ut memoratæ ecclesiæ visitator accedas: sic tamen, ut nihil de proventionibus *e* clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid præfati loci esse patuerit, à quoquam præsumi patiaris; sed omnem vigilantiam, atq; cautelam circa clerum, plebemq; ejusdem ecclesiæ exhibere convenit, ut in vigiliis, obsequioq; ecclesiastico fideliùs ac devotè debuit deservire.

DISTINCTIO LXII.

1 ¶ BReviter monstratum est, ex quibus ordinibus in quo gradus sunt eligendi. Nunc videndum est, à quibus sint eligendi, & consecrandi. Electio clericorum est, 1 petitio plebis.

1 ¶ Est] *In vulgatis codicibus sequebatur,* consensus recipis. *In manuscriptis verò partim legitur* consensus plebis, *partim* petitio plebis: *atq; ita est emendatum.*

C. I. ¶ *Non sunt habendi inter Episcopos, qui nec à clericis eliguntur, nec à plebibus expetuntur.*

Unde Leo Papa *Rustico Narbonensi Episcopo, epist. 90. al. 92. c. 1.*

NUlla *f* ratio finit, ut inter Episcopos habeantur

---

a Ex regula S. Benedicti, cap. 64. b *vel abbatibus vel Christianis vicinis claruerint.* c *Ansl. l. 6. cap. 13.* d *Vt si forte huic ordini hic non videatur idoneus.*] *orig.* e *quo.*] *orig.* f *Io. diac. l. 3. c. 22. Deusdedit p. 1. Ansel. l. 6. c. 26.* g *Polyc. ibid.*

a *Polyc. ibi. Ans. lib. 6. c. 44.* b *Aprutium erutas.*] *orig.* c *destituta.*] *orig.* d *Ansl. l. 5. c. 12.* e *al. provelturus.* f *Polyc. l. 2. tit. 1. Burc. l. 1. c. 2. Ansc. l. 6. c. 75. Ivo p. 3. c. 85.*

nec à clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à provincialibus a Episcopis cum metropolitani judicio consecrati. Vnde cùm sæpe quæstio de malè accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam istis esse tribuendum, quod nec *b* docetur fuisse collatum? Si qui autem clerici ab istis pseudoepiscopis in eis ecclesiis ordinati sunt, &c. *Vt infra in causa simoniacorum.*

C. II. ¶ *Populus non debet præire, sed subsequi.*

Item Cælestinus Papa *ad Episcopos Apuliæ & Calabriæ, epist. 3. c. 3.*

DOcendus *c* est populus, non sequendus; nosque, si nesciunt, eos quid liceat, quidve non liceat, commonere, non his consensum præbere debemus. Quisquis verò conatus fuerit tentare prohibita, sentiat censuram sedis Apostolicæ minimè defuturam. Quæ enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus, necesse est, ut per severitatem congruentem regulis vindicemus. Per totas ergo hoc, quæ propriis rectoribus carent ecclesias volumus innotescat, ut nullus sibi aliqua spe forsitan blandius illudat.

Nisi autem canonicè electus fuerit, consecrari non debet.

C. III. ¶ *Non consecretur in Episcopum, nisi canonicè electus.*

Vnde Calixtus Papa II.

NVllus in Episcopum, nisi canonicè electum consecret. Quod si præsumptum fuerit, & consecratus absq; recuperationis spe deponatur.

DISTINCTIO LXIII.

1 LAici verò nullo modo se debent inserere electioni.

C. I. ¶ *Laici electioni Pontificum non se inserant.*

Vnde Hadrianus Papa *in 8. synodo Constantinopoli sub ipso celebrata.*

NVllus *d* laicorum principum, vel potentum semet inserat electioni aut promotioni Patriarchæ, Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi: ne videlicet inordinata hinc, & incongrua fiat confusio, vel contentio, præsertim cùm nullam in talibus potestatem, quemquam potestativorum, vel cæterorum laicorum habere conveniat. *& infra.* ¶ Quisquis autem sæcularium principum, & potentum, vel alterius dignitatis laicus adversus communem & consonantem, atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat, & consentiat, quidquid ecclesia de electione, & ordinatione proprii præsulis se velle monstraverit.

¶ *Hic citantur partes quædam vigesimi secundi canonis octavæ synodi, sub Hadriano Papa II. habitæ, & ab Anastasio bibliothecario lectitatæ donatæ.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item ex octava synodo, *actione prima.*

HAdrianus *e* Papa secundus (quod Nicolaus prædecessor ejus disposuerat) missos suos, Donatum scilicet Hostiensem Episcopum, & Stephanum Nepesinum Episcopum, & Marinum diaconum sanctæ Romanæ ecclesiæ, ad Basilium Imperatorem, & ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos, Constantinopolim direxit, cum quibus & Anastasius bibliothecarius Romanæ sedis, utriusque linguæ, græcæ & latinæ peritus perexit: & synodo congregata (quam octavam universalem synodum illuc convenientes appellaverunt) exortum schisma de Ignatii depositione, & Photii ordinatione sedaverunt, Photium anathematizantes, & Ignatium restituentes. In qua sic statutum est: Consecrationes *a* & promotiones Episcoporum concordans prioribus conciliis, cleticorum electione, ac decreto Episcoporum collegii fieri, sancta hæc & universalis synodus diffinit, & statuit: atque jure promulgat neminem laicorum principum, vel potentum semet inserere electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi: ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio vel contentio; præsertim cùm in talibus nullam potestatem quemquam potestativorum, vel cæterorum laicorum habere conveniat: sed silere, & attendere sibi, usquequo regulariter à collegio ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis. Si verò quisquam laicorum ad contractandum *b*, & cooperandum invitatur ab ecclesia, licet hujusmodi, cum reverentia, si forte voluerit, obtemperare se absentibus. Taliter enim dignum pastorem sibi regulariter ad suam ecclesia salutem promovet 1.

1 ¶ Promovet] *Si hic addatur ver.* Quisquis: *ex capite antecedente, erit integer 22. canon. 8. synodi. In vulgatis sequebatur vox,* clerus, *quæ in vetustioribus est glossa interlinearis.*

C. III. ¶ *Electioni Episcoporum Imperator interesse non debet.*

Item ex historia tripertita, *lib. 7. c. 8.*

VAlentinianus *d* Imperator veniens ab oriente ad hesperias partes (ut refert historia ecclesiastica) mortuo Auxentio, Arianæ perfidiæ magistro, qui Mediolanensem ecclesiam, ut lupus dilaniaverat, cùm veller catholicum, Deo ordinante, ibi consecrare Episcopum, evocans Episcopos, hæc eis locutus est: Nostis apertè, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quòd non deceat eum verbo solo, sed etiam conversatione gubernare subjectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque in pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus Imperium, synceræ nostra capita submittamus, & ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessariò velut curantis medicamenta suscipiamus. Hæc cùm dixisset Imperator, petiit synodus, ut magis ipse deceneret sapiens & pius existens. At ille, super 1 vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, & illo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc sacerdotes egressi, de Episcopali sede tractabant. *& infra.* ¶ Cùm autem ordinatione divina Ambrosius nondum baptizatus, electus fuisset, exultans Imperator ait: Gratias ago tibi Domine Deus omnipotens, & salvator noster, quoniam huic viro ego quidem commiseram corpora, tu autem animas, & meam sententiam ostendisti tuæ justitiæ convenire. Cumque sanctus Ambrosius contristaretur de hoc quod acciderat (ut idem ipse in suis epistolis *e* scribit) confortavit eum Imperator, & ait: Noli timere, quia Deus, qui te elegit, semper te adjuvabit, & ego adjutor & defensor tuus (ut meum ordinem decet) semper existam.

1 ¶ Super vos] *Vera lectio est,* supra nos, μεῖζον ἢ κατ' ἐμέ. *Sed ob glossam non est restituta.*

C. IV. ¶ *Auctoritate Apostolica, non regio favore Episcopus est eligendus.*

Item Nicolaus Papa I. *Lotharii Reg.*

POrrò scias, quia relatum est nobis, quòd quicunque ad Episcopatum in regno tuo provehendus est, non nisi favente tibi permittas eligi. Idcirco Apostolica auctoritate sub divini judicii obtestatione injungimus

a *al. comprovincialibus.* b *al. non.* c *Infra 1. q. 1. c. si qua.* d *In Pontificali est mentio hujus decreti. Ansel. lib. 8. cap. 23. & 72. Ivo part. 5. c. 122. Panor. l. 3. c. 8. Deusdedit. p. 1. tit. 2.* c *Ansel. l. 6. c. 23. Ivo p. 5. c. 122. Panor. l. 3. c. 8. Deusdedit. p. 1. Polyc. l. 2. tit. 6.*

a *Promotiones & consecrationes.*] *orig.* b *al. concertandum.*] *orig. & alii collect.* c *al. & ecclesiæ.* d *Caput est collectoris arbitratu compositum.* e *In epist. ad Vercellenses.*

tibi, ut in Treverensi urbe & in Agrippina Colonia nullum eligi patiaris, antequam relatum super hoc nostro Apostolatui fiat.

C. V. *Non recipiatur à comprovincialibus, qui regia ordinatione Episcopale culmen est adeptus.*

Item ex concilio Parisiensi I. *cap. 8.*

SI a per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumpserit, à comprovincialibus loci ipsius Episcopis b recipi nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum cognoscunt. Si quis de comprovincialibus recipere eum contra interdicta c præsumpserit, sit à fratribus omnibus segregatus, & ab ipsorum omnium charitate semotus.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Laodicensi, *c. 13.*

NOn d est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi.

C. VII. ¶ *Irrita sit electio Episcopi, vel presbyteri, vel diaconi à principibus facta.*

Item ex 1 septima synodo, quæ est secunda Nicæna, 350. Episcoporum, *c. 3.*

OMnis electio Episcopi, vel presbyteri, vel diaconi à principib' facta, irrita maneat, secundum regulam e, quæ dicit, [Si quis Episcopus sæcularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsos obtinuerit, deponatur, & segregentur 2 ab ecclesia omnes, qui illi communicant.]

1 ¶ Ex septima] *Citabatur antea ex secunda actione sexta synodi. Restitutus est locus ex Ivone.*

2 ¶ Et segregentur] *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus est,* segregetur. *Sed plerisque cum vulgata lectione convenit. In canone 31. Apostolorum Græce sic legitur:* ηχ θεωρεῖσθω, ηχ ἀφοριζέσθω, ηχ κοινωνούντες αὐτῷ πάντες. *& infr. 16. q. 7. c. Si quis Episcopus. ubi hic idem canon ex alia refertur versione, legitur:* & segregetur, omnesqs ; qui illi communicant: *eodemq; modo est apud Anselmum. Verum in versione Anastasii bibliothecarii legitur, quemadmodum apud Gratianum, & convenit cum versione prisca, ac Dionysiana.*

C. VIII. ¶ *Non eligantur à populo, qui sunt promovendi ad clerum.*

Item ex concilio Martini f Papæ, *c. 1.*

NOn g licet populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotium promoventur: sed in judicio Episcoporum sit, ut ipsi eum probent, si in sermone, & fide, & spirituali vita edoctus sit.

His omnibus auctoritatibus laici excluduntur ab electione sacerdotum, atque injungitur eis necessitas obediendi, non libertas imperandi.

2 pars. *Contra verò scribit* B. Gregorius *Ioanni Episcopo prima Iustiniana Illiricæ, lib. 4. epist. 35. seu, c. 59.*

C. IX. ¶ *Voluntas principis in ordinatione Pontificis desideratur.*

QVia h igitur susceptæ fratrum, & Coepiscoporum nostrorum relatio ad locum vos sacerdotii, totius concilii unito consensu, & serenissimi principis voluntate declarat accersiri, gratias omnipotenti Deo creatori nostro magna cum exultatione retulimus, qui vitam actusque vestros ita de præteritis fecit esse probabiles, ut omnium vos, quod est valde laudabile, faceret placere judicio. Quibus nos quoque in personam fraternitatis tuæ per omnia consentimus : atque omnipotentem Dominum deprecamur, ut charitatem vestram, sicut sua gratia elegit, ita in omnibus sua protectione custodiat.

C. X. ¶ *Clerus, & populus Pontificis electioni inserviant.*

Item Gregorius *Ioanni subdiacono, lib. 2. Indict. 11. epist. 30. seu, cap. 69.*

QVantò a Apostolica sedes, Deo auctore, cunctis prælata constat ecclesiis, tantò inter multiplices curas, & illa nos valdè sollicitat, ubi ad consecrandum antistitem, nostrum exspectatur arbitrium. Defuncto igitur Laurentio ecclesiæ Mediolanensis Episcopo, sua nobis relatione clerus innotuit, in electione se filii nostri Constantii diaconi sui unanimiter consensisse. Sed quoniam eadem non fuit subscripta relatio, ne quid quod ad cautelam pertinet, omittamus, hujus idcirco præceptiauctoritate suffultum Genuam te proficisci necesse est. Et quia multi illic Mediolanensium coacti barbarica feritate consistunt, eorũ te voluntates oportet convocatis eis in commune perscrutari. Et si nulla eos diversitas ab electionis unitate disterminat, si quidem in prædicto filio nostro Constantio omnium voluntates, atque consensum perdurare cognoscis, tunc eum à propriis Episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostræ auctoritatis assensu solatiante & auxiliante Domino, facias consecrari, quatenus hujusmodi servata consuetudine & apostolica sedes proprium vigorem retineat, & à se concessa aliis sua jura non minuat.

C. XI. *In electione Episcopi populus debet adesse.*

Item Gelasius *Papa Philippo & Geruntino* b *Episcopis.*

PLebs c Diotrensis data nobis petitione deflevit, dicut asseritur, is qui à vobis jam probatus dicitur, à paucis, & tenuibus putatur electus, cùm ad vos d pertinens universos assidua admonitione compellere, ut omnes in unum, quem dignum sacerdotio viderint, & sine aliqua reprehensione, consentiant. Et ideo fratres charissimi diversos ex omnibus sæpe dicti loci parochiis presbyteros, diaconos, & universam turbam vos oportet sæpius convocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis talem, vobis admonentibus, sibi quærant sola divinitatis attentione personam, quam nulla contrarietas, à constitutis possit revocare præscriptis.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item Stephanus *Episcopus servus servorum Dei Romano Archiepiscopo Ravennati.*

NOsse e tuam fraternitatem volumus ad nostras aures res fore perventum, Immolensem Episcopum de hac luce migrasse; in cujus successoris electione, populi divisionem provenisse audivimus. Quod quia lè contingere solet (quærentibus singulis quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi) non adeò miramur. Verumtamen in hoc tuam plurimum oportet adhiberi sollicitudinem, ut convocato clero & populo, talis ibi eligatur per Dei misericordiam, cui sacri non obvient canones. Sacerdotum quippe est electio; & fidelis populus, consensus adhibendus est; quia docendus g est populus, non sequendus.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Ioanni Ravennati Archiepiscopo.*

EPiscopos per Æmiliam non consecres, nisi postulationem cleri, & populi.

a *Ivo part. 5. c. 123. Pann. l. 3. cap. 9.* b *al. Episcopus.* c *al. indicta.] orig.* d *Burch. l. 2. cap. 8. Ivo p. 6. cap. 28. Anfel. lib. 6. c. 38. al. 43. Deusdedit. p. 1. & 4.* e *Can. Apost. 31. infra 16. q. 7. c. si quis. Ivo p. 5. cap. 120. Anfel. l. 6. cap. 8. Burch. l. 3. cap. 109. Deusdedit, ibid.* f *Apud Martinum Bracarensem, cap. 1.* g *Sup. dist. 21. Episcopi. & dist. 61. Episcopum. Burch. l. 1. c. 10. Ivo p. 5. c. 64. Anfel. l. 6. cap. 1. al. 12.* h *Anfel. l. 6. cap. 31.*

a *Anfel. l. 6. c. 26. Polyc. l. 1. tit. 5.* b *al. Gerunten.* c *A lib. 5. cap. 30.* d *al. nos.* e *Anfel. lib. 6. cap. 36.* f *Pius* g *Supra 62. dist. c. docendus.*

¶ *In vetusto codice Mutinensi sex concilii Romæ habiti referuntur capitula, quorum secundum est hoc. Et de hac eadem re habentur multa in Pontificali manuscripto in gestis Nicolai primi.*

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item Pelagius Papa *Iuliano Episcopo Grumentino.*

Literas *a* charitatis tuæ suscepimus, quibus significas, Latinum diaconum tutum ad Episcopatum ecclesiæ Marcellianensis à clero, & omnibus, qui illic conveniunt, postulari. *& infrà.* ¶ Sed nunc & hoc dicimus, ut si eum omnes eligunt, & vis eum concedere, gratum nobis esse cognosce, & si potest, ante diem sanctum festinet occurrere, ut vel sabbato ipso noctis magnæ post baptismum cum Dei gratia valeat ordinari.

C. XV. ¶ *Ex sacra 1 principis quis ordinatur.*

Item *Laurentio Episcopo Centumcellensi.*

Principali *b* devotissimorum militum, qui illic in civitate Centumcellensi consistunt, relatione ad nos directa, sacram insinuant se clementissimi principis impetrasse, quæ eis presbyterum, diaconum, & subdiaconum fieri debere præcepit. Ideo hortamur dilectionem tuam, ut personas ipsas videas, & diligenter inquiras, ne aliquid contra canones commisissent, & si eos inculpabiles repereris, & vitæ ipsorum laudabile testimonium videris, veniente mediana septimana c Paschæ, si Dominus voluerit, & si vixerimus, unumquemque per officia, quæ prædiximus, non differas promovere.

1 ¶ Ex sacra] *Emendata est hæc rubrica, ut indicet illum, de quo agitur, fuisse ad petitionem Imperatoris ordinatum: sacra enim Epistolam Imperatoris significat.*

C. XVI. ¶ *Papa rogat Augustos, ut Reatinam ecclesiam cuidam electo dignentur concedere.*

Item Leo quartus *Lothario & Ludovico Augustis.*

Reatina ecclesia, quæ per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, dignum est, ut brachio amplitudinis vestræ subleveturr, ac gubernationis regimine protegatur. Vnde salutationis alloquio præmisso, vestram mansuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili diacono eandem ecclesiam ad regendum concedere dignemini; ut vestra licentia accepta, ibidem eum, Deo adjuvante, consecrare valeamus Episcopum. Sin autem in prædicta ecclesia noluerit is præficiatur Episcopus, Tusculanam c ecclesiam, quæ viduata extitit, illi vestra serenitas dignetur concedere, ut consecratus à nostro præsulatu Deo omnipotenti, vestroq; imperio grates peragere valeat.

C. XVII. ¶ *Regio præcepto ab Apostolico Colonus Reatinæ ecclesiæ ordinatur Episcopus.*

Item *Ritæ Comitissæ.*

Nobis dominus Imperator & Imperatrix per suas epistolas dixerunt, ut Colonum Reatinæ ecclesiæ, quæ pastoris officio per longa jam tempora destituta videbatur, Episcopum facere deberemus, sicut & fecimus.

C. XVIII. ¶ *Imperatoris epistola in electionis confirmatione desideratur.*

Item Stephanus *Guidoni Comiti.*

Lectis *f* sagacitatis vestræ apicibus, qui defuncto ecclesiæ Reatinæ antistite, clerum & plebem ejusdem ecclesiæ elegisse sibi futurum antistitem, nobisque concecrandum vestro studio directum esse, ne ipsa ecclesia diu sine proprio constet pastore, fatebantur; nos de obitu prioris dolentes, nunc ipsum electum unanimitate, *g* & canonica ipsius ecclesiæ electione, ut mandastis, tam citissimè ordinare omissimus, quòd imperialem nobis, ut mos est, absolutionis minime detulit epistolam. Pro qua scilicet re ambigitum est nobis: ideo voluntati vestræ in hoc parere distulimus, ne augustalis animus durissimè hoc, quocunque modo, perciperet. Sed scientes ecclesiam Dei sine proprio diu pastore non debere consistere, gloriæ vestræ mandamus, quoniam aliter nos agere non debuimus, ut vestra *a* solertia imperiali, ut prisca consuetudo dictat, percepta licentia, & nobis, quemadmodum vos scire credimus, imperatoria directa epistola, tunc voluntati vestræ de hoc parebimus, eundem electum Domino adjuvante, consecrabimus: quod, charissime fili, molestè nullo modo suscipias.

C. XIX. ¶ *Clericorum & civium voluntate metropolitanus est ordinandus.*

Item Leo Papa I. *ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, epist. 82. al. 84. cap. 6.*

Metropolitano *b* defuncto, cùm in loco ejus alius fuerit subrogandus, Provinciales Episcopi ad civitatem metropolim *c* convenire debebunt, ut omnium clericorum atque civium voluntate discussa, ex presbyteris ejusdem ecclesiæ, diaconus optimus ordinetur.

C. XX. ¶ *Cum clero, & populo archipresbyteri fiat electio.*

Item Isidorus *in lib. officiorum.*

Si in plebibus archipresbyteri obierint, aut pro aliquo reatu exinde ejecti fuerint, archidiaconus, quanto ocyus profieiscatur illuc, & cum clericis, & populis *d* ipsius plebis electionem faciat, quatenus dignus pastor domui Dei constituatur, & dum ordinatur, ejus providentia ipsa plebs custodiatur.

C. XXI. ¶ *Electus in Romanum Pontificem non ordinetur, nisi ejus decretum Imperatori primitus præsentetur.*

Item ex gestis Romanorum Pontificum.

Agatho *e* natione Siculus, cujus legatione fungens Joannes Episcopus Portuensis, Dominico die octavarum Paschæ in ecclesia sanctæ Sophiæ publicas Missas coram principe, & patriarcha latinè celebravit, hic susceptit divalem, *f* secundum suam postulationem, per quam relevata 1 quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione pontificis faciendæ; *g* sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam *h* urbem, secundùm antiquam consuetudinem, ut cum ejus scientia, & jussione debeat ordinatio provenire. 1 ¶ Item *k* Vitalianus natione Signiensis direxit responsales suos cum synodica epistola juxta consuetudinem in regiam urbem ad piissimos Principes, significans de ordinatione sua.

C. XXII. ¶ *Imperator jus habet eligendi Pontificem.*

Item in historia ecclesiastica.

Hadrianus *l* Papa Romam venire Carolum regem ad defendendas res ecclesiæ postulavit. Carolus verò Romam veniens, Papiam obsedit: ibique relicto exercitu in sancta resurrectione ab Hadriano Papa Romæ honorificè susceptus est. Post sanctam verò resurrectionem reversus Papiam, cepit Desiderum regem: deinde Romam reversus, constituit ibi synodum cum Hadriano Papa in patriarchio Lateranensi, in ecclesia sancti salvatoris: quæ synodus celebrata est à CLIII. Episcopis religiosis, & abbatibus. Hadrianus autem Papa

a *Infra dist. 76. c. ult. Poly. l. 2. tit. 29. Ans. l. 6. c. 60. Ivo p. 6. c. 112.*
b *Ans. l. 1. c. 94.* c *al. hebdomada.* d *al. voluerit is.*
e *al. Asculanam.* f *S. Antoninus parte 2. tit. 16. cap. 1. §. 2.*
g *al. unanimi.*

a *al. ad vestra.* b *Ans. l. 6. c. 19. al. 15. Ivo part. 5. c. 348. Deusdedit p. 1.* c *al. metropolitanam.* d *al. presbyteris.*
e *In Pontificali Vaticano, in decretis Agathonis. & Tomo 2. conc. in decretis ejusdem.* f *jussionem.* } *orig.* g *al. faciendi.* h *al. regia urbe.* i *al. prosperari.* k *in Pontif. in gestis Vitaliani Papæ.* l *Pann. l. 8. cap. 14.*

cum universa synodo tradiderunt Carolo jus & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem. Dignitatem quoque patriciatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere diffinivit : & ut nisi à rege laudetur, & investiatur, Episcopus à nemine consecretur : & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodavit, & nisi resipisceret, bona ejus publicari præcepit.

C. XXIII. ¶ *Electio Romani Pontificis ad jus pertinet Imperatoris.*

Item Leo Papa.

IN a synodo 1 congregata Romæ in ecclesia sancti Salvatoris. Ad exemplum B. Hadriani Apostolicæ sedis antistitis, qui domino Carolo victoriosissimo regi Francorum, & Longobardorum, Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Apostolicæ sedis, & investituram Episcoporum concessit : ego quoque Leo Episcopus, servus servorum Dei, cum toto clero ac Romano populo constituimus, & confirmamus, & corroboramus, & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus, atque largimur domino Othoni primo regi Teutonicorum, ejusq; successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos seu Episcopos, ut ipsi ab eo investituram accipiant, & consecrationem, unde debent : exceptis his, quos Imperator Pontificibus, & Archiepiscopis concessit : & ut nemo deinceps cujusque dignitatis, vel religiositatis eligendi vel patricium, vel Pontificem summæ sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem, absque consensu ipsius Imperatoris, quod tamen fiat absque omni pecunia) & ut ipse sit patricius & rex. Quòd si à clero, & populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto rege laudetur, & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam, & Apostolicam auctoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus : & nisi resipuerit, irrevocabili exilio puniri, vel ultimis suppliciis affici.

1 ¶ In synodo] *Untrum hujus capitis videatur esse istud : Ad exemplum, &c. verba autem, quæ antecedunt, ipsa quoque pertinere ad titulum, ut integer titulus ita habeat.* Leo Papa in synodo congregata Romæ in ecclesia Sancti Salvatoris. *Est autem Leo octavus, de quo multa scribit Liutprandus in fine libri sexti, & S. Antoninus par. 2. tit. 16. c. 16.*

C. XXIV. ¶ *Præcepto principum, Maximo remittitur, quòd absque auctoritate Apostolica ordinatur.*

Item Gregorius *lib. 4. reg. epist 34. seu cap. 78. ad Constantiam Augustam.*

SAlonitanæ b civitatis Episcopus me, ac responsali meo nesciente, ordinatus est : & facta res est, quæ sub nullis anterioribus principibus evenit. Quod ego audiens, ad eundem prævaricatorem, qui inordinatè ordinatus est, protinus misi, ut omninò Missarum solennia celebrare nullo modo præsumeret, nisi prius à serenissimis dominis cognoscerem, si hoc fieri ipsi jussissent. Quod ei sub excommunicationis interpositione mandavi. Qui c contempto me, atque despecto, in audaciam quorundam secularium hominum, quibus denudata sua ecclesia, præmia multa præbere dicitur, nunc usque Missas facere præsumit, atque ad me venire secundum jussionem dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc, quòd in ordinatione sua me, vel responsalem meum prætermittere præsumpsit, ita ex corde laxavi, ac si me auctore fuisset ordinatus. Alia verò perversa illius, scilicet mala corporalia, quæ cognovi, vel quia cum pecuniis est electus, vel quia excommunicatus Missas facere præsumpsit, propter Deum irrequisita relinquere non possum. *& infra.* ¶ Et si ad me diu venire distulerit, in eo exercere districtionem canonicam nullo modo cessabo.

C. XXV. ¶ *In electione Episcoporum, principis desideratur assensus.*

Item ex concilio Toletano xii. *c. 6.*

CVm a longè latèque diffuso tractu terrarum, commeantium impeditur celeritas nuntiorum, quo aut non queat regis auribus decedentis præsulis transitus innotescì, aut de successore morientis Episcopi liberè principis electio præstolari, nascitur sæpè, & nostro ordini de relatione talium difficultas, & regiæ potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis pontificibus sustinet, innumerosa b necessitas. Vnde placuit omnibus pontificibus Hispaniæ, atque Galliciæ, c ut salvo privilegio uniuscujusque provinciæ, liceitum maneat diœceses Toletano pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, & jam dicti Toletani Episcopi judicium dignos esse probaverit in quibuslibet provinciis, & in præsidentium sedibus præficere præsules, & decedentibus Episcopis eligere successores : sic tamen, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinationis suæ tempus infra trium mensium spatium propriis metropolitani præsentiam visurus accedat.

Electiones quoq; summorum Pontificum, atque aliorum ipsa præsulum, quondam Imperatoribus repræsentabantur : sicut de electione B. Ambrosii, & B. Gregorii legitur. Quibus exemplis, & præmissis auctoritatibus liquidò colligitur, laicos non esse excludendos ab electione, neq; principes rejiciendos ab ordinatione ecclesiarum. Sed quòd populus jubetur electioni interesse, non præcipitur advocari ad electionem faciendam, sed ad consensum electioni adhibendum. Sacerdotum d enim (ut in fine superioris capituli Stephani Papæ legitur) est electio : & fidelis populi est humiliter consentire. Desiderium ergo plebis requiratur, ut clericorum electioni concordet. Tunc enim in ecclesia Dei non præficietur antistes, cùm populus pariter in eum acclamavit, quem clerus communi voto elegerit.

C. XXVI. ¶ *Plebis non est eligere, sed electioni consentire.*

Vnde Cælestinus Papa *ait ad Episcopos Galliæ, epist. 2. c. 5.*

CLeri, e plebis, & ordinis consensus, & desiderium requiratur.

C. XXVII. ¶ *De eodem.*

Item Leo I. *ad Episcopos Viennenses provinciæ, epist. 87. al. 89.* [*sed paulo aliter, & copiosius.*]

VOta civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus ilcerdotum expectantur. *& infra.* ¶ Per paucos, & quoitem sacerdotes, qui præfuturi sunt, postulentur : tenetur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus & plebis.

3 ps. *Principibus verò, atque Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum, atque aliorum Episcoporum referendas, sibi & constituit in traditis, pro schismaticorum, atque hæreticorum dissensionibus, quibus nonnunquam ecclesia Dei concussa fercitabatur : contra quos legibus fidelissimorum Imperatorum frequenter ecclesia munita legitur.* ¶ *Repræsentabatur ergo illo Pontificum catholicorum principibus, ut eorum auctoritate robората, nullis hæreticorum, vel schismaticorum audeat contraire, & ut ipsi principes tanquam devotissimi filii in om-*

a *Diuin.*] orig. in quo hæc oratio pendet ab alio principio, b al. injuriosa. c al. Gallia. d *Supra* ead. c. nosse. e *Supra dist. 61. c. nullus, Poly. l. 2. tit 31. & cæteri, ut supr.*

a *Diuin. l. 3. c. 36.* b *Poly. l. 1. tit 3.* c *al. &c.*] orig.

consentirent, quem sibi in patrem eligi viderent, ut ei in omnibus suffragatores existerent, sicut Valentinianus a beato Ambrosio supra legitur dixisse. [*Nihil timere, quia & Deus, qui te elegit, semper te adjuvabit, & ego adjutor & defensor tuus, ut meum ordinem decet, semper existam.*]

C. XXVIII. ¶ *Præsentibus legatis Imperatoris ordinetur Pontifex Romanus.*

Unde Stephanus Papa *statuit, dicens.*

QVia *b* sancta Romana ecclesia, cui auctore Deo præsidemus, à pluribus patitur violentias, Pontifice obeunte, quæ ob hoc inferuntur, quia absque Imperiali notitia Pontificis fit consecratio, nec canonico ritu & consuetudine, ab Imperatore directi intersunt nuntii, qui scandala fieri vetent: volumus, ut cùm instituendus est Pontifex, convenientibus Episcopis, & universo clero, eligatur præsente senatu & populo, qui ordinandus est, & sic ab omnibus electus, præsentibus legatis imperialibus consecretur, nullusque sine periculo sui juramenta, vel promissiones aliquas nova adinventione audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne vel ecclesia scandalizetur, & imperialis honorificentia minuatur.

4. ps. *Verum, quia Imperatores quandoque modum suum ignorantes, non in numero consentientium, sed primi distributorum, immo exterminantium esse voluerunt, frequenter etiam in hæreticorum perfidiam prolapsi, catholicæ matris ecclesiæ unitatem impugnare conati sunt, ideo sanctorum Patrum statuta adversus eos prodierunt, ut semet electioni non ingereret, & quisquis eorum suffragio ecclesiam obtineret, anathematis vinculo innodaretur: sicut scriptura quoque divina dicit, quod Ezechias c dissipavit excelsa, & contrivit statuas, & succidit lucos, & fregit serpentem æneum, quem fecerat Moyses, videlicet, quia illum serpentem Deus fieri jusserat, ne serpentina morte populus interiret, ideo ipse populus colere, & venerari eum cœperat: & idcirco destruxit illum, quem jubente Deo fecerat ille. Ac per hoc magna auctoritas ista est habenda in ecclesia, ut si nonnulli ex prædecessoribus nostris fecerunt aliqua, qua illo tempore potuerunt esse sine culpa, & postea verterunt in errorem, & superstitionem, sine tarditate aliqua, & cum magna auctoritate à posteris destruantur. Postremò præsentibus legatis Imperatorum, & inconsultis, electiones Romanorum Pontificum leguntur celebratæ, & eadem iidem Imperatores religiosis mentis assensu præfati privilegiis renunciaverunt, multa insuper donaria ecclesiæ conferentes.*

C. XXIX. ¶ *Inconsultis legatis Imperatoris Hadriani II. ad Pontificatum eligitur.*

Unde Gregorius I scribit.

CVm *d* Hadrianus secundus ad Romanum Pontificatum ab ecclesia Dei genitricis Dominæ nostræ, quæ dicitur ad præsepe, traheretur ad Lateranense patriarchium, certatim à clero, & proceribus, & plebe deportatus est. Quod audientes missi Ludovici imperatoris molestè tulerunt, indignati scilicet, quòd dum præsentes essent, non fuerunt invitati, nec optatæ à se futuri præsulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quòd non causa contemptus Augusti, sed futuri temporis prospectu omissum hoc fuerit (ne videlicet legatos principum in electione Romanorum præsulum expectandi mos, per hujusmodi fomitem inolesceret) omnem indignationem medullitus sedaverunt, & ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt 2.

1 ¶ Gregorius] *Hoc antea citabatur ex Gregorio quarto, cujus esse non potest, cùm Hadrianus secundus, de quo hic mentio fit, posterior sit Gregorio quarto. In Pontificalibus verò manuscriptis inter gesta Hadriani secundi, item, in collectione manuscripta decretorum Romanorum Pontificum in decretis ejusdem Hadriani secundi habetur.*

2 ¶ Accesserunt] *In eisdem Pontificalibus hæc continenter sequuntur:* Audiens hoc Ludovicus Imperator Christianissimus, mox Imperialem scribens epistolam, eunctos Romanos, qui dignum tanto peregissent officio præsulem collaudavit: per quam epistolam videlicet innotuit, nulli quidpiam præmii fore pro consecratione Romani Pontificis quoquomodo pollicendum: eum ipse hanc non suorum suggestione, sed Romanorum potius unanimitate ardentissimè cuperet provenire, maximè, cùm reddi, quæ ablata fuerant, non auferri à Romana ecclesia, vel deperire quidquam se diceret anhelare.

C. XXX. ¶ *Electio Romanorum Pontificum à Ludovico conceditur Romanis.*

Item pactum constitutionis Imperatoris primi Ludovici *cum Romanis Pontificibus.*

EGo *a* Ludovicus Imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi Apostolorum, & per te vicario tuo domino Paschali summo Pontifici, & universali Papæ, & successoribus ejus in perpetuum, sicut à prædecessoribus nostris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis, & dispositis, Romanam civitatem cum ducatu suo, & suburbanis, atque viculis *b* omnibus, & territoriis ejus montanis, & maritimis littoribus, & portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac villis in Thusciæ partibus. *Item infrà.* ¶ Quando divina vocatione hujus sacratissimæ sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus, licentiam habeat contra Romanos aut publicè, aut privatim veniendi, aut electionem faciendi, nullusque in civitatibus aut in territoriis ad ecclesiæ beati Petri Apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hoc facere præsumat: sed liceat Romanis cum omni veneratione, & sine qualibet perturbatione honorificam suo Pontifici exhibere sepulturam, & eum, quem divina inspiratione, & beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio, atque concordia sine qualibet promissione ad Pontificatus ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate, vel contradictione more canonico consecrare, & dum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad nostros successores reges Francorum dirigantur, qui inter nos & illum amicitiam, & charitatem, ac pacem socient.

C. XXXI. ¶ *Electio, & consecratio Romani Pontificis non nisi juste, & canonice fiat.*

[*Item* Leo quartus *Lothario, & Ludovico Augustis.*]

PALEA.

INter *c* nos & vos pacti serie statutum est, & confirmatum, quòd electio, & consecratio futuri Romani Pontificis non nisi justè, & canonicè fieri debeat.

C. XXXII. ¶ *Ab Imperatore vel nuntiis ejus electionis Romani Pontificis nullum obstaculum generetur.*

[*Item constitutio* I primi Henrici, & primi Othonis *cum Romanis Pontificibus.*]

PALEA.

CONstitutio *d* primi Henrici, & primi Othonis cum Romanis Pontificibus. Vt nullus missorum nostrorum cujuscunque impeditionis argumentum in electione Romani Pontificis componere audeat, omnino prohibemus. *Item.* In electione Romanorum Pontificum, neque liber, neque servus ad hoc venire præsumat, ut illis

a *Supra* c. Valentinianus. b *Panorm. l. 3. c. 1. §. Stephanus Papa.* c *Reg. 11.* d *Ivo p. 5. c. 16.*

a *S. Antoninus p. 2. tit. 16. c. 1. §. 2. Volater. l. 3. Anst. l. 4. c. 31. Ivo p. 5. c. 51.* b *al. nullucus.* c *S. Antoninus ibid. Ivo p. 5. cap. 14.* d *Anst. l. 4. c. 37. & l. 6. c. 7. Ivo p. 5. c. 52. in legib. Longob. l. 5. tit. de Pontifi. l. 3.* [*abest à Gratian. & Ivo.*]

Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, faciat aliquod impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem [facere] præsumpserit, exilio tradatur.

1 ¶ Constitutio] *Ex antiquo exemplari Gratiani restitutus est hic titulus: in quo exemplari post titulum istum, interposita rubrica, incipit caput,* Vt nullus, &c. *ut etiam apud Ivonem. Verum, quia receptum est, ut initium hujus capitis sit à dictione,* Constitutio, *relictâ sunt hæc verba etiam in principio ipsius. Extant verò hoc capitulum in vetustis quoque exemplaribus, in quibus palea esse non solent.*

C. XXXIII. ¶ *Iuramentum Othonis, quod fecit domino Papæ Ioanni.*

Item constitutio Othonis.

Tibi a domino Ioanni Papæ ego Rex Otho promitto, & jurare facio per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & per lignum hoc vivificæ crucis, & per has reliquias sanctorum, quòd si permittente domino Romam venero, sanctam Romanam ecclesiam & te rectorem ipsius exaltabo secundùm posse meum, & nunquam vitam, aut membra, & ipsum honorem, quem habes, mea voluntate, aut meo consilio, aut meo consensu, aut mea exhortatione perdes: & in Romana urbe nullum placitum, aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio: & quidquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem pervenerit, tibi reddam: & cuicunque Italicum regnum commisero, jurare faciam illum, ut adjutor tui sit ad defendendum terram sancti Petri secundùm suum posse. Sic me Deus 1 adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

1 ¶ Sic me Deus] *Addita hæc sunt ex Centio Camerario, in cujus libro habentur multa forma juramentorum, & extat manuscriptus Romæ.*

C. XXXIV. ¶ *Liberum sit clero & populo, de propria diœcesi Episcopum eligere.*

Item primo libro capitulorum *b Caroli, & Ludovici Imperatorum, c.14.*

SAcrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta ecclesia suo liberius potiretur honore, assensum ordini ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi, secundùm statuta canonum de propria diœcesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbis, sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

Ex constitutionibus his, & pacto Ludovici Imperatoris deprehenditur, Imperatores illis remensisse privilegii, quæ de electione sionum Pontifices Hadrianus Papa Carolo Imperatori, & ad imitationem ejus Leo Papa Othoni primo Regi Teutonicorum fecerat. Cum ergo præmissis auctoritatibus cuncta liqueat electionem clericorum tantummodo esse, quæritur quorum scripsa electio, an clericorum majoris ecclesiæ tantum, an etiam aliorum religiosorum, qui in eadem civitate fuerint. Sed (sicut in breviatione canonum Fulgentii Carthaginensis ecclesiæ diaconi invenitur) in septimo capitulo d Nicæni concilii, & in Gangrensi statutum est, ut ad eligendum Episcopum sufficiat ecclesiæ matricis arbitrium. Nunc autem sicut electio summi Pontificis non à Cardinalibus tantum, verum etiam ab aliis religiosis clericis auctoritate Nicolai e Papæ est facienda, ita & Episcoporum electio non à canonicis tantum, sed etiam ab aliis religiosissimis clericis, sicut in generali synodo Innocentii f Papæ Romæ habita, constitutum est. Ait enim.

C. XXXV. ¶ *Absque religiosorum virorum consilio canonici majoris ecclesiæ Episcopum non eligant.*

OBeuntibus sanè Episcopis, quoniam ultra tres menses vacare ecclesiam sanctorum patrum prohibent sanctiones, sub anathematis vinculo interdicimus, ne canonici de fede episcopali ab electione Episcoporum excludant religiosissimos viros, sed eorum consilio honesta & idonea persona in Episcopum eligatur. Quod si exclusis eisdem religiosis electio fuerit celebrata, quod absque assensu eorum, & conniventia factum fuerit, irritum habeatur & vacuum.

Nunc ergo quæritur, si vota eligentium in duas se diviserint partes, quis eorum alteri sit præferendus. De his ita scribit Leo Episcopus ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, epist. 11. al. 84. cap. 5. [*sed paulo alter.*]

C. XXXVI. ¶ *Cum vota eligentium in duas se diviserint partes, quis sit præferendus alteri.*

SI a forte [quod 1 nec reprehensibile, nec irreligiosum judicamus] vota eligentium in duas se dividerint partes, metropolitani judicio is alteri præferatur, qui majoribus & studiis juvatur, & meritis, tantùm ut nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne civitas b Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit.

1 ¶ Quod nec reprehensibile, nec irreligiosum judicamus] *Hæc verba, quæ à cæteris collectoribus non referuntur, non sicut inventa apud Leonem: sed apud Gregorium, ex quo referuntur infrà 8. q. 1. c. nec novum.*

DISTINCTIO LXIV.

1 ps HIc considerandum est, a quibus, vel quo tempore sacri ordines sunt tribuendi, vel quibus in locis patriarcha, primates, Archiepiscopi, Episcopi, chorepiscopi, & reliqui sacerdotes sint ordinandi. A quibus ordinentur Episcopi, in Nicæno primo concilio definitum est, in quo sic legitur, cap. 4.

C. I. ¶ *Ab omnibus comprovincialibus Episcopi ordinentur.*

EPiscopi c ab omnibus, qui sunt in provincia sua, debent ordinari. Si verò hoc difficile fuerit, vel aliqua urgente necessitate, vel itineris longitudine, certe tres Episcopi debent in unum congregari, ita ut etiam cæterorum, qui absentes sunt, consensum in literis teneant, & ita faciant ordinationem. Potestas sanè vel confirmatio pertinebit per singulas provincias ad metropolitanum Episcopum.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Anacletus *ad Episcopos Italiæ, epist. 2.*

ORdinationes d Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint provincia, Episcopis sunt celebrandæ. *& infrà.* ¶ Quòd si simul omnes convenire minimè poterunt, assensum tamen suis apicibus 1 præbeant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint.

1 ¶ Apicibus] *In epistola est,* precibus. *Apud Ivonem & Burchardum,* precibus & scriptis.

C. III. PALEA.

[*Ex concilio Arausicano primo, cap. 21.*]

DE 1 abjectione e ejus, quem duo præsumpserint ordinare Episcopi in nostris f provinciis, placuit de præsumptoribus, ut si cubi contigerit duos Episcopos vetitum ordinare, g & ipse, 2 & auctores damnabuntur, quo cautius ea, quæ sunt antiquitus instituta, serventur.

a *S. Antoninus p. 2. tit. 10. c. 1. §. 16. in medio. Ans. lib. 1. c. 90. & l. 4. c. 36.* b *al. capitularium.* c *Ans. l. 6. c. 6.* d *al. septimo Nicæno concilio.* e *Nic. 2. al. 1. in concil. Rom. 6. 1.* f *Innoc. 2. c. 28.*

a *Poly. l. 2. tit. 1. c. Ans. l. 6. c. 19. Ivo p. 5. c. 347. Pann. l. 3. c. 6.* b *al. plebis invita.* c *In conc. Nicæno 1. c. 3. Ans. l. 6. c. 4. & 14. Ivo p. c. 117. Bur. l. 1. c. 27. concordat.* d *Dist. 75. cap. ordinationes. Ans. l. 6. c. 13. Bur. l. 1. c. 25. Ivo p. 5. c. 69. Pann. l. 3. c. 12. & 17. Poly. l. 2. tit. l. 6. c. 13. Bur. l. 1. c. 30. Ivo p. 5. c. 145. Pann. lib. 3. cap. 20.* f *al. ordinet.* e *Bur. l. 1. c. 30. Ivo p. 5. c. 145. Pann. lib. 3. cap. 20.* f *al. ordinet.* g *al. consecrare.*

2 ¶

1 ¶ *In concilio ipso hoc est initium hujus capitis,* Duo si præsumpserint ordinare Episcopum, &c. *ac deinde tota res plenius exponitur. Apud cæteros verò collectores eodem ferè modo habet, atque hic: & in multis vetustis Gratiani codicibus abest.*

2 ¶ Et ipse] *Sic emendatum est ex originali, & cæteris collectoribus. Antea legebatur,* & Episcopi, & auctores.

C. IV. ¶ *Cæteris assentientibus cum tribus provincialib. ordinetur Episcopus.*

Item Anicetus *in epistola ad Episcopos Galliæ.*

COmprovinciales *a* Episcopi, si necesse fuerit, cæteris consentientibus, à tribus, jussu Archiepiscopi consecrari possunt Episcopis.

C. V. ¶ *Non ordinetur Episcopus extra conscientiam metropolitani.*

Item Innocentius Papa *ad Victricium Episcopum Rothomagen. epist. 2. c. 1.*

EXtra *b* conscientiam metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare Episcopum. Integrum enim est judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne furtivum præstitum beneficium videatur. Hoc enim & synodus Nicæna constituit, atque definivit.

C. VI. ¶ *Episcopi à suo metropolitano, & ipse ab eisdem consecretur.*

Item Gelasius *universis per Dardaniam constitutis.*

2 pars. QVia *c* per ambitiones illicitas non pudet quosdam ecclesiarum jura turbare, ac privilegia, quæ metropolitanis, vel provincialibus Episcopis decrevit antiquitas temeraria præsumptione pervadere, propter quod etiam communionis Apostolicæ desiderant dissidium tenere, quò scilicet ab ejus auctoritate divisi, vel impunè proprias usurpationes exerceant, non respicientes, quia æterno judici rationem tam de catholicæ synceritatis injuria, quàm de traditionum præjudiciis paternarum, non sine perpetuæ sint damnationis interitu reddituri, si in hac obstinatione permanserint; charitatem vestram duximus instruendam, ut vos omnes in commune fratres, sive per Dardaniam, sive per quamque contiguam provinciam constituti, qui vos sub metropolitanis vestris esse meministis, & ab eisdem substituti decernentes, *d* sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter statuatis antistites: & vicissim si metropolitanus humanæ conditionis sorte decesserit, à comprovincialibus Episcopis, sicut forma transmisit, sacrari modis omnibus censeatis; nec quemquam sibi, quod vobis antiqua dispositione concessum est, patiamini vindicare: quatenus & inter ipsas adversantium voluntatum procellas, veterum regulas nullatenus custodire cessetis, sicut persecutionum tempore diversarum patres nostros constanter fecisse non dubium est.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini *Papæ.*

3 pars. EPiscopum *e* oportet maximè quidem ab omni concilio constitui. Sed si hoc pro necessitate aut pro longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres eligantur, *f* & omnium præsentium, vel absentium subscriptiones teneantur, & sic postea ordinatio fiat. ¶ Hujus autem rei potestas in omni provincia ad metropolitanum pertineat Episcopum.

C. VIII. ¶ *Non erit Episcopus, qui præter metropolitani sententiam fuerit ordinatus.*

Item ex concilio Nicæno 1. *c. 6.*

ILlud *g* generaliter est clarum, quòd si quis præter sententiam metropolitani fuerit factus Episcopus, hunc magna synodus diffinivit Episcopum esse non oportere.

a *Poly. l. 2. tit. 8. Bur. d. 1. c. 28. Pann. lib. 3. cap. 10. Ivo p. 5. cap. 139. ex Gelasio ad Natalem Episcopum prope idem.* d *decedentes.*] *vera lectio.* e *In cap. Martini Brac. c. 4. ex conc. Nicen. cap. 4.* f *al. colligantur.* g *Ansl. l. 6. c. 42. Deusdedit. p. 1.*

b *Poly. ibi. Ivo p. 5. c. 133. Ansl. l. 6. c. 56.* c *Ansl. l. 6. c. 41. al. 39. vera lectio.* e *In cap. Martini Brac. c. 4. ex conc. Nicen. cap. 4. al. colligantur.* g *Ansl. l. 6. c. 42. Deusdedit. p. 1.*

DISTINCTIO LXV.

1 pars. COmprovincialium Episcoporum universaliter desideratur consensus in ordinatione Episcopi. *Quòd si aliqui animositate ducti contradicere voluerint, obtinet sententia plurimorum.*

C. I. ¶ *Si cæteris consentientibus ordinationi Episcoporum, duo vel tres contradicant, obtineat sententia plurimorum.*

Unde in Nicæno concilio, *c. 6.*

SAnè si communi omnium consensu 1 rationabiliter probato secundùm ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia sacerdotum.

1 ¶ Consensu] *Græce legitur,* Ὑφ᾽ ὅλου τοῦ κατὰ κανόνα συλλόγου, *quod Dionysius vertit,* decreto rationabili, & secundùm ecclesiasticam regulam comprobato.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Papæ.

NOn *a* debet ordinari Episcopus absq; consilio & præsentia *b* metropolitani Episcopi. Adesse autem oportet omnes, qui sunt in provincia sacerdotes, quos per suam debet epistolam metropolitanus convocare. Et quidem si omnes occurrerint, *c* bene, si autem hoc difficile fuerit, plures oportet occurrere. Qui autem non convenerint, præsentiam sui per epistolas faciant, & sic omnium facto consensu ordinationem Episcopi fieri oportet. Si autem aliter, præterquã terminatum est à nobis, fuerit factum, talem ordinationem nihil valere decernimus.

2 pars. ¶ Si autem secundùm canones ordinatio Episcopi fuerit facta, & aliquis cum malitia in aliquo contradixerit, plurimorum consensus obtineat.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Antiocheno, *c. 19.* d

EPiscopus non est ordinandus sine consilio, & præsentia metropolitani Episcopi, cui melius erit, si ex omni provincia congregentur Episcopi. Quod si fieri non poterit, hi qui adesse non possunt, propriis literis consensum suum de ipso designent, & tunc demum post plurimorum sive per præsentiam, sive per literas consensum, sententia consona ordinetur. Quod si aliter, quàm statutum est, fiat, nihil valere hujusmodi ordinationem. ¶ Si verò etiam secundùm definitas regulas ordinatio celebretur, contradicant autem aliqui propter proprias & domesticas simultates, his contemptis, sententia de eo obtineat plurimorum. ¶ *Verbis græcis multo melius respondet altera versio, quæ Dionysii est. ideoq; illa consulenda.*

Si autem provinciam primatem habere constiterit, nec etiam à metropolitano absque ejus conscientia Episcopum consecrare licebit.

C. IV. ¶ *Absque primatis consensu metropolitanus Episcopum non ordinet.*

Unde Leo Papa *Anastasio Episcopo, epist. 82. al. 84. c. 6.*

DE *e* persona autem consecrandi Episcopi, & de cleri, plebisque consensu, metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provincia bene placuit, scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque confirmet auctoritas. Quæ rectis dispositionibus nihil moræ, aut difficultatis debet afferre, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi, *2. c. 21.*

PLacet omnibus, ut inconsulto primate cujuslibet

a *In c. Martini Brac. c. 3. ex concil. Antioche. c. 19.* b *al. consciencia.* c *al. concurrerunt.* d *Ca. 18.* e *Deusdedit p. 1. Ivo p. 5. c. 341.*

provinciæ, tam facile nemo præsumat, licet cum multis Episcopis, in quocunque loco sine ejus, ut dictum est, præcepto Episcopum ordinare. ¶ Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, cum primatis præcepto ordinare debeant Episcopum.

C. VI. ¶ *Unicuique ecclesiæ proprius honor servetur.*

Item ex concilio Nicæno, c.6.

MOs a antiquus perdurat b in Ægypto, vel Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quandoquidem & Episcopo Romano parilis 1 mos est. ¶ Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque provincias honor suus unicuique servetur ecclesiæ.

1 ¶ Parilis] *Græcè legitur*, ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπου τοῦτο συνήθεις ἐστὶν, *id est*, quoniam & Romæ Pontifici hoc usitatum est. *Quibus verbis nulla paritas Romani, & Alexandrini Patriarchatus inducitur, ut quidam male interpretati sunt. De qua re optime Nicolaus primus in epistola ad Michaelem Imperatorem, quæ incipit,* Proposueramus. *sic scripsit,* Nicæna synodus noverat Romanæ ecclesiæ omnia Domini sermone concessa: Si omnia, ergo defuit nihil, quod non illi concesserit. Denique si instituta Nicænæ synodi diligenter inspiciantur, invenietur profectò, quia Romanæ ecclesiæ nullum eadem synodus contulit incrementum: sed potius ex ejus forma, quod Alexandrinæ ecclesiæ tribueret, particulariter sumpsit exemplum. *Hactenus Nicolaus. Statutum igitur fuit ita in Alexandrina ecclesia observandum, quia sic fieret in Romana.*

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, cap.7..

QUoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, ut Æliæ, id est, Hierosolymorum c Episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitanæ civitati propria dignitate.

Qui verò à comprovincialibus suis cum metropolitani licentia fuerit ordinatus, infrà constituta tempora ejus se repræsentet aspectibus.

C. VIII. ¶ *Metropolitano se repræsentet numquam factus Episcopus.*

Unde in Taraconensi concilio, cap.5. legitur.

SIquis in metropolitana civitate non fuerit Episcopus ordinatus, postquam suscepta benedictione per metropolitani literas honorem fuerit Episcopi adeptus: id optimum esse decernimus, ut postmodum statuto tempore, id est, impletis duobus mensibus, se metropolitani sui repræsentet aspectibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus plenius, quid observare debeat, recognoscat. Quod si forte hoc implere neglexerit, in synodo increpatus à fratribus corrigatur. Et si forte infirmitate aliqua, ne hoc impleat, fuerit prædictus, hoc suis literis metropolitano indicare procuret.

3 pars. *His auctoritatibus datur intelligi, quòd Episcopi à comprovincialibus suis debeant ordinari. Sed quæritur, si in provinciis plurimi Episcopi fuerint, & contigerit forte unum remanere Episcopum, quid fieri debeat. Hæc, quæ solus est, ordinare non potest Episcopum, comprovinciales enim non habet, cum quibus Episcopum consecrare valeat. Cum ergo talis necessitas fuerit, quid faciendum sit, in Sardicensi concilio definitur, in quo, cap.3. sic statutum legitur.*

C. IX. ¶ *Si forte unus tantùm in provincia remanserit Episcopus, ad consecrationem Episcopi de vicina provincia convocentur.*

SI e forte in provincia unum tantùm contigerit remanere Episcopum, superstes Episcopus convocet Episcopos vicinæ provinciæ, & cum eis ordinet comprovinciales sibi Episcopos. Quòd si facere neglexerit, populi conveniant Episcopos provinciæ vicinæ, & illi prius commoneant Episcopum, qui in eadem provincia commoratur & ostendant, quòd populi petant sibi Episcopum rectorem, & doceant justum esse, ut veniat f ipse, & cum eis ordinet Episcopum. Quòd si literis conventus tacuerit, & dissimulaverit, nihilque rescripserit, tunc satisfaciendum est populis, ut conveniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

¶ *Capitulum hoc, quomodo refertur à Gratiano, præcipue in priore parte, neque cum latino, quod geminum est in tomis conciliorum, multoq; minus cum græco canone convenit: quin etiam apud Burchardum, & Ivonem varie legitur. Hujus verò concilii canones à Latinis latinè, & à Græcis græcè à principio scripti fuisse Nicolaus Papa Photio scribens in epistola, qua incipit,* Innumerabilium. *his verbis indicat.* Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses canones tu solus astruere poteris, quando non solùm à latinæ, verùm etiam cum aliis à græcæ linguæ hominibus statuti sunt, & promulgati? Quæ de re credibile non est, quòd ibi diffinitum est, unumquemque ipsorum minimè propriæ linguæ traditisse. *Dionysius quoque exiguus in Epistola ad Stephanum Episcopum, qua ei suam græcorum canonum interpretationem obtulit, Sardicense concilium à principio inter latinos latine editum fuisse his verbis significat.* Tunc sancti Chalcedonensis Concilii decreta subdentes, in his græcorum canonum finem esse declaramus, ne quid præterea notitiæ vestræ credamur velle subtrahere. Statuta quoque Sardicensis concilii, atque Africani; quæ latinè sunt edita, suis à se numeris cernuntur esse distincta.

1 ¶ Vt veniat ipse] *Tam in concilio, quod est in codice canonum, quam quod in collectione Isidori, & apud Burchardum, & Ivonem legitur,* ut & ipsi veniant. & cum ipso ordinet Episcopum. *Græcus autem canon ita habet.*

Ὅσους ἐπίσκοπος ἅπαξ, ἵνα συμβῇ οὐ μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο μείνειν χωρεῖν ⊙ κῦ τινα ἀμελήσαι μὴ βουληθῆ σωθῆναι ⊙ σωματίσαι τὴ κῦ ἑαυτῆ τῶν ἐπισκόπων, τὰ δὲ πλήθη σωματροιδίντα παρακαλοίεν γίνεσθαι τῶν καθ' ἑαυτοὺς θεσμῶν παρ' αὐτῶν ἐπιζητεῖν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους ὀφείλοντα τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον ὑπομιμνήσκειν αὐτὸν ἀμέμπτων τὸ ἐξάρχῃ τῆς ἐπαρχίας (λέγω δὲ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς μητροπόλεως) ὅτι χρεία τὰ πλήθη πεμπειν αὐτοῖς δόξαν ἡγεμόνα καλῶς ἔχειν τὸ τῶν ὅλων χρέος, ἵνα πως γένηται. Εἰ δὲ μὴ δύο ἢ τρεῖς ἀμέμπτων ἀνθρώπων παραγένηται, μήτε δὲ αὐτὸς πρεσβεύσῃ, τὸ ἐκκλησίαν τὴν βουλὴν τὸ πλήθους χρὴ γενέσθαι. χρὴ δὲ κῦ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους, οἵτινες τῶν καταστῆσαι τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον, id est, Olius Episcopus dixit. Si qua in provincia, in qua plurimi sunt Episcopi, contigerit unum Episcopum moram absentem, neque is propter negligentiam quandam convenire voluerit, neque Episcoporum creationi consentire, populi verò congregati postulent eum, quem ipsi expetunt, Episcopum constitui: primum oportet Episcopum illum qui absens moratur, admoneri literis prudentis provinciæ (nimirum Episcopi metropolitani) de populorum postulato, pastorem sibi dari petentium, recte autem se habere puto, eum quoque, ut interesse expectari. a Quod si neque per literas rogatus affuerit, ac ne respuerit quidem, satisfaciendum populi voluntati est. Convocari autem oportet ex vicina etiam provincia Episcopos ad metropolitani Episcopi creationem

a Ans.l.4.c.46.Polyc.l.2.tit.21. b perdurat.] κρατεῖ. c al.Hierosolyma. d alium fuerint. e Bnr.lib.1.c.26.Ivo p.5.c.132.

a al.admitti.

DISTIN-

DISTINCTIO LXVI.

1 pars. ARchiepiscopus autem ab omnibus suæ provinciæ Episcopis debet ordinari. a

C. I. ¶ *Ab omnibus suffraganeis suis Archiepiscopus ordinetur.*

Unde Anicetus Papa *in epist. ad Episcopos Galliæ.*

ARchiepiscopus 1 ab *b* omnibus suæ provinciæ Episcopis ordinetur. *& infrà.* 2 ¶ Illud tamen, quod de Archiepiscopi consecratione prædictum est, atque præceptum, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet, quia qui illis præest, ab omnibus Episcopis, quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumptum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus acta ordinatio.

1 ¶ Archiepiscopus] *Hæc prior pars in epistola ipsa, & apud cæteros collectores fusius exponitur.*

2 ¶ *Hic in epistola eum multa aliis sunt interjecta, tum c.* comprovinciales. *sup. dist. 64.*

De Episcopo autem non ordinando à paucioribus, quàm tribus Episcopis, Anacletus *epist. 2. ad Episcopos Italiæ scribit dicens.*

C. II. ¶ *Episcopus non minus, quàm à tribus Episcopis ordinetur.*

POrrò & *c* Hierosolymitarum primus Archiepiscopus beatus Iacobus, qui justus dicebatur, & secundum carnem, Domini nuncupatus est frater, à Petro, Iacobo, & Ioanne Apostolis est ordinatus, successoribus videlicet suis dantibus formam, ut non minus quam à tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus, ullatenus Episcopus ordinetur, & communi voto ordinatio celebretur.

DISTINCTIO LXVII.

1 pars. PResbyteri verò, & Chorepiscopi ab uno Episcopo ordinari possunt.

C. I. ¶ *Sacerdotes ab uno Episcopo possunt ordinari.*

Unde Anacletus *epist. 2. ad Episcopos Italiæ.*

RElicti *d* sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita ut cives & alii sacerdotes assensum præbeant, & jejunantes ordinationem celebrent. Similiter & diaconi ordinentur. Cæterorum autem graduum distributioni trium veracium testimonium, cum Episcopi scilicet approbatione, sufficere potest.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item in Hispalensi concilio secundo, *c. 6. legitur.*

2 pars. EPiscopus sacerdotibus, ac ministris solus honorem dare potest, solus auferre non potest.

DISTINCTIO LXVIII.

1 pars. QUæritur de illis, qui ordinantur ab his, quos non constat fuisse Episcopos, an sint iterum consecrandi, an non. Quod verò consecrandi non sint, probatur auctoritate Gregorii, qui scribens Ioanni Ravennati Episcopo, *lib. 2. epist. 32. ait.*

C. I. ¶ *Semel consecratus, iterum consecrari non debet.*

SIcut *e* semel baptizatus iterum baptizari non debet; ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine non debet consecrari. Sed si quis forsitan cum levi culpa ad sacerdotium venit, pro culpa pœnitentia indici debet, & tamen ordo servari.

a *Sic lustum no vel. 131. in prin.* b *Extra de tem. ord. c. fi. archiepiscop. Poly. l. 2. tit. 8. Ans. l. 6. c. 39. Burch. l. 3. c. 28. Ivo p. 5. cap. 139. Pann. lib. 3. cap. 10.* c *Idem reperitur in epi. Aniceti. Polyc. ibid. Anselm. l. 6. cap. 13. Burch. l. 3. c. 15. Ivo p. 5. cap. 139. Pann. lib. 3. cap. 17.* d *Polyc. ibid. Ans. l. 6. cap. 13. 11. 9. 7. cap. 6. & ca. Episcopus* e *4. sen. dist. 25. B. Poly. l. 2. tit. 35. Anselm. l. 7. c. 104. Pannorm. lib. 3. ca. 76. Ivo p. 6. c. 11.*

C. II. ¶ *De presbyteris, qui ordinantur ab eis, quos constat Episcopos non fuisse.*

Contra Gregorius III. *ad Bonifacium Episcopum, epist. 2. scribens, testatur.*

PResbyteri, *a* quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint illi, qui *b* ordinant, & dubium est eos Episcopos fuisse, an non, qui eos ordinaverunt; si bonæ actionis, & catholici viri sunt ipsi presbyteri, & in ministerio Christi, omnique lege sancta edocti, ab Episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant, & consecrentur: & sic ministerio fungantur.

Quòd ergo consecratus, in eodem ordine iterum consecrari prohibetur, de eo intelligendum est, qui consecratus est ab illo, quem certum erat consecrandi jus habere. Qui autem ab illo consecratur, quem non constat jus consecrandi habuisse, iterum consecrandus est: quia si ille consecrandi jus non habuit, iste ex olei effusione nil consecrationis accepit. Et quasi in ipso ordine consecratus non erat, nunc quasi primum ad consecrationem veniens ab Episcopo sacerdotalem benedictionem, & consecrationem consequitur. Si autem jus consecrandi habuit, in prima unctione consecratus est consecrationem: in secunda verò non reiteratur consecratio, sed sola unctio; sicut de quo dubium est, an sit baptizatus, vel non, debet baptizari: qui si prius baptizatus non fuerat, consequitur gratiam baptismi: si autem baptizatus erat: nihil accepit in secunda unctione: c nec pertinet hoc ad reiterationem baptismi, sed ad cautelam salutis. Hoc & de ecclesiis consecrandis similiter observandum est.

C. III. ¶ *Non debet iterum consecrari ecclesia semel consecrata.*

Unde in Nicæno concilio *legitur.*

ECclesiis *d* semel consecratis Deo non iterum debet consecratio adhiberi, nisi aut abigne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cujuscunque semine fuerint pollutæ: quia sicut infans à quâlicunque sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari, ità nec locus Deo dicatus, est iterum consecrandus, nisi propter eas causas, quas superiùs nominavimus: si tamen fidem sanctæ Trinitatis tenuerunt, qui eum consecrarunt.

2 pars. *Inter Episcopos, & Chorepiscopos autem hæc est differentia, quòd Episcopi non nisi in civitatibus, Chorepiscopi etiam in vicis ordinari possunt. Episcopi formatas tribuunt, Chorepiscopi non nisi commendatitias, & pacificas dare valent. Episcopi jus consecrandi habent, Chorepiscopi tantum minores ordines tribuunt, leviticam autem, & sacerdotalem benedictionem non valent præstare.*

C. IV. ¶ *In quibus Chorepiscopi ab Episcopis differant.*

De his ita scribit Leo I. *ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ, epist. 86. al. 88.*

QUamvis *e* Chorepiscopis, & Presbyteris plurima cum Episcopis ministeriorum communis sit dispositio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis, & ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut est presbyterorum & diaconorum, aut virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec ecclesias vel altaria consecrare licet, nec per impositionem manuum, fidelibus baptizatis, *f* vel conversis hæreticis *g* paracletum Spiritum sanctum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidem in Missa quemquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis

a *Ans. l. 7. c. 110. Ivo p. 6. c. 117.* b *à quibus fuerint ordinati.*] *orig.* c *lotione.* d *De consecra. dist. 2. c. ecclesia.* e *Ivo p. 6. c. 172. Ans. l. 7. c. 122. Poly. l. 4. tit. 16.* f *baptizandu.*] *orig. & Ivo.* g *ex hæresi.*] *orig.*

provinciæ, tam facile nemo præsumat, licet cum multis Episcopis, in quocunque loco sine ejus, ut dictum est, præcepto Episcopum ordinare. ¶ Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, cum primatis præcepto ordinare debeant Episcopum.

C. VI. ¶ *Unicuique ecclesiæ proprius honor servetur.*

Item ex concilio Nicæno, *c.6.*

MOs *a* antiquus perdurat *b* in Ægypto, vel Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quandoquidem & Episcopo Romano patilis mos est. ¶ Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque provincias honor suus unicuique servetur ecclesiæ.

1 ¶ Patilis] *Græcè legitur,* ἰνειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο συμβαίνει, *id est,* quoniam & Romæ Pontifici hoc usitatum est. *Quibus verbis nulla paritas Romani, & Alexandrini Patriarchatus inducitur, ut quidam male interpretati sunt. De qua re optimè Nicolaus primus in epistola ad Michaelem Imperatorem, quæ incipit,* Proposuerat mus. *sic scripsit,* Nicæna synodus noverat Romanæ ecclesiæ omnia Domini sermone concessa: Si omnia, ergo defuit nihil, quod non illi concesserit. Denique si institutа Nicænæ synodi diligenter inspiciantur, invenietur profectò, quia Romanæ ecclesiæ nullum eadem synodus contulit incrementum: sed potius ex ejus forma, quod Alexandrinæ ecclesiæ tribueret, particulariter sumpsit exemplum. *Hactenus Nicolaus. Statutum igitur fuit ita in Alexandrina ecclesia observandum, quia sic fieret in Romana.*

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.7.*

QVoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, ut Æliæ, id est, Hierosolymorum *c* Episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitanæ civitati propria dignitate.

Qui verò à comprovincialibus suis cum metropolitani licentia fuerit ordinatus, infrà constituta tempora ejus se repræsentet aspectibus.

C. VIII. ¶ *Metropolitano se repræsentet super factus Episcopus.*

Unde in Taraconensi concilio, *cap.3. legitur.*

SI quis in metropolitana civitate non fuerit Episcopus ordinatus, postquam susceptа benedictione per metropolitani literas honorem fuerit Episcopi adeptus: id optimum esse decernimus, ut postmodum statuto tempore, id est, impletis duobus mensibus, se metropolitani sui repræsentet aspectibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus plenius, quid observare debeat, recognoscat. Quod si forte hoc implere neglexerit, in synodo increpatus à fratribus corrigatur. Et si forte infirmitate aliqua, ne hoc impleat, fuerit præpeditus, hoc suis literis metropolitano indicare procuret.

3 pars. *His auctoritatibus datur intelligi, quòd Episcopi à comprovincialibus suis debeant ordinari. Sed quæritur, si in provincia plurimi Episcopi fuerint, & contigerit forte unum remanere Episcopum, quid fieri debeat. Illic, quia solus est, ordinare non potest Episcopum, comprovinciales enim non habet, cum quibus Episcopum consecrare valeat. Cum ergo tali necessitas fuerit, quid faciendum sit, in Sardicensi concilio definitur, in quo, cap.3. sic statutum legitur.*

C. IX. ¶ *Si forte unus tantùm in provincia remanserit Episcopus, ad consecrationem Episcopi de vicina provincia convocentur.*

SI *e* forte in provincia unum tantùm contigerit remanere Episcopum, superstes Episcopus convocet Episcopos vicinæ provinciæ, & cum eis ordinet comprovinciales sibi Episcopos. Quòd si facere neglexerit, populi conveniant Episcopos provinciæ vicinæ, & illi prius commoneant Episcopum, qui in eadem provincia commoratur & ostendant, quod populi petant sibi Episcopum rectorem, & doceant justum esse, ut veniat ipse, & cum eis ordinet Episcopum. Quòd si literis conventus tacuerit, & dissimulaverit, nihilque rescripserit, tunc satisfaciendum est populis, ut conveniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

¶ *Capitulum hoc, quomodo refertur à Gratiano, præcipit in priore parte, neque cum latino, quod geminum est in tomis conciliorum, multoq; minus cum græco canone convenit: quam etiam apud Burchardum, & Ivonem varie legitur. Hujus verò concilii canones à Latinis latinè, & à Græcis græcè à principio scripti fuisse Nicolaus Papa Photio scribens in epistola, quæ incipit,* Innumerabilium. *his verbis indicat.* Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses canones tu solus astruere poteris, quando non solùm à latinæ, verum etiam cum aliis à græcæ linguæ hominibus statuti sunt, & promulgati? Qua de re credibile non est, quòd ibi diffinitum est, unumquemque ipsorum minimè propriæ linguæ tradidisse. *Dionysius quoque exiguus in Epistola ad Stephanum Episcopum, qua ei suam græcorum canonum interpretationem obtulit, Sardicense concilium à principio inter latinos latinè editum fuisse his verbis significat.* Tunc sancti Chalcedonensis Concilii decreta subdentes, in his græcorum canonum finem esse declaramus, ne quid præterea notitiæ vestræ credamur velle subtrahere. Statuta quoque Sardicensis concilii, atque Africani, quæ latinè sunt edita, suis à se numeris cernuntur esse distincta.

1 ¶ Vt veniat ipse] *Tam in concilio, quod est in codice canonum, quàm quod in collectione Isidori, & apud Burchardum, & Ivonem legitur,* ut & isti veniant, & cum ipso ordinent Episcopum. *Græcus autem canon ita habet.*

Ὁ Σιμὼν ἐπίσκοπος ὅπου ἂν συμβῇ ὦ μιᾷ ἐπαρχίᾳ εἶναι πλείονα ἐπίσκοπα τυγχάνοντα, ἵνα ἐπὶ πᾶσιν ἀσπαζόμενον, καὶ ἐκ τῶν ἀμελεῖν μὴ βουλόμενον σωτηρίαν σωματοποιοῦντα τὴν κατὰ θεὸν τῶν ἐπισκόπων, τὰ δὲ πλεῖστα σωματοποιοῦντα τῷ καλῷ σωτῆρι παρ' αὐτῶν ἐπιζητοῦμεν ἐπισκόπων χρῆναι τοσούτου ὄντος τοῦ ἐναπομένοντα τῷ ἐπισκόπῳ ὑπομιμνήσκειν ἐξ ἀρχῆς τῶν ἐπαρχίας (λέγω δὲ τὰ ἐπισκόπια τῆς μητροπόλεως) ὅτι ἄξιον τὸν πλεῖστα πράσσοντα αὐτὸν δοθῆναι ἡγούμενον καλῶς ἔχειν τῷ τόπῳ οὐδέποτε ἀνάπαυσιν ποιεῖν γίνεται. Εἰ δὲ μὴ ἐξ ἀρχῆς μιᾶσθαι ἄξιον θεὸς παραγίνεται, μήτε ἐξ αὐτῶν ἐφοδεύοι, τὸ ἱκανὸν τῷ βουλομένῳ τὸ πλῆθος χεῖρ γίνεσθαι. χρὴ δὲ καὶ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πολιοχώρας ἐπισκόπους, τοὺς τῶν καπάσιον τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπους, id est, Osius Episcopus dixit. Si qua in provincia, in qua plurimi sunt Episcopi, contigerit unum Episcopum moratum absentem, neque is propter negligentiam quandam convenire voluerit, neque Episcoporum creationi consentire, populi verò congregati postulent eum, quem ipsi expetunt, Episcopum constitui: primum oportet Episcopum illum qui absens moratur, admoneri literis primatis provinciæ (nimirum Episcopi metropolitani) de populorum postulato, pastorem sibi dari petentium. recte autem se habere puto, eum quoque, ut intelligat, expectari. *a* Quòd si neque per literas rogatus affuerit, ac ne respuerit quidem, satisfaciendum populi voluntati est. Convocari autem oportet ex vicina etiam provincia Episcopos ad metropolitani Episcopi creationem

2 *Anfl.4.c.46.Polyc.l.2.tit.21.* b *perdurat.*] κατέχετο. c *al.Hierosolyma.* d *alium fuerint.* e *Bur.lib.1.c.26.Ivo p.5.c.151.*

a al.admitti.

DISTIN-

qui ad exemplum, & formam Ixxij *a* discipulorum esse noscuntur, vel presbyteris, qui eandem gestant figuram: quoniam quamquam consecrationem habeant, pontificatus tamen apicem non habent.

3 pars. *Hi verò propter insolentiam suam, quæ officia Episcoporum sibi usurpabant, ab ecclesia hodie prohibiti sunt.*

C. V. ¶ *Ordo Chorepiscoporum à sacra sede reprobatur.*

Vnde Damasus Papa *ait ad Episcopos Africæ, epist. 4.*

CHorepiscopi *b* tam ab hac sacra sede, quàm à totius orbis fuerunt Episcopis prohibiti. Nimis ergo eorum institutio improba, nimis est prava, quia ut hi de summo sacerdotis ministerio aliquid præsumant, omni auctoritate caret. *& infra.* ¶ Nam non amplius, quàm duos ordines inter discipulos Domini esse cognovimus, id est, duodecim Apostolorum, & septuaginta *c* discipulorum. Vnde iste tertius processerit, funditus ignoramus. Et quod ratione caret, extirpari necesse est.

4 pars. ¶ Quòd autem *d* Episcopi non sint, qui minus, quàm à tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet: quoniam, ut bene nostis, prohibitum à sanctis est patribus, ut qui ab uno, vel à duobus sunt ordinati Episcopis, nec nominentur Episcopi. Si nomen non habent, qualiter officium habebunt.

C. VI. ¶ *Apostolorum in ecclesia locum Episcopi teneant.*

Item Vrbanus secundus.

QVorum vices in ecclesia habeant Episcopi, & quis eis hanc dignitatem dare debeat, sanctus Augustinus ostendit, inquiens: [Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.] Quid est, pro *e* patribus tuis nati sunt tibi filii? Patres missi sunt Apostoli: pro Apostolis filii nati sunt tibi: constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos nata es: de prole tua tibi crevit paternitas. [Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram.] *& infrà.* [Filios genuit ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram.]

DISTINCTIO LXIX.

1 pars TOnsura verò clerici de manu abbatis suscipi potest, si eidem abbati manus impositio *g* ab Episcopo facta noscatur.

C. I. ¶ *Abbates, quibus ab Episcopo manus imponitur, aliquos tonsurare possunt.*

Vnde in septima synodo *c.14. legitur.*

QVoniam *f* videmus sine manus impositione à parvula ætate tonsuram cleri quosdam accipientes, nondumque ab Episcopo manus impositione percepta, super ambonem irregulariter in collecta legentes: præcipimus amodo id minimè fieri. Idipsum quoque observandum est etiam inter monachos.

2 pars. ¶ Lectoris autem manus impositione *g* licentia est abbati solummodo in proprio monasterio faciendi, si duntaxat eidem abbati manus impositio facta noscatur ab Episcopo [secundùm *h* morem præficiendorum Abbatum,] dum constet illum esse presbyterum. ¶ Simili etiam modo secundùm antiquam consuetudinem chorepiscopos præceptione oportet Episcopi promovere lectores.

a *al.71.* b *Poly.ibid. Ansl.7.c.123.* c *al.72.* d *al. anim.* e *In Psal.44.* f *Ivo p.5. c.176.* g *al. Impositio manus.* h *Hæc non sunt in græco canone.*

C. II. ¶ *Non exorcizent, qui ab Episcopo provecti non sunt.*

Item ex concilio Laodicensi, *c.26.*

NOn oportet exorcizare eos, qui necdum ab Episcopis sunt promoti, *a* neque in ecclesiis, neque in domibus.

DISTINCTIO LXX.

1 pars AB Episcopis alterius civitatis clericus ordinari non poterit, nec etiam à proprio absolutè ordinandus est: absoluta enim ordinatio Chalcedonensi consilio prohibetur, & vacuam habere manus impositionem præcipitur: in quo sic statutum est, *canone 6.*

C. I. ¶ *Nemo ordinandus est absolutè.*

NEminem *b* absolutè ordinari presbyterum, vel diaconum, vel quemlibet in ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi 1 manifestè in ecclesia civitatis, sive possessionis, aut in martyrio, aut in monasterio, qui ordinatur, mereatur ordinationis publicatæ vocabulum. Eos autem, qui absolutè ordinantur, decrevit sancta synodus vacuam habere manus impositionem, & nullum tale factum 2 valere ad injuriam ipsius, qui eum ordinavit.

1 ¶ Nisi manifestè] *Græcè legitur:* ἐὰ μὴ ἰδικῶς ὲν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο, *hoc est;* nisi propriè in ecclesia civitatis, vel pagi, aut martyrio, aut monasterio, qui ordinatur, pronuntietur. *In ordine autem Romano sit mentio talis pronuntiationis, Episcopi nomine per Archidiaconum facta.* De titulo S. Stephani eligimus Petrum ad lectorem eundem titulum.

2 ¶ Nullum tale factum] *Græcè:* μηδὲν παρὰ δίκαιον γενέσθαι ἐνεργεῖν, *ad est,* nunquam posse operari.

C. II. ¶ *Irrita sit ordinatio sine titulo facta.*

Item ex concilio Vrbani II. *habito Placentiæ.*

SAnctorum *c* canonum statutis consona sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur, & in qua ecclesia quilibet titulatus est, in ea perpetuò perseveret. ¶ Omnino autem in duabus aliquem titulari non liceat, sed unusquisque in qua titulatus est, in ea tantùm canonicus habeatur. Licet enim Episcopi dispositione, unus diversis præesse possit ecclesiis, canonicus tamen præbendarius, nisi unius ecclesiæ in qua conscriptus est, esse non debet. ¶ Si quæ tamen capellæ sunt, quæ suis reditibus clericos subsistentare non possunt, ea cura ac dispositio præposito majoris ecclesiæ, cui capellæ subditæ esse videntur, imminet, & tam de possessionibus, quàm de ecclesiasticis capellarum officiis ipse provideat.

In eodem *etiam concilio antiquis novem præfationibus decima addita est, qua ita se habet* [Æquum & salutare, & te invocare, vel assumptione beatæ Mariæ collaudare, benedicere, & prædicare, qua & unigenitum tuum S.S. obumbr. concep. & virginitatis gloria permanente lumen æter. mundo effudit, Iesum Christum dominum nostrum.]

DISTINCTIO LXXI.

1 pars DE clericis verò non ordinandis ab Episcopo alterius civitatis, in Sardicensi concilio, *c.18. & 19.* statutum est, *in quo Ianuarius Episcopus dixisse legitur.*

C. I. ¶ *Clerici ab Episcopo alterius civitatis non ordinentur.*

ILlud quoque sanctitas vestra statuat, ut nulli Episcopo liceat alterius civitatis ecclesiasticum hominem sollicitare, & in sua diœcesi clericum ordinare. Vniversi dixerunt, Placet: quia ex his contentionibus solent nasci discordiæ; & ideo prohibet omnium sententia, ne quis hoc facere audeat. ¶ Otius *d* Episcopus dixit. Et hoc universi constituimus, ut quicunque ex alia parochia

a *al.provecti.* b *Ansl.7.c.105. Poly.2.tit.31. Burc.1.cc.6. Ivo p.6.c.46. Panor.1.3.c.27.* c *S. Antoninus p.2.c.1 §.22.* d *al.* voluerit.

provinciæ, tam facile nemo præsumat, licet cum multis Episcopis, in quocunque loco sine ejus, ut dictum est, præcepto Episcopum ordinare. ¶ Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, cum primatis præcepto ordinare debeant Episcopum.

C. VI. ¶ *Unicuique ecclesiæ proprius honor servetur.*

Item ex concilio Nicæno, *c.6.*

MOs *a* antiquus perdurat *b* in Ægypto, vel Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quandoquidem & Episcopo Romano patilis mos est. ¶ Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque provincias honor suus unicuique servetur ecclesiæ.

1 ¶ Patilis] *Græcè legitur,* ἰνειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο συμβαίνει, *id est,* quoniam & Romæ Pontifici hoc usitatum est. *Quibus verbis nulla paritas Romani, & Alexandrini Patriarchatus inducitur, ut quidam male interpretati sunt. De qua re optimè Nicolaus primus in epistola ad Michaelem Imperatorem, quæ incipit,* Proposuerat mus. *sic scripsit,* Nicæna synodus noverat Romanæ ecclesiæ omnia Domini sermone concessa: Si omnia, ergo defuit nihil, quod non illi concesserit. Denique si institutа Nicænæ synodi diligenter inspiciantur, invenietur profectò, quia Romanæ ecclesiæ nullum eadem synodus contulit incrementum: sed potius ex ejus forma, quod Alexandrinæ ecclesiæ tribueret, particulariter sumpsit exemplum. *Hactenus Nicolaus. Statutum igitur fuit ita in Alexandrina ecclesia observandum, quia sic fieret in Romana.*

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.7.*

QVoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, ut Æliæ, id est, Hierosolymorum *c* Episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitanæ civitati propria dignitate.

Qui verò à comprovincialibus suis cum metropolitani licentia fuerit ordinatus, infrà constituta tempora ejus se repræsentet aspectibus.

C. VIII. ¶ *Metropolitano se repræsentet super factus Episcopus.*

Unde in Taraconensi concilio, *cap.3. legitur.*

SI quis in metropolitana civitate non fuerit Episcopus ordinatus, postquam susceptа benedictione per metropolitani literas honorem fuerit Episcopi adeptus: id optimum esse decernimus, ut postmodum statuto tempore, id est, impletis duobus mensibus, se metropolitani sui repræsentet aspectibus, ut ab illo monitis ecclesiasticis instructus plenius, quid observare debeat, recognoscat. Quod si forte hoc implere neglexerit, in synodo increpatus à fratribus corrigatur. Et si forte infirmitate aliqua, ne hoc impleat, fuerit præpeditus, hoc suis literis metropolitano indicare procuret.

3 pars. *His auctoritatibus datur intelligi, quòd Episcopi à comprovincialibus suis debeant ordinari. Sed quæritur, si in provincia plurimi Episcopi fuerint, & contigerit forte unum remanere Episcopum, quid fieri debeat. Illic, quia solus est, ordinare non potest Episcopum, comprovinciales enim non habet, cum quibus Episcopum consecrare valeat. Cum ergo tali necessitas fuerit, quid faciendum sit, in Sardicensi concilio definitur, in quo, cap.3. sic statutum legitur.*

C. IX. ¶ *Si forte unus tantùm in provincia remanserit Episcopus, ad consecrationem Episcopi de vicina provincia convocentur.*

SI *e* forte in provincia unum tantùm contigerit remanere Episcopum, superstes Episcopus convocet Episcopos vicinæ provinciæ, & cum eis ordinet comprovinciales sibi Episcopos. Quòd si facere neglexerit, populi conveniant Episcopos provinciæ vicinæ, & illi prius commoneant Episcopum, qui in eadem provincia commoratur & ostendant, quod populi petant sibi Episcopum rectorem, & doceant justum esse, ut veniat ipse, & cum eis ordinet Episcopum. Quòd si literis conventus tacuerit, & dissimulaverit, nihilque rescripserit, tunc satisfaciendum est populis, ut conveniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

¶ *Capitulum hoc, quomodo refertur à Gratiano, præcipit in priore parte, neque cum latino, quod geminum est in tomis conciliorum, multoq; minus cum græco canone convenit: quam etiam apud Burchardum, & Ivonem varie legitur. Hujus verò concilii canones à Latinis latinè, & à Græcis græcè à principio scripti fuisse Nicolaus Papa Photio scribens in epistola, quæ incipit,* Innumerabilium. *his verbis indicat.* Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses canones tu solus astruere poteris, quando non solùm à latinæ, verum etiam cum aliis à græcæ linguæ hominibus statuti sunt, & promulgati? Qua de re credibile non est, quòd ibi diffinitum est, unumquemque ipsorum minimè propriæ linguæ traditisse. *Dionysius quoque exiguus in Epistola ad Stephanum Episcopum, qua ei suam græcorum canonum interpretationem obtulit, Sardicense concilium à principio inter latinos latinè editum fuisse his verbis significat.* Tunc sancti Chalcedonensis Concilii decreta subdentes, in his græcorum canonum finem esse declaramus, ne quid præterea notitiæ vestræ credamur velle subtrahere. Statuta quoque Sardicensis concilii, atque Africani, quæ latinè sunt edita, suis à se numeris cernuntur esse distincta.

1 ¶ Vt veniat ipse] *Tam in concilio, quod est in codice canonum, quàm quod in collectione Isidori, & apud Burchardum, & Ivonem legitur,* ut & isti veniant, & cum ipso ordinent Episcopum. *Græcus autem canon ita habet.*

Ὁ Σιμὼν ἐπίσκοπος ὅπου ἂν συμβῇ ὦ μιᾷ ἐπαρχίᾳ ὁ πλείονα ἐπίσκοπα τυγχάνειν, ἵνα ἐπὶ πάντων μένων, καθὼς ὁ κύριος τὰ ἀμείνω μὴ βουληθῇ σωθῆναι καὶ σωματίσαι τὴν ἁγίαν τοῦ ἐπισκόπου, τὰ δὲ πλείονα σωματοποιοῦντα παρακαλοίεν γίνεσθαι τῶν πλείονων παρ' αὐτῶν ἐπιζητοῦμεν ἐπισκόπων χρῆναι αὐτὸν ἕνα ἐκλέξασθαι τὸν ἐναπομένοντα ἐπίσκοπον ὑπομνησθῆναι δὲ μεμφόντων τὸν ἐξάρχοντα τῆς ἐπαρχίας (λέγω δὲ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως) ὅτι ἄξιον τὸν πλήθη παρακαλεῖν αὐτὸν ἀποδοῦναι ἡγούμενον καλῶς ἔχειν τῷ τόπῳ οὗ χρεοδαίνουσι παρεγενόμην. Εἰ δὲ μὴ ἂν μεμφόντων ἀξιωθεὶς παραγενόμην, μήτε μὲν αὐτὸν προσθεῖναι τὸν πλήθους χάριν γενέσθαι, χρὴ δὲ τὸν μετακαλεῖσθαι τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους, σὺν τῷ καταξιῶσιν τὴν τῆς μητροπόλεως ἐπισκοπὴν, id est, Osius Episcopus dixit. Si qua in provincia, in qua plurimi sunt Episcopi, contigerit unum Episcopum morari absentem, neque is propter negligentiam quandam convenire voluerit, neque Episcoporum creationi consentire, populi verò congregati postulent eum, quem ipsi expetunt, Episcopum constitui: primum oportet Episcopum illum qui absens moratur, admoneri literis provinciæ (nimirum Episcopi metropolitani) de populorum postulato, pastorem sibi dari petentium. recte autem se habere puto, eum quoque, ut intelligat, expectari. *a* Quòd si neque per literas rogatus affuerit, ac ne respuerit quidem, satisfaciendum populi voluntati est. Convocari autem oportet ex vicina etiam provincia Episcopos ad metropolitani Episcopi creationem

2 *Anfl.4.c.46.Polyc.l.2.tit.21.* b *perduret.*] κρατεῖται. c *al.Hierosolyma.* d *alium fuerint.* e *Bur.lib.1.c.26.Ivo p.5.c.151.*

a al.admitti.

DISTIN-

voluerit alienum ministrum sine consensu Episcopi ipsius, & sine voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus.

1 ¶ Hominem] *In concilio Latino legitur:* ecclesiasticum ministrum sollicitare, & in suis parochiis clericum, &c. ℣. *ead. cap. primatus. (ubi hujus canonis sententia videtur referri legitur, ut nemo alterius plebis hominem usurpet. Græce autem caput istud, quod in Latino decimum octavum est, non habetur.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius *ad Victricium Rothomagensem Episcopum, epist. 2. c. 7.*

DE *a* aliena ecclesia ordinare clericum nullus præsumat *b*, nisi ejus Episcopus precibus exoratus concedere voluerit.

C. III. ¶ *Qui sine Episcopi consensu ordinatur, irrita sit ejus ordinatio.*

Item ex Nicæno concilio, *cap. 16. in fin.*

SI *c* quis ausus fuerit aliquem, qui ad alterum pertinet, in sua ecclesia ordinare, cùm non habeat consensum illius Episcopi, à quo recessit clericus, irrita sit hujusmodi ordinatio.

C. IV. ¶ *Clericus unius ecclesiæ in alia non ordinetur.*

Item ex concilio Chalcedonensi, *cap. 20.*

CLericos *d* in suis ecclesiis constituros, sicut jam diffinivimus, non liceat in alterius civitatis ecclesiis ordinari: sed quiescant in ea, in qua ab initio ministrare meruerunt: exceptis illis, qui proprias civitates perdiderunt, & ex necessitate ad alias ecclesias migraverunt. Si verò quicunq; Episcopus post definitionem istam ad alium Episcopum pertinentem clericum susceperit, placuit sanctæ synodo, & eum, qui susceperit, & eum, qui susceptus est, tamdiu excommunicatos manere, quamdiu ipse clericus revertatur ad propriam ecclesiam.

C. V. ¶ *Apostolica permissione unius ecclesiæ clericus in altera valeat ordinari.*

Item Gregorius *Fortunato Episcopo Neapolitano, lib. 3. epist. 11. seu cap. 111.*

FRaternitatem *e* tuam à nobis petiisse recolimus, ut Gratianum ecclesiæ Benafranæ diaconum tuæ concederemus ecclesiæ cardinandum 1. Et quoniam nec Episcopum, cui obsecundare, nec propriam habet ecclesiam, hoste scilicet prohibente, quo suum debeat ministerium exhibere; petitionem tuam non prævidimus differendam. Idcirco scriptis tibi præsentibus eum necessariò duximus concedendum, habituro licentiam diaconum illum, nostra interveniente auctoritate, ecclesiæ tuæ, Deo propitio, constituere cardinalem.

1 ¶ Cardinandum] *Antea legebatur*, ordinandum. *Emendatum est ex ipsa epistola. (Cardinare verò, seu Cardinalem constituere, (quod est in fine hujus capitis) ita videtur B. Gregorius accepisse, ut canonicam translationem significet. Nam cùm temporе S. Gregorii canon sextus concilii Chalcedonensis accuratè observaretur, ut nulli modo daretur alicui locus in ecclesia (qui nunc titulus vocatur) nisi simul ad eum locum ordinaretur, cum aliquis jam ordinatus, necessitate aliqua in aliam ecclesiam transferebatur, ut in illa in eodem gradu, quo in prima ordinatus erat, deserviret, in secunda dicebatur incardinari; quod ex isto nunc indicato loco patet B. Gregorius faciebat, lib. 2. indict. 10. epist. 6. & epist. 25. (quod refertur ℣. 7. q. 1. c. pastoralis.) & indict. 11. ep. 13. & sequenti, quod habetur ℣. 21. q. 1. c. relato. De hac re Joannes Diaconus lib. 3. cap. 3. 11. & 16. Gregorium verò Joannes VIII. & facto ipso, & vocabulo in eadem notione accepto, est imitatus, quod ex aliquot manuscriptis ipsius epistolis constat.*

C. VI. ¶ *Sine literis Episcopi sui in aliqua ecclesia clericus non suscipiatur.*

Item ex concilio Carthaginensi I. *cap. 5.*

PRimatus *a* Episcopus *b* Vegesselitanus dixit. Suggero sanctitati vestræ, ut statuatis non licere clericum alienum ab aliquo susci pi sine literis Episcopi sui, neque apud se retinere, nec laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum obtineat *c* sine conscientia ejus Episcopi, de cujus plebe est. Gratus Episcopus dixit. Hæc observantia pacem custodit: Nam & memini in sanctissimo concilio Sardicensi statutum, ut nemo alterius plebis hominem usurpet. Sed si fortè erit necessarius, petat à collega suo, & per consensum sui Episcopi habeat.

C. VII. ¶ *Sine literis commendatitiis clericus extra suam ecclesiam non ministret.*

Item ex concilio Chalcedonensi, *c. 13.*

EXtraneo *d* clerico, & lectori extra civitatem suam sine commendatitiis literis proprii Episcopi nusquam penitus liceat ministrare.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item ex sermone S. Augustini *ad populum.*

HOrtamur *e* Christianitatem vestram juxta sanctorum canonum instituta, ut in ecclesiis à vobis fundatis aliunde veniens presbyter non suscipiatur, nisi à vestræ fuerit ecclesiæ consecratus Episcopo, aut ab eo per commendatitias literas susci piatur.

C. IX. ¶ *Absque formata clerici peregrini non suscipiantur.*

Item ex concilio Antiocheno, *cap. 7.*

NVllum absq; formata 1, quam Græci epistolam dicunt, peregrinorum clericorum susci pi oportet.

1 ¶ Formata] *Græcè est:* ὑποθήκας παρὰ ἐπισκόπων ἐπιδημούντων τοῖς ξένοις. *quod Dionysius vertit*, nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis susp iciatur epistolis. *atq; ita Burch. & Ivo habent.*

a *Tarracon. lib. 3. cap. 64.* b *al. usurpet.* c *Burch. lib. 1. c. 7. cap. 109. Ivo part. 3. c. 11. ex alia versione.* d *Ansel. l. 6. cap. 125. & Anselm. lib. 7. cap. 49.* e *Io. Diac. l. 3. c. 20. Polyc. lib. 1. tit. 7.*

a *al. privatus.* b *Burch. l. 2. c. 43. Ivo p. 6. c. 144. Ansel. l. 6. c. 124.* c *ordinet.*] *orig.* d *Burch. l. 2. c. 139. Ansel. l. 7. c. 162. Polyc. l. 4. tit. 3.* e *Burch. l. 13. c. 30. Ivo p. 16. c. 131.* f *Ansel. l. 6. c. 122.* g *Burch. l. 2. c. 42. Ivo p. 6. c. 14.* h *al. retineant.* i *al. teneatur.* k *Conc. Africanum, c. 37.*

DISTINCTIO LXXII.

1 IPs *a* Dimissorias verò literas Episcopus nisi rogatus non tribuat, sicut statutum est in synodo habita Romæ.

C. I. ¶ *Nisi eodem petente, nulli dimissoria literæ præstentur.*

Unde Leo Papa ait.

EPiscopus *f* subjecto sibi sacerdoti vel alii clerico, nisi ab ipso postulatus, dimissorias non faciat, ne ovis quasi perdita, aut errans inveniatur.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi III. *cap. 21.*

CLericum *g* alienum, nisi concedente ejus Episcopo, nemo audeat vel retinere, vel promovere in ecclesia sibi credita. Clericorum autem nomen etiam lectores, & psalmistæ, & ostiarii retinent *h*.

C. III. ¶ *In vacua ecclesia ordinatus, in alia non suscipiatur* i.

Item ex concilio Milevitano, *cap. 15.*

PLacuit *k*, ut quicunq; in una ecclesia vel semel eligitur 1, ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur.

1 ¶ Eligitur] *In concilio Milevitano est*, vel semel legerit: *item q. in concilio Carthaginensi Græco, capit. 91. καὶ ὁ πρεσβύτερος, in Africano autem, capite 67.* vel semel susceptо officio legerit.

DISTINCTIO LXXIII.

1 ps QValiter a verò commendatitia, vel dimissoria, seu formata epistola facienda sit, videndum est. Debent namq; literæ Græcæ interponi in ea epistola, & non sine causa. Græca enim elementa literarum, numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinitas formatas vocat, aliqua fraus falsitatis teneræ præsumeretur, hoc à patribus ccccxviii. Nicææ congregatis salubrimè inventum est, & constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis, seu suppurationis habeant rationem: id est, ut assimantur in suppurationem prima Græca elementa Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, hoc est, π, υ, α: quæ significant numerum. Petra quoque Apostoli prima littera, id est, π, quæ numerum octoginta significat: ejus quicque, qui scribit, Episcopi b prima littera; cui scribitur, secunda littera; accipientis, tertia littera; civitatis quoque, de qua scribitur, quarta, & indictionis, quæcunque est, illius c temporis, numerus assimatur. Atque ita his omnibus Græcis literis, quæ, ut diximus, numeros exprimunt, in unum ductis, unam, quæcunque fuerit collecta, summam epistola teneat: hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expresse d. Addat præterea separatim in epistola etiam nonagenarium, & nonum numerum, qui secundum Græca elementa significat, ϟ, ϡ.

C. I. ¶ *Exemplar formatæ epistolæ, quæ in* Nicæna *synodo* a ccccxviii. *Patribus facta est.*

IN e nomine Patris. π. & Filii. υ. & Spiritus sancti. α. π. VValterio Spirensi Episcopo. Ego Burchardus famulus, in Deo vero summæ felicitatis beatitudinem. Cum sancta catholica ecclesia prompta sit sequi documenta Evangelica f, quæ dicunt. [Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, accipiet mercedem prophetæ: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet, &c.] & Apostolus g jubeat hospitalitatem sectari, & necessitatibus sanctorum virorum communicare, tamen propter eos, qui cauteriatam habent suam conscientiam, dicentes se esse simplices, cum sint astutia diabolica repleti; & pro opere pietatis dicunt se de loco ad locum transire, cum sint, sua malitia faciente, fugitivi, & dicunt se esse ministerio sacro insertos, cum non sint, statutum est à sanctis Patribus, neminem clericum alienum, & ignotum recipi ab aliquo Episcopo & inthronizari in sua ecclesia, nisi habeat à proprio Episcopo epistolam, quæ in canonibus nominatur formata. Ideo notum facimus fraternitati h vestræ, quòd præsens frater noster harum literarum portator, nomine Hermannus i, non pro sua nequitia expulsus est à nobis, sed postulantibus fratribus, eò quòd ex familia nostra fuit, & noster baptizatus, fecimus ei libertatem receptam in k cornu altaris canonicè, & ordinavimus eum ad gradum presbyterii. Cui etiam has dimissorias, sive commendatitias literas facimus, & eum ad vestram dilectam fraternitatem dirigimus: ut in vestra parochia sub vestro sacro regimine, & defensione consistere valeat. Ego, inquam, Burchardus humilis Episcopus in nomine Patris l & Filii, & Spiritus Sancti, & in unitate sanctæ ecclesiæ, in qua Petro datum est jus ligandi, atque solvendi, absolvo Hermannum presbyterum de civitate VVormaciensi indictione x. & licentiam do vobis inthronizandi eum in quacunque ecclesia vultis vestræ parochiæ.

¶ Hanc ergo epistolam Græcis literis hinc inde munire decrevimus, & annulo nostræ ecclesiæ firmare censuimus. Fraternitatem vestram Christus nobis incolumem conservet 1. π. υ. α. π. β. ε. ζ. ξ. ϟ, ϡ. Data VVormaciæ Idibus Martii, anno Dominicæ incarnationis M. XII. Indictione X.

1 ¶ Conservet] *In hoc & sequenti capite ea tantum sunt emendata, quæ exemplarium auxilio restitui poterant. Cetera quæ hoc loco sequuntur, etiam apud Burchardum sunt depravata. Facile autem restitui possunt ex regulis initio distinctionis traditis. Quibus quidem regulis optimè respondet exemplum ab Ivone collatum p. 6. cap. 435. scilicet in extremo 434. capitis posita, ponantur loco earum quæ in ipso 435. efferuntur. Addita enim illis dictionis,* ϟ, ϡ, *restituit numerum ibi notatum, id est,* ϡϞϹϹLXXVIII. *Ivo etiam procedit exemplum c. 434. sicubi nunc summa est 1339. satis sit locum indicasse.*

C. II. ¶ *Incipit epistola formatæ à ccccxviii. Episcopis & ab* Attico 1 *Constantinopolitanæ urbis Episcopo edita.*

SAnctissimo a in Christo fratri summa dilectione Christatis amplectendo. A. illius civitatis Episcopo, illius ecclesiæ præsul perpetuæ beatitudinis optat in Christo salutem. π. υ. α. π. De cætero noverit sancta fraternitas vestra, quòd iste clericus Hermannus nomine, nostra in parochia instructus, ac detonsus, parvitatem nostram rogavit, quatenus illi commendatitias literas conscriberemus, quibus vestræ celsitudini commendatus, sub tuitione vestri regiminis degere posset: cujus voluntati consentientes, secundum canonicam auctoritatem concedimus, ut sub vestro magisterio divinæ servitutis insistens, suæ deserviat utilitati. & vobis licentiam imbuimus, ut, si dignum eum judicaverit is; ad sacros ordines promoveatis. Commendatum ergo eum suscipite, & nostris ex partibus absolutum, in vestrarum ovium numero custodite. Quas literas, ut vigore veritatis firmatæ, indubitanter à vobis suscipiantur, literis Græcis, ut canonica docet auctoritas, confirmare sategimus. Sancta Trinitas vestram beatitudinem ad regimen sanctæ suæ ecclesiæ perpetualiter bene valere concedat, ϟ, ϡ, vel sic. α. ϡ. quæ eandem summam exprimunt, indictione X. Continet hæc formata epistola summam numeri MCCCXV. b Y. Græcam nomine illius primam ponimus, quia Græci eum quibusdam locis pro, u, consonante ponunt, sicut Δαβὶδ & Δαυΐδ scr.

1 ¶ Ab Attico] *Antea legebatur,* abbatibus. *Reformatum est locus ex conjectura (quod perraro factum est) quoniam emendatione utebatur.*

2 ¶ ϟ, ϡ, vel sic. α. ϡ] *Addita sunt hæc ex aliquot vetustis exemplaribus, & utrisque istu notis idem numerus significatur. In codicibus verò impressis vel vitiose scripsimus nomen significatur. In codicibus verò impressis vel vitiose scripsimus nomen significatur. In codicibus verò impressis vel vitiose scripsimus nomen

C. II. ¶ *Nullus promoveatur invitus.*

Item Gregorius *Natali Episcopo Salonitano, in lib. 1. reg. epist. 19.*

GEsta, *a* quæ nobis in concilii vestri confecta secretario direxistis, in quibus archidiaconus Honoratus addicitur *b*, plena esse cognovimus semine jurgiorum: cum uno eodemq; tempore una persona nolens ad sacerdotii ordinem provehitur, quæ tanquam immerita à diaconatus officio removetur. Et sicut justum est, ut nemo crescere compellatur invitus, ita censendum puto similiter, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio dejiciatur injuste.

C. III. ¶ *Qui ab Episcopis suis promoveri contemnunt, a loco suo dejiciantur.*

Contra invenitur c in concil. Carthag. *c. 31.*

SI qui *d* clerici ab Episcopis suis promoveri contempserint, nec illic maneant, unde recedere noluerunt.

1 ¶ Si qui] *Verba hujus capitis sunt titulus sequentis capitis, Placuit: quod est proprium canon tregesimus primus concilii Carthaginensis in codice canonum & apud Gratia.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

PLacuit *e*, ut quicunque clerici, vel diaconi pro necessitatibus *1* ecclesiasticarum *f* rerum non obtemperaverint Episcopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem in ecclesia sua promovere, nec illic minisirent in suo gradu, unde noluerunt recedere.

1 ¶ Pro necessitatibus] *Græce est:* Διὰ τινας αἰδημοσύνας αὐτῶν τοὺς συλλητουργοῦντας αὐτοῖς, *id est*, ob quasdam cogentes causas suarum ecclesiarum.

C. V. ¶ *Posteriores prioribus Episcopi non præponant.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 23.*

EPiscoporum etiam, quorum vita non reprehenditur, posteriorem priori nullus præponat, nisi *g* fortè superbia elatus, quod pro necessitate ecclesiæ Episcopus jusserit, implere contemnat. 2 pars. ¶ Sanè si officium Archidiaconatus *h* propter simpliciorem naturam implere, aut expedire nequiverit, ille loci sui nomen teneat, & ordinationem 1 ecclesiæ, quem elegerit Episcopus præponendum.

1 ¶ Et ordinationem] *Quamvis in recentioribus conciliorum editionibus Colonensibus legatur, & ordinationi ecclesiæ, quam elegerit Episcopus, præponatur: tamen in vetere Colonien. duobus Parisiensibus, & duobus codicibus conciliorum Vaticanis est eodem modo, ut eg. apud Gratianum.*

C. VI. ¶ *In qua loco quisque ordinatus est, invitus teneri non debet.*

Item Gregorius *Ioanni Episcopo Syracusano, lib. 11. epist. 34.*

QVorundam ad nos relatione pervenit, Cosmam, qui ex monacho monasterii sanctæ Luciæ à decessore vestro memorandæ *i* memoriæ Maximiano in ecclesia Syracusana factus subdiaconus, atque à vobis postea in possessione, quæ Iuliana dicitur, presbyter est ordinatus, ita animi tristitia, & loci qualitate vehementer afflictum, ut vitam sibi pœnam existimet, & contritionis *k* suæ fugam quærat auxilium. Et ideo, quia tales ergà subjectos nostros debemus existere, quales nobis, si subjecti fuissemus, nostros voluerimus esse præpositos, magnæ benignitatis est, si eum in ecclesiam, ubi subdiaconi est functus officio, sanctitas vestra reducere, atque illic presbyterum voluerit constituere Cardinalem. Quod & facere quantum arbitramur, debetis, si tamen nihil est, quod justè contra ipsum animos vestros exasperet. Si vero aliqua culpa est, suis nobis hoc epistolis vestra fraternitas, ut scire possimus, insinuet.

3 pars. *Verum illud Gregorii de his intelligendum est, quia non causa necessitatis, sed causa ingratitudinis calliditate ab Episcopis suis promoveri queruntur. Illud autem Carthaginensis concilii de his intelligitur, qui nolunt obtemperare Episcopis suis, propter necessitatem ecclesiæ volentibus eos ad altiora promovere. Hanc distinctionem ex decreto Simplicii Papæ quilibet corroborare valet, qui scribens Ioanni Episcopo Ravennati, epist. 2. ait inter cætera.*

C. VII. ¶ *Non est aliquis invitus ad Episcopatum perrahendus.*

VBi aista didicisti, quæ in fratrem, & coepiscopum nostrum Gregorium, non dilectione *b*, sed invidia perpetrasti: quem inexcusabili violentia perrahi ad te passus es, atque vexari, ut ei honorem tantum, non per animi tranquillitatem, sed per amentiam, sicut dicendum est, irrogares? Neq; enim talia potuissent fieri sanitate consilii. Nolumus exaggerare, quod gestum est, ne cogamur judicare, quod dignum est. Nam privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. *& infrà.* c ¶ Denunciamus autem, quòd si post hac quidquam tale præsumpseris, & aliquem seu Episcopum, seu presbyterum, seu diaconum, invitum facere fortè crediderit, ordinationes tibi Ravennatis ecclesiæ, vel Æmiliensis noveris auferendas.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Antonino subdiacono, lib. 2. epist. 16. indict. x.*

HOnoratus *d* archidiaconus ecclesiæ Solonitanæ à sanctæ memoriæ decessore meo, missa supplicatione popposcerat, ut ab antistite suo invitus provehi ad fortioris gradus ordinem contra morem nullatenus cogeretur. Hoc enim fieri sibi non provehendi gratia, sed causa ingratitudinis perhibebat. Pro qua re tunc jam sanctæ memoriæ decessor noster scriptis suis Natali fratri, Coepiscopoq; nostro interdixerat, ne prædictum Honoratum archidiaconum invitum proveheret, néve dolorem conceptæ ingratitudinis diutiùs in corde retineret. Cumque & à nobis hæc eidem summopere fuerint interdicta, non solùm mandata Dei negligens, sed & scripta nostra contemnens, præfatum archidiaconum quasi ad fortiorem honorem provehens, conatus est arte callida degradare. Vnde actum est ut eo de archidiaconatus loco sumpto, alium asciseret, qui ejus obtemperare moribus potuisset. Quem Honoratum archidiaconum arbitramur antistiti suo aliunde displicere non potuisse, nisi quòd eum vasa sacra suis dare parentibus prohibebat. Quam causam subtili voluimus, & tunc sanctæ memoriæ decessor meus, & nunc ego indagatione discutere, sed ipse suorum sibi actuum conscius, personam ad judicium postposuit destinare. Proinde experientiam tuam prætentis præcepti auctoritate diximus fulciendam, quatenus conveniens in Salona, Natalem fratrem: Coepiscopumque nostrum saltem tot scriptis admonitum studeat abhortari, ut suprà memoratum archidiaconum in suo statim loco suscipiat. Quòd si facere hoc contumaciter, ut consuevit, fortè distulerit, usum ei pallii, qui ab hac sede concessus est, ex auctoritate sedis Apostolicæ contradices *e*. Quem si etiam amisso pallio adhuc in eadem pertinacia perseverare perspexeris, dominici quoq; corporis & sanguinis eundem antistitem participatione privabis.

Adhibenda est etiam disciplina, qua nolentes promoveri ad sacros ordines, ad obediendum Episcopis suis provocentur.

---

a *Polycarp. lib. 2. tit. 33. Ivo part. 6. c. 309.* b *al. adducitur. Ivo part. 6. c. 42.* c *in codice canonum.* d *Ivo part. 6. c. 42.* e *Burch. l. 2. c. 174.* f *Ansel. lib. 6. c. 103.* g *al. ne.] orig.* h *al. Archidiaconus.* i *al. veneranda.* k *al. contrà ea.*

a *Polyc. lib. 2. tit. 33. Anselm. lib. 6. cap. 66. & 67. Burch. lib. 2. cap. 20. Ivo p. 5. cap. 140.* b *al. electione.* c *11. q. 3. can. privilegium. 25. q. 2. c. denunciamus autem.* d *Ansel. l. 7. c. 71.* e *al. contradicto.] orig.*

In minoribus siquidem ordinibus constituti paulatim per singulos gradus sunt provehendi, ut contemnentes suis obedire Episcopis, dedignent sibi esse prælatos, quos prius habebant subjectos.

C. IX. ¶ *Cum majores ordinari contempserint de minoribus promoveantur ordinibus.*

Unde Gelasius *scribit Victori Episcopo* a.

CONsuluit *b* dilectio tua de suorum promotione clericorum, perhibens, quòd diaconi ad presbyterii gradum (quo ecclesiam tuam memoras indigere) venire detrectant. Quapropter quia invitos fieri ecclesiastica moderatio, gravitasque non patitur, ut ex nolentibus fiant volentes, ordinatio illa potest perficere *c*, si quos *d* habes vel in acolythis, vel subdiaconis maturiores ætate, & quorum sit vita probabilis, hos in presbyteratum studeas promovere, ut qui in suis ordinibus proficere noluerint, reddantur suis inferioribus post minores *e*, ipsaq; commoda presbyteri propensius, quàm diaconi consequantur: ut hac saltem ratione constricti & honorem, quem refugerant, appetere nitantur, & quæstum.

DISTINCTIO LXXV.

1 ps TEmpus autem consecrationis, sicut in ordine Romano habetur, *ad Episcopi benedictionem non eligitur. Omni enim tempore benedicuntur, dummodo jejuni, & hora tertia benedictionem accipiant.*

C. I. ¶ *Ordinationes Episcoporum quâ hora fieri debeant.*

Unde Anacletus Papa *scribit ad Episcopos Italiæ, epist. 1. in principio.*

ORdinationes *f* Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint provincia, Episcopis sunt celebrandæ. Qui simul convenientes, scrutinium diligenter agant, jejuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus in sanctis Evangeliis, quæ prædicaturi sunt imponentes, Dominica die, hora tertia orantes, sacraq; unctione, exemplo *g* prophetarum *h*, & regum capita eorum, more Apostolorum, & Mosis ungentes: quia omnis sanctificatio constat in Spiritu Sancto: cujus virtus invisibilis, sancto chrismati est permista: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem.

2 pars. *Tempus autem consecrationis, trium mensium spatio clauditur: ultra quod, nisi necessitate cogente, Episcoporum consecrationes post electionem differri non licet.*

C. II. ¶ *Ultra tres menses non differatur Episcoporum ordinatio.*

Unde in Chalcedonensi concilio, *cap. 25. legitur.*

QUoniam *i* quidam metropolitanorum, sicut ad nos perlatum est, negligunt creditos sibi greges, & differunt ordinationes facere Episcoporum; placuit sanctæ synodo intra tres *k* menses fieri ordinationes Episcoporum, nisi fortè inexcusabilis necessitas coëgerit tempus ordinationis *l* amplius protelari. Si autem quis 1 Episcoporum hæc non observaverit, ipsum debere ecclesiasticæ condemnationi subjacere, redditus verò ejusdem viduatæ ecclesiæ integros reservari apud œconomum ejusdem ecclesiæ placuit.

1 ¶ Si autem quis] *Sic etiam in prisca versione. Græcè est:* εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσοι, τὰ τοκεῖα αὐτὴν (*al.* τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς) ἐπιτιμίου, *quæ aliter interpres vertit.* Quòd si hoc minimè fecerit, correptioni ecclesiasticæ subjacebit. *De metropolitano enim loquitur.*

3 pars. *Cæterorum verò ordinationes non nisi in temporibus certis, & diebus, maximè Sacerdotum, & Levitarum fieri debent, vesperæ videlicet sabbati, vel mane diei Dominicæ continuato jejunio.*

C. III. ¶ *Ordinationes presbyterorum, vel Levitarum quâ hora fieri debeant.*

Unde Zepherinus Papa *scribit ad Episcopos Ægypti, epist. 2.*

ORdinationes *a* presbyterorum, levitarumque tempore congruo, multis coram astantibus, solenniter agite, & probabiles, ac doctos viros ad hoc opus provehite, ut de eorum societate, & adjumento plurimum gaudeatis.

C. IV. ¶ *Presbyteri & Levitæ, quâ hora ordinandi sunt.*

Item Leo Episcopus *Dioscoro Alexandrino Episcopo, epist. 79. cap. 1.*

QUod *b* à patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum, à vobis quoque volumus custoditi, ut non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel levitæ ordinatio celebretur, sed post diem sabbati ejus noctis, quæ lucescit in prima sabbati exordia *c* consecrandi eligantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, jejunia & à jejunantibus sacra benedictio conferatur. Quod e- jusdem observantiæ erit, si manè, ipso dominico die, continuato jejunio sabbati, celebretur: à quo tempore, præcedentis noctis initia non recedunt; quod *d* ad diem resurrectionis (sicut etiam in Pascha Domini declaratur) pertinere non dubium est.

C. V. *Quare die Dominico sacerdotum ordinationes celebrentur.*

Item eodem cap.

4 ps QUòd 1 die *e* Dominico ordinationes sacerdotum celebrentur, non tantùm ex consuetudine, sed etiam ex Apostolica novimus venire doctrina, Scriptura manifestante, quòd cùm Apostoli *f* Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus Sancti ad Evangelium gentibus mitterent prædicandum, jejunantes & orantes imposuerunt eis manus: ut intelligamus, quanta & dantium, & accipientium devotione curandum sit, ne tanti benedictionis sacramentum negligenter videatur impleri tum. Et ideo piè & laudabiliter Apostolicis morem seris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse servaveris, ut his qui consecrandi sunt, nisi quam benedictio *g*, nisi in die Dominicæ resurrectionis tribuatur. Cui à vespera sabbati initium constat al- bi, & tantis divinarum dispensationum *h* mysteriis consecrata, ut quidquid est à Domino insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hunc mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac, &c.

1 ¶ Quòd die] *Sumptum est caput hoc ex eodem loco, & antecedens, mutato tamen verborum ordine, & nonnullis adjectis. In ipsa enim epistola post ultima verba præcedentis pitu, sequatur continenter.* Nam præter auctoritatem suetudinis, quam ex Apostolica novimus venire d ctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quòd ea Apostoli, &c.

a *al. Episcopo Alexandrino.* b *Ansel. lib. 7. cap. 102. Ivo p. 6. cap. 106. Polyc. l. 2. tit. 31.* c *al. proficere.* d *al. quia scilicet si quos. Ivo p. 6. cap. 43.* e *al. posteriores.* f *supra dist. 64. ordinationes Episcoporum. Burch. lib. 1. cap. 15. Ivo p. 3. cap. 69. Ansel. lib. 6. cap. 13. Pam. l. 3. cap. 12. Polyc. lib. 2. tit. 6.* g *al. prophetarum exemplo Regum capita perungentium, eos more, &c.* h *De Prophetis. 3. Regum 19. De Moyse. Exod. 29. De Regibus. 1. Reg. 10.* i *Polyc. l. 2. tit. 10. Burch. l. 1. c. 24. Ansel. l. 6. c. 40. Ivo p. 3. c. 135.*
k *sup. dist. 50. c. 11.* l τῆς ἀναβολῆς.

a *Polyc. l. 2. tit. 28. Ans. l. 6. cap. 43 Burch. lib. 2. c. 3. Ivo cap. 23. & 47.* b *Polyc. ibid. Ansel. lib. 7. cap. 44. Ivo p cap. 71.* c *exordia deliguntur, hoc est, sub lege divina effici stituantur.] orig.* d *quam.] orig.* e *Ivo p. 6. cap. 70. Pa lib. 3. cap. 13.* f *Actor. 13.* g *al. benedictiones tribuantur.*
h *dispositionem.*

C

C. VI. ¶ *De eodem.* PALEA.
[*Item* in ordine Romano, *cap. de gradibus Ecclesiæ.*]

QVando *a*, & ubilibitum fuerit, usq; ad subdiaconatus officium ordinantur clerici: diaconi verò, atq; presbyteri nunquam *b*, nisi in publica ordinatione.

C. VII. ¶ *De temporibus ordinationis.*
Item Gelasius *c ad Episcopos per Lucaniam, epist. 1. cap. 13.*

2 ORdinationes *d* presbyterorum, & diaconorum, nisi certis temporibus, & diebus exerceri non debent, id est, quarti mensis jejunio, septimi, & decimi: sed & etiam quadragesimalis initii, ac medianæ *e* hebdomadæ, & sabbati jejunio circa vesperam noverint celebrandas: nec cujuslibet utilitatis causa, seu presbyterum, seu diaconum his præferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.

DISTINCTIO LXXVI.

1 QVibus temporibus jejunia celebranda sint, Calixtus Papa *determinat, scribens Benedicto Episcopo, epist. 1.*

C. I. ¶ *Quibus temporibus jejunia celebrentur.*

IEjunium *f.* quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus jejunium, per anni quatuor tempora.

C. II. ¶ *De eodem.*
Item ex concilio Moguntino I. *capitul. 34.*
[*sed ibi fusius, hic summatim.*]

CONstituimus *g.* ut quatuor tempora anni ab omnibus communi jejunio observentur: id est, in mense Martio, hebdomada prima, in Iunio, secunda, in Septembri, tertia, in Decembri, quarta.

¶ *Auctor Micrologi, 24. & 25. de hoc ipso Moguntini concilii canone disputans, aperte ait hoc ex ignoratione traditionis ecclesiasticæ factum fuisse præsertim. Unde & Leo Papa ait,* Hujus observationis, &c. *quod refertur infra eod. dist. cap. 6. Et ne quis occasione horum conciliorum Germanicorum deciperetur, Gregorius septimus (quod in eodem Micrologo narratur) veterem Romanæ ecclesiæ consuetudinem renovavit. De qua re in concilio Clarimontensi Vrbani secundi, canone primo sic statuitur.* Primum jejunium quatuor temporum semper fiet prima hebdomada Quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes, abiq; genuum flexione, cum Alleluja, & Gloria in excelsis Deo, & vestibus solennibus fiet: tertium plena hebdomada antè æquinoctium autumnale: quartum plena hebdomada ante Natalem Domini, vigilia ejusdem accepta. *Et idem repetitur in altero concilio Placentiæ postea habito, quod est in bibliotheca Vaticana, & citatur infra eod. cap. statuimus.*

C. III. ¶ *De eodem.*
Item ex concilio Salegunstæ *habito, cap. 2.*

DE *h* jejunio autem incerto quatuor temporum, hanc certitudinem statuimus, ut si Calendæ Martiæ in quarta feria, sive antea evenerint, eadem hebdomada jejunium celebretur. ¶ Si autem Calendæ Martiæ in quintam feriam, aut sextam, aut sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam jejunium differatur. Simili quoque modo, si Calendæ Iunii in quarta feria aut antea evenerint, in subsequenti hebdomada jejunium celebretur; & si in quinta, aut sexta feria, aut sabbato contigerint, jejunium in tertiam hebdomadam reservetur. ¶ Et hoc sciendum est, quòd si quando jejunium mensis Iunii in vigilia Pentecostes secundùm prædictam regulam evenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes [quia vigilia 1 simul, & jejunium celebrari non debent:] & tunc, propter solennitatem Spiritus sancti, diaconi dalmaticis induantur, & Alleluja cantetur, &, flectamus genua, non dicatur. ¶ Eodem modo de Septembris jejunio constitutum est, ut si Calendæ Septembris in quarta feria evenerint aut antea, jejunium in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta aut sexta, aut sabbato contigerint, in quarta hebdomada jejunandum erit. ¶ In Decembri verò illud observandum erit, ut in proximo sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur jejunium; quia si vigilia in sabbato evenerit, simul vigiliam & jejunium celebrare non convenit.

1 ¶ Quia vigilia] *Hæc usque ad verbum,* debent, *non sunt in ipso concilio impresso ex Burchardo: eadem verò sententia repetitur in fine capitis.*

C. IV. ¶ *De eodem.*
Contrà Vrbanus *in concilio Placentino, cap. 15.*

STatuimus *a* etiam, ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur: primum in initio Quadragesimæ: secundum in hebdomada Pentecostes: tertium verò in Septembri: quartum in Decembri more solito fiat.

C. V. ¶ *De eodem.*
Item Leo Papa, *sermone primo de jejunio Pentecostes.*

IGitur *b* post sanctæ lætitiæ dies, quos in honorem Domini à mortuis resurgentis, ac deinde in cœlos ascendentis exigimus, postq; acceptum sancti Spiritus donum, salubriter, & necessario consuetudo est ordinata jejunii, ut si quid fortè inter ipsa festivitatum gaudia negligens libertas, & licentia inordinata præsumpsit, hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget.

C. VI. ¶ *De eodem.*
Idem *sermone VIII. de jejunio decimi Mensis.*

HVjus *c* observantiæ utilitas, dilectissimi, in ecclesiasticis præcipuè est constituta jejuniis: quæ ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem jejunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes divinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa servire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Evangelia incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus.

2 pars: *Primum verò mensem, quartum, septimum, & decimum, non Hebræorum ratione, sed nostra debemus accipere. Primus enim mensis apud illos est Aprilis, quartus Iulius, septimus October, decimus Ianuarius. In quibus, & præterea in quinto mense, qui est Augustus, qua fuerit eis causa jejunii,* Hieronymus *in commentariis ad cap. 8. Zachariæ exponit, dicens.*

C. VII. ¶ *Quarem supra scriptis mensibus jejunia lex imperavit.*

IEjunium *d* quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi (ἀναπαυσις enim subauditur mensis) domui Iudæ, & Hierusalem, in dies festos vertetur & gaudium: veritatem tantùm Deus quærit, & pacem. In hoc loco nostrorum multi multa dixerunt, & inter se dissonantia. & paucis interjectis. ¶ Cogimur.

---

2 *Anselm. lib. 7. cap. 61.* b *al. non.* c *Et Gregorius II. epist. 3.* d *Polycarp. lib. 2. tit. 28. Ansel. lib. 7. cap. 45. Ivo part. 6. cap. 74. Panorm. lib. 3. c. 25.* e *mediana quadragesima die salutaris.] vrig.* f *Polyc. lib. 3. tit. 25. Ivo part. 4. cap. 27. Panorm. lib. 2. cap. 175.* g *Capitul. 3. cap. 86. Burchard. lib. 13. cap. 2. Ivo part. 4. cap. 35. Panor. lib. 2. cap. 180.* h *Burchardus in fine. Ivo p. 4. c. 38. Panor. l. 2. c. 181.*

a *Polyc. libr. 3. titul. 25.* b *Polyc. ibid.* c *Polycarp. ibid.* d *Polyc. ibidem.*

igitur ad Hebræos recurrere, & scientiæ veritatem de fonte magis, quàm de rivulis quærere. *& paulò post.*
¶ Iejunium quarti mensis, qui apud Latinos vocatur Iulius, die septima & decima ejusdem mensis illud arbitrantur, quando descendens Moyses *a* de monte Sina tabulas legis abjecit atque confregit, & juxta Hieremiam *a* muri primùm rupti sunt civitatis. In quinto mense, qui apud Latinos appellatur Augustus, cùm propter exploratores terræ sanctæ seditio esset in populo, jussi sunt montem non ascendere, sed per quadraginta annos longis à *c* terra sancta circumire dispendiis, ut exceptis duobus, Chaleb *d* & Iosue, omnes in solitudine caderent. In hoc mense & à Nabuchodonosor *e*, & multa post sæcula à Tito & Vespasiano templum Hierosolymis incensum est, atque destructum: capta urbs Bethel; ad quam multa millia confugerant Iudæorum: aratum templum in ignominiam gentis oppressæ à Tito Annio Rufo. In septimo verò, qui apud nos appellatur October, sicut suprà diximus, occisus est Godolias, & Iudæ tribus, ac Hierusalem reliquiæ dissipatæ. Legamus Hieremiam *f.* Mense decimo (qui apud nos Ianuarius dicitur, eò quod janua anni sit, atq; principium) Ezechiel *g* in captivitate positus audivit, & cunctus populus captivorum, quinto mense templum esse subversum: quod plenissime in eodem propheta cognoscimus. Hoc est igitur omne quod dicitur, Dies planctus, & jejuniorum, quos hactenus habuistis in luctum, sciatis vobis (quia cogitavi, ut benefaciam Hierusalem, & domui Iuda) in lætitiam, & gaudium, & solennitates esse vertendos; ira duntaxat, si veritatem diligatis, & pacem. Iuxta anagogem, quia tunc jejunamus, quando *h* sponsus auferetur à nobis, & non meremur ejus habere præsentiam; cùm reversus fuerit Dominus ad nos, & cogitaverit, ut benefaciat nobis, omnis tristitia vertetur in gaudium, & fames pristina sermonis Dei, præsentia doctrinarum ejus & cœlestis panis saturitate pensabitur.

3 pars. *Non autem videntur jejunia quarti mensis posse celebrari ante diem Pentecostes. A die enim Dominicæ resurrectionis usque in diem Pentecostes non inducuntur observanda jejunia.*

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Unde Ambrosius *in ejusdem diei sermone 61. qui sic incipit.*

SCire debet 1 sanctitas vestra. Per hos quinquaginta dies nobis est jugis, & continuata festivitas: ita ut hoc omni tempore neque ad observandum inducamus jejunia, neq; ad exorandum Deum genibus succedamus *i. & infrà.* ¶ Instar ergo Dominicæ, tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes isti dies, velut dominici deputantur. Resurrectio enim Dominica est. Nam in Dominica resurgens salvator reversus ad homines est, & post resurrectionem tota quinquagesima cum hominibus commoratus est. Æqualis ergo eorum necessarium ut esset festivitas, quorum æqualis esset & sanctitas *k.* Sic enim disponit Dominus, ut sicut ejus passione quadragesimæ jejuniis contristaremur, ita ejus resurrectione in quinquagesimæ feriis lætaremur. Non igitur jejunamus in quinquagesima, quia in his diebus nobiscum Dominus commoratur. ¶ *Item in Apologia David l.* Hunc numerum (quinquagesimum videlicet) læti celebramus post Domini passionem, remisso culpæ totius debito, chirographo *m* quoque evacuato, ab omni nexu liberi, & suspicimus advenientem in nos gratiam Spiritus Sancti: die Pentecostes vacante jejunio laus dicitur Deo, Alleluja cantatur.

a *Exod.32.* b *Hierem.52.* c *ad terram sanctam.*] *orig.* d *Numer.14.* e *4.Reg.25. Hierem.39. & 41.* f *Hierem.52.* g *Ezechiel.33.* h *Ioan.16.* i *succidamus.*] *orig. & aliquot Gratiani exemplaria vetusta, & recentes editiones.* k *sic quantum.*] l *1.2.* m *Colos.2.*

1 ¶ Scire debet] *In multis manuscriptis exemplaribus à capite jejunium. usq; ad cap.* post Pascha. *in aliquot etiam usq; ad ultimum, nulla est distinctio capitum. Tanquam enim unius contextu continentur multa auctoritates à Gratiano citatæ: Ideo verba ista, scire debet sanctitas vestra, cohærent eum extremis verbis Gratiani ad finem præcedentis capitis, atq; ita legendum,* Visle Ambrosius in ejusdem diei sermone 61. qui incipit, Scire debet sanctitas vestra, *ac deinde subjungendum,* Per hos quinquaginta, &c. *Suo enim modo aptavit hunc locum Gratianus. Nam apud beatum Ambrosium paulo aliter habetur.*

Necessariò ergo ecclesia constituit, ut post diem Pentecostes jejunia celebrentur. Sed quod in illis quinquaginta diebus jejunandum esse negatur, ex observantia necessitate intelligitur.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Unde idem Ambrosius *in ejusdem dicti sermone 60. qui sic incipit.*

NOsse credo 1 vos fratres. Non minore lætitia celebramus diem Pentecostes, quàm sanctum Pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, jejunavimus sabbato: vigilias celebravimus: orationibus pernoctantes *a* instituimus: unde necesse est, similem observantiam *b* similis lætitia subsequatur.

1 ¶ Nosse credo] *Idem evenit in hoc capite, quod in superiore evenisse notatum est. Cohæret enim cum superioribus prima sermonis periodo quasi in summam redacta.*

Observantia verò similis dicitur quo ad factum, non quo ad necessitatem.

C. X. ¶ *De eodem.*

Unde Isidorus *lib.1. de ecclesiasticis officiis cap.42.*

POst Pascha usque ad Pentecosten licet traditio ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxaverit, tamen si qui monachorum vel clericorum jejunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius, & Paulus, & cæteri patres antiqui etiam his diebus in eremo legantur abstinuisse, neque solvisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico.

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Lucinium epist. 28.*

VInam *c* omni tempore jejunare possimus, quod in Actibus * Apostolorum diebus Pentecostes, & die Dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. *& infra.* Nec hoc dico, quòd Dominicis diebus jejunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam, sed unaquæque provincia abundet in suo sensu: & præcepta majorum leges Apostolicas arbitretur.

C. XII. ¶ *Sabbato magno post horam baptismi Episcopus valet ordinari.*

Item Pelagius Papa *Petro Episcopo Pontino.*

DIlectionis *f* tuæ scripta suscepimus; quibus significas Latinum ecclesiæ Grumentinæ diaconum ad Episcopatum Marcellionensis ecclesiæ, sive Clusitanæ *g* ab omnibus fuisse electum: quod jam ante hoc tempus retulisti, & jussimus, ut veniret, credentes eos de persona ejusdem ab Episcopo suo dimissorias accepisse. Quòd modo fecerunt, facite eum velociter ad urbem Romam occurrere, ut si Deus jusserit, in sabbato magno post horam baptismi ordinetur. Quòd si ante memoratam diem non occurrerit, cogetur usque ad quarti mensis jejunia subsistere.

a *Ternostanter.*] *orig.* b *similiu observantia similem ejusdem subsequatur.*] *orig.* c *Polyc. l.3.tit.23.* * *Act.13. & 20.* d *al. festivu.* e *al. sexaginta.*] *orig.* f *sup. distinct. 9. Item Tolyc. lib.2.tit.28. Ansel. lib.6. cap.59.* g *al. Cussinatis. Sup. distinct.54. cap. frequens.*

DISTINCTIO LXXVII.

1 gs HIs a *temporibus secundum Anacletum, Zepherinum, Gelasium, & Pelagium, Episcopi, Presbyteri, & Diaconi sunt ordinandi. Metropolitanus autem juxta Leonem ex presbyteris, ejusdem ecclesiæ, vel ex diaconis optimus ordinetur. Ex monachis autem, vel laicis nullus, nisi per gradus ecclesiæ, debet ad summum sacerdotium pervenire.*

C. I. ¶ *Non nisi per distinctos gradus quisquam ad sacerdotium aspiret.*

Unde Cajus Papa *Felici Episcopo, epist. unica in extremo.*

ILlud *b* nos statuentes, vobis, & omnibus servare mandamus, ut ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinari merentur: id est, si quis Episcopus esse meretur, sit primùm ostiarius, deinde lector, postea exorcista, inde sacretur acolythus, demum verò subdiaconus, deinde diaconus, & postea presbyter, & exinde, si meretur, Episcopus ordinetur.

C. II. ¶ *Quæ intervalla temporis in singulis gradibus servanda sint.*

Unde Zozimus *Episcopus urbi Roma, ait ad Ischium, epist. 1. cap. 3.*

IN singulis gradibus hæc tempora sunt observanda, si ab infantia 1 ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, ut inter lectores & exorcistas quinquennio teneatur, exinde acolythus, vel subdiaconus XIV. annis fiat; & sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat: in quo ordine quinq; annis, si inculpate se gesserit, hærere debebit. Exinde suffragantibus stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterii sacerdotium poterit promereri: de quo loco (si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum Pontificatum spectare debebit. *& infra.* ¶ Defensores etiam ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, si meruerunt esse in ordine clericatus.

1 ¶ Si ab infantia] *Prioribus hujus capitis pars summatim refertur. Integer locus sic habet.* Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores usque ad vigesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si major jam, & grandævus accesserit, ita tamen ut post baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquennio teneatur, exinde acolythus, vel subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem, &c. *At sanè in uno etiam pervetusto Gratiani codice, & apud Rabanum, lib. 1. cap. 13. de instituc. cleric. legitur:* quatuor annis, *non,* quatuordecim. *Sed ob ghessani nihil mutatum, additumve est.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Syricius Papa *ad Hymerium Tarraconensem, epist. 1. cap. 9.*

QUicunque *c* itaque se Ecclesiæ voverit obsequiis à sua infantia, ante pubertatis annos baptizari, & lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolescentiæ usque ad vigesimum 1 ætatis annum, si probabiliter vixerit, una tantùm, & ea, quam virginem communi per sacerdotem benedictione percepit, uxore contentus, acolythus, & subdiaconus esse debebit, posteaq; ad diaconi gradum (si seipsum primitus, continentia præeunte, dignum probaverit) accedat. Vbi si ultra 2 quinquennios laudabiliter ministraverit, congruè presbyterium consequatur. Exinde post decennium Episcopalem cathedram poterit adipisci: si tamen per hæc tempora integritas vitæ ac fidei ejus fuerit probata. Qui *d* verò jam ætate grandævus, melioris propositi conversatione provocatus, ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo, quo baptizatur, tempore statim lectorum, aut exorcistarum numero societur, si tamen eum unam habuisse, vel habere, & hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum invitatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud acolythus, & subdiaconus fiat, & sic ad diaconatum (si per hæc tempora dignus judicatus fuerit) provehatur. Exinde jam accessu temporum, presbyterio, vel Episcopatui, si eum cleri ac plebis evocaverit electio, non immeritò societur.

1 ¶ Vigesimum] *In plerisque vetustis exemplaribus, & Gratiani, & epistola, atque apud Ivonem legitur,* trigesimum: *sed in epistola Zozimi, qua relata est in antecedente notatione,* vigesimum.

2 ¶ Vltra] *Sic legitur in omnibus manuscriptis, & in originali ipso. In vulgatis erat,* intra.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex sexta synodo, *cap. 25.*

SVbdiaconus *a* non minor viginti annorum ordinetur.

¶ Si quis verò in aliquo ordine sacerdotali præter constituta tempora ordinatus fuerit, deponatur.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi III. *cap. 4.*

PLacuit ***, ut ante vigintiquinq; annos ætatis nec diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur, & ut lectores populum non salutent.

C. VI. ¶ *Minoribus XXV. annis levitica non præsertur benedictio.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 16. & 17.*

EPiscopus *b* benedictionem diaconatus minoribus quàm XXV. annorum penitus non committat. ¶ Sanè si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, postea quam pariter conversi fuerint, ordinentur. ¶ Presbyterum verò, vel Episcopum, ante triginta annos, id est, antequam ad virum perfecti ætatem perveniat, & diaconos ante vigintiquinque nullus metropolitanorum ordinare præsumat: ne per ætatem (quod aliquoties evenit) aliquo errore culpentur.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Toletano IV. *cap. 19.*

IN *e* veteri lege ab anno vigesimoquinto levitæ in tabernaculo servire mandantur: cujus auctoritatem in canonibus & sanctis Patres secuti sunt. Nos & divinæ legis & conciliorum præcepti immemores, infantes & pueros levitas facimus, ante legitimam ætatem, ante experientiam vitæ: ideoq; ne ulterius fiat à nobis, & divina lege *d*, & canonicis admonemur *e* sententiis, ut *f* vigintiquinque annis ætatis levitæ consecrentur, & à triginta presbyteri ordinentur.

C. VIII. ¶ *Tèr quæ intervalla temporum ordinetur, qui de Monachis in clericatum eligitur.*

Item Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam, epist. 1. cap. 3.*

SI *g* quis de religioso proposito, & disciplinis monasterialibus eruditus ad clericale munus accedat, in primis ejus vita præteritis acta temporibus inquiratur, si nullo gravi facinore probatur infectus, si secundam non habuit fortassis uxorem, nec à marito relictam fortitus ostenditur, si pœnitentiam 1 publicam fortassis non

a *Epist. 82. Anastasio.* b *Ansel. l. 7. c. 49. Rabanus de instit. cler. l. 1. c. 4.* c *Ivo p. 6. c. 91. & 92.* d *Ibid. c. 101.*

a *Et conc. Carthag. codicis. c. an. 16. Burch. lib. 2. cap. 21. Ivo p. 6. cap. 30. Panor. lib. 3. cap. 30. Polyc. lib. 2. tit. 7.* * *Anselm. lib. 7. cap. 96. Ivo p. 5. cap. 363. Burch. lib. 2. cap. 9.* b *Ivo part. 6. cap. 29. Panorm. lib. 3. cap. 28. Polyc. lib. 2. tit. 27.* c *Burch. lib. 2. c. 12. Ivo part. 6. cap. 32. Panor. lib. 3. cap. 31.* d *Nicm. 8.* e *in codice reggio, admonemus exemplu.* f *ad. sed.* g *sup. distinct. 55. cap. 2. Ans. l. 7. c. 47. Ivo p. 3. c. 143.*

gessit, nec ulla corporis parte vitiatus apparet, si servili, aut originariæ non est conditioni obnoxius, si curiæ jam probatur nexibus absolutus, si assecutus est literas, sine quibus vix fortassis ostiarii possit implere ministerium.

1 ¶ Si pœnitentiam] *Hinc usque ad finem addita sunt ex epistola ipsa, ut melius percipiatur nexus sequentis capitis. Nam post verbum*, ministerium, *continenter apud Gelasium sequitur*: ut si his omnibus, quæ sunt prædicta, fulcitur, continuò lector, &c.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item eodem capite, & sequenti.

MOnachus 1 verò novitius si morum honestate fulcitur, continuò lector vel notarius, aut certè defensor effectus, post tres menses existat acolythus: maximè si huic ætas etiam sufragatur: sexto mense subdiaconi nomen accipiat, ac si modestæ conversionis, honestæque voluntatis existit, nono mense diaconus, completoque anno sit presbyter: cui tamen quod annorum interstitia fuerant collatura, sancti propositi sponte suscepta doceatur præstitisse devotio. ¶ Si *a* verò laicus quispiam ecclesiasticis est aggregandus officiis, tantò sollicitius in singulis, quæ superius comprehensa sunt, hujusmodi decet examinari personam, quantum inter mundanam, religiosamque vitam constat esse discrimnis: quia utique convenientia ecclesiæ ministeria reparanda *b* sunt, non inconvenientibus meritis ingerenda: tantoque magis quod sacris aptum possit esse servitiis, in quo fuerant hæc assequenda, decerpitur ut morum habere doceatur hoc probatas, quod prolixior consuetudo non contulit, ne *c* per occasionem supplendæ penuriæ clericalis, vitia potius divinis cultibus intulisse *d*, non legitimæ familiæ Domini computemur procurasse compendia. Quorum promotionibus, super anni metas, sex menses nihilominus subrogamus: quoniam sicut dictum est, distare convenit inter personam divino cultui deditam, & de laicorum conversatione venientem. Quæ tamen eatenus indulgenda credidimus, ut ecclesiis 2 ab hac occasione cessantibus, canonum paternorum vetus forma servetur.

1 ¶ Monachus] *Quomodo hic locus in originali habeat, proxima superiore notatione indicarum est.*

2 ¶ Vt ecclesiis] *Hæc multo plenius à Gelasio exponuntur*: Vt illis, inquit, ecclesiis, quibus infestatione bellorum, vel nulla penitus, vel exigua remanserunt ministeria, reperiuntur: quatenus his, Deo propitio, restitutis in ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum vetus forma fervetur, nec contra eos ulla ratione prævaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus scita majorum nova lege proponitur, cæteris ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam.

DISTINCTIO LXXVIII.

1 ps QVa verò ætate sacerdotes ordinari debeât, Bonifacius 1 Papa diffinivit, dicens.

1 ¶ Bonifacius] *Cæteri collectores citant ex decreto Fabiani. Extat apud* Martinum *Bracarensem Episcopum in capitul. Græc. Synod. cap. 20. ex Neocæsarien. cap. 11.*

C. I. ¶ *Ante annos triginta presbyter non ordinetur.*

SI e quis triginta ætatis suæ annos non impleverit, nullo modo presbyter ordinetur, etiamsi valdè sit dignus.

a *Ibid. cap. 4.* b *al. deputanda.* c *al. nec.* d *al. intulisse judicemur.* e *Polyc. lib. 2. tit. 20. Burch. lib. 2. cap. 10. Ivo p. 6. cap. 30. Pannor. lib. 3. cap. 29.*

C. II. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item in novellis in Authentica de sanctiss. Episcopis. 5. clericos apud Iulian. Antec. const. 123. cap. 29.*]

NEmo * presbyter consecretur, qui minor triginta annis sit: nemo diaconus fiat, qui minor viginti-quinque annis sit: nemo lectoribus connumeretur, qui minor xviii. annis fuerit: nemo inter diaconissas consecretur sacrosanctæ ecclesiæ, quæ minor sit xl. annis, vel ad secundum matrimonium pervenerit.

C. III. *Non est ordinandus, nisi longo sit probatus examine.*

Item Leo Papa *ad Episcopos Africanos, epist. 83. cap. 1.*

QVid *a* est manus citò imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum obedientiæ *b*, ante experientiam disciplinæ, facerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille, qui non meruit ordinari.

C. IV. ¶ *Ante triginta annorum ætatem presbyter non ordinetur.*

Item ex concilio Neocæsariensi, *cap. 11.*

PResbyter *c* ante xxx. annorum ætatem non ordinetur, quamvis sit probabilis vitæ: sed observetur usque ad præfinitum tempus. Dominus enim noster Iesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & tunc prædicavit.

Hoc regulare est, unde & Christus, & Ioannes Baptista, & Ezechiel, & nonnulli prophetarum non leguntur ante hoc tempus prophetasse, vel prædicasse. Verum, quia Hieremias d, & Daniel e ante juvenilem ætatem spiritum prophetiæ accepisse leguntur, David & Salomon in adolescentia uncti inveniuntur, Ioannes etiam Evangelista f, cum adhuc esset adolescens, à Domino in Apostolum electus, & cum aliis ad prædicandum missus inventur, Paulus g quoque Apostolus in adolescentia à Domino electus, & ad prædicandum missus asseritur, ecclesia similiter, necessitate exigente, nonnulla ante triginta annos ordinare consuevit.

C. V. ¶ *Necessitate exigente xxv. annorum presbyteri ordinentur.*

Unde Zacharias Papa, *Bonifacio Episcopo epistola 6. cujus initium* [*Benedictus Deus.*]

SItriginta annorum non reperiuntur; & necessitas poscit, à vigintiquinq; annis & supra levitæ, & sacerdotes ordinentur.

DISTINCTIO LXXIX.

1 ps APostolicus autem non nisi *à Cardinalibus, & reliquis clericis est intronizandus.*

C. I. ¶ *De eo qui sine concordi Cardinalium electione intronizatur.*

Unde Nicolaus Papa II. *ait in epistola, qua Synodum à se Romæ habitam refert, cap. 1.*

SI *h* quis 1 Apostolicæ sedi sine concordi & canonica electione Cardinalium ejusdem ecclesiæ, ac deinde sequentium religiosorum clericorum intronizatur, ut Papa vel Apostolicus, sed apostaticus habeatur.

1 ¶ Si quis] *Verba Nicolai in epistola, qua in Vaticanorum conciliorum impressu post decreta Nicolai I. habetur, hæc sunt. Primo namque inspectore Deo est statutum, ut electio Romani Pontificis in potestate Cardinalium*

* *Polycarp. lib. 2. tit. 27.* a *Sup. dist. 61. cap. miramur. quid est cito.* b *al. laboriu.* c *Anselm. lib. 6. cap. 36. Polyc. cap. 105. Polyc. lib. 2. tit. 27. Ansel. l. 7. c. 93. Pann. l. 3. c. 29.* d *Hieron. in Ezechielem Homil. 2.* e *Dan. 1.* f *Matt. 4.* g *Actor. 7.* h *Polycarp. lib. 1. tit. 4. Ansel. lib. 6. cap. 11.*

si quis pecunia.

scoporum sit: ita ut si quis Apostolicæ sedis sine præmissa concordi & canonica electione eorum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum clericorum, & laicorum consensu inthronizatur, &c. *Idem ferè habetur ad finem illius synodi, & refertur infra c. si quis pecunia.*

C. II. ¶ *Papa superstite, eo inconsulto, de electione futuri Pontificis nemo audeat loqui.*

Item Symmachus Papa *in synodo Romana prima, cap. 3. & 5.*

II. SI quis *a*, Papa 1 superstite, pro Romano Pontificatu cuiquam quolibet modo favorem præstare convincitur, loci sui honore, vel communione privetur. Si quis presbyter 2, aut diaconus, aut clericus, Papa incolumi, & eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pyctacia promittere, aut sacramentum præbere tentaverit, aut aliquod certè suffragium polliceri, vel de hac causa privatis conventiculis factis deliberare, atque decernere, loci sui dignitate, atque *b* communione privetur. *& infrà* c. Propter occultas fraudes, & conjurationum secretas insidias, quas hujus sententia districtionis consequitur *d*, si quis ad ecclesiasticam pertulerit notitiam consilia eorum, qui contra hanc synodum de pontificali egerint ambitu, & rationabili probatione convicerit, particeps actionis hujusmodi non solùm purgatus ab omni culpa sit; sed etiam remuneratione, quæ non indigna sit, sublevetur. Vniversa synodus, &c.

1 ¶ Si quis Papa] *Initium hoc usq; ad versiculum,* Si quis presbyter, *est caput secundum sug gestionis Fulgentii archidiaconi Romanæ Ecclesiæ: quod una cum tribus aliis capitulis, in tomis conciliorum, præcedit primam, vel secundam synodum sub Symmacho, cum hac inscriptione:* Capitula primæ synodi Romanæ sub Symmacho Papa. *In codice vero canonum præmittuntur his verbis:* Tituli decretorum Papæ Symmachi numero quatuor.

2 ¶ Si quis presbyter] *Hæc sunt propria verba capitis 3 ipsius synodi, quod est secundum in codice canonum.*

C. III. ¶ *In Apostolatus culmen nullus nisi ex Cardinalibus promoveatur.*

Item ex concilio Stephani Papæ III. [*Deusdedit addit, habito in basilica Constantiniana, Act. 3.*]

OPortebat *e*, ut hæc sacrosancta domina nostra Romana Ecclesia (juxta quod à B. Petro, & ejus successoribus institutum est) ritè ordinaretur, & in Apostolatus culmen unus de Cardinalibus presbyteris, aut diaconis consecraretur.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem.

NVllus *f* unquam laicorum, neque ex alio ordine præsumat, nisi per distinctos gradus ascendens diaconus, aut presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoveri.

¶ *In Pontificalibus manuscriptis, uno Vaticano, & altero Cardinalis Sirleti in vita Stephani Papæ III. referendo synodum ipsius tempore habitam, hæc leguntur ad caput hoc pertinentia:* Tunc allatis sacratissimis canonibus, eisque liquidò perscrutatis, prolata est sententia ab eodem sacerdotali concilio, sub anathemate interdicens, ne ullus unquam præsumat laicorum, neque ex alio ordine, nisi per distinctos gradus ascendens, diaconus, aut presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoveri: & alia plura, quæ canonica indigebant correctione, in eodem concilio statuerunt emendanda.

C. V. ¶ *Anathematizetur Episcopus, Monachus, vel laicus Romanam Ecclesiam invadens, & in gradum filiorum ejus prorumpens.*

Item ex eodem.

III. SI *a* quis ex Episcopis, vel presbyteris, vel monachis, vel laicis contra canonum, & sanctorum patrum statuta prorumpens, in gradum filiorum sanctæ Romanæ ecclesiæ, id est, presbyterorum Cardinalium, & diaconorum ire præsumpserit, & hanc Apostolicam sedem invadere quilibet ex supradictis tentaverit, & ad summum Pontificalem honorem ascendere voluerit, ipsi, & sibi faventibus fiat perpetuum anathema. *& infrà.* ¶ Si quis resistere præsumpserit sacerdotibus, atque primatibus ecclesiæ, vel cuncto clero ad eligendum sibi Romanum Pontificem secundùm canonicam *b* traditionem, anathema sit.

¶ *Deusdedit presbyter Cardinalis tituli Apostolorum in Eudoxia, par. 2. cap. 231. refert multa ex synodo habita à Stephano tertio, in quibus hoc integrum continetur.*

C. VI. ¶ *Anathema sit, qui canonicæ electioni Romani Pontificis contradicere præsumpserit.*

Item ex concilio Leonis Papæ IV.

IV. SI *c* quis ex sacerdotibus, seu primatibus nobilibus, seu cuncto clero sanctæ Romanæ Ecclesiæ, electioni Romani Pontificis contradicere præsumpserit, sicut in concilio Bonifacii, & Stephani Papæ legitur statutum, anathema sit.

C. VII. ¶ *Nullius Episcopi fiat electio, nisi post diem tertium depositionis alterius.*

Item ex concilio Bonifacii Papæ III.

2 NVllus *d*, Pontifice Romano vivente, aut Episcopo civitatis suæ præsumat loqui, aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis ejus, adunato clero, & filiis ecclesiæ, & tunc electio fiat.

3 pars. *Sed quæritur, si duo concertantium temeritate electi fuerint, quis eorum alteri præferendus sit? De his ita scribit* Honorius Augustus *ad Bonifacium Papam.*

C. VIII. ¶ *Si temeritate concertantium duo fuerint ordinati.*

SI *e* duo fortè contra fas temeritate concertantium *f* fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus sacerdotem; sed illum solum in sede Apostolica permansurum, quem ex numero clericorum, nova ordinatione divinum judicium, & universitatis consensus elegerit.

4 pars. *Hoc autem capitulum g non de eo intelligendum est, qui uno per apostasiam ordinato, à Cardinalibus & religiosis clericis Apostolicæ sedis inthronizatur, etiam si ille apostaticus ita cathedram B. Petri violenter tenuerit, ut canonica electio in Urbem fieri non valeat.*

C. IX. ¶ *De eo, qui per pecuniam, vel populari tumultu, non canonica electione ordinatur.*

Unde Nicolaus Papa II. *in concilio Romano h statuit, dicens.*

V. SI *i* quis pecunia, vel gratia humana, vel populari, seu militari tumultu, sine concordi, & canonica electione, ac benedictione Cardinalium Episcoporum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum clericorum fuerit Apostolicæ sedi inthronizatus, non Aposto-

a *Bur. l. 1. c. 223. Ivo p. 5. c. 336. Polyc. l. 1. tit. 4. Anselm. l. 6. cap. 1.* b *al. vel. c. 5.* c *Polyc. ibid.* d *al. persequitur.* e *Deusdedit p. 1. Ansl. l. 6. c. 25. Poly. l. 1. tit. 4.* f *Deusdedit ibid. Ansl. l. 6. c. 24. 5. Ans. l. 6. c. 24.*

a *Deusdedit ibid. Anselm. l. 6. c. 26. & 27. In Pontificali Rom. manuscr.* b *al. hanc canonicam.* c *Deusdedit ibi. Anselm. l. 6. c. 28.* d *In Pontific. Rom. manuscr. Ansl. l. 6. c. 211. Deusdedit p. 1.* e *In tomis conciliorum inter epistolas Bonif. 1. dist. 97. cap. Victor Honorius.* f *certantes.] orig.* g *Ansel. lib. 6. cap. 17.* h *In fine.* i *supr. ferè idem dic. ea. ca. si quis Apostolicæ. Ansl. l. 6. c. 16. Poly. l. 1. tit. 4. Ivo p. 5. c. 8.*

licus, sed apostaticus habeatur, liceatque Cardinalibus Episcopis, cum religiosis, & Deum timentibus clericis, & laicis, invasorem etiam cum anathemate, & humano auxilio & studio à sede Apostolica repellere, & quem dignum judicaverint, præponere. Quòd si hoc intra urbem perficere nequiverint, nostra auctoritate Apostolica congregati in loco, qui eis placuerit, eligant quem digniorem, & utiliorem Apostolicæ sedi perspexerint, concessa ei auctoritate regendi & disponendi res, in a utilitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, secundum quod ei melius videbitur, juxta qualitatem temporis, quali jam omnino inthronizatus sit.

5 pars. *Electio verò Romani Pontificis etiam cum deliberatione prædecessoru fieri debet.*

C. X. ¶ *Si Papa de electione sui successoris ante decernere non potuerit.*

Unde Symmachus Papa *ait in synodo Romana prima, cap. 4.*

SI b transitus Papæ (quod absit) inopinatus evenerit, & de sui electione successoris (ut suprà placuit) non possit antè decernere, siquidem in unum totius inclinaverit c ecclesiastici ordinis electio, consecretur electus Episcopus. Si autem, ut fieri solet, studia cœperint esse diversa eorum, de quibus certamen emerserit, vincat sententia plurimorum, sic tamen, ut sacerdotio careat, qui captus promissione, non recto judicio de electione decreverit. Synodus dixit, placet, &c.

6 pars. *Sicut suprà monstratum est, electio summorum sacerdotum à Cardinalibus, & religiosis clericis fieri debet, electio verò eorum, judicio divino reservata est.*

C. XI. ¶ *Summorum Pontificum electionem sibi Dominus reservavit.*

Unde Anacletus Papa *ait ad Episcopos Italiæ, epist. 2. c. 2.*

ELectionem d verò summorum sacerdotum sibi Dominus reservavit, licet electionem eorum bonis sacerdotibus, & spiritualibus populis concessisset.

1 ¶ Summorum] *Sequebatur,* Pontificum vel sacerdotum. *Sublatæ sunt duæ priores voces, quia neque in originali, neque apud Ivonem, neque in vetustis Gratiani exemplaribus leguntur.*

DISTINCTIO LXXX.

1 pars LOca verò, *in quibus Primates, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri sunt ordinandæ, hæc sunt secundum Lucium Papam, & Clementem, atque Anacletum.*

C. I. ¶ *In quibus locis Primates, vel Patriarchæ debeant ordinari.*

Ait enim Lucius Papa.

VRbes e & loca quibus Primates præsidere debent, non à modernis, sed etiam multis ante adventum Christi sunt statutæ temporibus: quarum Primates etiam gentiles, pro majoribus etiam negotiis appellabant. ¶ In ipsis verò urbibus post Christi adventum, Apostoli & successores eorum, Patriarchas, vel Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salva in omnibus Apostolica auctoritate) & majores causæ, post Apostolicam sedem sunt referendæ.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Clemens Papa *ad Iacobum, epist. 1.*

IN f illis verò civitatibus, in quibus olim apud ethnicos *primi* g *flamines* eorum, atque primi legis doctores erant, Episcoporum Primates poni, vel Patriarchas B. Petrus præcepit, qui reliquorum Episcoporum causas *a*, & majora, quoties necesse foret, negotia in fide agitarent. *& paulo post.* ¶ In illis autem civitatibus, in quibus dudum apud prædictos erant *archiflamines*, quos tamen minores tenebant, quàm memoratos Primates, Archiepiscopos instituì præcepit. *& infra.* ¶ In singulis verò reliquis civitatibus singulos, & non binos, vel ternos, aut plures Episcopos constituì præcepit, qui non Primatum, aut Archiepiscoporum, aut metropolitanorum nomine, quia mattes civitatum non tenent, sed Episcoporum tantùm vocabulo potirentur: quoniam nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit: sed unus omnibus præfuit.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Anacletus *b epist. 3. cap. 2.*

EPiscopi c non in castellis, aut modicis civitatibus debent constituì: sed presbyteri per castella, & modicas civitates, atque villas debent ab Episcopis ordinari, & poni: singuli tamen per singulos titulos suos. Et Episcopus non ab uno, sed à pluribus debet Episcopis ordinari, & ut dictum est, non ad modicam civitatem, ne vilescat nomen Episcopi, sed ad honorabilem urbem tutandus & denominandus est. Presbyter verò ad quemcunque *d* locum, vel ecclesiam in eo constitutam, ei præficiendus.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Leo Papa *ad Episcopos Africæ, epist. 85. c. 2.*

ILlud e sanè, quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari, ut non in quibuslibet locis, neque quibuslibet castellis, & ubi ante non fuerunt, Episcopi consecrentur: cùm ubi minores sunt plebes, minoresque conventus, presbyterorum cura sufficiat: episcopalia autem gubernacula non nisi majoribus populis, & frequentioribus civitatibus oporteat præsidere: ne, quod sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta vetuerunt, viculis & possessionibus, vel obscuris & solitariis municipiis, tribuatur sacerdotale fastigium.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Leodicensi, *cap. 57.*

NOn debere in vicis & villis f Episcopos ordinari, sed visitatores 1, id est, qui circumeant, constituì: hos autem, qui antehac ordinati sunt, nihil agere censemus sine conscientia Episcopi civitatis. Similiter etiam presbyteri nihil sine præcepto & consilio Episcopi agant.

1 ¶ Sed visitatores] *In codice Græco impresso legitur,* ἀ πεμπόδιτους, *in tribus autem manuscriptis,* ἀλλὰ πεμπτικοὺς.

2 pars. ¶ *Sedes autem Episcoporum non longo intervallo debent disjungi, ut ad consecrationem sui comprovinciales sine difficultate possint occurrere.*

C. VI. ¶ *Episcopales sedes non longo intervallo à se debent disjungi.*

Unde Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, responso octavo.*

FRaternitatem g tuam ita volumus in Anglia Episcopos ordinare, ut ipsi sibi Episcopi longo intervallo minimè disjungantur: quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione alicujus Episcopi convenire non possint. Nam Episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor Episcopis geri non debet.

DISTINCTIO LXXXI.

1 pars HÆc de ordinandis, & ordinatoribus, atque de singulorum gradibus distinctionibus & officiis dixisse nos sufficiat. *Verum quia aliquantula*

a *al. in.*] b *Desuscedit ibid. Polyc. ibid. Ans. l. 6. c. 1. Pann. l. 3. c. 2.* c *al. convenerit.* d *Ivo p. 5. c. 138.* e *Extat apud Stephanum Epist. 1. c. 5. Ans. l. 6. c. 118.* f *Leo II. epist. 3. Polyc. l. 2. tit. 22. Burch. l. 3. c. 233. Ans. l. 6. c. 113.* g *al. Archiflamines.*

a' *Iudicia.*] *orig.* b *Idem est Clementis in epist. prima citata.* c *Burc. l. 1. c. 4. Ivo p. 5. c. 38. & 98.* d *quemcunque orig.* e *Poly. l. 2. tit. 23. Bur. l. 2. c. 32. Ivo p. 5. c. 107. & 149. Gra. de privil. c. 3.* f *al. castelli.* g *Pann. l. 3. c. 36.*

dissusius in his immorati sumus, quadam præcedentibus cohærentia sub epilogo ad memoriam subjiciamus. Debet ordinandus in Episcopum (ut Apostolus a scribat) esse sine crimine, id est, sine peccato mortali: quod non solum de Episcopo, sed etiam de quolibet electo ad ubiquam præposituram ecclesiæ oportet intelligi.

C. I. ¶ *Sine crimine & gravi peccato debet esse, qui ordinatur Episcopus.*

Unde Augustinus *scribit tractata 41. ad cap. 8. Ioannis.*

APostolus b Paulus quando elegit ordinandos presbyteros, vel diaconos, & quicunque ordinandus est ad præposituram ecclesiæ, non ait, si quis sine peccato est, (hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur) sed ait [si quis sine crimine est] sicut est homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, & cætera hujusmodi. *Item* c. ¶ Crimen autem est peccatum grave, accusatione & damnatione dignissimum.

2 pars. *Quilibet itaque horum implicatus ordinari non debet, vel si jam ordinatus, ante tempus, vel post tempus suæ ordinationis aliquod eorum admisisse convincatur, suscepti gradus officio privabitur.*

C. II. ¶ *Monitoris personam non recte suscipit, qui verbis, non operibus docet.*

Unde Symmachus Papa ait.

NEmo rectè monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, & amorem innocentiæ conversatione demonstrat.

C. III. ¶ *Cæteat ordine, quem præstat, qui indignum sublimare non metuit.*

[*Item* Cœlestinus *ad Episcopos Galliæ epist. 21. c. 3.*]

TAntis Daniel gravatus testimoniis, tanta facinorum accusatione pulsatus, sacrarum, ut dicitur, virginum pollutus incestu, Episcopus asseritur ordinatus. Et, ut in nostri libellis scrinii continetur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus, in pontificii dignitatem, hoc tempore, quo ad causam dicendam, missis à nobis literis, vocabatur, obrepsit. Sacro nomini absit injuria. Facilius est, ut hanc dignitatem tali dando, ipse amiserit ordinator, quàm eam obtineat ordinatus. Cui convicto sociabitur, qui sibi eum credidit, largiendo pontificium, sociandum. Qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinaverit, ostendit.

C. IV. ¶ *Non recipit ordo ecclesiasticus eum, qui sine examinatione, vel postea confessus ordinatur.*

Item ex concilio Nicæno, *cap. 9.*

SI d qui sine examinatione promoti presbyteri sunt, & postea examinati, confessi sunt peccata sua, & cùm confessi fuissent, contra regulam venientes homines eis manus imposuerunt, hos ecclesiasticus ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehensibile est, sancta e defendit ecclesia.

C. V. ¶ *Lapsi per ignorantiam, aut contemptu ordinantium ordinati deiiciantur.*

Item ejusdem concilii, *cap. 10.*

QUicunque ex his, qui lapsi sunt, per ignorantiam sunt ordinati, vel contemptu 1 eorum, qui eos ordinaverunt, hocnon præjudicat regulæ ecclesiasticæ. Cùm enim compertum fuerit, deponuntur.

1 ¶ Contemptu] *Græce est in concilio vulgato, ἢ τῶν ποιησάντων αὐτοὺς. Id. est*, vel etiam iis antea scientibus qui ordinaverunt.

C. VI. ¶ *Alienus fiat à ministerio, qui illud, reverendo illicitè, polluit.*

Item Innocentius *ad Maximum, & Severum, epist. 5.*

MAximianus a filius b noster agens in rebus hujusmodi, qualem querelam detulerit, libelli ejus series annexa declarat. Qui zelo fidei & disciplinæ ductus, non patitur ecclesiam pollui ab ignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse. Quod non licere exponerem, nisi nostram vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres charissimi, libelli, qui subjectus est, tenore perspecto, eos, qui talia perpetrasse dicuntur, jubebitis in medio collocari, discussisque objectionibus, quæ ipsis presbyteris impinguntur, si convicti fuerint, à sacerdotali removeantur officio (quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt,) atque alieni efficiantur à ministerio, quod vivendo illicitè, polluerunt.

C. VII. ¶ *Cuilibet ab ordine deposito, Episcopi providentia, locus pœnitentiæ deputetur.*

Item Eugenius Papa.

SAcerdos c, aut quivis alius in ordine ecclesiastico provectus, si in eo scelere invenitur, quo abjiciendus comprobatur, depositus, providentia Episcopi, bene provisoloco constituatur, ubi peccata lugeat, & ulterius non committat.

C. VIII. ¶ *Retrudantur in monasterium presbyteri, qui pœnitentiam agere contemnunt.*

Item Ex concilio Moguntino.

DIctum d est nobis presbyteros propter suam negligentiam canonicè degradatos, & secularitergradu amisso vivere, & pœnitentiæ agendæ bonum negligere. Vnde statuimus ut gradu amisso, agendæ pœnitentiæ gratia, in monasterium 1, aut in canoniam regularem, mittantur. ¶ Si verò hoc fieri causa quælibet prohibuerit, ubicunque sint, pœnitentiam agere non desistant. Si autem amisso gradu seculariter vivere voluerint, & pœnitemiam agere neglexerint, ab ecclesiæ communione separentur.

1 ¶ In Monasterium] *In concilio Cabilonensi, ubi hic canon habetur (licet Burchardus etiam, & Ivo ex Moguntino citent) & apud cæteros collectores legitur*, in monasterio aut canonico, aut regulari: *in uno autem pervetusto Gratiani codice*, in monasterio juxta canonicam regulam.

C. IX. ¶ *Mutatio loci aliquando valet conversis ad pœnitentiam.*

Item Isidorus, *sententiarum de summo bono, lib. 2. cap. 10.*

VAlet interdum conversis pro animæ salute mutatio loci. Plerunque enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus. Congruum est enim inde etiam corporaliter avelli, ubi quisque illecebris deservivit. Nam locus, ubi quisque pravè vixit, hoc in aspectu mentis apponit, quod sæpe ibi vel cogitavit, vel gessit.

C. X. ¶ *Clericus adulterasse convictus vel confessus, in monasterio detrudatur.*

Item ex tertia synodo Aurelianensi, *cap. 7.*

SI e quis clericus adulterasse aut confessus, aut convictus fuerit, depositus ab officio, communione concessa, in monasterio toto vitæ suæ tempore detrudatur.

a *Ad Tit. 1.* b *Beda ad Tit. 2. ad Tit. 1. & 1. Tim. 3.* c *Augustinus ad Sapr. dist. 23. c. unum orarium. Ex libello Ennodii pro defensione synodorum Romanarum.* d *Rab. lib. pœn. c. 1. Burc. l. 2. c. 13. Ivo p. 6. c. 38. Anselm. l. c. 35. Sapr. dist. 24. c. ultim.* e *ab. catholica.*] *sic in epist. 1. Cals. 2.*

a *al. Maximilianus.* b *Polyc. lib. 4. tit. 39. Anselm. lib. 2. cap. 15. Ivo par. 6. cap. 96.* c *Anselm. lib. 5. in princ.* d *In concil. Cabilonensi, cap. 30. Burch. lib. 2. cap. 191. Ivo part. 6. cap. 136.* e *Ivo par. 8. cap. 85. Pam. l. 3. c. 144.*

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item Pelagius Papa *Constantino defensori.*

ROmanus *a* Ecclesiæ Thœnensis clericus crimine adulterii, quod admisisse perhibetur, à clericatus ordine depositus in monasterio hic in urbe Romana ad agendam pœnitentiam ex nostra jussione detrusus est.

C. XII. ¶ *In crimine captus presbyter, vel diaconus deponatur, non tamen communione privetur.*

Item ex canone Apostolorum XXV.

PResbyter *b*, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto, aut homicidio 1 captus est, deponatur; non tamen communione privetur 2. Dicit enim scriptura [Non *c* vindicabit Dominus bis in idipsum.]

1 ¶ Aut homicidio] *Hæc dictio non est in canone 25. Apostolorum. Sed in concilio Triburiensi, cum Patres illi ita dixissent, legimus in canonibus Apostolorum; quòd Episcopus, Presbyter, & diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur: hinc argumentantur idem multò magis statuendum esse de homicida: quæ fortasse causa fuit, quamobrem à Gratiano, & aliis collectoribus ea dictio huic canoni adjecta sit. In canone autem 32. Basilii idem statuitur de clerico peccantibus peccatum ad mortem, quod etiam de fornicatoribus expositum erat in canone 3.*

2 ¶ Privetur.] *In codicibus impressis sequebatur,* si paruerint *sententiæ, quæ verba sunt expuncta, quia neque in originali, neq; in vetustis Gratiani exemplaribus legitur.*

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item.

II. SI *d* quis Episcopus, aut Presbyter, aut diaconus post diaconii gradum acceptum fuerit fornicatus, aut mœchatus, deponatur, & ab ecclesia projectus, inter laicos 1 agat pœnitentiam.

¶ *Proprius auctor hujus capitis est inventus: sed simile habetur in concilio Neocæsariensi, c. 1. & in capitulis Martini Bracarensis cap. 27.*

1 ¶ Inter laicos] *Hæ duæ dictiones non leguntur in cap. 1. concilii Neocæsariensi, citato supr. dist. 28. c. Presbyter. (ut ibi notatum est) neque in capitulo Martini Bracarensis.*

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Arelatensi I. *c. 11. & 14.*

SI *e* diaconus, aut presbyter crimen capitale commiserit, simul & ab officio, & à communione pellatur. Si verò pro reatu suo se ab altaris communione sub pœnitentiæ professione submoverit, his quoque si alii defuerint, & causa certa necessitatis exoritur *f* poscentem baptismæ liceat baptizare.

C. XV. ¶ *Non ingrediantur ecclesiam presbyteri, diaconi, subdiaconi, qui in fornicationis crimine jacent.*

Item Gregorius VII. *omnibus per regnum Italicum, & Teutonicorum, debitam S. Petro obedientiam exhibentibus.*

III. SI *g* qui sunt presbyteri, diaconi, vel subdiaconi, qui in crimine fornicationis jaceant, interdicimus eis ex parte Dei omnipotentis, & S. Petri auctoritate, Ecclesiæ introitum; usque dum pœniteant, & emendent. Si qui verò in suo peccato perseverare maluerint, nullum vestrûm officium eorum audire præsumat: quia benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, testante Domino per prophetam *h* [Maledicam, inquit, benedictionibus vestris.] Qui verò huic salubertimo præcepto obedire noluerit, idololatriæ peccatum incurrit, Samuele testante, & B. Gregorio *a* adstruente [Peccatum ariolandi est non obedire, & quasi scelus idololatriæ non acquiescere.] Peccatum igitur paganitatis incurrit, quisquis dum Christianum se asserit, sedi Apostolicæ obedire contemnit.

¶ *In regesto epistolarum Gregorii VII. non est inventa hæc epistola, in qua sint omnia prorsus verba hujus capitis. Sunt tamen in eo multa, quæ hujus decreti faciunt mentionem. Lib. 1. epist. 30. Episcopo Salzburgensi, & lib. 2. epist. 61. Leodicensi Episcopo, & sequenti epistola Sicardo Aquilegiensi. De quo decreto, ut ipsum exequi omnino curarent; eodem lib. 2. epist. 69. Burchardo Halberstatensi Episcopo, & epist. sequenti, Annoni Colonicnsi Archiepiscopo diligentissimè scribit, & lib. 3 epist. 3. Sigifredo Archiepiscopo Moguntino idem mandat, & lib. 4. epist. 10. committit Episcopo Adrianensi, & sequenti, comiti de eadem re scribit. Inter decreta vero Innocentii II. sit istius decreti mentio. Verùm propria verba hujus capitis usque ad vestis. Qui verò huic salubertimo. Marianus Scotus refert in fine suorum Chronicorum. Sequentia autem verba valde sunt ipsi Gregorio VII. familiaria.*

C. XVI. ¶ *Officio, & beneficio privetur Episcopus, presbyter, vel diaconus fœminam accipiens, vel acceptam retinens.*

Item Alexander II. *Episcopis, & Regi Dalmatiarum.*

IV. SI *b* quis amodo Episcopus, presbyter, aut diaconus fœminam acceperit, vel acceptam retinuerit, proprio gradu decidat, usque dum ad satisfactionem veniat: nec in choro psallentium maneat, nec aliquam portionem de rebus ecclesiasticis habeat.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Idem *clero Mediolanensi.*

V. SI *c* quis sacerdotum, vel diaconorum, vel subdiaconorum officium contumaciter deferens fœminam sibi potius elegit, sicut sponte ob fornicationem dimittat officium, ita ob prævaricationem dimittere cogatur etiam invitus beneficium.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Idem *populo Mediolanensi.*

EOs *d* etiam, qui ut fornicari eis liceat, divinum officium derelinquunt, & à Deo recedentes, diabolo & operibus ejus serviunt; sicut se justissimè ab officio alienos faciunt, ita beneficio ecclesiarum privatos esse adjudicamus.

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item Lucius Papa.

MInistri *e* altaris presbyteri, sive diaconi, ad Domnica tales eligantur officia, qui continentiam fervent. ¶ Si verò post ordinationem suam ministros contigerit propriæ uxoris invadere cubile, sacrarii non introrent limina, neque sacrarii 1 portitores fiant, neque altare contingant, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiant, neque ad Domini corporis portionem accedant, neque propinent 2, neque sine majoris natu auctoritate minora gerant officia: urceum sanè ad altare vel calicem ne suggerant.

1 Sacrarii] *In ep. ff. 2. Clementis (unde caput hoc sumptum videri potest, & unde citat Ivo) legitur:* sacrificii. *in una autem vetusto Gratiani codice,* sacri.

2 ¶ Neque propinent] *In epistola Clementis est:* ne aquam sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forcipe cùs claudat, minora gerat officia, urceum, sive calicem

---

a *Pœn. l. 3. c. 144.* b *In conc. Tribur. c. 11. Rab. l. pœnit. c. 1. Ansl. 11. c. 29. Burc. l. 3. c. 189. Ivo part. 6. cap. 234. Polyc. lib. 4. tit. 31.*
c ὥσπερ ὁ μοιχὸς ἓν ἐπὶ τὸ αὐτό. *supr. dist. 28. c. presbyter.* d *Anselm. lib. 1. cap. 31.* e *Ivo part. 6. cap. 368. & part. 3. cap. 16. cap. 15.* f *al. fit.* g *Anselm. l. 6. c. 277. Pannorm. l. 3. c. 134.* h *Malachiæ 2.*

a *Ivo part. 5. cap. 36. lib. 35. Moral. cap. 12. 8. quæst. 1. c. scientes.*
b *Pannorm. lib. 3. cap. 133.* c *Pannorm. lib. 3. c. 139.* d *Pannorm. lib. 3. cap. 140. Habetur in epist. 2. Clementis ad Jacobum fratrem Domini.* e *Anselm. lib. 8. c. 2. Polyc. l. 4. tit. 31. Ivo p. 6. c.*
f *al. portationem.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

altare non sufferat *a*. *Apud Ivonem vero*: Sed aquam tantum sacerdotum manibus porrigat, ostia forinsecùs claudat, minora gestet officia: urceum sane ad altare suggerat.

C. XX. ¶ *Clericus matronarum domicilia frequentans deponatur.*

Idem.

3 Clericus *b* solus ad fœminæ tabernaculum non accedat, nec properet sine majoris natu sacerdotis jussione 1: nec solus presbyter cum sola fœmina fabulas misceat. Nec Archidiaconus sub prætextu humilitatis aut officii frequenter inter domicilia matronarum, aut fortè per clericos, aut domesticos *c* matronæ mandet aliquid *d* secretè. Si agnitum fuerit, & ille deponatur, & illa à liminibus arceatur ecclesiæ.

1 ¶ Jussione] *In epistola Clementis sequitur.* Nec presbyter solus cum sola adjungatur: sed duobus adductis testibus visitet infirmam: nec solus cum sola fœmina fabulas misceat, nec Archidiaconus, aut diaconus sub prætextu officii humilitatis frequenter, &c.

C. XXI. ¶ *De eodem.* PALEA.

[Idem *a*.]

Sed *e* si fortè aliqua intercessio fuerit, Episcopo suggeratur. Et si talis est, ad quam debeat ire pio interventu, ipse pergat: sin autem, de latere suo dirigat 1, cum duobus, aut tribus testibus. Nemo tamen cum extranea habitet fœmina, nisi proxima, aut soror fuerit. Et hoc cum magna sollicitudine fiat. Non *f* enim ignoramus malitias Satanæ.

¶ *Hæc Palea in plerisque vetustis exemplaribus habetur conjuncta capiti antecedenti.*

1 ¶ Dirigat] *In epistola S. Clementis sequitur:* cum duobus ac tribus, qui hoc sanare *g* debeant. Sanè ad visitandum mulierem infirmam nullus clericus ingrediatur, nisi cum duobus, aut tribus. Nemo tamen, &c.

C. XXII. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Ex decreto* 1 Eugenii Papæ.]

Si *h* quispiam sacerdotum, id est, presbyter, vel diaconus, vel subdiaconus de quacunque fœmina criminе fornicationis suspectus, post primam, secundam, & tertiam admonitionem 2 inveniatur fabulari cum ea, vel aliquo modo conversari, excommunicetur: fœmina verò canonicè judicetur.

1 ¶ Ex decreto] *Hic canon in concilio Romano primum ab Eugenio secundo editus, & postea à Leone quarto etiam in concilio Aust repetitus, & citatur in decretalibus tit. de cohabit. clerico. & mul. Et in plerisq; vetustis exemplaribus est sine nomine.*

2 ¶ Admonitionem] *In eodem canone sequitur*, metropolitani, vel alterius Episcopi, aut ejus, cui subjacere videatur.

C. XXIII. ¶ *Simul cum mulieribus sacerdotes habitare non licet.*

Item Gregorius.

4 Oportet *i* sacerdotes, quibus Domini populus commissus est, cum magna animi constantia vigilare super dominicas oves, ne lupinis moribus, id est, diaboli stimulis lanientur. ¶ Neque enim hoc silere debeo, quod cum gravi animi tristitia dico: sacerdotes cum fœminis habitare conspicio: quod nefarium est dicere, vel audire, & contra sanctorum canonum sancita. Ubi enim talis fuerit commorantium cohabitatio, anti-qui hostis stimuli non desunt. Ideoque admonendi sunt, ut non antiqui hostis decipiantur fraude, quatenus juxta Apostoli *a* vocem non vituperetur ministerium nostrum. Cavere enim nos oportet, fratres, ab illicitis, ut mundas valeamus ad Dominum levare manus: scriptum *b* est enim [Sancti estote, quoniam sanctus ego sum Dominus Deus vester.] Si quis verò præsumpserit aliter agere, sacerdotii sui honore privetur. Unde omnimodo cavendum est, fratres, ne fallamus populum, & illud prophetæ *c* dictum impleatur in nobis [sacerdotes mei contaminant sancta, & reprobant legem] quos & alius propheta *d* increpat, dicens: [O vos sacerdotes, qui fallitis nomen meum, & dixistis, in qua re fallimus nomen tuum? quibus responsum est: offerentes ad altare meum panes pollutos. Non *e* est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, & sacrificium non accipiam de manibus vestris, quia polluti estis.]

a al. *suggerat.* b *Clemens Papa ibidem paulò inferius. Ivo par. 6. c. 89. Anselm. l. 7. c. 147. Polyc. l. 4. tit 3.* c *al. domesticos ejus.* d *al. secreti aliquid.* e *Clemens ibidem continenter. Poly. ibid.* f *2. Cor. 2.* g *al. scire.* h *Polyc. l. 4. tit. 31. Anselm. lib. 8. cap. 9. ex pœn. Romano.* i *Ivo par. 6. c. 76. Polyc. lib. 4. tit. 31.*

C. XXIV. ¶ *De eodem.*

Item *Symmacho defensori, lib. 1. Reg. Indict. 9. epist 30.*

Volumus *f* ut sacerdotes *g* prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur: excepta duntaxat matre, sorore, vel uxore, quæ castè regenda est.

C. XXV. ¶ *De eodem.*

Idem, *lib. 7. epist. 39.*

Legitur *h*, quod B. Augustinus nec cum sorore habitare consenserit *i*, dicens: quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo viri cautela, magna nobis debet esse instructio.

C. XXVI. ¶ *De eodem.*

Item ex VII. Synodo.

In *k* omnibus observare convenit, ut certus quis, & certo tempore, & certo loco, & certis personis, vel apparere clericus, vel loqui debeat mulieribus, ut excludatur omnis nefanda suspicio. Certè solum & ad solam accedere nulla religionis ratio permittit. Melius *l* est enim duos esse simul, quàm unum. Simul enim & fidelius, & tutius res geritur. [Væ *m* enim uni, quia si ceciderit, non est qui erigat eum.]

¶ *Caput hoc etiam in aliquot manuscriptis citatur ex septima synodo, in cujus sane postremo capite aliqua huc spectantia habentur. Cæterum in plerisque citatur ex octava, & sententia videtur sumpta ex cap. 23. Asceticorum B. Basilii, cujus regulæ, sub nomine octavæ synodi sæpè citari alibi notatum est.*

C. XXVII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi III.

cap. 17.

Cum omnibus omnino clericis extraneæ fœminæ non cohabitent, sed solæ matres, aviæ, & materteræ, amitæ, sorores, & filiæ fratrum, aut sororum, & quæcunque ex familia domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant, vel si filii eorum jam ordinatis parentibus, uxores acceperunt, aut servis non habentibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit.

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Laodicensi, *cap. 30.*

Non oportet ministros altaris, vel etiam clericos quoslibet, aut continentes se, aut omnem omnino Christianum cum mulieribus lavacra habere communia. Hæc est enim apud gentiles prima reprehensio.

C. XXIX. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *ad Januarium Episcopum Caralitanum, lib. 3. epist. 26.*

Archidiaconum tuum, ut audio, habitare cum mulieribus prohibuisti, & nunc usque in ea prohibitio-

a *2. Cor. 6. 1. Tim. 2.* b *Levit. 20.* c *Soph. 3. secundùm 70.* d *Malach. 1. secundùm 70.* e *Ibidem.* f *Ivo par. 6. c. 81.* g *sacerdotes qui in Corsica commorantur.*] *origin.* h *Apud Possidonium in vita Augustini.* i *al. consueverit.* k *Ivo par. 6. c. 77.* l *Eccles. 4.* m *Ibidem.*

ne despiceris, qui nisi jussioni tuæ paruerit, eum sacro ordine volumus esse privatum.

C. XXX. ¶ *Venundentur ab Episcopo, quæ appetunt consortia clericorum illicita.*

Item ex concilio Toletano IV. *cap. 42.*

QVidam *a* clerici legitimum non habentes conjugium, extraneorum mulierum, vel ancillarum suarum interdicta sibi consortia appetunt. Ideo, quæ conjunctæ taliter cum clericis sunt, ab Episcopo auferantur, & venundentur, illis pro tempore relegatis ad pœnitentiam, quos sua libidine infecerunt.

C. XXXI. ¶ *Non habitent fœminæ cum clericis, nisi quas necessitudo excusat.*

Item Syricius Papa *Himerio Episcopo, epist. 1. c. 12.*

FOeminas *b* non alias esse patimur in domibus clericorum, nisi eas tantùm, quas propter solas necessitudinum causas habitare cum iisdem synodus Nicæna permisit.

C. XXXII. ¶ *Nisi majorum justione ad fœminarum domicilia clerici non accedant.*

Item ex concilio Africano, *c. 8.*

CLerici *c* vel continentes ad viduas, vel virgines, nisi ex jussu, vel permissu Episcoporum, aut presbyterorum non accedant. Et hoc non soli faciant, sed cum conclericis, vel cum quibus Episcopus, aut presbyter jusserit. Nec ipsi Episcopi & presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi fœminas, sed ubi aut clerici præsentes sunt, aut graves aliqui Christiani.

C. XXXIII. ¶ *Episcopi provideant, ne occasione temporalium, clericorum familiaritatibus virgines jaceantur.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *cap. 102.*

AD *d* reatum Episcopi pertinet, vel presbyteri, qui parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjiciantur.

C. XXXIV. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *cap. 103.*

VIduæ *e*, quæ stipendio ecclesiæ sustentantur, tam assiduæ in Dei opere esse debent, & meritis, & orationibus suis ecclesiam adjuvent.

DISTINCTIO LXXXII.

1 pr. GEneraliter etiam pauperibus, & iis, qui suis manibus laborare non possunt; Episcopus necessaria provideat.

C. I. ¶ *De eodem.*

Unde in concilio Aurelianensi I. *c. 18. legitur.*

EPiscopus pauperibus, vel infirmis, qui, debilitate faciente, non possunt suis manibus laborare, victum & vestitum (in quantum *f* sibi possibile fuerit) largiatur.

C. II. ¶ *Qui voluptatem officio præposuerit, modo omnibus submoveatur.*

Item Innocentius *Exuperio Tolosano Episcopo, epist. 3. cap. 1.*

2 pr. PRoposuisti *g*, quid de his observari debeat, quos positos in diaconii ministerio, aut in officio presbyterii derunt. De his & divinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Syricii Episcopi monita evidentia commearunt, ut incontinentes, in officiis talibus positi, omni ecclesiastico honore privarentur, nec admittantur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacra legis auctoritas, jam inde ab initio custodita, quod in templo, anno vicis * suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, ut servientes sacris oblationibus, puros *a* & ab omni labe purgatos sibi vindicent divina ministeria, neq eos ad sacra *b* officia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium, quia scriptum est [Sancti e estote, quia & ego sanctus sum, dominus Deus vester.] Quibus utique propter sobolis successionem, uxoris usu fuerat relaxatus: quia ex *d* alia tribu, & præterquam ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere. Quo *e* magis hi sacerdotes, vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificiis divinis, vel baptismatis *f* officio vacent. Nam si B. Paulus *g* Apostolus ad Corinthios scribit, dicens: abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique laicis præcepit, multò magis sacerdotes, quibus & orandi & sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere: qui *h*, si contaminatus fuerit carnali concupiscentia 1, quo pudore vel sacrificare usurpabit, aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum *i* sit. [Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum?] Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum *k* est [unius uxoris virum.] Non dixit hoc 2, ut permaneret in concupiscentia generandi, sed propter incontinentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait *l* [vellem autem omnes sic esse, sicut & ego.] Quod & apertius declarans dicens *m*: [qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne: sed in spiritu.] Et [habentem *n* filios,] non generantem dixit. Sed ea planè dispar, & diversa sententia est. Nam si aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab Episcopo Syricio ad provincias commeavit, non probatur *o* perveniſſe, his ignorantibus *p* venia non negabitur: ita ut de cætero penitus incipiant abhinere: & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, teneant, ut eis non liceat ad potiora conscendere: quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum, quem retinent, non amittunt. ¶ Si qui autem seisse fœnum vivendi missam à Syricio deteguntur *q*, neque flammæ cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi: quia postadmonitionem cognitam, pœnendam arbitrati sunt voluptatem.

a *Ansl. l. 7. c. 148. Polyc. l. 4. tit. 39.* b *Polyc. l. 4. tit. 31. Burc. l. 2. c. 210. Ivo p. 6. c. 52. & 187. Ansl. l. 7. c. 149. 63.* c *Concil. Carthag. III. c. 25. Ansl. l. 7. c. 151.* d *Polyc. l. 4. tit. 37. Burch. l. 8. c. 55. Ivo par. 7. c. 73.* e *Polyc. ibid. Ivo par. 8. cap. 327.* f *al. positi. Ivo p. 6. c. 57. Pann. l. 3. c. 137. Ansl. l. 8. c. 1. Polyc. l. 4. tit. 31. 3. cap. seq.*

* *Lucæ 1: 1. Paralip. 24.* a *al. puri & purgati.* b *sacrificia. Supr. dist. 31. c. 001.* c *Levit. 1. & 20.* d *Num.* e *Quanto.] orig.* f *al. orationis.* g *1. Cor. 2.* h *quia.* i *Tit. 1.* k *1. Tim. 3.* l *1. Cor. 7.* m *1. Tim. 3.* n *probabitur.] orig.* p *al. ignorantia.* q *detegentur.* r *Ivo p. 6. c. 50. Polyc. l. 4. tit. 31.*

1 ¶ Concupiscentia] *Emendatius, & locupletatus est locus ex ipsa epistola Innocentii, quemadmodum & multa alia in hoc capite, ubi per glossam legitur. In epistola autem Syricii, quæ refertur in concilio Telepteni (sita enim pro Tolosi legendum videtur) sic legitur.* Quid facies? excusabit? quo pudore? qua mente usurpabit? qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit.

2. ¶ Non dixit hoc.] *In originali sic legitur: non ad permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Syricius Papa *ad Himerium Tarraconensem Episcopum, epist. 1. cap. 7.*

PLurimos *r* sacerdotes Christi, atque levitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugiis propriis, quàm etiam de turpi coitu sobolem dedicatam procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi ali-

quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quòd in lege Moysi passim sacris ordinibus à Deo nostro laxata sunt fræna luxuriæ, cui eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, dicens a [Sancti estote, quia & ego sanctus sum dominus Deus vester?] Cur etiam procul à suis domibus, anno vicis b suæ, in templo habitare jussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possint carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam expleto deservitionis suæ tempore, uxorius usus solius successionis causa fuerat relaxatus: quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Idem *paulò inferiùs.*

QVia c aliquanti, de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignorantia d se lapsos esse dolent; his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quo dejecti sunt, quamdiu vixerint, officio perseverent: si tamen posthac continentes se studuerint exhibere. Hi verò, qui illiciti privilegii excusatione nituntur, & sibi assérunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indignè usi sunt, Apostolicæ sedis auctoritate dejectos: nec unquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, presbyter, atque diaconus (quod non optamus) deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum, quia ferro necesse est, ut abscindantur e vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam.

¶. *Caput hoc in aliquot manuscriptis Gratiani exemplaribus conjunctum est superiori.*

3 pars. ¶ *Quis autem propter peccata jubentur deponi, post condignam pœnitentiam in suo ordine potuerunt reparari.*

C. V. ¶ *Quæ pœnitentia sit imponenda sacerdoti, qui de fornicatione convictus fuerit.*

Unde in concilio Hybernensi 1.

PResbyter f, si fornicationem fecerit, quanquam secundum canones Apostolorum debeat deponi, tamen juxta auctoritatem B. Papæ Sylvestri, si in vitio non perduraverit, sed sua sponte confessus adjecit, ut resurgat, decem annis in hunc mundum pœniteat: tribus quidem mensibus privato loco à cæteris remotus pane & aqua à vespera in vesperam utatur, tantùm autem diebus Dominicis, & præcipuis festis modico vino, & piscículis, atque leguminibus recreetur sine carne & sanguine, ovis & caseo g: sacco indutus humi adhæret, die ac nocte jugiter misericordiam Dei omnipotentis imploret: finitis tribus mensibus continuis exeat: tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiatur. Nec enim g debet sacerdos publicè pœnitere, sicut laicus. Postea aliquantisper resumptis viribus, unum annum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis, & præcipuis festis, in quibus vino & sanguine h, ovis & caseo juxta canonicam mensuram uti poterit. Finito primo anno & dimidio, corporis & sanguinis Domini, ne indurescat, participet fiat, & ad pacem veniat, psalmos cum fratribus in choro ultimus canat, ad cornu altaris non accedat, juxta beati Clementis i vocem, minora gerat officia. Deinde verò usque ad impletionem septimi anni, omni quidem tempore, exceptis paschalibus diebus, tres legitimas ferias in unaquaque hebdomada in pane & aqua jejunet. Expleto septimi anni circulo, si sui confratres, apud quos pœnituit, ejus condignam pœnitentiam conlaudaverint, Episcopus in pristinum honorem, juxta B. Calixti Papæ a auctoritatem, eum revocare poterit. Sane sciendum est, quòd secundùm feriam unum psalterium canendo, aut unum denarium pauperibus dando (si opus b est) redimere poterit. Finitis autem septem annis, deinde usque ad finem decimi anni sextam feriam (nulla interveniente redemptione) observet in pane & aqua. Eadem quoque pœnitentia erit sacerdoti de omnibus aliis peccatis & criminibus, quæ eum in depositionem inducunt. Neque hoc cuilibet videatur onerosum, si sacerdos post lapsum dignè, ut supra dictum est, pœnitens, ad pristinos redeat honores.

1 ¶ Hybernensi] *Caput hoc citabatur ex concilio Gangrensi, in quo non legitur. Emendatum est ex Polycarpo, & alio libro manuscripto pervetusto, in quo libro sunt multi canones pœnitentiales, & hic refertur ex Theodoro Archiepiscopo Hybernensi.*

2 ¶ Et caseo] *In vulgatis sequebatur,* utatur: *quæ vox sublata est auctoritate omnium ferè exemplarium Gratiani manuscriptorum, & Polycarpi, & libri manuscripti in superiore notatione indicati.*

DISTINCTIO LXXXIII.

1 ¶ *PRovidendum c quoque est, ne is qui ad ordinandum eligitur, etsi à proprio vitio videatur alienus, consentiendo alienis inquinetur. Ut enim Symmachus Papa ait, non est grandis differentia, an lethum inferas, an admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc eum possit, non excludit.*

C. I. ¶ *Suspendatur Episcopus ab officio, clericorum suorum fornicationi consentiens.*

Hinc Gregorius VII. *ait in Reg. lib. 6. c. 12. Romanâ Synodi, celebratæ Anno Dominicæ 1080. al. 1078.*

SI d quis Episcopus fornicationem presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum 1, vel crimen incestus in sua parochia, pretio interveniente vel precibus consensetit, vel commissum, sibique compertum auctoritate officii sui non impugaverit, ab officio suspendatur.

1 ¶ Subdiaconorum] *Additum hoc est ex originali, & Anselmo, quemadmodum & paulò post, verba illa,* sibique compertum. *Notum autem est à tempore Gregorii I. subdiaconos eadem lege continentiæ, qua presbyteros, adstrictos fuisse.*

C. II. ¶ *Maximè ecclesiam lædit, qui sub nomine sanctitatis delinquit.*

Item Gregorius *prima parte pastoralis, c. 2.*

NEmo e quippe in ecclesia nocet amplius, quam qui perversè agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator hortatur. Episcopus 1 itaque, qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus, quàm Episcopus.

1 ¶ Episcopus] *Hæc non sunt ibi apud B. Gregorium. Similia citantur 33. 2. q. 7. c. qui nec regiminis, ex Augustino (cui etiam reliqua hujus capitis antea tribuebantur) & ex eodem à Burchardo, & Ivone citantur. Cæterum iidem collectores, Burchardus quidem l. 1. c. 13. Ivo autem p. 5. c. 6. 7. referunt aliqua ex Origine, quæ cum his aliquantulum conveniunt.*

a *Levit. 20.* b *Luc. 1.* c *Poly. abid. Ivo p. 6. cap. 30.* 5. quia. d *ignoranter.*] *orig.* e *excidantur.*] *orig.* f *Pois Epist. 2.* g *alienam.* h *al. sanguine.*

a *Epist. 2.* b *operarius.*] *Polyc.* c *In libello Ennodii.* d *Anselm. lib. 6. cap. 177.* e *Polyc. lib. 4. tit. 31. Burc. lib. 1. c. 209. Ivo p. 5. c. 323. Burch. lib. 1. c. 203. Ivo par 5. cap. 312. ex Gregorio.*

C. III. ¶ *Qui non resistit erroribus, consentit.*

Item Innocentius.

ERror *a*, cui non resistitur, approbatur, & veritas, cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippe cùm possis deturbare perversos, nihil aliud est, quàm fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. IV. ¶ *Non prodest suo errore non pollui, qui alieno consentit.*

Item Pius, *epist. 1. ad omnes Christi fideles.*

QVid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti?

C. V. ¶ *Qui non occurrit, consentit erranti.*

Item Gregorius I.

COnsentire *b* videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit.

1 ¶ Gregorius] *In epistolis impressis B. Gregorii non habentur. Verùm lib. 7. epist. 117. Syagrio Episcopo Augustodunensi post ea verba,* qui non restiterit, *in regesto manuscripto pervetusto, & in Polycarpo, ubi ipsa epistola integra refertur, hæc sequuntur.* Nam consentire videtur erranti, qui corrigenda, ut resecari debeant, non occurrit. Quia verò, &c.

Sicut autem aliorum vitia palpare non debet, ita nec malorum laudibus delectari.

C. VI. ¶ *Miserrimus Episcopus, qui malorum laudibus gloriatur.*

Unde Anacletus Papa, *epist. 1. Episcopis omnibus.*

NIhil *c* illo est pastore miserius, qui luporum laudibus gloriatur. Quibus si placere voluerit, atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna pernicies. Nullus ergo pastorum, placere lupis, & gregibus ovium potest. Perdit enim laborum 1 memoriam mens terrenis obligata carceribus. Sicut *d* artium in suo quoque opere invenitur mater instantia; ita noverca eruditionis est negligentia.

1 ¶ Laborum] *In epistola Anacleti legitur,* laboris, *apud Anselmum, & in uno ex vetustis codicibus Gratiani,* laborum. *unde potuit irrepsisse mendum: quod tamen ob glossam non est sublatum.*

2 pars. *Quanquam e sacerdotem tam à sui, quàm ab aliens criminibus oportet esse immunem, tamen si altòrsum sese habuerit, non ideo verba sua prædicationis debent contemni. Sicut enim* Hieronymus *ait, ut lixivium per cinerem humidum fluens lavat, & non lavatur, ita bona doctrina per malum doctorem animas credentium lavat à sordibus peccatorum.*

DISTINCTIO LXXXIV.

1 pars. SOllicitum quoque & vigilantem oportet esse Episcopum circa confessionem pauperum, relevationem oppressorum, tuitionem monasteriorum. *Quod si facere neglexerit, aspere corripiendus est.*

C. I. ¶ *Corripiatur Episcopus, qui circa officium suum negligens extiterit.*

Unde Gregorius *Anthemio subdiacono Campaniæ, lib. 11. epist. 29.*

PErvenit ad nos, fratrem & coepiscopum nostrum Paschasium ita desidem, negligentemque in cunctis existere, ut in nullo, quia est Episcopus, agnoscatur: adeo ut neque ecclesia ipsius, neque monasteria, sive filii ecclesiæ, vel oppressi pauperes *f*, ejus erga se dilectionis studium sentiant; nec aliquam supplicantibus sibi *g*, in quibus justum est, opem defensionis accommodet, & (quod adhuc dici est gravius) consilia sapientum, & recta suadentium nulla patiatur ratione suscipere, ut quod per se nequit attendere, ab altero saltem possit addiscere. *& infrà.* a ¶ Quod si ita est, non sine culpa tua esse cognoscas, qui eum objurgare, atque coërcere, ut dignum est, distulisti. Quia ergo hoc totum non solùm ipsum reprobat, sed etiam ad sacerdotalis officii pertinere probatur opprobrium; volumus ut eum coram aliis sacerdotibus, &c. *b* quibusdam de filiis suis nobilibus contestari pro hac re debeas, & hortari. Si verò (quod non credimus) post hanc adhortationem nostram solito adhuc more negligens esse tentaverit, ad nos est modis omnibus transmittendus, ut hic possimus discere possit, quid vel qualiter secundum Dei timorem agere conveniat sacerdotem.

C. II. ¶ *De eodem.*

Idem *ad eundem eod. lib. epist. 31.*

NVnciatum est nobis, Campaniæ Episcopos ita negligentes existere, ut immemores honoris sui neque erga ecclesias, neque erga filios suos paternæ vigilantiæ curam exhibeant, vel monasteriorum sollicitudinem gerant, seu in oppressorum & pauperum se tuitionem impendant. Ideo hac tibi auctoritate præcipimus, ut eis à te convocatis, & nostro illos mandato districtis commoneas; quatenus desides ulterius esse non desinant, sed sacerdotalem se habere zelum, & sollicitudinem opere doceant, atque ita in his, quæ eos juste secundùm Deum agere convenit, vigilantes existant, ut nullum nos de eis denuo murmur exasperet. Si quem verò eorum post hæc negligentem esse cognoveris, ad nos eum sine aliqua excusatione transmitte: ut quàm sit grave, nolle ab his, quæ reprehensibilia, & valde vitupetanda sunt, corrigi, regulari in se valeat districtione sentire.

2 pars. *Quod autem de mundicia castitatis sacerdotium imperatur, hoc etiam de quibuslibet altari servientibus intelligendum est.*

C. III. ¶ *Qui sacramentis divinis inserviunt, continentiam in omnibus servent.*

Unde in Carthaginensi concilio II. d, *cap. 2. Aurelius Episcopus dixisse legitur.*

CVm *e* in præterito concilio de continentiæ & castitatis moderamine tractaretur, gradus illi ... conscriptione *f* quadam castitati per consecrationes nexi sunt. Episcopos, inquam, presbyteros, & diaconos ita placuit, ut deceret sacrosanctos antistites, & Dei sacerdotes, nec non & levitas, vel qui sacramenta divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod à Deo postulant, impetrare ut quomodo Apostoli docuerunt *1*, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus 2. Ab universis Episcopis dictum est. Omnibus placet, ut Episcopi, presbyteri, diaconi, vel *g* qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, etiam ab uxoribus abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet, ut in omnibus, & ab omnibus, pudicitiæ custodiatur, qui altario deserviunt.

1 ¶ Docuerunt] *In vulgatis codicibus sequebatur,* exemplo, *quod est sublatum: quia neque in ipsis secundo Corinthios, aut impresso, aut manuscripto, neque in unico codice canonum, cum quo Græcus canon convenit, neque in vetustis Gratiani exemplaribus habetur, & ex glossa videtur translatum in textum.*

2 ¶ Custodiamus] *In codice canonum cap. 3. Antiochenæ ... thagenensis sequuntur hæc:* Faustinus Episcopus ecclesiæ Potentinæ provinciæ Piceni, Legatus ecclesiæ Romanæ dixit, Placet, ut Episcopi, &c. *quæ in veteribus Colonien sibus conciliorum editionibus scripta sunt ...*

a *Desuedebit par. 2. Eleuterius Papa ad Galliæ provincias, & orientales, in epist. ad Iulium, & Ægyptios in epist. ad Felicem I I.* b *Polyc. lib. 4. tit. 31.* c *Anselm. lib. 6. cap. 114. Ivo par. 5. cap. 237. in fine.* d *al. sicut autem.* e *Burch. lib. 1. cap. 20. ex dict. Hieron. Ivo par. 5. cap. 318.* f *al. vel pauperes.* g *hu,*] *orig.*

a *Paulo plenius apud B. Gregorium.* b *vel.*] *negligendem paulo inferius.* c *al. ad.* d *In Carthag. canon ...* & 4. e *dist. 31. Episcopos. dist. 31. c. aliter.* f *al. confessione castitatis per.* g *al. &.*

characteribus. Verum in præsca Colonensi, duabus Parisiensibus, & codicibus Vaticanis legitur, quemadmodum apud Gratianum.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi 5. *cap.* 3.

CVm *a* de quorundam clericorum, quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit Episcopos, & presbyteros, & diaconos secundum priora *b* statuta etiam ab uxoribus continere, quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio: cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusq; ecclesiæ consuetudinem observari debere. 1.

1 ¶ Debere] *In codicibus impressis hæc sequebantur*, contra Martinus Papa [si lector viduam duxerit] ut supra legitur. Sed illud, ubi necessitas urget. *Quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus, aut non habentur, aut sunt ascripta in margine.*

3 pars. *Similiter, quod monogamus Episcopus esse jubetur, etiam ad reliquos ordines ecclesiasticos derivari oportet.*

C. V. ¶ *Laica sit tantùm communione contentus clericus, viduam, aut secundum ducens uxorem.*

Unde Syricius Papa *Hymerio Tarraconen. Episcopo, epist. 1. cap. 11.*

QVisquis *c* clericus, aut viduam, aut certè secundam conjugem duxerit, omni ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox nudetur, laica sibi tantùm communione concessa. Quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc perdat, admittat.

4 pars. *Presbyterorum verò nomen, quanquam à senectute sit sumptum, magis tamen maturitatem indicat sapientiæ, quam canitiem corporis.*

C. VI. ¶ *Presbyteri seniores dicuntur non tam ætate, quam sapientia.*

Unde Anacletus *ad Episcopos Italiæ, epist. 2.*

POrrò *d* Moysi præcipitur, ut eligat presbyteros [id est, seniores.] Vnde & in proverbiis * dicitur. [Gloria senum canicies.] hæc e vero canicies sapientiam designat, de qua scriptum est. [Canicies hominum prudentia est.] Cumque nongentos amplius annos ab Adam usque ad Abraham, vixisse homines legerimus, nullus alius prius appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem; sed propter sapientiam presbyteri nominantur.

DISTINCTIO LXXXV.

1 pars. HOspitalitas *f* verò usque adeo Episcopis est necessaria, ut si ab ea inveniantur alieni, jure prohibeantur ordinari.

C. I. ¶ *Hospitalitatem nescientes non fiat Episcopus.*

Unde Gregorius *scribit Ioanni Episcopo, lib. 12. epist. 6.*

ARchidiaconum *g* Florentinum ecclesiæ Anconitanæ, qui ad Episcopatum fuerat electus, scripturæ quidem sacræ scientiam habere, sed ita ætatis senio jam confectum accepimus, ut ad regiminis officium non possit assurgere: adjicientes etiam ita illum tenacem existere, ut in domo ejus amicus ad charitatem nunquam introeat. Rusticus autem diaconus ejusdem ecclesiæ, qui similiter electus fuerat, vigilans quidem homo dicitur, sed, quantum afferitur, psalmos ignorat. Florentinum verò diaconum Ecclesiæ Ravennatis, qui ab omnibus electus dicitur, sollicitum esse novimus, sed

a *In eod. cap. 25. In Africa. cap. 37. distinct. 32. c. placuit. cap. 96. Burch. lib. 2. c. 5. Ivo p. 6. c. 51.* d *Ansel. l. 7.* f *Ioan. Diac. lib. 3. cap. 11.* g *al. Florentinum. al. Florentium archidiaconum.*

qualis sit interius, omninò non scimus. Ideoq; fraternitas tua unà cum fratre & Coepiscopo nostro Armenio suprascriptæ ecclesiæ Anconitanæ visitatore illuc festinet accedere, & diligenter de moribus *a* singulorum requirere, si de nullo sibi sunt crimine conscii, quod eos ad hoc officium vetet accedere. Pariter etiam requirendum est, si hoc, quod de præfato archidiacono dictum est, quia nunquam amicus domum ejus ingressus est, si ita se veritas habeat, & utrum ex necessitate, an ex tenacia *b* talis sit; aut si ita senex est, ut ad regendum non possit assurgere, vel si tactis sacrosanctis Evangeliis (sicut nobis nunciatum est) jusjurandum præbuerit, nunquam se ad Episcopatum accedere. Sed & de Rustico diacono, quantos Psalmos minus teneat, perscrutandum est. Florentio autem diacono Ravennati, si nullum, sicut dicimus, crimen est, quod obsistat, apud Episcopum ejus agi necesse est, ut ei debeat cessionem concedere: non tamen ex nostro mandato, vel dicto, ne contra suam voluntatem eum cedere *c* videatur.

DISTINCTIO LXXXVI.

1 pars. DOctorem autem Episcopum oportet esse, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, qui decendo officium accepit, quod exequi nesciat, vel negligit.

C. I. ¶ *Negligentiæ rectorum imputantur culpæ inferiorum.*

Unde Leo *Episcopus scribit Aquileiensi Episcopo, epist. 3. & 84. seu 86.*

INferiorum *d* culpæ ordinum, ad nullos magis referendæ sunt, quàm ad desides, negligentes q; rectores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem 1 dissimulant adhibere medicinam.

1 ¶ Austeriorem] *Sic legitur in epistola 84. Verùm in epistola tertia ejusdem Leonis legitur*, necessariam. *Reliqua utrobique eadem sunt.*

C. II. ¶ *Homines sunt diligendi, peccata odio habenda.*

Item Leo Episcopus *Rustico Narbonensi Episcopo, epist. 90. seu 92. in princip.*

ODio habeantur peccata non homines: corripiantur tumidi; tolerentur infirmi: & quod in peccatis severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis.

C. III. ¶ *Qui negligit emendare quod valet, facientis culpam habet.*

Item Ioannes VIII.

FAcientis *e* culpam proculdubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Scriptum *f* quippe est [Non tolum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus] participes judicantur. ¶ Et *g* libat Domino prospera, qui ab afflictis pellit adversa. Et negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere. Nec caret scrupulo consentionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare. Et probat odisse se vitia, qui condemnat errantes. Nec relinquit sibi locum deviandi, qui non pepercerit excedenti. Et primus innocentiæ gradus est odisse nefanda. Et latum pandit delinquentibus aditum, qui jungit cum pravitate consensum. Et nihil prodest alicui non puniri proprio, qui puniendus est alieno peccato.

¶ *Caput hoc ex variis sententiis hinc inde collectis confectum est: quarum prima usque ad vers. emendare. sumpta est ex epistola beati Gregorii 114. lib. 7. indict. 2. Theodorico & Theoberto Regibus Francorum.*

a *al. de vitæ & moribus.* b *al. tenacitate.* c *al. concedere. in recentioribus editionibus.* d *Ansel. lib. 6. cap. 115.* e *Gregor. lib. 7. reg. epist. 114. indict. 2.* f *Rom. 1.* g *Pelagius 2. epist. 3. Eleutherius sup. dist. 83. c. error. 2. q. 7. negligere. & 23. q. 3. c. qui potest. Ivo p. 6. cap. 115.*

2 pars. *Si autem in corripiendo quis modum excesserit, non a subditis, sed a Domino veniam petat.*

C. IV. ¶ *Veniam a subditis non petat, qui corripiendo modum excesserit.*

Unde Augustinus *de vita* 1 *clericorum.*

QVando *a* necessitas disciplinæ, minoribus coërcendis dicere vos verba dura compellit, si etiam ipsi *b* modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, ut ab eis veniam postuletis: ne apud eos, quos oportet esse subjectos, dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit etiam eos, quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia diligatis.

1 ¶ De vita] *Inter opuscula B. Augustini anno Domini 1481. Parmæ impressa sunt tres sermones de communi vita clericorum, ex quibus vulgatu tomis operum B. Augustini, tomo decimo referuntur duo sub numero 52. & 53. ad fratres in eremo. Tertius autem cum epistola 109. omnino convenit, sed quæ in epistola dirigunter ad monachas, in sermone dirigunter ad viros. Ex istis tribus sermonibus de communi vita clericorum multa capita accepit Gratianus (ut suis locis notabitur) & hoc quidem ex tertio.*

3 pars. *In doctrina vero sacræ scripturæ auctoritatem debet Episcopus præferre, non secularium literarum peritiam ostentare. Non enim Episcopalis officii est grammaticam exponere, ne laudes Iovis personent ore pontificis.*

C. V. ¶ *Sacram scripturam, non grammaticam debet Episcopus exponere.*

Unde Gregorius *scribit Desiderio Episcopo, lib. 9. epist. 42.*

CVm *c* multa nobis bona de vestris fuissent studiis nuntiata, ita cordi nostro nata est lætitia, ut negare ea, quæ sibi fraternitas vestra concedenda popposcit, minimè valeremus. Sed post hoc pervenit *d* ad nos (quod sine verecundia memorare non possumus) fraternitatem tuam Grammaticam quibusdam exponere. Quam rem ita molestè suscepimus, ac suunus vehementius asperna-ti, ut ea quæ prius dicta fuerint, in gemitum & tristitiam verteremus: quia in uno se ore cum Iovis laudibus Christi laudes non capiunt. Et quàm grave, nefandumque sit Episcopis, canere, quod nec laico religioso conveniat, ipse considera.

4 pars. *Liberalem quoq; necessitatem patientibus facere debere esse oportet: aliàs autem vacuum portabit nomen Episcopi.*

C. VI. ¶ *Sine liberalitate inane portat nomen Episcopi.*

Unde Gregorius *scribit, lib. 5. epist. 29. seu cap. 129. Secundino servo Dei inter cætera.*

FRatrem nostrum Marinianum Episcopum verbis, quibus vales excita: quia obdormisse eum suspicor. *& infrà.* ¶ Dic ergo ei cum loco mutet & mentem. Non sibi credat solam lectionem, & orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, & de manu minimè fructificare: sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat: quia si hæc non habet, vacuum Episcopi nomen tenet.

5 pars. *In ipsa autem liberalitate modus adhibendus est rerum & personarum: verum ut non omnia uni, sed singulis quadam præstentur, ut pluribus prodesse possimus, juxta illud Prophetæ.* e [Dispersit, dedit pauperibus:] *personarum, ut primum justis, deinde peccatoribus: quibus tamen dare prohibemur, non quia homines sunt, sed quia peccatores.*

C. VII. ¶ *Immane peccatum est res suas donare histrionibus.*

Unde Augustinus *tract. 100. ad c. 16. Ioannis.*

DOnare * res suas histrionibus vitium est immane, non virtus. Et scitis de talibus quàm sit frequens fama cum laude: quia sicut scriptum est, ** [laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur.]

C. VIII. ¶ *Graviter delinquunt, qui venatori aliquid donant.*

Item *in Psal. 102. ad vers.* [*Faciens misericordias.*]

QVi *a* venatoribus donant, quare donant? dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amant, *e* in quo nequissimus est, hoc in illo pascunt, hoc in illo vestiunt: ipsam nequitiam publicam *e* spectaculum omnium. Qui donant histrionibus, qui donant aurigis, qui donant meretricibus, quare donant? numquid non & ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

QVi *d* venatoribus donant, non homini donant, sed arti nequissimæ. Nam si homo tantùm esset, & venator non esset, non donares: honoras in eo vitium, non naturam.

C. X. ¶ *De eodem.*

Idem *in Psal. 147.*

VIdent *e* homines venatorem, & delectatur: væ miseris, si non se correxerint. Qui enim vident venatorem, & delectantur, videbunt Salvatorem, & contristabuntur.

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *f. in Psal. 90. ad vers.* [*Sperabo in Domino.*]

ESau *g* venator erat, quoniam peccator erat. Et perfectus non invenimus in scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem, piscatores invenimus sanctos.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item Ambrosius *in homilia 33. de Quadragesima.*

QVid *h* prodest jejunare visceribus, & luxuriare venatoribus? abstinere cibis, errare peccatis?

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

ANi *i* putatis illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit, sed surgens congregat frivulos, disponit retia, canes producit, saltus, sylvasq; perlustrat? servulos, inquam, secum portrahit, fortasse magis ad ecclesiam festinantes: & voluptatibus suis peccata accumulat aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto, quàm de perditione servorum.

C. XIV. ¶ *Quæ sint in liberalitate servanda.*

Item Ambrosius, *lib. 1. de officiis, c. 30.*

NOn *k* satis est bene velle, sed etiam benefacere. Nec hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. *& infrà.* ¶ Perfecta liberalitas fidei causa, loco, tempore commendatur, ut *l* primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine suptu esse, fame laborare, arumnam perpeti, qui pro tim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut capitatis suorum, aut calumniæ, & non adjuves: si sit in cacere, & pœnis, & suppliciis propter debitum aliquod stus excrucietur (nam etsi omnibus debetur mitesdia, tamen justo amplius) si tempore afflictionis suæ hilà te impetret, si tempore periculi, quo rapitur ad tem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita turi, non est leve peccatum. 2.

1 ¶ Non satis] *Hanc usque ad c. si quid verò, in*

a *Ivo part. 6. c. 384.* b *In ipsis.*] *orig.* c *Burch. lib. 1. c. 97. Ivo part. 4. cap. 161. & p 5. c. 199.* d *Supra distinctione 37. cap. 8.* e *Psal. 111.*

* *Ivo p. 11. c. 84.* ** *Ps. 9.* a *Ivo p. 13. c. 31.* b *al. amat. orig. & sic deinceps.* c *al. publicant.*] d *Ivo ibidem.* e *Ivo p. 13. c. 32.* f *Inter opera adscripta Hieronymo, tomo 1.* g *Ivo part. 13. c. 33.* h *Ivo p. 13. c. 34.* i *Ivo ibidem.* k *Augustin. de c. 28. Polyc. l. 6. tit. 20.* l *Gal. 6.*

vetustu Gratiani exemplaribus, & apud Anselmum est unicum caput.

2 ¶ Non est leve peccatum] *Verba hæc non sunt ibi apud Ambrosium, sed tamen apud Anselmum, & in Polycarpo.*

C. XV. ¶ *De eodem.*
Idem *ibidem paulo inferius.*

DOminus *a* non *b* vult simul effundi opes, sed dispensari, nisi fortè, ut Heliseus, *c* qui boves suos occidit, & pavit pauperes ex eo quod habuit: ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret.

C. XVI. ¶ *De eodem.*
Idem *ibidem contenenter.*

ESt *d* probanda illa etiam liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati: non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu posses conferre inopibus: causam enim 1 natura præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicasti, ut tuos divites facias, sed ut vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras: & pretio miserationis peccata redimas tua. Putant se parum poscere, pretium *e* tuum quærunt: vitæ tuæ fructum adimere contendunt: & accusant *f*, quòd eos divites non feceris, cùm te illi velint æternæ vitæ fraudare mercede.

1 ¶ Causam enim] *Apud B. Ambrosium legitur*, causa enim præstat, non gratia: *item, apud Anselmum, & in Polycarpo. Sed vetusti codices Gratiani, & glossa cum impressis concordant. Alia autem nonnulla ex ipso Ambrosio sunt emendata.*

C. XVII. ¶ *De eodem.*
Idem *ibidem paulo inferius.*

COnsideranda *g* est etiam in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, ut sembus plus largiaris, qui sibi laborejam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc juvanda promptius: tum si quis ex divitiis cecidit in egestatem: & maximè, si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut proscriptione, *h* aut calumniis, quæ habebat amisit.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*
Item *libro secundo officiorum, c. 21.*

PUlchra 1 etiam *i* liberalitas est in ipso quoq; paupertis dato mensuram tenere, ut abundes pluribus, non conciliandi favoris gratia ultra modum fluere. Quidquid ex affectu puro & syncero promitur, hoc est decorum: non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè sacerdoti hoc convenit, ornare Dei templum honore *k* congruo, ut etiam hoc cultu aulæ Domini resplendeat: impensas misericordiæ convenientes frequentare: quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia, &c. *Idem* l. ¶ Compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantum possumus, juvemus, & plus interdum quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel invidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam, ut nos aliquando in invidiam incidim[m], qui confregerimus vasa mystica, ut captivos redimeremus.

1 ¶ Pulchra etiam] *Apud B. Ambrosium legitur*: pulchra liberalitas erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere. *Sed apud Anselmum, & in Polycarpo habetur ut apud Gratianum, & adest glossa in voce*, dato.

a *al.* Deus.] *orig.* b *Polyc. ibidem. Ansel. ibid.* c 3. *Regum*, 19. d *Ansel. ibid. Polyc. ibid.* e *al. præmium.* f *al.* accusat.] *orig. & sic detrecpi.* g *Polyc. ibid. Ansel. ibid.* h *al.* præscriptione. i *Polyc. ibidem. Ansel. ibid.* k *decore.*] *orig.* l *ead. lib. c. 21.*

C. XIX. ¶ *De eodem.*
Idem *ad c. Luc. in vers.* [*Generatio viperarum.*]

IN *a* singulis quoque generibus hominum conveniens tribuit Sanctus Baptista Ioannes responsum unum omnibus, ita: publicanis ne ultra præscriptum exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant; docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta propria singulorum, misericordia *b* communis est usus. Ideo commune præceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola, vel urbanus, dives & pauper, omnes in commune admonentur, ut conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectæ forma virtutis, ne vestimentis, alimentisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura servetur, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

C. XX. ¶ *De eodem.*
Idem *ad c. 18. Lucæ.*

CÆterùm Dei traditio est, ut prius pascas parentes. Nam si juxta *c* divinum oraculum contumelia parentis morte luitur, quanto magis fames, quæ morte gravior est? Quo loco insolentem Dominus infrænat jactantiam, &c.

C. XXI. ¶ *De eodem.*
Ibidem *in libro de officiis 1.*

PAsce *d* fame morientem. Quisquis enim pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti.

1 ¶ De officiis] *Caput hoc non est inventum apud B. Ambrosium: sed apud Anselmum, & in Polycarpo ex eodem citatur, & Bartholomæus Urbinas Eremita in Milleloquio, quod collegit ex dictis B. Ambrosii affert hunc locum ex eodem Ambrosio in libro de alendis pauperibus, qui liber hactenus desideratur.*

C. XXII. ¶ *De eodem.*
Item Hieronymus *in commentariis ad Galatas, c. 6. in vers. Alter alterius.*

QVi clementiam non habet, nec indutus est viscera misericordiæ, & lachrymarum, quamvis spiritalis sit, non adimplet *e* legem Christi.

6. pars. *Similiter etiam oportet Episcopum non esse persussorem, id est, non ad vindictam facilem.*

C. XXIII. ¶ *Ad vindictam Episcopus facilis esse non debet.*
Vide Gregorius *scribat Ioanni Episcopo Pannormitano libro undecimo, epist. 49.*

SI *f* quid verò de quocunq; clerico ad aures tuas perdelatum fuerit, quod se juste possit offendere, facilè non credas, nec ad vindictam te res accendat incognita: sed præsentibus senioribus ecclesiæ tuæ diligenter est veritas perscrutanda: & tunc si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.

C. XXIV. ¶ *De quodam Episcopo, qui antequam Missarum solemnia celebravit, ire Dominico ad exarandam messem cuidam profectus est.*
Idem *Ianuario Episcopo, lib. 6. indict. 2. epist. 3.*

TAnta *g* nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam nisi adhuc humanitus pensaremus, fixa jam maledictione feriem[m]. Dictum quippe mihi est, quod Dominico die priusquam Missarum solennia celebrares,

a *Singulis quoque.*] *orig.* b *al. misericordiæ.* c *Matth. 15. Levit. 20. Exod. 21.* d *Anselm. lib. 13. cap. 28. Polycarp. lib. 6. tit. 20. D. T. 2. 2. q. 32. ar. 5.* e *adimplebit.*] *orig.* f *15. q. 7. si quid.* g *1. q. 7. tanta. Burch. lib. 3. cap. 177. Ivo p. 2. cap. 78. & p. 5. cap. 312.*

ad exarandum messem latoris præsentium perrexisti, & post exarationem ejus, Missarum solennia celebrasti: post Missarum solennia etiam terminos possessionis illius eradicare minimè timuisti. Quod factum quæ pœna debeat insequi, omnes qui audiunt, sciunt. Dubii autem de tanta hac perversitate fueramus, sed filius noster Cyriacus abbas à nobis requisitus, dum esset Caralis, ita se cognovisse perhibuit. Et quia adhuc canis tuis parcimus, hortamur *a*, ut aliquando resipiscas miser senex, atque à tanta te levitate morum, & operum pervertitate compescas *b*. Quantò morti vicinior efficeris, tantò ficeri sollicitior atque timidior debes. Et quidem pœnæ tuam cum senectute novimus, interim tacemus. Eos verò, quorum consilio hæc egesti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus: ita tamen, ut si quid eis intra duorum mensium spatium humanitus advenerit, benedictione viatici non priventur. Deinceps autem ab eorum consiliis cautus existe: te quoque sollicitè custodi, ne si eis in malo discipulus fueris, quibus in bono magister esse debuisti, nec simplicitati tuæ ulterius, nec senectuti parcamus.

7 pars. *Vel percussor esse prohibetur, ne videlicet proprius manibus aliquem cædat.*

C. XXV. ¶ *Non licet Episcopo propriis manibus aliquem cædere.*

Unde in Agathensi 1 concilio *legitur.*

NOn c licet Episcopo manibus suis aliquem cædere. Hoc enim alienum à sacerdote esse debet.

1 ¶ Agathensi] *Hoc caput non habetur in Agathensi, quod extat. Burchardus & Ivo citant ex decretis Bonifacii Papæ. Habetur autem in novellis Constit. 13. cap. 16. apud Iulianum antecess. Non dissimilis etiam canon 28. Apostolorum, quem interpretatur synodus Constantinopolitana, quæ prima & secunda dicta est, cap. 9.*

8 pars. *Prohibetur etiam Episcopus turpis lucri esse cupidus, ne aliquo inhonesto negotio vectum, vel cætera sibi necessaria quærat. Quod generaliter de omnibus divino cultui mancipatis, ad est, clericis & monachis intelligi oportet.*

C. XXVI. ¶ *Qui connumerantur in clero, turpibus lucris non inserviant.*

Unde in Chalcedonensi concilio, *cap. 5. legitur.*

PErvenit d ad sanctam synodum, quia de iis, qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, & causas sæculares e susciptunt; & à sacris quidem officiis se per desidiam separant, ad domos autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa susciptunt. Decrevit ergo sancta & magna synodus, neminem horum deinceps, hoc est, Episcopum, sive clericum, aut monachum conducere possessiones, aut misceri sæcularibus procurationibus; nisi forte, qui legibus ad minorum ætatum tutelas, sive curationes inexcusabiles attrahuntur, aut cui civitatis ipsius Episcopus ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, & orphanorum, ac viduarum, quæ indefensæ sunt, & earum personarum, quæ maximè ecclesiastico indigent adminiculo, propter timorem Dei. Si quis verò transgressus fuerit hæc præcepta, correctioni ecclesiasticæ subjaceat.

DISTINCTIO LXXXVII.

1 ¶ Ps VIduis autem & orphanis ecclesia præsidium imploran-tibus Episcopi debent adesse: & contra improborum violentias, protectionis patrocinium eis negare non debent.

a *al.* hortemur, aliquando resipisce. b *al.* compesce. c *Burch. lib. 1. c. 202. Ivo part. 3. c. 316.* d *Burch. l. 2. c. 244. Ivo p. 6. c. 218.* e *al.* seculares.

C. I. ¶ *Implorantibus patrocinium Episcopi debent adesse.*

Unde Gelasius *Gerontio a & Petro Episcopis.*

LIcet omnibus de nobis sperantibus non debeamus, in quantum possumus, nos negare; plus tamen viduarum & orphanorum causas, & impensius ducimus exequendas: quas tueri à nobis, vel ab omnibus divina manifestata assertio.

C. II. ¶ *De eodem.*

Idem *Anastasio Episcopo.*

DEfensionis propriæ desolatis auxilio, & qui suis actibus adesse *b* pro ætatis infirmitate non possunt, exoratum pontificem decet subvenire: quia pupillis tuitionem etiam divinitas jussit impendi. Et ideo Maximo & Ianuario, clericalis officii (qui desolatio parentum vel propinquorum asserunt destitutos) auxilium ex nostra delegatione præstabis: ut adversus improbitates adversariorum suorum protecti tuæ executionis annisa noxia commenta non sentiant.

1 ¶ Pupillis] *In codicibus impressis sequebatur, & viduis, quæ voces expunctæ sunt, quia absunt a plerisq; vetustis. Et quæ antecedunt ac sequuntur, ostendunt agi hic tantum de pupillis.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Idem *Leontio & Petro Episcopis.*

QVisquis in negotiis suis nostri nominis intercessione speraret sibi remedia posse conferri, prona nos convenit animositate præstare.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Idem *Honorio Episcopo.*

DIvinæ retributionis memor ad pontificalem consilentiam non ambigas pertinere, egentium commodis piam sollicitudinem non negare.

C. V. ¶ *Tuetur ecclesia, quos in sua defensione susceperit.*

Idem *Fortunato Episcopo.*

IRreligiosum e prorsus, & execrabile judicamus, quisquam 1 vel extraneos in sua tuitione susceptos non omni fide, & tota animi sui educaverit sanctitate. Ac cùm Olympius diaconus dilectionis tuæ, Felicis Olympii suggeratur avunculus, eosq; parvulos nutrivice susceperit nutriendos, ultra latrocinium esse camus, quòd eos bonisculis *d* parentum (sicut asserunreliquit extortes, alia retinendo, alia contra leges & jusvendendo.

1 ¶ Quisquam] *In vulgatis codicibus sequitur vox, clecos, quæ in aliquot manuscriptis, & apud Ivonem non habetur, quæ sublata est. Non enim hic clericos cum laicis, sed extraneos sanguine junctis comparat.*

C. VI. ¶ *Confugientes ad ecclesiam extrahere non licet.*

Item ex concilio Arausicano I. *cap. 5. & sequentibus.*

EOs e, qui ad ecclesiam confugerint, tradi non opotere, sed loci sancti reverentia & intercessione fendi. ¶ Si quis autem mancipia clericorum pro mancipiis ad ecclesiam confugientibus crediderit cupanda, per omnes ecclesias districtissima damnatio feriatur. ¶ In ecclesia quoque manumissos, & per stamentum ecclesiæ commendatos, si quis in servitemi & obsequium, vel ad colonariam conditionem revocare tentaverit, animadversione ecclesiastica ërceatur f.

a *al.* Leontio. b *al.* prodesse. c *Ivo part. 6. c. 109.* d *bonisculis. Rabanus pœn. cap. 22. Burch. lib. 3. cap. 195.* e *Ivo cap. 112. Ibidem, cap. 6. C. 7. Ivo p. 3. c. 154. & 245. Tanner. cap. 84.* f *coercebitur.] orig.*

C. 1

C. VII. ¶ *In libertate ecclesia tueatur libertos.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 29.*

Libertos *a* legitime à dominis suis factos, ecclesia, si necessitas exegerit, tueatur: quos si quis ante audientiam aut pervadere, aut expoliare præsumpserit, ab ecclesia repellatur.

C. VIII. ¶ *A sacerdotibus defendantur liberti, ne in servitutem revocentur.*

Item ex concilio Toletano 4. *c.71.*

Liberti, qui *b* à quibuscunque manumissi sunt, & ecclesiæ patrocinio condemnati existunt, sicut regulæ antiquorum Patrum constituerunt, sacerdotali defensione à cujuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum, sive in peculio, quod habere noscuntur.

C. IX. ¶ *Expositos defendat ecclesia, si quis eorum calumniator extiterit.*

Item ex concilio Arelatensi secundo, *c.32.*

Si *c* expositus ante ecclesiam cujuscunque fuerit misericordiæ collectus, contestationis ponat *d* epistolam, ut si is, qui collectus est, intra decem dies quæsitus agnitusque non fuerit, securus habeat, qui collegit. Sane, qui post prædictum tempus calumniator extiterit, ut homicida, ecclesiastica districtione damnabitur, sicut Patrum sanxit auctoritas.

DISTINCTIO LXXXVIII.

Roboletur ergo clerici cupiditatis negotia suscipere, non pietatis curam viduis, & orphanis impendere.

C. I. ¶ *De eodem.*

Unde Melchiades I Papa.

Decrevit *e* sancta synodus nullum deinceps clericum aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, [& *f* orphanorum] ac viduarum, aut si forte Episcopus civitatis ecclesiasticarum rerum sollicitudinem habere præcipiat. Ubi liquidò patet quia alia sunt negotia sæcularia, alia ecclesiastica. Nonne Moyses *g* in sæculo erat, cum crebrò tabernaculum intraret, & exiret, qui intus contemplatione raptus, foris infirmantium negotiis urgebatur? *& infra.* Sic & Iacob *h* ascendentes & descendentes Angelos vidit: quia videlicet rectores ecclesiæ non solùm Deo contemplando superna appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt. Et Domini sacerdotes horum facta imitantur, & se custodiunt, & subditorum onera portant.

1 ¶ Melchiades] *Caput hoc habetur in scripto de primitiva ecclesia & munificentia Constantini, quod in antiquis conciliorum voluminibus continenter sequitur post decreta Melchiadis (quamvis in recentioribus concilium Neocæsariense sit interpositum) & ex illa conjunctione forte fallum est, ut hoc quoque scriptum aliud decretis Melchiadi adnumerari solitum esset, cum tamen in eo de Nicæno concilio, & aliis, quæ post Melchiadem gesta sunt, mentio fiat: quod ex capite ad futuram. infra 22. quæstione 1. apparet.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam, cap. 17.*

Consequens *i* est, ut illa quoque de Piceni partibus nuper ad nos missa relatio nuntiavit, non prætereunda putaremus: id est, plurimos clericorum negotiationibus inhonestis, & lucris turpibus imminere, *a* nullo pudore cernentes Evangelicam lectionem, qua ipse Dominus *b* negotiatores è templo verberatos flagellis asseritur expulisse, nec Apostoli verba recolentes, quibus ait *c.* [Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.] Psalmistam *d* quoq; David furda dissimulantes aure, cantantem. [Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini.] Proinde injustmodi aut ab indignis posthac quæstibus noverint abstinendum, & ab omni cujuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum: aut in quocunq; gradu sint positi, mox à clericalibus officiis abstinere cogantur: quoniam domus *e* Dei, domus orationis & esse debet, & dici, ne per *f* officia negotiationis potius sit latronum spelunca.

C. III. ¶ *In sacris ordinibus constitutus saculares curas assumere non debet.*

Item ex septimo canone Apostolorum.

I. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus nequaquam sæculares curas assumat, sin aliter, deficiatur.

C. IV. ¶ *Episcopus secularibus causis occupari non debet.*

Item Gregorius *Romano defensori, l.8. epist.11.*

Perlatum *g* est ad nos reverendissimum Fratrem nostrum Basilium Episcopum, velut unum de laicis in causis sæcularibus occupari, & prætoriis inutiliter deservire. Quæ res quoniam & ipsum vilem reddit, & reverentiam sacerdotalem annihilat, statim ut experientia tua hoc præceptum susceperit, eum ita ad reverendum districta executione compellat, quatenus ei illicite insistente quinque diebus sub qualibet excusatione immorari non liceat: ne si quolibet modo cum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos graviter incipias esse culpabilis.

C. V. ¶ *Testamentorum tuitionem, & curam rei familiaris Episcopus non suscipiat.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *c.18.*

II. Episcopus *h* tuitionem testamentorum non suscipiat.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 20.*

III. Episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet, sed lectioni, & orationi, & verbi Dei prædicationi tantummodo vacet.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 17.*

IV. Episcopus *i* gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum non per seipsum, sed per Archipresbyterum, aut per archidiaconum agat.

C. VIII. ¶ *Rationicinorum causas clericus suscipere non debet.*

Item Gregorius *Quarto expræfecto, epist.30. lib.10.*

Inutile, & valde laboriosum est, hominem literatum, rationicinorum causas assumere, & in eis se, quod non expedit, obligare.

C. IX. ¶ *Fugiendus est clericus negotiator.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum de vita clericorum.*

Negotiatorem clericum, & ex inope divitem, ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge.

a *Ivo part.3. cap.159. & p.6. cap.51. Pann. l.2. c.82.* b *Burch. l.3. c.216. Ivo p.6. c.246. & p.16. c.52. Pann. l.2. c.83. lib.8. cap.142. c. concor. Vasense 1. c.9. Burch. l.3. c.221. Ivo p.3. c.52. Polycarp. l.3. tit.13.* d *al. ponatur epistola.* e *In scripto de primitiva ecclesia, & munificentia Constantini ex concilio Chalcedon. cap.3.* f *Hi ablh Gen. 28.* g *Concil. Aquisgranen. cap.83. 14. quæst.4. c. clerici. Polyc. lib.4. tit.41.*

a *al. inhiare.* b *Matth.21.* c *2.Tim.2.* d *Psal.70. vide infra quæstam.* e *Luc.19.* f *ne officina negotiationis, & spelunca potius sit latronum.] orig.* g *Anselm. l.6. c.179.* h *Polyc. l.4. tit.5.* i *Polyc. ibid.*

C. X. ¶ *Clerico negotiari non licet.*

Item Augustinus *in libro quæstionum veteris, & novi Testamenti, cap. 127.*

FOrnicari a omnibus semper non licet, negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto jam, non licet.

C. XI. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Ioannes Chrysostomus *super Matthæum,* [*id est, Auctor operis imperfecti, hom. 38. ad c. 21. Matth.*]

Eliciens b Dominus vendentes & ementes de templo, significavit, quia homo mercator vix, aut nunquam potest Deo placere. Et ideo nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse, projiciatur de ecclesia Dei, dicente propheta c. [Quia non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini.] Quemadmodum enim, qui ambulat inter duos inimicos, ambobus placere volens, & se commendare, sine maliloquio esse non potest: (necesse est enim ut isti malè loquatur de illo, & illi malè de isto.) sic qui emit, & vendit, sine mendacio & perjurio esse non potest. *& paucis interjectis.* ¶ Sed est nec stabilis substantia eorum, neque ad bonum proficit, quod de malo congregatur. Quemadmodum enim si triticum, aut aliud d tale oetnas in cribro: dum huc & illuc jactatur, grana omnia paulatim stercus solum, sic de substantia negotiatorum novissimè nil remanet, nisi solum peccatum. Sed omnes homines videntur esse mercatores. Ostendam ergo, quis non est negotiator, ut qui talis non fuerit, eum intelligas esse negotiatorem. Quicunque rem comparat, non ut ipsam rem integram & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur. Vnde super omnes mercatores plus maledictus est usurarius. Ipse namque rem datam à Deo vendit, non comparatam, ut mercator, & post fœnus rem suam repetit, tollens aliena cum suis, mercator autem non repetit rem venditam. Ad hoc dicit aliquis. Qui agrum locat, ut agrariam recipiat, aut domum, ut pensiones recipiat, nonne est similis ei, qui pecuniam dat ad usuram? Absit. Primùm quidem, quoniam pecunia non ad aliquem usum disposita est, nisi ad emendum. Secundò, quoniam agrum habens arando accipit ex eo fructum; habens domum, usum mansionis capit ex ea. Ideo qui locat agrum, vel domum suum, usum dare videtur, & pecuniam accipere, & quodammodo quasi commutare videtur cum lucro lucrum: ex pecunia reposita nullum usum capis. Tertiò ager vel domus utendo veterascit. Pecunia autem cùm fuerit mutata, nec minuitur, nec veterascit. [Et mensas nummulariorum subvertit.] Pecunias spiritualiter homines intelliguntur, quia sicut nummus habet charagma Cæsaris, sic homo habet charagma Dei. Et quemadmodum solidus, qui non habet charagma Cæsaris, reprobus est, ita & homo, qui non ostendit in se imaginem Dei, reprobus æstimatur. Vnde Esaias e dicebat ad Hierusalem. [Pecunia tua reproba est, caupones tui miscent vinum cum aqua, &c.] Ideo ergo mensas nummulariorũ evertit, significans, quia in templo Dei non debent esse nummi, nisi spirituales, id est, qui Dei imaginem non diaboli portant. Aut certè mensas nummulariorum, sacerdotum dicit scripturas. Novo enim Testamento succedente priori, eversæ sunt scripturæ illorum.

¶ *Hæc Palea (quemadmodum & sequens) est in aliquot vetustis exemplaribus, in quibus Palea raro habentur. Est autem sumpta ex auctore operis imperfecti (cujus multa sententiæ partim rejiciende, partim in bonam partem interpretandæ sunt) & quidem multo locis de industria, quod ibi plenius, hic in summam redactum est, incoluisi fere sententia. Quamobrem ea tantum mutata, aut locupletata sunt, quæ valdè conducere visum est. Quod etiam in sequenti capite est observatum.*

C. XII. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex verbis Augustini [*hinc inde collectis, & in summam redactis ad Psal. 70. ver. Quoniam non cognovi.*]

QVoniam non cognovi literaturam.] Aliqui codices habent negotiationes:] in quo diversitas interpretum sensum ostendit, non errorem inducit. Ergo si propterea iste tota die laudem Dei dicit, quia non cognovit negotiationes, corrigant se Christiani, non negotientur. Sed ait mihi negotiator. Affero ex longinquo mercedem laboris mei, unde vivam peto: dignus a est operarius mercede sua. De mendacio, de perjurio agitur, non de negotio. Ego enim mentior, non negotior. Possem enim dicere, tanto emi, tanto vendam: si placet, eme. Quomodo ergo revocas à negotiatione? omnes artifices mentiuntur, sutores, agricolæ. Vis, ut operem tempus, ut possim vendere annonam, quam servavi? Sed non hoc faciunt, inquis, agricolæ boni: non illa negotiatores boni. Quid enim? Etiam & filios habere malum est, quia quando eis caput dolet, mille & infideles matres ligaturas sacrilegas, & incantationes quærunt? omnia ista hominum, non rerum prava sunt. Quæro ergo Episcope (dicit mihi negotiator) quomodo psalmistam intelligas, & noli me prohibere à negotiatione. negotiatio enim me non facit malum, sed iniquitas mea, & mendacium meum. Quæramus ergo negotiatores, qui præsumunt gloriari ex suis operibus, si sunt contra illam gratiam, quam hic psalmus commendat, ut nemo de suis operibus glorietur. Et sicut contra medicos superbos salutis pollicitatores vulgus hoc, quod dictum est b [tota die salutem tuam] sic contra negotiatores de operibus suis gloriantes vulgat hoc, quod dictum est c [os meum annuntiabit justitiam d tuam.] Vnde & Dominus expulit illos de templo, volentes suam justitiam statuere, & ignorantes justitiam Dei. Meritò dictum negotium, quia negarium, quod malum est, neque quærit veram quietem, quæ est Deus.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item Cassiodorus *in eundem psalmum 70. in eundem versiculum.*

QVid est aliud negotium, nisi quæ possint vilius comparari, cariùs velle distrahere? *& infra.* Negotiatores e ergo illi abominabiles existimantur, qui talem Dei minimè considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluantur, merces suas plus pretiis onerando, quàm pretiis. Tales ejecit Dominus de templo dicens f. [Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.]

C. XIV. ¶ *Nomine sacerdotis careat, qui Dei ministros a suis avocat officiis.*

Item Cyprianus *ad clerum, & plebem Furnitanorum, lib. 1. epist. 9.*

2 ps NEque g apud altare Dei meretur nominari sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes ministros voluit avocare. Et ideo Victor, cum contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorum reatuere, non est, quòd pro dormitione ejus apud vos oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in ecclesia frequentetur: ut sacerdotum decretum religiosè, & cessariè factum servetur à nobis.

a *Ivo p. 8. c. 89. Paun. l. 7. c. 26.* b *Paulo aliter.* c *Psal. 70.* d *aliquam vitali speciem.*] e *Esa. 1.*

a *Luc. 10.* b *Psal. 87.* c *Psal. 70.* d *justitiam tuam, id est, non meam, &c.*] *Aug.* e *al. negotiari.* f *Ioa.* g *Ivo part. 6. cap. 339.*

DISTINCTIO LXXXIX.

1 pars. DOmini a quoque sua oportet Episcopum bene esse præpositum, ut quedam inde quodammodo futuræ dispensationis argumenta sumantur. In dispensatione vero ecclesiæ hanc regulam observandam noverit, ut nulle quantumlibet exercitate persone duo simul officia committat: neque secularibus viris res ecclesiasticas gubernandas committat.

C. I. ¶ Uni persona duo non committantur officia.

Unde Gregorius 1 *scribit omnibus Episcopis.*

SIngula b ecclesiastici juris officia singulis quibusq; personis singulatim committi jubemus. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita in ecclesiæ corpore secundùm veridicam Pauli * sententiam, in uno, eodemque spiritu, alii conferendum est hoc officium, alii committendum est illud: neque uni quantumlibet exercitatæ personæ uno tempore duarum retum officia committenda sunt: quia si totum corpus est oculus, ubi auditus? Sicut enim varietas membrorum per diversa officia, & robur corporis servat, & pulchritudinem repræsentat; ita varietas personarum per diversa nihilominus officia distributa, & fortitudinem & venustatem sanctæ Dei ecclesiæ manifestat. Et sicut indecorum est, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio; ita nimirum noxium, simulque turpissimum, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa.

1 ¶ Gregorius] *Caput hoc à collectoribus ita citatur, quasi sint verba alicujus epistolæ B. Gregorii. Verum à Ioanne diacono lib. 2. vitæ ejusdem sancti Pontificis, num. 34. sic referuntur.* Singula ecclesiastici juris officia singulis quibusq; personis singulatim committi debere dicebat; asserens, quia sicut in uno, &c. *Ex eo autem nonnulla sunt emendata.*

C. II. ¶ Quilibet Episcopus vicedominum & œconomum habeat.

Item Gregorius *Anthemio subdiacono, lib. 9. epist. 66.*

2 VOlumus, c ut frater noster Paschasius, & vicedominum sibi ordinet, & majorem domus: quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quę eveniunt, idoneus, & paratus existere. Si verò & negligentem eum prospicis, & ea, quæ diximus, implere differentem; omnis clerus ejus adhiberi debet, ut communi consilio ipsi eligant, quorum personæ ad ea, quæ prædiximus, valent ordinari.

Hinc 1 *colligi potest archidiaconi electionem à cuncto clero, si Episcopus negligens vel differens fuerit, canonice fieri posse. Officium vicedomini est, Episcopatum* d *disponere.*

1 ¶ Hinc] *Verba hæc usque ad vers.* officium. *absunt à plerisque vetustis exemplaribus.*

C. III. ¶ Quod sit officium vicedomini.

Unde Gregorius *Clementinæ patriciæ, lib. 1. epist. 11. post alia.*

3 DIacomum e verò Anacolium, quem ad nos dirigi popposcistis, hoc nos facere non posse, caussæ magis modus, quàm rigoris austeritas fecit. Vicedominum enim eum constituimus, cujus arbitrio Episcopium commissimus disponendum.

C. IV. ¶ De eodem.

Item ex concilio Chalcedonensi, c. 26.

4 QUia f in quibusdam ecclesiis, sicut ad nos pervenit, sine œconomo Episcopi res ecclesiasticas tractant, placuit omnes ecclesias habentes Episcopos etiam œconomum habere de proprio clero, qui gubernet ecclesiæ res cum arbitrio sui Episcopi: ut non sine testimonio sit gubernatio ipsarum rerum ecclesiasticarum, & ex hoc eveniat res ejusdem ecclesiæ dispergi, & sacerdotali dignitati obtrectatio generetur. Si verò quis hoc non observaverit, divinis subjaceat regulis.

¶ *Hic idem canon refertur infrà 26. quæst. 7. c. quoniam in quibusdam. ex versione Dionysii. Hic enim est ex prisca, qua extat in collectione Isidori.*

C. V. ¶ Secularibus viris res ecclesiasticæ non committantur.

Item Gregorius *Ianuario Caralitano Episcopo, lib. 7. epist. 66.*

INdicatum a est nobis, quòd laicis quibusdam curam vestri patrimonii commiseritis, b qui postmodum in rusticorum vestrorum deprædationibus, atque 1 fatigationibus fuerint deprehensi, & reddere res, quas indecenter retinent habitas, quasi suæ ditionis, quippe vestræ non suppositi curationi, postponant, vobisque despiciant actuum suorum reddere rationem. Quòd si ita est, districtè à vobis discuti convenit, atque inter eos, ecclesiæque vestræ rusticos causam examinate subtiliùs. Et quidquid in eis fuerit fraudis inventum, cum pœna legibus statuta reddere compellantur. De extero verò cavendum à fraternitate vestra est, ne sæcularibus viris, atque non sub regula nostra degentibus, res ecclesiasticæ committantur, sed probatis de vestro officio clericis. In quibus, si quid reperiri poterit pravitatis, ut in subditis, emendare quod illicitè gestum fuerit, valeatis: quò 2 videlicet apud vos habitus sui officium magis convenienter administrent, quàm accusent.

1 ¶ Atque fatigationibus] *In plerisque manuscriptis legitur, atque ex fatigationibus: in editionibus epistolarum B. Gregorii, atque per hoc & fatigationibus: in uno autem vetusto earundem epistolarum codice, atque per hoc ex fugationibus.*

2 ¶ Quò videlicet] *Apud B. Gregorium legitur,* quos apud vos habitus sui magis officium commendet, quàm excuset.

3 pars. *Propinquis etiam, vel favore sibi conjunctis, ecclesiastica officia Episcopus committere non audeat.*

C. VI. ¶ Ecclesiastica officia non committat Episcopus propinquis, vel faciunoræ conjuncto.

Unde in Toletano concilio, *10. cap 3. legitur.*

DEcenter omnibus placet, & in præsenti tale rescindere factum, & non esse de extero faciendum. Quicunque c igitur pontificum deinceps aut [illegible]mine propinquis, aut favore personis quibuscunque sibi conjunctis d talia fuera e commendare tentaverit, ad suum nefandæ præsumptionis excidium, & quod jussum fuerit, devocetur in irritum, & qui ordinaverit, annuæ excommunicationi subjaceat. Quæ verò ablata fortasse fuerint, ab eo, qui tulerit, reddantur in duplum.

Porrò ipsa officia, quare ita sint distinguenda, & non uni personæ omnia committenda, ex auctoritate Gregorii & Bonifacii Papæ, dabitur intelligi, qui sic capitur:

¶ *Caput hoc penè iisdem verbis legitur in epistola Bonifacii secundi ad Eulalium, & Gregorii primi ad Episcopos Galliarum, l. 4. epist. 32. Sic quoq; in aliis epistolis B. Gregorii multa leguntur, quæ in scripsis superiorum Pontificum habentur.*

C. VII. ¶ Gradum & ordinem distributo, ecclesiasticam unitatem conservat.

AD hoc dispensationis f divinæ provisio gradus diversos, & ordines constituit esse distinctos, ut dum reverentiam minores potioribus exhiberent, & potiores

a 1. Tim 3. b Polyc. l. 4. tit. 23. Anf. l. 7. c. 108. Ivo p. 6. c. 344. c Rom. 12. c Polyc. l. 4. tit. 22. Anf. l. 6. c. 145. d Episcopium. lib. 6. c. 44. Polyc. l. 4. tit. 22. Deusdedit. p. 49.

a Anf. l. 6. c. 246. b committentes.] orig. c Nam quisquis.] orig. d devinctu.] orig. e al. loca. f al. dispositum.

minoribus dilectionem impenderent, vera a concordia fieret, & ex diversitate contextio, & recte officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim universitas alia poterat ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentiæ ordo servaret. Quia verò quæque creatura in una, eademq; qualitate b gubernari, vel vivere non potest, cœlestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sunt Angeli, & sunt Archangeli, liquet, quia non sunt æquales, sed in potestate & ordine (sicut nostis) differt alter c ab altero.

DISTINCTIO XC.

1 ps Litigiosus quoque prohibetur ordinari, quia qui sua potestate discordantes ad concordiam debet attrahere, qui oblationes dissidentium prohibetur recipere, nequaquam litigandi facilitate alios ad dissidium debet provocare.

C. I. ¶ *Clerici discordes dejiciantur, vel revocentur ad concordiam.*

Unde in concilio Carthaginensi quarto, *c.39. legitur.*

DIscordantes d clericos Episcopus vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat: inobedientes synodus per audientiam damnet.

C. II. ¶ *Dissidentium fratrum, in ecclesia oblationum dona non recipiantur.*

Item ex eodem, *c.93. & 94.*

OBlationes e dissidentium fratrum neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur. *Similiter.* f ¶ Dona eorum, qui pauperes opprimunt, à sacerdotibus refutanda sunt.

C. III. ¶ *Extra ecclesiam esse probatur, qui pacem cum proximo non habet.*

Item Cyprianus *de unitate ecclesiæ.*

NEque g ad Cain munera respexit Deus. Neque enim pacatum habere Deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi in confessione nominis fuerint, macula ista, nec sanguine abluitur. Inexpiabilis, & gravis culpa discordiæ nec passione purgatur.

C. IV. ¶ *Murmurantes à fratrum unitate alieni efficiantur.*

Item ex octava synodo.

ALienus sit à fratrum unitate, qui murmurat, & opus ejus abjiciatur, qui murmurans 1 extiterit: ne pœnam murmurantium incurrat: de qua Apostolus h dicit. [Neq; murmuraveritis, sicut quidam murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.] juxta 2 mensuram itaq; operis peccator (quod in hac sententia Apostoli plenius declaratur) sacerdotis judicio pœniteat.

In libello B. Basilii de institutis monachorum Rufino interprete (qui nuper Coloniæ cum regula B. Benedicti est impressus) cap. 42. in ultima responsione habetur prima pars hujus capitu usque ad ver. abjiciatur.

1 ¶ Qui murmurans] *Ejusdem libelli, cap.50. penultima interrogatio sic habet.* Si verò etiam quis murmuret propter escam, quæ erga eum sententia servabitur? Resp. Ea, quæ circa eos, qui murmuraverunt in deserto. Dicit enim Apostolus [neqs murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.]

2 ¶ Iuxta] *Hæc pars non habetur in eo Basilii loco. Apud Burchardum vero & Ivonem (à quibus citantur ex concilio Moguntino) sic legitur,* juxta mensuram, opusque peccati, quia in hoc sententia, &c.

C. V. ¶ *Corripiantur, qui rixas & contentiones amant.*

Item ex eodem.

SI a quis monachus 1 b contentiones, vel rixas amaverit, vel manifestum convicium fratri intulerit, juxta arbitrium rectoris, modumq; peccati, diuturna expietur pœnitentia. *Item* c. ¶ Qui contentiosus, aut murmurans extiterit, secundùm arbitrium prioris tamdiu 2 puniteat, quamdiu culpæ qualitas extat.

1 ¶ Si quis monachus] *Hanc priorem partem Burchardus, & Ivo citant ex concilio Agathensi, in quo etiam habetur ex codice librorum sexdecim, lib.5. cap.22. abest autem fere ubique, etiam a multis Gratiani exemplaribus, vox,* monachus.

2 ¶ Tamdiu] *Apud Burchardum, & Ivonem (qui citant hanc partem posteriorem ex Moguntino, habetur autem in libro sententiarum Patrum, c.96. ex statutis seniorum) legitur,* ita pœnitet, qualiter culpæ qualitas extat.

C. VI. ¶ *Dissidentes Episcopi ad concordiam redire cogantur.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *cap.28.*

DIssidentes d Episcopos, si non timor Dei, synodus reconciliet.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c.26.*

STudendum e est Episcopis, ut dissidentes fratres, sive clericos, sive laicos, ad pacem magis, quàm ad judicium coërceant f.

C. VIII. ¶ *Non recipiantur dona eorum, qui pauperes opprimunt.*

Item ex eodem, *cap.94.*

EOrum g qui pauperes opprimunt dona à sacerdotibus sunt refutanda.

C. IX. ¶ *A cœtu alienentur fidelium, qui ad concordiam redire contemnunt.*

Item ex concilio Agathensi, *cap.31.*

PLacuit h etiam, ut (sicut plerunq; fit) quicunq; vel aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem revocari diuturna i obstinatione nequiverint, à sacerdotibus civitatis primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere pernicioſa intentione noluerint, de ecclesiæ cum justissima excommunicatione pellantur.

C. X. ¶ *Inediis maceretur acerrimis, qui fratri suo reconciliari noluerit.*

Item Fabianus Papa.

SI quis k contristatus noluerit reconciliari fratri satisfaciente eo qui contristavit, acerrimis macer tur inediis, usque dum gratanti animo satisfactione recipiat.

C. XI. ¶ *Episcopi ad pacem firmiter tenendam vicissim sibi consilium & auxilium præstent.*

Item Innocentius secundus.

2 PRæcipimus, l ut Episcopi ad solum Deum & ps tem populi habentes respectum, omni repulsa semota, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi co

a *Una concordia fieret ex diversitate contextio.] orig.* b *aequalitate. Bon.* c *al. unus.* d *Burch. lib.2. cap.215. Ivo p.8. c.290.* e *Burch. l.4. c.38. & 39. Ivo p.2. c.47. & 48.* f *Infra, e. eorum.* g *Burch. l.9. cap.52. & 54. Ivo p.13. cap.35. & 53. Ex concilio Moguntino.* h *1. Cor. 10.*

a *In regula Isidori, cap.17. Burch. l.10. c.62. Ivo part.13. cap.*
b *abest à multis exempl.* c *In libr. sententiarum Patrum, c. ex statutis seniorum: Burch. l.10. c.53. Ivo p.13. cap.54.* d *Bur l.1. c.62. Ivo p.5. cap.172.* e *Burch. lib.2. cap.101. Ivo p.5. cap.*
f *cohortentur.] vera lectio.* g *Sup. eod. oblationes. Burch. l. c.39. Ivo p.2. cap.48.* h *Burch. lib.10. c.61. Ivo p.13. c.61. I devina intentione.* k *Burch. l.10. c.59. Ivo part.13. c.61. Gratianus.* l *In concil. Lateranen. c.9. extra de treugâ, & pace. I præcipimus. ex Alex.3.*

filiam & auxilium præbeant: neque hoc alicujus amore vel odio prætermittant. Quòd si quis in hoc Dei opere tepidus inventus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

C. XII. ¶ *Expellendi sunt à communione fidelium, qui sibi invicem reconciliari noluerint.*

Item Victor Papa *ad Afros, epist. 2.*

PErlatum *a* est ad sedem Apostolicam, aliquos vestrûm nocere fratribus, *b* velle, & ut cadant decertare: similiter in sacramentis discrepare: & ob id contentiones, & æmulationes fieri inter vos: à quibus dissensionibus vos avertere, & in his omnibus concordare, & opem ferre vicissim mandamus. Nam si hoc agere citò neglexeritis, & vicissim reconciliari non studueritis, ab Apostolicæ sedis, & totius ecclesiæ communione vos pelli non dubitetis.

DISTINCTIO XCI.

1 pr Qui autem turpi lucro, *vel inhonesto negotio victum sibi quærere prohibentur, de oblationibus ecclesiæ stipendia consequantur, proprio artificiolo, c vel agricultura (exemplo Apostoli, d qui de labore manuum vivebat) sibi necessaria inveniat: ita tamen, ut occasione sui operis vigiliis ecclesiæ non desit. Quod absque inæqualitate sui corporis nulli impune conceditur.*

C. I. ¶ *Corripiantur clerici, qui officiis matutinis, vel vespertinis se subtrahunt.*

Unde Pelagius *e* Papa.

ELeutherius *f* Frater & Coëpiscopus noster queritur clericos suos sibi contra canones superbire, & id quod nobis jubentibus facta in scrinio cautione promisit, ut quotidianis diebus vigiliæ in ejus celebrarentur ecclesia, illis contemnentibus implere non posse, sed magis unumquemque suis (postposito ecclesiæ servitio) vacare negotiis. Et ideo experientia tua eos, quos tibi esse ostenderit contumaces, debita objurgatione compesce, & modis omnibus vigiliis vacare compelle.

C. II. ¶ *De eodem.*

[*Item* ex concilio Nannetensi.]

PResbyter *g* mane, matutinali officio expleto, pensum servitutis suæ, canendo primam, tertiam, sextam, nonamque persolvat; ita tamen ut postea horis competentibus, & signis designantibus juxta possibilitatem aut à se, aut à scholaribus publicè compleantur. Deinde peractis horis, infirmis visitatis, si voluerit, ad opus rurale exeat jejunus, ut iterum necessitatibus peregrinorum, & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum quoque, atque defunctorum succurrere possit, usque ad statutam horam pro qualitate temporis & opportunitate. *h Item ex dictis S. Benedi.* i ¶ Propheta dicente. [Septies in die laudem dixi tibi:] qui septenarius sacratus numerus à nobis sic implebitur, si matutinæ, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, vesperæ, completoriique tempore nostræ servitutis officia persolvamus: quia de his dixit prophetа *k* [Septies in die laudem dixi tibi.] Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait [Media nocte surgebam ad confitendum tibi.] Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro super judicia justitiæ suæ.

a *Paun. l. 8. cap. 147. Poly. l. 4. tit. 13.* b *al. fratres.* c *al. artificio.* d *Act. 2. & 1. Cor. 4. 1. Thess. 2. & 2. Thess. 3.* e *al. Gelasius.* f *Ans. l. 7. c. 165.* g *extra de cele. miss. ca. 1. ex Aurelianensi. Bur. l. 2. c. 104. Ivo p. 6. cap. 181. ex Nannetensi.* h *al. opportunitatis.* i *In reg. S. Benedicti, cap. 16. Bur. l. 2. cap. 105. Ivo p. 6. cap. 211.* k *Psal. 118.*

C. III. ¶ *Sine officii detrimento, artificiolo sibi clericus necessaria quærat.*

Item in concilio quarto Carthaginensi, *c. 52. & 49.*

CLericus *a* victum & vestimentum sibi artificiolo, vel agricultura, absque officii sui duntaxat detrimento, paret. *b Item.* c ¶ Clericus, qui absque corpusculi sui inæqualitate vigiliis *d* deest, stipendio privatus 1 excommunicetur.

1 ¶ Privatus] *In postrema Coloniensi conciliorum editione legitur,* privetur. *Sed in vetustioribus Coloniensibus, duabus Parisiensibus exemplaribus, duobus hujus concilii manuscriptis Vaticanis, & uno Sorensi regio legitur quemadmodum apud Gratianum.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 51. 53. & 48. & 50.*

CLericus, e quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat. *Item. f* ¶ Omnes clerici, qui ad operandum validi sunt, & artificiola, & literas discant. Qui verò non emendo aliquid in nundinis, vel in foro deambulant, ab officio suo degradentur. Interemptores 1 autem ab officio declinantes, vel negligentiùs agentes, ab officio suo removeantur.

¶ Caput hoc confectum est ex multis capitibus Carthaginensis quarti, non suo ordine dispositis.

1 ¶ Interemptores] *In exemplaribus concilii etiam manuscriptis legitur,* clericum inter tentationes ab officio suo declinantem, vel negligentiùs agentem, ab officio suo removendum. *Contra enim in canone 42. jubet,* clericum inter tentationes officio suo incubantem, gradibus sublimandum. *Sed ob glossam non est mutatum. De tentationibus verò, ob quas (præter tyrannorum persecutionem) aliqui clerici officium suum deserebant, agit B. Ambrosius, epist. 17.*

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Aurelianensi 2. *c. 30.*

CLerici verò, qui ad opus sanctum adesse contempserint, secundùm arbitrium Episcopi ecclesiasticam suscipiant disciplinam.

DISTINCTIO XCII.

1 pr CVm autem ad ecclesiam venerint, *corde magis, quàm voce Deo cantandum meminerint.*

C. I. ¶ *Corde, non voce tantùm Deum laudare debemus.*

Unde Hieronymus *lib. 2. comment. ad cap. 5. epistolæ ad Ephesios.*

CAntantes *g* & psallentes in cordibus vestris Domino.] Audiant hæc adolescentuli: audiant ii, quibus psallendi in ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde cantandum: nec in tragœdorum modum guttur & fauces dulci medicamine liniendæ *h* sunt, ut in ecclesia Theatrales moduli audiantur, & cantica, sed in timore, in opere, in scientia scripturarum.

Ab officio autem cantandi & psallendi Diaconi invenientur exempti; ne dum vocis modulationi studeant, altaris ministeria negligant.

C. II. ¶ *Cantandi officium Diaconi sibi non usurpent.*

Unde Gregorius *l. 4. epist. 44. seu c. 88. & l. 12. post finem epistolarum in concilio ab ipso habito.*

IN 1 sancta Romana ecclesia dudum consuetudo est valde reprehensibilis exorta, ut quidam ad sacri altaris ministerium 1 cantores eligantur, & in diaconatus ordine constituti, modulationi vocis inserviant,

a *Bur. l. 2. c. 103. Ivo p. 7. c. 180.* b *al. apparet.* c *Cap. 49. d dist. 92. c. 8.* e *Bur. l. 2. c. 102. Ivo p. 6. c. 179. & 180.* f *C. 13. C. 48. Bur. l. 2. cap. 210. Ivo p. 6. cap. 218. Bur. l. 2. cap. 51. C. 50.* g *Ans. l. 7. cap. 70. Eph. 5.* h *al. colimendas, ut.* i *Ans. l. 7. cap. 69. Poly. l. 4. tit. 3. Ivo p. 2. cap. 79.*

quos ad prædicationis officium, & eleemosynarum studium vacare congruebat. Vnde fit plerumque, ut ad sacrum ministerium, dum blanda vox quæritur, quæri congrua vita negligatur, & cantor minister Deum moribus stimulet, cum populum vocibus delectat. Qua de re præsenti decreto constituo, ut in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque Evangelicæ lectionis officium inter Missarum solennia exolvant: psalmos verò, ac reliquas lectiones censeo per subdiaconos, vel si necessitas exigit, per minores ordines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum venire tentaverit, anathema sit.

1 ¶ Ministerium] *In impressis sequebatur*, constituti. *quæ vox expuncta est, quoniam neque in vetustis Gratiani exemplaribus est, neque apud B. Gregorium, neque apud alios collectores, & videtur addi in glossa ad versic.* ministerium. *quæ etiam glossa non est inter vetustiores.*

2 pars. *A quibus ordinandos oporteat esse immunes breviter monstratum est. De quorum verò manibus ordines suscipere debeant, facile patet. Sacerdos enim & cuncti infra ipsum constituti ab Episcopis suis debent ordinari.*

C. III. ¶ *Qui non sunt ordinati ab Episcopo, in pulpito non psallant, neque legant.*

Vnde in concilio Martini *Papæ legitur.*

NOn a. liceat in pulpito psallere, aut legere, nisi qui ab Episcopo lectores sunt ordinati.

De Episcopis autem, à quibus, vel in quibus locis ordinari debeant, supra definitum est.

3 pars. ¶ *Nunc autem quæritur de his, qui ordinati, à parochiis suis non recipiuntur, vel pro aliqua causa eas adire noluerint, an in alterius parochia Episcopale possint officium celebrare. De his in* concilio Martini *Papæ* b *sic statutum est.*

C. IV. ¶ *Sacerdotii tantum officium gerat Episcopus, quem sua parochia non recipit.*

I SI c quis ordinatus Episcopus, 1 pro contentione 2 populi, aut pro aliqua ratione, non pro sua culpa in parochiam, quæ ei fuerit data, non ierit, hunc oportet honorem sacerdotii tantummodo contingere; ita ut de rebus ecclesiæ, in quam venit, d nihil sibi præsumat, sustineat autem, quod de eo sanctum concilium judicare voluerit.

1 ¶ Episcopus] *In vulgatis sequebatur*, ad parochiam, cujus est electus: *quæ indulta sunt auctoritate manuscriptorum, & originalis, ac cæterorum collectorum.*

2 ¶ Contentione] *In duobus vetustis exemplaribus Gratiani, & uno conciliorum Regii Catholici legitur*, contemptione.

C. V. ¶ *De Episcopo ordinato, quem sua parochia non recipit.*

Item ex concilio Antiocheno, *c. 18.*

II. SI e quis Episcopus ordinatus ad parochiam, cujus f est electus, minimè accesserit, non suo vitio, sed quòd eum aut populus vetet, 1 g aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam, hic & honoris sit & ministerii particeps: dummodo rebus ecclesiæ, ubi ministrare cognoscitur, in nullo molestus existat. Quem etiam observare 2 convenit, quidquid synodus perfecta 3 provinciæ judicando decreverit.

1 ¶ Vetet] Ἀφ' ἑνὸς τοῦ λαοῦ παρεπιτηθῆ. eò quòd populus recuset.

2 ¶ Observare] ὑπομένειν. *id est*, expectare & suscipere.

3 ¶ Perfecta] *Antea legebatur*, perfectæ. *Restituta est vera lectio ex originali, & Burchardo, & Ivone. Quid autem sit synodus, quæ hic perfecta, & in paulo post sequentibus capitibus integra dicitur, exponitur infrà eod. c. si quis Episcopus, tertio.*

C. VI. ¶ *A sua parochia non recepti alia molestiam non inferant.*

Item ex concilio Ancyrano, *c. 18.*

SI a qui Episcopi ordinati sunt, nec receepti ab illa parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, & vim præsulibus earum inferre, seditiones adversus eos excitando, abjici b placuit. Quòd si voluerint in Presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut Presbyteri residere, non abjiciantur à propria dignitate. Si autem seditiones commovent ibidem constitutis Episcopis, Presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione c notabiles.

C. VII. ¶ *Communione privetur Episcopus qui sibi commissam ecclesiam adire neglexerit.*

Item ex concilio Antiocheno, *cap. 17.*

III SI d quis Episcopus per manus impositionem Episcopatum acceperit, & 1 sibi commissum ministerium subire neglexerit, nec acquieverit ire ad ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione privari, donec susceperit coactus officium, aut certè de eo aliquid integra decreverit ejusdem provinciæ synodus sacerdotum.

1 ¶ Et sibi] *Ita etiam Burchardus, & Ivo. Sed in versione Dionysii, quam in cæteris partibus referunt, legitur:* & præsidi populo constitutus ministerium subire, &c. quod ad verbum de græco expressum est.

C. VIII. ¶ *Sine concilio integri ordinis vacantem Episcopus vacans ecclesiam non adeat.*

Item ex eodem, *c. 16.*

IV SI e quis Episcopus vacans in ecclesiam non habentem Episcopum, surripiens populos, sine concilio integri ordinis irruerit, etiamsi populus, quem reduxit, desideret illum, alienum eum ab ecclesia esse oportet. Integrum autem & perfectum concilium dicimus illud, cui metropolitanus 1 Episcopus interfuit.

¶ *Hæc versio, quam & Gratianus, & Burchardus, & Ivo sequuntur, eadem fere est atq; illa Martini Bracarensis. Dionysiana vero longè magis accedit ad verba græca.*

1 ¶ Metropolitanus] *Addendum est*, Metropolitanus etiam. *Sic enim Græce*, ἢ ὁ τῆς μητροπόλεως.

4 pars. *Quòd autem supra clerici se vigiliis* f *subtrahentes excommunicari jubentur, de his intelligendum est, qui ab Episcopo frequenter admoniti, negligentiam suam corrigere contemnunt.*

C. IX. ¶ *Excommunicetur clericus, qui ab Episcopo communitus, matutinis, vel vespertinis horis adesse neglexerit.*

Vnde in concilio Martini *Papæ legitur.*

V. SI g quis Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet clericus ecclesiæ deputatus, si intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco in quo ecclesia est, & ad quemlibet psallendi officium h, matutinis vel vespertinis horis ad ecclesiam non convenerit, deponatur à clero. Immen castigatus veniam ab Episcopo per satisfactionem noluerit promereri.

DISTINCTIO XCIII.

1 pars OBedientiam autem inferiores ordines i superioribus debent. Summo enim Pontifici ea debent ab omnibus obedientia, ut nulli liceat ei contra-

a *Poly. tit. Bur. l. 1. c. 36. Ivo p. 5. c. 147.* b ἀποσχοίνεσθαι, *id est, segregari.* c καταγνώστους, *id est, abdicatos.* d *Poly. l. 2. tit. 11. Buro. l. 1. c. 37. Ivo p. 5. cap. 148.* e *Apud Martinum Bracar. c. 9. Bur. l. 1. c. 139. Ivo p. 5. c. 150.* f *sup. dist. 91. c. clericus vero.* g *In cap. Martini Bracar. c. 64. ex Tolet. 1. c. 5.* h *al. sacrificium.* i *al. vitet.*

nicare, cui pro altibus suis inimicus ipse extiterit; nec in ecclesia esse poterit, qui ejus cathedram deserit.

C. I. ¶ *Cui pro actibus suis inimicatur, communicare non debemus.*

Unde beatus Apostolorum princeps Petrus in ordinatione Clementis *populum alloquens, inter cætera ait.*

SI a inimicus est iste Clemens alicui pro actibus suis, vos nolite expectare, ut ipse vobis dicat, cum illo nolite amici esse: sed prudenter observare debetis, & voluntati ejus absque communione obsecundare, & avertere vos ab eo, cui ipsum sentitis adversum: sed nec loqui his, quibus ipse non loquitur: ut unusquisque, qui in culpa est, dum cupit omnium vestrum amicitias ferre, b festinet citius reconciliari ei, qui omnibus præest, & per hoc redeat ad salutem, cum obedire cœperit monitis præsidentis. Si verò quis amicus fuerit his, quibus ipse amicus non est, & locutus fuerit his, quibus ipse non loquitur, unus est & ipse ex illis, qui exterminare Dei ecclesiam volunt, & cum corpore vobiscum esse videatur, mente & animo contra est. Et est multò nequior hostis hic, quàm illi, qui foris sunt, & evidenter inimici sunt. Hic enim per amicitiarum speciem, quæ sunt inimica, gerit, & ecclesiam dispergit, ac vastat. Ideoque 1 charissimi his Apostolicis institutis vos monentes instruimus, ut effecta certior charitas vestra sollicitiùs deinceps agere studeat, & cautiùs, ne perversi & infideles homines, lædendi fideles ac benevolos habeant facultatem.

1 ¶ Ideoque] *Hinc usque ad finem sunt in Fabiani tantummodo epistola. Quamobrem ex ipso potissimum videtur Gratianus cætera etiam sumpsisse.*

C. II. ¶ *A nullo debet suscipi, quem Romana depellit ecclesia.*

Item Gregorius *lib. 5. epist. 26. seu c. 126.*

MIratus valde sum, quia in tanto Salonitanæ ecclesiæ clero, vel populo, vix duo ex sacris ordinibus inventi sunt, frater scilicet, & Coepiscopus noster Paulinus, & dilectissimus filius meus Honoratus Archidiaconus ejusdem ecclesiæ, qui communicare Maximo sacerdotium rapienti, minimè consentirent, & se Christianos esse cognoscerent. Debuisti enim filii charissimi pensare ordines vestros, & quem sedes Apostolica repellebat, repulsum cognoscere, ut prius, si posset, ab illatis criminibus mundaretur, & tunc ei vestra dilectio communicaret, ne particeps obligationis existeret.

C. III. ¶ *Non est in ecclesia, qui cathedram Petri non sequitur.*

Item Cyprianus *de unitate ecclesiæ.*

QVi c cathedram Petri, super quam d fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse non confidat.

¶ *Apud Cyprianum Romæ impressum hæc leguntur.* Hanc ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui ecclesiæ renititur & resistit, in ecclesia se esse confidit? *Verum in Vaticana bibliotheca, prater octo integra Cypriani exemplaria, est etiam aliud, in quo tantum opuscula quædam contmentur, & inter ea hic tractatus. Atque in eo codice, itemque in altero integro Monasterii S. Salvatoris Bononiæ sunt verba hæc, quæ a Gratiano, & Ivone afferuntur. At sanè paulo antè Cyprianus hanc ipsam Petri cathedram esse ostenderat, unde unitas ecclesiæ penderet.*

Episcopi verò, qui Apostolicæ ordinationi subjacent, etiam hanc reverentiam debent, ut sese singulis annis, Apostolorum liminibus repræsentent.

C. IV. ¶ *Singuli annis Apostolorum liminavisitent Episcopi, qui ordinationibus Apostolicis subjacent.*

Unde Anacletus, & Zacharias Papa.

IVxta a sanctorum Patrum, & canonum instituta, omnes Episcopi, qui hujus Apostolicæ sedis ordinationi subjacent, qui propinqui sunt, annuè circa b Idus Maii sanctorum principum Apostolorum Petri, & Pauli liminib. præsententur, omni occasione sepositа. Qui verò de longinquo, juxta chirographum suum impleam. Qui autem hujus constitutionis contemptor extiterit, præterquam si ægritudine fuerit detentus, sciat se canonicis subjacere sententiis.

¶ *Hic est canon quartus Synodi Romæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat in bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

2 pars. *Reliqui verò in ecclesia minores semper debent majoribus subesse, sicut in synodo Romana S. Sylvestri, c. 7. legitur.*

C. V. ¶ *Minores majoribus obedientiam exhibeant.*

Ac Subdiacono usque ad lectores omnes subditi sint Diacono Cardinali urbis Romæ, in ecclesia repræsentantes ei honorem. Porrò Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono acolythus, acolytho exorcista, exorcistæ lector, lectori ostiarius, ostiario abbas 1, abbati monachus in omni loco repræsentent obsequium, sive in publico, sive in gremio ecclesiæ.

¶ *Caput hoc & apud Gratianum, & in ipsius Synodi editionibus videtur valde mendosum: Burchardus & Ivo sic habent.* A subdiacono usque ad lectorem, omnes subditi sint diacono Cardinali urbis Romæ, in ecclesia honorem repræsentantes tantùm. Pontifici verò Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, acolythus, exorcista, lector, abbas, monachus in omni loco repræsentent obsequium, sive in publico, sive in gremio ecclesiæ. *Verum ob magnam codicum varietatem, & propter glossas, ac doctorum dicta nihil ferè in textu mutatum est.*

1 ¶ Abbas] *De abbate & monacho in synodi editionibus nulla mentio est.*

C. VI. ¶ *Quod sit officium Diaconorum.*

Item ex epist. 1. Clementis d *ad Iacobum fratrem Domini.*

DIaconi ecclesiæ tanquam oculi sint Episcopi, obterrantes, & circumlustrantes eum verecundia actus totius ecclesiæ, & perscrutantes diligentiùs, si quem videant vicinum fieri præcipitio, & proximum esse peccato, ut referant hæc ad Episcopum. *& infrà.* 1. ¶ Sed & de peregrinis similiter Episcopo suggerant, refovendis, & cætera his similia; quæ ad cultum ecclesiæ, & disciplinam ejus pertinent, Diaconis curæ sint.

1 ¶ Et infra] *Sic legitur in plerisque manuscriptis. In vulgatis legebatur, & ita. alia verò nonnulla verba restituta sunt ex originali.*

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *eodem epistola.*

SAcerdotes e verò B. Petrus sal terræ, & mundi lumen docens præcipit in splendore bonorum operum patrem glorificare Deum, de quibus Dominus ait, f [Beati estis, cùm maledixerint vobis homines, & rel.] & iterum, [vos estis sal terræ.]

a *Clemens epist. 1. Anacletus epist. 2. Alex. epist. 1. Fabianus epist. 1. Conc. Valen. 1. c. 6. 2. q. 3. c. 15. Ivo p. 4. c. 22. Ansel. l. 1. ca. 6. Poly. l. 1. tit. 16.* b *al. habere.] al. gratiam reparare.* c *Ans. l. 2. c. 11. Ivo p. 3. c. 361.* d *al. quem.*

a *Leo epist. 4. c. 7. Poly. lib. 4. titul. 23. Anselm. lib. 6. cap. 184.*
b *al. Idibus Maii.* c *Burch. lib. 2. c. 224. Ivo part. 6. cap. 299. Anselm. l. 7. c. 65.* d *Et l. 2. constit. cap. 42.* e *Ansel. l. 7. c. 67.*
f *Matth. 5.*

C. VIII. ¶ *Hi non sunt habendi clerici, qui Episcopali providentia non gubernantur.*

Item ex concilio Parisiensi.

NVlla *a* ratione clerici aut Sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius Episcopi disciplina & providentia gubernantur. Tales enim acephalos, id est, sine capite prisca ecclesiæ consuetudo nominavit.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ex epist. 3. Clementis.

QVi suis Episcopis non obediunt, indubitanter rei, & reprobi existunt. Portò ipsi à Deo donum summi muneris consequuntur, qui per justitiæ, & præceptorum ejus semitas incedentes, doctoribus suis, qui rectè Episcopi intelliguntur, libenter obediunt.

C. X. ¶ *Illi in Deum scandalizantur, qui suo non obediunt Episcopo.*

Item Anacletus epist. 1.

ILle *b* proculdubio scandalizatur in Deum, qui rectè non docet, & qui ejus scandalizat Episcopum vel Sacerdotem.

C. XI. ¶ *Septem debent esse Diaconi in unaquaque civitate.*

Item Evaristus ad Episcopos Africanos, epist. 1.

DIaconi *c* (qui quasi oculi videntur esse Episcopi) in unaquaque civitate, juxta Apostolorum constituta, septem debent esse, qui custodiant Episcopum prædicantem, ne aut ipse Episcopus *d* ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur à suis, aut verba divina; detrahendo aut insidiando, polluantur, vel despiciantur, sed veritas spiritualis redoleat fervore, & pax prædicata labiis, animi cum voluntate concordet.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Neocæsariensi, c. 14.

DIaconi *e* septem esse debent secundùm regulam, quamvis 1 magna sit civitas. Regulæ autem auctoritas ista est, quod & liber actuum Apostolorum idem insinuat.

1 ¶ Quamvis magna] *Antea legebatur*, quamvis non magna. *Emendatum est ex canone græco, (qui etiam recitatur in sexta synodo c. 16.) & ex vulgatis etiam versionibus. In canonibus primæ Nicænæ synodi, qui ex Arabico in Latinum conversi nuper editi sunt, canone 62. multa habentur ad hanc rem pertinentia, quem fortasse canonem significavit Andreas Colossensis septima actione synodi Florentinæ.*

3 ps. *Ut igitur ex præmissis apparet, Diaconi debent obedientiam Presbyteris, sicut Presbyteri Episcopis. Sed Diaconi superbientes, sacerdotibus æquari, vel potius præferri quærebant: contra quorum insolentiam multorum auctoritates manaverunt, eorum supercilium reprimentes, atq; ut sacerdotibus condignam obedientiam exhibeant, docerentes.*

C. XIII. ¶ *Nihil eorum, quæ sunt decreta primi ordinibus, vindicent Diaconi.*

Unde Gelasius 1 *Papa ait.*

DIaconos *f* proprium constituimus servare mensuram, nec ultra tenorem, paternis canonibus deputatum quippiam tentare permittimus. Nihil eorum suo ministerio penitus applicare, quæ primis ordinibus propriè decrevit antiquitas. Absque Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis fortassis ordinibus *g* longiùs constitutis, necessitas extrema compellat. Quod & laicis Christianis facere plerumque conceditur. *& infrà.* ¶ Sacri corporis prærogationem *h* sub conspectu Pontificis, seu Presbyteri (nisi his absentibus) jus non habeant exercendi.

1 ¶ Gelasius] *Sic est in plerisque manuscriptis, & apud Burc. & Ivonem. Nam in impressis erat*, Pelagius.

C. XIV. ¶ *Inferiores Presbyteris se Diaconi cognoscant.*

Item ex concilio Nicæno, *c. 14. seu 18.*

PErvenit *a* ad sanctum concilium, quòd in locis quibusdam & civitatibus Presbyteris sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant. Sed & illud innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Episcopum sacramenta 1 sumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & in sua Diaconi mensura permaneant; scientes, quòd Episcoporum quidem ministri sunt; inferiores autem Presbyteris habentur. Per ordinem ergo post presbyteros gratiam sacræ communionis accipiant, aut Episcopo, aut Presbytero porrigente. Sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat: quia si hoc fiat, præter regulam & ordinem probatur existere. Si quis autem etiam post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

¶ *Prior pars hujus capitis usque ad vers.* amputentur. *est ex prisca versione in canone quarto decimo. Reliqua verò pars est ex versione Dionysii, in canone 18. quam quidem totam asserunt & codex canonum, & Burchardus, & Ivo.*

1 ¶ Sacramenta sumunt] *Græce est*, τῆς εὐχαριστίας ἀντιτυχεῖν, *quod Dionysius vertit*, oblata contingant. *quam Burchardus & Ivo, hoc uno ferè loco discrepantes, habent. Ita quidem*, sacra oblata contingant, *hic verò*, sacram oblationem contingant.

C. XV. ¶ *Diaconus honorem exhibeat Presbytero, & ipse ab inferioribus honoretur.*

Item ex *b* concilio Laodicensi, *cap. 20.*

I. NOn *c* oportet Diaconum coram Presbytero sedere; sed jussione Presbyteri, sedeat: similiter autem Diaconus honorem habeat à sequentibus, id est, a subdiaconis, & omnibus clericis.

C. XVI. ¶ *Calcem benedicere, & panem dare, Diaconi non licet.*

Item ex eodem, *c. 25.*

II. NOn oportet Diaconos 1 panem dare, nec calicem benedicere.

1 ¶ Diaconos] *In vetustioribus priscæ versionis editionibus est*, Diaconum. *Græce est*, Διάκονος, *quod Dionysius vertit*, Subdiaconus. *& sic habetur in concilio Aquisgranensi.*

C. XVII. ¶ *Sicut Episcopi, ita & Presbyteri Diaconi ministrent.*

Item ex concilio Carthaginensi quarto, *c. 35.*

DIaconi *d* ita se Presbyteri, sicut Episcopi ministrum esse cognoscant.

1 ¶ Quarto] *Caput hoc cum duobus sequentibus habetur in concilio quarto Carthaginensi, & in codicibus Gratiani etiam manuscriptis, itemq; apud Anselmum titulo hujus capitis erat additum*, Carthaginensi quarto, cui Papa Zozimus interfuit per Vicarios. *quod minimè convenire videtur acta sextæ synodi Carthaginensis, ad quam Zozimus Episcopum Potentinæ ecclesiæ Episcopum, Philoppum, & Asellum Presbyteros misit. Nam quarta habita est Honorio iij. & Eutychiano cons. sexta verò Honorio xij. & Theodosio viij. cons. est. ut suggestimo post. Quo anno (prout ex Africano concilio cum sequentibus apparet) contra Pelagii & Cœlestii hæresim quædam sunt definita, cum Cœlestius ad Zozimum Papam appellasset, quod ex nonnullis manuscriptis Zozimo Episcoporum Africæ ad ipsum epistola, qua in Bibliotheca*

a *Concordat conci. Mogunt. sub Carolo, c. 22. Burc. lib. 2. c. 226. Ivo p. 6. c. 301.* b *Ivo p. 6. c. 245.* c *Poly. l. 2. tit. 36. Anselm. l. 7. c. 69.* d *abest ab orig.* e *Ex prisca versione. Ordo Rom. c. 9. Conc. Aquisg. c. 641.* f *Poly. l. 3. tit. 10. Anselm. lib. 7. ca. 63. Bur. l. 4. c. 57. Ivo p. 1. c. 252. & p. 6. c. 89.* g *al. officii.*] *orig. c. 10. in medio.* h *al. erogationem.*

a *In Aquisg. cap. 41. Bur. l. 3. c. 26. Ivo p. 1. c. 56.* b *In Agath. cap. 63. & Aquisg. c. 77.* c *Anselm. l. 7. cap. 65. Burc. l. 2. c. 221. Ivo p. 6. cap. 196. Aquisgr. cap. 78.* d *Poly. l. 2. tit. 2. Anselm. l. 7. c. 63.*

Vitium

Vaticana servantur, demonstratur. Quare, cum Zozimus in ponificatu duos tantùm annos, & menses aliquot vixerit, necessarium est multò ante ipsius Pontificatum quartam synodum Carthaginensem habitam fuisse.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 32.*

PRæsente *a* Presbytero Diaconus Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget.

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 39. & 40. & 41.*

DIaconus *b* sedeat quolibet loco, jubente presbytero. Item Diaconus in conventu Presbyterorum interrogatus loquatur. Alba verò tempore oblationis tantùm, vel lectionis utatur. *c*

C. XX. ¶ *Diaconi Presbyteris se superiores non cognoscant.*

Item ex concilio Toletano 4. *cap. 38.*

NOnnulli *d* Diaconi in tantam erumpunt superbiam, ut sese Presbyteris anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare præsumant, presbyteris in secundo choro constitutis. Ergo, ut sublimiores se *e* presbyteros agnoscant, tam hi, quàm illi in utroque 1 consistant.

1 ¶ In utroque] *Licet in vulgatis Gratiani codicibus legatur*, in utroque ordine, *& in tomis conciliorum impressis*, in utroque choro: *tamen in vetusto codice conciliorum Regii Catholici, & plerisque vetustis Gratiani, etiam impressis, neutra vox habetur.*

4 ps. *Compagii* f *verò calciari absque Apostolici licentia Diaconi non permittitur, sicut nec mappulis uti absque ejusdem auctoritate quibuslibet clericis conceditur.*

C. XXI. ¶ *Absque Apostolica licentia Diacona compagis uti non præsumant.*

Unde Gregorius *Ioanni Episcopo Syracusano, lib. 7. epist. 28. indict. prima.*

PErvenit *g* ad nos, diaconos ecclesiæ Catinensis calceatos compagis procedere præsumpsisse: quod quia nulli hactenus per totam Siciliam licuit, nisi solis tantummodo Diaconis ecclesiæ Messanensis, quibus olim à prædecessoribus nostris non dubitatur esse concessum, bene recolitis. Quia ergo tantæ temeritatis ausus non est leviter attendendus, cum omni hoc fraternitas vestra subtilitate perquirat: & si 1 ita, sicut ad nos pervenit, invenerit verum esse, utrum vel à se, vel alicujus hoc auctoritate præsumpserint, nobis subtiliter innotescat: ut cognita veritate, quid fieri debeat, disponamus. Nam si negligenter ea, quæ malè usurpantur, omittimus, excessus viam aliis aperimus.

1 ¶ Et si ita] *Hic & paulò inferius addita sunt aliquot verba ex originali.*

C. XXII. ¶ *Mappulis clerici sine Apostoli licentia uti non debent.*

Item *Ioanni Ravennati Episcopo, lib. 2. epist. 54. seu cap. 53.*

ILlud *h* autem, quod pro utendis à clero vestro mappulis scripsistis, à nostris est clericis fortiter obviatum, dicentibus, nulli hoc unquam alii cuilibet ecclesiæ concessum fuisse; nec Ravennates clericos illic, vel in Romana civitate tale aliquid cum sua conscientia præsumpsisse; nec si tentatum esset, ex furtiva usurpatione sibi præjudicium generari. Sed etiam, si in qualibet ecclesia hoc præsumptum fuerit, asserunt emendandum, quod non concessione Romani Pontificis, sed sola surreptione præsumitur. *i*

C. XXIII. ¶ *Sicut in ministerio, sta in dispensatione sine Diacono Episcopus non vivat.*

Item Hieronymus *a de septem ordinibus ecclesiæ, cap. 5.*

5 ps DIaconi *b* sunt, quos in Apocalypsi *c* legimus, septem Angeli ecclesiarum: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. *& infra.* ¶ Virtutum operatione præclari, humilitate prædíti, & quieti, humiles, evangelizantes pacem, annuntiantes bona, dissensiones & rixas & scandala resecantes, docentes, *d* soli Deo colloquentes, in *e* templo nihil de mundo penitus cogitantes, dicentes patri & matri, non novi *f* vos, & filios suos non agnoscentes. *& paulo post.* ¶ Sine hoc sacerdos nomen 1 *g* non habet, ortum non habet, officium non habet. Hic minister Dei dicitur, quia scriptum est. [Quis *h* major est, qui ministrat, an cui ministratur?] Et sicut in sacerdotio ministratio, *i* ita in ministro est sacramenti dispensatio. *& paulo post.* ¶ Sacerdotibus etiam propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit à Diacono. *& paucis interjectis.* ¶ Ita enim Deus noster omnipotens universa disposuit, ut qui majorem se esse crediderit, minor sit; & qui videretur minor, major existeret. Denique quàm hoc verum sit, ipse perpende. Levitæ inferunt oblationes in altari: Levitæ componunt mensam Domini: Levitæ cum sacerdotibus, dum sacramenta benedicunt, *k* assistunt: Levitæ ante sacerdotes orant, ut si distinctio locorum creditur, etiam in altari Dei videant sibi Episcopi, si superbi sunt, diaconos anteponi. Si humilitatem diligunt, majores se esse in eo, quòd sunt humiles, cognoscant. Tunc demum, *l* ut aures habeamus ad Dominum, Diaconus acclamat: ipse prædicat, ipse hortatur, ipse commonet, adstantibus sacerdotibus, ne leviter hanc vocem, quæ loquitur hæc, & pacem annuntiat, aut negligenter aspicias, aut contemnendam putes. Sufficit huic ordini, tantum per Dominum fuisse concessum, *m* ut non solus sacerdos in templo totum agere & implere videatur. *& infra.* ¶ Nunc autem ex quo in ecclesiis, sicut in Romano Imperio, crevit avaritia, periit lex de sacerdote, & visio de Propheta. Singuli quique per *n* potentiam Episcopalis nominis, quam sibiipsi illicitè absque ecclesia vindicarunt, totum, quod levitarum est, in usus suos rediguntnec hoc sibi, quod scriptum *o* est, vindicant, sed cunctis auferunt universa. Mendicat infelix clericus in plateis: & civili *p* operi mancipatus publicam à quolibet deposcit alimoniam. *q* Et quidem ex eo despicitur cunctis sacerdotale officium, dum misericordia desolatus, justè putatur ad hanc ignominiam devenisse. *& infra.* ¶ Solus ineubat bonis, *r* solus ministerio utitur, solus universa sibi vindicat, solus partes invadit alienas, solus occidit universos. *& paulo post.* ¶ Hinc propter sacerdotum avaritiam odia consurgunt, hinc Episcopi accusantur à clericis, hinc principum *s* lites, hinc detractionis *t* causa, hinc origo criminis. Etenim si unusquisque ita in hoc *u* mundo visibili aliquid possidere jubetur, ut sua tantùm possessione contentus sit, ac res non invadat alienas, non agrum pauperi tollat, non vineam, non subjectorium *x* aliquod, non famulos, non fructus; quantò magis, qui ecclesiæ Dei præest, debet ita in omnibus servare justitiam, ut sibi hoc tantùm vindicet,

---

a *Polycarpi ibidem. Anselm. l. 7. c. 66. Burchard. lib. 4. cap. 13. Ivo par. 2.* b *Anselm. ibidem.* c *al. induatur.* d *Burch. l. 2. c. 222. Ivo p. 6. ca. 297.* e *al. sibi.* f *Ioann. diac. l. 4. ca. 8.* g *Anselm. l. 7. c. 74.* h *Ioann. diac. l. 4. cap. 2. Anselm. lib. 7. c. 162.* i *al. præsumat.*

a *Inter opera B. Hieron. to. 4. vel. 9.* b *Poly. lib. 2. tit. 39. Anselm. l. 7. c. 72.* c *Apoc. 1.* d *abest ab orig.* e *Deut. 33.* f *al. novissimus.* g *al. nomen habet.* h *Marc. 10.* i *consecratio.*] *vera lectio.* k *al. benedicuntur.* l *deinde.*] *orig.* m *Ezech. 7.* n *pro potentia.*] *orig.* o *al. adscriptum.* p *al. servili.* q *al. eleemosynam.* r *divitiis.*] *origin.* s *al. principum litis.* t *desolationem causa.*] *orig.* u *hunc mundum visibiliter positi.*] *orig.* x *al. subjectorum.*] *al. subjunctorum.*

quod sui juris esse cognoscit? aliena non rapiat? aliena non contingat? æqualem se cæteris faciat? & sicut sine his in ministerio non vivit, ita in dispensatione non vivat? ¶ Certè, ut ipse nosti, qui visibiliter in hoc mundo jus invadit alienum, accusatur à paupere, damnatur à judice: ita & in ecclesia Dei, cùm unusquisque stipendia sua perdit, clamat ad Deum, exauditur à Christo: nec differtur in hac parte ultionis sententia, si non reddantur universa. Moderatio enim Dei, *a* ac pietas solum nostrum reditum quærit, ac nos cupit sua longa *b* bonitate salvari. Sed si non convertimur, si duri corde sumus, si in peccatis usque ad mortem illicitè perduramus, assiduè peccantium, sicut scriptum est, Deus non miseretur.

1 ¶ Nomen non habet] *Sic etiam in originali, sed in multis Gratiani manuscriptis, & apud Anselmum est,* nomen habet, officium non habet.

6. pars. *Hic capitulo sacerdotum avaritia reprehenditur, diaconorum dignitas, sive officium commendatur. Sed quia, ut suprà dictum est, diaconi, insolescentes etiam presbyteris se præferendos arbitrati sunt, contra eorum supercilium scribit* Hieronymus *ad Evagrium Episcopum, epist. 85. tom. 2.*

C. XXIV. ¶ *Diaconi Presbyteris debent subesse.*

LEgimus *c* in Esaia *d* [Fatuus fatua loquetur.] Audio quendam in tantam erupisse vecordiam, ut Diaconos Presbyteris, id est, Episcopis anteferret. Nam cùm Apostolus perspicuè doceat eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos, quid *e* patitur mensarum, & viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus, sanguisque conficitur? Quæris auctoritatem? Audi testimonium [Paulus *f* & Timotheus servi Christi Iesu omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis, & Diaconis.] Vis & aliud exemplum? in actibus *g* Apostolorum ad unius ecclesiæ sacerdotes ita Paulus loquitur: [Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, ut regeretis ecclesiam Domini, quam acquisivit sanguine suo.] Ac ne quis contentiose in una ecclesia plures Episcopos fuisse contendat, audi & aliud testimonium, in quo manifestissimè comprobatur, eundem esse Episcopum atque Presbyterum: [Propter *h* hoc reliqui te in Creta, ut quæ deerant, corrigeres, & constitueres Presbyteros per civitates, sicut & ego tibi mandavi. Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habeat fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, quasi Dei dispensatorem.] Et ad Timotheum *i* [Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ tibi data est per prophetiam 1 per impositionem manuum Presbyteri.] Sed & Petrus *k* in prima epistola. [Presbyteros, inquit, in vobis precor compresbyter, & testis passionum Christi, & futuræ gloriæ, quæ revelanda est, particeps, regite gregem Christi, & inspicite non ex necessitate, sed voluntariè juxta Deum.] Quod quidem græcè significantius dicitur ἐπισκοποῦντες, id est, superintendentes: undè & nomen Episcopi tractum est. Parva tibi videntur tantorum virorum testimonia? Clangat tuba Evangelica, filius *l* tonitrui, quem Iesus amavit plurimùm, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit [Presbyter *m* Electæ dominæ, & filiis ejus, quos ego in veritate diligo.] Et in alia *n* epistola. [Presbyter Cajo charissimo, quem ego diligo in veritate.] Quòd autem postea unus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi ecclesiam rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Evangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent. Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat? Nec altera Romanæ urbis ecclesia, altera totius orbis existimanda est. Et Gallia, & Britanniæ, & Africa, & Persis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes unum Christum adorant, unam observant regulam veritatis. Si auctoritas quæritur, orbis major est urbe. Ubicunque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis, ejusdem meriti, ejusdem est & sacerdotii. Potentia divitiarum, paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem Episcopum non facit: cæterùm omnes Apostolorum successores sunt. ¶ Sed dicis, quomodo Romæ ad testimonium diaconi Presbyter ordinatur? Quid mihi præfers unius urbis consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum est superciliium, in leges ecclesiæ vindicas? Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud indos papere, pretiosius est. Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit. Cæterùm etiam in ecclesia Romæ Presbyteri sedent, & stant Diaconi, licet paulatim increbrescentibus vitiis inter Presbyteros absente Episcopo, sedere diaconum viderim, & in domesticis conviviis benedictiones *a* Presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non se rectè facere, & audiant Apostolos: [Non *b* est dignum, ut relinquentes verbum Dei, ministremus mensis.] Sciant quare Diaconi constituti sint. Legant acta Apostolorum, recordentur suæ ditionis suæ. Presbyter, & Episcopus, aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Vnde & ad Titum, & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & diaconi dicitur: de Presbyteris omnino reticetur: quia in Episcopo & presbyter continetur. Qui provehitur, de majori ad majus provehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus, ut presbyter minor diacono comprobetur, in quem excscit ex parvo: aut si ex diacono ordinatur Presbyter, noverit se laicis majorem, sacerdotibus esse minorem.

1 ¶ Per prophetiam] *Sic in vulgata editione, & græ*

2 ¶ Noverit se] *In originali est,* noverit se lucris mundi rem, sacerdotio esse majorem. *Quo verbum pertinet, quod idem Hieronymus ad caput ultimum Ezechielis scribit.* Levitarum multitudinem intelligere se à sacerdotali gradu esse disjunctam, & ad decutiendam superbiam ministrorum, qui ignorantes humilitatem status sui, ultra sacerdotes, hoc est, Presbyteros, intumescunt, & dignitatem non merito, sed divitiis æstimant. *Verum ob gloriam non mutatum.*

C. XXV. ¶ *De eodem.*

Item Cyprianus *lib. 2. epist. 9.*

DOminus *c* noster ipse Iesus Christus Rex, & Deus noster usque ad passionis diem servavit honorem Pontificibus, & Sacerdotibus, quamvis illi timorem Dei, nec agnitionem Christi servassent. Nam cùm leprosum emundasset, dixit illi: *d* [Vade, & mustra te sacerdoti, & offer donum.] Humilitate ea, quæ nos quoque esse humiles docuit, sacerdotem adire, pellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Item sub passionis cum alapam accepisset, & ei diceretur, [Sic respondes Pontifici?] nihil ille contumeliosè locutus est in personam Pontificis, sed magis innocentiam suam tutatus est, dicens: [Si malè locutus sum, exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis?] Quæ omnia eo ideò facta sunt humiliter atque patienter, ut nos

a *Deiprece, ac solum.*] *orig.* b *abest ab orig.* c *Polyc. ibid. Anselm. 7. c. 87.* d *Esai. 32.* e *al. quapatiatur.* f *Philip. 1.* g *Act. 20.* h *Ad Tit. 1.* i *1. Tim. 4.* k *1. Petr. 5.* l *Mar. 3.* m *2. Ioan.* n *3. Ioan.*

a *al. benedictionem coram Presbyteris.* b *Act. 6.* c *p. 3. c. 355.* d *Luc. 5.* e *Ioan. 18.*

militatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitimè, & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. *a* Meminisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos *b* Dominus elegit: Diaconos autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt, Episcopatus sui, & ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit, possunt & contra nos audere Diaconi, à quibus fiunt.

7 ps. *Hoc autem, quod de Diaconorum minoritate dicitur, ubique servandum est, nisi cum locum Diaconus habuerit aut propriis Patriarchæ, aut sui Metropolitani.*

C. XXVI. ¶ *Diaconus sacerdotibus non præferatur, nisi locum Metropolitani obtineat.*

Unde in sexta synodo, *c. 7. legitur.*

PRæcipimus *c* ne Diaconus (quamvis etiam in dignitate, hoc est, in officio quolibet ecclesiastico sit) ante Presbyterum sedeat: nisi cùm locum habuerit proprii Patriarchæ, aut Metropolitani sui pro aliquo capitulo. Tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur. Si quis verò præsumpserit hoc tyrannicè facere, à proprio gradu, repulsus ultimus omnium fiat in ordine suo.

DISTINCTIO XCIV.

1 ps. *Subdiacono etiam summus Patriarcha vices suas committere valet.*

C. I. ¶ *Etiam subdiaconus vices suas Apostolica committit ecclesia.*

Unde 1 Gregorius *ad Episcopos Siciliæ libro primo, epistola prima ait.*

VAldè *d* necessarium esse perspeximus, ut sicut prædecessorum nostrorum fuit judicium, ita uni, eidemque personæ omnia committamus, ut ubi nos præsentes esse non possumus, nostra per eum, cui præcipimus, repræsentetur auctoritas. Quamobrem Petro Subdiacono sedis nostræ, intra provinciam Siciliam vices nostras, Deo auxiliante, commisimus. Nec enim de ejus actibus dubitare possumus, cui Deo auxiliante totum nostræ ecclesiæ noscimur patrocinium *e* commisisse.

1 ¶ Gregorius,] *Restituta est in scripto ex Polycarpo. Nam antea legebatur,* Symmachus Papa.

2 ps. *Legatum verò Apostolicæ sedis quicunque impedierit, usque ad satisfactionem excommunicetur.*

C. II. ¶ *Excommunicetur qui legatum sedis Apostolicæ impedire tentaverit.*

Unde Alexander Papa I. *f epist. 2. omnibus Episcopis.*

SI *g* quis autem legationem 1 impedit, non unius sed multorum profectum avertit. *h* Et sicut multis nocet, ita à multis arguendus est, & bonorum societate privandus: *i* Et quia Dei causam impedit, & statum conturbat ecclesiæ; ideo ab ejus liminibus arceatur. Ab omnibus itaque *k* talis est cavendus, & non in communionem fidelium, usque ad satisfactionem, recipiendus.

1 ¶ Legationem] *In epistola ipsa, concilio Triburiens. & apud Burchardum additur,* vestram. *Ea enim legato videtur significari, qua Apostolos, & Episcopos pro Christo fungi docuit beatus Paulus 2. Corinth. c. 5.*

3 ps. *Archidiaconus verò, quamvis ex officio suo clericorum vitam diligenti examinatione debeat inquirere & quæ corrigenda invenit, Episcopo nuntiare, tamen dominationem super eos exercere & censum ab eis exigere prohibetur.*

C. III. ¶ *Archidiaconi super Presbyteros jurisdictionem non exerceant.*

Unde in Cabilonensi concilio, *c. 15. legitur.*

DIctum *a* est, quòd in plerisque locis Archidiaconi super Presbyteros Parochianos quandam exercent dominationem, & ab eis censum exigunt. Quod magis ad tyrannidem, quàm ad rectitudinis pertinet ordinem. ¶ Si enim juxta Apostoli *b* sententiam, Episcopi non debent esse dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo; multò minùs facere isti hoc debent, sed contenti sint regularibus disciplinis, & teneant propriam mensuram: & quod ab Episcopis eis injungitur, hoc per Parochias suas exercere studeant, nil per cupiditatem & avaritiam præsumentes.

DISTINCTIO XCV.

1 ps. QUod autem sacerdotes suprà jubentur Episcopis tanquam subditi obedire, non ita intelligendum est, quasi non liceat eis, præsentibus Episcopis sacra mysteria celebrare (*sicut Episcopali supercilio quidam ab his volebant Presbyteros prohibere:*) *sed quia Presbyteri Pontificibus tanquam filii parentibus debent obedire. Baptizatos etiam Chrismate eis tangere conceditur.*

C. I. ¶ *Ubi Episcopi desunt, baptizatos in frontibus Presbyteri chrismate tangant.*

Unde Gregorius *scribit Ianuario Episcopo Caralitano, lib. 3. epist. 26. indict. 12.*

PErvenit *c* quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod Presbyteros chrismate tangere in fronte eos, qui baptizati *d* sunt, prohibuimus. Et nos quidem secundùm usum veterem ecclesiæ nostræ fecimus. Sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos *e* chrismate tangere debeant, concedimus.

Suprà Leo Episcopus contrà [*Quamvis Chorepiscopis, &c.*]

C. II. ¶ *Ultra suum modum Presbyteri tendere non præsumant.*

Item Gelasius *Papa Episcopis per Lucaniam, &c. epist. 1. c. 8.*

PResbyteros ultra suum modum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem.

Sed illud Gregorii pro scandalo sedando semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papæ & Gelasii, usu approbante, prævaluit, nisi forte ubi aliquorum consuetudo hoc admisit, ut in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente, ex concessione Gregorii, Presbyteri baptizatos in fronte linunt. ¶ *Prohibitis verò Leonis & Gelasii in eo casu intelligatur, cùm Episcopi præsentes sunt, vel cùm non cogit ultima necessitas. Oleo verò sanctificato permittitur eis ungere infirmos. Unde Iacobus* f *ait* [*infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros ecclesiæ, qui orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum.*]

2 pars. ¶ *Sed quæritur, an Episcopis liceat eodem oleo ungere infirmos: vel si impænitentibus hujusmodi unctio sit concedenda.*

C. III. ¶ *Oleo sanctificato non prohibetur Episcopus infirmos tangere.*

De his verò ita scribit Innocentius *Papa ad Decentium Eugubinum Episcopum, epist. 1. c. ult.*

ILlud *g* superfluum videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod Presbyteris licere non dubium est.

a al. exist. b al. Presbyteros. c Ivo p. 6. c. 123. d. Polyb. 1. tit. 14. Anf. 1. c. 26. e al. patrimonium. f Conc. Triburiense, c. 9. g Burch. l. 15. c. 37. h al. evertit. i al. arcendus. k al. quoque.

a Ivo p. 3. c. 134. b 1. Petr. 5. c De consecr. dist. 4. presbyteri baptizatos. d baptizandi.] orig. Polyc. lib. 3. tit. 10. Mag. 4. senten. dist. 7. cap. 1. e baptizandos.] orig. f Iac. 5. g Alcuinus de divinis officiis, pag. 94. Conc. VVormacien. c. 72. Ivo par. 2. c. 75.

Nam idcirco de Presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum, & benedicere, & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cujus est ipsum chrisma conficere. Nam non 1 pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? His ergo frater charissime omnibus, quæ tua dilectio voluit à nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus.

1 ¶ Non pœnitentibus] *In epistolis Innocentii tam impressis, quàm manuscriptis (licet aliter testetur auctor glossæ) in concilio V Vormacensi, in quo hoc idem repetitur, apud Alcuinum & Ivonem, & in aliquot Gratiani codicibus legitur sine negatione. Et in glossa (ut est) in antiquis exemplaribus) utraque lectio exponitur.*

3 pars. *Chrisma verò à suis Episcopis ad baptismi sanctificationem Presbyteri petant.*

C. IV. ¶ *Chrisma singulis annis à proprio petatur Episcopo.*

Unde in concilio Carthaginensi 4. c. 36.

PResbyteri *a* qui per diœceses ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis; nec per juniorem clericum, sed omni anno 1 aut per seipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem chrisma petant.

¶ Hunc capiti rubrica est praposita ex aliquot vetustis exemplaribus.

1 ¶ Omni anno] *Verba hæc non sunt in editionibus conciliorum Colonien sibus duobus, & quatuor tomis impressorum, neque infra de consecr. dist. 4. ubi hoc idem, sed ex concilio apud Valentias, refertur. Verum & in Colonien si prisca, ac trium tomorum, & duobus Parisien sibus, duobusq; codicibus Vaticanis habentur. Et in c. literis. de consec. dist. 3. à Fabiano Papa singulis annis nonum chrisma fieri præcipitur.*

C. V. ¶ *Presbyter idem est qui Episcopus, ac sola consuetudine præsunt Episcopi Presbyteris.*

Item Hieronymus *ad caput primum epistolæ ad Titum, ad ea verba* [*& constituas.*]

OLim *b* idem *c* erat Presbyter, qui & Episcopus. Et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis [Ego *d* sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ.] communi Presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur *e* cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. *& paulo post.* ¶ Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos, ita Episcopi noverint se magis consuetudine, quàm dispensationis *f* Dominicæ veritate presbyteris esse majores, & in commune debere ecclesiam regere.

C. VI. ¶ *Coram Episcopis, Presbyteris docere licet.* g

Idem *ad* h *Rusticum Narbonensem Episcopum de septem gradibus ecclesiæ.*

ECce 1 ego *i* dico, præsentibus Episcopis suis, atque astantibus in altari Presbyteros posse sacramenta conficere. *& infra.* ¶ Sed quia scriptum est *k* [Presbyteri duplici honore honorentur, maximè qui laborant in verbo Domini,] prædicare eos decet, utile est benedicere, congruum confirmare, convenit reddere communionem, necesse est visitare infirmos, orare pro invalidis, atque omnia Dei sacramenta complere. *& infra.* ¶ Nemo hinc Episcoporum invidia diabolicæ tentationis inflatus, irascatur in templo, si Presbyteri interdum exhortentur plebem, si in ecclesiis prædicent, si plebibus, ut scriptum est, benedicant. Etenim abnuenti mihi ista, sic dicam: qui non vult Presbyteros facere quæ jubentur à Deo, dicat, quis major est Christo? aut quid corpori ejus, aut sanguini poterit anteponi? Si Presbyter Christum consecrat, cùm in altario Dei sacramenta benedicat, benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare? *& paulo post.* ¶ Circa 2 laicos, ac mulieres, jubentibus vobis, ô injustissimi sacerdotes, Presbyter Dei benedictionis perdit officium, amittit linguæ opus, non habet confidentiam prædicandi, truncatus est omni parte virtutum, solùm Presbyteri nomen habet, plenitudinem ac perfectionem, quæ consecrationi ejus competit, non retentat. ¶ Quis hic, rogo, ô sacerdotes, honor vester est, ut damnum gibbi *a* inferatis? Quoniam cùm pastoribus per potentiam vestram aufertur Deo digna diligentia, contagium quoddam, & calamitas crescit in gregibus: ac Dominici 3 patrimonii damna conquiritis, dum *b* soli vultis in ecclesia potentari. *& paucis interjectis.* ¶ Presbyteri ab initio, ut legimus, negotiorum judices esse mandati sunt, Presbyteri interesse sacerdotum concilio: *c* quoniam & ipsi Presbyteri ut legimus, Episcopi nuncupantur, secundùm quod scriptum est ad 4 Episcopum [Noli *d* negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterii] & alibi *e* ad majores natu [Qui vos posuit Episcopos regere ecclesiam Dei.] *& infra.* ¶ Sed oderunt hoc sacerdotes superbi in Presbyteris nomen, qui nolunt esse hoc, quod Christus, qui discipulorum pedes lavit 5 *f* qui baptizatus *g* est à Ioanne, licet baptizandum se Ioannes à Domino proclamaret. Propterea hæc scribo, ut si præteriti temporis error non potest jam revocari, vel ad præsens in ecclesiis servetur humilitas, ut Presbyteri hoc in ecclesiis suis faciant, quod Roma, sive quod in oriente, quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Africa, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia, quod etiàm ex parte per Gallias, quod in omnibus locis, ubi humilitas perseverat, quod in cœlis sit (quod majus est) ubi sedes angelorum *h* leges esse depositas.

1 ¶ Ecce ego] *Principium hujus capitis longè aliter legitur in libello de septem gradibus, & additur negatio,* Nec ego dico præsentibus Episcopis, atque astantibus altari, Presbyteros posse sacramenta conficere: sed si fortè usus exegerit, ut venientes ad ecclesiam sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere Episcopum repudiare Eucharistiam Presbyterorum, &c.

2 ¶ Circa laicos] *In libello sic legitur,* tamen credendum est summi sacerdotis judicio, & hoc faciendum, quod jusserit circa laicos & mulieres. Iubentibus vobis iniustissimè sacerdotibus, non rectè Presbyter Dei, benedictionis, &c.

3 ¶ Ac Dominici] *Ibidem est,* ac Deo nostro non patrimonii sui damna conquiritis, dum soli vultis in ecclesiis potentari?

4 ¶ Ad Episcopum] *Hoc loco longè plenior est oratio in libello, & pro hac auctoritate Apostoli ad Timotheum, multa alia referuntur.*

C. VII. ¶ *Episcopi & clerici invicem sibi honorem adhibeant.*

Item *ad Nepotianum epist. secunda.*

STa *i* subjectus Pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe. *& paulo post.* ¶ Sed Episcopi sacerdotes

---

a) *De cons. dist. 4. presbyteri. Burc. l. 4. c. 76. Ivo p. 1. c. 270. Pann. l. 1. c. 101.* b *Ans. l. 7. c. 127. Poly. l. 2. tit 39.* c *Idem ergo est Presbyter.*] *orig.* d *1. Cor. 1.* e *supponeretur.*] *orig.* f *dispositionis.*] *orig.* g *al. non licet.* h *inter opera Hier. to. 4. vel. 9.* i *Ans. l. 7. c. 128.* k *1. Tim. 5.*

a *gregibus: vera lectio.* b *2. Tim. 3.* c *consilio.*] *orig.* d *1. Tim. 4.* e *Act. 20.* f *Ioan. 13.* g *Matth. 3.* h *eorum.*] *orig.* i *Ans. l. 7. c. 121.*

esse noverint, non Dominos, honorent clericos quasi clericos, ut & ipsis à clericis quasi Episcopis honor deferatur. ¶ Scitum est illud oratoris Domitii: Cur ego te, inquit, habeam ut principem, cùm tu me non habeas ut senatorem? ¶ Quod Aaron & filios ejus, hoc Episcopum & Presbyteros esse noverimus. ¶ Vnus Dominus, unum templum, unum sit etiam ministerium. ¶ Recordemur semper, quid Apostolus Petrus *a* præcipiat sacerdotibus [Pascite eum, qui in vobis est, gregem Domini, providentes non coacti, sed spontaneè, secundum Deum, neq; ut turpis lucri gratia, sed voluntariè, neq; ut dominantes in clerum, sed forma facti gregi *b* ex animo, ut cùm apparuerit Princeps pastorum, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam.] ¶ Pessimæ consuetudinis est in quibusdam ecclesiis tacere Presbyteros, & præsentibus Episcopis non loqui: quasi aut invideant, aut non dignentur audire. [Et si alii, inquit Apostolus Paulus *f.* fuerit revelatum sedenti, prior taceat.] *& paulò post.* [¶ Gloria *d* patris est filius sapiens] Gaudeat Episcopus judicio suo, cum tales Christo elegerit sacerdotes.

C. VIII. ¶ *Presbyteri Episcopos non præcedant, sed comitentur vel subsequantur.*

Item ex concilio Laodicensi, *cap. 56.*

NOn oportet Presbyteros ante ingressum Episcopi ingredi & sedere in tribunalibus, sed cum Episcopo ingredi, nisi forte aut ægrotet Episcopus, aut in peregrinationis commodo 1 eum abesse constiterit.

1 ¶ In peregrinationis commodo] *Sic Prisca versio: sed Dionysius longè propius ad verba Græca*, nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus. πλὴν ἐὰν μὴ ἀσθενοῦντος, ἢ ἀποδημεῖν ὁ ἐπίσκοπος.

C. IX. ¶ *Episcopus non Dominum sed collegam se Presbyterorum cognoscat.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *cap. 34.*

EPiscopus in quolibet loco sedens stare Presbyterum non patiatur.

C. X. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *c. 35.*

EPiscopus *e* in ecclesia, & in consessu Presbyterorum sublimior sedeat. Intra domum verò collegam se Presbyterorum esse cognoscat.

C. XI. ¶ *Sine præcepto Episcopi Presbyter non signet infantes.*

Item ex concilio Martini Papæ.

PResbyter *f* præsente Episcopo non signet infantes, nisi ab Episcopo fuerit illi præceptum.

C. XII. [¶ *De eodem.*] PALEA.

Item ex concilio Neocæsariensi 1, *c. 13.*

PResbyteri * ruris, in ecclesia *g* civitatis, Episcopo præsente, vel Presbyteris ipsius urbis, offerre non possunt, nec panem sacrificeatum 2 dare, calicemq; porrigere. Si verò absentes hi fuerint, & ad dandam orationem 3 vocentur, soli dare debebunt.

1 ¶ Neocæsariensi] *Antea citabatur ex Genuensi. Restituta est inscriptio ex cæteris collectoribus. Est autem hæc ferè Dionysii versio.*

2 ¶ Sacrificatum] *Alibi ubique legitur*, sanctificatum. *Græcè est in concilio impresso*, ἄρτον ἁγιασμένον ἐν εὐχῇ: *Sed apud Balsamonem* ἄρτον εὐχῆς. *id est*, panem mysticæ precationis.

3 ¶ Ad dandam orationem] Εἰς εὐχὴν κλῆσιν μόνον, ἁγιασθῆναι, *id est*, & solus ad mysticam precationem vocatus fuerit, dat.

a 1. Pet. 5. b *al.* gregis. c 1. Cor. 14. d Prover. 10. & 19. e Pos part 3. c. 27. f *In capitul.* Mart. Brac. c. 52. de consec. dist. 4. c. omne tempus. g Mart. Brac. c. 56. Ans. l. 7. c. 188. Burch. l. 1. c. 44. Ivo p. 2. c. 13. ℞ ἐν τῷ κυριακῷ.

DISTINCTIO XCVI.

1 ps ILlud a *autem Honorii Augusti, quod de electione summi Pontificis suprà constituisse legitur, nullius esse momenti probatur: cum non solum de ordinibus, sed nec etiam de rebus ecclesiasticis legatur aliquando laicis attributa disponendi facultas. Vnde quæcunq; à Principibus in ordinibus, vel in ecclesiasticis rebus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur.*

C. I. ¶ *De rebus ecclesiasticis disponendis laicis nulla facultas relinquitur.*

Vnde Symmachus *Episcopus catholicæ ecclesiæ urbis Romæ synodo præsidens, dixit.*

BEne b quidem fraternitas vestra ecclesiasticis legibus obsecuta sub divini rimore judicii, quæ erant statuenda, definivit, & ad justitiæ cumulum pervenit, dum sufficienter universa complectitur: nec adjectione indiget plenitudo, maximè de clericis, quos amor dominationis invasit, & jugum disciplinæ ecclesiasticæ fecit respuere. *& paulò post.* ¶ Quorum excessus enarrare difficile est: unum tamen, quod occurrit, venerando ordini vestro intimare non differo. Dixerunt inter alia scripturam quandam illustris memoriæ Basilium, quasi pro ecclesiasticæ amore substantiæ, conscripsisse, in qua nullus Romanæ ecclesiæ, nec interfuit, nec subscripsit antistes, per quem potuisset fortiri legitimam firmitatem. Ne verò ego indedisputem, unde c potest vestrum judicare concilium, requiratur, & deferatur in medium, ut ex lectione cognoscatis, cujusmodi possit habere substantiam. Sancta synodus respondit: deferatur in medium, ut cujusmodi sit, possit agnosci. Et dum hoc diceret, Hormisda Diaconus recitavit. [Cùm in *d* Mausoleo 1 quod est apud B. Petrum Apostolum, resideret *e* sublimis, & eminentissimus vir præfectus prætorio, atque patritius, agens etiam vices præcellentissimi Regis Odoacris Basilius, dixit. Quanquam studii vestri *f* & religionis interfit, ut in Episcopatus electione concordia principaliter servetur ecclesiæ: ne tamen *g* per occasionem seditionis, status civitatis *h* vocetur in dubium, admonitione *i* beatissimi viri Papæ nostri Symmachi *k* Simplicii, quam ante oculos semper habere debemus, hoc nobis meministis sub obtestatione fuisse mandatum, ut propter illum strepitum, & venerabilis ecclesiæ detrimentum, si eum de hac luce transire contigerit, non sine nostra consultatione, cujuslibet celebretur electio.] Hæc cum legerentur, Cresconius Episcopus civitatis Tudertinæ ecclesiæ, surgens è consessu dixit. [Hic perpendat sancta synodus, ut *l* prætermissis *m* personis religiosis, quibus maximè curæ est de tanto Pontifice, electionem laici in suam redegerint potestatem, quod contra canones esse manifestum est.] Item Hormisda diaconus legit. [Nam & cùm quid confusionis atque dispendii venerabilis ecclesia sustineret, miramur prætermissis nobis, quiddam de rebus ecclesiæ fuisse tentatum, cum etiam sacerdote nostro superstite nihil sine nobis debuisset assumi. Quare si amplitudini vestræ *n* vel sanctitati placet incolumia omnia quæ adhuc futuri antistitis electionem respiciunt, religiosa veneratione servemus, hanc legem specialiter præferentes, quam nobis, hæredibusque nostris Christianæ mentis devotione sanximus: ne unquam prædium, seu rusticum,

a *Sup. distinct. 69. c. sed duo.* b *In synod. Rom. 3. sub Symmacho, cap. 1. & seq.* c [*sed aut possit.*] *orig.* d *In unum apud Lostum.*] *origin. Ibid. cap. 2.* e [*resedissent, subtimus.*] *origin. Verb. Basilii.* f [*nostri.*] *orig.* g *al.* ne per. h *al.* civitatis. i *al.* tamen admonitione. k *abest dictio.* [*Symmachi*] *ab orig. sed auctor casus, & glossa habuit.* l *al.* utrum. m *al.* prætermissas personas relegisse.] *codex cam. Verba Basilii.* n [*vestræ sanctitatis.*

seu urbanum, vel ornamenta, aut ministeria ecclesiarum, quæ nunc sunt, vel quæ ex quibuslibet titulis ad ecclesiarum jura pervenerint, ab eo, qui nunc antistes sub electione communi fuerit ordinandus, & illis qui futuris sæculis sequentur, quocunque titulo, atque commento alienari liceat. Si quis verò aliquid eorum alienare voluerit, inefficax, atq; irritum inducetur, sitq; facienti, vel consentienti, accipientiq; anathema. [¶ Maximus Episcopus Bleranæ ecclesiæ dixit.] Modo sancta synodus dignetur edicere, si licuit laico homini anathema in ordinem ecclesiasticum dictare: aut si potuit laicus sacerdoti anathema dicere, & contra canones, quod ei non competebat constituere. Dicite, vobis quid videtur. De me licuit laico legem dare? Sancta *a* synodus dixit, Non licuit; & adjecit: lege sequentia. Hormisda diaconus legit: [Et is, qui prædium rusticum, vel urbanum juris ecclesiastici fuerit consecutus, noverit se nulla lege vel præscriptione munitum, sed si vel is, qui alienaverit, sive qui eum sequetur *b*, voluntate contraria prædium hujusmodi alienatum revocare 2 voluerit, id cum fructibus restituat, quos *c* illic fuerit consecutus.] ¶ Hæc cùm legeret, Stephanus Episcopus Venusinæ ecclesiæ, surgens è consessu dixit, Perlegatur. Hormisda diaconus legit. [Qua 3 pœna *d* placuit accipientis etiam hæredes afficere. In qua re cuilibet clericorum contradicendi libera sit facultas. Iniquum est enim, & clarissimi collegii instar, ut quæ vel pro salute, vel prorequie animarum suarum *e* unusquisq; venerabili Ecclesiæ, pauperum causa contulerit, aut certè reliquerit, ab his, quos hæc maximè servare convenerat, in alterum *f* transferatur. Planè quæcunq; in gemmis, vel auro, atq; argento, nec non & vestibus minus apta usibus, vel ornatui videbuntur Ecclesiæ, quæ servari, ac diu manere non possunt, sub justa æstimatione vendantur, & erogationi *g* religiosæ proficiant.] ¶ Cumque lecta fuisset, Laurentius Episcopus Mediolanensis ecclesiæ dixit [Ista scriptura nullum Romanæ civitatis potuit obligare Pontificem: quia non licuit laicos statuendi in ecclesia, præter Romanum Pontificem habere aliquam potestatem: quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: maximè cùm nec Papa Romanus subscripserit, nec alicujus secundùm canones metropolitani legatur assensus.] ¶ Petrus Episcopus Ravennatis ecclesiæ dixit [Scripturam, quæ in nostra congregatione vulgata est, nullis eam vicenit, & à laica persona concepta videtur, maximè quia in ea nullus præsul sedis Apostolicæ interfuisse, vel propria subscriptione firmasse monstretur.] ¶ Eulalius Episcopus Syracusanæ Ecclesiæ dixit. [Scripturam quæ in sacerdotali concilio recitata est, evidentissimis documentis constat esse invalidam: Primùm, quod contra Patrum regulas à laicis, quamvis religiosis [quibus nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas] facta videtur: deinde quod nullius præsulis Apostolicæ sedis subscriptione firmata docetur. Quòd si cujuslibet provinciæ sacerdotes intra terminos suos concilio habito, quidquid sine metropolitani *h* sui auctoritate tentaverint, irritum esse debere sancti Patres sanxerunt; quanto magis, quod in Apostolica sede, non *i* existente præsule (qui meritò *k* B. Petri Apostoli per universum orbem primatum obtinens sacerdotii, statutis synodalibus consuevit tribuere firmitatem) à laicis (licet consentientibus aliquantis Episcopis, qui tamen Pontifici, à quo consecrati *l* probantur, præjudicium inferre non potuerunt) præsumptum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta connumerari.] Sancta synodus dixit: Licet *a* secundum professionem venerabilium fratrum nostrorum, Laurentii, Petri, Eulalii, Cresconii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur hanc ipsam scripturam nullius esse momenti; verumtamen etiamsi aliqua posset ratione subsistere, modis omnibus in synodali conventu provida beatitudinis vestræ sententia enervari conveniebat, & in irritum deduci: ne in exemplum remaneret, præsumendi quibuslibet laicis, quamvis religiosis, vel potentibus, in quæcunq; civitate quolibet modo aliquid decernere de ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscussè à Deo cura commissa docetur.

1 ¶ Cùm in Mausoleo] *Hoc initium scripturæ Basilii in tomis conciliorum, & codice canonum sic habet, Cùm in unum apud B. Petrum Apostolum resedissent, sublimis, &c. Omnino autem multæ sunt hujus capitulis varietates in exemplaribus Gratiani, in variis conciliorum editionibus, & in codice canonum ex quibus ea tantum partim indicare, partim notata sunt, quæ majoris ponderis sunt visa.*

2 ¶ Revocare] *Sic est emendatum ex omnibus conciliorum emplaribus & impressis, & manuscriptis, cùm antea legeretur tinere.*

3 ¶ Qua pœna] *In omnibus editionibus conciliorum legitur.* Quam pœnam placuit accipientis hæredes, proredesque respicere. *In codice vero canonum manuscriptorum dictio,* prohæredesque.

C. II. ¶ *Imperatores ad fidem confirmandam, non potentiam ostendendam Synodo interesse debent.*

Unde in sexta actione Chalcedonensis concilii *Marcianus Imperator dixit inter cætera.*

NOs *b* ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, exemplo religiosissimi principis Constantini synodo interesse voluimus, ut inventa veritas non ultrà multitudo pravis doctrinis attracta dissentiat.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex eadem sexta actione, *in fine.*

QVædam *c* capitula sunt, quæ ad honorem vestræ verentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes à nobis hæc regulariter potius firmari per synodum, quam nostra lege sanciri.

C. IV. ¶ *Synodi conventui Imperatores interesse non convenit, nisi ubi de fide agitur.*

Item Nicolaus Papa *in epistola ad Michaelem Imp. quæ incipit* [*Proposueramus.*]

VBinam *d* legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conventibus interfuisse, nisi forte in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, & omnium communis est, quæ non solùm ad clericorum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos?

C. V. *De præsulibus divinarum rerum, qui humanis rebus præsunt, judicare non possunt.*

Idem *in eadem epistola.*

DEnique *e* hi, quibus tantùm humanis rebus, & non divinis præesse permissum est, quomodo de his, super quos divina ministrantur, judicare præsumant, penitùs ignoramus.

C. VI. ¶ *Nec etiam Imperator jura Pontificis, nec Pontifex jura regia usurpet.*

Idem *paulo inferius.*

CVm ad *f* verum 1 ventum est, ultrà sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex

a *Verba Basilii.* b *al. consequenter.* c *al. quis illud.* d *c.3. Basilii verba.* e *al. suorum.* f *al. alientatem.* g *al. erogatia religiosa proficiat.* h *7.9.q.3.c.2.* i *al. nunc.* k *al. prærogativa.* l *al. consecrari.*

a *al. Laquet.* b *Ansel. lib.3.c.107.* c *Ansel. ibid. Dedit p.3.* d *Ansel. l.1.c.75.* e *Ansel. ibid.* f *Sup. dist. quoniam. Ansel. ibid.*

Imperatorium usurpavit: quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum *a* demergi, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerū Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus, & ideò militans *b* Deo minimè se negotiis secularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.

1 ¶ Ad verum] *Post ultima verba capitis antecedentis sequitur continenter in eadem Nicolai epistola.* Fuerunt hæc ante adventum Christi, ut quidam typicè reges simul & sacerdotes existerent. Quod sanctum Melchisedech *c* fuisse sancta prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus: (utpote qui semper quæ divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vindicare contendit) ut pagani Imperatores iidem & maximi Pontifices dicerentur. Sed cùm ad verum ventum est, eundem Regem atque Pontificem, ultrà sibi, &c. *Nihil autem mutatum est, & ab ipsissam, & quoniam est initium capitis. Nonnulla verò alia huc pertinentia notata sunt, suprà distinct. 10. cap. quoniam.*

C. VII. ¶ *A seculari potestate Pontifex prorsus nec solvi, nec ligari valet.*

Idem *in eadem, paucis interjectis.*

SAtis *d* evidenter ostenditur, à seculari potestate nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem, quem constat a pio principe Constantino (quod longe superiùs memoravimus) Deum appellatum: nec posse Deum ab hominibus judicari manifestum est. Sed & Theodosius minor 1 sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ, dixit. [Depuratus est igitur Candidianus magnificentissimus Comes strenuorum domesticorum tranfire usque ad sanctissimam synodum vestrum, & in nullo quidem eis, quæ faciendæ sunt de piis dogmatibus quæstiones, seu potius expositiones, communicare. Illicitum namque est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, ecclesiasticis intermiscere tractatibus *e.*] *& post pauca.* ¶ His itaque manifestè repertis, apparet comministrum Ignatium per Imperialem tantummodo sententiam nullo modo potuisse prorsus expelli. In cujus damnatione, quia præsulum quoque assensus est subsecutus, apparet id caussa fuisse patratum adulationis, non legitimæ sanctionis.

1 ¶ Theodosius minor] *Verba hæc sunt accepta ex epistola Theodosii, ad Valentinianū Imperatorum synodo Ephesinæ per Candidianum missa, quæ est in extremo primæ actionis ipsius synodi. In versione antiqua, quæ servatur in bibliotheca Vaticana, & qua Lutetiæ edita est, eadem planè hoc loco habentur verba cum his, quæ refert Nicolaus, optimè conveniunt cum Græco.*

C. VIII. ¶ *Falsa Pontificum Imperator judicare non debet.*

Idem *Ludovico Imperatori.*

IN scripturis narratur Constantinus Imperator dixisse. [Vere si propriis oculis vidissem sacerdotem Dei, aut aliquem eorum, qui monachico habitu circumamicti sunt, peccantem, clamydem meam expoliarem *g.* & cooperirem eum, ne à aliquo videretur.] In quibus decet tissimè filii, necessariò commonemini, ut quemadmodum fide & religione, ac honoris patrilitate ei adæquari videmini: ita quoque humilitate, atq; devotione æquiparari nihilominùs anheletis, ita ut in nullo inferior eo, sed potior inveniamini post illius exempla, qui talem se exhibuit ante alia *a* prorsus exempla. Sed hoc quidem diximus cautos nos reddere cupientes, ut si de Domini sacerdotibus, qui jure patres dicuntur, aliquid contigerit, nos audire, quod confusionem piis mentibus ingerat, non infrunitum, sed pudoratos filios Noë * imitantes, paternam de reliquo verecundiam contegatis, ut affluenti, quemadmodum & illi, benedictioni repleri, moderante Domino mereamini.

a *al. inferna.* b 2. *Timoth.* 2. c *Genes.* 14. d *Anselmus lib.* 3. *cap.* 31. *Russinus in Historia l.* 1. *cap.* 2. e σύμμιγμα? *ibidem.* g *explicassem, & cooperuissem eum.*] *Nicolaus in epist. ad Michaël.*

C. IX. ¶ *Regum & principum patres & magistri sacerdotes esse censentur.*

Item ex epistola Gregorii VII. *ad Hermannum Metensem Episcopum, lib.* 8. *epist.* 21.

QVis *b* dubitet sacerdotes Christi regum & principem, omniumque fidelium patres, & magistros censeri? Nonne miserabilis insanæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subjicere, à quo credit non solùm in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse, & solvi.

C. X. ¶ *Auctoritas sacra Pontificum & regalis potestas, hujus mundi gubernacula regunt.*

Item Gelasius Papa *Anastasio Imperatori.*

DVo 1 sunt *c* quippe Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. In quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus *d* hominum, in divino sunt reddituri examine rationem.] *& post pauca.* [¶ Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam redigi posse *e* voluntatem.] ¶ Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique Pontificum, alii Reges, alii Imperatores excommunicaverunt. Nam si speciale aliquod de personis principum requiratur exemplum, beatus Innocentius Papa Arcadium Imperatorem (quia consensit, ut sanctus Ioannes Chrysostomus à sua sede pelleretur) excommunicavit 2. B. Ambrosius *f.* licet sanctus, non tamen universalis ecclesiæ Episcopus, pro culpa, quæ aliis sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium magnum Imperatorem excommunicans, ab ecclesia excludit: qui etiam in suis scriptis ostendit, quòd aurum non tam pretiosius sit plumbo, quàm regia potestate sit altior dignitas sacerdotalis, hoc modo circa principium suis Pastoralis scribens. [Honor, fratres, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares, quippe cùm videat regum colla, & principum submitti genibus sacerdotum; & osculata eorum dextera, orationibus eorum se credant communiri.]

a *al. tidia.* * *Genes.* 9. b *Anselm. lib.* 1. *cap.* 84. *Ivo p.* 5. *cap.* 378. *Panorm. lib.* 5. *cap.* 108. c *In eadem epist. Gregorii septim. Capitul. lib.* 5. *cap.* 167. *Concil. Parisiens. lib.* 1. *cap.* 3. *Polycarp. lib.* 1. *titul.* 27. *Anselm. lib.* 1. *cap.* 73. *Panorm. lib.* 5. *cap.* 109. d *regiminibus.* e *al. velle.* f *Ambrosius de dignit. Sacerdot. cap.* 2. g *Polyc. lib.* 2. *tit.* 19. *Anselm. lib.* 4. *cap.* 122. *ex Ioanne* 8.

1 ¶ Duo sunt] *Caput hoc stomptum est ex eadem epistola Gregorii VII. ex qua antecedens: & ab hoc usque ad verbum, voluntatem. sunt verba ipsius Gelasii ex epistola, quæ habetur impressa vita à Gregorio VII.*

2 ¶ Excommunicavit] *Si hic interponatur caput,* Alius item. *Iis. q.* 8. *hæc pars epistola integra habetur.*

C. XI. ¶ *Imperatores debent Pontificibus subesse, non præesse.*

Item Ioannes Papa.

SIg Imperator catholicus est (quod salva pace ipsius

dixerimus) filius est, non prælul ecclesiæ: quod ad religionem competit, discere ei convenit, non docere: habet privilegia suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis divinitùs consecutus est, ut ejus beneficiis non ingratus, contra dispositionem cœlestis ordinis nil usurpet. Ad sacerdotes enim Deus voluit, quæ ecclesiæ dispondenda sunt, pertinere, non ad sæculi potestates: quas, si fideles sunt, ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subjectas. Non sibi vindicet alienum jus, & ministerium, quod alteri deputatum est: ne contra eum tendat abrumpi, à quo omnia constituta sunt; & contra illius beneficia pugnare videatur, à quo propriam consecutus est potestatem. Non à legibus publicis, non à potestatibus sæculi, sed à pontificibus, & sacerdotibus omnipotens Deus Christianæ religionis clericos, & sacerdotes voluit ordinari, & discuti, recipique de errore remeantes. Imperatores Christiani subdere debent executiones suas ecclesiasticis præsulibus, non præferre.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item Gelasius *ad Episcopos orientales.*

NVnquam *a* de Pontificibus, nisi ecclesiam judicasse: non esse humanarum legum de talibus ferre sententiam, absq; ecclesiæ principaliter constitutis Pontificibus: obsequi solere Principes Christianos decretis ecclesiæ, non suam præponere potestatem: Episcopis caput subdere principem solitum, non de eorum capitibus judicare.

C. XIII. [¶ *De eodem.*] PALEA.

I. COnstantinus * Imperator coronam, & omnem regiam dignitatem in urbe Romana, & in Italia, & in partibus occidentalibus Apostolico concessit. Nam in gestis B. Sylvestri (quæ beatus Papa Gelasius in concilio LXX. Episcoporum à catholicis legi commemorat, & pro antiquo usu multas hoc imitari dicit ecclesias) ita legitur.

¶ *Apud Anselmum lib. 4. pro rubrica capitis 32. hæc habentur.* Quòd Constantinus Imperator Papæ concesserit coronam, & omnem regiam dignitatem in urbe Romana, & Italia, & in partibus occidentalibus. *In principio verò ejusdem capitis 32. hæc leguntur*, In gestis beati Sylvestri, &c. *usque ad finem hujus & seq. palea, quemadmodum etiam in collectione Deusdedit.*

C. XIV. ¶ *De eodem.* PALEA.

II. COnstantinus 1 Imperator *b* quarta die sui baptismi privilegium Romanæ ecclesiæ Pontifici contulit, ut in toto orbe Romano sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut judices Regem. In eo privilegio ita inter cætera legitur. [Vtile 2 judicavimus una cum omnibus Satrapis nostris, & universo senatu, optimatibusque meis, etiam & cuncto populo Romanæ gloriæ Imperio subjacenti, ut sicut beatus Petrus in terris vicarius filii Dei esse videtur constitutus, ita & Pontifices, qui ipsius principis Apostolorum gerunt vices, principatus potestatem, amplius, quàm terrena Imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam à nobis, nostroque Imperio obtineant, eligentes nobis ipsum principem Apostolorum, vel *c* ejus vicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostram terrenam Imperialem potentiam, sic ejus sacrosanctam Romanam ecclesiam decrevimus veneranter honorari, & ampliùs quàm nostrum Imperium, & terrenum thronum, sedem sacratissimam beati Petri gloriosè exaltari: tribuentes ei potestatem, & gloriæ dignitatem, atq; vigorem, & honorificentiam Imperialem. Atq; decernentes sancimus, ut principatum teneat tam super quatuor præcipuas sedes, Alexandrinam, Antiochenam *a*, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quàm etiam super omnes in universo orbe terrarum ecclesias Dei: & Pontifex, qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior, & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat, & ejus judicio, quæque ad cultum Dei, vel fidei Christianorum stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. *& infrà.* ¶ Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri & Pauli pro continuatione *b* luminariorum possessionum prædia contulimus, & rebus diversis eas ditavimus, & per nostram Imperialem jussionem sacram tam in oriente, quàm in occidente, vel etiam septentrionali, & meridiana plaga, videlicet in Iudæa, Græcia, Asia, Thracia, Africa & Italia, vel diversis Insulis, nostra largitate ei *c* concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Sylvestri summi Pontificis, successorumq; ejus omnia disponantur. *& infrà.* ¶ Beato *d* Sylvestro patri nostro, summo Pontifici, & universalis urbis Romæ Papæ, & omnibus ejus successoribus Pontificibus, qui usque in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri, de præsenti contradimus palatium Imperii nostri Lateranense, deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium *e*, necnon & superhumerale, videlicet lorum, quod Imperiale circumdare assolet collum; verumetiam & chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia Imperialia indumenta, sed & dignitatem Imperialium præcedentium equitum 3, confertes etiam & Imperiales sceptra, simulque cuncta signa, atq; banda *f*, & diversa ornamenta Imperialia, & omnem processionem Imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. Viris autem reverendissimis clericis in diversis ordinibus eidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientibus, illud culmen singularitate, potentia & præcellentia habere sancimus, cujus amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patritios 4 atque consules effici, nec non & cæteris dignitatibus Imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut Imperialis militia ornatur, ita & clerus sanctæ Romanæ Ecclesiæ ornari decernimus. Et quemadmodum Imperialis potentia officiis diversis, cubiculariorum nempe, & ostiariorum, atque omnium excubitorum ornatur, ita & sanctam Romanam Ecclesiam decorari volumus. Et ut amplissimè Pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, clericorum ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ manipulis & linteaminibus, id est, candidissimo colore decorari equos, ita & equitare. Et sicut noster senatus calceamentis utitur, cum udonibus, id est, candido linteamine illustratis, sic utantur & clerici, ut sicut cœlestia, ita & terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus sanctissimo patri nostro Sylvestro, & successoribus ejus ex nostro indicto, & ut quem placatus 6 proprio consilio clericare voluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerare, nullus ex omnibus præsumat hoc perbè agere. Decrevimus itaq; & hoc, ut ipse, & successores ejus diademate, videlicet corona, quam ex auro nostro illi concessimus, ex auro purissimo, & gemmis pretiosis uti debeant, & in capite ad laudem Dei pro honore B. Petri gestare. Ipse verò beatissimus Papa, quia per coronam clericatus, quam gerit ad gloriam B. Petri omninò ipsa ex auro non est passus uti corona, nos pro gium candido *g* nitore splendidum, resurrectionem dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frænum equi ipsius reverentia B. Petri, stratoris officium illi exhibuimus

a *In originali hæc pendent ex superioribus. Polyc. ibidem. Ansel. lib. 6. c. 137.* * *Ansel. lib. 4. cap. 32. Deusdedit lib. 4. c. 1.* b *In edicto Constantini, quod est post concil. Nouesarinense. Ansel. lib. 4. c. 32. Deusdedit ibidem.* c *al. & ejus successores.*

a *Antioch. Alex.*] *orig. impressum.* b *al. concessionum.* c *al. ex libertatem concessimus.* d *Ivo part. 3. cap. 43. Pan. 2. cap. 1.* e *al. phrygium, id est, mitram.* f *Suidas in hoc vocabulo Bandon,* g *al. candidi nitoris splendidum.*

statuentes eodem phrygio omnes ejus successores singulariter uti in processionibus, ad imitationem Imperii nostri. Vnde ut pontificalis apex non vilescat, sed magis quàm terreni Imperii dignitas, gloria [a] & potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum, ut prædictum est, quàm Romanam urbem, & omnes Italiæ, seu occidentalium regionum provincias, loca & civitates, præfato beatissimo Pontifici nostro Sylvestro universali Papæ contradimus, atq; relinquimus: & ab eo, & à successoribus ejus per hanc divalem nostram, & pragmaticum constitutum decernimus disponenda; atque juri sanctæ Romanæ Ecclesiæ concedimus permansura. Vnde congruum perspeximus nostrum Imperium, & regni potestatem in orientalibus transferri regionibus, & in Bizantiæ provinciæ optimo loco, nomini nostro civitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium, quoniam ubi principatus sacerdotü, & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, justum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. Hæc verò omnia 7, quæ per hanc nostram imperialem sacram, & per alia divalia decreta statuimus, atque confirmavimus, usque in finem mundi illibata & inconcussa permanere determinus. Vnde coram Deo vivo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili ejus judicio obtestamur per hoc nostrum imperiale constitutum, omnes nostros successores Imperatores, vel cunctos Optimates, Satrapas etiam, amplissimum senatum, & universum populum in toto orbe terrarum nunc & in posterum, cunctis retrò temporibus Imperio nostro subjacentem, nulli eorum quoquomodo licere hæc aut infringere, aut in quoquam convellere. Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator, aut contemptor extiterit, æternis condemnationibus subjaceat innodatus, & sanctos Dei, principes Apostolorum Petrum & Paulum sibi in præsenti & in futura vita sentiat contrarios; atque in inferno inferiori conferematur, cum diabolo, & omnibus deficiat impijs. Hujus verò imperialis decreti nostri paginam propriis manibus roborantes, super venerandum corpus B. Petri principis Apostolorum posuimus. Datum Romæ 3. Calend. Aprilis, Domino nostro Flavio Constantino Augusto quater, & Gallicano v. c. Coss.

¶ *Hæc patea in multis habentur exemplaribus, in quibus alia pacta esse non solent.*

1 ¶ Constantinus] *Verba hæc usq; ad vers.* in eo privilegio. *non solem habentur apud Anselmum & Deusdedit, sed etiam in gestis beati Sylvestri in his, quæ à Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur.*

2 ¶ Vtile] *Hinc usque ad finem sumpta sunt ex gestis, seu actu sancti Sylvestri, in quibus multa præsedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata, quæ in collectionibus Anselmi & Deusdedit habentur. Titulus proprius hujus partis in gestis ipsis est hujusmodi:* Privilegium sanctæ Romanæ ecclesiæ, quod constituit C. Constantinus Augustus sancto Sylvestro Episcopo urbis Romæ, & omnibus successoribus ejus usque in perpetuum; & obtulit super corpus B. Petri Apostoli. *De quo item privilegio Leo IX. in epistola prima, seu libello adversus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani Episcoporum, cap. 13. sic loquitur.* Pauca ex privilegio ejusdem Constantini manu cum cruce aurea super cœlestis clavigeri venerabile corpus posito ad medium proferemus. *De iisdem gestis sive actu Gelasius in concilio lxx. Episcoporum: (& refertur sup. distinct. 15. in cap. sancta Romana) sic loquitur, ut ea videantur approbare.* Et in martyrologio Romano, & Vsuardi in festo S. Sylvestri legitur, cujus actus clari habentur. Inveniuntur verò hodie pervetusta literis descripta in bibliotheca Vaticana, & Ambrosia Nonantulæ: quorum interpres in prooemio hæc ait: Historiographus noster Eusebius Cæsariæ Palestinæ urbis Episcopus, cùm historiam ecclesiasticam scriberet, prætermisit ea quæ in aliis opusculis sunt, vel quæ se meminit retulisse. Nam viginti libros omnium penè provinciarum passiones martyrum, Episcoporum & confessorum, & sacrarum virginum, ac mulierum continere fecit. Deinde securus & ab Apostolo Petro, omnium Episcoporum nomina, & gesta conscripsit, & earum urbium, quæ arcem pontificatus per Apostolicas sedes tenere noscuntur, ut urbs Roma, Antiochia, Hierosolyma, Ephesus & Alexandria. Harum urbium Episcoporum omnium prateritorum nomina usque ad tempus suum, & gesta Græco sermone conscripsit. Ex quo numero unum Episcoporum urbis Romæ sanctum Sylvestrum me de Græco in Latinum transferre præcepisti, Domine sancte, ac beate pater. *Quibus verbis, quicunque sit auctor istius proœmii, eadem gesta ab Eusebio Græce scripta fuisse clavè profitetur. Quæ etiam in vetustissimis Pontificalibus & codicibus, in quibus sanctorum vita sunt descripta, in vita beati Sylvestri referuntur. Partem horum actorum (quod ad baptismum Constantini, & imagines sanctorum Petri, & Pauli spectat) refert Hadrianus Papa in Epistola Constantino Imperatori, & matri Irenæ scripta, quæ in secunda actione septimæ universalis synodi habetur. Ipsum autem privilegium fere integrum refert Leo IX. loco superius indicato, & Theodorus Balsamon in Photii nomocanonem, titul. 9. cap. 1. quanquam aliis in rebus (quod Græci plerunque solent) Romanæ ecclesiæ non satis æquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarant Anselmus, Deusdedit, Ivo locis notatis. Quæ ad pertinent, quæ Petrus Damianus in disceptatione synodali inter regium advocatum, & Romanæ ecclesiæ defensorem scripsit.* Lege, inquit, Constantini Imperatoris edictum, ubi sedis Apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum ecclesias principatum. Nam postquam supra corpus B. Petri Basilicam fundator erexit: postquam Patriarchium Lateranense in beati Salvatoris honore construxit, mox per imperialis rescripti seriem Romanæ ecclesiæ constituit dignitatem, ubi nimirum beato Sylvestro suisque successoribus obtulit, ut regali more, & aurea corona plecterentur in capite, & cæteras regii cultus insulas usurparent. Verùm beatus Sylvester ornamenta, quæ sacerdotali congruere judicabat officio, in proprios usus assumpsit; coronam verò, vel cætera, quæ magis ambitiosa, quàm mystica videbantur, omisit. Cui etiam Constantinus Lateranense palatium, quod eatenus aula regalis extiterat, perpetuo jure concessit, regnum Italiæ judicandum tradidit. Nam & ipsius Regis hæc verba sunt: Vnde congruum, inquit, prospeximus nostrum Imperium, & regni potestatem orientalibus transferri, ac mutari regionibus, & in Bizantina provincia in optimo loco nomini nostro civitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium. Quoniam, ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, justum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. *De hac eadem re scribit Ado Viennensis in commentario ætatis sextæ, & Gotfredus Viterbiensis in chronicis part. 5. cap. 2.*

3 ¶ Præsidentium equitum] *Græcè est apud Balsamonem,* καὶ ἀξιώματα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων. *id est,* & dignitates imperialium equorum.

4 ¶ Id est, patritios] *Locus hic Græcè sic habet,* Ἔχων ἐκείνην τὴν ὑπηλότητα, & μεγαλοσυνίαν τῶν κοσμικῶν ἡ μεγάλη σύγκλητος ἡμῶν, ἤτοι οἱ πατρίκιοι, & οἱ κόνσουλοι, ἤτοι οἱ ὕπατοι, καὶ λοιπὰ ἀξιώματα. *id est,* & illam habere celsitatem atque amplitudinem, qua ornatus est magnus noster senatus, sive patritii & consules, sive hypati & reliquæ dignitates.

5 ¶ Cum udonibus] *Græcè totus hic locus habet paulo aliter,* καὶ ὡς ἡ ἁγιωτάτη σύγκλητος φέρει ὑποδήματα,

a *al.* & gloria potentiæ.

ὑπὲρ στρατιώτου λόγος· ἀλλ' ὑγιοῦν, ὅπως κ᾽ τὰ βεβήλια, ὡς κ᾽ τὰ γήινα σοφῶς αὐτεσιν τῷ θεῷ. *id est*, Et quemadmodum senatus noster fert calceos, seu sandalia cum linteis albis, ita etiam ecclesiastica, sicut terrestria ad Dei laudem.

6 ¶ Quem placatus] Ἵνα ἐκεῖ τις τῆς συγκλήτου βουλῆς μετὰ ἰδίας ἐκλήσεως, κ᾽ θυμέτρου γενοῦς κληρικῶν συναριθμῆσθαι, μήτις πολεμῶ δοῦ πάντων ἐμποδίζειν τότε. *id est*, ut si quis ex senatu sponte sua, quòdq; ita ipsi libeat, voluerit fieri clericus, & in sanctorum clericorum numerum adscribi, ne quis ex omnibus hoc audeat impedire.

7 ¶ Hæc verò omnia] *Hic quæq; est magna verborum varietas, sed eadem ferè sententia.*

C. XV. ¶ *Imperialis auctoritas religiosa dispensationis mensuram non mutat.*

Item Gelasius *ad Episcopos Dardaniæ.*

SIcut quamvis parva civitas prærogativam præsentis regni non minuit, sic Imperialis præsentia mensuram dispensationis religiosæ non mutat. & ¶. ¶ Semper 1 est effectum in sacerdotali concilio de sacerdotibus judicia provenire. Nam qualescunque Pontifices sint, etsi errore humanitus accidente, non tamen contra religionem ullatenus excedentes, nullatenus videantur à sæcularí potestate posse percelli.

1 ¶ Semper] *Mutatus est à collectore orationis ductus, ne quæ antecedunt, recitanda essent.*

C. XVI. ¶ *Ecclesias restaurare contritas, non Pontifices persequi, bonis principis est.*

Item Marcellus Papa *Maxentio* 1.

BOni *a* principis est, ac religiosi *b*, ecclesias contritas atq; consessas restaurare, novas ædificare, & Dei sacerdotes honorare atq; tueri. Unde sanctos Apostolos, eorumq; successores sub divina contestatione constituisse legimus, non debere fieri persecutiones, nec inferri fluctuationes, nec invidere laborantibus in agro Dominico, neq; expellere æterni regis dispensatores.

1 ¶ Maxentio] *In impressis addebatur, Episcopo, quæ vox abest ab omnibus manuscriptis.*

DISTINCTIO XCVII.

1 HOc capitulo patenter ostenditur, quòd nec Imperatori, nec cuilibet laico licet decernere, vel de electione Pontificis, vel de rebus ecclesiasticis. Quæcunque autem ab eis constituta fuerint, pro infectis habenda sunt, nisi subscriptione Romani Pontificis fuerint roborata. Unde illud Honorii Augusti, ut suprà *d* dictum est, vanum esse videtur, quòd contra auctoritatem sacrorum canonum de electione summi Pontificis decernere tentaverit. Sed sicut ex eodem capitulo habetur, ecclesiæ precibus Imperator in præsumptores valet decernere: sicut pro defensione fidei quondam decrevisse legitur, ne hæretici aliquid, nomine ecclesiæ possiderent. Ab ea autem non invitati de rebus ecclesiasticis aliquid disponendi non habent facultatem. Honorius verò Augustus non sua auctoritate, sed B. Bonifacio supplicante, ecclesiastica quæti consulere, & concertantium ambitionem punire curavit.

C. I. ¶ *Epistola Bonifacii ad Honorium Augustum.*

Unde idem Bonifacius Episcopus *supplicationis epistolam Honorio Augusto destinavit, dicens.*

ECclesiæ *e* meæ, cui Deus noster meum sacerdotium, vobis res humanas regentibus deputavit, nos cura constringit: nec causis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, propter conventus, qui à sacerdotibus universis & clericis, & Christianæ plebis perturbationibus agitantur, apud aures Christianissimi principis desim. Si enim secus, quam oporteat, eveniat, non vos id facere, qui cuncta æqua moderatione componitis, sed nos per nostram tacentem *a* desidiam id debimus, quod civitatis quietem, & ecclesiæ pacem pervertere valeat, admisisse. Cùm enim humanis rebus divinæ cultor religionis domino favente provideat, nostra culpa erit, si non id sub vestra gloria (quam certum est divinis semper rebus animo promptiore favisse) firmo & stabili jure custodiatur, quod per tot annorum seriem, & sub illis etiam principibus obtinuit, quos nostræ religionis cura constrinxit, id est, ut licita conserventur, & sub vestræ Imperio clementiæ minimè, quæ sunt illicita, formidentur. ¶ Ipsa enim ecclesia deprecationem tuam Christianissime Imperator, meo *c* quidem sermone, sed suo venerabili appellat affectu *d*, quam Christus Deus noster, vestri fidus rector & gubernator Imperii, uni desponsatam sibi, & intactam virginem servat, ne in eam aliquos patiamini insidiantium procellarum fluctus illidi, & quietam faciem tempestatis infelicitæ tumore turbari, gloriosissime & tranquillissime imperator Auguste *e*. Ipsa ergo (quæ uni desponsata, nostra *f* tamen mater est) Ecclesia, hac pietatem vestram legatione, quam suis sacerdotibus commisit, appellat, præterita, præsentiaque repetit. Vobis, inquit, reliquos Imperantibus 2 crevit meus, qui modo tuus est, populus tam fidus Deo, quam tibi, qui es princeps Christianus. Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas quas pro vestri felicitate dependit Imperii, tetæ (quem, & de cujus sede agitur) sancto Petro, fidelium pro religionis observantia vocibus clamat, cum fidelis petitione miscetur oratio, ne humanas 3 res solito tatore occultè sollicitante semel evulsa discordia distrahat. Angeretur pluribus, Princeps Christianissime, ter Ecclesia, nisi apud te suarum esset cura *g* causarum & nisi in oppressionibus idolorum, in hæreticorum rectionibus, fide tua, divino cultu pariter cum Imperio semper florente, viresset. ¶ Habet refugium, pietatis tuæ mansuetudinis animum, cum suæ religionis vestigatis, & conferatis fratribus, & consacerdotibus probatissimis viris, à me & ab omnibus (qui Ecclesiam ciunt *h*) legatis: quibus (precamur) sacræ causæ gionis prosequentibus in urbe vestræ mansuetudinis animo, quo postulatis annuitis, in perpetuum stabilis versalis ecclesiæ consularis.

1 ¶ Id est, ut licita] *In epistola ipsa legitur, id est, ut* utar licitis.

2 ¶ Imperantibus] *Additis aliquot ex epistola* emendatus *est hic locus*, crevit qui modo tuus est, pop

3 ¶ Ne humanas] *In plerisque vetustis legitur, ne h* varias res solito, &c. *In originali verò, ne* [*alias vos*] in as res semel evulsa distrahat à cultu solito, tentatione licitante, discordia.

C. II. ¶ *Rescriptum* Honorii *ad Bonifacium Papam.*

VIctor Honorius, inclytus, triumphator, semper gustus, sancto ac venerabili Bonifacio Papæ æternæ. Scripta beatitudinis tuæ debita reverentia tulatione suscepimus: quibus recensitis egimus gr potenti Deo maximas gratias, quòd sanctimoniam post longum incommodum optatæ redditam mus sanitati. Et ideo revertentibus venerabilibus gaudium nostrum, sacrorum apicum atteſtatio gnamus, ac petimus, uti quotidianis orationibus

a *Anselm. lib. 6. cap. 197.* b *al. regia.* c *al. Pontificum.* d *Distin. 79. fol. 10.* e *Epist. ad Honorium.*

a *al. tacentes.* b *al. præsideas.* c *al. non mea.* d *al.* e *al. semper Auguste.* f *al. vestra.* g *al. secura.* h *facium istiusmodi.] org.*

status tuum studium, ac votum suum circa salutem, atque imperium nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostræ satis placitum esse cognosce, quòd sanctimonia tua de ecclesiarum, aut populi perturbatione sollicita est. Quæ, ne aliqua ratione possit evenire, satis clementia nostra credidit esse provisum. Denique beatitudine tua prædicante, id ad cunctorum clericorum notitiam volumus pervenire, ut si quid forte religioni tuæ (quod non optamus) humana forte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. Ac si a duo, ut supra. Et infra. ¶ Unde id observandum est, ut omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex serenitatis nostræ admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis conspirationibus tentare conentur: cùm certum sit, nulli partium sua studia profutura.

2 pars. *Sine signatis apicibus non est mos Romanæ ecclesiæ undecunq; legationem susc ipere* 1.

1 ¶ Suscipere] *In vulgatis sequebatur*, neque mittere: *quæ absunt a vetustis, neque conveniunt cum his, quæ sequenti capite asseruntur.*

C. III. ¶ *Romana non consuevit ecclesia sine signatis apicibus legationem undecunq; suscipere.*

Unde Nicolaus Papa.

NObilissimus vir atque strenuus vestræ sublimitatis legatus, licet nullam epistolam juxta consuetudinem à vobis nostro Pontificio detulisset, licet nunquam Apostolicæ sedis modus *b* fuerit, absque signatis apicibus undecunque legationem suscipere: Nos tamen vos in illo honorantes ejusque gravitatem, & eloquiorum illius veridicas cognoscentes assertiones, nihilominus eum, & sicut decuit, suscepimus, & ei, sicut honestum fuit, credidimus.

DISTINCTIO XCVIII.

1 pars. *QVæ circa ordinandos sint observanda, quæ in eorum electione diligenter sint considerandæ, multorum auctoritatibus monstratu sunt. Sed quia veritas rei nonnunquam obscuratur mutatione provinciæ, decretum est sacris canonibus, ut peregrini, nisi quinque vel eo amplius suorum Episcoporum fuerint commendati chirographis, non ordinentur.*

C. I. ¶ *Nisi quinque Episcoporum literis designatum transmarinum hominem ad clericatum nullus suscipiat.*

Unde Sylvester Papa *generali concilio e præsidens dixit.*

NVllus *d* aliqua ratione transmarinum hominem penes vos *e* in clericatus gradus suscipiat, nisi quinque [aut *f* eo amplius] Episcoporum designatus sit chirographis.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Ambrosius I. *urbis Romæ Episcopus ad omnes Germaniæ, ac Burgundiæ Episcopos. epist.1. cap.2.*

TRansmarinos *g* homines in clericatus honorem *h* nemo suscipiat, nisi quinque, aut eo amplius Episcoporum chirographis sint designati: quia multa per subreptionem solent evenire.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Romanæ ecclesiæ præsul Squillatino Episcopo, lib.2. epist.25.*

AFros *i* passim, vel incognitos peregrinos, ad ecclesiasticos ordines tendentes nulla ratione suscipias: quia Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui rebaptizati, peregrini verò plurimi etiam in minorib. ordinib. constituti, fortiores 1 de se prætendisse honores sæpe probati sunt.

1 ¶ Fortiores] *Sic legitur in vetustis Gratiani & B. Gregorii codicibus: verum in Erobentana, ac Lugdunensi ejusdem B. Gregorii operum editione*, ad fortiores prætendisse honores.

C. IV. ¶ *Non sunt promovendi ad clerum, qui peregrè fuerint baptizati.*

Item ex concilio Eliberitano, *cap. 24.*

OMnes *, qui peregrè *a* fuerint baptizati, eò quòd eorum minimè sit cognita vita, placuit ad clerum non esse promovendos in alienis provinciis.

DISTINCTIO XCIX.

1 pars. DE Primatibus autem (quorum supra mentionem fecimus) quæritur, quem gradum in Ecclesia obtineant, an in aliquo à Patriarchis differant, quam obedientiam Archiepiscopi eis debeant. Primates, & Patriarchæ diversorum sunt nominum, sed ejusdem officii. Ab Archiepiscopis autem quoties necesse fuerit, Episcopi ad Primates appellant: sed à Primatibus ad Archiepiscopos appellare non licet. Debent ergo obedientiam Primatibus Archiepiscopi in omnibus, qua sibi ab eis juste fuerint imperata.

C. I. *Quæ obedientia sit exhibenda Primatibus, & Patriarchis.*

Unde Anacletus Papa *ait ad Episcopos Italiæ, epist.2.*

PRovinciæ *b* multo antè Christi adventum tempore divisæ sunt maxima ex parte, & postea ab Apostolis, & B. Clemente prædecessore nostro ipsa divisio est renovata. Et in capite provinciarum (ubi dudum Primates legis *c* sæculi erant, ac prima judiciaria potestas, ad quos, qui per reliquas civitates commorabantur, quando eis necesse erat qui ad aulam Imperatoris, vel Regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant pro oppressionibus, vel injustitiis suis, ipsosque appellabant, quoties opus erat, sicut in lege eorum præceptum erat:) ipsis quoque in civitatibus, vel locis nostros *d* Patriarchas, vel Primates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, leges divinæ & ecclesiasticæ poni, & esse jusserunt, ad quos Episcopi, si necesse fuerit, confugerent, eosq; appellarent: & ipsi Primatum nomine fruerentur, & non alii. Reliquæ verò metropolitanæ civitates, quæ minores judices habebant (licet majores *e* comitibus essent) haberent metropolitanos suos, qui prædictis justè obedirent Primatibus, sicut & in legibus sæculi olim ordinatum erat: qui non Primatum, sed aut metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur.

¶ *Hoc capitulum integrum repetitur à Gregorio VII. lib.6. reg. epist.31. Rothomagensi, Turonensi, ac Senonensi Archiepiscopis scripta, ex quat. & originali nonnulla sunt restituta.*

C. II. ¶ *Non vocentur Primates, nisi qui primas sedes tenent.*

Item Anicetus *ad Episcopos Galliæ.*

2 pars. NVlli *f* Archiepiscopi Primates vocentur, nisi illi, qui primas tenent civitates *g*, quarum Episcopos Apostoli, & successores Apostolorum regulariter Patriarchas, & Primates esse constituerunt: nisi aliquas gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit propter multitudinem eorum *h*, Primatem constitui. Reliqui verò, qui alias metropolitanas sedes adepti sunt, non Primates, sed metropolitani nominentur.

---

a *Distinct. 79. si duo.* b *al. morit.* c *in fin. epilogi concilii Romani sub Sylvestro, sed paulo aliter.* d *Polyc. lib. 2. tit 31. apud Gratia, codicibus.* g *Polyc. ibid. Ansel. l.7. cap.24.* h *al. honore nolite suscipere.*] *orig.* i *Polyc. ibid. Ansel. l.7. cap.25. Ivo p.6. cap.251.*

* *Ivo p.6. cap.332.* a *al. in peregrinatione.* b *Ivo p.5. c.132. Pann. l.4. cap.24.* c *al. leges.* d *al. nostris.* e *al. majorum comitum.* f *Polyc. lib.1. tit.21. Ivo p.5. c.54. Pannor. lib.4. c.25.* g *al. sedes.* h *al. Episcoporum.*

C. III. ¶ *Primæ sedis Episcopus non appelletur princeps sacerdotum, vel summus sacerdos.*

Item ex concilio Africano, *cap. 6.*

PRimæ [a] sedis Episcopus non appelletur princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantùm primæ sedis Episcopus.

3 pars. *Universalis autem nec etiam Romanus Pontifex appelletur.*

C. IV. ¶ *Nec etiam Romanus Pontifex universalis est appellandus.*

Unde Pelagius II. *epist. omnibus Episcopis illicite a Constantinop. convocatis, &c.*

NVllus [b] Patriarcharum universalitatis [c] vocabulo unquam utatur: quia si unus [d] Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc, absit à fidelis cujusquam mente, hoc sibi vel velle quempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacunq; parte videatur. Quapropter charitas vestra neminem unquam suis in epistolis universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem defert indebitum.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Eulogio Patriarchæ Alexandrino, lib. 7. epist. 30. indict. 1.*

ECce [e] in præfatione epistolæ, quam ad meipsum qui prohibui, direxistis, superbæ appellationis verbum, universalem me Papam dicentes, imprimere curastis. Quod peto, dulcissima mihi sanctitas vestra ultra non faciat: quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro prosperari, sed moribus, nec honorem esse deputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. Meus honor est, frattrum meorum solidus vigor. Tunc ego verè honoratus sum, cùm singulis quibusque honor debitus non negatur. Si enim universalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur universum. Sed absit hoc. Recedant verba, quæ vanitatem inflant, & charitatem vulnerant.

¶ *Apud B. Gregorium hæc sequuntur.* Et quidem in sancta Chalcedonensi synodo, atque post à subsequentibus patribus hoc prædecessoribus meis oblatum vestra sanctitas novit. Sed tamen nullus eorum uti hoc unquam vocabulo voluit, ut dum in hoc mundo honorem sacerdotum diligerent omnium, apud omnipotentem Deum, custodirent suum. *Quamvem etiam plenius exponit, lib. 4. epist. 32. Refert autem B. Thomas in opusculo contra errores Græcorum, totam illam synodum sancto Leoni sic acclamasse,* Leo sanctissimus Apostolicus & Oecumenicus, id est, universalis Patriarcha per multos annos vivat. *Et Leo IX. Michaëli Constantinopolitano Archiepiscopo de hac eadem appellatione scribens ait,* Licet magno Leoni prædecessori nostro, & successoribus ipsius hoc sancta decrevit Chalcedonensis synodus. *Sed in multis quoque libellis, qui alibone tertia ejusdem synodi habentur, hæc est inscriptio,* Sanctissimo ac beatissimo universali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni. *Et in codicibus multarum epistolarum ad Romanos Pontifices, quæ manuscripta in Vaticana bibliotheca servantur (quarum multa exempla sunt penes privatos) ad Hormisdam Papam plusquam recenti Archimandritæ ac monachi secundæ Syriæ sic scribunt,* Sanctissimo ac beatissimo orbis terræ Patriarchæ Hormisdæ, continenti sedem principis Apostolorum Petri, deprecatio & supplicatio minimorum Archimandritarum, & cæterorum monachorum secundæ Syriæ. *Et in media scriptione.* Quoniam Christus Deus noster principem pastorum, & doctorem & medicum animarum constituit vos nostrum sanctum Angelum, dignum est passiones, quæ nobis contigerunt, exponere, &c. *Avitus quoque Gallus Episcopus ad eundem Hormisdam sic scribit:* Dum religionis statui, & plenis catholicæ fidei regulis perspicitis convenire, ut gregem per tota vobis universalis Ecclesiæ membra commissum, pervigil cura me adhortationis informat. *Et Ioannes Episcopus Nicopolitanus ad eundem.* Decet ter ad vestras orationes concurro, ut juxta consuetudinem Apostolicæ sedis vestræ cunctarum ecclesiarum curam, & Nicopolitanorum habere dignemini, secundum antiquam specialem dispositionem vestram. *Et in Invitario Liberati, cap. 22. Episcopus patere hac Imperatori de Vterio Papa, ait,* multos esse in hoc mundo reges, & esse unum, sicut ille Papa est super ecclesiam mundi totius. *Et Regino Germanus lib. 11. Chronicorum de Nicolao primo loquens, sæpe illum vocat universalem Pontificem. Sed ejus auctoritatis,* universale, *duæ sunt notiones, quod Innocentius III. l. 1. q. 20. (quæ incipit,* Apostolicæ sedis) *Patriarcha Constantinop. scripsit, exponit his verbis;* Dicitur enim universalis ecclesia, quæ de universis constat ecclesiis, quæ Græco sermone catholica nominatur, & secundùm hanc acceptionem voluit buli, ecclesia Romana non est universalis ecclesia, sed pars universalis ecclesiæ, prima videlicet & præcipua veluti caput in corpore, quoniam in ea plenitudo potestatis existit, ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur universalis ecclesia illa quæ sub se continet ecclesias universas. Et secundùm hanc nominis rationem Romana tantùm ecclesia universalis nuncupatur: quoniam ipsa sola singulariter privilegio dignitatis cæteris est prælata, sicut & Deus universalis Dominus appellatur (non quasi jam divisionis species aut specialissimas, aut etiam subalternas) quoniam omnia sub ejus Dominio continentur. Est una generalis ecclesia, de qua veritas inquit ad Petrum [Tu [a] es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.]

a *Ex Carthag. 3. cap. 29. Polyc. lib. 2. tit. 26. Burchard. lib. 1. cap. 3. Ivo part. 5. cap. 57.* b *Polycarp. lib. 2. tit. 25. Anselm. lib. 8. c. 130.* c *al. hoc tam profano vocabulo.*] *orig.* d *al. summus.*] *orig. Ioan. Diac. lib. 3. cap. ultim.* e *Polycarp. lib. 2. tit. 26. Ansel. l. 6. cap. 131.*

DISTINCTIO C.

1 pars FEpiscopo autem ordinare ante pallium acceptum [a] Archiepiscopo, nec primati, nec Patriarchæ licet, &c. *ex auctoritate Pelagii Papæ (licet minus evidenter datur intelligi.*

C. I. ¶ *Intra tres menses fidem suam exponat, & pallium postulare à Romana ecclesia quisque metropolitanus studeat.*

Ait enim Pelagius Papa.

QVoniam [b] quidam metropolitanorum fidem [s] secundùm priscam consuetudinem sanctæ [Ro] postolicæ exponere detractantes, usum palli negant petunt, neque percipiunt, ac per hoc Episcoporum [or] secratio viduatis ecclesiis non sine periculo protra placuit, ut quisquis metropolitanus ultra tres [m] consecrationis suæ, ad fidem suam exponendam, [p] umque suscipiendum, ad Apostolicam sedem non [ve] rit, commissa sibi careat dignitate, sitque metropo nis aliis licentia, post secundam & tertiam [com] tionem, viduatis ecclesiis cum consilio Romani [Pon] ficis, ordinando Episcopos [c], subvenire. Si [d] vero secrandi Episcopi negligentia provenerit, ut ultra menses ecclesia viduata consistat, communione [pri] tur, quousq; aut loco cedat, aut se consecrandi offe

a *Matth. 16.* b *Polyc. lib. 2. tit. 10. Burch. l. 1. cap. 2. cap. 91. Ivo part. 5. c. 136. Pann. l. 3. c. 11.* c *al. Episcopo.* d *Innocent. III. lib. 1. epist. 117.* e *al. præbere.*

non differat. Quòd si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam ecclesiam, neque ibi, neque alibi consecrationis donum percipiat : imò metropolitani sui judicio cedat.

¶ *Burchardus, Anselmus & auctor Pannormiæ citant ex decret. Damasi : Ivo verò citat ut Gratianus, item Innocentius III. lib. 1. epist. 117. Bituricensi Archiepiscopo (qua incipit,* Ne si universi) *refert paragraphum,* Si verò consecrandi. *ex eodem Pelagio.*

C. II. ¶ *Honor pallii non detur, nisi meritis exigentibus, & fortiter postulanti.*

Item Gregorius Papa *Brunichildæ Reginæ, lib. 7. epist. 5.*

2 PRisca *a* consuetudo obtinuit, ut honor pallii, nisi exigentibus causarum meritis, & fortiter postulanti dari non debeat.

C. III. ¶ *De eodem.* PALEA.

Idem *Ioanni Corinthiorum Episcopo, lib. 4. epist. 35. seu cap. 99.*

NOvit * sanctitas *b* tua, quia priùs pallium, nisi dato commodo, non dabatur. Quod quoniam inconsuetum erat, facto concilio ante corpus B. Petri Apostolorum principis, tam de hoc, quàm de *c* ordinationibus aliquid accipere, sub districta interdictione vetuimus. Oportet ergo, ut neque per commodum, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis vel permittatis adduci.

¶ *Hæc palea habetur in plerisq; vetustis exemplaribus.*

3 pars. *Causarum verò merita accipienda sunt, ut & is, qui postulat, mereatur accipere, & fidei suæ professionem prius juramento confirmet, & apostolicis decretis, atq; synodalibus statutis se obedirum nihilominus caveat. Pallio autem non nisi certis diebus, & intra ecclesiam ad Missarum solennia cuiquam Metropolitano uti licebit.*

C. IV. ¶ *Nisi prius consuetam fidei professionem pallium dari non debet.*

Unde Ioannes Episcopus *Vuliberto 1 Agrippinensi Episcopo.*

OPtatum *d* tibi pallium nunc conferre nequivimus: quia fidei tuæ paginam minus, quàm oporteat, continere reperimus : cùm videlicet in ea nullam sanctarum universalium synodorum, in quibus fidei nostræ symbolum continetur, nec decretalium Pontificum Romanorum constitutorum secundùm morem feceris mentionem : sed nec illam propria subscriptione munieris, nec aliquem, qui hanc jurejurando firmaret, miseris.

1 ¶ Vuliberto] *Restitutum est hoc nomen ex Anselmo. Nam antea erat,* Giliberto : *Nam Regino in ea ætate, qua Ioannes octavus Romanæ ecclesiæ præfuit, meminit Vulberti Episcopi Agrippinensis : & inter epistolas Ioannis Papæ octavi, quæ in bibliotheca Vaticana servantur, est epistola alterius arg. ad eundem; & Deusdedit refert integram ejusdem Ioannis epistolam ad eundem Vulbertum.*

C. V. ¶ *Qui pallium desiderat accipere, priùs à se removere illicita promittat.*

Item Gregorius *Aregio Episcopo Francorum, lib. 7. epist. 111.*

IN ea synodo, quam contra simoniacam hæresin per fratrem, & Coepiscopum nostrum Syagrium decrevimus congregari, sanctitatem vestram volumus interesse, atque eidem fratri ita pallium, quod transmisimus, tribui, si priùs se promiserit illicita, quæ prohibuimus per definitionem synodicam, à sancta ecclesia removere. De qua synodo omnem nobis subtiliter ordinem tuam fraternitatem volumus scriptis discurrentibus nunciare, ut ipse, cujus nobis sanctitas valde experta est, nos reddas de omnibus certiores.

C. VI. ¶ *Non nisi ad Missarum solennia Archiepiscopo uti pallio licet.*

Item *Virgilio Episcopo Arelatensi, lib. 4. epist. 31. seu cap. 95.*

4 PAllium *a* tibi transmisimus, quo fraternitas tua intra ecclesiam ad sola Missarum solennia utatur.

C. VII. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item *Ioanni Ravennati Episcopo, lib. 2. epist. 54. seu cap. 93. indict. 11.*

NOn *b* multum temporis intervallum est, quòd quædam nobis de tua fraternitate fuerunt nunciata, de quibus vobis, veniente illuc Castorio notario sanctæ, cui Deo auctore præsidemus, ecclesiæ, subtiliter nos indicasse meminimus. Pervenerat namque ad nos quædam in ecclesia vestra contra consuetudinis, atque humilitatis 1 tramitem geri, quæ sola, ut bene nostis, est officii sacerdotalis erectio. Quæ, si sapientia vestra mansuetè, vel cum Episcopali susceptisset studio, non de illis accendi debuerat, sed oportuerat te hæc eadem cum gratiarum actione corrigere.

1 ¶ Humilitatis] *Restitutus est hic locus ex ipsa epistola. Antea enim legebatur,* contra utilitatem ecclesiæ, & consuetudinis tramitem geri : quæ sola ut bene nostis, est officii sacerdotalis exceptio.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item *Ioanni Episcopo Ravennati, in eadem epistola.*

CONtra *c* morem quippe ecclesiasticum est, si non patientissimè toleratur, (quod à vobis absit) etiam injusta correctio *d. & infrà.* ¶ Illud frater charissime tibi non putamus ignotum, quod penè de nullo metropolitano in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra Missarum tempus, usum sibi pallii vindicasse. Et quòd bene hanc consuetudinem generalis ecclesiæ noveritis, vestris nobis manifestissimè significastis Epistolis : quibus præceptum beatæ memoriæ prædecessoris nostri Ioannis Papæ nobis in subditis transmissis annexum, continens omnes consuetudines ex privilegio prædecessorum nostrorum concessas, vobis, ecclesiæque vestræ debere servari. Confitemini igitur aliam esse generalis ecclesiæ consuetudinem, postquam ea, quæ vos geritis, vobis ex privilegio vindicatis. Nulla ergo vobis in hac re, ut arbitramur, poterit remanere dubietas. Aut enim mos omnium metropolitanorum etiam à tua est fraternitate servandus, aut si tuæ ecclesiæ aliquid specialiter dicis esse concessum, præceptumve à prioribus Romanæ urbis Pontificibus, quòd hæc Ravennati ecclesiæ sunt concessa, à vobis oportet ostendi. Quòd si hoc non ostenditur, restat, postquam talia agere neque consuetudine generali, neque privilegio vindicas, ut usurpasse te comprobes, quod fecisti. *& infrà.* ¶ Decorari pallio volumus, forsan moribus indecori, dum nihil in Episcopali cervice splendidius fulget, quàm humilitas. Oportet igitur fraternitatem tuam, si honores suos sibi quibuslibet argumentis stabili proposuit mente defendere, aut generalitatis usum ex non scripto sequi, aut ex scriptis *e* privilegiis se tueri. Quòd si postremò nihil horum est, aliis metropolitanis hujus te præbere nolumus præsumptionis exemplum.

5 pars. *Privilegia quoque cum usu pallii semper debent concedi.*

---

a *Anselm. lib. 6. c. 53. Polyc. lib. 2. tit. 24. Ioan. Diac. lib. 3. ca. 5. orig.* c *1. quæst. 1. c. de ordinationibus.* d *Ans. lib. 6. cap. 92.* e *Ansel. 6. c. 90.*

a *Anselm. lib. 6. cap. 98.* b *Anselm. lib. 6. c. 87.* c *Ans. lib. 6. cap. 95. Polyc. lib. 2. tit. 20.* d *al. correptio.* e *al. scripto privilegio.*

C. IX. ¶ *Cum usu pallii aliqua privilegia debeant concedi.*

Unde idem Gregorius *Syagrio Episcopo Augustodunensi, lib.7. epist.122.*

RAtionis *a* ordo omninò nos admonet, ut cum usu pallii aliqua simul sicut diximus, largiri privilegia debeamus. Sed quoniam cum honoris augmento, cura quoque sollicitudinis debet accrescere, ut cultui vestium, actionis quoque ornamenta conveniant, oportet, ut enixius in cunctis se studiis vestra fraternitas exerceat, & circa 1 subjectorum actus sit cura vigilans, ut vestrum illis exemplum instructio, & vita magistra sit.

1 ¶ Et circa] *Locupletatus est hic locus ex originali.*

C. X. ¶ *Usus pallii conceditur, & antiqua privilegia innovantur.*

Idem *Ioanni Episcopo primæ Iustinianæ Illyrica, lib.4. epist.35. seu c.39.*

PAllium *b* vobis ex more transmissimus, & vices vos Apostolicæ sedis agere iterata innovatione decernimus.

C. XI. ¶ *De eodem.*

Idem *Episcopis Epiri, lib.5. epist. 7. seu cap.107. vndec. 14.*

SCriptorum *c* vestrorum insinuatio, fratres charissimi, patefecit Andream fratrem nostrum Nicomediane civitatis Episcopum, Deo propitio, solennitet ordinatum. *& infra.* ¶ Suprascripto igitur Andreæ fratri, & Coepiscopo nostro pallium nos direxisse agnoscite, atque privilegia, atque cuncta concessisse, quæ prædecessores nostri ejus prædecessoribus contulere.

DISTINCTIO CI.

IN una autem provincia duo metropolitani esse non debent sicut in Chalcedonensi concilio, cap.12. statutum est.

C. I. ¶ *Duo metropolitani in una & eadem Provincia esse non debent.*

PErvenit *a* ad nos, quòd quidam præter ecclesiasticas ordinationes affectantes potentiam, per pragmaticum sacrum 1 unam provinciam in duas dividant, ita ut ex hoc inveniantur duo metropolitani Episcopi in una eademque provincia esse. Statuit ergo sanctio nodus deinceps nihil tale attentari à quolibet Episcopo, eos verò qui aliud tale attentaverint, cadere de proprio gradu.

1 ¶ Pragmaticum sacrum] *Versiones priscæ, & Dionysiana habent, per pragmaticam formam: Græce autem* ἀξ πραγματικοῦ, *quod in eodem capite paulò post dicitur,* ἀξ γραμμάτων βασιλικῶν, *ad est, per literas Imperiales. Hactenus de electione, & ordinatione clericorum tractatum est. Nunc ad simoniacorum ordinationes transitum facimus. Et ut facile liqueat, quid super hac hæresi, sanctorum patrum decreta auctoritates, causa deducatur in medium: cujus negotium, & ab ipsis arcendam à simoniacis consecratis, & de ordinationibus, quæ per pecunias fiunt, continent.*

a Polyc. lib. 1. tit. 24. Ivo par. 3. cap. 146. Burchardus lib. 3. cap. 35.

DECRETI PRIMÆ PARTIS FINIS.

DECRETI PARS SECUNDA.

CAVSA I.

QVidam habēs filium, obtulit eum ditissimo cænobio, exactus ab Abbate, & à fratribus decem libras solvit, ut filius susciperetur, ipse tamen (beneficio ætatis) hoc ignorante. Crevit puer, & per incrementa temporū & officiorum ad virilem ætatem, & sacerdotis gradum pervenit. Exinde suffragante huius meritis in Episcopam eligitur, intervenientibus obsequio, & paternis precibus, data quoq; pecunia eudam ex consiliariis Archiepiscopi, consecratur. Ille in Antistitem, nescius paterni obsequii & oblata pecuniæ. Procedente verò tempore nonnullos per pecuniam ordinavit, quibusdam verò gratis benedictionem sacerdotalem dedit: tandem apud metropolitanum suum accusatus, & convictus sententiam in se damnationis accepit.

1. q. Hic primum quæritur, an sit peccatum emere spiritualia.

2. q. Secundò, an pro ingressu ecclesiæ sit exigenda pecunia, vel si exacta fuerit, an sit persolvenda.

3. q. Tertiò, an ingressum, vel prahendas ecclesiæ emere sit simoniacum.

4. q. Quartò, an iste sit reus criminis, quod eo ignorante pater admisit.

5. q. Quintò, an liceat ei esse in ecclesia, vel fungi ea ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus.

6. q. Sextò, an illi qui ab eo jam simoniaco ignoranter ordinati sunt, abjiciendi sint, an non.

7. q. Septimò, si renuncians suæ hæresi sit recipiendus in Episcopali dignitate, vel non.

QVÆSTIO I.

1 ps. QVid autem spiritualia emere peccatum sit, probatur auctoritatibus.

C. I. ¶ *Simoniaci gratiam non præstant, quam vendere quærunt.*

Ait enim Leo Papa.

GRatia 1 si *a* non gratis datur, vel accipitur, gratia non est. Simoniaci autem non gratis accipiunt: ergo gratiam, quæ maximè in ecclesiasticis ordinibus operatur, non accipiunt. Si autem non accipiunt, non habent; si non habent nec gratis, nec non gratis cuiquam eam possunt. Quid ergo dant? profectò, quod habent: quid autem habent? Spiritum utiq; mendacii. Quomodo hoc probamus? quia si Spiritus veritatis (testante *b* ipsa veritate, de qua procedit) gratis accipitur, procul dubio Spiritus mendacii esse convincitur, qui non gratis accipitur.

1 ¶ Gratia] *Similima primis verbis hujus capitis habentur in epistola Leonis primi Dicetæ Aquileiensi Episcopo scripta, c*

a *Deus dedit in tract. de simonia.* b *Matth.10.*

est 14. Loquens enim de gratia ait, quæ nisi gratis detur, non est gratia, sed merces. *Reliqua apud ipsum non sunt inventa.*

C. II. ¶ *Inaniter sacerdos dicitur, quicunq; simoniace ordinatur.*

Item Gregorius *Syagrio Episcopo Augustodunensi, lib.7.epist.110.*

QUicunque *a* studet pretii datione sacrum ordinem mercari, dum non officium, sed nomen attendit, sacerdos non esse, sed dici tantummodo inaniter concupiscit.

¶ *Caput hoc ex originali est emendatum, & locupletatum.*

C. III. ¶ *Spolietur honore, qui ecclesiam per pecuniam obtinet.*

Item ex regesto.

PResbyter *b* si per pecuniam ecclesiam obtinuerit, non solum ecclesia privetur, sed etiam sacerdotii honore spolietur: quia altare, & decimas, & Spiritum Sanctum emere, vel vendere, simoniacam hæresim esse, nullius fidelium ignorat.

Non est inventum in regesto B. Gregorii, unde videtur citari, similia habentur apud Gregorium VII. lib.6. reg. in indice concilio anno habiti, & in concilio Turonensi sub Carolo Magno, cap.15. in Remensi, c.21. Moguntino sub Rabano, c.12. & altero Moguntino sub Arnulpho, cap.5. & infra eadem quæst.3. cap. altare. quod ibi citatur ex Paschali.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Idem Gregorius I. *dicta epist.110. lib.7.*

BEnedictio *c* illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur.

¶ *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori, & præter epistolam 110. indicatam, eadem sententia habetur lib.4.epist.35. & lib.5.epist.107. Episcopis Epiri.*

C. V. ¶ *Partem habebit cum Simone, qui contra simoniacos vehementer non exarserit.*

Item *in eodem.*

QUisquis *d* per pecuniam ordinatur, ad hoc ut fiat hæreticus promovetur. Quisquis ergo contra simoniacam, & neophytorum hæresim pro officii sui loco vehementer non exarserit, cum eo se non dubitet habiturum portionem, qui prius commisit hoc piaculare flagitium.

¶ *Verba prorsus ipsa hujus capitis non sunt inventa in epistolis B. Gregorii. Verum Paschalis Papa II. (ut est apud Ivonem ac Polycarpum) citat hæc ex ipso beato Gregorio: ac similima prioris partis hujus capitis sunt lib.4. epist. 35. & 56. posterioris vero partis lib.10. epist.33. Victori Episcopo. Et Ioannes Diaconus lib. 3. cap. 4. scribit generaliter sententiam à B. Gregorio contra simoniæ & neophytorum hæresim prolatam, in epistola Victori scripta contineri. Capitulum 24. concilii Meldensis ab Ivone p.5.c.75. item cum iis, quæ Ivo & Polycarpus citant ex Paschali, & cum his, quæ hoc loco refert Gratianus. De qua hæresi è Gallia ejicienda Gregorius lib.4. epist.51. scribit Virgilio Arelatensi, & l.7. epist.110. Syagrio, & aliis Episcopis Galliæ.*

C. VI. ¶ *Simoniu damnatio dantem & accipientem pariter involvit.*

Item Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam constitutos, epist. 1. cap.26.*

QVos *a* constiterit indignos meritis, sacram mercatos esse pretio dignitatem convictos oportet arceri, non sine periculo facinus tale perpetrantes, quia dantem pariter & accipientem damnatio Simonis, quam sacra lectio * testatur, involvit.

C. VII. ¶ *Anathematis sententia damnatur, qui simoniace ordinatur.*

Item Ambrosius 1 *in libro pastorali.*

REperiuntur *b* quam plurimi negotio *e* muneris periturі, mercari velle gratiam Spiritus sancti: dum vile pretium donant, ut pontificalis sublime culmen accipiant, obliti verborum Petri, qui dixit ad Simonem [Pecunia *d* tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possideri.] Proinde, quia & usitatum est tantum malum, & majorum frequenter constat miucrone sicciisum, nos quoque hunc vulneri cancroso ignitum (quod superest adhuc) injicimus ferrum, decernentes omnino, ut quicunq; deinceps propter accipiendam sacerdotii e dignitatem quodlibet præmium fuerit detectus obtulisse, ex eodem tempore se noverit anathematis opprobrio condemnatum, atque à participatione Christi corporis & sanguinis alienum: ex quo illum constat execrabile Christo perpetrasse flagitium. Quod si aliquis extiterit, qui acenset, ille, qui hunc ordinem munerum fuerat datione lucratus, & susceptо honoris gradu privetur, & in monasterio sub perenni pœnitentia retrudatur *f*. Illi verò, qui hac causa munerum acceptores extiterint, si clerici fuerint, honoris amissione mulctentur: si verò laici, anathemate perpetuo condemnentur.

1 ¶ Ambrosius] *Caput hoc in libro pastorali B. Ambrosii, unde citatur, non est inventum. Habetur tamen in concilio Toletano VIII. cap. 3. quem canonem integrum Anselmus lib. 6. ca. 83. partem vero ipsius Ivo p. 5. c. 83. ex dicto concilio citant.*

C. VIII. ¶ *Damnatur Episcopus, qui per pecuniam ordinationem facit.*

Item ex concilio Chalcedonensi. g *cap. 2.*

SI *h* quis Episcopus per pecuniam ordinationem fecerit, & sub pretio redegerit gratiam, quæ vendi non potest, ordinaveritque per pecuniam Episcopum, Chorepiscopum, Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet de his, qui connumerantur in clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem, vel mansionarium, vel quenquam omnino, qui subjectus est regulæ, pro suo turpissimi lucri commodo, is qui hoc attentasse probatus fuerit, proprii gradus periculo subjacebit, & qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ est per negotiationem facta, proficiat, sed fit alienus à dignitate, vel sollicitudine, quam pecuniis acquisivit. Si quis verò mediator tam turpibus, & nefandis datis, vel acceptis extiterit, & ipse, siquidem clericus fuerit, proprio gradu decidat: si verò laicus, aut monachus, anathematizetur.

C. IX. ¶ *A sacerdotio est alienus, qui per pecunias ordinat, vel ordinatur.*

Item ex octava 1 synodo.

QVi *i* per pecunias quenquam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus à sacerdotio fiat.

---

a Polyc. lib.2.tit.1. Anselmus libro 6. cap. 79. b Infra eod. quæst.3. cap. altare. c Infra cap. cum lequeat. in fine. Polyc. ibidem. Anselmus libro 6. cap. 80. Burchardus lib. 1.c. 21. Ivo par.5.cap.75. & 112. d Concil. Mel. cap. 43. Deusdedit par.7. Poly.lib.2.tit.1. Ivo par.3.cap.84. & par.5. cap. 75. Anselmus lib.6.cap.77.

a Polyc.lib.7.tit.6. Deusdedit par.2. Burchardus lib.1.cap. 22. Ivo par.5.cap.76. * Act. 8. b Anſel.lib.6.cap.85. c al. negotiatione. d Act.8. e al. divini doni. f al. relegetur. g c.97.circa medium infra eadem. h Polyc.l.2.tit.37. Anſel.l.6.c.88. Burch.l.1.c.112. Ivo p.5. cap.118. Pann. lib.3. cap.118. i Novell.6.c.1. & nov.123. c.3. apud Iulianum antecessorem. Anſ. l.6.c.7. Ivo p.5.c.121.

1 ¶ Octava] *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc citatur ex septima synodo, in qua capitulo quinto refertur canon trigesimus Apostolorum ad hanc rem faciens. In epistola autem Tarasii ad Adrianum Papam, (quæ in exemplaribus bibliothecæ Vaticanæ, & aliis, est in fine ipsius septimæ synodi) refertur canon vigesimus secundus synodi, quæ in Trullo, his verbis.* Eos, qui per pecunias ordinati sunt, sive Episcopi, sive quicunque clerici, & non secundùm probationem, & vitæ optionem, deponi præcipimus, sed & illos, qui hos ordinasse noscuntur. *Extat etiam hæc de re epistola Basilii ad Episcopos sibi subjectos.*

C. X. ¶ *Nec ordinari, nec promoveri in ecclesia Dei per pecuniam aliquis valet.*

Item Calixtus Papa.

SAnctorum Patrum exempla sequentes, & officii nostri debito innovantes, ordinari quenquam per pecuniam in ecclesia Dei, vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicæ modis omnibus prohibemus. Si quis verò in ecclesia ordinationem, vel promotionem taliter acquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

¶ *Est Calixti secundi, qui paulò ante Gratianum vixit, & aliquot concilia ad se habuit contra Simoniam, & investituras ecclesiarum, quas Germanici Imperatores usurpaverant, multa decrevit: de quibus Abbas Visbergensis ab anno Domini M. C. XVIII. in quo electus est Pontifex, usque ad annum M. C. XXIV. accurate scribit.*

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius Nazianzenus.

QVi studet donum Dei pretio mercari, in sacro ordine nulla ratione de cætero permanere, aut revocari posse dubium non est. Talis à communione omnibus modis abscindatur. Nam Spiritus Sancti donum pretio comparari, quid aliud est, quàm capitale crimen, & Simoniaca hæresis? quod quàm detestabiliter in utroque testamento vindicatum sit, multorum exemplis facilè apparet. Giezi gratiam sanitatis Naaman *a* Syro vendidit, eandem gratiam sanitatis, Hælisæo vindicante, leprosus factus amisit. Iudas *b* omnium redemptorem vendidit, mox laqueo suspensus eandem redemptoris *c* gratiam non obtinuit, & meritò, quia nemo potest retinere, quod vendidit. Simon *d* etiam magus cùm eandem Spiritus Sancti gratiam emere vellet, damnationis sententiam à Petro audivit [Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei existimasti pecunia possideri.] Dominus etiam, ut vendentes & ementes hujus gratiæ expertes ostenderet, cunctos peccatores per gratiam in templo dimisit, singulariter vendentes & ementes increpans & flagellans de templo ejecit, in quo venditores, & emptores suos gratia Spiritus Sancti constat destitutos esse, & vacuos. Quos enim Christus *e* ejecit de templo, numquid Spiritus Christi faciet sibi templum?

In operibus B. Gregorii Nazianzeni, quæ multa Græcè, & Latinè extant, nihil tale repertum est. Habentur autem similia in epistola Tarasii ad Hadrianum.

C. XII. ¶ *Simoniaci sacerdotes esse non possunt.*

Item Gregorius.

QVicunque *f* sacros ordines vendunt, aut emunt, sacerdotes esse non possunt. Vnde scriptum est [anathema danti, anathema accipienti, hoc est, Simoniaca hæresis.] Quomodo ergo, si anathema sunt, & sancti non sunt, sanctificare alios possunt? & cùm in Christi corpore non sint, quomodo Christi corpus tradere, vel accipere possunt? Qui maledictus est, benedicere quomodo potest?

Deusdedit in tractatu contra Simoniacos refert hæc ex epistola Paschalis Papæ secundi ad Mediolanenses.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Syagrio, & aliis Episcopis, lib. 7. epist. 110.*

CVm *a* liqueat hanc hæresim ante omnes 1 radice pestiferam subrepsisse, atque in ipsa origine sua, Apostolica esse detestatione damnatam, cur non cavetur? cur non perpenditur, quia benedictio *b* illius maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur?

1 ¶ Omnes] *Antea legebatur, omnia: sed ipsa videtur magis convenire lectioni restitutæ: quæ est in aliquot manuscriptis, & ipso originali.*

C. XIV. ¶ *Qui pretio ordinat, lepram, non officium confert.*

Item Ambrosius *de ministeriis c, seu de dignitate sacerdotali, cap. 5.*

CVm *d* ordinaretur Episcopus, quod dedit, aurum fuit, quod perdidit, anima fuit: cùm alium ordinaret, quod accepit, pecunia fuit: quod dedit, lepra fuit.

C. XV. ¶ *De eodem.*

Idem *ibidem.*

GRatiam *e*, cùm ordinaveris, non suscepisti, quia tuitò eam non meruisti.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Idem *lib. 4. ad cap. 4. Lucæ.*

CItò *f* turpem sequitur lepra mercedem, & pecuni corpus, animumque male quæsita commaculat. *paulò post.* ¶ Vides, quia facto auctoris successio mnatur hæredis. Inexpiabilis est enim venditi culpa sterii *g*, & gratiæ vindicta cœlestis transit ad posteros ¶ Denique *h* Moabitæ, & cæteri non intrabunt ecclesi usque ad tertiam & quartam generationem, tandiu delicet (ut simplicius interpretemur) donec culpam ctorum multiplicis successio generationis aboleret. cùm illi, qui in Deum idololatriæ errore deliquer in quartam 1 generationem videantur esse mundi profectò durior videtur esse sententia, qua Giezi semen usque in æternum pro cupiditate habendi, Propheta auctoritate damnatur (præsertim cùm Dominus noster IESVS Christus per lavacri regenerationem omnia remissionem dederit peccatorum 2) nisi *i* vitiorum gis, quàm generis semen intelligas. Sicut enim qui filii promissionis sunt, æstimantur in semen homm etiam qui filii erroris sunt, æstimantur in semen malo Nam & Iudæi *l* ex patre diabolo, non utique carnis cessione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes a Giezi lepram cum divitiis suis possident, & male quæ mercede, non tam patrimonium facultatum, quàm t saurum criminum congregarunt, æterno supplicio, brevifructu.

1 ¶ In quartam] *Antea legebatur*, in tertiam & qua tam: *Sed & à B. Ambrosio, & ab uno vetusto Gratiani codice est vox*, tertiam. *Deuteronomii autem 23. Idumæorum quart & Ægyptiorum filii permutantur tertia generatione intrare ecclesiam Domini, sed do Moabitis sic scribitur.* Ammonites, Moabites etiam post decimam generationem non intr buntecclesiam Domini in æternum.

2 ¶ Peccatorum] *Sequebatur*, cur ergo Giezi semen æternum damnatur? *quæ apud beatum Ambrosium non habentur.*

2 ps. *Quia ergo auctoritate Leonis Papæ simoniaci*

a *4. Regum 5.* b *Matth. 27.* c *al. redemptionis.* d *Act. 8.* e *Ioan. 2.* f *Deusdedit par. 4. ex Paschali, infrà cap. Placuit.*

a *Ioan. Diac. lib. 3. ca. 4. Polyc. lib. 2. tit. 2. Burch. lib. 2. cap. Deusdedit par. 2. Ivo par. 5. cap. 75.* b *supr. cap. benedi* c *mysterii.* d *Deusdedit part. 2. Ivo part. 5. c. 51.* e *ibidem. Deusdedit ibidem.* f *Ivo p. 5. c. 132.* g *al. ministerii.* h *Deusdedit p. 2.* i *al. nisi ut vitiorum.* k *Ro* l *Ioan. 8.*

nisi spiritum mandatis accipiunt, secundum Gregorium apud simoniacos sacerdotium non subsistit 1, benedictio eorum in maledictionem convertitur, apud eos manet anathema dantis & accipientis, cum sancti non sint, nec in Christi corpore constituti, cum sint maledicti, nec sanctificare alios possint, nec corpus Christi tradere, vel accipere, nec benedicere alios valent: secundum a Ambrosium verò anathematis opprobrio condemnantur, atque à participatione corporis & sanguinis Christi alienantur, cum accipiatur autem, & lepra detur, cum inexpiabilis sit culpa venditi mysterii b, secundum Chalcedonense concilium, ex talis ordinatione nihil profisse judicantur, secundum Gelasium Simonis damnatione involvuntur, secundum Gregorium Nazianzenum in sacro ordine permanere, aut renovari nulla ratione possunt, ab Helisæo lepra perfunduntur, à Petro in perditionem damnantur, à Oreste verò de templo ejiciuntur, quid aliud simoniacus simoniaco in sua ordinatione potest conferre, nisi quod Innocentius * de cæteris hæreticis testatur, dicens epist. 18. ad Alexandrum, cap. 3.

1 ¶ Non subsistit] *Simoniaci recipiunt quidem characterem, sed sunt ipso facto suspensi. Ita ratione habita usus, verè dici potest ipsorum sacerdotium non subsistere, ac propterea vestissimè B. Gregorius lib. 10. epist. 33. Victori Episcopo scribens, simoniacam ordinationem vocat illicitam, & effectu carentem.*

C. XVII. ¶ *Qui Spiritus perfectionem non habent, ipsum dare non possunt.*

QVi c perfectionem Spiritus, quam acceperant, perdiderunt, non ejus dare plenitudinem possunt (quæ maxime operatur in ordinationibus) quam per suam perfidiam perdiderunt. *& iterum.* ¶ Qui honorem non habuit, honorem dare non potuit: nec aliquid ille accepit, quia nihil erat in dante: sed damnationem, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit.

¶ *In hoc capite non referuntur ipsa prorsus verba Innocentii, quæ tamen habentur partim infrà cod. c. Arrianos, partim in capite nunc sequenti,* ventum est. *in versiculo,* Sed econtrario.

C. XVIII. ¶ *Simoniacus per pravam manus impositionem, non benedictionem, sed damnationem præstat.*

Idem *Rufo, & aliis Episcopis, epist. 22. c. 3.*

VEntum d est ad tertiam quæstionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem. Cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos, vulneratum per illam manus impositionem habere caput, ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem. Quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse decernimus. Nam si ut legitur e, quod retigerit immundus, immundum erit, quomodo ei tribuetur, quod munditiæ ac puritas consuevit accipere? ¶ Sed econtrario asseritur, eum, qui f honorem amisit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse: quia nihil in dante erat, quod ille possit accipere. Aequescimus, & verum est certè, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit, & qui particeps effectus est damnationis, quomodo debeat honorē accipere, invenire non possum. ¶ Sed dicitur g vera ac justa legitimi sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod à vitioso fuerat injectum. Ergo si ita est, aspicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei: quia benedictione ordinationis crimina, vel vitia putantur auferri: nullus sit pœnitentiæ locus; quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Sed nostræ lex ecclesiæ est, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantùm tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.

3 pars. *Sed objicitur: alii hæretici à fide exorbitant, simoniaci autem etsi gratiam Spiritus Sancti venalem putant, tamen à fide alieni non sunt: atque ideo, quod ab Innocentio de cæteris hæreticis decernitur, non valet de his consequenter intelligi. His ita respondetur. Simoniaci etsi fidem tenere videantur, infidelitatis tamen perditioni subjiciuntur.*

C. XIX. ¶ *Simoniaci fidei integritatem non habent.*

Unde B. Ambrosius *in lib. 2. de pœnit. cap. 4. adversus Novatianos scribit, dicens.*

PEtrus a Simoni, qui magicæ artis consuetudine depravatus putasset, quòd gratiam Christi per impositionem manus, atq; infusionem Spiritus Sancti compararet pecunia, ait b [Non est tibi pars, neque sors in hac fide: quia cor tuum non est rectum apud Deum, &c.] Vides quòd hunc magica vanitate blasphemantem in Spiritum Sanctum, apostolica auctoritate condemnet, & eò magis, quia puram conscientiam fidei non habebat?

1 ¶ In hac fide] *Vulgata editio habet,* in sermone isto. *Græce est, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ.*

C. XX. ¶ *Simoniacus infidelis esse probatur.*

Item Gregorius *lib. 9. epist. 53. ad Theodoricum Regem.*

CVm c omnis avaritia idolorum sit servitus, quisquis hanc, & maximè in dandis ecclesiasticis honoribus vigilanter non præcaver, infidelitatis perditioni subjicitur, etiamsi tenere fidem, quam negligit 1, videatur.

1 ¶ Quam negligit] *Sic est emendatum ex manuscriptis exemplaribus, & originali. In vulgatis enim legebatur,* fidem verbis, quam negat facto, videatur.

C. XXI. ¶ *Simoniacorum hæresi cæteris damnabiliorem esse probatur.*

Item ex epist. Tharasii Constantinopolitani Episcopi, *missa Papæ Hadriano.*

EOs d qui per pecunias manus imposuerunt, vel imponunt, Petrus divinus Apostolus (cujus cathedram sortita est sanctitas vestra) tanquam Simonem magum deponit. *& infrà.* ¶ Tolerabilior est enim Macedonii, & eorum, qui circa ipsum sunt, Spiritus Sancti impugnatorum impia hæresis. Illi enim creaturam, & servum Dei patris, & filii, Spiritum Sanctum delirando fatentur: isti verò eundem Spiritum efficiunt situm servum. Omnis enim dominus, quod habet, si vult, vendit, sive servum, sive aliquid aliud eorum, quæ possider. Similiter & qui emit, dominus ejus volens esse, quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Ita & qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto, æqualiter peccantes his, qui blasphemaverunt, dicentes e Christum in Beelzebub ejicere Dæmonia: atque ut verius dicamus, Judæ comparantur proditori, qui Judæis Dei occisoribus Christum vendidit. f Cum ergo Spiritus Sanctus consubstantialis sit Christo, ejusdem omninò & ipsi portionis erunt. Et proculdubio in eis non

---

a *Sup. c. reperiuntur.* b *al. ministerii.* * *adde c. 97. circa medium infrà eadem* c *Anselm. l. 6. c. 73. Epist. 22. cap. 3. ad Episcopos Macedoniæ in fine. adde c. 73. 97. & 98. infra eadem.* d *Pulcr. l. 2. tit. 31. & l. 7. tit. 7. Ansl. l. 6. c. 73. al. 70. Ivo p. 6. cap. 59. Panm. l. 3. c. 150. Inf. ead. Arrianos.* e *Num. 19. Levit. 15. & Aggæi 2.* f *Sup. qui perfectionem. versic. qui honorem, eadem epistola cap. 4.* g *Ivo par. 8. cap. 60.*

a *Ivo in proœmio. Pannorm. lib. 3. tit. 5. cap. 17.* b *Act. 8.* c *Ansel. l. 13. c. 44.* d *Ansl. l. 6. c. 86. al. 73. Deusdedit part. 2.* e *Matth. 12.* f *Matth. 26.*

est gratia Spiritus Sancti, id est, sacerdotii sanctitas. Nam quod non acceperunt non habent. Ait enim Petrus *a* Simoni. [Non est tibi pars neque sors in sermone isto, quia existimasti donum Dei pecunia possideri.] *& supra.* ¶ Nam & vicesimus nonus canon sanctorum Apostolorum, & actus eorundem, & tertius, & quartus liber regnorum alienum omninò à sacerdotio pronunciant eum, quia aliquando dederit, vel acceperit pecuniam, in aliquo tempore, sive ante manus impositionem, sive in ipsa manus impositione, sive post. Accipere enim est quandocunque accipere.

¶ *Caput hoc est pars epistolæ Tarasii ad Hadrianum. Sed immutata est aliquot locis series verborum, & epitome quædam adhibita, quemadmodum & apud Anselmum. Integra habetur manuscripta post septimam Synodum in Vaticana bibliotheca, & in Græca ejus Synodi codicibus, & in Latina ex versione Anastasii bibliothecarii. Extat etiam Latine impressa apud Balsamonem. Sed in ea versione, aut interpreti, aut exemplario, quod secutus est, vitio, flagitosum mendum inest. Nam ubi Tarasius Hadrianum mirificè laudat, inverpres reprehendentem inducit his verbis:* Fraterna ergo vestra sacerdotalis sanctitas, quæ non jure, nec ex Dei voluntate pontificale munus administrat, magna laborat infamia. *quamvis cum alia multa, tum proxime sequentia verba manifesto refugient: in quibus cum vitæ virum desideriorum spiritus, & alia præclara titulis ornat. Exemplaria quidem Græca Vaticana, & septima Synodi, & ipsius Balsamonis optimè habent. Quare necessarium visum est priorem epistolæ partem cum Græce, tum nova cum versione adjungere. Reliqua ex Balsamone impressi peti poterunt.*

Τῷ τῆ πάντα ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρῷ Ἀδριανῷ Παπᾳ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης.

Ταρασίου αἰδεσιωτάτου Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τὸ κυρίῳ χαίρειν.

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως διαγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς τε καὶ πατερικῶς εἰδὼς πάντα ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν, οὐ τὴν τῶν ἱερωσυνῶν ἀγαθῶν, καὶ μὴ χρυσίζοντα, ἢ ἀργυρολήπτην, ἢ πρωτοκλισίαν ἐπὶ χίλιοι ἐν παντὶ ἱερατικῷ ὄφρυϊ, ὡς ὑπὸ τοῦ ἀξιώματος χρῆσθαι τε γνησίαις ἀποστολικῶν καὶ πατερικῶν διδασκαλιῶν. Οἱ γὰρ ἐπὶ τῆς τοιᾶσδε ὑπηρέται τῆ ἀνδρικῆ τάξει καὶ πρᾶγμα τοῦ πνεύματος ἐστὶ, καὶ τάττει τὸ πνεῦμα. Δωρεὰν γὰρ λαβόντες τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς ἀξίοις αὐτῶν μετελαμβάνουσι τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ πνεύματος φησὶν ἡ τοιαύτη τῶν ἱλαρῶν θεολήπτων ἀληθείας. Διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἀποδείκνυσι τὸν ἱερατικὸν ἀξιώματος ἀποκηρυκτὸν ἀξιόχρεως καὶ τοῦτο τῆς ἱερᾶς πείσεως b. Καὶ ἐὰν ὁ ἐνοχλῇ τὴν ἱερωσύνην κεκληρωμένῳ ἀλλ' ὢν ἀξιόχρεως ὁ λόγος ἐπὶ τοῦ πράγματος. ὁδὸς γὰρ θεῶν ἀληθὴς ἀνάπτυξις, καὶ νομικὰ ὡς ἀποστολικὰ ἐμφαίνων. Καὶ ἐπὰ ἐκείνοις μὲν ἀποφηνάμενος ὁ θεῖος βασιλεὺς, ἱερᾶς λαλήσατε ἐπὶ τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ. αὐτὸς τε ἐπιστέλλοντος, καὶ λέγοντος. ὁ σκοπὸς ἐστὶ ἡ τῶν ῥομφαιῶν ἐκχεόμενος ἐμπίπτουσι τῇ πυλῇ, ὁ λαὸς μὴ φυλάξῃται, καὶ ἐλήσται ἡ ῥομφαία λαὸν ἐξ αὐτῶν ψυχῶν, τὸ αἷμα ὃν ἐν χερσὶ ὁ σκοτεῖ ὁ ζητῶν.) φόνων ἐστὶ τῆς σωτηρίας κατεκλυσμὸν ἀκηλιδώτου τοῖς ἀποδόροις πᾶσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν, ἵνα μὴ παρίῃτε κατὰ τὸν θεῖον λόγιον ἀπωλῶμεν, καθαρεὶ ἐσμὲν

a *Act.* 8. b ἀξίας.

λοῦ τῶ αἵματος τῶν παθόντων τὸν καιρὸν ἀμπέξεως, καὶ πάντα μᾶλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χρονισάντων ἢ χρεοστοκησάντων, Πέτρος δὲ θεοδιδάκτως τοῦ κυρίου κηρύσσων ἐκκληρώσασθαι ἢ ἀδελφικὴ ὑμῶν ἐφάπτης, ὡς Σίμωνα τὸν μάγον, τάττως κηρύττω. τὸν ἕνεκεν οὐχ ὑποσκέλλεσθαι τὰ αὐχήματα ἀλλὰν τῶν ἀληθῶν φυλάττοντες καὶ τὴν τοῦ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ σωτῆρος ἀποστόλων, καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων ἡμῶν κανονικῶς ὁμοδόντος, καὶ ἀπὸ τούτων πρεσβύτερον τοῦ πάπα, δέλυτόμεθα. ἢ ἂν ὑμῶν ἀδελφικὴ ἀρχιερατικὴ ἐφησυχίαν σὺν ἡμῖν καὶ τῷ θεῖ βέλτιον ἀπευθύνεται τὴν ἱερατικὴν ἀγωγὴν, ἀξιόχρεον ἔχει τὸν ὄγκον, ἀρνῷ δὲ ἀξιόχρεως ὁ πατὴρ καὶ μέρας ἀρχιερεὺς ἡμῶν ὁ θεὸς ἡμῶν (ζῶ ἐγὼ, λέγει ὁ θεὸς) ἐὰν μὴ ὑμεῖς ἐπιγνῶτε τὸ ἀνεμιαῖον τῆς φορητικῆς μάκαρ ἱερ. Μακεδονίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων ἢ δυσσεβοῦς αἱρετικοῦ, ὁμόνοια τοῦ κοινοῦ καὶ ὅλου τοῦ καὶ παρὸς τὸ ἀγιον πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι τὸν πατέρα, ὅτον, ἐαυτῶν, ὡς δοκεῖτε, ὅλον αὐτὸν πατέρα δεδιακέναι ὅτι οὐκ ἔχει, ἃ βούλεται, ἢ παρ' ἑαυτοῦ οἰκέτου εἴτε ἑτέρου οὐκ ἐλεύθερος) ὠσαύτως ὁ ἅγιος πνεῦμα τοῦ βούλεται ἐὰν δὲ ἡγιάσθαι. λέγ παρὰ τοῦ πατρὸς τὰ ἄγια πνεύματα καὶ ἁγιάζοντες τοὺς βλασφημοῦντα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ ἁμαρτάνοντες τοὺς βλασφημοῦντα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἄφεσιν ἔχει οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι, τὰ δὲ αἰωνία τῶν χρόνων, ἢ, τοῦ αἰῶνος τοῦ πάντων, πνεῦμα ἁγιάζει ἐὰν τῷ σωθῆναι, ὃς τοῖς ἁγίοις ἐδόξασεν τοῦ αἰῶνος πνεῦμα ἁγιάζει τῶν χρόνων τὸν κύριον αἰτησώμεθα ἵνα ἡμῶν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἁγιάζει τῶν χρόνων τὸν κύριον αἰτησώμεθα ἵνα ἡμῶν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὅλον ἐστὶν τὰ μέρη, ὡς δοκεῖτε ἀλλ' ὡς πνεῦμα), ἀσεβοῦμεν, πάλιν λέκτεος ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἡμέρας δ' ἁγίᾳ πνεῦμα ἡμῶν ἐστι ἃ τῆς ἱερωσύνης ἀρχεῖα, καὶ ὁ σὺν ἐλαίῳ, καὶ χρισι. μυρίσθησαν δ' ἁγίᾳ Πέτρῳ ἀσεβεῖ τις τὴν πηθέσεσαν ὕπνου λιγειτ. (ἐστὶ μερείς, ἢ ἐν ἐ σὲ τὸ λόγω.) ἢ γὰρ ἀπεπολῆ ἢ τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, ἀφ' ὃ ἀφεῖτε παρ' αὐτοῖς ἢ καὶ τὸν βίον καὶ πολιτείαν, καὶ ἡ σὺν ἀγάπῃ καὶ δόξῃ αὐτοῦ ἀποστολῆ ἀφεῖται κατ' αὐτὰς καὶ Παῦλος ὁ θεῖος διδάσκαλος ἐλέσαι θεῖαι τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, ἐγκρατῆ, ἠφιλέσυ, αὐτάρκη καὶ τῷ διδακτικὸν, ἐγκρατῆ, ἠφιλέσυ, αὐτάρκη καὶ τῷ διδακτικῷ πιστὸν λόγον, ἵνα δύνηται καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. εἰ χήρα τοίνυν ταύτα πάντα ἐν ᾧ πρᾶττε ἀρχεῖα τῆς ἱερωσύνης. αἱ ἂν ταπεινόφρων καὶ ἀκρότης ἀδιάσειον πάντη τῆς ἱερωσύνης δοξάσωσι τὸ πανὲ δίνησι λαβεῖτε ἐν οἷς δόπτα χρόνῳ, ἐπὶ τῶν χαριτονίων, ἄπτη καὶ ἐν τῇ χαριτονίᾳ ἐπὶ καὶ τῶν χαριτονίων, λαβεῖν γὰρ ἐστὶ τὸ λαβεῖν ὅτι ἐπὶ πάντα καὶ πάντων τὰ χρήματα ὁδεῖ.

Fratri, & comministro usquequaque sanctissimo, & beatissimo Domino Hadriano Papæ veteris Romæ.

Tarasius indignus Episcopus Constantinopolitanus Romæ in Domino S.

Multipliciter, multisque modis ex Evangelio, & apostolorum, patrumque præceptis docemur, in sanctificatione sacerdotii mores ab avaritia longè alienos præstare; neque in ullius sacerdotalis viri ordinatione

a ἐπ' ἐν. b ἀγῳ. c ἀφωρεσι.

aurum, argentumve accipere, aut aliud quidpiam nobis vindicare: quod sententiæ ex divinis scripturis, & patrum doctrinis infrà subjectæ demonstrabunt. Qui enim manus imponunt, ministri sunt Spiritus, non venditores Spiritus. Nam cùm gratis gratiam Spiritus acceperint, gratis etiam iis, qui ab ipsis accipiunt, dare justi sunt ex voce Domini, hac ipsa libertate, potestateque accepta. Quòd si quis eam auro emisse convictus fuerit, hunc ex sacerdotali ordine *a* excidisse pronunciant, quanquam nomine sacerdotium sortitus est, sed in eum falso nomen istud conferri re ipsa comprobatur. Nemo *b* enim potest Deo & mammonæ servire, prout ex Evangelio didicimus. Et quoniam audivimus Deum per os Prophetæ *c* clamantem [Sacerdotes loquimini ad cor Hierusalem] rursusque *d* minantem, ac dicentem [Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram,] hujus igitur, quæ ex silentio imminet, condemnationis metu, omnibus earum, quæ apud nos sunt, ecclesiarum præfectis annunciamus, ita ut fideuter divinum Apostolum *e* imitantes, dicamus, mundi simus à sanguine eorum, qui transgrediuntur canonicas constitutiones, & multò magis eorum, qui ob pecunias ordinaverunt, aut ordinati sunt: quippe cùm Petrus, divinus ille Apostolus, cujus & cathedram sortita est fraterna vestra sanctitas, hos deposuerit, ut Simonem magum. Propterea non refugimus, quin veritatem prædicemus, servantes, ac retinentes ea quæ à sanctis, & omniquaque beneditis Apostolis, & ab inclytis patribus nostris canonicè sunt tradita. Et si quid horum ab aliquibus violatum est, aversamur. Fraterna igitur vestra summo sacerdotio congruens sanctitas, legitimè & aptè ad voluntatem Dei sacerdotalem sanctificationem administrans, celebrem adepta est gloriam. Dixit enim per Prophetam *f* primus & magnus Pontifex Christus. [Vivo ego, nisi eos, qui me glorificant, glorificabo.] Nosti enim ó vir eorum desideriorum, quæ Spiritus sunt, longè tolerabiliorem esse Macedoni, & eorum, qui ab illo, Sancti Spiritus impugnatorum hæresim. Nam cùm illi Sanctum Spiritum Dei, & patris creaturam, & servuun negentur, hi suum ipsorum, quantum putant, servum ipsum faciunt. Omnis enim Dominus quidquid habet, cùm libuerit, vendit, sive famulum, sive aliquid aliud ex his, quæ possidet. Similiter & qui emit, volens emptæ rei dominus fieri, argenti pretio eam acquirit. Ita qui hoc nefarium facinus admittunt Sanctum deprimunt Spiritum, æquè peccantes, atque illi, qui Christum in Beelzebub ejicere dæmonia ore blasphemo dicebant: vel, ut verius dicam, Iudæ proditori sunt similes, qui Dei interfectoribus Iudæis argenti pretio Dominum vendidit. Quando igitur Spiritus Sanctus consubstantialis est Christo Deo nostro, perspicuum omninò est, eos in eadem parte, ac sorte numerandos esse, ut demonstravimus. Quòd si non venditur, quemadmodum certè non venditur, compertissimum quoque est in istis Sancti Spiritus gratiam non esse, aut sacerdotii sanctificationem. Et quod non acceperunt, non habent. Meminerint sancti Petri ad eum, qui id procurarat, hoc modo dicentis *g* [Non est tibi pars, neque sors in sermone isto.] Nam si venditur sacerdotii dignitas, supervacua igitur apud ipsos est honesta vitæ institutio, & puritatis, virtutisque cultus: supervacuus apud ipsos & Paulus divinus Apostolus, docens *h* oportere Episcopum esse sine crimine, temperantem, modestum, aptum ad docendum, continentem, sobrium, insistentem fideli secundum doctrinam sermoni, ut potens sit & exhortari in doctrina sana, & contradicentes refellere. Pereunt igitur hæc omnia ex eo, quòd sacerdotium venditur & emitur. Subjectæ igitur sententiæ ex sanctis collectæ alienum omninò à sacerdotio pronunciant eum, qui quocunque tempore dederit, vel acceperit, sive ante ordinationem, sive in ordinatione, sive post ordinationem. Accipere enim est, quandocunque accipere. Sed & omnes ecclesiasticas promotiones, in quibus pecunia intervenit, irritas esse jubent.

a *al.dignitate.* b *Matth.6.* c *Esa.40.* d *Ezech.33.* e *Act.20.* f *1.Reg.2.* g *Act.8.* h *1.Tim.3. & Tit.1.*

C. XXII. ¶ *Et qui dat, & qui accipit ut ordines sacri præstentur, anathema sit.*

Item ex concilio Bracarensi II. cap. 3.

PLacuit *a*, ut de ordinatione clericorum, Episcopi munera nulla accipiant: sed sicut scriptum est *, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dent. Non aliquo pretio gratia Dei, & impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio patrum ita de ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens *b*. [Anathema sit danti & accipienti.] Propterea, quia aliquanti multis sceleribus obruti *c*, sancto altario indignè ministrantes, non hoc testimonio bonorum actuum, sed profusione munerum obtinent, oportet *d* non per gratiam munerum, sed per diligentem prius discussionem, deinde per multorum testimonium clericos ordinare.

Ex illa auctoritate B. Ambrosii, & Gregorii patet, quòd simoniaci (sicut & alii hæretici) à fide exorbitant, & ideo consequenter de illis intelligitur, quod de aliis decernitur.

4 pars. ¶ *Item opponitur, quòd prophetia donum Spiritus Sancti est: hæc e autem in veteri Testamento à sanctis Prophetis vendi consueverat. Unde Saul f ad Samuelem pro vaticinio expetendo non nisi cum munere ire præsumpsit. Ueor g etiam Hieroboam ad hominem Dei non nisi cum munere accessit. Item Christus h à Iuda venditus auriculam servi sanavit. Exempla itaque Saulis, & uxoris Hieroboam patet, quòd donum Spiritus Sancti emere, vel vendere non est peccatum. Exemplo Christi liquet, quòd Spiritus S. esti injuste à simoniacis venalis putetur, virtutis tamen suæ non obliviscitur, nec desinit effectum suæ gratiæ etiam venditus præstare. Sed de Prophetia B. Hieronymus in cap. 3. i Michææ competenter solvit, malos tantum accepisse, non bonos denuncians.*

C. XXIII. ¶ *Mali Prophetæ, non boni Prophetiam vendebant.*

IVdices, inquit, ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercede respondebant, & Prophetæ ejus in pecunia divinabant, & super Dominum requiescebant, dicentes. Nonne Dominus in nobis est? non venient super nos mala. Idcirco propter vos Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem, ut custodia pomarii erit.] Nemo ambigit Hierusalem propter scelera, quæ in hoc capitulo describuntur, fuisse subversam. *& infrà.* ¶ Poterat utique Petrus Simoni mago vendere quod petebat, imò poterat simulare vendentem (Spiritus k enim Sanctus nec venundari, nec emi potest;) sed oblatâ pecuniam cum offerente damnavit. *& paulò post.* ¶ Nec quenquam moveat illud, quod in primo Regum *l* libro *m* legimus, Saulem volentem ire ad Samuelem dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium quod offerret pro vaticinio non haberet, & puerum respondisse. [Ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli pecuniæ, & dabo viro Dei, & annunciabit nobis viam nostram.] Non enim scriptum est, quòd Samuel acceperit, aut quòd illi obtulerint: quin potius à Propheta pascuntur, & invitantur ad prandium.

a *Ivo par 5. cap. 128.* * *Matth. 10.* b *supr. c. quicunque.* c *al obnoxii.* d *oportet ergo.mrig.* e *al.hos.* f *1. Regum. 9.* g *3. Reg. 14.* h *Luc. 22.* i *Michæa 3. secundum 70.* k *Act.8.* l *al.regnorum.* m *1.Reg.9.*

Sed fac eum accepisse, stipes magis æstimandæ sunt tabernaculi, quàm munera Prophetiæ: siclus enim viginti obolos habet; & quarta pars sicli, quinque sunt oboli. Et nostri igitur sacerdotes, si volunt vendere Prophetiam, & columbas in cathedris suis proponere, quas Dominus flagello subvertit, quinque tantùm 1 obolorum sint mercede contenti: qui utinam non pretia villarum sed quinque obolos acciperent. ¶ Hoc ipsum sonat, & in tertio *a* regnorum libro, quòd uxor Hieroboam infirmante filio pergit ad Achiam hominem Dei, & defert ei decem panes 2. & crustulam, & vas mellis; quia hæc magis 3 in sumptum Prophetæ, quàm muneri Prophetiæ reputanda sunt. Licet potuerint hi, qui ad ariolos ire consueverant (quia multi divini, & arioli erant in Israel) mala consuetudine æstimasse idipsum etiam de Prophetis, & voluisse sanctis viris offerre, quod divinis offerre consueverant. ¶ Vnde 4 in quarto *b* libro Regum *c* legitur, [quòd Helisæus venit Damascum, & Benadad Rex Syriæ ægrotabat, annunciaverunt́que ei dicentes. Venit vir Dei huc: & ait Rex ad Azaelem: Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eum, dicens, si evadere de infirmitate hac potero. Ivit ergo Azael in occursum ejus habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum.] Sed non est credendum accepisse: sicut de eodem Helisæo legitur *d*, quòd Naaman mundatus à lepra obtulit ei munera dicens [Obsecro, ut accipias benedictionem à servo tuo. At ille respondit. Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumq; vim faceret, penitus non acquievit.]

¶ *Caput hoc in uno vetusto exemplari conjunctum est superiori, & loca primæ dictionis,* Iudices, *legitur,* Duces. *quemadmodum est apud B. Hieronymum in versione 70.*

1 ¶ Quinque tantùm obolorum sint mercede contenti, qui] *Ista omnia abfuisse à recentioribus editionibus B. Hieronymi, atque etiam à vetustioribus, præter dictionem,* qui. *Sed non sunt expuncta, quia sententiæ non officiunt.*

2 ¶ Decem panes] *Sic in vulgata Latina B. Hieronymus habet,* panes, & uvas passas, & vasculum mellis. *In Græca autem vulgata, & crustula, & uvæ passæ commemorantur.* ἄρτες, *inquit,* καὶ ἐγκρυφία τοῖς τίγκοις αὐτῶ, καὶ σταφίδας.

3 ¶ Quia hæc magis] *Ista usque ad vers.* Licet. *non habentur hic apud B. Hieronymum, sed loco eorum hæc.* Dicitur enim, quid secum illa portaverit: & tamen Propheta non scribitur accepisse: quippe cum & corripuerit eam, & venturum luctum prædixerit, licet, &c.

4 ¶ Vnde in quarto] *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum.*

C. XXIV. ¶ *Quòd divinatio in bonum non accipitur.*

Idem *in eodem capite.*

NVnquam divinatio in Scripturis in bonam partem accipitur. [Non *e* est augurium in Iacob, neque divinatio in Israel.] Videbantur sibi quidam esse Prophetæ: sed quia pecuniam accipiebant, prophetia ipsorum facta est divinatio.

¶ *Hoc etiam caput in aliquot vetustis est conjunctum superiori, & legitur ut in originali,* Nunquam enim.

Cum ergo secundum Hieronymum boni Prophetæ non mercede Prophetiæ accipiebant, sed stipes tabernaculi: mali autem, qui accipiebant, Prophetia, quæ Dei erat donum, in divinationem, quæ diabolica est, convertebatur; quid aliud colligitur, nisi quòd simoniaca (quod superius dictum est) nulla spiritualis gratia cooperatur? Cum enim in sacramentis, neque qui plantat f. neque qui rigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, quæ operatur in eis, si Dominus, qui incrementum dat, in eis non lucet, sed est utilitas? Item, quod dicitur à Christo, quòd sicut Christus venditus auriculam restituit Malchi, & fecit miracula, sic & Spiritus Sanctus possit vendi, & in ipsa venditione suam gratiam operari, non valet hæc similitudo. Non enim hoc operatur Spiritus Sanctus spiritualiter in persidia memoriis avaritiæ, quod Christus gessit corporaliter certi mysterii causa ad exemplum patientiæ. Si enim emptitia est similitudo, cùm credatur posse vendi, sicut Christus, creditur etiam Spiritus Sanctus posse crucifigi: quod impossibile est. Potest etiam intelligi (ut à similitudine non recedamus) quòd sicut Christus venditus non venditori vel ementi, sed eis, qui nescienti adeunt, dona sua gratia contulit, pro quibus etiam in cruce supplicavit; sic & Spiritus Sanctus non vendenti vel ementi, sed his, qui de manibus eorum, ignorantia dulci, sacramenta Dominica accipiunt, sua gratia effectum largiri probatur. Item objicitur, quòd esse malum sit ecclesiastica emere, tamen sæpe sinistra principia ad felices perveniunt exitus. Vt Iacob b per supplantationem pervenit ad benedictionem, ut Seges, quæ leprosa manu seritur, munda tamen metitur, ut ex adulterino concubitu pulchra soboles nascatur, sic & pecunia, quæ per Simoniam acquiritur, felicem habet exitum, cùm pauperibus profutura erogatur. Sed nihil horum simoniacu patrocinatur.

C. XXV. ¶ *Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu.*

Ait enim Leo Episcopus *ad Mauros Episcopos, epist. 85. al. 87.*

PRincipatus *c* quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non obdit, ipsius *d* tamen initii sui est perniciosus exemplo. Et difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.

C. XXVI. ¶ *Non superædificatur bonum opus, ubi Christus fundamentum non est.*

Item Gregorius *Antiochenæ Episcopo, lib. 7. epist. 47. indict. 2.*

CVm Paulus dicat *e* [Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus,] consequenter probatur, quia ubi Christus non est fundamentum, nullum boni operis est superædificium.

¶ *Apud B. Gregorium sic legitur.* Prædicator autem ergo gius dicit [fundamentum, &c.] Quisquis ergo cum dilectione Dei & proximi, fidei, quæ in Christo est, firmitatem tenet; eundem Iesum Christum Dei & hominis filium apud se posuit fundamentum. Sperandum ergo est, quòd ubi Christus fundamentum est, bonorum quoque operum sequatur ædificium.

C. XXVII. ¶ *Non potest fieri eleemosyna ex pecunia simoniace acquisita.*

Idem *Syagrio, & aliis Episcopis, lib. 7. epist. 110.*

NOn *f* est putanda eleemosyna, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur; quia qui hanc intentionem male accipit, ut quasi bene dispenset, gravatur potius, quàm invatur 1. *Timoth. 6.* Vnde etiam illud certum est, quia etsi monasteria, aut xenodochia, vel quid aliud de pecunia, quæ pro sacris ordinibus datur, construantur, mercedi non proficit. *Et paulo post.* ¶ Ne ergo sub obtentu eleemosynæ cum peccato quid fudeamus accipere, aperte sacra scriptura nos prohibet, dicens 2. [Holocausta impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere.] Quidquid enim in Dei sacrificio Deo offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiam.

a 3. Reg. 14. b 4. Reg. 8. c al. Regnorum.
d 4. Reg. 5. e Num. 23. f 1. Corinth. 3.

a Luc. 22. Ioan. 18. b Genes. 27. c Ansel. l. 7. c. 11. dicimur. d al. ipso. e 1. Cor. 3. f Ioan. Diac. hymn. lib. 2. tit. 2. Anselm. lib. 5. c. 30. Panorm. l. 2. cap. 13. 4. Ivo p. 6. c. 4
g Prov. 22.

sed irritat. Hinc rursus scriptum est *a* [Honora Dominum de tuis justis laboribus.] Qui ergo malè tollit, ut quasi bene præbeat, constat sine dubio, quia Dominum non honorat. Hinc quoq; per Salomonem *b* dicitur, [Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi victimat filium in conspectu patris.] Quantus autem dolor patris sit, perpendamus, si in ejus conspectu filius victimetur. Et hinc facilè cognoscimus, quantùm apud Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium ex rapina tribuitur. Nimis ergo declinandum est, dilectissimi fratres, sub obtentu eleemosynæ, peccata simoniacæ hæreseos perpetrare. Nam aliud est propter peccata eleemosynas facere; aliud propter eleemosynas peccata committere *c* 2. & *post pauca.* ¶ Quisquis ergo sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum hoc, quod est subiturus, onere metiatur, ut si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui *d* se sufficere existimat, accedat.

1 ¶ Iuvatur] *Si hic interponatur caput, Eleemosyna. infrà, 14. q. 5. erit integer his locus.*

2 ¶ Committere] *Hic apud B. Gregorium interjiciuntur c. Hoc quoque dist. 89. & c. Sicut Neophytus. dist. 48.*

C. XXVIII. ¶ *Pastor simoniacus nullam ovibus præbet medicinam.*

Item *Theodoricus & Theodebertus* e *Regibus Francorum, libro septimo, epistola 114.*

Fertur *f* simoniaca *g* hæresis (quæ prima contra Dei ecclesiam diabolica plantatione subrepsit, & in ipso ortu suo, zelo *h* Apostolicæ ultionis percutta, atq; damnata est) in regni vestri finibus dominari: cum in sacerdotibus fides sit eligenda cum vita. Si enim vita deest, fides meritum non habet, beato Iacobo attestante, qui ait *i* [Fides sine operibus mortua est.] Quæ enim opera esse valeant sacerdotis, qui honorem tanti sacramenti convincitur obtinere per præmium? *& post pauca.* ¶ Hinc igitur non solùm in ordinatoris, & ordinati animam lethale vulnus infligitur, verùm etiam excellentiæ vestræ regnum *k*. Episcoporum culpa (quorum magis intercessionibus juvare debuerat) prægravatur. Si enim dignus is sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat, ut nihil sibi in ecclesiasticis honoribus gravitas, nihil defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat. Et dum vitia remunerantur honore, in locum ultoris, is, qui fortasse fuerat ulciscendus, adducitur: atque hinc sacerdotes non proficere, sed perire potius judicantur. Vulnerato namque pastore, quis curandis ovibus adhibeat medicinam? aut quomodo populum orationis clypeo tueatur, qui jaculis se hostilibus feriendum exponit? aut qualem de se fructum productura est, cujus gravi peste radix infecta est? Major ergo metuenda est locis illis fortè calamitas, ubi tales intercessores ad locum regiminis adducuntur, qui Deum sibi magis iratum diem provocant, quam per semetipsos populis placare debuerant.

Cum ergo secundum Leonem Simonia non levè perpetretur exitu, secundum Gregorium nullum boni operis sequatur additum, nec sit patrata Eleemosyna, quæ ex proto Simoniæ erogatur pauperibus, vulnerato pastore medicamen adhibetur curandis ovibus, de infecta radice fructus non producatur, major etiam calamitas in futuro generatur, de tam funesto principio quis felix exitus speratur?

C. XXIX. ¶ *Simoniacorum sacramenta effectu gratia carent.*

Hinc etiam Augustinus *ait.*

Sicut Eunuchus fuit, qui * Ioseph comparavit, ita qui gratiam mercatur, vivum semen non habet siccis genitalibus. Sic quoq; ignis *a* sacrificii, qui per septuaginta annos Babylonicæ captivitatis sub aqua vixerat, extinctus est, Antiocho Iasoni vendente sacerdotium: quod significat Spiritus Sancti ignem non lucere in simoniacis *b* sacramentis.

Quid in his simoniacis studiosius beatus Augustinus notare voluit, nisi quòd sacramenta simoniacorum (sicut & cæterorum hæreticorum) licet sint vera quantum ad formam, inania tamen, & falsa sunt, quantum ad effectum, cùm non possint in cordibus hominum gignere vel accendere cœlestem gratiam?

5 pars. *Sed objicitur illud* Augustini *contra hæreticos tractatus 5. super Evangelium Ioannis.*

C. XXX. ¶ *Sive bonus, sive malus sit minister, per utrumque effectus gratiæ confertur.*

Sic justus fuerit minister, computo eum cum Paulo, qui gloriam suam non quærit, dicens [Ego *c* plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.] Qui verò fuerit superbus minister, cum diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi, quia per illum i purus fluvius transit, & venit ad fertilem terram. Scio quia lapis ex aqua fructum ferre non potest: & si per lapideos canales transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generatur, sed tamen hortus plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus sacramenti ut lux pura ab illuminandis excipitur, sed per immundos transiens non coinquinatur.

¶ *Abeunitio hujus capitis usque ad vers.* donum Christi. *Algerus lib. 3. c. 5. citat ex beato Augustino, cujus tamen propria verba habentur infrà de consecr. dist. 4. cap. aliud. 6. si fuerit.*

1 ¶ Quia per illum] *Apud B. Augustinum tractatu 5. legitur.* Quod per illum fluit, purum est, quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram, puta, quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortus plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus sacramenti ita est, ut lux: & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundum transeat, non inquinatur.

C. XXXI. ¶ *De eodem.*

Idem *ad Vincentium Donatistam, epist. 48.*

Ex *e* catholica ecclesia sunt omnia Dominica sacramenta: quæ sic haberis, & datis, quemadmodum habebantur, & dabantur, etiam priusquam inde exiretis.

C. XXXII. ¶ *De eodem.*

Idem *de baptismo contra Donatistas, lib. 5. cap. 29.*

Sic *f* autem *g* Deus adest sacramentis, & verbis suis, per quales libet administrentur, & sacramenta Dei ubique recta sunt, sicut *h* mali homines, quibus nihil prosunt, ubique perversi sunt.

C. XXXIII. ¶ *De eodem.*

Idem *hbr. 4. de bapt. contra Donatistas, cap. 12.*

Nec *i* foris ergo, sicut nec intus quisquam, qui ex parte *k* diaboli est, potest vel in se, vel in quoquam maculare sacramentum, quod Christi est.

---

a Prov. 3. b Eccl. 34. c al. perpetrare. d al. qui. e al. Theodeberto. f Polyc. ibidem. Ans. l. 6. cap. 78. Ivo part. 3. cap. 211. g al. Simoniacam hæresim. h al. vide. i lacca. k al. regimen vestrum Episcoporum.

* Gen. 39. a 2. Mach. 2. & 4. b al. simoniacorum. c Infrà de consecr. dist. 4. c. aliud. Alger. l. 3. c. 5. Ans. l. 9. c. 30. Polyc. l. 3. tit. 10. d 1. Cor. 3. e Alger. l. 3. c. 9. Deusdedit in tract. de simoniacis. Polyc. l. 3. tit. 10. f al. si. g Alger. l. 3. c. 2. Ivo p. 1. c. 117. h al. & c. i Algerus ibid. Deusdedit in tractatu de simoniacis. Ans. l. 9. n. 42. Polyc. ibid. k al. patre diabolo.

C. XXXIV. ¶ *Sacramenta quæ non mutantur, catholicis & hæreticis communia probantur.*

Idem *ad Emeritum, epist. 164.*

SAcramenta *a*, quæ non mutastis, sicut habetis, approbantur à nobis: ne fortè cùm vestram pravitatem corrigere volumus, illis mysteriis Christi, quæ in vestra pravitate depravata non sunt, sacrilegam faciamus injuriam. Neque enim & Saul *b* depravaverat unctionem quam acceperat, cui unctioni tantum honorem Rex David pius Dei servus exhibuit.

C. XXXV. ¶ *De eodem.*

Idem *ad Donatistas.*

SIcut ficti veraciter, non fictè recipiunt, nec eorum baptisma reprobatur, sic & illa, quæ schismatici, vel hæretici, si non aliter habent, nec aliter agunt, quàm vera ecclesia, cùm ad nos veniunt, non emendamus, sed potius approbamus.

¶ *Verba ipsa prioris partis hujus capitis usque ad v.* reprobatur. *non sunt inventa apud B. Augustinum: sed habetur sententia lib. 1. de baptismo contra Donatistas c. 12. Reliqua autem hujus capitis pars est in eodem lib. c. 13.*

C. XXXVI. ¶ *Non fugiantur sacramenta Dei, à quocunque ministrentur.*

Idem *contra literas Petiliani, lib. 3. c. 19.*

NEque *c* in homine bono aliquis Dei sacramenta fugiat, neque in homine malo.

¶ *Libro tertio contra literas Petiliani, unde videtur sumptum esse hoc caput, sic legitur.* Nemo glorietur, nec in homine bono: nemo bona Dei fugiat, nec in homine malo. *Hoc autem caput significatur supra distinct. 32. ca. prater. §. verum principia.*

C. XXXVII. ¶ *Hominum malitia sacramenta non profanat.*

Idem *de baptismo contra Donatistas, lib. 6. c. 44.*

NOnne Sodomitæ Ethnici erant, id est, gentiles? Pejores ergo erant Iudæi, quibus Dominus dicit *d* [Tolerabilius erit Sodomis in die iudicii, quàm vobis.] Et quibus Propheta *e* dicit [Iustificastis Sodomam] id est, in comparatione vestri *f* iusta facta est. Numquid tamen ideo sacramenta divina, quæ apud Iudæos erant, talia erant quàles ipsi erant: quæ Dominus quoque ipse percepit, & ad ea celebranda leprosos *g*, quos mundaverat, misit, & ea Zachariæ *h* ministranti angelus adstitit, eumq; in templo sacrificantem exaudiuum esse nuntiavit. Hæc eadem sacramenta & in bonis hominibus illius temporis erant, & in malis pejoribus, quàm sint Ethnici, quandoquidem Sodomitis in malitia prælati sunt: & tamen illa sacramenta erant in utrisq; integra, atque divina. Nam & ipsi gentiles, si quid divinum, & rectum in doctrinis suis habere potuerunt, non improbaverunt sancti nostri *i*: quamvis illi per suas superstitiones, & idololatriam, & superbiam, cæterosque perditos mores detestandi essent, & nisi corrigerentur, divino judicio puniendi.

C. XXXVIII. ¶ *Sacramenta mali habere possunt, licet virtutem Spiritus Sancti habere non possint.*

Idem *libr. 3. cap. 16.*

MVltæ *k* autem operationes sunt Spiritus Sancti, quas Apostolus, cùm quodam loco, quantum sufficere arbitratus est, commemorasset, ità concluſit *l* [Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.] Cùm ergo aliud sit sacramentum, quod habere etiam Simon *a* magus potuit, aliud prophetia *b*, quæ in malis hominibus etiam fieri solet, ut in Saul, aliud operatio ejusdem Spiritus, quam nisi boni habere non possunt, sicut est finis præcepti, charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, quodlibet hæretici, & schismatici accipiant, charitas, quæ cooperit multitudinem peccatorum, proprium donum est catholicæ unitatis, & pacis: nec est in omnibus, quia nec ejus sunt omnes.

C. XXXIX. ¶ *Licet sacramenta mali ministrent, remissionem peccatorum non præstant.*

Idem *eodem libro, c. 18.*

REmissionem *d* peccatorum *e* avari non dabunt: quæ per orationes sanctorum, id est, per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, sed ad ejus patrem illi pertinent, quibus datur. Non enim raptoribus, fœneratoribus diceret *f* Dominus [Si cui dimiseritis peccata, remittuntur illi, si cui tenueritis, tenebuntur.] Foris quidem nec ligari aliquid potest, nec solvi, ubi non sit qui aut ligare possit, aut solvere: sed solvunt qui cum columba fecerit pacem, & ligatur, qui cum columba non habet pacem, sive aperte foris sit, sive intus esse videatur.

Si ergo sacramenta in modum lucis ab immundis cœnosarum possunt, si in modum puri fluvii per lapideos canales ad fontes las perveniunt, patet, quod simoniaci sacramentum unitatis quidem inutiliter & perniciose habent, alijs autem utiliter & briter eandem unctionem administrant. Sicut ergo sunt vana cramenta hæreticorum quantum ad formam, ita sunt vana inania, quantum ad effectum.

6 pars. *Sed notandum est, quòd sacramentorum alia sunt necessitatis, alia dignitatis. Quia enim necessitas non habet leg sed ipsa sibi facit legem, illa sacramenta, quæ salutis sunt neces quia iterari non possunt, cum sint vera, auferri, vel annullari bent, sed cum pœnitentia rata esse permittuntur. Illa vero sa menta, quæ sunt dignitatis, nisi digne fuerint administrata, digni digne à dignis provehantur, dignitates esse desinunt, nam matur veritas sacramenti, sed ut esset officium administrandi loco, vel tempore, vel promotione.*

Loco, ut ait Leo *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epi la 90. cap. 1.*

C. XL. ¶ *De his, qui à pseudoepiscopis ordinantur.*

SI *h* qui clerici ab istis pseudoepiscopis in eis eccle ordinati sunt, quæ ad propriosEpiscopos pertinen & ordinatio eorum cum consensu, & judicio primi tium facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis eccle perseverent. Aliter autem vana est habenda ordina quæ nec loco fundata est, nec auctoritate munita.

¶ *Caput hoc emendatum est, ac locupletatum ex ipsa epist referetur supra dist. 62. c. 1. §. si qui.*

Ecce aliquis à pseudoepiscopis ordinatus, si locum suæ ordinationis mutaverit, nulla est, & sine administratione ordinatio.

Tempore, ut ait Innocentius *epist. 22. cap. 3. ad epis Bonifa.*

C. XLI. ¶ *Quæ pro necessitate concedantur, eadem cessante cessabunt.*

QVod *i* pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, debet utiq; cessare pariter quod usq quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam præsens fieri tempus impellit.

a *Alger. l. 3. c. 9. Polyc. tit. 10.* b *1. Reg. 24. & 26.* c *Sup. dist. 32. c. præter hoc. §. verum principia. Ivo p. 10. c. 75.* d *Matt. 10.* e *Ezech. 16.* f *al. vestra Sodoma justificata est.* g *Luc. 17.* h *Zachar. 1.* i *al. viri.* k *Polyc. lib. 3. tit. 10. Ans. lib. 9. c. 29.* l *1. Corinth. 12.*

a *Alter. 8.* b *al. operatio Spiritus quæ in m. h. est. [habuit Prophetiam: aliud, &c.] orig.* c *1. Timoth. 5. 1.* d *Remissam.] orig.* e *Polyc. ibid. Ans. lib. 9. c. 58.* f *Matt.* g *adde c. 106. infra eadem.* h *Supra dist. 62. c. 1. Ivo p. 5. c. 65.* i *Ivo in prologo fol. 3. Ans. 19. in prolog. quod pro remedio.*

1 ¶ Quam ad præsens] *Hæc sunt addita ex Innocentio, cujus verba in hoc capite in summam redacta, infra autem q. 7. c. quod pro remedio. plenius referuntur.*

Ergo aliquis alio tempore, ab eo qui Bonoso similis sit, ordinatus, cessabit ab administratione, qua pro necessitate illius temporis fuit permissa.

Item promotione, ut ait Leo *epistola tertia ad Iulianum a Aquilegiensem.*

C. XLII. ¶ *Qui ab hæreticis redeunt, sine spe promotionis in suis ordinibus recipi possunt.*

SI b quis hæreticæ communionis contagione se maculavit, hoc in magno habeat beneficio, si ademta sibi omni spe promotionis in quo invenitur ordine permaneat.

1 ¶ Maculavit] *Hic apud B. Leonem, cùm alia verba sint interpolata, tum e. saluberrimum. infra q. 7. capit enim hoc est quasi summa quædam, quemadmodum & c. omnis. infra eadem, tametsi illud paulo plenius sit.*

Ecce si clericus vel ordinatione, vel quolibet sacramento hæreticis communicat, cessans à promotione vix in suo ordine perseverat. Non est enim de sacramento hoc, ut de cæteris. Cætera enim vel ad culpæ abluendas dantur, ut baptismus & pœnitentia, vel pro culpis non in æternum, sed ad horam negantur, ut Eucharistia, qua in articulo mortis pœnitenti etiam de nefariis peccatis conceditur. Hoc solum non solùm pro culpa; sed etiam pro infamia interdicitur c, & pro immunitate ministeriæ suæ, vel extrinsecæ, vel intrinsecæ, per solemnem prærogativa, ut bigamus, vel vidua mariti, vel illiterati, vel corporis qualibet parte vitiata denegatur: quibus tamen baptismus, vel Eucharistia non negatur. Potest etiam talis cætera sacramenta administrare, qui illud solum non valet conferre.

C. XLIII. ¶ *De Episcopis, qui talem consecrant, qualem consecrare non licet: Unde* Leo *ait ad Epescopos Africæ, epist. 85. al. 87. cap. 2.*

SI d qui Episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt: nec e illi unquam sacramento interierunt, quod, neglecto divino judicio, immeritò præstiterunt.

Ecce cum honoris periculum evadant, ut cætera sacramenta sacerdotaliter administrare permittantur, ab hoc solo non modo pro hæresi, vel pro qualibet majori culpa, sed etiam pro negligentia removentur. In quibus omnibus sollicite notandum est, quid sacramentum sacerdotalis promotionis præ cæteris omnibus magis accusandum, & digne damnandum, vel accipiendum sit; quia nisi ita collatum fuerit, ea desinet esse rerum, quæ non facta rite perficitur. Cætera enim sacramenta unicuique, propter se dantur, & unicuique talia sunt, quali corde, vel confessione accipiuntur. Illud solum non propter se solum, sed propter alios datur: & ideo necesse est, ut vero corde, mundaq; conscientia, quantum ad se, sumatur, quantum ad alios non solum sine omni culpa, sed etiam sine omni infamia propter scandalum fratrum: ad quorum ædificationem, non solum ut præsint, sed etiam ut præsint sacerdotium datur.

C. XLIV. ¶ *Simoniaca rei sunt infidelitatis eorum, qui à se scandalizantur.*

Dicitur.

Unde Hieronymus *ad c. 3. Michæ.*

Hi f quoscunque de officiis suis ordinant, clericos, & vitam eorum in scandalum populis exponentes, rei sunt infidelitatis eorum qui scandalizantur.

Revera enim qui ad hoc eliguntur, ut cæteris præsint, sicut præordinantur dignitate, sic præemniere debent sanctitate. Aliquin, cui cæteris præferuntur, qui nullo meritorum gratia à cæteris assumuntur? Hinc etiam Symmachus Laurentio Mediolanensi Episcopo post sextam synodum Romanam:

C. XLV. ¶ *Sicut honore, ita & scientia quisque præcellere debet.*

VIIissimus g computandus est, nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior.

7 pars. *Patet ergo illud Augustini (sacramenta videlicet Christi per hæreticos ministrata suo non carere effectu) non de omnibus intelligi generaliter, sed de sacramento baptismi.*

C. XLVI. ¶ *Baptismus sive per bonum, sive per malum ministretur, reiterari non debet. Unde idem* Augustinus *ait tract. 5. in Ioannem:*

DEdit h baptismum Iudas & non baptizatum est post Iudam, dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem, quia qui datus est à Iuda, baptismus Christi erat, qui autem à Ioanne datus est, Ioannis erat. Non Iudam Ioannis, sed baptismum Christi, etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. *& paulo post.* ¶ Quos baptizavit Ioannes, Ioannes baptizavit: quos autem baptizavit Iudas, Christus baptizavit. Sic ergo quos baptizavit ebrius i, quos baptizavit homicida, quos baptizavit adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizavit. *Item pauci interiecta.* ¶ Quod sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluatur.

1 ¶ Ebrius] *Additæ, sublatæ, & emendatæ sunt nonnulla in hoc capite ex originali, non tamen ita ea ab glossata. Legendum est enim, ebriosus.*

C. XLVII. ¶ *De eodem.*

Idem *de baptismo contra Donatistas, lib. 4. c. 4.*

SIcut e urgeri videor, cùm mihi dicitur, ergo hæreticus dimittit peccata? sic & ego urgeo, cùm dico, ergo qui cœlestia mandata non servat, avarus, rapiax, fœnerator, invidus, verbis, non factis sæculo renuncians, dimittit peccata? si per vim sacramenti Dei, sicut & ille, ita & ille. Si per meritum suum, nec ille, nec ille. Illud enim sacramentum & in malis hominibus Christi esse cognoscitur. In corpore autem unicæ d columbæ, incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis maculam, aut rugam, nec ille, nec ille invenitur. Vt si cujus i manus esset arida, verum quidem esset membrum, quamvis sine sanguine, & inefficax esset, & mortuum: sic & fides, cùm sit vera, tamen sine e operibus mortua est. *Item paulo post.* ¶ Sic ergo in hæresi baptizatus in nomine sanctæ Trinitatis, tamen non fit templum Dei, si ab hæresi non recesserit, quomodo nequeam avaritia in eodem nomine baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia f non recedat, quæ est idolorum servitus.

1 ¶ Vt si cujus] *Verba hinc usque ad vers. Item. in vulgatis B. Augustini codicibus, eo loco non leguntur, neque apud cæteros collectores.*

9 pars. *Exhibitaq; verbis apparet baptisma, quod ab hæreticis tribuitur, virtute sua remissionem conferre peccatorum. Sed idem* Augustinus *contra testatur libro sexto de baptismo contra Donatistas, 1 dicens.*

C. XLVIII. ¶ *Baptisma Christi, est ubique perversitate vitiorum, apud hæreticos tamen carere effectu.*

ETiam corde tardiores, quantum existimo intelligunt baptismum Christi nulla pervertitate hominis, sive dantis, sive accipientis posse violari. Sed i quia aliud est sacra-

a ad. Ianuarium. b Instituit. c. omnis. & quæst. 7. c. salubberrimum. c ab interdum etiam pro. d 25. quæst. 2. c. si qui Episcopi. Anselm. lib. 4. cap. 74. Ivo part 3. cap. 107. e nec ei sacramenta] orig.

a *Verissimus comparandus*] orig. b *Sup. 2. c. catholici. & c. iustus.* c *Alg. l. 3. c. 10. Polyc. l. 3. tit. 10. Anf. l. 3. c. 45. Iva p. 1. c. 109. & p. 2. c. 94.* d *Ephes.* e *Iac. 2. & Col. 2.*

mentum, ab effectu sacramenti, cùm eos, qui in ipsa unitate ecclesiæ perditè vivunt, consteт remissionem peccatorum nec dare, nec habere posse, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est: [Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei, si cui tenueritis, tenebuntur;] patet ergo hæreticos tantùm dare, vel accipere sacramentum baptismi, & non dare remissionem peccatorum.

1 ¶ Sed quia aliud] *Hinc usque ad finem, verbis B. Augustini in summam redactis, sententia tamen manet inconcussa. Integer locus habetur de consecra. distinct. 4. Quomodo. §. Non ob aliud.*

C. XLIX. ¶ *De eodem.*

Idem *in sermone undecimo de verbis Domini, de blasphemia in Spiritum Sanctum.*

COrporalia sacramenta, quæ portant, & celebrant etiam segregati ab unitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis. Virtus verò pietatis invisibilis, & spiritalis ita in eis non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur hominis membrum, quando amputatur à corpore.

¶ *In aliquot vetustis codicibus hoc & sequens caput sunt conjuncta superiori.*

C. L. ¶ *De eodem.*

Item Ambrosius *in libro de initiandis rudibus.*

NOn *a* sanat baptismus perfidorum, non mundat, sed polluit 1: quia in *b* diluvio aquarum multarum ad Dominum non approximatur, quia, ut per Apostolum dicitur *c* [Quidquid non est ex fide, peccatum est] & ipsis, qui faciunt, & quibus faciunt, non solùm non prodest, sed ad judicium est.

1 ¶ Polluit] *Hucusque Ambrosius. Sed Algerus libro tertio c. 1. referens hunc locum addit. usque ad vers. approximatur. ac deinde c. 33. citans etiam eundem librum B. Ambrosii, adjungit reliqua hujus capitis usque ad finem.*

C. LI. ¶ *Per manus impositionem confirmentur, qui ab hæreticis baptisma accipiunt.*

Item Leo *ad d Nicetam Aquileiensem Episcopum, epist. 77. al. 79. c. 7.*

HI *e* qui baptismum ab hæreticis acceperunt, cùm baptizati antea non fuissent, sola invocatione Spiritus Sancti per impositionem manuum confirmandi sunt, quia formam tantùm baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam, ut scitis, servandam omnibus ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente *f* Apostolo [Unus Dominus, una fides, unum baptisma:] Cujus ablutio nulla iteratione temeranda est: sed ut diximus, sola sanctificatio Sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab hæreticis nemo accipit, à catholicis sacerdotibus consequatur.

9 pars. *Sed notandum est, quòd hæretici, ut Ariani, & Sabelliani, quorum alii inæqualitatem, alii indifferentiam personarum confitebantur, baptisma non in forma ecclesiæ; sed sua pervertentes administrabant.* ¶ *De his specialiter Ambrosius locutus est, dicens* [non *g sanat baptismus perfidorum, &c.*] *sed etiam, ut rebaptizentur, & reordinentur, in concilio Nicæno, c. 19. Statutum est.*

C. LII. ¶ *Rebaptizentur & ordinentur, qui de Paulianistis & Cataphrygis ad ecclesiam redeunt.*

SI quis confugerit ad ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cataphrygis 1, statuum est rebaptizari eos omninò debere. Si qui verò clerici erant apud eos, si quidem inculpati fuerint & irreprehensibiles, rebaptizandi sunt, & rursus etiam ab Episcopo ecclesiæ catholicæ ordinentur. Si verò examinati, minus fuerint apti deprehensi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa diaconos 2, & de omnibus, qui in eodem clero inveniuntur, eadem forma servabitur.

1 ¶ Cataphrygis] *Legitur hæc dictio in prisca versione, quæ est in variis exemplaribus collectionis Isidori impressis, ac manuscriptis: sed non est in canone græco, neq; in versione Dionysii, nec in recentioribus. Quod autem & isti baptizandi sint, traditum est in concilio Laodiceno, c. 8. & in synodo septima, seu secunda Nicæna, c. 9. & infrà de consecr. dist. 4. hi verò, quod est Gregorii.*

2 ¶ Diaconos] *Græcè est:* περὶ τῶν διακόνων, ἢ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένων, *ad est,* De Diaconissis, & de his omnino, qui in canone connumerantur.

C. LIII. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius *ad Episcopos Macedoniæ, epist. 22. cap.*

PAulianistæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minimè baptizabant, & Novatiani iisdem tremendis venerandisque nominibus baptizant, nec apud illos in unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, Filii & Spiritus Sancti quæstio aliquando mota est.

Alii formam ecclesiæ in baptizando servant. Sed dum hi baptizantur, qui in hæresi, vel schismate eis communicant, sacramentum quidem baptismi ab eis accipiunt, virtutem verò non consequuntur, quam sine fide nullus consequi potest. Unde de Domino dictum, quod in patria sua non poterat facere signum, propter incredulitatem eorum.

C. LIV. ¶ *Dum verbum accedit ad elementum fit sacramentum.*

Unde Augustinus *tractat. 80. ad c. 15. Ioannis, & sermone de Catechismo, c. 3. initio.*

DEtrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. ¶ Vnde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

De his etiam, qui in hæresi, vel schismate baptizantur, scribit gustinus *libro de fide, ad Petrum Diaconum, c. 36. dicens.*

C. LV. ¶ *Extra ecclesiam baptizati pernicium cumulant, si ad ecclesiam non redierint.*

FIrmissimè *b* tene, & nullatenus dubites extra ecclesiam baptizatis, si ad ecclesiam non redierint, baptismum cumulari perniciem. Tantum enim valet ecclesiasticæ pacis communio *c* ad salutem, ut baptismo non detur, cui non ibi datur, ubi oportet ut detur.

C. LVI. ¶ *Infirma sunt dona quæ præter veritatem ecclesiæ habentur.*

Idem *tractatu 13. ad c. 5. Ioannis.*

TEneamus fratres mei unitatem. Præter unitatem qui facit miracula, nihil est. In unitate enim erat populus Israel, & non faciebat miracula: præter unitatem erant magi Pharaonis, & faciebant *d* similia Moysi. Populus Israel, ut dixi, non faciebat miracula. Quæ enim salvi apud Deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus *e* Apostolus resuscitavit mortuum. Simon Magus fecit multa. Erant ibi multi Christiani, qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed unde gaudebant? quia *f* nomina eorum erant scripta in cœlo.

C. LVII. ¶ *Baptisma semel traditum non est reiterandum.*

Item Leo *ad Nicetam Episcopum, epist. 77. al. 79. c. 7.*

HAnc *g* regulam, ut scitis servandam omnibus ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente *h* Apostolo [unus Do-

a *Alg. l. 3. c. 5. & 11.* b *Psal. 31.* c *Rom. 4.* d *addit c. 97. infrà eod.* e *Polyc. l. 3. tit. 20. Infrà ad c. hanc regulam.* f *Eph. 4.* g *Sup. c. non sanat.*

a *Luc. 4.* b *Alger. l. 3. c. 12.* c *unitas.] orig.* d *Ex.* e *Act. 8. & 9.* f *Luc. 10.* g *Sup. eod. c. hi qui.* h *Ep.*

nus, una fides, unum baptisma.] Cujus ablutio nulla iteratione temeranda est: sed, ut diximus, sola sanctificatio Sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab hæreticis nemo accipit, à catholicis sacerdotibus consequatur.

10 pars. Nemo *in hæresi vel schismate constitutus intelligendus est. Ceterum si cum fides integritate, & animi puritate de manu hæreticorum in forma ecclesiæ aliquis baptisma acceperit, tunc impletur illud Augustini* [per a *lapideum canalem aqua transfis ad areolas*] *& iterum* [*spiritalis virtus sacramenti, &c.*]

C. LVIII. ¶ *Etiam per malos boni colliguntur.*

Idem *sermone undecimo de verbis Domini, de blasphemia in Spiritum Sanctum.*

Spiritus *b* Sanctus in sancta Ecclesia, etiam isto tempore, quo velut granum *c* cum palea trituratur, sic operatur, ut nullius veram confessionem aspernetur, nullius simulatione fallatur, atque ita reprobos fugiat, ut etiam per eorum ministerium probos colligat.

Ecce quando d *ab hæreticis baptisma cum sua virtute accipitur: cujus tam necessaria administratio est, ut nec etiam a paganis datum possit retexari. Vide in ecclesiastica historia* e *legitur, quòd Alexander Episcopus Alexandriæ cum Petri martyris solennia celebraret, post expleta Missarum sacramenta, vidit super oram maris pueorum ludum, imitantium, ut fieri solet, Episcopum, & gerentium ea, quæ in Ecclesia geri mos est. Mox eos ad se perduci jubet, & quid egissent, percunctatur. Illi rei ordinem pandunt: baptizatos à se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium puerum, qui illis fuerat Episcopus simulatus. Vir ex responsis eorum vidit secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, statuit, illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimplere ea, quæ sacerdotibus mos est.*

C. LIX. ¶ *De his, qui per ignorantiam ordinantur, antequam baptizentur.*

Hinc etiam Isidorus *ait.*

Si f quis per ignorantiam ordinatur, antequam baptizetur, debent ab eo baptizati iterum baptizari, & ipse ulterius non ordinetur. Sed Romanus Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

¶ *Caput hoc Burchardus & Ivo citant ex dictis Isidori: ex quæ citandi formula solet indicari non esse propria auctoris verba. Videtur autem in prave parte vel proponi quæstio, vel falsa alicujus opinio recitari, cui deinde in posteriore parte opponatur vera, Sed Romanus, &c. qua ipsa etiam de confecrat. dist. 4. cap.* Romanus. *attatur ex Isidoro. Idq; clarius lib 5. capitularium, c. 4. exponitur his verbis:* Si quis baptizatus est à presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit, impositione vero manus indiget. Gregorius Episcopus Romanus, & Iohannes Sacellarius sic senserunt.

C. LX. PALEA.

Si g Presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & ordinetur iterum 1.

¶ *Hæc Palea & locis indicatis, & in collectione, quæ est in tomo tertio conciliorum potest decreta Alexandri tertii, & cap. 1. de Presbytero non baptizato, citatur ex concilio apud Compendium.*

1 ¶ Iterum] *Sequitur*, & omnes, quos prius baptizavit: *quæ sunt expositiæ, quia non habentur in d. c. 1. de Presbytero non baptizato, neq; in cap. veniens. eod. tit. ubi refertur, licet habeantur in aliis locis indicatis.*

Quòd autem cætera sacramenta ab hæreticis ministrari non possint, testatur Hieronymus *in Aggæum Prophetam, cap. 2.*

C. LXI. ¶ *Non placent Deo quæ ab hæreticis offeruntur.*

Sic a populus 1 iste hæreticorum omnium est in conspectu meo, dicit Dominus, omne quod fecerint, quod mihi obtulerint, vel 2 vota, vel pro salute, vel pacifica, vel pro peccato, vel pro delicto, vel in holocaustum, sive eleemosynas, sive jejunia, sive victus continentiam, & corporis castitatem, contaminata erunt in conspectu meo. Quamvis enim sancta videantur specie sui, quæ offeruntur à talibus, tamen, quia tacta sunt ab eo, qui pollutus in anima est, omnia polluentur.

1 ¶ Sic populus] *In exemplis legitur*, sic populus iste, & sic gens ista, Iudæorum videlicet, atque gentilium, & hæreticorum omnium, &c.

2 ¶ Vota] *Ibidem habetur*, vel vota pro salute. *sed ab glossam non est mutatum.*

C. LXII. ¶ *De eodem.*

Item *in Amos Prophetam, c. 5.*

Odit b Deus sacrificia hæreticorum, & à se projicit, & quotiescunque sub c nomine Domini fuerint congregati, detestatur fœtorem eorum, & claudit nares suas.

C. LXIII. ¶ *De eodem.*

Idem *in Oseæ cap. 6.*

Illi offerunt panem sacrilegum, & dant eleemosynas, & sectari videntur humilitatem. Quæ ego, si verè fiant, holocausta interpretor. Cùm autem scientiam Dei reliquerint, frustrà truncato capite fidei, cætera membra habere se jactant.

C. LXIV. ¶ *Sine fide & charitate nec Evangelium habetur, nec prosunt aliqua bona.*

Idem *in epistolam ad Gal. c. 1.*

Marcion, & Basilides, & cæteræ hæreticorum pestes non habent Dei Evangelium, quia non habent Spiritum S. sine quo humanum sit Evangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse Evangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.

C. LXV. ¶ *De eodem.*

Idem *ad c. 5. ejusdem epistolæ.*

Vide quantum bonum sit charitatis. Si ita martyrium fecerimus, d ut nostras velimus ab hominibus reliquias honorari; si opinionem vulgi sectantes, intrepidi, sanguinem fuderimus, & substantiam nostram usquequaque mendicitatem propriam dederimus, huic operi non tam præmium, quàm pœna debetur, & perfidiæ magis tormenta sunt, quàm corona victoriæ.

C. LXVI. ¶ *Hæreticorum benedictio, maledictio est.*

Item ex concilio Laodicensi, *cap. 32.*

Non e oportet hæreticorum benedictiones accipere: quoniam magis sunt maledictiones, quàm benedictiones.

C. LXVII. ¶ *Neque cum hæreticis, neque cum schismaticis licet orare.*

Item ex concilio Martini Papæ, *c. 70.*

Non f liceat clericis, vel laicis ab hæreticis eulogias accipere, quia maledictiones sunt magis, quàm benedictiones: neque liceat aut cum hæreticis, aut cum schismaticis orare.

---

a *Sup. ead. c. si justus.* b *Infr. ead. c. ita Sir. Ivo part. 2. cap. 104.* c *area.] orig.* d *al. quomodo.* e *dib. 10. cap. 14. c. 294. Panorm. lib. 2. c. 97. Magisterlib. 4. dist. 5. in prin.* f *Cap. lib. 5. c. 4. Burch. lib. 4. cap. 100. Alge. l. 3. cap. 6. Ivo part. 1. cap. 63. de Presbytero non baptizato, l. 6. capit. c. 93. Burch. l. 4. c. 74. Ivo p. 1. c. 266. Pann. l. 1. c. 96.*

a *al. si.* b *Alger. l. 3. cap. 12. Denudedit p. 2. Anselm. lib. 3. cap. 48.* c *antea legebatur in nomine.* d *al. sermus.* e *Denudedit p. 2. & 4. Burch. lib. 3. cap. 219. Ivo part. 3. cap. 260.* f *In cap. Martini Bracar.*

C. LXVIII. ¶ *Extra ecclesiam non sunt vera sacrificia.*

Item Leo *ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, epist. 42. cap. 2.*

IN a ecclesia Dei, quæ corpus Christi est, aliter nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ verus nos Pontifex reconciliet, & verus immaculati agni sanguis emendet.

C. LXIX. ¶ *Impiorum manibus divina sacramenta se subducunt.*

Item *Leoni Augusto, epist. 73.*

MAnifestum est per crudelissimam, insanissimamque sævitiam b in Alexandrina sede omne cœlestium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificii oblatio: defecit chrismatis sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere misteria.

C. LXX. ¶ *Sacramenta extra ecclesiam ministrari possunt. salutem vero conferre non possunt.*

Item Beatus *martyr Cyprianus in epistola c contra hæreticos.*

SI quis, inquit, de ecclesia, hæretica præsumptione exierit, à semetipso damnatus est. Cum hujusmodi secundum Apostolum d, nec cibum quidem sumere debemus. Declaratur hoc in libro regnorum e, ubi cùm homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illum f edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cùm non custodisset, divina sententia inde rediens, morsu leonis in itinere interiit. ¶ Et audet quisquam dicere aquam baptismi salutarem, & gratiam cœlestem communem cum hæreticis g esse posse, cum quibus nec terrestris cibus, nec secularis potus debet esse communis? Constat autem oleum, unde baptizati unguntur, sanctificari, & eucharistiam fieri apud illos omninò non posse, ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium geruntur. Nam hæreticus h simiarum more, quæ cum homines non sint, humana tamen imitantur, vult ecclesiæ catholicæ auctoritatem sibi, & veritatem vindicare, quando ipse in ecclesia non sit. Benedicit à Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, Deum invocat blasphemus, sacerdotium administrat profanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antistes diaboli audeat Eucharistiam facere, quando nec sanctificari oblatio illic possit, ubi Spiritus Sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per ejus orationes & preces prosit, qui Dominum ipse violavit. Si enim qui ecclesiam contemnunt, & Ethnici, & publicani habentur, multò magis utique rebelles & hostes, falsa altaria, & illicita sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterata fingentes, inter Ethnicos, & publicanos necesse est computentur: quos omnes constat à charitate atque ab unitate ecclesiæ recessisse. Ergo omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia sunt, & inania, & falsa, ita ut nihil eorum, quæ illi gesserint, à nobis probari debeat. Non statim suscipienda sunt, & assumenda, quæ jactantur in Christi nomine, sed quæ geruntur in Christi veritate. Quomodo enim perficere quæ agunt, aut imperare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum quod eis non licet, moliuntur? ¶ Quare, qui hæreticis & schismaticis patrocinantur, censura i divina in eorum probantur facinore, & pœnis non solum duces & auctores, sed etiam participes destinati, nisi se à communione malorum leparaverint, præcipiente per Moysem Domino, ac dicente k [Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ex omnibus, quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccatorum.] Et quod comminatus per Moysem Dominus fuerat, implevit, ut quisque se à Chore, & Dathan, & Abyron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolveret. Sicut etiam per Oseæ *c* Prophetam Spiritus Sanctus contestatur, & dicit [Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur:] docens scilicet, & ostendens omnes inminò cum auctoribus supplicio conjugi, qui fuerint rum peccato contaminati.

¶ *Cujus hoc collectum est ex variis locis epistolarum beati Cyprani, & concilii ab ipso habiti, interdum immutatis, & in summa redactis, quæ in margene sunt indicata.*

i ¶ Censura] *In epistola ipsa sic habetur.* Frustra contendunt baptizari & sanctificari illic aliquem salutari baptismo posse, ubi constet baptizantem baptizandis centiam non habere. Atq; ut magis intelligi possit, tra ejusmodi audaciam, quæ sit censura divina, invemus in tali facinore non solum duces & auctores, sed participes pœnis destinari, &c.

C. LXXI. ¶ *Vera sacrificia non nisi in sola ecclesia celebrantur.*

Item Augustinus *lib. sententiarum [per Prosperum Aquitanicum Episcopum Regium, collectarum] c.13.*

EXtra catholicam ecclesiam non est locus veri ficii.

C. LXXII. ¶ *De manu hæreticorum communio non est recipienda.*

Item Gregorius d *in 3. lib. dialog. cap. 31. ait de Ermigildo rege Leovigildi e filio.*

SUperveniente f Paschalis festivitatis die, interpo noctis silentio ad eum perfidus pater Arianum scopum misit, ut ex ejus manu sacrilegæ consecrat communionem perciperet, atque per hoc ad patrat tiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Arria piscopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusq; à fe diam dignis increpationibus repulit.

C. LXXIII. ¶ *Sacerdotes hæreticorum, Christi honoribus non habentur digni.*

Item Innocentius g *ad Alexandrum Episcopum, epist. 18. cap. 3.*

ARrianos h præterea, cæteraque hujusmodi pes quia eorum laicos conversos ad Dominum, sic gine pœnitentiæ, ac Sancti Spiritus sanctificatione manus impositionem suscipimus, non videmur eorum cum sacerdotii, aut ministerii cujuspiam debere dignitate. Quoniam quibus solum baptis tatum esse permittimus (quod utique in nom tris, & Filii, & Spiritus Sancti perficitur) nec Spi Sanctum eos habere ex illo baptismate, illisque riis arbitramur. Quoniam cùm à catholica fide auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quo ceperant, amiserunt i, nec dare ejus plenitudinem sunt, quæ maxime in ordinationibus operatur, per impietatis suæ perfidiam potius, quàm per dixerim, perdiderunt. Propter k quod fieri non p

a *Lanfran. in l. de Eucharistia. Alg. l. 1. c. 10. Ivo p. 2. c. 9. Anselm. lib. 9. c. 40.* b *al. vesaniam.* c *l. 1. epist. 6. ad Magnum, ubi declarat locum Pauli ad Tit. 3. 4. sent. dist. 25.* d *Tit. 3. 1. Cor. 5. Iliad. paulò infra.* e *3. Reg. 13.* f *illos.*] *orig.* g *schismaticus.*] *orig. l. 1. epist. 12. & in conc. ipsius c. 1. sub persona Cæcilii. Alger. l. 3. c. 1. Idem ad Iubajanum.* h *Novatianus.*] *orig. Ex concilio, eodem loco. Ex epist. 7. l. 1. ad Episcopum. Ex eadem epistola ad Magnum. Ibidem paulo superius. Ex concilio c. 4. Ex eadem epist. 12. Ad Iubajanum. Ex eadem ad Magnum.*

a *Novatiano sive cæteris ejusmodi schismaticis.*] *orig. Num. 16.* c *Oseæ 9.* d *adde c. 97. infra ead.* e *ad Lyr f. 24. q. 1. c. fi. 4. Supervenientes. Dicitur edidit p. 2.* g *addit eadem.* h *Ansel. lib. 9. c. 18. Paun. l. 3. c. 129.* i *Sup qui perfectionem. Innocentius Episcopus Macedonio, &c. fi* k *al. Quomodo fieri potest.*

ut eorum profanos sacerdotes, dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos, ut dixi, ad Sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipimus. *Item a* ¶ Si, ut legitur *b* [Qui tetigerit 2 immundum, immundus erit] quomodo ei tribuetur, quod munditia, ac puritas consuevit accipere? *& infrà.* ¶ Qui particeps effectus est damnati *c*, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.

1 ¶ Pestes] *Antea sequebatur, detestamur: quod est subrationi, quia neq; est in vetustis codicibus, neq; in ipsa epistola, neque apud Anselmum, aut in Panormia habetur.*

2 ¶ Qui tetigerit] *In epistola est*, quod tetigerit immundus: *sed ob glossam non est mutatum, neq; hujus etiam lectionis sententia habetur in isdem indicatu scripturæ locis.*

Ex eo autem, quod manus impositio iterari præcipitur, sacramentum non esse ostenditur.

C. LXXIV. ¶ *Manus impositio non est sacramenti iteratio.*

Unde Augustinus *lib. 3. de baptismo contra Donatistas c. 16.*

MAnus *d* impositio non sicut baptismus, repeti non potest. Quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?

Cum ergo Innocentius solum baptisma hæreticis ratum esse permittat, cum Gregorius sacrilegam vocet consecrationem Arrianorum, cum Cyprianus quecunq; ab hæreticis fiunt, carnalia, & inania, & falsa judicet, cum Hieronymus omnia, quæ ab eis efficiuntur, contaminata in conspectu Dei asserat, cum Leo extra ecclesiam nec vera sacerdotia, nec vera sacrificia esse testetur, patet, quod sacramenta ecclesiastica præter baptisma, ut supra dictum est, ab hæreticis ministrari non possunt.

C. LXXV. ¶ *Qui in baptismo sanctus est, ad altare peccator non erit.*

Item objicitur illud Hieronymi *e adversus Luciferianos.*

SIcut *f* Christus est, qui baptizat, ita Christus est, qui sanctificat. Vnde oro te, ut aut sanctificandi licentiam ei tribuas, cujus baptisma probas: aut reprobes ejus baptisma, quem non putas esse sacerdotem. Neque enim potest fieri, ut qui in baptismo sanctus est, sit ad altare peccator.

¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* oro te. *non est eo loco apud B. Hieronymum. Est tamen apud Algerum, lib. 3. cap. 10. apud quem etiam nonnulla verba ex iis quæ sequuntur, eodem modo habentur, atque apud Gratianum, licet apud B. Hieronymum aliter legantur.*

Sed hoc de peccatore 2 tantum catholico, non de hæretico intelligendum est. Qui quod enim cum fide catholica pro officio suo facit, licet indignus, tamen divina gratia cooperante ratum esse creditur. Aliquum si de hæretico dictum intelligeretur, ipse sibi contrarius esset, cum dicat ad eos: Amen g [Sacrificia eorum odit Dominus] *& alibi in persona Domini.*

1 ¶ Peccatore] *B. Hieronymus eo loco argumentatur, ut solent Dialectici dicere, ad hominem: neque id agit, ut confirmet, ac sanciat aliquid, sed tantum ut adversarium molestum vexet. Nam postquam eum eo adduxit, ut se non amplius adversarium, sed discipulum profiteatur, tunc veritatem ei rationem exponit, cui ecclesia Episcopo recepto, qui in Ariminense concilio imprudentes hæreticis consenserant.*

C. LXXVI. ¶ *Benedictionibus hæreticorum Deus maledicit.*

MAledicam *h* benedictionibus vestris] hoc est, quidquid à vobis benedicitur, à me erit maledictum.

¶ *Hæc sunt in glossa interlineari ad eum Malachiæ locum ex Hieronymo.*

II pars. *Hoc ergo intelligendum est de hæretico: illud autem adversus Luciferianos de ecclesiastico peccatore. De quo* Augustinus 1 *ait in libro de corpore Domini.*

1 ¶ Augustinus] *Caput hoc etiam ab Algero lib. 3. cap. 8. citatur ex Augustino in libro de corpore Domini: sed Possidius in indiculo operum B. Augustini nullam hujus libri mentionem facit, & ad verbum (excepto ultimo versiculo) hæc leguntur in libro Paschasii Abbatis de corpore & sanguine Domini, cap. 12. ex quo etiam libro sunt c. iteratur. cum sequentibus, infrà de consecra. dist. 2.*

C. LXXVII. ¶ *Boni & mali sacerdotes æquè corpus Christi conficiunt.*

INtra *a* Catholicam Ecclesiam in mysterio *b* corporis & sanguinis Domini nihil à bono majus, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris, & virtute Spiritus Sancti. *& infrà.* ¶ Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad CHRISTVM pertineret. Nunc autem sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transfundit in sanguinem. Credendum 1 est enim, quòd in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cujus prius creantur Imperio, ejus utique verbo recreantur ad melius.

1 ¶ Credendum] *Hæc eodem modo leguntur apud Algerum. Sed Paschasii verba, c. 15. hæc sunt.* Cujus ergo potentia creata sunt prius, ejus utique verbo ad melius recreantur: quia nemo creator alicujus rei; aut recreator, nisi unus Deus catholicè prædicatur. Propterea veniendum est ad verba Christi, & credendum, quòd in ejusdem verbis ista conficiantur.

C. LXXVIII. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *lib. 2. contra epistolam Parmeniani, c. 10.*

OMnia *c* sacramenta cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus: sicut & verbum Dei *d.* Vnde dictum *e* est [Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite.]

C. LXXIX. ¶ *De iis qui sanctis malè utuntur.*

Idem *in Psalmum 103. vers. Qui tegis.*

PRophetavit & Saul malus rex; & tunc prophetavit; cùm David sanctum persequeretur. *& infrà.* ¶ Non ergo se jactent, qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei sanctum: sed videant, qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sanctè utuntur. Ex his erunt, qui dicturi sunt *f* [In nomine tuo prophetavimus,] Non illis dicetur, mentimini: sed dicetur, [Non novi vos, &c.]

¶ *In tractatu 7. in epistolam Joannis sunt aliqua, quæ ad sententiam hujus capitis referri possunt, atque inde antea citabatur. Sed ipsa prorsus verba sunt loco indicato.*

Spiritum ergo Prophetia dicendi sunt habuisse, non meritum.

C. LXXX. ¶ *Quasi non tam sanctificatur exhostiis, quàm pro peccato polluitur.*

Item Hieronymus *in cap. 2. Aggei.*

OProphera, qui altari tantum extructo, & domo meæ diruta hostias mihi offers in altari, & victimis ejus sanctificari te putas, scito quoniam sanctum quidem est, quod offertur in altari: sed non tam sanctificaris ex hostiis, quàm ex mortuis operibus polluëris.

¶ *Apud B. Hieronymum sic legitur:* ô populè, qui altari tantum extructo, & diruta domo mea hostias mihi offers in altari, & victimis ejus, & carnibus te sanctificari putas: scito non tam sanctificari te ex hostiis, quæ templo diruto tibi prodesse non poterant, quàm contaminari omnia opera tua, & cuncta, quæ agis, ex eo quod negligis, & tuam magis domum, quàm meam.

a Infr. eod. c. veneunt est. b Num. 19. Lev. 22. c al. damnata. d Pelag. l. 3. tit. 19. Anscl. l. 9. cap. 24. e Tomo secundo. f Aug. l. 3. c. 10. g al. Osi. 9. h Senten. 4. dist. 19. Mala.

a De consecr. dist. 2. utrum. b al. ministerio. Mag. 4. senten. dist. 13. Alg. l. 1. c. 21. & l. 3. c. 8. c ¶. eod. c. per Esaiam. 8. hoc peni. Alg. l. 3. c. 11. d Dei tessatur. Lorig. e Matt. 23. f Matt. 7.

extruere conatus es. Sanctum quidem est quod offertur in altari: sed non tam sanctificaris ex hostiis, quàm ex eo, quòd in convallibus habitas, & interes mortuis operibus, pollueris. *In duobus etiam Gratiani vetustis codicibus legitur*, ô populc: *Verum idem Hieronymus continuò ista eadem per anagogem aptat ecclesiastico viro.*

C. LXXXI. ¶ *Contra Spiritum Sanctum verbum dicitur, cùm ex dispersione nunquam reditur.*

Item August. *in lib. de verbis Domini, serm. 31.*

ITa *a* fit *b* verbum contra Spiritum Sanctum, cùm ex dispersione ad congregationem nunquam venitur, quæ ad remittenda peccata accepit Spiritum Sanctum. Ad quam congregationem etiamsi per malum clericum, sed tamen catholicum ministrum, reprobum & fictum, si aliquis accesserit corde non ficto, in ipso Spiritus 1 Sanctus *c* operatur remissionem peccatorum, qui in sancta ecclesia ita operatur, ut reprobos fugiat, & tamen per eorum ministerium probos colligat.

1 ¶ Spiritus Sanctus] *Hoc loco concisè refertur sententia B. Augustini, plenius autem sup. eod. c. Spiritus Sanctus.*

C. LXXXII. ¶ *Non meritis hominum, sed virtute Spiritus Sancti peccata remittuntur.*

Item *in sermone de remissione peccatorum.*

VT evidenter hoc ostenderet Dominus, à Spiritu Sancto quem donavit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait *d*, resurgens à mortuis [Accipite Spiritum Sanctum,] & continuò subjecit, [Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei] hoc est, Spiritus dimittit, non vos. Proinde 1 sicut is, quem sacerdos tolerat in ecclesia, est tamen extra ecclesiam, & extra corpus, cujus caput est Christus, si ei ostiarius non aperuerit: 2 ita non ideo extra ecclesiam est, & non est de corpore, si quis pastoris præjudicio compellitur foris esse.

1 ¶ Proinde] *Verba ipsa hujus partis non sunt inventa apud B. Augustinum. Simillima habentur apud Origenem homil. 14. ad cap. 24. Levitici, & referuntur 1. 24. q. 3. cum aliquis. & c. si quis non recto.*

2 ¶ Aperuerit] *In nonnullis vetustis codicibus legitur*, aperuit. *in aliis*, aperiat. *ab uno autem abest negatio.*

C. LXXXIII. ¶ *Dominus non merita personarum, sed sacerdotum officia considerat.*

Item Ambrosius *de iis, qui initiantur mysteriis, c. 5.*

CVm *e* scriptura tibi testetur, quòd ad Hieroboam *f* preces, ignis descendit de cœlo, & rursus precante Helia ignis est missus, qui sacrificia *g* consumeret; datur 1 intelligi, quòd Deus non merita personarum consideret, sed officia sacerdotum. *& paulo post.* ¶ Ignis illis visibilis mittebatur, ut crederent: nobis invisibilis operatur, qui credimus. *& paucis interjectis.* ¶ Crede ergo adesse Dominum Iesum invocatum precib. sacerdotum, qui ait *h* [Vbi fuerint duo, vel tres, ibi & ego sum.]

1 ¶ Datur intelligi] *In originali non sunt hæc verba. Sed cùm antecedentia pendeant ex superioribus, hic nova incepit periodus.* Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum. *nonnulla autem alia varietates, & quidem non minimi ponderis in margine sunt indicata.*

C. LXXXIV. ¶ *Non merita sacerdotum, sed virtus divina sacramenta sanctificat.*

MVlti *i* sæcularium hominum, cùm plus sacerdotum vitam, quàm suam discutiunt, in magnum contemptionis divinorum sacramentorum crimen incurrunt. Magna enim trabe vulneratos habentes oculos, eamque negligentes, festucam *a* tenuem in aliorum conspicimus oculis: quam dum incautè festinant avellere, etiam in foveam delabuntur: minus quidem considerantes, quòd non eos sacerdotum vita lædaret, si ipsi humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. Sed dum hypocritarum more plus illorum famam, quàm propriam vitam, vel vitæ negligentiam dijudicant, spernunt sancta monita, & spiritualia dona. Vnde fit, ut non solùm ab eis dicta respuant, sed (quod est deterius) divina etiam mysteria contemnant, utpote corporis communionem, aut sanguinis Domini nostri Iesu Christi eorum ministerio confectam assumant: putantes hanc minus esse sanctificatam, si illorum fuit officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. ¶ Hæc in quàm magnum laqueum incidunt, ut divina, & culta mysteria plus ab aliis sanctificata posse fateantur dant: cùm unus idemq; Spiritus Sanctus in ecclesia diffusa per totum orbem terrarum incomprehensibiliter ea mysteria, & occulte, atque invisibiliter & operando sanctificet, & benedicendo *b* benedicat. ¶ Mysteriumitaque fratres, ob hoc dicitur, quòd secretam, & reconditam habeat dispensationem: sacrificium autem, quòd sacrum factum: quia prece mystica consecratur. *&* ¶. ¶ Sacramentum verò est in aliqua celebratione, cum res gesta ita fit, ut aliquid significare intelligatur, quod sic accipiendum est. Sunt autem sacramenta, baptisma, chrisma, corpus & sanguis Christi: quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretiùs salutem eorundem e fœcundatorum operatur. Vnde & à secretis virtutibus, vel secretis, sacramenta dicuntur. Quæ ideo fructuosè per ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eorundem sacramentorum latenter operatur effectus. Cujus panis & calicis sacramentum græcè Eucharistia dicitur, latine bona gratia interpretatur. Et quia corpus & sanguine Christi? ¶ Vnde sive per lius corpore & sanguine Christi? ¶ Vnde sive per nos, sive per malos ministros intra Dei ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, quia Spiritus Sanctus & sanguine Domini nostri Iesu Christi, hoc est baptismate, & chrismate sentiendum est, & tenendum quia virtus divina secretiùs operatur in eis, & solummodo hæc est virtus, sive potestas, non humana efficaciæ. Polluimus 2 itaque *g* panem, id est, corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sanguinem bibimus. *&* ¶. ¶ Maledicam inquit, benedictionibus vestris, hoc est, iis, quæ meis benedictionibus possideris, seu quidquid benedicitur, maledicam: vel quoniam 4 non benedicunt sanctis ex vero corde: vel quia qui inique agunt benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dicendo divites sint.

¶ Caput collectum est partim ex sententiis B. Gregorii, partim ex verbis ipsis BB. Isidori atque Hieronymi.

1 ¶ Mysterium itaqi] *Hæc usq; ad vers.* hoc de corpore *sunt apud Isidorum, non tamen eodem prorsus ordine.*

2 ¶ Polluimus] *Sumptum ex B. Hieronymo in commentariis ad cap. primum Malachiæ in illis verbis*, & dicitis, in quibus polluimus, &c.

a *Ivo part. 2. cap. 104.* b *dicitur.*] *orig.* c *Sup. eod. Spiritus Sanctus.* d *Ioan. 20.* e *Alger. l. 3. c. 10.* f *Hieroboal.*] *orig. Ambros. sed scriptura, Hieroboam.* g *sacrificium consecravit.*] *orig.* h *Matth. 18.* i *4. sententiæ. dist. 13.*

a *Matth. 7.* b *al. sanctificando. Isidorus lib. 1. Etymologiarum.* c *al. eandem.* d *al. visibiliter.* e *1. Corinth. 3.* f *Isidorus.* g *Hieron. in c. 1. Malachiæ. Idem in cap. 3.*

3 ¶ Maledicam] *Apud eundem ad c. 2. sic habetur.* & maledicam, inquit, benedictionibus vestris, hoc est, quæ nunc meis benedictionibus possidetis: sive quidquid à vobis benedicitur, à me maledictum erit, & maledicam illis, subaudi, benedictionibus vestris: quoniam noluistis intelligere, quæ dicuntur, hoc est enim quod dicitur [non posuistis super cor.]

4 ¶ Quoniam] *Sumptum est ex eodem loco paulo inferius: ubi hæc leguntur:* vel certè, quia ad sacerdotes propriè mandatum est, vertuntur benedictiones eorum in maledictionem, quando non benedicunt sanctis ex vero cordis affectu, sicut Isaac Iacob, & Iacob Patriarchis, & Moyses duodecim tribubus: sed per dulces sermones, & benedictiones decipiunt corda innocentium, & qui iniquè agunt, benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus dummodo divites sint, atque eorum vitiis blandiuntur.

C. LXXXV. ¶ *Non sacerdotum vitam, sed quæ docent, & ministrant, considerare debemus.*

Item Fabianus Papa *Episcopis orientalibus, epist. 2.*

SIgnificastis *a* insuper plerosque attendere, multos in ipsis honoribus ecclesiasticis non congruenter vivere sermonibus & sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, qui hos intuendo, Christum obliviscuntur! qui & multo ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quàm imitandi videantur illi, qui *b* ea, quæ dicunt, non faciunt: & traditorem suum tolerans usque in finem, etiam ad evangelizandum cum cæteris misit. Nam Apostoli talem consuetudinem non habuerunt, nec habendam docuerunt.

C. LXXXVI. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori, in epist. quæ incipit* [*Proposueramus.*]

NOn *c* quales sacerdotes Domini sint, sed quid de Domino loquantur, est vobis magnopere prævidendum: nec in vicariis B. Petri Apostoli vobis est attendendum, qui sint: sed quid pro correctione ecclesiarum, quid pro salute vestra satagant. Nec enim illos inferiores dicetis scribis & Pharisæis sedentibus super cathedram Moysi, de quibus Dominus præcepit, dicens. [Quæcunque dixerint vobis, observate, & facite, secundum opera verò eorum nolite facere.] Ergo Imperator considera, si illos dixit audiendos, qui super cathedram Moysi sedebant, quanto potiùs his, qui super cathedram Petri residentes, esse existimetis obaudiendum?

C. LXXXVII. ¶ *Sacerdotum immunditia sacramenta non polluit.*

Item Augustinus *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 22.*

DOminus *d* declaravit in uno cœtu hominum eadem sacramenta sumentium, aliquorum immunditiam mundis obesse non posse. *&c.* ¶ Petilianus dixit: At si quisquam carmina sacerdotis memoriter teneat, numquid inde sacerdos est, quòd ore sacrilego carmen publicat sacerdotis? Augustinus respondit. * Ita istud dicis quasi modo quæramus, quis sit verus sacerdos, & non quid sit verum baptisma. Vt enim sit quisque verus sacerdos oportet, ut non solo sacramento, sed justitia quoque induatur, sicut scriptum est. *e* [Sacerdotes tui induantur justitia.] ¶ Qui autem solo sacramento sacerdos est, sicut fuit Pontifex Caiphas, persecutor unius & verissimi sacerdotis, quamvis ipse non sit verax, quod dat tamen verum est, si non det suum, sed Dei. *Item paulo inferius.* ¶ [Dixit quidam ex ipsis proprius eorum Propheta: [Cretenses *f* semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri, testimonium hoc verum est.] Si ergo Apostolus nescio cujus alienigenæ testimonium, quia verum comperit, etiam ipse attestatus est, cur nos apud quemlibet invenerimus, quod Christi est, & verum est, etiamsi ille, apud quem invenitur, perversus, & fallax est, non discernimus vitium, quod homo habet, & veritatem, quam non suam sed Dei habet? & dicimus, sacramentum hoc verum est, sicut ille ait, testimonium hoc verum est? Numquid ideò dicimus, etiam ipse homo verax est, quia dicimus, sacramentum hoc verum est? *& paulò post.* ¶ Vos autem necesse est, ut semper erretis, quamdiu propter hominum vitia, Dei sacramenta violatis, aut nos propter Dei sacramenta, quæ in nobis *g* violare nolumus, etiam vestri schismatis sacrilegium assumere putatis. *Item.* ¶ Baptismi *h* ergo puritas à puritate, vel immunditia conscientiæ, sive dantis, sive accipientis omninò distincta est. *Item.* ¶ Memento e ergo sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quò illa vel omninò non sint, vel minùs sancta sint. *Item.* ¶ Quæro, *d* si non habebat Saul *e* Sacramenti sanctitatem, quid in eo David venerabatur? si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam eum propter sacrosanctam unctionem & honoravit vivum, & vindicavit occisum. Et quia vel panniculum ex ejus veste præscidit, percusso corde trepidavit. Ecce Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ 1 (nam hoc sine innocentia nemo potest) sed sacramenti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. *Item.* ¶ Nos *f* dicimus tale cuique sacrificium fieri, qualis accedit, ut offerat, & qualis accedit, ut sumat: & eos de sacrificiis talium manducare, qui ad illa tales accedunt quales & illi sunt. Itaque si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuique esse, qualis quisque fuerit, quia & illud scriptum *g* est [Omnia munda mundis.] Per hanc sententiam veridicam, & catholicam etiam vos Optati sacrificio non estis polluti, si facta ejus displicebant vobis. Nam utique panis illius, panis luctus erat, sub cujus iniquitatibus Africa tota lugebat: sed panem luctus, omnibus vobis communem esse, omnium vestrûm malum schismatis facit. *Item.* ¶ Gratias *h* Deo, quia tandem confessus es, posse valere invocatum nomen Christi ad aliorum salutem, etiamsi à peccatoribus invocetur. Hinc ergo intellige, cum Christi nomen invocatur, non obesse aliorum saluti aliena peccata.

1 ¶ Vitæ suæ] *Sequebatur,* sed unctionis: *quæ voces absunt ab omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, licet in codicibus etiam B. Augustini impressis legantur.*

C. LXXXVIII. ¶ *Etiam per malum ministrum dona Dei ad eos pervenunt, qui cum fide accipiunt.*

Idem *in psalmum 10. in ver.* [*Justus autem quid fecit?*]

CHristus *i* quid fecit vobis, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam *k* Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis, traderet? Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum, quem diabolum nominavit, qui ante traditionem Domini, nec loculis Dominicis fidem potuit exhibere, cum cæteris discipulis ad prædicandum regnum cœlorum misit, ut demonstraret, dona Dei pervenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiamsi talis sit, per quem accipiunt, qualis Judas fuit?

C. LXXXIX. ¶ *Sacramentis Episcopi malitia non nocet.*

Item Gregorius.

NOn nocet malitia Episcopi, neque ad baptismum infantis, neque ad ecclesiæ consecrationem: quia

a *Aug. in ps. 30. de pan. 103.* b *Matth. 23.* c *Anst. l. 8. c. 73. Ivo p. 5. c. 18.* d *Algerus l. 3. c. 11. Ivo p. 2. c. 98. & 99.* * *Eadem l. 4. 30.* e *Psal. 131.* f *Ad Tit. 1.*

a *al. vobis.* b *Ead. l. 2. 25.* c *Ibid. c. 47.* d *Ibid. c. 48.* e *1. Reg. 30. & 24.* f *Ibid. c. 32.* g *Tit. 1.* h *Ibid. cap. 34.* i *Ivo p. 2. c. 105. Ioan. 13. & 12.* k *Matth. 10.*

baptisma à Deo datur, non ab homine venit, sic & Eucharistia, & omnia, quæcunque in altari ponuntur, non ab homine, sed à Deo sanctificationem accipiunt.

Sed objicitur illud Hieronymi in Sophoniam, c.3.

C. XC. ¶ *Non verba, sed merita sacerdotum Eucharistiam faciunt.*

SAcerdotes, *a* qui Eucharistiæ serviunt, & sanguinem Domini populis ejus dividunt, impiè agunt in legem Christi, putantes Eucharistiam, imprecantis facere verba, non vitam; & necessariam esse tantùm solennem orationem, & non sacerdotum merita, de quibus dicitur *b* [Et sacerdos, in quo fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino.]

C. XCI. ¶ *Tantò facilius sacerdotes exaudiuntur, quantò apud Deum sunt digniores.*

Item Alexander *epist.2.*

IPsi *c* sacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt, quia suis precibus, & oblationibus ea delent, atque consumunt: qui quantò digniores fuerunt, tantò facilius pro necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.

C. XCII. ¶ *Non adest sacramentis Spiritus Sanctus, quæ per criminosos ministrantur.*

Item Gelasius *Elpidio Episcopo.*

SAcrosancta *d* religio, quæ catholicam continet disciplinam, tantam sibi reverentiam vindicat, ut ad eam quilibet, nisi pura conscientia, non audeat pervenire. Nam quomodo ad divini mysterii consecrationem cœlestis spiritus invocatus *e* adveniet, si sacerdos, & *f* qui eum adesse deprecatur, criminosis plenus actionibus reprobetur.

C. XCIII. ¶ *Manus immunda, tacta inquinat, non mundat.*

Item Gregorius *in regesto lib.1.epist.24.*

NEcesse *g* est, ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes curat: ne tacta quæque deterius inquinet, si sordida ipsa stercoris *h* lutum tenet: scriptum *i* namque est [Mundamini, qui fertis vasa Domini.] Domini etenim vasa ferunt, qui proximorum animas ad interiora *k* perducendas, in conversationis suæ exemplo suscipiunt.

C. XCIV. ¶ *Æquè servandum est verbum Christi, & corpus Christi.*

Item Augustinus *de verbis Domini, homil.26.*

INterrogo *l* vos fratres vel sorores: dicite mihi, quid vobis plus esse videtur, verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc utique dicere debetis, quòd non sit minus verbum Dei, quàm corpus Christi? Et ideo quanta sollicitudine observamus, quando nobis corpus Christi ministratur, ut nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat, tanta sollicitudine observemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

C. XCV. ¶ *De eodem.*

Item lib.4.de Trinitate, c.14.

NEque *m* potest id rite offerri, nisi per sacerdotem justum & sanctum, nec nisi ab eis accipiatur, quod offertur, pro quibus offertur, atque id sine vitio sit, ut pro vitiosis mundandis possit offerri. Hoc certè omnes cupiunt, qui pro se offerri sacrificium Dei volunt.

a *Ivo p.2.c.110.* b *Levit.21.* c *Ivo p.2.c.69. & p.8. c.45.* d *Ivo p.2.c.90. & p.6.c.110.* e *al.advocatus.* f *al. etiam.* g *Et Pann.p.2.c.2.* h *al.insequens.* i *Esa.52.* k *al.in interna sacrificia.] al.in æterna sacraria.* l *Ivo p.2.106.* m *Ivo p.2.c.107.*

Cum vita sacerdotum Eucharistiæ necessaria esse dicitur, non consecrationi, sed effectui intelligendum est. Non enim efficiunt salutis conferendæ, quem meritis faciunt indignum: potius compitur in eo illud Apostoli. [*Qui a manducat corpus Domini, & ejus sanguinem bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit.*] *Ergo contra eos, qui crebra oblatione sacrificii se putant posse mundari, non cessantes impiè agere in legem Dei, intelligitur illud dictum Hieronymi.* b *Quod verò sacerdos, etiamsi malus sit, tamen pro officio suæ dignitatis gratiam transfundat hominibus, asseritur Augustinus in lib. quæst. veteris. test.c.11.*

C. XCVI. ¶ *Sacerdotes nomen Domini invocant, Dominus autem benedictionem præstat.*

DIctum *c* est à Deo in Numeris *d* ad Moysem, & Aaron sacerdotes: [Vos ponite nomen meum filios Israël: ego Dominus benedicam eos:] ut gratiam traditio per ministerium ordinantis transfundat hominibus: nec voluntas sacerdotis obesse, aut prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. ¶ Quæ ta autem sit dignitas ordinis sacerdotalis, hinc advertamus. Dictum est enim de nequissimo Caipha interfecto Salvatoris, inter cætera. [Hoc e autem à semetipso non dixit, sed cùm esset princeps sacerdotum annillius, prophetavit.] per quod ostenditur spiritum gratiarum non personam sequi aut dignitatem, sed indignam, benedictionem traditionis, ut quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, & officium ministerii exhibeat. Dei autem est, effectum tribuere benedictionis.

Quod verò per hæreticos sacramenta dignitatis ministrata constat carere effectu, improbatur auctoritate Anastasii Papæ, qui ordinationem Acacii, quamvis hæretici, ita ratam approbavit, ut eis, quos post damnationem suam baptizavit vel ordinavit, nullo reatu personam nocuisse asserat. Sed hoc l cum illicitum, non canonice, imò contra decreta suorum prædecessorum fecisse dicitur Felix & Gelasius, qui Acacium ante Anastasium excommunicaverunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertio damnatum Acacium damnavit. Unde etiam ab ecclesia Romana repudiatur, & à Deo fuisse percussus legitur in gesta Romanorum Pontificum, hoc modo [*Anastasius f secundus natione Romanus, &c.*] *Require retrò in tractatu decretalium epistolarum.*

1 ¶ Sed hòc eum] *Suprà dist.19.c.* Anastasius, *quem est immeritò reprehensum esse Anastasium, & verissima quæ ipse de Acacio scripsit & decrevit.*

C. XCVII. ¶ *Qui recedit ab ecclesia, nec baptisma, nec jus dandi amittit.*

Item objicitur illud Augustini lib.2.contra epist. Parmeniani c.13.

QVod *g* quidam dicunt, Baptisma, quod [accepit, non amittit, qui recedit ab ecclesia, sed jus dandi quod accepit, amittit, multis modis apparet frustrà & inaniter dici. ¶ Primò, quia nulla ratio ditur causa, cur ille, qui ipsum baptismum amittere potest, jus dandi amittere possit. Utrumque enim sacramentum est, & quadam consecratione utrumque percipitur, ideoque à catholico utrumque non licet iterari. ¶ Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam propositi boni pacis, correcto *h* schismatis errore suscepto, ita visum est opus esse, ut eadem officia generum, quæ gerebant, non sint rursus ordinandi, *i* sed sicut baptismus, in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in

a *1.Corinthiis.* b *Sup.ea.sacerdotes.* c *Ivo p.2.c.* d *Numer.6.* e *Ioann.11.* f *Sup.dist. Pannorm.l.3.c.79.* g *Sent.4.dist.25. Alg.lib.3.cap.10. Pann. lib.1. cap.7.* h *Sent.4.dist.25. Alg.lib.3.cap.10. Pann. lib.1. cap.7.* * *Ivo part. 2. cap. 97. Pannorm. lib. 8. cap. 97.* h *al.corrupti.* i *al.ordinati.*

sione fuerat vitium (quod unitate a pacis est correctum) non in sacramentis, quæ ubicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur ecclesiæ, ut præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores ibi suos non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat injuria. *& infrà.* ¶ Sicut autem habent in baptismo, quod per eos dari possit, sic in ordinatione jus dandi: utrumque quidem ad perniciem suam, quamdiu charitatem non habent unitatis: sed tamen aliud est, prorsus non habere, aliud, perniciosè habere, aliud, salubriter habere. Quidquid non habetur, dandum est, cùm opus est dari: quod verò perniciosè habetur, per correctionem depulsa pernicie, agendum est, ut salubriter habeatur. Quamquam, etsi laicus aliqua b pereuntis dederit necessitate compulsus, quòd cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio, an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est. Si autem necessitas negeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed etsi nulla necessitate usurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quamvis rectè dici possit illicitè datum. Illicitam ergo usurpationem corrigit reminiscentis & pœnitentis affectus. Quòd si non correxerit, manebit ad pœnam usurpatoris quod datum est, vel ejus, qui illicitè dedit, vel ejus, qui illicitè accepit: non tamen pro non dato habebitur. Neque 2 ullo modo per devotum militem, quod à privatis usurpatum est, signum regale violabitur. ¶ Si enim aliqui furtim, & extraordinariè, non in monetis publicis, aurum vel 3 argentum percutiendo signaverint, cùm fuerit deprehensum, nonne illis punitis, aut indulgentia liberatis, cognitum regale signum thesauris regalibus cogetur inferri? *& paulo pòst.* ¶ Si forte illum militiæ characterem in corpore suo, non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac precè fusâ & impetratâ jam venia militare cœperit, numquid homine liberato, atque correcto, character ille repetitur? an non potius agnitus approbatur? An forte minus hærent sacramenta Christiana, quàm corporalis hæc nota, cùm videamus nec apostatas carere baptismate, quibus utique per pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti non posse judicatur? *& paulo pòst.* ¶ De iis, qui ab ecclesiæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin perniciosè habeant, perniciosèque tradant extra vinculum pacis. *& infrà.* ¶ Neutri sacramento injuria facienda est. *& infrà.* ¶ Sicut non rectè habent, qui ab unitate discedunt, sed tamen habent, & ideo redeunti c non redditur; sic etiam non rectè dat, qui ab unitate discedit: sed tamen dat; & ideo, quod ab eo accepit, venienti ad unitatem non iteratur. *& infra.* ¶ Sicut redeunti non redditur, quod & foris habebat, sic venienti reperendum non est, quod etiam foris acepit. Vnde consequenter intelligitur perversitatem hominum esse corrigendam; sanctitatem autem sacramentorum in nullo perverso esse violandam. Constat enim eam in perversis, & sceleratis hominibus, sive in eis, qui intus sunt, sive in eis, qui foris sunt, impollutam atque inviolabilem permanere, & quia dicuntur ea mali polluere, quantum in ipsis est, dicuntur; cùm illa impolluta permaneant: sed in bonis permaneant ad præmium, in malis permanent ad judicium. *& infra.* ¶ Quomodo d catholici non clarificant Deum, qui promissa ejus nullis hominum sceleribus, quominus implerentur, impedire posse confidunt? qui sacramenta ejus tam debita veneratione prosequuntur, utrea, si etiam ab indignis tractata fuerint, illis sua perversitate damnatis, illa intemerata sanctitate permanere demonstrentur.

a al. unitatis pace. b alicui pereunti. c adde c. 111. infrà eadem. d Exod. 2. lib. c. 29.

1 ¶ Quod accepit] *Sic etiam Algerus, licet paulo aliter habeat originale.*

2 ¶ Neque ullo modo] *Hæc usque ad verbum*, violabitur, *additasunt ex originali: ex quo etiam alius locus caput hoc locupletatum est.*

3 ¶ Vel argentum] *In codicibus B. Augustini impressis sequitur*, sed æs: *in duobus autem manuscriptis Vaticanis*, vel æs.

12 ps. *Ex his verbis Augustini constat, in omnibus tam apostatis, quàm hæreticis, vel damnatis permanere Christi sacramenta vera, quantum ad se, & sancta, & nisi pœnitentia, vel indulgentia subventum fuerit, ad damnationem usurpatores pervenient, vel habentis, vel danti, vel accipienti. Quid ergo prodest, quòd vera & sancta sint, cùm usurpatores suos æquè perimant, ac si essent mala & noxia? Crœsus aurum sitivit, & aurum bibit: æquè periit vero auro, sicut vero veneno.* ¶ *Item* a *aurum æquè verum est in arcâ sacri, sicut in thesauris regis. Sed a fure, quia illicitè habebatur, illicitè datur, vel accipitur: à rege autem licitè habetur, licitè datur, & accipitur: ideò ipsa fur, & communicator furti (nisi forte de conscientia furti se purgaverit) ut perhibet Gelasius ad Anastasium Imperatorem, utrque juste & dignè damnabitur.* ¶ *Opponitur autem huic sententiæ Augustini: potestas dandi baptismum, & jus consecrandi Dominicum corpus, & largiendi sacros ordines, plurimum inter se differunt. Suspenso enim, vel deposito sacerdote, nulla ei relinquitur potestas sacrificandi. Sacramentum tamen baptismi non soliem a sacerdote depositi, vel laico catholico, verum etiam ab hæretico, vel pagano, si ministratum fuerit, nulla reiteratione violabitur: nulla autem ratio sinit, ut inter sacerdotes habeantur, qui de manibus laici, vel pagani oleum sacra (invocatione execranda) unctionis assumunt. Non ergo consequenter colligitur, ut si recedentibus à fide jus baptizandi relinquatur, potestas etiam distribuendi sacros ordines relinquatur, quamvis utrumq; à consecratione provenat. Degradatus enim Episcopus potestatem largiendi sacros ordines non habet, facultatem tamen baptizandi non amisit.* ¶ *Sed* 1 *ne Augustinum in hac sententia penitus reprobemus, intelligamus aliud esse potestatem distribuendi ordines sacros, aliud esse executionem illius potestatis. Qui enim extra unitatem catholicæ ecclesiæ constituti, sacerdotalem, vel Episcopalem unctionem accipiunt, officium, & executionem sui officii ex consecratione adipiscuntur. Recedentes verò ab integritate fidei, potestatem acceptam sacramento tenus retinent, effectu sue potestatis penitus privantur: sicut conjugati alterutrum discedentes, conjugium semel initum non dissolvunt: ubi opere tamen conjugali inveniuntur alieni.* ¶ *De his ergo, qui accepta sacerdotali potestate ab unitate catholicæ ecclesiæ recedunt, loquitur Augustinus, non de illis, qui in schismate vel hæresi positi sacerdotalem unctionem accipiunt. Alioquin esset contrarius Chalcedonensi* b *concilio, in quo ordinati à simoniacis in nullo proficere judicantur; & Innocentio, qui ordinatos à cæteris hæreticis, per pravam manus impositionem, solam damnationem, & capitis vulnus affectos testatur.* ¶ *Quamvis posit generaliter dici, sacramenta, qua apud hæreticos non aliter, quam in ecclesia Dei celebrantur, vera & rata esse, quantum ad se, falsa verò & inania quantum ad effectum, & in iis, a quibus male tractantur, & in illis, a quibus male suscipiuntur. Nec mirum. Ipsa enim salus nostra buccellam* c *Iudæ dedit: statim cum buccella non bonus, sed malignus spiritus intravit, quare? non quia bonus non daret bonum: sed quia malus male accepit bonum: sicq; bonum effectum bonum non habuit, quia, ubi illud faceret, non invenit*

a Alg. l. 3. c. 12. b Sup. ead. c. si quis Episcopus. 8. sup. ea. c. qui perfectionem. 16. c Jo. 13.

¶ *Item Dominus* a *in patria sua presens & verus affuit: non per malum ministrum, sed per seipsum nihil potuit, quia fidem non invenit, pro perfidia aliorum non caruit sua veritate, sed effectu bonitatis virtute.* ¶ *Quod ut planè in omnibus sacramentis ostenderet, bis est transfiguratus, cùm esset in carne. In una transfiguratione,* b *sicut sol apparuit mirabilis, ut fides credentium augeretur ad contemplandam cælestem gloriam super se elevatam. In altera, ut peregrinus,* c *& incognoscibilis de se dubitantibus ire longius se finxit, & ne agnosceretur, oculos eorum tenuit: ad quid aliud? nisi, ut qua per fidem non erat in cordibus eorum, longius se ab eis recedere ostenderet, & quia ipsum non credebant esse, quod erat, viderent & eum alium, quam erat? Ecce in utraque visione, sua erat presentia & veritas: sed in una exercebatur fides, ut magis crederent, quàm credebant: in altera tenebatur incredulitas, ne etiam agnoscerent, quod videbant. Sacramentum ergo corporis & sanguinis sui aliis est ad salutem, alios ad judicium. Fides etiam, quamvis sit vera, tamen sine* d *operibus mortua est. Sic & omnes decem virgines* e *aqualiter erant virgines: sed ex his quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Æquè erat virginitatis veritas, sed pro ejusdem virginitatis intentione non omnibus æqua meriti identitas. Sic etiam est ut* f *sonans, aut cymbalum tinniens, martyrium, vel eleemosyna quam nesciat charitas. Si verò cæcus cæco lucernæ ministret veritatem: neuter tamen ideò magis suam illuminat cæcitatem. Sic & malus ministrat malo vera sacramenta, sed non ideo dona spiritualia, quia malis eorum meritis Spiritus Sanctus impeditur, ne in eis, quod suum est, operetur. Unde Innocentius,* g *cum hæreticorum baptisma concedat esse ratum, non tamen ex illo baptismate concedit haberi Spiritum Sanctum. Et Leo* h *hos, qui formam baptismatis acceperunt, non sinit rebaptizari, sed jubet Spiritum Sanctum, quem ab hæreticis nemo accipit, per ejus invocationem, & manus impositionem à catholicis sacerdotibus consequi. Sciendum verò est, quòd sacramenta hæreticorum dicuntur irrita, vel etiam damnanda, falsa, & inania, non quantum ad se, cum sint sancta & vera etiam ab hæreticis celebrata, sed quia, cum illicitè dantibus perfidis sint ad judicium, illicitè ab eis accipientibus non conferunt Spiritum Sanctum. Irrita & non vera dicuntur, quia quod promittunt & conferre creduntur, non tribuunt: & ideo damnanda, ut ea dare, vel recipi ab hæreticis non approbetur, sed interdicatur. Non enim quantum ad se, polluta sunt, quamvis ab hæreticis pollui dicantur. Unde Gregorius* i *communionem Arrii vocat execrationem, & Innocentius* k *vocat Bonosi ordinationem, damnationem: non quòd ita in se sint, sed quia malè dantibus, vel accipientibus id efficiunt. Sed etiam Hieronymus in Osee* l *sacrificia eorum panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum: quod ipsemet ostendit, subjungens.* [*Quicunq; comederit ex eo, contaminabitur, quia sibi ad judicium sumet.*]

1 ¶ *Sed ne Augustinum*] *Hic Gratianus ita videtur loqui de B. Augustino, quasi ipsius hæc in re sit dubia, aut incerta sententia: cum tamen nemo ipso molius ac fusius in libro contra Donatistas rem hanc exposuerit, omninoq; cum Chalcedonensi concilio & Innocentio concordet.*

C. XCVIII. ¶ *Sacramenta quamvis obsint indignè tractantibus, prosunt tamen dignè sumentibus.*

Hinctmarus Augustinus lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 5.

PEr m *Esaiam* n *Dominus dicit* [*Facinorosus, qui sacrificat mihi vitulum; quasi qui canem occidat, & qui coquit similaginem, quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus in memoriam quasi blasphemus*] o *paucis interjectis.* ¶ *Quilibet ubilibet offert sacrificium mundo tali a corde, vel factis, hoc* b *ut mercatur audire, perniciem sibi infert, non illis bonis, qui accipiunt ab eis sacramenta eadem, qui secundum Prophetam Ezechielem* c *gemunt, & merent peccata, quæ fiunt in medio eorum, quamvis non se inde corporaliter separarent. & infra* d. ¶ *Sacrificia impiorum eis ipsis obsunt, qui offerunt impiè. Nam unum atque idem sacrificium propter nomen Domini, quod invocatur, & semper sanctum est, & tale cuique sit, quali corde ad accipiendum accesserit* [*Qui e enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit.*] *non ait, alius, sed ibi,* & 7. f ¶ *Hoc penè in omnibus talibus quæstionibus intelligendum admonemus, scilicet quia omnia sacramenta cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus. & infra.* g ¶ *Spiritus Sanctus in ecclesiæ præposito, vel ministro sic inest, ut si ille Spiritus Sanctus non est, operetur per eum Spiritus Sanctus, & ad ejus mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem, vel ædificationem, qui per eum sive consecrantur, sive evangelizantur. Si autem fictus est, non per eos dignè sumentibus. & infra.* g ¶ *Spiritus Sanctus in ecclesiæ præposito, vel ministro sic inest, ut si ille Spiritus Sanctus non est, operetur per eum Spiritus Sanctus, & ad ejus mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem, vel ædificationem, qui per eum sive consecrantur, sive evangelizantur. Si autem fictus est, non* [*Spiritus enim Sanctus*] *veriſſimè scriptum* h *est disciplinæ effugiet fictum,*] *deest quidem salus ei, ut auferat se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen ejus non deserit; quo per eum salutem operatur aliorum.*

1 ¶ *Et qui coquit*] *Apud B. Augustinum legitur, & qui similaginem quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus, quasi benedicat idolo. & sic etiam Ivo, nisi quòd hanc & qui ponit similaginem. sicut etiam B. Augustinus in Literas Petiliani lib. 2. cap. 15. Lectioni græca vulgatæ optime respondet versio B. Hieronymi secundùm LXX. iniquus autem, qui immolat vitulum, quasi percutiens virum, facit sacrificium de grege, qui occidit canem: qui offert similam, quasi qui sanguinem suillum: qui dat thus in memoriam, quasi blasphemus. Vulgata autem latina ex Hieronymo secundum hebraum exemplar sic habet. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat hominem: quasi qui sanguinem suillum offerat, qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolum.* i

Constat ergo, ut Innocentius k *ait, de cæteris hæreticis ordinatos à simoniacis per pravam manus simoniacæ impositionem non generationem habere caput.* ¶ *Sed objicitur, quòd in ordinatione simoniacorum hoc solum reprehensibile inveniatur, quòd gratia Spiritus Sancti sub pretio vendiri putetur: aliorsum autem in omnibus integra forma sacramentorum servetur. Cum ergo illicita sacramenti usurpatio per pœnitentiam correcta fuerit, ut gratia Spiritus Sancti gratuita, & non venalis existimetur, integre ibi adesse unctionis effectus: Imò etiam, si non sequatur pœnitentia, licet simoniacè, tamen revera consecratus reputetur: sicuti, qui quondam non nisi pretio dato, nec ad sacri baptismatis regenerationem, nec ad sanctæ communionis participationem admittebatur, licet simoniacè, tamen non ideo minus baptizati, vel sanctæ communionis participes reputati sunt. Sed hoc tantum à canonibus constitutum est, ne de cætero sacramenta Christi simoniacè distribuantur.*

C. XCIX. ¶ *A baptizandis, vel confirmandis pretia non exigantur.*

Unde Gelasius ad Episcopos per Lucaniam, epist. 1. c. 7. m

BAptizandis, n *confirmandisque fidelibus sacerdotes* pretia nulla præfigant, nec illationibus quibuslibet impositis exagitare cupiant renascentes: quoniam, quod gratis accipimus, gratis dare mandamur. Et ideo nul-

a Matth. 13. b Matth. 17. c Luc. 24. d Iac. 2. e Matth. 25. f 1. Corinth. 13. g supr. ea. ca. Arriano. 73. h supr. ea. c. hi qui. i sup. ea. 1. supervenisse. 72. k c. qui perfectionem. 17. c. ventum. 18. l In cap. 9. Osee. m Ivo p. 2. c. 97. n Esa. 66.

a tale.] orig. b al. hæc. c Ezech. 9. d eod. l. contra Parme. 6. e 1. Cor. 11. f eo. l. 2. c. 10. g Ibid. c. 11. h Sup. ea. qui perfectionem. 17. i al. idola. k Sup. ea. qui perfectionem. 17. l al. tamen. m c. 180. n Bur. l. 4. c. 71. Ivo p. 2. c. 73. & 285. o Matth. 11.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

prædictis prorsus excipere moliantur, quò vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati, redemptionis suæ causas adire despiciant: certum habentes, quòd qui prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri proprii sint honoris.

CAP. C. ¶ *A percipiente gratiam a communionis pretium exigi non debet.*

Item ex sexta synodo *cap. 23.*

NVllus *b* Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui sacram dispensat communionem, à percipiente gratiam 1 communionis aliquod pretium exigat. Neque enim venditur gratia, neque pro pretio gratiam Spiritus Sancti damus, sed dignis munere sine defraudatione participare concedimus. Si quis verò eorum, qui connumerantur in clero, ab eo cui sacram communionem dispensat, aliquod pretium exegerit, deponatur, sicut imitator simoniacæ fraudis.

1 ¶ Gratiam] *Sic etiam Ivo. In uno vetusto Gratiani codice est*, gratia communionis, *quod græca lectioni magis convenit*: παρὰ δὲ μετέχοντος ἐλαττοῦσθαι, τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν, ὀβολὸν, ἢ ἄλλο τὸ ὁποῖον, *id est*, ab eo qui percipit communionem, ejusmodi participationis gratia, obolos, vel aliam quamvis speciem exigat. *Sunt etiam aliæ nonnullæ varietates non magni ponderis.*

C. CI. ¶ *Munera invisibilis gratiæ quæstibus non sunt comparanda.*

Item ex concilio Toletano XI. *c. 8.*

QVidquid *c* invisibilis gratiæ consolatione 1 tribuitur, nunquam 2 quæstibus, vel quibuslibet præmiis venundari penitus debet, dicente *d* Domino [Quod gratis accepistis, gratis date.] Et ideo quicunque deinceps in ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizandis, consignandisque fidelibus, aut collatione chrismatis, vel promotionibus graduum pretia quælibet, vel præmia (nisi 3 voluntarie oblata) pro hujusmodi ambitione susceperit, equidem, si sciente loci Episcopo tale quidquam à subditis perpetratum fuerit, idem Episcopus duobus mensibus excommunicationi subjaceat, pro eo quòd 4 scita mala contexit, & correctionem necessariam non adhibuit. Sin autem suorum quispiam, eodem nesciente, pro suprædictis quodcunque capitulis accipiendum esse sibi crediderit, si Presbyter est quatuor mensium excommunicatione plectatur; si Diaconus, trium; subdiaconus verò, vel clericus his cupiditatibus serviens, & 5 competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus est.

1 ¶ Consolatione] *In conciliis olim Colonia, ac Lutetiæ impressis, duobus ipsorum codicibus Vaticana, uno Regii catholici, & apud Ivonem legitur* collatione: *sed ob glossam non est emendatum.*

2 ¶ Nunquam quæstibus] *Eodem codice Regio legitur*, nummorum quæstu, vel quibuslibet præmiis venundari penitus non debet: *in aliis verò suprà citatis*, nunquam quæstu.

3 ¶ Nisi] *Ab eodem codice Regio abest dictio ista*, nisi. *ita tamen in hiis casibus voluntarias etiam ob lationes prohibeat: sicut de baptismo in concilio Eliberitano est constitutum, infra eod. c. emendati. & de sacris ordinationibus in concilio Tridentino sess. 21. c. 1. In aliis tamen codicibus est ipsa dictio, nisi.*

4 ¶ Quòd scita] *Antea legebatur*, in conscientia mala. *Emendatum est ex codice Regio, & Ivone. in conciliis verò impressis variè legitur.*

5 ¶ Et competenti] *In vulgatis legebatur*, pro arbitrio competenti pœna. *sublatæ sunt voces*, pro arbitrio, *quas in vetustis exemplaribus, in conciliis impressis, & manuscriptis, & apud Ivonem non habentur, neque auctor glossæ agnoscit.*

¶ *Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat*, ex Carthaginensi quarto, *in quo non habetur.*

C. CII. ¶ *Nihil à sacerdotibus exigatur pro balsamo, quod in Chrismate ponitur.*

Item ex concilio Bracarensi 2. *c. 4.*

PLacuit, ut nullus Episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per ecclesias datur, quia singuli *a* tremissem pro ipso exigere solent, nihil ulterius exigatur: ne fortè, quod pro salute animarum per invocationem Sancti Spiritus consecratur, sicut Simon *b* magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundantes damnabiliter venundemur.

C. CIII. ¶ *Non est aliquid exigendum ab iis, qui infantes suos ad baptizandum adducunt.*

Item ex eodem, *cap. 7.*

PLacuit, ut unusquisque Episcopus per ecclesias suas hoc præcipiat, ut hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt, si quid voluntariè pro suo offerunt voto, suscipiatur ab eis. Si verò per necessitatem paupertatis aliquid non habeant, quod offerant, nullum eis pignus violenter tollatur à clericis. Nam multi pauperes hoc timentes, filios à baptismo retrahunt: qui si fortè, dum differuntur, sine gratia baptismi de hac vita recesserint, necesse est, ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum spolia pertimescentes, à baptismi gratia se retraxerunt.

C. CIV. ¶ *Qui baptizatur, nullos nummos in concham mittat.*

Item ex concilio Eliberitano, *c. 48.*

EMendari placuit, ut qui baptizantur (ut fieri solebat) nummos in concham non mittant: ne sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi sunt à sacerdotibus, vel clericis.

C. CV. ¶ *Pro perceptione baptismus, vel chrismatis aliquid exigi non debet.*

Item ex concilio Triburiensi.

DIctum *e* est solere in quibusdam locis pro perceptione chrismatis nummos dari, similiter pro baptismo, & communione. Hoc simoniacæ hæresis semen detestata est sancta synodus, & anathematizavit, & ut de cætero nec pro ordinatione, nec pro chrismate, vel baptismo, vel pro balsamo, nec pro sepultura, vel communione quidpiam exigatur, statuit; sed gratis dona Christi gratuita dispensatione donentur.

C. CVI. ¶ *Non pro dedicandis basilicis, vel pro cæteris sacramentis ecclesiæ conferendis aliquid exigi debet.*

Item ex concilio Cabilonensi, *tempore Caroli Magni, c. 16.*

STatuimus, *d* ut sicut pro dedicandis basilicis, & datis ordinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo, sive luminaribus emendis, nihil Presbyteri chrisma accepturi dent. Episcopi itaque de facultatibus ecclesiæ balsamum emant, & luminaria singuli in ecclesiis suis concinnanda provideant.

13 pars. *Sicut ergo hæc sacramenta licet simoniacè ministrentur, tamen benedictionu effectum confrunt accipienti: sic & sacerdotis unctio, licet simoniacè ministretur, suo tamen non debet carere effectu. Sed, sicut suprà c*

a *al. à singulis tremisses exigi.* b *Act. 8.* c *Burc. l. 4. cap. 101. Ivo p. 1. c. 295.* d *Bur. l. 4. c. 93. Ivo p. 1. c. 287. Pan. l. 1. c. 98.* e *supr. cap. remissionem. 39. q. sed notandum.*

a *al. gratia.* b *Ivo p. 2. c. 92.* c *Ivo p. 1. c. 37. & part. 3. c. 126.* d *Matth. 10.*

dictum est, illa sacramenta sunt necessaria, hæc dignitatis, & ideò privilegia illorum non possunt generare communem legem istorum. Habent ergo simoniaci vulneratum caput per simoniacæ manus prævium impositionem. Hoc autem de illis intelligitur, quos nec excusat ignorantia, nec attractionis violentia: qui ab illis ordinantur, quos indubitanter sciunt esse simoniacos, sive simoniacè, sive non simoniacè ordinentur ab eis. Ut enim distinguat Nicolaus Papa, alii simoniacè ordinantur à simoniacis, alii simoniacè à non simoniacis, alii non simoniacè à simoniacis. Hanc distinctionem innuit Nicolaus Papa *secundus, scribens omnibus Episcopis.*

C. CVII. ¶ *De triplici genere simoniacorum.*

STatuimus *a* decretum de simoniacis tripartita hæresi, id est, de simoniacis simoniacè ordinatoribus vel ordinatis, & de simoniacis simoniacè à non simoniacis, & de simoniacis non simoniacè à simoniacis.

¶ Simoniaci simoniacè ordinati vel ordinatores secundum ecclesiasticos canones à proprio gradu decidant. Similiter ab officio malè accepto removeantur. ¶ Simoniacos autem non simoniacè à simoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio concedimus permanere.

Sed hoc intelligendum est de iis, qui ordinantur à simoniacis, quos ignorabant esse simoniacos. Hos facit simoniacos, non reatu criminis, sed ordinato simoniaci.

C. CVIII. ¶ *De iis, qui non simoniacè à simoniacis ordinantur.*

De quibus Vrbanus Papa *in concilio Placentino, c. 3. & 4. ait.*

SI *b* qui à simoniacis non simoniacè ordinati sunt, si quidem probare potuerint se, cùm ordinarentur, nescisse eos simoniacos esse, & si tunc pro catholicis habebantur in ecclesia, talium ordinationes misericorditer sustinemus: si tamen eos laudabilis vita commendat. Qui verò scientes se à simoniacis consecrari (imò execrari) permiserint, eorum consecrationem omninò irritam esse decernimus.

1 ¶ Et si tunc] *Antea legebatur*, & quòd tunc, *quasi prius id probandi incumberet volenti se purgare. Emendatum verò ex duobus manuscriptis istius concilii exemplaribus.*

C. CIX. ¶ *De eo, qui ordinatur ab illo, quem scit simoniacum esse.*

Idem Nicolaus junior. *Hoc idem* Alexander secundus.

DE cætero statuimus *c*, ut si quis in posterum ab eo, quem simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, & consecrator, & consecratus non dispar rem damnationis sententiam subeant: sed uterque depositus pœnitentiam agat, & privatus propria dignitate persistat.

¶ *Verba hujus, & sequentis cap. erga simoniacos. sunt in epistola Nicolai secundi, in qua concilium à se habitum refert: atq; ea repetivit Alexander secundus in epistola d omnibus catholicis Episcopis directa, quæ habetur Romæ manuscripta in tribus pervetustis codicibus.*

C. CX. ¶ *Simoniaci in dignitate servanda nulla est impendenda misericordia.*

Item *paulo superius.*

ERga *e* simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed juxta canonum sanctiones, & decreta sanctorum Patrum, eos omninò damnamus, ac deponendos esse, apostolica auctoritate sancimus.

Subaudiendum est, nisi violenter attracti fuerint. De his enim, & quibuslibet hæreticis violenter ordinatis ait Innocentius *ad Episcopos Macedoniæ epist. 22. c. 5.*

C. CXI. ¶ *De iis, qui inviti ad hæreticorum ordinationem trahuntur.*

CONstat multos vim passos, atque invitos attractos, repugnantesque ab hæreticis ordinatos, sed hujusmodi aliquis, si post ordinationem talem non interfuit, cùm illi conficerent sacramenta, si communionem eorum participatus non est, si statim discedentibus illis *1* pessimo conciliabulo eorum *a* abrenuntiavit, & ad Ecclesiam rediit, *b* iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. Cæterum qui post mensem aut amplius redierunt, cùm se considerarent ab hæreticis ordinatos, quamvis nihil ab eis acceperunt, rei sunt usurpatæ dignitatis.

1 ¶ Illis] *In editione trium tomorum legitur, discedentibus de ejus pessimo. editio quatuor tomorum, & codex canonum habet ut Gratianus: multa autem in hoc capite collector auctoritatum suo aptavit.*

Tales plerumque inutilis pietatis reformat catholica mater impositio cum satisfactione, & medicina pœnitentiæ, sed ordinationem simoniacorum, & eorum qui eis consenserunt, ipsa manus: medicinam verò authenticam ex hac hæresi nominatim non legimus: nisi quòd sicut usurpatum est in Novatianum, Donatistis, minoribus utique hæreticis, non canonice, sed ex nimia pietatis, ita etiam ex his posse fieri intelligimus, ideò etiam, quia aliorsum per omnia orthodoxam habent fidem, nisi quod Spiritum Sanctum credunt venalem. Et, ut ait beatus Augustinus, baptizati, cum redierint, qua parte se abscederint ab ecclesia, eorum quæ verò parte adhæserint, cognoscantur.

C. CXII. ¶ *Qui ab hæresi ad ecclesiam redeunt, in quo inveniuntur ordine, ex bono ibi perseverent.*

Hinc & Leo Ianuario *f Aquilegiensi, epist. 3.*

OMnis *c* cujuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserens unitatem, hæreticæ, vel schismaticæ conjunctionis contagione se maculaverit, si ad ecclesiam redierit cum legitima satisfactione, & errorem damnatione, hoc in magno beneficio habeat, si ordinata sibi omni spe promotionis, in quo invenitur ordine, permaneat.

1 ¶ Ianuario] *Sic etiam citatur infrà eod. q. 7. c. Illorum. & sic habetur in manuscriptis Leonis codicibus, quamvis in excusis sit,* Iuliano. *Cæterum verba ipsa epistolæ referuntur in dicto c. saluberrimum. & ex parte supr. eod. c. si quis hæreticæ. Nam hic sententia potius asseritur.*

De his autem, qui ordinantur simoniacè à non simoniacis (utpote illi, qui data pecunia Archidiaconi, vel constituti ab Episcopo, Episcopo ignorante, hoc efficiunt, ut de manu eius ordines accipiant) ita scribit Gregorius VII. *lib. 6. epist. in synodo Romæ habita, anno Domini 1075. die 9. Novembris cap. 5.*

C. CXIII. ¶ *Ordinationes, quæ simoniacæ sunt, falsæ judicantur.*

ORdinationes, *d* quæ interveniente pretio, vel precibus, vel obsequio alicui personæ ea intentione impensis, vel quæ non communi consensu cleri & populi secundùm canonicas sanctiones fiunt, & ab iis, quos consecratio pertinet, non comprobantur, irritas esse dijudicamus: quoniam, qui taliter ordinantur, non per ostium, id est, per Christum intrant; sed, ut ipsa veritas testatur, fures *f* sunt & latrones.

14 ps. *Quia ergo simonia tripliciter in capitulis notatur, videndum est, quot modis pretium in hac hæresi detur.*

---

a *4. sent. dist. 25. Pannorm. l. 3. c. 127.* b *Magister ibidem.* c *C. 4.* d *Ivo p. 5. c. 79. Panorm. l. 3. c. 126.* e *Magister ibid. Deusdedit p. 2. Ivo p. 2. c. 79. Panorm. l. 3. c. 125.*

a *Eodem.*] *orig. id est, Burchard. lib. 3. c. 98. vers. sed sicut.* b *Sup. eod. ca. quod in dubium.* c *Sup. ea. ca. si quis hæreticæ, & Pol. l. 7. c. 7. c. saluberrimum. Pol. l. 7. tit. 5. Panorm. lib. 3. ca. 131.* d *Pol. tit. 38. Ivo p. 5. c. 81.* e *irritas.*] *orig. & Poly.* f *Ioan. 10.*

C. CXIV. ¶ *De multiplici genere simoniacorum.*

Hoc beatus Gregorius *in Evangeliorum tractatu hom.4.in fine exponit, dicens.*

QVnt a nonnulli, qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem, laudis solummodo retributionem quærunt. ¶ Hi nimirum, quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt: quia de impenso officio sanctitatis, nummum expetunt favoris. Vnde bene, cùm justum virum describeret Propheta, b ait [Qui excutit manus suas ob omni munere.] Neque enim dicit, qui excutit manus suas à munere, sed adjunxit [ab omni:] quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus à manu, aliud munus à lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio c indebite impensa. Munus à manu pecunia est. Munus à lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solùm nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

C. CXV. ¶ *Æternam damnationem inveniet, qui qualibet munere ad sacros ordines accedit.*

Idem *in regesto.*

SI quis neque sanctis pollens moribus, vel neque à clero, populoque vocatus, vel pulsatione coactus, impudenter Christi sacerdotium, jam quolibet facinore pollutus, injusto cordis amore, vel sordidis precibus oris, sive comitatu, sive manuali servitio, sive fraudulento munusculo episcopalem, seu sacerdotalem, non lucro animarum, sed inanis gloriæ avaritia fultus dignitatem acceperit, & in vita sua non sponte reliquerit, eumque insperata 1 mors pœnitentem non invenerit, proculdubio in æternum peribit.

1 ¶ Insperata] *In aliquot vetustis Gratiani codicibus legitur, in aspera mors pœnitentia.*

C. CXVI. ¶ *Pro ordinationibus nihil omninò accipiatur.*

Hinc idem Gregorius *Ioanni Comenchiorum Episcopo, lib.4.epist.35. seu cap. 99. scribit.*

DE d ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuimus. Oportet ergo, ut æque per commodum, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis, vel permittatis adduci.

C. CXVII. ¶ *Nec pretio, nec prece, nec gratia, hoc supplicatione aliqui ad sacros ordines accedant.*

Item *universis Episcopis per Elladem* e *provinciam constitutis, ead. lib. epist. 36. seu cap. 100.*

QVibusdam f narrantibus agnovi, quòd in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, fiens dico, gemens denuntio, quia cùm sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. ¶ Scimus quippe ex Evangelio, g quid redemptor noster per semetipsum fecerit: quia ingressus in templum cathedras vendentium columbas evertit. Columbas quippe vendere est de Sancto Spiritu (quem sibi consubstantialem Deus omnipotens per impositionem manuum hominibus tribuit) commodum temporale percipere. Ex quo, ut prædixi, immutr, quid sequatur: quia, qui in templo Dei columbas vendere præsumpserunt, eorum, Deo judice, cathedræ ceciderunt. ¶ Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque, qui ad sacrum ordinem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, pariter est aliis vendere, quod emit. Et ubi est, quod scriptum est? [Gratis a accepistis, gratis date.] Et cum primò contra sanctam ecclesiam simoniaca hæresis sit exorta, cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum, quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hæreticus fiat? Ideoque hortamur ut nullus vestrûm denuò hoc fieri patiatur, sed neque gratia alicujus, neque supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat promovere, nisi eum, quem vitæ & actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit. Nam si aliter factum denuo senserimus, districta & canonica illud noveritis ultione compesci.

C. CXVIII. ¶ *Ad Episcopalem honorem nullus per ambitum accedat.*

Item Symmachus *ad Cæsarium, epist.1.c.5.*

NVllus b itaque per ambitum ad episcopalem honorem permittatur accedere. Nam cùm hic excessus in laica conversatione culpetur, quis dubitat, quin religiosis, & Deo servientibus incutiat opprobrium?

C. CXIX. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Adeodato Episcopo, lib. 2. indict.11. epist. 48.*

ESTote ergo præcipuè in ordinatione solliciti, & ad sacros ordines c nisi provectiores ætate, & mundos opere nullatenus admittatis, ne forte semper esse desinant, quod immaturè esse festinant. Eorum enim, qui in sacro sunt ordine collocandi, prius vitam, moresque discutite; & ut dignos huic officio adhibere possitis, non vobis potentia, aut supplicatio quarumlibet subrepat personarum. Ante omnia autem cautos vos esse oportet, ut nulla proveniat in ordinatione venalitas: ne (quod absit) & ordinatis, & ordinantibus periculum majus immineat. Si quando igitur de his tractari necesse est, graves, expertosque viros consiliis d vestris adhibete participes, & cum eis communi de hoc deliberatione pensate.

¶ *Caput hoc duobus locis, ubi visum est expedire, lacupletatum est ex originali.*

C. CXX. ¶ *Neque favore, neque venalitate ad sacros ordines quisquam promovetur.*

Idem *Columbo Episcopo, lib.2.indict.11.epist.47.*

PVeri e ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tantò periculosius cadant, quantò citius conscendere ad altiora festinant. Nulla sit in ordinatione venalitas; potentia, vel supplicatio personarum nihil adversus hæc, quæ prohibemus, obtineat. Nam proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex favore (quod absit) aut ex venalitate provehitur.

Econtrà idem Gregorius *quibusdam supplicantibus, eorum acolythum, & alterum Diaconum legitur ordinasse: sicut ipse scribit lib.7. indict. 1. epist. 2. Petro 1 Episcopo Corsicæ inter cætera.*

1 ¶ Petro] *In codicibus impressis epistola unde caput hoc sumptum est, inscribitur* Chrysantho Episcopo. *Verùm in codice pervetusto Vatican. earundem epistolarum, inscribitur* Petro Episcopo per Corsicam. *Anselmus autem eodem modo habet ac Gratianus. Ad Petrum Episcopum Alexandriæ de Corsica legitur epistola alia quinto libro c.122. quamvis sit fortasse mendum in voce*, Alexandriæ, *& scribendum videatur*, Aleriæ.

C. CXXI. ¶ *Episcopo intervenente, Papa quendam acolythum ordinavit.*

LAtorem f præsentium per intercessionem g sanctitatis

a *Ansel.l.6.c.13. Burc.lib.1.cap.13. Ivo part.5. c.86. Panorm. l.3.cap.121.* b *Esa.33.* c *al. servitus.* d *Sup. di.100.c. novit. Ansel.l.6.cap.90. Poly.l.2. tit.1.* e *al. Heledam.* f *Et ead.l.ep.51.& 11.& 5. ep.7. Burc.l.2.c.21. Ivo p.5.c.108.* g *Matth.21.*

a *Matth.10.* b *Ansel.l.6. cap.6.* c *al.ordines asperare, nisi.] orig.* d *al.consilii vestri.* e *Ansel.l.7.c.46.* f *Ansel.l.7.c.79.* g *al.pro intercessione.*

vestræ acolythum fecimus, quem ad obsequia vestra transmisimus, ut si in luerandis animabus amplius serviet, proficere amplius possit.

C. CXXII. ¶ *Quisquis in Romana ecclesia sacrum ordinem acceperit, ab ea ulterius egredi non poterit,*

Idem *Heliæ presbytero & abbati, lib. 4. epist. 30. seu c. 74.*

Fllium a vestrum b Epiphanium mandastis, ut ad sacrum ordinem provehere deberemus, vobisque transmittere. Sed in uno vos audivimus, in alio autem minimè audire potuimus. Diaconus quidem factus est. Sed quisquis semel in hac ecclesia ordinem c acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet. Si ergo vos videre non potuit, hac ex re consolationem habeo, quia in filio vestro requiesco.

Non itaque quorumlibet precibus ordinationes facta, falsa dijudicantur, sed ita demum, qua precibus ordinandi, vel ejus amici, non spirituali, sed carnali affectu porrecti sunt, cum alias fractura non essent: quas non charitas interveniens, sed ambitio supplicans torquet. Non solum autem clericos cujuslibet Episcopi summus Pontifex in ecclesia Romana valet ordinare, verumetiam opportunitate exigente monachos, & quoslibet clericos convocare potest, & invitare.

C. CXXIII. ¶ *De eodem.*

Unde Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epist. qua incipit* [*Proposueramus.*]

Per d principalem beatorum Apostolorum Petri & Pauli potestatem, jus habemus, non solùm monachos, verumetiam quoslibet clericos de quacunque diœcesi, cùm necesse fuerit, ad nos convocare, atque ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.

15 ps. *Quolibet ergo munere intervenente falsa dijudicatur ordinatio. Sicut autem pretio intervenente sacri ordines non sunt tribuendi, ita nec restituendi. Vt enim ait beatus Ambrosius sacri ordines nec pretio sunt emendi, nec redimendi.*

C. CXXIV. ¶ *Pretio intervenente sacerdotale officium non restituatur.*

Hinc etiam Gregorius VII. *ait lib. 6. reg. in concilio habito anno Domini 1078. pontificatus sui 6. c. 10.*

Nvllus e Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam abbatibus, seu clericis suis imponat: vel interdictum sacerdotale officium pretio interveniente restituat. Quod si fecerit officii sui periculum subeat.

Qui autem pecuniam accipiunt, ut ordinandis sacros ordines non tribuant, vel ut canonica electioni assensum non præbeant, aut ecclesiis ædificandis, vel consecrandis lapidem benedictum, vel consecrationem subtrahant, multis argumentis accepta pecunia rei, & infames esse probantur.

C. CXXV. ¶ *Sacrilegi sunt judicandi, qui ecclesiam Dei non permittunt regulariter ordinari.*

Ait enim Paschalis secundus.

Svnt quidam, qui vel violentia, vel favore non permittunt ecclesias regulariter ordinari. Hos etiam decrevimus ut sacrilegos judicandos.

C. CXXVI. ¶ *De eodem.*

Codicis lib. 9. ad legem Iuliam repetundarum, Impp. Gratian. Valentin. & Theodosius.

Ivbemus, f & hortamur, ut si quis fortè honoratorum, decurionum, possessorum, postremò etiam colonorum, à cujuslibet ordinis judice fuerit aliqua ratione concussus, si quis scit de jure venalem fuisse sententiam, si quis pœna vel pretio remissam, vel vitio cupiditatis ingestam, si quis postremò quacunque de causa improbum judicem potuerit approbare, is vel administrante eo, vel post administrationem depositam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet, cùm probaverit, & victoriam reportaturus, & gloriam.

C. CXXVII. ¶ *De eodem.*

Item in digestis lib. 3. titulo de calumniatoribus, a le. prima [Vlpianus *lib. 10. ad Edictum.*]

In eum, qui ut calumniæ causa negotium faceret, vel non faceret, pecuniam dicetur b accepisse, intra annum 1 utilem, in quadruplum ejus pecuniæ, quam accepisse dicetur, post annum simpli c in factum actio competit.

¶ *In hac & sequentibus legibus, quæ ex ff. citantur, reperiuntur tituli ex vetustis exemplaribus Gratiani, quæ cum Pandectis Florentinis valdè conveniunt.*

1 ¶ Vtilem] *Hæc dictio non est in antiquis codicibus Gratiani, neq; in Pandectis, sed ob glossam non est sublata.*

C. CXXVIII.

Ibidem lib. 47. tit. 13. l. 2. de concussione. [Macer. *lib. 1. publicorum judic.*]

Concussionis judicium publicum non est. Sed si idem pecuniam quis accepit, quòd crimen minatus fit, potest judicium publicum esse ex senatusconsultis, quibus pœna legis Corneliæ teneri jubentur, qui in accusationem innocentium coierint, quive ob accusandum, vel non accusandum, denuntiandum, vel non denuntiandum testimonium, pecuniam acceperint.

C. CXXIX. PALEA.

Ibidem lib. 48. tit. 11. ad legem Iuliam repetundarum, l. 3. [Macer. *lib. 1. pub. jud.*]

Lege Iulia repetundarum tenetur, qui cùm aliquam potestatem haberet, pecuniam ob judicandum, vel non judicandum, i decernendúmve acceperit: [Vlpianus Saturninus l. vel quo. eod. tit.] vel quo magis id minus quid ex officio suo faceret.

1 ¶ Vel non judicandum] *Sic etiam in Digestis vulgatis: sed à Pandectis Florentinis absunt istæ voces. Est autem Palea ista fere in omnibus vetustis exemplaribus Gratiani: à cap. sunt quidam. usq; ad finem quæstionis nulla est distinctio captum.*

C. CXXX. ¶ *De eodem.*

Idem *eod. tit. l. 6.*

Eadem lege tenetur, qui ob denuntiandum, vel non denuntiandum testimonium pecuniam acceperit, & *& post pauca.* ¶ Lege Iulia repetundarum cavetur, ne quis ob militem legendum mittendúmve, æs accipiat, néve quis ob sententiam in senatu, consiliove publico dicendam pecuniam accipiat, vel ob accusandum vel non accusandum. ¶ Macer. lib. 1. pub. judic. l. 7. Lex Iulia de repetundis præcipit, ne quis ob judicem, arbitrúmve dandum, mutandum, jubendúmve, ut judicet, néve ob non dandum, non mutandum, non jubendum, néve ob litem æstimandam, judiciúmve capitis, pecuniæve faciendum, vel non faciendum aliquid accipiat. *& infra.* ¶ Hodie ex lege Iulia repetundarum extra ordinem puniuntur: & plerumque vel exilio puniuntur, vel etiam durius, prout admiserint. Venulejus eod. tit. lib. 4. Hac lege damnatus testimonium publicè dicere, aut judex esse postulareve prohibetur.

1 ¶ Acceperit] *In Pandectis sequitur versiculus, Hac lege damnatus. qui exponitur in fine hujus capitis.*

QVÆSTIO II.

1 ps Sequitur secunda quæstio, qua quæritur, an pro ingressu monasterii, pecunia sit exigenda, vel non. *Cta persolvenda. Hoc utrumque licitè geri, utriusque testamenti serie comprobatur. Legitur enim in primo d libro Regum, quod Anna detulit filio*

a *Anselm. l. 7. c. 78.* b *nostrum.*] *orig.* c *al. sacrum ordinem* d *§. 9. 93. c. 1. per principalem. Ans. l. 1. c. 75. & lib. 2. c. 14.* e *Pol. l. 4. tit. 21.* f *Tit. 27. l. 4. In codic. Theod. lib. 9. eo. tit.*

a *Tit. 6.* b *al. detegitur.* c *al. insimplum.* d *1. Reg. Samu.*

Samuelem, postquam ablactatus fuerat, in tribus vitulis, & tribus modiis farinæ, & amphora vini ad domum Domini in Silo. ¶ *In actibus* a *verò Apostolorum legitur, quòd multitudinis credentium erat cor unum, & anima una: nec aliquid eorum, quæ possidebant, quæsquam proprium esse dicebat: sed erant illis omnia communia, & singuli vendebant prædia sua, & ponebant pretia eorum ante pedes Apostolorum: quorum unus, Ananias* b *nomine, dum partem sibi reservaret, cum uxore sua Saphira, sententia maledictionis accepta, ante pedes Apostoli cecidit mortuus.* ¶ *Hinc liquido apparet, quòd ingressuri monasterium sua debent offerre rectoribus: nec aliter sunt recipiendi, nisi sua obtulerint. Sed aliud est, sua sponte offerre, aliud, exacta persolvere. Anna mater Samuelis non exacta, neque petita, sed sponte munera sacerdotibus obtulit. Credentes sua sponte offerebant Apostolis, ut indigentium necessitatibus deservirent, quæ instante persecutione infidelium, eis possidere non licebat. Ananias quoque non ideo damnatus est, quia sua nollet offerre: sed quia Spiritu Sancto mentitus, pretia eorum, quæ Apostolis obtulerat, ex parte fraudabat. Non ergo hic auctoritatibus permittitur rectoribus ab ingressuris aliquid exigere, sed sponte oblata suscipere; quia illud damnabile est, hoc vero minimè.*

C. I. ¶ *Pro dedicandis ecclesiis nihil exigatur.*

Unde in concilio Bracarensi c II. *cap. 5. legitur.*

PLacuit *d*, ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas ecclesias Episcopi invitantur, non quasi ex debito munus aliquod à fundatore requirant: sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur; si verò aut paupertas illum, aut necessitas retinet, nihil exigatur ab illo. Hoc tamen unusquisq; Episcoporum meminerit, ut non prius dedicet ecclesiam, nisi antea dotem basilicæ & obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatum *e* accipiat. Nam non levis culpa est ista temeritas, si sine luminariis, vel sine substantiali sustentatione eorum, qui ibidem servituri sunt, tanquam domus privata consecretur ecclesia.

C. II. ¶ *Ab iis, qui ad conversionem accedunt, nihil est exigendum, nec pretio aliquis ad conversionem est invitandus.*

Item Bonifacius *urbis Romæ Episcopus scribit omnibus Carthaginæ ecclesiæ canonicis.*

QVàm pio mentis affectu, fratres charissimi, vestræ destitutioni Romana compatiatur ecclesia, vobis fortassis est incognitum, sed cognitori omnium non incognitum habetur. Dubitationi autem vestræ quòd idoneum demus responsum, Deum testificor, ipsa quoq; me dubitario reddit anxium, & ineptum. Nusquam *f* enim legimus Domini discipulos, vel eorum ministerio conversos quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interventu provocasse: nisi fortè de pauperum alimento quis inconcinnè proponat, quorum nulli, cuiuscunque professionis esset, victualia negabantur. Scimus *g* equidem, quòd omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum, à quo bonæ voluntatis donum accipit, qui sancto deliberationis arbitrio gratis Deo servire disponit. Restat ergo, ut qui pro aliqua ecclesiastica susceptione munus accipit, donum Dei, quod à patre luminum descendere debuit, vendat; munus autem largiens importunus emat. Quid autem de divini doni venditoribus, vel emptoribus consequatur, concludi necesse non est. ¶ Cavete ergo fratres, quàm sit ambiguum quod petistis consilium; quod quidem secundùm vestræ voluntatis propositum nulla invenimus ratione confirmatum. Veruntamen, si vestræ necessitati adeò est opportunus, quem reperistis *a*, dum tamen omnis absit pactio, omnis cesset conventio, nullaque vestræ ecclesiæ fiat distractio, accedat gratis Deo servire incipiat, suique regiminis devotè gestet obsequium; & postmodum vos quasi subsidii gratia, aliqua suæ ecclesiæ munera largiri fratrum solatio Romana permittit ecclesia.

¶ *B. Thomæs citat hoc cap. 2. 2. quæst. 100. in fine articuli tertii: & rem, quam ibi tractat, sola hujus capitis auctoritate constituit.*

C. III. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Unde* Vrbanus Papa *in concilio apud Melsiacum, c. 12.*]

NVllus *b* abbas pretium sumere, vel exigere ab eis, qui ad conversionem veniunt, aliqua pacti *c* occasione præsumat. Regulam antiquam sequens, nulli unquam de ordinationibus aliquid omninò accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neq; ex traditione chartarum, neq; ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit, appellatione pastelli. Quia enim 1 ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam notarius scribit.

¶ *In nonnullis vetustis exemplaribus, in quibus pauca sunt palea, habetur caput hoc usq; ad vers.* Regulam. *Reliqua verò sunt B. Gregorii locis indicatis.*

1 ¶ Quia enim] *In plerisque exemplaribus, quæ habent hanc paleam, non sunt istæ duæ voces. Verum apud B. Gregorium leguntur, quoniam pendet adhuc oratio, & conjungitur cum iis, quæ in sequente capite afferuntur, hoc modo.* Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam notarius scribit, sicut Pontificem non decet, &c.

C. IV. ¶ *Ab ordinando non debet aliquid exigi, sed nec voluntarie oblata respui oportet.*

Item Gregorius *in Regesti lib. 4. epist. 44. sive cap. 88. in synodo Romæ habita.*

SIcut *d* Episcopum non decet manum, quam imponit, vendere, ita minister, vel notarius non debet in ordinatione ejus vocem suam, vel calamum venundare. *& paulò post.* ¶ Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito *e*, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas, & pallium, aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non *f* ex ambientis petitione processit.

Auctoritate Bonifacii patenter ostenditur, quòd sicut nullus pretio est invitandus ad conversionem, sic nulli, pecuniæ interventu, ecclesia largiri oportet ingressum. Auctoritate verò Gregorii datur intelligi, quòd pro ingressu ecclesiæ non licet pecuniam exigere, sed spontaneè oblatam licet suscipere.

2 pars. *Item apponitur illud* Apostoli *1. ad Timotheum, cap. 5.*

C. V.

VIduas honora, quæ verè viduæ sunt. [*Quæ autem non sunt verè viduæ, id est, quæ suis, vel parentum opibus sustentari possunt, non recipiantur,*] *ut Ecclesia sufficiat iis, quæ verè viduæ sunt.*

a *Act. 4.* b *Act. 5.* c *& in VVormac. cap. 3. ferè idem.* d *Burch. l. 3. c. 27. Ivo p. 3. c. 42.* e *al. confirmatam.* f *al. munera.* g *Iac. 1.*

a *al. cepistis.* b *Anselm. lib. 6. cap. 91. Pann. lib. 3. tit. 2. c. 7. Ivo part. 5. cap. 109. Polyc. lib. 2. tit. 1. B. Gregorius lib. 4. epist. 44. & lib. 12. post epist.* c *placiti.*] *orig.* d *extra. de simonia. cap. 1. Polyc.*] *Ans.*] *ibid. Ivo.*] e *al. pacto.* f *ex accipientis ambitu non processit.*] *orig.*

¶ Capita hoc in textu vetustis codicibus est conjunctum superiori.

C. VI. ¶ *Qui sumptibus propriis sustentari potest, ab ecclesia stipendia non accipiat.*

Item Hieronymus *ad Damasum Papam.*

Clericos *a* autem illos convenit ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur bona. Qui autem bonis parentum, & opibus suis sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profectò committunt, & per abusionem talium judicium sibi manducant & bibunt.

¶ *Ipsa etiam 16. quæst. 1. cap. fin. citatur ex Hieronymo. Ac similia habentur in regula monachorum ex dicto Hieronymi, in cap. de pauperiate. & in glossa ordinaria ad 1. 5. primæ ad Timotheum, ex Hieronymo.*

C. VII. ¶ *Quibus sua sufficiunt, ecclesia alimentis non sustententur.*

Item Prosper *de contemplativa vita, lib. 2. cap. 9. & 10.*

Pastor *b* Ecclesiæ iis, quibus sua sufficiunt, non debet aliquid erogare, quando nihil aliud sit habentibus dare, quàm perdere. Nec illi, qui sua possidentes dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, unde pauper victurus erat, accipiunt. De clericis quidem dicit per Prophetam *c* Spiritus Sanctus [Peccata populi mei comedunt.] Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta, quibus indigere videntur, accipiunt; ita possessores non alimenta, quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt.

Verùm his auctoritatibus prohibentur ab ecclesia suscipi, non illi, qui quondam fuerunt divites, postea verò omnia reliquerunt; ut d *Petrus, & Matthæus, & Paulus; aut pauperibus distribuerunt, ut Zachæus* e; *aut ecclesiæ rebus adjunxerunt, sicut illi* f, *qui prædia sua vendentes, ponebant pretia ante pedes Apostolorum, ut essent omnia communia: sed illi, qui in domibus parentum residentes, vel sua relinquere nolentes, ecclesiasticis facultatibus parca desiderant.*

C. VIII. ¶ *Qui sua relinquere non vult, non debet sumptibus ecclesiæ sustentari.*

De quibus in eodem libro Prosperi, *cap. 10. subinfertur.*

Si *g* quis propter hoc non vult sua relinquere, ut habeat unde vivat, ut quid accipit unde rationem reddat? ut quid peccatis alienis sua multiplicat? *Idem ibidem paulò superius.* ¶ Non est meum dicere, quali peccato cibos pauperum præsumendo suscipiunt, qui ecclesiam, quam juvare de propriis facultatibus debuerant, suis expensis insuper gravant, propter hoc fortassis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes excipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. ¶ Quòd si aliquid de fructibus suis ecclesiæ, velut pro ipsa expensa sua contulerint, non se præferant inani jactantia illis, quos nihil habentes pascit & vestit ecclesia, quia perfectior est ille, qui se mundi rebus expoliat, aut *h* qui cùm nihil habuerit, nec habere desiderat, quàm ille, qui ex multis quæ possidet, ecclesiæ aliquid præstat, ac se de eo quod præstiterit fortsitan jactat.

Ecce, qui prohibentur ab ecclesia suscipi. Illi verò, qui omnia sua relinquunt, vel pauperibus distribuunt, vel ecclesiæ rebus adjungunt, & ab ecclesia laudabiliter suscipiendi sunt, & ejus opibus sustentandi.

a 16. quæst. 1. cap. fin. b *In concil. Aquisgr. cap. 107. Prosper. ibidem cap. 10.* c *Ose. 4.* d *Matt. 4.* e *Luc. 19.* f *Act. 4.* g *& in concil. Aquisgr. ibid.* h *al. &.*

C. IX. ¶ *Qui sua relinquunt, vel pauperibus distribuunt, vel ecclesiæ rebus adjungunt, laudabiliter ecclesiastica dispensant.*

Unde in eodem libro *a, cap. 21. legitur.*

Sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, non solùm sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit à populo dispensanda, & fideliter dispensata accepta: quia omnia sua aut parentibus 1 reliquit, aut pauperibus distribuit, aut ecclesiæ rebus adjunxit, & si in numero pauperum, paupertatis amore, constituatur, ut unde pauperibus subministrat, inde & ipse tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos paupertatis aut voluntas, aut nativitas fecit, cum perfectione nutritis, vitæ necessaria sive in domibus suis, sive in congregatione viventes accipiant: quia ad ea accipienda non eos habendi ducit cupiditas, sed cogit vivendi necessitas. *& infrà b cap. 14.* ¶ De talibus dicere videtur Apostolus *c* [Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sumunt, edunt, & qui in altario deserviunt, cum altario participant.] Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nunquam secutus adjungeret: [Sic & Deus ordinavit, his, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.] De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt, qui nec habent, nec habere aliquid concupiscunt, non suorum, sed communium possessores. Quid est aliud de Evangelio vivere, nisi laborantem inde, ubi laborat, necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen, qui sic Evangelium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur. [Ego autem nullius rei usus sum.] Et quare hoc dixerit, secutus apostolus dicens. [Expedit mihi mori magis, quàm ut gloriam meam quis evacuet.] Evacuare dicit gloriam suam, si eis, quibus prædicabat, voluisset accipere vitæ temporalis d expensam. Nolebat quippe in re præsenti, labore sui fructum, sed in futuro recipere.

1 ¶ Aut parentibus] *In aliquot manuscriptis Gratiani legitur*, aut pauperibus reliquit. *in vetustis autem Prosperi dicit, & in concilio Aquisgranensi legitur*, quia omnia sua reliquit aut ecclesiæ rebus adjunxit. *Sed quoniam nova exemplaria Gratiani & Prosperi habent vulgatam lectionem, nihil est mutatum.*

C. X. ¶ *Juxta meritum laboris, ecclesiastica stipendia sacerdotes distribuant.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 36.*

Clerici omnes, qui ecclesiæ fideliter, vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita incommutabiliter servitii sui meritum per e ordinationem canonicam à sacerdotibus consequantur.

Multorum 1. auctoritatibus luce clarius constat, quòd ab ingressu monasterium non licet pecuniam exigere, nec & ille qui exigit, & ille qui solvit, simoniæ crimen incurrat.

1 ¶ Multorum] *In vulgatis codicibus huic 9. Multorum præponebatur hic titulus.* Item ex concilio Urbani Papæ habito Alvernix: *qui sublatus est, quoniam abest ab omnibus vetustis exemplaribus collatis, & in plerisque hui 9. est inserta quæstioni tertiæ quæstionis.*

QVÆSTIO III.

1 pars. Sed adhuc objicitur, quòd qui ingressuri monasteria pecunias tribuunt, non propositum religionis, sed pretium mercantur stipendiorum ecclesiæ emunt. Temporalia ergo non spiritualia emendo, nequaquàm simoniaca habenda sunt. ¶ His itaque respondetur. Non solùm, qui spiritualia, sed etiam qui temporalia ut emat

a *Et in Aquisgr. c. 108.* b *In Aquisgr. c. 111.* c *1. Cor. 9.* d *al. corporalia.* e *al. vel.*

nos precio acceperint, vel tribuunt a, simoniaci judicantur. Unde Malachias b loquens ex persona Domini [Quis est, inquit, in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuitò? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra.] Ostia claudere non est sacri muneris officium, sed tantum sibi assumtum.

C. I. ¶ *De iis, qui sacros ordines munerum acceptione dispensant.*

Item Gregorius *scribit universis Episcopis Hispaniæ.*

Audivimus dilectissimi, quod nos audisse oportuit, sed audisse profectò non libuit: quosdam scilicet esse sacrorum ordinum professores, qui sub munerum datione, vel acceptione, Dei ecclesias, vel earum sibi beneficia usurpant. Quod quidem scelus vos non jamdudum acriter correxisse vehementer admiramur. Iste enim utrique corripiendus est, & sanctæ liminibus ecclesiæ submovendus, & qui pro ecclesiæ ambitu munera ingerit, & qui ut ecclesiam adeat, quidquam præsumit accipere. Iste quippe donum Dei emere, hic autem præsumit vendere. A sacrilegio quoque hoc facinore non dispari diximus: cùm id, quod sponte & sacro deliberationis arbitrio gratis fieri debuit, sub pecuniæ petitione caustatur. Quare, fratres charissimi, quæ taliter facta sunt, curiosè refellite, infecta prohibete, vestrisq; jussionibus resistentes digno anathematis vinculo percutere non dubitate.

C. II. ¶ *De iis, qui ecclesias, vel ecclesiastica vendunt.*

Item *Rothomagensi Episcopo, & Gallicis omnibus.*

Si e quis dator, vel acceptor, Dei ecclesias, vel ecclesiastica beneficia (quæ quidam præbendas vocant) sub pecuniæ interventu susceperit, sive dando emerit, sive accipiendo vendiderit, à simonis non excluditur peritione. Sed si perseverans fuerit, perpetua mulctetur damnatione. Nam qui sub religionis obtentu Deo famulari voluerit, si quid accipit, & meritum perdit, & beneficium sorpto fraudatur. Rationis ergo vigore cogitur, quod injustè receperit, restituere, & quidquid turpis lucris præceperat, non tenere.

C. III. ¶ *Ab officio suspendatur Episcopus heresica, vel ecclesiastica officia vendens.*

Item Gregorius VII. *Papa lib. 6. reg. in synodo, cap. 4.*

Si quis Episcopus præbendas, Archidiaconatus, præposituras, vel aliqua ecclesiastica officia vendiderit, vel aliter, quàm statuta sanctorum Patrum præcipiunt, ordinaverit, ab ecclesiæ officio suspendatur. Dignum est enim, ut sicut gratis Episcopatum accepit, ita membra episcopatus gratis distribuat.

C. IV. ¶ *Nec altaria, nec prabendas Episcopi vendere licet.*

Item ex concilio Vrbani Papæ *habito Alvernia.*

Olim est de Episcopis, qui altaria monasteriis data frequenter redimi compellebant pecunia: quæ quidam simoniacæ pravitatis usus in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut ecclesiæ, vel decimæ (quæ vulgari vocabulo apud eos altaria nuncupantur) monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur; mortuis nimirum, seu mutatis clericis, quos personas d vocant. Nos auctore Deo venalitatem nimiam tam ex rebus, quàm ex ministeriis ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate Apostolica prohibemus, sicut etiam præbendas omnes venundandas interdicimus. Portò quæcunque altaria, vel decimas ab annis triginta a & suprà, sub hujuscemodi redemptione possedisse monasteria noscuntur, quietè de inceps, & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus. ¶ Salvo utiq; Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt.

¶ *In summis capitulorum conciliis Claromontensis habiti Alvernia (de quibus suprà ad cap. 1. distinct. 60. dictum est) cap. 6. hæc leguntur, quæ ad caput hoc videntur spectare.* Vt altaria congregationibus canonicorum vel monachorum per personas data, mortuis personis, libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.

C. V. ¶ *Quidquid data vel promissa pecunia in sacris ordinibus acquiritur, irritum habeatur.*

Item in concilio Placentino, *c. 1. & 2.*

Ea quæ à sanctis patribus de simoniacis statuta sunt, nos quoq; & judicio Sancti Spiritus, & Apostolica auctoritate firmamus. Quidquid ergo vel in sacris ordinibus, vel in ecclesiasticis rebus, vel data a, vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse, & nullas unquam vires habere censemus.

1 ¶ *Antea legebatur*, Item Gregorius. *Sed in aliquot vetustis recte est*, Idem, *nimirum Vrbanus II. in cujus synodo hæc habentur.*

C. VI. ¶ *Quidquid possidetur, nomine pecuniæ intelligitur.*

Item Augustinus *de disciplina Christiana, vel de doctrina disciplinæ, cap. 1.* b

Totum, quidquid homines possident in terra, omnia quorum Domini sunt, pecunia vocatur: servus sit, vas, ager, arbor, pecus, quidquid horum est, pecunia dicitur. *& infra.* ¶ Ideo autem pecunia vocata est, quia antiqui totum, quod habebant, in pecoribus habebant.

C. VII. ¶ *Qui ecclesiastica beneficia emerit, ecclesias quoque emere probatur.*

Item Paschalis Papa.

Si e quis objecerit non consecrationes emi, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, penitus 1 desipere probatur. Nam cùm corporalis 2 ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficiat, situt nec anima sine corpore corporaliter vivit, quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit. Nullus 3 igitur emat ecclesiam vel præbendam, vel aliquid ecclesiasticum: nec pastellum, nec pastum antea vel postea pro hujusmodi solvat.

1 ¶ Penitus] *Deusdedit & Anselmus legunt*, videtur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere.

2 ¶ Corporalis ecclesia] *Deusdedit sic habet*; cùm corporalis ecclesiæ Episcopus, vel Abbas sine rebus, &c. *Reliqui collectores, & vetusti codices Gratiani concordant cum vulgata Lectione.*

3 ¶ Nullus igitur] *Deusdedit, Polycarpus, Ivo; & codex manuscriptus Decretorum Pontificum (in quo integra fere Paschalis epistola, unde caput hoc acceptum est, refertur) non habent hæc verba: sed post verbum*, derelinquit, *continenter subjungunt*, Quam tamen objectionem facer Chalcedonensis canon penitus exterminat, &c. *Auctor verò hujus capitis, ac totius hujus epistola est Paschalis primus. Nam in eo decretorum codice hæc epistola Paschalis est post decreta Hadriani II. sicut decreta Paschalis secundi sint post Vrbanum secundum, ea planè ordine, quo sibi successerunt: quod etiam ex sequenti capite indicatur.*

1 Nonnulli tribuunt] *abjicit à plerisq; manuscr.* b *Mal. 1.* c *Psal. 14. 14.* d *al. personas.*

a *al. data, vel accepta, vel promissa.* b *C. 2.* c *Deusdedit part. 2. Magister lib. 4. distinct. 25. Polycarp. lib. 7. titul. 6. Anselmus libr. 13. capite 33. Ivo part. 2. cap. 84. Pannorm. libr. 3. capite 123.*

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item Vrbanus II. *Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio L. a præposito ecclesiæ Sancti Iuventii apud Ticinum, salutem, & Apostolicam benedictionem.*

SAlvator *b* prædicit in Evangelio *c* circa finem sæculi pseudochristos, & pseudoprophetas surgere, & multos seducere, & fideles suos in mundo multas habituros pressuras, sed tamen portas inferi adversus ecclesiam non prævalituras. Proinde (quia ut ait Apostolus *d* oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant) oportet nos cum Propheta *e* ex adverso consurgere, & murum opponere pro domo Israel, & cum eodem Apostolo *f* per multas tribulationes intrare in regnum Dei: quoniam non *g* sunt condignæ passiones in nobis. ¶ Igitur, quia innotuisti nobis, quòd tibi objicitur, utrum vendere ecclesiasticam rem simoniacum sit, hoc simoniacum esse patenter colligitur ex hoc, quod beatus Apostolus Petrus ait *h* Simoni. [Pecunia tua tecum sit in perditionem: quia existimasti donum Dei pecunia possideri.] Donum quippe Dei est Spiritus Sanctus, & donum Dei est res ipsi ecclesiæ oblata. Et si bene animadvertis, Simon magus, qui ad fidem fidè accessit non Spiritum Sanctum propter Spiritum Sanctum *i*, quo ipse erat indignus (quoniam, ut scriptum *i* est, Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum) sed ideo, quarum in ipso erat, emere voluit, ut ex venditione signorum quæ per eundem fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur. Nec Apostolus emptionem Spiritus Sancti (quam bene fieri non posse noverat) sed ambitionem quæstus talis, & avaritiam, quæ est idolorum servitus, in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo perculit. Quisquis *k* igitur res ecclesiasticas (quæ dona Dei sunt, quoniam à Deo fidelibus, & à fidelibus Deo donantur, quæ ab eodem gratis accipiuntur, & ideo gratis dari debent) propter lua lucra vendit vel emit, cum eodem Simone donum Dei possideri pecunia existimat. Ideo qui eadem res non ad hoc, ad quod instituræ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ, vel indebiti obsequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiscitur, simoniacus est, cùm principalis intentio Simonis fuerit sola pecuniæ avaritia, id est, idololatria, ut ait *l* Apostolus Paulus. Alioquin, cur sancta synodus Chalcedonensis DCXXX. Episcoporum ***, procuratorem, vel defensorem Ecclesiæ, vel quenquam regulæ subjectum adeò per pecuniam ordinari prohibet, ut interventores quoque tanti sceleris anathematizet, nisi quòd eosdem simoniacos judicet? Quòd si præfati milites *m* ecclesiæ ob hujusmodi scelus taliter percelluntur, nemo sapiens negabit non militantes ecclesiæ multo damnabilius ob hanc causam, id est, emptionis vel venditionis, debere percelli. Sed & beatus prædecessor noster Paschalis *n* de consecratione affirmat, quòd quisquis *n* eorum alterum vendiderit, sine quo alterum non provenit, neutrum inventum derelinquit: ac per hoc eum, qui rem ecclesiæ vendit vel emit, simoniacum esse intelligitur *o*. Nomine verò procuratoris intelligit præfata synodus quemlibet ecclesiasticarum rerum administratorem, ut verbi gratia, præpositum, œconomum, vicedominum: defensoris nomine advocatum, sive castaldum, & judicem: in subjecto verò regulæ, Archipresbyterum, Archidiaconum, Canonicum, Monachum, vel quemlibet ecclesiastico mancipatum officio. Quòd verò Spiritum Sanctum, quantum in se est, vendat vel emat, qui præpositum, vel aliquid hujusmodi vendit vel emit, audi Augustinum *a* super Ioannem. [O quot *a* præposituras fecerunt. Alterum præpositum habet Carthagine Primianus, alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauritania Rogatus, alterum habent in Numidia illi & illi, quos jam nec nominare sufficimus. Circuitergo aliquis emere columbam *b*: unusquisque laudat præpositum suum, quod vendit, &c.] Ecce venerabilis Augustinus de præposituræ distractione agens, nomine columbæ Sancti Spiritus venditionem vel emptionem accipit, sicut & omnes hujus Evangelici capituli tractatores. Pensandum verò est, qua pœna mulctentur, qui jam Dei & ecclesiæ suæ oblata vendunt vel emunt, si cum flagellis à Dei templo ejecti sunt, qui quæ Deo erant offerenda, vendebant vel emebant. Si de offerendorum venditoribus vel emptoribus dictum *c* est: Vos fecistis domum patris mei, domum negotiationis, & spelunca latronum, quid dicetur de ecclesiæ jam oblatorum venditoribus vel emptoribus? Et ne quis sanus objiciat, meritò hoc Dominum tam acerbè vindicasse, quæ non illa in Dei templo vendebantur; ecclesiasticæ verò res modò extra templum; attende superius Augustinum, non determinantem locum venditionis vel emptionis præpositorum, sed tantùm indefinitè dicentem [Cum aliquis emere columbam, unusquisque præpositum suum laudat, quod vendit] non adjiciens, in templo, vel extra templum. Hæc circa venditores vel emptores rerum ecclesiarum sufficiant.

¶ *Integram epistolam Vrbani II. dilecto filio L. præposito ecclesiæ B. Iuventii apud Ticinum refert Deusdedit in sua collectione.*

1 ¶ Propter Spiritum Sanctum] *Addite sunt his verbis ex Actorum cap. 8. quæ desiderantur, & totus hic locus emendatus ex ipsa epistola, quemadmodum & alia nonnulla.*

2 ¶ Paschalis] *Ante legebatur*, Paschasius *libro de consecratione: restituimus autem est locus ex vetusto codice & originali. Citatur enim hic, quod habetur in capite secundo ex epistola Paschalis Papæ.*

3 ¶ O Quot præposituras] *Apud B. Augustinum in Ioannis multæ vetustæ codices hoc loco collati sunt) legitur, O quot præpositi facerunt: alterum propositum, &c. Apud Ioannem verò ubique, est*, proposita & propositum.

4 ¶ Præpositum suum] *Apud B. Augustinum in Ioannis unusquisque ad propositum suum laudat, quod vendit. In epistola verò Vrbani*, unusquisque propositum suum laudat, quod vendit. *Nomine autem propositi apud B. Augustinum interdum significari scitam quandam constat ex 2. lib. contra Cresconium, cap. 56.*

C. IX. ¶ *Ministri, & servitores Ecclesiæ absque ulla venalitate ab Episcopis ordinentur.*

Item Alexander II. *Episcopus servus servorum Dei, Lucensis ecclesiæ clero & populo salutem perpetuam.*

EX *d* multis temporibus hoc detestabile malum vestra vestram ecclesiam inoleviſſe cognovimus, ut illi unquam clerico, quamvis religioso, quamvis & moribus prædito ecclesiasticum beneficium conferretur, nisi ei qui profano pecuniæ munere illud studuisset: siebatque ecclesia & res ejus ita veluti quædam terrena & vilis merx, à negotiatore ad vendendum exposita. Quod malum quàm detestabile, quantum Deo, sanctisq; sit contrarium, & sanctiones docent, & ferè omnibus manifestum existit. Quocirca cedonense e namque concilium, unum ex principibus similii pœna condemnat eos, qui ecclesiæ benefi-

a *Luc.10.*] *Anselm. Deusdedit p.2. Anselm. lib.5. cap.42.*
b *Matth.24.* d *2. Corinth.11.* e *Ezech.13.* f *Actor.14.*
g *Rom.8.* h *Actor.8.* i *Sap.1.* k *infrà cap. res ecclesiæ.12.*
l *Coloss.3.* * *C.2.* m *al. militantes.* n *Sup. eod. cap. si quis.2.*
o *al. intelliget.*

a *Tract.10. in c.2. Ioannis.* b *Ioan.2.* c *Matt.21.*
Deusdedit p.2. e *C.2. sup. eod. quæst.3. cap. si quis Episcopus.*

terventu pecuniæ acquirunt, & eos, qui sacram manus impositionem (per quam Spiritus Sanctus confertur) mercari dignoscuntur. Vtrosque enim auctoritate inexpugnabili, illos à beneficio, istos à sacro ordine jubet expelli. Vnde humani generis redemptor omnes ementes & vendentes de templo ejiciens, cathedras vendentium columbas evertit, nummulariorum effudit æs, præcepti sui auctoritate denuncians, & dicens *a* [Nolite facere domum patris mei domum negotiationis.] Illud quoque in eodem facto sollicitè considerate, quòd per totum textum sancti Evangelii nusquam reperitur Dominum tanta severitate, tam districta censura justitiæ peccantes corripuisse, cùm non solùm eloquio increpans, verùm etiam facto flagello *b* de funiculis verberans omnes eliminavit de templo: apertè demonstrans, quòd tales negotiatores, non sicut cæteri peccatores sunt corripiendi, sed à templo Dei, id est, à sancta ecclesia longius sunt projiciendi. Nam sicut per columbarum venditores illi denotantur, qui sacrum manus impositionem vendere conantur; sic per nummularios, ecclesiastici beneficii venditores designantur, qui domum Dei, teste Evangelio, speluncam latronum efficiunt. Quapropter ego Alexander sanctæ Romanæ ecclesiæ & Apostolicæ sedis Episcopus (imò minister indignus) tot & tanta mala in multis ecclesiis, & maximè in Lucensi ecclesia, ex e iniqua concupiscentia fieri conspiciens, ne sanguis iniquorum à districto judice de manu nostra requiratur, illa extirpare & penitus eradicare decrevimus. Constituimus itaque, & præsenti decreto firmamus (sicut olim nostri prædecessores fecisse noscûtur) ut nullus deinceps Episcoporum, beneficium ecclesiæ (quod quidam canonicam *d*, vel prædendas, seu etiam ordines *e* vocant) pro aliquo pretio, vel munere clericis audeat unquam conferre: sed omnes ministros, & servitores ecclesiæ gratis, & absque ulla venalitate in sancta ecclesia studeant ordinare. Nec eligant in domo Domini, qui majores sæculo pecuniæ conferant, sed eos qui moribus & disciplina atque scientia divites, pro officio suo ipsam valeant sustentare ecclesiam. Constituimus, & eodem modo firmamus, ut nullus cujuscunq; gradus clericus pro ecclesiæ beneficio aliquid audeat conferre, aut fabricæ ecclesiarum, vel donariis ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit tribuendum, quia (teste scriptura 1) qui *f* aliquid malè accipit, ut quasi benè dispenset, potius gravatur, quàm juvatur. Quòd si aliquis divinorum præceptorum, & animarum salutis immemor, prætatum beneficium ecclesiæ, iniqua cupiditate ductus vendere vel emere temerario ausu præsumpserit, sicut in Chalcedonensi concilio definitum est, gradus sui periculo eum subjacere decernimus: nec ministrare possit ecclesiæ, qui pecunia venalem fieri concupivit, & insuper terribili anathematis nuncrone perfossus (nisi respuerit) ab ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscindatur.

¶ *Extat integra hæc epistola in bibliotheca Vaticana post librum Anselmi Lucensis.*

1 ¶ Teste scriptura] *Hic referuntur verba ipsa beati Gregorii ex epistola ad Syagrium, quæ habentur sup. eadem quæst. 1. c. non est putanda.*

C. X. ¶ *Qui dona Dei venditant vel emunt, pariter à Deo damnantur.*

Item Gregorius *Homilia xxxix.*

VEndentes *g* & ementes templo eliminat Christus, quia vel eos qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos qui donum Spiritus emere nituntur damnat. *Item infrà.* ¶ Vendentes in templo sunt, qui hoc, quod quibusdam jure competit, ad præmium largiuntur. Justitiam enim vendere, est hanc pro præmii acceptatione *a* servare. Ementes verò in templo sunt, qui dum hoc persolvere proximo, quod justum est, nolunt, dumq; rem jure debitam facere contemnunt, dato patronis pretio *b* emunt peccatum.

C. XI. ¶ *Qui gratiam, quam à Deo accipiunt, non gratis exercent, venditores columbarum sunt.*

Item Beda *ad cap. 2. Ioannis.*

NOn *c* solùm venditores sunt columbarum, & domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines, largiendo pretium pecuniæ, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt, verùm ii quoq; qui gradum vel gratiam in ecclesia spiritualem, quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cujuslibet humanæ causa retributionis exercent; contra illud Petri *d* Apostoli [Qui loquitur, quasi sermones Dei: qui ministrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum.] Quicunq; ergo tales sunt, si nolunt veniente Domino de ecclesia auferri, auferant ista de actibus suis, ne faciant domum Dei, domum negotiationis.

C. XII. ¶ *Quæ ex consecratione proveniunt, in suum jus vi, vel munere nemo convertat.*

Item ex epistola Vrbani Papæ.

REs ecclesiæ, quæ ex consecratione proveniunt, in suum jus, vel vi, vel aliquo munere aliquem convertere non debere, docens sanctus Vrbanus *e* ait, [Quisquis 1 res ecclesiasticas (quæ dona Dei sunt, quoniam à Deo fidelibus, & à fidelibus Deo donantur, quæque ab eodem gratis accipiuntur, & ideo gratis dari debent) propter sua lucra vendit, vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecunia possideri existimat.]

1 ¶ Quisquis] *Hæc sunt ex epistola Vrbani II. Quæ refertur sup. c. Salvator. Verba autem antecedentia nusquam reperta sunt: quamvis similia quædam, & simili tamen sententia, legantur in epistola B. Vrbani I. In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus caput hoc sic extatur.* Item Beda ex epistola Vrbani Papæ: *quod non cohæret.*

C. XIII. ¶ *Simoniacus est Episcopus, qui decimas & oblationes laicis, non clericis distribuit.*

Item Gregorius VII.

PErvenit *f* ad nos fama sinistra, quòd quidam Episcoporum non sacerdotibus propriæ diœcesis decimas atque Christianorum oblationes conferant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet, sive servitorum, vel (quod gravius est) consanguineis. Vnde si quis amodò Episcopus inventus fuerit hujus divini præcepti transgressor, inter maximos hæreticos, & inter Antichristos non minimus habeatur: & sicut Nicæna synodus de simoniacis censuit, & qui dat Episcopus, & qui recipiunt ab eo laici sive pretio, sive beneficio, æternè incendii ignibus deputentur.

¶ *Infrà etiam 16. quæst. 7. pervenit. citatur caput hoc ex Gregorio. Ac sanè Lambertus Schasnaburgensis narrat Episcopum quendam Bambergensem, ecclesiam illam contra excommunicationem, & privationem Gregorii VII. favore militum, quibus multa largiebatur, per aliquod tempus retinuisse, & in ipsius Gregorii regesto lib. 6. epist. 5. simile quid dam reprehenditur in Gerimanno Episcopo Metensi.*

C. XIV. ¶ *Spiritum Sanctum vendit, qui decimas pro pecunia tribuit.*

Item Paschalis II.

ALtare *g* & decimas per pecuniam dare, & Spiritum

a Matth. 21. b Ioan. 2. c Ezechiel. 3. d al. canonicas. e al. ordinationes. f sup. eadd. 91. c. non est putanda. 27. g Ivo p. 5. c. 68. Pann. l. 3. c. 119.

a al. acceptione. b al. præmio. c Ivo p. 5. cap. 97. Pann. l. 3. c. 124. d 1. Pet. 4. e 3. edd. cap. salvator. 8. f Infrà 16. q. 7. c. per venit. Polyc. l. 4. tit. 11. g Polyc. l. 3. tit. 11.

sanctum vendere, simoniacam hæresim esse nullus fidelium ignorat.

¶ *Suprà ead. q. 1. c. Presbyter, hocidem tribuitur Gregorio quod habetur Paschali secundo. Et fortassè Paschalis hoc, ut multa alia, accepit à Gregorio VII. qui ipse innovavit. In Polycarpo lib 3. tit. 11. citatur ex concilio Toletano.*

C. XV. ¶ *Careat honore male acquisito, qui ecclesiastica beneficia pro pecunia invenire tentaverit.*

Item Innocentius II. *in synodo Romana, cap. 2.*

SI a quis præbendas, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, seu quodlibet sacramentum ecclesiasticum, utpote chrisma, vel oleum sanctum & consecrationes altarium, vel ecclesiarum, interveniente execrabili ardore avaritiæ per pecuniam comparaverit, honore malè acquisito careat, & emptor atque venditor, & interventor nota infamiæ percellantur: & nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis antè vel post à quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare præsumat, quoniam simoniacum est: sed liberè, & absq; diminutione aliqua, collata sibi dignitate atq; beneficio 1 perfruatur.

1 ¶ Beneficio.] *Ex duobus manuscriptis hujus concilii exemplaribus in uno sic legitur, in altero verè, officio.*

De secunda & tertia quæstione quid sacri canones diffiniant, auctoritatibus hinc inde in medium deductis patefactum est.

QVÆSTIO IV.

1 ps. NUnc ergo de quarta quæstione est pertractandum, an paternum crimen hunc imputetur, quod eo ignorante constat admissum. *Quod ignorantia hunc excusset, multorum auctoritatibus probatur.*

C. I. ¶ *Alienum crimen nescientem non maculat.*

Ait enim Augustinus, *epist. 42. ad Vincentium.*

NVllius crimen maculat nescientem.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item *in epistola.*

QVis locus innocentiæ relinquitur, si alienum crimen maculat nescientem?

¶ *Verba B. Augustini sunt hæc:* Quis locus innocentiæ reservatur, si crimen est proprium, nescire alienum?

C. III. ¶ *De infantibus qui ab hæreticis baptizantur.*

Item in Africano *b* concilio, *c. 14. legitur.*

PLacuit *c* de infantibus, qui ab hæreticis baptizantur, ne quod non suo fecerunt judicio, cùm ad ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediat, quominus promoveantur sacri altaris ministri.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item in eodem, *c. 24.*

QVi *d* apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum interitum, & posteaquàm ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate, falsitatem eorum abhorrentes, ad ecclesiam Dei catholicam per universum mundum diffusam, ordine antiquo per manus impositionem recepti sunt, tales ad suscipiendum munus clericatus non debet impedire nomen erroris.

C. V. ¶ *Consanguineorum maleficia in nullo clericis obsunt, nisi consciì fuerint.*

Item Leo IV. *e Ebruuo, & Adelfrido Episcopis.*

QVia præsulatus nostri (quod bene nostis) magisterium non solùm de sacerdotum, verumetiam de

a *Pænn. l. 8. cap. 138. ex Cabilonensi.* b *Et Carthag. 3. cap. 48.* c *Paulo aliter in originali.* d *Desedebit p. 2.* e *al. iertius.*

sæcularium utilitatibus debet esse sollicitum; propterea fraternitatem vestram scire volumus, hunc præterem Presbyterum ad sedem Apostolicam venisse, nobisque violentiam, & excommunicationem suam per omnem retulisse: quòd etiam sine justo legis tramite illius dato munere sacerdos zelo ductus invidiæ ursuæ suæ fuisset ablata ecclesia, similiter indicavit: quam abusus præsumpsit. Inde parentes ejus magno dolore compuli Presbyterum illum, qui suam tenebat ecclesiam, mox comprehenderunt, & ei oculos eruerunt. Tamen ipse sæpe dictus sacerdos dicit, quòd absq; sua voluntate, & sine ejus consilio hoc sit peractum. Quod si ita est, ut ipse nobis suo ore testatus est, nobis magnopere providendum est, ut si ipse canonicè excommunicatus non est, canonica super eum fiat remissio.

C. VI.

Digestu a tit. de pœnis, *l. crimen.*

CRimen, vel pœna paterna nullam maculam filio affigere potest. Namque unusquisq; ex suo admisso forti subjicitur, nec alieni criminis successor constituitur. Idq; divi fratres Hierapolitanis rescripserunt.

C. VII. ¶ *Perfidia parentum filiis obesse non debet.*

Item ex concilio Toletano IV. *c. 60.*

IVdæi baptizati, si postea prævaricantes in Christum qualibet pœna damnati extiterint, à reb⁹ eorum filios excludi non oportebit: quia scriptum ♱ est [Filius non portabit iniquitatem patris.]

C. VIII. ¶ *Non imputantur peccata parentum iis, qui ab eis personaliter divisi probantur.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist. 23.*

IAm *e* itaque cùm homo in seipso est, ab eo, qui ejus cum, alter effectus, peccato alterius sine sua conse sione non tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, q unus erat cum illo, & in illo, à quo traxit, quando, q traxit, admissum *d* est. Non autem trahit alter ab alt quando sua unoquoq; propria vita vivente jam ef dicatur. *e* [Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.] autem possit regenerari per officium voluntatis al cùm offertur consecrandus, facit hoc unus spiritu quo regeneratur oblatus.

C. IX. ¶ *Ei qui imitatur, impietas alterius nocet.*

Hinc etiam Gregorius *in lib. 26. Moralium, cap. 1. ubi eap. 25. Iob.*

HOmini *f*, qui similis tui est, nocebit impietas & filium hominis adjuvabit justitia tua.] Ho na impietas ei nocet, quem pervertendo inquie rursus eum adjuvat nostra justitia, quem à pravi nibus mutat. Nocere enim vel juvare nescien quæ vel à bono corrumpere, vel à malo permutare possunt.

Econtrà Dominus ad Moysem g: [*Ego sum Deus zelo visito peccata patrum in filios usque in tertiam & quartam gen nem,*] *licet non inæqualitate judicii, sed magnitudine Augustinus asserit hoc dictum, sta decens:* [*In tertia & qua neratione peccatum patrum sed Dominus comminatur in ipsi diturum, non inæqualitate judicii, ut alii peccent, ut alii pœ sed magnitudine elementi, quam semper expectat ad parcen quod in prima generatione delinquitur, non priùs corripi nisi & tertia & quarta generatio venerit.*] *Cum ergo* zatis *ab hæreticis Innocentius* h *scribit* [*Lex est ecclesiast hæreticis baptizati sunt, per manus impositionem laicâ manu*

a *Lib. 42. tit. 19. lib. 26.* b *Ezech. 18.* c *Iosue 7.* d *al. admissum.* e *Ezech. 18.* f *Iob, cap. 5.* g *Exo* h *sup. q. 1. c. ventum. 18.*

munionem præbere, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exercitium subrogare:] *patet quòd infantes, qui ab hæreticis baptizati sunt, sola excusat ignorantia, ut juxta illud. Abstrahatur a concilio ad suscipiendum clericatus officium non eos impediat nomen erroris.*

C. X. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus scribit ad Auxentium Episcopum, epist. 75.

NOn imputantur filiis peccata parentum, quæ post eorum nativitatem à parentibus committuntur: nec pro peccatis parentum spiritali pœna filii sunt plectendi.

¶. *In aliquot vetustis exemplaribus & caput hoc & sequentia usque ad finem quæstionis conjuncta sunt superiori. Nam sententia hinc inde accepta, verba ferè de suo (quod sæpe facit) inbis Gratianus affert. Et hujus quidem partis sententia est apud B. Augustinum loco indicato. Verba autem ipsa referuntur infra 24. q. 3. est habes.*

Officio autem, vel beneficio ecclesia privari spiritualis pœna est: non igitur hanc ex peccato patris promeretur filius. Item sexcusatur, qui ignoranter à simoniaco ordinatur, ut sup. in cap. Vrbanus legitur; & iste excusandus est, qui per ignorantiam simoniacè ordinatur.

2 pars. *Sed objicitur illud* b *Gregorii* 1.

1 ¶ Gregorii] *In aliquot vetustis codicibus legitur Augustini. Anselmus verò citat ex Alexandrino secundo.*

C. XI. ¶ *Ecclesia, quæ pactione consecratur.*

ECclesia c, quæ pactione consecrata fuerit, potius execrata, quam consecrata dici debet.

Item peccato civium, thesauro Hiericho anathemate ani legantur: Vide Achan d, *qui regulam auream, & quædam alia pretiosa furatus est, de anathemate dicitur tulisse.* ¶. *Item peccato Amalechitarum, animalia eorum jussa sunt interfici: quibus quia Saul pepercit, audivit à Samuele* e [*Nescis, quia peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere?*]

¶ *Item peccato Ægyptiorum* f *possessiones eorum grandini traditæ, jumenta, & primogenita eorum, morte consumpta sunt.* ¶ *Item peccato Israelitarum, arca* g *Domini Philistæis tradita est. Si ergo quæ sensu carent, ut ecclesia, altare, arca Domini, lapides Hiericho, vel execrantur, vel peccatoribus traduntur, vel anathematizantur, vel grandine devastantur; si ea, quæ vim intelligendi non habent, ut animalia Ægyptiorum & Amalechitarum, peccatis hominum perduntur morte, patet, quòd nullum excusat ignorantia criminis, maximè cum ex eo utilitas deseratur ignorantis: veluti si quisquam de latrocinio & rapina filio suo ignoranti divitias congreget, non excusat filium ignorantia, quin post mortem patris cogatur reddere male acquisita.* ¶. *Item peccato Achan* h *plebs Israelitica in manibus hostium tradita est.* ¶ *Item peccato filiorum Heli* i, *populus in manus Philistinorum corruit.* ¶ *Peccato quoq; plebis* k *electi eorum sapè sunt impediti, & tandem cum eis Prophetæ duke sunt capti.*

3 pars. *His ita respondetur: Insensibilia; & irrationabilia peccato hominum, vel execrantur, vel anathematizantur, vel morte perduntur, non participatione peccati, sed causa sacramenti, ut thesauri Hiericho, & animalia Amalechitarum. Hiericho enim Luna interpretatur, & significat mundum istum. Amalechitæ interpretantur lingentes sanguinem, & significant cupidos & avaros & demones. Israelitæ interpretantur viri videntes Deum, & significant multitudinem fidelium. Lapides ergo, & thesauri Hiericho anathematizantur, animalia Amalechitarum interficiuntur, ad examinandam cupiditatem Israelitici populi, & ut significia aretur, quid mali virtutum, & hujus mundi thesaurum, qui per lapides & thesauros Hiericho designantur, irrationabiles quaque vitiorum motus, qui per animalia Amalechitarum intelliguntur, non debent transire in sortem sanctorum. Animalia verò Ægyptiorum, & possessiones eorum & primogenita grandine & morte consumpta sunt, ut in illis punirentur, quorum fælicitate lætabamur: & ut daretur intelligi, quòd mundus perbitz, & concupiscentia ejus. Sed & terra Israelitarum in fallsginem versa est, & fœgetibus eorum imbres adversi sunt, animalia eorum sterilitate & morbo consecta sunt, ut auctorem suum, quem per beneficia cognoscere noluerunt, saltem inter supplicia sentirent. In detestationem verò peccati, pecunia Simonis damnata est, cui dictum* b *est.* [*Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri.*] *In detestationem quoque ejusdem criminis altare & ecclesia, quæ per simoniam consecrantur, non tam consecrari, quam execrari dicuntur: quia qui interventu pecuniæ olim in consecrationes effundit, non consecrare, sed execrare dicendus est. Hinc est, quòd B. Gregorius* c *ecclesias ab Arianis consecratas iterum consecrari præcepit: quia sanctificationem consecrationis; quarum nisi in fide trinitatis persicitur, præstare non poterant, qui fide carebant. Arca verò, & Prophetæ peccato suorum civium hostibus tradita sunt. Electi quoque, qui murmure eorum impediti sunt, non in pœnam criminis, sed in experimentum, & exemplum patientiæ hæc passi sunt.* ¶. *Item populus, qui peccato Achan, & filiorum Heli in manibus hostium traditus est, significat subditos corporaliter flagellari, ut inter ipsa flagella, peccata prælatorum feriantur: sicut Achan furtè deprehensus lapidibus obrutus est.*

Sic & navicula d *Iona periclitatur, ut fugitivus fortè deprehensus fluctibus immergeretur. Aliquando pro meritis prælatorum depravatur vita subditorum, ut prælatis subditi sæventes ad malum cum eis simul corruant: sicut filii Israel dissoluti concupiscentes peccata sacerdotum, tandem cum eà ceciderunt in manibus hostium. Item David* e *populum numeravit: quo peccato gladius Domini desævit in populum. Sed in lata gente gloria regis est, in diminutione plebis contritio principis. Qui ergo de numerositate suæ gentis superbivit, sure inejus diminutione punitus est.*

¶ *Item parvulos Sodomitarum* f *non excusavit ignorantia, quin pro paterno scelere cælesti igne consumerentur: sed igne hoc pœna illis diminuta est, quibus successio paterni sceleris est adempta. Pariter etiam demonstratum est, peccatis parentum parvulos aliquando corporaliter flagellari: Illud idem intelligendum est de parvulo, qui peccato Dathan* g, *& Abiran, virus descendentes ad inferos.*

¶ *Item Cham* h *peccante, Chanaam filius ejus maledicitur. Gaza,* i *delinquente, lepra transmittitur ad posteros. Judæi* k *chananitibus* [*Sanguis ejus super nos, & super filios nostros*] *etiam reliquiæ eorum pœna mortis Christi addictæ sunt. Achab* l *quoq; peccante posteri ejus regni solium amiserunt: & quidde ejus semine in regno Iuda nati sunt, usq; ad purgatam labem illius familiæ, à genealogia Domini sunt exclusi. Odium quoq; Esau (ut Malachias testatur) transivit ad Idumæos. Ex quibus omnibus colligitur, quòd ignorantia peccati non excusat aliquem.* ¶ *Sed his exemplis non probantur teneri peccato aliorum, nisi imitatores nequitiæ eorum. Quicunq; enim de semine Esau & cæterorum, apud Deum conversi, paternam malitiam detestati sunt, non odium, sed Dei clementiam experti sunt.*

C. XII.

Item ut Ambrosius ait sermone 11.

TVrbatur m navicula Petri, in qua erat Iudas: quia qui suis meritis erat firmus, turbatus est alienis.

---

a *Sup. cap. qui apud.* 4. b *Sup. cap. q.* 1. *si qui à simoniaco.* c *Anselm. 5. cap. Ecclesia.* d *Ios.* 7. e 1. *Reg.* 15. f *Exod.* 9. g 1. *Reg.* 4. h *Ios.* 7. i 1. *Reg.* 4. k *Psal.* 77.

a *Psal.* 108. 1. *Ioan.* 2. b *Actor.* 8. c *Decons. dissinct.* 1. *Arianorum.* d *Ionæ* 1. e 2. *Regum vel Paralip. secundum* 70. f *Gen.* 19. g *Numer.* 16. h *Gen.* 9. i 2. *Reg.* 5. k *Matt.* 27. l 3. *Regum* 21. *Hieron. ad* c. 1. *Matth.* m *Malach.* 1. n *Ioan.* 4. *q.* 1. *c. Nili substitutes.*

Hujus etiam capitis sententia sumpta est ex sermone 11. Ambrosii, & lib. 5. c. 1. comment. ad c. 5. Luc. Ipsa autem verba habentur 7. 24. q. 1. c. non turbatur.

Ignorabat autem Petrus peccatum Iudæ. Non ergo ignorantia excusavit illum. Sed turbatio hæc non peccati conquisitio, sed corporalis perfectionis intelligitur: quia merito malorum nonnunquam adeò premuntur boni, ut eorum turbetur firmitas. Non itaque his auctoritatibus simoniaci probantur, pro quibus ignorantibus pecunia data est. Non ergo potest probari iste reus criminis, cujus non habuit conscientiam.

4 pars. *Notandum quoque est, quòd non omnis ignorantia aliquem excusat. Est enim ignorantia alia facti, alia juris. Facti, alia est ejus facti, quod oportuit eum scire: alia, quod non oportuit eum scire. Quod non oportuit eum scire, sicut Apostolus* a *ait* [*Si quis infidelium vocaverit vos ad cœnam, & vultis ire, quidquid vobis appositum fuerit, comedite, nihil interrogantes. Si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatum est, nolite comedere.*] *Ecce quòd vocatum ad cœnam non oportuit scire carnes sibi appositas fuisse idolis immolatas. Quod oportuit eum scire, sicut ignorantia Iudæorum, & reliquorum infidelium, quibus, quæ à Prophetis de Christo fuerunt pronunciata, adhuc ignorant esse completa, unde à Iudæis adhuc exspectatur venturus. Hæc neminem excusat.* ¶ *Item ignorantia juris, alia naturalis, alia civilis. Naturalis omnibus adultis damnabilis est. Ius verò civile aliis permittitur ignorare, aliis non. Iuris civilis ignorantia nemini obest in damno vitando, si negotium inde contigerit, ut si minor pecuniam dederit filiofamilias, repetit: in majore verò quasi delictum est.* ¶ *Item si successionem etiam tibi majori delatam, cum alio sine judice dividas, putans testamentum jure subnixum, cum non esset, solidam successionem obtinebis: vel si id, quod nullo jure debuisti, aut jure naturali non debuisti, sed civili, tanquam ex chyrographo solvas, aut promittas, repetis: non ita, si delictum. Nam si putat rem suam sibi per legem licere rapere, incidit in constitutionem* 1 *illam Codicis lib. 8.* b *titulo, unde vi.*

1 ¶ Constitutionem] *In plerisque vetustis codicibus legitur, incidit in constitutionem, si quis in tantam. reliqua vacant.*

In hoc autem non fuit ignorantia juris, sed facti, & illius, quod non oportuit eum scire. A reatu ergo criminis eum ignorantia excusat paterna delicti: quod esset oportuisset eum scire, infirmitate tamen ætatis deprehendere non poterat.

C. XIII. PALEA.

[*Imperator* Valentinianus *Augustus.*]

SI quis in tantam furoris audaciam pervenerit, ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud quoslibet homines constitutarum, ante eventum c judicialis arbitrii violenter invaserit, Dominus quidem constitutus, possessionem, quam abstulit, restituat possessori, & Dominium ejus d rei amittat. Sin verò alienarum rerum e possessionem invasit, non solùm eam possidentibus reddat, verumetiam æstimationem earundem rerum restituere compellatur.

QVÆSTIO V.

1 pars. QVod verò quinto loco quæritur, *an liceat ei esse in ecclesia, vel fungi ordinatione, quam paterna pecunia est assecuta, auctoritate* Vrbani *diffinitur, qui scribens de simoniacis, sic ait inter cetera in concilio Placentino, c. 3. & sequentibus, stemq; in concilio Romano.*

C. I. ¶ *De parvulis, qui cupiditate parentum, ecclesias emunt.*

QVicunque f sanè cupiditate parentum, cùm adhuc parvuli essent, ecclesias, vel ecclesiarum partes 1 per pecunias adepti sunt, postquàm ea omnino dimiserint, si canonicè in eis vivere voluerint pro magna misericordia ibidem eos esse concedimus: neq; pro hoc facto à sacris ordinibus removemus, si alias digne inveniantur.

¶ Illi a verò, qui per seipsos, cùm jam majoris essent ætatis, nefanda ducti cupiditate eas emerunt, si in aliis ecclesiis canonicè vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia ibi eos ministrare permittimus. Quòd si ad alias fortassis transferrinon permittimus. Quòd si ad alias fortassis transferrinon permittimus. Quòd si ad alias fortassis transferrinon

QVÆSTIO VI.

QVid verò de his fieri debeat, qui ignoranter à simoniacis ordinati sunt (quod sexto loco quæsitum est) suprà, in capitulo videlicet Urbani à quod sic incipit [Si qui à simoniacis, &c.] requiritur. Nunc autem de illis quæritur, qui non pro ordinatione pecunias obtulerunt, sed pro electione; vel ut decretum electionis fiat, vel ut subscriptione firmetur, vel ut electioni non resistatur, aliquibus præmia largiuntur: an eorum electio rata sit judicanda. Non enim videntur Spiritus Sancti donum emere, qui non pro consecratione, sed pro electione munera largiuntur, cum nullius spiritualis gratia aliquos faciat electo participes. Sed sicut ecclesiasticarum rerum emptores simoniaci judicantur, quia ecclesiasticis officiis ita adjuncta sunt, ut alterum sine altero alicui non proveniat: ita quia per electionem venitur ad consecrationem, perinde simoniacus habetur, qui pro electione præmia largitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

C. I. ¶ *De iis qui pro muneribus ordinationem faciunt.*

Unde Symmachus *scribit Cæsario Episcopo, epist. 1. c. 5.*

SI *b* quis autem Episcopatum desiderat, data pecunia potentes personas minimè suffragatrices adhibeat: nec ad decretum sibi faciendum clericos, vel cives ad subscribendum, adhibito cujuslibet generis timore, compellat, vel præmiis quibuslibet exhortetur.

C. II. ¶ *Simoniacus est, qui, ut eligatur, præmia largitur.*

Item Gregorius *Salona* c *consistentibus, lib. 5. epist. 26.*

EGo *d* autem & vestræ dilationi providens, & meæ animæ omnipotentis Dei judicium pertimescens, ejusdem Maximi causam subtiliter exquiri desidero, si nullis criminibus pressus, quæ sacro ordini contradicunt, si non per simoniacam hæresim, id est, præmia quibusdam se eligentibus præbendo, ad sacerdotale pertingere officium conatur. Tunc enim liber pro vobis apud Dominum intercessor erit, si non obligatus de suis, ad locum intercessionis venerit.

C. III. ¶ *Sicut ordinatio, sic electio, vel consensus venalitatis debet præferri.*

Item Gregorius *Syagrio Episcopo Augustodunensi, & aliis Episcopis, lib. 7. epist. 110.*

SIcut *e* is, qui invitatus renuit, quærtus refugit, sacris est altaribus admovendus, sic qui ultrò ambit, vel importune se ingerit, est proculdubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora cóscendere, quid aliud agit, nisi ut crescendo decrescat, & ascendendo exterius, interius ad profunda descendat? Itaque fratres charissimi in sacerdotibus ordinandis synceritas vigeat: sit simplex & sine venalitate consensus: pura præferatur electio, ut *f* ad summa 1 sacerdotii non suffragio venditorum provectus, sed Dei credatur esse judicio.

1 ¶ Summa] *In vulgatis codicibus legebatur*, ad summum sacerdotii, vel Pontificii. *Emendatus verò est hic locus ex originali, Anselmo, Polycarpo, & pleris. vetustis Gratiani exemplaribus.*

Si autem pecunia promissa fuerit, vel soluta, electo vel ordinato penitus ignoranti, nec eo modo ad electionem, vel ordinationem perveneris, ei nullatenus obesse videtur: nec ad reatum criminis pertinet, cujus consentiam non habuit, nec ad electionis, vel ordinationis cassationem, ad quam aliàs, non per pravam illorum cupiditatem, perveniri dicetur.

a *ead. q. 1.* b *Polyc. l. 2. tit. 1. Ansl. l. 6. c. 69.* c *al. Salonii.* d *Ansl. l. 6. c. 76. Polyc. l. 2. tit. 2.* e *Ansl. l. 6. c. 79. Poly. 2. tit. 1.* f *Ansl. l. 6. c. 80.*

QVÆSTIO VII.

1 ps NVnc autem de septima quæstione tractandum est, an renuncians suæ hæresi sit recipiendus in Episcopali dignitate.

C. I. ¶ *Qui redeuntes ab hæresi in suis ordinibus recipiantur.*

De his ita scribit Cyprianus, *lib. 2. epist. 1.*

SI *a* qui Presbyteri, aut Diaconi, qui vel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi, ac rebelles contra ecclesiam steterint; vel apud hæreticos à Pseudoepiscopis, & antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare atque divinum verbum, sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint; eos quoque hac conditione suscipi convenit 1 cùm revertuntur, ut communicent laici, *b* & satis habeant, quòd admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.

1 ¶ Convenit] *In originali non est verbum istud, sed loco ipsius, hæc huic capiti antecedunt.* Addimus planè, & adjungimus, frater charissime, consensu & auctoritate communi, ut etiam si qui Presbyteri, &c. *Multa verò in hoc capite ex ipso B. Cypriano sunt emendata.*

C. II. ¶ *De iis qui pro muneribus ordinationem faciunt, & qui redeuntes ab hæresi, in suis ordinibus recipiuntur.*

Item ex septima synodo c.

SI *d* quis 1 omnem traditionem ecclesiasticam scriptam, vel non scriptam violat, anathema sit. ¶ Omnis * Episcopus 2 vel Presbyter, aut Diaconus convictus, quòd pro muneribus ordinationem dederit, vel acceperit, à sacerdotio cadit. ¶ Sed dicunt fortasse quidam, quia pœnitentiam agimus pro peccato, & Deus indulget illud. Ita & ego dico, quia omnem pœnitentiam recipit Deus, & indulget per pœnitentiam peccata, quæ jam facta sunt. Novi enim quòd David fornicatorem & homicidam per pœnitentiam receperit Deus, & quòd dixerit de *e* eo [Inveni virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.] Novi rursus eundem audientem *f* à Deo [Non ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es.] Scio Manassem *g* per confessionem dimissam impietatem suam. Scio meretrices, *h* & telonarios per pœnitentiam receptos: nullum tamen eorum, qui ante 3 baptismum peccavit, sacerdotibus connumeratum. Scio *i* quosdam, dum essent in mundo, in multa fornicatione mansisse, monachos verò factos quasi luminaria mundi resplenduisse, nullum tamen ad sacerdotium ascendisse. Quod etsi 4 rarò contigit, nulla tamen lex ecclesiæ fuit. Novimus peccatricem prius Mariam, *k* post conversionem, quamvis sancta & casta, tamen inter diaconissas non est computata. Sed quid hoc dico? Sequens sanctos Apostolos, *l* & venerabiles Patres *m* cum omni fiducia clamo. Qui per simoniam ordinatus est, sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, alienus est à sacerdotio: neque enim venalis est gratia Spiritus Sancti. Caiphæ traditio, & adinventio Simonis, à sancto sacerdotio est aliena. ¶ Et si in fornicationem lapsus est aliquis post baptismum, in sacerdotium non recipitur. Canones *n* enim hoc prohibent. Si quis verò cum hoc peccato ad sacerdotium provectus est, cognitus degradetur. *Item paulò*

a *Deus dedit par. 2. & 4. Ansel. l. 8. cap. 39.* b *al. laicis.* c *Ex actione 1. in 7. anathematis.* d *Deus dedit p. 2. Ivo p. 4. cap. 198.* * *Ex epist. Tarasii ad Ioannem. Ivo p. 5. c. 121. Ansl. l. 6. c. 87.* e *Act. 13.* f *1. Paral. 22. & 1. Paral. 28.* g *2. Paral. 33.* h *Matth. 21. Mar. 2. Luc 5.* i *Can 30. Apost.* k *Ioan. 11.* l *Act. 8.* m *Can. 16. Apost.* n *Con. Neoc. c. 9. 25. q. 3. ca. 1. Polyc. l. 6. tit. 12.*

pòst. ¶ Episcopum, qui per pecuniam ordinatus est, confiteor, quia per pœnitentiam recipitur. Deus enim bonus est in omnibus, & aperta viscera ejus omni homini pœnitenti. Sed quoniam juxta Apostolum, *a* oportet Episcopum irreprehensibilem esse, quicunque per pecuniam, vel ordinaverit aliquem, vel ordinatus est, ab omni sacerdotio alienus sit. ¶ Tarasius 5 Patriarcha *b* dixit: Quicunque per pecuniam vel ordinant, vel ordinaverunt, vel ordinati sunt Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel quilibet de numero sacerdotali, repellantur omninò à sacerdotali honore; sicut Simon magus à Petro. Quicunque 6 per pecuniam *c*, dispensationem, vel curam fortiti sunt monasteriorum vel ecclesiarum, vel religiosarum domorum, gerontocomiorum, xenodochiorum, orphanotrophiorum, cum depositione expellantur à dispensatione illa & cura. Qui post baptismum cadens in fornicationem ordinatus est, si postmodum confessus fuerit, cesset à ministerio, si verò convictus ab aliquo, deponatur omninò. Similiter percussor Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, per se, vel per aliquem alium, quasi per hoc timeri volens, deponatur. *Idem.* ¶ Qui per sæculares potestates *d* ordinatus fuerit, aut ecclesiam obtinuerit, deponatur: si verò 7 religiosam domum, expellatur.

1 ¶ Si quis] *Caput hoc ex magna parte collectum est ex variis locis septimæ synodi, sed non ex versione Anastasii bibliothecarii, qua alioquin sæpè uti solet Gratianus. Initium quidem est in actione prima anathematismo septimo.*

2 ¶ Omnis Episcopus] *Hinc usque ad vers.* Tarasius Patriarcha. *sumpta sunt ex epistola Tarasii ad Ioannem Presbyterum, omissis tamen interdum nonnullis verbis: quæ quidem epistola in versione Anastasii est post actiones, & canones septimæ synodi: sed in nova versione impressa in tomis conciliorum, est ante ipsam synodum.*

3 ¶ Ante baptismum] *Hoc quidem loco persimum erratum est, quod auctori glossæ negotium exhibuit.* δόξαν ἦ τῶν εἰς ἱερωσύνην προβιβηθέντα, ἐ μήπω ἐκ βαπτίσματος τὸ πρᾶγμα πεπαχέν. *id est,* neminem verò horum in sacerdotio adnumeratum, nisi si fortè ante baptismum hoc admisit.

4 ¶ Etsi rarò] *Longè plenius in nova versione.* Quòd si autem id semel atque iterum factum est, non tamen confestim legem in ecclesia præscribit. *Græcè est:* εἰ ἦ κατὰ ἀνάγκην γέγονε, ἐ νόμῳ ἐκκλησίας τοῦτο.

5 ¶ Tarasius] *Hæc videntur sumpta ex epistola Tarasii ad Hadrianum (de qua dictum est supr. q. 1. ad c.* eos qui.) *aut ex quinto capite septimæ synodi: quibus locis refertur canon trigesimus Apostolorum.*

6 ¶ Quicunque per pecuniam] *Hæc habentur etiam novella 123. c. 24. apud Iulianum antecessorem.*

7 ¶ Si verò religiosam] *Hæc non sunt in canone Apost.*

C. III. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item ex concilio Meldensi, c. 43.*]

CAvendum *e* est, & summopere studendum, ſ ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum & Episcopis, & regibus, & omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fautoribus, & electoribus quorumcunque, atque consensoribus, seu ordinatoribus in gradu ecclesiastico, ut nemo per simoniacam hæresim, regiminis locum obtineat, quacunque factione, callidtate, promissione, seu commoditate, aut datione per se, aut per submissam *g* personam.

a *1. Tim. 3.* b *In epist. Tarasii ad Hadrianum, & in 7. Synod. c. 5. ex canone Apost. 30.* c *In ea. epist. & c. 5. ex concil. Chalced. c. 2. novel. 123. c. 24. apud Iulianum antecess. Concil. Neocæs. c. 9. Can. 26. al. 28. Apost.* d *dist. 83. omnis electi. Can. Apost. 29. al. 1. & in sept. synod. c. 3.* e *Et exposuis in scheda, de quib. 12. q. 2. precaria. Burch. l. 2. c. 211. Ivo p. 5. cap. 75.* f *al. præcavendum.* g *al. emissam.*

C. IV. ¶ *Qui redeuntes ab hæreticis recipi possunt, vel non.*

Item in eadem synodo septima, actione prima.

2 COnvenientibus apud Nicæam Bithyniæ, & considentibus Petro Archipresbytero, & Petro Presbytero, & abbate monasterii sancti Sabæ, locum tenentibus Hadriani Papæ, & Tarasio Archiepiscopo Constantinopolis, & Ioanne, & Thoma apocrysariis Apostolicarum sedium orientalium, & cæteris Episcopis Episcopi Siciliæ dixerunt. Dignum est, ut de sanctis inquiramus. ¶ Item Basilius Episcopus Ancyræ dixit: Constitutio 2 ecclesiastica habet canonice traditum antiquo à sanctis Apostolis, & successoribus eorum, sanctis patribus nostris, & magistris, & sanctis universalibus sex synodis, & localibus synodis orthodoxis, ut qui ab aliqua hæresi revertuntur ad orthodoxam fidem, & traditionem catholicæ ecclesiæ, scripto negent, debeant hæresim suam, & confiteri catholicam fidem. ¶ Item Tarasius Patriarcha dixit. Videtur vobis, ut hi des suas recipiant, qui ab hæresi revertuntur? ¶ Religiosissimi monachi dixerunt: sicut receperunt trecentales sex synodi ab hæresi revertentes; ita & nos oportimus. ¶ Sancta synodus dixit: placet omnibus sic. Et jussi sunt Basilius Episcopus Ancyræ, & Theodosius Episcopus Myrorum *a* civitatis, & Theodosius Episcopus Amorii sedere in gradibus, & in sedibus. ¶ Item Constantinus 3 Episcopus Cypri dixit: oportet nos, qui Episcopi sumus, indigere doctrina, & aliorum esse doctores. ¶ Item Tarasius Episcopus dixit: malorum 4 doctorum mala est doctrina. Ecclesia de malis doctoribus sacerdotes non recipit. ¶ Item Ioannes 5 Apocrysarius orientalium sedium, dixit: hæresis separat omnem hominem ab Ecclesia. ¶ Item Tarasius Episcopus dixit: Ecce multi canonici libri, synodici, & paterni lecti sunt: & ab hæresi reverti docuerunt nos recipere, si aliqua 6 alia causa non in eis. ¶ Item Petrus 7 Apocrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus à sancta sede nostro, & quadraginta dierum inducias dedit illi Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium consiliarium suum, & instruebat eum monitoriis verbis ex divina scriptura, & nullam voluit emendari. Hoc autem faciebat, ut eum reciret in ordine suo. ¶ Item Tarasius Episcopus dixit: quid dicitis de Anatolio? nonne etiam in quarta pro do factus est princeps? & ecce ab ipso Dioscoro natus est. Et nos igitur ita recipiamus eos, qui ab reticis ordinati sunt, sicut & Anatolius receptus ¶ Item. Verè vox *c* Dei est, quoniam non mo filii pro patribus; sed unusquisque in peccato suo rietur: addatur, quoniam ex Deo est ordinatio. Tarasius Patriarcha dixit: audivimus paterna ta. Quid igitur? Oportet recipere ab hæreticis os? Sancta synodus dixit: audivimus domine, portet nos recipere. ¶ Tarasius Patriarcha dixit: eorum, qui in sexta synodo convenerunt, à Sergio rho, Paulo & Petro ordinati sunt, qui fuerunt pes hæreseos Monothelitarum: quoniam isti cum timo *d* in Constantinopolitana sede sederunt; & timo eorum, Petro salicet, usque ad sextam synodum non fuerunt plures quàm duodecim anni. Thomæ rò, & Ioannes, & Constantinus ab hæreticis illis episcopi facti sunt, & tamen propter hoc non probati. ¶ Sancta synodus dixit: hoc manifestum stensum est, quòd ab hæreticis venientes recipi sunt. Si verò quis sponte ad hæreticum vadit, & ordinationem, non recipiatur. ¶ Item Tarasius Pa

a *al. Miron.* b *al. patriarcha.* c *Exeth. al.* d ἀμοιρωθόν.

cha dixit: Et ego refuto eos, qui ob hujusmodi causam ad fidei subversionem ordinati sunt: & maximè cùm præsentes essent orthodoxi Episcopi, à quibus poterant ordinari. Sic est enim patrimus intellectus. Si verò 9 synodalis consonantia fuerit, & unitas ecclesiarum de orthodoxis, qui præsumpserint ab immundis hæreticis ordinari, depositioni subjaceant. Sancta synodus dixit: hoc est justum judicium.

¶ *Hoc etiam caput adlectum est ex variis locis primæ actionis ejusdem septimæ synodi, omnino quæ pretium est integram aliam actionem perlegere: nonnulla tamen notabuntur.*

1 ¶ Dignum est] *Locus hic est post rectationem nominum Episcoporum, qui convenerant, sed valdè concisè refertur: quod in aliis etiam locis hujus capitis evenit.*

2 ¶ Constitutio] *Verba, quæ proximè huic parti antecedunt, sunt hæc,* δὸὺ λοιὸὸν αὐτὸὺς ἔτως, *id est, ut interpretatur Anastasius, ex libello legit ita. Non enim sententiam dicit nunc Basilius, sed abjurat hæresim, in quam cum aliis lapsus fuerat: quam abjurationem una cum professione catholicæ fidei oportuit ipsum ex libello, quod nunc etiam in mare positum est, rectare. Libellus verò hic inepti,* Constitutio, &c.

3 ¶ Constantinus] *Post recipionem Basilii, Theodori, & Theodosii, accesserunt alii Episcopi, qui in eandem hæresim lapsi, admisse se à sancta synodo eodem modo postulabant, & cum unus ipsorum, excusationis gratia, dixisset, se à malis magistris seductum fuisse, Constantinus Episcopus Constantiæ, quæ in Cypro est, hoc ei exprobravit. Exprobratio Græcè sic habet,* ἐὰ ὑμᾶς ἐπλανήσανες ἀνθρωποι διὰ ἀπαιδίαν δέδοξ, ἀλλὰ διὰ ἀσκολιαν ἱερεῖς διδάσκαλοι ἐγένεσθε. *quæ sic Anastasius vertit,* Oportebat vos, cùm essetis Episcopi, discendi nullam necessitatem habere, sed magistros esse potius aliorum.

4 ¶ Malorum] *Cùm Hypatius, & alii Episcopi, qui à sancta synodo admitti petebant, dixissent, a malis magistris malas se doctrinas accepisse, respondens ei Tarasius Patriarcha, inquit:* ἐπειδὴ πᾶσι, κακῶν διδασκάλων ὄντων τὸ μὴ δύνασθαι ὁλοτελῶς ἐκ κακῶν διδασκάλων ἀνεῦρε διδασκάλους ἀγαθοὺς. *id est:* Quandoquidem dixistis, malorum doctorum malæ disciplinæ, ecclesia, ut ex malis doctoribus sacerdotes admittat, non facilè adducitur. *Ex quo apparet Tarasium non contradicere Constantino, ut auctor glossæ putavit.*

5 ¶ Item Ioannes] *Post rectatas verba Tarasii, cùm in Synodo dubitaretur, an etiam hi, sicuti tres priores recepti erant, statim essent recipiendi, Ioannes Apocrisarius Patriarchæ Antiochiæ, & Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri petierunt, ut canones & sanctorum Patrum libri eò stantes legerentur, ut maturiùs posset constitui, quomodo redeuntes ab hæresi ad ecclesiam catholicam essent recipiendi, & cùm de octavo canone primæ Nicænæ Synodi (in quo de Catharis recipiendis agitur) differeretur, Ioannes hæc est interlocutus.*

6 ¶ Si aliqua alia causa] *Græcè est,* ἢ ἰδιά τις αὐτὸν πρόνοια ὄντα ἔξω τῆς αὐτῆς. *quæ Anastasius vertit,* nisi forte in eis maligna fuerit noxa reperta. *& paulò post.* si non est in illis aliqua causa nefaria.

7 ¶ Petrus] *Post multos canones latos, & multas sanctorum Patrum auctoritates receptas, cùm Tarasius ex illis collegisset, ab hæresi reverentes esse recipiendos in catholica ecclesia, Petrus legatus Hadriani Papæ, exemplo Benedicti Papæ id confirmat.*

8 ¶ Vsq; ad sextam] *Græcè est,* ἕως τῆς ἕκτης συνόδου ἀπεσχίσθη ἢ ὀλίγον ἢ ὀλιγοστὸν ἢ ὀκταετίαν. *id est,* usque ad sextam synodum non intercesserunt anni plures, quàm quindecim.

9 ¶ Si verò synodalis] *Græcè legitur,* ἐὰὺ ἢ συνοδικὴ συμφώνως γένηται, ἢ μόνωσις τῶν ἐκκλησιῶν ἐπ' ὀρθοδοξίᾳ, ὑπολοιπὸν δὲὺ τὰ βεβήλων αἱρετικῶν χειροτονήματα, τῆς ἱερωσύνης παραστήσαι. *Quæ Anastasius vertit:* Si autem synodica promulgatio, & concordia ecclesiarum causa orthodoxiæ facta fuerit, qui præsumpserit à profanis hæreticis ordinari, depositioni succumbet.

3 pars. ¶ *Ex hac auctoritate datur intelligi, quòd qui ab civitate catholica fidei in hæreticorum societatem transierit, ut de manibus eorum ecclesiasticæ dignitatis sacramenta percipiat: vel qui contemptis orthodoxis ab hæreticis ordinari desideraverit, & si postea sua abrenuntians hæresi ad ecclesiam redierit, officio tamen accepto fungi non poterit. Auctoritate verò Cypriani a prohibentur ab administratione ecclesiastica, qui intra catholicam ecclesiam ordinati ad fidei impugnationem delabuntur.* ¶ *Porrò synodaci nec ab hæreticis ordinantur ad fidei subversionem: nec intra ecclesiam catholicam ordinati adversus fidem armantur. Quamvis enim nonnullos per pecuniam ordinent, non tamen fidem impugnant, nec gratiam Spiritus Sancti venalem prædicant. Unde veraci pœnitentiæ, cùm hæresim suam detestati fuerint, præmissis auctoritatibus non prohibentur recipi in suis gradibus. Verumtamen capitulo illo Nicæna Synodi,* b *si quis per pecuniam, &c. & illo alio septimæ Synodi,* c *si quis omnem traditionem, &c. & Innocentii, & aliorum* d *multorum auctoritatibus irrequisitè damnari juventur.*

C. V. ¶ *In ordine male accepto symoniaci pœnitentiam agere non possunt.*

Hinc etiam Leo IV. *Episcopis Britanniæ.*

REquiritis e de iis, qui turpissimo lucro columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, & sua facta, improba temeritate, Simonis hæresi conjungunt, utrum possint in ordine pœnitentiam agere, an tantummodo extra ordinem, & sacerdotalem fieri gradum. Quod nos quidem convictis & iis, qui tam detestabile nefas (quod jam multis est damnatum conciliis) peregisse noscuntur, nulla possumus pœnitentia subvenire, & tot spiritualibus Patribus obviare, sed in illorum Patrum me sententia convenire omnibus certum sit.

¶ *Epistola hujus Leonis quarta ad Episcopos Britanniæ magna pars, (in qua etiam est hoc caput) habetur inedita per vetustè.*

4 pars. ¶ *Nisi rigor disciplinæ quandoque relaxetur ex dispensatione misericordiæ. Multorum enim crimina sunt damnabilia, quæ tamen Ecclesia tolerat pro tempore, pro persona, intuitu pietatis, vel necessitatis, sive utilitatis, & pro eventu rei. Pro tempore: sicut* Gelasius, *qui cùm necessitate temporis videret Italicam ecclesiam propter belli famem, incursionem ferè omnium clericorum officio destitutam, adeò ut plerisque populis subsidium regendarum deesset animarum, concessit de monachis, vel de laicis clericos assumi, ita dicens Episcopis per Lucaniam,* epist. 1. c. 2.

C. VI. ¶ *Pro temporum necessitate Apostolica sedis decreta temperantur.*

NEcessaria f rerum dispensatione constringimur, & Apostolicæ sedis moderamine convenimus sic canonum paternorum decreta liberare, & retrò præsulum, prædecessorumq; nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum in restaurandis ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita diligenti consideratione (quantum potest fieri) temperemus.

Item, Priscis igitur, &c. [*Require supr. in tractatu ordinandorum*] *Item* Innocentius g Papa, *cùm pro necessitate temporis, ne nimium scandalum esset in ecclesia, ordinatos à Bonoso hæretico susciperet, ait in decretis suis, epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ.*

C. VII. ¶ *Cessante necessitate debet cessare quod urgebat.*

QVod pro remedio, ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse. & ℣. ¶ Quod ergo necessitas pro remedio reperit, cessante h necessitate, debet utique cessare pariter quod urgebat: quia aliud 1 est ordo legitimus, aliud quod usurpatio ad præsens fieri tempus impellit.

1 ¶ Quia aliud] *In originali, & apud Ivonem & in multis manuscriptis Gratiani legitur,* aliùs est ordo legitimus, aliùs usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.

---

a *Supra ead. si qua Presbyteri.* b *Forte. supr. ea. qu. 1. qui per pecuniam. aut. q. 7. c. si quis omnem.* c *sup. ead. q. 7 si quis. q. 3. c. ult. q. 1. c. Arrianos.* d *q. 1. c. si quis contulerit. & ca. qui studet. & c. si quis Episcopus per pecuniam.* e *Ivo p. 5. c. 115.* f *Poly. l. 7. t. 15. Anf. l. 2. c. 34. Ivo p. 3. c. 141.* g *dist. 33.* h *supr. ea q. 1. quod pro necessitate. Ivo in proleg.*

Similiter ex dispensatione etiã in Nicæno concilio c.8.de Novatianis statutum est, ut ad ecclesiam redeuntes ordinentur.

C. VIII. ¶ *Iterum ordinentur, qui ex Novatianis ad ecclesiam redierint.*

SI qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam & Apostolicam ex Novatianis, placuit sancto concilio, ut 1 ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ statuta observaturos.

1 ¶ Vt ordinentur. *Græce est, ὥστε χειροθετηθέντες αὐτὰς μένειν ἐν τῷ κλήρῳ. quod Dionysius vertit,* ut impositione eum manus accipientes sic in clero permaneant. *At Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in actione prima, septimæ synodi, post recitationem istius canonis, istam vocem,* χειροθεσίαν, *interpretatur benedictionem, non ordinationem.*

C. IX. ¶ *Iuramentum à schismate redeuntium.*

Item Gregorius *lib.10.reg. epist.31.*

QVoties *a* cordis oculus nube erroris obductus, supernæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter auctor schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eam reversi fuerant, telo iterum erroris abscindat. Et ideo postquam ego 1 ille civitatis illius Episcopus, comperto divisionis laqueo, quo tenebar, diutina mecum cogitatione pertractans, prona & spontanea voluntate ad unitatem sedis Apostolicæ, divina gratia duce, reversus sum, & ne non pura mente, sed simulata reversus existimer, spondeo sub ordinis mei cusu, & anathematis obligatione, atque promitto tibi, & per te sancto Petro Apostolorum principi, atque ejus vicario beatissimo Gregorio, vel successoribus ipsius, me nunquam quorumlibet suasionibus, vel quocunque alio modo, schisma, de quo redemptoris nostri misericordia liberante ereptus sum, reversurum; sed semper me in unitate sanctæ ecclesiæ catholicæ, & communione Romani Pontificis per omnia permansurum. Vnde jurans dico per Deum omnipotentem, & hæc sancta quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, & salutem *b* dominorum nostrorum Rempublicam gubernantium, me in unitate, sicut dixi, ecclesiæ catholicæ, & communione Romani Pontificis semper & sine dubio permanere. Quòd si (quod absit) aliqua excusatione, vel argumento ab hac me unitate divisero, perjurii reatum incurrens, æternæ pœnæ obligatus inveniar, & cum auctore schismatis habeam in futuro sæculo portionem. Hanc autem professionis, promissionisque meæ, chartulam notario illi cum consensu Presbyterorum, & Diaconorum, atque clericorum, qui me in hac unitate obligantes, in suprascriptis omnibus prona simul voluntate secuti, atque propriis manibus subscripturi sunt, scribendam dictavi, & propria manu subscribens tibi tradidi. Acta in loco illo, die illo, & consulibus suprascriptis. Subscriptio Episcopi illius. Ego ille, Episcopus civitatis illius, huic confessioni promissionique meæ, præstito de conservandis suprascriptis omnibus sacramento, subscripsi.

1 ¶ Ego ille] *Reposita est antiqua nota,* ille, *ex codicibus epistolarum B. Gregorii impressis, ac manuscriptis, quæ quidem notam hoc capite multoties repetitur. Pro ea in vulgatis Gratiani exemplaribus erat N. Aliqua verò alia, quæ parum ab originali discrepabant, nihil causæ vastioni est, cur mutarentur.*

Cæterùm ex canonum rigore contrà scribit Felix Papa tertius *omnibus Episcopis, epist.1.c.5.*

a *Anselm.lib.6.c.161. Polyc.lib.7.tit.6.* b *al.salutem gentium, atque illustrium dominorum.] al.gentiumq; illustrium.] Anselm.*

C. X. ¶ *Qui extra ecclesiam baptizati fuerint, vel rebaptizati, ad ecclesiasticam militiam non admittantur.*

QVi *a* in qualibet ætate alibi, quàm in ecclesia catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam prorsus non *b* permittantur accedere. Quibus satis esse debet, quod in catholicorum numero sunt recepti. Quoniam de suo ordine, & communione videbitur ferre judicium, quisquis hoc voluerit institutum, vel qui non removerit eum, quem ex *c* ejus cœtu ad ministerium clericale obrepsisse cognoverit.

Pro persona: sicut beatus Gregorius *scribens Ianuario Episcopo, lib.7.indict.2.epist.1.ait.*

C. XI. ¶ *Rigor canonum pro persona aliquando relaxatur.*

TAnta *d* nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam nisi adhuc humanius persequi mus, fixa jam maledictione feriremus. *& infrà.* ¶ quidem pœnæ sententia in te fuerat jaculanda: sed pro simplicitatem tuam cum senectute novimus, intentio cemus.

Pietatis intuitu: sicut de illiteratis, e & corpore vitiatis lasius *ait Episcopis per Lucaniam, epist.7.c.18.*

C. XII. ¶ *Canonum decreta pietatis intuitu nonnunquam relaxantur.*

SI qui vel temeritate propria, vel incuria præsti tium tales ante suscepti sunt; in his, in quibus stituti sunt, locis eatenus perseverent, ut nihil promotionis accipiant, satisque *f* habeant hoc ipsum pro nimia miseratione concessum.

Necessitatis intuitu: sicut Hilarius Papa, *qui cùm dam Episcopo preter notitiam atque consensum ordinato loqueretur, ne in utroque grave scandalum fieri epistolâ sua ad Ascanium, & universos Episcopos provinciæ.*

C. XIII. *Necessitatis causa quædam in ecclesia tolerantur.*

QVoniam quidquid ab alterutra parte est tum, omni videmus perversitate confusum, porum necessitate perspecta, hac ratione decer ad veniam pertinere quod gestum est, ut nullus ceps præter notitiam atque consensum metropolitani dinetur *g* antistes.

1 ¶ Nullus] *Hoc loco verba Hilarii summatim* tur.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius *Episcopis Macedoniæ, epist.22.c.1.*

QVoties à populis, aut à turba peccatur, quia mnes propter multitudinem non potest cari, multum solet transire. Priora ergo dimitte co Dei judicio, & de reliquo maxima sollicitu præcavendum.

C. XV. ¶ *Ex dispensatione quædam tolerantur, quæ canonum rigor condemnat.*

Item ex epistola Cyrilli *missa Maximo Diacono Antiocheno.*

DIdici *b* à diligendo mihi Paulo Monacho, recusat pietas tua usque hodie communionem verendissimi Episcopi Ioannis amplecti, pro eo, quidam in Antiochena ecclesia male adhuc cum storio vel sentiant, vel jam senserint quidem, sed tan resipuerint. Probet igitur tua modestia, utrum quando hi, qui dicuntur colligi, nudè, ac intrepide

a *Anst.l.7.ca.17.Burch.l.4.c.293. Ivo p.1.c.255.* b *quam] orig.* c. *ex eis ad minus] orig.* d. *Supra tanta. Burch.l.1.c.297. Ivo p. 2.cap. 78. & p.5. c.312.* e. *distin. 36. illiteratos.* f. *Ante c. 1.* g *consecratum.] h In prima actione septimæ Synodi. Ivo in prologo. Panorm. prologo,c.23.*

cum Nestorio sentiant, & invicem colloquantur: licet aliquando cauteriatam habuerint conscientiam, colligantur autem nunc, acta pœnitentia super iis, in quibus subrepti sunt: quamvis confiteri forassis reverearentur excessum. & ℣. a ¶ Ut autem non æstimemur amare contentionem, amplectamur Episcopi reverendissimi Ioannis communionem, indulgentes ei, & causa dispensationis ejus negotium non subtilius vel districtius, sive vehementius erga se recognoscat agitari. Dispensationis enim gratia, sicut dixi, eget negotium multum.

¶ *Hæc epistola beati* Cyrilli *refertur in actione prima septimæ Synodi. Et quoniam in magni ponderis argumento versatur, ac prudentissime scripta est, multa autem in hac versione corrigenda fuissent, placuit Græcam ipsam epistolam cum interpretatione nova afferre.*

Τῶ ἁγίῳ παιδὶ ἡμῶν Κυρίλλῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, Μαξίμιος Διάκονος Ἀντιοχείας, χαίρειν.

Ἐπέγνων παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μοναζόντος Παύλου, ὅτι παρατείνεται ἡ ποθουμένη μοι ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν ὁσιώτατον Ἰωάννην, διὰ τὸ πῶς οὐ τῇ Ἀντιοχίνῃ ἐκκλησίᾳ ἢ Φρουέντιος ἐπὶ τοῦ ℣ Νεστορίου, ἢ παφλαγονικὸς μὲν, ἀποχρώντως ὄντως ἄνευ, δοκιμασάντων τινῶν τὸ σὺν ἐπικρίσει, πάντες ποτὲ οἱ λεγόμενοι σωφρονοῦντες, ἢ ἀναιμαχητὶ τῷ ℣ Νεστορίῳ, ἢ Φρουέντιος, ἢ μᾶλλον ἀντίχριστος, ἢ κεκαπνισμένοις μᾶλλον ἐσκότισε πόσι τὸ σωθῆναι, σωθῶσι) ἢ νῦν μεταμελησάντες ἐφ' οἷς σωφρονήσασι, ἀληθεύουσι ἢ ἴσως ὁμολογεῖν τὸ πλάσμα. συμβαίνει γάρ τινα τοιαῦτα δεῖ τοὺς ἁπανταχοῦ γινομένους. καὶ εἴ τις σωτηρίαν ἔχοιμι νῦν τῇ ὀρθῇ πίστει, ἀμείνονα καὶ δεῖ τῶν παρελθόντων βεβαιότερα μᾶλλον δοκιμάσαι αὐτοὺς εἶναι, ἢ ἀδιακρίτως γνώμῃ σωσαμένους Νεστορίῳ κακίσαι. ἵνα ἢ μὴ δοκῶμεν ἡμεῖς τὸ φιλόνεικον, ἀπατώμενοι τῷ θεῷ τὸν διαβεβαιωτὸν ἰδίοις Ἰωάννῃ κοινωνίαν, συγχωροῦντες αὐτῷ, ἢ οἰκονομίας ἕνεκα, μὴ ἀκριβολογώμεθα σφόδρα, θεὸν τὸν μετανοίαν ὁρῶντα. οἰκονομίας γὰρ, ὡς ἔφην, δέεται τὸ πρᾶγμα πολλῆς.

Sancti Patris nostri Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini *ad Maximum Diaconum Antiochenum admonitio.*

COgnovi ex dilecto Monacho Paulo, pietatem tuam usque ad hunc diem recusare communionem religiosissimi Episcopi Ioannis: eò quòd aliqui sunt in ecclesia Antiochena, qui vel adhuc cum Nestorio sentiunt, vel senserunt quidem, nunc autem ab eo fortassè abstinent. Perpendat igitur æquitas tua, utrum tandem, qui dicuntur convenire, palàm, atque impudenter Nestoriana & sentiant, & cum aliis etiam loquantur: an aliquando quidem cauteriatam habuerint conscientiam, nunc autem ideò conveniant, quòd ipsos pœnituerit erratorum, quibus simul abrepti fuerant, pudeat autem fortassè lapsum suum fateri. Solet enim ferè tale quiddam iis, qui decepti sunt, usuvenire. Quòd si illos nunc ad rectam fidem conversos videas, malorum præteritorum memoriam depone. Malumus enim eos videre negantes, quàm defendentes Nestorii vitia. Cæterùm, ne videamur contentionis cupidi, religiosissimi Ioannis communionem amplectamur, indulgentes ei, atque ut conveniens in his rebus moderatio teneatur, non nimium diligenter in eos, qui resipiscunt, inquirentes. Res enim, ut dixi, magnæ eget moderationis.

¶ *In eandem sententiam scribit Ioanni Antiocheno Patriarchæ, in epistola, quæ habetur tomo 5. act. concilii Ephesini nuper ingestatis improbis verbis:* Optamus autem, ut omnes res suas agant, neque turbas ecclesiis per Christi gratiam, doctorumque videlicet agentium prudentiam utcumque jam sedatas denuo excitent, neque vel sibiipsis, vel aliis negotia faceſſant. Cæterùm si sunt, qui à Nestorio aliquando steterunt, nunc verò ex animo resipiscentes à nugis illis discedere, mutataque voluntate rectam, inculpatamque fidem complecti cupiunt, eos placidè suscipere oportet, nec cuiquam illorum, præteritorum gratia, convicium facere: ne qua ratione ansa quibusdam præbeatur, ut cunctantius ad meliora festinent.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Idem *ad Gennadium Presbyterum, & Archimandritam.*

DIspensationes *a rerum* nonnunquam cogunt pajus aliquid lucri faciant. Sicut enim ii, qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante anxiati quædam exonerant, ut cæteræ salva permaneant: ita & nos cùm non habemus salvandorum omnium negotiorum 1 penitus certitudinem, despicimus ex iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia 2.

1 ¶ Negotiorum] *Græcè est*, ὅταν μὴ ἐξῇ τὰ πάντων ἀκριβῶς εὐπορεῖσθαι· ὅπερ ἐστὶ: Sic & nos in negotiis, ubi non licet exquisitissimam illam rationem servare, despicimus quædam.

2 ¶ Dispendia] *Omissa hic Gratianus ex hac epistola ea referre, quæ ad propositam quæstionem maximè faciunt. Sunt autem hæc, quæ Ivo etiam recitat:* Et hæc scribo cognoscens, quòd pietas tua tristetur in sanctissimum, & Dei cultorem fratrem, & comministrum nostrum Proclum Episcopum, eò quòd admiserit in communionem Æliensium Hegumenum, quem quidem, ecclesiæ leges, Palæstinæ præpositum non noverunt. ℣. ¶ Igitur ne refugiat pietas tua sanctissimi, & Deo amicissimi Procli Episcopi communionem. Vna enim fuit cura mihi, & sanctitati ejus, & dispensationis modus nulli sapientium displicuit. *Vocem tuam, hegumenonoi. præpositum, videtur supplesse Anastasius, ut exprimeret locutionem Græcam,* τὸν τῶν αἰλιωτῶν.

Utilitatis intuitu: sicut in Meldensi concilio, *c. 64. perhibetur de filiis virginum vi raptarum, & sic ad conjugium raptorum applicatarum.*

C. XVII. ¶ *Utilitatis intuitu quædam in ecclesia tolerantur.*

TAli conjugio generati, ecclesiasticis ordinibus non applicentur: nisi fortè eos aut maxima ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet, vel evidens meritorum prærogativa commendet.

Huic Petrus b *concordans ait* [*In veritate comperi, quia non est acceptor personarum Deus, &c.*]

¶ *Pro eventu etiam rei quædam in ecclesia tolerantur: sicut* Leo *in decretis suis de laicis subitò contra decreta canonum ordinatis Episcopis ait, epist. 87. al. 87. c. 1. Episcopis Africæ.*

C. XVIII. ¶ *Laicis, qui contra decreta canonum ad Episcopatum promoventur, ex misericordia susceptum officium relinquitur.*

EXigunt 1 causæ, ut non solùm in tales præsules, sed etiam in ordinatores eorum ultio competens proferatur. Sed circumstant nos, hinc mansuetudo clementiæ, hinc censura justitiæ ut credamus quædam delicta utcumque toleranda, quædam verò penitus amputanda. Illos ergo, quorum provectio hoc tantùm reprehensionis incurrit, quòd ex laicis ad officium Episcopale delecti sunt, locum suum tenere permittimus, non præjudicantes Apostolicæ sedis statutis, nec beatorum Patrum regulas solventes: quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi, nec quod potuit aliqua ra-

a *Ivo ibid. Parm. libri c. 24.*

a *Ead. act. 1. septimæ synodi ex versione Anastasii. Ivo in prolog. Parm. in prolog. c. 25.* b *Act. 10.*

tione concedi, fas erit amplius impunè committi: ne 2. quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus.

1 ¶ Exigunt causæ] *In ipsa epistola Leonis hæc antecedunt. Cùm ergo inter vos tantum valuerint aut studia populariùm aut ambitus superborum, ut non solùm laicos, sed etiam secundarum (sic enim recte legitur in epistola cum aliis beati Leonis operibus Colonie impressa, non sæcularium, ut in tomo conciliorum)* uxorum viros, aut viduarum maritos, ad officium cognoscamus pastorale provectos, nonne aptissimæ exigunt causæ, ut ecclesiæ, in quibus ista commissa, judicio severiore purgentur, & non solùm in tales præsules, &c. *Est verò caput hoc multis locis in summam redactum, omissa narratione delictorum illorum, quibus minimè sanctissimus ille Pontifex ignoscat.*

2 ¶ Ne, quod ad tempus] *Hæc, quæ repetuntur ¶. c. Donatum. sumpta sunt ex secundo capite ejusdem epistolæ.*

C. XIX. ¶ *Donatistæ & Novatiani, quamvis reprehensibiliter ordinati, tamen ex necessitate tolerantur.*

Idem *ibidem initio, c. 3.*

MAximum quoque ex laico, licet reprehensibiliter, ordinatum, tamen si Donatista jam non est, & à spiritu schismaticæ pravitatis alienus, ab episcopali, quam quoque modo adeptus est, non repellamus dignitate: ita ut & ipse libello ad nos directo a catholicum se esse manifestet.

C. XX. ¶ *De eodem.*

Idem *in eadem epist. c. 3.*

DOnatum autem Salicinensem b ex Novatiano cum sua (ut comperimus) plebe conversum, ita Dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum: quo & Novatiani dogmatis damnet errorem, & plenissimè confiteatur catholicam veritatem. Quæ c enim nunc certarum remissimus considerationè causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne, quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus.

C. XXI. ¶ *Redeuntes ab hæresi, post publicam professionem in suis ordinibus recipi possunt.*

Item *Januario* d *Episcopo Aquilegensi, epist. 3.*

SAluberrimum e enim, & spiritualis medicinæ utilitate plenissimum est, ut sive Presbyteri, sive Diaconi, aut cujuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad catholicam fidem, quam jampridem amiserant, rursùm reverti ambiunt, prius errores suos, & ipsos auctores errorum damnari à se sine ambiguitate fateantur: ut sensibus pravis etiam peremptis nulla sperandi supersit occasio, ne ullum membrum talium possit societate violari: cùm per omnia illis professio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, stabilitate perpetua maneant, si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.

C. XXII. ¶ *Ab hæresi redeuntes, hæresim & ejus auctores publicè detestentur.*

Item ex concilio Martini Papæ, *c. 36.*

SI f quis Episcopus, sive alicujus Episcopi Presbyter, aut Diaconus in alicujus hæresis opinionem offenderit, & ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus Episcopus eum in communionem recipiat, nisi prius in eorumdem concilio, correcto fidei suæ libello, satisfaciat omnibus, & ita liberam suam teneat purgationem. Hoc idem & de fidelibus laicis sit decretum, si in aliqua hæresis opinione fuerint nominati.

5 pars. *Ecce quibus de causis quadam in ecclesia tolerantur, quæ eisdem cessantibus pia severitate vindicantur. Quando autem toleranda sint, quando resecanda, Gelasius Papa distinguit, dicens Episcopi per Lucaniam, epist. 1. c. 11.*

C. XXIII. ¶ *Quando in ecclesia aliqua sint toleranda.*

ETsi illa nonnunquam sinenda sunt, quæ, si cæterarum constet integritas, nocere sola non valeant: illa tamen sunt magnopere præcavenda, quæ recipi, nisi manifesta decoloratione non possunt. Ac si ea ipsa, quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel rerum temporumque cogit intuitus, vel acceleratæ provisionis respectus exsulat, quanto magis illa nullatenus mutilanda sunt, quæ nec ullâ necessitas, nec ecclesiastica prorsùs extorquet utilitas?

Aliquando enim pro necessitate, nec utilitate ecclesiæ mutilantur & laxantur præcepta canonica.

6 pars. *Breviter ostendimus, qui revertentes ab hæresi, in suis ordinibus valeant recipi, vel qui non. Nunc autem quærimus de his, qui ab hæreticis ordinati sunt, si ad unitatem catholicæ matris ecclesiæ redierint, utrum in eodem ordine iterum valeant ordinari. Semel enim consecratus (ut ait B. Gregorius)* a *iterum consecrari non debet.* ¶ *Item sacramenta quæ ab hæreticis in forma ecclesiæ traduntur (sicut Augustinus testatur) reiterari non debent, ne ut hominis sed sacramenti videatur injuria fieri.* ¶ *Sed illud Gregorii* b *de his intelligitur, qui consecrationem sacerdotalem, vel episcopalem acceperunt: qui aut per manus impositionem, cum ad ecclesiam redeunt, effectum suæ ultionis* c *accipiunt, aut ab ejus administratione perpetuò cessare jubentur. Similiter illud Augustini de eodem mystico unctione, & de sacramento baptismatis intelligitur.* ¶ *Sunt autem in ecclesia alii ordines, qui sine sacramentali unctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam traditione vel indumentorum distributione præstantur, ut sunt lectus, &c. de re infra eo constituet. Hi quamvis ab hæreticis ordinentur, cum ad ecclesiam redeunt in eodem ordine (si alias digni fuerint) in ecclesia ordinentur: nec fiet in eis reiteratio muneris, cum ab hæreticis nihil docentur eis fuisse collatum.*

C. XXIV. ¶ *Redeuntes ab hæreticis sunt ordinandi.*

Vide Vrbanus II. *scribit Petro Pistoriensi Episcopo, & Bernardo abbati Vallis umbrosæ.*

DAibertum d à Nezelone 1, licet simoniacum, non simoniacè ejusdem confessione reperimus in Diaconum ordinatum: & B. Innocentii Papæ sententia eum declaratum, quòd Nezelon (quem constat ab hæretico ordinatum) quia nihil habuit, nihil dare potuit et, cui nus imposuit. Nos igitur tanti Pontificis auctorit mati, & Damasi e Papæ testimonio roborati, qui a terari oportet, quod male actum est f.] Daibertu hæreticis corpore & spiritu digressum, atque utili ecclesiæ pro viribus insudantem, ex integro (eccles cessitate ingruente) Diaconum constituimus. Quod iterationem existimari censemus, sed tantum integ Diaconii dationem: quoniam, ut prædiximus, quæ habuit, nihil dare potuit.

1 ¶ Nezelone] *Marianus Scotus in vita Gregorii VII. tentem facit Archiepiscopi Magdeburg. hoc tempore appellat*

C. XXV. ¶ *De eodem.*

Item Damasus Papa, *epist. 4. de Chorepiscopis.*

PEr illicitam f manus impositionem vulnerat caput illi, qui videbantur aliquid accepisse. bant: & ubi vulnus infixum est, necesse est medic adhibere, qua infixa sanetur macula: id est, reite cesse est, quod legitimè actum, aut collatum mini batur 1. Nam quomodo honorem possit retinere, illo acceperit qui potestatem dare legitimè non invenire non possum.

a *al. edito.* b *al. Semnacensem.* c *Vid. c. 2.* d *al. Iuhavo.* e *Idem epist. 83. ad Septimium. Anfl. 10. c. 39. Ivo p. 6. c. 95. 1. q. 1. omnis cujuslibet.* f *In capitulis Martini Bracar.*

a *supra dist. 68. c. 1.* b *supr. ea. q. 1. quod quidam.* c *ordinationis.* d *Pann. l. 3. c. 81.* e *supr. 1. q. 1. verum.* f *quent per illicitam.* g *9. q. 1. per illicitam.*

2 ¶ Prohibe

1 ¶ Probatur] *Inoriginali hæc adduntur*, si perfectum esse debebit.

C. XXVI. ¶ *Item lib. 9. Cod. tit. 2. ad legem Iuliam repetundarum.* Impp. Theodosius ac Valentinianus *A. A. Florentino.*

7 SAncimus ejusmodi viros ad provincias regendas accedere, quiad honoris insignia non ambitione, vel pretio, sed probatæ vitæ, & amplitudinis tuæ *b* solent testimonio promoveri: ita sanè, ut quibus hi honores per sedistuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati inter gesta depromant, se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam personam in fraudem legis, sacramentique, aut donationis, venditionisve titulo, aut alio velamento cujusque contractus; & ob hoc (exceptis salariis) nihil penitus tam in administrationibus positos, quàm post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuitò meruerint, accepturos. Et licet neminem divini timoris, contemnendo jusjurandum, arbitremur immemorem, ut saluti propriæ ullum commodum anteponat, tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur, si quis ausus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem, accusandi cunctis tanquam publicum crimen, concedimus facultatem, quadrupli pœna eo, qui convictus fuerit, modis omnibus ferendo.

C. XXVII. ¶ *De eodem.*

Item Paschalis Papa.

PAtet simoniacos, veluti primos & præcipuos hæreticos, ab omnibus fidelibus respuendos, & si commoniti non respuerint, ab exteris potestatibus opprimendos. Omnia enim crimina ad comparationem simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputantur.

¶ *In vobis vetustis exemplaribus post caput sancimus. omissa inscriptione Paschalis, & capite isto.* Patet *sequuntur continenter subdita Gratiani verba.* His breviter, &c.

His breviter præmissis ad ea veniamus, quæ ecclesia severitate disciplinæ parata est ulcisci, offendentes, quibus accusantibus, vel testificantibus quibus sint convincendi, quo judice quisq; debeat condemnari, vel absolvi; si causa variata sunt, quo remedio possit subleviri, si accusatores defecerint, an reus sit cogendus ad purgationem. Et ut facilius pateat quid dictum sumus, exemplum ponatur sub oculis, in quo auctoritates hinc inde controversantes diffiniantur, & quid sanctorum Patrum sanciat auctoritas, liquidò intuetur.

CAUSA II.

QUidam Episcopus de lapsu carnis à laico impetitur. Duo monachi, unus subdiaconus; & duo leviteadversus ipsum testimonium ferunt. A metropolitano suo sentit se pregravari. In ipsa ventilatione cauæ tres ex testibus deficiunt, sive promissione decepti *c*, sive canonica examinatione reprobati. Expoliatur tamen Episcopus, quia crimen ejus notorium erat.

1. Hic primum quæritur, an in manifestis judiciarius ordo sit requirendus.
2. Secundò, an expoliatus ab aliquo sit judicandus.
3. Tertiò, qua pœna sint feriendi, qui in accusatione, vel testificatione defecerint.
4. Quartò, an duorum testimonio sit condemnandus.
5. Quintò, si deficientibus accusatoribus sit cogendus ad purgationem.
6. Sextò, si remedium sit dandum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exhibuerit.
7. Septimò, si laici, monachi, vel quilibet inferiorum ordinum in accusatione majorum sint audiendi.
8. Octavò, quomodo debeat fieri accusatio, an in scriptis, an sine scriptis.

a *Tit. 27. lo. 6.* b *al. sua.* c *al. illecti.*

QVÆSTIO I.

1 ps QVod autem nullus sine judiciario ordine damnari valeat, auctoritatibus multis probatur.

C. I. ¶ *Damnari non valet, nisi aut convictus, aut sponte confessus.*

De eo nam, ait Augustinus *hom. 50. de utilitate pœnitentiæ.*

NOs *a* in quenquam sententiam ferre non possumus, nisi aut convictum, aut sponte confessum.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Constantinus Imperator.

IVdex * criminosum discutiens, non ante sententiam proferat capitalem, quàm aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes testes convincatur.

¶ *Habetur caput hoc Cod. Theodos. l. 9. tit. 40. in legis primæ interpretatione, tomo 3. in capitulis Hadriani, c. 57. & C. 5. c. 156.*

Hoc 1 *idem testatur Augustinus, & eisdem verbis.*

1 ¶ Hoc] *Absunt ista ab uno ex pervetustis exemplaribus.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *lib. 8. epist. 30.*

SIcut *b* sine judicio quenquam nolumus condemnari, ita quæ justè 1 diffinita fuerint, nulla patimur excusatione differri.

1 ¶ Iuste] *Abest vox ista ab originali. In uno autem manuscripto Gratiani est*, justa sunt diffinita sententia.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Eleutherius *Episcopus ad Episcopos Galliæ.*

NIhil *c* [contra *d* quemlibet accusatum] absque legitimo, & idoneo accusatore fiat. Nam & Dominus noster Iesus Christus Judam furem esse sciebat; sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Felix Papa I. *ad Paternum Episcopum.*

PRimates *e* accusatum discutientes Episcopum, non ante sententiam proferant damnationis, quàm Apostolica 1 freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes, & canonicè *f* examinatos regulariter testes convincatur. Aliter irritam esse censemus, & injustam Episcoporum damnationem, & idcirco à synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniatur causis.

1 ¶ Apostolica freti auctoritate] *Hæc addita sunt exepistolæ Felicis & Zepherini. Nam damnari Episcopi sine consensu & auctoritate Romani Pontificis nec tunc poterant, nec nunc possunt. 3. q. 6. c. disputare. & alibi.*

C. VI. ¶ *Multi per tolerantiam sustinendi sunt, quamvis sententia divini judicii sint condemnati.*

Idem decrevit Zepherinus Papa. * *Item* August. 1.

VNus ex vobis me traditurus est. ¶ Benè dixit, *g*, ex vobis, & non ex nobis. Ex vobis enim est, à quibus per judiciariam potestatem confessus, aut convictus, exclusus non est. A me verò, qui nullis indigeo argumentis, & omnia certissimè novi, separatus & divisus est. Tale enim est, ac si diceret, etsi ego eum per occulti judicii sententiam damnatum habeo, vos tamen adhuc illum, per tolerantiam sustinete.

1 ¶ Augustinus] *Sic in multis vetustis exemplaribus: quamvis verba hujus capitis apud S. August. non sint inventa.*

C. VII. ¶ *Nullum servetur judicium, nisi rationabiliter habitum.*

Item Gregorius *Ioanni defensori eunti in Hispaniam, lib. 11. epist. 50.*

INprimis *h* requirendum est de persona Presbyteri dilectissimi *i* fratris & Coepiscopi nostri Ianuarii,

a *sup. ea. multi.* * *In capitulis per Hadrianum collectis. c. 57. Cap 3. c. 156. Bure. l. 16. c. 6. Pann. l. 4. c. 111.* b *Ansl. 3. c. 30.* c *Ansl. 3. c. 54. Paty. l. 5. tit. 1. Pann. l. 4. c. 115.* d *absunt ista ab origin.* e *Et Zepherinus epist. 1. ad Episcopos Siciliæ usq; ad vers. aliter. Ansl. 3. c. 68. Bure. l. 1. c. 157. Ivo p. 5. c. 245. & 247. Pannor. l. 4. c. 13. 11. 9. 3. irritam.* f *abest ab epist. Zepherini.* * *Zepherinus loco proximè indicato.* g *Matth. 26.* h *Ansl. 8. c. 93.* i *forte legendum, & dilectissimi.*

& si ita se veritas habet, sicut ejusdem Episcopi petitio continet, in ecclesia, atque in loco suo, modis omnibus idem Presbyter revocetur. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa aliqua mota, sive probata est, subtiliter ipso præsente, & pro se rationem reddere, quærendum est & genus causæ, & modus probationis, ut ex hoc colligere valeas, utrum adhuc in exilio r demorari, an certè in ecclesia sua, & officio suo debeat revocari. ¶ De Episcopi supradicti persona hoc statuendum est, ut si nulla contra eum criminalis causa, quæ exilio vel depositione digna est, mota sive probata est, is qui eo superstite Episcopus perversè, ac contra canones in ecclesia ejus ordinari præsumpsit, sacerdotio privatus, ab omni ecclesiastico ministerio repellatur. Qui etiam eidem dilectissimo Ianuario fratri, & Coepiscopo nostro tradendus est, ut ab ipso in custodia habeatur; aut certè ab eo ad nos per omnia transmittatur. Episcopi verò, qui eum ordinaverunt, vel ordinationi ejus consentientes interfuerunt, sex mensibus Dominici corporis & sanguinis communione privati, agere pœnitentiam decernantur in monasterio, & supradictus Ianuarius loco & ordini suo modis omnibus reformetur. Si verò communione privatis, mortis contigerit imminere periculum, benedictio eis viatici non negetur. Si autem Episcopi in præjudicium 2 condemnationis, vel depositionis memorati Episcopi, semetu judicis consensisse, ac talia fecisse non sua sponte fassi fuerunt, & tempus eis abbreviandum est, & modus pœnitentiæ temperandus. Si verò ille, qui locum ejus invasit, de hac fortasse luce migravit, & alter est ordinatus, quia levioris *a* culpæ videtur (cùm non quasi ipsi superstiti, sed successisse defuncto videatur) Episcopatus illi officium in illa ecclesia tantummodo interdicatur, ut in alia ecclesia, quæ sacerdote vacaverit, si electus fuerit, possit esse Episcopus, ad Malachitanam tamen ecclesiam nunquam aliquo modo reversurus. ¶ Gloriosus autem Comitiolus, quidquid prædictus Episcopus per violentiam, atque infecutionem ipsius expendisse, vel damnum pertulisse dato sacramento firmaverit, eidem Episcopo restituere compellatur *b*. Si *c* autem aliter, quàm antefati Episcopi petitio continet, actum esse forsitan perhibetur, subtiliter quærendum est, & veritate cognita, cum Dei timore, quod justitiæ ordo suaserit judicandum. ¶ Quia ergo Stephanus Episcopus odio *d* sui quædam ficta, & de falsis se capitulis accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, sed injustè se asserit condemnatum, diligenter quærendum est primò si judicium ordinabiliter est habitum, id est *e*, si alii accusatores, atque alii testes fuerunt. Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exilio, vel depositione fuit, si eo *f* præsente, qui accusatus est, sub jurejurando contra eum testimonium dictum est, si scriptis actum est, vel si ipse licentiam respondendi, & defendendi se habuit. Sed & de personis accusantium, ac testificantium subtiliter quærendum est, cujus conditionis cujusve opinionis, aut ne inopes sint, aut ne forte aliquas contra prædictum Episcopum animositas habuissent, & utrum testimonium ex auditu dixerunt, aut certò se scire specialiter testati sunt, si scriptis judicatum est, & partibus præsentibus sententia recitata est. Quòd si forte hæc solenniter acta non sunt, nec causa probata est, quæ exilio, vel depositione digna sit, in ecclesiam suam modis omnibus revocetur. Hi verò, qui eum contra Dei timorem & canonum statuta condemnaverunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam sex mensibus mittendi sunt, ita tamen, ut si cuiquam eorum mortis contigerit imminere periculum, viatici benedictio non negetur. Ipse autem, qui eo vivente locum ejus temerarie usurpavit, privatus sacerdotio, ab omni ministerio ecclesiastico repellatur, atque idem dilectissimo fratri, & Coepiscopo nostro tradatur, ut eum aut ipse ad nos transmittat, aut apud se in custodia habeat. Episcopi verò, qui eum ordinare præsumpserunt, vel perversæ ipsius ordinationi præbuêre consensum, iidem communione privati, sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur. Si autem Episcopi in præjudicium condemnationis, vel depositionis memorati Stephani se metu judicis consensisse, ac talia fecisse non sua sponte professi fuerint, tempus eis abbreviandum est, & modus pœnitentiæ temperandus. Si igitur is, qui prædicti Stephani locum invasit, fortasse defunctus est, atque alius in ecclesia ejus Episcopus ordinatus est, illud in eo statuendum est, quod superius de causa fratris, & coepiscopi nostri Ianuarii diximus. ¶ Quòd si forte ad qua de objectis contra memoratum Stephanum Episcopum probata sunt, aliqua verò doceri minime potuerunt, cauta omnino consideratione pensandum est utrum leviora capitula, an certè graviora probata sint, ut ex eis qualiter definitionem tuam formare debeas possis scire. ¶ Gloriosus verò Comitiolus, si supradictus Episcopus innocens esse claruerit, quidquid de rebus ejus, vel ecclesiæ ipsius sulit, ei sine aliqua mora tuæ dilatione. Sed & quæcunque se in persecutione ac violentiam ejus expendisse, vel damnum idem Episcopus pertulisse juraverit, idem memoratus Gloriosus Comitiolus reddat ac satisfaciat. Si autem Episcopum antedictum talem culpam commisisse constiterit (quòd absit,) &c. *ut* ¶. *a in causa monachorum.* De persona Presbyteri, &c. *ut* ¶. *in causa.* Clericus idem sis clericum. *Ex* ¶. *in eadem epistola LIV. undecim.* De persona Ianuarii Episcopi sciendum est, graviter minimè, & contra leges esse actum, ut violenter de ecclesia traheretur; dum si quamlibet injuriam à quoque Episcopus passus fuerit in ecclesia, injuriarum capitali pœna percutiat, & sicut majestatis reum omnibus der accusandi illum licentiam, ut hujus seriès loquitur Codicis *b* lib. 1. tit. vi. constitutione ma. Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut ecclesias catholicas irruens, sacerdotibus & aut ipsi cultui, locoque aliquid importet injuria, & ¶. *in eadem epistola.* De persona Stephani Episcopi attendendum est, quia nec invitus ad judicium nec ab Episcopis alieni concilii debuit judicari. ¶ Contra hæc si dictum fuerit, quia nec metropolinum habuit, nec Patriarcham, dicendum est, quia de Apostolica (quæ omnium ecclesiarum caput est) causa audienda, ac dirimenda fuerat: sicut & prædictus Episcopus petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni concilii judices habuit omninò suspectos. Quia ergo sententia non à suo judice dicta nihil firmitatis obtinet, lectionis hujus tenor ostendit libro Codicis septimo, & ¶. ¶ Quòd autem dicitur à servis suis accusari sciendum est, quia auditi minimè debuerunt. & ¶ verò de crimine *c* majestatis dicitur accusatus, ipsum de eo credendum fuit, si vitâ, vel opinione lis ante non exitit. & ¶. ¶ Quòd autem dicit idem piscopus, quia se absente, aliqui sint vilissimi testes habiti, hoc si verum est, nullius esse momenti lege dum est. & ¶. ¶ Testes autem quales, vel cujus nis ad testimonium admitrendi sunt, plurima ostendunt, quæ penè nulli habentur incognita.

a *al.levis culpa.* b *al.condemnetur.* c *Ivo p.6.ca.343. Pasm.l.4.c.82.* d *al.in odio suo.* e *al.aut si alii accusatores, alii testes fuerunt.* f *al.aut si.*

a *16.q.6. ca.si Episcopum. 11.q.1. de persona ex Greg. epist.54.* b *l.si quis.Cod.de episc. & cleric.Cod.Theodos.lib. tit.2.cap.31.17.q.4.si quis suadente.* c *Si verò dictum quod de hoc accusatus est, quod ad majestatis crimen attinet, orat.*

etiam sanciunt, ut vilissimis testibus sine corporali discussione credi non debeat. ¶ Quòd autem dicitur, quia nihil scriptis judicatum est, legendus est titulus XLIV. libri VII. Codicis, quia scriptis debuit judicari. Nam ibi inter alia dicitur, atque præcipitur, ut sententia, quæ sine scripto dicta fuerit, ne nomen quidem sententiæ habere mereatur.

1 ¶ Exilio] *In vulgatis sequebatur*, vel deportatione. *quæ voces sublatæ sunt, quia neque in vetustis Gratiani, neq; apud B. Gregorium leguntur.*

2 ¶ Si autem Episcopi in præju.] *Hac usq; ad vers.* Quòd si fortè. *addita sunt ex epistola: quemadmodum & paulo inferius à verbo*, dilatione, *usq; ad vers.* Si autem Episcopum. *ut oratium causæ fit expediticr. Nam Gratianus referebat se ad superiora, in quibus habentur simulia, hoc modo, &c.* ut suprà de causa Ianuarii Episcopi. *Quorum autem capitum initia citantur ex inferioribus causis, ea sic relicta sunt, quemadmodum antea se habebant, ut modus citandi Gratiano usitatus agnoscatur.*

C. VIII. ¶ *Ultima sententia debet de scripto proferri.*

Item Codicis libro Septimo, titulo de sententiis ex breviculo recitandis, Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus *AAA.*

STatutis generalibus jussimus, ut universi judices, quibus reddendi juris in provinciis permissimus facultatem, cognitis causis ultimas definitiones de scripti recitatione proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententiæ habere mereatur, nec ad rescissionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur.

¶ *In duobus vetustis codicibus hoc & sequens caput non habentur, & hanc legem Codicis B. Gregorius in præcedenti capite manifestè indicaverat.*

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio apud S. Medardum, *Hincmarus Rhemorum Archiepiscopus dixit.*

LEgum *a* ecclesiasticarum consuetudo, & auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scripturam requirant, adeò, ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur. Qui ad summum sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur. Ordinatus autem à suis ordinatoribus literas accipere jubetur. Qui etiam ab ecclesiastica societate quolibet excessu discinditur, libelli *b* inscriptione aut recipitur, aut ejicitur. Sed & 1 qui accusatur, aut excommunicatur, seu reconciliatur, per scripturam accusari, vel reconciliari jubetur. Et sic in cæteris hujusmodi in tantum scriptura deposcitur, ut sicut beatus Gregorius *c* in commonitorio ad Ioannem defensorem ex Romanis legibus *x* sumens scribit: [Sententia, quæ sine scripto profertur, nec nomen sententiæ habere mereatur *d*.]

1 ¶ Sed & qui] *In originali est*, sed qui accusatur vel excommunicatur, reconciliatus per scripturam accusari, vel reconciliatus commendari jubetur, & sic, &c.

C. X. ¶ *Restituendus est, quem neq; convictum, neque confessum constat esse ejectum.*

Item Nicolaus Papa *Girardo* e *Turonensi Archiepiscopo.*

NOtum *f* sit tuæ fraternæ charitati, quòd iste Presbyter pauper, nomine Christophorus de sua angustia ad nostram clementiam lachrymabiliter sit conquestus: dicens se falsis criminibus impetitum, & ab ecclesia sua non convictum, neque confessum, irrationabiliter fuisse ejectum. Nam, ut ipse refert, tua diligentia per tres vices inquisitione facta, nulla in se neque de fornicationis crimine, neque de homicidii consensione 1, (de quibus impetebatur) reperiri potuit culpa: nisi quia suæ paupertatis causa, quæ petebantur, aut consentire noluit, aut implere non potuit. Quæ suus tamen æmulus ultroneus egit, qui injustè illius ecclesiam præripuit. Idcircò magnopere monemus reverentiam tuam, ut etiam quæ, te forte ignorante, Giezitica cupiditate peracta esse videntur, tuæ fraternitatis censura celeri emendatione corrigantur: scilicet restituendo ecclesiæ propriæ jam dictum sacerdotem, atque ei reddendo tua pietate pristinum, quem perdidit, honorem, & nullatenus canonica instituta alicujus temeritate contemni permittas: quia facientem & consentientem par pœna constringit.

1 ¶ Consensione] *Sic est emendatum ex plerisque vetustis exemplaribus. Nam antea legebatur*, confessione. *Ius autem habet*, consensu.

C. XI. ¶ *Antequam causa probetur, aliquis excommunicari non debet.*

Item *de libro constitutionum.*

NEmo *a* Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam ecclesiastici canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eam *b* excommunicaverit aliquem, ille quidem qui excommunicatus est, majoris sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat: is autem, qui non legitimè excommunicavit, in tantum abstineat tempus sacrosanctæ communionis, quantum majori sacerdoti visum fuerit, ut quod injustè fecit, ipse juste patiatur.

C. XII. ¶ *Incerta & dubia judicari non possunt.*

Item Ambrosius *in epistola 137. ad clerum, & universam plebem Hipponensem.*

NOmen *c* Presbyteri propterea non ausus sum de numero collegarum ejus vel supprimere, vel delere, ne divinæ potestati, sub cujus examine causa adhuc pendet, facere viderer injuriam, si illius judicium meo vellem judicio prævenire: quod nec in negotiis sæcularibus judices faciunt, quando causæ dubitatio ad majorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in Episcoporum concilio constitutum est, nullum clericum, qui nondum convictus sit, suspendi à communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit.

C. XIII. ¶ *Nec suspicionis arbitrio, nec ante verum & justum judicium aliquis condemnetur.*

Item Melchiades Papa *Episcopis Hispaniæ.*

PRimò *d* semper ante omnia diligenter inquirite, ut cum justitia & veritate definiatis: neminem condemnetis ante verum & justum judicium: nullum suspicionis arbitrio judicetis: sed primùm probate, & postea charitativam *e* profette sententiam: & quod *f* vobis non vultis fieri, alteri nolite facere.

C. XIV. ¶ *Qui ab accusatione prohibeantur, & qui recipiantur.*

Item ff. lib. XLVIII. tit. g *de accusationibus, & inscriptionibus, l. Qui accusare.*

PRohibentur accusare alii propter sexum, vel ætatem, ut mulier, & pupillus. Alii propter sacramentum, ut qui stipendium merent. Alii propter magistratum potestatemve, in qua agentes sine fraude in jus vocari *h* non possunt. Alii propter delictum proprium, ut infames. Alii propter turpem quæstum, ut qui duo judicia adversus duos reos subscripta habent, nummósve ob

a *Extrà de libelli oblat. c. 1. Burch. l. 2. c. 197. Ivo part. 6. cap. 269.* b *Libellari scriptione.*] *orig.* c *Sup. ea. imprimis. Cod. l. 7. tit. 44.* d *meretur.*] *orig.* e *al. Airardo.* f *Ivo p. 6. c. 429.*

a *Apud Iulianum Antecessorem novel. 123. c. 15. 24. q. 3. de illicita. Ivo p. 5. cap. 371. & p. 14. c. 42.* b *al. ea.* c *Ivo p. 6. c. 388.* d *Polyc. l. 1. tit. 8. Paun. l. 4. c. 11. 15.* e *al. charitate.* f *Tob. 4.* g *tit. 2. l. 1.* h *al. evocari.*

accusandum, vel non accusandum acceperint. Alii propter conditionem suam, ut libertini a contra patronos. Alii propter suspicionem calumniæ, ut illi, qui falsum testimonium subornati dixerunt. Nonnulli propter paupertatem, ut sunt, qui minus, quàm quinquaginta aureos habent. Hi tamen omnes, si suam injuriam exequantur, mortémve propinquorum defendant, ab accusatione non excluduntur. Liberi, libertique non sunt prohibendi suarum rerum defendendarum gratia de facto parentum, patronorúmve queri, puta b si dicant, vi se de possessione ab his expulsos : scilicet non ut crimen vis eis intendant, sed ut possessionem recipiant. Nam & filius quidem non prohibitus est de facto matris queri, si dicat suppositum ab ea partum, quò magis cohæredem haberet : sed eam ream lege Corneliâ facere permissum ei non est. ¶ Ab alio * delatum alius deferre non potest : sed eum qui abolitione publica, vel privata interveniente, aut desistente accusatore de reis exemptus est, alius deferre non prohibetur. ¶ Mulierem propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri à præfecto annonæ deferentem Divi Veri tus c & Antoninus rescripserunt. Famosi quoq; accusantes sine ulla dubitatione admittuntur. Milites quoque, qui causas alienas deferre non possunt, qui pro pace excubant, vel magis ad hanc accusationem admittendi sunt. Servi quoque deferentes audiuntur.

His omnibus auctoritatibus datur intelligi, quòd nullus est condemnandus, nisi judicio ordinabiliter habito aut convincatur, aut reum se ipse confiteatur. Verùm hæc de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta : cæterum, quæ manifesta sunt, judiciarium ordinem non requirunt.

C. XV. ¶ *Sine accusatione, manifesta judicentur.*

Unde Ambrosius.

MAnifesta, accusatione non indigent.

¶ *Ivo in epistola ad Hugonem, quæ incipit,* Literas V. P. *sic ait.* Manifesta autem accusatione non indigere testatur beatus Ambrosius super epistolam ad Corinthios, ita dicens de eo, qui cum noverca [Judicis non est, &c.] *ut infrà c. de manifesta.*

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Ludovico Regi in epistola, quæ incipit* [Syllabarum.]

QVæ d Lotharius Rex nepos vester facit, accusatore non indigent. Manifesta quippe sunt (teste e Apostolo) opera carnis, fornicatio, immunditia, &c.

¶ *Sumptum est ex epistola, quæ habetur in codice sæpè memorato monasterij Dominicanorum, in qua hæc præcedunt.* Accusatorem autem habere Lotharium non nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur, & opera ejus, quæ & ipsa ejusdem antiqui hostis instinctu patrantur, profectò comperimus. Quæ verò Lotharius Rex, &c.

In manifestis f enim calliditate accusantium non opprimitur reus, nec tergiversatione proprium crimen celatur, cum culpa sua oculis omnium sponte se ingerat : atque ideo in talibus judiciarius ordo non requiritur : qui ideo institutus est, ut nec innocentia insidiis pateret adversantium, nec culpa delinquentium sententiam effugeret justi examinis.

C. XVII. ¶ *Ordinem judiciarium manifesta non desiderat causa.*

Unde Stephanus Papa V. *Leoni episcopo Thoanensi.*

DE g manifesta & nota pluribus causa non sunt quærendi testes, ut sanctus Ambrosius in epistola ad Corinthios dixit, de fornicatore sententiam exponens Apostoli. a [Judicis, inquit, non est sine accusatore damnare; quia & Dominus Judam, cum fur esset, sciebat : sed quia non est accusatus, minimè abjecit. Ut tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.] Cognito opere isto pellendum illum fuisse de cœtu fraternitatis Apostolus censuit. Omnes enim crimen ejus sciebant, & non arguebant. Publicè enim noverca suam loco uxoris habebat : in qua re neq; testibus opus erat, neq; tergiversatione aliquo poterat tegi crimen. *& paulo post.* [Absens facie, præsens autem authoritate Spiritus, qui nusquam abest, jam judicavi ut præsens, cum qui hoc admisit, tradi Satanæ in interitum carnis.]

¶ *Extat integra hæc epistola in collectione canonum sine auctoris nomine in Vaticana bibliotheca.*

3. pars. *Sed sciendum est, quòd eorum, quæ manifesta sunt alia sunt nota judici, & incognita aliis, alia sunt manifesta & occulta judici, quædam verò sunt nota judici, & aliis. Quædam tantùm nota sunt, sine examinatione ferri non possunt : quædam accusatoris persona assumitur, judiciaria potestas amittitur. In una enim eademq; causa nullus simul potest esse accusator & judex.*

C. XVIII. ¶ *Quando aliqui sunt corrigendi, quando tolerandi.*

Item Augustinus *in homilia de pœnitentia (quæ est 50.) circa.*

MVlti b corriguntur, ut Petrus : multi tolerantur, ut Judas : multi nesciuntur donec c veniat dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum. *&c.*

¶ Nos verò à communione prohibere quenquam non possumus (quamvis hæc prohibitio nondum fit manifesta, talis, sed medicinalis) nisi aut sponte confessum, aut aliquo, sive sæculari, sive ecclesiastico judicio nostro tum, atque convictum. Quis enim sibi utrumque audeat assumere, ut cuiquam ipse sit & accusator, & judex? Cujusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in epistola ad Corinthios epistola breviter insinuasse intelligitur, cùm quibusdam commemoratis criminibus, ejusmodi judicii formam ad omnia similia ex quibus daret : Ait d enim [Scripsi vobis in epistola ne commisceri fornicariis. Non utiq; fornicariis hujus mundi aut avaris, aut raptoribus, aut idolis servientibus : quin debueratis de hoc mundo exisse.] Non enim sunt homines in hoc mundo viventes, nisi cum illis vivere : nec e eos possunt lucrifacere Christo, sine colloquium, convictumque vitaverint. Unde & Dominus cum publicanis, & peccatorib. comedens, *&c.* est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare justos, sed peccatores.] Et sequitur Apostolus, g & adjungit [Nunc scripsi vobis non commisceri. Si quis frater nominatur in vobis fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum simul sumere. Quid enim mihi de his, qui intus sunt, vos judicare? Nonne de his, qui intus sunt, vos judicatis? De his autem, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum à vobismetipsis.] Quibus verbis satis ostendit non temere, aut quomodolibet, sed per judicium auferendos esse malos ab ecclesiæ communione. Quod per judicium auferri non possunt, tolerentur potius, ne perversè malos quisque h evitando, ab ecclesia discedens, eos, quos fugere videtur, vincat : *&c.* hennam. Quia & ad hoc nobis sunt in scripturis sanctis exempla proposita : velut in i messe, ut zizania sufferatur usque ad ultimum ventilabrum : vel in illa retia, ubi pisces boni cum malis usque ad littoris ejectionem, quæ futura est in littore, id est, in fine sæculi.

a al. liberti. lege 9. lege 11. b al. veluti. * lege 13. c al. Sever. reposita hic sunt aliquot verba ex pandectis Flor. d Ans. l. 12. c. 31. e Gal. 5. f Vide supra c. manifesta. g Ivo p. 6. c. 431. Pann. l. 4. c. 117. Ambr. ad c. 5.

a 1. Cor. 5. 29. q. 3. si quis, b Beda 1. Corint. 5. Abb. Poly. l. 7. tit. 7. c 1. Cor. 4. d 1. Cor. 5. e 29. q. 3. si quis, f Matth. 9. g 1. Cor. 5. h c. quinque. i k Matth. 3. l Matth. 13.

æquo animo tolerentur. Non enim contrarium est huic loco id, quod alio loco dicit Apostolus *a* [Tu quis es qui judicas alienum servum? suo Domino stat aut cadit.] Noluit enim hominem ab homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio: sed potius ex lege Dei secundùm ordinem ecclesiæ, sive ultrò confessum, sive accusatum, atque convictum. Alioquin illud cur dixit? [Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis serviens, &c.] nisi quia eam nominationem intelligi voluit, quæ fit in quemquam, cùm sententia ordine judiciario, atque integritate profertur? Nam si nominatio sola sufficit, multi damnandi sunt innocentes, quia sæpe falsò in *b* quoquam crimina nominantur. ¶ Non ergo illi, quos monemus agere pœnitentiam, quærant sibi comites ad supplicium, nec gaudeant, quia plures invenerint. Non enim propterea minùs ardebunt, quia cum multis ardebunt.

C. XIX. ¶ *Peccatum, quod tantùm judici notum est, ab eo damnari non valet.*

Idem *sermone 16. de verbis Domini.*

SI peccaverit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum. Quare? quia peccavit in te. Quid est [in te peccavit?] Tu scis, quia peccavit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccavit, secretum quære, cùm corrigis, quod in te peccavit. Nam si solus nosti, quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Attende, quemadmodum vir justus Ioseph *c*, tanto flagitio, quod de uxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit: antequam sciret, unde illa conceperat; quam gravidam senserat, & se ad illam non accessisse noverat. Resistantiaque certa adulterii suspicio: & tamen, quia ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid de illo ait Evangelium? [Ioseph autem, cùm esset vir justus, & nollet eam divulgare.] Mariti dolor non vindictam quæsivit: voluit prodesse peccanti, non punire peccantem. [Cùm, inquit, nollet eam divulgare, voluit eam occulte dimittere.] *& infrà.* ¶ Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Sic agamus & sic agendum est, non solùm, quando in nos peccatur, sed etiam quando peccatur ab aliquo, ut ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere. *& paulò post.* ¶ Novit enim nescio quem homicidam Episcopus, & alius illum nemo novit. Ego nolo *d* illum publicè corripere, & tu quæris inscribere? Prorsus nec prodo, nec negligo: corripio in secreto: pono ante oculos ejus Dei judicium, terreo cruentam conscientiam, persuadeo pœnitentiam. Hac charitate præditi esse debemus. Unde aliquando homines reprehendunt nos, quòd quasi non corripiamus: aut putant nos fèrre quod nescimus, aut putant nos tacere, quod scimus. Sed fortè quod scis, & ego scio: sed non coram te corripio, quia curare volo, non accusare. ¶ Sunt homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant: aliquando nobis produnturab uxoribus suis, pleramque zelantibus; aliquando maritorum salutem quærentibus. Non prodimus palàm, sed in secreto arguimus. Vbi contigit malum, ibi moriatur malum. Non tamen vulnus illud negligimus, ante omnia ostendentes homini in tali peccato constituto, fauciamq; gerenti conscientiam, illud vulnus esse mortiferum.

4 pars. *Quando verò crimen est notum aliis, & non judici, nec tunc sine examinatione ferendum est: quia in crimen fit detectum judex sententiam ferre non debet.*

C. XX. ¶ *Sententia non præcipitanter ferenda est.*

Unde Evaristus Papa a *ait epist. 2.*

DEus omnipotens, ut nos à præcipitatæ sententiæ prolatione compesceret, cùm omnia *b* nuda, & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, priusquam manifestè agnosceret, quæ dicebantur. Vnde ipse ait *c* [Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.] Deus omnipotens, cui nihil est absconditum, sed omnia ei manifesta sunt, etiam antequam fiant, non ob aliud hæc & alia multa (quæ hîc prolixitatem vitantes non inseruimus) per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in discutiendis & judicandis negotiis essemus, & ne mala quorumque prius quisquam præsumat credere, quàm probare. Cujus exemplo monemur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temerè, indiligenterque indiscussa quæque quoquo modo judicemus, dicente veritatis voce [Nolite *d* judicare, ut non judicemini; in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini. *& reliqua.*] Nam mala audita nullum moveant: nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quidquam aliquis agat. Si enim Dominus omnium, Sodomorum mala, quorum clamor ad cœlum usque pervenerat, omnia sciens prius, nec credere, nec judicare voluit, quàm ipse ea cum fidelibus testibus diligenter investigans, quæ audierat, opere veraciter cognosceret; multò magis nos humani *e*, & peccatores homines, quibus incognita sunt occulta judicia Dei, & hæc præcavere, & nullum *f* ante veram, justamque probationem judicare, aut damnare debemus, manifestè Apostolo dicente Paulo *g* [Tu quis es, qui judicas servum alienum? suo enim Domino stat, aut cadit.]

5 pars. *Quando autem crimen notorium est judici & aliis, aliquando reus inficiatur factum: veluti si quis negaret interfecisse eum, quem sub oculis judicis in conspectu multorum interfecit. Hic, quia se reum negat, sine examinatione ferri non potest. Aliquando evidentia ipsa operis reum esse testatur, quando opere publico crimen suum confitetur: tunc post secundam & tertiam correctionem sine examinatione damnandus est, si incorrigibilis exiterit. In hac itaque ultima casa intelligenda est auctoritas illa Ambrosii h, & Nicolai i* [*Manifesta, accusatione non indigent.*] *Fornicator enim ille, in quem, sine examinatione, sententia Apostolica processerat, publicè coram omnibus novercam suam pro uxore habebat. Lotharius quoq;, de qua Nicolaus scribit, similiter publicè uxorem suam dimiserat, & aliam superduxerat.*

C. XXI. ¶ *Sine accusatione, manifesta ferienda sunt.*

Unde idem Nicolaus Papa *scribit Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis.*

SCelus *k*, quòd Lotharius Rex (si tamen Rex verà citer dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrænat, sed lubrica enervatione magis illicitis ejus motibus cedit) in duabus fœminis, Thietberga scilicet, & Gualdradâ commisit, omnibus manifestum est. ¶ Sed & dudum Episcopos Thietgan-

a *Rom.14.* b *unquoq; crimine.*] *Beda in 5. ad Cor.* c *Matthei 1.* d *al. vobis.*] *orig.*

a *Et Gregorius l. Mor. 19. cap. 23. & in conc. Tribur. cap. 22. Anselm. lib. 3. c. 67. Polyc. lib. 7. tit. 1. Burch. lib. 11. c. 9. Panm. l. 4. cap. 116. Ivo p. 5. c. 240.* b *Hebr. 4.* c *Genes. 18.* d *Matth. 7.* e *al. qui sumus homines, & peccatores quibus.* f *30. q. 3. c. nullum ante.* g *Rom. 14.* h *Supra eod. manifesta.* i *sup. eod. c. quæ Lotharius.* k *Ivo p. 8. c. 226. Regino omnia hæc refert lib. 2. Chron. anno 871.*

dum & Gunterium in tali facto eum habuisse tutores, atque fautores penè totus nobis orbis undique ad limina, seu sedem confluens Apostolicam referebat. *& infrà.* ¶ Igitur decernente nobiscum sancta synodo, in præsentia depositi, & ab officio sacerdotali excommunicati, atque à regimine Episcopatus alienati indubitanter existunt.

QVÆSTIO II.

QVòd autem expoliatus ante judicem stare non possit, multis auctoritatibus probatur.

C. I. ¶ *Ante litem contestatam possessori cuncta sunt restituenda.*

Ait enim Ioannes Papa I. *a ad Zachariam Archiepiscopum.*

ANtiquitus *b* decretum est, ut omnes possessiones, & omnia sibi sublata atque fructus cunctos ante litem contestatam perceptos 1 Episcopus, vel Primas possessori restituat.

1 ¶ Perceptos] *In vetustis exemplaribus, & epistola Ioannis, itemq; Eusebii est*, perceptor vel Primas possessori restituat.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa.

OMnes *c* leges tam ecclesiasticæ, quàm vulgares, & publicæ præcipiunt, ut omnia sibi ablata restituantur ei, qui suis est rebus expoliatus.

C. III. ¶ *Nullus debet accusari, dum suis rebus fuerit spoliatus.*

Item Stephanus Papa, *epistola secunda.*

NVllus *d* Episcoporum, dum suis fuerit rebus expoliatus, aut à sede propria, qualibet occasione pulsus, debet accusari, aut à quoquam potest ei crimen objici, priusquam integerrime restauretur, & omnia quæ illi ablata quocunque ingenio fuerant, legibus redintegrentur, & ipse propriæ sedi, & pristino statui regulariter reddatur: ita ut omnes possessiones, & cuncta sibi injustè ablata, atque fructus omnes ante cœptam accusationem Primates, & synodus Episcopo, de quo agitur, funditus restituant.

¶ *Caput hoc suæ integritati ex originali est restitutum.*

C. IV. ¶ *Nec convocari ad synodum, nec in aliquo debet judicari spoliatus.*

Item Eusebius *e fratribus constitutis per Alexandriam & Ægyptum, epist. 2.*

IN *f* scripturis vestris reperimus, quosdam Episcopos vestris in partibus à propriis ovibus accusatos: aliquos videlicet ex suspicione, & aliquos ex certa ratione: & idcirco quosdam suis esse rebus expoliatos, quosdam verò à propria sede pulsos. Quos sciatis nec ad synodum comprovincialem, nec ad generalem posse vocari, nec in aliquo judicari, antequam cuncta, quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Iulius Papa *in epistola ad Orientales, cap. 35. & 2.*

NVllus *g* potest convocari, aut judicari, antequam omnia sibi ablata, & omnia jura ei in integrum restituantur: quia non habet privilegium, quo possit exui jam nudatus.

¶ *Caput hoc consectum est ex decretis Iulii trigesimoquinto & octavo, verbis tamen mutatis, & alio modo dispositis.*

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item Zepherinus Papa *a ad Episcopos Ægypti, epist. 2.*

PRæceptum ergo est in antiquis statutis, Episcopos ejectos atque suis rebus expoliatos ecclesias proprias recipere, & primo sua omnia eis reddi, & demum, si quis eos juste accusare voluerit, aquo periculo facere: judices esse decernentes, Episcopos recta sapientes, & in ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum quos presti videbantur: nec prius eos respondere debere, quàm omnia sua eis, & ecclesiis eorum, legibus integerrime restituantur.

QVÆSTIO III.

1 ps QVæ autem pœna feriendi sint, qui in accusatione desistunt, canonum censura definit. Panam enim illatam omnis cum dispendio existimationis accipit.

C. I. ¶ *De iis qui non probantia objiciunt.*

Unde Cajus 1 Papa *b.*

SI quis circa hujusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat se jacturam infamiæ sustinere, ut damno pudoris, & existimationis dispendio discat, sibi alienæ verecundiæ insidiari saltem de cætero non licere.

1 ¶ Cajus] *Sic est in plerisque vetustis & habetur hoc capite in epistola unica ipsius, in qua proximè hac antecedunt verba capitis,* Si quis Episcopus. *infrà eod. quæst. 9. In vulgatis autem citabatur Gelasius.*

C. II. ¶ *Si accusator in accusatione defecerit, talionem recipiat.*

Item Damasus Papa *ad Stephanum Archiepiscopum, epist. 3.*

CAlumniator, si in accusatione defecerit, talionem recipiat.

¶ *Verba ipsa Damasi referuntur infrà 4. q. 4. c. nullus inducatur.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex decreto Hadriani Papæ in capitulis ab ipso collectis, c. 12. in medio.

QVi *c* non probaverit, quod objicit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. IV. ¶ *De his, qui falsis criminibus aliquem impetunt.*

Idem 1.

SI *d* quis Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum falsis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec 2 in fine dandam ei communionem censemus.

1 ¶ Idem] *Sic est in plerisque vetustis codicibus. Vocatus autem legebatur,* Item Damasus Papa. *Extat autem hoc in capitulis Hadriani, c. 92. & in concilio Elibertano, cap. Ivo citat ex Carthaginensi. Et in tomis conciliorum adjungitur Carthaginensi tertio.*

2 ¶ Nec in fine] *Sic legitur in concilio Elibertano, non hoc tantùm canone, sed etiam in aliis. Quam ob causam, aut ob glossam nihil est mutatum. Apud Hadrianum tamen est: in fine dandam ei non esse communionem. Apud Ivonem nonnisi in fine dandam ei esse communionem.*

2 pars. *Aliud est accusationem non implere, & aliud convicium non probare. Illud enim nulli sine abolitione, hoc omnibus licet.*

C. V. ¶ *Convicium non est pro accusatione habendum.*

Unde Fabianus Papa *ad Hilarium Episcopum, epist. 3.*

a *Et Euseb. Papa epist. 2.* b *Pannor. l. 4. c. 47.* c *33. q. 2. historia. §. hæc omnes. In præfatione Isidor. in collectionem suam.* d *Burch. l. 1. c. 141. & 142. Ivo part. 5. c. 255. & 256. Concor. Pann. l. 4.* e *Et in decretis Ioannis I.* f *Anf. l. 3. c. 44. Ivo part. 5. c. 249. Pann. l. 4. c. 45.* g *Burch. l. 1. c. 144. Ivo p. 5. c. 257. Pann. l. 4. c. 46. Ca. 6. c. 287.*

a *Et in capitulis Hadr. c. 2. Ivo p. 5. cap. 246. Pannor. lib. 4. tit. 2. c. 51.* b *In cap. Hadriani cap. 24. in epist. Sixti tertii. Cod. Theod. lib. 9. q. 6. c. 1. & ex Sixto inf. eod. q. 8. qui crimen.* c *4. q. 4. nullus introducatur. Et ex Fabiano infrà p. 6. c. 24. Burch. l. 2. c. 195.* d *Anf. l. 3. c. 50. Ivo p. 6. c. 29. Burch. l. 2. c. 196.*

Si a quis iratus crimen aliquod cuilibet temerè obiecerit, convicium non est pro accusatione habendum: sed permisso tractandi spatio, id quod iratus dixit, per scripturam se probaturum esse fateatur, ut fortasse resipiscens, quæ præiracundia dixit; iterare, aut scribere noluerit, non ut reus criminis teneatur.

1 pars. *Sed aliud est crimen illatum non posse probare, & aliud aliquem promissione accusationem deferre. Huic enim qui promisit: decepto accusationem deserit, venia datur: illi verò, qui crimen illatum probare non valuerit, infamia irrogatur.*

1 ¶ Probare] *In plerisq; exemplaribus sequitur:* quia falsum est: aliud, &c. *Sed in emendatioribus ea verba vel non habentur, vel alia mente sunt addita.*

1 ¶ Promissione] *Non est simpliciter dicendum illis, qui pro aliqua promissione deserunt accusationem, semper veniam dari. Nam & alibi, de quo in subjecto capite loquitur B. Gregorius, alia adhibentur causa, qua in ipsa epistola exponuntur, his verbis:* tamen quibus esse convenit nos misericordes, quàm districti, hinc ei culpam ignoscimus, atque eum in ordine suo, sicut recipiendum esse censemus. Nam pertulit, creditus ad vindictam hujus posse culpæ sufficere. *& infra eadem epistola refert aliqua à prædicto Paulo in utilitatem ecclesiæ facta, qua etiam movere B. Gregorium potuerunt, ut erga eum esset clementior. Erant autem in ipso capite multa B. Gregorii verba omissa, quorum nonnulla visa sunt addenda.*

C. VI. ¶ De eo, qui promissione illectus accusationem deserit.

Item beatus Gregorius scribit Ioanni Episcopo Corcuthiorum, lib. 4. epist. 30. seu cap. 94.

Paulum a itaq; Diaconum quamvis culpa sua vehementer confundat, quòd deceptus promissione ab accusatione nuper depositi quondam Episcopi sui destiterit, tamen hanc ei culpam ignoscimus.

Omnis b igitur, qui crimen objicit, scribat se probaturum: Nevera ibi semper causa agitur c, ubi crimen admittitur; & qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

1 ¶ Omnis] *Hinc usq; ad finem in vetustioribus, ac melioribus Gratiani codicibus non leguntur: nec sunt Gregorii, sed Fabiani & Fabiani Pontificum: qua infrà q. 8. c. qui crimen. & 3. q. 6. c. 1. canonum Fabiani, & 4. fin. ex capitulis Hadriani.*

C. VII. ¶ De iis, qui accusationem deserunt, ut ecclesiasticos ordines accipiant.

Item Gregorius eadem epistola.

Euphemium d, atq; Thomam, qui pro deserenda accusatione Episcopi e sui sacros ordines acceperunt, esse fecit privatos ordinibus esse, atque ita, sicut sunt depositi, volumus permanere.

1 Episcopi sui] *Hæc verba in eo epistolæ loco non sunt: sed ea, quæ antecedunt, immutatur, eum à quo Euphemius & Thomas ordinati fuerant, ut ab ipsius accusatione desisterent, fuisse promotum in Episcopum.*

Hinc colligunt Canonum infamiam per Romanum Pontificem remitti, contra illud Gelasii. [Quamquam animas per pœnam damnabiles, qui cum causas enumerassent, ex quibus infamia nascitur: [his omnes, inquit: sibi nota perpetua infamia ad semetipsum.] Vel non sunt infames lege canonum, quos, quia non integra absolutione ab accusatione desiterat, hæc auctoritate dignitatem officii sui recuperaverit, quem senatusconsultum a Turpilianum infamem pronunciat. *Quod etiam de ea fateri cogimur, quæ intra tempus luctus nubit: cum matrimonia hodie regantur jure poli, non jure fori; & jure poli, mortuo b viro mulier soluta est à lege viri, & nubat, cui vult. Sed idem Stephanus econtra scribit, dicens:* [Infames dicimus, quoscunque leges sæculi infames pronunciant.] *Sed illud Gelasii, & Stephani c* [Quamquam animas, &c.] *&* [Sub nota perpetua infamiæ, &c.] *de illis intelligitur, quibus per judicem civilem infamia irrogatur: quoniam sicut examinatio & castigatio, ita & integrum restitutio non nisi ad civilem judicem spectat. De ea verò quæ intra tempus luctus nubit non est contrarium ei, quod Stephanus ait* [infames dicimus, &c.] *Cum enim leges sæculi præcipiat in matrimonio sacros canones sequi non dedignentur, non videntur pronunciare infamem, quæ Apostolica & canonica auctoritate non illicite nubit.*

4 pars. *Notandum est quoq; quòd aliud est, cùm aliquem pœnituerit criminaliter accusasse, & inscriptionem fecisse, si ab innocente fuerit absolutus: aliud; si pecuniam à nocente acceperit, ut à probatione ejus, quod objecerat, desistat.*

C. VIII. ¶ De eo quem pœnitet criminaliter accusasse.

Unde in libro capitularium, c. 175. legitur.

Si d quem pœnituerit accusasse criminaliter, & inscriptionem fecisse de eo, quod probare non potuerit, si ei cum accusato innocente convenerit invicem, se absolvant. Si verò judex eum, qui accusatus est, criminosum esse cognoverit, & inter eum & accusatorem per obreptionem 1 convenerit de colludio, pœnam accipiat legibus constitutam.

1 ¶ Per obreptionem] *Apud Ivonem legitur,* factum per corruptionem consensum, de colludio pœnam excipiat legibus constitutam. *Sed in interpretatione leg. prima, quæ est in Codice Theodosiano, hoc modo,* per corruptionem de absolutione reatus convenerit, is, qui reus probatur, remoto conludio, pœnam excipiat legibus constitutam.

5 pars. *Notandum quoque est, quòd sicut digest. e lib. 48. titulo, de abolitionibus criminum, l. prima, legitur.* [Accusatorum temeritas tribus modis detegitur, & tribus pœnis subjicitur. Aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. Calumniari est falsa crimina intendere: prævaricari, vera crimina abscondere: tergiversari, in universum ab accusatione desistere. Calumniatoribus pœna legitimè f irrogatur. *Sed non utique qui non probat quod intendit, protinus calumniari videtur. Nam ejus rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur: qui reo absoluto, de accusatoris incipit consilio quærere, qua mente ductus ad accusationem processerit: & si quidem justum ejus errorem reperit, absolvit eum: si verò in evidenti calumnia eum deprehendit, legitimam pœnam ei irrogat. Quorum alterutrum ipsis verbis pronunciationis manifestatur. Nam si quidem ita pronunciaverit, non probasti, pepercit ei: sin autem pronunciaverit, calumniatus es, condemnavit eum: & quamvis nihil de pœna subjecerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur. Nam ut Papinianus respondit, facti quidem quæstio in arbitrio est judicantis: pœnæ verò persecutio non ejus voluntati mandatur: sed legis auctoritati reservatur. Si autem 2 interloquendo dixerit, Titius temerè accusasse videtur, non calumniatorem pronunciavit. Temeritas enim facilitatis veniam contemnet, & inconsultus calor calumniæ vitio caret: & ob hoc nullam pœnam huic irrogari oportet.] *Ulpianus lib. 47. tit. de prævaricatoribus, l. prima.* [¶ Prævaricator, est quasi varicator, qui diversam partem adjuvat prodita causa sua. *Quod nomen Labeo à varia certatione tractum ait. Nam qui prævaricatur, ex utraque parte constitit g, quinimò ex altera. Is autem prævaricator proprie dicitur, qui publico judicio accusaverit. Cæterum adverbialis non propriè*

a Cod. Theod. l. 1. tit. 1. l. 1. in interpretatione, & in cap. l. 7. c. 36. 4. tit. 9. Auth. lib. 1. tit. 1. c. 1. Hadriani. c. 51. b Polyc. l. 1. c. 9. consentiente Calixto, in cujus secunda epistola habentur. c Sup. in quæst. antecedenti cap.

a L. 1. ff. ad senatusconf. Turpilianum. b 1. Corinth. 7. c. 6. q. 1. infames. & in cap. Hadriani. c. 21. d Theod. libr. 9. tit. 37. cap. 9. in interpretatione. Ivo part. 16. cap. 251. e Titul. 16. al. senatusconsu. Turpilianum. f al. lege Rhemus; al. Memmia. g al. consistit.

prævaricator dicitur. *Quid igitur de eo fiet?* Sive privato judicio, sive publico prævaricatus est, hoc est, prodiderit causam, hac extra ordinem solet puniri. ¶ *Scendum* a est, quod hodie iis, qui prævaricati sunt, pœna imponitur extraordinaria] *& infra.* [¶ *Accusator* b *de prævaricatione convictus, postea ex lege non accusat.* ¶ *In* c *omnibus causis (præterquam in sanguine) qui delatorem corrumpit, pro victo habetur.*] *& infra lib.48. tit. de abolitionibus criminum.* [¶ *Prævaricatorem* d *esse eum ostendimus, qui contulit* e *cum reo, & translatitiè munere accusandi defungitur, eò quòd proprias quidem probationes dissimulavit, & falsas vero rei accusationes admisit.* ¶ *Si qui autem ab accusatione cœpta abolitionem destituerit, punitur. Abolitio privatim a præsidibus* f *postulari, ac impetrari solet: item pro tribunali, non de plano: nec præses hanc cognitionem alteri demandare potest. Si plura crimina idem eidem intulerit, singulorum abolitionem debet petere, alioqui, prout quid admiserit* g *ejus nomine senatusconsulti pœnam patietur.*] *& titulo eodem.* [*Destitisse* h *eum accipimus, qui in totum animum agendi deposuit, non qui distulit accusationem: sed qui permissu Imperatoris* i *ab accusatione destitit, impunitus est.*] *Abolitio enim pœnam remittit, infamiam non tollit. Unde Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. lib.9. Cod. eod. titulo, de generali abolitione dixisse leguntur.* [¶ *Indulgentia* k, *Patres conscripti, quos liberat, notat: nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit. Si autem, restituo te in integrum, Princeps dixerit, infamiam tollit. Unde in eodem lib. tit. de sententiam passis, & restitutis, cuidam deportato in insulam Imperator Antonius dixisse legitur:* [*Restituo te in integrum provinciæ tuæ.*] *& adjecit.* [*Vt autem scias, quid sit in integrum restituere, restituo te honoribus & ordini tuo, & omnibus cæteris.*]

1 ¶ Calumniatoribus pœna legitimè irrogatur] *Hæc verba licet in collatis Gratiani manuscriptis exemplaribus non habeantur, tamen quia sunt etiam in Pandectis, non sunt expuncta.*

2 ¶ Si autem interloquendo] *Hactenus retulerat Gratianus verba jurisconsulti. Hinc autem usq; ad vers.* oportet. *refert tantummodo sententiam.*

QVÆSTIO V.

¶ *Quoniam posit pœt tertiam, quia harum quæstionum similimum est argumentum.*

1 pe DEficientibus verò accusatoribus, reus non videtur esse cogendus ad purgationem. *Sicut enim res possessor deficiente actore titulum suæ possessionis probare non cogitur, ita qui impetitur, ad innocentiam suam probandam cogendus esse non creditur. Auctoritate quoque Papæ Cornelii, & Triburiensis concilii sacerdotes jurare prohibentur, nisi pro rectâ fide.*

C. I. ¶ *Iuramentum à sacerdotibus non est exigendum.*

Ait enim Cornelius *epist. secunda ad Rufum Episcopum orientalem.*

SAcramentum *l* hactenus à summis 1 sacerdotibus vel Dei ministris exigi, nisi pro fide recta, minimè cognovimus: nec sponte eos jurasse reperimus.

¶ *In vetustis codicibus caput hoc conjunctum est cum duobus sequentibus, quæ sunt ex eadem epistola Cornelii Papæ.*

1 ¶ Summis] *Sic habet originale. Sed Burchardus & Ivo in quinta parte, ab Episcopis, & reliquis ordinibus exigi. Idem verò Ivo in parte 12. à summis sacerdotibus, vel reliquis Dei ministris.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Idem paulo inferius.

NOs *a* sanctorum exempla sequentes, sanctorum apostolorum, eorumque successorum jura firmamus, & sacramenta incauta fieri prohibemus.

C. III. ¶ *De eodem.*

Idem *ibidem.*

NOs sacramentum Episcopis nescimus oblatum, nec unquam fieri debet 1.

1 ¶ Debet] *Sequebatur, nisi pro recta fide, quæ subiungi sunt: quia in optimis manuscriptis, neque in ipsa epistola hoc locum habentur, sed sup. eod. cap.1.*

C. IV. ¶ *Si quis Presbyter contra laicum, vel laicus contra Presbyterum querimoniam habeat, Episcopo præcipiente terminetur.*

Item ex concilio Triburiensi, c.21.

SI *b* quis Presbyter contra laicum, vel laicus contra Presbyterum aliquam habet querimoniæ controversiam, Episcopo præcipiente *c* sine personarum acceptione finiatur, & laicus per juramentum *d* (si necesse fuerit) se expurget: Presbyter verò vice juramenti *e*, per missarum celebrationem interrogetur *f*, quia sacerdotes ex levi causa jurare non debent. Manus enim per quas corpus, & sanguis Christi conficitur, juramento polluatur? absit: cum Dominus in Evangelio discipulis (quorum vicem nos indigni in sancta gerimus ecclesia) dicat [Nolite *g* omninò jurare: Sit autem sermo vester, est, est: non, non. Quod autem his abundantius est, à malo est.]

2 pars. *Verùm his auctoritatibus non omninoda jurandi prohibentur fieri à sacerdotibus: sed tantùm incausa, & ex qualibet causa temporali judici offeruntur. Cum autem propria fama sacerdotes opprimuntur, tunc ad innocentiæ suæ assertionem sacramenta debent offerri.*

C. V. ¶ *Sacerdos à populo accusatus, juramento innocentiam suam asserat.*

Unde Gregorius Papa *tertius ad Bonifacium, epist. 1.* h

PResbyter *i*, vel quilibet sacerdos, si à populo accusatus fuerit, & certi non fuerint testes, qui criminis illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, nuda & aperta sunt omnia.

C. VI. ¶ *De Leone Episcopo, quem beatus Gregorius purgationem præbere fecit.*

Item ex registro Gregorii *lib.2 indict.9. epist.49. ad Iustinum Prætorem.* 1

HAbet *k* hoc proprium antiqui hostis invidia, quos in prævorum actuum perpetratione (Deo resistente) dejicere non valet, opiniones eorum, qui ad præsens simulando, dilaceret. Quoniam igitur nuper dam contra sacerdotale propositum de Leone Presbytero & Coepiscopo nostro sinister rumor aspertit, utrum vera essent, districta diutius fecimus inquisitione perquiri: & nullam in eo de his, quæ dicta fuerant, culpam venimus. Sed ne quid videretur omissum, quod eum potuisset dubium cordi remanere, ad beati Petri apostolorum corpus districta eorum ex abundanti fide sacramenta præbere. Quibus præstitis magna nobis exultatione gavisi, quòd hujusmodi experimento innocentia ejus evidenter enituit. Pro qua re gloria [stra prædictum virum cum omni charitate suscipere reverentiam ei, qualem sacerdoti decet, exhibere, qua in cordibus remaneat, de his quæ sunt jam

a *L.2.Sciendum.* b *l.5.Accusator.* c *l.5. eod.tit.* d *d.l.1. ad senatusconsult. Turpilia.* §. *prævaricatorem.* e *al. concludat.* f *al. præside.* g *al. amiserit.* h *l.43. destitisse.* i *al. accusatione.* k *tit.43.l.3. & in Cod. Theod.l.9.tit.38.tit.51.l.1.* §. *restituo.*
1 *Burch. lib.2.c.153. Ivo p.9. c.109. & p.12. c.71.*

a *Ivo p.12.c.77.* b *Burch. l.2. c.182. Ivo p.6.c.22. Pann.*
c *al.regente.* d *al. præjuramento.* e *al.præjuramento.* f *al. confringatur.* g *Matt.5.* h *& l.7. cap.211.* i *Aufr.*
Burch. l.2. c.186. Ivo p.6. c.231. Pann.l.5.c.9. k *Pelag.*
Anfel. l.6. c.162. Burch. l.2. c.194. Ivo p.3. c.309. Pann.

ta, dubietas. Sed ita suprascripto vos Episcopo devotissimè oportet in omnibus adhærere, ut congruè decenterque Deum in ejus persona, cujus minister est, videamini honorare.

1 ¶ Prætorem] *In codicibus Grattani est*, Imperatorem. *In epistola excusa legitur*, Iustino Presbytero: *emendatum verò est ex duobus vetustis codicibus epistolarum, & Polycarpo: est*, idem Iustinus ad quem scripta est *secunda epistola primi libri, in libru etiam impressu incorrupta inscriptione.*

C. VII. ¶ *Quomodo beatus Gregorius Mennam Episcopum juramento purgari fecit.*
Item ex eodem *ad Brunichildam Reginam Francorum, lib. 11. epist. 8.*

MEnnam *a* verò reverendissimum *b* fratrem, & coëpiscopum nostrum, postquam ea, quæ de eo dicta fuerant, requirentes, in nullo invenimus culpabilem esse, qui insuper ad sacratissimum corpus Petri Apostoli sub jurejurando, satisfaciens, ab his quæ objecta ejus opinioni fuerant, se demonstravit alienum, revertimurque illuc purgatum, absolutumq; permisimus: quia sicut dignum erat ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonicè puniremus, ita dignum non fuit, ut eum adjuvante innocentia diutius retinere, vel affligere in aliquo deberemus. ¶ Purgationem 1 tamen *c* ante te duobus sibi sacerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit, eundem ex se præbere tuo committimus arbitrio. Vulgarem denique, ac nulla canonica sanctione fultam legem, fer ventis scilicet, sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujusliber popularis inventionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè.

1 ¶ Purgationem] *Hic erat gravissimus error. Conjunctè enim hæc legebantur cum superioribus, quæ Brunichildæ sunt scripta quasi purgato Presbytero à B. Gregorio mulieri committeretur. Sed nil tale legitur in epistola B. Gregorii, ex qua prior pars hujus capitu est accepta. Verum Ivo p. 10. c. 15. & Pann. l. 5. c. 8. citant hoc ex epistola Alexandri secundi Raynaldo Cumano Episcopo, cujus epistola mittitur infrà eadem c. super causa. Et hic versiculus, Purgationem, continenter legendus est post extrema verba illius capitu. Ac propter citationes dolorum hinc quidem motus non est: sed additum est in margine numen Alexandri secundi. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoru glossa. Nusquam enim Romani Pontifices hujusmodi causas mulieribus leguntur commisisse.*

C. VIII. ¶ *De Maximo Salonitano Episcopo, qui sacramento seipsum purgavit.*
Item Gregorius *Castorio Notario Ravennæ, lib. 7. indict. 3. epist. 30.*

QUantò *d* à nobis credi tibi, & necessarias vides causas injungi; tantò te strenuum debes & sollicitum exhibere. Proinde, si Maximus Salonitanus præstito sacramento firmaverit se simoniaca hæresi non teneri, atq; de aliis ante corpus sancti Apollinaris tantummodò requisitus, innoxium se esse responderit, & de inobedientia sua pœnitentiam (sicut deputavimus) egerit, volumus, ut ad consolandum illum, epistolam, quam ad eum scripsimus (ubi ei & gratiam nostram, & communionem nos reddidisse signavimus) experientia tua dare debeat; quia sicut in contumacia persistentibus severos nos esse convenit, sic iterum humiliatis & pœnitentibus negare locum veniæ non debemus.

C. IX. ¶ *De eodem.*
Idem *Marciniano Episcopo Ravennæ, lib. 7. epist. 79.*

QUæ de causa Maximi sint agenda, ex epistolis, quas ad vos ante transmisimus, agnovistis. Sed quia qualis de hac re fraternitatis vestræ voluntas sit, ac magis petitio, à præsentium latore Castorio chartulario nostro renunciante cognovimus: ideò, si idem Maximus coram vobis, & prædicto chartulario nostro, de simoniaca hæresi præstito se sacramento purgaverit, atque de aliis ante corpus sancti Apollinaris (ut scripsimus) tantummodò requisitus liberè se esse responderit, causam ipsius, fraternitatis vestræ, de eo, quod excommunicatus Missarum solennia agere præsumpserit, judicio committimus, qua debeat pœnitentia talis culpa purgari. Et ideò quidquid vobis secundùm Deum placet, securi disponite, nec aliquod de nobis dubium habeatis. Nam quidquid à vobis de hac causa fuerit ordinatum, nos & gratè suscipimus, & libenter admittimus.

C. X. ¶ *Qualiter Sixtus semetipsum purgavit.*
Item Sixtus Papa III. *epist. ad Orientales Episcopos, c. 1.*

MAndastis *a*, ut scriberem vobis, qualiter instans furgium contra me suscitatum sit, vel à quo, ut vestro admineulo pelleretur, & causa mea firmaretur. Scitote me criminari à quodam Basso, & injustè persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus, nostra auctoritate synodum congregari jussit. Et facto concilio cum magna examinatione satisfaciens omnibus (licet evadere satis aliter potuissem) suspicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, me scilicet suspicione, & æmulatione liberans, sed non aliis, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendo *b* formam exemplumque dans.

C. XI. ¶ *De causa Guillandi Presbyteri.*
Item Alexander *Raynaldo Cumano Episcopo.*

SVper *c* causa Guillandi Presbyteri tui de morte Episcopi sui, prædecessoris tui, infamati, in medium consuluimus: itaq; circumstantium fratrum unanimi assensu tuæ dilectioni rescribimus, præfatum Guillandum Presbyterum ante te præsentandum, ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante justitia sine omni controversia Presbyter, quæcunq; ob hoc injustè amisit, ac sacerdotium accipiat, & integra beneficia. 1.

1 ¶ Beneficia] *In epistola hoc loco sequitur versic.* purgationem. *supra ea. c.* Mennam. *ut tibi notatum est.*

C. XII. *De purgatione clericorum, si convinci non potuerint.*
Item ex concilio Agathensi.

SI *d* legitimi accusatores crimina sacerdotis probare non potuerint, & ipse negaverit, tunc ipse cum septem sociis sui *e* ordinis (si valet) à crimine semetipsum expurget. Diaconus verò, si eodem crimine accusatus fuerit, cum tribus semetipsum excuset.

1 ¶ Crimina] *Apud cæteros collectores legitur*: si autem accusatores legitimi non fuerint, qui ejus crimina manifestis indiciis probare contenderint, & ipse, &c.

C. XIII. ¶ *De eodem.*
Item ex concilio Ilerdensi.

PResbyter *g* si à plebe sibi commissa, malæ opinionis infamatus fuerit, & Episcopus legitimis testibus approbare non potuerit, suspendatur *h* usque ad dignam satisfactionem: ne populus fidelium in eo scandalum patiatur. Digna verò satisfactio est, (sicut 1 à majoribus constitutum esse docetur) quando sive

a *Polyc. ibid. Burch. l. 1. c. 196. Ivo p. 3. Pann. l. 5. c. 6. Alex. II. Raynaldo Episcopo.* b *al. reverentissimum.* c *Ivo p. 10. c. 15. Pann. l. 5. c. 8.* d *Polyc. lib. 2. tit. 37.*

a *Nic. epist. 7. ad Michaelem.* b *al. faciendi.* c *Pann. l. 5. c. 7. Ivo p. 10. c. 16. & inscp. ad Wildebertum Cenomanensem.* d *ext. de purg. can. c. si quis Presbyter. Burch. lib. 2. c. 181. Ivo p. 8. c. 226. Pann. l. 5. c. 5.* e *al. suis ejusdem ordinis.* f *c. 18. §. ead.* g *Burc. lib. 1. c. 184. Ivo p. 6. c. 229. Panorm. lib. 3. c. 9.* h *al. suspendatur ab officio Presbyter usque.*

secundùm canones, sive ad arbitrium Episcopi septem sibi collegas adjungit, & jurat in sacrosancto 2 Evangelio coràm posito, quòd crimen sibi illatum non perpetravit. Et hac satisfactione purgatus, securè deinceps sum exequatur officium.

1 ¶ Sicut à majoribus constitutum] *Hoc loco, sicut & paulò inferius, plura sunt verba apud cæteros collectores.*

2 ¶ Sacrosancto] *Apud eosdem legitur*, in sacro coràm posito Evangelio, *quo facit cap. testimonium. in versic. nemo clericum. infrà 11. q. 1.*

C. XIV. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Sylvester Papa.]

Accusatum *a* simoniacum necesse habuimus summopere per scripturam prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisset, donec quid esset verius potuisseimus cognoscere.

¶ *Citatur hic ex Sylvestro, fere idem est in decret. tit. de simo. c. accusatum. & ibi tribuitur Deodato Pontifici. Sed in multis horum duorum Pontificum scriptis, quæ extent, tale aliquid est inventum. In regesto B. Gregorii lib. 5. epist. 3. Maximo præsumptori ecclesiæ Salonitanæ hæc leguntur.* Pervenit itaque ad nos, quòd per simoniacam hæresim fueris ordinatus. Sed & alia de te multa hic dicta sunt, de quibus unum quàm maximè fuit, propter quod necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisses, donec quid esset, verè potuissemus addiscere. *Et ex hac epistola videri potest accepta hæc palea, & c. accusatum. & c. quoties. extra de simo. Nam initium ipsius epistolæ est,* Quoties contra, &c.

C. XV. PALEA.

[*Item* ex concilio Triburiensi.]

Nobilis homo, vel ingenuus, si in synodo accusatur, & negaverit, si eum constiterit fidelem esse, cum duodecim ingenuis se expurget: si antea deprehensus fuerit in furto, aut perjurio, aut falso testimonio, ad juramentum non admittatur, sed (sicut qui ingenuus non est) fervenți aqua, vel candenti ferro se expurget.

¶ *Burchardus etiam citat ex concilio Triburiensi, cap. 19. & in Triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia.*

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item Hincmarus *Rhemorum Episcopus.*

Si *b* mala fama de Presbytero exierit, & accusatores ac testes legales defuerint *c*, ne contra Apostolum *d*, infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, néve seculariores Presbyteri existentes licentius in peccatum prolabantur, secundùm decreta 1 majorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris, quos scimus se nolle pejerare, sacramento famam purget.

¶ *In concilio Rhemensi Trosleiano 9. c. refertur synodus ab Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo habita, in qua habetur hoc caput.*

1 ¶ Secundùm decreta] *In synodo legitur*, secundùm decretum Gregorii junioris sit jusjurandum in medio, & habeat malæ famæ Presbyter in sacramento purgationis suæ eum testem, quem habebit & judicem.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius *Aquilegiensi Patriarchæ & Mantuano Episcopo.*

Quoties frater noster Tridentinus Episcopus in nostra præsentia de simonia sit impetitus, prudentiam vestram latere non credimus: cujus causa tandem in nostra præsentia ventilata, producti sunt adversus eum accusatores, viva *e* voce, & scripto asserentes, quòd ecclesiam sancti Petri de Pado *f*, Presbytero Paulo dederit pro quatuor modiis frumenti *g*, quos ab ejusdem ecclesiæ laicis acceperit. Verùm quoniam nec accusatores, nec testes secundùm formam canonum, & sanctorum Patrum statuta in causa ipsa procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum concilio judicamus, ut tertia manu sui ordinis, & quatuor *a* abbatum & religiosorum sacerdotum de supradicta simonia in vestra præsentia se debeat expurgare. Porrò purgationis tenor erit hujusmodi. Idem Episcopus super sancta Evangelia primùm jurabit, quòd pro ecclesia sancti Petri debuit Presbytero Paulo danda, neque ipse per se, neque per submissam personam, neque alius pro eo, se sciente, pretium receperit. Deinde verò purgatores super sancta Dei Evangelia jurabunt, quòd sicut ipsi credunt, verum juravit. Nos itaq; causæ hujus seriem committimus prudentiæ vestræ, mandamus vobis, ut congruo loco unum convenire curetis, & ita causam juxta præscriptum tenorem præstante Domino restauretis, quatenus omnis de cætero hujus quæstionis scrupulus auferatur, & utrique parti sua justitia conservetur. Si quis verò vobis, certa præpediente causa, interesse non potuerit, vosque adesse poteritis, idem judicium terminate. Quòd si prædictus frater noster A. prædictam purgationem recerit, vos ei auctoritate nostra prædictum officium Tridentinam ecclesiam restituite. Hanc autem protionem ante proximam purificationem beatæ Mariginis adimplere jubemus.

¶ *Caput hoc extat in decret. tit. de purg. canon. & tribuitur nocentio tertio. Sed visum est ibi esse mendum, ut III. si pro II. Nam collector Decretalium solet in Pontificibus nem observare, ut eos qui antecesserunt prius citet. Ita, cum caput habeat ante aliquot canones Alexandri, ac Lucii tertii præcesserunt Innocentium III. non videtur huic posse tribui quam habeatur etiam eidem adscriptū inter opera ipsius pontnes, & in concilijs, quæ in quatuor tomos sunt divisa, A plerisq; autem manuscriptis Gratiani codicibus, etiam ea bus palea esse solent, totum istud caput abest. A versu* Nos itaque. *usque ad finem abest ab omnibus.*

¶ *In præmissis auctoritatibus subintelligitur, si reus se purgaverit, ut sacri canones modum, non necessitatem purgandi imponant: sicut apparet ex fine capituli Sixti Papæ, & Leonis, qui data purgatione ait de seipso.*

C. XVIII. ¶ *De Leone qualiter se purgavit.*

Advitum *b* est, fratres charissimi, qualiter mnes in me gravia crimina confinxerunt. Quarem ego Leo Pontifex sanctæ Romanæ ecclesiæ co me in conspectu vestro, coram Deo & angelis qui istas criminosas, & sceleratas res, quas illi objiciunt, nec perpetravi, nec perpetrari jussi. Hotem faciens, non legem præscribo cæteris, quas illi cogantur.

¶ *Caput hoc est Leonis tertii. Tota verò historia subtionis & purgationis ipsius refertur in vetustis Pontificalibus bus magnam partem accepit S. Antoninus p. 2. histor. cap. 1. §. 8. de qua etiam re meminit Marianus Scotus. nius libr. 4. cap. 90. Apud Burchardum & Ivonem hoc caput, atque hæc visa sunt notatu digna.* Quamego Leo Pontifex S. R. E. à nemine judicatus coactus, sed spontanea mea voluntate purificatus conspectu vestro, coram Deo & Angelis ejus, scientiam meam novit, & beato Petro principi stolorum, in cujus conspectu constitimus, quia minosas, & sceleratas res, quas illi mihi objiciunt perpetravi, vel perpetrari jussi. Testis est mihi Deus cujus judicium venturi sumus, & in cujus conconstitimus. Et hoc propter suspiciones malas das mea spontanea voluntate facio, non quasi nibus inventum sit, aut quasi ego hanc confessi-

a *Extr. de pur. can. c. 1. Burch. lib. 16. c. 29.* b *Ivo p. 6. c. 420.* c *al. defecerint.* d *2. Corinth. 6.* e *al. una.* f *al. Pajo.* g *al. farina.*

a *al. quartamanu.* b *Burchard. lib. 2. c. 38. Pann. lib. 3. c. 4.*

aut decretum in sancta ecclesia successoribus meis, nec non & fratribus, & Coepiscopis nostris imponam, sed ut melius à vobis abscindatis rebelles cogitationes.

Ecce qualiter summus Pontifex semetipsum purgat, nec tamen cæteris necessitatem purgandi præscribit. Unde datur intelligi, quòd satisfactio purgationis in voluntate consistit accusati, non in arbitrio judicis. Sed cum in Ilerdensi a concilio Presbyter jubeatur suspendi usque ad dignam satisfactionem, cum etiam decreto Leonis in arbitrio ponatur Episcopi, quota manu sacerdos purgare se debeat, patet quòd ad purgationem cogendus est, nec in sua voluntate, sed in arbitrio judicis consistit.

C. XIX. ¶ *Qualiter sacerdos se purgare debeat.*

Unde Leo Papa *scribens ad Carolum Regem ait.*

OMnibus *b* vobis visu aut auditu notum esse non dubitamus, quòd sæpissimè, suadente antiquo hoste, sacerdotibus crimina diversa objiciantur. Sed qualiter *c* ex eis ab his rationabilis examinatio, & satisfactio fiat, licet tempore bonæ memoriæ Domni genitoris vestri *d* Pipini, sive priscis temporibus à sanctis patribus, & reliquis bonæ devotionis hominibus sæpissimè ventilatum fuerit, nos tamen pleniter, & ad liquidum definitum reperire minimè quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum, à sanctis Episcopis, & reliquis sacerdotibus, & cæteris ecclesiasticæ dignitatis ministris vestris *e* in regnis, seu in aliis Deo degentibus, nobisque unà, cum eis agentibus, sæpissimè propter multas & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu Domini & patris nostri Leonis Apostolici, cæterorumque Romanæ ecclesiæ Episcoporum, & reliquorum sacerdotum, sive orientalium, & græcorum patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum, & sacerdotum, nec non & nostrorum 1 Episcoporum, omniumque cæterorum sacerdotum, ac levitarum auctoritate, & consensu atque reliquorum fidelium, & cunctorum consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vos *f* omnes utriusque ordinis ministros scire volumus. Statutum est namque ratione, & necessitate, ac auctoritate prædicta consultu omnium, ut quotiescunque cuiquam sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat (quia quales ad accusationem sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est) si autem, ut dictum est, ille accusator, qui canonicè est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum testium approbare in conspectu Episcoporum poterit, canonicè dijudicetur: & si culpabilis inventus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum suprascripto prætextu approbare ipse accusator minimè poterit, & hoc canonicè definiatur. Ipse ergo sacerdos, si suspiciosus, aut incredibilis suo Episcopo, aut reliquis suis consacerdotibus, sive bonis & justis de suo populo, vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine, aut in prædicta suspicione remaneat, cum tribus, aut quinque, vel septem bonis, ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis Papæ (qui duodecim 2 Episcopos in sua purgatione habuit) vel eo amplius, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi ineffe prospexerit, & cum aliis bonis & justis hominibus se sacramento coram populo super quatuor Evangelia dato purgatum ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat, quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quidquid *g* de accusatione faciendum sit, pleniter in canonibus repetire poterit.

¶ *Apud collectores caput hoc ita refertur, quasi acceptum sit ex aliqua decretali epistola Leonis ad Carolum. Verùm ex libro quinto capitularium, (ubi hoc ipsum est caput 34.) atq; ex ipsa etiam orationis forma satis constat editum fuisse hoc capitulare nomine Caroli Magni, ipso Leone tertio consulto, & cum consilio multorum Episcoporum. Quod tamen pius princeps, quia sibi jurisdictionem in Presbyteros arrogasse videbatur, libro septimo capitularium, c.251. emendavit, ita scribens.* Omnibus vobis, tam præsentibus, quàm & futuris scire cupimus, quia de consultu sedis Apostolicæ, & omnium nostrorum Episcoporum, ac reliquorum sacerdotum, atque maximè cunctorum fidelium nostrorum de criminatorum purgatione sacerdotum causam tractavimus, eamque cum testibus (sicut in anteriori capitulari nostro continentur) fieri decrevimus: quoniam nesciebamus eandem causam, à beato Gregorio Papa esse definitam. Nam cum VVormaciæ generalem conventum habuissemus, allata est nobis à Riculfo Magontiacensi metropolitano epistola beati Gregorii Papæ, in qua inter cætera continebantur hæc: [De Presbytero verò, vel quolibet sacerdote, à populo accusato, si certi non fuerint testes, qui crimini illato approbent veritatem jusjurandum erit in medio, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, cui nuda, & aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu.] Ista verò omnia, quia vires nostras excedunt in judicio Episcoporum juxta canonicam sanctionem definienda relinquimus, ut hæc, quando orta fuerint, ita definire satagant, ut nec secundum sæculum justam reprehensionem, nec pœnes Dominum (quod absit) damnationem, sed æterna beatitudinis, ipso auxiliante, qui omnia infucata præstat, præmia consequantur.

1 ¶ [Nostrorum Episcoporum] *In vulgatis legebatur,* nostrorum Romanorum Episcoporum: *sed vox,* Romanorum, *abest non modò à capitulari, sed etiam à vetustioribus Gratiani codicibus, & ab Ivone Pannormia autem habet* [nostrorum Episcoporum, omniumque Romanorum sacerdotum.]

2 ¶ Qui duodecim] *Hæc usque ad vers.* habuit, *sunt etiam apud cæteros collectores, sed non in capitulari.*

3 pars. *Juramento verò, candentis ferri, vel ferventis aquæ purgatio non est adjicienda.*

C. XX. ¶ *Candentis ferri, & ferventis aquæ judicium in ecclesia fieri prohibetur.*

Unde Stephanus quintus *Humberto* a *Episcopo Moguntino.*

COnsuluisti *b* de infantibus, qui in uno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur, utrum ferro candente, aut aqua fervente, seu alio quolibet examine parentes se purificare debeant, eos non oppressisse. Monendi sunt namque & protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur, vel opprimantur; unde ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri à quolibet sacri non censent canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro judicare. Occulta verò, & incognita illi sunt relinquenda, qui *c* solus novit corda filiorum hominum. Hi autem qui probantur, vel confitentur talis reatus scelera noxios, tua eos castiget moderatio: quia si ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit homicida est, quanto magis, qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit?

Hoc autem utrum ad omnia genera purgationis, an ad hæc duo tantùm quæ hic prohibita esse videntur, pertineat, non im-

a *Supra ea. Presbyter si à plebe. ea. seq.* b *cap. 5. cap. 34. I-vo p. 6. cap. 413. Pann. l. 5. cap. 3.* c *al. quoniam qualiter.* d *al. nostri.*] *cap.* e *al. nostri.*] *cap.* f *vobis omnibus.*] *cap.* g *al. quid.*

a *al. Lamberto.* b *Ivo p. 10. c. 27.* c *1. Reg. 8.*

merito dubitatur propter sacrificium zelotypiæ, & illud Gregorii a [Si vir, qui frigida naturæ esse dicitur, per verum judicium probare potuerit uxorem suam nunquam se cognovisse, separetur ab ea.]

C. XXI.

IN libro namq; Numerorum b legitur Dominem præcepisse c Moysi, ut loqueretur filiis Israel, & diceret eis, [Vir, cujus uxor erraverit, maritumq; contemnens dormierit cum altero viro, & id maritus deprehendere nequiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro, si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino, assumetq; aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam. Cumq; steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congestit, adjurabitq; eam, & dicet: si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non nocebunt tibi aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessit. Si autem declinasti à viro tuo, atq; polluta es, & conculcasti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis: det te Dominus in maledictionem, & exemplum cunctorum in populo tuo: putrescere faciat tuum femur, & tumens uterus tuus dirumpatur: ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit mulier, amen, amen. Scribetq; sacerdos ista maledicta in libello, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere: quas cum exhauserit, tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetq; illud super altare: ita duntaxat, ut prius pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur, & incendat super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & contempto viro adulteri rea, pertranseunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur, eritq; mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Maritus 1 verò absque culpa erit, & illa vecipiet iniquitatem suam. Quòd si pollura non fuerit, innoxia erit, & faciet liberos.

4 pars. Sed qualibet hujusmodi purgatio videtur esse inhibita, cum in præmissa auctoritate Stephani Papæ dicitur [spontanea confessione, &c.]

¶ Capiti huic in vulgatis erat propositum nomen Palea: sed in omnibus, quæ collata sunt, manuscriptis habetur sine ullo nomine paleæ, & quidem conjunctum cum præcedenti capite. Ac certè versiculus, Sed quælibet videtur indicare locum hunc Numerorum ab ipso Gratiano recitatum fuisse.

1 ¶ Maritus verò] Hæc usque ad vers. quod si. sunt huc transposita ex extremo ejusdem quinti capitis Numerorum.

C. XXII. ¶ In novo testamento, monomachia non recipitur.

Item ex decreto Nicolai Papæ.

MOnomachiam d verò in lege non assumimus, quam præceptam fuisse non reperimus: quia licet quosdam iniisse legerimus, sicut sanctum David & Goliam sacra prodit historia e, nusquam tamen, ut pro lege teneatur, alicubi divina sanxit auctoritas: cùm hoc, & hujusmodi sectantes, Deum solummodo tentare videantur.

¶ Epistola scripta Carolo Regi patruo Lotharii, (ex qua caput hoc est acceptum) extat Romæ in codice sæpè citato monasterii Dominicanorum. In qua inter alia refertur, Lotharium, cum sævire vellet an Theuperga sive Thietberga (ut vocat Rhegino) ipsius uxor adulterium patrasset, voluisse duos homines monomachiam committere: ita ut si ille, qui partes Theuperga tuerentur, caderet, ipsa planè adulterii convicta censeretur. Hinc videtur reprehendit Nicolaus, docens hanc non esse legitimam rationem probandi crimina (quamvis in Longobardicis constitutionibus, & in Capitularibus habeatur) sed potius nihil aliud esse, quam Dei tentare. Addit verò denegatam fuisse à Lothario Theuperga istam purgationem, his verbis, sed de adulterio illa coram multis si nostri præsentia purgare se voluit, sed ipse non annuit. Totam hanc historiam describit Rhegino lib. 2. Chronicorum. In hu verò ostenditur rubricam hujus capitis apud Gratianum non esse generalem, quippe cùm Nicolaus hoc tantùm velit demonstrare, non esse utendum monomachia ad purgationem.

5 pars. Contrà in concilio VVormacienſi, c. 15.

C. XXIII. ¶ Si furta in monasterio fiunt, judicio monachi se expurgent.

SÆpè a contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint b, Missa ab abbate celebretur, vel ab aliquo cui ipse abbas præceperit, præsentibus fratribus, & sic completa 1 Missa omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.

1 ¶ Sic expleta] In hoc capite addita sunt nonnulla ex concilio, quæ à collectoribus videbantur omissa. Sed in eo satis visum est, varietatem indicare. Nam in concilio ipso legatur, & sic in ultima Missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.

C. XXIV. ¶ Quicunque de adulterio accusatur, probabili judicio se expurget.

Item in Saleguſtadienſi concilio, c. 7.

INterrogatum c est, si duo de adulterio inculpati fuerint, & unus profitetur, & alter negat, quid inde agendum sit? Decretum est à sancto concilio, ut ille, qui negaverat, probabili se judicio expurget, & qui professus fuerit, dignam pœnitentiam agat.

C. XXV. ¶ Cum plures de adulterio accusantur, & unus cæteros purgare voluerit, omnes res habeantur, si ipse in judicio ceciderit.

Item in eodem, c. 14.

STatuit d quoque sancta synodus, ut si duo de adulterio accusati fuerint, & ambo negaverint, & ordo concedi, ut alter illorum utrosque divino purget judicio, si unus in hoc ceciderit e, ambo rei habeantur.

C. XXVI. ¶ Prosingulis Missa celebretur, qui in aliquo crimine accusantur.

Item in concilio VVormacienſi, c. 11.

SI f Episcopo, aut Presbytero causa criminalis, id est, homicidium, adulterium, furtum, & maleficium imputatum fuerit, pro singulis Missam celebrare & communicare, & de singulis sibi imputatis innocentem se ostendere g. Quod si non fecerit, quinquaginta liminibus ecclesiæ extraneus habeatur.

1 ¶ Celebrare] In concilio, & apud Burchardum, & Ivonem sequitur: & secretam publicè dicere.

Illud verò, quod Sixtus & Leo in fine suæ purgationis addiderunt, ex eorum exemplo intelligendum est: exemplo enim satisfactionis voluerunt cæteris præscribere legem purgandi.

QVÆSTIO IV.

QVod verò quarto loco quærebatur, an testimonio Episcopus sit condemnandus, eorum auctoritate probatur. Sanct

a Burch. l. 11. cap. 66. b al. debeant. c Burchard. & operis. Ivo p. 15. cap. 173. d Burch. ibid. Ivo part. 11. c al. deciderit. f Burch. lib. 2. c. 199. Ivo p. 6. c. 272. g reddere.

a 33. q. 1. c. 1. & 2. b al. Numeri. c Num. 5. d Burc. l. 9. c. 51. Ivo p. 2. c. 187. e 1. Reg. 17.

gelio Ioannis a legitur, aut Christus ad Iudæos [In lege b vestra scriptum est, quoniam duorum hominum testimonium verum est.] Hinc consequenter contra eos argumentatur, dicens, [Si duorum hominum testimonium verum est, quare testimonium meum & patris non accipitis?] Item Paulus in epistola ad Corinthios c [In ore duorum vel trium stabit omne verum.] Item in epistola ad Hebræos d [Qui prævaricans legem Moysi duobus vel tribus testibus convictus, sine miseratione lapidabitur &c.]

C. I. ¶ *Quot testibus quisque clericorum convinci debeat.*

Item ex concilio Bracarensi 2. *c.* 8.

PLacuit, *f* ut si quis aliquem clericorum in accusatione *g* fornicationis impetit, secundùm præceptum Pauli Apostoli duo vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare quod dixit, excommunicationem accusati accusator accipiat.

2 pars. *Ex præmissis itaque colligitur, quòd duorum vel trium testimonio Episcopus convinci, & damnari potest. Porrò* Sylvester Papa *in* h *generali synodo residens contrà dixit.*

C. II. ¶ *Quot testibus Episcopus, vel Presbyter, vel reliqui clerici sint convincendi.*

PRæsul non damnabitur nisi cum *i* lxxij. testibus: nec præsul 1 summus à quoquam judicabitur, quoniam scriptum est *k* [Non est discipulus super magistrum.] Presbyter autem Cardinalis *l* nisi cum xliv *m* testibus non damnabitur: Diaconus verò Cardinalis urbis Romæ, nisi cum xxvii. testibus *n* non condemnabitur. Subdiaconus, acolythus, exorcista, lector, ostiarius, non nisi septem testibus condemnabitur. Testes autem, & accusatores sine aliqua sint infamia.

1 ¶ Nec præsul summus] *Ex concilio Romano sub Sylvestro, & cæteris locis indicatis (excepto Pannormia) addita sunt hæc usq; ad ver.* Presbyter. *Ac mirandum est de auctore glossæ, qui putavit Pontificem Maximum minore numero testium posse condemnari, quàm Diaconum Cardinalem, aut ostiarium: cum tamen ipse Pontifex à generali saltem præsulis nomine minimè esset excludendus.*

C. III. ¶ *Episcopi non nisi lxxij. testibus condemnandi sunt.*

Item Leo quartus *in epistola Episcopi Britanniæ.*

NVllam *o* damnationem Episcoporum unquam esse censemus, nisi aut ante legitimum numerum Episcoporum (qui sit per duodecim Episcopos) aut certè probata sententia per lxxij. testes idoneos, qui tales sint, qui & accusare possint. ¶ Et priùs ad sacra Christi quatuor Evangelia sacramenta præstent, quòd nihil falsum depromant: sicut 1 nobis beatus Sylvester tradidit, & Romana sancta videtur tenere ecclesia. ¶ Et si inter eos, quos damnandos esse dixerint homines, fuerit Episcopus, qui suam causam in præsentia Romanæ sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum definitivam præsumat dare sententiam: sed omnino eum audiri decernimus.

1 ¶ Sicut nobis] *Hinc usq; ad dictionem,* ecclesia, *non legitur in epistola Leonis manuscripta: habentur tamen apud Ivonem. Sed hoc vel speciali privilegio de clericis Romanæ ecclesiæ indigitur, vel propter improbitatem quorundam, qui cùm non sint spellata vitæ, & scientiæ, in accusationem ministrorum Dei repentè prosiliunt. Quorum verò vita adeò laudabilis est, ut omnibus imitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nascis poterit, eorum testimonio duorum, vel trium testium quilibet jure convinci & damnari poterit.*

a Ioan. 8. b Deut. 17. c 2. Cor. 13. d Heb. 10. e al. lapidabatur. f Burch. l. 2. cap. 202. Ivo par. 6. cap. 276. Pann. l. 4. c. 97. g al. macula fornicationis. h in epilogo concilii Romani, c. 3. i al. in. k Matth. 10. & Luc. 6. l abest ab orig. m al. lxiv. n al. xxxvi. testibus. Pann. l. 4. c. 91. Poly. l. 3. tit. 1. Deusdedit p. 3. Ivo p. 5. c. 116. Zepherinus epist. 1.

QVÆSTIO VI.

1 SEquitur sexta quæstio, qua quæritur, quo remedio causa ps vitiata sublevetur: & si remedium illud sit dandum ei, qui causa dilationis vocem appellationi exhibuerit. Causa vero vitiata remedio appellationis sublevari poterit.

C. I. ¶ *Causæ vitiatæ remedium appellationis subveniat.*

Unde Fabianus Papa *ad Hilarium Episcopum, epist. 3. c. 3.*

LIceat * appellatori vitiatam causam remedio appellationis sublevare.

C. II. ¶ *De eodem.* PALEA.

[Idem *paulo ante.*]

APpellationem *a* non debet afflictio ulla aut carceris, aut detentionis injuriare custodia.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Anacletus Papa *epist. 1. in fine.*

OMnis *b* oppressus liberè sacerdotum (si voluerit) appellet judicium, & à nullo prohibeatur: sed ab his fulciatur & libereturr. Si autem difficiles causæ, aut majora negotia orta fuerint, ad majorem sedem referantur. Et si illic facilè discerni *c* non poterunt, aut justè terminari, ubi fuerit summorum congregata congregatio 1, (quæ per singulos annos bis fieri solet, & debet,) justè, & Deo placitè coram Patriarcha, aut Primate ecclesiastica negotia 2, & coram patritio sæcularia judicentur negotia in commune. *d*

1 ¶ Congregatio] *In vulgatis sequebatur, sub metropolitano: quæ sublata sunt, quia in nullo manuscripto, neque in originali habentur, & in sequentibus verbis exponitur, coram quibus sit habendum concilium.*

2 ¶ Ecclesiastica negotia] *In epistola legitur,* Primate, ecclesiastico, & coram patritio sæcularia, &c.

C. IV. ¶ *Quisquis pulsatus fuerit, Apostolicam sedem appellet.*

Item Sixtus Papa *epist. 2. omnibus rectoribus ecclesiæ scribit, dicens.*

SI e quis vestrùm pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter hanc sanctam, & Apostolicam sedem appellet, & ad eam, quasi ad caput, suffugium habeat, ne ipse innocens damnetur, aut ecclesia sua detrimentum patiatur.

C. V. ¶ *In gravioribus causis pulsati Apostolicam sedem appellent.*

Item Grato 1 *epistola prima.*

OMnes *f* Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam, quasi ad matrem confugiant.

1 ¶ Grato] *Sic est restitutum ex plerisq; vetustis (nam in vulgatis erat,* Item Gregorius) *quamquam in tomis conciliorum hæc epistola tribuatur Sixto secundo; illa verò, ex qua capita antecedens, Sixto primo.*

C. VI. ¶ *Ab omnibus appelletur ad Romanam ecclesiam.*

Item Marcellus Papa, *epist. 1. ad Episcopos Antiochenæ provinciæ.*

j. AD *g* Romanam ecclesiam omnes Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit, quasi ad caput

* *Et in decretis Sixti tertii, c. 3. Cod. Theo. l. 2. tit. de appel. inter. le. 15.* a *Ans. l. 2. c. 11. & l. 3. c. 88. Lib. 7. cap. c. 333. Burch. l. 1. c. 148. Pann. l. 4. c. 121.* b *Sixtus ibid. Poly. l. 1. tit. 7. Ans. l. 2. c. 11.* c *al. decerni.* d *al. communi.* e *Ivo p. 5. cap. 3. Anselm. l. 2. c. 8.* f *Iulius Papa epist. 2. ad orientales, c. 2. Burch. l. 1. c. 144. Ivo p. 5. c. 237. Pann. l. 4. c. 124. Anselm. 2. c. 12.* g *Poly. l. 1. tit. 7. Ans. l. 2. c. 7. Pann. l. 4. c. 125. Iulius ibid. c. 4. In c. Hadriani 6. 8.*

sufſugere, eamque appellare debent, ut inde accipiant tuitionem atque i conſecrationem. Quod omnibus minimè convenit denegare Epiſcopis: ſed abſque ulla cuſtodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione liberte ire concedatur.

1 ¶ Atque conſecrationem] *In originali eſt*, ut inde accipiant tuitionem & liberationem, unde acceperunt informationem, atque conſecrationem: *ſed ob gloſſam non eſt mutatum.*

C. VII. ¶ *Qui à proprio metropolitano ſe gravari putaverit, majorem ſedem appeller.*

Item Victor *ad Theophilum Alexandrinum, epiſt. 1. c. 3.*

SI a quis putaverit ſe à proprio metropolitano gravari, apud Patriarcham, vel Primatem diœceſeos, aut penes univerſalis Apoſtolicæ eccleſiæ judicetur ſedem.

C. VIII. ¶ *Ad Romanam eccleſiam, quaſi ad matrem appelletur ab omnibus.*

Item Zepherinus *b urbis Romæ Epiſcopus, epiſt. 1.*

AD c Romanam eccleſiam ab omnibus, maximè tamen ab oppreſſis appellandum eſt, & concurrendum quaſi ad mattrem, ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendantur, & à ſuis oppreſſionibus relevantur: quia non poteſt, nec debet mater oblivifci filium ſuum.

C. IX. ¶ *Quoties aliquis appellaverit, audientia ſibi non denegetur.*

Item Iulius Papa *in decretis, ſive in reſcripto ad orientales, c. 21.*

PLacuit, ut à quibuſcunque judicibus eccleſiaſticis ad alios judices eccleſiaſticos (ubi eſt auctoritas major) fuerit provocatum, audientia non negetur.

C. X. ¶ *Injuſtè damnati, reſtitutionem, & oppreſſi auxilium à Romana eccleſia debent habere.*

Item *cap. 30.*

IDeò huic ſanctæ ſedi præfata privilegia ſpecialiter ſunt conceſſa, tam de congregandis conciliis, & judiciis, ab reſtitutionibus Epiſcoporum, quàm & de ſummis eccleſiarum negotiis, ut ab ea omnes oppreſſi auxilium, & injuſtè damnati reſtitutionem ſumant: Et talia ab improbis ne præſumantur abſque ultione, nec exerceantur abſque damnatione.

2 pars. *Cum ergo Zepherinus dicat ab omnibus eſſe appellandum, maximè tamen ab oppreſſis, & Marcellus ſcribat* [*Omnes Epiſcopi, qui voluerint, vel quibus neceſſe fuerit, appellare debent.*] *patet, quòd accuſato (ſive gravetur, ſive non) vox appellationis non eſt deneganda. Quidam tamen ita diſtinguunt, ut* [*volentes*] *ad conſecrandos,* [*neceſſitatem patientes*] *ad oppreſſos referant; ut ſit ſenſus, omnes, qui voluerint à Romana eccleſia conſecrationem accipere, & ab aliquibus impediuntur, eam debent appellare, quibuſcunque in ſuis oppreſſionibus neceſſe fuerit ad eam ſuffugere, ſimiliter vocem appellationis exhibeatur, ut iſti tuitionem, & illi conſecrationem ab ea accipiant. Similiter & illud Zepherini diſtinguitur* [*Ab omnibus eſt appellandum ad Romanam eccleſiam,*] *intelligendum eſt, qui ab ea ebſecrationem voluerint accipere, vel qui à prælatis ſuis aliquam injuriam paſſi fuerint, maximè tamen ab oppreſſis. Secundum primam interpretationem, oppreſſi intelliguntur aliqua injuria affecti: juxta ſecundam verò, oppreſſi dicuntur à judice injuſtè condemnati. Secundum hanc diſtinctionem, quæ in aliquibus negotiis non ad revelandum, ſed ad differendum, vocem appellationis exhibuerint, appellandi auctoritatem non habent.*

C. XI. ¶ *De cauſa appellationis cognoſcere non licet, niſi ei, ad quem appellatur.*

Sed cum Gregorius *ſcribat omnibus per diverſas provincias.*

DEcreto d noſtro veſtram rogantes charitatem mandamus, ut ſi aliquis (quod non optamus) ſuorum æmulorum, Aldricum Cœnomanenſis eccleſiæ Epiſcopum accuſare damnabiliter attentaverit, ut i honoretur beati Petri Apoſtolorum principis memoria, eccleſiaque Romanæ, cui præſedit, privilegium, noſtri nominis auctoritas, liceat illi poſt auditionem prima, tum diœceſeos (ſi neceſſe fuerit) nos appellare, & noſtra auctoritate, aut ante nos, aut ante legatos noſtro b ex latere miſſos juxta patrum decreta ſuas exercere atque diſſinire actiones: nullusque illum ante hæc judicet, aut judicare præſumat. Sed ſi quid (quod abſit) grave, intollerabilumque ei objectum fuerit, noſtra erit expectanda cenſura, ut nihil priùs de eo, qui ad ſinum ſanctæ eccleſiæ Romanæ confugit, & ejus implorat auxilium, decernatur, quàm ab ejusdem eccleſiæ auctoritate fuerit præceptum. quæ vices ſuas ita aliis impertivit eccleſiis, ut in partem ſint vocatæ ſollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. *& infrà.* ¶ Siautem (quod non arbitramur) à quoquam ſecus præſumptum fuerit, ab officio cleri ſubmoveatur auctoritatis c Apoſtolicæ reus ab omnibus judicetur: a lupi, qui ſub ſpecie ovium ſubintraverunt, beſtiali ſævitia quæque audeant lacerare: & quod ſibi fieri nollent aliis inferre præſumant.

1 ¶ Vt honoretur] *Hinc uſque ad ver.* auctoritas, *alia ſunt ex ipſa epiſtola quæ extat in bibliotheca Dominicani, & videtur eſſe Gregorii quarti, ex qua etiam ſumptus eſt caput ſequenti fas. diſtinct. 19. & apud Ivonem utrumque caput ſimul habetur. Iſtius autem Aldrici (ut ex catalogo Epiſcoporum noſtræ Cœnomanenſis collegitur) mentio eſt in concilio apud Sanctum Medardum, quod paulo poſt Gregorium quartum habitum fuit, atque defenſio ipſi à Gregorio præſtita proſuit.*

C. XII. ¶ *Iudicia appellantium ab eis ſunt audienda, ad quos appellatur.*

Item cum Vigilius Papa *in epiſtola ad Eleutherium, c. ult. dicat.*

QVid ſe ſcit aliis eſſe præpoſitum, non molestè tulerat aliquem eſſe ſibi prælatum. Ipſa namque ecclesia, quæ prima eſt, ita reliquis eccleſiis vices ſuas credit largiendas, ut in partem ſint vocatæ ſollicitudinis, non plenitudinem poteſtatis. Vnde omnium appellantium Apoſtolicam ſedem Epiſcoporum judicia, & cunctorum majorum negotia cauſarum eidem ſanctæ ſedi reſervata eſſe liquet; præſertim cùm in his omnibus ejus ſententia ſit expectandum conſultum: cujus trámiti, ſi quis obviare tentarit ſacerdotum, cauſas ſe non ſine honoris periculo apud eandem ſanctam ſedem noverit reſervarum.

Reſtitutum eſt caput hoc Vigilio antiquorum exemplarium auctoritate. Antea verò tribuebatur Iulio; in cujus etiam epiſt. prima habetur prior pars hujus capitis uſque ad ver. ipſa namque (quemadmodum & apud Leonem epiſt. 84. quod refertur diſt. 23. c. quamquam, & in c. ſequenti, qui ſunt) & etiam ſententiam cæterarum partium.

C. XIII. *De Rhemenſi Archiepiſcopo, qui appellantem Romanam ſedem judicare eſt auſus.*

Item cum Nicolaus Papa *in Hincmarum Rhemenſem Archiepiſcopum invehatur, qui Rhotradum e Epiſcopum appellantem Apoſtolicam ſedem damnare auſus eſt, ita dicens.*

ARguta f ſapientia tua, utinam in bono accepta fomitem judicii, & materiam depoſitionis adhi-

---

a *Poly. l. 1. tit. 7. Ivo p. 5. c. 349. Anſelm. l. 2. c. 15.* b *al. noſtros.* c *al. injuriarum reus.* d *Anſil. l. 2. c. 30. Poly. l. 1. tit. 7.* e *al. Rothaldum. In appendice bibliothecæ ſanctorum patrum* f *Anſ. l. 3. cap. 67.*

a *Poly. ibid. Bur. l. 1. c. 144. Fann. l. 4. c. 126. Ivo p. 5. c. 257. Anſ. l. 2. c. 8.* b *In epiſt. Lucii 1. & in conc. Carth. 3. c. 10. In cap. Hadriani.* c *Anſ. l. 3. c. 88. Ivo p. 6. c. 326. ex Luzo.*

sus Rhotarum assumpsit, & ab itinere Apostolicæ sedis removit, *a* & continuatim Apostolicam sedem appellantem damnavit, & carcerali custodiæ mancipavit. *& infrà.* *b* ¶ Privilegia tamen Apostolicæ sedis vos oblivioni tradere nullatenus debuistis, quibus venerandi canones judicia totius ecclesiæ ad hanc deferri jubent. *& infrà.* ¶ Hæc quippe nos in Rhotando idcirco noveritis operatos, ut privilegia sedis Apostolicæ, quæ malè à vobis violata videbantur, & à nobis tot impensis laboribus, vestra resistente contumacia, recuperari non poterant, auctoritate Apostolica, & cana 1 patrum deliberatione pristino tandem genio, & proprio decorarentur honore.

1 ¶ Cana] *Cùm antea legeretur,* canonica, *emendatum sic est ex epistola ipsa, qua habetur manuscripta, & nuper est impressa in appendice bibliothecæ; & in lib. Ennodii pro Symmacho legitur,* cana miracula, & canum genium. *juxta illud Virgilii.*

Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus,
Jura dabant. ——

C. XIV. *c* ¶ *Quisque eam obedientiam majoribus exhibeat, quam ab inferioribus desideret.*

Item Leo Papa *ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, epist. 82. al. 84.*

QVi scit se quibusdam esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat: & sicut non vult gravis oneris farcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus impouere. Discipuli enim sumus humilis & mitis magistri dicentis, *e* [Discite à me quia mitis sum & humilis corde.]

Patet ergo, quòd nulli appellanti sunt inducia deneganda. Cæterum, si causa frustratoria dilationis appellaverit, à judice, ad quem provocatum fuerit, condemnabitur. Tempus verò appellationis est ante datam, vel post datam sententiam. Quoties enim quis se gravari senserit, liberè potest appellare.

C. XV. ¶ *Qui gravatur à proprio metropolitano, Primatem, aut universalis ecclesiæ sedem appellet.*

Unde Sixtus *d* Papa II. *epist. 1. ad Gratum Episcopum ait.*

SI *e* quis putaverit se à proprio metropolitano gravari, apud Primatem diœceseos, aut penes universalis Apostolicæ ecclesiæ Papam judicetur.

C. XVI. ¶ *Romanam sedem appellet, qui judicem suspectum habet.*

Item Felix secundus *ad Episcopos in Alexandrina synodo congregatos, cap. 19.*

QVoties *f* Episcopi se à suis comprovincialibus, vel à metropolitano putaverint prægravari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent sedem ad quam eos absque ulla detentione, aut suarum rerum ablatione libere liceat ire: & dum prædictam Romanam matrem appellaverint ecclesiam, aut ab ea se audiri poposcerint, nullus eos aut excommunicare, aut eorum sedes surripere, aut res eorum auferre, aut aliquam eis vim inferre præsumat, antequàm eorum causa Romani Pontificis auctoritate finiatur. Quòd si aliter à quoquam præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus carebit.

C. XVII. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item Iulius Papa *in rescripto ad Episcopos orientales, c. 30.*

IDeo *g* huic sanctæ sedi præfata privilegia specialiter concessa sunt, ut ab ea omnes auxilium oppressi, & injustè damnati restitutionem sumant.

¶ *Est summa quædam capitum recitata supra eod. c. ideo. & habetur in vetustis exemplaribus in quibus Paleæ esse non solent.*

Oppressi, & se prægravari putantes intelliguntur ante datam sententiam: injustè damnati, post datam sententiam.

C. XVIII. ¶ *Ante exitum causæ per appellationem recedere licet.*

Unde Eutychianus *urbis Romanæ Episcopus scribit Episcopis per Siciliam, epistola 2. c. 1.*

NOn *a* ita in ecclesiasticis agendum est negotiis, sicut in sæcularibus. Nam in sæcularibus legibus, postquam vocatus quis venerit, & in foro decertare cœperit, non licet ei ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis verò, dicta causa, recedere licet, si necesse fuerit, aut si se prægravari viderit.

3 pars. *Qui verò ex contumacia judicibus obtemperare noluerit, communione privetur.*

C. XIX. ¶ *Excommunicetur, qui judicibus suis obtemperare non vult.*

Unde in concilio Milevitano, c. 24.

QVisquis *b* probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cùm hoc primæ sedis Episcopo fuerit probatum, det literas, ut nullus ei communicet Episcoporum, donec obtemperet.

Item quòd post datam sententiam appellari possit, Fabianus Papa *testatur, dicens Hilario Episcopo, epist. 3. c. 2.*

C. XX. ¶ *Non denegetur appellatio ei, quem in supplicium sententia destinavit.*

LIceat *c* etiam in criminalibus causis appellare: nec appellandi vox denegetur ei, quem supplicio *d* sententia destinavit.

Quod paulo ante idem affirmat eodem cap.

C. XXI. ¶ *Ante datam sententiam licet alicui appellare.*

SI *e* quis judicem adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat.

4 pars. *Post datam verò sententiam, qui appellare voluerit, intra quinq; dies appellet, & intra eosdem à quo provocavit, literas dimissorias accipiat, & intra eosdem, ad quem appellavit, iter arripiat.*

C. XXII. ¶ *Post latam sententiam intra quod tempus quisque appellare debeat.*

Unde in Theodosianis *a legibus sic statutum invenitur.*

PRopter *f* superfluam appellatorum licentiam, ne in retractandis, vel revocandis sententiis liberum habere arbitrium videantur, & tempora appellationis, & pœnæ constitutæ sunt, ut quicunque apud judicem, qui causam ejus audivit, appellare, & ad alium judicem appellare *g* voluerit, intra quinque dies appellet, & his ipsis quinque diebus ad judicem, ad quem provocaverit, sine aliqua dissimulatione perveniat: & ipse dies, quo accepit literas, in his quinque diebus specialiter computetur. Quòd si longius iter sit, exceptis his quinque diebus spatium dierum, quo iter agi possit, computetur.

1 ¶ Theodosianis] *Hoc & quatuor sequentia capita, quæ citantur ex legibus Theodosianis, habentur lib. 1. sententiarum Iulii Pauli cum interpretatione. Ex quo apparet Gratiani etiam tempore has sententias conjunctas fuisse cum codice Theodosiano, seu breviario Alarici. Alaricus autem in præfatione profitetur se volumen illud non ex solo Theodosiano codice, sed ex variis libris collegisse.*

a *al. revocavit.*] *orig.* b *Anst. l. 2. c. 31.* c *Matth. 11.* d *Et Victor epist. 1. & Iulius sup. aud. c. si quis putaverit. 1. sup. c. 7. c. 66.* e *Poly. l. 1. tit. 8. Anst. l. 2. c. 9. & 11. Pann. l. 4. c. 126.* f *Anst. l. 2. c. 60.* g *Sup. aud. ea. ideo.*

a *Anst. lib. 3. cap. 73. Poly. l. 5. tit. 1. Ivo p. 6. c. 336. Pann. l. 4. c. 100.* b *Pann. l. 4. c. 132.* c *Cod. Theod. l. 11. tit. 30. in interp. l. 20. Anst. l. 2. c. 11. Burch. l. 1. c. 148. Ivo p. 5. c. 261. Pann. l. 4. c. 122.* d *in supplicium.* e *Ivo p. 5. cap. 248. Anst. ibid. Burch. ibid. Pann. lib. 4. c. 120.* f *in sententiis Iulii Pauli cum interpre. Aniani lib. 5. tit. 33. c. 1. Ivo p. 5. c. 281. Pann. l. 4. c. 127.* g *al. provocare.*

gesse, & in legum collectione, atq; interpretatione Episcoporum præcipuè opera usum fuisse.

C. XXIII.

HAbita *a* dinumeratione xx. millium diurnorum per singulos dies, computetur.

¶ *Caput hoc abest à vetustioribus Grattani codicibus, & ab originali, & Ivone, & Pannormia. In uno autem Grattani valde emendato, est in margine superioris capitis tanquam glossa quædam.*

C. XXIV. ¶ *A quo appellatur, ad quem appellatum fuerit, dimissoria littera dirigantur.*

Item ibidem *tit. 34.*

AB *b* eo, quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, dimissoriæ literæ dirigantur, quæ vulgò apostoli appellantur, quarum *c* postulatio & acceptio intra quinque dies ex officio finienda *d* est. [¶ Ista *e* jam superius sub titulo de cautionibus & pœnis appellationum interpretata sunt.] ¶ Qui intra statuta tempora dimissorias non postulaverit, vel acceperit, vel reddiderit, præscriptione ab agendo submovetur, & pœnam appellationis ferre cogitur.

C. XXV. ¶ *De his qui causa dilationis appellant.*

Item ibidem *tit. 35. c. 2.*

QUicunque *f* non confidentia justæ causæ, sed causa afferendæ moræ, ne contra eum sententia proferatur, appellaverit, vel si de facto suo confessus, ne addicatur *g*, appellare voluerit, hujusmodi appellationes non recipiuntur.

C. XXVI. ¶ *Cùm possessor appellat, dum eventus causa dubius est, possessionis fructus sequestrentur.*

Item ibidem *tit. 36. c. 1.*

QUoties *h* post auditam causam judicii possessor appellat, fructus possessionis, de qua agitur, dum secundæ audientiæ eventus dubius est, meritò sequestrantur. Nam si petitor appellaverit, hoc ab eo postulari non potest: quia non potest sequestrari, quod non habet. Si propter prædia urbana, vel mancipia appelletur, pensiones eorum, vel mercedes, vecturæ etiam, si de navi agatur, deponi solent.

C. XXVII. ¶ *Injuste appellans omnino puniendus est.*

Item ibidem *tit. 7. c. 1.*

OMnino *i* puniendus *i* est, ut quoties injusta appellatio pronuntiatur, sumptus, quos dum sequeretur adversarius impendit, reddere cogatur, non simplos, sed quadruplos.

i ¶ Omnino puniendus] *In sententiis Pauli legitur, omnimodo probandum est, &c. Sed quæ est initium capituli, & de hujusmodi punitione multa sunt à Doctoribus adnotata, non est mutatum. Tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula, ut.*

Præmissis auctoritatibus intra quinq; dies post datam sententiam cuiq; appellare permittitur. Quod postea Justinianus in constitutionibus suis corrigens intra decem dies appellationis remedium cuiq; dandum decrevit, dicens.

C. XXVIII. ¶ *Intra decem dies remedium appellationis conceditur.*

Imperator Iustinianus *k* Augustus.

ANteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maximè hæc circa appellationes facientes, & in præsenti ad hujusmodi beneficium pervenire duximus esse necessarium. Antiquitate etenim cautum erat, ut si quis per se litem exercuerit, & fuerit condemnatus, intra dies duos tantummodo licentiam appellationis haberet: sin autem per procuratorem, causa ventilata sit, & in triduum proximum eam extendi. Ex rerum autem experientia invenimus hoc sine esse damnosum. Plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse provocationem porrigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdidisse. Vnde necessarium maximus hujusmodi rei competenter mederi. Et sanimus omnes appellationes, sive per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores & tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium à tempore sententiæ enumerandum judicibus ab his, quorum interest, offerri, sive magni, sive minores sint, accepta videlicet sublimissima Prætoriana præfectura; ut liceat homini intra id spatium plenissimè deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum; ne timore, instante opus appellatorium frequenter, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ & indiscussos hominum calores potest restænare. ¶ Ad hæc sancimus, quando lis speratur inferri in nostrum consistorium, fortè contigerit Imperatoriam majestatem occupari publicis causis ex mundanis provisionibus, non pos convocare patres, quatenus causa agitetur, non cu litem periclitari. Quod enim vitium est litigantu si culmen Imperatorium occupetur? vel quis tanta auctoritatis, ut nolentem Principem possit ad cog candos patres, cæterosque proceres coarctare? Sa quid tale evenerit, causa intacta permaneat, dum Imperator sua sponte motus, & convocari prou jusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundu morem procedere. ¶ Illud etiam in tertio capit disponendum est, quod antiquitas bene statuit, n tas autem neglexit. Cùm enim veneranda vetust auctoritas ita magistratus digesserit, ut alii maio alii medii, alii minores sint, & appellationes à m ribus judicibus non solùm ad maximos judices quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem cerent, novitas autem hoc dereliquerit, evenit, per minimis causis maximi nostri judices inquie tur: & homines propter minimas causas magnis gentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimat sumptus judiciales non sufficeret. Ideoque sancim quando ex Ægyptiaco tractu, vel adjuncta ei utra Lybia provocatio speratur usque ad decem librarum si quantitatem, non in hanc regiam urbem eam ve sed ad præfectum Augustalem, qui audiat, & causa rimat vice sacri cognitoris, nulla ei penitus post di tivam sententiam appellatione porrigenda. Simil modo quoties in Asiana diœcesi, vel Pontica, tale quid emerserit usque ad prædictam quantitatem cem librarum auri, appellationes ad viros spectabi comites forte, vel proconsules, vel prætores, vel deratores, quibus specialiter easdem lites peragen deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad fin tudinem præfecti Augustalis, vice sacri cognitor tercedant, & causas sine spe quidem appellationis, tamen & legum timore perferant decidendas. Ora tasem autem tractum causas appellatione suspensa usque ad decem librarum auri quantitatem finien ad virum spectabilem comitem orientis referre mili modo audientiam & finem eis imponiturus. Illo videlicet observando, ut viri spectabiles dicen alii spectabiles judices non ad alios eadem spectab tate decoratos judices suas transmittant appellatio in litibus, quantæcunque sint quantitatis (cùm non porteat ad compares judices appellationes referri, à minori judicio in majus tribunal ascendere.) Illustres

a ff. si quis cau. l. 1. *b Ivo p. 3. c. 282. Pannorm. l. 4. c. 128.* *c al. quorum.* *d al. faciendi.* *e Sunt verba interpretis.* *f Ex interpretatione. Ivo p. 1. c. 283. Pannor. l. 4. c. 129.* *g antea legebatur abjicitur, vel abjiciatur.* *h Ex interpretatione. Ivo p. 3. c. 284. Pannorm. l. 4. c. 130. Ex Paulo ibidem.* *i Ivo part. 1. c. 285. Pann. l. 4. c. 131. Ex Paulo.* *k Novella 23. apud Iustinianum antecessorem.*

illustrissimam præfecturam illorum appellationes, cujuscunque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur, quæ a nunc cum viro excelso pro tempore quæstore eas dirimat, utroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solito, quàm præfectorio. Ita tamen hæc sancimus, ut nec à ducibus, vel aliis spectabilibus judicibus (quibus fortè, etsi privati sint, Imperialis majestas causas injunxerit) appellatio ad memoratos spectabiles judices currat, ne causa non gradatim procedere, sed perperàm videatur: sed à præsidibus quidem provinciarum, & judicibus à nobis datis, si non sint spectabiles judices, intra memoratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres sint dati à nobis judices, (quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt) vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati, vel hi, qui à Principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem, eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more judices referuntur: omnibus aliis, quæ in appellationibus statuta sunt, vel ab antiqua prosapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel à nostra humanitate, intactis, illibatisque custodiendis.

C. XXIX. ¶ *Quando appellandum sit primò, vel secundo.*

Item *lib. 49. digest. tit. quando appellandum sit. lege 1. & biduum.*

BIduum vel triduum appellationis ex die sententiæ latæ computandum erit. ¶ Quid ergo, si sententia fuerit sub conditione dicta, utrum ex die sententiæ latæ tempus computamus ad appellandum, an verò ex die, quo conditio sententiæ extitit? Sanè quidem non est sub conditione sententia dicenda. Sed si fuerit dicta, quid fiet? Et est utile statim tempora ad appellandum computari debere. ¶ Quod in sententiis receptum *b* est, ut vel altera die, vel tertia provocetur, hoc etiam in cæteris observandum est, ex quibus sententia quidem non profertur, appellari tamen oportere & posse, supra relatum est, *ut 1 cum quis ad tutelam, vel ad alia civilia munera nominatur, & ejus excusatio non admittitur.* ¶ Dies autem istos, in quibus appellandum est, ad aliquid utiles esse, oratio divi Marci voluit, si forte ejus à quo provocatur, copia non fuerit, ut ei libelli dentur. Ait enim: is dies servabitur, quo primò facultas adeundi erit. Quare si forte statim post dictam sententiam copiam sui non fecerit is qui pronunciavit (ut fieri assolet) dicendum est nihil nocere appellatori. Nam ubi primum copiam ejus habuerit, provocare poterit. Ergo si statim se subduxit, simili modo subvenien-dum est. Quid igitur, si conditio horæ effecit, ut se recipe-ret? Si forte dicta sit sententia jam suprema hora, utique non videbitur se subtraxisse. ¶ Adeundi autem facultatem semper accipimus, si in publico sui copiam fecit. Cæterum si non fecerit, an imputetur alicui, quòd ad domum ejus non venerit, quòdque in hortos non accesserit, & ulterius quòd ad villam suburbanam? Magisque est, ut non debeat imputari. Quare si in publico ejus adeundi facultas non fuit, melius dicetur facultatem non fuisse adeundi. ¶ Si quis ipsius quidem, à quo appellavit, adeundi facultatem non habuerit, *ut 2 si libellos daret*, ejus autem, quem appellavit, habeat copiam, videndum est, ut *c* ei præscribi possit, quòd eum non adierit. Et hoc jure utimur, ut si alterius adeundi fuerit copia, præscriptio locum habeat. In propria causa biduum accipitur. Propriam causam ab aliena quemadmodum discernimus? Et palàm est eam propriam esse causam, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. *& infrà.* ¶ Si adversus absentem fuerit pronunciatum, biduum vel triduum, ex quo quis scit, computandum est, non ex quo pronunciatum est. Quod autem dicitur absentem posse provocare, ex quo scit, sic accipit *a*, si non in causa per procuratorem defensus est. Nam si ille non provocavit, difficile est, ut hic audiatur. ¶ Si quem *b* in insulam deportandum adnotaverit præses provinciæ, & Imperatori *3* scripserit, ut deportetur, videamus, quando sit provocandum, utrum cùm Imperator *c* rescripserit *d* ut deportetur, an cùm ei scribitur. Et putem tunc esse appellandum, cum recipi eum præses jubet, sententia *4* prolata, Imperatori scribendum, ut deportetur. Cæterum verendum est, ne serò sit, ut nunc provocetur, cùm Imperator insulam ei assignaverit. Comprobata enim sententia præsidis, tunc solet insulam assignare. ¶ Rursus illud verendum est, si mendaciis apud Principem, oneravit eum, quem deportandum laborabat, intercludi illi viam provocandi. Quid ergo est? Rectè dicetur humanitate suggerente, ut & hoc & illo tempore non frustra provocaretur: quia non adversus Principem, sed adversus judicis calliditatem provocavit. *& infrà.* ¶ Illud quoque videamus, si cùm Imperatori scriberetur, exemplum literarum litigatori editum sit, neque is appellaverit, & postea contra eum rescriptum sit, an appellare à literis pridem sibi editis possit? *5* quia *e* qui tunc non appellavit, vera esse quæ scripta sunt, consensisse videtur; nec est audiendus, si dicat eventum sacri rescripti se sustinuisse.

1 ¶ Vt cum quis] *Hinc usq; ad vers.* non admittitur. *non sunt in Pandectis: sed quia superius in eadem lege sententia ipsorum exprimitur, non sunt expuncta, sed descripta aliis characteribus.*

2 ¶ Vt ei libellos daret] *Verba hæc non sunt in Pandectis, sed ob glossam non sunt inducta.*

3 ¶ Imperatori scripserit] *Sic est emendatum ex Pandectis. Antea legebatur,* Imperator rescripserit.

4 ¶ Sententia prolata] *Hæc usq; ad vers.* Cæterum *sunt addita ex Pandectis.*

5 ¶ Possit] *In vulgatis codicibus sequebatur,* certè non potest: *quæ neq; in vetustis, neq; in Pandectis habentur.*

C. XXX.

Item Vlpianus *lib. 49. in tit. de recipiendis appellationibus, vel non, leg. prima.*

NOn solent audiri appellantes, nisi hi quorum interest, vel quibus mandatum est, vel qui negotium alienum gerunt, quod mox ratum habetur. Sed etsi mater 1, cùm filii rem sententia eversam animadverteret, provocaverit, pietati dans, dicendum est & hanc audiri debere, & si litem præparandam curare maluerit, intercedere non videtur, licet ab initio defendere non potest. ¶ *Scævola libro quarto regularum.* f Ante sententiam appellari potest, si quæstionem in civili negotio habendam judex interlocutus sit, vel in criminali, si contra leges hoc faciat. ¶ *Macer libro primo de appellationibus, lege quarta.* Ejus, qui ideò causam agere frustratur, quòd dicit se libellum Principi dedisse, & sacrum rescriptum expectare, audiri desiderium prohibetur: & si ob eam causam provocaverit, appellatio ejus recipi sacris constitutionibus vetatur.

1 ¶ Mater] *Ante brevius legebatur,* sed etsi mater ex pietate provocaverit, dicendum, &c. *Multa verò alia in hoc & sequenti capitulo ex ipsis Pandectis sunt emendata.*

C. XXXI. ¶ *De dimissoriis libellis.*

Item Martianus *l. 2. de appellationibus, tit.* g *de libellis dimissoriis, l. unica.*

POst appellationem interpositam literæ dandæ sunt ab eo, à quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cognoturus est, sive Principem, sive quem alium: quas literas dimissorias, sive apostolos appellant.

a *qui.] orig.* b *al. præceptum.* c *al. an.*

a *al. accipimus.* b *al. quidem.* c *In principio ejusdem legis primæ.* d *al. scripserit.* e *l. ut. eo. tit.* f *lege 2. ibidem.* g *lib. 49. digest. tit. 6.*

Sensus autem literarum talis est: appellasse puta Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est. Sufficit autem petiisse intra tempus dimissorias instanter, & sæpiùs: ut & si non accipiat, id ipsum contestetur. Nam instantiam repetentis a dimissorias constitutiones desiderant. Æquum est igitur, si per eum steterit, qui debeat dare literas, quominus det, ne hoc accipienti noceat. *Ulpianus libro quarto* b *de appellationibus, titulo, nihil innovari appellatione interpositâ, lege unica.* Appellatione interposita, sive ea recepta fuerit, sive non, medio tempore nihil novari oportet. *& infrà.* ¶ Si quis ex pluribus facinoribus condemnatus, propter quædam appellaverit, propter quædam non, utrum differenda pœna ejus sit, an non, quæritur. Et si quidem graviora sunt crimina, ob quæ appellatio interposita est, levius autem id, propter quod non appellavit, recipienda est omnino appellatio, & differenda pœna. Si verò graviorem sententiam meruit ex ea specie, ex qua non est appellatum, omnimodò pœna imponenda est.

Forma Apostolorum hæc est. Ego ille, sanctæ Benonienſis ecclesiæ Episcopus, & Presbyterum Rolandum, capellanum sancti Apollinaris, ad Apostolicam sedem, quam appellasti, ab observatione mei judicis his apostolis dimitto. Forma verò appellantis ante sententiam hæc est. Ego Adelinus sanctæ Rhegiæ ecclesiæ minister (licet indignus) sentens me prægravari à Domino Gualterio, sanctæ Ravennatis ecclesiæ Archiepiscopo, Romanam sedem appello, & apostolos peto. ¶ *Si verò post datam sententiam appellare voluerit, hic erit ei modus appellandi. Ego A. sanctæ Rhegiæ ecclesiæ minister (licet indignus) sententiam Domini G.S. Rav. ecclesiæ Archiepiscopi injustè in me latam pridie Kalen. Maii, Anno Domini incarnationis M c xli. I indictione quarta, Romanam sedem appello, & apostolos peto.* ¶ *Si autem unus, vel duo pro pluribus appellare voluerint, sic appellabunt. Ego P. & G. syndici canonicorum S.B.E. sentientes nos prægravari, vel contra sententiam, &c. Romanam sedem appellamus, & apostolos postulamus. Et hujusmodi appellationes in scriptis fieri debent.*

1 ¶ Mcxli. *In vulgatis erat.* Mclxi. *quo numerus, ut rectè in glossâ dicitur, constare non potest. Quod hinc etiam confirmatur, quia quarta indictio, de qua hîc est mentio, non convenit cum anno illo. In manuscriptis autem cùm varia sit lectio, hæc visa est melior, quæ notarum tantùm transpositione restituì potuit, & quarta indictio cum hoc anno concurrit. Ad judicium autem alterius fidei, catholico appellare non licet.*

C. XXXII. ¶ *Excommunicetur catholicus, qui committit causam suam judicio alterius fidei.*

Unde in concilio Carthaginensi quarto. *c. 7.*

CAtholicus, c qui causam suam, sive justam, sive injustam, ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.

6 pars. *Notandum verò est, quòd quidam judices sunt, à quibus appellari non oportet.*

C. XXXIII. ¶ *A quibus provocari non licet.*

Unde in concilio Milevitano, *c. 24. legitur.*

AIudicibus, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare.

Quod de arbitris intelligendum est. Iudicum enim alii sunt ordinarii, alii arbitrarii. Ordinarii verò sunt, qui ab Apostolico, ut ecclesiastici, vel ab Imperatore, utpote seculares, legitimam potestatem accipiunt. Arbitrarii sunt, qui nullam potestatem habentes, cum consensu litigantium in judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententia stetur. Horum alii sunt ordinarii & arbitrarii, alii arbitrarii tantùm. Ordinarii & arbitrarii sunt, qui legitimam potestatem habentes, ab eu eliguntur ad arbitrandum, qui non sunt suæ ditioni suppositi. Ab his etsi, ut arbitrarii a sedeant, & non ut ordinarii, privilegio tamen ordinaria dignitatis, gravatus aliquis appellare valebit.

C. XXXIV. ¶ *A judicibus, qui eligantur communi consensu provocare licet.*

Unde in concilio Carthaginensi III. *c. 12.*

SAnè, b si ex consensu partium judices electi fuerint, etiam à pauciore numero, quàm constitutum est, licebit provocari.

1 ¶ Liceat] *Hunc canonem citat Gratianus (quod ipsum apertè profitetur) ut ostendat ab hujusmodi judicibus licere appellari. Verùm in concilio Carthaginensi tam impresso, quàm manuscripto cum variis exemplaribus collato, & unico codice antiquissimo cum tam impresso, ac manuscripto, & græco, quod cum ipso concordat, & Africano, ubi hoc repetitur, & apud Ivonem legitur, non licet. Et quæ in ipso canone antecedunt, & referuntur à Gratiano ad c. hoc etiam. ostendunt omnino cum negatione legendum esse.*

C. XXXV. ¶ *Qui de Episcoporum judiciis queruntur, à vicinis Episcopis audiantur, vel ab aliis, ex consensu eorum adhibitis.*

Item ex concilio Milevitano, c *c. 22.*

PLacuit, ut Presbyteri, d Diaconi, vel cæteri inferiores clerici in causis quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant, & inter eos quidquid est, finiant, adhibiti ab eis de consensu Episcoporum suorum. Quòd si ab eis provocandum putaverint, non provocent, nisi ad Africana concilia, vel ad Primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam in communione suscipiatur.

Nisi fortè 1. Romanam sedem appellaverint. Is autem qui appellaverit, ad eum, à quo appellavit, remitti non debet.

1 ¶ Nisi fortè] *Hæc in antiquis codicibus scribuntur in quam Gratiani verba. Et ad hanc sententiam demonstrandam affert sequens caput ex concilio Sardicensi.*

C. XXXVI. ¶ *De eodem.*

Unde in Sardicensi concilio, *c. 7.*

SI e quis Episcopus accusatus fuerit, & judicent congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu eum dejecerint, si appellaverit, qui dejectus fuerit, & confugerit ad beatissimum Romanæ ecclesiæ Episcopum, & voluerit se 1 audiri, si justum putaverit, ut 2 renovetur vel renovetur examen, scribere Episcopis digneturqui in finitimâ, & propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis definiant. Quòd 3 si is, qui rogat causam suam iterum audiri, precatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere suo Presbyteros mittat, erit in potestate ejus, & quid velit, & quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, ut etiam habeant auctoritatem personæ illius, à quo destinati sunt, erit ejus arbitrio. Si verò crediderit sufficere Episcopos, qui negotio terminum imponant, faciat quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

1 ¶ Se audiri] *Græcè est,* κ᾽ βουληθέν αὐτὸν ἀκοῦσαι *id est,* si Romanus Episcopus voluerit ipsum audire.

2 ¶ Revocetur, vel] *Hæc absunt à concilio tam impresso, quàm manuscripto, cum variis exemplaribus collato, & igitur tantummodo renovetur, quemadmodum Græcè* ἀνανεώσασθαι, *& sic refertur à Nicolao, & Ivone sed ab glossam sunt inducta.*

3 ¶ Quòd si is, qui rogat] *Græcè est,* ἐὰν ὁ τὴν αἴτησιν πάλιν αὐτὸν τὸ πρᾶγμα ἀκηκοέναι. *id est,* Si quis rogatem postulet & rursus negotium suum audiri, ut sit sensus

a *al. petentis.* b *eod. l. 49. tit. 1.* c *Et in Africa. c. 39. In epist. Nic. 1. Ivo p. 6. c. 385. Panth. l. 4. c. 132.*

a *al. arbitri.* b *& Afric. c. 89. Ivo p. 6. c. 385.* c *& Afric. c. 92.* d *11. q. 3. Presbyteri.* e *Nicol. in epist. ad Michaelem quæ incipit [Proposueramus] in epist. ad Episcopos apud Carthaginem congregatos, Ivo p. 5. c. 87. concil. Afric. c. 10.*

appellatio, quæ etiam significatur in capite, Gaudentius. quod apud Græcos proximè antecedit huic capiti.

4 ¶ Episcopos] Sequebatur in codicibus Gratiani, etiam in manuscriptis, quemadmodum & apud Ivonem, comprovinciales: qua vox non est in concilio, neque apud Nicolaum. Græcè legitur κατὰ ἐπαρχίαν τὸν ἐπικείμενον. id est, & ipsius Episcopi sententiam. Balsamon ramen videtur legisse, τῶν ἐπαρχιωτῶν; & primùm interpretatur de Episcopis provinciæ aliis, deinde de aliis.

Arbitrarii tantùm sunt, qui nullam legitimam potestatem acceperunt, à quibus appellari non licet, quia eis imputandum est, quòd sibi talis elegerunt. Si verò sententia eorum, à quibus appellatur, soluta fuerit a, nil eis obest, nisi forte vel inimicitia, vel pecunia depravati injustam probentur tulisse sententiam.

1 ¶ Fuerit] Sequebatur in vulgatis, per eum, ad quem appellatum est: quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus non habentur.

C. XXXVII. ¶ *Cùm per appellationem sententia solvitur, non debet obesse ei, qui non iniquo animo judicavit.*

Unde in Concilio Carthaginensi III. c. 10. legitur.

7 HOc etiam placuit, ut à quibuscunque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel iniquo b animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati.

Quæritur autem de eo, à quo appellatur, an sit evocandus in testimonium apud eum, ad quem appellatur, super negotio, cujus cognitionem suscepit.

C. XXXVIII. c ¶ *Clericus non devocetur in testimonium illius causæ, cujus primùm cognitionem suscepit.*

*De hoc ita statutum est in concilio Carthaginensi * V. c. 1.*

STatutum d est, ut qui forte in ecclesia quamliber causam jure Apostolico ecclesiis imposito agere voluerit, & fortassè decisio clericorum uni parti displicuerit, non liceat clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui præses e vel cognitor fuit, & nulla ad testimonium dicendum ecclesiastici f cujusliber persona pulsetur.

Ab eo quoq; ad quos provocatum fuerit (sicut in Africano concilio c.63. legitur) ulteriùs provocare non licet.

C. XXXIX. ¶ *Non liceat provocari ab his, ad quos provocatum fuerit.*

STatutem provocatum fuerit, eligat qui provocaverit; judices; & cum eo & ille, contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.

Est secundum provocationem intelligendum est: tertiò enim in una eademq; causa super eisdem capitulis provocare non licet. Unde in 7. g. libro Codicis, titulo, ne liceat in una eademq; causa tertiò provocare, lege unica, Imperator Justinianus scribit. [Si quis in quacunq; lite ter unum provocaverit, non licebit ei tertio in eadem lite super eisdem capitulis provocatione uti; vel sententiæ excellentissimorum præfectorum prætorio retractare, licentia danda litigatoribus, arbitrio dato, ipsius audientiam qui eum dedit, antelatæ cognitionem invocare; & injustissimæ petitioni minimè provocationum vim obtinente.] ¶ Cùm autem in causa capitali, vel statu interpositum fuerit, non per procuratores, sed per seipsos appellantes causam suam agere oportet.

C. XL. ¶ *Appellationem in causa capitali, vel statu interpositam, per procuratorem exequi non licet.*

Unde Hadrianus Papa ait in capitulis à se collectis, c. 44.

a Ivo p. 6. c. 396. Pann. l. 4. c. 133. b inimico.] vera lectio. c ad. cognator, vel præsens.] orig. d al. statuendum.] orig. e al. consilium. f lege 23. Cod. de sent. & interloc. g l. 3. prolatam. C. de sent. h Le. 1. C. quando provocare non est necesse. i Le. 2. si cicm. ibid. k Ead. l. & quod si. l Le. 4. ibid. m L. 5. n Le. 7. o Le. 8. si pater. p L. 1. C. quorum appellat. non recipiunt. q Le. observare. eod.

SI a quando in causa capitali, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores b, sed per seipsos est agendum.

Tempus autem exequendæ appellationis annus est, vel si justa causa intercesserit, biennium.

C. XLI. ¶ *De eodem.*

Unde in Authenticis, constit. 11. collat. 3. legitur.

LI, qui appellat, impertitur annus, intra quem, secundùm se communiter cum adversario litè exequatur, aut si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto, lite non completa, rata manet sententia. ¶ Appellatore cessante, cùm unus mensis supererit ex biennio, licet victori ingredi, ut reus quæratur, quo sive invento, sive non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia, omni casu absentes expensis c condemnando secundùm tempora fatalium dierum. Neutro verò concurrente post secundum fatalem permaneat sententia rata. *Constitutione secunda, in collatione quarta d.* ¶ Sed lis, quæ speratur in consistorium Principis inferri, absque damno moræ manet intacta, donec ipse faciat eam introduci, & à proceribus secundùm morem dirimi.

Si verò is, qui appellavit, pœnitentia ductus ab appellatione desistere voluerit, non prohibebitur: sicut in 7. libr. Codicis, tit. de appellationibus, l. 28. Impp. Arcadius & Honorius statuisse leguntur. ¶ *Si i quis libellos appellatorios ingesserit; sciat se habere licentiam arbitrium commutandi, & suos libellos recuperandi: ne justa pœnitudinis humanitas amputetur.* ¶ *Est autem, quantis appellationem interponi non est necesse. In eodem nam, libro, & eod. tit. l. 7. iidem Impp. decreverunt.* ¶ *Nominationes verò libelli, vel edictis factæ, extra concilium e publicum, non valent, de quibus nec appellare necesse est, si solemnitas desit.*

8 pars. *Diffinitiva f quoq; sententia, quæ condemnationem, vel absolutionem non continet, pro nulla habetur.* ¶ *Item sententia g citra solitum ordinem judicorum à præside prolata, auctoritatem rei judicatæ non obtinet.* ¶ *Item si h sententia lata fuerit contra res prius judicatas, à quibus provocatum non est, sententia auctoritatem non obtinebit, & ideo appellare non est necesse.* ¶ *Item si i sententia contra jus scripturn feratur, veluti dum defunctus, & minor XIV. annis fuisse, & testamentum jure fecisse dicitur; nullas vires obtinet, nec contra eam est necessarium auxilium provocationis.* ¶ *Si k verò contra jus litigatoris sententia dicatur, veluti dum minor XIV. annis, annum XIV. implevisse, ac per hoc testamentum jure fecisse pronunciatur, ad provocationis remedium oportet confugere.* ¶ *Item si l plures judices dati sunt, & unus tantum ex eis pronunciasse proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, cùm sententia firmitatem jure non obtineat.* ¶ *Item cum certa m ratione & sine judices multare possunt, si alter contra statutum legi modum multam irrogaverit; quod contra jus gestum videtur, firmitatem non tenet, & sine appellatione potest rescindi.* ¶ *Venales n quoq; sententias, quæ in mercedem à corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium infirmas esse decretum est.* ¶ *Item si o, propter infirmitatem ætatis ad honorem, ad quem nominatus es; inhabilem te esse probaveris, prætermissa appellatione, iniqua nominatio removebitur.* ¶ *Sunt etiam, quorum appellationes non recipiuntur. Non p enim potest recipi ejus appellatio, qui per contumaciam absens, cùm ad agendam causam vocatus esset, negotio prius summatim perfunctato condemnandus est.*

¶ *Nullis q etiam homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, item quoque eorum, qui manifestam violentiam com-*

a Anselm. lib. 3. cap. 28. b procuratores.] vera lectio. C. de temp. & repar. appellat. Authen. ex qui. lib. 7. tit. 63. c al. in expensis. d Supra ead. anterorum. C. eod. tit. auth. sed & lit. l. 2. e al. consilium. f lege 23. Cod. de sent. & interloc. g l. 3. prolatam. C. de sent. h Le. 1. C. quando provocare non est necesse. i Le. 2. si ciem. ibid. k Ead. l. & quod si. l Le. 4. ibid. m L. 5. n Le. 7. o Le. 8. si pater. p L. 1. C. quorum appellat. non recipiunt. q Le. observare. eod.

miserunt, argumentis convictus, testibus superatus, voce etiam propria victus, scelusq; confessus auditur appellans (& hoc in notoriis.) ¶ In occultis autem, si a testibus productis, instrumentis prolatis, aliisq; argumentis præteritis sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnandus est, aut minimè voce sua confessus sit, aut formidine tormentorum territus contra se aliquid dixerit, provocandi licentia ei non denegatur. ¶ Nulli b quoque officialium a sententia proprii judicis provocatio tribuatur, nisi in eo tantum negotio, quod civili ratione super patrimonio forte apud proprium judicem inchoaverit. ¶ Quoties etiam fiscalis c calculi satisfactio postulatur, aut tributum exposcitur, aut publicè, vel etiam privati debitis evidentis & convicti redhibitio flagitatur, appellatione exclusa necessaria in contumacem vigor judiciarius exercetur. ¶ Ab d executione sententiæ appellari non potest, nisi forte executor sententiæ modum judicationis excedat. ¶ Si quis etiam auctus fuerit provocare, ne e voluntas defuncti testamento scripta referetur, vel ne is, quos scriptos paterit heredes, in possessionem mittantur, & ut, cujus de ea re notio erit, appellationem receperit, & judex, qui tam ignaviam conniventiam adhibuerit, & litigator, qui tam importune appellaverit, viginti libris argenti mulctentur. ¶ De f possessione etiam, & ejus momento, si causa dicatur (quæ sententia interlocutoria appellatur) quamvis provocatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur effectum. ¶ Quandoque g unam & eandem plures simul reportant condemnationem, nec diversitas factorum separationem accipit: quo casu si omnes appellaverint, & unoex his agente, eorum appellatio justa pronunciata fuerit, emolumentum victoriæ etiam ad alios pertinebit. Si h autem unus tantum appellavit, ejusq; appellatio justa pronunciata est, ei quoque prodest, qui non appellavit. Quod si ætatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit, major, qui suo jure non appellavit, hocrescriptum non prodest. ¶ Iudicibus i autem non solum suscipiendæ appellationis necessitas videtur imposita, verùm etiam xxx. dierum spacia ex die sententiæ definita sunt, intra quæ gesta una cum relatione litigatoribus conveniat præfiari. ¶ Similiter k arbiter appellari nem suscipere, & relationem dare compellitur, si delegatus fuerit. ¶ Litigatoribus l verò copia est etiam non scripti libelli illicò voce appellare, cum res judicata poscerit, tam in civilibus, quam in criminalibus causis. ¶ Ab m eo autem qui de appellatione cognoscit, non potest fieri recursus ad judicem, à quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias remotam sibi occasionem atque excusam penitus intelligant, cum super omni causa interpositam provocationem, vel injustam tantum liceat pronunciare, vel justam. ¶ Hæc omnia in VII. lib. Codicis invenies, a tit. de appellationibus, usque ad 71. ne liceat in una eademq; causa.

1 ¶ Si quis libellos] Hinc usque ad finem hujus capitis varias leges codicis Gratianus refert, quarum non retulit eadem omninò verba: sed quæ ad quæstionem suam facere judicavit.

QVÆSTIO VII.

1 pr Quod verò laici in accusatione Episcoporum non sint audiendi Evaristus Papa testatur, dicens: Episcopus per Ægyptum, epist. 2.

C. I. ¶ *Laici in Episcoporum accusationem non sunt recipiendi.*

NOn n est à plebe, aut vulgaribus hominibus arguendus, vel accusandus Episcopus, licet sit inordinatus: quia pro meritis subditorum disponitur à Deo vita rectorum. &c. ¶ Ideò ista dico, quia insidiator bona sæpissime solet convertere in malum, & in electis ponit maculam.

a §. sicut. eod. l. b Le. 3. c Le. 4. d Le. 5. e Le. 6. f Le. unica. C. si de momen. poss. g L. 1. C. si unus ex plurib. appell. h Le. 2. eod. tit. ibid. i Le. judicibus. 24. Cod. de appellationibus. k Le. si appellationem. in fi. Cod. de sententiis & interlocu. l L. litigatoribus. eod. m L. Eos qui. eod. n Ans. l. 3. c. 11. Ivo part. 5. c. 240. Paun. l. 4. c. 37.

C. II. ¶ *Laicus clericum non accusat.*

Item Sylvester Papa in epilogo concilii Romani.

NVllus a laicus audeat clerico crimen inferre.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Marcellinus Papa *ad Episcopos orientales, qui.*

LAico non licet quemlibet clericum accusare.

C. IV. ¶ *Anathematizatus sacerdotes accusare non potest.*

Item Julius Papa *in decretis, c. 36.*

IN b sancta Nicæna synodo statutum est, ut nemo anathematizatus c in nostra suscipiatur accusatione: ne illi qui nos in sua nolunt recipere querela vel accusatione, cùm nos super illos sciamus à Domino constitutos, non illos super nos: & sicut major non potest à minore judicari, ita nec obligari d, quia rarum est omne quod magnum est. Portamus onera omnium, qui gravantur, quinimò hæc portat in nobis B. Apostolus Petrus, cujus vice fungimur legatione, cujus regula informamur, quatenus ejus fulti auxilio ab omnibus nunc & in perpetuum tueamur adversis.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Eusebius *ad Episcopos Galliæ, epist. 1.*

LAicos e non accusare Episcopos hactenus observatum & constitutum est: quia ejusdem non sunt conversationis, & oppidò eis quidam infesti existunt, nec pace cùm vita eorum, & conversatio debeat esse discreta, & à laicorum actibus remota, nec ab eis impetenda, qui eorum castitatem, & gravitatem nolunt imitari, maximè cùm nec hi eos in suis volunt recipere accusationibus.

C. VI. ¶ *Nec clerici in accusatione laicorum, nec laici in accusatione clericorum sunt suscipiendi.*

Item Fabianus Papa *ad Episcopos Orientales, epist. 2.*

SIcut f sacerdotes, vel reliqui clerici à secularium accusationibus eorum excluduntur accusatione, ita illi ab illorum accusatione sunt excludendi, & alienandi criminatione: & sicut isti ab illis, ita illi ab istis non recipiantur: quoniam sicut Domini sacerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum conversatione, ita & litigatio: quia non decet Domini non oportet litigare

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Moguntino.

DEcretum g est, ut Presbyteri suos plebeios non audeant accusare, & attestimoniare possint. Si autem fecerint, sui gradus periculo subjacebunt.

¶ Caput hoc abest à plerisq; antiquis exemplaribus Gratiani, nec, hic rectè collocatur: sed extat apud Burchardum, qui plebejos, habet, plebesanos.

C. VIII. ¶ *Laici clericos accusare non debent.*

Item Clemens *ad Iacobum, epist. 1.*

SAcerdotes, & reliqui ecclesiæ ministri, omnes Episcopos suos diligere debent, & eorum præceptis obedire, etiam si ipsi aliter (quod absit) agant, & in fide erraverint.

¶ In hoc & sequentis capite non reseruntur ipsa verba Clementis.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ad eundem *Episcopum, epist. 2.*

QValis condemnatio eis imminear, qui in peccant, scriptura divina ostendit. Si enim Chus non operuit pudenda patris, maledictus est, multo pliori condemnatione digni sunt, qui patribus Dei sungentibus contumeliam inferunt.

Personæ inferiorum ordinum in superiorum accusationibus pienda non sunt.

a Burch. lib. 1. c. 151. Ans. l. 3. c. 24. Ivo p. 5. c. 244. clericum. b nec laico. c al. anathema. d al. obligari. epist. 1. f Polyc. l. 3. tit. 1. Ivo p. 6. c. 320. Paun. l. 4. c. g Burch. l. 16. c. 7. h al. plebesanos. i Gen. 3.

C. X. ¶ *Minores non debent accusare majores.*

Unde Sylvester Papa *in epilogo concilii à Romani.*

CLericus adversus exorcistam, exorcista adversus acolythum, acolythus adversus subdiaconum, subdiaconus adversus diaconum, diaconus adversus Presbyterum, Presbyter adversus Episcopum accusationem dare, aut testimonium ferre non valet.

1 ¶ Aut testimoniam ferre] *Hæc non sunt in originali, neque in aliis locis indicatis, ac totus etiam ordo in enumeratione est immutatus: nam in concilio, & apud ceteros.* Fecit hos gradus in gremio synodi, ut non Presbyter adversus Episcopum, &c.

C. XI. ¶ *Eodem.*

Item Zepherinus Papa *ad Episcopos Siciliæ, epist. 1.*

MAjorum *b* quispiam minorum accusationibus non impetatur.

¶ *In originali, quemadmodum & apud Ivonem est,* nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur, aut dispereat.

C. XII. ¶ *Eodem.*

Item Anacletus Papa *epistola 3.*

SEntentia *c* Cham filii Noë damnantur, qui suorum doctorum, vel præpositorum culpam produnt, seu Cham *d*, qui patris pudenda non operuit, sed magis denudenda monstravit.

C. XIII. ¶ *Oves pastorem suum (nisi à fide exorbitaverit) non possunt accusare.*

Item Eusebius Papa *ad Episcopos* e *Alexandriæ, epist. 2.*

OVes *f*, quæ pastori suo commissæ sunt, eum nec reprehendere (nisi à recta fide exorbitaverit) debent, nec ullatenus accusare possunt: quia facta pastorum oris gladio ferienda non sunt, quamquam rectè *g* reprehendenda videantur.

2 pars. *His auctoritatibus probatur, quòd subditi, sive sint laici, sive clerici, prælatos suos accusare non possunt. Veriem de criminosis, & de infamibus hoc intelligendum est, qui vitam suorum prælatorum parati sunt reprehendere, non imitari: quod ex verbis* Anacleti *datur intelligi, qui ait.*

C. XIV. ¶ *Quare laici in accusatione Episcoporum non audiantur.*

LAici in accusatione Episcoporum audiendi non sunt, quia oppido eis quidam infesti sunt, & indignum est, ut ab eis accusentur, qui eorum gravitatem nolunt imitari.

¶ *Apud Anacletum, ex qua citantur, non extat. Eadem tamen fere verba habentur in epist. Eusebii, supra eod. c. laicos.*

C. XV. ¶ *Sacerdotes nonnisi à viris idoneis & probatis accusari possunt.*

Item Anacletus *ad Episcopos Italiæ, epist. 2.*

1 ACcusatio *h* quoque eorum, super qua nos consuisse voluistis, non nisi ab idoneis & probatissimis viris, qui & suspicionibus & sceleribus carent, fieri debet: quia Dominus sacri sui corporis tractatores à vilibus & reprobis, ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari permisit: sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes à templo ejecit *i*. Unde liquet, quòd summi sacerdotes, id est, Episcopi à Deo sunt judicandi: non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus facerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portendi: ipso Domino exemplum dante, quando per seipsum, & non per alium vendentes & ementes ejecit de templo.

a *Ca. 15. c. 19. in concil. Magustino. sub Arnulpho c. 12. Polycarpus l. 3. tit. 1. Burch. l. 1. c. 131. Ivo p. 5. c. 284.* b *Ivo p. 5. c. 243.* c *Isidorus l. 3. sent. c. 49. & eod. c. plerumq. Anf. l. 3. c. 37. Deusdedit p. 3. Ivo p. 5. cap. 289.* d *Gen. 9.* e *Etius 5. Synodo sub Symmacho & Greg. Past. p. 3. c. 5.* f *Polyc. l. 5. tit. 1. Anf. l. 3. c. 44. Burch. l. 1. c. 139. Ivo p. 5. c. 251. Pann. l. 4. c. 39.* g *al. recte.* h *Deusd. p. 4. Anf. l. 4. c. 31. Ivo p. 5. c. 238. Pann. l. 4. c. 38.* i *Ioan. 2.*

& paulo post. ¶ Nullus enim (ut reor) invenitur inter nos, qui velit suum servum ab alio quàm à se judicari. Quòd si præsumptum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potiùs ultionem quærit super eum. *& §.* ¶ Vnde & Dominus per Propheram *a* inquit: [Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.] *& paulo post.* ¶ Si detractores quorumcunque graviter judicantur, & in perditionis laqueum cadunt *b*; multò magis laceratores & detractores, atque accusatores memoratorum Dei famulorum, atque persecutores damnantur, & in barathrum (nisi se correxerint, & per eorum satisfactionem condignam egerint pœnitentiam) indubitanter cadunt, & vindicibus flammis exuruntur. *& §.* c ¶ Hæc & alia periculosa considerantes Apostoli statuerunt, ne facilè commoverentur, aut lacerarentur vel accusarentur columnæ sanctæ Dei ecclesiæ, quæ Apostoli, & successores eorum non immeritò dicuntur. Sed si quis adversus eos, vel ecclesias eorum commotus fuerit, aut causas habuerit, priùs ad eos recurrat charitatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanent, quæ sananda sunt, & charitativè emendent, quæ justè emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos priusquam hoc egerint, lacerare, accusare, aut insectare præsumpserint, excommunicentur, & minimè absolvantur, antequam per satisfactionem (ut jam dictum est) condignam egerint pœnitentiam: quoniam injuria eorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur.

C. XVI. ¶ *Communione privetur, qui publicè d adversus Episcopum conqueritur, priusquam familiariter eum convenerit.*

Item Alexander *epist. 1. c. 3.*

SI *e* quis erga Episcopum, vel actores ecclesiæ quamlibet querelam justam se habere crediderit, non priùs primates, aut alios judices adeat, quàm ipsos, à quibus se læsum æstimat, conveniat familiariter, & non semel, sed sæpissimè, ut ab eis, aut suam justitiam accipiat, aut justam excusationem. *& §.* ¶ Si autem secus egerit, ab ipsis & ab aliis communione privetur, tanquam Apostolorum, Patrumq; aliorum contemptor.

C. XVII. ¶ *Nisi opinione discussa, non audiantur accusatores Episcoporum.*

Item Evaristus Papa *Episcopis per Ægyptum, epist. 2.*

SI *f* qui sunt vituperatores, aut accusatores Episcoporum, vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos à judicibus ecclesiæ audiri, antequam eorum discutiatur æstimationis suspicio, vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quòve merito, si pro Deo, aut provana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate ista præsumpserint, nec ne.

C. XVIII. ¶ *Majores natu non accusent, nisi qui sint rectæ fidei & conversationis.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist. 2.*

QVærendum *g* est in judicio, cujus sit conversationis & fidei is qui accusat, & is qui accusatur, quoniam hi, qui non sunt rectæ conversationis ac fidei, & quorum vita est accusabilis, & quorum fides, vita, & libertas nescitur, non permittuntur majores natu accusare. Neque viles personæ in eorum recipiantur accusatione.

C. XIX. ¶ *Alias dubius vel testibus non recipiantur Episcoporum accusationes.*

Item Sixtus Papa II. *ad Episcopos Hispaniæ, epist. 2.*

II. ACcusatio *h* Episcoporum non est facile recipienda, dicente *i* Domino [Non suscipies vocem

a *Zach. 2.* b *vadunt.] orig.* c *In cap. Hadriani c. 2. & l. 6. Capit. c. 287. Pann. l. 5. c. 34.* d *al. primati.* e *Refertur multis verbis omissis. Anf. l. 3. c. 85. Burch. l. 1. c. 132. & 144. Ivo p. 5. c. 242. Pann. l. 4. c. 31.* f *Pann. l. 4. c. 39.* g *Steph. 1. epist. 2. c. 10. Con. Car. 4. c. 69. Burch. lib. 1. c. 171. Pannor. lib. 4. c. 57. Ivo p. 5. c. 289.* h *Mutatus est verborum ordo.* i *Exod. 23.*

mendacii.] Et Apostolus inquit a adversus Presbyterum inscriptionem non recipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus. Si hæc de Presbyteris, vel cæteris fidelibus sunt prævanda, quantò magis de Episcopis?

C. XX. ¶ *Pro sola conventione Episcopi non submoveatur aliquis à communione.*

Item ex concilio Aurelianensi primo, *c.3.*

SI quis ab Episcopo suo, vel de ecclesia, vel de proprio jure aliquid crediderit repetendum, si nihil convicii, aut criminationis objecerit, eum pro sola conventione à communione ecclesiæ non liceat submoveri.

C. XXI. ¶ *Quare subditi prælatos suos reprehendere non possint.*

Item Evaristus Papa, *epist. 2.*

SVnt nonnulli, qui præpositos suos perversè reprehendunt, si vel parum ipsis molesti extiterint.

Ex his omnibus datur intelligi, quod illi ab accusatione removentur, qui non affectione charitatis, sed prævitate sua actionis vitam eorum diffamare & reprehendere quærunt. ¶ *Quod verò præmissis auctoritatibus criminosi prohibeantur ab accusatione prælatorum, testatur* Augustinus *in lib. Soliloquiorum ita dicens.*

C. XXII. ¶ *Non omnes subditi, sed criminosi tantùm prohibentur accusare prælatos.*

PRæsumunt prælati non debere se reprehendi, vel accusari, pro eo, quòd canones non eos passim constituunt accusandos. Quod tamen negatur: quia criminosis, cùm de reprehendendo veritas ipsa constituat b [Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c.]

Opponitur huic distinctioni. Ipsi sacri canones distinguunt, in quo casu pastores sint accusandi à subditis, dicentes: [*Oves* c *pastores suos non accusent, nec reprehendant, nisi à fide exorbitaverint.*] *Ecce in quo casu sunt accusandi à subditis, in aliis autem minime.*

3 pars. *Huic oppositioni respondetur sic. Distinctio illa canonum de criminosis & infamibus intelligitur: Oves enim criminosa & infames pastorem suum accusare, vel reprehendere non possunt, nisi à fide exorbitaverit. Cæterum si à fide exorbitaverit, tanta est labes illius criminis, quòd ad ejus accusationem, & servi adversus Dominum, & quilibet criminosi & infames adversus quemlibet admittuntur.*

C. XXIII. ¶ *Infames & hæretici, homines bonæ famæ accusare non possunt.*

Unde Dionysius Papa *ad Severum Episcopum epist. 2.*

ALieni d erroris socium, vel à sui voluntariè propositi tramite recedentem, aut sacris Patrum regulis & constitutionibus non obedientem suscipere non possumus, nec debemus: nec impetere rectè credentes, vel sanctorum Patrum sanctionibus obtemperantes permittimus: quia infames omnes esse censemus, qui suam aut Christianam prævaricantur legem, aut Apostolicam, vel regularem libenter postponunt auctoritatem.

¶ *In multis vetustis exemplaribus rubrica hujus capitis sic habet,* Infames accusare possunt hæreticos. *In aliis verò nonnullis.* Infames non possunt accusare catholicos.

C. XXIV. ¶ *Christianos accusare, vel in eos testificari non possunt, qui fidem acceptam deseruerunt.*

Item ex concilio Toletano IV. *c. 63.*

NOn e potest erga homines esse fidelis, qui Deo exiterit infidus. Iudæi ergo, qui dudum Christiani effecti sunt, & nunc Christi fidem prævaricati sunt, ad testimonium dicendum admitti non debent, quamvis esse se Christianos annuntient: quia sicut in fide Christi suspecti sunt, ita & in testimonio humano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium, qui in fide falsi docentur, nec eis est credendum, qui veritatis à se fidem abjecerunt.

C. XXV. ¶ *Hæretici, Iudæi vel pagani Christianos accusare non possunt.*

Item Cajus Papa *Felici Episcopo.*

PAgani a, vel hæretici, sive Iudæi non possunt Christianos accusare, aut vocem eis infamationis inferre.

¶ *Verba epistolæ sunt*, Primò quidem scias paganos & hæreticos non posse Christianos accusare, &c.

In hoc capite decernitur, ut hæretici non impetant rectè credentes. Vnde econtrà intelligitur, quòd hæretici ab hæreticis impeti possunt. Item à tramite sui propositi voluntariè recedentes, non possunt impetere servantes limitem sui professionis. Ex hoc datur intelligi, quòd recedentes à suo proposito, similiter recedentes criminari possunt. Item non obedientes sanctionibus sanctorum Patrum, non possunt accusare obtemperantes sacris constitutionibus. In quo similiter intelligitur, quòd inobedientibus inobedientes accusare licet. Vide generaliter colligitur, quòd in accusatione æqualitas fidei & conversationis inter accusantem & accusatum semper consideranda est, ut is qui accusat, vel par, vel superior inveniatur.

C. XXVI. ¶ *Hæreticus hæreticum accusare, & contra eum testificari potest.*

Item Novellarum constitut. *novella 49. in fin.*

SI b hæreticus contra hæreticum litiget, liceat cuiris eorum hæreticum testem adducere. Sin autem orthodoxus contra hæreticum litiget, pro orthodoxo quidem etiam hæretici testimonium valeat: contra orthodoxum autem solius orthodoxi testimonium valeat. ¶ Orthodoxis autem litigantibus, ad testimonium nulli hæretico pateat aditus.

¶ *Sed quæritur, si flagitiosissimus Catholicus possit convenire hæreticum de alio crimine, quam de hæresi? Huic quæstioni respondetur. In quo hæreticus inferior est, videlicet in regula fidei, in eo à malo catholico accusari potest. In quo autem superior fuerit, videlicet in conversatione vitæ, in eo à flagitiosissimo convenire non potest.* ¶ *Item quod dicitur, pastores pro suis actibus magis sunt tolerandi, quàm corripiendi, dupliciter intelligitur, vel quia incorrigibiles tolerandi sunt, & non corrigendi: unde ibi subjiciuntur quæ sæpe* c *pro meritis subditorum depravatur vita rectorum. Quorum ergo merito (Deo permittente) vita rectorum depravatur, & potius sunt tolerandi, quàm corrigendi. Vel quia sunt quidam, qui sæpe deseruntur publicis documentis, & crimen, quod intendunt, probare non valent.*

C. XXVII. ¶ *Quæ publicis documentis probari non possunt, toleranda sunt.*

De quibus in homilia d *de pœnitentia, c.12.*

Augustinus *ait.*

PLerunque 1, boni viri propterea sufferunt aliorum peccata, & tacent, quia sæpe deseruntur publicis documentis, quibus ea, quæ ipsi sciunt, judicibus probare non possunt.

1, ¶ Plerunque] *In aliquot vetustis codicibus legitur sic, quæ: quemadmodum & apud Bedam, & in originali, cujus tamen ipsa prorsus verba hic referuntur.*

4 pars. *De his etiam illud Anacleti intelligitur* [*sententia* e *Cham filii Noë damnantur, qui suorum dolorum, id est prævaricationum patrum culpam produnt, ceu Cham, qui patris pudenda non operuit, sed magis deridenda monstravit.*] *Hæc enim auctoritas non prohibentur ab accusatione, sed à proditione. Aliud est enim prodere, aliud accusare. Prodit, qui non probanda defert, accusat, qui reo præsente crimen judici offert probaturus quod intendit. Cham solus vidit pudenda patris, & ideo per eum intelliguntur, qui cùm soli sint conscii criminum suorum prælatorum, atque ideo accusare non possint, vitam tamen eorum infamant.*

a *1. Timoth. 5.* b *Ioan. 18.* c *sup. c. oves.* d *Infrà 3. q. 4. c. alieni.*] *in decretis Iulii, cap. 18. Anf. l. 3. cap. 65. Polyc. lib. 5. tit. 1.* e *Ivo p. 13. c. 96.*

a *Anf. l. 3. c. 46. Pann. l. 4. c. 63.* b *Apud Iulium in antec. ch. Ivo p. 16. c. 131. Pann. l. 5. c. 28.* c *sup. ea. non est à plebe. & c. accusatio 1.* d *l. 50. hom. 30. & 22. Beda, 1. Cor. 5.* e *sup. ea. pla-*

alios redendam offerunt. ¶ Item objicitur, quòd subditi etiam reliquis prælatos suos accusare non possunt. Legitur enim in Exodo a, quòd Maria soror Aaron, qua prima post transitum maris rubri sumpto tympano hymnum cantare meruit, postea murmurans in Moysen, et b quòd Æthiopissam duxerat in uxorem, à Domino lepra percussa est. ¶ Item in lib. c Regum legitur, quòd cum David fugeret à facie Saul, latuit in spelunca: in quam cum Saul diversisset ad purgandum ventrem, David præcidit oram chlamydis ejus, quod se fecisse postea graviter doluit, & vehementer erubuit. Saul d à Domino erat reprobatus, & ex invidia David persequebatur, ut eum morti traderet. David erat vir humilis & mitis; Saul a Domino substitutus, per Samuelem unctus in regem: sed examen, quia præcidit oram chlamydis Saul, graviter ferit, cum à Saule sola administratione unctionis superaretur. Unde licet intelligi, quòd subditi quamvis religiosi sint, prælatos suos erimine accusare non possunt. Nam e per Saulem, qui ventrem purgat, prælati intelliguntur, qui malitiam suam corde conceptam in opus producunt. ¶ Item legitur in libro f Regum, quòd cum arca Domini reduceretur de Gabaa in Hierusalem, bobus recalcitrantibus arca inclinata est: cui dum Oza levita manum adhiberet, ut eam regeret, a Domino percussus interiit. Per arcam prælatus figuratur, per Ozam subditi, per inclinationem arcæ casus subditæ prælatorum, per illum qui manum adhibuit, intelliguntur reprehendentes, vel accusantes vitam doctorum, qui à Domino percussi sunt. ¶ Hu ita respondetur. Verum est per arcam significari prælatos, & per Ozam subditos. Illud verò falsum est, quòd per inclinationem arcæ casus significetur prælatorum. ¶ Aliud est inclinari, vel descendere, aliud cadere. Legitur g enim quòd Salvator noster se inclinaverit, sicut quando de cœlis prodiit in terra; & de montibus frequenter descenderit, in quo silentium, vel ut pernoctaret in oratione, vel ut discipulos in monte altiora doceret præcepta; vel ut turbas fugiens; ex altitudine montium figeret, & liberè posset docere. Inclinatio vel descensio humilitatem significat, qua spirituales nonnunquam carnalibus condescendunt, & eorum infirmitati compatiuntur, juxta illud Apostoli h [Quis infirmatur, & ego non infirmor?] Hoc etiam figuratum Angeli, quos i Jacob vidit in scala descendentes. Quos enim per Prophetam k dicitur. [Inclinavit cœlos, & descendit.] Per arcam ergo inclinatam intelliguntur prælati, qui subditorum culpam misericorditer portant, & eorum infirmitati quodammodo compatiuntur. Unde bene dicitur, quòd bobus recalcitrantibus arca inclinata est. Boves quippe recalcitrantes subditos significant sua doctrinæ non obedientes, quibus dum prælati compatiuntur, quasi bobus recalcitrantibus arcæ inclinatur. Levita qui manum adhibuit, significat illos, qui misericordiæ compassionem in prælatis superabundant, eos, in severitatis amaritudinem effigere volunt. Vide bene Levita iste Oza dicitur. Oza quippe robustus dicitur. Illi enim robusti dicuntur, qui cum de sua justitia præsumunt, nec servitutem peccantibus negandam putant, & compassionem reprehendunt. Unde à Domino percussi intereunt, quia l judicium sine misericordia erit illis, qui non fecerint misericordiam. Unde & Salomonem m dicitur [Noli esse justus nimium; quia est justus qui perit in justitia sua.] Sic & de Moyse intelligitur. Per Moysem enim prælati intelliguntur. Per Æthiopissam peccatrices designantur. Moyses Æthiopissam ducit, cum quilibet prædicator peccatorem sibi copulare curat, ut ex assiduo bonorum operum Dei gignere valeat. Hanc Maria, id est, subditi reprehendunt, lepra peccati infamante. Vesper Mariam synagoga intelligitur, quæ in Moysem, id est, in Christum murmurabant, quia Æthiopissam, id est, ecclesiam gentium sibi copulavit, quos lepra perfidiæ & erroris sordidissimi. Sine ira ergo his auctoritatibus subditi prohibentur ab accusatione suorum prælatorum, sed monentur, ne reprehendant

a Exod.15. b Numer.12. c 1.Reg.24. d 1.Regum 16. e Gloss. ad locum. f 2.Reg.6. g Ioan.8. h 2.Corinth.11. i Gen.28. k Psal.17. l Iac.2. m Eccles.7. n Gregor. hom.38.40.41.

misericordiam compassionem eorum. ¶ Item a per Saulem prælati intelliguntur, & per David subditi. Saul purgans ventrem eos significat, qui malitiam corde conceptam foras in opus producunt. Sed in præcisione chlamydis non significatur 1 nisi reprehensio peccati. Per chlamydem enim regni potestas intelligitur. Hanc præcidit, qui prælatum sententia damnationis ferit: quod nulli subditorum licet. Factis enim pastoris, oris gladio, id est, sententia damnationis à subditis feriendo non sunt. Hinc est quod Hieronymus ait super Marcum de Pontifice, qui scidit vestimenta sua. Scissio vestis, sectionem significat sacerdoti, quod in proximo erat scindendum, & auferendum Iudæis. Vel per David significantur, qui nequitiam suorum prælatorum videntes, majora eorum peccata contemnunt, minima verò & levia, & quasi extremam oram chlamydis precidentes reprehendere & lacerare satagunt. Vel quia Saul solus divertit in speluncam, in qua David 2 solus latebat. ¶ Item super hoc potest intelligi, quod de b Cham dictum est, qui solus vidit pudenda patris, quæ non cooperuit, sed ridenda monstravit. Hac itaque auctoritate non inhibetur subditis accusare prælatos, si c accusabiles fuerint. Item probatur, quòd subditi prælatos suos accusare non possunt, etiam si religiose fuerint. Infames enim sunt eo ipso, quod suorum doctorum vitam reprehendere conantur. Infames etiam sunt (ut canonum tradit auctoritas) omnes, qui in Patres armantur; & qui doctorum suorum vitam reprehendunt, vel accusant. Nullus autem infamis d in accusatione prælatorum est audiendus, nisi forte à fide exorbitaverit, ut suprà dictum est. Cum ergo subditi eo ipso, quòd in accusationem prælatorum prosiliunt, infames efficiantur, infamibus autem copia accusandi denegatur, patet, quòd subditi prælatos suos accusare non possunt. ¶ Hu ita respondetur: non omnes prælati pro prælatis habentur. Nomen enim non facit Episcopum, sed vita.

1 ¶ Non significatur] *In aliquot vetustis exemplaribus legitur, non significatur reprehensio peccati: in aliis verò non nullis, significatur reprehensio peccati.*

2 ¶ David solus] *Primo regnorum, c.24. legitur.* Potrò David, & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant.

C. XXVIII. ¶ *Quem ætas, non vita seniorem facit, graviter est increpandus.*

Unde Gregorius e *Ianuario Episcopo scribit, lib.7. indict.2. epist.1.*

PAulus f dicit [*Seniorem ne increpaveris.*] Sed hæc ejus regula in eo g servanda est, cùm culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda juniorum. Vbi autem senior juvenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta interpretatione feriendus est. Nam scriptum h est [*Laqueus juvenum omnes vos,*] & rursus Propheta i dicit [*Maledictus 1 puer centum annorum.*]

1 ¶ Maledictus puer] *In codicibus B. Gregorii partim isto fere modo legitur, partim verò,* & peccator centum annorum maledictus est, *quemadmodum & apud Ioannem Diaconum, & in vulgata; nisi quòd habet non est, sed; erit. Septuaginta autem, ut est apud B. Hieronymum, habuerunt,* & qui moritur peccator centenarius, maledictus erit.

C. XXIX. ¶ *Dignitas non facit Episcopum, sed vita.*

Item Hieronymus *ad Hebodorum, epist.1. de laude vitæ solitariæ.*

NOn omnes Episcopi sunt Episcopi. Attendis Petrum; sed & Iudam considera. Stephanum suspicis: sed & Nicolaum respice. & ʒ. ¶ Non facit ecclesiastica dignitas Christianum. Cornelius k centurio adhuc ethnicus dono Sancti Spiritus mundatur, Presbyteros Daniel l puer judicat. & ʒ. ¶ Non est facile * stare loco Pauli, tenere gradum Petri, jam cum Christo regnantium. & ʒ. ¶ Infatuatum m sal ad nihilum prodest, nisi ut projiciatur foras, & à porcis conculcetur.

a Nicolaus in epist.7. ad Michaël. b sup. ea. sint. c sup.c. oves ad.c.14. d c.15. sup.eo. e Ioan. Diac. l.3. n.32. f 2.Timoth.5. g al. tunc. h Esa.42. i Esa.65. k Actor.10. l Dan.13. * sup. dist.40. non est facile. m Luc.14.

C. XXX. ¶ *Non Episcopi nomen, sed vita reverentiam meretur.*

Item Augustinus *tractatu 6. in c.1. Ioannis.*

NOn omnis qui dicit, pax vobiscum, quasi columba est audiendus. *&* ℣. *a.* ¶ Corvi de morte pascuntur. Hoc columba non habet: de frugibus tertæ vivit, innocens ejus victus est.

C. XXXI. ¶ *Docti ab indoctis, clerici à laicis quandoq; meritò reprehenduntur.*

Item Beda *ad c.2. epistolæ secundæ Petri.*

SEcuti *b* sunt viam Balaam & Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem verò habuit suæ vesaniæ. Subjugale mutum in hominis *c* voce loquens prohibuit Prophetæ insipientiam.] Plerunque hæretici tam stulta dogmata, tam exectanda proferunt sacramenta, ut etiam hebetum sensus, & paganorum, & qui ratione divinæ agnitionis omnimodo carent, illorum detestetur insaniam, & illorum distorta, & Deo contraria itinera sanius sapiendo redarguat. Et (quod pejus, quia frequentius est) nonnunquam multi catholicorum in tantum mercedem amant iniquitatis, ut etiam docti ab indoctis, à laicis clerici meritò redarguantur *d:* qui juxta comparantur Prophetæ, qui verbis asinæ, contra naturam loquentis, corripitur. nec tamen à proposito pravi itineris retardatur. Quibus etiam aptissimè nomen congruit civitatis, de qua Balaam veniße perhibetur. Bosor namque carneus, sive in tribulatione *1* interpretatur. Neque enim alia major causa luxuriosis existit, verbum veritatis amore pecuniæ, vel desiderio rerum temporalium adulterare, quàm quòd carnis se concupiscentiæ mancipaverunt. *&* ℣. *f.* ¶ Sed & nomen ipsius Balaam, qui vanus populus, sive præcipitans eos interpretatur, talibus convenit. Qui enim agnitam veritatis viam sponte ipsi deserunt, quid nisi vanus sunt populus? Quid nisi in præcipitium suos mergunt auditores, quibus non salutaria, quæ corrigant, sed quæ illos delectant, erronea prædicant? de quibus bene subditur. [Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.]

1 ¶ Tribulatione] *Sequebatur, positus; quæ dicta sublata est, quia neque apud Bedam, neq; apud B. Hieronymum in nominum hebraicorum interpretatione habetur.*

Quia ergo non g *omnes Episcopi sunt Episcopi, Presbyteri à Daniele puero judicantur, sal infatuatum à porcis conculcatur, & qui dicit, Pax vobiscum, plerumq; non columba, sed corvus reputatur, patet quòd non semper pro officio, atque* h *auctoritate persona accusatione est cessandum: imò contra pravos est agendum, cum omnis persona criminaliter peccans alteretur, & (ut ita dicam) legibus capite minor censeatur. Qui enim facit peccatum, servus est peccati, tam in pena, quàm in culpa.*

C. XXXII. ¶ *Qui susceptum officium non administrat, non est Episcopus, sed canis impudicus.*

Unde Augustinus *ait.*

QVi *i* nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta deterßit, nec filiorum crimen correxit, canis impudicus dicendus est magis, quàm Episcopus.

¶ *Caput hoc apud B. Augustinum, ex quo citatur, non est inventum. Burchardus & Ivo citant ex Gregorio, & eadem ferè verba ipse quoq; Gratianus sup. dist.83. subnectit capiti,* Nemo quippe. *quod est Gregorii. Simile quiddam Burchardus l.1. c.13. & Ivo p.5. c.67. asserunt ex Origene.*

Quibus ergo Hieronymus, Augustinus, Gregorius auferunt nomen columbæ, Episcopi, seniori; nunne & privilegium est auferendum dignitatis, ut possint à subditis reprehendi? Unde scriptura dissimulans privilegium pravæ senectutis, ait [*Maledictus* k] *non sensor, sed* [*Puer centum annorum.*] *Apparet ergo, quòd his ex accusatione prælatorum infames sunt, qui eorum vitam reprehendere & lacerare conantur, qui locum sui regiminis non nomine tantum, sed vita & moribus tenent. Alii autem potius laudabiles sunt ex accusatione prælatorum suorum quam infames. Item, quod dictum* [*Majorum a quibusdam minorum accusationibus non impetrare.*] *minores intelligendi sunt, non dignitate, sed vita.*

C. XXXIII. *Majores & minores non dignitate, sed vita intelligi oportet.*

Unde Hieronymus *ait de Paulo super epistolam ad Galatas.*

PAulus *b* Petrum reprehendit: quod non auderet, nisi se non imparem sciret.

¶ *Caput hoc, quod citatur in plerisque exemplaribus B. Hieronymo, & in aliquot ex B. Augustino, in neutrius libro reperitur: sed in glossa ordinaria ad ea verba ipsius epistolæ ad Galatas* In faciem ejus restiti; *additur hæc interlinearis explanatio quod non auderet, nisi se non imparem sentiret. Et in commentariis B. Ambrosii in illum eundem locum hæc leguntur. Nam quorum auderet Petro primo Apostolo, cui claves regni coelorum Dominus dedit, resistere, nisi alius talis, qui illo dignitate esset? Sed in electionis suæ sciens se non imparem, constanter ausus est probaret, quod ille sine consilio fecerat.*

Hoc non de officio ecclesiastica dignitatis, sed de puritate vitæ, sanctitate conversationis intelligitur: solus enim Petrus ante alios Apostolos primatum gerebat.

C. XXXIV. ¶ *Non Episcopi nomen, sed vita majorem facit.*

Hinc Augustinus *ait ad Hieronymum, epist.19. prope finem.*

QVanquam secundùm honorum vocabula, quæ ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus major Presbyterio sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est.

C. XXXV. ¶ *Episcopi licet pares sint meritis, non tamen differunt dignitatis.*

Idem lib.2. de baptismo contra Donatistas, c.1.

PVto, *c* quòd sine ulla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum ad martyrii coronam. Cæterùm magis vereor ne in Petrum contumeliosius existam. Quis enim dubitet illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopo præferendum? Sed etsi distat cathedrarum gradu, tamen est martyrum gloria. *Item* ℣. ¶ Cum Petro & Paulo posteriore corrigitur, & pacis atque unitatis oculo custodito *d* ad martyrium promovetur *e*, quo facilius & fortius, quod per universæ ecclesiæ fraternitatem est, vel unius Episcopi auctoritati, vel unius provinciæ concilio præferendum est?

C. XXXVI. ¶ *Non in honore, sed in veritate filius æquatur, vel præponitur patri.*

Idem tractatu 30. in Ioannem in fine.

QVeritur pater de malo filio, aut queritur filius de duro patre. Servamus honorificentiam, quæ debetur Patri à filio, quæ deficit à filio. Non æquamus filium patri in honore, sed præponimus, si bonam cause habet: filium æquamus patri in veritate: & sic unicuique honorem debitum, ut non perdat æqualitas *f* [*meritorum*] honorem debitum, ut non perdat æqualitas fraternitatis.

C. XXXVII. ¶ *Æquales fuerunt meritis (licet gradu differentes) Petrus & Paulus.*

Item Augustinus *sermone 66. de natali Petri & Pauli.*

BEati Petrus & Paulus eminent inter universos Apostolos, & peculiari quadam prærogativa præferuntur: verùm inter ipsos, quis cui præponatur, latet. Puto enim illos æquales esse meritis, qui æquales sunt passione, & simili eos fidei devotione vinxit.

a *Et ibi gloss. ordin.* b *2.Pet.2.Num.22.* c *al. mutum pomum.* d *al. lacerentur.* e *al. magu.* f *ibid.* g *sup. c. non omnes. & c. non omnis.* h *al. vel.* * *Ioan.8.* i *Burch. l.1.c.203. Ivo p.5.c.315.* k *sup. eod. Paulus.*

a *Supra eod. c. majorum.* b *Gal.2.* c *Non pauci.* d *al. custoditur.* e *al. provehitur.* f *al. æquatur.*

simul videmus ad martyrii gloriam perveniſſe. ¶ Non enim ſine cauſa factum putemus, quòd una die, uno in loco, unius tyranni toleravere ſententiam. Una die paſſi ſunt, ut ad Chriſtum patrer pervenirent: uno in loco ne alteri Roma deeſſet, ſub uno perſecutore, ut æqualis crudelitas utrumque conſtringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, perſecutor decretus eſt pro virtute. Et in quo tandem loco iidem martyrium pertulerunt? in Vrbe Roma, quæ principatum, & caput obtinet nationum: ſcilicet ut ubi caput ſuperſtitionis erat, illic caput quieſceret ſanctitatis, & ubi gentilium principes habitabant, illic eccleſiarum principes morarentur.

¶ Sermo unde hoc caput ſumptum eſt, inter ſermones B. Ambroſii eſt 66. inter ſermones B. Auguſtini de ſanctis, vigeſimus ſeptimus, & apud Maximum Taurinenſem, quintus in feſto eodem, qui num. 54. eſt.

5 pars. Item patentes, bigami, ſacerdotes accuſare non poſſunt. Vnde generaliter colligitur, quòd quicunq; ſacerdotes non ſunt, vel eſſe ſacerdotes non poſſunt, in ſacerdotes accuſationem, vel teſtificationem proferre non poſſunt.

C. XXXVIII. ¶ *Qui ſacerdotes eſſe non poſſunt, ſacerdotes accuſare non valent.*

Vnde Fabianus *aut epiſt. 2. ad Epiſcopos Orientales.*

IPſi a Apoſtoli, & eorum ſucceſſores olim ſtatuerunt, ut ſacerdotes Domini non accuſent, nec in eos teſtificentur, qui ſui ordinis non ſunt, nec eſſe poſſunt.

C. XXXIX. ¶ *Sacerdotes accuſare, vel in eos teſtificari non valent, qui ad ſacerdotium prohibentur eligi.*

Item Damaſus Papa *ad Stephanum Archiepiſcopum, epiſt. 3. c. 3.*

TEſtes 1 abſque b ulla infamia, aut ſuſpicione, vel manifeſta macula, & veræ fidei plenitudine 2 inſtructi eſſe debent, & tales, quales ad ſacerdotium eligere jubet divina auctoritas. ¶ Quoniam c ſacerdotes (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non poſſunt, nec in eos teſtificari, qui ad eundem non debent, nec poſſunt provehi honorem.

1 ¶ Teſtes] *Damaſi verba hæc ſunt:* Accuſatores enim Epiſcoporum, & teſtes, ſuper quibus rogitaſtis, abſq; ulla infamia, aut ſuſpicione, &c. *ſicq; referuntur à Burchardo & Yvone. Panormia autem habet ut Gratianus.*

2 ¶ Plenitudine] *In epiſtola ipſa legitur,* pleniter. *Burchardus verò & Yvo habent,* vera fide pleniter.

Sic & illud Sylueſtri intelligitur: [Laicus d non accuſet clericum, &c.] id eſt, qui in inferiori gradu conſtituti ad ſuperiorem aſcendere non poſſunt, in ſuperioribus agentes accuſare non debent.

¶ Et oſtenſum eſt, quod reſpondeatur auctoritatibus, & argumentis, quibus ſubditi ab accuſatione prælatorum videbantur repellendi. Nunc demonſtrandum eſt, quibus rationibus probentur recipiendi, & quid contra reſpondeatur à prælatis. Chriſtus, qui erat paſtor paſtorum, ovibus ſuis, de quibus ait e. [Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael, &c.] inter opprobria, & verbera, quæ ab eis patiebatur, ait f [Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, &c.] Item g [Quis ex vobis arguet me de peccato?] At quicunque ad teſtificandum in aliquem, vel ad argumentum admittuntur, ad eundem accuſandum admitti poſſunt. Cum ergo oves, ut ad verſus paſtorem ſuum teſtimonium ferant, & ipſum (ſi poſſint) reprehendant, admittantur, patet, quòd ſubditi poſſunt accuſare prælatos ſuos. ¶ His ita reſpondetur. Chriſtus erat paſtor ſuarum ovium, quas verbo & exemplo pauit, tantùm quantum ad officiorum diſtributionem, (ex qua hodie vocantur) in populo ſuo h paſtorale officium non gerebat. Myſtica enim & viſibili unctione nec in regem, nec in ſacerdotem unctus erat, qui ſola diua perſona in populo illo prælaturæ nomen ſibi vindicabant. ¶ Non ergo ex hac auctoritate ſubditi probantur admittendi in accuſatione prælatorum, ſed tantum oſtenditur, quòd auditores eos reprehendere poſſint, & in eos teſtificari, qui cum officia eccleſiaſtica non habeant, verbo tamen & exemplo quæcunque valent, lucrari Deo ſatagunt. Reſpondetur & aliter. Aliud eſt, quod de rigore cogimur ſeruare diſciplinæ, aliud quod admittitur ex perfectionis conſideratione. Chriſtus ad ſe arguendum Iudæos admiſit perfectione humilitatis, non ſeueritate iuris. Si enim legis rigore eſſent admiſſi, hac auctoritate criminoſi & infames in accuſatione religioſorum eſſent recipendi, cum eſſent ſceleratiſſimi, qui de Chriſti nece tractantes, innocentem condemnare volebant. Hoc ergo exemplo prælati non coguntur recipere ſubditos in accuſatione ſui, ſed permittuntur. ¶ Item Paulus a Petrum reprehendit, qui Princeps Apoſtolorum erat. Vnde datur intelligi, quòd ſubditi poſſunt reprehendere prælatos ſuos, ſi reprehenſibiles fuerint. Sed hoc facile reſoluitur, ſi unde ſit reprehenſus, adverſitur. Petrus cogebat gentes Iudaizare, & à veritate Euangelii recedere, cum Iudæa gregem faciens, & à cibis gentilium latenter ſe ſubtrahens. Par autem in fe eſt, à fide exorbitare, & alios exemplo vel verbo à fide dejicere. Ergo hoc exemplo non probantur prælati accuſandi à ſubditis, niſi forte à fide exorbitaverint, vel alios exorbitare coegerint. ¶ Item cum b Petrus intraſſet ad Cornelium, conqueſti fratres ſunt qui erant in Iudæa, & reprehenderunt eum, quòd ad gentilem diuertiſſet. Ecce, quod prælati jure poſſunt reprehendi à ſubditis.

C. XL. ¶ *Petrus à fidelibus interrogatus cur ad gentes intraſſet, non ex poteſtate reſpondit, ſed humiliter rationem reddidit.*

Sed huic oppoſitioni B. Gregorius *reſpondit, dicens* Theotiſta patritia, *lib. 9. epiſt. 39.*

PEtrus poteſtatem regni acceperat, & tamen idem e Apoſtolorum primus querimoniæ contra eum à fidelibus factæ, cur ad gentes intraſſet, non ex poteſtate officii, (qua poſſet dicere, oves paſtorem ſuum non accuſent, nec reprehendant:) ſed ex ratione divinæ virtutis, qua gentiles acceperant Spiritum Sanctum, reſpondit.

¶ Operæ pretium fuerit ad ipſum B. Gregorium adire: copioſè enim exponit, quæ hic à Gratiano concise referuntur.

2 pars. Cum ergo Petrus potuit ex officio repellere querelas, ſed noluit, non hoc exemplo prælati coguntur ſuſcipere reprehenſionem ſubditorum. Ex hac etiam humilitatis diſpenſatione intelligitur illud Leonis quarti, Ludovico Auguſto dictum.

¶ Apud Ivonem hujus capitis hæc eſt inſcriptio. Quòd in præſentia legatorum Imperatoris Leo Papa cauſam ſuam examinari voluerit, idem Nicolaus Imperatori.

C. XLI. ¶ *Imperiali judicio Apoſtolicus ſe emendare promittit, ſi quid erga ſubditos injuſtè commiſit.*

NOs d, ſi incompetenter aliquid egimus, & ſubditis juſtæ legis tramitem non conſervavimus, veſtræ ac miſſorum veſtrorum cuncta volumus emendare judicio: quoniam ſi nos, qui aliena debemus corrigere, peccata pejora committimus, certè non veritatis diſcipuli, ſed (quod dolentes dicimus) erimus præ cæteris erroris magiſtri. Inde magnitudinis veſtræ magnopere clementiam imploramus, ut tales ad hæc quæ diximus, perquirenda miſſos in his partibus dirigatis, qui Deum per omnia timeant, & cuncta (quemadmodum ſi veſtra præſens fuiſſet Imperialis gloria) diligenter exquirant, & non tantùm hæc ſola, quæ ſuperius diximus, quæramus, ut examuſſim exagitent, ſed ſive minora, ſive etiam majora illis ſint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in poſterum nihil ſit, quod ab eis indiſcuſſum, vel diffinitum remaneat.

---

a *Anſelm. lib. 3. c. 47. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *Mutata eſt verborum ſeries. Polyc. ib. Burch. l. 1. c. 122. Ivo p. 5. c. 290. Pann. l. 4. c. 186.*
c *Anſ. l. 3. c. 41. Supra ea. ſacerdotes.* d *Sup. ead. nullus laicus.*
e *Matth. 15.* f *Ioan. 18.* g *Ioann.* h *al. illo.*

a *Galat. 2.* b *Act. 11.* c *Act. 11.* d *Ivo p. 5. c. 122.*

6 pars. *Item cum* a *Balaam asellus iret ad maledicendum populum, Angelus Domini asinæ, cui insidebat, in via se opposuit, evaginatoq; gladio eam ab itinere compescuit, quam dum ille verberibus affligeret, in vocem prorupit, & Prophetæ vesaniam redarguit. Si ergo animal mutum angelica virtute, Prophetæ insipientiam reprehendit, multo magis subditi possunt accusare prælatos suos.* ¶ *His ita respondetur. Verum est quòd per asinam subditi significantur, & per Balaam prælati: non tamen hoc exemplo probantur prælati accusandi à subditis: sed subditis tantùm forma datur humiliter venientes prælatis si forte eos ad malum cogere voluerint. Balaam namq; asinam urgens, ut ad maledicendum populo Dei eum veheret, significat eos, qui verberibus, & cruciatibus à subditis exigunt, ut eis in malis fautores, & coadjutores existant. Sed quia Angelus, quilibet videlicet prædicator, evaginato gladio, aperte scilicet prædicato timore & horrore futuræ vindictæ, à consensu aliena malitia illos revocat, licet eis in hujusmodi vocem consequutionis prorumpere, & prælatis suis dicere, cur nos verberibus affligitis? cur nobis injuste irascimini? numquid vobis inobedientes aliquando fuimus? nisi nunc cum ad malum cogimur? videte illum, qui prohibet ab incepto. Non ergo hinc prælati probantur accusandi à subditis.* ¶ *Item cum David* b *adulterium & homicidium commisisset, missus est à Deo Nathan Propheta, ut eum redargueret. Ecce, quòd prælati sunt arguendi, & reprehendendi à subditis.* ¶ *Sed notandum est, quòd duæ sunt personæ, quibus mundus iste regitur, regalis videlicet, & sacerdotalis. Sicut reges præsunt in causis sæculi, ita sacerdotes in causis Dei. Regum est corporalem irrogare pœnam, sacerdotum spirituálem inferre vindictam. David ergo etsi ex regali unctione sacerdotibus & Prophetis tu præerat in causis sæculi, tamen suberatur eis in causis Dei. Unde & reges à Prophetis & sacerdotibus ungebantur, & eorum oblatione peccata regum expiabantur.* ¶ *Sicut* d *ergo Ozias à Domino lepra percussus est, quia sacerdotum officia usurpare voluit, sic sacerdotibus & Prophetis regum usurpare officia non licuit. Nathan ergo Propheta cùm regem redarguit, suum est executus officium, in quo erat rege superior, non usurpavit regis officium, in quo erat rege inferior: monuit eum, ut per pœnitentiam peccata sua expiaret, non tulit in eum sententiam, qua tanquam adulter & homicida morti addiceretur.* ¶ *Sic & beatus Ambrosius Theodosium* e, *& beatus Innocentius Imperatorem Arcadium excommunicavit, & ab ecclesiæ ingressu prohibuit.* ¶ *Sicut enim non sine causa judex gladium portat, ita non sine causa claves ecclesiæ sacerdotes accipiunt. Ille* f *portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: isti habent claves ad excludendum excommunicandorum* g, *& reconciliationem pœnitentium. Hoc ergo exemplo subditi probantur reprehendendi à prælatis, non prælati à subditis.* ¶ *Item Daniel* h *nulla legitima potestate fultus, judices à populo constitutos, de falso testimonio convicit, & convictos damnavit. Constat ergo, quòd nullam potestatem habentes possunt redarguere dignitatibus sublimatos.* ¶ *His ita respondetur. Miracula (& maximè veteris testamenti) sunt admiranda, non in exemplum nostræ actionis trahenda. Multa enim concedebantur tunc, quæ nunc penitus prohibentur. Tunc enim Samuel* i *Agag pinguissimum regem Amelech in frusta dividendo concidit: nunc nulli ecclesiasticorum judicium sanguinis agitare licet. Tunc Phinees* k *Iudæum coeuntem cum Madianita interfecit, & reputatum est ei ad justitiam: hodie sacerdotibus in perniciem sui officii verteretur. Exemplo ergo Danielis non soliùm accusandi, vel redarguendi, sed etiam judicandi potestatem subditi sibi in prælatos vindicarent, si illud in argumentum nostræ actionis licèret assumi, quod nulla unquam auctoritate permittitur. Magis ergo ex hoc facto datur intelligi, quòd in novissimis temporibus suscitaret Deus spiritum pueri junioris, illius videlicet, de quo per Prophetam* l *dicitur,* [*Puer natus est nobis*] *& iterum,* [*Ecce puer meus quæ judices iniquitatis, scribas scilicet, & Pharisæos falsis criminibus Susannam, id est, ecclesiam accusantes, quæ adulterii pronuntiantes, eò quòd Christum sequeretur, convictos & condemnaret.* ¶ *Item Hieronymus* 1 *refert libros virorum illustrium, quòd Damasius Papa à subditis de adulterio accusatus, cum quadraginta* a *duobus Episcopis se purgavit.* ¶ *Item Symmachus* b *Papa in Romana synodo dignitate sua expulsus, priusquam statum suæ redderet causæ, ut tunc veniret ad causam, & suis illè videtur, accusantium propositionibus responderet. Dignum visa est maximo numero sacerdotum, quæ meretur effectum: & cùm postmodum ordinaretur, quomodo esset accusandus præsumpsit, ut causam diceret, occurrebat: sed ab amittu est impetus.*

1 ¶ Hieronymus] *In catalogo B. Hieronymi, aut alio in libro nihil tale legitur: in vetustis tamen Pontificalibus invenitur, unde hæc refertur.*

C. XLII. ¶ *Redarguendi solicentiam B. Gregorius aliis præstat.*

Item Gregorius *ait de seipso.*

Si quis super his nos arguere voluerit, vel eam auctoritatem nos facere contenderit, veniat ad hanc Apostolicam, quò omnia ecclesiastica negotia, de quæstio habetur, confluere jussa sunt: ut ibi ante conspectionem S. Petri mecum justè decertet, quatenus illius nus ex nobis sententiam suscipiat suam.

¶ *Est Gregorii quarti in epistola citata sup. ead. q. 6. c. nostro. & dist. 19. nulli fas. in qua epistola cum multa dirisa vilegiis & primatu Romanæ ecclesiæ, ista adjungit.*

Ex his omnibus colligitur, quòd subditi possint reprehendere accusare prælatos suos. Sed sicut de Christo dictum est, quæ dixit, si male locutus sum, &c. ita de istis intelligendum quòd suo exemplo prælatis dederunt facultatem recipiendi subditorum accusationem sui, sed non coegerunt.

C. XLIII. ¶ *De eodem.*

Item.

Paulus d Dyaclinæ e civitatis Episcopus accusatus à subditis de lapsu carnis: convincitur, deponitur, loco ejus substituitur.

¶ *Hoc an ex dispensatione accusati, an ex rigore juris fi ex regesto* Gregorii *ad Ioannem Episcopum primæ Iustinian epist 35: potest deprehendi, subs ait.*

¶ *Verba sunt Gratiani, quæ proponit summam sequentis quod sæpe fuisse solitum esse multis locis est notatum.*

C. XLIV. ¶ *Paulus Dyaclinæ* f *civitatis Episcopus subditorum accusatione convictus deponitur.*

Lator g Nemesion ad nos veniens indicavit, Paulus Dyaclinæ b civitatis Episcopus, mala in corporali crimine lapsus, à suis clericis tus & convictus, Episcopali sententia depositus est; ſteà cum auxilio sæcularium veniens, Episcopum more prædonis ingressus est; ablatisque rebus dilectissimum Nemesion latorem præsentium stituit, ab eo Episcopatu projecit, & ad summ juriam, ac necem pene perduxit. Fraternitas stra hæc omnia curet addiscere, & quæcunque abstulit, omni mora vel excusatione cessante, compellat. Si verò nihil ecclesiæ, sed proprium rit abstulisse (quamvis grave, & iniquum fuerit, à vobis, vel à metropolitano ejus hoc petierit, rario ausu agere præsumpserit) veruntamen si prium tulit, sub fraternitatis vestræ debet exa stare, si verum est. Sed & illud diligenter est, si quid malè de rebus dilapidavit ecclesiæ, quod nunc abstulit, illud reformare, ac satisfacere omnibus compellatur.

In hoc capite non reperiuntur ipsa omnino verba Gregor à Burchardo & Ivone sit] *sententia tamen satis expressa*

---

a *Numer. 22.* b *2. Reg. 12.* c *2 Reg. 6.* d *2. Paral. 26.* e *Theod. hist. eccl. l. 5. c. 17. Niceph. l. 13. c. 34.* f *Rom. 13. 1 Pet. 2.* g *al. excommunicatorum.* h *Dan. 13.* i *1 Reg. 15.* k *Num. 25.* l *Esa. 9. & 42.*

a *al. XLIV.* b *Initio 4. Synodi sub Symmacho.* *l. 1. tit. 18. Anſ. l. 2. c. 20.* d *Burch. l. 1. c. 182. Ivo p. 1. c.* *Docleatina.* f *al. Diocletina.* g *Burch. l. 1. c. 180. Ivo* h *al. Docleatina.*

Hic edicto a non in accusatores, vel depositores ulciscitur, sed in depositum ulterius prosequitur, ut si ultrà ad Episcopatum aspirare tentaverit, modis omnibus repellatur, & ad agendum pœnitentiam perenniter in monasterium detrudatur. Quem ergo Gregorius ad Episcopatum aspirantem omnibus modis repellit, quem gravi pœnitentiæ subjicit, patet non sua dispensatione, sed canonum censura à subditis esse accusatum & convictum. Et ut jam non exemplis, sed legibus agamus, videndum est, quid Gregorius scribat Innocentio 1 & reliquis Episcopis Sardiniæ, lib. 7. indict. 2. epist. 5. ita dicens.

1 ¶ Innocentio] *In originali impresso est*, Vincentio, atque quamplurimis Episcopis. *In vetusto autem exemplari Vaticano exprimuntur nomina Episcoporum, ad quos hæc epistola scribitur hoc ordine:* Vincentio, Innocentio, Mariniano, Libertino, Agathoni, & Victori Episcopis Sardiniæ.

C. XLV. ¶ *Quòd subditi prælatos suos accusare possunt.*

METropolitanum vestrum in aliquo postponere non præsumatis, excepto si (quod non optamus) contra eundem habere vos aliquid causæ contingat, ut ob hoc sedis Apostolicæ judicium petere *b* debeatis.

C. XLVI. ¶ *Veteres prælatorum subditi nulla dissimulatione negligam.*

Item universis Episcopis concilii Bizacii, *lib. 10. epist. 37.*

SIcut (inquit) laudabile discretumque est, reverentiam & honorem debitum exhibere prioribus, ita rectitudinis, & Dei timoris est, si qua inter *c* eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus incipiat morbus invadere, si languor non fuerit curatus in capite. Quædam 1 enim ad nos de Clementino Primate vestro perlata sunt, quæ quoniam ita gravia sunt, ut transire indiscussa ullo modo non debeant, fraternitatem vestram hortamur, ut cum omni sollicitudine, ac vivacitate mentis indagare multis modis debeatis illata, & si sunt, ut audita sunt, ultione canonicæ refecentur. ¶ Admonemus autem, ut non cujusquam personæ gratia, non favor, non quodlibet blandimentum quenquam vestrum, vel ad discutiendum, quæ nobis nunciata sunt molliat, vel à veritate excutiat: sed sacerdotaliter ad investigandam vos propter Deum veritatem accingite. Nam si quis in hoc apud Deum se noverit esse participem, cujus zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi causas facinoris non movetur.

1 ¶ Quædam] *Et hic summatim referuntur verba B. Gregorii. Quare pauca tantum quædam sunt addita, quæ necessaria videbantur.*

Hæc si quis specialia, & ex his generalem regulam colligi non oportere contendit, audiat quid Gelasius. Cxxviii. 1 *dicat omnibus clericis* d *cujuscunque ordinis, sta scribens.*

1 ¶ Cxxviii] *Hic citatur numerus capitum, ut est in codice canonum, de quo in præfatione dictum est.*

C. XLVII. ¶ *Clerici excessus suos Episcopi auribus deferant Romanis Pontificis.*

QUapropter nec clericorum quispiam se Apostolicæ *e* offensæ futurum confidat immunem, si in his, quæ salubriter sequenda Apostolica deprompsit *f* auctoritas, sive Episcopum, sive Presbyterum, sive Diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures *g* Romani Pontificis deferre curaverit, probationibus duntaxat competenter exhibitis, ut transgressionis ultio fiat, & cæteris interdictio delinquendi. Sin *a* verò, modis omnibus erit unusquisque Pontificum ordinis, & honoris sui elisor, si cuiquam clericorum, vel ecclesiæ totius auditui hæc putaverit supprimenda.

C. XLVIII. ¶ *De eodem.*

Idem.

SI *b* quid in ecclesia damni, aut in his, quæ sunt præceptionis nostræ auctoritate 1 prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat, censeamus.

1 ¶ Auctoritate] *Malè ista dicta à plerisque vetustis exemplaribus, & ab aliis collectoribus, qui etiam Gelasium citant.*

C. XLIX. ¶ *Clerici aut laici sine examinatione ad Episcoporum accusationem non admittantur.*

Item ex concilio Chalcedonensi, *c. 21.*

CLericos *c* aut laicos accusantes Episcopos aut clericos, passim 1, & sine probatione ad accusationem non recipiendos decernimus, nisi priùs eorum discutiatur existimationis 2 opinio.

1 ¶ Passim] ἁπλῶς, καὶ ἀδοκιμάστως: *quæ Dionysius vertit*, temerè, atque indifferenter: *possunt & etiam conjungi cum sequenti membro. Id verò copiosè exponitur in concilio Constant. 1. cap. 6.*

2 ¶ Existimationis opinio] ὑποδοκιμασίας *id est, existimatio.*

C. L. ¶ *Quælibet persona Episcopos aut alios accusans, monstranda documentis inferat.*

Item ex synodo Romana.

SI *d* quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet clericus apud Episcopos (quia alibi non oportet) à qualibet persona fuerint accusati, quicunque fuerit ille, sive sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit docenda 1 probationibus, monstranda documentis se debere inferre.

1 ¶ Docenda] *Sic apud Sixtum tertium, & in capitulario apud Cajum verò, & Hadrianum paulò aliter, quemadmodum & alios locis hujus capitis nonnulla, sed non magni ponderis, sunt varietates.*

C. LI. ¶ *Sacerdotes non accusent, qui ad eundem ordinem provehi non possunt.*

Item Damasus Papa, *Stephano Archiepiscopo, epist 3. cap 3.*

SAcerdotes *e* (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.

C. LII. ¶ *Nisi irreprehensibiles in majorum accusatione non recipiantur.*

Item Iginus Papa, *epist. 1.*

CRiminationes *f* majorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos, qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni & irreprehensibiles apparuerint, & actis publicis docuerint, omni se suspicione carere, & inimicitia, atque irreprehensibilem fidem habere, ac conversationem ducere.

Colligitur itaque ex his omnibus, quòd subditi in accusatione Episcoporum sunt admittendi. Nunc videndum est, an monachi in accusatione Episcoporum sint audiendi. Hadrianus Papa *g in capitulis, c. 31. videtur eos ab accusatione removere, dicens:*

---

a *al. Sui verò modis omnibus erit unusquisq; Pontificum ordinis & honoris elisor.* b *Ivo p. 3. c. 151. Ans. l. 7. c. 161. Polyc. lib. 3. tit. 12. & l. 4. tit. 18.* c *Ans. l. 3. c. 115.* d *In c. Hadriani, c. 24. Cajus in epist. ad Felicem, c. 2. Sixtus III. Episcopis oriental. ca. 2. Lib. 7. capitul. c. 491.* e *supr. eod. c. testes. ver. sacerdotes. Polyc. l. 3. tit. 1. Burch. l. 1. c. 172. Ivo p. 3. c. 290.* f *Item Lucius Papa epist. unic. Ivo p. 6. c. 326.* g *Item Stephanus epist. 2. & Melchiades epist. unic. Cap. l. 7. c. 328.*

---

a *al. dicto.* b *al. judicium requiratis.* c *al. in eis.* d *Gelasius Episcopis per Lucaniam, & Brutium, & Siciliam constituit, epist. 1. c. 30.* e *al. hujus.* f *al. promptissimus.* g *al. nostras.*

C. LIII. ¶ *Monachi sacerdotes accusare, vel in eos testificari non possunt.*

PLacuit *a* eorum accusandi sacerdotes, & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis 1, sed divinis vocibus mortuos esse scimus: quia vocem *b* funestam interdici *c* potiùs quàm audiri oportet.

1 ¶ Non humanis] *In epistola Stephani est*, quos humanis & divinis vocibus damnatos vel mortuos esse cognoscimus. *In epistola autem Melchiadu est, quemadmodum hic restitutum est ex vetustis exemplaribus Gratiani, & capitulo Hadriani: sed subjungitur.* Quoniam infidelis homo mortuus est in corpore vivente. *& fortasse significatur locus Matth. 8.* Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: *aut locus Pauli, 1. Tim. 5.* vivens mortua est: *Quamobrem quod proprie pertinet ad homines infames, maximis, flagitiis obnoxios (ut est infrà, 3. q. 5. canonica.) non bene videtur hic referri ad monachos: sed minime id malitiosè factum est, cum Gratianus monachus esset.*

Item in concilio Chalcedonensi, *cap. 4. præcipitur, ut ecclesiasticas actiones monachi attrectare non præsumant.*

C. LIV. ¶ *Monachi in accusatione non sunt audiendi.*

Item Pelagius II. *Episcopis Italiæ.*

NVllus *d* monachus talia unquam arripiat, nec sæcularia, aut ecclesiastica negotia perturbare præsumat: quia mortua in talibus vox est eorum.

Sed aliud est, quod ex præsumptione assumitur temeritatis, aliud, quod ex necessitate geritur charitatis. Monachi enim ex præsumptione Episcopos accusare non possunt, ex charitate possunt. Unde & in canonibus præcipitur, ut cubicularii e Episcopi sint vel religiosi clerici, vel electi monachi, ut de ejus vita testimonium dicere possint.

7 pars. ¶ *Item illud* Eleutherii Papæ *in epist. ad Gallia provincias, omnibus generaliter dicitur.*

C. LV. ¶ *Consentire convincitur, qui cùm possit, perversis negligit obviare.*

NEgligere *f*, cùm possis delurbare perversos, nihil aliud est, quàm fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. LVI. ¶ *Quantum ex vitæ merito quis ecclesiam ædificat, tantum nocet, si destruentibus non resistat.*

Item Hieronymus *g* tam de se, quàm de aliis monachis *in primo prologo Biblia* 1 sanctæ, dicens.

SAncta quippe rusticitas solùm sibi prodest: & quantum ædificat ex vitæ merito ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat.

1 ¶ Bibliæ] *In plerisq; vetustis Grattani codicibus legitur*, bibliothecæ.

C. LVII. ¶ *Subditi vitia prælatorum reprehendere studeant.*

Item Gregorius *h*.

ADmonendi sunt subditi, ne plus quàm expedit, sint subjecti: nec cùm studeant plus quàm necesse est, hominibus subjici, compellantur vitia eorum venerari.

¶ *Collecta est hæc sententia ex verbis B. Gregorii tertia parte pastoralis, admonitione decima octava, ubi de elato & humilibus loquitur.*

C. LVIII. ¶ *Clerici, sive electi monachi sint cubicularii Episcopi.*

Item Generali synodo *præsidens dixit, c. 2.*

CVm *i* pastoris vita esse discipulis semper debeat in exemplo, plerunque clerici, qualis in secreto sit vita sui Pontificis, nesciunt, quam, ut dictum est, sæculares pueri sciunt. De qua re præsenti decreto constituo, ut quidam ex clericis, vel etiam ex monachis electi ministerio cubiculi *a* pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco regiminis est, tales *b* habeat testes, qui vitam ejus in secreta conversatione videant, qui ex visione sedula exemplum profectûs sumant.

C. LIX. ¶ *Pravos in sua societate Episcopus habere non debet.*

Item *Virgilio Episcopo Arelatensi, lib. 5. epist. 49.*

PErvenit ad nos frater & Coepiscopus noster Renatus Massyliensem pravos homines omninò in societate sua recipere, ita denique, ut Presbyterum quendam, qui post lapsum in suis adhuc dicitur iniquitatibus volutari, familiarem habeat. Quod à vobis subtiliter requirendum est: & si ita constiterit, curæ vobis sit nostra hoc sic vice corrigere, ut & qui talem recipit, non familiaritate fovere, sed discat potius ultione comprimere, & qui receptus est, idem discat cum lachrymis peccata diluere, non iniquitatem immunditiis maculare.

C. LX. ¶ *Vitos bonæ testimonii semper Episcopi secum habeant.*

Item Paschalis Papa.

EPiscopi lectioni & orationi vacent, & semper secum Presbyteros, & Diaconos, aut alios boni testimonii clericos habeant, ut secundum Apostolum *c* & sanctorum Patrum instituta possint irreprehensibiles inveniri.

Item Ioannes Baptista *d*, *cùm duceret eremiticam vitam, scribas & Pharisæos, sacerdotes & levitas Iudæorum ad se venientes aspera increpatione redarguit.* ¶ *Item ex canonibus sanctorum [illi sacerdotes accusare possunt, qui ad eundem gradum consendere valent.] Cùm ergo monachi ad sacerdotii gratiam indubitabiliter pertingere valeant, patet, quòd & ipsi sacerdotes idonei accusare possunt.*

QVÆSTIO VIII.

1 ps. DE accusatione verò, qualiter fieri valeat, in canonibus aperte decernitur.

C. I. ¶ *Accusatio semper fiat in scriptis.*

Ait enim Calixtus Papa *e ad Episcopos Galliæ epistola secunda.*

ACcusatorum *f* personæ nunquam recipiantur sine scripto: nec absente eo, quem accusare volunt, quibuslibet accusare permittatur.

¶ *In epistola Calixti, item q, apud Burchardum, & Ivonem sic habetur:* Riunandæ sum enucleatim personæ accusatorum, quæ sine scripto difficile, per scriptum autem nunquam recipiantur: quia per scripturam nullis accusare, vel accusari potest, sed propria voce, & præsentia eo, quem accusare voluerit, cuicunque *g* accusator creditur. *Quorum verborum bona pars refertur infra, 3. q. 9. absente. 1. quod sumptum est ex hoc eodem epistola loco.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Cod. *lib. 4. tit. de probationibus, l. fin.*

SCiant *h* cuncti accusatores eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.

a *Anſl. 3. c. 58. Ivo p. 16. c. 332. Paun. l. 5. c. 45.* b *Cod. l. pen. qui accusare possunt.* c *al. intercids.* d *16. qu. 1. qui vere. Anſl. 3. c. 63. Polyc. l. 4. tit. 34.* e *Ead. c. cum pastoris.* f *Supr. distin. 83. c. error. & distinct. 86. cap. facientes.* g *Ad Paulinum.* h *l. 4. reg. c. 18. & post lib. 12.* i *Anſl. 6. cap. 134. Polyc. lib. 4. tit. 5.*

a *Cap. 54 suprà eadem.* b *habeat tales, qui vitam.]* c *rig.* c *1. Tim. 3.* d *Lut. 3 suprà eod. ca. sacerdotes.* e *Stephanus, epist. 2. 11.* f *3. q. 9. c. absentem. Burchard. lib. 2. cap. 171. Ivo par. 5. cap. 289.* g *al. quisquam accusator credatur.* h *Cod. de accusationibus. lib. 9. tit. 2. Lub. Cod. Theodos. lib. 3. tit. 1. cap. 18.*

C. III.

C. III. ¶ *Accusatio semper debet fieri in scripta.*

Item Eutychianus *a* Papa *Episcopis Siciliæ, epist. 2.*

Quisquis *b* illè est, qui crimen intendit, in judicium venit, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiæ similitudinem 1 (habita tamen dignitatis æstimatione c) patiatur, nec impunitam fore sibi noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam pœnæ similitudo supplicii. *& infrà.* d ¶ Qui vero sollicitilegos, magosque concurrerint, nullatenus ad accusationem sint admittendi.

1 ¶ Custodiæ similitudinem] *In originali impresso est,* custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione ponatur, nec forte sibi noverit, &c. *item*q; *apud Isidorum, nisi quòd habet,* nec sibi fore noverit. *item*q; *apud Ivonem, & in aliquot vetustis Gratiani codicibus, in quorum uno est* habitæ tamen dignitatis. *In Panormia autem legitur* insoliat similitudinem supplicii, habita tamen dignitas æstimatione. Nec forte sibi noverit, &c. *In codice est autem alia quæ hæc tenus est.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Sixtus III. *in epist. ad Episcopos orientales, cap. 4.*

Qui e crimen objicit, scribat se probaturum. Revera i ibi semper causa agatur, ubi crimen admittitur. Et qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

2 ¶ Revera] *Addita est hæc clausula ex originali, quæ est etiam apud Isidorum, § 3. q. 6. c. 1.*

C. V. ¶ *De eodem.*

Sed Stephanus Papa *contrà videtur scribere, dicens; epist. 2. cap. 4.*

Per f scripta nullius accusatio suscipiatur, sed propria voce (si legitima, & condigna accusatoris persona fuerit) præsente videlicet eo, quem accusare desiderat, quia nullus absens aut accusari potest, aut accusare.

Sed Calixtus Papa *præcipit, ut accusator præsente eo quem accuset, in scripto judici accusationem offerat, & propria voce literas suscriptionis legat. Stephanus* g *autem prohibet, ne absens aliquem per scriptum accusare audeat.*

1 pen. ¶ *Quæ verò sit forma accusationis, & quis modus componendorum libellorum, Paulus in Digestis, libro* h *de publicis judiciis, titulo de accusationibus & inscriptionibus, lege 3. ostendit, dicens:* [*Librorum inscriptionis conceptio talis est. Consul & dies. Apud illum prætorem vel proconsulem L. ucius Titius professus est se Mæviam lege Iulia de adulteriis* i *ream deferre, quod dicat eam cum Cajo Seio in urbe illa, domo illius, mense illo, consulibus illis adulterium commisisse. Utiq; enim & locus designandus est, in quo adulterium commissum est, & persona, cum qua admissum dicitur, & tempus. Hoc enim lege Iulia publicorum judiciorum* k *omnino, & generaliter præcipitur omnibus, qui aliquem reum deferunt. Non, autem dimm, nec horam utrius comprehendet. Quod si talis inscriptionum legitimè ordinati non fuerint, rei nomen abierit, & ex integro repetendi reum potestas fiet.* ¶ *Item subscribere debebit is, qui dat libellum* l, *si professum esse, vel alium pro eo, forma ingressus. Sed est aliud crimen objectat, veluti quod domum suam perduxit, ut stuprum matersamilias patereturur, quod adulterium appellatum sit, quòd pretium pro comperto stupro non experit, & quid simile, ipsum* a *libello comprehendendum erit. Si accusator decesserit, aliáve qua* b *causa cum impedierit, quo minus accusare possit, & si quid simile est, nomen rei abolebitur, postulante reo, id*q; *& lege Iulia de vi, & senatusconsultis* c *cautum est, ita ut liceat alii ex integro repetere reum, sed intra quod tempus, videbimus. Et utique xxx. dies utiles observandi sunt.]*

1 *In ca. Hadriani. cap. 6.* b *Polyc. lib. 1. tit. 1. Ivo part. 6. cap. 92.* c *al. existimatione.* d *Pann. l. 4. c. 76. In cap. Hadr. 6. § 3. & 5. consultissimus. Ivo p. 6. c. 333. Et Fabianus epist. 3.* e *supr. 2. q. 3. c. 3. & 6. Burch. l. 16. c. 3. Ex concil. Aurel. 5.* f *Burch. l. 1. c. 177. Ansel. l. 3. c. 71. Polyc. l. 3. tit. 1.* g *Ivo p. 1. c. 293. & p. 8. c. 321. Pann. l. 4. c. 53. & 55.* h *In origine legislator. l. 1.* i *al. lege Iulia adulterii reum.* k *absque à quibusdam Proventum.* l *al. libellos.*

CAUSA III.

Quidam Episcopus *à propria sede dejectus est, postea restitutus: post restitutionem ducitur in causam, inductias postulat, tandem ad ejus accusationem procedit quidam non legitimè conjunctus, & duo infames, & tres religiosi: accusatores testes de domo sua produxit, & alios sibi animicos extra suam provinciam: reus etiamsi judici offertur ab uno tantum audiendus & judicandus. Quidam de accusatoribus & testibus absentes per epistolam illum accusare, & in eum testificare contendunt: cum multa capitula ei objicerentur, in primo accusatores deficiunt: demum accusatio in accusatorem vertitur.*

1 *Hic primum quæritur, an restitutio danda sit quibuslibet expoliatis.*

2 *Secundò de inducis, an post restitutionem tantùm, an etiam post vocationem ad causam quibuslibet concedendæ sint.*

3 *Tertiò, quo spatio mensium utrique sint concedendæ.*

4 *Quartò, an infames, & non legitimè conjuncti, ad accusatorem sint admittendi.*

5 *Quintò, an testes de domo accusatorum sint producendi, vel inimicorum vox sit audienda.*

6 *Sextò, an extra provinciam reus sit producendus.*

7 *Septimò, an sit audienda ejus sententia, quem cum reo par inficit malitia.*

8 *Octavò, an ab uno tantum Episcopus sit audiendus, vel judicandus.*

9 *Nonò, an accusatores vel testes in absentem vocem accusationis, vel testificationis exhibere valeant.*

10 *Decimò, an deficientes in primo capitulo, sint admittendi ad sequentia.*

11 *Undecimò, an accusato liceat accusationem in accusatorem vertere.*

QVÆSTIO I.

Quod restitutio quibuslibet danda sit, multis auctoritatibus probatur.

C. I. ¶ *Expoliatis vel ejectis omnia sunt redintegranda.*

Ait enim Cajus Papa *epist. unica ad Felicem Episcopum, cap. 3.*

Episcopis *d* suis rebus expoliatis, vel à propriis sedibus ejectis, omnia, quæ eis ablata sunt, legibus sunt redintegranda, quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis objici potest.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Fabianus *epist. 2. Episcopis orientalibus.*

Episcopi e, si à propriis sedibus, aut ecclesiis sine auctoritate Romani Pontificis 1 expulsi fuerint, antequam ad synodum vocentur, proprius locus, & suâ omnia eis redintegranda sunt. Nulla enim permittit ratio, dum ad tempus eorum bona, vel ecclesiæ, atque res ab æmulis, aut à quibuscunque detinentur, ut aliquid illis objici debeat. Nec quicquam potest eis quoquo modo quilibet majorum, vel minorum objicere, dum ecclesiis, rebus, aut potestatibus carent suis.

1 ¶ Sine auctoritate Romani Pontificis.] *Sunt hæc verba etiam apud Anselmum, licet non sint expressa in originali.*

a *al. & ipsum libellis.* b *aliáve causa.* c *al. senatusconsulto.* d *Mutatis verbis, sed eodem sententia. Ansel. lib. 3. c. 46.* e *Ansel. l. 3. c. 50.*

cujus hic sententia potius, quàm ipsamet verba referuntur, usque ad vers. Nulla.

Sed notandum est, quòd restitutionis sententia sola non sufficit, nisi præsentialiter omnia judicis officio restituantur, ut ejectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, sive animo suo & corpore alieno, veluti per procuratorem, sive animo & corpore suo. Cuncta quoque, quæ sibi ablata fuerant, quacunque conditione, in eodem loco, unde surrepta fuerant, revocanda sunt.

C. III. ¶ *De eodem.*

Unde Ioannes a *urbe Roma Episcopus scribit Zachariæ Archiepiscopo, epist. 1.*

i. REdintegranda *b* sunt omnia expoliatis, vel ejectis Episcopis præsentialiter ordinatione Pontificum, & in eo loco 1 unde abscesserant funditus revocanda, quacunque conditione temporis, aut captivitate, aut dolo, aut violentia *c* majorum, aut per quascunque injustas causas, res ecclesiæ, vel proprias, aut substantias suas perdidisse noscuntur ante accusationem 2, aut regularem ad synodum vocationem eorum, & reliqua.

1 ¶ In eo loco] *Apud Ioannem, & Symmachum legitur,* & in eorum unde abscesserunt, potestatem funditus revocanda. *Apud Eusebium verò,* in eorum unde abscesserunt, loca funditus revocanda.

2 ¶ Ante accusationem] *Hæc usque ad finem addita sunt ex originali, quibus oratio absolvitur, & quorum pars in fine hujus quæstionis à Gratiano repetitur.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Eusebius *Apostolica sedu Episcopus, epist. 2 ad Ægyptios.*

ij. REdintegranda *d* sunt omnia expoliatis vel ejectis Episcopis, &c. *usq;* funditus revocanda, *eodem modo, ut supra.*

C. V. ¶ *Non est sacerdos, sed schismaticus, qui fratrum se subtrahit obsequiis.*

Item Alexander Papa, *epist. in princip.*

NVlli dubium est, quia boni à malis semper persequuntur & tribulantur. Propter quod humiliemur *e*, sub potenti manu Dei, ut liberet nos in tempore tribulationis. Nam, sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret, sic diabolus non cessat circumire, & quærere quos ex fidelibus perdat, & maximè illos quos ardentiores in servitio Salvatoris, eique familiares invenerit. Familiares dico eos, quos sibi sacrari, & in ordine Apostolatus constitui voluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & populi *f* peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt. *& infrà.* ¶ Qui autem ex vestro collegio fuerit, & ab auxilio vestro se subtraxerit, magis schismaticus, quàm sacerdos esse probabitur. [Ecce (inquit Propheta *g*) quàm bonum, & quàm jucundum habitare fratres in unum.] Illi verò in unum non habitant, qui à fratrum solatio se subtrahunt, aut (quod deterius est) fratribus *h* insidias præparant, aut laqueos ponunt, *& in fine epist. 3.* Dominum crucifigunt, qui eum in sacerdotibus suis persequuntur, quia crux à cruciatu dicitur. Magnum verò cruciatum sustinet qui vim patitur.

C. VI. ¶ *Excommunicentur qui opprobrium & calumniam inferunt sacerdotibus.*

Item Fabianus Papa *epist. 2. ad Episcopos orientales.*

DEus ergo, Fratres, ad hoc præordinavit vos, & omnes, qui summo sacerdotio funguntur, ut injustitias removeatis, & præsumptiones abscindatis, & in sacerdotio laborantibus succurratis, opprobriis & calumniatibus eorum locum non præbeatis, sed ei qui calumniam & opprobrium patitur, adjutorium feratis: illum verò, qui calumniam, vel opprobrium facit, abscindatis, & Domino in suis sacerdotibus opem feratis.

Patet ergo, quòd expoliatæ prius sunt præsentialiter restituendæ, antequam ad causam sint vocandi. Sed objicitur, ubi non fuit legitima institutio, ibi non potest esse restitutio. Non enim proprie restituitur, qui prius non fuit institutus: ac per hoc non restitutionem possidere potest. Illi ergo, quorum electio vitiosa est, vel qui à clero non sunt electi, vel à populo expetiti, vel qui per simoniam irrepserunt, non sunt habendi inter Episcopos: & ideo, si à sedibus, quas tenere videbantur, expulsi fuerint, non possunt restitutionem petere, antequam vocentur ad causam. Unde suprà a *in nullo fu ordinandorum.* [*Si qui pecunia, vel gratia humana, seu populi, vel militari tumultu, &c.*] *Sed hoc in eo tantum casu intelligen quo Apostolicæ sedes per violentiam occupatur: quo casu justorum inventur, cujus officio ille Apostaticus possit excludi. In illo tem locum non habet, cùm violenta possessio, nisi per judicia secun tiam, violento detentori detrahi non possit. Si autem verus & minus bello non continuato, sed vero vato, illum de possessione ejec rit, judicio auctoritate pradoni possessionem restituet. Si ergo Ep scopi à sedibus, quas quoquomodo tenere videbantur, non pe cem, sed violenter ejecti fuerint, post ejectionem restituendi sunt regularem ad synodum vocationem.*

QVÆSTIO II.

1 ps DE induciis autem post restitutionem præstandis, quo spatio temporis concedenda sint, scribit Ioannes Papa b *epist. 1. ad Zachariam Archiepiscop dicens.*

C. I. ¶ *Secundum tempus expoliationi concedi tur induciæ restitutioni.*

QVanto *c* tempore expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad synodum convocentur, sub quo spatio temporis eis induciæ indulgeantur.

C. II. ¶ *Dum possessiones, vel res Episcopi detinentur, aliquid sibi objici non potest.*

Item Pelagius Papa II. *Episcopis Italiæ.*

CVm *d* ecclesiæ alicujus Episcopi, aut possessiones, res ab æmulis ejus, vel à quibuscunque aliis non sponte detinentur, aliquid illi non debet aut potest quam ante redintegrationem omnium rerum objici. Sed prius illi legibus redintegranda sunt & postea tempore à Patribus definito, sunt negotia landa.

C. III. ¶ *Ante litem contestatam violenter ablata restituantur.*

Item Stephanus Papa 1 *Girardo Lodiensi.*

OPortet, ut primùm vos tam de invasis civitatibus monasteriis, & mansis, quàm de reliquis generalibus rebus redinvestiri faciatis: quia nec nudi contendere, inermes inimicis nos debemus opponere.

1 ¶ Papa] *Addita est hæc vox ex vetustis codicibus, stituta vox,* Leodiensi, *cùm antea legeretur* Laodicensi. mansis, *de quibus in subjecto capite agatur, offendunt non ad Episcopum, sed Germanum, vel Gallum hæc fuisse scripta.*

C. IV. ¶ *Dejiciantur à clero, & infames fiant, qui loca expulsorum adulterina facti us invaserunt.*

Item Evaristus Papa, *epist. 1.*

AVdivimus *e* quosdam à vobis infamatos, & il

a *Et Eusebius epist. 2. & in 5. synodo Romana sub Symmacho.* b *Anst. l. 2. c. 51. & 44.* c *al. virtute.* d *Anselm. ibidem.* e *1. Pet. 5.* f *Osea 4.* g *Psalm. 132.* h *Supra 1. qu. 1. ipsi sacerdotes, Burc. l. 129. Ivo 5. a. 229.*

a *supr. dist. 79. si quis pecunia.* b *Et Eusebius epi* c *§. ead. cap. prius. ipsa prorsus verba.* d *Anselmus l cap. 65.* e *Polyc. l. 2. tit. 11. Burch. l. 1. c. 140. Ivo p. 3. c. 24 l. 3. c. 45.*

eratos Episcopos, ac è civitatibus propriis pulsos (quia alibi Episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis) & alios in eis, ipsis viventibus, constitutos. Ideò hæc vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed proprios revocari, & integerrimè restitui debere. Illos verò qui adulterina fœditate sponsas suas, (quas & uxores eorum præfixo tenore esse intelligimus) tenent, ejici ut adulteros, atque infames fieri, eosque ab ecclesiasticis honoribus arceri jubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis inquirendum erit, & auctoritate hujus sanctæ sedis terminandum.

C. V. ¶ *Inducia sex mensium ejectis, vel expoliatis præstentur.*

Item Cajus *a epistola prima ad Felicem.*

Electis, vel expoliatis, post integram restitutionem anniversariæ induciæ, vel sex mensium indulgendæ sunt.

C. VI. ¶ *Post restitutionem inducie præstanda sunt.*

Item Eusebius *b* Papa *epist. 2.*

PRius e ergo oportet omnia illis expoliatis legib. redintegrari, & ecclesias, quæ eis sublatæ sunt, cum omni privilegio sibi *d* restitui, & postmodum non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad synodum convocentur.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item Felix Papa II. *in rescripto ad Episcopos Ægypti, cap. 1.*

TAmdiu *e* in sede propria pacificè, & potestativè cuncta disponens resideat, quamdiu expulsus, vel expoliatus suis carere visus est rebus.

C. VIII. ¶ *Ante restitutionem aliquis ad causam vocari non debet.*

Item Felix Papa I. *epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

SI *f* Episcopus suis fuerit, aut ecclesiæ sibi commissæ rebus expoliatus, aut (quod absit, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus) à sede propria ejectus, in detentione aliqua à suis ovibus fuerit sequestratus, tunc 1 canonicè ante in pristinum statum restituatur, cum omni privilegio sui honoris, & sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerant, legibus redintegrentur. ¶ Non *g* enim convocari poterit, vel præjudicari, nisi ipse pro sua necessitate (minimè tamen judicandus) advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo à quoquam respondere cogatur, antequam integerrimè omnia, quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili concilio legali ordine redintegrentur. Præsul verò cum omni honore statui pristino reddatur, & ipse dispositis, ordinatisque liberè ac securè diu suis rebus, tunc regulariter intra quatuor, vel quinque, vel sex, aut septem menses, juxta quod possibilitas ei fuerit, & non antè convocatus ad tempus in concilio legitimo & canonico, veniat ad causam, & si ita justè videtur, accusantium propositionibus respondeat.

1 ¶ Tunc canonicè] *In originali sic legitur*, tunc canonicè (antequam in pristino statu restituatur, cum omni privilegio sui honoris, & sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerunt, legibus redintegretur) nec convocari, nec judicari poterit, nisi ipse, &c. *Nec multò secus habent Ivo, & Pannormia, nisi quòd loco*, antequam, *legunt ut Gratianus*, antè.

2 pars. *Quòd si malè vivendo facultates ecclesiæ dissipat Episcopus, ab ejus patrimonio, quisque de dilapidatione rerum ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est: exemplo tutorum & curatorum, qui dum fuerint suspecti, à tutela, vel curæ removentur, donec de suspecto cognoscatur.*

C. IX. ¶ *Ab administratione removeantur, qui res ecclesiæ male vivendo dispergunt.*

Unde Pelagius Papa *Petro Presbytero.*

QVia ea, quæ de fraudibus Maximiliani 1 flebili ad aures nostras supplicum relatione venerunt, non facilè secundùm veritatem agnosci poterunt, nisi facultas ecclesiæ, quam in usus suos malè convertendo dispersit, ab ejus potestate, donec causa cognoscatur, seponatur: idcirco nos eum & à supradictæ ecclesiæ patrimonio volumus interim submoveri, & in vestro, discussionis ipsius tempore, moderamine detineri.

1 ¶ Maximiliani] *In vulgatis sequebatur*, Presbyteri, *quæ vox inducta est: quia in nullo vetusto codice Gratiani, ex iis quæ collati sunt, habetur. Gratianus autem caput hoc de Episcopo, non de Presbytero accepit.*

QVÆSTIO III.

1 IPse QVod verò post vocationem venienti ad judicium, inducia negandæ non sint, Felix Papa II. *in epistola ad fratres Ægypti, cap. 2. testatur, dicens,*

C. I. ¶ *Venienti ad judicium inducia non negentur.*

CVm *a* accusatus ad judicium venerit, si voluerit, & necesse fuerit 1, induciæ ei petenti à Patribus constitutæ, absque impedimento concedantur, & judices à se electi sibi tribuantur.

1 ¶ Et necesse fuerit] *Hæc addita sunt ex epistola ipsa, Ivone & Pannormia, habenturq; infrà eadem cap. inducia. 2.*

C. II. ¶ *Quot mensium inducia Episcopis præstanda sint.*

Item ex eadem *epist. ad fratres Ægypti. c. 20.*

DE induciis *b* verò *c* Episcoporum, super quibus consuluistis, diversas à Patribus regulas invenimus institutas. Quidam enim ad repellenda impetitorum *d* machinamenta, & suas præparandas responsiones, & testes confirmandos, & consilia Episcoporum, atque amicorum quærenda, annum & *e* sex mandaverunt menses concedi. Quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus verò quàm sex menses, non reperi: quia & laicis hæc indulta sunt, quantò magis Domini sacerdotibus? *& infrà. f* ¶ Induciæ namque non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut accusati se præparare, & universos communicatores in provinciis positos convenire, & testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant.

C. III. ¶ *De induciis præstandis.*

Item Eleutherius Papa *in epist. ad Galliæ provinciæ.*

j. INduciæ *g* non modicæ ad inquirendum dandæ sunt, ne aliquid præproperè agi à quacunque parte videatur: quia per subreptionem multa proveniunt.

C. IV. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item Damasus Papa *epist. 3. ad Stephanum Archiepiscopum.*

ij. INduciæ *h* accusatis in criminalibus causis *i* sex mensium, vel eo amplius, si necesse fuerit, concedendæ sunt.

2 pars. *Spacium verò dilationum, sicut in lib. 3. Codicis, tit. 11. de dilationibus invenitur, hæc k ratione moderetur.*

---

a Iuvulga legebatur, Gelasius. b Er Ioan. 1. epist. 1. sup. ea. c quanto. c Ivo p. 3. c. 249. Anf. l. 3. c. 44. d al. suo. e Pann. l. 4. c. 10. Polyc. ibi. Anf. l. 3. c. 53. f Pann. l. 4. c. 82. Anf. l. 3. c. 8. 14. g Ivo p. 3. c. 248. Pann. l. 4. c. 44.

a Ivo p. 6. c. 335. Pann. l. 4. c. 98. Anf. l. 3. c. 55. b al. judicii. c Anf. l. 3. c. 118. & 119. Polyc. l. 5. tit. 3. Burch. l. 1. c. 180. Ivo part. 4. c. 296. d antea legebatur, imperitorum. c aut sex.] orig. f Pann. l. 4. c. 102. Burch. l. 16. c. 32. Ivo p. 6. c. 317. g Pann. l. c. 103. Anselm. l. 3. c. 56. h Anf. l. 2. c. 76. Ivo p. 5. c. 287. Pannd. l. c. 101. i al. Episcopii. k l. 1. §. quid hac ratione.

randum est, ut si ex ea provincia, ubi lis agitatur, vel persona, vel instrumenta poscentur, non amplius quàm tres menses indulgeantur. Si verò ex contermina provincia, sex menses custodiri justitia est. In transmarina autem dilatione novem menses computari oportebit. Iudicantes autem 1 hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium: sed eandem dilationem (si rerum urgentissima ratio flagitaverit, & necessitas desiderata instructionis exegerit) non facile amplius quàm semel, nec ulla trahendi arte sciant esse tribuendam. ¶ Ex autem dilatio penitus est deneganda, qui rescriptum ad extraordinarium judicem deportaverit. a Illi b autem qui in judicium vocatur, danda est ad probanda c precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes, quoniam instructus esse non potuit, qui præterspem ad alienum judicium trahitur. ¶ Cum d verò ad appellationem, consultationémve à Principe rescriptum fuerit, sive sit primo judicio petita dilatio, & ea tributa non sit, sive nec petita quidem, eam dari cuiquam non licebit eadem ratione, qua ne in judiciis quidem cognitionum Imperialium dilatio tribui solet. ¶ A judice procedente dilationem non convenit postulari; etiamsi utraque parte præsente tribuatur, cum non aliàs, nisi causa cognita, indulgeri queat, & cognitio causæ nõ interpellatione plenaria, sed considerante e magistrum judice legitimè colligatur, ut si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam judicis derimatur.] Constitutionem septimam, in collatione septima. ¶ [Libellum f verò non aliàs actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dicit obnoxium, & in negotis executorem exponat cautionem, se vel intra duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei, qui convenitur, contingens restituturum in duplum.] Inech. 5. const. 6.

3 pars. [Offeratur g ei, qui vocatur ad judicium, libellus, & exinde præbitis sportulis, data fidejussione xx. dierum gaudeat indiciis, quibus deliberet, cedátne, an contendat; atq; judicium alium sciat h petas, an recusét eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusáro jam petierit. Denig, præsens interrogetur, an hoc tempus litis transierit, quod non modo i ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur, quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hos indultum k habita pro nihilo est l.] Ibidem. [¶ Quod m fieri non debet, nisi actor satisdederit certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur, aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus à se constitutum intra decem dies res præsente non occurrat, dimittatur reus exacto eo quod promissum est: & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit. Exceptio n fori 2 dilatoria est, atque ideò in initio litis debet opponi, & probari. Peremptorias o autem exceptiones, ut sunt præscriptiones longi temporis, sufficit in initio litis contestari.]

1 ¶ Iudicantes autem] In codice Iustiniani legitur, Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut in hac ratione, &c.

2 ¶ Exceptio fori] Postrema hæc pars abest à plerisque vetustis exemplaribus. In uno autem est in margine, cum hoc titulo, glossa Ioannis. Eadem autem verba leguntur infrà ead. q. 6. c. si quis Episcoporum. 6. exceptio. & ibi sunt in omnibus antiquis codicibus.

2 al. reportaverit. b Ibidem leges, sed mutata est verborum series. c improbanda] orig. d Lege 1. mutatis quibusdam vocibus. e al. confidente. f Cod. de litis contestat. auth. libellum. g Cod. de litis contestat. auth. offeratur. h Iulianus antecessor novella 53. c. 3. i al. mox. k privilegium.] al. ducenda est.] orig. m Cod. de dilationibus, auctor. l al. ducenda est.] orig. m Cod. de excep. l. ult. & l. 2. o Infrà eadem. quæst. 6. cap. si quis Episcoporum. Supra 2. quæst. 7. cap. alieni. ex Dionysio.

QVÆSTIO IV.

Vbi verò infames, & non legitimè conjuncti ad accusationem admitti non debeant, & qui generaliter ab accusatione removendi sint, multorum auctoritatibus ostenditur.

C. I. ¶ *Infames, eos qui sunt bonæ famæ, accusare non possunt.*

Ait enim Iginus Papa, *epist. 2.*

ALieni a erroris societatem b sectantem, vel à fide propositi tramite recedentem, aut Apostolicæ disjussionibus inobedientem suscipere non possumus, nec impetere rectè credentes, vel sanctorum Patrum, jussionibus obtemperantes permittimus c, quia inter fideles & infideles magna debet esse discretio.

C. II. ¶ *Qui legem suam sponte transgreditur, ante suam reversionem rectè agentes accusare non potest.*

Item Anacletus Papa *in prima decretali.*

BEatus d prædecessor noster Clemens, vir Apostolicus, & spiritu Dei plenus, unà cum reliquis sanctis collegis suis statuit, dicens. Accusandi, & testificandi licentia denegetur his, qui Christianæ religionis & nominis dignitatem, & suæ legis, vel suî propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint. Transgressionem enim sponte legis suæ, ejusque violatores, & recedentes apostatæ nominantur. Omnis enim apostata resumendo & ante reversionem suam, non in accusatione rectè agentium, aut testimonio suscipiendus est.

C. III. ¶ *A suo proposito discedentes sunt infames.*

Item Pius Papa, *epist. 1.*

SI e quis f verò à suo proposito retrorsum manum retraverit, & jussum Apostolicæ sedis libenter transgressus fuerit, infamis efficitur. Reprobari ergo opportet eorum redargutiones, qui in recta fide suspecti sunt. Testes autem, & conversatio primùm scrutanda est, & tunc inde g, qui irreprehensibiles apparuerint, sunt recipiendi, & non priùs.

C. IV. ¶ *Incestuosi & non legitimè conjuncti, sacerdotes & legitimè conjunctos accusare non possunt.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist. 1. cap. 4.*

COnsanguineorum h conjunctiones, nec legitimæ sunt, nec manere possunt, sed sunt repellendæ *infrà cap. 5.* ¶ Quisquis ergo non legitimè conjunctus vel absque dotali titulo, ac benedictione sacerdotis constat copulatus, sacerdotes, vel legitimè conjunctos accusari, vel in eos testificari minimè potest, quoniam incestî maculâ pollutus, infamis est, & accusare legitimos non permittitur. Non solùm ergo hi rejicienda & infames efficiuntur, sed etiam omnes eis consentientes. ¶ Similiter de raptoribus, vel eis, qui seniores imperfecti fieri censemus. Hos ergo leges sæculi interficiunt, nos misericordia præeunte sub infamiæ nota ad pœnitentiam recipimus.

C. V. ¶ *Qui sint recipiendi in accusatione.*

Idem *in eadem epistola.*

COnspiratores i in nullius accusatione sunt re-

a Iulius in rescript. ad Orient. cap. 15. Pothe. l. 1. tit. 17. Mo. c. 16. & l. 1. c. 9. Paun. l. 4. c. 70. & 88. b al. societatem maculatum, vel à suo. c al. permittimus.] d Anſ. l. 3. c. 9. Paun. l. 4. c. 80. e Anſ. l. 3. c. 4. f al. à suo vero proposito. g al. denuo. h Burch. l. 7. c. 2. i Ivo p. 6. c. 364.

piendi, nec eorum vel anathematizatorum vox ullum nocere, vel accusare a poteſt.

C. VI. ¶ *Eodem.*

Item Stephanus Papa, *epiſt. 2.*

NVllus b anathematizatorum c ſuſcipiatur, nec à quoquam credantur, quæ ab eis dicuntur, vel conſcribuntur. Eos d dico anathematizatos eſſe, quos Epiſcopi ſuis ſcriptis anathematizaverunt, aut eorum ſtatuta anathematizant.

C. VII. ¶ *Anathematizati fideles accuſare non poſſunt.*

Item Fabianus Papa, *epiſt. 1. ad eccleſiæ miniſtros.*

OMnes e, quos ſanctorum Patrum ſtatuta tam præteritis quàm futuris temporibus anathematizant, ſubmovemus, & ab omni acculatione fidelium alienamus.

C. VIII. ¶ *Clericus, qui Epiſcopum accuſavit, infamis efficitur.*

Item Stephanus Papa, *epiſt. 2. c. 8.*

CLericus verò, qui Epiſcopum ſuum accuſaverit, aut ei inſidiator extiterit, non eſt recipiendus, quia infamis effectus eſt, & à gradu debet recedere, ac curiæ tradi ſervituros.

C. IX. ¶ *Infames & exules ſiant, qui Epiſcopos perſequuntur.*

Item Alexander Papa, *epiſt. 1. cap. 3.*

HI f qui Epiſcopos ſuos 1 perſequuntur, & amovere nituntur injuſtè contra Apoſtolicam auctoritatem, etſi à morte prohibentur, dicente Domino * [Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat,] perpetua tamen notantur infamia, & exilio digni judicantur finitimo, de quibus à temporibus Apoſtolorum, & infra iſta tenemus, atque decreta habemus, quibus eorum accuſandi Epiſcopos, vel teſtificandi in eos vocem obſtruimus, quos non humanis, ſed divinis actibus mortuos eſſe ſcimus.

1 ¶ Suos] *Vox iſta abeſt à pleriſq; manuſcriptis & originali, ſed ob gloſſam non eſt ſublata.*

C. X. ¶ *Detractores, & inimicorum auctores Epiſcopos non accuſent.*

Item Zepherinus Papa, *epiſt. 1. ad Epiſcopos Siciliæ.*

DEtractores g (qui divina auctoritate eradicâdi ſunt,) & auctores h inimicorum ab epiſcopali ſubmovemus accuſatione, vel teſtimonio.

C. XI. ¶ *Infamis vel ſacrilegus religioſum Chriſtianum accuſare non poteſt.*

Item Eutychianus Papa, *ad Epiſcopos Siciliæ.*

NVlli 1 unquam infami atque ſacrilego de quocunq; negotio liceat adverſus religioſum Chriſtianum, (quamvis humilis, ſervilisque perſona ſit) teſtimonium dicere, nec de qualibet re, actione, vel inſcriptione Chriſtianum impetere.

Notandum verò quòd aliud ſit excommunicato, & aliud anathematizato.

C. XII. ¶ *Aliud eſt excommunicatio, aliud anathematizatio.*

Unde Ioannes Papa VIII. *ſcribit cuidam Epiſcopo.*

ENgeltrudam k uxorem Boſonis noveris non ſolùm excommunicatione, quæ à fraterna ſocietate ſeparat, ſed etiam anathemate, quod ab ipſo Chriſti corpore (quod eſt eccleſia) recidit, crebro percuſſam eſſe.

¶ *Epiſtola hæc Ioannis VIII. non eſt inventa. Verùm Nicolaus I. in concilio à ſe Romæ habito, de Metenſi ſynodo penitus abolenda, cap. ultim. narrat hanc Engeltrudam bis à ſe ſuiſſe anathemate percuſſam. Cujus mulieris flagitia, ob quæ ſanctiſſimè hanc pœnam tulit, refert Regino lib. 2. Chronicorum. Potuit autem tempore Ioannis octavi vivere hæc fœmina, quoniam Hadrianus II. qui inter Nicolaum I. & Ioan. VIII. interceſſit, quantum ſuis Pontificatus annum non implevit.*

Unde datur intelligi, quòd anathematizati intelligendi ſunt non ſimpliciter à fraterna ſocietate, ſed etiam à corpore Chriſti (quod eſt eccleſia) omninò ſeparati.

a *al. ledere.* b *Pann. l. 4. c. 71. al. anathema.*] *orig.* d *al. eos quos, & deos.*] *orig.* e *Anſel. l. 3. c. 16. Polyc. l. 5. tit. 1.* f *Anſ. l. 4. c. 79.* g *Ezech. 33.* h *Anſel. l. 3. c. 31. Ivo par. 3. c. 245.* i *al. atiores.* k *Anſel. l. 3. c. 25. Burch. l. 16. c. 11. Ivo p. 6. c. 333. Pann. lib. 4. c. 92.* l *11. qu. 3. nemo Epiſcoporum. Ivo p. 14. c. 51.*

QVÆSTIO V.

QVòd verò teſtes de domo accuſatorum producendi non ſint, & quòd vox inimicorum non ſit audienda, multorum auctoritatibus probatur.

C. I. ¶ *Conſanguinei & familiares adverſus extraneos teſtimonium non dicant.*

Ait enim Calixtus Papa, *epiſt. 2. ad Epiſcopos Galliæ.*

CONſanguinei a accuſatoris b adverſus extraneos teſtimonium non dicant, nec familiares, vel de domo prodeuntes: ſed ſi voluerint, & invicem conſenſerint, inter ſe parentes tantummodo teſtificentur, & non in alios.

C. II. ¶ *Nuper inimici, accuſatores vel teſtes eſſe non poſſunt.*

Item Anacletus Papa, *epiſt. 3. c. 4.*

j. ACcuſatores c & teſtes eſſe non poſſunt, qui ante heſternum diem, aut nudiustertius inimici fuerunt, ne irati nocere cupiant, vel læſi ſe ulciſci velint. Inoffenſus igitur accuſatorum & teſtium affectus quærendus eſt, & non ſuſpectus.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Symmachus Papa, *in quinta ſynodo Romana ſub ipſo habita.*

ACcuſatoribus d verò inimicis, vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis immorantur, aut ſuſpecti ſunt, non credatur, ne irati nocere cupiant, ne læſi ulciſci ſe velint. *& infrà.* ¶ Si quis hæc, quæ hodie in hac ſancta ſynodo prohibita ſunt, infringere præſumpſerit, aut voluntariè tranſgredi tentaverit, ſi clericus eſt, gradu proprio penitus careat: ſi verò monachus, aut laicus fuerit, communione privetur: & ſi non emendaverit vitium, anathemate feriatur. Secretas verò inſidias, vel manifeſtas pontificibus à quibuscunque illatas, vel ea, quæ hujus ſanctæ ſynodi ſententia complectitur, ſi quis ad eccleſiæ pertulerit notitiam, potiatur honore: & hi, qui adverſa eis moliuntur (ſicut à ſanctis Patribus dudum ſtatutum eſt, & hodie ſynodali, & Apoſtolica auctoritate firmatur) penitus adjiciantur, & exilio (ſuis omnibus ſublatis) perpetuò tradantur.

C. IV. ¶ *Qui non poſſunt eſſe accuſatores, vel teſtes.*

Item Pontinianus *ſanctæ & univerſalis eccleſiæ Epiſcopus epiſt. 2. omnibus Chriſtianis.*

SVſpectos e, aut inimicos, aut facilè litigantes, & eos qui non ſunt bonæ converſationis, aut quorum vita eſt accuſabilis, & qui rectam non tenent & docent fidem, accuſatores eſſe & teſtes, & anteceſſores noſtri Apoſtoli 1 prohibuerunt, & nos eorum auctoritate ſubmovemus, atque futuris temporibus excludimus.

1 ¶ Apoſtoli] *Sic eſt emendatum ex Vaticanis codicibus. Antea enim legebatur,* Apoſtoli. *originale autem impreſſum ſic habet, & anteceſſores noſtri Apoſtolica repulerunt auctoritate, & nos ſubmovemus, atque futuris, &c.*

a *Anſelmus l. 3. c. 58. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *accuſatores.*] *orig.* c *Burc. l. 1. c. 171. Ivo p. 5. c. 289. Pann. l. 4. c. 85.* d *Ambroſ. Syagrio epiſt. 64. Anſel. l. 3. c. 13. Burch. l. 2. n. 152. Ivo p. 5. ca. 239. Pann. l. 8. c. 84.* e *ſupr. 2. q. 7. c. quærendum. Polyc. ibid. Anſelmus l. 3. c. 16.*

C. V. ¶ *Ab accusationibus clericorum repellantur, quos leges sæculi non admittunt.*

Item Eusebius *Episcopis Galliarum, epist.1.*

DE *a* accusationibus clericorum, super quibus mandastis, scitote à tempore Apostolorum in hac sancta Vrbe servatum esse, accusatores, & accusationes, quas exterarum consuetudinum leges non asciscunt, à clericorum accusatione submotas. *& infrà.* ¶ Idcirco & nos sequentes *b* Patrum vestigia, pro salvatione servorum Dei, quascunque ad accusationem personas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum, & nos licentiam submovemus, & nullæ accusationes à judicibus audiantur ecclesiasticis, quæ legibus sæculi prohibentur.

C. VI. ¶ *Alienigenæ, & quos divinæ voces mortuos appellant, Episcopos accusare non possunt.*

Item Pelagius Papa II. *Episcopis Italiæ.*

CAnonica *c* sanctorum Patrum statuta (ne columnæ sanctæ ecclesiæ vacillent) sequentes, ac roborantes, omnes infames, cunctosque suspectos, vel inimicos, & eos qui non sunt eorum gentis, vel quorum fides, vita & libertas nescitur, & qui non sunt bonæ conversationis, vel quorum vita est accusabilis, ab omni accusatione Episcoporum funditus submovemus. Similiter & omnes, quos divinæ leges mortuos appellant, submovendos esse ab eadem accusatione, & publicæ pœnitentiæ submittendos judicamus.

C. VII. ¶ *A clerici repelluntur accusationes, quas leges sæculi non asciscunt.*

Item ex synodo Romana, *habita sub Hadriano* d *Papa.*

ACcusationes *e* & accusatores, atque eorum *f* negotia, quæ sæculares non asciscunt leges, divina ac synodica funditus à clericis repelli auctoritate censemus: quia indignum est superiores pati ab inferioribus, quæ inferiores ab eis pati despiciunt.

¶ *Caput hoc, & c. Neminem infrà eod. q. 6. quæ citantur ex synodo Romana, extant in capitulis Hadriani, ea autem expressius etiam appellantur synodi nomine infrà 5. q. 3. in principio.*

C. VIII. ¶ *Nec servus, nec libertus, nec infames Episcopos accusare præsumant.*

Item Stephanus *Romanæ ecclesiæ Episcopus omnibus Episcopis, epist.2. de accusationibus sacerdotum, c.3.*

ij. ACcusatores *g*, & accusationes, quas sæculi leges non recipiunt, & antecessores nostri prohibuerunt, & nos submovemus. Nullus enim alienigena, aut accusator fiat eorum, aut judex. Vnde & de Loth *h* scriptum est [Ingressus es ut advena, numquid ut judices?] Accusator autem nostrorum *i* nullus sit servus, aut libertus, nullaque suspecta persona, aut infamis.

C. IX. ¶ *Infames, qui ad sortilegos & divinos concurrunt, nec accusatores, nec testes esse possunt.*

Item Eusebius Papa *k*, *epist.3. ad Episcopos Thusciæ.*

COnstituimus *l* iterum, firmantes cana Patrum statuta, cum omnibus, qui nobiscum sunt Episcopis, sicut dudum decretum reperimus, ut homicidæ, maleficj, fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incesti, venefici, suspecti, criminosi, domestici, perjuri, & qui raptum fecerunt, vel falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilegos *a*, divinosque *b* concurrerunt, similesque eorum, nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium sint admittendi, quia infames sunt; & justè repellendi, quia funesta est vox eorum.

C. X. ¶ *Suspecti, aut gratiosi ad accusationem non admittantur.*

Item Iulius Papa *in rescripto ad orientales, c. 33.*

SImiliter *c* in jam præfixa synodo est decretum, ne suspecti, aut infames, aut criminosi, aut gratiosi, vel calumniatores, vel affines, aut scelerati, aut facile litigantes suscipiantur accusatores, vel tales, qui omni carent suspicione.

C. XI. ¶ *Qui inimicitiis studet, vel facili litigat, nec accusator, nec testis esse potest.*

Item Felix Papa II. *epist.1. c.14.*

NVllus *d* servus, nullus libertus, nullus infidelis *i*, nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus qui inimicitiis studet, nullus qui frequenter litigat, & ad accusandum, vel detrahendum est facilis, nulla infamis persona, vel omnes, quos ad accusanda crimina publica leges publicæ non admittunt, permittantur Episcopos accusare.

C. XII. ¶ *Familiares, suspecti, de domo prodeuntes, non recipiantur in accusatione.*

Item Calixtus Papa, *epist.2. ad Episcopos Galliæ.*

iij. ACcusatores *f* vel testes suspecti non recipiantur, nec familiares, vel de domo prodeuntes, nec etiam consanguinei accusatoris adversus extraneos testimonium dicant: quia propinquitatis *g*, & familiaritatis, ac donationis affectio veritatem impedire solet. Amor carnalis, & timor, atque avaritia plerunque sensus hebetant humanos, & pervertunt opiniones, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam, quasi mercedem prudentiæ.

C. XIII. ¶ *Qui inimici, vel suspecti sunt, & qui odio quoslibet insequuntur, ab accusatione removeantur.*

Item Pelagius *h* Papa II. *epist.1. c.4.*

OMnes *i*, qui adversus Patres armantur, ut Patrum invasores, & mactatores, infames esse censemus: & *infrà.* ¶ Horum ergo vitiorum auctores vel patratores non sunt in accusatione pontificum recipiendi, sed penitus repellendi: quoniam jubent canonica decreta Patrum, ut accusatio, vel testimonium eorum, qui odio quoslibet persequuntur, vel qui inimici, aut suspecti habentur, nullo modo recipiantur.

C. XIV. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Paschalis Papa.]

NVlli *k* Episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos 1 antequam ab eis impeteretur, à sua communi familiaritate neglexerit separare.

¶ *In uno pervetusto exemplari Gratiani, à quo plera. Pala absunt, caput hoc habetur, non hic, sed sup. 2. q. post. c. B. Petrus & Paulus. ubi etiam citatur ex Paschali 11.*

1 ¶ Quos antequam] *In eodem codice legitur, quos te antequam ab eis impeterentur, à sua communi familiaritate neglexerint separare. In aliis verò nonnullis, in quibus hæc Palea habetur, hoc loco legitur,* quos antequam ab eis se impetendos cognoscerent, à sua, &c. *In decretalibus autem non multò secus,* antequam se ab eis impetendum cognosceret, à sua, &c.

---

a *Anselm, l.3. c.26.* b *supr. q.1. non sequentes.* c *Ans. l.3. c.59.* d *In Cap. Hadriani, cap.11. Concor. Damasus epist. ad Stephanum.* e *Ans. l.3. c.20.* f ea. *Orig. Conc. Theleſphorus epist. unic. c.4. Iulius in rescript. ad orient. c.5. Polyc. ibidem. Anselm. l.3. c.18.* g *Ivo p.5. c.237. & p.6. c.327.* h *Gen. 9.* i *veterum.] orig.* k *& in Cap. Hadriani, c.67.* l *Polyc. ibidem. Ans. l.3. c.19.*

a *ad sacrilegos.* b *supr. 2. q.8. quisquis.* c *Polyc. ibid. Ans. l.3. c.21.* d *Ans. l.3. c.62.* e *infidus.] orig.* f *Polyc. ibid. Ans. l.3. c.57. Burch. l.1. c.171. Ivo p.5. c.269.* g *supr. eod. ibid. Ans. l.3. c.57. Burch. l.1. c.171. Ivo p.5. c.269.* h *antea legebatur, Gelasius.* i *Proculus ad Dionysium in act.14. concil. Chal. Ans. lib.3. c.6.* k *extr. de accus. c. nulli.*

Quid

Quid verò inimici ab accusatione prohibeantur, inde est, quia enormitatem innocentiæ frequenter opprimi solet. Sed cùm Athanasius a sua cathedra reddi præcipitur, quia de inimicitia sui Patriarchæ conquestus est, patet quòd etsi manifesta crimina alicujus sint, non tamen condemnandus est accusatione inimici.

C. XV. ¶ *Qui inimici sunt, judices esse non possint.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Michaëli Imperatori in epistola, quæ incipit* [*Proposuerunt.*]

QVod *b* suspecti & inimici judices esse non debeant, & ipse ratio dictat, & plurimis probatur exemplis. ¶ Nam e quid gratius, & amabilius dare quis animo potest, quàm si ei ad impetendum commiserit, quem laedere forte voluerit? Quod providè Constantinopolitana synodus canonum suorum sexto [1] dignoscitur prohibere capitulo, *& infrà*. ¶ Veniamus ergo & ad sextum Chalcedonensem synodum, & quid nobis de Athanasio Paræonorum Episcopo referat, audiamus. Hic namque tertiò evocatus ad synodum, quia non venit, à Patriarcha suo canonicè condemnatus existit: sed solum, quia cùm vocaretur ad synodum, quòd inimicus suus esset ipse, qui judicabat, clamavit, à sancta Chalcedonensi synodo d ad causas illatas sibi examinandas reservatur: & nisi denuò convincatur, recipere ecclesiam propriam judicatur. Quòd si Athanasius à Patriarcha suo depositus, quia de inimicitia ipsius conquestus est, iteratò ad judicium renovandum dirigitur, etsi [2] manifesta sibi officiant crimina, tamen suæ reddi ecclesiæ præcipitur; quantò magis Ignatius, qui non à Patriarcha, sed ipse potius existens Patriarcha minimè debuit ecclesia propria (inimicis, & suspectis judicibus decernentibus) expoliari? *& paulò post* c. [¶ Venior & secundissimus noster Papa Gelasius, hæreticorum expugnator fortissimus, & quod de Constantinopolitana Episcopis more solito tunc ægrotantibus dixit, etiam nunc nobis edisserat. ¶ Quæro, inquit, tam ab his judicium, quod prætendunt, ubinam possit agitari? an apud ipsos? ut iidem inimici sint & testes & judices? Sed tali judicio nec humana debent committi negotia.] Quòd si judicio, ubi iidem sunt inimici qui judices, nec humana debent committi negotia; quantò minùs divina, id est, ecclesiastica? Qui sapiens est, intelligat. ¶ Itaque hinc Iustinianus Imperator pius legibus suis promulgasse dignoscitur, dicens. [Liceat *f* ei, qui suspectum judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium recurratur.] Nam quodammodo naturale est suspectorum judicum insidias declinare, & inimicorum judicium semper velle refugere. ¶ Hinc S. Athanasius inimicorum sæpe declinavit insidias: hinc S. Ioannes os aureum, concilii contra se congregationem intrare collegium.

1 ¶ Sexto] *Hic canon est sextus concilii Constantinopolitani primi apud Græcos, qui in conciliis in quatuor voluminibus constat (tamen ab aliis editionibus abest) tomo primo his affertur, primum concilii ipsius Constantinopolitani; deinde in libello synodicarum constitutionum. De quo capitulo, & aliis canonibus hujus concilii supra dist. 22. est notatum, & infra 4. quæst. 1. c. quod autem.*

2 ¶ Etsi manifesta] *Vera lectio est,* & nisi manifesta sibi efficiant crimina; *suæ reddi ecclesiæ præcipitur. est*q; *idem, quod antea retulerat ex ipso concilio,* & nisi denuò convincatur, recipere ecclesiam propriam judicatur.

Verùm non est emendatum ob glossarii, & quia Gratianus in verbis sequentibus manifestè ostendit, falsa lectione se usum esse: qui etiam, quod hic dicitur de inimicitia judicis, ad accusatoris inimicitiam transtulit. Nec verò (quod ex tota illa actione 14. facilè constat.) Athanasius in ea causa erat actor, qui restitutionem peteret, (quippe cùm, licet in concilio Antiocheno depositus, postea tamen per Dioscorum Episcopatum recuperasset, tuncq; possideret) sed Savinianus, qui post Athanasii depositionem in ejus locum à metropolitano, & comprovincialibus Episcopis suffectus, ab eodem Dioscoro ejectus fuerat, ideoq; restitui sibi Episcopatum petebat. In ipso autem concilio Chalcedonensi statutum fuit, ut (quando Athanasius diceret se ad concilium Antiochenum ter vocatum, ideò non venisse, quòd Dominus eo tempore Patriarcha Antiochenus sibi inimicus esset) Savinianus quidem maneret in Episcopatu, interim verò causa Athanasii apud Maximum tunc Antiochiæ Patriarcham ageretur, atq; intra octo menses cognosceretur, an Athanasius crimen depositione dignum commisisset, ac, nisi commisisse constaret, suus illi Episcopatus redderetur. Ex quo toto facto Nicolaus *partem illarum accepit, qua ad rem suam optimè faciebat.*

Patet ergo quod, etsi manifesta sint crimina alicujus, tamen accusatione inimici condemnandus non est.

QVÆSTIO VI.

1 ps. EXtra provinciam autem reus nullatenus est producendus.

C. I. ¶ *Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.*

Unde Fabianus Papa *scribit Hilario Episcopo, epist. 3. cap. 4.*

IBi semper causa agatur, ubi crimen admittitur, & a qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. II. ¶ *Accusatus non nisi in foro suo audiatur.*

Idem *eadem epist. c. 2.*

SI *b* quis Episcoporum super certis accusetur criminibus, ab omnibus audiatur, qui sunt in provincia sua, Episcopis: quia non oportet accusatum alibi, quàm in foro suo audiri.

Exceptio fori dilatoria est, atq; ideò in initio litis debet opponi & probari. Peremptorias autem exceptiones (ut sunt præscriptiones longi temporis) sufficit in initio contestari.

C. III. ¶ *De eodem.*

PVlsatus c ante suum judicem causam dicat, & ante non suum judicem pulsatus, si voluerit, taceat. Pulsatis verò, quoties appellaverint, inducia dentur.

Hoc autem quod de loco dictum est, tunc intelligendum est, cùm veritas causæ non nisi in loco admissi criminis deprehendi potest: aut nisi altera pars judicium majoris personæ interpellaverit, sive declinando judicium, sive revelando sententiam.

C. IV. ¶ *Intra provinciam, & à comprovincialibus tantùm causa est audienda.*

Unde Stephanus *sanctæ & Apostolicæ, atque universalis ecclesiæ Romanæ Episcopus scribit omnibus Episcopis, epist. 2. cap. 7.*

VLtra d provinciarum e terminos accusandi licentia non progrediatur: sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, & à comprovincialibus terminetur, nisi tantùm *f* ad Apostolicam sedem fuerit appellatum.

---

1 al. Anastasius. b al. Quia. c Ivo part. 5. cap. 55. d alii 14. inst. e Innocentio tertio ad Eustium. f Cod. de judicis, l. quotidianis.

a *Sup. 2. quæst. 3. qui non probaverit. & q. 8. qui crimen. & infrà eod. c. fi. & Cyprianus l. 1. epist. 3. Polyc. lib. 3. tit. 1. Anst. l. 3. cap. 77.*
b *Burch. lib. 1. c. 147. Ivo p. 5. cap. 260. Cap. l. 7. cap. 367. Polyc. l. 1. tit. 7.* c *Ivo part. 6. c. 323. Pann. l. 4. c. 123. In codice Theod. lib. 9. tit. 1. l. 10.* d *Anst. l. 3. cap. 47. Pann. l. 4. c. 33.* e *al. provincia.*
f *al. tamen.*

C. V. ¶ *A comprovincialibus accusatus vel judicatus, Apostolicam sedem appeket.*

Item Sixtus *a* Papa II. *epist. 1. ad Gratum Episcopum.*

Accusatus *b* vel judicatus à comprovincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos ejusdem retractari negotium procuret. Et dum iterato judicio Pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur aut ordinetur Episcopus: quoniam quanquam comprovincialibus *c* Episcopis accusatis causam Pontificis scrutari liceat, non tamen diffinire *d* inconsulto Romano Pontifice permissum est.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item Damasus Papa *Stephano Archiepiscopo, epist. 3. c. 2.*

Discutere *e* Episcopos, & summas ecclesiasticorum negotiorum causas, metropolitano una cum omnibus suis comprovincialibus (ita ut nemo ex eis desit, & omnes in singulorum concordent negotiis) licet: sed diffinire eorum, atq; ecclesiasticarum summas querelas causarum, vel damnare Episcopos absq; hujus sanctæ sedis auctoritate minimè licet, quam omnes appellare, si necesse fuerit, & ejus fulciri auxilio oportet.

Caput hoc in aliquot vetustis exemplaribus non habetur, neque in ipsum adest glossa.

C. VII. ¶ *Comprovinciales & metropolitani Episcoporum causam audire, sed diffinire non possunt.*

Item Eleutherius Papa *scribens ad Gallia provincias, c. 2.*

Quamvis *f* liceat apud comprovinciales *g*, & metropolitanos, atque Primates Episcoporum ventilare accusationes & criminationes, non tamen licet diffinire 1 sine hujus sanctæ sedis auctoritate, sicut ab Apostolis, eorumque successoribus multorum consensu Episcoporum jam diffinitum est. Nec in eorum ecclesiis aut præponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum juste terminentur negotia. Reliquorum verò clericorum causas apud provinciales, & metropolitanos, ac Primates & ventilare, & juste finire licet.

1 ¶ Diffinire] *In epistola ipsa sequitur, secus quàm prædictum est: reliquorum vero, &c. Superius vero hæc prædicta fuerant, finitiva Episcoporum tantum judicia hue deferantur, ut hujus sanctæ sedis auctoritate finiantur, sicuti ab Apostolis, usq; ad verbum,* Reliquorum.

C. VIII. ¶ *Ante Apostolicam censuram in causis Episcoporum non est diffinitiva ferenda sententia.*

Item Leo Episcopus *urbis Romæ Anastasio Episcopo Thessalonicensi, ep. 82. al. 84. c. 1.*

Multum stupeo, frater charissime, sed & plurimum doleo, quòd in eum, de quo nihil amplius indicaveras *h*, quàm quòd evocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter, & tam vehementer potueris commoveri, præsertim cùm etsi tale aliquid meretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consulta referiberem. &c. ¶ Sed etiamsi quid grave, intolerandumque gessisset, nostra expectanda erat censura, ut nihil prius ipse decerneres, quàm quid nobis placeret agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Vnde, sicut multum nos ea, quæ à te piè sunt curata, lætificant, ita nimirum ea quæ perperam sunt gesta, contristant.

C. IX. ¶ *Præter sententiam Romani Pontifex, nec concilia celebrari, nec Episcopum damnari oportet.*

Item Iulius Papa *orientalibus Episcopis, epist. 1.*

Dvdum à sanctis Apostolis, successoribusque eorum in antiquis *a* decretum fuerat statutis, quæ hactenus sancta & universalis Apostolica tenet ecclesia, non oportere præter sententiam *b* Romani Pontificis concilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam ipsam Romanam ecclesiam primam omnium ecclesiarum esse voluerunt: Et sicut beatus Petrus Apostolus primus, fuit omnium Apostolorum, ita & ecclesia in nomine consecrata (Domino instituente) prima habeput sit cæterarum, & ad eam, quasi ad matrem atque cem, omnes majores ecclesiæ causæ, & judicia Episcorum recurrant, & juxta *c* ejus sententiam terminentur mant: nec extra Romanum quidquam ex his decerni Pontificem.

2 pars. *Aliquando d inconsulto Romano Pontifice Episcoporum damnati inveniuntur, & alii in eorum locum quorum damnationem, & subrogationem pro bono pacis ecclesiæ tolerasse legitur ecclesia.*

C. X. ¶ *Quorundam Episcoporum depositionem extra conscientiam Romani Pontificis factam, pro pace toleravit ecclesia.*

Vnde Ioannes Papa *Salomoni tertio & ultimo Regi Britonum.*

Hæc quippe est ordinatio Dei patris tui, & tua lex ecclesiæ matris tuæ, videlicet, ut omnes Episcopos regni tui ad Turonensem Archiepiscopum non detrectes, ipsiusque judicium postulare non negneris. Ipse enim est metropolitanus, & omnes Episcopi tui regni, suffraganei ejus sunt: sicut constitutum prædecessorum meorum evidenter ostendunt: quos decessores tuos, quia illos ab ipsius cura subtraxit forte invectione corripere studuerunt, quamvis vestra scripta super hac remissa decesse videantur. Cum coram designato Turonicæ ecclesiæ præsule, & numero collegarum, id est, duodecim Episcoporum lebrato conventu fuerint ejecti Episcopi regulariaminati, apparueritque quòd canonicè fuerint cti, ipsis in sua dejectione manentibus, qui in rum consecrati sunt, potuerunt utique Episcopi nore potiri. Quòd si Episcopi ejecti insontes clarati, his amotis, qui illis subrogati sunt, suas ipsi recipiant. Nam cùm antecessores mei ejectionem eorum Episcoporum, qui ab ecclesiis pulsi sunt, nec admiserunt, nec approbaverunt, nec qui eis subrogati 1 post sunt, viventibus illis, mos Episcopos dixerunt. Sanè, si ad Turonensem Archiepiscopum mittere præfatos Episcopos voris, studeo duos Episcopos de expulsis, & duos de garis unà cum ecclesiæ tuæ legato ad Apostolicam tri sedem transmittere: ubi digna examinatione missa, qui legitimi Episcopi sunt, apparent, & ecclesias irregulariter non amittant. Nihil enim aliud in præsenti negotio diffinire. Quia vero quis sit metropolitanus apud Britannos, constare licet nullius memoria teneat vos in vestra regione lam habuisse metropolitanam ecclesiam, tamen bet (postquam Deus omnipotens pacem inter vos lectum filium nostrum Carolum regem gloriosum stituerit) facilè hoc potestis advertere. Quòd si contentiosè creditis agere, ad nostrum Apostolatum

a *Et Iulius in rescript. ad orient. c. 3.* b *Polyc. ibid. Ans. l. 2. c. 82. Burch. l. 1. cap. 176. & 144. Ivo p. 5. c. 4. 257. Pann. l. 4. c. 125.* c *al. à comprovincialibus.* d *al. diffiniri.* e *Ansel. lib. 1. c. 61. Burch. l. 1. c. 179. Ivo p. 5. c. 295.* f *Ivo p. 5. c. 516. Pann. l. 4. c. 134. & 136.* g *al. provinciales.* h *al. judicaveris.*

a *Præfatis.*] *orig. Codic. lib. 6. cap. 257.* b *in vulgatur, conscientiam.* c *al. ejus & justa sententia.* d *Regino Chronic.*

destinare contendite, quatenus nostro libramine, quæ fuerit apud vos antiquitus Archiepiscopalis ecclesia, luce clarius innotescat: & deinceps omni ambiguitate recisa, quam sequi Episcopi vestri debeant, incunctanter agnoscant. Nequeenim ecclesias Dei per discordias regum, divisionis aliqua pati damna necesse est, cùm (quantum ex se est) pacem, quam prædicant, servare studeant invicem, & in omnes.

1 ¶ Subrogati possunt] *Sic restituendum est ex aliquot vetustis & valde emendatis codicibus. Antè legebatur*, subrogari possunt.

3 pars. *Aliàs autem irrita erit Episcoporum sententia, & à synodo retractanda.*

C. XI. ¶ *Damnatio injusta irrita est, & à synodo retractanda.*

Unde Felix Papa I. *epist. prima ad Paternum.*

IRritam *a* esse censemus & injustam Episcoporum damnationem, & ideirco à synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus, in cunctis subveniatur causis.

1 ¶ Et injustam] *Sic in originali, & antecedit vox*, aliter: *sed in decretis Iulii, & in concilio Carthaginensi quarto (unde citatur infrà 11. q. 3. c. irritam.) & in capitulis Hadriani, & apud Anselmum est*, irritam esse injustam Episcoporum damnationem, &c. *quæ lectio videtur magis convenire cum rubrica hujus capitis.*

Quòd autem metropolitanum suum contemnere, & aliorum judicium aliquis expetere non liceat, Sixtus *b* Papa III. *testatur in epist. ad orientales Episcopos, c. 3. dicens.*

C. XII. ¶ *Peregrina judicia sunt submovenda.*

PEregrina judicia (salva in omnibus Apostolica auctoritate) generali sanctione prohibemus: quia indignum est, ut ab extraneis *c* judicentur, qui comprovinciales, & à se electos debent habere judices, nisi fuerit appellatum.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item Anacletus *d* Papa, *epist. 1. c. 3.*

LEges ecclesiæ Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina judicia submovemus. Vnde & Dominus mentionem faciens Loth *e*, per Moysem loquitur dicens: [Ingressus es quidem (inquiunt) ut advena, numquid ut judices?]

C. XIV. ¶ *Nulli liceat aliarum provinciarum judicium expetere.*

Item Innocentius *f* Papa *ad Victricium Rothomagensem Episcopum, epistola 2. c. 3.*

NOn *g* liceat cuiquam (sine præjudicio tamen Romanæ ecclesiæ, cui *i* in omnibus causis debet reverentia custodiri: *quam vis à postrema concilium in quatuor tomis editione absint illa duæ voces*, sine præjudicio: *quemadmodum, & paulo inferius ista*, vel aliarum provinciarum Episcoporum judicia expetere, vel pati: *quæ tamen habentur in alio loco vindicatis.*

Reverentia autem, quæ Apostolicæ debetur Ecclesiæ, & ejus auctoritas intelligenda est, cum vel ad ipsam appellatum fuerit, vel ab ea judices electi concedantur. Vide Sixtus a Papa cum diceret [comprovinciales & à se electos debent habere judices] statim subjungit [nisi fuerit appellatum.]

C. XV. ¶ *Absque Apostolica sedu decreto extraneos judices adire non possumus.*

Item Anacletus Papa, *epist. 1. c. 3.*

VNaquæque *b* provincia tam juxta ecclesiæ quàm juxta sæculi leges, suos debet justos, & non iniquos habere judices, & non extraneos *c*, nisi Apostolicæ sedis hujus decreverit auctoritas.

C. XVI. ¶ *Nisi per appellationem, alterius provincia judices adire non oportet.*

Item ex Romana *d* synodo.

NEminem *e* exhiberi de provincia ad provinciam, vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem judicis, ad quem 1 fuerit appellatum, ita ut actor rei forum sequatur. *& infrà.* ¶ Illa 2, quæ sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciæ synodus dispenset, sicut in Nicæno constat decretum esse concilio.

¶ Vltra provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur. Omnis accusatio intra provinciam audiatur, & à comprovincialibus terminetur, nisi 3 prælatus sit, qui accusatur.

1 ¶ Ad quem fuerit appellatum] *Hæc sunt addita ex Hadriano, epistola synodica Felicis & Ivone.*

2 ¶ Illa, quæ] *Hinc usque ad finem in capitulis tantum Hadriani sunt inventa.*

3 ¶ Nisi prælatus sit, qui accusatur] *Verba hæc neque in capitulis Hadriani, neq; in antiquioribus Gratiani exemplaribus leguntur: in aliis verò, loco ipsorum, sunt hæc*, nisi ad sedem Apostolicam fuerit appellatum.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item Sixtus.

SIquis clericus supèr quibuslibet criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille qui accusatur, suas exerceat *f* actiones: nec existimet *g* eum accusator suus alibi, aut longius ad judicium pertrahendum *h*.

¶ *Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum hujus nominis est inventum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum. Item, ut videatur citari eadem synodus Romana, quæ in superiori capite, id est, quæ continetur in capitulis Hadriani. Ivo autem part. 6. cap. 318. citat ex Eleutherio: cap. autem 329. citat ex Felice primo.*

C. XVIII. ¶ *Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.*

Item ex decreto Hadriani *i* Papæ.

QVi crimen objicit, sciat *k* se probaturum. Revera *l* ubi causa agatur, ubi crimen admittitur.

QVÆSTIO VII.

1 pars QVod judex esse non possit, quem cum reo par aut major macula inficiat, multis auctoritatibus probatur.

---

a *Et in decretis Iulii cap. 27. Ca. Hadriani, c. 58. 11. q. 3. c. irritam, ex Carth. 4. c. 28. Ansel. lib. 3. c. 69.* b *Et inter decreta Hieronymi, 4. in epist. 2.* Felicis *inter decreta Iulii, 016. In C. Hadriani, c. 19.* d *Burch. lib. 1. cap. 147. Ivo p. 3. cap. 260. & p. 6. c. 341.* e *Gen. 19.* f *Et Marcellus epist. 1. in codice canonum, inter decreta Innocentii. Capitularium l. 6. c. 287.* g *Ansel. l. 2. c. 52. & 3. c. 79.* h *al. exparte.* i *al. cujus.*

a *Suprà ead. c. peregrino.* b *Ansel. lib. 3.* c *al. externos.* d *In ca. Hadriani, c. 5. 8. & 10. Felix I. epist. 2. Ivo p. 5. cap. 248. & p. 6. c. 337.* e *Suprà ead. ultrà. infrà. 5. q. 4. c. duodecim. 9. item Hadrianus. Eleutherius ad Galliæ provin. Felix I. epist. 1. in decretis Iulii c. 25. Ivo c. Hadriani, c. 51. Ivo p. 6. c. 318. & 329.* f *al. exeras.* g *al. æstimet.* h *al. protrahendum.* i *In c. Hadriani, c. 52. & suprà ead. c. ibid. semper ex Fabiano.* k *al. scribat.* l *Burch. lib. 16. c. 3. Ivo p. 6. c. 324. Pannor. lib. 4. c. 71.*

C. I. ¶ *Infames, judices esse non possunt.*

Dicit enim sancta Romana a synodus.

INfamis persona, nec procurator esse potest, nec cognitor.

Tria sunt, quibus aliqui impediuntur, ut judices non fiant: [Natura, ut surdus, & mutus, & qui perpetuò furiosus est, & impubes: qua judicio carent. Lege qui senatu amotus b est. Moribus, fœmina & servi: non quia non habeant judicium, sed quia receptum est, ut civilibus officiis non fungantur.

¶ *Prior pars hujus capituli usque ad vers.* cognitor. *habetur in epistola secunda Felicis primi; in qua refert synodum à se habitam: quod in principio epistolæ commemorat his verbis:* Nos verò ad supplementum vestrum fratres & coepiscopos nostros vocavimus amplius quàm septuaginta, cum quibus hæc, quæ subtus habentur inserta, regulariter tractanda decrevimus. *Eadem pars habetur in capitulis Hadriani, quæ (ut superius eod. q. 3. c. accusationes. admotarum est) nomine Romanæ synodi interdum citantur. Reliqua verò hujus capitis videntur esse Gratiani, sumpta tamen ferè ad verbum ex l. cum prætor. versic. quidam enim. ff. de judiciis. quemadmodum & in sequenti capite multa colliguntur ex variis legibus Digestorum & Codicis. Quamobrem in antiquioribus codicibus omnia hæc usq; ad* c. *qui sine peccato. conjuncti habentur.*

Verumtamen, si servus, dum putaretur liber, ex delegatione sententiam dixit, quamvis postea in servitutem depulsus sit, sententia ab eo dicta, rei judicatæ firmitatem tenet.

C. II.

In Digestis c *tit. de postulando.*

INfames d non possunt esse procuratores, vel patroni causarum. Sunt autem tres ordines eorum, qui postulare prohibentur. ¶ Est autem postulare, desiderium suum, vel amici sui in jure apud eum, qui jurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. ¶ Nam, ut præmisimus, non postulantium tres ordines sunt. Quidam prohibentur omnino postulare, vel propter ætatem, ut minores decem & septem annis; vel propter casum, ut surdus, qui prorsus non audit. Alii prohibentur, ne pro aliis postulent, vel propter sexum, ut fœminæ; vel propter casum, ut utroque lumine orbati, vel propter notam turpitudinis, ut ii, qui corpore suo muliebria passi sunt; nisi forte vi prædonum, vel hostium stuprati probentur. Similiter qui capitali crimine, vel calumniæ e causa publico judicio sunt damnati, vel qui operas suas locaverunt, ut cum bestiis depugnarent in arena, pro aliis postulare prohibentur. His personis pro se allegare permittitur, pro aliis postulare prohibetur: nisi fortè tutelam impuberum, vel curam nanctrent. Pro his enim quorum curam gerunt, eis postulare conceditur. Alii enim omnes, qui ut infames notantur, nisi pro se, & pro certis personis, postulare non possunt, nisi in integrum restitutionem acceperint.

¶ Permittitur f autem eis postulare pro parente, pro patrono, patronâve, liberis, parentibusque patroni, patronæque: pro liberis etiam suis, fratribus & sororibus, uxore, socero, socru, genero, nuru, vitrico, noverca, privigno, privigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua, muto, surdo, prodigo, & adolescente. ¶ Item g pro iis, quibus propter infirmitatem curatores dari solent, & qui negotiis suis aliquo perpetuo morbo superesse non possunt. ¶ Omnes a autem, qui non ipsum, sed necessariò funguntur officio, sine offensa cæteris postulare possunt, etiamsi ii sint, quibus non nisi pro ipsis postulare permittitur. ¶ Affinitates b verò non eas accipere debemus, quæ quondam fuerunt, sed præsentes. Nurus & generi appellatione, & soceri, & socrus, & ulteriores, quibus [*pro*] præpositio solet accedere, continentur.

a pars. Arcentur c etiam à professione advocatorum *(sicut in secundo libro Codicis, titulo de postulando invenitur)* qui sub nomine honorariorum ex ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumentum sibi certæ pactionis cum gravi damno litigatoris, & depræ dationis potentes inveniuntur. ¶ Item d si quis adeò procax fuerit, ut non ratione, sed probris puteat esse certandum, opinionis suæ imminutionem patiatur. Præterea non licet advocato ullum contractum inire, ullam pactionem conferre cum eo litigatore, quem in propriam fidem cepit fidem, nec ex industria jurgium protrahere.

¶ Apud urbem Romanam etiam honoratis, qui se putaverint eligendum, eousque liceat orare, quoad malluerint, videlicet, ut non ad turpe compendium, & pemque deformem hæc arripiatur occasio. Nam & cro, pecuniaque capiantur, veluti degeneres inter vilissimos numerabuntur. ¶ Si e verò in uno auditorio duo tan ùm præ cæteris fuerint, vel plures, quorum sit hilarior, in judicantis officio sit, ut par causidicorum distributio fiat, & exæquetur partibus auxilium horum. ¶ Si f quis verò monitus à judice, ea cognitione, quæ nequeat comprobari, cuicunque parti patrocinium denegaverit, careat foro: sciat etiam nunquam sibi ad agendum copiam posse restitui. ¶ Si g quis tem ex litigatoribus detectus fuerit separatim cum plurimis, & adversario suo tali fraude subtracta paris defensionis copiam, ostendet proculdubio quam à se litem foveri, & auctoritatem judicum à se elusam experietur. ¶ Item, quamvis illi, qui sam h fisci egissent, prohibeantur adversus fiscum trocinium præstare; tamen hodie etiam adversus scum patrocinium possunt exhibere privatis, dummodo causam declinent suspicere, quam tractaverant fisci advocati fuerint. ¶ Item, si i contra pupilli causam egisti, tutor vel curator datus, eandem sam defendere non prohiberis. ¶ Cognitores officio k intelliguntur, non ex arbitrio. Nihil refert, is qui arbitrium susc ipit, an sit integræ famæ, ignominiosus. ¶ Filius m etiam in re patris, esse potest. Nam & judicem eum esse posse placet. ¶ Si n quis verò judex sit, arbitrium ejus rei, de qua judex est, & in se compromissum prohibetur lege Iulia: & si sententiam dixerit, danda pœnæ persecutio. Servus o arbiter esse letur: libertinus potest. ¶ Porrò infamia multis irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere declarati per sententiam, veluti cùm judex pro injuriam p fecisti, hæreditatem expilasti, tus es. Aliquando genere pœnæ: sicut illi, qui tur in q opus publicum, qui pristinum quidem obtinent, sed damno infamiæ etiam post impleto pus subjiciuntur. Aliquando genere pœnæ, & clarati per sententiam, veluti dum fustibus præconem dicitur ἐτυμφοίτησαι, id est, calum-

a *In Ca. Hadriani cap. 5. & in 2. epist. Felicis. Anscl. l. 3. c. 7. Polyc. l. 3. tit. 2.* b *motus.*] *orig. Ivo part. 3. c. 243. & p. 6. c. 331. Pann. l. 4. c. 78.* c *lib 3. tit. 1.* d *Ex l. 1. ff. de postulando. verbum alio modo aptatis.* e *al. calumnia publici judicii.* f *Ex l. 2. & 3. eod.* g *Ex l. 4. & 1.*

a *Ex l. 6.* b *Ex l. 3. eod.* c *tit. 8. lib. 3.* d *l. 1. 2. eod.* e *l. 7. C. eod.* f *ibid. vers. si quis verò.* g *ibidem si quis autem.* h *Ex l. 2. C. de advocat. fisci.* i *l. hoc de postul.* k *l. 4. in fin. ff. de arbitr.* l *Ex l. Pudius cept. arb.* m *l. 1. l. 6. ff. de arbit.* n *l. 9. §. 2. ibidem in pr.* p *l. decurionis. C. ex quibus causis inf. irrog.* q *eod.* r *l. 8. l. 17. Cod.*

es. Aliquando ipso genere facti, ut exercentes improbum *a* fœnus, & illicitè exigentes usuras usurarum, & mulier, quæ intra *b* tempus, quo moris est lugere maritum, contrahit matrimonium, & qui sciens eam uxorem duxerit.

Idem testatur Felix Papa, *& eisdem* c *verbis.* ¶ *Item in Evangelio* d, *qui trabem gestat in oculo, probatur non posse educere festucam de oculo fratris sui.* ¶ *Item David in lib. Psalmorum* e. [*Peccatori autem dixit Deus; quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum? &c.*] ¶ *Item Gregorius* f: *Cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur.*

¶ *Caput hoc* [*quemadmodum in superiori notatione significatum est*] *in vetustioribus exemplaribus non est sejunctum à superiori, & est collecto variarum legum facta à Gratiano. Sed quoniam pleraque verba sunt ipsorummet auctorum, & in vulgatis est distinctum capus, idcirco illem characteribus impressum est, quibus cætera auctorum capita.*

1 ¶ Nihil enim refert] *Verba legis, ex quibus hunc, & versiculum, servus arbiter, Gratianus accepit, sunt hæc.* Prædius libro nono, & Pomponius libro trigesimo tertio scribunt, parvi referre, ingenuus quis, an libertinus sit, integræ famæ quis sit arbiter, an ignominiosus. In servum Labeo compromitti non posse, libr. undecimo scribit, & verum.

C. III. ¶ *Qui aliorum vitia puniunt, sua prius corrigere studeant.*

Idem *in moralibus, lib. 14. circa fin Iob, 14. 15.*

2 QVi *g* sine peccato est vestrûm primus in illam ipsa lapidem mittat.] Ad aliena quippe punienda peccata ibant, & sua reliquerant. Revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc est, quòd cùm tribus *h* Benjamin in carnis scelere fuisset obtruta, collectus omnis Israel ulcisci iniquitatem voluit, sed tamen semel & iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto enim *i* Domino, si ad ulciscendum ire debuisset, jussum est, [ut *k* iret,] qui juxta divinæ vocis imperium perrexit, & semel, & secundò perdidit, & tunc demum peccatricem tribum valdè feriens penè funditus extinxit. Quid est, quòd in ultionem scelerisinflammatur, & tamen prius ipse prosternitur? nisi quòd prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriantur, ut ipsi jam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant.

C. IV. ¶ *Ille de vitæ alterius judicet, qui non habet in seipso quod puniat.*

Item Ambrosius *super* [*Beati immaculati*] *sermone 20. ad vers.* [*Miserationes tuæ Domine.*]

IVdicet *l* ille de alterius errore, qui non habet quod in seipso condemnet. Judicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio puniverit punienda; ne cùm de alio judicat, in se ferat ipse sententiam. Judicet ille, qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate *m* ducatur. *& post pauca.* ¶ Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ propositio voluntatis: sed juxta leges & jura pronunciat; statutis *n* jurisobtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum, & meditatum domo defert: sed sicut audit, ita judicat, & sicut se habet negotii natura, decernit, obsequitur legibus, non adversatur, examinat causæ merita, non re debeatis affectum, quam sobrietatem, quam synceritatem. *& paulo post.* ¶ Qui judicat, non voluntati suæ ob-

a *L. 20. Col. eod.* b *l. 13. Col. eod.* c *Sup. q. 5. nullus servus.* d *Matth. 7.* e *Psal. 49.* f *Homil. 12. in Evang.* g *Ioan. 8.* h *Iud. 20.* i *autem.*] *orig.* k *absunt orig.* l *Sum.*] *orig.*

temperare debet, sed tenere quod legum est. *& post pauca.* ¶ In judicando magis cordi sit veritatis custodia, quàm obedientia voluntaris.

C. V. ¶ *Gravatus criminibus judicare non valet.*

Item Gregorius a *præfationis in Iob. cap. 3. al. 6.*

IN gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit. ¶ Cuncti enim liquidò novimus, quia cùm is displicet, qui ad intercedendum mittitur, irati animus proculdubio ad deteriora provocatur. ¶ Scriptum *b* quippe est, [victimæ impiorum abominabiles Deo sunt, vota justorum placabilia.] Neque enim in omnipotentis Dei judicio, quid *c*, sed à quo datur inspicitur. ¶ Hinc est enim, quod scriptum *d* est, [Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus, ad Cain autem, & ad munera ejus non respexit.] Dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, præmisit sollicite, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt. [¶ Dona 1 quippe *e* iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes eorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.] ¶ *Item.* [Longè *f* est Dominus ab impiis, & orationes justorum exaudiet.]

1 ¶ Dona] *Hæc non leguntur ibi apud B. Gregorium: sunt tamen Ecclesiast. cap. 34. & repetuntur infra 14. quæstion. 5. cap. scriptum.*

C. VI. ¶ *Primum nosmetipsos, deinde proximos debemus corrigere.*

Item Beda *in c. 8. Ioannis de judicio adultera.*

POstulatus Dominus judicare de peccatrice, non statim dat judicium, sed prius inclinans se deorsum, digito scribebat in terra, ac sic demum quàm obnixè rogatus judicat, nos videlicet typicè instituens, ut cùm quælibet proximorum errata conspicimus, non hæc antè reprehendendo judicemus, quàm ad conscientiam nostram humiliter reversi, digito eam discretionis soleter exculpamus, & quid in ea conditori placeat, quidve displiceat, sedula examinatione dirimamus, juxta illud Apostoli *g*: [Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, &c.] *& infra.* ¶ Qui *h* sine peccato est vestrûm, id est, primò vos ipsi justitiam legis implete, & sic innocentes manibus, & mundo corde ad lapidandam ream concurrite.

C. VII. ¶ *Sacerdos primum sua peccata, deinde aliena detergat.*

Item Augustinus *ad quendam comitem.*

SAcerdos *i*, ut sapiens & perfectus medicus, primùm sciat curare *k* peccata sua, & postea aliena vulnera detergere & sanare, & non publicare.

Item in Evangelio l *sal infatuatum ad nihilum utile esse dicitur, nisi ut projiciatur foris, & ab hominibus conculcetur.* ¶ *Ex qualibus omnibus datur intelligi, quòd criminosus alterius criminis judex esse non potest, & seipsum condemnat, dum in alterius crimen sententiam profert. Sed objicitur. Saul* m *cum à Domino esset reprobatus, populum Dei judicabat, & ejus judicium universus populus expetebat. Item, David cum esset adulter & homicida, interrogatus à Propheta, sententiam in divitem dedit, qui ovem pauperis rapuit, dicens* n [*Judicium mortis est vir iste.*] *Item Salomon cum amore mulierum alarum Deus gentium coleret, tamen universa plebs Israëlitica ad ejus judicium confluebat. Sic & Achab* o *quamvis coleret Baal, tamen decem tribus judicabat. Multi etiam alii tam in veteri testamento, quàm in novo inveniuntur, quorum vita cum esset blasphemabilis, tamen eorum sen-*

a *Past. p. 1. c. 11.* b *Prover. 15. 14. q. 5. scriptum est. ex epist. 126. l. 7. ad Recaredum Regem.* c *quid datur.*] *orig.* d *Gen. 4.* e *Eccles. 34.* f *Proverb. 15.* g *Gal. 6.* h *Ioan. 8.* i *Ansf. l. 7. c. 101.* k *al. diluere.* l *Matth. 5.* m *1. Reg. 15.* n *2. Regum 11.* o *3. Reg. 16.*

tentia, quia ex officio suo servata judicaris ordinis integritate præcessit, inventus servata. Vade & Dominus ait in Evangelio ad [Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, &c.] Hinc liquidò constat, quòd malis pastores, dum sententia justi examinis alienorum crimina feriunt, sibi ipsis nocent, dum sine exemplo sua emendationis aliorum vitia corrigere curant: subditis verò profuit, si eorum increpatione correcti, vel sententia coerciti, vitam suam in melius commutare didicerint. Ac per hoc dum ab ecclesia tolerati fuerint, eorum judicium subterfugere non licet.

¶ In vetusta impressione epistolarum B. Augustini extat epistola longissima ad Iulianum comitem, in recentioribus autem omnium operum editionibus habetur quarto tomo, sub titulo de salutaribus documentis, in cujus libelli cap. 32. hoc est caput.

QVÆSTIO VIII.

QVòd autem Episcopus ab uno tantùm audiri, vel b judicari non debeat, Zepherinus Papa testatur, epistola prima ad Episcopos Siciliæ, dicens.

C. I. ¶ *Episcopus non nisi à pluribus audiatur & judicetur.*

ACcusatores c Episcoporum omni careant suspicione, quia columnas suas Dominus firmiter stare voluit, non à quibuslibet agitari. ¶ Nullum namque eorum sententia à non suo judice dicta constringat; quia & leges sæculi idipsum fieri præcipiunt. *Vt codice 1 libro septimo, titulo de sententiis & interlocutionibus omnium judicum; lege penultima.* [Cujus in agendo quis observat arbitrium, eum habere etiam contra se judicem in eodem negotio non dedignetur.] ¶ Iudices d duodecim quilibet Episcopus accusatus (si necesse fuerit) eligat, à quibus ejus causa juste judicetur. Nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur, quàm ipsi per se eligantur, & regulariter vocato e ad suorum primò conventum Episcoporum, per eos ejus causa juste audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis verò ejus causæ ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur. Nec antea finiatur (sicut ab Apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est) quàm ejus auctoritate fulciatur. *& paulò superius.* ¶ Absens f verò nemo judicetur. Nisi 2 ex contumacia absens fuerit: quia & divinæ & humanæ hoc prohibent leges.

1 ¶ Vt Codice] *Hinc usq; ad vers. Iudices, non sunt in epistola Zepherini, neq; in vetustu Gratiani codicibus.*

2 ¶ Nisi ex contumacia absens fuerit] *Hæc absunt à plurisq; manuscriptis, & epistola ipsa, & Anselmo & Ivone. Infrà verò cad. q. 9. c. Absens. habentur tanquam Gratiani verba.*

C. II. ¶ *A quot Episcopis audiatur Episcopus, qui in reatum incederit.*

Item Felix Episcopus *dixit in concilio Carthaginensi II. c. 10.*

SVggero secundùm g statuta veterum conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus h) in reatum aliquem incurrerit, & nimia necessitas ei fuerit non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, à duodecim audiatur Episcopis 1.

1 ¶ Episcopis] *Quæ hoc loco in capite decimo concilii Carthaginensis secundi adduntur, referuntur infrà 15. q. 7. c. Felix. & ibi notabitur varietas.*

a *Matth. 23.* b *al. &.* c *Ansel. l. 2. c. 38. Ivo part. 5. c. 245.* d *5. quæst. 4. duodecim judices. Ans. lib. 3. c. 45.* e *al. vocatur.* f *Inf. ead. quæst. 9. absens. Ans. l. 3. c. 81.* g *15. quæst. 7. Felix. in concil. Triburien. c. 10. Ans. l. 3. c. 46. Burch. l. 2. c. 149. Ivo p. 5. c. 262.* h *al. optamus.*

QVÆSTIO IX.

1 pars

DE accusatoribus verò, vel testibus, quid judicent vocem accusationis, vel testificationis exhibere valeant, multorum auctoritatibus liquet.

C. I. ¶ *Reus præsente, accusator non audiatur.*

Ait enim Telesphorus Papa *epistola tertia.*

ACcusatori a omnino non credi decernimus, qui absente adversario causam suggerit, antequam ipsius justam discussionem.

C. II. ¶ *Absente adversario sententiam ferri non licet.*

Item Eleutherius Papa *in epistola ad Episcopos Galliæ.*

CAveant b judices ecclesiæ, ne absente eo, cujus ventilatur, sententiam proferant, quia irrita imò etiam & causam illi modo pro facto dabunt. Accusatoris verò nec calumnia, nec vox audiatur.

C. III. ¶ *Reo absente accusator non audiatur.*

Item Calixtus Papa *epistola secunda, ad Episcopos Galliæ.*

ABsente c eo, quem accusare voluerit quilibet accusatori non credatur, quia sine scripto & per scriptum autem nunquam recipiatur: quia nec pturam nullus accusare, vel accusari potest; sed voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, sum agat accusationem.

C. IV. ¶ *Qui in absentes geruntur, omnia evacuentur.*

Item Cornelius Papa *ad Rufum epist. 2. c. 2.*

OMnia e, quæ adversus absentes in omni aut loco aguntur, aut judicantur, omnino tur: quoniam absentem nullus addicit, nec mnat.

C. V. ¶ *Non judicetur quis præsentialiter non cusatur, vel convincatur.*

Item Marcellus Papa *ad Maxentium epist.*

NOn oportet quemquam judicari, vel priusquam legitimos habeat præsentes res, locumque defendendi accipiat ad ablemina.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item Damasus *ad Stephanum Archiepiscopum epist. 3. c. 8.*

HAbetur f quoque in decretis sanctorum sancitum, non fore canonicum, quem dorum judicare, vel damnare, antequam accu nonicè examinatos præsentes habeat, locum dendi accipiat, id est, inducias ecclesiasticas crimina.

C. VII. PALEA.

[*Item* Damasus *ibidem continetur.*]

NEc g extra propriam 1 fiat provocatio discussionis accusatio, sine Apostolico ne, cui in omnibus causis debet reverentia quoniam & antiqua docet hoc Patrum regu & Imperialia h pariter statuta concinunt. inquiunt, discussio ibi agenda est, ubi crimen est. Nam alibi criminum reus prohibetur ubi in canonibus præcipitur. [Quecunque suis locis, ubi orta sunt, finienda sunt.] &

a *Anf. l. 3. c. 12. & 97. In rescripto Iulii, c. 24. In c. 30. In cap. Hadrian. c. 52. In capitul. l. 7. c. 219. Burch.*
b *Ansel. l. 3. c. 27. Ivo p. 8. c. 319.* c *Sup. 2. q. 1. c. Burch. l. 1. c. 171. Ivo p. 5. c. 289.* d *al. cuicunq; accusa l. 3. c. 62.* f *Ans. l. 2. c. 30. Ivo p. 6. c. 347.* g *Aug* h *al. primo.* i *Cod. ubi de crim. agi oport. l. & l. 9. tit. 1. in expositione legis 2.*

& his similia: salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate, ut nil in his definatur, priusquam ei placere cognoscatur, qua omnes suffultos esse oportet.

1 ¶ Propriam] *Sic est emendatum ex epistola ipsa, Anselmo & Ivone. Antea legebatur,* Nec extra patriam fiat provinciam. *Addita autem & nonnulla sunt ex epistola.*

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item *ad Episcopos Italiæ, epist. 6.*

QVi a accusare alium elegerit, præsens per se, & non per alium accuset, inscriptione videlicet præmissa. Neque ullus unquam judicetur, antequam legitimos accusatores præsentes habeat, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Toletano *b* VI. *cap.*

DIgnum c est, ut innocentis vita nulla maculetur pernicie accusatorum: ideò si quis d à quolibet criminatur, non ante accusatus supplicio detur, quàm accusator præsentetur, atque legum & canonum sententia exquiratur. Quòd si indigna ad accusandum persona invenitur, ad ejus accusationem non judicetur e, nisi 1 ubi pro capite regiæ majestatis causa versatur.

1 ¶ Nisi] *Hæc sunt addita ex originali.*

C. X. ¶ *Sententia feriatur, qui causa suæ negligit adesse.*

Item Bonifacius Papa *ad Gallos, epist. 2.*

DEcernimus f vestram g debere intra provinciam esse judicium, & congregari synodum ante diem Calendarum Novembrium: ut si adesse voluerit, præsens, si conficit, ad objecta respondeat: si verò adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur. Nam manifestum est, confiteri eum decrimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest, utrum in præsenti examine non 1 omnia quæ dicta sunt comprobentur, cùm ipsa quoque pro *b* confessione procurata toties conster absentia.

1 ¶ Non omnia] *In originali, & apud cæteros collectores, & in uno pervetusto Gratiani codice est,* omnia: *sed quia idem sensus elicitur, & adest glossa, non est mutatum.*

C. XI. ¶ *Absentes nec accusari, nec judicari possunt.*

Item Felix Papa 1 *ad Episcopos Galliæ, epist. 2.*

ABsente adversario non audiatur accusator, nec sententia absente alia parte, à judice dicta, ullam obtineat firmitatem.

C. XII. ¶ *Altera parte absente, definitiva non feratur sententia.*

Item Nicolaus Papa k *Galliæ Archiepiscopi Senensi*].

REvera justus mediator non est, qui uno litigante, & altero absente, amborum emergentes lites decidere non formidat. His ita præmissis, volumus, & Apostolica auctoritate monemus, ut si Presbyter, de quo agitur, post excommunicationem suã, Apostolicam sedem adire voluerit, nullus iter ejus impedire præsumat.

C. XIII. ¶ *In absentem non est ferenda sententia.*

Item Zepherinus Papa *ad Episcopos Siciliæ, epist. 1.*

ABsens m verò nemo judicetur: quia & divinæ & humanæ hoc prohibent leges.

Nisi fuerit absens ex contumacia. Pro præsenti namq; eum contumacia haberi facit.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Galliæ Senensi, à Archiepiscopo.*

INdicas Hermannum *b* Episcopum super quibusdam frequenter fuisse accusatum: pro quibus (quia ex parte ipsius persona deest) nos uni parti ad discrimen alterius credere proculdubio non possumus: quamvis nec usq; adhuc, qui fuerint illi excessus, dixeris, nec utrum sanæ mentis erat idem antistes, nec ne, cùm ipsos excessus perpetrabat, evidenter ostenderis: satiusq; arbitramur, quamlibet interim infirmitatem ad pœnam peccati, quam ad ipsum pertinere peccatum, cui magis consulendum sit, & compatiendum, quàm puniendum, vel aliquo modo feriendum.

C. XV. ¶ *Testes non dicant testimonium, nisi de his, quæ præsentialiter, & veraciter noverunt.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist. 2.*

TEstes c per quamcunq; scripturam testimonium non proferant, sed præsentes de his, quæ noverunt & viderunt, veraciter testimonium dicant. Nec de aliis causis vel negotiis dicant testimonium, nisi de his, quæ sub præsentia eorum acta esse noscantur.

2 pars. *De his etiam, qua audierunt, si ad hoc convocati sunt, in civili causa testimonium dicere possunt, ut in Authenticis collator. de testibus legitur.* ¶ *Si debitum scriptum sit, & probatio solutionis proferatur à litigantibus per testes sine scriptura, tunc suscipiebam eam apud judicem esse volumus, dum ad hoc ipsum testes assumantur, ut perhibeant testimonium pro facienda solutione, aut pro memoria alicujam facta solutionis, & pro confessione ejus, qui pecuniam accepit. Hæc autem manta, & ex transitu perhibita testimonia (ut si propter aliud opus advenies, audivit aliquem dicentem, se accepisse ab aliquo aurum, aut debere altcui) nulla ratione valere censemus.*

3 pars. *Simul autem necesse est ut videant. Quòd si aliis uno, aliis alio tempore viderit, diversitas temporum eorum testimonium non admittit.*

C. XVI. ¶ *Non admittuntur ad testimonium, qui non eodem tempore negotio interfuisse constiterit.*

Unde Leo Papa.

NIhilominùs quoque puniendi sunt testes, qui ad calumniam aliquid testificantur, nec eorum voces tanquam plurium admittuntur, quos temporum quidem diversitas simul interfuisse prohibuit.

C. XVII. ¶ *Ad seriem gestorum testis ex suo nihil adjiciat.*

Item Ambrosius *in libro de Paradiso, c. 12.*

PVra d & simplex 1 testimonii series intimanda est. Plerumque testis, dum aliquid ad seriem gestorum ex suo adjicit, totam testimonii fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur, vel quod bonum videtur, addendum est.

1 ¶ Simplex] *Integer locus B. Ambrosii est*; Pura & simplex mandati forma servanda, testimonii series intimanda est.

C. XVIII. ¶ *Absens per alium nec accusare, nec accusari potest.*

Item Felix Papa *ad Episcopos Galliæ, epist. 2.*

ABsens e per alium accusari, aut accusare non potest, nec affinis testis admittitur.

4 pars. *Nisi in crimine injuriarum, in quo illustris persona etiam per procuratorem intendere & excipere potest, servatis cæteris solennitatibus, ut Codic. tit. de injuriis. leg. ultim.*

---

a *Anselm. l. 3. cap. 51. Ivo part. 8. c. 348.* b *Et in V Vormatiens. c. 42.* c *Burch. l. 16. c. 5.* d *al. quisquis.* e *al. decidatur.*] *al. disputetur.* f *al. Decrevimus. Anselm. lib. 3. cap. 38. Burch. l. 11. cap. 161. Ivo part. 5. c. 271. & p. 6. c. 338.* g *al. vestrum.* h *Antea legebatur,* [*professis ex procura.*] i *& in cap. Hadrianus. c. 4. Polyc. lib. 5. tit. 2. Anselm. lib. 3. c. 7. Ivo part. 5. c. 248. & p. 6. cap. 331. Panor. lib. 4. c. 54.* k *Sententia habetur in epist. Nic. ad Episcopos, qui in Convicinum convenerant, super impressa. Ivo p. 5. c. 245.*

a *al. Senonensi.* b *al. Herimannum.* c *Burch. l. 1. c. 171. Anselm. lib. 3. c. 55. Ivo p. 5. c. 289. Panor. l. 4. c. 53. Novella 96. non iisdem omnino verbis.* d *Panor. lib. 3. c. 58.* e *Polyc. l. 5. tit. 1. Ivo p. 5. c. 248. & p. 6. c. 331.*

C. XIX. ¶ *Reo absente libellus accusationis frustrà offertur.*

Item Pelagius Papa *Sindulæ* 1 *magistro militum.*

CHartæ, quas dedit nobis Lucidius, si illo tempore adversarius ipsius illic præsens fuisset, validæ erant. Sed quia adversario absente gesta, quæ nobis recensuit, facta leguntur, talia leges non recipiunt.

1 ¶ Sindulæ] *Ivo p.8. c.67. refert aliud quoddam caput epistola à Pelagio ad Sindulam magistrum militia scripta.*

C. XX. ¶ *Testes corporaliter præstito juramento testimonium dicant.*

Idem *Decorato patricio.*

HOrtamur, ut sub timore Domini consuetam conscientiæ vestræ syncerit atem in hoc quoq; negotio conservantes, omnem personis, quæ veritatem causæ fictius scire possunt, faciatis amputari formidinem, & vestris præsentari conspectibus tactis sacrosanctis Evangeliis, præbito etiam legaliter sacramento, quæ in veritate rerum noverunt, professione suæ testificationis aperiant, ut patefactis omnibus, quæ secundùm leges, & justitiam censenda sunt cognoscatis, & competentem *a* legibus & veritati terminum detis.

C. XXI. ¶ *Accusator & accusatus simul debent adesse.*

Item Nicolaus Papa *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo.*

NEcesse est secundùm sacrarum scripturarum documenta, ac secundùm justitiæ tramitem, & accusatum & accusatorem simul adesse, & unam partem, quantacunque, & qualicunq; prædita sit auctoritate, sic prorsus audiri, ut alteri parti nullum præjudicium irrogetur.

QVÆSTIO X.

QUòd verò deficientes 1 *in primo capitulo non sint admittendi ad sequentia*, ex concilio Carthaginensi *b* septimo *confirmatur, in quo sic cap. tertio statutum legitur.*

1 ¶ Deficientes] *In vulgatis codicibus legebatur,* testes *deficientes: sed expuncta est vox,* testes, *quæ abest à plerisque vetustis codicibus. Quæ enim in hac quæstione asseruntur, non ad testes, sed ad accusatores pertinent. Et superius initio causæ in propositione hujus quæstionis decimæ, nulla est mentio testium.*

C. I. ¶ *Qui in primo capitulo deficit, ad cætera non admittatur.*

PLacuit *c* & quotiescunque clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex his, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur.

Probatur illud idem auctoritate Arelatensis concilii secundi, in quo sic c.24. diffinitum est.

C. II. ¶ *Qui falsa fratribus objiciunt, usque ad exitum non communicent.*

EOs, qui falsa fratribus capitula *d* objecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare, (sicut magna synodus ante constituit) nisi digna satisfactione pœnituerint.

C. III. ¶ *Qui, quod objicit, probare non valet, de cætero ad arguendum non admittitur, nisi propriam causam civilem duntaxat asserere voluerit.*

Item Felix Papa *in secunda decretali Episcopis Galliæ.*

SI *e* accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum Episcopos & cætero non admittantur, nisi proprias causas asserere (non tamen criminales, vel ecclesiasticas) voluerint.

1 ¶ Episcopos de cætero] *Voces istæ absunt à omnibus vetustis codicibus, & cæteris locis indicatis. Auctor tamen usus habuit & ponderavit.*

Cum ergo quæ falsa fratribus objiciunt, usque ad exitum non communione prohibeantur, etiam illi, qui in Episcoporum judicio culpabiles inveniuntur, ad arguendum de cætero admitti prohibentur apparet, quòd in primo capitulo dicentes, tanquam falsum accusatores ad sequentia procedere non valent.

QVÆSTIO XI.

1 ps A *B accusato verò accusationem in accusatorem multorum auctoritatibus prohibetur.*

C. I. ¶ *Accusati, nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.*

Ait enim Stephanus Papa, *epist. 2. 19.*

I. NEganda *a* est accusatis licentia criminandi, quamvis se crimine quo premuntur exuerint: non est credendum contra alios eorum confessionibus, criminibus implicati sunt, nisi se prius probaverint innocentes, quoniam periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio.

C. II. ¶ *De eodem.*

Lib. 9. Codicis, titulo b *primo, l. 19.* Impp. Valentinianus, Valens & Gratianus, AAA.

II. NEganda *c* est accusatis (qui non suas *d* injurias persequuntur) licentia criminandi pari vel minori, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundùm scita veterum juris conditorum: tamen, ut & ipsi inscriptiones contra eos etiam post accusatione deponere possint.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex decreto Hadriani *e* Papæ, *c.33.*

NOn est credendum contra alios eorum crimina qui criminibus implicantur, nisi septimi fuerint innocentes: quia periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio.

Hoc autem intelligendum est in parvi, vel minoris criminis accusare vellerit (velut, si accusatus de majori crimine eum accusare vellerit, si accusatus de fornicatione, de perjurio, de homicidio, vel simonia, vel alio hujusmodi crimine accusatorem suum impetere voluerit, auctoritatibus non prohibetur. ¶ Aliquando enim criminali præjudicat civili, aliquando criminali 1. Unde in Codicii, tit. de ordine judiciorum, lege quarta, legitur. ¶ Sed stione g *intermissa sæpe fit, ut de crimine judicetur, majus, minori meritò præfertur.*

1 ¶ Aliquando criminali] *Antea legebatur:* do civilis criminali: *expuncta est dictio,* civilis, *veterum codicum. Nam hic tantum agitur, quando minali civili, aut criminali præjudicet. In sequen* aliquando civilis. *expenitur, quando civilis, & civili nali præferatur.*

C. IV.

Item lib. 9. Cod. tit. h *Qui accusare non possunt.*

PRius est, ut crimini bus, quæ tibi, ut gravissimo versario tuo objiciuntur, cædis atque vulnerum spondeas, & tunc ex eventu causæ judex etiam permittendum sit eundem accusare, tametsi prius ptionem deposuisti.

2 pars. *Aliquando civilis præjudicat civili, &*

a *al. convenientem.* b *Et Afric. c. 97.* c *Rab. in pœn. c. Burch. l.2. cap.198. Ivo p.6. c.271. Pann. l.4.c.64. Capitul. l.6.c.241. & Arelatense 1.c.14.* d *al. capitalia. Arelat.1.c.14.* e *Inf.4. quæst.6. si accusatorum. In capit. Hadriani. c.4. Capit. l.5. cap.241. Ans. lib.3. c.86. Ivo p.6. c.418.*

a *In Cod. Theod. l.9. tit.1. leg.12. Burch. lib.1. cap. lib.3. cap.74. Ivo p.5. cap.274. Pann. lib.4. cap. 6. qui accusare non possunt.* c *l. negandæ. Inf. non est* d *al. exequuntur.* e *Ivo. Hadriani cap.33. Ans. lib. Sup. c. negandæ. 1.* f *al. confessus tit. l.4.* g *tit. 1.*

criminali. Sicut enim in septimo lib. codicis, tit. de a *ordine cognitionum. l. si de hæreditate. legitur.* ¶ [*Si de hæreditate & libertate controversia est, prius agi causa libertatis debet.*] *Item lege sequenti.* b ¶ [*Si crimen aliquod inferatur ei, à quo ingenuus esse dicitur, ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam præside præbente: quoniam necesse est ante scire, si delictum probatum fuerit, utrum ut in libertum, an ut in servum constitui oporteat judicium.*] *Item.* 3. qs. ¶ [*Qui* c *confitetur se pati controversiam status, frustrà postulat sibi dari potestatem accusandi eum, qui se suum dominum esse fatetur.*]

3 qs. ¶ *Causa* d *vero liberalis terminata, si servus pronuntiatus fuerit, dominum suum accusare non poterit.*] *Codicis lib. 9. tit. 1. l. penultima.* ¶ [*Si quis ex familiaribus, vel ex servis cujuslibet domus, cujuscunq; criminis delator, atq; accusator emerserit, ejus existimationem, caput, atq; fortunas periturus, cujus familiaritati, vel dominio imbuerit, ante exhibitionem testium, atq; examinationem judicis, in ipsa expositione criminum, atq; accusationis exordio, ultore gladio feriatur. Vocem enim funestam intercidi oportet potius, quàm audiri. Majestatis autem crimen excipimus.*] *Similiter l. ultima.* ¶ [*Si* e *liberti accusatores manumissorum, hereditatem esse præsumpserint, eodem quo servi supplicio tenebuntur, licet ultra pœnas ante prohibitæ delationis exordium.*

1 ¶ Ei, qui ingenuus esse dicitur.] *In lege ipsa est, quam ingenuam esse dicis. Mulierem enim aliloquitur. Quare paulo etiam inferius, ubi apud Gratianum legitur, utrum ut in liberum, & ingenuum, an ut in servum, in lege est, utrum ut in liberam, & ingenuam, an ut in ancillam. Duas etiam, quæ proximè recitat leges, Gratianus suo modo in summam redegit.*

CAVSA IV.

QVidam in excommunicatione constitutus, Episcopum accusare dissimit, & adolescentem infrà decimum & quartum ætatis annum ad assertionem sui causa adducit: prohibitus ab accusatione adolescentem accusatorem, & se testem fecit: adolescens personam judicum Episcopo minime occurrit: à communione suspenditur: tandem renovato judicio accusator culpabilis in accusatione invenitur: demum ad assertionem propriæ causæ procedit.

1 Hic primùm quæritur, an in excommunicatione constitutus alium accusare valeat.

2 Secundò, an infrà decimum quartum annum in criminali causa testari quis possit.

3 Tertiò, an ab accusatione prohibitus, personam testificantis possit assumere.

4 Quartò, an idem possit esse accusator & testis.

5 Quintò, an die constituta non occurrens, à communione sit removendus.

6 Sextò, si in Episcoporum judicio accusatoris persona culpabilis inventa fuerit, an ad assertionem propriæ causæ de cætero sit admittenda.

QVÆSTIO I.

DE prima quæstione sic statutum legitur in primo & secundo capite concilii Carthaginensis *f* septimi, cui interfuit Faustinus Romanæ ecclesiæ legatus.

C. I. ¶ *Ad accusationem non admittatur, qui in excommunicatione perseverat.*

Illiminus *g* eum rectè ad accusationem non admittit, qui postquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus, sive laicus, accusare voluerit. ¶ Omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, hæretici etiam, sive pagani, sive Judæi ab 1 accusatione prohibentur.

1 ¶ Ab accusatione prohibentur] *A concilio absunt hæc verba: subintelliguntur enim illa ex principio capitis,* ad accusationem non admittuntur.

C. II. ¶ *Hæretici probantur, qui schismate, vel excommunicatione ab ecclesia sunt separati.*

Item Nicolaus Papa *in epistola ad Michaëlem Imperatorem, cujus initium est*

[*Proposueramus.*]

QVòd *a* autem hi, qui à jam fato fratre, & commini-stro nostro Ignatio depositi, excommunicati, vel anathematizati fuerant, nullam adversùs eum damnationem intorquere potuerint, ex prolato 1 secundæ universalis synodi capitulo declaratur, cùm dicitur, [Si verò ecclesiasticum fuerit crimen, quod Episcopo illatum extiterit, tunc probari oportet accusantium personas, ut primò quidem hæreticis non liceat, accusationes contra orthodoxos Episcopos pro ecclesiasticis negotiis facere.] Sed ne hos hæreticos esse denegetis, audite sequentia. [Hæreticos autem (inquiunt) dicimus tam eos, qui olim 2 ab ecclesia projecti sunt, quàm qui post hæc à nobis anathematizati sunt.] Porrò si adhuc nec sic creditis, audite quod subditur. [Præter hos autem (ajunt) & eos, qui fidem sanam simulant confiteri, schismaticos 3 etiam, & eos, qui seorsum à communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt.] Deinde verò, & si quidam ab ecclesia super causis quibusdam reprehensi fuerunt, & projecti, aut excommunicati, sive ex clero, sive ex laicali ordine, nec his licere accusare Episcopum, antequam proprio crimine primitus exuantur. Similiter autem & eos, qui sub accusatione priori consistunt, non antè esse acceptabiles in accusatione Episcopi, aut aliorum clericorum, quàm innoxios semetipsos illatorum sibi ostenderint criminum. Quid autem periculi regulæ hujus immineat contemptoribus, non ignoratis.

1 ¶ Ex prolato] *Nicolaus hic citat canonem, qui apud Græcos est sextus concilii primi Constantinopolitani, cujus canonis priorem partem paulò superius in eadem epistola recitarat, & significatur suprà. 3. q. 5. cap. fin. Eo autem loco Nicolaus, de isto capitulo hæc verba addiderat.* Quod tamen non apud nos invenitur, sed apud vos haberi perhibetur. *Nam non modo hic canon, neq; in versione Dionysii, neq; in prisca habetur, sed de omnibus illius concilii canonibus hæc scribit B. Gregorius ad Eulogium lib. 6. epist. 31.* Romana autem ecclesia eosdem canones, vel gesta synodi illius hactenus non habet, nec accipit. In hoc autem eandem synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum.

2 ¶ Olim ab ecclesia] *Statuitur in hac parte canonis, perinde pro hæretico habendos esse Macedonianos, & Eudoxianos, qui in isto primo Constantinopolitano concilio damnabantur, atq; habendi erant Paulianistæ, & Arriani, quos olim Nicæna synodus à catholica ecclesia abscinderat. Quamobrem non de quolibet excommunicato hæc sententia pronuntiatur, quod putavit auctor glossæ.*

3 ¶ Schismaticos etiam] *Ita in epistola Nicolai, & apud Ivonem. Græcè autem est,* τοὺς δὲ τὰ αὐτὰ τῷ τοῦ θεοῦ υἱῷ φρονοῦντας ὁμολογεῖν, διαχωσθῆναι δὲ καὶ αὐτοὺς ἀνάγκη τῆς κοινωνίας ἡμῶν Ἐπισκόπους. *id est,* Præterea verò & illos, qui fidem quidem sanam simulant confiteri, schisma autem faciunt, & adversùs regulares nostros Episcopos conventum habent: *ut nihil mirandum sit, istos etiam pro hæreticis censere,*

a *tit. 19. l. 2.* b *Ibid. l. 3.* c *Ex l. 1. & 4. alio modo aptatis verbis.* d *Ivo p. 16. c. 61.* e *Ivo ibid. c. 62.* f *in Africano, c. 95. & 96.* g *Ivo p. 4. c. 69. Pann. l. 4. c. 72. Ivo p. 15. c. 69. eadem conc. Car. & c. 69. Africani.*

a *Ans. l. 1. c. 91. Ivo p. 14. c. 79.*

quemadmodum & Balsamon interpretatur. Simulant enim illam tueri fidem, quam oppugnant.

QVÆSTIO II. & III.

1 ps. *Secunda autem, & tertia quæstio eodem* concilio Carthaginensi septimo *a, uno eodemq; capitulo quarto* terminantur.

Illud verò est huiusmodi.

C. I. ¶ *Qui ab accusatione repelluntur, aut ad annum 14. nondum pervenerunt, testes esse non possunt.*

TEstes *b* autem ad testimonium non admittendos esse censemus, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel etiam, quos ipse accusator de domo sua produxerit. Ad testimonium autem infra annos quatuordecim ætatis suæ non admittantur.

C. II. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item ex* concilio Maticensi 3. *c.6.*]

PLacuit *d* sancto conventui, ut testes ad testimonium dicendum pretio non conducantur, & ut quique optimi & fideliores in testimonium assumantur: ut is, contra quem testimonium *e* ferre debent, nullam eis possit afferre *f* calumniam, & ut nullus testimonium dicat, nisi jejunus.

2 ps. *Item in criminali causa.*

¶ [*Produci testu non potest, qui antè in eum reum testimonium dixit.*] *sicus in 22. lib. ff. tit. de testibus lege 23.* g *invenitur.*

Item titulo eod. l. ob carmen. §. si testes.

C. III.

SI testes omnes ejusdem honestatis & existimationis sint, & negotii qualitas, ac judicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omninò *h* testimonia. Si verò ex his quidam eorum *i* aliud dixerunt, (licet in pari *k* numero) credendum quidem est, sed quod naturæ negotii convenit, & quod inimicitiæ aut gratiæ suspicione caret: confirmabitque judex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora, & vero proximiora esse compererit. Non enim ad multitudinem respici oportet, sed ad synceram testimoniorum fidem, & testimonia quibus potius lux veritatis assistit. *Item lege secunda, ff. eod.* ¶ In testibus *l* fides, dignitas, mores, gravitas examinanda est: & ideò testes, qui adversus fidem testationis suæ vacillant, audiendi non sunt. *Item l. 3.* ¶ Testium fides diligenter examinanda est: ideoque in persona eorum exploranda erunt inprimis conditio cujusque, utrum quis decurio, an plebejus sit, & an honestæ, & inculpatæ vitæ, an verò quis notatus, & reprehensibilis, an locuples, vel egens sit, ut lucri causa quid facilè admittat, vel an ei inimicus sit, adversus quem testimonium fert, vel amicus ei, pro quo testimonium dat. Nam si careat suspicione testimonium, vel propter personam, à qua fertur, quòd honesta sit, vel propter causam, quòd neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitiæ causa fiat, admittendum est. *Item eadem lege paulò inferius.*

3 ps. ¶ Lege Iulia de vi caverur, ne hac lege in reum testimonium dicere liceat ei, qui se ab eo, parentéve ejus liberaverit, quive impubes erit, quive judicio publico damnatus erit, qui eorum in integrum restitutus non erit, quive in vinculis, custodiave publica erit, quive ad bestias, ut depugnet, se locaverit, quæve palam quæstum faciat, fecerive, quive ob testimonium dicendum, vel non dicendum pecuniam accepisse judicatus, vel convictus erit. *Item l. quarta.* ¶ Lege Iulia publicorum judiciorum cavetur, ne invito denuntietur, ut testimonium litis dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrinove natum, eosve, qui priore gradu sint. ¶ Item, ne liberto ipsius, liberorumve ejus, parentum, viri, uxorisve. ¶ Item, *a* ut nec patroni, patronæve adversus libertos, neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere. ¶ Cum *b* autem excipitur, ne gener, aut socer invitus testimonium dicere cogatur, generi appellatione sponsum filiæ quoque contineri placet. ¶ Item socer, sponsæ Patrem. *Item lege sexta.* Idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest, ut testes fiant. *Item lege septima.* Servi responso tunc credendum est, cum alia probatio ad eruendam veritatem non est. *Item lege octava.* Inviti e testimonium dicere non cogunturhones, valetudinarii, vel milites, vel illi, qui cum magistratu reip. causa absunt, vel quibus venire non licet. *Item lege decima nona.* ¶ Publicani etiam testimonium nedicunt inviti. ¶ Item is, qui non detrectandi testimonii causa aberit. ¶ Item is, qui exercitui præbendi conduxerit. Sed nec pupillis testimonium denuntiapotest. *Item l. 20.* ¶ In testimonium accusator cire non debet eum, qui in judicio publico reus erit, aut qui minor viginti annis erit. *Item l. 21.* ¶ Ob carmen famosum damnatus, intestabilis fit. *Item.* * Si rei exigat, non tantùm privati, sed etiam magistratus, si in presenti sint, testimonium dicant. Præter quoque testimonium dare debet in judicio adulterii causa. Si autem rei conditio sit, ut arenarium testem, vel similem perinam admittere cogamur, sine tormentis testimonio credendum non est. *Item l. 24.* ¶ Testes eos, quos accusator de domo produxit, interrogari non placuit. *Item l. 25.* ¶ Patroni quoque in causa, cui patrocinium præstiterunt, testimonium non dicant, quod & in executoribus negotiorum observandum est. *Item l.* ¶ Qui falsò *e* vel variè testimonia dixerunt, vel utique parti prodiderunt, à judicibus competenter puniantur. *Item l. 27.* ¶ Pater & filius, qui in potestate ejus est, item duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utrique in eodem testamento, vel eodem negotio fieri possunt: quoniam nihil nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. *Item l. 31.* ¶ Hermaphroditus *f* an ad testimonium *g* adhiberi possit, qualitas incalescentis sexus ostendit. *Item l. 3.* ¶ Pastis idoneus Pater filio, aut filius Patri non est. *Item l.* ¶ Nullus idoneus testis in re sua intelligitur. *Item l.* ¶ Ad fidem rei gestæ faciendam etiam non rogatus testis intelligitur. *Item l. 12.* ¶ Ubi numerus testium non adjicitur, *h* etiam duo sufficient. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est. *Item l. 3.* ¶ In testibus considerandum est, qui simpliciter visi sunt dicere, utrum unum, eundemque, & præmeditatum sermonem attulerint, an ad ea, quæ interrogantur, ex tempore verisimilia responderint. *Item paulo inferius.* ¶ Sine publicis monumentis cujusque rei veritas deprehenditur, aliàs numerus testium, aliàs dignitas & auctoritas, aliàs veluti consentiens fama confirmat rei de qua quæritur fidem. Non ergo ad unam probationis speciem cognitionem statim judex aligare debet, sed ex sententia animi sui existimare, *k* quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur. *Item paulo inferius.* ¶ Alia est auctoritas præsentium testium, alia testimoniorum, quæ recitari solent. *Item Codicis lib. 4. tit. 1. l. 9.*

a *Et] orig. Ibidem ex l. 5.* b *In legibus, quibus excipiuntur &c.] orig.* c *l. inviti: 2.] mutata est enim verborum series.* d *qui quid exercatui præbendum conduxerit.] orig.* + *Ibid. sic paulo aliter.* e *al falsa, vel varia.] orig.* f *L. Reperundarum.* g *testamentum.] orig.* h *al. admittitur.* i *L. institum. §. tu magis. sed paulo aliter.* k *al. æstimare.* l *Tit. 20. pœnitentiæ.*

a *& in Afri. c. 98.* b *C. l. 7. c. 101. Rabanus in pœn. cap. 1. Burch. l. 16. c. 20. Ivo p. 6. c. 364. Pann. l. 4. c. 23.* c *al. Manticensi.* d *extra de testib. c. 1. Bur. l. 16. c. 35.* e *al. testimoniare.* f *al. inferre infamiam.* g *Tit. 5. l. produci.* h *al. omnia.* i *ab ab orig.* k *al. impari.] orig.* l *testimoniis.] orig.*

...testium. *Item l. 11.* ¶ Soli testes ad ingenuitatis probationem non sufficiunt, nisi instrumentis, & argumentis adjuvenfides improbatur. *Item l. 3.* ¶ Sola attestatione a probatum, nec aliis legitimis adminiculis causam approbant, nullius esse momenti certum est. *Item l. 4.* ¶ Eos testes ad veritatem adjuvandam adhiberi oportet, qui ob gratiæ & potentatui fidem religioni judiciariæ debitam possint præponere. *Item l. 5.* ¶ Parentes & liberi eorum adversus se nec volentes ad testimonium admittendi sunt. *Item l. 6.* ¶ Qui b intendit, suæ intentionis probationi debet afferre probationes, non petere adversarium ad exhibitionem eorum, per quos i sibi negotium fiat. *Item l. 7.* c Servi neque pro domino, neque adversus dominum, sed pro facto suo interrogari possunt. *Item l. 8.* Jurisjurandi religione testes priùs quàm perhibeant testimonium, coarctentur, 2 & honestioribus potius quàm vilibus fides habeatur. Vnius verò testimonium nemo audiatur. In quacunque causa facilè patiatur admitti: imo unius testis responsio omninò non audiatur, etiamsi præclara curiæ honore præfulgeat. *Item l. 9.* Omnibus arripienda dicendi testimonii facultatem jura submoverunt. *Item l. 10.* Liberi e testes ad causas postulantur alienas, si locis, & participes criminis non dicantur, sed fides ab iis notoria postuletur. Venturis f autem ad judicium, per accusationem, vel ab iis, per quos fuerant postulati, sumptus competentes ministrentur, etiamsi in pecuniaria causa ab alterutra parte testes producendi sint. *Item l. 11.* Liberti g adversus patronos sponte prodire non audeant, sed ne vocati quidem in judicium venire cogantur. *Item l. 9.* Si quis testibus usus fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur, non licebit ei personas eorum excipere, nisi offenderit inimicitias inter se & illos potuisse emersisse, ex quibus testes repelli leges præcipiunt: non admittenda scilicet ei licentia ex ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. Sed & si liquidis probationibus fatione, vel promissione pecuniarum eos corruptos esse offenderit, etiam eam allegationem integram ei servari oportet.

¶ In hoc capite varias leges digestorum & codicis ita refert Gratianus, ut interdum eadem prorsus afferat verba, interdum verba mutet, truncet, & in summam redigat. Ac plura quædam sunt in originali emendata, nisi ubi Gratianus de industria mutavit.

1 ¶ Vitiosi] *In vulgatis legebatur*, per quæ. *Emendatio vetustissimorum scriptis, & legi ipsa, in qua agitur de exhibitione rei suæ, non autem de editione instrumentorum.*

2 ¶ Coarctentur] *Sic in aliquot manuscriptis, quæ lectio cum verborum lege, ætatari præcipimus, magis convenit, quàm ...ctentur, quæ erat in impressis.*

...ulgatur illud beati Iricii, h *qui voce pueri trigintæ dies ...probationis sinum probatus est. Sed miracula divina sunt ...mplo, non in exemplum humanæ actionis trahenda.*

QVÆSTIO IV.

De quarta verò quæstione Fabianus Papa, *epist. 1. ad Episcopos orientales* constituit, dicens.

¶ *Accusator & testis, vel judex, aliquis simul esse non potest.*

NVllus a unquam præsumat accusator simul esse & judex vel testis: quoniam in omni judicio quatuor personas necesse est semper adesse; id est, judices electos, accusatores idoneos, 1 defensores congruos, atque testes legitimos. Judices 2 autem debent uti æquitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores extenuatione ad minuendam causam.

1 ¶ Idoneos] *Apud Fabianum, & Burchardum, & Ivonem hic locus sta habet*, judices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. *Verùm, quia voces illæ*, idoneos, congruos, legitimos, *sunt in omnibus vetustis codicibus Gratiani, & Pannormia, nihil est mutatum.*

2 ¶ Judices autem] *Hæc neq; in epistola Isidri, neq; apud alios collectores, nisi in Pannormia.*

C. II. ¶ *Quilibet in causa duas personas gerere non debet.*

Item Damasus Papa, *epist. 3. c. 7.*

ij. NVllus a introducatur personaliter, sed accusatores & accusati æqua audiantur ratione, juxta quod gestorum ordo exigit. Accusatores verò, & judices non iidem sint, sed per se accusatores, per se judices, per se testes, per se accusati, unusquisque in suo ordinabiliter ordine. 2 pars. ¶ Nam inscriptio primò semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet judicari, vel damnari, cùm & sæculi leges hæc eadem retineant.

Ut Codice libro nono, titulo de accusationibus & inscriptionibus, l. 7. & Codice, eodem libro, de adulteriis, l. 6. & titulo de Abigeis, l. unica. ¶ *Aliquando etiam sine inscriptione accusatio fieri potest.* [*Ea enim, quæ per officiales* b *præsidibus denuntiantur, & citra solennia accusationum posse perpendi incognitum non est.*] ¶ *Item Codice de adulteriis, l. 6.* c *Si maritus jure mariti, hoc est, intra sexaginta dies utiles adulterium uxoris suæ accusare voluerit, quam ex suspicione sola ream facere valet, non continetur vinculo inscriptionis. Item C. de Abigeis, l. unica.* [*Aballi animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine observatione proponitur.*] ¶ *Item Cod. de accusa. l. 8.* [*Si quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios decurrat, sed præsidalem adeat potestatem, aut libellos offerens, aut querelas suas apud acta deponens.*] ¶ *In 1 aliis autem criminalibus causis dignum est, ut inscriptiones præponantur, quæ magnitudinem videlicet criminis tempusq; designent, ut alterutram partem digna legum terrere possit auctoritas.*

1 ¶ In aliis autem] *Lex 16. Cod. de accus. sic habet.* in causis criminalibus. *cætera verò eodem planè modo atq; à Gratiano inseruntur.*

2 ¶ Auctoritas] *In vulgatis hic reperiebatur versiculus*, Inscriptio, *ex capitulo Damasi: sed abest à vetustioribus codicibus, & frustra repetitur.*

De domo etiam judicis accusator, vel testis produci non debet, ne in causam suspicionis incidat judex.

C. III. ¶ *Suspicionis incidet in crimen judex, de cujus domo, vel accusator, vel testis producitur.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaëlem Imp. epistola, cujus initium est*, [*Proposueramus.*]

CONtra ritum ecclesiasticum, contraque venerandas leges producitur accusator de Imperialibus ædibus, & cui imperari potest, ad falsum dicendum testimonium adhibetur. Fiunt suspecti judices, & mercenarii, & lupi custodes, qui videbantur esse pastores.

¶ *Caput hoc emendatum est ex ipso originali Romæ impresso.*

a *Poly. l. 5. tit. 1. Burch. l. 16. c. 31. Pannorm. l. 4. c. 80. Ivo part. 6. c. 337.* b *officium.*] *orig.* c *Ea quidem. C. de accus. & inscr.*

a *Illatione.*] *orig.* b *L. nimis grave.*] *mutata verborum forte.* c *Paulo alter.* d *Paulo alter.* e *Le. quoniam filii.* f *Paulo aliter.* g *L. Libertorum aliquibus verbis præcavisti.* h *Sulpitius Severus l. 3. vita S. Martini. Joh. 4. 25. Burc. l. 16. c. 15. Ivo p. 6. c. 321. Pann. l. 4. c. 81.*

QVÆSTIO V.

De quinta verò quæstione in concilio Carthaginensi a III. c.7. sic inventur definitum.

C. I. ¶ *Non est à communione suspendendus, qui die statuta ad causam venire non potuit.*

QVisquis *b* Episcoporum accusatur ad Primatem provinciæ ipsius causam deferat accusator. Nec à communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, 1 electorum judicum, die statuta, literis evocatus minimè occurrerit, hoc est, intra spatium mensis ex ea die, qua eum literas accepisse constiterit. Quòd si *c* aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ suæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem. Veràm tamdiu post mensem secundum non communicet, donec purgetur. Sin autem nec ad concilium universale 2 occurrere voluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis suæ sententiam dixisse judicetur. Tempore sanè, quo non communicat, nec 3 in sua ecclesia, vel parochia communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, à communione non removeatur. Si verò aliquando defuerit subtrahens se, restituto in communionem Episcopo, removeatur à communione accusator: ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non noluisse, *d* sed non potuisse probaverit.

1 ¶ Electorum judicum] *Istæ duæ voces absunt ab editione Colonienſi conciliorum in quatuor tomis.*

2 ¶ Vniversale] *In concilio ipso additur,* anniversarium. *quod in Africano concilio c.82. ostenditur de universali concilio Africæ esse intelligendum.*

3 ¶ Nec in sua ecclesia] *Sic in cæteris conciliorum editionibus, & codice canonum, & apud cæteros collectores. Sed in editione quatuor tomorum est,* nec in sua plebe communicet. *Græcè, c.19. legitur,* μηδὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, μηδὲ ἐν παροικίᾳ κοινωνῶν. *id est,* neque in propria ecclesia, nec in parochia communicabit.

QVÆSTIO VI.

Sexta verò quæstio eodem septimo capitulo concilii Carthaginensis III. *terminatur, in quo sequitur.*

C. I. ¶ *In civili, & propriis duntaxat negotiis ad arguendum admittitur, qui in Episcopo accusatione culpabilis invenitur.*

ILlud *e* verò placuit, ut cùm agere cœperit in Episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum *f* non admittatur, nisi proprias causas, non tamen ecclesiasticas, vel 1 criminales asserere *g* voluerit.

1 ¶ Vel criminales] *Abest hoc à concilio, & cæteris vulgatioribus, sed retentum est ob casum, & reperitur in c. si accusatorum.*

C. II. ¶ *Propriam causam agere valet, cui accusare non licet.*

Item ex concilio Carthaginensi 7. *c. propè finem.*

OMnibus, *h* quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non est deneganda.

C. III. ¶ *In accusatione Episcoporum deficiens, civiliter tantum experiri poterit.*

Item Felix Papa *omnibus Episcopis per Gallia provincias constitutis, epistola secunda.*

SI *a* accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere, non tamen criminales, vel ecclesiasticas voluerint.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, c.5.*

QVòd si accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas habuerint, non tamen criminales vel ecclesiasticas.

a *Et Felix Epist.2. ad Episcopos Galliæ.* b *Anſel. l.3.c.122. Burch.l.1.c.180. Ivo p.5.c.270. Pann.l.4.c.106.* c *anſ.5.93.Stagrotam.* d *al.voluisse.* e *Anselm.l.3.c.121.Burch.ibidem. Ivo ibidem.Pann.ibidem.* f *al.ad accusandum, vel agendum.* g *al. dicere.* h *Ivo part.16.c.64.*

CAVSA V.

ANonymi famam cujusdam Episcopi chartula accusationis occultè conscribitur: tandem accusator prodit in publicum. Episcopus autem semel literis evocatus, causa sua die statuta adesse non valens, per curatorem judicii se præsentavit, absq; synodali audientia damnatur. Demum judicio per appellationem rescisso de accusatoris inimicitia Episcopus conqueritur: tandem in ipsa probatione deficit accusator.

1 *Primò quæritur, qua pœna sit feriendus, qui famosum bellum clanculo scribens, probare neglexit quæ se mandavit.*

2 *Secundò, quoties sit vocandus ad causam, antequam ſiat etiam damnationis accipiat.* b

3 *Tertiò, an per procuratorem causam suam agere valeat, qui ſuſpicionis causa adesse non potest.*

4 *Quarto, an absq; synodali audientia ſit damnandus.*

5 *Quinto, an ideò aliquis habendus ſit inimicus, quia crimen ſterius indicat.*

6 *Sextò, qua pœna ſit plectendus, qui, quod intulit, probare valet.*

QVÆSTIO I.

De prima quæstione Hadrianus Papa *scribit in capitulis,* c *cap.49.al.50. dicens.*

C. I. ¶ *Flagelletur, qui scripta in alterius famam neglexerit probare.*

QVi *d* in alterius famam publicè 1 scripturam verba contumeliosa confinxerit, & reperta non probaverit, flagelletur: & qui ea prius rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere.

1 ¶ Publicè] *Hadrianus, Capitularē Carolo, & Ludo in publico.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *l.5.epist.39. seu c.130.*

QVidam *e* maligni spiritus consilio repleti, contra Castorium Notarium, ac responsalem nocturno silentio in publico 1 civitatis loco contionem posuit in ejus crimine loquentem, minisque de facienda pace callidè contradicentem. 2 Et quisquis veraciter loquitur, semetipsum immo non debet formidare, oportet, ut publicè exeat, & cunque in contestatione sua loqui præsumpſit, dat. Quòd si non exierit, neque publicè confessus rit, quisquis ille sit, qui hoc agere præsumpſit, vel sensum in tantæ iniquitatis consilio præbuit, ex Domini nostri IESV CHRISTI spiritu definitus sanctī ejus corporis ac sanguinis participatione vatus sit. Si verò, quia latet, & quoniam nec teneri ad disciplinam *f* non valet, si tanti mali scius, etiam prohibitus, corpus ac sanguinem Dom

a *3.q.10.c.fin.Ivo p.6. c.412.* b *al. excipiat.* c *l.7.c.361.* d *Anſel.l.3.c.88.Ivo p.4.c.136.& p.16.c.82. Ivo p.6.c.381.* f *al.disciplina.] orig.*

percipere præsumit, anathematis ultione percussus 3 sit, ut fallax, ac pestifer à sanctæ ecclesiæ corpore sit divisus. *& infrà.* Sin autem in eadem civitate egressus ad publicum potuerit docere, quæ dixit, vel certè sciens se non posse, quæ scripsit, ostendere, errorem suum fuerit apertè confessus, Dominici corporis ac sanguinis participatione non sit privatus, neque à corpore sanctæ ecclesiæ alienus existat.

1 ¶ Publico] *Hæc vox abest à manuscriptis, & originali, & Ivone: sed ob casum est retenta, & in aliquot vetustis est glossa interlinearis.*

2 ¶ Contradicentem] *Quæ sequuntur usq; ad versiculum,* Quòd si. *additâ sunt ex ipsa epistola, & referuntur etiam ab Ivone.*

3 ¶ Percussus sit] *Antea legebatur,* percutiatur: *sed cum ea, quæ antecedunt, ipso facto ligent, quia ad occultum delictum referuntur, emendatum hoc est, quemadmodum multa, ex epistola ipsa. Apud Ivonem verò legitur,* anathematis ultione percussus, ut fallax, &c.

C. III. ¶ *Anathematizentur, qui famosos libellos in ecclesia ponunt.*

Item in concilio Eliberitano, *c.* 52.

SI a qui inventi fuerint famosos libellos in ecclesia ponere anathematizentur.

Item Codice lib. 9. *titulo de famosis libellis, lege unica.* Impp. Valentinianus & Valens, A A. [¶ *Si quis famosum libellum domi, sive in publico, vel quocunq; loco ignarus receperit, aut corrumpat priùs quàm alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Sin verò nonfestinatim eadem chartulas vel corruperit, vel igne consumpserit, sed vim earum manifestaverit, sciat se quasi auctorem hujusmodi delicti capitali sententiæ subjugandum.] & infrà. Hujusmodi autem libellus alterius opinionem non ledat.*

QVÆSTIO II.

VOcatio autem ejus, qui impetitur, non semel, sed bis, & tertio per congruum spatium rationabilibus scriptis fieri debet.

C. I. ¶ *Vocatio ad synodum ejus, qui impetitur, & inscriptis, & per spatium fiat congruum.*

Unde Damasus Papa *Stephano Archiepiscopo epist. 3 scribit, dicens.*

VOcatio b ad synodum juxta decreta Patrum canonica ejus, qui impetitur, rationabilibus 1 scriptis per spatium fieri debet congruum atque canonicum: canonica ordinatione; licet venerit ad conventum quacunque necessitate, nisi sponte voluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus.

1 ¶ Rationabilibus scriptis] *In epistola Damasi loco horum verborum legitur,* tam suæ præsentia, quàm & scriptis, atque apocrisariis: *verum Anselmus, Burchardus, author Polycarpi, & Ivo cum vulgata lectione conveniunt.*

C. II. ¶ *Quibus temporum spatiis reus vocetur ad causam.*

Item Sylvester Papa.

PRæsenti c decreto censemus, ut inprimis paternaliter d vocentur, & per septem dies expectentur, nullius ecclesiasticæ rei interdicta licentia. Huic verò expectationi iterum addantur septem dies, interdicta ecclesiam intrandi licentia, & omnia divina officia audiendi. Post verò addantur duo dies, quibus à pace, & communione sanctæ ecclesiæ sint suspensi. Deinde verò iterum aliis duobus diebus sub eadem expectatione deponantur. 1 Quibus uno die superaddito, omni expectatione veluti jam desperata, reus mox anathematis gladio feriatur.

1 ¶ Deponantur] *Antea legebatur,* expectentur. *Emendatum est ex Polycarpo, Anselmo, & vetustis Gratiani exemplaribus, in quorum nonnullis hæc est glossa interlinearis;* id est, expectentur.

C. III. ¶ *Nullus accusatio per scripta suscipiatur.*

Item Damasus Papa *ad Episcopos Italiæ, epist. 6.*

RElatum e est ad sedem Apostolicam, vos accusationes fratrum per scripta suscipere absque legitimo accusatore. Quod deinceps in omni terrarum orbe fieri Apostolica auctoritate prohibemus, & quod nuper factum est, absque ulla retardatione corrigere f curamus, nec c unquam priùs per scripta eorum, qui accusantur, causam discutere liceat, quàm per quærelantium institutionem d vocati canonicè ad synodum veniant, & præsens per præsentem agnoscat veraciter, & intelligat, quæ ei objiciuntur. *& infrà.* ¶ Leges enim sæculi accusatores præsentes exigunt, & non per scripta absentes. Vnde canonica Patrum constituta non semel, sed sæpissimè clamant, nec accusationes, nec testimonium e ullum per scripta posse proferre, nec de aliis negotiis quicunque testimonium dicant, nisi de his, quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. Similiter, & qui f alium accusare elegerit, præsens per se, & non per alium accuset, inscriptione videlicet præmissa. Neque ullus unquam judicetur, antequam legitimos accusatores præsentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Curandum namq; g est, ne ira quemquam subripiat, h faciatque citius omne, quod non licet.

C. IV. ¶ *Vi, aut timore ejecti, aut suis rebus expoliati ad synodum non vocentur.*

Item Felix Papa II. *Athanasio, & omnibus orientalibus Episcopis, epist. prima, c.* 3.

SI i Primates, accusatores Episcoporum cum eis pacificare familiariter minimè potuerint, tunc tempore legitimo eos ad synodum canonicè convocatam, non intra angusta tempora canonicè convocent, & non priùs, quam eis per scripta significent, quid eis opponitur, ut ad responsionem præparati adveniant. Nam si aut vi, aut timore ejecti, aut suis rebus expoliati fuerint, nec canonicè vocari ad synodum possunt, nec respondere æmulis debent, antequam canonicè restituantur, & sua omnia legaliter reddantur.

His auctoritatibus evidentissimè datur intelligi, quòd nisi quis canonicè vocatus fuerit, etiam si aliqua occasione ad synodum veniat, suis insidiatoris cogitur respondere insidiatoribus. Canonica autem vocatio est, quando servato dierum intersitio, secundùm auctoritatem beati Sylvestri, causa sua, literis adesse jubetur, quibus, quid ei objiciatur, auctoritate Felicis Papæ significari oportet.

QVÆSTIO III.

QVod autem per procuratorem suum causam agere valeat, qui impeditus causa sua adesse non valet, auctoritate Romanæ synodi, qua tempore Hadriani k Papæ celebrata est, probari videtur, in qua c. 5. sic statutum legitur.

C. I. ¶ *Pro se legatum ad synodum mittat, quem gravis necessitas premit.*

SI l ægrotans fuerit Episcopus, aut aliqua eum gra-

a *Cap. l. c. 243. Poly. l. 3. tit. 21. Ansl. l. 3. c. 89. Ivo p. 3. c. 331. & 4. c. 154. Burch. l. 2. c. 99.* b *Poly. l. 5. tit. 1. Ansl. l. 3. c. 30. Burch. lib. 1. c. 116. Ivo p. 3. c. 266.* c *Poly. l. 5. tit. 4. Ansl. l. 3. c. 120.* d *al. personaliter.*

a *Ansl. l. 3. c. 42. Poly. l. 5. tit. 1.* b *corrigi rogamus.*] *orig.* c *11. q. 3. c. eorum qui.* d *al. institutiones.* e *testimonia.*] *orig.* f *3. q. 9. qui accusare.* g *al. quoque.* h *al. cuiquam subrepat.*] i *Burch. l. 1. c. 221. Ivo p. 5. c. 231.* k *In cap. Hadriani, c. 5. & Felix I. epist. 2.* l *Poly. l. 5. tit. 3. Burch. l. 1. c. 51. Ivo p. 5. c. 26. Pann. l. 4. c. 19. 4. q. 5. c. unico.*

vis necessitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat, nec à communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, electorum judicum die statuta literis evocatus, minimè occurrerit, hoc est, (nisi aliena *a* præoccupaverit necessitas) infra duorum, vel trium mensium spatium, & eò amplius, prout causa dicta verit.

Codicis lib. 9. tit. de accusat. & inscrip. l. 3. Imp. Alexander Augusti. ¶ [*Reos capitalium criminum absentes etiam per procuratorem defendi leges publicorum judiciorum permittunt.*] ¶ *Ecce, quòd Episcopus impeditus, & causa sua adesse non valens, legatum pro se jubetur ad synodum mittere. Sed legatus iste non ad causam agendam, sed ad necessitatem synodo exponendam mittitur, qua impeditus Episcopus synodo præsentiam suam exhibere non valuit. Causam autem (maximè criminalem) nulli, nisi per se agere licet.*

C. II. ¶ *Criminaliter accusans, vel accusatus per se experiatur.*

Unde Hadrianus Papa *in capitulis, c. 38. ait.*

IN *b* criminalibus causis nec accusator, nisi per se; aliquem accusare potest, nec accusatus per aliam personam se defendere permittitur.

C. III. ¶ *In omnibus causis, præterquam in criminalibus, Episcopi, & sacerdotes pro se advocatum habeant.*

Item Anacletus Papa.

QVia Episcopus, universique sacerdotes ad solam laudem Dei, bonorumque operum actiones constituuntur, debet unusquisque eorum tam pro ecclesiasticis, quàm etiam pro suis actionibus (excepto publico videlicet crimine) habere advocatum, non malæ famæ suspectum, sed bonæ opinionis, & laudabilis artis inventum: nec dum humana lucra attendunt, æterna præmia perdant.

¶ *Hoc capitulum, quod ex Anacleto citatur, habetur in concilio Eugenii Papæ secundi, tempore Ludovici ac Lotharii Imperatorum habito, cap. 19. Quod etiam à Lemo quarto est repertum. Ex quo canone Lotharius, libro legum Longobardi. tit. de advocatis, & Vicedominis, edictum capitulare composuit.*

QVÆSTIO IV.

QVòd autem absq; synodali audientia damnari non debeat, auctoritate Iulii Papæ *c probatur, qui ejus epist. 1. ait.*

C. I. ¶ *Nisi in legitima synodo Episcopus judicari, vel audiri non debet.*

NVllus Episcopus, nisi in legitima synodo, & suo tempore Apostolica auctoritate convocata, super quibusdam *d* criminationibus pulsatus audiatur, vel *e* judicetur, vel damnetur. Sin aliter præsumptum à quibusdam fuerit, in vanum deducatur, quod egerint, nec inter statuta 1 ecclesiastica ullo modo reputetur.

1 ¶ *Statuta*] *Abest hæc dictio ab originali, & cæteris locis indicatis.*

C. II. ¶ *Episcopus accusatus, à duodecim audiatur, causa verò finis ad sedem Apostolicam deferatur.*

Item Zepherinus *Urbis Romæ Archiepiscopus, epistola prima Episcopis Siciliæ.*

DVodecim *f* judices quilibet Episcopus accusatus, si necesse fuerit, eligat, à quibus ejus causa justè judicetur: nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur, quàm ipsi per se eligantur, & regulariter vocatus *g* ad suorum primò conventum Episcoporum, per eos ejus causa justè audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis verò ejus causæ ad sedē Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur: nec antea finiatur [sicut ab Apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est] quàm ejus auctoritate fulciatur.

Quòd verò absq; synodali audientia Episcopus damnari prohibetur, sine præjudico Romanæ sedis oportet intelligi, quæ sua auctoritate, quasq; valet damnare, vel damnatas absolvere. Unde Gelasius Papa [*ipsi sunt canones*] *infrà causa nona,* [*Sententia excommunicationis notatus.*] ¶ *Item Hadrianus, c. 8.* [*Sicut Romanæ ecclesiæ in omnibus primatu, manifestum est, quid ea quæ sunt per unamquamq; provinciam, ipsius provinciæ synodus definiet: sicut in Nicæno constat decretum esse concilio.*] *Quod verò accusatus ad concilium venerit, quicquid confidentium exsultationibus agitur, aut ab accusantium parte proponitur, non contentiosis vocibus, sed matutissima verborum relatione profertur.*

C. III. ¶ *In cognitione causarum contentiosi locum non habeant.*

Unde in Toletano concilio XI. *c. 1. legitur.*

IN loco benedictionis considentes Domini sacerdotes nullis debent aut indiscretis vocibus perstrepere, aut quibuslibet tumultibus perturbari, *b* nullis etiam vanis fabulis, vel risibus agi, & (quod deterius est) obscœnis disceptationibus tumultuosas voces effundere. [Si quis enim, ut Apostolus *c* ait, putat se religiosum esse, non refrænās linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio:] cultum enim suum justitiæ perdit, quando silentia judicii obstrepentium turba *d* confundit; dicente propheta. *e* [Erit cultus justitiæ silentium.] Debet enim quidquid aut consultationibus *f* confidentium agitur, aut ab *g* accusantium parte proponitur, sic matissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus sensus audientium turbent, nec judicii *h* vigorem multu enervent. Quicunque ergo in conventu [illegible] hæc, quæ præmissa sunt, violanda crediderit, & contra interdicta aut tumultur, aut contumeliis, vel risibus [illegible] liū conturbaverit, juxta divinæ legis edictum, quo [illegible] tur, *i* [Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cum omni dedecore de confessione & abstractus, à omni cœtu secedat, & trium dierum excommunicationis sententiam perferat.

QVÆSTIO V.

NVnc autem quæritur, an sit aliquis judicandus malo quia crimen alterius indicat. *De hoc scribit Isidorus* [illegible] stinus *serm. l 3. de communi vita clericorum, regula tertia, dicens.*

C. I. ¶ *Magis nocet, qui crimen celat, quàm qui amicabiliter indicat.*

NOn vos judicetis esse malevolos, quando crimen alterius indicatis. Magis quippe innocentes estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, cēdo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus habet corpore, quod velit occultari, dum timet secari, nonne deliret à te filetur, ac misericorditer indicatur? quid ergo potius debes *m* manifestare crimen, ne dentia [illegible] tresca in corde?

a alia.] orig. b *Anf. l. 3. c. 88. Pann. l. 4. c. 36.* c *Et in C. Hadriani, c. 3. Capitular. l. 6. c. 287.* d *al. quibusvis.* e *al. id est.* f *3. q. 8. c. 1. Poly. l. 5. tit. 4. Anf. l. 3. c. 45. Ivo part 5. c. 245.* g *al. vocatos.*

a *est antium causa nonæ. Supra 3. q. 6. neminem. Anfelm. prime. Ivo p. 4. c. 245.* b *al. perturbare.* c *Isa. 32.* d *al. turbo. alit. quando silentium perit, & judicium obstrepentium confundit.*] e *Esa. 32.* f *aliter collatumtur.* g *accusantium.* h *al. judicium.* i *Proverb. 22.* k *m causantium.* l *Idem gatis legebatur, confessione, & al. concessione.* m *eum debes manifestare, ne, &c. orig.*

C. II. ¶ *Nec qui parcit, est amicus, nec qui verberat, inimicus.*

Idem *ad Vincentium Donatistam, & Rogatistam, epist. 48.*

NOn a omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui verberat inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Melius est cum severitate diligere, quàm levitate decipere. ¶ Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligebat, quàm esuienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat. ¶ Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. Quis nos potest amplius amare, quàm Deus? Et tamen nos non solùm docere suaviter, verùm etiam salubriter terrere non cessat. Fomentis lenibus, quibus consolatur, sæpe etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adjungens, exercet fame Patriarchas, b etiam pios & religiosos; populum contumacem pœnis gravioribus agitat; non aufert ab Apostolo c stimulum carnis tertiò rogatus, ut virtutem in infirmitate perficiat. *& infrà.* ¶ Noveris 1 aliquando futem avertendis pecoribus pabulum spargere, aliquando pastorem flagello ad gregem pecora errantia revocare.

1 ¶ Noveris] *Apud B. Augustinum legitur*, & noveris, *pendet*, *hæc pars ex superiore parisis parte*, & putas nullam vim adhi. endam esse homini, &c.

C. III. ¶ *Non odio habetur, sed diligitur, qui castigatur & corripitur.*

Item ex sermone 14. Ambrosii, *qui sic incipit.* [*Amarior fortasse.*]

NOn osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo, quando castigatur, qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim & amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cùm amarissimè *d* inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quàm blanda remissio. Vnde ait prophèta *e*, [Dulciora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici.]

Ex his verbis datur intelligi, quòd magis confert utilitati fraternæ, qui crimen accusando vel indicando persequitur, quàm qui celando fovere nititur. Eusebius *autem Papa contrà statuere videtur, dum aliorum crimina sponte confitentes in Episcoporum accusatione recipi prohibet, dicens epist. prima ad Episcopos Galliæ.*

C. IV. ¶ *Ad accusationem non admittantur aliorum crimina sponte confitentes.*

ILli, *f* qui aut in fide catholica, aut inimicitia suspecti sunt, ad pulsationem Episcoporum non admittantur: quia veritatem professionis infidelitas & inimicitia impedire solet. Necilli credendi sunt, aut admittendi, quia aliorum sponte crimina confitentur. Et ideò replicanda est sollicitè veritas, quam sponte prolata in illis vox habere non potest. Hanc diversis cruciatibus è latebris suis religiosus *g* tortor exigere debet, ut dum pœnis corpora subjiciuntur, quæ gesta sunt, fideliter, & veraciter exquirantur.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item *in proverbiis, c. 11.*

QVi ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. *Item infrà ca. 25.* Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò, ne postea emendare non possis, cùm dehonestaveris amicum tuum.

Sed aliud est ex charitate aliorum crimina deferre, ut quos secreta admonitione corrigere non possumus, convictos judicii sententia corripiat: aliud insidiando falsa objicere, vel insultando vera facile exprobrare. Illud verò charitatis, hoc autem impietatis est officium. Unde in eodem proverbiis, cap. 12. dicitur. [*Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos.*] *& infrà.* [*Qui quod novit loquatur, judex 1 justitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus.*] *Item.* ¶ [*Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.*] *Item c. 13.* ¶ [*Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratè 2 loquitur, sentiet mala.*] *& infrà.* [*Verbum mendax justus detestabitur: impius autem confundit, & confundetur.*] *Item Augustinus in Psal. 37.* [*Si aliquando 2 humana infirmitate pedes nostri in aliquod peccatum moventur, insurgunt linguæ inquisitorum inimicorum, cum fuisset miserendum: irrident impii, unde dolent pii.*]

1 ¶ Iudex] *Sic in bibliis etiam Compluti & Antuerpiæ impressis. Sed in nonnullis manuscriptis habetur*, index. *Græcè autem* ἐπὶ δὲ ἀκυρολόγου κίνει ἀναγγελεῖ δικαιοσύνη, ὁ δὲ μάρτυς τῶν ἀδίκων δόλιος. *id est*, clarum testimonium dat justus, testis autem injustorum dolosus.

2 ¶ Si aliquando] *Hic versiculus videtur sumptus partim ex verbis B. Augustini, partim ex glossa marginali, & interlineari: in eundem locum ex eod. B. Augustino & Cassiodoro.*

a 23. q. 4. nimium. § non omnis. *Proverb. 27.* b *Gen. 42.* c 2. *Cor. 12.* d *al. amarius.* e *Proverb. 27.* f *Anst. l. 3.* § *rigorosus.*] *orig.*

QVÆSTIO VI.

1 QVi autem, quod intulit, probare non valet, puniendus est.

C. I. ¶ *Puniatur, qui aliis falsa intulerit.*

Unde Hadrianus Papa *ait in capitulo*, b *c. 43.*

OMnis, c qui aliis falsa intulerit, puniatur, & pro falsitate ferat infamiam.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius Papa.

QVi calumniam illatam non probat, pœnam debet incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret.

¶ *Hic Gratianus partem sequentis capituli, quasi quandam per se sententiam, quod non rarò solet, proponit.*

C. III. ¶ *Qua pœna feriatur, qui crimen illatum non probat.*

Item *in regesto.*

QVia d juxta canonicas Patrum sententias, qui calumniam illatam non probat, pœnam debet incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret, ac per hoc, quia subdiaconus crimen Diacono probare non potuit, quoniam impositionem manus (qua carere non potuisset) non habuit, non solùm 1 sacerdotio & officio caruit, sed tanquam revera infamis meruit verberibus castigari. Nam cui cum tribus testibus, veluti laico crimen quodlibet approbatur, non est mirum, quod objecit dum probare non sufficit, si corporali infamiæ, quemadmodum laicus, ex juris similitudine subjugatur. Quod enim esset Diacono gradum amittere, hoc fuit subdiacono famæ plenitudine caruisse. ¶ *In regesto B. Gregorii hæc non sunt inventa, sed habentur nomina in vita ipsius à Ioan. Diacono scripta lib. 4. c. 31. Is enim post quam citavit epistolam 66. libri noni, Anthemio subdiacono scriptam, inde ista colligit.* Idcirco Gregorius non probantem quod objecerat subdiaconum officio jubet privari, quia juxta canonicas patrum sententias, qui calumniam, &c. *usq; ad finem. Sicut autem caput hoc ex Ioan. Diacono sumptum est, ita in Decretalibus caput primum tit. de calumniat. ex ipsa Gregorii ad Anthemium epistola est acceptum.*

1 ¶ Solùm] *Vox ista abest ab originali, sed ob glossam non est inducta.*

Codice libro primo, titulo de Episcopis & clericis. l. 2. Imperator Theodosius. 2 pars. ¶ *Presbyteri citra injuriam quæstionis testimonium dicant, ita tamen, ut falsa*

a *inconsideratus est ad loquendum.*) *vulg. in versic. quasi dixi.* b *C. 1. 2. c. 227.* c *Anst. 3. c. 92.* d *Ioan. Diacon. l. 4. vitæ B. Greg. c. 31.*

non simulent. Cæteri verò clerici, qui eorum a deinde gradum, vel ordinem sequuntur, si ad testimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur: ut salva tamen sit litigatoribus falsi actio, si forte Presbyteri, qui suo b nomine superiorio testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præcepti, hoc ipso, quòd nihil meruant, vera suppresserint. Multò magis enim pœna digni sunt, quibus quàm plurimum honoris per nostram justionem delatum est, si occultè c inveniantur in crimine. ¶ Item constitutione tertia. coll. nona. d ¶ Presbyteri, seu Diaconi, si falsum testimonium dixerint, si quidem in re pecuniaria, divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasterio tradantur: sin in criminali, clericatus honore nudati, legitimis pœnis subjiciantur. Cæteri verò clerici communi 1 jure ab officio ecclesiastico pulsi, sine delectu causæ legitimè coërceantur.

1 ¶ Communi] *Hæc omnia verba*, communi jure ab officio ecclesiastico pulsi, *absunt à manuscriptis, sunt tamen in translatione, quæ habetur in Codice. Nec verò Gratianus ipsa omnia verba aut veteris interpretationis, aut Iuliani, aut Irineris retulit. Quare operæ pretium fuerit novellam ipsam græcam, & vulgatas interpretationes consulere: exstant enim aliquæ varietates non contemnendæ.*

C. IV. ¶ *Ad sanctæ communionis ministerium* e *non accedat, qui crimen illarum non probat.*

Item Gregorius *Ianuario Episcopo lib. 3. epist. 24.*

2 EPiphanium 1 Presbyterum quorundam sacerdotum f literis criminaliter accusatum, cujus nos, ut valuimus, discutientes causam, nihilque in eo objectorum reperientes, ut ad locum suum reverteretur, absolvimus. Criminis ergo ejus auctores te volumus perscrutari: & nisi qui easdem transmisit epistolas, paratus fuerit hoc, quod objecit, canonicis, atque districtissimis probationibus edocere, nullatenus ad sanctæ ministerium g communionis accedat.

1 ¶ Epiphanium] *In epistola hac antecedunt.* Præterea nosti latorem præsentium Epiphanium Presbyterum quorundam, &c.

C. V. ¶ *Qua pœna delator sit feriendus.*

Item ex decreto Hadriani Papæ, h *cap. 49.*

DElatori i autem lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. ¶ Delatores autem sunt, qui invidia produnt alios.

Habetur inter capitula Hadriani, c. 40. allatum, quantum conjicere licet, ex legibus sæcularibus. Nam in Codice Theod. libro 10. tit. 10. l. 2. ferè idem, in libro autem 7. cap. 360. prorsus idem habetur.

C. VI. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item ex* concilio k Eliberitano.]

DElator l si quis exiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, placuit non 1 nisi in fine accipere communionem. Si levior causa fuerit, infra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.

1 ¶ Nonnisi] *In concilio ipso, & capitularibus legitur, nec in fine: quod in multis ejusdem concilii decretis reperitur. Quomodo autem hic, & apud Burchardum, atq; Ivonem legitur, convenit canoni 13. Nicæni concilii, in quo sic statutum est?* De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regularisque servabitur, ita, ut si quis egreditur è corpore, ultimo & necessario viatico minimè privetur. *Hanc controversiam copiosè explicat Innoc. I. epist. 3. c. 2. Exuperio Episcopo Tolosano.*

a *aliter eum.* b *aliter sub.* c *aliter si in occultis inveniatur crimen.* d *Cod. eod. tit. Authentica seq. Presbyteri. Novella 123. §. reverendissimis.* e *aliter misterium.* f *Sardorum.* g *aliter misterium.* h *In capit. Hadriani. cap. 49.* i *Capit. l. 7. c. 360. Ans. l. 3. c. 38.* k *Capit. l. 8. c. 244.* l *Burc. l. 6. c. 27. Ivo p. 10. c. 156.*

C. VII. ¶ *Qui innocentem falsò crimine maculaverit, sacerdotis arbitrio pœna diuturna purgetur.*

Item ex octava synodo. a

SI quis falsum dixerit, vel personam innocentis falso crimine maculaverit, juxta sacerdotis arbitrium diuturna pœnitentia expurgetur.

¶ *Caput huic in vulgata erat præpositum nomen pulsi, quod sublatum est auctoritate omnium vetustorum exemplarium, quæ quot collata sunt. Extat autem in regula monachorum B. Isidori c. 17.*

C. VIII. ¶ *A communione coërceatur vel sæculari, vel laicus, qui ecclesiam, vel clericum per calumniam fatigaverit.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 32.*

SI b quis verò sæcularium per calumniam ecclesiam aut clericum e fatigare tentaverit, & convictus fuerit ab ecclesiæ liminibus, & à catholicorum communione, nisi dignè pœnituerit, coërceatur. d

CAUSA VI.

DUo fornicatores, & infamia notati, quendam episcopum Episcopum de simonia accusare unus ex eis alterius provinciæ Archiepiscopi judicium petit: tandem in probatione deficit accusator, & cogitur ad suæ innocentiæ assertionem.

1 *Hic primum quæritur, an crimine irretiti, vel infamia notati ad hujusmodi* e *accusationem sint admittendi.*

2 *Secundò, si Episcopus in eos accusationem vertere voluerit, simplici assertioni suæ sit fides habenda.*

3 *Tertiò, si liceat sibi expetere judicium Archiepiscopi alterius provinciæ.*

4 *Quartò, cujus judicium sibi sit exponendum, si circa sententiam Episcopos suæ provinciæ discordare contigerit.*

5 *Quintò, si in probatione deficit accusator, an reus sit cogendus ad probationem suæ innocentiæ.*

QUÆSTIO I.

QVod autem crimine irretiti alios accusare non possint, Anacletus Papa testatur, epistola secunda, Episcopis Italiæ dicens:

C. I. ¶ *A criminosis sacerdos accusari non permittitur.*

SI sacerdos sine crimine eligi præcipitur, nullatenus ab hominibus criminibus irretitis accusari aut omniari permittitur, nec ab aliis, quàm ab iis, qui sine crimine sunt, & juxta 1 electionem sacerdotes ordinare & eligi jubentur.

1 ¶ Juxta electionem] *Sic in omnibus editis mendosè legitur, pro eo quod est, justa electionem. In vulgata erat, juxta electionem canonicam. In quibusdam autem ipsa sic legitur, & juxta electionem, si necessitas fuerit, aut ipsi volendo Domino servire elegerint; tunc tamen omnia fuerint, quales eligi sacerdotes jubentur.*

C. II. ¶ *Infames, & qui culpis exigentibus ad sacerdotium provehi non possunt, sacerdotes non accusent.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, c. 21.*

1 OMnes f verò infames esse dicimus, quos sæculi infames appellant, & omnes, qui

a *In regula Isidori c. 17.* b *Ans. l. 3. c. 116. Bur. l. 1. c. 360. & p. 16. c. 6.* c *clerum.* orig. d *alterutrum.* e *hujus.* f *Poly. l. 3. tit. 1.*

exigentibus ad sacerdotium non possunt provehi. Indignum est enim, ut illi eos accusent, qui esse non possunt, quod ipsi sunt: quoniam sicut majores à minoribus non judicantur, ita nec criminari possunt.

C. III. ¶ *Infames sunt qui regnum Dei consequi non valent.*

Item Fabianus Papa *epist. 2. Episcopis orientalibus.*

ILli, qui illa peccata perpetrant, de quibus Apostolus *a* ait. [Quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.] valdè cavendi sunt, & ad emendationem, si voluntariè noluerint, compellendi: quia infamiæ maculis sunt aspersi, & in barathrum delabuntur, nisi eis sacerdotali auctoritate subventum fuerit. ¶ Similiter & illi, de quibus ipse ait *b*, [Cum hujuscemodi hominibus nec cibum sumere:] quia infamia sunt notati, antequam sacerdotali auctoritate sanentur, & in gremio sanctæ matris ecclesiæ redintegrentur: quia, qui extra nos sunt, nobiscum communicare non possunt.

C. IV. ¶ *Ante satisfactionem excommunicati ad accusationem non admittantur.*

Item Fabianus, *epist. 1.*

OMnes *c* illi sunt ab accusatione repellendi, quos Apostolus commemorat, dicens *d*. [Cum eis nec cibum sumere] & ante satisfactionem ecclesiæ non sunt suscipiendi.

C. V. ¶ *Sacerdotes non nisi à coæqualibus accusari debent.*

Item Clemens Papa *Iacobo Hierosolymorum Episcopo, epist. 1.*

BEatus *e* Petrus homicidas, & adulteros, & cunctos criminalibus nexibus alligatos, & qui eis coæquales non erant, ab Episcoporum *f* vexatione, & accusatione, dicente *g* Domino, prohibebat, & non nisi coæqualibus aliquid eis inferri debere docebat. *& paulo post.* ¶ Infames etiam omnes, & quos Primates, & leges sæculi non suscipiunt, sed & laicos ab eorum accusatione, & vexatione semper repelli debere rogabat, & cunctos illis subditos esse præcipiebat: cunctorum sacerdotum vitam superiorem, sanctioremque, ac discretam à sæcularibus, & laicis hominibus esse, & spirituales quosque, atque sacerdotes super carnales, ac laicos semper constituendos docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut à talibus arguamur, & judicemur, vel ab humano die. Majores *h* verò à minoribus nec accusari, nec judicari ullatenus posse dicebat: quoniam non solùm hoc divinas, sed & leges sæculi inhibere docebat.

1 ¶ Hierosolymorum.] *Antea erat* mettopolitano. *Emendatum est ex plurimis manuscriptis codicibus. Nam & Clemens in epistola sic ipsum Iacobum vocat.*

C. VI. ¶ *Qui criminosus fuerit, sacerdotes accusare non potest.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, c. 62.*

QUi *i* crimen intendit, agnoscendum est, si ipse ante non sit criminosus: quia periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio. *& infrà. c. 72.* ¶ Testes autem sine aliqua sint infamia, uxores, & filios habentes, & Christum omninò prædicantes.

Non solùm autem criminosi, sed etiam quilibet alii ab accusatione Episcoporum repelluntur.

C. VII. ¶ *Deo non placet, qui fervos suos accusat.*

Vide Anacletus Papa, *epist. 1. ait.*

SI omnia in hoc sæculo vindicata essent, locum divinæ judiciæ non haberent. Supervacuis enim ad beneficia laborat impendiis, qui solem certat facibus adjuvare. Ideò si aliquis putat se Deo in hoc placere, quòd servos suos accusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in vanum laborat, & plus invidiæ stimulis agitatur, quàm charitatis: quoniam gratiæ plenitudo adjectione non indiget, nec ulla requirit commendationis augmenta.

C. VIII. ¶ *Populus sacerdotes arguere, vel increpare non valet.*

Item Telesphorus *a epistola unica, c. 3.*

SAcerdotes *b* qui proprio ore corpus Domini conficiunt, ab omnibus sunt audiendi, atque timendi; non dilacerandi, aut detrahendi: quia à quibus se Dominus populus benedici, salvari & instrui cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in eorum accusatione suscipi. Populus enim ab eis docendus est, & corripiendus; non ipsi ab eo, quia non *c* est discipulus super magistrum. *& infrà.* ¶ Dei *d* ergo accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituuntur sacerdotes, accusat, vel damnari cupit. *Idem infrà.* ¶ Hi, qui 1 non sunt idonei, non suscipiantur ad accusationem: omnes, qui adversus Patres armantur, infames esse censemus. Patres enim omnes venerandi sunt; non respuendi, aut insidiandi.

1 ¶ Hi qui] *In aliquot vetustis codicibus est caput distinctum à superiore.*

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item Pius Papa *e epist. 1.*

OVes *f* pastorem suum non reprehendant; plebs Episcopum non accuset, nec vulgus eum arguat: quoniam non *g* est discipulus super magistrum, neq; servus supra Dominum. Episcopi autem à Deo sunt judicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam à subditis, aut pravæ vitæ hominibus non sunt arguendi, vel accusandi, aut lacerandi. *& infrà.* ¶ Nemo bonum faciens, alteri verbo, aut facto nocere vult: quantò minùs in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat, aut faciat ea, quæ pati non vult? quia omnis suspicio potius repellenda est, quàm approbanda, vel recipienda.

Ipsa autem detractio, licet ex vitio detrahentium, tamen juste Dei judicio nonnunquam adversus bonos excitatur; ut quos vel domestica præsumptio, vel alterius favor in altum extulerat, detractio humiliet.

C. X. ¶ *Ne quis de se præsumat, linguæ malorum ex Dei præcepto contra eum excitantur.*

Vide Ambrosius *ad c. 22. Luc.*

¶ *Rubrica hæc non valde convenit subjecto capiti, & pùe est interpretanda; nam simili locutione utitur David, 2. Regum 16. loquens de Semei.*

IMitare Petrum tertiò alibi *h* dicentem [Domine tu scis, quia diligo te.] Etenim, quia tertiò negaverat, tertiò confitetur: sed negavit in nocte, confitetur in die. Hæc autem ideò dicta sunt, ut sciatis, neminem jactare se debere. Nam si Petrus lapsus est, quia dixit 1 [Et si alii scandalizati fuerint in te, sed non ego,] quis alius jure de se præsumat? Deniq; & David, quia dixerat *k* [Ego dixi in mea abundantia, non movebor in æternum;] eam sibi jactantiam obfuisse profitetur, dicens: [Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.]

C. XI. ¶ *Ut boni salubriter humilientur, linguæ malorum contra eos insurgunt.*

Item Gregorius *lib. 9. epist. 39. ad Theotistam patriciam.*

SVnt plurimi qui vitam bonorum amplius, quàm debent, laudant: & ne qua elatio de laude surrepat,

a Gal. 5. b 1. Cor. 5. c Anſ. l. 3. c. 11. d 1. Cor. 5. e Ioan. 8. a Anſ. lib. 5. tit. 1. ante princ.] orig. g dixerit.] orig. h 1. Cor. 4. i Anſ. lib. 4. tit. sup. 3. q. 11. negandi.

a Et Iulius in decr. cap. 10. b Anſ. l. 3. c. 11. Ivo p. 16. c. 314. c Matth. 10. d Ivo p. 6. c. 335. e Et Cornelius ep. 2. f Polyc. lib. 5. tit. 1. Ivo p. 5. c. 243. Pann. l. 4. c. 36. g Luc. 6. h Ioan. 21. i Marc. 14. k Pſal. 20.

permittit omnipotens Deus malos in obtrectationem & obiurgationem prorumpere, ut si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Hinc est ergo, quod doctor gentium se in prædicatione currere testatur, per infamiam, & bonam famam, qui etiam dicit *a*, [Vt seductores, & veraces.]

Verùm b hac auctoritate prohibentur spirituales à carnalibus accusari, non carnales à spiritualibus. Quod ex verbis ejusdem datur intelligi, quibus in eodem capitulo 1 subjunxit, dicens. [Capite *c* languescente, facilius reliqua corporis membra inficiuntur:] *sicut scriptum d est,* [Omne caput languidum, & omne cor mœrens; *à planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.*] *Quapropter manifestum est, diabolum (qui sicut Leo e rugiens circuit, quærens quem possit devorare) cordibus plebium suadere, ut doctoribus, atque pastoribus suis detractionis irrogent, vel eos accusent, ut plebes languescentes (non tenentibus pastoribus sua ena eorum) lasciviant, atque in ima ruant, ut saltem sic pereclitari possint. Multum verò distant damna morum à damnis rerum temporalium, cum ista extra nos sint, illa verò in nobis.* [Versus f.] *Pejus 2 malum fore non existimo, quam Christianos suis invidere sacerdotibus.*

1 ¶ Capitulo] *Quæ subjungit Gratianus, capite* languescente, &c. *sunt in epist. 3. Anacleti & apud Isidorum de summo bono, lib. 3. c. 38.*

2 ¶ Pejus] *Sunt in prima epist. Alexandri I.*

C. XII. ¶ *Deo rectè famulantes persequi non licet.*

Hinc etiam Felix II. *aut Episcopi in Alexandrina synodo congregatis.*

QViescite (inquit sancta & magna Nicæna synodus,) & nolite persequi eos, qui rectè *g* Deo famulantur, & syncera voluntate superni *h* Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subjugantur; quia nec decet, nec ordo patitur, ut iniqui & carnales spirituales persequantur.

C. XIII. ¶ *Subditi prælatos suos accusare non debent.*

Item Anterus 1 Papa *epistola unica.*

EX *i* merito plebis nonnunquam Episcopi depravantur, quatenus prochivius cadant, qui sequuntur. Capite languescente cætera corporis membra inficiuntur. Deteriores *k* sunt, qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædaque diripiunt. Caveat unusquisque, ne aut linguam, aut aures habeat prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes. [Sedens (inquit *l*) adversus fratrem tuum loquebaris detrahendo: Et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum, &c.] Parcant singuli detractioni linguæ, custodiantque sermones suos, & sciant, quia cuncta, quæ de aliis loquuntur, sua sententia judicabuntur. Nemo invito auditori libenter refert. Officii singulorum sit, dilectissimi, non solùm oculos castos servare, sed & linguam, nec quid in cujusquam dolos agatur, alia domus per eos *m* unquam noverit. Habeant omnes simplicitatem columbæ, nec cuiquam machinentur dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplantentur insidiis.

1 ¶ Anterus] *Sic restituum est ex pleriq; vetustis. Nam antea erat,* Gregorius. *Confectum autem caput hoc est magna ex parte ex Anacleti sententiis in epist. 3.*

a 2. *Corinth. 6.* b *Eusebius in epistola ad Gallia Episcopos.* c *Infrà eadem cap. ex merito.* d *Esa. 1.* e *1. Petr. 5.* f *paulo aliter in originali impresso.* g *al. Deo perfectè ministrant.* h *al. superna.* i *Anacletus epist. 3. Isidorus lib. 3. de summo bono c. 38. Supra eod. sicut plurimi.* k *Infrà eadem, deteriores. & 9. quæst. 3. facta.* l *Psal. 49. Hieronymus ad Nepotianum simile.* m *vel,*] *orig.*

C. XIV. ¶ *Sapiens necare non cupit.*

Item Lucius Papa a *epist. unica, Episcopis Galliæ & Hispaniæ scribens.*

SApiens non est omnis qui nocet.

C. XV. ¶ *Raptoribus deteriores sunt Episcoporum detractores.*

Item Anacletus Papa, *epist. 3.*

DEteriores *b* sunt, qui doctorum vitam, mores(que) corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædaq; diripiunt. Ipsi enim ea, quæ extra nos licet nostra sint, auferunt: nostri autem detractores, & morum eorum(que) res nostrorum, sive qui adversus nos armantur, prius nos ipsos diripiunt 1, & ideo justè infames sunt, & citiùs ab ecclesia extorres fiunt. Pro meritis ergo plebis sæpè pastores depravantur ecclesiæ, ut prochivius cadant, qui sequuntur.

1 ¶ Diripiunt] *Antea legebatur,* nos ipsos decipiu *Emendatum est ex Isidoro libro 3. de summo bono, cap. 38. verba, quantum conjecta potest, referente, & optime convenie quæ antecedunt. Verum in duobus antiquis exemplaribus* larum *Anacleti, altero Vaticana, altero Florentine lectionis* betur, non nos; *sed proprie se ipsos decipiunt.*

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item Alexander Papa, *epist. 3.*

SVmma *c* iniquitas est, fratres detrahere, & unde scriptum *d* est: [Omnis, qui detrahit fratri suo, homicida est: omnis homicida non habet partem regno Dei.]

Patet ergo, ut præmissum est, quòd carnales prohibentur accusatione spiritualium, non spirituales ab accusatione carnalium.

2 pars. *Cum itaq; criminosi & infames ab accusatione prohibeantur, videndum est, quos canonum sacra auctoritates appellet.*

C. XVII. ¶ *Quæ personæ infames habeantur.*

De his Stephanus e *Romana ecclesia Episcopus scribit Hilario, epist. 1. cap. 1. dicens.*

INfames *f* esse eas personas dicimus, quæ pro culpa notantur infamia, id est, omnes, qui Cnæ legis normam abjiciunt, & statuta ecclesiastemnunt; similiter fures, sacrilegos, & omnes libus criminibus irretitos; sepulchrorum violatores, & Apostolorum, atque successorum eorliquorumque Patrum statuta libenter violantes; mnes, qui adversus Patres armantur, qui in omdo infamia notantur: similiter & incestuosos, das, perjuros, raptores, maleficos, venefícos, de bellis publicis *g* fugientes, & qui indigna loca tenere, aut facultates ecclesiæ abstrahunt & qui fratres calumniantur, aut accusant, & bant, vel qui contra innocentes Principum iracundiam provocant, & omnes anathematizanpro suis sceleribus ab ecclesia pulsos, & omnes, clesiasticæ, vel fœculi leges infames pronuntiamirum *h* omnes, nec serviante legitimam libernec pœnitentes, nec bigami, nec illi, qui cum unt, vel non sunt integri corpore, aut sanum bent mentem vel intellectum, aut inobedientctorum decretis existunt, aut furiosi manifestan

a 2. *Et Cornelius Papa epist. 2. Ivo part. 3. c. 104.* b *Sic ex merito. Burch. l. 1. c. 138. Deusdedit p. 3. Ivo part. 5. c. 1 c. 11.* c *Anselm. lib. 6. cap. 137.* d *1. Ioan. 3.* e *c. cap. 7. sup.* f *Polyc. lib. 5. tit. 1. Deusdedit p. 3. Anse l. 1. c. 173. Ivo p. 5. c. 291. Panm. l. 4. c. 66.* g *hæc non h paulò aliter in originali.*

omnes, inquam, nec ad sacros gradus debent provehi, nec isti, nec liberti, neque suspecti, nec tectam fidem, vel dignam conversationem non habentes, summos sacerdotes possunt accusare 1.

1 ¶ Accusare] *In vulgatis codicibus sequebatur, nec ad accusationem, seu ad testimonium nullatenus juste possunt recipi. quæ sunt expuncta, quamvis absunt à manuscriptis, (uno excepto) & originali, & Burchardo, & Ivone. In Panormia tamen hæc postrema pars post verbum* manifestantur, *sic habet*; Hi omnes nusquam nec ad sacros gradus debent provehi, nec ad accusationem, seu ad testimonium ullatenus juste possunt recipi.

C. XVIII. ¶ *Infamis efficitur, qui sciens pejerare præsumit.*

Item Fabianus Papa.

2 QUicunque a sciens pejeraverit, quadraginta dies in pane & aqua, & septem sequentes annos pœniteat, & nunquam sit sine pœnitentia, & nunquam in testimonium recipiatur, communionem tamen post hæc percipiat.

C. XIX. ¶ *Accusatores* b, *& personæ, quas legi sæculi non admittunt, ecclesiastico quoque repellunt.*

Item Eusebius Papa, *epist. 1. ad Episcopos Gallie.*

NOs c sequentes Patrum vestigia pro salvatione fervorum Dei, quascunque ad accusationem personas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum & nos licentiam submovemus: & nullæ accusationes à judicibus audiantur ecclesiasticis, quæ legibus sæculi prohibentur.

Sed licet infames ab accusatione Episcoporum prohibeantur, non tamen isti ab hujusmodi d *accusatione prohibendi sunt. Hæreticus namque accusare infamibus non prohibetur, ut supra patuit, imo* e *causa, ubi de accusatione minorum ad versus majores disputatum est.*

C. XX.

Item.

Cum majores scientia & moribus à minoribus accusari prohibeantur, non æquales ab æqualibus, vel minores à majoribus, ab hujus ergo 1 *accusatione non sunt hi prohibendi, cum hæreticus catholico minor sit.*

¶ *Caput hoc in plerisque vetustis exemplaribus conjunctum est superiori. Quare compertum habeo hæc esse verba Gratiani.*

1 ¶ Ab hujus ergo] *Locus hic emendatus est ex manuscriptis. In impressis legebatur*, ab accusatione hujusmodi sunt prohibendi: *ex quo lectione vix apta sententia elici poterat.*

C. XXI. ¶ *Dubium est, an sciens avarus, an nescius hæreticus gravius peccet.*

Sed hoc an generaliter accipiendum sit. Augustinus *non sat definivit, lib. 4. de baptismo contra Donatistas, c. 5.*

QUæro ergo, quis peccet gravius, an qui nescius in hæresim incurrerit, an qui sciens ab avaritia, id est, ab idololatria non recesserit? Secundùm quidem illam regulam, qua peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, avarus cum scientia vincit in scelere. Sed ne forte hoc fiat, facit in hæresi scelleris ipsius magnitudo, quod facit in avaritia scientis admissio, ut hæreticus nescienti avaro scienti coæquetur. *Item cap. 20. ejusdem libri.* Verum autem catholicum pessimis moribus alicui hæretico, in cujus vita, præter id, quòd hæreticus est, non inveniunt homines, quod reprehendant, præponere debeamus, non audeo præcipitare sententiam.

4 pars. *Verum hoc Augustinus, & illud de infamium accusatione, de his intelligendum est, quos constat esse hæreticos, non de his, qui se negant in hæresim lapsos. Hic autem in omnibus religiosus apparens, dum se negat hæreticæ communionis aliquando maculâ infectum, infames, atque alios hujusmodi à sua accusatione ipse repellit.* ¶ *Hæc licet ratione niti videantur, exemplo tamen læsæ majestatis vana intelliguntur: ad cujus accusationem dum socius initiatis admittitur, non quæritur, an cogitaverit contra animam Principis sit majestatem ladere, sed an aliquis denique ejus tractaverit.*

C. XXII.

Unde Impp. Arcadius & Honorius AA. *in nono libro Codicis, titul. ad legem Juliam majestatis. lib. 5. scripsisse leguntur.*

SI quis a cum militibus vel privatis, vel barbaris etiam, scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis, & consistorio nostro interfuerunt, senatorum etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) vel cujuslibet postremò, qui nobis militat, cogitaverit, (eadem enim severitate voluntatem scelleris, qua effectum puniri jura voluerunt,) ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis. Filii verò ejus, quibus vitam Imperiali specialiter lenitate concedimus (paterno enim debent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditaris criminis exempla metuuntur b) à materna, vel avita, omnium etiam proximorum hæreditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuò egentes & pauperes; infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos unquam honores, nulla sacramenta perveniant, sint postremò tales, ut his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium, & vita supplicium. Denique jubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos interveniret tentaverint. *& infra.* ¶ Sanè, si quis ex his in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam prodiderit factionem, præmio & honore à nobis donabitur. Ipse verò, qui usus fuerit factione, si vel c serò, tamen incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione tantùm, ac venia dignus habebitur.

¶ *Hoc & sequens caput in vetustis exemplaribus sunt conjuncta antecedenti, quare nec rubricas habent.*

Verò simoniæ accusatio ad instar publici criminis læsæ majestatis procedere debet, sicut Leo Imperator in lib. 1. Codicis d *decrevisse legitur, tit. de Episcopis & cler. l. si quenquam. Quod de accusatione, non de pœna intelligi oportet.*

C. XXIII.

Unde Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. *lib. 9. Cod. tit.* e *ad l. Jul. majest. l. nullus.*

NUllus omninò, cui inconsultis ac nescientibus nobis fidicularum tormenta inferuntur, militiæ, vel generis, aut dignitatis uti defensione prohibeatur: exceptâ tantùm majestatis causâ, in qua sola omnibus æqua conditio est.

Sed cum omnes illi assumantur in hac accusatione simonia, qui possunt accusare de crimine majestatis, constat, quòd sicut ibi non distinguitur de crimine majestatis, sed an reus committerit illud, sic & hic non negatur hæresis, sed impetitur accusatus, an commiserit hæresim.

---

a *Pobe. lib. 8. tit. 11. Burch. lib. 12. cap. 8. Ivo part. 12. cap. 65. Anf. l. 3. cap. 25.* d *al. hujus.* e *al. eadem. 2. q. 7. per totum.* f *al. Augustinus diffinivit.*

a *Quisquis.] vrg. & est initium legis.* b *al. mutuentur.* c *al. si vera.* d *Tit. 3. l. 29.* e *Tit. 8. l. 4.*

QVÆSTIO II.

Quæd autem quæritur, si Episcopus in accusatorem accusationem vertere voluerit, an suæ simplicis assertioni fides sit adhibenda, facile solvitur, si sanctorum Patrum auctoritas diligenter inspiciatur. Vt enim sanctis Patribus definitum, nullius a persona quantumlibet exercitata confessioni fides est adhibenda, nisi competentes probationes adhibeat.

C. I. ¶ *Episcopus alicui crimen objiciens, in synodo probet, quod objicit.*

Unde in Carthaginen. concilio IV. *c. 29. legitur.*

EPiscopus, si clericus, vel laico crimen impegerit, deducatur ad probationem in synodum.

Sed objicitur. Si se solum alieni sceleris conscium noverat, probare illud testibus non valet. Quid ergo tunc sibi faciendum sit, ex concilio Vasensi I. *c. 2. sic diffinitur.*

C. II. ¶ *Episcopus non proferat, quod probare non potest.*

SI *b* tantùm Episcopus alieni sceleris se conscium novit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboret. Quòd si fortè correptus pertinacior fuerit, & se communioni publicæ ingesserit, etiam si Episcopus in redarguendo illo, quem reum judicat, probatione deficiat, indemnatus 1 (licet ab iis, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro personæ majoris auctoritate jubeatur:) ille tamen, quamdiu nihil probari potest, in communione omnium, præterquam ejus, qui eum reum judicat, permanebit.

1 ¶ Indemnatus] *In originali legitur,* indemnatus licet, ab his, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona majoris auctoritatis jubeatur, illo, quamdiu probari nihil potest, in communione omnium, præterquam ejus, qui eum reum judicat, permanente.

C. III. ¶ *De Episcopo, qui sibi soli dicat aliquem crimen suum fuisse confessum.*

Item ex concilio Africano *c, cap. 99. & 100.*

PLacuit *d* ut si quando Episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget *e*, non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quòd illi soli non creditur. Et si scrupulo propriæ conscientiæ se dicit neganti nolle communicare 1, quamdiu excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis, ut magis caveat Episcopus, ne dicat in quenquam, quod aliis documentis convincere non potest.

1 ¶ Communicare] *Sic in* Carthaginen. VII. *cap. 5. cui ad verbum respondet hoc caput. In Africano autem, hic sequitur,* secretè tamen *f* interdicat ei communionem, donec obtemperet: *quemadmodum & apud Burchardum. Sequentia autem verba,* Quamdiu, &c. *sunt initium capitu. centesimi.*

QVÆSTIO III.

Vdicium verò Archiepiscopi alterius provinciæ alicui expetere non licet.

C. I. ¶ *Alterius parochianum alicui judicare non licet.*

Unde Gregorius *aits respons. 9. ad Augustinum Anglorum Episcopum.*

SCriptum est in lege, *g* [*Per alienam messem transiens, falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere, & manducare.*] Falcem ergo judicii mittere non potest in segetem, quæ alteri videtur esse commissa: sed potest fructum *a* boni operis frumenta Dominica vitiorum spinas paleis expolia, & in ecclesiæ corpus monendo, & persuadendo, quasi mandendo, converte.

C. II. ¶ *Quot civitates unaquæque provincia habeat.*

Item Pelagius Papa II. *epist. 1. omnibus Episcopis.*

SCitote *h* certam provinciam esse, quæ habet decem aut undecim civitates, & unum regem, & totidem minores potestates sub se, & unum metropolitanum, aliosque suffraganeos *d* x. vel xi. Episcopos judices, a quorum judicium omnes causæ Episcoporum, & a quorum sacerdotum, ac civitatum referantur, ut ab omnibus juste, consona voce discernantur *e*, nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab iis, qui judicandi sunt, appellatum. Vnde non oportet ut degradetur, vel deponatur unaquæque provincia, sed apud semetipsam habeat judices, sacerdotes, & Episcopos, singulos vicissicet secundum ordines suos, & quicunque causam habuerit, à suis judicibus judicetur, & non ab aliena, si est, à suæ justis judicibus provinciæ, & non ab extraneis, nisi (ut jam est prælibatum,) à judicandis *g* fuerit appellatum.

C. III. ¶ *Non aliarum, sed Primatis sua judicio quisque se subjiciat Episcopus.*

Item Nicolaus Papa.

DEnique Suffredus *h*, si tale in se crimen noverat, recte posset Episcopatu privari, vel infirmum sentiebat forsitan prægravari, qua impeditus nullo set proximis sua prælatione prodesse, Primatis buerat, & non aliorum diœceseos Antistitum judicium. Quòd si quælibet ambiguitas, vel aliqua tasse super ejus examinatione, vel Episcopatus ciatione oborta fuisset contentio, ex more ad cam sedem referri convenerat, & nostra in his cum debuerant cuncti decreta penitus expectare. Quæ omissum 1 hactenus dolemus, dilectissimam riam vestram vehementer effligito, ut jam dictus dus Episcopus proprio restituatur Episcopio: & reprehensione dignum gessit, postea vel correctione digna animadversione definietur.

1 ¶ Omissum] *Locus hic emendatus est ex plerisq. Gratiani codicibus.*

Est tamen casus, in quo Episcopus alterius parochianum munire valet.

C. IV. ¶ *Quando Episcopus alterius parochianum excommunicare valet.*

Vnde in concilio apud Compendium, *cap.*

PLacuit *i* pro communi utilitate, & instantia tate, ut nullus Episcoporum gravitet ferat, rochianum pro depræ dationis causa alter Episcopus communicaverit.

C. V. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex concilio Meldensi, *c.*]

DE *k* illis autem, qui intra parochiam habent aut hæreditatem habent, & alterius Epi rochiani sunt, & de loco ad locum iter faciunt, nam, & deprædationes peragunt, placuit, ut eos

a 35. q. 6. c. ult. b Ivo p. 5. cap. 364. c & Carthag. 7. cap. 5. d Burch. l. 12. c. 127. Ivo p. 5. c. 363. e neget, & pœnitere noluerit, non putet, &c. Africanum. f abest ab aliquot exemplaribus. g Deut. 23.

a *Affectum.*] b Polyc. l. 5. tit. 1. Anf. l. 1. c. 10. Pa cap. 24. c *Episcopum.*] orig. d *suffraganeos.*] orig. decernantur. f al. externis. g al. judicatis. h Burch stinct. 50. cap. 13. i Burchard. lib. 1. cap. 12. Ivo part. 1 k Extra. de rapt. cap. 1. Burchard. lib. 7. cap. 41. Ivo capit. 109.

nicentur, nec ante ex parœcia exeant, quàm, quæ perpetrarunt, dignè emendent. Quorum excommunicatio seniori eorum, & proprio Episcopo significanda est, ne eos recipiat *a.* antequam illuc redeant, ubi rapinam *b* fecerunt, & ibi omnia pleniter emendent.

QVÆSTIO IV.

Porrò cujus judicium sibi expetendum sit, si judices electi inter se discordare cœperint, in concilio Antiocheno, *cap. 14. sit inventur diffinitum.*

C. I. ¶ *Aquo sit ferenda sententia, quando comprovinciales Episcopi discordant.*

SI *c* quis Episcopus criminaliter *d* in judicio Episcoporum fuerit accusatus, contingat autem Episcopos provinciæ, qui convenerint, diversas habere sententias, & alios quidem innocentem eum pronunciare, alios reum, propter hujusmodi controversiam amputandam placuit sanctæ synodo metropolitanum 1 Episcopum alterius provinciæ vicinæ advocari, & aliquantos cum eo Episcopos alios, qui pariter residentes, quæcunque fuerint, dirimant quæstiones: propter hoc, ut firmum sit judicium, quod ab unius provinciæ Episcopis fuerit promulgatum.

¶ *Capit hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex concilio Laodiceno. In uno tamen pervetusto est ex concilio Antiocheno, in quo etiam extat, & est antiqua versio.*

1 ¶ Metropolitanum] *Græcum exemplar hic valdè dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur concilium unius provinciæ, in qua necesse est adesse proprium metropolitanum, posse advocare vicinæ provinciæ metropolitanum, cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracarensis in sequenti capite, quod ex concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce verò locus ita habet:* ἐὰν δὲ τὴν ἀγὰν συνόδῳ τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας μεθωγαλίους ἑτέρους πολλοὺς ἐπικαλοῦντας, καὶ τῶν ἀμφισβήτησιν λαμβάνοντας, τῷ βεβαιώσαι σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ πεπρωτέρημον. *Quod Dionysius, quemadmodum etiam est in codice canonum, sic vertit:* Sanctæ synodo placuit, ut metropolitanus Episcopus à vicina provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul, & per comprovinciales Episcopos, quod justum visum fuerit, approbetur. *Ac sanè, quod metropolitanus ad alterius metropolitani vocationem deberet venire, at, in eodem concilio duo metropolitani futuri essent, non videtur convenire.*

C. II. ¶ *Quando judices electi de sententia inter se discordes existerint, de vicina provincia Archiepiscopus advocetur.*

Item ex concilio Martini Papæ *e*, [*id est, Episcopi Bracarensis, c. 13.*]

SI quis Episcopus in aliquibus causationibus judicatur, & viderit ipsos Episcopos, qui in provincia sua sunt, inter se judicio discrepare, & alii videantur eum, qui judicatur, justificare, alii condemnare, pro definitione hujusmodi dissensionis, hoc placuit sancto concilio, ut de proximia vicina alter metropolitanus convocetur Episcopus, ut per eum confirmetur, quod secundùm rectum placuerit canonem.

Nisi eadem provincia primatem habuerit, ad quem negotia, quæ per metropolitanum terminari non valent, referenda sint.

a *al.* reciviant. b *al.* rapinas. c *Burch. l. 1. c. 150. Ivo p. 5. cap. 265.* d *al.* de aliquibus causis criminalibus. e *In capitulis Gnod. Græc. cap. 13.*

C. III. ¶ *Primates deferantur negotia, quæ metropolitanus explicare non valet.*

Unde Bonifacius Papa, *Episcopis 1 Galliæ.*

SI *a* inter Episcopos ejusdem concilii dubitatio emerserit de ecclesiastico jure, vel de aliis negotiis, primùm metropolitanus eorum cum aliis in concilio considerans rem dijudicet, & si non acquiescat utraque pars judicatis, tunc Primas regionis inter ipsos audiat, & quod ecclesiasticis canonibus, & legibus vestris consentaneum fit, hoc definiat, & nulla pars calculo ejus valeat contradicere.

1 ¶ Episcopis] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus, Burchardo, Ivone & Polycarpo: Antea erat,* populis. *Simillima verò hujus capiti leguntur Novella 123. cap. 34. apud Iulianum antecessorem.*

C. IV. ¶ *De eodem.* PALEA. [*Item* Alexander Papa.]

SI *b* metropolitanus à quocunq; comprovinciali Episcopo 1 in causa propria appellatus eum audire distulerit, in proxima synodo negotii sui habeat licentiam exercendi, & quidquid per *c* suffitiam à comprovincialibus suis fuerit statutum, debet custoditi.

1 ¶ Episcopo] *Burchardus & Ivo addunt*; bis fuerit in causa, &c.

Sed si omnium comprovincialium concordi sententia fuerit damnatus, manebit ergo eum immobilis censura.

C. V. ¶ *Episcopus, qui ab Episcopis suæ provinciæ consonam sententiam reportaverit, ab aliis judicari non poterit.*

Unde in Antiocheno concilio, *cap. 15. legitur.*

SI quis Episcopus criminaliter accusatus ab omnibus, qui sunt intra provinciam, Episcopis, acceperit *d* unam, consonamque sententiam, ab aliis ulterius judicari non poterit, sed manere circa eum oportet tanquam convenientem, quæ ab omnibus prolata est, firmam, ratamque sententiam.

Subintelligendum verò est, nisi ad judicem majoris auctoritatis fuerit provocatum. Tunc enim per appellationem solita sententia firmitatem non obtinet.

C. VI. ¶ *Semel definitum retractari non licet, nisi ubi major auctoritas fuerit.*

Unde Nicolaus Papa *ait in ep. ad Carolum regem, cujus initium,* [*Nimiam dolorem generat.*]

QVod *e* bene semel definitum est, & interpositis juramentis deliberatum, nulla debet iteratione (nisi fortassis ubi fuerit major auctoritas) retractari.

C. VII. ¶ *In renovatione judicii, B. Petri memoria est habenda.*

Item ex concilio Sardicensi, *c. 4.*

OSius *f* Episcopus dixit: Quòd si aliquis Episcopus adjudicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, ut iterum judicium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Episcopis, qui in provincia proxima morantur, Romano Episcopo. Et *g* si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricentur, quæ acta sunt, quæ decreverit Romanus Episcopus, confirmata erunt. Si hoc ergo omnibus placet, statuatur: synodus respondit: Placet.

a *Polyc. lib. 5. tit. 4. Burch. l. 1. cap. 57. Ivo p. 5. c. 167. Panm. l. 4. cap. 22.* b *Burchard. lib. 1. c. 59. Ivo p. 5. cap. 269.* c *al.* propter. d *al.* excepers. e *Burch. l. 9. cap. 49. Nicol. Episcopis qui in Convicinum convenerunt.* f *Anselm. lib. 2. cap. 77.* g *paulo aliter in Græco.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

QVÆSTIO V.

QVod autem deficiente accusatore non sit reus cogendus ad probationem, auctoritate Gregorii probatur, qui libr. 5. epist. 25. a scribens Maximo, ait.

C. I. ¶ Onus probationis reo non incumbit.

QVòd autem postulas, ut illuc personam dirigere debeamus quà b de his, quæ dicuntur, possit esse probatio, esset utcunque excusabile, si unquam ratio ei, qui accusatur, necessitatem probationis imponeret. At postquam non tibi, sed accusantibus hoc onus incumbit, ad nos, sicut præfati sumus, dilatione cessante venire non desinas.

Item accusatus non negationem, sed exceptionem probare debet. Codicis lib. 4. tit. c de probationibus. l. actor.

C. II. ¶ De eodem.

ACcusatoꝛ d, quod asseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi contrarium non adstringit, cùm per rerum naturam, factum negantis probatio nulla sit.

Hoc autem servandum est, quando reum publica fama non vexat. Tunc enim auctoritate ejusdem Gregorii propter scandalum removendum, famam suam reum e purgare oportet.

CAUSA VII.

VIdam Episcopum longa ægritudine f gravatus, alium sibi substitui rogavit, cujus precibus summus Pontifex annuit, & quod rogaverat, ei concessit. Postea verò convaluit idem Episcopus, & quod prius fecerat, cupit rescindi: adversus eum, qui sibi successerat g, quæstionem movet, suamq; cathedram tanquam sibi debitam repetit.

1 *Hic primum quæritur, utrum vivente Episcopo alius possit in eadem ecclesia ordinari.*

2 *Secundò, an iste valeat repetere cathedram, quam sua intercessione alter accepit.*

QVÆSTIO I.

1 pa QVod autem vivente Episcopo alius superponi, aut superordinari non possit, ex conciliis apud h Arvernam celebrato definitum est, in quo legitur [ut nullus vivente Episcopo, alius superponatur, aut superordinetur Episcopus, nisi forsitan in ejus locum, quem capitalis culpa dejecerit.]

1 ¶ Arverniam] *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Arvernensi, c. 8. extat autem in Aurelianensi quinto, cap. 12.*

C. I. ¶ Pro molestia corporis suo honore non privetur Episcopus.

Item ex regesto Gregorii Papæ, lib. 9. epist. 41. ad Anatolium Constantinopolitanum Diaconum.

SCripsit i mihi tua dilectio, piissimum Dominum nostrum reverendissimo fratri meo Ioanni primæ Iustinianeæ Episcopo pro ægritudine capitis, quam patitur, præcipere succedi: ne fortè, dum Episcopi jura eadem civitas non habet, (quod absit) ab hostibus pereat. Et quidem nusquam canones præcipiunt, ut pro ægritudine Episcopo succedatur: & omninò injustum est, ut si molestia corporis irruit, honore suo privetur ægrotus. Atque ideò hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex ejus dispositione veniat. Sed suggerendum est, ut si is, qui est in regimine, ægrotat, dispensator illi requiratur talis, qui possit ejus curam omnem agere, & locum illius in regimine ecclesiæ (ipso non deposito) ac in custodia civitatis implere, ut nec omnipotens Deus offendatur, neque civitas inveniatur esse neglecta.

¶ *Caput hoc emendatum, & locupletatum est ex originali.*

C. II. ¶ Flagellatio à Domino, assiduè addi non debet.

Item dib. 2. epist. 5. ad Candidum Episcopum.

CVm a percussio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc judicium ignoratur: & ideò non debet à nobis addi flagellatis afflictio: ne nos culpæ (quod absit) offensa respiciat.

¶ *In decretalibus tit. de cler. ægrotan. c. 1. affertur institutum tantummodo hujus capitis, & ex ipso quid agendum sit, definitur.*

C. III. ¶ Infirmitatis causa loco suo quis privari non debet.

Idem Gregorius lib. 3. epist. 13. Maximiano I Episcopo Syracusano.

PRæsentium latoris Adeodati querelam, qui se à suis Presbyteratus loco incongruè dicit expulsum, licet subditæ tibi textus petitionis explanet, tamen paulò latius judicavimus, apertiusque retexendam. Asserit namque à Quintiano fratre & Coepiscopo nostro in loco suo pro quibusdam se suis ordinandis negotiis relictum, ægritudinisque causa per duorum mensium spatium suæ se ecclesiæ defuisse: Cujus rei occasionem captantem prædictum fratrem nostrum, alium loco ejus illic Presbyterum ordinasse. Hortamur itaque fraternitatem tuam, ut causam ejus sollicitè perquiras, districtèq; discutias, & si manifestæ ægritudinis, sicut dicitur, causa ecclesiæ suæ eum defuisse repereris, nullum ei ex ordinatione alterius Presbyteri permittas præjudicium generari: sed in locum suum sine aliqua eum facultate restitui. *& infrà.* ¶ Illud autem charitatem tuam specialiter admonemus, ut si vera fuerit hujus suggestio, atque in suum fuerit ordinem restitutus, de Presbytero, qui in loco ejus ordinatus est, subtiliter, districteque debeas esse sollicitus. Et si quidem sine datione aliqua ad eundem ordinem pervenerit, ut in simoniacam haeresim non potuisset incidere, in alia quacunque vacante ecclesia eum volumus ordinari. Sin autem in eo quippiam (quod avertat Dominus) fuerit tale repertum, quod etiam Presbyteratus privetur ordine, quem non culpa replendæ necessitatis ecclesiæ, sed sola comprobatur ambitione suscepisse.

1 ¶ Maximiano] *Sic est emendatum ex originali, tam impresso, quàm manuscripto: Nam antea erat,* Clementino Episcopo, Primati Bizanceno.

C. IV. ¶ Pro infirmitate, vel ægritudine Pontifices non sunt abjiciendi, nec in eorum locum alii substituendi.

Item Nicolaus Papa *Alvino* b *Lamensi Archiepiscopo.*

POntifices c qui aliqua occupantur infirmitate, vel ægritudine, abjiciendi non sunt, nec alios in loco eorum consecrari oportet, nisi ex hac fuerint luce subtracti. Quòd si de ministerio sibi concesso conquerantur, quæ licita sunt, sacerdotes expleant. In his verò, quæ his præsumere non licet, vicinorum usq; ad recipiendam sanitatem Episcoporum auxilia subrogentur: & hoc cum cautelæ studio peragatur, ne per necessitatis occasionem

a *Seu cap. 125.* b *qua præsente.*] *orig.* c *titul. 19. libr. 23.* d *Actor.*] *orig.* e *supr. 2. quæstion. 5. c. quanto. & c. quæ de causa.* f *al. invaletudine.* g *al. accesserat.* h *In concil. Aurelianensi V. cap. 12. Burchard. lib. 2. cap. 186. Ivo part 5. cap. 302.* i *Polyc. l. 2. tit. 17. Anselm. lib. 6. c. 201. Burch. l. 1. c. 248. Ivo p. 5. c. 304. Polyc. l. 2. tit. 19.*

a *Ext. de cleric. ægrotan. c. 1.* b *al. Albino Vienuens.* c *Ivo p. 5. cap. 352.*

præsum-

præsumptionis pullulet ambitio. Episcopos verò, qui Dominici gregis susceperunt curam, atq; sollicitudinem, ab administratione eorum discedere non oportet, ut accepti talenti pulchritudo non deleatur, sed certamine a enutrita subtiliter augeatur, & triplicetur fructus b.

C. V. ¶ *Vivente Episcopo alius sibi succedere non valet.*

Item *ex lib. 4. epist. 2. Cypriani Episcopi, & martyris ad Antonium.*

Factus c Cornelius Episcopus, de Dei & Christi ejus judicio, de Cleticorum pene omnium testimonio, de plebis, quæ tunc affuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio 1, cùm nemo ante se factus esset, cùm Fabiani locus, id est, cùm locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vocaret: eo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam Episcopus fieri voluit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vindicans, profanus est, alienus est, foris est: Et cùm post unum secundus esse non possit, quisquis post unum, quibus esse debeat, factus est, non jam secundus fit, sed nullus est.

1. ¶ Collegio] *Sic legitur in codicibus Cypriani impressis, & manuscriptis Fabiarpo. Ac similia fere locutus est in sequenti capite. & 49. hujus membrorum. Antea erat,* consensu.

C. VI. ¶ *Non est Episcopus, qui in locum venerabilis irrepserit.*

Item *in eadem epistola inferius.*

Novatianus 1 Episcopus d non est, qui Cornelio Episcopo in ecclesia à sedecim Coepiscopis facto, adulter, atque extraneus Episcopus fieri à desertoribus per schisma mittitur: & cùm sit à Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item Episcoporum unus Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexum, & vinculo conjunctam catholicæ ecclesiæ unitatem, humanum conatur e ecclesiam facere, & per plurimas civitates novos Apostolos suos mittit, ut quædam rerum elementa fundamenta constituat: cumque peregrinos per omnes provincias, & per urbes singulas missos suos Episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in passione probati, in persecutione proscripti, ille despectis evangelicis Pseudoepiscopos audet: quasi possit, aut totum orbem novi conatus obstinatione peragrare, aut ecclesiastici corporis compaginem 2 disjectæ fide unitatione rescindere, nesciens schismaticos fermentum malæ fervere, incrementa verò non posse accrescere, quod illicitè cœperint, sed statim cum pravæ æmulationis deficere. & *infra.* ¶ Qui ergo nec unitatem Spiritus, nec conjunctionem pacis observat, & sub ecclesiæ vinculo, atque à sacerdotum collegio separatur, Episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui Episcopatus nec unitatem voluit tenere, nec pacem.

1. ¶ Novatianus] *Recti optatum est à collectoribus hoc insertum, ut sententiam efferendam essent. Nam apud Cyprianum sic legitur non multo: nisi si Episcopus tibi videtur, qui Episcopo in ecclesia, &c.*

2. ¶ Corporis compaginem] *Sic emendatum ex aliquot mendis, & Augustino & ipso originali: antea enim legebatur,* ordinis compagem.

C. VII. ¶ *Non est in ecclesia, qui cum Episcopo pacem non habet.*

Item *ad Florentium Puppianum, end. l. 4. ep. 9.*

Scire f debetis Episcopum in ecclesia esse, & ecclesiam in Episcopo; & si quis cum Episcopo non sit, in ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latentes apud quosdam communicare se credunt; quando ecclesia a, quæ catholica una est, scissa non sit, neq; divisa.

C. VIII. ¶ *Suo jure quis cedere non debet.*

Idem *ad Iubajanum.*

Quàm periculosum sit in divinis rebus, ut quis cedat jure suo, & potestate, scriptura sancta declarat, cùm in Genesi Esau b primatus suos inde perdiderit; nec recipere id postmodum potuerit, quod semel cessit.

C. IX. ¶ *Perditionem sibi acquirunt, qui ab Episcopo recedentes, unitatem ecclesiæ sentiunt.*

Idem *Lib. 1. epist. 6. ad Magnum.*

Denique quàm sit inseparabile unitatis sacramentum, & quàm sine spe sint, & perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto Episcopo alium sibi foris Pseudoepiscopum constituunt, & declarat in libris regnorum scriptura divina, ubi à c tribu Iuda & Benjamin decem tribus scissæ sunt, & relicto rege suo d; alterum sibi foris constituerunt. [Et e indignatus est, inquit, Dominus in omne semen Israel, & dimovit eos, & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos à facie sua; quia dissipatus est Israel à domo David, & constituerunt sibi regem Hieroboam filium Nabat.] Indignatum esse Dominum dicit, & eos in perditionem dedisse, quòd ab unitate dissipati essent, atque alterum sibi regem constituissent. Et tanta indignatio Domini exitit adversus illos, qui schisma fecerant, ut etiam cùm f homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cùm non custodisset, & contra præceptum Dei prandisset, statim divinæ censuræ majestate percussus est, ut inde egrediens, impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. *& paucis interjectis.* ¶ Satiat 1 adhuc in Evangelio suo Dominus & majorem intelligentiæ lucem manifestat, quòd iidem, qui tunc à tribu Iuda & Benjamin sciderant, & Hierosolymis derelictis Samariam secesserant, inter profanos, & gentiles computarentur. Nam, cùm primùm discipulos suos in ministerium salutis mitteret, mandavit, & dixit g [In viam nationum ne ieritis, & in civitatem Samaritanorum ne introieritis.] Ad Iudæos prius mittens, gentiles adhuc præteriri jubet. Addendo autem & civitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant schismatici, ostendit schismaticos gentilibus adæquari: *& post pauca.* ¶ Quòd h verò eundem, quem nos Deum patrem, eundem filium Christum, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur, nec hoc adjuvare tales potest. Nam i & Core, & Dathan, & Abyron cum sacerdote Aaron, & Moyse eundem Deum noverant: pari lege & religione viventes, unum, & verum Deum, qui colendus, atque invocandus fuerat, invocabant: tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei, atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicaverunt, divinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus rependerunt: nec potuerunt rata esse, & proficere sacrificia irreligiose, & illicitè, contra jus divinæ dispositionis oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, ne in usu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis divinæ memoriâ corrigendis posteris exhiberent, jussu Domini collata, atq; igne purgata, in

a *al.* erroneum. b *abest à multis.* c *Polyc. l. 7. tit. 4. Anselm. l. 1. tit. 80. pars. c. 239.* d *Anselm. l. 6. c. 239.* e *conetur.*] *orig.* f *hoc pars. c. 240.*

a *al. ecclesia catholica quæ una.* b *Genes. 25.* c *3. Reg. 12.* d *abest. ab orig.* e *4. Reg. 17.* f *3. Regum 13.* g *Matth. 10.* h *Infra 24. q. 1. c. didicimus. 8. quod verò.* i *Num. 16.*

laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundùm quod loquitur scriptura divina a [Memoriale, inquit, filiis Israel, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominũ, ut non sit, sicut Core.] Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi, contra Dei sacerdotes impudenter, atque hostiliter rebellaverant. Quòd nunc hi ecclesiam scindentes, & contra pacem, atque unitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi, atque offerendi licentiam vindicare conantur.

1 ¶ Satiat adhuc] *Antea legebatur,* Sed adhuc. *Emendatum est ex vetustis Codicibus Cypriani, quos Romana edutio hoc loco secuta est. Hoc verbo utitur etiam in libro de opere, & Eleemosynis sic scribens,* deprecationes solas parum valere, nisi factorum, & operum accessione satientur. *Ita enim habent vetustissimi codices, & caetere editiones praeter Romanam, in qua operarum culpa ejus verbi loco, positum est,* adjuvantur.

C. X. ¶ *Non est defendendus, qui viventis locum invadit.*

Item Leo IV. *Vernoni Duci Britanniæ.*

NOn furem, nec latronem, qualem Gillandum b esse sentimus in Nannetica sede, qui viventis (quod non licuit) locum non timuit usurpare, pro cujuscunq; muneris donis ultrà debes defensare.

C. XI. ¶ *Non licet Episcopo ecclesiam suam dimittere.*

Item Evaristus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

SIcut c vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus Ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat ad quam sacratus est, absque inevitabili necessitate, aut Apostolica, vel regulari mutatione, & alteri se ambitus causa conjungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, vivente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed juxta Apostolum d, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se segregare, ut alterum, vivente eo, accipiat: sed ut ipsum habeat, aut innupta maneat: id est, alterum Episcopum, suo vivente, non accipiat, ne fornicationis, aut adulterii crimen incurrat. Si verò adulterata fuerit, id est, si se alteri Episcopo junxerit, aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desideraverit, per acerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur Episcopo, aut innupta permaneat. *& paulo post.* ¶ Episcopum e verò oportet opportunè & importunè, atq; sine intermissione ecclesiam suam docere, eamq; prudenter regere & amare, ut à vitiis se abstineat, & salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere, eumque amare & diligere, ut legatum Dei, & præconem veritatis.

Ecce his auctoritatibus patenter ostenditur, quòd Episcopo vivente alius superordinari non potest, nec etiam pro ejus ægritudine. Sed illud f *Gregorii intelligendum est, quando ille, qui ægrotat, alium filii substituti non rogat. Caterum, quando aliquis vel senectute, vel infirmitate gravatus susceptum officium administrare non valet, si alium sibi substitui petierit, rationabiliter fieri potest. Vide in eodem capitulo* g *sequitur* [Si verò idem Ioannes 1 *fortasse pro molestia sua petierit, ut ab Episcopi honore debeat vacare, eo petitionem scripto dante, concedendum est: aliter autem facere pro omnipotentis Dei timore omnimodo non audemus.*] *Hinc etiam B. Augustinus Episcopo suo nondum defuncto, sed senectute gravato, cathedram Episcopalem suscepit.*

a *Ibid.* b *al. Gistardum.* c *Polyc. l. 1. tit. 2. Burch. l. 1. c. 7. Ansel. l. 6. c. 102. Ivo p. 5. c. 182.* d *1. Cor. 7.* e *Burch. d. l. c. 189. Ivo p. 5. c. 305.* f *sup. eod. c. scripsit.* g *l. 9. reg. epist. 41.*

1 ¶ Si verò idem Ioannes] *Hæc sunt in regesto B. Gregorii, lib. 9. epist. 41. & sequuntur post c. scripsit. sup. eod.*

C. XII. ¶ *Augustinus non tam successit, quam accessit.*

Unde in epistol. Paulini unica *ad Romanianum legitur.*

NOn a autem tantùm hoc scribimus gratulantes, quòd Episcopatum Augustinus acceperit, sed quia hanc Dei gratia curam meruerint Africanæ ecclesiæ, a verba cœlestia Augustini ore perciperent, qui ad modum Dominici muneris gratiam novo more provectus consecratus est, ut non succederet in cathedra Episcopi, sed accederet. Nam incolumi Valerio Hipponensis ecclesiæ Episcopo, Coepiscopus Augustinus est.

Hoc idem probatur auctoritate B. Gregorii, *qui Aeternio Episcopo dolore capitis laboranti, alterum subrogatur, ita scribit. lib. regesti sui, indict. 2. epistol. 49. ad Maximianum Episcopum Ravennæ.*

C. XIII. ¶ *Episcopo gravato infirmitate, alius subrogari potest.*

QUaliter, b ordinati à nobis sacerdotis, corporis nostris, impedientè molestia, Ariminensis ecclesiæ pastorali hactenus sit regimine destituta, dudum fraternitas vestra cognovit. Quem, dum habitaremus illius precibus permoti sæpius hortaremur, ut sibi dem capitis, qua detinebatur, molestia meliorem esse sentiret, ad suam, auxiliante Domino, reverteretur ecclesiam, datis induciis in hoc quadriennio cuius est. Quem, dum monitu cleri, civiumque fidelium nientium, nosque precibus urgentium c instanter taremur, ut si valeret, cum eis auxiliante Domino aret, data in scriptis supplicatione nos petiit, ut ejusdem ecclesiæ regimen, vel susceptum officium eadem, qua detinetur, molestia assurgere posset, ecclesiæ ipsi ordinare Episcopum deberemus, de, quia cunctarum ecclesiarum injunctа nos dinis cura constringit, ne diutius gregi fidelium custodia pastoralis, illorum precibus, injunctо impossibilitate renunciatione compulsi, visum eidem Ariminensi ecclesiæ debere Episcopum & datis ex more præceptis, clerum plebemque ecclesiæ non destitimus admonere, quatenus dum sibi Antistitem concordi provisione Hortamur igitur, ut fraternitas vestra eum, consensu omnes elegerint, sicut & ipsi à nobis sciisse nosceruntur, ad se faciat revocari: quem cum minibus examinatione discutite, & si ea, in eo tu heptateuchi, 1 more multata sunt, minime fuerint opitulante reperta, atque fidelium relatione ejus vobis quoque vita placuerit, cum decreti pagina, vestræ quoque addita epistola destinate: quatenus eidem à nobis mino disponente consecretur antistes.

1 ¶ Heptateuchi] *Apud B. Gregorium in hoc & in multis aliis locis legitur,* Eptatici, *sicut est etiam do & Ivone, & aliquot vetustis Gratiani exemplaribus hac voce notatum est supra dist. 15. c. sanctæ Romanæ Pentateuchum.*

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem regesto, lib. 11. epist. 7. ad Eulogium Episcopum.

QUamvis d triste nobis sit valdè quod fraterna atq; fraterna nos compassio flere potius ut aliquid de auditis definire permittat, susceptum licitudo regiminis cor nostrũ instanti pulsat gna nos ecclesiis cura prospicere, & ne qua

a *B. Augustin. epist. 34. & 110. adde cap. 41. in fi.* b *Burch. l. 1. c. 189. Ivo part 5. c. 305.* c *al. arguerem.* d *Burch. lib. 1. c. 191. Ivo p. 5. c. 307.*

utilitas deperire, quod fieri debeat, Deo auctore, disponere. Pervenit igitur ad nos quibusdam referentibus quendam Episcopum ita passionem capitis incurrisse, ut quod mente alienata agere soleat, gemitus & fletus audire sit. Ne ergo languente pastore, grex (quod absit) insidiatoris laniandus dentibus exponatur, vel ecclesiæ ipsius utilitates depereant, cauta nos necesse est provisione tractare. Et ideò, quia viventem Episcopum ab officio suo necessitas infirmitatis, non crimen abducit, alium loco ejus (nisi recusante eo) nulla finit ratio ordinari: sed si intervalla ægritudinis habere est solitus, ipse data petitione non se ulterius ad hoc ministerium intellectum habere, nec ad alia officia subvertente infirmitate posse fateatur assurgere, & alium loco suo expetat ordinandum. Quo facto omnium solenniter electione, alter qui dignus fuerit Episcopus solenniter ordinetur: sic tamen, ut quousque eundem Episcopum in hoc sæculo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem ecclesia ministrentur. Enimverò, si nullo tempore ad sanæ redit mentis officium, persona fidelis, ac vitæ probabilis est eligenda, quæ ad regimen ecclesiæ idonea possit existere, atque de animarum utilitate cogitare, inquietos sub disciplinæ vinculo restringere, ecclesiasticarum rerum curam gerere, & maturum, atque efficacem se in omnibus exhibere: qui etiam si Episcopo, qui nunc ægrotat, superstes extiterit, loco ejus debeat consecrari.

2 pars. *Ne autem hujusmodi passionibus sacerdotibus subitò occupatis, cœptum officium inexpletum remaneat, institutum est, ut sacerdos, sive psallens, sive sacrificans, alios secum habeat, qui si hujusmodi casus intervenat, inchoata ministeria perficere valeant.*

C. XV. ¶ *Quibus sacrificans sacerdotem sibi vicinum habeat, qui cœpta sacramenta expleat si ei aliqua necessitas ingruerit.*

Unde in Concilio Toletano XI. *c. 14.*

ILlud 1 divini *a* oraculi monentis singuli præcaventes, quo scribitur *b*, [Væ soli quia cùm ceciderit, non habet sublevantem,] summopere verendum nobis est, & cavendum, ne horis illis, atque temporibus, quibus Domino psallitur, vel sacrificatur, unicuique divinis singulariter officiis insistenti, perniciosa passio, vel corporis quælibet invaletudo occurrat, quæ aut corpus subrui faciat, aut mentem alienatione, vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaventes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive cleri copia suffragatur, habeat quisquis *c* illic canens Deo, atque sacrificans, post se vicini solaminis adjutorem: ut si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, *d* turbatus fuerit, vel ad terram elisus, à tergo semper habeat qui ejus vicem exequatur intrepidus. *Sed si 2 hoc sacrificanti frequenter acciderit, tunc omnimodis ab oblatione prohibeatur.*

1 ¶ Illud] *In conciliis impressa legitur*, Et illud. *In codice verò Lucensi regio*, Væ illud. *In duobus autem Vaticanis*, ut illud: *& sic est infra de consec. dist. 1. c.* ut illud. *& apud Burchar. & Ivonem.*

2 ¶ Sed si hoc] *Hæc sunt impressa altis characteribus, quia non sunt in concilio Toletano, neq; in plerisq; vetustis Gratiani exemplaribus. In codice perantiquo sunt glossæ ad verbum*, vicem, *& post verbum*, prohibeantur, *additur*, ut infrà cad. q. 2. c. *in literis tuis. Apud Burchardum verò, & Ivonem, qui etiam decreta Soteris Papæ, & infrà de cons. loco citato, horum verborum loco leguntur hæc*, & officium incœptum adimpleat.

a *De cons. dist. 1. ut illud. Burch. l. 3. c. 73. Ivo p. 2. c. 126.* b *Eccles 4.* c *al. ille.* d *al. deficiat.*

C. XVI. ¶ *Si sacerdos necessitate præoccupatus fuerit, cœpta sacramenta per alium expleantur.*

Item Concilio Toletano 7. *c. 7.*

NIhil *a* contra ordinis statutum temeritatis ausu præsumatur, neque illa, quæ summa veneratione censentur, vel minimo præsumptionis actu 1 solvantur, cùm ad hoc 2 tantùm fieri jussa sunt, ne interrupta noscantur, vel languoris proventu robore salutis privetur natura. Non ergo fragalitati solùm consulitur humanæ, sed etiam 3 sacro honori mysteriorum Dei provida cavetur sollicitudine. Censuimus ergo convenire, ut cùm à sacerdotibus Missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis acciderit quilibet eventus, quo cœptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum, Episcopo vel Presbytero alteri consecrationem exequi officii cœpti. Non enim aliud ad supplementum initiatis mysteriis competit, quàm aut incipientis aut subsequentis completa 4 benedictio sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur. Cùm enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium personarum diversitas formet, ubi efficaciam, prosperitatis unitas fidei repræsentat. Quod etiam consultum cuncti ordinis clerici individuum 5 sibi esse non ambigant: sed ut præmissum est, præcedentibus libenter alii pro complemento succedant. Ne tamen, quod naturæ languoris causa consulitur, in præsumptionis perniciem convertatur, nullus post cibum, potumque quemlibet minimum sumptum Missas facere, nullus absque proventu patentis molestiæ minister vel sacerdos, cùm cœperit, imperfecta officia præsumat omninò relinquere. Si qui hæc temerare præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.

1 ¶ Actu] *Sic est emendatum ex codice regio: nam in impressis conciliorum codicibus, & apud Burchardum, & Ivonem, est*, tactu.

2 ¶ Cùm ad hoc tantùm] *Magna est hoc loco varietas. In codice regio legitur*, cùm ad hoc tantùm quaqua fieri jussa sunt interrupta noscuntur, ne languoris, &c. *Apud Burchardum*: cùm adhuc tantùm fieri jussa sunt, nec interrupta noscuntur, ne languoris, &c. *Apud Ivonem*, cùm hoc, &, nec languoris, *cætera eodem modo.*

3 ¶ Sed etiam sacro] *Hicquoq; magna varietas. In codice regio plenior est oratio*, sed etiam honori mysteriorum Dei providetur abundè, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri sollicitè.

4 ¶ Completa benedictio] *Sic restitutum est ex codice regio, cum quo aliquot editiones convenunt, multaq; etiam alia in hoc capite emendata.*

5 ¶ Individuum] *In codice regio est*, indultum.

3 pars. *Ecce, quòd Episcopo petente, precibus etiam populi, infirmitate gravato alius possit subrogari, patenter monstratur. Senectute autem gravato, non successor, sed coadjutor dari debet, qui ei decedenti in locum regiminis succedat. Sic Augustinus dicitur* b *accessisse, non successisse Hipponensium Episcopo.*

C. XVII. ¶ *Senectute gravato coadjutor est danda, qui morienti succedat.*

Hincetiam Zacharias Papa *scribit Bonifacio Moguntino Archiepiscopo.*

PEtisti, ut cum nostro consulto pro superveniente tibi senectute, atque corporis imbecillitate, si poteris invenire alium in eadem sede, in qua præs, pro tui persona debeas collocare. Nos verò, adjutore Deo, consilium præbemus tuæ sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium, fautore Christo, sedem, quam obtines, Moguntinæ ecclesiæ nequaquam relinquas. Sin verò Dominus dederit juxta petitionem tuam homi-

a *Burc. l. 3. c. 70. Ivo p. 2. c. 124.* b *Sup. end. c. non autem. & 8. quæst. 1. c. 13.*

nem perfectum, qui possit sollicitudinem habere, & curam pro salute animarum, pro tui persona illum ordinabis Episcopum, eritque in Evangelio tibi credito, & ministerio Christi portando in omni loco requirens, & confortans ecclesiam Dei. *Item ad eundem epist. ultima.* ¶ Si eundem divina voluerit clementia post tui diem transitus superesse, si eum aptum cognoveris, & in tua voluntate fuerit diffinitum, ea hora, qua te de præsenti sæculo migraturum cognoveris, præsentibus cunctis, tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus. Hoc nulli concedi alii patimur, quod tibi charitate cogente largiri censuimus. *Item ibidem paulò superius.* ¶ De eo autem, quòd tibi successorem constituere dixisti, ut te vivente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur: quia contra omnem ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur; sed volumus, ut tibi ministret, & sit in Evangelium Christi adjutor. *&c.* ¶ Nimis enim reprehensibile esse manifestum est, ut te vivente tibi alium substituamus: sed hoc commonemus, ut quamdiu te divina jusserit clementia superesse, sine intermissione orare non cessès, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse placabilis, & populum irreprehensibiliter regere valeat.

¶ *Prior pars hujus capituli usq; ad versic.* Item si eundem. *sumpta est ex epistola Zachariæ Papæ cujus initium est,* Sacris liminibus: *quæ extat Romæ manuscripta in bibliotheca Dominicanorum; quam etiam edidit frater Laurentius Surius in vita B. Bonifacii, sed ex codice parùm emendato. Reliqua habentur in epistola ultima in tomis conciliorum.*

C. XVIII. ¶ *Non successor, sed coadjutor viventi Episcopo datur.*

Item Pelagius Papa *clero Narniensi* a.

QVia frater, & Coepiscopus noster Ioannes ecclesiasticæ utilitatis studio suadente, & naturæ suæ simplicitate laudabili consideratione tractata, ob hoc, quòd sein gerenda patrimonii gubernandi cura, vel in disciplina ecclesiastica conservanda minimè fateretur idoneum, Constituti Presbyteri ad hæc explenda sibi exposcit adhiberi personam: ut ea, quæ sunt necessaria, competenti disponente sollicitudine fiant, nihil indecens fieri, vel inutile permittatur. Ideoque præsenti vobis jussione præcipimus, ut servata primo in loco Episcopo memorato reverentia, quam vos convenit inculpabiliter exhibere, in omnibus, quæ ad divini cultus obsequium pertinent, vel quæ ecclesiasticæ utilitatis peragere cura suaserit, præbeatis obedientiam Constituto competentem, in nullo dispositionibus ejus spiritu contumaci resultantes: imo competenti vigilantiæ vestræ studio, quæ pro ecclesiastica utilitate gesenda Constitutus monuerit, adimplentes: ut his ita dispositis, & consueta vobis stipendia ministrentur, & quæcunque in præfatæ ecclesiæ patrimonio, vel de rebus ad eam pertinentibus repetendis sunt necessaria compleantur.

Illud verò Cypriani b *de hæreticis intelligendum est, qui catholicorum ecclesias sibi assimpare contendunt.* c *Illud verò Evaristi* c *Papæ tunc intelligendum est, quando nec inevitabilis necessitas (perfectorum videlicet) nec Apostolicæ, aut regularis mutatio, sed ambitio sola Episcopum de ecclesia ad ecclesiam transire cogat.* ¶ *Unde cùm in principio sui capituli diceret,* [*Episcopus non debet dimittere ecclesiam suam,*] *subsequenter adjunxit.* [*Absq; inevitabili necessitate, aut Apostolica, vel regulari mutatione, & alters se ambitus causa conjungere.*]

4 pars. *Ambitionis enim causa, quicunque ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad majorem ecclesiam transire voluerit, debet revocari ad propriam. Quòd si redire contempserit, careat altera, & propria.*

a *al. Navariensi. al. Narinensi.* b *Supra cap. factus. & ca. Novatianus.* c *Sup. eod. sicut vir.*

C. XIX. ¶ *Episcopus, vel quilibet clericus relicta sua ecclesia non debet ad aliam transire.*

Unde in Nicæno concilio a, *cap. 15. legitur.*

NOn oportet Episcopum, vel reliquos ordines de civitate ad civitatem migrare; non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. Si quis autem post definitionem sancti & magni concilii tale quid agere tentaverit, & se hujusmodi negotio manciparverit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, & ecclesiæ restituatur, cujus fuit Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus.

¶ *Ex duobus codicibus collectionis Anselmi in uno reperitur caput hoc sta habet, ut verba hæc,* Quòd non oportet Episcopum, vel reliquos ordines demigrare, *sic numerus & capitulum hoc modo incipiat.* Vt de civitate ad civitatem, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. *In altero verò eadem rubrica est. ingnis litteris scripta, & est initium capituli: unde videtur caput hoc esse eiusmodi quemadmodum est apud Gratianum, salvis sententia ejus canonis.*

C. XX. ¶ *In monasterio deputetur Episcopus, qui in ecclesia sua residere contemnit.*

Item Gregorius *Anthemio subdiacono, lib. 3. epist. 23. sive c. 122.*

PErvenit b ad nos Pimenium Amalphitanæ civitatis Episcopum in ecclesia sua residere esse non curantem, sed foris per diversa loca vagari. *&* ¶ Idcirco tibi auctoritate præcipimus, ut supradicto Episcopo terminari non desinas, quatenus hoc de cætero fieri non præsumat, sed in ecclesia sua sacerdotali more videat. Quem si fortè non emendari post hanc admonitionem cognoveris, in monasterio eum deponas, & nobis curabis modis omnibus indicare: ut quid de re debeas, nostra iterum præceptione cognoscas.

C. XXI. ¶ *Episcopo nulli conceditur principalem cathedram relinquere, & ad aliam ecclesiam se transferre.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. c. c.

PLacuit d, ut nemini sit facultas, relicta propria cathedra, ad aliquam ecclesiam in diœcesi ejus utilitatem se conferre, vel in re propria diutius, quam videatur, constitutum, curam, vel frequentationem propriæ cathedræ negligere.

C. XXII. ¶ *Intercessori cathedram, cui datus est, tenere non licet.*

Item ex eodem Carthaginensi V. e c.

COnstitutum est, ut nulli intercessori locum cathedram, cui intercessor datus est, quibusdam pulorum studiis, vel seditionibus retinere: sed dimittatur, ut intra annum eisdem Episcopum provideatur. Quòd si neglexerit, anno expleto f intervenienti tribuatur.

C. XXIII. ¶ *Excommunicentur clerici, qui relicta sua ecclesia ad eam redire noluerint.*

Item ex Concilio Nicæno, c.6.

SI g qui vero sine respectu agentes, & timorem ante oculos non habentes, neque ecclesiastica regula custodientes, recesserint ab ecclesia sua, sive Presbyter, sive Diaconus, vel in quocunque ecclesiastico ordine positi fuerint, hi non debent suscipi in alia ecclesia, sed cum omni necessitate cogantur, ut redeant ad propriam suam. Quòd si permanserint, excommunicari oportet.

a *Et in Aquisgran. c. 43. Ansl. l. 6. cap. 112. Burch. l. 2. c. 7. p. 6. cap. 174.* b *Ansl. l. 6. c. 178.* c *Et in Africano c. 41.* d *Ansl. l. 6. c. 176.* e *Et in Africano c. 41.* f *al.* g *Ansl. l. 7. c. 107. Burch. l. 2. c. 58. Ivo p. 6. c. 172.*

C. XXIV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Antiocheno *a, c. 3.*

I. SI quis Presbyter, vel Diaconus, vel quilibet clericus, deserta sua ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, & ibi paulatim tentet, quò migravit, perpetuò manere, ulterius ministrare non debet; præsertim, si ab Episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quòd si post evocationem sui Episcopi non obedierit, sed inobediens perseveraverit, omni modo ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere: si verò propter hanc culpam depositus, alius Episcopus susceperit, & ipse à communi synodo pœnam meretur increpationis, 1 tanquam synodo pœnam dissolvens.

1 ¶ Increpationis] *Græcè est,* ἐπιτιμίου τυγχάνει, *quod in aliis versionibus est,* arguatur, *vel* coërceatur, *vel* puniatur.

C. XXV. ¶ *Non licet Episcopo ecclesiam suam relinquere, & ad aliam transire.*

Item ex eodem Antiocheno, cap. 21.

EPiscopum *b* de diœcesi ad diœcesim alteram non debere transire, neque si seipsum ingesserit, neque si à populis fuerit violenter attractus *c*, neque si etiam hoc ei ab Episcopis suadeatur: manere autem eum debere in ecclesia Dei, quam ab initio sortitus est, & non ab ea alibi demigrare, secundum regulam super hoc olim à Patribus constitutam.

C. XXVI. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c. 5.*

PRopter *d* eos Episcopos, sive clericos, qui de civitate ad civitatem transeunt, placuit definitiones datas à sanctis Patribus habere propriam firmitatem.

C. XXVII. ¶ *Alienæ plebes ab Episcopo non usurpentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c. 20.*

PLacuit, ut à nullo Episcopo usurpentur plebes alienæ, nec aliquis Episcoporum supergrediatur in diœcesi collegam suum.

C. XXVIII. ¶ *Alienos clericos ordinare, & altaria consecrare, Episcopo non licet.*

Item Anacletus.

EPiscopus in diœcesim alienam ad alienos clericos ordinandos, vel consecranda altaria irruere non debet. Quòd si fecerit, amotis his, quos ordinavit, altaris tamen consecratione manente, transgressor canonum uno anno à Missarum celebratione cessabit.

C. XXIX. ¶ *Diebus solemnibus clericus ecclesiæ suæ deesse non debet.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap. 64.*

II. SI quis in clero constitutus ab ecclesia sua diebus solennibus defuerit, id est, Nativitate Domini, Epiphania, Pascha, vel Pentecoste, dum potius secularibus *e* lucris studet, quàm servitio Dei parere, convenit, ut triennio à communione suspendatur. ¶ Similiter Diaconus, vel Presbyter si per tres hebdomadas ab ecclesia sua defuerit, huic damnationi succumbat.

C. XXX. ¶ *Removendus est Episcopus ab ecclesia, cui irrepserit, & ad suam cogendus est redire.*

Item Hilarius Papa *Episcopis Tarracon. c. 3.*

REmoto *f* ab ecclesia Barcinonensi, atque ad suam remisso Irenæo Episcopo, sedatis per sacerdotalem modestiam voluntatibus, quæ per ignorantiam ecclesiasticarum legum desiderant, quod non licet, obtine-

a *Et in Chalced. c. 20. In Aquisgran. c. 71. Anselm. l. 7. cap. 170.* b *9.q.2. nullum. Bur. l. 1. c. 72. Ivo p. 5. c. 179.* c *ἀναγκαίου ἐπιβάσεως. Bur. l. 1. c. 64. Ivo p. 5. c. 173. In Aurelian. 3. c. 15.* d *Anf. l. 6. c. 109.*

re, talis protinus de clero proprio Barcinonensibus ordinetur Episcopus, qualem te præcipiè frater Ascani oportet eligere, & decet consecrare: ne si fortè aliter *a* factum sit, non sine objurgatione tui maximè nominis retundat nostra præceptio, quod ad injuriam Dei (à quo specialiter sacerdotalium est gratia dignitatum) dicebimus admissum.

C. XXXI. ¶ *Qui alienam cathedram appetit, ab ea expulsus etiam propria careat.*

Item Leo Episcopus *urbis Romæ Anastasio Thessalonicensi Episcopo, epist. 12. al. 84. c. 8.*

III. SI *b* quis Episcopus mediocritate civitatis suæ despecta, administrationem celebrioris loci ambierit, & ad majorem plebem se quacunque ratione transtulerit, non solùm à cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit & propria: ut necillis præsideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis contentus sit quisque, ne supra mensuram juris sui affectet augeri.

C. XXXII. ¶ *Utrag; careat ecclesia, qui contemptu minoris ecclesiæ ad majorem asp rat.*

Item ex Concilio Meldensi, *c. 30.*

IV. SI quis *c* de ordine sacerdotali, contemptu minoris ecclesiæ ambitiosè & improbè ad potiorem aspiraverit *d*, canonica erga eum definitio conservetur, hoc 1 est, ut utraque careat.

1 ¶ Hoc est, ut utraque careat] *Hæc non sunt in Meldensi impresso, habentur tamen apud cæteros quoque collectores.*

Quæ verò pretio ecclesiam vacantem ingressus fuerit, ab officio suo deponendus est, sicut in Rothomagensi concilio *legitur.*

C. XXXIII. ¶ *Dejiciatur à clero, qui muneribus ecclesiam acquirere tentat.*

SAncitum est *e* atque omnibus modis prohibitum, ut si quis Presbyter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare, vel dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, ut alterius Presbyteri ecclesiam surripiat, 1 aut vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, seu præsumptione turpis lucri gratia dejiciatur à clero, & alienus existat à regula.

1 ¶ Surripiat, aut] *Addita sunt istæ duæ voces ex Burchardo. Nam veniente Presbytero possessore non potest dici vacans ecclesia. In lib. 7. Capitularium, c. 206. est verbum,* surripiat, *sed deest alterum membrum,* aut vacantem pretio redimat. *Ivo, & auctor Panormiæ habent, ut antea Gratianus,* ecclesiam vacantem pretio redimat.

5 pars. *Quòd verò communi consilio, atq; aliorum utilitate mutationes Episcoporum fieri possint, & in ecclesiis, à quibus recesserint, eis viventibus alii substituti valeant,* Anterus Papa demonstrat, *epistola septima, scribens Episcopis Bætica & Toletanæ provinciæ.*

C. XXXIV. ¶ *Necessitatis, vel utilitatis causa Episcoporum mutationes fieri possunt.*

MVtationes *f* Episcoporum scitote communi utilitate, atque necessitate fieri licere, sed non propria *g* cujusquam voluntate, aut dominatione. Petrus sanctus, magister noster, & princeps Apostolorum, de Antiochia utilitatis causa translatus est Romam, ut ibidem potiùs proficere posset. Eusebius quoque de quadam parva civitate, Apostolica auctoritate mutatus est

a *al. similiter.* b *Polyc. l. 1. tit. 9. Ansl. l. 6. c. 104. Burch. l. 1. c. 74. Ivo p. 5. cap. 103.* c *Burch. l. 3. cap. 48. Ivo p. 3. c. 52. Pann. l. 2. cap. 45.* d *al. aspirare contenderit.* e *In Capit. l. 7. cap. 206. Burch. l. 3. c. 114. Ivo p. 3. c. 90. Pann. l. 2. cap. 49.* f *Polyc. l. 1. tit. 9. Ansl. l. 6. c. 49. Burch. l. 1. c. 77. Ivo p. 5. c. 133. Pann. l. 3. c. 69.* g *al. non libitu cujusquam, aut damnatione. Plura sunt verba in originali.*

Alexandriam. Similiter Felix de civitate, in qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam, vitamque bonam, quam habebat, auctoritate 1 hujus sanctæ sedis, & communi Episcoporum, & reliquorum sacerdotum, ac populorum consilio translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate ad civitatem, nec transfertur de minori ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate facit, sed aut vi à propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbè, sed humiliter ab aliis translatus, & inthronizatus est. & ℣. ¶ Nam sicut Episcopi habent potestatem ordinare regulariter Episcopos, & reliquos sacerdotes, sic quoties utilitas, aut necessitas coëgerit, supradicto modo & mutare, & inthronizare potestatem habent: [non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate & licentia.] & ℣. ¶ Alia etenim *a* est causa utilitatis, & necessitatis, alia avaritiæ, ac præsumptionis, aut propriæ voluntatis.

1 ¶ Auctoritate hujus sanctæ sedis, &c. *Hæc verba non leguntur in epistola Anteri, neq; in Pannormia, neq; apud Burch. & Ivonem. Sunt tamen apud Anselmum, & in Polyc. & vetustis Gratiani exemplaribus. Idem quoq; est de verbis illis prope finem capitis*, non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate & licentia: *quæ propter hanc causam virgulis sunt inclusa.*

C. XXXV. ¶ *Causa necessitatis mutationes Episcoporum fieri possunt.*

Item Pelagius Papa 11. *Benigno Archiepiscopo, epist. 2.*

SCias *b* frater dilectissime, aliud esse causam necessitatis, & utilitatis, aliud causam præsumptionis, ac propriæ voluntatis. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem, id est, qui non causa avaritiæ, aut dominationis, aut propriæ voluntatis, vel suæ delectationis c migrat de civitate ad civitatem, sed causa necessitatis, aut utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitari, aut voluntati præferenda est. Aliud est enim mutare, & aliud mutari. & ℣. ¶ Nam aliud est sponte transire, & aliud est coactè, aut necessitate venire. Vnde non isti mutant civitates, sed mutantur: quia non sponte sed coactè hoc agunt. & ℣. ¶ Non ergo bene intelligunt ecclesiasticas regulas, qui hoc negant causa necessitatis, vel utilitatis fieri posse, quoties communis utilitas, aut necessitas persuaserit.

C. XXXVI. ¶ *Christum negare convincitur, qui necessitatem patientibus misericordiam non impendit.*

Idem *in eadem epistola paulò inferiùs.*

OMnis, qui gemebat, & vexabatur à *d* Saul, fugiebat, & veniebat ad David.] Si ergo piissimus, atque justissimus David sciret peccatum esse, persecutionem fugientes, & transeuntes de loco ad locum, & de civitate ad civitatem recipere, tales nequaquam reciperet, nec secum tenerent, nec in aliis civitatibus eos collocaret. Qui enim persequuntur Domini Episcopos, eosque de civitatibus ad civitates transire compellunt, non eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum Iesum Christum, cujus legatione funguntur. Nec ipsi in hoc peccant, quoniam non sponte, sed coactè hoc agunt, sed illi, qui eos persequuntur: nec ipsis Episcopis hoc imputari potest, sed illis, qui eos hoc agere cogunt. & ℣. ¶ Qui autem negant misericordiam faciendam fugientibus, ac necessitatem patientibus; ipsum Christum negant, qui est misericordia & veritas. & ℣. ¶ Negat misericordiam necessitatem patientibus, qui populis indigentibus divinis ministeriis *e*, & non habentibus proprium Episcopum, qui eos instruat causa utilitatis, atque necessitatis, ex alia civitate, licet minor sit, in eam, quæ non habet Episcopum doctiorem, vel utiliorem, melioris consilio, non sponte transeuntem, sed majorum exhortatione mutare *a*, aut Episcopum ejectum, & persecutionem patientem causa utilitatis, aut necessitatis inthronizari non permittit.

C. XXXVII. ¶ *Non ambitione, sed synodali auctoritate, de ecclesia ad ecclesiam Episcopus transeat.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *c. 17.*

EPiscopus *b* de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sanè, si utilitas ecclesiæ fiendum popolorum creto pro eo clericorum, & laicorum Episcopis præsentia synodi transferatur, nihilominus alio cum ejus Episcopo subrogato. Inferioris vero gradus cerdotes, vel alii clerici concessione suorum Episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare.

C. XXXVIII. ¶ *In proprio gradu Episcopi, vel Presbyteri in aliena suscipiantur ecclesia.*

Item ex eodem Carthaginensi. *c. 11.*

EPiscopi vel Presbyteri, si causa visitandi ad ecclesias alterius Episcopi venerint, in gradu suo suscipiantur & tam ad verbum faciendum, quam ad oblationem sacrandam invitentur.

C. XXXIX. ¶ *Ecclesia unius Episcopi ab alio dispensari non debet.*

Item Calixtus Papa *omnibus Galliarum Episcopis, epist. 2. c. 3.*

SIcut *e* alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel dicari, aut dispensari, nisi à proprio viro, eo vivente, mittitur, sic nec uxor Episcopi, *d* quæ ejus ecclesia parochia indubitanter intelligitur, eo vivente, absque ejus judicio & voluntate, alteri *e* judicari, vel aut ejus concubitu frui, id est, ordinatione consecrari. Vnde ait Apostolus *f*: [Alligata est uxor legi, quamdiu vir ejus vivit: eo verò defuncto, soluta est à lege. Similiter & sponsa Episcopi (quia sponsa, uxor dicitur ecclesia) illo vivente, ei est alligata: eo verò functo, soluta est. [Et * cui voluerit, nubat, tantum Domino.] id est, regulariter. Si enim eo vivente nupserit, adultera judicabitur. Similiter & ille, ram sponte duxerit, adulter existimabitur, & commune privabitur. Si autem persecutus fuerit in fugiendum illi est ad alteram, eique est associandum cente Domino *g*: [Si vos persecuti fuerint in te, fugite in aliam.] Si autem utilitatis causa fuerit dus, non per se hoc agat, sed fratribus invitandus, auctoritate hujus sanctæ sedis faciat, non ambitus utilitatis aut necessitatis.

1 ¶ Aut necessitatis] *Hæc non sunt in ipsa epistola, sed tur apud Anselmum. Necessitas autem præbet justam translationi. supra ea. c.* Scias.

6 pars. *Hoc non solùm de Episcopis, verumetiam de libet ecclesiæ ministris intelligitur, ne videlicet in locum* liter obrepat.

C. XL. ¶ *Deponatur, qui locum alterius sedere non timet.*

Vnde B. Gregorius *scribit Natali Salonitano Episcopo, eo qui in archidiaconatum alterius se promoveri consenserat, lib. 2. indict. 10. epist. 14. & 16.*

EVm *h*, qui contra justitiæ regulam in archidiaconatum alterius se provehi consensit, ab

a *al. quoq.* b *Polyc. l. 1. tit. 9. Anf. l. 6. c. 97.* c *al. electionis.*] *al. delectionis.* d *1. Reg. 12.* e *mysterio.*

a *al. mutari.* b *Ivo p. 5. c. 425. Paval. 3. c. 70.* c *l. 1. tit. 8. Anf. l. 6. c. 103. Burch. l. 2. c. 49. Ivo p. 5. c. 9.* d *al. Episcopi, vel Presbyteri.*] e *al. ab alius* f *1. Cor. 7.* * *ibid.* g *Matth. 10.* h *Ivo part. 8. c. 417.*

archidiaconatus honore deponimus. Qui, si ulterius in loco eodem ministrare præsumpserit, se participatione communionis sacræ noverit esse privatum.

C. XLI. ¶ *In una ecclesia duo prælati esse non debent.*

Item Hieronymus *ad Rusticum monachum, epist. 4.*

INapibus princeps a unus est; grues, unam sequuntur ordine literario: Imperator unus, judex unus provinciæ. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere regesnon potuit, & parricidio dedicatur. In b Rebecca utero Esau & Iacob bella gesserunt: singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

7 pars. *Ecce m quibus casibus Episcopo vivente, alius potest substitui: Quæquam secundum rei veritatem non vivente Episcopo talis probetur succedere. Translatus enim ab una civitate ad aliam, desinit esse Episcopus illius civitatis, a qua transfertur: atq; ideò qui huic succedit, non vivente, sed desistente quodammodo Episcopo, probatur substitui. Sed inter eum qui hostilitatis necessitate, & eum, qui utilitatis causa transfertur, hoc interest, quòd ille, qui metu hostilitatis ad aliam transit, si priorem euntegerit aliquando ab hostibus liberam fieri, ad eandem illum redire oportet.*

C. XLII. ¶ *Qui metu hostilitatis ad alium locum transierit, postea ad suam ecclesiam redire oportet.*

Unde Gregorius Papa *scribit Ioanni Episcopo Scyllatino c. lib. 2. indict. 10. epist. 25.*

PAstoralis d officii cura nos admonet, destitutis ecclesiis propriis constituere sacerdotes, qui gregem Dominicum debeant pastorali sollicitudine gubernare. Propterea te Ioannem ab hostibus captivatæ Lissitanæ civitatis Episcopum in Scyllatina ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere sacerdotem: ut susceptam semel animarum curam intuitu futuræ retributionis impleas: & licet à tua ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ pastore vacat, ecclesiam debes gubernare: ita tamen, ut si civitatem illam ab hostibus liberam effici, & Domino protegente ad priorem statum contigerit revocari, ad eam, in qua prius es ordinatus, ecclesiam revertaris: sin autem prædicta civitas continua captivitatis calamitate premitur, in hac, in qua à nobis incardinatus 1 es, debeas ecclesia permanere.

1 ¶ Incardinatus] *Supra distin. 71. c. fraternitatem. de hujus voci notione est notatum.*

Qui verò utilitatis causa transfertur, nequaquam ad priorem redire cogitur. Est etiam alius casus, in quo Episcopus viventi Episcopo substituitur. Cum enim aliquis relicta priori cathedra, sua authoritate ad aliam transierit, si alius ei substitutus fuerit, licèt ille prioris ecclesiæ Episcopus esse nolit deserere, substitutus tamen Episcoporum habebit.

C. XLIII. ¶ *De sacerdotibus, qui relictis suis ecclesiis ad alias migrarunt.*

Unde Damasus *urbis Romæ Episcopus scribit ad Paulinum Antiochenum dicens.*

EOs e sacerdotes, qui ab ecclesiis ad ecclesias migrarunt, tamdiu à nostra communione habemus alienos, quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primitus sunt constituti. Quòd si quis alius alio transmigrante, in locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet sacerdotii dignitate, qui suam deseruit civitatem, donec successor ejus quiescat in Domino.

a principes sunt.] *org.* b *Genes. 25.* c *al. Squillacense. Isid. cap. 19. Burch. l. 3. c. 43. cap. 223. Ivo p. 5. cap. 223.* c *Polyc. l. 1. tit. 8. & l. 2. tit. 24. Anselm. Anselm. l. 9. cap. 91. Ioan. Diacon. in vita B. Gregor. l. 3. c. 7. Anselm. lib. c. 98.*

Episcopalium etiam sedium mutationes, metu hostilitatis interveniente nonnunquam fieri solent.

C. XLIV. ¶ *Necessitate temporis episcopalium sedium mutationes fieri possunt.*

Unde Gregorius *scribit Ioanni Episcopo Vellitrano, lib. 2. epist. 11.*

TEmporis a qualitas admonet, Episcoporum sedes, antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia quæ securiora putamus, ejusdem diœcesis loca transponere, quò & habitatores nunc b degere, & barbaricum possint periculum facilius declinare. Propterea te Ioannem fratrem Coepiscopum nostrum Vellitrensis civitatis, sedemque tuam in loco quondam c Arenata ad sanctum Andream Apostolum præcipimus exinde transmigrari: quatenus ab hostilitatis incursu liberior existere valeas, & illic consuetudinem 1 solennium festivè disponas.

1 ¶ Consuetudinem] *Apud Ioannem Diaconum legitur, consuetudine solenni festa disponas. Apud Burchardum & Ivonem, consuetudinem solennium festorum. In variis B. Gregorii epistolarum editionibus consuetudinum solennium festa disponas.*

8 pars. *Item cum aliquis causa humilitatis Apostolica concessione de Episcopali sede ad monachalem descenderit subjectionem, alius loco ejus subrogari poterit, ille verò ad pontificatum resurgere nequaquam ulterius valebit.*

C. XLV. ¶ *Episcopus, qui causa humilitatis monachus efficitur, ad pontificatum redire non valet.*

Unde in quinta 1 *actione* Constantinopolitanæ *synodi CCCLXXXIII. Patrum, sub Ioanne Papa octavo, cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus, Apocrisarii Papa dixerunt.*

HOc d nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de pontificali ordine ad monachorum, id est, pœnitentium descenderit vitam, ulterius possit ad pontificatum reverti. *Item.* ¶ Præcepit sancta synodus, ut quicunque de pontificali dignitate ad monachorum vitam, & ad pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet e verbum, & discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.

1 ¶ *Hæc Synodus sub Ioanne octavo extat Græca in Vaticana bibliotheca. Cujus Synodi tres tantum canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur, Synodus in templo Sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In secundo autem rerum illorum capitulo habetur sententia hujus capitis: visum autem est, ut omnia melius percipiantur, locum hunc Græce & eum nova interpretatione esse adscribendum.*

Φώτ. ὁ πανιερώτ. ἐπι. πῶς ὑμῖν δοκεῖ τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχιεροσυνικῆς τάξεως εἰς τὸν τῶν μοναχῶν κοσμαλεγόντων χώρους, ἀφ' ὧν εἰς ταύτην γέγονε τοὺς παραδύντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἔχεσθαι; οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἅπαντα τῷ παρ' ἡμῖν σεβασίῳ, ὑδε συνόδῳ ἔφασαν· ὅσοις δὲ ἐκ τῆς ἀρχιερατικῆς τάξεως εἰς τὸν τῶν μοναχῶν, τουτέστι μεταβάντων κατηξιώθη χώρων, ἢ δ' ὅλως ἔτι τὸ τῆς ἀρχιεροσύνης ἐκλῦσαι διακονεῖν ἀξίωμα. βασίλειος ὁ μέγας οἱ τοποτηρηταὶ τῶν ἀποστολικῶν θρόνων ἅπαν. ὁδὲ παρ' ἡμῖν ἐφοβήθη τοῦτο πατὴ γενόμενον, τυπωτέον ᾧ ἂν μοναζοντες ἐφ' ἑαυτὸν εἰς ἀρχιερεῖς, τοῦ τῆς ἀρχιερείων εἰς μοναχικὸς καταχθόνιοι ἀρχιερεῖς μένειν ἐδ' ὅλως ἀξίας. ἢ ἁγιωσύνιοδ. ἅπαν, ὁρισθήτω τῆς τοιαύτης κρίνειν, ποῖ ἀκίνδυνῶ τῆς ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίαν γίνεσθαι τῆς τοιαύτης

a *Burch. l. 3. c. 89. Ivo p. 3. c. 179. Pann. l. 1. c. 37.* b *al. secure.* c *al. quem Harenata ad S. Andream Apostolum dicunt.* d *Ivo p. 7. c. 149.* e λόγον ἔχει.

ταύτης, τῶ μὴ λεγόντων μὴ κολύειν τὰς ἀρχιερεῖς μοναχὰς γινομένας τὰ τῶ ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν ἢ σωθέντων ἐπὶ τούτω, οἱ ἀμώτητοι τοποτηρηταὶ εἶπεν, ὀπτηρήτω κανών. ἄλλα σωθόδ ⊙. εἶπεν, ἔτι δὲ ἀξιῶμεν ὀπτηρίναι κανόνας περὶ τῶ ἐις τάτο μανίας, καὶ δεσποίας ἐλληνικῶν λαικῶν, ὡσε ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς μὴ τύπτειν, ἢ φυλακίζειν, καὶ τὰ λοιπά.

Φώτιος ὁ Πατριάρχης εἶπεν. ἐκελεύσει ἡ ὑμετέρα ἁγιοσύνη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ κανόνες, καὶ λαοῦν Πέτρος ὁ Θεοφιλέστατος Διάκονος, καὶ Πρωτονοτάριος ἀνέγνω, ἃ καὶ μέχρι νῦν ἔτινοι τῶ ἀρχιερέων ἐις τὸ τῶ μοναχῶν κατάστημα ἐπὶ τῆς ἀρχιεροσύνης ἑαυτῶν ἀλαμένειν ὑμεῖς, καὶ τὰ τῶ πεπτώκοτες παρεωρῶντο, ἀλλ' ἐν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος ⊙. καὶ τῶτο ῥυθμίζοντο τὰ παρόντα, καὶ ἐσὲς τὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατάσεως ἤσυχίας τῶν ἀπάντων τοῦτον ἐπανάγκασε περᾶξαι ἀξίωσιν, ἵνα ἃ τις Ἐπίσκοπος ⊙. ἢ ἄλλος ⊙. τῶ ἀρχιερατικῶ καταλόγω, καὶ τοῦτο μοναδικῶν ἠλικίᾳ κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναληφθῆναι. μηκέτι τῶτον τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτὸ ποιεῖσθαι ἀξίαν. ἀπ' ὀλίγ τε μοναχῶν συνῆκαι τοιαῦτης ἴσχυσε λόγος καὶ μαθητείας, ἀλλ' ἀχρὶ διδασκαλίας ἢ τοῦ θείας, ἃ ὃ ποιμαίνειν ἄλλος, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ὑπαγγέλλοντα. διὸ κατὰ τοῦ εἰρημένου, ἵνα πείζωμεν, μηκέτι τινὰ τῶ ἐν ἀρχιερατικῶ καταλόγω, καὶ ποιμένων ἐξεπισρεφόμενον. ἐις τὸν τῶν ποιμαινομένων, καὶ μετανοούντων χώραν ἰοῦτον μετατίθεσθαι. εἴ ἢ τις τὸ τοιῦτον τολμήσως πρᾶξει μετὰ τῶ ὠφρώνητον, καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ὑπερωριζόντης ψήφω, ἀυτὸς ἑαυτὸν ἀρχιερατικὸ ἀποστερήσας βαθμῶ ὅσε ἐπ' ἐσὲς τὸ ἀσέπτερον, ὑπὸρ λαῶ τῶ ἔργων ἡλέησε, ἀξίωμα ὑπανυσρέψῃ.

Photius Patriarcha dixit: Quid censetis de iis, qui ex Antistitum ordine seipsos in monachorum locum conferunt. Num qui se ipsos subjectos esse voluerunt, possunt adhuc iidem idem in gregem imperium tenere? Sanctissimi locum tenentes antiquioris Romæ dixerunt. Id apud nos minimè fit, neque in more est positum. Quicunque enim ex antistitum ordine monachorum, id est, pœnitentium ordini adnumeratus fuerit, is antistitis dignitatem non potest sibi amplius vindicare. Basilius & Helias locum tenentes orientalium sedium dixerunt: neque apud nos id unquam evenisse observatum est. Nam contrà quidem monachi ad antistitum ordinem provehuntur, at qui ex antistitibus, ad monachos descendunt, hi antistites manere non possunt. Sancta synodus dixit: de hac etiam re canon constituatur. Nam & apud nos sæpe hac de causa dubitationes exoriuntur, nonnullis quidem ita dicentibus, non prohiberi antistites, quo minùs cùm monachi facti fuerint, antistitum muneribus fungantur: nonnullis verò hanc sententiam minimè probantibus. Sanctissimi locum tenentes dixerunt: feratur canon. Sancta synodus dixit. Præterea verò æquum ducimus ferri canones de laicis illis, qui eò insaniæ ac superbiæ devenerunt, ut antistites vel sacerdotes Dei verberent, aut custodiæ tradant, &c reliqua. ¶ Photius Patriarcha dixit. Si vestra sanctitas jubet, legantur canones: eosque in manus sumens Petrus Deo amicissimus Diaconus, & Protonotarius, legit. Quamvis hucusque nonnulli antistites ad monachorum habitum descendentes, conati sint in antistitum fastigio manere, cumque id facerent, ea res neglecta est. Sancta tamen, & œcumenica hæc synodus, hanc quoque negligentiam corrigens, atque inordinatam hanc actionem ad leges, quæ de statu ecclesiastico sunt, revocans, statuit, ut si quis Episcopus, sive quis alius antistitis dignitatem obtinens, ad vitam monasticam descendere, & pœnitentiæ locum implere voluerit, hic antistitis dignitatem amplius non retineat. Monachorum enim instituta ad obedientiæ, ac disciplinæ rationem pertinent, minimè verò ad magistratii, vel præfecturæ: atque eorum sunt, qui non alios regere, sed pasci profiteantur. Quocirca quemadmodum dictum est, decernimus, ne quis posthac eorum, qui in antistitum catalogo sunt, atque in pastorum numero consentur, in eorum, qui pascuntur, ac pœnitentiam agunt, locum se transferat. Quòd si quis post promulgationem ac notitiam hujus, quæ nunc pronuntiatur, sententiæ ausus fuerit, quando ipse seipsum antistitis gradu privavit, pristinam, quam factis contempsit, dignitatem amplius non recuperabit.

Hoc ad pœnitentiam agendam, non quietem servandam datum concedatur.

1 ¶ In quinta] *Apud Ivonem par. 7. c. 149. præcipua capitula loguntur hæc,* Ex actione quintæ Synodi Constantinopolitanæ trecentorum & octoginta trium Patrum in Joanne Papa octavo, cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Tusculanensis Episcopus. *Initium verò ipsius capitis est, Sanctorum Papæ dixerunt,* Hoc nequaquam, &c.

C. XLVI. ¶ *Pro infestationibus malorum non debere Episcopo gregem relinquere.*

Unde Liberius Papa *scribit omnibus Episcopis, epist. 2.*

SVggestum a nobis est, quòd pro præteritis laboribus & infestationibus, nonnulli vestrûm affligantur animo, & à Deo commissas relinquant plebes, & in his, quas plures relinquere velint eas, quas tueri debent, ordinibus, & pro ovibus sibi commissis laborare negligant, & ad superiorum se quieti contradere festinent, & vacantes ab episcopatus laboribus eligere, & in silentio, atque in vitam degere magis appetant, quàm in his, quæ illis commissa sunt, permanere, dicente Domino b [Beatus qui perseveraverit usque in finem.] Vnde namque ei perseverantia, nisi de virtute patientiæ? quoniam dùm Apostolicam c prædicationem, [Omnes, qui pie volunt in Christo pie vivere, persecutionem patiuntur] in eo, fratres charissimi, non vos afflictionum amaritudo pio mentis vestræ proposito coarcter recedere. Celerate namque, quanta pro absolutione nostra, & redemptione creator, dominusque, & redemptor noster pertulerit, quibusve se contumeliis afficiendum tradiderit, nos à vinculis potestatis diabolicæ liberaret. Memento d itaque vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus sanctus constituit Episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisivit proprio sanguine, ut non sit, qui vos circumveniat, aut seducat in subtilitate sermonis, ut plebes vobis commissas relinquatis, & alicui propter malorum importunitatem hominum quieti vos tradatis, & ut vos filios perdò salvetis, & filios orphanos relinquatis.

C. XLVII. ¶ *In persecutionibus Episcopus ecclesiam suam non deserat.*

Item Nicolaus Papa *Humfrido Morinensi electo Episcopo.*

SCiscitaris itaque per Guldagarium Presbyterum, utrum, cùm à Normannis de Episcopio depulsus debeas de cætero in monasterio conversari. In quo charissime frater, quòd si perniciosum est pastorem tranquillitate navim deserere, quanto magis nos tibus? Vbi non dicimus, quòd persecutorum mus (maximè paganorum) insidias, cùm ad viunt, & ob multitudinem delictorum nostrorum cendi facultatem divinitus assequuntur: persecu eis prodire ultrò non debeamus, & multos & Apostolos, ipsumque Dominum hujusmodi insecutores luce clarius constet: sed quòd

a *Poly. l. 4. tit. 15.* b *Matth. 10.* c *1. Thes.*
d *Act. 20.* e *Ioan. 6.*

nos, qui tanquam arietes ducatum gregibus præbemus, imò qui & horum pastores sumus, Deo auctore cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat: & cùm tranquillitas reddita divina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio, mox gregem requirere, & in unum colligere, & ejus animos cœlestis Patriæ pace, ac potissimum securitate prædicata, sursum erigere debemus. Et tamdiu super eorum cautela oportet nos esse sollicitos, ut si Dei judicio præsentis temporis commoda fortassis amittunt, futuræ vitæ se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna.

C. XLVIII. ¶ *Non est reprobatio, sed virtutis probatio bonorum adversitas.*

Item Gregorius *lib. 7. epist. 126. ad Recaredum regem.*

ADversitas, quæ bonis vocis objicitur, probatio virtutis est, non judicium a reprobationis. Quis enim nesciat, quàm prosperum fuit, quod beatus Paulus Apostolus b prædicaturus ad Italiam veniebat? & tamen veniens naufragium pertulit: sed navis cordis in maris fluctibus integra stetit.

9 pars. *Hoc tunc servandum intelligitur, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus prælatorum vita proficiat: quando nec specialiter prælatus quæritur, nec per alios tuta potest esse ecclesia salus, ne si deserere incipiat, quibus prodesse potest, dicatur de eo:* [*Mercenarius* c *autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & deserit oves, & fugit.*] *Cùm verò specialiter quæritur, fugiat* d *exemplo Christi, qui à facie Herodis fugit in Ægyptum: fugiat* e *exemplo Pauli, qui à fratribus per murum submissus est in sporta. Unde Augustinus* 1 *ait* f [*Fugiat minister Christi, sicut ipse Christus in Ægyptum fugit: fugiat, & qui specialiter quæritur, dum per alios firma est ecclesiæ salus.*] *Hinc etiam ait Dominus discipulis:* [*Si* g *vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.*] *Hinc etiam idem* h *abscondit se, & exivit de templo, quando Judæi lapides tulerunt, ut jacerent in eum. Hinc etiam Augustinus* i *ait de eodem in Psalm. 14.* [*Ecce elongavi fugiens, illud tangit, quod Christus videbat persequentes, ut occasionem iræ demeret, & manebat in desertis orans, in quo docebat nos in secreto conscientia orare, & quiescere, cùm à malis premimur.*] *Cùm verò non prælatorum tantùm, sed totius ecclesiæ salus quæritur, fides impugnatur, necesse est, ut ex adverso ascendant, & in die belli seipsos murum* k *opponant pro domo Domini, & animas* l *suas ponant pro ovibus suis: ut exemplo suæ passionis accendant, quos sermone doctrinæ dicitur confirmare non valent. Et hoc quidem de manifestis persecutoribus. Est & aliud genus persecutionis, in quo Apostolus laborabat, dicens* m. [*Qui infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? &c.*] *Hinc Augustin.* n *in Psalm. 101.* [*Ossa, id est, fortes, quorum frixorium sunt, qui scandalizantur: tantum enim frigitur bonis, quantum amas.*] ¶ *Hinc idem in Psal. 30.* [*Trascitur justus pro peccatis palearum, non tamen odit, in quo extingueretur oculus:* ventet *pro interioriclamat, quia defecit in dolore vita, videns proficere quod prædicat.*] ¶ *Hinc idem ait* p *in Psalm. 69. utrumque hoc genus persecutionis distinguens,* [*Vox tribulatorum Christo, id est, martyrum inter passiones periclitantium, sed de capite præsumentium. Cum illis vox omnis justi, cui ex charitate, abundans iniquitas etiam Christianorum est passio: ut Loth corporalem persecutionem à nullo in Sodomis sustinuit, sed à malis factis eorum, cum* q *quibus habitabat. Est ergo persecutio justa, vel*

a *al. mitrem.* b *Act. 27.* c *Ioan. 10.* d *Matth. 2. post. 10. ad Hon. atam.* e *Act. 9.* f *Glos. ordin. ad c. 11. 2. ad Cor. in fin. ex August. e. ordin. ex Cassiod.* g *Matth. 10.* h *Ioan. 8.* i *Glos. ordin. ex August. ad ver.* [*& ossa mea, sicut in frixorio.*] k *Ezech. 13.* l *Ioan. 10.* m *2. Cor. 11.* n *Glos. ordin. ex August. ad ver.* [*& ossa mea, sicut in frixorio.*] o *non clamas clarè, sed intus ingemiscat.*] p *Glos. ordin. Eadem ex eodem in præfatione Psal.* q *cui non fuit dilium, ut non ibi habitaret. Glos. ordin.*

à leone in impetu, vel à draconе in insidiis, unde omnes clamant, Deus in adjutorium meum intende.] ¶ *Cùm autem vitiis subditorum prælatus affligitur, aliquando omnium est una, & insatiabilis obstinatio, aliquando mali inveniuntur bonis admisti. Quando boni simul cum malis habitant, non sunt deserendi boni propter malos: ne pervertè malos evitando vincamus, quos fugimus, ad gehennam,* a *sed potius mali toleruntur propter bonos. Unde Gregorius* b [*Abel esse voluit, quem Cain malitia non exercet:*] *ferrum quippe nostræ mentis ad acumen non potest pervenire veritatis, nisi hoc alterius eraserit lima pravitatis. Hinc etiam Augustinus* c [*Tu bonus tolera malum, &c. infrà, de tolerandis malis, in prima* 2 *causa hæreticorum.*] *idem ait.* [*Majus malum in separatione bonorum commettimus, quàm in conjunctione malorum fugimus.*] *& infrà.* ¶ *Tali non imputat Deus sua peccata, qua non fecit: non aliena, quæ non approbavit: non negligentiam, quia non tacuit: non superbiam, quia in unitate permansit.* ¶ *Hinc idem* d *in Psal. 54.* [*Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ? non ait, sicut corvo. Columba à molestiis quærit avolare, sed dilectionem non amittit, & semper gemit. Sic bonus vult separare se corpore, non amore, ab his, quibus non potest prodesse. &c.*] ¶ *Sed aliquando ligatur, non visco cupiditatis, sed cura & officio, ut deserere non possit, nisi solvatur. Quòd si non solvitur, tunc dicat,* Cupio e *dissolvi, & esse cum Christo: Sed manere in carne necesse est propter vos: & sic est meritum ex desiderio.* ¶ *Ecce elongavi fugiens, non loca, ne rumpatur charitas bonorum, ne perdatur exercitatum malorum, quos Deus admiscet, ut ludam Apostolus, quem* f *quamvis sciret furem esse, tamen ad prædicandum misit, & ei Eucharistiam dedit, docens in ecclesia tolerari malos, nec obesse bonis malorum consortia. Quando verò omnium subditorum est obstinata malitia, nec prodest eis prælatorum præsentia, tunc etiam corpore licet abeu recedere: ne & illorum nequitia semper in deterius proficiat, & isti quidem fructum amittant, quem de aliorum profectu possent invenire. Sic B. Benedictus defuisse legitur, quos in necem suam unanimiter viderat conspirasse.*

1 ¶ Vnde Augustinus] *Multa in hac disputatione citat Gratianus ex Augustino, quorum sententia quidem apud illum habetur, sed verba ipsa sunt in glossa ordinaria loco indicato. De hac verò quæstione, quando liceat Episcopo recedere ab ecclesia sua, disserit Beatus Augustinus, epist. 180. Honorato Episcopo scripta.*

2 ¶ In prima causa] *Indicat causam vigesimam tertiam, in qua primum de hæreticis ex proposito agitur: qui mos citandi habetur etiam 1. q. 7. necessaria. & alibi.*

C. XLIX. ¶ *Quando liceat prælatis subditos deserere, vel non.*

Hinc etiam B. Gregorius *Petro Diacono interrogante, an liceat prælato gregem semel susceptum deserere, l. 2. Dial. c. 3. respondit, dicens.*

IBi adunati æquanimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui, qui adjuventur, boni. Nam ubi omnimodò de bonis fructus deest, fit aliquando de malis labor supervacuus g: maximè si è vicino causæ suppetant, quæ fructum Deo ferre valeant meliorem. *&* paulò post. ¶ Sæpè agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia cùm laborem suum sine fructu esse considerent, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Vnde ille quoque egregius prædicator h, qui dissolvi cupit, & cum Christo esse, cui i vivere Christus est, & mori lucrum, qui passionum certamina non solùm ipse appetiit, sed ad toleranda hæc, & alios accendit, Damasci k persecutionem passus, ut posset evadere, murum, funem, sportamque quæ-

a *al. veniamus ad gehennam.* b *lib. 2. Mor. c. 29. & l. 9. epist. 39. 23. q. 4. tu bonus.* c *Glos. ordin. in c. 6. 2. ad Cor. in fin. ex August. serm. 18. de verb. Domini.* d *Glos. ordin. ex August.* e *Philip. 1.* f *Glos. interlinearis ex August. in Psalm. 54. 23. q. 4. tu bonus.* g *vacuus.*] *orig.* h *Philipp. 3.* i *2. Cor. 11.* k *Act. 9.*

sivit, seque latenter deponi voluit. Nunquid *a* Paulum mortem dicimus timuisse, quam se ipse pro amore Iesu testatur appetere? Sed cùm in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad gravem *b* laborem se alibi cum fructu servavit: fortis etenim præliator Dei teneri intra claustra noluit, certaminis campum quæsivit.

Multorum auctoritatibus apparet, quando viventibus Episcopis alii possint substitui, & quando non.

QVÆSTIO II.

QVòd autem iste valetudine recepta suam possit repetere cathedram, nulla auctoritate ratum habetur. Celebrationem verò sacrificiorum, si c infirmitatis causa dimiserit, valetudine recuperata exequi non prohibetur.

C. I. ¶ *De quodam Presbytero, qui caduco morbo laborabat.*

Unde Alexander secundus *scribit* Gebonardo Viennensi d *Archiepiscopo.*

INe tuis literis continebatur sic. Hic clericus ordinem habet Presbyterii: sed quia caduco morbo laborat, & ipsi in præsentiarum hoc agnovimus, non auctoritate concedere sibi, ut offeret, vel Missam celebraret. Quia verò languor in culpa non est, super hac re auctoritatis nostræ decreto consulendo deliberavimus. Consulimus itaque, ut si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione, & Missarum celebratione modis omnibus prohibeatur. Indecens enim est, & periculosum, ut in consecratione Eucharistiæ morbo victus epileptico cadat. Si verò Dei misericordia convaluerit (quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa) eum sacrificare jam non interdicimus.

C. II. ¶ *A regimine suspendatur ecclesiæ, qui in terram frequenter eliditur.*

Item Gelasius Papa *Rustico & Fortunato Episcopis.*

NVper Foropopulensis *f* ecclesiæ clerici, unà cum Sabino Episcopo, & Pelagio, & laicis propria suggestione reserarunt, præsulem suum gravi quadam necessitate vexari, cujus eum dicerent incursione frequenter elisum. Quod ne scandalum fidelibus videretur ingerere, & ecclesiam Dei ubique positam hac offensione turbare, præcipuè, cùm eodem ipso volente hue se perrexisse firmarent, ad dilectionem vestram scripta direximus, ut ecclesiæ, cujus rector tali casu tenetur astrictus, visitationem congruam reddatis. Verùm, quia nunc idem ipse venit hue pontifex, falsaque omnia de se jactata, disseminat, sub divini contemplatione judicii, vestræque conscientiæ, existimationisque respectu, rerum fide solertissime perquisita, si aliquando scilicet, vel in domo, vel in processione, vel in alio quocunque loco probatur repentè collapsus, vocesque dedisse confusas, & spumas ore jactasse, quanta fieri potest examinatione quæratur. Quòd tamen, sive non possit aliquorum factum testificatione firmari, sive nunquam contigisse dicatur, non putandum est posse sufficere, sed certum, manifestumque documentum, quia de tanta re non segnius agendum est. Faciat rem tua dilectio, frater Rustice, sui moris, & aptam magno pontifici, ut eum triginta 1 diebus tecum esse constituas, eumque carnibus indifferenter uti necessaria probatione compellas.

1 ¶ Triginta] *In duobus veruntamen codicibus legitur,* octuaginta.

a *al.* numnam. b ¶ *gravi labore ad laborem.*] *orig.* c *al.* quam. d *al.* Vvennensi, e *Ivo p. 8. c. 405.* f *al.* Foropopulensis.

CAVSA VIII.

QVidam Episcopus agens in extremis, sacrificium sibi ex testamento instituit: inde forum ecclesiarum patrocinio in eundem episcopatum eligitur, post electionem pro indemnitate ecclesiæ cautionem juramentum præbuit: accusatur de summa, quam munus ab obsequio præstiterit: ante tempus functus officio suo derelinquitur: sine literis Apostolicis a ad suam revertitur Episcopus.

1 *Hic primum quæritur, an liceat Episcopo sibi successorem instituere.*

2 *Secundò, an amicorum patrocinia in electione debeant cessare.*

3 *Tertiò, an sit habendus simoniacus, qui post electionem tali modis juramentum canonicis præstat.*

4 *Quartò, an liceat clericis ante sententiæ tempus ab Episcopo discedere.*

5 *Quintò, an sine literis Apostolicis* b *debeat redire ad propriam ecclesiam.*

QVÆSTIO I.

1 ps QVòd autem Episcopo successorem sibi instituere ex verbis Zachariæ c Papæ conjicitur, quibus decimo quinto Archiepiscopo per missit ad utendum sibi pallio, qui ei defuncto in plenitudinem potestatis succederet. ¶ Item ex verbis Symmachi Papæ dicentis, [Si d transitus Papæ contigerit, & c.] apparet, quòd Episcopo successores sibi instituere non liceat. ¶ Item exemplo B. Petri illud idem probatur; qui beato Clemente sibi successorem instituit.

C. I. ¶ *Quòd Petrus Linum & Cletum adjutores sibi assumpserit, sed Clementem successorem.*

Unde Ioannes tertius *scribit Episcopis Germaniæ, & Galliæ, epistola antea, c. 2.*

SIcut Petrus princeps Apostolorum adjutores sibi assumpsit Linum & Cletum, non tamen potestatem ministerii, aut solvendi, aut ligandi eis nostram tradidit, sed successori suo sancto Clementi: qui sedem Apostolicam post eum, & potestatem pontificalem, tradente illi hoc Petro, tenere promeruit. Linus verò & Cletus ministrabant exteriora: princeps autem Apostolorum Petrus verbo & orationi insistebat.

C. II. PALEA.

VNde ipse Clemens in epistola e *ad Iacobum Hierosolymorum missa, inter cætera scribit, quòd Petrus adhuc viveret Clementem in Episcopum elegit.*

¶ Simon Petrus in ipsis diebus, quibus vitæ finem præsensit, apprehensa manu mea repente consurgens, auribus totius ecclesiæ, hæc protulit verba: + Clemens hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ cathedram trado: quem præ cæteris Petrus sum Deum colentem, homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, ecclesiasticum, patientem, & scientem ferre nonnullorum, etiam ex his, qui in verbo Dei instituuntur, injurias.

Sed in Antiocheno concilio *hoc omnino sieri prohibetur, in quo c. 23. sic statutum legitur.*

C. III. ¶ *Episcopo successorem sibi constituere non licet.*

I. EPiscopo g non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perve-

a *al.* Apostolici. b *al.* Apostolici. c *Sup. 7. q. 1. c. ult.* d *Distinct. 79. si transitus.* e *Anst. l. 1. tit. 1.* f *Anst. l. 1. c. 3. Clemens epist. 1.* * *Omittuntur hic aliqua verba.* g *Poly. l. 2. tit. 7. Anst. l. 6. c. 57. Bur. lib. 1. cap. 6. Ivo cap. 301.*

Quòd si tale aliquid factum fuerit, irritum sit hujusmodi constitutum. Servetur autem jus ecclesiasticum, id continens, non oportere aliter fieri, nisi cum synodo, & judicio Episcoporum 1, qui post obitum quiescentis potestatem habent, eum, qui dignus extiterit promovere.

1 ¶ Episcoporum] *In codicibus Gratiani etiam manuscriptis sequebatur*, & electionem clericorum: *quæ sunt expuncta, quia nec, in originali, nec, apud cæteros collectores leguntur.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Papæ *a, c. 8.*

Episcopo *b* non liceat ante finem vitæ alium in loco suo constituere successorem. Si quis autem hoc usurpare tentaverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet, nisi cum consilio, & judicatu Episcoporum, qui post exitum prædecessoris potestatem habent dignum eligere.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Hilarius Papa *in synodo Romana c, c. 5.*

Plerique sacerdotes *, in mortis confinio constituti, in locum suum feruntur alios designatis nominibus subrogare: ut scilicet non legitima expectetur electio, sed defunctigratificatio pro populi habeatur assensu. Quod, quàm grave sit, æstimate. Atq; 1 ideò si placet, etiam hanc licentiam generaliter de ecclesiis auferamus: ne, quod turpe dictu est, homini quisquam putet deberi, quod Dei est. Ab universis acclamatum est: Hæc præsumptio nunquam fiat. Quæ Dei sunt, ab homine dari non possunt.

1 ¶ Atq; ideò] *Hæc usq; ad versic.* Ab universis: *addita sunt ex ipso concilio, Anselmo, Polycarpo, & Ivone.*

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Titum d, c. 1.*

Moyses amicus Dei, cui *e* facie ad faciem Deus loquitur est, potuit utique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem: sed extraneus de alia tribu eligitur Iesus: ut sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At nunc cernimus plures hanc rem beneficium facere, ut non quærant eos in ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant ecclesiæ prodesse: sed quos, vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, & (ut deteriora taceam) qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius Papa II. *in concilio Romano, c. 16.*

Apostolica *f* auctoritate prohibemus, ne quis ecclesias, & prebendas, præposituras, capellanias *g*, aut aliqua ecclesiastica officia hæreditario jure valeat vindicare, aut expostulare præsumat. Quod si quis improbus aut ambitionis reus attentare præsumpserit, debita pœna mulctabitur, & postulatis carebit.

His omnibus auctoritatibus prohibentur Episcopi successores sibi instituere. Sed aliud est de sui successoris electione cum fratribus deliberare, aliud est ex testamento, tanquam sue dignitatis hæredem sibi quærere. Illud fieri permittitur: hoc autem penitus prohibetur. Illud autem beati Petri Apostoli in illis valet in argumentum assumi, qui talis filii substituuntur, qualem sibi successorem beatus Petrus quæsivit. Verum, quia officium non vitæ, sed sanguini capiti deferri, atq; ad Episcopatum talis quis, & sibi successores quærere cupit, qui vel odio est populis, vel a plebe docendis inveniretur; idcirco sacris canonibus statutum est, ne qui sequam filii sui officia quærat successorè: sed populi

a *Id est, in capitulis Martini Bracarensis, cap. 5.* b *Burch. l. 2. c. 187. Ivo p. 3. c. 303.* c *ut iij, ex concilio Spalensi.* * *Polyc. lib. 2. tit. 18. Anse. l. 4. c. 56. Ivo p. 3. c. 304.* d *In commen. ad ea verba.* [& constituas per civitates Presbyteros.] e *Exod. 33. Numer. 27.* f *Paris. l. 1. c. 152.* g *al. capellas.*

electione quæratur, qui eorum utilitati digne deserviat, qui illorum utilitatem, non sua lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi divitias congregare. Quod qui facere contempserit, jure ab ecclesia repudiatur.

C. VIII. ¶ *Qui sibi, & ecclesiæ prodest, utroque pede calceatus intelligitur.*

Unde Augustinus *contra Faustum Manichæum, lib. 32. cap. 10.*

2 Olim jussus *a* est frater præmortui fratris uxorem ps ducere, ut non sibi, sed illi soboiem suscitaret, ejusque vocaret nomine; quod inde nasceretur. Quod si recusaret, discalceatus uno pede consuei solebat in faciem. Nunc Evangelii quisque prædicator ita debet in ecclesia laborare; ut defuncto fratri, id est, Christo suscitet semen, qui pro nobis mortuus est: & quod suscitatum fuerit; ejus nomen accipiat. At verò qui electus ab ecclesia ministerium Evangelizandi *1* renuerit, ab ecclesia ipsa merito, digneq; contemnitur. Qui enim & sibi prodest, & ecclesiæ; bene intelligitur utroque pede calceatus. Unde illud [Quàm speciosi *b* pedes Evangelizantium pacem; Evangelizantium bona.] Qui autem curam lucrandorum refugit aliorum, discalceati illius non figuratum significabit, sed in se impletum portabit opprobrium.

¶ *His verba beati Augustini, & in summam redacta, & interdum mutata sunt, quod alias etiam locis est adnotatum.*

1 ¶ Evangelizandi] *Sequebatur in vulgatu, & baptizandi: quæ sunt expuncta, quia in manuscriptis non leguntur, sicut nec, in originali.*

C. IX. ¶ *Locus regiminis sicut desiderantibus est negandus, ita fugientibus est offerendus.*

Item Gregorius Papa *in regesto, lib. 6. epist. 5. sive capite 169. Cyriaco Episcopo.*

In *c* scripturis *d* vestris vos magnopere requiem quæsisse narratis: sed per hoc ad pastoralem sollicitudinem vos congruè venisse ostenditis: quia, sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. ¶ Et sicut scriptum est *e*, [Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron:] & rursus idem prædicator egregius dicit. [Si unus *f* pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit:] & pastori sanctæ ecclesiæ dicitur *g*, [Simon Ioannis amas me? Pasce oves meas:] ex quibus verbis colligitur, quia si is, qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit se pastorem summum minimè amare. Si enim unigenitus patris pro explenda utilitate omnium de secreto patris egressus est ad publicum nostrum, nos quid dicturi sumus, si secretum nostrum præponimus utilitati proximorum? ¶ Quies itaque nobis ex corde apperenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponenda. Nam, sicut toto desiderio debemus occupationem fugere; ita, si desit, qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero *h* subire. Quod ex duorum Prophetarum opere docemur, quorum unus prædicationis officium vitare conatus est, & alter appetiit. Nam mittenti se Domino Hieremias *i* respondit, dicens. [Aha; Domine Deus nescio loqui, quia puer ego sum.] Et cùm omnipotens Deus personam ad prædicandum quæreret, dicens. [Quem mittam, & quis ibit nobis?] ultrò se obtulit Esaias *k* dicens. [Ecce ego: mitte me.] En ab utrisque exterius diversa vox prodiit, sed non à diverso dilectionis fonte manavit. Duo quippe sunt præcepta charita-

a *Deuter. 25.* b *Esa. 52. Rom. 10.* c *Ivo p. 3. c. 230.* d *al. scriptu.* e *Heb. 5. Num. 25.* f *2. Cor. 5.* g *Ioan. 21.* h *al. animo.* i *Hier. 1.* k *Esa. 6.*

tis, Dei videlicet amor, & proximi. Per activam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esaias, officium prædicationis appetiit. Per contemplativam verò Hieremias amori conditoris sui sedulò inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat contradicit. Quod ergò laudabiliter unus appetiit, hoc laudabiliter alter expavit: iste, ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet: ille, ne damna studiosi operis tacendo sentiret: sed hoc in utrisque est subtiliter intuendum, quia & is, qui recusavit, plenè non restitit; & is, qui mitti voluit, antè se per altaris calculum purgatum vidit: ne aut non purgatus adire quisquam sacra ministeria audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbè contradicat.

C. X. ¶ *Locus dejectionis in voto, dignitatis semper sit in necessitate.*

Idem *in Moralibus, lib. 35. c. 13. ad c. 42. Iob.*

SCiendum summoperè est, quòd obedientia aliquando, si de suo aliquid habeat, nulla est: aliquando autem, si de suo aliquid non habuerit, minima. Nam cùm hujus mundi successus præcipitur, cùm locus superior imperatur, is, qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Rursus, cùm mundi despectus præcipitur, cùm probra adipisci, & contumeliæ jubentur, nisi ex seipso animus hæc appetat, obedientia sibi meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, invitus, nolensque descendit. *& paulo superius a.* ¶ Obedientia *b* quippe victimis jure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria macratur. Tantò igitur quisque Deum citiùs placat, quantò ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contrà, ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso igitur melius ostenditur *c*, quid de ejus laude sentiatur. Si enim, [Quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere,] sola est, quæ fidei meritum possidet, obedientia *d*: sine qua quisq; infidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur.

C. XI. ¶ *Qui præesse, & non prodesse desiderat, episcopari non debet.*

Item Augustinus *lib. 19. de civit. Dei, c. 19.*

QVi *e* Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Exponere voluit, quid sit Episcopatus: quia nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque inde dictum vocabulum, quòd ille, qui præficitur, eis, quibus præficitur, superintendit, curam eorum scilicet gerens. ἐπὶ quippe, super; σκοπὸς verò intentio est. Ergo Episcopos 1, si velimus, latinè superintendentes possumus dicere: ut intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse. Itaque à studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Locus verò superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur, atque administretur, ut decet, tamen non decenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium justum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atq; intuendæ vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnimodò veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur 2 justa necessitas.

1 ¶ Episcopos] *Apud sanctum Augustinum, & Anselmum legitur,* ἐπισκοπεῖν, si velimus, latinè superintendere possumus dicere.

2 ¶ Opprimatur] *In originali est,* & opprimat illa necessitas: *sed ab glossam non est emendatum.*

C. XII. ¶ *Proinde pro dissentium doctor multetur vel ira doctrina.*

Item Petrus *a.*

3 OPortet eum, qui docet & instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio dissentium semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro audientium capacitate dirigere. Debet ergo ipse præcipuè apparere eruditus & doctus, irreprehensibilis, maturus, providus *b*: sicut ipse probastis *c*. fore hunc Clementem post me.

C. XIII. ¶ *Qui omnibus præest, singulos relevare contendat.*

Item eisdem *d.*

CLemens, tanquam qui omnibus præesse se noverit, singulos, prout potueris, juva, & singulos erige, qui & singulorum onus & sollicitudinem portas.

C. XIV. ¶ *Contra Christum facunt, qui gradum non meritis gradum ecclesiasticum tribuunt.*

Item Hieronymus *ad Titum e, c. 1.*

QVi *f* vos spernit, me spernit. Ex quo manifestum est eos, qui Apostoli lege contempta, ecclesiasticum gradum non merito voluerint alicui deferre, sed gradum contra Christum facere, qui qualis in ecclesia Presbyter constituendus sit, per Apostolum suum in sequentibus executus est.

C. XV. ¶ *Ad sacerdotium non eligatur, nisi cæteris & sanctior, & doctior habeatur.*

Item Hieronymus *g in libro Levitici.*

LIcet ergo Dominus de constituendo Principe consuluisset *h*, & Dominus elegisset, tamen convocat etiam synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote & præsentia populi, ut sciant omnes, qui sint, quia qui præstantior est ex omni populo, ipse sanctior, qui in omni virtute eminentior, ipse eligitur ad sacerdotium, & hoc astante *i* populo: ne quasi postmodum retractio cuiquam, ne quis scandalum resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus *k* præcipit in ordinatione sacerdotis, dicens. [Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt.] Ego tamen & amplius aliquid video in eo, qui dicit, [quia convocavit Moyses omnem synagogam.] & puto, quòd convocare synagogam hoc sit, colligere omnes animi, & in unum congregare virtutes: ut de sermo de sacerdotalibus sacramentis habetur, ut omnes animi virtutes, & intentæ sint, ut nihil prudentiæ, nihil scientiæ, nihil desit industriæ: ut omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatarum cogitationum: ut quid sit Pontifex, quid *l* indumenta ejus, conferens intra sacrarium sui, possit advertere.

¶ *In hoc, & duobus sequentibus capitibus pro Origene Hieronymus, harum homiliarum interpres. Quod cur fuerit supra dist. 36. c. si quis. est adnotatum.*

C. XVI. ¶ *Populi gubernatio divina thesaurus præstetur.*

Idem m *ex libro Numerorum.*

SI ergo tantus ille, ac talis Moyses non permittit judicio suo de eligendo Principe populi, de constituendo successore, quis erit, qui audeat, vel si

a C. 12. b 1. Reg. 15. c Ibidem. d abest ab orig. e Ans. l. 6. c. 28. 1. Tim. 3.

a In epist. Clementis ad Iacobum. b al. imparatus. probabitis. d In eadem epist. e In comment. ad c. 1. [& constituas per civitates.] f Luc. 10. g Origenes ad ca. 8. Levitici. h Levitic. 8. i al. astantes. k 1. Timoth. 3. l al. quæ. m Origenes homil. 22. ad cap. 27. n permittit.

quæ sæpè clamoribus ad *a* gratiam, aut ad pretium fortassè excitatis, moveri solet: vel ex ipsis etiam sacerdotibus, quis erit, qui se idoneum ad hoc judicet, nisi si cui oranti, & petenti à Domino reveletur? sicut & Deus dicit ad Moysem *b*, [Assume ad temetipsum Iesum filium Nave, hominem qui habet Spiritum Dei in semetipso, & impones manus tuas super eum, & statues eum coram Eleazaro sacerdote: & præcepta ei dato in conspectu totius synagogæ, & præcipe de ipso coram eis; & dabis claritatem tuam super illum, ut audiat illum filii Israël.] Audis evidenter ordinationem Principis populi tam manifestè descriptam, ut penè expositione non egeat? Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propinquis agrorum & prædiorum relinquatur hæreditas. Gubernatio populi illi tradatur, quem Deus elegerit, homini scilicet tali, qui habet, sicut scriptum audistis, in semetipso Spiritum Dei, & præcepta Dei in conspectu ejus sunt, & qui Moysi valdè notus, & familiaris sit: id est, in quo sit claritas legis & scientia, ut possint eum audire filii Israel.

C. XVII. ¶ *Non ex favore, sed ex judicio debet venire electio.*

Item Gregorius *clero & civibus Neapolitanis, lib. 7. epist. 40.*

NEc e novum, nec reprehensibile est, in eligendo Episcopo populi se vota in duas partes dividere: sed grave est, quando in hujusmodi causis non ex judicio, sed ex solo favore venit electio.

Cum autem gubernatio populi ei tradi jubetur, quem Deus elegerit, datur intelligi, quòd aliquando quibusdam traditur, quos Deus non elegerit.

C. XVIII. ¶ *Non ex arbitrio Dei aliquando datur Princeps ecclesiæ.*

Vnde Hieronymus *d.*

4 AVdaciter fortassis aliquid dicimus: tamen quod scriptum est, dicimus. Non semper Princeps populi *e*, & ecclesiæ judex per Dei arbitrium datur: sed grave meritis nostris deposcunt. Si mali sunt actus nostri, & operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis Principes secundùm cor nostrum. Et hoc tibi de scripturis probabo. Audi namq; quod Dominus dixit *f*: [Fecerunt sibi Regem, & non per me: Principem, & non per consilium meum.] Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utiq; ipse Dominus elegerat, & Regem fieri jusserat. Sed quoniam non secundùm voluntatem Dei, sed secundùm peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum cum sua voluntate vel consilio constitutum. Tale ergo aliquod intelligamus etiam in ecclesiis fieri: quòd pro meritis populi, aut in verbo & opere potens à Deo tribuitur rector ecclesiæ: aut si malignum faciat populus in conspectu Domini 1, talis ecclesiæ judex datur, sub quo famem *g* & sitim populus patiatur: non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini.

1 ¶ Domini.] *In vulgatis sequebatur, & tales perseverent, quæ sunt tradita austeritate manuscriptorum, homilia ipsius, & glossæ ordinariæ. In uno autem manuscripto sunt glossa interlineata.*

C. XIX. ¶ *Non sunt filii, sed mercenarii, qui honorem ab hominibus appetunt.*

Item Augustinus *tractatu 46. ad c. 10. Joannis.*

SVnt *h* in ecclesia quidam præpositi, de quibus Paulus Apostolus dicit [sua 2 quærentes, non quæ Iesu Christi.] Quid est [sua quærentes?] non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur à præposito, & propter hæc servitur Deo, quisquis talis est, mercenarius est, & inter filios se non computet.

Non ergo qui præficiuntur, semper cæteris meliores intelliguntur.

C. XX. ¶ *Ex electione non præficiuntur Episcopi, sed comprobantur.*

Vnde Hieronymus *ad Titum a, c. 1.*

ILlud inferendum est adversùm eos, qui de Episcopatu intumescunt, & putant se non dispensationem Christi, sed imperium consecutos: quia non statim omnibus his meliores sint, quicunque Episcopi non fuerint ordinati, & ex eo, quòd ipsi electi sunt, se magis existiment comprobatos: sed intelligant propterea *b* quosdam à sacerdotio remotos, quia eos vitia liberorum impedierint: si autem peccata filiorum justum ab Episcopatu prohibent, quantò magis unusquisque se considerans, & sciens, quia potentes potenter torquentur, retrahet se ab hoc, non tam honore, quàm onere, & alterum locum, qui magis digni sunt, non ambiet occupare?

C. XXI. ¶ *Pro gradu sui officii quemq; meliorem esse oportet.*

Item ejusdem *ad Titum c, c. 3.*

QValis enim ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse majorem? Vnde non solùm Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debent magnoperè providere, ut cunctum populum, cui præsident, conversatione, sermone, & scientia præcedant, verùm etiam & inferior gradus, exorcistæ, lectores, acoluthi 1, & omnes omninò, qui domui Dei serviunt: Quia vehementer ecclesiam Christi destruit, meliores laicos esse, quàm clericos.

1 ¶ Acolythi.] *Est hæc dictio in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, quæ tamen apud B. Hieronymum non legitur.*

C. XXII. ¶ *Populus judicabit Episcopum sua officia non agentem.*

Item *ad Titum d, cap. 1.*

VEreor, ne quomodo Regina *e* Austri, veniens à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, judicatura est homines temporis sui, & viri Ninivitæ acta pœnitentia ad prædicationem Ionæ condemnabunt eos, qui majorem Iona Salvatorem audire contempserunt, sic plurimi in populis Episcopos judicent, subtrahentes se ab ecclesiastico gradu, & ea quæ Episcopo non conveniunt exercentes.

C. XXIII. ¶ *Qui clericos suos non corrigit, populum corrigere non valet.*

Item Ambrosius *in increpatione ad populum, serm. 23.*

QVid autem ego vos arguo, cùm possitis me uno sermone convincere? convincor enim, cùm in hac parte clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere filios, cùm fratres emendare non possum? aut qua fiducia succenseam laicis, cùm à consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem, fratres, non de omnibus loquor: sunt certè quidam devoti, sunt & alii negligentes. Ego neminem nomino: conscientia sua unumquemq; conveniat.

C. XXIV. ¶ *Episcopo ad salutem non sufficit, moribus & vita populo adaquari.*

Item Beda *super Matthæum f.*

---

a *al. aut gratia, aut pretio fortassè excitata.* b *Numer. 27.* c *Anf. l. 6. c. 9. Polyc. l. 2. tit. 1. Sup. fi ergo.* d *Origenes hom. 4. in lib. Iudicum, & glossa ordin. ad cap. 4. Iudic.* e *alit. populo.* f *Osee 8.* g *Amos 8.* h *Anf. l. 7. c. 146.* i *Plut. in.*

a *In comm. ad eum locum, [Si quis est sine crimine.]* b *Sap. 6.* c *In comm. ad locum, [Nemo te contemnat.]* d *In comm. ad ea verba, [Sed hospitalem.]* e *Matth. 12.* f *Simile quiddam autor operis imperfecti, in Matth. hom. 40.*

NEc sufficere nobis ad salutem arbitremur, si turbis negligentium, vel quorumlibet indoctorum, fide vel actibus adæquemur, quibus sacris literis unica est credendi pariter & vivendi regula a præscripta.

Ne ergo (ut suprà dictum est) tales sui officii successores aliquis sibi quæreret, prohibentur Episcopi alterum pro se successorem sibi statuere, ac designatu nominibus in locum suum subrogare.

QVÆSTIO II.

Vòd autem amicorum patrocinia in aliquorum electione convalescere non deberant, auctoritate beati Gregorii Papæ probatur, qui in secundo libro Regesti, indict. 11. ep. 22. seu cap. 61. scribit Antonio Subdiacono dicens.

C. I. ¶ *In electione Episcopi non munerum datio, nec aliquorum patrocinia convalescant.*

ILlud b quidem præ omnibus tibi curæ sit, ut in hac electione nec datio quibuscunque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorundam patrocinio fuerit quisquam electus, voluntatibus eorum, cum fuerit ordinatus, obedire, reverentia exigente, compellitur: sicq; fit, ut & res illius minuantur ecclesiæ, & ordo ecclesiasticus non servetur. Talem ergo, te admonente, personam debent sibi eligere, quæ nullius incongruæ voluntati deserviat, sed vita ac moribus decorata, tanto ordine digna valeat inveniri.

C. II. ¶ *In electione antistitis communi utilitati, non suo lucro quisq; prospiciat.*

Idem *ad clerum Mediolanensem, lib. 2. indict. 11. epist. 29. seu c. 68.*

DIlectissimi c filii, officii nostri censura commoniti suademus, ut in hac sublimi antistitis causa nullus vestrûm, neglecta utilitate communi, suo lucro prospiciat; ne, si quisquam propria commoda appetit, frivola æstimatione fallatur, quia nec libero judicio præferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes igitur, quæ cunctis expediunt, ei quem vobis divina gratia prætulerit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbete. Judicari namque à vobis ultra non debet semel prælatus: sed tantò nunc subtiliter judicandus est, quantò postmodum judicandus non est.

QVÆSTIO III.

Vòd autem simoniacus habendus non sit, qui post electionem pro indemnitate ecclesiæ juramentum præstitit facile probatur. Aliud est enim ante electionem juramentum facere, vel se fecturum pacisci, ad hoc ut eligatur: aliud est, nulla præcedente conventione post electionem hujusmodi juramentum offerre. Illud ab officio tanquam munus impensum dejicit: hoc autem conservando nullum impedimentum generat.

De priore casu scribit Pelagius Papa clero Catinensi.

C. I. ¶ *Qui in Episcopum eligitur, de rebus ecclesiasticis aliquam securitatem nulli faciat.*

TAlia d quidem jamdudum ad fratrem & Coëpiscopum nostrum Eucarpum, de visitatione Catinensis ecclesiæ scripta direximus, ut in eis judicium nostrum potuissetis agnoscere. Veruntamen, quia quosdam ibi non sana intentione, sed pravis studiis, dissensiones suscitare, vestra etiam relatione cognovimus, qui scientes se ad Episcopatum nec ætate, nec scientia, nec vitæ meritis, posse perduci, ad hoc tantummodò inquietare ecclesiam volunt, ut sibi de his, quæ ex ipsa præsumpta sunt, impunitatem futuris promittat Episcopus, & fiat rapinæ securitas, Episcopatus ambitio, hoc etiam vos duximus commonendos, ut decretum in Eliodium Diaconum factum, & subscriptum ab omnibus quos vestra relatio designavit, ad nos cum præsitatoris epistola, & cum eodem Diacono maturem propitiante, perducere. *& post pauca.* ¶ Cum igitur filius noster, magnificus vir, Leo prætor, venisset nobis de singulis, quæ ibi mota sunt, & quomodo propè totius civitatis in Elpidio Diacono concordia. Vnde quia de memorati viri testimonio dubitare non possumus, idcirco, sicut dictum est, Elpidium conum ad nos facite properare, nec expectetis ut admonitio ad eum nostra debeat destinaria. Quamen hoc per vestram dilectionem in præsenti specialiter admonemus, ne cui se aliquid date, turum esse promittat, sed neque de ecclesiasticis titis causis aliquam securitatem cuiquam re, sive promittere, aut quasi factus Episcopus ta direpta sunt non repetat, sed apud eos, à quibus pta sunt, permanere libere patiatur: sciens, quòd aliquid fecit, vel fecerit, nec à nobis omnino valere ipsa promissio, & cum judicii nostri, quòd habuimus, damno, pastoralis consecrationis promereri non poterit. *De secundo verò casu in gesecundi legitur.*

C. II. ¶ *Post electionem pro indemnitate ecclesiæ licet electo juramentum præstare.*

ARtaldus Arelatensis e Episcopus, Narbonensis ecclesiæ suffraganeus, Romam consecrandus minum Papam Vrbanum venit: suus quippe Archiepiscopus eum consecrare nolebat, quoniam pro nem suam propter bona ecclesiæ conservanda juravit. Consecratus itaque est à Domino Papa no, ante purgatus hujusmodi juramento. De to, quòd canonicis nostræ ecclesiæ feci post electionem conventionem antè, ut eligeret, feci, nensis verò Archiepiscopus, nullius, præter id, causa, consecrationem nostram omisit, me scientem mihi criminis conscius sum, propter quod à sacra unctione repellar.

1 ¶ Arelatensi] *In manuscripto etiam sic habetur. sum est subesse mendum, quia hic Episcopus vocatur Archiepiscopi Narbonensis: in concilio autem secundo Arelate refertur ad provinciam Viennensem. Et quamelmus Durandi in speculo de auctor. & usu pallii, hoc cum dat, Arelatensem Archiepiscopum subesse Narbonæ Joannes Andreæ in notis ad illum locum expresse scribit, tulo non agi de Arelatensi Archiepiscopo. Et probatur Electensi, qui verè est suffraganeus Archiepiscopi Narbonæ rupte scriptum fuisse, Arelatensis.*

QVÆSTIO IV.

Vòd autem clericus ante sententiæ tempus ab Episcopo discedere non liceat, probatur auctoritate Symmachi Papæ dicentis.

1 ¶ Symmachi] *Extat libellus Ennodii, nomine Papæ, cujus reddita est ratio sup. distinct. 31. omnes. non nos.*

C. I. ¶ *Ante tempus sententiæ non decessibus ab Episcopo suo discedere.*

NOnne d directa sunt verba canonum 1, [Quæque clericorum ab Episcopo suo ante tempus pro dubia suspicione discesserit, unusquisque eum manere censuram?] *& infrà.* [Lex enim

a *al.* iterari. b *Emendatus est hic locus ex* Polycarpo. c *al. sacerdotio me repellat.* d *Ivo p. 3. c. 340. & 341.*

a *Sup. Apostolica.* b *Polyc. l. 2. tit 3. Ivo p. 3. c. 129.* c *Polyc. ibid. Ivo p. 3. c. 130.* d *Anst. l. 6. c. 40. Polyc. l. 2. tit 3.*

pontificem ab aliis accusatum priusquam sub luce obiecta constiterint, exigit non relinqui.

1 ¶ Canonum] *Sic emendatum est ex vetustis codicibus, Ennodio ipso, & Ivone, cùm prius legeretur,* Decreti. *Citare autem Ennodius voluit canones, qui ante Symmachum de hac re editi erant. Qui verò in glossa citantur, sunt ex epistolis Pontificum Symmacho posteriorum.* In Carthaginensi quidem concilio *inserto inducc canonum est undecimus canon, qui citatur infra, 11. q. 3. c. Si quis Presbyter. & decimus nonus relatus sup. 4. q. 5. c. quisquis Episcoporum. & vigesimus quartus citatus ibidem, c. placuit. ad quos, & præcipuè ad primum videtur spectasse Ennodius.*

QVÆSTIO V.

Sine literis Apostolicis a Episcopus accusatus, & à sancta sede vocatus, ad suam non revertatur ecclesiam.

C. I. ¶ *A sede Apostolica vocatus Episcopus ad domum non revertatur, nisi purgatus, & Apostolicis literis instructus.*

Unde Sixtus Papa I. *ait epist. 2. c. 3.*

QVilibet *b* fratrum pulsatus, atque ab hac sancta sede vocatus, cùm se nobis repræsentaverit, ad ecclesiam tamen non prius revertatur, quàm literis Apostolicis, vel formatis pleniter instructus, atque purgatus sit, si fuerit unde: ut postquam domum reversus fuerit, cognoscant vicini sui, qualiter suam aliorumque causam hic finierit: quatenus eam absque ambiguitate ulla nuntiare, & prædicare omnibus possit. Ab hac enim sancta sede & à sanctis Apostolis tueri, defendi, & liberari Episcopi jussi sunt: ut sicut eorum dispositione, ordinante Domino, primitus sunt constituti, sic hujus sanctæ sedis (cujus dispositioni eorum causas, & judicia servaverùt) protectione, futuris temporibus sint ab omnibus perversitatibus semper liberi. Vnde culpantur ii, qui aliter circa fratres egerint, quàm hujus sedis rectoribus placere cognoverint.

CAVSA IX.

Sententia excommunicationis notatus quidam Archiepiscopus, aliquos clericos alterius metropolitani ordinavit: quendam capellanum suæ suffraganei; illo inconsulto, deposuit, atque alium in loco ejus ordinavit.

1. *Hic primum quæritur, an ordinatio, quæ ab excommunicatis facta est, aliquo modo possit rata haberi.*
2. *Secundò, an liceat Episcopo, Archiepiscopo, Primati, vel Patriarchæ clericos alterius sine propriis literis ordinare.*
3. *Tertiò, an Archiepiscopus clericos suffraganei sui, illo inconsulto, damnare valeat, vel damnatos absolvere.*

QVÆSTIO I.

Quod ordinatio, quæ ab excommunicato celebratur, nullatenus omninò rata esse debeat, nec etiam consecratio appellanda sit, testatur Gregorius lib. 3. epist. 20. dicens.

C. I. ¶ *Non potest appellari consecratio, quæ sit ab excommunicato.*

NOs c consecrationem dicere nullo modo possumus, quæ ab excommunicatis hominibus est celebrata.

C. II. PALEA.

EXcommunicati illicitè manus imponunt: quia potestatem ordinandi non habent. Vbi autem illicita est manus impositio, vulnus infligitur. Vnde reiterari necesse est, quod minimè probatur esse collatum.

¶ *Hæc & sequens Palea absunt à plerisque vetustis exemplaribus: habentur tamen in uno valdè emendato, in quo pauca habere solent. Prior autem hæc videtur esse summa quadam sequentis.*

C. III. PALEA.

[*Unde* Damasus Papa *epist. 4. ait.*]

PEr a illicitam manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant: & ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula, id est, reiterari necesse est, quod legitimè actum, aut collatum minimè probatur, si perfectum esse debebit. Nam quomodo honorem possit retinere, qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitimè non habuit, invenire non possum.

Sed excommunicati b hic intelligendi sunt, qui in ipsa sua ordinatione pœnam excommunicationis contraxerunt, qui nunquam in numero catholicorum fuerunt. Cæterùm, qui inter catholicos prius deputati sunt, si postea excommunicationis sententia notati fuerint, ordinationes tamen eorum ab ecclesia misericorditer tolerantur.

C. IV. ¶ *Ordinationes ab excommunicatis, non simoniacè factæ, ex misericordia tolerantur.*

Unde Vrbanus Papa secundus *scribit, dicens.*

AB c excommunicatis, quondam tamen Catholicis Episcopis ordinatos, si quidem non simoniacè ordines ipsos acceperunt, & si ipsos Episcopos simoniacos non fuisse constiterit, ad hæc, si eorum religiosior vita, & doctrinæ prærogativa visa fuerit promereri, pœnitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis, quos acceperunt, ordinibus permanere permittas. Ad superiores autem conscendere non concedimus, nisi necessitas, vel utilitas maxima flagitaverit, & ipsorum sancta conversatio promeruerit.

Sed & illud Gregorii d de nominatim excommunicatis intelligitur: quorum ordinationes sunt irritæ, si eorum damnatio non erat ordinando incognita.

C. V. ¶ *Qui nominatim excommunicati sunt: & qui aliorum sedes invadunt, alios ordinare non possunt.*

Unde idem Vrbanus *ait in synodo Placentina, cap. 9. & sequentibus.*

ORdinationes e, quæ ab hæresiarchis nominatim excommunicatis factæ sunt, & ab eis, qui catholicorum adhuc viventium Episcoporum sedes invaserunt, irritas esse judicamus; nisi probare valuerint, se cùm ordinarentur, eos nescisse damnatos. ¶ Qui f verò ab Episcopis quondam catholicè ordinatis, sed in schismate à Romana ecclesia separatis consecrati sunt, eos nimirum, cùm ad ecclesiæ unitatem redierint, servatis propriis ordinibus, misericorditer suscipi jubemus; si tamen vita, & scientia eos commendat. ¶ Amodò g verò, quicunque à prædictis schismaticis, sanctæque Romanæ ecclesiæ adversariis se ordinari permiserit, nullatenus hac venia dignus habeatur. ¶ Quamvis h autem misericordiæ intuitu, magnaque necessitate cogente, hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus; nullum tamen præjudicium sacris canonibus fieri volumus: sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod pro necessitate factum est. Vbi enim multorum strages jacet, ibi subtrahendum est aliquid severitati, ut 1 addatur amplius charitati.

1 ¶ Vt addatur, &c.] *Hæc sunt addita ex concilio ipso. Electio quæ, nisi à catholicis facta fuerit, irrita esse probatur.*

a *al. Apostolica.* b *Anf. l. 2. c. 2. Ivo p. 4. c. 74. & p. 5. c. 214.*

a *Sup. 1. q. 7. per illicitam.* b *sup. eod. nos consecrationem.* c *Anf. l. 12. c. 74. Ivo p. 6. c. 406.* d *sup. eod. nos consecrationem.* e *Polyc. l. 7. tit. 16. & lib. 2. tit. 32. C. 9. & 10.* f *C. 11.* g *C. 12.* h *C. 13.*

C. VI. ¶ *Irrita sit electio, quæ non à catholicis facta probatur.*

Unde Gregorius *scribit Mediolanensibus, lib. 8. epist. 65.*

NOs *a* in hominem qui non à catholicis *b* eligitur, nulla præbemus ratione consensum: nec, si alicujus præsumptionis usurpatione factus fuerit, in locum vel ordinem illum sacerdotis suscipimus.

QVÆSTIO II.

Vbi autem Episcopus, vel quilibet superiorum clericos alterius sine proprio literas ordinare non debeat, Callixtus Papa scribit epist. 2. ad Episcopos Galliæ, dicens.

C. I. ¶ *Alterius ecclesia parochianum nullus judicare præsumat.*

NVllus *c* alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare, vel ordinare *d*, aut excommunicare præsumat: quia talis judicatio, vel ordinatio, aut excommunicatio, vel damnatio, nec rata erit, nec vires ullas habebit: quoniam nullus alterius judicis, nisi sui, sententia tenebitur, aut damnabitur. Vnde & Dominus loquitur, dicens *e*. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.

C. II. PALEA.

[*Vnde* 1 Vrbanus Papa.]

PLacuit *f* ut deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti recipere ad pœnitentiam sine ejus consensu, cui prius se commisit, nisi per ignorantiam *g* illius, cui pœnitens prius confessus est. Qui verò contra hæc statuta facere præsumpserit, gradus sui periculo subjacebit.

1 ¶ Vnde] *Antea erat,* Idem, *hoc est, Calixtus: quia, cum Palea hæc nondum esset inserta, sequebatur ea.* nullus primas. *quod est Calixti. Hanc autem Paleam citat Gratianus ex Vrbano secundo, infra de pœnit. dist. 6. c. fin.*

C. III. ¶ *In alterius parochia, nisi ea vocante, nulli aliquid agere licet.*

Item Calixtus *epist. 2.*

NVllus *h* primas, nullus metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum, alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat (quæ ad eum non pertinet, & alterius Episcopi est parochiæ) super cujuslibet dispositione, nisi vocatus ab eo, cujus parœcia esse dignoscitur, aut quidquam ibi disponat, vel ordinet, aut judicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter præsumpserit, damnabitur, & non solùm illi, sed cooperatores, eique consentientes: quia sicut ordinatio, ita eis & judicatio, & aliarum rerum dispositio prohibetur. Nam qui ordinare non poterit, qualiter judicabit? nullatenus proculdubio judicabit, aut judicare poterit.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Nannetensi, *c. 1.*

IN *i* Dominicis vel festis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire. Quem si invenerint, statim ab ecclesia abjiciant, & ad suam parochiam redire compellant.

¶ *Hoc & sequens caput absunt à sex vetustioribus & emendatioribus Gratiani exemplaribus. In cæteris autem habentur sine nomine Palex, quemadmodum & in excusis. Extat autem utrumq; in concilio Nannetensi, & ex eo citatur hoc primum in Decret. part. de paroch. c. 2. & à Burchardo & Ivone; sed emendatius cum antea citaretur ex concilio Meldensi.*

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem concilio Nannetensi *4, c. 2.*

NVllus Presbyter, aut 1 Diaconus alterius pleb[em] (nisi in itinere fuerit vel placitum ibi habuerit) missam recipere audeat.

1 ¶ Aut Diaconus] *Ista duæ voces neq; in concilio, neq; in capitularibus, neq; apud Burchardum leguntur.*

C. VI. ¶ *Ad ordinationem clericorum, vel ecclesiarum alterius Episcopi, nisi ab eodem invitatus, non accedat Episcopus.*

Item ex concilio Antiocheno, *c. 13.*

NVllum *e* Episcoporum audere debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, & ordinare [cle]ricos in ecclesiis, aut proferre ad sacrum ministerium, [ne]c ab aliis illuc trahatur Episcopis: nisi forte per [lit]teras rogatus abierit, non solum à metropolitano, [sed] à his, qui cum eo sunt, omnibus ipsius provinciæ Episcopis. Quòd si nullo invitante inordinate supervenerit aliquos, vel ordinare præsumpserit, vel quosdam ad illi ecclesiæ competentes, qui ad se minime pertinent, usurpare tentaverit, vacua quidem & inania erunt ea quæ gesserit: ipse verò hujus indisciplinati audaciæ rationabilis cœpti dignas causas expendat *f*, [et] depositus à sancta synodo, & propter hujusmodi [præ]sumptionem jam prædamnatus.

¶ *Hæc est prisca versio. Dionysii autem interpretis [ex] conciliorum tomis est inserta, & à Burchardo & Ivone [ap]tius exprimit sententiam canonis græci. Tamen, quoniam ipsa omnibus locis omninò respondet, visum est verba graeca versione apponere.*

Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾶν ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνειν, καὶ χειροτονεῖν εἰς ὁπωσοῦν ἐκκλησιαστικὸν λειτούργιον, μηδὲ εἰ σὺν αὐτῷ εἶεν πλείους, ἐὰ μὴ παρακληθεὶς ἀφίκηται ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὑπὸ ἐπισκόπου, ἐν ᾗ χώρᾳ παρέρχεται. ἐὰ δὲ μηδεὶς αὐτὸν καλοῦντος ἀπάντων ὑπὲρ χειροθεσίαν τινὸς, ἢ καταστάσεως ἐκκλησιαστικῶν προσώπων μὴ προσηκόντων αὐτῷ, καὶ τὰ ἴδια ἄντικα παρεμβαίνειν τοῖς ἀπ' ἐκείνου κλήροις, καὶ τῆς ἀπ' ἐκείνου ἐπισκοπῆς, καὶ τῆς παροικίας ἐν ᾗ ἐστιν ἐπίσκοπος, ἀκύρους εἶναι τὰς χειροτονίας καὶ τὰς προστασίας ἃς ἂν ποιῶνται. καὶ ἐπαναστήσεται δικαίως τοῖς τοιούτοις.

Nullus Episcopus audeat ab una provincia ad alteram transire, & in ecclesia aliquos ordinare ad promovendum liturgiæ *g*, nec si alios una secum adducat, nisi forte venerit per literas metropolitani, & eorum qui sunt in illo Episcoporum, in quorum regionem accedit. Quod si nemine vocante inordinate advenerit, ut aliquos ordinet, ac negotia ecclesiastica ad se minimè pertinentia conficiat, irrita quidem sunto, quæ ab eo gesta fuerint: verùm & ipse suæ impudentiæ, & iniquæ præsumptionis justam pœnam subeat, hinc jam à sancta Synodo depositus.

C. VII. ¶ *Ad ordinationem ecclesiæ, quæ sibi commissa non fuerit, minime accedat Episcopus.*

Item ex eodem *Antiocheno, c. 22.*

EPiscopum *g* non debere in alienam ire[ctionem], item, quæ probatur non esse subjecta, neque ad

---

a Tolyc. l. 2. tit. 1. b *Catholicis, & maximè à Longobardis.*] *orig.* c *Anfel. l. 6. c. 120. Ivo p. 14. c. 72. & p. 5. c. 256.* d *abest ab orig.* e *Deut. 16. Proverb. 22.* f *sententi. 4. dist. 21. c. De pœnitentia, dist. 6. c. fin.* g *al. pro ignorantia.* h *Polyc. lib. 2. tit. 24. Burch. l. 1. c. 60. Anfel. l. 6. c. 119. Ivo p. 5. c. 101. Panm. l. 4. c. 28.* i *ext. de parœch. c. 2. Burch. l. 2. c. 92. infra à Episcopum. ver. nam si.* *Ivo p. 1. cap. 122.*

a *Et in capit. l. 1. c. 153. Burchard. lib. 2. c. 91.* b *al. num.*] *al. parochianum.* c *Burch. l. 1. c. 101. Ivo parem. simile p. 5. c. 108. ex epistola Bonifacii.* d *al. Nec alius Episcopus.* e *al. excipiat.* f *ed. est, sacri muneris.* g *l. 1. c. 71. Ivo p. 5. c. 178.*

nem, quæ ad ejus curam minimè noscitur pertinere, ad aliquid 1 ordinandum, neque Presbyteros aut Diaconos constituere, ad alios 2 Episcopos pertinentes, nisi fortè cum voluntate & testimonio 3 propriæ regionis Episcopi. Quòd si a quispiam horum quid tale facere voluerit, irrita quidem erit hujusmodi ordinatio, & quæ malè 4 usurpaverit, à synodo arguantur. Nam 5 si ordinare non potuerit, nullatenus ad alios pertinentes judicare præsumat.

1 ¶ Ad aliquid] *Inhoc etiam canone Dionysii versio purior est: hic autem habet, super ordinatione cujusquam. quod græcè est, ἐπὶ χειροτονίᾳ τινὸς, id est,* ut quempiam ordinet.

2 ¶ Ad alios Episcopos] *Eodem ferè modo Dionysius. Græcè legitur, ὡς τὰ τῶν ἑτέρων ἐπισκόπων ὑποκαταβάλλουσα. id est,* in locis alteri Episcopo subjectis.

3 ¶ Et testimonio] *Græce tantum est,* καὶ χάριτος, *quod Dionysius vertit,* cum consilio & voluntate.

4 ¶ Et quæ malè] *Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, & ex cæteris editionibus conciliorum, præter hanc postremam quatuor tomorum. Dionysius habet,* & ipse coërceatur à synodo, *quod Græce est,* αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν, *id est,* & ipse puniatur à synodo.

5 ¶ Nam si] *Tota hæc clausula in Græco canone, cujus tria exemplaria manuscripta collata sunt, minimè habetur: sed & prisca versio & Dionysiana habent. Similis sententia legitur sup. nullus primat.*

C. VIII. ¶ *Non accedant Episcopi ad ecclesias, quæ sunt extra eorum diœcesim.*

Item ex synodo Constantinopolitana prima, *c.2.*

EPiscopi, qui extra diœcesim sunt, ad ecclesias, quæ extra terminos eorum sunt, non accedant, neq; confundant, & permisceant ecclesias. Secundùm 1 regulas statutas, Alexandriæ quidem Episcopi ea, quæ sunt in Ægypto, tantummodo gubernent. Orientales autem Episcopi solius Orientis curam gerant, servatis tamen honoribus Primatus ecclesiæ Antiochenæ, qui in regulis Nicænæ synodi continentur. Sed & Asianæ diœcesis Episcopi ea, quæ sunt in Asia, & quæ ad Asianam tantummodò diœcesim pertinent, gubernent. Ponti autem Episcopi Ponticæ tantùm diœcesis habeant curam. Thraciæ verò ipsius tantummodò Thraciæ.

1 ¶ Secundùm] *Mutata est interpunctio, ut magis respondeat Græco canoni,* ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρίας, *&c. quod Dionysius vertit,* sed juxta canones, Alexandrinus Antistes, *&c. In editione autem conciliorum in tribus tomis deerant hæc verba,* ea quæ sunt in Ægypto tantummodò gubernent. Orientales autem Episcopi.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, c.3.

NOn invitari Episcopi ultra diœcesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscunque disponendis ecclesiasticis causis, servata regula 1, quæ supra scripta est de unaquaq; diœcesi. Manifestum namq; est, quòd per singulas quasq; provincias provincialis synodus administrare & gubernare omnia debeat, secundum ea, quæ sunt in Nicæa definita.

1 ¶ Servata regula] *In in omnibus editionibus hujus prisca versionis: sed in Græco canone hic est instrumi periodo, & qua sequuntur ex ipso pendent, quemadmodum Dionysius vertit.* servata festum est, quod illa, quæ sunt per unàquamq; provinciam, ipsius provinciæ synodus dispensent, &c.

2 pars. *His auctoritatibus prohibentur quilibet Episcopi ecclesias alterius ordinare. Sed quæritur, si contingat eos aliquibus sacerdotibus distribuere, an ordinati ab Episcopis suis in proprios ordinibus recipi possint.*

a *Sup. nullus primat.* b *τῶν διοικήσεων.*

C. X. ¶ *Clerici ab Episcopo alterius parochiæ ordinati, a proprio in suis ordinibus recipi possunt.*

De his ita scribit Vrbanus Papa *Hugoni Lugdunensi Archiepiscopo.*

LVgdunensis a parochiæ b clericos, quos contra statuta canonum ab alterius parochiæ Episcopis ordinatos literarum vestrarum significatione monstrasti, cum graduum suorum honore recipere religionis tuæ prudentia poterit, si eos aliàs canonicè, & sine pravitate aliqua ordinatos constiterit: si tamen eorum probabilem vitam id indulgentiæ perspexeris promereri. Legimus c quippe sanctum Epiphanium Episcopum ex diœcesi sancti Ioannis Chrysostomi quosdam clericos ordinasse: quod sanctus vir omninò non fecisset, si ei d detrimentum fore perpenderet. Quos igitur recipiendos moderatio tua arbitrata fuerit, injuncta, satisfactionis gratia, propter ecclesiam, quam offenderunt, congrua pœnitentia, miserationis intuitu in suo quemque honore recipies, salva in omnibus sanctorum canonum disciplina.

QVÆSTIO III.

QVod autem Archiepiscopus clericos sui suffraganei, illo inconsulto damnare valeat, vel absolvere, sic videtur posse probari. *Sicut totius Episcopatus ecclesia in potestate sunt Episcopi, sic & ecclesia totius Archiepiscopatus ad diœcesim pertinent Archiepiscopi. Vocantur enim Episcopi à metropolitano in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Et quippe vices eis impertit, ut potestatem suam sibi non adimat. Vnde & sine ejus consilio nihil eis agere licet, sicut in concilio* Martini Papæ e *legitur, c. 4.*

C. I. ¶ *Nec Episcopi sine metropolitani consensu, nec ille sine eorum consensu aliquid agere debet.*

I. PEr singulas provincias oportet Episcopos cognoscere metropolitanum f suum, & ipsum Primatum curam suscipere: nihil autem agere reliquos Episcopos præter eum, secundùm quod antiquitus à patribus nostris constitutum continetur in canone g. Propter quod metropolitanus Episcopus nihil præsumptivè assumat h absq; consilio cæterorum.

C. II. ¶ *Sine metropolitani conscientia extra suam diœcesim nihil agat Episcopus.*

Item ex concilio Antiocheno, c.9.

II. PEr singulas provincias Episcopos singulos scire oportet, Episcopum metropolitanum, qui præest, curam & sollicitudinem totius provinciæ suscepisse. Propter quod ad metropolitanam civitatem ab his, qui causas habent, concurratur. Quapropter placuit eum, & honore præcellere, & nihil ultra sine ipso reliquos Episcopos agere, secundùm antiquum Patrum nostrorum canonem, nisi hoc tantùm, quod unicuique ecclesiæ per suam diœcesim competit. Vnumquemque i enim Episcopum oportet habere suæ diœcesis potestatem, ut regat & gubernet secundùm competentem singulis reverentiam, & providentiam gerat omnis negotii, quæ sub ipsius est civitate: ita ut etiam ordinare ei Presbyteros & Diaconos probabili judicio liceat, & de singulis ipsius regionis causis cum moderatione & pondere disceptare. Vltra autem nihil agere permittitur citra Metropolitani Episcopi conscientiam 1: nec metropolitanus sine cæterorum aliquid gerat consilio sacerdotum.

a *Ivo p.6. c.412.* b *al. ecclesiæ.* c *Socrates l.6. Hist. c.11. & 13. Triper. l.10. c.11. Nice. l.13. c.13.* d *al. eis.* e *In capitulis Martini Bracarensis, c.4.* f *al. primatum metropolitanæ Episcopi.* g *Apost. can.34.* h *al. sibi assumat.* i *Apost. can.34.*

1 ¶ Conscientiam] Græcè est, ὄχλα τῦ μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῶν τῆς λοιπῆς γνώμης. Itaq; eadem voce γνώμη utitur canon, tam in consensu metropolitani, quàm suffraganeorum. Sed ob multas varietates plaruit apponere verba græca cum versione nova.

Τοὺς ηγδ' ἐνδέλω ἐπαρχίαν ἐπισκόπες ἀδένα χρὴ, τὸν ἐν τῇ μητροπόλει καθεστῶτα ἐπίσκοπον, ἢ τὴν φροντίδα αὐτὰ ποιῆσ. τῆς ἐπαρχίας λάχ. τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συνιέναι πάντας τὰς τῆ μεγίστης ἐχόντας τάξιν ὅδὸν ἔδοξε. ἢ τῆτεμὴ καθηγεῖσθαι αὐτὸν, μηδένα τῶν τῆς τῶν ἀδελφῶν τῆς λοιπῆς ἐπισκόπους ἄνευ αὐτῆ, ἢ τὸν ἀρχαῖον κατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν νομον, ἢ ἐφάνη μόνε, ὅτε τῇ ἐκείνε ἐπιδόσει πλεονεξία, ἢ τοῖς ὑπ' αὐτὸν χώρεσιν: ἐκεῖνον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτῆ παροικίας, διοικεῖντε μὴ τῶν ἐκείνε ἐπισκόπων ἑαυτὸν, ἢ καθ' ὁσίαν τοιᾶδε πάσης τῆς χώρας ἕ τῶν τῶν ἑαυτῆ πόλιν, ὡς ἢ χειροτονεῖν πρεσβυτέρες ἢ διακόνες, ἕ μὴ κελεύοιτο ἕκαστα διαλαμβάνειν. περιττὸν] μηδὲν καθ' ἑαυτὸν ἐπιχειρᾶν, ὄχλα τῶ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπε μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τ' λοιπῶν γνώμης.

Episcopos, qui in unaquaque provincia sunt, nosse oportet eum, qui metropoli præest, universæ quoque provinciæ curam suscipere, eò quod in metropoli undique conveniunt omnes, quicunque negotia habent. Quapropter placuit, & honore ipsum præcellere; & reliquos Episcopos nihil aliud *a* sine ipso facere (secundùm veterem, qui viguit, Patrum nostrorum canonem) quàm ea sola, quæcunq; ad cujusq; parochiam, subjectasq; parochiæ regiones pertinent. In cujusq; enim Episcopi potestate esse, propriam ipsi parochiam, ut eam administret, pro ea quæ cuiq; convenit integritate, & universæ regioni, quæ suæ civitati subjecta est, prospiciat, consulatq; : ita ut & Presbyteros, Diaconosq; ordinet, & singula quæq; cum judicio explicet. Præterea verò nihil quidquam facere aggrediantur, sine metropolitani Episcopi, neq; ipse sine reliquorum sententia.

Nisi forte Episcopi ipsi œconomos in ecclesia sua ordinare contemperint.

C. III. ¶ *Metropolitanus constituat œconomos, quos Episcopus habere neglexerit.*

Unde in septima synodo, *c.* 11. *legitur.*

CVm *b* simus debitores omnes sacras regulas custodire, & eam, quæ dicit, in unaquaq; ecclesia œconomos esse debere, modis omnibus inviolabilem custodire debemus. Et si quidem unusquisque metropolitanus in suæ ecclesiæ constituerit œconomum, benè utique est. Sin autem exauctoritate propria Constantinopoleos Episcopis licentia est præponendi œconomos in ejus ecclesia: similiter & metropolitanis, si Episcopi, qui sub eis sunt, non sategerint œconomos statuere in suis ecclesiis: idipsum autem servandum est etiam in monasteriis.

Probatur illud idem exemplo Apostoli, qui fornicatorem Corinthium impœnitentem Satanæ tradidit: postea pœnitentem ecclesiæ reconciliavit, hoc tantum scribens Corinthiis in prima c, *& secunda epistola, ut excommunicato non communicarent & reconciliato sicca charitate copularentur. Sed contrà probatur auctoritate multorum.*

C. IV. ¶ *Metropolitanus sine Episcoporum consensu, vel præsentia alicujus eorum non audeat causas.*

Ait enim Higinus *Papa* d, *epist.* 1. *c.* 2.

SAlvo *a* in omnibus Romanæ ecclesiæ privilegio, [illegible] lus metropolitanus absque cæterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantia, aliquorum audeat causas *b*: quia irritæ erunt aliter actæ, quamvis [illegible] spectu eorum omnium ventilatæ, & ipse si fecerit, [illegible] ceatur à fratribus.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Anicetus Papa *Episcopis Galliæ*, *c.* 1.

ARchiepiscopus nihil de Episcoporum rauis, [illegible] aliis communibus, juxta statuta *c* Apostolorum, absque cunctorum illorum agat consilio, nec illi, quantum ad suas parochias pertinet, sine suo: quatenus taliqaudet concordia altissimus, & gloriatur in [illegible] bris suis.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item in eadem *epist. c.* 3.

SI *d* autem aliquis metropolitanorum infirmitate, vel consilio Episcoporum, aut eorum aut aliarum [illegible] fas, (nisi eas tantùm, quæ ad propriam suam parochiam pertinent) agere, aut eos gravare, vel omnibus districtè corrigatur, ne talia deinceps mere audeat. Si verò incorrigibilis, eisque [illegible] apparuerit, ad hanc Apostolicam sedem, cui omnes piscoporum judicia referri *e* præcepta sunt, [illegible] tumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, & [illegible] rem habeant.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item Calixtus Papa *f Episcopis Galliæ*, *epist.* 2. *c.* 3.

NVllus *g* Primas, vel metropolitanus diœcesi [illegible] clesiam, vel parochiam, aut aliquem de [illegible] chia præsumat excommunicare, vel judicare, [illegible] quid agere, absque ejus consilio, vel judicio: [illegible] servet, quod ab Apostolis, ac Patribus, & [illegible] bus nostris est statutum, & à nobis confirmatum est, si quis metropolitanus Episcopus (nisi quæ [illegible] solummodo propriam pertinet parochiam, [illegible] lio & voluntate omnium comprovincialium [illegible] rum extra aliquid agere tentaverit, gradum [illegible] subjacebit, & quod egerit, irritum habeatur. [illegible] Sed quidquid de provincialium Coepiscoporum [illegible] eorumque ecclesiarum, & clericorum atque [illegible] um necessitatibus agere, aut disponere [illegible] hoc communi *h* consensu comprovincialium [illegible] Pontificum, nec aliquo dominationis fastu, [illegible] lima atque concordi administratione, [illegible] ait. [Non veni ministrari, sed ministrare.] [Qui major est vestrûm, erit minister vester.] [illegible] ter & ipsi comprovinciales Episcopi cuncta [illegible] consilio (nisi quantum ad parochias proprias [illegible] agant, juxta sanctorum constitutra Patrum, & [illegible] uno animo, uno ore concorditer sancta glorificetis in sæcula.

C. VIII. ¶ *In suffraganei parochia nihil absque ejus consilio metropolitanus agat.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo.*

COnquestus *i* est Apostolatui nostro frater noster Sigedodus Archiepiscopus Narbonensis [illegible] ricos suos eo invito ad judicium tuum venire [illegible] las, & de rebus ad ecclesiam suam pertinentibus

a σὲ τὸν. b *Ivo p.* 5. *c.* 374. *Concil. Chalced. cap.* 26. *sup. dist.* 89. *quia in quibusdam. & infrà.* 16. *q.* 7. *quoniam in quibusdam.* c 1. *Cor.* 5. 2. *Cor.* 2. d *& Iulius c.* 4.

a *Burch. l.* 1. *c.* 63. *Ivo p.* 1. *c.* 99. *& 174.* b *al. cum* c *can. Apost.* 34. d *Polyc. l.* 2. *tit.* 24. *Burch. l.* 1. *c.* 36. e *al. terminare.* f *Conver. Lucius epist.* 1. *ibidem l.* 1. *c.* 60. *Ivo p.* 5. *c.* 10. *& p.* 14. *c.* 71. *Pann. l.* 2. *c.* 88. h *al. cum omnium.* i *Matth.* 20. k *Ivo p.* 5. *c.* 56. *Pann. l.* 4. *c.* 25.

inconsulto, quasi jure Patriarchatus tui disponas: cùm hoc nec antiquitas (cui Patres sanxerunt reverentiam) habeat, & auctoritas sacrorum canonum penitùs interdicat: nisi forte pro causis, quæ apud se terminare non possunt, ad te quasi ad Patriarcham suum provocaverint, vel si Episcopus suus decesserit, res ecclesiæ suæ judicio tuo dispensare voluerint. Primates enim, vel Patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, & prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus: ita ut secundùm Nicænas regulas sua privilegia servantur ecclesiis: præterquam si Apostolica sedes aliquam ecclesiam, vel ipsius rectorem quolibet speciali privilegio decreverit honorare.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item Beda *à super Apocalypsim [& Angelo ecclesiæ Ephesi scribe.]*

Episcopo scribit, de cujus manu peccata subditorum requirit, ne sine ejus consensu subditos judicare debeat.

¶ *In glossa ordinaria sic legitur,* & angelo, id est, Episcopo scribit: de manu cujus peccata subditorum requiritur, & sine cujus consensu subditos judicare non præsumit ipse Joannes.

Sola enim Romana ecclesia, sua auctoritate valet judicare de omnibus: de ea verò nulli judicare permittitur.

C. X. ¶ *Apostolica sedis judicium à nemine est retractandum.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaelem Imperatorem in epistola, cujus initium [Proposueramus.]*

Patet *b* profectò sedis Apostolicæ (cujus auctoritate major non est) judicium à nemine fore retractandum: neque cuiquam de ejus licere judicare judicio: juxta quod 1 Innocentius Papa Ruffo, & cæteris Episcopis per Thessaliam constitutis, scribens, ait. [Nemo unquam Apostolico culmini (de cujus judicio non licet retractare) manus obvias audaciter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit judicari:] & beatus Papa Gelasius *c.* [Nec de ejus judicio (id est, Romanæ ecclesiæ) canones unquam præceperunt judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius sequenda decreta mandaverunt.]

Caput hoc apud cæteros etiam collectores, multis verbis omissis in summam quandam redactum est.

1 ¶ Innocentius] *In epistola Nicolai, & apud reliquos collectores est,* Bonifacius. *Verum neq; in Bonifacii, neq; in Innocentii epistolis inventum est quid hic afferatur. In ea verò epistola Nicolaus refert etiam alia quædam ex epistola Bonifacii ad Episcopos per Thessaliam.*

C. XI. ¶ *Ab aliis damnatos, vel excommunicatos Apostolica solvit auctoritas.*

Item Athanasius *Patriarcha Papa Felici secundo* d.

Vit *e* semper vestræ sanctæ Apostolicæ sedi licentia injustè damnatos, vel excommunicatos potestativè sua auctoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnaverunt, aut excommunicaverunt, Apostolico punire privilegio: sicut etiam nostris, & anterioribus cognovimus actum temporibus.

C. XII. ¶ *De eodem.*

Item *ibidem paulò inferius.*

Antiquis *f* regulis sancitum *g* est, ut quidquid (quamvis in remotis, aut in longinquo positis provinciis) super Episcoporum querelis, aut accusationibus ageretur, non prius tractandum, vel accipiendum esset, quàm ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritate, juxta 1 quod fuisset faciendum, pronuntiatio infirmaretur, aut firmaretur.

1 ¶ Iuxta quod] *Ivo legit.* juxta quod fuisset pronuntiatio, infirmaretur, aut firmaretur. *In corpore conciliorum,* justa quæ fuisset pronuntiatio, &c.

C. XIII. ¶ *Prima sedes nullius judicio subjaceat.*

Item Innocentius Papa. *a*

Nemo judicabit primam sedem, justitiam 1 temperare desiderantem. Neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neque à regibus, neque à populo judex judicabitur.

¶ *In omnibus vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Innocentio. Sed ferè eadem habentur in concilio Romano, sub Sylvestro, c. 20. & ex ipso citant indocti collectores.*

1 ¶ Iustitiam temperare desiderantem] *Sic etiam in Panormia ex Sylvestro. Sed in vulgata concilii editione est,* quoniam omnes sedes à prima sede justitiam desiderant temperari.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item Symmachus Papa.

Aliorum *b* hominum causas Deus voluit homines terminare, sed sedis istius præsulis suo, sine quæstione, reservavit arbitrio. Voluit beati Petri Apostoli successores cœlo tantùm debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inviolatam exhibere conscientiam. Nolite æstimare eas animas inquisitionis *c* non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reservavit examini. Non habet apud illum reus de allegationis nitore subsidium, quando ipsorum factorum utitur eo teste, quo judice. Dicas forsitan, omnium animarum talis erit in illa disceptatione conditio: replicabo, uni dictum *d*, [Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & quæcunque solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.] Et rursus sanctorum voce patet, Pontificum dignitatem sedis ejus, factam toto orbe venerabilem: dum illi, quidquid fidelium est ubique, submittitur: dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi videtur dictum per Prophetam. *e* [Si hæc humiliatur: ad cujus confugietis auxilium? & ubi relinquetis gloriam vestram?]

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item Anterus Papa *Episcopi provinciarum Bæticæ & Toletanæ.*

Facta *f* subditorum judicantur à nobis: nostra verò judicat Deus. *& infrà.* ¶ Deteriores *g* sunt qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item Gelasius Papa *ad Faustum legatum.*

Ipsi *h* sunt canones, qui appellationes totius ecclesiæ ad hujus sedis examen voluêre deferri. Ab ipsa verò nusquam prorsus appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium: nec de ejus unquam præceperunt judicio judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius decreta sequenda mandarunt.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Idem *omnibus Episcopis* i.

Cuncta *k* per mundum novit ecclesia, quòd sacro-

a *Glossa ad eum locum Apoc. 2.* b *Ivo p. 5. c. 19. Panorm. l. 4. c. 21.* c *Infrà ea. ipsi sunt. 9. nec de ejus.* d *In toto con.* e *Ivo par. 5. cap. 11.* f *Ivo ibid.* g *al. constitum.*

a *Sylvester in conc. Romano, c. 20. Poly. l. 1. tit. 16. Deusdedit p. 3. Ans. l. 1. c. 19. & l. 4. c. 39. Pann. l. 4. c. 5.* b *In lib. Emmodii. Poly. ibid. Ans. l. 1. c. 24. Ivo p. 5. c. 20. Pann. l. 4. c. 8.* c *al. de inquisitionibus.* d *Matth. 16.* e *Esa. 10.* f *Poly. ibid. Ans. l. 1. c. 33.* g *Suprà, d. 9. q. 1. c. 10. ex merito. 3. cum seq. Nicol. ad Michaelem epist. 7. Anselm. l. 2. c. 56. Ivo p. 5. c. 9.* h *Sup. ea. pater. in fin.* i *In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos.* k *Poly. l. 1. tit. 8. Ans. l. 1. c. 47. & l. 5. c. 16. & 24. Pann. l. 4. c. 7.*

sancta Romana Ecclesia fas de omnibus habeat judicandi: neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, a billa autem nemo est appellare permissus. ¶ Sed nec illa præterimus, quòd Apostolica sedes sine ulla synodo præcedente, & solvendi, quos synodus iniquè damnaverat, & damnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, habuit facultatem: & hoc nimirùm pro suo principatu, quem beatus Petrus Apostolus Domini voce & tenuit semper, & tenebit.

¶ *Omnia, quæ in hoc capite leguntur, habentur in epistola Gelasii ad Episcopos per Dardaniam: sed non eodem ordine composita.* *Caput autem sequens, in quo multa hujus ipsius capitis verba continentur, in eadem epistola eodem prorsus modo habentur. Itaq; fieri potest, ut ex alia epistola caput hoc sumptum sit, quæ non extet: aut Gratianus hæc duo tanquam diversa capitula referat, quòd apud antiquiores etiam collectores distincta reperierit. In epistola etiam Nicolai ad Episcopos Galliæ, quæ nuper est impressa in appendice bibliothecæ, hoc citatur ex Gelasio.*

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Idem *Episcopis per Dardaniam constitutis.*

CVncta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum, sedes beati Petri Apostoli jus habeat resolvendi, utpote, quæ de omni ecclesia fas habeat judicandi, &c.

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item Sixtus Papa secundus *Hispanorum Episcopis, epist. 2. c. 4.*

FRatres *a*, quos timore terreno injustè damnavistis, scitote à nobis justè esse restitutos: quibus ex sancti Petri & Apostolica auctoritate omnia, quæ eis ablata sunt, integerrimè reddi præcipimus, si non vultis & vos, & principes vestri à collegio nostro, & membris ecclesiæ separari.

C. XX. ¶ *Cujuslibet ecclesiæ clericos Papa valet ordinare.*

Item Stephanus Episcopus *Gualberto Patriarchæ.*

NVnc *b* verò iteratò tibi scribimus, nolentes alicujus ecclesiæ privilegium infringere, licet Apostolica prærogativa possimus de qualibet ecclesia clericum ordinare: desine jam cujuspiam zelo Cumensis 1 ecclesiæ antistitem protelare: quia si protelaveris, & eum consecrare jam toties monitus non maturaveris, proculdubio ad nos veniens, consecratus abibit.

1 ¶ Cumensis] *Sic etiam Anselmus, sed apud Ivonem plenius,* Desine jam cujuspiam zelo ejectum à clero, & expetitum à populo Lintuardum Cumensi ecclesiæ antistitem protelare.

C. XXI. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epistola, cujus initium, Propesueramus.*

PEr *c* principalem beatorum Apostolorum Petri & Pauli, de qua suprà partim exposuimus, potestatem, jus habemus, non solùm monachos, verùm etiam quoslibet clericos de quacunque diœcesi, cùm necesse fuerit, ad nos convocare, atque ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.

Sed aliud est, quod ex temeritate assumitur præsumptionis: aliud quod ex necessitate geritur charitatis. Cum suffraganei Archiepiscoporum, subditis suis ad malum favere cœperint, atq; circa eorum correctiones, negligentes extiterint, tunc licet metropolitanus præter illorum voluntatem, & ligandos damnare, & reconciliandos absolvere. Cum verò Episcopi zelo divinæ charitatis accensi, bonis verbo & exemplo ædificant, & malorum vitia aspera increpatione redarguunt, absq; talium consilio non licet metropolitanis in eorum parochiis aliquid agere, vel disponere. Unde in fine capituli Martini Papæ non simpliciter dictum [nihil agat] sed cum determinatione [nil præsumptive] ut sit sensus: nihil agat absq; eorum consilio] ut virtutum præsumptione vitium improbatum, non officium charitatis. Sic & Apollinaris, quia Timotheos vidit negligentes circa correctionem fornicatorum, fraternitate illum damnavit. Ioannes verò, quia Episcopum sylvestrum vidit paratum ad corrigenda vitia subditorum, sine ulla Horistate b illos corrigere noluit: sed illum tantum de cujus remissione admonuit.

a Anſl. 2. c. 25. Poly. l. 1. tit. 8. Burch. l. 1. c. 192. Ivo par. 5. c. 247.
b Anſl. l. 6. c. 31. Ivo p. 5. c. 31. c Sup. 1. qu. 1. Anſ. lib. 1. c. 82. & 5. c. 14.

CAVSA X.

QVidam laicus basilicam à se factam à laicali lege segregare quærit: Episcopus ecclesiam omni dote sua ad suam dispositionem pertinere dicit: tandem evincit Episcopus, & per personas idoneas constatuit erudeliter desaruit quasi tanquam sibi debita, usurpare contendit.

1. *Modo primum quæritur, an basilica cum omni dote sua ad Episcopi ordinationem pertineat.*
2. *Secundo, an res ecclesiarum Episcopis usurpare liceat.*
3. *Tertiò, quid nomine cathedraticæ à suis sacerdotibus exigi liceat.*

QVÆSTIO I.

1 ps DE prima quæstione sic definitur in concilio Gangrensi, *cap. 3.*

C. I. ¶ *Basilica, quæ consecratur, à diœcesana lege non segregatur.*

SI ex laicis quispiam à se factam basilicam constituit, desiderat, nequaquam eam sub monasterii titulo à diœcesana congregatio non colligitur 1, à diœcesana lege segregare.

1 ¶ Colligitur] *In concilio impressa, ac manuscripta habetur,* vel regula ab Episcopo non constituitur.

C. II. ¶ *Ecclesiæ cum doribus suis in Episcopatus consistant.*

Item ex concilio Toletano 3. c. 6. 7.

SIc quidam contra omnem d. auctoritatem basilicas quas ædificaverint, postulant consecrare, ut ea quam eidem ecclesiæ contulerint, censeatur ad ordinationem non pertinere. Quod factum tale præterito corrigatur, ut & in futuro, ne fiat, prohibeatur, sed omnia secundùm constitutionem antiquam Episcopi ordinationem, & potestatem pertineant.

1 ¶ Taliter] *Sic est in antiquioribus editionibus, & Vaticanis conciliorum codicibus: sed in Colmariensi quarum editione, & in codice Lucensi Regio, & in concilio Moguntino, & in Parmensi hoc modo,* quod factum præteritum displicet, & in futuro prohiberur.

C. III. ¶ *Ecclesiæ, & omnia jura earum ad ordinationem Episcopi pertinent.*

Item ex concilio secundo Cabilonensi.

DEcretum e. est, ut omnes ecclesiæ cum suis doribus, & decimis, & omnibus suis 1, in Episcopi potestate consistant, atque ad ordinationem ejus pertineant.

1 ¶ Suis] *In vulgatis sequebatur,* juribus, *quæ vox in omnibus collatis manuscripti. Apud Ivonem & Burch. est,* omnibus suis rebus.

C. IV. ¶ *Unaquæq; parochia Episcopi propriæ regatur.*

a *suprà eod. per singulas. 1. Sup. cum simus. 8. probatur.* c *Ex in Vormacienſi cap. 6. & 11. & in Mogunt. pra, Episcopo.* d *al. canonum. In Trull. ca. 8. habetur sub Arnulpho, cap. 4.* e *Burch. lib. 2. c. 20. Ivo p. 3. cap. 23. Panorm. lib. 2. c. 12. Ivo p. 3. c. 211.*

Item Leo Papa quartus, *in epistola ad Episcopos Britanniæ, c. 2.*

REgenda a est unaquæque parochia sub provisione ac tuitione Episcopi, per sacerdotes, vel cæteros clericos, quos ipse cum Dei timore providerit, cui jure pertinere videtur, & circumire, ut sibi necessarium visum fuerit, ecclesiastica utilitate cogente.

C. V. ¶ *Iudicio & potestate Episcopi res ecclesiastica gubernentur.*

Item ex concilio Antiocheno, *c. 24.*

QUæcunque 1 res ecclesiæ sunt, convenit cum omni diligentia, & bona fide, quæ Deo debetur, qui omnia providet, atque judicat, gubernari & dispensari cum judicio & potestate Episcopi, cui totius plebis animæ videntur esse commissæ.

1 ¶ Quæcunque] *Græcè significantius,* τὰ τῆς ἐκκλησίας, τῆ ἐκκλησία φυλάττεσθαι δεῖ καλῶς ἔχειν, *id est,* rectè habet quæ ecclesiæ sunt, ipsi ecclesiæ servari oportere.

C. VI. ¶ *Basilicarum conditores in rebus ecclesiarum nullam potestatem sibi habere cognoscant.*

Item ex concilio Toletano 4. *c. 32.*

NOverint b conditores basilicarum, in rebus, quas eisdem ecclesiis conferunt, nullam se potestatem habere: sed juxta canonum institutæ, sicut ecclesiam, ita & dotem ejus ad ordinationem Episcopi pertinere.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Aurelianensi 1. *c. 17.*

DE c his, quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quicunque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, ut omnia in Episcopi potestate consistant. De his tamen, quæ altario accesserint, tertia pars fideliter Episcopis deferatur.

C. VIII. ¶ *De his quæ in altario deferuntur, medietatem sibi vindicet Episcopus.*

Item ex eodem, *c. 16.*

ANtiquos canones relegentes, priora statuta credimus renovanda: ut de his, quæ in altario oblatione fidelium conferuntur, medietatem sibi Episcopus vindicet, & medietatem sibi dispensandam secundum gradus clerus accipiat, tam de propriis prædiis, quàm de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

C. IX. ¶ *De Episcopis, qui diœcesim suam visitare contemnunt, & ad redimendas mansiones, quæ visitantibus debentur, clericos cogunt.*

Item ex concilio Toletano.

RElata d est coram sancta synodo querimonia plebium, quòd sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parochias circumire: qui tamen exigunt ut mansiones, quibus in profectione uti debuerant, aliquo e pretio redimant, qui parare debebant. Quæ duplex infamia, negligentiæ, & avaritiæ, sanctæ synodo magno fuit horrori. Statuerunt itaque, ne quis ultrà exerceat id cupiditatis ingenium, & ut sollicitiores sint Episcopi de suis gregibus visitandis.

¶ *In libro manuscripto privilegiorum ecclesiæ Toletanæ refertur hoc, tanquam caput 15. quarti concilii Toletani: sed in duobus ipsius exemplaribus ex Hispania missis, non habetur. Burchardus & Ivo tanti ex concilio Triburiensi tempore Armulphi Regis.*

C. X. ¶ *Annui vicibus ecclesiæ ab Episcopis visitentur.*

Item ex concilio Tarraconensi, *c. 8.*

a 12. 9. 1. præcipimus.] ex Can. Apost. 41. b Poly. l. 3. tit. 12. Burch. l. 3. c. 219. Ivo p. 3. c. 255. Panorm. l. 2. c. 4. c Poly. l. 3. tit. 21. Burch. l. 3. c. 236. Ivo p. 3. c. 202. Pann. l. 2. c. 61. d al. Delata. Burch. l. 1. c. 229. Ivo p. 5. c. 141. e al. alio.

DEcernimus, a ut antiquæ consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus ab Episcopo diœceses visitentur, & si qua fortè basilica fuerit reperta destituta, ordinatori 1 ejus reparari præcipiatur: quia tertia pars ex omnibus, per antiquam traditionem, ut accipiatur ab Episcopis, novimus esse statutum.

1 ¶ Ordinatori] *In exemplaribus concilii impressis, & manuscriptis, apud Burchardum & Ivonem legitur,* ordinatione ipsius: *sed ob glossam non est mutatum. Reliqua verò ex iisdem sunt emendata. Burchardus autem, & Ivo addunt præterea in extremo,* in principibus novimus statutum.

2 pars. *Si autem Episcopus invaletudine impeditus, diœceses suas per semetipsum visitare non poterit, visitationis officium committat aliis.*

C. XI. ¶ *Invaletudine gravatus Episcopus, visitationis officium aliis committat.*

Unde in concilio Toletano quarto, *c. 35. legitur.*

EPiscopum b per cunctas diœceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat, quo unaquæque basilica interpretatione sui indigeat. Quòd si ipse aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus id explere nequiverit, Presbyteros probabiles aut Diaconos mittat, qui reditus basilicarum, & reparationes, & ministrantium vitam inquirant.

3 pars. *Visitantes autem Episcopi, quid à clericis suis exquirere debeant, & quid eos docere, in* concilio Bracarensi secundo, *cap. 1. sic statutum legitur.*

C. XII. ¶ *Quæ visitantes Episcopi à clericis suis exquirere debeant.*

PLacuit c omnibus Episcopis, ut per singulas ecclesias Episcopi, & per diœceses ambulantes primùm discutiant clericos, quomodo ordinem Baptismi teneant, vel Missarum, & qualiter quæque officia in ecclesia peragant. Et, si rectè quidem invenerint, Deo gratias agant: sin autem minimè, docere debent ignaros, & hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones jubent, ut ante viginti dies Baptismi, ad purgationem exorcismi concurrant catechumeni, in quibus viginti diebus omninò id catechumeni symbolum, quod est [Credo in Deum Patrem omnipotentem] specialiter doceantur. Postquam ergo in his suos clericos discusserint, vel docuerint Episcopi, alia die, convocata plebe ipsius ecclesiæ, doceant illos, ut errores fugiant idolorum, vel diversa crimina, id est, homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera, & quod nolunt sibi fieri, alteri ne faciant, & ut credant resurrectionem omnium hominum, & diem judicii, in quo unusquisque secundùm opera sua recepturus sit. Et sic postea Episcopus de ecclesia illa proficiscatur ad aliam.

C. XIII. ¶ *Oblationes ecclesiæ laicis usurpare non licet.*

Unde Hieronymus *in epistola* e *ad Damasum Papam de oblationibus altaris.*

4 QVia f sacerdotes pro omnibus orare debent 1, ps quorum eleemosynas, & oblationes accipiunt, qua fronte præsumunt laici oblationes, quas Christiani pro peccatis suis offerunt, vel comedere, vel aliis concedere, cùm ipsi non debeant ex 2 officio suo pro populo orare. Ob hoc, Papa gloriosè, mittere oportet illos præsumptores in excommunicationem perpetuam, ut & cæteri metum habeant, & amplius hæc in ecclesia ne fiant.

1 ¶ Debent] *In vulgatis, & in epistola impressa legitur,*

a Burchardus l. 3. ca. 33. Ivo p. 3. c. 38. b Burch. lib. 1. cap. 47. Ivo p. 5. c. 293. c Burchardus l. 1. c. 85. Ivo p. 1. c. 75. & p. 5. cap. 191. De Consc. disp. 4. Antevigenti. d al. omnes. e Tomo 4. f Poly. l. 3. tit. 3.

solent: *sed in plerisq; manuscriptis Gratiani exemplaribus, & Polycarpo, debent. Sic etiam Lupus in regula Monachorum ex Hieronymi scriptis collecta. c. de contemplatione, oratione, & lectione,* sacerdotes quoque pro omnibus orare debent, quorum eleemosynas oblationesque recipiunt.

2 ¶ Ex officio suo] *Hæc absunt à plerisq; codicibus Gratiani, & epistola ipsa, & Polycarpo.*

C. XIV. ¶ *Minime auferantur à laicis oblationes altaribus, vel crucibus facta.*

Item Calixtus Papa secundus 1.

SAnctorum *a* Patrum canonibus consona sancientes, oblationes de sacratissimo & reverentissimo altari beati Petri & Salvatoris, & sanctæ Mariæ rotundæ, aut aliis ecclesiarum altaribus sive crucibus, à laicis auferri penitùs interdicimus, & sub districtione anathematis prohibemus: & ecclesias à laicis incastellari, aut in servitutem redigi auctoritate Apostolica prohibemus.

1 ¶ Secundus] *Additum hoc est ex plerisq; vetustis. Neque verò primus esse potest, cujus tempore nondum Pantheon vocabatur templum sanctæ Mariæ rotundæ. Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud beatæ Mariæ, & omnibus sanctis dicavit.*

C. XV. ¶ *Ecclesiarum oblationes sub laicorum dominio non detineantur.*

Item Damasus Papa.

HAnc *b* consuetudinem, quæ contra sanctam ecclesiam catholicam augeri *c* videtur, omninò interdicimus, ut nullo modo unquam oblationes, quæ intra sanctam ecclesiam offeruntur, sub dominio laicorum detineantur: sed tantummodo sacerdotibus, qui quotidie Domino servire videntur, liceat comedere & bibere: quia in vetere testamento prohibuit *d* Dominus panes sanctos comedere filiis Israël, nisi tantummodo Aaron, & filiis ejus: qui panes longè erant ab istis panibus, qui nunc in sancta ecclesia offeruntur: quia illis sub umbra legis erant, qui verò modò, sub gratia Spiritus sancti, tota mundo Evangelico coruscante, lucidiores esse videntur. Qua fronte, aut qua conscientia oblationes vultis accipere, qui vix valetis pro vobis, ne dum pro aliis, Deo preces offerre? quia pravum est, & contra Dominicum præceptũ, & detrimẽtũ animæ suæ infert, qui illud agere conatur, quod ei nulla ratione conceditur. Quia omnibus sanctis Patribus, nostrisque prioribus placuit hanc sanctionem fieri, & nos similiter in eisdem persistere volumus, ut nullus audeat irritum facere hoc, quod constitutum est, si in perpetuadamnatione noluerit persistere. Si quis verò contra hanc regulam nostram, & contra regulam sanctorum cccxviij. Patrum, qui in Nicæno concilio hoc constituerunt, temerarius præsumptor fuerit, & de cætero oblationes de sacris ecclesiis auferre molitus fuerit, sub anathematis vinculo sit colligatus, & condemnatus. Responderunt omnes, fiat, fiat.

Præmissis auctoritatibus, ecclesia omnibus rebus suis ad Episcopi ordinationem pertinere monstrantur, & tam ecclesiæ, quam oblationes, & facultates earum, à laicorum dispositione probantur esse immunes.

QVÆSTIO II.

1 ps SEd *e* cùm in Episcoporum potestate facultates ecclesiæ constituta esse dicantur, potestas dispensandi intelligenda est, non distrahendi, vel dilapidandi.

C. I. ¶ *Res ecclesiæ aliquo modo Episcopi alienare non licet.*

Unde in Agathensi concilio, *c. 7. legitur.*

CAsellas, vel mancipiola ecclesiæ, Episcopi (sicut prisca canonum præcipit auctoritas) vel vasa ministerii, quasi commendata fideli præposito, integro ecclesiæ jure possideant, id est, neque vendere, neque per quascunque contractus res, unde pauperes vivunt, alienare præsumant 1.

1 ¶ Præsumant] *In aliquot melioribus Gratiani codicibus post hoc verbum sequitur* §. quod si necessitas. *usque ad finem (qui nunc habetur infrà ead. ad finem Palea hujusmodi) non legit, quia casum scripsit.*

Codicis lib. 1. titulo de sacrosanctis ecclesiis, lege, [*sanctæ ecclesiæ. l. ni.*] *Imp. Iustinianus.* [*excepta videl. causa captivitatis.*]

C. II. ¶ *De eodem.*

Impp. Leo & Anthemius. AA.

EA *a* enim, quæ ad beatissimæ ecclesiæ jura pertinent, vel posthac fortè pervenerint, tanquam ipsam sacrosanctam, & religiosam ecclesiam, intacta conveniens & venerabiliter custodiri.

Constitutio nova.

Hoc *b* jus porrectum est ad omnem venerabilem locum, omneque collegium, quod actio pia constituit, nec res eorum pignorentur. Et hoc perpetuò servetur in his rebus immobilibus, quæ ab Imperiali dono piis dictis locis applicantur. In cæteris eatenus exigatur debitum urget. ¶ Præterea *c*, si habeat superflua, cùm debitrix sit, nec aliunde solvere valet, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur, ea gestis habitis eo, cujus est loci ordinatio, integra, vel aliis locis vel bilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendatur. Qui autem hæc acceperit contra *d* hanc tionem, iisdem pœnis subjaceat, quæ *e* in rebus bilibus proditæ sunt: si autem debitum ex mobili vi non valet, primò res immobiles specialiter gnori, quarum fructus creditor sibi reputet tam in quàm in usuras, usque ad quartam centesimæ. nolit creditor ita accipere, tunc ordinator eum, à quo ordinatur, habitis absque dispendio ret, (majore parte ibidem servientium consentiente debitum urgere *f*, nec ex mobilibus solvi posse subsecuto, per viginti dies rem ecclesiæ venalem blicè notum sit, ut plus offerenti detur, pretio mnibus pro debito dando. Aliter enim res emptæ conceditur, & hoc inscribatur, nihil esse factum ad damnum divinæ domus. Emptore verò non to, res æstimata districtè creditori detur in solutum dita in pretio universæ æstimationis decima parte cedente consensu ordinatoris & majoris partis servientium. Sit tamen ea res mediocris inter inspecta ipsius qualitate, & quantitate, & onere. creditor hic intelligatur, qui quod credidit, utilitatem divinæ domus processisse. ¶ Sicut tem alienatio rerum ecclesiæ interdicitur; ita tur, ne qua sterilis ei detur possessio, aut aliquo rosa, veluti fiscalium nomine, vel onere. ¶ Item dium propter onus fiscale inutile alienatur, gestis prà, conficiendis, eodem juramento præstito: alia de causa non alienatur, nisi, ut immunitas venerandæ domus servetur. ¶ Sed & *i* permu Principi licet pro re majore, meliore, vel æquali hoc exposcit, & pragmatica forma super hoc dente. ¶ Item sibi invicem rectè permutant triusque indemnitate, eorum scilicet consensu niente, qui suprà referuntur. 2. pars. ¶ Perpe

a *Poly. d. 3. tit. 9.* b *Poly. ibid.* c *al. vigere.* d *2. Reg. 21.*

a *tit. 1. le. 17. 1it. 2. le. jubemus. ver. sicenim.* b *Auth. then. hoc jus Iulianus antec. constit. 7. c. 1.* c *authen. eo. tit. Iulianus constit. 120. §. fin.* d *al. extra.* e *Auth. sequent. jues. suprà citat.* f *al. existere.* g *Auth. sequent. tem prædium. Auth. sed & permutare. Bur. l. 3. c. 16. 1no p. 2. tit.* h *Auth. sequenti. Iul. no vell. 54. 1vo par. 3. cap. 1ip.* i *Auth. sequenti. Iul. no vell. 54. 1vo par 3. cap. 1ip.* k *perpetua.*

quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si res in eorum geratur præsentia, quibus hoc adsignatur lege, jurantibus his quorum interest, ex eo contractu nihil ad læsionem divinæ domus effici: soluto reditu ipsius rei, qui fuit cum divino juri dedicaretur, non minuendo, nisi in sextam partem: aut si ob cladem deminuta fuerit, tunc pro constante nunc pensione in emphyteusim detur. Quòd si res pretiosa quidem est, parum tamen, aut nihil præstat pensionum, res subtiliter æstimanda est, ut ex hac pensio justa constituatur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, quæ ad hoc congrua videntur œconomo, & aliis gubernatoribus. ¶ Qui *a* rem hujusmodi conductam, vel in emphyteusim acceptam fecerit deteriorem, aut emphyteuticum canonem per biennium non solverit, hac lege repelli potest, ut tamen solvat totius temporis pensionem, & id in quo rem læsit, resarciat, non repeturus, si quid impendit nomine meliorationis. ¶ Si *b* quas verò ruinas habent memoratæ divinæ domus, quas reædificare non valent, & hæ in emphyteusim dentur perpetuam, emphyteuta usuro materia habitationis depositæ domus, ut pensio deminuatur in tertiam partem ab ea, quæ stantibus adhuc ædificiis colligebatur, aut priùs eo reædificante, ex additis illis per æstimationem pensionibus, medietas detur religiosæ domui. Nam priore casu, ab initio emphyteusis præstanda est pensio. ¶ Qui *c* verò res jam dictas non gratuitò alienationis titulo citra formam legis accepit, rem quidem cum omni incremento medii temporis restituat: ejus autem quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum, sed adversus eum, qui alienavit, habet. Donatarius autem & rem cum omni causa, & fructum restituat, & aliud tantundem. Creditor quoque restituta re pignorata, crediti actionem contra solum pignoris datorem habeat. Emphyteusis acceptor, & ab ea cadat, nec, quod dedit, repetat: imò statim solvat, quod soluturus esset unoquoque anno, si jure contraxisset. ¶ Sed melius dicitur omninò denegandas esse actiones hujusmodi acceptori. Imp. Leo. ¶ Si œconomus *d* ecclesiæ prospexerit expedire, ut desideranti cuiquam certarum possessionum atque prædiorum (urbanorum scilicet, sive rusticorum) ad jus ecclesiasticum pertinentium, temporalis ususfructus possessio pro ipsius petitione præstetur, tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenerit, sive in diem vitæ suæ ab eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat œconomus, atque conscribat, per quæ & tempus, intra quod hoc præstari placuerit, statuatur, & manifestum sit, quod quisque acceperit ad invicem.

C. III. PALEA.

HUjusmodi *e* beneficii gratia, præstando quidem ecclesiastici prædii pro tempore, usumfructum, post statutum autem tempus, & placitum *f* ipsorum redituum proprietate ad dominium & jus ecclesiasticum recurrente firmiter: ita scilicet, ut sive completo spatio, quod fuerit inter eos constitutum, seu mortis suæ tempore (si hoc quoque convenerit) is, qui possessionem ecclesiasticam, & certorum redituum usumfructum habendi gratia interveniente pacto susceperit, non minùs, quàm alterius tantæ quantitatis, quantam acceperat, reditus cum ipsorum prædiorum dominio, & rebus immobilibus, eorumque colonis, & mancipiis ecclesiæ derelinquat: Nisi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere. ¶ Nam 1 hæc *g* usus præstatio locum habet in omni domo religiosa. Quo finito, res utraque pleno jure perveniat in domum jam dictam, nec tributis quidem gravata majoribus sit ea res, quæ datur invicem, & ejusdem reditus sit. ¶ Quibuscunque *a* modis hoc jus aliis permittitur, interdicitur certis personis res hujusmodi accipere, ut œconomo ejusque cognatis. Quòd si necessitas compulerit, ut pro ecclesiæ necessitate, aut utilitate, vel in usufructu, vel in directa venditione aliquid distrahatur, apud duos, vel tres comprovinciales, vel vicinos Episcopos causa, qua necesse sit vendi, primitus comprobetur, ut habita discussione sacerdotali, eorum subscriptione *b*, quæ facta fuerit venditio, vel transactio, corroboretur. Aliter facta venditio, vel transactio non valebit. *& infrà.* ¶ Minùs verò utiles possessiones peregrinis, vel clericis, salvo jure ecclesiæ, in usum præstari permittimus.

¶ In aliquos vetustis exemplaribus, in quibus pauca sunt palea, continenter post ultima verba superioris capitis sequuntur sine ulla distinctione verba hujus, quemadmodum & in ipsa lege codicis. In duobus autem vetustissimis, in quibus ferè nulla sunt palea, denique prior pars hujus capitis, usq; ad vers. completo spatio. *extera verò leguntur conjunctè cum superioribus, usq; ad vers.* quòd si necessitas. *Nam hic versiculus, in eisdem exemplaribus, non hoc loco, sed suprà ead. ca.* casellas. *habetur, ut ibi est notatum.*

1 ¶ Nam] *Hæc vox non est in authentica, & in vetustis Gratiani codicibus pro ista voce* EST, N.C. *& significatur*, novella constitutio.

C. IV. ¶ Ecclesiasticarum rerum precaria qualiter fieri debeant.

Item ex concilio Mediomatricis *c.*

I. PRecariæ *d* à nemine de rebus ecclesiasticis fieri præsumantur: nisi quantum de qualitate conveniens datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus ecclesiæ, in suo tantum, qui dederit, nomine, si res proprias & ecclesiasticas usufructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præsens dimiserit, ex rebus ecclesiasticis triplum fructuario usu in suo tantùm quis *e* nomine sumat: quia sic eas quemque tractare oportet, ut rerum ecclesiasticarum dispensatorem, non ut propriarum largitorem 1. ¶ Decrevit *f* etiam sancta synodus, & Imperialis auctoritas denuntiavit, ut à nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus propriè Deo & sanctis ejus dicatis, cùm ratio & usus obtineat neminem, cui *g* non vult, contra utilitatem & rationem cogi 2, de proprio facere beneficium. ¶ Nec *h* communicationes rerum, vel mancipiorum ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia & consensu regio *i* facere præsumat.

¶ Citatur hic canon ex concilio Mediomatricis: à Burchardo autem, & Ivone ex concilio Bellouacensi, prater ultimum versiculum. Nec commutationes, quem citant ex Matisconsi. In concilio etiam Meldensi, c. 22. refertur ex eodem concilio Bellouacensi. Extat in capitularibus editis anno quarto regni Caroli Regis, & Ludovici Imperatoris filii in villa Colonia, c. 37. non est autem mutatus titulus, quia potuit idem in omnibus illis conciliis repeti: quod in Germanicis & Gallicis, quæ extant, sæpè factum cognoscitur. Aliquid etiam de precariis habetur in concilio Rhemensi. cap. 36. & 37. & in concilio Moguntino sub Arnulpho, cap. 20.

1 ¶ Largitorem] *In concilio Meldensi, & capitularibus post hoc verbum sequitur continenter*, & à nulla potestate quis cogatur, &c. *sine verbis illis hic interjectis, quorum ta-*

a *Authen. quas rem. eod. tit.* b *Authen. si quis.* c *Authen. qui res. Ivo p. 3. c. 115.* d *eod. tit. le. jubemus. §. sanè omnis.* e *Ibidem continuò.* f *al. placitum temporum proprietate.* g *Authen. Hac usus. eod. tit.*

a *Authen. quibuscunq; in conc. Agathensi, cap. 7.* b *al. proscriptione.* c *In concilio Meldensi, cap. 22. in adjectis capitul. cap. 37.* d *Poly. l. 3. tit. 14. Burch. l. 3. cap. 167. Ivo part. 3. cap. 228.* e *al. quæsquam.* f *Burch. l. 3. c. 168. Ivo p. 3. c. 220.* g *al. qui.* h *Burch. l. 3. c. 172. Ivo p. 3. c. 233.* i *religionis.] Ivo.*

men similia asseruntur à Burchardo & Ivone ad verſ. Nec commutationes.

2 ¶ Cogi] *Sic in omnibus vetuſtis codicibus Gratiani, & adeſt gloſſa: ſed in concilio Meldenſi, & Capitulari, & apud Burchardum, & Ivonem eſt*, præſtitum.

C. V. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex concilio Belluacenſi *a*.

II. PRecariæ de quinquennio in quinquennium ſecundùm antiquam conſuetudinem & auctoritatem renoventur.

C. VI. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex concilio Carthaginenſi 1.]

DE *b* precariis, quæ à rectoribus eccleſiarum irrationabiliter fiebant, & ſe, ſuosque ſucceſſores pœna gravi obligabant, ut facta ipſorum nequiviſſent diſſolvere, præcipimus, ut nemo ſucceſſor in anteceſſoris ſui pœna ſit obligatus: ſed ſuæ providentiæ ſit conceſſum, ut ſi anteceſſor ejus res eccleſiæ irrationabiliter diſtribuit, ab eo ad jus eccleſiæ ejusdem revocentur.

1 ¶ Carthaginenſi] *Etiam in decretalibus, tit. de precariis, extatur ex concilio Carthaginenſi: ſed in nullo ipſorum eſt inventum: patuit eſſe alicujus illarum provinciarum concilii: extat autem in legibus Longobardicis, lib. 3. tit. 1. l. 2.*

C. VII. ¶ *Res eccleſiæ diſpenſandi poteſtatem habeat Epiſcopus.*

Item ex concilio Martini Papæ, *c. 16.*

3 EPiſcopus *c* habeat poteſtatem in rebus eccleſiæ, ut ps diſpenſet neceſſitatem habentibus cum omni reverentia, & timore Dei. Participare etiam eum oportet, quæ neceſſaria ſunt. Si tamen ipſe, aut qui cum eo ſunt fratres indiguerint aliquo, ut neceſſitatem nullo modo patiantur, ſecundùm ſanctum Apoſtolum dicentem *d* [Victu, & tegumento, his contenti ſumus.] Si autem res eccleſiaſticas Epiſcopus in ſuas voluntates uſurpare voluerit, & loca eccleſiæ, & fructus agrorum non cum Presbyterorum, vel Diaconorum conſilio contaminaverit *e*, aut fratribus, vel filiis, vel quibuſcunque propinquis ſuis dederit poteſtatem, ut per eos latenter lædantur res eccleſiæ, tunc oportet obnoxium eſſe concilio: ſin autem 1 Epiſcopus, vel qui cum eo ſunt, Presbyteri, aut Diaconi accuſentur, quia ea, quæ vel ex reditu, vel ex quolibet actu 2 eccleſiæ veniunt, in ſinus ſuos colligunt, & pauperes fraudant, & fame conficiunt, hos corripi oportet, ſecundùm quod ordinatum fuerit à ſancto concilio.

1 ¶ Sin autem] *In capitulis habetur*, ſimiliter: *ſed melior videtur lectio duorum vetuſtorum Gratiani codicum*, ſin aliter: *propius enim accedit ad græcam concilii Antiocheni, ca. 25. unde hoc ſumptum eſt*: εἰ δὲ μὴ ἄλλως, *id eſt*, ſi autem & aliter, *ut infra 22. q. 2. c.* Epiſcopus.

2 ¶ Actu] *Hæc vox in ſimili re habetur infrà, 12. q. 2. Vulgata.* Vulteranæ eccleſiæ actus, vel patrimonium *græce eſt*, ἢ τινος ἐτέρας ἀφορμῆς συνηθισμένης. *id eſt*, vel etiam ex qualibet alia cauſa & occaſione eccleſiaſtica.

4 pars. *Si verò contra hanc prohibitionem aliquam* f *de rebus eccleſiæ Epiſcopum vendere contigerit, & res ipſa eccleſiæ reſtauranda, & ipſe gradu ſuo dejiciendus decernitur.*

C. VIII. ¶ *De Epiſcopo, qui nulla neceſſitate res eccleſiæ vendit.*

Unde in eodem concilio Martini Papæ, *c. 14. legitur.*

SI *g* quis Epiſcopus nulla eccleſiaſticæ rationis neceſſitate compulſus, in clero 1 ſuo, aut ubi fortè non eſt Presbyter, de rebus eccleſiaſticis aliquid præſumpſerit vendere, & res ipſas eccleſiæ propriæ reſtaurare cogatur, & in concilio Epiſcoporum dejiciatur indignus, & 2 convictus, & tanquam furti, aut latrocinii reus honore privetur.

1 ¶ In clero ſuo] *In codice Lucenſi regio legitur, in ſuo clero.*

2 ¶ Et convictus] *Hæ duæ voces non ſunt in capitulis Martini, neq; apud Burchardum, neq; apud Ivonem parte tertia. Vox autem quinta abeſt præterea vox*, auditus: *vetuſtis tamen omnibus Gratiani codicibus convenit cum vulgatis.*

a *In Meldenſi. c. 22. in fi. ext. de precariis, c. 1. Burch. l. 3. cap. 169. Ivo p. 3. cap. 230. ext. de precariis.* b *In c. Martini Bracarenſis ex conc. Antiochc. c. 25.* c *12. quæſt. 1. Epiſcopus eccleſiaſticarum.* d *1. Tim. 6.* e *ita minaverit.*] *codex regius.* f *al. aliqua. Iri ſidem capit.* g *Burch. l. 1. c. 215. & l. 3. c. 181. Ivo p. 4. c. 172. & 242. & p. 5. c. 329.*

QVÆSTIO III.

1 ps QVid verò nomine cathedratici Epiſcopus exigere debeat, in ſecundo concilio Bracarenſi, capitulo ſecundo legitur.

C. I. ¶ *Præter honorem cathedratici nihil Epiſcopus per diœceſes exigat.*

PLacuit, ut nullus Epiſcoporum per ſuas diœceſes ambulans, præter honorem cathedræ ſuæ, id eſt, dum ſolidos, aliud aliquid per eccleſias tollat: neque mediam partem ex quacunque oblatione populi in eccleſia rochialibus requirat: ſed illa tertia pars pro luminaribus eccleſiæ, vel reparatione ſervetur, & ſingulis annis Epiſcopo inde ratio fiat. Nam ſi tertiam partem illam Epiſcopus tollat, lumen, & ſarta tecta abſtulit eccleſiæ militer & parochiales clerici ſervili more in aliquibus peribus Epiſcopo *a* ſervire non cogantur: quia ipſum *b* eſt [Neque ut dominantes in clero.]

C. II. ¶ *Baſilicarum reparationi proficiat tertia, quam Epiſcopus accipere conſueverat.*

Item ex concilio Emeritenſi, *c. 16.*

PRiſcis quidem *c* canonibus erat decretum, ut Epiſcopus de parochianis *d* eccleſiis tertiam conſequatur *e*, cui ſua pleniſſimè ſufficere 1 poſſunt: Placuit ſanctо concilio, ut nullus provinciæ Luſitanæ ſuperſententiæ hujus terminum excedat, nec à qualibet chiana eccleſia tertiam auferre præſumat: ſed quæ inde conſequi poterat, totum in reparatione baſilicarum proficiat.

¶ *Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manuſcriptis citabatur ex concilio Merech. Eſt autem in Emeritenſi, c. 16. concilii duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. miſſa impreſſo, lib. 2. epiſtola Petro Compoſtellano ſcripta, ſed meritenſe vero concilium authenticum eſſe multis nibus aſtruebas, tum quia cum aliis conciliis libro, qui corpus canonum appellatur, quem Papa per interlocutorem authenticum comprobavit, quia de ipſo concilio ſumptum eſt caput. [Poſſint dem canonibus.] quod continetur in corpore rum.*

1 ¶ Sufficere poſſunt] *Sublata eſt negatio, qua erat gatur, quoniam & ab utroq; exemplari concilii, & Gratiani codicibus abeſt: & hoc modo magis conſentit tione legu.*

2 ¶ Sed quæ exinde] *In exemplaribus concilii legitur,* quæque exinde conſequi potuerat, totum in reparationem ipſarum baſilicarum proficiat.

C. III. ¶ *Non accipiant Epiſcopi tertiam partem, niſi dirutas eccleſias reparare voluerint.*

Item ex concilio Toletano 16. *c. 4.*

VNio noſtræ congregationis *f* decernit, atque ſtatuit, ut tertias, quas antiqui canones de primis ſuis habendas Epiſcopis cenſuerunt, ſi eas exigere crediderint, ab ipſis Epiſcopis dirutæ eccleſiæ reparandæ

a *al. Epiſcopi.* b *1. Pet. 5.* c *al. quippe.* d *al. diœceſibus.* e *ſequatur.*] *orig.* f *al. Adunationis.*

tur. Sin verò eas maluerint cedere, ab earundem ecclesiarum cultoribus, sub cura & sollicitudine sui pontificis, reparatio eisdem est adhibenda basilicis. Quòd si omnes ecclesiæ aut incolumes fuerint, aut quæ dirutæ erant, reparatæ exiterint, secundùm antiquorum canonum instituta, si tertias sibi debitas unusquisque Episcopus assequi voluerit, facultas illi omnimoda erit: ita videlicet, ut citra ipsas tertias nullus Episcoporum quidpiam pro regiis inquisitionibus à parochianis *a* ecclesiis exigat, nihilque de prædiis ipsarum ecclesiarum cuiquam causa stipendii dare præsumat. ¶ Sed & hoc necessariò instituendum deliginus, ut plures ecclesiæ uni nequaquam committantur Presbytero: quia solus per totas ecclesias nec officium valet persolvere, nec populis sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum necessariam curam impendere, ea scilicet ratione, ut ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, superse habeat sacerdotem: quæ verò minus decem mancipia habuerit, aliis conjungatur ecclesiis. Si quis sanè Episcoporum hanc nostram constitutionem parvipenderit, spatiis duorum mensium se noverit excommunicatione mulctari. 1

¶ Caput hoc est pars quarta canonis concilii 16. Toletani, cujus duo exemplaria missa sunt ex Hispania: ex quibus nonulla sunt in hoc capite emendata, & addita. Habitum verò est concilium hoc Æra DCCXXXI. cui illud Emeritense habitum fuerit æ Æra DCCIV.

1 ¶ Mulctari] *In concilio sequitur*, ita nempe, ut postquàm ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui reatum averit locum, cunctas hujus canonis sanctiones modis omnibus studeat adimplere.

C. IV. ¶ *Decodem.*

Item Pelagius *Cresconio Illustri.*

ILlud *b* te volumus modis omnibus custodire, ne qui Episcoporum Siciliæ de parochiis ad se pertinentibus nomine cathedratici amplius quàm duos solidos præsumant accipere, neque compellere Presbyteros, aut clerum parochiarum suarum supra vires suas eis convivia præparare.

C. V. ¶ *Baptizandi numerus non imponatur, nec cathedraticum ultra vetustum morem exigatur.*

Item Gelasius Papa *Fabiano Episcopo.*

NEc numerus baptizandis justè creditur imponendus, cùm quanti petierint, vel ad regenerationem festinaverint, non sint pro alterius voluntate repellendi. Et ideò, frater charissime, hujusmodi superfluam constitutionem modis omnibus removebis, ut unusquisque aut in vicina sibi ecclesia, aut in electa pro suæ mentis baptizetur arbitrio. Cathedraticum etiam non ampliùs quàm veteris moris esse constiterit, ab ejus loci Presbytero noveris exigendum: & de his, quæ die dedicationis fuerint oblatorum devotione collata, consuetudinem, quæ generaliter omnibus ecclesiis est præscripta, servabis.

2 pars. *Cathedraticum, quod his auctoritatibus Episcopis præmittitur exigere, præter modestatem, vel tertiam partem oblationum, quæ etiam pro varia ecclesiarum consuetudine ex præmissis auctoritatibus Episcopo debetur, intelligendum est: nec illa pars obblationum omnium generaliter intelligenda est, sed vel anniversaria dedicationis, vel quorundam etiam solennium dierum, prout inter hujus vero Episcopi, qui per parochias suas crudeliter desæviunt, sic est statutum in tertio concilio Toletano, c. 20.*

C. VI. ¶ *Ultra morem antiquum à parochianis Presbyterum Episcopi nil exigant.*

QUia *c* cognovimus Episcopos per parochias suas non sacerdotaliter, sed crudeliter desævire, & dum scriptum sit *a*, [forma estote gregi, neque ut dominantes in clero,] exactiones diœcesi suæ, vel damna infligant: ideò censemus [excepto quod veterum constitutiones à parochiis habere jubent Episcopos] ut alia, quæ illis hucusque præsumpta sunt, denegentur, hoc est, neque in angariis Presbyteri, aut Diaconi, neque in aliquibus fatigentur indictionibus: ne videamur in ecclesia Dei exactores potius, quàm Dei Pontifices nominari. Hi verò clerici, tam locales, quàm diœcesani, qui se ab Episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad metropolitanum deferre non differant, & metropolitanus non moretur ejusmodi præsumptiones coërcere *b*.

C. VII. ¶ *A parochianis stipendia non nisi cum charitate Episcopi exigant.*

Item ex concilio Cabilonensi 2. *c.* 14.

CAvendum est, ne cùm Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga sociostyrannidem exerceant, nec (quod absit) cum charitate, sed cum quadam judiciaria invectione *b* stipendia ab eis exigant. Observandum etiam modis omnibus, ut si quando eis peragrandæ parochiæ necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei, in lucris animarum potius, quàm in deprædandis & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dent. Et si quando eis ad peragendum ministerium suum à fratribus, aut subditis aliquid accipiendum est, hoc summoperè observare debent, ne quem scandalizent, aut gravent. Tanta ergo in hac re discretio tenenda est, ut & verbi Dei prædicator, ubi proprii sumptus desunt, à fratribus accipiat, & item fratres illius potentia non graventur, exemplo Apostoli Pauli *d*, qui, ne quem gravaret, arte & manibus victum quærebat.

C. VIII. ¶ *Ultra duos solidos à parochianis ecclesiis Episcopus non præsumat accipere.*

Item ex concilio Toletano septimo, *cap.* 4.

INter cætera denique, quæ communi consensu nos conferre competenter oportuit, querimonias etiam parochialium *e* Presbyterorum Galliæ 1 provinciæ solertissimè discernere decuit, quas contra Pontificum suorum rapacitates necessitas, ut comperimus, tandem compulit in publicum examen deferri. Hi enim Pontifices, ut evidens inquisitio patefecit, indiscreto moderamine parochianas *f* ecclesias prægravantes, dum in exactionibus superfluis *g* frequenter existunt, pene usque ad examinationem extremæ virtutis quasdam basilicas perduxisse probantur. Ne ergo fiat de cætero, quod constat hactenus inordinatè præsumptum, non amplius quàm duos solidos unusquisq; Episcopum præfatæ provinciæ per singulas diœcesis suæ basilicas juxta synodum Bracarensem annua illatione sibi expetat inferri: monasteriorum tamen basilicis ab hac solutionis *h* pensione sejunctis. ¶ Cùm verò Episcopus diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium 2 numerum evectionis excedat, aut amplius, quàm una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. Quicunque verò Pontificum eorundem aliter, quàm decernimus agendum præsumpserit, correptioni proculdubio canonum subjacebit, tanquam constitutorum synodalium transgressor, & priscorum Patrum edictorum *i* corruptor.

a al. parochitanis. b Ivo p. 3. d. 136. c Ivo p. 3. c. 177.

a 1. Petr. 5. b al. districtè coërcere. c al. inventione. d 2. Thess. 3. e al. parochianorum. Ansel. 7. c. 196. f al. parochitanas. g al. superfluis frequentes. Sup. ea placuit. h al. solutione pensionis. Burch. d. 1. c. 86. Ivo p. 3. c. 192. i al. edicti.

1 ¶ Galliæ] *In concilio impressu & aliquot Gratiani exemplaribus legitur,* Galliciæ. *In aliis autem, & emendatioribus, atque in codice conciliorum Lucensi regio habetur,* Gallicanæ provinciæ. *Nam eo tempore Archiepiscopus Narbonensis, & ejus provinciæ Episcopi ad synodos Toletanas convenichant, quod ex subscriptionibus Toletani tertii apparet. In eo enim Nigetius Narbonensis metropolitanus, Sergius Episcopus Carcassonensis, & Nebridius Episcopus Agathensis, & procuratores Magalonensis & Nemausensis Episcoporum subscribunt. Ejusdem quoq; metropolitani, & ipsius provinciæ Episcoporum subscriptiones in quarto & sexto Toletanis conciliis impressu leguntur, & illa, quæ in manuscriptis habentur, omittuntur.*

2 ¶ Quinquagenarium] *In variis editionibus hujus concilii legitur,* quinarium. *Verum in codice Lucensi regio, uno Vaticano, & altero Bibliothecæ Dominicanæ manuscripto, & vetustis exemplaribus Gratiani, & Burchardi, & Ivonis est,* quinquagenarium. *Et hanc lectionem secutus est Innocentius III. in concilio Lateranensi, c. cum Apostolus. extra. de censi. & exact.*

C. IX. ¶ *Sacerdotes ab Episcopi sui ultra modum non graventur.*

Item Gregorius *Episcopus Siciliæ, lib. II. epist. 20.*

RElatum est nobis sanctæ memoriæ decessoris mei temporibus per servum Dei Diaconum, qui tunc ecclesiastici patrimonii curam gessit, fuisse dispositum, ut sacerdotes per universas vestras diœceses constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, ultra modum gravari minimè debuissent. Summa enim præfixa fuerat, vobis, ut audio, consentientibus, quæ ab eisdem sacerdotibus pro labore clericorum dari debuisset. Atque hoc quod tunc placuit, sicut nunc dicitur, minimè custoditur. Vnde fraternitatem vestram admoneo, ut subjectis vestris non graves studeatis existere.

C. X. ¶ *Secundum loci mediocritatem Episcopis convivia parentur.*

Item Pelagius *Cresconio Illustri.*

ILlud *a* magnitudinem tuam minimè volumus ignorare, quòd Syracusanæ civitatis Episcopus, inter alia, quæ in cautionum suarum pagina spospondit, hoc etiam specialiter sub interpositione pœnæ legitimè promisisse legitur, nunquam se à quolibet suæ diœcesis Presbytero ultra duos solidos cathedratici nomine petiturum, nec per quamlibet aliam occasionem quidquam in ejus se dispendio esse gesturum. Quod magnitudo tua, non solùm à prædicto Episcopo, sed de omnium Episcoporum Siciliæ personis competenti sollicitudine custodire non desinat, nec ipsa quoque prandia enormia fieri, sed secundùm mediocritatem uniuscujuscunque loci Episcopo ad consignationem venienti susceptionis præparari convivium: quia nec eo prætextu pauperibus inceuti damna volumus, aut qualibet ratione permittimus.

CAUSA XI.

CLericus adversùs clericum quæstionem de prædiis adiit, quem ad civilem judicem producere voluit: reus non nisi ante judicem ecclesiasticum stare volebat: ille verò potentia civilis judicis illum à possessione sua dejecit. Quo audito, Episcopus eum ab officio suspendit: ille contempta Episcopi sententia, officium suum administravit. Hoc comperto Episcopus sine spe restitutionis in eum sententiam dedit.

1. Hic primùm quæritur, utrum clericus ante civilem judicem sit producendus:
2. Secundò, si producendus non est, an hac culpa sit digna suspensione.
3. Tertiò, si digna non fuerit, an contemptorem sententiæ sui Episcopi præpropere abiisse oporteat deponi.

a *Anscl. l. 6. c. 171. Poly. l. 4. tit. 21.*

QVÆSTIO I.

1 QVid clericus apud seculares judices accusatus vel
gs Cajus Papa epistola ad Felicem Episcopum, ea scribit, dicens.

C. I. ¶ *Apud secularem judicem nullus clericus conveniatur.*

NEmo unquam Episcopum apud judicem secularem aut alios a clericos accusare præsumat.

C. II. PALEA.

1. NVllus *b* judicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut clericum ullum, aut juniores c ministros sine licentia *d* pontificis per sedistringat, aut condemnare præsumat. Quòd si fecerit, ab ecclesia cui ordinatus ministrogare dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum agnoscat, & emendet.

¶ *Apud Burchardum, & in aliquot Gratiani codicibus, qui hanc paleam habent, & in Decretalibus, tit. de foro competenti, c. 2. citatur ex concilio Parisiensi, c. 10. Verum in concilio Parisiensi Trosleyano, c. 6. refertur ex capitularibus, in quibus habetur hoc est. lib. 6. c. 154. & lib. 7. c. 139. Simile quid legitur in concilio Altinianensi 4. c. 20. & Antisiodorensi, c. 43.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Marcellinus *e* Papa, *epist. 2.*

II. CLericum *f* cujuslibet ordinis absque pontificis sui permissu nullus præsumat ad seculares judicem attrahere: nec laico *h* quemlibet clericum accusare.

1 ¶ Clericum] *In epistola Marcellini secunda, & in Aurelianensi 3. ubi hoc repetitur, & in Pannormia sic legitur.* ricus cujuslibet ordinis absque pontificis sui permissum præsumat, &c. *Verum ob glossas, & citationes desumptas est mutatum.*

C. IV. ¶ *Ab eis qui sæpè judicandus est, qui judices elegerit.*

Item ex Nicæno concilio.

IVdices *i* autem alii esse non debent, quàm quos qui impetitur, elegerit, aut quos suo cum consilio sancta sedes, aut ejus primates auctoritate hujus sedis delegaverint.

¶ *In concilio Nicæno hodie canon hic non habetur: sed in illius plures canones illius concilii supra distinct. 6. cap. sequens est adnotatum. Quorum partem refert Julius in epistola orientales, ubi numero 30. habetur hoc caput: & ex eo citatur Lycarpo.*

C. V. ¶ *Ad seculares judicia nullus clericus est pertrahendus.*

Item Valentinianus, Theodosius, & Arcadius impp. AAA.

COntinua *k* lege sancimus, ut nullus Episcoporum eorum, qui ecclesiæ necessitatibus servium, aliis sive ordinariorum, sive extraordinariorum judicum trahatur. Habent illi suos judices, nec quidquam publicis est commune cum legibus. *Item.* ¶ Constantinus *l* Imperator præsidens i in sancta synodo, quæ apud Nicæam congregata erat, cùm querelam quorundam conspiceret coram se delatam, ait. Vos à nemine dijudicari potestis: quia ad Dei solius judicium reservamini.

1 ¶ Præsidens] *Quàm humiliter ibi se gesserit Constantinus docent Eusebius 2. lib. de vita ipsius, cap. 10. Socrates, lib. 1. & Theodoretus l. 1. c. 7.*

a) *al. reliquos.* b) *Extra de foro compet. 22. Cap. lib. 1. & l. 7. c. 139. Burch. l. 16. cap. 22.* c) *al. minuti.* d) *al. sine al. permissu.* e) *Et in concilio Aurelian 3. cap. 3.* f) *Ab. c. 22. Pann. l. 4. c. 31.* g) *al. seculare judicium.* h) *Poly. l. 3. tit. 4. Pann. l. 4. c. 19.* k) *In cod. Theod. l. 16. tit. aud. c. ult. Anscl. 3. c. 109. Poly. lib. 1. tit. 19.* l) *11. q. 1. sacerdotibus. Hist. eccles. sist. l. 10. c. 2. Rufino autore.*

C. VI. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex concilio Matisconensi I. c. 8.

NVllus *a* clericus alium clericum ad judicem sæcularem accusare, aut ad causam dicendam trahere quocunque modo præsumat: sed omne negotium clericorum, aut 1 in Episcopi sui, aut Presbyterorum cum Archidiaconi præsentia finiatur. Quòd si quis clericus hoc adimplere distulerit, si minor fuerit, uno minus de quadraginta ictus *b* accipiat: si verò honoratior, triginta dierum inclusione mulctetur.

1 ¶ Aut in Episcopi sui] *In concilio Matisconensi legitur, aut in Episcopi sui, aut in Presbyteri, aut in Archidiaconi præsentia finiatur. verum in prima collectione decretalium Bernhardi, tit. de foro competenti, c. 2. caput hoc refertur eodem modo ut hic, in hac palea.*

C. VII. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item Marcellinus 1 *epist. secunda, ad Episcopos Orientales.*

QVæcunq; *c* contentiones inter Christianos ortæ fuerint, ad ecclesiam deferantur; & ab ecclesiasticis viris terminentur. Et si 2 obedire noluerint; quousque obediant, à liminibus ecclesiæ excludantur.

1 ¶ Item Marcellinus] *In vulgatis citabatur ex Bonifacio ad Episcopos Galliæ, sed in aliquot vetustis legitur,* Marcel. *Est enim hoc caput in secunda epistola Marcellini, & ipsi tribuit Ivo: sequens autem est, quod in vetustis Gratiani exemplaribus, & à Burchardo, & Ivone citatur ex Bonifacio ad Episcopos Gallia, ut ibi etiam dicetur.*

2 ¶ Et si obedire] *Hæc usque ad finem non leguntur in ipsa epistola: sunt tamen apud Burchardum & Ivonem.*

C. VIII. ¶ *Neq; pro civili, neq; criminali causa Episcopus apud civilem judicem producatur.*

Item Bonifacius *ad Episcopos Galliæ.*

NVllus *d* Episcopus, neq; pro civili, neq; pro criminali causa apud quemvis judicem, sive civilem, sive militarem producatur, vel exhibeatur. Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, amissionis cinguli condemnatione plectetur.

¶ *Hoc ad scribebatur Marcello: sed, ut dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codicibus Gratiani, & apud Burchardum, & Ivonem part. 3. c. 178. tribuitur Bonifacio: & sic est mutatum. Eadem habentur apud Iulianum antecessorem, novell. 123. cap. 20. quod in aliis nonnullis Bonifacii citantur, solet evenire. Et Ivo eadem parte, c. 389. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quæ sunt apud Iulianum.*

C. IX. ¶ *Quilibet clericus non est in publico examinandus.*

Item Sylvester Papa *in synodo Romana, c. 14.*

TEstimonium *e* clerici adversus laicum nemo recipiat: nemo enim *f* clericum quemlibet in publico examinare præsumat, nisi in ecclesia.

¶ *In synodo Romana sub Sylvestro, c. 14. & in Pammachii legitur eodem modo ut ij, apud Gratianum, ac propterea nihil est mutatum. Verum, ut epilogi ejusdem concilii habetur, Testimonium laici adversus clericum nemo recipiat. Et eodem modo legitur in capitulis Hadriani, c. 93. in concilio Triburiensi, c. 4. & ex ipso apud Burchardum & Ivonem.*

Item Codicis libro 1. titulo de Episcopis & clericis Imperator Theodosius: [*Nec bouvre, nec legibus Episcopus ad testimonium vere dicendum admitti non debet. Nam & persona dehonoratur, & dignitas sacerdotii excepta* h *confunditur.*]

¶ Item dixit. [*Episcopum ad testimonium vere dicendum admitti non debet. Nam & persona dehonoratur* g, *& dignitas sacerdotii excepta* h *confunditur.*]

Novella constitutio 2.

[*Episcopus non flagitetur ad testimonium jurejurando* 1, *sed Evangeliis tantum coram positis.*] ¶ *Item* [*Sed* b *judex mittat ad eum ex suis ministris, ut propositis sacrosanctis Evangeliis, secundum quod decet sacerdotes, dicat quæ noverit.*]

1 ¶ Iurejurando] *Dictio hæc non est in novella. Et verba Græca, quæ ad hoc faciunt, sunt hæc,* οὐ δεῖ δὲ τῶν ἀρχόντων ἐξέστω τοὺς ἱερωτάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαστήριον παραγενέσθαι ἐπὶ τῷ μάρτυρας εἶναι: *id est,* Præterea nulli magistratuum licebit Dei amantissimos Episcopos cogere, ut perhibendi testimonii causa in jus prodeant.

C. X. ¶ *Clericus ad civilem judicem clericum perducens, anathema sit.*

Item Sylvester *in epilogo concilii Romani.*

SI quis clericus accusans clericum in curiam introierit, anathema sit.

Subaudiendum est, si publicorum judiciorum cognitionem petierit: Episcopale namq; judicium nihil obest ab Imperatore postulare.

C. XI. ¶ *Proprio privetur honore publici judicii cognitionem ab Imperatore postulantes.*

Unde in Carthaginensi Concilio VIII. *c legitur.*

PLacuit, ut quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulaverit, nihil ei obsit.

Sic & sequentes auctoritates intelligendæ sunt, quibus clericorum causas non nisi clerici cognoscere jubentur.

¶ *In antiquis etiam codicibus citatur Carthaginense octavum, quo nomine videtur significari concilium Milevitanum, in quo caput hoc extat, cap. 19.*

C. XII. ¶ *A sæculari judice clericus non est audiendus.*

Unde Gelasius Papa *scribit Ezechiæ* d *comiti.*

CHristianis gratum semper debet esse, quod ab eorum posse itur dignitate præstandum: quia Deo servientibus beneficium negare non convenit. Sylvester *e* itaq; atque Faustinianus, qui se à cunabulis clericos confitentur, à Theodora se opprimi per violentiam conqueruntur: quia dicunt se ingenuos, atq; Deo auctore, pristinæ conditionis nexibus absolutos in sortem deterrimæ iterum servitutis addici, & per auctoritatem regiam, contra leges publicas, cùm clericali cingulo tenerentur adstricti, per Archidiaconum urbis Grumentinæ esse conventos; cùm constet eum, qui cœlestem militem pulsat, non nisi ejus forum debere sectari. Et ideò dilecte fili, depenso salutationis affatu, supradictos clericos tibi commendo, ut si ad delegatorum judicium eorum adversarii *f* venire contempserint, sublimitatis tuæ tuitione vallentur: ne quid illis, aut surreptio, aut inimicæ legibus violentia necessitatis imponat: quia, qui judicium refugit, apparet eum de justitia diffisum.

C. XIII. ¶ *Non nisi ad Episcoporum judicium clericus vocetur.*

Idem *Crispino* g, *Salvino Episcopis.*

SYlvester *h* & Faustinianus ecclesiæ Grumentinæ clerici, lachrymosa nobis insinuatione conquesti sunt, liberatem sibi Domini sui benignitate concessam, hæredum ejus oppressione pulsari; sibique in clericatus officio pene à cunabulis servientibus, etiam manumissore vivente, in eodem actu nihilominus constitutis, divinis ministeriis *i* impendere servitium non licere,

a *Burch. l. 16. c. 21.* b *al. tribus.* c *Burc. l. 3. c. 139. Ivo p. 3. c. 201.* d *Auth. nullus Episcopus. Cod. de Episc. & clericis. Burch. l. 1. c. 108. Ivo p. 3. c. 178. & 380.* e *Burch. lib. 2. c. 204. Ivo p. 6. c. 278.* f *al. etiam. Pann. l. 4. c. 13. in 3. 17. & in cod. Theod. l. 11. tit. 39. ibid.* g *al. inhonoratur.* h *al. exempta.*

a *Novell. 123. 6. præterea nulli. apud Iulianum novell. 123. c. 9.* b *Auth. sed judex. Cod. de Episcop & cler.* c *In Milevitano, cap. 13. & in Afric. 71.* d *al. Zeie.* e *Infr. ea. Sylvest.* f *al. adversaria venire contempserit.* g *al. Crispo.* h *Anf. l. 6. c. 208.* i *ministeriis.*

cùm (si petitionem veritas subsequatur) contra patris, & auctoris sui factum venientibus, ut indignis, hæreditas legibus auferatur, nec eis liceat hæreditatem capientibus contra auctoris sui profilire judicium. Et ideò, fratres *a* charissimi, quoniam se etiam ab Archidiacono dictæ ecclesiæ queruntur oppressos, qui per eorum absentiam moderatoris judicium promisit eos esse secuturos, calcatis omnibus rationibus *b*, & contra leges divinas, & publicas pulsatis, forum suum putavit auferri in vestro judicio, quisquis ille est, qui clericum lacessit, adveniat, ut ecclesiæ jura, quæ veteres Principes assidua sanctione firmaverunt, impetitis clericis non negentur.

C. XIV. ¶ *Ante judicem civilem sacerdotes non accusentur.*

Item Alexander *omnibus orthodoxis per diversas provincias Christo Domino famulantibus, epist. 1. c. 1.*

RElatum est ad hujus sanctæ & Apostolicæ sedis aprem (cui summarum dispositiones causarum, & omnium negotia ecclesiarum ab ipso Domino tradita sunt, quasi ad caput, ipso dicente principi Apostolorum Petro (Tu es *c* Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam) quod quidam æmuli Christi, ejusque sanctæ ecclesiæ insidiatores, sacerdotes Dei ad judices publicos accusare præsumant: cùm magis Apostolus *d* Christianorum causas ad ecclesias deferri, & ibidem terminari præcipiat. Taliter prævaricantes prævaricati sunt in Deum suum, & non obediunt præceptis ejus.

C. XV. ¶ *Alter forum non sequatur.*

Item Pelagius Papa *Benegesto Defensori.*

EXperientiæ *e* tuæ præsenti auctoritate mandamus, ut in causis, in quibus quælibet ecclesiastici officii persona loco petitoris existit, quenquam laicum pulsatura, apud suæ provinciæ judicem suas proponere actiones non deferat. In iis verò negotiis, in quibus ecclesiastici officii persona pulsatur, totius submoto pulsationis obstaculo ad Episcopi, vel Presbyterorum, in loco, ubi quæstio vertitur, constitutorum, occurrat indifferenter examen.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item *f Sergio Cancellario.*

SI quisquam clericus, sive inferioris, sive potioris gradus petitor existat, & contra laicam personam suas dirigat actiones, iste modis omnibus non alibi, quàm apud provinciæ judicem negotium suum dicturus occurrat. Si quis autem laicus clericum cujuscunque gradus duxerit esse pulsandum, ad Episcoporum judicium in eadem civitate, vel territorio constitutorum, proponat eas, quas se habere existimat, actiones. Quem ordinem legibus per omnia convenientem, atque consentaneum demonstrari, illa regula manifestat, quæ præcepit actorem forum semper sequi pulsati. Clericis verò pulsatis in *g* Episcopali judicio forum competere, principalium quoque sanctionum designat auctoritas.

C. XVII. ¶ *Episcopo non permittente, apud secularem judicem clericus pulsari non debet.*

Item in concilio Agathensi, *c. 32. legitur.*

II. CLericum *h* nullus præsumat apud sæcularem judicem, Episcopo non permittente, pulsare: sed si pulsatus fuerit, non respondeat, vel *i* proponat: nec audeat criminale negotium in sæculari judicio proponere.

¶ *In concilio Agathensi, c. 32. in prima parte legitur, clericus nec quenquam præsumat, &c. & posterior ejusdem capitis pars (qua habetur sup. 5. q. 6. c. fin.) in qua quasi ex actoris [illegible] de laicis, qui ecclesiam, vel clericos vexant, ostenditur in prave illos esse de clericis, qui sine permissu Episcopi sui laicos pulsarint; & non originalis concordat Ivo.*

C. XVIII. ¶ *Clericus suo inobediens Episcopo depositus curia tradatur.*

Item Pius Papa, *epistol. 2.*

II. SI *a* quis sacerdotum, vel cæteri quorumcunque clericorum suo Episcopo inobediens fuerit, aut insidiis ejus laboraverit, aut contumeliam, aut calumniam, aut a curia intulerit, & convinci potuerit, mox depositus *1* curiæ tradatur, & recipiat *2* quod iniquè gessit.

1 ¶ Aut convitia intulerit] *See etiam in textibus Anselmum, & Polycarpum: sed in epistola ipsa, & apud Ivonem non habentur ista verba.*

2 ¶ Depositus] *Abest ista dictio ab originali, & Ivone.*

3 ¶ Et recipiat] *In epistola Polycarpi, & apud Anselmum legitur,* Qui autem facit injuriam, recipiat hoc, quodque gessit.

C. XIX. ¶ *Principali cogatur auctoritate, qui filium invasam non vult deserere.*

Item ex concilio Carthaginensi *b* III. *c. 5.*

PEtimus, ut dignemini dare fiduciam, qua [illegible] te ipsa cogente, liberum sit nobis rectorem provinciæ secundum statuta gloriosissimorum Principum adversus illum adire, qui *1* plebem, quam invaserat, hodie commonitus, secundum quod statutum est, relinquere contemnit: ut qui miti admonitioni satisfacere vestræ acquiescere noluit, & emendare illicitum auctoritate judiciaria protinus excludatur. Auditis scopus dixit. Servata forma disciplinæ, non admittatur appetitus, si à vestra charitate modestè [illegible] tus, recedere detrectaverit, cùm fuerit, suo contumacia faciente, etiam auctoritate judicum ventus. Honoratus & Vrbanus Episcopi dixerunt: enim omnibus placet. Ab universis Episcopis dictum est, Iustum est, Placet.

1 ¶ Qui plebem] *Hæc usque ad vers. contemnit collectore ex verbis in eodem capite præcedentibus hoc congesta illa omnia referenda essent.*

C. XX. ¶ *A Principibus corrigantur, quos ecclesia corrigere non valet.*

Item Gregor. Papa.

ISTud *e* est quod à vobis poposcimus, & non [illegible] postulamus, ut Paulinum Aquileiensem, Pseudum, & illum Mediolanensem Episcopum ad [illegible] simum Principem sub digna custodia dirigatis, qui Episcopus esse nullatenus potest, quia contra canonicam consuetudinem factus est, alios ultra dat; & ille, qui contra morem antiquum [illegible] præsumpsit, canonum vindictæ subjacebat.

¶ *Hoc capitulum in Polycarpo refertur sine Auctore, libro autem septimo, titulo quinto simile quiddam refertur ad Ioannem magistrum militum, sed in eo libro sup. scribitur Gelasius. Anselmus quidem integrum epistolæ gis refert, cujus prior pars est hoc caput, posterior vero sup. dist. 17.*

C. XXI. ¶ *Proprium gradum amittant, qui conjurantes, vel conspirantes.*

Item in concilio Chalcedonensi *f. c. 18.*

COnjurationum *g* & conspirationum crimen apud Græcos dicitur Φαγρεία, publica [illegible] gibus certum est penitus inhiberi. Hoc enim in sancta Dei ecclesia ne fiat, convenit abdicari. verò clerici, vel monachi inventi fuerint [illegible] aut conspirare, aut phratrias, vel factiones

a *Sup. eadem Christianis.* b *abest à multis.* c *Matth. 16.* d *1. Corinth. 6.* e *Polyc. lib. 1. tit. 2.* f *al. idem.* g *Supra 3. quæstion. 6. nemînem.* h *Ivo part. 6. c. 367.* i *ead. clericum nullus.* i *al. nec.*

a *Tolyc. lib. 4. tit. 34. Anselm. l. 9. c. 17. Ivo p. 1. c. 241.* b *in Afric. c. 15.* c *al. quoniam.* d *al. modestus.* e *l. 12. c. 42. Polyc. l. 1. tit. 15.* f *Et in Vormacien. p. 54.* g *ead. si qui clerici.*

nentes aliquas suis Episcopis, aut clericis aliis, omninò cadant de proprio gradu.

C. XXII. ¶ *Clerici conferantes, proprio amisso gradu, retrudantur in carcerem: ceteri excommunicentur.*

Item Calixtus Papa *Episcopis Galliæ, epist. 2.*

COnspirationum a crimina vestris in partibus vigere audivimus, & plebes contra Episcopos suos conspirare nobis manifestum est: cujus criminis astutia non solùm inter Christianos, abominabilis est, sed etiam inter ethnicos, & ab cæteris legibus prohibita. Et idcirco hujus criminis reos non solùm ecclesiasticæ, sed etiam sæculi damnant leges: & non solùm conspirantes, sed etiam consentientes eis. Antecessores verò nostri cum plurima turba Episcoporum, quicunque eorum in sacerdotali honore sunt positi, aut existunt clerici, honore quo utuntur, carere b præceperunt: cæteros verò communione privari, & ab ecclesia extorres fieri jusserunt, omnesque simul utriusque ordinis viros infames esse censuerunt, & non solùm facientes, sed & eis consentientes.

C. XXIII. ¶ *Clerici aut monachi conjurantes, proprio priventur honore.*

Item ex concilio Chalcedonensi, *can.*

SI qui clerici, aut monachi reperti fuerint conjurantes c, aut conspirantes, aut insidias ponentes Episcopis, aut clericis d, gradu proprio penitus abjiciantur.

¶ *Hic canon est pars canonis 18. Concilii Chalcedonensis, qui paulo ante c. conjurationem integer ex alia refertur versione.*

C. XXIV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Toletano.

SI e clerici aut monachi inventi fuerint conspirantes, aut per conjurationem calumniam machinantes Episcopis vel clericis, proprium amittant gradum.

¶ *Ivo etiam, & auctor Polycarpi citat ex Toletano: sed in nullo est inventum, & est idem canon cum priore, verbis tantum mutatis.*

C. XXV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Aurelianensi III. *c. 21.*

2. SI qui clericorum (ut nuper multis locis per superbiam, diabolo instigante, actum fuisse perpatuit) rebelli auctoritate se in unum conjurationè intercedente collegerint, & aut sacramenta inter se data, aut chartulam conscriptam fuisse patuerit, nullis excusationibus hæc præsumptio elabatur f. sed re detecta, cùm in synodum ventum fuerit, in præsumptores juxta personarum & ordinum qualitatem, à Pontificibus, qui tunc in unum collecti fuerint, vindicetur: quia sicut charitas ex præceptis divinis g cordis, non chartulæ conscriptione, vel conjurationibus est exhibenda, ita quæ h supra sacras admittuntur scripturas, auctoritate & districtione Pontificali sunt reprimenda.

C. XXVI. ¶ *Inter clericos & laicos causæ exortæ ab Episcopis audiantur.*

Item Innocentius Papa *ad Victricium Rothomagensem, epist. 2. c. 3.*

SI quæ causæ, vel contentiones inter clericos, vel 1 inter laicos & clericos, tam superioris ordinis, quàm etiam inferioris fuerint exortæ: placuit, ut secundùm synodum Nicænam, congregatis omnibus k ejusdem provinciæ Episcopis, judicium 2 terminetur.

1 ¶ Vel inter] *Sic in editione conciliorum tribus tomis. In illa autem quatuor tomorum absunt hæc, vel inter laicos & clericos. In Gratiani codicibus legebatur,* contentiones inter clericos & laicos.

2 ¶ Iudicium] *In aliquot editionibus ipsius epistolæ, apud Anselmum, in Capitularibus, & in epistola Nicolai Episcopi Galliæ, in appendice bibliothecæ sanctorum Patrum, in qua caput hoc refertur, legitur,* jurgium.

Cùm ergo his omnibus auctoritatibus clerici ante civilem judicem denegentur producendi, cum (nisi prius depositi, vel nudati fuerint) curiæ non sint representandi, patet, quod ad sæcularia judicia clerici non sunt pertrahendi.

2. pars. *Hucusque respondetur. Clerici ex officio Episcopo sunt suppositi: ex possessionibus prædiorum Imperatori sunt obnoxii. Ab Episcopo unctionem, decimationes, & primitias accipiunt: ab Imperatore verò prædiorum possessiones nanciscuntur. Vnde* Augustinus *ait super Ioannem.* [*Quid a jure villas defendis? divino, an humano?*] *require in principio, ubi differentia signatur inter jus naturale, & jus constitutionis. Quia ergo, ut prædia possideantur, Imperiali lege sactum est, patet, quod clerici ex prædiorum possessionibus Imperatori sunt obnoxii.*

C. XXVII. ¶ *Imperatori tributum ecclesia denegare non debet.*

Item Ambrosius *contra Auxentium, in oratione de tradendis basilicis.*

SI b tributum petit Imperator, non negamus, agri ecclesiæ solvunt c tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum. *Ac paucis interjectis.* ¶ Tollant eos, si libitum est: Imperatori non dono, sed non nego.

C. XXVIII. ¶ *Potestatibus tributa non sunt deneganda.*

Idem *in commentariis ad c. 5. Lucæ, lib. 4. c. penult.*

MAgnum quidem est, & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti: ne quis constitutionem terreni Regis putet esse solvendam. Si enim censum d Dei filius solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum?

Item Apostolus e: [*Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit.*] *item Petrus* f *Apostolus generaliter omnibus fidelibus scribit:* [*Estote subditi Dominis vestris, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.*]

C. XXIX. ¶ *De sæcularibus negotiis Episcopus cognoscere non debet.*

Item ex epist. 1. Clementis *ad Iacobum fratrem Domini.*

TE g quidem oportet irreprehensibiliter vivere, & summo studio niti, ut omnes vitæ hujus occupationes abjicias: ne fidejussor existas: ne advocatus litium fias: néve in ullâ aliquâ occupatione prorsus inveniaris mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim judicem, aut cognitorem sæcularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus: ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare, & secundùm veritatis regulam secernere bonos à malis. Ista namque opera, quæ tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant sibi invicem vacantes 1 laici: & te nemo occupet ab his studiis, per quæ salus omnibus datur.

1 ¶ Vacantes laici] *In epistola Clementis legitur,* discentes, *id est,* laici: *sed Gratianus etiam insra post paleam,* clericus nullum. *eodem modo legit atq; hic.*

C. XXX. ¶ *In his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, laici sibi invicem operam dent.*

Item ibidem *continenter.*

---

a *Polyc. lib. 4. tit. 30. Ans. l. 1. c. 18. Burch. l. 10. c. 64. Ivo p. 12. c. 83. & part. 8. c. 346.* b al. *vadere.* c *Sup. ead. comparationem.* d *Polyc. lib. 4. tit. 34. Burch. l. 10. c. 68. Ivo p. 12. c. 87.* e *Polyc. lib. Burch. l. 10. c. 69. Ivo p. 12. c. 83. Ans. lib. 1. c. 18.* f *al. prævaleat. al. prævaletur.*] g *al.* Domenicu. h *al.* quod amittuntur *in conciliorum editionibus.* i *Cap. 1. 6. c. 217. Ans. l. 3. c. 53. 15.* k *abest*

a *Dist. 8. quo jure.* b *l. 5. epistolarum post epist. 32.* c *al.* solvant. d *Marc. 12.* e *Rom. 13.* f *1. Pet. 2.* g *Industrius Ecclesiastes loquens Clementi.*

SIcut enim tibi impietatis crimen est, neglectis verbi Dei studiis, sollicitudines susc ipere sæculares: ita & unicuique laicorum peccatum est, nisi invicem sibi etiam in his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Tē verò secularum facere ex his, quibus non debes instare *a*, omnes communiter elaborent. Quòd si fortè à semetipsis hoc laici non intelligunt, per Diaconos edocendi sunt, ut tibi solius ecclesiæ sollicitudines derelinquant.

Ex his omnibus datur intelligi, quòd in civili causa clericus ante civilem judicem conveniendus est. Sicut enim ecclesiasticarum legum ecclesiasticus judex est administrator, ita & civilium nonnisi civilis debet esse executor. Sicut enim ille solus habet jus interpretandi canones, qui habet potestatem condendi eos: ita ille solus civilium legum debet esse interpres, qui earum jus, & auctoritatem imperavit. In criminali verò causa non nisi ante Episcopum est clericus examinandus. Et hoc est illud, quod legibus & canonibus supra definitum est, ut in criminali videlicet causa ante civilem judicem nullus clericus producatur, nisi fortè cum consensu Episcopi sui, veluti, quando incorrigibiles inveniuntur, tunc detracto eis officio, curiæ tradendi sunt.

C. XXXI. ¶ *Qui Episcopo insidiatur, semotus à clero curiæ tradatur.*

Unde Fabianus Papa *ait epist. 2. Episcopis Orientalibus.*

STatuimus *b*, ut si quis clericorum suis Episcopis infestus, aut insidiator fuerit, eosque criminari voluerit, aut conspirator fuerit, mox ante examinatum judicium submotus à clero, curiæ tradatur, cui diebus vitæ suæ deserviat, & infamis absque ulla restitutionis spe permaneat.

Quia ergo iste non in criminali, sed in civili causa clericum ante civilem judicem produxit, non est judicandus transgressor canonum, nec est dicendus pertraxisse reum ad judicem non suum, quia de civili causa non nisi judex civilis cognoscere debet.

1 pars. *Econtra ea, quæ in altoriis defensione dicta sunt, verisimilia quidem videntur, sed pondere c carent. Sacris enim canonibus & forensibus legibus, tam in civili quam in criminali causa clericus ad civilem judicem pertrahendus negatur.*

C. XXXII. ¶ *Fratres apud Presbyteros judicentur.*

Unde in epistola prima Clementis *ad Iacobum legitur.*

SI *d* qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non judicentur: sed apud Presbyteros ecclesiæ, quidquid illud est, dirimatur.

C. XXXIII. ¶ *Nullus clericus propter aliquam causam intret curiem.*

Item Sylvester Papa *in epilogo e concilii Romani.*

NVllus *f* clericus, vel Diaconus, vel Presbyter propter quamlibet causam intret in curiam, nec ante judicem civilem 1 causam dicere præsumat.

1 ¶ Civilem] *In epilogo Synodi Romanæ sub Sylvestro, unde hoc videtur sumptum, legitur, cinctum, cingulo enim milites ac magistratus ab Imperatore donabantur.*

C. XXXIV. ¶ *Ecclesiasticum, non forense judicium pœnitens expetat.*

Item Leo Papa *ad Rusticum, epist. 90. al. 92. c. 9.*

ALiud *g* quidem est, debita juste reposcere, aliud, propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam à multis licitis abstinere, dicente Apostolo *h* [Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.] Vnde si quis pœnitens habet causam, quam negligere fortè non debeat, melius expetit ecclesiasticum, quàm forense judicium.

Non ait propter criminale tantum, sed generaliter propter quamlibet causam, tam civilem, quàm criminalem intelligens.

C. XXXV. ¶ *Quicunq; licet sacrosanctæ sedis existentis judicium expetere.*

Unde Theodosius Imperator *a.*

QVicunq; litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, vel in *b* initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive cum jam cognorit promi sententia, judicium elegerit sacrosanctæ sedis Antistitis, illicò sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum *d* judicium cum semetipsa litigantium 1 dirigantur.

1 ¶ Dirigantur] *In Cod. Theodosiano, lib. 16. tit. de Episcopali judicio. l. 1. quæ repetitur, l. 6. Caput. c. 121. & in consonantia Valentini, sub Lothario, & apud Ivonem, & Anselmum sequuntur hæc: Multa enim quæ in judicio captiosæ præscriptionis juricula non patiuntur, investigat, & promit sacrosancta religionis auctoritas, ac statim adnectitur cap. sequens, utrum itaque causæ.*

C. XXXVI. *Item* ibidem.

OMnes *e* itaque causæ, quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminum perpetuo stabilitatis jure firmentur, nec ulterius liceat retractari negotium, quod Episcoporum sententia decideriit. ¶ Testimonium etiam, ab uno licet Episcopo perhibitum, omnes judices indubitanter accipiant, nec alius audiatur, cùm testimonium *f* Episcopi à qualibet parte fuerit reprobatum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à sacrosancto homine conscientia mentis illibata protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus: hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes.

Hæc si quis antiquata contendat, quia in Iustiniani codice non inveniuntur ita inserta, per Carolum *renovata cognoscat, quia in Capitularibus, l. 6. c. 281. ait inter cætera.*

C. XXXVII.

VOlumus *g*, atque præcipimus, ut omnes illius nostræ, Deo auxiliante, subjecti, tam Romani, quàm Franci, Alemani, Bavari, Burgundiones, Saxones, Thoringi, Frisones, Galli, Britones, Longobardi, Gasconi, Beneventani, Gothi, Hispani, cæteriq; nobis subjecti omnes, quocunque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quam ex sextodecimo Theodosii Imperatoris libro, capitulo videlicet undecimo, ad interrogata Abienum Decis, illi & omnibus rescriptam 1 sumpsimus, & in nostra capitula pro lege tenendam consultu omnium fidelium nostrorum, tam clericorum, quàm & laicorum posuimus, lege *h* cuncti perpetua teneant, id est, Quicunq; litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, [ut supra.]

1 ¶ Rescriptam sumpsimus] *Sic est emendatum ex capitulari. Antea legebatur, per scripturam misimus.*

C. XXXVIII. ¶ *Presbyter apud Episcopum tantum judicari debet.*

Item Gregorius *lib. 11. epist. 54. Ioanni defensori misit in Hispaniam, monenda dicit.*

DE *i* persona Presbyteri hoc attendendum est, quia si quam causam habuit, non ab alio teneri,

a Vocare.] *orig.* b *Ansel. l. 7. c. 159. Polyc. l. 4. tit. 31.* c *al. pondere veritatis.* d *Polyc. l. 5. tit. 1. Ivo p. 6. c. 345. Ansel. lib. 6. c. 158.* e *Ex un conc. ipso, c. 162.* f *Paun. l. 4. c. 30.* g *Insti, de pœn. dist. 3. c. aliud.* h *1. Cor. 6.*

a *Cod. Theodos. l. 16. de Episcopali judicio l. 1.* b *quicunq; litem judic. c. novit. Capit. l. 6. c. 281. Ansel. l. 3. c. 101. Ivo p. 16. c. 311.* c *inter initia,* c *al. legis.* d *al. Episcopum cum.* e *Capit. Ansel. ibid. Ivo ib. Paun. l. 5. c. 23.* f *al. testimonia.* g *Ansel. l. 3. c. 95. Novell. 123. 9. si quis contra.* h *lege cunctis perpetuo tenendam.*] *orig. sup. cod. cap. præcedenti.* i *Ansel. l. 3. c. 95. Novell. 123. 9. si quis contra.*

Epilogus

Episcopus ipsius aditi debuit: sicut novella constitutio manifestat, quæ loquitur de sanctissimis, & Deo amabilibus, ac reverendissimis Episcopis, clericis, & monachis, [Imp. Iustinianus Augustus Petro gloriosissimo præfecto i pretorio. Si quis contra aliquem clericum, aut monachum, aut Diaconissam, aut monastriam, aut ascetriam habeat aliquam actionem, doceat *a* prius sanctissimum Episcopum, cui horum unusquisque subjacet. Ille verò causam inter eos dijudicet. Et si quidem utraque pars his, quæ judicata sunt, non acquieverit 2, jubemus per loci judicem hæc *b* executioni perfectè mandari.] Ne *c* verò objiciatur, quia de clerico hoc loquitur non de Presbytero, sciendum est, quia superiùs in eadem constitutione lib. cod. 1. *d* legitur appellatione clericorum etiam Presbyteros & Diaconos contineri. Verba autem legis ista sunt: [Presbyteros autem & Diaconos, & subdiaconos, cantores, & lectores, quos omnes clericos appellamus, & reliqua.]

i ¶ Infecto prætorio.] *Græcè est,* μαγίστρω θείων ἀγαθῶν, *id est,* magistro divinorum nostrorum officiorum.

2 ¶ Non acquieverit.] *In Authentica de sanctiss. Episcopis, & archimandrita aberit negatio.*

C. XXXIX. ¶ *Clericus clericum ad publica judicia non pertrahat.*

Item Gregorius *lib. 9. epist. 32. Romano defensori Siciliæ.*

PErvenit nos, quòd si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum Episcopis, eosdem clericos in suo facias judicio exhiberi. Quod si ita est, quia valdè constat esse incongruum; hac tibi auctoritate præsumptum, ut denuò hoc facere non præsumas: sed si quis vestrum quemlibet clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, ut aut ipse cognoscat, aut certè ab eo judices deputentur; aut si forte ad arbitros eundum est, prius ad eligendos e judices ab ipso executio deputata compellat. Si quis verò clericus vel laicus contra Episcopum causam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipse cognoscas, aut certè te admonente sibi judices dentur. Nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servetur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos ecclesiastica custodiri debuit ordo, confundatur?

C. XL. ¶ *A laicis judicibus clerici non sunt opprimendi.*

Idem Innocentius *Episcopo Caralitano, lib. 3. epist. 26.*

FRatris & Coepiscopi nostri Felicis, & Cyriaci Abbatis relatione cognovimus, quòd in insula Sardinia clericos à laicis judicibus opprimantur, & fraternitatem tuam ministrii sui despiciant: dumque solùm simplicium vobis fratrum, quantum videmus, discretio negligitur.

C. XLI. ¶ *Sacerdotes à Regibus sunt honorandi, non judicandi.*

Idem Gregorius Mauricio Imperatori, *libr. 4. epist. 31. seu cap. 75.*

DIlectissimus f autem non ex terrena potestate Dominus noster citius indignatur; sed excellenti concessione propter eum, cujus servi sunt; eis ita dominetur, ut verum debitam reverentiam impendat. Nam inter cæteros sacerdotes aliquando Dii, aliquando Angeli vocantur. Nam & per Moysem de eo, qui jam nomen deducendus est, dicitur *h*: [Apparebis ad Deos, id est, ad sacerdotes. Et rursus scriptum est: [Dijs non detrahes, scilicet sacerdotibus. Et Propheta *a* ait: [Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.] Quid ergo mirum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque historia testatur, quia cùm piæ memoriæ Constantino *b* Principi, scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationes accepit, & eosdem, qui accusati fuerant Episcopos convocans, in eorum conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dii estis, à vero Deo constituti. Ite, & inter vos causas vestras discutite: quia dignum non est, ut judicemus Deos. In qua tamen sententia sibi magis ex humilitate, quàm illis aliquid præstitit ex reverentia impensa. ¶ Ante eum quippe pagani in rep. Principes fuerunt, qui verum Deum nescientes, Deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum pagani, ut prædiximus, Principes honorem impendere sacerdotibus noverunt, qui Diis ligneis & lapideis serviebant? Hæc 1 ergo non tantum specialiter, quantum generaliter pro omnibus asserimus sacerdotibus: quoniam adhuc nescimus, quis interribili judicio Dei qualis futurus sit. Etenim Paulus egregius prædicator dicit *c*: [Nolite judicare ante tempus, donec veniat Dominus, & reliqua.] Nam sunt multa, quæ de judicio illius homines ignorant; quia fortasse, quæ vos laudatis, ille reprehendet; & quæ vos reprehenditis, ille laudabit.

1 ¶ Hæc ergo.] *Sic etiam habet locus hic apud Nicolaum, epistola, cujus initium, proposueramus: sed in originali pro istis hæc leguntur,* Hæc ergo pietati Dominorum, non prome, sed pro cunctis sacerdotibus suggero. *Et multis interjectis, quæ hic non referuntur, subdit.* Nam adhuc nescimus, quis sibi, qualis sit; & Paulus egregius prædicator, &c. *præstatq; omnino integrum illum locum legere, Apostolica libertatis plenum.*

C. XLII. ¶ *Qua pœna feriatur clericus, clericum ad sæcularia judicia pertrahens.*

Item ex concilio Milevitano.

INolita *d* præsumptio usque adeò illicitis ausibus aditum patefecit, ut clerici conclericos suos, relicto Pontifice suo, ad judicia publica pertrahant. Proinde statuimus hoc de cætero non præsumi. Si quis hoc præsumpserit facere, conventus 1 & causam perdat, & à communione efficiatur extraneus.

¶ *In concilio Milevitano, quod habetur, nihil tale extat. Ex ipso tamen citatur etiam ab Innocentio III. in c. si diligenti. extra, de foro compet. Habetur autem in Toletano 3. c. 13.*

1 ¶ Conventus.] *Dictio ista in nullo concilii exemplari, aut impresso, aut manuscripto est inventa.*

C. XLIII. ¶ *Clericus apud civilem judicem judicari non debet.*

Item ex concilio Carthaginensi III. *c. 9.*

2. PLacuit *e*, ut quisquis Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum, seu clericorum, cùm in ecclesia ei crimen fuerit intentatum, vel civilis causa fuerit commota, si derelicto ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat. Et hoc in criminali actione. In civili verò perdat, quod evicit, si locum suum obtinere maluerit: siquidem 1 ad eligendos judices inquè de ecclesiæ consortio judicat, qui de universa ecclesia malè sentiendo, de judicio sæculari poscit auxilium:

a Adde[verb.] *b al. hac. c In eadem Novell. §. Presbyteros, quæ habetur, c. 30. c. d al. L. 1. c. id est, ca. 31. novella. e* [verb.] *Episcopis. Presbyteros. e* [verb.] *suggendum judicem.] f Nisi forte leg. ad Mistheodem Imper. c. 35. g Exod. 22. h. eidem.*

a *Malach. 2. b Sup. ead. c. continua. §. item Constantinus. B. Augustin. epist. 66. c 1. Corinth. 4. d In Tolet 3. c. 13. Et in concil. apud Palatium Vermis habito, c. 18. e Ivo part. 6. cap. 362. §. item placuit.*

cùm privatorum Christianorum causas Apostolus a etiam ad ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.

1 ¶ Siquidem] *In cæteris conciliorum editionibus, & uno Vaticano codice legitur*, siquidem ad eligendos judices sibi de ecclesiæ consortio dubitat, velleque ecclesiæ consortium judicat, qui de universa, &c. *In recentiore autem quatuor tomorum editione hoc modo*, cui enim ad eligendos judices undique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicat, qui de universa, &c. *eodemque fere modo est in codice Lucensi Regio, & refertur in concilio apud Palatium Vernis habito, c. 18.*

C. XLIV. ¶ *Clericus non accusetur, nisi ante ecclesiasticum judicem.*

Item ex eodem.

DE b diversis ordinibus ecclesiæ servientibus, si quis in causam criminis incurrerit, & abnuerit judicium ecclesiasticum, debet pericliari.

¶ *Est summa capitulis præcedentis, & in conciliis olim Colonie ac Lutetiæ impressis, duobus exemplaribus Vaticanis, & codice canonum omnino est loco summæ, nec multa aliter apud Ivonem part. 6. cap. 262.*

C. XLV. ¶ *Qui cum clerico litigium habet, Episcopum ipsius adeat.*

Item constitutione 74. c. 1.

2. SI c quis cum clerico litigium habuerit, siquidem de causa pecuniaria, adeat prius Episcopum, cujus judicio clericus supponitus est. Ille enim sine damno, & sine dilatione competentem finem liti imposituras est. Sin autem noluerit 1 Episcopus litem dirimere, tunc ad civilem judicem disceptatio causæ perveniat. Vbi autem Episcopus causam dirimere vult, sine scriptura omnia procedant, & diffinitiva sententia sine scriptis ab eo proferatur 2. ¶ Quòd si de criminali 3 causa litigium emerserit, tunc competentes judices in hac civitate, vel in provinciis interpellati, consentaneum legibus terminum causæ imponant: ita tamen, ut disceptatio litis duorum mensium spatium non excedat, à litis contestatione numerandum 4. *Item.* ¶ In criminalibus verò causis nunquam sine scriptura procedere debet. Non aliter autem puniatur clericus, nisi obnoxius repertus, sacerdotio nudatus fuerit ab Episcopo suo, vel clericatus honore. Sin autem crimen ecclesiasticum est, tunc secundùm canones ab Episcopo suo causæ examinatio & pœna procedat, nullam communionem aliis judicibus in hujusmodi causis habentibus.

1 ¶ Noluerit] *Ita etiam apud Iulianum, & Ivonem, & sic legit auctor glossæ: sed in novella ipsa Iustiniani additur*, vel non potuerit.

2 ¶ Proferatur] *In novella ipsa sequuntur hæc*, nisi fortè partes voluerint, ut in scriptis ea inferatur. Quòd si, &c. *Apud Ivonem loco dictionis*, proferatur, *est*, inferatur, *quod suspicionem facit, intermedia scriptoris vitio desse.*

3 ¶ De criminali] *In novella Iustiniani additur*, civili tamen.

4 ¶ Numerandum] *Quæ sequuntur usque ad versicul.* Non aliter, *neque in novella, neque apud Iulianum, aut Ivonem, neque in vetustis Gratiani codicibus habentur: sed ab doctorum citationes non sunt expunctæ.*

C. XLVI. ¶ *Clericus adversus clericum negotium habens, sæcularia judicia non exerceat.*

Item ex concilio Chalcedonensi, c. 9.

SI d clericus adversus clericum habeat negotium, non relinquat suum Episcopum, & ad sæcularia judicia non concurrat: sed prius negotium agitetur apud proprium Episcopum: vel certè si fuerit negotium a ipsius Episcopi, apud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium. ¶ Si quis verò contra hæc fecerit, canonum subjaceat correptionibus. ¶ Et si clericus adversus suum, vel alium Episcopum habeat causam, apud audientiam synodi provinciæ ejus conquiratur. ¶ Si verò contra ipsius provinciæ metropolitanum Episcopum Episcopus sive clericus habeat controversiam, pergat ad ipsius diœcesis Primatem, aut certè ad Constantinopolitanæ regiæ civitatis sedem, ut eorum ibi negotium exquiratur b.

1 ¶ Vel certè si fuerit] *Græcè est*, ἢ γὰρ ἐπὶ τοῦτο ἐπισκόπου, ἢ ὑπὲρ οὗ ἂν τις ἀμφισβητῇ μέση δικασται τῆς διοικήσεως συγκλητικός. *id est*, vel certè ex ipsius Episcopi sententia, apud eos, quos utraque pars voluerit, ex ad judicium pertinent, agitentur. *Nec longè alter Dionysius, cujus versionem attulerunt Burchardus, & Ivo, Innocentius, extra de foro comp. c. 1. sententia verò, quæ ex prisca versione elicitur, habetur paulò post in versic.* Et si adversus suum. *Quare non benè hic incubatur, sed ea non est mutatum.*

C. XLVII. PALEA.

Item ex concilio Agathensi, cap. 32.

3. CLericum e nullus præsumat apud sæculares cem Episcopo non permittente pulsare. Sed si satus fuerit, non respondeat, nec proponat, nec criminale negotium in judicio sæculari proponere.

¶ *Abest a plerisq; vetustis exemplaribus, & frustra ponitur, quod plane idem habetur, sup. eod. c. clericum nullus. Ibi autem varietate ibi notatum est.*

Ex his omnibus datur intelligi, quòd clericus ad publicum nec in civili, nec in criminali causa est producendus, nisi forte causam Episcopus decidere noluerit, vel in criminibus ordinis cingulo eum nudaverit. ¶ *Illud* d *autem quod in Clementis dictum est*, [Non cognitorem sæcularium negotiorum vult Deus esse,] *ex Episcopali sanctione intelligendum est. Non enim in Episcopum ungatur, ut cognitor sæcularium negotiorum fideat, sed ut procurator animarum, & distributor stipendiorum fiat. Prohibetur ergo sæcularibus negotiis occupari, non sequester fieri. Vel sæcularia judicia, non de rebus sæcularium virorum intelligenda sunt. Iudicia de rebus sæcularia appellantur, juxta illud Apostoli* e [Si judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in ecclesia, &c.] *Iudicia verò sæcularium, sæcularia appellantur, juxta illud in epistola Clementis: quod ex subsequentibus datur intelligi dicitur* f [Hæc opera, quæ tibi minus congruere dicuntur, habeant sibi invicem vacantes laici.] Prohibetur ergo cognitione negotiorum sæcularium vivorum, non sæcularium. Negotia quippe clericorum, sive criminalia, sive civilia sæcularia nisi apud ecclesiasticum judicem ventilanda sunt.

C. XLVIII. ¶ *Non nisi in foro suo audiatur clericus.*

Unde Hadrianus Papa, *c. 8.*

CLericus g, sive laicus, si crimine, aut litis tus fuerit, non alibi, quàm in foro suo audiatur.

C. XLIX. ¶ *De eadem.*

Idem *ibid. c. 40.*

IN h clericorum causa hujusmodi forma servetur, quenquam eorum sententia à non suo judice constringat.

Res verò in litigio posita, ante legitimum cognitorem nullam debet omnino transferri personam.

a *1. Cor. 6.* b *Ivo ibid. initio capitis.* c *Novella 83. apud Iulianum. Ivo p. 6. c. 427. & part. 16. c. 170.* d *ext. de foro comp. ca. Polyc. l. 4. tit. 31. Burch. l. 2. c. 189. Ivo part. 6. c. 228.*

a *al. judicium.* b *al. terminetur.* c *sup. nullus. Ivo part. 6. c. 367.* d *sup. eod. te quidem.* e *1.* f *sup. eod. te quidem.* g *In ca. Hadriani, 18. dist.* h *Anf. ibid. Deuddeus p. 8.*

C. I. ¶ *In nullam transferatur personam res in Litigio posita ante cognitionis eventum.*

Unde Gelasius Papa *Quingesio* 1 *Episcopo.*

QVia res in litigio posita in nullam transferri potest omninò personam, donec legitimæ cognitionis eventu, cui potius debeatur, judiciaria disceptatione possit agnosci, ex eadem re quispiam non sinatur exigere pensiones: sed in eodem statu re eadem posita, in quo videtur (sicut dictum est) ante constituta *a*, quisquis sibi putet quidpiam posse competere, juridico pulset examine prætermissis omnibus inde submotis.

1 ¶ Quingesio] *In antiquis exemplaribus partim est ista vox, partim* Lucio, *partim L. partim* quinquagesimo.

QVÆSTIO II.

QVod *b* verò culpa illa suspensione digna sit, *ex capitulo illo Malevitani concilii liquidò constat. Si enim communione privandus est, qui clericum ad civilem judicem crediderit pertrahendum, multò magis suspensione dignus est, qui sua Episcopi judicium interpellantem, ad judicium seculare pertrahere non dubitavit.*

QVÆSTIO III.

1 SEd *c* ponatur, quod hæc culpa suspensione digna non fuerit, quæritur, utrum sit deponendus, qui officium contra prohibitionem Episcopi celebrare ausus est. *Sed quod sententia Episcopi, sive justa, sive injusta fuerit, timenda sit,* Gregorius *hemil. 26. in Evangelia testatur, dicens.*

C. I. ¶ *Timenda est sententia pastoris.*

SEntentia pastoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda est.

Ipsa prorsus B. Gregorii verba leguntur 7. ead. c. non solùm. vers. utrum juste.

C. II. ¶ *A suo Episcopo excommunicatus, non est ab alio recipiendus.*

Item concilio Antiocheno c, *c. 6.*

SI *d* quis à proprio Episcopo excommunicatus est, non eum prius ab aliis debere suscipi, nisi aut à suo fuerit receptus Episcopo, aut concilio facto, Episcopis 1 occurrat & respondeat, & si synodo satisfecerit, quòd *e* statuerit sub alia sententia eum recipi. Quod etiam circa laicos, & Presbyteros, & Diaconos, & omnes, qui in clero sunt, convenit observari.

1 ¶ Episcopis] *Apud auctores indicatos prior tantùm pars hujus canonis refertur, & ex versione Dionysii, qua etiam in toto hoc loco longè melior est; aut certè (inquit) ad synodum, quæ congregatur, occurrens per se satisfaciat, & persuadens concilio, sententiam susci piat alteram. Græce enim est,* Θέσεως τι τῳ συμβόλῳ, κατὰ ἕξοδον ἑτέραν διαφανῶν.

C. III. ¶ *Excommunicationis meretur sententiam, qui excommunicatis communicat.*

Item Nicolaus Papa *ad Lotharium Regem in epistola, cujus initium* [*Audito.*]

PRæcipuè *f* Gualdradæ pellicis tuæ, & jamdudum à te repudiatæ communionem declina: excommunicata est enim, & usque ad præsentiam nostram ab omni Christianorum contubernio sequestrata. Quamobrem cavendum est, ne cum ea pari mucrone percellatis & obligatus ad perenne traharis exitium. Detestatio quippe in populis prælati delinquunt: ac per hoc Gregorius [Scisse enim prælati debent, quia si per vestra unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tantò se cautius à culpa custodiant, quantò per prava, quæ faciunt, non soli moriuntur. *&* ¶ Cæterùm præcave, ne quando nobis secundùm Domini præceptum duos, aut tres testes adhibeamus, imò verò, ne hoc sanctæ ecclesiæ dicamus, & (quod non optamus) de cætero fias cunctis sicut *a* ethnicus & publicanus.

¶ *Sumptum est caput hoc ex epistola Nicolai, quæ incipit,* Audito revertente misso vestro, *& extat Romæ in monasterio Dominicanorum: est autem quasi in epitomen redactum, multis verbis omissis. Hujus epistolæ bonam partem refert Regino libr. 2. Chronicorum.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Sardicensi *b, c. 17.*

SI *c* Episcopus quis fortè iracundus (quod esse non debet) citò & asperè commoveatur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, & exterminare eum de ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem. Et ideò habet potestatem is, qui abjectus est, ut Episcopos finitimos interpeller, & causa ejus audiatur, ac diligentius tractetur: quia non oportet ei negari audientiam roganti. Et ille Episcopus, qui aut justè, aut injustè eum abjecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur: ut vel probetur sententia ejus à plurimis, vel emendetur. Tamen, priusquam omnia diligenter & fideliter examinentur, eum qui fuerit à communione separatus, ante cognitionem nullus alius debet præsumere, ut communioni *g* jungat.

¶ *Canon hic eodem ferè modo refertur in concilio Africano, ca. 101. usque ad versic.* Tamen. *Sed Græcus Sardicensis, qui est decimus quartus, paulo copiosior est, & aliquot locis diversa etiam sententia. Propterea visum est verba Græca cum versione nova apponere.*

"Οτι ὁ ἐπίσκοπος ἂν κατὰ τοῦ ἰδίου μὲν κινῆται, δύναται τὴν σύνοδον ἀφέλω. εἴ τις ἐπίσκοπος ἀξιόλογος δυσανασχετῇ, ὥστε σὺν ὀφείλει ἐν τούτῳ αὐθημερὸν πολιτεύεσθαι, καὶ πεζὰς αὐτικρὺ πρεσβυτέρῳ, ἢ διακόνῳ κινηθεὶς ἐπιδαμεῖν ἐκκλησίας ποιῇ ἔξοδον; ἀφαιρεῖσθαι ἐξουσίαν μὴ δύνασθαι τὸν ἴδιον κατακρίνεσθαι, καὶ τὴν κοινωνίαν δύνασθαι ἀπαιτεῖν ἑρήμων. ὁ ἐκκλησιαστὴς ἐχέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν. ἢ ὁ τῆς μητροπόλεως ἀπιὼν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον κατατρέχειν, καὶ ἀξιοῦν, ἵνα μὴ ἀκριβώσας αὐτὰ ἐξεπίζηται τὸ πρᾶγμα. ἃ χρὴ δὲ μὴ ὑπάρχειν τοῖς ἀκούσασιν. κἀκεῖνος ὁ ἐπίσκοπος ὁ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν τὸν τοιοῦτον, χαιρόντως φέρειν ὀφείλει, ἵνα ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γένηται, καὶ ἡ κυρωσθῇ αὐτῷ, ἢ διαψευσθῇ. οἱ διοικήσεως χάριν. πρὶν ἢ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πίστεως ἐξετασθῇ, ἀμὴ ἔχων τὴν κοινωνίαν ἀφ' ἧς ἀφῆκεν ἀξιωθῇ τοῦ πράγματος ἕως τοῦ ἀφεθῆναι τὴν κοινωνίαν.

Osius Episcopus dixit: Quod autem me undequaque commoveri, tacere non debeo. Si quis Episcopus existat ad iracundiam proclivis (quod quidem à tali viro longè abesse debet) & citò adversus Presbyterum, vel Diaconum commotus, ex ecclesia quemlibet ejicere voluerit, providendum est, ne is repentè condemnetur, & communione privetur. Omnes dixerunt. Qui ejicitur, facultatem habeat confugiendi ad Episcopum metropolis ejusdem provinciæ: sin autem metropolitanus absit, finitimum adeundi, ac rogandi, ut ipsius causa diligenter cognoscatur. Minimè enim decet aures non

a *al. constitutam hîcenv.* b *Sup. q.7. inolita.* c *Et in Aquisgran. c.72.* d *Burch. lib. 11. c.37.* e *al. satisfecerit statuimus. Regino Chron. lib. Paffim p.565.* f *Ans. l.3.c.66.*

a *Matth.18.* b *Et in Afric. c.101.* c *Polyc. l.7.tit.1. Ans. l.3. c.71. Ivo p.14.c.11. Panm. l.3.c.127.*

præbere rogantibus. Et ille vero Episcopus, qui jure, vel injuria justum ejecit, generose ferre debet causam cognosci, ipsiusque sententiam vel confirmari, vel corrigi. Verùm, priusquam diligenter ac fideliter singula quæque examinata fuerint, qui communionem non habet, ante causæ cognitionem non debet suo sibi jure communionem vindicare.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi II. c.8.

II. SI a quis Presbyter ab Episcopo 1 suo correptus fuerit, debet utiq; apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, fecernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat. At 2 si querimoniam 3 justam habuerit adversus Episcopum, inquirendum est *b*.

1 ¶ Episcopo] *In secundo Carthaginensi c.5. cum Alipius proponit, ita legitur*, Si quis forte Presbyter ab Episcopo suo correptus, aut excommunicatus, &c. *Sed cum ab universis Episcopis canon fertur, loco Episcopi assertur nomen præpositi; & ita in Carthaginensi codice canonum, c. 11. legitur*, à præposito suo correptus. *Græce est*, ὑπὸ τῆ ἀξιώσῃ αὐτὸ κωλυόμενος. *id est*, in sua vitæ agendæ ratione condemnatus fuerit. *Burchardo autem & Ivoni convenit cum Gratiano.*

2 ¶ At si] *In codice canonum, & Carthaginensi Græco, & apud collectores nihil hic est interjectum. Verum in exemplaribus conciliis impressis, & manuscriptis ante istam clausulam, hæc inseruntur.* Nihilominus, & de civitate, & de congregatione, in qua fuerit, longius repellatur, ne vel ignorantes, vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiat: quoniam secundùm Apostolum *d* ecclesia una est, una fides, unum baptisma. Et si querimoniam, &c.

3 ¶ At si querimoniam] *Locus hic ita habet apud Burchardum & Ivonem.* Si querimoniam justam adversus Episcopum non habuerit inquirendum erit: *Græce est*, σκοπεῖσθω, μήποτε καὶ τὸ ἐπισκόπου μέρος ἴχνος δίκαιον. *id est*, hoc considerato, nunquid adversus Episcopum justam habeat expostulationem.

C. VI. ¶ *De his qui damnati à synodo sacra ministeria contingunt.*

Item ex concilio Antiocheno e, c.4.

III. SI quis Episcopus damnatus 1 à synodo, vel Presbyter, aut Diaconus, à suo Episcopo ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia synodo, restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis; sed & communicantes ei omnes abjici de ecclesia oportet *f*; & maximè, si postquam didicerint adversum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

1 ¶ Damnatus] *Græce est*, κατάπτωτος. *id est*, depositus.

C. VII. ¶ *Sine spe sit reconciliationis, qui excommunicatus communicare præsumit.*

Item ex concilio Martini Papæ g, c.37.

IV. SI quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit, sive Presbyter, aut Diaconus à suo Episcopo, & post excommunicationem præsumpserit, sive Episcopus ille, aut Presbyter, aut Diaconus facere oblationem, vel maturinum, aut vespertinum sacrificium, qua in officio suo agere; sicut prius non licuit ei, ita nec alio concilio spem reconciliationis habere, nec ullus ei colligi *a*: sed etiam eos, qui ei communicaverint, communi ab ecclesia respui, maximè eos, qui sciebant, eum ejectum. Si autem permanserit turbans, & contumax ecclesiam per forinsecam 1 potestatem, oportet eum sua seditionarium ab omni plebe expelli.

1 ¶ Forinsecam] *In aliquot Gratiani & concilii exemplaribus est*, forasticam. *In canone quinto concilii Antiocheni, unde sumptum est hoc, legitur*, ἀλλ' ἔξωθεν ἐξουσίας: *quæ Dionysius vertit*, per potestates exteras.

C. VIII. ¶ *De Episcopis qui innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicant.*

Item ex concilio Agathensi b, c.3.

EPiscopi c, si sacerdotali moderatione postposita innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, aut ad gratiam baptismatis venientes fortasse recipere noluerint, à vicinis Episcopis jusdem d provinciæ literis moneantur: & si pœnitere noluerint, communio illis usque ad tempus synodi, quæ liquis Episcopis denegetur 2: ne fortè propter excommunicationis *f* peccatum excommunicati longo tempore præveniantur.

1 ¶ Baptismatis] *Sic etiam in manuscriptis & editis vocem agnoscunt. Verùm ab omnibus editionibus concilium duobus codicibus Vaticanis, tam in concilio Agathensi, quam Vormaciensi, c.14. (ubi caput hoc repetitur) & à Burchardo ne abest ex dictio. Et cùm hic de excommunicatis agatur, esse locus eis tantùm, qui sunt baptizati, & ad gratiam, ad conciliationem cum suo Episcopo festinant.*

2 ¶ Denegetur] *Sic habet Ivo, & Pamormia, & plures conciliorum editiones, & duo Vaticana exemplaria: in huic simile, quod legitur sup. 6. q.2. c. fin. sed in recentioribus est*, non denegetur.

C. IX. ¶ *De his qui tempore suæ excommunicationis communicare præsumunt.*

Item ex concilio Africano.

PLacuit g universo concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive Episcopus, sive clericus, & tempore excommunicationis suæ ausus fuerit etiam communicare *h* præsumpserit, ipse in illo excommunicationis judicetur sententiam protulisse.

¶ *In concilio, quod hodie inscribitur Africanum, non habetur: sed in Carthaginensi inserto in codice canonum, & c.29. & refertur in quinta synodo, sessione 7. in epist. Virgi-*

C. X. ¶ *Deponantur Episcopi, qui excommunicatis communicant.*

TEugualdum *k* Trevirensem, & Primates Archiepiscopos, coram nobis, & sancta synodo, storum *l* insinuatione, qualiter causam Lotharegis, & duarum mulierum ejus, Theibergæ & Gualdradæ, recognoverint, & judicaverint, super hoc propriis manibus roboratum obtulerint, nihil se plus, vel minus, aut aliter egisse, ore proprio tis coram positis affirmantes, & sententiam sede Apostolica in Engeltrudem uxorem Bosonis, ctissimus frater noster Mediolanensis Archiepiscopus Thado, & cæteri Coepiscopi nostri petierant

a Burchard. lib.2. c.194. Ivo p.6. c.239. Ansl.l.12. cap.38. Polyc. lib.7. tit.1. b *al.* erit. c *al.* in sua conversatione condemnatus. d Ephes. 4. e Et Aquisgr. c.49. extra, de cler. exc. depo. c.1. & 2. Nic. Papa epist.8. Polyc. ibid. Burch. l.1. cap.199. Ivo part.5. cap.362. Ansl.l.12. c.6. f *abest à multis.* g In capitulis Martini Bracarensis.

a *al.* reconciliari. b Et in Vormac. c.14. c. Burch. cap.31. Ivo p.14. cap.16. & 31. Pann. l.5. cap.8. d *al.* e *al.* parcere. f *al.* excommunicatari.] cetera deficiunt. paulo aliter apud. Burch. & Ivonem, c.31. g Burch. l. Ivo p.5. c.314. Ansl. l.12. c.27. Polyc. l.7. tit.1. h *al.* nem. i In synodo Romana, c.2. k *al.* Thiegaudum. l *al.* suggestorum.

dam, & nos divino succensi zelo sub anathematis attestatione canonicè protuleramus, publicè se viva *a* voce violasse confitentes: in quibus omnibus invenimus excessisse, & æquitatis normam nequiter temerasse, omni judicamus sacerdotii officio manere penitus alienos, Sancti Spiritus judicio, & B. Petri per nos auctoritate, Episcopatus exutos regimine consistere 1 definientes. Prædictis autem depositis licentiam concedimus ecclesiam ingrediendi, & communicandi, sicut laici, & loquendi suas utilitates, non autem turbas conciendi, vel scandalum sollicitandi, illis tribuimus facultatem. Quantum autem ad episcopale ministerium specialiter pertinet, nulla eis sit licentia contingendi: sicut nos cum sancta synodo jam decrevisse constat.

¶ *Caput hoc Ivo citat ex Nicolao Episcopis & Archiepiscopo per Galliam, Italiam, Germaniam, atq; per universas provincias constituto. In qua epistola videtur retulisse, quid in concilio à se Romæ habito, de Metensi synodo penitus abolenda, & depositione Thietgandi, & Guntharii statutum fuerit. De quo quidem concilio, & horum Episcoporum depositione, Regino lib. 2. Chronicorum accurate hæc scribit.* Interea Thietgandus, & Gunthatius Archiepiscopi Romam profecti sunt, ea animi intentione, ut Regem innoxium prædicto facto demonstrarent, ac se cum cæteris Coepiscopis, Ecclesiastica atque Apostolica exercuisse decreta: stultitiæ quidem elogio decorandi, qui illam Petri sedem aliquo pravo dogmate fallere posse arbitrati sunt, quæ nec se fefellit, nec ab aliqua hæresi unquam falli potuit. Itaque cum in præsentiam Nicolai Papæ venissent, libellum obtulerunt, in quo continebantur gesta synodalia, quæ in Mediomatrico Vrbe, & Aquis ab eis statuta fuerant. Qui cùm à notario coram omnibus recitatus esset, interrogavit Pontifex, si hæc scripta verbis confirmarent? Responderunt inconveniens videri, ut quod propriis manibus roboraverant, verbis infirmare mallent. Et sic nec repulsa, nec admissa eorum assertione, jussi sunt ire ad hospitia sua, quousque revocarentur. Paucis interpositis diebus ad synodum, quam Papa congregaverat, sunt accersiti: ubi eorum damnata & anathematizata sunt scripta, & ipsi omnibus adjudicantibus Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, sunt depositi, & omni ecclesiastica dignitate privati.

1 ¶ Consistere] *In secundo capite concilii locus hic ita habet,* consistere: Diffinientes, quòd si juxta præcedentem consuetudinem tanquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis, nec in alia synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis. Sed & communicantes eis, omnes abjici de ecclesia, & maximè, si posteaquam didicerint adversus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint, *& sint verba sumpta ex capite, si quis Episcopus damnatus. supra eadem, ex concilio Antiocheno.*

C. XI. ¶ *Clerici & laici, qui non obediunt Episcopis, infames effi-ciuntur.*

Item Clemens *epist. 3. omnibus Coepiscopis.*

SI autem vobis Episcopis non obedierint omnes Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi, & reliqui clerici, omnesque principes, tam majoris ordinis, quàm inferioris, atque reliqui populi, non solùm infames, sed & extorres à regno Dei, & consortio fidelium, ac à liminibus sanctæ Dei ecclesiæ alieni erunt.

C. XII. ¶ *In Christum peccat, qui veritatis doctorem contristat.*

Item Petrus *in ordinatione Clementis* b.

QVicunque contristaverit doctorem veritatis, peccat in Christum, & Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit.

C. XIII. ¶ *Simulata virtutum affectione a, obedientia Episcopo non denegetur.*

Item Ambrosius *lib. 2. de officiis, c. 24.*

V. SI quis verò non obediat Episcopo, extollere atque exaltare sese desiderans, quærens etiam obumbrare merita Episcopi simulata affectione *b* doctrinæ, aut humilitatis, aut misericordiæ, is à vero devius superbit: quoniam veritatis ea est regula, ut nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat: neque si quid boni habeas, id ad deformationem alterius, & vituperationem exerceas. ¶ Non defendas improbum, & sancta indigno committenda *c* non arbitreris. ¶ Neque iterum arguas *d* & impugnes eum, cujus crimen non deprehenderis.

C. XIV. ¶ *Episcopo non obedienti, dæmonum ore discerpitur.*

Item Anterus Papa *Episcopis Hispaniæ.*

ABsit, ut quidquam sinistrum de his arbitremur *e*, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus: qui claves regni cœlorum habentes, ante *f* judicii diem judicant. Veteri *g* quidem lege habetur: quicunque, sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus, lapidabatur à populo, aut gladio cervice subjecta, contemptum expiabat cruore *h*. Nunc verò inobediens spirituali animadversione truncatur, & ejectus ab ecclesia, rabido, dæmonum ore discerpitur.

C. XV. ¶ *Quibus Papa est inimicus, his nec loqui debemus.*

Item Petrus *in ordinatione Clementis.*

SI inimicus est iste Clemens *i* alicui pro actibus suis, vos nolite expectare, ut ipse vobis dicat, &c. *ut suprà in tractatu ordinandorum, ubi agitur de obedientia minorum erga majores.*

C. XVI. ¶ *Excommunicatus est, qui excommunicatu communicat.*

Item Fabianus Episcopus, *epist. 1.*

SIcut *k* Apostoli statuerunt dicentes: [Cum excommunicatis non est communicandum: & si quis cum excommunicatis, aversando *l* regulas, scienter saltem 1 in domo semel locutus fuerit, vel oraverit, ille communione privetur.]

1 ¶ Saltem] *In epistola Fabiani est,* scienter psallat in domo, aut simul locutus, &c. *Sed lectio Gratiani videtur magis consentire cum canone, Apostolico, ὡς μὴς ἀκοινωνήτῳ, καὶ ἐν οἴκῳ σὺν αὐξηνομένῳ ἢ ἀφοςίζεσθαι.* quæ Dionysius vertit, Si quis cum excommunicato, saltem in domo, simul oraverit, iste communione privetur.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item Calixtus Papa *epist. 2. cap. 2.*

EXcommunicatos *m* quoscunque *n* à sacerdotibus, nullus recipiat ante utriusque partis justam examinationem: nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet; nec Ave eis dicat: quia quicunque in his, vel aliis prohibitis, scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subjacebit.

a *al.* una. b *Clemens epist. ad Iacobum, & Alexander epist. 1. & in conc. Aquisgr. cap. 9.*

a *al.* affectatione. b *al.* affectatione. c *al.* committenda arbitreris. d *al.* urgeas. *Hieronymus ad Heliodorum.* e *loquar.*] *orig.* f *quodammodo ante.*] *Hieronym.* g *Deuteron. 17.* h *mucrone.*] *Hieronym.* i *Clemens epist. 1. Anf. l. 1. c. 6. Ivo p. 14. c. 22. distinct. 93. si inimicus. Ca. apost. 11. Burch. l. 1. c. 35. Pann. l. 5. c. 95.* k *Poly. l. 7. tit. 1. Anf. l. 12. c. 14.* l *al.* avertendo. m *Burch. l. 11. c. 38. Ivo par. 14. c. 23. & 102.* n *al.* quosque.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Item Isidorus *in regula Monachorum, c. 18.*

CVm a excommunicato neque orare, neq; loqui, (nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent) nec vesci liceat. Si quis enim 1 cum eo aut palàm, aut absconsè locutus fuerit, statim cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam.

¶ *Prior pars hujus capituli usq; ad vers.* Si quis enim *habetur in regula sancti Isidori (quæ missa est ex Hispania) c. 18. ex qua extat hoc Smaragdus, in expositione regulæ S. Benedicti, c. 26. excepta tamen ista clausula, nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent, quæ neque in regula B. Isidori legitur, neque apud Smaragdum. Est tamen apud Burchardum, & Ivonem.*

1 ¶ Si quis enim] *Hæc usque ad finem refert Smaragdus ex quodam magistro monachorum, quod notabitur infrà ead. c. si quis frater.*

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthag. IV. *cap. 73.*

QVi b communicaverit, vel oraverit cum excommunicato, si laicus 1 est, excommunicetur, si clericus, deponatur.

1 ¶ Si laicus] *Ita apud Burchardum, & Ivonem par. 14. cap. 108. & in Panormia. Sed in concilio ipso cum variis additionibus collato, & apud Ivonem eadem parte, c. 28. legitur,* sive clericus, sive laicus excommunicetur.

C. XX. ¶ *Excommunicatorum nomina vicinis omnibus palam, & publicè annunciantur.*

Item ex decreto Honorii Papæ.

CVræ c sit omnibus Episcopis, excommunicatorum omninò d nomina tam Episcopis vicinis, quàm suis parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ e foribus ecclesiæ cunctis convenientibus inculcare: quatenus in utraque diligentia, & excommunicatis ubiq; ecclesiasticus aditus f excludatur, & excusationis causa omnibus auferatur.

¶ *Burchardus etiam, Anselmus, & Ivo p. 14. c. 113. citant ex decretis Honorii: Sed idem Ivo eadem parte, c. 65. hoc ipsum tribuit Ioanni octavo in concilio apud Ravennam.*

2 pars. *Veràm hoc de nominatim excommunicatis intelligitur. Excommunicationi enim pœnam dupliciter subimus, & dum reatum incurrimus, & dum sententia notamur.*

C. XXI. ¶ *Duobus modis aliquis Satanæ traditur.*

Unde Hieronymus *in lib. Iud. homil. 2.*

AVdi g denique Apostolum dicentem de eo qui peccaverat: [Tradidi h, inquit, hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.] Vides ergo, quia non solùm per Apostolos suos tradidit Deus delinquentes in manus inimicorum, sed & per eos, qui ecclesiæ præsident, & potestatem habent non solùm solvendi, sed etiam ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cùm pro delictis suis à Christi corpore separantur. Et ut mihi videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de ecclesia in potestatem diaboli. Vno modo quo superius diximus, cùm delictum ejus manifestum sit ecclesiæ, & per sacerdotes de ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, & converso conveniat illi illud, quod sequitur, [ut i spiritus salvus fiat in die Domini nostri IESV Christi.] Alio autem modo quis traditur diabolo, cùm peccatum ejus manifestum non sit hominibus: Deus autem qui videt in occulto, perspiciens ejus mentem & animam, vitiis ac passionibus servientem, & in corde ejus non a se diligi, sed auaritiam, aut libidinem, aut jactantiam, aut alia hujusmodi: istum talem ipse Dominus tradit Satanæ. Quomodo eum tradit Satanæ? Discedit à mente ejus, & avertit se, & refugit à cogitationibus ejus malis, & desiderio indignis, & relinquit domum cordis ejus vacuam.

¶ *In hoc & sequenti capite citatur B. Hieronymus, quid ipse has Origenis homilias latinas fecit, sicut etiam supra, dist. 36. c. si quis. est advertatum.*

Cum ergo per sententiam quis nominatus fuerit, cum eo communicare non debemus. Cum autem solo reatu, occulti excommunicationis contraxerit pœnam, non est ab ejus communione cessandum. Unde Dominus b *in Evangelio tunc demum peccatum dixit habendum sicut ethnicum & publicanum, cùm ecclesiam audire contempserit. Apostolus* c *quoq; non ait, si qui frater fornicator: sed [si quis frater nominatur fornicator, &c.] innotat nominationem intelligens. Hinc etiam Urbanus Papa II. Guimundo Episcopo. [Sanè quod super Ricardo,] Requiris in causa Quidam Episcopus in his erat lapsus. [Hinc etiam Christus in evangelio zizania dixit esse toleranda usq; ad messem.]*

C. XXII. ¶ *Mali à bonis penitus separari non possunt.*

Hinc etiam Hieronymus.

NOlite e recedere à Domino in hodierno [die,] hoc est, donec seculum stat: ostendat ergo mihi quomodo Hiebusæus, donec sæculum stat, habitet cum filiis Iuda in Hierusalem: quippe cùm ne ipsi quidem filii Iuda habitent in Hierusalem. Ideò ergo nec illud verum esse poterit, quod Hiebusæi cum Iudæis habitent in Hierusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus hæc spiritaliter, assumentes Evangelii parabolà, quæ dicit de f zizaniis [Sinite utraque crescere: ne fortè cum vultis eradicare zizania, eradicetis & triticum cum ipsis etiam triticum.] *& infrà.* ¶ Audi ergo Scripturam h dicentem, quia non potuerunt filii Iuda delere Hiebusæos: sed habitaverunt cum ipsis usq; in hodiernum diem in Hierusalem. Vnde deprecor vos, qui filii estis; ut ita vitam vestram, & conversationem servetis, ne in aliquo vel ipsi scandalũ patiamini, vel aliis scandalum faciatis: sed sit vobis summi studii, summaq; cautela ne quis in hanc sanctam congregationem vestram pollutus introeat: ne quis Hiebusæus habitet vobiscum. Video ergo, quia dicit scriptura, quòd non potuerunt ejicere filii Iuda Hiebusæos de Hierusalem. Hiebusæus autem interpretatur conculcatio. Ergo quia nõ possumus ejicere istos, qui nos cõculcant, eos saltem quos possumus, quorum peccata manifesta sunt, ejiciamus. Vbi enim peccatum non est evidens, ejicere de ecclesia neminem possumus: ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum. Movet me tamen quod dixit, quia non potuerunt ejicere Hiebusæos, id est, eos, qui intercipiuntur conculcatio: & ideò videamus qui sunt in ecclesia conculcantes. Illi sine dubio, de quibus dicit Dominus in Evangeliis i. [Nolite mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi elidant vos.] Ille ergo Hiebusæus conculcatio: qui indigni k audiunt verbum Dei, & cùm audierunt, neque ut infideles discedunt, neque permanent, ut fideles: sed percepta mysteriorum notitia, & fidei nostræ secretioribus fruuntur, conversi postmodum impugnant nos, & contradictionibus suis corda nostra disrumpunt, conculcantes vestis

a *Pœn. l. 5. c. 94. Can. Apost. 11. Poly. ibid. Bur. l. 11. cap. 31. & 32. Ans. l. 12. c. 16. Ivo p. 14. c. 65. & 96.* b *Poly. ibid. Ans. l. 12. ca. 18. Bur. l. 11. c. 44. Ivo p. 14. c. 28. & 108. Pannd. l. 5. c. 99.* c *Poly. ibid. Ans. l. 12. c. 32. Bur. l. 11. c. 49. Ivo p. 14. c. 65. & 113.* d *al. omnium.* e *al. pro.* f *al. auditus.* g *Origenes homil. 2. ad c. 2. Iudicum.* h *1. Cor. 5.* i *Ibidem.*

a *non solum amorem sæculi, sed.*] *orig.* b *Matth. 18.* c *1. Corinth. 5. Vide inf. ead. c. Ad mensam.*] *in notatione.* d *24. q. 2. sanè quod.* e *Malac. 3. Origenes hom. 21. ad cap. 10. Iosuæ.* f *alias, in hodiernum diem.* g *Matt. 13.* h *Iosue.* i *Matth. 7.* k *al. indignè.*

Dominici

Dominici margaritas, & ornamenta fidei maculantes. De illis ergo dicitur, quia non potuerunt filii Iuda ejicere Iebusæum de Hierusalem usque in hodiernum diem.

C. XXIII. ¶ *Porcis & canibus sancta non sunt committenda.*

Item idem *super duodecim a Prophetas.*

Quisnam ergo vir ecclesiasticus, & prudens atque intelligens, multas impietates in ea, quæ vocatur domus Dei, esse cognoverit, & non solùm multas, sed & fortes, & quæ opprimere possint justitiam, & in tantum dominationem habeant processisse, ut accipiant pretium in judicio, & omnia pro muneribus faciant, pauperes quoque deserant in portis, & audire contemnant, taceat in illo tempore, ne det *b* sanctum canibus, & ne mittat margaritas ante porcos; qui conversi conculcent eas, & imputent Hieremiam *c* dicentem [Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum:] & illud in Psal. *d* [Singulariter factus ego, donec transeam.]

C. XXIV. ¶ *Cum pagano comedere, sed cum excommunicato minimè licet.*

Item Joannes Chrysostomus, *cap. 11. epist. ad Hebræos.*

Ad mensam quippe paganorum si volueris ire, sine ulla prohibitione permittimus. *& infrà.* ¶ [Si *e* autem quis frater, inquit, nominatur inter vos.] fratrem in hoc loco omnem fidelem simpliciter intellige, non monachum tantùm. Quid autè est quod facit fraternitatè, nisi lavacrum regenerationis, quod facit posse vocari Deum Patrem? *& infrà.* ¶ [Si quis, inquit, nominatus 1 fuerit frater fornicator, aut avarus, aut ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.] Cùm autem de paganis ageret, non tantùm sed [Si quis vos vocaverit ex infidelibus, (paganos significat) & vultis ire, omne quod apponitur vobis, comedite. Si quis frater nominatur ebriosus, &c.] O quantæ integritas *f*! Nos autem non solùm non fugimus ebriosos, sed etiam simus ad eos, participantes cum eis.

1 ¶ Nominatus] *Gratianus putavit Chrysostomum eo modo* nempe *illam vocem, quo fere interpretatus est Augustinus, supra* 24. *dist. Lacus integer. Græcè sic habet.*

Καὶ τὸ ὀνομαζόμενον ἀδελφὸν, ἐὰν μὲν ἁπλῶσι πρόσιμεν, ἀκωλύτως συγχωρήσαντι ἀπιέναι, ἐὰν δὲ τῶν πόρνων ἢ βδελυρίας ἕωσιν. ἐκεῖ γὰρ τὸν ἀδελφὸν ὀνομάζομεν ἢ φύσει, ἀδελφὸν ἐν πίστει λέγομεν πάντες ἀπὸ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας τὸν ἀδελφὸν ὀνομάζοντες. ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἀδελφὸν ὀνομάζῃ πόρνος ὢν, ἢ μεθύσος, οὐκ ἀδελφὸς, οὐ πιστὸς, οὐδὲ κοσμικὸς διελέγετο ὁ μακάριος Παῦλος, ἀλλὰ πίστει ἀδελφὸν ὀνομάζομεν, ἢ πράξει ἀδελφὸν ὀνομάζομεν, ἢ ἀμφοτέρως, ἐὰν ἀμφοτέρως ᾖ. ἐὰν δὲ μηδὲν τούτων ᾖ, ἀλλ' ἐναντία πάντα, οὐκ ἀδελφὸν ὀνομάζομεν, οὐδὲ κοσμικὸν, ἀλλὰ ἐθνικὸν καὶ τελώνην. ἐὰν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος, ἢ μέθυσος, ἢ βάσκανος, πάντα ἀκριβείαν. ἡμεῖς δὲ μὴ ἐξετάζομεν τοὺς μὴ ὄντας, ἀλλὰ τοὺς ἀπερχομένους ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν. *id est*, Et neque Paulum vetitus es; ad mensam quidem Græcorum si voluerimus ire non prohibentem: ad mensam autem suam, & aliena auferentium ne volentes quidem permittentem. [Nam si *h* quis, inquit, qui frater nominatur inter vos] fratrem hoc loco dicens omnem fidelem simpliciter, non monachum tantùm. Quid autem est, quod facit fraternitatem? lavacrum regenerationis, id quod possumus Deum vocare Patrem. Proinde, qui catechumenus est, etiamsi monachus sit, non est frater: qui verò fidelis est, etiamsi sæcularis sit, frater est. [Si quis, inquit, qui frater nominatur.] Neque enim vestigium tunc monachi erat: sed omnia ad sæculares loquebatur tunc B. Paulus. [Si *a* quis, inquit, qui sæculares loquebatur tunc B. Paulus. [Si *a* quis, inquit, qui frater nominatur, fuerit fornicator, aut avarus, aut ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.] Cùm autem de Græcis ageret non ita, sed [Si quis vocat vos infidelium] Græcos significans [& vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate] Si quis, inquit, qui frater nominatur, sit ebriosus.] Papæ quanta diligentia. Nos autem non solùm non fugimus ebriosos, sed etiam abimus ad eos, una sumpturi quæ ab ipsis.

Evidenter itaq; eis præmissu apparet, quod eorum communionem vitare non cogimur, qui sententia notati non sunt. Sed ipsius sententiæ notatio multipliciter intelligitur. ¶ *Aliquando enim arcetur quis à liminibus ecclesiæ, & a communione corporis & sanguinis Christi, vel teste conscientia, juxta illud Apostoli* b, [*Probet se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indignè manducat & bibit, judicium sibi manducat & bibit.*] *Item illud Prosperi* [*facilius sibi Deum placabant, &c.*] *requirè infrà causa. xxxiii. Maleficiis impeditus. quæst. 1. de pœnitentia. Vel sententia ecclesiasticæ: sicut pœnitentes, quibus tempore præfinito beneficium reconciliationis impenditur. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quia à communione corporis & sanguinis Christi notatum prohibet: sicut & Adam ab esu ligni vitæ excommunicatus est, Domino dicente* c: [*Videte, ne forte sumatis de ligno vitæ.*] *Quâ sententiâ non separatur quis à consortio fidelium. Est & alia sententia, quæ anathema vocatur: qua quisq; separatur à consortio fidelium, de qua suprà* [*Cum excommunicatis nolite communicare.*] ¶ *Hanc distinctionem licet cuiq; advertere ex auctoritate Ioannis Papæ.* [*Engeltrudem uxorem Bosonis, &c.*] *requirè suprà* d *in causa* [*Quidam Episcopus à propria sede dejectus.*] *Item ex auctoritate ejusdem* [*Si quis domum Dei violaverit, &c.*] *requirè infrà in causa xvii.* [*Quidam Presbyter infirmitate gravatus.*] ¶ *Item ex auctoritate Sylvestri Papæ* [*Præsenti decreto censemus, &c.*] *requirè suprà in causa* [*In infamia cujusdam Episcopi.*] *Iuxta igitur hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Innocentii Papæ II.* [*Si quis suadente diabolo, &c.*] *ut infrà in causa* [*Quidam Presbyter.*] *ut juxta etymologiam vocabuli, anathemati, id est, separationi subjaceat, qui in edictum illud inciderit, qui à corpore & sanguine Christi, & ab ingressu ecclesiæ se alienum facit: qui impias manus in clericum injicere ausus fuerit: qui etiam à nullo Episcoporum absolvi, id est, more pœnitentium recòciliari poterit, nisi primùm Apostolico conspectui se representare curaverit.* ¶ * *Illud autem Petri de Clemente* [*Si inimicus est iste Clemens, &c.*] *de sententia notatis intelligendum est, sicut & illud Urbani, Quibus Episcopi non communicant, &c.* [*ut infrà in eadem causa. Cæterum falsum esset illud Vasensis* e *concilii secundi*] *Si tanticum Episcopus alieni sceleris se conscium novit. Item, & illud* [*Placuit, ut si quando Episcopus, &c.*] *requirè suprà in causa* [*Duo fornicatores, & infamia notati.*]

C. XXV. ¶ *Communicare non licet iis, qui excommunicatis communicant.*

Item Gregorius *clero, & populo Salonitano* 1.

1 ¶ Salonitano] *In regesto B. Gregorii lib. 5. c. 1. 48. leguntur hæc verba in epist. 48. scripta clero, nobilibus, ac populo Iaureæ consistentibus, al.* Iadertino.

Rogo, hortor, & moneo, ut à prohibitæ vos communionis consortio per omnia suspendatis: ne cui-

a Hieron. in Amos Prophetam, capit. 5. circa medium. b Matth. 7. c Hieron. ut. d Psal. 49. e 2. Corinth. 3. f al. dignitia, ἀκρίβεια. g in Veronensi est πρὸς. h 1. Corinth. 5.

a 1. Cor. 10. b 1. Cor. 11. c Gen. 3. d supr. eod. multis capitib. habetur sententia. 3. q. 4. c. fin. 17. q. 4. quisquis 6. idem si quas domum. 3. q. 2. c. 2. 17. q. 4. * supr. eod. e 6. q. 2. c. 2.

quam sacerdoti, suprascripto Maximo communicanti, contra animam suam quisquam vestrûm communicare præsumat.

C. XXVI. ¶ *Nullus clericorum, vel laicorum, ad domum excommunicati accedat.*

Item ex concilio Toletano primo, *c.15.*

VI. SI a quis laicus abstinetur, ad hunc, vel ad domum ejus, vel clericorum, vel religiosorum nullus accedat. Similiter & clericus si abstinetur, à clericis devitetur. Si quis cum illo colloqui, aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur. Sed hoc pertineat ad eos clericos, qui ejusdem Episcopi sunt, & ad omnes, qui commoniti fuerint de eo, qui abstinetur, sive laico quolibet, sive clerico.

3 pars. *Sed hoc specialiter in his, qui excommunicatis nominatim communicant. Unde Urbanus* [*Sanè quod super Richardo, &c.*] *infrà* b *in causa.* [*Quidam Episcopus in hæresim lapsus.*] *Item Nicolaus Papa in cap.* [*Excellentissimus Rex Carolus, &c.*] *infrà circa finem hujus causæ.*

C. XXVII. ¶ *Sententia pastoris timenda est, licet injustè liget.*

Item Urbanus *omnibus Episcopis, c.5.*

QUibus c Episcopi non communicant, non communicetis: & quos ejecerint, non recipiatis. Valde enim est timenda sententia Episcopi, licet injustè liget.

C. XXVIII. ¶ *Excommunicationis contrahit pœnam, qui excommunicatis communicat.*

Item ex octava synodo.

VII. SI quis frater aut palàm, aut absconsè cum d excommunicato fuerit locutus, aut junctus communione, statim cum eo excommunicationis contrahat pœnam.

¶ *Canon hic neg, habetur in octava synodo, quæ habita fuit tempore Nicolai primi, neg, in alia, qua & ipsa nominatur octava: sub Ioanne octavo celebrata, quæ in bibliotheca Vaticana servantur. Multa verò, quæ à Gratiano ex octava synodo citantur, in regulis Basilii, Isidori, & aliis scriptis ad monachos pertinentibus inventa fuisse. Hoc quidem supra ead. cum excommunicato. fuit tributum Isidoro, quemadmodum etiam à Burchardo, & Ivone. Sed Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti, c.26. cum antea ejusset de monacho, a suo præposito excommunicato, hæc scribit: valde similia.* Hinc quidam magister monachorum ait: Si quis verò frater, aut palàm, aut absconsè cum eo fuerit locutus, aut conjunctus, communem cum eo excommunicationis contrahat pœnam.] *quæ lectio convenit cum lectione Burchardi & Ivonis.*

C. XXIX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi II. *cap.7.*

QUi e merito facinorum suorum ab ecclesia pulsi sunt; si ab aliquo Episcopo, aut Presbytero, vel clerico fuerint in communione susceptí, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugiens 1 sui Episcopi regulare judicium.

1 ¶ Refugiens] *In concilio cum multis impressis & manuscriptis codicibus collato legitur,* refugiens: *apud Burchardum verò, & Ivonem,* refugientibus, *quod convenit cum canone Græco, qui est nonus: omnia verò hæc verba,* refugientes sui Episcopi regulare judicium, *in recentioribus conciliorum editionibus non sunt hoc loco, sed post vers. susceptí. A Sorience autem codice Regis catholici omninò absunt.*

C. XXX. ¶ *Qui sententiam Episcopi putat esse injustam, recurrat ad Synodum.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *cap.36.*

CLericus, qui Episcopi circa se districtionem injustam putat, recurrat ad synodum.

C. XXXI. ¶ *Vincula ecclesiastica non sunt contemnenda.*

Item Ioannes Chrysostomus, *homil.4. ad 12. epist. ad Hebræos.*

2. NEmo a contemnat vincula ecclesiastica. Ne enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui tribuit hanc potestatem dedit, & dominos fecit homines tali honoris.

C. XXXII. ¶ *Satana traditur, qui ab ecclesia excommunicatur.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, sermone 9.*

OMnis b Christianus, dilectissimi, qui à fraternitate excommunicatur, satanæ traditur c: quorum scilicet; quia extra ecclesiam diabolus est, sicut in ea Christus: ac per hoc quasi diabolo traditur, qui ab ecclesiastica communione removetur. Unde illos, quos Apostolus satanæ esse traditos prædicat, excommunicatos à se esse demonstrat.

¶ *Sic etiã citat Ivo p.14.c.50. sed p.2.c.94. conjunctis cum his alius verbis videtur citare ex libris de unico baptismo.*

C. XXXIII. ¶ *De eodem.*

Idem *tractatu 27. ad cap. 6. Ioannis.*

NIhil sic debet formidare Christianus, quam ne à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum ejus. Si non est membrum ejus, non vegetatur spiritu ejus. Quisquis autem non habet spiritum ejus. Apostolus d, spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

Item Hieronymus 1: [*Quorum e remiseritis peccata, remissa erunt, quibus ecclesiam interduxeritis, nisi reconciliati per pœnitentiam fuerint, ipsis janua regni cœlestis clausa erit.*

1 ¶ Hieronymus] *Hæc non sunt inventa apud Hieronymum, sed in epist.7. Eutychiani, quem citat Ivo.*

C. XXXIV. ¶ *Vicini Episcopi audiant causas, & de judiciis Episcoporum suorum quæ ventilantur.*

Item ex concilio Milevitano *f. cap.22.*

PResbyteri g. Diaconi, vel cæteri inferiores clerici causis quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum quæsti fuerint; vicini Episcopi eos audiant, & inter eos, quidquid est, finiant, adhibiti ab eis ex conciliis Episcoporum suorum. Quòd si & ab eis provocandum esse putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia, vel ad primates provinciarum suarum. Ad transmarina verò qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam in communione suscipiatur.

¶ *Hunc capiti in vulgatis codicibus præpositum esse non legitur: sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus hujus loci habetur, ut patet autem supra, 2.q.6.c.placuit.*

C. XXXV. ¶ *Injusta Episcoporum damnata irrita esse citatur.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *c.27.*

IRritam h esse injustam i Episcoporum damnationem, & idcirco à synodo retractandam.

C. XXXVI. ¶ *Qui causa sua adesse, & innocentiam suam asserere voluerit, intra annum excommunicationis hoc faciat.*

Item ex concilio Carthag. V. *c.6.6.*

RVfus constitutum est, ut quoties clericus excom-

a *Ivo p.14.c.48. Pann.l.5.c.88.* b *Ivo p.2.c.94.c.50.* c *al. traducitur. 1. Tim. 1. Cor. 5.* d *Rom. 8.* e *Ivo p.14.c.53.* f *Ex Afric. 92.* g *2.q.6. placuit.* h *3.q.6. Irritam ex Felice.* i *al. ut infrà, 9. teri.*

in Afric. c.46. & Vorm. 6.71. Poly. l.7.tit.1. Bur. l.1.c. [illegible] *f. 232.*

vel 1 confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parcitur, vel propter ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem hæreticorum, atque gentilium, si fortè causæ suæ adesse voluerint, & innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant. Si verò intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

1 ¶ Vel] *In omnibus locis indicatis legitur, &c. Sed manuscripta Gratiani exemplaria concordant cum vulgatis. In aliquibus tamen est*, convicti clerici vel confessi. *Apud Ivonem verò legitur*, ut aliquoties clerici convicti, & confessi, *& vocem aliquoties, habet etiam Burchardus.*

C. XXXVII. ¶ *Audientiam sibi negat, qui excommunicationis causam agere intra annum differt.* a

Item Gelasius.

QVicunque *b* intra anni spatium civiliter, sive publicè causam suam coram suis excommunicatoribus non peregerint, ipsi sibi aditum audientiæ clausisse videantur. Quòd si obstinato animo sine communione defuncti fuerint, nos eorum causam, juxta beati Leonis *c* prædecessoris nostri sententiam, divino judicio reservantes, quibus vivis non communicavimus *d*, nec mortuis communicare debemus.

C. XXXVIII. PALEA.

QVi * verò excommunicato scienter communicaverit, & amodò saltem in domo simul oraverit, atque latebras *e*, quominùs ad satisfactionem perducatur, præbuerit, donec ab excommunicatore pœnitentiam accipiat, corporis & sanguinis Domini communione privatum se esse cognoscat.

C. XXXIX. ¶ *Tardius recipiatur ad veniam, qui sacerdote jubente de ecclesia exire contemnit.*

Item ex concilio Hilerdensi, *c. 10.*

QVi *f* jubente sacerdote pro qualicunque culpa ab ecclesia exire contempserit, pro noxa contumaciæ *g* tardius recipiatur ad veniam.

Sed quæritur, si ante damnati absolutionem Episcopum mori contigerat, utrum damnatus postea valeat absolvi.

C. XL. ¶ *A successore solvatur, qui post mortem Episcopi remanet legatus.*

De hiis ita statutum est in concilio Epaunensi, *cap. 28.*

II. SI *h* Episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut pœnitentem successori licebit absolvere.

Præmissis auctoritatibus, quibus injustæ sententiæ usus ad examinationem utriusque partis parere jubemur, ita respondetur. Gregorius non dicit sententiam injustè latam esse servandam, sed timendam, sicut & Urbanus. Timenda est ergo, id est, non ex superbia contemnenda. Reliquæ verò auctoritates de excommunicatis loquuntur, qui vel vocati ad synodum venire contempserunt, vel calliditatibus adversantium occurrere nescientes, injustam sententiam à judice reportaverunt, vel qui neglectu suæ vitæ siniestram de se opinionem nasci permittentes, sententiam in se excedere. Hos siquidem solos excommunicationis sententia ferire *licet.*

C. XLI. ¶ *Quibus culpis exigentibus aliquis sit communione privandus.*

Unde in Meldensi concilio, *cap. 56.*

II. NEmo *a* Episcoporum quemlibet sine certa & manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica. Sub anathemate 1 autem sine conscientia Archiepiscopi, aut Coepiscoporum, nullum præsumat ponere, nisi unde canonica docet auctoritas: quia anathema est æternæ mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non potuerit corrigi.

1 ¶ Sub anathemate] *In concilio Meldensi, & adjectis capitularibus Caroli filii Ludovici legitur*, Anathema autem sine consensu Archiepiscopi, aut Coepiscoporum, prælata etiam evangelica admonitione, nulli imponat. *cæteri autem collectores parum à Gratiano discrepant.*

C. XLII. ¶ *Pro paucis, & levibus causis nullus communione privetur.*

Item ex concilio Arvernensi.

NVllus sacerdotum quenquam rectæ fidei hominem pro parvis & levibus causis à communione suspendat: præter eas culpas, pro quibus antiqui Patres arceri ab ecclesia jusserint committentes.

¶ *In concilio Arvernensi, quod extat, non habetur, sed in Aurelianensi IV. c. 2. & in Vormatiensi, c. 13.*

C. XLIII. ¶ *Pro his tribus criminibus quilibet communione privetur.*

Item ex concilio Triburiensi.

CErtum *b* est pro his tribus criminibus aliquem excommunicari debere: cum ad synodum canonicè vocatus venire contemnit: aut si postquam illuc venerit, sacerdotalibus respuit obedire præceptis: aut si ante finitam causæ suæ examinationem à synodo abire *c* præsumit.

4 pars. *De his, inquam, & hujusmodi, præmissæ auctoritates loquuntur, non de injustè suspensis. Quòd autem injustæ sententiæ parendum non sit, multis auctoritatibus probatur. Quarum prima est illa* Hieronymi *d, super Matthæum lib. 3.*

C. XLIV. ¶ *Sententia pastoris rem, vel innocentem non constituit, vel facit.*

QVomodo *e* sacerdos mundum leprosum non facit, sic Episcopus, vel Presbyter, non alligat eos, qui insontes sunt, nec solvit noxios: sed pro officio suo cùm peccatorum varietates audierit, scit qui ligandus sit, qui solvendus.

¶ *Variè hic locus legitur apud collectores. Apud B. Hieronymum sic habet:* Legimus in Levitico de leprosis, ubi jubentur, ut ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdote mundi fiant: non quòd sacerdotes leprosos faciant, & immundos; sed quò habeant notitiam leprosi & non leprosi, & possint discernere qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum, vel immundum facit, sic & hic alligat, vel solvit Episcopus & Presbyter, non eos qui insontes sunt, vel noxii, sed, pro officio suo, cùm peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quive solvendus.

C. XLV. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Augustinus *super Matthæum.*]

RIdiculum est, ut eum mundum esse dicamus, qui vinculis peccatorum suorum ligatus est, propter hoc solum, quòd Episcopus dicitur habere hujusmodi potestatem, ut soluti ab eo, soluti sint in cœlo, & ligati in

a *al. dissimulat.* b *Poly. abid. Anſl. l. 2. c. 24. Burchard. l. 11. c. 47. Ivo p. 14. c. 111. Pann. l. 5. c. 130.* c *24. quæſt. 2. c. 1.* d *al. mortuis communicare non possumus.* * *Poly. ubid. Anſelm. ibid.* e *al. latebras defensionis.* f *Burch. l. 11. c. 48. Ivo p. 14. cap. 112.* g *al. contumelia.* h *Burch. l. 11. c. 50. Ivo p. 14. c. 114. Pann. l. 5. c. 121.*

a *Et in adjectis capitularibus Caroli filii Ludovici. Burchard. l. 11. c. 10. Ivo p. 14. c. 80. Pann. l. 5. c. 93.* b *al. Decretum. Poly. l. 7. tit. 1. Burch. l. 11. c. 74. Ivo p. 14. c. 122. Pann. l. 5. c. 122.* c *al. profugus abire.* d *In commen. ad c. 16.* e *Poly. d. 7. tit. 3. Anſl. l. 3. c. 130. Ivo p. 14. c. 7. Pann. l. 8. c. 88.*

terris, ligati sint in cœlo: sit ergo irreprehensibilis, qui alterum ligat, aut solvit.

C. XLVI. ¶ *Non est petenda solutio, cum iniquè fertur sententia.*

Item Gelasius Papa *Episcopis orientalibus* a, *de damnatione* 1 *Dioscori.*

CVi *b* est illata sententia, deponat errorem, & vacua est: sed si injusta est, tantò eam curare non debet, quantò apud Deum & ecclesiam ejus neminem potest iniqua gravare sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum.

1 ¶ Damnatione Dioscori] *Sic etiam in manuscriptis. Apud Ivonem est*, communione Achatii vitanda.

Et Dioscorus quidem in Chalcedonensi synodo, & à sancto Leone primo damnatus est, Achatius autem à Felice tertio, & Gelasio ipso.

C. XLVII. ¶ *Deus non nocet, nec nocere aliquem patitur injustè.*

Item Augustinus *de summo bono* c.

SEcundùm *d* catholicam fidem, & sanam doctrinam, & intelligentibus perspicuam veritatem, nec naturæ Dei nocere potest quisquam, nec natura Dei nocere injustè cuiquam, vel nocere injustè *e* patitur quemquam. Qui enim nocet (ait Apostolus *f*) recipiet illud quod nocuit.

C. XLVIII. ¶ *Injusta vincula dissumpit justitia.*

Idem *sermone 16. de verbis Domini.*

COepisti *g* habere fratrem tuum tanquam publicanum: liga illum in terra: sed ut justè alliges, vide. Nam injusta vincula dissumpit justitia. Cùm autem correxeris, & concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra: cùm solveris in terra, solutus erit & in cœlo.

1 ¶ Cùm autem] *Emendatus & locupletatus est hic locus ex originali, Ivone & Pannormia.*

C. XLIX. ¶ *Temeritas judicandi non ei qui judicatur, sed judici nocet.*

Idem *de sermone Domini in monte, lib. 2. c. 29.*

TEmerarium *h* judicium plerunque nihil nocet ei, de quo temerè judicatur. Ei autem, qui temerè judicat, ipsa temeritas necesse est ut noceat.

C. L. ¶ *Non obest homini injusta sententia.*

Idem *ad clerum Hipponensem, epist. 137.*

QVid *i* obest homini, quòd ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia: si de libro vivorum non eum delet iniqua conscientia?

C. LI. ¶ *De eodem.*

Item *in libro contra Secundinum Manichæum, cap. 1.*

SEntit *k* de Augustino quidquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset.

C. LII. ¶ *Quos conscientia justificat, aliorum maledicta non timeant.*

Item Gregorius *Constantinæ Mediolanensi Episcopo, lib. 6. epist. 14. seu cap. 178.*

IN *l* cunctis, quæ in hac vita adversa proveniunt, sola est, sicut nostis, omnipotentis Dei districtio pensanda, atque ad cor semper proptium recurrendum, ut nullius nos ibi lingua impleat, ubi conscientia non accusat. Quem enim conscientia defendit, & inter accusationes liber est: & liber, vel sine accusatione esse non potest, si sola, quæ interius addicit *m*, conscientia accusat. De vestra igitur sanctitate absit à Christianorum judicio, ea quæ maledicorum hominum rumoribus conficta credimus, in qualicunque modulo suspicionis admisceri: quia ex sacri eloquii testimonio tenemus, ut majora mala *1*, cùm forsitan dicuntur, nisi probata, citò non debeant, sed probata citius ulcisci. *& infrà.* ¶ Hinc ipsum dixi, ut nimiæ esse levitatis ostenderem, si quis mala gravia credere studeat, quæ probari non possunt. Vestra sanctitas vestra debet mentem suam à maledicorum hominum rumoribus, atque obtrectatione disjungere, & illa quæ æternæ vitæ sunt, atque ad utilitatem subditorum proficiunt, cogitare.

1 ¶ Majora mala] *Sic emendatum est ex originali & Nicolao: & sæpe in hac epistola repetitur*, mala gravia. *Antegebatur*, mala majorum.

C. LIII. ¶ *Frustra damnatur ab homine, quem Deus justificat.*

Item Augustinus *in Psal. 36, concione 3. ad vers.* [*Nec damnabit eum.*]

ET a si ad tempus 1 damnaris ab homine, & illa sententiam proconsul in Cyprianum, alia ei terrena, aliud tribunal cœlorum. Ab inferiore sententiam, à superiore coronam.

1 ¶ Et si ad tempus] *Apud B. Augustinum, de divino eo agentem, sic legitur.* Quando ergo ventum fuerit illud judicium, non eum damnabit: & si ad tempus tur damnari ab homine, & si dixit sententiam, &c.

C. LIV.

Idem *in Psal. 37. ad vers.* [*Quoniam in te speravi.*]

CVstodi *b* intus innocentiam tuam, ubi nemo mit causam tuam: Prævalebit *c* in te falsum monium, sed apud homines. Nunquid apud Deum lebit, ubi causa tua dicenda est? Quando Deus rit, alius testis quàm conscientia tua non erit. stum judicem, & conscientiam tuam noli timere, sam tuam.

C. LV. ¶ *Non hominum linguas, sed conscientiam curare debemus.*

Item Gregorius Papa *Palladio Presbytero, lib. 8. epist. 45.*

INter verba laudantium, sive vituperantium, rem semper recurrendum est: & si in ea non bonum, quod de nobis *d* dicitur, magnam tristi nerare debet: & rursum si in ea non invenit lum, quod de nobis homines loquuntur, in magn bemus lætitiam prosilire. Quid enim si homines dent, & conscientia nos accuset? aut quæ debet stitia, si omnes accusent, & sola conscientia esse demonstret? Habemus Paulum dicentem ria nostra hæc est, testimonium conscientiæ Iob *g* quoque dicit [Ecce in cœlo testis meus, est in nobis testis in cœlo, testis in corde, dimittamus tos foris loqui, quod volunt. Quid aliud faciunt, nisi quod in pulverem sufflant, atque stros terram excitant? ut unde plus detrahunt flant, inde magis nihil veritatis videant. Vocanda etiam sunt ipsi, & tranquillè admonendi, fieri modis omnibus debet: [scientes, quid de ritas dicit *h*: [Ne forte scandalizemus eos.] Si tusfieri sibi ex veritate noluerint, habes consolationem quam in sancto Evangelio conspicias. Cum enim no dictum fuisset. [Scis *i*, quia Pharisæi audito hoc scandalizati sunt:] respondit *k*: [Sinite illos sunt, & duces cæcorum.] Paulus quoque Apostolus monet, dicens *l*: [Si fieri potest, quod ex vobis est,

a *Sententia habetur aliqua ex parte in tomo Gelasii de anathematis vinculo.* b *Ivo p. 14. c. 8.* c *l. 3. de natura boni, c. 39.* d *Ivo p. 14. c. 9.* e *impune.*] *vera lectio.* f *Colossi. 3.* g *Ivo p. 14. c. 5. Pann. l. 5. c. 83.* h *Ivo p. 14. c. 10.* i *Poly. l. 7.* k *Ivo p. 14. c. 11.* l *Nicolaus epist. 2. ad Michaelem Imper.* m *al. audit.*

a *Ivo p. 14. c. 13.* b *Ivo p. 14. c. 14.* c *al. prævalebit in epistola Sixti III.* d *al. vobis.* e *al. omnes.* f *Iob. 16.* h *Matth. 15.* i *Matth. 17.* k *Matth. 15.* l *Rom. 12.*

omnibus hominibus pacem habentes.] Dicturus quippe [Cum omnibus pacem habentes,] quia hoc difficile esse prospexit, præmisit, [si fieri potest.] Sed tamen adjunxit, quòd possit fieri, cùm dixit [quod ex vobis est.] Quia si nos in mente charitatem erga odientes servare cupimus, etsi illi nobiscum pacem non habent, nos tamen cum illis sine dubio habemus.

1 ¶ Quid enim] *Addita sunt nonnulla ex epistola B. Gregorii, & partim etiam Sixti tertii, in qua idem ferè repetitur.*

Hiscitur ens observandum est, qui parati sint suspicari, quod non vident, parata semper reprehendere, nunquam imitari: apud alios autem conscientia est necessaria nobis, fama illis.

C. LVI. ¶ *Conscientia nobis, & fama proximis est necessaria.*

Unde Augustinus *lib. de bono viduit. cap. 22.*

NOn *a* sunt audiendi, sive viri sancti sive fœminæ, quando reprehensa in aliquo negligentia sua, per quam fit, ut in malam veniant suspicionem, unde suam vitam longè abesse fatentur, dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam; existimationem hominum non solùm imprudenter, verùm etiam crudeliter contemnentes, cùm occidant *b* animas aliorum, sive blasphemantium viam Dei (quibus secundùm suam suspicionem, quasi turpis, quæ casta est, displicet vita sanctorum) sive etiam cum excusatione imitantium, non quod videant, sed quod putant. Proinde quisquis à criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.

C. LVII. *Apud Deum maledicitur, qui moribus dissonam profert sententiam.*

Item Hieronymus *super c epist. Pauli ad Philemonem.*

SI *d* quis dixerit justum injustum, & injustum justum, abominabilis uterque apud Deum est. Similiter, qui sanctum dicit esse non sanctum, & rursùm non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum.

C. LVIII. ¶ *Christum violat, qui sanctum non sanctum, vel non sanctum sanctum esse crediderit.*

Idem *ibidem paulò superiùs.*

IX. SI quis hominem, qui sanctus non est, sanctum esse crediderit, & Dei eum junxerit societati, Christum violat, cujus corporis omnes membra sumus. & ℣. ¶ Omnes credentes, secundùm Apostolum *e*, Christi corpus efficiuntur. Qui in Christi corpore erat, & labitur, asserens membrum ejus vel sanctum esse, cùm non sit, vel non sanctum esse, cùm sit, vide quali crimini obnoxius fiat. [Væ (ait Esaias *f*) qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.] Dulce puto esse sanctimoniam: amarum, quod sanctimoniæ contrarium est.

C. LIX. ¶ *Æternum vir maledictionis invenit, qui bonos malos, & malos bonos dixerit.*

Item Esaias, *cap. 5.*

VÆ. *g.* qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. *& paulò superiùs.* ¶ Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descenderunt fortes ejus, & populus ejus, & sublimes, gloriosique ejus ad eum: & incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium de-

a 11. q. 1. nolo ut aliquis. b al. occidunt. c Ad locum, [Gratias ago Deo meo.] d Ivo p. 14. c. 6. Panorm. l. 1. cap. 84. Proverb. 17. secundum 70. e Rom. 12. 1. Corinth. 6. f Esa. 5. g Eod. c.

primentur: & exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

C. LX. ¶ *Ligandi, solvendi, potestate se privat, qui hanc injustè exercet.*

Item Gregorius *homil. 26. in Evang.*

IPse *a* ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subjectorum moribus exercet.

C. LXI. ¶ *De eodem.*

Idem *ibidem paulò inferiùs.*

IVdicare *b* de subditis dignè nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur.

C. LXII. ¶ *Non est vera præsidentis absolutio, nisi sequatur arbitrium interni judicis.*

Idem *ibidem paulò inferiùs.*

TUnc vera est absolutio præsidentis, cùm interni *d* sequitur arbitrium judicis. Quod benè quatriduani mortui resuscitatio illa significat: quæ videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus suscitavit, & vivificavit, dicens *e*: [Lazare veni foras] & postmodum is, qui vivens fuerat, egressus, à discipulis est solutus, sicut scriptum est.

C. LXIII. ¶ *Privilegio moretur exui, qui eodem abutitur.*

Idem *in regesto.*

PRivilegium *f* omninò meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

In regesto B. Gregorii, ex quo citatur, non est inventum. Habetur autem in epist. 2. Simplicis Papæ, cui etiam Nicolaus I. in epist. ad Hincmarum, cujus instinctu est, Epistolam beatitudinis tuæ. & Burchardus, & Ivo, & aliquod vetustæ Gratiani exemplaria tribuunt: suprà etiam distinct. 74. c. ab. 5. nam privilegium... citatur ex eodem Simplicio. Simile est quod B. Augustinus sermone de tempore 247. scribit. Iudicio enim legum, jure ab obtenta dignitate dejicitur, qui privilegio sibi concesso abutitur.

C. LXIV. ¶ *Is, in quem canonica non fertur sententia, pœnam non debet ferre canonicam.*

Item Gregorius *Antonio subdiacono, lib. 2. indict. 11. epist. 9.*

NOn debet is pœnam sustinere canonicam, in cujus damnatione non est canonica prolata sententia.

Ex his datur intelligi, quod injusta sententia nullum alligat apud Deum, nec apud ecclesiam ejus aliquis gravatur iniqua sententia, sicut ex g Gelasii capite habetur. Non ergo ab ejus communione abstinendum est, nec ei ab officio cessandum, in quem cognoscitur iniqua prolata sententia. Cur ergo capitula Carthaginensis, & Africani, atq; aliorum conciliorum, prohibent injustè damnatum in communione recipi, ante h judicii examinationem? cur & illud in concilio Moguntinensi statutum est? i

C. LXV. ¶ *Qui damnatur à synodo, quomodo in secunda innocens reparetur.*

EPiscopus *k*, Presbyter, aut Diaconus à gradu suo injustè dejectus, si in secunda synodo innocens reperiatur *l*, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manibus Episcoporum: si Episco-

a *Infrà ead. plerunque. Poly. lib. 7. tit. 1. Ivo p. 14. cap. 3. Panorm. lib. 5. cap. 79.* b *Ivo ibidem. Panorm. lib. 3. cap. 80.* c al. *æterni.* d *æterni.*] *orig. Suprà ead. plerunque. Ivo ibidem. Panorm. l. 3. cap. 18.* e *Joann. 11.* f *Simplicius Papa epist. 2. Ansl. 4. c. 3. Burch. lib. 1. c. 19. Ivo p. 5. c. 140.* g *Supra ead. cau est.* h *Supra ead. si Episcopus.*] & [*Placuit.*] i *In Toletano IV. cap. 27.* k *Burch. lib. 2. cap. 92. Anselm. lib. 3. cap. 27. Poly. lib. 2. tit. 36. Ivo p. 5. cap. 367. & part. 6. c. 237. Panorm. lib. 3. cap. 80.* l *inveniatur.*

pus est, orarium, annulum, & baculum: si Presbyter, orarium, & planetam: si Diaconus, orarium, & albam: si Subdiaconus, patenam, & calicem. Sic & reliqui gradus in reparatione sua recipiant ea, quæ cùm ordinarentur, perceperant.

¶ *Hoc habetur in concilio Toletano IV. c. 27. ex quo citans Ivo p.5.c.367. & Polycarpus l.2.tit.36. Idem tamen Ivo par. 6. c.237. & Burchardus tribuunt concilio Moguntino: auctor autem Pannormiæ, & Moguntino, & Toletano.*

3 pars. *Si ergo injustè dejecti, nec etiam per Episcopos reparari possunt, nisi de manibus eorum recipiant quæ amiserant; quomodo sua auctoritate cuiq; licet injustè ligatis communicare, & eis, non petita absolutione sua celebrare officia, sicut Gelasius videtur sentire, Ad hoc respondendum est, quòd sententia aliquando est injusta ex animo proferentis, justa vero ex ordine & causa: aliquando est justa ex animo & causa, sed non ex ordine: aliquando justa ex animo & ordine, sed non ex causa. Cùm autem ex causa injusta fuerit, aliquando nullum in eo omninò; qui accusatur, delictum est, quod sit damnatione dignum: aliquando non est in eo illud, supra quod fertur sententia: sed ex alio notandus est. Ex animo est injusta, cùm aliquis servata integritate judiciarii ordinis in adulterum, vel in quemlibet criminosum, non amore justitiæ, sed livore odii, vel pretio aut favore adversariorum inductus sententiam profert. Unde Beda super epistolam Iacobi ait.* ¶ [*Ira a enim viri justitiam Dei non operatur:*] *quia qui iratus in aliquem sententiam profert, etsi ille quantum ad se, justam reportet sententiam, iste tamen, qui non amore justitiæ, sed livore odii in eum sententiam dedit, justitiam Dei, in quem perturbatio non cadit, non imitatur.*

C. LXVI. ¶ *Sententia justitia non est pro præmio ferenda.*

Item Gregorius.

Qui *b* rectè judicat, & præmium inde remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat: quia justitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. Bonis male utuntur, qui juste pro temporali lucro judicant. Tales quippe ad veritatem, non justitiæ defensio, sed amor præmii *c* provocat: quibus si spes nummi subtrahitur, confestim à justitiæ defensione recedunt. Acceptio nummorum *d*, prævaricatio veritatis est. Unde & pro justo dicitur. [Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit.]

¶ *Apud B. Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum lib.3.de summ. bon. cap.58. quem citant Burchardus & Beda in semtillis.*

C. LXVII. ¶ *In præpositorum operibus sibi totum ratio vindicat.*

Item Gregorius *lib.8. epist. 12. ad Guidiscalcum.*

Illa *e* præpositorum sollicitudo utilis, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vindicat. Restringenda sub ratione potestas est, nec quidquam agendum prius, quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore justum omne *f* putat, quod fecerit.

C. LXVIII. ¶ *Graviter delinquit, qui ex ira sententiam profert.*

Item Ambrosius *libro de sancto Ioseph, c. 13.*

Ira sæpe etiam innocentes in crimen abducit: quia dum justo amplius irascimur, & volumus alienum coercere peccatum, graviora peccata committimus. Ideò Apostolus *g* ait, [Non vos ipsos vindicantes charissimi: sed date locum iræ,] hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Vnde Dominus *h* IESVS dimittens ad Euangelizandum discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga, id est, ut & incentiva [illegible] instrumenta eriperet ultionis.

C. LXIX. ¶ *Ratio debet corrigere, quidquid ira promulgatum est.*

Item ex lib.11. Ecclesiast. historiæ Rufini, *c.18.*

Cùm apud Thessalonicam seditione exorta, quidam vir ex militaribus impetu fuisset populi furens [illegible] tinctus, Theodosius repentini nuncii atrocitate [illegible] ad ludos Circenses invitari populum, eique ex [illegible] circumfundi milites, atque obtruncari passim, ut quisq; occurrisset, gladio jubet; & vindictam dari, non crimen, sed furori: ob hoc, cùm à sacerdotibus Italiæ arguere agnovit delictum, culpamque cum lachrymis [illegible] publicam pœnitentiam in conspectu totius ecclesiæ egit *a*, & in hoc sibi tempus adscriptum absque regio gio patienter implevit. Quibus omnibus illud quo mirabiliter adjecit. Lege sanxit in posterum, ut [illegible] tiæ Principum super animadversione prolata, [illegible] vigesimum ab executoribus differretur, quò [illegible] sericordiæ, vel, si res tulisset, pœnitentiæ [illegible] ret.

C. LXX. ¶ *In distandis sententiis rectores nihil furore ducantur.*

Item ex b *dictis* Gregorii.

Summoperè *c* præcavere debent rectores ecclesiæ & qui publica judicia exercent, ut in distandis [illegible] tiis nullatenus levitate, aut furore ducti sint [illegible] sed causis prius diligenter ventilatis, cùm res, quæ [illegible] batur, pleniter ad notitiam venerit, tunc divina, [illegible] na lex resolvatur *d*, & tunc secundùm quod [illegible] tum est, remota personarum acceptatione, definitio feratur sententia. Hinc est, quòd Moyses *e* [illegible] populi semper ad Dominum tabernaculum [illegible] ferebat, & juxta quod Dominus imperabat, [illegible] ponebat: nimirum nos instruens, ut non ex [illegible] sed ex præcepto divino, condemnationis, vel [illegible] sententiam proferamus.

¶ *De non præcipitanda sententia; legantur notanda Gregorium, lib.19. Mor. c. 23. ad ea verba Iob,* Cautus [illegible] nesciebam, diligentissimè investigabam, *& lib. 1. epist. 26. & alibi.*

C. LXXI. ¶ *Iustum judicium vendi non potest.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

Non *f* licet judici vendere justum judicium, nec advocato vendere justum patrocinium, aut consulto rectum consilium.

¶ *Propria verba B. Augustini referuntur infra, 14. q. 5. versic. sed non ideo.*

C. LXXII. ¶ *De eodem.*

Item Isidorus *lib.3. de summo bono, c. 51.*

Pauper *g* dum non habet quod offerat, non audiri contemnitur, sed etiam contra veritatem primitur. Citò violatur auro justitia, nullamque pertimescit culpam, quam redimere nummis [illegible]

Hucusq; sententia, quæ non amore justitiæ, sed ex alia causa fertur in quenquam, humiliter obediendum est.

C. LXXIII. ¶ *Non recipiantur ab alia, quæ [illegible] rum Episcoporum contrahuta offensam.*

Vnde in Nicæno *h* concilio, *cap.5.*

Servetur *i* ista sententia, ut hi, qui ab aliis [illegible] municantur, ab aliis ad communionem non [illegible] tur. Requiratur sane, si forte ex aliqua indigni-

a *Mutatis verbis, sed salva sententia. Iac. 1.* b *Isidorus sententiarum de summo bono l.3.c.58. Beda in scintillis.c.71. Burc.l.16. c.28.* c *al.peculia.* d *al. munerum. Esa.33.* e *Burch. l.15.c.29. Ivo p.16.c.30.* f *al.ira.* g *Rom.12.* h *Luc.9.*

a *al. exegit.* b *al.Gregorius.* c *Burch. l.16.c.2. l.13.c.25.* d *revolvatur.* e *Exod.33.* f *Isid.ubi supra. ubid.cap.59.* g *Bur.lib.16.c.82.* h *Ibid. c.fin. Isid.ubid.cap.59.* i *Burchard. l.11.c.39. Ivo part.14.c.10. Ivo p.11.c. 42.* k μικροψυχία.

animi, aut contentione, aut qualibet tali commotione a Episcopi sui abstenti b sint. & infra. ¶ Vt ita demum hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorũ offensas meritò contraxerunt, digne etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque Episcopo 1 suo visum fuerit humaniorem circa eos ferre sententiam.

1 ¶ Episcopo suo] *In prisca versione, quæ est in collectione Isidori, & huic valdè simili est, legitur,* quousq; in communi, vel ipsi Episcopo suo: *nec multo aliter in altera vulgata versione. Græce est,* μέχρις αὐ τὸ κοινὸν ἢ ἐπισκόπων δόξῃ, id est, quousque communi Episcoporum videatur.

Item sententia est injusta ex ordine, quando non servato judiciali ordine, quilibet pro sua culpa damnatur.

C. LXXIV. ¶ *Res dubia non definiatur certa sententia.*

Vnde Gregorius *scribit Constantio Mediolanensi Episcopo, lib. 8. epistol 30.*

GRave satis est, & indecens, ut in re dubia certa detur c sententia.

C. LXXV. ¶ *Non credantur, quia certis indiciis non demonstrantur.*

Item Augustinus *in libro de pœnitentia* d, *c. 3.*

QVamvis e vera sint quædam, non tamen judici sunt f credenda, nisi certis indiciis demonstrentur.

C. LXXVI. ¶ *Antequam examinentur aliqui non judicentur.*

Item Damasus Papa *epistola sexta.*

EOrum g, qui accusantur, causas discutere non licet, priusquam canonicè vocati ad synodum veniant, & præsens per præsentem agnoscat veraciter h, & intelligat quæ ei obiciuntur. Quod bene, & per sapientiam i Salomonis 1 dicitur: [Antequam scruteris, ne reprehendas. Intelligè prius, & tunc increpa. Antequam audieris, ne respondeas.] Et licet apertissima sit contrariorum reprehensio; veruntamen oportet ab his, qui dati k sunt ad eorum examinationem, ordinem servari.

1 ¶ Salomonis] *Citat librum sapientiæ Sirach, id est, Ecclesiasticum, nomine Salomonis. Et sic citatur etiam à B. Gregorio, 1. q. 1. non est putanda. & à Cypriano libro 3. ad Quirinum, c. 20. & à Clemente Alexandrino, Stromatum lib. 7. & ab Origene hom. 28. in Numeros, & ab Hilario in Psal. & ab aliis Patribus: cujus rei rationem reddidit B. Augustinus l. 2. de doct. Christiana, c. 8. & alibi.*

C. LXXVII. ¶ *Qui falsum de alio profert, & in qua crimina credit, uterq; reus est.*

Item ex octava synodo.

NOn l solùm ille reus est, qui falsum de alio profert, sed & is; qui autem citò criminibus præbet.

¶ *Deinde inscriptum vltimæ synodi, notatum est sup. eadem. q. 3. si qua frater.*

6 pars: *Cum ergo sententia ex ordine injusta est, nec tunc abs re credendum est: quin etiam, antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Contingere aliquando, ut adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cujus reatum in conscientia non habet. Hæc sententia est injusta sit, quia non est in os crimen, super quod lata est sententia; tamen justè ab eo reportata est, quia ex reatu adulterii jamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorii* m [*Sententia pastoris, &c.*] *justam sententiam vocat, quando subest: quæ tamen timenda, vel servanda est, quia ex aliqua dum-*

a. *anathe.* b *al. excommunicati. ἀποσυνάγωγοι.* c *al. l. 4. c. 114.* d *facile sunt.*] *orig. Aliquot verbi mutatis.* e *Aug. quæst.* l *Isidorus l. 3. de summ. bono. c. 13.* m. *Sup. ead. d.*

dum damnandus erat. Vnde etiam præmisisset Gregorius a, [*Vtrum justè an injustè obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est.*] *subsecutus adjecit.* [*Ne u, qui subest, & cum injustè fortasse ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa meretur. Pastor ergo vel absolvere indifferè timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injustè, nec pastoralis judicium temerè reprehendat: ne, esse injustè ligatus ostendit, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa, qua non erat, fiat.*] ¶ *Aliquando nullum subest crimen, & tamen vel odio judicis, vel suggestione inimicorum oppositam sibi sententiam damnationis in se excepit.*

C. LXXVIII. ¶ *Quot modis humanum judicium pervertitur.*

Vnde Gregorius *ait.*

QVatuor modis pervertitur humanum judicium: timore, dum metu potestatis alicujus veritatem loqui pertimescimus: cupiditate, dum præmio animum b alicujus corrumpimus: odio, dum contra quemlibet adversarium c molimur: amore, dum amico, vel propinquo complacere contendimus.

¶ *Apud Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum (quem citat Burchardus) & paulo etiam plenius: & sequitur nonnullis interjectis post caput, qui recte sup. ea.*

Quam verò grave sit vel odio, vel amicitia, vel metu, vel munere, vel quolibet modo judicium pervertere; testatur Hieronymus *in* d *Amos, cap. 6. dicens.*

C. LXXIX. ¶ *De iis, qui aliquo modo judicium pervertunt.*

QVicunq; aut consanguinitate, aut amicitia, & econtrario vel hostili odio, vel inimicitiis in judicando ducitur, pervertit judicium Christi, qui est justitia, & fructum illius vertit in amaritudinem.

C. LXXX. ¶ *De iis, qui metu potestatis veritatem occultant.*

Item Augustinus *ad Casulanum.*

QVisquis e metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat: quia magis timet hominem, quàm Deum. & post pauca. ¶ Vterq; f reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum, cujus posteriorem partem citat etiam Burchardus ex dictis Augustini. Similima leguntur in eodem libro tertio Isidori, cap. 59.*

C. LXXXI. ¶ *De eodem.*

Item.

III. NEmo peritorum, aut prudentium putet, quo minus sit periculum in verbis, lingua mentiendo, quàm manibus sanguinem fundendo. Melius est autem pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione recipere beneficium.

C. LXXXII. ¶ *De eodem.*

Item Pelagius Papa II. *epist. 2. Benigno Archiepiscopo.*

VNicuique providendum est, ne aliquem injustè persequatur, judicet, vel puniat: ne fortè persequatur, judicet, vel puniat.

Hic quisque, qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit, Deum negare, vel vendere probatur.

a *Hom. 26. in Evang. Isidorus l. 3. de summ. bono, c. 42. Burch. lib. 16, c. 28.* b *al. muneris alicujus corrumpitur.*] *Isido.* c *al. ad versa.* d *Similia apud Isidorum eo. l. 3. c. 57. & apud B. Hier. in Amos, c. 6. ad illud* [*Quoniam convertistis in amaritudinem judicium.*] e *Desiderat p. 1. Burch. l. 16. cap. 16.* f. *Extra de crim. falsi, cap. 1.*

C. LXXXIII. ¶ *Qui falsum testimonium dicunt, & veritatem pro pecunia negant, sceleris Iudæ participes fiunt.*

Unde Beda *ad a c.24. Marci.*

ABiit *b* Iudas ad summos sacerdotes, & constituerunt ei pecuniam se daturos.] ¶ Multi hodie scelus Iudæ, quia Dominum, ac magistrum, Deumque suum pecunia vendiderit, velut immane & nefarium exhorrent: nec tamen cavent. Nam cùm pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profectò, quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: *c* [Ego sum veritas.] Cùm scietatem fraternitatis aliqua discordiæ peste commaculant, Deum produnt: quia Deus *d* charitas est. Qui ergo charitatis & veritatis jussa spernunt, Deum utique, qui charitas est & veritas, produnt: maximè cùm non infirmitate, vel ignorantia peccant, sed in similitudinem Iudæ quærunt *e* opportunitatem, qualiter arbitris absentibus, mendacio veritatem, virtutem crimine mutent.

C. LXXXIV. ¶ *Christum negat, qui perversis se socium facit.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Titum, c.1. in extremo.*

EXistimant quidam in eo tantùm Christum negari, si in persecutione quis à gentilibus comprehensus, se renuerit esse Christianum. Sed ecce Apostolus *f* omnibus, quæ perversa sunt, factis, Deum asserit denegari. Christus sapientia est, justitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem justitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo. Et quotiescunque vincimur à vitiis atque peccatis, toties Deum negamus: & econtrario, quoties bene quid agimus, Deum confitemur. Nec arbitrandum est in *g* die judicii illos tantùm à Dei filio denegandos, qui in martyrio Christum denegarunt, sed *h* & illos omnes, quorum opere, vel sermone, vel cogitatione Christus negatus negat, vel confessus confitetur. De hac puto confessione, & discipulis præcepit, dicens: *i* [Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad extremum terræ.]

C. LXXXV. ¶ *Qui Christianum se negat, Christum negare convincitur.*

Item Augustinus *tractatu 13. ad cap. 18. Ioannis.*

II. NOn solùm abnegat Christum, qui *k* dicit eum non esse Christum: sed ille etiam, qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus *l* enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed [me negabis.] Negavit ergo ipsum, cùm se negavit esse ejus discipulum. Quid autem aliud isto modo, quàm se negavit esse Christianum? *Item* 1. *tractatu 66.* Timendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum. An Apostolus Petrus (sicut eum quidam favore perverso excusare nituntur) Christum non negavit, quia interrogatus ab ancilla, hominem se nescire respondit?

1 ¶ Item] *In duobus vetustis Gratiani exemplaribus hoc est aliud caput, & rubricam habet,* De eodem. *est enim ex tractatu 66. in Ioan.*

C. LXXXVI. ¶ *Veritatem prodit, non solùm qui pro veritate mendacium loquitur, sed etiam qui veritatem non libere prædicat.*

Item Ioannes Chrysostomus, *videlicet, Auctor operis imperfecti, in Matth. hom. 25.*

NOlite *a* timere eos, qui occidunt corpus: [vobis propter timorem mortis, non libere dicatis quæ audistis, nec fiducialiter prædicetis omnibus, quæ aure soli audistis. Sic ergo ex his verbis ostenditur, non solùm ille proditor est veritatis, qui transgressus est veritatem, palam pro veritate mendacium loquens, sed etiam ille, qui non liberè veritatem prædicat, quam liberè pronuntiare oportet, aut non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere convenit. Proditor est veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est veritatis, quam audivit à Deo, liberè prædicet, ita unicuique debitor est, ut veritatem, quam audivit quilibet a sacerdotibus probatam in scripturis, defendat intrepidè. Quod si non fecerit, proditor est veritatis. *b* Unde de enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.]

Hac sententia potius judicem ledit, quàm eum, in quem fertur.

C. LXXXVII. ¶ *Injustè aliquem anathematizans, sibi, non alii nocet.*

Unde Augustinus *ait.*

ILlud *c* planè non temerè dixerim, quid sit quam fidelium fuerit anathematizatus mystico ei oberit, qui facit, quàm qui hanc passus est injuriam. Spiritus enim Sanctus habitans in eo quem quisque ligatur aut solvitur, immensa ingerit pœnam. Per eum quippe diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ non agit perperam. In ecclesiæ *e* dimittit peccata, & ab ecclesiæ pœnis tenet peccata, non secundùm arbitrium hominis, sed secundùm arbitrium Dei. Petra enim tenet, quæ dimittit: columba tenet, columba dimittit: ista est unitas dimittit.

1 ¶ Pax] *Hæc pars (nam superior nonnisi est in vetustissimum) ex ipsi est emendata, & nonnihil aucta.*

Item Salomon f [sicut avis in incertum volans, sic maledictum frustra prolatum, non venit super illud.]

C. LXXXVIII. ¶ *Cujus vita offendit, ejus ligatus solvit.*

Item Gregorius Papa *homilia 26. in Evangelia.*

PLerunque contingit, ut hic judicis *g* [cujus ad locum vita minimè concordat, ligatus solvat; sæpè in solvendis, ac ligandis hominibus voluntatis motus, non autem causarum meritum pensatur. Vnde fit, ut ipse *h* ligandi *i*, aut solvendi in statu se privet, & ipsa. ¶ Sæpe fit, ut ejus, qui proximum odio, vel gratia moveatur pallio, vita autem dignè de subditis, &c. Vnde recte per Paulum *l* dicitur [Mortificabant animas, quæ non vivificabantur, & vivificabant animas, quæ non mortificabantur] morientem quippe mortificat, qui justum dum non victurum vivificare nititur, qui reum absolvere conatur. Causæ ergo pensandæ sunt ligandi atque solvendi potestas exercenda.

a *Act. cap. 20. Matth.* b *Marc. 14. Matth. 26.* c *Ioan. 14.* d *1. Ioan. 4.* e *Matth. 26.* f *Tit. 1.* g *Matth. 10.* h *al. sed per omnia opera, sermones, cogitationes Christus vel negatus, &c.* i *Alter. 1.* k *Luc. 22.* l *Luc. 11.*

a *Matth. 10.* b *Rom. 10.* c *Anfel. lib. 2. ep. 11. 1. sine authoris nomine.* d *Rom. 5.* e *Aug. contra Donatistas, l. 3. c. 18.* f *Prov. 26. fed paulatim vide ii. Tyop. 14. c. 3. Pann. l. 5. e. 78. 79. & 16.* h *al. hic.* i *ead. ipse ligandi.* k *sup. ead. judicis.* l *Rephe*

est, quæ culpa præcesserit *a* & quæ sit pœnitentia secuta post culpam: ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam vivificat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc *b* enim vera est absolutio, &c. *& infra.* ¶ Ex qua consideratione intuendum est, quòd illos nos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitatem gratiam vivificare. *& infra.* ¶ Veniat itaque foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem verò foras solvant discipuli: ut pastores ecclesiæ ei pœnam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit. ¶ Hæc de solutionis ordine breviter dixerim, ut sub magno moderamine pastores ecclesiæ, vel solvere studeant, vel ligare.

C. LXXXIX. *¶ Viribus caret sententia injustè prolata.*

Item Calixtus Papa *epist. 1. ad Benedictum Episcopum.*

INjustum *c* judicium, & definitio injusta, Regio metu, aut jussu, aut cujusquunque Episcopi, aut potentis, à judicibus ordinata vel acta, non valet. ¶ Homini religioso parum esse debet inimicitias aliorum non exercere, vel non augere malè loquendo, nisi etiam eas extinguere bene loquendo studuerit. ¶ Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis superba gloriatio.

C. XC. *¶ Tremam meretur, qui injustè maledicitur.*

Item Augustinus *super Psal. 111. ad vers.* [*Faciem misericordiæ Dominus.*]

QVi justus est, & injustè maledicitur, præmium illi redditur.

Hic est, ut dictum est, non temeratur legatus apud Deum, sententia tamen parere debet: ne ex superbia legatur, qui prius ex puritate conscientiæ absolutus tenebatur.

7 pars. *Idem est, quando contra æquitatem sententia fertur: veluti quando subditis non possunt cogi ad malum, scientes obedientiam non esse servandam prælatis in rebus illicitis.*

C. XCI. *¶ Non est obediendum Episcopo, qui hæreticis Missam cantare jubet.*

Vide Eutychianus 1 Papa *ant.*

SI *d* quis Episcopus aut Abbas Presbytero, aut monacho suo jusserit, Missas pro hæreticis 2. cantare, non licet, & non expedit obedire eis.

1 ¶ Eutychianus.] *Burchardus & Ivo referunt ex Eutychiano simul caput hoc, & c. si quis. 24. q. 1. quod tamen Gratianus extat ex sulla.*

2 ¶ Hæreticis.] *Cæteri collectores addunt,* mortuis, *quam vocem hic auctor glossa supplevit.*

C. XCII. *¶ Præceptis non obedire multoties expedit.*

Item Augustinus.

NOn *e* semper utilium est non obedire præcepto: cùm enim Dominus jubet ea, quæ sunt contraria Deo, tunc ei obediendum non est.

¶ Hujus capitis partim verba ipsa, partim sententia habentur apud beatum Ambrosium, lib. de Paradiso, c. 6.

C. XCIII. *¶ De eodem.*

Item Hieronymus *in epist. ad Titum c. 2. vers.* [*Servi Dominis suis subditi sint.*]

SI Dominus ea jubet, quæ non sunt adversa scripturis sanctis, subjiciatur servus Domino. Si verò contraria præcipit, magis obediat spiritus, quàm corporis Domino. *& infra. c. 3.* ¶ Si bonum est, quod præcipit Imperator, & præses, jubentis obsequere voluntati: si verò malum, respondeat illud de actibus Apostolorum *a*: [Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.] Hoc ipsum & de servis intelligamus apud Dominos, & de uxoribus apud viros, & de filiis apud parentes: quòd in illis tantùm debeant Dominis, viris, parentibus esse subjecti, quæ contra Dei mandata non veniunt.

1 ¶ Titum.] *Sic est emendatum ex Polycarpo, cùm antea citaretur, ad Ephesios, emendato etiam, & non nihil locupletato ipso capite ex originali.*

C. XCIV. *¶ Non sunt audiendi, qui contra Deum aliquid jubent.*

Idem Ambrosius.

IVlianus *b* Imperator, quamvis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites: quibus cùm diceret, producite aciem pro defensione reipublicæ, obediebant ei. Cùm autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli.

¶ Infrà eadem c. Imperatores. *¶.* Iulianus. *habetur hæc sententia: fortassis, ex eo loco mutatis verbis, confectum est hoc capitulum.*

C. XCV. *¶ Non jubet aliquid injustum, qui Deum timere probatur.*

Item Fabianus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

QVi omnipotentem Deum metuit, nec contra Evangelium, nec contra Apostolos, nec contra Prophetas, vel sanctorum Patrum instituta aliquid ullo modo agere consentit.

C. XCVI. *¶ Et qui peccat, & qui peccanti consentit, uterque reus est.*

Item Nicolaus Papa *Lothario Regi.*

ITa *e* corporis tui cedere motibus consensisti, & relaxatis voluptatum habenis temetipsum in lacum miseriæ, & in lutum fæcis prohibitum dejecisti; ut qui positus fueras ad gubernationem populorum, effectus sis ruina multorum. Probat hoc Thiegualdi *d*, & Guntharii dudum Episcoporum legitimus casus: qui pro eo, quòd te minimè competenter erudierunt, quinimò quia prævaricationem tuam tegere argumentis suis, & sub quadam justitiæ specie, fucatis quibusdam exquisitis adinventionibus, æquitatem obruere studuerunt, nostra sunt Apostolica depositi auctoritate, & ab omni Episcopatus regimine regulariter sequestrati.

C. XCVII. *¶ De eodem.*

Item Augustinus *sermone 6. de verbo Domini.*

QVi *e* resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sed quid *f* si illud jubeat, quod non debeas facere? Hic sanè contemne potestatem, timendo potestatem. Ipsos humanarum legum *g* gradus advertite. Si aliquid jusserit curator, nonne faciendum est? tamen, si contrà proconsul *h* jubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis majori servire. Nec hinc debet minor irasci, si major prælata est. Rursus si aliquid ipse proconsul jubeat, & aliud jubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto, illi esse serviendum? Ergo, si aliud Imperator, & aliud Deus, quid judicatis? Solve tributum: esto mihi in obsequium: rectè. sed non in idolio. In idolio prohibet. Quis prohibet? Major potestas. Da veniam: tu carcerem, ille gehennam minatur. Hic jam tibi assumenda est fides tua tanquam *i* scutum, in quo possis omnia ignita jacula inimici extinguere.

¶ Emendatum & locupletatum est caput hoc ex ipso originali.

C. XCVIII. *¶ De eodem.*

Item *Donatistis, epist. 166.*

IMperatores *k*, si in errore essent, (quod absit) proper errore suo contra veritatem leges darent, per quas justi

---

a *Abest ab orig.* b *Sup. eod. tunc vera.* c *25. q. 1. omne. Burch. l. 11. c. 1. Ansel. l. 3. c. 84. Ivo p. 8. c. 251. l. 7. tit. 3. Burch. l. 3. c. 105. Ivo p. 3. c. 117.* d *Polyc. Polyc. l. 11. tit. ultim.*

a *Act. 5.* b *Infrà c. Imperatores. ¶. Iulianus.* c *Ivo p. 8. c. 227. Psal. 39.* d *Sup. ea. Tenguadum.* e *Beda Rom. 13. Polyc. l. 1. tit. 27. Rom. 13.* f *sed si. ori.* g *al. rerum.* h *al. proconsulem.* i *Eph. 6.* k *Sup. dist. 9. c. 1. Polyc. eod.*

& probaretur, & coronarentur, non faciendum quod illi juberent, quia Deus prohiberet. Sicut jusserat Nabuchodonosor *a*, ut aureastatua adoraretur: quod qui facere noluerunt, Deo talia prohibenti placuerunt. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa contra errorem jubent. Quod quisquis contempserit, ipse sibi judicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deum sortem *b* non habebit, quia hoc facere noluit, quod ei per cor Regis ipsa veritas justit: sicut ipse Nabuchodonosor postea miraculo salutis trium puerorum commotus, atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum proposuit, ut quicunque blasphemarent Deum Sidrac, Misac, & Abednego, in interitum irent, & domus eorum in dispersionem. Et non vultis, ut aliquid tale contra vos jubeant Imperatores Christiani, cùm sciant à vobis in eis, quos rebaptizatis, Christum exsufflari? *Idem in Psalmis. c.* ¶ Iulianus extitit infidelis Imperator. Nonne extitit apostata, iniquus, idolatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli. Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in cœlo erat. Quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum à Domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali.

C. XCIX. ¶ *Per obedientiam bonum deserere, malum verò nunquam facere licet.*

Item Gregorius, *c.12. lib.35. in Iob.*

QVid ergo mirum, si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ brevitate subjicit, quando hanc mediator Dei & hominum tenuit 1, & tenendam præcepit, & cùm obedientes remunerat, non relinquit? Sciendum verò est, quòd nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem per obedientiam debet bonum, quod agitur, intermitti. Neque enim in paradiso arbor mala extitit, quam Deus homini, ne contingeret, interdixit: sed ut melius per obedientiæ meritum homo bene conditus crescceret, dignum fuerat, ut hunc, etiam à bono prohiberet: quatenus tanto verius hoc, quod ageret, virtus esset, quanto & à bono cessans auctori suo se subditum humilius exhiberet.

1 ¶ Tenuit, & tenendam præcepit] *Hæc absunt à pleriisque manuscriptis, & ab originali. Simile quiddam legitur apud B. Augustinum, sermone 5. ad fratres in eremo.* Nec mirum, inquit, si nos peccatores obedientiæ subjicimur, quando hanc mediator Dei & hominum etiam in morte non deseruit, & ei se subjecit, qui per omnia erat patri æqualis.

CAP. C. ¶ *Apud Deum maledicitur, qui peccantibus consentit.*

Item Isidorus.

QVi *d* consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum, & hominum, & corripietur increpatione severissima. Hinc etiam quidam sanctissimus Pater ait. Si quis peccantem defendit, acrius quàm ille, qui peccavit, coërceatur. Hinc & alius Pater ait. Si quis alterius errori consenserit, & illi consilium dederit, ut se tardius humiliet, sciat se cum illo simili modo judicandum culpabilem.

¶ *Prima pars hujus capituli usque ad vocem, severissima, habetur in regula beati Pachomii, Romæ edita. Totum verò extat apud Smaragdum in expositione regulæ beati Benedicti, cap.69. Citat autem Basilium, quemadmodum & Burchardus, & Ivo: & sensus est in regulis ipsius Basilii, brevioribus, regula septima.*

C. CI. ¶ *Non est obediendum, quod contra Deum præcipitur.*

Item Isidorus.

SIis, qui præest, fecerit, aut cuiquam quod à Domino prohibitum est, facere jusserit, vel, quod præceptum est, prætermiserit, aut prætermittere mandaverit, sanctæ Apostoli sententia ei ingerenda est, dicentis. [Etsi nos, aut Angelus de cœlo evangelizaverit vobis, præterquam quod vobis evangelizavimus, anathema sit.] ¶ Si quis 1 prohibet vobis, quod à Domino præceptum est, vel rursus imperat fieri, quod Dominus prohibuit, execrabilis sit omnibus, qui diligunt Deum. *Item.* Qui præest, si præter voluntatem Dei, vel præter quod sanctis scripturis evidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei, aut sacrilegus beatur.

¶ *In regulis brevioribus B. Basilii, c.114. & 313. similiter hisce omnibus, quæ in hoc capite continentur.*

1 ¶ Si quis prohibet] *In lib. B. Basilii de institutis cœnobiorum, Rufino interprete, fere eadem habentur, c.14. præterquam ultimus vers.* is qui præest. *ibid. c.16.*

Cum ergo subditi excommunicantur ideò, quia ad mala non possunt; tunc sententia non est obediendum: quia gravat iniqua sententia.]

8 pars. *Quod autem supra, communicantes excommunicatis de ecclesia abjectis jubentur, non de quolibet modo excommunicato intelligendum est.*

C. CII. ¶ *De his, qui cum excommunicatis communicant.*

Unde Nicolaus Papa *Hincmaro Rhemensi archiepiscopo.*

EXcellentissimus e Rex Carolus Apostolatum meum consuluit, quid agendum sit de his, qui cum excommunicatis communicant: quoniam eam cum communicantibus suis, & fautoribus pari vinculo anathematis innodatis astrictam. Quapropter nunc beatitudini tuæ significamus, ut super hoc nostra auctoritate fretus, quæ sumere studeas: quia docta divinitus sanctitas tua novit, aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, aliud, quod ex studio delinquitur, istudque pro qualitatibus prioribus districtius esse puniendum; ita ut diligenter invigilet, & cauta discretione singulorum dijudicet: quatenus, qui ex necessitate, aut ex ignorantia delinquunt, auctoritate nostra per te absolvantur. Quorum ipsa eorum ignorantia, vel necessitas vera, vel simulata, vel non ex voluntate processerit: quæ tu, ne nosti, plerique sunt, qui possunt quidem nosse, sed negligunt recta nosse. Vnde psalmista *e* de hujusmodi ait, inquit, intelligere, ut bene ageret.] Illos autem, qui studio suo obligantur, & contemptu interdum ea postponunt, non nisi digna satisfactione præveniri posse censemus, absolvi à te prorsus absolvi.

C. CIII. ¶ *De iis, qui sine culpa excommunicatis communicant.*

Item Gregorius VII. *lib.5. Registri in synodo Romæ habita.*

QVoniam *f* multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommunicationis perire quotidie videmus, partim ignorantia, partim timore, partim etiam necessitate, dum ricordia, anathematis sententiam ad tempus, partim timore, partim etiam necessitate, dum misericordia, anathematis sententiam ad tempus, non ad perpetuum damnum, sumus, opportunè temperamus. Apostolicus

a Daniel.3. b *al.* frontem. c In Psal.124. ad ver: Quoniam non derelinquit.] Beda ad Ephes.6. d Smaragdus c.69. Anf. l.12.c.4. Burch. l.11. c.46. Ivo p.14. c.110.

a Galat.5. b Sup. c. cui est illata. c Ivo p. l.5.c.106. d B.Greg. l.34.mor. cap.16. e Psal. c.43. Pann. l.5.c.125.

storitate ab anathematis vinculo hos subtrahimus: videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, nec non rusticos servientes, & omnes alios, qui non adeò cutiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, & eos, qui ignoranter excommunicatis communicant, sive illos qui communicant cum eis, qui excommunicatis communicant. Quicunque autem orator, sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non *a* in sustentationem superbiæ, sed humanitatis causa dare aliquid voluerit, non prohibemus.

C. CIV. ¶ *De Bonifacio, qui excommunicatu, & Pseudoepiscopis se non communicaturum juravit.*

Item Bonifacius Martyr *Zachariæ Papæ in epist. qua incipit* [*Paternæ.*]:

ANtecessor *b* prædecessoris vestri venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinavit, & ad prædicandum verbum Dei Germanicis gentibus misit, sacramento me constrinxit, ut canonicis, & justis Episcopis, & Presbyteris, in verbo, facto, consensu, astipulator fierem, & adjutor, (quod cum divina gratia adimplere studui:) fallos autem sacerdotes, hypocritas, & seductores populorum, vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem & abstinerem à communione ipsorum: quod ex parte servavi, & ex parte custodire & implere non potui: sed spiritualiter implevi sacramentum, quia in *c* consensum, & in consilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem ab eis omninò abstinere non potui. Dum enim venissem ad Principem Francorum, cogente ecclesiarum necessitate, non tales ibi reperi, quales volui: sed tamen in sancta communione corporis Christi illis non communicavi.

1 ¶ Et Pseudoepiscopis] *Hic in aliquot vetustis antea legebatur,* excommunicatis à Pseudoepiscopis.

¶ *Epistola, in qua habetur capitulum hoc, edita est per Laurentium Surium in vita sancti Bonifacii legati Germaniæ, & martyris. Emendatior autem extat manuscripta Romæ in bibliotheca monasterii Dominicani.*

C. CV. ¶ *Excommunicatis non communicat, qui eis animo non consentit.*

Item Zacharias Papa *Bonifacio martyri in epistola cujus initium est,* [*Benedictus Deus.*]

QVòd *d* prædecessor noster beatæ memoriæ Gregorius, hujus sanctæ sedis Apostolicæ præsul, dum ad prædicandum verbum Evangelii tuam misisset fraternitatem in Germaniæ partibus, & gentibus illis paganis, verbo pollicitationis illam voluit antè esse munitam: ita ut orthodoxos Episcopos, Presbyteros, vel quoscunque reperire potuisses in verbo exhortationis perfectos, amplius confirmares, & eis communicares (quod & factum est:) si quos verò seductores Episcopos, aut Pseudopresbyteros, vel quosque à recto fidei tramite devios antes reperisses, nulla tibi cum eis esset communio: quod te solatiante Deo, usque ad præsens spiritualiter servasse confessus es: vel, si omninò propter Principalem, & humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non valuisti, cogente ecclesiarum Dei necessitate, attamen in eorum consilio, & consensu communionis anima tua non est coinquinata. Itaque propter hoc, quòd cum eis conversatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum coram Deo.

¶ *In epistola præcedunt hæc verba*, Suggessit itaque sanctæ fraternitas tua in suis apicibus, quòd prædecessor noster, &c.

a *al.* in sustentationem, non superbiæ. b *Ivo p. 2. c. 96.* c *Gen. 49.* d *al.* munitam.

9 pars. *Excommunicationis autem forma, & modus, atq; reconciliationis hic est.*

C. CVI. ¶ *Modus, & forma excommunicationis.*

DEbent *a* duodecim sacerdotes Episcopum circumstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in cœlusione anathematis, vel excommunicationis projicere debent in terram, & conculcare pedibus: deinde epistola per parochias mittatur, continens excommunicatorum nomina, & causam excommunicationis.

Apud Burchardum & Ivonem ea, quæ in hoc capite continentur, & multa alia eodem pertinentia, citantur ex concilio Rothomagensi. In collectione verò canonum incerti auctoris manuscripta, iisdem verbis, quibus hic, refertur ex Zacharia Papa.

C. CVII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Arausico.

CAnonica *b* instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores 1 auctoritate Dei, & judicio Sancti Spiritus à gremio sanctæ matris ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminamus, quoadusque resipiscant, & ecclesiæ Dei satisfaciant.

1 ¶ Violatores] *In eadem collectione, & apud Burchardum, & in duobus vetustis Gratiani codicibus sequitur.* N. *Alii alias tamen Gratiani exemplaribus, & ab Ivone abest nota ista.*

C. CVIII. ¶ *Modus reconciliationis excommunicatorum.*

Item ex eodem.

CVm *c* aliquis vel excommunicatus, vel anathematizatus, pœnitentia ductus veniam postulat, & emendationem promittit, Episcopus, qui eum excommunicavit, ante januas ecclesiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent 1. Et si ille terræ prostratus veniam postulat, & de futuris cautelam spondet, tunc Episcopus apprehensa manu ejus dextera, in ecclesiam illum introducat, & communioni Christianæ reddat, & septem Psalmos pœnitentiales decanter, cum istis precibus, Kyrie eleyson, Pater noster, Salvum fac servum tuum. *Oratio.* Præsta quæsumus Domine huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum, ut ecclesiæ tuæ sanctæ, à cujus integritate deviaverat peccando, admissorum veniam consequendo, reddatur innoxius, per, &c.

1 ¶ Debent] *Apud Burchardum, qui etiam ex concilio Arausico citat, hæc sequuntur.* Vbi etiam adesse debent illi, quibus injuria vel damnum illatum est, *&* multa alia, quæ omnino perlegenda sunt.

10 pars. *Presbyteris verò, qui excommunicati sacrum ministerium contingere præsumunt, quæ pœnitentia sit imponenda,* Ioannes VIII. *clero & ordini Salonitano d scribens, definit, dicens.*

C. CIX. ¶ *Qua sit pœnitentia sacerdotum, qui excommunicati, sacrum ministerium contingere præsumunt.*

DE *e* illis Presbyteris, qui tempore sanctissimi prædecessoris nostri Domini Papæ Nicolai excommunicati sacrum ministerium *f* contingere præsumpserunt, ipsi in se damnationis (sicut sacri canones statuerunt) sententiam intulerunt. Tamen, quia miseratio Apostolica veniam solet præstare correctis, ob multitudinem misericordiæ illis hanc indulgentiam exhibemus, ut sanctæ communione saginati, studeant tribus continuis annis per hebdomadam omni 1 secundâ, &

a *Burchard. lib. 11. cap. 3. Ivo part. 14. c. 76.* b *Burch. lib. 11. cap. 7. Ivo part. 3. cap. 126.* c *Burch. lib. 11. cap. 8.* d *al.* Salernitano. e *Ivo part. 14. cap. 25. Panorm. lib. 3. c. 1043.* f *al.* misterium.

quarta, & sexta feria à vino & à carne penitus jejunare, & ultra lugenda nequaquam committere.

1 ¶ Omni secunda.] *Apud Ivonem, & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, omni secunda, & sexta feria: *in uno autem*, omni quarta, & sexta feria.

2 ¶ A vino.] *In Pannormia est*, aut à vino, aut à carne: *apud Ivonem*, à vino aut aceto.

Qui autem excommunicatis communicant, pro modo peccati pœnitentiam accipiant.

C. CX. ¶ *Pro modo peccati puniantur, qui excommunicatis communicant.*

Vide Vrbanus II. *Genebaldo a Constantiensi Episcopo.*

SAnctis *b* quippe canonibus cautum constat, ut qui excommunicatis communicaverit, excommunicetur. Ipsius *c* tamen pœnitentiæ, atq; absolutionis modos eo moderamine decernimus, ut quicunq; seu ignorantia, seu timore, seu necessitate negotii cujuslibet maximi, & maximè necessarii, eorum se convictu, salutatione, oratione, osculatione *d* contaminaverint, cum minoris pœnitentiæ medicina societatis nostræ participationem *e* sortiantur. Eos verò, qui aut spontaneè, aut negligenter inciderint, sub ea volumus disciplinæ coërcitione *f* susciпi, ut cæteris metus incutiatur.

CAUSA XII.

QVidam clerici propria relinquere volunt: de suis & ecclesiæ rebus testamentum conficiunt: de rebus ecclesiæ nonnulla largiuntur.

1 Modò primum quæritur, utrum liceat clericis proprium habere.

2 Secundò, an res ecclesiæ, quæ ab eis datæ sunt, possint constare aliqua firmitate eis, qui eas acceperunt.

3 Tertiò, si ante tempus ordinationis suæ, qui nihil habere videbantur, & post ordinationem aliqua invenisse noscuntur, an possint ea relinquere quibus voluerint: an non.

4 Quartò, si de suis & ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur, an utrique communiter, an singulariter ecclesiæ, vel sacerdoti, jure provenient.

5 Quintò, si testamenta liceat eis conficere.

QVÆSTIO I.

1 ps CLericos nihil possidere, multis auctoritatibus jubetur g.

C. I. ¶ *Impuberes, & adolescentes in uno conclavi manentes, probatissimo seniori deputentur.*

Ait enim Toletanum concilium quartum c. 23.

OMnis *h* ætas ab adolescentia *i* in malum prona est. Nihil enim incertius, quàm vita adolescentium. Ob hoc constituere oportuit, ut si qui in clero impuberes *k* aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commanent *l*, ut lubricæ ætatis annos, non in luxuria, sed in disciplinis ecclesiasticis agant, deputati probatissimo seniori, quem & magistrum disciplinæ, & testem vitæ habeant. ¶ Quòd si aliqui ex his pupilli existunt, sacerdotali tutelæ foveantur: ut & vita eorum à criminibus intacta sit, & res ab injuria improborum. Qui autem his præceptis resultaverint, monasteriis deputentur, ut vagantes animi, & superbi, severiori regula distringantur.

a *al.* Gebehardo. b *Ivon. p.4. c.45. Pann. l.3. c.107.* c *al.* ipsi. d *al.* osculòve. e *al.* participium. f *al.* coercione. g *al.* approbatur. h *Ansel. l.7. c.1.* i *Gen.6. & 8. Prover.30.* k *al.* puberes. l *al.* commorentur.

C. II. ¶ *Omnibus clericis communis est vita servanda.*

Item Clemens *in epist.5.*

DIlectissimis *a* fratribus & condiscipulis, Hierosolymis cum dilectissimo fratre Iacobo Coepiscopo habitantibus, Clemens Episcopus. Communis vita, fratres, omnibus necessaria est, & maximè his, qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumque discipulorum imitari volunt. ¶ Communis enim usus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit. Sed per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, & alius illud, & sic inter mortales facta divisio est. ¶ Denique Græcorum quidam sapientissimus, hæc ita sciens esse, ait, communia debere esse amicorum omnia. [In omnibus 1 autem sunt sine dubio conjuges.] Et sicut non potest, inquit, dividi aer, nec splendor solis; ita nec reliqua, quæ communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum, dividi debent, sed habenda esse communia. Vnde & Dominus per Psalmographum *b* loquitur, dicens: [Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, &c.] ¶ Iste enim consuetudinis mos contento, etiam Apostoli *c*, eorumque discipuli, ut præcium est, una nobiscum & vobiscum communia vos habere. Vnde, ut bene nostis, erat multitudinis credentium cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, aut vestrûm de his, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis & nobis erant communia: nec quisquam egens erat inter nos. ¶ Omnes autem, qui domos aut agros possidebant, vendebant eos, & pretia eorum, & reliquas res, quas habebant, afferebant, ponentes ante pedes Apostolorum *d* (sicut nobiscum quidam vestrûm cognoverunt, & viderunt:) & dividebantur singulis prout cuique opus erat. ¶ Ananias autem vir nomine rus, & Sapphira uxor ejus, qui mentiti sunt Apostolo de pretio agrorum suorum, quos vendiderat, non præsentibus, in conspectu omnium circumstantium, in conspectu Apostolorum propter peccatum cum mendacium, quod fecerunt, mortui elati sunt atque tera, quæ de talibus cognovimus, & vidimus, necessatione, nec demonstratione digna sunt. Quapropter hæc vobis cavenda mandamus, & doctinis, & plis Apostolorum obedire præcipimus: quibus mandata eorum postponunt, non solùm rei, sed res fiunt. Quæ non solùm vobis cavenda, sed bus prædicanda sunt. *& infrà.* ¶ Vnde constantes, vestram prudentiam hortamur, ut ab Apostogulis non recedatis: sed communem vitam duscripturas sacras sectè intelligentes, quæ Dominstis, adimplere satagatis.

1 ¶ In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges. *Verba hæc absunt ab originali, in recentioribus concilionibus impresso, & duobus ipsius manuscriptis codicibus, uno, altero bibliothecæ sancti Marci Florentiæ, & ab Anselmo* verò *sententiam à Platone acceptam, hæresis quidam veteris Christianam religionem invehere. Ita enim scribit Epiphanius resis 30.* Primum quidem, quòd ipse Epiphanes cum tre suo, & sectæ Antistite Carpocrate, ac fodalibus communes esse hominum uxores sanxerit, ex Plat. publ. libris occasionem nactus, & propriam concentiam perficiens. *Verùm apud veteres etiam Christianos uxorum communionem vehementer damnari fatetur, Irenæus in Apologetico evidenter testatur, his verbis.* Omnia ista sunt apud nos, præter uxores. In illo loco conformitatem vimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent, qui non amicorum solùm modo matrimonia effodiunt, sed & sua amicis patientissimè subministrant. Eadem majorum & sapientissimorum disciplina. Socratis, & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt, &c.

a *Anf. ibid.* b *Psal.132.* c *Act.4.* d *Act.*

C. III. *¶ Iuxta ecclesiam, clericorum claustra constituantur.*

Item Eugenius Papa II. & Leo IV. *c.7.*

NEcessaria *a* etenim res exigit, ut juxta ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici disciplinis ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit refectorium, ac dormitorium, seu cæteræ officinæ ad usus clericorum necessariæ. Ministri verò post Episcopum super eos eligantur, quorum vita atque doctrina illos potius exornet, quàm dehonestet.

Est caput septimum concilii Romæ ab Eugenio II. primùm habiti, & postea à Leone IV. renouati. Antea citabatur Leo IX. Nec in atrio ecclesiæ alia ædificia, nisi clericorum ponantur.

C. IV. *¶ Nec in atrio ecclesiæ, nisi clericorum ædificia ponantur.*

Unde Nicolaus Papa *b.*

NVlla *c* ædificia in atrio ecclesiæ ponantur, nisi tantùm clericorum.

¶. Item eadem loguntur in concilio Salegunstadiensi, c. 12. quod habetur in fine collectionis Burchardi, & refertur ab Ivone p. 15.

C. V. *¶ Clericus nihil seculare possideat.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum.*

CLericus *d*, qui Christi servit ecclesiæ, interpretetur primò vocabulum suum: & nominis definitione probata, nitatur esse quod dicitur. Si enim κλῆρος Græcè, sors latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus sors, id est, pars clericorum est. Quia autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut & ipse possideat Dominum & possideatur à Domino. Qui Dominum possidet, & cum Propheta *e* dicit: [Pars mea Dominus,] nihil extra Dominum habere potest. Quòd si quidpiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus: verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus fieri pars ejus non dignatur. Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hæreditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus: sed quasi levita & sacerdos vivo de decimis, & altari serviens, altaris oblatione sustentor. Habens *f* victum & vestitum, his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar.

C. VI. *¶ Nihil præter Deum debet curare, qui in ejus sortem eligitur.*

Item Ambrosius *de fuga sæculi, cap. 2.*

CVi portio Deus est, nihil debet curare, nisi Deum: sic alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, & quædam alienatio charissimorum: ut suis se abneget, qui servire Deo elegerit *g*.

C. VII. *¶ Clericis & Deo devotis, nec causas agere, nec aliquid proprium habere licet.*

Item Hieronymus *ad quendam suum levitam, de duobus generibus hominum.*

DVo sunt genera Christianorum. Est autem unum genus, quod mancipatum divino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare convenit: ut sunt clerici, & Deo devoti, videlicet conversi. κλῆρος enim græcè, latinè sors. Inde hujusmodi homines vocantur clerici, id est, sorte electi. Omnes enim Deus in suos elegit. Hi namq; sunt Reges, id est, se & alios in virtutibus regentes: & ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ab institutione Romanæ ecclesiæ, in signum regni, quod in Christo exspectatur. Ratio verò capitis, est temporalium omnium depositio. Illi *a* enim victu & vestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, debent habere omnia communia. Aliud verò genus est Christianorum, ut sunt laici. λαὸς enim græcè, est populus latinè. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nihil enim miserius est, quàm propter nummum Deum contemnere. His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum & virum judicare, causas agere, oblationes super altari apponere, decimas reddere: & ita salvari poterunt, si vitia tamen benefaciendo evitaverint.

C. VIII. *¶ Clerici nihil proprium possideant.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, responsionum, c. 1. & 2.*

QVia *b* tua fraternitas monasterii regulis erudita, sæcularium non debet fieri *c* à clericis suis in ecclesia Anglorum, quæ auctore Deo nuper ad fidem perducta est; hanc debet instituere conversationem, quæ in initio nascentis ecclesiæ fuit Patribus nostris: in quibus nullus eorum ex iis, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia. ¶ Si *d* qui verò sunt clerici extra sacros ordines cõstituti, qui se non possunt continere, sortiri uxores debent, & stipendia sua exterius accipere: quia & de eisdem Patribus, de quibus præfati sumus, novimus scriptum *e*, [quòd dividebatur singulis, prout cuique opus erat.] De eorum ergo stipendio cogitandum, atque providendum est: & sub ecclesiastica regula sunt tenendi: ut bonis moribus vivant, & canendis Psalmis invigilent, & ab omnibus illicitis cor, & linguam, & corpus Deo auctore conservent. Communiter *f* autem viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum: cùm omne, quod supereſt, in causis pijs, ac religiosis erogandum est: Domino & magistro omnibus dicente. [Quod *g* supereſt, date eleemosynam, ecce omnia munda sunt vobis.]

C. IX. *¶ Clericis omnia communia esse debent.*

Item Vrbanus Papa *omnibus catholicis, epistola unica, c. 1.*

SCimus *h* vos non ignorare, quia hactenus vita communis inter omnes *i* Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget: & maximè inter eos, qui in sortem Domini sunt electi, id est, clericos: sicut in actibus legitur Apostolorum *k*. [Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quisquam eorum *l*, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia.] *& infra.* ¶ Quicunq; *l* vestem communem vitam susceptam habet, & vovit se nihil proprium habere, videat, ne pollicitationem suam irritam faciat: sed hoc, quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi acquirat: quoniam satius est non vovere, quàm votum, prout melius potest, non perficere. Gravius enim puniuntur, qui votum fecerunt, aut fidem perceperunt, & votum non perfecerunt, aut in malis vitam finierunt, quàm illi, qui vitam sine voto finierunt; aut sine fide mortui sunt, & tamen bona egerunt opera.

a *Ansel. l. 7. c. 30. & l. 4. c. 2.* b *Ivonis Sueguinst. c. 12.* c *Ivo pars. c. 178.* d *Deusded. p. 3. Ans. l. 7. c. 12. Ivo p. 6. c. 61.* e *Psal.* f *i. Tim. 6.* g *Luc. [ejus.]* 11.

a *Aug. serm. 27. ad fratres in eremo.* b *Ioan. Diac. in vita, l. 2. cap. 37. Ansel. l. 7. cap. 3.* c *al. vivere.* d *32. dist. si qui vero. Resp. 2.* e *Actor. 4.* f *ad. Communi autem vita.* g *Luc. 11.* h *Ansel. lib. 7. c. 4. Ivo par. 3. c. 173.* i *al. bonis.* k *Act. 4.* l *Isiod. epist. 6.*

C. X. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *in sermone de a communi vita clericorum.*

NOlo, ut aliquis de vobis inveniat malè vivendi occasionem. Providemus enim bona, ut ait Apostolus *b*, non solùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Propter nos, conscientia nostra sufficit nobis: propter vos fama nostra non pollui, sed polere debet in vobis. Tenete quod dixi, atque distinguite. Duæ res sunt, conscientia & fama. Conscientia necessaria est tibi; fama, proximo tuo. Qui fidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est. *& infra c.* ¶ Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed si fortè aliqui *d* habent, nulli licet; & qui inhuerint, faciunt quod non licet. *& infrà.* ¶ Enthecam nobis habere non licet. Non enim Episcopi est servare aurum, & à se revocare mendicantis manum. Quotidiè tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus: quia, quod possimus dare omnibus, non habemus. Non habeamus ergo enthecam. *& infrà e.* ¶ Qui habere voluerit proprium, & de proprio vivere, & contra ista præcepta facere, parum est, ut dicam, non mecum manebit, sed nec clericus erit. Dixeram enim, & scio me dixisse, quòd si nolent suscipere vitam socialem mecum, non illis tollerem clericatum: sed seorsum manerent, seorsum viverent: quomodo nossent, Deo viverent; & tamen ante oculos posui, quantũ malum sit à proposito cadere. Malui enim habere cœcos, vel claudos, quàm plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicunque voluisset extrà manere, & de suo vivere, non tollerem ei clericatum: ita modò, quia plicuit illis, Deo propitio, socialis hæc vita, quisquis cum hypocrisi vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non illi permitto, ut inde faciat testamentum; sed delebo eum de tabula clericorum. *Item sup. f.* ¶ Qui 1 non vult mecum manere, & in communi vivere, habeat libertatem; sed videat, utrum habere possit felicitatis hæreditatem *g*.

¶ *Initium hujus capitis usq; ad vers.* Qui habere voluerit, *legitur in sermone 2. de communi vita clericorum, seu 52. ad fratres in eremo: cætera verò partim in sermone 53. ad fratres in eremo, sive serm. 3. de communi vita clericorum, partim in eodem 52. seve 2. de quibus sermonibus admonitum est supra, dist. 86. Partem hujus capitis refert Beda in comment. 2. Cor. c. 8. sub hoc titulo.* Ex sermone de vita & moribus clericorum.

1 ¶ Qui non vult] *In sermone ipso præcedit c. certè ego. infr. eadem: & paucis interjectis sequitur,* qui hoc non vult, habeat libertatem, &c.

C. XI. ¶ *Non licet habere proprium iis, qui suis renunciant, & communiter vivere spondent.*

Idem *sermone tertio* h *de communi vita clericorum.*

NOn dicatis aliquid proprium: sed sint vobis omnia communia. *& infra.* ¶ Quicunque autem in tantum progressus fuerit malum, ut occultè ab aliquo literas, vel quodlibet munus accipiat, si hoc ultrò confitetur, parcatur illi, & oretur pro illo. Si autem deprehenditur, atque convincitur, secundùm arbitrium Presbyteri, vel præpositi gravius emendetur. *& infra.* ¶ Cùm 1 hujus nostræ congregationis fratres non solùm facultatibus, sed voluntatibus propriis in ipsa ordinationis susceptione renunciaverint, & se per promissam obedientiam penitus aliorum potestati, & imperiis Christo, & pro Christo subdiderint; certum 2 est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere debere sine superioris licentia. Quòd si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, non quidem Priori insinuetur, & sic suscipiatur, sine mandaverit. De quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod Priori placuerit.

¶ *Caput hoc sumptum est ex sermone 3. de communi vita clericorum, in quo regula B. Augustini continetur, ac præcepta ejus, sed in ea ad monachos oratio convertitur.*

1 ¶ Cùm hujus nostræ] *Hæc usq; ad vers.* certum *non sunt inventa apud B. Augustinum.*

2 ¶ Certum] *Hæc habentur in prima regula, c. 4.*

C. XII. ¶ *De eodem.*

Idem *tractatu 50. ad c. 12. Ioannis.*

EXemplum Domini accipe conversantis in mundo. Quare habuit loculos, cui Angeli ministrarent, nisi quia ecclesia ipsius loculos suos habitura erat? Quare furem admisit, nisi ut ejus ecclesia fures patienter tolleret?

C. XIII. ¶ *Ecclesiarum præpositi, rerum dispensatores efficiuntur.*

Item Prosper b *de vita contemplativa, lib. 1. cap. 3.*

EXpedit facultates ecclesiæ possideri, & propriam affectionis amore contemni. Non enim proprias, sed communes ecclesiæ facultates: & ideò quisque omnibus, quæ habuit, dimissis, aut venditis, sit ei substantor, cum præpositus fuerit factus ecclesiæ, omnia quæ habet ecclesia, efficitur dispensator. Deinde Paulinus, ut ipsi melius nostis, ingentia prædia, quæ habebat, vendita pauperibus erogavit: sed cùm adhuc esset Episcopus, non contemplit ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensavit. Quo facto satis ostendit, non propria debere propter perfectionem contemni, ne impedimento perfectionis posse ecclesiæ facultates, quæ sunt profectò communes, possideri. Quid simplicius? nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? is tamen non ex merito perfectionis suæ fieret ecclesia Arelatensis episcopus, quæ illa tunc habebat ecclesia, non solùm plebe, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliavit. Isti *d* ergo tam sancti, tam perfecti exemplaces, factis evidenter clamant, posse, & debere hæc fieri, & fecerunt. Qui utiq; homines tam sæcularium, quàm divinarum rerum sine ambiguitate doctissimi, sciunt res ecclesiæ debere contemni, nunquam eas dimittere, qui omnia sua reliquerant, retinere *e*.

C. XIV. ¶ *Diaconi, vel qualibet religiosi per regulatem vitam ducere cogantur.*

Item Gregorius *Felici Episcopo de Aropolo, lib. 2. epist. 29.*

QVoniam *f* Velina, Buxentina, & Blandinæ quæ tibi in vicino sunt constitutæ, facerdotes carent, tur vacare regimine, propterea fraternitati tuæ lenniter operam, visitationis injunximus, illas monentes, ut ubi præfatarum ecclesiæ sive diœceseos earum, vel Diaconi, vel religiosi inventæ fuerint, districtè canonicè vivant.

C. XV. ¶ *Quare in primitiva ecclesia prædia vendebantur.*

Item Melchiades Papa.

FVturam *g* ecclesiam in gentibus apostoli prædicabant: idcircò prædia in Iudæa minimè habebant, sed pretia tantummodò ad fovendos egenos.

---

a *Serm. 52. ad fratres in eremo. In conc. Aquisgr. c. 112. Ansel. lib. 7. cap. 6.* b *Rom. 12. & 2. Corinth. 8.* c *Beda 2. Cor. 8. 11. q. 3. non sunt audiendi.* d *aliquid.*] *orig.* e *Infr. 12. q. vobis enim. Serm. 53.* f *Serm. 53. in extremo.* g *al. æternitatem.* h *Et epist. 109. ad monachas.*

a *In prima regula, c. 4.* b *& in can. Aquisgr. 14. sint professò communia.*] *orig.* d *Addita ex orig. hæc* e *al. suscipere.* f *Ansel. l. 7. c. 7.* g *Pelag. I. ad lib. 6. 2. & 5. Ivo p. 3. c. 4. & 7. Pann. l. 2. tit.*

cùm inter turbines, & adversa mundi succresceret ecclesia, eousque pervenit, ut non solùm Gentes, sed etiam Romani Principes, qui penè totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus, primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum orbem, sub suo degentes Imperio, non solùm fieri Christianos, sed etiam fabricare ecclesias, & prædia tribuere posse constituit. Denique idem præfatus Princeps donaria immensa contulit, & fabricam templi primæ sedis beati Petri principis Apostolorum instituit: adeò, ut sedem Imperialem, quam Romani Principes possederant, relinqueret, & beato Petro, successoribusque a suis profuturam concederet. Idem verò præsidens b in sancta synodo, quæ apud Nicæam congregata est, cùm querelam quorundam conspiceret coram se delatam, ait: Vos à nemine dijudicari potestis: quia solius Dei judicio reservamini. Dii etenim vocati estis: & idcirco non potestis ab hominibus judicari. Ab illo etenim tempore, & deinceps, viri religiosissimi non solùm possessiones & prædia, quæ possederant, sed etiam semetipsos Domino consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis in honorem sanctorum martyrum per civitates, ac monasteria innumera, in quibus cœtus Domino servientium conveniret.

¶ *Cæteri etiam collectores Melchiadem citant: quod constare non posse rectè animadvertit auctor glossæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænæ synodi: quo tempore (ut ex ipsa synodo, Eusebio & cæteris historicis apparet) jam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in scripto de primitiva ecclesia, & munificentia Constantini, quod in collectione Isidori, Lucteæ hic impressa sequitur statim post decreta Melchiadi, quemadmodum supra, dist. 22. ad c. decrevit. adnotatum est.*

C. XVI. ¶ *Quare prædia fidelium hodiè ab ecclesia non alienentur.*

Item Vrbanus Papa, *epistola unica, c.1.*

VIdentes c autem summi sacerdotes, & alii, atque levitæ, & reliqui fideles, plus utilitatis posse conferre, si hæreditates, & agros, quos vendebant, ecclesiis, quibus præsidebant, Episcopi traderent; eò quòd ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quàm futuris temporibus plura & elegantiora ministrare possent fidelibus communem vitam d ducentibus, quàm ex pretio ipsorum: cœperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, & ex sumptibus eorum vivere. ¶ Ipsæ verò res in ditione singularum parochiarum Episcoporum (qui locum tenent Apostolorum) erant, & sunt usque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus Episcopi, & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inveniatur. ¶ Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. *& infrà, c.3.* ¶ Memoratis ergo augmentationibus ac cultibus in tantum ecclesiæ, quibus Episcopi præsident, Domino administrante creverunt, & tantus maxima pars earum abundat rebus, ut nullus sit in eis, communem gerens, e vitam, indigens: sed omnia necessaria ab Episcopo, suisque ministris percipit. ¶ Ideò, si aliquis exiterit modernis, aut futuris temporibus, qui hæc avellere nitatur, jam dicta damnatione feriatur.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

H *Item* Augustinus f *tractatu 62. in Ioannem.* Abebat g Dominus loculos, & à fidelibus oblata conservans, & suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primùm ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, ubi intelligeremus, quod præcepit, non a cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse præceptum, ut nihil pecuniæ servetur à sanctis; sed ne Deo pro ista serviatur, & propter inopiæ timorem justitia deseratur.

2 ꝑ. *His omnibus auctoritatibus claret, quòd clericis nullo modo licet habere quid primum: quòd si habuerint, non clerici erunt; non tamen clericatus eis tollendus est.*

C. XVIII. ¶ *Clericatus non tollitur eis, qui volunt habere aliquid proprium.*

Unde Augustinus *in serm. 2.* b *de communi vita clericorum.*

CErtè c ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere: aut si vellet recedere à proposito, rectè illi collaturum clericatum: quia decrevi sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei, & vestro, muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus & ecclesia sua, maneant ubi volunt, & ubi possunt: non eis aufero clericatum: nolo habere hypocritas. Malum enim esse quis nescit? Malum est cadere à proposito: sed pejus est simulare propositum. *& post pauca.* ¶ Si non d servat sanctitatem foris, dimidius cecidit: si verò intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo ut habeat necessitatem simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum. Nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere.

Econtrà sunt aliæ auctoritates, quibus conceditur propria habere, non soliùm aliis, sed etiam Episcopis.

C. XIX. ¶ *De rebus propriis vel acquisitis Episcopis hæredibus suis derelinquant.*

Unde in concilio Agathensi, *c.42. legitur.*

EPiscopi de rebus propriis, vel acquisitis, vel quidquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, derelinquant. Quidquid verò de provisione suæ ecclesiæ fuerit, sive de agris, sive de fructibus e, sive de oblationibus, omnia f in jure ecclesiæ reservare censuimus.

C. XX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Papæ, g *c.15.*

MAnifesta autem debent esse, quæ ad ecclesiam pertinent, his qui circa ipsos sunt, presbyteris, & diaconis; ut si episcopo contigerit inopinatus transitus, res ecclesiæ nullo modo possint minui, & perire, neque res propriæ Episcopi importunitatem patiantur pro rebus ecclesiæ: ut nec ecclesia incurrat damnum, nec Episcopus in suis rebus pro rebus ecclesiæ proscribatur.

C. XXI. ¶ *De eodem.*

Idem statutum est in canonibus Apostolorum, *c.40. ubi legitur.*

SInt h manifestæ res propriæ Episcopi, (si tamen habet proprias) & manifestæ Dominicæ: ut potestatem habeat de propriis moriens Episcopus sicut voluerit, & quibus voluerit, derelinquere: nec sub occasione ecclesiasticarum rerum ea, quæ Episcopi esse probantur, intercidant. Fortasis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut servos. Et justum est hoc apud Deum & homines, ut nec ecclesia detrimentum patiatur ignoratione rerum Pontificis, nec Episcopus, vel ejus propinqui sub obtentu ecclesiæ præscribantur, & in causis incidant, qui ad eum pertinent, morsque i ejus injuriis malæ famæ subjiciatur.

i ¶ Morsque ejus] *Antè legebatur*, mortisque ejus in-

a *al. suis, præsulibus.* b 11. *quæst. 3.* c *Anselm. l. 7. c. 6. Burch. lib. 3. c. 3. Ivo p. 3. c. 5.* d *al. fidem.* e *al. eligens.*] *al. degens.* f *Et Beda ad c. 13. in 6. & ibi glossa ordin.* g *Ans. l. 3. c. 32. Polyc. l. 3. tit. 24.*

a *Matth. 6.* b *aliter 32. ad fratres in eremo.* c *Anselmus lib. 7. cap. 8.* d *Si servat.*] *orig.* e *aliter frugib.* f *aliter omnia jure.* g *In capit. Martini Bracaren. ex can. 4. concil. Antiocheni, mutatis verbis, sed salva sententia.* h *Anselmus lib. 6. cap. 167.*

juriis infamentur. *Restitutus est locus ex prisca versione, cuius tum reliquum caput convenit. Græcè est,* ἢ τὸν αὐτὸν θάνατον ὑποφέρειν *a* ἀποθνήσκειν *id est,* & ejus mors maledictis undiq; appetatur.

C. XXII. ¶ *Ex rebus ecclesiæ Episcopus, si indiget, sibi & suis necessaria sumat.*

Item in eisdem canonibus, *c.42.*

EX his autem, quibus Episcopus indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, & peregrinorum fratrum usus & ipse percipiat, ut nihil ei 1 possit omninò deesse. Lex *b* enim Dei præcipit, ut qui altario deserviunt, pascantur de ipso:

1 ¶ Ei possit.] *Legitur etiam,* eis possit. *Nam & in Græcis codicibus partim est* αὐτῷ, *partim* αὐτοῖς.

C. XXIII. ¶ *Res ecclesiasticas Episcopus dispenset.*

Item ex concilio Antiocheno *c*, *c.25.*

EPiscopus *d* ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum, erga omnes qui indigent, cum summa reverentia & timore Dei. Participet autem ipse quibus indiget (si tamen indiget) tam in suis, quàm in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis; ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, juxta sanctum Apostolum *e* sic dicentem [Habentes victum & tegumentum, his contenti simus.] Quòd si contentus istis minimè fuerit, convertat autem res ecclesiæ in suos usus domesticos, & ejus commoda, vel agrorum fructus, non cum Presbyterorum conscientia, Diaconorumque pertractet, sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat, ut per hujusmodi personas occultè 1 res lædantur ecclesiæ, synodo provinciæ pœnas iste persolvat. Si autem & aliter accusetur Episcopus, aus Presbyteri, qui cum ipso sunt, quòd ea, quæ pertinent ad ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet ecclesiastica facultate sibimet usurpent, ita ut ex hoc affligantur quidam pauperes, criminationi verò, & blasphemiis tam sermo prædicationis, quàm ii, qui dispensant, taliter exponantur, & hos oportet corrigi, sancta synodo id quod condecet approbante.

1 ¶ Occultè res.] *In versione Dionysii legitur*, ut per hujusmodi personas occultè cæteri *f* lædantur fratres ecclesiæ, *& concordat cum alia antiqua versione; quæ & ipsa est in tomis conciliorum*, ut per eorum secretam diligentiam ecclesiastici lædi videantur. *Græcè in codicibus qui lecti sunt, habetur,* ὡς τὸ λεληθότως βλάπτεσθαι, τοὺς λόγους δ' ἐπικλησιας. *id est*, ut ex his rationes ecclesiæ latenter lædantur.

C. XXIV. ¶ *Res ecclesiæ sint in Episcopi potestate.*

Item in canonibus Apostolorum, *c.42.*

PRæcipimus *g*. ut in potestate sua Episcopus ecclesiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosiores *h* illi sunt creditæ *i*, multò magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut potestate ejus, indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos, & cū Dei timore, & omni sollicitudine *k* ministrentur. Ex his autem, quibus indiget, &c. *ut supra.*

Cum ergò in concilio Agathensi, & Martini, & canonibus Apostolorum dicatur: [*Sint manifesta res propriæ Episcopi,*] *cùm in eisdem canonibus, & in concilio Antiocheno præcipiatur, ut* l *Episcopus participet res* m *ecclesiæ, si tamen indiget, nonne patet*

a ἀνυφηκία. b *1.Cor.9.* c *Ex in Parisien. conc. l.1.c.15.* d *Anselm. l.6. c.163.* e *1.Tim.6.* f *al. cætera lædantur ecclesia.* g *Anselm. l.6. cap.150.* h *pretiosa.*] *orig.* i πιστεύεσθαι, *id est*, credenda. k ὁλοκληρίας, *id est*, integritate. l *Sup. eod. c.ex his autem.* m *al. rebus.*

ter ostenditur, quod Episcopus habeat libere propria? Etenim [*si indiget rebus ecclesiæ*] *notat eum habere propria, quæ sufficiant suis necessitatibus non sufficiunt. Quemadmodum clericus proprium habere voluerit, clericus non erit? & Episcopus habet propria non solum non definit esse Episcopus, verumtamen ecclesiasticas facultates in sua jubetur habere potestate? Et notandum est, Episcopos orientales uxores habere, & filios: quidam autem ex nostris partibus, cum in lavacro, sive in ordinibus constituti, habeant uxores & filios, sive mortua uxore veniente, sive continentia pari voto servata, ad sacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad suos & suos usus. Qui autem ab infantia sacra militiæ tradite fuere, nulla eis permittitur habere propria: quia nulla est eis excusationis pretatis: nisi forte esse retinendo sua, & sumptibus ecclesiæ alere. Quod fieri posse* Prosper *de vita contemplativa, lib.2.c.* testatur, dicens:

C. XXV. ¶ *De iis, quibus infirmi sunt, ut sua rebus renuntiare non possint.*

ILli autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus renuntiare non possint, si ea, quæ acceperunt erum, pensatori relinquant, nihil habentibus consentiendo peccato possident sua: quia & ipsi quodammodo relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil rum, quæ labori, vel ordini suo deberi arbitrantur, cipiunt.

De rebus verò ecclesiæ quæritur, an liceat eas per prædia vide, ut annuas reditus quisque sibi specialiter vendat. Et posse fieri, argumento & auctoritate probatur. Clerici eorum sunt de quibus dicitur a [*Multitudinis autem tum erat cor unum, & anima una.*] *Necesse est ergo, seguantur vitam, quorum in ecclesia gradum adminis ergo aliquid proprium sibi vindicabunt, sed erunt communia.*

C. XXVI. ¶ *Res ecclesiæ quasi communes Episcopus dispenset.*

Item Vrbanus Papa *ait in epistola unica.*

RES *b* ecclesiæ non quasi propriæ, sed ut com nes, & Domino oblatæ, cum summo in alios, quàm in præfatos usus sunt fideliter sandæ.

C. XXVII. ¶ *Non liceat Episcopo res ecclesiarum in proprios usus convertere.*

Item ex synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. *c.16.*

NVlli Episcoporum liceat res mobiles aut de subjectis plebibus, aliisq; pius locis, in usu habere: ne majores enormiter locupletentur, notes tali facto pauperes inveniantur. Contra nonica auctoritate coarctatus existat.

Si ergo res ecclesiæ, non quasi propriæ, sed quasi communes bendæ sunt: cum de communi nullus dicat, hoc meum est rebus ecclesiæ, hoc est meæ: potest aliquis dicere: ne videatur tatis charitatem illorum, in qua multi aliquid erat proprium, erant illis omnia communia. His ita respondetur. Sunt charitatis manente, secundum discretionem ecclesiarum, fit ecclesiasticarum facultatum, dum alia possessiones ad dispensandum committuntur, ex quibus, licet res bus debeant esse communes, primum tamen sibi, & servientibus, necessaria submittet d, *reliqua, fidelium usibus ministraturus; ita & prælenda dem charitate manente, pie & religiose possint distribui, ria: ut ex his, quæ sibi assignata sunt, primum sibi piat: si qua verò sui necessitatibus superfunt, in ecclesiæ expendat.*

a *Actor. 4.* b *Anselm. l.5. c.38. Polyc. l.6. tit.* d *al. Episcopus submittet.*

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Unde Augustinus *ad Bonifacium comitem, epist. 50.*

Si a privatum b possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed pauperum: quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.

Ostensum est, quomodo liceat clericis habere proprium, & quomodo non. Item, quando res ecclesiæ per prabendas dividi possint.

QVÆSTIO II.

1 Nunc quæritur, si sacerdotes aliqua de rebus ecclesiæ dedisse noscuntur, an his, qui eas acceperunt, aliqua firmitate constabunt. Quòd res ecclesiæ nullo modo distrahi possint, & alienata possideri, multis auctoritatibus probatur.

C. I. ¶ *Ecclesiæ pecunias auferens velut homicida damnatur.*

Ait enim Stephanus Papa.

Qui c Christi pecunias, & ecclesiæ aufert, fraudat, & rapit, ut homicida in conspectu judicis deputabitur.

¶ *In epistolis Stephani primi, quæ extant, caput hoc non habetur: sed in epistola prima Anacleti, ex quo citatur à Burchardo & Ivone, & in concilio Triburiensi, & infrà eod. c. qui abstulerit. Idem etiam legitur apud Lucium Papam.*

C. II. ¶ *Quidquid de sacratis vasis, vel ministeriis à quolibet clerico usurpatum fuerit, ecclesiæ restituitur.*

Item Pelagius *Hostilio Episcopo.*

Augustino nostræ sedis notario suggerente didicimus, quod ei dilectio tua directis apicibus indicasset, quosdam de clero tuo, & maximè parochiarum ad te pertinentium, non pauca sacrata vasa, vel ministeria distraxisse, & aliqua hujusmodi perpetrasse, quæ à religioso alienа sunt proposito. Charitatem verò tuam (ut hoc competenti sollicitudine debeat insequi, vel ulciscì) nostræ præceptionis auctoritate cupis communiri. Qua de re præsentibus mandamus affatibus, ut competentis vivacitatis instantia, quidquid de sacratis vasis vel ministeriis à quoliber clericorum usurpatum vel distractum fuisse compereris, sine cujusquam moræ interventu exigere non dimittas, & ecclesiasticis usibus reformare.

C. III. ¶ *Quidquid Domino consecratur, ad jus pertinet sacerdotum.*

Item Bonifacius d Papa.

Nulli e liceat ignorare, omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum Domino erit, & ad jus pertinebit sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui à Domino & ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, & usque ad emendationem, ecclesiæque satisfactionem, ut sacrilegus judicetur: & si emendare noluerit, excommunicetur.

C. IV. ¶ *Excommunicationi subjaceat, qui ecclesiastica prædia invadit.*

Item Gregorius VII. *lib. 6. Regesti, in concilio, c. 1.*

Quicunque f militum, vel cujuscunque ordinis, vel professionis persona, prædia ecclesiastica à quocunque Rege, seu sæculari Principe, vel ab Episcopis invitis, seu Abbatibus, aut aliquibus ecclesiarum rectoribus susceperit, vel invaserit, vel de rectorum depravato, seu vitioso consensu tenuerit, nisi eadem prædia ecclesiis restituerit, excommunicationi subjaceat.

C. V. ¶ *Sacrilegii crimen incurrit, qui prædia ecclesiastica vexat.*

Item Pius Papa, *epistol. 2.*

Prædia a divinis usibus tradita, quidam humanis applicant usibus, & Domino, cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut sibi b inserviant. Quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellanda est: ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata, à quibusdam irrutentibus vexentur. Quòd si quisquam præsumpserit, ut sacrilegus habeatur.

C. VI. ¶ *De eodem.*

Item Anacletus Papa c, *epist. 1.*

Qui d abstulerit aliquid patri vel matri, dicitq; hoc peccatum non esse, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater verò nostra, ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo qui e Christi pecunias & ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est.

C. VII. ¶ *Quadruplum restituat, qui res ecclesiæ invadit.*

Item Ioannes Papa I. *ad* f *Zachariam Archiepiscopum.*

In antiquis ecclesiæ statutis decretum est, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Vnde & in Evangelio g scriptum est: [Quòd si aliquid defraudavi, reddo quadruplum.] Et in legibus h sæculi cautum habetur: [Qui rem furripit alienam, &c.] *ut infrà in auctoritate Eusebii Papæ.*

C. VIII. ¶ *Pro tenore sacularium legum puniantur invasores rerum ecclesiasticarum.*

Item Gregorius *ad Constantiam Reginam Gallia, lib. 4. epist. 33. seu c. 77.*

Cum i devotissimam k Dominam sciam de cœlesti vita, atque l remedio animæ suæ sedulò cogitare, culpam me committere vehementer existimo, si ea, quæ pro timore omnipotentis Domini sunt suggerenda, siluero, & te sanctissimam de ecclesiastica pace sedulò non commonuero. Nimis me Iuliani fratris & Coëpiscopi nostri proclamatio nuper contristavit, maximè cùm villæ, suæ videlicet ecclesiæ, à nequissimis prædonibus sint deprædatæ, atque nocturnis incendiis more furum combustæ: & dum iidem maligni juxta nostri prædecessoris Bonifacii decreta pro violata 1 omunitate illud emendare noluerint, dum & sæculi leges ita se habere voluerint, lege vulgari teste, in qua sic scribitur m. [Si quis manu armata usque ad quatuor homines in vicum alterius ad malefaciendum venerit, ille qui prior est, pro illicita præsumptione componat solidos nongentos: sequaces verò ejus, unusquisque solidos octaginta. Si verò incendium fecerint, ibi noves tantùm componant: si prædam verò, in quadruplum restituant.

¶ *Initium hujus capitis usq; ad vers.* siluero. *est acceptum ex epistola indicata. Reliqua non sunt inventa.*

1 ¶ Violata] *Hæc dictio abest à pleris; vetustis, & hic, & in sequenti capite, sibi in vulgatis est,* emunitas violata.

a *Et infr. 23. q. 7. quòd autem.* ¶ *si autem privatim.* b *privatim, quæ nobis sufficiant, possidemus.*] *orig.* c *Anacletus epist. 1. c. 2. Lucius ca. 6. In concilio Tribur. c. 7. Burch. lib. 11. cap. 18. Ivo Lib. tit. 11. Burch. l. 11. c. 17. Ivo p. 14. cap. 87. Panorm. lib. 5. c. 113.*

a *Polycarp. abid. Anselm. lib. 5. cap. 36. Ivo part. 13. c. 39.* b *al. suis usibus.* c *Et in epist. Lucii. c. 6.* d *Polyc. ibid. Burchard. libr. 11. cap. 18. Ivo part. 14. cap. 88.* e *Supra, ead. qui Christi.* f *Et in epist. 2. Eusebii Papæ ad Ægyptios, & in decret. Iulii. c. 1. & Symmachus in 5. synodo.* g *Luc. 19.* h *ff. ead. in legibus.* i *Burch. l. 11. c. 26. Ivo p. 13. c. 36.* k *serenissimam.* l *al. patria, aut; anima sua vita sedulo.* m *lib. 1. legum Longobard. tit. de aggref. in vic. salh. leg. 1.*

C. IX. ¶ *De eodem.*

SI a sæculi leges talem justitiam habere voluerunt, lex divina cur inferior esse debebit? cùm ipsius veritatis præsentia à Zachæo collaudatum sit, ut si aliquem defraudarat, in quadruplum restitueret? Et quia summum in rebus bonum est, justitiam colere, ac sua cuique jura servare, & in subjectos non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est, custodiri (quod & vos diligere, & Domino confidimus studere;) ea propter excellentiæ vestræ, mense Novembri præsentis anni, secunda indictione, Petrum fratrem & coepiscopum nostrum à gremio sanctæ Romanæ ecclesiæ transmittemus, ut fratribus ejusdem provinciæ in unum congregatis, immunitas violata, & præsumptio, & sacrilegium canonica auctoritate, & vestra regia dignitate talem terminum accipiant, ne posthac membra diaboli, filii nequam, in sancta ecclesia, te etiam ibi regnante, talia præsumant.

¶ *In plerisque vetustis codicibus, & apud Burchardum, & Ivonem caput hoc est conjunctum superiori.*

C. X. ¶ *Ecclesiæ res surripiens, in decuplum restituat, quod abstulit.*

Item Eusebius Papa b *epist.2.*

IN c legibus sæculi cautum habetur [Qui rem surripit alienam, illi, cujus res direpta est, in undecuplum *d*, quæ sublata sunt, restituat.] Et in lege divina *e* legitur [Maledictus omnis, qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus, Amen.] Talia *f* ergo non præsumantur absque ultione, nec exerceantur absque sua damnatione. Proinde 1 si quis ecclesiasticas oblationes, & quod Deo consecratum est, rapuerit, vel consenserit facientibus, ut sacrilegus dijudicetur, & damnum in quadruplum restituat, & canonicè pœniteat.

1 ¶ Proinde] *Hinc usque ad finem non sunt in epistola Eusebii, neque apud Ioannem, aut Symmachum. Habentur tamen apud Burchardum & Ivonem part.15. cap.37. & in Polycarpo, interpositis etiam aliquot verbis, quæ in epistola habentur post verf.* damnatione.

Contrà Gregorius *scribit, cap.4. responsionum ad Augustinum Anglorum episcopum, de his, qui furtim auferunt aliquid de ecclesia.*

C. XI. ¶ *Sine augmento sibi ablata ecclesiam recipere oportet.*

FRaternitas g tua ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes subsidia, furtum perpetrant: & sunt alii, qui hac in re inopia delinquunt. Vnde necesse est, ut quidam damnis, quidam verò verberibus, & quidam districtius, quidam verò levius corrigantur. Et cùm paulò districtius agitur, ex charitate agendum est, & non ex furore: quia ipsi hoc præstatur, qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. *& infrà.* ¶ Addis etiam quo augmento ea, quæ furto de ecclesiis abstulerunt, reddere debeant. Sed absit, ut ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra damnis quærat.

Veram illud Eusebii de legum severitate: illud h *Gregorii de ecclesiastica mansuetudine dictum intelligitur.*

C. XII. ¶ *Non sunt alienanda in episcopatu acquisita.*

Idem Gregorius *lib.10. epist.42. Desudet* i *episcopo Mediolanensi.*

REs a in episcopatu acquisitas, sacerdotibus nulli alienandi licentia.

C. XIII. ¶ *Vasa sacra, nisi pro redemptione captivorum, non sunt alienanda.*

Item ex octava 1 synodo universali, *cap.*

APostolicos b & paternos canones renovans hæc sancta & universalis synodus, diffinivit neminem prosus Episcopum vendere, vel utcumque alienare ecclia & vasa sacrata, excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata; videlicet 2 pro redemptione captivorum. sed nec tradere salaria ecclesiarum in emphyteusim, sancta, nec alias rusticas possessiones venundare, ac per hecclesiasticos reditus lædere: quos ad propriam utilitatem, & ob egenam pauperum, & peregrinorum susceptionem esse decernimus. 3 *& paulo post.* ¶ Quisquis autem apparaverit post hanc diffinitionem nostram contrarium quid hùic sanctæ ac universali synodo agere, aut conatur aut prævaricator divinarum legum & præceptorum: cassata videlicet omnino, quæ facta est in scriptis vel sine scriptis ab episcopo, venditione, vel emphyteutica traditione, vel alia qualibet alienatione, eccliarum scilicet, & salariorum locorum. Qui vero emerit, aut perceperit aliquid ex prædictis cimeliis, vel fundis, & non restituerit ecclesiæ iterum quæ ecclesiæ sunt, & non dederit ad incidendum chartam venditionis vel emphyteuseos, sit anathema, usque dum fecerit, quæ hac sancta & universali synodo confirmatum est. ¶ Si autem Episcopus convictus fuerit construxisse monasterium de reditibus ecclesiasticis, tradat ipsum ecclesiæ monasterium.

1 ¶ Octava] *Sic est emendatum ex Anselmo, cum antea legeretur, sexta. Est autem canon decimus quintus synodi habitæ tempore Hadriani Papæ secundi contra Photium, ut refert Anastasius bibliothecarii.*

2 ¶ Videlicet pro redemptione] *In concilio ipso, & apud Anselmum legitur*, quæ accipiuntur in redemptionem captivorum.

3 ¶ Decernimus] *In ipso canone sequuntur hæc.* Imperatoris verò ecclesiasticarum rerum potestatem habentem esse meliorare, ac dilatare, prout oporterit: ecclesiastica, quæ per reditus fiunt, & insuper propriam terram dispositionem distribuere, ac committere seu conferre cuicunque voluerit, & judicaverit, juxta propriam potestatem ac dominatum. Quisquis autem apparaverit, &c.

C. XIV. ¶ *Pro redemptione captivorum sacra vasa non prohibentur alienari.*

Item Gregorius *lib.6. epist.31. seu ca.139. Dominico episcopo Messanensi.*

ET sacrorum canonum, & legalia c statuta prohibent, ministeria ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda.

C. XV. ¶ *Res ecclesiæ licitè impenduntur pro redemptione captivorum.*

Idem *Demetrio & Valeriano clericis Firmanis, lib.2. indict.2. epist.14.*

SAcrorum d canonum statuta; & legalis permissio auctoritas, licitè res ecclesiasticas in redemptionem captivorum impendi. Et ideò, quia edocti à vobis sumus, ante annos ferè xviij. virum reverendissimum quendam Fabium Episcopum ecclesiæ Firmanæ, libras xj. argenti de eadem ecclesia pro redemptione vestri ac patris vestri Pasivi, fratris & coepiscopi nostri, transmisisse, vos verò clerici, nec non matris vestræ, hostibus perductos esse, atque ex hoc quandam formidinem vos habere, quod datum est, à vobis quoliber tempore reposcatur, hujus præcepti auctoritate suspicionem vestram prævidimus auferendam; constituentes, nullam exinde, hæredesque vestros quoliber tempore repetere

a *Burchard. & Ivo ibid. Luc.19.* b *Et Symmachus in 5. synodo, & Ioan. 1.epist.1.* c *supr. ea. in antiquis. Polycarp. l.8. tit.15.* d *al. Decuplum.* e *Deuteron.27.* f *Anscl.l.5. c.41. Burchard. lib.1. cap.27. Ivo p.15. c.37. & p.5. ca.249. & p.3. ca.149. Panm.l.4. c.47.* g *Poly. l.6. tit.16. Ivo p.13. c.5.* h *al. istud.* i *al. Deodato.*

a *Infrà, ea. q.5. nulli.* b *Anselm. l.6. c.111.* c *Ex Iustiniani cod. de sacrosanct. eccle. Anselm. l.5. c.48. Ivo p.3. c.49. Gratianus*

molestiam sustinere, nec à quoquam vobis aliquam objici quæstionem.

C. XVI. ¶ *Res ecclesiæ desolata non præponantur captivis.*

Item *lib. 6. epist. 31. ad Dominum Episcopum.*

Sicut *a* omninò grave est, frustra ecclesiastica ministeria venundare, sic iterum culpa est, imminente hujusmodi necessitate res maximè desolatæ ecclesiæ captivis suis præponere, & in eorum redemptione cessare.

2 pars. *Qui verò pœnitentia hujus synodi invasoribus, atque prædonibus, qui vasa sacra, & reliqua divino cultui dedicata arripuit, & quasi profana contrectant, sit indicenda;* Nicolaus Papa *desiit scribens Erontario Archiepiscopo Burdegalensi.*

C. XVII. ¶ *Invasoribus rerum ecclesiasticarum, quæ pœnitentia sit imponenda.*

De viro nefando, Burgundo nomine, qui rabie insana commotus, diabolicis se irretire laqueis non dubitavit, atque gentilium more per abrupta itinera, & compita indians vobis in vestræ ecclesiæ villa, una cum clericis vestris manentibus, & populum salubribus instruere dogmatum monitis decertantibus, paneque spiritualis verbi vacua hominum corda reficientibus atque laudabile propriæ salutis desiderium habentibus, sanctæ Apostolorum Petri, & Pauli limina visitare, collectis malitiæ suæ sequacibus, & iniquitatis complicibus nefarias invasiones, & depræda tiones violentas inferre dæmoniaco ausu præsumpsit: &, ut epistolæ vestræ textus eloquitur, sacrum altare, sacraque Dominici corporis & sanguinis vasa, insuper & sanctum chrisma pollutis arripere manibus, quasi vilia, & ad usum communem apta præsumpsit, dilectio nos vestra consuluit, si ipse, vel qui cum eo in tam impio, & iniquo scelere fuerunt, ad pœnitentiam quandoque gratia tracti *b* divina venire voluerint, quo eos pœnitentiæ vinculo constringatis, nostræ institutionis censuram exposcere curastis. De quibus (si tamen ita est) jubemus, cum ad pœnitentiam reverti acceleraverint, uno anno extra ecclesiam Dei consistere, cujus sacratissima vasa, extra ritum fidei Christianæ, diripiendo auferre non dubitaverunt. Secundo verò anno ante fores ecclesiæ sine communione maneant. Tertio verò anno ecclesiam Dei ingrediantur, & inter audientes astent sine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, præter Natalis & resurrectionis Dominicæ dies. Quarto præterea anno (si his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit pœnitentiæ labor) communioni fidelium restituantur: totaque mentis intentione spondentes, talia se ulterius nunquam facturos, corpus & sanguinem Domini suscipere mereantur, & usque ad septimum annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnium, & vini potatione maneant pœnitentes.

¶ *Caput hoc alibi non est inventum, quàm in collectione canonum incerti auctoris.*

C. XVIII. ¶ *Res ecclesiæ Episcopus usurpare, vel alienare non præsumat.*

Item in concilio Leonis Papæ quarti.

3 Omnemus, *c*, & irrefragabiliter affirmamus, ut nullus Episcoporum, vel sacerdotum, rem tituli sui usurpare præsumat: sed neque salarium à Christianis, sanctis locis oblatum causa amicitiæ, vel timoris, aut muneris pertentet auferre: nec ecclesia Dei ad nihilum redigatur. Quod qui facere præsumpserit Episcopus, vel sacerdos, canonicam sine dubio subeat ultionem, & quod ecclesiæ injustè ablatum est, reddere compellatur; ita ut deinceps nullas vires pro his ad litigandum, vel possidendum habere possit.

a *Ivo part. 3. cap. 176.* b *al. tacbi.* c *Deusdedit part. 4. Polyc. l. 4. tit. 19.*

C. XIX. ¶ *Episcopo, vel Abbati res ecclesiæ alienare non licet.*

Item ex septima synod. *c. 12.*

Quisquis *a* Episcopus vel Abbas inventus fuerit de salariis 1 episcopii vel monasterii transferre quidquam in principum manus, vel etiam alii personæ conferre, irritum sit, quod datum esse constiterit, secundùm canonem *b* sanctorum Apostolorum, qui dicit: [Omnium ecclesiasticarum rerum Episcopus habeat sollicitudinem, & dispenset eas, tanquam Deo contemplante.] Non liceat autem ei fraudare 2 quidquam ex illis, vel cognatis propriis donare, quæ Dei sunt. Quòd si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur: sed non sub horum occasione, quæ sunt ecclesiæ, defraudentur.] ¶ Quòd si excusationem prætenderit dammum facere, & nihil ad profectum agrum exsistere, nec sic principibus, qui per loca illa sunt, tribuatur ager, vel locus: sed clericis vel agricultoribus. ¶ Quòd si calliditate usus fuerit, & à colono, vel à clerico emerit Princeps agrum, irrita sit venditio, & restituatur episcopio vel monasterio: & Episcopus vel Abbas hoc faciens abjiciatur, Episcopus 3 quidem ab Episcopio, Abbas autem à monasterio, tanquam qui dispergit, quæ non collegit.

¶ *Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum citabatur, ex historia Eusebii Episcopi Cæsarien. Ivo verum auctorem citavit. Versio autem est Anastasii bibliothecarii, ex cujus codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata.*

1 ¶ Salariis] *Græcè est,* ἐκ τῶν ὑποτελῶν, *pro qua voce in Parisiensi græcorum canonum editione legitur in rubrica,* ἐκ τῶν ὑποδιαλῶν. *id est,* suburbanis, *quasi suburbana vocentur augia, quòd ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, ut sylvæ, & alia hujusmodi.*

2 ¶ Fraudare] σφετερίζεσθαι. *id est,* sibi vindicare, & suum facere.

3 ¶ Episcopus quidem ab episcopio, Abbas autem à monasterio] *Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipsa canone.*

C. XX. ¶ *Prædia ecclesiæ non liceat Papæ alienare.*

Item Symmachus Papa in synodo tertia *c, c. 4. & sequentibus usque ad nonum.*

Non *d* liceat Papæ prædium ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in usumfructum 1 tura dare: nisi tantummodo domos, quæ in quibuslibet urbibus non modica impensa sustentantur. Qua lege omnes custodes astringantur, ut donator, accensator, venditor honorem perdat. Et qui subscripserit, anathema sit cum eo, qui dedit vel recepit, nisi restituatur. Liceat etiam quibusliber ecclesiasticis personis contradicere, & cum fructibus alienata reposcere. Quod 2 non modò in Apostolica servandum est ecclesia, verum etiam universis ecclesiis per provincias quidem dicitur convenire.

¶ *Caput hoc collectum est ex pluribus capitibus synodi Romanæ tertiæ sub Symmacho, in epitomen tamen redactis.*

1 ¶ In usumfructum] *In conciliorum editionibus partim legitur,* sed nec in usufructuario jure aliquibus dare liceat, *partim,* sed in usumfructum jura aliquibus, &c. *quemadmodum & in codice canonum impresso. Nam in vetusto manuscripto est,* sed nec usufructuario aliquibus dari liceat. *Idem verò significare usumfructuarium, & usumfructum scribit Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti, cap. 59. his verbis,* usumfructum dicit, quod nos dicimus usufructuarium.

a *Polyc. lib. 6. tit. 15. Ansel. lib. 6. cap. 184. Ivo part 5. c. 375.* b *Can. Apost. 39.* c *Et in concil. Parisiensi l. 1. c. 27.* d *Ansel. l. 4. cap. 29.*

2 ¶ Quod non modo] *In ipsa synodo longè aliter habetur.* Hujus autem constitutionis legem in Apostolica tantùm volumus sede servari, universis ecclesiis per provincias secundùm animarum considerationem, quem proposito religionis convenire rectores earum viderint, more servato.

C. XXI. ¶ *Qui res ecclesiasticas vendit ad altare non audeat accedere.*

Item in synodo sexta.

INdignè *a* ad altare Dei properare permittitur, qui res ecclesiasticas audet invadere, aut injustè 1 possidere, aut iniqua, vel injusta defensione in eis perdurat. *& paulo post.* ¶ Debet tamen esse provisio, ut vindictam admonitio 2 præcedat, & res usurpatas injustè qui abstulit, aut injustè ablatas retinet, æquitate patrocinante, legibus restituat. Quòd si neglexerit, & necessitas compulerit, demum prædonem sacerdotalis districtio maturata percellat. *& infra.* ¶ Valdè *b* iniquum ergo & ingens sacrilegium est, ut quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab iis, quibus hæc maximè servari convenit, id est, Christianis, & Deum timentibus hominibus 3, & super omnia à Principibus, & primis regionum in aliud transferre, vel converti permittatur. Propterea, qui hæc non prævideris, & aliter quàm scriptum est, prædia ecclesiis tradita petierit, vel acceperit, aut possederit, vel 4 injustè defenderit, aut retinuerit, nisi citò se correxerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: sitque accipienti, & danti, & possidenti anathema, & institutæ pœnæ contubernium assiduum. Nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, quà religiosis animabus ad subsistantiam pauperum derelicta, contra fas, sine aliqua pietatis consideratione dispergit.

1 ¶ Aut injustè] *In synodo legitur,* aut injustè, id est, sine licentia Episcopi possidere.

2 ¶ Admonitio] *In synodo additur,* manifesta.

3 ¶ Hominibus] *Quæ sequuntur usque ad vers.* in aliud. *addita sunt ex synodo.*

4 ¶ Vel injustè dederint, aut retinuerint] *Addita sunt & ista: sicq; omnia, quæ usurpatione hujusmodi rerum accidere solent, exponuntur.*

C. XXII. ¶ *Excommunicentur, qui Principum auctoritate res invadunt ecclesiæ.*

Item Nicolaus Papa *Adoni Viennensi Archiepiscopo in epistola, cujus summum.* [*Quia sanctitatis vestræ.*]

DE *c* rebus, quæ semel Deo contributæ, atque dicatæ sunt, & postea sub occasione concessionis Principum à quibusdam invaduntur, atque diripiuntur, sancimus, ut prius consulatis Principem, ad resecandam tam præsumptivam factionem, & cognoscendum, utrum illius sit concessio, an invasoris præsumptio. Quòd si Principis inordinata fuerit largitio, ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus. Si autem invasoris declaratur præsumptio, usq; ad emendationem, excommunicationis sit vindicta coërcendus.

¶ *Extat epistola hæc in libro sæpe citato bibliotheca Dominicana: in qua respondet Nicolaus ad nonnullas quæstiones ab Adone* d *sibi propositas.*

C. XXIII. ¶ *De rebus ecclesiæ non est aliquid alienandum.*

Item Gelasius *Iustino Archidiacono, & Faustino* e *defensori.*

4 VObis *f* enim, & famæ vestræ consultum duximus, ut Pontificis vestri loco, vobiscum ab eodem aliquis subrogetur, qui ejus nomine pariter universa disponat: quatenus omnia prædia ad vestrum revocetis studium, nec cuiquam clerico pro portione sua aliquod solùm ecclesiæ putetis esse deputandum: ne per incuriam, & negligentiam minuatur: sed omnis pensionis summam ex omnibus prædiis rusticis, urbanisque collectam, ad Antistitem deferatis. Ex qua tamen collectione habeatur ratio, quid ad causas, vel expensas accidentium necessitatum opus esse perspicitur, ut de medio requestretur, & quatuor portiones, vel de fidelium oblatione, vel de hac fiant modis omnibus pensione: ita, ut unam sibi tollat Antistes, aliam clericis pro suo judicio, & electione dispertiat, tertiam pauperibus sub omni conscientia faciat erogari: fabricis verò quartam, quæ competit ad ordinationem Pontificis, erogatione vestra decernimus esse pensandam. Si quid forte sub anno remanebit expensa, electo idoneo ab utraque parte, tradatur enthecis: ut major emerserit fabricæ necessitate, subsidio, quod ex diversi temporis diligentia poterit custoditi: aut certè ematur possessio, quæ utilitatem conspiciat communes.

C. XXIV. ¶ *Divini muneris participatione privetur, qui ecclesiastica privilegia calcat.*

Idem *Majorico, Sereno, & Ioanni Episcopis.*

QVi *b* & divinis, & humanis legibus in civilitatione calcatis, & reverentia religionis abjecta, ecclesiastica privilegia calcare contendunt, vel ubilibet in pauperum profilire dispendium, nec hujusmodi, sed item commoniti, convictique, nequitiam sopire contiuunt, atque illata sacris rebus detrimenta sarcire: meritò divini muneris participatione sunt privandi, ut ab jus perceptione careant, quod sacrilegis ausibus habere despectui. Cælestinus verò Presbyter fratris & Episcopi nostri Sereni, qui contra Pontificale judicium, contraque Apostolicæ sedis mandata protumens, prædictis communionem sacram ministrare præsumpsit, cùm non potuerit ignorare sententiam propriis sanctis, ab officio protinus ecclesiastico pellatur: ut nullo ecclesiæ ministrorum contra pontificalia instituta vos contendat.

C. XXV. ¶ *De eodem.*

Idem *eisdem Iustino Archidiacono, & Faustino defensori.*

VVlteranæ *c* ecclesiæ actus, vel patrimonium, quod hactenus comperimus destitutum, post damnationem Eucharistii, quo fuerat depravante dispersum, cum vestræ decrevimus esse delegandum: ut diligentia (qua vos pro utilitatibus ecclesiæ existimamus esse vigilantes) prædia culturæ restituatis antiquæ, & revocetis, qua sunt vendita, aut donata mancipia. Possessiones etiam, quas ab Eumancio, & Opilione Episcopis, cujuris quovis jure videritis teneri (quia contra constitutum synodi ab Episcopis prædia alienari nullo patrocinio commento,) nihilominus revocentur. Sit emptoribus ad eum recursus qui præsumpsit aliquid de ecclesiæ rebus illicita venditione distrahere, ita ut pensiones annuas ad Pontificem deferatis, cui privilegia sua integra convenit omni ratione servari, ut ejus dispensatione portiones proveniant consuetæ: ita ut portionem quartam, quæ ad eos pertinet, sua Pontifex ordinatione distribuat, prout cujusque locum meritumque cognoscit. Pariter etiam ex fidelium oblatione facienda est, ut clericis quartam eroget pro consideratione suæ electionis Antistes. Fabricarum etiam portio Episcopo sciente, & disponente, vestra erogatione petatur: quatenus nihil penitus in detrimentum alicujus patiamini generari.

a *Ivo part 3. cap. 152.* b *16. quæstion. 1. in canonibus. §. valdè.* c *Ivo p 3. cap. 152.* d *al. Odone.* e *al. Fausto.* f *Dousdedit p 3. cap. 93.*

a *al. omnium.* b *Ivo p 3. c. 150. & p 4. c. 83.* c *al. Ulteranæ, Ivo p 3. c. 153.* 1 ¶ Infe-

1 ¶ Iustino, &c.] *Antea legebatur.* Idem eisdem. *Emendatum est, & posita istorum virorum nomina ex Ivone: ad quos totam scriptum est superius penultimum caput, vobis enim. Nec verò hæc, quæ nunc asseruntur, pertinere posse ad Episcopos, quibus proximè præcedens caput scribebatur, indicant nonmodo quæ a Gratiano hic referuntur, sed etiam apertius verba, quæ apud Ivonem post ultima hujus capitis sequuntur.* Si quis verò in ecclesiæ vestræ damnum aut in his, quæ sunt præceptionis nostræ prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, &c.

C. XXVI. ¶ *Redituum, & oblationum duæ portiones clericis committantur.*

Idem *clero, & ordini, & plebi Brundusii.*

COncesso *a* vobis, quem petistis, Antistite, fratre jam & Coëpiscopo meo Iuliano, necessarium fuit (eodem ad ecclesiam suam mox remisso) ad vos nostra scripta pariter destinari: quibus agnosceretis eidem fuisse præceptum, ne unquam ordinationes præsumat illicitas. *& infrà.* ¶ Reditus, & oblationes fidelium in quatuor partes dividat: quarum unam sibi ipse retineat: alteram clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat: fabricis tertiam: quartam pauperibus, & peregrinis habeat fideliter erogandam: quarum rationem divino est redditurus examini.

¶ *Epistola Gelasii, in qua est hoc caput, missa est cum aliis ex Hispania. Eadem verò inter epistolas Gregorii II. impressas est tertia, clero, & plebi Thuringiæ scripta. Talis quadam epistola, sed brevior, scribitur in libro, qui inscribitur, Ordo Romanus, & formata Episcopo danda nuncupatur.*

C. XXVII. ¶ *De oblationibus fidelium quæ portiones fiant, & qua cuiq; proveniat.*

Idem *in epistola ad Episcopos per Lucaniam, & Brutios, c. 29.*

QUatuor *b* autem tam de reditu, quàm de oblatione fidelium, prout cujuslibet ecclesiæ facultas admittit (sicut dudum rationabiliter est decretum) convenit fieri portiones: quarum sit una Pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut sacerdoris interest integram ministris ecclesiæ memoratum dependere quantitatem; sic clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea verò, quæ ecclesiasticis ædificiis attributa sunt, huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sanctorum: quia nefas est, si sacris ædibus destitutis, in lucrum suum præsul impendia his deputata convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus portionem, quanquam divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur: tamen juxta quod scriptum est. *c* [Ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est,] oportet etiam præsenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconiis non taceri. Quapropter *d* nec clericorum quispiam, &c.

C. XXVIII. ¶ *De redditibus oblationum, & reditum ecclesiæ quatuor portiones Presbytero dispensanda credantur.*

Item Simplicius Papa *Florentio, & Equitio, & Severo Episcopis, epist. 3.*

DE reditibus ecclesiæ, vel oblatione fidelium quid deceat nescienti nihil licere permittat: sed sola Episcopo ex his una portio remittatur: duæ ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum, & pauperum profuturæ, à Bonagro *a* Presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur: ultima inter se clericis pro singulorum meritis dividatur. *& infrà.* ¶ Cui, *id est, Gaudentio*, hoc specialiter præcipimus, ut tres portiones, quas triennio *b* dicitur sibi tantummodo vindicasse, restituat.

¶ *Addita sunt in hoc capite aliquot verba ex originali, quæ ad sententiam facere aliquid videbantur.*

C. XXIX. ¶ *De reditibus ecclesiæ, etiam noviter quæsitis, quarta pars clericis erogetur.*

Item Gregorius *Maximiano Episcopo Syracusano c, lib. 3. epist. 11.*

COgnovimus *d* de reditibus ecclesiæ noviter acquisitis canonicam dispositionem quartarum minimè provenire; sed Episcopos locorum distribuere tantummodo quartam antiquorum, nunc verò quæsita suis usibus retinere. Quam rem *e* pravam subintroductamque consuetudinem fraternitas tua vivaciter emendare festinet: ut sive de præteritis reditibus, sive de his, quæ obvenient *f*, vel obvenientibus quartæ secundùm distributionem canonicam dispensentur. Incongruum namque est unam, eandemq; ecclesiæ substantiam duplici quodammodo jure censeri, id est, *g* usurpationis, & canonum.

C. XXX. ¶ *De stipendio ecclesiæ quatuor debent fieri portiones.*

Idem *Augustino Episcopo Anglorum in respon. ad primam interrogationem.*

MOs est *h* Apostolicæ sedis ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant portiones, una videlicet Episcopo, & familiæ ejus propter hospitalitatem, & susceptionem, alia clero, tertia verò pauperibus, quarta ecclesiis reparandis.

C. XXXI. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* ex concilio Toletano.]

SAncimus omnibus Episcopis curam laicorum instare, ut si quos in fide Christi invenerint, nimio affectu diligant. Insuper confirmamus, ut si aliqua ab ipsis accipiant dona, statim in quatuor dividant partes: ita, ut prima pars secundùm 1 Apostolorum præcepta, titulorum, nec non cœmeteriorum restaurationibus diligenter attribuatur, secunda clericis, tertia cunctis pauperibus, quarta verò advenis.

¶ *Caput hoc (quod in omnibus vetustis exemplaribus, exceptis duobus, & sine Palea nomine habetur, & glossam habet) in nullo Toletano concilio aut impresso, aut in manuscripto inventum est. In collectione canonum incerti auctoris, quæ asservatur in Vaticana bibliotheca, tribuitur Sylvestro: quamvis in Synodo Romana sub ipso habita, cap. 4. paulò aliter hæ partes assignentur, id est, ut in præcedentibus hujus capitibus.*

1 ¶ Secundùm Apostolorum præcepta] *In ea collectione non sunt hæc verba. In uno vetusto Gratiani codice est*, secundùm Apostolorum præcepta.

C. XXXII. ¶ *Omnes Presbyteri secundùm justionem Episcopi res ecclesiæ dispensare studeant.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 22.*

5 STatuimus *i* (quod omnes canones 1 jubent) ps ut civitatenses, sive diœcesani Presbyteri, vel clerici, salvo jure ecclesiæ, rem ecclesiæ, sicut permiserunt Episcopi, teneant: vendere autem, aut donare penitus non præsumant. Quòd si fecerint, vel fecerunt, & facta venditio non valebit, & de facultatibus, si quas habent

a *Anselm. lib. 6. cap. 42.* b *Et in concil. Parisiensi, l. 1. c. 15. Polyc. l. 3. tit. 11. Ans. l. 5. c. 66. Burch. l. 3. c. 137. Ivo p. 3. c. 203. Pann. lib. 2. c. 7.* c *Matth. 5.* d *2. quæst. 7. quapropter.* e *Ansel. lib. 5. cap. 66.*

a *al. ab Onagro.* b *al. per triennium.* c *Ioannes Diac. l. 4. num. 34.* d *Ans. l. 5. c. 70.* e *al. ob rem.* f *al. nunc obvenerunt, vel obvenerint.* g *addita ex orig.* h *Ans. l. 5. cap. 64. Pann. l. 2. c. 8.* i *Polyc. lib. 3. tit. 12.*

proprias, indemnem ecclesiam reddant, & communione priventur.

1 ¶ Canones] Restituta est hæc vox ex originali. Antea legebatur, Episcopi. In Polycarpo autem tantum est, quod omnes jubent.

C. XXXIII. ¶ *De clericis, qui documenta ecclesiæ supprimunt, aut adversariis tradunt.*

Item ex eodem concilio, *cap. 26.*

SI a quis de clericis documenta, quibus ecclesiæ possessio firmatur, aut supprimere, aut negare, aut adversariis fortasse tradere, damnabili & puniendâ obstinatione præsumpserit, quidquid, per absentiam documentorum, damni ecclesiæ illatum est, de propriis facultatibus reddat, & communione privetur. Hi etiam qui in damno ecclesiæ impiè sollicitati, à traditoribus aliquid acceperint, superiori b sententia teneantur.

C. XXXIV. ¶ *Episcopus hæredem non habens, non alium, quam ecclesiam sibi hæredem instituat.*

Item ex eodem, *cap. 35.*

EPiscopus c, qui filios, aut nepotes non habuerit, alium quam ecclesiam non relinquat hæredem. Si quid de ecclesia non in ecclesiæ causa, aut necessitate præsumpserit, quod distraxit aut donavit, irritum habeatur. Qui verò filios habet, de bonis, quæ reliquit, ab hæredibus ejus, indemnitatibus ecclesiæ consulatur.

1 ¶ Non habuerit] *In originali impresso, & manuscripto, & in Polycarpo legitur*, non habens alium, quàm ecclesiam reliquit hæredem; si quid, &c. *& ad hanc lectionem proxime accedunt verba Hispalensis concilii primi, c.1. sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXV. ¶ *Quæ in clero constituti sunt, de rebus ecclesiæ nihil alienare præsumant.*

Item ex eodem, *cap. 49.*

DIaconi d, vel Presbyteri in parochia constituti, de rebus ecclesiæ sibi creditis nihil audeant commutare, vendere, vel donare: quia res sacratæ Deo esse noscuntur. Similiter sacerdotes nihil de rebus ecclesiæ sibi commissæ (ut superius comprehensum est) alienare præsumant. Quòd si fecerint, convicti in concilio, & ab honore depositi, de suo aliud tantum restituant, quantum visi sunt præsumpsisse 1. *& infrà.* ¶ Libertos tamen, quos sacerdotes, vel Diaconos de ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus ecclesiæ prosequi jubemus. Quòd si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.

1 ¶ Præsumpsisse] *Si hîc interponas c. si quis qualibet. infrà, eadem habebis integrum canonem 49. ipsius concilii Agathensis.*

C. XXXVI. ¶ *De possessione ecclesiastici juris quidquid à Presbytero distrahitur, inane habeatur & vacuum.*

Item ex eodem *c. 13.*

QVidquid f parochiarum Presbyter de ecclesiastici juris possessione distraxerit, inane habeatur & vacuum vindicatione 1. comparantis, & actione vendentis.

1 ¶ Vindicatione] *Sic etiam in recentioribus conciliorum editionibus. In aliis, & duobus etiam Vaticanis codicibus legitur*, venditore comparantis, *apud Ivonem*, venditione comparantis. *In Epaunensi, ubi hoc videtur repeti*, in venditorem comparantis actione vertenda.

C. XXXVII. ¶ *Alienationes factæ ab intrusis, & ordinationes sine consensu clericorum, irritæ sunt.*

Item Vrbanus Papa.

ALienationes omnium per intrusionem, seu canonicè electorum sub Episcopi nomine, aut Abbatis, qui secundùm ecclesiæ suæ usum consecrandus est, alienationes dico quocunq; modo factas, nec non & ordinationes personarum ab eisdem sine communi consensu clericorum ecclesiæ, sive per simoniam itidem factas, irritas pronunciamus. ¶ Illud etiam per omnia interdicimus, ut nullus clericus præbendam suam, seu beneficium aliquod ecclesiarum aliquo modo alienare præsumat. Quod si præsumptum olim fuit, vel aliquando fuerit, irritum erit, & ultioni canonicæ subjacebit.

¶ *Post collectionem Anselmi in codice perantiquo, habentur fragmentum cujusdam concilii Vrbani secundi, in cujus initio hæc leguntur.* Alienationes, quæ specialiter per Ottonem, Guidonem, Hieremiam, seu fortè Philippum ubilibet de possessionibus Ravennatis exarchatus factæ sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, vel Abbatis ... ecclesiæ suæ consecrandus est; alienationes quocunque modo factas, *& catera usque ad finem hujus capitis sine nulla varietate.*

C. XXXVIII. ¶ *Episcopo defuncto, vel adhuc in supremis agente de rebus ecclesiæ nihil est usurpandum.*

Item ex concilio Ilerdensi a, *c. 16.*

HÆc hujus placiti constitutione inter nos cen placuit custodiri; ut defuncto Antistite, vel adhuc in supremis agente, nullus clericorum cuju ordinis, officii, gradusve sit quidquam de domo mat, vel quod de utilitate instrumenti domus esse scitur, id est, mobilis, & immobilis rei ecclesiast netur invadere, nihil furto 1, nihil dolo suppri auferens, atque abscondens. Sed is, cui domin missa est, subjunctis 2 sibi uno, vel duobus fidelib clericis, omnia usque ad tempus Pontificis subdit debeat conservare, & his, qui in domo inveniun ticis consuetam alimoniam administrare. Subdi autem Antistes susceptæ 3 sedis commoda ordinab lut Deus imperabit: ut eis uti cum his debeat, quo gnoverit disciplinæ, & charitati prædecessoris fu ter paruisse. Quòd si quisquam post hæc consulib dinis (ut superius dictum est) clericus quacunq sione, de omni facultate quidpiam probatus fuer stuliſſe, vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reddi legii prolixiori anathemate condemnetur, ut vos peregrina ei communio concedatur: quia dignum hi, quos constat in servitio Domini cum primæ sedis tistite desudasse, ab his, qui suarum rerum incubuer vel utilitatibus servientes, atque vacantes fuisse m tur, despecti aliquatenus crucientur.

1 ¶ Nihil furto] *In codice Lucensi regio sequitur nihil*

2 ¶ Subjectis sibi] *In conciliorum editionibus legitur* cum consilio: *& in codice regio additur*, clericis, *forsitan legendum*, cum consilio cleri.

3 ¶ Susceptæ sedis] *In eodem regio codice est susceptæ* prout decessor suus ordinavit, vel ut Deus imperavit.

C. XXXIX. ¶ *Episcopi, qui nihil ecclesiæ conferunt, sanctis ejus libertatem non donent.*

Item ex concilio Toletano.

ET c, si illi, qui nulla ex rebus suis pauperibus Chri sti distribuunt, æterni judicis voce in futuro

a *Infrà, ead. si quis de clericis. Burchard. lib. 3. cap. 183. Ivo par. 3. cap. 156.* b *aliter part. & in Elistalen. 1. cap. 1.* c *Polyc. lib. 3. tit. 12.* d *Ivo part. 3. cap. 161.* e *Et in Epaunensi, c. sept.* f *Ivo p. 3. c. 102.*

a *Concor. concilium Valent. cap. 2.* b *aliter incultius atque vagantes fuisse.* c *Burchard. lib. 3. cap. 182. Ivo par. cap. 249.*

demnabuntur, quantò magis ii, qui auferunt pauperibus quod non dederunt? Quapropter Episcopi, qui nihil exsuo proprio ecclesiæ Christi compensaverunt, hanc divinam sententiam metuant, & liberos *a* ex familia ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, ut qui res suas ecclesiæ Christi non contulerit, damnum inferat, & jus ecclesiæ alienare contendat. Tales ergo liberos *b* successor Episcopus absque ulla oppositione ad jus ecclesiæ revocabit: quia eos non æquitas, sed improbitas absolvit.

C. XL. ¶ *De clericis, qui documenta ecclesiæ supprimunt, aut negant; aut aliis damnabiliter tradunt.*

Item ex concilio Aurelianensi.

Si e quis de clericis documenta, quibus ecclesiæ possessio firma tenetur, aut supprimere, aut negare, aut avertere, aut fortasse tradere, damnabili, & punienda obstinatione præsumpserit, quidquid pro absentia documentorum damni ecclesiæ illatum est, de propriis facultatibus reddat.

¶ *Hoc idem citatur suprà, cad. si quis de clericis, ex concilio Agathensi, in quo habetur. Non est autem mutatus titulus: quia potuit in aliquo etiam Aurelianensi, quod non extet, esse repetitum.*

C. XLI. ¶ *Ministris ecclesiæ de rebus ejusdem ecclesiæ Episcopi permissum nihil alienare licet.*

Item ex concilio Aurelianensi III. *cap. 23.*

Abbatibus *d*, Presbyteris, cæterisq; ministris de rebus ecclesiasticis, vel sacro ministerio alienare, vel obligare absque permissu, & subscriptione Episcopi sui nihil liceat. Quod qui præsumpserit, degradetur communione concessa: & quod temere præsumptum, aut alienatum est, ordinatione Episcopi revocetur.

C. XLII. ¶ *Res ecclesiæ, qua absente Episcopo distrahuntur, ad jus ecclesiasticum revocentur.*

Item ex synodo Ancyrana, *cap. 15.*

Si e qua de rebus ecclesiæ, cum Episcopus non est, Presbyteri vendiderint, placuit rescisso contractu ad jus *f* ecclesiasticum revocari. In judicio autem erit Episcopi constitutum *g*, si pretium debeat recipi, nec ne: propterea quòd sæpe contingit distractarum rerum reditus ampliorem summam pro accepto pretio reddi 1.

1 ¶ Reddi] *Sic in quibusdam exemplaribus priscæ versionis. In aliis verò est,* reddidisse. *Græcè legitur,* Διὰ τὸ πολλάκις τῶν ἐπιόντων τὴν πραγμάτων δοθὲν τιμώνιον αὐτοῖς πλείονα τῶν πρώτων. *id est, propterea quòd sæpè rerum venditarum reditus malus pretium his ipsis reddiderit. Sed ob glossam non est mutatum.*

C. XLIII. ¶ *De obitu mortem Episcopi res ad eum pertinentes clerici non rapiant.*

Item ex concilio Chalcedonensi *h*, *cap. 22.*

Non liceat clericis post mortem Episcopi sui rapere res pertinentes ad eum: sicut jam præcedentibus regalis constitutum habetur. Si verò fecerint, periclitari se noverint in proprio gradu.

C. XLIV. ¶ *Rescindantur precaria, & commutationes ab invasoribus facta.*

Item ex concilio Mediomatricis *i.*

Precariæ *k*, & commutationes tempore viduatarum ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur, & cum auctoritate ecclesiastica, vel civili, si faciendæ sunt, fiant.

¶ *Quod hic ex consilio Mediomatricis citatur, in concilio Meldensi refertur ex concilio Bellovacensi, ex quo etiam citant Burchardus & Ivo. Sed quia in conciliis Gallicis & Germanicis sæpè eadem repetuntur, non est mutata inscriptio. In adjectu capitularibus quæ ex Gallia sunt habita, inter cætera leguntur quædam capitula excerpta à Domino Rege Carolo & Principibus suis ex his capitulis, quæ anno DCCCXLVI. edixerunt Episcopi in synodis, &c. Quorum capitulorum unum est hoc,* ut precariæ & commutationes tempore viduatarum ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverunt, rescindantur, & cum auctoritate ecclesiastica, vel civili denuo, si fienda, fiant.

C. XLV. ¶ *Pro labore inventarii nihil accipiant œconomi de rebus ecclesiæ.*

Unde Gregorius a *Maximiano Syracusano Episcopo, lib. 3. epist. 11.*

Charitatem tuam commonere curavimus, ut si quispiam Episcoporum de hac luce migraverit, vel (quod absit) pro suis fuerit remotus excessibus, convenientibus œconomis 1, cunctisque clericis *b* prioribus atque in sui præsentia inventarium ecclesiæ rerum facientibus, omnia, quæ reperta fuerint, subtiliter describantur: nec (sicut antea fieri dicebatur) species quædam, aut aliud quodlibet de rebus ecclesiæ, quasi pro faciendi inventarii labore tollatur. *& infrà.* ¶ Visitatores ecclesiarum clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parochias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium. Iustum namque est, ut illi *c* consequantur stipendium, qui *d* pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.

1 ¶ Oeconomis] *Sic etiam in omnibus vetustis: sed in originali tam impresso, quam manuscripto legitur,* hierarchicis. *Ioannes Diaconus habet,* hieraticis.

C. XLVI. ¶ *Excommunicentur laici, qui morientium clericorum audent bona diripere.*

Item ex concilio Vrbani Papæ *Alvernie celebrato.*

De laicis quæstio facta est, qui morientibus Episcopis, sive aliis clericis res defunctorum invasas, ecclesiæ, pauperibusque subripiunt. Contra quos commune totius concilii anathema prolatum est, ipso Papa hujusmodi sententiam promulgante. Si quis post interdicti præsentis cognitionem Episcoporum, seu Presbyterorum, aut aliorum clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. ¶ Episcoporum verò deficientium res per Archipresbyterorum, seu Archidiaconorum manus, aut secundum mortuorum judicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori, qui futurus est, reserventur. Idipsum de Presbyterorum, seu clericorum aliorum rebus per Episcopum, vel supra dictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversus ista præsumpserit, anathema sit.

¶ *In titulis capitulorum concilii Claromontensis (quod Alvernia celebratum est) titulo penultimo, hæc leguntur ad caput hoc spectantia.* Ne aliquis clericus res Episcoporum, vel clericorum, vel in vita, vel post mortem eorum diripiat, vel in usus proprios conferat. Quòd si quis fecerit, anathema sit: & dictum est ab omnibus, fiat.

C. XLVII. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius Papa II. *in concilio Lateranensi, cap. 4.*

Illud e quod in sacro Chalcedonensi concilio constitutum est, irrefragabiliter conservari præcipimus: ut videlicet decedentium bona Episcoporum à nullo omnino hominum diripiantur: sed ad opes ecclesiæ, & successoris sui in libera œconomi, & clericorum permaneat t

a al. libertos ex familia. b al. libertos. c Ivo p3. cap. 156. d Lib. 7. Cap. cap. 275. Polyc. l. 2. tit. 21. e Anfel. l. 6. cap. 162. f αὐτοβεβαίως, τὸ κυριακόν. g al. si constitutum pretium. h Ivo Aquitan. c. 88. i In Meldens. c. 21. k Burch. l. 3. c. 166. Ivo p. 3. c. 227. ex Bellovacens.

a Ioannes Diac. l. 3. c. 23. b al. cleri. c al. illis. d al. quo. e Supra cad. non licebat. Pann. l. 8. c. 141.

potestate. Cesset igitur de cætero illa detestabilis, & sæva rapacitas. Si quis autem amodò hoc attentare præsumpserit, excommunicationi subjaceat. Qui verò morientium Presbyterorum, vel clericorum bona rapuerût, simili sententiæ subjaceant.

1 ¶ Morientium] *In vulgatis sequebatur,* Episcoporum: *quæ vox & à vetustis, & ab ipso cancellorum manuscripto abest, & frustra repetebatur. Sunt autem ex originali addita paulò superius aliquot verba.*

¶ *Hoc non solùm de laicis, verùm etiam de metropolitanis, & quibuslibet aliis clericis intelligendum est: sicut in sexta synodo, cap. 25. legitur.*

C. XLVIII. ¶ *Res Episcopi morientis metropolitano non licet invadere.*

NOn liceat alicui metropolitano, mortuo Episcopo, qui sub eo est, aut res ejus, aut ecclesiæ suæ auferre: sed sint sub custodia cleri ecclesiæ defuncti Episcopi, usq; dum alius ordinetur Episcopus. Si verò clerici in ecclesia non fuerint, tunc metropolitanus illibata omnia Episcopo, qui ibi ordinabitur, reddat.

Sicut autem res ecclesiæ nulli usurpare licet, ita ecclesiæ aliena invadere non permittitur.

C. XLIX. ¶ *Aliena ecclesiæ non licet invadere.*

Unde Gregorius, *libr. 2. epistol. 43. ad Bonifacium Episcopum.*

SIcut ecclesia propria res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore invadere alienas non oportet.

His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, quòd nulli sacerdotum res ecclesiasticas alicui tradere licet: & ille, qui de manu sacerdotis facultates ecclesiæ acceperit, nullo jure eas vindicare poterit: sed potius cogetur restituere quod illicitè accepit. Sed notandum est, quòd quibusdam causis exigentibus, res ecclesiæ distrahi possunt. Causa enim necessitatis cum consilio clericorum, vel ut meliora prospiciat, res ecclesiæ à sacerdotibus distrahi possunt.

C. L. ¶ *Nisi causa necessitatis, nec Episcopo rem ecclesiæ suæ usurpare licet.*

Unde in Africano concilio *a legitur.*

NOn *b* habenti necessitatem, nec Episcopo licet matricis ecclesiæ 1 rem sui tituli usurpare.

¶ *Gratianus citat hoc ex concilio Africano, & sequens ex Carthaginensi. Sed in unico Carthaginensi inserto in codice Canonum, hoc quidem est pars posterior, sequens verò prior capitis ejusdem, quod est ultimum, id est, XXXIII. & Burchardus, & Ivo integrum caput referunt ex Carthaginensi.*

1 ¶ Ecclesiæ] *In codice Canonum, & apud Burchardum sequitur,* nec Presbyterorum: *apud Ivonem verò legitur,* nec Episcopo licet rem matris ecclesiæ ignorante concilio, vel Presbyteris, suis titulis usurpare. *Post sequens autem caput apponetur integer Canon Græce, nova cum versione.*

C. LI. ¶ *Nec Presbyteri ignorantibus Episcopis, nec Episcopi ignorante concilio rem ecclesiæ vendant.*

Item ex concilio Carthaginensi unico, *c. ultimo.*

PLacuit, ut *c* Presbyteri non vendant rem ecclesiæ, ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis, quomodo nec Episcopis licet vendere prædia ecclesiæ inconsulto concilio, vel cuncto 1 presbyterio sine ulla necessitate.

1 ¶ Vel cuncto] *In canone unici Carthaginensis legitur,* vel Presbyteris suis. Non habente ergo necessitatem, &c. *ut proximo superiore capite, quemadmodum apud Burchardum etiam, & Ivonem: licet ipsi legant,* habenti: *Græcè autem ita totus Canon habet.*

Ο μὴ ἔχων ἀνάγκην ὥστε τὰς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην

τὴν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων πωλεῖν μὲ πιπρᾶσκειν τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὃν μὴ γνώσιν τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας, μηδὲ ἐπισκόπου ἐξὸν ἐστὶν πωλεῖν ἢ πιπράσκειν χωρὶς τῆς ἐκκλησίας, μηδὲ συνόδου ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. μὴ ἔχων τινὰ ἀνάγκην, μηδὲ ἐπισκόπου ἐξὸν ἐστὶν πωλεῖν ἢ πιπράσκειν χωρὶς τῆς ἐκκλησίας μητέλεκθ.

Similiter placuit, ut Presbyteri præter suorum Episcoporum sententiam non vendant rem ecclesiæ, in qua consecrantur: quemadmodum neque Episcopi licet prædia ecclesiæ vendere insciente synodo, vel propriis Presbyteris. Ergo nisi adsit necessitas, neque Episcopo licet vendere aliqua ex titulo ecclesiasticæ matricis.

C. LII. ¶ *Nisi ut meliora prospiciat, res ecclesiæ non licet distrahere Episcopo.*

Item ex epistola Leonis Papæ, *universis Episcopis per Siciliam constitutis.*

SIne *a* exceptione decernimus, ne quis Episcoporum rebus ecclesiæ suæ quidquam donare, vel commutare, vel vendere audeat; nisi forte aliquid horum fiat, ut meliora prospiciat, & cum totius cleri tractatu & consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum ecclesiæ. *& infrà.* ¶ Episcopus rebus ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur. Iniquum enim Episcoporum venditio, & commutatio rerum ecclesiasticæ erit absque conniventia 1, & subscriptione clericorum.

1 ¶ Conniventia] *Antea legebatur* absq; omnium conniventia. *Inducta verò est dictio,* omnium; *quæ non in vetustis exemplaribus, neque in Decretalibus, cap. 1. de his, quæ fiunt à prælat. neque apud cæteros collectores habetur. Præterquam Ivonem, qui citat concilium Carthaginens. IV. & in Panormia Leonem ex concilio apud Valentias, loco ipsius vocis, consensu est; collaudatione.*

Item domus urbium, vel castrorum, quæ ecclesiæ pluribus reditibus, quàm utilitatibus afferunt, licet rectoribus ecclesiarum [sine superiori capitulo Symmachi, [Non liceat Papæ, &c.] vendere, vel commutare.

C. LIII. ¶ *De eodem.*

Item, sicut in Agathensi concilio *b, c. 4. legitur.*

6 TErrulas *c*, aut vineolas exiguas, & ecclesiæ ps nus utiles, aut longè positas & parvas, sine consilio fratrum (si necessitas fuerit) distrahendi habeat potestatem.

¶ *Capitulum hoc in aliquot vetustis codicibus est omissum superiori.*

Servus quæ fugitivus, qui revocati retineri non possunt, distrahi-tur Episcopi distrahere licet.

C. LIV. ¶ *Alienentur fugitivi, qui retineri non possunt.*

Unde in eodem concilio, *cap. 46. legitur.*

FVgitivi *d* domos suas, aut familias deferentes, etiamsi revocati fuerint, non possunt teneri, sine ordinatione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi melius distrahantur.

C. LV. PALEA.

[*Item* ex concilio *apud Tunsiacum e, c. 2.*]

INjustum *f* videtur, & impium, ut mancipia, quæ liberales viri, seu fœminæ pro redemptione animarum Deo, & sanctis ejus consecraverint, cujuscunque generis pretio, vel commutationis commercio iterum in seculare servitutem redigantur: cùm canonica sit auctoritas servos fugitivos tantummodo distrahi permittens, ideò omnes rectores ecclesiarum summopere curent, ne unius eleemosyna, alterius peccatum fiat: &c.

a Et in Moguntino sub Rabano, cap. 8. b Burch. l. 3. c. 178. Ivo p. 3. c. 239. c Burch. ibid. Ivo ibid.

a Ansel. lib. 5. c. 69. & l. 6. c. 189. b In concil. Carthag. Ibid. c. 32. & ext. de his, quæ fiunt à prælat. c. 1. c Ivo p. 3. Pann. l. 2. c. 86. sup. ead. d Ivo p. 3. c. 160. e al. Cart. f Ext. de rerum permut. c. injustum. Burch. l. 3. c. 174. g medio. Ivo p. 3. c. 235.

furdum, ut ecclesiastica dignitate servus decedens, humanæ obnoxius sit servituti.

¶ *A Burchardo, & Ivone citatur ex concilio apud Catisiacum, in Decretalibus verò tit. de rerum permut. ex concilio apud Sylvanectum. Et habetur hæc palàm in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.*

7 pars. *Item si rectores ecclesiæ de rebus propriis tantundem ecclesiæ restituere voluerint, ecclesiasticæ facultates libere dare possint, & confirmabunt his, quibus data fuerint, perpetua firmitate.*

C. LVI. ¶ *Alienatio de rebus ecclesiæ, quomodo rata esse poterit.*

Unde in Agathensi concilio, *c. 49. legitur.*

Si a quis qualibet b conditione de rebus ecclesiæ aliquid alienare præsumpserit, si de suo proprio tantum ecclesiæ contulerit, quantum visus est abstulisse, tum demum illud licebit.

8 pars. *Item si servos ecclesiæ libertate Episcopus donaverit, ea, qua in manumissione data illis fuerint, perpetua firmitate teneantur: si tamen quæcunque cavendis præfixam data non exegerint.*

C. LVII. ¶ *De eodem.*

Unde in eodem concilio, *c. 7. legitur.*

Si c quos de servis ecclesiæ benemeritos, sibi 1 Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem à successoribus placuit custodiri, cum hoc quod eis manumissor in libertatem contulerit. Quod tamen jubemus viginti solidorum numerum d, & modum in terrula, & vineola, vel hospitiolo tenere. Quod amplius datum fuerit, post manumissoris mortem ecclesiæ revocetur.

1 ¶ Sibi] *Sic etiam legitur in editionibus conciliorum, & duobus codicibus Vaticanis. Sed apud Ivonem, & in uno vetusto Gratiani exemplari abest dictio, sibi.*

Sed notandum est, quòd servi ecclesiarum manumitti, non possunt, vocato ecclesiastico patrocinio: nisi forte manumissor duos ejusdem meriti, & ejusdem peculii ecclesiæ conferre voluerit.

C. LVIII. ¶ *De Episcopo, qui non retento patrocinio, servos ecclesiæ manumittit.*

Unde in concilio Toletano IV. *cap. 67. legitur.*

Episcopus e, qui mancipium juris ecclesiæ, non retento ecclesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo meriti ejusdem, & pecullii coram concilio ecclesiæ, cui præeminet, per commutationem subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata, & justa, inveniantur dissinitio commutantis. Tunc etiam liberam manumissionem sine patrocinio ecclesiæ concedere poterit: quia eum, quem libertati tradere disponit, jam juri proprio acquisivit. Hujusmodi * autem liberto, adversus ecclesiam, cujus juris extitit, accusandi, vel testificandi denegetur licentia. Quòd si præsumpserit, placet, ut stante commutatione in servitutem propriæ ecclesiæ revocetur, cui nocere conatur.

Libertus enim (nisi venia impetrata) patronum in jus vocare non permittitur. Vnde in lib. 2. Digestorum, tit. de in jus vocando, l. fin. [¶ *Si sine venia editti impetrata libertus patronum in jus vocaverit, ex querela patroni, vel f supradictam pœnam, id est, quinquaginta aureos dat: vel à præfecto urbis g quasi insufficiens castigatur, si inopia dignoscitur laborare.*] ¶ *Si verò à collegio quis manumissus fuerit, non singulo, sed universitati reverentiam debet. Vnde in eodem libro, tit. eod. l. sed si hoc.* [¶ *Qui h manumittitur à corpore aliquo, vel collegio, vel civitate, singulos eam jus vocabit. Nam non est illorum libertus, sed reipublicæ ho-*

norem habere debet. ¶ *Et si adversus rempublicam vel universitatem velit experiri, veniam editi petere debet, quamvis alterum eorum constitutum in jus sit vocaturus.*] *Si verò ingenuum princeps facit, patrono reverentiam non debet.* ¶ *In* a *criminali verò causa, si libertus patronum in jus vocaverit, caput ejus & fortunas periturus, ante litis exordium capite puniendus est. Crimen verò læsæ majestatis excipitur, vel si patronam illicito servi concubitu deprehenderit, quo casu, etiam servo cum munere libertatis Dominum accusare permittitur: sicut Cod. lib. 9. tit. de mulieribus, quæ se proprio servis junxerunt. l. unica Imperator Constantinus constituisse legitur.* [*Si qua cum servo occulte rem habere detegetur, capitali sententia subjugetur, tradendo ignibus verberone. Sexy, omnibus facultas crimen publicum arguendi: sit officio copia nunciandi: sit etiam servo licentia deferendi: cui probato crimine libertas dabitur.*] *In patronos etiam testificari non possunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus etiam servi in Dominos torqueri jubentur.*

C. LIX. ¶ *De eodem.*

Unde in libro eo. Codicis, *tit. de quæstionibus. l.* b *prima. Impp. Antoninus & Verus.* A A.

Quæstionem de servis contra Dominos haberi non oportet, exceptis adulterii criminibus, item fraudati census accusationibus, & crimine majestatis, quod ad salutem Principis pertinet. ¶ In cæteris autem, quæquam ea, quæ servus contra Dominum dixit, judicaturi sententiam formare non debeant; tamen, si aliis quoq; probationibus fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit. ¶ In pecuniariis verò causis ex inopia 1 probationum servos contra Dominum posse interrogari manifestum est.

¶ *In aliquot vetustis codicibus caput hoc conjunctum est superiori.*

1 ¶ Ex inopia] *In antiquis codicibus Gratiani legitur, nec inopia, & sic videtur etiam legisse auctor glossæ. In antequiore etiam editione codicis Justiniani, tit. de quæstionibus, l. quæstione eodem modo habet, eademq; lectionem secutus est auctor illarum glossarum, & in Basil. tit. 50. de quæstion. eadem est lectio. Sed quia in codice ab Haloandro edito legitur,* ex inopia, *& in l. Divus ff. de quæstionibus. videtur statutum, ex inopia probationum etiam in causis pecuniariis posse torqueri servos, nihil est mutatum.*

C. LX. ¶ *De eodem.*

Item *ibidem, l. secunda.*

Insolitum est, & grave exemplo, audiri servos adversus tutores, vel matrem Dominorum suorum, nisi tutelæ agatur.

Si verò libertus sua auctoritate à patrocinio ecclesiæ recesserit, si admonitus redire contempserit, in servitutem revocabitur.

C. LXI. ¶ *De libertis ecclesiæ, qui ab ejus patrocinio discedunt.*

Unde in concilio Toletano IV. *cap. 70. legitur.*

Liberti c ecclesiæ, qui ab ejus patrocinio discedentes quibusliber personis adhæserunt, si admoniti redire contempserint, manumissio eorum irrita sit: quia per inobedientiæ d contemptum ingrati actione tenentur.

C. LXII. ¶ *Revocentur in servitutem ecclesiarum liberti, qui contra ejus libertatem superbiunt.*

Item ex concilio Hispal. II. *c. 8.*

Octava discussio agitata est de quodam Helisæo ex familia Agabrensis ecclesiæ; qui ab Episcopo suo traditus libertati, de libertate confestim ad contumaciæ

a *Ivo part. 3. cap. 161.* b *al. pro qualibet.* c *Ivo part. 16. cap. 30.* d *al. numero modum.* e *Polyc. lib. 3. tit. 13. Burch. lib. 3. cap. 176. Ivo part. 3. c. 237.* * *Ivo p. 16. c. 65.* f *al. vel quinquaginta aureorum pœnam dat.*] g *al. urbi.* h *leg. 10. §. qui manumittitur.*

a *Ex l. si quis ex familiaribus C. qui accus. non poss. titul. 10.* b *titul. 41. l. 1.* c *Burchard. lib. 3. cap. 184. Ivo par. 3. cap. 344.* d *al. obedientia.*

morbum transilivit; sicque per superbiam non solùm ejusdem Episcopi veneficis *a* artibus salutem lædere voluit, sed etiam patronam ecclesiam libertatis immemor prædemnavit. Adversus quem ingrati actio, canonum & legum auctoritate, justè dirigitur: scilicet, ut immeritæ libertatis damno mulctatus, ad servitutis nexum revocatur. Talium enim status, qui contra Episcopum suum, vel patronam ecclesiam nituntur, decidi potiùs, quàm conservari convenit: ut quorum libertas perniciosa est, sit salutifera servitus: & qui superbire noverunt adepta libertate 1, proditi, discant obedire subjecti.

1 ¶ Adepta libertate] *Magna hoc loco est varietas in vetustis Gratiani codicibus. Nam partim concordant cum hac vulgata, partim habent, adempta libertate proditi, partim, adepta libertate prædiri, ut concilium ipsum impressum, & manuscriptum, etiam in codice Lucensi regio. Apud Ivonem verò legitur, adepta libertate elati, perdita discant obedire subjecti.*

C. LXIII. ¶ *A patrocinio non discedant ecclesia libertati ad sacros ordines promoti.*

Item ex concilio Toletano III. cap. 6.

De *b* libertis ante hoc præcipit sancta synodus, ut si qui Presbyteri, vel Diaconi 1 ab Episcopis facti sunt secundùm modum, quo canones antiqui dant licentiam, sint liberi: & tamen à patrocinio ecclesiæ tam ipsi, quàm ab eis progeniti non recedant. ¶ Ab aliis quoq; libertati traditi, & ecclesiis commendati, patrocinio Episcopi *c* colligantur, & ne cuiquam donentur, à Principe hoc Episcopus postulet.

1 ¶ Presbyteri, vel Diaconi] *In concilio Colonie quatuor tomis impressis, & in codice Lucensi regio legitur.* De libertis autè id Dei præcipiunt sacerdotes, ut si qui ab Episcopis, &c. *nulla Presbyterorum, aut Diaconorum mentione facta.*

Ne verò longinquitate temporis obscuretur conditio originis: tempore suæ manumissionis scribant liberti professionem, qua se profitentur de familia esse ecclesiæ, & ab ejus obsequio se nunquam recessuros.

C. LXIV. ¶ *Professionem suæ conditionis liberti ecclesiæ faciant.*

Unde in concilio Toletano VI. cap. 9. legitur.

Longinquitate *d* sæpe fit temporis, ut non pateat conditio originis. Vnde jam decretum est in anteriori 1 universalis concilii canone, ut professionem suam liberti ecclesiæ debeant facere: qua profiteantur se & de familiis ecclesiæ esse *e*, & ejus obsequium nunquam relicturos. Vnde his quoque nosadjicimus, ut quoties cursum vitæ sacerdos impleverit, & de hac vita migraverit, mox cùm successor ejus advenerit, omnes liberti ecclesiæ, vel ab eis progeniti chartulas suas in conspectu omnium debeant ipsi substituto Pontifici publicare, & professiones suas in conspectu ecclesiæ renovare: quatenus status sui vigore & illi obtineant, & obedientia eorum ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suæ intra annum ordinationis novi Pontificis manifestare contempserint, aut professiones renovare noluerint, vacuæ & inanes chartulæ ipsæ remaneant, & illi origini suæ redditi, sint perpetuò servi.

1 ¶ In anteriori] *Significatur Canon 69. concilii Toletani quarti, qui proximo cap. refertur. Nam quartum illud Toletanum, quod fuit plenissimum, in sequentibus Toletanis vocari solet universale concilium, ut in 5. cap. 2. & 7. & in 6. concilio c. 3. 7. & 18. Et in principio ipsius quarti concilii Episcopi ajunt.* quoniam generale concilium agimus.

C. LXV. ¶ *Nec liberti, nec eorum posteri a patrocinio discedant ecclesiæ.*

Item ex concilio Toletano IV. cap. 69.

Liberti *a* ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) à patrocinio ejusdem nunquam discedant: nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt. Ac ne fortè libertas *b* eorum in futura proles non pareat, ipsaq; posteritas naturali ingenuitate obtineat, & sese ab ecclesiæ patrocinio *c* non subtrahat, necesse est, ut tam hi liberti, quàm ab eis geniti *d* professionem Episcopo suo faciant: per quam ex familia ecclesiæ illorum effectos se esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant: sed juxta virtutem suam obsequium et ... obedientiam præbeant.

Pro remuneratione etiam impensi obsequii res ecclesiasticæ non possunt donari.

C. LXVI. ¶ *Quæ de rebus ecclesiæ in remunerationem obsequii præstantur, rata permaneant.*

Unde in Toletano concilio IV. cap. 36. legitur.

Quicunque Episcopi suffragio cujuslibet alicujus ecclesiasticæ utilitatis providerint, & pro eo quòd que commodum in remunerationem promiserint, ... missi solutionem eos exolvere oportebit: ita ut ... concilium provinciale deferatur *e*, ut eorum ... tia confirmetur, quia (sicut Paulus ait) *f* dignus ... perarius mercede sua.

C. LXVII. ¶ *Servi ecclesiarum in eorum dominium transferri possunt, qui ecclesiasticis utilitatibus deservient.*

Item Gregorius lib. 2. indict. 11. epist. 18. Theodoro consiliario.

Ecclesiasticis *g* utilitatibus desudantes, ecclesiasticum est remuneratione gaudere, ut qui se ... tariis obsequiorum necessitatibus sponte subjiciunt, ... gnè nostris provisionibus consolentur. Quia igitur ... Theodorum, virum eloquentissimum, consiliarium ... strum, mancipiorum cognovimus ministerio ... tum, ideò puerum nomine Acolimum natione ... juri, dominioque tuo dari, tradique præcipimus: ... quoniam traditum ex nostra voluntate jam possides, ... juste necesse fuit scripti *h*, pro futuri temporis ... monio, ac robore largitatis, auctoritate fulciri: ... nus, Domino protegente, securè eum semper, & ... lius retractationis suspicione, quippe ut Domini ... as possidere 2.

1 ¶ Te] *Addita est vox ista, & cæteris sunt emendatiores ... ginali, ut intelligatur eundem esse cui scribitur, & cui si ...*

2 ¶ Possidere] *Apud B. Gregorium hæc sequuntur ... enim quenquam fore credimus, qui tam parvam ... tatem pro tua ibi devotione concessam desideret ... tet ullo modo revocare: cum uno eodemq; tempore ... verecundum sit à decessoribus bene gesta refelli, ... verecundum sit docere exteros in sua quandoque ... lutoriam proferre largitate sententiam.*

Miserationis quoque intuitu servi ecclesiarum libertate ... possunt.

C. LXVIII. ¶ *Miserationis, & pietatis intuitu servi ecclesiarum possunt manumitti.*

Unde Gregorius Montanæ i, & Thomæ ... epist. 12. seu cap. 112.

Cum redemptor noster, totius conditor creaturæ, ... hoc propitiatus humanam voluerit carnem ...

a *Polyc. lib. 3. tit. 12. Burch. l. 3. c. 18. Iv. p. 3. c. 24.* b *... bertinas.* c *al. patrocinio subtrahat.* d *al. progenie.* e *... ductum, eorum conventu confirmetur.* f *1. Tim. 5.* g *... l. 3. tit. 13.* h *abest ab orig.* i *al. Montanæ.*

a *al. maleficii.* b *Ivo p. 16. c. 66.* c *al. Episcopali regantur.* d *Infrà ead. proximo.* e *al. manumissos.*

mere, ut divinitatis suæ gratia, dirupto, quo tenebamur captivi, vinculo servitutis, pristinæ nos restitueret libertati, salubriter agitur, si homines, quos ab initio natura liberos protulit, & jus gentium jugo substituit servitutis, in ea, in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertate reddantur. Atque ideò pietatis intuitu, & hujus rei consideratione permoti, vos Montanam *a* atq; Thomam, famulos sanctæ Romanæ ecclesiæ, cui, Deo adjutore, deservimus, liberos ex hac die, civesq; Romanos effimus, omneq; vestrum vobis relaxamus servitutis peculium 1. *& infrà.* ¶ Hanc autem manumissionis paginam Paterio notario scribendam dictavimus, & propria manu una cum tribus Presbyteris prioribus, & tribus Diaconis pro plenissima firmitate subscripsimus, vobisq; tradidimus. Actum in urbe Romana.

1 ¶ Peculium] *In vetusto codice epistolarum B. Gregorii bibliothecæ Vaticanæ legitur,* periculum.

Item servi ecclesiarum publicis angariis non debent fatigari.

C. LXIX. ¶ *Servi ecclesiarum publicis angariis non fatigentur.*

Unde in concilio Toletano III. *c. 21. legitur.*

Ecclesiarum 1 servos *b*, & Episcoporum, vel omnium clericorum à judicibus, vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari dolemus. Propter quod omne concilium à pietate gloriosissimi Domini nostri popposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat: sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus vel ecclesiæ laborent: Si quis verò judicum, aut actorum, clericum, aut servum clerici, vel ecclesiæ, in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, à communione ecclesiastica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

1 ¶ Ecclesiarum] *In cæteris hujus concilii exemplaribus impressis, manuscriptis, qua collata sunt, & apud Ivonem legitur quemadmodum apud Gratianum: præterquam in editione quatuor tomorum, & codice Lucensi regio, in quibus inutilium capitum 21. sic habet.* Quoniam cognovimus in multis civitatibus ecclesiarum servos, & Episcoporum, vel o. c. a. i. v. a. p. in diversis angariis fatigari, omne concilium, &c. *Et hic quidem nulla facta est mutatio: alia verò, in quibus omnes conciliorum codices concordant, sunt emendata.*

Item pro alimonia pauperum, pro redemptione captivorum res sacras distrahi licet.

C. LXX. ¶ *Res sacræ quibus ex causis alienari debeant.*

Unde Ambrosius *ait lib. 2. de officiis, c. 28.*

Avum *c* ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? An ignoramus *d*, quantum auri, atque argenti de templo Domini Assyrii fustulerunt? Nonne melius conflat sacerdos propter alimonias pauperum, si alia subsidia desint, quàm sacrilegus contaminata asportet hostis. Nonne dicturus est Dominus, cur passus es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurum, unde *e* ministrasses alimoniam. Cur tot captivi deducti in commercium *f* sunt, nec *g* redempti ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, ut vasa viventium servares, quàm metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui, ne templo Dei ornatus deesset? Responderet, aurum sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorum, redemptio captivorum est: & vere illa sunt vasa pretiosa, quæ redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur quod sanguis ejus operatus est. *& paulò pauca.*

a *al. Montanum.* b *Lib. 6. Capit. cap. 290. Ivo p. 3. cap. 138.* c *Bolyc. l. 2. tit. 20. Ivo par. 3. c. 280. Anst. l. 1. c. 28.* d *4. Reg. 24.* e *al. ut.* f *in vulgatis legebatur, in captivitatem ducti.* g *nec redempti? Cur tot ab hoste.* orig.

Nemo enim potest dicere cur pauper vivit? nemo potest queri, quia captivi redempti sunt. Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet: opus est, ut de ecclesia mystici poculi forma non exeat: ne ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideò intra ecclesiam primùm quæsita sunt vasa, quæ initiata non essent: deinde comminuta: postremò conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captivorum quoque pretiis profecerunt. Quòd si desunt nova, & quæ nequaquam initiata videantur, in hujusmodi usus, quos suprà diximus, arbitror omnia piè posse converti.

C. LXXI. ¶ *Non parietes templi ornare sed pauperibus providere, gloria Episcopi est.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum a de vita clericorum.*

Gloria Episcopi est pauperum inopiæ *b* providere: ignominia sacerdotis est propriis studere divitiis. Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix milio, & cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam & mella fastidio. *Item paulò inferius.* ¶ Multi ædificant parietes, & columnas ecclesiæ subtrahunt *c*, marmore nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. Neque verò mihi aliquis opponat dives in ludæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur à Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio *d* peccatorum: quanquam hæc omnia præcesserint in figura, scripta autem sunt propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt. Nunc verò, cùm pauperatem domus suæ pauper Dominus dedicârit, portemus *e* crucem *f*, & divitias lutum putabimus. *Item ibidem in extremo.* ¶ Amico *g* quidpiam rapere, furtum est: ecclesiam fraudare, sacrilegium est: & accepisse, quod pauperibus erogandum sit, & esurientibus plurimis, vel cautum esse velle, vel timidum, aut, quòd apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. *Item ejusdem ad Paulinum b; de institutione Monach.* ¶ Crates ille Thebanus, homo quondã ditissimus, cùm ad philosophandũ Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit: neq; putavit se simul posse & virtutes & divitias possidere. Nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur, & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timidè reservamus? Plenus ventet facilè de jejunio disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est.

Item largitate etiam Episcopi stipendium de rebus ecclesiæ clericis dare licet: cujus professio sub precaria nomine fieri debet.

C. LXXII. ¶ *Qui beneficium ab ecclesia accepit, ejus professionem nomine precariæ facias.*

Unde in concilio Toletano VI. *cap. 5.*

Sæpe *i* fit, ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis. Quapropter providentes decernimus, ut si quis clericorum 1 stipendium de rebus ecclesiæ, cujusquam Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere: ut nec per

a *Epist. 2.* b *al. opibus.* c *substituunt, vera lectio.* d *al. redemptio.* e *al. cogitemus.* f *1. Cor. 10.* g *17. quæst. 2. c. 10.* h *Epist. 13.* i *Ivo p. 6. c. 372.*

tentionem *a* diuturnam præjudicium afferat ecclesiæ; & quæcunq; in usu perceperit, debeat utiliter laborare: ut nec res divini juris videantur aliqua occasione negligi, & subsidium ab ecclesia cui deserviunt, percipere possint clerici. Quòd si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.

1 ¶ Clericorum] *In codice conciliorum Lucensi regio sequitur, ut aliatum quarumlibet personarum.*

Religionis quoq; intuitu ea, in quibus ecclesia detrimentum non patitur, monasteriis tradi possunt.

C. LXXIII. ¶ *Licet religionis intuitu res ecclesiæ alienare.*

Unde in III. Toletano concilio, *c. 4. legitur.*

SI *b* Episcopus unam de parochianis ecclesiis suis monasterium dicare voluerit, ut in ea monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu concilii sui habeat licentiam faciendi. Qui etiam si de rebus ecclesiæ pro eorum substantia aliquid, quod detrimentum ecclesiæ non exhibeat, eidem loco donaverit, sit stabile. Rei enim bonæ statuendæ sanctum concilium dat consensum.

C. LXXIV. ¶ *Non ultra quinquagesimam partem rerum ecclesiæ, monasterio, quod constituit, Episcopo licet conferre.*

Item ex Toletano IX. *cap. 5.*

BOnæ *c* rei dare consultum *d*, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis expectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua monasterium construere forte voluerit, & hoc ex rebus ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreverit, non amplius ibidem, quàm quinquagesimam partem dare debebit: ut hac temperamenti æquitate servata, & cui tribuit, competens subsidium conferat, & cui tollit, damna gravia non intligat. Ad ecclesiam verò quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare *e* voluerit sepulturis, non amplius quàm centesimam partem census ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: ea tamen cautela servata, ut unam tantummodo, quæ placuerit, *f* ex his duabus remunerationem *f* assumat.

C. LXXV. ¶ *Iure proprietatis res ecclesiæ monasteriorum ædificiis tradere licet.*

Item Gregorius *lib. 2. indict. 11. epist. 17. Gratioso Subdiacono.*

RElegiosam *g* vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospicere, ne cujusquam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur (quod absit) conversationis infringat. Idcirco præsenti tibi auctoritate præcipimus, quatenus domum positam in hac urbe, regione quarta, juxta locum, qui appellatur, ad gallinas albas, vel hortum juris sanctæ Romanæ ecclesiæ, cui auctore Deo præsidemus, in qua campana quondam uxor 1 Patritii mansisse dignoscitur, simul & hortum atque hospitia, quæ intra eandem domum janua concludit, Floræ *h* abbatissæ debeas tradere proprietatis jure proculdubio possidendam: in qua domo monasterium virginum (ubi cum congregatione sua habitare possit) Christo queat adjuvante construere: & *i* tam ipsa, quàm quæ in ejus loco, honoreque successerit, prædictam domum, & hortum cum omnibus ad se pertinentibus (sicut diximus) quieto, inconcusso-que jure à nobis pietatis consideratione concessa valeat possidere.

1 ¶ Vxor] *In aliquot epistolarum editionibus, & nonnullis Gratiani exemplaribus non est ista dictio. In vetusto autem Vaticano epistolarum codice legitur,* quondam patritia.

Ecce offensam est, quemodo res ecclesiæ sine culpa darj possint, si constare his, quibus data fuerint.

QVÆSTIO III.

1 pars. NUnc quæritur, *si ante tempus suæ ordinationis ea habere videbantur, quid de his fieri debeat, postquam ordinationem suam invenisse noscuntur.*

C. I. ¶ *De his, qui præmium nihil habentes, tempore suæ administrationis aliqua acquirunt.*

Debus ita statutum est in concilio Carthaginensi *a* III. *c. 49.*

PLacuit *b* ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, tempore Episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quicunque prædia nomine suo comparant; tanquam res Dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti ecclesiæ eadem ipsa contulerint. Si autem ipse prius aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognitionis obvenerit, faciant inde, quod eorum propriis congruit. Quòd si à suo proposito retrorsum aliquid tentaverint, honore ecclesiastico indigni tanquam rapaces judicentur.

C. II. ¶ *De ministris, qui nulla ecclesiæ accessione, sed sua utilitate aliqua acquirunt.*

Item ex concilio Toletano IX. *c. 4.*

QVicunque de sacerdotibus, vel ministris proprietate, atque amicitia, vel præstatione, aut quoque modo, aut per scripturæ seriem aliquid meruerint à quolibet percipere, in rebus ecclesiæ non pro merari: sed quod exinde voluerint facere, ipsorum luntatis arbitrio subjacebit. Quòd si hoc post mortem inordinatum fortasse remanserit, cui præfuit, vel minister extitit, hoc sibi in perpetuum dicabit.

Ecce quòd illa, quæ non ex officio ecclesiastico, sed ex stratione sua utilitatis lucratus est, potest dare quibus voluit.

2 pars. *Sed quæritur de his, quæ sibi communiter sia, vel sequestratim pro remedio animæ offeruntur, parte, quam de rebus parochialium ecclesiarum sibi si ea poterit dimittere quibus voluerit.*

C. III. ¶ *De Pœnitentibus, quibus ab extraneis vel cum ecclesia, vel sequestratim aliquid dimittitur.*

De his ita diffinitur in concilio Agathensi, *cap. 6.*

POntifices *d*, quibus in summo sacerdotio tutis ab extraneis *e* aliquid, aut cum ecclesia sequestratim, aut dimittitur, aut donatur (quia ille, qui donat, pro redemptione animæ suæ, commodo sacerdotis offerre probatur) non quum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ inc tates ecclesiæ computabunt: quia justum est, sacerdos habet quod ecclesiæ dimissum est, ita ecclesia habeat, quod relinquitur sacerdoti. ¶ Sed quid per fidei commissum aut sacerdoti, aut ecclesiæ tasse dimittitur, cuicunque alii postmodum probatur id inter facultates suas ecclesia computare, aut non poterit.

a *al. retentionem.* b *Ivo p. 3. cap. 168.* c *Ivo part. 3. cap. 170.* e *olit. consilium.* d *alit. munificare.* f *alit. remunerandum.* g *Anselmus lib. 5. cap. 33.* h *antea legebatur, eidem.* i *alit. ut.*] *corr.*

a *Et in Moguntino sub Rabano, capite 1.* b *Burch. lib. Ivo p. 3. c. 96. Pœn. l. 2. c. 52.* c *al. tenentur olim.* de testamentu. e. *requisiti. Burc. l. 1. c. 217. Ivo p. 3. c. 491.* extraneis *duntaxat.*

C. IV. ¶ *Episcopus tertiam partem sibi debitam ecclesia relinquere poterit.*

Item ex concilio Toletano IX. *cap. 6.*

EPiscopus *a*, si tertiam partem, quam de rebus parochialium ecclesiarum sanctione paterna sibi debitam novit, aut ipsi ecclesiæ, cujus res esse patebit, aut alteri ecclesiæ, quam elegit, conferre decreverit, & licitum maneat, & irrevocabile robur ejus sententia ferat.

QVÆSTIO IV.

Quid autem quæritur, si de suis, & ecclesia rebus aliqua acquisisse noscuntur, cui proveniant, ita dissinitur, in eodem concilio Toletano IX. *c. 4.*

C. I. ¶ *De his, qui de suis, & ecclesiæ rebus aliquæ acquisivisse noscuntur.*

SAcerdotes *b*, vel quicunq; illi sunt, quibus ecclesiasticarum rerum cura commissa est, quæcunque administrationis suæ tempore emerint, si de rebus propriis vel vile, vel earum habuerint, ad ecclesiæ nomen cui præsunt, chartarum conficere instrumenta procurent: non enim convenit, ut ecclesia, quem susceperit extraneum efficiat in alieno divitem, & in suo retineat fraudatorem. ¶ Hi verò, qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex omni re, quam post ordinationis suæ diem visi sunt acquisisse, sive nulla, sive aliqua sint instrumenta confecta, compensatione 1 tam juris sui, quàm ecclesiasticarum rerum habita, si se utriusque quantitas exæquaverit, inter ecclesiam & decedentis hæredes æquo jure conquisitio pertinebit.

1 ¶ Compensatione] *In concilio ipso, cum vetustis exemplaribus collato, legitur*, compensata tam juris sui, quàm ecclesiasticarum rerum habitudine.

Si quis verò pro compendio suarum rerum, ecclesiæ rebus detrimentum intulerit, vel si occasione rerum ecclesiasticarum in rebus propriis detrimentum passus fuerit, vicissim qui lucrum sentunt, detrimentum patientibus refarciant.

C. II. ¶ *Refarciantur detrimenta sacerdotis vel ecclesiæ, quæ alterius occasione aliter senserit.*

Unde in concilio Bracarensi III. *cap. 8. legitur.*

QVicunque sub hoc neglectu res divinas laborare distulerit, placito speciali distringendus est, qualiter si de rebus, seu augmentis ecclesiæ quæstum laboribus suis propriè auxit, & ex hoc ecclesiasticis rebus aut neglectum laboris exhibuit, aut minorationem, vel perditionem induxit, quidquid in rebus ecclesiæ minuit, illi restituat, ex cujus rebus, atque suffragiis suos convictus fuerit ampliasse labores. Quod si aliquid pro utilitatibus ecclesiæ, aut substantiæ expendit, aut dispendii, vel perditionis quidpiam pertulerit, si hoc comprobari potuerit, totum illi à rebus ecclesiæ ejusdem reformabitur, pro cujus utilitate id expendisse probatur.

Si verò de rebus ecclesiæ tantummodo aliqua acquisisse noscuntur, & ad nomen ecclesiæ instrumenta debent componere, nec aliquibus potuit ulla donare.

C. III. ¶ *De his, quæ sacerdotes emunt, ad ecclesiæ nomen scriptura eam faciant.*

Unde in Agathensi concilio, *c. 54. legitur.*

PResbyter *c*, dum diœcesim tenet de his, quæ emerit, ad ecclesiæ nomen scripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, ecclesiæ ordinatione discedat.

¶ *Caput hoc ab Ivone etiam, & auctore Panormia citatur ex Agathensi, in qua extat. In decretalibus verò, tit. de peculio cler. ex concil. Arelatensi, & apud Burchardum, & in prima collectione decretalium, ex concilio Arausico.*

a *Ivo part 3. c. 171.* b *Ivo p. 3. c. 169.* c *Ext. de peculio cler. c. Presbyter. Burch. l. 3. c. 119. Ivo p. 3. c. 63. Panorm. l. 2. c. 51.*

QVÆSTIO V.

Testamenta verò non licet ea conficere, nisi de rebus propriis.

C. I. ¶ *Quomodo de rebus ecclesiæ liceat testari sacerdotibus.*

Unde Gregorius *scribit Desiderio* 1 *Episcopo* a, *lib. 10. epist. 42.*

NVlli *b* dubium est, quia sicut sacerdotibus res in Episcopatu acquisitas nulla est alienandi licentia, ita de his, quas antè habuerint, quidquid judicare voluerint, non vetantur. Itaque fraternitatem tuam tempore, quo ad nos fuit, quæstam esse recolimus, quod quædam mobilia 2, quæ Constantius decessor vester Luminosæ ancillæ Dei, filiæ fratris sui, testamenti serie, legati titulo reliquit, jam Episcopus acquisisset, decrevisseq; nos, ut si hoc constaret, nullum ex his ecclesia vestra præjudicium pateretur. Quod & vos oportet recolere, & molestiam aliquam prædictæ ancillæ Dei non facere, nec ei sine cognitione de his, quæ possidet, quidquam facere.

1 ¶ Deusdedit] *Antea legebatur*, Lucidio. *Restituta est inscriptio ex originali: quæ inscriptio integra est supra, ead. q. 2. res in Episcopatu. Illud enim capita in hoc conturbatur.*

2 ¶ Mobilia] *In originali impresso, & manuscripto est*, immobilia, *sed non est mutatum propter Doctorum scripta: nonnulla verò alia sunt emendata.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Idem *lib. 4. epist. 22. seu c. 66. Cypriano Diacono.*

OBitum Theodori Episcopi dilectionem tuam jam credimus cognovisse. Sed quia ipse testamentum dicitur condidisse, subtiliter te (ne quid de rebus ecclesiæ suæ consumpsisset) oportet inquirere. Et si quidem eum exinde aliquid incongruè minuisse didiceris, ita age, ut res ipsæ ab eo, cujus interest, modis omnibus reparentur.

C. III. ¶ *Quæ monasteriis ab Episcopo conferuntur, revocari non debent.*

Item Gregorius *Marciano Episcopo Ravennati, lib. 5. epist. 5. seu c. 101.*

QVia Ioannes quondam decessor tuus 1, dum viveret, sæpius à nobis expetiit, ut ea, quæ in monasterio illo contulerat, quod juxta ecclesiam sancti Apollinaris ipse construxerat nostra debuissemus auctoritate firmare, & nos facturos hoc esse promisimus, fraternitatem vestram necessariò duximus adhortandam, ut nihil de his, quæ illic contulit, atq; constituit, aliquo modo patiatur immi-nui: sed omnia firma studeat habilitate servari. Hujus igitur monasterii, & collatarum illic rerum, quia in testamento, quod condidit, fecisse noscitur mentionem, sciendum vobis est, non ea nos ideò confirmasse, quoniam supremam ejus sequimur voluntatem: sed quia ei hos (sicut diximus) viventi promisimus. Hæc itaq; si sollicitè fraternitas vestra implere festinet: quatenus & quæ in suprascripto monasterio cõstituit, & à nobis sunt firmata, serventur, & illa, quæ in damnum dari, vel fieri per testamentum suæ decrevit ecclesiæ, nullam, prohibente nempe lege, obtineant firmitatem.

1 ¶ Ioannes quondam decessor tuus] *Hæc verba non sunt hoc loco apud B. Gregorium, sed ex superioribus huc comportata.*

C. IV. ¶ *Quæ ante suam ordinationem, vel postea, hæreditaria successione acquisivit Episcopus, cui vult, derelinquat.*

Item ex concilio Hispalensi.

¶ *Sic etiam citant Burchardus, & Ivo, & in Hispalensi primo habentur nonnulla ad hanc rem facientia. Si integrum caput habetur in concilio Parisiensi, l. 1. c. 14. & in Capitularibus, l. 5. c. 175. refertur inter alia decreta concilii Parisiensis.*

FIxum *c* ab hinc, & perpetuò mansurum esse decrevimus, ut Episcopus rebus sui juris, quas aut ante

a *al. Deodato.* b *sup. ea. q. 2. res in Episcopatu. Poly. l. 4. tit. 19.* c *Burch. l. 1. c. 214. Ivo p. 5. c. 328.*

Episcopatum, aut certè in Episcopatu hæreditaria successione acquisivit, secundùm auctoritatem canonicam quidquid vult, faciat, & cui vult, eas conferat. Postquam autem Episcopus factus est, quascunque res de facultatibus ecclesiæ, aut suo, aut alterius nomine, qualibet conditione comparaverit, decrevimus, ut non in propinquorum suorum, sed in ecclesiæ, cui præest, jura deveniant.

De rebus verò ecclesiasticis testari licet Episcopo, si tantundem de propriis restituat.

C. V. ¶ *Quomodo possint esse rata, quæ de ecclesia proprietate testamento legantur.*

Unde in Agathensi a concilio, *c.51. statutum est.*

SI b Episcopus condito testamento aliquid de ecclesiasticis juris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi tantundem de juris propriis facultate suppleverit.

2 pars. *Sed si Episcopus, vel qualibet ex gradu ecclesiastico intestatus defunctus fuerit, nec aliqui inventi fuerint, qui jure cognationis succedant, ecclesia sua ei succedat in integrum: nec licebit alicui aliqua ex rebus ejus præsumere.*

C. VI. ¶ *Episcopo intestato ecclesia succedat in integrum.*

Unde in Tarraconensi concilio, *c.12. statutum est.*

SIcubi defunctus fuerit Episcopus intestatus, post defunctionem ejus 1 à Presbyteris & Diaconis de rebus ipsius inventarium fideliter conscribatur, à minimo usq; ad maximum, id est, de utensilibus, vel de omni suppellectile: ita tamen, ut si quis exinde vel præsumpsisse aliquid, vel occultè fuerit tulisse convictus, secundùm furti tenorem restituat universa.

1 ¶ Defunctionem ejus] *Antea legebatur*, hanc diffinitionem. *Emendatum est ex variis conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, quemadmodum nonnulla alia. In codice autem Lucensi regio legitur*, post depositionem ejus.

C. VII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Triburiensi.

QVicunque c ex gradu ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad ecclesiam, ubi deservivit, devolvatur. Similiter de sanctimonialibus.

¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant capitulum hoc ex concilio Triburiensi, cui præfuit Arnulphus. Sed in eo, quod exstat, non habetur. Simillima leguntur apud Iulianum antecessorem novella 131. cap. 18.*

CAVSA XIII.

DIœcesiani cujusdam baptismalis ecclesiæ, cladibus bellorum pressi, hostili metu compulsi, domicilia sua transtulerunt in aliam diœcesim: prædia tamen antiqua non deserunt colere: caperunt persolvere decimas illi ecclesiæ, in cujus diœcesim transierunt: & apud eam sibi elegerunt sepulturas. Transactis quinquaginta annis, clerici, quibus quondam persolverant decimas, cœperunt movere quæstionem in eos, qui ab istis accipiunt d primitias, & decimas: veniunt ad causam.

1 *Modò primum quæritur, si illi quorum domicilia sunt in diœcesi hujus baptismalis ecclesiæ, debeant persolvere decimas illi ecclesiæ, & celebrare suas exequias apud eam ecclesiam, in qua quondam hæc fiebant à parentibus eorum.*

2 *Secundò, an præscriptione temporis, jus percipiendi decimas, & funerandi tollatur.*

a *Et in Epaunensi, cap. 17.* b *Burchard. lib. 1. cap. 212. Ivo part. 3. cap. 226.* c *Burch. l. 2. cap. 207. Ivo part. 6. c. 282.* d *al. accoperunt.*

QVÆSTIO I.

1 ps QVod priori ecclesiæ hæc omnia jure persolvenda sint, ali res his argumentis probare contendunt. Confutantur, quamque baptismalem ecclesiam habere dioecesim legitimè assignatam: sicut & parochiales ecclesiæ habent parochias sibi distributas.

C. I. ¶ *Singuli sacerdotes proprias debent habere ecclesias.*

Unde Dionysius Papa *Severo Episcopo, epistola secunda.*

ECclesias 4 singulas singulis Presbyteris dedimus parochias, & cœmeteria eis divisimus: & unusquisque jus proprium habere statuimus: ita videlicet ut nullus alterius parochiæ terminos, aut jus invadat: sit unusquisque suis terminis contentus, & taliter contentiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat: & non judicium, sed gloriam pro suis laboribus accipiat.

In diœcesi autem designata quæcunque prædia adhuc pro tuis decimationum baptismali ecclesiæ assignatu debent solvi, ergo & prædia hac intra terminos nostra diœcesis continentur, proventus decimationum nobis legitimè assignatus, nostra mihi solvendus est.

2 pars. *Hu ita respondetur. Decimæ b à Deo sunt per Moysem, ut persolverentur à populo filiis Levi pro ministerio, in quo deservirebant ei in tabernaculo. Non accipiebat Levi decimas, nisi ab eis, pro quibus offerebant preces, & sacrificia. Quia ergo nos servimus Domino in tabernaculo, offerendo preces, & sacrificia, & ipsi debent nobis persolvere decimas primitias. ¶ Item, cùm decimæ darentur filiis Levi non offerenti persolvebantur, ut contempto Levita, qui servum elegeret, cui vellet decimas dare. Nam dictum c [qui tecum moratur & intra muros tuos habitat, cometes ex singulis tribubus civitates ad habitandum acceperat quasque tribus illu persolveret decimas, qui secum erat. Moyses præcepit filiis Israel (sicut legitur d in Deuteronomio loco quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus omnia, quæ præcipio conferetis, holocausta, & hostias, & primitias manuum vestrarum, & quidquid præcipuum est ex neribus vestris, quæ vovistis Domino. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos, & filii, & filiæ vestræ, famuli & famulæ Levita, qui in urbibus vestris commoratur. Neque aliam partem, atque possessionem inter vos] & infrà. [mam frumenti, vini, & olei tui, primogenita armentorum corum, & omnia, quæ voveris, & sponte offerre volueris tias manuum tuarum coram Domino Deo tuo, cometa quem elegerit Dominus Deus tuus, tu, & filius tuus, & servus & famula, atque Levita, qui manet in urbibus tuis ergo nos intra muros urbis istorum sedemus, & ex hab chi sumus, vitè ab eis decimas accipimus. Item ait [Producens fœnum jumentis, & herbam servituti Fœnum, & herba ex terra producitur: sed quibus rigantibus eam, id est, hominibus colentibus eam f, & vientibus ipsi. Item Apostolus g. [Communicet autem catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis] Corinth. h autem probat specialiter sibi debere sumptus ritualia ministravit, dicens. [Si nos vobis spiritualia semina magnè est, si nos carnalia vestra metamus] Item i. [Si alii

a *Tolycarp. lib. 4. tit 31. Burch. lib. 3. c. 43. Ivo p. 3. c. 1. l. 5. c. 73. Pann. lib. 2. c. 42.* b *Numer. 18.* c *Deuter.* d *Deut. 12.* e *Psal. 103.* f *al. eum.* g *Galat. 6.* h *Corinth.* i *Ibidem.*

nostra participes sint, quare non potius nos?] *Item.* [*Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit?*] *Nos plantavimus vineam, & vos vultis fructus ejus edere? Item præcipit a Domino per Moysem, ne bovem mittat falcem in alienam messem. Hæc messis nostra est, & vos vultis falcem in eam mittere? Item.* b [*Non alligabis os bovi trituranti.*] *Nos sumus boves trituantes: nos vultis alligare os nostrum, & de nostra tritura vultum vobis quæritis? Item Apostolus.* c [*Qui altario serviunt, de altario vivant.*] *Sed nunquid de eo, cui non serviunt? Item.* [*Qui in sacrario operantur, cum sacrario participant.*] *Sed nunquid cum illo, in quo non operantur? Nos servimus altario vestro ei participare vultis? nos vero vacuos & inanes dimittere quæritis? Item Apostolus.* d [*Laborantem agricolam oportet primum accipere de fructibus suis:*] *vos autem contrà quæritis? Nos sumus agricolæ laborantes: vos primum vultis percipere de fructibus nostris? imò non primum: quanec ultimum nobis relinquere vultis. A primoribus enim incipiendo, paulatim serpitis, & totum usurpare contenditis: ut pro vobis audeatur dictum, frustatim lupus comedit agnum. Item.* e [*Quis militat stipendiis suis unquam? quis pascit gregem, & de lacte ejus non edit?*] *Nos militamus: & vos stipendia nostræ militiæ vobis quæritis. Nos gregem pascimus: & vos lac ejus, & lanam accipere vobis vultis. Sapere est, de alieno labore vultum quærere, si sapere est, velle quod non possis.* ¶ *Item Dominus dixit* f *discipulis suis.* [*In quamcunq; domum intraveritis, in eadem manete, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt. Cum autem intraveritis primùm dicite, pax huic domui.*] *Nos domum hanc ingressi sumus, & ei pacem obtulimus: vos autem quasi nihil ei laboris vobis passi gaudetis? Videte, ne in vos vertatur illud.* [*Vide ut quid faciat otium, & cibus alienus.*] ¶ *Item Propheta.* g [*Immite psalmum, & date tympanum.*] *Ipsi a nobis sumunt psalmum, & vos ab eis quæritis tympanum?* ¶ *Item Leo quartus.* [*De k decimis non tantum nobis, sed etiam majoribus nostris justo ordine visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptisma tradatur, debere dari.*] ¶ *Quibus autem plebibus debeatur? illis, a quibus baptisma accipiunt, an aliis? Nos eos baptizamus, & vos ab eis decimas sumitis? Honesta ista interpretatio est: utinam inveniatis, qui sic pro vobis interpretentur. Quia ergo nos rigamus populum hanc, imbrem doctrinæ ei ministrantes, quia colimus eum vomere prædicationis, corda ejus ad fidem aperientes, si non vultis sinere,* l *vel patiamini nobis eum fructificare,* m *& qualia vobis fieri non vultis, nobis inferre cavete: ne* n *si pergitis dicere, quæ vultis, audiatis, quæ non vultis.*

3 pars. *Ad hæc: Callida quidem & multiplici argumentatione jura nostra auferre contenditis: ita, ut si fides verbis adhiberetur, non verba pro verbis, sed res pro verbis reportaretis. Sed Deo propitio, si verba dedistis, verba recipietis.* ¶ *Arguitis nos, quòd ea, quæ vobis debentur, subripere quærimus, quia nostra persequimur. Sapienti quidem, & philosophico ore prolata sententia: sumum persequi, est ne aliena rapere? Unde ad vos hæc sententia manavit, nisi quia tanto ardore nostra concupiscitis, ut vestra puteris vobis auferri, cùm nos nostra consequamur? Unde, cum causa nostra debatum finem fortita fuerit, exclamabitis: ab miser, crucior tantum o ebotum esse ereptum ex faucibus. Sed videte, ne dominum effusi* ·nguenti vobis recompensare quæratis. *Constituistis vos plantatores vinearum, fossores agrorum, trituratores arearum, rigatores camporum, & multa alia hujusmodi officia vobis assumptitia: & delegamus, quæ vestrum est. Bovi trituranti palea, & tegumenta servantur. Sunt hæc vobis, & grana nobis relinquite: Fossatores vinearum, fossores agrorum, rigatores camporum, tritu-ratores arearum, diurna mercede accepta, proventientes fructus dominis relinquant. Vos ergo recepta mercede vestri operis in quotidianis oblationibus, & aliis obsequiis, quæ pro spirituali-*

a *Deuter. 25.* b *Deut. 25.* c *1.Cor.9 sed paulò aliter.* d *2.Tim.2.* e *1.Cor.9.* f *Terentius.* g *Luc.10.* h *Terentius.* i *Psal.32.* k *16.q.1. de decimis.* l *al. saltem patimini.* m *Tob.4. Matth.7.* n *Terentius.* o *Terentius.*

bus, quæ à vobis accipiunt, quotidie deseruntur, proventientes fructus decimationum & primitiarum nobis relinquite. ¶ *Item præcepit Dominus discipulis suis, ut comederent & biberent ea, quæ apud auditores suos erant, sed non injusti eis, & dominos de domibus suis ejicerent, & rebus suis spoliarent. Non facile invenietis, qui tales hospites libenter suscipiant. Mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio male suos nutrierunt hospites. Unde in proverbio dicitur.* [*Qui a serpentem in sinu suo nutrit, percutietur ab eo.*] *Tales inveniatis vobis hospites, quales nobis esse vultis. Non sufficit vobis edere & bibere quæ in domo nostra sunt, diurnos quotidianos fructus oblationem percipitis, ex quibus vultum & vestitum habeatis: quibus cum Apostolo* b *debetis esse contenti: sed non vultis, quia æmulatores ejus non estis: sed potius nos de domo nostra expellere, & rebus nostris nos penitus expoliare contenditis, dum nec etiam eorum decimationes nobis relinquere vultis. Ut autem universaliter omnia colligantur, cuncta, quæ pro vobis induciata sunt, sive de laborante agricola, sive de eo qui suis stipendiis militat, ad hunc articulum deferimus, ut fructum vestri operis, quem adeò recipere contenditis, in oblationibus, & quotidianis obsequiis istorum recipiatis: decimationes verò eorum, quæ nobis debentur, intactas nobis relinquite: ne dum quæritis usurpare, quod vestrum non est, justa animadversione etiam illud cogamini amittere, quod vobis aliquo modo videbatur competere. Quòd autem hæ decimationes nullo jure vobis debeantur, facilè probamus. Dicitur enim in quodam concilio.* [*Si* c *quis laicus, vel clericus, sive utriusq; sexus persona proprietatis suæ loca, &c.*] *sicut in eodem capitulo in causa monachorum notata inveniuntur. Si ergo laicus, vel clericus, vel qualibet persona loca suæ proprietatis vendens, aut donans, proventum decimationum ab ecclesia, cui legitimè assignatus est, nullo modo potest abstrahere; nec isti de diœcesi ad diœcesim transeuntes, decimas suorum prædiorum, quæ intra terminos nostræ parochiæ contenentur, nobis auferre possunt. Quantum enim ad jus percipiendarum decimarum attinet, idem est possessorem de diœcesi ad diœcesim transire, quod possessionem de diœcesano ad diœcesanum transferre.*

QVÆSTIO II.

1 pars. *Adhuc, decimationes istæ, & si jure vobis debentur, ut asseritis, tamen tricennalis objectio vobis silentium imponit. Omnia enim possessio tricennaria præscriptione vollitur, vel quadragenaria (sicut possessiones religiosarum domorum) vel centenaria, sicut prædia sanctæ Romanæ ecclesiæ.*

C. I. ¶ *Quæ triginta annis ab Episcopis possidentur, jure ab eis vindicantur.*

Unde Gelasius Papa *ait Episcopis Siciliæ, epist.2. c.2.*

FAcultates d ecclesiæ, nec non & diœceses, si quæ ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vindicent, quod tricennalis lex concluſit: quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas, ut ultra XXX. annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus exclusit.

At illi econtrà. Cujus auctoritate nobis silentium imponitis, ejusdem auctoritate vestra ora claudimus. Aut enim idem Gelasius. [*Nulla præsumptione statum parochiarum, &c.*] *Si ergo temporalis objectio diœcesim semel constitutam evellere non potest, patet, quòd nec vobis patrocinabitur, ut statutum parochiis nostræ mutantes, decimationes nobis quondam legitimè assignatas, vindicabili usurpatione vobis vindiceris.* ¶ *Quomodo autem distinguendæ sunt hæ auctoritates, in causa monachorum invenietur.*

2 pars. *Nunc autem quæritur de jure funerandi: quæ harum ecclesiarum habeat jus tumulandi istos. Sicut Hiero-*

a *extr. de Iudæis, c. etsi. citatur hoc tanquam vulgare proverbium, Serpens in gremio.*] b *1.Tim.6.* c *16.q.1. si quis laicus.* d *16.q.3.c.2.§.illud etiam. Ans.l.3.c.19. Burch.l.3.cap.149. Pann.l.2.c.65.16.q.3. licet in regulis. 16.q.4.*

nymus a scribit, conjugati in uno sepulchro videntur esse ponendi.

Aut enim.

C. II. ¶ *In sepulchro parentum suorum filii sunt collocandi.*

EBron *b* dicitur esse civitas quatuor 1 virorum, quia in ea sepulti sunt tres Patriarchæ in spelunca duplici cum tribus uxoribus suis, id est, Abraham & Sara, Isaac & Rebecca, Iacob & Lia, præter ipsum Adam & Evam uxorem suam. Tobias *c* dicit ad filium suum. [Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies, & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: & cùm ipsa compleverit tempus suum, sepelias eam juxta me in uno sepulchro.] *Ibidem.* ¶ Quos *d* conjunxit unum conjugium, conjungat sepulchrum: quia una caro est; & quos Deus conjunxit, homo non separet.

1 ¶ Quatuor] *Sic emendatum est, cùm antea legeretur,* trium. *Sic enim legitur apud B. Hieronymum in quæstionibus hebraicis in Genesim, de locis hebraicis, & in epitaphio Paulæ. Ac dicto hebraica significat quatuor, & quatuor Patriarcha hic nominantur, qui ibi sepulti sunt: Abraham, Isaac, Iacob, & Adam cum uxoribus suis.*

C. III.

Item Augustinus *e.*

3. VNaquæque *f* mulier sequatur virum suum, sive ps in vita, sive in morte. *Item Gregorius.* ¶ Soror B. Benedicti sepulta est in sepulchro quod ipse sibi præparaverat: ut quorum mens una fuit semper in Domino, eorum quoque corpora sepultura non separet.

¶ *In plerisq; vetustis caput hoc conjunctum est superiori, nec ipsa prorsus auctorum verba afferuntur.*

Item. Ioseph g moriens in Ægypto, rogavit fratres suos, ut tempore visitationis suæ ossa sua secum deferrent, & in sepulchro Patrum suorum ea collocarent. ¶ *Item.* Dictum h est Prophetæ, qui contra præceptum Domini comederat in Bethel. [Non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.] ¶ *Item.* De nonnullis legitur in libro Regum [obiit, & appositus est ad patres suos] hoc est, in sepulchro patrum suorum. ¶ *Item.* In novo Testamento B. Philippus legitur adificasse sibi sepulchrum, in quo ipse, & filiæ ejus quæ verunt. ¶ *Item;* Beatus i Severus Ravennatum Archiepiscopus tumulum fieri jussit, in quo se, & uxorem, & filiam collocavit. ¶ His omnibus exemplis colligitur, quòd in sepulchris parentum corpora filiorum collocanda sunt. Quia ergo parentes istorum apud priores ecclesias sepulti sunt, & hi apud eosdem debent tumulari. ¶ Econtrà, *Adam,* k ut asseritis, in civitate Arbea tumulatus est. Sed nunquid omnes filii ejus sepulti sunt ibi? tanta multitudo humani generis tam brevi tumulo non tam facilè posset includi. ¶ Item Abraham l ibi sepultus est. Sed nunquid Ismael, & Madai, & alii, quos de Cethura genuit, ibi sepulti sunt? ¶ Item Isaac ibi sepultus est: Sed nunquid Esau cum eo tumulatus est? ¶ Item Iacob ibi collocatus est. Sed nunquid aliquis filiorum ejus præter Ioseph ibi sepultus est? Rachel quoq; non in Ebron, sed juxta Bethleem m tumulata legitur. Exemplo igitur istorum loquet, quòd liberum est filiis sepelire in sepulchris patrum suorum, & liberum est eis alibi pro locorum & temporum opportunitate corpori suo hospitium invenire. Non ergo hoc exemplo isti coguntur sepelire in sepulchris patrum suorum. ¶ Item, quæ legibus definita sunt, mutare non licet. Quæ autem legibus expressa non sunt, arbitrium sequuntur humanæ voluntatis. At legibus definitum est, quibus decima sint persolvenda, & ideò danti mutare non licet. Vel item quis q̃ tumulandus sit, legibus expressum non est, & ideo voluntate tumulandi consistit.

C. IV. ¶ *Ultima voluntas defuncti servari debet.*

Unde B. Gregorius *ait:*

VLtima *a* voluntas defuncti modis omnibus conservari debet.

¶ *Sententia hujus capituli habetur lib. 3. epist. 3. in verbis, quæ referuntur. 3. 16. q. 1.* admonere. *item, lib. 9. epist. 10.* Necesse est, inquit, ut si impletum hoc fuerit, defuncti dispositio conservetur. *Si enim in manuscriptis: licet in vulgatis* depositio conservetur.

4 pars. *Quod de liberis, & non de servo intelligendum est. Servus enim testamenti paginam condere non potest.*

C. V. ¶ *Servus testamentum facere non potest.*

Unde Gelasius Papa *scribit Honorio Episcopo:*

ILlud *b* etiam synceritatem tuam volumus nosse, ad nos fuisse perlatum, quod ampliatus vendens (quòd non solùm servum constat esse ecclesiæ, sed ejus rationibus à multis temporibus implicatum, etiamsi esset ingenuus, donec ratiocinia cuncta discussa modis omnibus obnoxius haberetur) ausu temerario litus fuerit condere paginam testamenti: cujus omnis culium ecclesiasticojuri legibus non dubitetur obnoxium. Quapropter his præsumptionibus, vice nostra, tuæ unitas contradicat: nec fieri prorsus aliqua summa permittat. Ac si eidem quidquam humanitus fuerit, quia grandævus esse memoretur; mox ejus dilatione substantiam præcipiat humanitas. ejus duntaxat quibus patrimonium probatur missum, sub fidei descriptione contradi, donec temporibus, quibus hoc patrimonium gubernabat, gnoscitur, partes Dominicas reddere cogantur.

5 pars. *Quia ergo secundum Gregorium ultima defuncti conservanda est, pro ipsorum voluntate corpora eorum mulanda, non pro arbitrio vestra disponitur.*

C. VI. ¶ *Ubi quisq; decimas persolverit, ibi sepulturam eligere debet.*

Item in Triburiensi concilio *legitur.*

VBicunque *d* temporum vel locorum fatalis rit, apud majorem ecclesiam, ubi sedes est, sepulturæ celebrentur. Si autem propter tempestatis loci asperitatem hoc difficile fuerit visum, apud in qua religiosorum canonicorum, vel monachorum vel sanctimonialium religiosa congregatio degerit, sepeliatur. Si autem & hoc inoportunum rit, ubi quis decimas persolvebat vivus, ibi sepeliatur mortuus.

¶ *In Triburiensi impresso cap. 35. habetur eadem sententia, non iisdem omnino verbis expressa.*

Quia ergo decimam nobis persolvebat vivus, & apud nos liendus est mortuus. Item, si quis de provincia ad provinciam transiret, & ibi domicilium sibi collocaret; liber fuisset à priores judicii, jurisdictioni illius judicis subjaceret, provincia sedem sibi elegeret. Quia ergo isti a vestra diœcesi stram transierunt, liberi à vestra discessione, nostro jure subjugati. Nostrum est ergo jus funerandi eos.

Sed objicitur illud Melchiadis Papæ.

C. VII. ¶ *Propria temeritate sepulturam parentum relinquere non licet.*

PLacuit per omnia magno concilio, ut nullus de prii arbitrii temeritate aliam ecclesiam, nisi forsus antiquorum parentum canonica institutione cere perhibetur, sepulturæ causa adire procures infirmitatis causa præditus, in aliam fuerit regione quolibet negotio progressus. Ad hæc, si quis pro-

a in qu. hebraicis in Genesim, & de locis hebraicis. b Polyc. l. 8. tit. 5. Burch. l. 3. c. 160. Ivo p. 3. c. 223. c Tob. 4. & 14. Burch. l. 3. c. 161. Ivo p. 3. c. 224. d Matth. 19. e Aliquid simile 9. confess. ca. 11. ex sententia aliquando matris suæ. f Polyc. ibid. Burchard. lib. 3. c. 162. & 163. Ivo p. 3. c. 225. & 226. g Genes. 50. h 3. Reg. 13. i Rufinus hist. eccl. l. 3. 31. & in vi. SS. tom. 1. & in pomario ecclesiæ Ravennatis. k Gen. 25. l Genes. 35. 49. & 50. m in vulgatis legebatur, Bethel.

a 16. qu. 1. admonere. b Ivo p. 16. c. 11. c al. manet. d 16. q. 1. ubicunq;. Burch. l. 3. c. 237. Ivo p. 3. c. 236.

contra hoc agere fategerit, ecclesiastico vinculo se subdi cognoscat.

Sed aliud est ex temeritatis superbia usum antiquorum parentum non sequi, aliud, rationabili occasione novum sibi sepulturam eligere. Contra Melchiadis Papæ auctoritatem nititur, qui scorsum, vel odio ductus, sive vanis persuasionibus, aut varijs nugosidis illectus, sepulturam parentum suorum sequi contemnit 1. *Secundum Gregorium autem liberam habet voluntatem, qui certa ratione causa, novum sibi corpori quærit hospitium.* ¶ *Velut quidam distinguunt, libera est ultima voluntas cujusq; non in sepulturæ locis eligenda, sed in testamenta conficiendo. Unde testamentum appellatur, quia eo quisque libere testatur, quod post suum decessum de propriis rebus fieri velit.* ¶ *Sed non videtur libera testatoris voluntas, cum secundum Augustinum pro a numero filiorum debeat fieri testamentaria distributio facultatum: veluti, si quis habet unum filium, Christum putet alterum: si verò duos, Christum faciat tertium: & sic per ordinem. Et secundum Leonem, quisq; mediocrem b eorum, qua Christo testatur, ecclesia jubetur accipere, apud quam fidei sacramenta suscepit. Sed illud Augustini non est subjuncta, sed debortantis, ne quis iratus filium suum exhæredaret, atq; tamen Christo relinqueret.*

Aut enim in ferm. 2. c. de vita clericorum.

1 ¶ Sequi contemnit] *In duobus exemplaribus Gratiani Vaticanis sequitur.* Ait Leo Episcopus, &c. *& ponitur integrum caput, relatum. extra, tit. de sepult. quod etiam refertur ab Ivone p.7.c.150. & ab Anfel.l.5.c.35. & in Poly. l.4.tit.3.4. ex Leone nostro. Verum in aliis duobus vetustis, & valde emendatis hoc idem caput ponitur post versic.* Sacramento suscepit. *Et certè verba ista, & secundum Leonem, &c. indicant aliquibi hanc Leonis auctoritatem à Gratiano esse relatam.*

C. VIII. ¶ *Pro numero filiorum pars hæreditatis Deo offeratur.*

SI *d* quis irascitur filio suo, & moriens exhæredat eum, si viveret, non eum placarem? non ei filium reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed planè sic faciat, quod sæpe hortatus sum. Vnum filium habet; putet Christum alterum: duos habet; putet Christum tertium: decem habet; Christum undecimum faciat, & suscipio.

Hac nimirum auctoritate mensura testatori præfigitur, non quam cogatur exolvere, sed quam prohibetur transcendere.

6 pars. *Oblationes defunctorum qui reddere noluerit, excommunicetur.*

C. IX. ¶ *Excommunicentur, qui defunctorum oblationes ecclesiis negant.*

Unde in Carthaginensi concilio IV. *c.95.*

QVi *e* oblationes defunctorum aut negant ecclesiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

C. X. ¶ *Vt infideles ejiciantur ab ecclesiis, qui defunctorum oblationes retinent.*

Item ex concilio Vasensi I. *cap. 4.*

QVi *f* oblationes defunctorum retinent, & ecclesia abjiciendi: quia usque ad inanitionem fidei pervenire certum est hanc pietatis divinæ exacerbationem: quia & fideles de corpore recedentes, votorum suorum plenitudine, & pauperes consolatu alimoniæ, & necessaria sustentatione fraudantur. Hi enim tales quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei habendi sunt. Vnde & quidam Patrum hoc scriptis suis insefruit, congruente sententia, qua ait [Amico *a* quidpiam rapere, furtum est: ecclesiam verò fraudare, sacrilegium.]

C. XI. ¶ *Qui oblata ecclesiis, aut testamento relicta retinere præsumpserint, excommunicentur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.4.*

CLerici *b* vel sæculares, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas retinere perstiterint, aut id, quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum, sicut sancta synodus constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, excludantur ecclesiis. ¶ Si quis autem clericus furtum ecclesiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

7 pars. *Item quæritur, an pro sepultura mortuorum aliquid sit exigendum.*

C. XII. ¶ *Pro sepultura nihil muneris exigendum est.*

Debis ita scribit Gregorius *c. lib.7. regest. indict. 2. epist. 55. Januario Episcopo Sardiniæ.*

QVesta *d* est nobis Nereida fœmina clarissima, quòd ab ea centum 1 solidos pro filiæ suæ sepultura fraternitas vestra velit *e* exigere. *& inf.* ¶ Hoc autem vitium & nos, postquam, Deo auctore, ad episcoparus honorem accessimus, de ecclesia nostra omninò vertimus; & pravam denuò consuetudinem nequaquam usurpari permisimus: memores, quia dum Abrahami *f* à filiis Ephron, 2 hoc est, à filiis Seor, sepulchri terram pretio ad humandum corpus conjugis postularet, præmium accipere renuit: ne commodum videretur decadavere consecutus. Si ergo tantæ considerationis paganus vir fuit; quantò magis nos, qui sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? Vnde ne hoc avaritiæ vitium vel in alienis denuò tentari præsumatur, admoneo. Sed si quando aliquem in ecclesia vestra sepeliri conceditis, siquidem parentes ipsius proximi, vel hæredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipi non vetamus. Peti verò aliquid, aut exigi omninò prohibemus: ne (quod valdè irreligiosum est) aut venalis fortasse (quod absit) dicatur ecclesia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis quærere quolibet modo compendium 3.

1 ¶ Centum] *Dictio ista abest à nonnullis exemplaribus Gratiani, & epistolarum B. Gregorii. Sed quia in aliis earundem codicibus etiam manuscriptis legitur, non est inducta.*

2 ¶ Ephron] *Locus hic variè legitur. In epistola B. Gregorii magis recepta. lectio hæc est,* à filiis Emor, hoc est, Ephron filio Seor. *& Gen. 23. habetur*, intercedite pro me apud Ephron filium Seor.

3 ¶ Compendium] *Post hoc caput in duobus antiquis exemplaribus recitantur duo Vrbani secundi, quæ placuit hic asserri, ne planè interirent, quod alibi non facile invenientur, & unum eorum citatur extra de sepul. c. certificari.* Vrbanus II. Gothfredo Magalonensi Episcopo.

¶ Mortuorum, qui in monasteriis sepeliri desiderant, aut omninò juxta prædecessoris nostri Leonis decretum, partem eleemosynarum mediam, aut juxta dispensationem nostram in Lateranensi concilio promulgatam, partem tertiam parochialibus ecclesiis statuimus derelinquendum. Idem eidem.

Capellanos quoque monachorum, sicut reliquos parochiæ tuæ clericos, debitam tibi obedientiam persolvere volumus.

a *Inf. c. proximo.* b *Ex tit. de sepult. c. relatum.* c *Sive de In vene. Aquil. 312. Ivo p.3.c.178.* e *Burch. l.3. cap.141. Ivo p.3.c.201.* f *Deusdedit p.4. Ivo p.3.c.155.*

a *Sup. 12.q.2.gloria.* b *Burch. l.3. c.140. ex concilio apud Valentias. Ivo p.3.c.206. Pann. l.2.cap.5.* c *Et in concil. Meldens. ca.72.* d *Poly. l.8.tit.5. Ivo p.3.c.101.* e *al. non erubescat.* f *Gen.23. Am.7.*

C. XIII. ¶ *Etiam coacti de sepultura pretium non debemus accipere.*

Item Hieronymus *in quæst. Hebra. ad c.23. Gen.*

POstquam *a* pretio victus est Ephron, ut sepulchrum venderet argento, licet cogente Abraham, vau litera, quæ apud illos pro o legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran: significante scriptura, non eum fuisse consummatæ, perfectæque virtutis, qui potuerit memorias vendere mortuorum. ¶ Sciant igitur, qui sepulchra venditant, nec coguntur, ut accipiant pretium, sed à nolentibus quoque extorquent, immutari nomen suum, & perire quid de merito eorum: cùm etiam ille reprehendatur occultè, qui invitus acceperit.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c.16.*

IN *b* Ecclesiastico *c* namque libro scriptum est: [Mortuo non prohibeas gratiam, scienS, quoniam omnes morientur,] & item, *d* [omnia quæ de terra sunt in terram convertuntur.] Quid terra terram vendis? memento, quoniam terra es, & in terram ibis, *e* & quoniam mors tibi futura est: approperat, & non tardat. Recordare, quoniam non hominis est terra: sed ut Psalmista *e* commemorat. [Domini est terra, & qui habitant in ea:] Si terram vendis, invasione alienæ *f* rei ejus teneberis. Gratis accepisti à Deo: gratis da pro eo. Quare interdictum sit omnibus omnino Christianis, terram mortuis vendere, & debitam sepulturam denegare: nisi fortè proximi, & amici defuncti propter nomen *g*, & redemptionem animæ viri gratis aliquid dare velint.

1 ¶ Ibis] *In editionibus vulgatis erat*, reverteris, *& sequebantur hæc*, & alibi de homine dictum est: terram geris, & in terram converteris, qui de terra sumeris: *quæ sunt expuncta: quia absunt à plerisq; vetustis, & ab originali.*

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio Varensi.

PRæcipiendum *h* est secundùm canonum auctoritatem, ut de sepulchris, & hominibus sepeliendis nihil muneris exigant: nisi fortè qui sepelitur, vivens jusserit ecclesiæ, in cujus atrio sepelitur, aliquid de suis rebus tribuere, aut etiam post mortem ipsius, illi quibus commissum est ejus eleemosynam facere, de rebus illius aliquid sponte dare voluerint: & tamen nullatenus à presbyteris ecclesiæ *i* illius aliquid exigatur, sive ab illis, qui locis & villis *k* præsunt. ¶ Prohibendum est etiam secundùm majorum instituta, ut in ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in *l* exhedris ecclesiæ. Intra ecclesiam verò, & prope altare, ubi corpus & sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur.

¶ *Extat in concilio Nannetensi, c.6. ex quo citatur à Burchardo & Ivone: sed quia potuit esse repetitum in aliquo Vorensi, seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem conciliorum est in Vasensi, c.3.*

C. XVI. ¶ *A sacris locis non juvantur post mortem, quibus peccata non sunt dimissa.*

Item Augustinus.

8. QUibus *m* peccata dimissa non sunt, à sacris locis post mortem adjuvari non possunt, quia, quos peccata graviora deprimunt, si in sacris locis se sepeliri faciunt, restat, ut de sua præsumptione judicentur: quia eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.

¶ *Caput hoc à Burchardo etiam & Ivone citatur ex Augustino, & nonnihil ad hanc rem faciens habetur in libro de cura agenda pro mortuis, c.1. sed videtur confectum ex duobus locis, lib.4. dialog. B. Gregorii, quos quidem in c.51. altero autem in c.35. quæ refertur in concil. Tribur. c.19. Nam capite quidem 51. cum narrasset quandam sanctimonialem, quæ in ecclesia sepulta fuerat, vidisse ibi cremari, ex eo colligit.* Qua ex re apertè datur intelligi, quia hi, quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem valeant. *c. autem 53. cum memoraſſet corpus cujusdam Valentini sepulti per dæmonas fuisse extractum, & extra ecclesiam projectum, subjungit:* Ex quo Petre colligo, quia his, quos peccata gravia deprimunt, si in sacro loco sepeliri se faciant, restat, ut etiam de sua præsumptione judicentur: quatenus sacra loca non liberent: sed etiam culpa temeritatis accuset.

C. XVII. ¶ *Quibus prosit in ecclesia sepeliri.*

Item Gregorius a *lib.4.dial.c.51.*

CVm gravia *b* peccata non deprimunt, hoc prosunt mortuis, si in ecclesia sepeliantur, quòd eorum quamplurimi, quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorum quorumque sepulchra aspiciunt, recordantur, & pro eis Dominum preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius, quàm ad majorem damnationis cumulum, eorum corpora in ecclesiis ponuntur.

C. XVIII. ¶ *Qui sepeliantur in ecclesia.*

Item ex concilio Moguntiaco I. *c.52.*

NVllus *c* mortuus intra ecclesiam sepeliatur, nisi episcopi, aut Abbates, aut digni Presbyteri, vel laici.

Quid verò mortuis prosit juxta ecclesiam sepeliri, quamve ea pervenient, Augustinus in lib. de agenda cura pro mortuis ostendit, dicens.

C. XIX. ¶ *Quare mortui juxta ecclesiam sepeliantur.*

NOn *d* æstimemus *e* ad mortuos, pro quibus oramus, pervenire, nisi quòd pro eis sive oratio, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificium Domino supplicamus. Quamvis non pro quibus fiunt, omnibus prosint: sed his tantùm, quibus dum vivunt, conferunt ut prosint. Sed quia non discernimus qui sint, quibus ea pro regeneratis omnibus facere: ut nullus excepto intermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant pervenire. Melius enim supererunt ista ea, quibus obsunt nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prosunt. ¶ Diligentius tamen facit hoc quisque pro suis, quò *f* pro illo fiat similiter à suis. ¶ Commendatem humando quidquid impenditur, non est pro salutis, sed humanitatis officium, secundùm illud, quo nemo *g* unquam carnem suam odio habet. Unde oportet, ut quam potest, pro carne proximi curam gerat: cùm ille recesserit, qui gerebat *h*. Et si hæc faciant, qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis hæc facere, qui credunt? ut corpori mortuo, sed tamen resurrecturo, & in æternitate mansuro, impensum quodammodo officium, sit etiam quodammodo ejusdem fidei monium. ¶ Quòd verò quisque apud memoriam martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse ut eò, ut commendans cum etiam martyrum patrocinio fectus pro illo supplicationis augeatur.

Econtrà Hieronymus *in epistola ad Galat. c.6. ad illa verba* [unusquisq; suum.]

C. XX. *Post mortem orationes viventium mortuis damnatis non prosunt.*

a *Pann. l.2. c.26.* b *Ivo part. 3. cap. 215.* c *Eccles. 7.* d *Eccles. 40. Genes. 3.* e *Psalm. 23.* f *al. Dominica.* g *al. nomen Domini.* h *Burch. l.3. cap.159. Ivo part 3. cap. 222.* i *al. illo aliquid.* k *al. vicis.* l *al. extra ecclesiam.* m *Poly. l.8. tit.3. Burch. lib 3. c.152. Ivo p.3. c.314. in concil. Tribur. c.17.*

a *Nic. ad consulta Bulgarorum. c. 33.* b *Sup.* [*reply. ibid. Burch. l.3. c.153. Ivo p.3. c.216.* c *Burch. l.3. c.155. Ivo p.3. c.274.* d *Ivo p.3. c.131.* e *al. existimemus.* f *al. quo.* g *Ephes.5.* h *al. regebat.*

In quibus

IN præsenti sæculo scimus sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos coadjuvari. Cùm autem ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noë rogare posse pro quoquam, sed unumquenque portare onus suum.

¶ *Verba B. Hieronymi sunt hæc.* Obscurè licet, docemur per hanc sententiolam novum dogma quod latitat, dum in præsenti sæculo sumus, sive, &c.

Verum hoc de impœnitentibus accipiendum est, de quibus Propheta a *dicit: Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ: & ideo frater non redimet enim, sed laborabit in æternum, & vivet adhuc finem. De aliis autem intelligi non potest.*

C. XXI. ¶ *In pœnitentia defuncti bona prosunt viventium.*

Unde Gregorius Papa II. *Bonifacio Episcopo, epistol. ultima.*

PRo b obeuntibus quippe consuluisse dignosceris, si liceat oblationes offerre: sancta sic tenet ecclesia, ut quisq; pro suis mortuis verè Christianis offerat oblationes, atque Presbyter eorum memoriam faciat: & quamvis omnes peccatis subjaceam[2], congruit, ut sacerdos pro mortuis catholicis memoriam faciat & intercedat: non tamen pro impiis (quamvis Christiani fuerint) tale quid agere licebit.

C. XXII. ¶ *Animæ mortuorum quatuor modis solvuntur.*

Item c.

ANimæ 1 defunctorum quatuor modis solvuntur, aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut jejunio cognatorum. ¶ Curatio verò funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis vivorum solatia sunt, quàm subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis, aut nulla. & ℣. ¶ Nec ideò tamen contemnenda & abjicienda sunt corpora defunctorum, maximè; justorum ac fidelium. & ℣. ¶ Vbi & illud salubriter dicitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viventibus & sentientibus exhibemus; si neque hoc apud Deum perit, quod ex animis hominum membris officii, diligentiæque persolvitur.

1 ¶ Animæ] *Horum verborum usus ad vers.* curatio. *nullus auctor inventus est. Ea Burchardus citat ex dictis Origenis. Ivo ex dictis Gregorii.*

C. XXIII. ¶ *Ante diem judicii; sacrificiis, & eleemosynis mortui juvantur.*

Item Augustinus *in Enchiridio, c.109. & 110.*

TEmpus d, quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut unaquæque digna est vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne, dum viveret. Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt. Sed hæc eis prosunt, qui cùm viverent, ut hæc sibi postea possent prodesse, meruerunt. ¶ Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requiratur post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat: & est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adjuvari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam, vel gravari. *& post pauca.* ¶ Cùm sacrificia altaris, sive quarumcunq; eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt; pro non valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sint adjumenta mortuorum, qualescunq; vivorum consolationes sunt. Quibus autè prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certè, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

9 pars. *De observatione autem tertii, septimi, trigesimi, vel quadragesimi diei quæritur, unde exordium sumpserit.*

C. XXIV. ¶ *Quare recepti dies in mortuorum commemoratione serventur.*

Ambrosius *in lib. de obitu Theodosii Imperatoris dicit, ferè in principio.*

QVia e alii tertium 1 diem, alii triceſimum, alii ſeptimum, alii quadrageſimum obſervare conſuevêrunt, quid doceat lectio, conſideremus f. [Defuncto, inquit, Iacob, præcepit Ioſeph pueris ſuis ſepultoribus, ut ſepelirent eum, & ſepelierunt ſepultores Iſrael, & repleti ſunt ei quadraginta dies. Sic enim dinumerantur dies ſepulturæ. Et luxit eum Iſrael 2 ſeptem diebus.] Hæc ergo ſequenda ſolennitas, quam præſcribit lectio. Sic etiam in Deuteronomio c ſcriptum eſt. [Quia planxerunt filii Iſrael Moyſem diebus triginta, & conſummati ſunt dies luctus.] Vtraque ergo obſervatio habet auctoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium.

1 ¶ Alii tertium] *Apud B. Ambroſium legitur.* Quia alii tertium diem, & triceſimum, alii ſeptimum, & quadrageſimum. *Verum in miſſalibus Romanis tam antiquis, quàm recentioribus, & Ambroſianis nulla eſt mentio diei quadrageſimi, neq; in c. nullus. ſup. diſt. 44. & ℣. de conſec. diſt. 5. ex concilio Nannetenſi. Eſt tamen frequens apud Græcos.*

2 ¶ Iſrael ſeptem] *Codices B. Ambroſii habent*, & luxit eum Ægyptus ſeptuaginta diebus: *quemadmodum habet editio 70. & vulgata. Sed tamen viſa eſt ferre poſſe lectio hæc, quia eſt in omnibus etiam Gratiani manuſcriptis: quoniam paulo poſt in eodem c. 50. Gen. hæc adjungitur de Ioſeph, & cæteris filiis Iſrael.* Veneruntque ad aream Adad, quæ ſita eſt trans Iordanem: ubi celebrantes exequias, planctu magno atque vehementi impleverunt ſeptem dies.

10 pars. *Lugere autem, & triſtari tam pro noſtra, quàm pro aliorum morte* Cyprianus *prohibet, dicens in ſermone de mortalitate.*

C. XXV. ¶ *Nec pro noſtra, nec pro aliorum morte triſtari debemus.*

QVàm præpoſterum eſt, quamque perverſum, ut cùm Dei voluntatem, fieri poſtulemus, quando evocat nos, & accerſit de hoc mundo Deus, non ſtatim voluntatis ejus imperio pareamus: obnitimur & reluctamur: & pervicacium more ſervorum ad conſpectum Domini cum triſtitia, & mœrore perducimur, exeuntes iſtinc neceſſitatis vinculo, non obſequio voluntatis: & volumus ab eo præmiis cœleſtibus honorari, ad quem venimus inviti. *Idem paulo inferius.* ¶ Nobis quoque ipſis minimis & extremis quoties revelatum eſt, quàm frequenter, atque manifeſtè de Dei dignatione præceptum eſt, ut conteſtarer aſſiduè, & publicè prædicarem, fratres noſtros non eſſe lugendos, accerſione d Dominica de ſæculo liberatos, cùm ſciamus non eos amitti, ſed præmitti; recedentes præcedere, ut proficiſcentes, & e navigantes ſolent.

C. XXVI. ¶ *Ex puſillanimitate mortuos lugere contingit.*

Item Ioannes Chryſoſtomus *hom. 26. in c. 11. epiſt. ad Hebræos.*

VBicunque f ſepeliamur, Domini eſt terra, & plenitudo ejus. Omninò fit, quod oportet fieri. Lugere autem, & deplorare, & lamentari eos, qui de hac vita decedunt, ex puſillanimitate contingit.

a *Pſal. 48.* b *Polyc. l. 8. tit. 7.* c *al. idem. Polyc. l. 8. tit. 6. Burch. Lib. c. 112. Ivo p. 15. c. 124. Auguſt. de cura pro mortuis. c. 2. & 1. de civit. c. 12. & 12.* d *Sent. 4. diſt. 43. Anſ. l. 7. c. 170.*

a *Tobyc. lib. 8. tit. 7. Anſ. l. 7. c. 169.* b *Gen. 50.* c *Deut. 34.* d *al. acceſſitione.* e *al. ut.* f *Pſ. 23.*

Hoc autem ex desperatione futura resurrectionis intelligitur. Unde & Apostolus non simpliciter ait: a [*Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini,*] *sed addidit, sicut & cæteri, qui spem non habent. Pietatis namq; affectu, & humanitatis intuitu mortuos lugere non prohibemur: sicut nonnullos sanctorum, aliorum exequiis pias lachrymas impendisse legimus.*

C. XXVII. ¶ *Qui spem futuræ resurrectionis habent, de mortuis tristari non debent.*

Hinc etiam Anastasius Papa *epist. 2. ad Nersianum.*

HAbent *b* forsitan illi justam longi doloris excusationem, qui vitam alteram nesciunt, qui de hoc sæculo ad melius esse transitum non confidunt. Nos autem, qui novimus, qui hoc credimus & docemus, contristari nimium de obeuntibus non debemus: ne quod apud alios pietatis tenet speciem, hoc magis nobis in culpa sit. Nam diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc, quod quisque prædicat, torqueri i mœstitia, dicente Apostolo. *c* [Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent.]

1 ¶ Torqueri] *Sic est emendatum ex epistola B. Gregorii, in qua hoc idem habetur. In epistola Anastasii legitur*, contra quod quisque prædicator quæritur, justitiam amans, dicente, &c. *In codicibus autem Gratiani etiam manuscriptis videbatur mista esse lectio ex utraque, hoc modo*, contra hoc, quod quisque prædicat quærere, justitiam amans, dicente, &c.

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Toletano III. *c. 22.*

QVi divina vocatione ab hac vita recedunt, cum Psalmis tantummodo, & psallentium vocibus debent ad sepulchra deferri. Nam i funebre *d* carmen, quòd vulgò defunctis cantari solet, vel in pectoribus se, aut proximos, aut familias cædere omninò prohibemus. Sufficiat autem, quòd in spe resurrectionis Christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum. Prohibet enim non Apostolus *e* nostros lugere defunctos, dicens: [De dormientibus autem nolo vos contristari, sicut & cæteri, qui spem non habent.] Et Dominus *f* non flevit Lazarum mortuum, sed ad vitæ hujus ploravit ærumnas resuscitandum. Si autem *g* potest hoc Episcopus omnes Christianos prohibere, agere non moretur. Religiosis *h* tamen omninò aliter fieri non debere censemus. Sic enim Christianorum per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum.

1 ¶ Nam funebre] *Hinc usque ad vers.* sufficiat. *addita sunt, ex originali, ut intelligatur, quæ illa sint, quæ in hoc canone prohibentur.*

De mortuis etiam quæritur, utrum sciant ea, quæ hic à vivis geruntur. Esaias i *ex persona populi afflicti.* [*Abraham pater noster nesciv it.*] Augustinus *quoque in libro de agenda cura pro mortuis, illud idem testatur, dicens, c. 15.*

C. XXIX. ¶ *Mortui ex se nesciunt, quid hic à vivis geratur.*

FAtendum est, nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse, & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab Angelis, qui rebus, quæ aguntur hic, præstò sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere judicat, cui cuncta subjecta sunt. & ℑ. ¶ Multi i quoq; ad vivos, aliquos ex mortuis venire credunt, sicut econtrario Paulum ex vivis in Paradisum raptum esse divina scriptura testatur.

1 ¶ Multi quoque] *Apud B. Augustinum sic legitur:* Multi quoq; ad vivos aliquos ex mortuis, sic econtrario Paulus ex vivis raptus est, divina scriptura testatur. *Sed hæc glossam non est emendatum. Veritatem verò sua sententia confirmat B. Augustinus aliquot aliis exemplis scriptura sacra: quarum tamen depravato auctor glossæ errandi occasionem sumpsit.*

12 pars. *De his autem, qui in patibulis suspenduntur, quæritur, an juxta ecclesias sint sepiendi. De quibus in Moguntinensi a concilio II. sub Rabano c. 27. ita statutum est.*

C. XXX. ¶ *Non est deneganda communio his, qui in patibulis suspenduntur.*

QVæsitum *b* est ab aliquibus fratribus de his, qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus, postea confessionem Deo peractam, utrum cadavera eorum ab ecclesias deferenda sint, & oblationes pro eis offerenda, & Missæ celebrandæ, an non? Quibus respondimus, his omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus & dignè pœnitentibus communio in fine secundum canonicum jussum danda est: cur non i eis, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt? Scriptum est enim: [Non vindicat Deus bis in ipsum.]

1 ¶ Cur non eis] *Restitutus est hic locus ex ipsorum Moguntino, & Vormaciensi, inductu aliquot verbis, qui primo perturbabant, quàm illustrarent.*

C. XXXI. PALEA.

FVres *d*, & latrones, si in furando aut prædando occidantur, visum est pro eis non orandum. Si verò prehensi, aut vulnerati, Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem i eis non negamus.

1 ¶ Communionem] *Antea legebatur*, confessionem. *Emendatum verò sic est ex Burchardo, Ivone & Decretali: nam locus hoc idem citatur ex concilio Triburiensi, & ines, quorum habetur sententia c. 31. copiosius exposita: ubi etiam nulla fuerat, sed ita dicitur*, Deoq; & sacerdoti.

C. XXXII. ¶ *De eodem.* PALEA. [*Item* ex concilio Aurelianensi.]

SI *e* fur, aut latro captus in præda, absque occisione potest comprehendi, & tamen interficitur, quia imaginem Dei creati, & in nomine ejus baptizati, interfectores eorum quadraginta diebus non intrent ecclesiam. Lanea veste induti ab esceis & potibus, ut interdicti sunt, à thoro, à gladio, ab equitatu abstineant. In tertia, quinta feria, & sabbatho, aliquo pulmento leguminum, vel olerum, & pomis, parvisque piscibus, cum mediocri cerevisia vicissim utantur, & temperent. Sin autem à veridicis comprobatur testibus, quod istis odii meditatione se, suaque liberando, Diaboli mente interfecerint, & i capi non poterant, pœnitentiam pro homicidio eis non injungimus: nisi ipsi voluerint aliquid, quod humanitatis est, facere. At si Presbyter est, non deponatur: cunctis tamen diebus vitæ suæ pœnitentiam agat.

¶ *Sic in omnibus codicibus, in quibus est hæc palea, & in Burchardum, & Ivonem, & in Decretali: ex quibus sunt mutuata & emendata. & magni ponderis.*

1 ¶ Et capi non poterant] *Loco istorum verborum in antiquis codicibus Gratiani erant hæc*, & pariter pœniteant, *quæ videntur pugnare cum proxime sequentibus*, pœnitentiam pro homicidio eis non injungimus. *Restitutus autem est locus ex cæteris collectoribus.*

a 1. Thessal. 4. b Et in registo B. Gregorii, lib. 7. epist. 111. Anselm. l. 7. c. 17. Burch. l. 19. c. 129. Ivo p. 15. c. 139. c 1. Thess. 4. d al. funeris precamen. e 1. Thess. 4. f Ioan. 11. g al. eum. h al. religiosis. i Esa. 63.

a Et in Vormaciensi, c. ult. b Burch. l. 11. c. 26. Ivo p. 14. c. 2. In Tribur. c. 31. Polyc. l. 6. tit. 16. Burch. l. 11. c. 39. Ivo p. 11. c. 2. In Tribur. c. 31. Polyc. l. 6. tit. 16. Burch. l. 11. c. 39. Ivo p. 11. c. 2. e Sententia habetur extrà de hom. c. 2. Polyc. third. Burch. l. 11. c. & l. 19. c. 5. interfecisti furem. Ivo p. 13. c. 46.

CAVSA XIV.

Canonici a cujusdam ecclesiæ quæstionem movent de præditu: testes ex fratribus suis producunt: negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum meritibus emolumenta acciperent.

1 Hic primum quæritur, an liceat eis sua repetere.
2 Secundò, an illi testes sint audiendi.
3 Tertiò, an illud sit usuræ exigere.
4 Quartò, an liceat clericis vel laicis à quolibet usuras expetere.
5 Quintò, an eleemosynæ de usuris fieri possint.
6 Sextò, an usurarius communitatem agere valeant, nisi, quod malè acceperunt, restituant.

QVÆSTIO I.

Quod autem sua repetere non possint, facile videtur posse probari. Ait enim Dominus in Evangelio: b [Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.] Quia ergo isti iter perfectionis arripiunt, non licet eis sua habere. Multò ergo minus licet eis repetere: quia non debet repeti, quod possideri non licet. ¶ Item c [Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & in judicio tecum contendere, dimitte ei & pallium.] ¶ Item Apostolus in epist. ad Corinthios, d [Saculariа igitur judicia si habueritis, omnino peccatum est in vobis.] ¶ Item Gregorius e exponens [omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate.] inquit. [Cum mens concepta desideria subsequitur, servare rebus convincitur, quorum amore superatur.]

C. I. ¶ *Pro rebus transitoriis Episcopus provocatus non litiget.*

Item ex concilio Carthaginensi IV, cap. 19.

Episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.

Quia ergo generaliter perfectu prohibetur in judicio contendere, patet, quod isti non licet stare coram judice. ¶ *His ita respondetur. Prohibetur perfecto in judicio stare, captando lucrum, sed non evitando damnum. Vel aliter. Aliud est sua possidere: aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua: quia res Deo oblatæ non sunt alicujus. Utuntur enim rebus ecclesiæ, non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis. Unde Prosper in lib. de vita contemplativa.* [Sacerdos f cui dispensationis cura commissa est, &c.] *require in causa ejus, à quo pro ingressu monasterii pecunia exigebatur.* ¶ *Sicut ergo isti non sua possident; ita nec sua reperunt; sed res ecclesiæ, quarum procurationem gerunt. Similiter, quod in judicio prohibentur contendere, sic intelligendum est, videlicet, ut non sibi stent coram judice, sed alius. Alius autem coram judice astitisse, & pro eo judicem interpellasse nonnullos sanctorum legimus. Hi autem non sibi stant, sed pauperibus, quorum necessitatibus profuturo repetunt: & ita non prohibentur stare coram judice.* ¶ *Illud verò Evangelii.* [Si quis abstulerit tibi tunicam, &c.] *non est præcipientis, sed exhortantis.*

C. II. ¶ *Peccat qui ultra debitum exigit, non qui sibi debita repetit.*

Unde Augustinus *lib. 19. contra Faustum, c. 25.*

Quod debetur, etsi benignè dimittitur, non tamen iniquè reperitur. Peccat autem qui exigit ultra debitum: ideoque lex modum figens, pœnam talionis instituit. Sed tu eò longè es à peccato injusti exactoris, quò omninò non exigis debitum: ideoque bonus magistet g ait. Quite percutit in unam maxillam, præbe ei & alteram; præsertim ne cogamur & ipsi reddere debitum ab eo, qui nullum habet debitum.

¶ *In aliquot vetustis exemplaribus capitulum hoc conjunctum est superiori, & consectum est ex verbis B. Augustini, lib. 19. contra Faustum, c. 25. hinc inde acceptis, & interdum etiam immutatis. Quare præstat integrum illud capus perlegere. Sic & cætera accipias.*

a *al.* Clerici. b *Matth. 19. Luc. 18. Marc. 10.* c *Matth. 5.* d *1. Cor. 6.* e *L. 5. moral. c. 8. ad 3. c. lob.* f *Sup. 1. q. 2. sacerdos.* g *Luc. 6. Matth. 5.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item *in lib. de sancta virginitate 1, c. 14. & 15.*

Quisquis a præceptis non obtemperat, reus est, & debitor pœnæ. & *paulo post.* b ¶ Præcepto Domini non obedire, peccatum est: consilio si uti nolueris, minus boni adipiscēris, non mali aliquid perpetrabis. *Item Hieronymus* c *lib. 1. contra Iovinianum.* Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri: si non fiat, pœnam habet. &c. ¶ Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas est servientis 2.

1 ¶ Virginitate] *Restituta est citatio ex Polycarpo. Antea citabantur, ex sermone Domini in monte.*

2 ¶ Servientis] *Sequebantur hæc verba, vel obediat, vel imperantis, ut ei obediatur, quæ sunt expuncta, auctoritate codicum vetustorum, & originalis.*

QVÆSTIO II.

De eo autem, quod quæritur, an de suis fratribus testes producere possint, multa auctoritatibus videtur esse prohibitum. Leges enim tam sacrorum canonum, quam sæcularium Principum prohibent adversus aliquem d, testem de sua domo produci. Contra se enim quisque testari potest, pro se verò minimè. Quia ergo isti producuntur, ut pro seipsis testimonium ferant. (Non enim utilitatis suæ ecclesiæ se penitus immunes arbitrantur futuros;) patet, quod eorum vox in talibus non est audienda. Sed distinctio e hæc, & testium examinatio in criminalibus causis servanda est; in civilibus autem non usquequaque. *In criminali enim causa non licet testem de propria domo produci, in civili autem prælatus ecclesiæ licet.*

C. I. ¶ *Clerici pro sua ecclesia testimonium ferre possunt.*

Unde Paschalis II. *Guidoni Archiepiscopo Viennensi, Apostolicæ sedis legato scribit, dicens.*

Super prudentia tua plurimùm admiramur, quòd in negotio beati Stephani, clericorum istorum acceptare nolueris testimonium. Diversæ namq; sunt species causarum: nec in omnibus causis crimina agitantur. In criminibus f siquidem, accusatorum, & testium illa districtio observanda est, quæ in canonibus continetur; ne qui ad probationem domestici assumantur. Cæterùm in possessionum, vel hujusmodi negotiis hi potissimùm assumendi sunt, qui eadem negotia tractaverunt, de quorum auditu & visu hæsitatio esse non debeat. Si ergo iidem clerici idonei sunt ad assertionem causæ illius, nullatenus removeantur: sed sicut aliis literis deliberatum est, inter S. Ioan. & S. Stephani canonicos, lis illa plenius decidatur.

Potest etiam intelligi alter. Domestici ad probationem non admittantur, ut pro his videlicet, quorum sunt domestici, testimonium ferant. Hi autem (sicut supra de actoribus, dictum est.) non pro domesticis, sed pro ea ecclesia, quæ mater est omnium pauperum, testimonium dicant. In conficiendis autem instrumentis sæcularium negotiorum Presbyteri non vocentur ad testimonium: sed si casu contractus eos interfuisse contigerit, jubente Episcopo testimonium dicant.

C. II. ¶ *In conficiendis instrumentis sacerdotes ad testimonium non vocentur.*

Unde in Synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. *statutum est, c. 13.*

Quanquam g sacerdotum testimonium credibilius habeatur, tamen ipsi in sæcularibus negotiis pro 1 testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur: quia eos in talibus rebus esse non convenit. Si autem 2 eventu aliquo causæ interfuerint, & aliquid viderint, vel audierint, vbi nullæ idoneæ sæcularium

a *Polyc. lib. 1. tit. 24.* b *Cap. 15.* c *in vulgatis erat. Greg. in epistol. ad Iovinianum.* d *alii. extraneum.* e *al. districtio.* f *al. criminalibus.* g *Polyc. l. 4. tit. 31.*

inveniantur personæ; ne veritas occultetur, & malus ut bonus æstimetur, in providentia proprii Episcopi sit, ut aut coram se & competentibus judicibus, aut aliter honorificè veritatem a attollant.

1 ¶ Pro testimonio] *Sic est emendatum ex conciliis Eugenii II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur,* pro conficiendis instrumentis ad testimonium non rogentur.

2 ¶ Et si autem] *In concilio ipsi, & Polycarpo legitur,* si enim eventæ causæ aliquid viderint, &c.

QVÆSTIO III.

QVod autem præter summam emolumenta sectari, sit usuras exigere, Augustini auctoritate probatur, qui in Psalmum 36. ad vers. [*Tota die*] *scribit, dicens.*

C. I. ¶ *Qui plus, quàm dederis, accipis, usuras expetit.*

SI b fœneraveris homini; id est, mutuam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus, quàm dedisti, expectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus quàm dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plus, quàm dedisti expectas accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

C. II. ¶ *Quidquid supra datum exigitur, usura est.*

Item Hieronymus *super* c *Ezechielem, lib. 6. ad c. 18.*

PVtant d quidam usuram tantùm esse in pecunia. Quod prævidens scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, quàm dedisti. *Item ibid.* ¶ Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis: & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint.

C. III. ¶ *Quidquid sorti accedit, usura est.*

Item Ambrosius *in lib. de Tobia, c. 14.*

PLerique e refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam usurarum emolumenta percipiunt. Ideò audiant; quid lex f dicat. [Neque usuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum.] *Item paulò post.* ¶ Et esca usura est, & vestis usura est, & quodcunque sorti accedit, usura est; quod velis ei nomen imponas; usura est. *Item paucis interjectis.* ¶ Si quis instaurandum convivium putat, ad negotiatorem mittit, ut absynthiaci g 1 cupellam sibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, ut Picenum vinum, aut Tyriacum h requirat ad lamium, ut hilam i sibi procuret, ad alium, ut poma sibi adornet.

1 ¶ Absynthiaci] *De hoc vino, quod tardam coitionem accelerat, ideoq, instaurandi convivii aptum est, meminit Dioscorides, lib. 5. cap. 49. Lampridius de Heliogabalo inquit,* & rosato, atque absynthio k vulgus ad bibendum invitavit. *De hoc Alexander paver. lib. cap. ult.*

C. IV. ¶ *Quando amplius, quàm debetur, exigitur usura est.*

Item ex concilio Agathensi.

VSura l est, ubi amplius requiritur, quàm datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, & amplius quæsieris: vel dederis frumenti modium unum, & super aliquid exegeris.

Ecce evidenter ostenditur, quòd quidquid ultra sortem exigitur, usura est.

a *al. testificentur.* b *Sent. 3. dist. 37. Ivo p. 13. c. 17.* c *Et ibi gl. ordi.* d *Sent. ibid. Ivo p. 13. c. 18. Pann. l. 3. c. 160.* e *Ivo p. 13. c. 26.* f *Deut. 23.* g *al. absynthiati.* h *al, theriacum.* i *al. unicum.* k *fortasse absynthiaco, aut absynthiato.* l *Capit. l. 1. c. 225. Burch. l. 2. c. 126. Ivo p. 6. c. 208. Pann. l. 3. c. 161.*

QVÆSTIO IV.

QVod verò nec clericis, nec laicis liceat usuras exigere, probatur auctoritate Gelasii, & aliorum.

C. I. ¶ *A quæstibus negotiationis clericis abstineant.*

Ait enim Gelasius Papa, *scribens Episcopis per Lucaniam & Siciliam, c. 17.*

CLerici a aut ab indignis quæstibus noverint abstinendum, & ab omni cujuslibet negotiationis studio vel cupiditate cessandum, aut in quocunque gradu sint positi, si cessare 1 noluerint, mox à clericalibus officiis abstinere cogantur.

1 ¶ Si cessare noluerint] *Hæc non sunt in epistola, sed referuntur supr. distinct. 88. consequens, sed non sunt extra glossam.*

C. II. ¶ *Excommunicentur ministri, qui fœnerantur.*

Item ex concilio Agathensi I. *quod confirmavit Papa Sylvester, cap. 12.*

MInistri b, qui fœnerantur, placuit juxta formam divinitus datam eos à communione abstinere.

C. III. ¶ *Qui volunt esse in clero, à studio negotiationis abstineant.*

Item ex concilio Tarraconensi, *c. 1.*

CAnonum c statutis firmatum est, ut quicunque in clero esse voluerit, emendi vilius, vel vendendi carius studio non utatur. Quod certè si voluerit exercere, cohibeatur à clero.

C. IV. ¶ *Alienetur à clero, usuras, aut superabundantiam exigens.*

Item in concilio Martini Papæ, *c. 61.*

I. SI quis oblitus timorem Domini, & sanctum scripturam, quæ dicit: d [Pecuniam suam non dabit ad usuram] post hanc cognitionem magni 1 concilii fenneraverit, & centesimas exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæsierit, aut per diversas species, vel frugis, vel cujuslibet rei emendo, vel vendendo, qua incrementa susceperit, de gradu suo dejectus alienus habeantur à clero.

1 ¶ Magni concilii] *Sic loquitur Martinus Bracarensis, quamvis hanc sententiam accipit ex capite 17. concilii Nicæni, ut citatur. 5. ead. c. quoniam & in duobus vetustis Gratianeis codicibus, post hoc continuò illud subjungitur.*

C. V. ¶ *Pro pecunia, quam clericus mutuo dedit, justo pretio species accipere potest.*

Item ex concilio Tarraconensi, *c. 3.*

II. SI e qui clericus solidum in necessitate positus hoc de vino, vel frumento accipiat, quòd mercedi causa tempore statuto decretum fuerit vendere. Cæterùm si speciem non habuerit necessariam, ipsum quod dedit, sine illo augmento recipiat.

C. VI. ¶ *Clericus non accipiat plus quam commodavit.*

Item ex concilio Carthaginensi f III. *cap. 16.*

NVllus g clericorum amplius recipiat, quam commodaverit: si pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem eandem, quantum dederit, accipiat. Et quicquid aliud tantum, quantum dederit, accipiat.

C. VII. ¶ *Etiam laicus usura damnabilis est.*

Item Leo Papa, *epist. 63.*

a *Distinct. 88. consequens. 9. proinde. Ivo p. 13. c. 18.* b *Ministri.*] *orig. Ivo p. 13. c. 10.* c *Burch. l. 2. c. 122. Ivo p. 6. c. 197.* d *Ps. 14.* e *Ivo p. 6. c. 269. & p. 13. c. 14. Pann. l. 6. c. 159.* f *In vulgatis erat, Agathensi 3.* g *Anscl. l. 7. c. 159. Burch. lib. 2. c. 124. Ivo p. 6. c. 198. & p. 13. c. 9. Pann. l. 3. c. 158. Reb. pon. c. 32. & in concil. Aquisgr. c. 62. Polyc. l. 4. tit. 31.*

NEc *a* hoc quoq; prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos, usurariam exercere pecuniam, & fœnore velle ditescere. Quod nos, non dicam in eos, qui sunt in clericali officio constituti, sed in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati, decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

C. VIII. ¶ *Ejiciantur à clero turpia lucra sectantes.*

Item ex Nicæno concilio *b*, *c.17.*

QVoniam multi clerici, avaritiæ causa turpia lucra sectantes, obliti sunt divini præcepti, quo dictum est: *c* [Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.] fœnerantes, centesimas exigunt; statuit hoc sanctum concilium, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare, omnis, qui tale aliquid conatus *d* fuerit ad quæstum, deiiciatur à clero, & alienus ab ecclesiastico habeatur gradu.

¶ *Supra dist. 47. hic idem canon affertur ex versione Dionysii, quæ nunc ex prisca, quæ est in collectione Isidori.*

C. IX. ¶ *Turpe lucrum sequitur, qui minus emit, ut plus vendat.*

Item Iulius Papa.

QVicunque *e* tempore messis, vel vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam vel vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum, & servat usque dum vendatur denariis quatuor, aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

¶ *Caput hoc ad Burchardum & Yvonem part. 6. cap. 261. & in Tripartita citatur ex decretis Iulii Papæ usurariis missis. Verum idem Yvo part. 13. cap. 21. citat ex capitularibus, quorum lib. 1. c. 131. habetur.*

C. X. ¶ *Rapinam facit, qui usuram accipit.*

Item Ambrosius *in libro de bono mortis, c.12.*

SI quis usuram acceperit, rapinam facit, vita non vivit.

C. XI. ¶ *Non minus crudelis est, qui pauperem trucidat fame, quam qui divitis alienam rapit.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

QVid *f* dicam de usuris, quas etiam ipse leges & judices reddi jubent? Aut crudelior est, qui subtrahit aliquid, vel eripit diviti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæcatque hujusmodi malè utique possidentur: & vellem ut restituerentur: sed non est, quo judice repetantur. Iam verò, si prudentes intueamur quod scriptum *g* est: [Fidelis hominis totus mundus divitiæ sunt: infidelis autem, nec obolus:] nonne omnes, qui sibi videntur gaudere licitè conquisitis, eisque uti nesciunt, aliena possidere convincimus? Hoc enim certè alienum non est, quod jure possidetur: hoc autem jure, quod juste: & hoc juste, quod bene. Omne igitur quod malè possidetur, alienum est: malè autem possidet, qui male utitur.

Terrena quo usura exigenda sint, Ambrosius testatur, dicens in libro de Tobia, c.15.

C. XII. ¶ *Ab illo usuram exigere possumus, cui jure nocemus.*

AB *h* illo usuram exige, cui meritò nocere desideras: cui jure inferuntur arma, huic legitimè indicantur usuræ, quem bello vincere facilè non potes. De hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat: sine gladio sede hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ergo ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ.

a *Burchard. lib. 2. cap. 133. Anselm. l. 7. c. 149. Yvo part. 6. c. 65. & in Aquisgran. c. 40. dist. 47. quoniam multi. Burch. l. 2. c. 32. c. 131. Polyc. ibid. Burch. lib. 2. c. 129. Yvo p. 8. c. 201. & p. 13. cap. 21. Pann. l. 3. c. 161.* e *Polyc. l. 6. tit. 20.* f *Yvo p. 13. c. 16.* b *immolantis.*] *orig.* c *al. in rapina moriens.* d *Et serm. 12. de verbis Apostol.* e *Polyc. l. 6. tit. 36.* f *Polyc. lib. 2. tit. 1. Pann. l. 2. c. 191.* g *Proverb. 17.* h *ibi in-*

QVÆSTIO V.

1 pa QVod verè eleemosynæ non sint faciendæ ex fœnore, vel usuris, nec ex quolibet male acquisito, Augustinus testatur in libro de verbis Domini, serm. 35.

C. I. ¶ *De usuris eleemosyna fieri non possunt.*

NOlite *a* velle eleemosynas facere de fœnore & usuris.

C. II. ¶ *Oblatio de rapina reprobatur à Deo.*

Item Ecclesiastici 34.

IMmolans *b* ex iniquo, oblatio est maculata. *& infrà.* ¶ Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium, vita pauperis est. Qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.

C. III. ¶ *Non est aliquid rapiendum divitibus, ut detur egenis.*

Item Augustinus *in lib. 50. homiliarum, hom. 7.*

FOrtè aliquis hoc secum cogitat, & dicit: multi sunt Christiani divites, avari, cupidi, non habebo peccatum, si suum illis abstulero, & pauperibus dedero. Vnde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero, si ego eleemosynas dedero. Etiam in hac re parcat unusquisque animæ suæ: quia hujusmodi cogitatio ex diaboli calliditate suggeritur. Nam etiamsi totum tribuat pauperibus quod abstulerit, addit potius peccata, quàm minuat.

C. IV. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Hieronymus.]

NEmo qui *c* rapit, moriens, si habet unde reddat, salvatur. Si eos, quorum fuit, invenire non poterit, ecclesiæ, vel pauperibus tribuat.

¶ *Hæc & sequens Palea absunt à pleris; vetustis, etiam in quibus cætera esse solent. In uno autem habentur suprà, ead. q. 4. post c.* si quis usuram.

C. V. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Ambrosius.]

RApinam emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est oblata, reddatur.

C. VI. ¶ *Furtum committit, qui inventum non reddit.*

Item Augustinus *in lib. 50. d homiliarum, hom. 9.*

SI *e* qui invenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti. Quia plus non invenisti, ideò non plus rapuisti. Qui alienum negat, si posset & tolleret. *& paucis interjectis.* ¶ Deus cor interrogat, non manum.

C. VII. ¶ *Qui de rebus concessis, & bene quæsitis eleemosynam impendit, illa placat Deo.*

Item Gregorius *lib. 7. epist. 110. ad Siagrium.*

ELeemosyna *f* redemptoris nostri oculis illa placet; quæ non ex illicitis rebus, & iniquitate conge-

ritur, sed quæ de rebus concessis, & bene acquisitis impenditur.

¶ *In epistola B. Gregorii, verbis hujus capitis proponuntur verba capitis, non est putanda. supra, 1. q. 1.*

C. VIII. ¶ *Peccat, qui rem inventam non reddit.*

Item Hieronymus *in lib.* a *Levitici.*

MVlti sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.

C. IX. ¶ *Bonus usus non justificat injustè quæsita.*

Item Augustinus *libr. de bono conjugali, cap. 14.*

NEque enim si agris iniquè ac perperam invasis, ita quisque *b* utatur, ut eorum fructibus largas eleemosynas faciat, ideò rapinam justificat. ¶ Nequesi alius ruri paterno, vel justè quæsito, avarus incumbat, idcò culpanda est juris civilis regula, qua possessor legitimus factus est. ¶ Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet. ¶ Nec vituperabilis ordo regiæ potestatis, si Rex crudelitate tyrannica sæviat. Aliud est namque injusta potestate justè velle uti: & aliud est justa potestate injustè velle uti.

1 ¶ Velle uti] *Post hæc verba apud B. Augustinum sequitur ea, concubina, infrà, 32. q. 7.*

C. X. ¶ *Cum alterius detrimento alteri subvenire non licet.*

Item Ambrosius *lib. 3. de officiis, c. 9.*

DEnique si non potest subveniri alteri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum juvari, quàm gravari alterum. Ideoque in causis pecuniariis intervenire non est sacerdotis: in quibus non potest fieri, quin frequenter lædatur alter, qui vincitur: quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus: posse autem solius Dei est.

C. XI. ¶ *Eleemosyna & sacrificia non placent Deo, quæ offeruntur ex scelere.*

Item Gregorius *in regesto lib. 7. indict. 2. epist. 126. Recaredo Regi.*

SCriptum *c* est: *d* [Victimæ impiorum abominabiles Deo: vota justorum placabilia:] neque enim in omnipotentis Dei judicio, quod datur, sed à quo detur, inspicitur. Hinc est enim quod scriptum est: *e* [Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus: ad Cain autem, & munera ejus non respexit.] Dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, præmisit sollicitè, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt 1. [Dona *f* quippe iniquorum non probat altissimus: nec respicit in oblationes eorum, nec in multitudine sacrificiorum, eorũ propitiabitur peccatis.] *Item*, [Longè *g* est Dominus ab impiis: & orationes justorum exaudiet.]

1 ¶ Placuerunt] *Hucusq; B. Gregorius, sicut suprà, 3. q. 7. c. in gravibus. est notatum.*

Contrà in Exodo h *legitur, quòd filii Israel, exituri de Ægypto, à vicinis sun acceperunt mutuò vasa aurea & argentea, ex quibus postea ædificaverunt tabernaculum Domino. Hu respondet* Augustinus i *in lib. quæst. Exod. q. 39.*

C. XII. ¶ *Non licet aliena rapere exemplo Israelitarum spoliantium Ægyptios.*

DIxit *k* Dominus ad Moysem: [Petat vir à proximo, & mulier à proxima, vasa aurea & argentea, & vestem.] Non hinc quisquam sumendum exemplum putare debet ad expoliandum isto modo proximum. Ille enim Deus jussit, qui noverat, quid quemque pati oporteret. Nec Israelitæ furtum fecerunt; sed Deo jubente ministerium præbuerunt.

Item objicitur. Aliena rapere non est contra præceptum. Nihil siquidem Dei mandato rapina videtur prohibita. Sed nomine furti omnis illicita usurpatio rei alienæ intelligitur.

C. XIII. ¶ *Majoris pœnæ est violenter aliquid eripere, q. àm furari.*

Unde Augustinus *in eodem lib. q. 71.*

POenale *a* est occultè auferre: multò majoris pœnæ est visibiliter eripere. Auferre ergo nolentis, sive occultè, sive palàm, habet præceptum suum. Furti enim nomine benè intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed utiq; furti nomine in lege veteris testamenti rapinam intelligi voluit. A parte enim totum significavit, quidquid illicitè rerum proximi auferetur.

1 ¶ Furti enim] *Hæc sunt verba B. Augustini, licet non orationis ductu: quæ autem antecedunt, apud ipsum non sic scripta. Integer locus B. Augustini de furto, & mœchia, habetur infra, q. 4.* meretrices.

His auctoritatibus probatur, quòd nec ex rebus inventis, nec male conquæsitis, eleemosynam quisquam facere potest.

4 pars. *Sed* Augustinus *contrà testatur ser. 3. de Domini, dicens.*

C. XIV. ¶ *De malè acquisito bonum fieri potest.*

QVi *b* habetis de malo, facite inde bonum. Si non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Ut bonus tu, qui bonum facis de malo, & cùm ex aliquid boni facere de malo, noli remanere in malo. Nummi tui convertuntur in bonum, tu autem in nes malus?

Sed hoc multipliciter intelligitur. Facit enim de malo bonum reddit quod illicitè abstulit. Nomine etiam mali, cura & illa mortalium exprimitur. De malo ergo bonum facit, qui pauper dispensat, quod cum labore & sollicitudine acquisivit, juxta Evangelii. c [*Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.*] *ex malo acquiritur, quod ex no pi causa possidetur: velut mathematicus ex arte, quam docet, vel ex futuris, quæ prædicit, nulla lucratur. Quæ verò de malo sic acquiruntur, ut bona sunt converti. De peccato etiam aliqua nonnunquam aguntur quæ pauperibus justè eroganter.*

C. XV. ¶ *Quæ malo acquiruntur, aliquando non possunt expendi.*

Unde Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

NOn *d* sanè, quidquid ab invito sumitur, amittitur se aufertur. Nam plerique nec medico volunt dere honorem suum, nec operario mercedem: men hæc quæ ab invito accipiunt, per injuriam unt, quæ potius per injur iam non darentur. Sed ideò debet judex vendere justum judicium, sicut rum testimonium, quia vendit advocatus justum cinium, jurisperitus verum consilium. Illicitam utramque partem ad examen *f* adhibentur: ille parte consistunt. Cùm autem judicia & testimonia nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa duntur: multò scelerarius utique pecunia sumitur scelerate etiam, quamvis à volentibus, datur. Illicitè solet tanquam malè sibi ablatam pecuniam repo qui justum judicium emit: quoniam venale esse buit. Qui verò pro iniquo judicio dedit, velut quæ repetere, nisi timeret, vel puderet emisse. Sunt sonæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non li ter accipiunt, sicut officialis, & qui *g* amoverit, a

a *Origenes hom. 4. ad c. 6. Levitici.* b *al. quisquam.* c *3. q. 7. in gravibus.* d *Proverb. 15.* e *Genes. 4.* f *Ecclesiast. 34.* g *Proverb. 15.* h *Exod. 3.* i *Paulò aliter in org.* k *Burch. l. 11. c. 33. Ivo p. 13. c. 2.*

a *32. quæst. 4. meretrices. Sent. 3. dist. 37. Burch. l. 11. c. p. 13. c. 3. Polyc. l. 6. tit. 16. Anst. l. 11. cap. 109.* b *Ivo p. 9. c* c *Luc. 16.* d *Polyc. l. 6. tit. 10.* e *Sup. tit. 93. non dicas f* mina. g *à quo.*] *orig.*

admovetur officium. Ab his extorta per immoderatam importunitatem, repeti solent: data 1 per tolerabilem consuetudinem, non solent: magisque reprehendimus, qui talia inusitatè repetiverunt, quàm qui ea de more sumpserunt: quoniam multæ necessariæ personæ rebus humanis vel invitantur hujusmodi commodis, vel tenentur. ¶ Isti, si viam vitæ mutaverint, aut excellentioris conscenderint sanctitatis gradum, facilius ea, quæ hoc modo acquisierunt, tanquam sua pauperibus largiuntur, quàm eis, à quibus accepta sunt, tanquam aliena restituant. Qui verò contra jus societatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, invasionibus abstulerit, reddenda potius, quàm donanda censemus, Zachæi a publicani Evangelico exemplo.

1 ¶ Data per tolerabilem consuetudinem, non solent] *Addita sunt hæc ex originali, sine quibus sequentia non satis constabant.*

QVÆSTIO VI.

1 ¶ *Quòd verò pœnitentia agi non possit, nisi res aliena reddatur, testatur* Augustinus *ad Macedonium, epistola 54.*

C. I. ¶ *Pœnitentia non agitur, si aliena res non restituatur.*

Si b res aliena, propter quam peccatum est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cùm restitui potest. Plerunque enim qui aufert, amittit, sive aliis patiendo malos, sive ipse vivendo: nec aliud habet, unde restituat. ¶ Huic certè non possumus dicere, redde quod abstulisti, nisi eum habere credimus, & negare. Vbi quidem si aliquos sustinet cruciatus à repetente 1, dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est, unde reddat c ablatam pecuniam, meritò tamen, dum eam per molestias corporales reddere d compellitur, peccati, quo malè ablata est, pœnas luit. ¶ Sed inhumanum non est, etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum, non ad hoc, ut minimè restituantur aliena; sed ne frustra homo in hominem sæviat. *& paulò post.* ¶ Illud verò fidentissimè dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne malè ablata restituat, & qui ad se confugientem (quantum honestè potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quàm impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adjuvat 2, ac non potius subvertit atque opprimit. Sed nunquid ideo nos aut exigere, aut ad exigendum tradere, vel possumus, vel debemus? Agimus quantum Episcopalis facultas dat e, & humanum quidem nonnunquam, sed maximè ac semper divinum judicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus, & malè abstulisse, & unde reddant habere arguimus, increpamus, obtestamur f, quosdam clàm, quosdam palàm, sicut diversitas personarum diversam videtur posse recipere g medicinam.

1 ¶ Repetente] *Sic est emendatum ex codice epistolarum Vaticano, & editione Antverpiana cum antea legeretur,* repente.

2 ¶ Adjuvat] *Quæ sequuntur, emendata sunt ex codicibus epistolarum impressis & manuscriptis. Anteà legebatur,* qui ad peccandum adjuvat, ac non potius adjuvat, sed obviat subvertendo, atque opprimendo. *Glossa autem optimè convenit in vocem,* adjuvat, *suo loco positam.*

a *Luc. 19. Sequitur apud B. Augustinum c. quid dicam sup. ea. q. 4.* b *Polyc. l. 6. tit. 20. Ivo p. 13. c. 4. & p. 15. c. 25.* c *al. luat.* d *al. reddiubere.* e *datur.*] *orig.* f *& detestamur.*] *orig.* g *al. velle accipere.*

2 pars. *Si verò rem alienam quis consecraverit, non eandem, sed æstimationem ejus restituere debet.*

C. II. ¶ *Qui rem alienam consecrat, ejus æstimationem restituat.*

Vnde Gregorius *lib. 7. indict. 2. epist. 58. Eantimo defensori.*

Comperimus nullam extitisse causam, pro qua res Iudæorum 1 potuissent rationabiliter occupari, atq; eas esse inconsultè ac temerè consecratas. Idcircò experientiæ tuæ præcipimus, ut quia, quod semel consecratum est, in eis non valet ultrà restitui, studii tui sit, ut ipse Episcopus debeat pretium dare.

1 ¶ Iudæorum] *Posita est hæc dictio ex epist. B. Gregorii, ut intelligatur facilius, quo referantur ea, quæ in hoc capite continentur: ac nonnulla etiam alia sunt emendata.*

3 pars. *Pro malis autem apud Principes ecclesia debet intercedere, non eos temerario ausu defendere.*

C. III. ¶ *Ecclesia pro malis intercedat, non eos temerario ausu defendat.*

Vnde Gregorius *Romano defensori, lib. 7. indict. 2. epist. 24.*

Hi a qui in furtis publicis implicati sunt, à nobis non videantur injustè defendi, ne opinionem malè agentium ex indiscretæ defensionis ausu in nos ullo modo transferamus: sed quantum decet ecclesiam, admonendo, & verbum intercessionis adhibendo, quibus valetis, succurrite: ut & illis opem feratis, & opinionem sanctæ ecclesiæ non inquinetis.

¶ *Infrà, 23. q. 5. vers. refertur summa hujus capitis, cùm hic sint propria verba B. Gregorii.*

4 pars. *Furtum autem non tam in quantitate rei, quàm in affectu furantis consideratur.*

C. IV. ¶ *Non solùm in majoribus furtum committitur, sed etiam in minoribus.*

Vnde Hieronymus *in epistolam ad Titum, ad c. 2.*

Fvr b autem non solùm in majoribus, sed etiam in minoribus judicatur. Non enim id quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione non idcirco diversa sit fornicatio, seu mulier sit pulchra aut deformis, ancilla aut ingenua, paupercula aut opulenta, sed qualiscunque illa fuerit, una est fornicatio; ita & in furto, quantumcunque quis abstulerit, furti crimen incurrit.

¶ *Referuntur verba B. Hieronymi, nonnullis tamen omissis, & mutatis: quemadmodum etiam apud Burchardum & Ivonem.*

CAVSA XV.

Qvidam sacerdos c *in crimen carnis lapsus esse perhibetur, antequam sacerdotalem benedictionem consequeretur. Postquam verò sacerdotium adeptus est, in furorem versus quendam interfecit. Recuperatæ verò sanitate, apud Episcopum accusatur ab ea, cum qua lapsus esse dicitur. Episcopus autem die Dominico causam examinat. Sacerdos inficiatur crimen sibi illatum: quotundam clericorum sibi patrocinia quærat: illi verò non sine pretio sibi patrocinantur: tandem Episcopus confessionem quæstionibus extorquet: demum solus & absq; synodali audientia illum sententia ferit.*

1 *Quæritur autem an ea, quæ mente alienata fuerit, sint imputanda.*

2 *Secundò, an pro impensis patrocinia liceat clericis munera exigere.*

3 *Tertiò, an ex mulieris confessione iste sit condemnandus.*

4 *Quartò, an die Dominico ejus causa sit ventilanda.*

5 *Quintò, an sibi neganti purgatio sit deferenda.*

6 *Sextò, an ejus confessio cruciatibus sit extorquenda.*

a *Polyc. lib. 6. tit. 16.* b *al. furtum. Polyc. ibid. Burch. lib. 11. c. 51. Ivo p. 13. c. 41.* c *al. clericus.*

7 *Septimò, an absq; synodali audientia Episcopus valeat sacerdotem damnare.*

8 *Octavò, si sponte confessus, aut ab aliis convictus fuerit, quòd ante ordinationem peccaverit, an susceptis ordinis officium exequi liceat.*

QVÆSTIO I.

IPS Quòd autem ea, quæ alienata mente fiunt, non sint imputanda, facilè videtur posse probari. Peccata namque alia penes voluntatem animi, alia circa naturæ infirmitatem videntur consistere. Est autem voluntas (ut ait Augustinus lib. 1. a retract. cap. 15.) animi motus cogente 1 nullo ad aliquid vel non imitandum 2, vel adipiscendum. Quod propterea dictum est, ut hac definitione volens à nolente discerneretur. ¶ Ex voluntate itaq; peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio, & deliquentis proposito committuntur. Porrò infirmitas alia est animi, alia carnis. Infirmitas animæ est ignorantia. Carnis infirmitas est concupiscentia. Ex utraq; autem infirmitate quæ procedunt, imputantur ad pœnam. Vnde quibusdam ignorantibus dictum est. b [*Si quis ignorat, ignorabitur.*] *Tales illi erant, de* quibus Christus ait c *Apostolus.* [*Extra synagogam facient vos: quia arbitrabuntur obsequium se præstare Deo.*] *De eisdem etiam* Apostolus d *scribit in epistola ad Romanos.* [*Testimonium illi perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non secundum scientiam.*] *Nullum tamen eorum in sua perfidia perseverantem hac ignorantia excusat.* Ex carnis infirmitate procedunt, quæ naturæ languore fiunt: qua nisi imputarentur ad pœnam, nequaquam Apostolus lege carnis gravatus diceret. [*Infelix* e *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? &c.*] *sive ergo penes voluntatem, sive penes infirmitatem peccata consistant, semper imputantur ad pœnam. Cui sententiæ illud Augustini de vera religione* f, *c. 14. contrarium videtur.* [*Vsque adeò peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium, & hoc quidem adeò manifestum est, ut nulla hinc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.*] *Quare aut negandum est peccatum committi; aut sæ*rendum est voluntate committi. *Sed hoc non generaliter de omnibus peccatis intelligendum esse, idem Augustinus in lib. primo retract. c. 13.* g *ostendit, dicens.* [*Vsque adeò peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium.*] *Potest videri falsa hæc definitio: sed si diligenter discutiatur, invenietur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati.* h [*Quamvis & illa, qua non* 3 *immeritò non voluntaria dicuntur, quia vel à nescientibus, vel à coactis perpetrantur, non omninò possint non* i *voluntaria dici.*] *Idem in eodem libro c. 15.* [*Definitio peccati, quam diximus, peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere, propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati.*]

1 ¶ Cogente nullo] *Hæc sunt addita ex B. Augustino, ut verba sequentia melius intelligantur.*

2 ¶ Imitandum] *Apud B. Augustinum in lib. de duabus animabus & in lib. 1. retractationum, legitur,* amittendum: *ob glossam tamen non est mutatum: sed sublata est priori loco vox,* imitandum, *quæ abest etiam à manuscriptis Gratiani codicibus. Nam in vulgatis erat,* ad aliquid imitandum, vel non imitandum.

3 ¶ Non immeritò] *In libris B. Augustini impressis legitur,* immeritò.

C. I. ¶ *Non sunt peccata nolentium nisi nescientium.*

Idem *lib. 4. quæstionum, q. 24. ad c. 15. Numerorum.*

MEritò quæritur, quæ sunt ipsa peccata nolentium, utrum quæ à nescientibus committuntur, ea etiam possit rectè dici peccatum esse nolentis, quod facere compellitur. Nam & hoc contra voluntatem facere dicitur solet: sed utique vult, propter quod facit: tanquam si pejerare nolit: quod tamen facit, cum vult vivere, si scilicet quisquam, nisi fecerit, mortem minetur. Vult ergo facere, quia vult vivere; & ideò non per se ipsum appetendo, ut falsum juret, sed ut falsum juret, invitus vat. Quod si ita est, nescio utrum possint dici illa peccata nolentium, qualia hîc dicuntur expianda. Nisi si diligenter consideratur, fortè ipsum peccare non velit, sed propter aliud fit, quod vult qui peccat. Omquippe homines, qui scientes faciunt, quod non licere vellent licere. Vsque adeò ipsum peccare nemo tit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod consequitur. Hæc si ita se habent, non sunt peccata lentium, nisi nescientium, quæ discernuntur à nolentium.

1 ¶ Tanquam si pejerare nolit, quod tamen *Hæc non sunt in vulgatis codicibus B. Augustini.*

C. II.

ff. tit. de injuriis, *l. 3.* a

ILlud relatum peræquè est, eos qui injuriam pati sunt, & facere posse: sanè sunt quidam, qui facere possunt, utputa furiosus, & impubes, qui dolo caret. Namq; hi injuriam pati solent, non facere. Cum injuria ex affectu facientis consistat, consequens est cere hos, sive convitium dicant, injuriam facere deri. Itaq; pati quis injuriam, etiam si non sentiat, facere nemo, nisi qui scit se injuriam facere, et cui faciat. Quare si quis per jocum percutit, certat, injuriarum non tenetur. Si quis hominem cæciderit b, dum putat servum suum, in ea causa injuriarum teneatur.

¶ *In aliquod vetustis exemplaribus à capite, mulier. cap.* nulla est distinctio capitulorum.

Itaque, ut ex præmissis apparet, sive ex voluntate sive ex infirmitate peccata procedant, palàm est illa imputari. concupiscentia appellatur: quæ verius animæ infirmitas sed ideo carnis infirmitas dicitur, quia accidit animæ carnis conjunctione. Porrò alia est infirmitas quæ proprie citur: qua elementorum, seu humorum concordia turbatur, afficitur, & tandem dissolvitur. Similiter animi infirmitas est. Vna quæ vitium appellatur, qua anima à Deo ipsa non sit peccatum, est tamen pœna, & causa peccati, est ira, odium, & alia hujusmodi. Alia infirmitas animæ vio, & ignorantia. Furor autem, cùm non sit peccatum, pœna peccati: ut febris, & cætera passiones, quas propter cimus esse: quarum motus, id est, ea quæ illis patientibus fiunt, nulli imputantur ad pœnam. ¶ Sed objicitur de qui cum cæcus esset, Cain interfecit: nec eum excusavit cæcitas. Vnde dictum est. d [*Septuplum ultio dabitur Lamech verò septuagies.*] *Sed cæcitas ignorantiæ similis est.* utraque enim quædam fiunt, qua imputantur: quidem nimè. Cæcus namque si debitum suæ uxori non reddat, nam polluit, non est reus adulterii. Si autem hoc, tione virium, vel venatione jaculum mittens aliquem perimat ab eo penitus hoc debet esse alienum, homicidii reus habetur. verò alienata furore, cum sui compos non sit, eorum quæ reatum non contrahit: quia facultatem deliberandi non Vnde pupillo & furioso in malefitiis subvenitur: ut non tentur ad pœnam, qua ex mentis deliberatione non procedunt. Quod non solùm humanis, sed etiam divinis legibus probatum.

1 ¶ Processerunt] *Hoc loco in vulgatis erant hæc verba,* ff. tit. de injuriis. Illud relatum

a *Et in l. de duabus animab. c. 10. Sent. 2. dist. 47.* b *1. Cor. 14.* c *Ioan. 16.* d *Rom. 10.* e *Rom. 7.* f *Sent. 2. dist. 35.* g *Et in l. de duabus animabus. c. 11.* h *hîc omittuntur aliquot verba.* i *sine voluntate committi.*] *orig.*

a *Lib. 47. digest. tit. 10.* b *al. cæciderit.* c *al.* carnis corruptione. d *Gen. 4.*

supra. quæ absunt à manuscriptis, ideoq; indulta.

C. III.

Aut enim Augustinus *de parvulis, in lib. de fide ad Petrum diaconum, cap. 30.*

Firmissimè a tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi, suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic à malis suis fuerit per pœnitentiam, fidemque conversus, & per sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per baptismum liberatus. Et majoribus quidem necessarium esse, & pœnitentiam de malis suis agere, & fidem catholicam secundùm regulam veritatis tenere, & sacramentum baptismatis accipere: parvulis verò, qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato, quod originaliter trahunt, agere possunt, sacramentum fidei, quod est sanctum baptisma, quandiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficere ad salutem.

Ex eo autem quod in fine hujus auctoritatis dicitur. [*Quandiu scilicet rationis eorum ætas capax esse non potest*] *evidenter datur intelligi, nullo pòst baptismum peccata imputari, sive sit adultus, sive impubes, nisi rationis sit capax. Unde etiam de brutis animalibus eadem ratio ab Augustino in eodem lib. c. 3. redditur, quare sua facta eis non imputentur.* [*Animalia igitur, inquit, præsentis sæculi cursum atq; ornatum secundùm creatoris incomprehensibilem peragunt voluntatem, qua de suis factis nullam rationem reddituras sunt, quia rationabilia non sunt.*] *Nunquid b enim de bobus cura est Deo? Homines verò quia rationales facta sunt, & de se, & de omnibus reliquis, quæ in usum vitæ præsentis acceperunt, rationem reddituri sunt Deo: & pro suorum actuum qualitate animalia jubentur interfici, non propter conscientiam peccati, sed quia refricant memoriam facti.*

C. IV. ¶ *Non propter culpam, sed propter memoriam facti pecus occiditur, ad quod mulier accesserit.*

Unde Augustinus *super Leviticum ad c. 19. q. 74.*

Mulier c quæ accesserit ad omne pecus, & vult ascendi ab eo, interficietis mulierem & pecus: morte moriantur: rei sunt.] ¶ Quæritur, quomodo sit reum pecus, cùm sit irrationale, nec ullo modo legis capax? *& infra.* ¶ Pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata, indignam refricant facti memoriam.

2. pars. *De furiosis autem evidentissimè scribit* Augustinus *in lib. quæstionum veteris & novi testamenti, q. 2. in fine, ita dicens.*

C. V. ¶. *Culpa non necessitate, sed voluntate reum constringit.*

Aliquos d scimus subitò dementes factos fuisse, ferro, lapidibus, morsibus, multis nocuisse: quosdam etiam occidisse: captos autem industria, & judicis e oblatos, minimè reos factos: eò quòd non voluntate, sed impellente vi nescio, qua hæc gesserint nescientes. Quomodo enim reus constitueretur, qui nesciat quid faciat?

C. VI. ¶ *Reus voluntate, non necessitate constringitur.*

Item Ambrosius *in Hexameron, f in tractatu primi diei.*

Illa cavenda sunt, quæ ex nostra voluntate prodeunt, delicta juventutis, & irrationabiles passiones corporis. Quorum igitur nos sumus domini, horum principia extraneus non requiramus, nec derivemus in alios: sed agnoscamus ea, quæ propria nostra sunt. Quod enim possumus non facere, si volumus, hujus electionem mali nobis potius debemus, quàm aliis ascribere. Ideò etiam in judiciis istis voluntarios reos, non ex necessitate compulsos, culpa stringit, pœna condemnat. Neque enim si per furorem aliquis innocentem peremerit, obnoxius morti est: quin etiam ipsius divinæ a legis oraculo, si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis spem, refugii facultatem, ut possit evadere. Hoc igitur de eo, quod propriè malum videtur, dictum sit. Mala enim non sunt nisi quæ crimine mentem implicant, & conscientiam ligant. Cæterùm pauperiem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem, nemo sapiens mala dixerit, nec in malorum sorte numeraverit: quia nec 1 contraria istis in bonis habentur maximis: quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur.

1 ¶ Nec contraria istis] *Emendatum est ex originali. Nam antea legebatur:* quia necessaria ista in bonis, &c. *In multis tamen antiquis finis hujus capitulis est in verbo,* numeraverit.

C. VII. ¶ *Venam habent, quæ ignorantes ebrii committunt.*

Idem *in libro de Patriarchis, c. 6. lib. de Abraham.*

Sanè discimus vitandam ebrietatem, per quam crimina cavere non possumus. Nam quæ sobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus. *& paulo pòst.* ¶ Nesciunt quid loquantur, qui nimio vino indulgent: jacent sepulti: ideoque si qua per vinum deliquerint, apud sapientes judices venia quidem facti donantur, sed levitatis damnantur b auctores.

C. VIII. ¶ *Inobedientia vel concupiscentia non habet culpam in corpore non consentientis.*

Item Augustinus *in lib. 1. c de civitate Dei, c. 25.*

Si concupiscentia 1 vel inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua movetur; quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

1 ¶ Concupiscentia vel] *In originali legitur.* Quòd si illa concupiscentialis inobedientia.

C. IX. ¶ *Loth non de incestu, sed de ebrietate culpatur.*

Idem *lib. 22. contra Faustum, c. 44.*

Inebriaverunt d Loth filiæ ejus, & se nescienti miscuerunt. ¶ Quapropter culpandus est quidem: non tamen, quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.

C. X. ¶ *Nemo trahitur ad culpam, nisi ductus propria voluntate.*

Item Ambrosius *lib. 1. de Iacob, & vita beata, c. 3.*

Non est quòd cuiquam nostram ascribamus æruminam, 1 nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctantibus. Voluntaria tantùm commissa sequitur delictorum invidia, quam e in alios derivamus. Voluntarium sibi militem legit Christus: voluntarium servum sibi diabolus auctionatur 2. Neminem jugo servitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit.

1 ¶ Æruminam] *Apud B. Ambrosium legitur,* culpam: *sed ob glossam non est mutatum.*

2 ¶ Auctionatur] *In vulgatis codicibus sequebatur,* & acquirit juri suo: *quæ sunt expuncta, quoniam absunt à manuscriptis, & originali.*

C. XI. ¶. *Minister Dei est, qui invitus homicidium facit.*

a *Ivo part. 1. cap. 30.* b *1. Corinth. 9.* c *Ivo part. 9. cap. 108. Levit. 20.* d *Ivo part. 13. c. 92.* e *Lib. 1. c. 5.* f *al. judicibus.*

a *Deut. 4. & 19.* b *al. notantur.*] *orig.* c *Est 2. contra Iulianum, in fi.* d *Ivo p. 9. c. 115. Gen. 19.* e *al. quod in alios derivemus.*] *orig.*

NEc is qui invitus aliquod fecerit homicidium, extra ministerium est. Siquidem lex ait *a* de eo: [Quia Deus dedit eum in manus ejus.] Manus ergo ejus, instrumenti modo, divinæ ultioni ministerium præbuerunt. Levites igitur minister remissionis est. Percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed præter voluntatem fecerit homicidium, divinæ minister est ultionis. ¶ Illud quoque spectat, quia cùm interficitur impius, Christus infunditur, & ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur 1; quia Dominus dixit: *b* [In ea die, qua interfecero omne primogenitum Ægypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel.] Quod non ad unum diem afflictionis Ægypti referes, sed ad omne tempus 2.

1 ¶ Consecratur] *Apud B. Ambrosium legitur*, congregatur.

2 ¶ Omne tempus] *Post hæc in originali sequitur c. cùm renuntiatur. infrà 32. q. 1.*

Cùm itaq; qui invitus hominem interfecerit, minister Dei sit; cùm innocentem furore perimens, morti nequaquam obnoxius sit; cùm subitò demens, eorum, quæ facinut, reatum minimè gestent, patet hunc sacerdotem homicidii reum non esse: unde nec sacerdotio privari debet.

Objicitur autem illud, quod est in pœnitentiali Theodori *c.*

C. XII. ¶ *In se reversus pœnitentiam agat, qui insaniens aliquem occidit.*

I. SI *d* quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanã mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda est.

¶ *In concilio Vormacensi, & apud Burchardum, & Ivonem hæc consequuntur, quàm ei, qui sana mente tale quid commiserit.*

Sed hoc forte de eo intelligitur, quem propria culpa ad furorem perduxit. ¶ *Item objicitur. Sunt quadam, quæ etsi non imputentur ad pœnam, tamen impediunt sacramenti susceptionem. Ambitio namq; parentum filio non imputatur ad pœnam: sui tamen obest ad ecclesiæ munus accipiendum. Sic quæ mentis alienæ sunt, etsi non imputentur ad pœnam, tamen sacri muneris executionem impediunt.*

C. XIII. ¶ *Innocens est, qui non iratus, sed propter disciplinam casu aliquem interfecit.*

Unde Hieronymus *ait.* e

II. SI quis non iratus, sed propter disciplinam, palmam alicui dederit, & eventu occiderit, sicut fieri solet, quantum ad gratiam, innocens est: quia voluntatem, non opus requirit. Quantum autem ad legem, reus est: quia opera requirit. ¶ Item si *f* in persecutione virgo fuerit oppressa, repellitur lege: quia opus inspicit, non voluntatem: in gratia autem quasi virgo suscipitur: quia non opera quærit, sed voluntatem.

¶ *Verba hujus capitis usq; ad vers.* Item si in persecutione, *leguntur in homil. 28. operis imperfecti, ad c. 11. Matthæi. Reliqua autem & ferè eadem ibi leguntur, & similima in com. B. Hieronymi in idem 11. cap. Matth. Ipsa autem prorsus B. Hieronymi verba referuntur infrà 32. q. 5. c. de judicibus. vers. finge.*

Sicut ergo qui propter disciplinam casu homicidium facit, quantum ad legem reus est, quantum ad gratiam innocens: sic iste sacerdos, qui furore homicidium fecit, quantum ad culpam innocens est, quantum ad suscepti muneris executionem reus probatur. ¶ *His ita respondetur. Non omnia quæ ordinandum impediunt, ordinatum dejiciunt.* ¶ *Non enim potest ad sacerdotium provehi, qui aliquando insanivit. Verumtamen si postea sacerdotium furere cæperit, non ideò sacerdotio carebit: nisi forte nunquam ad sanæ mentis officium illum redire contingat.* ¶ *Sicut* g *de quodam Episcopo Gregorius scribit in regesto ad Eleutherium Episcopum. [Quamvis triste sit vobis, &c.] ut supra in causa. [Langa invaletudine gravatur.]*

a *Exod. 21. Deut. 19.* b *Num. 3.* c *In conc. Vormacien. c. 28.* d *Burch. l. 6. c. 25. Ivo p. 10. c. 154.* e *Auctor operis imperf. in Matthæum hom. 28.* f *32. q. 5. de pudicitia.* g *7. 1. quamvis.*

QVÆSTIO II.

PRo impensis verò patrociniis in Tarraconensi concilio clerici exigere munera prohibentur: in quo sic statutum legitur. *c. 10.*

C. I. ¶ *Pro patrociniis impensis clericus munera exigere non debet.*

OBservandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum vel clericorum, more sæcularium judicum, pro impensis patrociniis munera audeat accipere *a*, nisi fortè in ecclesiis gratuitò oblata: quæ non favore muneris videantur accepta, sed collatione devotionis illata. Quod si quis ita *b* probatur accipere, veluti exactor fiscus aut usurarum possessor, secundùm statuta patrum si inventus fuerit degradandum.

Hoc autem de illis intelligendum est, qui canonicam vitam professi, regulariter se viventes proposuerunt. Generaliter namq; consuetudine receptum est, & moribus approbatum, ut clerici ad vocatorum patrocinia impendant, & pro impendendis muneribus exigant, & pro impensis sustipiant.

QVÆSTIO III.

TErtiò quæritur, an ex mulieris confessione ille sit condemnandus. *In quo primò videndum est, an mulier aliquem accusare valeat. Quod sacris canonibus omnino videtur esse prohibitum. Generaliter c enim statutum est ex decretis Fabiani Papæ, ut sacerdotes Domini non accusent, nec in eos recipiantur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possint. Mulieres autem solum ad sacerdotium, sed nec etiam ad diaconatum possunt pervenire. Unde nec sacerdotes accusare, nec in eis testificari valent. Quibus quoq; cautum est, ut ob verecundiam sui sexus mulieres pretorem pro alio non intercedat: nisi forte suas, vel suorum injurias persequi voluerit. Hæc* d *autem, quæ nec suas, nec alienas injurias persequitur, ad hanc accusationem admitti non valent, contrà qui judicis personam gerere valet, ab accusatore facilè removetur. Mulieres autem in vetere testamento populum docuisse, quicunq; librum Judicum legerit, ignorare non potest. Si itaq; ab accusatione removeri possunt, quæ etiam judicis prudentia frequenter gessisse constat: nec ulla serie divinarum scripturarum ab accusatione prohibentur.* ¶ *His ita respondetur. In vetere multa permittebantur, quæ hodie perfectiùs prohibita sunt. Cùm enim mulieribus olim permitteretur populum docere, hodie pro peccato, quod mulier induxit, ab Apostolo sit mulieribus verecundari, viro subditas esse, in signum subjectionis velamen habere. Quæ ergo hu omnibus viro subjecta esse ostenditur, ut alio postulare non conceditur, ad accusationem admittendi non videtur. Econtrà, quamquam passim & indifferenter ad accusationem mulier non admittatur, sunt tamen quædam crimina, quæ accusationem mulier subire non prohibetur.*

C. I.

¶ *Unde* in libro codicis nono, *tit. 1. de ac. Imp. Diocletianus scribit,* g *dicens.*

DE crimine quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri accusare non permittitur, nisi certis ex causis. Id est, si suam, suorumque persequatur injuriam. Verùm antiqui *h* juris statuta tantùm, de quibus specialiter eis concessum est, non exacta subscriptione. Unde aditus præses provinciæ inprimis examinabit, an talis sit crimen, cujus accusationem mulier subire non prohibeatur.

¶ *In aliquot veruſtis exemplaribus ab inicio quæstionis, usq; cap. savè, nulla est distinctio capitulorum.*

a *al. exigere.* b *al. ita.* c *2. q. 7. sicut presbyteros.* d *ff. de reg. jur. l. fœmina.* e *Ibid. 4.* f *Epo. 3.* g *qua accusare non possunt.* h *al. antiquitus fuerit.* C.

C. II.

Item in libro digestorum, *Paulus lib. 2. de adulteriis, a tit. de testibus. l. 18.*

EX eo quod prohibet lex Iulia de adulteriis testimonium dicere condemnatam mulierem, colligitur etiam mulieres in judicio testimonium *b* dicendi jus habere. *Item Digesta, titulo de accusationibus & inscriptionibus. lib. 2.* c ¶ Non est permissum mulieri publico judicio quemquam reum facere: nisi scilicet parentum, liberorumque, & patroni, & patronæ, & eorum filii, filiæve, nepotis, neptisve mortem exequatur.

C. III.

Papinianus *lege 2. eod. tit.*

CErtis de causis concessa est mulieribus publica accusatio: veluti si mortem exequantur eorum, earumque, in quos ex lege publicor. jud. testimonium invitæ non dicunt. ¶ Idem & in lege Cornelia testamentaria senatus statuit: sed & de testamento paterni liberti, vel materni, mulieribus publico judicio dicere permissum est. ¶ Pupillis ex consilio tutorum patris mortem; item pupillæ avi sui mortem exequi concessum est lege testamentaria. Nam & de Patris quidem testamento pupillis agere divus Vespasianus permisit. Sed etsi non exhibeantur tabulæ, per interdictum possunt experiri. *Codice de iis, qui accusare possunt, & vel non: lege quarta.* Imp. Alex. Dionysio. Uxor tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat præsidem provinciæ. *In digestis ad legem Iuliam Maiestatis lege ultima. Papinianus libro secundo responsorum.* e ¶ In quæstionibus læsæ Majestatis etiam mulieres audiuntur. ¶ Et conjurationem denique Lucii *f* Catilinæ Fulvia mulier detexit, & M. Tullium consulem judicio suo instruxit.

Quæcunq; verò personæ ad accusationem publicorum judiciorum, vel læsæ majestatis admittitur, eadem accusationem simoniæ subire non prohibetur.

C. IV. ¶ *Læsæ majestatis, & publicorum judiciorum, & simoniæ accusatio æqualiter proponitur.*

Unde in primo lib. Codicis, *Imp. Leo Armasio præfecto Prætor. lex. 29.* g

SAnè *h* quisquis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subisse, aut si quis, ut alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad *i* instar publici criminis, & læsæ majestatis accusatione proposita, à gradu sacerdotii retrahatur. Nec solùm hoc deinceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos facinus par coinquinat & æquat, utrosque similis pœna comitetur.

Cum autem sacris canonibus accusationes omnino subrogentur, quas leges sæculi non asciscunt: è diverso videntur admittendæ, quas legibus sæculi non prohibentur. Verum hoc non infertur. Quicunq; enim clericorum sæculi canonibus nuptias contrahere prohibentur, & legibus Imperatorum. Non autem consequenter omnium expedit leges admittere, quorum conjunctionem sacri canones non prohibent: legibus 1 enim soli cantores & lectores: canonibus autem etiam subdyaconi uxores ducere possunt. Quamvis k-cgitur sacris canonibus subrogentur accusationes, quas leges sæculi non asciscunt, non ideo consequenter recipiuntur, quas sacris, Primo quas leges admittunt. ¶ Sed (sicut circa hujus operis initium præmissum est) quoties legibus Imperatorum in ecclesiasticis negotiis utendum est, sæpenumero sacris canonibus obviare non inveniuntur. ¶ Unde aut sæpenumero sacris canonibus mulier ab accusatione læsæ majestatis & simoniæ ostenditur prohibita, aut præmissis rationibus ad hujusmodi accusationem admittenda probetur. Nec quisquam distinguere quærat, ad alterum, non ad sacerdotum accusationem in hoc casu simoniæ mulieres esse admittendas. Cùm enim generaliter legitur hoc eis permissum inveniatur, nisi quis specialiter aliquid legem hoc prohibitum ostenderit, ejus distinctio locum non habebit. Verum cùm contra generalei regulas quædam crimina specialiter excepta sint, in quibus mulieri accusare permittitur, inter quæ fornicatio non numeratur: patet quòd hujus accusatio duplicater infirmatur, & quia fornicationis crimen intendit, & quia dum de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet.

1 ¶ Legibus enim] *Discrepantia hæc legum & canonum vera non est. Sed fortasse in hanc opinionem venit Gratianus ex quibusdam verbis novellæ vigesimæ secundæ, quæ in vulgatis authenticis habetur, colla. 4. tit. de nupt. §.* sed & si quis inter reverendissimos constitutus clericos, (ultra lectorem aut cantorem dicimus) omninò contraxerit nuptias, hunc ex nostra constitutione cadere sacerdotio constituimus, atque volumus. *Iulianus autem antecessor eadem novella 22. num. 25. illud, supra lectorem & cantorem, exponit,* veluti Subdiaconus & Diaconus. *Hos autem canones etiam nuptiis prohibent. Et Leo in ca.* lex continentiæ *sup. dist. 31. ferè iisdem verbis usus est, quibus Iustinianus in novella; & nomine lectorum omnes minores ordines significavit.*

C. V. ¶ *Rei professio adversus quemlibet admitti non debet.*

Unde Iulius Papa *a scribit in decretis, c. 18. dicens.*

NEmini *b* (præterquam 1 de crimine læsæ majestatis) de se confessio credi potest *c* super crimen alienum: quoniam ejus atque omnis rei professio periculosa est, & admitti adversus quemlibet non debet.

1 ¶ Præterquam de crimine læsæ majestatis] *Hæc excepto in nullo ex locis indicatis habetur, præterquam apud Anselmum.*

Quia ergo ista de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet, sed contra eam sua confessio interpretanda est.

QVÆSTIO IV.

QVòd verò die Dominico nec Episcopo, nec Presbytero causam aliquam ventilare liceat, in Tarraconensi concilio prohibetur, quo sic statutum est, c. 4.

C. I. ¶ *Ministri ecclesiæ die Dominico causas ventilare non debent.*

NVllus *d* Episcoporum aut Presbyterorum, vel clericorum die Dominico propositum cujuscunque causæ negotium audeat ventilare *e*, nisi hoc tantùm, ut Deo statuta solennia peragant. Cæteris verò diebus, convenientibus personis, illa quæ justa sunt, habent licentiam judicandi, excepto *f* criminali.

C. II. ¶ *Solennibus diebus, & legitimorum jejuniorum sæcularia placita non agantur.*

Item ex concilio apud Ephesiurt 1 habito, *præsente Rege Henrico.*

PLacita *g* sæcularia Dominicis diebus, vel aliis præcipuis festis, seu etiam in his diebus, in quibus legitima jejunia celebrantur, secundùm canonicam constitutionem minimè fieri decernimus. Insuper etiam sancta synodus decrevit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat sua auctoritate Christianos ad placitum bannire in supradictis diebus, id *h* est, septem dies ante Natalem Domini usque in octavas Epiphaniæ, & à Quinquagesima usque in octavas Paschæ, & septem dies ante nativitatem sancti Ioannis Baptistæ: quatenus adeundi ecclesiam, orationibusque vacandi liberius habeatur facultas.

a *Idigest. 22. tit. 5.* b *al. testimonii.* c *lib. 40. tit. 2. l. 6. tit. 1. l. 1. uxor.* e *lib. 40. tit. 9. l. in quæstionibus.* f *al. Sergii.* g *tit. 3. de Episcopis & cler. l.* h *Cum sanè si quis.*] *brig.* i *al. instar.*

a *Et Dionysius, epist. 2.* b *Anselm. l. 3. c. 71. Ivo p. 5. c. 288. Pann. l. 4. c. 69.* c *al. oportet.*] *al. debet.* d *Ivo p. 4. cap. 22.* e *al. judicare.* f *al. exceptis criminalibus negotiis.* g *Bure. l. 13. c. 21. Ivo p. 3. c. 53.* h *&*] *fortasse.*

1 ¶ Erphesfurt] *In vulgatis legebatur*, Ephesum est, *quasi hoc esset decretum aliquod concilii Ephesini, habiti tempore Celestini Papæ, & Theodosii junioris. Hoc verò est Germanicum concilium habitum præsente Henrico Rege, prout etiam apud Burchardum & Ivonem dicitur. Et codices Gratiani manuscripti habent, quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius à Zacharia Papa constitui Episcopum, & impetravit. Quod apparet ex prima epistola Bonifacii ad Zachariam, & ultima Zachariæ ad Bonifacium.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis, c. 64.*

NVllus *a* Episcopus, vel infrà positus, die Dominico causas judicare præsumat.

QVÆSTIO V.

PVrgationem verò negantes esse præstandam, Stephanus scribit Leoni Episcopo Theatensi.

Idem est titulus in c. de manifesta, sup. 2. q. 1.

C. I. ¶ *Diaconus si de crimine convinci non potuerit, apud Episcopum se ipsum secreto purificet.*

DE *b* crimine sibi illato diaconus tuus verissimè fatebatur se esse immunem. Veruntamen si suspicio habetur, & accusatores idonei reperiuntur, & tales testes, quales sacri canones sanciunt, accito tecum certo Episcoporum numero veniant accusatores, vocetur & ipse Aldericus diaconus: & si negaverit, ventiletur causa canonicè: & si vel sponte confessus, vel legitimis testibus fuerit approbatus, canonica feriatur sententia. Qui si nec sponte confitetur, nec accusatores & testes legitimi reperti fuerint, & mala fama crebruerit, non publico examine, sed coramte, & aliquantis reverendissimis Presbyteris & Diaconis tuæ ecclesiæ secreto juramento se purificet. Et tu deinceps boni testimonii eum annuntia: & compesce, & commone ecclesiæ tuæ filios, ne sacerdotem Dei ulterius infamare præsumant, timentes, quòd Cham *c* maledictus est, qui patris verenda derisit.

C. II. ¶ *Non est ſpoliandus Presbyter vel Diaconus, nisi sponte confessus, vel legitimè convictus fuerit.*

Item Nicolaus *Salomoni Constantiensi Episcopo.*

PResbyter *d*, aut Diaconus, quem asseris crimina nolle publicè confiteri, sed velle cum sacramento defendere se, & si tamen notum sit Episcopo esse scelus ab ipso perpetratum, non potest per aliquam pœnitentiam sacerdotali vel diaconali officio potiri, sed mirandum est, si ipse confessus non fuerit, quomodo notum possit esse Episcopo scelus ab ipso perpetratum, nisi accusatore forte idoneo per testes idoneos approbante. Vnde si examinante Episcopo causam presbyteri vel diaconi non fuerit per testium approbationem presbyter *e* vel diaconus fortè convictus, non est scelus Episcopo legitimè manifestum, nisi sua sponte scelus ipse confiteatur. Quod nisi fecerit, interim non videmus suo debere presbyterum vel diaconum officio privari. Sola ergo spontanea confessio, & canonicus numerus, qualitas testium (decernentibus Episcopis, & accusatore, quod objecerat, comprobante) clericum privat proprio gradu.

QVÆSTIO VI.

1 ps QVod verò confessio cruciatibus extorquenda non sit, Alexander Papa testatur, *scribens omnibus orthodoxis, epist. 1. cap. 2.*

C. I. ¶ *Ministrorum confessio non sit extorta, sed spontanea.*

SI *a* quandoque à sacerdotibus & auctoribus [illegible] ecclesiæ, quædam scripturæ quoquo modo per [illegible] aut fraudem, aut per vim extortæ fuerint, vel [illegible] re possint, quocunque ab eis conscriptæ aut roborata fuerint ingenio, ad nullum eis præjudicium vel nocumentum valere *b* censemus: neque ullam eos infamiam vel calumniam, aut à suis sequestrationem bonis [illegible] Deo auctore, & sanctis Apostolis, eorumq; successoribus sustinere permittimus. Confessio verò in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet, *& infra.* ¶ Omnis enim confessio, quæ fit ex necessitate, fides non est, *c paulo post.* ¶ Confessio ergo in talibus non extorqueri debet, sed potius sponte profiteri. Pessimum enim de suspicione aut extorta confessione quemquam judicare; cùm magis sit inspector cordis Dominus, quàm homo, *& paucis interjectis.* ¶ Non potest autem humanus condemnari examine, quem Dominus suo reservavit [illegible] Si omnia namque in hoc sæculo vindicata essent, [illegible] divina judicia non haberent. *Item multis superius.* ¶ [illegible] etiam & ad hanc sanctam sedem perlatum (quod [illegible] dicere, & non solum sacerdotali, sed etiam omni [illegible] stiano nomini est inimicum) quòd nonnulli Episcopi vel Sacerdotes aut metu compellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confessionis suæ in aliquo partem, quàm debeant, literas scribere, aut pro [illegible] non requisitione causarum *c*, aut (quod deterius est) [illegible] alieni erroris secta scripturas facere, & propriis manibus roborare, & coram populis recitare, atque omnibus [illegible] Aliquos dicunt carceribus & ergastulis retrudi *d*, ut [illegible] tem his territi insidiis devient Domini sacerdotes, & [illegible] faveant voluntatibus. *Item ubi supra.* ¶ Confessio [illegible] in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet, [illegible] attestante, qui ait, [Ex *e* corde enim procedunt homicidia, adulteria, fornicationes, blasphemiæ, & cætera quæ] sunt ad hæc pertinentia.] ¶ Nec tantùm attenditur [illegible] quæ fiunt, quantum quo animo fiant. *& paulo post.* [illegible] plius autem respicit Deus ad cogitationes, & [illegible] voluntates, quàm actus, qui per simplicitatem [illegible] unt.

1 ¶ Auctoribus] *Ivo habet*, si sacerdotibus & [illegible] ribus ecclesiæ, *quemadmodum etiam in eadem epistola* [illegible] si quis erga Episcopum, vel actorem ecclesiæ, *c. sup. 2. q. 7. si quis erga.* *Hoc autem loco in epistola legitur* [illegible] ter si hujusmodi personis quædam scripturæ, &c. *Sciant autem eum multa alia, tum quæ referuntur in hoc capite, in versi.* Est etiam, & ad hanc. *Confectum non est caput ex locis epistolæ hinc inde sumptis, ordine non [illegible] vato.*

2 ¶ Literas scribere] *Hæc absunt ab antiquis. Sed [illegible] enim illa, quæ sequuntur, scripturas facere. Sed [illegible] sant expuncta.*

C. II. ¶ *Apostolica auctoritas penitus illicita irritum deducit juramenta.*

Item Nicolaus Papa *Episcopis Galliæ.*

AVctoritatem *f* venerabilium prædecessorum [illegible] strorum secuti, & nominatim beatissimi Petri, ab [illegible] martyris 1 Alexandri quinti à beato Petro, ab [illegible] juramentis *g*, & cujuscunque modi obligationibus, [illegible] quibus illi sese coacti violentia impiorum obligaverunt, [illegible] absolvimus; & ne illa serventur, vetamus. [illegible] tum Archiepiscopum Trevirensem, quem [illegible] situm, & omnes qui tunc temporis capti [illegible] quo modo obligaverunt: neque ullam eos [illegible] famiam vel calumniam, aut à suis bonis [illegible] nem unquam auctore Deo, & sanctis Apostolis, [illegible] stris prædecessoribus sustinere permittimus: [illegible] Prophetam Dominus dicit: *h* [Dissolve colligationes

a *Burchardus lib. 1. c. 112. Ivo p. 5. c. 204.* b *Ivo p. 6. c. 160.* c *Gen. 9.* d *Ivo p. 6. c. 122.* e *al. illa Presbyter.*

a *Ivo p. 3. c. 241. Ramm. l. 4. c. 118.* b *al. percunctari.* c *Matth. 15.* d *recludi.] orig. Sup. in hoc eod. ca.* e *Matth. 15. & Marc. 7.* f *sit. 11.* g *al. juramentis illis.* h *Esa. 58.*

impietatis.] Quin etiam præfato fratri nostro, filiisque Treverensis ecclesiæ, illiusque defensoribus hæc in mandatis damus, ut spirituali simul & materiali gladio tam diu malignos illos eorumque fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quæcunque res ecclesiasticæ hoc facto, vel quocunque pacto distractæ seu direptæ sunt, revocentur.

1 ¶ Alexandri] *Nicolaus erat epistolam Alex. 1. de qua re notatum est supra, dist. 19. si Romanorum.*

2 pars. *A fidelitatu etiam juramento Romanus Pontifex nonnullos absolvit, cum aliquos à sua dignitate deponit.*

C. III. ¶ *Pontificalis auctoritas à juramento fidelitatis nonnullos absolvit.*

Unde Gregorius Papa.

ALius *a* item Romanus Pontifex, Zacharias scilicet, Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo, quòd tantæ potestati erat inutilis, à regno deposuit: & Pipinum Caroli magni Imperatoris patrem àn ejus locum substituit, omnesque Francigenas à juramento fidelitatis, quod illi fecerant, absolvit. Quod etiam ex auctoritate frequenti agit sancta ecclesia, cum milites absolvit à vinculo juramenti: quod factum est his Episcopis, qui Apostolica auctoritate à pontificali gradu deponuntur.

In manuscripto est, ut in vulgato, Gelasius Papa Anastasio Imperatori. *Cujus Gelasii esse non potest. Zacharias enim & Carolus magnus, quorum in hoc capite mentio fit, multò post Gelasium vixerunt. Habetur autem in regesto Gregorii 7. lib. 8. epist. 21. Herimanno Metensi Episcopo scripta, quam refert Ivo. In qua quidem epistola paulo ante multa ex epistola Gelasii Anastasio Imperatori scripta asseruntur.*

C. IV. ¶ *Excommunicati vinculo fidelitatis non tenentur obnoxii.*

Item Gregorius VII. *b Romanæ synodo præsidens dixit.*

NOs *c* sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolica auctoritate à sacramento absolvimus, & ne eis fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus: quousque 1 ipsi ad satisfactionem veniant.

1 ¶ Quousque, &c.] *Verba hæc non sunt in codice manuscripto Vaticano.*

C. V. ¶ *Antequam reconcilientur fidelitatem excommunicatis nullus servare cogitur.*

Item Vrbanus II. *Episcopo Vapicensi.*

TVratos *d* milites Hugoni comiti, ne ipsi, quandiu excommunicatus est, serviant, prohibeto *e*. Qui si sacramenta prætenderint, moneantur *f* oportere Deo magis servire, quàm hominibus. Fidelitatem enim quam Christiano Principi jurarunt, Deo ejusque sanctis adversanti, eorum præcepta calcanti, nulla cohibentur auctoritate persolvere.

QVÆSTIO VII.

1 2 AB. *Synodali verò audientia sacerdotem damnari*, in Hispalensi secundo concilio, *cui Isidorus interfuit, cap. 6. prohibetur.*

C. I. ¶ *Sine concilii examinatione Presbyter vel Diaconus non dejicatur.*

SExta actione comperimus, Fragitanum Cordubensis ecclesiæ Presbyterum injustè olim à Pontifice suo dejectum, & innocentem exilio condemnatum. Quem rursus ordini suo restituentes, id denuò adversus præsumptionem nostram 1 decrevimus, ut juxta priscorum Patrum synodalem sententiam nullus nostrûm sine concilii examine quemlibet Presbyterum vel Diaconum dejicere audeat. Nam multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant. Et sicut nonnullos gratia favoris sublimant, ita quosdam odio, invidiaque permoti humiliant, & ad levem opinionis auram condemnant, quorum crimen non approbant. Episcopus *a* enim sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest; solus auferre non potest. Si enim hi, qui in sæculo à dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis nexum non revolvuntur, nisi publicè apud prætoris ac præsidis tribunal in foro fuerint accusati; quantò magis hi, qui divinis altaribus consecrati honore ecclesiastico decorantur? Qui profectò nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui: sed præsentati synodali judicio, quòd canon de illis præceperit diffiniri.

1 ¶ Restituentes] *Sic est emendatum ex codicibus conciliorum impressis & manuscriptis. Sic enim apertius declaratur illum canonice à concilio esse restitutum, quàm ex lectione Gratiani vulgata, restitutum esse comperimus.*

2 ¶ Nostram] *Antea legebatur,* vestram. *In recentioribus autem conciliorum editionibus est,* novam. *Emendatum est ex antequioribus editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & Lucensi regio, quemadmodum & paulò post,* nullus nostrûm. *cum antea esset,* nullus vestrûm. *Modesti enim & religiosi Episcopi sibi etiam metuunt. Alia verò quadam sunt ex ipsisdem codicibus emendata.*

C. II. ¶ *Causas clericorum Episcopus non nisi cum senioribus ecclesiæ audiat.*

Item Gregorius *Ioanni Episcopo Panormitano, lib. 11. epist. 49.*

SI *b* quid de quocunque clerico ad aures tuas pervenerit, quod te justè possit offendere, faciliè non credas: nec ad vindictam te res accendat incognita; sed præsentibus senioribus ecclesiæ tuæ diligenter est veritas perscrutanda: & tunc, si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.

C. III. ¶ *A quot Episcopis Presbyteri vel Diaconi sunt audiendi.*

Item ex concilio Carthaginensi 1 primo, *c. 11.*

SI quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu, vel aliquam causam habuerit, à tribus vicinis Episcopis, si Diaconus 2 est, qui arguntur; si Presbyter, à sex; si Episcopus, à duodecim consacerdotibus audiatur. Vniversi Episcopi dixerunt. Contemptus debet contumaciæ & superbiæ in omnibus frangi. Causæ *c* verò pro personis *d* ab his statuto numero audiantur.

1 ¶ Carthaginensi] *Sic est emendatum ex vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat,* Agathensi primo, *cum unicum duntaxat Agathense memoretur.*

2 ¶ Si Diaconus est] *In vulgatis conciliorum editionibus legitur,* si Diaconus est, arguatur Presbyter, &c.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi secundo, *cap. 10.*

FElix Episcopus Selemselitanus dixit. Etiam hoc adjicio secundùm *e* statuta veterum conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus *f*) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, à duodecim Episcopis audiatur, & à sex Presbyter 1, & à tribus Diaconus, cum proprio suo Episcopo.

1 ¶ Presbyter] *Sic legitur in concilio, quod est in codice canonum, c. 12. & graco, & duobus codicibus conciliorum Vaticanis; & uno alio perantiquo, & concordat cum sequenti capite.*

a Gregor. 7. l. 8. reg. Ivo p. 5. ca. ult. b l. 5. regesti. c Pann. l. 5. c. 111. d Pann. l. 5. c. 111. e al. prohibete. f Act. 5.

a *Supra, ead. Episcopus.*] *& supra, distinct. 67. Episcopus.* b *dist. 86. si quid.* c *al. causa audiatur.* d *al. personis statuto.* e *3. q. 8. suggero. Ansel. l. 3. c. 121. Burch. l. 1. cap. 149. Ivo p. 5. c. 262.* f *al. opinamur.*

In editionibus autem conciliorum Parisiensibus ac Colonensibus habetur, & à sex Presbyteris, & tribus Diaconis; quemadmodum & in multis Gratiani manuscriptis.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi tertio, *c. 8.*

SI *a* autem Presbyteri vel Diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis proprius *b* Episcopus legitimo numero collegarum, quas ab eodem accusati petierint, id est, unà secum in Presbyteri nomine 1 sex, in Diaconi tribus, ipsorum causas discutiat *c*, eadem dierum *d*, & dilationum, & à communione remotionum, & discussione personarum, inter accusatores & eos qui accusantur, forma servata, reliquorum autem clericorum causas etiam solus Episcopus loci agnoscat & finiat.

1 ¶ Nomine] *Sic in caeteris codicibus impressis & manuscriptis, praeterquam in editione Colonensi quatuor tomorum, in qua habetur,* Presbyteri nomine quinque, in Diaconi duobus.

2 pars. *Solus autem ad exclusionem aliorum Episcoporum, non suorum clericorum dicitur, sine quorum praesentia ejus sententia erit irrita.*

C. VI. ¶ *Absq; praesentia clericorum nullius causam Episcopus audiat.*

Unde in concilio Carthaginensi quarto, *c. 23. legitur.*

I. EPiscopus *e* nullius causam audiat absque praesentia suorum clericorum: alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum praesentia confirmetur.

C. VII. ¶ *Nisi synodo canonice vocati sacerdotes damnari non possint.*

Item ex concilio Hispalensi secundo, *c. 6.*

II. EPiscopus *f* sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Si enim hi qui in saeculo à dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis jugum non *g* revocantur, nisi publicè apud praetoris ac praesidis tribunal in foro fuerint accusati; quantò magis hi qui divinis altaribus consecrati, honore ecclesiastico decorantur? Qui profectò nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui: sed praesentati synodali judicio, quod canon de illis praeceperit, definiri.

QVÆSTIO VIII.

De ultima verò quaestione sic statutum est in concilio Neocaesarienſi, *c. 9. & 10.*

C. I. ¶ *Presbyter, qui ante ordinationem confitetur se corporaliter lapsum, postea non offerat.*

QVi *h* admisit corporale peccatum, & hic postea Presbyter ordinatus est, si confessus fuerit, quod ante ordinationem suam peccaverit, non quidem offerat, maneat autem *i* in aliis officiis propter 1 ejus stndii utilitatem. Nam caetera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione privari 2. Quòd si de his non fuerit confessus, nec ab aliquibus potest manifestè convinci, huic ipsi de se potestas est committenda. Similiter & si Diaconus in eodem culpae genere fuerit involutus, sese à ministerio cohibebit.

1 ¶ Propter ejus studii utilitatem] *Graecè est,* διὰ τὴν ἀσκῆσιν αὐτοῦ, *id est,* propter studium ac diligentiam, quam caeteroquin adhibet.

2 ¶ Privari] *Graecè legitur,* τὴν χειροτονίαν ἀφίναι, *id est,* manus impositionem dimitti. *quemadmodum fere vertit Dionysius cujus versionem caeteri collectores retinuerunt, tamen clausula omissa. Nam haec versio, quam Gratianus affert, est prisca, quae est in collectione Isidori. Itaque hu verbi longe alia elicitur sententia, atq; auctor glossae putarit.*

C. II. ¶ *Deservientes altario, si carnis fragilitate deliquerint, Episcopi arbitrio subjaceant.*

Item ex concilio Ilerdensi, *c. 5.*

HI *a* qui altario Dei deserviunt, si subitò in fragilitate carnis corruerint, & Domino resipuerint, dignè poenituerint, ita ut mortificato corpore contritum sacrificium Deo offerant, maneat in potestate Episcopi, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore ab ecclesiae corpore segregare: ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipiant, non ut sint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si non ratò velut canes ad vomitum reversi fuerint, & volutabris in volutabris luti jacuerint, non solùm dignitate careant, sed etiam sanctam communionem nisi in exitu non percipiant.

C. III. ¶ *Ex ministris ecclesiae geniti, in servitutem devocentur ejusdem.*

Item ex concilio Toletano 9. *c. 10.*

CVm *b* multae superincontinentia *c* ordinis eorum hactenus emanuerint sententiae, quibus nullatenus ipsorum reformari quiverit correctio culpa, usque adeò sententiam judicantium protraxère contumacia culparum, ut non tantùm ferretur ultio in actores illorum, verùm & in progeniem damnatorum. Itaque quilibet ab Episcopo usque ad subdiaconum desiderio vel ex ancillae, vel ex ingenuae detestando connubio honore constituti filios procreaverint, illi quidem ex ancillis geniti probabuntur, canonica censura damnandi: proles autem aliena *d* pollutione nata, non solùm hereditatem *e* nunquam accipiet, sed etiam in servitutem ejus ecclesiae, de cujus sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, jure perenni manebunt.

C. IV. ¶ *Qui confitetur se ante ordinationem peccasse, non sacrificet: convictus autem deponatur.*

Item ex concilio Martini Papae, *c. 5.*

SI *f* quis Presbyter ante ordinationem peccatum suum confessus fuerit, quodante ordinationem confessus fuerit, non offerat, sed tantùm pro religione nomen Presbyteri portet. Si autem non ipse confessus, sed ab aliis publice fuerit convictus, nec hoc ipsum habeat, ut nomen Presbyteri portet. Similitet & de Diaconis statuendum est, ut si ipsi confessi fuerint, ordinem Subdiaconi accipiant *g*.

C. V. ¶ *De manu sacerdotis, qui ab ecclesia abstrahitur, licitè sacramenta sumuntur.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, c. 71.*

SCiscitantibus *h* vobis, si à sacerdote, qui sive prehensus in adulterio, sive de hoc sola fama vulgatus est, debeatis communionem suscipere, nec ne, respondemus. Non potest aliquis, quamvis ipse pollutus sit, sacramenta divina polluere; quae purgatorium per cloacas & latrinas transiens, aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde qualiscunque sacerdos sit, quae sancta sunt, coinquinare non potest. Ideo circo ab eo, usquequò judicio Episcoporum reprobetur, communio percipienda est: quoniam malè bona

a *Anſl.3.c.103.Burch.l.2.c.205. Ivo p.6.c.280.* b *cum proprio Episcopo.* c *al. discutiant.* d *al. dierum dilationes.* e *Burch.l.1.c.144.Ivo p.5.c.214.* f *Supra, ead cap. sexta actione & distinct. 67. Episcopus.* g *al.nexum non revolventur.* h *Rabanus lib. paenit.c.1. Poly.l.4.tit.39. Burch.l.2.c.49. Ivo p. 6. c.150. Pann.l.3.c.151. Cap.10.ibid.* i *al. tamen.*

a *Dist.50. his, qui altario. Rabanus l.paenit.ad Burch. Ivo p.15.c.87.* b *Ivo p.6.c.425.* c *al. innocentia.* d *Ivo p.15.c.87.* e *al.hereditatem parentum.* f *In capit. Martini cap. Ex conc. Neocaesar.c.9. & 10. Burch.l.2.c.41. Ivo p.2.c.140. l.3.c.150.* g *al.retineant.* h *Extra de cohab. cler. & mul. vestra duxit. Ivo p.2.c.83. Pann.l.5.c.83.*

minístrando se tantummodo lædunt: & cerea 1 fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, aliis vero lumen tenebris administrat: & unde aliis commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Sumite ergo intrepidi ab omni sacerdote Christi mysteria *a*: quia *b* omnia fide *c* Christi purgantur. Fides *d* est enim, quæ hunc mundum vincit: & quia non dantis *e*, sed accipientis sit, dicente *f* beato Hieronymo 2: [Ad credendum in anima omni baptismus est perfectus: & in omni sacerdote corpus Christi est perfectum.] ¶ Qui rursus sacræ scripturæ *g* concordans ait: [Priusquam audias, ne judicaveris quemquam: atque ante probationem accusationis illatæ neminem à tua communione suspendas: quia non statim, qui accusatur, reus est, sed qui convincitur, criminosus.]

1 ¶ Et cerea] *Antè legebatur, &c. Restitutum est ex originali, ex quo alia etiam sunt emendata & addita.*

2 ¶ Hieronymo] *Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum & quæ sequitur,* priusquam audias, &c. *est ibidem superius.*

CAUSA XVI.

Vidam Abbas habebat parochialem ecclesiam: constituit ibi monachum, ut officium celebraret populo: possidet eam per quadraginta annos sine aliqua interpellatione: tandem querela adversus Abbatem movetur: à clericis baptismalis ecclesiæ, in cujus diœcesi parochiana ecclesia consistebat.

1 *Hic primum quæritur, utrum monachis liceat populis officia celebrare, parochianam dare & baptizare.*

2 *Secundò, si contigerit eas capellam habere Episcopi beneficio, an ab eis sint instituenda, an ab Episcopis.*

3 *Tertiò, an jura ecclesiarum præscriptione tollantur.*

4 *Quartò, si ecclesia adversus ecclesiam præscribat, an etiam monasterium adversus ecclesiam præscribere possit.*

5 *Quintò, si capellam in suo territorio adsiciatam jure territorii sibi vindicare valeat.*

6 *Sextò, si Archipresbyter vel Episcopus sua auctoritate, non judiciaria sententia capellam illam irreperint, an cadat à causa: ut ecclesia, cui præsidet, non ultra habeat jus reposcendi, quod suus pastor illicitè usurpavit.*

7 *Septimò quæritur, si laici capellam tenebant (ut quibusdam moris est) & in manibus Abbatis eam resignaverint, & ordinandam tradiderint, an consensu Episcopi & clericorum Abbas possit eam tenere.*

QVÆSTIO I.

1 QVod monachi officia populo celebrare non possint, multis auctoritatibus probatur: quarum prima est illa sanctæ Nicænæ synodi, qua dicitur.

¶ *Caput hoc neg. in prima Nicæna synodo, neq. in secunda hodie habetur.*

C. I. ¶ *Monachorum conversatio ab omnibus debet esse discreta.*

PLacuit *b* omnibus residentibus in sancta Nicæna synodo, ut monachorum conversatio & vita secundum etymologiam nominis ab omnibus discrepet. Monachus enim græcè, latinè singularis dicitur. Vnde monachum per omnia singulariter agere oportet. Quamobrem firmiter & insolubiliter omnibus præcipimus, ut aliquis monachus pœnitentiam nemini tribuat, nisi sibi invicem, ut justum est: mortuum non sepeliat, nisi monachum, in monasterio secum morantem: vel si fortuitò quemquam advenientium fratrum ibi mori contigerit.

C. II. ¶ *Monasteris districtionem, & ecclesiasticum ministerium quilibet simul tenere non potest.*

a *al.ministeria.* b *All.15.* c *al.in fide.* d *1.Ioan.5.* e *al.dantu meritum.* f *In epistola de septem gradibus,tom.4.* g *Eccl.11.* h *Ansl.l.3.c.66.& 6.c.214.Poly.l.4.tit.38.*

Item Gregorius *Ioanni Ravennati Episcopo, lib. 4. epist. 1.*

NEmo *a* potest & ecclesiasticis obsequiis *b* deservire, & in monachica regula ordinatè persistere: ut ipse monasterii districtionem teneat, qui quotidie in monasterio *c* ecclesiastico cogitur permanere.

C. III. ¶ *Monachi, qui ad clericatum promoventur, à priori proposito discedere non debent.*

Item Innocentius *ad Victricium, epist. 2.c.10.*

DE *d* monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordinem pervenerint, statuimus non debere eos à priore proposito discedere *e*.

Si ergo (sicut Innocentius definit) à suo proposito eis discedere non licet, & sicut Gregorius testatur, an monastica regula devotè persistere, & ecclesiasticis obsequiis simul deservire non possint; patet, quid parochianis ecclesiis monachi præesse non possint.

C. IV. ¶ *Monachus non habet officium docentis, sed plangentis.*

Item Hieronymus *ad Riparium Presbyterum, adversus Vigilantium.*

MOnachus *f* non docentis *g*, sed plangentis habet officium: qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus præstoletur adventum.

C. V. ¶ *In populari frequentia monachi esse non debent.*

Idem *ad Paulinum, de institutione monachi, epist. 13.*

SI *h* cupis esse, quod diceris, monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? *& infra.* ¶ Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis. Non multum distat in vitio, vel decipere posse, vel decipi. Christianum *i*, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem (excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet) institorem potius habeto, quàm monachum. Præter victum & vestitum, & manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas: ne filiorum panem canes comedant.

C. VI. ¶ *Monachus pascitur, clerici pascunt.*

Idem *ad Heliodorum de laude vitæ solitariæ, epist. 1.*

ALia *k* causa est monachorum, alia clericorum. Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altario vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. *& infra.* ¶ Mihi ante Presbyterum sedere non licet. Illi, si peccavero, licet me tradere *l* satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Iesu.

C. VII. ¶ *Non licet aliquid monachis agere sine Presbyterorum consilio.*

Idem *m ad Rusticum.*

ECclesia *n* habet senatum cœtum Presbyterorum, sine quorum consilio nihil monachis agere licet. Roboam *o* filius Salomonis ideò perdidit regnum, quia noluit audire Presbyteros suos. Senatum quoque Romani habebant, cujus consilio cuncta agebant: & nos habemus senatum nostrum cœtum Presbyterorum.

¶ *Apud B. Hieronymum in commentariis ad c.3. Esaiæ, unde hoc caput videtur acceptum, hæc leguntur.* Robam filius Salomonis ideò perdidit regnum, quia noluit audire Pres-

a *Ivo p.3.c.18.* b *al.officiis.* c *al.obsequio.* d *Poly.ibid.Ansl.5.c.67.* e *al.deviare.* f *Poly.ibid.Ansl.7.c.128. Ivo p.7.c.128.* g *al.doctoris.Pann.l.3.c.176.* h *Ivo p.7.ca.2. Pann.l.3.c.175.* i *al. decipi Christianum. Quem.*] *orig.* k *Poly.ibid.Ansl.7.c.223.* l *1.Cor.12.* m *Habetur in comm. ad 3.Esaiæ.* n *Denstedit p.5.* o *3.Reg.14.*

byteros. *& paulo inferius.* Senatus quoque consulta dicuntur, & Principes quondam Romani consules appellati sunt, vel à consulendo civibus, vel ab agendo cuncta consilio. Et non habemus in ecclesia senatum nostrum, cœtum Presbyterorum.

C. VIII. ¶ *Secundùm etymologiam nominis solitariam vitam ducat monachus.*

Item Eugenius Papa.

II. PLacuit *a* communi nostro concilio, ut nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nefandissimo ausu præsumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad ecclesiam sæcularem transire, neque aliis qualibuscunque negotiis sese implicare: sit claustro suo contentus; quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus. Sedeat itaque solitarius, & taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem vivit *b*. ¶ Agnoscat nomen suum: Monos enim græcè, latinè est unus: achos græcè, latinè tristis sonat. Inde dicitur, id est, unus tristis. Sedeat ergo tristis, & officio vacet.

¶ *Anselmus etiam citat ex decretis Eugenii, & ex eodem habetur in vetusto Decretorum libro.*

C. IX. ¶ *Abs q; Episcoporum consensu episcopalia jura monachi non usurpent.*

Item Paschalis II. *Victori Bononiensi Episcopo.*

PErvenit *c* ad nos (unde valde miramur) quòd quidam Monachi & Abbates in parochia vestra contra sanctorum Patrum decreta episcopalia jura & officia sibi arroganter vindicant: videlicet pœnitentiam, remissionem peccatorum, reconciliationem, decimas, & ecclesias: cùm absque proprii Episcopi licentia, vel Apostolicæ sedis auctoritate hoc nullatenus præsumere debeant: sicut in Chalcedonensi concilio de hujusmodi à sanctis patribus cautum est, & sub anathematis vinculo monachis omnibus prohibitum. Mandamus *d* itaque dilectioni tuæ, ut eos convenias, & ne talia deinceps præsumant, omninò prohibeas.

C. X. ¶ *De eodem.*

Item Calixtus Papa II.

INterdicimus etiam Abbatibus & Monachis publicas pœnitentias dare, infirmos visitare, & unctiones facere, & Missas publicas cantare. Chrisma & oleum, consecrationes altarium, ordinationes *e* clericorum ab Episcopis accipiant, in quorum parochiis manent.

C. XI. ¶ *Monachi intra claustra morantes clericorum officia exterius non minis-trent.*

Item Alexander II.

IUxta *f* Chalcedonensis tenorem optimi concilii monachis quamvis religiosis, ad normam sancti Benedicti intra claustrum morari præcipimus, vicos, castella, civitates peragrare prohibemus, & à populorum prædicatione omninò cessare censuimus: nisi fortè quis de sitæ animæ salute sollicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit.

C. XII. ¶ *Monachi qui sunt in civitatibus, Episcopo debent esse subjecti.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c. 4.*

QVi *g* verè pureque solitariam eligunt vitam, digni sunt convenienti honore 1. *& infrà.* ¶ Eos verò, qui per civitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt, placet nobis Episcopo esse subjectos, & quieti operam dare, atque observare jejunia & orationes, in locis, in quibus semel se Deo devoverunt, permanentes, & neque 2 communicare ecclesiasticas *h*, neque sæculares aliquas attrectare actiones, relinquentes propria monasteria: nisi fortè jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis Episcopo. Et semetipsos servorum suscipi in monasterium, ut sit cum eis monachus, nisi cum domini proprii licentia *a*. Præterea verò hæc, decrevimus extra communionem esse, & anathema Domini blasphemetur. ¶ Convenit verò civitatis Episcopo curam, sollicitudinemque necessariam monasteriis exhibere.

1 ¶ Honore] *Sequitur continenter c. Quidam monachorum infrà, 18. q. 2. quod est ex eadem prisca versione, atq; capite sic.*

2 ¶ Et neque communicare] *Græcè est,* μητε κοσμικοῖς, μήτε βιωτικοῖς πράγμασιν ἐπικοινωνεῖν. *id est,* neque ecclesiastica, neque sæcularia negotia turbare, vel iis se immiscere.

His sta respondetur: Auctoritas illa Nicæna synodi prohibet monachos de monasteriis exire, & per capellas mortuorum passim celebrare, confluere videlicet more clericorum ad cumulos eorum celebrandas. Caterùm si apud monasterium aliqui sanctorum tumulari voluerit, non est prohibendus.

C. XIII. ¶ *Missæ celebrari, & mortui sepeliri in monasterio non prohibentur.*

Unde Gregorius *scribit Ioanni Episcopo de urbe veteri, lib. 1 epist. 12.*

AGapitus Abbas monasterii sancti Gregorii *i* intimavit nobis plurima se à vestra sanctitate gravamina sustinere: quòd in eodem monasterio Missas prohibeatis celebrari: mortuos etiam ibidem interdicas sepeliri. Qua inhumanitate vos hortamur suspendi, & sepelitis eidem mortuos, Missas celebrari, nulla ulterius habita contradictione, permittas.

C. XIV. ¶ *Non sunt cassanda pia voluntates defunctorum.*

Item *Ianuario Cavalitano Episcopo, lib. 3. epist. 3.*

ADmonere te volumus, ne piæ vivorum aut defunctorum voluntates tua (quod absit) remissione vanescant.

C. XV. ¶ *Testatoris arbitrium servari æquum.*

Item Gelasius Papa.

COnsideratio *c* ecclesiasticæ utilitatis hoc poscit, ut ista dispositione 1 testatoris servandum attendat.

1 ¶ Dispositione] *In vetustis exemplaribus legitur, dilapsatione.*

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Triburiensi, *c. 17.*

VBicunque *d* facultas rerum, & opportunitas rerum suppetit, &c. [sicut in eodem capite scriptum est in causa eorum, qui de diœcesi ad diœcesim commigrunt.]

¶ *In aliquot vetustis codicibus caput hoc conjunctum est superiori.*

Ecce his auctoritatibus patet, quòd si quis apud monasterium paluram sibi eligere voluerit, liberè à monachis potest fieri. De liquido colligitur prohibitionem illam Nicænæ synodi propter prohibitatem circumvagantium esse factam.

C. XVII. ¶ *Monachi qui sine licentia Episcopi vagantur, ad propria loca redire cogantur.*

Unde in Chalcedonensi concilio *c. 23 legitur.*

QVidam monachi nihil habentes sibi injunctum proprio Episcopo, interdum verò etiam illi, qui ab eo fuerant excommunicati, veniunt ad regiam civitatem Constantinopolitanam, & in ea permorantes tranquillitati ecclesiasticæ inferunt, & diversorum domos corrumpunt. Statuit igitur sancta synodus, ut primùm commoneri 1, ut exeant à regia civitate.

a *Anf. l. 3. c. 75. & l. 6. c. 213.* b *vivus.* c *Anf. l. 3. c. ult.* d *Infrà eod. qui verè.* e *al. ordines.* f *Ivo par. 7. cap. 151.* g *Concor. Ca. l. 3. c. 25. Poly. l. 3. tit. 1. & l. 4. tit. 34. Anf. li. 3. cap. 54.* h *al. ecclesiasticis. Ivo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c. 174.*

a *al. conscientia,* πεφὶ γνώμης. b *al. Gregorius. ibid. Anf. l. 5. c. 86. Hic aliquot epistolæ verba omittuntur.* c *in 7. ultima.* d *13. q. 2. ubicunq;.*

num eos invitos dejici, ac inde per defensorem compelli, ut ad sua loca redeant.

1 ¶ Commoneri] *Inhac potissimùm postrema parte videtur de industria versio prisca in ejusdem redacta. Integer canon sic habet.*

Ἤλθε δὲ εἰς ἀκοὰς τῆς ἁγίας συνόδου, ὡς κληρικοί τινες καὶ μοναζοντες μηδὲν ἰσχυόντος ἐκ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἐν ᾧ ὅτε καὶ ἀκουσθῆναι χαιρόντων πρὸ αὐτῆς, καταλαμβάνοντες τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβουσι, πειρασάς ἐμπεσόντες καὶ θορυβοῦντες τὴν ἁγιωτάτην καθολικὴν ἐκκλησίαν, ἀναστατοῦσι τὰ οἰκεῖα πράγματα· ἤγουν ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς τοιούτους ὑπομεμενηκυῖα δίκαιον εἶναι τὸν ὁσιώτατον τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν πόλεως ἐκκλησίας ἐπὶ τοιούτοις ἐξελθόντας βασιλείσης πόλεως, ἢ τοὺς αὐτοὺς πράγματα ἐπιμένοντας ἀναγκάζοντας, ἢ ἔχοντας αὐτοὺς, διὰ τὰ αὐτὰ ὁσιώτατα ἐκκλησιαστικὰ, ἢ τοὺς ἰδίους κτήματα ἀνευρίσκοντας.

¶ Pervenitad aures sanctæ synodi, nonnullos clericos & monachos, quibus nihil à proprio Episcopo commissum est, quibusque interdum etiam ab eo communione est interdictum, ad regiam Constantinopolim se conferentes, diu in ea morari, tumultus excitantes, & statum ecclesiasticum perturbantes, ac domos nonnullorum subvertere. Statuit igitur sancta synodus, hujusmodi homines primùm quidem per defensorem sanctissimæ Constantinopolitanæ ecclesiæ admoneri, ut ex regia civitate exeant: deinde verò si impudentes agentes iisdem negotiis hærere perseveraverint, ipsos etiam invitos per eundem defensorem ejici, & ad propria reverti loca.

C. XVIII. ¶ *Monachi circumvagantes per defensores sunt compellendi.*

Item Pelagius Papa *Paulmo Solitario* a.

PRobinum Phariæ 1, & Milianum, atque Probinianum *b*, vel alios pseudomachos Ioanni defensori præcipimus, ut eos debeat detinere; quatenus, si quam desiderant suæ contentionis rationem cognoscere, ad nos, ut informentur, debeant exhiberi. Certè, si sola obstinatione ab ecclesiastico corpore sunt sciffi, in Reatina *c* (sicut petisti) insula ut exulent, prædicto defensori duximus injungendum.

1 ¶ Phariæ] *Sic est emendatum ex Anselmo & Polycarpo, cum antea legeretur,* Samariæ. *Est autem Pharia civitas Dalmatiæ.*

C. XIX. ¶ *Nullus monachus præter Domini sacerdotes audeat prædicare.*

Item Leo Papa *ad Theodorium Episcopum Cypri, epist. 61. al. 63.*

ADjicimus *d* illud etiam, quod nobis propter improbitatem quorundam monachorum religionis *e* vestræ verbo mandastis per vicarios nostros, & hoc specialiter statuentes, ut præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare, sive monachus sive laicus ille sit, qui cujuslibet scientiæ nomine glorietur.

Ecce in hoc capite & vitium est expressum, & generali constitutione evacuatum. Quòd verò pœnitentiam dare prohibentur, inde est, quia nulli sacerdotum licet alterius parochianum ligare vel solvere. Monachi autem etsi in dedicatione suæ Presbyteratus (sicut & cæteri sacerdotes) baptizandi, prædicandi, pœnitentiam dandi, peccata remittendi, beneficii ecclesiastici perfruendi rite potestatem accipiant, ut amplius & perfectius agant ea, quæ sacerdotalis officii esse sanctorum Patrum constitutionibus comprobantur: tamen exEpiscopi cum consensu Abbatis ordinati. Ecclesiastica verò atque sæculares actiones attrectare prohibentur, ut non præsumât sibi patro-

a *al. Salonitano.*] *al. Solatino.* b *al. Probianum. Polyc. l. 4. tit. 34. Anf. l. 7. c. 179.* c *fortasse Rytzymma.* d *Burc. l. 2. c. 158.* e *al. regionis.*

cinia causarum, nisi ab Episcopo commonsti fuerint, nec sæcularibus causis occupentur, ut residentes cognitores dirimendarum litium.

C. XX. ¶ *Monachus defensor fieri non debet.*

Unde Pelagius *scribit Antonio patriciæ, & Decio.*

DE *a* præsentium portitore, quòd defensor factus non est, nulla vobis animi molestia sit: quia verè satis amarissimum habeo de isto proposito ad illud *b* officium homines deduci, in quo nullo modo, quæ à monachis Deo promissa sunt, valeant adimpleri. Omnimoda enim est illius habitus & istius officii diversitas. Illic enim quies, oratio, labor manuum: ar hic causarum cognitio, conventiones, actus, publica litigia, & quæcunq; vel ecclesiastica instituta, vel supplicantium necessitas poscit. Faciat autem Deus, ut tales sint hi, qui vel à nobis in isto habitu nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, ut provecta ætate, & vita probata, non ad litigiorum officia, sed ad sacerdotium valeant promoveri.

Gelesius tamen (sicut in tractatu de promotionibus clericorum inventur, in capitulo illo, Monachus c novitius, &c.) permittit illos dispensatione fieri defensores.

2 pars. *Quòd verò sacerdotalium officiorum potestatem habeant, testatur* Ambrosius *dicens.*

C. XXI. ¶ *Clericorum officia celebrare monachi Presbyteri non prohibeantur.*

DOctos ac probos monachos, Presbyterii honore dedicatos, baptizare, prædicare, pœnitentiam dare, debita miseris laxare, & decimarum, primitiarum, oblationum vivorum & mortuorum portione justa perfrui debere, moderata dispensatione commendamus; ut juxta Apostolum *d* de altario, cui serviunt, viventes, per obsequium Dominicæ plebis panem & vinum immaculata benedictione transforment in corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Apud B. Ambrosium nihil tale est inventum: & videtur auctorū alicujus longè recentioris.

C. XXII. ¶ *Beneficiis ecclesiasticis monachus Presbyter liberè perfruatur.*

Item Innocentius Papa.

SI monachus ad clericatum promoveatur, beneficia ei pleniter, & annonæ, & decimæ donentur, absque ulla minoratione, & dilatione, ut quantò melius possit, juxta possibilitatem suam, quando necessitas exiterit, ad opera ecclesiastica, & ipsam restaurandam ecclesiam adjutorium faciat.

C. XXIII. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius.

MOderamine *e* Apostolicæ auctoritatis decernimus, ut monachi, si Presbyterii honore dedicati sunt, cum ligandi solvendique potestate decimarum, primitiarum, oblationum, donationum, quæ fiunt pro vivis & pro defunctis, portionem juxta *f* canonem ad suam, proximorumque utilitatem meritò profectioris justitiæ non minus, quàm cæteri sacerdotes laudabiliter sibi vindicent.

C. XXIV. ¶ *Clericorum officia monachi Presbyteri liberè administrent.*

Idem.

EX *g* auctoritate hujus decreti (quod Apostolica moderatione, & pietatis officio à nobis est constitutum) sacerdotibus monachis Apostolorum figuram tenentibus, liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata solvere.

C. XXV. ¶ *Monachi Presbyterii honore decorati potestatem habent ligandi & solvendi.*

Item ex decreto Bonifacii Papæ.

a *Ivo p. 7. c. 23.* b *al. aliud.* c *dist. 77. c. ult.* d *1. Cor. 9.* e *Anf. l. 7. in fine.* f *al. justo canone.* g *Anf. ibid.*

SVnt a nonnulli nullo dogmate fulti, audaciſſimè quidem, zelo magis amaritudinis, quàm dilectionis inflammati, aſſerentes monachos, quia mundo mortui ſunt, & Deo vivunt, ſacerdotalis officii potentia indignos: neque pœnitentiam, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſolvere poſſe per ſacerdotalis officii divinitus ſibi injunctam poteſtatem: ſed omninò labuntur. *& infrà.* ¶ Neque enim beatus Benedictus, monachorum præceptor almificus, hujus rei aliquo modo fuit interdictor: ſed eos ſæcularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo. Quod quidem Apoſtolicis documentis, & omnium ſanctorum Patrum inſtitutis non ſolùm monachis, ſed etiam canonicis maximopere imperatur. b [Nemo 1 enim militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus] Nos verò tantorum Patrum inſtituti exemplis (quibus periculoſiſſimum eſt refragari) credimus à ſacerdotibus monachis ligandi ſolvendique officium Deo operante dignè adminiſtrari, ſi eos dignè contigerit hoc miniſterio ſublimari. *& infrà.* ¶ Decertantes igitur monaſticæ poſſeſſionis Presbyteros ſacerdotalis pœnitentiæ arcere officio, omni modo præcipimus, utab hujuſcemodi nefandis auſibus reprimantur inpoſterum; quia quantò quiſque eſt celſior, tantò eſt & in his potentior.

¶ *Caput hoc cum nonnullis aliis miſſum eſt ex Hiſpania, deſumptum ex vetuſto codice Monaſterii Populen: cujus hic eſt titulus,* Ex concilio Bonifacii Papæ, qui quartus à beato Gregorio: quomodo Monachis liceat cum ſacerdotali officio ubi & ubi miniſtrare.

1 ¶ Nemo enim] *Hæc ſcripturæ ſententia abeſt à codice Populet, & Polycarpo, & Ivone.*

Hinc omnibus auctoritatibus perſpicuè monſtratur, monachos poſſe pœnitentiam dare, baptizare, & cætera ſacerdotalia officia licitè adminiſtrare. Quòd verò populi electione, Epiſcoporum inſtitutione, & Abbatis conſenſu poteſtatem ſuam exequi valeant, Hieronymi & Gregorii auctoritate probatur.

C. XXVI. ¶ *Dignè in monaſterio vivens, per populi electionem ad clericatum poterit promoveri.*

Ait enim Hieronymus *ad Ruſticum monachum, epiſt. 4.*

SIc vive in monaſterio, ut clericus eſſe mereatris. *& infrà.* ¶ Multo 1 tempore diſce, quæ poſtmodum doceas: inter bonos ſemper ſectare meliores. Quòd ſi populus vel Epiſcopus te in clericum elegerit, age ea quæ clerici ſunt.

1 ¶ Multo tempore] *Alia eſt verborum ſeries, & clarior apud b. Hieronymum.* Cùm ad perfectam, inquit, ætatem venexis, ſi tamen vita comes fuerit, & te vel populus, vel Pontifex civitatis in clericum elegerit, agito quæ clerici ſunt, & inter ipſos ſectare meliores: *& infrà.* ¶ Multo tempore diſce quod doceas.

C. XXVII. ¶ *Ad ordinem clericatus promoveri monachi poſſunt.*

Idem *ad eundem eadem epiſtola ſuperius.*

SIc clericatus te titillat deſiderium, diſcas quod poſſis docere, & rationabilem Chriſto hoſtiam offeras: ne miles amèe, quàm tyro, ne prius magiſter ſis, quàm diſcipulus. ¶ Non eſt humilitatis meæ, neque menſuræ, judicare de clericis, & de miniſtris eccleſiarum ſiniſtrum quidpiam dicere. Habeant illi ordinem & gradum ſuum: quem ſi tenueris, quomodo tibi in eo vivendum ſit, editus ad Nepotianum liber docere te poterit. ¶ Nunc monachi incunabula, moresq; diſcutimus, & ejus monachi, qui liberalibus ſtudiis eruditus, in adoleſcentia jugum Chriſti collo ſuo impoſuit. Primumque tractandum eſt, utrum ſolus, an cum alio in monaſterio vivere debeas. Mihi quidem placet ut habeas ſanctorum contubernium, ne ipſe te doceas, & abſque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingreſſus es.

C. XXVIII. ¶ *In loco, quo Abbas judicaverit, monachus eligatur, & ab Epiſcopo ſacerdos ordinetur.*

Item Gelaſius Papa.

1 SI quis monachus fuerit, qui venerabilis vitæ ritò ſacerdotio dignus videatur, & Abbas, ſub jus imperio Regi Chriſto militat, illum fieri Presrum petierit, ab Epiſcopo 1 debet eligi, & in loco judicaverit, ordinari: omnia quæ ad ſacerdotis officium pertinent, vel populi, vel Epiſcopi electione peragi juſtè acturus.

1 ¶ Epiſcopo] *In duobus vetuſtis codicibus legitur, Abbate.*

C. XXIX. ¶ *Tempore maturitatis eccleſiaſticis monachi promoveantur ordinibus.*

Item Syricius Papa *ad Himerium, epiſt. 1. cap. 13.*

MOnachos a quoque, quos tamen morum gravitas & vitæ ac fidei inſtitutio ſancta commendat, ad eorum officiis aggregari & optamus & volumus, ut qui intra triceſimum ætatis annum ſunt digni moribus, per gradus ſingulos creſcente tempore veantur ordinibus, & ſic ad diaconatus vel Presbyterii inſignia maturæ ætatis conſecratione perveniat, ſtatim, ſaltu ad Epiſcopatus culmen aſcendant, ſed dem, quæ ſingulis dignitatibus ſuperius præfixa pora fuerint cuſtodita.

C. XXX. ¶ *Eccleſiaſtica officia nec audacibus monachis ſuſcipiant, nec blandiente deſidia reſpuant.*

Item Auguſtinus *ad Eudoxium, epiſt. 81.*

VOs b autem fratres exhortamur in Domino poſitum veſtrum cuſtodiatis, & uſque adhuc ſeveretis: ac ſi quam operam veſtram mater mea fideraverit, nec elatione avida ſuſcipiatis nec deſidia reſpuatis: ſed miti corde obtemperet cum manſuetudine portantes eum, qui vos regit, dirigit mites in judicio, qui docet manſuetos nec veſtrum otium neceſſitatibus eccleſiæ grapi cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellem, do naſceremini, non inveniretis.

C. XXXI. ¶ *Gelaſius d quendam Ruffinum monachum jubet ſacerdotem fieri, & in quadam baſilica ordinari.*

Item Pelagius Papa *bono Epiſcopo Sabinæ.*

IN e parochia tua, baſilica S. Laurentii, quæ feſſione filii & conſiliarii noſtri, viri magnifici dori fundata eſt, officium Presbyterii decere cognoſcimus. Et quia præfatus filius noſter nobis retulit veniſſe Ruffinum quendam monachum, olim ta, religione, & moribus comprobatum, & huic lat ibi Presbyterum conſecrari (quod ſubito fieri prorogata f obſervantia non acquievimus) ideo lectio tua his literis acceptis, ſabbatho venerit eum Diaconum: & ſi Deus voluerit, & vixerimus, ſuperveniente Paſchali feſtivitate, ſacra miniſtra memorata baſilica à perſona competenti valeat pleri.

a *Anſel. ibid. Polyc. l. 4. tit. 34. Ivo p. 7. c. 22.* b *1. Timoth. 2.* c *Ivo p. 3. c. 4.*

a *Polyc. l. 2. tit. 31. Anſ. l. 7. c. 101. Ivo p. 6. c. 19.* b *Ivo p. 6. c. 179.* c *Pſal. 24.* d *Pelagius.* e *Polyc. l. 2. tit. 32. Anſ. l. 7. c. 96. ex Gelaſio.* f *al. prærogata.*

C. XXXII. ¶ *Qui de clerico monachus efficitur, proprio Episcopo ordinante poterit eligi & consecrari.*

Item Gregorius *lib.1. regestis, epist. 40.*

SIquem à clericatu in monasticam contigerit venire conversationem, si talis vitæ monachus fuerit, ut Episcopus, cui antea militaverat, eum dignum sacerdotio provideat, in loco, quo judicaverit, eligi poterit, & ordinari.

¶ *Verba ipsa B. Gregorii hæc sunt.* Si quos autem à clericatu in monachicam conversationem venire contigerit, nonliceat eis ad eandem, vel aliam ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare: nisi talis vitæ monachus fuerit, ut Episcopus, cui antè militaverat, sacerdotio dignum prævideri t, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari.

C. XXXIII. ¶ *Sine testimonio Abbatis ad clericatus officium monachi non eligantur.*

Item ex concilio Agathensi, *c.27.*

MOnachi *a* vagantes ad officium clericatus (nisi eis testimonium Abbas suus dederit) nec in civitatibus nec in parochiis ordinentur 1. *& infrà.* ¶ Si enim necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu & voluntate Abbatis præsumat Episcopus.

1 ¶ Ordinentur] *In concilio ipso sequitur c. fin. infr. 20. q. 4.*

C. XXXIV. ¶ *Cum Abbatis voluntate monachi ordinentur, quos pro utilitate ecclesiæ Episcopus ordinare voluerit.*

Item ex concilioIlerdensi, *c.3.*

CVm pro utilitate ecclesiæ aliquos monachorum Episcopus probaverit in clericatus officio promovendos, cum Abbatis voluntate debent ordinari. Ea verò, quæ in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo diœcesana lege ab Episcopis contingantur.

C. XXXV. ¶ *Sine Abbatis Imperio ecclesiastica ministeria monachi celebrare non præsumant.*

Item ex concilio Tarraconensi, *c. 11.*

MOnachi à monasterio foras egredientes, ne aliquod ministerium ecclesiasticum præsumant agere, prohibemus: nisi fortè cum Abbatis Imperio. Similiter ut nullus eorum, id est, monachorum, forensis negotii susceptor vel executor existat, nisi quod monasterii expoſcit utilitas, Abbate sibi nihilominus imperante.

Talis est rubrica in plerisque vetustis. Nam in vulgatis erat, Sine Abbatis Imperio ad clericatus officium monachi non eligantur.

C. XXXVI. ¶ *Ad clericatus militiam non eligantur desertores monasteriorum.*

Item Augustinus *ad Aurelium, epist. 76.*

LEgi *b* epistolam benignitatis tuæ de Donato & fratre ejus, & quid responderem diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid sit utile saluti eorum, quibus in Christo nutriendis servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis *c* lapsus, & ordini clericorum fit indignissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eligantur; cùm ex eis, qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores, atque meliores in clerum assumere soleamus: nisi fortè (sicut vulgares dicunt) malus choraula, bonus symphoniacus est, ita iidem ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes, malus monachus bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam monachos surrigamus, & tam gravi contumelia clericos dignos putemus, in quorum numero sumus: cùm aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Sed de istis credo arbitrata sit beatitudo tua, nostra voluntate (ut suis potius corregionalibus utiles essent) de monasterio recessisse: sed falsum est: sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis, quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus.

3 pars. *Hu amnibus auctoritatibus manifestatur, quòd monachi qui sunt a populo electi, & ab Episcopo cum consensu sui Abbatis sunt ordinati, legitimè potestatem suam exequi valent. Illud verò Gregorii:* [*Nemo a potest obsequiis ecclesiasticis deservire, &c.*] *de illis intelligendum est, qui in numero Cardinalium vel Episcoporum ordinate, monasterii sui dispensationi sibi reservare contendunt.*

C. XXXVII. ¶ *Pro Abbatis vel monachi promotione nullo modo graventur monasteria.*

Unde idem Gregorius *scribit Marciano Episcopo Ravennati, lib.6. epist.40. seu c. 204.*

NE pro *b* cujuslibet monachi aut Abbatis promotione onus fortasse aliquod monasteria subſtineant, ſtudendum vobis est, ut si quispiam Abbatum aut monachorum ex quocunque monasterio ad clericatus officium, vel ordinem sacrum accesserit, non illic aliquam habeat ulterius, ut diximus, potestatem.

C. XXXVIII. ¶ *Qui ecclesiis quoquomodo militant, Abbates monasteriorum esse non possunt.*

Idem *Maximo Syracusano Episcopo, lib.3. epist. 11.*

PResbyteros *c*, Diaconos, cæterosq; cujuslibet ordinis clericos, qui ecclesiis quoquomodo 1 militant, Abbates per monasteria esse *d* non permittas: sed aut admissa 2 clericatus militia monasticis non provehantur ordinibus, aut si in Abbatis loco permanere decreverint, clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incongruum est, si cùm unum ex his præ sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utrumque judicetur idoneus.

1 ¶ Quoquomodo] *Hæ voces absunt ab originali impresso & manuscripto.*

2 ¶ Admissa] *Sic in vetustis quoque codicibus Gratiani, & epistolarum B. Gregorii, & cæterarum earundem editionibus præter antiquam Parisiensem, in qua, & apud Anselmum legitur.* Aut omissa clericatus militia, monachicis promoveantur ordinibus.

Hoc vel generaliter, vel speciali privilegio dictum potest intelligi: sicut & de quodam monasterio in regesto Gregorii *legitur hoc modo.*

C. XXXIX. ¶ *De quodam Xenodochio, cujus Abbas ad Episcopatum eligi prohibetur.*

HInc est etiam, quòd Xenodochium atq; *e* monasterium, quod in eodem Francorum regno constitutum est, quia per ambitiones & contentiones quorundam non canonicè tractabatur, à perversitate malorum liberare cupiens præcepit, ut sine regali provisione *f*, & monachorum electione nullus ibi Abbas aliqua unquam subreptione introduceretur. Præcepit etiam, ut ejusdem monasterii Abbas nunquam ad Episcopatum eligeretur: ne forte occasione Episcopatus, Abbatia aliquid detrimenti pateretur. Quod privilegium ita est illius ecclesiæ, ut communem legem Regibus vel Abbatibus omninò dare non possit. Non enim quod uni sigillatim conceditur, statim omnibus convenit.

a *Ivo part.4. cap.157. Pann. lib.3. c.180.* b *Ivo p.7. cap. 7.* c *alii. faciliùs.*

a *Sup.ea. c.nemo.* b *al.per promotionem.* c *Ansl.7.c.163. Polyc. l.4.tit.15.* d *sieri.] orig.* e *al.sen.* f *al.providentia.*

¶ *Auctor hujus capitu refert constitutionem B. Gregorii de Abbate Xenodochii in civitate Augustodunensi, quæ habetur lib. 12. regest. epist. 30.*

Superiori auctoritate non prohibentur Abbates sacerdotes fieri, cùm beatus Benedictus jubeat Abbatem fratribus egredientibus & regredientibus benedictionem dare, quod non nisi sacerdotum est. Lectionem quoque Evangelii similiter Abbati ad legendum tribuit, quam subsequenti oratione legere similiter sacerdotalis officii est. Sed tales sacerdotes vel Diaconos fieri prohibet, qui in ecclesiastica militia cogantur jugiter permanere. ¶ *Item illud Hieronymi ad Riparium Presbyterum.* [*Monachus* a *non docentis, sed plangentis habet officium*] *& ad Heliodorum.* [*Alia* b *causa est monachi, alia clerici.*] *& ad Rusticum,* c [*Sine concilio Presbyterorum monachus nihil agere licet.*] *non ita generaliter intelligendum est, ut nulli monachorum liceat docendi officium assumere: nec beatum Gregorium aut Augustinum Anglorum Episcopum, beatum quoque Martinum, innumeros etiam, quos de monachica conversatione ad summum sacerdotii gradum scriptura testatur esse promotos, cogamur negare officium docendi habuisse: aut in die consecrationis sua asseramus eos a priori proposito discessisse: quod (ut Innocentius testatur) nulli facere licet. Volut ergo Hieronymus distinguere inter personam monachi & clerici, ostendens, quid cuique ex propria officio conveniat.* ¶ *Aliud enim convenit cuiq; ex eo quod monachus est, aliud ex eo quod clericus est. Ex eo quod monachus est, sua & aliorum peccata deflendi habet officium: ex eo quòd clericus, docendi & pascendi populum.* ¶ *Monachos verò usque ad tempus Eusebii, Zozimi, & Syricii monachos simpliciter, & non clericos fuisse, ecclesiastica testatur historia. Idem etiam Hieronymus* 1 *refert monachos Scythæ* d *convenisse in unum, ut sacerdotem sibi invenirent, qui eis Missarum solennia celebraret.*

1 ¶ Hieronymus] *Io. Andreæ ait esse in epist. de oper. & humil. monachorum. In tomo autem secundo operum ipsius B. Hieronymi, in epist. 60. quæ est Epiphanii ad Ioannem Hierosolymitanum, ab eo latine reddita, legitur Epiphanium ordinasse Presbyterum monachis pascentibus, quibus Domini sacramenta conficeret. Erat autem monasterium in diœcesi Ioannis.*

C. XL. ¶ *Omnes clerici vel monachi tutelæ immunitatem habere debent.*

Item Leo Augustus *lib. 1. codicis, de Episcopis & clericis, lege 40.*

GEneraliter sancimus, omnes viros reverendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, sive Diaconos & Subdiaconos, & præcipuè monachos, licet non sint clerici, immunitatem ipso jure omnes habere tutelæ, sive testamentariæ, sive dativæ, sive legitimæ: & non solùm tutelæ esse eos expertes, sed etiam curæ: non solùm pupillorum & adultorum, sed & furiosi, & surdi, & muti, & aliarum personarum, quibus tutores vel curatores à veteribus legibus dantur. Eos tamen clericos & monachos hujusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent, non divagantes, neque circa divina ministeria desides: cùm propter hoc ipsum beneficium eis indulgemus e, ut aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant. Et hoc non solùm in vetere Roma, vel in hac regia civitate, sed in omni terra, ubicunque Christianorum nomen excolitur, obtinere sancimus. ¶ *Novarum etiam collationum, & sordidorum munerum immunitatem acceperunt. Unde Constantinus cunctis scribit clericis, tit. eodem* f, *lege prima.* Iuxta sanctionem, quam dudum 1 meruisse perhibemini, fundos & mancipia vestra nullus novis collationibus obligabit: sed vacatione gaudebitis. *Item Imperator Honorius & Theodosius eodem libro, titulo de sacrosanctis ecclesiis, lege quanta.* ¶ Placet rationabilis concilii tenore perpenso, districta moderatione præscribere, à quibus specialiter necessitatibus singularum urbium ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius functionis contumelia depellanda est, ne prædia ultrò cessium secretorum dedicata, sordidorum munerum fu vexerunt, nil extraordinarium abhinc, superinstitu flagitetur: nulla translationis a sollicitudo signetur; postremò nihil præter canonicam illationem 2, quàm adventitiæ necessitatis farcina repentina pepu rit, ejus functionibus asscribatur. Si quis contra rit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ ergà legos promenda est, exilio deportationis perpetu subdatur.

¶ *In codice Iustiniani hæc lex ipsi Iustiniano tribuitur, Leoni.*

1 ¶ Meruisse] *In codice Iustiniani legitur,* meruistis & mancipia, &c. *In Theodosiano,* meruisse perhibemi vos, & mancipia, &c.

2 ¶ Illationem] *In vulgatis codicibus sequebatur,* quàm si adventitiæ. *In codice Iustiniani vulgato legitur* adventitiæ. *In manuscripto, & Haloandri non est,* quàm si adventitiæ. *In plerisque veteribus codicibus Theodosiano,* quod adventitiæ. *In plerisque veteribus tiani,* præterquam adventitiæ. *Dictio vero,* si, *abest a bus, & ideò inducta.*

Hoc idem datur intelligi de verbis B. Sylvestri, qui statuit minorum erga majores assignans, ait: [*Abbas astare, non Abbati sit subditus*] *supra in tractatu ordinandorum. Quia ergo Hieronymus, quòd simpliciter monachis nihil licet ago consilio Presbyterorum. Nec officium docendi sibi assumere auctoritate clericorum, nisi forte sint divina gratia intus unct sicut beatus Gregorius* c *refert in dialogo de beato Benedi homines montis Casini ad fidem adduxit, & aram Apoll erat ibi erecta, subvertit: & de* f *quodam Equitio, cui in somnis apparuit, & eum ad prædicandum misit: quem tio linguæ conquereretur, Angelus phlebotomo linguam eu torum illud vitium curavit. Quòd verò Hieronymus Sa libus commemorat, tale est, quale illud Apostoli ad Philipp* [*Quicunque imperfecti* h *sumus, hoc sentiamus.*] *Sed perfectis commemorans. Hinc idem Hieronymus alibi:* [*Tu in paupere domo, & tugurio rusticano.*] *& infra.* [*Subjecti auro.*] *se famelicum satisfacientibus mella, pauperem hus commemorans. Supra ubi agitur de clericis, qui propriis nolunt. c. Gloria* k *Episcopi.* ¶ *Ecce sufficienter monstr est, quòd monachis Presbyteris honore decorati, a populis, ab Episcopo instituti, eadem liceant, qua & aliis sacerdotibus batur hoc etiam ex similitudine consecrationis. Nam in sacratione eorum aliud dicitur, & aliud in consecratione Utrisque enim in commune à Domino benedictionem effu scopus obnixè deposcit. Et dum conficrat, cunctis sacer gellatum elicit:* [*Consecrentur & sanctificentur Domine mu ut quidquid consecraverint, consecratum sit, & quæcunque xerint, benedicta sint.*] *Ecce communis est benedictio tur divortium? Sicut ergo in benedictione utriq; commun cisciuntur potestatem, ita in institutione communes esse testatis executionem. Cæterum absque Episcopum locum solum monachi, sed etiam omnibus generaliter clericis, execratio interdicitur.*

C. XLI. ¶ *Sacerdotalia sine permissu Episcopi non agant Presbyteri.*

Unde Clemens *epist. 3.*

CVnctis fidelibus, & summopere omnibus Presteris, & Diaconis, & reliquis clericis attendendum est, ut nihil absque Episcopi propriæ licentia agant: utique Missas sine ejus jussu quispiam Presbyterorum sua parochia agat: non baptizet, nec quidquam ejus permissu faciat.

a Sup. eod. monachus. b Sup. eod. alia causa. c Sup. eod. ecclesia. d al. Scotia. e al. indulgeamus. f Et in Cod. Theod. lib. 16. tit. 2. l. 8. ex Constantio, Aug. & in Theod. lib. 16. l. 49.

a al. translatione.] al. translationum. b al. signatur. c Lib. 1. dist. perpetuæ multetur. d dist. 93. A subdiacono. e Lib. 1. tit. f Lib. 1. cap. 4. g Philip. 3. h Apud Apostolum legitur perfecti. i In epistola ad Nepotianum. In epistola ad Fabiolam k 12. quæstion. 2. gloria. l Burch. lib. 2. cap. 93. Ivo, p. 3. & part. 6. cap. 90.

4 pars. *De his verò, qui intra monasteris claustra consistunt, quibus populus ad regendum non committitur, quæritur, utrum dare vel accipere decimas debeant. In quibus hæc discretio servanda est, ut de agris & vineis, quæ ad proprium stipendium coluntur, decimas sibi retineant. Si enim decima à populo filiis Levi redduntur pro ministerio, quo Domino deservientes in tabernaculo, offerendo sacrificia & holocausta pro populo; patet quòd monachi de propriis prædiis non magis quam alii sacerdotes decimas solvere coguntur. Sed dicitur, quòd prædia monachorum, sive pretio sint empta, sive pro salute animarum oblata, antequam in jus eorum veniant baptismalibus ecclesiis, sive quibuslibet aliis primitias & decimas persolvebant: ille autem ecclesiæ suo jure privari non possunt.*

C. XLII. ¶ *Qui res suas alicui delegaverit, decimationum proventum priori ecclesiæ auferre non poterit.*

Unde in Moguntinensi concilio *statutum invenitur.*

1 SI *a* quis laicus, vel clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegaverit, decimationum proventum priori ecclesiæ legitimè assignatum inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quòd si facere tentaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur, & ipse ad emendationem ecclesiastica coerceatur censura.

C. XLIII. ¶ *Antiquiores ecclesiæ nec decimis, nec ulla possessione priventur.*

Item ex concilio Cabilonensi.

Ecclesiæ *b* antiquitus constitutæ, nec decimis, nec ulla possessione priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.

C. XLIV. ¶ *Antiquiores ecclesiæ propter novas justitiam suam non perdant.*

Item ex concilio Vormacien si.

Quicunque *c* voluerit in sua proprietate ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia est, licitum sit. Veruntamen omnino providendum est Episcopo, ut aliæ ecclesiæ antiquiores propter novas suam justitiam, aut decimam non perdant, sed semper ad antiquiores ecclesias persolvatur.

¶ *Burchardus etiam & Ivo citant ex concilio Vormaciensi, c. 6. quo loco ineo, quod extat, habetur aliquid ad hanc rem faciens.*

Decimas autem baptismalibus ecclesiis persolvendas, Leo Papa *d* IV. *asserma, dicens:*

C. XLV. ¶ *Baptismalibus ecclesiis decimæ dari debent.*

De *e* decimis justo ordine non tantùm nobis, sed etiam majoribus nostris visum est plebibus tantùm, ubi sacrosancta baptismata dantur, debere dari.

¶ *Ivo seri eadem citat ex Gelasio: sed Anselmus & Polycarpus ex Leone, ut Gratianus.*

Si ergo *f* nulli licet decimationum proventum à priori ecclesia, cui assignatus fuerat, abstrahere, si jus antiquioris ecclesiæ novis tribuendum non est, si decima tantùm modo baptismalibus ecclesiis dandæ sunt, patet, quòd monachi ex propriis prædiis decimas dare coguntur. Sed & illa auctoritas Moguntinensis, concilii de venditore vel donatore loquitur, definiens, quòd ille, qui vendit aut donat, non possit proventum decimationum illi ecclesiæ detrahere, cui prius legitimè fuerat assignatus. Monachi autem decimas & primitias non auctoritate vendentis, vel donantis, sed auctoritate ejusdem concilii, & Paschalis Papæ detinent: à quibus definitum est, ut monachi de propriis prædiis decimas non solvant.

a 23. q. 1. c. ult. Burch. l. 3. c. 241. Ivo p. 3. c. ult. Arelat. 5. c. 20. Capitul. l. 2. c. 36. Mogunt. 3. sub Arnulpho, c. 22. & sub Carolo, c. 41. Ivo part. 3. c. 12. c Burch. l. 3. c. 7. Ivo p. 3. c. 9. d 31. q. 1. ecclesiæ. 9. item Leo. e Polyc. l. 3. tit. 2. Deusded. p. 3. Ans. l. 5. 63. Ivo p. 3. c. 111. f sup. rub. si quis laicus.

C. XLVI. ¶ *Non persolvant de propriis prædiis Abbates & Episcopi decimas.*

Sic enim in Moguntinensi *a* concilio *statutum est.*

Quæsti *b* sunt præterea quidam fratres, quòd essent aliqui Episcopi & Abbates, qui decimas non sinerent dari ad *c* ecclesiam, ubi illorum coloni Missas audiunt. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi & Abbates de agris & vineis, quæ ad suum, vel fratrum stipendium habent, decimas ad ecclesias suas *1* deferri faciant: familiæ *d* verò eorum ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt.

¶ *Caput hoc in nullo concilio Moguntino, quod extet, habetur, sed in Cabilonensi, unde citant Burchardus & Ivo. In libro Vaticano bibliothecæ, in quo sunt duo concilia Urbani secundi, Placentinum & Melphiense: hæc etiam leguntur.* Perlatum est ad sanctam synodum, quòd sint quidam Episcopi & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant decimas dare ad ecclesias, ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi & Abbates de vineis, vel agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum usum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant: familiæ verò ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.

1 ¶ Suas] *Vox ista abest ab ipso concilio, & cæteris collectoribus: sunt etiam nonnulla aliæ varietates, quæ indicatæ sunt in margine.*

C. XLVII. ¶ *De propriis laboribus monachi & canonici decimas minimè solvere cogantur.*

Item Paschalis II.

Decimas *e* à populo sacerdotibus ac Levitis esse reddendas divinæ legis sanxit *f* auctoritas. Cæterùm à monachis, sive clericis communiter viventibus nulla ratio sinit, ut milites, aut Episcopi, aut personæ quælibet decimas de laboribus, seu nutrimentis suis propriis extorquere debeant. Unde B. Gregorius sic ait [Communi *g* vita viventibus jam de faciendis portionibus vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum?] cùm omne quod superest, in cautis piis, ac religiosis erogandum sit, dicente *h* Domino [quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.]

6 pars. *Quod autem dicitur, quòd antiquiores ecclesiæ propter novas, nec decimis, nec ulla possessione priventur, non ita intelligendum est, ut nullo modo credatur licere Episcopo aliquam partem possessionum, vel decimationum unius ecclesiæ alteri pro tempore tribuere. Sicut enim Papa duas Episcopatus in unum potest redigere; ita & unus proprio consentiente Episcopo in duos potest dividi, vel etiam metropolitana invito qualibet ecclesia ab ejus jurisdictione Apostolica eximi auctoritate.*

C. XLVIII. ¶ *Duos Episcopatus in unum redigere Apostolica potest auctoritas.*

Unde Gregorius Papa *scribit Benenato Episcopo, lib. 2. epist. 31.*

Et *i* temporis qualitas, & vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam, atque Misenatem *1* unire debeamus ecclesias, quoniam nec longo itineris spatio à se sejunctæ sunt, nec (pereatis facientibus) tanta populi

a In Cabilonensi sub Carolo Magno, c. 19. b Ans. lib. 5. c. 57. Burch. l. 3. cap. 232. Ivo p. 3. c. 195. Pann. lib. 2. c. 59. c al. ecclesiis ubi ille coloni. d al. familiæ dei. e Deusd. p. 3. f Num. 11. g communiter autem viventibus.] in orig. Gregorii cum aliis etiam verborum varietatibus. h Luc. 11. i Ansel. l. 6. c. 108. Polyc. l. 3. tit. 38.

multitudo est, ut singulos, sicut olim fuit, habere debeant sacerdotes. Quia igitur Cumani castri sacerdos cursum vitæ hujus explevit, utraque nos ecclesias præsentis auctoritatis pagina unisse, tibique commisisse cognosce, propriumque utrarumque ecclesiarum scito te esse Pontificem. Et ideò te, quæcunque tibi de earum patrimonio, vel cleri ordinatione, sive promotione, juxta canonum statuta, visa fuerint ordinare atque disponere, habebis ut proprius, revera sacerdos liberam ex nostræ auctoritatis consensu atque permissione licentiam. Ubi verò commodius atque utilius esse perspexeris, ibi habitato: ita sanè, ut alteram ecclesiam, cui corporaliter præsens non es, sollicita, providentique cura disponas, quatenus divina, illic mysteria a solenniter auxiliante Domino peragantur.

1 ¶ Misenatem] *Sic emendatum est ex vetusto codice B. Gregorii: quamvis in vulgatis, sicut etiam apud Gratianum, esset,* Musitanam.

C. XLIX. ¶ *Duos Episcopatus in unum redigere Apostolica valet auctoritas.*

Idem *b Ioanni Episcopo Velitерno, lib. 2. epist. 25.*

POstquam *c* hostilis impietas diversarum civitatum ita (peccatis facientibus) desolavit ecclesias, ut reparandi eas spes nulla, populo deficiente, remanserit, majori valdè cura constringimur, ne defunctis earum sacerdotibus, reliquiæ plebis nullo pastoris moderamine gubernatæ, per invia fidei hostis callidi rapiantur (quod absit) insidiis. Hujus ergo rei sollicitudine æpè commoti, hoc nostro sedit cordi consilium, ut vicinis eas mandaremus Pontificibus gubernandas. Ideoque fraternitati tuæ curam, gubernationemque Triumtabernensium 1 ecclesiæ providimus committendam: quam tuæ ecclesiæ aggregari, unirique necesse est; quatenus utrarumq; ecclesiarum sacerdos rectè, Christo adjutore, possis existere: quæque tibi de ejus patrimonio vel cleri ordinatione, seu promotione vigilanti ac canonica visa fuerint cura disponere: quippe ut Pontifex proprius liberam habeas *d* ex præsenti nostra permissione licentiam.

1 ¶ Triumtabernensium] *In vulgatis legebatur,* Trevirensium. *Emendatum est ex aliquot vetustis, & originali, & Ioanne Diacono. Nam, ut is testatur, hæc epistola scripta est Ioanni Episcopo Velitерno. Oppidum autem Triumtabernarum Velitris vicinum est.*

C. L. ¶ *Non habeant Episcopum diœceses quas nunquam habuerunt.*

Item ex concilio Carthaginensi *e* II. *c. 5.*

FElix *f* Episcopus Selemselitanus dixit: Etiam si hoc placet, sanctitati vestræ insinuo, ut diœceses, quæ nunquam Episcopos habuerunt *g*, non habeant, & illa diœcesis, quæ aliquando habuit, habeat proprium 1. Secundùm autem hanc prosecutionem 2 sanctitas vestra æstimet, quid fieri debeat. Ab universis dictum est, Placet.

1 ¶ Proprium] *In concilio sequuntur hæc.* Et si accedente tempore, crescente fide Dei, populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, ejus videlicet voluntate, in cujus potestate est diœcesis constituta, habeat Episcopum.

2 ¶ Prosecutionem] *Emendatus est hic locus ex originali impresso & manuscripto. Nam antea legebatur.* Secundùm hanc persecutionem sanctitatis vestræ est æstimare.

C. LI. ¶ *Nesi cum voluntate Episcopi diœceses, quas ab eo retinentur, non recipiant proprios Episcopos.*

Item ex Africano concilio *h. c. 20.*

MUltis *a* conciliis hoc statutum est a certo tempore, ut plebes, quæ in diœcesibus ab Episcopis retinentur, quæ Episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, à quo tenentur, propriam accipiant rectores 1.

1 ¶ Rectores] *In concilio Africano & Carthaginensi legitur,* id est, Episcopos: *quod additur etiam in glossa.*

C. LII. ¶ *Apostolica auctoritas à jurisdictione Archiepiscopi Episcopos valet eximere.*

Item Gregorius *Ioanni Episcopo Larissæ, lib. 3. indict. 11. epist. 7. seu c. 46.*

FRater *b* noster Hadrianus Thebanæ civitatis Episcopus ad Romanam urbem veniens, lachrymabiliter est conquestus de quibusdam capitulis, se à fraternitate tua, nec non à Ioanne primæ Iustinianæ *c* Episcopus legitimè, neque canonicè condemnatum & ¶. Verùm quia piissimo autem, damnandoque ejus judicio alias tuo, juvante Domino, tractaturi. Hadrianum verò Episcopum reperimus, & tuo contra sacerdotales mores laborasse, & nullo jure pecuniariis in causis eum fraternitatis tuæ condemnatum fuisse sententia. Quia igitur & ab antefato Ioanne primæ Iustinianæ Episcopo contra jus, canonesque depositus, honoris sui gradu careret, potuit, in sua eum reformari ecclesia, atque in propria dignitatis ordinem decrevimus revocari. Et cum contuitisset te ex eo Dominici corporis communione privare, quòd admonitione *d* sanctæ memoriæ decessoris nostri contempta (per quam eum, ecclesiamque ejus de jurisdictione potestatis eximit) rursus in eis aliquid jurisdictionis servare præsumpseris, tamen nos huic nius decernentes, communionisque tibi sacramenta interim conservantes, decernimus, ut fraternitas ab eo, ecclesiaque ejus omnem ante habitæ sua potestatem jurisdictionis abstineat: & secundùm decessoris nostri, si qua causa vel fidei, vel crimen, pecuniaria adversus præfatum Hadrianum contemtem nostrum potuerit evenire, vel per eos, qui sunt vel fuerint in urbe regia responsales, si necessitas est quæstio, cognoscatur; vel huc ad Apostolicum dem, si ardua est, deducatur: quatenus nostra tiæ sententia dedicatur. Quòd si contra hæc, tuimus quolibet tempore, seu qualibet occasione surreptione venire tentaveris, sacra scias te communione privatum; nec eam te excepto ultimo vitæ pore nisi concessa Romani Pontificis decernimus ne percipere 1. *& paulo post.* ¶ Res autem sive sive alias mobiles, immobilesque ejus ecclesiæ, tenus diceris retinere (quarum notitiam nobis præsentibus annectimus literis) sine aliqua ei fraternitas tua restituat. De quibus, si qua quæstio vertitur, volumus, ut apud responsalem in urbe regia ventiletur.

1 ¶ Percipere] *Hic in epistola interjicitur cap. hæ sona. ¶. 23. q. 1.*

Si autem necdum in diœcesi alicujus Episcopi illa fuerint, ex vigore Apostolicæ sedis proprium Episcopum

C. LIII. ¶ *Ubi multitudo fidelium excrevit Episcopi sunt ordinandi.*

Unde Gregorius junior *scribit Bonifacio Episcopo, epist. 1.*

PRæcipimus, ut juxta sacrorum canonum statuta, multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apostolicæ dis debeatis ordinare Episcopos: pia tamen consideratione, ut non vilescat dignitas Episcoparus.

Sicut duo Episcoparus suprascripto modo in unum redigi, & unus in duos valet dividi, sic etiam Episcopus

a *al. ministeria.* b *Ioannes Diacon. l. 3. c. 15.* c *7. q. 1. temporis qualitas. Anf. l. 5. c. 24. Polyc. l. 1. tit. 9.* d *al. habebis.* e *Et in Toletano 12. c. 4.* f *Burch. l. 1. c. 33.* g *al. acceperunt.* h *Et in Carthag. 3. c. 42.*

a *Burch. ib.* b *Anf. l. 6. c. 225. Polyc. l. 1. tit. 3.* c *al. Iustiniane urbis.* d *al. post admonitionem contemptam.* e *al. ha- propria*

pissmalibus & parochianis ecclesiis facere posset cum consensu suorum clericorum. Quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ novis ecclesiis supponitur, à jure prioris ecclesiæ absolvitur. Hoc nisi fieri posset, multitudo ecclesiarum ad paucitatem redigeretur. Plures autem baptismales ecclesias in una terminatione facere posset.

C. LIV. ¶ *In una terminatione plures baptismales ecclesiæ esse non possunt.*

Unde in Toletano concilio *legitur.*

PLures *a* baptismales ecclesiæ in una terminatione esse non possunt, sed una tantummodo cum suis *b* capellis. Et si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumq; discernant; & si non convenerint, Dei judicio discernatur.

¶ *Caput hoc in nullo Toletano est inventum. Burchardus & Ivo citant ex concilio Aquisgranensi.*

6 pars. *Ita ergo ecclesiarum ita interpretandum est, ut nisi Episcopo disponente aliis ecclesiis fuerit assignatum, in nullo priorum redituum diminutionem patiantur.*

C. LV. ¶ *Communione privetur, qui decimas vel oblationes extra Episcopi conscientiam tenere voluerit.*

Unde Anastasius *c* Papa.

STatuimus *d*, ut si quis oblationes ecclesiæ, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, vel extra baptismalem ecclesiam dare voluerit, præter conscientiam Episcopi, vel ejus cui hujusmodi officia commissa sunt, nec cum eorum voluerit agere consilio, bannum nostrum componat, & communione privetur.

Cum additur, [Extra conscientiam Episcopi,] *intelligendum reliquit, quod Episcopo consentiente alius ecclesiis dari possunt.*

C. LVI. ¶ *Juxta dispositionem Episcopi decima distribuantur.*

Item *e.*

IN *f* sacris canonibus præfixum est, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem harū, qui vel in propriis, vel in beneficiis suas habent basilicas, contempta Episcopi dispositione, non ad ecclesias, ubi baptismum, & prædicationem, & manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant; sed vel propriis basilicis, vel aliis 1 ecclesiis pro suo libitu tribuunt: quod omnimodis divinæ legi, & sacris canonibus constat esse contrarium. Vnde 2 vestram potestatem, ut eos corrigatis expetimus.

1 ¶ Aliis ecclesiis] *In concilio Ticinensi, unde hoc capitulum videtur acceptum, legitur,* suis clericis: *Apud Anselmum vero,* suis ecclesiis.

2 ¶ Vnde vestram] *Verba hæc referuntur ad Imperatorem Eudoxium 11. qui illi synodo interfuit. Quare in eu sequitur,* sacra docet, &c.

Cum autem reprehenduntur, quia contempta Episcopi dispositione hoc faciunt, intelligitur, quòd si Episcopo disponente hoc fecerint, reprehensibiles non inveniantur.

C. LVII. ¶ *Anathema sit qui præter Episcopi conscientiam decimas & oblationes dispensare voluerit.*

Item Symmachus Episcopus *ecclesiæ catholicæ urbis Romæ dixit in synodo sexta Romana:*

IN *g* canonibus in Gangrensi ecclesia Apostolica auctoritate conditis, de fructuum oblationibus quæ ministris ecclesiæ debentur, & de his quæ in usus pauperum conferuntur, scriptum habetur. [Si quis oblationes 1 ecclesiæ accipere, vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam, vel ejus cui hujusmodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.] Et iterum in eodem concilio Gangrensi [Si quis oblata Deo dederit vel acceperit præter Episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.] Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, ut quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè servari convenit, id est, Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum in aliud transferri, vel converti. & ſ.

¶ Generaliter *a* verò, quicunque res ecclesiæ confiscare, aut competere, aut pervadere periculosa sua infestatione præsumpserit, 2 nisi se certissimè per ecclesiæ, de qua agitur, satisfactionem correxerit, perpetuo anathemate feriatur. Similiter & hi, qui res ecclesiæ, jussu, vel largitione Principum, vel quorundam potentum, aut quadam invasione, aut tyrannica potestate retinuerint, & filiis, vel hæredibus suis (ut à quibusdam jam factum audivimus) quasi hæreditarias reliqueriat, nisi citò res Dei admoniti à Pontifice agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Iniquum enim esse censemus, ut custodes potius chartarum, quàm defensores rerum creditarum (ut præceptum est) judicemur. *& infra.* ¶ Ferro enim abscindenda sunt vulnera, quæ fomenta non sentiunt. ¶ Similiter & illi extorres debent fieri ab ecclesia, qui sacerdotali admonitione non corriguntur, dicente *b* Domino [Auferte malum ex vobis.] Vniversa synodus surgens acclamavit. Vt ita fiat, rogamus. Dictum est octies. Ista serventur 3 precamur. Dictum est decies. Vt in perpetuum maneant, & vestra auctoritate firmentur. Dictum est duodecies. Exaudi Christe, Symmacho Papæ vita. Dictum est duodecies.

1 ¶ Oblationes ecclesiæ] *In concilio ipso Gangrensi legitur,* si quis oblationes ecclesiæ extra ecclesiam accipere, &c.

2 ¶ Nisi se] *Hæc usque ad versic.* Similiter. *sunt addita ex Symmachi synodo.*

3 ¶ Ista serventur] *Item hæc usq; ad vers.* Exaudi.

C. LVIII. ¶ *Eadem plectuntur pœna, qui ecclesiarum & bona Episcoporum invadunt.*

Item in eadem synodo.

SImiliter *c* & hoc ad omnium ecclesiarum notitiam vestra cunctorum exhortatione & judicio censemus pervenire, & ab omnibus firmiter teneri, quia Episcoporum res ecclesiæ non dubitantur esse, si in eorum facultatibus simili fuerit crudelitate grassatum; pervasores rerum memoratarum prædictæ canonum districtionis feriantur vindicta: ut qui moribus propriis, ac nulla conscientiæ castigatione corriguntur, saltem ecclesiasticæ & canonicæ vindictæ perfodiantur aculeis.

C. LIX. ¶ *Res ecclesiæ Principum auctoritate distribui non possunt.*

Item ex lib. 1. Capitulorum Caroli & Ludovici Imperatorum, *c. 85.*

QVia *d* juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non solùm habita conservare, verùmetiam multa, Deo opitulante, conferre optamus. Vt *e* autem ab ecclesiasticis 1 dividendis 2 rebus ecclesiæ suspicionem dudum conceptam amoveremus, statuimus, ut neq; nostris, neq; filiorum, &c. Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus divisionem aut jacturam patiatur.

1 ¶ Ecclesiasticis] *Sequebatur,* officiis, *quæ vox naque*

a *Burch. lib. 3. cap. 22. Ivo p. 3. c. 27.* b *al. fidelibus.* c *Cap. 1. & 2. c. 17.* d *Ansel. l. 3. cap. 45.* e *In concil. Ticinens. c. 21.* f *Ansel. l. 3. c. 46.* g *Et in Aquisgran. sub Pipino, l. 7. c. 7. In Gangren. c. 5. Burch. l. 3. c. 144. & 145. Ivo p. 3. cap. 209. & 210. 12. q. 2. inducta.*

a *Ivo p. 3. c. 148.* b *Deut. 13. & 1. Cor. 5.* c *Ivo p. 3. cap. 145.* d *Decret. dist. p. 3. Ansel. l. 4. c. 43.* e *al. itaque.*

in vetustis, neq; in ipso capitulari est. Refertur enim ad homines, non ad officia.

2 ¶ Dividendis] *In capitulari impresso legitur,* non dividendis. *In capitulis autem manuscriptis, quæ ab Episcopis provinciarum Rhemensis, ac Rhotomagensis Ludovico Regi missa fuerunt, hæc habentur ad hunc locum pertinentia.* Quia verò Carolus Princeps, Pipini Regis Pater, qui primus inter omnes Francorum Reges ac Principes, res ecclesiarum ab eis separavit atque divisit, pro hoc solo maximè est æternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianensis Episcopus, qui in monasterio S. Trudonis requiescit, in oratione positus, ad alterum sæculum raptus, & inter cætera, quæ Domino sibi ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab Angelo ejus ductore responsum est: quia sanctorum judicatione, qui in futuro judicio cum Domino judicabunt, quorumque res abstulit & divisit, ante illud judicium anima & corpore sempiternis pœnis deputatus est, & recepit simul cum peccatis suis pœnas propter peccata omnium, qui res suas & facultates in honore & amore Domini ad sanctorum loca in luminaribus divini cultus, & alimoniis servorum Christi, ac pauperum, pro animarum suarum redemptione tradiderant. Qui in se reversus S. Bonifacium, & Fuldradum Abbatem monasterii S. Dionysii, & summum capellanum Regis Pipini ad se vocavit, eisque talia dicens in signum dedit, ut ad sepulchrum illius irent, & si corpus ejus ibidem non reperissent, ea quæ dicebat, vera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad prædictum monasterium, ubi corpus ipsius Caroli humatum fuerat, sepulchrumque ipsius aperientes, visus est subitò exisse Draco, & totum illud sepulchrum interius inventum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos vidimus, qui usque ad nostram ætatem duravetunt, atque viderunt. Quod cognoscens filius ejus Pipinus, synodum apud Liptinas congregari fecit, cui præfuit cum S. Bonifacio legatus Apostolicæ sedis Gregorius nomine. Nam & synodum ipsam habemus, & quantumcunque de rebus ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, ecclesiis reddere procuravit. Et quoniam res ecclesiis, à quibus ablatæ erant, restituere propter concertationem, quam cum Vvaifaro Aquitanorum Principe habebat, non prævaluit; precarias fieri ab Episcopis exinde petiit, & nonas, ac decimas ad restaurationes terrarum, & de unaquaque casata duodecim denarios ad ecclesiam, unde res erant beneficiatæ (sicut in libro capitulorum Regum habetur) dari constituit, usque dum ipsæ res ad ecclesiam revenirent. Unde & Dominus Carolus Imperator adhuc in regio nomine constitutus, edictum fecit, ut nec ipse, nec filii ejus, neque successores, hujusmodi res agere attentarent. Quod manu sua firmavit, cui plenitudinem habemus, & de quo capitulum excerptum in libro capitulorum ejus, quicunque librum illum habet, & legere voluerit, invenire valebit. Hanc etiam relationem & in scripturis habemus, & quidam nostrum etiam viva voce Dominum Ludovicum Imperatorem patrem vestrum referre audivimus. *Hujus historiæ mentio etiam est in vita B. Euchery Episcopi Aurelianensis, & B. Rhigoberti Archiepiscopi Rhemensis. Qualis verò esset hujusmodi ecclesiæ est eorum bonorum divisio, quam Carolus Martellus induxit, Pipinus autem & Carolus Imperator prohibuerunt, eodem libro primo Capitularium, ante capitulum istud 83. sic exponitur.* Tempore Hadriani Papæ, & Caroli Magni Imperatoris, quando Paulinus Episcopus tenuit vices Apostolicæ sedis, in Aquis fuit factum istud capitulum, propter hoc, quia laici homines solebant dividere episcopia & monasteria ad illorum opus, & non remanisset ulli Episcopo, nec Abbati, nec Abbatissæ, nisi tantum, ut velut canonici & monachi viverent.

Cum ergo præter conscientiam Episcopi, vel ejus, cui commodi commissa sunt, quilibet prohibetur oblationes ecclesiæ subtrahere, liquidò apparet, quòd cum Episcopi consensu quibuslibet aliis possint distribui.

Huic interpretationi videtur contraire auctoritas illa Toletani concilii IV. cap. 32.

C. LX. ¶ *Nihil de jure suæ diœcesis Episcopi præsumant.*

COnstitutum a est à præsenti concilio Episcopos ecclesias suas ita regere, ut nihil ex earum jure vel possessionibus auferre; sed juxta priorum auctoritatem constitutorum, tam de oblationibus, quàm de tributis b, actibus tertiam consequantur. Quod si amplius quàm ab eis præsumptum extiterit, per concilium rebus appellantibus aut ipsis conditoribus, aut certè quibuslibet eorum, si jam illi à sæculo discesserunt.

C. LXI. ¶ *Possessiones ecclesiæ derelictas nulli alienandi licentia.*

Item Symmachus Papa *ad Cæsarium fratrem, c. 1.*

POssessiones c, quas unusquisque ecclesiæ propriis dit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet modis atq; distractionibus, vel sub quocunque argumento patimur: nisi fortè aut clericis bonorum d meritis aut monasteriis religionis intuitu, aut certè pro necessitas largiri suaserit: sic tamen, ut hæc ipsa non perpetuò, sed temporaliter perfruantur.

Sed illud Toletani concilii ita intelligendum est, ut Episcopi tertiam, vel quartam, quæ secundum locorum diversitatem dari debetur, nihil contingant.

C. LXII. ¶ *A clericis & piis locis ultra statuta patrum aliquid Episcopus non exigat.*

Unde in concilio Leonis Papæ IV. *c. 18. statutum est.*

NVlli e Episcoporum liceat à subjecto sacerdote, vel alio quolibet clerico, & piis locis datione aliquid, præter statuta patrum exigere, aut super f posita in altaribus munera ferre. Sed cùm optimus sit perspector, ita omnibus præesse, ut universæ sibi oves commissæ à se maximè amentur, eique in necessitatibus adjuventur, non illicitis exactionibus h opprimantur, quia Dominus pascendi nos docuit, & omnibus ministrare, non tenuit, vel avaritiis delectari.

C. LXIII. ¶ *De reditibus ecclesiæ quam primùm clericis est distribuenda.*

Item Gregorius *Leoni Episcopo Catanensium i lib. 7. epist. 8.*

AD k hoc locorum gradus rationis ordo dictavit, ut judicia esse constituit, ut nec præpositi in opportunos se frustra valeant occupare subjectos; nec iterum contra suos præpositos effrenata sit licentia, &c. ¶ Volumus igitur, ut quidquid tuæ ex reditu, vel quolibet alio titulo fortassis accreverit, beas segregare, atque eam secundùm Dei timorem byteris, Diaconis, ac clero (ut tibi visum fuerit) dividere.

C. LXIV. ¶ *Episcopus turpis lucri gratia nihil à monachis vel clericis suis exigere debet.*

Item ex septima synodo, *c. 4.*

PRædicator l veritatis Paulus m divinus Apostolus, ac si canonem ponens Ephesiorum Presbyteris, imò verò & omni sacratæ multitudini

a *Burch. l. 3. c. 209, Ivo p. 3. c. 255.* b al. decimo reddat. c *Ivo. l. 3. tit. 12. Anf. l. 5. c. 47.* d al. hominem meritis. e *l. 4. tit. 21. Anf. l. 6. c. 166.* f *in vulgatis erat* [illegible] *perficiat.* h al. exactu dationibus. i al. Catanensi. k *Anf. l. 5. c. 67.* l *Anf. l. 6. c. 165. Polyc. l. 3. tit. 2.* m *Act. 20.* plenitudine. *vel* repletæ.

fiducialiter perhibuit: [Argentum & aurum, aut vestem nullius concupivi. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, beatius existimans *a* dare, quàm *b* accipere.] Propter quod & nos edocti ab eo, definimus Episcopum nullatenus turpis lucri gratia excogitare 1 ad excusandas excusationes in peccatis exigere aurum vel argentum, aut aliam speciem ab Episcopis, vel clericis, vel monachis, qui sub ipso sunt. Ait *c* enim Apostolus. [Iniqui regnum Dei non possidebunt: nec debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis.] & 7. Præcepit enim & *d* Petrus Apostolorum summus: [Pascite, quin vobis est, gregem Dei, non coactè, sed spontaneè secundùm Deum; non turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.]

¶ *Caput hoc antea citabatur ex sexta synodo. Est autem in septima ex versione Anastasii, ex qua nonnulla hic sunt addita, dempta, emendata.*

1 ¶ Excogitare] *Verba Græca,* οὐ λόγῳ μὴ ὅλως αἰσχροκερδῶς ἐπινοῆσαί τι σπουδῆν ἐπιθεῖναι ἐν ἁμαρτίαις, ἀντὶ τῆς ἀρχιερωσύνης *sic clarius verterentur, statuimus, ne ullo modo turpis lucri gratia in mentem veniat Episcopo excusanti excusationes in peccatis poscere aurum, &c.*

Illud autem quod in fine capituli Symmachi ponitur. [*Hæc ipsa non perpetuò, sed temporaliter perfruantur.*] *ad personales tantùm possessiones, clericorum videlicet & pauperum, non ad monasteriales referendum est.*

7 pars. *Quàm verò sit grave apud Deum decimas, & oblationes, ac primitias sacerdotibus non solvere, auctoritate Hieronymi & Augustini apparet.*

C. LXV. ¶ *Reus apud Deum habetur, qui decimas sacerdotibus non solverit.*

Ait namq; Hieronymus in comment. ad c. 3. Malachiæ.

REvertimini ad me, & revertar ad vos, dicit *e* Dominus exercituum: & dixistis, in quo revertemur? Si affiget homo Deum, quia vos configitis me: & dixistis, in quo configimus te? in decimis & primitiis. [In penuria vos maledicti estis: & me configitis gens tota.] Nunc sequamur ordinem prophetiæ. [Quia mihi non reddidistis decimas & primitias, idcirco in fame & penuria maledicti estis: & vos me supplantatis, atque privatis gens tota.] Pro 1 gente, quæ in Hebraico scribitur שנה annum lxx. transtulerunt, ἔτος pro ἔθνος, & est sensus. Ecce annus expletus est, & nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea comportastis: & pro decimis & primitiis *f.* quæ parva erant, si à vobis darentur, ubertatem possessionum vestrarum, & omnem frugum abundantiam perdidistis. Vt autem sciatis me hoc irascente perfectum, quia fraudastis me parte mea, hortor vos, atque commoneo, ut inferatis decimas in horrea *g.* hoc est, in thesauros templi, & habeant sacerdotes atque levitæ, qui mihi ministrant cibos, & probate me, si non tantas pluvias effudero, ut cataractæ cœli aperiæ esse credantur: [Et effundam vobis benedictionem usque ad abundantiam.] Verbum effusionis, nomen largitatis ostendit. Sed fieri potest, ut agros irriganti bus pluviis sit quidem fertilitas, verùm aut locusta, aut bruchus, aut ærugo, aut eruca destruant, & labores hominum pereant. Propterea jungit, & dicit. [Et increpabo pro vobis devorantem.] locustam videlicet, & reliqua quæ diximus. [Et non corrumpet fructum terræ vestræ.] & 7. ¶ Si quando fames, & penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mundum, sciamus hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus, si non accipiant eleemosynam, fraudari se loquitur: & suas 2 possessiones possumus decimas & primitias interpretari. ¶ Si quis doctus & eruditus legem Dei potest cæteros erudire, non debet suæ assignare prudentiæ, ingenioque, quod possidet: sed gratias agat primùm Deo, qui cuncta largitur; deinde sacerdotibus ejus, ac magistris, à quibus ductus est. Si enim non egerit gratias, sed sibi scientiam vindicaverit, in penuria maledicetur. Quòd si intelligens largitorem Deum, & agens his gratias, per quos à Deo eruditus est, humiliaverit se, & in horreum Dei intulerit cibos, hoc est, scripturæ sanctæ alimenta in ecclesia populis ministraverit, statim aperientur super eum cataractæ cœli, & effundetur pluvia spiritalis: & mandabit Deus nubibus suis, ut pluant super eum imbrem: & abundantia rerum omnium perfruetur.

a existimantes.] *orig. In scriptura autem citat tanquam sententiam Domini.* b *Psal. 140.* c *1. Corinth. 6. 2. Corinth. 12.* d *1. Pet. 5.* e *Malac. 3.* f *al. primitiva,* g *al. horrea*

1 ¶ Pro gente.] *Hæc usq; ad vers. Ecce annus, addita sunt ex B. Hieronymo ad sententiæ integritatem.*

2 ¶ Et suas.] *In originali sic legitur,* fraudari se loquitur, & sua portione privari. Possumus decimas & primitias etiam sic interpretari. *Sed ob glossam non est mutatum. Alia verò quædam emendata sunt.*

C. LXVI. ¶ *Quòd decimæ sacerdotibus sunt tradendæ.*

Item Augustinus serm. 219. de tempore.

DEcimæ *a* tributa sunt egentium animarum. Quòd si decimas dederis, non solùm abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animæ consequeris. Non igitur Dominus Deus præmium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam: sed si tardius dare peccatum est, quantò pejus est non dedisse? De militia, de negotio, de artificio redde decimas. Cùm enim decimas dando & terrena & cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritia duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima consuetudo, ut si illi decimam non dederis, tu ad decimam revoceris. Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti. Benefacere semper Deus paratus est, sed hominum malitia prohibetur. Decimæ enim ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerit, res alienas invasit. Et quanti pauperes in locis, ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni judicis apparebit, quia rem à Deo pauperibus delegatam suis usibus reservavit. Qui ergo sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimam: etiam de novem partibus studet eleemosynam dare pauperibus.

¶ *Caput hoc confectum est ex locis B. Augustini in serm. 219. (qui est primus Dominicæ xii. post festum Trinitatis) & serie verborum, & verbis ipsis sæpe mutatis: eodemq; modo apud Anselmum habetur.*

C. LXVII. ¶ *Seipsum condemnat, qui evangelizantibus necessaria subtrahit.*

Item Hieronymus in comm. ad c. 3. epistola ad Titum, in fin.

APostolicis viris, & Evangelizatoribus Christi in necessariis usibus nolle tribuere, sterilitatis seipsum est condemnare.

C. LXVIII. ¶ *Liberum est clericis decimas monachis concedere.*

Quòd autem decimæ Episcoporum consensu monachis licitè tribuantur, B. Hieronymus Damaso Papæ scribit, dicens.

QVoniam quidquid habent clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes, susceptioni peregrinorum & hospitum invigilare debent, maximè curandum est illis, ut de decimis &

a *Anselm. c. 34. Poly. l. 3. tit. 41.*

oblationibus, cœnobiis & xenodochiis, qualem voluerint & potuerint sustentationem impendant. Liberum est enim monachis, & spiritalibus viris Deum timentibus & colentibus, decimas & oblationes, cunctaque remedia concedere, & de jure suo in dominium illorum, & usum transferre, nec tam in pauperibus paupertatem, quàm religionem attendere. Quod autem beatitudo tua quæsivit, utrum usus decimarum & oblationum sæcularibus provenire possit, novit vestra sanctitas omninò non licere, protestantibus hoc divinis auctoritatibus paternorum canonum. Quamobrem, si aliquando fuerint ab his malè detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint monachorum & servorum Dei, Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate & stabilitate subnixa. ¶ Clericos *a* autem illos convenit ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur. Quia autem bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profectò committunt, & per abusionem talium judicium sibi mancipant & bibunt.

¶ *Supra etiam 1.q.2.clericos, pars hujus capitis extat ex B. Hieronymo, in cujus, quæ extant, scriptis nihil hujusmodi inventum est.*

De prædiis autem, quæ à colonis eorum coluntur, sic definitum in Moguntino concilio, [*Quæsti sunt præterea, &c.*] *supra ead.*

QVÆSTIO II.

1 15 DE capellis verò, quæ ab eis possidentur, quòd per eorum institutionem à sacerdotibus sint gubernandæ, Ioannes Papa *probat, scribens Isaac Syracusano Episcopo.*

C. I. ¶ *Presbyteri in monasteriorum ecclesiis per Abbates instituantur.*

VIsis literis charitatis vestræ, quibus satis perpenditur, quanto studio huic sanctæ sedi reverentiam exhibetis, non modicè gavisi sumus. Nunc itaque super ea quæ consuluistis, ut charissimo fratri, benigne discretum consilium damus. Delegavit enim nobis pia mansuetudo vestra, utrum ecclesiæ pro quiete monachorum à sanctis conciliis, catholicisque Episcopis eis traditæ, per sacerdotes ab eis ordinatos & investitos debeant institui. Addidit quoque fraternitas tua, litem & seditionem inter clericos, monachosque ex hac causa non modicam esse ortam: quod instigatione versuti hostis esse factum nemo ambigat. Habet *b* enim mille nocendi modos, nec ignoramus astutias ejus. Conatur namque à principio ruinæ suæ unitatem ecclesiæ rescindere, charitatem vulnerare, sanctorum operum dulcedinem invidiæ felle inficere, & omnibus modis humanum genus evertere & perturbare. Dolet enim satis, & erubescit charitatem, quam in cœlo nequivit habere, homines constantes ex luteâ materia tenere in terra. Vnde oportet (quantum fragilitati nostræ conceditur) ut omnes aditus nocendi ejus versutiæ diligentissimè muniamus, ne mors ingrediatur per portas nostras. Consilio itaque multorum fratrum diligenter exquisito decrevimus, ut amodò ecclesiæ monachis traditæ per suos sacerdotes instituantur. Divinæ enim leges habent, & sæculares, ut cujus est possessio, ejus fiat institutio: & si in dando, quod majus est, facilis fuit charitas, sit faciliot in concedendo, quod minus est, sancta largitas. Majus enim fuit possessionem dare, quam sit investituram concedere. Quo modo possessoris jura cognoscentur, & suarum *c* rerum sibi tributa reddentur, ubi quod suum est, per alterum datur, & cùm voluerit, auferrur? Humani moris est illum vereri, cujus judicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur. Vnde fit, ut in parœciis Episcopi ad serviendum sacerdos proclivior fiat: & sic Episcopus, quod sanctè & religiosè dederat, quadam simulatâ auctoritate ad se trahat *a*. Sic itaque privatur merito quam consecuturus fuerat, tum quia ficta charitate fecit quod dederat, tum quia pravorum sacerdotum discordias, & scissuras amantium, lites & dissensiones inter Episcopos seminantium, verbis nimis factis crebrius, quod prius furatè molichatur lucrari, post denudata fraude conatur quadam usurpatione ex toto arripere. Quorum avertentes *b* calliditates, & hostis astutiones, deinceps omnibus licentiam monachis dimus suarum ecclesiarum investitores fieri: ita tamen ut cio synodi, si contra sacerdotium agere præsumpserint multentur, & felici mucrone Episcopi sacerdotum culla resecentur.

¶ *Caput hoc est cum aliis, quæ ex antiquis codice puleri sunt habita: ex cujus codicis exemplo & vetustis liqua sunt emendata.*

Hac auctoritate monachis conceditur investitura suorum sacrarum. Sed videtur contraire Vrbanus Papa II. dicens

Post hæc verba in exemplaribus, in quibus non sunt pos tur c. sane. In quatuor autem his interpositis paleis ubi chia agitur, & hæc prior est in concilio Moguntino prim sententia repetitur in 2.c.10. & in 3. c.17.

C. II. PALEA.

ADmonemus *c*, atque præcipimus, ut decimas no dari Deo non negligatur, quas ipse Deus di stituit: quia timendum est, ut quisquis Deo debitum subtrahit *d*, ne fortè Deus per peccatum ferat ei necessaria sua.

C. III. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item Nicolaus Papa II. *epist. unic.*

c.1.

PRæcipimus, ut decimæ & primitiæ, seu oblationes vivorum & mortuorum ecclesiis Dei debitæ dantur à laicis, & ut in dispositione Episcopum quas qui retinuerint, à sanctæ ecclesiæ communione parentur.

C. IV. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item Leo Papa.

NVllus decimas ad alium pertinentes accipiat.

C. V. PALEA.

Item Ambrosius *sermone primo de Quadragesima.*

NAm qui Deo non vult reddere decimas, quas nuit, & homini non studet reddere, quod eo abstulit, non timet adhuc Deum, & ignorat vera pœnitentia, veraque confessio. Ille talis potest veram *g* facere eleemosynam.

¶ *Habetur in sermone primo de Quadragesima, cui* Ecce nunc, *qui cum aliis B. Ambrosii notatur in bibliotheca Vaticana, ac monasterii Mediolanen B. Ambrosii.*

C. VI. ¶ *Abbates absq; Episcopi consilio in pa chialibus ecclesiis Presbyteros non ordinent.*

Item Vrbanus II.

SAnè quia monachorum quidam Episcopis auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parochias cum Abbatum consensu sacerdoti committunt, modi sacerdotes de populi quidem cura Episcopum tionem reddant, Abbati verò pro rebus monasterii ad monasterium pertinentibus debitam fidelitatem exhibeant, & sic sua cuique jura serventur.

a 1.q.2.clericos. *In regula monachorum, c. de pauperiate. habentur quædam similia.* b 2.Cor.2. c *al. suorum sibi,*

a *al.retrahat.* b *al.advertentes.* c *Quæ habentur par 3.c.197.Pann.l.2.c.57.* d *al.abstrahit.* e *al. hoc §. deinde.* f *al.quæcunq; oblationes.* g *al.hoc*

parochialibus ecclesiis Presbyteri per Episcopos instituantur *a*, qui eis respondeant de animarum cura, & his quæ ad Episcopum pertinent.

C. VII. ¶ *Quorumcunq; monachorum Ecclesiæ Episcoporum subdantur regimini.*

Item ex Concilio apud Faventiam habito.

STatuendum nobis est, quatenus ecclesiæ quorumcunque monachorum in singulis parochiis sitæ, Episcoporum, ut decet, divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia exhibeant.

Licet Urbanus Papa prohibet investituras parochialium ecclesiarum per monachos fieri, quas Ioannes Papa eis concessit. Sed illud Ioannis Papæ intelligendum est de illis capellis, quæ cum omni jure suo ab Episcopis monachis conceduntur. Illud autem Urbani intelligitur de illis, quas Abbates in propriis prædiis ædificant in illis, vel in castellis suis.

QVÆSTIO V.

¶ *Videntur contra ordinis rationem, ut inter secundam & tertiam quæstionem quinta sit posita. Et in omnibus antiquis exemplaribus, exceptis duobus pervetustis, in secunda quæstione sunt omnia hi canones, quibus constat quinta quæstio: deinceps sequuntur tertia & quarta cum suis capitulis, ut in vulgatis codicibus: tum verba Gratiani, qua in vulgatis habentur initio sextæ quæstionis, &c. conficiendo, faciunt quintam quæstionem: reliqua vero sextam. Verum hanc, qua nunc tractatur, esse quintam quæstionem, ex propositione initio causæ facta perspicuum est. Et putat Gratianus idèo ordinem hunc mutare, quia argumentum quintæ quæstionis valde conjunctum est iis, quæ in fine secundæ allata erant. Quam ob causam, asperatrea ob auctoritatem illorum duorum canonum, & recuperatu ipsum utendi hos canones sub quinta quæstione, vetusum est tollendum esse mutandum.*

TAlis, etsi jus territorii habeant, tamen potestatem gubernandi populum, & spiritualia ministrandi non habent. *Quod etiam de Episcopo intelligendum est.*

C. I. ¶ *Episcopus qui in alterius diœcesi ecclesiam ædificat, eius consecrationem sibi vindicare non valet.*

Unde Nicolaus Papa *ait.*

SI quis *b* Episcoporum in alienæ civitatis territorio pro quacunque suorum opportunitate ecclesiam ædificare disponit, non præsumat dedicationem facere, quæ illius est, in cujus territorio ecclesia assurgit. Ædificatori verò Episcopo hæc gratia reservetur, ut quos desiderat eleticos in re sua ordinari, ipsos ordinet is, cujus territorium est: vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat: & omnis ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cujus civitatis territorio ecclesia surrexit, pertinebit.

¶ *Anselmus citat ex Arausico, in cujus 10. cap. ferè idem legitur.*

C. II. ¶ *Basilica noviter condita ad Episcopum pertinet, cujus conventus esse constiterit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c. 34.*

POssessio *c* territorii conventum non adimit: ideoque basilicæ, quæ novæ conditæ fuerint, ad eum procul dubio pertinebunt Episcopum, cujus conventus esse constiterit.

¶ *Canon 34. concilii quarti Toletani sic habet. Sicut diœcesim alienam tricennalis possessio tollit: ita territorii conventum non adimit, &c. ut* 1. *ead. q. 3. sicut diœcesim.*

C. III. ¶ *Ædificatori Episcopo in diœcesi alterius ecclesiam consecrare non licet.*

Item Gregorius *lib. 11. epist. 13. ad Ioannem Subdiaconum.*

LAtor *a* præsentium Ioannes, frater & coepiscopus noster 1, indicavit nobis, quòd quidam Emperantius Episcopus ausu temerario in diœcesi ipsius oratorium construxerit, idéque sine præcepti auctoritate contra morem præsumpserit dedicare. Missasque illic publicas celebrare non metuit. Quam rem cum summa te celeritate *b* ac districtione convenit emendare, nec ulterius tale aliquid attentare permittas.

1 ¶ Noster] *Hoc loco in epistola ipsa interjiciuntur multa. Quod de jure ordinandi, non possidendi intelligendum est. His auctoritatibus facilè perpendi potest, quod sive Abbates, sive Episcopi in suis castellis, vel villis ecclesias ædificaverint, non ideò Episcopo, in cujus diœcesi fuerint, conventus adimitur: & ideò sacerdotes, juxta illud Urbani & Nicolai, in eis non nisi per Episcopos, cum consensu tamen & electione ædificantium, ordinari possint.*

QVÆSTIO III.

1 ps Quod autem præscriptione temporis omnia jura tollantur, probatur auctoritate Chalcedonensis concilii, & Gelasii Papæ, & Toletani concilii. *Prima hæc est.*

C. I. ¶ *Rusticana parochia apud Episcopos, qui eas possident triginta annis sine violentia, permaneant immobiles.*

PEr *c* singulas ecclesias 1 parochias rusticanas, sive 2 in possessionibus, manere immobiles apud eos qui eas retinent Episcopos decerninus: & maximè si sine violentia eas jam per triginta annos tenentes gubernaverunt. Si verò intra triginta annos facta fuerit, aut fiat de his dubitatio *d*, liceat eis, qui se dixerint læsos, propter eas movere apud synodum provinciæ certamen.

¶ *Caput hoc est in prisca versione, quæ est in collectione Isidori: atq; ex ea cum duabus Vaticanis ejusdem collectionis codicibus collata est emendatum.*

1 ¶ Ecclesias] *Apud Balsamonem in codicibus manuscriptis legitur,* κατ' ἐκάστην ἐπαρχίαν, *id est,* in unaquaque provincia. *Sed in Græco canone vulgato,* κατ' ἐκάστην ἐκκλησίαν.

2 ¶ Sive in possessionibus] *Græce est,* ἀγροικικὰς παροικίας, ἢ τὰς ἐν χωρίοις. *id est,* parochias quæ in ruribus, aut quæ in vicis & pagis sunt.

C. II. ¶ *Triginta annis ab Episcopis possessæ, immobiles permaneant diœceses.*

Item Gelasius *epist. 2. ad Siculos, c. 11.*

PRæsulum *e* nostrorum auctoritas emanavit, ut facultates ecclesiæ Episcopi ad regendum habeant potestatem: ita tamen, ut viduarum, pupillorum, atque pauperum, nec non & clericorum stipendia distribuere debeant. Hoc etiam eis statuimus dari, quod hactenus decretum est: reliquum sibi Episcopi vindicent, ut, sicut antea diximus, peregrinorum atque captivorum largitores esse possint. *Idem ibid. c. 2.* ¶ Illud *f* etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesiæ, nec non diœceses ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vindicent, quod tricennalis lex concluserit: quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas.

C. III. ¶ *Territorii possessio conventum non adimit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c. 34.*

SIcut *g* diœcesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii 1 conventum non adimit 2.

a *al. constituuntur.* b *Ansel. l. 5. c. 9.* c *supr. ead. q. 3. sic. ad diœcesim. Bur. l. 3. c. 147. Ivo p. 3. c. 111.*

a *Anselm. l. 5. cap. 27. Poly. l. 1. tit. 13.* b *celebritate.*] *orig.* c *In Chalc. c. 17. & in sexta syn. c. 25. Poly. l. 3. tit. 12. Ansel. l. 5. c. 26. Bur. l. 3. c. 143. Ivo p. 3. c. 106. Pannorm. l. 2. c. 64.* d *al. altercatio.* e *Poly. l. 3. tit. 12. Ivo p. 3. c. 147.* f *13. q. 2. c. 1. Ivo p. 3. cap. 144. Bur. l. 3. c. 149. Pann. l. 2. c. 65.* g *sup. ead. q. 5. possessio. Poly. lib. 3. tit. 12. Ansel. l. 5. c. 27. Bur. l. 3. c. 147. Ivo p. 3. c. 112.*

1 ¶ Territorii] *In vulgatis sequebatur,* possessio : *quæ abest à vetustis, à Burchardo, & Pannormia, & codicibus conciliorum impressis & manuscriptis.*

2 ¶ Non adimit] *Sic in editionibus conciliorum Colonienſibus, & codice regio, & vetuſtis Gratiani exemplaribus, & in Pannorma. Verum in duabus editionibus conciliorum Pariſienſibus, & apud Ivonem habetur,* non amittit, *& in duobus codicibus Vaticanis, & apud Burchardum,* non admittit.

C. IV. ¶ *Triennalis poſſeſſio intra unam provinciam ſervari debet.*

Item ex eodem, *c. 33.*

QVicunque *a* Epiſcopus alterius Epiſcopi diœceſim per triginta annos ſine aliqua interpellatione poſſederit, quamvis 1 ſecundùm jus legis ejus non videatur eſſe diœceſis, admittenda non eſt contra eum actio reposcendi. Sed hoc intra unam provinciam 2, extra verò nullo modo, ne dum diœceſis defenditur, provinciarum termini confundantur.

1 ¶ Quamvis] *In concilio impreſſo cum manuſcriptis collato legitur.* Quia ſecundùm jus legis ejus videtur eſſe diœceſis, admittenda non eſt, &c. *Ivo autem in tertia parte etiam clarius poſt verſic.* poſſederit. *ſic habet,* eam teneat : quia ſecundùm jus legis ejus videtur eſſe diœceſis, & admittenda non eſt, &c. *Burchardus autem,* quamvis ſecundùm jus legis ejus videtur eſſe diœceſis. *In Pannormia verò quemadmodum apud Gratianum.*

2 ¶ Provinciam] *Auctor gloſſæ interpretatur,* id eſt, diœceſim: *& in variis conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur,* parochiam, *quæ voce ſæpe diœceſis ſignificatur, ut in Canone Apoſtolorum 14.* Epiſcopo non liceat alienam parochiam propria relicta pervadere: *& in concilio Antiocheno, c. 21. vocem παροικίας alii verterunt parochiam, alii diœceſim, omninò, in Toletanis hæ voces confunduntur, ut Toletano 3. c. 20. & Toletano 4. c. 32. & 33. Bracarenſi 2. c. 2. Et in hujus capitis initio vox,* diœceſis, *partem quandam, id eſt, parochiam, ſignificat. Verum in codice conciliorum Lucenſi regio, & vetuſtis exemplaribus Gratiani, & Pannormia, & apud Ivonem p. 3. in margine eſt,* provinciam.

2 pars. *Ecce his auctoritatibus probatur, quod poſſeſſionis & gubernationis jura præſcriptione tolluntur.*

Sed idem Gelaſius *contrà teſtatur ſcribens Maximo & Euſebio Epiſcopis.*

C. V. ¶ *Status parochiarum nec præſumptione, nec temporis præſcriptione mutari poteſt.*

LIcet *b* in regulis contineatur antiquis, parochias unicuique eccleſiæ priſtina diſpoſitione deputatas nulla poſſe ratione convelli, ne per conſuetudinem peſſimam, exempli mali temeritate creſcente, univerſalis confuſio naſceretur; tamen etiam decretis noſtris ante non multum temporis deſtinatis, omnia juſſimus, quæ taliter fuerant invaſa, reſtitui. Sed quia temeritas pervadentium legem ſibi poſſe putat generari, ſi ſceleri ſuo pertinaciam retentionis adjungat, ea quæ inter fratrem & coepiſcopum noſtrum Conſtantinum Anuſcanæ 1 eccleſiæ ſacerdotem, & inter nuntios *c* directos ab Anconitano Pontifice decrevimus, per vos impleri cupimus, tunc formam in cæteris cognitionibus, quæ ſit ſequenda, perſcripſimus. Nulla *d* igitur præſumptione ſtatum parochiarum, qui perpetuæ ætatis firmitate duravit, patimur immutari : quia nec negligentia Pontificis, nec temporalis objectio (quia per incuriam fortè generatur) neque ignavia faciente conſenſus adhibitus, nec ſubrepente *e* ſupplicatione præceptio divellere poteſt ſemel diœceſim conſtitutam : ex qua ſemper ad regenerationem, atque conſignationem plebs devota convenit. Territorium 2 etiam non facere diœceſim, olim noſcitur ordinatum.

a *Poly. l. 3. tit. 12. Anſ. l. 3. c. 28. Burc. l. 1. c. 67. Ivo p. 3. c. 191. & p. 3. ca. 175. Pannorm. l. 2. c. 67.* b *Ivo p. 3. c. 97.* c *al. & directos.* d *Anſ. l. 3. c. 13.* e *al. ſubripiante.*

1 ¶ Anuſcanæ] *In vetuſtis codicibus variis legitur, id eſt,* Canuſcanæ, Camuſcanæ, Tamuſcanæ.

2 ¶ Territorium] *Hæc referuntur etiam ab Anſelmo, ſed non ab Ivone.*

Hoc multiplicater diſtinguitur. Sunt quædam dioeceſes certis limitibus diſtincta ſunt : hæ nullo modo præſcribi poſſunt. Aliæ verò, quæ non ſunt certis limitibus diſtinctæ, & de quibus certa definitio non olim præceſſit, præſcriptione tolluntur.

C. VI. ¶ *Limitis poſſeſſio præſcribi non poteſt.*

Unde Innocentius Papa.

INter *a* memoratos fratres noſtros, Fulgentium ſtigitanum & Honorium Cordubenſem Epiſcopos, ſcuſſio agitata eſt propter parochiam baſilicæ cuiquam horum alter Cellanenſem 1, alter Rheginaſſeruit. Et quia inter utraſque partes hactenus actio ventilata *b* eſt, cujus quamvis vetuſta nullum juris præjudicium affert *c*; ideò ne diſcra inter eos noſtra devocaretur ſententia, prolatis nibus ſynodalia decreta perlecta ſunt. Quorum tas prænonet ita oportere inhiberi cupiditatem, quis terminos alienos uſurpet : ob hoc placuit nas partes inſpectores *d* viros mittendos, ita ceſis poſſidentis (ſi tamen baſilicam veris ſignis præfixus monſtraverit) eccleſiæ, cujus eſt tionis, ſit æternum dominium. Quòd ſi limes eandem baſilicam non concludit *ſ*, & tam poris probatur objecta præſcriptio, appellatio Epiſcopi non valebit, quia illis tricennalis objectium imponit. Hoc enim & ſæcularium Principctoritas. Sin verò intra meras tricennalis alienos terminos baſilicæ injuſta retentio tentis Epiſcopi juri ſine mora reſtituetur.

¶ *Caput hoc extat in concilio Hiſpalenſi 2. c. 2. & in duobus citat.*

1 ¶ Cellanenſem] *In concilio impreſſo* Cellanenſem : *& Plinius lib. 3. c. 1. inter oppida* Celtrcenſem : *& Ptolemæus numerat* Celticam.

2 ¶ Ita ut diœceſis] *In conciliorum editionibus & codicibus Vaticanis legitur,* ita ut, ſi in diœceſi poſſeſſam baſilicam veteribus ſignis limes præviſus, (ſi præſus) monſtraverit eccleſiæ, &c. *item, in codice Lucenſi niſi quod loco dictionis,* præviſus, *habetur,* præfixus.

C. VII. ¶ *Spatia, quæ definita fuerint, non præſcribi non poſſunt.*

Idem Gelaſius Papa, *Iuſto Epiſcopo.*

DIlectio *h* tua ſtudeat quæſita omnium fidelium veritate, ut ſi de ſpatiis, de quibus nunc otia contentio, definitio dudum certa proceſſit, merata ſervetur : alioqui ſi nihil unquam terminatum, tunc de præſcriptione temporum pars confidit, præbeat ſacramentum : ut tamen quæ hactenus poſſeſſe probatur *i*, jungendum tur offerre.

3 pars. *Poteſt etiam aliter diſtingui. Qui auctoritate uſurpat, quia nullo titulo poſſidere tunc habere non poteſt, & in hoc caſu intelligenda eſt illa auctolaſit : [Temporalis objectio, quæ per incuriam ſæpe non poteſt divellere diœceſim ſemel conſtitutam. Hoc eſt, ſi nullo titulo, ſed ſola uſurpatione eam poſſidere verò judicis auctoritate, & privilegiorum ſuorum poſſidere cæperit, tunc temporalis objectio adhuc*

a *In concil. Hiſpalenſi 2. c. 2. Poly. l. 8. tit. 10. Burch. Ivo p. 3. c. 99.* b *al. vendicata.* c *al. aſſer* d *al. inſpectionis.* e *al. juſtâ retentio.* f *al.* g *al. repetentis.* h *Ivo p. 3. c. 135. & p. 6. 230. Pann.* i *al. prohibetur.*

C. VIII. ¶ *Debent privilegia xxx. annis possessa inmobiliter observari.*

Unde Gelasius Papa *a* ait.

PLacuit *b* huic sanctæ, magnæque synodo, ut res & privilegia, quæ Dei ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, & sive à divæ recordationis Imperatoribus, sive ab aliis Dei cultoribus in scriptis donata, & ab eis per annos xxx. possessa sunt, nequaquam à potestate præsulum eorum quæcunque persona sæcularis per potestatem subrahat, aut per argumenta quælibet auferat: sed sint omnia in potestate ac jussu *c* præsulis ecclesiæ, quæcunque intra xxx. annorum spatium ab ecclesiis possessa fuisse noscuntur. Quisquis ergo sæcularium 1 contra præsentem definitionem egerit, tanquam sacrilegus judicetur, & donec se correxerit, & ecclesiæ propria privilegia seu res restituerit, anathema sit.

¶ *Quod hic tribuitur Gelasio, habetur in synodo octava, habita ab Hadriano II. c. 15. & ea citatur, apud Anselmum & Polycarpum. Sed manuscripti codices Gratiani concordant cum vulgatis.*

1 ¶ Sæcularium] *In vulgatis legebatur*, Quisquis ergo clericorum & sæcularium. *Sed absunt illa duæ voces*, clericorum, vel, *ab aliquot vetustis, & ab ipsa concilio manuscripto. In concilio impresso legitur*, Qui contra fecerit, ut sacrilegus judicetur, & donec talia privilegia, &c.

C. IX. ¶ *Repeti non possunt, quæ xxx. annis quietè possidentur.*

Idem *Episcopis Dardaniæ inter cætera* inquit.

POst *d* quingentos annos constituta Christi quosdam audio velle subvertere, cùm xxx. annorum lex hominum non possit abrumpi.

¶ *Caput hoc non legitur in epistola Gelasii, quæ extat ad Episcopos Dardaniæ. Nicolaus I. in epistola ad Episcopos Galliæ, cujus initium est.* Quamvis singularum. *nuper, ut dictum est, impressa in appendice bibliothecæ, citat ex epistola Gelasii ad orientales. Deusdedit Cardinalis & Anselmus absolutè Gelasium citant.*

4 pars. *Item si de rebus ecclesiæ controversia mota est, & definitio subsecuta, esti injusta sit, tamen quia non sua, sed illa finientis auctoritate possidere capit, tricennalis præscriptio peritorì silentium imponit: ita tamen, ut suppurata præscriptionis non à tempore definitionis, sed à decessu definientis exordium sumat.*

C. X. ¶ *Vita irritè dissonentis non poterit pertinere ad tricennium temporis.*

Unde in Toletano concilio IX. *c. 8. statutum est.*

SI sacerdotes *e* vel ministri, dum gubernacula ecclesiarum administrare videntur, contra patrum sanctissimas sanctiones de rebus ecclesiæ definisse aliqua dignoscuntur, non ex die quo talia scribendo decreverunt, sed ex quo talia moriendo definita reliquerunt, supputationis ordo subsistabit. Nunquam enim 1 poterit ad tricennium *f* temporis pertinere vita irritè hoc judicantis, quia status contractuum initia non sumpsit ab origine æquitatis.

1 ¶ Nunquam enim] *Sic in vetustis etiam codicibus Gratiani, & in codice conciliorum Lucensi regio. In duobus Vaticanis est quidem dicto*, tricennium, *sed in cæteris verbis aliqua variantur. In concilio verò impresso legitur*, Nunquam enim ad tiennium temporis pertinebit potestas irritum (al. irrite) hoc judicantis: *& ab aliquibus editionibus abest* vox, potestas.

5 pars. *Item ea quæ beneficiis possidentur, sive quæ metu hostilitatis interveniente diutius possessa fuerint, præscribi non possunt.*

C. XI. ¶ *Quæ in beneficiis possidentur, præscribi non possunt.*

Unde in Agathensi *a* concilio, *c. 59. definitum est.*

CLerici *b* quilibet quantacunque diuturnitate temporis de ecclesiæ remuneratione aliqua possederint, in jus proprium præscriptione temporis non revocentur *c*; dummodo pateat ecclesiæ rem fuisse: ne videantur 1 etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ aut precariæ, cùm ordinati sint, facere non debuisse, aut diu retentas facultates in jus suæ proprietatis posse transcribere.

1 ¶ Ne videantur] *In concilio impresso & apud Ivonem legitur*, ne videantur Episcopi administrationes prolixas aut precatorias, cùm ordinati sint, facere debuisse *d. In Epaunensi autem locus manifestè corruptus est.*

C. XII. ¶ *Quæ humanitati intuitu aliquibus præstantur præscribi non possunt.*

Item ex concilio Aurelianensi I. *cap. 25.*

SI *e* Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas clericis, aut monachis, vel quibuslibet 1 præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum ecclesia præjudicium patiatur: nec sæcularis legis præscriptio, quæ ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.

1 ¶ Vel quibuslibet] *Hæ voces sunt etiam apud Anselmum, sed absunt à concilio impresso & manuscripto.*

C. XIII. ¶ *Temporalis præscriptio non objicitur ubi hostilitatis metus intervenerit.*

Item ex concilio Hispalensi II. *cui interfuit Isidorus, cap. 1.*

6. PRima actione Theodulphi Malacitanæ ecclesiæ antistitis ad nos oblata precatio est, asserentis antiquam ejusdem urbis parochiam militaris quondam *f* hostilitatis discrimine fuisse decisam, & ex parte aliqua ab ecclesiis Astigitanæ, Eliberitanæ, atque Ægabrensis urbium esse retentam. Pro qua re placuit, ut omnis parochia, quam antiqua ditione ante militarem hostilitatem retinuisse ecclesiam suam quisque comprobaret, ejus privilegio restitueretur. Sicut enim per legem mundialem iis, quos barbarica feritas *g* captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio, non aliter & ecclesia receptura est parochiam, quam antè tenuit cum rebus suis, sive ab aliis ecclesiis possideatur, sive in cujuslibet possessionem transfusa sit. Non enim erit objicienda præscriptio temporis, ubi necessitas interest hostilitatis.

C. XIV. ¶ *Tempore non currit præscriptio ubi furor hostilitatis incumbit.*

Item Ioannes Papa VIII. *Paulo Episcopo suscepti legatione in Germania & Pannonia.*

POrrò *h* si de annorum numero fortè quis causatur, sciat, quia inter Christianos & eos, qui unius fidei sunt, numerus certus affixus est. Cæterum ubi paganorum & incredulorum furor in causa est, quantalibet prætereant tempora juri non præjudicant ecclesiarum; quæ corporalia nescientes arma, solum Dominum & propugnatorem suum, quando ei placuerit misereri, patienter expectant. Verùm si annorum prolixitas in talibus impediat, Deus ipse reprehendendus est; qui post quadringentos & triginta annos filios Israel *i* de durissima servitute Pharaonis, & fornace ferrea liberavit: sed ipse per se noster redemptor fuit, qui humanum genus post tot annorum millia de inferni claustris eripuit.

a *In synod. sub Hadriano II. c. 18.* b *Poly. lib. 3. tit. 12. Anſl. 4. c. 20. abest ab orig.* c *al. usu.* d *Anselm. l. 4. c. 27. Deusdedit part. 1.* e *Sacerdos vel. minister.] orig. & sic consequenter.* f *al. triennium.] orig.*

a *Et in Epaunensi, ca. 18.* b *Ivo p. 3. c. 186.* c *al. vocentur.* d *al. non debuisse.* e *Ansel. l. 5. c. 87.* f *al. quodam.* g *al. sæveritas.* h *Poly. l. 1. tit. 11. Deusdedit par. 1. Anselm. l. 2. c. 23.* i *Deut. 4.*

7 pars. *Tolluntur etiam præscriptione illa diœceses, quas propriu Episcopi negligentibus, aliu ab hæresi ad fidei integritatem revocaverunt.*

C. XV. ¶ *Si qui Episcopi diœceses suas lucrari Deo negligunt, postquam triennium eis constabunt Episcopis, quorum studio fides sunt reconciliatæ.*

Unde in Africano a. concilio, *c. 88. legitur.*

PLacuit b, ut quicunque Episcopi negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur à diligentibus vicinis Episcopis, ut id agere non morentur. Quòd si intra sex menses à die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant: ita tamen 1, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab hæreticis, ut impune ibi sint, & suam diligentiam fuisse præventam, ut eo modo ejus cura sollicitior c vitaretur d, cùm hoc judices Episcopi cognoverint, suæ cathedræ loca restituantur e.

1 ¶ Ita tamen] *Græcus Canon in emendatis codicibus hoc loco sic habet:*

Οὕτως μέντοι, ἵνα ἐὰν ὀλίγοι ἢ οἱ δέκα πιστοὶ μόνοι οἱ τοιοῦτοι, ἐξ ἐπιτηδεύσεως λόγου τινὰ οἰκονομίαν ἐσόμενον δόξαν ἀμελεῖν, τοῦτο τῶν αἱρετικῶν ἐπιλεξάμενον, ὡς ἐὰν δόξωσιν οὗτοι πλανοδιδάσκαλοι, καὶ οὐ τοσοῦτο ἑαυτοῖς ἐπιμέλειαν δοῦναι ὑπὲρ σωτηρίας, ἢ τινὶ ἐκ παρέργου τοῦτο ἐπιτρέψαι αἱρετικοῖς πλοῦτον ἐκκλησίας, τοῦτο μεταξὺ ἐπισκόπων κρινόντων λαμβάνεσθαι τόπους. *Id est*, Ita tamen, ut si ille, ad quem hi pertinere ostenduntur, de industria ad rem commodius tractandam negligenter agere visus fuerit, id probantibus hæreticis, ut sine tumultu reciperentur, atque interea suam diligentiam alius occuparit, qua quidem si usus esset, ipsis hæreticis majus damnum attulisset, cùm hoc judicantes Episcopi cognoverit, &c.

Potest etiam aliter intelligi præscriptio illa longi temporis, qua Gelasius negat statum parochiarum posse mutari. Longum enim tempus, sicut ex legibus habetur, decennium, vel vicennium intelligitur. Hujus ergo longi temporis præscriptio auctoritate Gelasii, & sæcularium legum ecclesiis objici non potest.

2 pars. *Præscriptionum aliæ sunt introductæ odio petentis, & favore possidentis: aliæ tantùm odio petentis. Quæ enim bona fide, & justo titulo rem præsentu per decennium, absentis verò per vicennium tenuerit, perpetua exceptione tutus erit, non solùm adversùs alios, sed etiam adversùs creditores, quibus res ipsa obligata fuerat, etiam adversùs verum dominum. Si verò aliquo casu à possessione ceciderit, etiam adversùs verum dominum uti ster rem vendicare poterit. Si autem nullo titulo, bona tamen fide per triennium rem alicujus possederit, similiter gaudebit præsidio. Bona verò fides non ad tractum medii temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cum, bona fide possidere cœpisse. etiam si medio tempore scientiam f rei alienæ habuerit. Hæ præscriptiones introductæ sunt favore possidentis, & odio petentis: quia lex favet his, qui bona fide & justo titulo, vel bona fide tantùm possident: odit autem, & punit circa rem suam negligentes & desides. ¶ Quòd si mala fide rem alienam quis possidere cœperit, post xxx. annos adversùs omnem petentem exceptione tutus erit. Si verò aliquo casu à possessione ceciderit, actionem non habebit: quia hæc præscriptio non favore malæ fidei possessoris, sed odio tantùm rem suam persequi negligentis introducta est. Si autem res ad creditorem suum, vel ad dominum pervenerit, detentionis commodum habebit: si verò ad alium, creditor, vel 1 alius dominus adversùs eum experiri poterit: nec sibi proderit exceptio medii 2. temporis possessoris.*

a *Et in Milevit. cap. 24. & in Carthag. Græco* 2. ἐκβ. b *Bur. l. 1. c. 90. vide p. 3. c. 176.* c *al. solertior.* d *al. vetaretur.* e *al. restituant.* f *al. consentiam.*

*quia non ab eo habuit causam possidendi. Quòd si vicinior possessio ad eos pervenerit, malæ fidei possessor indistincti possessionis commodum recipiet. ¶ Hæc de præscriptionibus decennii, vicennii, vel triennii intelligenda sunt, si sine interruptione possessio probentur. Quòd si per naturalem detentionem possessio interrupta fuerit, à die recuperatæ possessionis novi triginta anni in omnibus præscriptionibus numerabuntur. Si per litis contestationem, ab ultimo die litigii, quadraginta anni computabuntur. Quod si is, qui in causa præscribendi erat, possessionem alicujus rei amiserit, tempus præcedens cum sua possessione tempore continuum probatur. [Is autem, cujus res præscribitur, si litem contestatus non fuerit, vel propter adversarii absentiam, vel infantiam, vel furorem, aliamve causam neminem tutorem vel curatorem habeat, vel quia ei non potestate constituta est, intra constituta tempora præsidem adeat, libellum ei porrigat, & hoc in querimoniam deducat, & sic temporis interruptionem faciat. Si autem præsidem adire non possit, saltem ad Episcopum locorum, vel defensorem civitatis, vel ipsam manifestare voluntatem in scriptis deproperit. Quod si Episcopus, vel Episcopus, vel defensor absfuerit, liceat ei publice proponere, ubi domicilium habet possessor, seu cum tabularium publicum, vel si civitas tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficiat ad omnem temporalem interruptionem sive annii, sive longi temporis, sive triginta, vel quadraginta annorum sit. ¶ Hæc de præscriptionibus inter privatos. Earum autem quæ loca religiosa, non nisi quadraginta annorum præscriptione excludit, si loco religioso competant, quadraginta annis excludantur.] *Et in novellis. Neque decennii, vel vicennii, &c. canonibus verò ecclesia adversùs ecclesiam triginta annis, monasterium adversùs ecclesiam non nisi quadraginta annis præscribere ministitur. Quòd si privatus primitias & decimas sive cum titulo, sive sine titulo possederit, nulla temporis præscriptione tutus erit. Quæ enim ab initio de jure fortiri efficium non habuerit, tractu temporis non convalescunt. Unde si liber homo longo tempore pro servo detineatur, etiam si quadraginta annorum spatia excesserint, sola temporis longinquitate libertatis jura non amittit, tutelabuntur. Ad hæc ecclesia 4 reipublicæ: primum enim omnes civilium functionum instar obtinent. ¶ Parochiarum dilectiones præscribi non possunt.*

1 ¶ Vel alius dominus] *In duobus vetustis codicibus non est dictio, alius. in uno autem legitur,* vel alius, *tollitur* minus.

2 ¶ Medii temporis possessoris] *A vetustis codicibus hæc dictio abest dictio,* temporis, *parum dictio,* possessoris.

3 ¶ In omnibus præscriptionibus] *Hæc verba in duobus manuscriptis non sunt.*

4 ¶ Ecclesia reipub.] *Emendatum est ex vetustis codicibus. Nam antea legebatur,* ecclesia, respublica. *Omittit autem interdum, & mutat nonnulla verba Gratianus earum legum, quas refert.*

C. XVI.

Unde in 7. lib. d Codicis, ut de triginta, vel quadraginta annorum præscriptione, Imp. Anastasius.

IVbemus eos, qui rem aliquam per continuum triginta annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione ejusmodi rei, seu dominio nequaquam removeri: sanctionem hanc, seu civilem canonem, vel aliam quamlibet

a *l. ult. Cod. de episcopali audient. l. superfluus. Cod. de excepti.* b *Cod. de sacrosancta ecclesia Authen. quas adhibet Novella 131. 6. pro temporalibus. & eadem apud Isidorum. c. 1. 3. cod. q. 4. c. fin.* c *Digest. de reg. jur. d. quòd initio. & l. 3. lib. 6.*

eam collationem impositam eis dependere compelli, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem opposita admitti.

¶ *In pleriſq; vetuſtis exemplaribus caput hoc conjunctum eſt ſequenti.*

¶ *Sic etiam prædia, ſive ſint privata, ſive eccleſia, poſſunt præſcribi. Proventus premotiarum, & decimationum præſcriptione nullo non poſſunt, etiamſi à Romano Pontifice qualibet laicus ſuper his reſcriptum impetraverit. ¶ Reſcripta à eum qua contra jus ſcriptum impetrata fuerint, niſi talia ſint, qualibus, quibus data fuerint, proſint, & nulli obſint, nullius momenti eſſe cenſentur.*

¶ *Item.* Decima b *Deo mandante ſacerdotibus & levitis ſeparata ſunt, ut de ſorte Domini vivarent, qui in ejus ſorte communerantur. Non ergo cujuſquam privilegio laicis concedi poſſunt: ne divinis mandatis auctoritas humana præjudicium inferat. Unde Impp. Valentinianus & Theodoſius c.*

¶ *Univerſas terras, quæ à colonis, ſeu emphyteuticariis dominii jure, reipub. vel juris ſacrorum templorum in qualibet provincia tenebat, vel ullo alio pacto alienatæ ſunt, ab his, qui perperam, atq; contra leges eas detinent, nulla longi temporis præſcriptione officiente, jubemus reſtitui, ita ut nec pretium quidem iniquis comparatoribus repoſcere liceat.*

9 pars. *De præſcriptionibus verò longi temporis in authenticis invenitur collatione octava, conſtitutione ſexta.* ¶ *Quas* d *actiones aliàs triennalis, decennalis, vicennalis præſcriptio excludit, ſi locorelligioſo competant, quadraginta annis claudentur, aſſumptione, & quadriennii præſcriptione ſuum locum habentibus e.*

1 ¶ Habentibus] *In pleriſq; vetuſtis exemplaribus ſequitur,* ſed ſola præſcriptione xxx. annorum, &c. *In una autem hac ſequuntur.* Hujus ergo longi temporis præſcriptio, auctoritate Gelaſii & ſæcularium legum, eccleſiis objici non poteſt: ſed ſola præſcriptio xxx. annorum, &c. *Cod. autem de ſacroſan. eccleſ. l. fin. locus auth. ita habet.* Quas actiones aliàs decennalis, aliàs vicennalis, aliàs tricennalis præſcriptio excludit, hæ ſi loco religioſo competant, quadraginta annis excluduntur, uſucapione triennii, vel quadriennii præſcriptione in ſuo robore durantibus, ſola Romana eccleſia gaudente centum annorum ſpatio, vel privilegio.

10 pars. *Sed ſola præſcriptio xxx. annorum, & deinceps: à qua tamen præſcriptione privilegia Romanæ eccleſiæ ſunt excluſa, qua non niſi centum annorum ſpatio præſcribi poſſunt.*

C. XVII. ¶ *Privilegia Romanæ eccleſiæ non niſi centum annorum præſcriptione tolluntur.*

Unde Ioannes octavus *ſcribit Ludovico Regi.*

NEmo e de annorum numero reſultandi ſumat fomentum: quia ſanctæ Romanæ (cui Deo auctore ſervimus) eccleſiæ privilegia, quæ in firma Petri ſtabilitatis petra ſuſcepit, nullis temporibus anguſtantur, nullis regnorum portionibus præjudicantur. Sed & venerandæ Romanæ leges divinitus per ora piorum Principum promulgatæ, rerum ejus præſcriptionem non niſi per centum annos admittunt.

QVÆSTIO IV.

OStenſum eſt quando eccleſia adverſus eccleſiam præſcribere poſſit. Nunc videndum eſt, ſi monaſterium adverſus eccleſiam præſcribere valeat. Quod Vrbanus Papa II. *prohibuit, dicens.*

C. I. ¶ *Tricennio temporis aliquid præſcribere Abbates vel monachi non valent.*

POſſeſſiones eccleſiarum & Epiſcoporum tricennales a, Abbates vel monachos habere omnimodis prohibemus.

Sed ſi eis tollitur tricennalis poſſeſſio, à B. Gregorio conceditur eis quadragenalis præſcriptio.

C. II. ¶ *Quadraginta annorum præſcriptio religioſis domibus conceditur.*

Ait *enim Petro Subdiacono, lib. 1. epiſt. 9.*

VOlumus b accedentem te ad Pannormitanam civitatem quæſtionem ipſam tali ratione diſcutere (dominio rei apud poſſeſſorem, ſicut hactenus poſſeſſum c eſt, videlicet permanente) ut ſi monaſterium præfatum ſancti Theodori fines, de quibus cauſatio mota eſt, inconcuſſos d quadraginta annis poſſediſſe repereris, nullam deinceps (etiam ſi quid ſanctæ Romanæ eccleſiæ competere potuit) patiaris ſuſtinere calumniam: ſed quietem eorum inconcuſſam omnibus modis procurare. Sin verò actores e eccleſiæ non eos poſſediſſe quadraginta annis inconcuſſo jure monſtraverint, ſed aliquam intra tempora hæc motam aliquando fuiſſe quæſtionem eorundem finium, electis arbitris tranquille & legaliter ſopiatur.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex Novellis Iuſtiniani, *Novel. 131.*

NEque f decennii, neque vicennii, vel xxx. annorum præſcriptio, ſed ſola xl. annorum curricula religioſis domibus opponantur, non ſolùm in cæteris rebus, ſed etiam in legatis & hæreditatibus.

¶ *Hic neq; novella, neq; Iuliani anteceſſoris, neq; capitularis propria omnino verba referuntur.*

Sicut ergo religioſis domibus ex lege non niſi quadragenaria eſt objicienda præſcriptio; ita & auctoritate Gregorii adverſus alias eccleſias præſcribere poſſunt eodem ſpatio temporis.

QVÆSTIO VI.

QVod autem ea, quæ eccleſiæ debentur, rectores g ejuſdem ſua auctoritate judicijs præmiſſis repetere non valeant, B. Gregorius teſtatur, *lib. 4. 4. c. 88. dicens.*

Capitulum hoc ſumptum eſt ex concilio à B. Gregorio habito, quod in regeſto ipſius bis habetur, ſemel lib. 4. poſt. epiſt 34. iterum poſt librum 12. ejuſdem regeſti.

C. I. ¶ *Iudicio, non manibus, res eccleſiæ defendantur.*

CONſuetudo h nova in eccleſia hac, & valde reprehenſibilis erupit, ut cùm rectores ejus patrimonii urbana vel ruſtica prædia juri illius competere poſſe ſuſpicantur, fiſcali more titulos imprimant, atque hoc, quod competere pauperibus exiſtimant, non judicio, ſed manibus defendant; & cùm per prædicatores ſuos veritas dicat: [*Nihil i per contentionem;*] etiam ipſum litigioſæ contentionis malum tranſcenditur k: & res quælibet, cùm æſtimatur eccleſiæ poſſe competere, per vim tenetur. Proinde præſenti decreto conſtituo, ut ſi quis eccleſiaſticorum unquam titulos ponere ſive in ruſtico, ſive urbano prædio ſua ſponte præſumpſerit, anathema ſit. Et reſponderunt omnes, Anathema ſit. ¶ Is autem, qui eccleſiæ præeſt, ſi hoc vel ipſe fieri præceperit, vel ſine ſua præceptione factum digna punire animadverſione neglexerit, anathema ſit. Et reſponderunt omnes, Anathema ſit.

a *25. quæſt. 2. reſcripta. ex l. reſcripta. Cod. de precibus Imp. offerendis. Sup. ead. quæſt. 2.* decimas. b *Num. 18. Eta eccleſia. l. fin. Novella 131. ut ſupra.* c *Anſelmus libro 4. cap. 45.*

a *13. q. 2. c. 1.* b *Anſ. l. 5. c. 75.* c *al. poſſeſſa. Ivo p. 3. c. 140. Pann. l. 2. c. 86.* d *inconcuſſus.] orig.* e *al. auctores ſanctæ eccleſiæ.* f *Apud Iulianum ead. novel. c. 6. & 5. cap. 256.* g *al. actores.] al. auctores.* h *Poly. l. 4. tit. 8.* i *Philip. 2.* k *al. tranſcendente.*

2 pars. *Quòd autem quisquis sua auctoritate, quod sibi deberi putat, usurpat, nec per judicem reposcit, cadat à causa*, ex auctoritate Milevitani *a* concilii *habetur, in quo ita statutum legitur, c. 21.*

C. II. ¶ *Causæ detrimentum patiatur Episcopus, qui ecclesias suas ab alio detentas, propria auctoritate quarit adire.*

PLacuit *b*, ut quicunque Episcopi quascunque ecclesias vel plebes, quas ad suam cathedram existimant *c* pertinere, non ita repetierint, ut causas suas Episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus, sive nolentibus plebibus, causæ suæ detrimentum patiantur. Et quicunque hoc jam fecerint, si nondum est inter Episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat, quem constiterit prætermissis judicibus *d* ecclesiasticis irruisse. Nec *e* sibi quisquam blandiatur, si à Primate, ut retineat, literas impetrarit: sed sive habeat literas, sive non habeat, conveniat eum qui tenet, & ejus literas accipiat: ut eum appareat pacificè tenuisse ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur, sive quos eis Primas *f* dederit, sive quos ipsi vicinos 1 ex consultu Primatis 2 delegerint.

1 ¶ Vicinos] *Antea legebatur*, vicini. *Emendatum est ex editionibus conciliorum Colonensibus, uno Codice Vaticano, Sorensi regio, Burchardo & Ivone. In exemplari etiam antiquo concilii Carthaginensis Græci 121. legitur* γειτονικους; *ubi in impresso est* γειτιονικους.

2 ¶ Ex consultu Primatis] *Sic etiam legitur in editionibus conciliorum vetustioribus, codice Sorensi regio & duobus Vaticanis. Sed in recentiore Colonensi quatuor tomorum editione, & apud Burchardum & Ivonem est*, vicinos ex consensu delegerint: *itemque in concilio Africano in omnibus editionibus.*

3 pars. *Econtrà* Gregorius *Ioanni defensori eunti in Hispaniam scribit 11. epist 30. dicens.*

C. III. ¶ *Delictum persona in damnum ecclesiæ converti non potest.*

SI *g* Episcopum talem culpam admisisse constiterit (quod absit) ut constet eum non irrationabiliter fuisse depositum, eadem ejus depositio confirmetur, & ecclesiæ res suæ omnes restituantur, quæ ablatæ claruerint, quia delictum personæ in damnum ecclesiæ non est convertendum. Si enim, ut dicunt, Comitiolus defunctus est, ab hærede ejus, quæ injustè ab illo ablata sunt, sine excusatione reddantur.

C. IV. ¶ *In personam delinquentis, non in facultates ejus ultio procedat.*

Idem *Petro Subdiacono lib. 1. epist. 42.*

COgnovimus *h*, quòd si quis ex familia culpam fecerit ecclesiæ 1, non in ipsum: sed in ejus substantiam *k* vindicatur. De qua re præcipimus, ut quisquis culpam fecerit, in ipsum *l* quidem, ut dignum est, vindicetur, à communione 2 autem ejus omninò abstineatur.

1 ¶ Ecclesiæ] *Hæc vox abest à plerisq; vetustis Gratiani codicibus & duobus epistolarum B. Gregorii (quamvis sit in impressis) & Ioanne Diacono & Ivone.*

2 ¶ A communione] *Sic etiam legitur in Frobeniana editione operum B. Gregorii: sed in cæteris editionibus, & apud Diaconum & Ivonem, à commodo, qua vox in epistola sæpe repetitur ad significandas facultates ipsas. Quare hæc statim subduntur*, nisi fortè parum aliquid, quod in usu executoris, qui ad eum transmissus fuerit, proficere possit.

a *Et in Afric. c. 37.* b *Poly. l. 3. tit. 12. Bur. l. 1. c. 70. Ivo p. 5. c. 177.* c *al. æstimant.* d *al. judicii.* e *Bur. l. 1. c. 145. Ivo p. 5. c. 258.* f *al. Primates dederint.* g *2. q. 1. inprimis. 8. si autem Episcopum.* h *Ioannes Dia. in vita l. 2. nu. 82. Ivo p. 16. c. 81.* i *al. ipso.* k *al. substantia.* l *al. ipso.*

C. V. ¶ *Res eorum qui ex clero labuntur simul cum ipsis monasterio tradantur.*

Idem *in eadem epistola.*

DE *a* lapsis sacerdotibus, vel levitis, vel quolibet e clero observare te volumus, ut in rebus eorum nu contaminatione miscearis; sed paupertima regulariu nasteria require, quæ secundùm Deum vivere sciunt & in eisdem monasteriis ad pœnitentiam lapsos trah res lapsorum in eodem loco proficiant, in quo agent nitentiam traduntur: quatenus ipsi ex rebus illorum fidium habeant, qui de correctione eorum sollicitu gerunt. Si verò parentes habent, res eorum legitim rentibus dentur: ita tamen, ut eorum stipendium, pœnitentiam dati fuerint, sufficienter debeat provi ¶ Si qui verò ex familia ecclesiastica sacerdotes, væ, vel monachi, vel clerici, vel quilibet alii lapsi fu dari eos in pœnitentiam volumus; sed res eorum eccl stico juri non subtrahi. Ad usum tamen suum accipe unde ad pœnitendum *c* subsistant: ne, si nudentur, in quibus dati fuerint, onerosi sint.

C. VI. ¶ *Inutilis sacerdos ecclesiam suam ergastate non privat.*

Item Leo quartus *d* Carolo Regi.

SI *e* fortassis (quod non credimus) apud vos in judicamur, ecclesia tamen, cui permittente Dn præsumus, non inutilis, sed caput principium; eoru meritò simul ab omnibus vocatur.

C. VII. ¶ *Possessiones monasterii pro peccatis Abbatis Episcopo tollere non licet.*

Item in Moguntinensi concilio.

Episcopo *f* non licet possessionem monasterii quamvis Abbas peccaverit, sed subjiciat 1 cu testati Abbatis alterius monasterii.

1 ¶ Subjiciat] *Apud Burchardum & Ivonem jubet* tat eum in aliud monasterium in potestatem abbatis.

C. VIII. ¶ *Quæ sacerdotes dederunt subsequentes Pontifices nullatenus auferre præsumant.*

Item Gelasius.

ILlud *g* statuendum censuimus, ut quæcunque nificentias clericis, aut sibi servientibus de rebus siæ in usum, aut de propriis in proprietatem tes dederint sacerdotes, subsequentes Pontifices tenus auferre præsumant. Si quid tamen culpa rit, pro qualitate personarum, vel regula præscr canonum in persona habeatur, non in facultate ctum.

Sic ergo delictum persona in damnum ecclesiæ converti est, quia procurator conditionem ecclesiæ potest facere non deteriorem: si peccato Abbatis possessiones monasterii non licet, quomodo delictum Episcopi vertetur in damnum ut inde detrimentum causæ suæ patiatur? Sed detrimentum pate non sic accipiendum, ut ecclesia suo jure privetur, sed quia clericis coram suo judice stantibus, Episcopum quamdiu juris illa multabitur, si propria habuerit.

QVÆSTIO VII.

1 ps QVod autem ecclesiæ de manu laicorum non Abbat alicui accipere liceat, omnium canonum testatur auc tas. Generaliter enim à ecclesia, quam vel laicus

a *Anselm. l. 8. c. 1. Ivo p. 6. c. 320. & p. 15. c. 20.* b *4.* c *al. pœnitentia.* d *fortasse, tertius.* e *Ivo p. 5. c. 11.* f *l. 3. c. 81. Ivo p. 7. c. 206.* g *Ans. l. 6. c. 172.*

Episcoporum potestate constituit. Laici autem nec sua, nec Episcoporum auctoritate decimas, vel ecclesias possidere possunt. Unde Episcopi, sive beneficio, sive pretio ecclesias, vel decimas laicis dederint, damnum animarum, damnum negotiationis, & spelunca latronum facient. Unde post eversionem cathedræ à cætu fidelium segregati, æterno verbere à Domino a flagellabuntur.

C. I. ¶ *Decima à laicis non possideantur.*
Unde Gregorius VII. *ait in concilio Lateranensi cap. 7. lib. 6. regesti.*

DEcimas *b*, quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus. Sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi ecclesiæ reddiderint, sciant si sacrilegii crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere. Oporteat autem 1 congruentius, nos decimas & primitias, quas jure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt, juxta illud vaticinium Malachiæ *c* Prophetæ. [Inferte omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea.] Has verò decimas sub manu Episcopi fore censemus: ut ille, qui cæteris præest, omnibus justè distribuat, nec cuiquam personæ honorabilius exhibeat, unde alii scrupulosо corde moveantur: sed sint omnia communia: quia inhonestum videtur, ut alii sacerdotes habeant, alii verò detrimentum patiantur: sed sicut una est fides catholica, ita necesse est, ut ille qui provisor est loci, quamvis multæ sint ecclesiæ, omnibus tamen fideliter distribuat.

¶ *Est Canon septimus concilii à Gregorio VII. Romæ in Laterano habiti anno Domini 1078. quod habetur libr. 6. regesti ejusdem Gregorii. Eundem canonem repetivit Innocentius II. in concilio à se Romæ habito, c. 9. Utrumque concilium extat in bibliotheca Vaticana.*

1 ¶ Oporteat autem] *Quæ sequuntur usque ad finem, in nullo concilio, neque in Polycarpo, aut Pannormia, neque apud Anselmum habentur.*

C. II. ¶ *De eodem.* PALEA.
Unde Vrbanus II.

COngregato *d* apud Claramontensem urbem multorum Episcoporum synodali conventu, proposita nobis est à quibusdam eorum quæstio de ecclesiis, vel de ecclesiasticis possessionibus à clericis vel monachis usque in præsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque inevitabilis scandali periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere, Apostolica auctoritate decrevimus, ut ea, quæ à clericis vel monachis, vel à quibuscunque personis, prout potuerint, usq; hodie fuerint acquisita, rata perenniter, & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis Episcopis talia præsumant.

¶ *Caput hoc in conciliis Vrbani non est inventum. Habetur autem in prima collectione Decretalium Bernardi Papiensis, tit. de capellis monachorum, ex eodem Vrbano citatum.*

C. III. ¶ *De eodem.*
Item Gregorius VII.

PErvenit *e* ad nos fama siniſtra, quòd quidam Episcoporum non sacerdotibus propriæ diœcesis, decimas atque Christianorum oblationes conferant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet, sive servitorum, vel (quod gravius est) etiam consanguineis. Unde si quis amodò Episcopus inventus fuerit hujus divini præcepti transgressor, inter maximos hæreticos & antichristos non minimus habeatur. Et sicut Nicæna synodus de symoniacis censuit, & qui dat Episcopus, & qui recipiunt ab eo laici, sive pretio, sive beneficio, æterni incendii ignibus deputentur.

¶ *In vulgatis codicibus hunc capiti erat præpositum nomen Palea: sed habetur in omnibus manuscriptis. Refertur autem planè eisdem verbis 1. q. 3. pervenit. & de eo ibi notatum est. In Polycarpo positum est longe copiosius, & citatur ex concilio Africano.*

C. IV. ¶ *Fideliter decimas dat, qui omnium suarum decimas solvit.*
Item Ambrosius *in sermone quadragesimæ, cujus initium [Ecce nunc tempus.]*

QVicunque recognoverit *a* in se, quòd fideliter non dederit decimas suas, modò emendet, quod minùs fecit. Quid est fideliter decimas dare? nisi ut nec pejus, nec minùs aliquando Deo offerat, aut de grano suo, aut de vino suo, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua.

¶ *In sermonibus sæpè citatis, qui B. Ambrosio inscripti in bibliotheca Vaticana, & monasteriis Mediolanensis servantur, sermone primo de Quadragesima, habetur hoc capitulum.*

C. V. ¶ *Excommunicentur qui sacerdotibus decimas dare nolunt.*
Item ex concilio Rothomagensi.

OMnes *b* decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur *c* boves 1, & oves, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt: quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. [Si quis mutaverit, & quod *d* mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur.] Sed quia modò multi inveniuntur, decimas dare nolentes; statuimus, ut secundùm Domini nostri præceptum admoneantur semel, & secundò, & tertiò. Qui si non emendaverint, anathematis vinculo feriantur, usque ad satisfactionem & emendationem congruam.

¶ *Hic etiam auctoritate veterum codicum inductum est nomen Palea.*

1 ¶ Boves] *Hæc usque ad versic. sed quia, in aliquot vetustis codicibus non habentur. Sunt tamen etiam apud cæteros collectores.*

C. VI. ¶ *Veterum exemplo decimæ solvantur.*
Item ex concilio Moguntinensi.

DEcimas *e* Deo, & sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, & Iacob promissis insinuat: deinde lex statuit, & omnes sancti doctores commemorant.

Non autem decimæ sunt redimendæ à populo, si aliter dare eas noluerint.

C. VII. ¶ *Decimæ non sunt à populo redimendæ.*
Unde in eodem concilio *legitur.*

DEcimas *f.* quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est, ne fiat.

¶ *Burchardus & Ivo citant ex concilio Mediomatricii. Habetur in Capitularibus lib. 5. cap. 46. & in legibus Longobardicis lib. 3. tit. de decimis.*

---

a Matth. 21. b Polyc. l. 3. tit. 21. Anſ. lib. 5. c. 55. Pann. l. 8. c. 145. Deuded. l. 3. c Mal. 3. d In collect. 1. c. de capel. monach. e Sup. 1. q. 3. pervenit. Polyc. l. 3. tit. 41.

a al. recognoverit. b Burchard. lib. 3. cap. 230. Ivo p. 3. cap. 196. Pannor. l. 2. cap. 58. Levitic. 27. c omnium decimarum boves & ovis, &c.] d al. & quod mutat, & quod mutatum est. e Burc. l. 3. c. 233. Ivo p. 3. c. 199. Pann. l. 2. c. 60. Lib. 5. Capit. c. 46. & in leg. Longobard. lib. 3. tit. de decimis. f Burch. l. 3. cap. 200. Pannorm. l. 2. cap. 62.

C. VIII. ¶ *Quia decimæ Deo non redduntur, indictio fisci accessit.*

Item Augustinus *lib.50. homiliarum, hom.48.*

MAjores nostri ideò copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modò autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cum Deo decimas: modò autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.

C. IX. ¶ *Columbas vendit, qui ecclesiam indisciplinatis committit.*

Item Origenes *homil.15. ad c. 21. Matthæi.*

ET hoc diximus secundùm simplicem intellectum. Iusta moralem autem talia dicemus: & primùm quidem de templo, de quo per Prophetam *a* dixit Deus. [Domus mea, domus orationis vocabitur.] Ergo secundùm corporalem circumcisionem carnis, & secundùm corporalis legis festivitates, & sacrificia consequerer, & templum Dei æstimabatur, quod ex lapidibus insensatis erat constructum; primùm quidem à Salomone, deinde reparatum ab Esdra, postea verò post Christi adventum à Romanis destructum: & illa æstimabatur domus orationis: qua destructa, necesse est, ut Iudæi, quasi non jam habentes domum orationis, jam non habeant privilegium speculationis Dei, nec possint secundùm legem Deo servire. ¶ Hoc ergo facto, omnia Christus ejecit in mysterio spirituálium actuum suorum; & tunc visibiliter fecit quod semper invisibiliter agit, ejiciens vendentes de templo, & mensas nummulariorum evertens, & cathedras vendentium columbas ad correptionem populi: ut non pro 1 mundanis festivitates in nomine Dei celebrent, nec emptionibus & venditionibus vacent in loco non competenti, in quo non debent emere & vendere, sed orationibus vacare, qui congregantur quasi in domo orationis. ¶ Nuncautem arbitror templum Dei ex lapidibus vivis constructum, esse ecclesiam Christi. Sunt autem multi in ea, non, sicut decet, viventes spirituáliter, sed secundùm carnem militantes: qui & domum orationis de lapidibus vivis constructam faciunt speluncam esse latronum, actibus suis, non ecclesia Dei dignis, sed spelunca latronum. Qui enim considerat in multis ecclesiis talium Christianorum peccata, qui arbitrantur quæstum esse pietatem, & cùm deberent de Evangelio vivere, secundùm quod vivere decet servos Dei, hoc non faciunt, sed divitias, & multas possessiones acquirunt, nónne dicet speluncam latronum factam esse sub illis ecclesiam? ut rectè dicat Christus ad eos propter dissipationem ecclesiæ suæ. [Quæ *b* utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?] Item ipse per Oseæ *c* tali modo: [Væ mihi, quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam in messe; & sicut qui racemum in vindemia, cum non sunt *d* botri, ad manducandum primogenita. Væ *e* animæ meæ: qui periit timoratus à terra: & qui corrigat, in hominibus non est.] Et cùm intellexeris Iesum dicentem talia, & lugentem peccata nostra, aspice simul & illud, quod in Evangelio scribitur. [Cùm vidisset Hierusalem, flevit super eam, & dixit, quia si cognovisses & tu.] Et si rationabiliter flevit super Hierusalem, & rationabilius flebit super ecclesiam, ædificatam quidem, ut esset domus orationis, factam autem propter turpia lucra, & luxus quorundam (quod utinam non esset) Principum populi, speluncam latronum. *& infrà.* ¶ Et arbitror convenire verbum de venditoribus columbarum eis, qui tradunt ecclesias avaris, & tyrannicis, & indisciplinatis, & irreligiosis Episcopis, aut Presbyteris. Propter quod & cathedras tantummodo appellavit Evangelista eversas esse ab Iesu. Et utinam audirent hæc cum dicentis *a* admonitione scripturæ, qui[illegible] antur de cathedris Moysi, ¶n *b* quibus sedent, & vendunt omnes ecclesias columbarum, & tradunt eas tibus præpositis, ad quos rectè dicatur à Domino per remiam Prophetam *c* [Principes populi mei me non gnoverunt. Filii enim sunt insipientes, & non intelligentes: sapientes sunt ad malefaciendum, benè autem facere nesciunt.]

1 ¶ Pro mundanis] *Apud Origenem legitur, ut non pro* mundi festivitatibus in nomine Dei emptionibus & ditionibus vacent. *Et hoc quidem propter gloſſam non est: multa verò alia partim ex Originali, partim ex* codicibus sunt emendata & locupletata.

Cum ergo ecclesiæ, & oblationes earum consistant, sub testate Episcoporum; patet profectò, quod non sunt ad alterum quàm de manu eorum.

C. X. ¶ *Omnes basilicæ ad eum pertinent Episcopum, in cujus territorio positæ sunt.*

Unde in Aurelianensi concilio I. *cap.9. statutum est.*

OMnes *d* basilicæ, quæ per diversa loca constructæ sunt, vel quotidiè construuntur, placuit secundùm priorum canonum regulam, ut in ejus Episcopi potestate consistant, in cujus territorio positæ sunt.

C. XI. ¶ *Archidiaconus, Archipresbyter, præpositus, vel decanus, nec officia, nec beneficia ecclesiastica sine consensu Episcopi tribuat.*

Item Calixtus *e* Papa.

NVllus omninò Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive præpositus, sive decanus animarum curam, vel præbendas ecclesiæ sine judicio vel consensu Episcopi alicui tribuat: imò, sicut sanctis canonibus constitutum est, animarum cura, & pecuniarum ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi judicio & potestate permaneat. Si quis verò contra hoc facere, aut potestatem, quæ Episcopum pertinet, sibi vindicare præsumpserit, à sacris liminibus arceatur.

C. XII. ¶ *De manu laici Episcopatus vel Abbatia suscipi non debet.*

Item Gregorius VII. *in* f *generali synodo præsidens dixit, cap.3. & 2.*

1 SIquis *g* deinceps Episcopatum vel Abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter Episcopos vel Abbates habeatur: vel ulla ei tribuatur Episcopo seu Abbati, audientia concedatur. Insuper gratiam beati Petri, & introitum *h* ecclesiæ interdictionis, quàm inobedientiæ (quod est scelus idolatriæ) cœpit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de cæteris ecclesiasticis dignitatibus constituimus. [illegible] ¶ Si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet sæcularium potestatum, aut personarum investituram *i* Episcopatuum, vel alterius ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, eandem ecclesiæ vinculo se esse sciat obstrictum.

1 ¶ Sub crimine] *Antea legebatur*, sub crimine inobedientiæ, quàm ambitionis, ex qua scelus idolatriæ cœpit. *Emendatum est ex concilio ipso, & Anselmo. Et est locutio valdè familiaris Gregorio VII. in primo libro capite. 15.*

a *Esa.56. Matth.21.* b *Psal.29.* c *Michææ.*] *orig. & est Micheæ.* d *al. sit botrio.*] *orig.* e *Luc.19.*

a *Matth.23.* b *decenti.*] *orig.* c *Her.4.* d *Psalm.121. Burch. l.3. c.8. Ivo p.3. c.10.* e *al. ex concilio Turonensi.* f *Lib.6. regestiejusdem.* g *Anſel.l.6.c.73. Deusd. p.2. cap.15.* h *introitum.*] *orig.* i *investituras.*] *orig.*

C. XIII. ¶ *Excommunicationis subjaceat, nec investituræ famas fructum, qui de manu laici ecclesiam susceperit.*

Idem *ibidem, cap.3.*

QVoniam *a* investituras ecclesiarum contra statuta sanctorum Patrum à laicis personis in multis partibus cognovim⁹ fieri, & ex eo plurimas perturbationes in ecclesia (imò ruinam sanctæ religionis) oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur, decernimus, ut nullus clericorum investituram Episcopatus, vel Abbatiæ, vel ecclesiæ de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicujus laicæ personæ, viri vel fœminæ suscipiat. Quòd si præsumpserit, recognoscat investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subjacere.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item ex Canone Apostolorum 31.

2 SI *b* quis Episcopus sæcularibus potestatibus usus, ecclesiarum per ipsos obtineat, deponatur, & segregetur, omnesq; qui illi communicant.

¶ *De hoc canone notatum est sup. distinct. 63. omnis electio. in vers. segregetur.*

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item ex Chronico Anastasii bibliothecarii.

SAnè Thessalonicensi Episcopo communicante ob metum Imperatoris Anastasii Timotheo Constantinopolitano Episcopo, quem *c* concilium Chalcedonense anathematizaverat, quadraginta Episcopi Illyrici & Græciæ convenientes in unum, per professionem in scriptis factam, ut à proprio metropolitano, discesserunt ab eo, & Romam mittentes, Romano communicare in scriptis professi sunt. *& paulò post.* d ¶ Cùm 1 Dioscorus *(junior)* manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines populorum *e*, dicentes, quia nisi secundùm quod sanctorum continent Apostolorum canones fiat, non recipietur Episcopus. Principes enim inthronizaverant eum.

Caput hoc accepimus est ex Chronico Anastasii bibliothecarii, in ea qua de Anastasio Imperatore narrat: multaq; ex ipso originale sunt emendata.

1 ¶ Cùm Dioscorus] *Hæc est altera electio à priore, & ipsa facta non canonicè, & potestate laica: nam prior est Timothei ad sedem Constantinopolitanam: hæc verò posterior Dioscori junioris ad Alexandrinam. Utraq; verò à bibliothecario copiosè exponitur.*

C. XVI. ¶ *Excommunicetur qui per laicos ecclesias obtinet.*

Item Paschalis Papa II.

3 SI *f* quis clericus, Abbas vel monachus per laicos ecclesias obtinuerit secundùm sanctorum Apostolorum canones, & Antiocheni 1 concilii capitulum, excommunicationi subjaceat.

¶ *Capitu hujus & sequentis sensus est in fragmento manuscripto concilii apud Guardastallum à Paschali habiti anno Domini 1116. quod in bibliotheca Vaticana servatur. Nauclerus etiam Gen. 36. narrat Paschalis apud Trecas concilium habuisse: ubi inter multa sententiam de libera pastorum electione, & de coercenda laicorum in ecclesiasticas dignitates præsumptione juxta prædecessorum suorum decreta promulgarit.*

1 ¶ Antiocheni] *In concilio Antiocheno nihil expressè statuitur contra eos, qui per laicos obtinent dignitates ecclesiasticas. Verum cap.23. præcipitur, ut in Episcopo eligendo servetur jus ecclesiasticum: nempe ut non eligatur Episcopus, nisi cum synodo & judicio Episcoporum: quibus verbis laici videntur excludi. In synodo autem Nicæna secunda, cap.3. repetitur, & confirmatur Canon Apostolorum.*

C. XVII. ¶ *Qui per laicos ecclesias obtinet, & qui manus imponit, communione privetur.*

Idem.

COnstitutiones sanctorum canonum sequentes statuimus, ut quicunque clericorum ab hac hora in antea investituram ecclesiæ vel ecclesiasticæ dignitatis de manu laica acceperit, & ipse, & qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subjaceat, & communione privetur.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Idem.

NVllus *a* laicorum ecclesias, vel ecclesiarum bona occupet, vel disponat. Qui verò secus egerit, juxta beati Alexandri 1 capitulum ab ecclesiæ liminibus arceatur.

1 ¶ Alexandri] *In epistola Alexandri Papæ primi nihil legitur, quod ad hanc rem pertineat. Verum in epistola Alexandri II. in qua synodum à se habitam repetit (quæ epistola ex vetusto codice descripta, Romam ex Hispania missa est) hæc inter alia habentur. Decimæ & primitiæ, seu vivorum & mortuorum oblationes ecclesiis Dei fideliter reddantur à laicis; & ut in dispositione Episcoporum sint; quas qui retinuerint, à sanctæ ecclesiæ communione separentur. quod ferè est idem cum c. præcipimus. sup. eod. q.2. ex Nicolao II.*

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Idem.

SIcut Domini vestimentum scissum non est, sed de eo sortiti sunt, ità nec ecclesia scindi debet, quia in unitate tota consistit. In potestatem ergo proprii Episcopi ecclesiæ reducantur, & ab ipso (sicut sacris canonibus cautum est) ordinentur. Alioquin & ecclesiæ ipsæ, & clerici earundem divinis destituantur officiis.

C. XX. ¶ *Nullus clericus per laicos ecclesiam obtineat.*

Item Alexander Papa II.

PEr laicos nullo modo quilibet clericus vel Presbyter obtineat ecclesiam, nec gratis, nec pretio. Nullus habitum monachi suscipiat, spem aut promissionem habens, ut Abbas fiat. Nullus Presbyter duas habeat ecclesias.

¶ *Habetur in eadem epistola Alexandri II. paulò superius in c. nullus laicorum. citata. Nam statim post ver. separentur, sequitur,* & ut per laicos, &c.

C. XXI. ¶ *Singuli Episcopi suos habeant œconomos.*

Item ex concilio Chalcedonensi, *c.26.*

QVoniam *b* in quibusdam ecclesiis, ut rumore comperimus, præter *c* œconomos, Episcopi facultates ecclesiasticas tractant, placuit omnem ecclesiam habentem Episcopum, habere œconomum de clero proprio, qui dispensat res ecclesiasticas secundùm sententiam proprii Episcopi: ita ut ecclesiæ dispensatio præter testimonium 1 non sit: & ex hoc dispergantur ecclesiasticæ facultates, & sacerdotio maledictionis 2 derogatio procuretur. Quòd si hoc minimè fecerit, divinis constitutionibus subjacebit.

1 ¶ Testimonium] *In vulgatis sequebatur,* Episcopi, *quæ vox inducta est auctoritate manuscriptorum, & originalis ex versione Dionysii, quæ concordat cum prisca, & Græcis verbis. Alia etiam nonnulla sunt emendata.*

2 ¶ Maledictionis] *Græcè est,* ὁ καὶ δόλον τῇ ἱερωσύνῃ προξενῆσαι. *Quod in Prisca versione est,* & sacerdotali dignitati obtrectatio generetur.

a *Polyc. lib.2. tit.4. Ansel. l.6. c.73.* b *Dist. 63. omnis electio.* c *Deusdedit part.3. Burch. lib.3. cap.109. Ivo p.3. c.85. & part.5. c.119.* d *qui.*] *orig.* e *Deusdedit part.1.* f *Can. Apost.31.*

a *Polycarp. lib.2. tit.4.* b *Distinct.89. quia in quibusdam. Anselm. lib.6. cap.143.* c *alit. non per.*] δίχα οἰκονόμων, *sine œconomis.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C. XXII. ¶ *Laici non sunt constituendi œconomi, sed ex proprio clero eligendi.*

Item ex concilio Hispalensi II. *cui interfuit Isidorus, cap. 9.*

IN a nona actione didicimus quosdam ex nostro collegio contra mores ecclesiasticos, laicos habere in rebus divinis constitutos œconomos. Proinde pariter trastantes eligimus, ut unusquisque nostrûm secundùm Chalcedonensium *b* Patrum decreta, ex proprio clero œconomum sibi constituat. Indecorum est enim laicum vicarium esse Episcopi, & sæculares in ecclesiâ judicare. In uno enim eodemque officio non debet dispar esse professio. Quod etiam in lege divina prohibetur, dicente *c* Moyse [Non arabis in bove simul & asino:] id est, homines diversæ professionis in officio uno non sociabis. Vnde & oportet nos & divinis libris, & sanctorum Patrum obedire præceptis, constituentes, ut hi, qui in administrationibus ecclesiæ Pontificibus sociantur, discreparе non debeant, nec professione, nec habitu. Nam cohærere & conjungi non possunt, quibus & studia, & vota diversa sunt. Si quis autem Episcopus posthac ecclesiasticam rem, aut per laicalem procurationem administrandam elegerit, aut sine testimonio œconomi gubernandam crediderit, verè ut contemptor canonum, & fraudator ecclesiasticarum rerum, non solùm Christo de rebus pauperum judicabitur reus, sed etiam concilio manebit obnoxius.

C. XXIII. ¶ *Non habeat laicus aliquid statuendi in ecclesiâ facultatem.*

Item in synodo Romana tertia Symmachi Papæ, *cap. 3.*

NOn *d* placuit laicum statuendi in ecclesiâ (præter Papam Romanum) habere aliquam potestatem: cui *e* obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.

C. XXIV. ¶ *Ecclesiasticas facultates laici disponere non possunt.*

Item ibidem Eulalius *f* Episcopus Syracusana ecclesiæ dixit.

LAici *g* quamvis religiosis, nulla de ecclesiasticis facultatibus 1 aliquid disponendi legitur attributa facultas.

1 ¶ Facultatibus] *Antè legebatur*, dignitatibus. *Emendatum est ex originali, (ut suprà, dist. 96. Bene quidem.) epistola Stephani primi, & decreto Paschalis II. manuscripto: quibus locis hoc idem repetitur.*

C. XXV. ¶ *Laicus sacrilegus habetur, qui dispositionem, vel dominationem rerum ecclesiasticarum usurpat.*

Item Calixtus Papa.

4. SI quis Principum vel aliorum laicorum dispositionem seu dominationem *h* rerum sive possessionum ecclesiasticarum sibi vindicaverit, ut sacrilegus judicetur.

¶ *Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inventum. Habetur in decretis Paschalis II. manuscripto, cap. 5. sed non est mutatum nomen Calixti: quia Pontifices isti, qui istiusmodi fere temporibus fuerunt, frequenter eadem decreta suorum antecessorum repetebant.*

C. XXVI. ¶ *In ecclesiâ, quam quis ædificat, nihil sibi præ cæteris vendicet.*

Item Gelasius Papa *Senecioni Episcopo.*

3 PIæ *i* mentis amplectenda devotio est, qua se *k* Iulius nobis in re Iuliana *l* sui juris fundasse perhibetur ecclesiam, quam in honorem sancti Vitis consortis ejus nomine cupit consecrari. Hanc igitur, frater charissime (si ad tuam diœcesim pertinere non ambigo) ex more convenit dedicari; collata primitus dotis solenni, quam ministris ecclesiæ destinasse se profitetur, veneris testatur oblator, sciturus sine dubio præter professionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil dem se proprii juris habiturum.

C. XXVII. ¶ *De eodem.*

Idem.

FRigentius *a* verò *b* petitoria nobis insinuatione suggessit, in re sua, quod Sextilianum vocatur, hospicam se sanctorum Michaëlis Archangeli, & Martinum fessoris pro sua defensione *c* fundasse. Et ideò, charissime, si ad tuâ pertinet parochiam, benè suprà memoratæ basilicæ solenni veneratione Nihil tamen sibi fundator ex hac basilica noverit candum, nisi processionis aditum qui Christianis bus in commune debetur.

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Item Clemens *epist. 2. ad Iacobum.*

ECclesias *d* per congrua & utilia facite loca, divinis precibus sacrare oportet, & in singulis cerdotes divinis orationibus Deo dicatos pos ab omnibus venerari oportet, & non à quo gravari.

1 ¶ Et in singulis] *Addita sunt hæc usque ad ex Originali.*

C. XXIX. ¶ *Laici Presbyteros de ecclesiis non ejiciant.*

Item Leo IV. *e Carolo Regi.*

COntra *f* sanctorum Patrum censuras videre re, si sæcularis vel laicus Presbyteros ab quibus tempore ordinationis eorum nomina traducti fuerint, videtur *g* expellere. Si vero ecclesiarum ad inopiam vergere cœperint, clesiis temporalis vitæ suffragia percipiant.

1 ¶ Nominati] *In vetustis exemplaribus, & legitur*, denominati. *ut significet recitationem promovebatur, & ecclesiæ, ad quam ordinabatur: est suprà dist. 70. c. neminem. Erat autem hæc & institutio ad aliam ecclesiam, & non simplex*

C. XXX. ¶ *Fundatores ecclesiarum, simpe perint esse, ab iisdem alimenta accipiant.*

Vnde in Toletano concilio IV. *c. 37. legi*

QVicunq; fidelium devotione propriæ de facu suis ecclesiæ aliquid contulerint, si sortè eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem ecc fragium vitæ pro temporis usu percipiant.

Si ergo ecclesiasticas facultates dispensandi laici, multò minus ecclesias ipsas quibuslibet re, vel aliis auferre valent. ¶ *Hic autem dis* juris *fundatores* ecclesiarum in eis habeant, vel quid jus providendi, & consulendi, & sacerdotem ben jus vendendi, vel donandi, vel utendi, quæ

C. XXXI. ¶ *Hæredes ejus qui ecclesiam* xit & ipsi pro ea sollicitudinem gerere debent.

Vnde in Canonibus invenitur concilio Toletano IX. *c. 1.*

ILLiis vel nepotibus, ac honestioribus propin jus, qui construxit vel ditavit ecclesiam, hanc bonæ intentionis habere solertiam, ut

a *Burch. lib. 1. cap. 89. Ivo p. 5. c. 195.* b *Cap. proximo superiore.* c *Deut. 22.* d *Sup. dist. 96. bene quidem. Decaded. p. 1. & 4. Anf. l. 3. & 9.* e *al. quas.* f *Et epist. 2. Stephani I. c. 9. & in decretis Paschalis II. manuscript.* g *Polyc. l. 8. tit. 1. Deusdedit p. 4.* h *al. donationem.* i *Anf. l. 3. c. 9.* k *al. Similius.* l *al. Invitiana.*

a *Polyc. lib. 3. tit. 12. Anf. l. 3. c. 11.* b *al. quæ votiam.* d *De consf. dist. 1. ecclesias.* e *al. verum. p. 4. Ivo p. 3. c. 202.* f *al. nititur.*

tem seu ministrum aliquid ex collatis rebus prævideriut defraudare, aut commonitionis honestæ conventione compescant, aut Episcopo vel judici corrigenda denuntient. Quòd si talia Episcopus agere tentet, metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si autem metropolitanus talia gerat, Regis hæc auribus intimare non differant. ¶ Ipsis tamen hæredibus in ejusdem rebus non licèat quasi juris proprii potestatem præferre, non rapinam, non fraudem ingerere, nec violentiam quamcunq; præsumere: sed hoc solùm in salutarem sollicitudinem adhibere, quòd aut nullam *a* noxam operatio nocens attingat, aut multam *b*, vel aliquam partem salutaris mercedis *c* assumat. Si quis verò deinceps hæc monita temerare præsumpserit, & malè rapta cum confusione restituet, & excommunicationis annuæ sententiam sustinebit.

C. XXXII. ¶ *Fundatores ecclesiarum ordinandos in eis Episcopo offerant.*

Item ex concilio Toletano 9. *cap.* 2.

DEcernimus, ut quamdiu fundatores ecclesiarum in hac vita superstites extiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant Episcopis ordinandos 1. Quòd si tales forsitan non inveniantur ab eis, tunc quos Episcopus loci probaverit Deo placitos, sacris cultibus instituat, cum eorum conniventia servituros. Quòd si spretis 2 ejusdem fundatoribus, rectores ibidem præsumpserit Episcopus ordinare, & ordinationem suam irritam noverit esse, & ad verecundiam suam alios in eorum loco (quos iidem ipsi fundatores condignos elegerint) ordinari.

1 ¶ Ordinandos] *Quæ sequuntur usq; ad vers.* Quòd si spretis. *addita sunt ex ipso concilio.*

2 ¶ Spretis] *Sic etiam legitur in codice Lucensi regio: sed in conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis*; Quòd si superstitibus.

C. XXXIII. ¶ *A Domino constructoris monasterium non est auferendum.*

Item ex Romana synodo Eugenii II. & Leonis IV. *c.* 21.

MOnasterium vel oratorium canonicè constructum à Domino constructoris eo *d* invito non auferatur, liceatque illi Presbytero, cui voluerit, pro sacro officio illius diœcesis cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare.

C. XXXIV. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius Papa *lib.* 7. *indict.* 1. *Secundino Episcopo Tuvominitano.*

RAtionis *e* ordo non patitur, ut monasterium contra voluntatem fundatorum ab eorum dispositione ad arbitrium suum quis debeat vindicare.

¶ *Apud Anselmum & in Polycarpo hoc eodem modo habetur. In ipsa autem epistola pendet oratio ex superioribus, & sic legitur:* Quia rationis ordo non patitur, ut monasterium ipsum, & maximè contra voluntatem fundatorum, ab eorum dispositione ad arbitrium suum præsertim laica persona subducat, aut aliquod sibi in id jus debeat vindicare. *Et cum inquit, ab eorum dispositione, significat monachis, de quibus supra dixerat.*

Providentia tamen & admonitione Episcopi à fundatoribus ecclesia honorari debent.

C. XXXV. ¶ *Episcoporum providentia à fundatoribus ecclesia honorentur.*

Unde Gregorius.

COnsiderandum *f* est de ecclesiis, quæ inter cohæredes divisæ sunt, quatenus si secundùm providentiam & admonitionem Episcopi cohæredes eas voluerint tenere & honorare 1, faciant. Sin autem hoc contradixerint, in Episcopi potestate maneat, utrum eas consistere permittat, aut reliquias inde auferre velit.

¶ *In capitularibus, & legibus Longobardicis, & apud Burchardum & Ivonem, qui & ipsi citant in decretis Gregorii Papæ, sic habetur.* De ecclesiis, quæ inter cohæredes divisæ sunt, consideranda est, quatenus, &c. *quæ quoniam sententiam clariorem reddunt, vasa sunt addenda, alio tamen ordine, ne vulgatum caput tul. initium mutaretur. Antea legebatur*: Considerandum est, quatenus, &c.

1 ¶ Honorare] *In vulgatis Longobardicis est*, honores faciant.

C. XXXVI. ¶ *Reliquiæ auferantur ecclesiis, si plures hæredes de eis contenderint.*

Item ex concilio Triburiensi *a*, *c.* 32.

SI *b* plures hæredes contenderint de communi ecclesia, auferri jubeat Episcopus reliquias sacras, & ecclesiam claudi, donec communi consensu, & consilio Episcopi statuant ibi Presbyterum, & unde vivat.

4 pars. *Ut ergo ex his auctoritatibus colligitur, de manu laicorum ecclesiæ recipienda non sunt, nisi cum consensu Episcoporum; juxta aliud concilii Moguntini primi c sub Carolo, cap.* 7.

C. XXXVII. ¶ *Non liceat laicis Presbyteros de ecclesia ejicere.*

LAici *d* Presbyteros de ecclesiis non ejiciant, neque *e* in eis constituant sine consensu Episcoporum suorum.

C. XXXVIII. ¶ *Absque Episcoporum consensu laici Presbyteros de ecclesiis non ejiciant.*

Item ex concilio Colonienſi II. *c.* 42.

INventum *f* est, quòd multi, arbitrii sui temeritate, & (quod est gravius) ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum ecclesias dant, vel auferunt. Undè oportet, ut canonica regula servata, nullus absque consensu Episcopi sui cuilibet Presbytero ecclesiam det: quam si justè adeptus fuerit, hanc non nisi graviculpa sua, & coram Episcopo canonica severitate amittat.

Sicut ergo auctoritate Hieronymi decimas malè possessas à laicis, Episcopo consentiente licet monachis de manu laicorum recipere, & eas perpetua stabilitate tenere; sic & ecclesias à laicis male detentas cum consensu Episcoporum licet monachis ad ordinandum accipere, & eis in perpetuum providere.

C. XXXIX. ¶ *Sine voluntate Episcoporum decimas vel ecclesias à laicis monachis non suscipiant.*

Unde Vrbanus *g* Papa II.

DEcimas & ecclesias à laicis monachi non suscipiant, absque consensu & voluntate Episcoporum. Quòd si aliter præsumptum fuerit, canonicæ ultioni subjaceant.

C. XL. ¶ *Nulli liceat in jus suum monasterium convertere, alii tamen ad ordinandum tradere illud valet.*

Item ex decreto Sylvestri *h* Papæ.

NEmini *i* Regum aut cuiquam hominum in proprium jus liceat monasterium tradere, nisi ad aliud monasterium, vel commutare, nisi cum alio mo-

a al. in nullam. b al. in multam. c al. merces. d alii. invitis. e Anselm. l. 5. c. 8. Polyc. l. 3. tit. 12. f lib. 5. Ca. c. 44. & indicis. Langob. lib. 3. tit. de Episcopis & clericis, leg. 44. Ansel. l. 6. c. Burch. l. 3. c. 41. Ivo p. 3. c. 41.

a *Sed ibi copiosius.* b *Anselm. l. 5. c. 71. Burch. l. 3. cap. 40.* c *Et simile, cap. 42. ex concil. Mediomatrici, itemque Ivo part. 3. c. 46. In c. l. 5. c. 82.* d *Burch. l. 3. c. 111. Panm. l. 2. c. 47. Ivo p. 3. c. 87.* e *al. neque constituat.* f *Burch. l. 3. c. 112. Ivo p. 3. c. 88. Panm. l. 2. c. 46.* g *sup. cad. q. 2. c. ult.* h *al. Silveri. In Cap. l. 5. c. 25.* i *Polyc. l. 3. tit. 12. Burch. l. 3. c. 21. Ivo p. 3. c. 27. Ans. l. 5. c. 90.* k *al. proprium liceat.*

nasterio, vel quocunque commercio a vendere 1. Quòd si factum fuerit, non valebit, sed ipsum monasterium in pristinum reformetur statum.

¶ *In capitularibus sic habetur.* Nemini Regum, aut cuiquam hominum liceat monasterium tradere, vel commutare, vel quocunque commercio vendere.

1 ¶ Vendere] *In locis indicatis hæc sequuntur.* Hoc etiam divina, & Apostolica, atque canonica sub anathematis pœna sanxit auctoritas.

C. XLI. ¶ *Episcopi & fratrum consilio monasterium ad meliorandum alii supponere nulli prohibeatur.*

Item ex b decreto Bonifacii.

5 Si e quis vult monasterium suum ad meliorandum in alium locum ponere, fiat cum consilio Episcopi & fratrum suorum: & dimittat Presbyterum in priori loco ad ministeria ecclesiæ.

C. XLII. ¶ *Publica pœnitentia subjiciantur, qui circumveniendo aliquos tondere præsumunt.*

Item ex concilio d Moguntinensi.

Constituit e sanè sacer iste conventus, ut Episcopi, sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt, pœnitentiæ canonicæ, utpote turpis lucri sectatores, subjaceant. Hi verò qui illecti comam deposuerunt, in eo quod coeperunt, perseverare cogantur: res verò eorum hæredibus reddantur.

¶ *Caput hoc à Burchardo etiam & Ivone recitatur ex Moguntino, & multò plenius, eodemq; plane modo, quo nunc legitur in Cabilon. 2. c. 7.*

C. XLIII. ¶ *Sine voluntate fratrum aliquem de suis propinquis Abbas sibi substituere non valet.*

Item ex concilio f Toletano.

Congregatio g debet sibi eligere Abbatem post Abbatis sui mortem, vel eo vivente, si ipsi discesserit vel peccaverit. Episcopus enim non debet Abbatem violenter retinere in loco suo. Ipse autem non potest aliquem ordinare de suis propinquis vel amicis sine voluntate fratrum.

CAUSA XVII.

Quidam Presbyter infirmitate gravatus fieri velle monachum dixit: ecclesiam & beneficium in manu advocati renunciavit. Postquam convaluit, mox se futurum monachum negavit, & ecclesiam & beneficium reposcit.

1 Hic primum quæritur, utrum reus voti teneatur, an liceat ei à proposito suo cordis discedere.

2 Secundo, an ecclesia & beneficium ei reddenda sint, quæ prius libera voluntate resignavit.

3 Tertiò, si contigisset eum se & sua monasterio tradidisse, an licentia Abbatis liceret ei ad propria h redire.

4 Quartò, si sine licentia Abbatis retrò abierat, an sua sibi ab Abbate reddenda sint.

QVÆSTIO I.

1 p3 Quòd à voto discedere non liceat, multis auctoritatibus probatur. Ait enim Propheta: i [*Vovete, & reddite Domino Deo vestro.*]

C. I. ¶ *Quæ Deo voventur, necessariò reddantur.*

Item Augustinus.

Sunt quædam, quæ etiam non voventes deberemus, quædam etiam, quæ nisi voverimus, non deberemus, sed postquam ea Deo promittimus, necessario nobis constringimur.

¶ *Hujus capituli ipsa omninò verba non sunt inventa apud Augustinum, sed fere eadem habentur apud Cassiodorum in Psal. ad vers. vovete, quem citat glossa ordinaria ad eum locum.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus a.

Voventibus b virginitatem non solùm nubere, sed etiam velle, damnabile est.

C. III. ¶ *Dignus est supplicio, qui seipsum Deo subtrahit a voto resiliens.*

Item Gregorius *in regesto, lib. 1. epist. 33. ad Venantium.*

Ananias c pecunias Deo voverat, quas post delectus victûs persuasione subtraxit. Sed qua morte multatus est, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit, confidens quo periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed d temetipsum, Deo omnipotenti (cui te sub monachali habitu devoveras) subtraxisti.

C. IV. ¶ *Ante Dei oculos cadunt, qui bona, quæ concipiunt, agere recusant.*

Idem *super Ezechielem, lib. 1. homil. 3.*

Qui bona agunt, si meliora agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licet in bonis operibus perseverent, in conspectu tamen Dei cecidere deliberatione. *Item paulo superius.* ¶ Sunt qui cuncta linquere, & Dei servitio se subdere, & frenos vitiis se restringere deliberant: sed cùm post cæteros alios cecidisse conspiciunt, se retrahendo, mercedem perdunt.

Si ergo post votum quisque necessariò cogitur stetisse, qui non voventibus non solùm nubere, sed etiam velle, damnabile fuerit, quòd sacerdos iste ad executionem sui voti cogendus est, non solùm non fieri, sed etiam velle monachum non fieri, sceleratus est. Quòd verò inter voventes iste computandus sit, patenter Augustinus e, *dicentes:* [*Dixi confitebor, &c.*] *Hoc ergo Dei est, ut ad solam promissionem peccata dimittat. Verumtamen pronunciat ore, & tamen Deus jam audit in corde. Non enim pro opere reputatur.*] *Sicut ergo Propheta inter voventes computatur, quia dixit, Ego confitebor; sic iste inter eosdem computandus est, quia dixit, fiam monachus. Hujus ita respondetur. Aliud est enim positum corde concipere, & etiam ore enuntiare, aliud est voti obligatione se reum voti facere. Quia* 1 *ergo iste propositum corde concipere, & etiam ore enuntiavit, non autem monasterio, aut Abbati traditit, nec promissionem scripsit, nequaquam reus voti tenetur.*

1 ¶ Quia ergo] *In plerisq; vetustis exemplaribus hic finitum quæstionis secundæ.*

QVÆSTIO II.

C. I. ¶ *Non cogitur aliquis in monasterio manere, nisi professionem fecerit in manu Abbatis.*

Unde Alexander Papa *secundus ait.*

Gonsaldus f Presbyter quondam in iuventute fervore passionis pressus, monachum se fore promisit: non tamen monasterio, aut Abbati

a *al. commento.*] *al. commodo.* b *al. ex eodem.* c *Polyc. l. 3. tit. 12. Burch. l. 3. c. 26. Ivo p. 3. c. 31.* d *In Cabilo. 2. c. 7. 20. q. 3. constituit.* e *Burch. l. 8. c. 93. Ivo p. 3. c. 311.* f *al. ex eodem.*] *1. Moguntino.* g *Burch. l. 3. c. 26. Ivo p. 7. c. 104.* h *al. prora.* i *Psal. 75.*

a *Aug. de bono viduitatis, capit. 9. & glossa ord. ad c. 5.* b *sup. dist. 27. voventibus. infr. 27. quæst. 1. nuptiarum.* c *Act. 5.* d *Sensus summatim redditus.* e *sup. dist. 37.* f *Act. 5.* d *Sensus summatim redditus.* e *sup. dist. 37.* c *Act. 5.* d *Sensus summatim redditus.* e *sup. dist. 37.* f *Ivo p. 6. cap. 401. & capitulum pœnitentia, dist. 5. cap. 5

se tradidit, nec promissionem scripsit: sed beneficium ecclesiæ in manu advocati refutavit. At postquam convaluit, mox se monachum negavit fieri. Quapropter quia & beati Benedicti regula, & præcipuè Patris & prædecessoris nostri sancti Gregorii Papæ canonica institutio, interdicit monachum ante unius anni probationem effici, judicamus, & auctoritate Apostolica præcipimus, ut præfatus Presbyter beneficia 1 & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat.

1 ¶ Beneficia] *In vetustis exemplaribus, & apud Ivonem (apud quem caput hoc caput sius habetur) legitur,* beneficium: *sed ad glossam non est mutatum.*

C. II. ¶ *Uxor post propositum continentiæ ducta dimitti non debet.*

Item Augustinus *ad Bonifacium comitem, epistola 70.*

NOs *a* novimus, nos testes sumus, quòd omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei monachi vivunt. Cùm ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti. Si conjugem non haberes, dicerem tibi, quod & Tubunis diximus, ut sanctitate continentiæ viveres: sed ut te adistam vitam non exhorter, impedimento conjunx est, sine cujus consensione continenter tibi non licet vivere, quia & si tu post illa tua verba Tubunensia ducere non debebas, illa tamen nihil eorum sciens innocenter tibi, & simpliciter nupsit.

¶ *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini epist. 70. sed in epistolam redactæ. Ivo autem integrè refert.*

Esse corde concepit se monachum fieri, & ore pronunciavit se velle in otium sanctum conferre, non tamen postea coactus est susciperè quod corde concepit, & ore pronunciavit. Auctoritas illa Alexandri secuta institutionem B. Gregorii, & beati Benedicti, probandis annum indulget, sed notis: ignotis verò triennium concedituv.

C. III. 1 ¶ *Ante probationem triennis nullus in monasterio suscipiatur.*

Unde ex decreto Bonifacii.

SI *b* quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præsteturr. Et si intra tres annos, aut servus, aut libertus 2 colonus *c* quæratur à Domino suo, reddatur ei cum omnibus quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea quæri non potest, nisi sit tam longè, quòd inveniri non possit. Sed 3 tantùm ea, quæ in monasterium adduxerit, Dominus servi accipiat.

1. ¶ *Caput hoc etiam in Pannormia citatur ex Bonifacio. At Burchardo autem & Ivone, & in plerisque vetustis exemplaribus Gratiani tribuitur concilio Toletano. Sed in nullo eorum, quæ impressa, aut manuscripta habentur, inventum est, eadem tamen fere sunt in capitularibus, & apud Iulianum antecessorem novella 123. cap. 12.*

2. ¶ Libertus] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & ex locis indicatis, quam lectionem habuit etiam auctor glossæ. Antea legebatur,* liber.

3. ¶ Sed tantùm] *Hæc addita sunt ex locis indicatis.*

QVÆSTIO III.

QUòd autem quæritur, an post traditionem sit ei fas cum licentia Abbatis ad propria d redire, facile monstratur non posse fieri. Ipsum enim redire criminosum est: Qui autem manifestò facinori desinit obviare, cùm potest, consentit. Hic autem non solùm non obviat, sed etiam permittendo fautor existit. Non ergo licet Abbati dare licentiam alicui retrò abeunda: nec illi licet utique retrorsum abire, quia ex quo semel se Abbati subjecit absque ejus permissione nihil agere potest.

QVÆSTIO IV.

1 ps SI autem sine licentia Abbatis de monasterio discesserit, quæritur, utrum sua sint ei reddenda, an non. Sed possessiones, & res ecclesiæ traditas quolibet modo alienare nec Abbati, nec alicui licet.

C. I. ¶ *Honore privetur, qui de jure ecclesiæ aliquid alienare præsumpsit.*

Unde Symmachus Papa [*possessiones a, quas unusquisque, &c.*] *& iterum in synodo Romana 3. c. 6.*

QUicunque *b* Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum oblitus Dei, & decreti hujus immemor 1 in constitutum præsens committens, prædium 2 ecclesiæ magnum vel exiguum, vel quidquam de jure ecclesiæ alienare tentaverit, & donator, & alienator, & venditor honoris sui amissione mulctetur.

1 ¶ Immemor] *In concilio ipsa sequitur,* cujus Romanæ civitatis sacerdotes volumus religiosis nexibus devinciri. *Nam, ut supra 12. q. 2. non licebat. dictum est, in ea synodo Romanæ tantum ecclesiæ legem Symmachus præscripsit.*

2 ¶ Prædium] *Hoc loco omisso verbo sexto capitis, eorum loco refertur hoc ex titulis ejusdem concilii 7. omnimodi, caput hoc ex verbis illius synodi suo modo collegit aptavit.*

C. II. PALEA.

[*Item* Gregorius *Anthemio Subdiacono, lib. 11. epist. 21.*

RAtio *c* nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur.

C. III. ¶ *Qui revocandum putat, quod ecclesiæ contulit, sacrilegii crimen incurrit.*

Item Ambrosius *lib. 2. de pœnitentia, c. 9.*

SUnt qui opes suas tumultuario mentis impulsu, non judicio perpetuo, ubi ecclesiæ contulerunt, postea revocandas putaverunt. Quibus nec prima merces rata est, nec secunda, quia nec prima judicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt, quos pœnituerit opes suas divisisse pauperibus. Sic eos 1 qui pœnitentiam agunt, hoc solùm timere oportet, ne ipsius pœnitentiæ agant pœnitentiam.

1 ¶ Sic eos] *In originali legitur.* Sed eos qui pœnitentiam agût, hoc solùm pœnitere non debet, nec ipsius, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. IV. ¶ *Qui sacris locis derelicta retinere contenderit, sacrilegium committit.*

Item Gregorius *Sabino Subdiacono, lib. 8. epist. 6.*

SAcrilegium *d*, & contra leges est, si quis, quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiis, suis tentaverit compendiis retinere.

C. V. ¶ *Sacrilegi judicantur, qui ecclesiæ facultates alienant.*

Item Lucius Episcopus *ad Gallia & Hispania Episcopos, & epistola 1. cap. 6.*

OMnes *e* ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores à liminibus sanctæ matris ecclesiæ anathematizamus, Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus:

a Ivo p. 7. cap. 9. & 10. & part. 8. c. 16. b *Novell. 5. cap. 2. & apud Iulianum antecess. novell. 123. cap. 32. Cap. 15. c. 227. Burch. d al. prava.*

a *Supr. 16. quæstion. 1. possessiones.* b *Anselm. lib. 4. cap. 30. Polyc. lib. 6. tit. 15.* c *Extr. de prebendis, cap. ratio. Ansel. l. 5. cap. 38. Polycarp. l. 3. tit. 12.* d *Ansel. lib. 12. cap. 4. Polyc. lib. 32. tetul. 12.* e *Anselm. l. 12. cap. 4. Burch. lib. 11. cap. 19. Ivo part. 8. c. 240. & p. 14. c. 89.*

& non solùm eos, sed omnes consentientes eis, quia non solùm qui faciunt, rei judicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus. Par *a* enim pœna & agentes & consentientes comprehendit.

C. VI. ¶ *Excommunicetur qui confinia ecclesiæ frangere tentaverit.*

Item Nicolaus Papa *b omnibus Episcopis.*

2. Sicut *c* antiquitus à sanctis patribus statutum est, ps. statuimus, ut major ecclesia per circuitum xl. *d* passus habeat, capellæ verò vel minores ecclesiæ triginta. Qui autem confinia earum * confringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona ejus inde subtraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, & quod rapuerit reddat, excommunicetur.

C. VII. ¶ *Solvatur altario, quod pro emunitate emendatur ecclesiæ.*

Item ex concilio Triburiensi.

1 Si *e* quis in atrio ecclesiæ pugnam committit, aut homicidium facit, quidquid pro emunitate 1 violata emendandum est, altario solvatur, cujuscunque fuerit ecclesia illa.

1 ¶ Emunitate] *Sic etiam apud Burchardum. Ivo habet* pro immunitate violata. *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, pro emunitate ecclesiæ violatæ. *Summa autem hujus capitis ferè habetur in Triburiensi, quod extat capit. 4. & 6.*

C. VIII. ¶ *Non licet alicui hominem de ecclesia rapere.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist. 187.*

Miror *f* quomodo tam subitò fidei murum aries ruperit inimici. Novi enim quâ religione semper sis ecclesiam Dei veneratus. Quo instigante facere ausus es? hominem de ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico fortè præsumeret fugitivus, posset proculdubio intercessoris causa veniam promereri. Ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate præsumitur, Nabuchodonosor Regem intende, qui causa superbiæ in bovem est ex homine commutatus 1. Non ut confundam te hæc scribo, sed ut *g* filium charissimum moneo. Ecclesiæ igitur illæsum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. Oblatio verò domus tuæ à clericis ne fuscipiatur, indixi *h*, communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore à me diffinita tibimet pœnitentia, & tempore ordinato *i*, pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

1 ¶ Commutatus] *Hoc loco ista erant interjecta*, atque à regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quàm conversus Deum prædicavit. *quæ à multis vetustis absunt, & originali, & Ivone. Sunt autem inter verba Gratiani infrà de pœnitentia, dist. 1. c. voluissent.*

C. IX. ¶ *Fugientem ad ecclesiam nemo audeat abstrahere.*

Item ex libro capitularium *k 5. c. 90.*

Reum *l* ad ecclesiam confugientem nemo abstrahere audeat, neque inde donare 1 ad pœnam vel ad mortem; ut honor Dei, & sanctorum ejus conservetur: sed rectores ecclesiarum pacem & vitam, ac membra ejus obtinere studeant: tamen legitimè componat, quod iniquè fecit.

1 ¶ Donare] *Sic est emendatum (antea enim legebatur*, damnare.) *ex capite Caroli, & concilio Moguntino, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus, & cæteris collectoribus: & quanquam apud Burchardum ex concilio apud Theodonis villam, & in Pannormia ex libro capitulorum longè copiosius hæc reperiantur.*

C. X. ¶ *Ab ecclesia arceatur ingressa, qui aliquem de ecclesia violenter rapuerit.*

Item Gelasius *Victori, Constantino, Martyris, Fidissimo, Sereno, & Timotheo Episcopo.*

Frater *a* & Coepiscopus noster Epiphanius sua mihi relatione suggessit, Benenatum & Maurum Benetanæ municipes civitatis, in contumeliam religionis verba nimis, & plectibili contumacia prosiluisse, confugientem ad ecclesiæ septa curialem suum nec quidem tutum, aut de injuria sua securum esse liverunt ausi irruptione *b* temerariæ mentis admittere, quod potestatibus quidem, vel Principibus unquam non perpetrare, ut hominem in sanctuariis constitutum (captata sacerdotis absentia) reluctantem, reclamantemque violenter abstraherent. Quos, quantum nobis suggestione patefecit, merito indignos esse communione indicavit. Et si revera tanti facinoris stat admissum, nostra etiam auctoritas in hac parte sentit. Nec enim jure ad supplicandum debet admi qui *c* admittere sacrilegium non dubitavit. Nam enim intra limina tantæ veneration deputata, utque sibi licere existimet pro suæ voluntatis arbitrio & humilitatem sibi vindicet, & furorem. Et ideo tres charissimi supradictos, si manifesta reos facti questio, ab omnibus parochiarum vestrarum nostræ præceptionis auctoritate prohibete: ut usque hi, qui injuriarum sanctorum locorum probantur *d*, meritò consequantur profecti sacitate vindictam; verumetiam cæteri à tali præsumptultionis istius timore revocentur.

C. XI. ¶ *Ecclesiarum non est dignus ingressus, qui eas violat.*

Idem *Epiphanio Episcopo.*

Ad *e* Episcopos cæteros direximus jussionem, ut qui ecclesias violasse perhibentur, accessum dicent esse dignos.

C. XII. ¶ *Qui ecclesiam Dei vastat, & ejus sacerdotem insequitur, sacrilegus judicatur.*

Item Pius Papa, *epist. 2. Italiæ.*

Sicut *f* qui ecclesiam Dei vastat, & ejus pro donaria expoliat & invadit, fit sacrilegus; ita & qui ejus sacerdotes insequitur, sacrilegii reatu sacrilegus judicatur. *& infra.* ¶ Non ergo gravi catum est fornicatio, quàm sacrilegium. Et sicut est peccatum, quod in Deum committitur, quàm in hominem; sic gravius est sacrilegium agere, quàm fornicari.

C. XIII. ¶ *Quâ pœnâ feriatur, qui ecclesiis dedicata prædia vexare tentaverit.*

Item Urbanus *in epist. ad omnes Episcopos, cap. 2.*

Attendendum est omnibus, ne prædia ullius rum cælestium dedicata, à quibuslibet vexentur. Quòd si quis fecerit, post debitæ admoniam (quæ erga sacrilegos jure promenda est) tua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut petuæ deportationi uratur *g*.

---

a *Rom. 1.* b *Inter decreta Nic. in codice Ormanetti.* c *Anfel. l. 5. c. 47. Ivo p. 3. c. 16. Pann. l. 2. c. 81.* d *al. lx.* * *al. rerum.* e *Burch. l. 3. c. 196. Ivo p. 3. c. 113.* f *Ivo p. 3. c. 122.* g *1. Cor. 4.* h *al. interdixi.* i *al. condonato.* k *Et in adjectu, c. 29. & in concil. Moguntin. c. 33.* l *Burch. lib. 3. cap. 54. Ivo par. 3. cap. 123. Pann. l. 2. c. 75.*

a *Pelyc. l. 7. tit. 2. Ivo p. 3. c. 120.* b *al. irreparate.* d *al. probantur.* e *Ivo p. 3. c. 119.* f *Poly. l. 4. tit. c. 30. Burch. l. 11. c. 29. Ivo p. 6. c. 243. & p. 13. c. 39. Capit. Moguntino sub Arnulpho. c. 11.* g *al. feriatur.*

se tradidit, nec promissionem scripsit: sed beneficium ecclesiæ in manu advocati refutavit. At postquam convaluit, mox se monachum negavit fieri. Quapropter quia & beati Benedicti regula, & præcipuè Patris & prædecessoris nostri sancti Gregorii Papæ canonica institutio, interdicit monachum ante unius anni probationem effici, judicamus, & auctoritate Apostolica præcipimus, ut præfatus Presbyter beneficia 1 & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat.

1 ¶ Beneficia] *In vetustis exemplaribus, & apud Ivonem (apud quem caput hoc caput sius habetur) legitur,* beneficium: *sed ad glossam non est mutatum.*

C. II. ¶ *Uxor post propositum continentiæ ducta dimitti non debet.*

Item Augustinus *ad Bonifacium comitem, epistola 70.*

NOs *a* novimus, nos testes sumus, quòd omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei monachi vivunt. Cùm ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti. Si conjugem non haberes, dicerem tibi, quod & Tubunis diximus, ut sanctitate continentiæ viveres: sed ut te adistam vitam non exhorter, impedimento conjunx est, sine cujus consensione continenter tibi non licet vivere, quia & si tu post illa tua verba Tubunensia ducere non debebas, illa tamen nihil eorum sciens innocenter tibi, & simpliciter nupsit.

¶ *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini epist. 70. sed in epistolam redactæ. Ivo autem integrè refert.*

Esse corde concepit se monachum fieri, & ore pronunciavit se velle in otium sanctum conferre, non tamen postea coactus est susciperè quod corde concepit, & ore pronunciavit. Auctoritas illa Alexandri secuta institutionem B. Gregorii, & beati Benedicti, probandis annum indulget, sed notis: ignotis verò triennium concedituv.

C. III. 1 ¶ *Ante probationem triennis nullus in monasterio suscipiatur.*

Unde ex decreto Bonifacii.

SI *b* quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præsteturr. Et si intra tres annos, aut servus, aut libertus 2 colonus *c* quæratur à Domino suo, reddatur ei cum omnibus quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea quæri non potest, nisi sit tam longè, quòd inveniri non possit. Sed 3 tantùm ea, quæ in monasterium adduxerit, Dominus servi accipiat.

1. ¶ *Caput hoc etiam in Pannormia citatur ex Bonifacio. At Burchardo autem & Ivone, & in plerisque vetustis exemplaribus Gratiani tribuitur concilio Toletano. Sed in nullo eorum, quæ impressa, aut manuscripta habentur, inventum est, eadem tamen fere sunt in capitularibus, & apud Iulianum antecessorem novella 123. cap. 12.*

2. ¶ Libertus] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & ex locis indicatis, quam lectionem habuit etiam auctor glossæ. Antea legebatur,* liber.

3. ¶ Sed tantùm] *Hæc addita sunt ex locis indicatis.*

QVÆSTIO III.

QUòd autem quæritur, an post traditionem sit ei fas cum licentia Abbatis ad propria d redire, facile monstratur non posse fieri. Ipsum enim redire criminosum est: Qui autem manifestò facinori desinit obviare, cùm potest, consentit. Hic autem non solùm non obviat, sed etiam permittendo fautor existit. Non ergo licet Abbati dare licentiam alicui retrò abeunda: nec illi licet utique retrorsum abire, quia ex quo semel se Abbati subjecit absque ejus permissione nihil agere potest.

QVÆSTIO IV.

1 ps SI autem sine licentia Abbatis de monasterio discesserit, quæritur, utrum sua sint ei reddenda, an non. Sed possessiones, & res ecclesiæ traditas quolibet modo alienare nec Abbati, nec alicui licet.

C. I. ¶ *Honore privetur, qui de jure ecclesiæ aliquid alienare præsumpsit.*

Unde Symmachus Papa [*possessiones a, quas unusquisque, &c.*] *& iterum in synodo Romana 3. c. 6.*

QUicunque *b* Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum oblitus Dei, & decreti hujus immemor 1 in constitutum præsens committens, prædium 2 ecclesiæ magnum vel exiguum, vel quidquam de jure ecclesiæ alienare tentaverit, & donator, & alienator, & venditor honoris sui amissione mulctetur.

1 ¶ Immemor] *In concilio ipsa sequitur,* cujus Romanæ civitatis sacerdotes volumus religiosis nexibus devinciri. *Nam, ut supra 12. q. 2. non licebat. dictum est, in ea synodo Romanæ tantum ecclesiæ legem Symmachus præscripsit.*

2 ¶ Prædium] *Hoc loco omisso verbo sexto capitis, eorum loco refertur hoc ex titulis ejusdem concilii 7. omnimodo, caput hoc ex verbis illius synodi suo modo collegit aptavit.*

C. II. PALEA.

[*Item* Gregorius *Anthemio Subdiacono, lib. 11. epist. 21.*

RAtio *c* nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur.

C. III. ¶ *Qui revocandum putat, quod ecclesiæ contulit, sacrilegii crimen incurrit.*

Item Ambrosius *lib. 2. de pœnitentia, c. 9.*

SUnt qui opes suas tumultuario mentis impulsu, non judicio perpetuo, ubi ecclesiæ contulerunt, postea revocandas putaverunt. Quibus nec prima merces rata est, nec secunda, quia nec prima judicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt, quos pœnituerit opes suas divisisse pauperibus. Sic eos 1 qui pœnitentiam agunt, hoc solùm timere oportet, ne ipsius pœnitentiæ agant pœnitentiam.

1 ¶ Sic eos] *In originali legitur.* Sed eos qui pœnitentiam agût, hoc solùm pœnitere non debet, nec ipsius, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. IV. ¶ *Qui sacris locis derelicta retinere contenderit, sacrilegium committit.*

Item Gregorius *Sabino Subdiacono, lib. 8. epist. 6.*

SAcrilegium *d*, & contra leges est, si quis, quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiis, suis tentaverit compendiis retinere.

C. V. ¶ *Sacrilegi judicantur, qui ecclesiæ facultates alienant.*

Item Lucius Episcopus *ad Gallia & Hispania Episcopos, & epistola 1. cap. 6.*

OMnes *e* ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores à liminibus sanctæ matris ecclesiæ anathematizamus, Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus:

a Ivo p. 7. cap. 9. & 10. & part. 8. c. 16. b *Novell. 5. cap. 2. & apud Iulianum antecess. novell. 123. cap. 32. Cap. 15. c. 227. Burch. d al. prava.*

a *Supr. 16. quæstion. 1. possessiones.* b *Anselm. lib. 4. cap. 30. Polyc. lib. 6. tit. 15.* c *Extr. de prebendis, cap. ratio. Ansel. l. 5. cap. 38. Polycarp. l. 3. tit. 12.* d *Ansel. lib. 12. cap. 4. Polyc. lib. 32. tetul. 12.* e *Anselm. l. 12. cap. 4. Burch. lib. 11. cap. 19. Ivo part. 8. c. 240. & p. 14. c. 89.*

& non solùm eos, sed omnes consentientes eis, quia non solùm qui faciunt, rei judicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus. Par *a* enim pœna & agentes & consentientes comprehendit.

C. VI. ¶ *Excommunicetur qui confinia ecclesiæ frangere tentaverit.*

Item Nicolaus Papa *b omnibus Episcopis.*

2. Sicut *c* antiquitus à sanctis patribus statutum est, ps. statuimus, ut major ecclesia per circuitum xl. *d* passus habeat, capellæ verò vel minores ecclesiæ triginta. Qui autem confinia earum * confringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona ejus inde subtraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, & quod rapuerit reddat, excommunicetur.

C. VII. ¶ *Solvatur altario, quod pro emunitate emendatur ecclesiæ.*

Item ex concilio Triburiensi.

1 Si *e* quis in atrio ecclesiæ pugnam committit, aut homicidium facit, quidquid pro emunitate 1 violata emendandum est, altario solvatur, cujuscunque fuerit ecclesia illa.

1 ¶ Emunitate] *Sic etiam apud Burchardum. Ivo habet* pro immunitate violata. *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, pro emunitate ecclesiæ violatæ. *Summa autem hujus capitis ferè habetur in Triburiensi, quod extat capit. 4. & 6.*

C. VIII. ¶ *Non licet alicui hominem de ecclesia rapere.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist. 187.*

Miror *f* quomodo tam subitò fidei murum aries ruperit inimici. Novi enim quâ religione semper sis ecclesiam Dei veneratus. Quo instigante facere ausus es? hominem de ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico fortè præsumeret fugitivus, posset proculdubio intercessoris causa veniam promereri. Ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate præsumitur, Nabuchodonosor Regem intende, qui causa superbiæ in bovem est ex homine commutatus 1. Non ut confundam te hæc scribo, sed ut *g* filium charissimum moneo. Ecclesiæ igitur illæsum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. Oblatio verò domus tuæ à clericis ne fuscipiatur, indixi *h*, communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore à me diffinita tibimet pœnitentia, & tempore ordinato *i*, pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

1 ¶ Commutatus] *Hoc loco ista erant interjecta*, atque à regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quàm conversus Deum prædicavit. *quæ à multis vetustis absunt, & originali, & Ivone. Sunt autem inter verba Gratiani infrà de pœnitentia, dist. 1. c. voluissent.*

C. IX. ¶ *Fugientem ad ecclesiam nemo audeat abstrahere.*

Item ex libro capitularium *k 5. c. 90.*

Reum *l* ad ecclesiam confugientem nemo abstrahere audeat, neque inde donare 1 ad pœnam vel ad mortem; ut honor Dei, & sanctorum ejus conservetur: sed rectores ecclesiarum pacem & vitam, ac membra ejus obtinere studeant: tamen legitimè componat, quod iniquè fecit.

1 ¶ Donare] *Sic est emendatum (antea enim legebatur*, damnare.) *ex capite Caroli, & concilio Moguntino, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus, & cæteris collectoribus: & quanquam apud Burchardum ex concilio apud Theodonis villam, & in Pannormia ex libro capitulorum longè copiosius hæc reperiantur.*

C. X. ¶ *Ab ecclesia arceatur ingressa, qui aliquem de ecclesia violenter rapuerit.*

Item Gelasius *Victori, Constantino, Martyris, Fidissimo, Sereno, & Timotheo Episcopo.*

Frater *a* & Coepiscopus noster Epiphanius sua mihi relatione suggessit, Benenatum & Maurum Benetanæ municipes civitatis, in contumeliam religionis verba nimis, & plectibili contumacia prosiluisse, confugientem ad ecclesiæ septa curialem suum nec quidem tutum, aut de injuria sua securum esse liverunt ausi irruptione *b* temerariæ mentis admittere, quod potestatibus quidem, vel Principibus unquam non perpetrare, ut hominem in sanctuariis constitutum (captata sacerdotis absentia) reluctantem, reclamantemque violenter abstraherent. Quos, quantum nobis suggestione patefecit, merito indignos esse communione indicavit. Et si revera tanti facinoris stat admissum, nostra etiam auctoritas in hac parte sentit. Nec enim jure ad supplicandum debet admi qui *c* admittere sacrilegium non dubitavit. Nam enim intra limina tantæ veneration deputata, utque sibi licere existimet pro suæ voluntatis arbitrio & humilitatem sibi vindicet, & furorem. Et ideo tres charissimi supradictos, si manifesta reos facti questio, ab omnibus parochiarum vestrarum nostræ præceptionis auctoritate prohibete: ut usque hi, qui injuriarum sanctorum locorum probantur *d*, meritò consequantur profecti sacitate vindictam; verumetiam cæteri à tali præsumptultionis istius timore revocentur.

C. XI. ¶ *Ecclesiarum non est dignus ingressus, qui eas violat.*

Idem *Epiphanio Episcopo.*

Ad *e* Episcopos cæteros direximus jussionem, ut qui ecclesias violasse perhibentur, accessum dicent esse dignos.

C. XII. ¶ *Qui ecclesiam Dei vastat, & ejus sacerdotem insequitur, sacrilegus judicatur.*

Item Pius Papa, *epist. 2. Italiæ.*

Sicut *f* qui ecclesiam Dei vastat, & ejus pro donaria expoliat & invadit, fit sacrilegus; ita & qui ejus sacerdotes insequitur, sacrilegii reatu sacrilegus judicatur. *& infra.* ¶ Non ergo gravi catum est fornicatio, quàm sacrilegium. Et sicut est peccatum, quod in Deum committitur, quàm in hominem; sic gravius est sacrilegium agere, quàm fornicari.

C. XIII. ¶ *Quâ pœnâ feriatur, qui ecclesiis dedicata prædia vexare tentaverit.*

Item Urbanus *in epist. ad omnes Episcopos, cap. 2.*

Attendendum est omnibus, ne prædia ullius rum cælestium dedicata, à quibuslibet vexentur. Quòd si quis fecerit, post debitæ admoniam (quæ erga sacrilegos jure promenda est) tua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut petuæ deportationi uratur *g*.

---

a *Rom. 1.* b *Inter decreta Nic. in codice Ormanetti.* c *Anfel. l. 5. c. 47. Ivo p. 3. c. 16. Pann. l. 2. c. 81.* d *al. lx.* * *al. rerum.* e *Burch. l. 3. c. 196. Ivo p. 3. c. 113.* f *Ivo p. 3. c. 122.* g *1. Cor. 4.* h *al. interdixi.* i *al. condonato.* k *Et in adjectu, c. 29. & in concil. Moguntin. c. 33.* l *Burch. lib. 3. cap. 54. Ivo par. 3. cap. 123. Pann. l. 2. c. 75.*

a *Pelyc. l. 7. tit. 2. Ivo p. 3. c. 120.* b *al. irreparate.* d *al. probantur.* e *Ivo p. 3. c. 119.* f *Poly. l. 4. tit. c. 30. Burch. l. 11. c. 29. Ivo p. 6. c. 243. & p. 13. c. 39. Capit. Moguntino sub Arnulpho. c. 11.* g *al. feriatur.*

C. XIV. PALEA.

Item Iginus Papa.

2 SI *a* quis ecclesiam igne combusserit *b*, quindecim annis pœniteat, & eam sedulò restituat, & pretium suum pauperibus distribuat.

Hæc palea in uno tantùm Vaticano codice habetur, in quo sicut in vulgatis, & Pannormia citatur ex Igino: à Burchardo autem & Yvone ex decretis Iulii.

1 ¶ Pretium suum] *Apud Burchardum l.19. in c. de sacrilegio, sic legitur*, Incendisti ecclesiam, aut consensisti? si fecisti, ecclesiam restitue, & pretium tuum, id est, vuiregeldum tuum pauperibus distribue, & quindecim annis per legitimas ferias pœniteas.

C. XV. ¶ *Iuda similis probatur, qui ornamenta surripuit ecclesiæ.*

Item Clemens *epist. 2. ad Iacobum.*

SI *c* fortè quispiam Presbyter, sive Diaconus, sacrarii synodum vel velum subtractum *d* vendiderit, Iudæ Ischarioti similis æstimabitur. Qui propter cupiditatem fecerit hoc opus, noverit se suprædicti Iudæ susceperum pœnam.

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item ex pœnitentiali Theodori.

PEcunia ecclesiastica furata vel rapta, reddatur in quadruplum; populi verò dupliciter. Si quis aliquid de ministerio sanctæ ecclesiæ furatus fuerit, septem annis pœniteat, tres in pane & aqua.

C. XVII. ¶ *De eodem.* PALEA.

Item ex pœnitentiali Romano.

3 SI quis clericus furtum fecerit capitale, id est, quadrupedem, vel domum fregerit, aut quamlibet rem melioris pretii furatus fuerit, septem annis pœniteat; laicus quinque. Si quis autem de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddat proximo suo, & uno anno pœniteat in pane & aqua: si reddere non potuerit, tribus annis pœniteat.

Similia horum leguntur apud Burchardum, lib. 11. c. 59. & Yvonem p. 3. c. 44.

C. XVIII. ¶ *Sacrilegium facit, qui pecuniam ecclesiæ rapit.*

Item Anacletus *e epist. 1. c. 2.*

QVi rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur, qui autem pecuniam, vel res ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.

C. XIX. ¶ *Segregetur ab ecclesia clericus, qui servum aut discipulum suum ad eam fugientem verberare præsumit.*

Item ex concilio Ilerdensi, *e. 8.*

NVllus *f* clericorum, servum aut discipulum suum fugientem ad ecclesiam extrahere audeat, vel flagellare præsumat. Quòd si fecerit, donec dignè pœniteat, à loco, cui honorem non dedit, segregetur. ¶ Si qui clerici in mutuam cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, à Pontifice districtius vindicetur.

C. XX. ¶ *Qui de atrio vel porticibus ecclesiæ fugientem abstrahit, excommunicetur.*

Item ex concilio Triburiensi, *g c. 20.*

4 SI quis *h* contumax, vel superbus timorem Dei, vel reverentiam sanctarum ecclesiarum non habuerit, & fugientem servum suum, vel quem ipse persecutus fuerit, de atrio i ecclesiæ, vel de porticibus quolibet modo ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit, pro immunitate nongentos solidos Episcopo componat, & ipse publica pœnitentia justo *a* judicio Episcopi mulctetur.

1 ¶ Atrio] *In duobus vetustis codicibus Gratiani legitur*, de altario: *in capitularibus verò*, de ecclesia.

Sacrilegium ergo est, quoties quis sacrum violat, vel auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. Dicitur etiam sacrilegium committere, qui violentas & impias manus in clericum immittit. Porrò ipsum sacrilegium duplicem continet pœnam, pecuniariam videlicet & excommunicationis. Pecuniaria eis persolvenda est, ad quos querimonia sacrilegii pertinet.

C. XXI. ¶ *De multiplici genere sacrilegii, & pœna ejusdem.*

Unde Ioannes Papa *octavus scribit omnibus Episcopis.*

QVisquis *b* inventus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel Abbatibus, sive personis, ad quas querimonia sacrilegii justè pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat. ¶ Sacrilegium committitur, si quis infregerit ecclesiam, vel triginta ecclesiasticos passus, qui in circuitu ecclesiæ fuerint, vel domos, quæ intra prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo, vel auferendo: seu qui injuriam, vel oblationem rerum intulerit clericis arma non ferentibus, vel monachis, sive Deo devotis, omnibusque i ecclesiasticis personis. Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione. Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. *Idem.* ¶ Si *c* quis domum Dei violaverit, & aliqua sine licentia illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, vel ecclesiasticis personis injuriam fecerit, donec in conventu admonitus legitimè satisfaciat, sciat se communione *d* privatum. Si verò post secundam & tertiam conventionem coram Episcopo satisfacere detrectaverit, sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur: ita ut secundum Apostolum *e* nemini fidelium misceatur. *Idem.* ¶ Si *f* qui monasteria, & loca Deo dedicata, & ecclesias infringunt, & deposita, vel alia quælibet exinde abstrahunt, damnum novies componant, & emunitatem tripliciter, & velut sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur.

¶ In epistola manuscripta Ioannis octavi, scripta Episcopis & Abbatibus per Narbonensem & Hispanicas provincias constitutis, præcipitur observari lex contra sacrilegos in concilio Trecensi edita, coram Ludovico Imperatore, & quinquaginta tribus Episcopis. Diversa autem sunt istius epistolæ verba ab his quæ recitantur & à Gratiano, & à cæteris collectoribus: sed eadem sententia.

1 ¶ Omnibusque ecclesiasticis] *Apud Ivonem legitur*, devotis hominibus, ecclesiasticis personis. Non enim capellæ, quæ infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel ponuntur in hac observatione. *Nec multò aliter apud alios collectores.*

C. XXII. ¶ *Nisi canonicè judicatum Episcopum qui comprehenderit laicus, excommunicetur.*

Item Alexander Papa II. *g*

5 SI quis deinceps priorum, aut cujuscunque dignitatis, vel cujuscunque ordinis laicorum Episcopum comprehenderit, percusserit, aut aliqua via propria sede expulerit, nisi fortè judicatum canonicè, auctores

a *Poly. l. 8. tit. 11. Ansel. l. 1. c. 18. Bur. l. 3. c. 204. Ivo part 3. c. 127. Pann. l. 2. c. 70.* b *al. comburit.* c *Ivo p. 2. c. 63. & p. 6. ca. 88. Pann. l. 2. c. 67. vide c. 21.* d *al. subtrahit.* e *& in epist. Lucii, c. 6.* f *Ivo p. 3. c. 117. Belarmum, tit. 3.* g *Et lib. 5. capit. C. 185. & in legibus* h *Bur. l. 3. c. 197. Ivo p. 3. c. 114.*

a *al. juxta judicium.* b *Ansel. l. 8. c. 40. Poly. l. 6. tit. 10. Ivo p. 3. c. 98. Pann. l. 2. c. 80. & 79.* c *Supra, 11. q. 3. ad mensam. Ansel. l. 1. c. 52.* d *al. fore privatum.* e *1. Cor. 5.* f *Ansel. l. 5. c. 47. Bur. l. 11. c. 22. Ivo p. 2. c. 124. & p. 14. c. 96.* g *Simile est 2. synodo sub Photio, c. 3.*

& cooperatores tanti ſceleris anathematizentur, & bona eorum eccleſiæ ipſius juri perpetuò tradantur. ¶ Si verò in Presbyterum, vel in quemcunque inferiorum gradum clericum hæc eadem præſumpſerit, canonicæ pœnitentiæ atque depoſitioni ſubjacebit. Si contumax fuerit, excommunicetur.

C. XXIII. ¶ *Flagellatores Presbyterorum poſt tertiam admonitionem, ſi non reſipuerint, excommunicentur.*

Item Nicolaus Papa *Thadoni Archiepiſcopo Mediolanenſi* a.

DE *b* Presbyterorum flagellatoribus, & occiſoribus, & prædonibus, ſcilicet, qui ſæculari brachio minime coërcentur, juxta præceptum Domini placet, ut fraterno amore conveniantur ſecundo, ac tertio. Qui ſi te non audierint, conveniente eccleſia eos ſacra communione privare, atque (ſi in ſua obſtinatione permanentes, ſacerdotalia monita forte contempſerint) ab eccleſiæ compage ſub anathematis interdictione reſecare licentiam tribuimus. ¶ Quos etiam reſipiſcentes tandem digna ſatisfactione præmiſſa in gremium matris eccleſiæ revocari noveris poſſe.

C. XXIV. PALEA.

[*Item* ex concilio Moguntino *ſub Rabano, c.24.*]

QUi *c* Presbyterum occiderit, duodecim 1 annorum ei pœnitentia ſecundum canones imponatur: at ſi negaverit, ſi liber eſt, cum ſeptuaginta duobus 2 juret; ſi autem ſervus, ſuper duodecim vomeres ferventes ſe expurget. Convictus verò noxæ uſque ad ultimum vitæ tempus militiæ 3 cingulo careat, & abſque ſpe conjugii maneat.

¶ *Hæc Palea in uno tantùm Vaticano Gratiani codice habetur.*

1 ¶ Duodecim] *Sic in codice Vaticano, & cæteris locis indicatis. In vulgatis Gratiani codicibus legebatur*, viginti annorum pœna.

2 ¶ Cum ſeptuaginta duobus] *In concilio ipſo legitur, cum duodecim: Burchardus tamen, & Ivo, & codex Vaticanus concordant cum vulgata lectione.*

3 ¶ Militiæ cingulo] *Sic etiam in Decretalibus, & apud Burchardum & Ivonem. In concilio autem legitur*, cingulum deponat, & uxorem amittat.

C. XXV. PALEA.

[*Item* ex concilio Triburienſi.]

VT *d* Presbyteri non vadant, niſi ſtola, aut orario induti. Et ſi in itinere ſpoliantur, aut vulnerantur, vel occiduntur, non ſtola veſtiti, ſimplici emendatione ſolvantur: ſi autem cum ſtola, triplici.

C. XXVI. PALEA.

[*Item* ex eodem, *c.5.*]

OMnes *e* Presbyteri interfectores 1 compoſitione Epiſcopi, aut cujus parochiam pertinent, ſolvantur: ita videlicet, ut medietatem Vuiregeldi 2, ejus Epiſcopus utilitatibus eccleſiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemoſynam illius juſtè diſpertiat: quia nullus nobis ejus hæres proximior videtur, quàm ille, qui ipſum domino ſociavit.

Hæc quoq; palea in uno tantùm Vaticano codice habetur. Eſt autem in capitularibus (unde citatur in Pannormia.) l.4.c.15. & in Decretalibus, tit. de pœnis, c. Presbyteri. In concilio etiam Triburienſi, quod extat, c.4. habetur quiddam ſimile.

1 ¶ Interfectores] *Sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet*, interfecti. *In capitulari legitur*, Presbyteri interfecti Epiſcopo, ad cujus parochiam pertinent, ſolvantur ſecundum capitulare glorioſi ſæculi noſtri: ita videlicet, &c. *Variam in Decretalibus & apud Burchardum & Ivonem hoc modo*: Presbyteri interfecti ſuo ſitio Epiſcopo, ad cujus parochiam pertinebat, ſolvantur ita videlicet, &c. *& ſimilia locutus habetur in concilio Triburienſi c.4. Sed quoniam eſt tantum capitis, nihil ipſum eſt hic inculcandum: reliqua autem ſunt emendata ex locis indicatis.*

2 ¶ Vuiregeldi] *Antea legebatur*, Renaldus. Emendatum eſt ex cæteris locis indicatis, præterquam ex Decretalibus, de abeſt utrag; vox: *legitur tamen in prima collectione.*

C. XXVII. ¶ *Pro graduum varietate mulctentur, qui clericos occidunt.*

Item *ex l.3.Cap.c.25.*

QUi *a* Subdiaconum occiderit, ccc. ſolid. compo qui Diaconum, cccc. qui Presbyterum, &c Epiſcopum, dcccc. qui Monachum, cccc.

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Item *ex lib.6. Cap. c.90.*

QUi *b* occiderit monachum, aut clericum, nec linquat, & Deo in monaſterio ſerviat, cunctis vitæ ſuæ, nunquam ad ſæculum reverſurus, & ſeptenn publicam pœnitentiam agat *c.*

C. XXIX. ¶ *Quis clericum perverſerit, excommunicetur, & non niſi à Romano Pontifice abſolvatur.*

Item Innocentius Papa II. *in concilio Lateranenſi, c.15.*

6 SI *d* quis ſuadente diabolo hujus ſacrilegii crimen incurrerit, quòd in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo liberetur, nullus Epiſcoporum illum præſumat abſolvere (niſi tantis urgente periculo) donec Apoſtolico conſpectui præſentetur, & ejus mandatum ſuſcipiat.

1 ¶ Reatum] *Sic eſt emendatum ex codicibus manuſcriptis, & concilio Eugenii tertii, c.16. ubi hic canon habetur. antea legebatur*, vitium, vel crimen incurrat.

3 pars. *Qui autem de eccleſia vi aliquem extraxerit, ipſa eccleſia, vel loco, vel cultui, ſacerdotibus, & miniſtris injuriæ importaverit, ad inſtar publici criminis, & ab officio accuſabitur, & convictus, ſive confeſſus, capitalis ſententiæ ſubjacebit. Et in quibus provincia ſervetur: ſicut in primo libro codicis ſub titulo de Epiſcopis & clericis, in l. [Si quis in hoc genus ſacrilegii ceciderit.] & in Digeſtis titul. Ad legem Iuliam repetundarum ultima. Committunt etiam ſacrilegium, qui contra ſanctitatem aut neſciendo committunt, aut negligendo offendunt: aut qui de principali judicio diſputare, dignus ſit, quem princeps elegerit: vel qui intra provinciales & cives habentur, officium gerendi, & qua adminiſtrationis deſiderant. ut Codicis lib. 9. tutulo de legis. Similiter de judicio ſummi Pontificis aliter non licet.*

C. XXX. ¶ *Nemini eſt permiſſum de ejus Papa ſtatuta judicare, vel ejus ſententiam retractare.*

Item Nicolaus Papa *omnibus Epiſcopis.*

NEmini *f* eſt de ſedis Apoſtolicæ judicio ullatenus illius ſententiam retractare permiſſum: propter Romanæ eccleſiæ primatum. Chriſtus enim beato Petro Apoſtolo divinitus collatum.

¶ *Epiſtola, ex qua hoc caput eſt ſumptum, vide*

a *In chronico Mediolan.* b *Ivo p. 10. c. 20.* c *Ext. de pœni. & remiſ. c. 2. Bur. l. 6. c. 7. Ivo p. 10. c. 136.* d *Prima pars habetur Ca. lib. 6. cap. 169. Bur. lib. 6. cap. 10. Ivo p. 10. c. 139.* e *Ca. l. 4. c. 15. extra, de pœnis, cap. Presbyteri. Bur. l. 6. c. 11. Ivo p. 10. c. 140. Pann. l. 8. c. 6.*

a *Et in conc. Troſlejano, c. 13. & inter leges Longob. de homicid. lib. homini. l. 27. Pannorm. l. 4. c. 8. Burchard. c. 5. Ivo p. 10. c. 9. & 134. ſimilia quædam.* b *Ivo p. 10. c. 8.* c *al gerat.* d *Pann. l. 8. c. 8.* e *Ca. l. 4. c. 15. extra, de pœnis, cap. Presbyteri. Bur. l. 6. c. 11. Ivo p. 10. c. 140. Pann. l. 8. c. 6.* f *Aſſiſus. l. ſacrilegi.*] *vera lectio in gloſſa. Pann. l. 4. c. 10.*

aliquid tamen simile habetur in epistola prima ad Michaelem Imperatorem.

Sacrilegii quoque reatum incurrit, qui Iudæi publica officia ammittit.

C. XXXI. ¶ *Sacrilegium faciunt, qui Iudæis publica officia committunt.*

Unde in Toletano concilio 4. c. 64. *legitur.*

COnstituit *a* sanctum concilium, ut Iudæi, aut hi qui ex Iudæis sunt, officia publica nullatenus appetant, quia sub hac occasione Christianis injuriam faciunt. Idcoque judices provinciarum cum sacerdotibus eorum surreptiones fraudulenter elicitas 1. suspendant, & officia publica eos agere non permittant. Si quis autem judicum hoc permiserit, velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, & is qui surrepserit, publicis cædibus deputetur.

1 ¶ Elicitas] *Sic est emendatum ex codice Lucensi regio, quamvis in aliis codicibus concalcatorium, & Gratiani legatur, reflictas.*

4 pars. *Verùm ne reverentia religionis dominos suo jure fraudaret, si famuli ad ecclesia septa confugientes inde nequaquam abstraherentur, sacris canonibus est institutum, ut præstito a Domine sacramento impunitatis, ei etiam reddantur multi.*

C. XXXII. ¶ *Post præstitam securitatem servi restituantur dominis, qui ad ecclesiam confugiunt.*

Unde Gelasius *b* Papa *scribit Bonifacio Episcopo.*

MEtuentes *c* dominos famuli, si ad ecclesiæ septa confugerint, intercessiones debent quærere, non laroeras: ne hæc ipsa præsumptio tarditatis temeritatem augeat remitendi. Filius etenim noster vir spectabilis Petrus queritur servum suum in ecclesia sancti Clementis diutius commorari *d*, cui cum deputasset sacramenta præstari, illum egredi nulla ratione voluisse. Et ideò dilectus supradictus *e* homo de præsenti cum eo, quem elegeris esse mittendum, cùm de impunitate ejus sacramenta præbuerit, cum statim facias ad dominum suum modis omnibus remeare: aut si in hac pertinacia *f* forte perstiterit, post sacramentum sibi præstitum reddatur invitus.

C. XXXIII. ¶ *Securitate recepta ad rationem reddendam, fugitivi ab ecclesia reddere cogantur.*

Idem Ioanni Episcopo Viennensi g.

VXor *h* Felicis & filiæ Romam, quia sic oportuit, pervenerunt. Si quidem hunc ipsum primum se ad Barbarorum basilicam conferentem, seque bonas causas habere jactantem, egredi sub hac conditione præcipimus, ut si actus suos fideliter & rationabiliter allegaret, nihil circa eum prorsus asperum fieri, durumque pateremur. Alioqui si contra fidem, & utilitatem Dominicam veniisse probaretur, ipse sibimet imputaret, atque *i* domini ordinationi congruæ subjaceret. Qui superveniente isthic nostro, viro spectabili Orthasio, sic est ad singula quæque convictus, ut os aperire non posset, & vera esse, quæ hunc obiicerentur, voce propria fateretur; ideoque tenetur custodiæ mancipatus.

C. XXXIV. ¶ *Eripiatur in libertatem servus, cui Christiano Iudæus signaculum circumcisionis imprestit: aliquan ab ecclesia dominis suis reddatur invitus.*

Idem Synnaosano, & Constantino, & Laurentio Episcopis.

IVdæ *k* qui Iudaicæ professionis existit, manicipium sui juris, quod ante paucos annos se asserit comparasse, nunc ad ecclesiam Venefranam confugisse suggessit (sicut præceptionis tenor annexus ostendit) eò quòd dicat sibi ab infantia Christiano nuper à præfato domino signaculum circumcisionis infixum. Quapropter vestra diligenter inter utrumque sollicita cuta rerum fideliter examinet veritatem, quatenus nec religio temerata videatur, nec servus hac objectione mentitus, competentis jura domini *a* declinare contendat.

C. XXXV. ¶ *De atrio ecclesiæ (quod triginta passibus clauditur) nisi prius data securitate, fugiens non abstrahatur.*

Item ex concilio Toletano 12. c. 20.

DIffinivit *b* sanctum concilium, ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam, vel residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis, vel damni, seu spolii, residentibus in loco sancto inferre: sed esse potius his ipsis, qui ecclesias petunt, per omnia licitum, in triginta passus ab ecclesiæ januis progredi in quibus triginta passibus uniuscujusque ecclesiæ in toto circuitu reverentia defendantur, sic tamen, ut hi, qui ad eam confugiunt in extraneis, vel longe separatis ab ecclesia domibus nullo modo abscedant *c*. sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo progrediendi *d* aditum obtinebunt: qualiter ad *e* requisitæ naturæ usum debitis exeant locis, & nullo teneantur eventu necessitudinis, qui Dominicis se defendendos commiserint claustris. Si quis autem hoc decretum tenaverit violare, & ecclesiasticæ excommunicationi subjaceat, & severitatis regiæ feriatur sententia. Ipsos autem, qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si juxta priscorum canonum instituta hi, qui eos repetunt, sacramenta reddiderint, & sacerdos ecclesiæ ipsius ab ecclesiæ non abstraxerit foribus, aut fuga talium, si evenerit, sacerdoti quærenda est, aut damnorum sententia secundùm electionem Principis hujusmodi sacerdotibus irroganda.

C. XXXVI. ¶ *Ante securitatem acceptam de atrio ecclesiæ fugitivus non cogatur exire.*

Item ex concilio Aurelianensi primo, c. 3. & 5.

ID *f* constituimus observandum, quod ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab ecclesiæ atriis, vel domo Episcopi reos 1 abstrahere omnino non liceat: sed nec alteri consignare, nisi ad Euangelia datis sacramentis de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere sunt securi: ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat. Quòd si quis sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus perjurii non solùm à communione ecclesiæ, omnium clericorum, verumetiam & catholicorum convivio separetur. Quòd si is, cui reus est, noluerit 2 sibi intentione faciente componi, & ipse reus de ecclesia actus timore discesserit, ab ecclesiæ clericis non quæratur. ¶ Servus *g* etiam qui ad ecclesiam confugerit, pro qualibet culpa, si à domino pro admissa culpa sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur: & postquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus, si aliquid pœnæ pro eadem culpa, quâ excusatur 3, probatus fuerit pertulisse, pro contemptu ecclesiæ, & prævaricatione fidei, à communione & convivio catholicorum extraneus habeatur. Si verò servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus sacramenta domini *h* clericus

a Dinsin. 5. 4. nulla. Ivo p. 13. c. 97. b al. Greg. c Ivo num. c al. supradicti. f al. pertacaca. g al. Vevap. 5. 4. 113.

a *al. dominis.* b *Ivo p. 3. c. 121. Pannor. l. 2. c. 78.* c *al. obtalentur.*] *orig.* d *al. progredientes.* e *al. qualiter requisita natura usum debitis expleans locis.* f *Rabanus panit. c. 22. Bur. l. 3. c. 190. Ivo p. 3. c. 107.* g *Cs. Bur. l. 3. c. 192. Ivo part. 3. c. 109. Panm. l. 2. c. 73.* h *al. sui dominis.*

exigentibus de impunitate perceperit, exire nolentem à domino liceat occupari.

1 ¶ Reos] *Sic est emendatum ex originali, Rabano, Burchardo & Ivone, cùm in Gratiani codicibus etiam manuscriptis legeretur, eos.*

2 ¶ Noluerit sibi] *Antea legebatur* voluerit. *Mutatum est ex concilii exemplaribus etiam manuscriptis, & nonnullis ipsius Gratiani, & cæteris collectoribus: quamvis in recentiore Colonienſi editione abſit dictio,* sibi.

3 ¶ Excusatur] *Sic in omnibus Gratiani & conciliorum codicibus impressis & manuscriptis. Apud cæteros collectores est,* accusatur.

5 pars. *Occasione namq; religionis servus dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere non debet.*

C. XXXVII. ¶ *Religionis occasione dominum suum non audeat servus contemnere.*

Unde in Gangrensi concilio, *c.3.legitur.*

VII. SI a quis servum alienum occasione religionis doceat dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere, ac non potius docuerit eum suo domino bona fide, & cum omni honorificentia deservire, anathema sit.

C. XXXVIII. ¶ *Corripiatur durissimè, qui causa religionis docet servum dominum suum contemnere.*

Item ex concilio Martini Papæ, b *c. 47.*

VIII. SI quis servum alienum causa religionis doceat contemnere dominum suum, & recedere à servitio ejus, durissimè in omnibus arguatur.

C. XXXIX. ¶ *Primati insinuetur necessitas, quæ res ecclesiæ distrahere compellit.*

Item ex concilio Carthaginensi c, *c. 26.*

NVllus *d* res ecclesiæ distrahat. Quòd si reditus 1 non habet, & aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati ipsius provinciæ censemus, ut cum statuto numero Episcoporum, utrum faciendum sit, arbitretur. Quòd si tanta urget necessitas ecclesiæ, ut non possit ante e primatem consulere, saltem vicinos 2 testes convocet Episcopos, curans ad concilium referre, omnem ecclesiæ necessitatem. Quòd si non fecerit, reus Deo & sancto concilio venditor honore amisso 3 tenebitur.

¶ *Hoc est caput 26. Carthaginensis unici, inserti in codice canonum, itemq; græci, quod sumptum est ex c. 4. concilii quinti Carthaginensis. In neutro tamen sunt hæc omnino verba,* nullus res ecclesiæ distrahat: *sed,* Placuit, ut rem ecclesiæ nemo vendat, *quemadmodum & apud Ivonem.*

1 ¶ Quòd si reditus] *Græcè est,* ὅταν πρόσοδος μὴ ὑπῇ. *id est,* Quæ quidem res si reditus non habeat.

2 ¶ Vicinos testes] *Sic in codice canonum, & ferè in græco canone, & in margine recentiorum Colonienſium editionum. In contextu autem ipsarum, & vetustioribus editionibus, ac duobus Vaticanis codicibus, & apud Ivonem legitur,* saltem post factum curiositatem habeat, & vicinis Episcopis hoc antè judicare, & ad concilium, &c. *In Sorenſi autem regio, cutet hoc statim agere,* vel vicinis, &c.

3 ¶ Honore amisso] *Verba hæc sunt in concilio inserto in codice canonum, in codice Sorenſi regio, & canone græco. Absunt autem ab omnibus conciliis quinti Carthaginenſis, & duobus Vaticanis exemplaribus & Ivone.*

a *Ivo part.16.c.102. & par.13.c.49.* b *In capi. græcarum synod.Martini Bracar. Bur.l.8.c.25. Ivo part.7. cap.43.* c *Et in Carthag.5.cap.4.* d *Ansl.3.cap.43.Ivo p.3.c.133.* e *al.antè consulere.*

C. XL. ¶ *Sine licentia Episcopi quidquid Abbas vendiderit, in irritum deducatur.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 26.*

IN a venditionibus, quas Abbates facere præsumunt hæc forma servetur, ut quidquid sine Episcopi licentia 1 venditum fuerit, ad potestatem Episcopi revocetur. ¶ Mancipia verò monachis donata ab Abbate non liceat manumitti. Injustum enim putamus, ut monachis tidianum rurale opus facientibus, servi eorum liberotio potiantur.

1 ¶ Licentia] *Sic est ascriptum in margine in recentioribus Colonienſibus editionibus: sed in antiquioribus, & editionibus scriptis, & apud Ivonem est,* notitia.

6 pars. ¶ *Etsanctæ Episcopo consentiente monasterio ab Abbate data fuerit, nullius momenti erit donatio, nisi ecclesiæ fabricam erigendam donatio professerit. Quo tum ea donare licet, quantum ecclesia parietes concludunt.*

C. XLI. ¶ *Nullis titulo res monasterii valeat ab eius jure segregari.*

Unde Gregorius *scribit lib.7. indict.1. epist.31. Romani Episcopo Scyllacent.*

QVæsti nobis sunt prædicti monasterii monachi batem suum terram intra Scyllacænum 1 cubi quæ in CD. pedes extenditur, sub prætextu sanctæ ecclesiæ fraternitati tuæ donationis titulo contra Et ideò volumus, quantum parietes possint ab ecclesiæ circumdare, juri ecclesiæ vindicari. Quæ verò extra parietes ejusdem ecclesiæ esse potest ra monasterii sine difficultate aliqua reverta nec mundanarum legum, nec sacrorum canonum ta permittunt res monasterii de jure ejus quibus segregari. Ea propter donationem ejusdem contra rationem facta est, sine aliqua dilatione

1 ¶ Intra Scyllacænum] *Sic est emendatum dicibus epistolarum: à qua lectione nonnulla Grata ria parum discrepant. In vulgatis erat,* in Tra castrum.

C. XLII. PALEA.

HAnc *b* ergo scriptorum nostrorum paginam in futuro tempore à te ab omnibus Episcop statuimus, illibatamque servari: ut & tua vante Domino, tantummodo sint jure monasteria ecclesiasticis conditionibus, seu ve quibuslibet obsequiis sæcularibus nullo jaceant, nullis canonicis jutibus deserviant, tis vexationibus, divinum opus cum summa perficiant.

¶ *Hæc palea abest à vetustis exemplaribus, huc temere translata est: cum habetur infr. 12. q.1. hanc ergo, ubi nonnulla notabuntur.*

Sed notandum est, quòd aliud est in suis rebus ipsius res ecclesiæ convertere (quam pernitiosam cri canones ubiq; prohibent, & damnabilem esse est, quòd ex dissensatione charitatis, humana infirmitur: ut quandam illi sua reddantur, qui in sacro nere contemnit. Quod non tam jure fori, quàm nullos sanctorum fecisse legimus. Beatus c angelista duobus juvenibus, quos paruerat Christo reliquisse, & pauperibus erogasse, eorum reddidit, ut cuncta quæ vendiderant, sibi retinerent. cetur, beatus Ioannes non oblata reddidit, quæ erogata fuerant, sed alia recompensavit, qua

a *Ivo p.3.c.169.Sup. dist.54. Abbati.* b *Inf. sit.6.hiancergo.* c *Abdias l.5. historiæ Apostolic.*

vel ecclesiarum facultatibus nunquam computata fuerant. Si vellet ſe Abbas vel Epiſcopus aliqua habuerit, quæ in eccleſiaſticis ſumptibus nondum ſint adnumerata, exemplo beati Ioannis in illa recedentes, oblata verò eccleſia retineat. ¶ Sequitur a ergo aliud exemplum, quæ eadem quæ oblata ſunt, laudabiliter reddenda monſtrentur.

C. XLIII. ¶ *Nim debet eccleſia ſuſtinere, qui ſilio exhæredato ſibi offerruntur.*

Aut enim Auguſtinus b *in ſermone 2. de vita clericorum.*

QVicunque c vult exhæredato filio hæredem facere eccleſiam, quærat alterum, qui ſuſcipiat, non Auguſtinum: imò, Deo propitio, nullum inveniet. *d* Quàm laudabile factum ſancti & venerandi Epiſcopi Aurelii Carthaginenſis? quomodo implevit os omnium, qui ſciunt, laudibus Dei? Quidam enim cùm filios non haberet neque ſperaret, res ſuas omnes (retento ſibi uſufructu) donavit eccleſiæ. Nati ſunt ei filii poſtea: & reddidit Epiſcopus nec etiam opinanti illi, quæ donaverat. In poteſtate habebat Epiſcopus non reddere, ſed jure fori, non jure poli. *e.*

Ecce quid aliquando oblata jure & laudabiliter reddunntur. Veruntamen, non hoc exemplo recedenti ſua reddenda monſtrantur. Aliud eſt enim in profeſſione ſua vita perſiſtere, aliud à propoſito ſui ordinis diſcedere. Si ſanctus Aurelius degenti in laicali habitu oblata reddidit, quia poſt oblationem filios accepit, non ideò in apoſtaſiam euntibus ſua reddenda ſunt, quibus utilius neceſſaria ſubtraherentur, ut coacti redirent ad ordinem, à quo receſſerant. Sed ſicut nunc & perſecutoribus jubentur neceſſaria ſubminiſtrare, ſicut ab Apoſtolo ¶ monemur tempus redimere, ut expeditius orationi vacemus: ſic nec eccleſia ſcandalum patiatur, ne diſcedens in deterius præcipitetur, ne in perniciem monachorum, aut incendium monaſterii occaſione ſuorum exardeſcat, laudabilius ſibi ſua non dum reddantur, ſed auferri ſinantur, quàm ab illo iſta inferantur.

CAVSA XVIII.

QVidam Abbas conſecratus in Epiſcopum, prius monaſterio multa contulit, poſtea in Epiſcopatu pluraacquiſivit: cui dum fratres ſucceſſorem quærerent, Epiſcopus loci ſemet electioni voluit inſerere, ut per ipſum Abbas in monaſterio ordinetur: fratres renituntur.

1 Quæritur primò, an monaſterium poſſit petere, quæ ab Epiſcopo quæſita ſunt, an epiſcopatu eccleſia poſſit ſibi vindicare, quæ monaſterio fuerunt tradita g.

2 Secundò, an per Epiſcopum Abbas ſit eligendus & ordinandus, an tantummodo à propriis fratribus ſit inſtituendus.

QVÆSTIO I.

PRima quæſtio terminatur in concilio apud Altheum, in quo ſic ſtatutum legitur.

¶ *Burchardus lib. 1. cap. 230. citat concilium apud Alth. præſente Conrado Rege: item, Ivo part. 5. c. 343. ſed exprimit, Althium. Item verò part. 14. c. 116. plura de hoc concilio refert his verbis.* Regnante Conradi piiſſimi & Chriſtianiſſimi Regis quinto congregata eſt ſancta generalis ſynodus apud Altheum (al. Altheum) in pago Rhetiæ, præſente videlicet domini Ioannis Papæ Apocriſario, ſanctæ Oſtienſis eccleſiæ Petro venerabili Epiſcopo.

C. I. ¶ *Quis de monacho Epiſcopus ordinatur, quod ante conſecrationem habuit, monaſterio, quòd verò poſt conſecrationem acquiſivit, propriæ eccleſiæ relinquat.*

STatutum a eſt, & rationabiliter ſecundùm ſanctos Patres à ſynodo confirmatum, ut monachus, quem canonica electio à jugo regulæ monaſticæ profeſſionis abſolvit, & ſacra ordinatio de monacho Epiſcopum facit, velut legitimus hæres paternam ſibi hæreditatem poſtea jure vindicandi poteſtatem habeat: ſed quidquid acquiſierat, vel habere viſus fuerat, monaſterio relinquat, & Abbatis ſui, qui fuerat ſecundùm regulam ſancti Benedicti, arbitrio. Poſtquam enim Epiſcopus ordinatur, ad altare, ad quod ſanctificatur, & titulatur *b*, ſecundùm ſacros canones, quod acquirere poterit, reſtituat.

QVÆSTIO II.

1 pa. *Ecundam verò quæſtionem terminat auctoritas* Toletani concilii *4. c. 50. dicens.*

C. I. ¶ *Abbates & alia officia per Epiſcopos debent inſtitui.*

HOc tantùm ſibi in monaſterio vindicent ſacerdotes, quod præcipiunt canones, id eſt, monachos ad converſationem ſanctam prædicare, Abbates, aliaque officia inſtituere, atque extra regulam facta corrigere. Quòd ſi aliquid in monachos canonibus interdictum præſumpſerint, aut uſurpare quidpiam de monaſterii rebus tentaverint, non deerit ab illis ſententia excommunicationis.

2 pa. *Excutrà* Gregorius *ſcribit Caſtorio Ariminenſi Epiſcopo.*

C. II. ¶ *Congregatio monaſterii, non Epiſcopus, aut aliquis extraneorum, Abbatem inſtituat.*

I. ABbas in monaſterio non per Epiſcopum, aut per aliquem extraneorum ordinetur: neque ab Epiſcopo Miſſa ibi celebretur, ut nulli eccleſiæ ſubjiciatur.

¶ *Hujus capitis eadem eſt ſententia ac ſequentis, in quo ſunt ipſa B. Gregorii verba. Itaq; hæc videtur ſumma quædam ſequentis: & propterea in aliquot vetuſtis exemplaribus non ſunt diſtincta.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Idem *eidem Caſtorio Epiſcopo, lib. 4. epiſt. 43. ſeu cap. 87.*

I. ABbatem cuilibet c monaſterio non alium, ſed quem dignum moribus atque actibus monaſticæ diſciplinæ communi conſenſu congregatio tota poposcerit, ordinari *d* volumus. Miſſas autem publicas per Epiſcopum vel clericos in *e* monaſterio fieri omnimodo prohibemus.

1 ¶ Vel clericos] *Verba hæc non leguntur apud B. Gregorium: omninoq; nonnulla videntur conſultò immutata à collectore.*

C. IV. ¶ *Ille debet Abbas inſtitui, quem ſua congregatio, & poſſeſſionis dominus ordinari poposcerit.*

Item Pelagius Papa *Meliteo Subdiacono*

II. ABbatem *f* in monaſterio illum volumus ordinari quem ſibi de ſua congregatione & monachorum electio, & poſſeſſionis dominus, & (quod magis obſervandum eſt) ordo vitæ, ac meritum poposcerit ordinari.

a *aliter Sequatur.* b *Ex ſerm. 52. al. 13. ad fratres in eremo, & in concil. Aquiſgran. cap. 112.* c *Ivo p. 3. cap. 177.* d *alibi.* e *aliter cæt.* f 1. Cor. 7. g *al. contradicta.*

a *Burchardus l. 1. c. 231. Ivo p. 5. c. 343.* b *al. intitulatur.* c *aliter eidem.*] *orig.* d *al. volumus te ordinare.*] *orig.* e *aliter illic.*] *orig.* f *Anſel. 7. c. 174. Polyc. l. 3. tit. 15. & l. 4. tit. 33. Pann. l. 3. c. 168. Ivo p. 7. c. 24.*

C. V. ¶ *De libertate monachorum.*

Item Gregorius *omnibus Episcopis.* a

QVàm sit necessarium monachorum quieti prospicere, &c. *& infrà.* ¶ Interdicimus igitur in nomine Domini Iesu Christi, & auctoritate beati Petri Principis Apostolorum prohibemus (cujus vice huic ecclesiæ Romanæ præsidemus) ut nullus Episcoporum aut 1 sæcularium ultra præsumat de reditibus, vel rebus, vel chartis 2 monasteriorum, vel de cellulis, vel de villulis, quæ ad ea pertinent, quocunque modo, vel qualibet occasione *b* minuere, vel dolos, vel immissiones, aut violentias aliquas facere. *& infrà.* Defuncto verò Abbate cujuslibet *c* congregationis, non extraneus eligatur *d*, nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit, & qui electus fuerit, sine dolo, vel venalitate aliqua ordinetur. Quòd si aptam inter se personam invenire nequiverint, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligant ordinandum. *& infrà.* ¶ Pariter autem custodiendum est, ut invito Abbate ad ordinandum *e* alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel clericatus officium tolli exinde monachi non debeant. *& infrà.* ¶ Nullus 3 monachus *f* sine testimonio & *g* confessione Abbatis sui in ecclesia aliquem locum teneat, vel ad aliquem promoveatur honorem. ¶ Hanc ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore ab omnibus Episcopis firmam *h* statuimus illibatamque servari, ut & suæ 4 ecclesiæ juvante Domino, tantummodo sint jure contenti, monasteria ecclesiasticis conditionibus, seu angatiis *i*, vel quibuslibet obsequiis sæcularibus nullo modo subjaceant. Nullis canonicis juribus 5 deserviant: sed remotis vexationibus, ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa animi devotione perficiant.

¶ *Caput hoc habetur in decreto concilii Lateranensis, edito à B. Gregorio, pro quiete, ac libertate monachorum: quod extat secundo tomo conciliorum, inter decreta Gregorii prima: ejusq; magnam partem ipsemet refert lib. 7. reg. indict. prima, epist. 18. Mariniano Episcopo Ravennati.*

1 ¶ Aut sæcularium] *Absunt ab aliquibus conciliorum editionibus & Grat. manuscriptis exemplaribus.*

2 ¶ Chartis] *In concilio legitur*, curtis. *sed in epistola, & apud Ivonem*, chartis.

3 ¶ Nullus monachus] *Hinc usq; ad finem non habentur in epistola, sed in concilio.*

4 ¶ Vt & suæ ecclesiæ] *In concilio legitur*, Et sanctæ ecclesiæ, juvante Domino, suo termino, sive jure contentæ, &c. *In epistola verò 43. lib. 4. (ubi idem fere scribit Castorio Arminensi Episcopo) hoc modo.* Vt & tua ecclesia, juvante Domino, suo tantummodo sit jure contenta, & monasterium illud &c.

5 ¶ Iuribus] *In concilio est*, curis: *in epistola*, canonicæve jurisdictionis.

C. VI. ¶ *Missas publicas in cœnobio Episcopo non celebrent, ne aliquod eis gravamen inferant.*

Idem *Castorio Episcopo Arminensi.*

LVminoso *k* Abbate referente plurimis in monasteriis multa à præsulibus præjudicia atque gravamina monachos pertulisse cognovimus. Oportet ergo ut tuæ *l* fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione; quatenus conversantes illis, in Dei servitio, gratia ipsius sufffragante, mente ... ra perseverent. Missas quoque publicas in ... biis fieri omnimodo prohibemus: ne in servorum Dei ... cessibus, & in eorum receptaculis ulla popularis ... tus præbeatur occasio. [Vel mulierum fiat illic ... tus,] quia non expedit animabus eorum. Nec ... ibi cathedram collocare Episcopus 1, vel quamlibet ... testatem exercere imperandi, nec aliquam ordinatione ... quamvis levissimam, faciendi; nisi ab Abbate loci ... rogatus: quatenus monachi semper maneant in ... tum suorum potestate: ut *c* remotis vexationibus ... cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa ... tione animi perficiant.

¶ *Libro quarto regesti est epist. 41. Luminoso Abbati, & Castorio Arminensi Episcopo scripta, in quibus legimur quæ ad caput pertinent. Propria tamen verba usq; ad vers. Missas habentur in epistolis illis, sed in concilio, de quo in præcedenti capite dictum est, exceptis primis verbis*, Luminoso Abbate referente. *& ex eo nonnulla sunt emendata & addita.*

1 ¶ Episcopus] *In concilio sequitur*, seu quacunque alia dignitate præditus, aut potestate, vel quamlibet ... statem imperandi, &c.

C. VII. ¶ *Baptisterium in monasterio non permittitur fieri.*

Item Gregorius *d* Papa. *lib. 2. indict. 11. epist. 8. Secundino Episcopo.*

PRidem *e* percepimus, ut de monasterio S. ... quod est super Mascalas, baptisterium propter ... chorum molestias *f* debuisset auferri, atque in ... loco, quo fontes sunt, altare fundari: cujus res ... hactenus est protracta. Admonemus igitur fraternitatem tuam, ut nullam jam moram post susceptas præsentes literas nostras inferre debeas, sed repleto loco ... rum fontium, altare ad sacra celebranda mysteria ... ne dilatione aliqua fundetur: quatenus & ... nachis opus Dei securius liceat celebrare, & ... gligentia vestra contra fraternitatem tuam ... excitetur.

C. VIII. ¶ *Cum permissione Episcopi Abbas ... cum suum deserere potest.*

Item ex concilio Moguntino.

II. ABbas *g* pro humiliatione, & cum permissione ... piscopi, locum suum potest relinquere: tunc ... ligant sibi fratres Abbatem de ipsis, non autem de ... neis.

3 ps. *Ecce in Toletano concilio dicatur, quid sanctus ... Abbates, & alia officia instituere debeant. Beatus Gregorius ... Pelagius prohibent, dicentes, Abbatem à fratribus sua sponte ... nis eligendum & ordinandum. Quomodo ergo hæc tanta ... ad concordiam revocabitur? Sed sciendum est, quòd ... esse indomita cervicis, & effrænata superbia: quæ tam ... ad religionem cogere voluerint, in eorum dejectionem confusionem ... alium moribus suis convenientem sibi præficere contendunt: ... erant illi, qui in necem beati Benedicti conspirasse legunt. ... hujusmodi constitutum est, ut Abbates, & alia officia ... cerdotes instituantur.*

C. IX. ¶ *Non licet monachis Abbates proprio arbitrio expellere, aut alios ordinare.*

Unde Pelagius Papa *scribit Opilioni i defensori, dicens.*

NVllam *k* potestatem de cætero, nullam licen...

---

a *In conc. Later. sub Greg. 1. reg. l. 7. indict. 1. ep. 18. Mariniano Episcopo. Poly. l. 3. tit. 15. Ans. l. 5. c. 38. Ivo p. 7. c. 11.* b *al. exquisitione. Pann. l. 3. c. 11. Poly. l. 4. tit. 33.* c *al. cujuscunq.* d *abest ab orig.* e *al. ordinanda.* f *al. monachorum.* g *al. vel consensu. Supra, 17. q. 4. l. 4. reg. ep. 45.* h *al. & quibuscunq, aliis firmam.* i *al. angariis, aut etiam procurationibus, vel quibuslibet subsidiis, obsequiq.* k *In eodem conc. Ivo p. 7. c. 12.* l *al. nostra.] in conc. ibidem inferius & l. 4. ep. 43.*

a *ab eo in cœnobio.] in conc. 1. ab Episcopo.* b *verso* ... c *Ibid. inferius sup. c. 5.* d *Antea legebatur, Gelasius.* ... *lyc. l. 4. tit. 34. Anselm. lib. 5. ca. 48. Ivo p. 3. c. 31.* f *Anselm. ...* g *Bar. l. 8. c. 86. Ivo p. 7. c. 104.* h *al. Episcopi.* i *al. ... lanio.* k *Ans. l. 7. c. 28.*

monachis relinquimus, pro arbitrio suo aut Abbates expellere, aut sibimet alios ordinare: quia nulla auctoritas remanebit Abbati, si monachorum potestati cœperit subjacere: ut de cætero fideliter & studiosè universa, quæ vel ad divini cultus reverentiam, vel ad utilitatem ejusdem monasterii pertinent, Abbatis sollicitudo, ad quem potestas tota pertinere convenit, debeat adimplere.

4 ps. *Hinc etiam constitutum est, ut clerici singulorum monasteriorum sint in potestate Episcoporum, ne alicui liceat extra eorum conscientiam monasteria ædificare.*

C. X. ¶ *Sine conscientia Episcopi, monasterium nullus ædificet.*

Unde in Chalcedonensi concilio, *c.4. legitur.*

QUidam *a* monachorum habitu utentes, indifferenter per civitates incedunt, nec non & monasteria, & seipsos præsumptione propria commendant. Placuit igitur neminem aut ædificare, aut construere monasteria, aut oratorii domum sine conscientia ipsius civitatis Episcopi. *Item c.1.* ¶ Clerici *b* in ptochiis 1, & in monasteriis, aut martyriis constituti, sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate Episcopus, secundùm traditionem sanctorum Patrum; nec per præsumptionem recedant à suo Episcopo. ¶ Eos verò qui ausi fuerint rescindere hujusmodi institutionem quocunque modo, vel si noluerint subjacere proprio Episcopo, si quidem fuerint clerici, pro 2 personarum ordinatione subjaceant condemnationibus canonum; si verò laici vel monachi fuerint, communione priventur. *Item.* ¶ Clerici 3, qui pauperum dispositioni, vel *c* monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singularum civitatum Episcoporum secundùm canonum traditionem perdurent; neque per suam temeritatem Episcopi sui moderationem *d* declinent. Qui autem hujusmodi dispositionem quolibet modo subvertere ausi fuerint, & Episcopo suo non obedierint, si quidem clerici fuerint, canonicæ damnationi subjaceant, si autem monachi vel laici sunt, à communione suspendantur.

Quoniam verso hujus capitis usq; ad versi. Clerici, *primò, est alia ad hi qua circumferuntur in conciliorum codicibus, licet apud Ivonem, & in Pannormia idem ferè sit sensus, placuit afferri verba græca, & novam interpretationem.*

Οἱ ἁπλῶς καὶ ἐλικρινῶς τῷ μονῇ μετάντες βίον, τῆς ἀξιοπρεπείας ἀξιούσθωσαν τιμῆς. ἐπιδὴ δίπνες τῷ μοναχικῷ κεχρῆσθαι σχήματι. τοὺς τὰ ἐκκλησίας καὶ τὰ πόλιτικὰ διαπραγματεύεσθαι πράγματα, ἀλλοτρίως ἀναστρεφομένους ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστήρια ἀνοικοδομεῖν, μὴ σωτίσαν μοναστηρίου ἢ δικτέλεον οἴκου παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. id est.

Qui verè & syncerè monasticam vitam degunt, convenienti honore afficiantur. Verùm quoniam nonnulli speciem monachicam præ se ferentes, & ecclesias, & civilia negotia perturbant, in civitatibus indifferenter vagantes, ac præterea monasteria sibi ipsi constituere aggredientes; neminem quidem uspiam ædificare, neque constituere monasterium, vel oratoriam domum, præter sententiam Episcopi civitatis.

1 ¶ Ptochiis] *Sic in nonnullis vetustis codicibus Gratiani, & Vaticano conciliorum, & in versione prisca, (ex qua videtur esse hoc versiculus,) & est vox canonis græci. In vulgatis autem Gratiani, & aliquot libris conciliorum est,* parochiis.

2 ¶ Pro personarum ordinatione] *Sic in eadem prisa; sed in canone græco, & in versione Dionysii exigua nihil est quod his verbis respondeat.*

3 ¶ Item clerici] *Est idem quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quæ non extat in conciliorum voluminibus; atq; hanc eandem repetitionem licet animadvertere apud Ivonem p.9.c.318.& 319.*

C. XI. ¶ *Examinetur ab Episcopo, qui religiosis fœminis præponendus est.*

QUi *a* religiosis fœminis præponendus est, ab Episcopo loci comprobetur.

Monasterium quoq; alijs, Episcopi permissione nulli incipere aut fundare licet.

C. XII. ¶ *Sine permissione Episcopi nullus monasterium præsumat incipere aut fundare.*

Unde in Agathensi concilio, *c.27. legitur.*

DE monachis 1, monasterium novum (nisi Episcopo aut permittente, aut probante) nullus incipere aut fundare præsumat.

1 ¶ De monachis] *Absunt istæ voces à recentioribus editionibus conciliorum, sed non à vetustioribus, & manuscriptis codicibus, aut Ivone.*

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item ex eodem, *b cap.18.*

CEllulas novas, aut congregatiunculas *y* monachorum, absque Episcopi notitia prohibemus institui.

1 ¶ Congregatiunculas] *Antea legebatur,* congregantium ecclesias. *Emendatum est ex plerisq; manuscriptis, & locis indicatis.*

C. XIV. ¶ *Absq; Episcopi vel Abbatis voluntate nullus monachorum cellulam construere præsumat.*

Item ex concilio Aurelianensi primo, *c.24.*

NVllus monachus congregatione monasterii derelicta, ambitionis & vanitatis *e* impulsu cellulam construere, sine Episcopi permissione, vel Abbatis sui voluntate præsumat.

5 ps. *Item sunt alii, qui pro executione diversarum causarum quoslibet admittunt, qui districtionem eorum solvant, & quietem religionis perturbent.*

C. XV. ¶ *Abbas qui cautus in regimine non fuerit, à proprio Episcopo, & à vicinis Abbatibus à suo arceatur honore.*

De quibus in concilio Triburiensi *legitur.*

SI *d* quis Abbas cautus in regimine, humilis, castus, misericors, discretus, sobriusque non fuerit, ac divina præcepta verbis & exemplis non ostenderit, ab Episcopo, in cujus territorio consistit, & à vicinis Abbatibus, & cæteris Deum timentibus à suo arceatur honore; etiamsi omnis congregatio, vitiis suis consentiens, eum Abbatem habere voluerit.

C. XVI. ¶ *In Episcoporum potestate Abbates consistant.*

Item ex concilio Aurelianensi primo, *c. 11.*

6 ABbates *e* pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant, & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur, qui semel 1 in anno in loco, ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant. ¶ Monachi autem Abbatibus omni obedientia & devotione subjaceant: Quòd si quis per contumaciam extiterit indevotus, aut per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere præsumpserit, omnia quæ acquisierit, ab Abbatibus auferantur,

a *Ivo p.7.c.1. Pannorm.l.3.c.174.* b *Ivo p.6.c.318. Poly.l.4. tit.34.* c *vid.c.8. ex alia versione, Ivo ibid.c.319.* d *al. ordinationem.*

a *Bur.l.8.c.76. Ivo p.6.c.94.* b *Et in Epaunensi, cap.10. Bur.l.8.c.34. Ivo p.3.c.185.& p.7.c.92. Capit.l.6.c.138.* c *al. varietatis.* d *Bur.l.8.c.96. Ivo p.7.c.114. Simile sup. distin. 61. ca. in ordinatione. quod est ex regu.S.Benedicti.& in Capit.l.6.c.37.* e *Bur.l.8.c.67. Ivo p.7.c.85.*

secundùm regulam monasterio profutura. Ipsi autem, qui fuerant pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur. ¶ Et ꝛeum se ille Abbas futurum esse cognoscat, qui in hujusmodi personas *a* non regulariter animadverterit, vel qui susceperit monachum alienum.

1 ¶ Semel] *Sic etiam legitur in concilio impressu, & manuscriptis, & capitularibus. Verùm apud Burchardum & Ivonem pars versi.* corrigantur. *est insertum c.* non semel. *infrà ead.*

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Arelatensi *b*.

MOnasteria, vel monachorum disciplina ad eum pertineant Episcopum, in cujus sunt territorio constituta.

C. XVIII. ¶ *Nullus ministret Abbatibus Episcopalia, qui alicui Episcoporum voluit subesse.*

Item Paschalis Papa II.

ABbatibus, qui neque sub Episcopo, neque sub metropolitano, neque sub primatu, neque sub Patriarcha sunt, nullus prorsus Episcoporum episcopalia quælibet administret. Cum enim se nulli Episcopo omninò subesse profiteantur, consequens est, ut nullus Episcoporum quæ sua sunt, eis tanquam extraneis largiatur.

Pro hujusmodi ergo statutum est, ut causa & utilitates monasteriorum per Episcopos disponantur.

C. XIX. ¶ *Utilitates monasteriis à proprio Episcopo debent disponi.*

Unde Gregorius *scribit Vitali defensori Sardiniæ, lib. 7. epist. 61.*

COgnovimus *c*, quòd monasteria servorum Dei, vel etiam fœminarum pro suo quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbat. Quod omninò non gratè suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam usurpare denuò, accepta nostra auctoritate permittas, sed ut Episcopo loci illius, sub cujus moderamine degunt, curæ sit eorum causas utilitatesque disponere. Valdè enim est incongruum, ut omisso eo alius quilibet eorum se causis admisceat, sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur reddere rationem.

7 pars. *Pro hujusmodi etiam prohibet* beatus Gregorius *mulieres passim ad monasterium accedere, & monachorum commatres fieri, scribens Valentino Abbati, libro 3. epist. 40.*

C. XX. ¶ *Neque commatres sibi facere, neque ad fœminas accedere monachis licet.*

LPErvenit *d* ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant *e*, & (quod adhuc est gravius) monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat, ideò hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere *f*, neque monachos tuos commatres sibi facere. Nam si hoc denuò aut aures nostras quocunque modo pervenerit, sic te severissimè noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate cæteri sine dubio corrigantur.

8 pars. *Non solùm autem incauta familiaritas aliarum mulierum eis interdicitur, verùm etiam à sanctimonialium* g *habitatione prohibentur.*

C. XXI. ¶ *Cum sanctimonialibus, monachis habitare non licet.*

Unde in VII. synodo, *c. 20. legitur.*

DIffinimus *a* minimè duplex monasterium fieri, quia scandalum id, & offendiculum multis efficit. Si verò aliqui cum cognatis mundo abrenuncinte, & monasticam vitam sectari voluerint, debent quidem virorum adire cœnobium, fœminæ verò mulierum ingredi monasterium. In hoc enim placatur Deus. Quæ autem hactenus fuerunt *b* dupla, secundùm regulam sanctorum patris nostri Basilii, & secundùm præceptionem eius reformentur. Non habitent in uno monasterio monachi & monachæ. Adulterium enim intercipit cohabitationem 1, si habeat aditum monachus ad monachum, vel monacha ad monachum secretò singulariter ad colloquutionem. Non cubet monachus in muliebri monasterio neque singulariter cum monacha convivetur: & quæ necessaria vitæ à parte virorum ad regulares deferuntur extra portam hæc suscipiat Abbatissa monasterii foris virorum, cum aliqua vetula monacha. Porrò si contigerit ut aliquam propinquam suam videre voluerit monacha in præsentia Abbatissæ huic confabuletur per modum compendiosa verba, & in brevi 2. ab ea discedat.

2 ¶ Cohabitationem] *Sic est emendatum ex plurib. manuscriptis Gratiani, & duobus codicibus versionis Anselmi, in tamen hæc non est omninò versio. Antea legebatur, cohabitationem Græcè est, μηγὰς δὲ μετολαβεῖν τῶν θυρῶν ἐκτὸς.*

2 ¶ Et in brevi] *Hæc non sunt in canonum græcorum vulgata editione, sed apud Balsamonem habentur.*

C. XXII. ¶ *Monachi & monacha in nullo simul cohabitent loco.*

IN e nullo loco monachos & monachas permitto unum monasterium habitare; sed nec ea, quæ duplicia vocant. Et si quod tale est, religiosus Episcopus prohibere quidem in suo loco manere studeat, monachos autem aliud monasterium ædificare cogat. Si autem plurima sint talia monasteria, separentur in diversis monasteriis monachæ, & in aliis monachi: res autem, quas habent communes, secundùm jura eis competentia distribuantur.

¶ *Burchardus etiam & Ivo Gregorium citant, qui nonnihil habetur ad hanc rem facientes lib. 1. reg. epist. 41. & indict. 2. epist. 39. Verba tamen ipsa leguntur apud Iustinianum novella 123. cap. 43.*

C. XXIII. ¶ *A monasterio monachorum longius construantur monasteria puellarum.*

Item ex concilio Agathensi.

MOnasteria puellarum longius à monasteriis monachorum, aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutiones hominum collocentur.

C. XXIV. ¶ *Puellarum monasteria monachorum præsidio & monasterio regantur.*

Item ex concilio Hispalensi *2. c. 11.*

IN decima *d* actione communi consensu decrevimus, ut monasteria virginum in provincia Bæticæ monachorum administratione ac præsidio gubernentur. Tunc enim salubria Christo dicatis virginibus præstabimus, quando eis Patres spirituales eligimus, qui non solùm gubernaculis tueri, sed etiam doctrinæ ædificari possint: ea tamen circa monachos cautela ædificari possint: ea tamen circa monachos cautela [illegible] vata, ut remoti ab earum familiaritate [illegible]

---

a *aliter personis non regulari animadversione distrinxerint.* b *aliter Aurelianensi.* c *Anselm. lib. 7. cap. 124. Poly. l. 3. tit. 3.* d *Anselm. l. 7. cap. 183.* e *al. accedant.* f *al. accedere.* g *al. mentalium.*

a *Ivo p. 7. c. 25.* b *aliter sunt.* c *Apud Balsamonem in decimo Novella 24. 54. Bur. l. 1. c. 65. Ivo par. 7. tit. 81. Poly. l. 4. tit. 3. c. 18.* d *undecima.*] *orig.* e *al. præsumerent. Ivo p. 3. c. 18.* d *undecima.*] *orig.* e *al. præsumerent. Ivo cap. 53. Ivo p. 7. c. 71.* f *al. peculiaritate.*

usque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum. Sed neque Abbatem *a*, vel eum qui præficitur, extra eam quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem 1 earum pertineat, licebit, neque cum ea sola, quæ præest, frequenter eos loqui oportet; sed sub testimonio duarum vel trium sororum: ita ut rara sit accessio, & brevis omninò locutio.

1 ¶ Institutionem] *Sic legitur in vetustis Gratiani codicibus, & in antiquioribus conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis: in recentioribus autem Colonensibus*, quod ad institutionem morum non pertineat.

9 pars. *Prohibentur etiam sanctimoniales propria receptacula habere.*

C. XXVI. ¶ *Sanctimonialibus receptacula seu domicilia privata habere non licet.*

Unde Innocentius secundus *in concilio Romæ habito, c.26. & 27.*

PErniciosam & detestabilem consuetudinem quarundam mulierum (quæ licet neque secundùm regulam beati Benedicti, neque Basilii, aut Augustini vivant, sanctimoniales tamen vulgò censeri desiderant) aboleri decernimus. Cùm enim juxta regulam 1 degentes in cœnobiis, tam in ecclesia, quàm in refectorio, atque dormitorio communiter esse debeant, propria sibi ædificant receptacula, & privata domicilia, in quibus sub hospitalitatis velamine passim hospites, & minus religiosos, contra sacros canones, & bonos mores susc ipere nullatenus erubescunt. Quia *b* ergo omnis, qui malè agit, odit lucem, ac per hoc ipsæ absconditæ in justorum tabernaculo se opinantur posse latere oculos judicis cuncta cernentis, hoc tam inhonestum, detestandumque flagitium, ne ulterius fiat omnimodis prohibemus, & sub pœna anathematis interdicimus. ¶ Simili *c* modo prohibemus, ne sanctimoniales simul cum canonicis vel monachis in ecclesia in uno choro conveniant ad psallendum.

1 ¶ Regulam] *In vulgatis sequebatur*, S. Benedicti: *cùm tamen paulo superius aliarum etiam regularum sit facta mentio. Quare indubitè sunt ista voces auctoritate vetustorum codicum, & ipsius concilii, ex quo etiam alia nonnulla sunt emendata.*

10 pars. *Item sunt alii, quos Episcopi prægravantes, salutem ipsarum animarum negligunt: quibuslibet d occasionibus bona monasteriorum distrahere cupiunt. Tales erant quidam clerici Ravennatis ecclesiæ, qui simulatâ religione monasterii cupiebant præfici, non transeuntes ad monasticum habitum, neque renuntiantes ecclesiastica militia.*

C. XXVI. ¶ *Monasteria clericorum aut laicorum habitacula fieri non debent.*

De quibus Gregorius *scribit Ioanni Ravennati Episcopo, lib.4. epist.1.*

IL PErvenit *e* ad me, quòd in ecclesia fraternitatis tuæ aliqua loca dudum monasteriis consecrata, nunc habitacula aut clericorum, aut etiam laicorum facta sunt: dumque hi, qui sunt in ecclesiis, fingunt se religiosè vivere, monasteriis præponi appetunt; & per eorum vitam monasteria destruuntur. Nemo enim potest ecclesiasticis officiis, &c. *& infra.* ¶ Proinde fraternitas tua hoc, quolibet in loco factum sit, emendare festinet: quia ego nullo modo patior, ut sacra loca per clericorum ambitum destruantur.

C. XXVII. ¶ *Qui in sacro ordine sunt constituti, in monasteriis nullam habeant potestatem.*

Idem *Mariniano Episcopo Ravennati, lib.6. epist.40. sive c.204.*

a al. *Abbati, vel ei.* b *Ioan.3.* c *In concil. c.22.* d *alii. quibuslibet veris.* e *Ansel.l.3. c.64. Ivo p.3. c.18. Polyc. l.3. tit.15. sup. 15. q.1. nemo.*

DVdum *a* ad nos multorum relatione pervenerat, monasteria in Ravennæ partibus constituta, omninò clericorum vestrorum dominio prægravari: ita ut occasione quasi regiminis ea (quod dici grave est) velut in proprietate possideant. Quibus non modicum condolentes, decessori vestro epistolas misimus, ut hoc per omnia emendare debuisset. Sed quoniam vitæ est termino citius occupatus, ne hoc onus monasteriis remaneret, fraternitati vestræ hæc eadem nos scripsisse recolimus. Et quia, ut comperimus, in hujus rei hactenus correctione cessatum est, hæc ad vos iterum prævidimus scripta dirigere. Hortamur ergo, ut omni mora, omnique excusatione submota, ita monasteria ipsa ab hujusmodi studeatis gravamine relevare, quatenus nullam deinceps in eis clerici, vel ii qui sunt in sacro ordine constituti, ob aliud (nisi hortandi 1 tantummodo causa) accedendi habeant licentiam; aut si fortè ad peragenda sacra Missarum fuerit invitati mysteria. Sed ne pro cujuslibet monachi aut Abbatis promotione, &c. *& infra. b* ¶ Nec illic ulterius habeat potestatem aliquam, ne monasteria hujus occasionis velamine ea quæ prohibemus 2 sustinere onera compellantur. Hæc itaq; omnia vigilanti cura emendari jam secundò commonita sanctitas vestra non differat; ne si post hæc negligentes vos esse (quod non credimus) senserimus, aliter monasteriorum quieti prospicere compellamur. Nam notum vobis sit, quia tantæ necessitati servorum Dei congregationem amplius subjacere non patimur.

1 ¶ Hortandi] *In originali impresso & manuscripto legitur*, orandi. *Sed ob glossam & quia in sequenti capite est vox*, exhortandi, *non est mutatum. Alia verò sunt emendata.*

2 ¶ Prohibemus] *In vulgatis sequebatur*, simul cum canonicis & monachis in ecclesia. *quæ sublata sunt auctoritate originalis, & duorum Gratiani exemplarium.*

C. XXVIII. ¶ *Causa visitandi & exhortandi monasterium Episcopus adire potest.*

Idem *eidem, lib.7. indict.1. epist.18.*

II VIsitandi *c* exhortandi; gratia ad monasterium, ps quoties placuerit, ab Antistite civitatis accedatur: sed sic charitatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat.

C. XXIX. ¶ *Frequenter Episcopi monasteria visitent, & quæ corrigenda sunt corrigant.*

Item ex concilio Aurelianensi.

NOn *d* semel, sed sæpius in anno Episcopi visitent monasteria monachorum: & si aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.

¶ *Hoc caput apud Burchardum & Ivonem est insertum capiti, Abbates, supra, ead. ut ibi notatum est: simile quiddam habetur in Panormia ex concilio Rothomagensi, lib.3. cap.125.*

12 pars. *Pro talibus, qui animarum curam non habentes, bona tamen monasteriorum in suas usus convertere cupiebant, statutum est, ut monasteria cum suis rebus penitus sint libera à potestate & dominio Episcoporum. Quòd autem nullis canonicis juribus monasteria dicuntur esse subjecta, non ita intelligendum est, quin ipsi Episcopo aliquid nomine eulogiæ, vel in die dedicationis, vel in natali e sanctorum, quorum nomine ipsum monasterium dedicatum est, debeat offerri.*

C. XXX. ¶ *Non debet Episcopus aliquid à monasterio exigere, præter conditiones quæ dedicationis tempore constitutæ sunt.*

a *Polycarp. ibid. Ansel.l.3. cap.65.* b *Sup.16. quæst.1. nemo.* c *Ivo part.7. cap.24.* d *Burch. lib.3. cap.62. Ivo part.7. cap.85.* e al. *natalitiis.*

Vnde Pelagius 1 Papa *ait.*

ELeutherius *a* frater & Coëpiſcopus noſter quæritur, quòd mater ejus in caſa, quæ caſtellum dicitur, oratorium conſtruxerit, ac dedicaverit, & in eodem loco monachos conſtituerit, ex quibus unus eſt Presbyter. Hoc autem tempore dedicationis inter Epiſcopum Cardellum (cujus ipſa diœceſis eſt) matrem ſuam aſſerit conveniſſe, ut quidquid dedicationis, vel natalis martyrum die, quorum in eodem monaſterio reliquiæ ſunt, per fidelium oblationes intraverit, medietatem quidem habeat ipſum monaſterium, medietas autem Epiſcopo offeratur. Contra quam conventionem Marium Presbyterum (ſive ſciente, ſive neſcienteEpiſcopo) monachis ipſis, vel Presbytero, qui ex eis eſt, vim dicitur intuliſſe, & frequenter moleſtias generare, ita ut memoratum Presbyterum propè cæciderit, & Miſſas eum facere nullo modo permittat; dicens, ut quaſi penſionis nomine aliquid ſtatuere debeat. Hæc igitur omnia diligenter te examinare jubemus, & ſi apud te evidenti ratione *b* conſtiterit, quia tempore, quo dedicatum eſt ipſum monaſterium, conditiones ſuperius poſitæ convenerint, ſervari eas ex noſtra auctoritate præcipimus, nec aliud amplius exinde ab aliquo exigatur *c*. Si verò nil tale conſtiterit *d*, mediante quid Epiſcopo ipſi nomine eulogiæ offerri debeat, inter ipſos monachos & Presbyterum volumus definiri: ſalvo tamen eo, ut Presbyter Gaudentius, qui etiam monachus eſt, Miſſas in monaſterio ſuo, ſicut conſuevit, facere à nullo ulterius debeat prohiberi.

1 ¶ Pelagius] *Antea legebatur*, Gelaſius. *Mutatum eſt ex Polycarpo, & quia ſuprà diſt. 91. c. Eleutherius. alia pars hujusmet epiſtolæ citatur ex Pelagio: & Anſelmus, qui hoc & illud caput conjunctè aſſert, Pelagio tribuit.*

C. XXXI. ¶ *Conſueta ſervitia Epiſcopis monaſteria exhibeant.*

Item Vrbanus ſecundus.

SErvitium, quod monaſteria, aut eorum eccleſiæ à tempore Gregorii ſeptimi uſque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.

Canonica ergo jura, quibus monaſteria ſubjecta non ſunt, ſynodales exactiones intelliguntur. Non e *enim cogendus eſt Abbas (ſi etiam in concilio Turonico ſtatuitur) ad ſynodum ire, niſi aliqua rationabilis cauſa exiſtat. Sunt etiam quædam ſervitutis officia, ut angaria operum, crebræ receptiones, annuæ exactiones, multationes peccantium, à quibus omnibus monaſteria libera ſunt.*

CAVSA XIX.

DVo clerici ad monaſterium tranſire voluerant: uterque licentiam ab Epiſcopo ſuo petiit: unus relicta eccleſia propria eo invito, alter dimiſſa regulari canonia f canobio ſe contulit.

1 *Modo quæritur, ſi Epiſcopus debeat permittere jus relictæ propriæ eccleſiæ clericus monaſterium ingrediatur.*

2 *Secundo quæritur, ſi Epiſcopus licentiam dare noluerit, an eo invito monaſterium poſſit adire.*

3 *Tertiò, ſi contigerit ipſos regulares canonicos fuiſſe, utrum concedendus eſſet eis monaſterii ingreſſus.*

QVÆSTIO I.

QVod Epiſcopus licentiam clericis adeundi monaſterium dare debeat, in Toletano 4. concilio præcipitur, *in quo c. 49. ſic ſtatutum legitur.*

C. I. ¶ *Non debet negari ingreſſus clericis, qui monachorum propoſitum appetunt.*

CLerici *a*, qui monachorum propoſitum appetunt (quia meliorem vitam ſequi cupiunt) liberos eis ab Epiſcopis in monaſteriis largiri oportet ingreſſus, nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur.

1 ¶ Nec interdici] *Hæc uſq; ad finem abſunt à manuſcriptis, ſunt tamen in concilio.*

QVÆSTIO II.

NVllo verò Epiſcopo clericum ejus à nullo eſſe ſuſcipiendum.

Leo Epiſcopus b teſtatur, ſcribens Anaſtaſio c Theſſalonicenſi Epiſcopo, *epiſt. 82. al. 84. c. 9.*

C. I. ¶ *Invito Epiſcopo ejus clericum nemo ſuſcipiat.*

ALienum *d* clericum, invito Epiſcopo ipſius, non ſuſcipiat.

Sed ſubaudiendum eſt, niſi ad propoſitum melioris vitæ transire voluerit. Tunc enim libertum eſt illi, etiam Epiſcopo contradicente, monaſterium ingredi.

C. II. ¶ *Quæ monachorum propoſitum appetit, etiam invito Epiſcopo ſuſcipiendus eſt.*

Vnde Vrbanus Papa II. *in epiſtola ſancti Ruffi ad* e

DVæ *f* ſunt, inquit, leges, una publica, altera privata. Publica lex eſt, quæ à ſanctis Patribus ſcriptis teſtibus firmata; ut eſt lex canonum, quæ quidem propter tranſgreſſiones *g* eſt tradita. Verbi gratia: Decretum eſt in canonibus, clericum non debere de ſuo Epiſcopo tu ad alium tranſire ſine commendatitiis literis ſui Epiſcopi: quod propter criminoſos conſtitutum eſt, ne delicet infames ab aliquo Epiſcopo ſuſcipiantur pro næ. Solebant enim officia ſua, cùm non poterant in Epiſcopatu, in alieno celebrare; quod jure prohibitum ſcriptis deteſtatum eſt. ¶ Lex *h* verò privata eſt inſtinctu Sancti Spiritus in corde deſcribitur: ſicut quibuſdam dicit Apoſtolus. *i* [Qui habent legem ſcriptam in cordibus ſuis.] & alibi: *k* [Charitas legem non habeant, ſi naturaliter ea, quæ leguntur, faciunt, ipſi ſibi ſunt lex.] Si quis horum in eccleſia ſua Epiſcopo populum *l* retinet, & ſæculariter vivit, ſi tus Spiritu Sancto in aliquo monaſterio, vel regula nonia *m* ſalvare ſe voluerit, quia lege privata nulla ratio exigit, ut à lege publica conſtringatur. or eſt enim lex privata, quàm publica. Spiritus Dei lex eſt, & qui Spiritu Dei aguntur, lege Dei & quis eſt, qui Spiritui Sancto poſſit digne Quiſquis igitur hoc Spiritu ducitur, etiam Epiſ contradicente, erat liber noſtra auctoritate. lex non eſt poſita: ſed ubi *o* Spiritus Dei, ibi li ſi Spiritu Dei ducimini, non eſtis ſub lege.

QVÆSTIO III.

Canonicos autem regulares ad monaſterium tranſire auctoritatibus probatur.

C. I. ¶ *Regulares canonici, monachi fieri non debent.*

Vnde in concilio Educenſi *congregato ſub Gregorio VII. legitur.*

NVllus Abbas vel monachus canonicos regulares propoſito profeſſionis canonicæ revocare, & ad monaſticum habitum trahendo ſuſcipere audeat, ut

a *Anſ. l. 7. c. 145. Polyc. l. 4. tit. 27.* b *al. veritate.* c *alit. zenetur exigere.* d *al. convenit.* e *diſt. 18. Epiſcopus non debet.* f *al. canonica.*

a *Polyc. l. 13. tit. 15. & l. 4. tit. 34. Burch. l. 2. c. 21. Ivo p. 8. c. Narbon.* d *Anſ. l. 6. c. 161. Burch. l. 2. c. 42. Ivo p. 8. c. 12.* e *Ruffi.* f *Polyc. l. 4. tit. 31. Gal. 3.* g *al. manaſſeſſem.* h *cet. extra, de regular.* i *Rom. 2.* k *Ibidem.* l *propu* m *al. carentem.* n *Rom. 14. 4. Tim. 2.* o *Polycarp. ernth. 3. Galat. 5.*

nachi fiant, quandiu ordinis sui ecclesiam invenire quiverint, in qua canonicè vivendo, Deo servire, & animam suam salvare possint. Quòd si temerario ausu id agere tentaverint, anathematis vinculo obligentur.

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Vrbanus Papa II.

MAndamus *a*, & universaliter interdicimus, ne quis canonicus regulariter professus, nisi (quod absit) publicè lapsus fuerit, monachus efficiatur. Quòd si decreto nostro contraire præsumens id agere tentaverit, ad ordinem canonicum præcipimus ut redeat, & deinceps memorialem *b* cucullam deferat, & ultimus in choro maneat.

Subaudiendum verò est, nisi cum patris sui licentia religiosum propositum induerit. Unde Vrbanus Papa II. *scribit Abbati sancti Ruffini c.*

C. III. ¶ *Patris sui concessione regulares canonici monachi fieri possunt.*

STatuimus *d*, ne professionis canonicæ quispiam, postquam Dei vice supra caput sibi hominem imposuerit, alicujus levitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu, ex eodem claustro audeat sine patris 1 & totius congregationis permissione recedere. Discedentem verò nullus Abbatum vel Episcoporum, nullus monachorum sine communi literarum cautione suscipiat.

1 ¶ Patris, &c.] *In tribus vetustis codicibus legitur,* patris totius congregationis: *apud Ivonem,* sine Abbatis totiusque congregationis.

2 pars. *Quæritur si monasteria, quæ semel dedicata sunt, possint transire in clericorum vel secularium habitacula. Quod in* Chalcedonensi concilio *omnibus modis prohibetur, c. 24.*

C. IV. ¶ *Quæ semel sunt dedicata monasteria, semper monasteria perseverent.*

QVæ *e* semel dedicata sunt monasteria cum consilio Episcoporum, maneant perpetuo monasteria: & res quæ ad ea pertinent, monasteriis reservari oportet, nec posse ea ultra fieri sæcularia habitacula. Qui verò permiserit hoc fieri, subjaceat his condemnationibus, quæ per canones constitutæ sunt.

¶ *Hæc versio parum discrepat a Dionysiana, quam afferunt Burchardus & Ivo, l. 22.*

C. V. ¶ *Qui loca sacra, communia diversoria fecerit, clericus deponatur, laicus excommunicetur.*

Item in synodo septima, *c. 13.*

QVoniam à quibusdam viris quædam venerabiles domus surripiuntur, tam videlicet Episcopia, quàm monasteria, & facta sunt communia diversoria: si quidem voluerint hi qui hæc retinent, reddere ea, ut secundum antiquitatem restaurentur, benè & optimè est: alioquin si de sacrato catalogo fuerint, hos deponi præcipimus: si verò monachi vel laici, excommunicari: quos nimirum constat condemnatos esse à Patre, & Filio, & Spiritu Sancto; & deputentur ubi vermis *f* eorum non moritur, & ignis non extinguitur: quia voci Domini adversantur, qui dicit: *g* [Nolite facere domum patris mei domum negotiationis.]

¶ *Initium hujus canonis in synodo septima ab Anastasio versa sic habet.* Quoniam propter calamitatem, quæ pro peccatis nostris in ecclesia facta est, subreptæ sunt à quibusdam viris quædam venerabiles domus, tam videlicet, &c. *Ex quo autem versionis duobus manuscriptis exemplaribus nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

3 pars. *Quæritur de his, qui ad conversionem venunt, quo tempore debeant tonsurari. De his ita scribit* Gregorius *Fortunato Episcopo Neapolitano lib. 8. epist. 23.*

C. VI. ¶ *Antequam biennium in conversione compleverit, aliquis tonsurari non debet.*

MOnasteriis *a* omnibus fraternitas vestra districtiùs interdicat, ut eos, quos ad conversationem *b* susceperint, priusquam biennium in conversatione *c* compleant *d*, nullo modo audeant tonsurare. Sed hoc spatio vita, moresque eorum sollicitè comprobentur: ne quis eorum aut non sit contentus eo quod voluit, aut ratum non habeat, quod elegit. Nam dum grave sit inexpertos hominum sociari obsequiis, quis possit dicere, quàm sit gravius ad Dei servitiũ improbatos 1 applicari? Miles verò, si converti voluerit, priusquam nobis renuntietur, nullus eum sine 2 nostro consensu qualicunque præsumat ratione suscipere.

1 ¶ Improbatos applicari] *Antea legebatur,* improbos applicare. *Emendatum est ex originali impressò & manuscripto.*

2 ¶ sine nostro] *Hoc præcipit eo tempore B. Gregorius, ne omninò videretur contemnere legem, quam Mauritius Imperator tulerat, ne milites ante completum tempus militiæ in monasteriis recipi possent: quam legem idem Gregorius lib. 11. indict. 11. epist. 61. ipsi Mauritio scribens, vehementer reprehendit: quod auctor glossæ non videtur attendisse.*

4 pars. *Quæritur, si ingressus monasterium ultrà relinquatur licentia testandi. Hoc* Gregorius *prohibet, ita scribens Iannario Caralitano Episcopo, lib. 7. indict. 2. epist. 7.*

C. VII. ¶ *Tost monasterii ingressum nulli relinquitur licentia testandi.*

QVia *e* ingredientibus monasterium convertendi gratia, ulterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum ejusdem monasterii juris fiant, aperta legis definitione decretum est.

C. VIII. ¶ *Tost monasterii ingressum eidem monasterio omnia sunt conferenda.*

Item Gregorius Papa *Cypriano Diacono, lib. 3. epist. 6.*

PErlatum est ad nos Petronillam nomine de provincia Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes, quas habere potuit, licet sibi jure potuissent competere, tamen eadem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse.

Contrà Paulus primus eremita in testamento 1 colobium suum Athanasio Alexandrino Episcopo reliquit, tunicam verò beato Antonio. Sed aliud est de his, qui in monasterium ingressi se & sua tradiderunt, aliud de his, qui solitariam vitam ducentes, se nulli ecclesiæ tradiderunt 2. Illi semel tradita nulli tradere possunt: isti nulli oblata liberè testari possunt.

1 ¶ In testamento] *Longè aliter B. Hieronymus in vita Pauli. Scribit enim beatum Antonium pallio, quod ei donaverat Athanasius, Pauli corpus involvisse, & addit,* ne quid pius hæres ex intestati bonis non posset, tunicam ejus sibi vindicavit, quam in sportarum modum de palmæ foliis ipse sibi contexuerat.

2 ¶ Tradiderunt] *Sic est emendatum ex plerisque manuscriptis. Antea legebatur,* tradere possunt.

C. IX.

Item in authenticis *f*, *constitutione 9.*

SI qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intraverit monasterium, liberis non extantibus, monasterio, quod ingreditur, res ejus competere jubemus.

a *Polyc. lib. 4. tit. 31.* b *memoriale suæ præsumptionis cucullam.* Polyc. c *al.* Ruffi. d *Ivo p. 6. c. 411.* e *Polyc. l. 3. tit. 15. Anf. l. 3. c. 60. Burch. lib. 3. c. 19. Ivo p. 3. c. 17. & 22. Pann. l. 2. c. 13.* f *Marc. 9. ex Esa. 66.* g *Ioan. 2.*

a *Ansel. l. 2. c. 197.* b *al.* convertendam. c *al.* conversione. d *al.* compleverint. e *Extra, de testamen. c. quia. Anf. l. 7. c. 182.* f *Cod. de sacros. eccles. auth. si qua mulier. Apud Iulianum antecess. novell. 123. cap. 36.*

¶ Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere, legitima *a* non diminuta: & quod eis non dedit, monasterio competet. ¶ Sed si omnem substantiam inter filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ monasterio competere debet. ¶ Sed si post ingressum moriatur, antequam inter eos dividat, filii legitimam percipiant, reliqua substantia monasterio competente. *In authenticis* b *de monast. constitutio. 5. in collatio.* ¶ Nunc c autem cùm monachus factus est, hoc ipso res suas obtulisse videtur, si prius testatus non sit: & exinde judicio ejus cessante, lege disponitur, ut si liberos habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donâdi titulo contulerit, eatenus substantiæ monasterio destinatæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum.

C. X.

Item ex novella 123. *d*

NOn liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate repellere monachos factos: quamvis dum laici fuerant, in causam ingratitudinis inciderint. Item non liceat parentibus liberos suos ad solitariam vitam transeuntes abstrahere monasteriis.

¶ *Hoc caput expressè habetur apud Iulianum antecessorem, novella 123. cap. 59. In quo aliqui Gratianum reprehenderunt, quia hanc Iuliani epitomen videre minimè poterant.*

CAUSA XX.

DUo pueritiæ annos agentes à parentibus monasterio traditi sunt: unus invitus, alter spontaneus cucullam induit. Ad annos pubertatis venientes, invitus ad sæcularem militiam redit, spontaneus monasterium districtius petit.

1 Nunc primùm quæritur, si in pueritiæ annis traditi, cogantur religionis propositum tenere.

2 Secundò, si prater voluntatem parentum tonsuram, vel religionis vestem quis in pueritia accipiat, an possit sibi detrahi, an non.

3 Tertiò, qui prater propriam voluntatem cucullam induerit, an cogatur eam retinere, an non.

4 Quartò, si ab uno monasterio in aliud districtius liceat aliquis transire.

QVÆSTIO I.

3 pars QVòd intra annos pueritiæ traditi, cùm adulti fuerint, liberum habeant arbitrium manendi vel discedendi, probatur auctoritate nonæ 1 synodi.

1 ¶ Nonæ] *In nonnullis vetustis exemplaribus est*, octavæ. *Verùm octava ab Hadriano II. habita non habetur, sed in libro B. Basilii de institutis monachorum, Russino interprete, cap. 8. Similia etiam sua apud eundem B. Basilium in regulis fusius disputatis, cap. 15.*

C. I. ¶ *Virginitatis professio quo tempore firma esse incipit.*

FIrma autem tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & ea quæ solet apta nuptiis deputari, ac perfecta 1.

1 ¶ Ac perfecta] *Has non sunt in eo Basilii loco.*

Si virginitatis professio tunc incipit esse firma, cùm ætas cœperit esse adulta, & religiosi professio tunc demum debet esse firma, cùm ad adultam ætatem perventum fuerit. Sed hic de illa professione agitur, qua in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur, quam non confirmat parentum consensus. Cæteris, quæ à parentibus Deo offertur professio, inviolatam servari oportet.

C. II. ¶ *Non licet de monasterio egredi quem puer vel mater intra annos infantiæ fecerit ordinari.*

Unde Gregorius *scribit ad Augustinum Anglorum Episcopum.*

ADdidistis *a* adhuc, quòd si pater vel mater filium filiámve intra septa monasterii in infantiæ annis regulari tradiderint disciplinæ, utrum liceat eis quam paupertatis *b* annos impleverint, egredi, & ad matrimonio copulari. Hoc omninò devitamus: & quia nefas est, ut oblatis à Parentibus Deo filiis voluptatibus fræna laxentur.

¶ *Sic etiam citat Ivo. Extat in epistola quarta Gregorii ad Bonifacium legatum Germaniæ; & simile habetur in Wormaciensi, cap. 22.*

C. III. ¶ *Aut propria professio, aut paterna devotio monachum facit.*

Item ex concilio Toletano 4. *c. 41.*

MOnachum *d* aut paterna devotio, aut propria professio facit. Quidquid horum fuerit, alligatum tenebit. Proinde his ad mundum revertendi locum non musa aditum, & omnes ad sæculum interdicimus egressum.

1 ¶ Alligatum] *In duobus Vaticanis conciliorum codicibus & Lucensi regio legitur*, allegatum.

C. IV. ¶ *In monasterio perpetuò manent, quæ à parentibus tradita sunt.*

Item Isidorus.

QUicunque à parentibus propriis in monasterio tradit delegatus, noverit se ibi perpetuò permanerum. Nam Anna Samuelem puerum natum & ablatum Deo cum pietate obtulit: qui & in ministerio complì, quo à matre fuerat deputatus, permansit, & ubi constitutus est, deservivit.

¶ *Hoc non est inventum in libris B. Isidori: sed laudatus in expositione regulæ B. Benedicti, cap. 59. hoc idem ipse Isidoro refert.*

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex regesto Gregorii, *lib. 1. epist. 4. ad Anthemium.*

QUia *e* autem dura est in insulis congregatio nostrorum chorum, etiam pueros in eisdem monasteriis non ante XVIII. annorum tempora suscipi prohibemus: vel si nunc sunt, tua eos providentia auferat, & in urbem sanam transmittat. Hoc & in Palmaria, aliisque locis te per omnia volumus custodire.

C. VI. ¶ *Qui à progenitoribus monasterio traditus est, de eo egredi non licet.*

Item ex concilio Triburiensi.

QUem *f* primogenitores ad monasterium tradiderunt, & in ecclesia cœpit canere, & legere, nec ab ordine ducere, nec monasterium deserere potest: si verò discesserit, reducatur: si tonsuram dimiserit, excommunicetur: uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

C. VII. PALEA.

[*Item* ex pœnitentiali Theodori.]

INfans pro infante potest dari in monasterio, quem alter vocatus *g* sit. Tamen melius est vovam solvere. Similiter & pecora æquali pretio (si necesse est) redimenda.

2 pars. *Ex his auctoritatibus colligitur, quòd paterna devotio pueros tenet obligatos; nec licebit eis à professo discedere, quod paterna devotione in puerilibus annis susceptum. Hoc & ex decretis Leonis Papæ, epistol. 90. ad Rusticum Episcopum Narbonensem, cap. 13. & 14.*

a *al. legitimæ portione nulli.* b *Novella 26.* c *Cod. de Episcopis, & cler. authen. nunc autem.* d *Ibidem apud Iulianum antecess. cap. 59. & 60.*

a *Ivo part. 7. c. 10.* b *al. ad pubertatis.* c *alic. volunt.* d *Polyc. lib. 4. tit. 54. Anselm. l. 7. c. 116. & 15. c. 6. Burch. lib. 2. cap. 3. Ivo p. 7. c. 30.* e *Extra de regul. c. 1.* f *Burch. lib. 2. cap. 3. Ivo p. 7. c. 115.* g *forte.*] *votus.*

C iii

C. VIII. ¶ *Non licet puellæ nuptias eligere, quæ spontaneo voluntate virginitatis susceperunt propositum.*

PVellæ *a*, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etsi consecratio non accessit, cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, ubi & propositum desertur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcari, quid eos *b* manebit, qui corruperint fœdera divini sacramenti?

Cum ergo in principio hujus capituli dicatur. [*Puellæ, quæ non coactæ imperio parentum.*] *Datur intelligi, quòd si coactæ habitum virginitatis sumpserint, sine prævaricatione ipsum deserere possunt. Sed puella hic nubilis intelligitur, cujus (ut in sequentibus demonstratur) post duodecimum annum est liberum arbitrium: nec in electione propositi cogitur sequi parentum imperium.*

C. IX. ¶ *Extra voluntatem propriam retrusi in monasterio non teneantur.*

Sic & illud intelligendum est, quod est statutum in synodo habita ab Eugenio Papa II. *c.32.*

SIcut, qui monasteria elegerunt, à monasteriis egredi non permittuntur, ita hi, qui inviti sine justæ offensionis causa sunt intromissi, nisi volentes, non teneantur: quia quod non petunt, non observant. Ideoque tales considerandi sunt magis *c* peccata committere, quàm plangere, sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ manifestissimè continetur.

C. X. PALEA.

[*Unde* Marcellus Papa.]

ILlud autem statuendum esse censemus, ut si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, & *d* sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut xv. anno à prælatis moniti *e* inquirantur, utrum in ipso habitu permanere cupiant, an non. Si verò permanere professi fuerint, ulterius pœnitendi locum minimè ampliecti possunt. Sin autem ad sæcularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur: quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino præstentur.

¶ *Notatur nomine palea etiam ab auctore glossa: sed extat forè in omnibus vetustis, & sine palea nomine.*

3 pars. *Velamen autem non licet imponere virginibus, nisi certis diebus.*

C. XI. ¶ *Non nisi certis diebus velamen imponatur virginibus.*

Unde Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam, c.14. & 15.*

DEvotis *f* Deo virginibus, nisi aut Epiphaniorum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum Natalitiis sacrum velamen minimè imponatur *g*: nisi fortàn (sicut de baptismate dictum est) gravi languore correptis, ne sine hoc munere de sæculo exeant, implorantibus non negetur. ¶ Viduas autem velare Pontificum nullus attentet.

4 pars. *Tempus quoque consecrationis earum similiter observatur.*

C. XII. ¶ *Ante sexagesimum ætatis suæ annum virgines non consecrentur.*

Unde Gregorius *in regesto, lib.3. epist.11.*

IVveniculas *h* fieri Abbatissas vehementissimè prohibemus. Nullam igitur fraternitas tua nisi sexagenariam virginem, cujus vita & hoc atque mores exegerint, velari permittat.

a *Burch. lib.1. c.1. Ivo p.7.c.20. Polyc.l.4. tit.35.* b *al. de eis.* c *alt. maximè.* d *alt. vel.* e *alt. monita, verbis. Ivo p.3.cap.39. Pann.l.3. cap.190. Burch. l.1. c.11. Ivo p.7. cap.36. Pann.l.3.c.189.* g *al. imponat.*] *orig.* h *Poly. ibid. Anf.l.3.c.91.*

C. XIII.

Item ex concilio Carthaginensi III.

SAnctimoniales ante annum quadragesimum non velentur.

¶ *Sic citatur etiam in omnibus vetustis: sed in nullo Carthaginensi est inventum. Idem verò nonnullis additis habetur in concilio Agathensi, cap.19.*

C. XIV. ¶ *Ante vigesimum quintum annum virgines non consecrentur.*

Item ex concilio Carthaginensi III. *c.4.*

PLacuit *b* ut ante xxv. annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur; & ut lectores populum non salutent.

¶ *Antè citabatur ex concil. Africano IV. sed sup. dist.7. placuit. citatur ex Carthaginensi III. ubi habetur.*

C. XV.

Item Pius Papa.

VIrgines *c* non velentur ante xxv. annos; nisi fortè necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis: & non sunt consecrandæ *d* nisi in Epiphania, & in sabbatho 1 Paschæ, & in Apostolorum Natalitiis; nisi causa mortis urgente.

¶ *Caput hoc inter decreta Pii non est inventum, & abest à tribus vetustis Gratiani exemplaribus. De causis verò, ob quas ante xxv. annos possint virgines velari, agitur in concilio Milevitano, c.26. & Africano, c.53. ex quo Africano refertur Capit. l.1. c.46.*

1 ¶ Sabbatho] *In uno vetusto legitur,* in albis, *& apud cæteros collectores,* in albis Paschalibus.

5 pars. *Quamvis autem viduæ velari prohibeantur, viduitatis tamen professio in scriptis ab eis est facienda. Vestis quoq; professioni conveniens est eis tradenda, quâ ubiq; utantur.*

C. XVI. ¶ *Professionem viduitatis faciant, & habitum sumant religionis, quæ castitatem servare proponunt.*

Unde in concil. Toletano X. *cap.4.*

VIdua, quæ sanctæ religionis obtinere propositum voluerit, sacerdoti vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat à se aut signo, aut subscriptione notata, continentem se & religionis propositum velle, & hoc perenniter inviolatè servare. Tunc accepta à sacerdote, vel ministro apta religionis professioni *e* veste, seu in lectulo quiescens, sive in quocunque loco consistens constanter eâ utatur, nec diversi coloris, aut diversæ partis eadem sit notabilis vestis, sed religiosa, & non suspecta.

QUÆSTIO II.

DE his verò, qui præter voluntatem parentum tonsuram, vel religiosam vestem susceperint, sic definitur in X. concilio Toletano, *cap.6.*

C. I. ¶ *Tonsura, vel vestis religiosa in minori ætate susceptæ, à parentibus irrita fieri potest.*

SIin *f* qualibet minori ætate, vel religioni debitam vestem, vel religionis tonsuram in utroque sexu filiis, aut unus aut ambo parentes dederint 1 forte, aut nolentibus, aut nescientibus sese susceptam, non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram ec-

a *al. ætas.*] b *Polyc. l.2. tit.27. Burch. lib.2.c.11. Ivo p.6.c.31. Pann.l.3. c.30. Capit. l.1. c.46.* c *Polyc. l.4. tit 35. Burch. l.2 c.18. Ivo p.3. cap.39. Pann.l.3. cap.190.* d *al. offerenda.* e *al. usus.* f *Gregorius III. epist.3. Polyc.l.4. tit 34. Burch. l.8. c.1. Ivo p.7. c.27. Pann.l.3. c.186.*

clesia *a*, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reverti habitum filiis ipsis quandoque penitus non licebit, sed convicti, quòd censuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumq; revocentur, & sub strenua districtione hujusmodi observantiæ inservire cogantur. ¶ Parentibus sanè filios suos religioni contradere non amplius, quàm usque ad quartum decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse: postea verò, an cum voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum. Quisquis autem vel abolitione tonsuræ, vel sæcularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, & excommunicationis censuram accipiat, & religioni semper inhæreat.

1 ¶ Dederint fortè] *In conciliis etiam manuscriptis legitur*, dederint certè aut nolentibus, &c. *In Pannormia verò*, dederint, aut certè nolentibus, &c.

2 ¶ Quartum decimum] *Sic etiam in Pannormia: in uno autem vetusto Gratiani, & conciliorum codicibus etiam manuscriptis legitur*, usque ad decimum: *apud cæteros verò collectores*, ad duodecim.

C. II. ¶ *Usque ad annos xii. paterna voluntatis puella subjacebit arbitrio.*

Item ex concilio Triburiensi, *cap. 24.*

PVella *b*, si ante xii. annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere si voluerint. At si annum & diem, id dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt. ¶ Si *c* verò in fortiori ætate adolescentula vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.

2 pars. *Velamen autem nulli sanctimoniali, alteri imponere licet.*

C. III. ¶ *Abbatissa præsumens velare virginem vel viduam, excommunicetur.*

Unde Eutychianus Papa *ait.*

STatuimus *d*, ut si Abbatissa, aut quælibet sanctimonialis post hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit, ut aut viduam, aut puellam virginem velare præsumat, judicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

3 pars. *Hac auctoritate prædicta, & paterna professione docetur astringi quilibet in puerilibus annis, & præter voluntatem eorum proposito suscepto prohibetur teneri, nisi tonsuram, vel religiosam vestem parentes mox visam abdicaverint. Parvuli verò, dum offeruntur, non nisi sub multorum testimonio suscipiendi sunt.*

C. IV. ¶ *Infantes oblati à parentibus sub plurimorum testimonio suscipiantur.*

Unde in nona *e* synodo *legitur.*

OPortet infantes cum voluntate & consensu parẽtum, imò ab ipsis parentibus oblatos, sub plurimorum testimonio suscipi: ut omnis occasio maledicti gratia excludatur hominum pessimorum 1.

¶ *Est in eodem libello B. Basilii, & eodem capite, in quo est cap. forma. supra ead. q. 1. & sequitur continenter post illud.*

1 ¶ Pessimorum] *In eo libello est*, plurimorum.

QVÆSTIO III.

QVòd autem qui invitus propositum religionis susceperit, non sit cogendus ad invicti propositi observationem, testatur Leo Papa *epist. 90. aliter 92. ad Rusticum Episcopum, cap. 12. dicens:*

C. I. ¶ *Non potest deseri propositum monachi sponte susceptum.*

PRopositum *a* monachi proprio arbitrio & *b* voluntate susceptum deseri non potest absq; peccato. Quod enim vovit *c* Deo, debet & reddere. Vnde qui ad singularitatis professionem ad militiam, vel ad nuptias devolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est: quia & si innocens militia, & honestum post esse conjugium, electionem tamen meliorem *d* deseruisse, transgressor est.

C. II. ¶ *Qui religiosum habitum sponte susceptum deserere voluerit, ad ipsum redire cogatur.*

Item ex concilio Toletano VI. *cap. 1.*

PRoclivis *e* cursus est ad voluptatem, & imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quisquis virorum habitum semel induerit spontanee religionis, aut si vir deditus ecclesiæ choro, aut fœmina fuerit ingressa puellarum monasterio, in utroque sexu professor ad propositum invitus reverti cogatur, ut ea dedeatur, & puella ad monasterium regrediatur. Si quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia, ita à Christianorum cœtu habeatur extorres, ut nec locus *f* eis ullus sit communis. Viduæ quoque (sicut universalis synodus jamdudum statuit) professionis vel habitus sui desertrices hujus sententia condemnentur.

1 ¶ Vt nec locus] *In libro conciliorum Lucensi legitur* ut nec locutio cum eis ulla sit communis. *Reliqui codices concordant cum Gratiano. Apud Ivonem est*, ut nec ei ullus sit communis.

C. III. ¶ *Semel in clero taxati, vel monasterio deputati, ad militiam non redeant.*

Item ex concilio Chalcedonensi *f. cap. 14.*

EOs *g* qui semel in clero taxati fuerint, aut in monasterio deputati, decrevimus neq; ad militiam, neq; ad honores sæculares venire. Eos autem, qui hoc ausi fuerint facere, & non ejus rei pœnitere maluerint, & ad hoc idem revertantur, quod antè obtenta dignitate posuerunt, convenit anathematizari.

2 pars. *Cum dicitur propositum monachi propria voluntate susceptum, intelligitur, quòd si propria voluntate non fuerit, observare non cogitur.*

C. IV. ¶ *Monasterialibus disciplinis malè se jaciatur invitus.*

Unde Nicolaus Papa *scribit omnibus Episcopis in regno Ludovici.*

PRæsens *i* clericus nomine Lambertus ut ipse tre suo, nomine Artho, quondam videlicet nunc autem clerico, ad limina Apostolorum adjit præsentiam nostram, afferens qualiter ter ejus in laicali adhuc ordine *k* in prædis dificasset duo monasteria, voluntatem gerens suum decessum præsens ejus filius Lambertus ejus succederet: quem infrà teneram ætatem tavum & decimum annum constitutum, pater proprio arbitrio absque regulari institutione omnem illius voluntatem cucullam induit, quoddam ipsius temporis spatium (ut ipse dicit mon Episcopus cum quibusdam aliis absque tione, vel Abbatis præcepta benedictione, eundem bertum monasticum habitum induce fecit (an invitum: & sub hac occasione, paterna, seu matern

---

a. al. Episcopo. b Burch. lib. 8. c. 98. Ivo p. 7. c. 116. Pann. l. 3. cap. 187. concil. c Porrò si.] orig. d Concil. Paris. tib. 1. c. 43. Capit. l. 1. c. 76. conc. Burch. l. 8. c. 17. Ivo p. 7. c. 37. Pann. l. 2. c. 194. e al. octava.

a Polyc. lib. 4. tit. 34. Anf. lib. 7. c. 187. Burch. l. 2. c. 19. Pann. l. 3. c. 182. b al. aut. c al. unit quo. d Historum.] al. melioris. e Burch. lib. 8. c. 14. Ivo p. 7. cap. 55. f Et in Aquisgr. c. 85. Et in prisca versione. g lib. 8. c. 4. Ivo part. 7. c. 28. h al. voluntate. i Ivo lib. 8. c. 4. k al. habitu.

reditate à fratribus suis privatum esse, atque contra omnem (ut dictum est) voluntatem suam, quasi regularem illum monachum permanere volunt *a*. Super qua re diligenti cura investigantes, etiam sub adjuratione patrem ipsius, si verum diceret, interrogavimus: sed idem pater Artho respondit se talem habuisse & habere voluntatem, ut filius suus verus monachus fieret, & in locum eius succederet. Sub testificatione autem jurejurando firmavit, quòd quando primitus ei cucullam indait, idem Lambertus semper restitit, & nunquam se fieri monachum consensit; sed demum ab insequentibus monastico habitu violenter est indutus, asserens, quod nunquam regulam aliquam promisit, neque ego, pater ejus, pallio *b* altaris indutum illum obtuli, neque à nocuncq; sacerdote vel Abbate, (ut mos poscit) benedictione percepta regulæ unquam se monachorum subjectum futurum promisit. Super his omnibus etiam protestatus est præfatus clericus Artho, quia si eo tempore, tanduræ observantiæ monasticam intellexisset regulam, nunquam eundem filium Lambertum coëgisset portare cucullam. Quapropter consultè psalmographi e verbi recolentes, quibus voluntariè se Deo sacrificare pronuntiat, & voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu Dei obsecrat, præsentem, ut dictum est, clericum nomine Lambertum minimè debere existimavimus sub tali violentia fieri monachum. Quod enim quisnon eligit nec optat, profectò non diligit: quod autem non diligit, facilè contemnit. Nullum quippe bonum, nisi voluntarium. Idcirco Dominus *d* non ferendam in via virgam, per quam violentia ulli inferatur, præcepit. Quapropter consultius agetur, si piis suasionibus contemptum mundi, & amorem Dei prædicando, quàm violentiam inferendo, ad cœlestem amorem illum accenderitis. Undeomnium vestrûm charitati hanc nostri Apostolatus mandare decrevimus epistolam, monentes atque præcipientes, quatenus (si ita verum est, ut illi dicunt) nullus Episcopus vel Abbas, seu monachorum reliquorum conventus, monasticis illum regulis invitum subjacere compellat: neque ullo modo fratres ejus per hanc occasionem licentiam habeant paterna seu materna illum hæreditate privare: sed usque dum divina inspiratione compunctus propria voluntate regulæ se subdat, liceat eum à mundanis & laicalibus remorum vagationibus vel negotiis, inter religiosos & ecclesiasticos viros in canonica degere vita. Non enim putamus (quod absit) canonicos religiosos à sanctorum monachorum vita & consortio sejunctos: quia unusquisque secundùm Apostolum *e*, propriam mercedem accipiet secundùm laborem suum.

1 pars. *Si verò Episcopi vel Abbatis illecti promissionibus aliqua tenuissent, vel religionis vestem susceperint, ipsi quidem in eo, quod reperiunt, permaneant, res verò eorum hæredibus suis restituantur.*

C. V. ¶ *Restituatur hæredibus res eorum, qui ab Episcopis vel Abbatibus decepti eam deposuerunt.*

Unde in Moguntino concilio *f* legitur.

Constituit *g* sanè sacer iste conventus, ut Episcopi sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione susceperunt, pœnitentiæ canonicæ (utpote turpis lucri sectatores) subjaceant. Hi verò, qui illecti eorum depositum, in eo, quod reperunt, perseverare cogantur, res verò eorum hæredibus reddantur.

¶ *De hac re latius dictum est supra 16. q. 7. c. penult.*

a al. voluit. b al. palla: aliquot mscripti & Ivo. c Psal. 33. vel. 118. d Matth. 10. e 1. Corinth. 3. f In Cabil. 2. Ivo p. 7. cap. 111. g Supra 16. quæstion. 7. constitut. Burchard. lib. 8. cap. 93.

QVÆSTIO IV.

1 pars. *Quod verò ab uno monasterio in aliud districtius transire monachis liberum sit, ex concilio a Triburiensi habetur: in quo sic statutum est.*

C. I. ¶ *Non sunt prohibenda virgines sacræ, quæ causa religionis aliud monasterium adire desiderant.*

Virgines *b* sacræ, si pro tuero animæ suæ propter districtionem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerint, ibidemque commanere decreverint, synodus concedit. Si verò fuga disciplinæ alium locum quæsierint, redire cogantur.

Quod autem de virginibus sacris hoc capitulo statuitur, de monachis etiam consequenter intelligitur, & de quolibet etiam clerico.

2 pars. *Sed objicitur illud* Basilii.

C. II. ¶ *Vota monachi sine consensu Abbatis sui irrita sunt.*

Monacho *c* non licet votum vovere sine consensu Abbatis sui; si autem voverit, frangendum erit.

¶ *Sensus hujus capitis aliquo modo elici potest ex sermone 2. distinct. de institutione monachorum. & cap. 28. monasticarum constitutionum B. Basilii.*

C. III. ¶ *Monachum nullus suscipiat aut ordinet absque Abbatis sui permissu.*

Item illud Agathensis concilii, *cap. 27.*

Monachum *d* nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas suscipere aut retinere præsumat: sed ubicunque fuerit, Abbati suo auctoritate canonum revocetur. ¶ Item clericis sine *e* commendatitiis literis Episcopi sui licentia non pateat evagandi. In monachis quoque præsentis sententiæ forma servetur, quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coerceri. Servandum quoq; de monachis, ne eis ad solitarias cellulas licear à congregatione discedere; nisi fortè probatis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem asperior, Abbatis licentia 1, regula remittatur. Quòd ita demum fiat, ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub Abbatis potestate, separatas habere cellulas permittantur. Abbati quoq; 2 singulas diversas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat, nisi tantùm propter incursum hostilitatis intra muros receptacula collocare.

1 ¶ Licentia] *Hæc vox abest à vetustioribus conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, duobusq; item Gratianis exemplaribus. In recentioribus autem Colonienſibus legitur, asperior ab Abbatibus regula permittatur. Sed apud Iulianum antecessorem novella 123. num. 33. ubi simile habetur, licentia Abbatis requiritur.*

2 ¶ Abbati quoque] *Sic in aliquot conciliorum editionibus. In aliis autem præcipitur in Colonienſi quatuor tomorum legitur: Abbatibus quoq; singulis diversas cellulas.*

Verum hoc intelligendum est de monachis religiosè viventibus, quibus vota specialis abstinentia, vel alicujus districtionis, qua generalem consuetudinem suorum fratrum excedat, sine Abbatis consensu vovere non licet, ne super eos fratres scandalizentur. Causa etiam illorum statuitur est hoc, qui regulariter disciplinam subterfugientes peregrinationis vota sibi assumunt, quod nec monacho, nec alicui clerico licet, ne hac occasione ad sæcularem conversationem redeat.

a Simile in concil. Triburiensi, quod extat, cap. 25. b Burch. lib. 8. cap. 34. Ivo part. 7. cap. 42. c Polyc. lib. 4. tit. 34. Burch. lib. 8. cap. 9. Ivo p. 7. c. 32. d Ivo part. 3. cap. 37. Ex eodem concil. cap. 38. & Venet. c. 3. Pann. l. 3. cap. 67. e Concord. Iulianus antecess. novella 123. c. 33.

CAVSA XXI.

ARchipresbyter cujusdam ecclesiæ præposituram alterius accepit, nec priorem vult relinquere: sæcularium quoque negotiorum procurator efficitur: clarus & fulgidis vestibus se exornans, ab Episcopo suo corripitur, relicto officio suo ad sæcularem judicem confugere habet confugium.

1 Primum quæritur, an clericus in duabus ecclesiis possit conscribi.
2 Secundò, si unam voluerit relinquere, an liceat ei ad alteram transire.
3 Tertiò, an procurationes sæcularium negotiorum clericis liceat suscipere.
4 Quartò, an claris & fulgidis vestibus eis ornari expediat.
5 Quintò, an ab Episcopo correpti suum officium relinquere, & ad sæcularem judicem confugere valeant.

QVÆSTIO I.

IN duabus ecclesiis aliquem connumerari posse, septima synodus prohibet, dicens, c. 15.

C. I. ¶ *In duabus ecclesiis clericus conscribi nullo modo debet.*

CLericus *a* ab instanti tempore non connumeretur in duabus ecclesiis. Negotiationis enim hoc est, & turpis *b* lucri proprium, & ab ecclesiastica consuetudine penitus alienum. Audivimus enim ex ipsa Dominica *c* voce, quòd nemo potest duobus Dominis servire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Vnusquisq; enim secundùm Apostolicam *d* vocem in quo vocatus est, in hoc debet manere, & in una locari ecclesia. Quæ enim per turpe lucrum in ecclesiasticis rebus efficiuntur, aliena sunt diversa. Ex his ergo, qui voluerit, acquirat corporis opportuna. Ait enim Apostolus: [Ad eā, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.] Et hæc quidem in hac à Deo servanda 1 urbe. Cæterùm in villis 2, quæ foris sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.

1 ¶ Deo servanda] *Antea legebatur, in hac urbe servandum. Emendatum est ex Anastasii exemplaribus: Græcè enim est,* ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει. *Apud Ivonem est,* in hac servanda urbe.

2 ¶ Villis] *Græcè est,* χωρίοις, *quod latius patet. Significat enim sæpe regiones.*

Sed duæ ecclesiæ intelliguntur ecclesia duarum civitatum, in quibus nullus debet conscribi.

C. II. ¶ *De eodem.*

Vnde in Chalcedonensi *e* concilio, *cap.* 10. *statutum est.*

CLericum in duarum ecclesiis civitatum eodem tempore conscribi non oportet.

Sed f econtrà nonnunquam Episcopus civitatis unius, efficitur Archiepiscopus alterius civitatis, nec tamen priorem ecclesiam deserit: sed prior ecclesia, quasi commendata relinquitur, secunda, quasi titulata habetur.

C. III. ¶ *In una ecclesia titulatus, alteram sibi commendatam potest habere.*

Vnde Leo IV. *scribit.*

QVi plures ecclesias retinet, unam quidem titulatam, aliam verò sub commendatione retinere debet.

C. IV. ¶ *Duobus monasteriis unus Abbas præesse non potest.*

Sic & illud Agathensis concilii *a, cap.* 27. *intelligendum est.*

VNum *b* Abbatem duobus monasteriis præsidere interdicimus.

Potest etiam utrique tanquam titulata c præesse, sed impropriè, non communi.

C. V. ¶ *Vnus Episcopus duabus præficitur ecclesiis.*

Vnde Gregorius *libr.* 2. *epist.* 13. *seu cap.* 32. *ad Agnellum Episcopum.*

RElatio *d* cleri simul & populi Tarracinensis valde lætificat, ob hoc quòd de tua fraternitate testatur. Et quia defuncto Petro Pontifice sua cardinalem postulant constitui sacerdotem, eorum necessario complenda esse prævidimus. & *infrà.* ¶ igitur mentis intentione ita lucrum animarum festinato facere festinato, ut digna te merces ante eius spectum in die tributionis inveniat. Quidquid verò prædictæ rebus ecclesiæ, vel ejus patrimonio, seu ordinatione, promotionéve, & omnibus generaliter cum pertinentibus solerter, atq; canonicè ordinare, cereq; provideris, liberam habebis (quippe utilitate proprius) modis omnibus facultatem.

¶ *Alia est sententia B. Gregorii, ac Gratiani putantium. Hunc enim Agnellum, qui antea simplorum erat Episcopus, ea civitas ab hoste esset vastata, Tarracina Cardinalem constituere sacerdotem, ut in sequenti capite. De qua re notatum est distinct. 71. cap. fraternitatem.*

1 ¶ Tarracinensis] *Sic est emendatum ex veteri, qui vulgatus esset,* Tarraconensis gentis. *In originali autem est* Tarracinæ degentis.

C. VI.

ILlud *e* quoque fraternitatem tuam scire nolumus, quoniam sic te prædictæ Tarracinensis ecclesiæ cardinalem esse constituimus sacerdotem, ut & Pontifex esse non desinas, nec curam ejus prætereas: quia ita fraternitatem tuam prædictæ Tarracinensi ecclesiæ, sicut præfati sumus, præcipimus, ut antedictæ Fundensis ecclesiæ non detestatem ve nullo modo subtrahamus.

¶ *In vetustis codicibus hoc est conjunctum superioribus, quamvis in ipsa epistola, & apud Anselmum.*

Non enim potest utriq; præsidere, tanquam titulata, quam commendata, alteri verò tanquam titulata præsit quam commendata.

QVÆSTIO II.

1 ps QVi verò relicta sua ecclesia ad aliam transierit, nequaquam sine dimissoriis literis suscipiatur.

C. I. ¶ *Sine dimissoriis literis in alienam ecclesiam clericus non ordinetur.*

Vnde in sexta synodo *f, cap.* 17. *legitur.*

QVoniam diversarum ecclesiarum clerici quibus ordinati sunt, ecclesias relinquentes alios concurrunt Episcopos, & ignorante proprio in alienis constituuntur ecclesiis, sic agit 2 eos sine sui examinatione permanere, mandamus amodò, ut nullus clericorum omninò, in quoque gradu sit, licentiam habeat sine dimissoriis sui Episcopi in altera constitui ecclesia. Quam amodò non observaverit, ad opprobrium ejus ordinaverit eum, deponatur, tam ipse, quàm qui ratione susceperit.

---

a *Anselm. lib. 7. cap. 98. Ivo part. 6. c. 31.* b *al. commodi.* μισοκερδὲς ἔλεος. c *Matt. 6.* d *1. Cor. 7.* e *Et in Aquisg. c. 50. Burch. l. 2. c. 96. Ivo p. 6. c. 173. cap. fin. & 16. quæst. 7. per latos.*

a *In concil. Epaunen. c. 9.* b *Burch. l. 2. c. 11. Ivo p. 6. & p. 6. c. 99.* c *al. titulata.* d *Anselm. l. 3. c. 66. Ivo p. 6. c. 98.* e *Anselm. ibid.* f *Et in 7. c. 60.*

1 ¶ Ignorante] *Græce est,* γνώμης δίχα τῆς οἰκείας ἐπισκόπου. *id est,* sententia proprii Episcopi.

2 ¶ Vbi contingit] *Græce legitur.* ὅπου τύχοι τις σύνοδος ἀπόντων αὐτῆς κανονικῶς. *id est,* atque hinc evenit, ut ipsi reddantur non subjecti.

3 ¶ Ad opprobrium ejus] *Græce est,* ἐπὶ ὀνείδει τοῦτο τοῦ πάσης φυλακτηρίου, ἀλλὰ κατεγνωσμένων, τοῦτ' ἔστιν, τὸν τῆς χειροτονίας αὐτῷ ἐπιτεθηκότος, κρατοῦντος. *id est,* Nam qui à præsenti tempore hoc non observat, sed quantum in se est, eum, qui ipsi manus impositi, dedecorat, deponatur, &c.

C. II. ¶ *Ad aliam ecclesiam transire clerico non licet, si propriis ministeriis sua fuerit destituta.*

Item ex concilio Hispalensi II. cap. 3.

PLacuit ut si quis clericus ministeriis ecclesiæ propriæ destitutus ad aliam transitum fecerit, compellente, ad quem fugerit, sacerdote, ad ecclesiam, quam prius incoluerat, remittatur. Qui verò eum susceperit, nec statim sine ullo nisi exceptionis ad propriam ecclesiam remittendum elegerit, quamdiu eum destituat, communione se privatum agnoscat. Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio relegari convenit, sicque postea in ministerium ecclesiastici ordinis revocari. Nam non poterit in talibus propagationis 1 aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correptionem disciplinæ subsecuta correctio.

1 ¶ Propagationis] *In conciliorum editionibus & codicibus Vaticanis partim est,* propagationis, *partim* pervagationis. *In codice verò Lucensi regio legitur,* prævarications.

¶ *Objectur autem illud* Chalcedonensis *a concilii, c. 10.*

C. III. ¶ *Nihil commune habeat cum ecclesia priori, qui de una ad aliam translatus est.*

2 SI quis jam translatus est ab alia ecclesia in aliam, nihil habeat commune cum priore ecclesia, sive sub hac ecclesia constitutis martyriis, sive in parochiis *b*, sive xenodochiis, aut eorum negotiis. Eos verò, qui ausi fuerint post ordinationem hujus magnæ & universalis synodi agere, quæ prohibita sunt, statuit sancta synodus cadere de proprio gradu.

Sed aliud est transferri, aliud propria temeritate transire. Illud Apostolica auctoritate fieri licet, hoc verò omnimodis prohibetur.

3 part. *Sicut autem duabus ecclesiis unus præsbyter non debet, ita ecclesia inter plures dividi non valet.*

C. IV. ¶ *Una ecclesia duobus sacerdotibus dividi non potest.*

Unde in Rhemensi concilio *legitur.*

SIcut *c* in unaquaque ecclesia unus Presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures Presbyteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem, qui eam casté & syncerè regat. Vnde interdicimus, ut nullus præsumat ecclesiam inter duos vel plures dividere: quia ecclesia Christi uxor & sponsa debet esse, non scortum, sicut Calixtus Papa testatur.

4 part. *Conductitiis quoq; Presbyteris ecclesia committi non debet.*

C. V. ¶ *Conductitiis Presbyteris ecclesia non committatur.*

Unde Innocentius III. in synodo *d* Romana, *c. 12.*

PRæcipimus etiam, ne conductitiis Presbyteris ecclesiæ committantur: & unaquæque ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem.

a *Ex in Aquisgr. c. 50.* b *al. parochiis.*] *orig.* c *Burch. l. 3. c. 45. Ivo p. 3. c. 93. Pann. l. 2. c. 44.* d *2. q. 1. sicut. & in concil. Eugenii III. c. 12.*

¶ *Hoc caput iisdem verbis repetit Eugenius III. in concilio Lateranensi, quod extat in Vaticana bibliotheca.*

QVÆSTIO III.

QVod autem clerici sæcularium negotiorum procuratores esse non valeant, auctoritate Carthaginensis concilii I. *probatur: in quo Nicasius 1 Episcopus Calusianus dixisse legitur, cap. 6.*

1 ¶ Nicasius] *Emendata est hæc inscriptio ex ipso concilio, & vetustis Gratiani codicibus, cum antea mendosè legeretur,* Nicolaus Papa Episcopis Castilianis. *Pertinet autem hic titulus ad capita redo proximè post paleam interjectam sequens.*

C. I. PALEA.

PErvenit in sanctam synodum *a*, quia de eis qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductione, & sæculares causas suscipiunt: & seipsos quidem à ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domus autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt. Decrevit igitur sancta & magna synodus, neminem deinceps eorum, hoc est, non Episcopum, sive clericum, aut monachum conducere possessiones, aut misceri sæcularibus procurationibus: nisi fortè, qui legibus ad minorum ætatum tutelas, sive procurationes inexcusabiles attrahantur: aut cui ipsius civitatis Episcopus ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula: vel orphanorum, aut viduarum, quæ indefensæ sunt, aut earum personarum, quæ maximè ecclesiastico indigent admiculo propter timorem Dei. Si quis verò transgressus fuerit hæc statuta, correctioni *b* ecclesiasticæ subjaceat.

¶ *Hic idem Canon tertius concilii Chalcedonensis affertur supr. dist. 86. c. fin. ex alia versione. Abest autem hæc palea à collatis exemplaribus exceptis duobus.*

C. II. ¶ *Qui clero annexi sunt, sæcularium possessionum procuratores non fiant.*

CRedo *c* placere suggestionem meam sanctitati vestræ, & displicere vobis, ut qui serviunt Deo, & annexi sunt clero, accedant ad actiones *d*, seu administrationes, vel procurationes domorum. Gratus Episcopus dixit, & Apostolorum statuta sunt, quæ dicunt: [* Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.] Proinde aut clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio clericorum. Vniversi dixerunt: hoc observamus.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi III. c. 15.

PLacuit *e*, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel clerici non sint conductores, neque procuratores, neque ullo turpi vel inhonesto negotio victum quærant: quia respicere debent scriptum esse: [*f* Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.]

C. IV. ¶ *Sæcularium negotiorum procurationem clerici non suscipiant.*

Item ex epistola Cypriani *ad Presbyteros, & Diaconos, & plebem Furnitanorum, lib. 1. epist. 9.*

CYprianus *g* Presbyteris, & Diaconis, & plebi Furnis consistentibus *h* salutem. Iampridem in concilio Episcoporum est statutum, ne quis de clericis, & Dei ministris tutorem, vel curatorem testamento suo constituat *i*: quando singuli divino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altaris, & sa-

a *In conc. Chalced. cap. 3. supr. dist. 86. per veni. Burch. l. 2. c. 195. Ivo p. 6. c. 214.* b *al. conceptioni.* c *supr. distinct. 45. magnus. Bur. l. 2. c. 150.* d *al. alius.* e *2. Timoth. 2.* f *Anselm. l. 3. c. 151. Bur. l. 2. c. 151. Ivo p. 6. c. 142.* g *Ivo p. 6. c. 333.* h *consistenti.* i *al. nominaverit.*

crificiis deservire, & precibus atque orationibus vacare debeant. Scriptum est enim: [* Nemo militans Deo obligat se negotiis *a* sæcularibus, ut possit placere ei, qui *b* se probavit.] *& infrà.* ¶ Quod Episcopi & antecessores nostri religiosè considerantes, salubriter providentes censuerunt, ne quis frater exeedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Neque *c* enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit avocare.

C. V. *¶ Non licet clericis mollitiis & sæcularibus rebus obligari.*

Item ex eadem.

MOllitiis 1, & *d* laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus, & spiritualibus occupati, ab ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt.

1 ¶ Mollitiis] *Vera lectio est*, molestiis. *Sed quia est omnium capitu, non est mutatum: alia autem nonnulla & in antecedenti capite emendata sunt.*

C. VI. *¶ Sæcularibus negotiis clerici non alligentur.*

Item ex eadem.

HI *e*, qui in ecclesia Domini ad *f* ordinationem clericam 1 promoventur, in nullo administratione divina avocentur, nec molestiis & negotiis sæcularibus alligentur 2: sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, sed die ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus serviant.

1 ¶ Clericam] *Restituta est vera lectio Cypriani, quam manuscripti vetustissimi codices vetant. Ex lib. 2 epist. 5. bis, & l. 3. epist. 21. prope finem, in omnibus Cypriani codicibus legitur*, ordinatio clerica, & epistolæ clericæ.

2 ¶ Alligentur] *Emendatus & locupletatus est hic locus ex Originali impresso & manuscripto.*

C. VII. *¶ De eadem.*

Item, ut suprà Cyprianus *ibidem.*

SAcerdotium *g* decretum religiosè & necessariè factum servetur à nobis; simul & cæteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes & ministros Dei, altari ejus, & ecclesiæ vacantes, ad sæculares molestias devocet. Observari enim de cætero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

QVÆSTIO IV.

QVod verò fulgidis & claris vestibus eis ornari non liceat, in septima synodo jubetur: *in qua sic statutum est, cap. 16.*

C. I. *¶ Corripiantur clerici, qui unguentis, & claris vestibus, & fulgidis lasciviunt.*

OMnis *h* jactantia & ornatura corporalis à sacramento ordine aliena est. Eos ergo Episcopos, vel clericos, qui se fulgidis & claris vestibus ornant, emendari oportet. Quòd si in hoc permanserint, epitimio tradantur. Similiter & eos, qui unguentis inunguntur. ¶ Quoniam verò radice amaritudinis exorta contaminatio facta est in ecclesia catholica, Christianos calumniantium hæresis 1, & hi, qui hanc receperunt, non solùm imaginarias *i* picturas abominati sunt, sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religiosè ac piè vivunt, offendentes (ac per hoc completur in eis, quod scriptum est, *k* [Abominatio est peccatori Dei cultus.]) Igitur, si inventi fuerint deridentes eos, qui vilibus & [illegible] vestibus amicti sunt, per epitimium corrigantur. ¶ [illegible] priscis enim usque temporibus omnis sacratus vir [illegible] mediocri & vili *a* veste conversabatur. Omne [illegible] quod non propter necessitatem suam sed propter [illegible] statem accipitur, elationis habet calumniam, quem [illegible] modum magnus ait Basilius *b*. Sed neque ex [illegible] turis vestem quis variatam induebat, neque [illegible] variorum colorum ornamenta in summitate *c* vest[illegible] torum. Audierant enim ex Deisona lingua, quia [illegible] mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.]

1 ¶ Hæresis] *Cum antea legeretur*, hæreticorum, *& emendatum ex Anastasio, & Ivone, & respondet Græco* αἱρέσεις: *atq; ex iisdem nonnulla alia sunt restituta.*

C. II. *¶ Clerici, sive in itinere ambulantes, sive alibi degentes, congruis sibi vestibus utantur.*

Item ex synodo sexta, *cap. 27.*

NVllus eorum, qui connumerantur in clero, vestimentum indecens habeat, sive in civitate degens, [illegible] itinere ambulans, sed stolis utatur, quæ concessæ sunt clericis. Si verò quis tale quid fecerit, per unam hebdomadam suspendatur *c*.

C. III. *¶ Non sæcularibus vestibus, sed ordini suo conventionibus clerici utantur.*

Item Zacharias Papa *in synodo Romana, cap. 3.*

EPiscopi, Presbyteri, Diaconi, sæcularibus indumentis non utantur, nisi, ut condecet, tunica sacerdotali, neque dum ambulaverint in civitate, aut in via, aut plateis, sine operimento præsumant ambulare, quemadmodum itinere longo ambulaverint: quia sicut mulier non ecclesia non velato capite, deturpat caput suum, ita & postoli *f* vocem, ita sacerdos sine operimento dum sacerdotium suum. Quòd si temere præsumpserit contra statuta agere, communione privetur, donec quæ tuta sunt, adimplere maturet.

¶ *Hac synodus à Zacharia Papa habita extat in bibliotheca Vaticana & Regiensi.*

C. IV. *¶ Extra domum sine proprio vestimentis non appareant.*

Item Leo Papa IV. *in synodo Romana, c. 11.*

SIne *g* ornatu sacerdotali extra domos suas non parere non convenit, ne, ut aliquis sæcularium [illegible] rias patiantur: sed ea solummodo, quæ per [illegible] stituta videntur, observet. Contrarius deinceps [illegible] aut desinat, aut canonicæ subjaceat disciplinæ.

C. V. *¶ Careant beneficiis ecclesiasticis, qui corrigi ab Episcopis contemnunt.*

Item Innocentius Papa II. *in concilio Lateranensi* h, *cap. 4.*

PRæcipimus *i*, ut tam Episcopi, quàm clerici [illegible] mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus [illegible] re studeant, & nec in superfluitate, (scissura *i*, [illegible] re vestium, nec in tonsura intuentium (quorum [illegible] exemplum esse debent) offendant aspectum, [illegible] quod eorum deceat sanctitatem, præ se ferant. [illegible] moniti ab Episcopis emendare noluerint, exsolvi [illegible] reant beneficiis.

¶ *Hoc caput editum est ab Innocentio II. in conc. Lat. deinde ab Eugenio III. in concilio Romano est innovatum.*

1 ¶ Scissura] *Hæc vox non est in concilio Innocentii, autem Eugenii in Exemplari Gallico legitur* fissura. *autem*, scissuræ: *& in nonnullis Gratiæ vetustis exemplaribus* fissuræ.

* 2. *Tim.* 2. a *al. molestiis.* b *al. cui.* c *Dist. 88.* d *Ivo p. 6. c. 394.* e *Ivo p. 6. c. 395.* f *al. ordinatione cler. 1.* g *al. Sacerdotum.*] *vera lectio Ivo p. 6. c. 396.* h *Ans. l. 6. c. 135. Ivo p. 3. ca. 135.* i *al. imaginum.* k *Eccl. 1.*

a κόσμος. b *In reg. brev. c. 49.* c *al.* ἐν τοῖς ἱεροῖς. d *Matth. 11.* e ἀφορίζεσθαι, *segregetur.* f 1. *Cor. 11.* g *Ansel. l. 7. cap. 18. Ans. l. 6. c. 42.* h *Et conc. Eugenii III. c. 2.* i *Pann. l. 6. c. 42.*

QVÆSTIO V.

Sviam verò Episcopum relinquere, & ab officio suo discedere, atq; ad secularem judicem confugere nulli licet.

C. I. ¶ *Clericus ad judicem secularem confugiens de communione ecclesiæ depellatur.*

Unde in Agathensi concilio, *c.8. legitur.*

PLacuit *a*, ut clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad sæcularem judicem 1 fortasse confugerit, & is, ad quem recurrit, solatium ei defensionis impenderit, eum eodem de ecclesiæ communione pellatur.

1 ¶ Judicem] *Sic in recentioribus conciliorum Coloniensibus editionibus: sed à vetustioribus, & codicibus Vaticanis, & capitularibus aliis vox ista.*

C. II. ¶ *Presbyter vel Diaconus ab Episcopo depositus Imperatorem non adeat.*

Item ex concilio Antiocheno *b*, *cap. 12.*

I. SI c quis à proprio Episcopo depositus Presbyter vel Diaconus, aut etiam si à synodo quiliber Episcopus fuerit exautoratus, molestiam Imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad majorem Episcoporum synodum sese convertat, & quæ se putat habere justa, in eorum concilio alleget, atque ab his de se exspectet, quæ fuerit deprompta sententia. Quòd si deficiens pusillanimitate hoc noluerit facere, sed importunus fuerit Imperatori, hujusmodi nullam veniam habeat, neque locum ullius assertionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

C. III. ¶ *Non defensetur ab aliquo, qui Episcoporum judicio damnatur.*

Item ex concilio Carthaginensi V. *cap. 2.*

II. SI d quis cujuslibet honoris clericus judicio Episcoporum pro quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesiis, quibus præfuit, sive à quolibet homine defensari: interposita pœna damni pecuniæ, atque honoris; quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipimus.

C. IV. ¶ *Communione privetur, qui ecclesiastica disciplina regulam fugientem dispensare præsumit.*

Item ex concilio Arelatensi, *cap. 4.*

SI forte aliquis clericorum regulam disciplinæ ecclesiasticæ subterfugiens fuerit evagatus, quicunque eum susceperit, & non solum Pontifici suo non reconciliaverit, sed magis defensare præsumpserit, ecclesiæ communione privetur.

C. V. ¶ *Spe reconciliationis careat, qui ab Episcopo condemnatus Imperatorem adierit.*

Item ex concilio Martini Papæ *e*, *cap. 21.*

III. SI f quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus excommunicatus, in concilio injustè se queritur condemnatum, ad majorem 1 Episcoporum synodum recurrat, & eorum inquisitionem, & judicium expectans, si quas se justas causas habere putat, illis exponat. Si autem contempserit, & importans *g* se palatio, aures Principum inquietare voluerit, hic ad nullam veniam poterit pervenire, neque spem futuræ reconciliationis habebit.

1 ¶ Majorem] *Antea legebatur*, majorum Episcoporum concilium: *Emendatum est ex codice Laurensi regio, quoniam concordat cum Canone Antiocheno supr. ea. si quis à proprio. unde videtur sumptum.*

C. VI. ¶ *Episcoporum causa coram Principibus examinari non debent.*

Item Gregorius *Constantinæ Augustæ, lib. 4. epist. 14.*

SI a Episcoporum causæ mihi commissorum apud piissimos dominos aliorum patrociniis disponuntur, infelix ego in ecclesia ista quid facio? Sed ut Episcopi mei desperent, & contra me refugium ad sæculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter suggero, quia aliquantulum exspecto, & si ad me diu venire distulerint *b*, exercere in eos *c* districtionem canonicam nullo modo cessabo.

¶ *In vulgatu & plerisq; manuscriptis legitur*, Constantino Augusto. *Emendatum est ex uno vetusto Gratiani, & altero epistolarum B. Gregorii: licet in editionibus illarum sit*, Constantiæ Augustæ. *Nam uxorem Mauritii Imperatoris, ad quam scribit B. Gregorius, Constantinam vocatam esse testantur Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, & Anastasius bibliothecarius: & Ioannes Diaconus in vita B. Gregorii l. 3. num. 31. referens epistolam, ex qua sumptum est hoc caput, Constantiæ Augustæ scriptam asserit.*

CAVSA XXII.

Vidam Episcopus juravit falsum, quòd putabat verum: quo comperto, Archidiaconus ejus juravit se nunquam præstiturum ei obedientiam. Compellitur Archidiaconus ab Episcopo ad exhibendam sibi consuetam reverentiam. Accusatur Episcopus de duplici perjurio, & de eo, quòd falsum juravit, & quia Archidiaconum ad pejerandum compellit.

1 *Primo quæritur, an juramentum sit præstandum, an non.*
2 *Secundò, si sit perjurus, qui jurat falsum, quod putabat verum.*
3 *Tertiò, si licuit Archidiacono denegare Episcopo consuetam obedientiam.*
4 *Quartò, si constiterit esse illicitum quod juravit Archidiaconus, an sit servandum.*
5 *Quintò, si constiterit illud servandum esse, an Episcopus sit reus perjurii, qui contra juramentum Archidiaconum suum ire compellit.*

QVÆSTIO I.

1 pr. QVòd juramentum præstandum non sit, auctoritate Canonica scripturæ probatur. Ait enim Christus in evangelio discipulis, d [*Sit sermo vester, Est, est; non, non: quod autem amplius est, à malo est.*] Item Iacobus e *in epistola* [*Ante omnia fratres mei nolite jurare omninò.*] Utrag; auctoritate juramentum sponte accedere, aliud, vel ad asserendam innocentiam suam, vel ad pacis fœdera confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sunt credere, quod ei utile est juramentum offerre. Primum prohibetur, secundum conceditur. Non enim juvare omninò peccatum est.

C. I. ¶ *Iuramentum pro fœdere pacis est faciendum.*

Unde in concilio Toletano VIII. *c. 2. legitur.*

OMne f quod in pacis fœdera venit, tunc solidius subsistit, cum juramenti hoc interpositio roborat. Sed & omne quod amicorum animos conciliat, tunc fidelius *g* durat, cùm eos sacramenti vincula ligant. Omne etiam quod testibus *h* astipulatur, tunc verius constat, cùm id adjectio jurationis affirmat. Quòd si & testis 1

a *In Cap. 16. c. 1. 23.* b *Et in Aquisgran. c. 7. 46.* c *Eier. l. 2. c. 10. Ivo p. 6. c. 225.* d *Deuteron. 5.* e *In Capitulis Synod. Gruc. Mar. Bracar. c. 31.* f *Concord. supr. ea. cap. si quis à proprio.* g *al. importunus.*] *al. importunus palatio.*

a *Ioan. Diac. l. 3. c. 51.* b *al. distulerit.*] *orig.* c *in eo.*] *orig.* d *Matt. 5.* e *Iac. 5.* f *Ivo p. 12. c. 2. Pann. l. 8. ca. 23.* g *al. fixius.* h *al. testis.*

deficiat, innocentis fidem sola jusjurandi taxatio manifestat.

1 ¶ Si & testis] *In vetustioribus conciliorum editionibus, & duabus codicibus Vaticanis, & uno monasteriis Dominicanorum legitur.* Quòd etsi gestis deficiat, nocentis fidem, &c. *Sed recentiores editiones Colonienses, & codex Lucensis regius habent, ut Gratianus, & Ivo, & Panormia.*

C. II. ¶ *Iuratio non est prohibenda, nec tanquam bonum appetenda.*

Item Augustinus a *super epistolam ad Galatas, cap. 1. in fine.*

NOn *b* est contra præceptum juratio, quæ à malo est, non juranti, sed incredulitatis ejus, cui jurare cogitur. Nam hinc intelligitur ità Dominum prohibuisse à jurando, ut quantum in ipso est, quisque non juret: quod multi faciunt, in ore habentes jurationem tanquam magnum, aut suave aliquid. Nam utique Apostolus noverat præceptum Domini, & juravit tamen. Non enim audiendi sunt, qui has jurationes esse non putant. Quid enim facient de illa? [Quotidie *c* morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo IESV Domino nostro:] quam Græca exemplaria manifestissimam jurationem esse convincunt. Prohibemur 1 ergo jurare cupiditate, aut delectatione *d* jurandi. Quamvis enim juramentum *e* amplius sit, quàm est, est, non, non, & ideò à malo sit, non tamen à malo tuo, sed infirmitatis, aut incredulitatis eorum, qui non aliter moventur ad fidem.

1 ¶ Prohibentur ergo] *Apud B. Augustinum, & cæteros collectores hic locus ita habet.* Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus: non enim appetit jurationem cupiditate aut delectatione jurandi. Amplius enim est quam est, est, non, non, & ideò à malo est, sed infirmitatis, &c.

C. III. ¶ *Pejerare peccatum est non jurare.*

Item Augustinus *in epist. 154. ad Publicolam.*

IN *f* novo Testamento dictum *g* est, ne omninò juremus. Quod quidem mihi propterea dictum videtur, non quia verum jurare peccatum est, sed quia pejerare immane peccatum est, à quo longè nos esse voluit, qui omninò ne juremus, admonuit.

C. IV. ¶ *In necessariis verum jurare peccatum non est.*

Idem *h sermone trigesimo de verbis Apostoli.*

VT noveritis verum jurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum Paulum juravisse: [Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.] Per vestram gloriam juratio est. Non enim sic ait, per vestram gloriam morior, quasi vestra gloria me facit mori, quomodo si diceretur per venenum 1, per gladium, per bestiam, per inimicum, mortuus est; intelligeretur faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno mortuus est.

1 ¶ Per venenum] *Apud B. Augustinum & Bedam sic legitur,* quomodo si diceret, per venenum mortuus est, per gladium mortuus est, per bestiam mortuus est, per inimicum mortuus est, id est, faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno, & similia: Non sic dixit per vestram gloriam.

C. V. ¶ *Nec tanquam bonum appetendum, nec tanquam malum, juramentum est vitandum.*

Idem *de sermone Domini, lib. 1. c. 30.*

ITa ergo præcepisse Dominum intelligitur ne jurentur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, affiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit non in bonis, sed necessariis jurationem habendam, refrænet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitas a cogat; videlicet cùm videt pigros esse homines ad credendum, quod utile est credere, nisi juratione firmetur. Ad hoc pertinet, quod sic dicitur *b* [Sit autem sermo vester, est, non, non.] Hoc bonum est, & appetendum: Quod autem amplius est, à malo est:] id est, si jurare cogaris de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus quid suades, quæ infirmitas utique malum est: nos quotidie liberari deprecamur, cùm dicimus: Libera nos à malo.] Itaque non dixit, quod autem amplius est, malum est. Tu enim *d* non malum facis, qui uteris juratione.

C. VI. ¶ *Iurare non est peccatum.*

Idem *ibidem continenter.*

TVe malum non facis, qui bene uteris juratione, etsi non bona, tamen necessaria est, ut alteros deas, quod utiliter persuadeas. Sed à malo est, cujus infirmitate jurare cogeris.

1 ¶ Quæ etsi] *Apud B. Augustinum post ultima verba præcedentis,* bene uteris juratione, *sequitur* quæ etsi non bona, &c. *quemadmodum & in uno per Gratiani codice, in quo hæc duo capita non sunt distincta.*

C. VII. ¶ *Per Deum jurare permittimur, per idola juretur.*

Item Hieronymus *super Hieremiæ, ad c. 4.*

ET *f* jurabunt 1, vivit Dominus, in veritate, & in dicio, & in justitia: & benedicent eum gentes, & in que laudabunt.] Quomodo ergo Evangelium jurare prohibet? Sed hic, [jurabis] pro confessione ponitur, ad condemnationem idolorum, per quæ jurabitur. Denique auferuntur offendicula, & juratur per Deum, quodque dicitur: [vivit Dominus] additum est veteri jusjurandum est, ad condemnationem idolorum, per quos jurat omnis idololatra.

1 ¶ Et jurabunt] *Apud Hieronymum capit. 5. hujus* jurabis: *verùm quæ est initium capitis, non est omissa, sed paulo post repositum est*, jurabis, *ubi variæ leguntur* mentum.

C. VIII. ¶ *Infirmis jurare concedimus.*

Item Hieronymus *super Matthæum lib. 1. in cap. 5.*

COnsidera *g* quòd hîc Salvator non per Deum prohibuerit, sed per cœlum, & terram, & Hierosolymam, & per caput tuum. Et hoc quasi parvum lege concessum, ut quomodo victimas immolabant, ne eas idolis immolarent, sic & jurare permittitur, ne per Deum: non quòd rectè hoc faceremus, sed quòd minus esset Deo id exhibere, quàm Dæmonibus.

C. IX. ¶ *Excommunicetur clericus pro re aliqua pertinaciter jurans.*

Item ex concilio Carthaginensi IV. *c. 61. & 62.*

CLericum *h* per creaturas jurantem, excommunicandum, si perstiterit in vitio, excommunicandum. Inter epulas verò cantantem, supradictæ severitate coërcendum decernimus.

C. X. ¶ *Clericus deponatur, laicus excommunicetur per capillum, vel caput Dei jurans.*

Item Pius Papa.

SI *i* quis per capillum Dei, vel caput Hierusalem, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit,

a *Et Beda 1. Cor. 15.* b *Sent. 3. dist. 39. Poly. l. 6. tit. 11. Ivo p. 12. c. 3. Pann. l. 8. c. 84.* c *1. Cor. 15.* d *al. dilectione.* e *Matth. 5.* f *Ivo p. 12. c. 4. Pann. l. 9. c. 85.* g *Matth. 5.* h *Beda 1. Cor. 15. Poly. l. 6. tit. 11.* i *1. Cor. 15.*

a *necessitate cùm videt.*] *orig.* b *Matth. 5.* c *[illegible]* d *al. autem.* e *Ivo p. 12. c. 5. Pann. l. 8. c. 86.* f *[illegible] Ivo p. 7. c. 32. Hier. 4.* g *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 8. Pann. l. 8. c. 86. & 87.* h *Bur. l. 2. c. 176. & 177. Ivo p. 8. c. 266. & 267.* i *Ans. l. 11. c. 72. Ivo p. 12. c. 72.*

ecclesiastico ordine est, deponatur, si laicus, anathematizetur. Et si quis per creaturam juraverit, acerrimè castigetur, & juxta id quod synodus dijudicaverit pœniteat. Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est dubium, quin divina condemnatione coërceatur. Sed si Episcopus ista emendare neglexerit, acerrimè *a* corripiatur.

¶ *Simillima his habentur Novella 79. apud Iulianum ante cessionem, sed non prorsus eadem. Quare apud Ivonem Novella locus affertur p.12.c.31. hoc autem caput refertur c.72. ex decretis Pii, quemadmodum & apud Burchardum.*

2 pars. *Quæritur quis magis teneatur, an ille qui per Deum, an ille qui super sacra Evangelia jurat.*

Huic quæstioni Ioannes Chrysostomus *b respondet, dicens.*

C. XI. ¶ *Non est majus per Evangelium, quàm per Deum juvare.*

SI e aliqua causa fuerit, modicum videtur facere, qui jurat per Deum. Qui autem jurat per Evangelium, majus aliquid fecisse videtur. Quibus similiter dicendum est: stulti, scripturæ sanctæ 1 propter Deum sunt, non Deus propter scripturas.

12 ¶ Sanctæ] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & originali, & Polycarpo. Antea legebatur*, factæ.

C. XII. ¶ *Non solùm in altari, vel reliquiis, sed etiam in communi loquela perjurium caveatur.*

Item Hieronymus.

HAbemus *d* in lege Dei scriptum: [Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui in vanum.] Ideò admonendi sunt omnes, ut diligenter caveant perjurium, non solùm in altari, seu sanctorum reliquiis, sed etiam in communi loquela.

¶ *Burchardus & Ivo citant ex dictis Hieronymi, apud quem tamen est inventum, sed in Capitularibus lib.1. c.63.*

C. XIII. ¶ *Non prohibet Deus jurare, sed pejerare.*

Item Isidorus *sententiarum lib.2. c.31.*

NOn *e* est contra Dei præceptum jurare; sed dum jurandi usum facimus, perjurii crimen incurrimus.

C. XIV. ¶ *Iuratio non est peccatum.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, sermone 21.al.30.*

SI peccatum esset juratio, nec in vetere lege diceretur, [Non pejerabis; reddas autem Domino juramenta *f* tua.] Non enim peccatum præciperetur nobis. *Item* ¶ Non vobis dicimus nos non jurare. Si enim hoc dicimus, mentimur. Quantum ad me pertinet, juro, sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus, cum videro non mihi credi, nisi faciam, & ei qui mihi non credit, non expedire, quòd non credit. Hac perpensa ratione, & consideratione librata, cum magno timore dico: [Coram Deo] aut [testis est Deus,] aut [scit Christus] sic esse in animo meo: & video, quia plus est, id est, quia amplius est, quàm est, est, non, non. Sed quod amplius est, à malo est: etsi non à malo jurantis, à malo est non credentis.

3 pars. *Ex præmissis colligitur, quòd jurare non est peccatum: non tamen tanquam bonum est appetendum, ne consuetudine jurandi labamur in perjurium. Sed cùm dicatur procedere à malo non credentis, videtur, quòd etsi jurare peccatum non sit juramentum tamen recipere malum sit. Sed nomine mali non malitia, sed peccati pœna intelligitur. Ex pœnali enim infirmitate incredulitas illa processit, quâ ad jurandum compellimur.*

Ipsum autem jurare, sicut peccatum non est, ita juramentum ab aliquo vesperè malum non est.

C. XV. ¶ *Iuramentum accipere non prohibemur.*

Unde Augustinus *scribit ad Publicolam, epist.154.*

QVamvis *a* dictum sit, ne juremus, nusquam me in scripturis sanctis legisse memini, ne ab aliquo jurationem accipiamus.

4 pars. *Sed quæritur, an sit utendum fide ejus, qui per dæmonia jurat. De his ita scribit* Augustinus *eadem epist.154. ad Publicolam.*

C. XVI. ¶ *Licet uti fide ejus, qui, ut eam servet, per dæmonia jurat.*

MOvet *b* te, utrum ejus fide utendum sit, qui, ut eam servet, per dæmonia juraverit. Vbi te volo prius considerare, utrum si quispiam per Deos falsos juraverit se fidem servaturum, & eam non servaverit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali juratione promissam servaret *c* fidem, ideò tantùm peccasse judicaretur, quia per tales Deos juravit. Illud autem nemo reprehenderet, quia fidem servavit. Nunc verò, quia & juravit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit quod non debuit, bis utique peccavit: ac per hoc, qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malam rem, sed ad licitam & bonam, non peccato ejus se sociat, quo per dæmonia juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit. Neque enim hîc eam *d* fidem dico servari, quâ fideles vocantur, qui baptizantur in Christo. Illa enim longè alia est, longeque discreta à fide humanorum placitorum atque pactorum. Veruntamen sine ullâ dubitatione minus malum est per Deos falsos *e* veraciter jurare, quàm per Deum verum fallaciter. Quantò enim per quod juratur, magis est sanctum, tantò magis est pœnale perjurium. ¶ Alia ergo quæstio est, utrum non peccet, qui per falsos Deos sibi jurari facit, quia 1 ille, qui ei jurat, jurat per Deos falsos, quos colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari, quæ ipse commemoratis de Laban *f* & Abimelech, si tamen Abimelech per Deos suos juravit, sicut Laban per Deum Nachor. 2

1 ¶ Quia ille] *In epistolis B. Augustini excusis legitur*, quando ille, qui ei jurat, falsos Deos colit. *In codice earundem Vaticano*, quando ille, qui ei jurat, falsos Deos colit: *in editione Frobeniana, & apud Ivonem*, quia ille, qui ei jurat, falsos Deos colit.

2 ¶ Nachor] *Sic est emendatum ex loco ipso Geneseos, Ivone, & uno vetusto Gratiani codice, in cujus quidem vulgatis erat*, per Deum Sochot: *in B. Augustini autem*, per Deum Iacob.

Sic etiam cùm in libro g *Machabæorum Romani leguntur pacem firmasse cum Iudæis, intelligendi sunt jurasse per falsos Deos, sicut & Iudæi juraverant per Deum verum. Sic etiam & de juramento, quod fit per creaturas, intelligendum est: quòd ipsum quidem jurare per creaturas malum est, quia à Deo prohibitum est, sed servare quod juratur, bonum est, ut evitetur peccatum mendacii & dolositatis. ¶ Sed* h *objicitur, quòd Ioseph vir sanctus per creaturas juravit, dum dixit fratribus suis: [Per* i *salutem Pharaonis non exibitis hinc.] ¶ Sed sciendum est, quod sancti non tam per creaturas, quam per auctorem creaturarum jurabant, nec in creaturis aliud, quam creatorem ipsarum venerabantur: sicut Ioseph, qui per Pharaonem jurando, hoc in eo veneratus est, quòd Dei judicio positus erat in infimis* h. *Unde Apostolus* l *ait, [Omnis potestas à Deo est.] Item Christus Pilato:* m *[Non haberes in me potestatem, nisi esset tibi datum desuper.] Deus autem per creaturas jurare prohibuit, ne vel more gentilium aliquod numen deitatis*

a *al.æ synods. Burc.* b *Auctor operis imperfecti in Matth. hom.44. sent.3.dist.39.* c *Poly.lib. 6. tit. 11. Capitul. l.1.cap.63. Burch.l.12.c.19. Ivo p.12.cap.7. Pann.l.8.c.48. Levit.19.* f *al.jusjurandum tuum. Ivo part.12.cap.3. Panorm.l.8. c.89. Poly.cn. 6. tit. 11.*

a *Ivo p.12.c.4. Sent.3.dist.39. Ansl.l.1.c.75.* b *Ivo par. 12. cap.35. Pann.l.8.c.117. Poly.l.6. tit.21.* c *al.custodierit.* d *al. eandem.* e *al.Deum falsum.* f *Gen.31. & 31.* g *1.Mach.8.* h *Sent.3.dist.39.* i *Gen.42.* k *al.Memphis,* l *Rom.13.* m *Ioan.19.*

creaturis imesse crederetur, vel ne creaturas contemptibiles judicando, per eas promissa pro nihilo duceremus. Sed quæritur, quid gravius sit, an per creaturas, an per creatorem jurare fallaciter? Duplicater enim reus est, qui per creaturas jurat mendaciter, quia & contra prohibitionem jurat, per quod sibi jurare non licet, (à quo peccato est immunis, qui non nisi per creatorem jurat,) & proximum dolo capit, quod facit etiam per creatorem mendaciter juratus. Sed si perjurium tanto magis pœnale est, quanto sanctius illud est, per quod juratur, apparet, quod etsi per creaturas mendaciter jurans duplicater peccet, gravioris tamen se subjicat pœnæ, qui per creatorem jurat mendaciter.

5 pars. *Perjurii autem pœna gravissima est: quam si quis timens, ad confessionem venire noluerit, a fidelium consortio est abjiciendus.*

C. XVII. ¶ *Fidelium consortio careat, qui pœnitentiam perjurii agere noluerit.*

Unde Eutychianus Papa.

PRædicandum *a* est etiam, ut perjurium fideles caveant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse, & in lege, & in Prophetis, & in Evangelio prohibitum. Audivimus enim quosdam parvi pendere hoc scelus, & levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere: qui nosse debent talem de perjurio pœnitentiam imponi debere, qualem & de adulterio, & de fornicatione, & de homicidio sponte commisso, & de cæteris criminalibus vitiis. Si quis verò perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiam *b* longam, ad confessionem venire noluerit, ab ecclesia repellendus est, sive à communione & consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, neque 1 oret, neque in domo sua eum recipiat.

¶ *Burchardus etiam, Polycarpus, & Ivo citant ex Eutychiano. Inventum verò est inter quadam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos Presbyteros scripta, cap. 26. quæ in antiquo codice Romæ habentur.*

1 ¶ Neque oret] *Additum id est ex Theodulpho, Burchardo, & Ivone.*

QUÆSTIO II.

QVod autem perjurium sit falsum jurare, facile probatur. Ait enim Augustinus *in libro Psalmorum super* [*Domini est terra*]

C. I. ¶ *Peierat qui aliter facturus est quàm promittit.*

IN dolo jurat, qui aliter facturus est, quàm promittit, cùm perjurium sit, nequiter decipere credentem.

¶ *Quod hic citatur ex B. Augustino in glossa interlineari Psalmi 23. in vers.* Nec juravit in dolo. *refertur in Cassiodoro.*

C. II. ¶ *Quos debeat habere comites jusjurandum.*

Item Hieronymus *super Hieremiam, lib. 1. ad c. 4.*

ANimadvertendum *c* est, quòd jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium.

Item, qui falsum jurat, mentitur. Mentiendo autem jurare nihil aliud est, quàm pejerare. ¶ *Cùm ergo omnes, qui loquuntur mendacium, perdendi sint, juxta illud Psalmistæ:* d [*Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*] *multo magis damnabiles sunt, qui mentiendo pejerare convincuntur, quia nomen Dei sui in vanum assumunt.* ¶ *Sed e aliud est falsum jurare, aliud jurare in dolo. Non enim omnis qui aliter facturus est quàm promittit, in dolo jurat. Licet enim Apostolus aliter facturus esset, quàm promitteret Corinthiis in prima epistola,*

a *Poly. l. 6. tit. 11 Anf. l. 11. c. 71. Bur. l. 12. c. 14. Ivo p. 12. cap. 7.* b *al. pœnitentia longam aliquam.* c *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 22. Pann. l. 8. c. 123.* d *Psal. 5.* e *Sent. ibid.*

a *cùm ait,* [*Veniam ad vos,*] *non tamen in dolo juravit, aut mendaciter promisit. Ille enim in dolo jurat, aut mendaciter promittit, in cujus mente est, non sic se facturum ut promittit. Ille autem, qui promittit falsum, quod putat verum, nec in dolo jurat, nec mendaciter promittit.*

C. III. ¶ *De eo qui jurat falsum, quod putat verum.*

Unde Augustinus *de verbis Apostoli, serm. 11. al. 30.*

HOmines *b* falsum jurant, vel cùm fallunt, vel fallunturi. Aut enim putat homo verum esse quod falsum est, & temerè jurat: aut scit, vel putat falsum esse, & tamen pro vero jurat, & nihilominus cum falsum jurat. Distant autem *c* ista perjuria quæ duo commoravi. Fac 1 illum jurare, qui verum putat esse, quod jurat, verum putat esse, & tamen falsum est: animo iste pejerat *d*, fallitur: hoc pro vero habet, falsum est, non pro re falsa sciens jurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse. Videtis, quàm illa stranda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines tali detestatur. Fac alium, qui putat falsum esse, & jurat tamen verum sit, & fortè verum est. Verbi gratia (ut certis) pluit in illo loco: interrogas hominem, & putat pluisse, & ad negotium ejus competit, ut dicat, pluisse: putat non pluisse: Dicitur ei, verè pluit; verè & tamen pluit ibi, sed ille nescit, & putat non pluisse, perjurus est. Interest, quemadmodum verbum credat ex animo. Ream linguam non facit, nisi rea.

1 ¶ Fac illum] *Sic etiam apud Ivonem, & in aliquo codice sermonum B. August. & in Antverpiensibus. In aliis est,* facilius jurat.

2 ¶ Et jurat] *Addita hæc sunt ex originali & ut cus sit integer. Necesse enim est præcedere juramentum, perjurus dicatur, cujus juramenti in codicibus Gratiani mentio. Alia etiam nonnulla sunt emendata.*

Quia ergo mens hujus non erat rea (nesciebat enim quod juravit esse verum) nec temerè, vel negligenter, diligentia videbatur sibi deprehendisse verum, non falsum, perjurii reus nequaquam est judicandus. Non citur, qui falsum jurat, mentitur, non universaliter bet. Non enim omnis qui falsum dicit, mentitur: sed qui mentitur, falsum dicit.

C. IV. ¶ *Non est mentiri, dicere falsum, quod putas verum.*

Unde Augustinus *in Enchiridio, c. 22.*

IS *e* autem, qui mentitur ea, contra id, quod sentit, loquitur voluntate fallendi. ¶ Erudita propterea instituta sunt, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ quisque in alterius cogitationes suas proferat. Verbis ergo uti ad ciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. ideò ullum mendacium putandum est non esse tum, quia possumus aliquando alicui prodesse tiendo. Possumus enim & furando, si pauper, lam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tur, non sentit incommodum, nec ideò tale quisquam dixerit non esse peccatum. & *supra c. 21.* mo *f* mentiens judicandus est, qui dicit falsum putat verum: quoniam, quantum in ipso est, non ipse, sed fallitur. Non itaque mendacii, sed temeritatis arguendus est, qui falsa incautus ac pro veris habet: potiusque e contrario, quantum ipso est, mentitur ille, qui dicit verum, quod putat sum. Quantum enim ad animum ejus attinet, quia

a *1. Cor. 16.* b *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 39. Pann.* c *al. tamen.* d *al. perjurat.*] *orig.* e *al. Omnis. Sent. 3. dist. 38.* f *Sent. ibid. Pann. l. 8. c. 13. Ivo p. 12. c. 1.* dita pro veris habet.] *orig.*

quod sentit, hoc dicit, non verum dicit, quamvis verum inveniatur esse quod dicit. Nec ullo modo liber est à mendacio, qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Non considerantis ita que rebus ipsis, de quibus aliquid dicitur, sed sola intentione dicentis, melior est, qui nesciens falsum dicit, quoniam id verum putat, quàm qui mentiendi animum sciens gerit, nesciens verum esse quod dicit.

C. V. ¶ *Non mentitur, qui animum fallendi non habet.*

Item Gelasius Papa.

BEatus Paulus Apostolus non ideò (quod absit) fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius, quoniam cùm ad Hispanos se promisisset iturum, dispositione divina majoribus occupatus ex causis, implere non potuit quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronunciavit, quod revera voluisset efficere. Quantum enim ad divini secreta consilii (quæ, ut homo, omnia non potuit, licet spiritu Dei plenus, agnoscere) superna præmisit dispositione præventus. Nec quia B. Petrus Apostolus pro affectu divinæ reverentiæ ipsi Domino respondit: a [Non lavabis mihi pedes in æternum,] fefellisse (quod absit) aut in sua purabitur minimè constitisse sententia, quia mox eidem divinæ voluntati cesserit, & quod se dixerat non esse facturum, causis astrictus humanæ salutis, passus est prona voluntate faciendum.

2 pars. *Ille ergo falsum jurando mentitur, qui scit falsum esse quod jurat. Est enim mendacium (ut Augustinus* b *ait) falsa significatio vocis, cum voluntate fallendi. Sed cùm fallere semper sit voluntatis, falli autem, vel infirmitatis, vel temeritatis, gravius autem sit quod ex voluntate, quàm quod ex temeritate, vel infirmitate procedit: aliquando contingit falli vel nullius, vel minimum esse peccatum: aliquando ex ipsa rerum varia consideratione minus esse fallere, quam falli.*

C. VI. ¶ *Falli in his quæ ad fidem non pertinent, aut parvum, aut nullum est peccatum.*

Vide Augustinus *in Enchiridio,* c *c. 21.*

IN quibus rebus nihil interest ad capescendum Dei regnum, utrum credantur, an non, & utrum vera sive sint sive putentur, an falsa; in his errare, id est, aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum, aut si est, minimum esse atque levissimum.

C. VII. ¶ *In his quæ ad fidem pertinent, gravius est falli, quàm alios decipere.*

Idem *in Enchiridio, c. 18.*

IN d ipsarum consideratione rerum, quæ dicuntur, tantum interest, quia sive quis fallatur, sive mentiatur, utcunque e falli, quàm mentiri, minus est malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen longè tolerabilius est in his, quæ à religione sejuncta sunt, mentiri, quàm in his, sine quorum fide vel notitia Deus coli non potest, falli.

¶ *Apud B. Augustinum, nec multò aliter apud Ivonem legitur,* in ipsarum autem, quæ dicuntur, consideratione rerum tantum interest, qua in re quisque fallatur, sive mentiatur, ut cùm falli, quàm mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen longè tolerabilius sit in his, &c. *Verùm ob glossam in verſic.* utcunque, al. ubicunque, *non est mutatum.*

3 pars. *Item quod dicitur* f [*Perdes omnes, qui loquuntur mendacium,*] *non de omni mendacio intelligendum est. Sunt enim quædam mendacia, in quibus etsi sit aliqua culpa, non tamen damnabilia sunt: imò tanquam non mendacia habenda sunt. Sunt & alia mendacia, quæ sunt gravioris culpæ, de quibus intelligitur:* [*Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*] *Ut autem appareat, quæ mendacia sint venialia, & quæ damnabilia, distinguendum est, quot sint genera mendacii.*

C. VIII. ¶ *Quot sunt genera mendacii.*

De quibus Augustinus *scribit in libro de mendacio, c. 14.*

PRimum a est capitale mendacium, longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum autem, ut aliquem lædat injustè, quod & tale est, ut nulli prosit, & obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, quod sit sola mentiendi, fallendique libidine, quod mirum b mendacium est. Quintum, quod sit placendi cupiditate de suaviloquio. His omnibus penitus evitatis atque rejectis, sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si quispiam pecuniam alicujus injustè 1 tollendam sciens, ubi sit, nescire se mentiatur, quocunque 2 interrogante. Septimum, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolit hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. *& ſ. ibidem.* Octavum est genus mendacii, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. *& ſ. c. 21.* ¶ Non est igitur mentiendum in doctrina pietatis: magnum enim scelus est, & primum genus detestabilis mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda injuria est. Non est mentiendum tertio genere, quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per se ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia nec ipsa veritas fine c placendi hominibus enuntianda est; quantò minus mendacium, quod per seipsum, quia mendacium est, utique turpe est. Non est mentiendum sexto genere: neque enim rectè etiam testimonii veritas pro cujusquam temporali commodo ac salute corrumpitur, ad sempiternam verò salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. *& ſ.* Neque septimo genere mentiendum. Non enim cujusquam commoditas, aut salus temporalis perficiendæ fidei præferenda est. Nec se quisquam 3 in rectè factis nostris tam malè moveri sentiat, ut fiat etiam animo deterior, longeque à pietate remotior. *& ſ.* Nec octavo genere mentiendum est: quia & in bonis castitas animi pudicitiæ 4 corporis præfertur, & in malis id, quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus, nobis damnabilius est. ¶ In his autem octo generibus tantò quisque minus peccat, cùm mentitur, quantò 5 magis à primo recedit. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter, cùm honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

1 ¶ Injustè] *Abest ab originali vox ista, pro qua in duobus Gratiani codicibus legitur,* justè.

2 ¶ Quocunque interrogante] *Addita hæc sunt ex orig.*

3 ¶ Se quisquam] *Apud B. Augustinum & Ivonem est,* Nec si quisquam in rectè factis nostris tam malè movetur, ut fiat etiam animo deterior, longeque à pietate remotior, propterea rectè facta deserenda sunt. *Sed ob glossam in verſ.* rectè factis, *non est mutatum.*

4 ¶ Pudicitiæ] *Apud eosdem habetur,* pudicitia corporis, & in malis id quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus majus est. *Sed eadem causa obstitit ne mutaretur.*

5 ¶ Quantò magis] *In originali legitur,* quantò emergit ad octavum, tantò amplius, quantò devergit ad primum. *Sed erat glossa in verſ.* recedit.

a *Isan.13.* b *In libro ad Consentium contrà mendacium, cap.12.* c *Ivo p.12.c.48. Pann.l.8.c.125.* d *Sent.3.distin.39* e *al.ubicunque..* f *Psal.5.*

a *Sent.8.dist.38.Ivo p.12.c.1. Pann.l.8. c.124.* b *merum,*] *orig.*] *al.verum.* c *al.causa.*

C. IX. ¶ *Non licet alicui humilitatis causa mentiri.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, sermone 31. al. 29.*

4 ps CVm *a* humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaveras. Veritas in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, ut quod es, dicas. Nam quomodo est humilitas, ubi regnat falsitas?

C. X. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *lib. 26. moralium. c. 2.*

INcautè sunt 1 humiles, qui se mendacio illaqueant.

1 ¶ Incautè sunt] *Sic in plerisq; manuscriptis. vulgata lectio erat,* incauti sunt homines. *Integer autem B. Gregorii locus sic habet,* Incautè sunt homines, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant, imò mentiendo superbiunt: quia contra veritatem se erigunt, quam relinquunt.

C. XI. ¶ *Non licet mentiri, ut arrogantia vitetur.*

Item Augustinus *super Ioannem, tractatu 43.*

NOn ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur.

C. XII. ¶ *Non omne mendacium æquè peccatum est.*

Idem *in Enchiridio, c. 18.*

MIhi *b* autem videtur peccatum esse quidem omne mendacium, sed multum interesse, quo animo, & quibus de rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat ille, qui consulendi, quomodo ille, qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in adversum *c* iter mittit, quantum is, qui viam vitæ mendacio fallente depravat.

¶ *Nonnulla in hoc capite sunt inducta, & alia emendata ex B. Augustino & Ivone.*

C. XIII. ¶ *Non est aliquo modo quilibet decipiendus.*

Item Augustinus *in libro de conflictu vitiorum atque virtutum, c. 19.*

NEc *d* artificioso mendacio *e*, nec simplici verbo oportet decipere quenquam: quia quomodolibet 1 mentitur quis, occidit animam.

1 ¶ Quomodolibet] *In ipso libello legitur,* quolibet artis modo mentiatur, os, quod mentitur, occidit animam. *Sed sive vnum Gratiano concordat.*

C. XIV. ¶ *Pro temporali vita alicujus perfectus mentiri non debet.*

Item Augustinus *in quarto Psalmo ad versic.* [*Perdes omnes qui loquuntur.*]

NE *f* quis arbitretur perfectum & spiritualem hominem pro ista temporali vita, in cujus morte non occiditur sive sua, sive alterius anima, debere mentiri. Quoniam aliud est mentiri, aliud est verum occultare: si quidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere. Sicut si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. *&* ſ. ¶ Duo sunt omninò genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa; cùm aut jocamur, aut, ut proximis prosimus, mentimur. Illud primum in jocando ideò non est pernicioſissimum, quia non fallit. Novit enim ille, cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideò minus *g* est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud verò quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est: tanquam, verbi gratia, si cui gladium commendetur, & promittat se redditurum, cùm ille, qui commendavit, popoſcerit; ſi fortè gladium ſuum rogarens, manifeſtum eſt tunc non eſſe reddendum, ne vel occidat, vel alios, donec ei ſanitas reſtituatur. Hic non habet duplex cor, quia ille, cui commendatus eſt gladius, cùm promittebat ſe redditurum poſcenti, non negitabat furentem poſſe repetere. *& infra.* ¶ Manifeſtum 1 eſt non eſſe culpandum aliquando verum tacere, falſum autem dicere non inventur conceſſum eſſe perfectis.

1 ¶ Manifeſtum] *Apud B. Auguſtinum hæc omnia.*

verum autem occultavit & Dominus, cùm diſcipulis dum idoneis dixit: Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare illa. *& Apoſtolus Paulus, cum ait:* potui loqui vobis, quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Vnde manifeſtum eſt, &c.

C. XV. ¶ *Noſtro peccato, alterius ſaluti conſulere non debemus.*

Idem *in libro contra mendacium, ca. 17.*

FAciat *a* homo etiam pro temporali hominis ſalute quod poteſt. Cùm autem ad hunc articulum tum fuerit, ut tali ſaluti conſulere, niſi peccando, non ſit, jam ſe exiſtimet non habere, quid faciat, quando liquum eſſe perſpexerit, quod non 1 recte facit.

1 ¶ Non] *Additæ eſt negatio ex originali & Ivone: nim gloſſa impediebat.*

C. XVI. ¶ *De eodem.*

Item Iſidorus *in ſynonymis, b cap. 8.*

OMne *c* genus mendacii ſummopere fuge: nec ſtudio loquaris falſum: nec ut prodes, nec ſtudeas: nec qualibet fallacia vitam alicujus defende. Cave mendacium in omnibus.

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item Auguſtinus *in lib. de mendacio, cap. 8.*

SI quis ad te confugiat, qui mendacio tuo poſſit te liberari, non es mentiturus. Os enim quo mentitur, occidit animam. *&* ſ. ¶ Cùm ergo mendacio æterna amittitur, nunquam pro cujuſquam temporali mentiendum eſt.

¶ *Caput hoc abeſt à pleriſq; vetuſtis, & in diuiſione eſt ut minime Palea.*

C. XVIII. ¶ *Non reputantur mendacia, quæ non ſunt, joco dicuntur.*

Item Auguſtinus *in libro quæſtionum Gen. 44. quæſt. 145.*

QVòd *d* autem ait fratribus ſuis Joſeph [Nescio quia augurio auguratur homo qualis ego?] augurio etiam mandavit eis dicendum per hominum.] quid ſibi velit, quæri ſolet. An quia non ſerio joco dictum eſt, ut exitus docuit, non eſt habendum dacium? Mendacia enim à mendacibus ſerio non joco. Cùm autem quæ non ſunt tanquam joco cuntur, non deputantur mendacia.

Sed in vetere Teſtamento multa permittebantur, quæ plus hodie uti non licet.

C. XIX. ¶ *Veterum exemplo mentiri non licet.*

Unde Gregorius *lib. 26. moral. 6.*

SI *e* quis per vetus Teſtamentum vult ſuum mendacium, quia minùs illic quibuſdam fortaſſe rit, dicat neceſſe eſt, rerum alienarum raptum, & tionem injuriæ, quæ infirmis illic conceſſi ſunt, cere non poſſe. Quæ omnia cunctis ſeguer nimadverſione veritas inſequitur, quæ nobis ficationis ſuæ umbra poſtpoſita, in vera ratur.

a *Ivo p. 12. c. 42. Pann. l. 8. c. 128.* b *Ivo p. 12. c. 51.* c *al. diverſum.* d *Ivo p. 12. c. 44.* e *al. ingenio.* f *Anſ. l. 11. c. 79. Ivo p. 12. c. 46. Pann. l. 8. c. 130. In concil. Toletano, 8. c. 2.* g *al. minus.*

a *Ivo p. 12. c. 48. Pann. l. 8. c. 126.* b *Capit. de rebus recen. impreſſ. & ſimile l. 2. de ſummo bono, cap. 20.* c *c. 49. Pann. l. 8. c. 126. Sap. 1.* d *Ivo pars. 12. c. 43. Pann.* e *Ivo p. 12. c. 41.*

C. XX. ¶ *Obstetrices de pietate remunerate, de mendacio sunt punita.*

Idem *eod. lib. c. 2.*

Quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facillimè abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Nonnulli verò de obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maximè quòd illis mentientibus scriptum est: *a* quia ædificavit illis Dominus domos. In qua magis compensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, præmissa *b* culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata.

Abraham quoque loquens ad pueros suos ait: c [*Sedete hîc cum asino: ego & puer illuc usque pertransibimus: & cum adoraverimus, revertemur ad vos.*] *licet aliud se facturum deliberaret, tamen excusatur mendacio. Vnde Ambrosius in libro de Patriarchis.*

¶ *Tropetavit* d *Abraham, quod ignorabat. Ipse solus disponebat reddere immolato filio. Sed Dominus per os ejus locutus est, quod parabat. Captivè autem loquebatur cum servulis, ne cognito negotio, aut impedirent aliquis, aut gemitu obstreperet, aut fletu.*

5 part. *Quandoque aliquid jubendo significamus velle fieri, quod tamen fieri nolumus, sed experimentum obedientiæ quærimus: sicut Abraham à Deo tentatus legitur,* e *cùm jussus est immolare filium, quem Dominus nolebat ab eo occidi. Vnde in eodem libro idem* f *Ambrosius.* [¶ *Non enim volebat Deus immolari à patre filium: nec impiè hoc munus volebat, qui vetuit pro filio immolandam obrui: sed tentabat affectum patris, si Dei præcepta præferret filio.*] & ℈. [*Non injicias, inquit, manum in puerum, neque facias ei quidquam.*] & ℈. [*Affectum tuum inquisivi, non factum exegi: tentavi mentem tuam, si etiam filio dilectissimo non parceres propter me. Non aufero, quod denuò ipse: nec hæredem invideo, quem largitus sum non habenti.*]

C. XXI. ¶ *Simulatio utilis est, & in tempore assumenda.*

Item Hieronymus *in epist. ad Galatas, c. 2.*

Vtilem simulationem, & in tempore assumendam, Iehu Regis Israel nos doceat exemplum: *g* qui cùm non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi se finxisset velle idolum colere, dixit: [*Congregate mihi omnes sacerdotes Baal. Si enim Rex Achab servivit Baal in paucis, ego serviam ei in multis.*] Et David, *h* quando mutavit faciem suam coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Nec mirum quamvis justos homines, tamen aliqua simulare pro tempore ob suam & aliorum salutem: cùm & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.

Ecce, qua mendacia sunt venalia, & qua damnabilia. ¶ *Sed quæritur quare dicat Augustinus, non esse mentiendum pro temporali vita alterius: cùm Abraham* i *descendens in Ægyptum rogaverit Saram, ut sororem ejus se esse mentiretur, dicens: [Novi quòd pulchra sis mulier, & quòd cùm viderint te Ægyptii, dicturi sunt, uxor illius est, interficient me, & te reservabunt. Dic ergo, obsecro te, quòd soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui.] Sed Abraham non mendacium dixit, sed veritatem tacere voluit.*

C. XXII. ¶ *Quomodo Abraham excusetur à mendacio, qui Saram sororem suam esse dixit.*

Vnde idem Augustinus *ait in quæstion. Genes. q. 26.*

Quæritur, cur Patriarcha mentiri voluit, ut diceret Saram sororem suam, & non potius Deo commisit, qui si vellet, ejus pudicitiam apud Pharaonē servare posset. Sed veritatem voluit cælari, non mendacium dici. Soror enim dicitur, quia filia fratris erat. Et in hoc ostenditur, quòd nemo debet tentare Deum suum, dum habet quod rationabili consilio faciat. Fecit *a* quod potuit: quod non potuit, Deo commisit, in quem speravit: nec eum fides, aut spes fefellit. Si autem interrogatus illam fœminam indicasset uxorem, duas res tuendas committeret Deo, & vitam, & uxoris pudicitiam.

¶ *In quæstione ipsa suggestiva sexta non sunt omnia verba hujus capituli: sed confectum est etiam ex lib. 22. contra Faustum, & contra Secundinum, & ex aliis locis.*

Item opponitur, quòd Iacob b *mentiendo & sibi profuit, & alii nocuit, nec tamen reprehenditur, sed commendatur. Sed Iacob dicendo se esse Esau primogenitum, non est mentitus. Non enim dixit se esse primogenitum, nascendo, sed jus primogenitura, illo vendente, rite adeundo. Sic & Christus Ioannem dixit* c *esse Heliam, non personâ, sed imitatione virtutis. Erat ergo Iacob Esau, non nascendo, ut diximus, sed emptione primogenitura, de non primogenito in primogenitum transeundo: sicut & ipse Esau primogenita vendendo, de primogenito non primogenitus fieri meruit. Sic & Iudæi, cum essent filii Abrahæ carne, quia non fuerunt filii ejus imitatione, non deputantur inter filios Abrahæ, sed dicuntur filii diaboli: cujus filii sunt, non nascendo, sed imitando. Vnde à Domino audire meruerunt.* d [*Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite: nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem locutus sum vobis. Hoc Abraham non fecit. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri facere vultis.*] ¶ *Econtra gentiles, cùm secundùm originem carnis ab Abraham essent alieni, tamen imitatione fidei & justitia successerunt in filios Abrahæ. Vnde ab Apostolo* e *dicitur eisdem:* [*Si autem Christi, ergo Abrahæ semen estis.*] *Hinc idem Apostolus scribens* f *Romanis ait:* [*O tu Iudæe, si circumcidaris, nec legem observes, circumcisio tua præputium facta est: quomodo & præputium, si justitias legis custodiat, in circumcisionem reputatur.*] *Præfertur ergo, ut ex præmissis colligitur, imitatio operis origini carnis. Veraciter ergo, non mendaciter Iacob se dixit Esau esse: nec mentiendo, sed verum dicendo sibi profuit, alteri verò non nocuit; quia benedictionem sibi debitam accepit, non alienam* g *surripuit.* ¶ *Episcopus verò iste, de qua agitur, etsi falsum juravit, tamen quia, ut supra dictum est, ream* h *linguam non facit nisi rea mens, nequaquam reus perjurii habetur. Probatur hoc etiam exemplo Saulis, qui cùm esset pugnaturus contra Philistæos, juravit se interfecturum quicunque ante solis occasum comederet. Ionathas* i *autem filius ejus non audito Regis juramento, cùm pugnando magnam hostium stragem dedisset, & salutem fecisset in Israel, favo laboravit, vidit favum mellis, quem regia virga, quam gestabat in manibus, accepit, & comedit: statimq; oculi, quos ferè fames clauserat, aperti sunt, & facies ejus exhilarata est. Quo comperto, Saul voluit eum dare neci: sed precibus, & pia populi supplicatione placatus, mortis revocavit sententiam, ne interficeretur ille, per quem salus data erat in Israel, & quo pugnante, de manibus hostium populus illic liberatus fuerat. Ecce Saul falsum juravit, quia quod jurejurando se facturum decrevit, precibus populi revocatus* k *non fecit. Nec tamen perjurii reus arguitur; quia, quantum in ipso fuit, quod juravit, implevit, dum sententiam mortis in filium dedit; quam non carnalis affectu, sed populi supplicatione revocavit.*

QVÆSTIO III.

Cum ergo, ut ratione & exemplo monstratum est, Episcopus reus perjurii non esset, consueta obedientia ab Archidiacono sibi denegari non debuit: cùm etiamsi criminosum

a Exod. 2. b al. pro admissa. c Genes. 22. d Li. de Abraham, c. 8. e Gen. 22. f Ib. in principio capitis 31. g 4. Reg. 10. h 1. Reg. 21. i Gen. 12.

a L. 22. contra Faustum, c. 36. 23. & rursus 36. b Genes. 22. & 25. c Matth. 11. d Ioann. 8. e 1. Corinth. 4. f Roman. 2. g alienam. h Supra eod. homines. i 1. Regum 28.

k al. provocatus.

illum esse constaret; ante diffinitivam tamen sententiam, ut suprà monstratum est, nulli clericorum suorum ab eo liceret discedere. Constat ergo illicitum esse, quod Archidiaconus juramento firmavit.

Unde meritò quæritur, an deberet servari, vel non.

QVÆSTIO IV.

1 ps Quod autem illicita juramenta servari non debeant, in Toletano concilio 8. *cap. 2. legitur: in quo sic statutum est.*

C. I. ¶ *Melius est vota stultæ promissionis non implere, quam crimen committere.*

Si *a* publicis sacramentorum gestis (quod Deus avertat) à quibuslibet illicita, vel non extitisset *b* conditio aliegata, quæ aut jugulare animam patris, aut agere compelleret stuprum sacratissimæ virginis: nunquid non tolerabilius esset stultæ promissionis vota rejicere, quàm per inutilium promissorum custodiam, exhorrendam criminum implere mensuram?

C. II. ¶ *Aliquando non expedit promissum servare sacramentum.*

Item Ambrosius *de officiis, lib. 1. cap. 30.*

Est *c* etiam contra officium nonnunquam solvere promissum, sacramentum custodire 1: ut Herodes, *d* qui juravit, quoniam, quicquid petirum esset, daret filiæ Herodiadis: & necem Ioannis prætitit, ne promissum negaret.

1 ¶ Custodire] *Addita est vox ista ex originali concilio Toletano, in quo refertur.*

Item in sermone S. Augustini e *Episcopi de Decollatione S. Ioannis Baptistæ, qui sic incipit:* [*Cum S. Evangelium legeretur.*]

C. III. ¶ *Pietas fuit, quòd David Nabal, sicut juraverat, non occiderit.*

Quòd *f* David juramentum per sanguinis effusionem non implevit, major pietas fuit. Video 1 David pium hominem & sanctum in temerariam juxationem cecidisse, & maluisse non facere, quod juraverat, quàm jurationem suam fuso hominis sanguine implere.

1 ¶ Video] *Hæc sunt verba B. Augustini in eo sermone. Antecedentia autem videntur summa quædam: nec sunt apud Ivonem, aut in Panormia.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Idem *ibid.*

Iuravit *g* David temerè; sed non implevit juration-nem majori pietate. *&c.* ¶. ¶ Ecce sanctus David non quidem iratus sanguinem hominis fudit: sed eum falsum juravisse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minus: sed minus fuit illud in comparatione majoris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est, falsa juratio.

C. V. ¶ *Turpia vota servanda non sunt.*

Item Isidorus *in synonymis* h, *libro secundo* 1.

In *i* malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum: quod incautè vovisti, ne facias. Impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.

1 ¶ Secundo] *Etiam B. Branleus in vita Isidori memorat duos synonymorum libros. Et in synonymis, quæ nuper cum aliis Isidori operibus sunt Parisiis impressa, facile locum haberet divisio in duos libros. Nam ex posteriore parte videtur sumptus libellus de norma vivendi, qui in eodem Parisiano codice habetur. Alter autem libellus de contemptu mundi, qui & ibidem, & antea Antverpiæ, & alter Venetiis sub hoc titulo,* Isidorus de homine, & ratione deflente, & de homine ratione consolante, *impressus videtur epitome quædam synonymorum.*

C. VI. ¶ *Non est observandum juramentum, quo malum incautè promittitur.*

Item Beda *in homil.* a *44. in Natal. Decollationis S. Ioannis.*

Si *b* aliquid fortè nos incautius jurasse constiterit, quod observatum pejorem vergat in exitum, illud consilio salubriore mutandum noverimus, ne magis instante necessitate pejerandum nobis, quam prætando perjurio in aliud crimen gravius esse deveniendum. Denique juravit David *c* per Dominum necare Nabal virum stultum & impium, atque omnia, quæ illum pertinerent, demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail fœminæ prudentis mox remisit mucronem, vocavit ensem in vaginam, neque aliquid culpæ in perjurio contraxisse doluit.

C. VII. ¶ *De duobus malis, minus eligi oportet.*

Idem *ibid.*

Non *d* solùm in jurando, sed in omni, quòd agendum est, hæc est moderatio solertius observanda: ut si illem fortè lapsum versuti hostis inciderimus insidias, quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus, illum potius evadendi aditum petamus, in quo periculi nos perpessuros esse cernimus.

C. VIII. ¶ *Tolerabilius est juramentum non implere, quàm quod turpe est facere.*

Item Ambrosius *de officiis, lib 3. c. 12.*

Vnusquisque *e* simplicem sermonem profert suum in sanctificatione possideat: nec fraudem circumscriptione verborum inducat: nihil promissum inhonestum: aut si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quàm facere quod turpe sit. Itaque unusquisque constringunt seipsos jurisjurandi sacramento, cùm ipsi cognoverint, promittendum non fuisse. Sacramenti tamen contemplatione faciunt quæ fortasse nolunt: sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltationis præmium turpiter promisit, crudeliter solvit. Tamen quòd regnum pro saltatione promittitur; crudelis rumors Propheræ pro jurisjurandi religione. Quantò tolerabilius tali fuisset perjurium sacramento. Si tamen perjurium possit dici, quod ebrius imprudens juraverat, quod everatus 1 inter saltantium choros promiserat. Infertur disco Propheræ caput, & hoc tum est fidei esse, quod amentiæ fuit. *& post paulo* h *differens.* Miserabilis, *inquit*, necessitas, quæ tur parricidio. Melius est non vovere, quam quod sibi is, cui promittitur, nolit exolvi. *& post.* ¶ Non semper igitur promissa solvenda omnia. nique *i* ipse Dominus frequenter suam mutat am, sicut scriptura indicat.

1 ¶ Everatus] *Emendatum est ex B. Ambrosio & Isidoro: ita enim legebatur,* & juratus.

C. IX. ¶ *Incommutabilis Deus quandoque sua mutat statuta.*

Item ex concilio Toletano VIII. *c. 1.*

Incommutabilis, eademque semper existens Deus natura, parcens suæ sæpè in sacris literis legitur promissa, & pro misericordia temperasse sententiam. Vnde quamlibet sit impassibilis, atque immutabilis ejusdemque deitatis, licet sint dicta firmissima, non

a *Ivo part. 12. c. 9. Pann. l. 8. c. 90.* b *al. extitisse conditio allegatur. Ibid. in Tolet. 8.* c *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 3. Pann. lib. 8. c. 91.* d *Matth. 14.* e *Serm. 11. de sanctis, cujus principium est.* [*Propter hunc.*] f *Sent. 2b. Ivo p. 12. c. 11. Pan. l. 8. c. 92.* g *Sent. ibid. Ivo ibid. Pann. l. 8. c. 93.* h *Cap. de mendacio, in impresso Parisiis.* i *Ivo p. 12. c. 12. In Tolet. 8. c. 2. & in Tribur. c. 21.*

a *Et glossa ordinaria in cap. 14. Matthæi, in verbis, Juravit non semper.* b *Infra eodem si aliquid. cap. 26. Burchard. lib. 11. Ivo p. 12. & 75. Pann. l. 8. c. 94. & 112.* c *1. Reg. 11.* d *Ivo p. 12. c. 17. Pann. l. 8. c. 95. In Tolet. 8. c. 2.* e *Ivo p. 12. c. 17. Pann. l. 8. c. 96.* f *Matth. 14.* g *homicidio.*] *Ivo ibid.* h *Ibid. 21.* i *Ivo ibid.*

tamen ejus & juramenta leguntur, & pœnitentia: quæ sacris exant mysteriis adoperta. Iurare namque Dei, est à seipso nullatenus ordinata convellere: pœnitere verò, eadem ordinata, cùm voluerit, immutare. Sic per Hieremiam *a* dicit: [Repente loquar adversum gentem, & adversum regnum, ut eradicem, & destruam, & dispердamillud. Si pœnitentiam egerit gens illa super malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, ut faceram ei.]

¶ *Initium hujus capituli emendatum est ex recentioribus editionibus conciliorum Colonienſibus, & codice Lucenſi regio. In vetuſtioribus autem editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, duobus monaſterii Dominicani poſt verſic.* innectenda. *quod in ipſo concilio antecedit huic capitulo ſequitur contemnetur.* Etenim immutabilis deitatis licet dicta ſint firmiſſima, crebrò tamen, &c. *intermediis omiſſis.*

C. X. ¶ *Sapientiæ eſt revocare, quod malè loquitur.*

Item Auguſtinus.

Magnæ ſapientiæ eſt revocare hominem, quod malè locutus eſt.

C. XI. ¶ *Quâ pœnâ feriatur, qui illicitum juramentum facit.*

Item ex concilio Ilerdenſi, *c.8.* b

Qui ſacramento ſe obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat, pro perjurio uno anno à communione corporis & ſanguinis Domini ſegregatus, reatum ſuum eleemoſynis, fletibus, & quantis poterit jejuniis abſolvat. Ad charitatem verò, quæ *c* operit multitudinem peccatorum, celeriter venire feſtinet.

C. XII. ¶ *Non omnia promiſſa ſolvenda ſunt.*

Item Ambroſius *lib.1. officiorum, c.12.* d

Non ſemper promiſſa omnia ſolvenda ſunt. Denique ipſe Dominus frequenter ſuam mutat ſententiam, ſicut ſcriptura indicat.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Item Iſidorus *ſententiarum lib.2. c.31.*

Non *e* eſt obſervandum juramentum, quo malum incautè promittitur: veluti ſi quiſpiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius *f* enim non implere ſacramentum, quàm permanere in ſtupri flagitio.

C. XIV. ¶ *Malè jurans pœnitentiam agat.*

Item ex concilio Toletano, *c.8.*

Neceſſe *f* eſt, ut malè jurans dignam pœnitentiam agat, eo quòd nomen Domini contra præceptum illius ſumpſit in vanum: quia in Exodo ſcriptum eſt: [Nec enim inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtrà.]

¶ *Verba propria hujus & ſequentis capitis non ſunt in canone ſecundo concilii Toletani octavi: ex quo tamen citatur Rabanus in lib. parvit. c.21. & Burchardus lib.12.c.29. Conjunctè enim hoc affert cum eis, qua in ſecundo illo canone leguntur. Item verò Burchardus, c.7. citat ex Toletano, c.9. Ivo autem abſolutè ex Toletano. Sunt q apud ipſum hæc duo capita conjuncta, quemadmodum & in aliquot vetuſtis Gratiani exemplaribus, ſine voce iſta,* Item.

C. XV.

[Item] & *in Levitico* g.

a *Hierem. 18.* b *Burch. l.12. c.17. Ivo part.12. c.84. Rabanus in parvit. c.20.* c *1.Pet.4.* d *In Tolet.8. c.2. ſup. eod. unuſquiſque in fine. Ivo part.12.c.27. Pann. l.8. c.102. Concil. Tolet.8.c.2. Beda in Scintillis, c.36. Gloſſa ordinaria in ca.14. Matth. Polyc. l.6. tit.12. Burch. l.12. c.20.* e *Ivo part.12. c.36. & 67. Pannorm. lib.8. c.118.* f *Rabanus lib. parvit. cap.21. Burch. lib.12.c.7. & 27. Ivo p.12.c.84.* g *Levit. 19.*

Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, ego Dominus.] Malum tamen, quod facturum ſe ſacramento devoverit, omninò non faciat, quia ſtulta vota frangenda ſunt.

¶ *Ita etiam cæteri colle&ores. Sed ſuprà eod. caput, ſi aliquid, iſdem verbis affertur ex Beda, apud quem habetur, ut ibi eſt indicatum.*

C. XVI. ¶ *Juramentum, quo malum incautè promittitur, non eſt ſervandum.*

Item ex decreto Soteris Papæ, *c.3.*

Si a aliquid forte incautius nos juraſſe contigerit, quod obſervatum pejorem vergat in exitum, illud conſilio ſalubriore mutandum noverimus: & magis inſtante neceſſitate pejerandum *b* nobis, quàm pro 1 facto juramento in aliud crimen majus eſſe divertendum.

1 ¶ Pro facto] *Apud Ivonem & in Pannormia legitur,* pro vitando perjurio, *ut ſup. eod. c.6. In Polycarpo autem,* profectò in aliud. *Anſelmus habet quemadmodum Gratianus.*

C. XVII. ¶ *Temeritas emendatur, cùm incauta diffinitio ſolvitur.*

Item ex concilio Eliberitano *c, c.1.*

Diffinitio *d* incauta laudabiliter ſolvenda eſt: nec eſt prævaricatio, ſed temeritatis emendatio.

¶ *Ivo citat ut Gratianus. Burchardus autem ex concilio Hibernenſi, & ſic eſt in manuſcripta collectione canonum incerti auctoris.*

C. XVIII. ¶ *Illicitum juramentum non eſt ſervandum.*

Idem.

Actione 1 quarta *e* ſeptimæ ſynodi [Ioannes Apocriſiarius orientalium ſedium dixit. Significat ſermo patris noſtri Sophronii, quòd melius ſit jurantem pejerare, quàm ſervare ſacramentum in fractione ſacrarum imaginum.] Hoc autem dicimus, quia ſacramento quidam ſe excuſant. Tharaſius patriarcha dixit. Quia 2 pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea tranſgredi voluit impium juramentum. *& paulò poſt.* ¶ Tharaſius Patriarcha dixit. Herodes ſervavit juramentum, & periit: Petrus verò negavit cum juramento, & converſus flevit, & ſalvatus eſt. Omne enim peccatum bonus Deus indulget, ſi quis ex toto corde pœniteat. Sancta ſynodus dixit. Sic nos docet ſancta ſcriptura. Item Leontius *f* Epiſcopus Phocæ dixit. Scriptum *g* eſt. [Iuramentum mendax ne diligatis.] Qua de cauſa juramentum noſtrum mendax diſſolvatur, quaſi nullam habens virtutem.

1 ¶ Actione quarta ſeptimæ ſynodi] *Hæc verba in uno veriſſo Gratiani codice ſunt titulus (quemadmodum & apud Ivonem,) initium verò capitis eſt,* Ioannes, &c. *& verſio hæc non eſt Anaſtaſii bibliothecarii.*

2 ¶ Quia pater] *Aliter habet locus ille ſynodi. Ibi enim ex Limovario, ſeu horto ſpiritali, cujus auctor eſt Sophronius, refertur concilium Abbatis Theodori Æliota datum incluſo, ut juramentum diabolo præſtitum, de non adoranda imagine Virginis Mariæ, Jeſum infantem geſtantis, nullo modo ſervaret.*

C. XIX. ¶ *Non obſervantur juramenta, quæ ſunt contra divina mandata.*

Idem Iſidorus.

Si quis præventus fuerit, ut definiat agere aliquid eorum, quæ non placent Deo, pœnitentiam agat: & quod contra mandatum Domini ſtatutum eſt, in iritum revocetur. *Item Hieronymus in libro de natura rerum.* ¶ Tribus ſiquidem modis juramenta contracta ſolvenda ſunt. Primò, cùm quis malè jurat. Secundò,

a *Sup. eod. ſi aliquid Polyc. l.6. tit.11. Anſ. l.11. c.73. Ivo p.12. c.75. Pann. lib.8. c.118.* b *al. perjurandum.* c *al. Hibernenſi.* d *Burch. lib.12. c.25. Ivo part.12. c.20.* e *Sentent.3. diſtinct.39. Ivo p.12. c.25. Pann. l.8. c.98. 100. In Liminario, c.17.* f *al. Leo.* g *Zachar. 8.*

cùm quis incautè jurat, non putans hoc esse peccatum. Tertiò, si pueri vel puellæ in domo parentum sejuramento constrinxerint, patribus *a*, postquam audierint, contradicentibus.

¶ *In libro de institutis monachorum B. Basilii Russino interprete hæc leguntur*, Si quis præventus fuerit, ut diffiniat agere aliquid eorum quæ non placent Deo. *In responsione verò subjicitur*, pœnitentiam debet agere. *& postea*, oportet irrita revocare, quæcunque ex præsumptione contra mandatum Dei statuuntur.

2 pars. *Ecce, quòd juramenta illicita laudabiliter solvuntur, damnabiliter servantur. Quod tunc intelligendum est, quando juramentum illicitum deseritur, ut ad bonum redeatur. Cæterùm, si propterea deseritur, ut in aliud malum transeatur, illicitum sacramentum damnabiliter servatur, sed damnabilius contemnitur.*

C. XX. ¶ *Non est appellanda fides, qua ad peccatum faciendum adhibetur.*

Unde Augustinus *de bono conjugali, c. 4.*

SI ô ad peccatum faciendum fides adhibetur, mirum, si fides appellanda est. Veruntamen qualiscunque sit, si & contra ipsam sit, pejus fit: nisi cùm propterea deseritur, ut ad veram fidem, legitimamque redeatur: id est, ut peccatum emendetur voluntatis pravitate correcta: tanquam si quis, cùm hominem solus expoliare non possit, inveniat socium iniquitatis, & cum eo pacisca tur, ut simul id faciant, spoliumq; partiantur: quo facinore commisso totum solus auferat: dolet quidem ille, & fidem sibi non esse servatam, conqueritur. Verùm in ipsa sua querela cogitare debet, potius in bona vita ipsi humanæ societati fidem fuisse servandam, ne præda iniqua ex homine fieret, si sentit, quàm iniquè sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe utrobique perfidus, profectò sceleratior judicandus est.

C. XXI. ¶ *Si propterea fides non servatur, ut ad bonum redeatur, non ideò violari dicitur.*

Idem *ibidem.*

MVlier *e*, si fide conjugali violata, fidem servet adultero, utique mala est: sed si nec adultero, pejor est. Porrò si eam flagitii pœniteat, & ad castitatem rediens conjugalem, pacta ac placita adulterina rescindat, miror, si eam fidei violatricem vel ipse adulter putabit.

Ex his itaque apparet, quòd si quis quam, ut diximus, illicitum juramentum non servaverit, ut in aliud malum perniciosius declinet, tanto gravius delinquit, quanto damnabilius accumulantur peccata peccatis. Si autem propterea deseritur, ut ad bonum redeatur; nihil culpæ pro tali perjurio contrahitur: potius defendum est, si in aliquo illius juramenti occasione nos deliquisse contigerit. Unde Augustinus scribit Severo Milevitano Episcopo, consulenti de quodam Hubaldo, qui consanguinei cujusdam pellicis coactus fuerat jurare, se illam ducturum in conjugem, nec matri sua vel fratribus ulterius necessaria subministraturum.

Referbit ergo B. Augustinus, *ut diximus, Severo Milevitano Episcopo, ita dicens.*

C. XXII. ¶ *De quodam Hubaldo, qui juravit se non ministraturum necessaria matri & fratribus.*

INter cætera, ut rogaveras, à patre nostro Ambrosio quæsivi, quid tibi charissime agendum sit de Hubaldo parochiano tuo, qui captus, & timore necis impulsus, suæ concubinæ juramento firmavit, ipsam in conjugem suscipere, propriamque matrem cum fratribus de domo expellere, nihilque eis alimoniæ unquam impendere. Quia verò, quam prius concubinam habuerat, non est peccatum in conjugem suscipere, matrimonium sit in Deo firmum & stabile. Porrò juramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, seu cujuscunque criminis. Nec credo sacramentum ad hoc deberi, ut injusta juratio suorum bonorum sit injuste juramenti spoliatio, & accipienti æterna damnatio. Perjurii tamen percutitur pœna & velut homicida in extremo examine à justo judice degradinabitur *a*, per quem sacrilegium Evangelium ad injustum & illicitum, & Deo minimè amabile, quasi testimonium justæ & humanæ petitionis adducitur. Foveat itaq; Hubaldus matrem & fratres: & lugeat, si coactione & timore juramenti alimoniæ defuit matri. Qui verò eum jurare coëgerunt, quod non debuit, reatu perjurii impliciti teneantur. Injuria quæ injustè irrogata, ejus est infamia, qui facit. Nec enim quolibet modo ad opprobrium coactæ voluntatis trahitur, quod illicita conditio necessitatis extorsit.

3 pars. *Sed cum his omnibus illicita juramenta non servanda probentur, opponitur, quòd Josue* b *Gabaonitas contra præceptum Domini non deleverit, quia seniores Israel juramento eis firmaverunt. Sed notandum est, quòd seniores Israel, cum essent à Domino esse imperatum, ut delerent gentes terræ promissionis, acceptis tamen à Gabaonitis, nescientibus eos esse vicinos terræ illius missos. Venerunt enim (ut historia refert) attritis calceamentis, & eum aridis panibus, dicentes. Viri pacifici, venimus ad vos, quia calceamenta nostra sunt attrita in pedibus nostris: pro quibus sitarciis nostris: audivimus Dominum esse vobiscum, & vos componere pacem. Quod verbum placuit senioribus Israel, & fecerunt pacem cum eis. Post diem verò tertium, cum illi quos propinquarunt Gabaonitis, occurrerunt eis, quibus juratum a filiis Israel. Illi autem videntes se esse deceptos, voluerunt ultrà depercàt eis Josue propter juramentum seniorum Israel.*

C. XXIII. ¶ *Quadam, licet à Deo prohibeantur, tamen juramento firmata non sunt evitanda* c.

INnocens *d*, credit omni verbo.] Non virorum facilitas, sed laudanda bonitas. Hoc est innocentis esse, ignorare quod noceat: & si circumscribatur ab aliquo, de omnibus tamen benè judicat, qui facilis omnibus arbitratur. Hac igitur mentis sua virtute inclinatus Josue, ut crederet Gabaonitis, ut ordinem disposuit, pacem dedit, confirmavit societatem. Et ubi in terras eorum ventum est, deprehensa fraude, cùm essent finitimi, advenas se esse simulaverunt. Et cumscriptum se populus Patrum indignari cœpit. Et tamen pacem, quam dederat, revocandam non putavit, quia firmata erat sacramenti religione: ne dum fidem perfidiam redargueret *e*, fuam fidem solveret. Servavit tamen eos vilioris obsequio ministerii. Current sententia, sed diuturnior.

Illicitum ergo juramentum, quod servari prohibetur, tunc dum est, quod scitur esse illicitum, cum juratur. Si autem tur illicitum esse, ipsa ignorantia excusat, si putetur licitum ex ignorantia juris, sed facti. Aliud enim est, si aliquis credatur esse lictæ, quia nescitur esse consanguineæ, vel esse vidua: aliud, si ideò putatur licita, quia consanguinea junctio, vel rebellatam copula nullo jure creditur esse prohibita. enim est ignorantia juris, qua neminem excusat, nisi cui tur jus ignorare: ibi verò ignorantia facti, quæ quisque cusatur. Seniores autem Israel non ignorabant gentes terræ sionis ex præcepto Domini esse delendas: sed ignorabant tas esse incolas terræ promissionis. Ignorabant populos sed non ignorabant jus facti: atque ideò, cùm illum juraverunt, tamen bonæ servari debuit, quod juramentum runt. Quòd autem illicitum juramentum servari prohibetur est generaliter intelligendum. Juramentum g nunq (ut nius testatur super Hieremiam) debet habere vim cumitis, vel

a *al. Parentibus.* b *Ivo p. 12. c. 14. Pann. l. 8. c. 56.* c *Ivo ibid. Pann. lib. 8. c. 57.*

a *al. degradabitur.*] *al. condemnabitur.* b *Ivo p.* vetustis, *nam in vulgatu erat ser vanda.* d *Proverb.* guit.] *orig.* e *al. forè.* g *sup. q. 2. animad ventend*

judicium, & justitiam: ubi autem ista defuerint, non est juramentum sed perjurium. Unde datur intelligi, illicitum esse juramentum, cui aliquod istorum defuerit: non tamen cuicunque contigerit aliquod istorum deesse, prohibetur servari. Aliquando namque juramento deest justitia: veluti cum quispiam post votum castitatis ducit uxorem, juramento firmans, nunquam se ab ea discessurum: quod quamvis illicitum sit, quia justitia sibi probatur deesse, tamen auctoritate Augustini servari præcipitur. Hoc autem si quis contulat prærogativa conjugii, non propter religionem jurisjurandi servari, animadvertat Gehazitas ob solam religionem contra Domini imperium reservatos. Cum ergo omne Domini præceptum justum sit, patet ei injustum deesse, quod ejus præcepto contrarium invenitur. Judicium quoque aliquando juramento constat deesse, veluti cum propria temeritate aliquis dultus jurat se manducaturum & bibiturum. Hoc quamvis levitate indiscreta illicitum probetur, non tamen ideò vetari jubetur. Juramentum itaque multipliciter illicitum intelligitur. Est enim illicitum aliquando ex eo quod juratur, aliquando ex causa extra venienti, aliquando ex modo jurandi. Ex re quod juratur, tunc est illicitum juramentum, quando id, quod juratur, in sua natura vitiosum est, vel vitam adimens, ut adulterium, homicidium, & his similia; vel reparari non permittens, veluti cum inimico ad pacem non redire, indigenti misericordiam non subvenire. Ista, quia perspicuam in se habent injustitiam, etsi juramento firmentur, tamen servari non debent. Circa hæc itaque a juramenta, intelligenda sunt, quæ de illicitis juramentis non observandis suprà statuta leguntur. Quisquis ergo se juramento firmaverit aliquid salturum, quo vel corporalis, vel spiritalis solus adimatur, vel sine quo utraque salus reparari, vel confirmari non potest, fidem promissam servare prohibetur: quorum exempla præmissa auctoritate subjiciunt, dum eum, qui homicidium facere, vel alimenta matri & fratribus non subministrare, in adulterio perseverare, vel ad pacem cum adversario non redire, juramentum præstando promiserit, salubriori consilio illicita vota observare non permittunt. Est etiam id quod juratur, aliquando vitiosum, non natura sua, sed ex causis extra venientibus: veluti cum aliquis post votum castitatis jurat alicui se habiturum eam in conjugem. Conjugem namque habere, in seipso malum non est: tamen hunc ex voto perniciosum est. Hoc autem juramentum, etiamsi illicitum sit, tamen non servari prohibetur: sed de violatione voti pœnitentia sibi jubetur indici. Ex modo jurandi tunc est illicitum juramentum, quando inconsiderate & incircumspecte aliquid juratur, quo nec corporalis, nec spiritualis salus adimitur, & sine quo utraque salus reparari, & vita conservari valet: veluti dum aliquis a parentibus coactus, vel clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipiat, se neutrum sacrum juramento firmaverit. Hoc quamvis aliquibus videatur reprehensibile, quia opus charitatis juramento se non sacrum promisit, nulla tamen auctoritate servari prohibetur: quia etsi monachum clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipiat, non tamen ideò minus salutem promereri valet: cum nonnullis in laicali habitu sanctissimis, & Deo dilectis inveniantur. Quo exemplo evidenter datur intelligi, quoties aliquis jurat se non facturum aliquid, quo expeditior sibi via præparetur ad beatitudinem, dummodo sine eo valeat salutem invenire, quod juramentum non prohibetur servare. Unde cum juramus nos non daturos aliquid alicui, sine quo utraque salus ejus potest esse inculumis, etsi aliqua ex eo sibi commoditas præstaretur, nulla tamen auctoritate juramentum servare prohibemur, dummodo sit nobis alia via necessitatibus subveniendi.

QUÆSTIO V.

Quod autem quarto loco quæritur, si licitum esset, quod Archidiaconus juraverat, an Episcopus esset reus perjurii, qui ad pejerandum Archidiaconum cogebat, facile potest diffiniri magis ille, qui cogit, reus admissi criminis probatur.

a al. itaque.

C. I. ¶ *Qui pejerare compellit, & qui compellitur, perjurus uterque probatur.*

Unde Pius Papa *ait.*

Qui compulsus à Domino sciens *a* perjurat, utrique sunt perjuri, & Dominus, & miles: Dominus, quia præcepit: miles, quia plus Dominum, quàm animam dilexit. Si liber est, quadraginta dies in pane & aqua pœniteat, & septem sequentes annos: si servus ejusdem, tres quadragesimas & legitimas ferias pœniteat.

¶ *Anselmus hoc extat ex Pœnitentiali Theodori, quem admodum Burchardus & Ivo seq. capit.*

C. II. ¶ *Pœnitentia ejus, qui in manu Episcopi, aut in cruce consecrata perjerat.*

Idem.

Qui *b* pejerat se in manu Episcopi, aut in cruce consecrata, tres annos pœniteat: si verò in cruce non consecrata, annum unum pœniteat. Qui autem coactus fuerit, & ignorans se pejeraverit *c*, & postea cognoscit, tres quadragesimas pœniteat.

C. III. ¶ *Quâ pœnâ sit feriendus, qui necessitate coactus perjurat.*

Item ex Pœnitentiali Theodori *d.*

I. Si *e* quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa vel necessitate perjurat, quia plus corpus, quàm animam dilexit, tres quadragesimas pœniteat. Alii verò judicant tres annos, unum ex his in pane & aqua.

C. IV. ¶ *Qui pejerat, & alios pejerare facit, quâ pœnâ sit feriendus.*

Item Gelasius Papa.

II. Si *f* quis pejeraverit *g*, & alios sciens in perjurium duxerit, quadraginta dies pœniteat in pane & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine pœnitentia: & alii, si confessi fuerint, similiter pœniteant.

¶ *Polycarpus tribuit hoc Pio: cæteri verò indicati collectores Pelagio.*

C. V. ¶ *Homicidam vincit, qui sciens ad perjurium hominem compellit.*

Item Augustinus *in sermone de decollatione S. Joannis,* [*id est, serm. 11. de Sanctis.*]

Ille *h*, qui hominem provocat *i* ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & ejus, quem jurare provocavit, & suam. Scis verum esse quod dicis, & falsum esse quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit. Tu quid invenisti? imò & tu periisti, qui de illius morte te satiare voluisti.

C. VI. ¶ *Non peccat, qui juramentum exigit ab eo, quem nescit falsum jurare.*

Idem *in sermone de perjuriis* [*id est, in sermone de verbis Apostoli, 30. al. 28.*]

Qui *k* exigit juramentum, multum interest, si nescit illum falsum juraturum, an scit. Si enim nescit, & ideò dicit, jura mihi, ut fidei sit, non *l* est peccatum: tamen humana tentatio est. Si autem scit eum fecisse, novit fecisse, videt fecisse, & cogit jurare, homicida est. Ille enim suo se perjurio perimit: sed iste manum interficientis & impressit *m*, & pressit.

a al. sciens se. *Ansel. lib. 11. c. 63. Burch. l. 12. c. 4. Ivo p. 12. c. 62. Polyc. l. 6. tit. 11.* b *Ans. lib. 31. c. 84. Burch. lib. 11. c. 3. Ivo p. 12. cap. 62.* c al. perjuraverit. d al. Romano. e *Polyc. ibid. Burch. lib. 12. c. 6. Ivo part. 12. c. 53.* f *Polyc. l. 6. tit. 11. Ansel. lib. c. 67.* g al. perjuraverit. h *Burch. lib. 12. c. 9. Ivo p. 12. cap. 66. Sen. 3. dist. 36. Ivo p. 12. c. 28. Pann. lib. 8. c. 108.* i provocavit. orig. k *Sent. ibid. Ivo p. 12. c. 30. Pann. lib. 36. c. 110.* l al. contra. m al. expressit.

1 ¶ Non est peccatum] *In originali est, non audeo dicere non esse peccatum. Sed ob casum non est mutatum.*

C. VII. ¶ *Vsq; ad exitum vitæ non communicet, qui alios ad perjuria trahit.*

Item ex concilio Matisconensi 1. c.17.

III. Si [a] quis convictus fuerit aliosad falsa 1 testimonia, vel perjuria attraxisse, vel quacunque corruptione sollicitasse, ipse quidem usq; ad exitum vitæ non communicet: ii verò, qui ei in perjurio consensisse probantur, postea ab omni testimonio sunt removendi [b], & secundùm legem infamia notabuntur.

1 ¶ Falsa] *In concilio ipso Matisconensi (restituta enim est citatio ex manuscripto, cùm antea citaretur Moguntinense) legitur,* falsum testimonium vel perjurium.

2 pars. *Item, qui audit aliquem falsum jurare, & tacet, delinquit.*

C. VIII. ¶ *Cui sit indicandum falsum, quod ab aliquo juratur.*

Vnde Augustinus *aut in quæstionibus Levitici c q.1. ad c.5.* [*Anima quæ audierit vocem jurantis falsum, &c.*]

Hoc [d] videtur dicere, peccare hominem, quo audiente jurat aliquis falsum, & scit eum falsum jurare, & tacet. Tunc autem scit, si ei rei, de qua juratur, testis fuit, aut vidit, aut conscius fuit, id est, aliquo modo cognovit, aut oculis suis conspexit, aut ipse, qui jurat, illi indicavit. Ita enim potuit esse conscius. Sed inter timorem hujus peccati, & timorem proditionis hominum non parva existit [e] plerunque tentatio. Possumus enim paratum ad perjurium admonendo, vel prohibendo à tam gravi peccato revocare: sed si non audierit, & coram nobis de se, quam novimus, falsum juraverit, utrum prodendus sit, si proditus etiam periculum mortis incurrat, difficillima quæstio est. Sed quia non expressit, cui hoc indicandum sit, utrum illi, cui juratur, an sacerdoti cuipiam [f], qui non solùm eum persequi non potest irrogando supplicium, sed etiam orare pro illo potest; videtur mihi, quòd se homo solvat à peccati vinculo, si [g] indicat talibus, qui magis possint prodesse, quàm obesse perjuro, sive ad corrigendum, sive ad Deum pro illo placandum; si & ipse confessionis adhibeat disciplinam.

Si ergo iste, ut suprà dictum est, qui audit falsum jurare, & tacet, delinquit; multò magis ille reus est, qui ad pejerandum aliquem compellit.

3 pars. *Quæritur de eo, qui verborum calliditate se circumvenire putat illum, cui juramentum adfert, an sit reus perjurii, nisi servaverit, quod juravit creditur.*

C. IX. ¶ *De eo qui calliditate verborum jurat.*

De hoc ita scribit Isidorus *sententiarum lib.2. cap.31.*

Quicunque [h] arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, quia [i] & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit.

C. X. ¶ *Perjurus est qui super lapidem falsum jurat.*

Item ex sermone sancti Augustini *trigesimo, de verbis Apostoli.*

Ecce [k] dico charitati vestræ, & qui super [l] lapidem falsum jurat, perjurus est. Vnde hoc dico? quia multi & in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, quia per id, quod sanctum non [1 putas, falsum juras. Si tu 2 illud sanctum non putas, sanctum putat cui juras. Non enim quando juras, tibi juras, aut ipsi juras, sed proximo juras. Homini juras ante te positum, sed nunquid non ante Deum? non te audit lapis loquentem: sed punit te Deus fallentem.

1 ¶ Non putas] *Sic etiam Ivo. In originali est forsitan, & forte legendum,* putat.

2 ¶ Si tu illud] *In codicibus Augustini impressis, & in Vaticano legitur, sed ego illud sanctum non puto. In aliis verò etiam Vaticane, & apud Ivonem, sed ego illum sanctum non puto.*

3 ¶ Puta] *Sic in codicibus impressis S. Augustini, & in Vaticano, & apud Ivonem, & Pannormiam, & in aliquot codicibus Gratiani exemplaribus,* putat.

C. XI. ¶ *Apud Deum verba nostra non exeunt, sed ex corde procedant.*

Sed objicitur illud Gregorii *26. libro moralium c.7.*

Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia sonant. Divina verò judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur [a]. ¶ Certè noverit ille, qui intentionem & voluntatem alterius variis explicat verbis, quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis servire, sed verba intentioni.

Si ergo divina judicia verba nostra talia sicut audiunt, quales intimis proferuntur, si intentio non debet servire verbis, sed verba intentioni; patet, quòd Deus non accipit sic juramentum, sicut cui juratur: sed potius, sicut qui jurat, intelligit; cum verba non ex intimis, sed ex his quæ proferuntur foris, verba reputet.

¶ *Item objicitur, qui jurat super lapidem, putans se jurare per sacrosancta Evangelia, perinde tenetur, ac si super Evangelia juraverit: licet ille cui jurat, ideò super lapidem illum juret, quia non servando quod promittit, reatu perjurii teneatur.* ¶ *Item objicitur de civibus, qui credunt se jurare obedituros in omnibus, quæ filii imperata fuerint pro honore sui status, si verò obedientiam recusantes, reatu perjurii illaqueari, & brevè juraturu, in quo aliud continetur, quam se juraverunt; videlicet ne Padum in Nilum convertant, vel aliud hujusmodi faciant. Si ergo contra hoc, quod se juraſſe credebant, in subditis suis obedientiam denegarent, numquid secundùm intentionem recipientis, an potius secundùm intentionem juranti, peccatum Deus illud acciperet?* ¶ *Item, si innocens de alterius furto impetitus, innocentiam suam vellet asserere, juramento ab objectu se esse immunem, sicut in brevi alio continetur, nebulis suis se scripsisse arbitratur, contineatur autem in illo esse objectorum, numquid à Domino perjurii reputabitur? Item numquid poterit argui se juraſſe, adulteri, aut furti non concurrisse? Non.*

C. XII. ¶ *Inter juramentum, & loquelam fidelium nulla debet esse differentia.*

Hinc etiam Chromatius 1 *in cap.5. Matthæi.*

Juramenti hæc causa est, quia omnis, qui jurat, ut quod verum est, eloquatur. Erideo Dominus inter juramentum, & loquelam nostram, nullam voluit esse distantiam: quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam; ita quoque in verbis nostris nullam debet esse mendacium: quia utrumque & perjurium, & mendacium divini judicii pœna damnatur, dicente Scriptura: [b] [Os, quod mentitur, occidit animam.] Qui ergo verum loquitur, jurat; quia Scriptum est: [Testis fidelis non mentitur.]

1 ¶ Chromatius] *Antea citabatur, Chrysostomus, sed errori occasionem dederat similitudo primarum literarum.*

a *Hucusq; B. Greg. eo loco.* b *Sap.1.* c *Prov.1.*

a *Burch. l.16. c.8. Ivo p.12. c.26.* b *al. prohibendi.* c *Glossa ordin. initio c. quinti Levit.* d *Pann. l.8. c.29. & 109.* e *al. extitit.* f *vel cupiam.] orig. & Ivo.* g *al. etiamsi.* h *Sent.3. dist.39. Ans. l.11. c.76. Polyc. l.6. tit.12. Burch. l.12.c.10. Ivo part.12. c.26. & 67. Pann. l.8.c.112.* i *al. qui.* k *Ivo p.12.c.34. Pan.l.8. c.316.* l *per.] vera lectio.*

C. XIII. ¶ *Antequam aliquis juret, pejerat, si contra consentiam jurare parat.*

Item *a.*

QVi pejerare paratus est, antequam juret, jam perjurus esse videtur: quia Deus non ex operibus judicat, sed ex cogitationibus, & ex corde.

Ex his omnibus colligitur, quòd juramenta secundùm intentionem præstantis, non recipientis, à Deo judicantur. Quomodo ergo secundum sinodorum quascunque artes verborum quis jurat, Deus sic accipit, sicut ille cui juratur, intelliget? Sed sicut aliud est, callida arte verborum jurare, aliud simpliciter intentionem suam jurando enunciare: sic aliud est simplici intentione juramentum factum recipere, aliud in recipiendo callè itare uti: quia sicut quisquam apud Deum non valet aliquem ludere; sic nec præter ejus intentionem valet qui abeas subvenire. Deus autem duplicitatis aspernatur simplicem intentionem utriusque conspiderat: & tam ex parte recipientis, quàm ex parte præstantis verborum artem aspernatur & odit.

4 pars. *De ætate verò jurantium quæritur, qua ætate quisq; ad jurandum debeat cogi. De quo in primo libro capitularium, c.63. sic inventur definitum.*

C. XIV. ¶ *Ante rationabiles annos, aliqui non cogantur jurare.*

PArvuli, *b* qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, sicut 1 Gunebodigni faciunt. Et qui semel perjuraturus fuerit, nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa, vel alterius juratur existat.

1 ¶ Sicut Gunebodigni faciunt] *Addita istiusmodi hæc sunt ex regnali.*

C. XV. ¶ *Ante quatuordecim annos nullus jurare cogatur.*

Item ex concilio Eliberitano.

PVeri *c* ante annos quatuordecim non cogantur jurare. Puella quoque, si in puerili ætate sita in domo patris, illo nesciente, juramento se constrinxerit, & pater ejus, ut audierit, statim contradixerit, vota ejus, & juramenta irrita erunt, & facilius emendabitur.

¶ *Burchardus hoc citat ex concilio Hibernensi: ut alia, quæ concilio Eliberitano tribuuntur.*

C. XVI. ¶ *De eodem, & ut à jejunio juramenta præstentur.*

Item Cornelius Papa.

HOnestum *d* etiam videtur, ut qui in sanctis audet *e* jurare, hoc jejunus faciat, cum omni honestate & timore Dei, & ut pueri ante annos quatuordecim non cogantur jurare.

¶ *Cætera etiam collectoris citant ex decretis Concilii Papæ. Extat autem lib. 1. capitular. c. 63. nonnullis præterea verbis interjectis. Ex inde refert primam hujus capitis partem Ivo c. 33.*

Præterea sunt quædam tempora, quibus jurare prohibemur.

C. XVII. ¶ *Quibus temporibus jurare prohibemur.*

Unde in concilio apud sanctum Medardum habito.

DEcrevit *f* sancta synodus, ut à Septuagesima usq; in octavam Paschæ, & ab adventu Domini usq; in octavam Epiphaniæ, nec non & in jejuniis Quatuor temporũ, & in Litaniis majoribus, & in diebus Dominicis, & in diebus Rogationum (nisi de concordia & pacificatione) nullus super sacra Evangelia jurare præsumat.

5 pars. *De* g *forma verò fidelitatis, & quod quisq; debeat Domino, vel econverso, sic invenitur in epist.* Fulberti Episcopi.

C. XVIII. ¶ *Quæ in fidelitate sunt observanda.*

DE *a* forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis, quæ sequuntur, breviter, ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex semper in memoria debet habere; incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile. Incolume videlicet, ne sit in damnum domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei damnum de secreto suo, vel de munitionibus, per quas tutus esse potest. Honestum, ne sit ei in damnum de sua justitia, vel de aliis causis, quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. Utile, ne sit ei in damnum de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonum, quod dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile; neve id quod possibile erat, reddat ei impossibile. Vt fidelis hæc nocumenta caveat, justum est. Sed 1 quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat id, quod bonum est, restat, ut in eisdem sex supradictis consilium & auxilium domino suo fideliter præstet, si beneficio dignus videri vult, & salvus esse de fidelitate, quam juravit. Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem reddere debet. Quòd si non fecerit, meritò censebitur malefidus: sicut ille, qui 2 in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus & perjurus.

¶ *Epistola hæc Fulberti missa est è Gallia, descripta ex vetusto codice ecclesiæ Bellovacensis: cujus hic est titulus*, Glorioso duci Aquitanorum VV. Eulbertus Carnotensis Episcopus orationis suffragium.

1 ¶ Sed quia non sufficit] *In ipsa epistola legitur:* Sed non ideò cassamentum meretur: non ei sufficit. *Apud Ivonem verò*, Sed non ideò cassamentum *b* meretur. Non enim suffieit, &c.

2 ¶ Qui in eorum] *In epistola legitur*, si mox prævaricatione: *apud Ivonem*, si in eorum prævaricatione: *In Paruormia verò ut apud Gratianum.*

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Augustinus.

SI *c* qui laicus juramentum violando profanat, Regi & domino suo jurat, & postea perverse & dolosè ejus regnum tractaverit, & in mortem ipsius aliquo machinamento insidiatur, quia sacrilegium peragit, in Christum Domini manum mittens, anathema sit: nisi per dignam pœnitentiæ satisfactionem emendaverit, sicut constitutum à sancta synodo est. ad est, sæculum relinquat, arma deponat, in monasterium eat, & pœniteat omnibus diebus vitæ suæ: veruntamen communionem in exitu vitæ suæ cum Eucharistia percipiat. Episcopus verò, Presbyter, Diaconus, si hoc etimen commiserit, degradetur.

¶ *Caput hoc in melioribus Gratiani codicibus non habetur. Burchardus & Ivo citant ex dictis Augustini. Simile autem habetur in concilio Toletano 16. c. 8. ex Hispania missa.*

6 pars. *Vt itaq; ex præmissis appareat, mendacium nec simplici sermone debet proferri, nec juramento firmari. Mendacium autem non solum in verbis, sed etiam in simulatis operibus esse probatur.*

C. XX. ¶ *Mentitur, qui professionem suam operibus non ostendit.*

Unde Ambrosius *ait in sermone habito in Dominica de Abraham.*

¶ *Initium hujus sermonis est*, Scitote fratres.

CAvete *d* fratres mendacium, quia omnes qui amant mendacium, filii sunt diaboli 1. *& infrà.* ¶ Non solùm in falsis verbis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est. Mendacium namque est Christianum se dicere, & opera Christi non facere. Menda-

a *al. Idem.* b *Ivo part. 12. c. 23. Pann. l. 8. c. 113.* c *Burch. lib. 12. c. 16. Ivo part. 12. c. 81. Pann. l. 8. c. 104. & 105.* d *Capitul. l. 1. cap. 63. Burch. lib. 12. c. 22. Ivo p. 12. cap. 69. & 33.* e *al. habet. Capitulorum è Gallia missis. Burch. l. 12. c. 20.* f *Pann. l. 1. cap. 120. Cap. præcedens. Simile quiddam in schedis dorum, lib. 2. tit. 6.* g *In usibus feu-*

a *Ivo part. 12. cap. 76. Pann. l. 8. c. 122.* b *al. cassamentum.* c *Ansel. l. 11. c. 74. Polyc. l. 6. tit. 11. Burch. l. 12. c. 21. Ivo p. 12. cap. 72.* d *Pann. l. 8. c. 127.*

cium est, Episcopum sacerdotem vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari.

1 ¶ Diaboli] *In codice Vaticano, ubi hæc sermo habetur, sequuntur hæc, quia non solùm mendax est, sed etiam & pater, & inventor ipsius mendacii est. Omnis enim simulatio, & omnis duplicitas mendacium est. Ergo non solùm, &c.*

C. XXI. ¶ *Quoties sermo malus de ore nostro procedat.*

Item Hieronymus *in c. 4. epist. ad Ephesios.*

QVoties verò loquimur, aut non in tempore, aut importuno loco, aut non convenit audientibus, ut toties sermo malus procedit de ore nostro ad destructionem eorum qui audiunt. Consideremus itaque quid loquamur: quia pro omni otioso verbo reddituri sumus rationem in die judicii.

7 pars. *Iuramentum verò clericus laico præstare non debet.*

C. XXII. ¶ *Cuiquam laico clericus nihil jurare præsumat.*

Unde in Rhemensi concilio *legitur.*

NVllus a ex ecclesiastico ordine cuiquam laico quidquam super sacrosancta Evangelia jurare præsumat: sed simpliciter cum veritate & puritate dicat, est, est, non, non. Sed si est aliquid, quod sibi objiciatur 1, prout judicaverint, qui ejusdem ordinis sunt, aut corrigatur, aut expurgetur.

1 ¶ Objiciatur] *Apud Burchardum & Ivonem sequitur, ad Episcopum, in cujus territorio est, deferatur; & juxta id, quod illi, qui ejusdem sunt ordinis, dijudicaverint, aut corrigatur, aut expurgetur.*

Episcopo similiter clericus juramentum præstare non debet, nisi forte is, cui ecclesia procurationem committit.

C. XXIII. ¶ *De eodem.*

Unde Vrbanus II. *ait.*

NVllus b Episcopus clericos suos, nisi fortè quibus ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fuerit, sibi jurare compellat.

¶ *In aliquot vetustis exemplaribus finis hujus causæ est in verf. expurgetur. absunt autem hæc verba, & sequens caput, nullus. In uno autem non modò ista habentur, sed etiam caput primum de juramento calumniæ, & constitutio nova Henrici.*

CAVSA XXIII.

QVidam Episcopi cum plebe sibi commissa in hæresim lapsi sunt, circumadiacentes catholicos minis & cruciatibus ad hæresim compellere cœperunt: quo comperto, Apostolicus catholicis Episcopis circumadiacentium regionum, qui ab Imperatore civilem jurisdictionem acceperant, imperavit, ut catholicos ab hæreticis defenderent, & quibus modis possent, eos ad fidei veritatem redire compellerent. Episcopi hæc mandata Apostolici c recipientes, convocatis militibus, apertè, & per insidias contra hæreticos pugnare cœperunt. Tandem nonnullis eorum neci traditis, aliis, rebus suis ecclesiasticis, expoliatis, aliis carcere & ergastulo reclusis, ad unitatem catholicæ fidei coacti redierunt.

1 *Hic primum quæritur, an militare peccatum sit.*

2 *Secundò, quod bellum sit justum, & quomodo à filiis Israel justa bella gerebantur.*

3 *Tertiò, an injuria siciorum armis sit propulsanda.*

4 *Quartò, an vindicta sit inferenda.*

5 *Quintò, an sit peccatum judici, vel ministro reos occidere.*

6 *Sextò, an mali sint cogendi ad bonum.*

7 *Septimò, an hæretici suis & ecclesiæ rebus sine expoliandi, & qui possidet ab hæreticis ablata, an dicatur possidere aliena.*

8 *Octavò, an Episcopi, vel quibuslibet clerici sua licèat auctoritate, vel Apostolici, vel* d *Imperatoris præcepto arma movere.*

a *Burch. l. 2. c. 181. Ivo p. 8. c. 233. Pann. l. 3. c. 11.* b *Ext. de jurejur. c. nullus.* c *al. Apostolica.* d *al. sine Imperatoris.*

QVÆSTIO I.

QVod militare alienum videatur ab Evangelica definitione, hinc videtur posse probari, quia omnis militia vel ad injuriam propulsandam, vel propter vindictam instituta est: injuria autem vel à propria persona, vel à sociis repellitur, quod utrumque Evangelica lege prohibetur. Cui enim dicitur: a [*Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei & alteram*] & iterum: [*Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo duo millia.*] *Item cum Apostolus dicat:* b [*Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ:*] quid aliud prohibemur, quàm propriæ personæ injuriam repellere? ¶ *Item, cum Petro gladio magistrum defendente, Christus dixerit:* c [*Converte gladium tuum in vaginam: an putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones Angelorum?*] *denique sicut de B. Andrea legitur* d, *cum fores concussas populorum, ut de manibus iniqui judicis eum erriperent, & ab imminente mortis illuvie defenderent, ipse econtra & exemplo & verbo patientiam docens, rogabat eos ne suum martyrium impedirent: quid aliud monemur, quàm sicut proprias, ita & sociorum injurias patienter tolerare, nec ad arma concurrere, sed eorum exemplo ad omnia ferenda animum præparare?* ¶ *Item, cum in proverbiis 1 legitur:* e [*Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.*] *Item cum in Evangelio dicatur* f [*Nolite judicare, & non judicabimini.*] *Item,* g *cum paterfamilias dicat servis volentibus colligere zizania:* [*Sinite utraque crescere usque ad messem: & tunc dicam messoribus, colligite zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum.*] ¶ *Item cum Rex ille, qui nuptias fecerat filio suo, occisis exercitibus suis, angelorum videlicet, dicatur perdidisse homicidas Prophetarum & Apostolorum, qui vocati ad nuptias non obtemperarunt credendo: item cum Paulus Apostolus dicat scribens ad Romanos:* h [*Nolite judicare invicem.*] *Item:* [*Qui non judicas alienum servum? Suo Domino stat, aut cadit. Sive enim vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & vivorum, & mortuorum dominetur.*] *In his omnibus quid aliud præcipitur, quàm ut vindicta relinquatur divino reservetur examini? Cum ergo, ut superiùs ostensum est, militia videatur instituta vel ob injuriam propulsandam, vel ad inferendam, utrumque autem lege Evangelica prohibeatur, apparet, quòd militare peccatum sit.*

1 ¶ In proverbiis] *Sententia illa solet quidem pro suo loco usurpari: sed non habetur in libro Proverbiorum. Affertur B. Paulo ad Rom. cap. 12. (conjunctè cum alia sententia ex c. 25. verb. & ad Hebræos 10. Deut. c. 32.) In Cantic. sic scriptum est: Mea est ultio, & ego retribuam.*

C. I. ¶ *Bella carnalia bellorum spiritualium figuram gerunt.*

Hinc etiam Gregorius *ait* i.

NIsi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gererent, nunquam, ut opinor, Iudaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem donare, legendi in ecclesiis fuissent ab Apostolis traditi. Quid enim eis bellorum proficeret ista descriptio, quibus dicitur ab Iesu: [*Pacem k meam do vobis, pacem meam relinquo vobis?*] & quibus per Apostolum / rebellio & dicitur: [*Non vosmetipsos vindicantes, sed magis injuriam accipite, & magis fraudem patimini?*] Vnde denique sciens Apostolus nulla nobis jam ultrà bella esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina contra spirituales adversarios desudanda, velut magister militiæ, præceptum dat militibus Christi, dicens: [*Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.*]

a *Matth. 5.* b *Roman. 12.* c *Matth. 26.* d *De martyrio ipsius.* e *Deuteron. 32. Roman. 12.* f *Matth. 7.* g *Matth. 13.* h *Roman. 14.* i *Origenes homilia 15. super Iosue.* k *Ioan. 14.* l *1. Corinth. 6.*

ſtu ita reſpondetur. Præcepta patientiæ non tàm oſtentatione operis, quàm præparatione cordis ſunt retinenda.

C. II. ¶ *Præcepta patientiæ, virtute animi, non oſtentatione corporis ſervanda ſunt.*

Unde Auguſtinus *ait in ſermone de puero Centurionis.*

PAtientia *a* debet eſſe homo juſtus & pius patienter rerum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius creſcat bonorum, non ut pari malitia ſe quoque numero addat malorum. Denique iſta præceptorum magis ad præparationem cordis, quàm intus eſt, pertinere, quàm ad opus quod in aperto fit (ut teneatur in ſecreto animi patientia cum benevolentia, in manifeſto autem ita, quod eis videtur prodeſſe poſſe, quibus bene velle debemus.) ¶ *b* Hinc liquidò oſtenditur, quòd ipſe Dominus Jeſus, exemplum ſingulare patientiæ, cùm percuteretur in faciem, reſpondit: [Si *c* malè dixi, exprobra malo: ſi autem benè, quid me cædis?] Nequaquam igitur præceptum ſuum, ſi verba intueamur, implevit. Neque enim præbuit percutienti alteram partem, qui potius prohibuit, ne qui fecerat injuriam, augeret. Et tamen paratus venerat non ſolùm percuti in faciem, verùm etiam pro his quoque, à quibus hæc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens, [Pater *d* ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.] ¶ Nec Paulus Apoſtolus præceptum Domini & magiſtri ſui videtur impleviſſe, ubi etiam ipſe percuſſus in faciem, dixit principi ſacerdotum: [Percutiet *e* te Deus paries dealbate: ſedes judicare me ſecundùm legem, & contra legem jubes me percuti?] Et cùm à circumſtantibus diceretur: [Insultas ſacris principi ſacerdotum?] Irridens *f* eos admonere voluit, quid dixerit: ut qui ſaperent, intelligerent jam deſtruendum eſſe adventu Chriſti parietem dealbatum, hoc eſt, hypocriſim ſacerdotii Iudæorum. Ait quippe *g* [Neſcivi fratres, quia princeps eſt. Scriptum eſt enim: principi populi tui non maledicetis.] cùm postàbio, qui in eodem populo creverat, atque *h* ſe longè ſuperat eruditus, illum principem ſacerdotum nequaquam eſſe, nec eos, quibus ita notus erat, ullo modo latere, quod neſciret. Sunt ergo iſta præcepta patientiæ tenere in cordis præparatione retinenda: ipſaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, ſemper in voluntate complenda eſt. ¶ Agenda ſunt autem multa etiam non invitis benigna quadam aſperitate plectendis, quoties potius utilitati conſulendum eſt, quàm voluntati. *& ipſa.* Nam in corripiendo filio, quamlibet aſperè, tamen profectò amor paternus amittitur. Fit etenim quod dolet & doleat, quia etiam invitus videtur adhibere ſanandis. ¶ Ac per hoc ſi terrena iſta reſpublica ſanctæ Chriſtiana cuſtodiat, & ipſa bella ſine benevolentia non geremus, ut *i* ad pietatis, juſtitiæque pacatam ſerenitatem vitia facilius conſulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil ex illa licitæ ſolet itate peccantium, quâ pœnalis nunquam impunitas, & mala voluntas, velut hoſtis interior, *obtinetur & paulo poſt.* ¶ Nam *k* ſi Chriſtiana diſciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus, conſilium ſalutis pertinibus in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, atque militiæ omnino ſubtraherent. Dictum eſt autem [Neminem *l* concuſſeritis: nulli *1* calumniam feceritis: contenti eſtote ſtipendiis veſtris.] Quibus proprium ſtipendium ſufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.

¶ *Ita etiam erat Auſtinus. Poly. non aſſero auctorem. Habetur autem in epiſt. 5. Aug. ad Marcellinum.*

1 ¶ Nulli] *Poſitus eſt integer locus Evangelii, ut eſt in ipſa epiſtola, & lib. 22. contra Fauſtum, c. 74. Antea erat*, CONtenti eſtote ſtipendiis veſtris.

C. III. ¶ *In bellicis armis milites Deo placere poſſunt.*

Item ejuſdem *ad Bonifacium, epiſt. 207.*

NOli *a* exiſtimare neminem Deo placere poſſe, qui in armis bellicis militat. In his erat ſanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit teſtimonium. In his etiam plurimi illius temporis juſti. In his erat & ille Centurio, qui Domino dixit: *b* [Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.] *& infrà.* ¶ Hoc ergo primùm cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipſa corporalis donum Dei eſt. Sic enim cogitabis 1 de dono Dei non facere contra Deum. Fides enim quando promittitur, etiam hoſti ſervanda eſt, contra quem bellum geritur: quantò magis amico, pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas, ut liberet Deus à neceſſitate, & conſervet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur: ſed bellum geritur, ut pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem *c* vincendo perducas. [Beati enim pacifici (ait Dominus) quia filii Dei vocabuntur.] Si autem pax humana tam dulcis eſt pro temporali ſalute mortalium, quantò eſt dulcior pax divina pro æterna ſalute Angelorum? Itaque hoſtem pugnantem neceſſitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & reſiſtenti violentia redditur, ita victo vel capto miſericordia jam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur.

1 ¶ Sic enim cogitabis] *Antea legebatur*, Sic enim cogitabis de dono Dei, non facies contra Dominum. *Emendatum eſt & hoc & multa alia ex originali.*

C. IV. ¶ *Quæ ſint in bello jure reprehendenda.*

Item ejuſdem *contra Manichæos, [id eſt, libro 22. contra Fauſtum, cap. 74. & 75.]*

QVid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur *d* in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum eſt, non religioſorum. Nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſimilia, hæc ſunt, quæ in bellis jure culpantur. Quæ plerumque ut etiam jure puniantur, adverſus violentiam reſiſtentium (ſive Deo, ſive aliquo legitimo imperio jubente) gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis: cùm in eo humanarum rerum ordine inveniuntur, ubi eos vel jubere tale aliquid, vel in talibus obedire juſtè ordo ipſe conſtringit. Vnde 1 neque Ioannes *e* ab armis jubet diſcedere milites: & Chriſtus *f* tributa Cæſari monet reddi, quia propter bella neceſſariò militi ſtipendium præbetur. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium apud principes ſit. *& infrà.* ¶ Sed ſi humana cupiditate bellum geritur, non nocet ſanctis, in *g* quos non habet quiſquam poteſtatem, niſi deſuper datam. Non *h* enim eſt poteſtas, niſi à Deo, ſive jubente, ſive ſinente. Ergo vir juſtus, ſi forte ſub Rege, homine etiam ſacrilego, militet, rectè poteſt illo jubente bellare, ſi vice *i* pacis ordinem ſervans, quod *k* ſibi jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt; ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.

1 ¶ Vnde neque] *Hinc uſque ad verſ.* ordo. *Gratianus ſummatim retulit ſententiam B. Auguſtini, quæ ab eo copo-*

---

a *Poly. l. 7. tit. 13. Anſel. l. 13. c. 4. Ivo p. 10. c. 126.* b *Matth. 8.* c *al. ſanitatem.* d *al. dementur. Panor. l. 2. c. 45.* e *Luc. 3.* f *Matth. 22.* g *Ioan. 19.* h *Rom. 13.* i *al. cruce brig.* k *al. cui quod jubetur.*

1 *Poly. l. 7. tit. 13. Anſelm. l. 13. c. 3.* b *Non erat hic faciendum initium novæ paragraphi, cohærent enim hæc cum antecedentibus.* c *Ioan. 1.* d *Luc. 11.* e *Act. 23.* f *al. incidenter.* g *Exod. 22.* h *al. ſolo.* i *al. ſed ut.* k *Exod. 20.* l *Luc. 3.*

sius & clarius exponitur: sicut etiam à vers. Sed si humana. *usq; ad vers.* Non enim.

C. V. ¶ *Militare non est peccatum.*

Item ejusdem in libro de verbis Domini, tractatu sive sermone 19.

Militare *a* non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est: nec rempublicam gerere criminosum est, sed ideò gerere *b* rempublicam, ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, prædo *c* grassetur. *Ita infrà.* ¶ Dicit ipse Dominus, *d* [Reddite quæ Dei sunt, Deo, & quæ Cæsaris, Cæsari.] Igitur, quod Cæsar præcepit, ferendum est: quod Imperator indicit, tolerandum est: sed fit intolerabile, dum prædam exactores accumulant. *Item infrà.* ¶ [Interrogaverunt Joannem & milites: Quid faciemus & nos? Ait *e* illis Joannes, neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris.] Hic jam cognoscere se debet omnis homo, qui militat. Non enim tantùm de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur: sed quisquis militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles ascribitur: atque ideò hæc sententia potest dici (verbi gratia) militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicunque sibi stipendia publicè decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator & concussor Joannis sententia condemnatur.

C. VI. ¶ *Pacata sunt bella, quæ geruntur, ut mali coërceantur, boni, sublevantur.*

Item ejusdem de diversis ecclesiæ observationibus.

Apud *f* veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coërceantur, & boni subleventur.

¶ *Sic etiam citat Ivo: quod tamen apud B. Augustinum non est inventum, quamvis epistola ad Ianuarium talem ferè habeat titulum. Simile habetur sup. eod. mlt. 4. esto ergo. & de civitate Dei, lib. 19. c. 12.*

C. VII. ¶ *Summa est laus militiæ, reipub. utilitatibus obedientiam exhibere.*

Unde Gregorius *universis militibus* g *Neapolitanis, lib. 12. epist. 24.*

Summa *h* militiæ laus, inter alia bona merita, hæc est, obedientiam reipub. *i* utilitatibus exhibere; sicut etiam nunc devotionem vestram fecisse didicimus, quæ epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium Tribunum custodiæ civitatis deputavimus præesse, paruit, & congruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. Unde scriptis vos præsentibus curavimus admonendos, ut prædicto viro magnifico Tribuno, sicut & fecistis, omnem debeatis pro serenissimorum dominorum utilitate, vel conservanda civitate, obedientiam exhibere: quatenus quidquid à vobis hactenus bene gestum agnoscitur, per præsentis temporis vigilantiam ac solicitudinem augmentetis.

Ex omnibus colligitur, quòd militare peccatum non est, & quòd præcepta patientiæ in præparatione cordis, non in ostentatione corporis servanda sint.

QVÆSTIO II.

Quòd autem quæritur, *quod sit justum bellum, Isidorus Etymol. l. 8. c. 1. inquit.*

C. I. ¶ *Quod sit justum bellum.*

Justum *a* est bellum, quod ex edicto i geritur, de rebus repetendis *b*, aut propulsandorum hostium causâ *& cap. 15.* ¶ Iudex *c* dictus, quasi jus dicens populo, eò quod jure disceptet. Iure autem disceptare, est inde dicare. Non est autem judex, si non est in eo justitia.

i ¶ Edicto] *In codicibus Isidori etiam transcriptus legatur justum esse bellum, nisi denuntiatum, nisi indictum, & de repetitis rebus.*

C. II. ¶ *Nihil ad justitiam interest, sive aperto, sive ex insidiis aliquis pugnet.*

Item Augustinus *in libro quæstionum 83. q. 11.*

Dominus noster jubet *e* ad Iesum Nave, ut circumtuat sibi retrorsus insidias, id est, insidiantes hostibus tores ad insidiandum hostibus. Hinc admonemur hoc non injustè fieri ab his, qui justum bellum gerunt, ut nihil homo justus præcipuè cogitare debeat in his rebus, nisi ut justum bellum suscipiat, cui bellare fas est. Non enim omnibus fas est. Cùm autem justum bellum ceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, ad justitiam interest. Iusta autem bella definiri quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod illa probè factum est, vel reddere quod per injurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione pium est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, novit quid cuique fieri debeat: in quo bello dux exercitus, vel ipse populus non tam auctor belli, quàm ministerius judicandus est.

Cum ergo justum bellum sit, quod ex edicto geritur, vel de injuriæ ulciscuntur, quæritur, quomodo à filiis Israel justa bella gerebantur.

C. III. ¶ *Innoxius transitus filiis Israel negatur, atq; ideò justa bella gerebant.*

De his ita scribit Augustinus *in quæstionibus Numerorum, q. 44. ad c. 20.*

Notandum *g* est sanè, quemadmodum justè bella gerebantur [à *h* filiis Israel contra Amorræos.] Innoxius enim transitus denegabatur, qui jure humanæ cietatis æquissimo patere debebat.

QVÆSTIO III.

Quòd verò injuria sociorum armis propulsanda sit exemplis & auctoritatibus probatur. Dominus [cum ab Herode quæreretur ad interficiendum, ne cincium sibi quæsivit armorum, cum occulto instinctu posset convertisse manus Iudæorum, sed fugiens in Ægyptum, per septennium. Sic etiam, cum à Iudæis lapidatus condat se, & exeat de templo. Sic etiam cum discernere cem, noluit k commovere adversus seniores Iudæorum quæ nuper ei obviam processerat, & cum psalmis & laudi receperat. Sic etiam interrogatus à Pilato, an Rex sit l [*Regnum meum non est de hoc mundo. Si enim esset de hoc do, ministri mei utique decertarent, ut ego non traderer Insinuans illos ad regnum hujus mundi pertinere, qui manarum virium, non divino præsidio ab innocentes tueri contendunt. Item cum discipulo suis ait: m [Si vos cuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.] non arma fugam persequentibus docuit opponi. ¶ Item, sicut legimus sata, Ægyptus à Nabuchodonosor devastata est, quia illa contra Assyrios & Chaldæos protectionis defensionisque promisit. Unde dictum* n *est.* [Baculus arundineus es Egypte: super quem si aliquis innixus fuerit, confringetur & vulnerabit manum innitentis.] *Ipsi etiam Iudæi captivæ duæ sunt,*

a *Beda, & glossa ord. Luc. 3. Ivo p. 10. c. 125. Pann. l. 8. cap. 60.*
b *agere.*] *orig.* c *præda.*] *orig.* d *Matt. 22.* e *Luc. 3.*
f *Ivo p. 10. c. 105.* g *Episcopis.*] *orig. impressum.* h *Anselm. l. 3. c. 9.* i *sanctæ reipubl. exhibere.*] *orig.*

a *Ivo p. 10. c. 116. Pann. l. 8. c. 54.* b *ad repetitionem.* c *Et idem ferè habetur l. 1. de officiis. & l. 9. c. 4.* d *Et idem ferè habetur l. 1. de officiis. & l. 9. c. 4.*
f *abest ab orig.* g *Ivo p. 10. c. 119. Pann. l. 8. c. 77.* h *ab orig.* i *Matt. 2.* k *Matt. 21.* l *Ioan. 18.*
n *Esa. 19. 36. Ezech. 29.*

stem suæ liberationis non in solo Deo, sed in homine posuerunt. Sic etiam de primis credentibus legitur, a quod rapinam suorum bonorum cum gaudio suscipiebant, non quærentes sibi alterum patrocinia, sed gaudentes, quoniam digni inveniebantur pro nomine Iesu contumelias pati. Sic & Apostolus in prima epistola suadet Corinthiis, b ut injurias & fraudem patienter ferant potius, quàm repetendo fratres scandalizent. Sic ab idololythis, & à quatibet alia crimine abstinendum potius, quàm cum scandalo fratrum edamus. Sic & à sumptibus abstinet, ne aliquod offendiculum Evangelio Christi præstaret. Cum ergo ille, qui ab injuria armis arcetur, non minus scandalizetur, quam ille à quo ablata coram judice repetuntur, patet quòd ad propulsandum injuriam non sunt petenda armorum auxilia. Quod autem petendum non est, illud jure præstari non debet. Sed contra multa rate præstantur, qua tamen jure non petuntur. Bonus enim non rite injuriæ vindictam petit, quam malum pro malo redderet, quam tamen judex rectè instigeret, ne nisi bonum pro malo redderet.

C. I. ¶ *Quæ sint differentiæ retributionum. Unde* Augustinus *in* c *expositione Psalmi 108. ait.*

SEx differentiæ sunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis; hæc duo bonorum sunt, & prius melius. Non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis hæc duo malorum sunt, & posterius deterius. Reddere bona pro bonis, mala pro malis; hæc duo mediocrium d sunt: prius propinquum bonis, convenit 1 etiam malis, quod Christus non arguit, sed plus oportere dicit, e quia Ethnici hoc faciunt: posterius propinquum malis, convenit tamen etiam bonis. Vnde & lex *f* modum ultionis statuit: [Oculum pro oculo.] Quæ si dici posset, injustorum justitia est, non quia iniqua est ultio, quam lex statuit, sed quia vitiosa est libido ulciscendi, magisque ad judicem pertinet hoc inter homines decernere *g* quàm bonum hominem sibi expetere. Hic enim redderet malum pro malo: judex 2 verò punit, non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo; sed dilectione justitiæ, justum pro injusto, quod est bonum pro malo: quod etiam Deus judex facit.

¶ B. *Augustinus in explanatione psalmi 108 has sex differentias exposuit explicavit: cujus sententiam auctor glossæ ordinariæ verbotim hinc inde breviter retulit, ex qua glossa videtur acceptum hoc caput.*

1 ¶ Convenit etiam malis] *Verba hæc non sunt in plerisq; vetustis, nec in glossa: sed non longè discedunt à verbis B. Augustini.*

2 ¶ Iudex verò] *In glossa ordinaria & plerisq; Gratiani manuscriptis legitur,* judex verò non, sed dilectione justitiæ, quæ bonum est pro malo, quod & Deus judex facit. *Non sunt tamen reliqua emendata, quoniam apud B. Augustinum in eadem explanatione aliquanto inferius eadem ferè habentur.*

Item ab aliquo capti injustè sua exigunter, pro vita tamen redimenda justè asseruntur. ¶ *Item vasa sacra ab aliquo barbaro injustè exiguntur, pro redemptione tamen captivorum justè præstantur. Sic & injuriæ propulsatio, licet injustè postuletur, tamen justè præstatur: quanquam & ipsa postulatio non suffragari, injusta probetur. Aliud enim est injuriam propellere, ut sibi liceat voluptuosè vivere, aliud ut aliorum utilitatis liberè possit vacare. Sicq; aliud est suffragium ab homine tanquam à ministro justitiæ postulare, ut mala voluntas adversantium ejus ministerio careat effectu, & bonorum voluntas ejus suffragio fortiatur effectum; aliud spem suam à Deo in hominem transferre, ut adversis, quæ inferuntur à Deo ad vitæ correctionem, humanis pellantur auxilio, nulla præcedente correctione: sicut Israelitæ, qui captivitatem sibi imminentem Ægyptiorum suffragio se putabant posse evadere, sine pœnitentia præteritæ vitæ, non revocantes ad memoriam: [Dæ h nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.] & idem i [His in curribus, & his in equis, nos autem in nomine Dei nostri invocabimus.] Petere ergo, vel præstare in tribulatione subsidium, ut voluptuosè quis in crimine vivat, damnabile est. Petere autem, vel præstare solatium, ut malis facultas delinquendi adimatur, ut ecclesia pacem adipiscatur, ut aliquis multorum utilitati serviatur, utile est & honestum: dissimulare verò est gravissimum. Hinc de Paulo legitur, a quòd cum quidam Iudæorum juravissent se non comesturos panem, nisi eum interfecerent, petiit milites à prætore, quorum præsidio illæsus servaretur ab injuria Iudæorum, non suæ voluptati, sed omnium utilitati visturus. Hinc in Evangelio b mercenarius vocatur, qui videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. Hinc etiam ecclesia auxilium ab Imperatore ad sui defensionem petere monetur.*

C. II. ¶ *Ab Imperatore ecclesia auxilium postulare debet.*

Vnde Augustinus *ad Bonifacium ait, epist. 50.*

MAximianus *e* Episcopus Vagiensis auxilium petiit ab Imperatore Christiano [contra *d* hostes ecclesiæ,] non tam sui ulciscendi causa, quàm tuendæ ecclesiæ sibi creditæ. Quòd si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apostolus *e* Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed ecclesiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conspiraverunt, consilium eorum Tribuno ut proderetur, effecit. Vnde factum est, ut eum ad locum quo fuerat producendus, deduceret miles armatus, nè illorum pateretur *f* insidias.

C. III. ¶ *Catholici adversùs hæreticos à potestatibus ordinatis defensionem possunt postulare.*

Item Augustinus *ad Emeritum, epist. 164.*

NOstri *g* adversùs illicitas & privatas vestrorum violentias (quas & vos ipsi, qui talia non 1 facitis, doletis & gemitis) à potestatibus ordinatis tuitionem petunt, non qua vos persequantur, sed qua se defendant.

1 ¶ Non facitis] *Addita est negatio ex originali & Ivone, & alia etiam emendata. Refert autem ibi B. Augustinus id quod decretum fuerat in sancto concilio Carthaginensi, ac repetitur in concilio Africano, cap. 60. citatur autem infrà eadem, cap. ab Imperatoribus.*

C. IV. ¶ *Quantum interest inter persecutionem catholicorum & hæreticorum.*

Item ejusdem *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 88.*

PRo *h* membris Christi adversùs vos sæviunt, & vobis resistunt quicunque in catholica parvæ adhuc fidei eo animo sunt, quo tunc Petrus fuit, cùm 1 ferrum pro Christi nomine strinxit. Sed multum interest inter vestram persecutionem, & istorum. Vos similes estis servo sacerdotis Iudæorum, quia servientes principibus vestris adversùs ecclesiam catholicam, id est, adversùs Christi corpus armamini. Isti autem tales sunt, qualis tunc Petrus fuit, qui pro Christi corpore, id est, pro ecclesia etiam corporaliter pugnavit.

C. V. ¶ *Iustitia plenius est, quâ patriam bello tuetur à barbaris.*

Item Ambrosius *libro primo de officiis, c. 27.*

FOrtitudo, *k* quæ vel in bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena justitiæ est.

C. VI. ¶ *Prodest latroni vel piratæ, qui membra ejus debilitat.*

Item Hieronymus *super Sophoniam, ad c. 1.*

a *Hebr. 10. Act. 5.* b *1. Cor. 6. 8. 9.* c *Glossa ordin. ibid. ad verſ.* Pro eo, ut diligerent me.] d *al. mediocrium.* e *Matth. 8.* f *Exod. 21.* g *al. discernere.* h *Psal. 18.* i *Psal. 19.*

a *Act. 27.* b *Ioan. 10.* c *Poly. l. 1. tit. ult. Ivo p. 10. c. 59.* d *absunt ab orig.* e *Actor. 23.* f *al. pateret insidias.* g *Ivo p. 10. c. 80. Pann. l. 8. c. 26.* h *Ivo p. 10. c. 73.* i *Ioan. 18.* k *Ivo p. 10. c. 113. Pann. l. 8. c. 50.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SI a quis fortitudinem lætionis, & piratæ, & furis enervat b, infirmosque eos reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra, quibus prius non bene utebatur, à malo opere cessabunt.

C. VII. ¶ *Qui socii non repellit injuriam, similis est ei, qui facit,*

Item Ambrosius *libro primo de officiis, cap. 37.*

NOn c in inferenda, sed in depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille, qui facit. Vnde S. Moyses hinc prius orsus est tentamenta bellicæ 1 fortitudinis. Nam cùm d vidisset Hebræum ab Ægyptio injuriam accipientem, defendit, ita ut Ægyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon e quoque ait: [Eripe eum, qui ducitur ad mortem.]

1 ¶ Bellicæ] *Sic emendatum est ex originali, cùm etiam in manuscriptis Gratiani legeretur,* imbellis.

C. VIII. ¶ *Malorum impietati favet, qui eis obviare cessat.*

Item Anastasius & Damasus Papa.

QVi f potest obviare & perturbare perversos, & non facit, nihil aliud est, quàm favere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. IX. ¶ *Qui divina mandata contemnunt, severis coërcentur vindictis.*

Item Calixtus, *epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

IVstum g est, ut qui divina contemnunt mandata, & inobedientes Patrum existunt jussionibus, severioribus corrigantur vindictis: quatenus cæteri talia committere timeant, & omnes gaudeant fraterna concordia, & cuncti sumant severitatis atque bonitatis exemplum. Nam si (quod absit) ecclesiasticam sollicitudinem, vigoremque negligimus, perdit desidia disciplinam, & animabus fidelium profectò nocebitur.

C. X. ¶ *Imperatores cum Episcoporum provisione ecclesia defensionem adversus divitum potentiam debent sortiri.*

Item ex concilio Carthaginensi 5. h *cap. 9.*

AB Imperatoribus universis visum est 1 postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur ecclesia, ut defensores eis adversus potentias 1 divitum cum Episcoporum provisione delegentur.

1 ¶ Visum est] *Sic est emendatum ex codicibus concilii impressis & manuscriptis. Antea legebatur,* justum est auxilium postulandum.

Ecce, quod nonnunquam est obviandum perversis, & injusto sociorum armis est propulsanda, ut & malis adempta facultas delinquendi prosit, & bonis optata facultas liberè confidendi ecclesiæ ministretur. Hoc qui non facit, consentit.

C. XI. ¶ *Non sunt immunes à scelere, qui non liberant eos, quos possunt à facto liberare.*

Unde Augustinus *ait in Psal. 81.*

OStendit k [Propheta] nec illos immunes à scelere esse, qui permiserunt Christum principibus interfici, cùm præ multitudine timerentur, & possent illos à facto, & se à consensu liberare. Qui 1 definit obviare cùm potest, consentit.

1 ¶ Qui desinit] *Hæc in eadem glossa referuntur ex Cassiodoro: cujus verba sunt hæc.* Nam cum possis obviare perversis, si desinas adversari, consensus erroris est.

a *Ivo p. 10. c. 13. Pann. l. 8. c. 30.* b *diripiat.*]*orig.* c *Neg.*]*orig.* d *Exod. 1.* e *Proverb. 24.* f *Damasus epist. 3. ad Stephanum, cap. 8. sup. dist. 83. error. & dist. 85. sacientis. Poly. l. 7. tit. 11. Anselm. l. 13. cap. 19.* g *Poly. ibid. Ansel. l. 13. cap. 13. Ivo p. 6. cap. 346.* h *& in Africano cap. 42.* i *al. impotentias,* τοφανιδα. k *Glossa ord. ibi, ex B. Augus. & Cassiodoro ad illud.* [*Eripite pauperem.*]

QVÆSTIO IV.

Quod autem vindicta inferenda non sit, multis modis probatur. Malis enim tolerandis sæpe, non districta increpatione feriendi, non corporaliter expellendis.

C. I. ¶ *Quomodo mali sunt tolerandi, & quando ab eis recedendum sit.*

Unde Augustinus *ait in libro de verbis Domini, sermone 18.*

TOlerandi sunt quidem mali pro pace, nec a veraliter ab eis recedatur: sed spiritualiter [illegible] est facere quod pertinet ad correctionem malorum, tum licet pro gradu cujusque, salva pace: displicere, non tangere. Non enim Prophetæ, qui hæc dicebant, pulum suum dimiserunt: sed inter eos habitabant, increpabant, unum templum cum eis intrabant, sacramenta celebrabant. Hoc est exire, ore non re: hoc est immundum non tangere, voluntate non sentire.

Caput hoc est in glossa ordinaria, 2. Cor. 6. ad ea verba, medio eorum, *sententia verò accepta ex sermone 18. de verbis Domini: ex quo infrà eod. cap. &c. & capit. sequ. idem pertinentia referuntur.*

1 ¶ Spiritualiter] *Hic interposita erant duo verba,* ter autem, *quæ sunt expuncta, quia & à plerisq; glossa ordinaria absunt.*

C. II. ¶ *Quod mali sunt tolerandi à bonis.*

Idem.

TV bonus tolera malum. Nam & Christus [illegible] cùm sciret furem esse, toleravit, & ad prædi misit, eique cum aliis Eucharistiam dedit.

¶ *Initium hujus capitis est in tractatu 50. in Ioannem. Illa verò videntur accepta ex glossa ordinaria in psalmum 9. ad* ba, Dixit enim in corde suo. *& explanatione B. Augus psalmum 10. cujus propria verba referuntur, sup. 24. q. Ab eodem verò copiosè hæc eadem sententia exponitur la 162.*

C. III. ¶ *Pro pace ecclesia mali sunt tolerandi.*

Idem *super Ioannem tractatu 50. ad c. 11.*

QVid c ergo voluit Dominus noster Iesus Christ fratres mei, admonere ecclesiam suam, quo num perditum inter duodecim habere posset, vo los toleremus, ne corpus Christi dividamus? Et sanctos est Iudas: ecce fur est Iudas: & ne com fur sacrilegus, non qualiscunque fur: fur loculor Dominicorum loculorum, sed sacrorum. Si crimi scernuntur in foro qualiscunque furti, & peculat culatus enim furtum dicitur de re publica, & non dicatur furtum rei privatæ, quomodo publica vehemnntius judicandus est sacrilegus fur, qui auf rit non undecunque tollere, sed de ecclesia tolle Qui aliquid de ecclesia furatur, Iudæ perditu tur.

¶ *Multa in hoc capite sunt emendata ex beato Augustino.*

C. IV. ¶ *De eodem.*

Idem *sermone 18. de verbis Domini.*

ECce, d inquiunt, dicit Propheta, [Recedite, inde, & immundum ne tetigeritis.] Quomodo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & dere jubemur, ne tangamus immundum? Non cessionem spiritualiter intelligimus; illi corpo ter. Nam & ego clamo cum Propheta; & 1 que sumus vasa, utitur nobis Deus in dispensa stra. Clamamus & nos, & dicimus vobis, recedite inde, & immundum ne tetigeritis, sed contactu

a *al. ne.* b *7. q. 1. adversitas, circa finem.* c *tit. 7.* d *Beda 2. Cor. 6. Poly. ibid. Ansel. l. 13.*

non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscujusque gradu atque persona, salvâ pace, fieri potest? *& paulo post.* ¶ Ergo fratres mei, quotquot havetis inter vos qui adhuc amore sæculi prægravantur, auaros, perjuros, adulteros, inspectores a nugarum, consultores mathematicorum, phanaticorum, augurum, aruspicum, ebriosos, luxuriosos, quidquid inter vos malorum ellegotis, quantum potestis, improbate, ut corde recedatis. & redarguite, ut exeatis inde: & nolite consentire, ut immundum non tangatis.

1 ¶ Et qualiacunque] *Sic emendatum est ex B. Augustino & Beda. Antea legebatur,* æqualia.

C. V. ¶ *Pacificus est, qui corrigit quod potest, vel excludit à se, quod non potest.*

Idem *in secundo libro contra epistolam Parmeniani, c. 1.*

Quisquis vel quod potest, arguendo corrigit, vel quod corrigere non potest, salvo pacis vinculo excludit, vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest, æquanimitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificus, & ab ipso maledicto, de quo scriptura dicit. *b* [*Va hu, qui dicunt, quod nequam est, bonum, & quod bonum est, nequam, & reliqua:*] omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. *& infra.* ¶ Quomodo, inquit Parmenianus, incorruptus poteris permanere, qui corruptis sociaris? 1

1 ¶ Sociaris] *Apud B. Augustinum huic interrogationi Parmeniani sequitur continenter responsio, quæ habetur in proximè sequenti capite, hæ plane. Ac certè multò aptius interrogatio Parmeniani, & B. Augustini responsio unico capitulo comprehenderentur.*

C. VI. ¶ *Quid sit malis sociari.*

Idem *eodem capite 21. continuè.*

Tu *c* planè, si sociatur quis malis, id est, si mali aliquid cum eis committit, aut committentibus favet. Si autem neutrum facit, nullo modo sociatur. Porro, si addit tertium, ut non sit in vindicando piger, sed vel corripiat justus in misericordia, & arguat, vel etiam si eam personam gerit, & ratio conservandæ pacis admittit, coram *d* omnibus peccantes arguat, ut cæteri timeant, removeat etiam vel ab aliquo gradu honoris, vel ab ipsa communione sacramentorum, & hæc omnia cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi, plenissimum officium non solùm castissimæ innocentiæ, sed etiam diligentissimæ severitatis implevit. Vbi autem cætera impediuntur, illa duo semper retenta incorruptum, castumque custodiant, ut nec faciat malum, nec approbet factum.

C. VII. ¶ *Aliena peccata in ecclesia alicui non præjudicant.*

Idem *in epistola* e *152. contra Donatistas.*

Si quis *f* à catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi 1 unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed Dei ira manet super eum. Quisquis autem in hac ecclesia bene vixerit, nihil ei præjudicant aliena peccata; quia in ea unusquisque proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit *g. & infra.* ¶ Ergo communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum. Nam si in malis factis non eis quisque consentiat, portat malus causam suam, & personam suam, nec præjudicat alteri, quem in consensione mali operis socium non habet criminis.

1 ¶ Christi unitate] *Antea legebatur,* Christianitate. *Restitutum est ex originali & Beda: utrumq; alia nonnulla.*

a al. spellatores. b *Esa.5.* c *Prov.ibid.* d *Psal.140.* 1. *Tim.5.* e *Beda 1. Corinth.11.* f *Ivo part. 2. cap. 101.* g *Gal.6.*

C. VIII. ¶ *Non te maculat malus, si ei non consentis, sed ipsum redargue.*

Idem a *in* sermone 18. de verbis Domini.

A Malis *b* semper corde disjungimini: ad tempus cautè corpore copulamini. *& infrà.* ¶ Duobus modis non te maculat malus: si ei non consentias, & si redarguas. Hoc est non communicare, non consentire: communicatur quippe, quando facto ejus consortium voluntatis vel approbationis adjungitur. *& infrà.* ¶ Neque ergo consentientes sitis malis, ut approbetis, neque negligentes, ut non arguatis.

C. IX. ¶ *Immundum tangere, est peccatis consentire.*

Idem *ex* c *eodem.*

Recedite *d*, exite inde, & immundum ne tetigeritis. Sed contactu cordis, non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscujusque gradu atque persona salva pace fieri potest? Displicuit tibi, quod quisque peccavit? non tetigisti immundum. Redarguisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam, si res exigit, congruam, & quæ unitatem non violet, disciplinam? existi inde. *& infrà.* ¶ Clamavit ista Moyses *e*, clamavit Esaias *f*, clamavit Hieremias, *g*, clamavit Ezechiel *h*. Videamus, si dimiserunt populum Dei, & se ad alias gentes transtulerunt. Quàm multa, & quàm vehementer Hieremias increpavit in peccatores & sceleratoes populi sui, inter eos tamen erat, unum cum eis templum intrabat, in eadem sceleratorum hominum congregatione vivebat; sed clamando exibat inde. Hoc est exire inde, hoc est immundum non tangere, & voluntate non consentire, & ore non parcere.

C. X. ¶ *Non maculant innocentes facta nocentium, quæ ab eis credi non possunt.*

Idem *in epistola 48. ad Vincentium.*

Quàm magnum est crimen ab istorum innocentiu communione separari? Nam & facta *i* nocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quemquam, si propter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant: sicut ipse Dominus nocentem Iudam usque ad condignum ejus exitum toleravit, & eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit: sicut toleraverunt Apostoli eos, qui *k* per invidiam, (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annuntiabant.

C. XI. ¶ *Mali, quos ecclesia recipit, nec expellit, à bonis sunt tolerandi, non judicandi.*

Idem *in sermone 24. de verbis Apostoli.*

Fortè *l* in populo Dei stat juxta te avarus, raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, & fidelis est, vel potius fidelis vocatur. Non enim potes de ecclesia pellere, non habes aliquem aditum castigando & corripiendo corrigere, accessurus est tecum ad altare. Noli timere: unusquisque *m* proprium onus portabit. *Item infrà.* ¶ Quomodo (inquis) ferrem, quem novi malum? nonne melius ipsum ferres, quàm te foras offerres? Ecce, quomodo feres *n*: attende Apostolum dicentem: *o* [Vnusquisque proprium onus portabit.] Liberet te ista sententia. Non enim cum illo commu-

a *Beda Eph.5.* b *Ivo p.2. c.102.* c *Beda 2.Cor.6. supra ea.ca.ecce. Ivo p.2.c.103.* d *Esa.52.* e *Num.16.* f *Esa.52.* g. *Thren.4.* h *Ezech.14.* i *infrà ea.nimium.* k *Philip.* l *Italiens.& forte,] orig. Ivo part.2.ca.94.* m *Gal.6.* n *al.ferres si attendentes.] orig.* o *Gal.6.*

nicares avaritiam, sed communicares cum illo Christi mensam. Et quid tibi obesset, si cum illo communicares Christi mensam? Apostolus dicit: *a* [Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit:] sibi, non tibi. Sanè si judex es, si judicandi potestatem accepisti ecclesiastica regula, si apud te accusatur, si veris *b* documentis, testibusque convincitur, coërce, corripe, excommunica, degrada.

¶ *Antea citabatur ex libro primo de unico baptismo, ubi non habetur.*

Est & alia distinctio tolerandorum & cavendorum, quam ex verbis Augustini *licet colligere, decimo sexto de verbis Domini.*

C. XII. ¶ *Pastor est diligendus, mercenarius tolerandus, latro cavendus.*

TRes *c* personas dixit Dominus (& debemus illas investigare) in Evangelio, pastoris, mercenarii, & furis. *& paulò post.* ¶ Pastorem dixit *d* animam suam ponere pro ovibus suis, & intrare per januam. Furem dixit [& latronem 1] ascendere per aliam partem. Mercenarium dixit, lupum vel furem si videat, fugere, quia non est illi cura de ovibus: mercenarius est enim, non pastor. Ille intrat per januam, quia pastor est: ille ascendit per aliam partem, quia fur est: ille videns eos, qui volunt tollere oves, timet & fugit, quia mercenarius est; quia non est illi cura de ovibus, mercenarius est enim. Si invenerimus tres istas personas, invenit sanctitas vestra & quos toleretis, & quos caveatis. Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cavendus est latro.

1 ¶ Et latronem] *Hæ duæ voces non sunt in originali: Anselmus tamen illas habet.*

Ecce quòd mali tolerandi sunt, nec corporali, sed spirituali vindicta sunt puniendi. Unde cum discipuli non recepti a Samaritanis ignem calitus super eos deducere voluerunt, dicentes e magistro: [*Vis dicamus, descendat ignis de cælo, & consumat eos?*] *audierunt:* f [*Nescitis cujus estis*] *Item:* [*Omnis, qui gladium acceperit, gladio peribit.*]

C. XIII. ¶ *Spiritualis nunquam carnalem persequitur, sed econverso.*

Hinc etiam Hieronymus *ait in comment. epistolæ ad Gal. c. 4.*

QVi secundùm carnem natus erat, persequebatur spiritalem: nunquam enim spiritalis *g* carnalem persequitur, sed ignoscit ei, quasi rusticano fratri. Scit eum posse proficere per tempus: & si quando Ægyptiæ filium viderit irascentem, recordatur unius patris, qui boves 1 creavit, & culices: & *h* in magna domo non solùm esse vasa aurea & argentea, sed lignea fictilia.

1 ¶ Boves] *In codicibus B. Hieronymi impressis legitur,* qui lucem boves, *verum in codice Vaticano horum commentariorum habetur,* qui lucam bovem. *Significat autem elephantem.*

C. XIV. ¶ *Boni à malis nunquam in hac vita penitus possunt separari.*

Item Augustinus *in libro quarto de baptismo, c. 12.*

QVantum arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & levitatis oblivio, arrogantiæ quanta jactatio, ut quis aut audeat, aut facere se posse credat, quod nec Apostolis concessit *i* Dominus, ut zizania à frumento putet se posse discernere?

¶ *Verba sunt Cypriani lib. 4. epist. 2. ad Antonium, citata ab Augustino lib. 4. c. 12. de baptismo contra Donatistas.*

C. XV. ¶ *Præsens ecclesia simul recipit bonos & malos.*

Item Gregorius *homilia 38. Evang.*

HÆc autem vita, quæ inter cælum & infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit: quos tamen sancta ecclesia & nunc indiscrete suscipit, & postmodum in egressione discernet. Si *a* ergo boni estis, quamdiu in hac subsistitis, æquanimiter tolerare malos debetis. Nam quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam testis est, quia bonus non est. Abel *b* enim esse non quem Cain malitia non exercet.

2 pars. *Ex his omnibus colligitur, quòd malorum vindicta Deo reservanda est, nec sint corporaliter puniendi, sed verbo monitione, & charitatis beneficio ad correctionem invitandi. de Christus in Evangelio c ait:* [*Audistis, quia dictum est antiqui:* d (*quemadmodùm ultionis lex statuit,*) *Oculum pro oculo, & dente pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo, sed diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, ut sitis filii patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.*] *Hinc Hieronymus ait:* [*Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi.*] *Omnis* f *enim iniquus, bonorum est inimicus: omnis* g *autem inimicus hujus sæculi, etiam inimicus est Dei. Inimicus autem Dei, bonitatis & justitiæ est inimicus, ac per hoc inimicus veritatis & bonitatis diligere non potest. Cum ergo inimicos diligere, illis benefacere, cibum & potum subministrare jubemur, non persequi, & punire prohibemur.* ¶ *In lege enim veteri homicidii corporalis pœna statuta est: in lege verò Evangelica peccanti per pœnitentiam promittitur venia. Unde ille ait incepit dicens:* k [*Ego sum Dominus Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios usq; in tertiam & quartam generationem. Hæc verò à lenitate mansuetudinis & misericordiæ, in qua*] l [*Beati pauperes spiritu, beati mites, beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*] *In illa ducebatur: [Dixerit hoc vel illud, morte moriatur.] In ista:* [*Gaudium erit peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta novem qui non indigent pœnitentia.*] *Item:* m [*Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Intium quoq; prædicationis nostri, & præconii ejusdem, ad pœnitentiam pacem invitavit. Sic enim uterq; exordia sua est, dicens:* [*Pœnitentiam agite, appropinquavit* o *enim regnum cælorum.*] *Sic & ipsis Apostolorum, cum Iudas compatti de scelere meditaverat, dicerent Petro:* [*Quid faciemus viri fratres?*] *hoc ipsum* p *sponderisse:* [*Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; vestrum.*] *Et ut universaliter dicatur, in lege* q *populus ad servili timore pœnarum cogebatur: unde & legem in lapidibus accepit. In Evangelio autem populus gratia libertatis & filiali amore, & hæreditatis certitudine ad cultum divinum invitatur. Unde cum quidam legem, quasi coërcentem, carere esse tenendam simul cum gratia, ait* r *Apostolus:* [*Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.*] *etiam* Gregorius *ait in expositione* s *Evangelii:* t [*Consideremus, quòd tunc verum est regnum cælorum hominibus, qui sicut supra diximus, amicum, & odire inimicum.*

C. XVI. ¶ *In lege cuiq; permittebatur diligere amicum, & odire inimicum.*

CVm in lege *x* scriptum sit: [Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.] accepta tum fortia justis fuerat, ut Dei inimicos, suosq; adversarios, ita posse virtute comprimerent, eosque in ore gladii ferirent. Quod in novo proculdubio testamento non perficitur, cùm per semetipsam veritas prædicat, dicens: [Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui oderunt vos:] Qui ergo per tauros, nisi veteris testamenti tres signantur? ς Nam dùm ex permissione legis percipere-

a *Matth. 5.* b *Gen. 4.* c *Matth. 5.* d *Exod.*
e *Rom. 12.* f *Prov. 25.* g *Luc. 4.* h *Exod.*
i *Matth. 5.* k *Exod. 19. & alibi.* l *Luc. 6.* m *Matth.*
Luc. 5. n *Matth. 3.* o *al. appropinquaverit.* p
q *Exod. 1.* r *Gal. 3.* s *Rom. 1.* t *Est hom.*
u *Matth. 22.* x *Levit. 19.* y *Luc. 6.* z *Significatur*
orig.

percuss-

percuterent, (ut ita dicam) quid aliud, quàm tauri erant, qui inimicos suos corporeæ virtutis cornu feriebant? Quid verò per altilia, nisi patres novi testamenti figurantur? qui dum gratiam internæ pinguedinis percipiunt, æternis desideriis innitentes, ad sublimia contemplationis suæ pennis subleuantur.

1 ¶ In orc] *In originali, & quatuor Gratiani vetustis est, jure gladii.*

His ita respondetur: Sunt quædam, quæ salubri duntaxat admonitione sunt corripienda, non corporalibus flagellis animadvertenda sed eorum vindicta divino examini tantum est reservanda, quando in delinquentes videlicet disciplinam exercere non possumus, vel quia non sunt nostri juris, vel quia illorum crimina, etsi nullo modo sunt, tamen manifestis indiciis probari non possunt. ¶ *De his qui non sunt nostri juris, ait Apostolus in prima epistola ad Corinthios.* [*Quid enim mihi attinet de his qui foris sunt, judicare, de his enim Dominus judicabit.*]

C. XVII. ¶ *Infidelium colloquia & convivia non sunt evitanda.*

Quod Augustinus *exponens, ait.*

INfideles *b* non possumus Christo lucrari, si eorum colloquium vitamus & convivium. Vnde & Dominus *c* cum publicanis & peccatoribus manducavit & bibit. In his verò qui intus sunt, id est, infidelibus putredo relecanda est.

Sensum hujus capitis habetur apud B. Augustinum de pœnitentia medicina. ex. verba verò ferè omnia sunt in glossa ord. 1. Cor. 5. ad vers. alioquin, *& interlineari ad vers.* intus.

Hinc etiam cum Propheta d *dicit:* [*Facit Dominus judicium oppressis iniquorum patientibus.*] *exponendo addidit Augustinus:* [*ab his qui non sunt sub jure, in quos nequit disciplina exerceri.*] *Item quando multitudo est in scelere, nec salva pace ecclesiæ manu fieri possunt, tolerande sunt potius, quam violata pace ecclesia puniendi.*

C. XVIII. ¶ *Quædam mala puniendæ sunt, & quædam tolerandæ.*

Vnde Augustinus *ait in libro de fide & operibus, c. 4. & 5.*

QVidam verò *e* econtrario periclitantes, cùm bonorum, malorumque permistionem in ecclesia demonstratam, seu prædictam esse perspexerint, & patientiæ præcepta didicerint, (quæ ita nos firmissimos reddunt, ut etiamsi videntur in ecclesia esse zizania, non tamen impediatur aut fides aut charitas nostra, aut quoniam zizania in ecclesia esse cernimus, ipsi de ecclesia recedamus) destituendam 1 putent ecclesiæ disciplinam, quandam perversissimam securitatem præpositis tribuentes, ut ad eos non pertineat, nisi dicere, quid cavendum, quidve faciendum sit; quodlibet autem quisque facit, non curare. Nos verò ad sanam doctrinam pertinere arbitramur, ex utrisque testimoniis tutam sententiam moderari; ut & canes in ecclesia propter pacem ecclesiæ toleremus, & canibus sanctum, ubi pax ecclesiæ tuta est, non demus. Cùm ergo seu per negligentiam præpositorum, sive per aliquam excusabilem necessitatem, sive per occultas obreptiones invenimus in ecclesia malos, quos ecclesiastica disciplina corrigere aut coërcere non possumus, tunc ne *f* ascendat in cor nostrum impia & perniciosa præsumptio, qua existimemus nos ab his esse separandos, ut peccatis eorum non inquinemur, atque ita post nos trahere conemur, veluti mundos, sanctosque discipulos abunitatis compage, quasi à malorum consortio segregatos: veniant in mentem illæ de Scripturis similitudines, & divina oracula, vel certissima exempla, quibus demonstratum & prænunciatum est, malos in ecclesia permistos bonis usque in finem sæculi, tempusque judicii futuros, & nihil bonis in unitate ac participatione sacramentorum, qui eorum factis non consenserint, obfuturos. Cùm verò eis, per quos ecclesia regitur, adest salva pace potestas disciplinæ adversus improbos aut nefarios exercendæ, tunc rursus, ne socordia, segnitiaque dormiamus, aliis aculeis præceptorum, quæ ad severitatem coërcitionis *a* pertinent, excitandi sumus, ut gressus nostros in via Domini ex utrisque testimoniis illo duce atque adjutore dirigentes, ne patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentiæ saviamus.

1 ¶ Destituendam] *Apud B. Augustinum legitur*, instituendam putant ecclesiam & disciplinam: *sed cæteri collectores cum Gratiano concordant. Multa verò alia ex illis, & originali in toto hoc capite sunt restituta.*

C. XIX. ¶ *Levius occulta, severius autem puniendæ sunt ab ecclesia delicta manifesta.*

Item *contra epistolam Parmeniani, lib. 3. c. 2.*

CVm *b* quisque fratrum, id est, Christianorum intus in ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est. *& infrà.* ¶ Quando ita cujusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinæ.

3 pars. *Est & alia causa, qua correptio verborum, vel verborum videtur esse inutilis, vel superflua. Prædestinati enim ad vitam sine correptione mutantur: sicut Petrus,* c *quem Dominus respiciens, nemine corripiente commovit ad lachrimas. Præscitè ad mortem inter flagella deteriores fiunt, sicut Pharao. Bonis ergo superflua, damnandis hæc inveniuntur esse inutilia. His ita respondetur auctoritate Gregorii & Augustini.*

C. XX. ¶ *Sicut ab oratione cessandum non est, sic nec à correptione.*

Augustinus *enim in libro de correptione & gratia, c. 5. sic ait.*

SIcut non est ab oratione cessandum pro eis, quos corrigi volumus, etiamsi nullo hominum orante pro Petro Dominus respexit *d* eum, & fecit eum suum peccatum flere; ita non est negligenda correptio, quamvis Deus quos voluerit, etiam non correptos faciat esse correctos. Tunc autem correptione proficit homo, cùm misereatur, atque adjuvat, qui facit, quos voluerit, etiam sine correptione proficere.

C. XXI. ¶ *Soli prædestinati salvantur, qui in postulando suo labore meruerunt.*

Gregorius *verò in dialogo, lib. 2. c. 8.*

OBtineri *e* nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt. Sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex *f* labore perveniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare.

C. XXII. ¶ *Occulto Dei judicio mali obdurantur flagellis, boni emendantur.*

Item Augustinus *in lib. de prædestinatione & gratia, c. 15.*

NAbuchodonosor *g* pœnitentiam meruit fructuosam. Nónne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum quod perdiderat, rursus accepit? *h* Pharao autem ipsis flagellis est durior effectus, & periit? Hîc mihi rationem reddat, qui divinum consilium nimium alto *i*, sapientiæque corde dijudicat; cur medicamentum unius medici manu confectum, alii ad interitum, alii valuerit ad salutem; nisi quia

a 1. Cornth. 5. b 2. quæst. 1. c. multi, 18. c Luc. 5. d Psal. 49. e Poly. l. 7 tit. 7. Anst. l. 11. c. 64. f nec.] *orig.*

a *al.* coërcionis. b *Poly. ibid. Ivo p. 2. c. 97. Pann. in prol. c. 13. & 14.* c *Luc. 22.* d *Luc. 22.* e *Burch. l. 20. c. 19. Ivo p. 17. c. 31.* f *al. pro.* g *Dan. 4.* h *Exod. 5. usq; ad 15.* i *altum sapienti corde.*] *orig.*

Christi *a* bonus odor aliis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Quantum ad naturam, ambo homines erant. Quantum ad dignitatem, ambo Reges. Quantum ad causam, ambo captivum populum Dei possidebant. Quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quòd unus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit; alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio?

C. XXIII.

Idem. *b*

VAsis *c* iræ nunquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inveniretur homo habere peccatum: quia nec Deus peccanti homini justè inferret iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpam. *Idem. d*

¶ Prædestinationem Dei sive ad bonum sive ad malum in hominibus operari ineptissimè dicitur, ut ad utrumque homines quædam necessitas videatur impellere: cùm in bonis voluntas sit intelligenda non sine gratia; in malis autem voluntas intelligenda sine gratia. Cùm verò aliquos à Deo, aut traditos desideriis suis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis suis hoc ipsos meruisse profitemur: quia talia eorum crimina præcesserunt, ut ipsi sibi pœnas debuerint, quæ eis etiam supplicium verterent in reatum. Atque *e* ita nec de judicio Dei quærimur, quo deserit meritos deseri, & misericordiæ ejus gratias agimus, quâ liberat non meritos liberari. Vires itaque obedientiæ non ideò cuiquam subtrahit, quia eum non prædestinavit, sed [ideò *f* eum non prædestinavit,] quia recessurum ab ipsa obedientia esse prævidit. Prædestinatio *g* igitur Dei semper in bono est, quæ peccatum sola hominis voluntate commissum, aut remittendum novit cum laude misericordiæ, aut plectendum cum laude justitiæ. In malis autem operibus nostris sola præscientia Dei intelligenda est: quia sicut præscivit, & prædestinavit quæ ipse fecit, & ut faceremus dedit, ita præscivit tantùm, non etiam prædestinavit, quæ nec ipse fecit, nec ut faceremus, exegit. Hi *h* autem de quibus dicitur: [Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum:] voluntate exierunt, voluntate ceciderunt: & quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati: essent autem prædestinati, si essent reversuri, & in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi.

In plerisq; vetustis caput hoc conjunctum est superiori, & ut titulo est, Item, non Idem: est autem consectum ex locis indicatis, Fulgentii, Prosperi, & B. Augustini.

Non ergo necessitatem facit correptionis, vel obdurationis divina prædestinatio, seu præscientia, cum boni per gratiam corrigantur, & libero arbitrio mali pereant. Neq; enim quia prædestinatio, seu præscientia Dei falli non potest, necessariò eveniunt, quæ prædestinantur, vel præsciuntur, sicut nec necessariò prædestinantur, vel præsciuntur, quæ futura sunt: sed quia bona absq; ejus gratia, mala præter ejus scientiam evenire non possunt. Quamvis ergo contingenter fiunt, si hæc prædestinata sunt, vel præscita, necessariò evenient: non tamen ideò absolutè verum est, necessariò evenient, quæ prædestinata sunt, vel præscita: quia hîc necessitas refertur ad rerum eventum, ibi ad intuitum divinæ præscientiæ. Unde Augustinus: [Duæ i *sunt, inquit, necessitates, simplex una, veluti qua necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionata, ut si aliquem ambulare quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisq; scit, id esse alter, quàm notum est, nequit. Sed hæc necessitas cum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non prima facit natura, sed conditionem adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntate gradientem, quamvis eum tum, cum graditur, necedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si providentia præsens videt, id necesse est esse, tametsi nullam habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex libero arbitrii proveniunt, præscientia contuetur. Hæc igitur ad rerum futurarum divinam, necessaria sunt per dispositionem divinæ. Per se verò consideratæ, absolutam 2 naturæ suæ libertatem deserunt. Fient igitur proculdubio cuncta, qua fieturu præscit; sed eorum quædam de libero profiscuntur arbitrio, quamvis eveniant, existendo tamen naturam propriam mutuit, qua prius quàm fierent, etiam non eventre poterant. omnibus mala nostra libero ascribuntur arbitrio, cum ea ascribantur indegnationi. Unde Gregorius:* 2 [*Cum spi indignatio fertur, ut ita dixerim, medullitus movet, hanc ipsa oppositio humanæ non removet: nec se cuilibet utilitas objicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disp Hinc est enim quòd Moyses,* b *qui reatum totius populi vi minuere suis precibus tersit, dum, se obicem obtulit, iras cundiæ unm placavit, ad petram Oreb veniens, & pro ea ditione dissidens, repromissionis terram ingredi Dominu non potuit.*] ¶ *Item Augustinus:* [*De* 3 *Tyriis c vero domis quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum derent, quos etiam credituros fuisse ipsa veritas dicit d. qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vo Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicant, si possint, mniantur, & ostendant, cur apud eos Dominus miracula profutura non erant, fecerit, & apud eos, quibus profutura fecerit. Nosetenim, e si rationem scili, & profundum dicit ejus penetrare non possumus, manifestissime tamen & verum esse quod dixit, & justum esse quod fecit; & no Tyrios & Sydonios, sed etiam Corozaim & Bethsaida pot verti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis virtutes operari. Neq; enim ulli falsum videri potest, quod ve* [*Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Pat* tem *qui per Prophetam* g *Iudææ plebi promisit: Lin ptam vias tuas spinis, & muniam eas lapidibus quibus, adimam tibi facultatem peccandi. Idem per Ezechielem dammandi dixit.* [*Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum, Angelus Domini persequens eos.*] *Sed in his omnibus vitia humanæ ascribuntur menti arbitrio, quod divina clementia Ejus misericorditer vertit ad bonum, in damnandis ipsa ad malum. Sicut ergo, quamvis certissime sciamus nonnu tra terminum à Deo sibi præfixum esse valiturum, omnino languentibus non incongrue medemur; sic quamvis nemo nisi prædestinatus ad vitam, omnis tamen delinquentis est correptio, nec malorum est negligenda disciplina.*

1 ¶ Duæ sunt] *Hæc à Burchardo & Ivone citantur Augustino in libro de prædestinatione. Ea sequentia habentur posse explicata in libello de prædestinatione Dei, inter ejus gustini, tomo 7.*

2 ¶ Absolutam] *Apud Burchardum & Ivonem legitur* absoluta libertate non desinunt.

3 ¶ De Tyriis] *Similima his leguntur apud D. Aug stinum in libro de bono perseverantiæ, cap. 14. Eadem ver rè sicut apud Prosperum ad excepta Tabennensium, in responsi ad b lecam 8. sive 9.*

C. XXIV. ¶ *Non semper in eis qui extant vindicta est exercenda.*

Unde idem Augustinus *ait quæst. 30. Bonifacio.*

a *1. Cor. 2.* b *al. item.* c *Fulgentius l. 1. ad Monymum. Prosper in resp. ad Capitula Gallorum, cap. 6.* d *Ibidem cap. 11.* e *Ibidem c. 12.* f *absunt ab orige.* g *Idem Prosper, ca. 14. & sententia 6. ad capit. Gallorum. Idem sent. 13.* h *Idem ad objecti. Vincentianæ, c. 12. & Augustin. ad articulos sibi falsè impositos, art. 12.* i *Sententia in libro de prædestinatione Dei. Iber d. 20. c. 21. Ivo p. 17. c. 32.*

a *Lib. 9. Moral. c. 12.* b *Exod. 32. Num. 14.* c *Mat* d *al. docet.* e *al. etiam.* f *Matth. 1.* g h *Psalm 34.*

Pia *a* pietàs, veritas, charitas nos non permittit contra Cæcilianum eorum hominum accipere testimonium, quos in ecclesia non videmus, cui Deus perhibet testimonium. Qui enim divino testimonio non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt. *Item infra.* ¶ Molestus est medicus furenti phrenetico, & pater insipienti nato filio: ille ligando, iste cædendo, sed amplo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ita potius falla mansuetudo crudelitas est. *Item infra.* ¶ Si per *b* potestatem, quam per religionem ac fidem regum, tempore quo debuit, divino munere accepit ecclesia, hi, qui inveniuntur in viis & in sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur, reprehendant, sed quare *c* cogantur, attendant. Convivium Domini unitas est corporis Christi, non solum in sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis. *In eadem infra.* ¶ Theodosius 1 Imperator legem *d* generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum Episcopus vel clericus ubilibet esset inventus, decem libris auri mulctaretur. *Item infra.* ¶ Si duo aliqui in una domo habitarent, quam certissime sciremus esse ruituram, nobisque id prænuntiantibus nollent credere, atq; in ea manere persisterent, si eos inde possemus eruere vel invitos, quibus imminentem illam ruinam postea demonstraremus, ut redire alterius sub ejus periculum non auderent, puto, nisi faceremus, non immeritò crudeles judicaremur. Porrò, si unus illorum nobis diceret, quando intraveritis eruere nos, memetipsum continuò trucidabo: alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, sed neque necare se auderet, quid eligeremus, utrum ambos ruinæ opprimendos reliquere, an uno saltem per misericordiæ nostram operam liberato, alterum non nostra culpa, sed sua potius, interire? Nemo est tam infelix, qui non, quid ferri in talibus rebus oporteat, facillime judicet. *Item post paus.* ¶ Quod si plurimi essent in domo ruitura, & indefatigabiliter unus liberari posset, atque id cùm facere conaremur, alii seipsos præcipitio necarent, dolorem de cæteris nostrum de unius saltem salute consolaremus: non tamen, ne seipsos alii perderent, petire universos nullo libertò permitteremus. Quid igitur de opere misericordiæ, quod pro vita æterna adipiscenda, & pœna æterna vitanda hominibus debemus impendere, judicandum est, si pro salute ista non solùm temporali, sed etiam brevi ad ipsum exiguum tempus liberanda sic nos subvenire hominibus ratio vera & benigna compellit? *Item infra.* ¶ Si *e* (inquiunt Donatistæ) oportet, ut nos extra ecclesiam, & adversus ecclesiam fuisse pœniteat, ut salvi esse possimus, quomodo per istam pœnitentiam apud vos clerici, vel etiam Episcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam revera (quod fatendum est) fieri non deberet, nisi pacis ipsius compensatione sanarentur. Sed sibi hoc dicant, & multò maximè humiliter doleant, qui in tanta morte præcisionis jacent, ut isto quodam vulnere matris catholicæ revivisceant. Cùm enim præcisus ramus inseritur, fit aliud vulnus in arbore, quo possit recipi, ut vivat, qui sine vita radicis peribat: sed cùm receptus recipienti coaluerit, & vigor consequetur, & fructus: si autem non coaluerit, ille quidem arescit, sed vita arboris permanebit. Est enim & tale inserendi genus, ut nullo præciso ramo qui intus est, ille qui foris est, inseratur: non tamen nullo, sed vel levissimo arboris vulnere. Ita ergo & isti cum ad radicem catholicam veniunt, nec eis quamvis post erroris sui pœnitentiam honor clericatus, aut Episcopatus auferetur, fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem severitatis: veruntamen quia neque *a* qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, ad misericordiam precibus fusis, coalescenti insitorum pace ramorum charitas *b* cooperit multitudinem peccatorum. *& paulo post.* ¶ Verùm in hujusmodi cautis, ubi *c* per graves dissensionum scissuras non hujus, aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas syncera subveniat. Habeant ergo isti de præterito detestabili errore, sicut Petrus habuit de mendacii timore, amarum dolorem, & veniant ad ecclesiam Christi veram, id est, matrem catholicam: sint in illa clerici, sint Episcopi utiliter, qui contra illam fuerunt hostiliter. Non invidemus, imò amplectimur, optamus, hortamur, & quos in viis, & in sepibus invenimus, intrare cogimus, & sic nondum quibusdam persuademus, quia non res eorum, sed ipsos quærimus.

1 ¶ Theodosius] *Anselmus habet ut Gratianus: sed propria verba B. Augustini ubi de reprimenda rabie Donatistarum agit, sunt hæc.* Quod eo modo fieri aliquatenus arbitramur, si legem piissimæ memoriæ Theodosii, quam generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum Episcopus vel clericus, ubilibet esset inventus, decem libris auri mulctaretur, expressius Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent, ut non omnes ea mulcta ferirentur, *& cætera quæ sequuntur.*

C. XXV. ¶ *Medicinali severitate vsali cogantur ad bonum.*

Idem *Festo, epist. 167.*

Quid *d* faciet hic ecclesiæ medicina, salutem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter phreneticos & lethargicos æstuans. Nunquid contemnere, nunquid desistere vel debet, vel potest? Vtrisque sit, necesse est, molesta: quia neutris est inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari: sed perseverat diligentia charitatis phreneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diliguntur. Ambo molestati, quamdiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati gratulantur. *& infra in eadem.* ¶ Catholici esse non incipiunt, nisi hæretici esse destiterint. Neque enim sacramenta eorum nobis inimica sunt, quæ cum illis nobis sunt communia: quia non humana sunt, sed divina. Proprius error eorum est auferendus, quem male imbiberunt, non sacramenta, quæ similiter acceperunt, quæ ad pœnam suam portant & habent, quantò indignius habent: sed tamen habent.

4 pars. *Ecce quod crimina sunt punienda, quando salva pace ecclesiæ feriri possunt: in quo tamen discretio adhibenda est. Aliquando enim delinquentium multitudo diu per patientiam ad pœnitentiam est expectanda: aliquando in paucis est puniendo, ut eorum exemplo cæteri terreantur, & ad pœnitentiam provocentur. Hinc, cùm discipuli e cœlesti igne Samaritanos vellent consumere, prohibiti sunt: & Samaritani ad pœnitentiam sunt expectati, ut Christo prædicante converterentur.*

C. XXVI. ¶ *Non semper in eos, qui peccant, vindicta est exercenda.*

Vnde Ambrosius *ait lib. 7. commentariorum ad c. 9. Luc.*

Vòd [Christus] discipulos increpavit, quia *f* ignem super eos descendere cupiebant, qui ipsum non receperant, ostenditur nobis non semper in eos, quæ peccaverint, vindicandum: quia nonnunquam amplius prodest clementia, tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. Denique Samaritani *g* citius crediderunt, à quibus hoc loco ignis arcetur: nec discipuli peccant,

a *Polyc. lib. 7. tit. 5. Anselm. l. 12. c. 61.* b *poenitate.*] *orig. Infrà, q. 2. schismatici.* c *quæ.*] *orig.* d *C. Theod. l. de. tit. 5. c. 21. & 65. e Paen. in probæ. c. 13.*

a *1. Corinth 3.* b *1. Petr. 4.* c *Distinct. 50. ut constitueretur.* d *Quid igitur hîc faciat.*] *orig. Polyc. l. 7. tit 5. Anselm. lib. 9. c. 58.* e *Luc. 9.* f *Luc. 9.* g *Ioan. 4.*

qui legem sequuntur. Sciebant enim & Phinees a reputatum ad justitiam, quia sacrilegos interemerat, & ad preces Heliæ b ignem descendisse de cœlo, ut Prophetæ 1 vindicaretur injuria.

1 ¶ Vt Prophetæ] *Hæc sunt addita, quoniam referuntur ab ipsomet Gratiano infra ead. c. si illic.*

Potest in hac prohibitione Apostolorum illud intelligi. Apostoli non zelo justitiæ, sed amaritudinis odio ob injuriam sui expulsionis vindicandam, Samaritanos igne voluerunt consumere: Dominus autem volens eos injuriam propriæ personæ cum patientia & gaudio tolerare, injuriam verò servatutu divinæ non emulam relinquere, ait: c [*Nescitis, cujus Spiritus estis?*] *Hinc etiam Petrus, qui cum aliis audierat: [Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversus vos: gaudete in illa die, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.] contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat; peccata verò, quæ in Deum committebantur, acerrimè puniebat. Vnde Ananiam* e *& Sapphyram Spiritus Sancto mentientes mortis sententia percussit. Sic etiam Paulus dum à suo contemptu per admonitione, & multimoda commendatione sui Corinthios revocaret, magum illum Elymam,* f *qui credituros à fide retrahebat, excæcatæ percussit: ut cæteri perterriti prædicationem ejus non impedirent, sed in Christum credentes animæ sanctatem assegerent. Et Corinthium* g *illum fornicatorem, quicum Deum peccaverat, Satanæ ad vexandum tradidit.*

C. XXVII. ¶ *Pro injuria Episcopo aliquem excommunicare non licet.*

Hinc etiam Gregorius scribit Ianuario Episcopo, reprehendens eum, quòd ob injuriam propriæ personæ quendam excommunicaverat, divers. l. 2. indict. 10. epist. 34.

Inter h querelas multiplices Isidorus vir clarissimus à fraternitate tua frustra se excommunicatum, anathematizatumque conquestus est. Quod ob quam rem factum fuerit, dum à clerico tuo, qui præsens erat, voluisse musaddiscere, pro nulla alia causa, nisi pro eo, quòd te injuriaverat, factum innotuit. Quæ res nos vehementer affligit: quod si ita est, nihil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te conversationem habere significas; dum pro vindicta propriæ injuriæ (quod sacris regulis prohibetur) maledictionem anathematis invexisti. Vnde de cætero omninò esto circumspectus atq; sollicitus, & talia cuiquam pro defensione propriæ injuriæ tuæ inferre denuò non præsumas. Nam si tale aliquid feceris, in te scias postea vindicandum.

Hinc idem in homilia ostenditur, quòd peccata, quæ in Deum vel proximum committuntur, à nobis punienda sunt; ea verò quibus in nos delinquitur, patienter vel toleranda, vel potius dissimulanda sunt, ait.

C. XXVIII. ¶ *Valdè offendit, qui dominica debita impunè dimittit.*

Si is, qui prælatus est, debitori dominico culpas impunè dimittit, non mediocriter profectò offendit, qui debita cœlestis Regis & Domini sua præsumptione resolvit. Ea namque, quæ in nos committuntur, facilè possumus dimittere; ea verò, quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec sine pœnitentia debemus relaxare.

5 pars. *Semel verò culpa dimissa recidivo* i *dolore iterum ad animum revocari non debet.*

C. XXIX. ¶ *Injuria, cùm semel remittitur, iterum revocari non debet.*

Vnde Gelasius Geruntio, Ioanni, Germano, & Petro Episcopis.

Si illic, ubi hæc acta sunt, præsentibus utrisque constiterit, & satisfeciſſe Stephanum, & supplicatione susceptæ, eum, qui malè tractatus est, ignoviſſe, [illegible] ablatione remissa punitio recidivo *a* dolore non debet iterari: divinæ *b* scilicet imitatione clementiæ, [illegible] dimissa peccata in ultionem redire non patitur. Si verò nihil vel de satisfactione probabitur, vel de [illegible] ne transactum dilectionis vestræ sermone monstrum quatenus, sive nunc saltem poterit competens [illegible] ctio provenire, illud potius exerceatur, ubi animæ sanare possit afflicti: sive irremissibiliter pe[illegible] tas, ibidem nihilominus vindicetur, ubi plectibilis orta præsumptio.

6 pars. *Sed objicitur illud Ambrosii:* [*Ad c* [illegible] *tuæ ignis descendit de cœlo, ut Prophetæ vindicaretur injuria.*] *hinc intelligitur factum, quando Achab* d *Rex Israel post* [illegible] *tatem illam trium annorum, & sex mensium, qua fastu* [illegible] *do precibus Heliæ clausum est cœlum annis tribus, & mensi* [illegible] *misit duos quinquagenarios ad Heliam, qui dicerent ei:* [*Vene Rex Israel vocat te: qui ait. Si homo Dei sum, descendat de cœlo, & consumat vos, & flatim ignis descendit de cœlo, & consumpsit eos.*] *Quo facto non cujus meriti apud Deum esset, ostendere, sed quòd ille esset versus Deum, quem colebat, non cujus culturam stupro proprii corporis Iezabel nomulla probat, evidentissimis indiciis monstrare curavit. Injuria ergo ta non alia, quàm injuria Domini ipsius intelligitur, quæ in vindicanda est, ut cæteri terreantur.*

C. XXX. ¶ *Apostolicus anathematizans eos, qui eum ceperant, vel qui deinceps Episcoporum aliquem ceperint.*

Item objicitur illud Silverii Papæ ad Amatorem Episcopum.

Gvilisarius 1 patricius *a* nostet mandavit [illegible] se venire pacificè pro quibusdam ecclesiasti[illegible] positionibus in palatium Principis, & ad primum [illegible] cundum velum retinuit omnem clerum & [illegible] qui mecum veniebat, & nullum permisit [illegible] me solum, & Vigilium Diaconum nostrum [illegible] vi retento, & ante prædictam 2 patriciam [illegible] serunt in exilium, in quo sustentor modi [illegible] tionis, & aqua angustiæ. Ego tamen prop[illegible] missi, nec dimitto officium meum, sed cum [illegible] quos congregare potui, eos, qui talia erga me [illegible] anathematizavi, & unà cum illis Apostolica [illegible] dali auctoritate statui, nullum unquam taliter [illegible] endum, sicut deceptus sum: & si aliquis deinceps [illegible] unquam Episcoporum taliter deceperit, anathe[illegible] ranatha fieret in conspectu Dei & sanctorum [illegible] rum. *Idem Vigilio.* ¶ Habeto ergo cum his, qui [illegible] sentiunt, plenæ damnationis sententiam, [illegible] ribi nomen & munus ministerii sacerdotalis [illegible] Spiritus Sancti judicio, & Apostolica à nobis [illegible] te damnatus.

1 ¶ Guilisarius] *In tribus vetustis exemplaribus, [illegible] bus caput hoc restitutum est Silverio, (anteà enim [illegible] vestro) legitur* Bellisarius, *sed quia est [illegible] mutatum.*

2 ¶ Prædictam patriciam] *Sic restatum est [illegible] stola, & vita Silverii, ubi hæc patricia vocatur Antonia. [illegible] legebatur, prædictum patricium.*

Sed & hic non sciam, sed ecclesia injuriam ultus est. Sup[illegible] tem peccatum populi in paucis ulciscendum g *sit. Abyssi[illegible] suo docuit, qui* h *peccatum idolatriæ in paucis [illegible] tuli vindicavit, morte paucorum expiatis populis [illegible] in præsens terrens, in posterum disciplinam futuros. [illegible] ipse peccata totius populi morte paucorum purga[illegible]*

a *Num. 25.* b *4. Reg. 1. infrà ea. si illic. 6. objicitur.* c *Luc. 9.* d *Matth. 5.* e *Act. 5.* f *Act. 13.* g *1. Cor. 5.* h *Poly. l. 7. tit. 1.* i *al. redivivo.*

a *al. Redivivo.* b *eadem verè verba habentur infra [illegible] dist. 4. c. divina.* c *4. Reg. 1. sup. ea. quod Christus.* d *[illegible] filius Achab.* e *Poly. l. 2. tit. 7. Anf. l. 1. t. d. 6. §. 1.* f *[illegible]* g *al. puniendum.* h *Num. 25.*

pro a fornicatione totius populi una die xxiv. millia perierunt. Sic & pro peccato murmurationis vel tentationis nonnulli puniti sunt, ut eorum exemplo ceteri ad panitentiam cogerentur. Sic & quotidie nocentes punit Deus, ut divina providentia etiam circa humana vigilare cognoscatur: & nonnullos etiam per longa tempora ad panitentiam expellat, ut patientiam sua benignitatis nobis ostendat. Sic etiam Helias b culturam Baal vindicavit, sacerdotes & Prophetas ejus interficiendo, morte auctorum expians peccata multorum populorum. Quid verò peccata, quæ publicis indiciis deferuntur, punienda non sint, illo exemplo probatur, quo Christus, c qui ludum solos fures noverat, non abjecisse, sed patienter tolerasse creditur.

C. XXXI. ¶ *Iudicis non est sine accusatore damnare.*

Unde Ambrosius *super primam epistolam ad Corinthios, cap. 5. ait.*

Si d quis potestatem non habet, quem scit reum abjicere, aut probare non valet, innocens est: & judicis non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Iudam, & cùm 1 fur esset, quia non est accusatus, minimè abjecit.

1 ¶ Cùm fur] *Addita hic sunt aliqua verba ex originali.*

Similiter non est ferenda sententia quando multitudo est in culpa, vel quando ille peccat, qui socium habet multitudinem.

C. XXXII. ¶ *Quod à multitudine peccatur, vel ab eo qui multitudinem habet sociam, ab ecclesia non punitur, sed defletur.*

Unde Augustinus *in lib. 3. c. 2. contra epistolam Parmeniani.*

Non e potest esse salubris à multis correptio, nisi cùm ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cùm verò idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quàm dolor & gemitus, aut perillud signum, quod Ezechieli f sancto revelatur, illicò cradere ab illorum vastatione mereantur. *& infra.* ¶ Revera, si contagio peccandi multitudinem invaserit, divinæ disciplinæ severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis & inania g sunt, & pernicioſa atque sacrilega, quia impia & superba sunt h; & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigant animosos malos *& infra.* ¶ Turba autem iniquorum, cùm facultas est in populis promovendi sermonem, generali objurgatione ferienda est: & maximè, si occasionem atque opportunitatem præbuerit aliquod flagellum desuper Domini, quo eos appareat pro suis meritis vapulare.

Præcepta i verò *Evangelica* k *de dilectione inimicorum, & misericordia impendenda proximis, exhortationes quoque Apostoli* l *de abundo vel potandis inimicis, non extensis intelligenda sunt, ut peccanti in velaxetur impunitas, sed ut delinquenti correctio, & natura ministretur subsidium, donec per sententiam judicis, ademptæ correctionis, malorum tollatur exercitium. In hoc ergo jubemur diligere inimicos, & misereri eorum, ut de eorum perditione doleamus, eorum salutem desideremus, & pro eorum correctione quotidie laboremus & oremus, panitentibus solatia impendamus, alter alterius onera portantes; non ut pertinaces, & in malo perstantes impunitate donemus. Sicut enim erga panitentes non severi, sed misericordes esse monemur, juxta illud:* n [*Noli* 1 *esse nimis justus, quasi ex justitia sua.*] *& iterum:* o [*Iudicium sine misericordia erit ei, qui non fecit misericordiam.*] *& item illud Apostoli secunda epistola ad Corinthios:* p [*Cui aliquid donastis, & ego. Nam & ego, si quid donavi propter vos*

a *Numer. 11.* b *3. Regum cap. 18.* c *Ioan. 12.* d *Sup. 2. Quæst. 1. de manifesta. ver. ut S. Ambrosius. Cap. l. 5. cap. 244.* e *Ivo in prologo, Pannorm. in prologo, c. 15, 16, 17.* f *Ezechiel. 9.* g *alii, insanias.* h *al. sunt.* i *Supra eadem. hæc autem.* k *Luc. 6.* l *Gal. 6.* m *al. peccanti.* n *Eccles. 7.* o *Iac. 2.* p *2. Corinth. 2.*

donavi ac a *sicipse Christus donaret, ut non circumveniamur a satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus.* [*Qui ejus nequit consentiendo decipere, facit nimis asperos;*] *sicut, inquam, panitentibus, ut dictum est, misericordes esse jubemur, sic impanitentibus & obstinatis in malo misericordiam impendere prohibemur.*

1 ¶ Noli esse] *Gratianus non refert ipsa prorsus verba ecclesiastis. Ea enim sic habent:* Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ, justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua. Noli esse justus multùm, neq; plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas.

C. XXXIII. ¶ *De justa & injusta misericordia.*

Unde Ambrosius *sermone 8. in Psal. 118. vers. 2.*

Est b injusta misericordia. Denique in lege c scriptum est de quodam: [Non misereberis illius.] Et in libris Regnorum d legis, quia Saul postea contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium Regem, quem prohibuerat sententia divina servari. Itaque e, si quis latronem filiis deprecantibus motus, & lachrymis conjugis ejus inflexus absolvendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus, nónne innocentes tradit exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem? Certè si gladium reptimit, vincula dissolvit, cur laxat exilio, cur latrocinandi, qua potest clementiori via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deinde f inter duos, hoc est, accusatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum, si non probasset, alterum, si esset ab accusatore convictus, non id, quod justitiæ est, judex sequatur: sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori favet, qui probare non possit, addicat innoxium: non potest igitur hæc dici justa misericordia. In ipsa ecclesia, ubi maximè misereri decet, teneri quàm maximè debet forma justitiæ, ne quis à communionis consortio abstentus 1, brevi lachryma, atque ad tempus parata, vel etiam uberioribus fletibus communionem, quam plurimis debet postulare temporibus, à facilitate g sacerdotis extorqueat. Nónne cùm uni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium provocari? Facilitas enim veniæ, incentivum tribuit delinquendi.

1 ¶ Abstentus] *Antea legebatur*, à consortio communionis vel criminationis abstractus. *Emendatum est & hoc, & multa alia ex ipso originali.*

C. XXXIV. ¶ *Non debemus in mala causa pauperi misereri.*

Item Augustinus *in* h *libro Psalmorum, Psal. 32.*

Ne amisso i judicio sis pauperi in mala causa misericors, cujus si parcis saccello, percutis cor, & tantò nequiorem reddis, quantò justum sibi facere videt.

¶ *Fere eadem sunt in glossa ordinaria in Psal. 32. ad vers.* Diligit misericordiam. *ex beato Augustino collecta sententia.*

C. XXXV. ¶ *Homini est miserendum, peccatori irascendum.*

Idem.

Duo k ista nomina cùm dicimus, homo peccator, non utique frustra dicuntur. Quia peccator est, corripe: quia homo est, miserere: nec omninò liberabis hominem, nisi eum persecutus fueris peccatorem. Huic officio nominis *l* invigilet disciplina, sicut cuique regenti apta & accommodata est, non solùm Episcopo regenti plebem suam, sed etiam pauperi regenti familiam suam, marito regenti conjugem suam, patri regenti prolem suam, juduci regenti provinciam suam, Regi re-

a *In persona Christi.*] *orig. Glossa inter. ibid.* b *Aug. l. 3. c. 21. Polyc. l. 6. tit. 21.* c *Deut. 19.* d *1. Reg. 15.* e *Atqui si quis latronis.*] *orig.* f *al. Denig.* g *al. facilitate.* h *Et glos. ord. ibid.* i *al. commisso.* k *Beda Gal. 6. Polyc. l. 6. tit. 21. Anſel. l. 13. c. 71.* l *omnis.*] *vera lectio.*

genti gentem suam. *& paulo post.* ¶ Ita nulli homini claudenda est misericordia, nulli *a* peccatori impunitas relaxanda est. Hinc itaque maximè intelligendum est, quàm non sit contemnenda eleemosyna, quæ quibusque pauperibus iure humanitatis impenditur: quandoquidem Dominus sublevabit indigentiam, &c. *& paulo post.* ¶ Non ergo suscipiamus peccatores, propterea quòd sunt peccatores, sed tamen eos ipsos, quia & homines sunt, humana consideratione tractemus: persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem conditionem.

Initium huius capituli habetur in sermone 94. & 109. de tempore, & hom. 6. in lib. 30. homiliarum. Verum integrum est apud Bedam in com. epistolæ ad Galatas, c. 6.

Item illud Evangelii, quod obijciebatur: b *Qui gladio usus fuerit, gladio caret.* Augustinus *exponit in c. 22. lib. contra Faustum Manicheum cap. 70. ita dicens:*

C. XXXVI. ¶ *Quis dicatur gladium accepere.*

ILle *c* gladium *d* accipit, qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente, vel concedente in sanguinem alicuius armatur.

7 pars. *Porrò illud Hieronymi, quo ecclesia negatur aliquem persequi, non ita intelligendum est, ut generaliter ecclesia nullum persequatur, sed quòd nullum iniustè persequatur. Non enim omnis persecutio culpabilis est, sed rationabiliter hæreticos persequimur; sicut & Christus corporaliter persecutus est eos, quos de templo expulit.*

C. XXXVII. ¶ *Potestatis officio utiliter inquietis corriguntur.*

Unde Augustinus *ait Vincentio, epistola 48.*

NImium *e* sunt inquieti Donatistæ 1, quos per ordinatas à Deo potestates 2 cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum jam correctione gaudemus. *Item infrà.* ¶ Si enim quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum currere videret in præcipitium *f*, nónne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum, ligandumque curaret? Et tamen tunc ei molestissimus & adversissimus videretur, quando utilissimus & misericordissimus extitisset. Sed planè salute reparata, tantò ei uberius gratias ageret, quantò sibi eum minus pepercisse sensisset. *& post pauca.* ¶ At enim quibusdam ista non profunt. Nunquid ideò negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? *Item post aliqua.* ¶ Non *g* omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm blanda *h* oscula inimici. Melius *i* est cum severitate diligere, quàm cum lenitate decipere. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quàm esurienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat. *Item post pauca.* ¶ Putas neminem debere cogi ad justitiam, cùm legas patremfamilias dixisse *k* servis: [Quoscunque inveneritis, cogite intrare:] cùm legas *l* etiam ipsum primò Saulum, postea Paulum ad cognoscendam & tenendam veritatem magna violentia Christi cogentis esse compulsum. *Item post pauca.* ¶ Et noveris aliquando furem avertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello ad gregem pecora errantia revocare. *Item infrà.* ¶ Si semper esset culpabile persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis *m* libris: [Detrahentem proximo suo occultè, hunc persequebar.] Aliquando ergo & qui eam patitur, injustus est, & qui eam facit, justus est. Sed planè semper & mali persecuti sunt bonos, & boni persecuti sunt mali: illi nocendo per injustitiam, isti *a* consulendo per disciplinam: illi immaniter, isti temperanter: illi feriendo cupiditati, isti charitati. Nam quit trucidat, non consulit quemadmodum laniet: qui autem curat, consulit quemadmodum secet. Ille enim persequitur sanitatem, iste putredinem. Occiderunt impii Prophetas; occiderunt *b* impios & Prophetæ. Flagellaverunt Christum; Judæos *d* flagellavit & Christus: trucidant Apostoli ab hominibus potestati humanæ; trucidant *f* & Apostoli homines potestatis sanctæ. In omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi? *& paulo post.* ¶ Constantinus Imperator primus omnium tuit ut res convictorum, & unitati pervicaciter resistentium fisco vindicarentur. *& post pauca.* ¶ Certè Dominus *g* crimen maculat nescientem. *Item infrà.* ¶ Illa innocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel abscondi, innocentibus credi non possunt, non inquinant quemquam, propter innocentium consortium etiam cogniti non nentur. Non enim propter malos boni desercndi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt Prophetæ eos, contra quos tanta dicebant, nec communem sacramentorum illius populi reliquebant.

1 ¶ Donatistæ] *Apud Anselmum titulus est, Augustinus Vincentio. Initium verò capituli est,* Donatistæ *& apud B. Augustinum,* Sed Donatistæ nimium, *proposita est hoc loco dictio,* Donatistæ, *injusta autem in illo nim antea legebatur.* Augustinus ait Vincentio Donatis

2 ¶ Potestates] *Sequebatur in vulgatis, sæculari, quæ abest à plurisq; vetustis, & Anselmo, & originali. Mendosa ex ipso præsertim originali sunt emendata.*

C. XXXVIII. ¶ *Hæretici ad salutem etiam viri sunt trahendi.*

Item *Donato Presbytero, epist. 204.*

DIsplicet *r* tibi, quia traheris ad salutem, tàm multos nostros ad perniciem traxeris? Quid enim volumus, nisi te comprehendi, & præsentem, ne pereas? Quòd autem in corpore lassus, ipse fecisti, qui jumento tibi mox admoto tui relicti, ad terram gravitas collisisti. Nam utique vas, adductus est tecum, collega tuus, illæsus venit, sibi ipse non fecit. Sed neque hoc putas tibi buisse, quia neminem existimas cogendum esse num. Attende quid dixerit Apostolus: *k* [Quicunque patum desiderat, bonum opus desiderat.] Et tamen multi ut Episcopatum suscipiant, tenentur invisi, cuntur, clauduntur, custodiuntur, patiuntur lunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi Quantò magis vos ab errore pernicioso, in quo nimici estis, trahendi estis, perducendi ad veritatem cognoscendam, vel eligendam, non solùm rem salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè ¶ Dicis Deum dedisse liberum arbitrium, debere cogi hominem, nec ad bonum. de quibus suprà dixi, coguntur ad bonum de 1 ergo, quod considerare non vis: Ideò bona misericorditer impenditur, ut mala minis dirigatur. Nam quis nesciat nec damnari nem, nisi merito malæ voluntatis; nec liberari bonam habuerit voluntatem? Non tamen diliguntur, malæ suæ voluntati impune & permittendi sunt; sed, ubi potestas datur, & prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam, si semper suæ permittenda est libertati, quare recusantes, & murmurantes tam ductis flagellis

---

a *alit. sicut nulli peccato.* b *supr. eod. tres personæ. in fine.* c *Ivo p. 10. c. 110. Pann. l. 8. c. 44.* d *utitur gladeo.*] *orig. sup. ea. qui secundum.* e *Polyc. l. 7. tit. 6. Ansel. 12. 655.* f *al. præcep.* g *sup. 3. q. 3. c. 2.* h *al. voluntaria.* i *Prov. 27.* k *Matt. 22. Luc. 14.* l *Act. 9.* m *Psal. 100.*

a *Illi.*] *orig.* b *3. Regum 18.* c *Matth. 27.* d *Isa.* e *Act. 16.* f *1. Cor. 5.* g *1. q. 4. nullum.* h *sup. ea. magnum.* i *Polyc. ibid. Ansel. 12. 657. Deut. 18.* k *Ibi.* l *Pann. l. 8. c. 17.*

prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima voluntate, qua persequebatur ecclesiam; sed *a* prostratus est, ut excæcaretur: excæcatus, ut mutaretur: mutatus, ut mitteretur: missus, ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate patereturⁿ? Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solùm verbis corripere, sed etiam latera ejus tundere, ut ad bonam disciplinam coactus ac dominus dirigatur? Vnde idem dicit: *b* [Tu percutis eum virga, animam autem ejus liberas à morte.] Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur *c* eis: [Errantem ovem non revocastis, perditam non inquisistis.] Et vos oves Christi estis: Characterem Dominicum portatis in sacramento, quod accepistis: sed erratis & peritis. Non ideò vobis displicemus, quia revocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, ut vos ad ejus ovile redire cogamus, quàm consentimus voluntati ovium errantium, ut perire vos permittamus. ¶ Noli ergo jam dicere, quod te assiduè audio dicere: Sic volo errare, sic volo perire. Melius enim non hoc omninò non permittimus, quantum possumus. Modò, quòd te in puteum, ut morereris, misisti, utique libera voluntate fecisti. Sed quàm crudeles essent servi Dei, si huic malæ voluntati tuæ te permitterent, & non te de illa morte liberarent? Quis eos non merito culparet? Quis non impios rectè judicaret? Et tamen tu te volens in aquam misisti, ut morereris; illi te nolentem de aqua levaverunt, ne morereris. Tu fecisti secundùm voluntatem tuam, sed in perniciem tuam; illi contra voluntatem tuam, sed propter salutem tuam. Si ergo salus ista corporalis sic custodienda est, ut etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligunt, serverur; quantò magis illa spiritalis, in cujus desertione mors æterna metuitur? quanquam & in ista morte, quam tibi tu ipse inferre voluisti, non solùm ad tempus, sed etiam in æternum morereris: quia etsi non ad salutem, non ad ecclesiæ pacem, non ad Christi corporis unitatem, non ad sanctam & individuam charitatem, sed ad mala aliqua cogereris, nec sic tibi ipse mortem inferre debuisti. Considera scripturas divinas, & discute quantum potes, & vide utrum hoc fecerit aliquis aliquando justorum atque fidelium, cùm ab eis tanta mala perpessi sunt, qui eos ad æternum interitum, non ad vitam æternam, quo tu compelleris, adigebant. *& pòst pauca.* ¶ Reperis, sicut audio, quod in Evangelio *d* scriptum est, recessisse à Domino LXX. *e* discipulos, & arbitrio suæ malæ atque impiæ discessionis fuisse permissos: cæteris quæ duodecim, qui remanserant, fuisse responsum [Nunquid & vos vultis ire?] Et non attendis, quia tunc primùm ecclesia novello germine pullulabat, nondumque in ea fuerat completa illa prophetia: *f* [Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi:] Quod utique quantò magis implerur, tantò majore utitur ecclesia potestate, ut non solùm inviter, sed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc Dominus significare voluit, qui quamvis haberet magnam potestatem, prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc & in illa convivii similitudine satis evidenter ostendit, ubi missit ad invitatos, & venire noluerunt; & ait *g* servo: [Exi in plateas *i*, & vicos civitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait servus Domino: Factum est, ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea.]

a *Aug.* b *Prover. 19. Prov. 23.* c *Ezech. 34. Hieron. 23.* d *Isa. 6.* e *lxxxii.* f *Psal. 71.* g *Luc. 14.*

Vide nunc quemadmodum de his qui prius venerunt, dictum est, introduc eos: nunc *a* dictum est, compelle. Ita significata sunt ecclesiæ primordia adhuc crescentis, ut essent vires etiam compellendi.

1 ¶ Attende ergo] *Locus hic (quemadmodum & multa alia in hoc capite) emendatus est ex B. Augustino. Antea legebatur,* Attende ergo, & considera, quòd non ideò voluntas bona misericorditer impedit, ut mala voluntas hominis diligat.

2 ¶ In plateas] *Sic emendatum est ex Evangelio B. Lucæ, expunctis duabus vocibus. Antea enim legebatur,* exi citò in vias & plateas.

C. XXXIX. ¶ *Hæretici utiliter patiuntur, quæ catholici utiliter inferunt.*

Idem *super Ioannem, tractatu 11. ad cap. 3.*

QVando *b* vult Deus concitare potestates adversùs hæreticos, adversùs schismaticos, adversùs dissipatores ecclesiæ, adversùs exsufflatores Christi, adversùs blasphematores baptismi, non mirentur, quia Deus concitat, ut à Sara verberetur Agar, & ponat *c* cervicem: quia cùm humiliata discederet à domina sua, occurrit ei Angelus, & dixit: *d* [Quid est Agar ancilla Saræ?] Cùm questa esset de domina, quid audivit ab Angelo? [Revertere ad dominam *e* tuam.] Ad hoc ergo affligitur, ut revertatur; atque utinam revertatur, quia proles ejus, sicut filii Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commoventur potestates Christianæ adversùs detestandos dissipatores ecclesiæ. Si non ergo moverentur, quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra, quid dicam: quia hoc pertinet ad Reges sæculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam ecclesiam habere, unde spiritaliter nati sunt. *& paulo pòst.* ¶ Nabuchodonosor Rex decrevit, dicens: *f* [Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, Misach, & Abednego, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem.] Ecce quomodo sævit Rex alienigena, ne blasphemaretur Deus Israël, qui potuit tres pueros de igne liberare. Et nolunt, ut sæviant Reges Christiani, quia Christus exsufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis Regibus à gehennarum igne liberatur. *& infrà.* ¶ Quomodo ergo isti Reges non moveantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna? quando vident Christum, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis? quando audiunt dici Christiano, dic te non esse Christianum. Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur: occidunt animam, affligunatur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conquerantur.

C. XL. ¶ *Ecclesia hæreticos ratione persequatur.*

Item *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 79.*

QVi *g* peccat, non peccat legis auctoritate; sed contra legis auctoritatem. Quia verò interrogas me, quæ sit ratio persequendi, vicissim te interrogo, cujus sit vox in Psalmo dicentis: *h* [Detrahentem secretè proximo suo, hunc persequebar.] Quære itaque persecutionis vel causam, vel modum, & noli tanta imperitia generaliter malorum persecutiones *i* reprehendere. *& 7. c. 82.* ¶ Non enim persequimur vos, nisi quem admodum veritas persequitur falsitatem. *Item sup. cap. 10.* ¶ Petilianus dixit, si Apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? Augustinus respondit, possem quidem dicere ipsum satanam omnibus malis hominibus esse pejorem, cui tamen tradidit Aposto-

a *al.* Nam. b *Polyc. l. 7. tit. 6. Anst. l. 12. c. 54.* c *al.* supponat. d *Genes. 21.* e *al.* dominam. f *Dan. 3.* g *Ivo p. 10. cap. 133.* h *Psal. 100.* i *al.* persecutores.

lus hominem *a* in interitum carnis, ut Spiritus sit salvus in die Domini Iesu: itemque alios *b*, de quibus dicit, [Quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.] Et Dominus Christus flagello *c* expulit de templo improbos mercatores, ubi etiam connexum est testimonium scripturæ dicentis, *d* [Zelus domus tuæ comedit me.] Ecce invenimus Apostolum traditorem, Christum persecutorem. *& ¶. cap. 19.* ¶ Postremò, quare per violentissimas turbas etiam ultrò improbi estis ecclesiis catholicis, ubi poteritis advertere, quod innumerabilibus exemplis res ipsa indicat? Sed dicitis, vos loca vestra defendere: & resistitis fustibus, & cædibus, quibuscunque potueritis. Quare ibi non audistis vocem Domini dicentis: *e* [Ego autem dico vobis, non resistere malo?] Aut si fieri potest, ut aliquando rectè per vim corporalem resistatur violentiis, nec ideò præceptum violetur, quod audivimus à Domino: [Ego autem dico vobis, non resistere malo;] cur non etiam hoc fieri potest, ut per ordinarias *f* & legitimas potestates de sedibus, quæ illicitè usurpantur, vel ad injuriam Dei retinentur, pius expellat impium, & justus injustum? Nequæ enim eo modo persecutionem passi sunt pseudoprophetæ ab Helia *g*, quomodo ipse à Rege nequissimo: aut, quia flagellatus est Dominus à persecutoribus, propterea passionibus ejus comparandi sunt, quos ipse de templo flagellatos ejecit. Restat ergo, ut nihil aliud requirendum esse fateamini, nisi utrum justè, an impiè vos separaveritis à communione orbis terrarum. Nam si hoc inventum fuerit, quòd impiè feceritis, non miremini, si non desunt ministri Deo, per quos flagellemini: quia persecutionem patimini non à nobis, sed sicut scriptum est, ab ipsis factis vestris. *Et in libr. de unitate ecclesiæ, cap. 17.* De persecutione vestra querela sedabitur, si cogiteris & intelligatis prius non omnem persecutionem esse culpabilem. Alioqui non laudabiliter dicetur: *h* [Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.] Nam quotidie videmus, & filium de patre tanquam de persecutore suo conqueri, & conjugem de marito, & servum de domino, & colonum de possessore, & reum de judice, & militem vel provincialem de Duce, vel Rege: cùm illi plerunque ordinatissima potestate homines sibi subditos per terrores leviorum *i* pœnarum à gravioribus malis prohibeant, atque compescant: plerunque autem à bona vita, & à bonis factis minando & læviendo deterreant. Sed cùm à malo & illicito prohibent, correctores & consultores sunt: cùm autem à bono & licito, persecutores & oppressores sunt. Culpantur etiam, qui prohibent à malo, si modum peccati modus coërcitionis excedat.

C. XLI. *¶ A regibus terræ contra inimicos suos auxilium petat ecclesia.*

Idem *in epist. 40. ad Vincentium.*

NOn invenitur exemplum in Evangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum à Regibus terræ pro ecclesia & contra inimicos ecclesiæ. Quis negat non inveniri? Sed nondum implebatur illa prophetia & (Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram, servite Domino in timore.] Adhuc enim implebatur illud, quod in eodem Psalmo paulò superius dicitur: [Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus.] Veruntamen si facta præterita in Prophetis *l* libris figuræ fuerunt futurorum, in Rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, utrumque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & Martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando Rex memoratus pios & justos cogebat adorare simulachrum, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò post in eodem Rege figuratum est cùm conversus ad honorandum Deum verum decrevit in regno suo, ut quicunq; blasphemaret Deum Sidrach, Misach, & Abednego, pœnis debitis subjaceret. Prius ergo tempus illius Regis significabat priora tempora Regum infidelium, quos patiebantur Christiani vel impiis. Posterius verò tempus ejusdem *a* significabat tempora posteriorum Regum jam fidelium, quos patiuntur impii pro Christianis. Sed planè in eis, qui sub nomine Christi erant seducti à perversis, ne forte oves Christi sint errantes, & ad gregem aliter revocandæ sint, temperata severitas, & magis mansuetudo servatur, ut correctione exiliorum, atque damnatorum tribulatione admoneantur considerare, quid & quare patiantur, & dilectionem præponere rumoribus & calumniis hominum sentiquas legunt. Quis enim nostrûm, quis vestrûm non hodat leges ab Imperatoribus datas adversus sacrilegos ganorum? Et certè longè ibi pœna severior constituta est. Illius quippe impietatis capitale supplicium est. Si vobis autem corripiendis atque coërcendis habita non est, qua potius admoneremini ab errore discedere, quo pro scelere puniremini.

C. XLII. *¶ Malos ecclesia justi persequitur.*

Item *ejusdem ad Bonifacium comitem epistola 50.*

SI *b* ecclesia vera ipsa est, quæ persecutionem patitur, non quæ facit, quærant ab Apostolo *c*, quam significabat Sara, quando persecutionem fecit ancillæ. Liberam quippe matrem nostram cœlestem Hierusalem, id est, veram Dei ecclesiam in illa muliere dicit fuisse figuratam, quæ affligebat ancillam. Sed istam melius discutiamus, magis illa persequebatur superbiendo, quàm illam Sara coërcendo. Illa enim dominæ faciebat injuriam, ista imponebat furori disciplinam. Deinde quæro, si boni & sancti omnes patiuntur persecutionem, sed tantummodo patiantur, quia putant esse in Psalmo vocem, ubi legitur: *d* [Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non convertar, donec deficiant.] Ergo si verum dicere, vel cognoscere volumus, est persecutio injusta, quam faciunt impii ecclesiæ Christi, & 1 est justa persecutio, quam faciunt impiis ecclesiæ Christi. Ista itaque beata est persecutionem patitur propter justitiam; illi vero sunti, qui persequtionem patiuntur propter injustitiam. inde ista persequitur diligendo, illi læviendo; ista rigat, illi ut evertant: ista ut revocet ab errore, præcipitent in errorem. *& ¶.* ¶ Quòd autem dicunt contra suas impietates leges justas instituì nolunt, tisse à Regibus terræ Apostolos talia, non confitealiud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus Quis enim tunc in Christum crederet imperqui ei pro pietate contra impietatem leges serviret? quando adhuc illud propheticum impletur [Quare *e* fremuerunt gentes, & populi meditati inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus.] Nondum autem agebatur quod paulò in eodem Psalmo dicitur: [Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.] Quomodo ergo ges Domino serviunt in timore, nisi ea, quæ contra Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo plectendo? Aliter enim servit quia homo est, aliter quia etiam & Rex est. Quia homo est, ei servit in

a *1. Cor. 5.* b *1. Tim. 1.* c *Ioan. 2.* d *Psal. 68.* e *Matt. 5.* f *al. ordinatas.* g *3. Reg. 18. & 19.* h *Psal. 100.* i *al. levium.* k *Psal. 2.* l *Daniel. 3.*

a *al. illius.* b *Polyc. l. 7, tit. 11. Anscl. l. 3. c. 114.* c *Gala.* d *Psal. 11.* e *Psal. 2.*

fideliter. Quia vero etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo.

1 ¶ Et est justa] *Addita sunt hæc usq; ad vers. ista itaque. & multa alia ex ipso originali emendata.*

C. XLIII. ¶ *Exemplo Christi mali cogendi sunt ad bonum.*

Item *in eadem epistola.*

QVis *a* nos potest amplius amare, quàm Christus, qui *b* animam suam posuit pro ovibus suis? Et tamen, cum Petrum, & alios Apostolos solo verbo vocasset, Paulum *c* prius Saulum, ecclesiæ suæ postea magnum ædificatorem, sed horrendum antea vastatorem, non solum voce compescuit, verumetiam potestate prostravit, atque infidelitatis tenebris sævientem, ad desiderandum lumen cordis, ut surgeret, prius corporis excitate peressit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur: & quando apertis oculis nihil videbat, si eos salvos haberet, non ad impositionem manus Ananiæ, ut eorum aperiretur obtutus, tantùm squamas, quibus clausus fuerat, inde cecidisse scriptura narrat. Vbi est, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, vel non credere: cui *d* vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant *e* in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit, & quem majore timor compulit ad charitatem, ejus *f* perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios, ut rediret, si perditi 1 filii coëgerunt alios, ut perirent?

1 ¶ Si perditi] *Hæc usque in finem sunt addita ex originali, & alia emendata.*

C. XLIV. ¶ *Non crudelitate, sed dilectione Moyses populum flagellavit.*

Idem *contra* g. *Faustum, lib. 22. c. 79.*

Quid *h* crudele Moyses *1* aut mandavit, aut fecit, cùm commissum sibi populum sanctè zelans, & uni vero Deo subditum cupiens, posteaquam cognovit ad fabricandum & colendum idolum defluxisse, mentemque impiissimam prostituisse dæmonibus, in paucos eorum vindicans gladio, quos Deus ipse, quem offenderant, alio & secreto judicio feriendos voluisset, mox feriti, & in præsenti salubriter terruit, & disciplinam in posterum sanxit? Nam eum nulla crudelitate, sed magna dilectione fecisse, quod fecit, quis non in verbis ejus agnoscat, orantis pro peccato eorum, & dicentis, [si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem non, dele me de libro tuo.] & *2*. ¶ Sic plane & Apostolus *k* non crudeliter, sed amabiliter tradidit hominem satanæ in interitum carnis, ut Spiritus ejus salvus sit in die Domini Iesu: tradidit & alios, *l* ut discerent non blasphemare.

C. XLV. ¶ *Non imputatur fidelibus, qui ex officio aut tormenta exercent, aut capitalem sententiam.*

Item Innocentius Papa, *epist. 3. ad Exuperium Episcopum Tholosanum, c. 3.*

Quæsitum *m* est etiam super his, qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola *n* exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. Nihil do his legimus à majoribus diffinitum. Meminerant enim à *o* Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum, gladium fuisse permissum, & Dei esse ministrum *1*, vindicem in hujusmodi datum. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo, ut hactenus servatum est, sic habemus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in reddenda ratione, gesta sua omnia servabuntur.

1 ¶ Ministrum] *Sic emendatum est ex originali & Ivone. Antea legebatur*, & Dei ministerio esse datum in hujusmodi vindices. *Glossa autem optime etiam convenit voci*, vindicem.

C. XLVI. ¶ *Immunis est dictator à culpa, cum legum auctoritas in improbos exercetur.*

Idem *in eadem epist. c. 5.*

ILlud etiam scisciteri voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur utique post baptismi regenerationem à Principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem Principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad judices commissa ipsa, vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vindicentur *1*: quæ *a* cùm quæsituri fuerint delegata, aut absolutio, aut damnatio pro negotii qualitate profertur. Et dum legum auctoritas in improbos exercetur, erit dictator immunis.

1 ¶ Vindicetur] *Emendatum est ex originali. Antea legebatur*, vindicent, qui cum quæsituri fuerint delegata, &c.

C. XLVII. ¶ *In correctione malorum Deus omnipotens placatur.*

Item Gregorius *Brunichildæ Reginæ Francorum, lib. 7. indict. 1. epist. 5.*

SI *b* quos igitur violentos, si quos adulteros, si quos fures, vel aliis pravis actibus studere cognoscitis, Deum de eorum *1* correctione placate festinate: ut per *2* vos flagellum perfidarum gentium (quod quantum videmus, ad multarum nationum vindictam excitatum est) non inducat, ne si quod non credimus, divinæ ultionis irracundia sceleratorum fuerit actione commota, belli pestis interimat, quos delinquentes ad rectitudinis viam Dei præcepta non revocant.

1 ¶ Deorum] *Sic restitutum est ex variis codicibus epistolarum B. Gregorii. Antea erat*, Deorum.

2 ¶ Per vos] *In originali est*, super vos. *sed ob glossam in vers. flagellum, non est mutatum.*

C. XLVIII. ¶ *Ecclesiastica religionis inimici etiam bellis sunt coercendi.*

Idem *Gennadio patricio, & Exarcho Africæ, lib. 1. epist. 72.*

SIcut *c* excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam inimicis ecclesiæ ejus omni vivacitate mentis & corporis obviare: quatenus ejus ex utroque triumpho magis ac magis enitescat opinio: cùm & forensibus bellis adversarius catholicæ ecclesiæ pro Christiano populo vehementer obsistitis, & ecclesiastica prælia sicut bellatores *d* Domini fortiter dimicatis. Notum est enim hæreticæ religionis viros, si eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda, si valuerint, Christiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim eos contra catholicam ecclesiam, Domino eis adversante, colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare: sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum cervices jugo rectitudinis premat. Concilium verò catholicorum Episcoporum admoneri præcipite, ut Primatem non ex ordine loci, post positis vitæ meritis faciat: quoniam apud Deum non gradus

a *Tolet. ib. Anst. l. 12. c. 26.* b *Ioan. 10. Matt. 4.* c *Act. 9. & Cor. 5.* d *Isa. cap. 42. sententia.* e *1. Ioan. 5.* f *1. Ioan. 4.* g *Beda 1. Tim. 1.* h *Tolet. ibid. Anst. l. 13.* i *Exod. 32.* k *1. Corinth. 5.* l *Rabanus parisi. c. 16. Bucc. lib. 6. 44. Ivon. p. 10. c. 94.* m *al. sanct.* n *Ibid. 13.* o *Rom. 13.*

a *Ivo p. 10. c. 94.* b *Anselm. lib. 13. c. 94.* c *Anselm. l. 13. c. 29. & 4. Reg. 18.*

elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Ipse verò Primas non passim (sicut moris est) per villas, sed in una, juxta eorum electionem, civitate resideat: quatenus adeptæ dignitatis meliori ingenio resistendi Donatistis possibilitas disponatur. Ex concilio verò Numidiæ, si qui desideraverint ad Apostolicam sedem venire; permittite, & si quilibet eorum viæ contradicere voluerit *a*, obviate. Magis *b* profectò excellentiæ vestræ apud creatorem gloria proficit, si per eam dispersarum ecclesiarum potuerit societas restaurari. Cum enim largita munera ad nominis sui gloriam conspicit revocari, tantò largiora tribuit, quantò per eum religionis suæ dignitatem viderit ampliari. Persolventes præterea paternæ charitatis affectum, Dominum petimus, quòd *c* brachium vestrum ad comprimendos hostes fortè efficiat, & mentem vestram fidei zelo *d* velut mucrone gladii vibrantis exacuat.

C. XLIX. ¶ *Merito fidei, bellorum paratur victoria.*

Idem *ad eundem, lib. 1. epist. 72.*

SI e non ex fidei merito, & Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere miranda fuerat; cum sciamus, hæc etiam antiquis bellorum ducibus fuisse concessa. Sed cùm futuras, Deo largiente, victorias, non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis, fit, ut hoc in stuporem veniat, quòd gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat. Vbi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio? quæ & bella vos frequenter appetere non desiderio fundendi sanguinis, sed dilatandæ causa reip. in qua Deum coli conspicimus, loquitur: quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circumquaque discurrat. Sicut enim exteriora vos virtutum opera eminentes in hac vita constituunt, ita & interna morum ornamenta ex corde mundo procedentia in futuram 1 vitam cœlestium gaudiorum participatione glorificant. Plurima enim pro pascendis ovibus B. Petri Apostolorum Principis excellentiam vestram præstitisse didicimus: ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largitis Dacorum 2 habitationibus, restauraverit. Quæcunque igitur hic illi Christianissima *f* mente confertis, horum rettibutionem per spem in futuro judicio sustinetis.

1 ¶ Futuram] *In duobus codicibus epistolarum legitur*, in futurorum gaudiorum participatione: *in uno vero manuscripto*, in futura cœlestium gaudiorum participatione. *In vetusto tamen Vaticano legitur, quæ paulò ante apud Gratianum.*

2 ¶ Dacorum] *In libris epistolarum impressis, & duobus manuscriptis legitur*, additorum. *In aliquot vero antiquis Gratiani exemplaribus est*, Dacorum, vel aliorum habitationibus.

3 pars. *Breviter monstratum est, quòd boni laudabiliter persequuntur malos, & mali damnabiliter persequuntur bonos. Illud autem Apostoli: [Tu autem quis es, qui judicas alterum servum?] de alieni cordis occultis intelligendum est. Quòd vindicta inferri possit, monstratum est. Nunc restat ostendere, quòd debet inferri, & quòd magis diligantur illi, qui puniuntur, quàm qui impuniti relinquuntur: quod utrumq; multorum auctoritate probatur.*

C. L. ¶ *Ad iram Deus provocatur, cum mala punire differuntur.*

Ait enim Augustinus.

SI ea 1, de quibus vehementer Deus offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus. [Nonne *g* Achor *h* filius Zare prætertit mandatum Domini, & super omnem populum Israël ira ejus incubuit? Et ille unus homo, atq; utinam solus periisset in sceleresuo!]

1 ¶ Si ea] *Usque ad vers.* provocamus, *sunt in cap. Gregoria lib. 2. indict. 11. epist. 27. scripta Martino a Abbate denato Notario. Reliqua verò non ibi leguntur, sed sunt verba sanctæ scripturæ, cap. 22. Iosue.*

C. LI. ¶ *Vindicta, quæ ad correctionem valet, non est prohibenda.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte, lib. 1. c. 37. & 38.*

EA *b* vindicta 1, quæ valet ad correctionem, non prohibetur. Quæ etiam ad misericordiam pertinet, nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo, quem correctum esse vult, plura perferre: Ad huic vindictæ referendæ non est idoneus, nisi qui odium quo flagrare solent, qui se vindicare desiderant, dilectionis magnitudine superaverit. Non enim mentiendum est, ne odisse parvulum filium parentes videantur, cùm ab eis vapulat peccans, ne peccet ulterius. Exercet perfectio dilectionis, ipsius Dei patris imitatione nos proponitur, cùm in sequentibus dicitur: [Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro eis, qui vos persequuntur.] Et tamen de ipso dicitur per Prophetam. *d* [Quem enim diligit Dominus corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.] dicit etiam Dominus: *e* [Servus 2, qui scit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis: servus autem, qui scit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis.] Non ergo quatur, nisi ut ille vindicet, cui rerum ordine potestas est, & ea voluntate vindicet, qua pater 3 parvulum flagellat, quem per ætatem odisse nondum potest. Hinc enim aptissimum *f* exemplum datur, quo fiat, ut paret posse peccatum amore potius vindicari, quàm punitum relinqui, ut illum, in quem *g* vindicat non poena miserum, sed correctione beatum velit: patiatur amen, si opus sit, æquo animo plura tolerare ab eo, quem vult esse correctum, sive in eum habeat motum coërcendi, sive non habeat. ¶ Magni autem *h* fiebat viri, quanquam *b* optimè scirent mortem illum, quæ animam dissolvit à corpore, formidandam non esse, tamen eorum tamen animum, qui illam timent, nulla peccata morte punierunt: quo & viventibus lis metus incuteretur, & illis, qui morte punierunt non ipsa mors noceret, sed peccatum, quod augeret, si viverent, diminueretur *i*. Non temere illi eabant, quibus tale judicium donaverat Deus. Inde quòd Helias *k* morte multos affecit, & propria & igne divinitus impetrato: cùm *l* & alii multi & gni viri eodem Spiritu confulendo rebus humanis temere fecerint *m*. De quo Helia cùm exemplum disset *n* discipuli Domino, commemoramus quia eo factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem de cœlo ignem ad consumendos eos, qui sibi hospitio non præbuerant *o*, reprehendit *p* in eis Dominus exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam videndi, quæ adhuc erat in rudibus: animadvertens eos amore correctionem, sed odio desiderare vindictam. Itaque postquam eos docuit, quid esset diligere mum tanquam seipsum, infuso etiam Spiritu Sancto quem decem diebus completis post ascensionem desuper, ut promiserat, misit, non defuerunt illi vindictæ, quanvis multò rarius, quàm in veteri Testamento. Ibi enim ex majori parte servientes timore premebantur, hîc autem maxima dilectione liberi nutriebantur. Ibi

a *al. Putaverit.* b *al. Magna.* c *al. quo.* d *abest ab orig. & Burch. l. 15. c. 18. Ans. lib. 13. c. 30. Evo p. 16. c. 19.* e *al. Christiana.* f *Ioſ. 22.* g *al. Achan.*

a *al. Marmiano.* b *Ans. l. 13. c. 2. Ivo p. 16. c.* c *Prov. 3.* d *Luc. 12.* e *al. aperissimum.* f *al. quæ jam.* g *abest ab orig.* h *al. quos jam.* i *abest ab orig.* k *3. Reg. 18. & 4.* l *al.* m *al. fecerunt.* n *Luc. 9.* o *al. præberet.* p *Matth.* q *Actor. 2.*

& verbis Apostoli Petri Ananias, & uxor ejus (sicut in Actibus Apostolorum a legimus) exanimes ceciderunt, nec resuscitati sunt, sed sepulti.

3 ¶ Ea vindicta] *Apud B. Augustinum & Anselmum sic legitur.* Neque hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet etiam. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit, &c.

2 ¶ Servus] *Totus hic locus restitutus est ex Evangelio & B. Augustino, multaq; aliasunt emendata.*

3 ¶ Quia Pater] *In originali legitur,* qua pater in paruulum filium, quem, &c.

C. LII. ¶ *Quæ veritati contraria sunt, Christiani persequi debent.*

Item Augustinus *contra Cresconium grammaticum, lib. 3.*

Quisquis *b* Christianum 1 (inquis) persequitur, Christum ipse inimicus. Verum dicis, si 2 non hoc in illo persequitur, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in conjuge, cùm sint utrique Christiani, non debent persequi vitia Christiane contraria veritati. An verò, si non persequantur, non rei negligentiæ meritò tenebuntur?

3 ¶ Christianum] *Antea legebatur.* Quisquis Christianus iniquum non persequitur. *Emendatum est ex originali. Sunt enim verba Cresconii, quod etiam auctor glossæ animadvertit.*

2 ¶ Si non] *Apud B. Augustinum est,* sed hoc in illo. *Verum hoc & Pauulinia, cum Gratiano concordant.*

C. LIII. ¶ *Quemadmodum homo debet diligere proximum sicut seipsum.*

Item Augustinus *ad Macedonium, epist. 32.*

Debet *c* homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit hominem, vel beneficentiæ collatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coërcitione, adducat ad colendum Deum.

C. LIV. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *ad Donatum Presbyterum, epist. 204.*

Mali sunt prohibendi à malo, & cogendi ad bonum.

¶ *Deinde sapiùs disputat B. Augustinus in e. disputet. sup. cod. Hiuius summa illius disputationis paucis verbis collecta est.*

Ex his omnibus colligitur, quòd vindicta est inferenda non amore ipsius vindictæ, sed zelo justitiæ: non ut odium exerceatur, sed ut pravitas corrigatur. Sed cum vindicta aliquando inferenda sit rerum, aliquando flagellis, aliquando etiam morte, quæritur an sit peccatum judici vel ministro eos morti tradere.

QUÆSTIO V.

1 Quod autem nulli liceat aliquem occidere, *illo præcepto probatur, quo Dominus in lege homicidium prohibuit, dicens,* d [*Non occides.*] *Item in Evangelio:* e [*Omnes, qui acceperit gladium, gladio peribit.*]

C. I. ¶ *Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi.*

Item Augustinus *ad Marcellinum comitem, de Donatistis caput, epist. 139.*

Circumcelliones *f* illos, & clericos partis Donati, quos de Hipponensi civitate *g* ad judicium pro factis eorum, publicæ disciplinæ cura deduxerat, à tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, quod in Restitutum catholicum Presbyterum commiserunt, & de cæde Innocentii alterius catholici Presbyteri, atque de oculo ejus effosso, & de digito præcisio fuisse confessos. Vnde mihi sollicitudo maxima incussa est, ne fortè sublimitas tua censeat eos tanta legum severitate plectendos, ut qualia fecerunt, talia patiantur. Ideoque his literis obtestor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius Domini nostri misericordiam, ut hoc ne facias, nec omninò fieri permittas. Quamvis enim ab illorum interitu dissimulare possemus, qui non accusantibus nostris, sed illorum notariis 1, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præsentati videantur examini, nolumus tamen passiones servorum Dei, quasi vice talionis, paribus suppliciis vindicari: non quo scelestis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi, & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coërcitione dirigantur, vel à malignis operibus alicui utili operi deputentur. Vocatur quidem & ista damnatio, sed quis non intelligat magis beneficium quàm supplicium nuncupandum, ubi nec sæviendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina subtrahitur? Imple Christiane judex pii patris officium: sic succense 2 iniquitati, ut consulere humanitati memineris, nec in peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione servasti, quando tantorum scelerum confessionem non extendente equuleo, non fulcantibus ungulis, non urentibus flammis, sed virgarum verberibus eruisti: qui modus coërcitionis & à magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in judiciis solet ab Episcopis adhiberi *a*. Noli ergo atrocius vindicare, quod lenius invenisti: inquirendi, quam puniendi necessitas major est. Ad hoc enim & mitissimi homines facinus occultatum diligenter atque instanter examinant, ut inveniant, quibus parcant.

1 ¶ Notariis] *In libris B. Augustini excusis partim est,* notaria: *partim,* notoria. *In codice Vaticano epistolarum ubiq; legitur,* notaria: *& epist. 160. in qua de eadem re agitur, in codicibus impressis ac manuscriptis legitur,* notaria: *itemq; in Breviario in collatione primi diei semel, & secundi bis. De notoriis verò mentio est in lege, ab accusatore. §. nuntiatores. ff. ad S. C. Turpill. & C. de accusat. l. ea quidem. Apuleius etiam lib. 7. de asino aureo, habet,* notariam: *Et in glossario legitur,* notoria, *ad a. 1069.*

2 ¶ Succense] *Sic est emendatum, additis etiam nonnullis ex originali, Anselmo & Polycarpo. Antea erat,* Sic succenseres iniquitati memineris, ut non in peccatorum, &c.

C. II. ¶ *Præter supplicium mortis, rei sunt puniendi.*

Idem *Marcellino, epist. 158.*

Poena *b* illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium mortis sit, & propter confessionem nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam. Ipse enim fructus ad nos pervenit confessionis illorum; quia invenit catholica ecclesia, ubi suam erga atrocissimos inimicos servet atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe crudelitate, quacumque præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod etsi modo quibusdam nostris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quasi dissolutionis & negligentiæ simile, transactis tamen motibus animorum (qui recentioribus factis solent turbulentius excitari) egregiè luculenta bonitas apparebit.

C. III. ¶ *Mali prohibendi sunt à malo, & cogendi ad bonum.*

Idem *Donato, Epist. 127.*

Vnum *c* solum est, quod in tua justitia pertimescimus, ne fortè, quoniam quidquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis, ingratisque

a Alii *Ivo p. 10. c. 61. Paun. l. 8. c. 15.* c *Ivo part. 12. c. 61. Paun. l. 5. c. 18.* d *Exod. 20.* e *Matth. 26.* f *Anselm. 10. Polyc. l. 2. tit. 11.* g *al. ecclesia.*

a *habere.] orig.* b *Poly. l. 7. tit. 12. Anselm. 13. c. 11.* c. *Poly. ibid. Anselm. 13. c. 12.*

committitur, profectò gravius est, & atrocius, quàm si in alios talia committantur, tu quoque pro immanitate facinorum, ac non potius pro lenitatis Christianæ consideratione censeas coërcendum. Quod te per Iesum Christum, ne facias, obsecramus. *& paulo post.* ¶ Ex occasione terribilium judicum ac legum, ne æterni judicii pœnas luant *a*, corrigi eos cupimus, non necari : nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis, quibus digni sunt, coërceri *b*. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint, quos pœniteat peccasse. *& paulo post.* ¶ Proinde si occidendos in his sceleribus homines putaveritis, deterrebitis nos per operam nostram ad vestrum judicium aliquid tale perveniat. Quo comperto illi in nostram perniciem licentiori audacia grassabuntur, necessitate nobis impacta, ut etiam occidi ab eis eligamus potius *c*, quàm eos occidendos vestris judiciis ingeramus.

C. IV. ¶ *Quies ecclesiæ Principum severitate juvatur.*

Idem *Macedonio, epist. 54.*

PRodest *d* & severitas vestra, cujus ministerio quies adjuvatur & nostra. Prodest & intercessio nostra, cujus ministerio severitas temperatur & vestra. Non vobis displiceat, quòd rogamini à bonis, quia nec bonis displicet, quòd timeamini à malis. ¶ Nam hominum iniquitatem etiam Apostolus Paulus non tantùm de judicio futuro, verùm etiam de præsentibus vestris sæcularibus 1 potestatibus terruit, asserens & ipsas ad dispensationem divinæ providentiæ pertinere. [Omnis *e*, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit, &c.] Hæc verba Apostoli utilitatem vestræ severitatis ostendunt. Proinde sicut dilectionem jussi sunt terrentibus debere, qui timent, ita dilectionem jussi sunt timentibus debere, qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi charitate : & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur ultio cognitoris, ut nec intercessoris religio contemnatur ; quia & plectendo, & ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur. Quòd si tanta est perversitas & impietas, ut ei 2 corrigendæ nec disciplina possit prodesse, nec venia, à bonis tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, sive severitate, sive lenitate, non nisi officium dilectionis impleatur.

1 ¶ Sæcularibus] *Antiquioribus editionibus epistolarum B. Augustini in margine est ascriptum.* de præsentibus vestris sæculis terruit. *In Antuerpiana verò est in textu hæc eadem lectio, sed sine dictione,* præsentibus.

2 ¶ Et corrigendæ] *Sic est emendatum ex originali. Antea legebatur,* ut corrigendis reis nec disciplinæ, nec veniæ remedia suffragentur, ab omni tamen inventione, &c.

C. V. PALEA.

HOc *f* tamen intelligendum est de illis, quos præsentia in melius commutant, non de illis, qui obstinati sunt in malo : qui si semper viverent, semper peccarent : quorum pœna hic incipit, & in æternum durabit.

¶ *Abest hæc palea à vetustis exemplaribus, quæ collata sunt, uno excepto, in quo est conjuncta capiti superiori.*

C. VI. ¶ *Inpræsentiarum nonnulli puniuntur, ne in æternum flagellentur.*

Item Hieronymus *in Naum Prophetam, ad c. 1.*

QVid *g* ergo, ait, contra Dominum cogitatis ? Ipse qui creavit mundum & consummationem ejus faciet. Quòd si vobis videtur crudelis, rigidus, & cruentus, quòd in diluvio *h* genus delevit humanum, super Sodomam & Gomorrham ignem & sulphur *i* pluit, Ægyptios *a* submersit fluctibus, Israëlitarum caedes prostravit in eremo, scitote eum ideò ad præsens noluisse supplicia, ne in æternum puniret. Certè sua sunt, quæ Prophetæ loquuntur, aut falsa. Si vera sunt, quæ de severitate ejus videntur dicere, ipsi dicunt [Non *b* vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione :] Sin autem falsa sunt, & falsum est, quod dicunt [Non consurget duplex tribulatio ;] falsa est ergo & illa delitas, quæ in lege descripta est. Quòd si verum est, negare non poterunt, dicente Propheta : [Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione,] ergo puniti sunt, postea non punientur. Si autem illi non punientur, scriptura mentitur, quod dicere nefandum. Coeperunt ergo & qui in diluvio perierunt, & Sodomitæ & Ægyptii, & Israëlitæ in solitudine mala sua sua. ¶ Quærat *c* hic aliquis, si fidelis deprehensus adulterio decolletur, quid de eo postea fiat : Aut enim punietur, & falsum est hoc, quod dicitur : [Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione :] non punietur, & optandum est adulteris, ut impræsentiarum brevi & cita pœna cruciatus frustrentur æternos. Ad quod respondebimus, Deum ut omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras, & non protinus sententia judicis : nec illi in peccatorem exercere, hinc pœnæ auferri potestatem : & magnum peccatum magnis, diuturnisque lui *d* cruciatibus. Si quis autem punitus sit, ut ille *e* in lege, qui Israëliticis maledixit, & qui *f* in sabbatho ligna collegerat, tales postea non puniri, quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit.

C. VII. ¶ *Qui rei sunt sanguinis, ab ecclesiasticis sedis debent.*

Item Gregorius Papa.

REos sanguinis defendat 1 ecclesia, ne *g* ejusdem sanguinis particeps fiat.

1 ¶ Defendat] *Apud Burchardum & Ivonem pro hac tantum ex dicta Augustini, legitur,* non defendat.

2 pars. *Hinc apparet, quod mali flagella sæpenumero membrorum truncatione vel temporali morte finiant, ut melius illud, quod Dominus ait ad Moysen : [Malefactor patietur ut vivere.] Item.* [*Qui* 1 *coitu cum jumento, morietur :*] *Adulterio etiam, vel blasphemiæ crimine notatus, acerbiter lapidari jubetur.* ¶ *Item blasphemi, qui legem cultores idola morte punivit. Samuel etiam Agag, propter Regem in frusta confodit. Phinees quoq; Iudæum cum conjuncta gladio transfixit ; quod est in reputatum ad justitiam. Similiter nonnulli in veteri Testamento invenimur multa fecisse, nec tamen transgressores legis, sed defensores appellati. Habetur ergo illo præcepto quoq; sua auctoritate in veteri armari, non legis imperio reos morti tradere. Qui enim potestate superbus, ipsius legis imperio malis perimus, ne dum cepit transgressor, nec à cœlesti patria alienus habetur.*

C. VIII. ¶ *Ex officio non est peccatum hominem occidere.*

Unde Augustinus *ad Publicolam, epist. 64.*

DE *m* occidendis hominibus, ne ab eis quaeratur, si occidatur, non mihi placet consilium : nisi forte miles, aut publica functione teneatur, ut non peccet faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam accepta legitima potestate, si ejus congruit persona. Qui verò repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autem ctum est : *n* [Non resistamus malo,] ne non delectet, quæ alieno malo animum pascit, non

a *al. incedant.* b *al. exerceri.* c *abest ab orig.* d *Pabl. 1. tit. ult.* e *Rom. 13.* f *De pœnitentia dist. 3. c. sient plures. in fin.* g *Poly. l. 7. tit. 12.* h *Gen. 7. & 18.* i *al. sulphureum.*

a *Exod. 15.* b *Num. 1. secundum 70.* c *De pœn. dist. 3. quarat hic.* d *al. alii.* e *Levit. 24.* f *Num. 15.* g *Sup. 1. 4. q. 6. hi qui in furtis.* h *al. assumus.* i *Num. c. 109. Ivo p. 15. c. 121.* k *Exod. 22.* l *Levit. 20.* m *Deut. 21. Anselm. l. 13. c. 18. Ivo p. 10. c. 1. Pann. l. 1. c. 1.* n *Matth. 5.*

rectionem hominum negligamus. Vnde nec reus est mortis alienæ, qui cùm suæ possessioni ex lapidibus 1 murum circumduxerit, aliquis ex ipsorum lapsu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos ejus aliquem feriendo, vel equus calcem jaciendo aliquem occidat: aut ideò non debent Christianorum *a* boves habere cornua, aut equus ungulas, aut dentes canis. An è verò, quoniam Apostolus Paulus satis egit, ut in Tribuni notitiam perferretur, insidias sibi à quibusdam perditis præparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus *c* in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret? Absit, ut ea quæ propter bonum ac licitum facimus, si quid præter nostram voluntatem cuiquam mali accidit, nobis imputetur. Alioqui nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se, vel alterum interimat: nec arbor, aut restis, ne quis se inde suspendat: nec senestra fidenda est, ne per hanc se quispiam præcipitet. Quid plura commemorem, cùm ea commemorando finire non possem? Quid enim est in usu hominum bono ac licito, unde non possit etiam pernicies irrogari.

1 ¶ Ex lapidibus] *Sic est emendatum ex codice Vaticano, ejusdem B. Augustini. Nam in impressu desunt istæ voces. Apud Gratianum verò erat,* suæ possessioni murorum ambitum circumduxit.

3 part. *Suisum etiam perimere nulla legis auctoritate alicui permittitur.*

C. IX. ¶ *Qui Deo auctore bella gesserunt, præcepta non occidendi nequaquam transgressi sunt.*

Vnde Augustinus *lib. 1. de Civitate Dei, c. 17. & 18.*

Sed non licet privata potestate alicui hominem occidere vel nocentem, cujus occidendi licentiam lex nulla concedit, profectò etiam qui seipsum occidit, homicida est: & tanto fit nocentior, cùm se occiderit, quantò innocentior in causa fuit, qua se occidendum putavit. Nam & Iudæ factum meritò detestamur, eumque veritas judicat, cùm laqueo se suspendit, sceleratæ illius traditionis ausibus prius, quam expiasse commissum, quoniam de Dei misericordia desperando exitiabiliter pœnitens, nullum sibi salubris pœnitentiæ locum reliquit: quantò magis à sua nece abstinere debet, qui tali supplicio quid in se puniat, non habet. Iudas enim cùm se occidit, sceleratum hominem occidit: & tamen non solùm Christi, verum etiam suæ mortis reus finivit hanc vitam: quia licet propter suum scelus, alio tamen scelere sui occisus est. ¶ Cur *f* autem homo, qui mali nihil fecit, sibi male faciat, & seipsum interficiendo, hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentem, atq; in se perpetraret peccatum propterium, ne in eo perpetretur alienum? *Item c. 21.* ¶ Neque enim frustra in sanctis, canonicisque libris nusquam nobis divinitus præceptum, permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel ullius curandi & cavendique mali causa nobismetipsis necem inferamus. Nam & prohibuit nos esse intelligendum est, ubi lex *h* ait: [Non occides:] præsertim, quia non addidit, proximum tuum: sicut falsum testimonium cùm vetaret. [Falsum, inquit, testimonium non dices adversus proximum tuum.] Nec ideò tamen si adversus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc se crimine putaverit alienum: quoniam regulam diligendi proximum à semetipso dilector accepit, quandoquidem scriptum est: [Diliges *a* proximum tuum sicut teipsum.] Porrò si falsi testimonii non minus reus est, qui de ipso falsum fatetur, quàm si adversus proximum hoc faceret, cùm in eo præcepto, quo falsum testimonium prohibetur, adversus proximum prohibeatur, possitque non rectè intelligentibus videri non esse prohibitum, ut adversus seipsum quisque falsus testis existat *b*, quantò magis intelligendum est, non licere homini seipsum occidere, cùm in eo, quod scriptum est: [Non occides,] nihilo *c* deinde addito, nullus, nec ipse utique, cui præcipitur, intelligitur exceptus? *Item 3. eod. capite. d* [Non occides,] non alterum; ergo nece. Neque enim qui se occidit, alium quàm hominem occidit. ¶ Quasdam verò exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritas, ut liceat hominem occidi: sed his exceptis, quos Deus occidi jubet, sive data lege, sive ad personam pro tempore expressa jussione. Non 1 autem ipse occidit, qui ministerium debet jubenti, sicut adminiculum gladius est utenti. Et ideò nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: [Non occides,] qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum ejus *e* leges, hoc est, justissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solùm non est culpatus crudelitatis crimine, verùm etiam laudatus est nomine pietatis, quòd *f* voluit filium nequaquam sceleratè, sed obedienter occidere. Et meritò quæritur, utrum pro jussu Dei sit habendum, quòd Iepte *g* filiam, quæ patri occurrit, occidit, cùm se immolaturum Deo id vovisset, quòd ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson *h* aliter excusatur, quòd seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem, vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. *Item c. 26.* ¶ Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, veluti fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus est, ut possint pœnitendo sanari: neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit.

1 ¶ Non autem] *Sic est emendatum ex originali, præsertim Antverpiano. Nam antea totus hic locus multò aliter se habebat: sunt autem & alia multa restituta.*

C. X. ¶ *Nemini licet sibi manus injicere.*

Item *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 49.*

Tu *i* dixisti, laqueo traditor periit, laqueum talibus dereliquit. Hoc ad nos omnino non pertinet. Neque enim veneramur nomine martyrum eos, qui sibi collum ligaverunt.

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *in Ionam Prophetam, ad cap. 1. non longè à fine.*

Non *k* est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Vnde & in persecutionibus non licet propria perire manu (absque eo, ubi castitas periclitatur,) sed percutienti colla submittere.

C. XII. ¶ *Nulla fiat oratio pro his, qui seipsos interficiunt.*

Item ex concilio Bracarensi I. *cap. 34.*

a al. Christiani. b Aut.] orig. c Act. 21. c Ivo p. 10. c. 4. Pann. l. 10. e Matth. 27. f C. 18. g caredi.] orig. h Exod. 20.

a Matth. 22. b assistat.] orig. c al. nihil. d Ibid. 0. 28. e al. jus legu. f Gen. 22. g Iudic. 11. h Iudic. 16. i Ivo p. 2. c. 99. & p. 10. c. 7. k Pann. l. 3. c. 32.

PLacuit *a* ut qui sibiipsis voluntariè *b* aut per ferrũ, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violentam *c* inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

Impœnitentes, subaudiatur. Item Augustinus *in eodem lib. 1. de civitate Dei, c. 26.*

C. XIII. ¶ *Non est reus homicidii miles, qui potestati obediens, hominem occidit.*

MIles *d* cùm obediens potestati, sub qua legitimè constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis suæ lege reus est homicidii, imò, nisi fecerit, reus est imperii deserti atque contempti. Quòd si sua sponte atque auctoritate feciſſet, in crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque unde punitur, si fecerit injussus, inde punietur, nisi fecerit jussus.

C. XIV. ¶ *Homicida est, qui sponte occidit, quem judex jubet occidi.*

Item *in quæstionibus Exodi, quæst. 39. ad c. 11.*

CVm *e* minister judicis occidit eum, quem judex jussit occidi, profectò, si id sponte facit, homicida est, etiamsi eum occidat, quem scit à judice debuisse occidi.

C. XV. ¶ *Sicut jure laudatur obedientia, ita reprehenditur, qui sibi non concessa usurpat.*

Idem *lib. 22. contra Faustum, c. 73.*

LEx æterna ita medio quodam loco posuit aliqua hominibus, ut in eis usurpandis meritò reprehendatur audacia, in exequendis autem jure obedientia laudetur. Abraham 1, si spontaneus in occidendo filio motus fuisset, execrabilis haberetur: at jubenti Deo obsecundans, famulatus est.

1 ¶ Abraham] *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini, sed collectoris arbitratu immutatis. Atq; hæc quidem pars sic apud illum habet.* Quapropter si in occidendo filio spontaneus motus execrabilis, Deo autem jubente obsecundans famulatus non solùm inculpabilis, verùm etiam laudabilis invenitur, quid Moysem Fauste reprehendis, quòd expoliavit Ægyptios, &c.

C. XVI. ¶ *Bono animo officia vindictæ possunt impleri.*

Item *in quæstionibus super Evangelia, lib. 1. q. 10.*

OFficia *f* vindictæ possunt impleri bono animo, quomodo lex, quomodo judex.

C. XVII. ¶ *Non est iniquus, sed humanus, qui crimen persequitur, ut hominem liberet.*

Item *ad Macedonium, epist. 54.*

NOn *g* est iniquitatis, sed potius humanitatis societate devinctus, qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator.

C. XVIII. ¶ *Quare sint institutæ regiæ potestas & legalia tormenta.*

Idem in eadem epistola.

NOn *h* fruſtra sunt institutæ potestas Regis, & cognitoris jus, ungulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris: habent omnia ista modos suos, causas, rationes, utilitates: hæc cùm timentur, & mali coërcentur, & quietius inter malos vivunt boni.

C. XIX. ¶ *Nonnunquam potius peccat qui salvo mortis probet, quàm ille, qui occidit.*

Idem *ibidem.*

CVm *a* homo ab homine occiditur, multum differt, utrum fiat nocendi cupiditate, vel injustè aliquem auferendi (sicut fit ab inimico, sicut à latrone) an obsecundi, vel obediendi ordine (sicut à judice, sicut à ministrice) an evadendi, vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro à viatore, hostis à milite. ¶ Etaliter quidem, qui causa mortis fuit, potius in culpa est, quàm ille qui occidit: velut si quispiam decipiat fidejussorem alterius, atque ille pro isto legitimum supplicium luat. Non tamen omnis qui causa alienæ mortis est, reus est. Quid si enim quispiam stuprum petat, sesecq; si non impetraverit, interimat? Quid si filius timens patris pia verbera, præcipitio pereat? Quid si alius homine liberato, vel alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? Num propterea istas alienarũ mortium causas aut sceleri consentiendo est, aut vindictæ peccati, quæ non fit nocendi sed corrigendi studio, etiam paterna tollenda, aut operis misericordiæ cohibenda sunt? Hæc cùm accidunt, debemus humanum dolorem, non propter illa, ne accidant, malefactorum reprimere voluntatem.

C. XX. ¶ *Quod sacerdotes efficere decenda non valent, disciplinæ tempore potestas exorqueat.*

Item Isidorus *lib. 3. sent. de summo bono, c. 51.*

PRincipes *b* sæculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cum autem intra ecclesiam potestates necessariæ non essent, ea quod non prævaler sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem. Quippe per regnum terrenum, cœleste regnum proficit, ut qui intra ecclesiam positi contra fidem & disciplinam agunt, rigore Principum conterantur, ut quos disciplinam, quam ecclesiæ humilitas exercet, non delet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, & ut venerationem 1 mereatur, virtutem quoque potestatis impertiat. Cognoscant Principes sæculi Deo quoque se rationem reddere propter ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur per bonos disciplina ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur per malos, eis rationem exiget, qui eorum potestati suam ecclesiam credidit.

1 ¶ Venerationem] *In variis editionibus hujus libri legitur, & ut veneratione mereatur, virtute potestatis impertiat. In concilio Parisiensi sub Ludovico & Lothario habito ubi hoc refertur, legitur, & ut venerationem mereatur, virtutem potestatis impertiat. Apud Ivonem vero (Nam Burchardi codex manuscriptum habet mendum) hoc modo, & sic veneretur, meretur, ut virtutem potestatis impertiat.*

C. XXI. ¶ *Et regia potestas, & sacerdotalis dignitas auctoritas, quæ ad divinam confessionem pertinent.*

Item Leo Papa, *epist. 29. ad Pulcheriam Augustam.*

REs *c* autem humanæ aliter tutæ esse non possunt, quæ ad divinam confessionem pertinent, & regia sacerdotalis defendat auctoritas.

C. XXII. ¶ *Sacerdotalis admonitio, quo congregare non valet, sæcularis potestas coërcuit.*

Item ex concilio Turonensi III. *d c. 11.*

INcestuosi *e*, parricidæ, homicidæ multi apud nos reperiuntur; sed aliqui ex illis sacerdotum admo-

a *Bur. l. 19. c. 139. Ivo p. 10. c. 188. & p. 15. c. 140.* b *al. violenti.* c *abest ab orig.* d *Ivo p. 10. c. 98. Pann. l. 8. c. 31.* e *Ivo p. 10. c. 103. Pannorm. l. 8. c. 39.* f *Ivo p. 10. c. 106. Pann. l. 8 cap. 40.* g *Ivo p. 10. c. 107.* h *Ivo p. 10. c. 108.*

a *Ivo ibid.* b *Polyc. lib. 8. tit. 1. Burch. l. 13. c. 4. Ivo cap. 44.* c *Polyc. l. 1. tit. 27.* d *C. Lat. 444.* e *Burch. c. 29. Ivo p. 9. c. 65.*

admonitionibus autem accommodare, volentes in prisinis perdurare criminibus: quos oportet per sæcularis potentiæ disciplinam à tam prava consuetudine coërceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerunt revocari.

C. XXIII. ¶ *Malos comprimere, & bonos sublevare, Regum officium est.*

Item Hieronymus *super Hierem. ad cap. 22.*

REgum officium *a* est proprium, facere judicium & justitiam, & liberare de manu calumniatorum vi oppressus, & peregrino, pupilloque, & viduæ, qui facilius opprimuntur à potentibus præbere auxilium. Et, ut cuncta ejus præceptorum Dei majorem injiceret, intulit, *b* [Nolite contristare,] ut non solùm non eripiatis, sed ne puniendi quidem per vestram conniventiam ab aliis constituatis, [& sanguinem innocentem non effundatis in loco isto.] Homicidas *c* enim, sacrilegos, &c. *& post pauca.* ¶ Sinquit, hæc feceritis, ô Reges Juda, tenebitis pristinam potestatem.

5 pars. *Ipsis autem Principibus, & potestatibus fidem, & reverentiam servari oportet: quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia invenire non poterit.*

C. XXIV. ¶ *Æterna mercede fraudatur, qui fidem & reverentiam potestatibus servare contemnit.*

Unde idem Hieronymus *in epist. ad Titum, cap. 2. ad vers.* [*Servi dominis.*]

SI apud carnales dominos in minimo fideles fuerint, incipient eis apud Deum majora commiti. Ornat autem doctrinam Domini, qui ea, quæ conditioni suæ apta sunt, facit: & è diverso confundit eam, qui non est subjectus in omnibus, cui conditio sua displicet, qui contradictor atque fraudator, in nullo fidem bonam ostendit. Quomodo enim potest fidelis esse in substantia Dei, qui carnali domino fidem exhibere non potuit?

C. XXV. ¶ *Militaris disciplina Regi omnia servat.*

Item Ambrosius *in lib. 1. de Patriarchis, id est, de Abraham, cap. 3.*

DIcat *d* aliquis cùm ipse vicerit, quomodo dicit Abraham ad Regem Sodomorum, [nihil *e* sumam abs te,] cum præda utique in potestate victoris fuerit? Docet *f* militarem disciplinam, ut Regi serventur omnia. Sanè his, qui servum fuissent in adjumentum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, tanquam mercedem laboris. Ideoque, quoniam sibi mercedem ab homine non quæsivit, à Deo accepit: sicut legimus scriptum, quia post hæc factum est verbum Domini ad Abraham in visu dicens: [Noli *g* timere Abraham: Ego protegam te, merces tua multa erit valdè.]

6 pars. ¶ *Præterea, sicut Principibus, & potestatibus fidem & reverentiam exhibere cogimur, ita sæcularium dignitatum admonitoribus, defendendarum ecclesiarum necessitas incumbit. Quod si facere contempserint, à communione sunt repellendi.*

C. XXVI. ¶ *Querimonias ecclesiarum, qui in dignitatibus agunt, attentius debent audire.*

Unde Joannes VIII.

ADministratores *h* planè sæcularium dignitatum, qui ad ecclesiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumque refrænationem constituti esse procul dubio debent, quoties ab Episcopis, & ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & secundùm quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant. Quod si Dei timorem præ oculis non habentes, negligere post secundam & tertiam admonitionem inventi fuerint omni se noverint communione usque ad condignam satisfactionem privatos.

C. XXVII. ¶ *Non solùm homines, sed & contrariæ fortitudines sunt ultrices iræ Dei.*

Item Hieronymus *super Isaiam, ad cap. 2.*

7. NOn *a* solùm homines ministri sunt, & ultores pœnæ Dei in his, qui malum operantur (unde *b* non sine causa gladium portant,) sed etiam contrariæ fortitudines, quæ appellantur furor & ira Dei.

C. XXVIII. ¶ *Qui crudeles jugulat, non est talis, qualis patientibus videtur.*

Idem *supra Esaiam, ad cap. 13.*

NOn *c* est crudelis, qui crudeles jugulat: sed [crudelis *d* ideò vocatur,] quòd crudelis patientibus esse videtur. Nam & latro suspensus patibulo crudelem judicem putat.

C. XXIX. ¶ *Minister est Dei, qui malos percutit in eo, quòd mali sunt.*

Idem *super Ezechielem, lib. 3. ad cap. 9.* e

QVi *f* malos percutit in eo, quòd mali sunt, & habet vasa interfectionis, ut occidat pessimos, minister est Domini.

C. XXX. ¶ *Non scelus admittit judex, qui homines vincit.*

Idem *super epist. ad Galatas, lib. 2. ad c. 3.*

IUdex non est auctor sceleris, nequaquam homines vinciendo.

C. XXXI. ¶ *Non effundit sanguinem, qui homicidas & sacrilegos punit.*

Idem *super Hierem. lib. 4. ad cap. 22.*

HOmicidas ***, & sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

C. XXXII. ¶ *Principes sæculi pessimi parcere non debent.*

Item Cyprianus *libro de exhortatione martyrii, cap. 5.*

SI *g* audieris in una ex civitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare te illic, dicentes: Eamus, & serviamus Diis aliis, quos non novisti, interficiens necabis omnes, qui sunt in civitate, cæde gladii, & incendes civitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum: non reædificabitur etiam nunc, ut avertatur Dominus ab indignatione iræ suæ. Et dabit misericordiam tibi, & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris vocem Domini Dei tui, & observaveris præcepta ejus.] Cujus præcepti, & vigoris memor Mattathias *h*, interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quòd si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta servata sunt, quantò magis post adventum Christi servanda sunt, quando ille veniens non verbis tantùm nos hortatus est, sed & factis?

C. XXXIII. ¶ *Tribulationum flagellis aliquando perfidia castigatur.*

Item Augustinus *contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 83.*

AD *i* fidem nullus est cogendus invitus, sed per veritatem, imò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid, quia mores optimi liberalitate voluntaris eliguntur, ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen

---

a Autem] *orig.* b Hierem. 7. c Infrà ead. homicidas. d Dicet.] *orig.* e Gen. 14. f *al.* Decet. g Gen. 35. h Augustinus.

a *Ivo p. 10. c. 111. Pann. l. 8. c. 42.* b *al. &c.* c *Ivo p. 10. c. 112. Pann. l. 8. c. 49.* d *absunt ab orig.* e *Es ibi gloss. ord.* f *infrà ead. q. 8. quicunq; percutit. In Tribur. sub Arnulpho, ca. 3. Bur. l. 6. c. 43. Ivo p. 10. c. 114.* * *Panorm. lib. 8. ca. 51. Ivo p. 10. c. 115.* g *Pann. l. 8. c. 52. Ivo p. 10. c. 115. Bur. l. 6. c. 44. Pann. l. 8. c. 53. Deut. 13.* h *1. Machab. 2.* i *Ivo p. 10. c. 75.*

malè vivendi ulcrix disciplina præpostera est, nisi cura 1 præcedens benè vivendi doctrinam prætendat. Si quæ igitur adversus vos leges constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amaverit: quod est in libera voluntate. *& infra c.84.* ¶ Cùm aliquid adversus vos Reges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis, quare ista patiamini. Si *a* propter justitiam, revera illi persecutores vestri sunt, vos autem beati, qui persecutionem passi propter justitiam, possidebitis regnum cœlorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, quid illi, nisi correctores vestri sunt: vos autem, sicut cæteri diversorum scelerum rei, qui pœnas legibus pendunt, profectò infelices & in hoc, & in sæculo futuro?

1 ¶ Cura] *Apud B. Augustinum & Ivonem legitur,* nisi cùm præcedens benè vivendi doctrina contemnitur: *sed ob glossam in vers.* cura, *non est mutatum.*

C. XXXIV. ¶ *Injuria sacramentorum Christi à Regibus est vindicanda.*

Idem *in eodem lib. c.92.*

Si *b* propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor, quia scelus in sanctum Danielem commissum justissimè vindicavit: quomodo vindicandum est à Regibus, quòd Christi sacramenta exsufflantur, si Prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt?

C. XXXV. ¶ *Diligentissimi rectores sunt, qui malos, ut à malo fugiant, persequuntur.*

Idem *in libro de vanitate ecclesiæ, c.17.*

Si *c* vos contra ecclesiam Christi altare erexisse, & à Christiana unitate, quæ toto orbe diffunditur sacrilego schismate separatos esse, & corpori Christi (quod est ecclesia toto orbe diffusa) & rebaptizando, & blasphemando, & quantum potestis oppugnando adversari sancta & canonica scriptura convincit, vos impii, atque sacrilegi: illi autem, qui vos pro tanto scelere tam leniter damnorum admonitionibus, vel locorum, vel honorum, vel pecuniæ privatione deterrendos, coërcendosque decernunt, ut cogitantes, quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentissimi, & consultores pissimi deputantur.

C. XXXVI. ¶ *Non amatur servus vel filius, cuem non corripitur.*

Idem *super epistolam Ioannis, tractatu 7.*

NOn *d* putes tunc te amare servum tuum, quando eum non cædis, aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam, aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum non corripis. Non est ista charitas, sed languor. Ferveat charitas ad corrigendum, ad emendandum. Si sunt boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur.

C. XXXVII. ¶ *Innocentis officium est, nulli nocere, & peccantem punire.*

Item *lib. 19. de civitate Dei, c.16.*

NOn *e* est 1 innocentiæ, parcendo sinere, ut in malum gravius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verùm etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum, ut aut ipse, qui plectitur 2, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo.

1 ¶ Non est] *Integer locus apud B. Augustinum sic habet:* Sicut enim non est beneficentiæ, adjuvando efficere, ut bonum, quod majus est, amittatur, ita non est, &c.

2 ¶ Plectitur] *Sic ex Originali: antea legebatur,* prius odio habetur. *nec multò aliter Ivo.*

a *Matt.5.* b *Ivo ibid.* c *Ivo ibid.* d *Ivo part.10. c.36. Pann.l.7.c.22.* e *Ivo p.10.c.77.*

C. XXXVIII. ¶ *Non est misericors, qui vitia nutriendis parcit.*

Idem *ad Lotharium 2.*

QVi *b* vitiis nutriendis parcit & favet, ne commoti peccantium voluntatem, tam non est misericors, quàm qui non vult cultrum rapere puero, ne audacter rantem: & non timet, ne vulneratum doleat, vel ctum.

¶ *In vulgatis citabatur ex Augustino, sed in vetustis Haymoni, apud quem habetur.*

C. XXXIX. ¶ *Enormia flagitia per sæculi judices corripiantur.*

Item Haymo *super epistolam ad Romanos, c.13.*

SVnt *c* quædam enormia flagitia, quæ potius per di judices, quàm per antistites & rectores ecclerum vindicantur: sicut cùm quis interficit Pontifipostolicum, Episcopum, Presbyterum, sive Diaconum jusmodi reos Reges & Principes mundi damnant. non sine causa gladium portant, qui talia scelera cant. Sunt enim maximè constituti propter latrocimicidas, raptores: ut & illos damnent, & alios re compescant.

C. XL. ¶ *Furta & crimina à Rege sint cohibenda.*

Item Cyprianus *in nono genere aloysii.*

REx *d* debet furta cohibere, adulteria punire, de terra perdere, parricidas & pejerantes vires finere, filios suos non sinere impiè agere.

¶ *Libellus hic de duodecim gradibus abusivum inscri tomo nono operum B. Augustini, sed etiam in uno codice B. Cypriano: & in concilio Parisiensi, lib. 2. cap. 1. hoc de num abusivis genus refertur ex Cypriano, quemadmodum Ivonem, & in Pannormia.*

C. XLI. ¶ *Non peccat, qui ex officio necessitate interficit.*

Item Augustinus *de libero arbitrio, lib.1.c.4.*

Si *e* homicidium est hominem occidere, justum occidere *f* aliquando sine peccato. Nam & militi hostem, & judex, vel minister ejus nocentem, & cui lex invito, atque imprudenti telum manu fugit, cum mittendentur peccare, cùm hominem occidunt. Evidensentior 1. Sed homicidæ isti appellari non solent. *in quæstionibus Levitici, quæst.62.ad cap.16.* ¶ Cùm lisitè occiditur, lex eum occidit, non tu.

1 ¶ Evodius: assentior] *Hæc sunt addita ex Originali Ivone. Est enim liber ille scriptus in Dialogo.*

C. XLII. ¶ *Non qui ad bonum, sed qui ad malum cogit, persequitur.*

Item Pelagius Papa.

NOn *g* vos hominum vaniloquia retandent titium, quia persecutionem ecclesiæ facit, ea, quæ committuntur, reprimit, vel animarum requirit. Errant hujusmodi rumoris fabulatores. persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat, non turiste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo primendus à malo, nec retrahendus à malo ad bonest, humanas & divinas leges necesse est evacuari, & malis pœnam, & bonis præmia justitia fundere stituunt. Malum autem schisma esse, & perversas potestates hujusmodi homines debere oppugnari, & nonicæ scripturæ auctoritas, & paternarum regulæ

a *al. Letarium.* b *Ivo p.10.c.79. Pann.l.1.c.11.* c *Omittuntur aliquot verba, Ivo p.10.c.11. Pann.l.8.c.5.* d *Ivo p.10.c.111. Pann.l.1.c.9.* e *Ivo c.96. Pann.l.8.tit.4.c.19.* f *Desumsit Ivo ex Augustino accidere.* g *Desumsit p.1. Poly.l.7.tit.6. Augustinum Ivo p.10.c.93.*

nos veritas docet. Quisquis ergo ab Apostolicis divisus est sedibus, in schismate eum esse non dubium est: & contra universalem ecclesiam altare conatur erigere. ¶ Sed quid de talibus insertus 1 Chalcedonensi synodo canon statuat, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit. [Qui a à communione seipsum suspendit, & collectam facit, & altare constituit, & noluerit vocanti Episcopo consentire, & noluerit eidem acquiescere, neque obedire primo & secundo vocanti, hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem 2 mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens, & seditiones ecclesiæ, per exteram potestatem tanquam seditiosum comprimi.] Et B. Augustinus b de talibus dicit. [Multa c etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt, quorum potius utilitati consulendum est, quàm voluntati. Nam in corripiendo filio, quamvis asperè, nunquam paternus amor amittitur. Sit tamen, quod nollet, ut doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus.] Ecce videtis, quemadmodum tanti testimonio patris non persequatur coërcendo talia, sed diligat emendando tales semper ecclesia. Facite ergo etiam vos, quod scientes intentionem Christianitatis vestræ frequenter hortamur, & date operam, ut talia fieri ultra non liceat: sed etiam (quod vobis facillimum esse non dubito) hi, qui talia præsumpserunt, ad piissimum Principem sub digna custodia dirigantur. ¶ Recolere enim debet celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam, & Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum Principem eundem retulissetis, & quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis: & inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen, & is, qui ordinabatur, & is, qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sunt.

1 ¶ Insertus Chalcedonensi] *Actione quarta concilii Chalcedonensis, in epistola Archimandritarum ad ipsum concilium pro tribulatione Dioscori, catastar canon quintus concilii Antiocheni: & eadem fere modo habetur in ea epistola, at q. hic refertur. Cæm vetera tamen antiqua versione ipsius concilii magnopere conveniat.*

2 ¶ Vel orationem] *In utroq. conciliо, id est, Antiocheno, prisca versione, & Chalcedonensi legatur, curationem. Græce enim est, θεραπείαν τυγχάνειν.*

C. XLIII. ¶ *Schismaticos, & hæreticos sæculi potestates coerceant.*

Idem *Narsæ patritio, & Duci in Italia.*

DE d Liguribus, atque Veneticis, & Histriis Episcopis quid dicam? quos idonea est excellentia vestra & ratione, & potestate reprimere, & dimittis eos in contemptum Apostolicarum sedium de sua rusticitate gloriari: cùm, si quid eos de judicio universalis synodi, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam indictionem actum est, forte movebat, ad sedem Apostolicam (quomodo semper factum est) electis aliquibus de suis, qui dare & accipere rationem possent, dirigere debuerunt, & non clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est, sanctam ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare hujusmodi homines principali vel judiciali auctoritate comprimere: quia regulæ e Patrum hoc specialiter constituerunt, ut si qua ecclesiastici officii persona, cui subjectus est, rettulerit, vel seorsum collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur, atque damnetur. Quòd si forte & hoc contempserit, & permanserit, divisiones & schisma faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce domine, quod f animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de Patrum vobis auctoritate hæc breviter dirigenda curavi, cùm mille alia exempla, & constitutiones sint, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in sancta ecclesia, non solùm exiliis, sed etiam præscriptione rerum, & dura custodia per publicas potestates debeant coërceri.

C. XLIV. ¶ *Ab ecclesia unitate divisi, à sæcularibus potestatibus coërceantur.*

Item Pelagius.

QVali b nos de gloriæ vestræ studiis judicio gratulemur, non solùm vestram, sed multorum ac penè omnium credimus habere notitiam: & idcircò nunc de his, quæ vobis præsentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriam vestram duximus conquerendum. Thracius c siquidem, atque Maximilianus nomina tantùm Episcoporum habentes, & ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, & omnes ecclesiasticas res suis usibus applicare: in tantum ut contra unum eorum, id est, Maximilianum usque ad nos per tam longum iter, necessitate compellente quidam infatigabiliter venientes, preces offerrent. Ob quam causam Petrum Presbyterum sedis nostræ, sed & Projectum notarium ad eadem loca duximus destinandos, ut ea, quæ canonicis statutis à prædictis Pseudoepiscopis comperierint commissa, vel digna debeant ibi ultione compescere, vel eosdem ad nos usque perducere. Et ideò salutantes paterno affectu gloriam vestram, petimus, ut præfatis, qui à nostra sede directi sunt, in omnibus præbeatis auxilium: nec putetis alicujus esse peccati, si hujusmodi homines comprimuntur. Hoc enim & divinæ, & humanæ d leges statuerunt, ut ab ecclesiæ unitate divisi, & ejus pacem iniquissimè perturbantes, à sæcularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quicquam majus est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quàm si id ordinetis, ut hi, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.

C. XLV. ¶ *Iniquitas prævorum, quamvis bonis proficiat, tamen punienda est.*

Idem Pelagius Papa *Ioanni patritio.*

RElegentes e literas excellentiæ vestræ, de injuria quidem, quam vobis iniquorum hominum præsumptio ingessit, valdè doluimus. Sed quia scimus occulto Dei judicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem, & superbiam, à contaminatione schismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius providentia factum esse credendum est, ut insensati, & perversi homines ad hoc usque prosilirent, ut suam divisionem, catholicam esse credentes ecclesiam, à sua vos pollutione prohiberent. Sic enim per misericordiam Dei etiam nescientibus illis hoc factum est, ut à schismaticorum factione f erutì, catholicæ, quam diligitis, servari vos contigisset ecclesiæ. Quamvis igitur vestra per illorum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impunitam præsumptionem iniquorum hominum grassari permittere. Si enim hoc, quod in vestram gloriam præsumpserunt, non fuerit vindicta compressum, quòd in minoribus 1 non valeant puniri, ambigi ultra non debet. Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem, & ne eis amplius talia committendi spiritus g crescat, vestris coërcitionibus reprimantur. Ad hoc siquidem Dei nutu etiam contra vos talia præsumpserunt, ut talia vobis corrigentibus ab eodem h scelere alios possitis, Deo propitiante, munire. Quales autem sint, qui ecclesiam fugiunt, Eufrasii vos sceleta (quæ amplius occulta De' esse

a 11. q. 3. *si quis Presbyter.* b *Cap. 5. c. 24.* c *supra dist. 45. & qui emendat.* d *Anselm. lib. 6. c. 196. Poly. lib. 7. tit. 5. De hoc similiter B. Gregor. l. 4. epist. 30. & lib. 7. in dist. 2. epist. 20. & alibi. Supra proxime capite.* e *Canon. apost. 32. Antioch. 5.*

a *al. de quo animus.* b *Anf. l. 12. cap. 40. Poly. ibidem.* c *al. Tertius.* d *al. mundana.* e *Anf. l. 12. c. 47. Poly. ibid.* f *al. communione.* g *al. spes.* h *al. eorum.*

noluit) evidenter informant: qui in homicidio quidem nec hominis necessitudinem, nec fratris charitatem, nec sacerdotii reverentiam cogitavit. Incestiolo autem adulterio *a* etiam ipsius vindictæ abstulit modum: quia, si adulterium punias, non remanet, in quo vindicetur incestus. Si incestuoso ingeras pœnam, inultum crimen adulterii remanebit. Ecce, de quo collegio sunt, qui, quantum ad superbiam suam injuriam vobis inferre moliti sunt, & quantum ad providentiam Dei, impollutos vos ecclesiæ servaverunt. Auferte tales ab ista provincia, utimini oblata vobis à Deo opprimendi perfidos occasione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scelerum ad clementissimum Principem dirigantur, & maximè eccle. Aquilejensis invasor, qui & in schismate, & in eo 2 maledictus, nec honorem Episcopi poterit retinere, nec meritum.

1 ¶ Quòd in minoribus] *In aliquot vetustis, & apud Anselmum legitur*, quid in minoribus valeant, ambigi, &c.

2 ¶ In eo] *Anselmus habet*, & à schismatico maledictus.

C. XLVI. ¶ *In certamine, quod contra infideles geritur, quisquis moritur, cœleste regnum meretur.*

Item Nicolaus *exercitui Francorum.*

OMnium *b* vestrûm esse volumus charitatem, quoniam quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi cœlestia minimè negabuntur.

¶ *Ivo parte 10. cap. 87. vers. omnium vestrûm, hoc idem citat ex epistola Leonis IV. ad exercitum Francorum, ubi etiam asserit id, quod infrà, eod. q. 8. c. omni timore. ex eodem Leone refertur.*

C. XLVII. ¶ *Non sunt homicida, qui adversus excommunicatos zelo matris ecclesiæ armantur.*

Item Vrbanus II. *Godefredo Lucano Episcopo.*

EXcommunicatorum *c* interfectoribus (prout in ordine ecclesiæ Romanæ didicistis (secundùm intentionem *1* modum congruæ satisfactionis injunge. Non enim eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos zelo catholicæ matris ardentes, aliquos eorum trucidasse contigerit. Ne tamen ejusdem ecclesiæ matris disciplina deleratur, eo tenore, quem diximus, pœnitentiam eis indicito congruentem, quâ divinæ simplicitatis oculos adversus se complacare valeant, si fortè quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint *d*.

1 ¶ Intentionem] *Ivo & Pannormia habent*, intentionem ipsorum: *sed ob glossam non est additum.*

C. XLVIII. ¶ *Pax ecclesiæ mœstitiam consolatur perditorum.*

Item Augustinus *epistola 50. ad Bonifacium de coercendis hæreticis.*

QVis *e* enim nostrûm 1 velit aliquem illorum non solùm perire, verùm etiam aliquid perdere? Sed si aliter non meruit pacem habere domus David, nisi Absalon filius ejus in bello, quod gerebat contra patrem, fuisset extinctus, quamvis magna cura mandaverat suis, ut eum, quantum possent, vivum, salvumque servarent, ut esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita, suam mœstitiam consolari?

1 ¶ Nostrûm] *Emendatum est ex B. Augustino, à quo parum discordat Ivo. Antea apud Gratianum legebatur,*

a *al. in adulterio.* b *Ivo p. 10. ca. 87. Pannorm. lib. 8. cap. 30.* c *Ivo p. 10. c. 54. Pann. l. 8. c. 11.* d *al. contraxerint.* e *Ivo p. 10. c. 89. 2. Reg. 18.*

Quis enim vestrûm velit aliquem inimicorum suorum non solùm, &c.

Si ergo viri sancti, & publicæ potestates bella gerentes ea fecerunt transgressores illius mandati, [Non occides:] *quamvis quidam flagitiosos dignæ morte perimerent, similes sua potestati obedientes est reus homicidii, si ejus Imperio quemlibet flagitiosum interemerit, si homicidas, & venenarios punire non est effusio sanguinis legum ministerium si pax ecclesiæ mœstitiam consolatur perditorum, si illis, qua zelo catholicæ matris accensi excommunicatis interfecerint, homicidæ non judicantur: patet, quòd malos non solùm flagellare, sed etiam interfici licet. Sed quæritur, si contingat aliquem non punire ab his, qui non habent legitimam potestatem, an sit reus effusi sanguinis his, per quos puniuntur?*

C. XLIX. ¶ *Aliquando puniuntur peccata per populos jussu divino excitatos.*

De hiu ita scribit Ambrosius *lib. 2. de Cain & Abel, cap. 4.*

REmittuntur peccata per Dei verbum, cujus servus terpres, & quidam executor est. Remittuntur iam per officium sacerdotis, sacrumque ministerium niuntur quoque per homines; sicut per judices, qui prestate ad tempus utuntur. *& infrà.* ¶ Puniuntur peccata etiam per populos: sicut legimus, quia frequè à alienigenis Dei jussu excitatis, propter divinæ majestatis offensam, subactus *b* est populus Iudæorum.

Hinc notandum est, quòd aliquando punit Deus prescientes, aliquando per scientes. Per nescientes peccata punit: ut c per Senacherib, & per Nabuchodonosor, & per Antiochum per Principes Romanorum, & per nonnullos Reges gentium populum Israeliticum deliquentem aliquando afflixit, aliquando pertivavit. Unde ipse Dominus ait per Prophetam: d Virga furoris mei Assur: ipse autem non cognovit. Assur *est virga furoris Domini: quia per eum innumeras gentes divina potestas flagellare disposuit. Ipse verò non cognovit: quia in superbiam elatus, victoriis, quam assecutus fuerat, non divinæ potentiæ, sed suis viribus attribuit. Unde contra ejus superbiam Dominus loquitur dicens:* e [Nunquid gloriabitur serra contra eum, qui secat in ea? aut nunquid exaltabitur securis contra eum, qui caedit in ea?] *Quibus similitudinibus satis perspicuè ostenditur, quòd sine Deo & securi nec secare, nec cadere ligna possint, nisi ab alio regantur, ac ideò contra regentes se superbire non debent, sic illi, per quos punit, alios, nutu divinæ dispositionis nihil agere valent: & contra regentem se superbire eis non licet. Tales in ea quæ faciunt, Deo servire dicuntur: in eo autem quòd ignorantes sibi ministros ira Dei, impia vanitate superbiunt, mei eadem sua superbia Deo non nisi temporalem invenium: panam verò sua superbia effugiunt. Unde, cum Dominus diceret ad Prophetam de Nabuchodonosor,* [Quid f dabo ei pro labore, quo servivit mihi de Tyrum?] *statim subjunxit:* [Dabo] *hoc est, dabo ei prædam* [Ægyptum, & Æthiopiam.] *Cum autem in eodem sit superbiens postea diceret:* g [Nonne hæc est Babylon, quam ego ædificavi robore regni mei? &c.] *statim immutavit Deus rationem ejus, & induit eum ferina bestialitate, ut ab hominum mentem ejus, & induit eum ferina bestialitate, ut ab hominum fugiens cum bestiis viveret. Per Antiochum h quoq; impium idolatriam judaica plebis Dominus puniret, & pacem, quam in ge Dei abjecta, & ex sacris nationum assumpta quæreret, in perniciem verteret, quia Dei dispositionem ignorans, sua in cultatis devastationem illius plebis attribuit, imprecatur in Prophetâ i, dicens:* [Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ non invocaverunt nomen tuum.]

a *Sæpè alienigenis.*] *orig.* b *subjectus.*] *ariſ. c. 25. 1. Mach. 5.* d *Esa. 10.* e *Esa. ibid.* f *Ezech. 29.* g *Dan. 4.* h *Idolatriam aliter, quàm in vulg. aut apud 70.* i *Psal. 78.*

dicunt ex gentibus, ubi est Deus eorum?) Similiter enim per Romanos facientem mortis Christi Deus punire decrevisset, urbis excessum, & Judaica plebis miseram captivitatem suis viribus ascribere gloriantur: unde contra eos Propheta imprecatur, dicens, a [Leva manus tua in superbiam eorum, quæ te oderunt.] & qui multa magnifice gesserunt, monumenta sua victoria posuerunt in medio atrio tuo. ¶ Sic itaque peccata puniuntur, sicut Deus per filios Israel voluit puniri Amorrhæorum b, & Chananæorum, & aliarum gentium: quarum terram Israelitis possidendam dedit: quibus tamen precepit c, ut nullius eorum parcerent, sed omnes morti traderent. Quid propter peccata eorum illis contigisse ex verbis Domini legerit: qui cum diceret ad Abrahamd, [Semini d tuo dabo terram hanc,] veluti quæreret, quare non modo eam das mihi adhuc, [Nondum enim sunt peccata Amorrhæorum consummata.] Qua tunc intelliguntur fuisse consummata, cùm populus ille Ægyptiæ servitute liberatus, terram eorum, sicut Abrahæ promissum fuerat, in hæreditatem accepit. ¶ Cum ergo sic divino judicio puniendum peccata populi excitantur, sicut populus ille Israeliticus ad occupandum terram promissionis, & ad delenda non peccantis, sine culpa noxius sanguis effunditur, & quamvis possidentur, in jus, & Dominium rite transeunt bonorum. Sunt vero occulto instinctu aliqui moventur ad persequendum vitia suæ Synagogæ, & cæteri, qui populum delinquentem primo fine, sed occulto instinctu operante illorum meritis incitentur ad persequendum: tamen, quia prava intentione non peccata alienorum punire, sed illorum bona rapere, vel sua divitiis sublimare quærunt, non sunt immunes à crimine. De quibus etiam manifestè, quod ad quandò excitantur ad puniendum peccata alienorum, etiam per bonos correctibus ipsi quoque puniantur: sicut scriptum legitur e de Iabin Rege Chananæorum, & de Madianitis: qui propter idolatriam populi fuscitavit eos Deus, ut eos affligerent, & terram eorum occuparent. Cum autem populus ille pro multorum divitiis afflictus peccatum suum recognosceret, & per pœnitentiam sibi Deum placaret, Dei præcepto, & Judæ comitatus, Deboram Prophetissam uxorem Lapidoth, Jabinum Chananæorum, & Zizaram ducem exercitus sui interfecit: Gedeon Zelotes, & Salmana Reges Madianitarum, & filios ejus numerosorum mortis tradidit. Apparet ergo, quòd aliquando per legitimam potestatem gerentes, aliquando per populum delinquentium, mali pro peccatis suis non soliùm flagellantur, sed etiam perduntur. Nec est contrarium illud Augustini, quòd dilectissimum pro Circumcellionibus supplicans, orabat, ut vivificaret eos coërceret, non morte perderet. Quamvis & non spernenda spatium vitæ eis reservari posset, non tamen æquum videtur, quòd tales morte plectuntur non observandum dicat.

QUÆSTIO VI.

Quod autem quæritur, an mali sint cogendi ad bonum, facile apparet. Antiquus namque populus ille metu pœnarum ad observationem legis cogebatur. In Evangelio h Dominus ait discipulis suis: (Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed potius eum timete, qui & animam & corpus potest perdere in gehennam.) Paulus quoque cum ecclesiam Dei persequentem cæcatus i ad Deum converti coactus est. Vade ad magistrum, testatus est, dicens, k (Noviſſimè autem omnium tanquam abortivo visus est & mihi.)

C. I. ¶ Ecclesia malos debet cogere ad bonum, sicut Christus Paulum coegit.

Hinc Augustinus scribit epist. 50. ad Bonifacium.

SChismatici dicunt: cui a vim Christus intulit quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum. Agnoscant in co prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio b laboravit: & quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta c charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios, ut rediret, si perditi filii coëgerunt alios, ut perirent? Quamvis & illos, quos non coëgerunt, sed tantummodò seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in ejus gremium revocentur, blandius pia mater amplectitur: & de illis multò amplius, quàm de illis, quos nunquam perdiderat, gratulatur. ¶ An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oves, quæ non violenter ereptæ, sed blandè, leniterque seductæ à grege aberraverint, & ab alienis possidere cœperint, inventas ad ovile Dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus revocare? *Item infrà.* ¶ A Christo coactum ostendimus Paulum. Imitatur itaque ecclesia in istis cogendis Dominum suum. Quæ prius, ut neminem cogeret, expectavit, ut de fide Regum atque gentium prædicto d prophetica compleretur. ¶ Etiam hinc enim non absurdè intelligitur illa Apostolica sententia, ubi beatus Paulus dixit. e (Paratus ulcisci omnem inobedientiam, cùm completa fuerit prior vestra obedientia.) ¶ Vnde & ipse Dominus ad magnam cœnam suam prius adduci jubet convivas, postea cogi. Nam, cùm ei servi sui respondissent, f (Domine factum est, quod jussisti, & adhuc locus est: exite, inquit, in vias & sepes, & quoscunque inveneritis, cogite intrare.) In illis ergo, qui primò leniter adducti sunt, completa est prior obedientia: in istis autem, qui coguntur, inobedientia coërcetur. *Item infrà.* ¶ Si per potestatem, quam per religionem, ac fidem Regum, tempore, quo debuit, divino munere accepit ecclesia, ii, qui inveniuntur in viis & sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur, reprehendant, sed quò cogantur, attendant.

¶ *Initium hujus capituli apud B. Augustin. ibi de Donatistis agentem, sic habet,* Vbi est, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, cui vim, &c. *ut sup. ead. q. 4. quis nos. vers. cui vim.*

C. II. ¶ Variis modis errantes corripiuntur à Deo.

Item *ad Donatistas, epist. 166.*

QVod g erraverat (inquit Dominus) non revocastis, & quod perierat, non requisistis.) Hoc vobis per nos ipse Deus facit; sive observando, sive minando, sive corripiendo, sive damnis, sive laboribus, sive per suas occultas admonitiones, vel visitationes, sive per potestatum temporalium leges.

C. III. ¶ Non est considerandum, quòd quisque cogitur, sed quale sit illud, quò cogitur.

Item *in epist. 48. ad Vincentium.*

VIdes, ut opinor, non esse considerandum, quòd quisque cogitur, sed quale sit illud, quò cogitur, utrum bonum, an malum: non quòd quisque bonus possit esse invitus, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignotatam compellitur cognoscere veritatem, ut timens, vel respuat falsum.

a Psalm. 58. b Iosue 5. & 6. c Deuter. 7. d Genes. 15. e Iudic. 6. Iudith. 8. & 1. Reg. 15. f Luc. 14. g Sup. ead. capit. h Matt. 10. i Act. 9.

a *Sup. ead. quæst. 4. quis nos. Ivo p. 10. cap. 59.* b *1. Ioan. 2.* c *1. Corinth. 15.* d *prædicatio.*] *orig.* e *2. Cor. 10.* f *Luc. 14.* * *al. potestate. sup. ead. q. 4. ipsa pietas. 9. si per potestatem.* g *Ivo p. 10. c. 84. Ezech 34.*

de quo contendebat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens jam teneat, quod nolebat. *Item infrà.* ¶ Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum; verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur civitas mea, quæ cùm tota esset in partem Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est: quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ nihil nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem, etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est: *a* [Da sapienti occasionem, & sapientior erit.]

C. IV. ¶ *Onere pensionis rusticus ad Dominum converti cogatur.*

Item Gregorius *Ianuario Episcopo Caralitano, lib. 3. epist. 26.*

IAm verò, si rusticus tantæ perfidiæ & obstinationis fuerit inventus, ut ad Deum minimè venire consentiat, tanto pensionis onere gravandus est, ut ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.

Ex his omnibus intelligitur, quòd mali sunt cogendi ad bonum. Sed objicitur, quòd nemo est cogendus ad id, ad quod inutiliter cogitur. Ad bonum autem quisque inutiliter cogitur, cum Deus aspernetur coacta servitia. Unde Apostolus b, *cum ad eleemosynas Corinthios hortaretur, ait.* [Unusquisque, prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.] *Unde datur intelligi, quòd qui invitus dat propter præsentem pudorem, & rem, & meritum perdit. Item, cum redderet causam, quare sumptibus abstineret, ait:* c [Si ex necessitate evangelizavero, non erit mihi gloria.] ¶ *Item* [Si invitus evangelizavero, dispensatio mihi credita est. Si autem volens hoc ago, mercedem habeo apud Deum.] *Item cum Galatis* d *scribevet legalia non esse tenenda, ait:* [Si Spiritu ducimini, non estis sub lege.] *Ex quo apparet eum, quo sub lege est, qui timore pœnæ, non amore justitiæ servit, non duci Spiritu Sancto: Si autem Spiritu Sancto non ducitur, Deo placere minimè valet.* ¶ *Item:* [Non e accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater.] *Ex quibus verbis datur intelligi, quòd, & si veteri Testamento timore pœnæ homines cogebantur ad bonum, tamen in novo Testamento sola libertate & dilectione justitia sunt invitandi ad fidem. Unde illi dicuntur* f *servi, & filii ancillæ, & pertinentes ad Ismael: isti dicuntur liberi & filii liberæ, pertinentes ad Isaac.* ¶ *Item Ioannes in epistola:* g [Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem.] *Qui autem cogitur, timere illo ducitur, qui non est in charitate; qui manus comprimit, non animum mutat; quo pœna timetur, non bonum diligitur. Porrò sine dilectione boni nullus Deo placere, vel in numero bonorum connumerari poterit. Unde, cum Propheta* h *diceret:* [Animalia tua habitabunt in ea,] *scilicet hereditate; ostendens, quomodo ad ipsam habitationem pervenirent, subdidit:* [In dulcedine tua, quam tu præparasti pauperi Deus:] *dulcedinem vocans, suavitatem boni operis, qua bonum fit non timore pœnæ, sed delectatione justitiæ. Cum ergo sine hac dulcedine animalia in hereditate non habitent, patet quòd nemo, nisi inutiliter, ad bonum cogitur solo timore. Quicunque enim ad bonum cogitur, solo timore, non amore ducitur: non ergo sunt mali cogendi ad bonum.* ¶ *Hic ita respondetur. Si bonum, ad quod mali coguntur, semper inviti tolerarent, & nunquam voluntariè servirent, inutiliter cogerentur ad illud. Sed quia humanæ naturæ est, & ea, quæ in desuetudinem ducuntur, abhorrere, & consueta magnis custodia diligere, flagella tribulationum malis sunt cohibendi a malo, & provocandi ad bonum: ut dum timore pœnæ malum in desuetudinem ducitur, abhorreatur: bonum vero ex consuetudine dulcescat. Unde Augustinus in Psal. 111.* 1 [Qui per timorem 1 gehennæ continet se homo à peccato fit conservus justitiæ, & meipsi, quod durum erat, amari: & incipit excludi à charitate, & succedit timor castus, de quo hîc dicitur: qui timet, ne ardeat ignis, ne discedat, ne eo careamus. Ille ergo sed non permanet in æternum ut ipse.]

1 ¶ Cùm per timorem] *Locus hic potuit convenire cum ordinaria in eundem Psalmum: sunt tamen hic aliqua addenda divino, quæ non sunt in glossa.*

a Prov. 9. b 2. Cor. 9. c 1. Cor. 9. d Gal. 5. e Rom. 8. f Gal. 4. g 1. Ioan. 4. h Psal. 67.

QVÆSTIO VII.

NUnc autem quæritur, an hæretici sui & rebus sint expoliandi: & qui possideri hæreticè dicuntur possidere aliena.

C. I. ¶ *Res terrenæ non nisi divino vel humano jure tenentur.*

De his ita scribit Augustinus *ad Vincentium, epist. 48.*

QVicunque *b* vos ex occasione legis hujus impiis non dilectione corrigendi, sed inimicandi persequitur, displicet nobis. Et quamvis res quæ terrena rectè à quoquam possideri non possit, nisi re divino, quo cuncta justorum sunt; vel *jure humano* quod in potestate est Regum terræ, (ideoque hæ vestras appellatis, quas, nec juste *c* possideris, dùm leges Regum terrenorum amittere jussi estraque dicitis, nos eis congregandis laboramus scriptum legatis: [Labores impiorum 1 justi Sed tamen, quisque ut occasione hujus legis Reges terræ Christo servientes ad emendandam tatem vestram promulgaverunt, res proprias pide appetit, displicet nobis. Quisquis ipsas pauperum, vel Basilicas congregationum sub nomine ecclesiæ tenebatis (quæ omnia bentur, nisi ei ecclesiæ, quæ vera est Christi non per justitiam, sed per avaritiam tenebatis bis. Quisquis *e* pro aliquo flagitio jectum *f* à vobis 3 ita suscipit, sicut suscipiunt excepto errore, quo à nobis separamini, sine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed nec monstratis: & si monstratis nonnullos tolerantes corrigere vel punire non possumus: neque paleam relinquimus aream Domini: neque sces malos rumpimus retia Domini: neque dos in fine segregandos deserimus gregem que propter vasa facta in contumeliam, domo Domini.

1 ¶ Labores impiorum] *Huic sententiæ* scribitur Prov. 13. Θησαυρὸς ἁμαρτωλῶν δικαίων ut infrà, eadem c. quemadmodum. Thesauri justis divitiæ impiorum. *Vbi vulgata habet, stio* substantia peccatoris. *Itemque Isaiæ* 61. ἐθνῶν κατάλειμμα.

2 ¶ Hujus legis] *In codice Theodosiano, lib.* leges *Honorii & Theodosii* 42. 52. *& 54. in quibus* ficia, prædia, *& loca, quæ ad conventicula Donatistarum* rum hæreticorum antea pertinuerant, ad ecclesias vel eisdem sociari debere. Et ad has leges videndi gustinus, *& hic, &* in tractatu 6. in Ioannem distinct. 8. quo jure) *&* contra literas Petiliani quenti capite) *&* alibi.

a Ad vers. uxor tua. b Ivo p. 3. cap. 179. c alit. justi. d alit. edent. e 24. q. 1. quæstio. f jectum.] org.

3 ¶ Vobis] *Sic emendatum ex vetustis codicibus, & orgitalis, cum in vulgatis, & hic, & infra 24. q. 1. quisquis, legeretur, nobis. Vox autem, dejectum, non est mutata ob gloſſam. Nam in vetuſtis hic, & infrà cap. citato, & apud Ivonem, & in Originali eſt projectum.*

C. II. ¶ *Catholici non ideò aliena poſſident, quia ab hæreticis ablata tenent.*

Item *contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 45.*

SEd de rebus, vel locis eccleſiaſticis, quæ tenebatis, & nunc tenetis, quæritis, poſſunt & Iudæi ſe juſtos dicere, & iniquitatem nobis objicere: quia locum, in quo impiè regnaverunt, modo Chriſtiani poſſident. Quid ergo indignum, ſi ea, quæ tenebant hæretici, ſecundùm Domini voluntatem catholici tenent? Ad omnes enim ſimiles, id eſt, ad omnes impios & iniquos illa vox Domini valet. *b* [Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti juſtitiam.] An fruſtrà ſcriptum eſt: [Labores impiorum juſti edent?] Quapropter magis mirari debetis, quod adhuc tenetis aliquid, quàm quòd aliquid amiſiſtis. *Item cap. 59.* Si qua jam præcipi poſſidere cœpiſtis, quia vobis ablata nobis Dominus dedit, non ideò concupiſcimus aliena: quia illius imperio, cujus ſunt omnia, facta ſunt noſtra, & juſtè noſtra ſunt. Vos enim his utebamini ad præciſionem, nos ad unitatem. Alioquin & primo populo Dei poſſent illi objicere, alienæ rei concupiſcentiam, qui divina poteſtate ab eorum facie, quia ea terra malè utebantur, expulſi ſunt: & ipſi ludâri, à quibus ablatum eſt regnum ſecundùm *d* verba Domini, & datum eſt genti facienti juſtitiam, poſſunt objicere alienæ rei concupiſcentiam: quia eccleſia Chriſti poſſidet *e*, ubi perſecutores Chriſti regnabant.

C. III. ¶ *Res eccleſiaſticæ ab hæreticis injuſtè poſſidentur.*

Idem *epiſt. 10. ad Bonifacium.*

VEl *f* autem nobis objiciunt, quòd res eorum conſequamur & auferamus, utinam catholici fiant, & non ſolum quæ dicunt ſua, ſed etiam noſtra in pace noſtrum & charitate poſſideant. Uſque adeò autem calumniandi cupiditate exæſtuant, ut non attendant, quàm ſint inter ſe contraria, quæ loquuntur. Ipſi certè dicunt, & invidioſiſſimi conqueri videntur, quòd eos in noſtram communionem violento legum imperio coartamus. Hocutique nullo modo faceremus, ſi res eorum poſſidere vellemus. Quis avarus quærit compoſſeſſorem? Quis dominandi cupiditate inflammatus, vel faſtu dominationis elatus, deſiderat habere conſortem? Ipſos certè attendant quondam ſuos, jam noſtros ſocios, & fraterna nobis dilectione conjunctos; quemadmodum ea *g* teneant, non ſolùm, quæ habebant, ſed etiam noſtra, quæ non habebant. Quæ tamen, ſi pauperum compauperes ſumus, & noſtra ſunt, & illorum. Si *h* autem privatim, quæ nobis ſufficiant poſſidemus, non ſunt illa noſtra, ſed pauperum quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis uſurpationedamnabili vindicamus. Quidquid ergo nomine eccleſiarum patri *i* Donati poſſidebatur, Chriſtiani Imperatores legibus religioſis cum ipſis eccleſiis ad catholicam tranſire juſſerunt. Cùm ergo nobiſcum ſint plebes earundem eccleſiarum, nobiſcum pauperes, qui de eiſdem poſſeſſiunculis alebantur, ipſi potiùs foris poſiti deſinant concupiſcere aliena, ſed intrent in unitatis ſocietatem, ut pariter gubernemus non illa tantùm, quæ dicunt ſua, verùm etiam quæ dicuntur & noſtra. Scriptum *a* eſt enim: [Omnia veſtra: vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei.]

C. IV. ¶ *Qui à corpore Chriſti præcidetur, ſpiritum juſtitiæ tenere non poteſt.*

Idem *in eadem epiſtola ſe.*

QVemadmodum membrum, ſi prædicatur ab hominis vivi corpore, non poteſt tenere Spiritum vitæ, ſic homo, qui præciditur de Chriſti juſti corpore, nullo modo poteſt tenere Spiritum juſtitiæ, etiamſi figuram membri teneat, quam ſumpſit in corpore. In *b* hujus ergo compagem corporis veniant, & labores ſuos non dominandi cupiditate, ſed benè utendi pietate poſſideant. Nos autem voluntatem noſtram, ut jam dictum eſt, ab hujus cupiditatis ſordibus, quolibet inimico judicante, purgamus: quando eos ipſos, quorum labores dicuntur, ut nobiſcũ & illis, & noſtris in ſocietate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus. ¶ Sed hoc eſt, inquiunt, quod nos movet: ſi injuſti ſumus, quare nos quæritis? Quibus reſpondemus, quærimus vos injuſtos, ne permaneatis injuſti: quærimus perditos, ut deinventi gaudere poſſimus, dicentes, Mortuus erat frater, & revixit, perierat, & inventus eſt. Quare ergo, me, inquit, *c* non baptizas, ut me abluas à peccatis? Reſpondeo, quia non facio injuriam characteri Imperatoris, cùm errorem corrigo deſertoris. Quare, inquit, apud te vel pœnitentiam non ago? Imò, niſi egeris, ſalvus eſſe non poteris. Quomodo enim gaudebis te eſſe correctum, niſi doleas te fuiſſe perverſum? Quid ergo, inquiunt, apud vos, cùm ad vos tranſimus, accipimus? Reſpondeo, non quidem accipitis baptiſmum, qui vobis extra compagem corporis Chriſti ineſſe potuit, prodeſſe non potuit: ſed accipitis *d* unitatem Spiritus in vinculo pacis (ſine qua nemo poterit videre Deum) & charitatem, quæ ſicut ſcriptum *e* eſt, cooperit multitudinem peccatorum. *& ſupra.* ¶ Si autem conſideremus, quod ſcriptum eſt in libro Sapientiæ *f* [Ideò juſti tuleruntſpolia impiorum.] Item, quod legitur in proverbiis: *g* [Theſaurizantur autem juſtis divitiæ impiorum,] tunc videbimus non eſſe quærendum, qui habeant res hæreticorum, ſed qui ſint in ſocietate juſtorum. *Item poſt aliqua.* ¶ Si corpus Chriſti tollit ſpolia impiorum, & corpori Chriſti theſaurizantur divitiæ impiorum, non debent impii foris remanere, ut calumnientur, ſed intrare potius, ut juſtificentur. *Item poſt aliqua.* ¶ In *h* Chriſti ergo compagem corporis veniant, & labores ſuos non dominandi cupiditate, ſed benè utendi pietate poſſideant. Nos autem voluntatem noſtram, ut jam dictum eſt, ab hujus cupiditatis ſordibus, quolibet inimico judicante, purgamus: quando eos ipſos quorum labores dicuntur, ut nobiſcum, & illis, & noſtris in ſocietate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus.

¶ *Antea citabatur ex epiſtola ad Vincentium, in qua non habetur.*

Hu igitur auctoritatibus liquidò monſtratur, quòd ea, quæ ab hæreticis malè poſſidentur, a catholicis juſtè auferuntur, nec ideò aliena poſſidere dicuntur.

QVÆSTIO VIII.

DE Epiſcopis verò, vel quibuſlibet clericis, quòd nec ſua auctoritate, nec auctoritate Romani Pontificis arma arripere valeant, facilè probatur. Cum enim Petrus, qui primus Apoſtolorum à Domino fuerat electus, materialem gladii exerceret, ut magiſtrum à Iudæorum injuria defenſaret, audivit: i [*Converte gladium tuum in vaginam: omnis enim qui gladium acceperit, gladio*

a *Iuſp. 10. c. 75.* b *Matth. 21. ſup. c. proximo.* c *conciſi.* d *Pſal. 34.* e *al. ibi præſidet.* f *Polyc. lib. 7. tit. 5. Anſ. l. 12. cap. 59.* g *al. ſuos.* h *ſup. 12. quæſt. 2. ſi privatim.* i *al. partes Donati poſſidebant.*

a *1. Cor. 3.* b *infrà hoc eodem c. in fin.* c *Luc. 15.* d *Eph. 4.* e *Iac. 5.* f *Sap. 10.* g *Prov. 13. ſecundum 70.* h *ſup. hoc cod. c. non longè ab initio.* i *Matth. 26.*

peribit:] *ac si apertè ei diceretur: hactenus tibi, tuoq; prædecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi: deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, id est, tibi hactenus concessum, in vaginam converte: & tamen spirituelem gladium, quod est verbum Dei, in mactatione veteris vitæ exeree. Omnis enim præter illam, vel auctoritatem ejus, qui legitimâ potestate utitur, qui, ut ait Apostolus* a, *non sine causa gladium portat, cui etiam omnis anima subdita esse debet, omnis, inquam qui præter auctoritatem hujusmodi gladium acceperit, gladio peribit.* ¶ *Item Ambrosii:* b [*Arma Episcopi lachryma sint & oratio.*] *Item illud Apostoli* * [*Non vosmetipsos defendentes charissimi,*] *quamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen prælatis dictum intelligitur.*

C. I. ¶ *De eodem.*

Unde Ioannes Papa VIII. *Angelbergæ Imperatrici, excusans Ioannem Episcopum removeri de militia, dixit.*

NImium c certè veretur, & jure formidat contra professionem sui ordinis sæcularem militiam exercere: terram defendere, de præliis tractare, de armis, terrenæ potestatis est.

¶ *Huic capiti & sequenti non est in vulgatis propositum nomen Paleæ. Verumque tamen cum deinceps sequenti Palea abest à plerisque exemplaribus.*

C. II. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius Papa.

CVm à Iudæis, inquit, Dominus caperetur, & Petrus ejusdam inobedientis aurem abscinderet, ferire prohibuit: & forma omnium sacerdotum (quorum prior erat) etiam pro seipso capi arma carnalia prohibuit.

C. III. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Ambrosius.]

NOn d pila quærunt ferrea [Non arma Christi milites. Coactus repugare non novi: sed dolor, fletus, orationes, lachrymæ fuerunt mihi arma adversus milites. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere: fugere autem, & relinquere ecclesiam non soleo: servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit.

¶ *Initium hujus capitis, quod constat duobus dimetris iambicis, non est inventum. Reliqua habentur in libro 5. epistolarum, in oratione contra Auxentium, quamvis hic verba aliqua sint immutata. Nam apud B. Ambrosium habent ut infrà, ea. c. convenior.* 8. *quid ergo turbamini.*

Hinc etiam de his, qui in bello, aut rixa moritur, in concilio Triburiensi *sic statutum est.*

C. IV. ¶ *Pro clerico, qui in bello aut rixa moritur, oratio vel oblatio non offeratur.*

QVicunque e clericus aut in bello, aut in rixa, aut in gentilium ludis mortuus fuerit, neque in oblatione, neq; in oratione pro eo postuletur; sed in manus incidas judicis: sepultura tamen non privetur.

C. V. ¶ *Gradu amisso tradantur in monasterio clerici voluntarie arma sumentes.*

Item ex concilio Toletano IV. *c. 44. de clericis arma ferentibus.*

CLerici, qui in quacunque seditione f arma volentes sumpserint, aut sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu in monasterium pœnitentiæ 1 tradantur.

1 ¶ Pœnitentiæ] *Sic legitur apud Anselmum, & in codicibus conciliorum editis, & manuscriptis, quamvis in posterioribus editionibus Colonienſibus in margine sit ascriptum,*

a *Rom. 3.* b *infrà, ea. non pila.* * *Rom. 12.* c *al. Nimirum.* d *Poly. l. 4. tit. 15.* e *Burch. l. 2. c. 239. Ivo p. 6. c. 308.* f *al. sæltum. Anselm. l. 7. c. 147.*

perennitor, quemadmodum antea apud Gratianum legitur.

C. VI. ¶ *Proprii gradus amissione militent militaria arma clerici ferentes.*

Item ex concilio Meldensi, *cap. 37.*

QVicunque a ex clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant: sed professionem suæ vocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quòd si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, & ecclesiasticæ sanctitatis profanatores proprii gradus amissione mulctentur, quia non possunt simul Deo & sæculo militare.

2 pars. *His ita respondetur. Sacerdotes propria manu arripere non debent: sed alios ad arripiendum ad oppressionem, atq; ad inimicorum Dei oppugnationem incitare debent.*

C. VII. ¶ *Pro Sarracenis Papa jubet populum congregari, & eis ad littus maris occurrere.*

Unde Leo IV. *scribit Ludovico* b *Augusto.*

IGitur c cùm sæpe adversa à Sarracenorum parte perveniant nuncia, quidam in Romanum pontificem Sarracenos clam, furtivèque venturos esse dicebant, in quo nostrum congregari præcepimus populum, ne timummq; ad littus descendere decrevimus, & egressi sumus Roma.

¶ *Epistolæ Leonis IV. ex quibus hæc, & alia sequentia sunt acceptæ, non extant. In vetustis autem Pontificalibus, quæ hæc capita videtur sacere legitur: cùm magna Agarenorum classis ex Africa ad vastandam Romam soluisse nunciatur, Saracenos, Amalphitanos, & Cajetanos navibus Hostiam venisse contra Agarenos præ defensione sancti Petri, & Romæ Principes ivisse. Quorum Principes Leo Papa ad se vocavit, & cum eis multa tractavit. Atque ipsa prorsus verba, quæ ad hoc pertinent, sunt hæc.* Quos benignè in palatio Lateranensi susciens causam, pro qua venerant, inquit. Illi autem se ob aliud non venisse testati sunt, nisi ut legitur exaratum. Quorum pius Apostolus credulus verbis, cum magno exercitu, & armorum præsidio civitatem Hostiam properavit, omnesque cum gaudio susceptt. Illi autem videntes summum Pontificem, omnes osculari cœperunt pedes ejus. Summus autem præsul Missam in ecclesia B. Aureæ celebravit, omnique corpus Dominicum tradidit, atque orationem perceptum corpus super eos donavit. Deus, qui altera B. Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur erexit: & Coapostolum ejus Paulum tertiò naufragantem de profundo pelagi liberavit, exaudi nos propitius & concede, ut amborum meritis horum fidelium virorum brachia contra inimicos sanctæ tuæ ecclesiæ tuæ clementia omnipotenti dextera tua coroborentur; & non valescant, ut derecepto triumpho nomen sanctum tuum in cunctis gentibus appareat glorioſum. Die vero postquam prædictus Pontifex reversus est à jam prædictæ civitate, ipsi sceleratorum socii, sive participes (Saracenorum Agareni) juxta littus maris Hostiensis multis cum bus apparuerunt. Præfati autem homines super illos cientes impetum, omnes superavêre orationibus Apostolorum, & sancti Præsulis.

C. VIII. ¶ *Utrorsũ gregis Papa debeant & præcipuus adjutor.*

Idem Leo.

SCire d vos oportet, quòd nunquam ab alienis nostros homines sinimus opprimi: sed, si necessitas

a *Burchardus libr. 2. cap. 11. Ivo part. 6. cap. 216. Ivo libro 3. cap. 168.* b *alii. Lothario.* c *Ivo part. 11. cap. 8. Panormi libr. 8. cap. 27.* d *Ivo part. 8. cap. 46. Panormi capit. 28.*

ulla *a* occurrerit, præsentialiter vindicamus: quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus, & præcipui adiutores.

C. IX. ¶ *Cœleste regnum à Deo consequitur, qui pro Christianorum defensione moritur.*

Item *exercitui Francorum.*

OMni *b* timore ac terrore depositò, contra inimicos sanctæ fidei, & adversarios omnium religionum agere utiliter studete. Novit enim omnipotens, si quilibet vestrûm moriatur, quòd pro veritate fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: & ideo ab eo præmium cœleste consequetur.

C. X. ¶ *Contra Longobardos, precibus Hadriani Papæ Carolus bellum sus-cepit.*

Item Alcuinus.

HOrtatu *c*, & precibus Hadriani Romanæ urbis Episcopi, exoratus Carolus Rex bellum contra Longobardos suscepit: quod prius quidem & à patre ejus, Stephano Papa supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

¶ *Quod hic refertur ex Alcuino, habetur in vita, & gestis Caroli Magni, per Eginardum scripta. In quo libro, & apud Ivonem pro vno, hortatu legitur, rogatu.*

C. XI. ¶ *Iudæos non debemus persequi, sed Sarracenos.*

Item Alexander Papa II. *omnibus Episcopis Hispaniæ.*

DIstat *d* inimicum est Iudæorum & Sarracenorum causa. In illos enim qui Christianos persequuntur, & ex urbibus, & propriis sedibus pellunt, justè pugnatur: hi verò ubique servire parati sunt.

C. XII. ¶ *Qui crimina, quæ potest emendare, non corrigit, ipse committit.*

Item Ioannes octavus *Domago* e *Duci gloriosò.*

PRæterea *f* devotionis tuæ studium exhortamur, ut contra marinos latrunculos, qui sub prætextu tui nominis in Christicolas debacchantur, tanto vehementius accendaris, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscatam fuisse cognoscis: quoniam licet cædi possit, quòd te nolente illi navigantibus insidientur; tamen, qui à te comprimi posse dicuntur, nisi eos compescueris, innoxius non habeberis. Scriptum quippe est: [Qui crimina, cùm *g* potest emendare, non corrigit, ipse committit.]

C. XIII. ¶ *Crimen punire pro Deo, non est crudelitas, sed pietas.*

Item Hieronymus *ad Riparium contra Vigilantium.*

LEgi *h* Syromastem 1 Phinees, *i* austeritatem Hêliæ, *k* zelum Simonis *l* Chananæi, Petri severitatem, *m* Ananiam & Sapphiram trucidantis, Paulique constantiam, qui Elymam *n* magnum viis Domini resistentem extrema cæcitate damnavit. Non 2 est crudelitas crimina pro Deo punire: sed pietas. Unde & in lege *o* dicitur: [Si frater tuus, & amicus, & uxor, quæ est in sinu tuo, depravare te voluerit à veritate, sit manus tua super eos & effunde sanguinem eorum.]

1 ¶ Syromastem] *B. Hieronymi Num. 25. & in c. 2. Malachiæ, επτυμολω, pugilem interpretatur: tertio autem libro Reg. cap. 11. & lib. 4. cap. 11. hastam, velut etiam Hesychius, qui ait, επτυμολω, esse dolos λογους.*

2 ¶ Non est crudelitas] *In editione Romana legitur, non est crudelitas pro Deo pietas. In Lugdunensi verò non est crudelitas pro Deo, sed pietas: lectio tamen Gratiani non videtur rejicienda.*

C. XIV. ¶ *Quædam in veteri testamento licebant, quæ in nova prohibentur.*

Item Ioannes Chrysostomus *super Matthæum, homilia 17. ad c. 4.*

OCcidit *a* Phinees *b* hominem, & repuratum est illi ad justitiam. Abraham *c* verò non solùm homicida, sed etiam parricida (quo certè gravius est) effectus, magis Deo, magisque complacuit. Petrus *d* geminum fecit homicidium: fuit tamen opus spirituale, quod factum est. Non solà igitur respiciamus opera, sed tempus, & causam, & voluntatem, & personarum differentiam, & quantacunque alia ipsis operibus accidentia, diligentissimè inquiramus. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire.

C. XV. ¶ *Necessitate instante, etiam in quadragesimalibus diebus bellum inire licet.*

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum, cap. 46.*

SIc nulla urget necessitas, non solùm in quadragesimali tempore, sed omni est à prælijs abstinendum. Si autem inevitabilis urget importunitas *f*, nec quadragesimali tempore pro defensione tam suæ, quàm patriæ, seu legum paternarum, est bellorum proculdubio præparationi parcendum; ne videlicet Deum videatur homo tentare, si habet quod faciat, & suæ, aeliorum salvti consulere non procurat, & sanctæ religionis detrimenta non præcavet.

C. XVI. ¶ *Petrus Ananiam & Sapphiram increpando morti tradidit.*

Item Gregorius *in dialog. lib. 2. c. 30.*

PEtrus *g*, qui Tabitham mortuam orando suscitavit, Ananiam & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur; sed solummodo culpam quam perpetraverant, increpasse. Constat ergo, quòd aliquando hæc ex potestate, aliquando verò exhibentur ex postulatione; dum & istis vitam increpando abstulit, & illis reddidit orando.

C. XVII. ¶ *Beatus Gregorius quosdam hortatur, ut milites congregent; & contra hostes arma viriliter parent.*

Item *Veloci magistro militum, lib. 12. epist. 27.*

VT *h* pridem expressimus gloriæ vestræ, quia milites illuc erant parati venire: sed quoniam inimicos congregatos, & huc discurrere epistola vestra significaverat, hæc eos hic causa retinuit. Nunc verò utile est visum, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos gloria tua admonere, & hortari, ut parati sint ad laborem, studeat: & occasione inventa cum gloriosis filiis nostris Mauricio & Vitaliano loquere, & quæcunque vobis Deo adjutore pro utilitate reip. statuerint, facite: & si huc, vel ad Ravennates partes, nec dicendum Atiulphum *i* cognoveritis excurrere, vos à dorso ejus ita sicut viros decet fortes, laborate: quatenus opinio vestra ex laboris vestri qualitate amplius in republica Deo auxiliante, proficiat. Illud tamen [illegible] omnibus admonemus, ut familiam Maloin 1, & [illegible], Vigildi, atque Gruffingi, qui cum glorioso Mauricio magistro militum esse noscuntur, sine aliqua mora, vel excusatione relaxes: quatenus venientes illuc homi-

a *al. illic.* b *Num. 18. 30.* c *Deus dedit Ly.* *Ivo p. 10. c. 91. Pann. l. 8. c. 32.* d *Ivo p. 13. c. 114. Pann. l. 8. c. 20.* e *al. Hormann.* f *Ivo p. 10. c. 70. Pann. l. 8. c. 20.* g *al. quæ.* h *Ivo p. 10. c. 72. Pann. l. 8. c. 21.* i *Num. 25.* k *4. Reg. 1.* l *Matth. 10.* m *Act.* n *Act. 13.* o *Deut. 13.*

a *Ivo p. 10. c. 85. Pann. l. 8. c. 18.* b *Numer. 25.* c *Genes. 22.* d *Alter. 5.* e *Ivo p. 10. c. 93. Pann. l. 8. c. 37.* f *opportunitas.*] *orig. & Ivo.* g *Alter. 9. & 5. Anselm. l. 13. c. 26. Ivo p. 10. c. 87. Pann. l. 8. c. 19.* h *Sic.*] *orig. Petr. l. 7. tit. 13. Anf. l. 13. cap. 500.* i *al. Arnulphum.*

nes, prædicti viri cum eis sine aliquo impedimento debeant ambulare.

1 ¶ Maloin] *Hæc nomina sunt reposita, quemadmodum habentur in codicibus epistolarum impressis & manuscriptis. Antiqua autem exemplaria Gratiani, & à vulgatis, & inter se valdè hoc loco discrepant.*

C. XVIII.

Item *ejusdem Mauritio & Vitaliano, libr. 12. epist. 23.*

SVppliciter *a* gloriæ vestræ per filium nostrum Vitalianum, cum quo & tractetis, & verbo, & scripto mandavimus. Vndecimo autem die mensis Iunii Ariulphus *b* hanc epistolam, quam vobis direximus, transmisit: & ideò relegentes eam videte, si in fide sua Suanenses, quam reip. promisere, præstiterunt: obsidesque dignos, de quibus possitis confidere, ab eis percipite: & insuper eos denuò 1 sacramentis obstringite, reddentes eis quod loco pignoris sustulistis, & sermonibus vestris eos sanantes. Si autem manifestissimè cognoveritis, eos cum Ariulpho de sua subjectione *c* locutos fuisse, vel certe obsides ei dedisse; sicut nos Ariulphi epistolæ, quam vobis direximus, dubios reddidit, salubri consilio pertractantes, ne in aliquo anima vestra vel 2 nostra de sacramentis gravetur, quidquid utile reip. judicaveritis, peragite. Sed ita faciat gloria vestra, ut neque fit aliquid, unde possimus ab adversariis reprehendi *d*, neque in quo utilitas reip. (quod Dominus avertat) negligatur. Præterea glorioſi filii (estote solliciti; quia quantum comperi, hostis 3 multitudinem habet collectam, & in 4 Marchia dicitur residere: & si huc cursum, Deo sibi irato, mittere voluerit, vos loca ipsius (quantum vos Dominus adjuverit) deprædamini; aut certè sculpas *e*, 5 quos mittitis, sollicitè requirant; ne dolens factum ad nos discurrat.

1 ¶ Denuò] *Abest hæc dictio à codicibus epistolarum excusis & manuscriptis: est tamen in vetustis etiam Gratiani, & apud Anselmum.*

2 ¶ Vestra vel] *Hæ duæ voces non sunt in codicibus epistolarum: sed apud Anselmum.*

3 ¶ Hostis] *In epistolis beati Gregorii partim legitur,* hostem collectum habet: *partim verò,* hostis collectam habet. *Apud Anselmum verò est,* hostem collectam habet.

4 ¶ In Marchia] *In epistolis impressis est,* Narinas: *in uno autem manuscripto codice,* Narnia.

5 ¶ Sculpas] *In plerisq; vetustis, sicut etiam in codicibus B. Gregorii impressis & manuscriptis legitur,* scultas. *quæ vox etiam apud Paulum Diaconum & alios scriptores significat exploratores, quod vidit etiam auctor glossæ.*

In regesto etiam legitur, quòd B. Gregorius civibus Thusciæ, ut contra Longobardos arma pararent, mandarit, & militantibus stipendia decrevit. Hoc ergo exemplo & præmissa auctoritatibus claret, quòd sacerdotes, etsi propria manu arma arripere non debeant, tamen vel hi, quibus hujusmodi officia commissa sunt, persuadere, vel quibuslibet, ut ea arripiant, sua auctoritate valeant imperare.

3 pars. *Sed objicitur illud* Nicolai *ad Ludovicum & Carolum Reges.*

C. XIX. ¶ *Episcopi non debent militaribus occupari negotiis.*

[Nemo *a* militans Deo implicat se negotiis [illegible]bus.] Quòd si sæculi milites sæculari militiæ [illegible] quid ad Episcopos & milites Christi, nisi ut voces [illegible] tionibus? *b*

¶ *Epistola, ex qua sumptum est hoc caput, extat Romæ in [illegible] nasterio Dominicanorum, scripta Ludovico & Carolo Regibus, cujus initium est,* Credimus ex Dei dono, *in qua de Carolo [illegible] moveo propriè ea ipsum convertens, queritur Pontifex, ob quas [illegible] excusationes, & hanc præcipuè, qua hoc capite continetur, [illegible] Episcopos Romam ad synodum, quam ipse habere volebat, missos [illegible] Propterea mutatus est titulus, qui antea erat, ad Carolum Imperatorem.*

C. XX. ¶ *In mortem cujuslibet hominis Episcopi se miscere formidet.*

Item Gregorius Papa *lib. 7. epistola prima, ad Siluanum.*

SI in morte Longobardorum me miscere voluisset, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Ducem, nec Comites haberet, atque in summa confusione divisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido.

Ecce quod Nicolaus Papa prohibet Episcopos sæculari militiæ [illegible] cupare: nec etiam contra maritimos piratas permittit eos [illegible] gnam accedere. Quomodo ergo Leo Papa adversus Sarracenos [illegible] bem egreditur, & ut eos procul à littore arceat, populum undiq; [illegible] vocat, & suorum injurias præsentialiter vindicat, atque [illegible] gorio milites ad arma invitat? Sed notandum est, quòd [illegible] scopos Levitica tantùm portione esse contentos: qui [illegible] sorte tantum numerantur, sic ipsum Deum solummodo [illegible] tem accipiunt, dicentes: c [Dominus pars hæreditatis [illegible] nihil est commune cum Principibus sæculi, quia temporalia [illegible] abjiciunt, ne eorum occasione legibus Imperatorum [illegible] Talibus nulla occasio relinquitur occupationis sæcularis [illegible] cim de decimis & primitiis vivant, tanquam filii [illegible] omni regno à terrenis exactionibus liberi sint; ut, [illegible] leant: [Venit d Princeps hujus mundi, & in [illegible] quidquam.] Porrò alii sunt, qui non contenti [illegible] tiis, & prædia, & villas, & castella, & civitates [illegible] bus Cæsari debent tributa, nisi imperiali benignitate [illegible] ab hujusmodi promeruerint. Quibus à Domino [illegible] dite e quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.] [illegible] idem Apostolus [Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.]

C. XXI. ¶ *Ecclesiæ Imperatorium non sit noxia.*

Vnde Ambrosius *ad Marcellinam sororem, epist. 33.*

CONvenior ipse à comitibus & tribunis, ut [illegible] fieret matura traditio, dicentibus Imperatoris [illegible] jure suo uti, eò quòd in potestate ejus esset [illegible] Respondi, si à me peteret quod meum esset, id [illegible] dum meum, argentum meum, jus hujusmodi [illegible] non refragaturum; quanquam omnia, quæ [illegible] essent pauperum: verùm ea, quæ divina sunt, [illegible] toriæ potestati non esse subjecta. Si patrimonium [illegible] tur: invadite; si corpus, occurram. Vultis [illegible] rapere? vultis in mortem? voluptati est [illegible] me vallabo circumfusione populorum, nec [illegible] nebo vitam obsecrans; sed pro altaribus [illegible] labor. Horrebam quippe animo, cùm armato [illegible] licam ecclesiæ occupandam missos cognoscerem [illegible] dum Basilicam vindicant, aliqua strages fieret [illegible] perniciem totius vergeret civitatis; orabam, [illegible] urbis, vel potius totius Italiæ busto superveniret [illegible] *infrà.* ¶ Mandatur, trade Basilicam, hoc est [illegible]

a *Polyc. ibid. Ansel. l. 13. c. 8.* b *al. Arnulphus.* c *alii. subditione.* d *comprehendi.] orig.* e *al. sculas.* f *Evop. 5. cap. 334.*

a *2. Tim. 2.* b *al. oratorii.] orig.* c *Psalm.* d *Ioan. 14.* e *Matt. 22. Rom. 13.* f *lib. 2.*

quod verbum in Deum, & morere:] nec solùm dic adversus Deum, sed etiam fac adversus Deum. Mandatur, trade altaria Dei. Vigemur igitur præceptis regalibus: sed confirmamur scripturæ sermonibus, quæ respondit: [Tanquam *a* una ex insipientibus locuta es.] *Et in oratione contra Auxentium.* ¶ Quid ergo turbamini? volens nunquam jus *b* deseram: coactus repugnare non novi, potero dolere, potero flere, potero gemere: adversus arma milites Gothos quoque lachrymæ meæ mea arma sunt. Talia enim sunt munimenta sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere. *& paulò infertur.* ¶ Vtinam essem securus, quòd ecclesiæ hæreticis minimè traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, ut in palatio magis certarem, quàm in ecclesia. Sed in consistorio non rem Christus soler esse, sed judex. Causam fidei agendam in ecclesia quis abnuat. Si quis confidit, huc veniat. *& in eadem epistola ad Marcellinam.* ¶ Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo. Noli te gravare Imperator, ut putes te in ea, quæ divina sunt, Imperiale aliquod jus habere: noli te extollere, sed si vis diutiùs imperare, esto Deo subditus. Scriptum est *c* [Quæ Dei, Deo; quæ Cæsaris, Cæsari.] Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesia. Publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur, mandasse Imperatorem, debeo & ego unam basilicam habere. Respondi, non licet tibi illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim, quæ non est legitimo Christi conjugio copulata. *Et in eadem oratione contra Auxentium.* ¶ Naburhe sanctum virum, possessorem vineæ suæ scimus interpellatum petitione regia, ut vineam suam daret, ubi ex succisis vitibus, olus vile sereret, eumque respuisse, *d* [absit, ut ego Patrum mœrorum tradam hæreditatem:] Regem contristatum esse, quòd sibi esset alienum jus relatione justa negatum: sed muliebri consilio deceptum i, morte in agrum venisse. Sanctus enim Naburhe vites suas vel proprio cruore defendit. Si illi vineam non tradidit suam, nos trademus ecclesiam Christi. Quid igitur à me responsum est contumaciter? Dixi enim conventus, absit à me, ut tradam Christi hæreditatem. Sille Patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hæreditatem? sed & hoc addidi, absit, ut tradam hæreditatem Patrum, hoc est, Dionysii, qui in exilio causa fidei defunctus est, hæreditatem Eusorgii confessoris, hæreditatem Myroclis, atque omnium retrò fidelium Episcoporum. Respondi ego, quod sacerdotis est. Quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est, ut animam mihi, quàm fidem auferat. *& infrà.* ¶ Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est. Cæsari ergo, non debet adjici: quia jus Cæsaris esse non potest templum Dei. Quod cum Imperatoris honorificentia dictum nemo potest negare. Quid enim honorificentius, quàm ut Imperator ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra ecclesiam est, non supra ecclesiam. Bonus enim Imperator quærit auxiliam ecclesiæ, non refutat. *Et supra in eadem oratione.* ¶ Si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, respondi me libenter offerre: templo Dei nihil posse denegari, nec tradere illud, quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam Imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum: recedat à Christi injuria. Hæc pleniùs humilitatis sunt, &, ut arbitror, plena affectus ejus, quem Imperatori debet sacerdos.

¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis epistolæ ad Marcellinam, & orationis contra Auxentium de basilicis non tradendis, sed fideliter notatum est, indultis prioribus citationibus quæ erant, & infrà, atq; ex eisdem locis multa sunt emendata.*

1 ¶ Deceptum] *In originali statim post hoc verbum sequitur,* Naburhe vites suas.

2 ¶ Si de meis] *Aptatus est hic locus, quantum licuit ex originali.*

C. XXII. ¶ *De fisci exterioribus ecclesiæ solvunt tributa.*

Item Vrbanus Papa.

TRibutum *a* in ore piscis, piscante Petro inventum est: quia de exterioribus suis, quæ palam cunctis apparent, ecclesia tributum reddit. Non autem totum piscem jussus est dare, sed tantùm statarem, qui in ore ejus inventus est, quia non ecclesia dari Imperatori, non Pontificalis apex, qui in ore capitis ecclesiæ præeminet, subjici potest Regibus: sed sanè, ut diximus, quod in ore piscis invenitur, pro Petro & Domino dari jubetur, quia de exterioribus ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace & quiete, qua nos tueri & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est.

4 pars. *Quamvis etiam hujusmodi non videantur Imperialibus exactionibus subjiciendi. Nam, cum tempore sanctorum Ægyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem fame sua servitati cuncta subjiceret, sacerdotibus* b *ita necessaria subministravit, ut nec possessionibus, nec libertate nudarentur, Domino extunc promittente, sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.*

C. XXIII. *Unde* Constantius & Constans *c hanc immunitatem dederunt ecclesiæ, dicentes.*

IN qualibet civitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio, quicunq; voto Christianæ religionis *d* meritum eximiæ, singularisque virtutis omnibus imitaverit securitate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus, scientes, magis religionibus, quàm officiis, & labore corporis, vel sudore nostram remp. contineri. [Gratianus *e* quoque, Valentinianus, & Theodosius decreverunt, dicentes:] Vniversos quos constiterit custodes ecclesiarum esse, vel sanctorum locorum, ac religiosis obsequiis deservire, nullius attentationis molestiam sustinere decernimus. [Imperator Iustinianus *f*] Sancimus res ad venerabiles ecclesias, vel xenones, vel monasteria, vel ptochotrophia, vel brephotrophia, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel denique aliud tale consortium descendentes ex qualicunque curialis liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, à lucrativorum inscriptionibus liberas esse, & immunes; leges scilicet, quæ super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem personis suum robur obtinente: in parte autem ecclesiastica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis consortiis deputatæ sunt, suum vigorem pietatis intuitu mitigante.

C. XXIV. ¶ *De agro ecclesiastico Presbyter non cogatur censum persolvere.*

Hinc etiam in Parisiensi concilio *legitur.*

SEcundùm *g* canonicam auctoritatem & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici de ecclesiastico agro, & manso, & de mancipiis, quæ ipse suis capitulis i constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus ecclesiæ fuerit, de deciniis i etiam, & oblationibus fidelium nullus quemquam Presbyterorum aliquem censum persolvere cogat, nec quisquam

a *Sed ibid. Polyc. lib. 4. tit. 15.* b *al. vas. Sup. eod. non pila.* c *Matth. 22.* d *3 Reg. 20.*

a *Matth. 17.* b *Genes. 47.* c *Codic. Theodosian. libro 16. tit. 2. lib. 16. Anselm. lib. 4. cap. 14.* d *al. regn.* e *Ibid. l. 26.* f *Cod. lib. 1. tit. de sacrosanct. eccles. l. 11.* g *Burch. lib. 3. cap. 58. Ivo p. 3. c. 96. & c. 191.*

cujuslibet ordinis, vel dignitatis exinde quidquam subtrahat, aut redhibitionem quamcunq; exigat temporalem. Quòd si fecerit, communione usq; ad satisfactionem privetur, & regia potestate dare 3 cogatur.

¶ *Burchardus & Ivo p.3. c.56. simile quiddam citant ex concilio Meldensi, c.8. verum idem Ivo eadem parte c.175. hoc idem affert ex concilio Parisiensi, in quo videtur innovatum, quod nunc extat in concilio Meldensi, c.89.*

1 ¶ Capitulis] *Videtur significari caput proximè sequens, quod est lib.1. capitularium, c.91.*

2 ¶ De decimis] *In dicto capite 63. concilii Meldensis, & apud Ivonem, c.175. legitur*, neque de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam Presbytero aliquem censum, &c. *Ivo tamen c.56. habet ut Gratianus.*

3 ¶ Dare cogatur] *In concilio est*; hoc emendare legaliter cogatur. *Ivo tamen ut Gratianus: Burchardus verò habet tantum usq; ad verb.* privetur.

C. XXV.

Item ex concilio Vuormaciensi, a c.30.

SAncitum *b* est, ut unicuique ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio attribuatur: & Presbyteri in eos constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis, vel de hortis juxta ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint, inde majoribus *c* suis debitum servitium impendant.

¶ *Abest caput hoc à plerisque vetustis exemplaribus, habetur tamen loci indicatis.*

Hinc datur intelligi, quòd de his, quæ imperatis beneficio, vel à quibuslibet pro beneficio sepulturæ ecclesia possidet, nullius juri, nisi Episcopi, teneatur astringi. De his verò, quæ à quibuslibet emerit, vel vivorum donationibus acceperit, Principibus consueta debet obsequia, ut & annua eis persolvat tributa, & convocato exercitu cum eis proficiscatur ad castra. Quod tamen hoc ipsum non sine consensu Romani Pontificis fieri debet.

C. XXVI. ¶ Absque auctoritate Romani Pontificis ad comitatum Episcopi proficisci non audeant.

Unde Gelasius Papa *Elpidio Episcopo.*

QVo *d* ausu, qua temeritate rescribis, Ravennam te parare proficisci, cùm canones evidenter præcipiant, nullum omninò Pontificum, nisi nobis ante visis, atque consultis, ad comitatum debere contendere 1? Quemadmodum tibi putas licere, quod non licet; nisi, quod hoc officio carere festinas, quo his excessibus te ostendis indignum?

1 ¶ Contendere] *In Polycarpo hæc sequuntur.* Quod cùm longævi vel ætate, vel honore Pontificis Pistoriensis, Lucensis & Fesulanus nuper monstrentur fecisse; tu qui paucorum dierum fungi sacerdotio videris, quemadmodum, &c.

C. XXVII. ¶ Absq; metropolitani consilio, vel provincialium Episcoporum ad Imperatorem Episcopi non pergant.

Item ex concilio Antiocheno, e c.11.

1. SI *f* quis Episcopus, aut Presbyter, vel omnis omninò, qui est sub ecclesiastica regula constitutus, præter consilium, vel literas eorum Episcoporum, qui sunt intra provinciam, & maximè metropolitani ad Imperatorem perrexerit: hunc abdicari & ejici non solùm de communione debere, sed etiam propria dignitate privare decernimus *g* tanquam molestum, & importunum imperialibus auribus contra ecclesiasticum constituta.

*Reprehendunt*ur *a ergo Gallicani Episcopi à Nicolao, quòd Apostolica auctoritate contempta potius arma sæculi elegerunt quam Apostolico consilio sese representarent. Quamquam profectes comitatum possunt intelligi, non secuti Imperatorem, vt ea sibi auxilientur, sed ipsum cum exercitu sua quotidiana negotia Deo commendent. In quo casu auctoritate illa Sardicensis concilii loqui videtur: in cujus octavo capite Osius Episcopus sic legitur.*

C. XXVIII. ¶ Qui à religiosis Imperatoribus vocati Episcopi non fuerint, ad comitatum non proficiscantur.

SI *b* vobis, fratres charissimi, placet, decernite, ut Episcopi ad comitatum *c* accedant, nisi forte à religiosis Imperatoribus 1 vel invitati, vel vocati fuerint. Sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, & qui precantes, in exilium, vel in insulas damnantur, aut quamcunque sententiam suscipiunt: ideo subtrahendum est his, & sine dubitatione eis est petenda per Episcopos indulgentia.

*Hoc caput*ulum *ferè ipsdem verbis habetur in collectione Isidori codice canonum, nec longè discrepat à sententia græci canonis.*

1 ¶ A religiosis Imperatoribus] *Hæc ita in collectione Isidori, & codice canonum legitur*, religiosi Imperatoris literis. *Itemque græcè,* παρεντὶς τάτοις, οἷς αὐ ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασι προσέταξε.

Licet ergo prælatis ecclesiæ exemplo beati Gregorii à Imperatoribus, vel quibuslibet ductibus defensionem fidei requiratur. Licet etiam cum beato Leone e quislibet ad sui defensionem adversarios sanctæ fidei viriliter adiuvare, atq; ad vim repellendam procul arcendam quoslibet excitare. Effusionem verò sanguinis vel Episcoporum suæ, vel Imperatorum auctoritate imperari fas

C. XXIX. ¶ Sacerdotes ubi consentire debeat, ubi jurejuranda indulgentia promittitur.

Unde in Toletano concilio 4. *c.30. legitur.*

5 ps SÆpe *f* Principes contra quoslibet majestatis noxios sacerdotibus negotia sua committunt. Quibus verò Christo ad ministerium salutis electi sunt, non sententiant Regibus fieri judices, ubi jurejurando fidei indulgentia promittitur, non ubi discriminis locus præparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hanc communem consultù discussor in alienis periculis extiterit, reus effusi sanguinis apud Christum, & apud ecclesiam perdat proprium gradum.

C. XXX. ¶ Non debent agitare judicium sanguinis, qui sacramenta Domini tractant.

Item ex concilio Toletano 11. c.6.

HIs, *h* à quibus Domini sacramenta tractantur, judicium sanguinis agitare non licet. Et ideo quicunque opere talibus *i* excessibus prohibendum est, & indiscretæ præsumptionis moribus agitati, & non morte plectendum est, sententia propria judicium præsumant; aut truncationes quibuslibet personis inferant, aut inferendas præcipiant. Quòd si quis immemor horum præceptorum, aut in ecclesiæ

a *Ext. de censibus, c. sancitum.* b *Capitul. l.1. c.91. Burch. lib.3. c.52. Ivo p.3. c.55. & p.16. c.292.* c *al. senioribus.*] *vera lectio.* d *Ans. l.6. c.218. Desiderit l.1. c.39. Polyc. l.2. tit.17.* e *Et in Aquisg. c.72.* f *Ansel. l.6. c.124. Burch. l.2. c.177. Ivo p.6. cap.268.* g *abest ab orig.*

a *Sup. ead. reprehensibile.* b *Ans. l.6. c.120. Poly. l.2. tit.*
c *τοῦ κυρίου.* d *Sup. ead. ut priùs.* e *Sup. ead.*
f *Burch. l.2. c.149. Ivo p.6. cap.222.* g *Et quia sacerdotes.*
h *Rab. in pœnit. c.30.* i *al. talis excessus prohibendus. Burch. l.*
c.201. Ivo part.3. c.345.

militis, aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, consilii, aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, consilii ordinis honore privetur, & loco sub perpetuo quoq; damnationis teneatur ergastulo religatus. Cui tamen communio exeunti ex hac vita non est neganda propter Domini misericordiam; qui *a* non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur, & vivat.

Cæteri etiam absq; judiciali auctoritate membrorum truncatores, & domorum incendia facere prohibentur.

C. XXXI. ¶ *Membra detruncans, domos incendens, absq; judiciali auctoritate excommunicetur.*

Unde in decretis Eutychiani Papæ.

S*I b* quis membrorum truncationes, aut domorum incendia fecerit, sive *c* facere jusserit, aut facienti consenserit, quousque de his unicuique legaliter, & amicabiliter coram Episcopo civitatis, aliisque civibus non emendaverit, ab ecclesia se privatum agnoscat. Si verò post *d* secundam & tertiam conventionem cuncta, in quibus arguitur, non emendaverit, tanquam ethnicus & publicanus ab omni Christianorum collegio *e* separetur.

6 pars. *De incendiariis quoq;* Innocentius secundus *in universali* f *concilio, c.18. generaliter constituit dicens.*

C. XXXII. ¶ *Domos incendens gratiâ vel odio alicujus, excommunicetur.*

PEssimam siquidem, & depopulatricem, & horrendam incendiorum malitiam auctoritate Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli omninò detestamur, & interdicimus. *& infrà.* ¶ Si quis ergo post hujus nostræ prohibitionis promulgationem malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur: & si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura, nec absolvatur, nisi prius damno, cui intulit, secundùm facultatem suam satisfacto, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxaverit, dignum retinuat, & per annum ab officio Episcopali abstineat. Sanè Regibus & Principibus faciendæ justitiæ facultatem, consultis Episcopis & Archiepiscopis, non negamus.

C. XXXIII. ¶ *Homicida est, qui publicam functionem non habens, aliquem occidit, vel debilitat.*

Item Augustinus in libro de civitate Dei.

QUicunque *g* percutit malos in eo quòd mali sunt, & habet 1 causam interfectionis, minister Dei est. Qui verò sine aliqua publica administratione maleficum, sacrilegum, & adulterum, perjurum, vel quemliber criminosum interfecerit, aut truncaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida, judicabitur, & tantò acrius, quantò non sibi à Deo concessam potestatem abusivè usurpare non timuit.

¶ *Prima pars hujus capituli usq; ad vers.* Qui verò *citatur supra, ead. q. 5. qui malos. ex Commentariis B. Hieronymi in Ezechielem, ubi etiam habetur.*

1 ¶ Et habet causam] *Supra ead. q. 5. qui malos, & apud D. Hieronymum, & in glossa ordinaria, Parmorata, apud Ivonem part. 11. cap. 114. legitur,* habet vasa. *Exponuntur enim illa Ezechielis verba,* Vnusquisque vas interfectionis habet, *sed apud Burchardum & Ivonem eadem par. c. 171. legitur vi apud Gratianum.*

7 pars. *De his autem, qui simul hominem vulnerant, quæritur, si ille moriatur fuerit, quis eorum homicidia reatum incurrat.*

a Exod. 23. b Poly. l. 6. tit. 15. Bur. l. 11. c. 30. Ivo p. 13. ca. 40. c vel.] Burch. d Matthæi. e al. consortio. f & in can. Rhemensi sub Eugenio II. c. 18. Pann. l. 2. c. 134. g Bur. l. 6. c. 40. Ivo p. 10. c. 114. & 171. Pann. l. 6. c. 51.

C. XXXIV. ¶ *Si plures contra unum rixati sunt, quâ pœnâ quisq; eorum feriatur.*

De his ita statutum est in concilio apud Vermerias.

SI *a* quatuor aut quinque homines, seu etiam plures contra unum hominem rixati fuerint, & ab his vulneratus, mortuus fuerit, quicunque eorum plagam ei imposuit, secundùm statuta canonum, ut homicida judicetur: reliqui autem, qui eum impugnabant, volentes eum interficere, similiter pœniteant. Qui verò nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec consilio, nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantùm adfuerunt, extra noxam sint.

CAUSA XXIV.

QUidam Episcopus *in* hæresim lapsus aliquot de sacerdotibus suis officio privavit, & sententia excommunicationis notavit. Post mortem de hæresi accusatus damnatur, & sequaces ejus cum omni familia sua.

1 *Hic primùm quæritur, an lapsus in hæresim possit aliquos officio privare, vel sententia notare.*

2 *Secundò, an post mortem aliquis possit excommunicari.*

3 *Tertiò, an pro peccato alicujus tota familia sit excommunicanda.*

QUÆSTIO I.

QUòd autem ab hæretico aliquis deponi, aut excommunicari non possit, facilè probatur. Omnis enim hæreticus aut jam damnatam hæresim sequitur, aut novam confingit. Qui verò hæresim damnatam sequitur, ejus damnationi se participem facit.

Unde cum Achatius absq; synodali auctoritate ab Apostolico sit damnatum quereretur, contra Gelasius *scribit, dicens.*

C. I. ¶ *Qui in tam damnatam hæresim labitur, ejus damnationis se participem facit.*

1. ACHatius non est factus inventor novi erroris, sed veteris imitator: atque ideò non erat necessarium, ut adversùs eum nova sententia prodiret, sed antiqua tantummodo renovaretur. Factus sum itaque executor veteris constituti, non promulgator novi. Quicunque enim in hæresim semel damnatam labitur, ejus damnatione seipsum involvit.

¶ *Sententia hujus capituli est eadem cum sententia capitis paulò post sequentis, id est,* Achatius. *quamvis verba discrepent.*

C. II. ¶ *Non est retractandum, quod semel synodus statuit contra unamquamq; hæresim.*

Item Gelasius *in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

MAjores *b* nostri divina inspiratione cernentes necessariò præcaverunt, ut quod contra unamquamque hæresim coacta semel synodus pro fidei *c* communione & veritate catholica atque Apostolica promulgasset, non sinerent novis posthæc retractationibus mutilari: ne pravis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi, sed auctore cujuslibet insaniæ, ac pariter errore damnato, sufficere judicaverunt, ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententia damnationis ejus esset obstrictus. *& infrà.* ¶ Sic Sabellium damnavit synodus: nec fuit necesse, ut ejus sectatores postea damnarentur, singulas viritim synodos celebrari: sed pro tenore constitutionis antiquæ cunctos, qui vel pravitatis illius, vel communionis extitère participes, una-

a Bur. l. 6. c. 42. Ivo part. 10. c. 170. b Poly. lib. 7. tit. 7. c al. fide.

versalis ecclesia duxit a esse refutandos. Sic Arium, Eunomium, Macedonium, Nestorium, synodus semel gesta condemnans, ulterius ad nova concilia venire non finit.

C. III. ¶ *Non ultrà in eum procedere oportet, qui in hæresim damnatam recidit.*

Item Felix Papa.

II. ACatius b non fuit novi, vel proprii inventor erroris, ut in eum nova scita proderent c; sed aliorum facinori sua communione se miscuit. Itaque nec esse est, ut in illam recideret justa lance sententiam, quam cum suis successoribus per convenientiam 1 synodalem susceperat auctor erroris.

¶ *Polycarpus lib. 2. tit. 6. citat ex Gelasio, apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.*

1 ¶ Convenientiam] *Sic in vetustis etiam Gratiani exemplaribus, & recentioribus editionibus conciliorum. In antiquioribus verò conciliorum, & epistolarum Pontificum editionibus legitur*, convenientiam.

Si ergo Episcopus ille in hæresim jam damnatam lapsus est, antiqua excommunicatione damnatus, alios damnare non poterat. Excommunicatus enim alios excommunicare non valet.

C. IV. ¶ *Excommunicatus alium excommunicare non potest.*

Unde Alexander secundus *scribit Valeriano Episcopo martyri.* 1

ADvivimus d, quòd Henricus, Ravennas dictus Archiepiscopus, visus sit te excommunicare. Verùm, quia excommunicatus te excommunicare non potuit, Apostolica auctoritate te, tuosque absolvendo, mandamus exinde nunquam curare.

1 ¶ Martyri] *Apud Ivonem est*, Guillelmo Marcioni. *In vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, martyr seu martur, *ut videatur hoc nomine significari voluisse, cujus ecclesia esset Episcopus. In quibusdam verò tantum est*, Valeriano Episcopo.

Sin autem 1 *ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cæpit, neminem damnare potuit: quia nec potest talia prædicare quemquam jam prostratus. Ligandi namq, vel solvendi potestas verò, non falsis sacerdotibus à Domino tradita est. Apostolus enim dicturus,* [*Quorum* e *remiseritis peccata, &c.*] *præmisit.* [*Accipite Spiritum Sanctum,*] *ut evidenter cunctis ostenderet eum, qui Spiritum Sanctum non habet, peccata non posse tenere vel remittere. Porrò Spiritum Sanctum nemo, nisi intra ecclesiam accipit: quia & ipsam unitatem per gratiam facit.* ¶ *Unde non nisi congregatis in unum dicitum est*: [*Accipite Spiritum Sanctum:*] *nec nisi super congregatos in unum due Pentecostes* f *descendit Spiritus Sanctus. Sicut autem extra ecclesiam non accipitur, sta extra eam nihil operatur. Cùm ergo, sicut & Apostolus ait, Spiritus* g *postulet* 2, *Spiritus impetret, extra ecclesiam nec postulare facit, nec impetrare. Unde Dominus dicturus,* [*Quodcunq,* h *petieritis, &c.*] *præmisit.* [*Si duo ex vobis consenserint super terram ex omni re, &c.*] *& iterum.* [*Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum:*] *nimirum cunctis ostendens, se non habitare in cordibus eorum, qui superbiæ singularitatem sequuti, à corpore Christi compage semetipsos abrumpunt. In quibus autem Christus non habitat, in eu Spiritus mentiri scissuræ refugiens locum non habet. Cùm ergo peccata dimittere, vel tenere, excommunicare, vel reconciliare opus sit Spiritus Sancti, & virtus Christi: apparet, quòd hi, qui extra ecclesiam sunt, nec ligare possunt, nec solvere, nec reconciliando ecclesiasticæ communioni reddere, nec excommunicando ejus societate privare, quâ ipsi hæresi, vel schismate polluti, sive sententiâ notati, penitus carere probantur. Unde, cum omnibus discipulis parem ligandi atq, solvendi potestatem Dominus daret, Petro pro omnibus, & pro multibus claves regni cælorum se daturum promisit, dicens:* [*Tibi dabo claves regni cælorum.*] *Quicunque ergo ab unitate (quæ per Petrum intelligitur) fuerit alienus, exterus judicari, & sacrare non valet: excommunicationis potestatem non habet. Unde Apostolus* b, *cùm fornicatorem Corinthium excommunicare scriberet, ait:* [*Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, cum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis, & mea spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi tradere hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis.*] *In quo formam excommunicationis nobis docuit, non nisi fidelem, & à fidelì notandum. In nomine namq, Domini, atq, ejus virtute cooperante, non nisi fidelis aliquis quisq, valet: cùm nemo possit dicere,* [*Dominus* c *Iesus, nisi in Spiritu sancto.*] *Item cùm Dominus* d *prohibetur agnum comedere, à catholicam ecclesiam, qui professione fidei ab ea sua alienus, & ejus participatione, quam suo arbitrio reliquerunt, non repulsus, sed abire permittuntur: sicut illi, qui audientes,* [*Nisi e manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*] *dixerunt:* [*Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?*] *ita abierunt retrorsum, non repulsi, sed abire permissi. Hinc Apostolus* f, *cùm de excommunicandis ageret, præmisit:* [*Si quis frater, &c.*] *De infidelibus autem subjecit, dicens:* [*Eos, qui foris sunt, Dominus judicabit.*] *De his autem, qui intus sunt, judicium commisit. Sicut autem ex eo, quòd Apostolus ait:* [*Si quis frater,*] *& ex his, qua de fidelibus & infidelibus subjecit, aperte constat, non nisi fidelem excommunicandum, sta ex eo, quòd fidelium tantum hoc scribitur, vel potius, quia sicut ille, qui benedicit, ejus benedicitur, cui benedicitur: ita qui ex officio maledicit, nisi ei est eo, cui benedicitur: ita qui ex officio maledicit, nisi ei est eo, cui maledicitur, liquidò constat eum, qui ab integritate catholicæ fidei recedit, maledicendi vel benedicendi potestatem minimè habere. Catholicum namq, utpote se superiorem, maledicere non valet: in alienum à fide, tanquam in sibi æqualem, sententiam ferre non potest. Hæc autem, quæ de hæretico, aut schismatico excommunicatis dicta sunt, videlicet, quòd ligandi vel solvendi potestatem non habeant, multorum auctoritatibus probatur.*

1 ¶ Sin autem] *Non defuerunt, qui credentes hæc pro Alexandri. Sed apud Ivonem & in Pannormia inveniuntur, & in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota, qua fides verborum Gratiani. Et est secundum membrorum divisionem in quæstionis principio à Gratiano propositæ: omnia, & singula, quæ dicuntur, ad id confirmandum concurrunt.*

2 ¶ Spiritus postulet] *Verba ipsa Apostoli sunt hæc:* militer autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. *Hæc autem interlineari ad eum locum suæ verba sequentia, hoc impetret.*

C. V. ¶ *Non solvitur vel ligatur, nisi quod auctoritas beati Petri solvit vel ligavit.*

Ait enim Leo Papa *serm. 3. in anniversaria sua assumptione, & serm. 2. de natali Apostolorum.*

MAnet g ergo Petri privilegium, ubicunque sui ipsius fertur æquitate judicium, nec mitius severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit, aut ligaverit.

C. VI. ¶ *In persona Petri, ligandi & solvendi ecclesia potestatem accepit.*

Item Augustinus *super Ioannem, tract. 50. ad c. 12.*

QVodcunque h ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlo.] Si hoc Petro tantùm dictum

---

a *al. ait.* b *Poly. l. 1. tit. 16.* c *al. procederent.* d *Ivo p. 14. c. 57. Pann. l. 5. c. 133.* e *Ioan. 20.* f *Act. 2.* g *Rom. 8.* h *Matth. 18.*

a *Matth. 16.* b *1. Cor. 5.* c *1. Cor. 12.* d *Ibidem.* e *Ibidem.* f *1. Cor. 5.* g *Poly. lib. 1. tit. 2. Matth. 16.* h *Poly. lib. 1.*

non hoc facit ecclesia. Si autem in ecclesia sit (utique quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ solvuntur in terra, solvantur in cœlo: quia cùm excommunicat ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus: cùm reconciliat ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus.) Si ergo hoc in ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, ecclesiam sanctam significavit. Si in Petri persona significati sunt in ecclesia boni, in Iudæ persona significati suntin ecclesia mali.

C. VII. ¶ *Suis meritis firmus, nonnunquam turbatur alienis.*

Item Ambrosius *ad c. 5. Luc.*

NOn *a* turbatur navis, quæ Petrum habet: turbatur illa, quæ Iudam habet. Etsi multa illic discipulorum merita navigabant, tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus: sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem: ne per unum fluctuemus plurimi. Ergo non turbatur hæc navis, in qua prudentia navigabat, abest perfidia, fides aspirat *b*. Quemadmodum enim turbari poterat, cui præerat is, in quo est ecclesiæ firmamentum? Illic ergo turbatio, ubi modica fides: hic securitas, ubi perfecta dilectio. Denique etsi alius imperatur, ut laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur. *c* [Duc in altum,] hoc est, in profundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem divinitatis videre, scire Dei filium, & professionem divinæ generationis assumere, quam licet mens nequeat humana plenè rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur.

¶ *Inpiscij, verusta est tantum,* Item Ambrosius. *In vulgus autem addelatæ,* super Marcum.

C. VIII. ¶ *Solus Petrus accepit mandatum, ut hamo piscem caperet.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

ERit *d* aliud *e* Apostolicum piscandi genus: quo gente solum Petrum piscari dominus jubet, dicens: *Mitte f* hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle.]

C. IX. ¶ *Nulla perturbatio à tramite Apostolicæ sedis retrahat, quæ omnes hæreses semper destruxit.*

Item Lucius Papa *Episcopis Galliæ, & Hispaniæ.*

RAecta *g* ergo fide, & Apostolico tramite propter ullam persecutionem *h* nolite recedere, scientes, quoniam juxta Salvatoris sententiam, beati *i* sunt, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Hæc est Apostolorum viva traditio: hæc vera charitas, quæ prædicanda est, & præcipuè diligenda ac fovenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda: hæc sancta & Apostolica mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia: quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam erraße probatur: nec hæreticis novitatibus depravata succumbit: sed, ut in exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata firmitas manet.

C. X. ¶ *Fides Romana ecclesiæ omnem hæresim destruxit, nullam fovet.*

Item Sixtus Papa II. *ad Gratum Episcopum, epist. 1.*

MInor *k* sum, me sub illius nomine ecclesiæ præsidente, cujus à domino Iesu Christo est confessio glorificata: & cujus fides nullam *l* hæresim unquam fovit, sed omnes quidem hæreses destruit. Intelligo autem mihi aliter non licere, quàm ut omnes conatus meos ei causæ, in qua universalis ecclesiæ salus infestatur, impendam.

C. XI. ¶ *Nullus hæresibus Romana succubuit ecclesia.*

Item Eusebius Papa *Episcopis Thusciæ, epist. 3.*

IN sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.

C. XII. ¶ *Ad Romanam referatur ecclesiam, quoties ratio fides ventilatur.*

Item Innocentius Papa *Episcopis concilii Milevitani, epist. 26.*

QVoties *a* fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis, & honoris authorem referre debere (veluti nunc retulit vestra dilectio:) quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse.

C. XIII. ¶ *Christiana religionis zelum Romana ecclesia præ cæteris habuit.*

Item Iulius Papa *ad Episcopos orientales, epist. 1.*

OFficii *b* nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas *c*, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit.

C. XIV. ¶ *Aliorum ora non timet fides, quam Romana commendat ecclesia.*

Item Hieronymus *ad Damasum in expositione Symboli.*

HÆc *d* est fides, Papa beatissime, quam in ecclesia catholica didicimus, quamque semper tenuimus & tenemus: in qua si minus perite, aut parum cautè forte aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem, & sedem tenes. Sin autem hæc nostra confessio Apostolatus tui judicio comprobatur, quicunque me culpare *e* voluerit, se imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholicum, non *f* me hæreticum comprobabit. *Item.* ¶ Sancta 1 Romana ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & domino providente, & beato Apostolo opem ferente in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione firma, & immobilis omni tempore persistet.

1 Sancta] *Hæc videntur sumpta ex epistola Marci Papæ ad Athanasium, sed alio modo aptata. Nam apud illum post alia quædam sic legitur,* Non, ut nos aliquid sinistrum, vestra ex parte arbitremur: sed nos & vos, illosque absque ulla in posterum titubatione unum sentire optaremus: & sancta Romana ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & domino providente, & beato Petro Apostolo opem ferente, & in futuro manebit sine ulla hæreticorum insultatione firma, & immobilis omni tempore persistit.

C. XV. ¶ *Aliud, quàm Romana ecclesia neq; sentire, neq; docere permittitur.*

Item Marcellus Papa *universis Episcopis per Antiochiam constitutis, epist. 1.*

ROgamus *g* vos fratres, ut non aliud doceatis, neque sentiatis, quàm quod à beato Petro Apostolo, & reliquis Apostolis, & patribus accepistis. Ab illo enim primo instructi estis. Ideò non oportet vos proprium derelinquere Patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius ecclesiæ: cui ait Dominus, [Tu *h* es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, &c.] Ejus enim sedes primitus apud vos fuit: quæ postea, jubente domino, Romam translata est: cui, adminiculante gratia divina, hodierna præsidemus die. Nec ab ejus dispositione vos deviare oportet: ad quam cuncta majora ecclesiastica negotia, divina disponente gratia, jussa sunt referri: ut ab ea regulariter disponantur, à qua sumpsêre principia. Si verò vestra Antiochena

a *Poly. 4. tit. 3. Anscl. c. 187.* b *al. superat.* c *Luc. 5.* d *Matth. 16.* Eſt & *aliud.* e *Poly. ibid.* jorg. f *Matth. 16.* g *Poly. l. 1. tit. 3. Anscl. l. c. 31.* h *al. perturbationem.* i *Matt. 5. Epist. 1. apud Hilar. 2. ad Athanasium.* k *Anscl. l. c. 46. Poly. l. 1. tit. 3.* l *al. nullam unquam fallit, sed.*

a *Poly. ibid. Anscl. l. c. 27. & l. 2. c. 54.* b *Anscl. l. c. 28.* c *al. liberum.* d *Poly. ibid.* e *al. maculare.* f *al. sed hæreticum.* g *Polycarp. lib. 1. tit. 15. Anselmus libro 1. cap. 15.* h *Matth. 16.*

quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est, quæ ejus non sit subjecta ditioni.

¶ *In hoc capite aliqua sunt addita, & in suum locum restituta ex originali. Glossa autem ad verbum, oportet, facile transponi potest.*

C. XVI. ¶ *Alexandrina ecclesia à Romana dissentire non licet.*

Item Leo *Papa Dioscoro Episcopo Alexandrino, epist. 79. ad 81.*

CVm *a* beatissimus Petrus Apostolicum *b* à domino acceperit principatum, & Romana ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere, quòd sanctus discipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum 1 suarum decreta formaverit: cùm sine dubio de eodem fonte gratiæ unus spiritus fuerit & discipuli, & magistri: nec aliud ordinatus tradere potuerit, quàm quod ab ordinatore susceperit.

1 ¶ Traditionum] *Sic est emendatum ex duobus vetustis Gratiani codicibus, Anselmo, & originali ipso. Antea legebatur*, aliis regulis, & traditionibus sua decreta firmaverit.

C. XVII. ¶ *Professione sua fidei aurem erroris Romana abscidit ecclesia.*

Item Ambrosius *in commentariis ad c. 22. Lucæ lib. 10. c. 12.*

SI *c* Petrus volens percussit aurem, docuit quòd aurem habere in specie non deberent, quam in ministerio *d* non haberent. Sed bonus dominus & ipsi refundit auditum: secundum prophetica *e* dicta demonstrans & ipsos, si convertantur, posse sanari, qui in passione domini vulnerati sunt: eò quòd omne peccatum fidei *f* mysteriis abluatur. Tollit *g* ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est, qui accepit claves regni cœlorum. Ille enim condemnat, qui & absolvit: quoniam ligandi & solvendi idem adeptus est potestatem. Tollit autem malè audientis, tollit autem gladio spirituali aurem interiorem malè intelligentis. Caveamus, ne cui tollatur auricula, dum *h* legitur passio domini. Si ad divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, & exciditur à Petro: qui non passus est Christum Prophetam æstimari: sed Dei filium docuit fideli confessione signari.

¶ *Citabatur antea ex Gregorio, apud quem non est inventum.*

C. XVIII. ¶ *Extra unitatem sanctæ ecclesiæ Spiritus Sanctus non accipitur.*

Item Cyprianus *in tractatu de unitate ecclesiæ.*

LOquitur *i* Dominus ad Petrum: [Ego *k* dico tibi, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo ecclesiam meam.] Super unum ædificat ecclesiam: & quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: [Sicut *l* misit me pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur: ut ecclesia una monstretur: quam unam ecclesiam etiam in Cantico canticorum Spiritus Sanctus ex persona domini designat, & dicit: *m* [Una est columba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa genetrici suæ.] Hanc ecclesiæ unitatem 1 qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui ecclesiæ renititur & resistit, in ecclesia se esse confidit? Quando & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum unitatis ostendit, & dicens [num *a* corpus, & unus Spiritus: una spes vocationis vestræ. Vnus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus.] Quam unitatem tenere firmiter, & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in ecclesia præsidemus, ut episcopatum ipsum unum, atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat: nemo fidei veritatem perfida *b* prævaricatione corrumpat. ¶ Episcopatus unus est: cujus à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo solis multi radii sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum: & cùm de perenni uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate: unitas tamen servatur origine. Avelle radium solis à corpore, divisionem eis unitas non capit. Ab arbore *c* frange ramum, fractus germinare non poterit. A fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic & ecclesia domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit: unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia uberis extendit: profluentes largiter rivos latius pandit: unum tamen caput est, & origo una, & una mater est fœcunditatis successibus copiosa *d*. Illius fœtu nascimur: uberi lacte nutrimur: spiritu ejus animamur. Adulterari non potest sponsa Christi: incorrupta est & pudica. Vnam domum novit: unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.

1 ¶ Vnitatem] *Quæ sequuntur usque ad vers. Quomodo addita sunt ex originali: ex quo aliaetiam & addita, & emendata sunt.*

C. XIX. ¶ *Non habet Deum Patrem, nisi salis ecclesiæ relinquens unitatem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

ALienus *e* est, profanus est, hostis est: habere non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. *Item infrà.* ¶ Dominus enim cum admonet de unanimitatem suaderet, & pacem: [Dico, inquit, vobis, quoniam si duobus 1 ex vobis consenserit in terra de omni re, quamcunque petierint, continge vobis a patre meo, qui in cœlis est. Vbicunque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum.] Ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecationem plurimum tribui. [Si duobus, inquit, ex vobis consenserit in terra:] unanimitatem prius posuit: concordiam eis antè præmisit: ut conveniat nobis fidei unus [illegible] docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo [illegible] nire, cui cum corpore ipsius ecclesiæ, & cum [illegible] fraternitate non convenit? Quomodo possimus [illegible] tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo ab ejus Evangelio separari?

1 ¶ Si duobus] *Sic legitur in aliis vetustis hunc Cyprianum dictibus, & hic, & aliis locis, ubi hæc Evangelii sententia [illegible] vulgatis tamen est, ut antea apud Gratianum.* Si duo ex [illegible] convenerint.

C. XX. ¶ *Ligandi & solvendi vim habet postestatem, qui unitatem pacis catholicæ non habet.*

Item Augustinus *libro septimo de baptismo, c. 51.*

OMnibus *g* consideratis puto me non temere [illegible] re alios ita esse in domo Dei, ut ipsi etiam [illegible] dem domus Dei, quæ dicitur *h* ædificari super [illegible] quæ unica *i* columba appellatur, quæ sponsa [illegible] sine macula, & ruga & hortus conclusus, fons [illegible] puteus aquæ vivæ, paradisus cum fructu pomorum [illegible]

a *Ansl. l. c. 30.* b *al. Apostolus.* c *Ioan. 18.* d *mysterio.] orig.* e *Esa. 35.* f *al. in ministerio fidei.* g *Matt. 16.* h *abest ab orig.* i *Omittuntur aliquot verba.* k *Matt. 16.* l *Ioan. 20.* m *Cant. 6.*

a *Ephes. 4.* b *al. perfidia.* c *fructum orig.* d *mysterioso.* e *Poly. thid. Ansl. l. c. 2.* f *Matth. 18.* g *Ansl. cap. 3. Poly. l. c. tit. 3.* h *Matth. 16.* i *Cant. 6.*

domus etiam claves *a* accepit, ac potestatem solvendi & ligandi. Hanc domum si quis corripientem, corrigentemque contempserit, [sit *b* tibi, inquit, sicut ethnicus, & publicanus.] De hac domo dicitur, *c* [Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.]& [Quia *d* habitare facit unanimes in domo.] & [lœtandus *e* sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.]& [Beati *f*, qui habitant in domo tua Domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.]

¶ *Antea & hoc, & sequens caput tribuebantur Hieronymo, quemadmodum etiam apud Ansel. & in Polyc.*

C. XXI. ¶ *Varia crimina variis sunt pœnis assignanda.*

Idem *libro secundo, capite sexto.*

NOn afferamus stateras *g* dolosas, ubi appendamus quod volumus, & quomodo volumus pro arbitrio nostro dicentes, hoc grave, hoc leve est: sed afferamus divinam stateram de scripturis sanctis, tanquam de thesauro Dominicis, & in illa, quid sit gravius, appendamus: imò non appendamus, sed à Domino appensa recognoscamus. Tempore illo, quo Dominus priora delicta terentibus pœnarum exemplis cavenda monstravit, *h* & idolum fabricatum, atque adoratum est, & prophetici liber ira Regis contemptoris incensus, & schisma tentatum: & idololatria glaꝺio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captivitate, schisma hiatu terræ sepultis auctoribus vivis, & cæteris cœlesti igne consumptis. Quis jam dubitaverit hoc esse sceleratius commissum, quod est gravius vindicatum?

C. XXII. ¶ *Ex sola ecclesia sacrificium Domini accepit.*

Item Gregorius *in* 1 *moralibus, lib.35. c.6.*

QUia *k* ex sola ecclesia catholica veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyses *l* ponitur, ut Dei speciem *m* contempletur: quia, nisi quis fidei soliditate tenuerit, divinam præsentiam non cognoscit. De qua soliditate Dominus dicit, » [Super hanc petram ædificabo, &c.] *&* *supra.* ¶ Sola quippe est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat: sola, quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: *o* [In una domo comedetur: nec efferetis de carnibus ejus foras.] In una namque domo agnus comeditur: quia in una catholica ecclesia, vera hostia redemptoris immolatur. De cujus carnibus divina lex *p* efferri foras prohibet: quia sanctum *q* dari canibus vetat. Sola est, in quo bonum fructuose peragitur: unde & mercedem *r* denarii, non nisi qui intra vineam laboraverunt, acceperunt. Sola est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vnde & aqua *s* diluvii arcam quidem ad sublimiora sustulit: omnes autem, quos extra arcam invenit, extinxit.

C. XXIII. ¶ *Non exhibet fidem Christo, qui corpus ejus discerpit.*

Item Ambrosius *in oratione funebri de obitu fratris.*

ADvocavit *1* ad se Cyprianus 1 Episcopum Satyrum, nec ullam veram putavit, nisi veræ fidei gratiam: percunctatusque ex eo est, utrúmnam de Episcopis catholicis esset, hoc est, si cum Romana ecclesia conveniret. Et fortè ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat. Lucifer enim se à nostra communione tunc temporis diviserat: & quanquam pro fide exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes, non putavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cujus patiebantur velut quosdam artus dividi, & membra lacerari. Etenim cùm propter ecclesiam Christus passus sit, & corpus Christi ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, à quibus evacuatur passio ejus, corpusque distrahitur. Itaque quamvis gratiæ fœnus 2 teneret, & metueret tanti nominis debitor navigare, tamen eò transire maluit, ubi tutò posset exolvere. Iudicabat enim divinæ solutionis 3 gratiam in effectu ac fide esse, quam quia *a* statim ubi primùm copia liberior ecclesiæ fuit, implere non distulit, Dei gratiam & accepit desideratam, & servavit acceptam.

1 ¶ Cyprianus] *Apud B. Ambrosium & Anselmum legitur.* Advocavit ad se Episcopum Satyrus. *Narrat enim Ambrosius Satyrum fratrem suum, cùm in Sardiniam appulisset, ad se Episcopum Sardum vocâsse, ut sciret Lucifertanusve, an catholicus esset. Sed ob glossam, & eum, qui casum scripsit, non est mutatum.*

2 ¶ Fœnus] *Antea legebatur*, fœdus. *Restitutum est ex aliquot vetustis exemplaribus, originali, & cæteris collectoribus.*

3 ¶ Solutionis] *In aliquot manuscriptis, & apud B. Ambrosium, & cæteros collectores legitur*, divinæ solutionem gratiæ. *Sed ob glossam non est emendatum, opera pretium fuerit integrum Ambrosii locum perlegere.*

C. XXIV. ¶ *Etiam corpore ab eo recedendum est, qui fidem Christi non habet.*

Item Beda *super epistolam Ioannis secundam, cap.unico.*

OMnis *b*, qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet. Qui permanet in doctrina Christi, hic & Patrem, & filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum: nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Ave, communicat ejus malignis operibus.] Hæc Ioannes de Schismaticis, sive hæreticis detestandis: quæ verbis docuit, etiam factis exhibuit *c*. ¶ Narrat *d* enim de illo auditor illius sanctissimus, & martyr fortissimus Polycarpus, Smyrnæorum antistes, quòd tempore quodam, cùm apud Ephesum balneas lavandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exilierit continuò, & discesserit non lotus, dicens, Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lavat inimicus veritatis. Idem etiam Polycarpus Marcioni aliquando cùm occurrisset, dicenti sibi, agnoscis nos? respondit, agnosco primogenitum Satanæ.

C. XXV. ¶ *Profanus est, extra ecclesiam beati Petri agnum comedere tentans.*

Item Hieronymus *ad Damasum.*

QVoniam *e* vetusto 1 oriens inter se populorum furore collisus indiscissam *f* Domini tunicam & desuper textam per frusta discerpit, & Christi vineam vulpes exterminant, ut inter lacus contritos, qui non habent aquam, difficile, ubi fons *g* signatus: & hortus ille conclusus sit, possit intelligi, ideo mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico *h* ore laudatam censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis, & interjacens longitudo terrarum me à pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunque *i* fuerit corpus, illuc congregantur aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio apud vos solos incorrupta Patrum servatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo Dominici *k* seminis puritatem

a Ephes.5. b Matth.16. c Psal.25. d Psalm. 67. e Psalm.131. f Psalm. 83. g Prov. 11. Osea 12. Amos 8. h Exod.31.Heb.36.Num.16. i Et Aug.serm.181. de tempore, c. 12. k Ansl.l.1.c.36.Poly.7.tit.3. l Exod. 33. m alii. facierm. n Matth.16. o Exod.12. p al.justio. q Matth.7. r Matth.20. s Genes.7. t Anselmus lib.12. cap.48. Poly.7.tit.4.

a quidem.] *erig.* b 2.Ioan.1. c *al.* exercuit. d Irenæus l.3.c.3.Eusebius l.4.c.14. e Ansl.l.1.c.64.Poly. l.9. tit.4. f Ioan.19. g Cant. 2. Hier. 2. h Rom. 1. i Ibid. 24. k Matth.13.

centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium, avenasque degenerant. Nam in occidente sol justitiæ oritur: in oriente autem Lucifer *a* ille, qui ceciderat, supra sydera posuit thronum suum. Vos *b* estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa *c* & argentea: hic testacea vasa vel lignea, virga 2 ferrea, & æterno *d* periuntur incendio. Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A sacerdote victima *d* salutem, à pastore præsidium ovis flagito. Fatiscat *e* invidia Romani culminis, recedat ambitio. Cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum præmium *f*, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior. Super *g* illam petram ædificatam ecclesiam scio. Quicunque *h* extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë *i* non fuerit, peribit regnante diluvio. Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigravi, quæ Syriam juncto Barbariæ fine determinat *k*, nec possum sanctum Dominitot interjacentibus spatiis, à sanctimonia sua semper expetere: ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor, & sub onerariis navibus parva navicula delitesco. Non novi Vitalem: Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicunque *l* tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

1 ¶ Vetusto] *Antea legebatur*, vetus. *Emendatum est ex originali, quoniam glossa nihilominus convenit.*

2 ¶ Virga ferrea] *Apud B. Hieronymum legitur*, Virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. *Sed ob glossam non est emendatum: quæ etiam causa fuit, cur aliquot aliis locis satis usum fuerit indicare in margine lectionem ipsam originalis.*

C. XXVI. ¶ *Hæreticorum consortia à catholicis sunt fugienda.*

Item Ambrosius *in commentariis ad 9. c. Lucæ.*

Væ *m* dignior domus Apostolicæ prædicationis ingressu, quàm sancta ecclesia? an quis præferendus magis omnibus videtur esse, quàm Christus? qui *n* pedes suis lavare consuevit hospitibus, & quoscunque sua receperit domo, pollutis non patitur habitare vestigiis, sed maculosos, licet vitæ prioris, in reliquum tamen dignatur mandare *o* processus? Hic est igitur solus, quem nemo deserere debet, nemo mutare: cui bene dicitur *p*: [Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus.] Vides executorem cœlestium præceptorum, qui quoniam non mutavit hospitium, cœlestis consortium habitationis *q* emeruit? Fides igitur in primis ecclesiæ quærenda mandatur: in qua, si Christus habitator sit, haud dubiè sit legenda. Sin verò populus perfidus, aut præceptor hæreticus deformet habitaculum, vitanda hæreticorum communio, fugienda synagoga censetur, excutiendus pedum pulvis: ne fatiscentibus perfidiæ sterilis siccitatibus, tanquam humi arido, arenosoque mentis tuæ vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet Evangelii prædicator, & tanquam propriis inania gesta pulveri comparanda allevare atque abolere vestigiis, juxta quod scriptum est, [Quis *r* infirmatur, & ego non infirmor?] ita, si qua est ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque evidenter asseruit, dicens: *s* [Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita.

C. XXVII. ¶ *Nec peccatis solvi, nec cœlestis regnum ingredi potest, qui ab unitate ecclesiæ divisus est.*

Item Beda *a super Matthæum in homilia de festo Apostolorum Petri & Pauli, ad c. 15. Matth.*

Quicunque *b* ab unitate fidei vel societatis Petri Apostoli quolibet modo semetipsos segregant, iste ne vinculis peccatorum absolvi, nec januam possint regni cœlestis ingredi.

C. XXVIII. ¶ *Non susceptuntur eorum sacrificia, quorum fides reprobatur, & vita.*

Item Hieronymus *in Amos Prophetam, ad c. 5.*

Odi *c*, & projeci festivitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum. Quòd si amulum mihi holocaustomata & munera vestra, non accipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam.] ¶ Odit autem Deus, & non solum odit, sed & projecit festivitates eorum 1, qui non celebrant festivitates Dei. *Infra & post pauca.* ¶ Odisse 2 autem, & projicere, & non adorari, humana loquitur similitudine, ut nos adfectum Dei nostris sermonibus cognoscamus. Et si offerant holocausta, ut videantur jejunare, dare eleemosynas, promittere, dicitiam polliceri (quæ holocausta sunt vera) non suscipit Dominus, nec dignatur aspicere pinguissima victimas eorum. Non enim sacrificiorum magnitudinem, sed offerentium merita, causasque dijudicat. ¶ Vitulus & vidua, quæ in Evangelio *c* in corbonam duo minuta miserat, omnibus à Salvatore præfertur: quia Dominus non ea, quæ offeruntur, sed voluntatem respicit offerentium.

1 ¶ Eorum] *In commentariis B. Hieronymi hîc, quemadmodum & aliis locis hujus capitis, sunt aliquot verba interpolata. Ivo hoc loco habet ut Gratianus.*

2 ¶ Odisse] *Ante hæc verba apud B. Hieronymum & vomem antecedit, eodit: supra 1. q. 1.*

C. XXIX. ¶ *Ubi charitas non est, ibi fides vel justitia locum non habet.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte, lib. 1. c. 9.*

Ubi sana fides non est, non potest esse justitia, quia justus ex fide vivit. Neque se hujusmodi aliquis istâ mercede promittant, quia similiter, ubi charitas non est, non potest esse justitia. Dilectio *g* enim proximi malum non operatur: quam si haberent, non dilacerarent corpus Christi, quod est ecclesia.

C. XXX. ¶ *A fide recedens, Spiritus participationem amittit.*

Item Innocentius Papa *ad Alexandrum, epist. 18.*

Hæretici *h*, cùm à fide catholica defecerint, participationem Spiritus, quam acceperant, amittunt.

C. XXXI. ¶ *Sacri offici 1 potestate privati sunt hæretici.*

Item Cyprianus *Magno filio salutem, lib. 1. epistola sexta.*

Dicimus *i* omnes omninò hæreticos & Schismaticos nihil habere potestatis ac juris. Propter quod Novatianus nec debet nec potest excipi, quò minus ad ecclesiam quoque extra ecclesiam consistens, & contra pacem dilectionem Christi faciens inter adversarios & antichristos computetur. *& paulò post.* ¶ Ecclesia una est, quæ unâ & intus esse & foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitimo successit, & quem præter sacerdotii honorem

a *Esa. 14.* b *Matth. 5.* c *2. Tim. 2.* d *victimam salutis.*] *orig.* e *Faceſſat.*] *vera lectio.* f *primum.*] *orig.* g *Matth. 16.* h *Exod. 12.* i *Gen. 7.* k *al. distermi-nat.* l *Matt. 12.* m *Anſ. l. 5. c. 23. Poly. l. 3. tit. ult.* n *Ioan. 13* o *mutare.*] *orig.* p *Ioan. 6.* q *al. conſecrationis. Poly. l. 7. tit. 7.* r *2. Cor. 11.* ſ *ad Tit. 3.*

a *Ibi gloſſa ord.* b *Ivo p. 3. c. 31.* c *Ivo p. 2. c. 1. Ambros.* d *1. q. 1. odit Deus, aliquot verba omiſſa.* e *Mal. 1.* f *Abacuc 2. & Rom. 1.* g *Rom. 13.* h *1. qu. 1. Anſ. l. 11. c. 52. Poly. l. 7. tit. 5.* i *Anſ. l. 12. q. 1. Poly. l. 3. tit. 1. cimus.*] *orig.*

martyrio quoque Dominus glorificavit, Novatianus in ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Evangelicæ & Apostolicæ traditione contempta, nemini succedens, à seipso ortus *a* est. Habere namque, aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia non est. *& paulo post.* ¶ Quod *b* verò eundem, quem nos, Deum Patrem, eundem filium Christum, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur, nec hoc adjuvare tales potest. *& infrà.* ¶ Invenimus *c* in tali facinore non solum duces & auctores, sed etiam participes pœnis destinari, nisi à communione malorum se separaverint, præcipiente per Moysem Domino, & dicente. *d* [Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus, quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccatis eorum.] Et quod comminatus per Moysem Dominus fuerat, implevit, ut quisquis se à Chore, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim profanæ communione persolveret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ fieri, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes illegitimâ temeritate miscuerint: sicut etiam per Oseæ *e* Prophetam Spiritus Sanctus testatur, & dicit: [Sacrificia eorum, tanquam panis luctus; omnes, qui manducant, contaminabuntur.] docens scilicet, & ostendens omnes omninò cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia divinitus irrogantur? *& infrà.* ¶ Si autem foris cuncti hæretici & schismatici non habent Spiritum Sanctum, & ideò apud nos eis *f* manus imponitur, ut hic accipiatur, quod illic nec esse, nec dari potest: manifestum est nec remissionem peccatorum dari per eos posse, quos constet Spiritum Sanctum non habere.

i ¶ Officii] *Sic est emendatum ex plerisq; vetustis. Antiquitùs,* sacrificii.

C. XXXII. ¶ *Propria spolientur honore, qui contra pacem ecclesiæ nituntur.*

Item Liberius Papa *in epistola ad Athanasium.*

Qui contra *g* ecclesiæ pacem sunt, si dignitatem aut cingulum militiæ *h* habeant, nudentur eis. Si autem sunt privati, siquidem nobiles existunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur: si autem ignobiles, non solum in corpore verberentur, sed exilio perpetuo castigentur.

C. XXXIII. ¶ *Nec consecrat, nec consecratur in schismate consecraturus Episcopus.*

Item Pelagius Papa.

Prædeta *i*, ut ita dicam, rapina in divisione est non consecratus, sed execratus Episcopus. Si enim ipsum nomen consecrationis rationabili ac vivaci intellectu distinamus, is qui cum universali detrectat consecrari ecclesiâ, consecratus dici vel esse nulla ratione poterit. Consecrare enim est, simul sacrare. Sed ab ecclesiæ visceribus divisus, & ab Apostolicis sedibus separatus execrat ipse potius, & non consecrat. Iure ergo execratus tantùm, non consecratus poterit dici, quem simul sacrare in unitate conjunctis membris non agnoscit ecclesia. Videamus tamen, utrum vel ipsarum consuetudinem partium in sua ordinatione *k* conservaverint. Nempe is mos antiquus fuit, ut quia pro longinquitate vel difficultate itineris ab Apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanensis & Aquileiensis ordinare Episcopi debuissent: ita tamen, ut in ea civitate, in qua erat ordinandus Episcopus, alterius civitatis pontifex occurrere debuisset: ut & ordinandi electio à præsenti ordinatore ex consensu universali, cui præficiendus erat, ecclesiæ melius ac facilius potuisset agnosci: & in sua, qui ad episcopatum provehendus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus fuerat, ordinaretur ecclesia. Etenim cùm, sicut dicimus, ecclesia una sit, cui in Canticis canticorum dicitur *a*: [Una est columba mea] nullam aliam esse constat, nisi quæ in Apostolica radice fundata: à quibus ipsam fidem in universo propagatam orbe non potest dubitari. Quod vobis licet notissimum omninò sit, beati tamen Augustini testimonio comprobemus. Audite, quid in quodam opere suo præclarissimus doctor dicat ecclesiæ. Ait enim: *b* [Quod si nullo modo rectè dici potest ecclesia, in qua schisma est, restat, ut quoniam ecclesia nulla esse non potest, ea sit quam in sedis Apostolicæ per successiones Episcoporum radice constitutam, nullorum hominum malitia (etiamsi nota excludi *c* non possit, sed pro temporis ratione toleranda judicetur,) ullo modo valeat extinguere.]

C. XXXIV. ¶ *Unitati non communicat schismaticus consentiens.*

Idem.

Schisma *d* siquidem ipsum, quod Græcum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant, qui schismaticis communicant. Partes sibiipsi fecerunt, & ab eo, quod unum est, ut Apostoli *e* Judæ jam verbis loquar, semetipsos segregantes, Spiritum non habent. Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent, corporis Christi sacrificium habere non possint. ¶ Non autem nobis nunc illa quæstio est, utrum tolerare malos, sed utrum debeamus schismaticis sociari. Si enim etiam ipsi, licet in suo sensu abundantes, intra materna tamen positi viscera *f* quærerent veritatem, à nobis repellendi non erant, donec apud eos ratione duce rei veritas claruisset. Sed quia se ab universali ecclesia diviserunt, sicut beatus Augustinus *g* ait, omnis catholicus securus eam partem detestatur, cui ecclesiam universalem Apostolicis sedibus roboratam non communicare cognoscit. Nec enim levigat crimen eorum, magis verò auget, quòd eos diu restitisse dixistis, ne Apostolicis communicantes sedibus in sua communione reciperent. In hoc enim dum & illi culpandi sunt, qui communicare talibus voluerunt, multò magis tamen illi execrandi sunt, qui non solùm in sacerdotibus communionem Apostolicarum sedium, verùm etiam in ipsis laicis spreverunt. Sed nec illud eis prodest, quòd eos in eisdem literis vel ignorantiâ rationis, vel simplicitate intellectus sui à nostra se communione suspendisse perhibetis. Idipsum enim magis est, propter quod schismatici sunt: quia non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, & contra Apostolicam sedem temerè credentes, pessima divisit opinio. Quod schisma specialiter esse beatus denunciat Augustinus, *h* dicens de talibus. [Adversus auctoritatem illarum ecclesiarum, quæ ab Apostolica i sede epistolas accipere meruerunt, temerè credendo, immanissimum schismatis crimen à se propulsare non poterit.] Ad summam, aut illos ecclesiam esse creditis, [& cùm duæ ecclesiæ esse non possint, nos, quod absit, schismaticos judicabitis:] aut si veram in Apostolicis sedibus esse constat ecclesiam, & illos ab unitate divisos cognoscite, & communionis quæstionem esse sublatam, quam veram nisi in unitate constat esse non posse? Non *i* ergo, quasi nulla

2 *al.ordinatus.* b *7.1.denig.§. quòd verò.* c *1.q.1.si quis nequit.§. quare quæ.* d *Num.16.* e *Oseæ 9.* f *abest 1.12.4.q.1.Poly.l.7.tit.5.* g *Ansel.l.12.4.q.1.Poly.l.7.tit.5.* k *al.ex ordinatione.*

a *Cant.5.* b *Simile quiddam sup.dist. 11. cap.palam.* c *al.& excludi.* d *Ansel.12.c.44.Poly.l.7. tit.5.* e *Iudæ 1.* f *al.ubera.* g *sup.ead.c.pudenda.* h *dist.19. canonicis.* i *Deusdedit p.1.c.2.*

schismaticorum, atque ecclesiæ differentia sit, velle indifferenter utrorumque sacrificiis sociari. Non est Christi corpus quod schismaticus conficit, si veritate duce dirigimur. Nec enim divisum esse Christum, poterit quisquam sine Apostolici *a* reprobatione confingere. Vnam, ut sæpe dictum est, quæ Christi corpus est, constat esse ecclesiam: quæ in duo, vel in plura dividi non potest. Simul enim cùm ab ea quisque recesserit, esse desistit ecclesia.

1 ¶ Ab Apostolica] *Apud Anselmum, & in Polycarpo legitur, quæ Apostolicas sedes*: & epistolas accipere meruerunt. *Et convenit cum verbis B. Augustini libro secundo de doctrina Christiana, cap. 8. prout notatum est suprà dist. 19. in canonicis.*

C. XXXV. ¶ *Ex quo Episcopus fidei contraria docet, alium excommunicare non potest.*

Item Nicolaus Papa *scribit Michaëli Augusto, epist. 7.*

¶ *Emendata est hæc rubrica ex plerisq; vetustis.*

Alt *b* Cœlestinus Papa, orientalibus Episcopis scribens: [Si quis ab Episcopo Nestorio, aut ab aliis, qui eum sequuntur, ex quo talia prædicare cœperunt, vel excommunicatus, vel exutus est, seu antistitis, seu cleri dignitate, hunc in nostra communione & duraſſe, & durare manifestum est: nec judicamus eum remotum: quia non poterat quemquam ejus removere sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum.]

¶ *Nicolaus hic citat epistolam Cœlestini Papæ, scriptam Ioanni, & Iuvenali, &c. Episcopis per orientem, prout est in concilio Ephesino Vaticana bibliothecæ, & Lutetia impresso.*

C. XXXVI. ¶ *Non habentur excommunicati, qui ab hæreticis excommunicantur.*

Item *ad clerum Constantinopolitanum.*

Certè *c*, inquit, sedis nostræ sanxit auctoritas nullam sive Episcopum, sive clericum, seu professione aliqua Christianum, qui à Nestorio, vel ejus similibus, ex quo talia prædicare cœperunt, vel loco suo, vel communione dejecti sunt, vel dejectum, vel excommunicatum videri: sed hi omnes in nostra communione & fuerunt, & hucusque perdurant: quia neminem vel dejicere, vel removere poterat, qui prædicans talia titubabat. Intellexistis 1 ue Imperator ex superiùs memoratis non potuisse, ut non dicamus prælatum suum, saltem quemlibet removere, qui fuerant olim ipsi remoti: nec dejicere quemquam, qui fuerant jam antè prostrati?

¶ *Hinc etiam citatur à Nicolao alia epistola ejusdem Cœlestini, quæ est inter acta ipsius concilii Ephesini.*

1 ¶ Intellexistis] *Hic incipiunt propria Nicolai verba.*

C. XXXVII. ¶ *Ad judicandum excommunicati non reperiantur.*

Idem Nicolaus Papa *ibidem paulò inferius.*

Miramur *d*, quomodo excommunicati ad judicandum recepti sint, cùm secundùm Apostolicos canones sine commendatitiis literis in communione sola recipi prohibeantur. Absurdum enim est, ut cui non licet etiam cum minimis, juxta sacras regulas communicare, liceat penes vos etiam de majoribus judicare.

His auctoritatibus perspicuè monstratur, quòd ex quo aliquis contra fidem caperit aliquid docere, nec dejicere quemquam valet, nec damnare. Objicitur tamen illud Augustini: c [Recedentes à fide, nec baptisma, nec baptizandi potestatem amittunt.] *Cùm ergo sacerdotalem unctionem utraque potestas, videlicet baptizandi & excommunicandi sequatur, à fide recedentes, aut utramque retinebunt, aut utraque carebunt. Aliud est potestas officii, aliud executio. Plerumq; officium habet, vel accipitur, veluti à monachis in sacerdotali ordine, vel à laicis sine sui executione retinetur: veluti à suspensis, quibus altaris ministerio interdicitur, potestas, non auferetur. A fide itaq; recedentes potestas non adimitur: sicut redeuntibus non redditur: ut non baptizent, sed sacramento injuria fieri videatur. Vnde ab hæreticis baptizati, vel ordinati, cùm ad unitatem catholicæ fidei veniunt, si per manus impositionem ecclesiastica pacis in suis recipiantur ordinibus, non iterum sacramentum, quod in forma ecclesiæ probatur manifestum est per impositionem manus præstabitur virtus sacramenti, quæ in ecclesiam nulli dubetur esse collata. Cùm ergo utraque potestas hæreticis remaneat, si hæreticus catholicum vel alium hæreticum communicaverit, ut in communionem suæ hæresi illum adducat, quia iniqua est sententia, pendere caret. Quòd si in catholica pravè viventem, vel in hæreticos fugitivi, vel sacrilegos delatus, ut alias ad rectè vivendi normam uterq; redeat, sententiam tulerit, an uterq;, an hæreticus tantum ejus sententia teneatur, non quarendum videtur. Potest autem dici catholicum sententiam hæreticis minimè teneri. Non enim potest ovis gladio feri, nec accusare, vel in quem testificari non valet. Si enim quæ in testimonia non sequuntur, quia extra ecclesiam sunt, pendere non debent, ni testimonii perhibuerunt adversus eos, qui in ecclesia esse videntur, nec adversus eosdem ecclesiastica auctoritas pendere habuerunt, qui ab ejus fide discessisse probati sunt, atq; idcirco damnati condemnati. In à hæreticum autem potestatem habet ut hæreticus: sicut & diabolus potest in malo, tanquam in suo.*

C. XXXVIII. ¶ *Pro aliquo facinore ab hæreticis excommunicatus, à catholicis non est recipiendus.*

Vnde scribit Augustinus *Vincentio Donatistæ & Rogatistæ, epist. 41.*

Quisquis *b* pro aliquo flagitio, vel factum propter dictum à vobis ita suscipit, sicut suscipium quemque pro errore, quo à nobis separamini, sine crimine aliquo vixerunt, displicet nobis. Sed nec facilè in nostris & si monstretis, nonnullos toleramus quos corrigere punire non possumus: neque propter paleam areamus aream Domini: neque propter fures malos retia Domini: neque propter hœdos in fine segregandos deserimus gregem Domini: neque vasa fictilia contumeliam migramus de domo Domini.

C. XXXIX. ¶ *Quisquis propter disciplinam ab hæreticis excommunicatur, non est à catholicis recipiendus.*

Idem *ad Eusebium, epist. 85.*

Subdiaconus *c* quondam Spaniensis ecclesiæ, [Silo Primus, cùm ab accessu indisciplinato [illicitorum] prohiberetur, atque ordinata, & sine [illicitis] contemneret, à clericatu remotus est. *& infrà.* Quem dominus placet, istum modum servo, ut quisquis [illicitis] eos propter disciplinam degradatus, ad catholicam [illicitis] ire voluerit, in humiliatione pœnitentiæ recipiam: & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere [illicitis] set.

Sed illud Augustini intelligitur dictum non propter [illicitis] cujus potestas nulla est extra ecclesiam: sed in detrimentum [illicitis] num, quæ in hæreticis sicut in catholicis, aquæ sunt potestates. [illicitis] tamen illud Augustini d *de potestate baptizandi intelligendum [illicitis] gandi, aut solvendi, vel cætera sacramenta ministrandi. [illicitis]*

a *1.Cor.1.* b *Ivo p.14.c.58. Panorm.l.5.c.134.* c *Nicolaus ibidem ex eodem Cœlestino ad clerum Constantinopol. Ivo part.14.c.59. Pann.l.5.c.135.* d *In cano. Apost. 23. al. 33. & conc. Antioch.c.7.* e *1.qu.1. quod quidam.*

a *1.qu.7.§ hæreticus.* b *23.q.7. c.1.§. quæstio. Ivo p.3.tit.5. Ivo p.3.c.179.* c *Ivo p.6.c.390. Ivo p.6.c.431. Sup. in marg. quisquis &c. subdiaconus.* d *Sup. in marginem ad Grat.*

namque sive ab hæretico, sive a laico ministratum fuerit, dummodo in unitate catholicæ fidei accipiatur, non carebit effectu. Alia verò sacramenta, ut sacri corporis & sanguinis Domini, excommunicationi, vel reconciliationis, si ab hæretico, vel catholico non sacerdote ministrentur, vel nullum, vel lethalem habebunt effectum. Vnde & ab omnibus fidelibus nullatenus sunt recipienda.

C. XL. ¶ *In extremis positus etiam ab hæretico pœnitentiam accipere valet.*

Hinc Augustinus *scribit in 1. lib. de baptismo contra Donatistas, c. 2.*

SI a quem fortè coëgerit extrema necessitas, ubi catholicum, per quem accipiat, non invenerit, & in animo pace catholica custodita, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa catholica unitate percepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eum nisi catholicum deputamus. Si autem fuerit à corporali morte liberatus, cùm se catholicæ congregationi etiam corporali præsentia reddiderit, unde nunquam corde discesserat, non solùm non improbamus quod fecit, sed etiam securissimè, verissimeque laudamus: quia præsentem Deum credidit cordi suo, ubi unitatem servabat, & sine sancti baptismi sacramento (quod ubicunque invenit, non hominum, sed Dei esse cognovit) noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, cum posset in ipsa catholica accipere, aliqua *b* mentis perversitate elegerit in schismate baptizari, etiamsi postea 1 veniat ad catholicam ecclesiam, certum est ibi *c* prodesse sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest, perversus & iniquus est, & tanto perniciosius, quanto scientius.

1 ¶ Postea] *In originali legitur,* (etiam si postea venire ad catholicam cogitat, quia certus est ibi prodesse sacramenti, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest) perversus, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. XLI. ¶ *Ter annum pœniteat, qui de manu hæretici nesciens prohibitam communionem accepit.*

Item Iulius Papa *d.*

SI e quis dederit, aut acceperit communionem de manu hæretici, & nescit, quod catholica ecclesia contradicit, postea intelligens annum integrum pœniteat. Si autem scit, & neglexerit, & postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat. Alii judicant septem, & quidam humanius, ut quinq; annos pœniteat. Si quis permiserit hæreticum Missam suam celebrare in ecclesia catholica, & nescit, quadraginta dies pœniteat: si pro reverentia ejus, annum integrum pœniteat: si pro damnatione ecclesiæ catholicæ, & consuetudinis Romanorum, prosciatur ab ecclesia, sicut hæreticus, nisi habeat pœnitentiam: si habuerit, decem annos pœniteat. Si recesserit ab ecclesia catholica in congregationem hæreticorum, & aliis persuaserit, & postea pœnitentiam egerit, duodecim annos pœniteat, tres 1 extra ecclesiam, septem inter audientes, & duos adhuc extra communionem. De his in canone dicitur, ut duodecimo 2 anno communionem sine oblatione percipiant.

1 ¶ Tres extra] *Apud Burchardum & Ivonem legitur,* quatuor extra ecclesiam, sed inter audientes, &c.

2 ¶ Duodecimo] *Burchardus & Ivo habent,* decimo.

e C. XLII. ¶ *Totius est mortem arripere, quàm de manu hæretici communionem accipere.*

Item Gregorius Papa, *lib. 3. dialog. cap. 31.*

CEpit *f* Ermenegildus Rex juvenis terrenum regnum despicere, & forti desiderio cœleste quærens, in cilicijs vinculatus jacens omnipotenti Deo ad se confirmandum *a* preces effundere, tantoque sublimius gloriam transeuntis mundi despicere, quantò & religatus agnoverat nil fuisse, quod potuerit auferri. Superveniente *b* autem Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arrianum Episcopum misit, ut de ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus, Arriano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque à se perfidiam dignis increpationibus repulit: quia etsi exterius jacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaque reverso Episcopo Arriano pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic, ubi jacebat, occiderent. Quod & factum est.

a Tolyc. l. 7. tit. 2. Anf. lib. 9. c. 49. Ivo p. 1. c. 170. b *al.* per aliquam meam perversitatem. c *al.* illi. d *al. Eutychianus.*] Ivo p. 5. c. 117. e Polyc. l. 7. tit. 5. Burch. l. 19. cap. 105. f Polyc. l. 7. tit. 6.

a *al. confortandum.* b 1. q. 1. *superveniente.* c Matth. 16. d Burchard. lib. 11. cap. 52. Ivo part. 14. cap. 80. Pannor. lib. 5. c. 118. *vide infrà ea. c. 38. 11. q. 3. c. 37.* e Polyc. l. 7. tit. 1. f *al. autem.* g Matth. 16.

QVÆSTIO II.

Quod autem post mortem nullus excommunicari valeat, vel absolvi, ex verbis Evangelii monstratur, quibus dicitur. c [*Quæcunque ligaveris super terram, &c.*] *Super terram, inquit, non sub terra: ostendens, quod viventes pro varietate suorum meritorum solvere possumus, vel ligare: de mortuis autem sententiam ferre non possumus.*

C. I. ¶ *Non possunt ab ecclesia absolvi post mortem, qui in hac vita ab ea noluerunt absolvi.*

Vnde Leo Papa *scribens Rustico Narbonensi Episcopo, epist. 90. cap. 7. al. epist. 92. c. 8.*

DE *d* communione 1 privatis, & ita defunctis.] Horum causa Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

1 ¶ De communione privatis, & ita defunctis] *Verba hæc in codice canonum sunt titulus vigesimi decreti Leonis primi, & ea Burchard. non habet. Reliqua verò sunt ipsius Leonis verba.*

C. II. ¶ *Ecclesia viventes potest ligare vel solvere, non mortuos.*

Item Gelasius Papa *in commonitorio, Fausto magistro, suscipienti legationis officio apud Constantinopolim.*

LEgatur *e* ex quo est religio Christiana, vel certè detur exemplum in ecclesia Dei à quibuslibet Pontificibus, ab ipsis Apostolis, ab ipso denique Salvatore veniam, nisi se corrigentibus, fuisse concessam. Auditum enim *f* sub isto cœlo nec legitur omninò, nec dicitur, quod eorum voce depromitur: date veniam nobis, dum tamen nos in errore duremus. Id quoque pariter ostendant, qui nobis canones nituntur opponere, quibus hoc canonibus, quibus regulis, qua lectione, quóve documento, sive à majoribus nostris, sive ab ipsis Apostolis (quos potiores merito fuisse non dubium est) seu ab ipso Domino Salvatore, qui judicaturus creditur vivos & mortuos, sive factum est unquam, vel faciendum esse mandatur? Mortuos suscitasse Christum legimus: in errore mortuos absolvisse non legimus. Et qui certè hoc faciendi solus habuit potestatem, beato Petro *g* principaliter mandat Apostolo. [Quæ ligaveris super terram, ligata erunt & in cœlis: & quæ solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.] Super terram, inquit. Nam in hac legatione defunctum nusquam dixit absolvi.

¶ *In commonitorio, ex quo sumptum est caput hoc, antea narratur, senatores Constantinopolitanos petisse à Gelasio,* ut

e Ec 3

sibi liceret communicare cum Achatio ab Apostolica sede excommunicato, hanc, sibi veniam concedi popposcisse. Quorum absurdam petitionem rejiciens Gelasius, hac quæ in hoc capite continentur ipsi Fausto, quem Constantinopolim mittebat, in commonitorio suo scripsit.

C. III. ¶ *Non oportet ab eorum eleemosynis post mortem abstinere, quibus in vita communicare non destitimus.*

Item Vrbanus secundus *Guitmundo Episcopo.*

SAnè *a* quod super Richardo filio Borelli vestra fraternitas se egisse innotuit pro zelo Dei, & animarum charitate, laudamus. Sed non adeò timendum, non adeò est vobis ab ejus eleemosynis abstinendum. Inter cæteros quippe nostræ fidei Patres beatus Leo *b* Papa Doctor egregius, [Quibus vivis, inquit, non communicavimus, nec mortuis communicare debemus.] Constat ergo, quoniam quibus vivis (ut ex opposito loquamur,) communicavimus, mortuis quoq; communicare possumus. Nos planè inter duo oppugnantia positi, inter impios videlicet & schismaticos, schismaticis ullo modo communicare non possumus, aut licet: peccatoribus verò, & prædonibus dispensativè propterea communicamus, quia & ecclesiam hactenus sustentaverunt, & se fideles in posterum pollicentur. Alioquin oportet nos de hujus mundi partibus exire. Sub qua etiam sponsione nos eis nuper in beati Petri natalitiis absolutionem indulsimus. Quia ergo prædictus vir neq; nominativè excommunicatus, neq; communicans *c* cum excommunicatis ex nomine exiit, sed in Domini sui fide atque servitio permansit, licet nobis dispensativè, id est, quamdiu eos patimur, ejus eleemosynis communicare, & defuncti animam Christianæ religionis modis omnibus adjuvare.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Gelasius Papa *universis Episcopis per Dardaniam, sive per Illyricum constitutu.*

NEc *d* quisquam omninò vobis persuadeat Achatio prævaricationis suæ crimen fuisse laxatum: quia, qui postquam in collegiū recidens praviratis jure meruit ab Apostolica communione secludi, in hac eadem persistens damnatione defunctus est, absolūtionem, quam superstes, nec quæsivit omninò, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare. Siquidem ipsis Apostolis Christi voce delegatum est: [Quæ *e* ligaveritis super terram, &c.] Cæterùm jam de eo, qui in divino est judicio constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus invenit. Atque ideò, nisi ejus nomine refutato, cæterisque consortibus hujus erroris, cum nullo prorsus eorum participare debetis mensæ Dominicæ puritatem, quam majores nostri semper ab hæretica magnoperè servaverunt pollutione discretam.

¶ *Epistola, ex qua hoc caput acceptum est, extat inter alia scripta Gelasii in vetusto codice Vaticano: in quo etiam multa aliorum Pontificum epistolæ habentur.*

C. V. ¶ *Incorrigibilis damnationis sententia relaxari non potest.*

Idem Leo Papa *epist. 13. ad Pulcheriam Augustam.*

DAmnationis sententiam quicunque meretur accipere, si in suo sensu voluerit permanere, nullus relaxare poterit.

¶ *Verba Leonis de Eutyche agentis, sunt hæc.*] Qui dum viderit insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se à sua opinione debuerat, nec ita ecclesiæ præsules commovere, vel damnationis sententiam meretur: quam utique, si in sua sententia voluerit permanere, nullus poterit relaxare.

a *Ivo part. 14. c. 68.* b *Sup. eadem, de communione.* c *alit. pro tempore.* d *1. Corinth. 5.* e *Aust. l. 12. c. 30. Polyc. l. 7. tit. 11.* f *Matth. 16.*

2 pars. *His auctoritatibus probatur, quod viventes, non mortuos solvere possumus, vel ligare. Verum hoc non de omnibus intelligendum est. Sunt enim quædam crimina, de quibus etiam post mortem accusari potest quilibet, vel damnari, velut hæres.*

C. VI. ¶ *Hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi.*

Unde in prima actione quintæ synodi *legitur.*

SAnè 1 profertur *a* à quibusdam, qui dicunt [illegible] stere post mortem hæreticos anathematizari, [illegible] quin hoc doctrinam sanctorum Patrum, qui non [illegible] lùm viventes hæreticos condemnaverunt, sed [illegible] mortem, utpote in sua impietate mortuos: sicut [illegible] qui injustè condemnati sunt, revocaverunt post [illegible] tem, & in sacris diptychis 2 scripserunt. Quod factum est & in Ioanne, & in Flaviano religiosæ memoriæ [illegible] scopis Constantinopolitanis. *Item in actione quinta.* ¶ Augustinus *b* ait: [Si forte isti libri ita [illegible] traditorem suum, sicut Dominus designavit Iudam, [illegible] gatur in eis nominatim & expressè vel Cæcilianus, [illegible] vel ordinatores, eorundem librorum fuisse traditores, [illegible] & si non eos anathematizavero, ipse cum eis non [illegible] cer tradidisse.] *& infrà in eadem actione.* ¶ Quæ [illegible] recitata sunt, Augustinus sanctæ memoriæ confessor [illegible] conveniunt 3 statui tenenti ab initio in ecclesia [illegible] pium verò dogma jam inculpatum 4, & condemnatum est: & eos, qui tali dogmati obnoxii sunt, [illegible] matizari vult ecclesiæ traditio, licet etiam mortui [illegible] sent. Ideò sanctæ memoriæ Augustinus dixit: [Quomodo convinceretur Cæcilianus de his, quæ [illegible] tur ei, etiam post mortem eum anathematizo] *supra in eadem actione.* ¶ Multi *d* Episcopi congregati [illegible] & quædam de diversis causis ad ecclesiasticum [illegible] pertinentibus disponentes, statuerunt de Episcopis defunctis, qui hæreticis suas facultates reliquerunt [illegible] etiam post mortem anathemati subjiciantur. Sanctè verò etiam & Augustini sanctæ memoriæ epistolæ [illegible] tes, quòd si qui in vita sua non rectè sapuerint, [illegible] condemnati fuissent adhuc viventes, [illegible] strato peccato, isti etiam post mortem anathemati [illegible] judiciantur. *Item infrà.* [¶ Si *f* vera essent, quæ [illegible] objecta sunt Cæciliano, & nobis possent aliquando [illegible] strari, ipsum jam mortuum anathematizaremus.] *Item infrà.* [¶ Dicis licere mihi etiam hodie de mortuo [illegible] care: quia judicium non tantùm de vivis, sed etiam [illegible] mortuis fieri potest.] *& infrà.* ¶ Rambulus [illegible] memoriæ, Episcopus factus Edessenæ civitatis, [illegible] cerdotibus explenduit, *g* Theodorum ipsum Mopsuestenum etiam post mortem in ecclesia anathematizavit. *Item infrà.* ¶ Romanorum etiam ecclesia ante [illegible] paucos Dioscorum, qui fuit Papa ejusdem ecclesiæ, [illegible] post mortem anathematizavit, cùm nec in fide [illegible] mè, qui in dignitatibus existunt: qui etiam eidem [illegible] scoro communicatores permanserunt usque ad [illegible] mortem. *Item infrà.* ¶ Si ad tempora Theopholi [illegible] memoriæ, vel superius aliquis recurrerit, [illegible] nem inveniet post mortem anathematizatum. [illegible] iam nunc in isto *h* fecit & vestra sanctitas, & [illegible] religiosissimus Papa antiquioris Romæ. *Item infrà.* ¶ [illegible] cta *i* synodus dixit. Sufficiunt quidem, quæ [illegible] prolata sunt, ecclesiasticam traditionem demonstrare, [illegible] quòd oportet hæreticos & post mortem anathematizari. *Item in eadem collatione oblata.* ¶ Sanctæ [illegible] dixit. Augustini sanctæ memoriæ, qui inter Afros

a *Ivo part. 14. c. 62. Pann. l. 5. c. 111. & sequentibus.* b *[illegible] de unitate ecclesiæ, cap. 3.* c *al. cum judicet.* d *In con[illegible] cap. 84.* e *al. relinquent.* f *Aug. Epist. 50. ad Bonifac[illegible] contra Cresconium, libr 3. cap. 33.* g *al. reffiendut.* h *al.* i *Ivo p. 14. c. 62.*

Episcopos splenduit, diversæ epistolæ recitatæ sunt, significantes, quòd oporteat hæreticos & post mortem anathematizari. Talem autem ecclesiasticam traditionem & alii Africani reverendissimi Episcopi servaverunt, sed & Romana sancta ecclesia quosdam Episcopos & post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati: & utrumque apud nos habita gesta significant.

¶ *Hic caput sumptum est ex variis locis quinta Synodi, quæ modum ferè se habet in Colonensi quatuor tomorum editione.*

1 ¶ Sanè] *In epistola Imperatoris Iustiniani, quæ refertur in principio collationis, seu collationis ipsius quintæ Synodi, hic locus habet: Notantur autem etiam illud disceptare, &c. Sed sententia non valde diversa.*

2 ¶ Diptychis] *Sic emendatum est ex ipso concilio, cum antea legeretur, Dictis. Diptycha verò duæ tabulæ erant, quarum altera vivorum, altera mortuorum ea nomina continebat, quæ in Missa recitabantur: translato vocabulo ab ostreorum diptycho, cujus nomen fecit B. Ambrosius Hexam. libr. 5. c. 8. De hujusmodi autem ecclesiastico diptychio partem mortuorum, partim utrorumque mentio fit in epistola Innocentii I. ad Decentium cap. 2. & in epistola B. Augustini 137. clero & plebi ecclesiæ Hipponensis, supra 2. quæst. 1. cap. nomen. 11. quæst. 3. ca. quid obest, & in epistola Gelasii ad Anastasium Augustum, & in epistola Episcoporum Ægyptiæ datensis ad Anatholium, quæ habetur post concilium Chalcedonense, & alibi sæpè.*

3 ¶ Et conveniunt] *Sic est emendatum ex ipsa synodo, antea legebatur, & statuit teneri.*

4 ¶ Inculpatum] *In glossa interlineari duorum vetustorum Gratiani codicum habetur,* id est, valdè culpatum.

5 ¶ Dioscorum] *In antiquis Pontificalibus in vita Bonifacii secundi hæc legentur.* Hic *(scilicet Bonifacius)* cum Dioscoro ordinatus est, sub contentione: Dioscorus in Basilica Constantiniana, Bonifacius verò in Basilica Iulii. Fuit inter dissensio in clero & senatu dies viginti octo, donec defunctus est Dioscorus v. Idus Octobris. Ipsis diebus Bonifacius zelo ductus cum grandi amaritudine coacta synodo sub vinculo anathematis chirographo damnavit Dioscorum, & reconciliavit clerum: quem chirographum in ecclesiæ archivo reclusit.

QVÆSTIO III.

1 QUòd autem pro peccato alicujus tota familia excommunicanda sit, multorum exemplis probatur. Pro peccatoque a Sodomitarum parvuli eorum, qui hæreditas aeterna flagitia nescirebant, cœlesti igne sunt consumpti. ¶ Item b pro peccato Amalechitarum non solùm parvuli eorum, sed etiam bruta animalia usque ad mingentem ad parietem ipsis sunt a Domino deleti. Item c Dathan & Abiron auctores schismatis fuerunt contra Moysen & Aaron: nec tantum ipsi sed omnis substantia eorum cum ipsis descendit ad inferos. ¶ In novo Testamento nonnunquam peccatis exigentibus gravis pestilentia desæviisse legitur, qua etiam illos involvit, qui peccatis consentire non habebant. Si ergo tam severissimè pro peccatis parentum inveniuntur parvuli puniti, non dubium est, quin pro peccatis eorum sententia excommunicationis pariter ferri valeant. ¶ Huic respondetur. Pro peccatis parentum parvulos corporaliter flagellari, ex verbis Evangelii apparet, ubi discipuli de cæco nato Christum interrogasse dicuntur [*Rabbi* d *quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?*] *In quibus etiam illud* completur, *quod Dominus ait ad Moysem:* [*Ego sum Deus zelotes, visitans peccata Patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem.*] *Spiritaliter autem peccatis parentum parvuli non tenentur, ex quo per sacramentum regenerationis ab originali peccato fuerint emundati. Unde per* a *Ezechielem Dominus ait:* [*Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum.*] *Quæcunque etiam peccata parentes eorum fecerunt, ex quo filius personaliter ab eis separatus fuerit, ea non imputantur ad pœnam. Unde peccato Ada ideò omnes posteri teneri dicuntur, quia nondum aliquis ex illo materialiter fuerat proseminatus. Quia verò apud Deum non sententia sacerdotum, sed vita eorum quæritur, patet, quòd non est notandus sententia, quem peccati macula non inficit. Hinc* b *Paulus Corinthius scribens ait:* [*Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum hujusmodi nec cibum sumere debetis.*] *Ex quibus verbis datur intelligi, quòd nisi primitus aliquis nominatus* 1 *fuerit de crimine, id est, vel coram judice accusatus & convictus, vel in jure ipse de se fuerit confessus, quòd nec sententia est feriendus, nec ab ejus communione abstinendum. Non ergo pro alicujus peccato tota familia excommunicanda est.*

1 ¶ Nominatus] *Hæc explanatio loci B. Pauli ad Corinthios & hic, & supra 11. q. 3. ad mensam. 4. evidenter. videtur accepta ex verbis B. Augustini in libro 50. homiliarum, hom. ultima, cap. 12. supra 2. quæst. 1. c. multa.*

C. 1. ¶ *Pro peccatis patris non est filius anathematizandus.*

Unde Augustinus *scribit ad Auxilium Episcopum, epist. 75.*

SI habes e de hac re sententiam certis rationibus, vel scripturarum testimoniis exploratam, nosque docere digneris, quomodo rectè anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti, uxor, aut pro Domini, servus: aut quisquam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata, nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri. Hæc 1 enim fuit corporalis pœna, quâ legimus quosdam contemptores Dei cum suis nominibus, qui ejusdem impietatis participes fuerunt pariter interfectos. Tunc quidem d ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur, quandoque utique moritura. Spiritalis autem pœna, qua fit, quod scriptum est: e [Quæ ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo] animas obligat: de quibus dictum est. f [Anima patris mea est: & anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.] Audisti fortasse aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium. Sed fortè si essent interrogati, reperirentur idonei reddere inde rationem. Ego autem quoniam si quis à me quærat, utrum rectè fiat, quid ei respondeam, non invenio, nunquam hoc facere ausus sum de quorundam facinoribus unanimiter adversus ecclesiam perpetratis, nisi gravissimè commoverer. Sed si tibi, quòd justè fiat, Dominus revelavit, nequaquam juvenilem ætatem tuam, & honoris ecclesiastici rudimenta contemno. En adsum: senex à juvene Coëpiscopo, & Episcopus tot annorum à collega necdum anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo, vel hominibus justam possimus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno (ex quo non trahunt, sicut ex Adam, in g quo omnes peccaverunt, originale peccatum) spiritali supplicio puniamus. Etenim Classiciani filius, etsi traxit ex patre primi hominis culpam, sacro fonte baptismatis expiandam, tamen quidquid, posteaquam eum genuit, peccati pater ejus admisit, ubi particeps ipse non fuit, ad eum non pertinere quis ambigit? Quid 3 dicam de conjuge? Quid de tot

a Genes. 19. b 1. Reg. 15. c Num. 16. d Ioan. 9.

a Ezechiel. 18. b 2. Corinth. 5. mutatis aliquantulum verbis. c Ivo p. 14. c. 44. Pann. l. 5. c. 126. d al. quippe. e Matth. 16. f Ezech. 18. g Rom. 5.

animabus in universa familia? Vnde si una anima per istam severitatem, qua tota domus ista anathematizata est, sine baptismate de corpore exeundo perierit, innumerabilium mors corporum, si de ecclesia homines innocentes violenter abstrahantur & interficiantur, huic damno non potest comparari. Si ergo de hac re potes reddere rationem, utinam & nobis rescribendo præstes, ut possimus & nos. Si autem non potes, quid tibi est inconsulta commotione animi facere, unde si interrogatus fueris, rectam rationem non valeas invenire. Hæc autem dixi, etiam si filius noster Classicianus aliquid admisit, quod tibi anathemate plectendum justissimè videretur.

1 ¶ Hæc enim fuit] *Sic etiam apud Ivonem, & in Pannormia: in epistola autem ipsa legitur,* Neque enim hæc corporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes non fuerunt, pariter interfectos. *Verum ob glossam, & doctorum dicta nihil est mutatum.*

2 ¶ De quorundam] *Eadem glossa obstitit, ne hoc mutaretur: itemque, quoniam cum Ivone & Pannormia concordat. In originali autem est*, cùm de quorundam facinoribus, immaniter adversus ecclesiam perpetratis, gravissimè permoveret.

3 ¶ Quid dicam de conjuge?] *Verba hæc desunt in cæteris editionibus epistolarum, excepta Antverpiana. Sunt autem in codice illarum Vaticano, & apud Ivonem, & in Pannormia.*

2 pars. *Ut ergo ex hac auctoritate evidentissimè monstratur, illicitè excommunicatur quis pro peccato alterius: neq; aliqua ratione nituntur, qui pro peccato unius in totam familiam sententiam ferunt excommunicationis. Illicita autem excommunicatio nos autem non lædit, sed excommunicantem.*

C. II. ¶ *Qui illicitè aliquem excommunicat, semetipsum, non illum condemnat.*

Vide Gregorius *scribit Magno Mediolanensi Episcopo, lib. 2. epist. 26.*

COmperimus, *a* quòd Laurentius quondam frater, Coëpiscopus noster nullis te culpis exigentibus *b* communione privaverit. Ideoque hujus præcepti nostri auctoritate munitus, officium tuum securus perage, & communionem sine aliqua sume formidine.

C. III. ¶ *Qui non corde, sed ore maledicunt, laborum immunditiam contrahunt.*

Item Hieronymus *c in Leviticum.*

QVi negligunt oris maledici consuetudinem resecare, etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non voto & animo iniquo proferant maledicta, tamen immunditiam laborum (secundùm Esaiæ *d* verbum) & inquinamenta oris incurrunt.

C. IV. ¶ *Vita, non sententia quemlibet ligat, vel solvit.*

Item Hieronymus *ubi suprà.*

SI quis *e* non recto judicio eorum, qui præsunt ecclesiæ, depellatur, & foras mittatur, si ipse non antè exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil lædetur in eo, quòd non recto judicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum ille, qui foras mittitur, intus sit, & ille foris, qui intus retineri videtur.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item Rabanus *de ecclesiasticis præsuris, lib. 1.*

NOn in *f* perpetuum damnamur, cùm injustè judicamur, dicente Psalmo: *g* [Nec damnabit illum, cùm judicabitur illi.] Multi sacerdotum culpam zelo Dei se persequi profitentur: Sed dum indiscretè hoc agitur, sacrilegii facinus incurrunt, & dum propitem quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoque multò magis deterius cadunt.

C. VI. ¶ *Quæ pœnâ feriatur, qui illicitè aliquem excommunicat.*

Item ex concilio Parisiensi *tempore Ludovici.*

DE illicita *a* excommunicatione lex Justiniani imperatoris catholici, quam probat & servat omnis catholica ecclesia, constitutione CXXIII. 1 cap. CCCLI. decrevit, ut nemo Episcopus, nemo Presbyter excommunicet quemquam, antequam causa probetur, propter quam excommunicare canones hoc fieri jubent. Si quis autem aliter fecerit, sus eam *b* aliquem excommunicaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, majoris sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat: is autem, qui legitimè non excommunicaverit, in tantum abstinere à sacra communione tempus, quantum majori sacerdoti visum fuerit: ut quod injustè fecerit, ipse justè emendetur. Et hinc sanctus Gregorius *c* ad Joannem Episcopum injustè excommunicantem inter cætera scribit, censens: [Cassatis prius, atque in nihilum redactis omnibus sententiæ tuæ decretis, ex beati Petri Principis Apostolorum auctoritate decernimus, triginta dierum spatio te sacra communione privatum, ab omnipotente Deo nostro tanti excessus veniam cum summa penitentia ac lachrymis exorare. Quòd si hanc sententiam tuam te cognoverimus implêsse remissius, non jam tantum injustitiam, sed & contumaciam tuam tuæ cognoscas, adjuvante Domino, severius puniendam, quia nemo præproperè, scilicet non communicatus communicato conventus *d*, est judicandus. De conventione autem hujusmodi patratoris manifestorum criminum ita dicit: [Quicunque tribus auctoritatibus judicatus, ventus, vel tribus edictis ad judicem fuerit provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est, quo causa extinguit, fuerit evocatus, & præsentiam sui eum judicem, à quo ei denuntiatum est, exhibere noluerit, adversus eum, quasi in contumacem, judicium Quinimò nec retractari per appellationem negotium possunt, quoties in contumacem fuerit judicatum.] hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventus evangelica auctoritate Cœlestinus 2, ad Nebridium cens, & Ephesina 3 synodus de eodem decernens, tus Gregorius ad Joannem scribens, comprobat. peremptorio autem scripto *f*, Africanum concilium monstrat de Cresconio, ut si conventus resipiscere tractaverit, suo contemptu, & sua contumacia auctoritate judiciaria protinus excludatur. Item tus Gregorius de sententia in contumaciam scribens Maximum præsumptorem Salonitanum Episcopum xit. [Hortamur, ut ad nos venire omni postposito cusatione festines: quatenus servata justitia, quibus accusaris, & cognoscere, & finire secundùm nonica instituta Christo revelante possimus. fac, ut ad veniendum amplius jam moras non ne ipsa te magis absentia obnoxium his, quæ assignet: & nos in te hæreres, non solùm propter crimina, quæ purgare subterfugis, sed etiam propter obedientiæ culpam, durius scilicet, ut in contumacem cogat ex concilio ferre judicium.

1 ¶ CXXIII.] *Sic est & in novella Justiniani, & in me Iuliani antecessoris, & in aliquot Gratiani codicibus, aliis sit* CXXXII. *Numerus autem capitu emendatus est ex sis exemplaribus. Olim enim novella per capita, non per vosa citabantur.*

a *Tolyo, lib. 8. tit. 22. Ivo p. 14. c. 17. Pann. lib. 3. c. 129.* b *al. extantibus.* c *Origenes hom. 14. ad c. 24. Levit.* d *Esa. 4. Origenes ibidem.* e *Inst. eadvocatis aliquibus.* f *Ivo p. 14. c. 20. Pann. lib. 3. c. 132.* g *Psal. 36.*

a *Ivo part. 14. c. 21. Pannor. lib. 3. c. 134. 2. qu. nono Epistola* b *al. ea.* c *Lib. 2. ind. 11. epist. 6.* d *al. concilio.* e *Theod. l. 5. sententiarum Iulii Pauli, tetul. 5. partim in summa tione, partim post interpretationem.* f *capit. 6 46 Episcop. 2.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

3 ¶ Cœlestinus] *In concilio Ephesino bibliothecæ Vaticanæ, & Lutetiæ impresso, in epistola ipsa Cœlestini ad Nestorium hæc leguntur ad hoc caput pertinentia.* Scias volo post primam & secundam illius. *(scilicet Cyrilli,)* & hanc nostram correptionem, quam constat esse jam tertiam, ab universitate collegii, & conventu Christianorum te prorsus esse sejunctum: nisi mox quæ malè dicta sunt, corrigantur. *In codice verò canonum nuper Ingolstadii impresso, epistola hæc est in tomo primo, c. 16.*

1 ¶ Ephesina] *In iisdem Vaticano & Parisiensi Ephesini concilii exemplaribus in epistola ipsius synodi ad Nestorium hæc habentur.* Ecce autem simul præsidente sanctæ synodo, quæ in magna Roma congregata est, sanctissimo, & reverendissimo fratre, & comministro nostro Cœlestino Episcopo, & tertia de hac contestamur scriptura, &c. *In sententia vero depositionis ipsius Nestorii, post mentionem duarum citationum additur,* Canonibus autem præcipientibus, evocari tertia vocatione inobedientem, dirigentes ad eum rursus alios sanctissimos Episcopos, contumacem invenimus, & renitentem, &c. *In concilio autem Ingolstadii excuso, tomo 2. c. 2. sunt expressim citationes ipsius Nestorii.*

C. VII. ¶ *Vita, non sententia ab ecclesia aliquem ejicit, vel ad eam reducit.*

Item Origenes *super Leviticum, homilia 14. ad cap. 24.*

CUm aliquis *a* exit à veritate, à timore Dei, à fide, à charitate, exit de castris ecclesiæ; etiamsi per Episcopi vocem minimè abjiciatur: sicut è contrario, dum aliquis non recto judicio foras mittitur, scilicet si non ante exierit, id est, si non egerit, ut mereretur exire, nihil lædetur. Intendum enim qui foras mittitur, intus est, & qui foris est, intus retineri videtur.

¶ *Apud Origenem post c. qui negligunt. sup. ead. citatum, sequitur.* Iste tamen, quilicet matre Israelitide, Ægyptio tamen patre progenitus est, exiit, & nominans nomen maledixit. De quo ego puto, quòd nisi exiisset, nec litigasset adversus verum Israelitam, nec nominans maledixisset. Exiit enim à veritate, exiit à timore Dei, à fide & charitate; sicut superius diximus, quomodo per hæc quis exeat à cœtibus ecclesiæ, &c.

C. VIII. ¶ *Et qui aperto sacrilegio, & qui perversa vita fidelibus non sociantur, ad ecclesiam non pertinere probantur.*

Item Augustinus *sermone 11. de verbis Domini.*

DE illis qui sunt ab ecclesia segregati, non dicit. [*b* ea, quæ sunt Spiritus, non percipientes] nec ad scientiæ perceptionem referrentur *c*: sed dictum est, [Spiritum non habentes.] *& infra.* ¶ Hoc utique 1 nullo modo dicerent ab ecclesia segregatis, qui dicti sunt Spiritum non habentes. Sed nos ille dicendus est esse in ecclesia, & ad illam societatem Spiritus pertinere, qui ovibus Christi fido corde miscetur. [*d* Sanctus enim Spiritus disciplinæ fugiet fictum.] Neque 2 enim solùm ad ecclesiam non pertinent, qui separationis aperto sacrilegio manifestant, sed etiam illi, qui in ejus unitate corporaliter missi per pessimam vitam separantur.

¶ *In sermone inducto B. Augustino, agens de iis, qui se omninò ab ecclesia separaverunt, ait horum schisma longè diversum esse ab illo, qui aliquis in ecclesiæ unitate permanentes inter se dissentiunt, prout Corinthii faciebant: ad quos Paulus scribens epistolæ primæ, carnales vocat, quia dicerent, Ego sum Pauli, ego verò Apollo. De illo ergo (inquit B. Augustinus) qui planè sunt ab ecclesia separati, non est inquirendum, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 3. ea, quæ sunt Spiritus, non percipientes. sed quod dicit in sua epistola Judas, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.*

1 ¶ Hoc utique] *Reperiendum est quod apud B. Augustinum antecedit de parvuli & carnalibus, qui tamen sunt intra ecclesiæ unitatem.* Postremò *(ait)* ut certissimè noverimus, quòd parvuli in Christo, non percipientes quæ sunt Spiritus Dei, habent tamen Spiritum Dei, paulò post intueamur, quemadmodum eos ipsos increpans ait, [nescitis, quia templum Dei estis: & Spiritus Dei habitat in vobis.] Hoc utique nullo modo diceret ab ecclesia segregatis, &c.

2 ¶ Neque enim solùm] *Hinc usque ad finem non sunt inventa. Facit tamen ad hanc sententiam, quod scribitur lib. 3. de baptismo contra Donatistas, c. 17.*

C. IX. ¶ *A Deo separamus, quos impios demonstramus.*

Item ex quinta synodo, collatione quinta.

CErtum est *a*, quòd qui impius demonstratus est, omnimodo separatus est à Deo: sicut etiam ille, qui anathematizatus, tanquam impius separatus est. Nihil enim aliud significat anathema, nisi à Deo separationem.

3 pars. *Illicita ergo excommunicatio, ut ex præmissis apparet, non ladit eum, qua notatur, sed à qua notatur: ac per hoc, qui innocentes sunt, ex alterius crimine condemnari non possunt: sicut ab imprudentibus familiæ potentum pro peccatis Dominorum solent notari. Sed adhuc objicitur, quòd non solum innocentes, sed nec etiam criminosi sententia maledictionis sint feriendi. Ait enim Christus in b Evangelio.* [*Orate pro persequentibus & calumniantibus vos: benefacite his, qui vos oderunt.*] *Item c Apostolus.* [*Benedicite persequentibus vos: benedicite & nolite maledicere.*] *Item,* [*d Maledici regnum Dei non possidebunt.*]

C. X. ¶ *Ab omni maledicto fideles immunes esse oportet.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Titum in tertio capitu tertii.*

SI igitur * Michaël non fuit ausus diabolo, & certè maledictione dignissimo, judicium inferre blasphemiæ, quantò magis nos ab omni maledicto puri esse debemus? Merebatur diabolus maledictum: sed per os Archangeli blasphemia exire non debuit. Relege veteres libros, & vide, quæ tribus in monte Garizin constitutæ sint, ut benedicerent populo, & quæ in monte altero, ut maledicerent: *e* Ruben, qui maculaverat torum parentis, & Zabulon novissimus Liæ filius, & ancillarum liberi in monte Heliel *f* ponuntur, ut maledicant his qui maledictione sunt digni.

C. XI. ¶ *Quos significent illi, qui ad benedictionem, quive ad maledictionem de filiis Israel electi sint.*

Item *in libro Josuæ.*

CUm ergo in singulis quibusq; fidelium talis sit propositi varietas, hoc mihi designari videtur in hoc loco, quòd dimidii illi, qui juxta montem Garizin incedunt (illum, qui ad benedictiones electus est) istos figuraliter *g* indicent, qui non metu pœnæ, sed benedictionum & repromissionum desiderio veniunt ad salutem: illi verò dimidii, qui juxta montem Gebal *h* incedunt, in quo maledictiones prolatæ sunt, istos alios indicent, qui malorum metu, & suppliciorum timore complentes quæ in lege scripta sunt, perveniunt ad salutem.

Sed qui pro persecutoribus jussit orare, primos parentes pro transgressione mandati, mortis maledicto percussit. Cain 1 quoque, quia primæ prævaricationi fratricidium adjunxit, sententiam ma-

a *Sent. 4. dist. 21. sup. ead. si quis.* b *1. Cor. 4.* c *al. referre.* *In epist. Jude.* d *Sap. 1.*

a *Ivo p. 1. c. 49. Pann. l. 5. c. 29.* b *Matth. 5.* c *Rom. 12.* d *Galat. 5.* * *In epist. Jude.* e *Deuter. 27.* f *al. Hebal. Origenes hom. 9. ad c. 9. Josue.* g *al. singulariter.*] *orig.* h *al. Hebali.* i *Genes. 3.*

ledictionis à Domino reportavit. Abrahæ a *quoque Dominus dixit:* [*Maledicam maledicentibus tibi, & benedicam benedicentibus tibi.*] *In Evangelio* b *etiam, cum esuriens veniret ad ficum, non inveniens fructum in ea, sua maledictione, perpetua sterilitate ipsam damnavit.* ¶ *Item* c *Noë cum verenda sua à Cham derisa cognosceret, filium ejus Chanaam maledicens dixit:* [*Maledictus Chanaam sit servus fratrum suorum.*] *Item* d *Isaac, cùm benediceret Iacob filio suo, ait.* [*Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.*] ¶ *Item, sicut in libro Deuteronomii legitur* e, *Moyses ex præcepto Dei duodecim tribus filiorum Israel in duas partes divisit, & sex tribus justit, ut juxta montem Gebal* f *incedentes, maledictionem transgredientium legem vociferarentur: alis verò præcepit, ut juxta alium montem incedentes, benedictiones observantium inclamarent.* ¶ *In novo etiam Testamento Petrus Apostolus legitur Simoni maledixisse, cùm ait:* g [*Pecunia tua tecum sit in perditionem.*] *Paulus quoque, qui dixerat:* h [*Benedicite & nolite maledicere,*] *fornicatorem* i *Corinthium justit excommunicari.* ¶ *Item in eadem* 1 *epistola ait* [*Si quis non fuerit secutus doctrinam Domini nostri Iesu Christi, sit anathema, maranatha.*] ¶ *Item* k *Galatæ:* [*Si Angelus de cœlo veniens aliud vobis evangelizaverit, anathema sit.*] *Distinguendum est ergo inter maledictum quod prohibetur, & maledictum quod à Domino & sanctissimis viris rationabiliter profertur. Maledictum quod prohibetur, est illud, quod procedit ex voto ultionis, & odio persequentis, non ex amore justitiæ. Maledictum verò, quo sancti maledicunt, est illud, quod procedit ex amore justitiæ, non livore vindictæ.*

1 ¶ In eadem] *Antea legebatur, ut etiam in manuscriptis, in alia. Hujus verò loci, ac sequentis sensum retulit Gratianus, non ipsa prorsus Apostoli verba.*

C. XII. ¶ *Sancti viri non ex voto ultionis, sed amore justitiæ aliquos maledicunt.*

Unde Gregorius *ait in Moral. lib. 4. capite 6.*

CVm sancti l viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed justitiæ m examine prorumpunt. Intus enim subtile judicium n aspiciunt, & mala foris exurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt; & eo in maledicto non peccant, in quo ab interno o judicio non discordant. *Item supra cap. quinto.* ¶ Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat; aliud videlicet, quod approbat, aliud, quod damnat. Aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ 1, ut in ipso primo peccante prolatum est, cùm audivit. p [Maledicta terra in opere tuo, &c.] & sicut Abrahæ dicitur: q [Maledicam maledicentibus tibi.] Aliter verò profertur maledictum, quod non justitiæ, sed livore vindictæ promitur: à quo voce Pauli Apostoli r prædicantis cessare admonemur, qui ait: [Benedicite & nolite maledicere.]

2 ¶ Iustitiæ] *In his, quæ sequuntur, non omninò refert Gratianus ipsa verba beati Gregorii, neque etiam cæterorum collectorum, licet propius ad eos accedat. Sententia tamen eadem manet.*

C. XIII. ¶ *Errantes, & in errorem mittentes excommunicentur.*

Item Pelagius Papa *Anglio Episcopo.*

APostolicæ s auctoritatis exemplo didicimus, errantium, & in errorem mittentium Spiritus tenebrarum esse Satanæ, ut blasphemare dedisCant.

C. XIV. ¶ *Delinquentes corrigantur à sacerdotibus, incorrigibiles inventi excommunicentur.*

Item Anacletus Papa, *epist. 2.*

TAm sacerdotes a, quàm reliqui fideles omnes summam curam habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione, aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles apparuerint, ab ecclesia separentur.

C. XV. ¶ *Secunda vel tertia admonitione interposita, excommunicationis sententia procedat.*

Item Gregorius Papa *lib. 2. epist. 37. ad Natalem Episcopum.*

DE excommunicationis articulo (quæ tamen interposita conditione gradus 1 secundo vel tertiò admonitionis ita dicam, ex necessitate subjuncta est) beatitudo vestra immeritò queritur, cùm Paulus Apostolus d dicat, [Non promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.]

1 ¶ Gradus] *In tribus veteribus exemplaribus epistolarum Gregorii & uno Gratiani legitur, gradu secundo, &c.*

C. XVI. ¶ *Mali ab ecclesia sunt eliminandi.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Galatas, cap. 5.*

REsecandæ 1 sunt putridæ carnes, & scabiosa ovis de caulis repellenda: ne tota domus, massa, corpus, pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.

1 ¶ Resecandæ] *Apud B. Hieronymum legitur, Resecandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ovium repellendum.*

C. XVII. ¶ *Pro diversitate culparum subditi præpositis corripiantur.*

Item Augustinus *libro de correptione & gratia, cap. 15.*

COrripiantur itaque à præpositis suis subditi pro correptionibus de charitate venientibus pro diversitate culparum diversis, vel minoribus, vel majoribus: quia & ipsa, quæ damnatio nominatur, quamvis excidit Episcopale judicium (qua pœna in ecclesia nulla major est) potest, si Deus voluerit, in correctionem valere. Horribilius cedere atque proficere. Neque enim homini quid contingat sequenti die. An ante finem vitæ cuiquam de aliquo desperandum est? Aut contradicit Deus, ne respiciat e & det pœnitentiam, & accepto sacrificio Spiritus contribulati, cordisque contriti, [quamvis justæ damnationis absolvat, damnationem ipse non damnet?] Pastoralis tamen necessitas horret, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus nis morbidam, ab illo, cui nihil est impossibile, optat. Sitan separatione servandam. Nescientes enim quid pertineat ad prædestinatorum numerum, quid non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes limus salvos fieri.

1 ¶ Damnatumque] *Sic emendatum est ex vetusta glossa usa est impedire. Antea legebatur, damnatum, quem ipse non damnat.*

C. XVIII. ¶ *Qui corrigi nolunt, excommunicationis ferro debent abscindi.*

Item Prosper *libro secundo de vita contemplativa, cap. 7.*

ECce d autem crimina quorumliber, si ipsis non confiteri nolentibus, undecunque elata

a 1 Genesis 12. b Matth. 21. c Genesis 9. d Genesis 27. e Deuteron. 27. f alit. Hebal. g Actor. 8. h Rom. 12. i 1. Corinth. 3. & 6. k Galat. 1. l Beda in acta capite 8. Ivo part. 14. capite 4. & 5. Panorm. lib. 5. capite 82. m alit. justitia examinis. n Dei judicium.] vera lectio. o aliter æterno. p Genesis 3. q Genesis 12. r Roman. 12. s 1. Corinth. 5.

a Burch. l. 1. c. 236. Ivo p. 5. c. 230. b 1. Cor. 10. c d Ea.] orig.

quæcunque non fuerint patientiæ leni medicamento sanata, veluti igne quodam piæ increpationis urenda sunt & curanda. Quòd si nec sic quidem æquanimiter sustinentis, ac piè increpantis medela processerit a in eis, qui diu portati, & salubriter objurgati corrigi noluerint, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi: ne, sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit; ita isti, qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus depravatis in sanctorum societate permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiant 1.

1 ¶ Inficiant] *Apud Prosperum continuò sequitur cap. porrò. infra, de pœnitentia, dist. 5.*

C. XIX. ¶ *Excommunicandus est, qui duas simul uxores habere præsumit.*

Item Nicolaus Papa *Lothario Regi.*

AN non b districta ultione feriendus es, qui in duabus moribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus esse dignosceris? Quod Dominus non nisi post septuaginta septem generationes suo salutifero delevit: cum Cainfratricidium septima generatione aquis abolitum sit cataclysmi.

C. XX. ¶ *Falsi testes & homicida communione priventur.*

IAque censuimus c homicidas & falsos testes à communione ecclesiastica submovendos: nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

C. XXI. ¶ *Excommunicetur potens, qui clericum pauperem, vel religiosum spoliare præsumit.*

Item ex concilio Toletano I: *c. 11.*

II. SI quis d de potentibus clericum, aut quemlibet pauperem 1, aut religiosum expoliaverit, & mandaverit eum ad se venire Episcopus, ut audiatur, & contempserint invicem, mox scripta percurrant per omnes Episcopos provinciæ, & quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur ipse, donec obediat, & reddat aliena.

1 ¶ Pauperem] *Inplerisque vetustis, & apud Anselmum & in codicibus multis impressis, & manuscriptis est*, pauperiorem.

C. XXII. ¶ *De eodem.*

Ex dicto Gregorii Papæ.

QUisquis per e dolum manum suam mittit in Christum Domini, id est, Episcopum vel Presbyterum (quia sacrilegium grave committit,) & si quis ecclesiam Dei vastat, aut impugnat, aut incendit (quia & hoc gravissimum est sacrilegium,) placuit sanctæ synodo, ut 1 in primis omnia bona ejus proscriptione publicentur: deinde in uno loco, id est, in monasterio inclusus pœniteat omnibus diebus vitæ suæ.

¶ *Quæ hæc absint à plerisque manuscriptis. Burchardus autem & duo etiam ex emendatis Gangrensi.*

1 ¶ Ut inprimis] *Apud Burchardum & Ivonem legitur, ut in uno loco, &c. sine verbo ullo, quæ hinc sunt interjecta.*

C. XXIII. ¶ *Communione privetur, qui Romipetas, vel peregrinos, vel mercatores molestiare præsumat.*

Item Calixtus Papa.

3 SI quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, & mercatores novis teloniorum & pedagiorum f exactionibus molestare tentaverit, donec satisfecerit, communione careat Christiana.

2 *al. proficent.* b *Ivo p. 8. c. 227. Gen. 4.* c *Burch. l. 8. c. 29. Ivo p. 11. c. 38. & 151.* d *Ansel. l. 7. c. 173.* e *Burch. l. 10. cap. 65. Ivo p. 11. c. 63. & Can. 5. 65.* f *al. pulsationem.*

C. XXIV. ¶ *Excommunicentur, qui oratores, & ecclesias, bona, & earum, & personas ibi servientes infestare præsumunt.*

Item Vrbanus Papa.

PAternarum traditionum exemplis commoniti, pastoralis officii debitum persolventes, ecclesias cum bonis suis, tam personis, quàm possessionibus, clericos videlicet, ac monachos, eorumque conversos 1 oratores quoque, cum suis nihilominus rebus, quas ferunt, tutos, & sine molestia esse statuimus. Si quis autem contra hoc facere præsumpserit, & postquam facinus suum recognoverit, intra dierum triginta spatium competenter non emendaverit, à liminibus ecclesiæ arceatur, & anathematis gladio feriatur.

1 ¶ Conversos] *In codicibus impressis sequebatur*, vel commissos, *quæ sunt expuncta, quæ absunt à plerisque manuscriptis Gratiani exemplaribus, & vetusto quodam codice: in quo quidem extremo & hic, & alii tres canones descripti sunt, tanquam fragmentum alicujus concilii.*

C. XXV. ¶ *Qui oratoribus, pauperibus non arma ferentibus in malum obviaverint, excommunicentur.*

Item Nicolaus Papa *omnibus Episcopis.*

ILli a, qui peregrinos, vel oratores cujuscunque sancti, sive clericos, sive monachos, vel fœminas, aut inermes pauperes deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obviaverint, anathematis vinculo feriantur, nisi dignè emendaverint. Pax verò illa quam treugam dicimus, sic observetur, sicut ab Atchiepiscopis & Episcopis uniuscujusque provinciæ constituta est. Qui autem eam infregerit, excommunicationi subdatur.

4 pars. *Quia verò sermo de hæreticis habetur, videndum est, quid interfit inter schisma & hæresim: & quæ sint hæretica: & quot sint hæreticorum secta.*

C. XXVI. ¶ *Schismatis & hæresis differentia.*

Differentiam autem inter schisma & hæresim, Hieronymus *in epist. ad Titum* b, *c. 3. assignat, dicens.*

INter c hæresim & schisma hoc interesse arbitrantur, quòd hæresis perversum dogma habeat, schisma propter d Episcopalem dissensionem ab ecclesia 1 pariter separat. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest 2, cæterùm nullum schisma non aliquam sibi confingit hæresim, ut rectè ab ecclesia recessisse videatur.

1 ¶ Ab ecclesia] *In codicibus horum commentariorum in Germania, in Gallia, in Ferraria excusis, item, duobus manuscriptis Vaticanis legitur*, ab ecclesia separetur.

2 ¶ Potest] *Sequebatur*, diversum. *quæ vox abest à memoratis editionibus, & Vaticanis exemplaribus.*

C. XXVII. ¶ *Unde hæresis dicatur.*

Unde autem hæresis dicatur, in epistolam ad Galatas, cap. 5. Hieronymus *ait disertissimè dicens.*

HÆresis f Græcè ab electione dicitur, quòd scilicet eam sibi unusquisq; eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicunq; g igitur aliter scripturam intelligit, quàm sensus Spiritus Sancti flagitat, quo scripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est quæ pejora sunt.

5 pars. *Qui verò propriè dicantur hæretici*, Augustinus *in lib. de Vtilitate credendi, c. 1. ostendens, ait.*

a *Tarn. lib. 5. c. 114.* b *Ad locum [Hæreticum hominem.]* c *Polyc. lib. 7. tit. 5. Ansel. l. 12. c. 49.* d *al. post Episcopali in decessionem.* e *Ad locum [Hæreses, invidiæ.]* f *Poly. stud. Ansel. l. 12. c. 50.* g *Gal. 5.*

C. XXVIII. ¶ *Qui propriè dicantur hæretici.*

HÆreticus *a* est, qui alicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusque sui gratia falsas ac novas opiniones vel gignit, vel sequitur. Ille autem, qui hujusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus.

C. XXIX. ¶ *Non sunt hæretici qui non sua audacia, sed aliena seducuntur in errorem.*

Item *Glorio, Eleusio, & aliis, epist.162.*

DIxit *b* Apostolus [Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devita: sciens, quia subversus est hujusmodi, & peccat, & est à semetipso damnatus.] Sed qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cùm invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.

C. XXX. ¶ *Magistri erroris existunt, qui veritatis disciplinam contemnunt.*

Item Leo Papa *epist.10. ad Flavianum.*

QVid *c* autem iniquius est, quàm impia sapere, & sapientioribus, doctioribusque non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui cùm ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad Apostolicas literas, nec ad Evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt: & ideò magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.

C. XXXI. ¶ *Hæretici sunt, qui quod prave sapiunt, contumaciter defendunt.*

Item Augustinus *contra Manichæos,*

QVi in ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum, resistumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt.

C. XXXII. ¶ *Errante damnabilior est, qui ejus defendit errorem.*

Item Vrbanus Papa.

QVi aliorum defendit errorem, multò amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solùm errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat. Vnde quia magister erroris est, non tantùm hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est.

C. XXXIII. ¶ *Qui mendacio veritatem immutant, Patrum terminos transferre prohibentur.*

Idem Hieronymus *lib.2. Commen. ad c.5. Oseæ.*

TRansferunt Principes Iuda terminos, quos posuerunt patres eorum, quando immutant mendacio veritatem, & aliud prædicant, quam ab Apostolis acceperunt. *Idem infra, eodem capite.* ¶ De hæreticis manifestus est sensus, quòd sophismatibus suis, & arte dialectica sæpè opprimant ecclesiasticos. *Idem ad caput novum.* ¶ Veteres scrutans historias, invenire non possum scidisse ecclesiam, & de domo Domini populos seduxisse, præter eos, qui sacerdotes à Deo positi fuerant, & prophetæ, id est, speculatores. Isti ergo vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum.

C. XXXIV. ¶ *Abjiciantur qui adversariorum conveniunt pravitati.*

Item Leo Papa *epistola 74. ad Anatolium.*

ILlud *d* sanè plurimum mihi displicere significo, quòd inter 1 dilectionis *e* tuæ clericos quidam esse dicuntur, qui adversariorum *f* conveniant pravitati, & vasi iræ *g* vasis misericordiæ misceantur. Quibus invigilandis, & severitate congrua coërcendis debet diligentia tua vigilanter insistere: ita ut his, quibus prodesse non potuerit correctio, non parcat abscissio. Oportet enim ut Evangelici meminisse mandati, quo ab ipsâ veniunt principitur *d*, ut si nos oculus, aut pes, aut dextera scandalizaverit manus, à compage corporis auferatur: quia melius sit his in ecclesia carere membris, quàm cum pari æterna ire supplicia. Nam superfluò extra ecclesiam positis resistimus, si ab his, qui intus sunt, in eis quos acipiunt, vulneramur. Abjicienda prorsus pestifera sacerdotali vigore patientia est, quæ sibimet, aliorum parcendo, non parcit.

1 ¶ Quòd inter] *Sic est emendatum ex ipsa epistola, & in vulgatis, & in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus* quòd jurisdictionis tuæ clerici. *In duobus tamen, quemodum & apud Ivonem est,* inter ditionis tuæ clericos.

2 ¶ Vasa iræ] *Sic est emendatum ex originali. Habetur ad locum B. Pauli Romæ.9. Apud Gratianum erat,* vasa ad *Ivonem,* vesaniæ vasis misericordiæ vasa miscentur.

C. XXXV. ¶ *Et sodalitates, & conventicula hæreticorum clerici vitare debent.*

Item ex concilio Carthaginens. IV. *c.36. 71. & 72.*

CLericus hæreticorum & schismaticorum tam vias, quàm sodalitates evitet æqualiter. Et conventicula non ecclesia, sed conciliabula appellata sunt. Cum eis neque orandum est, neque psallendum.

C. XXXVI. ¶ *Canonum observatores cum hæreticis nullum debent inire certamen.*

Item Gelasius Papa *in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

CVm quibus erat synodus ineunda? Catholici Pontifices fuerant undique jam depulsi: fidique vetustate fuerant socii perfidorum: cum quibus jam nec licebat habere conventum, dicente Psal. *e* [Non sedi in concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non intrabo.] Ad ecclesiasticî moris est cum his, qui pollutam habent communionem, permistamque cum perfidis, miscere concilium *f*. Recte igitur per Chalcedonensis synodi fidem hujusmodi prævaricatio repulsa est potius, quàm concilium vocata: quod nec opus erat post primum nodum, nec cum talibus habere licebat. *Idem scripserat ante hoc ad Faustum.* ¶ Canonum 2 magistris atque custodibus nobis nullum fas est inire certamen cum his communionis aliena.

1 ¶ Quàm ad] *In originali legitur,* quàm per concilium quod ne opus, &c.

2 ¶ Canonum] *Gelasius in commentario ad Faustum jurgans Græcos illos, qui, cùm maximè canones violarent, tamen se observatores simulabant, in hac proruperit verba, quæ num magistros atq; custodes. Nobis nullum &c.*

C. XXXVII. ¶ *Non contradicit, sed parcendit Evangelio, qui malos excommunicat.*

Item ex epistola Vrbani.

NOtandum est, quòd quidam dicunt contra Evangelicam parabolam nos facere, ubi de zizaniis eradicandis Dominus præcepit *g*, cùm aliquem excommunicatione dignos excommunicationi subjicimus.

a *Beda 1. Corint. 11. Polyc. ibid. Deusdedit p.2. Ansel. l.12. c.33.*
b *Ad Titum cap.3. Polyc. ibid. Ansel. lib.12. c.61.* c *Lib.18. de Civit. Dei, c.51. Polyc. ibid. Deusdedit p.2. Ans. l.12. c.51.* d *Ivo part.6. cap.339.*

a *al. dictionis.* b *al. connivent.]* *emg.* c *Rom.1.* d *Psal.25.* f *al. consilium.* g *Matth.13. Sententia*

ajunt etiam sanctum Augustinum hoc contradicere in illo loco, ubi ait: [Quia non est præcidenda vitas; ferendi sunt mali, non abjiciendi.] Quibus hoc primùm respondendum est: Si hæretici & mali homines excommunicandi non sunt, quare ipse Augustinus cum legatis sanctæ Romanæ ecclesiæ, & cum sanctis Episcopis suis Pelagium, & Cœlestinum novam hæresim in sanctam Dei ecclesiam introducentes, excommunicavit, & ab ecclesia Dei separavit? Quare ipsos Donatistas, contra quos ista & multa his similia loquitur, tam ipse, quàm omnis ecclesia Dei, excommunicatos habuit? &, nisi prius pœnituissent, & per manus impositionem reconciliati essent, eis nequaquam communicabat? Idem ipse Dominus, qui hoc parabolicè hîc narrat, apertè alibi excommunicationem fieri jubet, dicens, a [Frater, qui corripitur ab ecclesia, & non obedit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.] Unde apparet liquidò, aliud esse excommunicationem, aliud eradicationem. Qui enim excommunicatur (ut b Apostolus ait) ad hoc excommunicatur, ut Spiritus ejus salvus fiat in die Domini. Disciplina enim est excommunicatio, & non eradicatio.

Nisi forte ex contemptu & superbia excommunicatus provenit.

C. XXVIII. ¶ *Divina maledictio meritum maledicti designat.*

Vide c Origenes 1 *in libro.* Numerorum, *homilia 15. ad c. 23.*

DEus, quando maledicit, meritum ejus designat, cui maledicitur, & sententiam d promit: utpote quem non fallit neque peccati qualitas, neque peccantis affectus. Homo autem quia hæc non potest scire (neque enim propositum, mentemque alterius videre aliis, aut cognoscere potest,) idcirco etiam si judicantis, vel sententiam pro meritis intuitu proferat maledictum, non potest esse justa maledicendi causa, ubi ignoratur peccantis affectus maximè cum humanum vitium tunc sciat maledicta proferre, cum forte conviciis aut injuriis provocatur. Quod vitium volens resecare e Apostolus, ne maledictis & conviciis convicia provocemus, mandatum necessarium ponit, ut benedicamus, & non maledicamus: quò convitiandi vitium resecetur: non quò judicandi veritas, quæ hominem latet, & pronunciandi auctoritas perimatur.

1 ¶ Origenes] *Sic est restituendum, cùm antea esset,* Augustinus. *Et magnam hujus capitis partem glossa ordinaria ad eundem locum ex ipsis Origene refert: indeq; nonnulla sunt emendata.*

Stella vero hæreticorum quot sint, & unde nomina acceperint, Isidorus *lib. 1. Etymologiarum, cap. 5. determinat, dicens,*

C. XXXIX. ¶ *Quot sint stella hæreticorum.*

QUidam autem f hæretici, qui de ecclesia recesserunt, ex nomine suorum auctorum nuncupantur: quidam verò ex causis, quas eligentes instituerunt.

¶ Simoniani dicti à Simone, magicæ artis perito: cui Petrus in Actibus Apostolorum maledixit, pro eo quòd ab Apostolis Spiritus Sancti gratiam pecunia emere voluisset. Hi dicunt creaturam non à Deo, sed à virtute quadam superna creatam.

¶ Menandrini g à Menandro magno, discipulo Simonis nuncupati: qui mundum non à Deo, sed ab Angelis factum asseruit.

¶ Basilidiani à Basilide appellati: qui inter reliquas blasphemias, Jesum passum abnegavit.

¶ Nicolaitæ dicti à Nicolao h Diacono ecclesiæ Hierosolymorum: qui cum Stephano, & cæteris constitutus est à Petro: qui propter pulchritudinem relinquens uxorem, dixerat, ut qui vellet, ea uteretur: versa est in stuprum talis consuetudo, ut invicem conjugia commutarentur. Quos Joannes in Apocalypsi improbat *a*, dicens. [Sed hoc habes, quòd odisti facta Nicolaitarum.]

¶ Gnostici propter excellentiam scientiæ se ita appellare voluerunt. Animam, naturam Dei esse dicunt: bonum & malum Deum suis dogmatibus fingunt.

¶ Carpocratiani à Carpocrate quodam vocantur: qui dixit, Christum hominem fuisse tantùm, & de utroque sexu progenitum.

¶ Cerinthiani à Cerintho quodam nuncupati. Hi inter cætera circumcisionem observant: mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant. Unde & Græcè χιλιασται, Latinè Millenarii sunt appellati.

¶ Nazaræi dicti, qui dum Christum (qui à vico Nazareus est appellatus) filium Dei confiteantur, omnia tamen veteris legis custodiunt.

¶ Ophitæ à Colubro nominati sunt. Coluber enim Græcè ὄφις dicitur. Colunt enim serpentem, dicentes ipsum in paradisum *b* induxisse virtutis cognitionem.

¶ Valentiniani à Valentino quodam Platonico sectatore vocati, qui αἰῶνας, id est, sæcula quædam in originem Dei creatoris induxit, Christum quoque de Virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam, quasi per fistulam, transisse asseruit.

¶ Appellitæ, quorum auctor *c* Apelles fuit: qui creatorem Angelum nescio quem gloriosum superioris Dei faciens, Deum legis Israel illum ignem affirmans dixit, & Christum non in veritate Deum, sed hominem in phantasia apparuisse.

¶ Archontiaci à principibus appellantur: qui universitatem, quam Deus condidit, opera esse Archangelorum defendunt.

¶ Adamiani vocati, quòd Adæ imitentur nuditatem. Unde & nudi orant, & nudi inter se mares fœminæque conveniunt.

¶ Cainani *d* 1 inde sunt appellati, quoniam Cain adorant.

¶ Sethiani nomen acceperunt à filio Adæ, qui vocatus est Seth; dicentes eundem esse Christum.

¶ Melchisedechiani vocati pro eo, quòd Melchisedech, sacerdotem Dei, non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrantur.

¶ Angelici vocati, quia Angelos colunt.

¶ Apostolici hoc sibi nomen ideò sumpserunt, quòd nihil possidentes proprium, nequaquam recipiant eos, qui aliquo *e* in hoc mundo utuntur.

¶ Cerdoniani à Cerdone quodam nominati: qui duo contraria principia asserunt.

¶ Marcionistæ à Marcione Scytico philosopho appellati: qui Cerdonis dogma secutus, alterum bonum, alterum justum Deum asserit, tanquam duo principia creationis *f* & bonitatis.

¶ Artotyritæ ab oblatione vocati: panem enim & caseum offerunt, dicentes à primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & fructibus ovium fuisse celebratam.

¶ Aquarii appellati, eò quòd aquam solam offerunt in calice sacramenti.

¶ Severiani à Severo exorti, vinum non bibunt: vetus testamentum, & resurrectionem non recipiunt.

¶ Tatiani à Tatiano quodam vocati: qui & Encratitæ dicti: quia carnes abominantur.

¶ Alogii vocantur tanquam sine verbo: λόγος enim Græcè, verbum dicitur. Deum enim verbum non

---

a *Matth. 18. paulo aliter.* b *1. Corinth. 5.* c *al. Item.* d *al. sententiam veram ponit.* e *1. Petr. 3. Rom. 12.* f *Rabanus lib. 2. de institut. clericor. capite 31. Anselmus libro 13. num. 1. Innocen. lib. 3. cap. 345. Aldeb.* g *al. Menandria-*

2 *Apoc. 2.* b *al. paradiso.* c *al. præcepit.* d *al. Cainani.*] *al. Cainite.* e *al. aliquid.* f *al. creatoris.*

credunt, respuentes Ioannis Evangelium & Apocalypsim.

¶ Cathaphrygis nomen provincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt. Auctores eorum Montanus, Prisca, & Maximilla fuerunt. Hi adventum Spiritus Sancti non in Apostolos, sed in se traditum asserunt.

¶ Cathari propter munditiam ita se nominaverunt: gloriantes enim de suis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum: viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant: mundiores se cæteris prædicant. Qui nomen suum si cognoscere vellent, mundanos se potius quam mundos vocarent.

¶ Pauliani à Paulo Samosateno exorti sunt, qui dixit non semper fuisse Christum, sed à Maria sumpsisse initium.

¶ Hermogeniani ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non a natam introducens, Deo non nato eam comparavit, matremque elementorum, & Deam asseruit: quos Apostolus b improbat elementis servientes.

¶ Manichæi à quodam Perſa exiterunt, qui vocatus est Manes. Hic duas naturas & substantias introduxit, id est, bonam & malam, & animas ex Deo, quasi ex aliquo fonte manare asseruit: testamentum vetus respuit, novum ex parte recepit.

¶ Anthropomorphitæ 3 dicti pro eo, quòd simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis libris scripta sunt, arbitrantur. ἄνθρωπος enim Græcè, Latinè homo interpretatur. Ignorantes vocem Domini, qui ait: b [Spiritus est Deus.] Incorporeus est enim, nec membris distinguitur, nec corporis mole censetur.

¶ Hierarchitæ 4 ab Hierarcha auctore exorti, monachos tantùm recipiunt: conjugia respuunt: regna cœlorum parvulos habere non credunt.

¶ Novatiani à Novatiano c Romæ urbis Presbytero exorti: qui adversus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus invadere, hæresim instituit, nolens apostatas suscipere, rebaptizans baptizatos.

¶ Montani 5 hæretici dicti, quòd tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se à catholicæ ecclesiæ corpore diviserunt.

¶ Ebionitæ ab Ebione dicti, sive à paupertate: Christum enim per profectum d solum virum justum putant effectum. Unde competenter Hebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati sunt. Hi enim semijudæi sunt: & ita tenent Evangelium, ut legem carnaliter servent: adversus quos e Apostolus ad Galatas scribens invehitur.

¶ Photiniani à Photino Gallogræciæ Syrmii Episcopo nuncupati: qui Ebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum à Maria per Ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum.

¶ Aëtiani ab Aërio quodam nuncupati sunt: hi offerre sacrificium pro defunctis spernunt.

¶ Aëtiani ab Aëtio sunt vocati: idemque Eunomiani ab Eunomio quodam dialectico, Aëtii discipulo, ex cujus nomine magis innotuerunt, dissimilem patri asserentes filium, & filio Spiritum Sanctum. Dicunt etiam nullum f imputari peccatum in fide manentium.

¶ Origeniani ab Origene auctore exorti sunt, dicentes, quòd non possit videre filius Patrem, nec Spiritus Sanctus filium. Animas quoque in mundi principio peccasse dicunt, & pro diversitate peccatorum e cœlisque ad terras g diversa corpora, quasi vincula meruisse, eaque causa factum esse mundum.

¶ Noëtiani à quodam Noëto vocati, qui dicebant Christum eundem esse, & Patrem, & Spiritum Sanctum, ipsamque Trinitatem in officiorum nominibus, non in personis accipiunt. Unde & Patripassiani vocantur, quia Patrem passum dicunt.

¶ Sabelliani ab eodem Noëto pullulasse dicuntur: cujus discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cujus nomine maximè innotuerunt, unde & Sabelliani vocati sunt. Hi unam personam Patris, & filii, & Spiritus Sancti astruunt.

¶ Arriani ab Arrio Alexandrino Presbytero orti, qui coæternum Patri filium non agnoscens, divisam Trinitate substantias asseruit, contra illud, quod ait [minus e, [Ego & Pater unum sumus.]

¶ Macedoniani à Macedonio Constantinopolitano Episcopo dicti sunt, negantes Deum esse Spiritum Sanctum.

¶ Apollinaristæ ab Apollinare vocati sunt, qui Christum corpus tantummodo sine anima susceperit.

¶ Antidicomaritæ appellati sunt pro eo, quòd Mariam virginitati contrà dicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commistam.

¶ Metangismonitæ 6 ideò tale nomen acceperunt, quia ἀγγεῖον Græcè vas dicitur. Asserunt enim filium Patre filium, tanquam vas minus intra vas majus.

¶ Patritiani à quodam Patritio nuncupati sunt, subſtantiam humanæ carnis a diabolo conditam [illum.

¶ Colluthiani à quodam Colluthio nominati, cunctum Deum non facere mala, contra illud, quod scriptum est, b [Dominus creans mala.]

¶ Floriani c à Floriano: qui è contrario dicunt Deum creasse mala, contra hoc, quod scriptum est: d [Deus omnia bona.]

¶ Donatistæ à Donato quodam Afro nuncupati, de Numidia veniens totam penè Africam sua pernitie decepit, asserens minorem Patre filium, & minorem filio Spiritum Sanctum, & rebaptizans catholicos.

¶ Bonosiani à Bonoso quodam Episcopo erroduntur: qui Christum Dei filium adoptivum, non [prium asserunt.

¶ Circumcelliones dicuntur, eò quòd agrestes quos Scotopicos 7 vocant, suprædictæ hæreticorum [tes doctrinam. Hi amore martyrii semetipsos [munt, ut violenter de hac vita discedentes, [minentur.

¶ Priscillanistæ à Priscilliano vocati, qui in Hispania ex errore Gnosticorum & Manichæorum pestiferum [gma composuit.

¶ Luciferiani à Lucifero Sardiniæ Episcopo nuncupati. Episcopos catholicos, qui Constantii e persecutione fidiæ Arrianorum consentientes erant, & polita [in catholicam redire delegerunt, damnantes, [crediderant, sive quòd se credidisse simulaverunt, [clesia catholica materno recepit sinu, tanquam [post fletum negationis; hanc illi matris charitatem [bè accipientes, eosque recipere nolentes, ab eccle[munione recesserunt, & cum ipso Luciferо actum [mane oriebatur, cadere meruerunt.

¶ Iovinianistæ à Iovpiano quodam monacho, asserentes nullam nuptarum & virginum esse [nullumque inter abstinentes & simpliciter [discrimen.

¶ Helvidiani ab Helvidio nominati: qui [Christum natum alios Mariam filios de [periſſe.

¶ Paterniani à Paterno quodam exorti, [poris partes à diabolo factas opinantur.

¶ Arabici nuncupati eò quòd in Arabia [dicentes animam cum corpore mori, atque in [utrunque resurgere.

¶ Tertullianistæ dicti à Tertulliano Presbytero, [canæ provinciæ civitatis Carthaginensis, animam [talem esse, sed corpoream prædicantes, & animas [rum hominum post mortem in dæmones [

a Gal. 4. b Ioan. 4. c al. Novato. d al. prævaricatu. e Gals. f al. nulli. g al. terræ lapsas.] orig.

a Ioan. 10. b Esai. 45. c al. Florum d Gen. 1. e al. anſtanti.

¶ Thessarescædecatitæ dicti, quòd decimaquarta Iuna Pascha cum Iudæis observandum contendunt. Nam τεσσαρες quatuor & δεκα decem significat.

¶ Nyctages à somno nuncupati, quòd vigiliis noctis insistunt, superstitionem esse dicentes, jura temerati diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

¶ Pelagiani à Pelagio monacho exorti. Hi liberum arbitrium divinæ gratiæ anteponunt, dicentes sufficere voluntatem ad implenda jussa divina.

¶ Nestoriani a Nestorio Constantinopolitano Episcopo nuncupati: qui beatam Mariam virginem non Dei, sed hominis tantummodo matrem, asseruit: ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis: nec unum Christum in verbo Dei, & carne credidit; sed separatim, atque seorsum alterum filium Dei, alterum hominis prædicavit. b

¶ Eutychiani dicti ab Eutyche Constantinopolitano Abbate: qui Christum post humanam assumptionem negant esse in duabus naturis, sed solam in eo divinam asserunt naturam.

¶ Acephali dicti, id est, sine capite. Nullus enim eorum certus auctor, à quo exorti sint. Hi trium Chalcedonensium 9 capitulorum impugnatores, duarum in Christo subsistantiarum proprietatem negant, & unam in ejus persona naturam prædicant.

¶ Theodosiani 10 & Gajanitæ appellati à Theodosio & Gaiano, qui temporibus Iustiniani Principis in Alexandria, populi perversi electione, una die ordinati sunt Episcopi. Hi errores Eutychetis & Dioscori sequentes, Chalcedonense concilium respuunt: ex duabus unam in Christo naturam asserunt, quam Theodosiani corruptam, Gajanitæ incorruptam contendunt.

¶ Agnoitæ 11, & Tritheitæ à Theodosianis exorti sunt: ut quibus Agnoitæ ab ignorantia dicti: quia ad perversitatem, à qua exorti sunt, id adjiciunt, quòd Christi divinitas ignoret futura, quæ sunt subscripta de die & hora novissimi, non recordantes Christi personam in Esaia *a*, loquentis [Dies iudicii in corde meo.]

¶ Tritheæ verò vocati, quòd sicut tres personas in Trinitate, ita quoque tres asserunt Deos esse, contra illud, quod scriptum est: *b* [Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.]

¶ Sunt aliæ hæreses sine auctore, & sine nominibus. Ex quibus aliæ quantitis formem esse Deum: aliæ Christi divinitatem passibilem dicunt: aliæ Christi de patre naturitatis initium temporis dant: aliæ liberationem hominum apud inferos factam Christi descensione non credunt: aliæ animam imaginem Dei negant: aliæ animas convertu in dæmones, & quæcunque animalia existimant: aliæ de mundi statu dissentiunt: aliæ innumerabiles annos opinantur: aliæ aquam Deo coæternam faciunt: aliæ nudis pedibus ambulant: aliæ cum hominibus non manducant. Hæ sunt hæreses adversus catholicam fidem exortæ, & ab Apostolis, & à sanctis patribus, vel conciliis prædamnatæ: quæ dum in se multis erroribus dividæ, invicem sibi dissentiunt, communi tamen nocumento adversus ecclesiam Dei conspirant. ¶ Sed & quicunque aliter scripturam sanctam intelligit, quam ecclesia Spiritus Sancti flagitat, à quo conscripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.

1 ¶ Cimani] *Apud B. Augustinum in libro de hæresibus (ex quo magnam partem hujus capitis accepit Isidorus) & in aliquot manuscriptis Gratiani exemplaribus legitur*, Gayani. *In uno autem ejusdem Gratiani*, Cayni. *De quibus quidem hæreticis Tertullianus in libro de præscriptione adversus hæreticos hæc scribit.* Sunt & nunc alii Nicolaitæ: Caiana hæresis dicitur & paulò ex prius. Nec non etiam assipit alia quoque hæresis, quæ dicitur Cainæorum. Et ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata sit in ipso.

2 ¶ Non natam] *Locus hic emendatus est ex pluribus vetustis & Isidoro. Antea enim legebatur*, Non naturam introducens; Deo non naturæ eam comparavit.

3 ¶ Anthropomorphitæ] *In codicibus Isidori vulgatis, & aliquot manuscriptis antecedunt hæc.* Anomiani latine sine lege dicuntur: *quæ tamen absunt à codice Isidori pervetusto, & valdè emendato monasterii B. Augustini in Carbonaria Neapolis.*

4 ¶ Hierachitæ] *Ita mutatum est ex libello B. Augustini, quamvis in aliquot ipsius editionibus sit*, Hierarchitæ. *Hierarcha verò hæretici meminit B. Hilarius l. 4. & sexto de Trinitate. Antea legebatur*, Heraclitæ ab Heraclio.

5 ¶ Montani] *Horum nulla mentio est apud B. Augustinum, sed Montensium: quo nomine Donatistas Romæ vocari solitos tradit.*

6 ¶ Metangismonitæ] *Sic emendatum est ex Isidoro & beato Augustino, cum antea legeretur*, Metangi nominati.

7 ¶ Scotopicos] *Apud Isidorum, in Pannormia, & in aliquot manuscriptis Gratiani est*, Cotopitas. *Quod verò ait, suprà dictæ hæresis habentes doctrinam, referendum est ad Donatistas, non ad Bonosianos.*

8 ¶ Prædicavit] *In eodem vetusto Isidori codice Neapolitano hic est finis capitulo, & incipit novum caput, de* philosophis gentium.

9 ¶ Chalcedonensium] *Tria capitula tractata & definita sunt in quinta synodo, sub Iustiniano, ut notatum est supr. dist. 15. sicut sancti. Qui verò occasione horum trium capitulorum ab ecclesia recesserunt, non Chalcedonensem, sed quintam synodum impugnabant.*

10 ¶ Theodosiani] *Horum meminit Liberatus in Breviario, Nicephorus lib. 18. cap. 45. 49. & 50. ac Gregorius Cedrenus anno 14. Iustiniani Imperatoris. B. Augustinus memorat Theodotianos à Theodotiano: sed idem videtur qui Theodotus, de quo Epiphanius l. 2. tom. 1. hæres. 54.* Theodotianus à Theodoto, *ut etiam Philastrius & Damascenus.*

11 ¶ Agnoitæ & Tritheitæ] *Sic restitutum est: quamvis in codicibus Isidori & Gratiani legeretur*, Gnoitæ & Trithoitæ. *De his meminit Nicephorus in locis proximè indicatis, eosq; à Theodosianis profectos scribit. De Agnoitis verò multa dicit beatus Gregorius lib. 8. epist. 35. & 42. ad Eulogium.*

C. XL. *Quare divina providentia multos errare permittat.*

Item Augustinus *de Genesi contra Manichæos, lib. 1. cap. 1.*

6 DEo divina providentia multos diversi erroris hæreticos esse permittit, ut cùm insiliant nobis, & interrogant nos ea, quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam, & divinas scripturas nosse cupiamus. Propterea & Apostolus ait, *a* [Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos.] Hi autem Deo probati sunt, qui bene possunt docere: sed manifesti à hominibus esse non possunt, nisi cùm docent.

1 ¶ Sed manifesti] *Hæc addita sunt ex originali, itemq; alia nonnulla, & emendata.*

CAVSA XXV.

SAncta Romana Ecclesia quandam baptismalem ecclesiam suis munivit privilegiis, decimationes suæ diœcesis ex integro sibi attribuens. Item quoddà monasterii similiter munivit privilegiis propriis, decernit, ut ex propriis prædiis nulli decimas persolverent. Accidit itaque ut intra diœcesim præmunita baptismalis ecclesia præsa-

a 1. Corinth. 11.

a Esa. 30. b Deut. 6. c Supr. caus. hæresi. 5. quicunq;.

tum monasterium alia emptione, alia donatione prædia sibi invenirent. Oritur itaque contentio inter monachos & clericos de decimis.

1 *Hic primùm quæritur, an clerici baptismalis ecclesiæ auctoritate privilegii, decimas sua diœcesis ex integro sibi valeant vindicare.*

2 *Secundò, an subsequens privilegio monachorum derogetur antiquioribus privilegiis baptismalium ecclesiarum.*

QVÆSTIO I.

QVod verò auctoritate illius privilegii decimas sibi ex integro clerici vindicare non valeant, inde probatur, quia decimæ juxta decreta sanctorum Patrum quadripartito dividuntur: quarum una pars Episcopi, secunda clericis, tertia fabricis restaurandis, quarta verò pauperibus est assignata. Decreta verò sanctorum canonum neminem magis, quàm Apostolicum servare oportet.

C. I. ¶ *Constitutum synodi, quod universalis ecclesiæ probavit assensus, Romanam sedem servare oportet.*

Unde Gelasius Papa *ait in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

COnfidimus, quòd nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ cæteris oportere, quàm primam: quæ & unamquamque synodum sua auctoritate confirmat *a*, & continuata moderatione custodit.

C. II. ¶ *Qui negligenter pascit Dominicum gregem sibi commendatum, convincitur summum non amare pastorem.*

Item Leo Papa *epist. 4. Episcopis Siciliæ.*

DIvinis *b* præceptis, & Apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium ecclesiarum statu, impigro vigilemus effectu: ac si quid usquam reprehensioni inveniatur obnoxium, celeri sollicitudine, aut ab ignorantiæ imperitia, aut à præsumptionis usurpatione revocemus. Monente enim Dominicæ *c* vocis imperio, quo beatissimus Apostolus Petrus trina admonitione 1 mysticis sanctionibus imbuitur, ut Christi oves, qui Christum diligit, pascat, ipsius sedis, cui per abundantiam gratiæ divinæ præsumus, reverentia coarctamur *d*, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus: ne professio summi Apostoli, qua se amatorem domini esse jactatus est, vana inveniatur in nobis: qui negligenter pascens Dominicum gregem toties commendatum, convincitur summum non amare pastorem.

1 ¶ Admonitione] *In originali, & apud Anselmum legitur,* trina repetitione mysticæ sanctionis. *Alia verò quædam sunt emendata ex ipsa epistola.*

C. III. ¶ *Non debent ullo modo variari, quæ ad perpetuam ordinantur quietem.*

Idem *Anatolio Episcopo, epist. 81.*

QVæ *e* ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur: nec ad privatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa: sed *f* manentibus terminis, quos constituerunt Patres, nemo injustè 1 usurpet alienum: sed intra fines proprios atque legitimos, prout quis valuerit *g*, in latitudine se exerceat charitatis.

1 ¶ Injustè] *Apud B. Leonem legitur,* nemo in jus tendat alienum. *Apud Ivonem, & in Capitularibus legitur,* nemo damnet alienum: *apud Anselmum verò,* nemo injustè damnet.

a *al.* firmavit. b *Ansl. l. 1. c. 32. & 43. & l. 2. c. 22.* c *Joan. 21.* d *al.* cohortamur. e *Cap. l. 6. c. 254. & l. 7. c. 222. Ansl. l. 6. c. 121. Ivo p. 16. c. 317.* f *al. &* g *al.* voluerit.

C. IV. ¶ *Nulli divinas constitutiones, & Apostolicæ sedis decreta temerare licet.*

Item Hilarius Papa *in synodo Romana, capite primo.*

NVlli *a* fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel Apostolicæ sedis decreta contemnere: quia nos qui potentissimi *b* 1 sacerdotis administrationis officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in nostris desidesfuerimus inventi: quia meminimus: quid unusquisque re debemus, qualiter commenetur *c* Deus negligentiam sacerdotum. Si quidem reatu majori delinquit, qui ampliori honore perfruitur: & graviora facit vitia peccatorum sublimitas peccantium *d*.

1 ¶ Potentissimi] *Sic apud Anselmum, & in cæteris antiquis Gratiani exemplaribus, præter unum, in quo habetur, sacerdotes ipsi, potissimi.*

C. V. ¶ *In Spiritum Sanctum blasphemant, qui sacros canones violant.*

Item Damasius Papa.

VIolatores *e* canonum voluntarii graviter à Patribus judicantur: & à sancto Spiritu (instinctore ac dono ditati sunt) damnantur, quoniam blasphemant Spiritum Sanctum non incongruè videntur, qui eosdem sacros canones non necessitate compulsi, violenter, ut præmissum est, aliquid, aut proterve agunt, aut qui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè unum genus est blasphemantium. Spiritum Sanctum: quia, ut jam dictum est, contra eum agit, cujus nutu & gratia [illegible] canones editi sunt.

C. VI. ¶ *In quibus Romanus Pontifex leges novas condere legi.*

Item Vrbanus Papa.

SVnt quidam dicentes Romano Pontifici semper licere se novas condere leges. Quod & nos non esse negamus, sed etiam valde affirmamus. Similiter verò [illegible] summopere est, quia inde novas leges condere posset, [illegible] de Evangelistæ aliquid, & Prophetæ 1 testimonia exserunt. Vbi verò apertè dominus, vel ejus Apostoli, [illegible] eos sequentes, sancti Patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non novam legem Romanus Pontifex [illegible] potius, quod prædicatum est, usque ad animæ & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod decessores Apostoli & Prophetæ, destruere (quod absit) voluerint, [illegible] sententiam dare, sed magis errare convincitur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper domini ecclesiam [illegible] luporum insidias optimè custodierunt.

1 ¶ Et Prophetæ] *Absunt hæ voces à multis manuscriptis.*

C. VII. ¶ *Apostolica sedis auctoritas nova sanctorum statuta aliquid condere non valet.*

Item Zozimus Papa.

COntra *f* statuta Patrum condere aliquid, [illegible] tare nec hujus quidem sedis potest auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitus decreta Patrum fanxere reverentiam.

¶ *Epistola, unde sumptum est hoc caput, non est [illegible] Ivo autem in loco indicato, & in epistola ad Hesychium episcopum Lugdunensem, affert hoc ex epistola Bonifacii ad Episcopos Narbonensis provincia: & ipse Zozimus in prima ad Episcopos Galliæ & [illegible] ad Hesychium narrat se scripsisse ad Episcopos Galliæ &*

a *Poly. l. 1. tit. 7. Anselm. l. 1. c. 47. & 51. Ivo p. 15.* b *al. potissimi.* c *Ezech. 3. & 34.* d *al. dignitatis.* e *Deusdedit p. 4. Ansel. l. 3. c. 116. Poly. l. 4. tit. 16. c. 226. Pann. l. 3. c. 4. concordat.*

C. VIII. ¶ *Stare non valet, quòd contra Evangelium vel propheticam doctrinam, seu constitutionem factum fuerit.*

Item Marcellinus 1. Papa, *epist. 2.*

OMne a quod irreprehensibile est, catholica defendit ecclesia. &c. ¶ Injustum b judicium, & diffinitio injusta, regio metu vel jussu à judicibus ordinata, non valet. Nec 1 quidquam, quod contra Evangelicæ, vel Propheticæ, aut Apostolicæ doctrinæ constitutionem, successionve eorum, sive sanctorum Patrum actum fuerit, fiebat: & quod ab infidelibus vel hæreticis factum fuerit, omnino cassabitur.

1 ¶ Marcellinus] *Restituta est ex vetustis exemplaribus. Nam vulgata erat,* Marcellus.

2 ¶ Nec quidquam] *Emendatus est hic locus ex ipsa Marcellini epistola.*

C. IX. ¶ *A statutis Patrum non deviare, & fidei regulam custodire, prima salus est.*

Item Hormisda c Papa *Episcopis Hispaniæ.*

PRima salus est, rectæ fidei regulam custodire, & à constitutis Patrum nullatenus deviare.

C. X. ¶ *Profitetur Pelagius Papa tomum sui decessoris per omnia servare.*

SAtagendum est d, ut pro auferendo suspicionis scandalo, obsequium confessionis nostræ legibus e minitemus, quibus nos etiam subditos esse sacræ scripturæ præcipiunt. Veniens etenim Rufinus vir magnificus, excellentiæ vestræ legatus, confidenter à nobis, ut decuit, postulavit, quatenus vobis, aut beatæ recordationis Leonis Papæ tomum à nobis per omnia conservari significare debuissemus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei definire. Et primam quidem petitionis ejus partem, quia facilior fuit, mox, ut dixit, implevimus, nosq; in omnibus præsulis tomum pro catholicæ fidei assertione conscriptum, Deo propitio, custodire manus nostræ pro vos professione significamus f. Vt autem nullius deinceps (quod ablit) suspicionis resideret occasio, illam etiam aliam partem, quam memoratus vir illustris admonuit, facere maturavi: scilicet propriis verbis confessionem fidei, quam tenemus, exposui.

C. XI. ¶ *Anathema apud Deum fiat, qui censuram Romanorum Pontificum violat.*

Item Hadrianus Papa *in* g *capitulo, c. ult.*

GEnerali h decreto constituimus, ut execrandum anathema sit, & veluti prævaricator catholicæ fidei semper apud Deum reus existat, quicunque Regum, seu Episcoporum i, vel potentum deinceps Romanorum z Pontificum decretorum censuram in quocunque crediderit vel permiserit violandam.

2 ¶ Seu Episcoporum] *Hæ voces non leguntur in ipso capitulo, nec, in sequelari, sunt tamen apud Anselmum, & in Polycarpo.*

2 ¶ Romanorum] *In capitulo habetur,* deinceps canonum censuram: *nec multo aliter in capitulari. Anselmus tamen, & Polycarpus habent ut Gratianus.*

C. XII. ¶ *Non licet alicui Episcopo contra Romanorum Pontificum decreta aliquid agere.*

Item Damasus i Papa, *epist. 4. Prospero* k *Episcopo.*

OMnia l decretalia m, & cunctorum decessorum nostrorum constituta, quæ de ecclesiasticis ordinibus & canonum promulgata sunt disciplinis, ita à vobis, & ab omnibus Episcopis, ac cunctis generaliter sacerdotibus custodiri debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deincepsnoverit denegari.

C. XIII. ¶ *Non communicet sacris altaribus, qui nescit sacris obedire canonibus.*

Item Gregorius *lib. 2. epist. 7. seu c. 45. ad Ioannem Episcopum.*

HAc a consona b sanctis Patribus diffinitione sancimus, ut qui sacris nescit obedire canonibus, nec sacris administrare, nec communionem capere sit dignus altaribus.

C. XIV. ¶ *Observanda sunt regula à sanctis Patribus in synodo statuta.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c. 1.*

A Sanctis Patribus in unaquaque synodo usque nunc prolatas regulas teneri statuimus.

C. XV. ¶ *Voluntatem & statuta suorum decessorum custodiant, qui sua servari volunt.*

Item Gregorius *ad Montanum & Thomam, lib. 3. epist. 12. seu cap. 122.*

IVstitiæ ac rationis ordo suadet, ut qui sua à successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiat.

C. XVI. ¶ *Contra statuta sanctorum Patrum agit, qui ea non servat intacta.*

Item Leo Papa IV.

IDeò e permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod Patres nostri sive in sanctis canonibus, sive in mundanis affixêre legibus, excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si, quod ipsi divino statuerunt consulto d, intactum non conservamus.

2 pars. *Si ergo primam sedem conciliorum pra omnibus observare oportet, & si pro statu omnium ecclesiarum necesse est illum impigro vigilare affectu, si ea, quæ à Romanis Pontificibus decreta sunt, ab omnibus observari convenit; si illi, qui nesciunt sacris obedire canonibus, altaribus ministrare non debent, patet, quòd contra statuta sanctorum canonum, quibus status ecclesiarum vel confundantur, vel perturbentur, privilegia ab Apostolico concedi non debent. His ita respondetur. Sacrosancta Romana ecclesia jus & auctoritatem sacris canonibus impertitur, sed non eis alligatur. Habet enim jus condendi canones: utpote quæ caput est, & cardo omnium ecclesiarum: à cujus regula nemini dissentire licet. Ita ergo canonibus auctoritatem præstat, ut seipsam non subjiciat eis. Sed sicut Christus, qui legem dedit, ipsam legem carnaliter implevit, octava die circumcisus, & quadragesimo die in templo cum hostiis præsentatus, ut in seipso eam sanctificaret, postea verò, ut se dominum legis ostenderet, contra legis literam leprosum * tangendo mundavit. Apostolos f quoq; contra literam sabbathi per sata pratergredientes, spicas vellentes, & confricantes manibus suis, probabili exemplo David g, & circumcisionis, &, templi excusavit, dicens: [Non legisti, quid fecerit Abimelech, quando venit ad eum David, & dedit ei panes propositionis, de quibus non licebat edere, nisi solis sacerdotibus, & comedit ipse, & pueri ejus? Item, h octava die secundùm legem puer circumciditur: & vos in sabbatho circumciditis hominem? Item, cùm juge holocaustum ex lege offeratur, cùm masculus quadragesima, femina verò octuagesima die ab ortu suæ nativitatis secundùm legis imperium cum hostiis in templum præsentaretur, unde sacerdotes offerentes hostias in templo literam sabbathi solvunt, & sine crimine sunt: tunc filius hominis multò magis valet solvere literam legis, quò est*

a *Sup. dist. 3. si qui sine.* b *11. q. 3. Injustum. Ansel. l. 3. c. 87.* c *Et in bello Ioannis Constantinop. Episcopi, ad Hormisdam; Porro 2. ca. 31.* d *Regibus.*] *Ivo.* e *al. significamus.* f *Et Leo Papa, epist. 2. c. 2. & 4. c. 2. & 49.* g *Et Leo Papa, epist. 2. c. 5.* h *Desidet p. 13. 4. Ansel. 12. c. 2. &* i *Et Leo Papa, epist. 2. c. 5.* k *al. Simplicium.* l *Poly. l. 3. tit. 22. Ansel. 4. c. 47. Item. l. 3. c. 3. simile.* m *hæc decretalia.*] *orig.*

a *al. hæc.* b *Poly. lib. 4. tit. ult.* c *Ivo part. 4. cap. 186.* d *al. consilio.* e *Luc. 2.* * *Matth. 8.* f *Matth. 12.* g *1. Reg. 2.* h *Levit. 12.*

etiam dominus sabbatis. Hinc etiam de eo. a [Erat Iesus docens, tanquam potestatem habens,] id est, tanquam legis dominus, addens moralibus ea, quæ deerant ad perfectionem, umbram figuralium in lucem spiritualis intelligentiæ commutans, non tanquam b [scribæ eorum, qui literæ legis astricti non audebant aliquid addere, vel commutare.] Sic & summæ sedu Pontifices canonibus sive à se, sive ab aliis sua auctoritate conditis reverentiam exhibent: & eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis observandos exhibeant. Nonnunquam verò seu jubendo, seu desinendo, seu aliter agendo, se decretorum dominos & conditores esse ostendunt. In præmisso ergo capitulo, alio imponitur necessitas obsequendi: summis verò Pontificibus ostenditur inesse auctoritas observandi: ut à se tradita observando, alios non contemnenda demonstrent, exemplo Christi, qui sacramenta, quæ ecclesia servanda mandavit, primò in seipso suscepit, ut ea in seipsi sanctificaret. Oportet ergo primam sedem, ut diximus, observare ea, quæ decernendo mandavit, non necessitate obsequendi, sed auctoritate impertiendi. Licet itaq; sibi contra generalia decreta, specialia privilegia indulgere, & specialis beneficio concedere, quod generali prohibetur decreto. ¶ Quanquam si decretorum intentionem diligenter advertamus, nequaquam contra sanctorum canonum auctoritatem aliquid concedere inveniemur. c. Sacri siquidem canones ita aliquid constituunt, ut interpretationis d auctoritatem sanctæ Romanæ ecclesiæ reservent. Ipsi namq; soli, canones valent interpretari, qui jus condendi eos habent. Unde in nonnullis capitulis conciliorum, cùm aliquid observandum decernitur, statim subinfertur. [Nisi auctoritas Romanæ ecclesiæ aliter e imperaverit,] vel, [Salvo tamen in omnibus jure sanctæ Romanæ ecclesiæ.] vel, [Salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate.] Quicunq; ergo de decretis, vel quibuslibet ecclesiasticis negotiis, sacris canonibus diffinuntur, intelligenda sunt necessariò servari, nisi auctoritas Romanæ ecclesiæ aliter fieri mandaverit, vel permiserit. Cùm ergo aliqua privilegia ab Apostolico aliquibus conceduntur, etsi contra generalem legem aliquid sonare videantur, non tamen contra ipsam aliquid concedere intelliguntur: cùm ipsius legis auctoritate privilegia singulorum penes matrem omnium ecclesiarum reserventur. Neq; f enim privilegia aliquibus concederentur, si præter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur. Privilegia namq; dicuntur quasi privata legia, eo quod privatam legem singulis generent. Quam diffinitionem g Gregorius amouet, ait: [Si h hoc neq; consuetudine generali, neq; privilegio vindicas, restat te usurpasse, quod fecisti.] ¶ Item Hieronymus in expositione Ionæ ad c. primum. [Privilegia singulorum non possunt legem facere communem.] Valet ergo, ut ex præmisso colligitur, sancta Romana ecclesia suis privilegiis quolibet munire, & extra generalia decreta, quadam specialis beneficia indulgere: considerata tamen rationis æquitate, ut, qua mater justitiæ est, in nullo ab ea dissentire inveniatur: ut privilegia videlicet, quæ ob religionis, vel necessitatis, vel exhibiti obsequii gratiam conceduntur, neminem relevando ita divitem faciant, ut multorum detrimenta non circumspiciendo, in paupertatis miseriam nonnullos dejectant. Illud verò i Apostoli ad memoriam revocantes, quod ad Corinthios scribens, ait; [Non enim volumus, ut alii sit remissio, vobis autem tribulatio.] Cui sacra lex Principum concordans, ait: [Rescripta contra jus elicita ab omnibus judicibus præcipimus refutare: nisi forte aliquid est, quod non lædat alium, & præsit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat.] ¶ Item constitutio Imperatoris ad populum. [Nec damnosa fisco, nec jure contraria postulari oportet.] ¶ Clerici ergo hujus baptismalis ecclesiæ privilegii auctoritate muniti, sua diœcesis decimas sibi ex integro vindicare valent: nisi forte summa necessitate Episcopis cogantur ad quartam suam accipiendam, & illi superabundare monstrentur.

a *Luc. 6.* b *Matth. 7.* c *al. invenientur.* d *al. sua interpretatione.* e *al. aliter fieri.* f *Privilegia unde dicantur.* g *al. distinctionem.* h *distin. 100. contra morem. versic. quod si hoc.* i *2. Corinth. 8.*

QVÆSTIO II.

Quod autem antiquioribus privilegiis, subsequentibus derogari non possit, auctoritate Anacleti probatur. quo ait in epist. 1. c. 3.

C. I. ¶ *Ecclesiarum privilegia cunctis temporibus intemerata serventur.*

1. PRivilegia *a* ecclesiarum & sacerdotum inviolata & inviolata cunctis decernimus manere temporibus. Leges ecclesiæ Apostolica auctoritate firmus, & peregrina judicia submovemus.

1 ¶ Sacerdotum] *In originali est*, sacerdotum sanctorum, Apostoli jussu Salvatoris intemerata & inviolata conservari creverunt, &c.

C. II. ¶ *Nec novitate mutari, nec improbitate convelli ecclesiarum privilegia debent.*

Item Leo Papa *Martiano Augusto, c. epist. 52. al. 54.*

2. PRivilegia *b* ecclesiarum & monasteriorum [illegible] ctorum Patrum auctoritate instituta, nulla [illegible] improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo pere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse hujus sanctæ sedis Pontifices perseverantem exhibere famulatum. Dispensatio enim nobis credita est, ad nostrum tendit reatum, si paternarum regulæ [illegible] ctionum nobis consentientibus vel negligentibus [illegible] lentur.

1 ¶ Et monasteriorum] *Hæ voces non sunt in quibusdam neq; ¶. ead. privilegia. sed sublata non sunt, quia ad eas refert ead. c. postea. vers. si ergo privilegia. & Anselmus eas habet c. 2. Cæterum, quoniam de industria caput hoc a collectore mam redactum est, & aliquot locis mutatum, visa sunt verba ipsa Leonis.* Privilegia enim ecclesiarum [illegible] rum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicæ synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ [illegible] ctionum, quæ in synodo Nicæna ad totius ecclesiæ [illegible] men, Spiritu Dei instruente, sunt conditæ, me (quod absit) connivente violentur, & major sit apud me omnium voluntas, quàm universæ domus Dominæ communis utilitas.

C. III. ¶ *Privilegio sua dignitatis aliquos nobiliam exuere non debet.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, Respon. 9.*

IN Galliarum *c* Episcopos *d* nullam tibi auctoritatem Item tribuimus, quia ab antiquis prædecessorum rum temporibus pallium Arelatensis Episcopus pit, quem nos privare auctoritate perpetua [illegible] debemus. Si ergo contingat, ut fraternitas tua ad liarum provincias transeat, & aliquid ex auctoritate agendum fuerit, cum prædicto Arelatensi Episcopo gatur, ne prætermitti possit hoc, quod antiqua [illegible] institutio invenit. Britannorum verò omnes Episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi auctoritate corrigantur.

1 ¶ Perversi] *Addita sunt hæc ex originali.*

C. IV. ¶ *Statuta Apostolorum prædecessorum Apostolicus destruere non debet.*

Idem *Felici Episcopo, lib. 12. epist. 31.*

SI ea destruerem, quæ antecessores nostri [illegible] non constructor, sed eversor esse jure [illegible] rer; testante veritatis voce, quæ ait: c [Omne [illegible]

a *Anst. 4. c. 2.* b *Insr. ead. privilegia. 3. Anselm.* c *Anst. l. 6. c. 37.* d *al. Episcopis.* e *Luc. 11.*

in tempore a divisum non stabit:] & omnis scientia, & lex adversum se divisa destruetur.

C. V. ¶ *Metropolitanus dignitatis sibi traditæ antiquitus jus intemeratum obtineat.*

Item Leo Papa *epist. 12. al. 84. ad Anastasium, cap. 2.*

Iterum secundùm b sanctorum Patrum canones, Spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum Episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura præsidetur, jus traditæ sibi antiquitùs dignitatis intemeratum habere decrevimus: ita ut à regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione discedant.

C. VI. ¶ *Privilegia metropolitanorum inconvulsa servari oportet.*

Item Hormisda Papa *in epistola ad Ioannem Episcopum.*

Servatis privilegiis metropolitanorum, vices vobis Apostolicæ sedis eatenus delegamus, ut inspectis istis, sive ea, quæ ad canones pertinent, sive ea, quæ à nobis sunt super mandata, serventur, sive ea, quæ de ecclesiasticis causis per revelationi c contigerint, sub tua nobis insinuatione pendantur. Erit hoc studii ac sollicitudinis tuæ, ut talem te in his, quæ injunguntur, exhibeas, ut fidem, integritatemque ejus, cujus curam suscipis, imiteris.

C. VII. ¶ *Decreta Apostolica nulla præsumptione violentur.*

Item Gregorius *Bonifacio primo defensori, lib. 7. epist. 17.*

Institutionis d nostræ decreta, quæ pro defensorum sunt privilegiis & ordinatione disposita, perpetua stabilitate, & sine aliqua constituimus refragatione servari, sive quæ scripto decrevimus, sive quæ in nostra præsentia videntur esse disposita: nec à quoquam Pontificum in totum, vel in partes ea qualibet occasione convelli decernimus vel mutari. Nam nimis est asperum, & præcipuè bonis sacerdotum moribus inimicum, niti quemquam quacunque rationis excusatione, & quæ bene sunt ordinata, rescindere, & exemplo suo docere cæteros, sua quandoque pro e se constituta dissolvere.

C. VIII. ¶ *Privilegia ecclesiarum Apostolicus debet servare illæsa.*

Idem Dominico Carthaginensi Episcopo, lib. 2. indict. 10. epist. 39.

De ecclesiasticis f privilegiis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat: quæ sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque ecclesiis sua jura servamus: nec cuilibet favente gratia, ultra quàm meretur, impertior, nec ulli hoc, quod sui juris est, ambitu stimulante derogabo: sed fratres meos per omnia honorare cupio, sicque studeo honore singulos fovere, dummodo non sit, quod alteri jure ab altero possit opponi.

C. IX. ¶ *Quod rationabiliter dissimitum est, in nullo debet violari.*

Idem Virgilio Arelatensi Episcopo, lib. 7. epist. 115.

Cum g piæ desiderium voluntatis, & laudandæ devotionis intentio sacerdotalibus sit semper studiis adjuvanda, cura est sollicitudinis adhibenda, ut ea, quæ pro quiete monachorum, religiosæque conversationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare: sed sicut hoc, quod ratio exigebat utilitatis, oportuit diffiniri, ita quod definitum est [nisi 1 fortè ubi major est auctoritas] non debet violari.

1 ¶ Nisi fortè] *Exceptio hac abest à plerisq; vetustis, & Anselmo, & codicibus Gregorii impressu & manuscriptis. In uno autem Gratiani appositæ est tanquam glossa, & legitur supra 6. q. 4. quod bene.*

C. X. ¶ *Sibi injuriam facit, qui fratrum suorum jura perturbat.*

Idem *ad Natalem Episcopum, lib. 2. epist. 37.*

Quòd verò dicitis, nostris temporibus debere servari, quæ à meis quoque prædecessoribus tradita atque custodita sunt, absit à me, ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet ecclesia infringam: quia mihi injuriam facio, si fratrum meorum jura perturbo.

C. XI. ¶ *Nulla præsumptione violentur, quæ ab Apostolis, & eorum successoribus sunt constituta.*

Item Iulius Papa *epist. 1. ad Orientales, c. 4.*

Amputato a totius usurpationis excessu, nullus debet præsumere, quæ sibi non videntur concessa. & ſ. ¶ Ea quæ sunt ab Apostolis, eorumque successoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla dissensione violentur, nulla concertatione turbentur.

C. XII. ¶ *Quæ rationabiliter ordinata sunt, nulla debent refragatione turbari.*

Item Gregorius Papa, *lib. 7. indict. 2. epist. 60. Præfecti illustri.*

Ecclesiasticæ b moderationi est omninò conveniens, ut quæ ordinata fuerint, vel rationabiliter 1 decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

1 ¶ Rationabiliter] *Vox ista abest à plerisq; manuscriptis, & à codicibus B. Gregorii, nec repetitur. ſ. 35. q. 9. omnibus modis. Sed non est inducta, quia omnia Gratiani exemplaria habent istam vocem, etiam in rubrica.*

C. XIII. ¶ *Quæ contra leges fiunt, pro infectis habentur.*

Item in Regesto, *lib. 7. indict. 2. epist. 7. Ianuario Caralitano.*

Imperiali c constitutione apertè sancitum est, ut ea quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.

C. XIV.

Cod. d *lib. 1. tit. de precibus Imperatori offerendis.*

Imperator Constantinus.

Nec e damnosa fisco, nec juri contraria postulari oportet.

C. XV.

Impp. Theodosius & Valentinianus.

Rescripta f contra jus elicita, ab omnibus judicibus præcipimus refutari: nisi fortè aliquid est, quod non lædat alium, & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat.

C. XVI. ¶ *Rescriptum meretur effectum, quod cum juris & legum ratione concordat.*

Dicenti g sacras jussiones se habere præ manibus, respondimus scire illum oportere, quòd ipse clementissimus Princeps generalibus legibus constituerit, illa sacra uniuscujusque supplicantis desiderio concessa prævalere, & effectui mancipari, quæ cum juris & legum ratione concordant: ea verò, quæ subreptione, vel falsis precibus forsitan impetrantur, nullum supplicantibus ferre remedium.

---

a *al. finem.* b *Ivo p. 3. cap. 346.* c *al. relationis.* d *al. Constantinus. Anſ. lib. 4. c. 3. Poly. lib. 3. tit. 15.* e *al. posse confirmata.* f *Poly. ibid. Anſelm. l. 4. c. 6.* g *Poly. ibid. Anſ. l. 4. c. 13.*

a *Poly ibid. Anſelm. l. 2. c. 61. & l. c. 127.* b *35. q. 9. omnibus modis. Anſel. l. 4. c. 9.* c *Deuſdedit p. 1. & 3.* d *tit. 19. le. 3.* e *Wid. l. 7.* f *supr. eod.* g *Ivo p. 4. c. 191.*

Rescripta, sive sint admonitiones, sive pragmatica sanctiones, expressam debent in se habere conditionem: [Si preces veritate nitantur.] Mendax enim precator debet carere impetratis: & quibus scripta dirigunturs, sunt punendi, si precum mendacia vetuerint argui. Unde Imperator Diocletianus, & Maximianus, & Constantinus lib.1. a *cod.tit.si contra jus vel utilitatem publicam. [Præscriptione mendaciorum opposita, sive in juris narratione mendacium reperiatur, sive in falsi, sive in tacendi fraude, pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione, datum judicem cognoscere debere, & secundum* b *hoc de causa convenit ferre sententiam.] Item* c *Imperator Constantinus. [Puniri jubemus decem librarum auri multa judices, qui vetuerint precum argui falsitatem.] Item* d *Imp. Theodosius & Valentin. [Et si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax precator attulerit, precator careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam severitati subjaceat judicantis:] Item* e *Imperator Constantinus. [Et sinon cognitio, sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet; ut, si fraus intervenit, de omni negotio cognoscatur.] Item* f *Imp. Anastasius. [Omnes cujuscunq; majoris vel minoris administrationis, universa nostra resp. judices monemus, ut nullum rescriptum, nullam pragmaticam sanctionem, nullam sacram adnotationem, quæ generali juri vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in disceptationem cujuslibet litigii patiantur proferri; sed generales sacræ constitutiones modis omnibus non dubitent observandas.] Cod.* g *tit.de divers. rescript. Impp. Diocletianus & Maximianus.* ¶ *[Sancimus, ut authentica ipsa atq; originalia rescripta, & nostra etiam manu subscripta, non exempla eorum insinuentur.] Imp.* h *Constantinus.* ¶ *[Si qui beneficia personalia sine die & consule fuerint deprehensa, auctoritate careant.] Imperator* i *Zeno.* ¶ *[Universa rescripta sive in personam precantium, sive ad quemlibet judicem manaverint, quæ* k *vel adnotato, vel quavis pragmatica sanctio nominentur, sub ea conditione proferri præcipimus, si preces veritate nitantur: nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati; licet in judicio asse verat* l *veritatem, nisi quæsto, fides precum. Imperiali beneficio monstretur inserta. Nam & vir magnificus Quæstor, & viri spectabiles magistri scrinorum, qui sine prefata adjectione qualecunq, divinum responsum dictaverint, & judices qui susceperint, reprehensionem subibunt, & qui illicite dictata scribere ausi fuerint, cujuscunq, scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, ammotione cunguli feriantur.*

C. XVII. ¶ *Privilegia ecclesiarum nulla debent improbitate convelli.*

Item Leo Papa epist.32. al.54. ad Martianum Augustum.

III. PRivilegia *m* ecclesiarum, sanctorum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicenæ synodi firma decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari.

C. XVIII. ¶ *Anathema sit, qui mandata vel decreta Romanorum Pontificum servare contempserit.*

Item Nicolaus Papa, universalis synodo præsidens, dixit in Concilio Romano, cui.

SI *n* quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholicæ fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, à sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

¶ *Caput hoc extat in Concilio Roma habito, in quo Nicolaus Papa primus Thietgaudum & Gunthurium Episcopos damnat. Quod concilium impressum est Romæ post epistolas ipsius.*

C. XIX. ¶ *Statuta priorum successores servare oportet.*

Item Gelasius Cresconio & Ioanni Messalia Episcopis inter cætera.

DEcessorum *a* statuta, sicut legitima & justa successorem custodire convenit, ita debet etiam malas corrigere.

C. XX.

Hinc etiam Arcadius & Honorius b imperant.

QVæcunque *c* à parentibus nostris diversis sunt temporibus, manere inviolata atque incontrita circa sacrosanctas ecclesias præcipimus. Nihil quippe privilegiis immutetur, omnibusque, qui ecclesiis adhærent, tuitio deferatur: quia temporibus nostris addi tius reverentiæ cupimus, quàm exhis, quæ olim promulgata sunt, immutari. *Idem in l.30.* ¶ Non tam novum quam præsenti sanctione præcipimus, quàm illa, quæ non dentur indulta, firmamus. Privilegia igitur, quæ reverentia religionis obtinuit, mutilari sub pœnæ interminatione prohibemus, ita ut hi quoque, quibus obtemperant, ipsius beneficiis perfruantur. *Idem in l.* ¶ Si ecclesiæ venerabilis privilegia, cujuscunque vel temeritate violata, vel dissimulatione neglecta missum duodecim librarum auri (sicut etiam pristituitum est) condemnatione plectatur. Ipsaque vilegia nihilominus plenissimum per omnia vigorem.

1 ¶ Duodecim] *In lege ipsa tam codicis Theodosiani* Iustinians legitur, quinque librarum auri.

2 ¶ Ipsaque] *Hæc usq; ad finem non sunt in lege illa rum loco in Theodosiano habentur ista:* Si quid igitur clesias vel clericos per obreptionem, vel ab hæreticis ab hujusce modi hominibus fuerit contra leges tum, hujus sanctionis auctoritate vacuamus.

C. XXI. ¶ *Novitios Pontifici ab ecclesia venire, quod documentum non auctoritas firmatur.*

Item Pelagius Armentario magistro militum inter cætera.

POsteaquam *e* ecclesiæ jura, documentorum intercedentium fuerint auctoritate firmata, nus ab his discedendi liberam Pontifex, vel fratrum mittatur habere licentiam.

Si ergo privilegia monasteriorum, vel quarumlibet auctoritate Leonis, Gregorii, Gelasii, & nonnullorum aliorum eisdem sancta Romana ecclesia inviolata servantur: si, ut ra leges fiunt, pro infectis habenda sunt: si Pontifex tan centiam discedendi à documentis, quibus jura ecclesiæ pates; quòd posteriora privilegia antiquioribus derogare nec eorum auctoritate eis aliqua objiciatur exceptio: tam contra illa specialiter fierent, pro infectis essent habenda.

2 pars. *Hu ita respondetur. Sancta Romana ecclesia fo Horiate, congregata valet dissungere; & dispositis exigen tionis tamen æquitate consideratæ. Unde vel primum, si cessitatis intuitu semel à se concessa valet in totum vel in commutare. Pro necessitate namq, corrigendum vel vilegia ecclesiarum multarum, vel imminuuntur, vel prorsus mutantur, sive personaliter, sive generaliter. Postquam illud [Privilegium f omnino meretur amitteri, qui præcepto abutitur poreſtate.]*

C. XXII. ¶ *Quod habet, amittat, qui quod non accepit, usurpat.*

Item Silverius Papa Vigilio Episcopo, epist. 1.

---

a *tit.22.le.2.* b *secundum causam convenit.] orig.* c *Ibid.le.3.* d *Ibid.le.5.* e *Ibid.le.4.* f *Ibid.le.6.* g *tit.23. le.3.* h *Ibid.le.4.* i *Ibid.le.7.* k *al. quamvis adnotatio.* l *al.asserat.* m *Ansl.l.4.c.2.* n *Poly.l.1.tit.19. Deusseldit p.4. Ansl.l.4.c.26. & l.12.c.3. Ivo p.5.c.31.*

a *Deusseldit p.1.* b *In codic. Theodos. lib. 16. tit. 2. l.* c *Ansl.l.4.c.16.* d *In cod. Theodos. l. 34. In codic. Iust de Episcopis & clericis, l.13.* e *Deusseldit p.1.* f *privilegium.*

Sic a decet fidem sanctorum Patrum in ecclesia servari catholica, ut quod habuit amittat, qui improbabili temeritate, quod non accepit, assumpserit.

C. XXIII. ¶ *Privilegium amittat, qui sua possessione non legitime utitur.*

Item Simplicius Papa, *epist. 2. Ioanni Episcopo Ravennatensi, post pauca, quibus ab illicita eum ordinatione prohibuit.*

Denuntiamus b autem, quòd si posthac quidquam tale præsumpseris, & aliquem seu Episcopum, seu Presbyterum, seu Diaconum invitum facere forte credideris ordinationes tibi Ravennatis ecclesiæ, vel Æmiliensis noveris auferendas.

C. XXIV. ¶ *Ius ordinandi amittunt, qui immeritum consecrant.*

Item Leo Papa, *epist. 85. al. 87. ad Episcopos Africanos.*

Qui Episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem esse non licet, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen suæ alienus non habebunt: nec unquam ei sacramento intererunt, quod neglecto divino judicio, immerito præstiterunt.

Generaliter, veluti dum civitatis Episcopalis dignitas perpetuò subtrahitur, qua suos Episcopos interimere consuevit.

C. XXV. ¶ *Episcopalis dignitas civitati subtrahitur, quæ suos præsules interemit.*

Unde Gelasius Papa *scribit.*

Tanta d igitur Scyllæarum e cædes geminata Pontificum, horrendi criminis atrocitate confundit, ut diuturnitatis nostræ deliberationis hæsitaret: dum & ingerere quempiam parricidalibus exemplis detestaremur Antistitem, & ecclesiam utcunque destitutam non usque adeò judicaremus relinquendam. Quapropter jam-veluti usum, consuetudinemque sacrilegam declinantes, externus religioni duximus consulendum, ut parochiæ vice ab extrinsecus positis sacerdotibus gubernetur, quæ ibidem commanentes ferro didicit necare pastores, inauditoque furore (quod etiam in illis provinciis nusquam prorsus legitur accidisse, quæ bellorum continuis, diversisque incursionibus affliguntur) hæc sit reperta civitas, quæ præsules ministrantes sibi fidei Christianæ sacramenta, sine persecutore prosternat. Curandum est igitur, ut illic funesta pernicies cessatione proprii-orum sanetur Antistitum: atque ita saltem furoris tanti materia subtrahatur, si in quam hæc possit acerbitas perpetrari, consistens ibidem persona defuerit, eoque modo vel illa civitas, dum in quos desæviat non habebit, ab hujusmodi temeritate desistat, vel aliis imitandi contagia dira non præbeat. Egeat ergo Episcopalibus fidibilis sibimet aliunde pensandis *f*, quæ sacram in suo gremio collocatam fuso crudeliter maculat sanguine dignitatem: quia in utroque hæc est ultione plectenda, sive instinctu domestico, seu furiis incitata nefas hoc committit externis. Præbeat ergo dilectio vestra in hoc statu positæ ministerium visitationis ecclesiæ, & aut conveniendo pariter, aut vicissim, prout qualitas rerum-, causæque poposcerit, divina ministeria *g* repræsentet ingratis, ne cum deviamus zizania, Dominica videamur præterire frumenta.

¶ *In Polycarpo, & apud Anselmum & Ivonem continuò sequitur c. comperimus, 3. de consecratione dist. 2.*

3 Dati. *Visibilitatis quoque, vel paupertatis necessitate Episcopalis sedes, vel mutantur, vel duæ in unam redigiuntur: sicut sup. in tit. de mutatione Episcoporum, B. Gregorius a secisse legitur. Non ergo privilegia ecclesiarum sic inviolata permanere consentur, ut quibusdam de causis intervenientibus Apostolica auctoritate eis derogari non possit: alioquin multitudo ecclesiarum ad paucitatem redigeretur, cum innumeræ ecclesiæ in decessibus aliarum frequenter conditæ invenantur. Serventur ergo privilegia ecclesiarum cunctis inconcussa temporibus: ne videlicet prater ejus auctoritatem, à quo data sunt, contra ea liceat ire alicui.* ¶ *Sed objicitur illud Symmachi Papæ.* [*Possessiones* b, *quas unusquisque ecclesiæ suæ relinquet arbitrio, &c.*] *quæ sup. in tit. de alienatione rerum ecclesiasticarum leguntur ascripta. Vnde datur intelligi, quòd ea, quæ de jure uniuscujusque ecclesiæ, vel necessitatis, sicut peregrinis, vel pietatis intuitu, sicut religiosis domibus conferuntur, non perpetuò, sed temporaliter ab eis, quibus conferuntur, sunt possidenda. Quanquam illud Symmachi ad necessitatis intuitum, non ad pietatis prosectum posse referri: videlicet, ut ea, quæ peregrinis vel captivis largiri necessitas suasit, non ea, quæ religiosis domibus ob quietem religiosæ conversationis concessa sunt, prohibeantur perpetuò possideri. Vel potius de utrisque intelligendum est: videlicet, ut sicut necessitatem patientes cessante necessitate beneficiu remuntiare coguntur, quæ eis miserationis indulsit intuitus, sic religiosè viventes, cum à religione cessaverint, privilegiis excuantur, quæ religiosa conversatio meruit. Privilegia ergo, quæ religiosis domibus conferuntur, vel in eo casu accipienda sunt, in quo ita eis consultum, quòd nulli aliquid derogatur, videlicet ut ex novalibus, quorum decimationes nulli assignatæ fuerant, privilegiorum auctoritate decimas aliquibus persolvere non cogantur, vel si propter instantem temporis necessitatem eis consuli non poterit, nisi aliis derogetur, ita privilegiorum auctoritas videatur esse servanda, ut eorum subveniatur inopiæ, non ut suorum divitiarum augmento. & possessionum non modica extensione porrecta, baptismales, seu parochiales* c *ecclesiæ penitus destruantur.*

CAVSA XXVI.

Quidam sacerdos sortilegus esse & divinus convincitur apud Episcopum: correptus ab Episcopo noluit cessare: excommunicatur: tandem agens in extremis, reconciliatur à quodam sacerdote, Episcopo inconsulto: indicitur sibi pœnitentia sub quantitate temporis canonibus præfixa.

1 *Hic primum quæritur, qui sint sortilegi.*
2 *Secundò, an sit peccatum esse sortilegum.*
3 *Tertiò, à quibus genus divinationis sumpsit exordium.*
4 *Quartò, quot sint genera divinationis.*
5 *Quintò, an sortilegi vel divini sint excommunicandi, si cessare noluerint.*
6 *Sextò, an excommunicatus ab Episcopo possit reconciliari à Presbytero, illo inconsulto.*
7 *Septimò, si morientibus est indicenda pœnitentia sub quantitate temporis.*

QVÆSTIO I.

Qui sint sortilegi, Isidorus *diffinit Etymologiarum, lib. 8. cap. 9. ita dicens.*

C. I. ¶ *Qui sint sortilegi.*

Sortilegi d sunt, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione, futura promittunt.

QVÆSTIO II.

1 Quòd autem sortes exquirere peccatum non sit, & exemplis, & auctoritatibus probatur. Cum enim Achar e de anathemate furtim subripuisset, & ob ejus peccá-

a *Ansl. lib. 2. tit. 110. Ivo p. 6. c. 73.* b *Supp. dist. 74. ubi iste. 9.* c *Prosp. Ep. 78. p. Ansel. l. 6. c. 142.* d *Rabanus de magorum præstigiis. Ivo part. 11. cap. 28.* e *al. Achaan.*

a *7. q. 1. ca. pastoralis. c. temporis. 7. q. 1. c. temporalis. & c. temporis, & 16. q. 1. c. & temporis.* b *16. q. 1. possessiones.* c *al. parochiana.* d *Rabanus de magorum præstigiis. Ivo part. 11. cap. 28.* e *al. Achaan.*

tum populus cæsus apud Nay hostibus terga dedisset, præcepit Dominus a Iosue, ut sortibus exquireret, quo peccante populus in manibus hostium cadere meruerat. Iosue præceptum accipiens misit sortes, primùm super tribus, deinde super familias, demum super personas: & ita cecidit sors super Achar. Saul b quoque cum pugnans contra Philistæos iurasset se interfecturum, quicunque ante solis occasum de populo comederet, sorte deprehendit Ionatham filium suum mel comedisse, quod sceptro acceperat: quem cum morti tradere vellet, populo supplicante revocavit sententiam. Ionas c quoq; cum à facie Domini fugeret, à nautis sorte deprehensus, in mare dejectus, & à cete est absorptus. De d Zacharia etiam legitur, quòd sorte exist, ut incensum poneret. e Matthias verò à B. Petro sorte in Apostolatum, & Iuda successor eligitur. Quod ergo tantorum exemplis probatur, patet malum non esse.

C. I.

Unde etiam Augustinus *ait in lib. Psalmorum, in Psal. concione 2. ad versic.* [*In manibus tuis sortes.*]

SOrs non f aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem.

2 pars. *His ita respondetur. Antequam Evangelium claresceret, multa permittebantur, quæ tempore perfectioris disciplinæ penitus sunt eliminata. Copula namque sacerdotalis, vel consanguineorum nec legalis, nec Evangelica, vel Apostolica auctoritate prohibetur, Ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur. Sic & sortibus nihil male inesse monstratur, prohibentur tamen fidelibus, ne sub hac specie divinationis ad antiquos idolatriæ cultus redirent. Unde quibusdam constellationes, & futurorum signa custodientibus Apostolus* g *ait:* [*Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Vnde timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis.*] *Sic & Astronomia, seu & Astrologia apud catholicos in desuetudinem abiit; quia dum propria curiositate hi nimis erant intenti, minus valebant his, quæ saluti animarum erant accommodata.*

C. II. ¶ *Exemplo Ionæ vel Matthiæ non oportet sortibus credi.*

Quòd autem sortibus credi non oporteat Hieronymus *restatur, scribens super Ionam c. 1.*

NOn statim h debemus sub exemplo Ionæ sortibus credere, vel illud de actibus i Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in Apostolatum Matthias eligitur; cùm privilegia 1 singulorum non possint legem facere communem.

1 ¶ Cùm privilegia] *Hæc usque ad finem sunt addita ex B. Hieronymo. Referuntur enim a Beda ex eodem, infrà cap. 6. non exemplo.*

C. III. ¶ *Ad sæcularia negotia, divina oracula non sunt convertenda.*

Item Augustinus *ad inquisitiones Ianuarii, epist. 119.*

HI, quide k paginis Evangelicis sortes legunt, etsi optandum est, ut id potius faciant, quàm ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displiceret consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad vitæ hujus vilitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.

C. IV. ¶ *Exemplo Matthiæ vel Ionæ non est indifferenter sortibus credendum.*

Item Beda *super Actus Apostolorum, ad c. 1.*

NOn l exemplo Matthiæ, vel quòd Ionas Propheta sorte deprehensus sit, indifferenter sortibus est credendum; cùm privilegia singulorum (ut Hieronymus ait) communem legem facere omninò non possint. *& infrà.* ¶ Si quí tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse.

C. V. ¶ *Non sunt observanda quæ à divinis præsumuntur, quamvis ea contingant, quæ ab eis præmuntiantur.*

De divinis verò scribit Augustinus *lib. 5. super Deuter. c. 19. ita dicens.*

INtelligi voluit a Dominus etiam illa, quæ à divinis non secundùm Deum dicuntur, si accidentia dicuntur, non accipienda sic, ut fiant quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur quæ coluntur ab eis.

C. VI. ¶ *Institutiones hominum quæ sint superstitiosa, vel non.*

Idem *in lib. 2. de doctrina Christiana, c. 19. 20. & 21.*

ILlud b quod est secundùm institutiones hominum partim superstitiosum est, partim superstitionis non est. Superstitiosum est, quidquid institutum ab hominibus ad facienda & colenda idola pertinet, vel ad colendam sicut Deum creaturam, partemve illam creaturæ: vel ad consultationes, & pacta quæ significationum cum dæmonibus placita, atque foederata, qualia sunt molimina magicarum artium, quidem commemorare potius, quàm docere affectat poëtæ. Ex quo genere sunt, sed quasi licentiosè te, Aruspicum & Augurum libri. Ad c hoc genus tinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ dicorum quoque disciplina condemnat, siue quitationibus, sive in quibusdam notis, quas vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis ligandis, vel etiam saltandis quodammodo temperationem corporum, sed ad qualdam tiones aut occultas, aut etiam manifestas, quæ tiori d nomine Physicam vocant, ut quod stitionem e implicare, sed naturæ prodesse sicut sunt inaures in summo aurium singulum de struthiorum ossibus ansulæ in digitis, dicitur singultienti, ut dextera manu cem teneas. His adjunguntur millia observationum, si membrum aliquod stim ambulantibus amicis, lepus aut cana, medius intervenerit. *& infra.* ¶ Hinc limen calcare, cùm ante domum suam ad lectum, si quis, dum se caleat, sternutaverit, domum, si procedens offenderit: cùm vestis roditur, plus timere suspicionem futuri præsens damnum dolere. ¶ Neque f illis nere superstitionis pernicioſæ segregandi sunt, Genethliaci propter natalium dierum nes, nunc autem vulgò Mathematici vocantur, & ipsi, quamvis veram stellarum positionem que nascitur, consectentur, & aliquando figent; tamen quod inde conantur, vel actiones vel actionum eventa prædicere, nimis errant, imperitis hominibus miserabilem servitutem cap. 25. ¶ Hoc autem genus superstitionum briter divina scripturæ non tacuit, neque ruit animam, ut propterea talia negarei quia falsa dicuntur à professoribus eorum, si dixerint vobis, inquit, & ita evenerit, ne Non enim quia imago Samuelis mortui ra prænuntiavit h, propterea talis sacrilegia illa imago præsentata est, minus execranda quia in i Actibus Apostolorum fœmina verum testimonium perhibuit Apostolis Domini

a *Iosue 7.* b *1. Reg. 14.* c *Ionæ 1.* d *Luc. 1.* e *Act. 1.* f *Pann. l. 8. c. 77.* g *Gal. 4.* h *Ivo p. 11. c. 21. Pann. l. 8. c. 73.* i *Act. 1.* k *Ivo p. 11. c. 29. Pann. l. 8. c. 74.* l *Sup. eod. non statim. Pann. lib. 8. c. 78. ad c. Ionæ.*

a *Ivo part. 11. cap. 10. infrà eod. q. 5. c. ult. in fin.* b *Ivo cap. 15. C. 6.* c *Infr. eod. q. 5. nec mirum. 6. ad fin.* d *Ivo in fine.* e *al. superstitiosum.* f *C. in. 1. Ivo* h *1. Reg. 28.* i *Act. 16.*

Paulus Apostolus pepercit illi Spiritui, ac non potius fœtininam illius dæmonii correptione atque exclusione mundavit. Omnes igitur artes hujusmodi, vel nugatoriæ vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda & fugienda Christiano.

C. VII. ¶ *Non est vita, sed mors, inquisitio, vel curatio, quæ à divinis, vel magicis expetitur.*

Idem *in a lib. de Civitate Dei.*

Qui *b* sine Salvatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æstimat prudentem se fieri posse, non sanus, sed æger, non prudens, sed stultus in ægritudine assidua laborabit, & in cæcitate noxia stultus ac demens permanebit. Ac proinde omnis inquisitio, & omnis curatio, quæ à divinis & magis, vel ab ipsis dæmonis in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda est, quàm vita: & qui ea sectantur, si se non correxerint, ad æternam perditionem tendunt, Psalmista dicente: [Omnes dii gentium sunt dæmonia] qui per deceptos homines, alios decipere quotidie gestiunt, ut perditionis suæ faciant eos esse participes. Itaque hæc vanitas magicarum artium ex *c* traditione Angelorum malorum in toto orbe terrarum plurimis sæculis invaluit, per quandam scientiam futurorum, & infernorum, & per inventiones *e* eorum inventa sunt aruspicia, & augurationes, & ipsa, quæ dicuntur oracula & necromantia.

C. VIII. ¶ *Christiana & vera pietas planetarios expellit & damnat.*

Idem *confessionum lib. 4. c. 3.*

Illos *f* planetarios, quos mathematicos vocant, plane consulere non desistebam, quòd quasi nullum esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem Spiritum ob divinationem dirigerentur. Quod tamen Christiana & vera pietas consequenter repellit & damnat.

C. IX. ¶ *Cultura est idololatriæ, augurta servare, & stellarum requirere cursus.*

Item Hieronymus *g.*

Sed & illud adde, quoniam qui *h* fornicatur, in corpus suum peccat, non istud corpus solùm, quod templum Dei effectum est, sed & istud quod dicitur, quia omnis ecclesia corpus Christi est. Et in omnem ecclesiam videtur delinquere, qui corpus suum maculaverit, quia per unum membrum macula in omne corpus diffunditur. ¶ Est & illud opprobrium Ægypti, quod si negleseris, etiam post Iordanis transitum, & post baptismi *i* secundam circumcisionem, vetustæ consuetudinis insultione suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, & eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia, cæterisque hujusmodi superstitionibus implicari. Idololatriæ namque mater est Ægyptus, ex qua certum est hujusmodi opprobria pullulare: quæ, si transito jam Iordane susceperis, & his te vinculis laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis.

i pan. *Hæc autem sortilegia* k *non usque adeò sunt detestanda, ut si aliquid de area, vel torculari dæmonibus fuerit immolatum, quod relinquum est ideò credatur esse immundum: aut si ipsum, quod idolatrum fuerat, a nobis ignorantibus sumi contigerit, idcirco damnosus nos deliquisse.*

C. X. ¶ *Non ideo reliqua sunt immunda, quia ab area vel torculari aliquid ad dæmonum sacrificia tollitur.*

Unde Augustinus *ad Publicolam, epist. 154.*

Si de area *a* vel torculari tollatur aliquid ad sacrificia dæmoniorum sciente Christiano, ideò peccat, quia *b* fieri permittit, ubi prohibendi potestas est. Quòd si factum non comperit, aut prohibendi potestatem non habuit, utitur mundis reliquis fructibus, unde illa sublata sunt.

C. XI. ¶ *Immunis est à reatu, qui emit, quod nescit idolis immolatum.*

Item Ambrosius *in primam epistolam ad Corinthios, ad c. 10.*

Licet aliquid *c* pollutum sit per accidentiam, id est, oblationem idoli, cùm hoc tamen nescit, qui emit, nullum patitur scrupulum, & apud Deum immunis est.

QVÆSTIO III. & IV.

1 pars *Quibus autem genus divinationis exordium sumpserit, vel quot sint genera ejus,* Augustinus d *exponit in libro de natura* e *dæmonum, ita dicens.*

C. I. ¶ *De multiplici genere divinationis.*

Igitur *f* genus divinationis à persis 1 fertur allatum. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera, terram, aquam, aërem, & ignem: hinc geomantiam, hydromantiam, aëromantiam, pyromantiam dictæ autumat. Divini dicti sunt, quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos se esse simulant, & astuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectant. Duo autem sunt genera divinationis, ars & furor. Incantatores verò vocati sunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt, propterea quòd circa aras idolorum nefarias preces emittunt & funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus dæmonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupati, quasi horarum inspectores. Dies enim & horas in agendis negotiis, operibusque custodiunt, & quid per singula tempora observare debeat homo, intendunt. Hi etiam exta pecudum inspiciunt, & ex eis futura prædicunt. Augures sunt, qui volatus avium, & voces intendunt, aliaque signa rerum, vel observationes improvisas hominibus occurrentes ferunt. Iidem sunt & auspices. Nam auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt auspicia, quasi avium spicia *g*, & auguria, quasi avium garria, id est, avium voces & linguæ. Item augurium, quasi avigerium, quod aves gerunt. Duo sunt autem genera auspiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos scilicet volatus, ad aures vox avium. Pythones à Pythio Apolline dicti, quòd is auctor fuerit divinandi. Astrologi dicti eo, quòd in astris augurantur. Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum per duodecim cœli signa describunt, syderumque cursu, nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur: id est, quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur. Hi sunt, qui vulgò Mathematici vocantur, cujus superstitionis genus constellationes Latini vocant, id est, notationes syderum, quomodo se habeant, cùm quisq; nascitur. ¶ Primùm autem iidem stellarum interpretes Magi nuncupabantur: sicut de his legitur in *h* Evangelio, qui natum Christum annuntiaverunt. Postea hoc nomine soli Mathematici dicti sunt. Cujus artis scientia usque ad Evangelium fuit concessa, ut Christo edito nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur.

a *Habetur infr. Rabani de Magorum præstigiis.* b *Burc. l. 10. cap. 41. Ivo p. 11. c. 66.* c *Psal. 75.* d *Isidorus l. 8. etymol. cap. 9.* e *al. invocationes.* f *Ivo p. 11. c. 20. Pann. l. 8. c. 79.* g *Origenes hom. 14. ad c. 2. Iesue.* h *1. Cor. 6. Eph. 1.* i *al. baptismi cæremoniam.* k *al. sacrilegia.*

a *Ivo p. 11. c. 99.* b *al. si.* c *Ivo p. 11. c. 96.* d *Rabanus de Magorum præstigiis. Isidor. l. 8. etymol. c. 9.* e *al. divinationes.* f *Burch. l. 10. c. 43. Ivo p. 11. c. 68.* g *al. aspicia.* h *Matt. 2.*

Horoscopi dicti, quòd horas nativitatis hominum speculentur dissimili & diverso fato. Sortilegi *a* sunt, qui sub nomine. *&c. ut sup.* ¶ Salitores *b* vocati sunt, quia dum eis membrorum quæcunque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum seu triste significari prædicunt.

1 ¶ Persis] *B. Augustinus in libro 6. de civitate Dei, cap. 35. de hydromantia loquens sic scribit:* Quod genus divinationis idem Varro à Persis dicit illatum. *Reliqua verò capitis sunt in libello Rabani de Magorum præstigiis, quem ipse ex variis Augustini & Isidori locis collegit, & Gratianus sæpè citat sub Augustini nomine.*

2 pars. *Quæritur autem de natura dæmonum, cujus naturæ sint, an futura præscire valeant, vel quos modis futura præsciant.*

C. II. ¶ *Quos modis dæmones futura præsciant.*

De hujusmodi scribit Augustinus *in oct. lib. de divinatione dæmonum, cap. 3.*

Sciendum *c* est hanc esse naturam dæmonum, ut aërii corporis sensu terrenorum corporum sensum facilè præcedant, celeritate etiam propter ejusdem aërii corporis superiorem mobilitatem non solùm cursus quorumlibet hominum, vel ferarum, verùm etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus, quantum ad aërium corpus attinet, præditi, hoc est, acrimonia *d* sensus, & celeritate motus, multò antè cognita prænuntiant, vel nuntiant, quæ homines pro sensus terreni traditate mirentur. Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longè major experientia, quàm potest hominibus propter brevitatem vitæ provenire. Per has efficacias, quas aërii corporis natura sortita est, non solùm multa futura prædicunt dæmones, verùm etiam multa mira faciunt: quæ quoniam homines discere ac facere non possunt, eos dignos quidam, quibus serviant, & quibus divinos honores deferant, arbitrantur, instigante maximè vitio curiositatis, propter amorem fœlicitatis falsæ atque terrenæ, & excellentiæ temporalis. *&c. cap. 5.* ¶ Nunc igitur, quoniam de divinatione dæmonum quæstio est, primùm sciendum est, illos ea plerunque prænuntiare, quæ ipsi facturi sunt. Accipiunt enim potestatem, & morbos immittere, & ipsum aërem vitiando morbidum reddere, & perversis, & amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadere, de quorum moribus certi sunt, quòd sint eis talia suadentibus consensura. Suadent autem miris & invisibilibus modis, per illam subtilitatem suorum corporum, corpora hominum non sentientium penetrando, seseque cogitationibus eorum per quædam imaginaria visa miscendo, sive vigilantium, sive dormientium. ¶ Aliquando autem non quæ ipsi faciunt, sed quæ naturalibus signis futura prænoscunt (quæ signa in hominum sensus venire non possunt) antè prædicunt. Neque enim quia prævidet medicus, quod non prævidet ejus artis ignarus, ideò jam divinus habendus est. Quid autem mirum, si quemadmodum ille corporis humani perturbata, vel modificata temperie seu bonas, seu malas futuras prævidet valetudines; sic dæmon in aëris affectione sibi nota *e* nobis ignota *f* futuras prævidet tempestates? Aliquando & hominum dispositiones non solùm voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cùm signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt, atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui ista dispositi non noverunt. *& infrà cap. 6.* ¶ Fallunt & studio fallendi, & invida voluntate, qua hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interrogatibus suis, signorumque suorum conjectoribus cujusquibuatur, quando vel decepti fuerint vel mentiti. ¶ Non nunquam verò ipsi maligni Spiritus, & illusores hominum, atque salutis eorum invasores *a*, solent præcere defectum culturæ suæ, & idolorum ruinam: quatenus præscii videantur, quid in singulis regnis aut locis venturum sit, & quid adversi sua factioni eggere possit: quod etiam illi, qui gentilium habentur, gunt, non ignorant. Quid ergo mirum si jam imminente templorum & simulachrorum eversione, quæ Prophetæ Dei summi tantò antè prædixerant, dæmon alicui cultorum suorum hoc de proxima ididit, ut suam quasi divinitatem recedens, vel fugencommendaret?

3 pars. *Quòd autem hominum dissensationes, cogitationes ceptas, per exteriora signa diabolus deprehendat, non ferus videtur approbatum.*

C. III. ¶ *Quòd ex corporeis moribus interna animi cogitationes diabolus deprehendat, occultissima res est.*

Unde idem Augustinus *ait in lib. 2. retractationum, c. 30.*

Quodam *b* loco dixi, dæmones aliquando & hominum dispositiones non solùm voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cùm signa quædam animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere. Rem dixi occultissimam, audaciori asseveratione quam debui. Nam pervenire ista ad notitiam dæmonum, & nonnulla etiam experimenta compertum est. Sed non quædam signa dentur ex corpore cogitantium, talia sibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ex spiritali cognoscant, aut difficilimè potest ab hominibus, aut minimè non potest inveniri.

QVÆSTIO V.

Quòd autem sortilegi & divini, sicut sortilegium communicandi sunt, ratione & auctoritate probatur. Illorum quoddam genus culturæ idolorum, ex diversis insultationibus futura prædicere. Sicut enim avarus, qui Deo debitum, nummo impendit, idolorum cultor ab [illegible] nominatur; sic illi d, qui futura, quæ ex Dei arcanis quam revelata inveniuntur, vel dæmonum consultatione, vel cuilibet præstigiis invenire laborant, divinitatis jura conculcabunt. Futura enim præscire, solius Dei est, qui in sua cognitione etiam Angelos illa præscire facit. Vide Esaiæ e xlv. ra & novissima annuntiate mihi; & dicam, quod Dei ipse. tores verò idolorum a fidelium communione separandi sunt in epist. ad Corinth. Apostolus f ait: [Si quis frater nomine fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum ejusmodi nec sumere.] Hinc etiam in decretis Gregorii junioris Romano præsidentis, c. 12. legitur.

C. I. ¶ *Anathema sit, qui druides vel incantatores observat.*

Si quis ariolos *g*, aruspices, vel incantatores observerit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit.

C. II. ¶ *Quinquennio pœniteat, qui divinationes expetit.*

Item ex concilio Ancyrano, c. 23. & 24.

Qui *h* divinationes expetunt, & morem gentium *i* subsequuntur, vel in domos suas modi homines introducunt, exquirendi & aliquid

a *Cùd. q. 1. c. unico.* b *al. falsatores.* c *Rabanus de Magorum præstigiis. Burch. l. 10. c. 45. & 46. Ivo p. 11. c. 70. & 71. Pann. l. 8. c. 68.* d *al. acuminis.* e *al. veteri.* f *al. ignotas.*

a *al. Invisores.* b *Sup. cap. proximo.* c *Ephes. 6. Burch. l. 10. c. 24. Ivo p. 11. c. 1. Pann. l. 5. c. 61.* f *1. Cor. 5.* g *Rabanus Burch. l. 10. c. 25. Et in concil. Parisien. lib. 2. c. 61. Polyc. lib. Burch. l. 10. Ivo part. 11. c. 2. Pann. l. 6. c. 62.*

maleficæ, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jacerent, secundùm gradus pœnitentiæ definitos, &c.

1 ¶ Gentilium] *In græco impresso est.* τῶν ἐθνῶν, *sed in vetustis Vaticani, & apud Balsamonem,* ἑθνῶν.

2 ¶ Exequendi] *Græcè est,* ἐπανορθοῦσθαι φάρμακα, *id est,* ad inveniendà medicamenta.

C. III. ¶ *Elementa colere, luna aut stellarum cursus in suis operibus Christianis servare non licet.*

Item ex concilio Martini Papæ, [*id est, ex cap. Martini Bracarensis, cap. 72.*]

NOn liceat *a* Christianis tenere traditiones gentilium, & observare, vel colere elementa, aut lunæ, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo faciendâ, aut propter segetes, vel arbores plantandas, vel conjugia sociandâ. Scriptum est enim: *b* [Omnia quæ facitis, aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo.] ¶ Nec *c* in collectionibus herbarum, quæ medicinales sunt, aliquas observationes aut incantationes licet attendere: nisi tantùm cum symbolo divino aut *d* oratione Dominica, ut tantùm Deus creator omnium, & Dominus honoretur. ¶ Si *e* quis autem paganorum consuetudinem sequens, divinos & sortilegos in domum suam introduxerit, quasi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel lustrationes paganorum faciant, quinq; annis pœnitentiam agant. ¶ Mulieribus *f* quoque Christianis non liceat in suis lanificiis vanitatem observare, sed Deum invocent adjutorem, qui eis sapientiam extendi donavit.

C. IV. ¶ *Sacris officiis diediti, magi vel incantatores non fiant.*

Item ex concilio Laodicensi, *c. 36.*

NOn oportet sacris officiis deditos, vel clericos, magos, aut incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula comprobantur. Eos 1 autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab ecclesia jussimus.

1 ¶ Eosautem] *Quæ antecedunt in hoc capite, sunt ex versione Isidori; quæ autem sequuntur, sunt ex prisca versione, quæ est in codice Remensi ipsius.*

C. V. ¶ *Nemo privetur Episcopus vel Presbyter, qui magos vel aruspices consulit.*

Item ex concilio Toletano quarto, *c. 23.*

SI *h* quis Episcopus, aut Presbyter, sive Diaconus, vel quilibet ex ordine clericorum, magos, aut aruspices, aut incantatores, aut ariolos, aut certe augures, vel sortilegos, vel qui profitentur artem magicam 1, aut aliquos eorum similia exercentes consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ suspensus 2, monasterii curam 3 suscipiat, ibique pœnitentiæ perpetuæ deditus, sciat se admissum sacrilegii solvat.

1 ¶ Magicam] *In antiquioribus conciliorum editionibus, videlicet ordinibus Vaticanis, & Lucensi regio, & Polycarpo legitur, artem aliquam.*

2 ¶ Suspensus] *In omnibus conciliorum editionibus, & manuscriptis exemplaribus, quæ collata sunt, & Polycarpo est,* depositus. *Sed ab ipsissima nonnihil mutatum.*

3 ¶ Curam] *Sic in vetustioribus conciliorum editionibus, & codice Vaticano ordinibus: sed in recentioribus Colonienſibus est,* cenſuram, *in codice autem regio,* pœnam.

C. VI. ¶ *De his qui auguriis & divinationibus student.*

Item ex concilio Agathensi *a, c. 42.*

ALiquanti clerici, sive laici studentes auguriis, & sub nomine fictæ religionis per eas, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Hæc *b* quicunque clericus aut laicus detectus fuerit, vel consulere, vel docere, ab ecclesia habeatur extraneus.

C. VII. ¶ *Sors nihil aliud quàm divinatio & maleficium esse decernitur.*

Item Leo quartus *Episcopus Britanniæ, c. 4.*

SOrtes *c*, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis, (quod Patres damnaverunt) nihil aliud, quàm divinationes & maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus illas omninò damnari, & inter Christianos ultrà nolumus nominari, & ne exerceantur *d* sub anathematis interdicto prohibemus.

¶ *In epistola Leonis quarti (cujus pars extat in vetusto codice) c. 4. hæc leguntur.* De experientia autem divinationum vel maleficiorum, scripsum quidem in sacris habemus canonibus, ut ipsa ponamus ita: Quid divinationes, &c. *sup. eadem ex concilio Ancyrano.* Vnde ad illorum similitudinem sortes, quibus vos cuncta in vestris discriminatis judiciis, nil aliud, quàm quod illi Patres damnarunt, divinationes & maleficium esse decernimus, &c.

C. VIII. ¶ *Incantatores & sortilegos velut Christi inimicos insequi oportet.*

Item Gregorius *Hadriano notario, lib. 7. epist. 47.*

PErvenit ad *e* nos, quòd quosdam incantatores atq; sortilegos fueris insecutus: & omninò nobis sollicitudinem, zelumque tuum gratum fuisse cognoscas. & ¶ ¶ Et ideò studii tui sit sollicitè quærere, & quoscunque hujusmodi Christi inimicos inveneris, districta ultione corrigere.

C. IX. ¶ *Excommunicetur clericus, monachus, laicus, divinationes, vel auguria, vel sortes sectetur.*

Item ex concilio Aurelianensi primo, *c. 42.*

SI quis clericus *f*, monachus, vel sæcularis, divinationem, vel auguria crediderit observanda, vel sortes, quas mentiuntur esse sanctorum, quibuscunque putaverint intimandas, cum his, qui eis crediderint, ab ecclesiæ communione pellantur.

C. X. ¶ *Contra sortilegos, idolorum cultores, custodia pastoralis invigilet.*

Item Gregorius *lib. 7. epist. 66. ad Ianuarium Episcopum.*

COntra idolorum *g* cultores, vel aruspices, atque sortilegos, fraternitatem vestram vehementiùs pastorali hortamur invigilare custodia, atque publicè in populo contra hujus rei viros sermonem facere, eosque à tanti labe sacrilegii, & divini intentione judicii, & præsentis vitæ periculo adhortatione suasoria revocare. Quos tamen, si emendare se à talibus, atque corrigere nolle repereris, ferventi comprehendere zelo te volumus: & si quidem servi sunt, verberibus, cruciatibus; quibus ad emendationem pervenire valeant, castigare; si verò sunt liberi, inclusione digna, districtaque sunt in pœnitentiam redigendi, ut qui salubria, & à mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, cruciatus saltem eos corporis ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem.

¶ *Caput hoc locupletatum est ex epistola Gregorii, cum vetustis exemplaribus collata.*

a *Burch. lib. 10. cap. 3. Ivo p. 11. c. 40.* b *Ecloss. 3. Ibid. c. 74. Burch. l. 10. cap. 20. Ivo p. 11. c. 47.* d *al. &c.* e *Ibid. 71. Ivo p. 1. c. 111. & part. 11. c. 34.* f *Ibid. c. 75. Burch. l. 10. c. 19. Ivo part. 11. cap. 46.* g *Et in Agathensi, c. 68. Rabanus ibidem. Ivo p. 11. c. 3. Pann. l. 8. c. 63.* h *Rabanus ibidem. Polyc. l. 6. tit. 11. Burch. l. 10. c. 41. Ivo p. 11. c. 5. & 73. Pann. l. 8. cap. & lib. l. 64.*

a *Et in Vanet. c. 16. Raban. ibid. Burch. l. 10. c. 27. Ivo p. 11. c. 41. Pann. l. 8. c. 69.* b *al. ad hoc.* c *Ivo p. 11. c. 8. Pann. l. 8. cap. 70.* d *al. ut abscindantur.* e *Polyc. ibid. Burch. lib. 10. cap. 4. Ivo part. 11. c. 33.* f *Concor. concil. Altisiod. c. 4.* g *Burch. l. 10. c. 19. Ivo p. 11. c. 32. & 35.*

C. XI. ¶ *Ab ecclesia separetur, auguriis & incantationibus deservens.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. c. 89.

AVguriis a vel incantationibus servientem, similiter & Iudaicis superstitionibus, vel feriis inhærentem, à conventu ecclesiæ separandum [præcipimus.]

C. XII. ¶ *Sortilegam & magicam artem Episcopi omnibus modis* b *eliminare studeant.*

Item ex concilio Anquirensi 1. cap. 1.

EPiscopi c, eorumque ministri omnibus modis elaborare studeant, ut pernicio sam, & à diabolo inventam sortilegam & magicam d artem ex parochiis suis penitus eradicent: & si aliquem virum, aut mulierem hujusmodi sceleris sectatorem invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant. Ait enim Apostolus e [Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui hujusmodi est.] Subversi sunt, & à diabolo captivi tenentur, qui relicto creatore suo, diaboli suffragia quærunt: & ideò à tali peste debet mundari sancta Ecclesia. ¶ Illud f etiam non est omittendum, quòd quædam sceleratæ 2. mulieres retrò post satanam conversæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur, se nocturnis horis cum Diana Dea paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari. Sed utinam solæ in perfidia sua periissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo à recta fide deviant, & errore paganorum involvuntur, cùm aliquid divinitatis, aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Quapropter sacerdotes per ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantia prædicare debent, ut noverint hæc omninò falsa esse, & non à divino, sed à maligno Spiritu talia phantasmata mentibus fidelium g irrogari. ¶ Siquidem h ipse satanas, qui transfigurat i se in Angelum lucis, cùm mentem cujuscunque mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subjugaverit, illicò transformat se in diversarum species personarum atque similitudines; & mentem, quam captivam tenet in somniis deludens, modò læta, modò tristia, modò cognitas, modò incognitas personas ostendens, per devia quæque deducit: & cùm solus Spiritus hoc patitur, infidelis mens enim non in somniis & nocturnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam viderat vigilando? Quis verò tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo Spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur? cùm Ezechiel k Propheta visiones Domini in Spiritu, non in corpore vidit: & Ioannes Apostolus l Apocalypsis sacramentum in Spiritu, non in corpore vidit & audivit, sicut ipse dicit: [Statim, inquit, fui in Spiritu.] Et Paulus m non audet dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publicè annuntiandum est, quòd qui talia, & his similia credit, fidem perdidit: & qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est ejus, sed illius, in quem credit. id est, diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est: n [Omnia per ipsum facta sunt, &c.] Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari aut transformari in aliam speciem vel similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior.

1 ¶ Anquirensi] *See etiam in vetustis Burchardo & aliis habent,* Ancyrensi. *Verumtamen in concilio Ancyrano graco latino, neque impresso, neque manuscripto, est inventum. Nec tomos conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam manuscripto dicce. 16. librorum partialium.*

2 ¶ Sceleratæ] *Ferè eadem habentur apud B. Augustinum in libro de Spiritu & anima, cap. 28. & in vita Damasi Papæ mi, quæ extat Romæ in pervetusto de vitis sanctorum codice sanctæ Mariæ majoris: ubi postquam aliquarelata sunt ex synodo Romana, in qua Damasus Macedonium & Apollinarem damnavit, subditur, anathematizatos in ea synodo esse, maleficis, superstitiosis & incantationibus servientes. In quibus etiam memoratur numerus mulierum, quæ se putabant nocturno silentio cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum super bestias equitare, & multarum spatia pertransire.*

2 pars. *Nonnulli inveniuntur, qui interno livore pernicie suorum inimicorum altaria sacris vestibus exuunt, & veste lugubri accingunt, vel consueta luminariorum ministeria Dei subtrahunt, vel Missam pro requie defunctorum promulgant, pro vivis celebrant hominibus.*

C. XIII. ¶ *Objicitur sacerdos, qui hujusmodi maleficii operam dederit.*

Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum concilium 13. condemnat, dicens, c. 7.

QVicunque sacerdotum vel ministrorum divinitus, aut altare divinum vestibus sacris exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accinxerit a, & iam, si consueta luminariorum sacrorum obsequia templo Dei subtraxerit, & extingui præcepit, & non antea veræ pœnitudinis coram metropolitano suo confessio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ maculatus, juxta superiorem sententiam Domini, loci sui dignitate se noverit & honore privari: illis procul dubio personis ab hac ultionum sententia separata, quæ per contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem vel ultionem perferentes, seu etiam divinorum judicium sententiam metuentes, talia fecisse contigerit. Quorum facto plus humilitas, qua Deus placatur, quam terni livoris dolositas declaratur. Pierique enim sacerdotum fauciati inimicitiæ dolo missam pro defunctorum promulgatam fallaci voto pro vo dent celebrare hominibus, non ob aliud, nisi ut quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrificii minis interventu inortis incurrat periculum. nostræ elegit unanimitatis conventus, ut si quis talia perpetrasse fuerit detectus, dinis gradu, & tam ipse sacerdos, quam eum ad talia peragenda incitasse perpenditur, petui ergastulo relegentur *b*.

Principium hujus capitulis usque ad vers. Plerique, est concilio Toletano, c. 7. Reliqua verò sunt ex 17. Toletano. conciliorum duo exemplaria sunt habita ex Hispania, & nulla hic emendata & addita.

3 pars. *Expræmissis* c *auctoritatibus colligitur quod aruspices, incantatores, & sortilegi, atq; cæteri hujusmodi ecclesiæ sunt eliminandi; & nisi resipuerint, perpetuæ excandi. Sed quòd in ultimo Anquirensi à capitulo, quæ incantatores, non in corpore, sed in Spiritu fieri dicuntur. Augnus in libro de civitate Dei videtur asserere, ea dicens.*

a Burch. l. 10. c. 7. Ivo p. 11. c. 31. Pann. l. 8. c. 72. b *al.* virtibus. c Burch. lib. 10. c. 1. & l. 19. credidisti quòd multe. Ivo p. 1. cap. 30. d *al.* maleficam. e *ad Tit.* 3. f De Spiritu & anima, cap. 28. g *al.* infidelium. h *Aug. ibid.* i 2. Cor. 11. k Ezechiel 3. l Apocal. 1. & 4. m 2. Cor. 12. n Ioan. 1.

a *al.* accingi.] *orig.* b *al.* relegentur. c Supra, d. 1. d *al.* Ancyrensi.

¶ Caput hoc integrum habetur in libello Rabani de Magorum præstigiis, quem ipse ex variis locis Augustini & Isidori, ut antea dictum est, consuit. Burchardus citat ex dictis Augustini.

C. XIV. ¶ Quæ Magorum præstigiis fiunt non vera, sed phantastica esse prohantur.

NEc a mirum de Magorum præstigiis, quorum in tantum prodiêre maleficiorum artes, ut etiam Moysi b similibus signis resisterent, vertentes virgas in dracones, & aquas in sanguinem. Fertur etiam in gentilium libris, quòd quædam maga famosissima Circe socios Vlyssis mutaverit in bestias. Legitur & de sacrificio, quod Arcades Deo suo Lycæo immolabant, ex quo quicunque sumerent, in bestiarum formas convertebantur. Sed hæc omnia magicis præstigiis potius fingebantur, quàm rerum veritate complerentur. Vt ergo ipsi entes ignorantibus manifesti fiant, de eorum propriis, atque inventoribus juxta traditionem majorum primùm dicere congruum arbitramur. ¶ Magi sunt, qui vulgò malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi permissu Dei elementa concutiunt, turbantmentes hominum minùs confidentium in Deo, aclıæ illo veneni hausto, violentia tantùm carnimis eiuimunt. Vnde Lucanus. c [Mens hausti nulla sanie pollutæ veneni, Incantata perit.] Dæmonibus enim accita audent ventilare, ut quique suos petimant malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine utuntur, & victimis, & sæpe contingunt mortuorum corpora. ¶ Necromantici sunt, quorum præcantationibus videntur resuscitari mortui, divinare & ad interrogata respondere. νεκρὸς enim græcè, mortuus, μαντία divinatio nuncupatur: ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare sanguinem dæmones dicuntur: ideòque quotiescunque necromantia fit, cruor aqua miscetur, ut colore sanguinis facilius provocentur. ¶ Hydromantici ab aqua dicti. Est enim hydromantia in aquæ inspectione umbras dæmonum evocare, & imaginem d ludificationes eorum videre, ibique ab eis alienas audire, ubi adhibito sanguine etiam inferos perlicere videntur. 1 & infra. ¶ Ad hæc 2 omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars medicorum condemnat, seu in præcantationibus, seu in characteribus, vel in quibusque rebus suspendendis atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum & Angelorum exorta. Vnde cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. ¶ Auguria e autem avium Phryges primi invenerunt. ¶ Præstigium verò Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem præstigium, quòd præstringat aciem oculorum. ¶ Haruspicinæ autem primus Hetruscis tradidisse dicitur quidam Tages f. Hic ex horis haruspicinam dictavit, & postea non apparuit. Nam g dicitur fabulosè, arante quodam rustico, subitò ex glebis exiliviſſe, & haruspicinam docuisse, qua die & mortuus est. Quos libros Romani ex Hetrusca lingua in propriam mutaverunt. His ergo potentis per dæmonum fallaciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire, quod nulla ratione eis competit investigare. Hæc potestas immundis Spiritibus ideò datur, ut per vasa sibi apta, hoc est, pravos homines seducant illos, qui spernunt veritatem, & credunt mendacio, & juxta Pauli a sententiam, sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur: onerati peccatis ducentur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum b autem Iannes & Mambres restiterunt Moysi; ita & isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: sed ultrà non proficient; insipientia enim manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Nec 3 ideò quisquam credere debet, quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei (qui omnia, quæ fiunt, aut justo judicio facit, aut permissu suo ita fieri finit) quòd prædicti magi leguntur similia fecisse Moysi, qui virgam suam projecit, & conversa est in draconem, projeceruntque ipsi singulas virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed devoravit virga e Aaron virgas eorum. Non enim fuerunt creatores draconum, nec magi, nec angeli mali, quibus ministris illa operabantur. Insunt 4 enim rebus corporeis per omnia elementa mundi quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cùm data fuerit opportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus: & sic non dicuntur angeli, qui ista faciunt, animalium creatores, sicut nec agricolæ segetum, vel arborum, vel quorumcunque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint præbere quasdam visibiles opportunitates & causas, ut illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus verò solus unus est creator, qui causas ipsas, & rationes seminarias rebus inseruit. ¶ Præterea d quidam quærendum putant, quomodo scriptura narrat Pythonissam Samuelem Prophetam suscitasse ad colloquium Saul impiissimi Regis, si pythonica divinatio errori magicæ artis deputanda sit. Quibus ita responderi potest, indignum omninò facinus esse, si secundùm verba historiæ commodetur e assensus. Quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur vir & nativitate sanctus, & vitæ operibus justus? aut si non attractus est, consensit? Quod utrumque de justo credere adversum est. Si enim invitus adductus est, nullum suffragium habet justitia: si autem voluntarius, amisit meritum spiritale, quod positus in carne quæsierat, quod valde absurdum est; quia qui hinc justus recedit permanet justus. Porrò autem hoc est præstigium satanæ, quo, ut plurimos fallat, etiam bonos in potestate se habere confingit. Quod Apostolus f inter cætera ostendit, dicens: [Ipse satanas transfigurat se in angelum lucis.] Vt enim errorem faceret, in quo glorificaretur g, in habitu viri justi, & nomine se subornavit; ut nihil proficere spem, quam prædicabant Dei cultores, mentiretur, quando hinc exeuntes justos finxit in sua esse potestate h. Sed hoc quosdam fallit, quòd de morte Saul & filii ejus non sit mentitus: quasi magnum sit diabolo ante occasum, mortem corporis prævidere, cùm signa quædam soleant apparere morituris, quippe à quibus Dei protectio amota videtur; quantò magis diabolo i, quem angelica potestate k sublimem prophetica oracula fuisse testantur: de cujus magnitudine Apostolus l ait: [An ignoratis altitudinem Satanæ?] Quid mirum ergo, si imminentem propè mortem potuit prævidere; cùm hoc sit, unde fallit, & se

a Isidorus l.1. etymol. cap. 3. Burch. lib. 10. cap. 42. ex dictis Augustini. Ivo part. 10. cap. 89. Pann. Li. c. 63. b Exod. 7. Aug. 18. de civitate Dei, cap. 17. c Libro 8. d al. & imagines ludificationes. e Supra eod. q. 2. f Burch. Ivo, cap. 44. Ivo p. 11. c. 66. Pann. lib. 8. cap. 67. g Ovid. met. l. 2.

a 2. Timoth. 4. & 3. b Augustl. 3. de Trinit. cap. 7. Augustl. q. super Exodum q. 21. & lib. 2. ad Simplicianum q. 3. & ad Dulcitium, q. 6. c Exod. 7. d Augustl. q. 22. ex utroq; testamento. e al. commendetur. f 2. Cor. 11. g al. gloriatur. h 1. Reg. 28. i al. diabolus. k al. manifestus. l Apoc. 2. & 2. Corinth.

in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens affectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hæc se contulit, quæ damnaverat. Sed si quis propter historiam, & ea, quæ verbis expressa sunt, putet non prætermittenda, ne ratio historiæ inanis sit, rectè faciet quidem: si tamen minimè istud ad veri rapit rationem, sed ad visum & intellectum Saul. Neque *a* enim reprobus factus poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saul, & habitum Samuelis describit; ea quæ dicta & visa sunt exprimens, prætermittens si vera, an falsa sint. Quid enim ait? [Audiens, in quo habitu esset excitatus, intellexit, inquit, hunc esse Samuelem.] Quid intellexerit, retulit, & quia non bene intellexit, contra scripturam alium adoravit, quàm Deum: & putans Samuelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanas. Hoc enim nititur, ut adoretur quasi Deus. Si enim illi verè Samuel apparuisset, non utique vir justus permisisset se adorari, qui prædicaverat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum ardore gehennæ: [Cras mecum eris?] His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit improvidus Satanas, & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuelis, contra legem; & virum peccatis pressum, cùm magna distantia peccatorum & justorum sit, cum Samuele justissimo futurum mentitus est. Verum potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat: ad eum enim transmigravit, quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens, prodit se, dum ea confingit, quæ horreant *b* personis, per quas fallere nititur. ¶ Si autem aliquis mihi opponit, & dicit, quomodo eveniunt illa, quæ illi divini prædicunt futura? aut quomodo possunt ægris præbere medelam, aut sanis immittere ægritudinem, si aliquid propriæ virtutis ac potestatis non habent? hoc à me recipiat responsum: quòd ideò quisque non debet eis credere, quia aliquando eveniunt quæ prædicunt, aut sanare videntur languidos, aut lædere sanos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi, qui hæc audiunt vel vident, probentur, & appareat, qua fide sint, vel devotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo Domini populo Dei præcepisse, ita dicens: *c* [Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum, atque portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis, non audies verba Prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat, utrum diligatis eum, an non. In toto corde & in tota anima vestra Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, mandata ejus custodite, & audite vocem illius, ipsi servietis, & ipsi adhærebitis, &c.] Vbi sanè intelligi *d* voluit, etiam illa, quæ à divinantibus non secundùm Deum dicuntur, si acciderint 5, quæ dicuntur, non accipienda sic, ut fiant quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur quæ coluntur ab eis. Nec præter suam potestatem Deus ostendit esse, quòd ista contingunt: sed quasi quæreretur, cur ea permittat, causam tentationis exposuit, ad cognoscendam utique eorum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum suum, cognoscendam verò ab ipsis potius, quàm ab illo, qui scit omnia antequam fiant.

1 ¶ Suscitare] *Apud Rabanum hîc interponitur c. legitur. supra, ead. q. 3. & 4.*

2 ¶ Ad hæc] *Bona pars hujus versiculi habetur apud B. August. l. 2. de doctr. Christ. cap. 20.*

3 ¶ Nec ideò] *Similia legiuntur apud B. Augustinum lib. de Trinitate, c. 7.*

4 ¶ Insunt] *Usque ad vers. Præterea, sunt magnam partem verba B. Augustini in lib. quæstionum super Exodum, c. 21.*

5 ¶ Si occiderit] *Emendatus est hic locus ex B. Augustino, ut habetur, sup. ea. q. 2. c. intellig. Apud Rabanum vero ita legitur: si acciderint, quæ dicuntur non accipienda: vel cum fiant quæ præcipiuntur ab eis, vel colantur.*

a. 1. Regum 28. b al. abhorreant. alii. abhorrent à personis. Codex. Auxerr. c Deuteron. 13. d Supra ead. quæst. 2. intelligi.

QVÆSTIO VI.

Quod autem ab Episcopo excommunicatus, in communionem alio reconciliari non possit, nisi forte per ejus mandatum, vel per summum Pontificem, ratum & authenticum probatur. Presbyteri namq; potestatem excommunicandi vel reconciliandi ab Episcopis accipiunt, non Episcopi à Presbyteris: qui excommunicatos à sacerdotibus reconciliare non possunt. Reconciliatio namq; pœnitentium Episcopalis officia est, non sacerdotalia.

C. I. ¶ *Pœnitentium reconciliatio, chrismatis & puellarum consecratio à Presbyteris non fiant.*

Vnde in concilio Carthaginensi secundo, *cap. 3. Fortunatus Episcopus dixit.*

SI jubet sanctitas vestra, suggero. Nam memini pro certo concilio fuisse statutum, ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum consecratio à Presbyteris non fiat. Si quis autem emerserit hæsitans, quid de eo statuendum sit, Aurelius Episcopus dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris & Coepiscopi nostri Fortunati: quid ad hæc dicitis? Ab universis Episcopis dictum est. Chrismatis confectio, puellarum consecratio à Presbyteris non fiat: vel reconciliare quemquam in publica Missa Presbytero audeat re, hoc omnibus placet.

Puellarum tamen consecratio, Episcopo consulto, in Presbyteris fieri valet.

C. II. ¶ *Permissione Episcopi, virginum benedictionem Presbyter valet.*

Vnde in Carthaginensi concilio tertio, *a.*

PResbyter *b*, inconsulto Episcopo, virginem non consecret: chrisma verò nunquam conficiat.

C. III. ¶ *Nec Diacono administrare, nec pœnitentem in ecclesia benedicere Presbytero licet.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 43. & 44.*

MInistrare *c* Diaconus, aut consecrare altare Presbyter non præsumat. ¶ Benedictionem quoque super plebem in ecclesia fundere, aut pœnitentem in ecclesia benedicere Presbytero penitus non licebit.

Ecce, quòd ab Episcopo excommunicatus per sacerdotem reconciliari non potest. Sed notandum est, quòd reconciliatio duplex est, publica, alia privata. Publica reconciliatio est, quando pœnitens ante ecclesiæ ingressum publicè repræsentatur, & per impositionem manus Episcopalis ecclesiæ publicæ reconciliantur. Hæc sacerdotibus videtur esse prohibita. Vnde certa finem ultimi capituli non longè. ter prohibentur pœnitentes reconciliare, sed in publica Missa. Privata verò reconciliatio est, quando de occultis peccatis pœnitentes in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt. Hæc reconciliatio potest fieri per sacerdotem.

C. IV. ¶ *Iussione Episcopi de occultis peccatis Presbyteri pœnitentes reconcilient.*

Vnde Evaristus Papa *ait.*

PResbyteri *d* de occultis peccatis jussione Episcopi pœnitentes reconcilient: & sicut supra præmissum est, infirmantes absolvant & communicent.

a Sent. 4. dist. 20. b Sequent. abrit. c Cap. 44. d Ivo lib. 8. c. 16. Ivo p. 15. c. 32.

C. V. ¶ *Si Episcopus absens est, per Presbyterum reconcilietur in periculo constitutus.*

Item ex concilio Carthaginensi 2. c. 4.

Aurelius *a* Episcopus dixit: si quisquam in periculo fuerit constitutus, & se reconciliari divinis altaribus petierit, si Episcopus absens fuerit, debet utique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis Episcopis dictum est. Placet, quod sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

C. VI. ¶ *Quo meta mortis reconciliatur, convalescens sine communione pœnitentiæ impleat tempus.*

Item ex concilio Martini Bracarensis, c. 82.

I Quis de *b* corpore exiens, novissimum & necessarium communionis viaticum expetit, non ei denegent. Quòd si in desperatione positus post acceptam communionem iterum sanus fuerit factus, tantùm orationi particeps sit, sacramentum verò non accipiat, donec constitutum pœnitentiæ impleat tempus. Qui ergo in exitu mortis sunt, & desiderant accipere sacramentum, cum consideratione & probatione Episcopi accipere debent.

C. VII. ¶ *Sine manus impositione pœnitentes recedentes de corpore reconcilientur.*

Item ex concilio Arausico, c. 3.

Qui recedunt *c* de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eos *d* communicare: quod morientis sufficit reconciliationi 1, secundùm definitiones Patrum, qui hujusmodi communionem congruè viaticum nominaverunt. Quòd *e* si supervixerint, in ordine pœnitentium, & ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoris manus impositione recipiant. Clericis *f* quoque desideratibus pœnitentia non est neganda. Similiter *g* filiis obmutescens (prout statutum est) baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu. Attentibus etiam, quæcunque pietatis sunt, confovenda sunt.

1 ¶ Reconciliationi] *In originali impresso ac manuscripto, & apud Burchardum & Ivonem legitur*, consolationi, aut consolatione.

C. VIII. ¶ *Aliorum testimonio morituris reconcilietur, si obmutuit, vel in phrenesim versus est.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. c. 76.

Si *h* qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & si continuò crediderit moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & insundatur ori ejus Eucharistia. Si supervixerit, admoneatur à supradictis testibus petitioni fuæ satisfactum; & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit. *Item cap. 78.* ¶ Pœnitentes, *i* qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non secundùm absolutos sine manus impositione, si supervixerunt.

C. IX. ¶ *Cura & probatione Episcopi morientes reconcilentur.*

Item ex Nicæno concilio, c. 12.

De *a* his verò, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula observabitur etiam nunc: ita ut si fortè quis recedit ex corpore, necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis recepta communione supervixerit, sit inter eos, qui sola oratione communicant. De omnibus enim his, qui à corpore recedunt, in tradendo eis communionem, cura & probatio sit Episcopi.

Canon hic est ex prisca versione, quæ est in collectione Isidori 2 & ibi est numero duodecimus: Græce tamen, & apud Dionysium est, 13.

C. X. ¶ *Non est neganda reconciliatio his, qui tempore necessitatis eam implorant.*

Item Leo Episcopus *ad Theodorum, epist. 89. al. 91.*

His, *b* qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ 1 moras conversio; dicente Dei Spiritu per Prophetam. *c* [Cùm conversus ingemueris, tunc salvus eris.] *& infrà.* ¶ Quòd si aliqua ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulò ante poscebant 2, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium & circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur: servata tamen regula canonum paterno cum circa eorum personas, qui in Deum à fide discedendo peccarunt.

1 ¶ Veniæ] *Sic in conciliorum editionibus, & apud Ivonem, & infrà de pœnitentia, dist. 1. c. multiplex. In codice autem epistolarum cum aliis sancti Leonis opusculis impressarum, & apud Burchardum, & in pleriisq; vetustis Gratiani legitur*, venire moras.

2 ¶ Poscebant] *Quæ sequuntur, emendata sunt ex aliquot manuscriptis Gratiani, & ipso originali, cum in vulgatis paulo aliter haberet.*

C. XI. ¶ *Non resuatur ejus oblatio, qui festinans ad pœnitentiam, sacerdotem invenire non potuit.*

Item ex concilio Epaunensi.

Si *d* aliquis excommunicatus 1 fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupavit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captivis.

1 ¶ Excommunicatus] *Addita est vox ista ex cæteris collectoribus.*

Ecce, quòd Episcopo præcipiente pœnitentes de occultis peccatis, sive in periculo constituti per Presbyterum possunt reconciliari. Sed si necessitate mortis peccator urgetur, & Episcopus ita remotus est, quòd Presbyter eum consulere non possit, negabitur pœnitentia morienti? & beneficium reconciliationis non præstabitur pœnitenti, quem conversum Deus recipit ad veniam, juxta illud: e [In quacunq; hora peccator conversus fuerit, &c.] *& item: f* [Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.] *ecclesia sibi reconciliare negliget? quem Deus motus suscitavit, ecclesia foris absolvere contemnet? damnabit absentia Episcopi, quem gratia divinæ præsentiæ illustrat per lavacrum regenerationis? Morituris g succurritur etiam à laicis, si Presbyter 1 deest. Cur ergo beneficio reconciliationis per*

a Bur. lib. Burchard. lib. 16. ca. 31. Ivo p. 15. c. 2. b Et conc. Ancyr. 1. 2. c Burch. l. 18. c. 17. Ivo part. 10. ca. 89. d Id. ca. e Ibid. c. f Ibid. c. 22. g Ibid. c. 23. h Ca. 15. ca. 75. Pol. l. 1. tit. Burch. l. 2. c. 20. Ivo p. 15. c. 8. i Burch. l. 18. c. 23. Ivo p. 15. c. 20.

a Bur. l. 18. c. 4. Ivo p. 15. c. 31. b Infr. de pœnitentia, dist. 1. multiplex. & hic autem. Sent. 4. dist. 20. Bur. l. 18. c. 4. Ivo p. 15. cap. 29. c Esa. 30. apud 70. d Sent. 4. dist. 24. Bur. l. 11. c. 51. Ivo par. 14. c. 154. Pann. l. 5. c. 120. e Ezech. 18. f Mal. 3. g Sup. de pœn. dist. 3. ca. quem pœnites tanta. & dist. 6. c. 1. & tanta stag.

Presbyterum ei subveniri non poterat, si contigerit Episcopum deesse? si secundum Augustinum qui agens in extremis confitetur facto turpitudinem criminis, sit dignus venia ex desiderio sacerdotis, cur similiter non sit dignus reconciliatione ex desiderio Episcopi, qui sacerdoti non negat maculam suæ reatus? Item morientibus pœnitentiam negare Presbyteri non debent.

C. XII. ¶ *Reus est animarum Presbyter, qui pœnitentiam morientibus abnegat.*

Unde Iulius Papa *ait.*

SI a Presbyter pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum: quia Dominus dicit: *b* [Quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet, & non morietur.] Vera enim confessio *c* in ultimo tempore esse potest; quia Dominus non solùm temporis, sed etiam cordis *d* inspector est: sicut latro unius momenti pœnitentia meruit esse in paradiso in hora ultima confessionis.

C. XIII. ¶ *Pœnitentia morientibus non est neganda.*

Item Cœlestinus Papa *ait in epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

AGnovimus *e* pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus (fateor) tantæ impietatis aliquem inveniri, ut de Dei bonitate *f* desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem redimere *1*, quo se expediri desiderat, & liberari. Quid hoc, rogo, aliud est, quàm morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? cùm Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad pœnitentiam, sic promittat peccatori inquiens: *g* [In quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei.] Salutem ergo homini adimit quisquis mortis tempore speratam pœnitentiam denegarit: & desperet de misericordia *h* Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidisset latro *i* in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ pœnitentia non juvisset. Cùm esset in pœna, pœnituit, & per unius sermonis professionem, habitaculum paradisi Deo promittente promeruit. Vera *k* ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius est æstimanda, quàm tempore, Propheta *l* hoc taliter asserente, [Cùm conversus ingemueris, tunc salvus eris.] Cùm ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cùm ille se obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

1 ¶ Redimere] *Sic etiam est in manuscriptis, & in vetustioribus conciliorum editionibus. Verùm in codice canonum impresso, & uno manuscripto, inter decreta Cœlestini num. 15. legitur,* perdere. *In recentiori autem Colonienſi conciliorum editione, tomo ſi, apud Burch. & Ivonem eſt,* pondere, quo se ille expediri desiderat, liberare.

Cui autem pœnitentia non negatur, nec reconciliatio sibi deneganda est. Inconsulto ergo Episcopo pœnitentem Presbyter reconciliare non debet, nisi ultima necessitas cogat.

C. XIV. ¶ *Inconsulto Episcopo pœnitentem Presbyter reconciliare, nisi ultima necessitas cogat, non debet.*

Unde in Carthaginensi *a* concilio 3. *c. 32. legitur.*

PResbyter *b* inconsulto Episcopo non reconcilie pœnitentem, nisi absente Episcopo ultima necessitas cogat. Cujuscunque autem pœnitentis publicum [illegible] gatissimum crimen est, quod universam commoverit ecclesiam *1*, ante apsidam manus ei imponatur.

1 ¶ Ecclesiam] *Antea erat*, urbem. *Emendatum est in plerisque conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, Sorianſi regio, & Burchardo, & Ivone. In recentiore autem Colonienſi editione eſt*, quod universa ecclesia noverit.

QVÆSTIO VII.

DE tempore verò satisfactionis, an sit imponendum moderatura, Theodorus Cantuarienſis Archiepiscopus in pœnitentiali suo ita dixit.

C. I. ¶ *In periculo constituti, pœnitentiæ quæstio non est imponenda, sed immorandum.*

AB infirmis *d* in periculo mortis positis per Presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ innotescenda, & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studiis pondus pœnitentiæ sublevandum. Si fortè migraverint ne obligati à communione & remissio veniæ fiant alieni. A quo periculo si divinitus ereptus convaluerit, pœnitentiæ modum à sacerdote sibi impositum diligenter observet; & ideò secundum auctoritatem canonicam, ne illis janua pietatis claudatur, oratione, & consolationibus & consolationibus ecclesiasticis, sanctione olei inuncti *f*, secundùm statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.

2 pars. *Aliis verò pro qualitate peccati, & præsidentis arbitrio, tempora pœnitentiæ decernenda sunt.*

C. II. ¶ *Præsidentium arbitrio præsens tempora pœnitudinis.*

Unde Leo Papa *epist. 87. al. 79. ad Nicetam Episcopum, c. 6.*

TEmpora *g* pœnitudinis habita moderatione tuenda sunt tuo judicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos: pariter etiam habens [illegible] nilis intuitum, & periculorum quorumcunque [illegible] ægritudinis respiciens necessitates. In quibus si [illegible] graviter urgeatur, ut dum adhuc pœniter, de salute desperetur, oportet ei per sacerdotalem necessitatem communionis gratia subveniri.

¶ *In epistola, & apud Burchard. & Ivonem hæc annexa.*

His verò, de quibus dilectio tua nos credidit [illegible] dos, qui aditerandum Baptismum vel meru [illegible] vel errore traducti, & nunc se contra catholicæ [illegible] cramentum egisse agnoscunt, ea custodienda [illegible] ratio, qua in societatem nostram non nisi per [illegible] remedium, & per impositionem Episcopalis manus [illegible] munionis recipiant unitatem; temporis [illegible] habita moderatione tuo constituenda judicio, [illegible] ut, &c.

C. III. ¶ *Et qualitas criminis, & quantitas pœnitentium in satisfactione imponenda à sacerdote consideretur.*

a *Senten. 4. dist. 20. Bur. l. 18. c. 21. Ivo p. 15. c. 43.* b *Ezech. 18.* c *conversio.*] *Burchard. & Ivo.* d *Luc. 13.* e *In concil. Triburiensi sub Arnulpho, c. 31. Rabanus in libro pœn. c. 38. Burchard. l. 8. c. 22. Ivo p. 15. c. 44.* f *al. pietate. In Moguntino sub Raba. c. 27.* g *Ezech. 33.* h *al. clementia.* i *Luc. 23.* k *Bur. l. 18. c. 1. Ivo p. 15. c. 20.* l *Esa. 30. apud 70.*

a *Et in Afric. 10.* b *Sent. dist. 20. Burchard. l. 19. c. & 70. Ivo p. 15. c. 4. & 24.* c *al. necessitate cogente.* d *ibid. Bur. l. 18. c. 24. Ivo p. 15. c. 36.* e *al. sine confessione.* f *animatt.* g *Cap. d. 5. c. 86. Poly. l. 3. tit. 20. Bur. l. 4. c. 242.* h *sic legunt Burch. & Ivo.*

Item Nicolaus Papa.

DE his verò, qui pro criminibus pœnitentiam egerunt *a*, & ad cingulum militiæ reverteruntur, constat eos contra sacras regulas agere. Verùm quia crimina non æqualia sunt, prohibesque alios horum propter nimiam hebetudinem in desperationem cecidisse, alios ob hoc ad paganos fugisse; tibi hoc committimus decernendum, nimirum, quia loca & tempora religionis *b* illius, & modum culpæ, nec non & pœnitentiam, & gemitus hominum ad confessionem venientium præsens positus inspicere vales.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Laodicensi, *c.* 2.

HIc *c* qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, & oratione 1, confessione, ac pœnitentia malorum suorum perfectam conversionem demonstrant, pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus attribuendum est, propter misericordiam & bonitatem Dei. Qui ergo hujusmodi sunt, revocandi, & ad communionem sunt applicandi.

1 ¶ Orationem] τὴν εὐχαριστηριώδη τῆ εὐχῆ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας. *quod Dionysius vertit, & pertinentes in oratione confessionis, & pœnitentia: cujus sensui propius accedit ad verba Græca, etiam in cæteris hujus capitis partibus, quàm prisca: quamvis in hac etiam sententia conspiciatur.*

C. V. ¶ *Episcopi arbitrio pro qualitate peccati pœnitentiæ tempora distribuantur.*

Item ex concilio Carthaginensi *d* tertio, *c.* 31.

PŒnitentibus *e* secundùm differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

C. VI. ¶ *Sine personarum acceptione imploranti pœnitentia detur.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *c.* 74.

SAcerdos *f* pœnitentiam imploranti absque personarum *g* acceptatione pœnitentiam secundùm leges iniungat. Negligentiores verò pœnitentes tardius reconcilientur. Omni autem tempore jejunii manus pœnitentibus à sacerdotibus imponantur. Diebus *h* autem remissionis pœnitentes genua flectant, & mortuos in 1 ecclesiam afferant, & sepeliant. Die 2 autem Dominico non jejunent. Nam qui Dominico die studiosè jejunat, non creditur esse catholicus. Pœnitentes verò, qui leges pœnitentiæ attentè exequuntur, si casu in itinere, vel in urbi fuerint morati, ubi eis subveniri non potest, memoria eorum & oblationibus, & orationibus commendentur.

1 ¶ In ecclesiam] *In recentiore Coloniensi conciliorum editione legitur*, ecclesiæ afferant. *In antiquioribus verò editionibus, & Gratiani Vaticanis codicibus sic habet integer locus*, mortuos ecclesiæ pœnitentes efferant & sepeliant.

2 ¶ Die autem Dominico] *Pro his usq; ad vocem*, catholicus, *in can. 46 hæc leguntur.* Qui Dominico die studiosè jejunat, non creditur catholicus.

C. VII. ¶ *Tempus pœnitentiæ pro qualitate peccati impendatur.*

Unde in octava synodo *legitur.*

PRo *i* qualitate delicti tempus pœnitentiæ impendatur.

¶ *Videri potest sumptum ex regulis brevioribus B. Basilii, c. 106. quod tamen aliàs est eventre in iis capitibus, quæ ex octava synodo citantur.*

C. VIII. ¶ *Tempus & modus pœnitendi delinquentibus, præsidentium imponatur judicio.*

Idem.

HOc sit in judicio positum eorum, qui præsunt, vel quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant, qui delinquunt: quia ætas & eruditio multam haberi facit differentiam pœnæ.

¶ *Caput hoc habetur in libello beati Basilii de instituto monachorum Ruffino interprete, c. 90. Ibi enim ultima interrogatio est hæc.* Qualibus correptionibus uti oportet inter fratres ad emendationem eorum, qui delinquunt? *Responsio.* Hoc sit in judicio positum eorum, qui præsunt vel quanto, &c. *Itaq; ex interrogatione & responsione consectum est hoc caput, sicut & duo sequentia, quæ apud eundem Ruffinum leguntur.*

3 pars. *Quo affectu pœnitentem suscipere, & impœnitentem abjicere debeamus*, ex eadem synodo *evidenter ostenditur, cùm dicitur.*

C. IX. ¶ *Intimo charitatis affectu pœnitentem debemus suscipere.*

PŒnitentem *a* ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cùm dicit, quia *b* convocavit amicos suos, & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quam perdideram.

¶ *Burchardus & Ivo citant ex dictis Basilii Episcopi, & in regulis illius brevioribus numero 8. est sententia hujus capitis: quod tamen acceptum videtur ex c. 24. ejusdem libelli de institutis monachorum. Ubi secunda interrogatio sic habet.* Pœnitentes ex corde quomodo debent suscipi, pater? *Responsio.* Sicut Dominus ostendit, cùm dicit, qui convocavit, &c.

C. X. ¶ *Pœnitentes legem Dei diligant, iniquitatem odio habeant.*

Idem.

AFfectum illum in se recipiat pœnitens, quem gerebat ille qui dixit: [Iniquitatem odio habui, & abominatus sum.] sed & ea, quæ scripta sunt in sexto Psalmo, atque in quam plurimis aliis: sed & illa, quæ Apostolus dixit ad eos, qui secundùm Deum contristati sunt. [Quantam, inquit, operatum est hoc ipsum in vobis sollicitudinem, sed excusationem, sed indignationem, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos castos 1 esse negotio.] Sed & in his ipsis, in quibus deliquit, agens multa contraria & Zachæus fecit.

¶ *Sententia hujus capitis est in regulis brevioribus num. 5. Acceptum tamen videtur ex cap. 19. ejusdem commemoratis libelli: in quo hæc est interrogatio.* Quomodo quis debet pœnitere in unoquoq; delicto? Affectum illum in se recipiens, quem gerebat ille qui dixit, iniquitatem, &c.

1 ¶ Castos] *Antea legebatur*, cautos. *emendatum est ex libello Ruffini: in vulgata est*, incontaminatos, *græce ἀμώμους.*

C. XI. ¶ *Impœnitentes tanquam ethnici habeantur.*

Idem.

ERga eum *c* qui peccata sua non punit, tales esse debemus, sicut Dominus præcepit, *d* dicens: [sit tibi sicut ethnicus & publicanus:] & sicut Apostolus docuit *e*, dicens: [subtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam tradidimus vobis.]

¶ *Hoc etiam habetur in brevioribus num. 9. In eodem verò libello cap. 24. ultima interrogatio est hæc.* Erga eum, qui non pœnitet pro peccato, qualiter esse debemus, pater? *Responsio.* Sicut præcepit Dominus, dicens; Sitibi, &c. *Apud Burchardum & Ivonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet.* Erga eum, qui non peccato commisso non pœnitet, tales, &c. *quod magis convenit*

a *al.* agunt.] *aliquot manusc.* b *al.* religionis.] *aliquot manusc.* c *Burch. l. 19. c. 41. Ivo p. 11. c. 56.* d *In Afric. c. 10. c. 5. 11. 67. 11.* e *Bur. l. 19. c. 31. & 32. Ivo p. 15. c. 64. 67.* f *Bur. l. 19. c. 35. & 38. Ivo p. 15.* g *al.* persona. h *ibid. cap. 76. C. 80. C. 81. C. 82.* i *Gratianus in regulis B. Benedicti, c. 24.*

a *Burch. l. 19. c. 33. Ivo p. 15. c. 55.* b *al. qui.] orig.* c *Burch. l. 19. c. 64. Ivo p. 15. c. 78.* d *Matth. 18.* e *2. Thess. 3.*

cum prædicta interrogatione, quàm quomodo est apud Gratianum.

C. XII. ¶ *Melius est errare in misericordia remittendi, quàm in severitate ulciscendi.*

Item Ioannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti*] *homilia. 43. ad c. 23. Matthæi.*

ALligant *a* autem onera gravia & importabilia, &c.] Tales sunt nunc etiam sacerdotes, qui omnem justitiam populo mandant, & ipsi nec modicè *b* servant, videlicet, non ut facientes *c* sint justi, sed ut dicentes appareant justi. Tales sunt & qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt: qui dicunt, & non faciunt: & sic, dum pœna præsentis pœnitentiæ fugitur, contemnitur pœna peccati futura *d*. Sicut enim si fascem super humeros adolescentis, quem non potest bajulare posueris, necesse habet, ut aut fascem rejiciat, aut sub pondus confringatur: sic & homini, cui grave pondus pœnitentiæ imponis, necesse est, ut aut pœnitentiam tuam rejiciat, aut suscipiens, dum sufferre non potest, scandalizatus amplius peccet. Deinde, etsi erramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere *e*, quàm propter crudelitatem? Ubi enim paterfamiliàs largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid sacerdos ejus austerus? Vis apparere 1 sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus.

1 ¶ Vis apparere.] *Locupletatus est hic locus ex indicata homilia: cùm antea legeretur*, ut quid sacerdos ejus austerus vult apparere?

C. XIII. ¶ *Calendarum observationes agere non licet.*

Item Martinus Bracarensis, *c. 74.*

NOn *f* licet iniquas observationes agere Calendarum, & otiis vacare gentilibus, neque lauro, aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc observatio paganismi est.

C. XIV. ¶ *Anathema sit, qui ritum Paganorum, & Calendarum observat.*

Unde Zachatias Papa *in concilio Romano, cap. 9.*

SI *g* quis Calendas Ianuarias, & brumam ritu paganorum colere, vel 1 aliquid plus novi facere propter novum annum, aut mensas cum dapibus vel epulis in domibus præparare, & per vicos & plateas cantiones & choros ducere præsumpserit, quod magna iniquitas est coram Deo, anathema sit.

¶ *Hoc est caput nonum in concilio Romæ à Zacharia habito, quod asservatur in Vaticana bibliotheca: & inde nonnulla sunt emendata & addita. De hac autem superstitione Bonifacius legatus Germaniæ epist. 2. quæ est in tomo conciliorum, ad ipsum Zachariam multa scribit: cui Zacharias ultima epistola respondens, mentionem hujus concilii videtur facere his verbis.* Et qui per instigationem diaboli iterum pullulabant, à die, qua nos jussit divina clementia (quamquam immeriti existamus) Apostoli vicem gerere, illicò omnia hæc amputavimus. *Idem prohibetur pluribus in canonibus, qui sexta synodo ascribuntur, c. 62. Et multa in hujusmodi superstitionem scribit Tertull. in libro de Idololatria, & alii graves auctores.*

1 ¶ Vel aliquid plus novi facere propter novum annum.] *Hæc non sunt in codice ipsius concilii Vaticano.*

C. XV. ¶ *Infirmitatibus hominum incantationes nihil remedii præstant.*

Item Augustinus.

ADmoneant *a* sacerdotes fideles populos, ut non credant magicas artes, incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedii posse conferre. Nam animalibus languentibus, claudicantibusve, vel etiam nonnullis quidquam mederi: non 1 ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse: nec hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus callidus perfidus genus humanum decipere nititur. Et si quis hæc exercuerit, clericus degradetur, laicus anathematizetur.

¶ *Caput hoc Burchardus & Ivo citant ex dicto Augustini, apud quem similia reperiuntur in locis allatis supra ad c. 11. mirum. Sed eadem omnino verba præter ultimam clausulam guntur in concilio Turonensi 3. cap. 42. & in adjecta Capitulis, c. 94.*

1 ¶ Non ligaturas] *Hinc usq; ad vers. prodesse, dicta ex concilio & capitularibus.*

2 ¶ Et si quis hæc] *Postrema hæc tota clausula non in concilio, neq; in capitularibus, sed apud Burch. & Ivonem.*

C. XVII. ¶ *Dies Ægyptiaci, & lunares Calenda non sunt observanda.*

Item Augustinus.

NOn observetis *b* dies, qui dicuntur Ægyptiaci, Calendas Ianuarii, in quibus cantilenæ quasdam comessationes, & ad invicem dona donantur, quod principio anni, boni fati augurio, aut aliquos menses, tempora, aut dies, annos, aut lunæ, solisque cursus, quia qui has, & quascunque divinationes aut sortilegia observat, aut attendit, aut consentit observando, inutiliter, & sine causa, magis ad sui damnationem quàm ad salutem tendit: sive qui per quosdam numeros, & Lunæ, & per Pythagoricam necromantiam nativitatum vitam, vel mortem, vel prospera, vel adversa futura inquirunt, sive qui attendunt somnialia scripta sub Danielis nomine intitulata, & sortes, quæ dicuntur Apostolorum, & auguria avium, aut aliqua [illegible] domo facienda, aut propter conjugia copulanda, aut collectionibus herbarum carmina dicunt, amuletos pro quavis infirmitate scripta super homines vel animalia ponunt, præter symbolum & orationem Dominicam, aut magicis falsitatibus in *c* grandinariis temporibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum mum euntes, aut suis domibus introducunt, ut ejus gent, sciant se fidem Christianam & baptismum ricasse, & ut paganum, & apostatam, id est, reum tem, & Dei inimicum, iram Dei graviter in incurrisse: nisi ecclesiastica pœnitentia emendaverint reconcilietur. Dicit enim Apostolus. *d* [Sive tis, sive aliquid aliud facitis, in nomine Domini Iesu Christi facite, in quo vivimus, movemur mus.]

¶ *In plerisq; vetustis exemplaribus est tantum. Polycarpo etiam refertur sine auctoris nomine.*

C. XVII. ¶ *Grave peccatum est dies observare, vel menses, & annos.*

De temporum quoq; observationibus similia Augustinus in Enchiridio 1 c. 79.

QVis æstimaret *e*, quàm magnum peccatum dies observare, & menses, & annos, & tempora (sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt aut nolunt aliquid inchoare, ex eorum vanas doctrinas hominum fastis vel ephemeridibus existiment tempora,) nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus? qui talibus ut meo, ne forte sine causa laboraverim in vobis, per epistolam ad *f* Galatas, *ad c. 4.* ¶ Intelligat

---

a *Matth. 23.* b *modicam.* c *al. faciendo, dicendo.* d *al. futuri.* e *al. dare.* f *Poly. l. 6. tit. 12. Bur. l. 19. c. 15. Ivo p. 11. c. 42. Poly. ibid.* g *Bur. l. 19. c. 16. Ivo p. 11. c. 43.*

a *In Turonensi 3. c. 42. & in adjecta cap. 154. Poly. l. 1. c. 40. Ivo p. 11. c. 65.* b *Poly. l. 8. tit. 12. c. 18. Burchard. l. 10. c. 41. 19.* c *Beda Gal. 4. Ivo p. 11. c. 19. Panormia* f *Gal. 4. Beda ibid. Ivo p. 11. c. 15.*

tantum periculum animæ pertinere superstitiosas temporum observationes, ut huic loco subjecerit Apostolus, [Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.] Quod cùm tanta celebritate atque auctoritate per orbem terrarum in ecclesiis legatur, plena sunt tamen conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum, i mathematicis accipiunt. Iam verò, ne aliquid inchoëtur, aut ædificiorum, aut hujusmodi quorumlibet operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos moneri non dubitant.

1 ¶ Intelligat] *B. Augustinus explanans ea verba Apostoli ad Gal. 4.* Dies observatis, & menses, & tempora, & annos: ostendit ad gentiles, quam ad Iudæos referri posse demonstratum, subjungit. Ergo eligat lector, utrum volet sententiam, dummodo intelligat ad tantum, &c.

C. XVIII. ¶ *Sine incantatione herbas vel petras licet habere.*

Item Hieronymus.

Donatium a sustinenti licet petras vel herbas habere sine incantatione.

¶ *Iustellus etiam, & Ivo citant ex dicto Hieronymi, sed Petrum illum non nominat.*

CAUSA XXVII.

Quidam votum castitatis habenti desponsavit sibi uxorem: illa priori conditioni renuntians, transtulit se ad alium, & nupsit illi: ille, cui prius desponsata fuerat, reperit eam.

1 Hic primum quæritur, an conjugium possit esse inter voventes.

2 Secundo, an liceat sponsa a sponso recedere, & alii nubere.

QVÆSTIO I.

Quid voventes matrimonia contrahere non possunt, multis auctoritatibus probat.

C. I. ¶ *Excommunicentur viduæ, quæ religiosa habitum nuptiæ elegerint.*

In concilio namque Carthaginensi quarto, *cap. ult.* statutum invenitur de viduis, quæ professam a continentiam prævaricatæ sunt.

Sicut bonum b est castitatis præmium, ita & majori observantia, & præceptione custodiendum est, ut si quæ viduæ, quamlibet adhuc in minoribus annis positæ, & immaturæ 1 ætate à viro relictæ, se devoverint Domino, & velle latenti abjecta, sub testimonio Episcopi & ecclesiæ in religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierunt, secundùm Apostolum damnationem habebunt, quia fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausæ c sunt. Tales ergo personæ à Christianorum communione sequestrentur, neque 2 convivio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ 3 conjuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ religiositatem mutaverunt, crimine adulterii non habuntur, si devotionem, quam Deo spoponderunt, non coactæ obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, & ad secundas nuptias transitum fecerint? Quæ evidentissima itruente ab aliquo oppressæ e fuerint, ac probra delectatione libidinis permanere in conjugio rapuerint, volenti viro consenserint, damnationi superius comprehensi teneantur f obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: g [Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.]

1 ¶ Immaturæ] *In variis conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus, & Sorbonensi regio legitur*, matura. *Ivo habet* in matura.

2 ¶ Neque convivio] *Sic est emendatum ex manuscriptis Grattani exemplaribus, expunctis verbis illis*, donec ad bonum, quæ cœperant, revertantur: *quæ ex capite sequenti videntur huc fuisse translata. In conciliorum autem impressis & manuscriptis codicibus, legitur:* Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in convivio communicent.

3 ¶ Adulteræ] *Sic est emendatum ex memoratis conciliorum exemplaribus. Nam antea legebatur:* Nam si adulterii conjuges reæ sunt, si suis obnoxiæ viris non fuerint, quantò, &c.

C. II. ¶ *De viduis & virginibus, quæ à religionis proposito discedunt. Item ex epistola* Gregorii *missa ad Bonifacium.*

Viduas a à proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consulere voluit dilectio tua, frater charissime, credo te nosse à sancto Paulo, b & à multis sanctis Patribus, nisi convertantur, olim esse damnatas. Quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium, atque à liminibus ecclesiæ arcendas fore censemus, usquequò obediant Episcopis suis, & ad bonum, quod cœperunt, invitæ, aut voluntariæ revertantur. ¶ De virginibus autem non velatis, si deviaverint, à sanctæ memoriæ prædecessore nostro Papa Innocentio, taliter decretum habemus: [Hæ c verò, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si nupserint, aliquanto tempore his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quantò magis ista polliciatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit? &c.] ¶ Si virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur, & à cœtu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur, quantò magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris sapientiæ atque consilii existunt, virorumque consortio multoties usæ sunt, & habitum religionis assumpserunt, & demum apostataverunt, atque ad priorem vomitum sunt reversæ, à nobis, & ab omnibus fidelibus à liminibus ecclesiæ, & à cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ, & carceribus tradendæ, qualiter juxta Apostolum d Paulum tradentes hujusmodi hominem Satanæ, ut spiritus ejus salvus sit in die Domini? De talibus enim & Dominus per Moysem loquitur, dicens: e [Auferte malum de medio vestri.] De quibus & per Prophetam ait: f [Lætabitur justus, cùm viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.] De talibus namque, & eorum similibus, atque eisdem consentientibus dicitur: g [Quia non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, rei sunt.]

¶ *Sic etiam citant cæteri collectores. Habetur autem & paulò etiam copiosius in capitularibus adjectis, c. 215.*

C. III. ¶ *Transire non possunt viduæ & virgines post religionis propositum ad nuptias. Item ex decreto* Gelasii Papæ *ad Siculienses Episcopos misso, cap. nono.*

Neque h viduas ad nuptias transire patimur, quæ in religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas

2 *Poly. l. 10. t. 1. Burch. l. 10. c. 30. Ivo p. 11. c. 71.* b *al. promissa.* c *Burch. l. 8. c. 39. Ivo p. 7. c. 52. & 147. 1. Tim. 5.* d *al. deperiit.* e *al. tenebuntur.* f *1. Tim. 5.*

a *Sent. 4. dist. 38. Anselm. l. 11. c. 177. Burch. l. 8. c. 45. Ivo par. 7. cap. 63. Panorm. l. 3. c. 204.* b *1. Tim. 5.* c *Infra eod. Haverò.* d *1. Corinth. 5.* e *Deut. 13.* f *Psal. 57.* g *Rom. 1.* h *Poly. l. 4. tit. 35. Burch. l. 3. cap. 46. Ivo pa. 7. c. 64. & 144. Pann. l. 3. c. 203.*

annis plurimis in monasteriis ætatem peregisse contigerit.

C. IV. ¶ *Ex quolibet sensu corporis mulier corrumpi potest.*

Item Cyprianus *ad Pomponium de virginibus.*

NEc aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quòd inspici & probari posset, an virgo sit: cùm & manus obstetricum, & oculi sæpè fallantur: & si incorrupta inventa fuerit virgo ea parte, qua mulier potest esse, potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen inspici non potest. Certè ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, & osculatio, & conjacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confiteatur? Si superveniens maritus sponsam suam jacentem cum altero videat, nónne indignatur, & fremit, & per zeli dolorem *a* fortassis & gladium in manum sumit? Quid Christus Dominus & judex noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, jacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? & quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur? Cujus ut gladium spiritalem, & venturum judicii diem unusquisque fratrum possit evadere, omni consilio providere & laborare debemus.

C. V. ¶ *De eodem.*

Idem *in eadem epistola.*

QVòd si pœnitentiam hujus illiciti concubitus sui egerint, & à se invicem recesserint, inspiciantur iterum 1 virgines ab obstetricibus diligenter: & si virgines inventæ fuerint, accepta communione ad ecclesiam admittantur: hactamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reversæ fuerint, aut si cum eisdem in una domo, & sub eodem tecto simul habitaverint, graviore censura ejiciantur, nec in ecclesiam postmodum facilè recipiantur. Si autem de eis aliquæ corruptæ fuerint, & deprehensæ, agant pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est: & ideò æstimato justo tempore, postea exomologesi facta ad ecclesiam redeat. Quòd si obstinatè perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in ecclesiam posse: ne exemplum cæteris ad ruinam delictis suis facere incipiant: nec putent sibi vitæ, aut salutis constare rationem, si Episcopis & sacerdotibus obtemperare noluerint.

1 ¶ Iterum] *In codicibus Cypriani impressæ, & octo manuscriptis, quæ Romæ ad operum ipsius emendationem collata fuerunt legitur,* interim: *quæ varietas notatur etiam in glossa.*

C. VI. ¶ *Clericus deponatur, laicus excommunicetur, qui cum sanctimoniali mœchatus fuerit.*

Item ex sexta synodo *in Trullo, c.4.*

I. SI quis Episcopus, Presbyter, Diaconus aut Subdiaconus, aut lector, aut psalmista, aut ostiarius cum muliere sanctificata Deo mœchatus fuerit, deponatur; quia sponsam Christi corrupit: si verò laicus, excommunicetur.

C. VII. ¶ *Vidua & puella, quæ post religionis habitum nubunt, à communione suspendantur.*

Item ex concilio Toletano quarto, *c.8.*

DE *b* viduis & puellis, quæ habitum religionis in domibus propriis tam à parentibus, quàm per se mutaverunt, si postea contra institutum patrum, vel præcepta canonum consilia crediderint copulanda, tamdiu utræque *c* habeantur à communione suspensæ *d*, quousque, quod illicitè perpetraverunt, emendent. Qui si emendare neglexerint, à communione, & consortio Christianorum convivio, perpetuò sint sequestratæ.

¶ *In concilio Toletano non est inventum. Est autem in Capitular. c.338.*

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Papæ.

VIduas *a* autem velare Pontificum nullus ausus est, prout statutum est in decretis Gelasii Papæ capitulo xiii. quod nec auctoritas divina, nec canonum sacrum statuit. Quòd si propria fuerit voluntate continentiæ professa, in ejusdem Gelasii capitulo xxi. legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo: quia secundum Apostolum *b*, si se continere non poterat, nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione prius fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti, in hoc sancto concilio sancimus, & liberè judicamus, si sponte velamen, nec vis non consecratum, sibi imposuerit, & in cultu velatas Deo oblationem obtulerit, velit nolit, sanctimoniæ habitum ulteriùs habere debet, licet sacramentum firmare velit, eo tenore & ratione sibi velamen impositum fuisse, ut iterum posset deponere.

¶ *Abest caput hoc à nonnullis Gratiani exemplaribus, Richardus & Ivo citant ex concilio Moguntino, sub S. Victore concilio Triburiensi, c.25. In hoc autem capite, & duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, ut sunt in codice, communi.*

1 ¶ Capitulo xiii.] *Sic est in codice canonum: in quo verò ejusdem prima Episcopis per Lucaniam est c.11. sine titulo posit, quod est in capitulo 21. in eodem codice, in epistola*

2 ¶ Nos autem] *In concilio Triburiensi legitur: Quæ auctoritate paternæ suffulti sententiæ in hoc loco ita nostro tu sancimus, &c. Hæc verò eadem de vidua, quæ sponte velamen non consecratum imposuit, habentur in decretalibus titulo tit. de regul. Quod in codicibus impressis citatur ex concilio Latarensi. In prima autem collectione, & vetustis codicibus Hispanis ex Arelatensi.*

C. IX. ¶ *De his, quæ votum virginitatis habentes nubunt, necdum sacro velamine nec tecta.*

Item ex decretis Innocentii Papæ, *c.2.11. & ex Gelasii decretis canonum, & epistola 2. ad Villicum, c.13.*

HÆ verò quæ necdum sacro velamine tectæ, sed in proposito virginali semper se permanere fatebantur, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, hi tamen da 1 aliquanto tempore pœnitentiæ est, quia sponsum rum à Domino tenebatur. Si enim inter homines bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto gis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, fidei illæsa dicta non debet *d*? Nam si Apostolus *e* illas, propositio viduitatis disceserant, dixit habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto gis virgines, quæ pactionis *f* suæ fidem minuere ausæ runt?

1 ¶ His agenda] *Sic est emendatum ex codice canonum: epistola & concilio Turonico: & sic legitur supra in c. Vidua. In enim loco etiam in manuscriptis erat,* ad agendam pœnitentiam tempore pœnitentiam sit liberum.

C. X. ¶ *Non sunt admittendæ ad pœnitentiam virgines sacræ si publice pudicæ nupserint.*

Item ex decreto g ejusdem, [*cap. 13. inveniuntur nonum:*] *in epistola autem ad Victricium, c.22.*

a *al.livorem.* b *Cap.1.7.c.338. Bur.l.8.c.48. Ivo p.7. ca.66.* c *al.utriq.* d *al.suspensi.*

a *Anselm.l.7.c.206. Burch.l.8.c.38. Ivo p.7.c.65.* b *1.Cor.7.* c *& in conc. Turon.22.c.11.* d *c.197.* e *1.Tim.5.* f *al. priori pulsum fidem.* g *concilio Turonico, ibidem.*

QVæ Christo *a* spiritualiter nubunt 1, & à sacerdote velantur, si publicè postea 2 nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam agendam, nisi hi, quibus se junxerant, à mundo recesserint. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcunque vivente viro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus de eis fuerit defunctus: quanto magis de illa tenenda est, quæ antè immortali sponsio conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transgravit?

1 ¶ Nubunt] *In antiqua editione conciliorum, & epistolarum Gratiani impresso legitur*, nupserint: *sed in duobus ejus manuscriptis, nubunt: post quod verbum in omnibus sequitur*, & à sacerdote velantur, *ideoq; sunt addita.*

2 ¶ Si publicè postea] *In epistola olim Colonæ ac Lutetiæ impressa legitur*, si postea nupserint, vel publicè, vel occultè corruptè fuerint: *In editione conciliorum Colonensi duobus & nihil amplius*, si postea vel nupserint publicè, vel occultè corruptè fuerint. *In postrema autem quatuor eorum*, si postea vel publicè nupserint, vel se clanculò corripuerint.

C. II. ¶ *Ab ecclesia eliminanda, & ergastulis retrudenda sunt monachorum vel monachatarum impudicæ personæ.*

Item ex concilio Triburiensi, *c.6.*

Impudicas *b*, detestabilesque personas monachorum, atque monacharum, quæ abjecto proposito sanctitatis, illicita, atque sacrilega contagione se miscuerunt, & in alterutrum 1 conscientiæ desperatione perductæ, de illicitis complexibus libere filios procreaverint, à monasteriorum cœtu, ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus: quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus lamentatione continua deficientes purificatorio possint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit subveniri.

¶ *Caput hoc habetur in epistola prima Syricii, & in codice canonum est c. 11. inter decreta ipsius: quem etiam citant Burchardus & Anselmus. Pars tamen aliqua hujus capitis est in c. si quis sacra subjicitur eadem, quod quidem habetur in concilio Triburiensi, quod extat.*

1 ¶ Alterutrum] *Sic est emendatum ex multis editionibus epistolarum Syrici & codice canonum. Antea enim legebatur*, in arbitrium conscientiæ propria desperatione.

C. III. ¶ *Monachus & virgo Domino consecrata, si nupserint, excommunicentur.*

Item ex eodem.

Virginem *c*, quæ se Deo consecraverit, similiter & monachum decernimus non licere nuptialia jura contrahere. Quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decernimus, ut habeat auctoritatem ejusdem loci Episcopus misericordiam, humanitatemque largiri.

¶ *Hic est ex caput concilii Chalcedonensis ex versione Dionysii, cujus pars citatur infra, ca. sacro.*

C. XIII. ¶ *Dum vivunt, lamentis pœnitentiæ se affligant, qui sanctimonialibus fœderis copulantur.*

Item ex eodem.

Hi ergo, qui sanctimonialibus scientes matrimonium inuriam Christi copulati sunt, juxta censuram zeli Christiani separentur, & nunquam eis concedatur conjugali vinculo religari, & in pœnitentiæ lamentis se vehementer, dum vivunt, afficiant.

a *Vide 4. distinct. 31. Poly. ibid. & l. 6. tit. 20. Burchard. l. 8. c. 13. Ivo p. 6. c. 67.* b *Poly. l. 4. tit. 34. Anselm. l. 7. cap. 188. Burch. l. 8. p. 7. c. 9.* c *Poly. ibid. Burch. l. 8. c. 20.* d *Burch. lib. 8. cap. 31. Ivo p. 7. c. 9.*

¶ *Caput hoc à Burchardo & Ivone Paschali tribuitur.*

C. XIV. ¶ *A sacra communione priventur, qui sacris virginibus se sociant.*

Item ex eodem.

Virginibus *a* sacris se quosdam temerè sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscere. Quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omninò non recipi. Sed tamen his viaticum de sæculo transeuntibus, si dignè *b* pœnituerint, non negatur.

¶ *Caput hoc in epistola prima Gelasii est num. 22. & in codice canonum inter ipsius Decreta cap. 20. Refertur quoq; in Capitularibus l. 1. c. 106. & in Polycarpo Gelasii nomine.*

C. XV. ¶ *In monasterio revocetur, ac recludatur, quæ à fornicatione recedere noluerit.*

Item Gregorius.

Pervenit ad nos, quòd quidam vir nequissimus, diabolico instinctu de monasterio suaserit exire quandam Deo sacratam, atque à quodam vico, unde exierat, sit revocata: rursusque eam mulierem vir ille nequissimus iniqua suasione de monasterio ejiciens, apud se, retineat impudicè. Volumus autem, ut episcopatus tui auctoritate in monasterio revocetur, atque recludatur.

De hac eadem re videtur scripta epistola Mariniano Episcopo, l. 8. regesti, epist. 3. Caput tamen hoc vel ex alia epistola est acceptum, vel in eo multa sunt immutata.

C. XVI. ¶ *Non est viduis fas post susceptum velamen à sacro proposito discedere.*

Item ex concilio Aurelianensi, *c.3.*

Viduas *e*, quæ spontanea voluntate ab altari conversionis sacræ velamen susciperunt, decrevit sancta synodus in eodem proposito permanere. Non enim fas esse decernimus, postquam se Domino semel sub velo consecraverint, iterum eis concedi Spiritui Sancto mentiri.

C. XVII. ¶ *Qui sacro velamine velatam in conjugium ducit, anathema sit.*

Item ex eodem. *d*

II. Si quis *e* sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscuerit, ut in constitutis Gelasii Papæ capitulo vigesimo *f* legitur, protinus est æquum eos à sacra communione detrudi, & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omninò non recipi. Si tamen pœnituerint, transeuntibus de sæculo viaticum non negetur. In Chalcedonensi concilio, cap. xvi. [Hoc perpetrantes excommunicentur: confitentibus autem auctoritate Episcopi misericordia largiatur.] Item in epistola Syricii Papæ, cap. 6. *g* ¶ [Velatæ, & Deo consecratæ, si abjecto proposito sanctitatis clanculò sacrilega se contagione miscuerint, & illicitis complexibus publicè & liberè filios procreaverint, has impudicas, detestabilesque personas à monasteriorum cœtu, ecclesiarumque conventibus eliminandas esse judicatum est: quatenus retrusæ ergastulis, tantum facinus continua lamentatione defleant.] Vnde & verbis Domini, & canonica auctoritate in hac sancta synodo præcipimus, ut omninò separentur, & juramento colligentur, ut ulteriùs non sub uno cohabitent tecto.

a *Poly. lib. 6. tit. 20. Burch. l. 8. c. 32. Ivo p. 7. c. 51.* b *al. si tamen.* c *Burchard. lib. 8. cap. 33. Ivo p. 7. c. 34. Pannor. l. 3. c. 198.* d *Concil. Tribur. cap. 23.* e *Burchard. l. 8. cap. 38. Ivo p. 7. c. 57.* f *in codice canonum: sed in concil. tom. 2. habetur c. 22.* g *Sup. ead. impudicas.*

Burchardus etiam & Ivo citant ex concilio Aurelianensi. Habetur autem in Triburiensi, c. 13.

C. XVIII. ¶ *Ad habitum redire cogatur, & reeludatur in monasterio, quæ religiosam vestem abjecit.*

Item Gregorius *Vitaliano Sipontino Episcopo, lib. 7. ind. 1. epist. 9.*

SI custos *a* religiosi habitus *b*, aut esse nosses Episcopus, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, te illic posito, nec projectis religiosis vestibus ad secularem reverti habitum, nec ad nos licuisset perversam epistolam destinare. Sed quia nimia desidia, ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad præsens illicita impunè commissa est. Nam si, ut præfati sumus, sollicitus extitisses, prius ad nos ultio mulieris pravissimæ, quàm culpa, debuit pervenire. Quia ergo tantum hebes, tantumque es negligens, ut nisi canonicam in te fueris coërcitionem expertus, in aliis districtionem *c*, & disciplinam nescias custodire, qualiter debeas esse solicitus, congruo tibi, si Domino placuerit, tempore demonstrabimus. ¶ Præsentia igitur scripta suscipiens, evigila, & excitatus saltem exequere, quod pressus usque nunc ignavia distulisti. Instantiæ ergo tuæ sit prædictam mulierem unà cum Sergio defensore nostro comprehendere, & statim non solùm ad malè contemptum habitum sine excusatione aliqua revocare, sed etiam in monasterio, ubi omninò districtè valeat custodiri, detrudere, & ita omnem circa illam sollicitudinem exhibere, ut quàm sit nefarium quod commisit, ex tua possit districtione cognoscere. Qua in re, si quis (quod non credimus) laicorum *d* aliquo tibi ingenio tentaverit obsistendum, à sacratissimæ eum communionis participatione suspendere, nobisque renunciare festina: ut quantum sit execrabile quod præsumpserit, postquam consideratione propriæ non advertit, emendationis qualitate cognoscat. In his autem omnibus ita cautum stude te, vigilantemque ostendere, ut culpam tuam non geminare neglectus, sed aliquantisper valeat sollicitudo minuere.

C. XIX. ¶ *Districta custodia tradatur, qui à religionis proposito ad secularem habitum rediit.*

Idem *Sergio defensori, lib. 7. indict. x. epist. 10.*

SI homo esses, aut aliquam discretionem habuisses, ita regularis disciplinæ debuisti custos existere, ut ea, quæ illicitè committuntur, antè vindicta corrigeret, quàm ad nos eorum nuntius pervenerit. Sed dum te facit nimia stultitia negligentem, non solùm de illis offendimur, sed etiam ad ulciscendam desidiam tuam nihilominus provocamur. Omni ergo dilatione, omnique excusatione postposita, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, quæ projectis, quàs sponte assumpserat, religiosis vestibus, indumentis se laicis deturpavit, unà cum fratre & Coepiscopo nostro Vitaliano festina comprehendere, atque ad religiosum rursus habitum revocare, ac in monasterium mittere, ubi districtè omninò valeat custodiri: nec ejus custodiam aliquatenus relevari permittas, quousque denuò nostra scripta susceperis. Nam si quolibet modo in hac re negligens, vel lentus extiteris, ità in re districtissimè noveris vindicandum, ut quod ex te nescis, pœna possis referante *f* cognoscere: quia si, ut diximus, intellectum hominis habuisses, hæc, quæ modò facere præciperis, à te debueramus etiam cum ultione ante facta cognoscere.

a *Burch. l. 2. cap. 49. Ivo p. 7. c. 67.* b *al. habitus fuisses.* c *al. disciplina districtionem.* d *al. clericorum, vel.* e *al. suspende.* f *al. rescente.*

C. XX. ¶ *Non tribuitur vel licentia nubendi, qui continentiam servare decreverunt.*

Item Augustinus *de confessu virorum & virtutum, c. 24.*

NVbendi *a* licentia quibusdam tribuitur: illis videlicet, qui virginalem vel viduälem castimoniam quaquam professi sunt. Quibusdam autem non tribuitur, illis videlicet, qui virgines, vel continentes esse decreverunt. Fornicatio autem nulli impunè conceditur.

C. XXI. ¶ *Pejores sunt adulteris, qui continentiæ propositum violant.*

Idem *in libro de bono conjugii.*

MEliore proposito lapsas, si nupserint, fœminas (castitate sanctiori, quæ vovetur Deo, adulteriis graviores manifestum est.

¶ *Verba ipsa B. Augustini ex libro de bono viduitatis habes infrà ead. c. nuptiarum. vers. Quapropter non possum. Idem verò ad c. 7. 1. ad Corinthios, locus Augustini paulò aliter refertur.*

C. XXII. ¶ *Monachus & virgo, qui si Deo dedicant, nuptiis jungi non possunt.*

Item ex concilio Chalcedonensi, *c. 16.*

I. SI *b* qua virgo se dedicaverit Deo, similiter monachus, non licet eis nuptiis jungi. Si verò nupserint fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Si tamen tuimus verò eis posse fieri humanitatem, si ita poterit Episcopus loci.

¶ *Hic est idem canon, qui suprà, vid. c. virginem. dist. 31. Sed illa est versio Dionysii, hæc verò prisca, ex qua etiam sequentia capitula.*

C. XXIII. ¶ *Diaconissa, quæ post ordinationem nubit, anathema sit.*

Item ex eodem, *c. 15.*

DIaconissam *c* non debere ante annos quadraginta ordinari statuimus, & hoc cum diligenti probatione. Si verò ordinationem susceperit, & quamvis tempore observaverit ministerium, & postea nuptias tradiderit, injuriam faciens gratiæ Dei, hæc anathema sit cum eo, qui in nuptiis illius convenerit.

C. XXIV. ¶ *Inter bigamos reputantur, qui virginitatem pollicitam prævaricantur.*

Item ex synodo Ancyranâ, *c. 18.*

QVotquot *d* virginitatem pollicitam pervertunt, & sunt professione contempta, inter bigamos, id est ad secundas nuptias transierunt, habeti debebunt.

C. XXV. ¶ *Virginibus Deo dedicatis, nec in tempore dandæ est communio, si libidine servierint.*

Item ex concilio Eliberitano *si. c. 13.*

VIrgines, quæ se Deo dedicaverunt, si pactum perfecerint i virginitatis atque eidem libidini servierint, intelligentes, quid amiserint, placuit nec in fine eis dandam esse communionem. Quòd si sibimet a peccarint, quòd infirmitate corporis lapsæ fuerint, & tempore vitæ suæ pœnitentiam egerint, & à vitiis [illegible] tinuerint 4, placuit eas in fine communionem [illegible] pere 5.

1 ¶ Perdiderint] *Sic in omnibus hujus concilii editionibus pressis & manuscriptis, qui collati sunt, sed in concilio Magontino sub Arnulpho, c. 26. (ubi hoc refertur.)* prodiderint.

2 ¶ Sibimet] *In duobus Vaticanis concilium refertur*, Quòd si semel persuaserint, *in concilio Magontino*, Quòd si semel persuasæ ad infirmi corporis vitia [illegible] *in codice Lucensi Regio.* Quòd si semel persuasæ [illegible]

a *Ivo p. 8. c. 72. Pann. l. 6. c. 4.* b *Ivo p. 8. c. 141.* c *Pœnitentiale 36.* d *Ivo p. 6. c. 351.* e *al. prævaricati.* f *Extat Augustino tertio 6. 26. in Colon. l. 6. c.*

corporis lapsu vitiata fuerint, *sicut est in margine concilii Meguntini. In textu autem conciliorum editionibus Colonien sibus, ac duobus Parisiensibus legitur*, Quòd si semetipsas pœnituerint, quod infirmitate, &c.

1 ¶ Toto] *Abest hæc dictio ab aliquot vetustis Gratiani, & nonnullis editionibus conciliorum Colonien si, duabus Parisien sibus, & duobus codicibus Vaticanis.*

2 ¶ Abstinuerint] *In omnibus conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, ac Lucensi regio sequuntur hæc verba, ex quibus lapsæ potius videantur, quæ tamen absunt a concilio Meguntino.*

C. XXVI. ¶ *Cogatur ad pœnitentiam filia clerici si devota maritum duxerit.*

Item ex concilio Martini *a* Bracarensi, *c.* 30.

DEfilia Episcopi, vel Presbyteri, sive Diaconi, si devota fuerit, & maritum duxerit, si eam pater, vel mater in affectum receperint, à communione habeantur alieni. Pater verò in concilio causas se noverit præstaturum. Mulier verò non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit pœnitentiam. Si autem vivente eo secesserit, & pœnituerit, vel petierit communionem, in ultimo fine vitæ deficiens eam accipiat.

C. XXVII. ¶ *Devota, nisi desierit peccare, non est in ecclesia recipienda.*

Item ex concilio Toletano I. *b c.* 16.

DEvotam peccantem non recipiendam in ecclesia censuimus, nisi peccare desierit, & si desinens pœnitentiam egerit aptam annis decem, recipiat communionem. Prius autem, quam in ecclesia recipiatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat. Quòd si dimissa fuerit, etiam hæc quæ eam receperit, habeatur abstenta 1. Corruptorem etiam par pœna constringat. Qui autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, nisi aut adhuc ipso vivente marito castè vivere cœperit, aut postquam ipse decesserit.

1 ¶ Abstenta] *Sic emendatum est ex recentioribus conciliorum editionibus, codice regio Lucensi, & Marciano Bracarensi, cap. 31. qui capitulo repetit: quamvis in vetere editione Colonien si tantum tota, duobus Parisien sibus, & duobus codicibus Vaticanis sic, in ablestia: quemadmodum etiam in manuscriptis Gratiani exemplaribus.*

C. XXVIII. ¶ *De monacha, quæ ad lapsum adulterii deducitur.*

Item Gregorius *Iamuario Episcopo Cavalitano, lib 3. epist. 9.*

SI a qua monacharum vel per anteriorem licentiam, vel per impunitatis prauam consuetudinem ad lapsum adulterii deducta fuerit, aut in stupri fuerit perducta voraginem, hanc post competentis severitatem vindictæ in aliud districtius monasterium virgium in pœnitentia volumus redigi, ut illic orationibus atque jejuniis 1 vacet, & sic pœnitendo proficiat, & merendum cæteris arctioris disciplinæ præstet exemplum. Is autem, qui cum hujusmodi fœminis in aliqua fuerit iniquitate repertus, communione privetur, si laicus est: si verò clericus, à suo quoque remotus officio pro suis continuo lugendis excessibus in monasterium detrudatur.

1 ¶ Jejuniis] *In plerisque codicibus epistolarum legitur*, atque jejuniis; & sibi pœnitendo proficiat, &c. *Verus tamen ordo epistolarum Vaticanus & Ivo habent quemadmodum Gratianus.*

C. XXIX. ¶ *Tali dignam pœnitentiam, communionem recipiant, qui in religiosas mulieres excedunt.*

Item *Ianuario Episcopo, lib 3. epist. 14.*

EOs autem, qui in prædictas mulieres, quæ egressæ sunt de monasteriis, excesserunt, & nunc dicuntur communione 1 suspensi, si fraternitas tua de tali facinore dignè pœnituisse prævideris, ad sacram communionem te volumus revocare.

1 ¶ Communione suspensi.] *Sic emendatum est ex plerisque vetustis Gratiani, & originali ipso, cum antea legeretur*, à communione suspendi.

C. XXX. ¶ *De legibus Imperatorum.*

Item ex novellis Iustiniani Imperatoris *a.*

3. SI *b* quis rapuerit, vel sollicitaverit, vel corruperit assisteriam 1, vel diaconissam, vel monacham *c*, vel aliam mulierem, religiosam vitam vel habitum habentem, bona ipsius, & eorum, qui hujusmodi scelerisc communione contaminati sunt, à religioso loco vindicentur, in quo talis mulier habitabat, per religiosos Episcopos, & œconomos, & præsides provinciarum, & officiales eorum, ipsi autem capitali periculo subjiciantur. Mulier autem ubique investigetur, & cum suis rebus monasterio cautiori tradatur. Sin autem diaconissæ fuerit legitimos habens filios, pars legitima liberis ejus legitimis præstetur.

1 ¶ Assisteriam] *Omninò legendum est*, ascetriam, *ex novellis tam græcis, quam latinis, Iustiano antecessore, & Polycarpo: sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXI. ¶ *Mulieres castè obsecvent religiosam habitum, quæ religionis obtentu velantur.*

Item ex decreto Eugenii Papæ secundi *in concilio Romano, c.* 29.

MUlieres *d* obtentu religionis velatæ, aut in monasterio regulariter vivant, aut in domibus suis susceptum habitum castè observent.

¶ *In concilio, quod extat in bibliotheca Vaticana, hæc sunt ipsa decreti verba.* Fœminæ verò, quæ habitum religiosum, aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, cùm essent viripotentes, deinceps verò sociari non permittantur: sed eligentes monasteria, regulariter vivant, aut in domibus susceptum habitum castè observent.

C. XXXII. ¶ *Monachus uxorem ducens unaquæque sacri gradus sortiatur officium.*

Item ex concilio Aurelianensi primo, *c.* 22. *&* 23.

MOnacho orarium in monasterio, vel zonas habere non liceat. Et si postea 1 uxori fuerit sociatus, rantæ prævaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur.

1 ¶ Postea] *Sic in vetere editione conciliorum Colonien si, duabus Parisien sibus, & in duobus codicibus Vaticanis. Sed in recentioribus Colonien sibus legitur.* Et si postea pellici vel uxori.

C. XXXIII. ¶ *Ante professam continentiam nubant viduæ, quibus volunt.*

Item Augustinus *de bono viduitatis, c.* 8.

VIduæ, *e* quæ se non continent, nubant, antequam professæ 1 continentiam Deo voveant. Quod nisi reddant, jure damnantur.

1 ¶ Professæ] *Ita apud Ivonem quoque, & in Panormia. Sed apud B. Augustinum legitur*, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant.

C. XXXIV. ¶ *Non permittatur vidua post professionem continentiæ votum deserere.*

---

a *Ex Concil. Toletano 7. c.* 19. b *Et in capitulis Martini, c.* 31. *Capit. l.* 5. *c.* 234. c *Ivo p.* 7. *c.* 123.

a *Novella* 124. *c.* 64. *apud Iulianum antecess.* b *Polyc. l.* 4. *cap.* 30. *Ivo part.* 7. *cap.* 143. c *al. monastriam.* d *Polyc. lib.* 4. *titul.* 34. *Burchard. lib.* 3. *cap.* 54. *Ivo p.* 7. *c.* 172. e *Ivo p.* 7. *c.* 148. *Pann. lib.* 3. *c.* 200.

Item Nicolaus *Cavalo* a *Archiepiscopo, & ejus suffraganeis.*

VIdua *b* quidem, quæ capiti sacrum velamen imposuit, si inter cæteras velatas fœminas in ecclesia oravit, & oblationes 1 cum illis obtulerit, si professa est, se in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis velamen deponere, à religionis observantia discedere non præsumat.

1 ¶ Oblationes] *In concilio Vormacienſi, apud Yvonem, & in Pannormia legitur*, oblationem: *ſed gloſſa magis ferè convenit voci* oblationes.

C. XXXV. ¶ *Professionem viduitatis coram Episcopo factam post habitum susceptum nulli violare permittitur.*

Item ex concilio Autoſico, *c.27.*

VIduitatis *c* servandæ professionem coram Episcopo in secretario habitam, impositâ coram 1 Episcopo veste viduali, non esse violandam: Ipsam 2 talis professionis desertricem meritò damnandam esse decernimus.

1 ¶ Coram Episcopo] *Sic etiam apud cæteros collectores. Sed in omnibus editionibus conciliorum, & codicibus manuscriptis est*, à Presbytero.

2 ¶ Ipsam] *In vetere editione conciliorum Colonienſi, duabus Parisiensibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, ejus verò repudiatorem, vel ipsam, *& in Colonienſi duorum ac trium tomorum in contextu est eadem lectio: in margine verò*, raptorem verò talium, vel ipsam, *quæ lectio in postrema quatuor tomorum editione in contextu posita est. Cæteri collectores habent quemadmodum Gratianus.*

C. XXXVI. ¶ *Modus & solemnitas facienda professionis hoc ordine servetur.*

Item ex concilio Toletano 10. *c.5.*

OMnes *d* fœminæ venientes ad sacram religionem pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant, post quam scripturam non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. ¶ Quæ verò ex his omnibus fuerint repertæ animum aut vestem in transgressionem dedisse, excommunicationis sententiam ferant: & rursus mutato habitu in monasteriis, donec diem ultimum claudant, sub æruminis arduæ pœnitentiæ maneant religatæ.

In quinto canone decimi concilii Toletani, primùm statuitur, ut fœminæ, quæ antea religiosa veste erant induta, moneantur, & si parere noluerint, etiam vi cogantur in religiosa vita perseverare: & postea subjungitur. Omnes tamen hæ, seu venientes ad primam religionem, seu post transgressum resumentes pœnitentiam conversionem, sicut præmissum est, & pallio capita contegant & conscriptam, roboratamque professionis faciant scripturam, per quam ulterius non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. Quæ verò, &c. *Pannormia cætera habet, ut Gratianus, tantùm post vers.* faciant. *addit*, scripturamque.

C. XXXVII. ¶ *Filii perditionis sunt, qui violant corpora fœminarum Deo sacratarum.*

Item ex concilio Arelatenſi.

SCiendum *e* est omnibus, quòd Deo sacratarum fœminarum corpora per votum propriæ sponsionis, & verba facerdotis Deo consecrata esse templa, scripturarum testimoniis comprobantur: & ideò violatores earum sacrilegi; & juxta *f* Apostolum filii perditionis esse noscuntur.

C. XXXVIII. ¶ *De eodem.* PALEA. [Item.]

VIduæ *g*, si priusquam continentiam profiteantur, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluerint habere maritos: similis conditio & de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum, vel tutorum cogantur accipere maritos.

C. XXXIX. ¶ *In monasterio recludantur monachi uxoribus sociati.*

Item Gregorius *Anthemio Subdiacono, in epistola quadragesima libri primi.*

ET quia *a* aliquos monachorum usque ad tanta nefas profiluisse cognovimus, ut uxores publicè habitantur, sub omni vigilantia eos requiras, & inventos digna coërcitione in monasteriis, quorum monachi erant, retransmittas.

C. XL. ¶ *Post professam continentiam, quæ sua uxorem duxerit, abeà separetur.*

Item Innocentius Papa II. *in concilio Romano, c. 7. 8. ut lex.*

VT lex *b* continentiæ, & Deo placens mundities ecclesiasticis personis, & sacris ordinibus diligimus tuimus, quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, regulares canonici, monachi, atque conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum, sibi copulare præsumpserint, separentur. Hinc namque copulationem, quam contra ecclesiasticum gulam constat esse contractam, matrimonium non censemus. Qui etiam ab invicem separati, prout cessibus condignam pœnitentiam agant. Idipsum de sanctimonialibus fœminis, si (quod absit) tentaverint, observari decernimus.

His omnibus auctoritatibus venerat prohibetur contrimonia, & quadam earum si contraxerint, separari iubent.

2 pars. Augustinus *contra talium separationem asserit, ita dicens in libro de bono viduitatis, c.8.*

C. XLI. ¶ *Conjugia voventium non sunt dissolvenda.*

NVptiarum *c* bonum semper est quidem fœcundum, sed in populo Dei fuit aliquando legi obsequium, nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam vero humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationem peram dare, non canino more per usum promiscuæ fœminarum, sed honesto ordine conjugali, non homine improbandus affectus: & ipsum tamen habilius transcendit & vincit cœlestis cogitatus Christianus. Sed quoniam *d*, sicut ait Veritas, non omnes capiunt verbum hoc, quæ potest capiat: quæ se non continet, nubat: quæ nubere deliberet: quæ aggressa est, perseveret: nulla rio detur occasio: nulla Christo subtrahatur ¶ In *e* conjugali quippe vinculo, si pudicitia servatur, damnatio non timetur. Sed in viduali continentia, excellentia muneris petitur: qua expetita & electa, & voti debito jam non solùm capessere nuptias, sed etiam bant *f*, nubere velle damnabile est. Nam demonstraret Apostolus *h*, non ait, cum egerint, in Christo nubunt, sed [nubere nolunt, tes (inquit) damnationem, quoniam primam ritam fecerunt] etsi non nubendo, tamen volendo: quia ipsæ nuptiæ, vel talium damnandæ judicentur damnatur propositi fraus: damnatur fracta damnatur non susceptio à bono inferiore, sed ex bono superiore. Postremò damnantur tales, quia conjugalem fidem posterius inierunt, sed continentiæ primam fidem irritam fecerunt. ubi breviter insinuaret Apostolus, nolait eas

a *Habetur in concilio Vormacienſi, c.21.* b *Ivo p.7.c.145. Pan. l.3. c.199.* c *Burch. l.2. c.43. Ivo p.7.c.61. Pann. l.3.c.201.* d *Pann. l.3. c.202.* e *Burch.l.8. c.51. Ivo p.7. c.89. Pann.l.3.c.207.* f *2. Thess.2.* g *Infr. 32.q.2. hoc sanctum. ex concilio Toletano 3. c.10. Ivo p.6. c.18. & 19.*

a *Ivo p.7. c.122.* b *Pann. l.8.c.142.* c *Sent. d. dist.* d *Matth.19.* e *Beda. 1.Timoth.5. & ibi glossa.* f *ad.* g *Sup.dist.27. c. voventib. & 17.q.1. can. cap.* h *1.Cor.*

bere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt: non quia non damnentur, sed ne in eis ipse nuptiæ damnari putarentur: sed cùm dixisset [nubere volunt,] continuò addidit, damnationem habentes, & dixit, quare: [quoniam primam fidem irritam fecerunt:] ut voluntas, quæ à proposito cecidit, appareret esse damnata, sive subsequantur nuptiæ, sive desint. ¶ Proinde, qui *a* dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare quid dicant. Fallit eos quippe similitudo veritatis. Quia enim Christi conjugium dicuntur eligere, quæ Christiana sanctitate nubunt: *b* hinc argumentantur quidam dicentes: Si vivo viro, quæ alteri nubit, adultera est, sicut ipse Dominus in Evangelio diffinit *c*, vivo ergo Christo, cui mors nullatenus dominatur, quæ conjugium ejus elegerit, si homini nubit, adultera est. ¶ Qui hoc dicunt, acutè quidem inventur, sed parum attenduntur hanc argumentationem, quanta rerum sequatur absurditas. Cùm enim laudabiliter etiam vivente viro, ex ejus consensu continentiam fœmina Christo voveat, jam secundùm istorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipsum Christum (quod sentire nefas est) adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde *d* cùm primæ nuptiæ meliores sint meriti, quàm secundæ, absit, ut sanctarum viduarum ille sit sensus, ut Christus ei videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & antea (quandoquidem suis fideliter subditæ serviebant) non carnaliter, sed spiritaliter virum, cui ecclesia ipsa, cujus membra sunt, conjunx est: quæ fidei, spei, & charitatis integritatem non in solis virginibus sacris, sed etiam viduis, & conjugatis fidelibus tota virgo est. Universæ quippe ecclesiæ, cujus illæ membra sunt, Apostolus dicit, [Optavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.] Novit autem ille virginem conjugem sine corruptione servare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione procreare. ¶ Fit autem per hanc minus considerata opinionem, quâ putant lapsarum à sancto proposito fœminarum, si nupserint, non esse conjugia, non parvum malum, ut à maritis separentur uxores, quasi adulteræ sint, non uxores: & cùm volunt illas separatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cùm suis uxoribus vivis alteras duxerint. ¶ Quapropter non possum quidem dicere, à proposito *e* meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non conjugia: sed planè non dubitaverim dicere, lapsu & ruinâ à castitate sanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis esse pejores: Si enim (quod nullo modo dubitandum est) ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum ejus fidem non servat marito, quantò gravius offenditur, cùm illi ipsi non servatur fides in eo quod exigit oblatum, qui *g* non exegerat offerendum? Cùm enim quisque non reddit quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vovit, tantò magis fraudavi vos auget iniquitatem, quantò minus habuit voverdi necessitatem.

1 ¶ Nubunt] *In aliq. et vetustis, & originali legitur, non nubunt, & utraque lectio videtur ferri posse. Multa verò alia ex ipso textu Augustino sunt emendata.*

C. XLII. ¶ *De viduis, quæ primam fidem irritam fecerunt.*

Item Gelasius *in epistola ad Episcopos Lucaniæ & Bruttiorum, cap. 23.*

De viduis *h* sub nulla benedictione velandis superiùs latè, sufficienterque prædiximus. ¶ Quæ, si propria voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare: quia juxta Apostolum *a*, primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim si se forsitan continere non poterant, secundùm Apostolum *b* nubere nullatenus vetabantur, sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solùm adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii: ut & nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio. ¶ Cavendum est quippe, quod de earum moribus, actibusq; B. Paulus Apostolus *c* testatur. Quod plenius exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam detineri, quàm admoneri videatur.

C. XLIII. ¶ *De eodem.*

Item Theodorus *d*.

3. Si quis votum virginitatis habens, &c.

Quod autem volentes præmissis auctoritatibus jubentur ab invicem discedere, quorum verò conjugia auctoritatibus Augustini & Theodori e solvenda non sunt, in capitulo de ordinatione clericorum evidenter ostenditur. Illud autem Innocentii f, quo virgines sacræ publicè nubentes illo vivente, cui se conjunxerant, prohibentur admitti ad pœnitentiam, non ita intelligendum est, ut aliquo tempore excludantur à pœnitentia, quæ dignæ pœnitentiam agere voluerint: sed prohibentur admitti ad pœnitentiam, quæ ab incestu copulæ discedere noluerint. Post propositum namque sacra velaminis non potest Deo per pœnitentiam reconciliari, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc enim ille, cui se junxerat, ex defunctus erit, cum ab illius illicitu amplexibus hæc penitus recesserit: ut iste sit sensus capituli. [Quæ g Christo spiritaliter nubunt, si postea publicè nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam censemus, nisi his, quibus se junxerant, de mundo recesserint,] eis subaudiendum est, nubentibus. Tunc enim viri de mundo recedunt, tunc defunguntur, cùm ab eorum concupiscentia ipsi penitus se alienaverint: sicut mundus ex dicitur mortuus, quem suis illecebris non astrenget, & ille perhibetur mortuus mundo, qui nihil in mundo mundi concupiscit. Hoc autem sic intelligendum esse, ex subsequenti exemplo idem Innocentius ostendit h, *dicens:* [Quicunque i viro vivente alteri nupserit, adultera habeatur: nec ei agenda pœnitentia locus conceditur, nisi unus ex his fuerit defunctus.] *Hoc de derelicta intelligendum est, qua si vivente viro suo alteri nubit, adultera est: nec ad pœnitentiam admittitur, nisi vel primus revertatur in pulverem,* k *de quo sumptus est, vel secundus ab ejus copula cessando, ei moriatur, ut dictum est suprà. Quia ergo Christus, cui spiritualiter nubunt, jam non moritur, mors* l *illis ultra non dominabitur, restat, ut ille, cui secundò nubunt, eis moriatur. In utroq; autem, nisi sic intelligeretur, esset contrarius Domino, dicenti per Prophetam:* m [*In quacunque horâ peccator conversus fuerit, &c.*] *& cunctis interpretibus divinæ legis inveniretur adversus. Probatur illud idem auctoritate illius capituli, quo devota* n, *quæ maritum acceperit, prohibetur ad pœnitentiam admitti, nisi vel uterque continentiam professus fuerit, vel ille, cui se junxerat, de hoc mundo decesserit.*

QVÆSTIO II.

1 Sequitur secunda quæstio, quâ quæritur, an puellæ alteri desponsatæ possint renuntiare priori conditioni, & transferre sua vota ad alium.

1 Hic primùm videndum est, an conjugium sit inter eos.

2 Secundò, an possint ab invicem discedere.

Eos o *autem conjuges esse, & ex diffinitione conjugii, &*

a *Supra dist. 27. quidam.* b *al. non nubunt.* c *Matth. 19. Rom. 6.* d *Beda 1. Corinth. 7.* e *2. Corinth. 11.* f *Suprà eod. nubant.* g *al. quod.* h *Polyc. l. 4. tit. 34. Burch. l. 8. c. 34.*

a *1. Tim. 5.* b *1. Cor. 7.* c *1. Tim. 5.* d *Suprà dist. 27. cap. si vir.* e *dicto 6. si vir.* f *sup. eod. qua Christo.* g *sup. eod. qua Christo.* h *ex glossa ord.* i *Gal. 6.* k *Gen. 4.* l *Rom. 6.* m *Ezech. 34.* n *sup. eod. devotam.* o *Sent. 4. dist. 27. Item p. 2. c. 1. Pann. l. 6. c. 1.*

auctoritate multorum facile probatur. Sunt enim nuptiæ, sive matrimonium, viri, mulieris, conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens. Inter hos autem fuit conjunctio, quæ individuam vitæ consuetudinem exigebat. Fuit enim inter eos consensus, qui est efficiens causa matrimonii, juxta illud Isidori: [*Consensus facit matrimonium.*] *Item* Ioannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti, homil. 32. in Matthæum.*]

C. I.

MAtrimonium *a* quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideò non solvit illud separatio corporis, sed separatio voluntatis. Ideò qui dimittit conjugem suam, & aliam non accipit, adhuc maritus est. Nam etsi jam corpore separatus est, tamen adhuc voluntate conjunctus est. Cùm ergo aliam acceperit, tunc plenè dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur, sed qui alteram ducit.

C. II.

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum, cap. 3.*

SVfficiat *b* secundùm leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si in nuptiis solus fortè defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.

¶ *Emendatum est caput hoc ex ipsis Nicolai responsis.*

Cùm ergo inter istos consensus intercesserit, qui solus matrimonium facit, patet hos conjuges fuisse. Sed quæritur quis consensus facit matrimonium, an consensus cohabitationis, an carnalis copulæ, an uterque. Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore matrimonium potest contrahere: si carnalis copulæ, inter Mariam & Ioseph non fuit conjugium. Voverat enim Maria se virginem perseveraturam. Unde ait Angelo: c [*Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*] *id est, me non cognoturam proposui. Neque enim quia tunc virum non cognoscebat, necesse erat inquiri, quomodo posset filium habere, sed quia nunquam se cognoturam proposuerat.* ¶ *Si ergo contra suum propositum postea consensit in carnalem copulam, rea facta est voti virginalis, mente, & si non opere* d *violatæ. Quod de ea sentire nefas est: sicut* Augustinus *ait.*

C. III.

BEata Maria *e* proposuit se servaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum virginitatis non expressit ore: Subjecit se divinæ dispositioni, dum proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ei revelaret. Committens ergo virginitatem suam divinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinæ inspirationi in utroque obediendo. Postea verò filium genuit, & quod corde concepérat, simul cum viro labiis expressit, & uterque in virginitate permansit *f.* ¶ Consensus ergo cohabitandi, & individuam vitæ consuetudinem retinendi interveniens, eos conjuges fecit. Individua verò vitæ consuetudo est, talem se in omnibus exhibere viro, qualis ipsa sibi est, & è converso. Ad individuam itaque consuetudinem pertinet, absque legitimi consensu viri & orationi aliquando non posse vacare, nec continentiam profiteri. Quia ergo iste consensus fuit inter eos, patet eos conjuges fuisse.

¶ *Caput hoc in vetustis exemplaribus conjunctum est superiori: & videtur a collectore ex varijs locis B. Augustini, potissimum ex libello de virginitate confectum.*

C. IV. PALEA.

Ioannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti, hom. 32. in Matthæum.*]

OMnis res per quascunque causas nascitur, per eadem a dissolvitur. Matrimonium *b* enim non facit coitus, sed voluntas: & ideò non solvit illud separatio corporis, sed separatio voluntatis. Ideò, qui dimittit conjugem suam, & aliam non accipit, adhuc maritus est. Nam etsi corpore jam separatus est, tamen adhuc voluntate conjunctus est. Cùm ergo aliam acceperit, tunc planè dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur, sed qui alteram ducit.

Palea hæc est in multis vetustis codicibus. Initium vero ejus ad vers. Matrimonium. *est regula prima de regulis juris, quæ in decretalibus. Verba autem homiliæ trigesimæ secundæ sunt:* omnis res, per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur. Matrimonium, &c.

Item auctoritate probantur esse conjuges.

C. V. ¶ *Conjugalis pactio, non virginitatis defloratio conjugium facit.*

Ait enim Ambrosius *in libro de institutione virginis, c. 6.*

CVm initiatur *c* conjugium, tunc conjugis amor adscisc itur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cùm ingitur puella, conjugium est, non cùm viri *d* admittitur ne cognoscitur.

C. VI. ¶ *A prima fide desponsationis conjuges veriùs appellantur.*

Item Isidorus *Etymologiarum libro non, cap. 7.*

COnjuges *e* veriùs appellantur à prima desponsionis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eos conjugalis concubitus.

C. VII. PALEA.

QVòd conditio interposita non valeat, ex concilio Africano probatur.

¶ *Palea hæc abest ab omnibus collatis exemplaribus, absque excepto: in quorum altero emendatore ponitur tantum* Sicut, *& quentia capitis. In neutro autem ad finem capitis ponitur verba illo,* idem ex concilio Africano, *& adscribitur.*

C. VIII. ¶ *De eodem.* PALEA.

QVicunque sub *f* conditionis nomine aliquem desponsaverit, & eam postea relinquere voluerit, dimus, quòd conditio frangatur, & desponsatio gabiliter teneatur.

¶ *Hæc palea etiam in decretalibus titul. de conditionalibus e, quicunq;, & in collectione in quinquaginta partes divisa tomis conciliorum est post decreta Alexandri tertij) per a tatur ex concilio Africano. Sed in eo, quod extat, non habetur.*

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *de nuptiis & concupiscentia, lib. 1. c. 11.*

COnjunx vocatur *g* prima fide desponsationis, concubitu non cognoverat Ioseph, nec fuerat gniturus, nec perierat *h*, nec mendax manserit appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat ulla mistio. *& infrà.* ¶ Propter quod fidele conjugium rentes Christi vocari ambo meruerunt, non solùm mater, verùm etiam ille pater ejus, sicut conjunx ejus, utrumque mente, non carne.

¶ *Sic est restitutum ex Ivone: cum antea citaretur liber no conjugali.*

---

a *Infrà ead. c. conjuges. infr. eod. c. omnes. Sent. 4. dist. 27. Ivo p. 8. c. 233.* b *Sent. ibid.* c *Luc. 1.* d *al. corpore.* e *Sent. 4. dist. 30.* f *Hostiensis magister.*

a *al. Ipsas.*] *orig. Ivo p. 8. c. 233.* b *Sup. eod. matrimonium extra de reg. jur. c. 1.* c *Sententia 4. dist. 27. Aug. l. 11. c. 1. Ivo c. 2. Pann. l. 6. c. 14. Polyc. l. 6. tit. 4.* d *al. virili.*] *orig. Ivo ibid. Ivo p. 8. c. 3. Pann. lib. 6. c. 15.* f *Extra de conditionalibus appos quicunque.* g *al. vir.* h *al. perierat. Sent. Ivo p. Pann. l. 6. c. 16.*

C. X. ¶ *Tripleæ bonum conjugii fuit in parentibus Christi.*

Item *in eodem lib. & capite.*

OMne itaque *a* nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum divortium: solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua conjungi voluit, qui futurus erat sine peccato.

Item in Deuteronomio b *præcepit Dominus Moysi, dicens,* [*Si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur: quia uxorem alterius violavit.*] ¶ *Item in legibus Principum sponsa pariter habetur mortem sponsi, tanquam veri sui.*

C. XI. ¶ *Frater sponsam fratris post ejus mortem ducere non potest?*

Item in canonibus inventur.

1. SI quis desponsaverit sibi aliquam, & prævenienmortis articulo eam cognoscere non potuerit, frater ejus non potest eam ducere in uxorem.

C. XII.

Item Gregorius *Mauritio Imperatori, eh quendam comitem, qui nepotis sui mortui desponsatam duxit uxorem.*

QUi *c* desponsatam puellam proximi sui acceperit in conjugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundùm legem Dei mori decernitur. ¶ Nam divinæ legis est mos, sponsas appellare conjuges, ut in Evangelio *d* [Accipe Mariam conjugem tuam.] Et illud in Deuteronomio: *f* [Si quis cujuslibet hominis desponsatam puellam in agro, vel in quolibet loco oppresserit, vel abduxerit in domum suam, moriatur: quia uxorem proximi sui violavit:] non quæ jam uxor erat, sed quæ a parentibus uxor fieri debebat. *&c.* ¶ Sicut nulli Christiano licet de sua consanguinitate, vel quam cognatus suus habuit, in matrimonium assumere; ita & de consanguinitate uxoris suæ. ¶ *Apud Anselmum ante hoc caput est hic tertius rubricterus descriptus.* Capitula B. Gregorii *de diversis, de unea consanguinitatis edita. Postea verò est hic alius tertius rubricterus descriptus.* Mauritio Imperatori ob delatum quendam comitem, qui nepotis sui mortui desponsatam virginem duxit uxorem. *Deinde sequitur.* Qui desponsatam, *&c.*

C. XIII. ¶ *Uxore mortua licet viro aliam ducere, sed non repudiatam vel desponsatam.*

Item Hieronymus.

ADimit *b* aliis quartum conjugium legitimum. Dum mortua fuerit uxor cujuslibet, licet illi accipere aliam, sed non repudiatam, nec desponsatam viro, sed liberam: similiter debet & mulier. Unde & Paulus *i* air: [Mulier, quæ sub viro est, ligata est sub lege viri, quamdiu vivit vir ejus.] Viro igitur vivente vocatur adultera, si nupta fuerit alii viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ita ut non sit adultera, si conjuncta fuerit cum altero viro.

¶ *Ab Item ante hoc caput refertur c. tria. 3. 36. q. 2. Neutrum tamen apud B. Hieronymum est inventum.*

C. XIV. ¶ *Post mortem alicujus nullus de ejus consanguinitate sponsam accipiat.*

Item Gregorius.

1. SI quis uxorem desponsaverit, vel eam subarraverit, quanquam postmodum præveniente die mortis ejus nequiverit eam ducere in uxorem, tamen nulli de consanguinitate ejus licet accipere eam in conjugio. Quòd si inventum fuerit factum, separetur omninò.

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item Iulius Papa.

3. SI *a* quis desponsaverit uxorem, vel subarrhaverit, & sive præveniente die mortis, sive intruentibus quibusdam aliis causis minimè eam cognoverit, neque ejus superstes frater, neque ullus de consanguinitate ejus eandem sibi tollat in uxorem ullo unquam tempore.

¶ *Sic est emendatum ex manuscriptis & Magistro. Nam in vulgatis erat,* Iulianus. *In Polycarpo autem citatur,* ex concilio Triburiensi à Iulio Papa confirmato. *In quo titulo subest aliquod mendum.*

2. pars. *His omnibus auctoritatibus probatur isti esse conjuges.* Augustinus *testatur contra, dicens.*

C. XVI. ¶ *Non est inter eos matrimonium, quos non copulat commistio sexus.*

NOn *b* est dubium illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commistio sexus non docetur fuisse.

¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum: & videtur summa seq. cap.*

C. XVII. ¶ *Illa mulier non pertinet ad matrimonium, cum qua non celebratur nuptiale ministerium.*

Item Leo Papa.

CVm *c* societas nuptiarum ita à principio constituta sit, ut præter commistionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi & ecclesiæ sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.

¶ *In codicibus epistolarum Leonis impressis & manuscriptis in epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 4. item, apud Burchardum & Ivonem longè aliter habet hic locus.* Cùm societas, inquit, nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuisse mysterium. *Verùm ut respondeat verbis Gratiani, qui manifestè utitur hoc loco depravato, utemq, Magistri, & glossa, & posteriorum doctorum, nihil est in textu mutatum.*

C. XVIII. PALEA.

Benedictus *servus servorum Dei Grandensi Patriarchæ salutem, &c.*

LEx divinæ constitutionis Apostolicam cathedram & totius posuit orbis terrarum magistram, ut quidquid ubique locorum dubitatur, ab ea ratio ejusdem requiratur. Affatus est autem nos suis literis ejusdem cathedræ sessorem, ac percunctatus est quidem vestras e nomine Ioannes, pro connubio filiæ suæ superstitis, cujus soror defuncta cuidam juveni, Stephano nomine, simplicibus verbis fuerat desponsata, & antequam ad nuptias perveniret, morte prævenita: utrum scilicet cum eodem juvene possit matrimonium celebrari superstitis filiæ, nec ne. Namque testatus est hujus rei rationem apud vos haberi ambiguam. Quam Deo docente reddimus his verbis certissimam. Protoplastus ille, radix & origo nostra, detractam sibi costam in mulierem videns formatam, prophetico Spiritu inter alia protulit *f*. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quibus verbis innotuit non aliter virum & mulie-

a Sent. e. distinct. 30. Ivo p. 2. c. 25. Pann. l. 6. cap. 30. Ibod. c. 12. b Deut. 22. c. hoc. vide. si quis. c Sent. 4. dist. 27. Anselm. Lucens. Polyc. l. 8. tit. 4. d Leu. 20. Matth. 2. e Deut. 22. f Insti. 2. quæst. 2. nullum. g Ivo p. 3. c. 41. Pann. l. 6. c. 44. h Ivo p. 3. c. 42. Pann. l. 6. c. 45. i Pann. 7. k Sent. ibid.

a Sent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 4. b Sent. 4. dist. 16. Pann. l. 8. c. 114. Leo epist. 90. ad Rusticum, c. 4. Sentent. ibid. Burch. l. 9. c. 2. Ivo p. 3. c. 4. & 139. c Pann. l. 6. c. 23. Cap. l. 7. c. 205. d al. sedecim. e al. vir. f Genes. 2.

rem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohæreant. Qui ergo nequaquam mistus extraneæ mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per nuda sponsionis verba possunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur. Sed neque osculum parit propinquitatem, quod a nullam facit sanguinis commistionem. Quoniam verò ita prorsus sese habet res Ioannis istius, ut velit secundam filiam illi nuptiis copulare, cui primam jam decreverat desponsare; censura Apostolici 1 magistratus mandamus, hoc absque ullius criminis vitio posse fieri, si utriusque 2 partis sederit voluntati. Nam cur prohibeatur, quod prohibendum b nunquam sancta scriptura declarat? Sed neque mundanæ leges connumeratis personis, quæ inter se nuptias non 3 contrahunt, de hujusmodi aliquid dicunt. Ne ergo abnegetis, quod negandum nulla ratione docetis c.

¶ *Dulcia hæc habetur in plerisque manuscriptis. Est etiam in prima collectione Decretalium Bernardi Papiensis, & in altera collectione in quinquaginta partes divisa (qua est inserta tomis conciliorum post decreta Alexandrini tertii, part. 6. c. 27.)*

1 ¶ Apostolici] *In tomis conciliorum est*, censura Apostolica. *in collectione prima Decretalium*, censura Apostolici magisterii.

2 ¶ Si utriusque partis sederit voluntati] *Hæc non sunt in collectione concil. inserta.*

3 ¶ Non contrahunt] *In aliquot vetustis, & in prima collectione Decretalium legitur*, nuptias contrahunt: *in altera autem collectione*, quibus inter se nuptias contrahere non licet.

Item Apostolus d *præcepit, ut uxor reddat debitum viro, & vir uxori, nisi forte ex consensu ad tempus, ut expeditius vacent orationi. Unde datur intelligi, quòd sine consensu alterius non licet alteri vacare orationi.* ¶ *Item propositum melioris vitæ, vir sumere non potest sine consensu uxoris, & è converso.*

C. XIX. ¶ *Causa religionis conjugia solvi non debent.*

Unde Gregorius *scribit Theotistæ patriciæ, lib. 9. epist. 39.*

SVnt e, qui dicunt religionis causa conjugia debere dissolvi. Verum sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, lex tamen divina prohibuit. Per se enim veritas f dicit: [Quod Deus conjunxit, homo non separet.] Qui etiam ait: [Non licet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis.] Quis ergo qui huic cœlesti legislatori contradicat? Scimus, quia scriptum est g. [Erunt duo in carne una.] Si ergo vir & uxor una caro sunt, & religionis causa vir uxorem dimittit, vel mulier virum in hoc mundo remanentem, vel etiam fortasse ad illicita vota migrantem; quæ ista conversio h, in qua una eademque caro ex parte transit in continentiam, & ex parte remanet in pollutione? Si h verò utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? quando certum est, quòd omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit. Et quidem 2 multos sanctorum novimus cum suis conjugibus & prius continentem vitam duxisse, & postmodum ad sanctæ ecclesiæ regimina migrasse. Duobus enim modis sancti viri etiam à licitis solent abstinere; aliquando, ut merita sibi apud Deum omnipotentem augeant: aliquando, ut anteactæ vitæ culpas detergant. *& infrà.* ¶ Proinde cum boni conjuges aut meritum augere desiderant, aut anteactæ vitæ culpas delere; ut se ad continentiam astringant, & meliorem vitam appetant, licet. Si verò continentiam, quam vir appetit, uxor non sequitur, aut quam uxor appetit vir recusat, divi-

a *al.* Quia. b *al.* prohibitum. c *al.* monstratis. d *1. Cor. 7.* e *Sent. 4. dist. 27. Anselm. l. 10. c. 18. Ivo p. 8. c. 129. Fatm. l. 6. cap. 78.* f *Matth. 10.* g *Gen. 2.* h *abest à plerisq; cod.*

vidi conjugium non potest c: quia scriptum est 7: [Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir: similiter & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.]

1 ¶ Conversio] *In originali est*, ista migratio, vel conversio.

2 ¶ Et quidem] *Hæc sunt restituta in suum locum, quæ ea transposita fuerant inter vers.* licet. *& vers.* si verò.

C. XX. ¶ *Absque viri consensu monasterio nullo deputata ad ejus redire consortium non prohibetur.*

Idem *Leoni Episcopo Catanensi, lib. 3. epist. 34.*

MVltorum c relatione comperimus, hanc esse consuetudinem tenuisse, ut Subdiaconi sive his miscerentur conjugibus. Quod ne deinceps quisquam præsumeret, à servo Dei sedis nostræ Diacono et subritate nostri, decessoris isto est modo prohibitum, eodem tempore hi, qui jam uxoribus fuerant copulati, num ex duobus eligerent, id est, aut certè nulla ministraje præsumerent, aut à suis uxoribus abstinerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc Subdiaconus hac re ab administrationis se suspendit officio, & obitus sui tempus notarii quidem gessit officium, misterio, quod Subdiaconū oportuerat exhibere. Post cujus obitum, quia relicta ejus Honorata sociata, à tua eam fraternitate in monasterio mus destinatam. Ideoque, si, ut fertur, eius ab administratione suspendit, antedicta mulier bet officere, quòd ad secundam conjugii migravit: præsertim, si non tali mente Subdiacta est, ut à carnis voluptatibus abstineret. se veritatem, quemadmodum edocti sumus, gnoscis, prædictam te mulierem de monasterio mnia convenit relaxare, ut ad suum mansum qua possit formidine remeare.

C. XXI. ¶ *Ad uxorem redire conjux, non ejus consensu religiosam vestem susceperit.*

Idem *Hadriano Pannormitano notario, lib. 3. epist. 43.*

AGathosa d latrix præsentium questa est, suum contra voluntatem suam in monasterio Abbatis esse conversum. Quod quia ad quos tis culpam & invidiam non est dubium perveperientiæ tuæ præcipimus, ut diligenti inquisscutiat, ne fortè cum ejus voluntate conversus ipsa se mutare promiserit. Et si hoc reperetur, in monasterio remanere provideat, & hanc, si sit, mutare compellat. Si verò nihil horum quondam e fornicationis crimen (propter quod cet dimittere f uxorem) prædictam mulierem esse cognoveris, ne illius conversio uxori relinculo fieri possit perditionis occasio, volumus, tum suum illi, etiamsi jam tonsuratus est, redeas, omni excusatione cessante: quia etsi monaspræcipit conversionis gratia utrolibet invito vi conjugium, divina tamen lex fieri non permittit excepta fornicationis causa, vir uxorem dimittenratione conceditur: quia postquam copulatione gii, viri atque mulieris unum corpus efficitur, ex parte converti, & ex parte in sæculo remanere.

1 ¶ Mundana] *Habetur novella 139. cap. 5. ut est dictum apud Iustinianum.*

a *al.* Licet. b *1. Cor. 7.* c *33. dist. c. multorum. cap. 138. Polyc. l. 4. tit. 31.* d *Sent. apud Anselm. l. 10. c. 28. Ivo p. 8. c. 286. Fatm. l. 6. c. 64. Polyc. l. 4. tit. 5.* e *al.* f *al.* relinquere.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C. XXII. ¶ *Sine consensu uxoris religionis propositum vir sumere non potest.*

Item ex 8. Synodo.

Si a quis i conjugatus vult converti ad monasterium, non est recipiendus, nisi prius à conjuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si illo vivente illa per incontinentiam alteri nupserit, procul dubio adultera erit. Nec recipitur apud Deum ejus viri conversio, cujus sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Tales igitur tunc sine culpa sequuntur Christum relicto sæculo, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum.

1 ¶ Si quis conjugatus] *Hæc usque ad vers.* Nam si illo. *habentur apud B. Basilium in regulis fusius disputatis, cap. 12. Burchardus quidem, Polycarpus & Ivo part. 8. c. 183. citant totum hoc usque ex additu Basilii. Idem verò Ivo c. 220. & auctor Pannormiæ istas epistolas Alexandri secundi Landulpho scriptam: in qua recitatas B. Basilio refertur. Et pars prior illius epistolæ refertur infra 33. q. 5. inscripsit.*

C. XXIII. ¶ *Sine conscientia Episcopi vir & uxori causa religionis divertere non licet.*

Item ex synodo Eugenii Papæ secundi *in synodo Romana, c. 36.*

Licet & b uxor divertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat, utab eo singulariter proviso constituantur loco. Namuxore nolente, aut altero eorum, etiam pro tali re matrimonium non solvitur.

C. XXIV. *Sine uxoris voluntate viro continere non licet.*

Item Ioannes Chrysostomus *homilia prima in Psal. 5.*

Si tu abstines c sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ.

¶ *Auxcitatur Augustinus de adulteriis conjugiis: apud quem lib. 1. c. 4. habetur sententia, sed non verba, quare restituus est Ivoni ex Ivone.*

C. XXV. ¶ *Virnon est suscipiendus in monasterium, nisi uxor convertatur.*

Item Gregorius *Urbico Abbati, libro quinto epist. 49.*

Quia Agatio lator præsentium in monasterio dilectionis tuæ converti desiderat, hortamur, ut cum eamet eam dilectione, dilectioneque d suscipias. *& infra.* ¶ Quem tamen ita suscipiendum esse cognosce, & si uxor illius similiter converti voluerit. Nam dum unum utrumque que corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est partem converti, & partem in sæculo remanere.

C. XXVI. ¶ *Continentia vota non licet uxori suscepere, nisi eandem vitam vir ejus elegerit.*

Item Nicolaus Papa *Carolo Regi.*

Scripsit e mihi Thietberga Regina, se Regia dignitate, vel maritali copula velle exui, & sola vita privata ellectionem desiderare. Cui nos scripsimus non aliter hoc fieri posse, nisi eandem vitam conjunx ejus Lotharius eligerit, & iterum epistola ad Lotharium Regem. ¶ Nam 2. licentia scripsum [Quod f Deus conjunxit, homo non separet.] Deus tamen, & non homo separat, quando divini amoris intuitu ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Aliter autem fieri mutuam separationem vestram prohibemus.

a *Item ibid. Polyc. lib. Anſ. l. 10. c. 20. Burch. l. 9. c. 45. Ivo p. 8. cap. 180. & 210. Panor. l. 6. c. 81.* b *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 127. Pann. l. 6. c. 79.* c *Item ibid. Ivo p. 8. c. 130. Pann. l. 6. c. 79.* d *al. dedicat. & ill. Pann. l. 6. c. 77.* e *Matth. 19.*

1 ¶ Scripsit] *Usq. ad vers.* elegerit. *sunt ex epistola Nicolai primi Carolo Regi scripta, cujus initium est,* Nunquam dolorem. *& extat in codice monasterii Dominicanorum.*

2 ¶ Nam licet] *Hæcusque ad finem sunt ex epistola ejusdem Nicolai scripta Lothario, cujus initium est,* Audito revertente misso nostro. *& extat in eodem codice.*

Ecce, quòd conjugati sine licentia a alterutrius continentiam profiteri non possint. Sponsi verò etiam inconsultis, quos sibi desponsaverunt, exemplo & auctoritatibus probantur continentiam posse servare. Venim refert B. Hieronymus b, *Macharius præpuus inter Christi eremitas, celebrato nuptiarum convivio, cum vesperò thalamum esset ingressurus, ex urbe egrediens transmarina petiit, & eremi solitudinem sibi elegit.* ¶ *Item B. Alexius Euphamianæ clarissimi filius, similiter ex nuptiis divina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. Horum exemplo patet, quòd sponsi sponsarum suarum non exquisito consensu, continentiam valent profiteri.*

C. XXVII. ¶ *Desponsata puella non prohibetur monasterium eligere.*

Probatur itidem auctoritate Eusebii Papæ *decretis.*

Desponsatam c puellam non licet parentibus alii viro tradere: licet tamen illi monasterium sibi eligere.

C. XXVIII. ¶ *Desponsata impune monasterium potest eligere.*

Item Gregorius *in regesto, lib. 8. epist. 20. ad Fortunatum.*

Decreta legalia d desponsatam, si converti voluerit, nullo omninò censuerunt damno mulctari.

Cum ergo conjugatorum continentia, nisi ex amborum consensu, Deo offerri non valeat, cùm vir e *sui corporis potestatem non habeat, sed mulier, sponsa autem monasterium possint eligere, & sponsi non exquisito consensu sponsarum propositum melioris vitæ assumere valeant, patet quod inter sponsum & sponsam conjugium non est. Item cùm secundum* 1. *Augustinum* f *illa mulier non pertineat ad matrimonium, cùm qua docetur non fuisse commistio sexus. Item cùm secundum Leonem* g *illa non pertineat ad matrimonium, cùm qua non docetur fuisse nuptiale ministerium, apparet, quòd inter sponsum & sponsam conjugium non est. Item Nicolaus Papa* h *præcipit, de his, qui ab adversariis excæcantur, & membris detruncantur, ut ob hanc infirmitatem conjugia talium non solvantur. De his autē, qui causa frigiditatis uxoribus debitum reddere non possunt, statuit Gregorius* i *Papa, ut uterque eorum septima manus propinquorum tactu sacrosancti ab reliquis jurejurando dicat, quòd nunquam per commistionem carnis conjunctā una caro effecti fuissent: tunc mulier secunda nuptias potest contrahere, vir autem, qui frigida natura est, maneat sine spe conjugii.*

1 ¶ Secundùm Augustinum] *Gratianus hic repetit, quæ sup. c. non est dubium. & c. cum secretas. ex Augustino & Leone extulit valdè corrupta, ut ibi notatum est.*

C. XXIX. ¶ *Si mulier probaverit, quòd à viro suo nunquam cognita fuerit, separetur.*

Unde idem 1 *Gerbit Venerio Cavalitano Episcopo, sic ordinem.*

1 ¶ Idem] *Hoc idem caput infrà 33. quæst. 1. citatur ex Gregorio Ioanni Ravennati Episcopo: item, à Burchardo & Ivone, p. 8. c. 178. In Pannormia autem exprimitur,* Gregorius junior. *Sententia verò ipsa refertur ex Gregorio in Decretalibus tit. de frig. & malefic. cap. laudabilem. & ab Ivone ead. part. c. 80. ex Capitularibus, ubi habetur, lib. 6. cap. 55.*

Quod k autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille

a *al. Consensit. Sent. ibid.* b *Lib. 6. cap. 92.* c *Sententibid. Ansel. lib. 10. c. 6. Burch. lib. 8. c. 119. Ivo p. 7. c. 140.* d *Sent. ibid.* e *1. Corint. 7.* f *Sup. ea. non dubium.* g *Sup. ea: cum secretas.* h *Infr. 32. q. 7. hi qui.* i *33. q. 1. requisisti.* k *Infr. 33. q. 1. quod autem. Sent. dist. 34. Polyc. l. 8. tit. 4. Burch. l. 9. c. 40. Ivo p. 8. c. 200. & 178. Pann. l. 6. c. 115.*

alium, vel illa alium possit accipere, de his ita scriptum est: Vir & mulier, si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quòd non possit coire cum eo, si potest [per verum judicium] probare quod verum sit, accipiat alium.

1 ¶ Scriptum] *Auctor gloss. hoc stat.* in Lombarda: & *ff. 32. q. 1. hoc eodem loco ait.* primo libro capitulari. Caroli, scilicet in Lombarda. *Nunc habetur Capitul. l. 6. c. 55. addatur in extremo his verbis;* eò quòd juxta Apostolum non potuit illi reddere suum debitum.

Ecce impossibilitas coëundi, si post carnalem copulam inventa fuerit in aliquo, non solvit conjugium. Si verò ante carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere. Vide apparet illos non fuisse conjuges, alioqui non licuisset eis ab invicem discedere, excepta causa fornicationis: & sic discedentes oportet manere innuptos, aut sibi invicem reconciliari. ¶ *Item si a sponsa conjunx esset, mortuo sponso remaneret vidua. Si autem vidua esset, vir ejus ad sacros ordines conscendere non posset. Maritus enim vidua, aquè, sicut & bigamus, sacerdos fieri prohibetur. Ex hujus autem copula nullus prohibetur a sacris ordinibus. Vt enim aut Pelagius Papa.* [Nihil est (quantum ad hunc articulum attinet) quod ei obviet de canonica institutio.] *Apparet ergo hos non fuisse conjuges.* ¶ *Item si conjuges essent, discessio ab invicem esset divortium. Sed horum separationem negat Ambrosius esse divortium, dicens de B. Maria, quam sibi Ioseph desponsaverat, & in suam duxerat:* [Ioseph 1 nunquam cognovit eam. *Nam si vir justus eam cognovisset, nunquam à se discedere passus esset: nec Dominus, qui uxorem præceperat à viro non discedere, nisi causa fornicationis, commendans eam discipulo, auctor divortii fuisset.*] *Ecce commendatio Mariæ Ioannis, & detractatio Ioseph negatur fuisse divortium, quia Ioseph non cognoverat. Vnde apparet eos non fuisse conjuges. Si autem B. Maria, quam sibi Ioseph desponsaverat, & in suam duxerat, conjunx negatur fuisse, multò minus ista, quæ simpliciter sponsa erat, conjunx est appellanda.*

1 ¶ Ioseph] *Verba B. Ambrosii lib. 2. comment. ad c. 1. Luc. (qui proprius accedunt ad hunc locum, quam qua habentur l. 10. ad cap. 23.) sunt hæc:* Vtique si convenissent, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam justus passus esset à se discedere. Quomodo autem Dominus divortium præcepisset, cùm ipsius sit sententia, quia nemo debet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis.

C. XXX. ¶ *Sororem uxoris polluens, neutram valet habere.*

Item ex concilio Au. elianensi 1.

QVi dormierit *b* cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri unquam in conjugio copulentur.

Id est, nec propriæ uxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam, sororem ejus cognoscendo. Nec etiam post mortem uxoris licet ei, vel adultero, alicui copulari in conjugio.

1 ¶ Aurelianensi] *Hæc idem infrà 32. quæst. 32. qui dormierit, videtur citari, ex concilio Moguntino. Sed in nullo Aurelianensi aut Moguntino est inventum: quemadmodum neque sequentia in Triburiensi.*

C. XXXI. ¶ *De eo, qui dormivit cum sponsa fratris sui.*

De sponsa verò contrà legitur in concilio Triburiensi.

QVidam *c* desponsavit uxorem, & dotavit eam, & cum ea coire non potuit: quam clanculò frater ejus corrupit, & gravidam reddidit. Decretum est, ut quamvis nupta esse non potuit legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita verò conjugia non negentur.

C. XXXII. ¶ *Si quis sponsam filii sui apprehendit, simul cum ea fine spe conjuges maneat.*

Item ex eodem.

SI quis *a* sponsam filii sui oppresserit, & postea filius ejus eam duxerit, pater postmodum non habeat eam, nec mulier virum. Filius, qui patri facinus ignovit, aliam accipiat.

Si illa, quam vir sororis suæ cognoverit, perpetuò copulari prohibetur, hic verò, qui sponsam fratris sui corrupit, peracta pœnitentia matrimonium contrahere permittitur, apparet hanc non fuisse conjugem fratris ejus. ¶ *Item mulier causa fornicationis à viro dimissa, aut ex reconciliatione aut eo vivente innupta manebit. Discessio verò contrà inventitur in primo libro,* Capitulari, *c. 110. & 111. in quibus locis sic legitur.*

C. XXXIII. ¶ *Si sponsus raptam recipere noluerit, liceat sibi alteram habere.*

RAptor *b* pœnitentia publica mulctetur. Raptor verò, si eam sponsus recipere noluerit, & ipse in crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi illi non negetur.

C. XXXIV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Toletano.

STatutum *c* est sacro conventu, ut si quis sponsam suam deterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & ita spe conjugii maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur. Quod si post hæc conjungere se præsumpserint, utique sine ulla satisfactionem 1 anathematizentur.

In nullo Toletano concilio inventum est. Sed fortè est, hoc concilio Rhemensi Tressleiano, & lib. 1. Capitul. cap. 115. & 116. in legibus Longobard. lib. 1. tit. de rapt. mul. l. 12.

1 ¶ Vsque ad satisfactionem] *Hæc verba non sunt in Tressleiano, neq; in Capitularibus, sunt tamen apud Burchardum in Decretum, qui etiam citant Toletanum.*

1 pars. *Appareat d ergo hanc non fuisse conjugem raptæ sponsæ, alteri nubendi licentia non negatur. Quamvis igitur Ambrosium, & reliquos Patres, sponsa conjugem esse, & his omnibus argumentis conjuges non esse probetur: hoc tamen verum est, quòd conjugium desponsatione initiatur, consummatione perficitur. Vnde inter sponsum & sponsam conjugium sit, sponsatum; inter copulatos est conjugium ratum.*

C. XXXV. ¶ *In desponsatione conjugium initiatur.*

Unde Ambrosius.

CVm initiatur *e* conjugium, conjugii nomen accipitur, non cùm puella viri *f* admissura cognoscitur.

¶ *Integer textus affertur sup. eâd. cùm initiatur.*

Ecce quòd in desponsatione conjugium initiatur, non perficitur.

C. XXXVI. ¶ *Conjunctorum carnis fit matrimonium perficit.*

Item Ambrosius *in lib. 1. de Patriarchis.*

IN omni *g* matrimonio conjunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat, & perficit conjunctionis admistio corporalis.

¶ *Caput hoc non est inventum apud Ambrosium, nec apud Hieronymum.*

C. XXXVII. ¶ *Matrimonium sponsali conjunctione initiatur, commissura perficitur.*

Item Hieronymus *super Abdiam Propheta.*

QVapropter *h* in filiabus vestris fornicabuntur, & sponsæ vestræ adulteræ erunt.] Notandum est, quòd in filiabus dicit fornicationem futuram.

a *Sent. 4. dist. 27. Sup. dist. 34. ult. Ambrosius ad c. 1. Luc. & de institutione virginum, c. 6. & 7.* b *32. q. 7. qui dormierit. Burch. l. 17. c. 3. Ivo p. 9. c. 69.* c *Burch. l. 17. c. 49. Ivo p. 9. c. 160.*

a *Sentent. 4. distinct. 27. Burch. l. 17. cap. 11.* b *Ivo p. 9. c. 161.* c *Sent. 4. dist. 27. Burch. l. 17. c. 37. Ivo p. 9. c. 177.* d *Sic habetur. & ff. si quis desponsata, cum sequentibus.* e *Desponsatione initiatur. Ivo p. 9. c. 2.* f *al. virili.* g *Sent. 4. dist. 30. h*

& in conjugibus adulteria: quæ sponsali conventione initiantur, & commistione corporum perficiuntur.

C. XXVIII. ¶ *Cùm desponsata fuerit tradita, & in suam deducta, vere conjunx appellatur.*

Item Ambrosius *ad Paternum, epist. 66.*

SI quis a desponsata sibi, & tradita utatur, ritè 1 conjugum vocatur.

1 ¶ Ritè] *Apud B. Ambrosium legitur*, utatur, conjugium vocat. *Sicut etiam apud Ivonem. Et quæ antecedunt, ac sequuntur, ostendunt aliam fuisse ipsius mentem, atq; Gratianus putavit, & author Panormiæ.*

Quare autem post nuptialia pacta non statim tradantur sponsæ, Augustinus *in libro 83 variarum confessionum, c. 3. ostendit, dicens.*

C. XXXIX. ¶ *Quare sponsæ post pactum non statim tradantur.*

Vtilitatem est *b*, ut jam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiciens sponsus dilatam.

Hanc distinctionem intelligendæ est illa auctoritas Augustini. Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cui quæ dicetur non fuisse commistio sexus.] *Ad matrimonium perfectum, subintelligendum est, tale videlicet, quod habeat vim Christi & Ecclesiæ sacramentum. Ità & illud Leonis Papæ intelligendum est.* ¶ *Sed objicietur illud Augustini.* [*Inter Mariam & Ioseph fuit perfectum conjugium.*] *Sed perfectum intelligitur non ex effectu, sed ex iis, quæ comitantur* c *officium conjugii, ut fides videlicet, proles, & sacramento. Quæ omnia inter Christi parentes fuisse, auctoritate Augustini probantur. Cuncta ergo, quæ de non separando conjugio inducta sunt, de perfecto intelligenda, quod sponsali conventione est initiatum, & officio corporalis commistionis est consummatum. Illa verò quibus separabile conjugium ostenditur, de initiato intelliguntur, quod nondum effecti sui perfectum est.* ¶ *Potest & aliter distingui. Sponsa appellatur conjux consuetudine scripturæ, sive futurorum, non effectu præsentium. Vnde Ambrosius* d *cùm dixisset,* [*cùm initiatur conjugium*] *non addidit, tunc res, vel effectus, sed* [*tunc nomen conjugii assumitur.*] *ostendens tales conjugii nomen habere, non rem, vel effectum. Item Augustinus cùm de parentibus Domini loqueretur, ait:* [*conjuges fuerunt mente, non carne, sicut & parentes.*] *Ex quo datur intelligi, quòd sicut Ioseph Pater Domini dictus est non effectu generis, sed officio, & cura providendi, sic & conjunx matris ejus appellatur non conjugis effectu, sed subministratione necessariorum, & mutuâ* e *mentis affectu. Hinc Augustinus ait:* [*Vbi timere cogitet Mariam conjugem tuam.*] *conjugem nominavit, quia futura erat uxor. Hinc & Beda super Leviticum* f, [*si quis sponsam alterius violaverit, &c.*] *sponsam uxorem dixit, non quæ tunc erat, sed quæ futura erat uxor. Hinc etiam Hieronymus super Matthæum in Evangelio* g, [*Cùm esset desponsata.*]

C. XL. ¶ *Consuetudine scripturæ, sponsa conjunx, & sponsi viri appellantur.*

GEmit Ioseph virum Mariæ.] ¶ Cùm virum audiens, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis scripturarum, quòd sponsi, viri, & sponsæ uxores. & ſ. ¶ Non ab alio inventa est, nisi a Ioseph: qui pene licentia maritali futuræ uxoris omnia noverat. & ſ. ¶ [Ioseph filii David, &c.] jam & superdictus sponsus uxores appellari, quod plenius liber adversus Helvidium docet.

C. XLI. ¶ *De eodem.*

Item *super Genesim.*

EGressus a itaque Loth, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias suas.] In sequentibus filiæ Loth virgines esse dicuntur. Et ipse ad Sodomitas dixit: *b* [Ecce duæ filiæ meæ, quæ non cognoverunt virum.] Nunc autem dicitur, habuisse generos. Quidam arbitrantur eas, quæ viros habuerunt, in Sodomis periisse, & quæ virgines erant, cum patre exiisse. Sed Hebraica veritas habet, [Egressus Loth locutus est ad sponsos 1, qui accepturi erant filias ejus.] Necdum igitur virgines filiæ matrimonio fuerant copulatæ.

In hoc capite Gratianus retulit verba glossæ ordinariæ in cap. 19. Gen. ex Hieronymo.

1 ¶ Sponsos] *Sequebantur hæc*, suos, quod quidem magis verum esse videtur ex hoc quod sequitur, qui accepturi, &c. *quæ sunt expunctia, quia neq; apud B. Hieronymum, neq; in glossa ordinaria habentur. Ex istiusmodi verò addita sunt à vers.* Necdum. *usq; in finem, quamvis inde colligitur id, quod vult Gratianus.*

Vnde datur intelligi, quòd scriptura sponsos generos vocat.

C. XLII. ¶ *Maria conjunx dicitur more scripturæ, cùm simpliciter sponsa esset.*

Item Ioannes *os aureum homilia quarta ad c. 1. Matth.*

PRiusquam convenirent.] Non dixit, priusquam in sponsi adduceretur domum. Hunc quippe morem servabat antiquitas, ut sponsæ in sponsorum domibus haberentur. Quod nunc quoque fieri interdum videmus. Vt c enim generi Loth apud socerum leguntur habitasse, cum sponsis nondum sibi copulatis lege conjugii; sic habitabat etiam *d* Maria cum sponso. & ſ. ¶ Neque enim eam voluit de domo expellere, sed dimittere. & ſ. ¶ [Noli *e* timere accipere Mariam conjugem tuam:] Quo sermone sponsam similiter indicavit; sicut etiam eos, qui adhuc sponsi sunt, generos appellare scriptura consuevit. Quid enim est (accipere?) domi professò retinere. Iam enim illam mente dimiserat. & ſ. ¶ Sicut enim postea illam commendavit Christus ipse discipulo, sic & nunc Angelus copulat sponso, non in fœdus solenne conjugii, sed in consortium communis habitaculi.

C. XLIII. ¶ *Dominus non commendasset matrem discipulo, si eam Ioseph coguovisset.*

Idem *homilia 5. ad idem c. 1. Matth.*

SI enim cognovisset eam, & loco habuisset uxoris, quomodo illam Dominus quasi absque solatio, & nihil penitus habentem, discipulo commendasset, jubens *f* illi, ut eam reciperet suam?

C. XLIV. ¶ *Maria uxor Ioseph appellatur, quia sic ab eo putabatur futura.*

Item Origenes *in eadem, homilia 1. Evang.*

INventa *g* est habens in utero] A B. Ioseph, qui licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia noverat. & ſ. ¶ Si tibi uxor nominatur, si desponsata 1 tibi esse dicitur, non tamen tibi uxor est, sed Dei unigeniti electa mater est. & ſ. ¶ Dico conjugem propterea, ut diabolo virginitatem ejus occultem, & ut Iudæorum pravitatem excludam, atque dejiciam, & ut legis institutæ non destruam. In consequentibus demonstrabo, quod nec istæ tuæ conjunx, secundùm consuetudinem conjugii habeatur, nec iste qui generatur, tuus filius esse credatur.

1 ¶ Desponsata] *Sic est emendatum ex ipsa homilia. Antea legebatur*, & si in desponsatione uxor tibi esse dicitur. *Alia etiam nonnulla emendata & addita.*

---

a *Ivo p. 8. cap. Panorm. l. 6. c. 17.* b *Sent. 4. dist. 27. Ivo par. 8. cap. Panorm. l. 6. c. 11. Sup. ead. non dubium. Sup. ead. cùm societ. Sup. ead. Mariæ.* c *al. comitantur conjugium.* d *Sup. ead. conjunx.* e *al. individuâ. Sup. ead. conjunx.* f *Ad c. 1. Matth.*

a *Beda in quæstionibus in Genes. ex Hieron.* b *Genes. 19.* c *Genes. 19.* d *Matth. 1.* e *Copiosius in homilia.* f *Ioan. 19.* g *Copiosius in homilia.*

C. XLV. ¶ *Ad nuptias Mariæ Joseph non pervenit.*

Item Gregorius *in expositione Evangelii, homilia 26.*

Sic quippe *a* discipulum Dominus post resurrectionem suam dubitare permisit, nec tamen in dubitatione deseruit, sicut ante nativitatem suam habere Mariam sponsum voluit, qui tamen ad ejus nuptias non pervenit. Nam ita factus est discipulus dubitans, & palpans testis veræ resurrectionis, sicut sponsus matris fuerat custos integerrimæ virginitatis.

Ex his omnibus auctoritatibus apparet, sponsas conjuges appellari spe futurorum, non re præsentium. Quomodo ergo conjuges à prima fide desponsationi appellantur, si ista, quæ asseritur sponsa, conjunx esse negatur? Sed à prima fide desponsationis conjunx dicitur appellari, non quòd in ipsa desponsatione fiat conjunx, sed quia ex fide, quam ex desponsatione sibi invicem debent, postea efficiuntur conjuges: sicut per fidem dicuntur remitti peccata, non quòd ante baptismum per fidem remittantur, sed quia fides est causa, quare in baptismo à peccatis emundamur. ¶ *Illud autem Joannis Chrysostomi:* [*Matrimonium* b *non facit coitus, sed voluntas.*] *Item illud Ambrosii* c [*Non defloratio virginitatis, sed pactio conjugalis matrimonium facit.*] *ita intelligendum est: coitus sine voluntate contrahendi matrimonium, & defloratio virginitatis sine pactione conjugali non facit matrimonium, sed præcedens voluntas contrahendi matrimonium, & conjugalis pactio facit, ut mulier in defloratione sua virginitatis, vel in coitu dicatur nubere viro, vel nuptias celebrare.* ¶ *Item Syricius Papa* d *discessionem sponsa à sponso vocat conjugalem separationem.* ¶ *Sed talis discessio dicitur violato conjugii non jam existentis, sed futuri, ut ex ipsa desponsatione speraretur. Sic & diabolus dicitur cecidisse à beatitudine, non solùm quam tunc habebat, sed etiam, ad quam habendam creatus erat.* ¶ *Sic qui merito suæ vitæ vel* e *scientiæ in sacerdotem, vel Episcopum eligitur, si interim electionem suam cassari meruerit, dicitur amittere sacerdotalem vel episcopalem unctionem, non quam acceperat, sed ad quam accipiendam electus erat. Non ergo illa auctoritate sponsa conjunx potest probari. Sed concedatur quòd sponsa non sit conjunx, tamen quæritur, utrum liceat renuntiare priori conditioni.*

C. XLVI. ¶ *Puella desponsatæ prioribus reddenda sunt, si eis rapta fuerint.*

Hoc autem prohibetur auctoritate Ancyrani concilii, *c. 11. in quo statutum sic legitur.*

Desponsatas *f* puellas, & post ab aliis raptas, placuit eâi, & eis reddi, quibus antè fuerant desponsatæ, etiamsi eis à raptoribus vis illata constiterit.

C. XLVII. ¶ *Communione privetur sponsa, nisi raptorem deserere, & ad sponsum suum redire voluerit.*

Item Joannes octavus 1 *Rostanno Episcopo.*

Atho *g* præsentium lator, dum in nostro servitio fideliter excubaret, quendam virum fœminam sibi desponsatam conqueritur rapuisse. Et ideò fraternitas tua nostra auctoritate suffulta, suffraganeos suos Episcopos præsentialiter convocet, & sic unanimi sententia, si sponsam huic raptor non reddiderit, tam idem, quàm rapta, si ad pristinum sponsum remeare noluerit, omni communione priventur.

1 ¶ Octavus] *Sic est restitutum ex pleriſq; vetustis, & Ivone. In vulgatis erat,* Chrysostomus.

4 pars. *Sed aliud est priori conditioni renuntiare, & de nuptiis cum alio agere: aliud est rapi, hoc est, illicitè constuprari.*

C. XLVIII. ¶ *Quid sit raptus.*

Unde Isidorus *Etymolog. lib. 5. c. 26. ait.*

Raptus *a* est illicitus coitus, à corruptendo dictus, unde qui rapta potitur, stupro fruitur.

Hæc autem non ab alio rapta, sed alii desponsata intelligitur.

C. XLIX. ¶ *Ibi raptus admittitur, vel puella abducitur, de cujus ante nuptias nihil actum probatur.*

Raptam verò talem dici prohibet Gelasius Papa, *dicens.*

Lex *b* illa præteritorum Principum ibi raptum dici esse commissum, ubi puella, de cujus ante nuptias nihil actum fuerit, videatur abducta.

5 pars. *Quod autem in fine capitulo subjungitur* [*nisi eis à raptoribus vis illata constiterit.*] *idèo additum est, quia plerumque aliis se rapiendas exponunt, aliis vulnera dant. Quolibet ergo modo rapiantur, priori reddenda sunt. Ita enim ut supr. dictum est, non inter raptas, sed inter alias desponsatas numeratur, & ideò* c *non est huic auferenda, & priori reddenda. Sequuntur aliæ auctoritates, quibus ista prohibetur violare fœdus, & jubetur redire ad priora vota.*

C. L. ¶ *Puellam alii desponsatam alter ducere non valet.*

Aut enim Syricius Papa *Hymerio Episcopo Tarraconensi, epist. 1. c. 4.*

De *d* conjugali violatione requisisti, si puellam alteri desponsatam alter in matrimonium potest ducere. Tale 1 ergo connubium anathematizamus, & interdìs omnibus, ne fiat, prohibemus: quia illa benedictio, quam nuptiæ sacerdos imponit, apud fideles, cum sacrilegii instar est, nulla transgressione violetur.

1 ¶ Tale ergo] *In epistolarum Syricii collectione, & in codice canonum, & apud exteros collectores (præter Pannormiam) non reperitur capitulum. Carola Basilica impressa, lib. 1. c. ult. legitur. Hoc tamen modis omnibus inhibemus. Sed quamvis in hoc mandato anathematis, non est mutatum.*

Sed auctoritate hac Syricii illa prohibetur ad secunda vota transire, quam propriam domum est duella, & cum sponsa sacerdotata & benedicta. Talium discessione violatur benedictio nuptiarum sacerdos imponit. Verum hanc necdum sponsa sponso copulavit, nec cum ea benedictionem acceperat. Non ergo hac auctoritate hujusmodi copula prohibetur. ¶ *Item illud Leonis Papæ* [*Desponsatam* e *puellam non licet parentibus alii viro copulare, similiter & de hujusmodi desponsata intelligitur, quæ videtur non sponsa est velata & benedicta.* ¶ *Item objicitur illud Gregorii* [*Quæ propter frigiditatem à viro suo separata est, & alii nubit, vivente viro ejus aliam convertit, illa est derelinquenda secunda, & tenenda primo.*] *Sed eodem modo solvitur: quia ista videtur non habere benedictionem acceperat.*

[*Augustinus de fide nuptiarum, & consensu.*]

¶ *Etiam in decretalibus tit. de sponsa duor. c. 1. citatur à Augustino, apud quem non est inventum.*

C. LI. ¶ *Si quis alicui mulieri consensu fidei promiserit, non licet illi aliam ducere.*

PALEA.

Duobus modis dicitur fides, pactionis & criminis. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere. Si aliam duxerit, peccat. Non debet agere de fide mentita, maneat tamen cum illa quam duxit. Non enim rescindi debet tantum sacramentum. Si autem fecerit fidem consensûs, non licet aliam ducere. Si autem duxerit, dimittat eam, & accipiat priorem.

Est autem fides pactionis, quando aliquis promittit sponsæ licuis, quòd eam ducet, si permiserit ei rem suam habere.

a *Joan. 20.* b *Sup. eod. matrimonium.* c *Sup. eod. cum mittatur.* d *Infr. c. de conjugali.* e *al. &c.* f *Anſ. l. 10. c. 1. Burch. l. 9. c. 38. Ivo p. 5. c. 176. Pannorm. l. 6. ca. 19.* g *Ivo p. 14. c. 84.*

a *36. q. 1. raptus. Ivo p. 8. c. 26. Pann. l. 6. ca.* b *Infr. de lex illa. In codice Theod. lib. 3. tit. 24. de rapta virg. vel viduâ. l. 1. Poly. l. 6. tit. 4. Anſ. l. 10. c. 11.* c *Sup. desponsatam.* d *Ibid. Anſ. l. 10. c. 9. Bur. l. 9. c. 31. Ivo p. 2. c. 169. Pann. l. 6. ca.* e *Sup. eod. desponsatam.* f *Infr. 33. qu. 1. requisisti.*

etiam pro confessio. Fides autem consensus est, quando etiamsi non sequi manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuo se consulunt unus alii, & mutuo se suscipunt.

CAVSA XXVIII.

QVidam infidelis in conjugio positus ad fidē conversus est, uxor verò odio fidei Christianæ ab eo discessit. Ille quendam fidelem in uxorem accepit, qua mortua ecclesiæ officitur. Tandem vata & scientia meruto in Episcopum elegitur.

1 Hic primum quæritur, an conjugium sit inter infideles.
2 Secundo, an liceat huic etiam ducere priore vivente.
3 Tertiò, an sit reputandus bigamus, qui ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram.

QVÆSTIO I.

1 QVod autem inter infideles conjugium non sit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim a Paulus: [Omne, quod non est ex fide, peccatum est.] Conjunctio autem infidelium non est ex fide: & ideo peccatum est. Non est conjugium, quia nullum conjugium peccatum est. ¶ Item b Augustinus: [Non est vera pudicitia hominis infidelis cum conjuge fidei. Vbi autem vera pudicitia esse non potest, ibi nec verum matrimonium est. ¶ Item Ambrosius 2 [Iussit Esdras dimitti uxores alienigenas, per quas ibant ad Deos alienos. Non est enim pactum matrimonium, quod extra Dei decretum est factum. Id est ergo statuitur, est emendandum.] Item Augustinus 3 [Non est rata conjugium quod sine Deo est.] Exhis omnibus auctoritatibus probatur conjugium non esse inter infideles. Sed contra alie recitantur auctoritates, quibus probatur conjugium esse inter infideles. Quarum prima est illud Evangelii, quod Christus ait c: [Every quæ, in una domo, duo in tres, & tres dividentur in duos.] Itaque cum personæ illæ enumerasset, uxorem in virum esse dividendam dixit, & econverso. ¶ Item. [Qui d non odit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut sororem propter me, non est me dignus.] Vnumen infidelem, non fidelem, dixit odio habendam. ¶ Item. [Vnum e qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut fratrem, vel uxorem propter me, centuplum accipiet, &c.] Verum ne hæreticus inde significat, quæ propter Christum dimittitur, dum prius esse, quam Christi fides deseritur. ¶ Item Apostolus f [Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentiret habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.] ¶ Item ad Titum g. [Hortare adolescentulas, ut diligant viros suos.] Hoc tam de fidelibus, quam de infidelibus intelligendum est. Infidelibus namq; uxores mulieres propterea propter Deum debent obsequi, ut sic viros suos Christo lucrare valeant. ¶ Sicut in passione B. Clementis h de Theodora & Sisinnio legitur mirabiliter contegisse.

1 ¶ Augustinus] Verba ipsa B. Augustini referantur 7. quæst. 1. cum vero, nec vera.

2 ¶ Ambrosius] Hæc sunt potius accepta ex glossa ordinaria ad locum indicatum.

3 ¶ Augustinus] Hoc non est inventum apud B. Augustinum. Verum apud B. Ambrosium in idem c. 7. primo ad Corinthios legitur: Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, & similia in glossa ordinaria, ibidem ex B. Ambrosio.

C. I. ¶ Pagani probatur, qui ante baptismum habuerint unam, & post baptismum alteram.

Item Innocentius Papa *Ruffo & Eusebio Episcopis Macedonibus, epist. 23. cap. 2.*

NVmquid non a erunt admittendi in hæreditatis consortium, qui ex ea susceptis sunt, quæ ante baptismum fuit uxor? eruntque appellandi vel naturales, vel spurii, quia non est matrimonium legitimum (ut vobis videtur,) nisi illud, quod post baptismum assumitur? Ipse Dominus cùm interrogaretur à Iudæis, si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit b [Quod Deus conjunxit, homo non separet.] Ac ne de his putetur esse locutus, qui post baptismum uxores sortiuntur, meminerint hoc & à Iudæis interrogatum, & Iudæis esse responsum. Quæro, & sollicitus quæro, si una & eadem sit uxor ejus, qui antea catechumenus, & postea fit fidelis, filiosque ex ea, cùm esset catechumenus susceperit, & postea alios filios, cùm fidelis; utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea defuncto Patre cum exteris hereditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritalis ereditur abstulisse? Quod cùm ita sentire atque judicare absurdum est, quæ (malum) ratio est hoc defendi, & vacua magis opinione jactari, quàm aliqua auctoritate roborari, cùm non possit inter peccata deputari, quod lex præcepit, & Deus injunxit?

C. II. ¶ In fidelis potestate sit, post baptismum uxorem recipere, quam ante dimiserat.

Item ex decreto Eutychiani Papæ.

2. SI quis c gentilis gentilem uxorem dimiserit ante baptismum, post baptismum in potestate ejus erit, eam habere, vel non habere.

C. III. ¶ Fidelis infidelem discedentem sequi non cogitur.

Idem.

SImili d modo, si unus ex conjugatis baptizatus est, & alter gentilis, & sequi non vult, sicut dicit e Apostolus, infidelis si discedit, discedat.

C. IV. ¶ Sine culpa relinquitur uxor, quæ cum fideli habitare noluerit.

Item Augustinus *de fide & operibus, c. 16.*

VXor 1 legitima f societate conjuncta, sine ulla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Non attenditur eo modo illam rectissimè dimitti, si viro suo dicat: non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Christianus exerceas, aut si quid aliud vel facinorosum, vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata, vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam ornatior incedebat. Tunc enim ille, cui uxor hæc dicit, si veraciter egit pœnitentiam g ab operibus mortuis, quando ad baptismum accessit, habetque in fundamento fidem, quæ h per dilectionem operatur, proculdubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quàm carnis luxuriæ: & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputabit.

1 ¶ Vxor] *Locus Augustini sic habet:* Quamobrem & illud, quod dicunt, veluti probare cupientes, quantum valeat sola fides, ubi Apostolus dicit, quòd si infidelis discedit, discedat: non est enim servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi, id est, ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano propter hoc quod Christianus est, permanere noluerit, non

a Rom. 14. b Lib. 1. de adult. conjug. c. 18. Sent. 4. dist. 39. Ad 2. 3. ad Gratian. & ibi gloss. ordin. c Luc. 12. d Luc. 14. e Matth. 19. f 1. Cor. 7. g Ad Tit. 2. h In Abdiæ historia, & in S. Clementis antiqua.

a Sup. distinct. 26. deinde §. numquid. Burch. l. 4. c. 33. Ivo p. 8. c. 305. Pann. l. 6. c. 96. b Matth. 19. c Burch. l. 9. cap. 59. Ivo p. 8. c. 295. Pann. l. 6. c. 95. d Burch. l. 9. c. 60. Ivo p. 8. c. 196. Pann. l. 6. c. 97. e 1. Cor. 7. f Bēda 1. Cor. 7. Ivo p. 8. c. 25. Pann. lib. 3. c. 22. g Hebr. 9. h Galat. 5.

attendunt eo modo, &c. *Verùm ob gloſſas, potiſſimùm in verſ.* non attenditur: *& quoniam Ivo & Pannormia habent ut Gratianus, nihil eſt mutatum.*

C. V. ¶ *Licitè dimittitur uxor, qua virum ſuum cogere quærit ad malum.*

Item *in* a *ſermone Domini in monte, lib. 1. c. 27. & 28.*

IDololatria, quam ſequuntur infideles, & quælibet noxia ſuperſtitio fornicatio eſt. Dominus autem permiſit causa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permiſit, non juſſit, dedit locum Apoſtolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat uxorem infidelem, quo ſic fortaſſis poſſit fidelis fieri. *Item c. 18.* c Si infidelitas fornicatio eſt, & idololatria infidelitas, & avaritia idololatria, non eſt dubitandum & avaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo jam quamlibet illicitam concupiſcentiam poteſt rectè à fornicationis genere ſeparare, ſi avaritia fornicatio eſt? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiſcentias, non tantùm quæ in ſtupris cum alienis viris aut fœminis committuntur, ſed omninò quaslibet, quæ animam corpore malè utentem à lege Dei aberrare faciunt, & pernicioſè, turpiterque corrumpunt, poſſit ſine crimine, & vir uxorem dimittere, & uxor virum: quia exceptam facit Dominus cauſam fornicationis, quam fornicationem (ſicut ſuprà commemoratum eſt) generalem & univerſalem intelligere cogimur. Cùm autem ait: [Excepta cauſa fornicationis:] non dixit, cujus ipſorum, viri an fœminæ. Non enim tantùm fornicantem uxorem dimittere conceditur, ſed quiſquis eam quoque uxorem dimittit, à qua ipſe cogitur fornicari, cauſa utique fornicationis dimittit: velut ſi aliquem cogat uxor ſacrificare idolis, qui talem dimittit, cauſa fornicationis dimittit, non tantùm illius, ſed & ſuæ; illius, quia fornicatur, ſuæ, ne fornicetur.

C. VI. ¶ *Qua ſimulachrum fecit, nec reſipiſcit, dimittatur à viro ſuo.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib. 2.*

NOn d ſolùm mœchatio eſt illius, quæ carnem ſuam coinquinat, ſed etiam, quæ ſimulachrum facit, mœchatur. Quòd ſi in his factis perſeverat, & pœnitentiam non agit, recede ab illa, & noli vivere cum illa. Sin autem, & tu particeps peccati illius eris.

¶ *In eo libro non extat, ſed apud Hermem in libro paſtoris, mandato quarto, ex quo citat Ivo hoc unà cum palea, ego dixi 33. q. 1. & 2. Et quoniam in eo mandato tam de viro, quàm de muliere agitur, eſt aliqua verborum varietas, ſed eadem ſententia.*

C. VII. ¶ *Amore cujuslibet non eſt à fide recedendum.*

Item Ambroſius *ad Hilarium.*

SI e infidelis (dicit Apoſtolus *f*) diſcedit, diſcedat: non eſt enim ſervituti ſubjectus frater aut ſoror in hujuſmodi,] id eſt, ſi infidelis noluerit eſſe cum conjuge fideli, hic agnoſcat fidelis ſuam libertatem: neita ſe ſubjectũ deputet ſervituti, ut ipſam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus, hoc de fratribus, & ſororibus intelligitur, propter Chriſtum omnes eſſe dimittendos, cùm proponitur iſta conditio, ut Chriſtum 1 dimittat, ſi illos ſecum habere deſiderat. Hoc ergo & de domo, atque agris, hoc & de iis rebus, quæ jure pecuniario poſſidentur, hoc loco accipiendum eſt.

¶ *Sic etiam Ivo: ſed habetur apud B. Auguſtinum, epiſt. 89. Beda 1. Cor. 7. citat ex Auguſtino ad conſulta Hilarii.*

a *Gloſſa ordin. 1. Corint. 7. & Beda. Ivo part. 8. cap. 248. & 249.*
b *Matth. 19. Pann. l. 7. c. 29.* c *Infr. 32. qu. 7. Apoſtolus in fine.*
d *Ivo p. 8. c. 243. Pann. l. 7. c. 34.* e *Ivo p. 8. c. 253. Pann. l. 7. c. 33.*
f *1. Cor. 7.*

1 ¶ Chriſtum] *Antea legebatur, ut propter Chriſtum dimittat, ſi eum ſecum, &c. Emendatum eſt ex epiſtola S. Auguſtini. Reliqua verò partim ex ipſa, partim ex caeteris Gratiani codicibus.*

C. VIII. ¶ *Quod etiam infideles ſint conjuges, & quod fideli licet dimittere infidelem.*

Item Auguſtinus *ad Pollentium, lib. de adulterinis conjugiis, c. 13. & 14.*

3 IAm nunc illud videamus, quod ait Apoſtolus: *Cæteris autem ego dico, non Dominus,*] ad utrumque ſcilicet, hoc eſt, ubi non ambo Chriſtiani fuerant, ſed conjugia locuturus. Quod mihi viſum eſt eum monuiſſe, xiſſe. Quia enim conjunx fidelis relinquere conjugem licitè potuit infidelem, ideò fieri hoc non Dominus, Apoſtolus prohibet. Quod enim Dominus prohibet, ri omninò non licet. Monet ergo Apoſtolus, ne fit eſſe multorum occaſio lucrandorum, ut fideles ges in relinquendis infidelibus permiſſa licentia tur. Tibi autem videtur infideles quoque delibus non licere, quia hoc vetat Apoſtolus: dicam licere, quia hoc non vetat Dominus, non expedire, quia hoc ne fiat, monet Apoſtolus, etiam rationem, cur fieri non expediat, quamvis Quomodo *b* enim ſcis (inquit) mulier, ſi virum facies? aut unde ſcis vir, ſi ſalvam facies uxorem? ſuperius dixiſſet [Sanctificatus eſt enim vir infidelis liere fideli, & ſanctificata eſt mulier infidelis hoc eſt in Chriſtiano: [Alioquin filii veſtri, mundi eſſent: nunc autem ſancti ſunt:] Sic ad conjuges, & filios Chriſto, etiam exemplis, quæ venerant, videtur hortatus. Cur ergo non expedeles conjuges dimitti à fidelibus, cauſa evidenſa eſt. Non enim propter vinculum cum talem gale ſervandum, ſed ut acquirantur Chriſto, recti fidelibus conjugibus Apoſtolus vetat. Multa nim facienda non jubente lege, ſed libera charitate ea ſunt in noſtris officiis gratiora, quæ etiam non impendere, tamen cauſa dilectionis non mus. Vnde prior Dominus ipſe cùm triſtitiam bere monſtraſſet, ſolvit tamen ne ſcandalizet bus ad æternam ſalutem gerens hominem Iam verò Apoſtolus, quemadmodum illa ejus verba teſtantur, ubi dicit: [Cùm enim ſim omnibus, omnium me ſervum feci, ut plures rem:] cùm paulò ſuperius dixiſſet: [Numquid habemus poteſtatem manducandi & bibendi? non habemus licentiam ſororem mulierem cendi, ſicut cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, phas? An ego ſolus, & Barnabas non habemus tem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis Quis plantat vineam, & de fructu ejus non comedit? palcit gregem, & de lacte ejus non comedit?] ¶ Si alii, inquit, poteſtatis veſtræ participant, magis nos? ſed non uſi ſumus hac poteſtate, toleramus, ne quod impedimentum dederis Chriſti.

C. IX. ¶ *Ab infidelibus conjugium licet mittere, ſed non expedit.*

Item *ibidem, c. 12. & ſequentibus.*

SIc enim recedere ab infidelibus uxoribus tis fideles viri vel fœminæ non prohiberentur mino, ut neque jubeantur. Nam ſi dimittere juges juberentur, nullus locus eſſet conſilio Apoſtoli *f*, ne hoc fieret. Nullo enim modo Dominus jubet, ſervus bonus fieri prohibeo. paulo poſt. Cùm ergo cœpiſſet gentibus Evangelium

a *1. Cor. 7. Pann. lib. 6. c. 100.* b *al. Quid.* c
d *al. mortem.* e *1. Cor. 7. ibid. §.* f *Beda 1. Cor. l. 6. c. 191.*

dicati, jam conjunctos gentiles gentilibus comperit conjugeſ. Ex quibus ſi non ambo crederent, ſed unus, aut una infidelis cum fideli conſentiret habitare, nec prohiberi à Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec jubberi: ideò ſolliciet non prohiberi, quia juſtitia permittit ſi fornicante diſcedere, & infidelis hominis fornicatio eſt major in corde: nec vera ejus pudicitia cum conjuge dici poteſt, quia a omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt: quamvis veram habeat fidelis pudicitiam, etiam cum fideli conjuge, quæ non habet veram. Ideò autem nec jubeti debuerunt fideles ab infidelibus ſeparari, quia non contra juſſionem Domini gentiles fuerunt ambo conjuncti. Quoniam ergo ab infideli fidelem diſcedere nec prohibet, nec jubet Dominus, ideò, ut non diſcedat, Apoſtolus b dicit, non Dominus, habens utique Spiritum Sanctum, in quo dare poſſit utile & fideli conſilium. Vnde cùm dixiſſet de muliere, cujus vir mortuus fuerit: [Beatior autem erit ſi ſic permanſerit, ſecundùm conſilium meum,] ne quis hoc conſilium tanquam humanum, non divinum, contemnendum putaret, adjecit: [Puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam.] Proinde intelligendum eſt, etiam ipſa, quæ non à Domino jubentur, ſed à ſancto ejus famulo utiliter ſuaderi, eodem Domino inſpirante ſuaderi. Abſit enim ut quiquam catholicus dixerit, quod c ſuadet Spiritus ſanctus, non Dominum ſuadere, cùm & ipſe Dominus ſit, & inſeparabilia ſint opera Trinitatis. Dicit tamen: d [De virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium autem do:] non ut hoc conſilium alienum exiſtimemus à Domino, cùm continuò ſequatur, & dicat [tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, ut fidelis eſſem.] Secundùm Deum ergo dat fidele conſilium, eo ſpiritu, de quo ait [puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam.] Veruntamen aliud eſt Domini jubentis imperium, aliud conſervi ſecundùm miſericordiam charitatis, quæ illi à Domino eſt inſpirata, atque donata, fidele conſilium. Aliud ibi facere non licet, hic autem licet: ita ſanè, ut ipſum licitum partim quidem expediat, partim verò non expediat. Expedit tunc, quando non ſolùm per juſtitiam, quæ coram Domino eſt, permittitur, ſed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum ſalutis infertur: velut cùm dat conſilium non nubendi Apoſtolus virginibus (unde præceptum Domini ſe non habere teſtatur) licet aliud facere, id eſt, nubere, & minus, quàm continentiæ, bonum tamen tenere nuptiarum: ipſumque licitum etiam expedit: quoniam in veſtra & illicita ruituram carnis infirmitatem ſic excipit honeſtate nubendi, ut neminem impediat ad ſalutem: quamvis magis expediret, magiſque honeſtum eſſet, ſi virgo conſilium, quò præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expedit id, quod licitum eſt, quando permittitur quidem, ſed uſus ejus poteſtatis aliis affert impedimentum ſalutis: ſicut eſt (unde jamdiu loquimur) diſceſſio fidelis conjugis ab infideli: quam non prohibet Dominus præcepto ſuo, quia coram illo injuſta non eſt: ſed prohibet Apoſtolus conſilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum ſalutis: non ſolùm, quia perniciosiſſimè ſcandalizantur offenſi, verum etiam, quia cùm in alia conjugia ceciderint viventibus eis, à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillimè reſolvuntur. Ideò hic, ubi id, quod licet, non expedit, non poteſt dici, ſi dimittat infidelem, bene faciet, ſi non dimiſerit, melius facit: ſicut dictum eſt: e [Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum, melius facit:] quoniam illud præcepto Domini quiſquam compellitur) ſed etiam utrumque expedit, aliud minus, aliud amplius. Vnde ad id, quod amplius expedit, conſilio Apoſtoli e, quicunque poteſt capere, provocatur. Hic autem, ubi de dimittendo, vel non dimittendo infidelis conjugio quæritur, utrumque quidem pariter licitum eſt per juſtitiam, quæ coram Domino eſt, & ideò nihil horum Dominus prohibet: ſed non utrumque expedit propter infirmitates hominum: & ideò id, quod non expedit, Apoſtolus prohibet, dante ſibi Domino liberum prohibendi locum: quia neque id, quod monet Apoſtolus, prohibet Dominus, neque id, quod prohibet Apoſtolus, jubet Dominus. Quod niſi ita eſſet, neque contra prohibitionem Domini Apoſtolus aliquid moneret, neque contra juſſionem ejus aliquid prohiberet. Proinde in his duabus cauſis, una de nubendo, vel non nubendo, altera de infideli conjuge dimittendo, vel non dimittendo, aliquid ſimile invenitur in verbis Apoſtoli, & aliquid diſſimile. Simile quidem, quòd ibi dicit, b [præceptum Domini non habeo, conſilium autem do.] & hic dicit: [ego dico, non Dominus.] Quale eſt enim, [præceptum Domini non habeo,] tale eſt, [non dicit Dominus:] & quale eſt, [conſilium do,] tale eſt, [ego dico.] Illud autem diſſimile eſt, quia de nubendo & non nubendo dici poteſt, hoc bene fieri, illud melius, quoniam utrumque expedit, minus unum e, magis aliud: at verò de conjuge infideli dimittendo, vel non dimittendo, quoniam unum horum non expedit, aliud expedit, dici non oporter, qui dimittit, bene facit, & qui non dimittit, melius facit: ſed dici oportet, non dimittat; quia etſi licet, non expedit. Sic ergo poſſumus dicere, melius eſſe infidelem conjugem non dimittere, quamvis liceat & dimittere: quemadmodum rectè dicimus melius eſſe, quod & licet, & expedit, quàm id, quod licet, & non expedit. ¶ His d de cauſis factum eſt, ut exponens Domini ſermonem, quem prolixum in monte habuit, ubi ventum eſt ad quæſtionem de conjugibus dimittendis, vel non dimittendis, adhibitis etiam Apoſtolicis teſtimoniis diceremus, conſilium eſſe Apoſtoli, non præceptum Domini, ubi ait: e [Cæteris autem ego dico, non Dominus,] monens eos, qui haberent conjuges infideles, ut conſentientes habitare ſecum non dimitterent. Quod utique ideò monendum, non jubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi ſunt homines facere licita, quamvis non expediant, quanto ponderè prohibenda illicita. Si autem alicubi Apoſtolus etiam illa, quæ jubenda ſunt, monere dignatus eſt, hoc fecit parcendo infirmitati, non præjudicando juſſioni. Vnde ipſe f dixit: g [Non ut confundam vos, hæc ſcribo, ſed ut filios meos chariſſimos moneo:] quid habet quæſtionis, ubi ait: h [Ego dico, non Dominus.] item, ubi ait: [Ecce ego Paulus dico vobis, quia circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit.] Numquid etiam hic dixit: Ego dico, non Dominus? Non ſunt itaque iſta ſimilia: quia etiam illa, quæ jubet Dominus, non eſt indignum, neque contrarium, ſi eadem monet Apoſtolus. Monemus enim quos charos habemus, ut faciant Domini præcepta vel juſſa. Cùm verò i ait: [Ego dico, non Dominus,] ſatis oſtendit, Dominum non prohibere quod ipſe prohibebat. Prohibuiſſet autem Dominus, ſi eſſet illicitum. Ergo ſecundùm ea, quæ ſuprà diu diximus, multumque verſavimus, licitum erat per juſtitiam; ſed etiam licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam. ¶ Tu k verò, cui placet ita non licere, quod non vetat Dominus, ſed Apoſtolus, quemadmodum non licet, quod vetat Dominus, cùm exponere voluiſſes, quid ſibi vellet, quod ait: [Ego dico, non Dominus.] cùm alloqueretur fideles, quibus eſſent conjuges infideles, dixiſti, quia Dominus juſſit, ne conjugia ſibimet diverſæ reli-

a *Supra ad ea principia Rom. 14.* b *1. Corinth. 7.* c *al. quando,* d *Ibidem.* e *Ibid. c. 12.*

a *1. Cor. 7.* b *1. Corinth. 7.* c *al. aliud.* d *Ibid. cap. 20. Lib. 1. de ſerm. Domini, cap. 14.* e *1. Corinth. 7.* f *al. ſi.* g *1. Corinth. 4.* h *Galat. 5.* i *al. ergo.* k *Ibid. cap. 21.*

gionis copularentur: & ipsum adhibuisti testimonium Domini dicentis *a* [Non accipies uxorem filio tuo de filiabus alienigenarum, ne traducat eum post Deos suos, & pereat anima ejus.] Addidisti etiam verba Apostoli, ubi ait: *b* [Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit: quòd si mortuus fuerit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino.] Quod ita exposuisti, ut adjungeres, id est, Christiano. Deinde secutus es, & addidisti *c*. Hoc est ergo Domini præceptum tam in veteri, quàm novo testamento, ut non nisi unius religionis & fidei conjugia sibi maneant copulata. Si hoc ergo est Domini præceptum tam in veteri testamento, quàm in novo, & hoc jubet Dominus, hoc docet Apostolus, ut non nisi unius religionis & fidei maneant copulata conjugia; quare contra hoc Domini jussum, contra doctrinam suam, contra præceptum veteris & novi testamenti jubet 1 Apostolus *d*, ut diversæ fidei conjugia maneant copulata? Quia Paulus, inquis, gentium prædicator & Apostolus jam in conjugio positos non solùm monet, sed etiam jubet, ut si unus, aut una è conjugibus credidisset, alterum vel alteram non credentem, secum tamen habitare consentientem, non dimitteret. His verbis tuis aliud hoc esse, aliud illud, satis evidenter ostendis. Illud *e* enim de his conjugiis agitur, quæ sibi primitus copulantur, ne nubat fœmina non *f* suæ religionis viro, vel ne vir talem ducat uxorem: id enim (ut dicis) jubet Dominus, docet Apostolus, utrumque præcipit testamentum. Hoc autem diversum esse quis abnuat, ubi agitur non de conjungendis, sed de conjunctis? Ambo quippe unius & ejusdem infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt: sed Evangelium cùm venisset, alter vel altera sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc (quod sine scrupulo ullius dubitationis apparet) cur fidelem cum infideli in conjugio permanere non & Dominus, sicut Apostolus jubet; Nisi fortè loco isto vacat, quod tam fidenter ipse Apostolus ait: *g* [An vultis experimentum accipere ejus, qui in me loquitur Christus?] Et utique Dominus est Christus. Intelligis ne, quid dicam? An in hoc explanando aliquanto diligentius immorabor? Attende, ut rem ipsam tanquam in conspectu considerandam planiore sermone ponamus. Ecce conjuges duo unius infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt. Nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illam Domini jussionem, doctrinamque Apostolicam, & præceptum veteris & novi testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli conjugium copulare. Iam sunt conjuges, & ambo adhuc sunt infideles, adhuc tales sunt, quales fuerunt, antequam jungerentur, qualesque conjuncti sunt. Venit Evangelii prædicator, credidit eorum unus, aut una; sed ita ut infidelis cum fideli habitare consentiat. Iubet fideli Dominus, ne infidelem dimittat, an non jubet? si dixeris, jubet, reclamat Apostolus. [Ego dico, non Dominus.] Si dixeris, non jubet, causam requiro. Neque illam mihi responsurus es, quam tuis literis indidisti, quia Dominus prohibet fideles infidelibus jungi. Hic enim nullo modo est ista causa: de jam junctis loquimur, non de jungendis. Si ergo tu causam non invenisti, cur non vetet Dominus, quod vetat Apostolus: (cernis enim jam, ut existimo, non esse ipsam, quam esse putaveras) vide, ne fortè illa sit, quæ mihi visa est & tunc proferenda, & nunc defendenda: ut scilicet illud intelligamus dicere Dominum, quod habet coram illo nullo modo transgredienda justitia, id est, quod ita jubet aut vetat, ut aliud facere omninò non liceat.

1 ¶ Iubet Apostolus.] *Quæ sequuntur, usq; ad vers.* jam in conjugio. *addita sunt ex B. Augustino, quemadmodum & in extremo à vers.* vide ne fortè. *usq; ad finem, ut sit perfecta sententia. Multa autem sunt emendata ex eodem originali, cum manuscriptis etiam exemplaribus & Beda collato.*

a *Deut.7.* b *1.Cor.7.* c *ad.dicta,* d *1.Cor.7.* e *Sent.4. dist.39.* f *al.nisi.* g *2.Cor.3.*

4 pars. *Contra invenitur in concilio Toletano* 1 *cap. 62.*

C. X. ¶ *Nisi ad fidem Iudæus accesserit, separatur ab uxore fideli.*

IVdæi *a*, qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur: quia non potest cum illis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in Christo nam translata est fidem. Filii autem, qui ex talibus existunt, fidem atque conditionem matris sequuntur: maxime & hi, qui procreati sunt de infidelibus mulieribus & fidelibus viris, Christianam sequantur religionem, non Iudaicam superstitionem.

Verùm hoc ideò statutum est, ne dum fidelis fœmina infideli, potius ipsa cum ea infidelitate perdurare incipiat.

C. XI. ¶ *A parentum infidelium separatur consortio fideles filii, ne eorum involvantur erroribus.*

Vnde in eodem concilio, cap. 59. tam de filiis Iudæorum, quàm de cæteris ad fidem venientibus statutum est, ut infidelium consortia evitent.

IVdæorum *b* filios vel filias, ne parentum ulli involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus, deputatos *c* aut monasteriis, aut Christianis aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant, atque in melius instituti non in moribus, quàm in fide proficiant.

C. XII. ¶ *Iudæi ad fidem venientibus cum infideli nulla sit communio.*

Item *cap. 61.*

SÆpè *d* malorum consortia etiam bonos corrumpunt: quantò magis eos qui ad vitia proni sunt? Nullo igitur ultrà communio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis, cum his, qui adhuc in veteri instantiam: ne fortè eorum participatione *e* subvertantur. Quicunque ergo ex his, qui baptizati sunt, amodò infidelium consortia non vitaverint, & hi Christianis dominis, & in publicis cædibus deputentur.

C. XIII. ¶ *Cum Iudæis nec manducandum, nec habitandum, nec ab eis medicamentum accipiendum est.*

Item ex sexta synodo *f*, *cap. 11.*

NVllus *g* eorum, qui in sacro sunt ordine, ne azyma Iudæorum manducet, aut cum eis [illegible] aut aliquem eorũ in infirmitatibus suis viset, aut [illegible] nam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo lavet. Si verò quisquam hoc fecerit, si clericus est, deponatur: si laicus, excommunicetur.

C. XIV. ¶ *Clerici sive laici vitent Iudæorum convivia, nec eos ad sua convivia recipiant.*

Item ex concilio Agathensi *h*, *cap. 41.*

OMnes *i* deinceps clerici, sive laici, Iudæorum convivia evitent, nec eos ad convivium quisquam suum recipiat; quia cùm apud Christianos communibus cibis utantur, indignum atque sacrilegum est eorum cibos Christianis sumi: cùm ea, quæ Apostolo *k* permittente nos sumimus, ab illis judicentur immunda; ac sic [illegible] nores incipiant esse Christiani, quàm Iudæi, si non [illegible]

a *Burch.l.4.c.53. Ivo p.1.c.277. Pann.lib.1.c.15.* b *Burchard. lib.4.cap.84. Ivo p.1.c.278. Pannorm.l.1.c.24.* c *al.deputato.* d *Burch.l.4. c.84. Ivo p.1.c.278. Pann.l.1.c.24.* e *al.participato.* f *Apostolorum Can.69.* g *Ivo p.3.cap.* h *Concil. Venetiense, cap. 12.* i *Ivo part.6.cap.117.* k *1.Corinth. 4.*

ab aliis apponuntur, utamur, illi verò à nobis oblata contemnant.

5 pars. *Ex his itaq; evidenter colligitur, conjugium esse inter infideles. Illud verò Apostoli:* [Omne à quod non est ex fide, peccatum est.] *non ita intelligendum est, ac quidquid sit ab infidelibus, creditur esse peccatum; sed omne, quod contra conscientiam fit, tribui ad Colossenses. Unde Ambrosius* 1, [*Peccatum est, quod aliter fit, quam probatum est.*] ¶ *Item Augustinus* 2 *super eundem locum.* [*Omne, quod aliter fit, quam probatum est, peccatum est: non tamen omne, quod fit cum fide, bonum est. Ignorantia enim, qua est ex culpa, nocet.*] *Hinc etiam Apostolus ait,* b [*beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat,*] *id est ne sum facit damnabilem* 3 *semetipsum, aliter faciendo, quam quæ esse faciendum. Vel, omne quod non est ex fide, dicitur esse peccatum, quia quidquid ea fide non fit, ut ad æternam valeat salutem, merito reputatur apud Dominum. Unde Augustinus* c *ait:* [*Quasi infidelium vita peccatum est: nec valet esse bonum, quod fit sine Deo* 4. *Ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus.*] ¶ *Item ait iterum,* [*non est vera pudicitia hominis infidelis cum conjugio*] *negatur pudicitia esse vera, quantum ad effectum, ad quem videlicet æterna salutis. Sicut* d *enim apud hæreticos sacramenta negantur esse vera, non quantum ad formam, sed quantum ad virtutem; sic & virtutes negantur esse veræ apud infidelem, non quia verum ei non sint, juxta illud Hieronymi:* [*virtutibus* 5 *Romani promeruerunt imperium,*] *sed quia effectu carent æterna salutis.* ¶ *Item illud Ambrosii:* e [*Non est putandum matrimonium, quod extra Dei decretum factum est; sed cum cognoscitur, id emendandum.*] *non offendit conjugium non esse inter infideles. Nolite eum Domini præcepto gentiles prohibentur conjungi gentibus. Neverga eorum conjugium extra Dei decretum fit. Illa enim auctoritate jubentur separari ab invicem, qui contra Dei, vel ecclesiæ decretum copulati sunt: utpote infidelis cum fidelibus, vel consanguineus cum consanguineis, vel affines cum affinibus. Hi omnes, si fas invicem copulati fuerint, separandi sunt.*

1 ¶ Vide Ambrosius] *Referuntur verba glossæ ordinariæ in hunc Paulinum. Verba autem Ambrosii in eundem locum sunt hæc. Rectè peccatum appellat, quod aliter fit, quàm probandum est.*

2 ¶ Item Augustinus] *Hæc non sunt inventa apud B. Augustinum: sed vers.* non omne. *usq; ad vers.* nocet. *sunt ex eadem glossa ordinaria ibidem.*

3 ¶ Damnabilem] *In glossa interlineari ibidem hæc legantur, qui non facit se damnabilem, nocendo aliis de suo bono.*

4 ¶ Absque Deo] *Apud B. Augustinum, & in glossa ordinaria legitur, & nihil est bonum sine summo bono. Reliqua vero ut apud Gratianum.*

5 ¶ Virtutibus] *Hæc non sunt reperta apud B. Hieronymum. Emendatio patet ex B. Augustino in quinto de civit. Dei c. 12. vers. 16.*

C. XV. ¶ *Fideles infidelibus non sunt conjugio copulandi.*

Hoc etiam idem Ambrosius *in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 9.*

CAve f Christiane, gentili, aut Iudæo filiam tuam jungere. Cave, inquam, gentilem, aut Iudæam, atq; alienigenam, hoc est hæreticam, & omnem alienam à fide tua mentem accersas tibi. Prima conjugii fides, castitatis gratia est. *Et infra.* ¶ Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendum est, & conjunctis precibus obtinendus Deus.

C. XVI. ¶ *Cum hæreticis catholici non misceant conjugia.*

Item ex concilio Agathensi *a, cap. 67.*

NOn b oportet cum hominibus c hæreticis miscere connubia, & vel filios vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se profiteantur Christianos esse futuros, & catholicos.

C. XVII. ¶ *Christiana communione careat, qui Iudaicæ pravitati conjugali se vinculo sociat.*

Item ex concilio Vrbanensi *d.*

II. SI e quis Iudaicæ pravitati conjugali societate jungitur, sive Christiana Iudæo, sive Iudæa Christiano mulier carnali consortio misceatur, quicunque eorum tantum nefas admississe cognoscitur, à Christiano cœtu atque convivio, & à communione ecclesiæ protinus segregetur.

¶ *Eadem sententia quibusdam verbis mutatis habetur in concilio Aruernen. c. 6. Et similia sunt in Aurelianensi II. c. 19.*

Item illud Augustini, [*Non est ratum conjugium, quod sine Deo est.*] *Non negat conjugium esse inter infideles. Conjugium enim aliud est legitimum & non ratum, aliud ratum & non legitimum, aliud legitimum & ratum. Legitimum conjugium est, quod legali institutione, vel provincia moribus contrahitur. Hoc inter infideles, ratum non est, quia non est firmum & inviolabile* 1 *conjugium eorum. Dato enim libello repudii, licet eis recedere ab invicem, & alii copulari lege fori, non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles verò ratum conjugium est, quia conjugia semel inita inter eos, ulterius solvi non possunt. Horum quædam sunt legitima, veluti cum uxor à parentibus traditur, à sponso dotatur, & à sacerdote benedicitur. Hæc talia conjugia, legitima & rata appellantur. Illorum verò conjugia, qui contemptis omnibus illis solennitatibus sola affectu aliquam sibi in conjugem copulant, hujusmodi conjugium non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur.*

1 ¶ Inviolabile] *Sicut in omnibus vetustis exemplaribus, qua collata sunt. In vulgatis legebatur,* & ideò violabile.

QVÆSTIO II.

QVod verò uxore vivente alteram ducere non possit 1, testatur scriptura 2, dicens. [*Alioquin si discesserit ab invicem, & volentes cohabitare dimittitur, & aliis vos copulaveritis, adulteri eritis, & filii vestri, qui postea nascentur, erunt immundi, id est, spurii.*]

1 ¶ Non possit] *In vulgatis sequebantur hæc,* qui infidelem dimisit, *quæ in manuscriptis exemplaribus non habentur.*

2 ¶ Scriptura] *Hæc non sunt verba ipsa scripturæ, sed in glossa ordinaria ex Ambrosio ad ea verba 1. Cor. 7.* alioquin filii vestri, *&c. hæc leguntur.* Si dimittitis, invicem nolentes cohabitare, & aliis vos copulatis, adulteri estis, & filii vestri spurii, & ideò immundi.

C. I. ¶ *Non potest quis post baptismum alteram ducere, vivente ea, qua ante baptismum sibi fuerit virgo copulata.*

Item ex concilio Meldensi, *cap. 1.*

SI f quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum, alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo solvuntur, non conjugia.

---

a *Et in Laodicensi, cap. 31.* b *Burchard. l. 9. cap. 71. Ivo part. 8. cap. 204.* c *al. omnibus.* d *al. Verbonensi.* e *Sententiæ ibid. supr. ead. in principio.* f *supr. ead. q. 1. si quis. Concor. Tribur. conc. cap. 39. Burch. lib. 9. c. 61. Ivo p. 8. cap. 197. Pannorm l. 6. cap. 98.*

---

1 Rom. 14. b *Ibidem.* c *In lib. Sent. apostoli, & Prosper. ad pauli aliter.* d *supr. ead. in prine. & c. sic enim.* e *supr. ead. in princip.* f *Sent. 4. dist. 39. 1.*

C. II. ¶ Laces fidelis aliam ducere uxorem, quam 1 Christiana fidei odio infidelis dimittit.

Gregorius autem contra testatur, dicens.

SI a infidelis discedit odio Christianæ fidei, discedat. Non est enim frater aut soror subjectus servituti in hujusmodi.] Non est enim dimisso peccatum propter Deum, si alii se copulaverit. Contumelia quippe creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. Infidelis autem discedens, & in Deum peccat, & in matrimonium: nec est ei fides servanda conjugii; quia b propterea discedit, ne audiret Christum, Deum 2 Christianorum conjugiorum.

¶ Hæc non sunt inventa apud B. Gregorium: sed apud B. Ambrosium ad cap. 7. 1. Corinthiorum eadem ferè leguntur, plenius, atque apertius exposita.

1 ¶ Quam] Sic etiam in vetustis: sed si legeretur, quem. magis videretur respondere verbis ipsius capitis.

2 ¶ Christum Deum.] In loco indicato est, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii.

Hic distinguendum c est, aliud esse, dimittere volentem cohabitare, atq; aliud, discedentem non sequi. Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere d: discedentem verò sequi non oportet, & ea vivente aliam ducere licet. Verùm hoc non nisi de his intelligendum est, qui infidelitate copulati sunt. Caterum si ad fidem uterq; conversus est, vel si uterq; fidelis matrimonio junctus est, & procedente tempore alter eorum à fide discesserit, & odio fidei conjugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabitur: non tamen illa vivente alteram ducere poterit, quia ratum conjugium fuerat inter eos, quod nullo modo solvi potest.

QVÆSTIO III.

VTrum verò bigamus sit reputandus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram, auctoritate Hieronymi patet. Ait enim super epistolam Pauli ad Timotheum.

C. I. ¶ Non est bigamus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.

OPortet e Episcopum unius uxoris esse virum. Verùm hoc post baptismum. Cæterùm, si ante baptismum habuit unam, & post baptismum habuerit aliam, non est reputandus bigamus, cui prorsus innovato per baptismum omnia vetera sunt dimissa.

¶ Sententia hujus capitis habetur supr. dist. 26. c. unius. ex glossa ordinaria prima ad Timotheum c. 3. Beatus autem Hieronymus hanc rem, & in epist. ad Tit. c. 1. attigit, & in epistola ad Oceanum copiosè tractavit.

C. II. ¶ Non debet fieri Episcopus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.

Augustinus verò contrà testatur, & Innocentius. Ait enim Augustinus super epistolam Pauli ad Titum.

ACutius f verò intelligunt, qui nec eum ordinandum censuerunt, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram. In baptismate enim crimina abolentur, non fœderatio conjugii dissolvitur. Sicut illa, quæ catechumena vitiata est, inter Dei virgines consecrari non potest, sic qui ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram, non nisi bigamus est reputandus. Amisit enim quiddam non ad vitæ meritum, sed ad signaculi sacramentum.

¶ Sententia hujus capitis habetur in collectaneis Rab. & glossa ordinaria ad c. acutius.

Item Innocentius Rufo a & Eusebio Episcopis Macedoniæ his argumentis probat talem bigamum reputari. Quia ergo is, cujus causa in præsenti agitur, ante baptismum habuit unam, post baptismum alteram, bigamus judicatur: & licet vita merito & industria scientia polleat, tamen ex Episcopum ordinari non potest.

a Sent. 4. distin. 39. Gloss. 1. Corinth. 7. ad illud: (non est enim frater.) b al. quæ. c Sent. 4. dist. 39. d al. superinducere. e Supra distinct. 26. unius. f Supra distinct. 26. Acutius.

CAVSA XXIX.

QVidam nobilis nunciatum est, quia ejus filiam nobilis petebatur in conjugium: tractatu assensum. Alius verò quidam ignobilis, sed virtutum conditionis, nomine ultro, seipsum virtutibus eam in conjugem accepit. Ille, qui prius filiam petierat, cognovit, tandem venit, eamq; sibi conjugem petit. Ille si dolore conqueritur, & ad prioris copulam aspirat.

1 Hic primum quæritur, an sit conjugium inter eos.

2 Secundò, si prius putabat hunc esse liberum, & postea comprehendit illum esse servum, an liceat ei statim ab illo discedere.

QVÆSTIO I.

QVæd b autem conjugium sit inter eos, probatur in hunc modum. Conjugium sive matrimonium est vir & mulier conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Ut autem consensus utriusq; matrimonium faciat. Quia ergo illi conjuncti sunt, ut individuam vitæ consuetudinem contineant, ut uterq; consensit in alterum, conjuges sunt appellandi. ¶ Ita respondetur. Consensus est duorum vel plurium in unum. Ille autem errat, non sentit, ergo non consentit, id est sensum in alio sentit. Hæc autem erravit; non ergo consensit: unde non conjunx est appellanda, quia non fuit ibi consensus unius in unum. Ergo nullum matrimonium esse potest. Sicut enim qui ordinatur ab eo quem putat esse Episcopum, & adhuc est laicus, erat, ut tonsuretur, ordinatus, imò ab Episcopo adhuc est ordinandus; sic ibi error non est copulata conjugio, imò adhuc est copulanda. ¶ Ad hoc, quod omnis error consensum evacuat: Quia enim accipit in uxorem corruptam, quam putat virginem, vel qui accipit mulierem quam putat esse castam, uterque errat, quia ille corruptam quam putat virginem, & iste meretricem reputat castam. Numquid ergo dicendi sunt non consensisse in eas? aut debetur uterq; illarum dimittendi uxorem, & ducendi aliam? Verum est, quod dicitur, error consensum excludit; sed error alius est personæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error personæ est, quando putatur esse Virgilius, & ipse est Plato. Error fortunæ, quando putatur esse dives, qui est pauper, vel econverso. Error qualitatis, quando putatur esse liber, qui servus est. Error personæ & fortunæ quando putatur esse bonus, qui malus est. Error personæ & qualitatis conjugii consensum non excludit. Error verò personæ & conditionis, conjugii consensum non admittit. Si quis enim putaret se venditurum agrum Marcello, & postea veniret Paulo, non convenit, se esse Marcellum, & emptor agrum ab illo, tamquam a Marcello convenit ipse de pretio, aut dicendus est agrum sibi vendidisse? Item si quis promitteret se venditurum malis aurum, & postea offeret mihi orichalcum, & ita me deciperet, numquid dicerem me consensisse in orichalcum? Nunquam volui emere aurichalcum, sed in aurum: aliquando in illud consensi, quia consensus non est nisi voluntas. Sicut ergo hic error materiæ excludit consensum, sic & in conjugio error personæ. Non enim consensit in hunc, sed in eum quem putabat esse. Sed objicitur d. Iacob non consensisse in Liam, sed in Rachel: septem siquidem annis pro Rachel servavit.

a sup. dist. 26. deinde & sup. ea q. 3. q. 6. nunquid. b supra in prin. c 4. Sent. dist. 30. d Genes.

igitur unum Lus esse sibi suppositos, non sunt conjugium inter eos, si error personæ conscensum excludat; quia ut dictum est, non in eam consentitur, sed in habitum. Ho na respondetur. Consensus aliter est præsens, aliter subsequens. Præcedit consensus, quando ante carnalem copulam in individuam vitæ consuetudinem uterque consentit: subsequitur, quando post concubitum, sive fornicarium eorum consortium idem. Iacob ergo & Lsam non fecit conjuges præcedens consensus, sed subsequens: nec tamen ex primo concubitu fornicarii judicantur, cum ille martialis affectu eam cognoverit, & illaturus affectu sibi debitum persolverit, putans lege primogenituræ & paternis imperiis se sibi jure copulatam. Quod a autem ejus persona nonnullis excusset, auctoritate illis probatur, qua sic scriptum, utroque inscio, scrore videlicet & marito, in lectum ascendit, & à viro suo scorsii cognita perhibetur: quo cum sine discretionis proprietate manere censentur, ille tamen, qui cognovit eam per ignorantiam, excusatur. Aliter etiam hoc probatur. Diabolus b nonnunquam se in Angelum lucis transformat, nec est periculosum ire, si tunc creditur esse bonus, cum se bonum simulat. Si ergo ita in isqua simplici quæreret, an sua beatitudini vellet esse participis, & ille responderet, se in ejus consortium velle transire, nunquid tandem est consensisse in consortium diabolicæ damnationis, in quem in participationem æternæ claritatis? Item, si quis hæreticum, nomine Augustini, vel Ambrosii, vel Hieronymi, alicui catholicorum seipsum offerret, atque ad sua fidei eum imitationem provocare, si ille præberet assensum, in cujus fidei sententiam dicemus consensisse c, nonne hæreticorum sectam, sed in integritate catholicæ fidei, quam ille hæreticus sementiebatur habere. Quia ergo hic ipsius decepta errore, non in hunc, sed in eum, quem esse se credebat esse, consensit; patet, quòd ejus conjunx non fuerit. ¶ Error fortunæ & qualitatis non excludit consensum: veluti si qua consentiret in prælaturam alicujus ecclesiæ, quam putaret esse virtute, & illa esset munus copiosa: quam vis hic decepretur errore fortunæ, non tamen posset renunciare prælaturæ acceptæ. Similiter, qui nubit pauperi, putans illum esse divitem, non potest renunciare pro conditioni, quamvis erraverit. Error qualitatis non excludit similiter consensum: utpote si quis emerit agrum vel vineam, quam putabat esse uberrimam, quam vis iste erraret in qualitate rei, non tamen sortilem emendo, non potest tamen venditionem refundere. Similiter, qui ducit in uxorem meretricem, vel corruptam, quam ipse esse credebat, vel virginem, non potest eam dimittere, & aliam ducere.

QVÆSTIO II.

1 Secunda quæstio proposita est de conditione, an liceat mulieri dimittere eum, quem putabat liberum, si postea illum invenerit servum. Quod vero mulieri non liceat a servo discedere, multis rationibus videtur posse probari. In d Christo enim Iesu nec est Iudæus, nec Græcus, nec servus, neque liber: ergo nec in conjugio Christianorum. Eadem enim lege in fide Christi ununtur conjuges. Indifferenter enim ab e Apostolo dicitur omnibus: [Quæ vult habere, nubat in Domino.] Et iterum: [mulier nubat cui vult, tantum in Domino.] Non præcipitur, ut ingenua nubat ingenuo, ancilla servo; sed qualibet earum, cui vult, nubat, dummodo in Domino.

C. I. ¶ Licet servo matrimonia contrahere.
Item Iulius Papa, *cap. 4.*

Omnibus f nobis unus est pater in cœlis, & unusquisque dives & pauper, liber & servus, æqualiter pro se, & pro animabus eorum rationem reddituri g sunt. Quapropter omnes, cujuscunque conditionis sint, unam legem (quantum ad Deum,) habere non dubitamus. Si autem omnes 1 unam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus alterius dimitti poterit.

¶ Caput hoc apud Burchardum & Ivonem sequitur post ultima verba capitis, si quis ancillam. infrà eadem.

1 ¶ Si autem omnes] *Hæc usque ad finem habentur quidem in Panormia, sed non apud Burchardum & Ivonem, videlicet & ipsius collectoris.*

C. II. ¶ Ancillam in matrimonio susceptam viro dimittere non licet.
Item Zacharias Papa a.

Si b quis liber ancillam in matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam (si consensu amborum conjuncti sunt,) excepta 1 causa fornicationis: sed una lex deinceps erit per omnia & viro & fœminæ.

1 ¶ Excepta] *Hic usque ad finem non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem, qui illa citat. Magister verò sententiarum habet, nisi ob fornicationem.*

C. III. ¶ Inter patronum & libertam constat esse matrimonium legitimum.
Item Iulius Papa.

Si c quis ancillam suam libertate donaverit, & in matrimonium sibi sociaverit, dubitatur d apud quosdam, utrum hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non. Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes, talia connubia legitima esse censemus e. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias inhibendas existimemus? f

2 pars. *Hic libere respondetur. Non negatur ingenuam posse nubere servo, sed dicitur, quòd sine scitur esse servilis conditionis, liberè potest dimitti, cùm servitus ejus fuerit deprehensa. Illud autem Apostoli & Iulii Papæ intelligendum est de his, quorum conditio utrique nota est. Hujus autem conditio mulieri incognita erat; non ergo præsumpsit auctoritatibus cogitur manere cum illo, sed liberum illi esse discedere vel manere, vel discedere.*

C. IV. ¶ De eo, qui ancillam duxit in uxorem, quam putabat esse liberam.
Vnde in concilio apud Vermeriam, *cui interfuit Rex Pepinus, statutum est, cap. 6.*

Si g quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius acceperit, & existimat quòd ingenua sit, si ipsa fœmina fuerit postea in servitute detecta 1, si eam à servitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si autem ancillam eam scierat & collaudaverat, prout 2 legitimam eam habeat. Similiter & mulier ingenua de servo alterius facere debet.

¶ Scriptum est nomine totius universitatis Lovaniensis ad S. D. N. Gregorium XIII. extare in bibliotheca B. Trudonis librum manuscriptum sub hoc titulo, Excerpta decretorum, in quo inter alia capitula istius concilii apud Vermeriam habentur hoc & sequens caput.

1 ¶ Detecta] *Apud Magistrum legitur*, in servitutem dejecta: *apud Burchardum verò*, in servita: *quod verbum hùc eadem notione habetur lib. 3. Capitularium, c. 28.*

2 ¶ Prout] *In aliquot vetustis codicibus est*, Post ut, *item*, postea ut, *quemadmodum & apud Burchardum & Ivonem.*

---

a *Hispal. 4. c. 8. & 2. c. in fine.* b *2. Cor. 11.* c *al. cessisse.* d *Gal. 2.* e *1. Corinth. 7.* f *Burch. l. 9. c. 11. Ivo p. 3. cap. 163. Pann. l. 6. tit.* g *al. daturi.*

a *Capit. l. 6. c. 94.* b *Sentent. 4. distinct. 36. Ivo part. 8. cap. 53.* c *Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 11. Ivo p. 2. c. 156. Pann. l. 6. cap. 37.* d *al. dubitabatur.* e *al. censuimus.* f *alt. existima verimus.* g *4. Sent. dist. 35. Burch. l. 9. c. 26. Ivo p. 2. c. 164. Pannorm. lib. 6. cap. 41. & 111.*

C. V. ¶ *Non licet mulieri dimittere, quem sciens servum accepit in virum.*

Item ex eodem, c.8. a

SI fœmina ingenua acceperit servum, sciens quòd servus esset, habeat eum; quia 1 omnes unum patrem habemus in cœlis. Vna lex erit viro & fœminæ.

1 ¶ Quia omnes unum patrem h. in c.] *Verba hæc non sunt in Capitularibus, neq; apud Ivonem part.8. c.52. ubi ipsa citat capitularia. Sunt tamen apud eundem c.164. ubi refert ex concilio apud Vermeriam, quemadmodum nunc Gratianus.*

C. VI. ¶ *Servitutis occasione dimitti non valet, quæ post controversiam statûs se in libertatem asseruerit.*

Item Gregorius *lib.6. epist.1. seu cap.165. ad Fortunatum Episcopum.*

CVjus rei causa cum matre sua huc compulsa anno præterito præsentium venerit latrix, fraternitas tua cautius *b* novit, quia *c* scilicet maritus suus vester clericus ob hoc, quòd de servili fuerat conditione pulsata, à suo nosciture am removisse consortio, vosque hic positos asserunt promisisse, ut si probare se liberam, adjuvante Domino, valuisset, suo eam vos conjugio reformaretis. Fraternitas igitur vestra cognoscat, quòd revelante Deo libertatis auctore, approbata sit libera, nullaque in ea macula servilis inventa est. His ergo cognitis, sine mora aliqua suo per vos eam volumus marito restitui, nec ulterius idem vir ejus argumenta sibi occasionis *d* exquirat, quibus eam possit abjicere. Nam si à vobis (quod non credimus) minimè fuerit adimpletum, eamque recipere forte distulerit, nos illud cognoscatis cum districta vindicta correcturos.

Cum dicitur e: [sciens illum servum,] datur intelligi, quòd si nesciret illum servum esse, non cogitur cum eo manere. Quia ergo hæc & persona & conditionis dolum passa est, non cogitur adhærere ei, cujus fraude decepta est: si vero liberum acceperit, & ille, ut causam præstet dissidii, se alicujus servum fecerit, nec ille uxorem dimittere, nec illa ad vinculum conjugii in servitutem redigi potest.

C. VII. ¶ *Occasione conditionis dolosè mutatæ, vir non discedat ab ea, quam libertatis tempore acceperit.*

Unde in Triburiensi concilio.

PErlatum *f* est ad sanctam synodum, quòd quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, & post filiorum procreationem occasione divortii cujusdam servum se fecit, utrum necessariò mulierem tenere debeat: & si tenuerit, utrum illa quoque secundùm secularem legem servituti subjici debeat, quæsitum est 1. Iudicatum est, uxorem minimè debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi: dum ille non ex consensu conjugis se servum fecerit, quem libetum ipsa maritum acceperat.

1 ¶ Quæsitum est] *Hæ duæ voces absunt à cæteris collectoribus præter Magistrum. Lex vero secularis, cujus hic mentio fit, est inter leges Longobardorum, ut in glossa dicitur.*

Quæritur etiam, si servus unius, alterius ancillam acceperit, an sit conjugium inter eos.

a *Et Capitul. lib.5. cap.18. 4. Sentent. ibidem. Burchard. lib.9. cap.27. Ivo part.8. cap.32. & 33. Panorm. lib.6. c.42.* b *al. acutius.* c *al. quam quia:] orig. & alio verborum dultu.* d *al. aliqua occasione.* e *Infrà, eadem, si fœmina. Sentent. ibidem.* f *Sentent. 4. distinct.36. Burch. lib.9. cap.75. Ivo p.8.c.212. Pann. lib.6. cap.99.*

C. VIII. ¶ *Legitima servorum conjugia sua authoritate Domini non dirimant.*

Dehinc ita statutum est, in Concilio Cabilonensi II. a cap.30.

DIctum est nobis, quòd quidam legitima servorum conjugia *b* potestativa quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud Evangelicum *c*. Quos Deus conjunxit, homo non separet.] Vnde nobis visum est, ut conjugia servorum non dirimantur, etiam diversos Dominos habeant, sed in uno conjugio permanentes, Dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit, & per voluntatem Dominorum.

CAVSA XXX.

QVidam populorum frequentia compulsus, filium de baptismate suscepit, dumque eum de sacro fonte suscepisset: uxor autem ejus, dum ille vicissim eam de baptismate susciperet: proprium, susceptæ alienum, quem ipse prius sibi in filium, & ex uxore sua filium, quam filio suo adoptivo, spirituali uxori, dum uxor ejus eum de sacro fonte susciperet, tradidit. Post triennium uxor mortua, & compater ejus duxit compatris uxorem sua vir eâdem filii desponsatione: nonnullum temporis effluxit, & alius eam duxit in uxorem.

1 *Quæritur primum, an uxori sua debitum reddere valeat, & proprium filium de sacro baptismate susceptum.*
2 *Secundò, an spirituales, contrahantur inter infantes.*
3 *Tertiò, an spirituales, vel adoptivi filii naturalibus æquiparentur.*
4 *Quartò, an uxorem compatris uxoris sua alius ducere valeat.*
5 *Quintò, an clandestina desponsatio manifesti præjudicet.*

QVÆSTIO I.

QVod autem proprium filium in spiritualem filii susceptionem, uxori sua debitum reddere non valeat, nostra auctoritate probatur. Nullis enim antiquitus permittitur, ut quis commatri sua carnaliter copuletur. Hic autem commatrem suam sibi commatrem effecit: non ergo ibi uxorem amplius copulari poterit.

C. I. ¶ *Separentur viri ab uxoribus, qui sine casu natos proprios coram Episcopo tenent.*

Hinc Deus decrevit *sancta Romana ecclesia Episcopus, scribit Gordiano Hispaliensi 1 ecclesiæ Episcopo, & suæ charissimo.*

PErvenit *d* ad nos Diaconus vester, sanctitatis nostræ epistolam deferens, quòd quidam viri & uxores præterito sabbatho paschali die præ magna populorum incursu nescientes proprios filios suscepissent ex sacro fonte. Cupis ergo scire, si pro tali accidente ne debeant viri ac mulieres ad proprium thorum redire an non. Nos verò mœsti ex hac re inquisivimus sanctorum Patrum nostrorum dicta. Inventumque est in urbis hujus Apostolicæ sedis, jam talia contigisse in suis Isauriæ, Ephesiorum, simulq; Hierosolymæ, aliarumque civitatum 2. Episcopis etiam earum civitatum

a *Et in Capit. adjecta, cap.35. Sent. ibid. Burch. lib.* *Ivo p.16.c.335. & part.8.c.167. Pann. lib.c.42.* b *al.* c *Matth.19.* d *Sent.4. dist.42. Polyc. lib.8.c.4. Infra, cap.29. Burch. lib.17. cap.44. Ivo part.1. cap.91. Pann. cap.127.*

Apostolica sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres redirent ad propriam totum, beatæ memoriæ sanctissimi Patres, Iulius, Innocentius, & Cœlestinus cum Episcoporum plurimorum, & sacerdotum consensu a sancta ecclesia Apostolorum Principis prohibentes talia præsumpserunt, & confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres ac viri, quicunque *b* aliqua ratione susceperint natos proprios, sed separarent se, ne fraudente diabolo tale vitium inolescat. Scitis, quia quemodo sunt septem dona Spiritus Sancti, ita sunt septem dona baptismi à primo 3 pabulo sacrati salis, & unctio ecclesiæ, usque ad confirmationem Sancti Spiritus chrisma. Ab hoc ergo primo Spiritus Sancti dono usque ad septimum nullus Christianus suam commaterna in conjugium suscipere debet. Et qui præsumpserit, tamdiu vinculo anathematis religetur, donec pœnitentiam digne egerit.

1 ¶ Hispalensis] *In fragmento hujus epistolæ, quod est in tomo conciliorum, legitur* Hispaniarum : *apud Anselmum vero ac Burchardum,* Hispalensis.

2 ¶ Cirratum] *Varie hic locus legitur in vetustis codicibus, & quodlibetum : aptatus autem præsque ex Anselmo est.*

3 ¶ Primo] *Idem fatum est in hoc loco ex eodem Anselmo Burchardo, & fragmento epistolæ. Similia etiam leguntur apud Petrum Damianum in invectione in Episcopum, monachos ad sacerdotium evocantem.*

C. II. ¶ *Ab uxore separetur, qui filiastrum suum coram Episcopo tenuit.*

Item ex concilio apud Vermerias *e*, cap. 3.

1 ¶ Si quis filiastrum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua, & nunquam aliam accipiat.

¶ *Burchardus & Ivo parte nona, cap. 80. citant ex concilio apud Vermerias, & ab universitate Lovaniensi scriptum fuit in excerptis decretorum bibliothecæ B. Trudonis, citari ex eodem concilio. Idem autem Ivo part. 1. c. 301. & Magister Sententiarum citant ex Capitularibus, ait esse lib. 3. cap. 5.*

2 pars. Ivo vero scribit Nicolaus *Salonitano* e *Episcopo, dicens.*

C. III. ¶ *Non separetur à viro, qua filiastrum suum de sacro fonte levavit.*

NOsse *f* desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo junxi posse decernimus, quia secundum sacros canones, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet conjunx dimittere conjugem. Pertinet autem ad ingens malum existimare, quæ habens odio virum, vel infirmitatem ejus non considerans, quasi causa pietatis operatur separationem: maximè cum Apostolus *g* præcipiat: [Nolite, inquiens, fraudari invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.] Ergo bonum ex consensu utriusque conjugis hoc factum esse probatur, non fraudentur invicem, sed revertantur in idipsum: præsertim cum dicat Apostolus, uxor sui corporis potestatem non habet, sed vir: & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.

2 *al.* Semetus. b *al.* qui quacunque ratione. c *Et Capit. lib. 1. c. 1. in Moguntino 1. 6. 35. Sent. ibid.* d *Burchard. lib. 17. cap. 21. Ivo p. 1. 292. & part. 9. c. 80. Pann. l. 6. c. 125.* e *al. Salamanc.* f *Innoc. 4. distinct. 42. Ivo p. 1. c. 136. Pannorm. lib. 6. cap. 124. Distinct. 31.* g *quis dixerit, & distinct. 21. quicunque, & 1. Corinth. 7.*

C. IV. *Non separetur à viro, sed pœnitentiam agat, qui filium suum coram Episcopo fraudulenter tenuit.*

Item ex concilio Cabilonensi II. *cap. 51.*

DIctum *a* est nobis quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter, ut à viris suis separentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, ut si qua mulier filium suum desidia aut fraude aliqua coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam suam, aut propter fraudem, quamdiu vivet, agat pœnitentiam; à viro tamen suo non separetur.

C. V. ¶ *Separentur, & gravi pœnitentia plectantur, qui filiolam suam, vel spiritualem matrem ducunt in uxorem.*

Item ex concilio Moguntinensi, *c. 10. in claustro sanctæ Albani habito.*

DE eo *b*, quod interrogastis, si aliquis filiolam suam in uxorem duxit, & de eo, qui cum commatre spirituali concubuit, & de eo, qui filium suum baptizavit, & uxor *c* ejus eum de fonte suscepit, hac causa ut diffidium *d* conjugii fierer, si postea in tali copulatione possint permanere: de talibus sic respondendum est. Si filiolam, aut commatrem suam aliquis in conjugium duxerit, separandos esse judicamus, & gravi pœnitentia plectendos. Si autem conjuges legitimi, unus, aut ambo, ex industria fecerint, ut filium suum de fonte suscriperent, si innupti permanere voluerint, bonum est: sin autem, gravis pœnitentia insidiatori injungatur, & simul maneant: & si prævaricator conjugii supervixerit, acerrimâ pœnitentiâ mulctetur, & sine spe conjugii maneat.

C. VI. ¶ *Non separentur ab uxoribus, qui filiastros suos coram Episcopo tenent.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Bituricensi Episcopo.*

DE *e* his, qui filiastros suos ad confirmationem coram Episcopis tenent, id est, qui filios uxoris suæ de viro priori, dum chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si in scientia *f* sicut asseris, fiat, licet sit peccatum, non tamen usq; ad separationem conjugii puniendum est: lugeant tamen, & digna pœnitentia hoc diluentes Domino dicant *g*. Delicta ignorantiæ nostræ ne memineris.

C. VII. ¶ *Non separetur ab uxore, qui necessitatis causa filium suum baptizavit.*

Item Ioannes Papa VIII. *Anselmo Lemovicinæ ecclesiæ Episcopo.*

AD *h* limina beatorum Petri & Pauli Apostolorum Principum hic præsens homo, nomine Stephanus orationis causa veniens, nostro præsulatui suggerendo innotuit, quòd filium suum in extremo vitæ positum, nec dum baptismatis unda lotum, absentia scilicet sacerdotum, necessitate cogente baptizasset, eumque ipse propriis manibus retinendo suscepisset: atque pro hujus negotio notitiæ tuæ patefacto, reverentia tua, quasi rectitudinis zelo flagrans præfatum hominem à sua conjuge judicaverit separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente scriptura *i*, à Domino junctam esse viro uxorem, & [Quod Deus conjunxit, homo non separet.] Vnde & Dominus in *k* Evangelio, non dimittere posse uxorem suam, nisi causa fornicationis, apertissimè jubet. Quapropter & nos tantæ auctoritatis fussione præcipuè freti, dicimus omittendum *l* esse, & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Nam hoc baptizandi opus laicis fidelibus juxta canonicâ auctoritatem *l*, si ne-

a *Sent. ibid. Burch. l. 17. c. 24. Ivo p. 9. c. 81. Pannorm. l. 7. c. 65.* b *Sent. ibid. Burch. l. 17. c. 24. Ivo p. 9. c. 82. Pann. lib. 7. cap. 66.* c *al. cujus uxor.* d *al. fœdium.* e *Ivo p. 1. c. 304. Pannorm. lib. 6. c. 126.* f *al. si inscientia, ut asseritur, fit.* g *Psal. 24.* h *Sentent. ibidem, Polycarp. lib. 8. tit. 4. Anselm. lib. 10. c. 30. Ivo part. 1. cap. 306.* i *Proverb. 19. juxta 70.* k *Matth. c. 19.* l *al. sanctirenem.*

cesse fuerit facere, liberè conceditur. Vnde si supradictus genitor filium suum corpore morientem aspiciens, ne animam perpetua morte pereuntem dimitteret, sacri unda baptismatis lavit, ut eum de potestate auctoris mortis & tenebrarum eriperet, & in regnum Christi jam regnaturum *a* sine dubitatione transmitteret, bene feciſſe laudatur: & idcirco suæ uxori sibi jam legitimè sociatæ, impune, quamdiu vixerit, judicamus manere conjunctum, nec ob hoc contra præfatas auctoritates divinas aliquatenus separari debere *b*.

¶ *Epistola Ioannis octavi, ex qua sumptum est hoc caput, extat in bibliotheca Vaticana, scripta Anselmo Lemovicensi ecclesiæ Episcopo, & in concilio Ticinensi, tempore ejusdem Ioannis cum legatis ipsius, & magna parte Episcoporum Italiæ & Galliæ habito, in subscriptionibus est, Anselmus Lemovicensis ecclesiæ Episcopus. Itaque emendatum est,* Lemovicinæ, *cum antea legeretur,* Lemosinæ.

1 ¶ Omittendum] *Sic emendatum est ex aliquot vetustis, epistola ipsa, & Ivone. Infrà etiam 34. quæst. 1. & 2. c. 1. Eco etiam verbis utitur,* omittendum est, & inculpabile judicandum. *quem imitari videtur Ioannes voluisse. In vulgatis erat,* dimittendam non esse.

3 pars. *Filia* c *dicitur spiritualis non solùm ejus, quo accipit, sed etiam ejus qui trina mersionis vocabulo eam sacro baptismate tingit. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, qua ei peccata sua confitetur. Harum omnium flagitiosa conjunctio est, & eadem pœna plectenda.*

C. VIII. ¶ *Tar pœnitentia ei indicitur, qui spiritualem filiam, & pœnitentialem suam violare monstratur.*

Vnde Symmachus Papa *ait.*

Omnes *d*, quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filii, & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel trinæ mersionis vocabulo mergentibus, unda sacri baptismatis regeneravit. Sylvester quoque docens, admonet unumquemque sacerdotem, ut nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est. [Omnes, quos in pœnitentia accipimus, ita filii nostri sunt, ut in baptismate suscepti.] Quapropter hoc scelus si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verùm etiam usque ad exitum vitæ jugi pœnitentiæ se subdat.

C. IX. ¶ *Decedem.*

Item Cœlestinus.

2 Si *e* quis sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, sciat se grave adulterium commisisse. Idcirco fœmina si laica est, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conversa in monasterio Deo usq; ad mortem serviat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab officio deponatur, & peregrinando duodecim *f* annis pœniteat, postea verò ad monasterium vadat, ibiq; cunctis diebus vitæ suæ Deo serviat.

C. X. ¶ *De eodem.*

Item *g*.

Non *h* debet Episcopus aut Presbyter commiscerì cum mulieribus, quæ ei sua fuerint confessæ peccata. Si fortè (quod absit) hoc contigerit, sic pœniteat, quomodo de filia spirituali, Episcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, deponatur: si tamen in conscientiam populi devenerit.

His itaque auctoritatibus apparet, quòd sive proprium, sive tantummodo viri filium mulier de sacro fonte susceperit, non ideò à viro suo est separanda. Quod & de vivo sim[ilibus] oportet intelligi.

a *al.* regeneraturam. b *al.* debuisse. c *Sent. ibid.* d *Sent. ibidem.* e *Polyc. l. 4. tit. 39.* f *al.* quindecim. g *al. Idem.* h *Polyc. ibidem.*

QVÆSTIO II.

Sponsalia ante septennium contrahi non possunt. Nisi enim consensus contrahentium, qui intervenire non potest, nisi in utraque 1 parte id intelligatur, quod inter eos agitur. Probatur ergo sponsalia non posse contrahi inter pueros, quorum ætas infirmitas consensum non admittit. Testatur hoc idem Nicolaus Papa, dicens.

1 ¶ Vtraque] *Sic est emendatum ex plerisque vetustis, cùm antea legeretur,* alterutra. *utrumque enim consensus magis est.*

C. I. ¶ *Ante tempus consentiendi unigium contrahi non potest.*

Vbi non *a* est consensus utriusque, non est conjugium. Ergo qui pueris dant puellas in cunabulis, & conversо, nihil faciunt nisi uterque puerorum, postquam venerit ad annos discretionis, consentiat 1, etiamsi pater & mater hoc violaverint & fecerint.

¶ *In Decretalibus tit. de desponsatione impub. cap. 2. habetur initium hujus capitis, & adjiciuntur alia ex eo Nicolai rescripto.*

1 ¶ Consentiat] *In vulgatis codicibus sequitur,* nec est conjugium, nisi sit consensus utriusque: *quæ verba absunt ab utrisque manuscriptis.*

QVÆSTIO III.

1 pa Quòd *b autem spirituales vel adoptivi filiis naturalibus copulari non possint, Nicolaus Papa respondet consultæ Bulgarorum, cap. 2. testatur, ita dicens.*

C. I. ¶ *Qui de sacro fonte suscipitur, filius est eius à quo suscipitur.*

Ita *c* diligere debet homo cum, qui se suscipit de sacro fonte, sicut patrem. *Item.* ¶ Est inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio, quæ non est dicenda consanguinitas, sed potiùs hoc dicenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos non arbitramur posse fieri quodlibet legale conjugium: quamquidem, nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione illi sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonia contracta permittunt. *Item.* Si ergo inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potiùs carnali oporret inter se contubernio cessare, quos cœleste sacramentum regeneratio Sancti Spiritus nuncupat. Longè igitur congruentius filius patris mei, vel frater meus appellatur is, quem gratia divina potius, quàm humana voluntas, ut filius patris mei, vel frater meus esset, elegit; prudentiusque ab alterna corpora commixtione secernimur.

C. II. ¶ *Filia spiritualis carnali filio nullo modo nubere potest.*

Item Zacharias *Episcopus scribit ad virum Dei reverendissimum Theodoro Episcopo ecclesiæ Ticiniensis.*

Plurimum *d* nobis tua veneranda fraternitas obtulit, per quod scisciari curasti, si liceat filio, cujus patrem alterius filiam ex sacro baptismate *e* susceperit, filiam, id est, spiritualem ejus patris filiam (quod absit) crudele est) in matrimonio accipere, quod apud te omniter asseruisti contigisse. ¶ Sed bene tua dilecta fraternitas compertum habet, quia Dominus præcepit [illegible] sonæ.

a *Extra, de desponſ. impub. cap. 2. Panorm. lib. 4. cap. 12.* b *Sentent. 4. distinct. 42.* c *Sentent. ibidem. Ivo p. 2. cap. 16. & part. 9. cap. 34. Panorm. lib. 4. cap. 125. Pio ferme. 1. de ecclesiastico.* d *Polycarp. libr. 6. titul. 4. Anselmus lib. 8. cap. 27. Ivo part. 1. cap. 307. Panorm. lib. 5. cap. 126.* e *al. sonæ.*

Mysti-

Moyſem, a dicens: [Turpitudinem 1 patris tui, vel matris, vel ſororis non revelabis; turpitudo enim tua eſt.] Cum 2 ergo à propria conſanguinitate jubemur abſtinere, multò magis à ſpirituali noſtri patris filia, omni excuſatione aut argumento ſepoſito, ſub nimia diſtrictione nos cavere convenit: ne in iram divini examinis incidat, ſi quis tali facinore miſtus, minimè reſtrinxerit frænaluxuriæ. Vnde & omnes 3 omninò cavendi ſunt à tali ſceleris commiſtione, ne in perpetuum pereant: ſed hunc, qui hujus perniciosæ temeritatis auctor, animæ ſuæ ſalutem deſpiciens, impiiſſimo ſe miſcuit matrimonio, per omnia tua fraternitas ſtudeat ſeparare, & pœnitentiæ dignæ ſubmittere, quatenus ab æterna eruatur b damnatione animam ejus lucreris.

1 ¶ Turpitudinem] *In decretis Zachariæ (quæ ſunt in vetuſtiſſimis) & apud Anſelmum & Ivonem habentur omnia ut in capite Leviticæ.*

2 ¶ Cumergo] *Ineiſdem decretis ſic legitur*, Turpitudinem matris non revelare dicitur, dum à propria conſanguinitate præcipimur abſtinere. Multò magis, &c.

3 ¶ Vnde & omnes] *Apud Anſelmum eſt*, Vnde & omnimodò cavendæ ſunt talis ſceleris commiſtiones.

C. III. ¶ *Filio ſuæ filiam, quam de ſacro fonte ſuſcepit, nullus tradere audeat.*

Item Zacharias & Deusdedit.

Non c oportet filiam, quam de ſacro fonte ſuſcepe-rit, aliquando filio ſuo in matrimonium tradere; quia in divina ſententia germani eſſe inveniuntur. Si quis tali facinore commiſtus minimè reſtrinxerit fræna luxuriæ, ab eccleſia catholica abominabitur. Sed ſi confeſſus fuerit, poſt ſeparationem ſeptem annis pœnitentiam agat. Conſiliis ſimul cum auctore *d* ſit iſta condemnatio eſt, ſimul cum cooperatoribus & conſentientibus pereat.

a pars. *Filii verò, ſive ante compaternitatem, ſive poſtè nati ſibimet hanc conjungi poſſunt.*

C. IV. ¶ *Filii vel filiæ, ante vel poſt compaternitatem geniti, legitimè conjungi poſſunt.*

Vide Vrbanus *ſcribit Vitali Presbytero Brixienſi dicens.*

Super e quibus conſulit nos tua dilectio, hoc videtur huic rei ſententia reſpondendum, ut & baptiſmus ſit, & talis neceſſitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit, & quod ſpiritualium parentum filii vel filiæ, utpote poſt compaternitatem geniti, poſſunt legitimè conjungi, præter illam perſonam, per quam quaſi patres ſunt effecti.

C. V. ¶ *Qui ex compatre vel commatre poſt ſuſceptum filium de fonte nati fuerint, conjungi non poſſunt.*

Paſchalis verò ſecundus poſt compaternitatem *inter parentes copulam prohibens, ſcribit*

Rienzio Epiſcopo.

Poſt f ſuſceptum verò de fonte filium vel filiam ſpiritualem, quæ ex compatre vel commatre nati fuerint, hominem conjungi non poſſunt; quia leges ſæculi non minùs quàm adoptivis prohibent copulari.

b Auſtinus lib. 20. cap. 24. refert ferè integram hanc epiſtolam, cujus principium, cujus antrum eſt inve. poſt uxoris. Infra eod. q. 4. c. antrum poſt illud ſequitur hoc caput, & deinceps c. pervenit duo-bus ſexibus, & 3. Ipſius verò epiſtolæ auctorem & ipſi vitant Pelagianæ pravitatis.

[*Gratian. 3. libro 12. diſſertarum, tit. de ritu nuptiarum, parpen-dat ſi quis legitur.*]

a Leviti. 18. b alii, eruitur damnatione animas eorum. c Poly. lib. 8. tit. 8. Anſel. lib. 10. cap. 28. d al. altore. e Sentent. 4. diſt. 42. f Sentent. 4. diſt. 42. Poly. l. 6. tit. 8. Anſ. l. 10. c. 34. l. 11. c. 49.

C. VI. PALEA.

Per adoptionem quæſita fraternitas eoſque impedit nuptias, donec manet adoptio: ideoque eam, quam pater meus adoptavit, & emancipavit, potero uxorem ducere. Æquè, & ſi me emancipato, illam in poteſtate retinuerit, poterimus jungi matrimonio. Itaque volenti generum adoptare, ſuadetur, ut filiam emancipet. Similiter ſuadetur ei, qui velit nurum adoptare, ut emancipet filium.

¶ *Hæc palea habetur in aliquot vetuſtis, à quibus cæteræ abeſſe ſolent, & non diſtinguntur à ſuperiore capite.*

3 pars. *Si quis verò aliquo fortuito caſu filiam ſuæ commatris uxorem acceperit, non cogitur eam dimittere.*

C. VII. ¶ *Non cogitur quis dimittere filiam ſuæ commatris, quam duxit in conjugium.*

Vnde in Triburienſi concilio *legitur, c. 48.*

Illud *a* etiam nec canonica inſtitutione definimus, nec interdictione aliqua refutamus, ſed propter eos, qui diverſè de eo ſentiunt, hoc loco aliquid commemoramus. Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum caſu in conjugium duxerit, conſilio maturiori ſervato eam habeat, atque honeſtè legitimo conjugio operam det.

QVÆSTIO IV.

1 ps Relictam verò compatris uxoris ſuæ nullus in conjugem ducere poteſt.

C. I.

Vnde Nicolaus Papa *ſcribit Conſtantienſi Epiſcopo Salomoni.*

Sciſcitatur *b* à nobis ſanctitas veſtra, ſi aliquis homo duas commatres habere valeat, unam poſt alteram. In quo meminiſſe debet ſcriptum eſſe: *c* [Erunt duo in carne una.] Itaque cùm conſtet, quia vir & mulier una caro per connubium efficiuntur, reſtat nimirum virum compatrem conſtitui illi mulieri, cujus matrimonio aſſumpta uxor commater eſſe videbatur: & idcirco liquet, virum illi fœminæ non poſſe jungi in copula, quæ commater ejus erat, cum qua idem fuerat una caro effectus.

C. II. ¶ *Octo annis pœniteat, qui duabus commatribus commiſceatur.*

Item ex concilio Chalcedonenſi.

Si pater & filius, aut duo fratres cum una muliere, aut ſi cum matre & filia, aut cum duabus ſororibus, aut cum duabus commatribus aliquis concubuerit, ſecundùm antiquam & humaniorem definitionem octo annis pœniteat.

¶ *In concilio Chalcedonenſi nihil hujuſmodi extat tractatum, aut definitum. Ex eo tamen refertur etiam in fragmento pœnitentialis incerti auctoris: eodemq; modo citatur infra c. poſt uxoris.*

C. III. ¶ *Nullus duabus commatribus commiſceatur.*

Item Innocentius *Exuperio Toloſano Epiſcopo.*

Si d quis ex 1 uno conjugio filium aut filiam alterius de ſacro fonte ſuſceperit, aut ad chriſma tenuerit, vel Chriſtianitatis miniſterium e dederit, ambo & vir & uxor compatres exiſtunt parentibus infantis; quia vir & mulier caro una effecti ſunt.

1 ¶ Etuno] *In pleriſque vetuſtis exemplaribus, & eadem collectionis decretorum incerti auctoris, legitur*, ſi quis unus ex conjugio. *In epiſtola verò Innocentii Exuperio Toloſano Epiſcopo ſcripta, hoc non habetur.*

2 pars. *Excommunicatio invenitur in concilio Triburienſi, cap. 47.*

a *Sent. ibid. Burch. lib. 17. c. 46. Ivo p. 9. c. 97.* b *Sent. ibid. Ivo p. 1. c. 137. & p. 9. c. 35. Pann. l. 7. c. 63.* c *Gen. 2.* d *Poly. l. 6. tit. 6.* e *al. myſterium.*

C. IV. ¶ *Uxorem, compatri ducere potest, cujus ipsa commater non fuerat.*

QVi spiritualem habet compatrem, cujus filium de lavacro sacri fontis accepit *a*. & ejus uxor commater non est, licèat ei defuncto compatre suo, ejus viduam ducere in uxorem, si nullam habet consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt conjungi, quos nulla proximitas carnalis, vel nulla generatio secernit spiritualis?

C. V. ¶ *De eodem.*

Item in epistola Paschalis Papæ secundi *ad Rhegium Episcopum.*

POst *b* uxoris obitum cum commatre uxoris viri superstitis conjugio copulari, nulla videtur auctoritas, vel ratio prohibere. Neque enim cognationi carnis cognatio Spiritus comparatur, neque per unionem e carnis ad unionem Spiritus pertransitur.

3 pars. *Notandum verò est, quòd aliud est, commatrem alicujus cognoscere, atque aliud, derelictam ab aliquo commatrem alicujus fieri. Auctoritas illa Nicolai Papæ, & Chalcedonensis synodi illum prohibet commatris suæ uxoris matrimonio copulari, qui uxori suæ debitum reddidit, postquam illius commater extitit. Illa verò auctoritas Triburiensis concilii illos permittit matrimonio copulari, cujus uxor, postquam à viro suo derelinquatur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur. Quæritur autem, an uxor cum marito in baptismate simul debeat suscipere puerum.*

C. VI. ¶ *Uxor simul cum viro filium alterius in baptismate non suscipiat.*

De his ita scribit Vrbanus II. *Vitali Presbytero* 1 *Brixiæ.*

QVòd *d* autem uxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum. Sed ut puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conservetur immunis, dignum esse decernimus, ut utrique insimul ad hoc aspirare minimè præsumant. Quia verò piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus, velut duabus sororibus, nupsit, magna juxta modum culpæ pœnitentia sibi debet injungi.

1 ¶ Presbytero] *Antea legebatur* Episcopo. *Emendatum est ex exemplaribus vetustis, quæ collata sunt. Et eadem citatio est supra hac eadem causa, q.3. super quibus.*

Illud verò Triburiensis concilii: [Qui spiritualem habet compatrem, &c.] ante hanc prohibitionem dictum intelligitur: vel uxor commater accipiatur, non ex eodem filio cum viro, sed ex alio.

QVÆSTIO V.

QVòd autem clandestina conjugia fieri non debebant, Evaristus Papa testatur, *scribens Episcopis Africæ, epistol. 1.*

C. I. ¶ *Clandestina conjugia fieri non debent.*

ALiter *e* legitimum 1 non sit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus, & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & sociata, à proximis congruo tempore petita legibus detur 2, ac solenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. *Item.*

a *al. Suscept. Sentent. ibid. Polyc. l.6. tit.6. Burch. l.17. c.45. Ivo p.9.c.96. Pann. l.7.c.67.* b *Sent. ibid. Polyc.2b. Anf. l.10.c.34.* c *alit. unitionem.* d *Sentent. ibid.* e *In capit. Carol. lib.7. cap.403. Sent. 4. distinct.28. Polyc. l.6. tit.4. Anf. l.10. c.2. Ivo p.8. c.4. Pann. l.6. c.31.*

¶ Ita peracta legitima scitote esse connubia: alterius præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quàm legitima conjugia esse non dubitate, nisi voluntas propria sufficerit, & vota succurrerint legitima.

1 ¶ Legitimum] *In epistola ipsa interjecuntur hæc, quæ à Patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumq; successoribus traditum invenimus.*

2 ¶ Detur] *Antea legebatur*, à legibus dotetur, *sed jam superius dictum erat. Emendatum est ex versibus aliorum conciliorum, capitularibus, Anselm. & Ivone.*

C. II. ¶ *Nuptiæ occultas celebrare non licet.*

Item ex decretis Hormisdæ Papæ. *c.6.*

NVllus *a* fidelis cujuscunque conditionis sit, occultas nuptias faciat, sed benedictione accepta à sacerdote, publicè nubat in Domino.

¶ *Apud Burchardum, Ivonem, Polycarpum, & in collectione quæ est tomo tertio conciliorum post decreta Alexandri tertii, lib. 49. cap.10. citatur similiter ex decretis Hormisdæ. Verum in hanc collectionem decretalium, tit. de clandest. desponsat. citatur ex Alexandro tertio, qui primus auctor hujus capitis esse non potest; quia qui posterior fuit Gratiano.*

C. III. ¶ *Nuptiæ publicè celebrari debent.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap. 3.*

NOstrates *b* tam mares, quàm fœminæ nonsignatam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt: sed post sponsalia, quæ forsitan sunt nuptiarum promissa, fœdera quoque consensu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur: & postquam arrhis jam sibi sponsus per digitum fidei annulo insignitum desponderit, doremque utrique placitam sponsæ in scripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit (aut mox, aut apto tempore, videlicet ante tempus lege definitum, tale quid fieri præsumatur,) ambo ad nuptialia fœdera proficiscuntur. Et primùm quidem in ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per sacerdotis manum, benedicuntur, sicque demum benedictionem, & velamen nuptiale suscipiunt. *Item.* ¶ Hæc sunt, præter alia, quæ memoriam non occurrunt, pacta conjugiorum solemnia. Peccatum autè esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interveniant, non dicimus, quemadmodum Gratianus astruere dicitis.

C. IV. ¶ *In contrahendo conjugio ista sunt observanda.*

Item Leo Papa.

QValis *d* debeat uxor esse, quæ habenda est, studium legem, virgo casta, & desponsata in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita, & sponso, & à paranymphis accipienda: & ita secundum legem, & Evangelium publicis nuptiis in conjugium quidè sumenda, & omnibus diebus vitæ (nisi ex consensu, & causa vacandi Deo) nunquam propter homines separanda; & si fornicata fuerit 1, dimittenda, & vivente altera non ducenda, quia *f* adulteri regnum Dei non possidebunt, & pœnitentia illius; per lavacrum recipienda.

Burchardus etiam, Anselmus, Ivo & Panormia citant ex Leone. Sed forè idem in concilio Rhemensi Trosleano 1. & lib. 10. regular. c.279. refertur ex B. Augustino, & infra q. 3. c. 22. ita citatur ex B. Hieronymo) in illo verbo, & religiosa quæ ibi refertur in prædictis, videntur indicare quæ in hoc capite continentur.

a *Polyc. ibid. Burch. l.9. cap.3. Ivo p.2. c.141. Pann. l.*
b *Ivo p.2. c.6. Pann. l.6. c.9.* c *al. quæque.* d *Polyc. l.6. Anf. l.10. c.3. Burch. l.9. c.2.* e *al. traditæ sponsæ. Ivo p. Pann. l.6. c.36.* f 1. Cor. 6.

1 ¶ Fuerit] *In concilio Trosleiano, & capitularibus sequitur,* & vitæ ejus vovebit.

2 ¶ Illius] *Inisiem legitur,* & pœnitentia illi recipienda.

C. V. ¶ *Quomodo sponsus & sponsa ad benedictionem accedunt.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *c.13.*

SPonsus & sponsa cùm benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus suis, vel à paranymphis offerantur 1: qui cùm acceperint benedictionem, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permanent.

1 ¶ Offerantur] *Sequebatur,* in ecclesia sacerdoti. *quæ ipsum a similarum edotionibus & ordinibus manuscriptus, Burchardus & Ivo, non habentur sup. dist.23. c. fin. ubi hoc idem asseritur.*

C. VI. ¶ *Sine publicis nuptiis nullus ducat uxorem.*

Item ex concilio Arelatensi, *c.6.*

NVllum a sine dote fiat conjugium: juxta possibilitatem fiat dos: nec sine publicis nuptiis quispiam nubere, vel uxorem ducere præsumat.

Hi omnibus auctoritatibus occultæ nuptiæ prohibentur: atque idcirco intra nuptias fiunt nuptiæ, pro infectis haberi debent. Sed quæritur, quid sibi velint illa solemnitates velaminis, & annuli, qui in conjugio observantur.

C. VII. ¶ *Quare fœmina velantur, dum maritantur.*

Debetur ita scribit Isidorus 2. *lib. de officiis, cap.19.*

FŒminæ b dum maritantur, ideò velantur, ut noverint se semper maritis suis subditas c esse & humiles. ¶ Item, quod nubentes post benedictionem vitta 1 invicem, quasi uno vinculo copulantur, videlicet ideò fit, ut compagem conjugalis unitatis disrumpant. ¶ At vero quod eadem vitta candido, purpureoque colore similetur, candor quippe ad munditiam vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur; ut hoc signo & continentiæ 2 lex tenenda ab utrisque ad tempus admoneatur, & post hæc reddendum debitum non negetur. ¶ Item, quòd in primis negotiis annulus à sponso sponsæ datur, & hoc nimirum vel propter mutuæ fidei signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur. Vnde & quarto digito annulus idem inferitur, quod in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.

1 ¶ Vitta] *Isidorum Isidori Colonienſi. legitur,* vittæ uno invicem vinculo copulantur; videlicet ne compagem, &c. *In Germano autem codice,* post benedictionem à Levita uno invicem, &c.

2 ¶ Continentiæ lex] *Sic emendatum est ex originali impressi & manuscripto. Antea enim legebatur,* ut hoc signo & vovmentia, & lex continendi ab utrisque ad tempus admoneatur.

C. VIII. ¶ *Nuptiis dicuntur ab obnubendo, eò quòd caput suum obnubere soleant.*

Item Ambrosius *in libro* d. *de Patriarchis.*

NEc illud otiosum, quod cùm veniret Rebecca *f*, videbat Isaac ambulantem, & cùm interrogasset, quis esset, cognito, quòd ipse esset, cui duceretur uxor, descendit, & caput suum obnubere cœpit, docens verecundiam nuptiis præbere debere. Inde enim & nuptiæ dictæ, quòd pudoris gratia se puellæ obnuberent.

2 pars. *Sed infertur præmissis: Multa sunt, quæ prohibentur, quæ si facta sunt, cum jam facto convalescunt. Prohibentur ut venientes matrimonia contrahere, quæ tamen si contraxerint, inviolata permanere oportet. Sic & clandestina conjugia contracta quidem sunt, tamen contracta dissolvi non possunt, quia ex legitimo voto subsequente corroborantur. Vnde Evaristus cùm dixisset* a [*aliter præsumpta non sunt conjugia, sed adulteria*] *addidit* [*nisi voluntas propria suffragaverit, & vita succurrerit legitima.*]

C. IX.

Hinc etiam in novellis.

SI quis b divinis tactis scripturis juraverit mulieri, legitimam se eam uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor, quamvis nulla dos, nulla scriptura alia interposita sit.

1 ¶ Vxor] *Apud Iulianum antecessorem, ex quo videtur sumptum hoc capitulum, sequitur,* si tamen ei conjuncta fuerit.

Hu ita respondetur. Conjugia, quæ clàm contrahuntur, non negantur esse conjugia, nec jubentur dissolvi, si utriusque confessione probari poterunt: verùm tamen prohibentur, quia mutata voluntate alterius eorum, alterius confessione fides judici fieri non potest. Vnde publicè, cùm alterius confessione fides judici fieri non potest, pro priori conjugio, quod judici incertum est, sententia ferri non potest. Incerta enim (ut Sixtus Papa scribit c Episcopis per Hispaniam constitutis) nemo Pontificum judicare præsumat: & quamvis vera sint, tamen credenda non sunt; nisi quæ certis indiciis comprobantur; nisi quæ manifesto judicio convincuntur; nisi quæ judiciario ordine publicantur. Hinc etiam Victor Papa d *scribit Theophilo Episcopo.* [*Incerta, charissime, nullatenus judicemus; quousque veniat* e *Dominus, qui latentia producet in lucem, & illuminabit abscondita tenebrarum; & manifestabit consilia cordium. Quamvis enim vera sint, nonnumquam credenda sunt, nisi quæ manifestis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur.*]

C. X. ¶ *Ante justam probationem nullus est judicandus aut damnandus.*

Item Evaristus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

NVllum *f* ante veram justamque probationem judicare aut damnare debemus, teste Apostolo, qui ait: *g* [Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit.] Mala itaque audita nullum moveant, nec passim dicta absq; certa probatione quispiam unquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, nec præcipitando quidquam aliquis agat.

C. XI. ¶ *Non sunt aliqua judicanda prius, quàm certis demonstrentur indiciis.*

Item Eleutherus Papa, *h epistola ad Gallia provincias.*

IVdicantem i oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere: interrogandi, respondendi, objiciendique præbita patientia ab eo, ut ibi actio ambarum partium illuminata i sit pleniter: nec litigantibus judex prius velit sua sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione, quod proponant: & tamdiu actio ventiletur, quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogare oportet, ne aliquid prætermissum fortè remaneat, quod annecti conveniat.

1 ¶ Illuminata] *In locis indicatis legitur,* limitata. *in plerisq; autem vetustis Gratiani exemplaribus,* luminata.

---

a *Basil. l.3. c.6. Ivo p.8. c.144. Pann. l.6. c.6.* b *Ivo p.8. c.7. & 1. Pann. l.6. c.1.* c *al. subjectas.* d *Lib.1. de Abrahamo, c.9.* e *Isidorus lib. de offic. cap. 19.* f *Genes. 24.*

a *Sup. eod. aliter.* b *Iul. antecess. consti. 74. ca. 4. Sent. 4. dist. 28. Ivo p.8. c.44. & part.16. c.142. Pann. l.6. c.7.* c *Epist.2.* d *Epist.1. c.2.* e *2. Cor.4.* f *Sup.2. q.1. Deus omnipotens.20. Ansel. l.3. c.67.* g *Rom. 14.* h *Et in decretis Iulii, cap. 31. & in c. Hadrianus, cap. 26. & in C.15. cap.246.* i *Polyc. l.3. tit.1. Ivo p.6. c.316. & 317. Pann. l.4. c.119. & 104.*

Ex præmissis manifestè colligitur, quòd pro incertis & certis recedendum non est: nec in re dubia, certa danda est sententia. Cum autem fides dubiæ rei, nisi testium approbatione, vel legitima confessione judici fieri non valeat, testes autem auctoritate Calixti Papæ a de aliis causis vel negotiis testimonium dicere non valeant, nisi de his, quæ sub eorum præsentia facta noscuntur; apparet clandestina conjugia ideò esse prohibita, quia cùm alter eorum conjugalem affectum sæ ad alterum habuisse negare voluerit, legitimis probationibus convinci non poterit, quibus deficientibus, judicis sententia ritè absolutus, reatum adulterii uterque incurrit, dum utroque eorum vivente alii se copulaverint b.

CAVSA XXXI.

VXorem cujusdam alius constupravit: eo mortuo, adulter adulteram sibi in uxorem accepit: filiam ex ea susceptam cuidam in conjugem sè daturum juravit: illa assensum non præbuit: deinde pater alii eam tradidit: à primo repetitur.

1 *Quæritur an possit duci in conjugium, quæ prius est polluta per adulterium.*

2 *Secundò, an filia invita sit tradenda alicui.*

3 *Tertiò, an potè patris sponsionem illa possit nubere alii.*

QVÆSTIO I.

1 pars *ADulterio polluta prohibetur duci in conjugium, auctoritate* Leonis Papæ, *qua dicitur.*

C. I. ¶ *Adulterio polluta non ducatur ab eodem in matrimonium.*

NVllus c ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio.

C. II. ¶ *Licet alicui ducere in matrimonium, quam prius polluit adulterio.*

Sed Augustinus *econtrà testatur, scribens ad Valerium de nuptiis, & concupiscentia, lib. 1. cap. 10.*

DEnique d mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri 1 potest conjugium, cum quo præcessit adulterium. *Item in libro de bono conjugali, c. 14.* ¶ Posse sanè fieri nuptias ex personis malè conjunctis, honesto placito postea consequente, manifestum est.

1 ¶ Fieri potest conjugium] *In editionibus operum B. Augustini, & uno Vaticano codice, unoq; item Gratiani exemplari legitur, fieri verum connubium non potest. In duobus verò Vaticanis recentioribus ejusdem libri abest negatio.*

Hæc ultima auctoritas Augustini de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum. Prima auctoritas Augustini loquitur de repudiata, quam, dum vivente viro suo quicunque ducit in conjugium, committit adulterium: cujus adulterii aliquam habet veniam, dum ejus copula creditur esse licita. ¶ *Illud verò Leonis Papæ de ea intelligendum est, quæ à viro suo non erat repudiata, cujus vivebat vir, reddens ei conjugale debitum.*

C. III. ¶ *Nullus ducat in conjugium, quam polluit prius per adulterium.*

Unde in concilio apud Althæum *habito præsente Conrado Rege statutum est, cap. 6.*

ILlud e verò communi decreto, secundùm canonum instituta definimus & præjudicamus, ut si quis cum uxore alterius eo vivente fornicatus fuerit, moriente marito, synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne

a 3. Quæst. 9. testes. b vide const. novam synodi Trid. sess. 24. in decr. de refor. matrim. c. 1. c Sent. 4. dist. 35. d Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 10. Pann. l. 8. c. 45. e In Tribur. cap. 51. Burch. l. 3. c. 74. Ivo p. 8. l. 211. Pann. l. 7. c. 10.

ulterius ei conjungatur matrimonio, quam prius polluit adulterio. Nolumus enim, nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium.

Hîc subaudiendum est, nisi prius peracta pœnitentia, & si vir mortem viri machinatus fuerat: vel si vivente viro suo filiam adultæ non dedit, se sumpturum eam sibi in conjugem, si eo superviveret.

C. IV. ¶ *Potè mortem viri non potest adulterum in conjugium ducere, qui vivente juramentum sibi futurarum nuptiarum præbuit.*

Unde in concilio Triburiensi *legitur.*

RElatum a est auribus sanctorum sacerdotum, quòdam alterius uxorem stupro violasse, & insuper noctu vivente viro suo, juramentum dedisse, ut potè vivente viri mariti mortem, si supervixisset ducere uxorem, quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus.

¶ *Hujus capituli sententia quidem est in canone, cui titulus Triburiensis, quod extat. Sed cum Burchardus hoc constet ex illo, videtur alterius esse, quod desideratur.*

C. V. ¶ *Potè peractam pœnitentiam pœnitendam in conjugem ducere, quam vivente viro per adulterium pollui.*

Item in eodem b.

SI quis c vivente marito conjugem illius adulteret, accusatur, & eo in proximo defuncto, eandem illius se dimoscitur, omnimodis publicæ pœnitentiæ subditur d. De quo etiam post pœnitentiam præfinitam, si expedierit, servabitur regula: nisi fortè vir, aut mortem virum, qui mortuus fuerat, occidisse noscetur, aut propinquitas, vel alia quælibet actio criminalis impetitur. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii mansuræ perpetuò cum pœnitentia.

¶ *Burchardus & Ivo citant ex concilio Meldensi, ut videtur. In Decretalibus verò tit. de eo, qui dux. mor. quam pol. adul. c. cum haberet. Clemens III. hoc ipsum citat ex concilio Triburiensi, ut Gratianus & Pannormia.*

1 ¶ Præfatam] *In Meldensi legitur, præfatam, ut dictum est regula jam ibi tradita, c. 85. & citatur infra 36. q. 2. sanctum.*

C. VI. PALEA.

[*Item* ex concilio apud Vermerias.]

1 SI qua e mulier in mortem mariti sui cum alio fuerit, filiata sit, & ipse vir aliquem illorum se occiderit, si probare potest ille vir eam rem fecisse, filii, potest (ut nobis videtur) ipsam uxorem dimittere, & 1 si voluerit aliam ducere. Ipsa autem indissolubili pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii manet.

¶ *Hæc palea est in multis vetustis exemplaribus, in quibus lex esse non solent. Citatur autem ex concilio apud Vermerias in excerptu decretorum monasterii S. Trudonis, & quibusdam & Ivonem: quamvis in Decret. tit. de divor. c. primo, & in vulgatis codicibus sit, Ex concilio apud Vermeriam. Quidem in titulo hujus paleæ legebatur, ex concilio Triburiensi apud Vermerias. Inducta verò est dictis, Triburiensi spectat ad sequens capitulum. Palearum enim inscriptiones numero in titulis occasionem hujusmodi erroribus dedit.*

1 ¶ Et si voluerit aliam ducere] *Atque ita ut habetur In Decretalibus autem legitur, potest ipse post mortem uxoris si voluerit, aliam ducere.*

a Sent. 4. dist. 35. Burch. lib. 9. cap. 66. Ivo p. 8. c. 201. Pann. cap. 9. b In Meldens. cap. 89. c Burch. l. 9. c. 15. Ivo p. 8. Pann. l. 9. c. 12. d al. subagatur, e cap. sup. citat. Burch. l. 6. c. 41. Ivo p. 10. c. 89.

C. VII. ¶ *Fiat pœnitentium reconciliatio ad communionem vidua, quæ mœchum suum in virum accepit.*

Item ex concilio Eliberitano, c.72.

SI qua fuerit vidua mœchata, & postea eundem habuerit maritum, post quinquennii tempus acta legitima pœnitentia placuit eam ad communionem 1 reconciliari.

1 ¶ Ad communionem] *In variis exemplaribus hujus concilii non impressis, quam manuscriptis legitur,* communioni reconciliari.

2 ps. *Sed objicitur.* a *David cum Bethsabee adulterium commisit, & mortem Uriæ machinatus est: & tamen eandem Bethsabee postea duxit in uxorem. Sed in* b *veteri testamento multa permittebantur propter infirmitatem, quæ in Evangelii* c *perfectione eliminata sunt: sicut permittebatur quilibuslibet dare libellum repudii, ne per odium funderetur sanguis innoxius. Quod postea Evangelio Dominus prohibuit, dicens uxorem à viro non dimittendam, nisi causa fornicationis. Quædam permittebantur ut infirmitatis, & sacramenti futurorum: sicut* d *Dominus permisit filiis Israel offerre animalia sibi in sacrificium, quæ in dæmonum verterant immolare dæmonibus, mallens ea sibi offerri, quam illis: & ut essent illis sacramenta futurorum. Sic & Bethsabee permissa est duci in uxorem, non magis causa suæ infirmitatis, quam significationis futurorum. Sed est alia ratio, qua non licuerit huic mulieri non posse. Generaliter enim prohibentur viri & mulieres frequenter matrimonia contrahere.*

Unde in concilio secundarum nuptiarum Presbyteri interesse non debent.

C. VIII. ¶ *Fides & conversatio pœnitentium breviat eorum, qui frequenter ducunt uxores.*

Statuit in Neocæsariensi concilio, c. 3. & 7. legitur.

DE his, e qui frequenter uxores ducunt, & de his, quæ sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ his manifestum constitutum est, sed conversatio & fides eorum tempus abbreviat. ¶ Presbyterum verò convivio 1 secundarum nuptiarum interesse non debere; maximè 2 cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere, quis erit Presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

1 ¶ Convivio] *In vulgatis erat,* connubio. *Emendatum est ex vetustis, & originali ipso. Græce est,* μὴ ἐπιναῖς.

2 ¶ Maximè eam] *Locus hic græce sic habet,* ἐπὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας τὴν δευτέραν, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ ἀφ' ἑστίας τοῖς γάμοις. *id est,* Nam pœnitentiam petenti bigamo, quis erit Presbyter, qui hoc ipso, quod intereſt convivio, nuptiis consentiat?

C. IX. ¶ *Secundùm veritatis rationem fornicari convivatur, qui secundam duxit uxorem.*

Item Joannes Chrysostomus, [id est, auctor operis imperfecti in Matth. homilia 32.]

HAc ratione & Apostoli præceperunt f secundas non esse nuptias propter incontinentiam hominum. Nam secundùm quidem accipere secundùm præceptum Apostoli, g est, secundùm veritatis autem rationem, vere fornicatio est. Sed dum permittente Deo publicè & licenter committitur, fit honesta fornicatio. Propterea bene dixit, quia Moyses h hoc permisit, non præcepit. Aliud est enim præcipere, aliud permittere. Quod 2 enim permittimus, nolentes præcipimus; quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus.

1 ¶ Verè fornicatio] *Longè cautius loquitur verò Joannes Chrysostomus cum alibi, tum potissimùm in epistola ad uxorem junioremm, de non iterando conjugio, quæ nuper Romæ est impressa, negatq; secundum matrimonium fornicationem esse.*

2 ¶ Quod enim permittimus] *Sic est in glossa ordinaria ad cap. 5. Matthæi, in ver.* libellum repudii. *Sed in homilia citata hoc modo.* Quod enim præcipimus, semper placet: quod autem permittimus, nolentes præcipimus. a

C. X. ¶ *Vt vitetur periculum fornicationis, secunda matrimonia conceduntur.*

Item Hieronymus *contra Iovinianum, lib. 1.*

QVomodo virginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias, & excusabile facit, quod per se non appetitur; ita ob eandem fornicationem vitandam concedit viduis secunda matrimonia. Melius est enim, licet alterum & tertium, unum virum nosse, quàm plurimos, id est, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quàm multis. Siquidem & illa in Evangelio b Ioannis Samaritana sextum se maritum habere dicens, arguitur à Domino, quòd non sit vir ejus: ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui propriè unus est, esse desiit. Vna c costa à principio in unam uxorem versa est [& erunt, inquit, duo in carnem unam] non tres, neque quatuor, alioqui jam non duo, sed plures. Primus d Lamech sanguinarius & homicida unam carnem in duas divisit uxores; fratricidium & digamiam eadem cataclysmi delevit pœna: de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distas in numero, tantum & in crimine. Quàm sancta sit digamia, hinc ostenditur, quòd digamus in clerum eligi non potest: & ideò Apostolus e ad Timotheum [Vidua, inquit, eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor.] Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ ecclesiæ pascuntur eleemosynis: & idcirco ætas præscribitur, ut illæ tantùm accipiant pauperum cibos, quæ jam laborare non possunt. Simulque consídera, quòd quæ duos habuit viros, etiamsi anus est, & decrepita, & egens, ecclesiæ stipes non meretur accipere: si autem panis illi tollitur eleemosynæ, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit, quem f qui indignè comederit, reus erit violati corporis & sanguinis Christi? Quanquam hæc testimonia, quæ suprà posui, in quibus viduis conceditur, ut, si velint, denùò nubant, quidam interpretantur super his viduis, quas amissis maritis sic invenerit fides Christi.

3 ps. *Verùm hoc eum in exhortationem vidualis continentiæ, non in condemnationem secundarum, & deinceps nuptiarum putamus dixisse; quas multorum auctoritatibus constat licitas esse, ut ex verbis ejusdem datur intelligi.* Ait *enim ad Pammachium in Apologetico contra Iovinianum.*

C. XI. ¶ *Nec duæ, nec tres, nec deinceps nuptiæ sunt condemnandæ.*

APeriant g, quæso, aures obtrectatores mei, & videant me secundas & tertias nuptias concessisse in Domino. Qui secundas & tertias non damnavi, primum potui damnare mattimonium? *Idem ibidem.* ¶ Non damno digamos, imò nec trigamos, & si dici potest, octogamos. *Idem ibidem.* ¶ Ego etiam nunc libera voce proclamo, non damnari in ecclesia digamiam, imò nec trigamiam; & ita licere quinto, & sexto, & ultrà, quomodo & secundo marito nubere.

a 2. Reg. 11. b Deut. 24. c Matth. 19. d Lev. 9. Burch. l. 3. c. 22. Ivo part. 2. cap. 60. C. 7. ejusdem. c. 40. Deut. dist. 42 Burch. l. 3. c. 22. Ivo part. 2. cap. 60. C. 7. ejusdem. Burch. l. 2. c. 19. Ivo p. 8. c. 48. & 305. Pann. l. 6. c. 67. Mart. Bracar. in c. Magn. 3. e 1. Tim. 5. f 1. Cor. 11. g Gen. 4. dist. 42 Ivo p. 8. c. 276. Pann. l. 6. c. 62.

a al. permittimus. b Ioan. 4. c Gen. 2. d Gen. 9. e 1. Tim. 5. f 1. Cor. 11. g Gen. 4. dist. 42 Ivo p. 8. c. 276. Pann. l. 6. c. 62.

C. XII. ¶ *Secunda conjugia, sicut & prima, licita esse probantur.*

Item Augustinus *lib. 2. contra adversarium legum, & Prophetarum, c. 11.*

DEus a masculum & fœminam propagandi generis causa nuptiali castitate conjunxit, & secundas nuptias, quæ in utroque 1 testamento permittuntur, licitas esse monstravit.

1 ¶ Utroque] *In originali est*, novo quoque, *cujus veræ lectionis sunt vestigia in aliquot Gratiani exemplaribus. Habent enim*, uno quoque. *Ac certe de vetere testamento nulla erat dubitatio. Sed non est mutatum, quoniam auctor glossæ videtur legisse*, utroque.

C. XIII. ¶ *De eodem.*

Idem *super primam* b *epistolam ad Corinthios*

QVòd si dormierit vir ejus.] Non dicit, primus vel secundus, vel quotus, nec nobis definiendum est, quod non definit Apostolus c. Vnde nec ullas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiâ numerositatis auferre 1. Dominus d autem septemviram non damnavit e, nec dicit in resurrectione non posse esse, sed tantùm. [Neque nubent, neque nubentur.] Vnde nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, ut quoties voluerint, nubant, nec ex corde meo quotaslibet nuptias condemnare. Quod dicitur univiræ, hoc & omni viduæ [* Beatior autem erit, si sic permanserit.]

¶ *Gratianus retulit verba glossæ ordinariæ ad c. 7. primæ ad Corinthios ex Augustino in libro de bono viduitatis, c. 11.*

1 ¶ Auferre] *Antea erat* inferre. *Emendatum est ex glossa, & B. Augustino, cujus verba referunt cæteri collectores.*

QVÆSTIO II.

QVòd f autem aliqua non sit cogenda nubere alicui, *Ambrosius* testatur *super epistolam primam ad Corinthios.* [Nubat, cui vult: tantùm in Domino:] *id est, quem sibi aptum putaverit, illi nubat; quia invita nuptiæ solent malus proventus habere.* [Tantùm autem in Domino.] *Hoc est, ut sine sussicione turpitudinis nubat, & viro suæ religionis nubat.*

C. I. ¶ *Juramento patris non cogitur puella nubere, cui nunquam assensum adhibuit.*

Item judicium Vrbani Papæ.

SI verum g esse constiterit, quod nobis legati Iordanis h Principis retulerunt, scilicet, quòd ipse conactus & dolens filiam suam infantulam nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, non assentientibus, sed valde dolentibus matre & parentela, Rainaldo Rodesi i filio desponsaverit, quoniam canonum & legum auctoritas talia sponsalia (ut infrà ostenditur) non approbat, ne ignorantibus leges & canones nimis durum, quod dicimus, videatur, ita sententiam temperamus, ut si Princeps cum filiæ, matris, & parentelæ assensu id, quod cœptum est, perficere voluerit, concedamus. Sin autem, legatus noster utrasque partes audiat; & si nihil fuerit ex parte supradicti Rainaldi amplius, quod impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quòd ita consentit hæc, ut dicta sunt, accipiat: & nos canonum ac legum scita sequentes, deinceps non prohibemus, quin alii viro, si voluerit, prædicta filia ejus nubat: tantùm in Domino.

a *Sent. abbd. Ivo p. 8. cap. 269. Panorm. lib. 6. cap. 22. & 61.* b *Glossa ord. ad c. 7. ejus epistola.* c *1. Corinth. 7. Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 268. Poly. l. 6. tit. 4. Panorm. l. 6. ca. 59.* d *Matth. 22.* e *al. damnat.* * *1. Cor. 7.* f *C. 3. 9. ad ca. 7.* g *Sent. 4. distinct. 39.* h *al. Iordani. Ivo p. 8. c. 23. Pan. l. 6. c. 108.* i *al. Ridels.*

C. II. PALEA.

[*Econtra* Hormisda Papa *scribit Eusebio Episcopo:*] TVa sanctitas a nos requisivit, fratet venerande, de filio adulto, quem pater matrimonium contrahere vult, si sine voluntate filii adulti facere potest. Ad quod dicimus, si aliquo modo non consentit filius, fieri non potest. Potest autem de filio nondum adulto, voluntatem jus nondum discerni potest, pater eum, cui vult, in matrimonium tradere: & postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omninò observare, & adimplere debet. Hoc ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus, Gentium nobis tenendum mandamus.

¶ *Palea hæc in Decretalib. est c. primum, ut dicemus pub. & in vulgatis quidem citatur ex Hormisda: sed in prima Decretalium collectione, ex Hormisda, ut hic.*

C. III. ¶ *Quorum tenum futurum est corpus, tam debet esse & animus: atq; ideò nulla est invita copulanda alicui.*

Item Vrbanus II. *Sanctio 1 Regi Aragonum.*

DE b neptis tuæ conjugio, quam te cuidam filio daturum necessitatis instante articulo sub fidei prædicitatione firmasti, hoc æquitate dictante decernimus, ut si illa virum illum omninò, ut dicitur, renuit, & in eius voluntatis auctoritate persistit, ut viro illi profsùs dissentiget nupturam, nequaquam eam invitam & reniten ejusdem viri cogas conjugio sociari. Quorum enim num corpus est, unus debet esse & animus: ne forte go, cùm fuerit alicui invita copulata, contra Domi postoliique præceptum, aut reatum difficili, aut fornicationis incurrat. Cujus videlicet pra lum in eum redundare constat, qui eam coegit vitam. Quod pari tenore de viro etiam e dum.

1 ¶ Sanctio] *Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, Panormitia, & historiis Regum Aragonum. Non ante* Sacratio.

C. IV. ¶ *Non licet deserere viro, quam propriis doribus, & publica attestatione duxit uxorem.*

Item Nicolaus *Rodoaldo Portuensi, & Ioanni Tusculano Episcopis.*

LOtharius c Rex (in commonitorio 1) profitens Gualdradam se à patre accepisse, & sororem ejus modum admisisse Huberti. Vbi primùm diligenti stigatione inquirite, & si eundem gloriosum Imp prædictam Gualdradam præmissis donibus, mu tibus, secundùm legem, & ritum, quo nuptiæ solent, per omnia inveneritis accepisse, & polu nifestatione eadem Gualdrada in matrimonium admissa est, restat, ut perscrutemini, cur illa pro sit, vel filia Bosonis admissa. Sed quia idem Rex metu Thietbergam admisisse se dicit, non hominis, tantus Rex non debuit contra divinum ptum in immane præcipitium mergi. In hoc magis reprehensibilem ostendit, in quo amorem mori mundi postposuit: cùm 2 nec ejus occisor poris sint timendi, contra justitiam hominem tes. Nihil itaque vobis aliud præcipimus, ne sua eodem Rege convicto, nisi ut secundùm cam auctoritatem nostra vice freti, causam niatis. Si verò minimè probatum fuerit, fuisse uxorem legitimam, neque nuptiis rem celebratis, per benedictionem filio nostro Lothario extitisse ut non molestè ferat legitimam sibi (si ita apparuerit) reconciliari uxorem. ea vos scire volo, quia præfata Thietberga sedem bis & ter appellavit, &

a *Extra de despon. impub. c. 1.* b *Ivo p. 8. cap. 240. Pan. c. 109.* c *Ivo p. 8. c. 234.*

Rege quella est injuste fuisse dejectam, & vi coactam falsum contra se compositum fuisse placitum. Nam eo tempore ad Apostolicam sedem libellum appellationis suæ misit, in quo non quidem adhuc confessam, sed ut contra se falsum diceret crimen, cogi sese innotuit: insuper subjungens: [Quòd si amplius compulsa fuero, scitote non veritate, sed timore mortis, & evadendi studio (quia aliter non possum) quod voluerint, dicam. Vos tamen memores estote mei hæc vobis insinuantis.] Unde vobis præcipimus, ut cùm eadem Thietberga ad conjectam synodum, sicut statuimus, advenerit, causam ejus diligenti examinatione tractetis: & si ei objicitur, quòd illa se crimen aliquod admisisse confessa fuisset, & econtrà illa violentiam se perpassam proclamaverit, vel si inimicos judices illos sibi fuisse testata fuerit, tunc illud renovetis judicium secundùm æquitatis normam, ut justitiæ mole non opprimatur.

1 ¶ In commonitorio] *Hæc verba videntur accipienda quasi prævia, & sejuncta à cæteris: ut indicetur caput hoc seorsim esse commonitorio, quod Nicolaus legatis suis Rodoaldo Portuensi, & Isaac Tusculanensi Episcopis dederit. Nam totius capituli verba sunt ipsa Nicolai legatos monentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis verbis Nicolaus in epistola ad Episcopos Corvicinum congregatos, in appendice bibliothecæ SS. Patrum testatur his verbis: Porrò, quid de Lotharii uxoribus censuerimus (quoniam & de hoc nostro scripsistis præfulatui) in epistolarum nostrarum, quas per fratres & Coepiscopos nostros, Rodoaldum & Ioannem in Galliam misimus, poteritis exemplaribus reperire. Quæ videlicet et exemplaria una cum commonitorio, quod præfatis fratribus nostris pro hac eadem causa ad Lotharium Regem missis dedimus, per fratrem & Coepiscopum nostrum Odonem vestræ sanctitati transmisimus.*

2 ¶ Cùm nec etiam] *Hæc verba non sunt hoc loco apud Ivonem, sed paulò superius post alia verba, admisisse se dicit, multa enumerantur, in quibus & hæc continentur, licet alio ordine. Sed ea ipsum non est mutatum.*

His auctoritatibus evidenter ostenditur, quòd nisi libera voluntate, nulla est copulanda alicui.

QVÆSTIO III.

Quod autem post parentum sponsionem alii nubere non valeat, auctoritate Eliberitani concilii, c. 5. 4. monstratur. Quo dicitur.

C. I. ¶ *De parentibus qui fidem frangunt sponsalorum.*

Si qui a parentibus fidem fregerint sponsaliorum, tribus tempore abstineant se à communione. Si tamen eidem sponsus vel sponsa in illo gravi crimine non i fuerint deprehensi, excusati erunt parentes. Si verò in eodem fuerint vitio, & pollicitum seconsentiendo, superior sententia servetur.

1 ¶ Non fuerint] *In originali legitur sine negatione, itemque apud Ivonem, & quæ præterea abest dictio, illo, sicq; habet,* in gravi crimine fuerint deprehensi.

Ecce quod non licet parentibus sponsalia filiorum suorum frangere. Verum hoc de illa intelligendum est, quæ illorum consensu contrahuntur.

CAUSA XXXII.

Quidam vir, cùm non haberet uxorem, quandam meretricem sibi conjugio copulavit, quæ erat steriles, nepti ingenui, filiis originarii: quam cùm pater ad nuptias tradere, huic avus eam copulare vir, causa solius monstruentia. Deinde hic paterculis propria filios sibi quærere cœpit. Post-

a Ivo 2. 146.

ea de adulterio convictus & punitus, quendam rogavit, ut ei uxorem opprimeret suam, ut sic eam dimittere posset: quo facto, quandam infidelem sibi copulavit, ea tamen conditione, ut ad Christianam religionem transiret.

1 *Hic primùm quæritur, an meretrix licitè ducatur in uxorem.*

2 *Secundò, an ea, quæ causa incontinentiæ ducitur, sit conjunx appellanda.*

3 *Tertiò, cujus arbitrium aliqua sequatur, an liberi avi, an originarii patris.*

4 *Quartò, si vivente uxore liceat alicui filios ex ancilla quærere.*

5 *Quintò, si ea, qua vim patitur, pudicitiam amittere comprobetur.*

6 *Sextò, si adulter adulteram possit dimittere.*

7 *Septimò, si vivente dimissa, aliam possit accipere.*

8 *Octavò, si infidelem sub præmissa conditione liceat alicui fidelium in conjugem ducere.*

QVÆSTIO I.

Quod autem meretrix in conjugem duci non debeat, multis auctoritatibus & rationibus probatur. Illa enim qua adulteris rea convincitur, nisi pœnitentiam, in conjugio consortio retineri non debet.

C. I. ¶ *Patronus turpitudinis est, qui uxorem suam adulteram dimittere noluerit.*

Unde Ioannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti*] *homilia 32. ait super Matth. c. 19.*

Sicut a crudelis est, & iniquus, qui castam dimittit, sic fatuus est, & injustus, qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.

C. II. ¶ *Causa fornicationis vir dimittat uxorem, non tamen alteram ducat.*

Item Hieronymus *in comm. ad c. 19. Matth.*

Dixit b Dominus in Evangelio: [Quicunque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur.] Sola fornicatio est, quæ uxoris vincat affectum: imo, cùm illa unam carnem in aliam diviserit, & se fornicatione separaverit à marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura c [Qui adulteram tenet, stultus & impius est.] Ubicunque est igitur fornicatio, vel d fornicationis suspicio, liberè uxor dimittitur. Et quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere jubetur: uxorem, ut secundam prima vivente non habeat.

C. III. ¶ *Sola viri fornicatio uxorem maculat.*

Idem *in epistola Pauli ad Corinthios 1. c. 6.* [*in ejus glossa ordinaria.*]

In conjugio quispiam positus quæcunque peccata fecerit, non propriam infuscant conjugem: sed fornicatio uxorem coinquinat, ut jam non sit viro suo licita, sed quasi adultera.

C. IV. ¶ *Qui uxorem suam dimittere adulteram noluerit, duobus annis pœniteat, si ei debitum reddiderit.*

Item Ioannes Chrysostomus.

1 Si quis uxorem suam invenerit adulteram f, & postea deinceps placuerit habere eam in matrimonio, duobus annis pœniteat, ideò quia cum adultera commistus sit, quæ adhuc crimine suo non est purgata: aut

a *Sent. 4. dist. 35. Ivo p. 8. c. 233. Pann. l. 7. c. 8.* b *Isidorus de ecclesiasticis officiis, l. 2. c. 19. Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 43. Pann. l. 7. cap. 7.* c *Proverb. 18.* d *al. 6.* e *Glossa ord. ad eundem locum Matth. In can. Eurojulensis, c. 30. Ivo p. 8. cap. 42.* f *al. adulteratam.*

abstineat se à matrimonio ejus, donec expleatur satisfactio criminis pœnitentiæ suæ: ideò, quia post satisfactionem pœnitentiæ non meretur vocari adultera. Similiter, si virum suum uxor invenerit adulterum, non ad imparia judicatur.

¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Ioannem Chrysostomum. Et videtur canon alicujus concilii, aut pœnitentialis. Simile quiddam habetur in concilio Nametensi, c. 12.*

2 pars. *Subjungitur, nisi ab adultero mulier recedere voluerit: quo casu uxorem suam vir recipere potest, nullum periculum ei illaturus.*

C. V. ¶ *Post pœnitentiam adulterii uxorem vir potest recipere.*

Unde Pelagius Papa *Melleo* a *subdiacono.*

DE Benedicto *b* quoque, quem uxorem alienam indicasti facinoroso sustulisse spiritu, & in suum hactenus præsumere detinere consortium, si hoc rerum veritas habet, jubemus experientiæ tuæ, ut eum cum ipsa quoque adultera districtè mactare non differas, & calvatos ab invicem separare, & illum quidem ad Lucium defensorem in Apuliæ provinciæ patrimonium sine dilatione fac migrare: illam verò, si quidem maritus suus sine dolo aliquo fortè accipere voluerit, tua ordinatione sub cautela recipiat, nullum ei nihil duntaxat de cætero simile committenti periculum illaturus. Si verò omninò eam recipere noluerit, in alium quendam locum, in quo ei non liceat malè vivere, provida eam dispensatione constitue.

C. VI. ¶ *Qui adulteræ debitum reddit, tribus annis pœniteat.*

Item ex pœnitentiali Theodori.

2. SI quis *d* uxorem suam scit adulteram, & non vult dimittere eam, sed in matrimonio habere, trib. annis pœniteat, & quandiu 1 pœnitet, abstineat se ab illa.

1 ¶ Et quamdiu pœnitet] *In pleriq; vetustu est*, & quamdiu illa pœnitet.

C. VII. ¶ *Adulterio purgato per pœnitentiam potest fieri reconciliatio conjugii.*

Item Augustinus *ad Pollentium de adulterinis conjugiis, lib. 2. c. 6.*

QVòd autem *e* tibi durum videtur, ut post adulterium reconcilietur conjugi conjunx, si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel baptismate, vel pœnitentia credimus esse sanatos? Hæc crimina in veteri Dei lege nullis sacrificiis mundabantur, quæ 1 in lege novi testamenti sine mundatione legali mundantur: & ideò tunc omninò prohibitum erat ab alio contaminatam viro recipere uxorem: quamvis *f* David Saulis filiam, quam pater ejusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri, tanquam novi testamenti præfigurator sine cunctatione *g* receperit. Nunc autem, postquam *h* Christus ait adulteræ, [nec ego te condemnabo: vade, deinceps noli peccare,] quis non intelligat debere maritum ignoscere, quod videt ignovisse Dominum amborum? nec jam se debere adulteram dicere, cujus pœnitentis crimen divina credit miseratione delerum?

1 ¶ Quæ in lege] *Apud B. Augustinum legetur*, quæ novi testamenti, in sanguine Christi sine dubitatione mundantur. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Idem *eodem libro, c. 9.*

NOn *i* erit turpis, neque difficilis etiam post perpetrata, atque purgata adulteria reconciliatio conjugum, ubi per claves Regni cœlorum non dubitatur fieri remissio peccatorum: non ut post viri divortium adultera revocetur, sed ut post Christi consortium adulteræ non vocetur.

C. IX. ¶ *Cùm fornicationis vitium excluditur, castitatis virtus adsistitur.*

Idem *Ambrosius lib. 2. de Cain & Abel, c. 4.*

CVm renunciatur improbitati, statim adsciscitur virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingressum, eodemque studio, quo crimen excluditur, innocentia populatur.

C. X. ¶ *Non habetur fallax apud Deum, qui ad veritatem pœnitendo revertitur.*

Item Gregorius *homil. 29. Evang.*

APud misericordem namque judicem nec ille falsus habetur, qui ad veritatem revertitur, etiam pœnitentiam fingendo mentitur: quia omnipotens Deus dum libenter pœnitentiam suscipit, ipse suo judicio, hoc quod erramus, abscondit.

Quòd a si in adulterio perseverare elegerit, patronus domus, & lenocinii reus maritus habebitur, nisi eam adulteram facere voluerit. Unde in libro Cod. b *de adult. & stupr. lib. Severus & Antonius.* [¶ *Crimen lenocinii contrahunt, qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerint, aut suspectam habuerint adulteram.*] ¶ *Hoc in mulieribus non obtinet. Non enim eis permittitur maritos suos adulteros non facere. Unde in libro* c *eodem, & tit. eodem, eidem Imperatores.* [*Publico judicio non habere mulieres adulterii accusationem, quamvis matrimonio suo violato queri velint, lex Iulia declarat: cum eadem masculis jure maritis accusandi facultatem detulisset, non ideò minùs privilegium detulit.*] *Si ergo, ut ex his colligitur constitutionibus, adulteram retinere nulli permittitur, multò magis non judici licebit, cujus judicitia nulla sceleris habetur. Dominium inter conjuges servari fides & sacramentum: qui eam agunt non conjuges, sed adulteri appellantur.*

C. XI. ¶ *Veritas nuptiarum non consistit in commistione maris & fœminæ.*

Unde Augustinus *scribit contra Iulianum libro primo.*

NOn enim *d* in sola, ut deliras, commistione maris & fœminæ nuptiarum veritas est: quamvis sine hac commistione nuptiæ filios procreare non possint. Sed ea sunt ad nuptias propriè pertinentia, quibus ab adulteriis sunt ad nuptias propriè pertinentia, quibus ab adulteriis nuptiæ discernuntur, sicuti est tori conjugalis fides, ordinatè filios procreandi, & (quæ maxima est commendatio) bonus usus mali, hoc est, bonus usus concupiscentiæ carnis, quo bono *e* adulteri malè utuntur.

¶ *In Panormia citatur eodem modo: sicut, apud Ivonem quod habet, libro secundo. Sententia quidem sepè laudati B. Augustini, & contra Iulianum nuptias defendentem de commistione, disputatæ potissimùm l. 5. cap. ultimo.*

Hæc sunt bona, quibus commendantur nuptiæ, & ab adulteriis discernuntur f.

C. XII. ¶ *Primæ vel secundæ nuptiæ hac auctoritate improbari videntur.*

3 ps. *Econtra verò* Ambrosius 1 *impedimenta nuptias videtur, dicens.*

NVptiæ terram replent, virginitas paradisum. Sed & hoc intuendum est duntaxat juxta hebdomadis veritatem, quòd cùm scriptura in primo, & secundo, quarto, & quinto, & sexto die explevisset operationis

---

a *al. Mileto.* b *Anselm. l. 11. c. 94.* c *al. dispositione.* d *Ansel. ibid. al. cap. 83.* e *Sent. 4. dist. 3. Poly. lib. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 242. Pann. l. 7. cap. 35.* f *1. Reg. 18.* g *al. contaminatione.*] *vrg.* h *Ioan. 8.* i *Sent. ibid. Ivo ibid. Panorm. l. 7. c. 37.*

a *Sent. ibid.* b *tit. 9. ad legem Iuliam de adult. & stupr. l. 2.* c *Ibidem l. 1.* d *Ivo p. 8. c. 87. Pann. l. 8. c. 2.* e *malo.*] *Ivo.* f *al. decernuntur.*

lorum dixerit a [& vidit Deus, quia bonum est;] in secundo die hoc omnino subtraxit: nobis intelligentiam derelinquens, non esse bonum duplicem numerum, quia ab unione dividat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Unde b & in arca Noë omnia animalia quæcunque bina ingrediuntur, immunda sunt, impar numerus est mundus. Quinquam in duplici numero ostendatur & aliud sacramentum, quòdne in bestiis quidem, & immundis avibus digamia comprobata sit: bina enim ingrediuntur immunda, & septena, quæ munda sunt: ut haberet Noë post diluvium, quod impari numero statim Deo posset offerre.

1 ¶ Ambrosius] *Sic etiam in manuscriptis. Sed apud ipsorum est inventum. Habetur apud B. Hieronymum l.1. contra Iovinianum.*

Verum hoc ad exhortationem, non ad necessitatem observandæ castitatis refertur. Unde Ambrosius *ait in libro exhortationis ad Virgines.*

C. XIII. ¶ *Virginitas ex consilio suadetur, non ex imperio præcipitur.*

Virginitas c corporis expetenda à vobis est, quam ego non consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest: res magis voti, quàm præcepti.

2 pars. *Cum ergo in meretrice, ut diximus, nulla sides fidei, nulla sit coniugii pudicitia; patet, quòd non est in coniugium ducenda. Sed objicitur: Raab* d *Hierichuntina, quamvis esset meretrix, tamen Principis de tribu Iuda est copulata coniugio, de qua Booz sic postea natus dignatus est. Osee* e *quoq; duodecim Prophetarum primus, ex præcepto Domini, coro ordei meretricem emit, quam sibi in coniugio sociavit. Sed aliud est, meretricem ducere, ne adulteram retinere, quam tua consuetudine, castitate, & pudicitia cernat: atq; aliud, aliquam earum habere, quam nullo pacto carnis tuæ revocare valeas. Hoc enim penitus prohibetur: illud laudabiliter saltem legitur.* f

C. XIV. ¶ *Non est peccatum, meretricem ducere uxorem.*

Unde Hieronymus *super Osee lib.1. ad cap.1.*

Non g est culpandus Osee Propheta (interim ut securum litteram;) si meretricem, quam duxit, ad pudicitiam converterit: sed potius laudandus, quòd ex mala bonam fecerit. Non enim qui bonus permanet, ipse potissimus, si societur malo: sed qui malus est, in bonum vertitur, si boni exempla sectetur. Ex quo intelligamus, non Prophetam perdidisse pudicitiam fornicariæ copulatum, sed fornicariam assumpsisse pudicitiam quam antea non habebat.

QVÆSTIO II.

1 QVid autem non sit uxor, qua sola causa incontinentia datur, hinc videtur probari posse, quia coniugium propagatrix, non explenda libidinis causa à Deo instituta est. Hæc namq; fuit benedicto coniugii: Crescite & multiplicamini.

C. I. ¶ *Partus fœminarum est earum sola causa nubendi.*

Unde Ambrosius *super Lucam, lib.1. ad c.1.*

Probet h fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi. *Idem lib.2. in princ.* ¶ *Dum i coniugii præmium, & gratia nuptiarum, partus fœminarum, non mediocris quoque causa est, ut virginitas Mariæ falleret Principem mundi.*

Quæ ergo sola causa procreandæ sobolis, sed explenda libidinis

a Exod.39. b Genes.7. c Ivo p.7.c.320. d Iosue 2. Paun.1.6.c.17. e Osa.1.&3. f al.intelligitur. g Ivo p.8. cap.38. h Ivo par.2. c.73. & 76. Paun. l.6. c.42. & 23. i al.Cum.

sibi invicem copulantur, non tam coniuges, quàm fornicarii videntur.

C. II. ¶ *Non coniuges, sed adulteri vocantur, qui non secundùm præceptum Christi coniunguntur.*

Hinc etiam Hieronymus *ad c.5. epistolæ ad Ephesios.*

Sicut non a omnis congregatio hæreticorum, Christi ecclesia dici potest, nec caput eorum Christus, sic non omne matrimonium, b quo non viro suo secundùm præcepta Christi uxor jungitur, titè coniugium appellari potest, sed magis adulterium.

2 pars. *His ita respondetur. Prima institutio coniugii in paradiso facta est, ut esset immaculatus toris, & honorabiles nuptiæ, ex quibus sine ardore concuperent, sine dolore parerent. Secunda propter illicitum motum eliminandum c extra paradisum facta est, ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis, honestate exciperetur coniugii. Unde Apostolus* d *scribens ad Corinthios, ait: [Propter fornicationem unusquisq; suam uxorem, & unaquæq; virum suum habeat.] Ex hac itaq; causa fit, ut coniugati se sibi invicem debeant, nec se sibi negare possint. Unde* e *Apostolus: [Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, & ad tempus, ut expeditius vacetis orationi, & iterum revertimini in idipsum, ne forte tentet vos Satanas. Hoc autem dico propter incontinentiam vestram.] Qui ergo propter incontinentiam in naturalem redire usum monentur, patet, quòd non propter filiorum procreationem tantùm misceri jubentur. Non tamen ideò nuptiæ mala judicantur. Quod enim præter intentionem generandi fit, non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum, quod est tripertitum; fides videlicet, proles, & sacramentum.*

C. III. ¶ *Immoderatus usus coniugatorum non est nuptiarum malum, sed est venale propter nuptiarum bonum.*

Unde Augustinus *de bono coniugali, c.6.*

Quidquid f inter se coniugati immodestum, inverecundum, sordidúmve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Iam in ipsa quoque immoderatione exactione debiti carnalis, quam eis non secundùm imperium præcipit, sed secundùm veniam concedit Apostolus, g ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur, etsi pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio, seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent h ergo sibi coniugati, non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa (quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas) verumetiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem: ut, etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit.

3 pars. *Non autem datur præsentia Sancti Spiritus tempore quo coniugales actus geruntur.*

C. IV. ¶ *Non datur præsentia Sancti Spiritus tempore quo coniugales actus geruntur.*

Unde Hieronymus *super Matthæum.*

Connubia i legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus dabitur: etiamsi Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Sed & alia plura sunt, in quibus sufficit sola vis humana, & neque res indiget, neque decet adesse præsentiam Sancti Spiritus.

a Ivo p.8.cap.277. b al.quod non viro suo secundùm præcepta Christi coniungitur.] orig. c Genes.2. Hebr.3. d 1. Cor.7. e Ibidem. f Ivo p.8.c.234. g 1.Cor.7. h Paun. l.6.c.26. i Sent.4.dist.32.

¶ *Caput hoc habetur apud Origenem homilia 6. in Numeros: & ex ipso citatur in glossa ordinaria Num. 11.*

Sicut ergo talis concubitus non est fornicarius, sed propter bonum conjugii licitus; sic etiam conjunctio illa, de qua quæritur, non est fornicaria, sed propter bonum conjugii licita.

C. V.

Item sicut Augustinus *ait in libro de bono conjugali, c. 14.*

COncubinæ *a* ad tempus adhibitæ, nec etiam si causa filiorum concumbant, justum faciunt concubinatum suum.

Hic econtrario datur intelligi de iis, qui conjugali affectu sibi copulantur, quòd etiamsi non causa procreandorum filiorum, sed explendæ libidinis conveniunt, non ideò fornicarii, sed conjuges appellantur.

C. VI. ¶ *Conjuges sunt, qui causa solius incontinentiæ sibimet invicem copulantur.*

Probatur hoc idem auctoritate Augustini *in libro de bono conjugali, c. 5.*

SOlet *b* quæri, cùm masculus & fœmina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro *c* incontinentia, solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest quidem fortasse non absurdè hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne nascantur. Cæterùm, si vel utrunque, vel unum horum desit, non invenio, quemadmodum has nuptias appellare possimus. Etenim *d* si aliquam sibi vir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam vel honoribus, vel facultatibus suis inveniat, quam comparem ducat, animo ipso adulter est: nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum ista, cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium.

C. VII. ¶ *Fornicarii sunt, non conjuges, qui sterilitatis venena procurant.*

Idem *de nuptiis & concupiscentia, lib. 1. c. 15.*

ALiquando *e* eò usque pervenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret: &, si nihil valuerit, conceptos fœtus aliquo *f* modo intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quàm vivere: aut, si in utero jam vivebat, occidi antequam nascatur. Prorsus, si ambo tales sunt, conjuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius convenerunt. Si autem non ambo sunt tales, audeo dicere, aut illa est quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter uxoris.

5 pars. *De his, qui abortum procurant, quæritur, an judicentur homicidæ, vel non.*

C. VIII. ¶ *Non est homicida qui abortum procurat, antequam anima corpori sit infusa.*

Augustinus *in libro quæstionum Exodi, quæst. 80. ait.*

QUòd verò *g* non formatum puerperium 1 noluit ad homicidium pertinere, profectò nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur. Hîc de anima quæstio solet agitari, utrum, quod formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi: & ideò non sit homicidium, quia nec animatum dici potest, si adhuc animam non habebat. *Item.* ¶ Si ergo illud informe puerperium jam quidem fuerit, sed adhuc quodammodo informiter animatum (quoniam magna de anima quæstio non est præcipitanda indiscussa temerariæ sententiæ,) ideò noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore, quod lateat.

1 ¶ Puerperium] *In vulgatis sequebatur,* Moyses, vel is *quæ absunt à plerisq; vetustis & originali. Alia etiam nonnulla ex iisdem sunt emendata.*

C. IX. ¶ *De eodem.*

Idem *in libro quæstionum veteris & novi testamenti, c. 23.*

MOyses *a* tradidit. [Si quis percusserit mulierem utero habentem, & abortiverit, si formatum fuerit, dabit animam pro anima; si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia,] ut probaret non esse animam ante informatum. Itaque si jam formato corpori datur, non à conceptu corporis nascitur cum semine derivata. Nec si cum semine & anima existit ex *b* anima, multa animæ quotidie pereunt, cùm semen fluxu quotidiano deproficit nativitati: sed si propius *c* respiciantur, videbimus quid sequi debeamus. Contemplemur tabulam Adæ. In Adam enim exemplum datum est, ut in eo intelligatur, quia jam formatum corpus accipit animam. Nam potuerat animam limo terræ admittere, & sic formare corpus. Sed ratione infirmabatur *d* ejus. primùm oportebat domum compaginari, & sic habitatorem induci. Anima certè, quia spiritus est, in sicca habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare. Cùm *e* ergo corporis lineamenta compacta non sint, ubi erit anima?

C. X. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Algasiam, quæst. 4.*

SIcuti *f* semina paulatim formantur in uteris, & tandiu non reputatur homo *g*, donec elementa concepta *h* suas imagines, membraque suscipiant: in semine tione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc in matrice retinetur, & citò perit ab 1 hoste.

1 ¶ Ab hoste] *Originale & Ivo, & citò abortus perit. Sed abortu vocabulo & alibi, & in eadem quæstione usus est h. Hieronymus,* adversarii adventus, inquit, ea, quæ concepta sunt, facit perire abortio. *sed ob glossam non est mutatum.*

6 pars. *Cum ergo, qui aliquam sibi ad tempus adhibet, non ea adulter esse dicitur, nec ab ea discedens, nec filiam suam alteri tradens peccat.*

C. XI. ¶ *Profectus est honestatis fornicarium abjicere, & uxorem legitimam accipere.*

Unde Leo Papa *ad Rusticum Narbonensem Episcopum epist. 90. al. 92. c. 5. & 6.*

ANeillam *i* à toro abjicere, & uxorem certa ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis. Culpanda est sanè talium negligentia, sed non penitus desperanda, ut crebris cohortationibus admonitati, quod necessariò expetierunt, fideliter exequantur. Nemo enim desperandus est, dum in hoc corpore vivit. Tuitur, quia nonnunquam, quod diffidentia aversatur, consilio maturiore petitur.

C. XII. ¶ *Legitimo matrimonio copulatur, quæ concubinam habenti traditur.*

Idem *ibidem, c. 4.*

NOn omnis *k* mulier juncta viro, uxor est viri, nec omnis filius est hæres patris. Nuptiarum

a *Poly. l. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 10. Pann. l. 6. c. 45.* b *Poly. ibid. Ivo p. 8. c. 65. Pann. l. 6. c. 27.* c *al. propter incontinentiam.] orig.* d *Pann. l. 6. cap. 44.* e *Sent. 4. dist. 32. Ivo p. 10. c. 55.* f *aliquando.] orig.* g *Sent. ibid. Ivo p. 10. cap. 56. Pannorm. l. 8. c. 12. ibid.*

a *Ivo p. 10. c. 57. Pann. l. 8. c. 13. Sent. ibid.* b *al. dic.* c *al. prava.* d *informabatur.] vitra lectis.* e *abest à quo.] orig.* f *Sent. ibid. Ivo p. 10. c. 58. Pann. l. 8. c. 14.* g *al. humanum.* h *al. confusa.] orig.* i *De panit. dist. 7. nemo. In Primum concil. c. 38. & 39.* k *Poly. l. 6. tit. 4. Burc. l. 9. c. 1. Ivo p. 10. c. 61. Pann. l. 6. c. 31.*

rem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter coæquales, multo prius, hoc ipsum Domino constituente, quàm inimium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. ¶ Propter quod etiam Apostolus *b* ad manifestandam horum personarum discretionem testimonium ponit ex Genesi, *c* ubi dicitur Abrahæ: [Ejice ancillam & filium ejus; non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.] *& infra.* ¶ Igitur cujuslibet 1 loci clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi conjugato eam dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur. ¶ Paterno arbitrio virgines junctæ carent culpa, si mulieres, quæ à viris habebantur, an matrimonio non fuerunt; quia aliud est uxor, *d* aliud concubina.

1 ¶ Cujuslibet loci clericus] *Sic quidem in epistolarum decretalium: sed in codice canonum, cap. 18. & apud indicatos collectores legitur*, cujuslibet loci laicus. *In concilio verò Triburiensi sic refertur*, si quis filiam suam, &c.

3 *Cum ergo dicitur* [paterno arbitrio junctæ viris.] *datur intelligi, quid paternus consensus desideratur in nuptiis, nec sine eo quæ supra habeantur, juxta illud Evaristi* e *Papæ* [*Alter non sit legitimum conjugium, nisi à parentibus tradatur.* 1]

4 ¶ Tradatur] *Post hoc verbum in duobus vetustis codicibus additur ex codice Justiniani lib. 5. tit. de nuptiis, le. 12. versum. & Leo. in conjunctione. ex digestis, tit. de ritu nupt. l. 2. usque ad finem. & ex Instit. de nuptiis, principium, usq; ad verbum docet.*

C. XIII.

Idem Ambrosius *in lib. de Patriarchis*, [*id est, lib. 1. de Abraham, cap. ultimo.*]

HOnorantur parentes Rebeccæ muneribus, consulitur puella non desponsalibus (illa enim judicium expedit *f* parentum: non est enim virginalis pudoris eligere maritum) sed jam desponsata viro de profectionis consilium dat, nec immeritò dilationem non attulit. Iure enim properare debuit ad maritum. Unde illud *g* Euripidum, quod mirantur plerique, unde translatum sit, manifestum est. Ait enim in persona mulieris, quæ tamen maritis videbat relinquere, & ad alias petebatur nuptias, Νεοδάμαντ᾽ ἀφ᾽ ἑμῶν πατρὸς ἑμὸν μέλημ᾽ ἰὼν, ἵν᾽, ὁ σὸς ἐγκαταλείπεται. hoc est: [sponsalium meorum pater meus curam subibit. Hoc enim non est meum.] Ergo, quod ipsi Philosophi mirati sunt, servate virgines. Mulier etiam, si qua amisso citò marito adolescentula lequeum infirmitatis suæ timet incidere, si vult, nubat tantum in Domino: ut electionem mariti parentibus referat, ne appetentiæ procacioris existimetur auctor, ipsa de nuptiis suis electionem sibi vindicet. Expetis enim magis debet videri à viro, quàm virum ipsa expetisse. Verecundiam præmittat, antequam nubat, quò ipsum conjugum plus commendet verecundia.

C. XIV.

Item *in libro Numerorum, cap. 30.*

MUlier, si quidpiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, non 1 rea erit, sed quidquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, & vota, & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eò quòd contradixerit patri.

1 ¶ Non rea erit] *In originali legitur*, voti ea erit: quidquid pollicita, &c. *sed ob glossam non est emendatum.*

C. XV.

Augustinus q. 57. super a *Numeros.*

MEritò hic quæritur etiam de voto virginitatis. Mulieres enim etiam virgines in scriptura solent appellari: & videtur etiam Apostolus *b* de patre loqui, cùm dicit [servet virginem suam] & [det nuptui *c* virginem suam.]

¶ *Antea legebatur: Item* Augustinus. *Sublata est dictio*, Item, *quæ abest à pleriſq; vetustis. Nam verba B. Augustini, seu glossa ordinaria, quæ hic referuntur, sunt explanatio loci Numerorum antea citati. In isdem autem vetustis omnia hæc capita, quibus non est apposita rubrica, uno capite comprehenduntur.*

C. XVI. ¶ *Viduæ & virgines propria voluntate sibi maritos eligant.*

Econtra in concilio Toletano 3. *c. 10.*

HOc sanctum *d* affirmat concilium, ut viduæ, quibus placuerit, teneant castitatem 1. Quòd si prius quàm profiteantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur: nec extra voluntatem parentum, vel suam cogantur maritos accipere. Si quis verò propositum castitatis viduæ, vel virginis impedierit, à sancta communione, & à liminibus ecclesiæ habeatur extraneus.

1 ¶ Castitatem] *In antiquioribus conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis reliqua habent ut apud Gratianum: sed post verbum istud, adduntur hæc*, & nulla vidua, ad nuptias iterandas vi venire cogatur. Quòd si, &c. *In recentioribus verò editionibus, & apud cæteros collectores variat aliquantulum structura verborum, sed eadem est sententia.*

Præmissu auctoritatibus evidenter asseritur, quòd quamvis aliqui non filiorum procreandorum, sed incontinentiæ causa conveniant, tamen conjuges appellantur.

QVÆSTIO III.

DE tertia verò quæstione Pelagius definit, scribens Potentio defensori.

C. I. ¶ *Arbitrium liberi avi, non originarii patru, puellam in nuptiis sequi oportet.*

PAtrem *e* puellæ, ecclesiæ nostræ famulum, avum verò ejus liberis ortum constat esse natalibus: & idcò avi magis electionem conjunctione neptis, quàm patris ejus, cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi.

Quia ergo electione avi, huic ista nupsisse probatur, constat legitimè sibi copulatum.

QVÆSTIO IV.

QVod autem ex ancilla propter uxoris sterilitatem filios quærere alicui liceat, exemplo probatur Abrahæ, f qui propter sterilitatem uxoris suæ Saræ ingressus est ad Agar Ægyptiam, ut ex ea filios acciperet. Item Iacob g cum ex Rachele filios habere non posset, ex ancilla ejus filios sibi suscitavit: nec solum propter sterilitatem, verumetiam propter fœcunditatem cessantem legitur intrasse ad ancillam Liæ, & ex ea genuisse filios. Ex quibus omnibus colligitur, propter sterilitatem uxoris sive ex ancilla, sive ex qualibet alia licitè filios quari: alioquin adulteris macula Abraham & Iacob notabuntur. Sed sicut post mortem Sara h Abraham Cethuram duxit uxorem, ne secundum Augustinum Christiam 1 putarent esse peccatum post mortem uxoris aliam ducere, sic videtur

1 *Æquales.*] *orig.* b *Gal. 4.* c *Gen. 21.* d *al. nupta. c. fin 3. q. 1. c. 2.* e *al. stretlat.* f *Hieronimo in Amabile Lampadio. Ivo. l. 6. tit. 4.*

a *Gloss. ord. ad c. 30. Num.* b *1. Cor. 7.* c *al. nuptum.* d *Eur. l. 8. c. 44. Ivo p. 7. c. 62. & p. 8. c. 18. & 19.* e *Ivo part. 8. c. 27.* f *Gen. 16.* g *Gen. 30.* h *Gen. 25.* ¶ *sc 6.*

vxorente uxore sua filios ex ancilla susepisse, ne ab aliquibus hoc reputaretur in crimen.

Illud autem Augustini dicitur contra adversarium legum & Prophetarum, lib. 2. c. 9.

1 ¶ Christiani] *In capite sequente Augustinus ait,* ne putarent hæretici.

C. I. ¶ *Quomodo Abraham excusetur à crimine fornicationis.*

Iste Abrahæ etiam *a* usque ad decrepitam senectutem fornicationis objicit crimen: profectò quia & post mortem Saræ alteram duxit. Vbi etsi nullum intelligeretur rei abditæ sacramentum, propter *b* hoc solum id facere debuit Abraham, ne putarent hæretici adversus Apostolum *c* (quibus etiam * Tertullianus astipulator existit) post uxoris mortem crimen esse ducere uxorem.

Sacramentum hujus rei est, quod per bonos mali & boni erant in fide generandi, & per malos boni & mali erant ad fidem accessuri.

C. II. ¶ *Sicut bonorum ministerio boni & mali, ita ministerio malorum boni & mali in fide generantur.*

Vnde Augustinus *ait super Ioannem, tract. 11.*

Recurrat nunc animus vester ad *d* Abraham, Isaac, & Iacob. In istis tribus invenimus parere liberas, parere & ancillas. Invenimus ibi & partus liberarum, invenimus ibi & partus ancillarum. Ancilla nihil boni significat. [Ejice ancillam, inquit, & filium ejus.] *& infrà.* ¶ Invenimus rem miram in istis generationibus liberarum & ancillarum: quatuor scilicet genera hominum, in quibus completur figura totius populi futuri Christiani, ut non firmirum, quod in illis tribus dictum est: [Ego e sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.] In omnibus enim Christianis (fratres intendite) aut per malos nascuntur boni, aut per bonos nascuntur mali, aut per bonos boni, aut per malos mali. Amplius istis quatuor generibus non potestis invenire. *& infrà.* ¶ Invenis f ibi bonos filios Iacob natos de ancillis, & bonos filios Iacob natos de liberis. Nihil illis obfuit nativitas de uteris ancillarum, quando in patre cognoverunt semen suum: & consequenter regnum cum fratribus tenuerunt. Quomodo ergo in filiis Iacob non obfuit illis, qui nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnum, & terram repromissionis cum fratribus ex æquo acciperent, non illis obfuerunt natales ancillarum, sed prævaluit semen paternum; sic quicunque per malos baptizantur, tanquam de ancillis videntur nati: sed tamen, quia ex semine verbi Dei, quod figuratur in Iacob, non contristentur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. securus ergo sit, qui de semine bono nascitur: tantùm non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur, ancillam malam superbientem non imitetur. Vnde enim filii Iacob de ancillis nati potuerunt terram promissionis cum fratribus, Ismaël autem de ancilla natus, expulsus est de hæreditate? Vnde? nisi quia ille superbus erat, illi humiles? Erexit ille cervicem, & voluit seducere fratrem suum, ludens cum illo. Magnum sibi sacramentum. Ludebant simul g Ismaël & Isaac: vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ: [Ejice ancillam & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.] Et cùm contristatus esset Abraham, confirmavit ei à Domino angelus dictum uxoris ejus. Quæ 1 autem peperit Abel, & Enoch, & Noë, & Abraham, ipsa peperit Moysem, & Prophetas *h* tempore posteriores ante adventum Domini, & quæ istos, ipsa & Apostolos *i*, & martyres nostros & omnes bonos Christianos. Omnes enim diversis quidem temporibus nati apparuerunt, sed fecerunt unius populi continentur, & ejusdem civitatis civ[es] res hujus peregrinationis experti sunt, & quidam eorum nunc experiuntur, & usque in finem cæteri experientur. Item quæ peperit Cain, & Cham, & Ismaëlem, & filios eadem ipsa peperit & Dathan, & alios in eodem populo similes: & quæ istos, eadem ipsa & Judam Pseudochristum, & Simonem magum, & cæteros usque ad hæc tempora Pseudochristianos, in affectione animali permanentes obduratos, sive in unitate permisti sint, sive aperta [illegible] sione dissentiant. ¶ Sed cùm tales à spiritalibus evangelizantur, & sacramentis imbuuntur, tanquam per [illegible] psam Rebecca *a* eos parit, sicut Esau: cùm autem pe[r] los, qui non castè annunciant Evangelium, tales in [illegible] populo generantur, Sara *b* quidem, sed per Agar. In boni spiritales, aliquando Evangelizantibus 2, vel [illegible] zantibus carnalibus generantur: Lia quidem, vel Rach[el] in jure conjugali eos, sed per ancillarem uterum [illegible] Cùm verò per spirituales in Evangelio generantur [illegible] fideles, qui vel vadunt 3 in spiritalem affectum [illegible] vel eò tendere non desistunt, vel ideò non faciunt, [illegible] non possunt, & sicut *c* ex utero Saræ Isaac, vel Rebe[cca] Iacob in novam vitam, & novum testamentum [illegible] tur. Itaque sive intus versari videantur, sive apertè [illegible] sint, quod caro est, caro est: sive in arca sua in fluctibus perseveret, sive occasione tentationis, tanquam ventis contrà tollatur, quod palea est: & semper ab illius [illegible] siæ, quæ *d* est sine macula & ruga, unitate diver[illegible] etiam qui congregationi sanctorum in carnali [illegible] ratione miscetur. De nullo tamen desperandum [illegible] ve quiintus talis apparet, sive qui foris manifestius [illegible] satur.

¶ *Caput hoc confectum est partim ex tractatu 11. in Ioan. partim ex lib. 1. de baptismo contra Don. c. 16. & 17. ubi non multa sunt addita, & multa emendata.*

1 ¶ Quæ autem] *Hæc apud B. Augustinum sunt post vers. omnes scribuntur. in c. sicut in sacramento de consecr. dist. 4.*

2 ¶ Aliquando Evangelizantibus] *Sic emendatum est ex plerisq; vetustis, & originali, & Eugippo, cap. 2. p. 2. cum legebatur,* quando evangelizantur, & sacramentis, vel baptismatibus carnalibus generantur.

3 ¶ Vel vadunt] *Apud B. Augustinum, & Eugyppium legitur,* vel evadunt in spiritalis ætatis effectum.

2 ps. ¶ *Hæc ita respondetur. Pro e varietate temporum varia invenitur dispensatio conditoris. Promissum fuerat Abrahæ, quòd in semine ejus benedicerentur omnes gentes: patebat quoq; se daturum semini ejus terram peregrinationis suæ. Imago cæteris in idolatria relictis, Abraham, & filius ejus in semine rem populum sibi Dominus elegisset, ritè multarum [illegible] multorum populi Dei multiplicatio quærebatur; quia in [illegible] sanguinis erat successio fidei. Vnde in lege dicebatur [Maledictus sterilis, quæ non reliquerit semen suum super terram.] Hinc sacerdotibus conjugia decreta sunt; quia in successione [illegible] cessio constabat efficax. Quæ verò per incarnationem [illegible] gratia fides ubiq; dilatata est, nec jam dicitur: [Die domui Iacob, & domui Israel:] sed [Euntes g docete omnes gentes.] [In h omni gente quicunq; timet Deum, & operatur justitiam, acceptus est illi.] nec electio muneris quæritur in [illegible] ne generis, sed in perfectione vitæ, & sinceritate fidei, & [illegible] ginitas fœcunditati præfertur, & sacerdotibus continentia [illegible] tas imperatur. Non ergo Abraham, aut Iacob delinquit, qui [illegible] ter uxorem filios ex ancilla quæsierit: nec illorum exemplo, [illegible] conjugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet aliqua quærentium illorum conjugia nostrorum æquantur, vel præferen-*

a *Ivo p. 8. cap. 269. Pann. l. 6. c. 60.* b *al. vel propter.* c *1. Cor. 7.* * *lib. de Monogamia.* d *Gen. 21. Copiosius in orig.* e *Exod. 3.* f *al. invenimus.* g *Gen. 21. Aug. d. l. de baptisme contra Don. 16.* h *Osea 2.* i *Act. 13.*

a *Genes. 25.* b *Gen. 16.* c *Ibid. c. 17.* d *Ephes.* e *Sentent. 4. distinct. 33.* f *Genes. 12. 14.* g *Matth. 3. Act. 10.*

vaginati: & unumquemque usus conjugii nostri temporis, turpitudinem fere omittetur fornicationis illius temporis.

4 ¶ Maledicta] *Verba hæc non sunt inventa in sacra scriptura, quamvis inde à multis sanctis, & antiquis doctoribus citantur. Deuteronomii 7. habentur.* Non erit apud te sterilis utriusq; sexus, tam in hominibus, quàm in gregibus tuis.

C. III. ¶ *Abraham non est reus adulterii, qui uxorem ancillæ filios ex ancilla susceperit.*

Vide Ambrosius *scribit in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 4.*

Dixit a Sara *b* ad Abraham : [Ecce conclusit me Dominus, ut non pariam ; intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex illa.] Et ita factum est. Sed consideremus primùm, quia Abraham ante legem Moysi, & ante Evangelium fuit, nondum interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis est, quæ illum inhibuit. Nec ante legem illa rei damnatio est, sed ex lege. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem prævenit. Deus in paradiso conjugium laudaverat, non adulterium damnaverat. *& infrà.* ¶ Habes primam *d* Abrahæ defensionem. Secunda illa est, quòd non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit torum, sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat generis humani : erat etiam religionis, ne quis non reddidisse debitum videretur naturæ. Denique & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum : & ideò publici muneris gratia privatam culpam meruerunt.

C. IV. ¶ *Quòd præter legitimam uxorem commiserit, adulterii crimine damnatur.*

Ieodem libro, & cap.

Nemo blandiatur *e* sibi de legibus hominum. Omne horum adulterium est : nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem à viro, quæ ab uxore debetur *f* castimonia. Quidquid in ea *g*, quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii crimine damnatur. *& eodem lib. cap. 7.* ¶ Nulli licet scire mulierem præter uxorem : ideò conjugii tibi datum est jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. *& post pauca.* ¶ Tolerabilior est, si lateat culpa, quàm si culpæ usurpetur auctoritas. Nec hoc solùm est adulterium, cum aliena peccare conjuge, sed omne, quod non habet potestatem conjugii. Tamen locus iste docet, gravius crimen esse, ubi celebrati conjugii jura temerantur, & unitis pudor solvitur. Ideoque cùm prætenderet Abimelech, *h* quòd uxorem alienam esse ignoraverit, quem sororem esse vir ipse suam dixerat, respondit ei Dominus. [Et *i* ego cognovi, quoniam puro corde fecisti hoc, & peperci tibi, ut non peccares in me : propter hoc non sum passus te tangere eam.] Cognoscimus velut profectum, custodemque conjugii esse Deum, qui non passus alienum torum pollui : & si quis fecerit, eum peccare in Deum, cujus legem violet, & gratiam solvat. Et idem, quis in Deum peccat, sacramenti cœlestis amittit consortium.

C. V. ¶ *Nihil est fœdius, quàm uxorem amare, quasi adulteram.*

Item Hieronymus *contra Iovinianum, lib. 1.*

Ergo *k* quidem amoris honesta erat, sed magni-tudo deformis. ¶ Nihil autem interest, quàm ex honesta causa quis insaniat. Vnde & Xistus *a* in sententiis : [Adulter est, inquit, in suam uxorem amator ardentior.] In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu. Rege impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil est fœdius, quàm uxorem amare, quasi adulteram. Certò, qui dicunt se causa reip. & generis humani uxoribus jungi, & filios *b* procreare, imitentur saltem pecudes, & postquam venter uxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se uxoribus exhibeant, sed maritos.

C. VI. ¶ *Virginalis castitas non præfertur conjugio Abrahæ.*

Idem *lib. 2.*

Quis *c* ignorat sub altera dispensatione Dei omnes retro sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc sunt Christiani ? Quomodo antè Abraham placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate. Servivit *d* ille legi, & tempori suo : serviamus & nos Evangelio, & tempori nostro, in quos fines sæculorum decurrerunt.

C. VII. ¶ *Patriarchæ non concupiscentia explendæ libidinis, sed causa numerosæ prolis plures habebant uxores.*

Item Augustinus 1 *lib. 22. contra Faustum, c. 47. & 48.*

Objiciuntur *e* Iacob quatuor uxores : quod, quando mos erat, crimen non erat. Sicut 2 Patriarchæ conjugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia percipiendæ voluptatis, sed providentia propagandæ successionis : sic Apostoli auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis.

1 ¶ Augustinus] *Repositum est ex omnibus vetustis, cùm in vulgatis legeretur,* Ambrosius.

2 ¶ Sicut Patriarchæ] *Apud B. Augustinum diversus est verborum ordo,* Sicut Apostoli, inquit, auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis, ita Patriarchæ, &c.

C. VIII. ¶ *Satius est absque liberis defungi, quàm ex illicito concubitu stirpem quærere.*

Item Augustinus *de bono conjugali, c. 16.*

Sicut *f* satius est mori fame, quàm idolothytis pasci, ita satius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu stirpem quærere. Vndecunque autem nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti & salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicunque homine, Dei creatura est : & eo malè utentibus malè erit, non ipsum aliquando malum erit.

C. IX. ¶ *Ex ancilla filii non sunt quærendi.*

Item Ambrosius *in sermone de S. Ioanne, qui sic incipit : [Diximus superiore Dominica.] num. 65.*

Dicat aliquis *g*, uxorem non habeo, ideò ancillam mihi sociavi. Audi quid dicat scriptura *h* ad Abraham : [Ejice ancillam & filium ejus : non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.] Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est. Cur autem quæritur tale conjugium, de quo susceptus filius nec successionis possit hæres esse, nec sanguinis ? Nec enim habere potest hæreditatis consortium, qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, quæritur tale con-

a *Sent. lib.* b *Gen. 16.* c *al. licet conjugium laudaverit.] orig.* d *al. nam.* e *Poly. t. 8. tit. 8.* f *al. exigetur.* g *al. eam.] orig.* h *Gen. 21.* i *al. Exod.] orig.* k *Sent. 4. dist. 31.*

a *Idem lib. 6. in cap. 18. Ezechielis.* b *al. liberos tollere.] orig.* c *Sententiarum 4. dist. 33.* d *1. Corinth. 10.* e *Sententiarum 4. distinct. 43.* f *Sent. 4. dist. 33. in fin. sup. dist. 56. undecunq.* g *Ivo p. 8. c. 90.* h *Gen. 21. Gal. 4.*

tabernium, de quo nati, non filii sint matrimonii, sed testes sint adulterii? Cur autem hujusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri pudori sint, non honori? Dicit scriptura: *a* [Adulterorum filii] in consummatione erunt, & ab iniquo toro semen exterminabitur.] Mulier igitur tua, si talibus moribus prædita est, ut mereatur consortium, mereatur & nomen uxoris. Præsta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius, quàm maritus.

1 ¶ Filii] *Reposita sunt reliqua verba scriptura ex B. Ambrosio, pro quibus in vetustis est*, &c. *in vulgata autem*, abominatio sunt Deo.

C. X. ¶ *Adulteria non sunt facienda etiam voluntate generandi filios.*

Item Augustinus *ad Claudium contra Iulianum, cap. 6.*

Sic non sunt *b* facienda adulteria etiam voluntate generandi generandos, quemadmodum nec furta facienda sunt etiam voluntate pascendi pauperes sanctos: quod tamen faciendum est non perpetrando furta, sed bene utendo mammona iniquitatis.

5 pars. *Ecce, quòd nullo modo licet alicui vivente uxore sua, vel ex ancilla, vel ex alia qualibet filios quærere: qui etiam suscepti, filiorum nomine judicantur indigni. Simplex etiam fornicatio jn sacra scriptura prohibetur.*

C. XI. ¶ *Illicitus concubitus, & omnis non legitimus usus illorum membrorum, nomine mœchiæ intelligitur.*

Vnde Augustinus *in quæstionibus Deuteronom. q.37. ad c.23.*

Meretrices *c* esse, & ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarum publicè venalis est turpitudo. In Decalogo autem mœchiæ nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam mœchia non nisi adulterium intelligi solet. *Idem* d *super Exodum, q.71.* ¶ Omnis mœchia etiam fornicatio dicitur in scripturis. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit in eisdem scripturis, non mihi interim occurrit locutionis exemplum: sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sitin Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri, qui uxores non habent, cum fœminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed *e* si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ (non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed utique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur,) profectò & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.

C. XII. ¶ *Extraordinaria voluptas, & inverecunda opera nuptiarum, luxuria & immunditia appellantur.*

Item Hieronymus *in c.5. epist. ad Gal. ad vers.* [*Manifesta autem.*]

In eo fornicator majoris est criminis, quia tollit membra Christi, & facit ea membra meretricis, [erunt quippe duo in carne una.] Qui *f* non est fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis: qui credit, & fornicatur, Christi membra facit membra meretricis. Econtrario infidelis in fornicatione sua utrum violet, an ædificet templum idolo, nescio. Per vitia quippe luxuriæ 1 vel maximè dæmones coëuntur. Hoc unum scio, quòd qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei. Secundùm opus carnis, immunditia nuncupatur: & eam comes luxuria sequitur. Quomodo enim in *g* veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare nefandum est, ne & dicentis os, & aures audientium polluerentur, generaliter scriptura complexa est, dicens: [Verecundos, vel reverentes facite filios Israël ab omni immunditia,] sic in hoc loco cæteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoq; opera nuptiarum, si non verecundè, & cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut nonnisi liberis serviatur, immunditiam & luxuriam nominat.

1 ¶ Luxuriæ] *Abest vox ista à plerisque vetustis, & originali.*

C. XIII. ¶ *Immoderatus usus mulierum Salomonem ad idololatriam traxit.*

Item Gregorius *in moralibus, lib.11. c.11.*

Salomon quippe immoderato usu atque affluentia mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabricaret: & qui pius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ subditus, idola construere templa non timuit.

C. XIV. ¶ *Liberorum procreatio in matrimonio laudatur, meretricia voluptas usquam in uxore damnatur.*

Item Hieronymus *in c.5. epist. ad Ephesios, ad vers.* [*viri diligite.*]

Liberorum ergo, ut diximus, in matrimonio operum cessa sunt: voluptates autem, quæ de nuptiis capiuntur amplexibus, in uxore damnatæ.

6 pars. *Quare autem tales non dicantur filii, vel quorum parentum sequantur, qui ex libero & ancilla nascuntur. Isidorus Etymologiarum, lib.9. c.5. determinat.*

C. XV. ¶ *Qui sine liberi, & quam conditionem sequantur.*

Liberi dicti *a*, qui *b* ex libero sunt matrimonio. Nam filii ex libero & ancilla, servilis conditionis sunt. Semper enim qui nascitur, deteriorem 1 partem sequitur. Naturales autem dicuntur ingenuarum concubinarum filii, quos sola natura genuit, non honestus nuptiarum *infra*. ¶ Hi verò, *c* qui non sunt de legitimo nuptiarum connubio, matrem potius, quàm patrem sequuntur.

1 ¶ Deteriorem partem] *In codicibus fere omnibus scriptis legitur*, deteriorem parentis statum sumit.

QVÆSTIO V.

1 pars Quòd autem pudicitia violenter erepta non perdat rectum auctoritatibus probatur. Est enim voluntatis, quæ violentiam non sentit. Corpora autem violentia infertur, non animo. Vnde, quamvis corpus violenter attingatur, si pudicitia mentis servetur illæsa, tamen castitas dicitur. Secut d beata Lucia fertur dixisse Paschasio: [Si invitam feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam.] Nisi inquinatur corpus, nisi de consensu mentis. Nam si me thura ponas, & per manum meam sacrificia è facias, Deus hæc attendit, & deridet. De sensibus autem & voluntate judicat Deus.]

C. I. ¶ *Melior est virginitas mentis, quam carnis.*

Hinc Ambrosius *scribit in libro secundo de Virginibus.*

Tolerabilius *g* est mentem virginem, quàm carnem habere. Vtrumque bonum, si liceat: si non licet, saltem non homini castæ, 1 sed Deo litatæ. ¶ Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Quicunque Dei virgo est, templum Dei est: nec lupanar

a *Sapient.3.* b *Ivo p.8. c.105. Pann. l.7. c.20.* c *Ivo p.8. c.31.* d *Ivo p.8. c.279.* e *Sup.14. q.5. c.paralc. c.quari.* f *1. Cor.2.* g *Levit.13.*

a *Ivo part.8. cap.71.* b *alter quia.* c *Vide & in qua.*] *origin.* d *In martyrio B. Luciæ.* e *alt. penes ficit.* f *al. non attendit, qui & deridet.* g *Simont.4. Ivo p.7. c.177.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

infamant castitatem, sed castitas, etiam loci abolet infamiam.

1 ¶ Castus] *Antea legebatur, casti. sed B. Ambrosius ibi inducit Theodosium loquentem.*

C. II. ¶ *Mente uiocorrupta, caro non corrumpitur.*

Idem *ad virginem lapsam, cap. 4.*

RAra *a* non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta.

C. III. ¶ *Aliena libido neminem polluit.*

Item Augustinus *de civit. Dei, lib. 1. c. 18.*

NUm 1 ne *b* aliquem polluat aliena libido, metuitur? Non polluit, si aliena erit, si autem polluet, aliena non erit. Sed cum pudicitia virtus sit animi, comitemque habeat fortitudinem, qua potius quælibet mala tolerare, quam malo consentire decernat, nullus autem magnanimus, & pudicus in potestate habeat, quid de sua carne fiat, sed tantùm quid annuat mente, vel renuat: quis tandem sana mente putaverit se perdere pudicitiã, si forte apprehensa & oppressa carne sua exerceatur & expleatur libido, non sua.

1 ¶ Ita ne] *Apud B. Augustinum,* Etenim ne vel aliena polluit.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Idem *ibidem.*

PRoposito c animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam servat perseverantia continentiæ suæ. An verò, si aliqua fœmina mente corrupta, violatoque proposito, quod Deo voverat, pergat vitianda ad deceptorem suum, adhuc eam virginem sanctam vel corpore dicimus, ea sanctitate anima, per quam corpus sanctificabatur, amissa atque extincta? Absit hinc error, & hinc potius admoneamur, ita non 1 amitti corporis sanctitatem manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi sanctitate. *Idem cap. 19.*

¶ Lucretiam certè matronam nobilem, veteremq; Romanam pudicitiæ magnis efferunt laudibus. Hujus corpore cum violenter oppresso Tarquinii Regis filius libidinose potius esset, illa scelus improbissimi juvenis marito Collatino, & propinquo Bruto viris clarissimis & fortissimis indicavit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde sibi insè commissi *d* ægra atque impatiens se peremit. Quid dicemus? adultera hæc, an casta judicanda est? Quis in hac controversia judex laborandum putaverit? Egregiè quidam ex hoc, veraciterque declamavit, [Mirabile dictu duo fuerunt, & adulterium unus admisit.] splendidè atque verissimè. Intuens enim in duorum corporum commistione unius inquinatissimam cupiditatem, alterius castissimam voluntatem, & non quid conjunctione membrorum, sed quid animorum diversitate ageretur, attendens, [Duo, inquit, fuerunt, & unus adulterium admisit.]

1 ¶ Ita non amitti] *Locupletatus est ex originali hic locus, quorum apud Ivonem erat paulo concisior.*

C. V.

Idem *in eodem libro, cap. 27.*

NOn 1 fidelibus Christi sit tædio vestra vita, si ludibrio fuit hostibus castitas vestra. Habetis magnam, veramque consolationem, si fidam conscientiam retinetis, non consensisse peccatis eorum, qui in vos peccare permissi sunt. *Idem in libro de duabus animabus cap. 10.* ¶ Non nisi voluntate peccatur.

1 ¶ Non fidelibus] *In originali legitur,* Non itaq; vobis, si fidelis Christi, *sed quoniam erat initium capitis, non est mutatum. Reliqua vero sunt restituta & aucta.*

a *Sent. eadem. Ivo p. 7. c. 138.* b *Ivo p. 7. c. 139.* c *Ivo ibid.* d *al. amissis sordibus.*

C. VI. ¶ *De eodem.*

Idem *in libro primo de libero arbitrio, c. 8.*

DE pudicitia *a* quis dubitaverit, quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virtus est? Vnde à violento stupratore eripi nec ipsa potest. *Item Hieronymus 1 super epistolam ad Romanos libro 1.* Non potest fieri, ut nisi quis mœchetur prius in corde, mœchari possit in corpore. *Idem super Lucam 2 in lib. secundo.* ¶ Finge in persecutione aliquam virginem prostitutam: hæc apud Evangelium, quia voluntate non peccat, virgo suscipitur, in lege quasi corrupta repudiatur. *Idem in libro Hebraicarum quæstionum in Genes. cap. 12.* ¶ Corpus mulieris non vis maculat, sed voluntas. *Item Augustinus in libro de sancta virginitate, cap. 8.* ¶ Sicut nemo impudicè utitur corpore, nisi Spiritu prius concepta nequitia, ita nemo pudicitiam servat in corpore, nisi Spiritu prius insita castitate.

1 ¶ Item Hieronymus] *Apud B. Hieronymum nihil tale est inventum. Sed apud Origenem libr. 2. ad caput 2. epistolæ ad Romanos hæc leguntur:* Neque enim fieri potest, ut si antè quis non mœchetur in corde, mœchari possit in corpore.

2 ¶ Idem super Lucam] *Hæc habentur in commentariis B. Hieronymi in Matthæum l. 2. c. 11. & inde est emendatum. In Lucam enim nihil extat B. Hieronymi.*

C. VII. ¶ *In corpore pudicitia violari non potest, si mens inviolata servetur.*

Idem *Victoriano, epist. 122.*

AD Deum *b* ingemiscentibus omninò suis aderit, qui suis adesse consuevit: & aut nihil in earum castissimis membris libidine hostili perpetrari permittet, aut si permittit, cum earum animus nullâ consensionis turpitudine maculatur, etiam carnem suam defendit à crimine: & quidquid in ea nec commisit nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis, omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere deputabitur. Tantum enim in mente valet integritas castitatis, ut illa inviolata, nec in corpore possit pudicitia violari, cujus membra potuerint superari.

C. VIII. ¶ *Caro non peccat, si à contagione fuerit anima munda.*

Item Isidorus *in synonymis, lib. 2.*

NOn *c* potest corpus corrumpi, nisi prius animus fuerit corruptus. Munda à contagione anima *d*, caro non peccat.

C. IX. ¶ *Non eripitur pudicitia carni, si mente servatur.*

Item Augustinus *Honorato Episcopo, epistol. 180.*

MAgis *e* timeamus, ne sensu interiore corrupto pereat castitas fidei, quàm ne fœminæ violenter constuprentur in carne, quia violentia non violatur pudicitia, si mente servatur: quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non utitur, sed sine consensione tolerat, quod alius operatur.

C. X. ¶ *Nec peccatum, nec justitia ex opere sine voluntate perficitur.*

Item Ioannes Chrysostomus, [*id est, auctor operis imperfecti super Matthæum, hom. 32. ad. 19.*]

SIcut enim peccatum sine voluntate opus non facit, ita & justitia ex opere non consummatur, nisi & voluntas affuerit. Multi enim corpore quidem castitati student, adulterium autem voluntate committunt. Nisi enim ex voluntate sola fornicatio consummaretur,

a *Ivo p. 7. c. 140. & p. 10. c. 101. Ivo p. 7. c. 141. & 15. q. 1. si quis vratus. §. item in persecutione. Idem Beda in q. in Gen. 20. c. 190. Ivo p. 8. c. 11.* b *Anselm. l. 10. c. 32.* c *Ca. 1. id est, ante c. de castitate. in recent. impref. Sent. 4. dist. 33. Ivo p. 7. c. 142.* d *al. animus.* e *Poly. l. 4. tit. 41. Anselm. l. 10. c. 51.*

nunquam Dominus diceret: *a* [Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.] Ergo voluntas sine opere *b* frequenter peccat. Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitati *c* corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi.

C. XI. *q Virginitas carnis non servatur mente corrupta.*

Item Hieronymus *in epistola ad Eustachium de custodia virginitatis.*

2 pa. SI Paulus Apostolus vas *d* electionis, & separatus in Evangelium Christi, ob carnis aculeos, & incentiva vitiorum reprimit corpus suum, & servituti *e* subjicit, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniatur, & tamen *f* videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captivum se in legem duci peccati: si post *g* nuditatem, jejunia, famem, carceres, flagella, supplicia, in semetipsum reversus exlamat: [infelix *h* ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?] tu te putas securam esse debere? Cave, quæso, ne quando de te dicat Deus *i*. [Virgo Israël cecidit, & non est, qui suscitet eam.] Audenter loquar: cùm omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de pœna, sed non vult coronare corruptam. Timeamus illam prophetiam, *k* ne in nobis etiam compleatur, [virgines bonæ deficient,] Observa quid dicat, [virgines bonæ deficient,] quia sunt & virgines malæ. [Qui *l* viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.] Perit ergo & mente virginitas. Istæ sunt virgines malæ, virgines carne, non Spiritu: virgines *m* stultæ, quæ oleum non habentes excluduntur à sponso. Si autem & illæ, quæ virgines sunt, ob alias tamen culpas virginitate corporis non salvantur, quid fiet illis, quæ prostituerunt membra Christi, & mutaverunt templum Sancti Spiritus in lupanar? Illico audierit: [Descende *n*, sede in terra virgo filia Babylonis, sede in terra: non est filiæ Chaldæorum thronus *o*: non vocaberis ultra mollis & delicata. Accipe *p* molam, mole farinam, discooperi velamen tuum, denuda crura, transi flumina, revelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua.] Et hoc post thalamos filii Dei, post oscula fratruelis, & sponsi: illa, de qua quondam sermo Prophetieus concinebat, [Astitit *q* Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate,] nudabitur, & posteriora ejus ponentur in faciem ipsius. Sedebit ad *r* aquas solitudinis, & posito vase, divaricabit pedes suos omni transeunti, & usque ad verticem polluetur. Rectius fuerat hominum subiisse conjugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem, in profundum inferni cadere. Ne *s* fiat, obsecro, civitas meretrix fidelis Sion, ne *t* post trinitatis hospitium ibi dæmones saltent, & *u* sirenæ nidificent, & hericii.

q Multis locis restitutum est hoc caput ex vetustis exemplaribus, & originali.

C. XII. *q Corpore intacto castitas nonnunquam amittitur.*

Item Augustinus *serm. 3. de communi vita clericorum, & epist. 109. ad monachas.*

3 pa. NEc solo tactu, sed affectu quoque, & aspectu appetitur, & appetit fœmina. Nec dicatis vos animos habere pudicos, si habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius: & cùm se invicem sibi, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nuntiant impudica, & secundùm concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam ab immunda violatione corporibus, fugit castitas [illegible] moribus.

C. XIII. *q Adulterium perpetratur, cùm ad nupta turpiter concupiscitur.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib. 21. c. 9.*

QVi *a* viderit mulierem ad concupiscendum eam jam mœchatus est eam in corde suo.] Quia græco vocabulo mœchus adulter dicitur, cùm non ad una conjunx, sed mulier videri prohibetur, aperte ostendit, quia etiam solo visu, cùm turpiter ad nupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quæ tamen plerunque ex loco, vel ordine concupiscentia discernitur: quia scilicet sic hunc in sacro ordine dissona concupiscentia, sicut illum adulterii inquinata pa: in personis tamen non dissimilibus idem luxuria stinguitur reatus.

4 pars. *Quamvis autem violenter oppressa pudicitiam amiserint, incontaminatis tamen se non audeant comparare virginibus.*

C. XIV. *q Quæ opprimuntur, incontaminatis se virginibus comparare non audeant.*

Vide Leo Papa, *epist. 85. al. 87. ad Episcopos Africæ, c. 5.*

ILlæ *b* autem famulæ Dei, quæ integritatem pudicitiæ oppressione barbarica perdidere, laudabiliores sunt in humilitate ac verecundia sua, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quamvis enim me peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit ptione carnis mens invita non pollui, minus tamen dem oberit, si quod potuerunt animo non admiserint leant se vel corpore perdidisse.

Cùm ergo hæc, quæ violentiam passa est, pudicitiam amisi bari non potest, nullo modo convincitur fornicationis vitium crimen incurrisse. Vt enim ait Augustinus in libro de mendacio, cap. 4. [Adulterium c committitur, cùm propter bidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altero violatur, cum conjugale concumbitur, atque sta frangitur fides, quæ etiam corporeis & abjectis magnum animi bonum est. Q salutem quoque corporalem, qua etiam vita ipsa continet, est debere postponi.]

1 ¶ Et ideò ei] *Apud B. Augustinum legitur.* Non am saluti quoque corporali, qua etiam vita ipsa tur, certum est debere præponi. *Sed ob glossam, quæ idem est sensus, nihil mutatum est.*

C. XV. *q Mœchatur qui alienis præter matrimonii fœdus miscetur.*

Idem Isidorus d *super Exodum, c. 20.*

NOn *e* mœchaberis,] id est, ne quis quam præter trimonii sui fœdera alienis fœminis misceatur plendam libidinem. Nam specialiter adulterium qui præter suam ad alteram accedit.

C. XVI. *Qui viventem uxore sua alteram ejecit, adulterium committit.*

Item Augustinus *de adulteriis conjugiis, lib. 2. cap. 2.*

PVto *f* Christianum neminem reluctari, illum terum esse, qui vel diu languente, vel diu absente vel continenter vivere cupiente sua uxore, aliam tus est fœminæ.

5 pars. *Cùm ergo nihil istorum in ista deprehendatur, quia nec propria libidinis instinctu, nec alienæ consensu, nec vir languente, vel absente, vel continenter vivere cupiente sed violenter alienæ libidini oppressa vam pertulit, quare*

a *Matth. 5.* b *al. corpore.* c *al. debilitatis.* d *Act. 9. & 13. & Rom. 1.* e *1. Cor. 9.* f *Rom. 7.* g *2. Cor. 11.* h *Rom. 7.* i *Amos 5.* k *Amos 6.* l *Matt. 5.* m *Matth. 25.* n *Esa. 47.* o *al. solium.* orig. p *Cant. 1.* q *Ps. 44.* r *Ezech. 16.* s *Esa. 1.* t *Esa. 34.* u *al. sirenæ.*

a *Deut. 5. Matth. 5.* b *Polyc. l. 4. tit. 34.* c *Hinc mala fidei violatio dicitur adulterium, cùm.* orig. *Iop p. 1. nu. 1. in c. 22.* d *Et Rabanus & Beda in quæst. in Levit.* e *Iop p. 1. Num. l. 7. c. 23.* f *Iop p. 1. c. 42.*

adultera, nec fornicaria dici potest. *Vnde nec aliqua occasione valet dimitti. Cum enim Iudæi* a *quærerent a Christo, utrum liceret homini uxorem suam dimittere quacunq; ex causa, respondit eis:* [*non legistis* b, *quia, qui fecit eos ab initio, masculum & fœminam creavit eos? Quid ergo Deus conjunxit, homo non separet.*] *Deinde confirmens suum ita concluſit, ut diceret neminem posse dimittere uxorem suam, excepta causa fornicationis. Hinc Apoſtolus ait in epiſtola ad Corinthios:* c [*His, qui matrimonio conjuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.*] *Vnde datur intelligi, quòd qualescunque fuerint vir & uxor, ex eo conjugali affectu sibi adhæserint, ulterius ab invicem discedere non debent.*

C. XVII. ¶ *Qualiscunque sit vir, ex quo semel placuit, non est dimittendus.*

Vnde Ambroſius *in Hexameron* d, *tit. decimo quarto, ſcribit.*

HOrrendus 1, & *e* incultus est vir: ſemel placuit: nunquid vir frequenter est eligendus? Comparem ſuum bos requirit, & equus diligit: & ſi mutetur alius, mittere jugum nescit compar alterius, & ſe non totum putat. Tu jugalem tuum repudias, & putas ſæpe mutandum? & ſi uno defecerit die, ſuperducis rivalem, & ſinem incognita causa, quaſi cognitam *f* pudoris exquæris injuriam?

1 ¶ Horrendus] *Apud B. Ambroſium legitur, ſed horridus & incultus est: ſemel placuit, &c. Ante hoc autem capitulum ſit ea. Adam per Evam. infra 33. q 5.*

C. XVIII. ¶ *Similiter de uxore intelligatur.*

Item Auguſtinus *de ſermone Domini in monte, lib. 1. cap. 32.*

SI uxorem *g* quis habeat ſterilem, vel deformem corpore, ſive debilem membris, vel cæcam, vel ſurdam, vel claudam, vel ſi quid aliud, ſive morbis, & doloribus, languoribusq; conflictam, & quidquid (excepta fornicatione) cogitari poteſt vehementer horribile, pro fide & ſocietate ſubſtinear.

C. XIX. ¶ *Non licet viro uxorem dimittere, niſi causa fornicationis.*

Item Hieronymus *ad Oceanum de* h *morte Fabiolæ.*

PRæcepit i Dominus uxorem non debere dimitti, excepta cauſa fornicationis, & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris jubetur, hoc conſequenter redundat in fœminas. Neq; enim adultera uxor dimittenda eſt, & maritus retinendus.

C. XX. ¶ *De eodem.*

Item *ibidem.*

APud nos, quod non licet fœminis, æquè non licet viris, & eadem ſervitus pari conditione cenſetur.

C. XXI. ¶ *Communione privetur, qui extra causam fornicationis uxorem ſuam dimittit.*

Item ex concilio Toletano XII. *cap. 8.*

¶ PRæceptum k Domini eſt, ut excepta cauſa fornicationis uxor à viro dimitti non debeat: & ideò quicunq; extra culpam criminis ſupradicti uxorem ſuam quacunq; occaſione dimiſerit, quia quod Deus *m* conjunxit, ille ſeparare diſponit, tamdiu ab eccleſiaſtica communione privatus, & à cœtu omnium Chriſtianorum maneat alienus, quamdiu ſocietatem relictæ conjugis ſyncerius amplectatur, & foveat. Itaque qui jam ad vicem ſuæ conjugis noluerint redire, ipſi ſe ſuis meritis, & palatinæ dignitatis officio ſeparabunt, & inſuper generoſæ dignitatis teſtimonium, quamdiu in culpa fuerint, amiſſuri ſunt: quia carnem ſuam diſſidii jugulo tradiderunt.

C. XXII. ¶ *De eodem.*

Nicolaus Papa *ad conſulta Bulgarorum, c. 96.*

QVidquid *n* mulier tua contra te cogitaverit aut fecerit, vel ſi te accuſaverit, non eſt, excepta cauſa fornicationis, rejicienda, vel odio prorſus habenda, quæ eſt 1, Apoſtolo *b* præcipiente, ſicut eccleſia à Chriſto diligenda.

1 ¶ Quæ eſt] *Hæc uſque ad finem addita ſunt ex ipſius responſionibus.*

7 pars. *Sed quæritur, cùm ſit par utriuſque conditio, cur communicantes viris cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in conſortio adulterorum virorum manere videantur.*

C. XXIII. ¶ *In utroque ſexu adulterium pari ratione punitur.*

De hiis ita ſcribit Innocentius Papa, *epiſt. 3. ad Exuperium Epiſcopum, cap. 4.*

CHriſtiana *o* religio adulterium in utroque ſexu pari ratione condemnat. Sed viros ſuos mulieres non facilè de adulterio accuſant, & non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud ſacerdotes deferre conſueverunt: & ideò mulieribus, prodito earum crimine, communio denegatur; virorum autem latente commiſſo non facilè quiſquam ex ſuſpicionibus abſtinetur: qui utique ſubmovebitur, ſi ejus flagitium detegatur. Cùm ergo par cauſa ſit, interdum probatione ceſſante, vindictæ ratio conquieſcit.

QVÆSTIO VI.

ECce, quòd iſta dimitti non valet, cùm à fornicatione innocens inveniatur. *Sed ponatur, quòd ipſa ſit adultera, quæritur, ſi adulter poſſit dimittere eam cauſa fornicationis. Non enim videtur, quod pars crimine infectus alium de eodem punire poſſit. Vnde cùm Iudas adulteram accuſaret, æquitatis ſententiam à Domino acceperunt.* [*Quicunque* d *veſtrum eſt ſine peccato, primus lapidem in illam mittat.*] *Hinc etiam in Evangelio* e *præcipitur:* [*Hypocrita, primùm ejice trabem de oculo tuo, & poſtea educes feſtucam de oculo fratris tui.*]

C. I. ¶ *Qui fornicatur, fornicationis causa uxorem ſuam dimittere non poteſt.*

Hinc etiam Auguſtinus *ſcribit in lib. 1. de ſermone Domini in monte, c. 28.*

NIhil *f* iniquius quàm fornicationis cauſa dimittere uxorem, ſi & ipſe convincitur fornicari. Occurrit enim illud: [*In quo g enim alterum judicas, temetipſum condemnas: eadem enim agis, quæ judicas.*] Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abjicere uxorem, prior debet eſſe à fornicatione purgatus. Quod ſimiliter etiam de fœmina dixerim.

C. II. ¶ *Qualem quiſque vult invenire uxorem, talem ſe ſervet eidem.*

Idem *de verbis Domini, tractatus, ſive ſerm. 46.*

SIducturi *h* eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris. Quales vultis eas 1 invenire, tales & ipſæ inveniant vos. Quis juvenis eſt, qui non caſtam velit ducere uxorem? & ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? Intactam quæris? intactus eſto: puram quæris? noli eſſe impurus. Non enim illa poteſt, & tu non poteſ:

1 ¶ Eas invenire] *In originali, & apud Ivonem eſt,* Quales eas vultis ad vos venire, tales & vos debent ipſæ invenire.

---

a Matth. 19. b Gen. 2. c 1. Cor. 7. d Lib. 5. c. 7. e Ivo p. 8. c. 231. Pann. l. 6. c. 119. f al. cognita. g Sent. 4. diſt. 34. Ivo 4. diſt. 31. Ivo p. 8. c. 240. Pann. l. 7. c. 4. h Epitaphium Fabiolæ tom. 1. i Sent. 4. diſt. 31. Ivo p. 8. c. 240. Pann. l. 7. c. 4. k Ivo ibid. l Ivo p. 8. c. 229. Pann. l. 6. c. 118. m Matth. 19.

a Ivo part. 8. cap. 228. b Epheſ. 5. c Sent. 4. diſtinct. 31. Ivo p. 8. cap. 214. d Ioann. 8. e Luc. 16. f Sentent. 4. diſtinct. 31. Ivo p. 8. c. 230. Pannorm. l. 7. cap. 31. g Rom. 2. h Ivo p. 8. cap. 445.

C. III. ¶ *Iudicium de alio expetere non debet, qui de se iudicari contemnit.*

Idem *in epistola ad Pascentium comitem Arianum, epist. 174.*

INiquum *a* est, ut quisque de alio judicare velit, & judicari de se nolit.

C. IV. ¶ *Viri gravius sunt puniendi de adulterio, quàm mulieres.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib. 2. c. 8.*

INdignantur *b* mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: cùm tanto gravius eos puniri oporteret, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas.

C. V. ¶ *Sicut vir caput est mulieris, sic adulterando gravius delinquit, quàm mulier.*

Idem *de decem chordis, cap. 3.*

NOn *c* mœchabetis, id est, non ibis ad aliquam aliam præter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, & non vis reddere hoc uxori? & cùm debeas in virtute præcedere uxorem (quoniam castitas virt⁹ est,) tu sub uno impetu libidinis cadis? & vis uxorem tuam victricem esse, tu victus jaces *d*? & cùm tu caput sis uxoris tuæ, præcedet te ad Deum, cujus caput es? vis domum tuam capite deorsum pendere? Caput *e* enim mulieris est vir. Vbi autem melius vivit mulier, quàm vir, capite deorsum pendet domus. Si caput est vir, melius debet vivere vir, & præcedere in omnibus bonis factis uxorem suam, ut illa imitetur virum, & sequatur caput suum.

His auctoritatibus monstratur, quod adulter adulteram dimittere non valet.

QVÆSTIO VII.

1 ¶ IPs NUnc autem quæritur, *si ille, qui dimiserit uxorem suam causa fornicationis, illa vivente aliam ducere possit. Quòd autem hoc fieri non possit, testatur* Augustinus *in libro de bono conjugali, cap. 7. dicens.*

C. I. ¶ *Vinculum conjugis fornicatione non potest dissolvi.*

INterveniente *f* divortio non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita ut sibi conjuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati.

C. II. ¶ *Nulla ratione dissolvitur conjugium, quod semel initum probatur.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib. 2. cap. 4. & 5.*

LIcitè dimittitur *g* conjunx ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris. Propter quod sit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. Sicut enim manente in se sacramento regenerationis excommunicationis 1 quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, uxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo etiamsi nunquam reconcilietur viro. Carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Reus verò excommunicatus ideò nunquam carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus.

1 ¶ Excommunicationis quis] *Totus hic locus est restitutus ex originali, & multa alia cùm ex eodem, tum ex vetustis exemplaribus emendata.*

a *Ivo p. 6. c. 392.* b *Sent. 4. dist. 35. Ivo p. 8. c. 242. Pann. l. 7. c. 36.* c *Ivo p. 8. c. 263. Exod. 20. Deut. 5.* d *al. jacens.* e *Epi. 5.* f *Ivo p. 8. c. 9. & 235. Pann. l. 7. c. 6.* g *Ivo part. 8. cap. 239. Pann. lib. 7. cap. 5.*

C. III. ¶ *Sive vir ab uxore, sive uxor a viro causa fornicationis discesserit, alteram habere prohibetur.*

Idem *super epistolam Pauli ad Corinthios.*

APostolus *d* dicit 1: [His, qui sunt in conjugio, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut reconciliari viro suo.] Potest enim fieri, ut discedat causa, qua Dominus permisit. Aut, si fœmina licet virum dimittere etiam præter causam fornicationis, & non licet viro, quid respondebimus de hoc, quod dixit populus? [Et vir uxorem ne dimittat.] quarenon addit, (excepta causa fornicationis.] quod Dominus permisit, nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimittat, (quod causa fornicationis permittitur,) maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori? *& post pauca.* ¶ Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, quia permisit, non jussit.

Est apud Bedam 1. Corinth. 7. ex lib. 1. B. Augustini de sermone Domini in monte, cap. 26.

1 ¶ Apostolus dicit] *Apud B. Augustinum in 1. libro sermone Domini in monte, cap. 26. legitur: sed consulamus Apostolum, ne quid temerè dicamus.* [his, qui sunt in conjugio, inquit, præcipio, &c.] *Apud Bedam ubi 1. Corinth.* His, qui sunt in conjugio, præcipit per Apostolum Dominus, uxorem, &c. *Multa verò & in hoc, & in sequentibus capitibus,* Fieri. & Dominus. *emendata sunt ex ipsum B. Augustini & Bedæ in locis indicatis.*

C. IV.

Idem *de sermone Domini in monte, lib. 1. cap. 25.*

FIeri *b* potest, ut vir dimittat uxorem causa fornicationis, quam Dominus excepta esse voluit. In verò si nec illi nubere conceditur, vivo viro, à quo dimissa sit, neque huic alteram ducere viva uxore, quam dimisit, multò minùs fas est illicita cum quibuslibet fœdera committere.

C. V. ¶ *Ab uxore dimissus, vel dimissa erubescat pœnitentiam redigantur, nisi aut omnem vivere, aut sibi reconciliari voluerint.*

Item ex concilio Milevitano, *c. 17.*

PLacuit, ut secundùm *c* Evangelium, & *d* Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.

C. VI. ¶ *Mœchatur qui à viro dimissam sibi præsumit.*

Item Augustinus *libro 1. de sermone Domini in monte, cap. 15.*

DOminus *e* ad illud confirmandum, ut non fas sit dimittatur uxor, solam causam fornicationis excipit, cæteras verò universas molestias, si quæ forte inferrint, jubet pro fide conjugali, pro castitate forte tolerari. Et mœchum dixit etiam virum, qui eam ducit, quæ soluta est à viro.

C. VII. ¶ *Adultera probatur, qua vivente viro alteri nubit.*

Item Hieronymus *ad Amandum 1 Presbyterum.*

OMnes *f* causationes Apostolus amputans, apertissimè definivit, vivente viro esse adulteram mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas rapto[illegible]

a *1. Corint. 7. Sententi 4. distinct. 35. Polyc. l. 6. tit. 4. Ivo part. 8. cap. 208. Pann. l. 7. cap. 2.* b *Beda 1. Corint. 7. Ivo part. 8. cap. 1.* c *Alias Concilium Africanum, cap. 69. & Gracian. cap. 121.* d *1. Corinth. 7. Polycarp. libr. 6. tit. 4. Anselmus lib. 11. cap. 1. Burch. lib. 9. cap. 64. Ivo p. 8. cap. 200.* e *Beda 1. Corinth. 7. Ivo dist. 35. Ivo p. 8. cap. 237. Pannor. l. 7. c. 4.* f *Polyc. l. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 239.*

Iustian.

feminam, matris præstationem *a*, patris auctoritatem, propinquorum catervam, servorum insidias, atque contemptum *b*, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus hæc propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente Christi verba secutus est, qui sit in Evangelio. *c* [Qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam acceperit, adulter est.] Unde & Apostoli gravem conjugii sarcinam intelligentes: [Si ita est, inquiunt, non expedit homini, uxorem accipere.] Ad quos Dominus: [qui potest, inquit, capere, capiat.] statimq; sub exemplo trium eunuchorum virginitatis infert beatitudinem, quæ nulla carnis lege tenetur.

¶ Amandum] *Sic in plerisque vetustis. Nam in vulgatis editionibus sam. Sunt autem aliqua in capite emendata ex ipso opusculo: glossa non obstante.*

¶ *Hæc verba apud B. Hieronymum sequuntur c. non satis 34. quæst. 1.*

C. VIII. ¶ *Mulieri fideli, quæ virum adulterum dimittit, alii nubere non licet.*

Item exconcilio Eliberitano, *cap. 9.*

Fidelis *d* fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit infidelem, & alterum duxit *e*, prohibeatur, ne ducat autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de sæculo exierit, nisi necessitas dimittatis dare compulerit.

C. IX. ¶ *Ad pœnitentiam est cogendus, qui multis nuptiis copulatur.*

Item ex concilio Martini Papæ, *id est ex cap. Martini Bracarensis, c. 20.*

Si *f* quis fuerit multis nuptiis copulatus, pœnitentiam agat. Conversatio autem & fides pœnitentis tempus comprehendat 1.

1 ¶ Comprehendat] *In originali, & apud Ivonem est,* comprehendat tempus. *Apud Burchardum corrupte,* compendium. *Et omnino Nectarium Socratis, cap. 5. supra, 31. quæst. 2. de hiis. unde hæc sumpta est, legitur,* abbreviat. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. X. ¶ *Qui ob fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, mœchari probatur.*

Item Augustinus *de adulterinis conjugiis, lib. 1. capit. 9.*

Quemadmodum *g* non recte dici potest, si ergo nec fit homo, non peccat (sunt enim etiam peccata imperfectorum, quamvis minora, quàm scientium) ita non recte dici potest, ergo si causa fornicationis dimiserit vir uxorem, & aliam duxerit, non mœchatur. Est enim nonnullo etiam eorum, qui alias ducunt relictis propter fornicationem prioribus, sed utique minor, quàm eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt.

g Sunt enim in fornicationis gradus, ut sicut gravius peccat adulter, quam fornicator, sic gravius delinquat, qui nec sua dimissa adulteram ducit, ea, qui suam dimittens, aliam cognoscit: gravius nempe quo uxorem habens ad conjugem proximæ sua accedit, quam qui nullam uxorem, verum alterius violat, vel uxoratus ad solutam accedit. Sed hos omnes incestuosi transcendunt: quos vincunt omnes adulteri delinquentes.

C. XI.

Unde Augustinus *de adulterinis conjugiis.*

Adulterii *h* malum vincit fornicationem; vincitur autem ab incestu. Pejus est enim cum matre, quàm cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum est pessimum, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti. Usus enim naturalis, si ultra modum prolabitur, in uxore quidem veniale est, in meretrice damnabile. Sed iste, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio creatoris, & ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cùm modus excedituir, longè sit tolerabilius, quàm in eis, quæ concessa non sunt, vel unus, vel rarus excessus.

¶ *In multis vetustis caput hoc conjunctum est superiori: atque in eo reservantur verba B. Augustini hinc inde collecta, potissimum ex libro de bono conjugali, cap. 8. 9. & 11. quem etiam librum citat Ivo, & Magister.*

C. XII. ¶ *Minus est secundùm naturam coire, quàm contra naturam delinquere.*

Item Ambrosius *in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 6.*

Offerebat *a* sanctus Loth filiarum pudorem. Nam etsi illa quoque flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat secundùm naturam coire, quàm adversus naturam delinquere. Præferebat domus suæ verecundiæ, hospitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inviolabilem.

C. XIII. ¶ *Graviora sunt flagitia, quæ contra naturam probantur.*

Item Augustinus *confessionum, lib. 3. c. 8.*

Flagitia *b*, quæ sunt contra naturam, ubique & semper detestanda, atq; punienda sunt: qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non sic fecit homines, ut se illo uteretur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cujus ipse auctor est, libidinis perversitate polluitur.

C. XIV. ¶ *Turpior & flagitiosior est usus contra naturam, quàm fornicationis vel adulterii.*

Item *contra Iovinianum, lib. 1.*

Usus *c* naturalis & licitus est in conjugio, sicut illicitus in adulterio. Contra naturam verò semper illicitus, & proculdubio flagitiosior atq; turpior: quem sanctus Apostolus *d* & in fœminis, & in masculis arguebat, damnabiliores volens intelligi, quàm si in usu naturali vel adulterando, vel fornicando peccarent.

¶ *Caput hoc neque in libro de bono conjugali, (quem contra Iovinianum se scripsisse B. Augustinus lib. 2. retractat. cap. 22. profitetur,) neque in libris contra Iulianum, quorum quantum citat Ivo, est inventum. De his tamen flagitiis agitur lib. 2. de nuptiis & concupiscentia, c. 19. & 20.*

C. XV. ¶ *Omnis immunda pollutio, fornicatio est, licet varia sint peccata fornicationis.*

Item Isidorus *lib. 2. de summo bono, c. 39.*

Non solùm de commissa fornicatione peccatum ipse regnat in homine, sed, si adhuc delectetur, atque animum teneat, proculdubio regnat. Fornicatio carnis, adulterium: fornicatio animæ, idolorum est servitus. Est autem & spiritalis fornicatio, de qua *e* Dominus ait: *f* [Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.] omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur, quamvis quisq; diversa turpitudinis voluptate prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus & regnum Dei clauditur, & homo à Deo separatur. ¶ Inter cætera septem vitia vitium *g* fornicationis

---

a. Prælegimus.] *orig.* *b aliter, & parentum contumelie dicunt.*] *orig.* *c Burch. lib. 9. cap. 63. Ivo part. 8. cap. 199. & 311.* *d Burch. lib. 9. cap. 20. Ivo part. 8. cap. 158. part. 1. cap. 234.* *h Sentent. 4. distinct. 38. Ivo part. 1. cap. 111.*

a Ivo p. 9. c. 135. Gen. 19. *b Ivo p. 9. c. 105.* *c Ivo p. 9. c. 106.* *d Rom. 1.* *e Secundum quod.* *f Matt. 5.* *g alit. fornicatio maxima est sceleris.*

maximum sceius est: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi facit membrum meretricis. Sunt 1 autem quædam, quæ sicut animalia absque ulla discretione, indesinenter libidini serviunt: quas ego nec mutis pecoribus comparaverim. Pecora enim cùm conceperint, ultrà non indulgent maribus copiam sui.

1 ¶ Sunt autem] *Hæc non sunt inventa apud Isidorum: sed apud Origenem, hom. 5. ad c. 19. Gen. & similia apud B. Hieronymum in c. 3. epistolæ ad Ephesios.*

C. XVI. ¶ *Adulterium secundum in pœnis obtinet locum.*

Item ex epistola 1. Clementis *ad Iacobum.*

QVid *a* in omnibus peccatis adulterio gravius? Secundum namque in pœnis obtinet locum: quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant à Deo, etiamsi sobriè vixerint.

¶ *Locum hunc ex epistola Clementis citat Nicolaus I. in epistola omnibus Archiepiscopis & Episcopis in regno Lotharii, quæ incipit,* Optaremus: *& extat Romæ in bibliotheca monasterii Dominicanorum.*

His auctoritatibus evidentissimè monstratur, quòd quicunq; causa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam illa vivente ducere non poterit: & si duxerit, reus adulterii erit. ¶ *His ita respondetur. Hæ auctoritates de eis loquuntur, quorum continentiam carnalis infirmitas non impedit, vel de his, qui prostantes causam discidii, aliorum conjunctione se reddiderint indignos.*

C. XVII.

Unde Ambrosius *super* 1. *epist. Pauli ad Corinthios, ad cap.* 7.

VXor *b* à viro non discedat, nisi causa fornicationis: quòd si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo: & vir similiter non dimittat uxorem.] Idcò non subdit de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.

¶ *In eo Ambrosii loco pluribus verbis hæc res exponitur: sed contrariam sententiam asserit B. Ambrosius lib.* 1. *de Abraham, cap.* 4. *&* 7. *quod refertur sup. cad. qu.* 4. *nemo. & in comment. ad cap.* 16. *Lucæ, toto ca.* 1. *Libri octavi, cujus pars refertur infrà* 33. *quæst.* 2. *an.* 3. *quod.*

C. XVIII. ¶ *Licet ducere aliam viro, cui sua ob infirmitatem corporis debitum reddere non valet.*

Item Gregorius III. *Bonifacio Episcopo, epist.* 4.

QVod *c* proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis: bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit.

¶ *Epistola, ex qua capitulum hoc acceptum est, impressa extat tomo* 3. *conciliorum, & manuscripta in bibliotheca monasterii Dominicanorum: & quæ citantur infra* 33. *q.* 1. *c. quòd autem. & c. sequenti, videntur esse hujus Gregorii III.*

5 pars. Sed *d* illud Ambrosii à falsatoribus dicitur insertum. Illud Gregorii sacris canonibus, imò Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus invenitur adversum. *Quidam verò sententiam Ambrosii servare cupientes, non de qualibet fornicatione illud arbitrantur intelligi, ut ob quamlibet fornicationem vir licitè dimittat uxorem, & vivente dimissa aliam ducat, sed de incestuosa tantum fornicatione intelligi: cum uxor videlicet alicujus, patri & filio, fratri & avunculo vir suus, vel alicui similium se constuprandam publicè tradiderit. Hæc autem, quia viro suo se illicitam reddidit in perpetuum, dum per copulam consanguinitatis per primum vel tertium gradum transvit affinitas a, licite dimittitur, & vivente superducitur alia. Hic si quis contendat non magis viros quam mulieri licitum esse, si vir alicujus eodem modo fornicetur, soluturum ab Apostolo appellatum non sexu, sed animi virtute: mulierem quoque nominatam sentiat non sexu corporis, sed mulieris virtute. Sed quia nulla auctoritate permittitur, ut uxore vivente alia superducatur, intelligitur illud Ambrosii in supra dicto generalitatis: non tamen, quòd vivente dimissa, aliam ducere possit sed post mortem fornicarii vel fornicariæ (quorum uterque sic polluctum est, à corruptione luxuriæ mulier appellatur,) ubi, qua illicitatione mundus est, vir, vel mulier alii copulari possint: nubant autem, si super vixerint, nullo modo alii copulari poterunt.*

C. XIX. ¶ *Licitum conjugum non negetur illi, cujus uxor cum suo fratre dormierit.*

Sic & illud intelligitur, quod in capitulo eujusdam concilii *legitur.*

QVædam *b* cum fratre viri sui dormivit: dicitur est, ut adulterii nunquam conjugio copulentur: li verò, cujus uxor stuprata est, licita conjugia sortiantur.

¶ *Simile legitur lib.* 5. *Capitularium, cap.* 19.

C. XX. ¶ *Disjungantur, & nunquam conjungantur, qui quodlibet infra subscriptum admiserint.*

Sic & illud Moguntinensis concilii intelligitur.

SI *c* quis viduam uxorem duxerit, & postea cum sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre aut si quis relictam fratris, si quis neptem, aut novercam, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam avunculi aut relictam, aut privignam polluerit, eos disjungi, & nunquam in conjugio copulari præcipimus.

¶ *Sensus hujus capitis est in d* concilio primo Moguntino, *c.* 36. *&* 2. *sub Rabano, c.* 29. *& lib.* 5. *Capitularium, ubi eadem pleraq; eadem verba habentur.*

C. XXI. ¶ *Sororem uxoris pollutam non habere valet.*

Item.

QVi dormierit *e* cum duabus sororibus, licet ante alis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat: ipsi adulteri in conjugio copulentur.

C. XXII. ¶ *Causa adulterii uxorem relinquens continentiam servet.*

Item illud Gregorii.

HI verò *f*, qui uxores suas in adulterio deprehendunt non licebit nec eum, nec eam, aliam uxorem re, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. adultera mortua fuerit, vir ejus, si vult, nubat; Domino: adultera verò nunquam, etiam si mortua erit vir ejus: omnibus tamen diebus vitæ suæ pœnitentiæ lamenta persolvat.

C. XXIII. ¶ *Neutram habeat, qui sororem uxoris polluit.*

Item ex decreto Zachariæ Papæ.

COncubuisti *g* cum sorore uxoris tuæ: dicitur tram habeas: & si illa quæ uxor tua fuerit, scieris non fuit, si se continere non vult, nubat mino cui velit. Tu autem & adultera sine spe permaneatis: & quamdiu vixeritis, juxta præcepta cerdotis pœnitentiam agite.

a Sentent. distinct. 28. Ivo part. 8. c. 99. Pann. l. 7. c. 21. b Sentent. 4. distinct. 35. 1. Corinth. 7. Glossa ordin. ad eum locum. c Ivo part. 8. cap. 78. Pannorm. lib. 6. c. 12. d Sentent. 4. dist. 35. Glossa ordin. 1. Corint. 7.

a al. Affinitatis. b 5. Capitul. cap. 111. c Ivo cap. 9. Ivo part. 9. cap. 71. & 77. Pann. lib. 8. cap. 121. d Vormacensi, cap. 63. e Sent. 4. dist. 34. Burch. Lib. 10. cap. 69. f Sent. 4. dist. 34. Polyc. lib. 8. tit. 4. l. 19. c. 5. fol. 173. g Sent. dist. 34.

C. XXIV. ¶ *Cum noverca, vel filiastra, vel sorore suæ uxoris dormiens, ad conjugium pervenire non potest: viris tamen earum legitimâ non negantur conjugia.*

Item ex concilio Triburiensi.

SIquis a cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire: sed vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. Similiter si quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, observandum est.

Licentia illud, quod in fine Moguntinensis concilii ponitur, à nullo non de legitimo conjunctu, sed de fornicariis dictum intelligi: videlicet ut fornicarii discedant ab invicem, & sine spe conjugii permaneant. Illud verò Gregorii ad Bonifacium, Anglos à se tempore permissum est: quibus B. Gregorius in quarto & quintogenerazione conjugia contrahi permisit: aliàs autem time-tur, cum Augustinus dicat libro de sermone Domini in monte, si b uxorem quis habeat sterilem, &c.]

1 ¶ Anglicis] *Verbis auctor glossæ animadvertit, Gratianum, qui Gregorii tertium scripsit ad Bonifacium legatum Germaniæ ejus causâ Germanorum, retulisse ad ea, quæ multo antè B. Gregorius primus scripserat ad Augustinum Episcopum, dispensandum Anglis ad fidem nuper conversis super gradibus consanguineæ & affinitatis: & habetur infrà 35. quæst. 2. & 3. cap. quadam ha 55. ad fidem.*

C. XXV. ¶ *Ob infirmitatem, vel damna corporis, conjugia solvi non licet.*

Item Nicolaus *ad Carolum Moguntinensem Episcopum.*

c Illi qui c matrimonium sani contraxerint, & uni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas acciderit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his, qui ab adversariis excæcantur, aut membris truncantur, aut à barbaris exiecti fuerint.

C. XXVI. ¶ *Furiosus & furiosa matrimonium contrahere non possunt.*

Item Fabianus Papa.

NEque d furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separentur.

7 pars. *Ergo ex præmissis colligitur, non licet huic, dimissa uxore aliam ducere. Manet enim inter eos quoddam vinculum conjugale, quod nec ipsa separatione dissolvitur.*

C. XXVII. ¶ *Sterilem uxorem dimittere, & causa fecunditatis aliam ducere alicui non licet.*

Vide Augustinus *aut in libro de bono conjugali, cap. 7.*

TAntum e valet illud sociale vinculum conjugum, ut non ex causâ procreandi conjugetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Posset enim homo dimittere sterilem uxorem, & aliam ducere, de qua filios habeat, & uxorem non liceat. *Item c. 15.* ¶ Manet vinculum nuptiarum, etsi proles, cujus causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita ut jam scientibus conjugibus non de filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alis copulare non liceat. Quòd si fecerint, cum eis, quibus se copulaverint, adulterium committunt: ipsi autem conjuges manent. Planè uxorem nolentem habere aliam, unde communes filii nascuntur, unius commixtione ac semine, alterius autem

a Ex una apud Vermerias Iur. l. 17. c. 11. b *supr. eod. q. 5. Conc. Tolet. sext. c. 8. Paulli 31. 19. in interpretatione l. 4. in fin. n. 11.* c *Ivo p. 8. c. 74. Panor. l. 6. c. 28. & 105.*

jure, ac potestate, apud antiquos Patres fas erat. Vtrum & nunc fas sit, temerè a non dixerim.

C. XXVIII. ¶ *De eodem.*

Idem *lib. 1. de nuptiis & concupiscentia, c. 10.*

VSque b adeò manent inter viventes semel inita jura nuptiarum, ut potius sint inter se conjuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus aliis adhæserunt. *& paulo 1 post.* ¶ Manet inter viventes quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostata anima velut de conjugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, si amissset abscedens. Habet autem hoc, qui recessit, ad cumulum supplicii, non ad meritum præmii.

1 ¶ Et paulò post] *Apud B. Augustinum hîc interjicitur c. denig. supr. 31. q. 1. Addita verò nonnulla sunt, & emendata in hoc capite ex ipso originali, quemadmodum & in præcedenti.*

QVÆSTIO VIII.

QVium ita, probatum sit, quòd hic uxorem suam dimittere, & aliam ducere non potest, quæritur, si liceat ei hac conditione peccare, ut infidelem ad fidem adducat. Quod non posse fieri Augustinus *affirmat in lib. de adulterinis conjugiis, cap. 24. ita dicens.*

C. I. ¶ *Non debet aliquis à continentiæ voto recedere, etiamsi infidelis Christianam se fieri polliceatur.*

NOn c solùm mœchandum non est, (quod facit non quidam, sed omnis, qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, etsi propterea duxerit, ut faciat Christianam:) sed etiam quisquis non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet istâ compensatione peccare, ut ideò eredat uxorem sibi esse ducendam, quia promisit, quæ nuptias ejus appetit, futuram se esse Christianam. Quod enim cuiquam, antequam vovisset licebat, cùm id se nunquam facturum voverit, non licebit: si tamen id voverit, quod vovendum fuit, sicuti est perpetua virginitas, vel post 1 experta connubia solutis à vinculo conjugali, vidualis castitas, seu ex consensu voventibus d, & carnalia debita sibi invicem relaxantibus fidelibus, castisque conjugibus (quod alterum sine altera, vel alteram sine altero vovere fas non est) jugis continentia. Hæc ergo, & si qua alia sunt, quæ rectissimè voventur, cùm homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine ulla conditione voverunt.

1 ¶ vel post] *Hic locus in vulgatis B. Augustini codicibus, & etiam apud Ivonem usq; ad vers.* Hæc ergo. *paulò aliter habet.*

CAVSA XXXIII.

QVidam vir maleficiis impeditus, uxori sua debitum reddere non poterat. Alius interim clanculò eam corrupit: à viro suo separata, corruptori suo publicè nubit: crimen, quod admiserat, corde tantum Deo confitetur: redditur huic facultas cognoscendi eam: repetit uxorem suam: qua recepta, ut expeditius orationi vacaret, & ad carnes agni purius e accederet, continentiam se servaturum promisit: uxor verò consensum non adhibuit.

1 *Hic primum quæritur, an propter impossibilitatem coeundi, à viro suo aliquæ sit separanda.*

2 *Secundò, an post separationem ei nubere valeat, cum qua prius fornicata est.*

a *al. non temerè dixerim.* b *Sentent. 4. distinct. 31. Ivo pa. 1. cap. 12. Pannorm. lib. 6. c. 74.* c *Ivo p. 8. c. 73.* d *al. viventibus.* e *al. puras.*

3 *Tertiò, si sola confessione cordis crimen possit deleri.*
4 *Quarto, si tempore orationis quis valeat reddere conjugii debitum.*
5 *Quintò, an vir sine consensu uxoris continentiam vovere possit, vel si minùs vel terroribus licentiam vovendi ab ea extorquere valeat.*

QVÆSTIO I.

QVòd autem propter impossibilitatem reddendi debitum mulier à viro suo separari non possit, auctoritate Evangelica, & Apostolica probatur. Sic enim Christus ait in a Evangelio: [Nullí licet dimittere uxorem suam, nisi causa fornicationis:] vel quia alter eorum sicut Augustinus exponit, fornicatius fuerit, vel ad quam alter alterum pertæsus voluerit. ¶ Item Apostolus: b [Mulier, quanto tempore vivit vir ejus, alligata est legi ipsius.] non legi sibi reddendi debitum: sed non transferendi se ad alium. ¶ Item c: [His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego sed Dominus, uxorem à viro non discedere, nisi causa fornicationis.] Evangelica itaq; & Apostolica auctoritate prohibetur mulier à viro suo discedere, nisi ob causam illam cunctis notissimam: qua interveniente si discesserit, oportet eam manere innuptam, aut reconciliari viro suo. Unde datur intelligi, quòd impossibilitas reddendi debitum facit conjugii dissidium. Huic ita respondetur. Conjugium confirmatur officio, ut suprà 1 probatum est: postquam verò officio confirmatum fuerit, nisi causa fornicationis, non licet viro uxorem dimittere, vel uxori à viro discedere. Verum antequam confirmetur, impossibilitas officii solvit vinculum conjugii.

1 ¶ Vt suprà] *Videtur indicare c. non dubium & c. cùm societas. supr. 27. q. 1. de qua re ibi notatum est.*

C. I.
¶ *Licet mulieri alteri nubere, quam ob frigiditatem vir cognoscere non poterit.*

Unde scribit Gregorius. *Ioanni 1 Ravennati Episcopo.*

QVod d autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit? De quibus scriptum est: [Vir & mulier, si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quòd non possit ecire cum ea, si potest probare per justum judicium, quod verum sit, accipiat alium. Si autem ille aliam acceperit, separentur.

1 ¶ Ioanni] *Repetenda sunt, quæ sunt notata in hoc idem caput supr. 27. q. 2.*

C. II.
Item ex epistola ejusdem.

REquisisti e de his, qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse invicem operam carni dantes commisceri. Iste verò si non potest ea uti pro uxore, habeat eam quasi sororem. Quòd si retinaculum conjugale voluerunt rescindere, maneant utrique innupti. Nam si huic non potuit concordare naturaliter, quomodo alteri convenier? Si igitur vir aliam vult uxorem accipere, manifesta patet ratio f, quia suggerente diabolo odii fomitem, exosam eam habuit, & idcirco eam dimittere mendacii falsitate molitur. Quòd si mulier causatur, & dicit, Volo esse mater, & filios procreare, & uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis jurejurando dicat, ut nunquam per commistionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, videtur mulierem secundas nuptias contrahere posse. Humanum g di-

a *Matth. 19 supr. 28. quæst. 1. c. idololatria. §. item si infidelitas.* b *Rom. 7.* c *1. Cor. 7.* d *supr. 27. q. 2. quod autem. Sent. 4. dist. 34. Burch. l. 9. c. 40. Ivo p. 8. c. 118. Pann. l. 6. c. 115. Anf. l. 10. c. 26. Capit. 6. c. 55.* e *Ivo p. 8. c. 80. Sent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 25. Burch. l. 9. c. 44. Ivo p. 5. c. 182. Panorm. l. 6. §. 116. & Greg. 2.* f *al. ratione.* g *Rom. 6.*

co propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem ejus frigidæ naturæ est, maneat sine conjuge. Quod si de alia copulam acceperit, tunc hi, qui juraverint, perjurii crimine rei teneantur, & pœnitentia peracta prima congantur recipere connubia.

Hoc a autem servari præcipitur, cùm uterq; idem sentit. Caterum si vir asseruerit se reddidisse debitum uxori, & illa negatur, cui potius fides habenda sit, merito quæritur.

C. III.
¶ *In veritate viri consistat, si mulier negat se cognitam ab eo.*

De hiis in concilio apud Compendium habito *ita statutum est.*

SI b quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quòd nunquam cognoverit ea: & ille vir dicit, quòd sic fecit, in veritate viri credatur, quia vir caput est mulieris.

Ecce, quod impossibilitas reddendi debitum, vocatum sit conjugii. Sed hoc de naturali impossibilitate statutum est. Ea autem, maleficii impedimento, non frigiditate naturali debitum conjugale prohibente, a viro suo separata est. Unde scribitur, si liceat ei etiam in hoc casu a viro suo discedere, & alii copulare.

C. IV.
¶ *Quid de his, quã maleficio impediti, coire non possunt.*

De hiis ita scribit Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus.

SI c per sortiarias, atque maleficas 1, occulto sed non quam injusto Dei judicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato, Deo & sacerdoti de omnibus peccatis suis duram confessionem faciant, & profusis lachrymis, & largioribus eleemosynis, & orationibus, atque jejuniis Domino satisfaciant, & presbyteros exorcismos ac cætera ecclesiasticæ medicinæ munia ministri ecclesiæ, tales, quantum Dominus annuit, ut Abimelech, ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent. Quòd si forte sanari nolumus, & separari valebunt: sed, postquam alias nuptias expetierint, illis in carne viventibus, quibus juncti fuerunt, nequaquam illis quos reliquerant, etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt.

1 ¶ Maleficas] *In vulgatu sequebatur, artes: quæ una est à pleriſq; vetuſtis codicibus, ac cæteris oſtenſibus.*

Sed in hoc vi detur contrarius præmisso capitulo Concor. Ibi enim post possibilitatem redditam jubetur separatus ab illa, redempserat, & redire ad priorem. Hic autem virum, postquam copulata fuerat, primo reconciliari nequiverit.

QVÆSTIO II.

QVòd autem ei, cum quo prius fornicata fuit, separationem nubere possit, superius probatum est. Mortuus est enim sibi vir ejus. Exque [illegible] clesiæ ab eo separata, ab ejus lege soluta est. Unde non a [illegible] postolum nubat, cui vult, tantùm in Domino. ¶ Sed quæritur, si sine ecclesiastico judicio, nulla causa dissidii rationabiliter præcedente, ita ab ea discessisset, an esset cogendus redire ad eam? de quo statutum est in concilio Carthaginensi, cui interfuit Augustinus, cap. 30. f

¶ *Eriam in codicibus manuscripti, & apud Ivonem in Decreto cap. 328. citatur ex concilio Carthaginensi, in quo nulla invenitur, sed in Agathensi, cap. 25. (ex quo utut ivo eadem petiit) & Capit. 7. c. 305.*

a *Sent. 4. dist. 34.* b *Sent. ibid. Burch. l. 9. c. 40. Ivo p. 8. c. 180. Pann. l. 6. c. 119.* c *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 394. Pann. l. 6. c. 231.*) & *Capit. 7. c. 305.*
d *al. munimina.* e *1. Cor. 5.* f *al. 15.*

C. I. ¶ Non licet alicui uxorem dimittere, nisi causa discidii primum ecclesiæ probetur.

SAculares a qui conjugale consortium nulla ratione graviori vulpa dimittunt, vel etiam dimiserunt, & nullas causas discidii probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita, aut aliena præsumant, si antequam apud Episcopos comprovinciales discidii causas dixerint, & priusquā in judicio damnentur, uxoribus suis abjecerint, à communione sanctæ ecclesiæ, & populi cœtu, pro eo quod fidem & conjugia maculant, excludantur.

1 ¶ Nulla] *In recentioribus conciliorum editionibus in concilio Agathensi legitur*, sine graviori, *in Capitularibus*, absque graviori: *sed in antiquis editionibus Parisiensibus conciliorum, & in editione Vaticana*, consortium graviori.

C. II. ¶ Lex divina prohibet virum uxorem dimittere, nisi causa fornicationis.

Item Ambrosius *super Lucam, ad c. 16.*

QUod in subditos nefas est, in comparem fas est? Numquid ergo uxorem quasi 1 jure, sine crimine, & non sibi licere, quia lex humana non prohibet? Sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere: tenuit legem Domini, cui obsequuntur etiam, qui legunt. [*Quod* b *Deus conjunxit, homo non separet.*]

1 [Quasi jure] *Sic etiam in vulgatis B. Ambrosii codicibus. Gratianus manuscripto est*, quam scis vivere licentiose.

C. III. ¶ Absq; causa cognitione à viro suo dimissa, ad omnia restituatur.

Item Nicolaus Papa *Carolo Regi.*

Illatrix c ecclesiastica ab Eusebio Cæsariensi Episcopo confecta, de muliere quadam, quæ pro d castitate nimia accusabatur, ait. [Præceptum est ab Imperatore lege lata ut primo permitteretur ei rem familiarem dispositionis ordinare: tunc demum responderet objectis. Si comites leges tam ecclesiasticæ, quàm vulgares, præcipiunt.] ¶ Si e autem de mulieribus, & de talibus viris hæc constituta sunt, multò magis ecclesiasticis hominibus, & sacerdotibus sunt concessa.

¶ *Hanc mulierem meminit Justinus in primo Apologetico pro Christianis, & Eusebius ecclesiastica historiæ l. 4. cap. 16. Verba eorum hanc sunt: Quæ in epistolis Nicolai impressis, aut manuscriptis non sunt vicinis: sed habentur fere eadem in præfatione Isidori in Sancta canonum collectionem. Præstat tamen Justinum & Eusebium adire. Fertasse autem in hoc caput translatus est ex Isidoro quæ sequuntur.*

C. IV. ¶ Nisi post restitutionem, non de conjugii fœdere, nec de adulterii crimine inter virum & uxorem judicium est agitandum.

Item Nicolaus Papa *in epistola Carolo Regi.*

1 Quod de conjugii fœdere, sive de adulterii crimine agitandum sit, nulla ratio g patitur. Theutbergam cum Lothario posse inire conflictum, vel Lotharium uxoriæ subire certamen, nisi prius ad pristinum statum reddita suæ potestati, & consanguineis restituere sociata. Itaque h etiam locus providendi est, in quo nulla sit vis multitudinis formidanda, & non sit difficile testes producere, vel cæteras personas, quæ tam à sanctis canonibus, quàm à venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur.

¶ *Epistola ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in codice monasterii Dominicanorum, & ex ea aliqua sunt addita & emendata.*

3 pars. *In hoc capite quamvis videatur causa exposita, quare sua auctoritate non licet alicui uxorem dimittere, qua cessante, ipsa quoq; prohibitio cessare videtur; tamen quia ipsa separatio pœna est, & pœna nulli est inferenda, nisi per judicem, generaliter hoc intelligendum est, ut sive ob causam præmissam, sive nulla causa existente, non liceat alicui auctoritate uxorem dimittere. Quod etiam de pœna homicidii, vel qualibet alia intelligendum est.*

C. V. ¶ Conjugia penitus interdicantur his, qui suas conjuges occidunt.

Unde Nicolaus Papa *scribit Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo.*

INterfectores a suarum conjugum sine judicio, cum non addis, adulterarum, vel aliquid hujusmodi, quid aliud habendi sunt quàm homicidæ, ac per hoc ad pœnitentiam redigendi? Quibus penitus conjugium denegatur, exceptis adolescentibus, de quibus est beati Leonis Papæ XXV. 1 regula Decretalium, imò indulgentia observanda.

1 ¶ XXV.] *Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta seu regulas Leonis.*

In hoc capite videtur Nicolaus b *permittere maritis, causa adulterii, vel alterius hujusmodi criminis, uxores suas interficere. Sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosas ferire jubet: illo videlicet gladio, quo * Petrus jubetur mactare & manducare. De quo etiam Christus ait in Evangelio:* c [*Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.*]

C. VI. ¶ Non licet alicui uxorem suam adulteram occidere.

Hinc Idem Nicolaus *scribit Albino Archiepiscopo.*

INter d hæc sanctitas vestra addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito illius liceat secundùm mundanam legem eam interficere. Sed sancta Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualem: non occidit, sed vivificat.

C. VII. ¶ Pœnitentia ejus, qui propriam absq; causa perimit uxorem.

Item Pius Papa.

QUicunque e propriam uxorem absque lege, vel f sine causa, & certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat pœnitentiam: & si contumax fuerit, & Episcopo suo inobediens extiterit, anathematizetur, quousque consentiat. Eadem lex erit illi, qui seniorem suum interfecerit.

C. VIII. ¶ Pœnitentia Hastulphi, qui uxorem suam interfecit.

Item Stephanus Papa V. *Hastulpho.*

ADmonere g te cum lachrymis, & multo gemitu cordis curamus, fili Hastulphe: sed non filius debes dici, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquomodo vitæ tuæ. Non invenisti eam cum alio viro nefariam rem

a *Sent. 4. dist. 33. Ivo p. 8. c. 125. Pann. l. 7. c. 15. Infrà, ead. 11 adolescentia.* b *Sent. ibid.* * *Act. 10.* c *Matt. 10.* d *Sent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 10. Ivo p. 8. c. 124. & 333. Pann. l. 7. c. 14.* e *Sent. ibid. Bure. l. 6. c. 37. Ivo p. 10. c. 56. Ans. l. 10. c. 56. Simile 5. Capit. c. 149.* f *al. &c.* g *Burchard. l. 6. cap. 40. Ivo p. 8. cap. 126. Pannorm. l. 7. c. 18.*

a *Ivo part. 1. c. 130. & 321. Pannorm. l. 6. c. 106.* b *Matth. 19.* c *In quibusdam libris in volumen conciliorum.* d *al. de.* e *al. Regnal. Lotharingiæ.* f *Poly. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 13. Ivo par. 8. hanc par.*] *reg.* g *al. ratione patet.* h *al.*

cientem : sed concitatus à diabolo, impio furore inflammatus, latronum more atrocius eam gladio tuo, crudelior omni bestia, interemisti : & nunc post mortem ejus addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe prædo. Qui matri non pepercisti, & filios tuos orphanos fecisti, inducere super eam vis mortis causam post mortem : per unum homicidam, & reprobum testem incusare vis mortuam. Quoniam nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat vel justificat, quantò magis per istum flagitiosissimum, & scelestum nec illa viva debuit condemnari, nec à te post ejus mortem accusari ? Prius causa examinis subtiliter erat investiganda : & tunc, si ita fuisset inventa, secundùm legis *a* tramitem debuit accipere ultionis vindictam. Nam si verum (quod absit) fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos pœnitentia peracta dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluisses : occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non enim vult Deus mortem peccatoris, sed ut convertatur ad pœnitentiam, & vivat. Idcirco placeat tibi consilium nostrum, & hoc fac, quod melius tibi, leviusque videri potest : miserere animæ tuæ, ut non sistu tibimet ipsi homicida. Relinque quapropter te rogamus, hoc malum *b* sæculum, quod te traxit ad immanissimum peccati facinus : ingredere monasterium, humiliare sub manu Abbatis, & multorum fratrum precibus adjutus, observa cuncta simplici *c* animo, quæ tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, & refrigeret animam tuam, priusquam crucieris perpetuis flammis. Hoc levius & melius tibi esse certissimè scias. Sin autem publicam pœnitentiam, permanens in domo tua, vel in hoc mundo, vis agere (quod ejus tibi & durius, & gravius esse non dubites;) ita, ut agere debes, exhortamur, omnibus diebus quibus pœnitere debes, vinum & siceram non bibas; carnem nullo unquam tempore comedas, præterquam in Pascha, & in die Natalis Domini : in pane, & aqua, & sale pœnitentiam age : in jejuniis, & vigiliis, & orationibus, & eleemosynis omni tempore persevera : armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare præsumas. Vxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterio committere audeas : in balneo nunquam laveris, in conviviis lætantium nunquam te misceas, in ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium & postes humiliter te repone, ingredientium & egredientium suppliciter orationibus commenda te, communione corporis & sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes : in ultimo tamen exitus vitæ tuæ die, si meueris, pro viatico, si sit qui tribuat, tantummodo venialiter ut accipias, tibi concedimus. Sunt & alia multa, quæ tibi nimis durius, & satis acrius erant juxta magnum pondus peccati, infelix, adjicienda. Sed si hæc omnia, quæ tibi misericorditer suprædicta sunt, perfecto corde, Domino auxiliante, feceris, & custodieris, confidimus de immensa Dei clementia remissionem habituram te tuorum peccatorum, & secundùm dictum *d* justi, bonique pastoris resolvere te sancta ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam, qui eam suo sanguine acquisivit, solutus sis in cœlis. Sin autem aliter feceris, & sanctæ matris ecclesiæ tam salubrem admonitionem despexeris, ipse tibi sis judex, & in laqueo *e* diaboli, quo irretitus teneris, permanebis, & sanguis *f* tuus super caput tuum : nos alieni à consortio tuo pro aliorum filiorum Dei salute, ipso opitulante, omni sollicitudine nitimur desudare, & Domini misericordiam attentius quotidie implorare.

1 ¶ Nec à te] *Apud Burchardum & Ivonem legitur*, nec poteris post mortem ejus excusari.

a *Ezech.33.* b *al.malignum.* c *al.supplici.* d *al. imperium.* e *Osea 4.* f *Matth.19.*

C. IX. ¶ *Potius uxore vivente alteram ducat quam humanum sanguinem fundat.*

Item Augustinus *de adulteriis conjugiis, lib.2.cap.17.*

SI (*a* quod verius dicitur) non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantùm dimittere; quis est tam demens, qui dicat ei, fac quod non licet, ut liceat tibi, quod non licet ? Cùm enim utrumque secundùm legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive illa vivente alteram ducere, ab utraque abstinendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Non enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterum, & non faciat homicidium, ut vivente uxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat. Quod si utrumque nefarium, non debet alterum pro altero perpetrare, sed utrumque vitare.

4 pars. *In præmissis auctoritatibus quisque prohibetur uxores conjuges suas occidere : sed permittitur post septem annorum pœnitentiam eis illas dimittere. Si autem illa moriatur, jubentur sine spe conjugii perpetuò manere : nisi forte propter juvenilis incontinentiæ ad matrimonia contrahenda eis misericordia impendatur. Clerici autem conceditur, si uxores suas cavuerint, sine mortis acerbitate habere eas in custodia, & ut eas cæderet : non tamen usque ad necem affligere.*

C. X. ¶ *Clerici si uxores eorum peccaverint, præter necem eas domi custodiant, & ad salutaria eas cogant jejunia.*

Unde in Toletano concilio I. *c.7. legitur.*

PLacuit *b*, ut si quorumcunque clericorum uxores peccaverint, ne fortè potestatem peccandi illis tribuant, accipiant mariti earum hanc potestatem, ut liceat eis cum custodiendi ac ligandi in domo sua, ad penitentiam salutaria, non mortifera eas cogentes : ita, ut invitam illam nullus clericorum pauperes auxilium ferant, si servitia forte non illa impendant. Cum uxoribus autem ipsis, quæ peccarunt, non cibum sumant, nisi fortè ad timorem Dei illis pœnitentia revertantur.

5 pars. *Nunc autem quæritur, quare sacris omnibus sit constitutum, ut post septem annos pœnitentes in pristinum statum vocentur.*

C. XI. ¶ *Quare sit institutum post septem annos in pristinum statum pœnitentes redire.*

De his ita scribit Isidorus *ad Massonem c. 3. scopum, in præfatione ad librum de summo bono.*

HOc *d* ipsum, quòd canonum censura post [illegible] annos remeare pœnitentem in pristinum [illegible] præcipit, &c. *ut in 1 tractatu ordinandorum de hoc* [illegible] ex electione propria arbitrii, sanctæ Patres, sed [illegible] sententia divini judicii sanxerunt. Nam legimus [illegible] Maria *e* soror Aaron prophetissa, dum *f* detrahens [illegible] nis *g* adversus Moysem incurrisset delictum, [illegible] stigmate lepræ perfusa est : cumque peteret Moyses [illegible] mundaretur, præcepit eam Deus extra castra [illegible] diebus egredi, & post emundationem rursus eam [illegible] stra admitti. Maria ergo soror Aaron, cum sacerdotii, quæ dum superbiæ deditæ, [illegible] gitationum *h* maculatur contagiis, extra [illegible] ptem diebus, hoc est, extra collegium sanctæ [illegible] ptem annis projicitur, ut post emendationem [illegible] loci, vel pristinæ dignitatis recipiat meritum, [illegible]

a *Ivo p.8.ca.241. Panorm.l.7.c.17.* b *Ivo part.8.ca.* c *al.Massenum.* d *Rabanus l.primo, cap.2. Isidorus Anselmus lib.3.cap.97. Ivo part.8.cap.250. & p.6.c.31.* e *Isidorus de officiis lib.2.cap.5.* f *Num.12.* g *al.contra Moysen.* h *al.corruptionum.*

¶ In *a* fine 1 autem epistolæ adjiciendum putavi, ut quotiescunque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cujus antiquior aut potior extat auctoritas.

1 ¶ Ve in tractatu ordinandorum de lapsis] *Absunt hæc à plerisque vetustis, sedmm sunt expuncta, quia sic solet citare Gratianus, & indicatur c. Presbyter supr. dist. 82.*

2 ¶ In fine autem] *Hæc usq; ad finem absunt ab uno antiquo Cretensi exemplari.*

Hic autem quisquam de sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamen de omnibus pœnitentibus oportet intelligi. Animadvertimus namq; illius Damasiæ sententiæ David d de adultero & homicidio reprehensius unius hebdomadæ jejunium in tantillorum adulteriis scelerisq; Deo legatur obtulisse. Hinc etiam antiquitus unusquisque est usurpatum, ut majorum criminum gravioribus leprosi annorum spatio concludatur, nisi vel officii exhibitione, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excedens (etiam dum contra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adhæremus: vel etiam contra naturalis usu contra naturam more Sodomitico fornicamur, vel usq; ad coitum brutorum animalium prolabimur,) præsumptionem transcendere cogat.

a pars. *De pœnitentibus quinq; quæritur, an eis generaliter post pœnitentiam pereatam conjugia concedantur. Generaliter eam omnica auctoritate prohibentur pœnitentes ad sæcularem militiam redire, vel matrimonia contrahere.*

C. XII. ¶ *Pœnitentes matrimonia contrahere prohibentur.*

Vide Syricius Papa, *epist. 1. ad Himerium Episcopum, c. 5.*

DE his verò non incongruè dilectio tua Apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta pœnitentia, tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos & voluptates redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuò appetivere connubios, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus jam suffragium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola circa ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacris mysteriorum celebritatibus (quamvis non mereantur) interdicta. Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata cathegent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri: quam formam & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.

b Sed quia nunc solvendi conjugio nonnulli ad pœnitentiam accedere dissimulant, vel propter lapsum adolescentiæ, quæ formidant, pœnitentiæ remedium suscipere negligunt; ideo auctoritate canonica præmunimur ea vel contracta matrimonia retinere vel alia contrahere.

C. XIII. ¶ *Ex indulgentia conjugia post pœnitentiam legitimam non negantur.*

Vide Leo Papa *Galerio Episcopo Tripolitano scribit.*

ADMINIMUS à quibusdam, quòd in vestris diœcesibus ac finibus Christianorum cœtus levi occasione se subtrahunt pœnitentiæ jugo, dicentes, quia si pœnitentiam agimus, conjugii debemus relinquere copulam: in quo errant, & de veritatis calle discedunt, quia non omnibus illicitis pœnitentiam unusquisque Christi nomen cultor sustinere ac peragere summopere debet, dicente *c* Domino: [Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.] Conjugium verò legitimum nulli orthodoxorum pœnitentiam sustinenti solvere licet. *d f.* ¶ Sacris eos vos expedit eloquiis edocere, ut ab erroris eripiantur caligine, & licitis copulationibus juncti, de omnibus illicitis pœnitentiam agere procurent.

C. XIV. ¶ *Propter lapsum juvenilis incontinentiæ non negentur pœnitentibus licita conjugia.*

Item Leo Papa *ad Rusticum, epist. 90. al. 92. c. 11.*

IN adolescentia constitutus, si urgente aut metu mortis, aut captivitatis periculo pœnitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugem, nullam omninò cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius æstimamus.

C. XV. ¶ *Hæc pœnitentia est imponenda ei, qui matrem occidit.*

Item Nicolaus Papa *Rhatoldo* a *Episcopo sanctæ ecclesiæ Argentoratensis.*

7 LATOREM *b* præsentium matricidam esse cognovimus. Cui præcipimus, ut sub pœnitentiæ jugo permaneat: ita ut per annum integrum ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilicæ orans, & deprecans Deum perseveret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo verò anni circulo introeundi in ecclesiam licentiam habeat: tamen inter audientes stet, sed nondum communicet. Completis autem trium annorum curriculis sacræ communionis ei gratia concedatur, oblationes verò non offerat, nisi prius aliorum septem annorum curricula expleantur. ¶ His autem omnibus annis æque temporibus carnem non manducet, nec vinum bibere præsumat, exceptis festis diebus, atque Dominicis, & à Pascha usque ad Pentecosten. Et quocunque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiscatur, arma non sumat, nisi contra paganos, jejunet autem tribus diebus per hebdomadam usque ad vesperam. A propria quidem, ac legitima conjuge non separetur, ne in fornicationis voraginem corruat, quod ne fiat, optamus. Si autem ante annorum trium cursum finis vitæ illius appropinquaverit, corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fiat: sin *c* autem, ut suprà statuimus efficiatur: tamen, si illius conversionem *d* & lachrymarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus, & optimis operibus pullulare, humanius circa eum vestra sollicitudo pervigil appareat, mitisque omnibus demonstretur.

¶ *Pœnitentia parricidarum, quæ hic præcipitur, habetur in Concilio Vuormaciensi, c. 30.*

C. XVI. ¶ *Post dignam pœnitentiam adolescentibus permittuntur licita conjugia.*

Item e

8 SI *f* quis cum duabus fuerit sororibus fornicatus, aut cum his personis, de quibus sancta scriptura prohibet, si dignam egerit pœnitentiam, & castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei legitimam in conjugio uxorem accipere: similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos: sed hoc de laicis viris ac mulieribus solummodo statuimus.

¶ *Ivo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum & ejus suffraganeos. Idem verò habetur in Concilio Vuormaciensi, cap. 33. nisi quod pro illis verbis*, lapsa,

---

a lap. dist. 50. damione sancto. b 2. Reg. 12. c *Burc. l. 19. c. 57. Ivo p. 14. 71.* d *Matth. 3.*

---

a *al. Rodulpho.* b *Poly. l. 6. tit. 10. Anselm. l. 11. c. 52. Burch. l. 6. c. 46. Ivo p. 10. c. 137.* c *Vide Rhenanum ad finem Tertulliani operum.* d *al. conversationem.* e *al. idem.* f *In Concilio Vuormaciensi, c. 33. idem habetur.*

ut formi. ationis non perducatur ad chaos, ineo legitur, lapsa fornicationis, liceat.

C. XVII. ¶ *Puniatur, qui hæc crimina commisit, non tamen legitimam dimittat, uxorem.*

Item a.

SI *b* quis cum matre 1 fornicatus fuerit spirituali, anathematis, ut scitis, percutitur ictibus. Similiter autem & illum percutere promulgamus, qui cum ea, quam de sacro fonte baptismatis susceperit, aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cùm sacro chrismate fuerit uncta, fornicationis perpetraverit scelus: legitimam tamen, si habuit, non dimittat uxorem.

9 pars. Quos 2 enim Deus conjunxit, judex sua auctoritate separare non debet.

1 ¶ Cum matre] *Sic in Pannonia, & apud Ivonem p. 9. c. 36. sed apud eundem p. 1. c. 138. legitur:* si quis cum commatre, *sicut etiam in concilio Vuormatiensi.*

2 ¶ Quos enim] *Hæc non sunt in Vuormatiensi, neq; apud Ivonem, sed ferè eadem in Pannonia.*

C. XVIII. ¶ *Non homo separat, quos pœna condemnat.*

Quanquam Isidorus *hoc aliter intelligat, dicens.*

QUos *c* Deus conjunxit, homo non separet.] Quæris quomodo? subaudi violenter, sine lege, absque ratione, quos Deus conjunxit, homo non separet. Non enim homo separat, quos pœna condemnat, quos reatus accusat, quos maleficium coarctat.

Verum hoc pro his dictum intelligitur, quos judices sæculi pro suis sceleribus legum severitate percellunt, quos vel morte puniunt, vel deportari jubent.

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano VI. *c. 8.*

10. ANtiqui *d* & sanctissimi est patris sententia Papæ ps Leonis, ut is, qui in ætatis adolescentia positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, si conjugatus fortè *e* fuerit incontinens, ne postea adulterii lapsum incurrat, redeat ad pristinum conjugium, quousque possit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos sicut de viris, ita de fœminis æquo modo censemus. Non quidem hoc generaliter, & canonicè est præceptum, sed constat à nobis pro humana fragilitate indultum. Et duntaxat ratione, ut si is, qui pœnitentiæ non est legibus deditus, antè ab hac vita decesserit, quàm ex consensu ad continentiam unus 1 eorum fuerit regressus, superstiti non liceat denuò ad uxoris transire amplexus. Si autem illius vita extiterit superstes, qui non accepit absolutionem *f* pœnitentis, nubat, si se continere non potest, & alterius *g* consortio fruatur uxoris. Quod de utroque sexu quomodo à nobis manifestum est esse decretum: ita videlicet, ut in omnibus sacerdotis expectetur ordinatio, ut juxta quod ætatem aptam perspexerit, pœnitentiæ, absolutionis, vel distinctionis tribuat legem.

1 ¶ Vnus eorum] *In antiquis conciliorum editionibus est,* eorum unde: *in uno Vaticano codice,* alter eorundem: *in codice Lucensi regio,* ad continentiam eorum fuerit. *in posterioribus autem Colonensibus editionibus,* alter ad continentiam eat, unde fuerit regressus. *Itaq; in tanta varietate retenta est vulgata lectio Gratiani, quia est in manuscriptis quoq; ipsius exemplaribus.*

a *al. Idem.* b *In eodem concilio, cap. 34. Ivo part. 1. c. 138. & part 9. cap. 26. Pannorm. l. 7. c. 64.* c *Matth. 19.* d *Sup. dist. in adolescentia.* e *al. est forte.* f *al. benedictionem.* g *al. alterius.*

TRACTATVS DE *Pœnitentia.*

QVÆSTIO III.

HIs breviter decursis, in quibus extra negotii finem aliquantulum evagati sumus, ad propositæ causæ trium quæstionem pertractandam (quæ queritur.

DISTINCTIO I.

VTrùm 1 sola cordis contritione, & secreta satisfactione, absque oris confessione quisq; possit Deo satisfacere, rediemus. Ille enim qui dicunt, quemlibet crimina veniam sine confessione sacerdotis ecclesiæ, & sacerdotali judicio posse promereri, juxta illud Ambrosii super Lucam ad cap. 22.

¶ Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit. Quam per longam tractationem, qui eum sequi velit, in septem distinctiones divisérunt. In antiquioribus enim codicibus nulla est distinctionum separatio: in aliquibus vero margine tantùm est, Distinctio prima, secunda, &c.

1 ¶ Vtrùm sola] *Hæc conjungenda sunt cum superioribus, quemadmodum in pervetustis suæ compositis: ab illa enim pendent.*

C. I.

PEtrus *a* doluit & flevit, quia erravit, ut homo. Non invenio, quid dixerit, invenio, quòd flevit: lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego.

C. II.

Item 1.

LAchrymæ *b* lavent delictum, quod voce pudet confiteri.

1 ¶ Item] *Sequebatur,* Ioannes Chrysostomus, *quem hæc ipsa omnino verba non sunt inventa. Sed apud Ambrosium post ultima verba capitis præcedentis sequuntur:* quòd defendi non potest, absolvi potest. Lavent lacrymæ delictum, &c. & *Ambrosium citat Magister Sententiarum.*

C. III.

Item Propheta.

SAcrificium *c* Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.

C. IV.

Item.

DIxi *d*, confitebor adversùm me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

C. V.

Quod Augustinus *exponens ait.*

MAgna *e* pietas Dei, ut ad solam protestationem peccata dimiserit. ¶ Nondum pronuntiatum, & tamen Deus jam audit in corde, quia ipsum dicere est, si quoddam pronunciare est. Votum enim pro voce reputatur.

¶ *Initium usq; ad vers.* Nondum. *est Castigeri, qui ait glossa ordinaria, & magister. Quæ verò sequuntur, magna parte sunt ex B. Augustino.*

C. VI.

Cod. lib. 1. de Episcopis & cler. Imperator Iovianus

2 SI quis *f*, non dicam rapere, sed attentare aliquo modo jungendi causa mattimonii sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur *g*.

C. VII.

Item, lib. 2. tit. de postulando Impp. Leo & Anthemius *Nicostrato Præfecto prætorio.*

NEmo vel in foro magnitudinis tuæ, vel in quocunque alio judicio, vel apud quemquam judicem aliquando ad togatorum consortium, nisi sacrosanctæ catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliter liquid quoquo modo, vel quadam machinatione

a *Sent. 4. dist. 17. Luc. 22.* b *Ivo ibid.* c *Psal.* d *Psal. 31.* e *Gloss. ordin. in eam locum ex Augustino & Isidoro. Sup. 17. q. 1. qui bona, versic. magna pietas. Ivo ibi part. 8. cap. 26. Pannorm. l. 7. c. 64.* f *Tit. 3. & cod. Theod. l. 9. tit. 25. l. 3. & 6. 1. si quis non audeat. Ivo part. 8. cap. 26. Pannorm. l. 7. c. 64. Poly. l. 4. tit. 35.* g *al. feriatur.*

ctum, vel attentatum fuerit, officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat.

C. VIII.

Idem A A. *ibidem continenter.*

Quicunque *a* ausus fuerit contra providum nostræ serenitatis decretum, officium advocationis per subreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis, atque perpetui exilii specialiter sustinebit : sciturus etiam provinciarum rectoribus, quòd is sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit.

C. IX.

Item lib. 9. eod. tit. ad legem Iuliam majestatis, le. 5.

Quisquis *b* cum militibus, &c. cogitaverit (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum puniri jura voluerunt) ipse quidem, &c.

Item c ad legem Corneliam de Sicariis. [*Si quis cum telo ambulaverit hominis necandi causa, sicut is, qui hominem occiderit, vel non tale malum factum erit commissum, legis Corneliæ de Sicariis pœna coercetur.*

C. X.

Imppp. Valentin. Valens, & Gratianus.

I. Si quis necandi infantis piaculum aggressus, aggressáve sit, sciat se capitali supplicio esse puniendum.

C. XI.

d Imppp. Gratianus, Valentinianus, Theodosius, & Arcadius.

Si forte mulier marito mortis paraſſe insidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuisse nuntiatur, vel si forte maritus eodem modo insectetur uxorem, in eadem quæstione ab omni familia non solùm mariti, sed etiam uxoris suæ (quæ tamen tunc tempore domi fuerit) quærendum est, sine cujusquam defensione.

C. XII.

Item ff. tit. e de injuriis, le. sed est quæstionis.

II. Si quis tam fœminam, quàm masculum, sive ingenuos, sive libertinos, impudicos facere attentaverit, injuriarum tenebitur. Sed & si servi pudicitia attentata fuerit, injuriarum *f* locum habet. Attentari pudicitia dicitur, cùm id agitur, ut ex pudico impudicus fiat. Non solùm is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, hoc est, qui percussit, verùm ille quoque continetur, qui dolo fecit, vel qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur.

C. XIII.

Item lege, g Apud Labeonem.

III. Si quis pulsatus quidem non est, verùm manus adversùs eum levatæ, & sæpe territus est, quasi vapulaturus, non tamen percussit, utili injuriarum actione tenetur.

C. XIV.

3 pars. *Contrà titulo h* de pœnis.

Obligationis pœnam nemo patitur. *i*

C. XV.

Item titulo de k extraordinariis criminibus.

Sollicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur. *& ſ.* ¶ Qui puero stuprum (abducto ab eo, vel corrupto comite) persuaserit, aut mulierem, puellamve interpellaverit, quidve impudicitiæ gratia fecerit, domum 1 præbuerit, pretiumve, quo is persuadeat, dederit, perfecto flagitio, punitur capite, imperfecto, in insulam deportatur. Corrupti comites summo supplicio afficiuntur.

1 ¶ Domum] *Sic etiam in sententiis Pauli, lib. 5. tit. 4. vers.* qui puero. *sed in Pandectis a Florentinis legitur,* donum.

C. XVI.

Item titulo de furtis.

Vulgaris est quæstio, an is, qui ex acervo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an verò ejus tantùm, quod abstulit. Ofilius totius acervi furem esse putat. Nam & qui aurem alicujus tetigit (inquit Trebatius) totum eum videtur tetigisse. Proinde & qui dolium aperit, & inde parum vini abstulit, non tantùm ejus, quod abstulit, verum totius *b* furtum videtur fecisse. Sed verum est in tantum eos furti actione teneri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectaverit, atque ita discesserit, deindè reversus unam ex his abstulerit, & antequam se reciperet, quò destinaverat, deprehensus fuerit, ejusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed & si quis segetem ante 1 lucem secat, & contrectat, ejus, quod secat, manifestus, & nec manifestus fur est.

1 ¶ Ante lucem] *In Pandectis Florentinis legitur,* sed & qui segetem luce secat.

C. XVII.

Item lib. 2. tit. Quod quisquis juris, *le. 1.*

Hæc autem verba : [Quod statuerit, qui jurisdictioni præest.] cum effectu accipimus, non verbotenus: & ideò, si cùm vellet statuere, prohibitus sit, nec effectum decretum habuit, cessat edictum. Nam [Statuit] verbum rem perfectam significat, & consummatam injuriam, non cœptam.

C. XVIII.

Pœnæ *(sicut in ff. c tit. de pœnis legitur.)* legum interpretatione molliendæ sunt potius, quàm exasperandæ.

Atque ideò proprium casum non excedunt, sed quæ de raptu virginum, vel advocatis, seu de crimine majestatis, vel de Sicariis dicta sunt, favore religionis & fidei, atque principale odio Sicariorum introducta sunt. Injuriarum verò pro earum varietate multipliciter qui reus fieri potest. Varietas itaque criminum, varietatem inducit pœnarum.

C. XIX.

Unde in Digestis *d tit. de pœnis.*

4 Aut facta puniuntur, ut furta, cædesque; aut dicta, ut convitia, & infidæ advocationes; aut scripta, ut falsa, & famosi libelli; aut consilia, ut conjurationes, & latronum conscientia, quousque alios suadendo juvisse, sceleris est instar. ¶ Sed hæc quatuor genera considerandæ sunt septem modis, causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu. Causa, ut in verberibus, quæ impunita sunt à magistro illata, vel parente: quoniam emendationis, non injuriæ gratia videntur adhiberi. Puniuntur, cùm quis per iram ab extraneo pulsatus est. Persona dupliciter spectatur, ejus qui fecit, & ejus qui passus est. Aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus servi, quàm liberi, & aliter, qui quidquam in Dominum, parentémve ausus est, quàm qui in extraneum, in magistrum, vel in privatum. In hujusmodi consideratione, ætatis quoque ratio habeatur. Locus facit, ut idem, vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minore supplicio. Tempus discernit emansorem à furtivo 1, & effractorem, vel furem diurnum à nocturno. Qualitate, cùm factum vel atrocius, vel levius est : ut furta manifesta à nec manifestis

a Idem verò quatuor,] *origin.* b *Sup. 6. qu. 1. si quis.* c *Ead. lib. 9. tit. 16. l. 6. Ibid. continenter.* d *Ibid.* e *Lib. 47. digest. tit. 10. l. 1.* f *al. injuriarum actio.* g *Ibid. le. 10. Ibid. le. Ibid. le. 11.* h *Lib. 48. digest. tit. 19. le. 18.* i *al. patiatur.* k *Lib. 47. tit. 21. l. 1.*

a *Lib. 47. digest. tit. 2. le. 21.* b *totius videtur fur esse.*] *orig.* c *Lib. 48. digest. tit. 19. le. 42.* d *Ibid. L. 16.*

discerni solent, rixæ à grassaturis, expilationes à furtis, à violentia petulantia, de qua re maximus apud Græcos orator Demosthenes sic ait.

Οὐ γὰρ πληγὴ παρέσηκε τῷ ὀργιζομένῳ, ἀλλ' ἡ ἀτιμία· ἐπεὶ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν (καίτοι οὐδενὸς) ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλοὶ γὰρ ἂν ποιήσειν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ἴσως ὁ παθὼν οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιτ' ἑτέρῳ, τῷ χρήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπαίσχων, ὅταν καταδιώκῃς, ὅταν ἐπικόπτῃς. ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους ἀνθεῖς οὐδεὶς τὸ σῶμα πλανᾷ. Id est.

Non enim iram plaga concitavit, sed ipsa facti indignitas. Neque tam ingenuis grave est cædi, (quanquam grave est,) quàm per contumeliam cædi. Siquidem multa is, qui alium cædit, admittere potest (quorum magnam partem is, qui verberibus affectus est, alteri 1 renuntiare ac repræsentare nequit) habitu corporis, vultu, vociferatione, nunc ut contumeliam inferens, nunc ut inimicum se gerens, nunc pugnum ducens, nunc in malam cædens. Hæc movent: hæc de statu mentis deturbant homines propudii, ac fugillationis non assuetos.] Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui unum suem furripuerit, ut fur coercebitur: qui gregem, ut abigeus. Eventus spectatur, ut à clementissimo 3 quoque facta: quanquam lex non minus eum, qui occidendi hominis causa cùm telo fuerit, quàm eum, qui occiderit, puniat: & ideò apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur, ut apud præcipuum poëtarum scriptum est,

Εὖτ' ἐμὲ τοῦδον ἔπεμπε Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος
Ἠ γαμβρὸν ὑμέτερον δ' εὐθρονιάσιν ἀπὸ λυγρῆς,
Ἠ μετὰ παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντ' Ὀπόεντα
Νήπιον οὐδὲν ἰδῶλον, ἄμυδις ἀσφυγέλοισι χολωθείς.

Id est:

Quo puerum me tempore vestras duxit ad ædes,
Ex Opoente Pater, dira pro cæde patrata:
Obtalos nempe ira percitus Amphidamantis,
Cùm gnatum imprudens simul, invitusque peremi.

1 ¶ Furtivo] *In aliquot vetustis codicibus, & originali est,* fugitivo. *Sed ob glossam non est emendatum.*

2 ¶ Alteri renunciare] *Hæc insuum locum sunt restituta.*

3 ¶ Clementissimo] *Sic emendatum est ex pandectis Florentinis, cùm antea legeretur,* dementissimo. *Quod in Basilicis lib. 60. tit. 52. l. 36. sic explicatur.* Vir clemens, nec seditiosus, si arma sumat, quasi occidendi causa, non punitur ut homicida, nisi & eventus sequatur. In seditiosis autem etiam sine eventu, animi propositum punitur, ob id solùm, quòd armati processerint, ut l. 1. ad legem Corneliam de sicariis.

C. XX.

1 Cogitatio non meretur pœnam lege civili, cùm suis terminis contenta est. Discernuntur tamen à maleficiis ea, qua de jure effectum desiderant. In his enim non nisi animi judicium consideratur.

C. XXI.

Unde in digest. a tit. de repudiis.

Divortium non est verum, nisi quod animo perpetuam constituendi discessionem *b* sit. Itaque quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseverantia apparuit, judicium animi fuisse. Ideoque per calorem missio repudio, si brevi reversa est uxor, nec divertisse videtur.

C. XXII.

Huic, quod in vulgatis est distinctum caput, in pluribus, vetustis est apposita nota illa, qua indicatur esse verba Gratiani.

Hinc etiam in canonibus.

Si *c* quis iratus crimen alicui objecerit, &c.

a *Lib. 24. digest. tit. 2. de divort. & repudiis, l. 3.* b *al. dissensionem.* c *2. q. 3. §. quis.*

6 pars. *Ex consilio autem, velut ex facto, aliquem* Augustinus *probat, ita dicens.*

C. XXIII. ¶ *Non soliùm qui manibus occidunt, sed etiam quorum consilio & fraude alii occiduntur, homicida probantur.*

Perniciosè *a* se *b* decipiunt, qui existimant eos tantùm homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos, per quorum consilium & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur. Non Iudæi Dominum nequaquam propriis manibus occiderunt, sicut scriptum *c* est: [Nobis non licet interficere quenquam.] Sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi lingua eum interfecerunt dicentes: [crucifige, crucifige eum.] Vnde unus Evangelista dixit Dominum crucifixum esse hora tertia, aliius sexta; quia Iudæi configerunt eum hora tertia lingua, milites hora sexta manibus. Qui ergo hominem tradidit, ille interfecit eum. Domino dicente: *d* [Majus peccatum habet, qui me tradidit tibi.] Vnde Psalm. *e* [Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.] Subjiciant ergo se pœnitentiæ, quorum consilio sæpe funditur, si veniam promereri voluerint.

¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis B. Augustini, videlicet ex lib. 3. de consensu Evangelistarum, cap. 13. explanatione Psal. 63. & tract. 114. & 115. in Ioannem.*

C. XXIV. ¶ *Interfectores fratrum, detractores eorum, eos, odientes homicida habentur.*

Item ex epistola Clementis *prima ad Iacobum.*

Homicidiorum verò tria genera esse dicebat B. Iacobus, & pœnam eorum parilem fore dicebat. Scilicet homicidas, interfectores fratrum, ita detractores eorum, eosque odientes homicidas esse manifestabat: quia & qui occidit fratrem suum, & qui odit, & qui detrahit eis, pariter homicidæ esse monstrantur.

C. XXV. ¶ *In maleficiis voluntas pro facto reputatur.*

Item Hieronymus *in Esa. c. 59.*

Omnis *f* iniquitas, & oppressio, & injustus sanguinis est: & licet gladio non occidat, voluntas tamen interficit.

C. XXVI. ¶ *De eodem.*

Item Cyprianus *tract. 4. de mortalitate.*

Vmquid Cain *g*, cùm Deo munus offerret, jam veneficerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus providus antè damnavit. Ve illi cogitatio mala & pernicioſa conceptio, Deo providente, respecta est, ita & in Dei servis, apud quos conceptus consummatur, & martyrium mente concipitur, animus ad martyrium dedito Deo judice coronatur. Aliud est enim martyrium animum deesse, aliud animo defuisse martyrium. Qualem te invenit Dominus, cùm vocat, talem punit: [Et si fecerunt dicat, quando ipse testetur, & dicat *h* [Et si fecerunt ecclesiæ: quia ego sum scrutator renis & cordis.]

C. XXVII. ¶ *Homicida est qui fratri suo mala persuadet.*

Item Augustinus *tract. 42. ad c. 8. Ioannis.*

Noli putare te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades. Si fratri tuo male persuadendo occidis. Et ut scias, quia occidis, audi Psalmum *i* [Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum machera *k* acuta.]

a *al. Periculosè.* b *Poly. l. 6. tit. 10. Anst. tit. 1. q. Burch. cap. 31. Ivo part. 10. c. 180.* c *Ioan. 18. Matth. 26. Mar. 15. Luc. 23.* d *Ioan. 19.* e *Psal. 56.* f *Pol. ibid. Anst. tit. 1. q. Burch. cap. 31. Ivo part. 10. c. 180.* g *Gen. 4.* h *Apoc. 2.* i *Psal. 56.* k *gladius acutus.*

C. XXVIII. ¶ *Occidit, qui ad nocendum movetur.*

Idem *lib. 10. contra Faustum, c. 23.*

Homicidium a lege vetitum, putabatur non aliud esse, nisi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidio generi deputari.

¶ *Verba propria B. Augustini sunt hæc:* Quia enim non intelligebant homicidium nisi peremptionem corporis humani, per quam vita privaretur, aperuit Dominus, &c.

C. XXIX. ¶ *Furti tenentur, qui solo timore non furantur.*

Item Augustinus *lib. 50. hom. homil. 28.*

Sb propterea b non facis furtum, quia times, nevidearis, intus fecisti, in corde fecisti: furti teneris, & nihil tulisti.

C. XXX. ¶ *Non ideo minus delinquit, cui sola adest facultas.*

Idem *de libero arbitrio, lib. 1. c. 3.*

Quoniam non contingat facultas concumbendi cum hac uxore aliena, planum tamen aliquo modo sit id commisse, & si potestas detur, facturum esse, non minus nisi est, quam si in ipso facto deprehenderetur. *Item, sine auctoritate inscribitur.* ¶ Voluntas i remuneratur, quisquis. Voluntas autem in cordis contritione est, opus enim oris confessione.

i ¶ Voluntas] *Hæc usque ad finem sunt ex homilia 26. operis imperfecti in Matthæum.*

Incipiunt capitula cordis contritione, non oris confessione peccata deleri.

C. XXXI.

Item Prosper lib. 3. de vita contemplativa. cap. 7.

Pbibilli, c quorum peccata humanam notitiam latent, necab ipsis confessa, necab aliis publicata, dum confiteri aut emendare noluerint, Deum, quem habere testem, ipsum habituri sunt & ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare judicium, cùm, si in malo suo permanserint, iturisint in æternum, Deo retribuente, supplicium? Quòd si ipsi sibi judices fiant, & veluti suæ iniquitatis ultores, hic in se voluntariam pœnam severissimæ animadversionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia.

C. XXXII.

Et infra ibidem.

Fabillius Deum d sibi placabunt illi, qui non humano convicti judicio, sed ultrò crimen agnoscunt: qui aut propriis illud confessionibus produnt, aut nescientibus aliis (quales occulti sunt) ipsi in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam quam mortuam plangunt, certi, quòd reconciliatio illi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo, non solùm a nulla recipiant, sed etiam cives supernæ civitatis effecti, ad gaudia sempiterna perveniant.

¶ *Ipsius verba exemplaribus caput hoc conjunctum est superius; in nonullis autem reliqua etiam usque ad cap. Medicus.*

7 pars. *Hic idem probatur auctoritate illa prophetica:* e [*In quacunque hora peccator fuerit conversus, & ingemuerit, &c.*] *Non enim dicitur, ore confessus fuerit, sed tantùm:* [*Conversus fuerit & ingemuerit, vita vivet, & non morietur.*] *Hinc etiam Propheta* f *ait.*

C. XXXIII.

Scindite corda vestra, & non vestimenta.

Ostendens in contritione cordis, quæ in ejusdem confessione intelligitur, non in confessione oris, quæ pars est exterioris satisfactionis, quam confessionem vestium nominavit, a parte totum intelligens, peccata dimitti.

C. XXXIV.

Hinc etiam per eundem Prophetam a Dominus ait.

Convertimini ad me in toto corde vestro, & convertar ad vos.

¶ *Confecta est sententia ista ex verbis Ioëlis, cap. 2. & Zachariæ, cap. 1.*

Conversio b *autem dicitur, quasi cordis undique versio. Si autem cor nostrum undique à malo ad Deum vertatur, mox sua conversionis fructum meretur, ut Deus ab ira sua ad misericordiam conversus peccati præstet indulgentiam, cujus* c *primo præparabat vindictam. Unde datur intelligi, quòd etiam ore tacente veniam consequi possumus. Hinc* d *etiam lepros illi, quibus Dominus præcepit, ut ostenderent se sacerdotibus, in itinere, antequam ad sacerdotes ventrent, mundati sunt. Ex quo facto monumur datur intelligi, quòd antequam sacerdotibus ora nostra ostendamus, id est, peccata nostra confiteamur, a lepra peccati mundamur. Hinc* e *etiam Lazarus vivus de monumento prodiit: non prius de monumento est edictus, & postea à Domino suscitatus: sed lapide remoto, quo monumentum claudebatur, in sepulchro revixit, & foràs vivus prodiit.* ¶ *Hinc* f *etiam, ut Dominus ostenderet, quòd non sacerdotali judicio, sed largitate divinæ gratiæ peccator emendatur, leprosum tangendo mundavit, & postea sacerdoti sacrificium ex lege offerre præcepit. Leprosus enim tangitur, cum reflectu divinæ pietatis mens peccatoris illustrata compungitur. Unde* g *post trinam negationem Petrus, Domino eum respiciente, profudit amaras lachrymas, quibus culpam negationis suæ diluit. Leprosus semetipsum sacerdoti repræsentat, dum peccatum suum sacerdoti pœnitens confitetur. Sacrificium ex lege offert, dum satisfactionem ecclesiæ judicio sibi impositam fidelis exequitur. Sed antequam ad sacerdotem perveniat, emundatur, dum per contritionem cordis ante confessionem oris peccata venia indulgetur. Hinc etiam medici negantur suscitare aliquem, ut resuscitatus confiteatur: dum per Prophetam* h *dicitur,* [*Nunquid medici resuscitabunt, & confitebuntur tibi?*] *Item* i [*A mortuo, ut auctoritas ait, peris confessio, velut ab eo, qui non est.*] *Unde pœnitens ille, ex timore ostavæ veritus exclamaverat,* [*Domine,* k *ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me:*] *postea suppliciens ajebat:* [*salvum me fac propter misericordiam tuam, quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem nullus tibi confitebitur.*] *Si ergo nullus confitebitur, nisi resuscitatus, nemo autem vivit gehennæ filius, & perpetuæ damnationi dignus, patet, quòd antequam quisque confiteatur, peccatum à reatu suæ prævaricationis, quo æterna sibi debebantur supplicia, per gratiam interna compunctionis absolvitur.* ¶ *Item, Si antequam quisque confiteatur, a Domino resuscitatur, vel resuscitatus vivit, dum confitetur, vel post resurrectionem iterum mortuus est, & confitetur. Sed sicut antequam resuscitaretur mortuus, confiteri non poterat, sic post resurrectionem mortuus confiteri non valet. Restat ergo ut resuscitatus vivat, dum peccatum confitetur* l. *Habet itaque suscitatorem suum sibi præsentem, seq; inhabitantem.*

l ¶ Confitetur] *Hic in vulgatis interjiciebantur hæc, ergo sola contritio, in qua fit resuscitatio, tollit peccatum; quæ absunt à plerisq; & emendatioribus Gratiani codicibus.*

C. XXXV.

Unde Augustin. *ait in Psal. 70.*

Resuscitatus corpore vivit absente suscitatore. Non autem sic resuscitatus in anima.

¶ *In glossa ordinaria in Psal. 70. vers.* Deus docuisti. *in vers.* mirabilia. *ex Augustino hæc asseruntur:* Quid mirabilius, quàm mortuos suscitare? Suscitatus corpore vivit etiam absente suscitatore, non sic suscitata anima sine Deo:

a *Glos. vide in Matth. 23.* b *Pon. p. 3. c. 104. Parm. l. 7. c. 19.* c *Item 4. dist. 17.* d *Sent. ibid.* e *Esa. 30.* f *Ioël. 2.*

a *Ioel. 2. & Zach. 2.* b *Sent. ibid.* c *al. cui.* d *Luc. 17.* e *Ioan. 11.* f *Matth. 8.* g *Luc. 22.* h *Psal. 87. Gregor. in Psal. 1. pœnit.* i *Eccles. 17.* k *Psal. 6.*

quæ sententia fusius exponitur apud ipsum B. Augustinum concione secunda in eundem Psalmum.

Cum enim Deus sit vita animæ, anima verò vita corporis, sicut corpus vivere non potest absente anima, ita non nisi Deo præsente anima vivere valet. Habet itaque anima sibi Deum præsentem per gratiam, qui vivens peccatum suum confitetur, eamq; vita, quæ Deus est, inhabitat, quam inhabitando vivere facit. Si autem illam inhabitat, ergo templum Spiritus Sancti facta est, ergo illuminata est, ergo à tenebris peccatorum expiata est, ergo templum diaboli esse desiit, quæ ad lucem venit, cujus respectu tenebras fugat. Nulla enim (ut ait Apostolus a) conventio Christi ad Belial, nulla participatio lucis ad tenebras, nulla communicatio justitiæ & iniquitatis, nullus consensus templo Dei cum idolis. Item, ut Christus b ait: [Omnis, qui odit malum, in luce agit.] Qui autem in luce agit, sicut Augustinus ait, in Christo operatur. Qui autem in Christo operatur, ejus filius probatur. Cujus enim opera quisq; facit, ejus filius esse perhibetur. Unde c quibusdam Dominus ait: [Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.] Item: [Vos ex patre diabolo estis, quia opera patris vestri facere vultis.] Nemo autem filius Dei & diaboli simul esse potest. [Nemo d enim, ut ipse ait, duobus Dominis servire potest.] Item, ut Ioannes ait in epistola sua 1. cap. 3.

C. XXXVI.

QVi natus est ex Deo, non peccat.

Ergo nec est filius diaboli. Solo enim peccato diaboli filii sumus. Ergo e de ejus regno translati sumus in regnum charitatis filii Dei, & sumus erepti de potestate tenebrarum, & facti filii lucis. Cum ergo ante confessionem, ut probatum est, sumus resuscitati per gratiam, & filii lucis facti, evidentissime apparet, quod sola cordis contritione, sine confessione oris, peccatum remittitur.

C. XXXVII.

Item Ioannes *ibidem.*

OMnis, qui non diligit, in morte manet.

Si ergo vivit, & diligit; si diligit, dilectio in corde est, dilectio autem in malo non est. Est enim proprius sensus bonorum, in quo non communicat alienus. Ergo bonus est iste factus per gratiam ante confessionem peccati: non itaque malus est, bonus enim & malus aliquis simul esse non potest. Quod si malus non est, membrum diaboli non esse probatur: nec ergo dignus est gehenna qua diabolo & membris ejus subjungendo deberet, sicut æterna beatitudo solummodo membris Christi paratur. Non ergo in confessione peccatum remittitur, quod jam remissum esse probatur. Est itaque confessio ad ostensionem pœnitentiæ, non ad impetrationem veniæ: & f sicut circumcisio data est Abrahæ in signum justitiæ, non in causam justificationis, sic confessio sacerdoti offertur in signum veniæ acceptæ, non in causam remissionis accipienda.

2 pars. *Alii è contrario testantur, dicentes sine confessione oris, & satisfactione operis neminem a peccato posse mundari, si tempus satisfaciendi habuerit. Unde* g *Dominus per Prophetam ait.* [Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris.]

C. XXXVIII.

Item Ambrosius *in lib. de Paradiso, cap. 14.*

NOn h potest quisquam justificari à peccato, nisi antè fuerit peccatum confessus.

C. XXXIX.

Idem *in serm. 1. Quadragesimæ.*

ECce nunc tempus acceptabile adest, in quo confessio à morte animam liberat: confessio aperit paradisum: confessio spem salvandi tribuit. Unde i scriptura dicit. [Dictu iniquitates tuas, ut justificeris.] His verbis ostenditur, quia non meretur justificari, qui in vita sua peccata non vult confiteri. Illa ergo confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia k vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quis commisit. Pœnitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

C. XL.

Item Ioannes *os aureum in hom. de pœnitentia, quæ incipit:* [*Provida mente.*]

PErfecta a pœnitentia cogit peccatorem omnia benter sufferre. *& infrà.* ¶ In corde ejus contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est fructifera pœnitentia.

C. XLI.

Idem.

NOn b potest quis gratiam doni c cœlestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sordium per pœnitentiæ confessionem, per donum baptismatis lutaris.

C. XLII.

Item Augustin. *in lib. de continentia, c. 6.*

NVllus d debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, & si longe minorem quam debeat, solverit pœnam. Ita e enimimpenditur ei largitas misericordiæ, ut non relinquatur etiam ipse disciplinæ.

C. XLIII.

Idem *Vincentio, epist. 41.*

NEminem f putes ab errore ad veritatem, vel quocunque seu magno, seu parvo peccato ad virtutem sine pœnitentia posse transire.

C. XLIV.

Idem *in lib 30. homil. 49. de pœnitentia.*

AGite pœnitentiam, qualis agitur in ecclesia pro vobis ecclesia. Nemo dicat sibi, occulte ego Deum ago, novit Deus, qui mihi ignoscit, quia occulte ago. Ergo sine causa dictum est. [Quæ g solveris terra, soluta erunt & in cœlo.] Ergo sine causa datæ sunt ecclesiæ Dei: frustramus Evangelium Dei, si frustramus verba Christi: promittimus vobis quod in conspectu populi confiteri peccata mea. Itaque si non potuistis habere, vel noluistis pudorem hominem, seu continentiam, & deviastis à proposito, vel conjugali, vel devotione continentiæ, saltem dolor, & humilitas pœnitentiæ. Apertius dico, saltem non intellexi. Qui post uxores veltas illarum concubitu maculastis, si præter uxores veltas quæ concubuistis, agite pœnitentiam, &c.

1 ¶ Atque ideo] *Additâ sunt ista duo verba à Gratiano, nam mutatio ab ipso est ordo verborum B. Augustini, sine quibus posita.*

C. XLV.

Item Hieronymus *super Ezechiel.*

2 ET s venit, inquit, Aaron, & omnes principes de Israel, manducare panem cum socero in conspectu Dei. Omnia ergo, quæ faciunt homines, in conspectu Dei faciunt, peccatores & autem à conspectu Dei fugiunt. Deniq; scriptum est, quia Adam quam peccavit, fugit à conspectu Dei, & ille respondit: [Audivi vocem tuam, & abscondi me, erat nudus.] Sed m & Cain postquam pro condemnatus est à Deo [exiit, inquit, à facie Dei, habitavit in terra Naim.] Exit ergo à facie Dei, qui gnus est Dei conspectu. Sancti autem manducant bunt in conspectu Dei, & omnia quæ agunt, in

a 2. Cor. 6. b Ioan. 8. c Ioan. 8. d Matt. 6. e Coloss. 1. f Genes. 17. g Esa. 43. h Sent. 4. dist. 17. Manuscripto, cujus initium. [Ecce nunc tempus adest.] Sent. ibid. i Esa. 43. k Infr. de pœnit. dist. 3. c. 1.

a Infr. dist. 3. per totum. Sent. 4. dist. 17. b Infr. de cons. dist. 4. non potest. c al. vitæ.] al. Dei accipere. d Sent. ibi. l. 6. tit. 20. Auth. l. 11. c. 142. e Aug. ita ingenuè fatetur. [Nec quenquam.] orig. Sent. ibid. Pol. 8. f Nec Polyc. ibid. g Matth. 16. h Iob 31. apud 70. expressius. i Exod. 18. k Prover. 10. orig. l Gen. 3. m Gen. 4.

ctu eius agunt. Ego amplius adhuc locum præsentem discutiens video, quia qui pleniorem sententiam Dei accipiunt, & plenius divinis imbuti sunt disciplinis, isti etiam si malum faciunt, coram Deo faciunt, & in conspectu eius faciunt: sicut ille, quidixit: [Tibi *a* soli peccavi, & malum coram te feci.] Quid ergo plus habet, qui malum coram Deo facit? illud profectò, quòd continuò pœnitet, & dicit, peccavi. Qui autem discedit à conspectu Dei, nescit converti, & peccatum pœnitendo purgare. Hoc ergo interest, inalum coram Deo facere, & à Dei conspectu discessisse peccantem.

¶ *Hactenus ut sæpe ad hoc observatum est, homil. 11. Origenis ad cal. Ennis, sub nomine B. Hieronymi citatur.*

C. XLVI.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnitentia, c. 4.*

Sed continuò, qui dixerat: *b* [Sicut Adama faciam te, & sicut Seboim,] quæ duæ urbes ex vicinia Sodomorum pariter exidii traxere consortium, [conversum est, inquit, cor meum: in eo ipso turbata est pœnitentia mea: non faciam secundum iracundiam furoris mei.] Nonne apparet, quòd ideò nobis peccantibus indignetur Dominus Iesus, ut indignationis suæ nos terrore *c* convertat? Indignatio ergo ejus non ultionis executio, sed magis absolutionis operatio est.

¶ *Caput hoc antea citabatur ex B. Augustino, restituitur est ex B. Ambrosio, & ex ipso loco scripturæ emendatus. Sequitur enim Ieremias 70.*

C. XLVII.

Item Ambrosius *in lib. de Paradiso, c. 14.*

Serpens *d* decepit me, & manducavi.] ¶ Venialis *e* culpa, quam sequitur professio delictorum. Ideò non desperata mulier, quæ non reticuit Deo, sed magis confessa peccatum est: quam medicinalis *f* secuta sententia est. Bonum est condemnari in peccato, & flagellari in delicto, ut cum hominibus flagellemur. Deniq; *g* Cain, quia voluit crimen negare, indignus judicatus est, qui puniretur in peccato, sed remissus est sine præscriptione *h* pœnæ, fortasse non tam reus *i* majore crimine parricidii illud enim commisit in fratrem) quàm sacrilegii, quòd Deo credidit mentiendum, dicens: [Nescio: numquid ego custos fratris mei sum?] Et ideò accusatori diabolo non accusatio reservata est, ut cum ejus angelis flagellum, quibus hominibus noluit flagellari. *& lib. de paradiso, c. 12.* ¶ Nam *k* pastor ille Evangelicus lapsam ovem venisse legitur, non abjecisse: & Salomon *l* ait: [Noli esse nimium justus.] Debet enim justitiam temperare moderatio. Nam quemadmodum se tibi curandum præbeas, quem fastidio habeas *m*? qui contemptui se, non compassioni medico suo putet futurum?

C. XLVIII.

Item Ambrosius *eod. lib. 1. de pœnitentia, c. 11.*

Libenter ignosco, promptè indulgeo, misericordiam *n* malo, quàm sacrificium: quia per sacrificium justus commendatur, per misericordiam peccator redimitur. *o* Non veni vocari justos, sed peccatores.] In *p* lege sacrificium, in Evangelio misericordia est: lex per Moysem data est, per me gratia.

C. XLIX.

Item Leo *Episcopus Theodoro Forojulensi Episcopo, epist. 89. al. 91.*

Multiplex *q* misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solùm per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ: ut qui regenerationis donum violassent, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo Iesus Christus hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus pœnitentiæ satisfactionem *a* darent, & eadem *b* salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent: *& post pauca.* ¶ Si autem aliquis eorum pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo à munere indulgentiæ præsentis excesserit *c*, & priusquam ad constituta remedia perveniat temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recesserit, consequi exutus carne non poterit. *& post pauca.* ¶ Hic *d* autem qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras conversio. *& infrà.* ¶ Ita *e* ergo talium necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amisso vocis officio per indicia *f* integri sensus quærere comprobentur. Quòd si ægritudine aliqua ita fuerint aggravati, ut quod paulò ante poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur. Servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum à fide discedendo peccarunt.

¶ *Caput hoc ut est apud Gratianum, magis convenit cum originali impresso inter opera B. Leonis, quàm in tomo conciliorum.*

C. L.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnit. c. 1.*

a ps NEmo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi communionem, qui prævaricatione lapsi sunt. *& infrà.* ¶ Deus autem nullum crimen excepit, qui peccata donavit omnia.

C. LI.

Item Ambrosius *lib. 2. de Cain & Abel, c. 4.*

VErbum Dei *g* dimittit peccata; sacerdos est judex. Sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullius potestatis jura exercet. *& lib. 1. de pœnitentia, c. 2.* ¶ Dominus par jus & solvendi esse voluit, & ligandi, qui utrunque pari conditione permisit. Ergo qui solvendi jus non habet, nec ligandi habet. *& 7.* ¶ Certum est, quòd ecclesiæ utrunq; licet, hæresi utrunq; non licet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Rectè igitur ecclesia vindicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vindicare non potest, quæ sacerdotes Dei non habet.

¶ *Confectum est caput hoc ex B. Ambrosii verbis, collectoris tamen arbitratu dispositis.*

C. LII.

Idem *in eod. 1. lib. de pœnit. c. 3.*

a ps POtest fieri *h*, ut aliquis victus supplicis sermone neget, & corde adoret. Nunquid eadem causa est ejus qui sponte neget, & ejus quem tormenta inclinaverint ad sacrilegium, non voluntas? Quàm indignum autem, cùm apud homines valeat certaminis gratia, ut apud Deum non valere asseratur? Nam sæpe in hoc athletarum sæculari certamine etiam victos, quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit; maximè quos viderit aut sorte, dolo, aut fraude exclusos victoria. Christus ergo

a *Tibi.* b *Osee. 11. secundum 70.* c *al. furore.* d *Sent. apud Gen. 3.* e *Venialis.*] *orig.* f *mendicabilis.* g *Gen. 4.* h *præscriptione.*] *orig.* i *abest ab orig.* k *Luc. 15.* l *Eccles. 7.* m *al. odio.* n *Osee 6.* o *Matth. 9.* p *Ioan. 1.* q *Sent. 4. dist. 17. August. l. 21. c. 13.*

a *al. Actionem.* b *al. eosdem.* c *al. excideret.* d *Sup. 26. q. 1. his, qui.* e *Verum ut dixi etiam talium.*] *orig.* f *al. indicium.* g *Sent. 4. dist. 18. 23. q. 5. remittuntur. Idem l. 3. de Spiritu Sancto, c. 19.* h *Polyc. l. 6. tit. 12.*

athletas suos, quos viderit gravibus paulisper cessisse suppliciis, sine venia patietur manere? Nunquid *a* non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos projecit, non in æternum projicit? *& infrà cap. 6.* ¶ Dicis *b* Petro excusanti, ne ejus pedes lavares. [Nisi lavero tibi pedes, non habebis partem mecum.] Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claves regni non suscipiunt, negantes, quòd dimittere peccata debeant? Quod rectè quidem fatentur de se. Non enim habent Petri hæreditatem, qui Petri sedem 1 non habent, quam impia divisione discerpunt. *& cap. 33.* ¶ Ægritudo carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis, culpam abolet. Illuditur ergo diabolus, ut se ipse motu suo vulneret, & contra se armet, quem debilitandum putavit. *& infrà.* ¶ Quod nocet corpori, juvat Spiritum. *& lib. 2. cap. 3.* ¶ Sicut semel pro omnibus immolatus est Christus, ita quotiescunque peccata donantur, corporis ejus sacramentum sumimus, ut per sanguinem ejus fiat peccatorum remissio. Ergo evidentissimè Domini præceptione mandatum est etiam gravissimi criminis reis, si ex toto corde & manifesta confessione peccati pœnitentiam agant *c*, sacramenti cœlestis gratiam refundendam.

1 ¶ Sedem] *Apud B. Ambrosium legitur*, fidem, *quod ob glossam non est mutatum: sed multa alia sunt emendata.*

C. LIII.

Idem *lib. 2. de pœnitentia, c. 7.*

5 pc QUantuslibet ergo mortui fœtor, aboletur omnis, ubi sacrum redoleverit unguentum: & surgit defunctus: & solvi 1 jubentur ejus vincula, qui adhuc in peccato est: tollitur velamen de facie ejus, quod veritatem gratiæ, quam acceperat, obumbrabat. Sed quia venia donatus est, revelare faciem, aperire vultum jubetur. Non habet enim quod erubescat, cui peccatum dimissum est. In tantâ verò Domini gratia, tantoque divini muneris miraculo cùm oporteret universos lætari *d*, commovebantur impii, & adversus Christum concilium congerebant, Lazarum quoque interficere volebant. Nonne meritò eorum successores vos fore cognoscitis, quorum duritiæ hæredes estis? Nam & vos indignamini, & contrà ecclesiam congregatis concilium, quia videtis mortuos in ecclesia revivíscere, & peccatorum indulta venia resuscitari. Itaque (quod in vobis est) per invidiam rursus vultis interficere suscitatos. Sed Iesus non revocat beneficia, imò cumulo suæ liberalitatis amplificat; revisit sollicitè suscitatum, & celebrata *e* resurrectionis gratia lætus ad cœnam venit, quam ei sua præparavit ecclesia, in qua ille qui fuerat mortuus, unus inter discumbentes cum Christo invenitur.

1 ¶ Solvi jubentur] *In originali impresso legitur*, & solvere jubentur ejus vincula, quæ adhuc in peccato sunt, & tollere velamen, &c. *Alia verò ex eodem sunt emendata, & addita nonnulla.*

C. LIV.

Idem *ibidem, cap. 4.*

7 pc IIs potestatis *f* suæ gratiam negat, (quæ in remissionem peccatorum est,) qui cœlestem ejus potestatem diabolico 1 fultam suffragio vindicarent. Bosque asserit diabolicos uti Spiritu, qui separarent ecclesiam Dei: ut omnium temporum hæreticos & schismaticos comprehenderet, quibus indulgentiam negat: quia omne peccatum circa singulos est, ac universos 2. *& 1. cap. 1.* ¶ Quid mirum, si salutem negat sallis, qui vestram recusatis? licet a & illi nihil à vobis differant, qui à vobis pœnitentiam petunt. Arbitror enim quod etiam Iudas potuisset tanta Dei miseratione non excludi à venia, si pœnitentiam non apud Iudæos, sed apud Christum gessisset *a. & paulo post.* ¶ Qui agit pœnitentiam, non solùm diluere lachrimis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta priora, ut non imputetur ei peccatum.

1 ¶ Diabolico] *Addenda hîc sunt nonnulla ex B. Ambrosio, quæ deesse videbantur. Antea enim legebatur*, qui cœlestem potestatem diabolico Spiritu separant ab ecclesia Dei in omnium, &c.

2. ¶ Ac universos] *In originali est*, hoc in universos, *ob glossam non est mutatum.*

3. ¶ Licet & illi] *In aliquot vetustis codicibus, & apud legitur*, licet illi nihil differant. *Sed auctor glossa videtur hoc posuisse, ut in vulgatis Gratiani.*

C. LV.

Idem *in eod. 2. libro, c. 9.*

8 pc NOnnulli ideò poscunt pœnitentiam, ut sibi reddi communionem velint. Hi non tam solvere cupiunt, quàm sacerdotem ligare. Suam non conscientiam non exuunt, sacerdotis induunt: cui præceptum est. [Nolite *a* sanctum dare canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos:] hoc est, immundis Spiritibus *b* sacræ communionis non largienda consortia.

C. LVI.

Idem *ibid.*

9 pc SUnt qui arbitrentur hoc esse pœnitentiam, si abstineant à sacramentis cœlestibus. Hi severiores nimis dices sunt, qui pœnam præscribunt sibi, destituentes medium, quos vel pœnam suam convenibat dare, quia cœlesti fraudantur gratia. *& cap. 10.* ¶ Invenio autem inveni, qui innocentiam servaverint, quæ congruè egerint pœnitentiam, ubi 1 acquirenda ambitio dignitatis, ubi vini effusio, ubi ipsius coniugalis usus. Renuntiandum sæculo est, sumendus indulgendum, quàm natura postulat, intuendus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, frangendus orationibus, vivendum ita, ut a nullo huic moriatur usui, seipsum sibi homo alienet. Ecclesiastus mutetur. *& infrà cap. 11.* ¶ Nemo igitur sibi sacramentorum: quia scriptum est: [Peccanti quoque *& paulo post.* ¶ Dicimus *c* ergo & agendam pœnitentiam, & eo agendam tempore, quo culpæ debentur luxuria, & in captivitate peccati positos, revertentes nos, non usurpatores esse debere. Nam si Moyses pius accedere gestienti, ut cognitionem mysteriorum hauriret, dicitur: [Solve calceamentum pedum rum:] quantò magis nos animæ nostræ pedamenta vinculis corporalibus, & gressus omnes mundi xu debemus absolvere? *& paulo superius.* ¶ Non quod tam summo dolori sit, quàm si unusquisque tus sub captivitate peccati recordatur unde atque unde deciderit, & quòd ad corpores a rena ab illa speciosa, & pulchra divinæ cognitionis terrione deflexerit.

1 ¶ Vbi acquirenda] *Locus integer B. Ambrosii* An quisquam illam pœnitentiam putat, ubi acquirenda ambitio dignitatis, ubi vini effusio, vel ipsius coniugalis usus? *Sed glossa in verbo* acquirenda, *videtur mendosa esse. Legendum autem videtur* amittenda. *Multa autem alia sunt emendata.*

2 ¶ Vbi in tali vita] *In originali est*, ut vitalis hauriatur usui. *Sed glossa deficit, ita mutatur.*

C. LVII.

Item Cyprianus *Epistolæ suæ lib. 4. epist. 2. ad Antonianum.*

MIror autem quosdam sic obstinatos esse, ut eis dam non putent lapsis pœnitentiam, cum pœ-

a *Psal. 76.* b *Ioan. 13.* c *al. gerant.* d *Ioan. 12.* e *al. celebrata.* f *Ansel. l. 1. c. 172.*

a *al. egisset.* b *abest alioqui.* c *Matt. 7.* d *Deuteron.* e *al. peccato. Eccl. 21. Gen. 4. secundum 70.* f *Deuteron.* g *Exod. 3. Act. 12.* h *al. corporeum ac g terrenum.*

pœnitentibus existiment veniam denegandam, cùm scriptum a sit: [Memento, unde ecciderís, & age pœnitentiam, & priora opera.] Quod utique ei dicitur, quem constat eccidisse, & quem Dominus hortatur per opera rursus exurgere: quia scriptum est: b [Eleemosyna à morte liberat.] & non utiq; ab illa morte, quam semel Christi sanguis extinxit, & à qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri gratia liberavit: sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit.

C. LVIII.

Item Hieronymus *Damaso.*

Mulier c in Evangelio mulier tandem meruit audiri: & cluso cum seris d ostio, media licet nocte, ab amico panes amicus accepit: Deus ipse, qui nullis contra se viribus superari potest, publicani e precibus victus est. Ninive civitas, quæ peccato periit, fletibus flevit. Quorsum ista tam longo repetita principio? videleicet ut parvum magnus aspicias, ut dives f pastor mortalium non contemnas ovem. g Christus in paradisum decime latronem intulit, & nè quis aliquando seram conversionem putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Christus h, inquam, prodigum filium revertentem lætus amplexitur, & i nonaginta novem pecudibus derelictis, una ovicula, quæ remanserat, humeris boni pastoris ædvehitur. ¶ Vbi verò peccator intelligens vulnus suum tradit medico se curandum, ibi non est virga necessitas, sed Spiritus lenitatis.

1 ¶ Vbi verò.] *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud Hieronymum.*

1 pars. *Quod autem omni peccanti auctoritate Ambrosii venia promittitur, falsum videtur. Quibusdam enim venia denegatur, aut ex magnitudine peccati, aut ex gradu officii. Vnde Ioannes apostolus suus:* k [*Est peccatum ad mortem: quis* l *orabit pro eo?*] *Item* m *quoque legitur:* [*Quis medebitur incantato à serpente?*]

C. LIX.

Idem.

Vtcunque peccaverit, quis orabit pro eo?

¶ *Primo Regum libri. cap. 2. legitur:* Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus. Si autem in Dominum peccaverit, quis orabit pro eo? *& sic affertur à B. Ambrosio lib. de pœnitentia, cap. 2. & aliis Patribus. E. tamen Gregorius ex cap. 1. prim. lib. cap. 3. ex hac ipsa vulgata lectione elicit sententiam, quam non affert Gratianus, ut notatum est sup. dist. 50. c. Alterum.*

Sed hujusmodi interrogationes non semper negationem inferunt, sed potiùs affirmationem, vel raritatem notant, ut est illud Evangelii: n [*Quis putas, est fidelis servus & prudens, &c.*] *Hinc etiam Dominus:* o [*Deus, quis similis tibi? non utique nullus; quia singulis parit similes est.*] *Similiter igitur accipiendum.* [*quis* p *orabit pro eo?*] *hoc est, singularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccavit in Dominum. & infrà.* q [*Nam quomodo Ioannes* r *diceret non mandum pro delicto gravare, qui legisset Moysen rogasse, &c. quapropter, ubi erat præscriptio voluntaria? qui sciret etiam Dominum rogasse?*] *Potest etiam secundum Augustinum aliter intelligi illud Ioannis:* [*Est peccatum ad mortem, &c.*] *ut nulla sit spes, & superiorum contrarietas.*

Alii enim: [*Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis.*] *De quo peccato, quamvis non sufficiat, possunt multa & diversa sentiri. Ego autem illud peccatum existimo, quod per dilectionem operatur, de fratre suo ad mortem. Hoc est etiam blasphemia in Spiritum Sanctum, quam neque in hoc sæculo, neque in futuro remittendam Dominus in Evangelio asserit. Sive autem delectatione peccati, sive desperatione venia, usq; ad mortem, qui in peccato perseverat, usque ad finem finaliter qui sine fine peccaverit.*

a *Apocal.* 2. b *Tob.* 4. c *Luc.* 18. & 11. d *Serm.* 3.) *orig.* e *Matth.* 8. f *Ioan.* 10. g *Luc.* 23. h *Luc.* 15. i *Matth.* 18. k *1. Ioan.* 5. l *non pro eo dico, ut roget quis. Serig.* m *Eccl.* 12.) *Isaiæ.* 30. n *Luc.* 12. o *Lib.* 2. *de pœn. c.* 8. p *Psal.* 50. q *Iliad.* 5. 9. *Matth.* 9. r *Matth.* 26. *De corrip. & gratia. c.* 12. s *1. Ioan.* 5.

C. LX.

Vnde Gregorius Papa, *lib. 4. dial. cap. 44.*

Vtinam a iniqui si potuissent, sine fine vivere, ut sine fine peccare potuissent. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiant, qui nunquam desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

4 pars. *Ex his itaque apparet, quòd sine confessione oris, & satisfactione operis, peccatum non remittitur. Nam si necesse est, ut inquietates nostras dicamus, ut postea justificemur, si nemo potest justificari à peccato, nisi antea confessus fuerit peccatum, si confessio paradisum aperit, veniam acquirit, si illa solum confessio utilis est, qua fit cum pœnitentia (in quo notatur aliud esse confessio, aliud pœnitentia, sive interior, sive exterior accipiatur,) si ille, qui promittit veniam occulte apud Deum, non apud ecclesiam pœnitentiam agenti, frustratur* b *Evangelium,* c *& claves datas ecclesiæ: promittit etiam, quod Deus negat delinquenti, si nemo potest consequi veniam, nisi quantulumcunque, etsi minorem, quam debeat peccati solverit pœnam, si solis sacerdotibus legendo, solvendiq; potestas à Deo tradita est, si nullus veniam accipit, nisi ecclesiæ supplicationibus ipsum impetrare contendat. Concluditur ergo, quòd nullus ante confessionem oris, & satisfactionem operis, peccati abolet culpam. Denique, ut perspicue appareat nemem sine confessione à peccato mundari, ab ipsius humani generis principio sumamus exordium. Peccato transgressionis primi parentes corrupti, à Domino sunt* d *requisiti de culpa, ut peccatum, quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Serpens autem de culpa requisitus non est, quia per confessionem non revocabatur ad vitam. Cain* e *quoque, cum prima prævaricationi fratricidium addidisset, similiter à Domino de culpa requisitus est, dum ei dicitur:* [*Vbi est Abel frater tuus?*] *Sed quia superbus peccatum suum confiteri noluit, potius mendaciter negando, Deum fallere conatus est, dicens:* [*Numquid custos fratris mei sum ego?*] *indignus venia judicatus est. Vnde in desperationis profundum mersus est, dum ait,* [*Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear.*] *vagus & profugus exit à facie Domini, significans eos, qui peccata sua confiteri dissimulant, respectu divinæ miserationis, indignos haberi. Reges* f *quoque, qui ignorantia ducti in Abraham deliquerant, non nisi eodem orante sanari meruerunt. In quo figuratur, quòd pestiferos morum non sanentur, nisi orationibus ecclesiæ. Moysi* g *quoq; præcipit Dominus, ut lepra sive in cute, sive in domo, sive in veste, sive in crine appareret, sacerdoti ostenderetur, & juxta ejus arbitrium separata, ejus judicio contaminaretur vel mundaretur. Saul* h *quoque cum à Spiritu maligno vexaretur, non poterat ad sanæ mentis officium redire, nisi prius David Psalterium arriperet, & coram eo psalleret, & ita ab ejus vexatione cessaret diabolus. In quo mystice ostenditur, quòd quicunque diabolo propter peccata mancipatur, ab ejus domino eripi non valet, nisi David, id est, ecclesia, Psalterium accipiat, & coram eo psallat, id est, spiritualis gratiæ eum participem faciat, & salubriter admonendo, & pie pro eo orando, & exempla boni operis sibi præbendo, diabolum ab invisibili ejus vexatione compescat. David quoque cum adulterium commisisset, & homicidium, non antè audivit* i *à Propheta:* [*Transtulit Dominus peccatum tuum Domine,*] *quam ipsum peccatum confiteretur. Prius enim Propheta peccatum redarguit confessus est, & postea audivit:* [*Transtulit Dominus peccatum tuum à te.*] *Achab* k *quoque, cum de innocentis sanguinis effusione sententiam comminantis Dei audivet, induit sepsum cilicio, satisfaciens Deo per pœnitentiam. Vnde Dominus ad Heliam ait:* [*Quoniam Achab reverentiam est faciem meam, non inducam malum in diebus ejus.*] *Ninivitæ* l *cum audirent,* [*Adhuc quadraginta dies, Ninive subvertetur,*] *ex edicto Regis & Principum pœnitentiam egerunt, dicentes:* [*Quis*

a *Anf. l. 11. c. 135.* b *al. frustrat.* c *Matth. 16.* d *Gen. 3.* e *Gen. 4.* f *Gen. 12. & 26.* g *Levit. 13. & 14.* h *1. Reg. 16.* i *2. Reg. 12.* k *3. Reg. 2.* l *Ion. 3.*

sit, si convertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?] hac humilitate satisfactionis a imminentem subversionem evadere meruerunt. Quorum exemplis evidenter ostenditur, quòd nullus à Deo consequatur veniam, nisi primum satisfecerit sibi per pœnitentiam. Nabuchodonosor b quoque propter superbiam suam à rationabili c mente in bestialem animum commutatus est, atque à regno suo profugus recedens, non antè regnum recepit, quàm conversus Deum prædicavit. Denique plebs Israëlitica ob culpam sua transgressionis captivitati tradita, non antè liberari meruit, quàm sua peccata confitens, Danielis d, & aliorum sanctorum precibus veniam accepit. In Evangelio e quoque venientes ad Joannem, ut baptizarentur ab eo, baptismo pœnitentiæ, primùm confitebantur peccata sua, ostendentes, quòd quisque debet peccata sua damnando confiteri, & innovationem morum in vita promittere, si regenerationis desiderat gratiam accipere. Christus quoque alios legitur suscitasse f a mortuis, alios a lepra g mundasse, alios illuminasse, h aliorum membra paralysi i dissoluta consolidasse: omnium tamen sanitatem petitio propriæ vocis, vel amicorum legitur præcessisse. Luca k enim referente didicimus, quòd pro socru Petri prius rogatus est, quàm eam sanitati redderet. Leprosus l verè ille, quem Dominus descendens de monte mundavit, prius clamavit ad eum. [Domine si vis, potes me mundare.] quem postea tangendo mundavit. Cæcus m quoque dum clamaret ad eum: [Miserere mei fili David.] interrogavit eum Jesus. [Quid vis, ut faciam tibi?] ait [Rabboni, ut videam lumen.] Tres n quoque mortuos audivit, quos aliorum orationibus reddidit vitæ. Quartum quoque discipulo nuntiante audivit: sed quia defuerunt vivi, qui pro eo precarentur, resuscitari non meruit. ¶ Quibus nimirum exemplis evidentissimè datur intelligi, quòd ille, quem gravioris culpæ macula inficit, nisi confessione propriis oris, vel ecclesiæ intercessione suffragante, sanari non poterit. Hinc pœnitens ille o, qui prius tacendo peccata, flagellari meruerat, postea eorum pœnas dicebat. [Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.] Hinc Christus ex persona membrorum ait: p [Non absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.] Quod Augustinus q exponit, dicens: [Puteus est humanæ iniquitatis profunditas, in quem si ceciderit, non claudet super te os suum, si tu non clauseris os tuum: confitere ergo, &c. De r profundo clamavi ad te Domine, & evasisti. [laudet super illum Dominus, qui in profundo contemnit, à quo mortuo, velut ab eo, qui non sit, perit confessio.] Hinc idem Propheta ait: s [Introite portas ejus in confessione.] Ostendens ad portas misericordiæ non nisi per confessionem peccati aliquem posse pertingere. Hinc beatus t Joannes Baptista, & Salvator noster exordium prædicationis sua à pœnitentia sumpserunt, dicentes: [Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum:] ostendentes ad regna cœlorum neminem posse pertingere, nisi primum per pœnitentiam Deo curaverit satisfacere. Hinc etiam in actibus u Apostolorum legitur, quòd credentes veniebant ad Apostolos, annuntiantes actus suos. Ex his omnibus facilè monstratur, sine confessione nullum veniam posse promereri.

C. LXI.

Hinc etiam Leo Papa *ait epist. 78. al. 80. ad Episcopos Campaniæ.*

SUfficit x pœnitenti y illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit.

C. LXII.

Item *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epist. 91. al. 92. cap. 7.*

POenitentia a, quæ dilata est, cùm fructuosior proficit, non negatur, ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

C. LXIII.

Item Augustinus *in sermone de pœnitentia, al. lib. de pœnitentia medicinali.*

NOn b sufficit mores in melius commutare, & a veteritis c malis recedere, nisi etiam de his, quæ fuerunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, corrantibus eleemosynis & jejuniis 1.

1 ¶ Et jejuniis [*Hoc non est apud B. Augustinum, neque hodie apud eum, neque Magistrum sententiarum, neque Polycarpum.*

C. LXIV.

Item Ambrosius *in c. 1. Lucæ.*

NOvit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum.

C. LXV.

Item Leo Papa, *epist. 90. al. 91. ad Rust. cum, c. 2.*

ALiud d quidem est debita justè e reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illorum veniam postulantem oportet à multis etiam licitis abstinere, dicente Apostolo: f [Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.] Unde si quis pœnitentiam causam, quam negligere fortè non debeat, meliùs suppliciter dit ecclesiasticum, quàm forense judicium.

C. LXVI.

Item Hieronymus *in c. 1. Isaiæ.*

QUi sanctus g sacerdos est, & comedit à delictis Domini, accingatur baltheo castitatis, & sit cum Apostolis: [Sint i lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.] Qui autem pastor est, & quem remordet propria conscientia, talis accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur ecclesiam, de qua propter peccata fugerat egressus, & cubet, vel dormiat in facie, ut per multas delitias, per quas offenderat Deum, vim sudoris compenset.

C. LXVII.

Idem *in Amos Prophetam, ad c. 9.*

SI agamus pœnitentiam, ipsum quoque sua pœnitentia sententiæ. Rursum juxta eundem Hieremiam [Si commutit prospera. Si negligentia dissolvamur, illum minitebit sponsionis suæ, promissaq; mutabit. Cum emplum Ninivitas, & Hierusalem habere possint rum alii de imminentibus suppliciis liberati sunt, quæ patribus promissa fuerant, perdiderunt.

1 ¶ Hieremiam] *Sic est emendatum ex ipsis manu B. Hieronymi, & uno vetusto exemplari Gratiani. Non est quemadmodum in vulgatis*, juxta eundem Hieronymum promittit prospera, si pœnitentiam egerimus. Quæ negligentia, &c.

C. LXVIII.

Idem *super Danielem, ad cap. 4.*

QUamobrem Rex consilium meum placeat tibi, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.] ¶ Si prædixit sententiam Dei, quomodo hortatur ad eleemosynas tari non potest, quomodo hortatur ad eleemosynas misericordias pauperum, ut Dei sententia commutetur? Quod facilè solvitur Ezechiæ / Regis exemplo / quod

---

a *aliter & satisfactione.* b *Daniel. 4.* c *alit. rationali. Sup. 17. quæst. 4. miror.* d *Dan. 9.* e *Ioann. 11.* f *Ioann. 11.* g *Luc. 17.* h *Matth. 9.* i *Marc. 2. Matth. 9.* k *Luc. 4.* l *Matth. 8. Marc. 1. Luc. 5.* m *Marc. 10. Luc. 18.* n *Luc. 7. Ioann. 11.* o *Psal. 31.* p *Psal. 68.* q *Gloss. interl. & ordin. ibi ex Augustin. Sentent. 4. distinct. 17.* r *Psal. 129. Proverb. 29. Ecclesiastic. 17.* s *Psalm 39.* t *Matth. 3.* u *Actor. 19.* x *Infrà ead. c. quamvis. Polyc. lib. 6. tit. 20. Ivo part. 16. cap. 167.* y *al. enim.] orig.*

a *Burch. lib. 9. c. 123. Ivo part. 15. c. 131.* b *Beda in Comm. Sent. 4. dist. 16. Polyc. l. 8. tit. 20.* c *al. fallu.* d *in quæst. ad Anst. lib. 11. c. 141.* e *al. justa.* f *1. Corinth. 6.* g *dist. 17.* h *al. comedit Pascha.] orig.* i *Luc. 12.* k *dist. 4. Reg. 20.*

Illius *a* dixerat esse moriturum) & Ninivitarum *b*, quibus dictum est, [adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.] Et tamen ad preces Ezechiæ, & Ninive, Dei sententia commutata 1 est, non vanitate judicii, sed eorum conversione, qui meruere indulgentiam. Aliquin & in reverentiam *c* loquitur Deus se mala minaturum super gentem, & si bona fecerit, minas clementia commutare. Rursum bona agêti se asserit polliceri indulgentiam: et si malè fecerit, dicit se suam mutare sententiam, non in homines sed in opera, quæ mutata sunt. Neq; enim Deus hominibus, sed vitiis irascitur: quæ cùm in homine non fuerint, nequaquam punit, quod mutatum est. Dicamus & aliter. Fecit *d* quidem Nabuchodonosor juxta Danielis consilium misericordias in pauperes, & idcirco usque ad mensem duodecimum in eum est dilata sententia. Sed quia postea ambulans in aula Babylonis gloriatur, & dicit: [Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni in robore fortitudinis mei, & in gloria nominis mei?] bonum misericordiæ prædidit malo superbiæ. [forsan ignoscet Deus delicias.] Cùm beatus Daniel præscius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui auctor peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen sciendum, quòd si Nabuchodonosor bona opera faciens, venia repromittitur, multò magis aliis promittitur, qui leviora peccata commiserunt.

1 ¶ Commutata est] *Quæ sequuntur, ut etiam multa alia, mendosa & incompletata sunt ex originali præter verbum*, reverentiam *quod esse debet*, Hieremia, *id est, ob glossam.*

C. LXIX.

Idem.

Vide *e* benignum Dominum misericordiam cum severitate miscentem, & ipsius pœnæ modum justa & clementi libratione 1 pensantem. Non in perpetuum tradidit pœnæ delinquentes, sed [quanto 2, inquit, tempore servierunt Balaam, tanto serviant Chusarsaton *f*.] hoc est, octo annis. Disce & hoc, ô tu audax, quisquis illee es, qui tibi conscius es alicujus erroris: & quanto tempore erraſſe te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione pœnitentiæ: non expectes, ut humiliet te Chusarsaton, & invito necessitas coerceat pœnitentiam: sed ipse prævenito rorem ipsius duritiam *g*: quia si te ipse emendaveris, si te ipse coercueris, pius est Deus, & misericors, qui nihilum temperet ab eo, qui illam pœnitendo prævenit. Sed illud consideremus, quia donec servierunt Chusarsatoni, qui traditi fuerant pro delictis suis, & non clamaverunt ad Dominum, nemo suscitatus est, qui salvare eos posset. Cùm verò clamaverunt ad Dominum, tunc suscitavit Dominus Salvatorem Israel, & salvavit eos.

1 ¶ Libratione] *Antea legebatur*, deliberatione. *Emendatum est ex homilia Origenis, quemadmodum & alia nonnulla.*

2 ¶ Quanto] *Hæc pars videtur potius sumpta ex gloſſa ordinaria, quam ex ipſo Origene.*

C. LXX.

Idem Hieronymus *in c. 5. epistola ad Ephesios.*

Ecclesia Christi gloriosa est, non habens maculam neque rugam, aut aliquid istiusmodi. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici. Possibile autem est, ut quomodo ecclesia, quæ prius rugam habuit & maculam 1, in juventutem, & munditiam postea restituta est, ita & peccator currat ad medicum; quia non *a* habent opus sani medico, sed malè habentes, ut curentur vulnera ipsorum, & fiant de ecclesia, quæ est corpus Christi.

1 ¶ Et maculam] *Restituta est locus ex originali. Antea legebatur*, & maculam, & immunditiam, & postea restituta est.

C. LXXI.

Idem *in c. 1. Amos.*

Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non convertam eum. Iuxta tropologiam hoc possumus dicere. Primum peccatum est cogitasse, quæ mala sunt. Secundum, cogitationibus acquievisse perversis. Tertium, quod mente decreveris, opere compleviſſe. Quartum, post peccatum non agere pœnitentiam, & in suo sibi complacere delicto.

C. LXXII.

Idem *epist. 30. ad Pammachium & Oceanum.*

Secunda *b* post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini & correctum. Erravimus juvenes, emendemur senes: jungamus gemitus, lachrymas copulemus.

C. LXXIII.

Idem.

Via *c* divinitatis natura clemens est, & pia, magisque ad indulgentiam, quàm ad vindictam prona, quia non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat: si quis post lapsum peccatorum ad veram pœnitentiam se convertit, citò à misericorde judice veniam impetrabit.

¶ *Caput hoc est in commentariis ad c. 3. lamentationum Hieremiæ, qui non sunt B. Hieronymi, sed Rabani.*

C. LXXIV.

Idem *in c. 12. Oseæ.*

Ne fortè peccati memores tardius revertantur, [Adhuc, inquit, sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis:] ut quod facit baptisma, hoc faciat pœnitentia, & habitent in tabernaculis Salvatoris, hoc est, in ecclesiis.

¶ *Antea citabatur ex eodem in Malachiam.*

C. LXXV.

Idem *in cap. 9. Danielis.*

Prædixerat *d* Hieremias septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in ludæam, & ædificaretur templum, & Hierusalem. Quæres Danielem non facit negligentem, sed magis provocat ad rogandum, ut quod Deus per suam promisit clementiam, per horum *e* impleat preces, ne negligentia superbiam, & superbia pariat offensam. Denique in Genesi *f* legimus centum viginti annos pœnitentiæ constitutos ante diluvium: qui, quia tanto tempore, hoc est, centum annis noluerunt agere pœnitentiam, nequaquam exspectat, ut & viginti alii compleantur, sed infert antè, quod postea fuerat comminatus. Unde, & ad Hieremiam *g* dicitur ob duritiam cordis populi Iudæorum: [Ne ores pro populo hoc, quia non audiam te.] Et ad Samuel: *h* [usque quò luges super Saul? & ego abjeci eum.] In cinere igitur, & sacco postulat impleri *i* quod promiserat Deus, non quo esset incredulus futurorum, sed ne securitas negligentiam, & negligentia pareret offensam.

C. LXXVI. ¶ *Operibus misericordiæ Deum non emimus, sed nosmetipsos redimimus.*

Item Ambrosius *in sermone in Dominica de Abraham.*

a *Ezæ.* b *Ion.* c *Hieremiæ.*] *orig. vera lectio.* d *Dan. 4.* e *Origenis tomo 3. ad c. 3. Iudicum & aliquot sequentes.* f *alii Chusarsathaim.* g *al. manus.*

a *Luc. 5.* b *Sent. 4. dist. 14.* c *Ezech. 18. & 33.* d *Hieremiæ 29. & 32.* e *al. hujus.* f *Gen. 6.* g *Hier. 7.* h *1. Regum 16.* i *Dan. 9.*

MEdicina *a* misericordiæ tollit peccata magna.] Habemus etiam plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes; redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es; redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia. ¶ Eleemosyna, inquit, *b* à peccato liberat. Crimina eleemosynis redimuntur.

¶ *Caput hoc habetur in libro de Helia, & jejunio, & ibi hæc antecedunt:* Et si gravia delinquimus, magnum medicum invenimus, magnam medicinam gratiæ ejus accepimus. [Medicina enim tollit peccata magna.] *Abest autem vox,* misericordiæ, *etiam à loco Ecclesiastici, c. 10.*

C. LXXVII.

Item Ioannes os aureum, *homil. 6. ad c. 6. epist. ad Hebræos.*

MEdicamentum fortius quod maximè operatur in pœnitentia, hoc est. Sicut in præceptis medicinæ medicamentum multas quidem herbas accipit, unam autem dominantissimam; sic & in pœnitentia dominantior ista herba, & potentior est; & universum ipsa efficit. Audi enim quid dicit divina scriptura: *c* [Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.]

¶ *Græcè sic habet.* τὸ δὲ μάλιστα ἰσχυρὸν ἐφαρμάκων τὸ φάρμακον τῆς μετανοίας, τοῦτο ἐστί. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς ἰατρικοῖς βοτάνην μίαν φάρμακον, πολλὰς μὲν λαμβάνει τὸν βοτάνας, μίαν δὲ τὴν κυριωτάτην, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μετανοίας αὕτη ἡ βελτίων κυριωτέρα, ἔστι πᾶν αὕτη γενέσθαι αὐτό. *est.* Nam quod maximè validum reddit medicamentum pœnitentiæ, hoc est. Et sicut in medicinalibus auxiliis est medicamentum, quod multas quidem herbas recipit, sed unam præcipuam ac potentissimam: ita etiam in pœnitentia hæc ipsa est potentior herba, ipsaque omnino totum præstiterit. Audi, &c.

C. LXXVIII.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnitentia, c. 2.*

DEus definitionem *d* non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggeravit, exaggerer etiam pœnitentiam. Majora enim crimina majoribus abluuntur fletibus.

C. LXXIX.

Idem *lib. 2. de pœnit. cap. 10.*

FLeat pro te mater ecclesia, & culpam tuam lachrymis lavet. Videat te Christus mœrentem, ut dicat: *e* [Beati tristes, quia gaudebitis.] Amat, ut pro uno multi rogent. Denique in Evangelio *f* motus viduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, filium ejus resuscitavit.

C. LXXX.

Idem *eadem libro 2. cap. 11.*

ADam post culpam statim de paradiso Deus ejecit. Non distulit; sed statim separavit à delitiis, ut ageret pœnitentiam, statim tunicam vestivit pelliceam, non tericam.

C. LXXXI.

Item Augustinus *in lib. 10. g homil. homilia ultima, c. 3.*

3 TRes *h* sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum pars vera eruditio cognoscit. Sunt enim usitatæ in ecclesia, & diligenter attendentibus notæ. Una est, quæ novum hominem parturit, donec per baptisma 1 salutare omnium præteritorum fiat ablutio 2 peccatorum. *& paulò post.* ¶ Omnis *k* enim qui jam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cum baptismo soli parvuli sunt immunes. Nondum enim ut peccet libero arbitrio. Quibus tamen ad consecrationem remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, quibus afferuntur. *& infra cap. 4.* ¶ Altera vero pœnitentia est, cujus actio per totam istam vitam, qua in corpore mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primò, quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalemque nullus desideret, nisi cum in hujus temporalis, corruptibilis, mortalisque pœnitentiæ nem baptismi nascitur, ut quemadmodum deponat omnia peccata præterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam carnis, corruptionemque deponat. *& infra.*

¶ Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait: [quoniam qui talia agunt, regnum non possidebunt.] In hac ergo pœnitentia unusquisque in se severitatem debet exercere, ut à Domino dicatus, non judicetur à Deo: sicut idem Apostolus ait: *a* [Si enim nosmetipsos judicaremus, à Domino utique judicaremur.] *& 2 infra.* ¶ Est 3 etiam pœnitentia, bonorum & humilium fidelium pœna tidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: *c* [Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.] Neque enim ea nobis dimittimus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa dimittimus quæ humanæ fragilitati quamvis parva, tamen subrepunt: quæ si collecta contra nos fuerint, non gravabunt & oppriment, sicut unum aliquod peccatum. Quid enim interest ad naufragium, uno grandi fluctu carina operiatur & obruatur, an latim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta impleat navem, & mergat? Propter hæc, jejunia, & eleemosynæ, & nes invigilant: in quibus cùm dicimus: [Dimitte bis debita nostra, sicut & nos dimittimus,] admus habere nos, quod nobis dimittatur: verbis humiliantes animas nostras, quominus damnodo agere pœnitentiam non cessamus.

¶ *Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini in lib. mil. homilia ultima (quæ etiam habentur fere eadem in libro nitentia medicina, c. 2.) & in epistola 108. ad Seleucianum.*

1 ¶ Baptismæ salutare] *In homilia legitur, pro* simum salutare: *in libro autem de pœnitentia medicina* vum hominem per baptismum parturit, donec mnium præteritorum peccatorum fiat ablutio.

2 ¶ Et infrà] *Quæ sequuntur, integrè habentur Seleucianum: sententia tamen, & aliqua verba* eadem homilia, c. 8. *& in libro de pœnitentia medicina,* ubi de secunda actione pœnitentiæ agitur. *Referuntur* qua nunc subjiciuntur.

3 ¶ Est etiam] *Antea legebatur.* Est enim datum est ex loco indicato, *& duobus veteribus Codicibus* ribus. *Longè enim diversa est hæc pœnitentia à* memorata.

C. LXXXII.

Item Gregorius.

6 SI *d* peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est, quòd post omnia, quæ dem peccato per Prophetam à Domino dicitur, modum tanta toleravit? Sed proculdubio Deus delictum sine ultione non deserit. Aut enim ille in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum severitate dicans percutit. Nequaquam igitur peccata quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim audire post confessionem meruit. *e* [Domine

a *Eccles. 10. secundum 70.* b *Tob. 12.* c *Luc. 11.* d *al. distinctionem.*] *orig.* e *Matth. 5.* f *Luc. 7.* g *Et in lib. de pœnit. medicina, c. 2.* h *Sent. 4. dist. 16.* i *al. abolitio.* k *Infr. de consecr. dist. 4. omnis.*

a *Galat. 5. Beda 1. Corinth. 11. De consin. dist. 4.* b *al. pene.* c *Matth. 8.* d *Polyc. lib. 1. tit. 20.* e *2. Reg. 12.*

peccatorum tuum.] & tamen post multis cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat, exolvit. Sic nos salutis unda à culpa primi hominis absolvit. Sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentes, absolvimur. Sed quoque adhuc carnaliter obimus 1, quia delicta nostra, sive per nos, sive per semetipsum resecat etiam, cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum malas studet temporali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre. a

¶ Caput hoc integrum quidem habetur in commentariis, qui nomine Eucherii sunt editi, 12. Reg. 6. 8. sed magnam quoq; partem apud B. Gregorium l. 9. moral. in Iob, c. 27.

1 ¶ Obimus] Apud B. Gregorium sequitur, Bene ergo dicitur [Iudex,] quòd non parceres delinquenti] quia, &c. reputatum esse verba Iob sibi ad interpretandum proposita. Eucherius autem habet ut Gratianus.

C. LXXXIII.

Ioan Augustinus de peccatorum meritis, & remiss. l. 2. c. 34.

Sunt quini homines postea justè vivendo meritò credunt per Domini sanguinem ab extremo judicio liberari, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum revocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea justè vixerit, non continuò mereatur eam mortem non pati, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de Patriarcha David in libro Regnorum b: ad quem Propheta cùm missus esset, eique propter peccatum, quod admiserat eventura mala ex ira omnipotentis Dei comminarentur, confessione peccati veniam meruit, respondente Prophetâ, quòd illud ei flagitium, sibique remissum sit: & tamen consecuta sunt, quæ Deus futura comminatus, ut sic humiliaretur à filio. Quare 1 & nunc dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cui dimisso peccato, quod erat minatus, impleri: nisi quia rectissimè, si sic dictum fuerit, respondebitur, remissionem illam peccati factam, ne homo à percipienda vita impediretur æterna: subsecutum verò illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humiliatus exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit: & post peccatorum remissionem propter exercendam justitiam non ademit.

1 ¶ Quare & nunc] In originale legitur, Quare & hic non dicitur. Sed ibi positum non est mutatum. Alia verò multa ex eadem sunt emendata.

C. LXXXIV.

¶ Doloris mensura potius quàm temporis in actione pœnitentiæ consideranda est.

Idem in c homilia de pœnitentia.

7 IN actione pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum fuerit, ut is, qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. [Cor d enim contritum, & humiliatum Deus non spernit.] Verùm quia plerumque dolor alterius erubescentius est alteri, neque in aliorum notitiam nisi per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit eorum illo, cui dicitur: [gemitus meus à te non est absconditus,] esse constituuntur ab his, qui ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut satisfiat etiam ecclesiæ, in qua committuntur ipsa peccata. Extra e eam quippe non dimittuntur. Ergo 2 cùm tanta est plaga peccati, atque imperitus medicus, ut medicamenta corporis & sanguinis Dominici differenda sint, auctoritate antistitis debet ab altaris communione removeri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.

1 ¶ Nisi per verba] Aboriginali abest dictio, nisi, sed habita est ratio glossæ.

2 ¶ Ergo] Hæc non sunt in Enchiridio, sed in epist. 118. ad Ianuarium, sub alterius persona. Ita enim loquitur. Alius contrà: imò, inquit, si tanta est plaga peccati, &c.

C. LXXXV.

Idem in a eadem homilia quinquagesima, ea. 11.

IVdicet b seipsum homo in istis voluntate, dum potest, & mores convertat in melius, ne cùm jam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino judicetur. Et cùm in se protulerit severissimæ medicinæ c sententiam, veniat ad antistites per quos illi claves in ecclesia ministrantur, & tanquam bonus incipiens jam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, ut in offerendo sacrificio contribulati cordis devotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum: ut si peccatum ejus non solùm in gravi ejus malo, sed etiam in tanto d scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recusет, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. & infrà. ¶ Multi e enim corriguntur, ut Petrus: multa tolerantur, ut Iudas, &c.

C. LXXXVI.

¶ Mortificatio vitiorum magis quàm abstinentia ciborum pœnitenti necessaria est.

Item Hieronymus.

MEnsuram f autem temporis in agenda pœnitentia idcirco non satis apertè præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt, quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quàm doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quàm mortificatio vitiorum. Propter quod ipsa tempora pœnitentiæ pro fide & conversatione pœnitentium abbrevianda præcipiunt & pro negligentia protelanda. Extant tamen pro quibusdam culpis pœnitentiæ modi impositi, juxta quos cæteræ perpendendæ sunt culpæ, cùm sit facile per eosdem modos vindictam & censuram canonum æstimare.

¶ Caput hoc, quod Burchardus etiam & Ivo citant ex dictis B. Hieronymi, beatus Rhenanus, in suis annotationibus in Tertullianum testatur se legisse in antiquo pœnitentiali. Et ex eo, ac cæteris collectoribus nonnulla sunt emendata, & postrema clausula etiam aucta. Sententia autem habetur etiam 7. cap. 21. & in epistola Basilii ad Amphilochium, cap. 2. & in synodo Metensi, anno 859. cap. 10.

C. LXXXVII.

Item Ioannes Chrysostomus: [*sed est, auctor operis imperfecti in Matthæum, homilia 40.*]

QVis aliquando vidit clericum citò pœnitentiam agentem? Sed & si deprehensus humiliaverit se, non adeò dolet, quia peccavit, sed confunditur, quia perdidit gloriam suam.

His g auctoritatibus asseritur neminem sine pœnitentia & confessione propriæ voces a peccatis posse mundari. Unde præmissæ auctoritates, quibus videbatur probari, sola contritione

a al vindicare. b 2. Reg. 12. c In Enchiridio, cap. 65. Beveric. 4. dist. 18. Polyc. l. 8. tit. 20. Anselm. l. 11. c. 144. Ivo part. 2. c. 4. part. 15. d Psal. 31. e Sent. 4. dist. 17. Eugippius, tom. 1.

a Et in l. de pœnitentiæ medicina, c. 3. b Beda ad Eph. 5. Sent. 4. dist. 17. Ivo p. 15. cap. 24. c al. medicina sed tamen medicinæ sententiam. d abest ab orig. e 2. q. 1. multi. f Alcuinus de ecclesiasticis officiis. c. de capite jejunii. Sentent. 4. dist. 20. Polyc. l. 8. tit. 20. Anselm. l. 11. c. 145. Burch. l. 19. c. 31. Ivo p. 15. cap. 43.
g Sent. 4. dist. 17.

ordiu veniam præstari, aliter interpretanda sunt, quàm ab eis exponantur. Negationem a namq; Petri secuta est satisfactio lamentabilium, & trina confessio Dominice dilectionis, qua penitus delevit peccatum trina negationis. Non ergo necessaria sibi erat certa satisfactio peccati, cujus tatum vita tempus, obedientia impendebatur sui conditoris. Imitabatur enim illud propheticum: b [Declina à malo, & fac bonum.] & illud Esaiæ: c [Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, &c.] Amplius horum nihil à peccatore exigitur. Non ergo illa auctoritate Leonis Papæ satisfactio pœnitentiæ negatur esse necessaria cuilibet delinquenti, sed ex tantum, qui beatum Petrum imitatus, huic sæculo penitus abrenuntiat, & cunctorum vitiorum fomitem in se funditus mortificat. Idem illud Ioannis 1 d Chrysostomi: [Lavent lachryma delictum, quod pudor est voce confiteri.] & illud aliud, quod scribitur in epistola ad Hebræos: e [Non tibi dico, ut te prodas in publicis, neq; ut te apud alios accuses; sed obedire te volo Prophetæ dicenti, f revela Domino viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum judicium cum oratione delicta tua pronuntia, non 2 lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demum spera misericordiam te posse consequi, si habueris in mente peccata tua continuè, malum nunquam adversus proximum tuum in corde retinebis.] non ita intelligendum est, ut sine confessione oris peccata deuentur dimitti, sed sine publica satisfactione. Secreta namq; peccata, secreta confessione, & occulta satisfactione purgantur: nec est necesse, ut qua semel facerdoti confessi fuerimus, demùo confiteamur, sed lingua cordis, non carnis apud judicem verum ea jugiter confiteri debemus. Hinc etiam idem Ioannes Chrysostomus g ait: [Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter 3 ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis clementiam ejus deprecetis, citius illa delebis. Si autem nunc oblivisearis peccatorum tuorum, tunc eorum recordaberis, & no'ens, quando in toto mundo publicabuntur, & in conspectu proferentur omnium tam amicorum tuorum, quàm inimicorum, & sanctorum Angelorum, cœlestiumq; virtutum. Non enim ad David filium dicebat: h [Qua tu secretò fecisti, ego cunctis manifestabo;] sed etiam ad omnes nos hoc dicitur. Similiter & illud Prosperi i intelligitur: [Qui crimen suum ultrò confitentibus produnt, aut nescientibus confitentibus aliis, quales occulti sunt, &c.] [aliis nescientibus: id est, occulta confessione ipsi peccatum suum confitentibus, non publicè illud manifestantibus. Item illud Propheta: [Dixi, k confitebor, & tu remisisti.] id est, remissibilem judicasti l [impietatem peccati mei.] Ita & illud Augustini intelligitur: m [Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit, id est, remissibilia judicaverit.] n Item ibidem. o [Votum pro opere reputatur, cum deest facultas operis.] Unde votum confessionis reputatur pro opere voti, cum deest facultas confessionis. Item p [voluntas remuneratur, non opus] ita intelligitur, voluntas facit opus remunerabile, non opus voluntatem. Item illud: q [In quacunq; hora peccator conversus fuerit, &c.] converti dicitur, qui omninò vertitur: omninò vertitur, cujus opus, vox, & cogitatio ita mortificationi desudat peccati, sicut prius serviverat iniquitati. Ita intelligitur & illud [convertimini r ad me, &c.] Item: s [scindite corda vestra, & non vestimenta] eis dicitur, qui nulla interiori satisfactione præcedente, sed sola exteriori se Deum posse placare confidunt. Item cuncta quæ de leprosis mundatis, vel de Lazaro resuscitato inducuntur, ad contritionem cordis, non ad veniam remissionis referenda sunt. Obstinatio enim animi, & confessionis contemptus, quadam mors est impietatis, & lepra superbiæ, à qua quisq; revivisc it, dum sibi per gratiam dolor delicti, & votum confessionis insperatur. Ad hunc etiam articulum pertinent ea, quæ de viventibus, vel in suo ordine tibus, vel de electionem Dei habentibus, vel de habitaculo & ritus Sanctæ facilia dicta sunt: ut hæc omnia quisq; dicere cutus ex corde contritione quam habet, non ex penuria pœnæ missione, quam nondum invenit. Sicut enim in baptismate titur peccatum, & tamen ejus pœna reservatur, sic per contionem cordis quisq; à Deo resuscitari dicitur, licet adhuc mortalia teneatur. Non ergo præmisse auctoritatibus vel exemplis, ja confessione oris, & satisfactione operis aliquis probatur a peccatis mundari.

2 pars. Econtrà auctoritas illa Ioannis Chrysostomi t Prosperi c contra mentem auctoris extorta videtur. Dicit dicitur. [non dico tibi, ut te publice accuses,] sed [non dico tibi apud alios te accuses.] Sic & Prosper non ait [omnibus] sed placeret [aliis nescientibus.] Unde evidentissimè à doctoribus gi, quòd sine confessione oris peccata possunt deleri. Ea enim ad exhortationem pœnitentiæ & confessionis dicta sunt, non sententia contraire videntur. Vel enim sunt verba exhortationis non jussionis, sicut illud, d (Conficemini alterutrum peccata stra, &c.) vel si qua jubendo sunt dicta, non ad oris confessionem sed cordis, non ad exteriorem satisfactionem, sed interiorem renda sunt. Est enim pœnitentia alia interior, alia exterior. terior pœnitentia est illa, de qua Augustinus ait (Omnis sua voluntatis arbitrio constituit est, non potest inclusus usum, nisi pœniteat eum veteris vitæ.) e Item de eadem in altribus f Apostolorum legitur dixisse: (Pœnitentiam & baptizetur unusquisq; vestrum.) Quod de interiori pœnitentia non exteriori dictum accipitur. De exteriori vero pœnitentia Ambrosius ait g super epistolam ad Romanos: (Gratia baptismate non quærit gemitum, vel planctum, non lacrymas, sed solum contritionem h cordis, & omnia gratis.) q Quacunq; i ergo de pœnitentia jubendo dicta sunt, ad exteriorem, ut diximus, sed interiorem referenda sunt. Nullus unquam Deo reconciliari potest. q Illud autem Augustini, quo quisq; negatur veniam posse consequi, nisi prius eam lamcunq; peccata solverit pœnam, non huic sententiæ contrarium versum. Nullus enim asseritur à peccato mundari, nisi prius passus fuerit pœnam. Sed aliud est peccatum verbis confiteri, & ejus arbitrio de peccato satisfacere: atq; aliud. Ibi enim teri, & secreta satisfactione peccatum in seipso purgat. Ibi pœnitentia (ut ait k Augustinus) dolor cordis, qui omnia punit, quod deliquit. De hac iterum satisfactione idem Augustinus 50. exponens: (Quoniam s inquisitionem meam vidisco. Tu ne punias, quia ego punio: agnosce, quia agnosco.) infrà: l [Sic Deus misericordiam dat, ut servet veritatem peccata ejus sint impunita, cui agnoscit. Ignoscit enim nient. Misericordia est, quod homo liberatur, veritas quod catum punitur.) Idem in Psalmum 84. (Veritas de terra id est, confessio ab homine, ut se accuset, & se justificet in ipsexit, ut publicanus m confitens rediit justificatus. cælo prospexit: quasi Deus dicat, parcamus huic, quia cat sibi, agnoscamus, quia agnoscit.) & infrà. (De terra prospexit, id est, à Deo data est justificatio confitenti. ergo secreta satisfactio levium, sive occultorum criminum ferenda est, nec sine pœna relaxari probantur, qua se duntur. Ea verò, quæ de publica satisfactione, vel ex dicuntur, in publicis & manifestis criminibus intelligenda Peccata namq; Nabuchodonosor n, quæ Propheta propinavit eleemosynis redimi suasit, peccata quoq; Ninivitarum qua publica satisfactione expiata sunt, cuncta vera esse

a Luc.22. b Psal.36. c Esa.55. d Ambrosii sup. ea. c. lavent. Sent.4.dist.17. e Ioann. Chrysostom. homil.31. in epist. ad Hebræos. f Psalm.36. g In ead.3.hom. h 2. Reg.11. i Sup.ead. facilius. k Psalm.31. sup. ead. dixi. l al. indicastis. m Sup. ead. Magna. n al. indicaverit. o Sup.ead.si cui. p Sup. ead. facilius. q Ezech.33. r Sup.ead.convertimini,& scindite. s Ibidem.

a al.habitaculum. b Sup.in hac ead. positus Grat. ex homil.31. ad Hebr. c Sup. ead. facilius. d Isa. c. prò a.c.3.6. omnes. & infrà, de confes. distin.4. c.una. e Sup. g Ad c.11. infrà de confecr. dist.4. sine pœnitentia. distinct.4. h al.ex corde professionem. i Supra, initio ta. k In lib.de vera & falsa pœnitentia, c.8.ref. dist.3. pœ tentia. l Sumpta sententia, non verba. m Ioel. 2. n Dan.4. o Iuno 3.

publica nona (ut Augustinus a testatur) publico eget remedio.

¶ Præmissi ergo, auctoritatibus pro manifestis omnibus manifesta probare superflua satisfactio, & oris confessio. Latentia vero peccatorum probantur sacerdoti necessario confitenda, & ejus arbitrio expiranda.

3. pars. Contrà ea, quæ in assertione hujus sententiæ dicta sunt, partim veritate nituntur, partim pondere carent. Sine contritione etenim cordis nullum peccatum posse dimitti, occulta verò peccata secreta satisfactione publica quoq; manifesta pœnitentia expiari debere firmissimè constat ratione subnixum. Porrò sine confessione oris, si facultas confitendi non defuerit, aliquod grave delictum extingui, auctoritati penitus probatur adversum. Quomodo enim secundum auctoritatem Leonis b Papæ sine supplicatorio sacerdotum auctoritatem obtinere, si sine oris confessione à peccatis possumus emundari? Quis enim supplicabit pro peccato, quod nescit? ¶ Item, quomodo secundum Augustinum c frustrat circumcisio, qui sine arbitrio sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam impetrat? ¶ Item. Quomodo enim secundum Ambrosium d jus ligandi & solvendi solis sacerdotibus à Domino creditur esse permissum, si quisq; suo arbitrio seipsum posset ligare, vel secreta pœnitentia, secundum Prosperum, non solum sententiam profert excommunicationis, atq; post satisfactionem absq; sacerdotali judicio seipsum Deo, vel altari ejus reconciliat? ¶ Non sunt hæc præmissis auctoritatibus consentanea: sed multorum exemplis probantur adversa. Etiam e namq; Aethiopissæ turbis ejectis Dominus suscitavit: non tamen, nisi seipsum patre & matre puellæ, Petro quoq;, Iacobo, & Ioanne, vita f reddita est. In qua moraliter instruimur, ut secreta peccata, quæ per mortem puellæ intelliguntur, non nisi supplicationibus nostris, quæ per patrem & matrem puellæ designantur, & sacerdotum manifestis, qui per Petrum & cæteros intelliguntur, à Domino relaxanda dimitti. ¶ Item in Levitico, g (Qui domum suam, vel agrum Domino vovent h, vel consecraverit, non potest eam redimere nisi secle sanctuarii, sacerdote quoq; (non ipso) supputante annorum numerum usq; ad jubilæum.) In quo similiter docetur, quod quicunq; domum conscientiæ, vel agrum conversationis per pœnitentiam Domino offerre, atq; pretio bonorum operum de vana vita sua conversatione seipsum redimere voluerit, non potest hoc facere, nisi sicle sanctuarii, id est, operibus pœnitentiæ, sacræ scripturæ præditis. Unde venientibus ad se turbis B. Ioannes non aut simpliciter facite i pœnitentiam, vel fructus pœnitentiæ, sed aliter (dignos) ut pro qualitate videlicet peccatorum, qualitatem offeratur bonorum operum. Non enim par debet esse fructus bonæ operis, ejus, qui nihil, vel parum deliquit, atq; ejus, qui gravia commisit. Iacturam nullius criminis sibi confessus ipsum sibi in rebus suis probet: hunc tanquam multis gravatum, et quam plene mundatur. ¶ Cum ergo, ut ex præmissis colligitur, tempora pœnitentiæ arbitrio sacerdotis definantur, evidentissime apparet sine confessione propriæ vocis peccata non dimitti. Quis enim tempora pœnitentiæ alicui præfiget, nisi primum peccata sua manifestare curaverit. ¶ Item. Tacturnitas peccata ex superstitiosæ cordis. Ideo enim peccatum suum quisq; celare desinat, ut suppetias suo alii manifesta fiat: ne talis reputetur apud homines fore, qualem se jamdudum exhibuit divino conspectui. Quod ex fonte superbiæ nasci nulli dubium est: species etenim superbiæ est, se velle videri justum, qui peccator est; atq; hypocrita convincitur, qui ad imitationem primorum parentum tergiversatione verborum peccata sua levigare contendit, vel sicus Cain, k peccatum suum retundo penitus supprimere quærit. Ubi autem superbia regnat, vel hypocrisis, humilitas locum habere non potest. Sine humilitate verò alicui veniam sperare non licet. Nec ergo, ubi est taciturnitas confessionis, venia est sperandæ criminis. Probatur hoc idem auctoritate Augustini, qui in libro de vera & falsa pœnitentia, cap. 10. ait.

1 ¶ Ioannis Chrysostomi] Supra eod. c. lachryma. notatum est hæc verba esse B. Ambrosii, quem citat Magister sententiarum.

2 ¶ Non lingua] Græcè est, ὁ γογγυρῶν, ὁ οὐ μὴ τῇ γλώττῃ, ἀλλὰ τῇ μνήμῃ. id est, præceps fundens, si minus lingua, at saltem memoria.

3 ¶ Et frequenter] συνεχῶς αὐτὰς προσφέρης τῷ Θεῷ, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δέῃ. id est, assiduè illa offeras Deo, & pro ipsis depreceris.

4 ¶ Vnde evidentissimè] Loquitur ex persona adversam partem sustinentis. Verè enim ex illis auctoritatibus non hoc intelligitur. Qui enim sacerdoti tanquam Deo confitetur, is minimè dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis seipsum punire. Ac manifestò Chrysostomus dicit id, quod nunc negatur dicere. Non dico, inquit, tibi, publica teipsum, neque apud alios te accusa. Hoc enim secundum membrum valet, idem ac primum: ut apud alios se accusare, sit idem, quod seipsum publicare. Quare paulo post Gratianus ipse hæc, quæ nunc asseruntur, refellit. Econtrà ea, quæ in assertione, &c.

5 ¶ Quoniam iniquitatem] Hic, & in aliis duobus sequentibus locis, non refert ipsa omninò verba B. Augustini, sed sententiam.

6 ¶ Levitico] Itidem & hoc loco refertur sententia Leviticæ in c. 27. non ipsa verba: idemq; paulo post fit de Hesychio.

C. LXXXVIII.

QVem pœnitet, b omninò pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionē. Præcepit c enim Dominus mundandis d, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda. Dixit e enim [Ora monstrate] & [Omnes] non unus pro omnibus: non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus à Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit timore offensi, fit venia criminis. Fit enim per confessionem veniale, quod criminale erat in operatione: & si non statim purgatur, fit tamen vitale f; quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum, quæ commisit, nuncio Dei denegavit. Deus enim misericors g & justus est; sicut conservat misericordiam in justitia, ita & justitiam in misericordia. Opus enim est misericordiæ, peccanti peccata dimittere: sed oportet, ut justus misereatur juste. Oportet enim, ut non solùm quid, sed in quo doleat, consideret, si dignus est, non dico, justitia, sed misericordia. Iustitia enim sola damnat, sed dignus misericordia est, qui spirituali labore petit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescentiam, & quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quòd quanto

---

a Sent. 4. dist. 17. Beda ad c. 8. Luc. ex Augustin. & ad cap. 5. Matth. & ibi gloss. b Supra ead. multiplicem. c Supra ead. verbum. d Ex Levit. 27. e Matth. 9. f al. vita. g Chrysostomus in homil. 20. in evangelia. h Levit. 25. i In lib. 3. ad cap. 12. Levitici; & ibi in glossa ordin. habetur sententia. k Gen. 4. l In Sent. 4. dist. 17.

a Gen. 4. b Sent. 4. dist. 17. c Luc. 17. d al. mundatis. e Levit. 5. f al. qui misericors.

pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tantò facilius consequetur misericordiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere. Quibus enim remittunt, remittit Dominus. Lazarum enim *a* de monumento jam fuscitatum obtulit Dominus discipulis solvendum, per hoc ostendens potestatem solvendi concessam sacerdotibus. Dixit enim. [Quodcunque solveritis super terram, solvetur & in cœlis.] hoc est, ego Deus, & omnes ordines cœlestis militiæ, & omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum, & confirmant, quos ligatis, & solvitis. Non dixit, quos putatis ligare aut solvere, sed in quos exercetis opus justitiæ aut misericordiæ. Alia autem opera vestra in peccatores non agnosco. Quare, qui *b* confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & solvere: ne, cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non potest confiteri coram sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert. Et si ille cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui socio confiteretur turpitudinem criminis. Mundati enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. Unde *c* patet Dominum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani & læti: sed dum quærunt, antequam ad eos perveniant moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui & justis 2 novit parcere, etsi non tam citò, sicut solverentur à sacerdote. Qui ergo confitetur, omninò sacerdoti meliori, quàm potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. Nam *d* in resuscitatione filiæ principis pauci interfuerunt qui viderent. Nondum enim erat sepulta, nondum extra portam civitatis delata, nondum extra domum in notitiam deportata. Intus *e* resuscitavit, quam intus invenit, relictis solis Petro, & Ioanne, & Iacobo, & patre, & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur sacerdotes ecclesiæ. Quos autem extra invenit, animadvertendum est, quomodo fuscitavit. Flebat enim turba post filium viduæ. Flevit *f* Martha, & Maria supplicantes *g* pro fratre. Flebat etiam turba, quæ Mariam fuerat secuta, lachrymis Mariæ admonita. In quo docemur publicè peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum.

1 ¶ Vitale] *In originali est*, veniale. *sed adest glossa.*

2 ¶ Et justis] *Si consideretur tota orationis series, videtur legendum*, & istis. *veruntamen omnes codices collati concordant cum editione Gratiani.*

C. LXXXIX. ¶ *Sufficit illa confessio, quæ primùm Deo, deinde sacerdoti offertur.*

Item Leo Papa *epist. 72. al. 80.*

9 QVamvis *b* plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non vetetur, tamen quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo: ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, pro quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit *i* enim illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tum etiam sacerdoti: quo pro delictis pœnitentium precator accedit. Unde cum plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis, tractatæ sententiæ satisfactionis & confessionis innitantur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum partium adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Verùm, enim fatemur hanc sententiam piis & religiosis viris.

1 ¶ Lectoris judicio] *Certissimum est, & pro certo habendum, peccata mortalia necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo ac tempore adhibitam, qua in ecclesia Dei tempore post alia constitutum est.*

C. XC.

Unde Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus *dixit in pœnitentiali suo.*

QVidam *a* Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci 1. Quidam verò sacerdotibus confitenda esse perceusent, ut tota ferè sancta ecclesia. Quod utrumque non sine magno fructu fit intra sanctam ecclesiam: ita duntaxat, ut Deo, qui remissor est peccatorum, peccata nostra confiteamur, & hoc perfectorum est, cum David dicamus: *b* [Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.] Sed *c* tamen 2 Apostolo constitutio nobis sequenda est, ut confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata. Ea verò, quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis & sanitatis *d* auctor & largitor, plerumque hanc per pœnitentiæ medicinam invisibili administratione, plerumque medicorum operatione.

¶ Burchardus etiam & Ivo caput hoc citant sub nomine Theodori. In capitularibus adjectis, cap. 31. ita legitur. Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata, quidam verò sacerdotibus confitenda esse perhibent. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam ecclesiam: ita duntaxat, ut Deo, à quo est remissio peccatorum, confiteamur peccata nostra, & cum David dicamus, [delictum meum cognitum tibi feci, & injustitias meas non abscondi: dixi, confitebor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei:] & secundùm Apostoli institutionem confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata. Ea verò, quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis & sanitatis auctor & largitor est plerumque medicorum operatione. *Vide Wilmense 2. c. 33. eadem ferè habentur, addita ad finem hæc verba, & nonnullis aliis in extrema clausula, quæ notabantur.*

1 ¶ Vt Græci] *Hæc verba, itemq; illa, ut tota sancta ecclesia. & illa,* & hoc perfectorum est. *& illa,* Quæ justorum, *absunt quemadmodum à capitulari, ita etiam à concilio.*

2 ¶ Sed tamen Apostoli] *In capitulari & omnibus adhuc oratio, & prioris illi membro,* ut & Deo. *Ivo alterum membrum hic verbis,* & secundùm Apostoli institutionem, &c.

3 ¶ Quæ pœnitentiæ medicinam] *In omnibus ejusmodi Burchardum & Ivonem legitur, quæ potentia. Ivo autem (prout ex ipsius lectione animadverti potuit) primum abest periodi membrum.*

a *al. quem. Sent. 4. dist. 18.* b *Infrà, distinct. 6. qua vult. Sent. 4. dist. 17.* c *Luc. 17.* d *Luc. 18.* e *Luc. 7.* f *Ioann. 11.* g *supplicans.] orig.* h *Sent. 4. dist. 17.* i *Suprà cap. sufficit.*

a *In capit. adjectis, c. 31. In Cabil. anno 813. Burchardus & Ivo p. 15. c. 155.* b *Psalm. 31.* c *Et secundùm ... tutoremini confiteamur.* d *al. sanitatis.*

DISTINCTIO II.

1 Quia nec de pœnitentia semel capta haberi firma, atque quantulum altius repetendum videtur, diversorum patrum sententias certis auctoritatibus munitas in medium proponentes. Alii dicunt pœnitentiam semel tantùm esse utilem. Unica est enim, nec reiterari potest. Si verò reiteratur, præcedens pœnitentia non fuit. Et si de sententia judicis ejus, mercedis peccata ablata sive remissa, apud tamen ejus præsentiam, cui omnia subjecta sunt, nunquam habentur remissa: quia non est firma illa sententia, quæ facta data: [Vade a, & amplius noli peccare.] Item [Ecce sanus factus es, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.] Item ex 68ta va synodo.

¶ Habetur in libro de institutis monachorum, interprete Rufino, ex Basilii regulis brevioribus, num. 289.

C. I.

¶ Primum vitii causam non penitus extinguit, quis in illam postea recidat.

Si quis semel notatus fuerit invidiæ vel contentionis vitio, & rursus in hoc ipsum inciderit, sciat se primam illam causam de qua superius diximus, ex qua invidia vel contentio nascitur, in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per contraria, atque adversa curari, id est, per humilitatis exercitium. Exercitia verò humilitatis sunt, si se vilioribus officiis subdat, & ministeriis indignioribus tradat. Ita namque arrogantiæ, & humanæ gloriæ vitium curari poterit, ut consuetudine a humilitatis affectus ultra jam non incidat in arrogantiæ & vanæ gloriæ delictum. Atque in singulis hujusmodi vitiis cura similis adhibeatur.

Item sine charitate nullo modo peccatum remittitur. Non autem habet charitatem, qui aliquando peccaturus est criminaliter.

C. II.

Unde Augustinus ad Iulianum comitem.

1 Charitas, c quæ deseri potest, nunquam vera fuit.

¶ *In antiquis editionibus epistolarum B. Augustini ea res epistola est, ad Iulianum, in qua erat hoc caput. Nunc est in tomo 4. sub titulo de salutaribus documentis ad quendam comitem, c. 7. Apud Harmynium vero in epistola ad Rufinum simile quid dam legitur.* Amicitia, inquit, quæ desinere potest, vera nunquam fuit.

C. III.

Idem super epistolam primam Ioannis, tractatu 2.

Radicata d est charitas? securus esto; nihil mali præcedere potest.

C. IV.

Item Gregorius *lib. 10. Moralium, c. 22.*

Validè est, e ut mors, dilectio.] Virtuti etenim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentè, quam semel ceperit, à delectatione f mundi funditus occidit.

C. V.

Item Prosper *g ut lib 3. de vita contemplativa, c. 13.*

1 Charitas est, ut mihi videtur, recta voluntas, ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus aversa, inhæsa Deo inseparabiliter & unita, igne quodam Sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa, cognitionis omnis extranea, corruptionis h nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia, quæ caritaliter diliguntur, excelsa, affectionum omnium præstantissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima a sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum: sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis peccare nec potuit, nec poterit: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua, quidquid est boni operis, vivit. *Item infrà.* ¶ Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus *b*: & verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via pervenit nullus, quò tendit, ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare. *Item ibidem, c. 15.* ¶ Ergo si charitatem Deo exhibeamus & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus e abundamus, fæculæ blandimenta contemnimus, & omnia, quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera etiam, cum delectatione *d* perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, unde peccati desideriis serviamus. Etquid est diligere Deum, nisi illi copulari e animo, concipere fruendæ visionis ejus affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem in se censuit diligendum, in ipso amore servare, legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem, constitutum? Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, quæ contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda, plus diligunt, aut proximos, non sicut seipsos, aut Deum plus quàm seipsos fortè non diligunt. *Item infrà.* ¶ Corpus nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum est, ut saluti ejus, ac fragilitati naturaliter consulamus & agamus, quatenus spiritu ordinante subjectum, ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perveniat. *Item infrà.* ¶ Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras, non propter sperata beneficia, vel accepta, non propter affinitates, vel consanguinitates, sed propter hoc tantùm, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus. *Item infrà.* ¶ Non illi tantùm proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis jungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. *Item infrà.* ¶ Proinde sicut *f* nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & æternam vitam consequendam, sicuti nobis, saluti eorum consulimus: quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subveniri optamus, ita eis pro viribus subvenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, ut bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo, & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plus quàm se diligunt Deum, qui pro ejus amore, suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudati facultatibus propriis, patriæ suæ extorres fieri, parentibus, & uxoribus, ac filiis suis renunciare parati sunt; &, ut totum dicam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo vita vitæ suæ discedere.

¶ *Caput hoc consectum est ex verbis Prosperi hinc inde collectis, & prior pars habetur etiam in tractatu de laudibus cha-*

---

a Item l. 6. c. 31. b al. habitum humilitatis adeptus. Sent. 3. dist. 30. c Simon. dist. 31. d Senten. ibid. Cauſ. 1. f al. dilectionem. g Et apud B. Augustin. in lib. de qualitate charitatis. h al. corrupta.

a al. arma. Aug. b 1. Cor. 13. c al. operibus.] aliquot Grat. manuscriptæ. d al. dilectione. e occupare animum.] orig. f al. secundùm.

ritatu, inter opera B. Augustini tomo 6. eodem ferè modo, quo apud Gratianum. Atq; emendata quædam, & etiam addita nonnulla sunt ex ipso B. Prospero. Sed operæ pretium fuerit integrum locum apud ipsum legere; copiosè enim, & ornatissimè explicatur.

1 ¶ Hæc est proximi] *Ita legitur non modò in originali, sed etiam in vetustioribus Gratiani codicibus: in vulgatis erat,* Quapropter charissime tota dilectione satage, ut bonum, &c.

C. VI.

Item Beda *super Ioannem ad c. 1.*

QVærendum *a* est interea, quomodo speciale filium Dei agnoscendi signum fuerit, quòd super eum descenderit & manserit Spiritus. *& infrà.* ¶ Quid magni est filio Dei, quòd in ipso manere Spiritus astruatur? Notandum ergo, quòd semper in Domino manserit Spiritus Sanctus: in sanctis autem hominibus, quamdiu mortale corpus gestaverint, partim maneat in æternum, partim rediturus secedat *b*. Manet quippe apud eos, ut bonis insistant actibus, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem sequantur, pro æternorum desiderio lugeant, esuriant & sitiant justitiam, misericordiam, mundtiam cordis, & tranquillitatem pacis amplectantur: sed & pro observatione justitiæ persecutionem pati non vereantur, eleemosynis, orationibus, jejuniis, cæterisque fructibus Spiritus insistere desiderent. Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, [mortuos *c* suscitandi,] dæmones ejiciendi, vel etiam prophetandi habeant *d* facultatem. Manet semper, [ut *e* possint habere virtutes, & ut mirabiliter ipsi vivant.] Venit ad tempus, ut etiam aliis per miraculorum signa, quales sint intus, effulgeant.

C. VII.

III. CHaritas *f* nunquam excidit.

C. VIII.

Item Augustinus *super epistolam primam Ioannis, tractatu 3.*

VNctio *g* invisibilis Spiritus Sanctus est: unctio 1 invisibilis charitas est: quæ in quocumque fuerit, tamquam radix illi erit: quæ quamvis ardente sole, arescere non potest, nutritur calore solis, non arescit.

1 ¶ Vnctio invisibilis charitas est] *Hinc usq; ad finem eodem modo se habent apud magistrum, atq; apud Gratianum. Sed apud B. Augustinum aliter.* Vnctio invisibilis, inquit, charitas illa est, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit, quamvis ardente sole arescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calore solis, non arescit. *Ita non negat charitatem posse arescere, sed quod in charitate radicatum est.*

C. IX.

Item Gregorius *super Ezechielem, homilia tertia.*

PEnnata animalia, videlicet prædicatores sancti, cùm incedunt, minimè revertuntur: quia sic à terrenis actibus ad spiritualia pertranseunt, ut ad ea, quæ reliquerunt, ulteriùs nullatenus reflectantur. *& paulo post.* [Nemo *h* mittens manum in aratrum, & aspiciens retrò, aptus est regno Dei.] Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quendam compunctionis vomerem ad proferendos fructus terram sui cordis aperire. Sed retrò post aratrum aspicit, qui post exordia boni operis ad mala revertitur, quæ reliquit. Quod quia electis Dei minimè contingit, rectè nunc per Prophetam *i* dicitur: [Non revertebantur cùm incederent.] *& paulo post.* Vnde Paulus: *k* [Vnum verò, quæ retrò sunt, oblitus, in ea, quæ sunt anteriora *a* extendens me, ad palmam supernæ vocationis.] In anteriora erant intentus, eorum, quæ retrò sunt, oblitus fuerat, quia temporalia despiciens, sola quæ sunt æterna, quærebat.

C. X.

Item *in eundem, homilia quinta.*

NOn revertebantur, cùm incederent, *b* [qui electi quippe sic ad bona tendunt, ut ad mala pertranda non redeant. [Qui *c* enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.] Et, sicut per Salomonem *d* dicitur: [Iustorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.] In eorum namque animis bonum desiderium, atque intellectus lucis interna jam pars diei est: sed quia usque ad finem vitæ in virtutibus proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando cœlestia regna perducti, in ea luce, quam desiderant, jam minus aliquid non habebunt.

C. XI.

Item *Ibidem.*

POtest *e* discursus atque mobilitas Spiritus sic intelligi. In sanctorum quippe cordibus juxta quosdam virtutes semper permanet: juxta quosdam recessurus venit, & venturus recedit. In fide enim, spe, atque charitate, & in bonis aliis, sine quibus ad cœlestem patriam non potest veniri (sicut est humilitas, castitas, justitia, atque misericordia) perfectorum cor non deserit. In prophetiæ vero virtute, doctrina sanctitudia, miraculorum exhibitione, electis suis aliquando deest, aliquando se subtrahit. *& paulo post.* ¶ In his virtutibus, sine quibus ad vitam minimè pervenitur, spiritus Sanctus in electorum suorum cordibus permanet: unde 1. rectè stabilis dicitur. In his verò, per quæ sanctitatis virtus ostenditur, aliquando misericordiæ præsto est, aliquando misericorditer recedit.

1 ¶ Vnde rectè stabilis dicitur] *Hæc ex paulo superiori Gregorii disputatione aliis verbis hùc sunt à collectoribus.*

C. XII.

Vnde Ambrosius *super epistolam 2. ad Corinthios, ad c. 6.*

FIcta charitas est, quæ deserit in adversis.

¶ *Referuntur verba glossæ ordinariæ: nam B. Ambrosii sunt hæc,* Simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres.

2 pars. *Ex præmissis itaq; apparet, quòd charitas semel habita ulteriùs non amittitur. Qui enim charitatem semel habuerit, criminaliter ulteriùs peccare non poterit: ut ad gratiam ad naturæam impossibilitas referatur. Quid autem charitatem habens, criminaliter peccare non possit, testatur Augustinus, 4. libro 50. homiliarum, homilia octava, dicens.*

C. XIII.

QVia radix *h* omnium malorum est cupiditas, radix omnium bonorum est charitas, & simul esse non possunt, nisi una penitus *i* evulsa fuerit, plantari non poterit. Sine causa aliquis contendit evellere, incidere, si radicem non contendit evellere.

Cùm ergo, qui criminaliter peccat, charitatem nunquam habuisse se probatur, evidenter colligitur, pœnitentiam non agere, qui quandoq; criminaliter peccat k.

C. XIV.

Vnde Augustinus.

CHaritas est aqua, de qua Domini us ait in Evangelio: *l* [Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.]

¶ *Hæc sententia non est inventa apud B. Augustinum.*

a *Sent. 3. dist. 31. Ioan. 1.* b *al.* recedat. c *Absunt ab originali.* d *al. possint habere virtutem.] orig.* e *Absunt ab originali.* f *Senten. 3. distinct. 31.* g *Senten. ibid.* h *Luc. 9.* i *Ezechiel. 9.* k *Philip. 4.*

a *al. ante.* b *al. ambularent.* c *Eccl. 1. Matth. 24.* d *Prov. 4.* e *Sent. 3. dist. 31.* f *al. requiescere atque considerationis.] orig.* g *Senten. 3. distinct. 31.* h *1. Timoth. 6.* i *al. radicatus.* k *al. peccavit.* l *Ioan. 4.*

ex psalmum 103. ad vers. Qui tegis aquis. *charitatem velit aquis superfluere: quemadmodum & Prosper, & glossa ordinaria & interlinearis ad eundem locum.*

Reprobus ergo, cum æterni mancipatus incendiis in æternum sitiat, quomodo habet aquam vivam, aut quomodo potabit aquam salientem in vitam æternam, qui quasi plumbeus demersus in imo, quasi lutei damnatorius æterna? Item. Sine charitate quomodo cum verum cordis contritionem habere poterit? quomodo ergo delictorum remissionem? quæ si non sunt dimissa, quomodo non omnia præcepta ad panem exigenda sunt? Item a Dominus: [*Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.*] *Qui* b *ergo non habet vitam æternam, in Christum non credit. In Christum vero credit, qui charitatem habet. In Christum quippe credere est, amando in ipsum tendere. Hæc est fides, ut definit Apostolus, quæ per dilectionem operatur: huic duntaxat remissio delictorum promittitur. Quòd si charitas à fide Christianorum separatur, ut scilicet sola venia promittitur, quomodo, qui charitatem non habuerit, fidem Christianorum habuit, id est, in Christum credidit? quomodo ergo venam delictorum accepit? quam c si non acquirit, quomodo non omnia præcepta opera æternis sunt ferienda supplicia? Item Dominus:* d [*Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.*] *Qui ergo non vivit in æternum, non manducavit panem vivum: sed qui non manducavit eum, non credidit. Hoc* e *est enim manducare panem vivum, quod credere in Christum, id est, amando tendere ipsum. Cum ergo reprobus in eum non credaverit, quem non manducavit, & sic fidem Christianorum (qua sola peccata relaxantur) non habuerit, quomodo, si vivit Dominus, cui omne judicium dedit Pater, judicium perpetuæ damnationis effugiet omnium non solum actualium, sed etiam originalium?*

1 *pass.* *Hæc, si quæ de charitate dicuntur, de perfecta intelligenda sunt, quæ semel habita, nunquam amittitur. Exordia vero charitatis enutriuntur, ut crescant, & conculcantur, ut deficiant. Nemo enim repente fit summus: sed in bona conversatione, qua sine charitate nulla est, a minimis quisq; incboat, ut ad magna perveniat. Sunt enim gradus non solum inter virtutem & virtutem, sed & in eadem virtute.*

C. XV.

Vide Gregorius *super Ezechielem homil.* 15. *scribit, dicens.*

Cùm sanctum ecclesiam Dominus susc ipit, in gradibus ejus dignoscitur: quia *g* ejus gloria per illius incrementa declaratur. Quantum enim sancta ecclesia ascendendo proficit *h*, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innotescit. De his quoque gradibus beatus Iob *i* loquitur, dicens, [per singulos gradus meos pronuntiabo illum,] omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronunciant, qui per incrementa virtutum, quæ cœpit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, psalmista non diceret: *k* [ambulabunt de virtute in virtutem.] Nec mirum, si de virtute in virtutem gradus sunt, quando unaquæque virtus quasi quibusdam gradibus agitur *l*, & sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Si enim & ipsa fides imperfectionem suam non quibusdam gradibus duceret, sancti Apostoli minimè dixissent, [Adauge *m* nobis fidem.] Et quidam venit ad Iesum, qui curari voluit filium suum: sed requisitus, an crederet, respondit, [credo *n* Domine, adjuva incredulitatem meam.] Pensate, rogo *o*, quod dicitur: Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si verò incredulitatem habere se noverat, quomodo credebat? sed quia per occultam inspirationem gratiæ, meritorum suorum gradibus fides crescit, uno eodemque tempore is, qui necdum perfectè crediderat, simul & credebat, & incredulus erat. Hos nimirum gradus Dominus sub messis nomine describit, dicens: [Sic *a* est regnum Dei, quemadmodum si jaciat homo semen in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & semen germinet, & crescat, dum nescit ille. Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica: & cùm ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis.] Semen homo jactat in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit: & postquam semen jactaverit, dormit, quia jam in spe boni operis quiescit. Nocte verò exurgit, ac die, quia inter *b* adversa, & prospera proficit: & semen germinat & crescit, dum nescit ille: quia, dum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad perfectum ducitur: & ultrò terra fructificat, quia præveniente se gratia mens hominis spontaneè ad profectum boni operis assurgit. Sed hæc eadem terra primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad spicam verò herba pervenit, cùm se virtus animo concepta ad profectum boni operis pertrahit. Plenum verò frumentum in spica fructificat, quando jam in tantum virtus proficit, ut esse robusti & perfecti operis possit. Sed cùm ex se produxerit fructus, statim mittit falcem: quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus producto fructu falcem mittit, & messem suam desecat: quia cùm unumquemque ad opera perfecta produxerit, ejus temporalem vitam per emissam sententiam incidit, ut granum suum ad cœlestia horrea perducat. Cùm igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cùm verò operari recta incipimus, herba sumus. Cùm 1 autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus: cumque in ejusdem operationis perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus.

Herba etenim Petrus fuerat, qui passionis tempore per amorem Dominum sequens, hunc confiteri ante ancillæ vocem timebat. Erat enim jam viriditas in mente, quia credebat omnium redemptorem: sed valde adhuc flexibilis, pede conculcabatur timoris. Iam in spicam surrexerat, quando eum, quem moriturum confiteri timuerat, nunciante angelo in Gallilæa viventem videbat. Sed ad plenum granum in spica pervenerat, quando veniente desuper Spiritu, & suam mentem in illius amore roborante, ita *c* solidatus est, ut vires persequentium cæsus despiceret, & redemptorem suum liberè inter flagella prædicaret. Nullus itaque, qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum Dei ab *d* herba incipit ut granum fiat. Vir ergo vestitus lineis venit ad portam, quia Dominus ac redemptor noster membris suis intrantibus perducit 2 ad se: & ascendit per gradus ejus, quia nobis proficientibus, eò nobis amplius exaltatur, quantò altus, & incomprehensibilis esse cognoscitur. In virtute quippe nostrarum mentium ipse ascendere dicitur, quia tantò ipse sublimior nobis ostenditur, quantum noster animus à rebus infimis separatur.

a Ioann.4. b *Aug. tract.29. in Ioannem, & de cognitione veræ vitæ c.27.* c *Gal.5.* d *Ioan.6.* e *De consec. dist.2. ut quid, & c. credere.* f *Sent.3.dist.31.* g *Psal.47.* h *al. proficit.* i *Iob.31.* k *Psal. 83.* l *al. augetur.* m *Luc.17.* n *Marc.9.* o *al. ergo.*

1 ¶ Cùm autem ad profectum boni crescimus, ad spicam pervenimus] *Hæc desiderantur in originali.*

2 ¶ Perducit] *Impleriq; vetustis, & apud B. Gregorium legitur:* perducitur, *sed ob glossam non est emendatum.*

a *Mar.4.* b *al.in.* c *Act.5.* d *al.in.*

C. XVI.

Item Augustinus *ait in libro de gratia, & libero arbitrio, c.17.*

QVi vult facere Dei mandata *a*, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam. Poterit autem, cùm magnam habuerit, & robustam. Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, id est, magna charitate fecerunt, de qua charitate ipse Dominus ait: [Majorem *b* hac charitatem nemo, &c.] *& paulò post.* ¶ Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. Timor enim non est in charitate, sicut ait Ioannes Evangelista in epistola sua, *c* sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et tamen, quamvis parva & imperfecta, non deerat, quando dicebat: [Domine *d* animam meam pro te ponam.] *Idem super primam epistolam Ioannis, tractatu quarto.* ¶ Si quis tantam habuerit charitatem, ut paratus sit pro fratribus etiam mori, perfecta est in illo charitas: sed nunquid mox, ut nascitur, jam prorsus perfecta est? ut perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cùm fuerit roborata, perficitur: cùm ad perfectum *e* venerit, quid dicit? *f* [Mihi vivere Christus est, & mori lucrum. Optabam 1 dissolvi, & esse cum Christo, multò magis optimum; manere in carne necessarium propter vos.] Propter eos volebat vivere, pro quibus paratus erat mori.

1 ¶ Optabam] *Hæc usq; ad finem sunt addita ex B. Augustino, quoniam sucunt ad sententiæ integritatem.*

C. XVII.

Idem *in eadem, tractatu nono.*

SIcut seta *g* introducit linum, ita timor introducit charitatem: crescit charitas, minuitur timor, & è converso.

¶ *Verba B. Augustini sunt hæc.* Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta primùm intrat, sed nisi exeat, non succedit linum, sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remaneat timor, quia ideò intravit, ut introduceret charitatem. *& paulò superius.* Major charitas, minor timor: minor charitas, major timor. *Ex his confectum est hoc caput.*

C. XVIII.

Item *h tractatu quinto in eandem.*

FOrtè nata est in te charitas, sed nondum perfecta est: noli desperare, nutri eam, ne offocetur *i.*

C. XIX.

Idem *ad Hieronymum, epist. 29.*

CHaritas *k* in quibusdam est perfecta, in quibusdam est imperfecta: perfectissima autem in hac vita habere non potest.

¶ *Caput hoc est summa quædam verborum Augustini in loco indicato.*

C. XX.

Idem *in libro 50. homiliarum, homilia nona.*

SI sermo *l* meus invenit in cordibus vestris aliquam scintillam grandis amoris Dei, ipsam nutrite, ad hanc augendam vos advocate. *& paulò post.* ¶ Flete 1, nutrite in vobis: ipsa cùm creverit, & flammam dignissimam fecerit, cupiditatum carnalium ligna consumet.

1 ¶ Flete] *Non est emendatum ob glossam: nam in multis vetustis vocibus scribitur, flate, & in originali legitur.* Hanc scintillam boni amoris, de qua Dominus dicit, [Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat:] flate in vobis, nutrite, &c.

Eorum vero etiam, gradus in virtute esse probantur, quia & ipsius peccati gradus evidenter apparent. Sicut enim nemo statim ex quo fit summus, ita nemo repente fit turpissimus.

C. XXI.

Hinc etiam Augustinus *ait in lib. 1. de sermone Domini in monte, c. 23.*

SIcut *a* tribus gradibus ad peccatum pervenitur, [suggestione, delectatione, consensione, ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquam tres mortes: una, quasi in domo, id est cum in corde consentitur libidini: altera, quasi jam procedat extra portam, cùm in factum procedit affectio: tertia, cùm vi consuetudinis malæ, tanquam mole premitur animus, quasi in sepulchro jam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quidam Evangelium *b* legit, agnoscit.

C. XXII.

Item Gregorius *lib. 25. Moralium, c. 16.*

SCiendum quippe est, quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur: & gravius quidem infirmitate, quàm ignorantia: sed multò gravius studio, quàm infirmitate peccatur.

C. XXIII.

Idem *lib. 21. Moralium, c. 3.*

INter hæc sciendum est, aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur: aliud verò, cùm per eam consum delectationis obligatur. Plerunque enim cogitatione prava pulsatur, sed renititur. Plerunque autem, cùm perversum quid concipit, hoc intra semetipsum iam per desiderium voluit. Et nimirum mens quaquam cogitatio immunda inquinat, cùm pulsa cùm hanc sibi per delectationem subjugat. Hinc prædicator egregius dicit [tentatio *c* vos non comprehendat, nisi humana.] Humana quippe tentatio plerunque in cogitatione tangimur etiam nolentes, ut nonnunquam & illicita ad animum veniat, quæ in nobismetipsis ex humanitatis corruptibili pondere habemus. Iam verò dæmoniaca est, & nos tentatio, cùm ad hoc, quod carnis corruptibilis legge per consensum se animus astringit.

C. XXIV.

Item Hieronymus *ad c. 1. Amos.*

SVper tribus *d* sceleribus Damasci, &c. ut supra. *Non est mirum, si in virtute gradus esse dicatur, quandoquidem & peccate gradus ita evidenter manifestatur. Ut stans charitas, qua in Petro ante negationem herbis fuit, ita quia nascitur, antequam roboretur, ante sui perfectionem sternitur, & reparatur. Unde Augustinus in libro de correptione & gratia, cap. 7.* [Quicunq; ab illa originali damnatione & de gratia largitate discreti sunt, non est dubium, quòd & pro eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt: & fides, quæ per dilectionem operatur, usq; in finem perseverant, si quando exorbitant, correpti emendantur: & quandoque ab hominibus non corripiantur, in viam quam relinquerunt redeunt.]

C. XXV.

Idem *ibid.*

FIrmum Dei fundamentum stat, immobile habens signaculum hoc: *e* [Scit *f* Dominus, qui sunt ejus.] Horum fides, quæ per dilectionem operatur, vel defectò aut omninò non deficit, aut, si qua stat, vacillat, deficit, reparatur, antequam vita ista finiatur: & ea, quæ intercurrerat, iniquitate, ad finem perseverantiæ deputatur.

1 ¶ Immobile] *Abest ab originali: sed non est reprehendendum ob glossam.*

a *al. mandatum.* b *Ioan. 15.* c *1. Ioan. 4.* d *al. Domine. Ioan. 13. Senten. 3. distinct. 29.* e *al. perfectionem.* f *Philip. 1.* g *Sent. 4. dist. 34.* h *Transpositis aliquibus verbis.* i *al. suffocetur.* k *Senten. 4. dist. 36.* l *Sent. ibidem.*

a *Sententi. 4. dist. 18.* b *Matth. 9. Luc. 7.* c *1. Timo.*
d *Distinct. 1. de pœnitentia, 6. super tribus.* e *2. Tim.*
f *al. servat.]* vig. C. pla.

C. XXVI.

Idem *in eodem libro, cap. 9.*

NVllus a eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam.

C. XXVII.

Item *ibidem.*

TAlibus b Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum: usq; adeò prorsus omnia, ut etiam, si qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum.

C. XXVIII.

Item Apostolus *ad Galatas 5.*

Circumcisio non est aliquid, neque præputium: sed fides, quæ per dilectionem operatur. [Er hoc olim in vobis, quia currebatis bene per opera fidei ex dilectione.]

C. XXIX.

Item *ad Hebræos, cap. 6.*

NOn est tam injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, &c.]

Ignis c, qui omnia sua fecerant commercia, & hoc ex dilectione, & ad gloriam Dei. Ecce triplex bonum, quasi diceret, olim malorum esse pro quibus, si pœnituerit de malis, benefaciet vobis Deus. Romanos quoque, & Galatas, dum Apostolus redarguit, meritis fidei probat assecutos remissionem peccatorum, & sanctificationem in Spiritu Sancto, & justitiam bonæ operationis, quia eruditi sine charitate minquam verè fuerunt in eis, aut veram charitatem habuerunt, a qua postea lapsi sunt, qui de operibus legis gloriantur.

C. XXX.

Item de quolibet adulto Augustinus *ait.*

TOlle charitatem, odium tenet. *Item.* Omnis d, qui non diligit, odit. *Item in Evangelio.* [Nemo e potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, alterumq; contemnet.

Adam f vocatus in virili ætate à Domino creatus fit, antequam à diabolo tentaretur, dum de latere ejus uxor formabatur, dum in celsitudine angelica cuncta intererat, dum evigilans futura Christi & ecclesiæ sacramenta videbat, aut charitatem, aut etiam habebat. Si autem odium habebat, non fuit diabolus auctor nostri peccati. Item. Si sine charitate à Deo creatus est, ejus formidinem in exordio sui nequaquam accepit. Item. Si sine charitate creatus est, justus & innocens à Deo factus non est: creatura namque rationis capax, & liberi arbitrii, justitiæ, & innocentiæ sine charitate participes esse non potest; colligitur ergo, quod Adam antequam peccaret, charitatem habuit, sine qua justus & innocens esse non potuit.

C. XXXI.

Vide Augustinus *in Genesim ad literam, lib. 6. c. 24.*

QVomodo renovari dicimur, si non hoc recepimus, quod perdidit primus homo, in quo omnes moriuntur? Hoc planè recepimus, quia justitiam, ex qua in peccatum lapsus est. *& paulo post, cap. 7.* ¶ Expoliantes g veterem hominem cum actibus suis, induite novum, qui renovatur in agnitionem Dei, secundùm imaginem ejus, qui creavit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum. *& post pauca.* ¶ Stola h illa prima, justitia est, unde lapsus est Adam.

¶ *Hinc & in sequenti capitulo addita sunt nonnulla ex originali, in quo tamen longè copiosius & clarius hæc sententia exponitur.*

a *Isa. 65. 4. f ex bono.* b *Roman. 8.* c *Videntur esse ex glossa aliqua, non Gratiani verba.* d *Ioan. 3.* e *Luc. 16. Matth. 6.* f *Gen. 2.* g *Coloss. 3.* h *Luc. 15.*

C. XXXII.

Idem *in homilia 41.* a

PRinceps vitiorum omnium, dum vidit Adam ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum *b*, proximos parentes illis donis, ac tantis bonis expoliavit, insuper & peremit. Namque cùm homini abstulisset pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, dominio suo eum obstrinxit *& paulo post.* ¶ Adam amissa temperantia intemperans effectus est: perdita charitate malus inventus est.

C. XXXIII.

Item Ambrosius *lib. 6. epist. 41. ad Sabinum.*

QVando Adam solus erat, non est prævaricatus: quia mens ejus adhærebat Deo.

C. XXXIV.

Item ad eundem, *eodem libro, epist. 42.*

PRimus homo erat opus Dei recens, confabulator assiduus, civis sanctorum, complantatus 1 virtutibus.

1 ¶ Complantatus] *in vulgatis erat*, angelorum complantatus, *quæ vox abest à multis manuscriptis, & ab originali.*

C. XXXV.

Idem *in Hexameron, lib. 6. c. 7.*

ILla anima à Deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam renitentem, splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet divinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriæ, & paternæ imago substantiæ. Secundùm hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretiosa est. Secundùm hanc imaginem Adam ante peccatum [depictus c fuit:] sed ubi lapsus est, deposuit imaginem cœlestis, sumpsit terrestris effigiem.

C. XXXVI.

Idem *de fuga sæculi, cap. 4.*

SImilem Dei esse, est habere justitiam, habere sapientiam, & in virtute esse perfectum.

C. XXXVII.

Idem *libro secundo de Iacob, & vita beata, cap. 4.*

SApiens nunquàm inanis est, semper in se habens amictum prudentiæ, qui potest dicere [justitiam induebam, & vestiebam judicium.] sicut dixit Iob *d*. Namque hæc mentis sunt interna velamina, quæ nemo alius potest auferre, nisi cùm aliquem sua culpa despoliat. Denique sic despoliatus Adam nudus inventus est,

C. XXXVIII.

Idem *in libro de Isaac, & anima, c. 5.*

SEd nec Adam primus 1 nudus erat, quando eum innocentia vestiebat.

1 ¶ Primus] *In originali est*, primò. *Sed ob glossam non est mutatum. Vox autem*, homo, *quæ in vulgatis sequebatur, abest etiam à multis manuscriptis.*

C. XXXIX.

Idem *in libro de Paradiso, cap. 13.*

VT e cognoverunt *f*. quòd nudi essent.] Et antè quidem nudi erant; sed non sine virtutum integumentis.

Opponitur etiam illud, quòd omnis clamat auctoritas, si sic per à mansisset, ut erat ante peccatum, esset translatus in gloriam, quam habituri sunt sancti: sed nemo adultus sine charitate intrat: charitatem ergo habebat. ¶ *Item opponitur de Moyse, cujus fidem Apostolus in epistola sua ad Hebræos* g *commendans, dignæ præconiis ejus meritis prædicavit: dum* h *se negavit esse filium filiæ Pharaonis, malens affligi cum fratribus, quàm perfrui jucunditate temporalis palatii: dum fratri compatiens Ægyptium fabulo obrutum*

a *In concione ad Catechumenes, verbis hinc inde collectis.* b *al. splendidum.* c *absunt ab orig.* d *Iob 29.* e *Et.]orig.* f *Gen. 3.* g *Hebr. 11.* h *Exod. 2.*

dum veritus animositatem Regis, Ægyptum reliquit: dum divino vallatus auxilio, Regis furorem contempsit, atque in virtute signorum populum de Ægypto eduxit. Qua a omnia quibus laudibus sunt efferenda, si nunc charitas in eo non erat, cum non habeat aliquid virtutatis in se ramus boni operis, nisi procedat ex radice charitatis? Quomodo autem charitatem non habebat, cui b Dominus facie ad faciem loquebatur, sicut homo solet loqui cum amico suo? Quomodo charitatem non habebat, qui pro populo supplicans dicebat: c (aut dimitte eis noxam hanc, aut me dele de libro tuo:) An non proximum diligebat, qui d pro populo se objiciens, ictum ab interitu liberavit? An non diligebat Deum, qui e pro eo in vituli cultores desæviens, ipsius vituli capita in pulverem comminuit: atque ut in secessum projceretur, aqua mistum Israelitis bibendum dedit, nonnullos ex ejus cultoribus gladio feriri præcipiens, ut populum, cujus erat interitus major futurus, reconciliaret Deo? An f non charitatem habebat, de cujus spiritu Dominus accepit, & super septuaginta sensores Israel præposuit? Qui tamen ad aquas contradictionis de Dei potentia, sive de ejus benignitate dubitans, cum catera certa fide promisisset, productus ex aquam de petra, dissidenter excrepuit, dicens: g (Nunquid de petra hac potero vobis educere aquam?) Quod nulli leve videatur, cum in pœnam delicti ejus, filii & Aaron à Domino dictum sit. (Quia non exaudistis vocem meam, ut glorificaretis me coram filiis Israel, non introducetis populum hunc in terram, quam dedi eis.) An h charitatem non habebat Aaron, quando fratris coadjutor datus est, ut esset ei ejus ad populum, ut per eum signa fierent in Ægypto? Qui i tamen in cultura vituli postea consensum populo adhibuit. An k charitatem non habebat, quando ex omni multitudine filiorum Israel solus à Domino electus est, ut pontificatui ante eum fungeretur? Si charitatem non habebat, bonus non erat: Si autem bonus non erat, cur præ cæteris à Domino in Pontificem electus est? An charitatem non habebat, quando pro populo cum thuribulo incendio se opposuit, & iram Dei placavit? Et tamen, ut præmissum est, ad aquas contradictionis iram Domini ad versum se postea provocavit. Nunquid etiam David charitatem non habuit, super l quem Spiritus Domini à die unctionis directus est? An forte dicetur esse directus super eum, ut ex tunc gratiam prophetandi haberet, non ut ex eo gratiam divina dilectionis acciperet? Quod absurdum plane videtur de eo sentire, de quo Dominus ait: m (Inveni hominem secundum cor meum.) Quomodo etiam charitatem non habebat, qui n quærenti animam suam pepercit? qui oram chlamydis ejus præscidit, postea cor suum graviter percussit, clamans: (Quem persequitur Rex Israel, canem mortuum, & culicem unum?) Quomodo charitatem non habebat, qui o mortem inimici sui tam gravissimè tulit? Quomodo charitatem non habebat, qui p aquam de cisterna Bethleem suorum periculo sibi oblatam non libit, sed coram Domino libavit? Quomodo charitatem non habebat, qui irrisus à Michol filia Saul, eo quòd ante arcam Domini citharam & Psalterium percutiens saltasset, ait: (Ludam, & vilior fiam in oculis meis.) Sic charitatem non habebat, qua conscientia securus impreecabatur sibi ipsi, dicens: q (Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis?) Si charitatem non habebat, qua temeritate juste se judicari rogabat, dicens: r (Judica me Deus secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me?) Idem. s (Judica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum?) Et tamen post tot & innumera alia divina, & super na dilectionis judicia, quàm graviter deliquerit, multus ignorat, qui t Bethsabee adulterium, & Vriæ homicidium audivit. Cujus pœnitentiam si sine charitate Domino obtulit, veram cordis contritionem non habuit. Quomodo ergo sacrificium cordis contriti, & Spiritus contribulati Domino promittere audebat, dicens? a (Si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo, Spiritus contribulatus, &c.) Denique cùm falsæ pœnitentiæ nulla à Deo promittatur remissio, quomodo à Propheta b audire meruit: (Dimissum est tibi peccatum tuum,) si veram cordis contritionem non habuit? Evidenter itaque apparet, eum tunc charitatem habuisse, & ex charitate sacrificium cordis contriti, & Spiritus contribulati Domino obtulisse, qui temerarie postulasse: c (Averte faciem tuam à peccatis meis, & cætera, quæ in eodem Psalmo continentur, nisi odium malæ dilectio boni ad humilitatem pœnitentiæ illum provexisset. Denique etiam sanctus Ambrosius d in libro de Isaac, & anima, ita scribit, dicens: (Fugerat e sanctus David odor Saul Regis, non linquens terras, sed declinans contagia Regis immunis & sanctus, quia mens ejus adhærebat Deo,) cui sine charitate nullus adhærere potest. Et tamen, quàm graviter in populi dimissione postea deliquerit, ipsius delicti pœna indicavit. Sentiendum hanc sententiam, qui criminaliter deliquerit, veram peccatorum remissionem in baptismo consecutus non est, sive in anima infantiæ, sive adultus ad baptismum accesit: quia Dei amorem non habuit, sine quo nemo unquam invenit gratiam: atque ita sciendum hæresim Iovinians, si verè ex aqua & Spiritu Sancto qui renatus fuerit, ulteriùs criminaliter peccare non posse? vel si criminaliter peccat, aqua tantùm, non Spiritu probatur esse renatus. Cui sententiæ illud epistolæ Ioannis f consentire videtur: (Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius manet in eo: & non potest peccare, quia ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli.) Et in fine epistolæ: (Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & maligne non tangit eum.) Verum hæc auctoritas, sicut quantum illi sententiæ faveat, atque illa secta erroris quantum tutati sit adversa, Hieronymus ostendit, scribens contra Iovinianum, lib. 2. in princip.

C. XL.

Si enim, inquit, omnis g. qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest; quomodo præcipit, ut caveant, ne tententur? dicens: (Filioli, custodite vos à simulachris.) & in eadem item epistola: [Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & justus est, ut remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quia non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.] Euidens, quod Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit: & quod omne peccatum à diabolo sit. Ille peccatum se confitetur, & sperat remissionem, post baptismum peccatorum. Et Iovinianus meus dicit: [Si vere me quoniam mundus sum.] Quid ergo? Contra me sibi Apostolus i loquitur? minime. In eodem quoque loco, cur hoc dixerit, statim edisserit: k [Filioli mei, scribo vobis, ut non peccetis: sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem, Iesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quòd cognovimus eum, si mandata ejus observemus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.] Propterea, inquit, scribo vobis, filioli mei, omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: & non peccetis: & tamdiu sciatis vos in generatione Domini permanere, quamdiu non peccaveritis: sin

a B. Gregor. homil. 27. b Exod. 33. c Exod. 32. d Num. 16. e Exod. 32. f Num. 11. g Num. 20. h Exod. 4. i Num. 23. k Numer. 16. l 1. Regum 16. m Actor. 13. n 1. Regum 24. o 2. Reg. 1. p 2. Reg. 23. q Psal. 7. r Psal. 33. s Psal. 25. t 2. Regum 11.

a Psal. 50. b 2. Reg. 12. c Psal. 50. d Maxima verba, sed ineptissima sententia. Sent. 3. dist. 30. e 2. Reg. 14. & Paralip. 21. f 1. Ioan. 3. g Omissis aliquot verbis. h 1. Ioan. 3. i 1. Ioan. 2. k 1. Ioan. 2.

qui in generatione Domini perseverant, peccare non possunt. Quæ *a* enim communicatio luci & tenebris? Christo & Belial? Quomodo dies & nox misceri non queunt, sic nec justitia & iniquitas, peccatum & bona opera, Christus & Antichristus. Si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris, illico fugamus diabolum. Si peccaverimus, & per peccati januam ingressus fuerit diabolus, protinus Christus recedit: Vnde & David *b* post peccatum: [Redde mihi, ait, lætitiam salutaris tui:] scilicet, quam peccando amiserat. [Qui *c* dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est.] Christus veritas appellatur: [Ego *d* sum, inquit, via & veritas,] (& *e* vita.) Fructus nobis in eo plaudimus, cujus mandata non facimus. [Scienti *f* bonum, & non facienti illud, peccatum est. Quomodo corpus sine Spiritu mortuum, sic & fides sine operibus mortua est.] Nec grande putemus unum Deum nosse, cum & dæmones *g* credant, & contremiscant. [Qui *h* dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.]

4 pars. Eligat adversarius è duobus, quod vult: opinionem enim damus: manet in Christo, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet, ut Christus. Si autem temeritatis est similitudinem virtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur, ut Christus. Ille *i* peccatum non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus: qui cùm malediceretur, non remaledixit, & tanquam *k* agnus coram tondente, sic non aperuit os suum: ad quem venit Princeps mundi istius, & invenit in eo nihil: qui *l* cùm peccatum non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit Deus. Nos autem juxta epistolam *m* Iacobi multa peccamus omnes: & nemo mundus à peccatis, nec infans *n*, si unius quidem diei fuerit vita ejus. Quis enim *o* gloriabitur castum se habere cor? aut quis *p* confidet mundum se esse à peccato? tenemurque *q* rei in similitudinem prævaricationis Adæ. Vnde & David: *r* [Ecce, ait, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea.] Et beatus Iob: *s* [Si fuero justus, os meum impia loquetur: & si sine crimine, pravus inveniar: & si purificatus in nive, & lotus mundis manibus, satis me sorde tinxisti, & execratum est me vestimentum meum.] Verùm, ne penitus desperemus, arbitrantes nos post peccata baptismi non posse salvari, statim hoc ipsum temperat. [Et *t* si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem, Iesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.] Hoc ad credentes post baptisma loquitur, & advocatum pro delictis eorum Dominum pollicetur. Nec dicit si quid peccaveritis, advocatum habetis apud patrem, Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis vestris, ne eos dicetes non plena fide baptisma consecutos: sed [advocatum, inquit, habemus apud patrem, Iesum Christum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris,] & non solum pro Ioannis, illorumque peccatis, sed etiam [pro totius mundi.] In toto autem mundo & Apostoli sunt, omnesque credentes. Ex quibus liquidò comprobatur post baptisma posse peccari. Fruſtra enim habemus advocatum Iesum Christum, si peccari non potest. Petrus Apostolus ad quem dictum fuerat: [Qui *u* lotus est, non necesse habet, ut iterum lavet.] & (Tu *x* es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam) ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus: (Simon, *a* Simon, ecce, inquit, satanas postulavit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficeret fides tua.) *& infra.* ¶ Si non peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate jam sunt dimissa? Quid *b* oramus, ne intremus in tentationem, & ut liberemur à malo, si diabolus tentare non potest jam baptizatos? Aliud autem est, si adcatechumenos hæc oratio pertinet, & non convenit fidelibus, & Christianis. Paulus *c* electionis vas castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniatur. *& infra.* ¶ Ad Hebræos *d* quoque scribens ait: (impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum, virtutesque sæculi futuri, & prolapsi sunt, renovari iterum ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.) Certè eos, qui illuminati sunt, & gustaverunt Dei donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodo nunc Apostolus dicit, (Et prolapsi sunt?) Verùm ne Montanus *e*, & Novatus hic rideant, qui contendunt non posse renovari per pœnitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet filium Dei, & ostentui habuerunt, consequenter hunc errorem solvit, & ait: *f* (Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora & viciniora salutis, tametsi ita loquimur. Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis suis, & nunc ministratis.) Et revera grandis injustitia Dei, si tantùm peccata puniret, & bona opera non susciperet. Ita locutus sum, inquit Apostolus, ut vos a peccatis retraherem, & desperationis metu facerem cautiores. Cæterùm confido de vobis, dilectissimi, meliora & viciniora salutis. Neque enim justitiæ Dei est, ut obliviscatur bonorum operum, & ministerii, quod propter nomen ejus exhibuistis, & exhibetis in sanctos, & tantùm meminerit peccatorum. *& paulò post.* ¶ Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin, ubi necessitas est, nec damnario, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus (non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis, & adjuvantis Dei, ut pervenire valeamus ad calcem) sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiva, & perfectio diaboli. Cùm viderit nos super *g* fundamentum Christi ædificare fœnum, ligna, stipulam, tunc supponit incendium. Ædificemus ergo aurum, argentum, lapides pretiosos: & tentare non audebit. Quanquam & in hoc non sit certa & secura possessio. Sedet *h* quippe Leo in insidiis, & in occultis, ut interficiat innocentem: & vasa figuli probat fornax, homines autem justos tentatio tribulationis. Et in *i* alio loco scribitur: (Fili accedens ad servitutem Dei, præpara te ad tentationem.) Rursus idem Iacobus loquitur *k* (Estote factores verbi, & non auditores tantùm. Si quis auditor est verbi, & non factor, iste similis est viro, qui considerat vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit illum, & statim recedens, oblitus est qualis sit.) Fruſtra monuit, ut jungerent opera fidei, si post baptisma peccare non poterant. (Qui *l* totam legem, inquit, servaverit, & peccaverit in uno, factus est omnium reus.) Quis *m* nostrûm absque peccato? concluſit Deus omnia sub delicto, ut omnibus misereatur. Petrus *n* quoq; (Novit, inquit, Dominus pios de tentatione eruere, & de falsis doctoribus:) Hi *o* sunt fontes

a 1. Corinth. 6. b Psal. 50. c Ioann. 14. d 1. Ioann. 2. e abest à B. Hieronym. f Iac. 4. g Iac. 2. h Ioan. ibid. i 1. Petr. 2. k Ioan. 14. l 2. Corint. 5. m Iac. 3. n abest à vulg. o lob 14. ex 70. p Prov. 20. q Rom. 5. r Psal. 50. s lob 9. ex 70. quinquiesdecies emisit. t Ioan. ibidem. u Ioan. 13. x Matth. 16.

a Luc. 22. b Matth. 6. c 1. Cor. 9. d Hebr. 6. e De Montani sectatoribus vide eundem in ep. ad Marcellum. f Rom. 9. g 1. Cor. 3. Psal. 9. h Eccl. 28. i Eccles. 3. k Iac. 1. l Iac. 2. m Ioan. 8. n 2. Pet. 2. o Petr. ibid.

sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur. Superbia *a* enim vanitatis loquentes pelliciet in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugerant, & ad errorem reversi sunt.] Nónne tibi videtur pinxisse sermo Apostolicus novam imperitiæ factionem. Aperiunt enim fontes quasi scientiæ, qui cùm aquam non habeant doctrinarum, promittunt imbrem, velut nubes Propheticæ, ad quas perveniat veritas Dei, & turbinibus exagitantur dæmonum atque vitiorum. Loquunturgrandia, & totus eorum sermo superbia est (immundus *b* est autem apud Deum omnis, qui exaltat cor suum:) ut qui paululum refugerant à peccatis, ad suum revertantur errorem, & suadent in luxuria ciborum, carnisque delitias. Quis enim non libenter audiat: Manducemus, *c* & bibamus, & in æternum regnabimus? Sapientes & prudentes, pravos vocant: eos verò, qui dulces sunt in sermonibus, plus audiunt. Ioannes *d* Apostolus, imò in Ioanne Salvator scribens Angelo Ephesi ecclesiæ, [Scio, inquit, opera tua, & laborem, & patientiam tuam, &c. & quia sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti: sed habeo adversum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto, unde ecciderís, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, veniam tibi, & movebo candelabrum tuum de loco, nisi pœnitentiam egeris.] Similiter *e* & cæteras ecclesias, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiciam, ad pœnitentiam provocat: & nisi revertantur ad opera pristina, comminatur: & in Sardis paucos habere se dicit, qui non coinquinaverunt vestimenta sua, & ambulaturi sunt cum eo in albis, quia digni sunt. Cui autem dicit: [Memento, unde ecciderís,] &: [Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem ut tentemini,] &: [Scio, ubi habitas, ubi sedes est satanæ,] &: [In mente habe, qualiter acceperis & audieris,] &: [Serva, & pœnitentiam age,] & reliqua? utique ei dicit, qui credidit, & baptizatus est, & stans quondam, corruit per delictum. Paulisper de veteri testamento exempla distuleram: quia solent, ubicunquecontra eos facit, dicere: [Lex, *f* & Prophetæ usque ad Ioannem:] Cæterùm quis ignorat sub alia *g* dispensatione Dei omnes retrò sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc Christiani sunt? Quomodo ante Abraham placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate. Servivit *h* alle legi, & tempori suo: serviamus & nos Evangelio, & tempori nostro, in quos fines sæculorum decurrerunt. David *i* electus secundùm cor Domini, qui omnes ejus fecerat voluntates, & qui in quodam Psalmo dixerat: Iudica *k* me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans non infirmabor. Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum,] postea tentatur à diabolo, & post peccatum pœnitens loquitur. [Miserere mei / Deus secundùm magnam misericordiam tuam.] Magnum peccatum magna deleri vult misericordia. Salomon *m* amabilis Domini, & cui bis Deus fuerat revelatus, quia amator mulierum fuit, à Dei amore discessit: Manassem *n* impiissimum Regem post captivitatem Babylonicam in pristinam dignitatem liber dierum restitutum refert. Et Iosias vir sanctus in campo Mageddo ab Ægyptio Rege confoditur. Iesus *o* quoque filius Iosedech sacerdos magnus, quanquam in typo præcesserit Salvatoris, quinostra peccata portavit, & alienigenam sibi ex gentibus ecclesiam copulavit, tamen secundùm litetam post sacerdotium sordidatus inducitur *a*. & diabolus à dextris ejus: & candida illi vestimenta incepsredduntur. Superfluum est de Moyse & Aaron scribere, quòd ad *b* aquam contradictionis offenderit Deum, & terram repromissionis non intraverint: cum beatus Iob *c* angelos quoque & omnem creaturam peccare posse commemoret, dicens: [Quid enim? Nunquid homo coram Deo mundus est? aut ostendent opus suis sine macula vir? si contra servos suos non credidit, & adversum Angelos suos pravum quid repperit, quantò magis habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem luto sumus? Tentatio *d* est vita hominis super terram.] Et *e* cecidit lucifer, qui mane oriebatur ad universas nationes: & ille, qui in paradiso deliciarum inter duodecim nutritus est lapides, vulnerabitur à morte *f* Domini, ad inferna descendit. Unde Salvator in Evangelio: *g* [Videbam, inquit, satanam, quasi fulgur de cœlo cadentem.] Si altissima illa dignitas cecidit, quis cadere non possit? Si in cœlo vitia, quantò magis in terra? Et tamen cùm *h* ecciderit lucifer, imò post casum coluber *i* antiquus, virtus ejus in lumbis ejus, & potestas ejus super umbilicum ventris. Obumbrantur in eo arbores magnæ, & dormiunt juxta juncum, & calamum, & caricem. Ipse est locus omnium quæ in aquis sunt, ubi scilicet voluptas, & injuria, & propago, & irrigatio nuptiarum. *& infra.* ¶ Tum subjungimus *l* ad secundam partitionem, in qua agimus eos, qui tota fide baptismatis consecuti sunt, quia non possepeccare, & docuimus, quòd excepto Deo omnis creatura sub vitio sit, non quòd universi peccent, sed quòd peccare possint, & simulum ruina, timor metus sit.

¶ *Ut ea, quæ ad initium hujus longe capitis spectant, melius intelligantur, necesse est antecedentia apud B. Hieronymum repetere, quibus objecto ex verbis sanctis Ioannis deducta exponuntur. Quæ nos, in toto capite sæpe ad originale recurrendum est, ponimus ex eo multa sunt emendata, & nonnulla quæ magis necessaria videbantur, addita.*

Evidenter itaque ex præmissis apparet, nonnullos habere posse, quam habere criminaliter delinquendo amittunt. Quod si quis contendat non de virtute, sed de virtutis opere sermonem deliberet, quid respondeat de innocentia Ada, de justitia Noe, David & cæterorum, qui plena fide baptismatis accedentes, postea prolapsisse sunt, tamen cœlestia dona degustant, & Spiritus Sancti sunt participes, ut non solùm ante humanæ, verùm etiam Dei oculos ex aqua & Spiritu Sancto inveniantur renati, sed charitatem Dei non habeant, aqua tantum regenerantur non Spiritu. Opera enim, seu sacramentorum participatio fidei veritate procedant, apud Deum nec justificant, nec innocentes constant. Si enim (inquit Apostolus) habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, & si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. ¶ Sed quia de præmissis ad vitam à nemine conceditur, quod charitatem amiserint, & amissam recuperent, de reprobis etiam videndum est, an charitatem habeant, quæ amissa postea damnentur.

C. XLI.

Dicit ira scribit Augustinus in libro de correptione & gratia, c.9.

A Postolus *m* sciens nonnullos diligere Deum, & in eo bono usque in finem non permanere, sic ait dicit: [his, qui secundùm propositum vocati sunt, &c.]

Idem in eodem libro, cap.6. ¶ An adhuc & ille nolens videtur ripi, poterit dicere: Quid ergo fecí, qui non accepi

a *al. Superba.] orig.* b *Esa. 22.* c *1.Corinth.15.* d *Apocal. 2.* e *Apocal. 3.* f *Matth.11.* g *al. altera. Supr. 32. quæst. 4. qui ignorat.* h *Rom.4.* i *1.Corinth.10.* k *Esa.25.* l *Psalm.50.* m *2.Reguin 2.* n *2.Paral.33.* o *Supra, dist. Simil.60. Iesus.*

a *Zach.3.* b *Psal.vol. Num.20.* c *hic.xv. & 4.* d *Iob.* e *Esa.14.* f *al. monte.* g *Luc.10.* h *Esa.14.* i *Esa.* k *Iob. 40.* l *Prope. finem. secundò libri.* m *vel Cant.* n *Romans.8.*

quem constat accepisse, & sua culpa, quod acceperat, amisisse. Possum, inquit, possum omninò, quando me arguis *a*, quòd ex bona vita in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc: quid ego feci, qui non accepi fidem, quæ per dilectionem operatur, & qui Accepi enim fidem, quæ per perseverantiam non accepi. *In ord. cap. 9.* ¶ In *b* bono illos volebat proculdubio permanere, erant utique in bono, sed in eo non permansuri. *Isond. cap. 14.* ¶ Propter hujus utilitatem secreti, credendum est quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter & juste vivere, & postea cadere, &c.

¶ Qui non accepit] *Restitutus est hic locus ex originali: quem antea valde erat depravatus. Ac tamen, quoniam hæ sententiæ valde mutilatæ referuntur, operæ pretium fuerit ad finitem addere.*

Multa similia de reprobis in Evangelio c etiam. [*Qui perseverauerit usque in finem, &c.*] *In eodem* d [*Iterum homo iste incipit &c.*

C. XLII.

Idem Augustinus *in eod. lib. de corrupt. & gratia, c. 8.*

Mirandum *e* est, quare Deus quibusdam filiis perditionis det fidem operantem per dilectionem, nec det eis perseverantiam.

Invitat f *Evangelii:* [*Non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*]

C. XLIII.

Item Gregorius *lib. Moralium, c. 31.*

Multi bene incipiunt, qui in malo vitam finiunt.

Nemo autem bene incipit, qui nequam ex charitate operatur. Quod si ex charitate aliquando aliquid agit, & charitatem aliquando habuisse certum est esse.

5 pars. Illud autem Gregorii. g [*qui seduci quandoque non reversuri possunt, &c.*] *non de omnibus generaliter reprobis, sed de hypocritis specialiter intelligendum est. Quod ex verbis ejusdem evidenter datur intelligi. Cum enim quæstionem proposuisset, cur h misericors Deus ista fieri permittat, ut Leviathan seu nunc per superbiam cellulæ, sive tunc per damnatum illum, quem replet, spiritum, vel sola sibi ratione, id est, doctos quosque, sapientes, & justos, vel eorum, hoc est, viros sanctitatis claritate fulgentes, quasi latum sibi, vitio ennuinando, substernat, mox in ejusdem quæstionis solutione supposuit, dicens.*

C. XLIV.

Citius ad *i* hoc respondemus: quia aurum, quod gravis ejus persuasionibus, quasi lutum sterni poterit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere: sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Sæpe namque homo multis occultè peccatis involvitur, & in una aliqua virtute magnus videtur, quæ ipsa quoque vitiis inæstimans deficit: quia dum innotescit hominibus, proculdubio laudatur, ejusque laus inhianter appetitur: unde fit, ut & ipsa virtus ante Dei oculos virtus non sit, dum abscondit quod displicet, prodit quod placet. Quæ namque esse merita apud Deum possunt, quando & mala occulta sunt, & bona publica? Plerunque enim fortia dimus, latet superbia, & castitas innotescit. Atque ideò offensa diu charitas circa vitæ finem perditur, quia cooperta superbia usque ad finem incorrecta retinetur. Alius eleemosynis vacat, propria distribuit: sed tamen multis injustitiis servit, vel fortasse linguam in detractionibus *k* exercet: & fit plerunque, ut

a al. Augustinus orig. b Infr. distinct. 4. ex bono. 9. cum ergo. c Matthæus. d Hæc non sunt inventa. e Summatim collecta ex 3. prov. f Matth. 10. Patrue gloss. ordin. g. Paralip. 19. invextremo. h Lib. 34. moralium, c. 9. Oro. ad c. 42. Iob. i Iob 41. k Sapiens verba Gratiani. l al. detractionibus. orig.

is, qui misericors fuerat, juxta vitæ suæ terminum rapacitatis & crudelitatis stimulis inardescat. Quod valde justo judicio agitur, ut perdat ante homines, unde hominibus placuit, qui hoc, unde Deo displicuit corrigere nunquam curavit. Alius patientiæ studet: sed dum invidere aliis, & servare in corde malitiam non cavet, fit quandoque impatiens, quia diu latuit dolens. Hã itaque & per aliquid, aurum sunt, & per aliquid, lutum sunt. Atque hoc aurum, quasi lutum, sternitur, quando occultis peccatis exigentibus etiam virtus, quæ publicè claruerat, dissipatur. Sed operæ pretium credimus, si in his virtutem superni ordinis subtilius perpendamus. Sæpe *a* enim omnipotens Deus occulta quorundam mala diu *b* tolerat, ut aperta eorum bona electorum suorum usibus profutura dispenset. Nam nonnulli mundum nequaquam funditus deserentes, non perseveraturi angustum iter arripiunt: sed ad quærendam angustam viam exemplo suo eos, qui perseveraturi sunt, accendunt. Vnde plerunque contingit, ut ipsum hoc, quod bene videntur vivere, non sibi, sed solis potius electis vivant: dum exemplis suis ad bene vivendi studia perseveraturos alios non perseveraturi provocant. Sæpe enim quosdam videmus viam ingredi, & ad locum propositum festinare, quos alii, quia euntes conspiciunt, sequuntur, eundemque locum pariter petunt: sed fit plerunque, ut irruente aliquo implicationis articulo post se redeant, qui præibant, & hi ad locum perveniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt qui non perseveraturi, viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non perventuri inchoant, ut eis, qui perventuri sunt, viam, qua gradiantur, ostendant: quorum etiam casus utilitate non modica electorum profectibus servit: quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt, & ruina, quæ illos damnat, istos humiliat. Discunt enim in superni adjutoris protectione confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus præsumentes *c* cecidisse. Quando ergo bene agere videntur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus monstrant. Quando verò in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se pergentibus, quasi cavendam superbiæ foveam ostendunt.

Quòd verò reprobi negantur comedere panem, qui de cælo descendit, vel bibere aquam e vivam, non sic accipendum est, ut à charitate penitus credantur alieni, sed ut in charitate radicem figere non intelligantur. Aliud est enim bibere, vel manducare, atque aliud degustare. Vnde in Evangelio de Christo legitur f: [Et cum gustasset noluit bibere.] Bibit ergo aquam vivam, & manducat panem qui de cælo descendit, qui in charitate radicem figit: degustat, qui ea aliquatenus communicat, à qua postea delinquendo recedit. De quibus Apostolus g *dicit:* [*Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustaverunt donum cæleste, & posthæc omnia prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam.*] *Hinc etiam Diabolus in veritate stetisse, non in ea creatus esse negatur* h. *Fuit enim in veritate conditus: sed dum de se superbiendo præsumpsit, alienus ab ea fuctus est. In veritate autem quomodo esse creatus perhibetur, si sine dilectione sui conditoris creatus esse probatur? Aut quomodo bonus à Deo conditus asseritur, si nihil divinæ dilectionis in sui conditione acceperit? Quomodo ante superbia motum sine vitio exitit, si conditorem suum nullatenus dilexit? Aut quomodo prior sive excellentior cæteris creatus dicitur, si nonnullo eorum in amore Dei condatis, hic ab ejus dilectione vacuus est? Vnde autem hæc differentia inter bonos & malos, processit? Si ex creante, injustus videtur Deus, qui ante peccatum infert pœnam, vel qui hoc punit, quando creando fudit. Si autem non ex creante, cùm non ex traduce, restat ut ex propria libertatis arbitrio vitium superbiæ in angelicam naturam processerit. Bona ergo con-*

a Cap. 10. b abest ab orig. c al. præfectibus. d abest ab orig. e Supr. eod. charitas est aqua. f Matth. 27. g Hebræor. 6. h Ioan. 8.

dita est, qua suo vitio à bono in malum commutata est. Sed quomodo bona esse potuit, si dilectione penitus caruit? Neque enim angelus nobis similis factus est, quos usque ad certum tempus ætatis infirmitas gravat, ut neque virtus neque vitium, ullum locum in nobis obtineat. Accepit ergo dilectionem in sui creatione, sicut & cæteri, de quibus dicitur: [*Angelica virtutes, qua in Dei amore perstiterunt.*] *Non ait, qua diligere Deum cœperunt, sed* [*qua in ejus amore perstiterunt:*] *quæ ex creatione diligere cœperunt, ut principium divinæ dilectionis omnibus credatur esse commune, perseverantia verò eorum tantummodo intelligatur, qui in retributione hoc accipere meruerunt, ut confirmati ulterius cadere non possent, & hoc de se certissimè scirent. Unde bene apud Moysem prius cœlum, deinde firmamentum factum esse dicitur: quia nimirum angelica natura prius æqualiter subtilis in superioribus est condita, postea in persistentibus in amore sui conditoris mirabiliter confirmata.*

C. XLV.

Hinc etiam Gregorius in moralibus a multa de perfectione angelicæ creationis replicans, charitate negat repletum, non ea penitus vacuum asserit, qua, si penitus caruisset, nunquam ea, qua de ejus excellentia dicuntur, convenienter de eo intelligi possent.

PRincipium enim *(inquit B. Gregorius)* viarum Dei Beemoth dicitur *b*: quia nimirum, cùm cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Hujus primatus eminentiam conspicit Propheta *c*, cùm dicit: [*Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non adæquaverunt summitatem ejus: platani non fuerunt æquales d frondibus illius: omne lignum e paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus: quoniam speciosum fecit eum in multis, condensisque frondibus.*] Qui namque accipi in cedris, & abietibus, & platanis possunt, nisi illa virtutum cœlestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? Quæ quamvis excelsa sunt condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata, qui speciosus factus in multis, condensisque frondibus esse dicitur, quia prælatum cæteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddit, quanta ei *f* supposita angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sepositas supernorum Spirituum legiones attendit. Qui idcircò peccans, sine venia damnatus est, quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eundem Prophetam *g* dicitur. [*Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti.*] Multa enim de ejus magnitudine locuturus primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, qui *h* signaculum Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi majus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quò subtilior *i* est in natura, eò in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. Hinc *k* est, ò primatus ejus potentiam adhuc insinuans idem pheta subjungit: [*Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, & topazius, & jaspis, chrysolitus, onyx, & berillus, saphyrus, carbunculus, & smaragdus.*] Novem dixit genera lapidum, quia nimirum novem sunt ordines angelorum. Nam cùm per ipsa sacra eloquia angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, Cherubim & Seraphim aperta narratione memorantur, quantæ sine superiorum inferiorumque distinctiones ostenditur: quibus tamen [illegible] iste opertus fuisse describitur: quia eos, quasi vestibus ornamentum suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. Cujus illic adhuc descriptione subjungit: [*Aurum opus decoris tui: & foramina tua in die, qua condita es, præparata sunt.*] Aurum opus decoris ejus est, quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina verò idcircò in lapidibus sunt, ut vinculati auro in ornamenti compositione jungerentur, nequaquam à se dissidiant: quos interfusum aurum solidis pletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in decoritionis suæ foramina præparata sunt: quia videlicet capax charitatis est conditus: quasi repleti videlicet stantibus angelis, tanquam positus in Regis ornamento lapidibus potuisset inhærere. Si enim charitatis sese penetrabilem præbuisset, sanctis angelis [illegible] in ornamento, ut diximus, Regio lapis fuus [illegible] Habuit ergo lapis iste foramina: sed superbiæ [illegible] charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirgantur auro, ne cadant, idcircò iste cecidit, quia perforatus manu artificis, amoris vinculis ligari [illegible] pfit. Nunc autem cæteri lapides qui huic similes rant perforati, penetranti se invicem charitate sunt: atque hoc in munere, isto cadente meruerunt, nequaquam jam de ornamento Regio cadendo tur. Hujus principatus celsitudinem adhuc idem pheta intuens adjungit. [*Tu e Cherub extenta et protegens in monte sancto Dei, & in medio lapidum torum perfectus ambulasti.*] Cherub quippe do scientiæ interpretatur: & idcircò iste Cherubim quia transcendisse cunctos scientia non dubium in medio ignitorum perfectus ambulavit: quia gelorum corda charitatis igne succensa claritatis conditionis extitit. Quem bene extentum, gentem dicit. Omne enim, quod extenditur obumbramus: quia comparatione claritatis rum claritatem obumbrasse creditur, [illegible] protegens fuisse reperitur. Reliquos umbrando operuit, qui eorum magnitudinem tia majore transcendit. Quod ergo illic multis frondibus, quod illic signaculum quod illic cherub, quod illic protegens dicitur, voce Dominica Beemoth iste viarum Dei vocatur. De quo ideircò tam mira, in quibus quæ amisit, insinuantur, ut territo homini ipse, si superbiat, de elationis suæ culpa feriendo illi parcere noluit, quem creando tantæ claritatis elevavit. Consideret ergo tus in terra mereatur, si & prælatus angelis cœlo *f*, de cœlo in terram prosternitur.

6 pars. *Charitas autem, qua in adversitate [illegible] id est, fidelis, & fragilis esse perhibetur, sicut fides, [illegible] procedit, ficta, id est, fragilis apud Apostolum ipsa negatur ter charitas, quæ in adversitate destrui potest, dicitur [illegible] fuisse. Sicut* g *enim Hieronymus contra Jovinianum scribit, omnis creatura sub vitio est, non quòd omnia peccarint, sed [illegible] la est, qua peccare non possit.*] *Posse autem peccare, ut [illegible] stimus ait, non est aliquid posse, sed aliquid non posse. [illegible] solus vocatur omnipotens, qui hoc non potest, quia omne quæ posse, est aliquid posse. Sicut ergo ejus comparatione, [illegible] tabilitatem nescit, omnis creatura vitiosa dicitur, quia [illegible] tis est capax, juxta illud:* [*non i justificatur in conspectu jus, &c.*] *si comparatione* k *ejus creatura, quæ manifestè*

a *Greg. lib. 32. Mor. ca. 42. al. 18.* b *Iob 40.* c *Esa. 2. & 14. Ezech. 31.* d *alit. aqua.* e *al. lignum pretiosum.* f *al. & r.* g *Ezech. 28.* h *al. si.* i *al sublimior.* k *Eod. lib. moral. c. sequenti. Vide homiliam 34. in Evangelia.*

a *Ezechiel. 28.* b *al. per superbia vitium.* c *al.* [illegible] d *Ibid. Vatat paulum à vulgata: sed majori varietate* [illegible] e *Eod. lib. c. sequent.* f *in cœlo prosternitur.*] g [illegible] *si enim.* h *Sent. 1. dist. 42. C. bb. 15. de Trin. c. 6. & [illegible] fides, c. 1.* i *Ps. 142.* k *Iob 15.*

recipit, omnis creatura, quæ permutatur, non vera, sed vana esse probatur. Vnde a omnis homo mendax dicitur, & vanitati proximus fallitur. Hinc etiam b Ecclesiastes: Cuncta quæ sub sole geruntur, quæ omnis creatura ratione mutabilitatis suæ est, sed etiam ipsa vanitatum, varietate permutationis, quam recipiunt, esse dicuntur. Sic ergo comparatione divinæ charitatis nulla virtus vera probatur: aut comparatione ejus, qua non deseritur, illa, quæ amittitur, vera esse negatur. Sicut autem omnis creatura suo modo bona, & vera esse dicitur, sic & charitas, quæ deseritur, suo modo bona, & vera esse monstratur: aliquan a nullo defereretur, si nullo modo in eo esset. Sed enim nullo modo vera est, nullo modo deseri potest. Quid ergo modo vere deseritur, & aliquo modo id vere esse oportet.

DISTINCTIO III.

1 HÆc de charitate breviter scripsimus propter eos, qui pœnitentiam negant reiterari posse, asserentes, quòd sicut charitas semel habita nunquam amittitur, ita pœnitentia sine vera celebrata, nulla sequenti culpa maculatur: si verò eorum alia ullam aliquando sequatur, vera pœnitentia non fuit, nec unam unquam a Domino impetravit. Quod ex definitione ipsius pœnitentiæ, & multorum auctoritatibus probare contendunt.

C. I.

Verum Ambrosius *ait in quodam sermone* c *Quadragesimæ.*

PŒnitentia est, & mala *d* præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

C. II.

Idem *in lib. de unica pœnitentia, c. 10.*

RIperiuntur 1, qui sæpius agendam pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si verè agens pœnitentiam, iterandam postea non putarent: quia datur unum baptisma, ita 2 & unica pœnitentia. Veram pœnitii semper nos debet pœnitere peccati: sed hoc delictorum leviorum. At ego *f* facilius inveni, qui innocentiam servaverint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam.

1 ¶ Reperiuntur] *In originali est*, Meritò reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiam putant: quia luxuriantur &c. *ut sup. dist. 30. si quis post.*

2 ¶ Ita & unica] *Locus hic, qui ob glossas incurrentes non est emendatus apud S. Ambrosium sic habet:* ita una pœnitentia, quæ tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leviorum, illa gravium. Facilius autem inveni, &c.

C. III.

Idem Augustinus *libro de dogmatibus ecclesiasticis, c. 54.*

SAtisfactio *g* pœnitentiæ est, peccatorum causas excidere, nec eorum suggestionibus aditum indulgere.

C. IV.

Idem *in lib. de vera & falsa pœnitentia, c. 8.*

PŒnitentia *h* est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. *&* ℣. *c. 29.* ¶ Continuè dolendum est de peccato: quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: ut semper punit in ulciscendo, quod commisit peccando. Pœna enim proprie dicitur læsio quæ punit & vindicat quod quisq; commisit. Ille igitur pœnam tenet, qui semper punit quod commisisse dolet.

Pœnitentia i *itaque est vindicta semper puniens in se quod dolet commisisse.*

a *Psalm. 145.* b *Eccles. 1.* c *In sermone manuscripto & tom. 4. in Evang. Serm. 4. dist. 14. Ivo p. 15. c. 1.* d *Gregor. lib. 9. epist. 29. pœnitentiam hinc ab.* e *Sup. dist. 30. si quis post.* f *Sup. dist. 1. sunt qui.* g *Sup. dist. 1.* h *Sent. 4. dist. 15.* i *Sent. ibid.*

C. V.

In eodem libr. *c. 13.*

SI Apostolus *a* etiam peccata per baptismum dimissa continuè plorat, nobis etiam super fundamentum Apostolorum positis quid præter plorare restat? quid nisi semper dolere in vita? Vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si autem pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu enim gaudeat, & speret de gratia, quamdiu sustentatur à pœnitentia. Dixit enim Dominus *b*: [Vade, & amplius jam noli peccare.] Non dixit, ne pecces, sed, nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor continuè in pœnitentia custodiatur? Hinc semper doleat, & de dolore gaudeat, & de doloris pœnitentia, si contigerit, semper doleat: & non satis, quod doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

C. VI.

Item Gregorius *in æstivum* c *tempus, id est, homil. 34. Evang.*]

PŒnitentiam agere dignè non possumus, nisi modum quoque ejusdem pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiam quippe agere est, & perpetrata *d* mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat?

Idem lib. 9. epist. 39. ad Theoristam.

¶ Sunt *e* qui dicunt pauci temporis pœnitentiam contra peccatum debere sufficere, ut iterum liceat ad peccatum redire. Rectè eos pastoris primi percutit sententia, qui ait: *f* [Contingit illis illud veri proverbii, canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.] Magna est enim contra peccatum virtus pœnitentiæ, sed si quis in eadem pœnitentia perseveret. *&* ℣. ¶ Pœnitentiam verè agere est, commissa *g* plangere, & *h* iterum plangenda declinare.

C. VII.

Item Augustinus *tractatu 124. in c. 21. Joannis.*

PRoductior *i* est enim pœna, quàm culpa, ne parva putaretur culpa, si eum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. *& paulo post.* ¶ Ita Dei non est ut hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla justi supplicii constitutio.

C. VIII.

Item Joannes *os aureum in homilia de pœnitentia.*

PErfecta *k* pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. *&* ℣. ¶ In corde ejus contritio est, in ore ejus confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta & fructifera pœnitentia.

C. IX.

Item Smaragdus *in* l *expositione regulæ S. Benedicti, c. 4.*

ILle pœnitentiam dignè agit, qui, quæ commisit, sic præterita mala deplorat, ut futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum, quasi si quis lavet laterem crudum: quia quantò magis laverit, tantò magis lutum facit.

C. X.

Item Augustinus *homil. 41.*

PŒnitentes *m.* (si tamen estis pœnitentes, & non estis irridentes) mutate vitam, reconciliamini Deo.

a *Rom. 6.* b *Joann. 5.* c *Sic incipit homilia 34. Æstivum tempus.* d *Sup. eod. pœnitentia est.* e *Si autem dicunt.*] *orig.* f *2. Pet. 2.* g *al. fiere.*] *orig.* h *al. sed iterum.*] *orig.* i *Facit ad hoc Beda li. quæst. q. 20.* k *Sup. dist. 1. perfecta.* l *Isidorus de summo bono, lib. 2. c. 18.* m *Sent. 4. dist. 15.*

& vos cum catena pascetis. Qua inquis, catena? [Quæ a ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo.] Audis ligaturam, & Deo putas facere impostoram à pœnitentiam agis, genua figis, & rides, & subsannas patientiam Dei? Si pœnitens es, pœnitet te: si non pœnitet, pœnitens non es. Si ergo pœnitet, cur facis, quòd malè feciſti? si feciſſe pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè non es pœnitens.

C. XI.

Item Isidorus *lib. 2. de summo bono, c. 16.*

IRrisor est *b*, non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet, nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus, canis reversus ad vomitum est pœnitens ad peccatum. Multi enim lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam, & affectum pœnitentiæ non habere constat: quia inconstantiæ mentis, nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc verò revivisc entes usu ea, quæ fleverant, iterando committunt. Esaias *c* peccatoribus dicit: [Lavamini, mundi estote.] Lavatur itaque, & mundus est, qui & præterita plangit, & fienda iterum non committit. Lavatur, & non est mundus, qui plangit quæ gessit, nec tamen deserit, sed post lachrymas ea, quæ fleverat, repetit.

C. XII.

Item Augustinus *in libro soliloquiorum.*

INanis *d* est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Vulnus iteratum sanatur tardius: frequenter peccans & lugens vix veniam meretur. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuò iterare. Persiste ergo in confessione: esto in pœnitentia fortiter confirmatus: vitam bonam, quam accepisti, tenere non desinas: propositum bonæ vitæ conserva jugiter.

¶ *Caput hoc inventu est inventum apud B. Augustinum: habentur tamen apud Isidorum (quem citat Magister) penè eadem in dialogo, sive synonymis, non longe ante cap. de castitate.*

C. XIII.

Item Gregorius *in pastorali, part. 3. admonitione 31.*

QVi *e* admissa plangunt, nec tamen deserunt, considerare sollicitè sciant, quia flendo inaniter se mundant, qui vivendo se nequiter inquinant, cùm idcirco se lachrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant.

C. XIV.

Idem *ibidem.*

QVi *f* admissa *g* plangit, nec tamen deserit, penè graviori culpæ se subjicit: quia *h* ipsam quam flendo impetrare potuit veniam, contemnit.

C. XV.

Idem *ibidem.*

LAvamini *i*, mundi estote.] Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lachrymas vitæ innocentiam non custodit. Lavantur ergo, & nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursus fienda committunt.

C. XVI.

Idem *ibidem.*

BAptizatur quippe à mortuo, qui mundatur fletibus à peccato: sed *k* post baptisma mortuum tangit, qui culpam post lachrymas repetit.

C. XVII.

Idem *in moralibus lib. 1. c. ult.*

INcassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur, quia & frustra velociter currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit.

a *Matth. 16.* b *Sent. 4. dist. 14.* c *Esa. 1.* d *Sent. ibid.* e *Sent. ibid. Ansel. lib. 11. c. 142.* f *Sent. ibid. Beda in 2. Pet. 1.* g *admissam.] orig.* h *al. qui &c.* i *Esai.* k *Eccl. 34.*

2. pars. *Sed verba dissentiunt non ad diversa tempora, ad idem tempus referuntur: videlicet, ut tempore, quo flendo quæ a committit, non committat, quod adhuc non fecerat. Quod ex sequentibus verbis ejusdem auctoritatis datur intelligi, dicitur. [Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, hunc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.]*

C. XVIII.

Hinc Augustinus *in Enchiridio, cap. 70.*

SAne cavendum *b* est, ne quisquam existimet indifferenter sibi dimitti illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, non per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, ut ex tunc liceat impune committere. Nemini enim dedit indulgentiam peccandi: quamvis miserando deleat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

C. XIX.

Idem *ibid. c. 76.*

QVivult *c* eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primùm dare. Eleemosyna opus misericordiæ: veritsimeque dictum est: [Miserere animæ tuæ placens Deo.] Propterea hortamur ut Deo placeamus.

¶ *Antea capua hoc citabatur ex Ioanne Chrysostomo. Ipsum est ex B. Augustino: quem citant Magister, & Ivo, pars decima septima Toletanorum IV. c. 9.*

C. XX.

Idem *ibidem, c. 71.*

DE quotidianis *e*, brevioribus, levibusque peccatis sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana satisfactio fidelium satisfacit. Eorum etenim dicitur: [Pater noster qui es in cœlis,] qui jam taliter *f* pœnitentiati sunt ex aqua & Spiritu Sancto. Deiq; omnium oratio minima, & quotidiana peccata, delet & diluit. Quibus vita fidelium sceleratè etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum verum est quod dicitur, [dimitte nobis debita nostra,] quæ nobis dimitti desunt, quæ dimittantur: ita veraciter dicitur: [Dimitte & nos dimittimus debitoribus nostris,] id est his, quibus dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti & minimè ignoscere.

C. XXI.

Item Pius Papa, *epist. 1.*

NIhil prodest *b* homini jejunare, & orare, & omnia religionis bona agere, nisi mens ab inquinamentis vocetur.

3. pars. *Ex persona hujusmodi pœnitentis etiam illud Augustini intelligitur: [Ille pœnitentiam dignè agit, &c.] & illud Augustini: [Pœnitentes, &c.] illud Isidori: [Irrisor est, pœnitens,] & illud Esaiæ: [Lavamini & mundi estote.] Item illud soliloquiorum: [Inanis est pœnitentia, &c.] Item illud Gregorii: [Qui admissa plangunt,] &: [Baptizatur à mortuo.] Illud autem Ambrosii: [Reperiuntur, &c.] non secundum se, sed secundùm specialem confessionis excusationem, & pœnitentiæ dictum intelligitur, quia apud quosdam sæpe admissa iteratur.*

C. XXII.

Vide Augustinus *scribit ad Macedonium, epist. 54.*

QVamvis *i* cautè & salubriter provisum sit, ut accus illius *k* humillimæ pœnitentiæ semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis ægrotis, quæ tantò magis salubris est, quanto

a *Sent. ib. sup. eod. pœnitentiam.* b *Sent. ibid. Isid.* c *Ivo p. 17. c. 129.* d *Exod. 30.* e *Sent. 4. dist. 21. Isid.* f *Matth. 6.* g *patri tali.] orig.* h *Isid. de contemp. mundi. nihil prodest. Sentent. 4. distinct. 14. & distinct. 21. Isid. Sup. Sent. 4. dist. 24.* i *Sup. dist. 50. quatuor. Sent. ibid. cap. 24.* k *al. illic.*

contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere Deo, quare huic homini, qui post primam pœnitentiam frustra se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis?

4 pars. *Hac austeritate & illud Ambrosii determinatur, & verum peccatori per primam pœnitentiam venia dari monstratur: alioquin nequaquam iterum parceret Deus, qui neodum peperci-sset: (satisfallo à quo, pœnitentia,) & [vade, b & amplius noli peccare,] pandem cum diffinitione intellectum habent. Illud autem, quod in lib. c de pœnitentia dicitur, de perfecta est intelligendum. Sicut enim charitas alia est incipiens, alia est profi-ciens, alia est perfecta: sic & pœnitentia alia est incipientium, alia proficientium, alia perfectorum. Sicut autem charitati, licet nondum perfectæ, in baptismo datur venia peccatorum, ut quamvis postea graviter aliquis sit peccaturus, tunc tamen intelligatur essi-mittia; non aqua tantum (sicut Vivianus tradidit,) sed aqua & spiritu, sicut Hieronymus contra d eum scribit,) sic & inci-pientium pœnitentia venia non negatur: qua quadam ratione, per-fecta justificat, quærente corde gemit, & dolet: licet & alia ra-tione justificet imperfecta, quia non usq; in finem duratura. So-cundum primum modum perfectionis intelligitur illud Ioannis os aurei Homilia e pœnitentia, &c.) licetia secundum modum perfectio-nis illud Augustini f intelligitur: [Pœnitentia est vendicta sem-per punire in se, quod delet vindicta commissa.] Illud g autem [si pœni-tentia frustra, nihil de venia relinquatur,] dupliciter intelligi pot-est. Vnum juxta quorundam sententiam peccata dimissa re-dimi facit est intelligere nihil de venia relinqui: quoniam pec-cata, quæ prius erant dimissa, iterum replicantur. Sicut enim il-la, quæ ipsa servitute in libertatem mancipantur, interim verè liber est, quamvis ob ingratitudinem in servitutem postea revoce-tur: sic & pœnitentia peccata vere remittuntur, quamvis ob ingra-titudinem venia existens postea sit implicanda. Si autem peccata dimissa non redimit, dicitur nihil relinqui de venia, quia nihil re-manet sibi de vita mundicia, & sue eterna beatitudinis, quam cum venia affluens est. Sicut enim argento perfecte purgato, nihil sibi decet relinquitur, si sequenti aruginis sedatur, non tamen prima, sed sequenti sordidatur: sic expiato per pœnitentiam nihil de venia dicitur relinqui, cum tamen jam non deletis, sed adhuc ex-punda cumulentur.*

5 pars. *Quod autem per pœnitentiam non semel tantùm, sed frequenter peccata remittantur, multorum auctoritate probatur.*

C. XXIII.

Ait enim Hieronymus in epistola ad Rusticum de pœnitentia.

SEpties h cadit i justus, & resurgit k,] Si cadit, quo-modo justus? si justus, quomodo cadit? sed justi voca-bulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resur-git. Et non l solum septies, sed septuagies septies delin-quenti, si convertatur ad pœnitentiam, peccata donantur. [Dei m plus dimittitur, plus diligit.]

David quoq; per pœnitentiam, adulterii simul & homicidii veniam impetravit.

C. XXIV.

De unius pœnitentia eodem n libro Hierony-mus *ait.*

Trina pœnitentia peccatoris offendit psalmus quinquagesimus, quando ingressus est o David ad Bersabee uxorem Vriæ Ithæi, & à Nathan prophe-te arguitur, respondit, dicens. [Peccavi:] statimque meruit audire [& Dominus abs te abstulit peccatum.] Adulterio enim junxerat homicidium; & tamen conver-sus ad lachrymas [Miserere p ait, mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam: & secundùm multitu-dinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.] Magnum enim peccatum magna indigebat misericordia. Vnde jungit, & dicit: [Multum lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: quoniam iniquita-tem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi. [Rex enim erat q, alium non timebat r.] Et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas, cùm judicaris.] Conclusit enim s Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumque profecit, ut dudum peccator & pœnitens transierit in magistrum, & dicat [Docebo t iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.] Confessio enim, & pulchritudo coram eo: ut qui sua confessus fue-rit peccata, & dixerit: [Putruerunt & corruptæ sunt cica-trices meæ à facie insipientiæ meæ] fœditatem vulnerum in sanitatis decorem commutet.

C. XXV.

Item Ambrosius *in apologia David, c. 2.*

ILle Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momen-to manere penes se delicti passus est conscientiam: sed præmatura confessione, atque immenso dolore reddidit peccatum suum Domino. *&* ℣. ¶ Denique *e* Domi-num dolor intimi movit affectus, ut Nathan diceret: [Quoniam pœnituit te, & Dominus transtulit peccatum tuum.] Maturitas itaque veniæ profundam Regis fuisse pœnitentiam declaravit, quæ tanti erroris offensam trans-duxerit. *&* ℣. ¶ Sancti qui consummare pium certamen gestiunt, & currere cursum salutis, sicubi fortè ut homines corruunt *f*, naturæ magis fragilitate, quàm peccandi li-bidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimu-lo majora reparantes certamina: ut non solùm nullum attulisse existimetur lapsus impedimentum, sed etiam ve-locitatis incentiva cumulasse. Ergo si currentium non solvitur cursus cùm aliqui fortè ceciderint, non luctan-tium contentio, sed inoffensa manent certamina: quin & plerique post unum aut alterum lapsum gratia majo-re vicerunt: quantò magis agonem pietatis ingressi non debent unius prolapsionis offensione censeri; cùm bea-tus sit, qui se potuerit reparare post lapsum? *&* ℣. *cap. 4.* ¶ Quòd peccavit, conditionis est: quòd supplicavit, cor-reptionis: lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse naturæ est, delesse *g*, virtutis. *&* ℣. *c.13.* ¶ Peccatum aut donatur, aut deletur, aut te-gitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem: similiter & iniquitas, quæ æstimatur habitudo mentis injustæ: licet Ioannes in epi-stola eum qui fecerit peccatum, & iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum [Omnis, *h* qui facit pec-catum, & iniquitatem facit:] peccatum est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen, ut nobis vi-detur, peccatum *i* est opus iniquitatis: iniquitas autem operatrix culpæ, aut delicti. Prius est ergo, ut ipsa ini-quitas deleatur, excidatur radix & seminarium pecca-torum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: ab-oleatur errotis omnis affectus, universa iniquitatum ge-nera tollantur. Itaque quemadmodum intrans in ani-mam sapientis disciplina imprudentiam tollit, & scientiæ ignorantiam, sic perfecta virtus iniquitatem, & remissio peccatorum delet omne peccatum.

1 ¶ Peccatum est] *In origmali vulgato legitur,* omne peccatum est iniquitas: iniquitas autem operatrix culpæ, aut delicti. Plus est ergo, &c. *sed melior visa est Gratiano lectio.*

C. XXVI.

Item in eod. lib. c.7.

ILlud *j* verò *k* quàm mirabile est, quòd Angelo ferienti plebem se obtulit David dicens: [Ores ipse, quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris

1 *Sup. ad cap. septies.* b *& 2. ſi Apoſtolus.* c *Sup. eod. pœnitentiæ. Item 3. diſtinct. 19.* d *Sup. eod.* e *Sup. eod.* f *Sent. 4. diſt. 14.* g *Sup. eod. c. ſi Apoſtolus.* h *Prov. 24.* i *al. cadet.* k *al. reſurget.* l *Matth. 18.* m *Luc. 7.* n *Item eod. epiſt. ad Ruſticum.* o *2. Reg. 12.* p *Pſal. 50.*

a *al. erant.*] b *al. timebam.*] c *Rom. 11.* d *Pſalmo 31.* e *2. Reg. 12.* f *al. corruerint.* g *al. diluiſſe.* h *1. Ioan. 3.* i *Sent. 4. diſt. 14.* k *Quàm verò illud etiam mirabile.*] *vrig.*

mei.] Quo facto statim dignus sacrificio judicatus est, qui absolutione existimabatur indignus. Nec mirum, si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cùm a Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleverit? Texit igitur peccata sua, an non? Sed quis hoc neget, cùm hic ipse docuerit b Propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur a Domino? Peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est: [Delictum c meum cognovi, & injustitiam meam non operui. Dixi, pronuntiabo adversum me justitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.] dixit: (pronuntiabo) & veniam meruit antequam pronuntiaret: quanto magis, ubi de se pronuntiavit, dicens: (iniquitatem meam ego agnosco) remissum est ei omne peccatum? licet specialiter de hoc & d Nathan Propheta respondit (& Dominus transtulit peccatum tuum.) Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua, & texit operibus bonis, nec imputandum est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris: deinde e, quia non fuit improbitatis æstus, sed umbra mysterii: & tamen confessus est delictum suum, agnovit iniquitatem, vidit lavacrum, & vidit, & credidit: dilexit multum, ut nimia charitate tegere quemvis posset errorem.

6 pars. *Ecce cujus pœnitentia hic commendatur, cui etiam venia per Prophetam data monstratur, quam graviter postea detinuerit, populis multitudo prostrata ostendit. Achab quoq; (ut Hieronymus contra f Iovinianum scribit) Rex impiissimus, ut sententiam Dei subterfugeret, & eversio domus ejus differretur, in pesteras, jejunio impetravit, & facco.*

C. XXVII.

De quo ad eundem Rusticum g *scribit idem Hieronymus, dicens.*

ACHab h Rex impiissimus vineam Nabuthæ cruore possedit, & cùm Iezabel non tam conjugio sibi, quàm crudelitate conjuncta, Heliæ increpatione corripitur: hæc dicit Dominus: [Occidisti & possedisti] & iterum: [In loco, in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinem tuum. Et Iezabel canes comedent ante muros Iezrahel. Quod cùm audisset Achab, scidit vestimenta sua, & posuit saccum super carnem suam, jejunavitque & dormivit in cilicio. Factusq; est sermo Domini ad Heliam, dicens: quoniam reveritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus ejus.] Vnum scelus Achab & Iezabel: tamen converso i ad pœnitentiam Achab, pœna differtur in posteros: & Iezabel in scelere perseverans, præsenti judicio condemnatur.

C. XXVIII.

Item Joannes Chrysostomus de reparatione lapsi, (epist. 5. ad Theodorum lapsum.)

TAlis, k mihi crede, talis est erga homines pietas Dei, nunquam spernit pœnitentiam, si ei syncerè & simpliciter offeratur. Etiam si ad summum quis perveniat malorum, & inde tamen velit reverti ad virtutis viam, suscipit, & libenter amplectitur: facit omnia, quatenus ad priorem revocet statum: & quod est adhuc præstantius & eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet brevi tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamvis exiguæ conversionis perdere mercedem. Hoc enim mihi indicat Esaias, l ubi de populo Iudæorum talia quædam dicit: (propter peccatum modicè conturbavi eum, & percussi eum, & averti faciem meam ab eo: contristatus est, & ambulavit tristis: & sanavi eum, & consolatus sum eum.) Evidentius autem nobis testimonium dabit etiam Rex ille impius, qui cupiditate suæ quidem prædam uxoris nequitia quæsivit: sed perturbatus ipsius sceleris immanitate pœnituit, & ejus circumdatus, facinus suum flevit, atque ita erga se Domini misericordiam provocavit, ut à cunctis eum ablueret peccatis. Sic enim ait Deus ad Heliam: e [Vidisti, quomodo pavit us est Achab a facie mea? quia ergo confpectu meo, non inducam mala in diebus ejus.]

f Versio hæc, licet nonnihil discrepet ab ea, quæ inter Latina Joannis Chrysostomi opera circumfertur, non tamen longe discrepat verbis Græcis. Extat enim hoc opusculum manuscriptum in Bibliotheca Vaticana.

C. XXIX.

Item Gregorius *in homilia decima super Ezechielem, in extremo.*

SIcut b Achab Rex iniquus à Propheta reprehensus, cùm contra se divinam sententiam audisset, pertimuit, & magno mœrore deprehensus est: ita ut Propheta ei Dominus diceret: e [Nónne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur mei causa humiliatus est, non inducam malum in diebus ejus.] In quibus Domini verbis pensandum est, quomodo ei in electis suis mœror maritudinis placeat, qui amittere timent Deum; & in reprobi pœnitentia placuit, qui timebat perdere præsens sæculum: aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio, pro culpis in eis, qui placent, si hæc ad tempus placuit, & in eis, qui displicebant.

Ninivita d *quoq;, quos Dominus in Evangelio commendat pœnitentiam egerunt in prædicatione Iona, & ex misericordiæ Domini indulgentiam consecuti, subversionis interitum salvi mersuerunt. Sed qualiter post acceptam veniam Achab impius, textus libri Regum declarat: de quo etiam scribit e Josephus, quòd Iezabel uxor ejus, cujus inflammabatur amore, ut ejus convertie, & nimis sacrilegis execrabilem fuit, & hanc pœnitentia ejus revocavit affectum.*

C. XXX.

De Ninivitis autem in præmio Iona, ita Hieronymus.

SIcut ait Herodotus, Ninive à Rege Medorum subversa est, regnante f apud Hebræos Iosia. Vide tamen illam prædicante Iona ex pœnitentia meruisse veniam, sed quia postea ad vomitum rediit, ex ira Dei subversa fuisse.

C. XXXI.

Item *in* g *prologo Nahum.*

NAum Prophetam ante adventum Regis Assyriorum, qui populum Israel captivum in suam regionem transtulerat, fuisse, Hebræorum traditio continet. Quidem in fine hujus lectionis prædicti Regis adventum idem Prophetа annuntiare monstratur. Sed cùm Ninivitatores Ninivæ, Iona interitum civitatis prædicante, divina ira denuntiatum interitum sustinerent, per pœnitentiam & misericordiam gravioribus se criminibus implicuerunt. De causa memoratus Propheta Spiritu Sancto plenus, eium Dei annuntians, ita est locutus. [Deus æmulator & ulciscens Dominus est.]

7 pars. *Item, quòd frequenter venia peccatoribus præstatur Augustinus in libro* i *de pœnitentia, sentiens contra Novatianos hæreticos, qui peccantibus post baptismum semel tantum dabant hæreticos, qui peccantibus post baptismum semel tantum dabant utilem esse pœnitentiam.*

C. XXXII.

ADhuc instant perfidi, qui sapiunt plus, quàm oportet, non sobrii, sed excedentes mensuram.

a *Exod. 32.* b *Psal. 31.* c *Psal. 50.* d *2. Reg. 12.* e *al. denique non fuit.* f *Lib. 2.* g *Epist. ad Rusticum.* h *3. Regum 21.* i *converfus.] orig. al. converfi.] nam.* k *Senten. 4. dist. 14.* l *Esa. 57. apud 70.*

a *3. Reg. 21.* b *Sic.] orig. & exempp.* c *1. Reg.* d *Iona 3.* e *Lib. de Nabuthe Hierzraelita, cap.* f *Scribit verba.* g *Inter opera B. Hieronymi.* h *Nunc* i *De lib. de vera & falsa pœnitentia, c. 5. sent. 4. dist. 14.*

enim, etsi *a* semel peccantibus post baptismum vadeat pœnitentia, non tamen sæpe peccantibus prodesse iterata: alioqui remissio, ad peccatum esset incitatio. Dicunt enim, quis non semper peccaret, si redire semper posset? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, si sempere pœnitentibus subveniret, & etiam ei placere peccata, quibus semper præstò est gratia. Errant autem: nec constat ei multum peccata displicere, qui semper præstò est ea destruere. Si enim ea amaret, non ita semper destrueret, sed conservaret, atque, ut sua munera, foveret. Semper destruit peccata, quæ invenit, ne solvatur quod creavit, ne corrumpatur quod amavit. Summat occasionem hypocritæ isti ex factis Domini. Quem enim cæcum *b* bis illuminavit? quem leprosum bis mundavit? quem mortuum bis suscitavit? non Lazarum, quem *c* dilexit, non filium viduæ *d* quem miserum matri reddidit, non filium dissipatorem legitur bis suscepisse, non filiam Abrahæ bis à dæmonio liberasse. In nulla persona iteravit factum, docens, ut ajunt, non sæpe Domino fieri remedium. Dixit *e* mulieri: [Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat,] præmittens pœnam, non ampliùs veniam. ¶ Quòd *f* autem multos cæcos & diverso tempore illuminaverit, & multos debiles confortaverit, ostendit in diversis illis eadem sæpe peccata dimitti, ut quem quis sanavit leprosum, alio tempore illuminet *g* cæcum. Ideò etiam tot sanavit *h* febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos, & aridos, ne desperet de se peccans: ideò non scribitur aliquis nisi semel sanatus, ut quisque timeat mergi *i* peccato. Videmus adhuc quotidie in ecclesia sæpe febricitantes, sæpe languidos, sæpe passionibus captos, sæpe liberari: ut appareat toties opus misereantis, quoties confessio fit pœnitentiæ. Quomodo enim corpus, quod vilius est, & ab ipso dissimilius, sæpe sanaret, & animam digniorem, & redemptam non toties liberaret? Medicum *k* se vocat, & non sanis, sed malè habentibus opportunum. Sed quilibet hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum visitare, centies curare. Qui cæteris minor esset, si aliis possibilia ignoraret, memor est sui, qui dicit: [Nolo *l* mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.] Quem enim peccatorem exclusit *m*? Et quòd omnibus promisit indulgentiam, aliis quoque promissionibus declarat. [Qui *n* me confessus fuerit coram hominibus] id est, omnis, quamcumque, & quotiescunque peccator, cujuscunque ordinis, etiamsi fuerit sacerdos [confitebor & ego eum coram patre meo.] Nam [qui *o* invocaverit nomen Domini,] id est, secundùm quod nominatur Dominus, id est, qui invocaverit eum ad se, serviendo, non contradicendo, ut forsitan sæpe fecit, [omnis] id est, quicunque sit ille peccator [salvus erit.] Omnem enim animam iste promissor saturavit bonis, etiam *p* fulgentem in tenebris, & umbra mortis, nullam exquirens animam. Hunc magistrum intellexerat discipulus ille, qui Corinthios *r* per epistolas suas vocat corrigere, & ut ipse testatur, ter in literis suis eos orat. Oportebat enim ut quoties videret eos cadere, totiens juvaret eos resurgere. Memor enim erat illorum (quorum *s* remiseritis peccata, remittuntur eis.) Scimus autem & primos patres, & in omnem tempus ecclesiam Dei semper, usque septuagies septies, (quod est semper) peccata remittere. Quam potestatem ipsa ecclesia Dei conantur auferre. Oportet enim sic ecclesiam credere, quæ confitetur se sæpe peccare. Negant enim veritatem seducti 1, qui *a* se absque peccato audent jactare. In *b* multis enim offendimus omnes: nec infans unius diei absque peccato super terram esse potest. Quapropter eliminandus est ab ecclesia iste error, qui unquam pœnitentibus negat indulgentiam. Non enim inquiris, quid Apostolus *c* senserit, qui dixit [nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.] Sciens enim & justis peccata solere contingere, non se confirmabat absque peccato, qui se novit indissolubili vinculo charitatis Christo conjunctum. Nisi enim sciret sæpe justos ad veniam venire, quomodo dubitaret se peccare, qui se sciebat Spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei servire? Cur *d* enim Dominus Petri pedes lavisset, & ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia (quoniam *e* quotidiana est offensio) oportet, ut quotidiana sit remissio? Cur docuisset *f* orantes dicere [dimitte nobis debita nostra] nisi ipse misericors perseveraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

1 ¶ Seducti] *Inorginale est*, in se esse. *& videtur indicare locum in epist. Ioan. 1. c. 1. sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXIII.

Item Augustinus *ad Macedonium, epist. 54.*

IN tantum *g* hominum iniquitas aliquando progreditur, ut etiam post actam pœnitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia, vel graviora committant. Et tamen Deus facit etiam super tales oriri solem suum: nec minus tribuit, quàm antea tribuerat largissima munera vitæ & salutis: & quamvis eis in ecclesia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos pœnitentiæ suæ non obliviscitur. Ex quorum numero si quis nobis dicat: [Aut date mihi eundem iterum pœnitendi locum, aut desperatum me permittite, ut faciam quidquid libuerit, quantum meis opibus adjuvor, & humanis legibus non prohibeor in sortis, omnique luxuria, damnabili quidem apud Dominum, sed apud homines plerosque etiam laudabili: aut, si me ab hac nequitia revocatis, dicite, utrum mihi aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si libidinum incitamenta frænavero, si ad castigandum corpus meum multa mihi etiam licita & concessa subtraxero, si me pœnitendo vehementius, quam prius excruciavero *h*, si miserabilius ingemuero, si flevero uberius, si vixero melius, si pauperes sustentavero largius, si charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentius, quis nostrûm, ita desipit ut huic homini dicat, nihil tibi ista proderunt in posterum: vade, salvem vitæ hujus suavitate perfruere? Avertat Deus tam immanem sacrilegii *i* dementiam 1.

¶ *Locupletatum est dubium locis caput hoc ex originali.*

1 ¶ Dementiam] *Apud B. Augustinum sequitur, cap. quamvis supr. eod. dist.*

8 pars. *Sive autem quis dicat primam tantùm pœnitentiam post baptismum utilem esse, non sequentem, sive contendat quis ultimæ tantùm veniam dari, non præcedenti, semper tamen auditorii adversatur, quæ sæpissimè veniam pœnitenti repromittit. Quæ autem sit vera pœnitentia, cui venia nunquam negatur, & quæ sit falsa, cui nunquam indulgentia promittitur,* Adamantius & Isychius, *super Leviticum* k *testantur.*

C. XXXIV.

I. INter hæc hitcum, qui oblatus fuerat, exustum, &c.] Non peccare, solius Dei est: emendare, sapientis. Sed raro invenias, qui se corrigat. Rara confessio peccati, rara pœnitentia. Repugnat natura & verecundia, quia obnoxia est culpæ omnis caro, & quisque erubescit peccatum confiteri, dum magis præsentia cogitat.

a *add.* orig. b *Ioan. 9.* c *quem prius dilexit.*] *origin.* d *Luc. 8. & 7. Matt. 17.* e *Ioan. 8.* f *Quia.*] *orig.* g *illuminat.*] *orig.* h *salvavit.*] *orig.* i *[ne ...].*] *orig.* k *Mar. 2.* l *Ezech. 18.* m *al. excludit.* n *Matt. 10.* o *Ioelis 2.* p *Psal. 106.* q *Galat.*] *orig.* r *1. Cor. 13.* s *Ioan. 20.*

a 2 *Ioc. 5.* b *Iob. 14. ex 70.* c *1. Cor. 4.* d *Ioan. 13.* e *abest ab orig.* f *Matth. 6.* g *Sent. 4. dist. 14.* h *al. exstavero.* i *al. sacrilegam.* k *Glossa ord. in c. 10. Levitici. Simile in catena in Leviticum, ex scriptoribus Græcis, præcipuè Origene.*

quàm futura. Vult Moyses peccati vacuam reperire animam, ut exuvias erroris deponat, & culpæ nuda sine sui pudore discedat. Sed irrationabilis impetus prævenit, & flamma celerrimi motus animam depascitur, & excutit ejus innocentiam. Præponderant enim futuris præsentia, seriis jucunda, & læta tristibus, & præpropera tardioribus. Velox enim iniquitas, quæ ad nocendum occasionem suggerit: lenta virtus, & cunctatrix antè judicat, quàm incipit, quid decorum, quid honestum: iniquitas omnia præcipitat. Pigra verò, & verecunda pœnitentia, quæ *a* præsentium pudore premitur *b*. Solis enim intendit futuris, quorum spes sera, & tardus fructus. Interim præcurrit impudentia, & spe præsentium pœnitentia excluditur, & affectus *c* ejus exuritur, & aboletur. Quærit eam lux, & non invenit, exusta est enim fervore, & limo iniquitatis. Inde irascitur, & dicit deworandam fuisse pœnitentiam in sancta *d* sanctorum: sacerdotes, quasi segnes increpat. Respondet Aaron providum debere esse sacerdotale judicium, nec malè *e* sanæ confessionis facile esse credendum id muneris, ne fiat novissimus error pejor priore. Vase enim fœtido vel oleum, vel vinum facilè corrumpitur. Quomodo autem poterat, ubi ignis alienus erat, peccatum exuri in conspectu Domini, cui cuncta aperta sunt? quasi dicat: non placet Deo, qui injustitiam corde inclusam tenet, & se pœnitentiam agere perhibet. Ignis alienus libido, avaritia, & omnis prava cupiditas. Hic ignis exurit, non mundat. In quibus enim est, si offerunt in conspectu Domini, ignis eos cœlestis absumit, sicut Nadab, *f* & Abiu cum his, quæ pro peccato fuerant oblata. Qui ergo mundari vult, ignem alienum removeat, & illi igni se offerat, qui culpam exurit non hominem. Hic *g* ignis siccavit hæmorrhoissæ sanguinem profluentem: hic *h* siccavit culpam latronis: Ignis *i* enim consumens est: sanat enim simpliciter & purè confitentes. Iudas inquit: *k* [Peccavi, tradens sanguinem justum.] sed in pectore habuit ignem alienum, quo inflammante cucurrit ad laqueum. Indignus autem remedio fuit, quia non pura mente pœnituit. Culpam verò ejus non auferunt sacerdotes, qui dolosè offert *l*, nec in eo possunt epulari, quorum cibus est peccatorum remissio. Unde verus sacerdos ait: [meus *m* cibus est ut faciam voluntatem patris, id est, ut peccatores conversi & pœnitentes salventur. Non est enim acceptum Deo sacrificium, nisi verum, & syncerum.

¶ In hoc & sequenti capite asseruntur verba ipsa gloſſæ ordinariæ: quamvis multa sint accepta ex Origene, Adamantio, & Iſychio.

C. XXXV.

Item Iſychius *lib. 2. ad c. 10. Levitici.*

II. INter *n* hæc, hircum, qui oblatus fuerat, & cætera.] Quia omne peccatum per pœnitentiam deletur, & qui prædictum peccatum alterius doctrinæ, & blasphemiæ commiserunt, salvati non sunt: causam mortis eorum Legislator *o* exponit: [Inter hæc hircum qui oblatus fuerat, &c.] Quia scilicet non comederunt filii Aaron, quod pro peccato erat in loco sancto, id est, pœnitentiam commissi peccati in ecclesia peragi non fecerunt: quibus hoc præceptum est, quos Christus in ecclesia vicarios suos constituit. Ipse enim oblationis suæ sanguinem, quæ pro nostro sanguine oblata est, in sanctum, id est, in cœlum, in conspectu patris obtulit. Debet autem comedi hoc sacrificium in loco sancto, scilicet in ecclesia, in propitiationem peccatorum. Unde addit [quemadmodum præceptum est mihi,] id est, quemadmodum præcepi & mandavi. Moyses enim gerit personam Christi. Exustum reperit: quia si hoc tum Sanctum peccaverant: ab intelligibili igne Sancti oblatio pro pœnitentia ablata est. Velut enim peccantibus non relinquitur hostia pro peccato, sic sicut vera pœnitentia veniam promeretur, ita *a* lata Deum irritat: quia Spiritus Sanctus discipline effugiet fictum. Hoc autem sancti Patres intelligi peccatum, & blasphemiam in Spiritum Sanctum dum in *c* sceleribus usque ad finem vitæ perseverate, absolute sui desperare, & de potentia, & misericordia proris diffidere.

C. XXXVI.

Item Ioannes os aureum *homilia 31. in c. 11. epiſtolæ ad Hebræos.*

IVdas *d* pœnituit, sed malè: laqueo namque sibi pendit: pœnituit etiam *e* Esau, sed malè; magnatem iste neque pœnituit. Lachrymæ quippe illorum rant pœnitentiæ, sed animi *i* violenti, & indignæ internæ. Quod ex ejus operibus aperitur. *&* igitur negemus, obsecro, peccata nostra: neque pudentia duros efficiat. Sponte nostra peccata mus, ne pendamus, non sponte, supplicia. Audire à Deo: [Vbi est Abel *f* frater tuus? & dixit: [nunquid nam custos fratris mei sum ego?] Video, modo ex hoc peccatum reddiderit gravius? Vetat ita pater ejus audiens: [Adam *g*, ubi es?] dixit: divi vocem tuam Domine, & timui, quoniam nudus & abscondi me.] Magnum bonum est, ut quis sua agnoscat, & memoriam eorum perseverans neat. Nullum invenitur delictorum tale remedium ut eorum contaminata memoria.

a ¶ Animi violenti] *Græci eſt, ἀλλὰ ὁ ὁρμὴν μᾶλλον, καὶ ἐξαγωγὴν τῶν ἔνδον.* id est, Sed potius tumeliosi impetus & iracundiæ: idque obtentu secutâ sunt. *Vetuſtus codex habet, πλοῦτον,* quæ duæ voces conjunguntur etiam à B. Paulino epiſtola cap. 4. Sunt autem nonnulla in hoc capite partim ex Gratiani codicibus, partim ex ipſo originali emenda

C. XXXVII.

Item Ambrosius *in lib. 2. de pœnitentia, cap. 2.*

IN *b* salicibus, inquit, in medio ejus suspendimus gana nostra. Quomodo *c* cantabimus cantum Domini in terra aliena?] Si enim caro mentis nec subdita est animi gubernaculo & mentis aliena est terra, quæ non domatur exercitio virtutis ideò non poterit fructus charitatis pœnitentiæ cis afferre. Melius est ergo tunc quiescere, cere non queas opera pœnitentiæ, ne in ipsa fiat, quod postea indigeat pœnitentia. Qui fuerit usurpata, nec jure celebrata, nec potest obtinet, & aufert usum posterioris. Sane repugnat, mens ad Dominum debet esse pugnant vel carnis illecebræ, vel possessæ riæ, maneat mens Deo dedita. Tunc enim urgemur, cùm caro cedit, & sunt, qui velut cumbant miseræ animæ, quærentes omne fidium. Vnde illud *k* est: [Exinanite, que ad fundamentum in ea.] Quam miserum ait: [filia Babylonis misera] misera utique, nis filia est: quæ Dei filia esse desivit, cum los suos ad petram.] hoc est, qui infirmas & cogitationes allidat ad Christum, qui omnes nabiles motus sui reverentia & disceptatione nuat.

a al. quæ. b al. punitur. c al. effectus. d al. sanctis sanctorum. e al. male sana.] veraleitio. f Lev. ib. g Mar. 5. h Luc. 23. i Deut. 4. k Matth. 27. l al. se offert.] al. offerunt. m Ioan. 4. n Ibi gloſſa ordin. o Levit. 10.

a Supra. b Hebr. 10. c al. & in. d Matth. e Genes. 27. f Genes. 4. g Gen. 3. h Nonnulla bus omissis. i Psalm. 136. k Ibidem. l al. quæ

1 ¶ Pœnitentiam pacis] *In multis vetustis legitur*, pœnitentiæ, & pacis. *in originali ante impressa*, patientiam pacis.

1 ¶ Fides non deseratur] *In aliquot manuscriptis est*, fides non deseret: *in vetustioribus B. Ambrosii operum editionibus*: fides desideret: *in recentiore Parisiensi*, fides deserat.

1 ¶ Vrgemus] *In nonnullis vetustis legitur*, urgetur, cùm cæco non credit.

C. XXXVIII.

Item Hieronymus *super Matthæum ad c. 27.*

NIhil *a* Iudæ profuit egisse 1 pœnitentiam, per quam scelus corrigere non potuit. Si *b* quando frater sic peccat in fratrem, ut emendare valeat, quod peccavit, poterit ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia. Hoc est, quod in Psalmo *c* de eodem infelicissimo Iuda dicitur: (& oratio ejus fiat in peccatum:) ut non solùm emendare nequirent proditionis nefas, sed proprii homicidii scelus addiderit.

1 ¶ Egisse pœnitentiam] *Sic in glossa, ex qua videtur sumpsisse quæ hic: sed apud B. Hieronymum & Magistrum*, sera pœnitentia: *apud eundem verò Magistrum, paulo pòst*, legitur *agere*, emendare non valeat.

C. XXXIX.

Item Leo Papa *in d sermone, qui incipit, (Inter omnia,) id est, tertio de passione Domini.*

SCelestior omnibus ô Iuda, & infelicior extitisti; quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consummationem criminis tui, & donec sanguis Christi pro omnibus funderetur peccatoribus, informis lethi suspendium distudisses.

9 pars. *His auctoritatibus, qua sit vera, quæ falsa ostenditur paucissimis, & falsa nulla indulgentia dari probatur: in quo illorum sententia destruitur, qua cum, qui pluribus vicibus fuerit peccatis, assiritur unius delictis pœnitentia, ejusdem veniam consequi a Domino sine alterius pœnitentia. Quod etiam multis auctoritatibus probare conantur. Quarum prima est illa Nauin e Propheta: (non judicabit e Deus bis in idipsum.) Sed quem sæpe dixi judicat, Deus judicat, cujus personam in ecclesia gerit. Qui ergo a Sanctis semel pro peccato punitur, non iterum pro eodem peccato a Domino judicantur.*

C. XL.

Item Gregorius *super Ezechielem, hom. 10.*

PLuit *f* Dominus super unam civitatem, & super alteram non pluit: & eandem civitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cùm ille, qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, una eademque civitas ex parte compluitur, & ex parte arida manet: quia sunt, qui cùm quædam vitia resecant, in aliis graviter peccarunt.

¶ *Hæc summa verborum B. Gregorii est in glossa ordinaria ad 1. 4. Amos, non tamen eadem omninò.*

C. XLI.

Item Ambrosius *in 18. octonario* h *Psalm. 118.*

PLena consolatio *i* est, quia non obliviscitur misereri Deus fecunda per punitionem 1, ubi, etsi fides 2 desit, vera satisfacit, & relevat.

1 ¶ Punitionem] *Antea legebatur*, compunctionem. *Emendavimus ex glossa ordinaria, (cujus caput hoc est summa quatenus; & magis convenit cum sententia B. Ambrosii: cujus tamen locum integrum præstat accurate legere.*

2 ¶ Fides] *In glossa additur*, id est, conscientia debiti: *& sic declarat Gratianus infrà c. quarat.*

Item opponitur de Hieronymo 2, *qui super Naum sentire videtur, quòd si fidelis* 1 *adulterando interficeretur, de adulterio non amplius à Deo puniretur. Item, si illa satisfactio non fuit, quam in adulterio vivens pro homicidio obtulit, cum adulterii eum pœnituerit, utriusq; ex pœnitentia imponenda erit: quod à ratione alienum ecclesiastica probatur consuetudine, qua pro* b *eodem peccato (nisi reiteratum fuerit) nulli bis pœnitentiam imponit.* ¶ *Sed quod ei, qui crimen sibi reservat, de alio venia non præstetur, non solùm præmissis probatur auctoritatibus Hieronymi, Adamantii, Gregorii, Augustini, Smaragdi, Isidori: verum etiam alia auctoritate ejusdem* Augustini *in libro de* c *pœnitentia.*

1 ¶ Fidelis] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, B. Hieronymo, & Magistro. Nam antea legebatur*, infidelis, *quemadmodum etiam infrà ead. c. quarat. & c. ignis.*

C. XLII.

Ait enim.

SVnt plures, quos pœnitet peccasse, sed non omninò, reservantes sibi quædam, in quibus delectantur: non animadvertentes Dominum simul *d* surdum & mutum à dæmonio liberasse: per hoc docens nos, nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti septem dæmonia, manente uno, proficere potuerat sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. Legionem *e* autem ab alio ejiciens, neminem reliquit ex omnibus, qui liberatum possideret: ostendens, quòd etiamsi peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Laudatus est enim Dominus, quando ejecto *f* dæmonio locutus est mutus. Nunquam aliquem sanavit, quem omninò non liberavit. Totum enim hominem sanavit in sabbatho: quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione liberavit, indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & corpore. Scio enim Deum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo, qui crimen reservat, de alio recipiet veniam? Sine amore Dei consequeretur veniam *g*, sine quo nemo unquam invenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo, qui justus, & justitia est, dimidiam sperare veniam. Iam enim foret si sine pœnitentia inveniret gratiam. Pœnitentia enim vera ad baptismi puritatem confitentem conatur adducere. Rectè enim pœnitens, quidquid sordium post purificationem contraxit, oportet ut abluat, saltem lachrymis mentis. Sed satis durus est, cujus mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati lachrymis non ostendit. Non itaque est, ut quis excuset se non habere fontem lachrymarum, qui nonnunquam lachrymis ostendit dolorem temporalium. Quem ergo pœnitet, omninò pœniteat, &c.]

10 pars. *Auctoritas illa Naum Propheta: (non* h *judicabit Deus bis, &c.) non indistincte ostendit omnia, qua temporaliter puniuntur, non ulterius à Deo punienda. Quamvis enim Sodomitas, Ægyptios, Israelitas in eremo super eundem locum dicat Hieronymus temporaliter à Deo punitos, ne in æternum punirentur, non tamen de omnibus generaliter hoc intelligendum est: alioqui cuiq, scelerosò optandum esset, ut cœlesti fulmine percussus, aut aquis submersus, aut à serpentibus vulneratus pro peccatis suis divinitus interiret, ut æternos cruciatus brevis*

a *Sent. 4. distinct. 15.* b *Infrà ead. c. quarat aliquis. & c. ignis. supr. 29. quæst. 3. quid ergo.* c *In lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 9. Sent. 4. dist. 15.* d *Matth. 12.* e *Marc. 5.* f *Matth. 9.* g *al. indulgentiam.* h *supr. dist. 1. de pœn. cap. quem ergo. Sent. 4. dist. 15. supr. scelerator.*

1 *Glossa ord. & Beda ad eundem locum. Sentent. 4. distinct. 35.* b *al. Sol.* c *Psalm. 108.* d *Glossa ord. ad cap. 27. ad Matthæum.* e *Naum 1. ex 70.* f *al. vindicabit.* g *Sententiæ, Lateb.* h *Sententiæ 18.* i *Glossa ord.*

& momentanea pœna terminaret. Illud etiam Apostoli falsum esset, quod de prosti tis in deserto in epistola ad Hebræos a *scribens ait : [propter incredulitatem suam non intraverunt in terram promissionis.] Ubi probatur, quòd sicut merito suæ infidelitatis requiem illam amiserunt, ita propter eandem infidelitatem, veram requiem æterna beatitudinis nullo modo intraverunt. Intelligitur ergo illud Hieronymi de his tantùm, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt : quam, si brevem, & momentaneam, tamen non respuit Deus : sicut & illud* b *Prophetæ [non judicabit* c *Deus bis in idipsum] de his tantum intelligi oportet, quos præsentia supplicia in melius commutant : super quos non consurget duplex tribulatio. Qui autem inter flagella duriores* d *& deteriores fiunt, sicut Pharao, qui flagellatus à Domino, durior factus est; præsentibus æterna connectunt, ut temporale supplicium sit: eis æterna damnationis initium.*

C. XLIII.

Unde Augustinus *in cantico Deuteronomi.*

IGnis succensus est, &c.] Hoc est, vindicta hìc incipiet & ardebit usque ad extremam damnationem.

Hoc contra illos notandum est e, *qui dicunt [non judicabit Deus bis in idipsum.] ad omnia pertinere flagella : quia quidam hìc flagellis emendantur, alii & hìc, & in æternum puniuntur : sicut Antiochus & Herodes. Quod autem super eundem locum de adultero fideli Hieronymus sentire videtur, ex ejusdem verbis falsum esse probatur. Exemplo enim illius, qui Israëlitas maledixerat, & qui ligna in sabbatho collegerat, ostendit parva peccata brevibus & temporalibus suppliciis purgari, magna verò diuturnis & æternis suppliciis reservari.*

C. XLIV.

Ait enim in primum caput Naum.

QUærat f hìc aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat. Aut enim punietur, & falsum est hoc, quod dicitur : (non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione:) aut non punietur, & optandum est adulteris, ut in præsentiarum brevi & cita pœna frustrentur cruciatus æternos. Ad quod respondebimus, Deum, ut omnium rerum, ita supplicio rum quoque scire mensuras, & non prævenìri sententia judicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem, & magnum peccatum magnis, diuturnisque lui g cruciatibus : si quis autem punitus sit, ut ille in lege h, qui Israëliticis maledixerat, & qui in sabbatho ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit.

Illud autem Gregorii : [Pluit i *Dominus super unam civitatem, &c.] non ad crimina veniam, sed ad ejus referendum est detestationem : ut ideò pars civitatis dicatur esse completa, quia crimen, quod dilexerat, detestari incipit, non quòd ejus veniam consequatur. Criminis autem detestatio pluvia vocatur, quia ex fonte divinæ gratiæ cordi nostro instillatur, ut vel sequisq; ad veram pœnitentiam pervenìat : aut eò minus à Deo puniatur, quo diuturniore delectatione peccati majus sibi supplicium accumulasset. Si verò ad indulgentiam criminis pluvia referatur, Evangelica sententiæ contraire videbitur. Si enim propter fraternum odium, etiam quæ dimissa sunt, replicantur ad pœnam : multò magis, quæ non sunt dimissa, ad vindictam reservari probantur. Item si secundum Augustinum* k *arbiter suæ voluntatis non potest inchoare novam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ, quomodo ad novitatem indulgentiæ pervenìet, qui odii vetustatem non deposuit ? Ad detestationem ergo criminis, ut dictum est, non ad ejus indulgentiam pertinere probatur. Item illud* a *Ambrosii, [Et si fides tibi non satisfacit,] non de ea fide intelligitur, de qua dicitur,* b *[Beati qui in Domino moriuntur.] ne operibus mortua est :] sed de ea de qua Apostolus ait : [omne, quod non est ex fide,] id est, omne quod sit contra conscientiam (peccatum est.) Deest ergo fides, cum non fuerit unum peccati. Sed quia delicta omnia nullus* d *intelligit, est aliquando peccatum in homine, cujus non habet conscientiam. Unde Apostolus* e *ait: [Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.] Cujus ergo peccati deest conscientia, illius pœna si non inferatur, satisfacit, & relevat gravatum. Quid autem intelligitur* f, *(si satisfactio illa fuit, veniam impetravit : si autem non fuit, adhuc sibi pœna imponenda est.) non prodest argumentatio, satisfactio namq; est, dum ipsius causa peccati excidium ejus suggestionibus aditus non indulgetur, sed ejus fructus recipitur, impeditus peccato, quod non deseritur : percipitur autem cùm ejus pœnitentia fuerit subsecuta : sicut ad lavacrum regenerationis accedens regenerationis sacramentum accipit, non tamen Christo renascitur : renascetur autem virtute sacramenti, quo perceperat, cùm filius ille de corde ejus recesserit verus pœnitentia.*

C. XLV.

Sicut etiam Augustinus *scribit in libro* g *de pœnitentia.*

PLum est credere, & nostra fides expostulat, ut illa gratia Christi destruerit mala priora in homine, iam remuneret bona: &, cùm destruerit, quod ille invenit, amet & diligat bonum, quod etiam in eo plantavit.

Paulò aliter legitur in originali : sed Magister habet secundum Augustinum.

C. XLVI.

Ex hoc sensu illud etiam Hieronymi *dictum videtur ad cap. 1. Aggæi.*

SI quando videris inter multa h mala opera peccatorum facere quempiam nonnulla, quæ iustè fiant, non tamen injustus Deus, ut propter mala multa bonorum oblivìscatur bonorum.

II pars. *Quanquam memoria bonorum ad præsentem remunerationem possit referri : sicut* Gregorius *in omelia de divite & Lazaro scribit.*

C. XLVII.

CAvendum nobis est, ut si fortè aliquid boni operemur in præsenti sæculo remunerationem accipiamus, quod fortè dicatur (nobis receperunt : mercedem suam.) Nam si enim dives iste aliquid boni egisset, unde in futuro sæculo remunerationem accepisset, nequaquam Abraham ei diceret, [Recepisti k bona in vita tua.]

C. XLVIII.

Item Ioannes Chrysostomus *homilia 67. ad populum Antiochenum.*

QUid ergo turbamur ? nemo videns malignum prosperitatem habere, turbetur. Non est hìc remuneratio malignitatis, neque virtutis : ac, si aliquando contingat, ut aliqua sit retributio vel malitiæ, vel virtutis, tamen secundum quod dignum est, sed simpliciter non uti quidam justus judicii : ut qui resurrectionem non credunt, talibus doceantur. Quando itaque malignum lignum discedere, non subruamur, & quando videmus bonum mala pati, non turbemur. Illic coronas

a *Heb.3.* b *Naum 1.* c *al.vindicabit.* d *Supra 23. qu.5. hoc tamen. Sententia ingloſſa ordin. Deuteronomii 32. & apud beatum Gregorium Moral. lib. 18. cap. 12.* e *Isidorus de summo bono, lib.3.cap.2.* f *Sententiarum ibidem. Supra.23. quæſt.1. quid ergo.§. quærat.* g *al.] orig.* h *Num.15.* i *ſupr.cap.pluit Sent.ibid.* k *Supra,diſt.2.tres ſunt.*

a *Supra ead. prima conſolatio.* b *Iacob.2.* c *Ioan. 1. Corinth.4.* f *Supra pœnitentia.* g *In libro de vera & falſa pœnitentia, cap.10. & 11. Item in libro de pœnitentia.* h *Deuteronomii dicitur.* i *Matthæi diſt.15.inſtica diſt.5.c.conſideret. Deuteronomius dicitur.* k *Matthæi opera.] originale. In botuel.49. habetur ſententia.* l *Luc.16.*

plicia. Est & alia ratio: quia non potest malus in omnibus malus esse, sed habet aliqua bona: neque bonus in omnibus esse bonus, sed habet aliqua peccata. Cùm ergo prosperitatem malus habet, malo capitis sui est. Cùm enim pro illis paucis bonis retributionem hîc accipit, illic non plenius punietur.

Potest a etiam referre memoria bonorum ad mitiorem pœnam habendam, ut bona, qua inter multa mala fiunt, non proficiant ad præsentis vitæ, vel futuræ præmium obtinendum, sed ad tolerabilius extremo judicii supplicium subeundum: sicut de fide, & cæteris, quæ sine charitate habentur.

C. XLIX.

Augustinus scribit in libro de pœnitentia, c. 26.

Si quis b autem non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus, & vinculum pacis, quo catholica ecclesia congregata connectitur, in aliquo schismate consentiens, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, sitim c, nuditatem, persecutionem, periculum, carcerem, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennæ d, & ignis æterni, nullo modo ista culpanda sunt: imò verò & hæc laudanda patientia est: (Non enim dicere poteritmus, melius erit illi, ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo:) sed existimandum, fortasse tolerabilius ei futurum judicium, quàm si Christo negando contumelias vitaret. Vnde & illud, quod ait e Apostolus: [Si tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest] nihil prodesse intelligitur ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius supplicium subeundum. *& supra, cap. 3.* ¶ Hæc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera pœnitentia f: quia in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia.

2 pars. *Pœnitentia ergò, ut ex præmissis apparet, nulli in peccato perseveranti utilis est, non tamen alicui deneganda est: quia fortasse fructum ejus, cum alterius criminis pœnitentiam egerit. Sic etiam, pœnitentia definitio, & cæteræ auctoritates sibi consonantes negant non agere pœnitentiam, qui perseverat in crimine, ut eidem videatur fore fructuosam.*

¶ *Illud autem Ambrosii* g: [Pœnitentia semel usurpata, nec vere celebrata, & fructum prioris auferet, & usum sequentis amittet.] *de facili intelligitur: quæ cum non verè celebrata fuerit, fructum primi, id est, sanctius secuturam præcedentis, amittit (quia venam, quam impetrare potuit, contempsit) & usum sequentis auferet, secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, apud quas pœnitentia semel data non iteratur. De hac eadem pœnitentia illud etiam intelligitur,* [non est secundus locus pœnitentiæ.]

DISTINCTIO IV.

Quia h vera multorum auctoritatibus suprà monstratum est pœnitentiam vere celebrari, & peccata verè dimitti (ea, quæ aliquando in crimen recasura est: quæritur, an prioris dimissa redeant. Hujus quæstionis diversorum varia est sententia, aliis affirmantibus, aliis contrà negantibus peccata semel dimissa iterum replicari ad pœnam. Quod autem peccata semel dimissa redeant, multorum auctoritatibus probatur: quarum prima est illa Prophetæ: [In i memoriam redeat iniquitas patrum ejus:] secunda illa Evangelii: [Servе k nequam, omne debitum dimisi tibi.

C. I.

Deinde in libro Psalmorum Augustinus *a usque ad Psalmum 108.*

Si Iudas teneret illud, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non tenuit adoptionem in familia Dei, iniquitatem vetusti generis potius elegit, rediit iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, ut in eo etiam ipsa b puniretur, & peccatum matris ejus non deleretur. *Item Rabanus.* ¶ Tradidit eum tortoribus, &c.] Considerandum est, quòd dicit: [universum debitum:] quia non solùm peccata, quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, verumetiam peccata originalia, quæ in baptismo ei dimissa sunt.

C. II.

Item Gregorius *lib. 4. dialog. c. 50.*

Constat c ex dictis Evangelii, quòd si hoc, quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursùs exigitur, quod nobis jam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

C. III.

Item Augustinus *in homilia 15. de verbis Domini.*

Dixit d Dominus, [Dimitte e, & dimittuntur tibi:] si f ego prior dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseris, revocabo te, & quidquid tibi dimiseram, replicabo tibi.

C. IV.

Item *ibidem.*

Qui g divini beneficii oblitus suas vult vindicare injurias, non solùm de futuris peccatis veniam non merebitur: sed etiam præterita, quæ jam sibi dimissa credebat, ad vindictam ei replicabuntur.

C. V.

Item Beda *super Lucam, lib. 4. c. 12.*

Revertar h in domum meam, unde exivi.] timendus est iste versiculus, non exponendus: ne culpa, quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.

C. VI.

Idem *ibidem.*

Quæcunque i enim k post baptisma, sive pravitas hæretica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum.

C. VII.

Item Augustinus *in libro quæstionum Deuteronomii, quæst. 42.*

Peccatum, quod ex Adam contrahitur l, temporaliter redditur: quia omnes propter hoc moriuntur, non autem in æternùm eis, qui fuerint per gratiam spiritaliter regenerati, in eaque permanserint usque in finem.

2 pars. *Eorum* m *verò, qui hanc sententiam sequuntur, alii dicunt, quòd peccata reditura dimittuntur secundum justitiam, sed non secundum præscientiam: sicut nomina discipulorum, qui retrò abierunt, erant scripta in libro vitæ propter justitiam, cui deservebant, non secundùm præscientiam, qui in numero salvandorum eos non habebat. Sic à latere* n *Dei dicuntur mille casus, & decem millia à dextris ejus, quos tamen divina præscientia nunquàm sua adnumeraverat. Hinc etiam Dominus ait* o *Moysi:* [*Si quis peccaverit ante me, delebo eum de libro vitæ* p] *ut secundùm justitiam judicis ille peccando decatur deleri, qui secundùm*

a *Sent. ibid.* b *Ephes.* c *abest ab orig.* d *al. getremuerunt.] orig.* e *1. Cor. 14.* f *patientia.] vera lectio.* g *Sent. lib. 4. super an. salutibus. supr. dist. 50. si quis potest.* Hugo *de S. Vict. l. 2. de Sacr. p. 14. c. 4.* h *Hugo l. 2. de sac. p. 15. c. fin. Sent. 4. dist. 22.* i *Psal. 108.* k *Matth. 18.*

a *Et Prosper. ibid.* b *ipse.] orig. Sentent. 4. distinct. 22.* c *Sentent. ibid.* d *Dicit illi Deus.] orig.* e *Luc. 6.* f *Sent. non verba.* g *Sentent. ibid.* h *Sentent. ibid.* i *al. Quemcunq.* k *Sentent. ibid.* l *al. trahitur.* m *Beatus Ambrosius lib. 9. com. in epist. ad Romanos in illa verba [Iacob dilexi.] & glossa ordin. ibidem [ut ostenderet divitias.]* n *Psal. 90.* o *Exod. 32.* p *meo.] orig.*

præscientiam nunquam fuerat adscriptus. Hinc Augustinus in epistola 1 ad Corinthios: a [*Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, etsi in aliquibus. Communia omnibus sunt omnia sacramenta, sed non communis gratia: ita & nunc baptismus est communis, sed non virtus baptismi.*]

1 ¶ In epistola ad Corinthios] *Hæc sunt apud Bedam in comm. 2. in epist. ad Cor. ex B. Augustino in Psal. 77. & copiosius apud illos exponuntur.*

3 pars. *Verum hoc de fide accedentibus, vel dubio, qui extra ecclesiam baptizantur, intelligitur: qui sacramenti quidem integritatem accipiunt, virtutem verò ejus minimè assequuntur. Parvulis verò, vel adulto plena fide accedentibus omnia* b *peccata remittuntur, esse aliquando recessuri à bono in malam vetam sint finituri.*

C. VIII.

Unde Augustinus *in libro de correptione & gratia, cap. 8. & 9.*

SI c ex bono in malum deficiente bona voluntate moriuntur, respondeant, si possunt, cur illos Deus cùm fideliter, & piè viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animas eorum. Vtrùm hoc in potestate non habuit? an eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissimè atque insanissimè dicitur. Cur ergo non fecit? Respondeant, qui nos irrident, quando in talibus rebus exclamamus [quàm *d* inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.] Neque enim hoc donat Deus, quibus voluerit: aut verò scriptura illa mentitur, quæ de morte velut immatura hominis justi ait, *e* [Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus.] Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus? apud *f* quem non est iniquitas, neque acceptio personarum, & in cujus potestate est, quamdiu quisque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta est super terram? Sicut ergo coguntur fateri, donum Dei esse, ut finiat homo vitam istam, antequam ex bono mutetur in malum: cur autem aliis donetur, aliis non donetur, ignorant; ita donum Dei esse in bono perseverantiam secundùm scripturas (de quibus testimonia multa jam posui) fateantur nobiscum, & cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure adversus Deum dignentur ignorare nobiscum. Nec *g* nos moveat, quòd filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundùm propositum vocatis, qui verè sunt filii promissionis. Nam isti cùm piè vivunt, dicuntur filii Dei: sed quoniam victuri sunt impiè, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præscientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt jam Deo: de quibus ait Evangelista *h* Ioannes: [quia IESVS erat moriturus pro gente, & non tantùm pro gente, sed etiam, ut filios Dei dispersos congregaret in unum:] quod utique credendo futuri erant per Evangelii prædicationem: & tamen antequam esset factum, jam filii Dei erant in memoriali patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam, qui filii Dei propter susceptam vel temporaliter gratiam dicuntur à nobis, nec sunt tamen Deo: de quibus ait idem *i* Ioannes: [ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quòd si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum:] non ait, ex nobis exierunt, sed quia non manserunt nobiscum, jam non sunt ex nobis: verùm ait: [ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.] hoc est, & quando videbantur ex *k* nobis, non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, unde id ostendis? [Quòd si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent utique nobiscum.] Filiorum Dei vox est: Ioannes loquitur in filiis Dei principuo loco constitutus. Cùm ergo filii Dei dicuntur, qui perseverantiam non habuerunt, [ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis:] & addunt [quòd si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum] quid aliud dicunt, nisi non erant filii, etiam quando erant in professione & nomine filiorum: non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt. Neque enim ait, non si fuissent ex nobis, veram, non fictam justitiam habuissent utique nobiscum: sed [si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent utique nobiscum.] In *a* bono illo vitæ habebat proculdubio permanere: erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, id est, non usque in finem perseveraverunt, non erant, inquit, ex nobis, & quando erant nobiscum: hoc est, non erant ex numero filiorum. & quando erant in fide filiorum: quoniam, qui veri filii sunt, præsciti & prædestinati, sunt conformes imaginis filii ejus, & secundùm propositum vocati sunt, ut electi essent. Non enim perit filius promissionis, sed filius perditionis. Fuerunt ergo isti ex multitudine vocatorum; ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis suis prædestinatis Deus perseverantiam non dedit. Haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent: & quid haberent, quod non accepissent, secundùm Apostolorum *b*, veramque sententiam? Ac per hoc non filii, filio Christo dati essent, quemadmodum ad eum dicit ipse, [ut *c* omne, quod dedisti mihi, non pereat, sed habeat vitam æternam.] Hi ergo Christo intelligitur dari, qui ordinati sunt in vitam æternam, ipse illi prædestinati, & secundùm propositum vocati, quorum nullus *d* perit: ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam: quoniam sic est electus, & ideò Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam. Et rursus, quos dicimus inimicos, vel parvulos filios inimicorum ejus, quoscunque enim sic regeneraturus est, ut in ea fide, quæ per dilectionem operatur, hanc vitam finiant: jam & antequam hoc fiat, in illa prædestinatione sunt filii ejus, & dati sint Christo filio ejus, ut non pereant, sed habeant vitam æternam. Denique ipse Salvator: [si *e* manseritis, inquit, in verbo meo, verè discipuli mei eritis.] Nunquid in his computandus est Iudas, qui non mansit in verbo ejus? Quid in his computandi sunt illi, de quibus Evangelium sic loquitur? ubi Dominus cùm commendasset manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suum, ait *f* Evangelista: [Hæc dixit in synagoga in Capernaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem IESVS apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli ejus, dicit eis: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quidquam. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent credentes, & qui traditurus esset eum, & dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant.] Nunquid non & isti dilectionem appellati sunt, loquente Evangelio? & tamen non manserunt verè discipuli, quia non manserunt in verbo ejus, secundùm id, quod ait: [Si *g* manseritis in verbo meo, verè discipuli mei eritis.] Quia ergo non habuerunt perseverantiam, sicut non verè discipuli Christi: ita nec verè filii fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocatus fuerunt. Appellamus ergo nos & electos Christi discipulos &

a 1. Cor. 10. Sent. 4. dist. 4. b al. omninò. c De iis enim differimus, qui perseverantiam bonitatis non habent, sed ex bono, &c.] arg. d Rom. 11. e Pup. 4. f Iob 7. g 1. Ibid. c. 9. 1. eod. hanc societatem. h Ioann. 11. i 1. Ioan. 2. k al. in.

a Supra eod. pœnitentia, distinct. 2. Apostolus vel Iudas. b 1. Cor. 4. c Ioan. 8. d supr. dist. 2. de pœnitentia, vel hos eorum. e Ioan. 8. f Ioan. 6. g Ioan. 8.

Dei filios: quia sic appellandi sunt, quos regeneratos piè vivere cernimus. Sed tunc verè sunt, quod appellantur, si manserint in eo, propter quod sic appellantur. Si autem perseverantiam non habent, id est, in eo, quod cœperunt esse, non manent, non verè appellantur, quod appellantur, & non sunt. Apud eum enim hoc non sunt, cui notum est, quod futuri sunt, id est, ex bonis mali.

4 pars. *Hinc hujus auctoritatis eorum sententia concordat, qui peccata dicunt remitti secundùm justitiam, & non secundùm præscientiam. Alii verò, quamvis fateantur peccata redire, tamen si per baptisma, seu per pœnitentiam asserunt omninò peccata remitti, & plena fide accedentem ad lavacrum renasci non aqua tantùm, sed etiam Spiritu Sancto: & si postea peccaturus sit, demum pœnitentem, etsi aliquando recasurus sit, tamen tempore suæ pœnitentiæ perfectè expiatum affirmant, ut si tunc moreretur, salutem inveniret æternam. Quorum sententiæ, ejusdem auctoritatis principium consentit. Cum enim quæstionem proponat, quare prosint ad mortem, cùm fideliter ac pie viverent, non tunc de vita hujus rapuit Deus, ne malitia mutaret intellectum eorum, ac ne fictus deciperet animas eorum, cùm de immatura morte prædestinatorum dicat:* [a *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictus deciperet animam ejus:*] *evidenter ostendit illis talibus fuisse, qui si fatali necessitate hujus vitæ subducti essent priusquàm profectò vitam consecuti essent æternam. Ut ergo finis præsens non noceat, & ne sibi ipsi contraire videatur, definiendum est, quid sit scribi in libro vitæ, & de eo deleri secundùm justitiam, qui secundùm præscientiam. Secundùm præscientiam scribi, est ætèrnam prædestinari: quod ab æterno factum est.*

C. IX.

Unde Apostolus *in epistola ad Ephesios, cap. 1.*

Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omnibus benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo Iesu: sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate: qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, in ipsum.

Similiter secundùm præscientiam deleri, est ad mortem, non ad vitam præsens: quod & ipsum ab æterno factum est. Unde Dominus in Evangelio: [*Qui credit in me, habet vitam æternam: qui autem non credit, jam judicatus est.*]

C. X.

Hinc etiam Augustinus *ait.*

Novit *b* Dominus, qui sunt ejus.] Ex his nemo seducitur. Nondum apparuit judicium, sed jam factum est.

¶ *Sententia est apud beatum Augustinum, tract. 12. in Ioannem, & in 21. de civitate Dei, cap. 7. unde citat Beda in 2. Timoth. 2. Verba autem fere eadem sunt in glossa ordinaria ad eum ipsum Pauli locum.*

Porrò secundùm justitiam scribi, est, Deo auctore ea operari, quorum merito sit dignus æterna salute. Hunc duplicem modum secundùm in Evangelio Dominus assignavit, dicens discipulis: [*In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis, quòd vado parare vobis locum: & si abiero, & paravero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, & vos sitis.*] *dicens:* [*In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum.*] *ostendit eos, quibus hoc parabatur, scriptos in libro vitæ prædestinatione. Subjiciens* [*si abiero, & paravero vobis locum, &c.*] *ostendit eos adhuc esse tendendos operatione.*

a *Sap. 4.* b *2. Timoth. 2.* c *Ioann. 4.*

C. XI.

Hinc autem Augustinus *in ejusdem a loci explanatione ait.*

In domo patris mei mansiones multæ sunt.] Domus *b* Dei, templum Dei, regnum Dei, regnum cœlorum, sunt homines justi: in quibus sunt multæ differentiæ inter se, & hæ sunt mansiones ipsius domus. Hæ autem jam paratæ sunt in prædestinatione, sicut ait *c* Apostolus, [qui elegit nos ante mundi constitutionem] prædestinando, parando *d* autem in operatione. Unde [quos prædestinavit, hos & vocavit,] & justificavit, & magnificavit. Et secundùm hoc dicitur *e* [fecit Deus, quæ futura sunt,] id est, quæ facturus est. *& infrà.* [¶ Si quo minus] confirmat esse: quia si non essent, dixisset. ibo & parabo, id est, prædestinabo. Sed quia jam ibi sun, non est opus aliqua parare. Quia verò nondum sunt in operatione, addit: [& si abiero, & paravero.] Abiens, sed non relinquens, parat: quia subtrahit se, & latet: ut sit fides, quæ non est de re visa: & inde est meritum fidei. ¶ Ex hac vivit justus, & mundatur ei cor, dum peregrinatur, & in ea desideratur, quod nondum habetur. Et hæc est præparatio mansionis: quia sic parat nos sibi, & se nobis, ut maneat in nobis, & nos in eo, quantum quisque erit particeps ejus plus, vel minus pro diversitate meritorum. Et hæc multitudo mansionum est.

¶ Sententia quidem hujus capitis est in tract. 68. in Ioannem: sed ipsa verba sunt in glossa ordinaria ad cap. 14. Ioannis, & ex ea sunt nonnullæ emendata.

1 ¶ Mansionum est] *Sequebatur.* Item, *quasi hæc citaretur alter locus beati Augustini, aut glossa. Abest autem à plerisque manuscriptis. Nam quæ sequuntur, videntur esse Gratiani.*

Secundùm justitiam deletur, qui gratia subtracta, ea operari permittitur, quibus æternam damnationem meretur. Hinc Propheta f loquens ex persona Christi ait: [*deleantur de libro viventium,*] *hoc est, subtrahatur eis gratia, qua subtracta, ii in profundum vitiorum, deinde in æternam damnationem præcipitentur:* [*& cum justis non scribantur,*] *id est, non apponatur eis gratia, qua fiant digni æterna salute. Si itaque peccata secundùm præscientiam remittuntur, cum ab æterno gratia præparatur, qua vocatus justificetur, justificatus tandem æternaliter glorificetur. Secundùm justitiam verè peccata remittuntur, cum vel baptisma plena fide accipitur, vel pœnitentia toto corde celebratur: quæ remissio & ipsa secundùm præscientiam non inconvenienter fieri dicitur. Ut enim ex præmissa auctoritate Apostoli datur intellegi, duæ sunt præordinationes: una, qua quisque præordinatur hîc ad justitiam & remissionem peccatorum percipiendam: altera, qua aliquis prædestinatur ad vitam æternam in futuro obtinendam. Harum effectus sunt præsens justificatio & futura glorificatio: quæ omnia in præmissa auctoritate convenienter distinguuntur. Prima enim prædestinatio, qua præordinantur ad præsentem justitiam, designatur, cùm dicitur,* [*sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, &c.*] *cujus effectus infrà supponetur,* [*in qua gratificavit nos in dilecto filio suo, &c.*] *Secunda præordinatio ibi ostenditur* [*qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum, &c.*] *Ejus effectus præmittitur, dum dicitur,* [*qui benedixit nos in omni benedictione, &c.*] *Hæ duæ præordinationes, & earum effectus ita se habent, ut prima, & ejus effectus natura præcedant, & lege consequendi inferantur. Sic enim aliquis præordinatus est ad vitam, consequenter infertur, ergo prædestinatus est ad justitiam: & si consequitur vitam æternam, ergo consecutus est justitiam: sed non convertitur. Unde multi participes sunt primæ præordinationis, & ejus effectus, ad quos secunda*

a *Tract. 68. in Ioan. c. 14. & ibi gloss. ordinaria.* b *Ephes. 1.* c *Rom. 2.* d *al. paranda sunt in.* e *Esa. 41. & 44. Gloss. ibid.* f *Psal. 68.*

vel ejus effectus minimè pertinere probantur. Iuxta hanc distinctionem intelligenda est auctoritas illa Ioannis a: [Exierunt ex nobis: sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.] [Ex nobis, inquit, exierunt,] id est, a nostra societate recesserunt, quia prima præordinationis, & ejus effectus nobiscum participes erant: [sed non erant ex nobis,] id est, secunda præordinationis, & ejus effectus societatem nobiscum non inierant. Quod ex eo videri potest: quia si fuissent ex nobis, id est, si illius præordinationis nobiscum participes essent, mansissent utique nobiscum, id est, a societate effectus ejus præordinationis, quam nobiscum contraxerant, non recessissent. Si enim ad secundam præordinationem utrumque referretur, non conveniens illud inferretur [mansissent.] Imo capissent utique nobiscum esse. Si verò ad primam, falsa esset propositio, [si fuissent ex nobis, &c.] Multi enim præsentia justitia & sanctitatis participes sunt, qui tamen in ea non perseverant. Unde Dominus ait in Evangelio b: [Non qui ceperit, sed qui perseveraverit usq; in finem, hic salvus erit.]

C. XII.

Hanc societatem si quis solo nomine, & professione, non autem rei veritate à damnandis ducas contrahi, ejusdem auctoritatis testimonio convincitur. De his enim, qui primæ, non secundæ præordinationis sunt participes, ait: c [Nec nos moveat, quòd filius suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illo prædestinatio esset.] & catera, quæ eadem auctoritate suprà continentur. Oves namque, de quibus in Evangelio Dominus ait: [Et d alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili.] & filii, de quibus Ioannes e ait: [ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum,] ita præscientia erant oves, & filii, ut qualitate præsentium, non specie f tantum, sed etiam ante Dei oculos essent filii iræ & perditionis æternæ. Unde Apostolus g non ait, videbamur esse, sed [eramus, inquit, & nos natura filii iræ.] Nec ait, reputabamini ab hominibus, sed [g fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.] De se quoque scribens ad Timotheum, non ait: h videbar, sed [fui persecutor, & blasphemus, & contumeliosus: nunc autem sum misericordiam consecutus.] Omnes quoque, qui in Christo renascuntur, & qui ejus sanguine à diabolo redemuntur, prius ex Adam peccatores nascentur, & diabolica servituti obnoxii. Sicus ergo isti, quamvis sint futuri filii Dei, tamen prius sunt filii diaboli: sic hi, de quibus sermo habetur, quamvis recedendo à justitia sint futuri filii perditionis æternæ, cum tamen pie & fideliter vivunt, veri sunt filii Dei, & justi, & æternæ beatitudine digni. Unde auctoritas non ait: i cum viderentur pie & fideliter, vivere, sed [cum pie & fideliter vivrent.] Nec veraciter à bono in malum commutarentur, qui nunquam veraciter boni fuerunt. Dominus quoque non ait per Ezechielem k: si averterit se justus à justitia sua, quam videbatur habere, sed [sua,] scilicet, quam veraciter habet. Quod autem in eadem l auctoritate sequitur: [Non erant in numero filiorum, quando erant in professione filiorum,] sta intelligendum est. Filii Dei duobus modis appellantur 2. Dicuntur filii Dei, participatione hæreditatis æternæ, sicut Ioannes ait in Evangelio: m [Quotquot crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.] Et Apostolus in epistola ad Romanos: n [Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat.] & suprà. [Ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.] & infrà: [Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.] Hinc etiam Augustinus eadem verba Apostoli exponens, ait: [Modo 3 tantùm creaturæ, cum nondum filiorum forma perfecta.] Hoc ergo modo non sunt filii Dei, nisi participes æternæ beatitudinis. In præsenti etiam dicuntur filii tribus modis, vel prædestinatione tantùm (sicut ii, de quibus Ioannes ait: a [ut filios Dei, qui erant, &c.]) vel prædestinatione, & fide æternæ hæreditatis (sicut illi, quibus Dominus ait, b [filioli adhuc modicum vobiscum sum.]) vel merito fidei, & præsentis justitiæ, non autem prædestinatione charitatis æternæ: sicut hi, de quibus Dominus ait: c [si filii dimiserint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint, &c.] His ergo, de quibus in præsentiarum, filii sunt merito fidei, & præsentis justitiæ, non sunt autem filii adoptionis æternæ, & ergo peccata dimissa fatentur redire, secundum justitiam, & secundum præscientiam ea dimitti, necesse est ut confiteatur, & salvandi peccata secundum justitiam ad æternam damnationem imputantur, non secundum præscientiam: quia & illi à bono malum deficientibus, singula replicabuntur ad supplicium, & usque in finem in bono perseverantibus, nulla imputabuntur ad pœnam [æternam d.]

¶ In vetustis codicibus caput hoc est conjunctum superiori. Ita enim Gratianus verba, qui more suo loca aliquot citat.

1 ¶ Specie] Sic est emendatum ex codice per vestis. Ita antea legebatur, Spe. quæ vox valdè sententiam turbabat.

2 ¶ Duobus modis appellantur] In vulgatis [uno modo appellantur in futuro, altero in præsenti.] triplex est.] quæ absunt ab omnibus manuscriptis, & antiquioribus etiam editionibus.

3 ¶ Modo tantùm creatura] In libro 83. quæstionum, & post alia habentur hæc. Et ipsa itaque creatura, id est, hi, qui nondum vocatur filiorum forma perfecta, sed tantùm vocatur creatura, liberabitur, &c. quæ verba sunt in epist. ad Rom. cap. 8. Sed apud glossam ibidem habentur eadem verba, quæ apud Gratianum.

5 pars. Qui autem dicunt, quòd peccata dimissa non redeunt, auctoritate Gregorii & Prosperi sententiam suam munire conantur.

C. XIII.

Ait eum Gregorius *in Moralibus, lib. 13. cap. 22.*

Quid est, quod dicitur [qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus:] Peccatum originale à Patribus trahimus, & nisi per gratiam baptismi liberemur, etiam parentum culpam portamus: quia usque adhuc cum illis sumus. Reddit iniquitatem patrum filiis, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit iniquitatem filiis, si quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed quas ipsi admittimus, habemus.

¶ Verba ipsa hujus capitis sunt in glossa ordinaria ad illum Exod. ex Gregor. in loco indicato: ex qua glossa sunt hæc emendata.

C. XIV.

Item in responsionibus Prosperi *ad secundam objectionem Gallorum.*

Qui recedit à Christo, & alienus à gratia fit à vita, quid nisi in perditionem cadit? sed non id, quod remissum est, recidit: nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina in morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ dimissa sunt, debebatur.

1 ¶ Propter postrema crimina] Addita sunt hæc ex originali: quibus sententia valdè illustratur.

Eius hujus auctoritatis principio contraire videtur. Major enim aliud est, dimissa peccata redire, vel in originali peccato remanere, quàm pœnam peccato debitam post remissam remanere excipere. Auctoritates verò sibi contrariis asserunt hujus sententiæ ita determinant: peccata dimissa redire dicuntur, quia dum

a 1. Ioan. 2. b Matth. 10. c al. Augustinus ait. sup. eod. cap. si ex bono. d Ioan. 10. e Ioan. 1. f Ephes. 2. g Eph. 5. h 1. Timoth. 1. i sup. eod. si ex bono. k Exech. 18. l sup. si ex bone. m Ioan. 1. n Rom. 8.

a Ioan. 11. b Ioan. 13. c Psal. 88. d abest à plurimis manuscriptis. e in filiis. f in filiis.

post susceptam remissionem peccatorum ad vomitum redierit, tanto gravius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus, singulorum remissionis accepta ingratus extitit.

6 pars. *Verum illa sententia favorabilior videtur: quia pluribus roboratur auctoritatibus, & evidentiori ratione firmatur. Vt enim Dominus ait per Ezechielem, c.18.*

C. XV.

Si averterit a se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid vivet? omnes justitiæ quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit.

C. XVI.

Item Gregorius *b in explanatione ejusdem loci.*

Hoc nobis maximè considerandum est, quia cùm malum committimus, sine causâ ad memoriam bona nostra antiquata revocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum.

C. XVII.

Idem *in homil. 4. ad c.1. Ezech.*

Depulso quippe sæculo aliunde exit, quod aliunde admittitur *c*, quia indiscretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere acquiritur, non aspiciunt, quomodo ex malo opere perdatur.

C. XVIII.

Item Petrus *in epist. 2. c.2.*

Si refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

C. XIX.

Paulus *quasque scribens ad Hebr. ait, cap.6.*

Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis.

Dicta opera mortua, priora bona significat Apostolus, quæ perfidiam peccatum erant mortua, quia his peccando priora bona irrita fiebant. Hoc, sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiam reviviscunt, & ad meritum æternæ beatitudinis singula prodesse incipiunt, excepta quæ peccatis inveniuntur admixta. Vnde Augustinus: [Pœna est d credere, &c.] *& Hieronymus:* [Non e est resurgere Deo, &c.] *Apostolus etiam scribens ad Hebræos, cum fidem, & dilectionem, & bona opera eorum breviter commemorasset, horum omnium mercedem, quam amiserant peccando, post pœnitentiam a Domino se recepturos ostendit. Porrò, qui per Prophetam dixit* f [Si averterit se justus à justitia sua.] *ipse per eundem Prophetam promisit* g *dicens:* [*si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet.*] h *Filius quoq; Israelitici Regni captivandi, veteris idolatriæ peccatum Dominus per Ioiadam imprecatus: & peccatum quod Moysi supplicante patribus suis dimisum, tunc in filiis revixisse ostendit, dicens.*

C. XX.

Væ eis, quoniam recesserunt à me: vastabuntur, quia prævaricati sunt in me. Et ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia: & non clamaverunt ad me in corde suo: sed ululabant in cubilibus suis: super triticum & vinum ruminabant: & recesserunt à me, & ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malitiam: reversi sunt ut essent absque jugo, facti sunt, quasi arcus dolosus: cadent in gladio Principis eorum à furore linguæ suæ.

7 pars. *Antiqua peccata parentum filiis improperat sermo divinus: & propterea Princeps eorum in gladio cæsuros prædicat. Sed per eundem Prophetam* a *contrà Dominus se facere ostendit, dicens.*

C. XXI.

Ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinventiones suæ: coram facie mea factæ sunt.

C. XXII.

Item Hieronymus *ad c.7. Oseæ.*

Cum ita puniantur, ne cogitent, quòd pro veteribus peccatis Patrum puniam eos: quia nunc, id est, in præsenti, pro malitiis suis, quas invenerunt, circumdati sunt pœna: & mala eorum, sicut putant, non possunt me latere: sed potiùs ipsæ adinventiones apertæ sunt coram facie mea, quæ omnia clarè videt.

¶ *Sententia hujus capituli est quidem in commentariis B. Hieronymi in c.7. Oseæ: sed propria verba sunt in glossa interlineari ibidem ad ea verba,* ne forte dicant in cordibus.

C. XXIII.

Idem *ibidem.*

Hæretici non possunt vetera peccata contra Deum causari, cùm antiquis operibus addant novam impietatem, & suis ligentur peccatis: & cùm Deum celare se putant, oculos ejus vitare non possunt: quia *h* vultus Domini super facientes mala.

¶ *Et hoc etiam capitulum est in glossa ordinaria in eundem locum ex B. Hieronymo.* c

C. XXIV.

Item Gelasius Papa.

Divina clementia dimissa peccata in ultionem ulteriùs redire non patitur.

Sed his auctoritatibus docentur filii ab originali peccato expiati, non ideò puniendi, quia Patres peccaverunt: sed ideò peccata Patrum in eos redire, quia eorum culpam sequuntur. Sic & bona, quæ peccato moriuntur, non proficient ad præmium, quia facta sunt: sed quia per pœnitentiam revivascunt. Tale est & illud Augustini d *in libro Psalmorum:* [*Si Iudas teneret adoptionem, &c.*] *Sic & illud* e *Gregorii in Moralib. intelligitur:* [*Quid est, quod dicitur, reddit iniquitatem Patrum in filios, &c.*] *Illi namq; parentum iniquitas redditur, qui propterea puniuntur, quia in radice traxerunt amaritudinem peccati. Illis autem non redditur in quibus merita sua iniquitatu non revivi scunt peccata parentu. Sicut ergo bona, quæ peccato moriuntur, per pœnitentiam revi viscunt ad præmium: sic & mala, quæ per pœnitentiam delentur, revivi scunt ad supplicium. Vnde Propheta ex persona pœnitentis deplorat, dicens:* [*Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ,*] *id est, plagæ per baptismum sanatæ. Hinc etiam idem Propheta, quamvis fide & sacramento circumcisionis ab originali peccato se mundatum cognosceret, tamen adulterii & homicidio, quod commiserat, illud revixisse intelligens, non sine causa inter cætera ipsum confitetur, & dicit:* [*Ecce f enim in iniquitatibus conceptus sum, &c.*]

DISTINCTIO V.

1 pars. IN pœnitentia autem, qua peccatorem considerare oportet, Augustinus *in libro de pœnitentia* g *docet, dicens.*

---

a *Simile 4. distinct. 15.* b *Homil. 11. ad c.3. Ezech. Sent. 4. dist. 16.* c *al. mutti.* d *Sup. dist. 3. de pœn. cap. pium.* e *Sup. dist. 3. sequenda. Sup. dist. 2. non est tam.* f *Ezech. 33.* g *olim, præmij.* h *Exod. 32.*

a *Ibid.* b *Psal. 33.* c *Sup. 23. quæst. 4. si illic.* d *Supr. eod. si Iudas.* e *Supr. eod. quid est.* f *Psal. 51.* g *De vera & falsa pœnitentia, cap. 14. & 15. inter opera Augustini. Sententia 4. distinct. 16.*

C. I.

CONsideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundùm excellentiam sui status aut officii, & secundùm modum meretricis, & in modo a operis sui, & qualiter turpitudinem suam peregit, si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei (ut sunt domus Dominorum, & aliorum multorum) si in tempore orationi constituto, aut in festivitate sanctorum, & in tempore jejunii. Consideret, quantum perseveraverit, & defleat, quòd perseveranter peccaverit, & quanta 1 virtus fuerit in pugnatione. Sunt enim, qui non solùm vincuntur, sed ultrò se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præveniunt voluptatem, & pertractant secum, quàm multiplici actione vitii delectabiliter peccent. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda: ut cùm cognoverit, quòd peccatum est multum, citò inveniat Deum propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inveniat se, cujus ætatis fuerit, cujus sapientiæ, & ordinis, & statum omnem alterius non peccantis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitii. Defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, & dolore purgandum, non solùm quia peccavit, sed etiam, quòd se virtute privavit. Nam, licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest, quia non promeruit unde remunerari confidat. Anxietur & doleat quòd modò effugiens de præteritis pœnam, miser non inde expectet gloriam b, cujus omne tempus, quoniam brevissimum est, debuit decertasse ad consequendum præmium. Defleat etiam, quoniam in uno offendens, factus est omnium per ingratitudinem reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omninò non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabiliot, quo est Deo acceptior. Ideò enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundavit. Etiam alio modo offendens in uno, reus est omnium: quia omnis virtus patitur detrimentum ab uno vitio. Nam si quis cadit in avaritiam, largitatem destruit, & etiam castitatem minoravit. Amore enim pecuniæ vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim propter Deum tanta adhuc castitas inest, ut nolit eam perdere, tamen saltem minori gaudio, minore affectu tuetur eam, ubi videt inde procedere damnum pecuniæ, ficq; & in aliis: quæ etiamsi non expellantur, tamen per conceptionem unius vitii vel satis, vel parum minuuntur, vel intentione deteriorantur. Vnde omnis virtus cuicunque crimini est deflenda, & de omnibus indulgentia est petenda. ¶ Animadvertere etiam oportet, & animadvertendo deflere animam proximi, quam fornicator Deo eripuit, vel ereptam in malo confirmavit: etiam, quòd exemplum extitit mali in operatione sui criminis: cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conversionis. Gemat itaque aliorum vitam in sua corruptam, vel incorruptam non conservatam, & commodum proximi, quod de isset exemplo boni. Doleat de tristitia, quam peccando bonis intulit, & de lætitia, quam eis non adhibuit. Et non solùm cogitet, quid & qualiter fecerit, sed quàm injustè Deum, ut diximus, peccando offenderit. Timeat illam veritatis sententiam: [non c potestis duobus Dominis servire.] Timeat ergo, ne omnia bona, quæ fecit, dum in uno peccato perseveraverit, ex contaminatione d mali perdiderit: ut qui servivit diabolo per crimen, Dei, quàm obtulit, amiserit servitutem. Pium est tamen credere, ut recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, etiam remuneret bona: ut cùm destruxerit quod suum non invenit, amet & diligat bonum, quod etiam in peccante plantavit. ¶ In his omnibus dolens aut sæculum derelinquat, aut sæculum illa, quæ sine admistione mali non sunt administrationes, ut mercatura, & militia, & alia, quæ utentibus sunt necessaria, ut administrationes sæcularium potestatum: ut his utatur ex obedientiæ licentia. Ponat se omnino in potestate judicis, in judicio sacerdotis, nihil sibi relinquens sui: ut omnia eo jubente paratus sit facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum desiderio: quia vitam non desperat infinitam, ut Deus. Cum gaudio enim debet discere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus. Semper deprecetur Deum, ut det veniam, quia omnibus modis, & sine tædio, dubius roget potestatem terrenam. Abstineat à multis licitis, ut per libertatem arbitrii commisit illicita. Semper deprecetur Deo mentem, & cordis contritionem, & desiderio, quod potest de possessione: tunc quod offert, [e Respexit enim Dominus ad Abel, & ad munera ejus.] Sed prius respexit ad Abel, quàm ad munera. Sumens enim mentem, quam cognovit humilem & puram, remuneravit ejus largitatis munera. At Cain verò non respexit, nec ad ejus munera. Mentem enim ejus quam viderat, quoniam non cognovit, eius munera non recepit. In judicio enim cordis confitenda est eleemosyna tribuentis: nec jam considerandum est, quantum, sed qua mente, qua affectione det quod potest. Vidua d enim duobus, quæ habuit, largitionis plus omnibus misit. Qui ergo vult sua peccata redimere temporalium oblatione, caveat, ut offerat mentem prius. ¶ Cautus sit, ne verecundia ductus videat apud se cõfessionem: ut diversa diversis verisimiliter doctoribus manifestare. Quidam enim unicelant, quidam alii manifestanda reservant e: quod est, se laudari, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam per frusta putat totam pervenire. Caveat pœnitens, quem vera delectat pœnitentia: non prius ad Dominicum corpus accedat, quam conforretur bona confessione. Sed in hac separatione tremendum Dei judicium cogitet, ubi 2 & majus, & terribilius impœnitens separabit in ignem. Gemat, quòd nondum audierit, quem multum desiderat, cibum salutarem. Illa lamentigni fructus pœnitentiæ, animam captivam eligentes, & in libertate servantes. Cohibeat se præterea ab his, & à spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam f Dina, si se cohibuisset inter suos remansisset, ab extraneo raptore castitatem non fuisset. Tantò igitur magis sibi caveat & cohibeat se anima, quæ sæpe, vel semel corrupta est & rapta, quæ meat jam docta experimento, quod ignorans negligat, quem eligat, quem imitetur, non sequatur, quem animus damnat. Se enim judicat, qui fructus pœnitentiæ non habentem à se non elongat. Laudet enim & amet quos dignè fructificare non ignorat: quærat fructus dignos, etsi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim fructus digni, virtutum fructus, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim graviores expostulat, ut sit pœnitentibus. Pœnitentia enim graviores expostulat, ut sit pœnitentia, ut placata dolore & gemitibus, mortuis pertret veniam.

1 ¶ Et quanta virtus] *In originali est*, Et quantus fuerit impugnatione. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa autem alia & magni ponderis emendata sunt (non per eandem lineam) & ex ipso originali, & ex vetustis Graecis codicibus.*

2 ¶ Vbi & majus] *In originali legitur*, Vbi magis terribilis sententia peccantes separabit in ignem.

a *Secundùm modum.*] *vera lectio.* b *gratiam.*] *orig.* c *Matthæi 6.* d *al. communicatione.*] *al. communione.*

a *alit. in omnibus. Cap. 15.* b *Genesi 4.* c *respexit humilem.*] *vera lectio.* d *Matth. 12.* e *confessum.*] *vel* f *Genes. 34.*

C. II. ¶ *Pœnitentes negotiationis lucra abjiciant.*

Item Leo Papa *epist. 90. al. 92. ad Rusticum Episcopum, c. 9.*

QValis a lucri negotiantem aut excusat 1, aut arguit: quia est & honestus quæstus, & turpis. Verumtamen pœnitenti utilius est etiam dispendia pati, quàm periculis negotiationis obstringi: quia difficile est inter mercimonia, vendentisque commercium non intervenire peccatum.

1 ¶ Excusat] *Sic ex originali, & Polycarpo, & Ivone, & Burchardo: nam in Gratiani exemplaribus erat,* accusat.

C. III. ¶ *Tota pœnitentiam ad multitiam sæcularem redire non licet.*

Idem *ibidem, cap. 10.*

COntrarium b est omnino ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam sæcularem: cùm Apostolus dicat: [Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.] Vnde non est liber à laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

C. IV. ¶ *Decennio pœniteant, qui post pœnitentiam ad sæcularem militiam redeunt.*

Item ex Nicæno concilio, *cap. 11.*

SI qui verò per Dei gratiam vocati, primò quidem obtinuerunt fidem suam: deposito militiæ conjugio, post hæc autem ad proprium vomitum sunt reversi, ut & primas darent, & exhiberent redire rursum ad militiam, illi decem annis sint inter pœnitentes post primum triennium, quo fuerint inter audientes. Ab omnibus verò præcipuè illud observetur, ut animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. Quicunque enim cum omni timore, & lachrymis perseverantibus, & operibus bonis conversionem suam non verbis solis, sed opere & veritate demonstrant, cùm tempus statutum etiam ab his fuerit impletum, & orationibus jam cœperint communicare, licebit Episcopo humanius etiam circa eos aliquid cogitare. Qui verò indifferenter habuerint lapsum, & sufficere sibi, quòd intra ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.

¶ *Caput hoc est posterior pars capitis undecimi ex prisca versione: quæ versio est amissa in postrema quatuor temporum Colonensi emendatorum editione, & ejus loco quatuor versiones positæ, ex quibus facilè corrigi possint quæ in hac interdum obscurè & mutilatè dicuntur: Quid vero ad sententiam canonis pertinet, legenda sunt, quæ à Zonara ac Balsamone in ipsius explicatione, & à Ruffino lib. 10. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 8. & à Cardinali Varmiensi contrà Brentium libro tertio asseruntur. Agitur enim de illis militibus, qui ampla Licinio vetante cingulum militiæ ab iis retineri, qui fidem Christi tantò fervore volent, illum abjicere, quàm fidem frangere malint: ac tamen possent cupiditate terrena vinci, illum reciperare omnia fuerant, quid argumento erat, ipsos à fide desiscere. Modica verò cautionum hæc est inscriptio hujus capitis. De his qui abrenuntiaverunt, & iterum ad sæculum sunt reversi.*

C. V. ¶ *A communione suspendatur, qui post pœnitentiam ad sæcularia redeunt.*

Item ex concilio Autelianensi I. *cap. 23.*

DE his qui susceptæ pœnitentiæ religionem suæ professionis obtulit, ad sæcularia relabuntur, placuit eos & à communione suspendi, & ab omnium catholicorum conviviis separari. Quòd si post interdictum eis quilibet præsumpserit manducare, & ipse communione privetur.

a *Poly. lib. 4. tit. 31. Burch. l. 2. c. 120. & l. 19. c. 95. Ivo p. 6. c. 202. & part. 9. c. 2. & p. 13. c. 207.* b *Poly. l. 6. tit. 20. Burch. lib. 19. c. 6. Ivo part. 9. c. 10.*

C. VI. ¶ *Quæ sit falsa pœnitentia.*

Item Gregorius VII. *in synodo Romana celebrata anno 1078. c. 6.*

FAlsas a pœnitentias dicimus, quæ non secundùm auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicunque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis gravioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius injustè detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, per quam ad æternam vitam valeat pervenire, nisi negotium derelinquat, vel officiū deserat, & odium ex corde dimittat, bona, quæ injustè abstulit, restituat, arma deponat, ulteriusq; non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda justitia. Ne b tamen desperet, interim quidquid boni facere poterit, hortamur, ut faciat: ut omnipotens Deus cor illius illustret ad pœnitentiam.

1 ¶ Arma] *Totum hoc membrum quod pertinet ad arma, in originali, & Polycarpo est ante verba illa,* negotium derelinquat. *Sed ob glossam ordo non est restitutus.*

C. VII. ¶ *Totè conversionem ad negotium redire non licet, quod sine peccato agi non potest.*

Item Gregorius *in homilia 24. Evangel.*

NEgotium, quod ante conversionem sine peccato exercetur, hoc etiam post conversionem sine peccato culpa non fuit. *& infrà.* ¶ Sunt enim pleraq; negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, ut post conversionem animus non recurrat.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item Innocentius Papa secundus *in concilio Romano c. c. 22.*

4 FRatres nostros Episcopos, & Presbyteros admoneps mus, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus de uno solo pœnitentia agitur, aut cùm sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Vnde scriptum d est, [qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.] scilicet, quantum ad vitam æternam: sicut enim si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantùm maneat, æternæ vitæ januam non intrabit. Falsa etiam sit pœnitentia, cùm pœnitens ab officio, vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione prævalet: aut si odium in corde gestetur, aut si non offensis cuilibet satisfiat, aut si non indulgeat offendenti offensus, aut si arma quis contra justitiam gerat.

DISTINCTIO VI.

1 ps CVi autem debeat fieri confessio, vel qualem illum oporteat esse, qui aliorum crimina judicat, ex e eodem l. de pœnitentia, *cap. 10. docetur, cum dicatur.*

C. I.

QVi f vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & solvere: ne, cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non potest confiteri coram sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert: & si cui ille confitebitur, potesta-

a *Sent. 4. dist. 16. Polyc. l. 6. tit. 20.* b *al. nec.* c *Et in concil. Vrbani secundi apud Melphiam, c. 35. Et in concil. Gregor. VII. anno 1080. Sent. 4. dist. 15.* d *Iac. 2.* e *In lib. de vera & falsa pœnitentia, inter opera B. Aug. Sent. 4. dist. 17.* f *Sup. distinct. 2. quem pœnitet. §. quare qui.*

rem solvendi non habet, sit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati *a* enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora sacerdotibus, antequam ad eos perveniret. Vnde patet Deum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibetur ad sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani & læti: sed dum quærunt, antequam perveniant ad eos moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui & justis *b* novit parcere, etsi non tam cito, sicut si solverentur à sacerdote. Qui igitur omnino confitetur sacerdoti, meliori, quàm potest, confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. *& infrà, capite 12.*

¶ Laboret itaque pœnitens in ecclesia esse, & ad ecclesiæ unitatem tendere: nisi enim unitas ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori, sua operatione *c* compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim (& pietas fidei expostulat credere) quod omnes eleemosynæ totius ecclesiæ, & orationes, & opera justitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conversionem suam. Ideoque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat unitas ecclesiæ: ideoque non petat sacerdotes per aliquam culpam ab unitate ecclesiæ divisos. Iudas enim pœnitens ivit ad Pharisæos, reliquit Apostolos, nihil invenit auxilii, sed augmentum desperationis. Dixerunt enim: [Quid *d* ad nos? tu videris:] si peccasti, tibi sit, non tibi succurrimus, non peccata tua charitativè suscipimus, non comportanda promittimus, non qualiter deponas onus, docemus. Quid enim nobis & misericordiæ, qui nec opera sequimur justitiæ? isset *e* ad fratres, isset ad illos, qui oraverant pro socru *f* Petri febricitante, qui Chananæam improbam misericordiæ obtulerant. Interrogasset Petrum pro se lachrymas effundentem: non *g* fugisset Mariam & Martham, quæ vitam Lazaro impetraverant, non *h* turbam plorantem, quæ unicum filium acquisierat viduæ. Ivit ad divisos, & divisus periit. *& infrà, cap. 20.* ¶ Sacerdos itaque, cui omnis offertur *i* peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit judicandus, quæ in alio judicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est judicandus, condemnat seipsum. Cognoscat igitur se, & purget in se, quod alios videt sibi offerre. Caveat ergo, ut à se abjecerit, quidquid in alio damnosum reperit: animadvertat, quod dicitur: [Qui *k* sine peccato est, primus in eam lapidem mittat.] Ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat, qui justè projiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognoscebat? Nullus enim erat sine peccato: in quo intelligitur, omnes crimine fuisse reos. Nam venialia semper remittebantur per cæremonias. Si quod igitur in eis peccatum erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sunt sacerdotes, se priùs non ædificantes, illis qui Dominum observabant insidiis. In hoc itaque patentissimum est crimen sacerdotum, & ultra modum detestabile, qui non priùs se judicant, & alios alligant. Deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, & detestabile senserunt. Illi quidem adeò cæci erant, quòd summam sapientiam sperabant capere suis insidiis. Quod illis patuit, quod tunc quisquevitavit, vitet sacerdos, qui in hoc errore pejor illis ludæis extiterit. Caveat spiritualis judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim ut sciat cognoscere quidquid debet judicare. Iudiciaria enim potestas hoc expostulat, ut, quod debet judicare, discernat. Diligens igitur inquisitor, & subtilis investigator sapienter, & quasi astutè interroget à peccatore, quæ forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognita itaque crimine, & varietates ejus non dubiter investigare & locum, & tempus, & cætera, quæ supra diximus, exponendo eorum qualitates. Quibus cognitis benevolus, paratus erigere, & secum onus portare debeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius mine, discretionem in varietate: adjuvet confitendo orando, eleemosynas dando, & cætera bona prom ciendo: semper eum juvet leniendo, consolando promittendo, & cùm opus fuerit, etiam uncti Doleat *a* loquendo, instruat operando, si pauper boris, qui particeps vult fieri gaudii: doceat rantiam: caveat, ne corruat, ne justè perdat judiciariam. Licet enim pœnitentia ei possit gratiam, non tamen mox restituir in pristinam. Et *b* si enim Petrus post lapsum restitu rit, & sæpe lapsis sacerdotibus reddita sit digni testas, non est tamen necesse, ut hoc omnibus tur quasi ex auctoritate. Invenitur enim auctor concedit, & quasi imperat: invenitur ille, qui nimè concedit, sed vetat quæ scripturæ non re sed concordant, si locus, & tempus, & modus pœnitentiæ pacem adhibeant. Cùm enim tot sint, qui tur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate & quasi ausum peccandi sibi faciant, relinquit ista. Si verò locus est ubi ista non concurrant, possunt qui peccant. Itaque Pontifex justus secretus non cogitur sacerdotes sups semper nec mox restituere, nisi statutum fuerit à Roma tifice.

Caveat sacerdos, ne peccata pœnitentium alii manifestet, & si fecerit, deponatur.

C. II. ¶ *Deponatur sacerdos, qui peccata pœnitentis publicare præsumit.*

Unde Gregorius.

SAcerdos *d* ante omnia caveat, ne debita, quæ sibi fitentur peccata, alicui recitet, non prorsus extraneis, neque, quod absit, pro aliquo simili. Nam hoc fecerit, deponatur, & omnibus dietus vitæ ejus minioſus peregrinando pergat.

3 pars. *Quod autem dicitur, ut pœnitens aliqui sacerdoti confitens legare & solvere, videtur esse contrarium, quia nullibi invenitur, ut nemo videlicet parochianum alterius præsumat. Sed aliud est, favore, vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod sacris canonibus prohibetur: aliud, contra quod hac auctoritate quisque facere monetur, ne si cæcus cæcum præstet, ambo in foveam cadant.*

C. III. ¶ *Cuilibet sacerdoti commissum, ejus ignorantia, alteri sacerdoti pœnitentiam non suscipiat.*

Unde Vrbanus Papa II.

PLacuit *e*, ut deinceps nulli sacerdotum liceat libet commissum alteri sacerdoti ad pœnitendum scipere sine ejus consensu, cui priùs se commisit ignorantia illius, cui pœnitens priùs confessus verò contra hæc statuta facere tentaverit, periculo subjacebit.

DISTINCTIO VII.

1 ps TEmpus vero pœnitentiæ est usq; ad ultimum vitæ.

a Luc. 17. b *istis.*] *videtur legendum.* c *opitulatione.*] *origin.* d Matth. 27. e *fisset.*] *orig. antiquum.* f Luc. 4. Matth. 15. g Ioann. 11. h Luc. 7. i *profertur.*] *origin.* k Ioann. 8.

a *Doceat.*] *vera lectio.* b *Vide Ysidorum in proœmio summo bono.* c *alii, auctore.* d Sentent. 4. *extrad.* lib. 6. titul. 20. Anselm. lib. 11. cap. 25. e Sup. q. Sentent. *ibid.*

C. I. ¶ *De eodem.*

Unde Leo Papa, *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, cap. 3.*

NEmo a desperandus est, dum in hoc corpore constitutus b est: quia nonnunquam, quod diffidentia ægritudinis differtur, consilio maturiore perficitur.

1 pars. *Quanquam de differentibus pœnitentiam* Augustinus *scribit in lib. 50. homil. hom. 41.*

C. II.

SI quis c positus in ultima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quòd bene hinc exit: si securus hinc exierit, ego nescio: pœnitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus. Numquid dico, damnabitur? Sed non dico, liberabitur. Vis ergò à dubio liberari? vis, quod incertum est, evadere? age pœnitentiam, dum sanus es. Si sic agis, dico tibi, quòd securus es; quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimittent, non tu illa.

¶ *Hæc, & duo sequentia capitula accepta sunt ex homilia 41. B. Augustini, sed primum hoc ordine, multisq; verbis mutatis. Atque in Barbarorum & Ivonis non ex Augustino, sed ex dicto Augustini sunt. Quare nihil mutarunt: sed præstat omninò homiliam ipsam legere. Eadem in bibliotheca sanctorum Patrum, tomo 7. tribuuntur S. Cæsario Arelatensi Episcopo.*

C. III.

Idem *in eadem homilia paulo superius.*

QUicunque veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit ligamento, quo erat astrictus d, & à Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam vivere debuit, post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, à populo e diaboli separabitur.

C. IV.

Item *ibidem.*

SI quis 1 autem, &c. *& infrà.* ¶ Baptizatus ad horam securus hinc exit: fidelis bene vivens securus hinc exit: agens pœnitentiam, & reconciliatus, cùm sanus est, & postea bene vivens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vnde securus sum, dico, & securitatem do: unde non sum securus, pœnitentiam date possum, securitatem dare non possum. *& post pauca.* ¶ Sed unde 2 scis (inquis) ne forte Deus dimittat mihi? verum dicis, unde? nescio. Illud scio: hoc nescio. Nam ideo do tibi pœnitentiam, quia nescio: nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergo f tene certum, dimitte incertum.

1 ¶ Si quis autem.] *Apud B. Augustinum sequuntur verba, quæ ante hæc sunt paulo autem capite, si quis positus, usque ad verba hinc exit.*

2 ¶ Sed unde scis] *Hæc apud B. Aug. sequuntur post ultima verba ejusdem capitis, si quis positus.*

Mirum quare Augustinus dixerit, Cyprianus ostendit, lib. 4. epist. 2. ad Antonianum, circa.

C. V.

IDcirco frater charissime pœnitentiam non agentes, nec dolerem delictorum suorum toto corde, & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omninò censuimus à spe communicationis & pacis, si in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.

C. VI.

Item Augustinus *in libro de pœnitentia, à c. 17.*

NVllus expectet, quando jam non possit peccare. Arbitrii enim quærat libertatem, ut dolere b possit commissa, non necessitatem. Qui prius itaque à peccatis relinquitur, quàm ipsa relinquat, ea non libere, sed quasi ex necessitate condemnat. Licet enim latro c veniam meruisset in fine de omni suo crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseverandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus est, qui tunc primùm in cruce Christum confessus est. Pœnitentia enim si in extremo hiatu vitæ advenerit, sanat, & liberat in ablutione baptismi, ita quòd nec purgatorium sentiunt, qui in fine baptizantur: sed ipsi ditati bonis sanctæ matris ecclesiæ sunt recepturi multiplex bonum in vera beatitudine. Illi autem, qui cùm potuerunt, nunquam conversi voluerunt, confitentes, cùm jam peccare nequeunt, non fio facilè acquirunt quod volunt. Oportet enim, ut pœnitentia fructificet ad hoc, ut mortuo vitam impetret. Scriptum d est enim, sine charitate neminem salvum esse. Non itaq; in solo timore vivit homo. Quem ergo serò pœnitet, oportet non solùm timere Deum judicem, sed & justum diliget: non timeatur pro pœna, sed ametur pro gloria. Debet enim dolere de crimine, & de omni ejus prædicta varietate. Quod quoniam vix licet, de ejus salute Augustinus e potuit dubitare. Credo quidem illi, qui dixit: [Quacunque f hora peccator ingemuerit, & conversus fuerit, vita vivet.] Dixit conversum, non tantùm versum, vita vivere. Versum quidem puto, qui dolet de crimine; conversum, qui dolet de omni g ejus, quam exposuimus, varietate. Vertitur à peccato, qui jam vult dimittere peccatum: convertitur, qui jam totus, & omninò vertitur, qui jam non tantùm pœnas non timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Quæ conversio, si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de ejus remissione. Sed quoniam vix, vel rarò est tam justa conversio, timendum est de pœnitente serò. Quem enim morbus urget, & pœna terret, ad veram vix venit satisfactionem, maximè, cùm filii quos illicitè dilexerit, sint præsentes, uxor, & mundus ad se vocent. Multos enim solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam potest in morte juvare quibus placet. Cùm itaque opus sit non hominis, sed Dei fructifera pœnitentia, inspirare eam potest, quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex justitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat. Si quis est igitur, qui veram tunc quærat pœnitentiam, expectet Dei clementiam, majorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia. Sed si etiam sic conversus evadat, vita vivat, & non moriatur, non tamen promittimus, quòd evadat omnem pœnam. Nam priùs purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamè modo est gravis. Excellit enim omnem pœnam, quam unquà passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta invēta est pœna, licet mirabilia passi sint martyres tormenta: & multi nequiter iniqui tanta

a *Sent. dist. 20. sup. 22. q. 2. ancillam. 8. nemo.* b *al. confiteatur.* c *Sent. ibid. Prepos. l. 8. tit. 1. Anselm. l. 11. c. 137. Burch. l. 18. Panorm. c. 113. qui. Salvator.* d *al. abstrictus.* e *al. convertitur.* f *Sent. ibid.*

2 *In lib. de vera & falsa pœnitentia. Sent. ibid.* b *al. dolere.* c *Luc. 23.* d *1. Cor. 13.* e *Sup. si quis autem.* f *Exechiel. 33.* g *al. animi.] orig.*

sustinuerunt *a* supplicia. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, ut post mortem non oporteat talem pœnam tolerare. Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, & in pœnitentia fiunt vitalia *b*, non tamen statim sanata. Sæpe enim quidam ægri morerentur, nisi medicarentur: non tamen statim sanantur: languet victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omninò moritur, & æternaliter cruciabitur. Qui enim impœnitens finitur *c*, si semper viveret, semper peccaret. At Dei est misereri, quòd operatur finem peccantis *d*: ob hoc etiam sine fine torquebitur *e*, quia nunquam ditabitur virtute: semper plenus iniquitate, semper sine charitate, torquebitur sine fine.

1 ¶ Quoniam vix licet] *Sic est emendatum ex editione Plantiniana. Nam antea legebatur*, Quod quamvis licet de ejus salute, Augustinus, &c. *Neg, accusare, sed interpretari volunt Augustinum hic auctor, sine dubio ipsius sectator. Multa verò alia in hoc capite partim ex vetustis Gratiani codicibus; partim ex ipso originals sunt emendata.*

QVÆSTIO IV.

Ps 1 QVòd autem orationis tempore conjugali operi vacare non liceat, beatus Hieronymus *f* in quodam sermone scribit, ita dicens.

C. I. ¶ *Tempore, quo uxori debitum redditur, à carnibus agni abstinere oportet.*

SCiatis *g* fratres charissimi, quoniam quicunque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet. *Item paulò post*: Si panes propositionis non poterant ab iis, qui uxores suas tetigerant, comedi, quantò magis panis ille, qui de cælo descendit, non potest ab his, qui conjugalibus paulò antè hæsere complexibus, violari atque contingi? non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus:) sed quòd eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus.

¶ *Trior pars hujus capitis, usque ad vers.* Item. *de industria videtur in summam collecta: reliqua autem ex originali est emendata & aucta.*

C. II. ¶ *A conjugali concubitu in sanctorum solemnitatibus est abstinendum.*

Item Augustinus *sermone 2. de tempore* [*id est, de 2. Dominica adventus.*]

QVotiescunque *h* aut dies natalis Domini, aut reliquæ festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solùm ab infidelium *i* concubinarum consortio, sed etiam à propriis uxoribus abstinere debemus.

C. III. ¶ *Diebus jejuniorum à propriis uxoribus abstinere oportet.*

Item Ambrosius *in sermone de adventu Domini.*

FRatres, non solùm debetis ab omni immunditia abstinere: sed etiam ab uxoribus propriis studiosissimè contineatis. Nullus 1 omninò uxori suæ jejuniorum diebus conjungatur.

1 ¶ Nullus] *In hoc sermone, qui habetur manuscriptus in bibliotheca Vaticana, hinc usque ad finem non habentur. Sed in alio sermone manuscripto de Quadragesima hæc leguntur.* Nullus omninò uxori suæ jungatur ante octavam Paschæ. *In plerisq, vetustis codicibus Gratiani hoc loco absunt ista verba* jejuniorum diebus: *de quibus tamen B. Ambrosius loquebatur: & ideò sunt etiam in rubrica.*

C. IV.

Idem *super epist. 1. ad Corinth. cap. 7.*

SI causa *a* procreandorum filiorum docuit tantum multum tempus concessum videtur ad ipsum usum, quia & dies festi, & dies processionis *b*, & ipsa temporis conceptus; & partus, juxta legem cessari tempora debere demonstrant.

C. V. ¶ *Uxoris usus certis diebus cessare debet.*

Unde Augustinus *in libro quæstionum veteris & novi Testamenti, quæst. 127.*

CHristiano *c* cum uxore sua convenire aliquando licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim cessionis aliquando non licet convenire: quia etiam licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur. Unde Apostolus *d* ex consensu ait abstinendum ad tempus, ut vacetur orationi. Nam secundum legem *e* in jejunio cædere *f*, & jurgari non licet, illud licet: quia major reverentia debetur Dei cultui.

C. VI. ¶ *Non verè pœnitentiam agit, qui eamdem non servat.*

Item Ioannes Chrysostomus.

QVi in castigatione victus se dicit agere pœnitentiam frustra hoc sermone promittit, nisi egrediatur debili suo, & jejunio continentiam addat.

Caput hoc apud B. Ioannem Chrysostomum, ex quo autem est inventum. Sed eadem fere leguntur in commentariis Hieronymi ad cap. 2. Ioelis g, *& copiosius etiam expressa.*

C. VII. ¶ *Ab ingressu ecclesiæ temperare sibi vir cum propria uxore debet.*

Item Gregorius *in responsione 10. ad interrogationes Augustini.*

2 VIr *h* cum propria conjuge dormiens, illa menstrua, intrare ecclesiam non debet: sed mundatus intrare statim debet. *& infrà.* ¶ Quamvis enim hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant, & alii alia cùstodire videantur: Romanorum tamen ecclesiam per ab antiquioribus usus fuit, post admissum proprijs conjugijs, & lavacri purificationem quemcunque sibi ingressu ecclesiæ paululum reverenter abstinere. Nec hanc centes deputamus culpam esse conjugium: sed cum licita admistio conjugum sine voluptate carnis fieri potest, à sacri loci ingressu abstinendum est: quoniam ptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non de adulterio vel fornicatione, sed de legitimo monio susceptus fuerat, qui dicebat? [Ecce enim quitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me termea.] *& infrà.* ¶ Oportet itaque, legitimis nis copula ut causa prolis sit, non voluptatis commistio creandorum liberorum sit gratia, non factio vitiorum. Si quis ergo sua conjuge pidine voluptatis captus, sed solummodo liberum creandorum gratia utitur, ipse profectò de ingressu clesiæ, seu de sumendo corporis Dominici, [mysterio,] suo est relinquendus judicio: quin prohiberi non debet accipere, qui in igne ardere. Cùm verò non amor procreandæ prolis, voluptas dominatur in opere commistionis, [juges etiam de sua commistione, quod debitum *post*. ¶ Tunc autem vir, qui post admissum gis aqua lotus fuerit, etiam sacra communione rium valet accipere, cùm ei juxta præfinitam ecclesiam etiam licuerit intrare.

1 ¶ Legitima] *Ita emendatum est ex variis codicibus Gregorii. Antea legebatur*, oportet itaque legitimum esse copulam. *Multa etiam alia sunt emendata.*

---

a *al. sæpe sustinuerint.* b *venalia.*] *orig.* c *alit. vertitur vel finitur.* d *al. peccandi.* e *torquetur.*] *orig.* f *In vetita Paschæ de esu agni.* g *Sent. 4. dist. 32. Ivo p. 8. c. 87.* h *Sent. 4. dist. 32.* i *infecti.*] *vera lectio.*

a *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 84. Pann. l. 6. c. 21.* b *al. pœnitentiæ.* c *sup. dist. 5. Sent. ibid. Ivo p. 8. cap. 79.* d *1. Cor. 7.* e *al. cædi.*] *orig.* f *al. cædit.*] *orig.* g *Ioel. 2.* h *Sent. 4. dist. 2. Ivo part. 8. c. 88.* i *suam conjugem.*] *orig.*

1 pars. *Hinc etiam in diebus abstinentiæ nuptiæ celebrari prohibentur.*

C. VIII. ¶ *In diebus Quadragesimæ nuptias celebrare non licet.*

Unde in Laodicensi concilio, *c.52. legitur.*

NOn *a* oportet in Quadragesima aut nuptias, vel quaslibet natalitia celebrare.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Martini Bracarensis, 48.

NOn *b* licet in Quadragesima natalitia martyrum celebrare: sed tantum sabbatho & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerri. Sed nec natalitia, nec nuptias licet in Quadragesima celebrare.

C. X. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Ilerdensi.

NOn *c* oportet à Septuagesima usque in octavas Paschæ, & tribus hebdomatibus ante festivitatem sancti Ioannis Baptistæ, & ab adventu Domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quòd si factum fuerit, separentur.

C. XI. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum, cap. 48.*

NEc *d* uxorem ducere, nec convivia facere in quadragesimali tempore convenire posse nullatenus arbitramur.

4 pars. *Hæc autem servanda sunt, si uxor consensum adhibuerit: cæterùm sine ejus consensu, nec causa orationis continentia servari debet.*

C. XII. ¶ *Nisi ex consensu communi, orationi conjuges vacare non possunt.*

Unde Augustinus *in libro primo de adulterinis conjugiis, c. 2.*

APostolus *e* nec ad tempus, ut vacetur orationi, nisi ex consensu, voluit conjuges carnali invicem fraude debito.

C. XIII. ¶ *Nisi ex consensu communi, conjugatis pœnitentia non detur.*

Hinc etiam in secundo concilio Arelatensi, *c. 2. legitur.*

PŒnitentiam *f* conjugatis non nisi ex consensu dandam.

QVÆSTIO V.

QUid autem sine consensu uxoris vir continentiam servare non possit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim Augustinus *super psalmum 149. in extremo.*

C. I. ¶ *Non potest vir continentiam servare, nisi uxoris teneat consensum.*

SIcut vir *g* continere 1 jam volo, nolo autem, uxor; non potest. Quod enim tu vis, non vult illa. Nam quid per continentiam tuam debes illam facere formicatricem? si alii nupserit te vivo, adultera erit. Non vult eam illicitum Deus compensare tale damnum. Redde debitum, & tuum exigit, redde. Pro satisfactione 2 perfectionis computabit, si non, quod tibi debetur, exigas, sed rogas, quod debetur uxori.

1 ¶ Continere] *Sic etiam apud Magistrum: 2 sed B. Augustinus & Ivo habent,* continere jam volo, non jam uxorem, non potest. Quid, si tu vis, & illa non vult?

a *Ivo p.2.c.49. Burc.l.3.c.10. Polyc.l.3.tit.24.* b *Ivo par.4. Polyc.l.3.tit. Burc.l.9.c.4. Ivo p.8.c.142. Pann.l.6.c.2.* d *Sent. 4. dist. 32. ibid. Ivo p.12.c.41. Pann.l.6.c.3.* e *Sent.4.dist.32. Ivo p.8.ca.233. Polyc.l.2.tit. & part.15. cap.24. & c.123.* g *Sent. ibidem.*

2 ¶ Satisfactione] *In aliquot manuscriptis, & apud B. Augustinum, & Magistrum, & Ivonem est,* sanctificatione. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. ¶ *Non debet exterqueri mulieris consensu ad continentiam Deo vovendam.*

Item Alexander Papa II. *Landulpho in Corsica.*

NOtificasti *a* te morte tenus infirmatum, & peccatorum tuorum recordatione & terrore valde pavefactum, anxiè quæsiisse monachum fieri, à tua uxore minis, & terroribus eam occidendi, ad hoc licentiam extorsisse, & sic te monasticam *b* vestem sine Abbate sumpsisse, & monasterium petiisse: postea verò, cùm sanus factus esses, tuæ uxoris reclamationibus, ejulationibus & planctibus, tuæque familiæ dispersionibus devictus 1, utpote pœnitens, domum remeasse, & post multos dies quorundam sapientum consilio ad jam dictæ mulieris cubile rediisse. Nunc autem, si tibi tua uxore uti licet, nostrum requiris consilium. Si ita denique est, ut tuus nuntius narrat, non videtur nobis rationabiliter, neque sana mente id factum: quoniam, cùm omni homini ad monasticam tendenti vitam, legaliter, sanctè & justè sit peragendum, tu contra leges minaciter & violenter à tua uxore, partim terrore mortis, partim tuæ infirmitatis doloribus exinanitus, devia secutus, nulla, ut dicitur, licentia accepta recessisti, & monasterium petiisti. Non enim violentia, sed ex pari voluntate & consensu (sicut sancti Patres dicunt) hoc fieri debet: neque vir 2 monasterium eligere, aut professa continentia habitum cum festinatione debet mutare.

1 ¶ Devictus] *Ivo habet,* utpote pœnitens devictus: *Pannormia,* utpote penitus devictus domum remeasse.

2 ¶ Neque vir] *Apud Ivonem & in Pannormia legitur:* neque vir in monasterium recipiendus est, nisi uxor illius fœmineum monasterium elegerit, aut professa continentiam, habitum cum festinatione mutaverit. *Sed mutatum non est: quoniam glossa videtur magis convenire lectioni Gratiani.*

C. III. ¶ *Vir potest abnuere vota continentiæ, quæ sine ejus consensu Deo uxor obtulerit.*

Item ex concilio c *apud Compendium.*

MVlier, si sine *d* licentia *e* viri sui velum in caput miserit, si viro placuerit, recipiet eam iterum ad conjugium.

C. IV. ¶ *Non potest vir continentiæ vota rescindere, quæ ejus assensu mulier Deo promisit.*

Item Augustinus *f ad Eeditiam, epist. 199.*

QVod *g* Deo pari consensu ambo voveratis, perseveranter usque in finem reddere ambo debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem instantissimè *h* persevera. Quod tenon exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consenserat. Nam si nunquam tenuisses ejus assensum, numerus te nullus defendisset annorum. *& post pauca.* ¶ Non quia pariter temperabatis à commistione carnis, ideò tuus maritus esse desiterat, imò verò tanto sanctius inter vos conjuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacunque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio ejus facere debuisti. *& infrà.* ¶ Est quidam pro modulo personæ habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus conjugatis salva religionis observantia convenire. Hinc te maritus si de-

a *Ivo part.8.c.220. Pannorm. l.6.c.85.* b *al.monachicam.* c *Cap.1.5.c.16.* d *Burc.l.9.c.47. Ivo p.8.c.185. & p.9.c.124.* e *concatu. Capitul.* f *Ex Beda 1.Cor.7.* g *Ivo p.8.c.236. Pann.l.6.c.8.* h *al. constantissimè.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ponere noluit, ne te 1 velut viduam illo vivente jactares? puto, quia non fuerat in hac re usque ad dissensionis scandalum perducendus magis inobedientiæ malo, quàm illius *a* abstinentiæ bono. Quid est enim absurdius, quàm mulierem de humili veste viro superbire; cui te potius expediret obtemperare candidis moribus, quàm in nigellis vestibus repugnare? quia, etsi te indumentum monachæ delectabat, etiam hoc gratius posset marito observato, exoratoque sumi, quàm illo inconsulto, contemptoque præsumi. Quòd si omninò non sineret, quid tuo proposito deperiret? Absit, ut hinc displiceres Deo, quòd conjuge tuo nondum defuncto non induereris, sicut Anna *b*, sed sicut *c* Susanna.

1 ¶ Ne te] *In vulgatis erat*, Ne te puta velut viduam jactare. *Emendatum est ex aliquot vetustis, originali & Beda, & aliis collectoribus, utemq; alia multa.*

C. V. ¶ *Continentia meritum habet, qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddere cogitur.*

Idem *in* d *eadem epistola.*

SEcundùm *e* verba Apostolica, etiam si se vir continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur, & illi Deus imputaret *f* ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati, ne in adulterium caderes. ¶ Quisquis *g* igitur compatiens infirmitati uxoris reddit, non exigit debitum, aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens potius, quia sine uxore esse non potuit, quàm gaudens, quia duxit, quisquis vendit, quod novit: quia, etsi maneret, beatum non faceret, quisquis, quod emit, novit, quia transiet, & de his non præsumit, & facit ex eo, quod habet, misericordiam cum non habentibus, securus expectat *h* diem novissimum.

¶ *Caput hoc, quod eodem modo habetur in Polycarpo, confectum est ex duobus B. Augustini indicatis locis: verbis nonnullis partim omissis, partim mutatis, salva tamen sententia.*

C. VI. ¶ *Vota continentia sine uxoris consensu reddi non possunt.*

Item *ad Armentarium, & Rusticum, & Paulinam, epistola 45.*

VNa sola *i* causa esse posset, qua te id, quod novisti, non solùm non hortaremur, verùm etiam prohiberemus implere, si forte tua conjunx hoc tecum suscipere animi seu carnis infirmitate recusaret. Nam, & vovenda talia non sunt à conjugatis, nisi ex consensu & voluntate communi: & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum.

C. VII. ¶ *Absq; cæteris operibus nec sola virginitas salvat, nec cætera absq; virginitate proficiunt.*

Item Hieronymus *libro primo adversus Iovinianum.*

2 ps VNc salvabitur mulier, si illos genuerit filios, qui virgines permansuri sunt: si quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, & damnum radicis, & cariem flore compenset, & pomis.

C. VIII.

Idem *ibidem.*

HOc solùm nunc dico, quòd quomodo absque cæteris operibus virginitas sola non salvat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate imperfecta sunt.

C. IX.

Item *ibidem.*

QVi sitit *a*, veniat & bibat: qui potest capere, capiat.] Non dicit velitis, nolitis, bibendum vobis atque currendum: sed, qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideo hortatur virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod lex non fuerat imperatum: majorisque gratiæ est offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigara. Vos festi uxoris onera contemplati, [Si *b* talis est, inquit, causa hominis cum uxore, non expedit nubere.] Quos Dominus sententiam probans, rectè quidem sentit, quòd non expediat homini ad cœlestia regna venienti, accipere uxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud: verum quibus datum est. Sunt eunuchos natura facit: aliosvis hominum: multi eunuchi placent, quos castravit non necessitas, sed voluntas, libenter illos in meos sinus recipio, qui se castraverunt propter regna cœlorum, & ob mei cultum voluerunt quod nati sunt. Simulque tractando sequentia [qui, inquit, castraverunt propter regna cœlorum.] Si cui mercedem habent regni cœlorum, ergo qui se non castraverunt, locum non possunt accipere castratorum.

Finis hujus auctoritatis & duæ præcedentes de virginitate. Ex eis intelliguntur: quæ non in voluntate solum, sed in actu est: principium verò de affectu intelligitur, qui non nisi ante votum, sed in voluntate est, nec exigitur, nisi voto tatur.

C. X. ¶ *Non licet illi ducere uxorem, qui velare permiserit.*

Item ex concilio Rhemensi.

3 ps QVi *c* uxorem suam velare *d* permiserit, alteram accipiat, sed similiter convertatur.

C. XI. ¶ *Vota abstinentiæ, qua mulier penitente viro promiserit, illo prohibente servare non cogitur.*

Item Augustinus *e in quæstionibus Novorum, quæst. 59.*

4 ps MAnifestum *f* est ita voluisse legem, [omnem esse sub viro, ut nulla vota ejus, qua diffinitiæ causa voverit, reddantur abea, nisi auctore viro permittendo. Nam cùm ad peccatum eiusdem tinere voluerit, si prius permiserit, & postea etiam hic tamen non dixit, ut faciat mulier, quod rat, quia permissa jam priùs à viro fuerat. peccatum, quia abnuit, quod priùs concesserat men mulieri vel ex hoc permissum dedit, priùs vir ei concesserat, postea si prohibuerit mnatur *h*.

Ex præmissis auctoritatibus apparet, quòd nec mulier sine consensu viri, nec vir sine consensu reddere potest. Si autem consensu alterum missa fuerit, & si postmodum in irritum permisit, non tamen valet, quasi in debiti habet potestatem viri, sicut & vir mulieris: libet eorum alterum à suo jure absolvere, tutem ipsum revocare non poterit; quia caput mulieris, & mulier corpus viri: ro permittente mulier potest promittere, bente repromissa non valeat adimplere: per conditionem servitutis, qua vero

a *al. ullius.* b *Luc. 2.* c *Dan 13.* d *Bed. ibidem. & glossa ordinaria.* e *Senten. 4. dist. 32. Polyc. lib. 6. titul. 4.* f *al. imputaret continentiam.* g *August. in Psalm. 147.* h *al. expectet.* i *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 134.*

a *Ioan. 7. Matth. 19.* b *Matth. 19.* c *Senten. Burchardus lib. 9. cap. 40. Ivo p. 8. c. 184. Panorm.* d *al. velari.* e *Et Beda 1 Corinth. 7. & glossa ordin.* f *Senten. ibid. Ivo p. 8. c. 98. Panorm. l. 7. cap. 4.* g h *condemnetur.*

C. XII. ¶ *Mulieres viris suis debent subesse.*
Unde Augustinus *in libro quæstionum Geneseos, quæst. 15.*

Est ordo *a* naturalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris, filii parentibus: quia 1 nulla justitia est, ut major serviat minori.

1 ¶ Quia nulla] *In Pannormia reliqua habentur ut apud Gratianum, nisi quòd corruptè in ea legitur, majori serviat minor. Sed in originali, à quo non longè discedit Ivo, quia & illic justitia est hæc, ut infirmior ratio serviat fortiori, ob quam autem non est emendatum.*

C. XIII. ¶ *Vir est caput mulieris.*
Item *in quæstionibus veteris & novi testamenti ex utroq; mixtem, c. 106.*

Hæc *b* imago Dei est in homine, ut unus factus sit 1 quasi Dominus, ex quo cæteri orirentur, habens imperium Dei, quasi vicarius ejus: quia omnis Rex Dei habet imaginem: ideoque mulier non est facta ad imaginem 2 Dei. Sic etenim dicit: [& *c* fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum.] Hinc est, unde Apostolus *d* [vir quidem, ait, non debet velare caput suum quia imago & gloria Dei est: mulier autem ideò velet, quia non est gloria, aut imago Dei.]

1 ¶ Factus sit] *Quæ sequuntur, emendata sunt partim ex versu, partim ex ipso originali & Ivone. In vulgatu enim Gratiani mutatorium legebatur,* factus sit homo, ex quo cæteri oriuntur, habens imperium Dei, quasi vicarius Dei, quia unus Dei habet vir imaginem.

2 ¶ Imaginem] *sequebatur, & similitudinem, qua sunt æquali, quæ neq; apud Augustinum, neq; in vulgata græca, neq; in latina vetustiore, neq; apud cæteros collectores habentur. Pulchrè vero à cæteris distat Basilius in hunc Geneseos locum.*

C. XIV.
Idem *libro 1. quæstionum super Deuteronomium, quæst. 33.*

Stat *e* hinc apparet, quemadmodum subditas fœminas viris, & pene famulas lex esse voluerit uxores, quod dicens adversus uxorem vir testimonium, unde lapidaretur illa, si hoc verum esse demonstraretur, ipse tamen non viciosus lapidaretur, si hoc falsum esse constitisset: sed tantummodo castigatur, & damnificatur, eique perpetuò jubetur adhærere, qua carere voluerat. In aliis autem culpis, cum, qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quod si probaretur, jus *b* sit occidi, eadem 1 plecti jubetur 1 pœna, qua fuerit, si verum esset, iste 2 plectendus.

1 ¶ Eadem] *Eadem ferè modo apud Ivonem, & in Pannormia. In originali verò,* eademque pœna plecti jubet.

2 ¶ Iste] *Sic est emendatum ex aliquot manuscriptis, & originali, & Ivone.*

C. XV.
Item Hieronymus *super epistolam ad Titum in cap. 2.*

Cum *f* caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quæcunque uxor non subjicitur viro suo, hoc est, capiti suo, ejusdem criminis rea est, cujus & vir, si non subjiciatur Christo capiti suo. Verbum autem Domini blasphemantur, vel dum contemnitur Dei prima sententia, & per nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Evangelium, dum contra legem fidemque naturæ ea, quæ Christiana est, & ex Dei lege subjecta, viro imperare desiderat: cum etiam gentiles fœminæ viris suis serviant communi legi naturæ.

C. XVI. ¶ *Arbitrium viri mulierem sequi oportet in omnibus.*
Item Augustinus *a in quæstionibus Numerorum, quæst. 59.*

Noluit itaque lex *b* mulierem aliquid vovere Deo adversus animam suam, ut non in 1 aliqua rerum licitarum, atque concessarum abstinentia in eisdem votis fœminæ valeat auctoritas, sed virilis. Ita, & si adhuc innuptæ, jam concesserat pater vota persolvere, si antequam persolverit, nupserit, & viro ejus hoc cognitum non placuerit, non persolvat, & sit omninò sine peccato: quia mundavit eam, sicut dicit, id est, mundam judicavit. Neque hoc contra Deum fieri putandum est, cùm ipse Deus hoc præceperit, hoc voluerit.

1 ¶ Vt non in aliqua] *Sic in Pannormia. Apud Ivonem verò, ut in aliquarum rerum. in glossa ordinaria,* id est, in rerum. *Sed totus hic locus longè melius habet in originali: fœminam sub patre, antequam nubat, & sub viro voluit lex vovere ita aliquid Deo adversus animã suam, id est, in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia, ut in eisdem votis fœminea non prævaleat auctoritas, sed virilis.*

C. XVII. ¶ *Nulla est mulieris potestas, sed in omnibus viri domino subjecta est.*
Item *in libro quæstionum veteris testamenti, quæst. 45.*

Mulierem *c* constat subjectam dominio viri esse, & nullam auctoritatem habere: nec docere enim potest, nec testis esse, neque fidem dare *d*, nec judicare: quantò magis non potest imperare?

Restitutum est hoc caput B. Augustino, & ex eo nonnulla addita. Nam antea citabatur ex B. Ambrosio.

C. XVIII.
Item Ambrosius *in e Hexameron in tractatu diei quarti.*

Adam *f* per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam mulier, justum est, ut eum gubernatorem 1 assumat, ne iterum fœminea facilitate labatur.

1 ¶ Gubernatorem] *Antea legebatur,* ut eam in gubernationem assumat. *Emendatum est ex Ambrosio. Glossa eum optimè convenit voci,* gubernatorem.

C. XIX.
Item *super primam epistolam ad Corinthios in cap. 2.*

Mulier debet *g* velare caput, quia non est imago Dei. Sed ut ostendatur subjecta, & quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, ut in ecclesia propter reverentiam episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, nec habeat potestatem loquendi: quia Episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante judicem, sic ante Episcopum, quia vicarius Domini est, propter 1 peccatum originale subjecta debet videri.

1 ¶ Propter peccatum originale] *Apud B. Ambrosium & Ivonem legitur,* propter reatus originem; *in Pannormia verò,* propter reatum originalem. *Sed ob glossam non est mutatum, reliqua verò sunt emendata.*

C. XX.
Item *in libro de Paradiso, c. 10.*

Nec illud otiosum, quòd non de eadem terra, de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta mulier: ut sciremus unam in viro & muliere corporis esse naturam, unum fontem generis humani

a Ex glossa ordin. Genes. 46. & Beda ad Colossen. b Ivo p. 8. c. 95. Panorm. l. 7. c. 43. d Genes. 1. Cor. 11. f Et glossa ordin. ad cap. 22. Deut. g Ivo p. 8. c. 93. Panorm. l. 7. c. 45. h al. justus. i aliter jubet.

a Et glossa ordin. ad cap. 30. Num. b Ivo p. 8. c. 98. Panorm. l. 7. c. 47. c Ivo part. 8. c. 10. Panorm. l. 7. c. 49. d aliter diceres. e Lib. 5. in Genes. cap. 7. f Ivo p. 8. c. 91. Panorm. lib. 7. c. 50. g Ivo p. 8. c. 92. Panorm. l. 7. c. 51.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ideò non duo à principio facti vir & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres: sed primùm vir, deinde ex eo mulier. Vnam enim naturam volens hominum constituere Deus, ab uno principio creaturæ hujus incipiens, multarum, & dissparium naturarum eripuit facultatem.

Evidentissimè itaq; apparet, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, vel religiosæ conversationis liceat sibi sine ejus licentia Deo offerre: etiamsi viro permittente repromissa fuerat, non licet ei votum opere complere, cum vir voluerit revocare permissum. Vota verò continentiæ ita altarius permissa ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in erroneum deduci.

CAVSA XXXIV.

SVidam vir in captivitatem ductus est: postea uxor ejus audiens illum mortuum, nupsit alii: demum ille captivitate rediens, repetit uxorem suam: illa posteriorum amore capta asservatur eorum priori viri.

1 *Nunc primum quæritur, an sit ista rea adulterii, qua vivente viro suo, alteri nupsit.*

2 *Secundò, an redeunte primo sit cogenda recedere à secundo, & redire ad primum.*

QVÆSTIO I. & II.

1 DS VTrum quæstio terminatur auctoritate a Leonis Papæ, qui scribens Nicetæ Aquileiensi Episcopo, epist. 77. cap. 1. & sequentibus, ait.

C. I. *Qui alii nupserit, putans virum suum mortuum esse, illo redeunte ad priorem redire cogitur.*

CVm b per bellicam cladem, & per gravissimos hostilitatis incursus ita quædam dicatis divisa esse conjugia, ut abductis in captivitatem viris, fœminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarint, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & ad aliorum conjugium sollicitudine c cogente transierint: cumque nunc, statu rerum auxiliante Domino in meliora converso, nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remeaverint, meritò charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis conjunctæ sunt viris, à nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quòd à Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quod d Deus junxit, homo non separet, necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique hoc quod legitimè habuit, reformetur: omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque, quod proprium est. ¶ Nec tamen culpabilis judicetur, & tanquam alieni juris pervasor, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa quæ ad eos, qui in captivitatem ducti sunt, pertinebant, in jus alienum transire potuerunt: & tamen plenum justitiæ est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quòd si in mancipiis, vel in agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus ritè servatur, quantò magis in conjugiorum redintegratione faciendum est? ut sic, quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur? Et ideò, si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile judicandum est, quod necessitas intulit, & restituendum, quod fides poscit. *& infrà, c. 4.* ¶ Sin autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore [illegible] sunt captæ, ut malint his cohærere, quàm in legitimum redire consortium, meritò sunt notandæ, ita ut etiam [illegible] ecclesiastica communione priventur, quæ a de re manifestabili contaminationem criminis elegerunt: admodum tes sibimet pro sua incontinentia placuisse, quod [illegible] missio poterat expiare. Redeant ergo in suum [illegible] voluntaria redintegratione conjugia: neque illo [illegible] ad opprobrium malæ voluntatis trahitur, quod [illegible] necessitatis extorsit: quia sicut hæ mulieres, quæ [illegible] ad viros suos nolunt, impiæ habendæ sunt; ita illæ, [illegible] in affectum initum ex Deo redeunt, merito [illegible] dæ b judicio.

a In Cod. canonum, cap. 42. b Sent. 4. dist. 38. Polyc. l. 6. tit. 4. Ansel. 10. c. 22. Burc. l. 9. c. 55. c solitudine.] orig. Ivo p. 8. c. 244. & 190. 191. 192. Pann. l. 6. c. 87. d Matth. 19. Ejusdem epist. c. 2. e C. 3. Burc. l. 9. c. 65. & Ivo p. 8. c. 193. Burc. l. 9. c. 67. Ivo pa. 8. c. 92. Pann. l. 6. c. 82.

C. II. *Vtro, vel uxore de captivitate redeuntibus, propria redintegrentur conjugia.*

Item Innocentius Papa *Probo in epist. 9.*

CVm in captivitate e Vrsa mulier teneretur, [illegible] conjugium cum constituta Fontanum d [illegible] cognovimus. Sed favore Domini reversa Vrsa non [illegible] & nullo diffitente uxorem se memorati esse [illegible] Qua de re domine fili merito illustris, statuimus [illegible] tholica suffragante illud esse conjugium, quod [illegible] erat gratia divina fundatum: conventumque [illegible] mulieris, priore superstite, nec divortio posita, [illegible] cto esse legitimam.

C. III. *Quæ primo viro relicto, secundo adhæserit, nisi secundum relinquatur, primo reconciliari non potest.*

Item Hieronymus *ad Amandum Presbyterum*

NOn satis animadvertere e potui, quid [illegible] dicere voluit [alio viro per vim accepto.] Quid [illegible] per vim accepto? congregata videlicet multitudo [illegible] lentem rapuit. Et quare postea raptorem [illegible] misit? legat libros Moysi, & inveniet despondere [illegible] si in civitate fuerit oppressa, & non clamaverit, [illegible] quasi adulteram: si autem in agro oppressa [illegible] esse à scelere, & violentum legibus subjacere. Ergo [illegible] sta soror, quæ, ut dicit, vim passa est, ut alteri [illegible] si vult corpus Christi accipere, & non adultera [illegible] agat pœnitentiam: ita duntaxat, ut secundo [illegible] non appellatur vir, sed adulter, à tempore [illegible] non copuletur. Quòd si durum ei videtur, [illegible] lectum non potest derelinquere, nec præstare [illegible] voluptati, audiat Apostolum f conclamantem. [illegible] testis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. [illegible] Non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum.] & alio g loco: [Quæ communio [illegible] ac tenebris? qui consensus Christo, & Belial?] Non [illegible] vam loquor, imò non novam, sed veterem, quæ [illegible] testamenti auctoritate firmatur. h Si reliquerit [illegible] virum, & reconciliari priori voluerit, non potest: [illegible] est enim in Deuteronomio h [Si acceperit homo [illegible] rem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam [illegible] spectu ejus, propter aliquam fœditatem, scribet [illegible] repudii, & dabit in manu ejus, & dimittet eam, & [illegible] sua. Cumque egressa adultera i maritum duxerit, [illegible] le quoque oderit eam, dederitque ei libellum [illegible] dimiserit de domo sua, aut certè mortuus fuerit, [illegible] terit prior maritus recipere eam uxorem, quia [illegible] & abominabilis facta est coram Domino, ne [illegible] facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus [illegible] bi possidendam.]

a *al. quia inexcusabiliter contum. &c.*] *orig.* [illegible] bile: judicanda. c *Ivo p. 8. c. 243. Pann. lib. 6.* [illegible] ue. sciisse cognoscitur.] e *Sentent. 4. distinct. 39. Petr.* [illegible] f *1. Cor. 10.* g *2. Cor. 6.* h *Deut. 24.* i *alterius.* [illegible] lectio. k *al. nec.*

¶ Verba hujus capitis in epistola B. Hieronymi, & in Polycarpo proxima sequuntur post ea, quæ referuntur sup. 32.q.7.c. omnes causidicos. Idem, apud ipsos mutuum hoc ita habet. Neque satis animadvertere.

3 pars. *Si autem inevitabili necessitate cogente vir in aliam provinciam fugerit, & uxor ejus cum sequi noluerit, illo viuente ab nupta permaneat.*

C. IV. ¶ *Quæ virum in captivitate ductum sequi noluerit, maneat innupta, quamdiu vir ejus vixerit.*

Vnde in concilio apud Vermerias.

SI a quæ necessitate inevitabili cogente in alium ducatum, seu provinciam fugerit, & ejus uxor, cùm valere & potest, amore parentum & rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore quamdiu vir ejus, quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat.

Quod autem de conjugatis auctoritate Leonis Papæ dicitur, hoc enim de virginibus intelligendum est, ut si præter conscientiam virum suum alienum, non teneantur.

C. V. *Non est adultera virgo, quæ nesciens viro nupsit alieno.*

Vnde Augustinus *in libro de fide & operibus, c. 7.*

Si virgo b nesciens viro nupserit alieno, hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc erit adultera. Si autem sciat, jam hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubuerit: sicut in jure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibebitur, nec injustè injustus vocabitur.

1 pars. *Hic c etiam ignorantia excusat eum, qui nesciens dormivit cum sponsæ uxoris suæ.*

C. VI. ¶ *Non cogatur legitimam dimittere uxorem, qui nesciens dormivit cum ejus sorore.*

Vnde in concilio Triburiensi.

INfestum mariti d absente uxore soror ivit uxoris, quam ille uxorem putans suam esse, dormivit cum ea. Super hoc visum est, si ipse per securitatem veram hoc probaverit, quòd inscius fecerit hoc scelus, pœnitentiam quidem, quæ sibi indicta fuerit, agat, & legitimum suum conjugium habere permittatur. Illa verò vindicta digna affligatur, & in æternum conjugio privetur.

C. VII. PALEA.

[*Item* Hermes *in libro Pastoris, mandato quarto.*]

EGo dixi e pastori: domine, si quis habuerit uxorem fidelem in Domino, & invenerit hanc in adulterio, numquid peccat vir, si cum illa concumbit? Et dixit mihi. Quamdiu nescit peccatum ejus, sine crimine est vir vivens cum illa. Si autem scit vir uxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, & coierit ¶ vir cum illa, reus erit peccati ejus, & particeps mœchationis illius. Et dixit illi. Quid ergo si permanserit in vitio suo mulier? & dixit. Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quòd si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchabitur. Et dixi illi. Quid si mulier dimissa pœnitentiam egerit, & voluerit ad virum suum reverti, nonne recipietur a viro suo? Et dixit mihi. Imò, si non recepefit eam vir suus, peccat, & magnum peccatum sibi admittit: sed debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egere. Hic actus similis est in viro & muliere.

¶ *In hoc capite emendata & addita nonnulla sunt ex originali, & cæteris collectoribus.*

6 pars. *De simpliciter verò fornicantibus, vel cum duabus sororibus, vel cum matre & filia, vel cum patre & filio idem accipiendum: ut ignorantibus conjugia non negentur, scientibus perpetuò prohibeantur.*

C. VIII. ¶ *Matrimonia non prohibentur contrahere, quorum incestum ignorantia excusat.*

Vnde in eodem concilio Triburiensi *legitur.*

SIquis a cum duabus sororibus fornicatus fuerit, & sororem soror ab eodem antea stupratam nescierit, vel 1 si ipse sororem ejus, quam antea stupraverat, non intellexerit, si dignè pœnituerint, & se continere non valuerint, post annos septem conjugia illis non negentur. Si autem non ignoraverint, usque ad mortem à conjugio abstineant.

Burchardus etiam citat ex Triburiensi, c. 9. Et quiddam simile habetur in Triburiensi impresso, c. 45. quemadmodum etiam in Vuormaciensi, c. 33.

1 ¶ Vel si ipse] *Sic restituum est ex Burchardo. Antea legebatur,* vel se sororem.

C. IX. ¶ *De eodem.*

Item *ex eodem.*

SI b quis cum matre & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem, illæ verò, si voluerint, accipiant maritos, si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis perpetuò maneant.

¶ *Gratianus hoc idem caput, quod hîc citat ex Triburiensi, infrà 35.q.2. refert ex concilio apud Vermerias, itemq; Burchardus & Ivo: sententia habetur in Vuormaciensi c. 63.*

C. X. ¶ *De eodem.*

Item *in eodem.*

QVidam fornicatus est cum quadam muliere: postea filius nesciens factum patris, stupravit eandem. Quod cùm pater resciret, de se, filioque confessus est. Statuerunt melius esse, ut taliter lapsis, cum digna pœnitentia, legitima permittantur conjugia, quàm fortè deteriùs delinquant. Fornicaria autem sine spe conjugii maneat.

CAVSA XXXV.

QVidam vir mortua uxore sua aliam sibi in matrimonio copulavit, quæ uxori defunctæ quarto gradu consanguinitatis, viro autem sexta linea c adhærebat. Post triennium verò liberis ex ea susceptis, accusatur apud ecclesiam: ipse prætendit ignorantiam.

1 *Hic primiùm quæritur, si liceat aliquam ex propria cognatione duci in uxorem.*
2 *Secundò, si ex consanguinitate uxoris aliqua possit in conjugem duci.*
3 *Tertiò, usq; ad quem gradum debeat quisq; abstinere sive à propriis, sive ab uxoris suæ consanguineis.*
4 *Quartò, quare usq; ad sextum gradum consanguinitas computatur, ita quòd nec ultrà protenditur, nec infrà subsistit.*
5 *Quintò, quomodo gradus consanguinitatis computandi sunt.*
6 *Sextò, qui jurejurando propinquitatem firmare debeant.*
7 *Septimò, an illi, qui de incestuosis nati sunt, filii reputentur.*
8 *Octavò, si ignoranter de consanguinitate vel affinitate aliquis in uxorem ducta est, an ex dispensatione possit viro suo adhærere.*
9 *Nonò, si contigerit ecclesiam decipi, & causa consanguinea*

a *Burch. l. 17. c. 5. & lib. 19. c. 273.* b *¶ 35. q. 2. si quis cum matre. Burch. l. 17. c. 32. Ivo p. 9. c. 92. Concordat Triburien. impressum, c. 43.* c *al. linea cognationis.*

a *Burch. l. 17. c. 14. Ivo p. 8. c. 189. Panorm. l. 6. c. 91.* b *Poly. ibid. c al. lic. d Burch. l. 17. c. 4. & lib. 19. c. 273.* e *Ivo part. 8. c. 41. Paud. l. 2. d. 38. Sent. 4. dist. 35.* f *convivit.] orig. exte. de adul. si ux.* g *convivit.] orig.*

tatis aliquam à viro suo separare, quæ postq quadriennium nuptiis hinc indè celebratis deprehenditur non fuisse consanguinea prioris, an secunda conjugia sint rescindenda, & priora sint redintegranda.

p Decimo, si relicta alicujus de propria cognatione ad secundas nuptias transierit, an proles ex eis suscepta possit pertingere ad consortium alicujus de cognatione prioris viri.

QVÆSTIO I.

QVòd autem consanguineas nostras, sive uxoris nostræ in conjugium nobis ducere liceat, exemplis & auctoritatibus probatur. *Abraham* a namq; Sarai filiam fratris sui, sororem videlicet Lath, in conjugem duxit. Isaac b Rebeccam in uxorem accepit, quæ erat filia consobrini matris suæ. Iacob c duas sorores, Liam videlicet, & Rachel filias Laban avunculi sui sibi matrimonio sociavit. ¶ In d lege quoq; præcepit Dominus Moysi, ut nullus duceret uxorem, nisi de propria tribu, & familia. Item e si aliquis absq; liberis moreretur, præcepit Dominus, ut frater ejus uxorem defuncti sibi copularet, & ex ea semen fratri suo suscitaret. Porrò ad quoscunq; lex ipsa pervenit, ejus præceptis probantur obnoxii, nisi quæ Evangelicis mandatis, vel Apostolicis institutis evacuatæ monstrantur. Nullo autem Evangelii præcepto, vel Apostolico instituto consanguineorum conjunctiones prohibitæ inveniuntur. Unde sicut ab initio, ita & nunc licenter probantur. ¶ His ita respondetur. Consanguineorum conjunctiones aliàs causa necessitatis permissæ, aliàs causa justæ rationis inveniuntur imperatæ f. Cum enim unus vir ab initio, atq; una ex latere ejus mulier à Deo formaretur, necessariò sorores fratribus copulabantur. Quod autem cogente necessitate fit, cessante necessitate pariter cessare oportet. Tantò ergo nunc damnabilius usurpatur consanguineorum conjunctio, quantò minus necessaria probatur. Unde hujusmodi copula postea lege prohibita invenitur, Domino dicente per Moysem: g [Turpitudinem sororis tuæ non revelabis.]

C. 1. ¶ *Quare constitutum sit, ne consanguineas ducamus uxores.*

Hinc Augustinus *ait in libro de civitate Dei 15. cap. 16.*

CVm igitur h genus humanum post i primam copulam viri facti ex pulvere, & conjugis ejus ex viri latere, maritum, fœminamúmque conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas conjuges acceperunt. Quod profectò quantò est antiquius compellente necessitate, tantò postea factum est damnabilius religione prohibente k. Habita est enim ratio rectissima charitatis, ut homines, quibus esset utilis atque honestissima k concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur, nec unus in una multas haberet, sed singulæ spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam l plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Dum ergo habet quis alium patrem, alium socerum, numerosius se charitas porrigit. Vtrumque autem unus Adam esse cogebatur & filiis, & filiabus suis, quando fratres sororesque connubio jungebantur. Sic & Eva uxor ejus utrique sexui filiorum fuit & socrus, & mater: quæ m si duæ fœminæ fuissent, mater altera, & socrus altera, copiosius se socialis dilectio colligaret. *& infrà.* ¶ Sed hoc, unde fieret, tunc non erat: quando nisi fratres & sorores ex duobus illis primis, nulli homines erant. Fieri ergo debuit quando potuit, ut ex tanta copia inde ducerentur uxores, quæ non essent sorores: & non solùm istud ut fieret, nulla necessitas esset, verùm etiam, si fieret, nefas esset. *& infrà.* ¶ Quòd humano genere crescente & multiplicato etiam inter ipsos Deorum multorum, falsorumque cultores & colligi vari cernimus, ut etiam si perversis legibus permittuntur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsam sibi exhorrere licentiam, & cùm sorores acciperentur in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, sic aversetur, quasi licere nunquam potuerit. *& infrà.* ¶ Copulatio ergo & maris & fœminæ, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam seminarium civitatis; cœlestis verò civitas opus habet, ut nouam progenerationis evadat.

a *Gen. 11.* b *Gen. 24.* c *Gen. 29.* d *Num. 36.* e *Deut. 25.* f *al. impetrata.* g *Levit. 18.* h *Ivo p. 5. c. 39. Pann. l. 7. c. 52.* i *Gen. 2.* k *honesta.] erg.* l *al. colligendam.* m *al. quod.*

1 ¶ Dum ergo habet] *In codicibus D. Augustini presbis, & apud Ivonem, & in Panormia legitur:* Vt ergo filium quisque habeat patrem. *Sed vox est notior in Gratiano.*

2 ¶ Seminarium] *Ivo & Panormus habent idem. Gratianus: tantum loco, charitatis, habent, civitatis. Ivo verò locus D. Augustini hic est,* Copulatio ergo mariti & fœminæ, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam seminarium est civitatis. Sed terrena civitas generatione tantummodo, cœlestis autem etiam regeneratione opus habet, ut generationis noxam evadat. *Vnde glossam in verbo,* civitas, *nihil est mutatum. Alia verò ex ipso potissimùm originali sunt emendata.*

Hac itaq; consuetudine, quæ ab ipsis exordiis humanæ propaginis originem habuit, quam nulla lex contra jubendo evacuare excusantur Abraham, Isaac, & Iacob, & cæteri, qui de progenitore ducebant uxores. Quamvis etiam alia causa fuisse rationis, qua id factum sit, possit intelligi. Cæterùm Deus datis, sola familia a Heber in cultu unius Dei remansit. Vnde Abraham à Chaldæis cum fratre suo Aram in egum, cum alibi noluit, projectus est, ut numen suæ divinitatis coleret, quem venerando colere contempsit. Ne ergo ex consuetudine idolorum fideles ad idololatriam prolaberentur, & in suos ipsos derent, sicut b quondam ante diluvium filii Deum homines ipsum ad iracundiam provocaverant, nisi de progenitore est, ut Patriarchæ vxs sanctissimæ non nisi de propria cognatione, de familia fidelium sibi uxores acciperent. Hinc etiam filii Israel intraturi terram promissionis à Domo eadem, filias Chananæorum sibi in uxores acciperent, ne suarum rent, statim subjunxit Dominus: [ne c faciatis ut Deo vestro, & fornicari cum Diis aliena.] *Hinc etiam Idumæi, atq; aliarum nationum mulieres, per quas ad bant ad Deos alienos, ab eis separari justit. Est enim quare consanguineorum conjunctiones in populis Dei missa, vel potius imperata fuerunt. Deus enim sic tem humani generis dispensavit, ut primitivam ecclesiam de plebe Iudaica primùm Apostolos eligeret, quos pulo instrueret, qui sibi carnis consanguinitate erat mentum ecclesiæ instituit, quorum prædicatione multi ad Deum converti, in seipsis originem ecclesiæ Deinde in cæcitate sua perfidiæ Iudaicæ plebe tam fide, quam cognatione carnis à Christo erant alienæ, Evangelica translata est: & quasi consanguinea effectus asseratus, de aliena cognatione sibi uxorem plem illud, quod per Prophetam e promisisset:* [in populo stru dimisi matrem vestram, quasi adulteram & tam.] *Et item per alium f Prophetam:* [vocate ad bem meam, plebem meam.] *In hujus ergo rei sacramento consanguineorum conjunctiones premium in Dei populo sunt, nunc autem prohibitæ. Et quia non g in una tantùm, sed in omni multitudine gentium populi fidelium*

a *Gen. 11.* b *Gen. 6.* c *Deut. 7.* d *1. Esdræ.* e *Esa. 40.* f *Osea 1.* g *Osea 2.*

virtus, non de propria cognatione, sed de qualibet alia cuiq; uxorem ducere contentur. Illud autem, quod præcepta legis servanda dicantur, quæ nec Evangelicis, nec Apostolicis institutis evacuata probantur, verum quidem est: sed cum omnia figuralia Apostolus a probet ad tempus esse data, atq; ideò veniente veritate assirmet ella non ultrà esse servanda, hoc autem, ut suprà monstratum est, causa sacramenti a Deo institutum esse probetur; & hoc cum cæteris figuralibus evacuatum certissimè constat: quamquam, sicut Apostolus quædam b consulendo addidit, quæ Evangelicis præceptis non invenientur destituta, nec tamen ideò tamquam temeraria vel sacrilega ab aliis Apostolis sunt repudiata: sic & ecclesia post Apostolica instituta, quædam consilia c perfectionis addidit, utpote de commento monstrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione sitiarum: quæ nullatenus respuenda sunt, sed diligenti cautione suscipienda. Consanguineorum ergo conjunctiones, quamvis Evangelicis & Apostolicis præceptis non inveniantur prohibita, sunt tamen fugiendæ, quia ecclesiasticis institutionibus inveniuntur terminatæ d.

QVÆSTIO II. & III.

Quia ergo à consanguineorum conjunctionibus, sicut probatum est, abstinere oportet, videndum est, usq; ad quem gradum à consanguineis propriis abstinere oporteat, vel si ex cognatione propria uxoris aliquam ducis in uxorem sint.

C. I. ¶ *Usq; ad septimam generationem nullus de sua cognatione ducat uxorem.*

De his ita scribit Gregorius Papa *in concilio* 1 *Meldensi* e.

DE affinitate f consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum diffinitiones sancita usque ad septimum gradum protendit: hæreditum succeffionem. Non enim succedere, nisi eis de propagine cognationis deberetur.

1 ¶ Concilio Meldensi] *Burchardus, Ivo, auctor Pannormiæ citant textum ex concilio Meldensi: Magister, Gregorius, Polycarpus, ita habet,* Gregorius in decretis. *Ac fieri facilè potuit, ut Gregorii decretum in aliquo Meldensi concilio referatur, unde ita sit ab Gratiani citatio.*

C. II. ¶ *Infamia notentur, qui consanguineas ducunt uxores.*

Item Callixtus Papa *epistola secunda ad Episcopos Galliæ.*

CONjunctiones g consanguineorum fieri prohibete, quando has & divinæ, & sæculi prohibent leges. Leges ergo divinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solùm ejiciunt, sed & maledictos appellant. Leges verò sæculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes patres nostros, & eorum vestigia tenentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt aspersi: nec eos vitam, nec accusationes eorum, quos h leges sæculi rejiciunt, suscipere debemus. *& infrà.* ¶ Eos autem consanguineos dicimus, quos divinæ, & Imperatorum i, ac Romanorum, atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditate suscipiunt, nec repellere possunt.

C. III. ¶ *Affines in quinta generatione copulari possunt: in quarta si fuerint inventi, non separentur.*

Item Fabianus Papa.

DE propinquis a, qui ad affinitatem per virum & uxorem veniunt, defuncta uxore vel viro, in quinta generatione conjungantur: in quarta, si inventi fuerint, non separentur. In tertia verò propinquitate non licet uxorem alterius accipere post obitum ejus. Aequaliter b vir conjungatur in matrimonio eis, quæ sibi consanguineæ sunt, & uxoris suæ consanguineis post mortem suæ uxoris.

C. IV.

Idem.

QVi propinquam c sanguinis uxorem ducunt, & separantur, non licebit eis, quamdiu utrique vivunt, alias uxores sibi in conjugio sociare, [nisi ignorantia excusentur.]

C. V. ¶ *Non prohibetur ducere uxorem, qui ignoranter incestum committit.*

Unde in concilio apud Vermerias.

SI quis d cum matre & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem: illæ verò, si voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis perpetuò maneant.

¶ *De capite hoc dictum est sup. 34. q. 1. & 2.*

C. VI.

Item ex eodem.

SI homo e fornicatus fuerit cum muliere, & frater ejus nesciens eandem duxerit uxorem, frater eò quòd fratri crimen celaverit, septem 1 annos pœniteat, & post pœnitentiam nubat. Mulier autem usque ad mortem pœniteat, & sine spe conjugii maneat.

¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex concilio apud Vermerias, c. 5. sententia verò habetur in Triburiensi, c. 44.*

1 ¶ Septem annos] *Hæ duæ voces absunt à Burchardo & Ivone. Apud Burchardum tamen libro 19. c. 5. ubi sacerdos de hoc peccato interrogat pœnitentiam, & consilium dat, hæc leguntur:* si fecisti, eò quòd fratrem tuum crimen celasti, septem annos per legitimas ferias pœniteas. *In Triburiensi autem.* prædura arceatur pœnitentia, & condigna castigatione.

De his verò, qui ignoranter conjunguntur, cæteræ auctoritates intelligendæ sunt.

C. VII. ¶ *Ex propinquitate sui sanguinis vel uxoris usq; in septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Unde Iulius Papa.

NVllum in f utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis, vel uxoris usque ad septimum generis gradum uxorem ducere, vel incesti macula copulari g. Præterea quoque illud adjecimus, quoniam sicut non h licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitate uxoris suæ conjugem ducere, propter carnis unitatem.

¶ *Caput hoc usq; ad versi.* Præterea. *Burchardus, Ivo, & Pannormia, (nam Magister ut Gratianus) citant ex concilio Aurelianensi, c. 10. Ac sane in 3. Aurelianensi impresso, c. 10. multa leguntur ad rem pertinentia. Reliqua verò hujus capitis pars in Pannormia (nam cæteri collectores non habent) ex eodem concilio refertur: sed à Gratiano sup. 27. q. 2. c. quæ desponsatam. tributur Gregorio.*

a Rom. 1. b Gal. 3. c al. consilio. d al. interminata. e Conc. Nicol. in conc. Rom. f Sentent. 4. distin. 41. Poly. l. 6. tit. 4. Bur. l. 7. c. 16. Ivo p. 9. c. 51. Pann. l. 7. c. 81. g Poly. ibid. Bur. l. 7. c. 1. Ivo p. 9. c. 22. Simile in concil. Innocentii 2. h al. quæ. i Imperator Romanorum.

a Sent. 4. dist. 41. b Inst. ea. c. æqualiter. Poly. l. 6. tit. 4. ex Iulio. c Fortasse ista Gratiani. d Sup. 34. q. 1. & 2. ¶ quis cum matre. e Bur. l. 7. c. 13. Ivo p. 9. c. 73. f Sent. 4. dist. 41. Pannorm. l. 7. c. 14. Ivo p. 9. c. 49. g al. commaculari. h Sup. 27. q. 2. qui desponsatam.

C. VIII. ¶ *Incestuosi nullo sunt digne nomine conjugii.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 61.*

DE incestis *a* conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cùm adulterium separatione sanaverint. Incestuosos *b* verò nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam designare funestum est. ¶ Hos 1 enim *c* censemus esse, si quis relictam fratris (quæ penè prius soror extiterat) carnali conjunctione polluerit: si quis frater germanam uxorem acceperit: si quis novercam duxerit: si quis consobrinæ suæ se sociaverit: si quis relictæ, vel filiæ avunculi miscetur, aut patrui si quis relictæ, vel filiæ avunculi misceatur, aut patrui filiæ, aut privignæ suæ: aut qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit, concubitu pollucrit, aut duxerit uxorem. Quos omnes & olim, & *d* nunc sub hac constitutione incestos esse non dubitamus, & inter catechumenos usque ad legitimam satisfactionem manere & orare præcipimus. Quod ita præsenti tempore prohibemus, ut ea, quæ sunt hactenus constituta *e*, non dissolvamus. Sanè quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt 2 ineundi melioris conjugii libertatem.

1 ¶ Hos enim] *Ita est in Agathens. In Arelatensi autem 3. c. 2. (ubi idem repetitur) & apud Ivonem hæc conjunguntur cum superioribus, & legitur,* hos esse. *In Epaunens. c. 30. (in quo idem tractatur argumentum) dultus orationis longè diversus est. In secundo autem Turonico, c. 22. (ubi refertur caput illud concilii Epaunensis,) ita scribitur.* Incestus verò, nec ullo conjugii nomine prædicandos, præter illos, quos dinumerare funestum est, hos esse censemus. *In Capitularibus adjectis, c. 200. sunt nonnulle partes hujus capitis ex epistolis Gregorii Papæ, B. Bonifacio Archiepiscopo Moguntino missis.*

2 ¶ Habebunt] *Sic in Agathensi, & apud Ivonem. In Epaunensi legitur,* non habebunt. *Sed in Turonico, in quo citatur Epaunense,* habebunt. *Sic etiam inf. q. 8. c. hæc salubriter. ex Gregorio. In Capitulari autem indicato plenius hæc sententia exponitur.* Sed quibus illicita conjunctio interdicitur, nisi hi sunt, quos sanctorum Patrum decreta conjugio copulari prohibent, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

C. IX. ¶ *Incestuosi usq; ad satisfactionem excommunicentur.*

Item ex concilio Ilerdensi, *c. 4.*

DE his qui *f* incesti *g* pollutione se maculant, placuit, ut quousque in ipso detestando & illicito carnis contubernio perseverant, usque ad Missam tantùm catechumenorum in ecclesia admittantur: cùm quibus etiam nec cibum sumere ulli *h* Christianorum, sicut Apostolus jussit, licebit *i*.

C. X. ¶ *Nullus ducat in uxorem à consanguineo cognitam, vel aliqua pollutione maculatam.*

Item Gregorius Papa *ad Felicem Messanæ civitatis Episcopum, lib. 2. epist. 31.*

NEc eam, *k* quam aliquis ex propria consanguinitate conjugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere, nilli professo licet Christianorum, aut licebit: quia incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo & cunctis hominibus. Incestuosos verò nullo conjugii nomine deputandos à sanctis Patribus dudum statutum esse legimus.

Naturæ videlicet ordine: si verò extraordinarie, non sic.

C. XI. ¶ *Extraordinaria pollutio in matrimonio non impedit matrimonium.*

Ait enim Urbanus Papa II. *Hugoni Gratianopolitano* 1 *Episcopo.*

EXtraordinaria 2 pollutio non 2 nisi in naturalibus admissa, vel sæpius reiterata *b* citra maritum effectum 3, si præbitis sacramentis ita esse confiteris, quod admodum nobis tuis significatum est literis, non videtur matrimonium impedire, quamvis ipsa sit criminis damnabilis.

1 ¶ Gratianopolitano] *Antea legebatur,* Vrbano Gratiano, Neapolitano Episcopo. *Emendatum est ex hoc carpo: & hujus Hugonis mentio est apud Sigebertum ann. 1082. apud Trithemium in Guidone v. Carthusiæ Abbate.*

2 ¶ Non nisi] *In Polycarpo est,* nisi in naturalibus admissa.

3 ¶ Affectum] *In eodem legitur,* effectum.

C. XII. ¶ *Nullus ducat in conjugem relictam consanguineorum uxoris 1 suæ usq; in tertiam generationem.*

Item Iulius Papa.

ET hoc quoque *c* statutum est, ut relictam patrui uxoris suæ, relictam fratris uxoris suæ, relictam filiæ uxoris suæ nemo sibi in matrimonium sumat: neque consanguineorum uxoris suæ, usque in tertiam progeniem nemo in uxorem sumat in quartam autem, & deinceps tam, si inventi fuerint, non separentur.

1 ¶ Vxoris suæ] *Sic emendatum est ex vetusto. Sed vulgatus erat,* suorum.

C. XIII. ¶ *A consanguineis propriis, tot vero patriter cuiq; est abstinendum.*

Idem.

AEqualiter *d* vir conjungatur consanguineis proprijs & consanguineis uxoris suæ.

¶ *In Pannormia citatur, ut hîc. Hugo autem, et concil. Maticensi, Burchardus, Matisconsi. Ivo, Mansicens. sed Isidori mentione falsa. In Polycarpo conjuncti prius an. junctiones. sup. eadem, quod quidem est Calch. Extat autem in concilio Cabilonensi 2. c. 19. & in Vuormacensi et simile pars canonis 78.*

C. XIV. ¶ *In parentela propria & uxoris eadem consanguinitas est observanda.*

Item Isidorus *ex concilio Mantinensi.*

SAnè *e* consanguinitas, quæ in proprio viro observanda est, hæc nimirum in uxoris parentela observari ptiarum custodienda est. Quia enim duos esse in carne una, communis illius utrique rentela censenda est, sicut scriptum est [erunt carne una.]

C. XV. ¶ *Nurus nemo est aliter deputanda, quàm filia.*

Item Augustinus *lib. 22. contra Faustum c.*

SI vir & uxor non *g* jam duo, sed una caro. aliter est nurus deputanda, quàm filia.

C. XVI. ¶ *Vsq; ad septimam generationem progeniem suam unumquemq; servare oportet.*

Item Gregorius Papa *h Episcopis Galliæ*

PRogeniem *i* suam unumquemque usque in mam decernimus observare generationis

a *Poly. l. 6. tit. 1.* b *al. repetita.* c *Simm.* d *Sup. ead. de propinqu. Sent. 4. dist. 4. Poly. l. 11. tit. 1.* e *c. 6. Ivo p. 9. c. 42.* f *Hugo de S. Vict. de sacr. l. 2. p. 11. Burch. l. 7. cap. 8. Ivo par. 9. c. 44. Panorm. l. 7. c. 6.* g *Gen. 2.* h *In regesto B. Greg. Lateran. 4. Concilium* i *Hugo ibid. Sent. 4. dist. 40. Poly. l. 6. tit. 4. c. 1. Ivo l. 7. c. 18. Ivo p. 9. c. 26. Panorm. l. 7. c. 6. Habetur in Synodo Septimiana, cap. 6. et 11. 113. in Basilica Constantiniana, cap. 6. et 11.*

alii se agnoscant affinitate propinquos, ad conjugalem copulam accedere denegamus: Quòd 2 si fecerint, separentur.

¶ *Burchardus & citat & refert ut Gratianus. Hugo, auctor Eclogarum, & Magister citant absolutè Gregorium. Anselmus & Ivo ex epistola B. Gregorii ad Felicem. In Pannormia est conjuncta utraque infer. pro, hoc modo:* Ex epistola Gregorii Episcopi Galliæ missa, epistola 31. lib. 12. *Extat verò caput hoc in Capit. l. 6. c. 80. & in adjectis est prior pars capitis 200. quod in dubio tribuitur Gregorio Papæ ex epistolis B. Bonifacio Archiepiscopo Moguntiæ missis. Ac sanè in ultima Gregorii II. epistola istorum canonum inserta legitur prior pars usq; ad versic.* Generationem.

1 ¶ Vnumquemque] *Apud beatum Gregorium, Anselmum, & Ivonem hoc loco sunt hæc interjecta:* de his, qui fidelitati étocti sunt, & jam firma radice plantati stant inconvulsi.

2 ¶ Quòd si fecerint, separentur] *Hæc non habentur, nisi apud Burchardum. Apud B. Gregorium, Anselmum, & Ivonem sequitur conjunctè cum superioribus verba capitis, nec eam. sepa ratim.*

C. XVII. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus Papa II. *Amalphitanæ ecclesiæ suffraganeis.*

De a consanguinitate sua uxorem nullus ducat usque ad post b generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit. Laicus verò uxorem suam & concubinam habens non communicet ecclesiæ.

C. XVIII. ¶ *Quousque inter aliquos generatio recordatur, aut in memoria retinetur, sibi invicem non copulentur.*

Item ex concilio Vuormacienſi, *cap. 32.*

In copulatione c fidelium generationis numerum non definimus, sed id statuimus, ut nulli Christiano liceat de propria consanguinitate seu cognatione uxorem accipere, usque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut memoria retinetur.

C. XIX. ¶ *Ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Item ex concilio Lugdunensi.

Nvlli d ex propinquitate sui sanguinis, usque ad septimum gradum uxores ducant: neque sine benedictione sacerdotis. Qui autem nupturi erunt, à sacerdote benedicti nubere audeant, nec aliter præsumant.

¶ *Cæteri etiam collectores citant ex Lugdunensi. In nonnullis Gratiani codicibus est*, ex Lugdensi. *B. Bonifacius in epistola ad Zachariam Papam mentionem facit Synodi Lugdunensis, habitæ à decessore B. Gregorii, in qua de incestu actum fuerat. Similia habentur in Capitul. lib. 6. cap. 128. In concilio etiam Rhemensi Tribuano, cap. 1. inter alia multa leguntur hæc:* Et alibi est in canonibus præceptum, ut nemo usque ad affinitatis lineam, & propinquitatem sui sanguinis connubia ducat: neque virginibus sine benedictione sacerdotis quis nubere præsumat.

Tanquàm auctoritatibus quibusque prohibetur à conjunctione consanguineorum usque ad septimam generationem. Sed objicitur illud Gregorii ad e Augustinum Anglorum Episcopum, c. 6.

a *Sentent. ibidem.* b *alii. ad.* c *Burchard. lib. 7. cap. 2. Ivo part. 9. cap. 30. Pannorm. l. 7. c. 76. Capit. l. 6. c. 128.* d *Sent. ibidem. Burch. lib. 7. cap. 13. Ivo part. 9. cap. 48. Pannor. l. 7. cap. 78. & Ioan. Diaconus in vita B. Gregorii lib. 2. c. 37. & 38. Beda lib. 2. hist. cap. 29.*

C. XX. ¶ *Anglis permittitur, ut in quarta vel in quinta generatione copulentur.*

Qvædam a lex terrena in Romana republ. permittit, ut sive fratris & sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali conjugio sobolem non posse succrescere: & sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Vnde necesse est, ut in quarta 1, vel quinta generatione fidelium licenter sibi conjungantur. Sed idem humillimus Pater Gregorius post multum temporis à Felice Messanæ Siciliæ civitatis præsule requisitus, utrum Augustino scripserit, ut Anglorum in quarta generatione contracta matrimonia minimè solverentur, inter cætera talem responsionem reddidit. Quod scripsi b Augustino Anglorum genti Episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de sanguinis conjunctione, ipsi, & Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono, quod cœperat, metuendo austeriora recederet, specialiter, & generaliter cæteris me certissimè scripsisse cognoscas. Vnde & mihi omnis Romana civitas testis existit. Nec ea intentione hæc illis scriptis mandavi, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, usque ad septimam generationem jungantur. Sed adhuc illos neophytos existentes, sæpissimè eos priùs illicita docere c, & verbis ac exemplis instruere, & quæ post de talibus egerint, rationabiliter & fideliter excludere oportet. Nam juxta Apostolum d, qui ait: [Lac dedi vobis potum, non escam,] ista illis modo, non posteris, ut præfixum est, temporibus tenenda indulsimus, ne bonum, quod infirma adhuc radice plantatum erat, erueretur, sed aliquantulum firmaretur, & usq; ad perfectionem custoditetur.

¶ *Verba hujus capitis usque ad versic.* Sed idem. *sunt apud B. Gregorium. Verum simul hæc & sequentia sunt apud Ioannem Diaconum in vita B. Gregorii, lib. 2. cap. 38. alit. 37. Hugo, Burchardus, Ivo & Pannormia citant*, ex epistola Ioannis Constantinopolitani Episcopi ad Felicem Episcopum Siciliæ. *Recitantur præterea hæc eadem B. Gregorii verba in duabus epistolis Alexandri II. una, quæ refertur ab Ivone part. 9. cap. 6. & in Pannormia lib. 7. cap. 55. & 56. altera, quæ refertur inf. quæst. 5. c. ad sedem. Multa autem in hoc capite restituta sunt ex B. Gregorio, & Ioanne Diacono.*

1 ¶ In quarta] *Apud B. Gregorium, nec multò secus apud Ioannem Diaconum est*, necesse est, ut jam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat. Nam secunda, quam diximus, à se omnino debet abstinere. *& hoc modo recitatur in epistola Alexandrinsf. quæst. 5. c. ad sedem. 6. Hanc computationem. In altera tamen ejusdem Alexandri epistola, quæ proxima superiore notatione est indicata, legitur*, jam quarta vel quinta. *Et hanc lectionem secutus est ille, qui hoc loco cassum apposuit.*

C. XXI. ¶ *In quinta vel sexta generatione nullus amplius copuletur conjugio.*

Item objicitur illud Cabilonensis concilii.

Contradicimus e ut in quarta, vel in quinta, sextaque generatione nullus amplius cõjugio copuletur. Vbi autem post interdictum factum fuerit inventum, separetur.

a *Hugo de S. Vict. l. 2. p. 11. c. 16. Sent. dist. 40. Ivo part. 9. c. 6. 55. 56. Burch. lib. 7. c. 19. & 20. Pann. l. 7. cap. 56. & 71. Ans. lib. 10. c. 31. Polyc. libr. 6. tit. 4.* b *Lib. 12. epist. 31.* c *al. docere vitare.* d *2. Corinth. 3.* e *Hugo ibid. Burch. l. 7. c. 11. Ivo p. 9. c. 54. Pann. l. 7. c. 70. Sent. ibid.*

¶ *Ex Cabilonesi citant ceteri etiam collectores, & Hugo. Extat lib 5. capit. c.99. Exceptis autem verbis illis*, vel quinta, sextaq; *reliqua fere eadem leguntur in concilio Moguntino sub Carolo, cap. 54. & altero Moguntino sub Rabano, cap 30. & in Vuormaciensi in priore parte canonis 78. Nam posterior pars est c. sanè consanguinitas. supra allatum.*

Hac auctoritate, dum sexa generatione interdicitur conjugium, in septima permitti videtur. Sed gradus cognationis secundum quosdam varie computantur. Alii namque patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alii primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cum una caro probetur pater & filius. Auctoritates ergo, quæ consanguinitatis nodum usque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu; illa verò quæ usque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant: atque ita fit, ut eadem persona secundum hanc diversitatem inveniatur in sexto, vel septimo gradu. Item illud Fabiani a, *quæ affines in quinta generatione copulari jubentur, videtur esse contrarium illi decreto, Iulii Papæ.* b [*Sicut non licet tibi Christiano de sua consanguinitate uxorem ducere, sic etiam non licet de consanguinitate uxoris sua conjugem ducere propter eamdem unitatem.*] *Similiter etiam invenitur contrarium illi capiti Gregorii:* [*Nec eam, quam ex propria consanguinitate conjugem habuit, &c.*] *Sed illud Fabiani intelligendum est de duabus sororibus, vel personis inter se affinitate conjunctis, ut sunt uxores duorum fratrum, si contigerit unam earum alicui matrimonio copulari, post mortem ejus ut non puterit affinem superstitem in conjugem ducere, nisi in quinto gradu affinitatis invenantur. Vnde, qui novercam alicujus in uxorem duxerit, post mortem ejus uxorem privigni ducere non poterit. Hinc etiam idem Iulius Papa alibi* d *ait:* [*Relictam consanguineorum uxoris sua (non ait consanguineam uxoris sua, sed relictam consanguineorum uxoris sua) usque in quartam generationem nullus ducat in uxorem.*] *Paschalis verò Papa secundus scribens Reginæ Episcopo, tertium genus affinitatis assignat, cujus copula non ultra secundum gradum invenitur prohibita. Aut enim.*

C. XXII. ¶ *Duorum consobrinorum conjuges non eidem nubere non possunt.*

POrrò duorum e consobrinorum conjuges, quamvis diversis temporibus, viro uni alteram post alterius obitum nubere, ipsa, præter auctoritatem canonicam, publicæ honestatis justitia contradicit. Vt novit prudentia tua, quia ita ab uxoris, sicut à viri consanguineis abstinendum est.

Illud Gregorii & Iulii Papæ intelligitur de consanguinitate viri vel uxoris, ut post mortem alicujus eorum nulli de cognatione defuncti superstes matrimonio copuletur. Demonstratum est, usque ad quem gradum quisque à propria consanguinitate vel cognatione sua uxoris abstinere debeat.

QVÆSTIO IV.

MOdò quæritur, quare usque ad sextum gradum consanguinitatis conjunctio prohibeatur. De hu ita scribit Isidorus *Etymologiarum lib. 9. c. 6.*

C. I. ¶ *Quare usque ad sextum gradum consanguinitatis observetur.*

CONsanguinitas, f dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens, usq; ad ultimum gradum subtraxerit, & propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonii vinculo repetit, & quodammodo revocat fugientem. Ideò autem usque ad sextum generationis gradum consanguinitas constituta est, ut sicut fert mundi generatio, & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

¶ *Caput hoc emendandum est ex S. Augustino lib. 15. de civ. Dei cap. 16. unde primò videtur sumptum.*

QVÆSTIO V.

DE *gradibus verò consanguinitatis, quomodo computandi sint,* Isidorus b *sic loquitur.*

C. I. ¶ *Quomodo dirimantur gradus consanguinitatis.*

SEries c consanguinitatis sex gradibus hoc modo dimitur: filius & filia, quod est frater & soror de uno truncus: illis seorsum sejunctis, ex radice illius trunci grediuntur isti ramusculi, nepos, neptis primus: proinde pos, proneptis secundus: abnepos, abneptis tertius: atneptis nepos, atneptis quartus: trinepos, trineptis quartus: trinepotis filius, & trinepotis filia sextus.

Burchardus, & Ivo, & Panormia, qui etiam partim ex dictis Isidori, ex hoc, & capite, consanguinitas, &c. 4. unum caput faciunt: & habent, Series consanguinitatis septem gradibus, &c.

C. II. ¶ *Quomodo sunt computandi gradus consanguinitatis.*

Item Alexander Papa II. *omnibus Episcopis constitutis, nec non judicibus per Italiam constitutis.*

AD sedem d Apostolicam perlata est quæstio, unde inter exorta de gradibus consanguinitatis, quidam legum & canonum imperiti existentes, nostræ propinquitatis gradus contra sacros canones, & nostræ sistasticum morem numerare nituntur, novo & primo to errore affirmantes, quòd germani fratres vel sorores inter se sint in secunda generatione, filii eorum, vel filiæ, in quarta, nepotes, vel neptes eorum in sexta. Ve liquè modo progeniem computantes, & in tertio di sexto eam gradu terminantes dicunt, deinceps ros ac mulieres inter se posse nuptialia jura contrahere. Et ad hujusmodi profanum errorem confirmandum in argumentum assumunt sæculares leges, quas a stinianus Imperator promulgavit de successionibus sanguineorum. Quibus confisi, ostendere nituntur fratres in secundo gradu esse numerandos, filios eorum in quarto, nepotes in sexto. Sic feriem generationis minantes, numerationem sanctorum Patrum, & quamecclesiæ computationem ad nostrum usque perniciosa perversa quadam calliditate disturbare niuntur. Nos verò Deo annuente hanc quæstionem discutere voluimus, in synodo habita in Lateranensi constituto vocatis ad hoc opus Episcopis, & clericis, atque bus diversarum provinciarum. Denique cùm vetus legibus, & sacris canonibus, distincte inveniamus liam causam alteram legum fieri, alteram canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil psorum graduum mentio facta est, nisi ut hæreditas successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus verò ob hoc propinneos deferatur. In canonibus verò ob hoc propinquitas computatur, ut aperte monstretur, usque ad quem generationem à consanguineorum sit nuptialis abstinentia. Ibi præferibitur, ut hæreditas propinquos modo legimo conferatur: hic verò, ut rite & canonicè intra hos les nuptiæ celebrentur. In f legibus distincte inveniamus

a *Sup. eod. de propinqu.* b *sup. eod. nullum. 5. præterea.* c *supr. eod. nec eam.* d *supr. eod. & hoc.* e *Polyc. lib. tit. 4. Anſel. lib. 6. 64.* f *Ex Aug. lib. de civit. Dei. c. 6.*

a *al. generis.* b *Lib. 3. Etymolog. cap. 5. finita.* c *Sent. 4. dist. 40. Burch. l. 17. c. 20. Ivo p. 3. c. 44. Panor. lib. 2. c. 20.* d *Hugo ibid. Polyc. ibid. Anſel. l. 11. c. 51. Ivo p. c. 8. Panor. ibid.* e *Inſtit. l. 3. tit. 5. & 9.* f *Eod. tit. 6. Iſid. Etym. l. 5. c.*

mentantur gradus, nisi usque ad sextum: in canonibus autem usque ad septimam distinguuntur generationem. Hæc igitur de causa, quia hæreditates nequeunt deferri nisi de una ad alteram personam, idcirco curavit sæcularis Imperator in singulis personis singulos præfigere gradus. Quia verò nuptiæ fine duabus non valent fieri personis, ideo sacri canones duas in uno gradu constituere personas. Vtramque tamen computationem, si attente ac subtiliter perfecta fuerit, idem sensisse, & eandem esse in eis sententiam, atque ad eundem terminum convenire manifestissimum erit. Iustinianus namque usque ad quem gradum consanguinitas ipsa perduret, in suis legibus non definivit. Canones verò ultra septimam, nullam numeravere generationem. Sexto quippe gradu determinato, in ipsis legibus subintulit Imperator. [Hactenus ostendisse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Namque ex his pium est intelligere, quemadmodum ulteriores quoque gradus numerare debeamus. Generata quippe persona semper gradum adjicit.] Ecce in his brevibus verbis aperte ostenditur, tales gradus, quales isti computant, non tantùm usque ad sextum, verùm etiam ultrà numerari debere, quippe cùm ultra sextum ulteriores gradus numerandos esse decernat. Vbi enim ulteriora nominat gradus, apertè indicat non sex tantummodò esse gradus, sed sex finitis, adhuc alios numerandos. Nec mirum, cùm in præcedentibus ipse firmaverit imperator, decimo etiam gradu consanguineos sibi inuicem posse succedere. Cùm decimum nominat, non esse tantummodo sex, luce clarius confitetur. Hi ergo erigiter, & aciem mentis, si possunt intendant, quos hactenus istiusmodi perculit error. Enimverò, ubi secundùm leges inter agnatos, vel cognatos defertur successio, consanguineos esse non dubium est. Neque enim sibi succederent, nisi inter se parentelæ vinculo tenerentur. Succedunt autem inter se, teste Iustiniano, in decimo gradu: consanguinei igitur sibi sunt, qui sibi succedunt. Quòd si in decimo gradu consanguinei sibi existunt, non est terminata consanguinitas (ut isti fatentur) in sexto tantummodo gradu. Quid igitur dicent? Computatis namque gradibus sicut isti numerant, aut finitur consanguinitas in sexto gradu, aut non. Si finitur, fallaces erunt leges, quibus isti nituntur, quæ in decimo gradu sibi succedere consanguineos jubent. Quòd si non finitur consanguinitas in isto sexto gradu, falsidici erunt isti, qui ultra illum sextum gradum nolunt computare consanguinitatem. Igitur aut leges erunt falsæ, aut isti, qui sic finiunt generationem. Sed, ut veridicæ leges, & veraces sint canones, dicamus hoc, quod veritas habet, s. quòd non terminatur consanguinitas in hujusmodi sexto gradu, sed terminatur secundùm canones in septimo gradu. Vtraque enim computatio, sicut superius diximus, uno fine concluditur. Namque *a* duo gradus legales unum gradum canonicum constituunt. Fratres itaque, qui secundùm sæculares leges dicuntur in secundo gradu, juxta canones numerantur in primo. Filii fratrum, qui illic numerantur in quarto, hic computantur in secundo: nepotes qui in sexto ibi, hic numerantur in tertio: sic deinceps, qui in legibus feruntur in octavo & decimo, in canonibus definiuntur in quarto & quinto. Atque hoc modo de reliquis sentiendum est, ut qui secundùm canones dicuntur in sexto vel septimo, secundùm leges accipiantur in duodecimo, vel quartodecimo. Hanc computationem intelligens prudentissimus Papa Gregorius, dum quæreret, in quota generatione conjungi fideles debeant, ipsas sæculares leges in testimonium adducens, Augustino Anglorum Episcopo sic rescripsit: [Quædam terrena lex in Romana repub. permittit, ut sive fratris & sororis, sive duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali conjugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est, ut jam in tertia vel in quarta generatione copulatio fidelium licenter sibi conjungi debeat. Nam à secunda, quam prædiximus, omnimodò debent abstinere.] Ecce hic apertè monstratur filios & filias fratrum in secunda generatione numerari. Et si fratrum filii & filiæ numerantur in secunda, fieri non potest, ut ipsi fratres non sint in prima. Quòd si fratres computantur in prima, filii eorum in secunda, dubium non est, quin eorum nepotes sint in tertia, pronepotes in quarta, & sic de reliquis usque ad septimam. Sed sunt quidam, qui ex his Gregorii verbis, quibus ait, ut in tertia vel quarta generatione copulentur fideles, occasionem accipiunt illicita matrimonia contrahendi, dicentes se hoc justè facere posse, quod prudentissimus doctor sua sententia diffinivit. Isti itaque qui se hoc velamento defendere nituntur, advertant in ejusdem Patris sententiis, hoc non generaliter cunctis, sed specialiter Anglorum genti mandasse. Nam postmodum à Felice Messanæ Siciliæ præsule requisitus, an hoc, quod Augustino mandaverat, generaliter cunctæ ecclesiæ tenendum esset, apertissimè firmavit, non aliis hoc, quam illi genti mandasse; ne bonum, quod cœperant, metuendo austeriora, desererent: sed & illis, postquam in fide essent firma radice solidati, & universali Ecclesiæ censuit semper esse tenendum, ut nullam de propria consanguinitate, vel affinitate infra septimam generationem aliquis sibi audeat conjugio copulare. Ecce apertè monstratum est, & ex verbis ipsius legis, & auctoritate prudentissimi Papæ Gregorii, quid de gradibus consanguinitatis numerandis sentire debeamus. Quamvis alia quoque ratio pari modo ipsos revincat adversarios. Nam si, ut ipsi fatentur, in illo sexto gradu consanguinitas finiretur, omnes personarum ramusculos, qui ultra illum gradum in pictura arboris continentur, velut superfluos oporteret detruncari. Sed quia omnes, qui in prædictæ arboris pictura numerantur, ex una parentela consistunt, nunquam sine diminutione consanguinitatis à se poterunt separari: veluti non sine damno cujusque personæ valent à proprio corpore manus, brachia, & pedes truncari. Illa quoque sacrorum præceptio canonum, quæ jubet à propria abstineri consanguinitate, quamdiu generatio recordatur, aut memoria retinetur, nec à prædicta parentelæ discrepat computatione. Nam in septem gradibus, si canonicè, & usualiter numerentur, omnia propinquitatum nomina continentur. Vltra quos nec consanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec successio potest amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari. Ne verò in hac consanguinitatis computatione, aliqua de hinc valeat ambiguitas remanere, aliam, quam quidam faciunt, numerationem in hac etiam disputatione duximus finiendam *a*. Sunt enim quidam, qui non à fratribus, sed à filiis eorum. i. patruelibus, vel consobrinis genealogiam numerare incipiunt: dicentes filios fratrum in prima generatione computari debere, quia fratres quasi quidam truncus, ex quo cæteri ramusculi oriuntur, existunt. Sed nec ista graduum computatio, si bene intellecta fuerit, ab ea, quam superius exposuimus, in sententia poterit esse diversa. Isti enim qui numerandi initium sumunt à filiis fratrum, non progrediuntur ultra sextam generationem: sed sicut totius mundi sex ætates existunt, & humanæ vitæ itidem sex, ita & in consanguinitate sex tantummodo autumant computandas esse generationes: quibus finitis, novæ conjunctionis dicunt posse fieri initium, ut quasi fugientem possint revocare consanguinitatem. ¶ Hæc *b* itaque computatio,

a *sup. ea. q. 2. c. 3. quædam lex.*

a al. discutiendam. *b* *sup. ea. q. 4. consanguinitas.*

quæ incipit à fratrum filiis, & numerat usque ad sextam generationem, tantundem valet, quantum ea, quæ incipit à fratribus, & computat *a* usque ad septimam. Nec ulla in sensu existit diversitas, quamvis in numero graduum varietas videatur. Ultima enim generum, si initium numerandi sumat à fratribus, septima invenitur; si à filiis fratrum, reperitur sexta. Taliter igitur determinatis gradibus consanguinitatis, Apostolica vos auctoritate monemus, fratres & filii, ut omnibus sic seriem genealogiæ computandam esse intimetis, quemadmodum sancti Patres numerandam esse sanxerunt, & antiquus mos sanctæ & universalis ecclesiæ per longa tempora olim computasse monstratur. Nam, si quis perversa & obstinata mente à recto tramite Apostolicæ sedis deviare voluerit, & aliter, quàm nos, in nuptiis celebrandis gradus parentelæ numerare contenderit *b*, primùm pro sua temeritate, cœlesti pœna plectetur: postmodum verò gladio perpetui anathematis se noverit jugulandum. Data Romæ, &c.

¶ *Sic est emendatum ex Hugone, Anselmo & Polycarpo: qui hanc eandem epistolam recitant. Ab Ivone autem, & in Pannormia referuntur duo capita alterius epistolæ ejusdem, Alexander eodem, cum hoc argumento scripta clericis Neapolitanis sive ut in Pannormia, Metropolitanis. Et Apud Gratianum erat conjuncta utraque inscripto, hoc modo:* Neapolitanis clericis, & omnibus Episcopis, atque judicibus, per Italiam constitutis. *Ex eisdem vero Hugone, & Anselmo, & Polycarpo multa in toto hoc capite sunt emendata.*

C. III. ¶ *Quare consanguinitas uxoris ad virum pertinere dicitur, & quomodo affinitas sit computanda.*

Item Gregorius Papa.

POrrò de affinitate *c*, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum ex parte uxoris, seu quæ ex parte viri ad uxorem pertinet, manifestissima ratio est: quia, si secundùm divinam sententiam ego & uxor mea sumus una caro, profectò mihi & illi mea, suaque parentela propinquitas una efficitur. Quocirca ego & soror uxoris meæ in uno primo gradu erimus, filius *d* verò ejus in secundo gradu erit à me, neptis verò tertio: idque *e* utrinque in cæteris agendum est successionibus. Vxorem verò propinqui mei cujuscunq; gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit. Quod nimirum uxori de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus convenit observari. Qui verò aliorsum sentiunt, Antichristi sunt: à quibus tantò fortius vos oportet cavere, quantò apertius deprehenditis illos divinis legibus repugnare.

¶ *In Polycarpo caput hoc item ac sequens recitatur ex Zacharia. Ac sanè Gratianus in extremi verbi sequentis capitis indicat caput hoc fuisse etiam Zacharia.*

C. IV. ¶ *Qualiter parentelæ gradus computantur.*

Item Zacharias Papa.

PArentelæ *f* gradus taliter computamus: siquidem ego & frater meus una generatio sumus, primumque gradum efficimus, nulloque gradu distamus. Rursus filius meus, fratrisque mei filius secunda generatio sunt, ac gradum secundum faciunt, nec à se aliquo gradu separantur. Atque ad hunc modum cæteræ successiones numerandæ sunt. Porrò de affinitate, quam dicitis parentelam, &c. *ut superiore capite Gregorii.*

a *al. computat septimam.* b *al. attentaverit.* c *Sent. 4. dist. 41. Polyc. ibid.* d *al. filia.* e *al. eo modo utrique.* f *Sent. 4. dist. 40. Polyc. ibid.*

C. V. ¶ *Æquivocatio est, cùm sine causa cognata vocatur.*

Item Alexander Papa secundus.

QVòd *a* autem frater, sororve uxoris tuæ cognati dicuntur, æquivocationis jure fit, & necessitate vigaris appellationis potiùs, quàm ulla causa cognationis. Vxor enim fratris fratrissa *b* potiùs quàm cognata catur. Mariti frater levir dicitur. Duorum autem trum uxores vocantur janitrices *i*, quasi eandem am terentes, vel per eandem januam intrantes. Virglos appellatur. Sororis autem vir non habet speciomen, nec uxoris frater.

¶ *In Polycarpo etiam resortur proximè post c. ad filium, eundem Alexandrum pertinere videatur. A verò autem usque ad finem habentur apud Ysid. l. 9. c. fi.*

i ¶ Ianitrices] *Ita etiam legebatur in I. non sola § gradibus, antequam locus ab Alcato esset restitutus, ff. c. 32. Quamobrem nihil mirandum si Isidorus, aut alius quis allatam hic etymologiam excogitavit. Nunc autem in ejus εἰνατέρες.*

C. VI. ¶ *Nomina graduum superiorum, seu inferiorum, sive ex latere veniantium.*

Item Isidorus *c.*

PRimo *d* gradu, superiori linea continentur, ter: inferiori filius, filia: quibus nulla næ junguntur. ¶ Secundo gradu continentur. ri linea avus, avia: inferiori nepos, neptis: frater, soror: quæ personæ duplicantur. Avus avia tam ex patre, quàm ex matre accipiuntur. personæ sequentibus quoque gradibus similiter stantia earum, in quo gradu consistunt, ipso plicantur. [Istæ personæ secundo gradu ideò appellantur, quia duo avi sunt, paternus & Item duo genera nepotum sunt, sive ex filio, procreati. Frater & soror ex transverso veniunt; aut frater patris, aut frater matris, qui aut patruus avunculus nominatur:] qui & ipsi hoc ordine cantur. ¶ Tertio gradu veniunt suprà avus, via, infrà pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris rorisque filius, filia, patruus, amita, id est, soror, & soror, avunculus, matertera, id est, frater soror. ¶ Quarto gradu veniunt suprà abavus infrà abnepos, abnepris. Ex obliquo fratris nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, trui filius, filia: consobrinus consobrina, id culi & materteræ filius, filia: amitinus, amitina amitæ filius, filia: itemque consobrini, quos sororibus nascuntur: quibus accrescit patruus amita magna, id est, avi paterni frater, & soror, lus magnus: matertera magna, id est, aviæ tam quàm maternæ frater & soror.

¶ Quinto gradu veniunt, suprà quidem atavus via, infrà atnepos, atneptis. Ex obliquo fratris ris pronepos, proneptis, fratris patruelis, sororis lis, amitini amitinæ, consobrini consobrinæ filius propior consobrinus *e*, propior consobrina *f*, id patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia: his accrescunt proamita.

¶ Hi sunt proavi paterni frater & soror, proavus lus, promatertera.

¶ Hi sunt proaviæ paternæ, maternæq; frater, & soror proavique materni. [Hæc *g* species nec aliis gradibus quàm scripta est, nec aliis vocabulis declaran potuit.]

a *Ex Isidoro, l. 9. Etymolog. c. fin. Sententiæ. 4. distinct. 4. Polyc. ibidem.* b *alit. fratria.* c *Isidor. l. 9. cap. 5. In summa sententiarum Pauli, libr. 4. titul. 11. de gradibus. Hugo de S. Vict. p. 2. lib. 2. cap. 14.* d *Burchard. lib. 7. c. 28. Ivo p. 9. cap. 84. Panormia l. 2. cap. 14.* e *Anianus interpres Pauli.* f *al. sobrina.* g *Anianus interpres Pauli.*

¶ Sexto gradu veniunt, suprà tritavus, tritavia, infrà trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinę, consobrini, consobrinæ, nepos, neptis, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, id est, propioris sobrini filius, filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere accrescunt, proparui, proamitæ, proavunculi, promateterteræ filius, filia, abpatruus, abamita. (Hi sunt abavi paterni frater & soror) abavunculus, abmateretera.

¶ Hi sunt abaviæ paternæ, maternæq; frater & soror, abavique materni.

¶ [Hæc quoq; explanari amplius non potest, quàm ut author (Aninnus) ipse differuit.]

¶ Septimo gradu, qui sunt cognati recta linea suprà, infraque propriis nominibus non appellantur: sed ex transversa linea, continentur fratris, sororisque arnepos, arneptis, consobrini filiæ, filiæque.

¶ Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita succedentibus prorogari potest. [In his septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur: ultrà quos nec affinitas inveniri, nec successio potest amplius propagari.

¶ *Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, & collectoribus, extat in libro sententiarum Pauli, additis non uno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraq; tamen habentur etiam apud Isidorum, l. 9. c. 5.*

1 ¶ Id est, aut frater] *Hæc usq; ad vers.* Qui & ipsi. *non sunt loco indicato, sed tantum apud collectores.*

De gradibus consanguinitatis vel affinitatis, quot sint, quomodo computandi, quibus etiam appellentur nominibus, auctoritate Isidori, atq; Gregorii, & Alexandri sufficienter monstratum est.

Non gignunt dextros qui stant in parte sinistra.
Læva dat uxores, det tibi dextra mares.

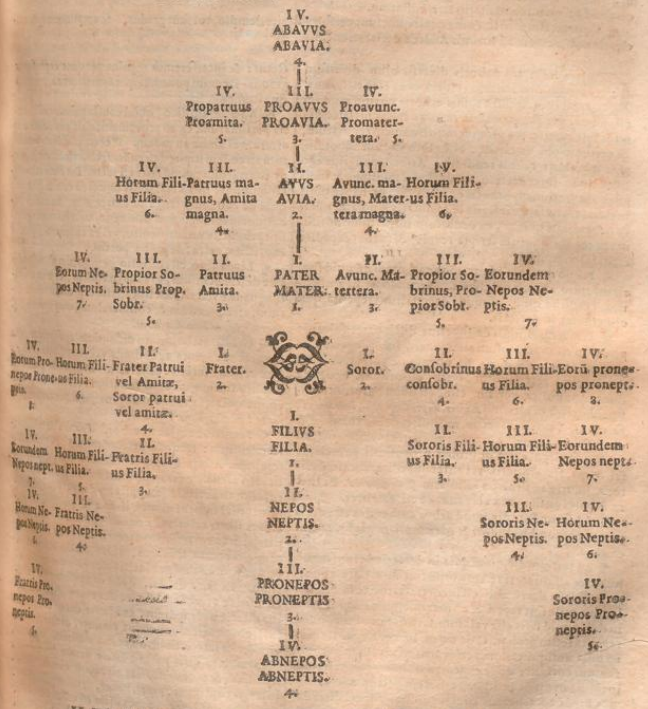

HÆC EST ARBOR CONSANGVINITATIS.

CONSANGVINITAS PER TRES REGVLAS declaratur.

PRima regula magistralis pro linea recta. Ascendentium & descendentium quot sunt personæ de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas. Si igitur vis scire quantum distat abauus à Petrucio (Petrucium esse fingimus in cellula ubi est facies) utroq; computato & intermediis, quinq; sunt personæ, deme unam, quatuor sunt gradus : & sic de aliis.

¶ *Pro linea collaterali duæ sunt regulæ.*

¶ Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat à communi stipite, toto distant inter se, vel sibi attinent. Exemplum pone. Cùm facis abavum stipitem inter P. & pronepotem propatrui, (nam illi sunt in linea æquali, quilibet distat à stipite quarto gradu ; ergo inter se quarto. De computatione tantummodo canonica loquor.

¶ Collateralium in linea inæquali quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distant inter se. Exempla pone faciendo abavum stipitem, P. & filius propatrui sunt in linea inæquali. Computemus ergo à remotiore, filius à P. sed P. distat à stipite quarto gradu, ergo à filio propatrui quarto. Semper intellige secundum canones.

¶ *Pro arbore consanguinitatis secundum computationem civilem dantur tales regulæ.*

Prima in linea recta ascendentium & descendentium quot sunt personæ de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas.

¶ *Pro linea collaterali.*

¶ Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat à communi stipite, toto duplicato, distant inter se, vel sibi attinent. Nam secundùm leges quælibet persona gradum facit in collateralibus. Computatio enim Legistarum ob aliud fit, quàm computatio Decretistarum.

¶ Collateralium in linea inæquali quot sunt personæ stipite dempto, tot sunt gradus. Si ampliorem operis cleationem, recurre ad Ioannis Andreæ declarationem.

CIrca lecturam Arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Ioannes de Deo Hispanus, post illos, lecturæ ipsius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas ipsius intellectum nisus fuit aperire: sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, aliis ignotum ignotius reddidit. Attendens igitur ego Ioan. Andr. inter decretorum doctores minimus & indignus, inventionem arboris ex eo fuisse, ut habentibus materiam consanguinitatis & affinitatis ignotam, nota, & habentibus notam, ex oculorum inspectione notissima fieret, antiquorum scripta revolvi, & (prout expedire credidi) compilavi.

¶ Primò quærens ad utramque arborem, ad quid fuerit inventio arboris necessaria. Secundò an sit authentica. Tertiò ad quid volumine decretalium repetita, quæ olim fuerat in decretis.

¶ Primæ quæstionis ex superius dictis patet solutio : probatio enim ad oculum alias vincit. *instit. de gradib. & agnationis. 27. q. 1. nec aliqua.* Ex ostensione enim facti quædam meliùs percipiuntur, quàm elocutione. extrà, de donat. Apostolicæ. ver. fin. Hinc est quòd agrorum mensio subjicitur oculis. *16. q. 3. inter. de præscrip. quia indicante. C. fin. reg. l. 3.* Ventris inspectio, an mulier sit prægnans. *ff. de ven. inspi. l. 1. in prin.* Locorum pudicitiæ investigatio, an mulier sit virgo. extrà, de probat. proposuisti. an arcta, de frig. & ma. fraternitatis. vel aliter impedita. eo. tit. ex literis. Injuriæ an sit atrox æstimatio. *ff. de injur. l. 8.* Et literæ Papales an sint veræ vel falsæ, de cri. fal. licet.

¶ Ad secundum dic, quòd arbor authentica est : quod patet ex canonibus Isidori & Alexandri, *33. quæst. 5. capa. 2. & ultim.*

¶ Ad tertium dic, quòd quia in decretis de consanguinitate & affinitate tractatur, utile fuit ibi arborem ponere, & quia in decretalib. est idem tractatus, & in hoc volumine utile fuit repeti, & eo maximè, quia nemini venit in dubium, id satis esse validum, satisq; famosum, quod repetita lectio probat. C. de emen. lu. co. l. una. Item ex eo quia antiqui canones circa materiam illam multum fuerunt correcti : unde expediens fuit secundùm statum jurium novorum antiquam arborem decidere.

DEinde ad arborem consanguinitatis specialiter descendamus. Et primò quæritur quid sit consanguinitas, & unde dicatur : quid linea, quid gradus. Secundò quæritur quomodo arbor formetur, & quare sic punctetur : & interseremus regulas per quas cognoscitur gradus. Demum ponemus quædam notanda, & quasdam quæstiones.

¶ Ad primum dico, quòd consanguinitas est connexio personarum, ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eadem. Vel est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum : quod satis est idem. Dicitur autem consanguinitas, quasi sanguinis unitas : à con. & ligno, quia de communi sanguine descendunt. Et quæ copulationem conjugii non distinguo, an tales conjungantur, sint producti ex uxorio coitu, vel ex fornicario, quod est expressius extrà, de proba. per tuas.

¶ Linea verò est collectio personarum in eodem stipite descendentium, gradus continens, & numerum distinguens. Et est triplex linea, scilicet gradium descendentium, ascendentium & collateralium, *ut infra patet. de grad. l. 1. & l. jurisconsultus.*

¶ Gradus est habitudo distantium personarum, per quam cognoscitur quota agnationis vel cognationis linea duæ personæ inter se differunt. Et dicuntur gradus, à similitudinem graduum scalarum, vel locorum ascendentium : quia ita gradimur de proximo in proximum. *de grad. l. jurisconsultus. 6. gradus.*

¶ Formatur autem sic arbor. Primò vide[n]dum est descendentium : secundò descendentium : demum collateralium. Ascende super cellulam vacuam, quæ[n]dam sit ideò vacua, quia non potuit nomen proprium recipere, cùm aliæ cellulæ (exceptis his quæ pergeminantur) sumant nomen ab ipsa. Quomodo dicemus illam cellulam nominare, quam dicimus esse patris : fratrem fratris : patrem filii, & sic de singulis? eam alii vocant Ioachim, alii Procheum, alii[s] Nos autem à nomine bidelli nostri vocemus eam Bidellicium. Et scire debes, quòd competenter illa cellula mediæ ascendentium & descendentium dicitur directè per medium, ut à latere dextro ponerentur lularum ponerentur nomina matrium, ut abavus, proavus, &c. à latere sinistro nomina mulierum, ut abavia, proavia, &c. quia positi à latere dextro descendentium maribus, & econverso. Supra cellulam vacuam duæ cellula hæc continens, pater, mater, & unum punctum suprà, & unum infrà. Supra illam est cellula avus, continens duo puncta suprà, & duo infrà. Supra illam est cellula proavus, proavia, continens tria puncta

pra, & tria infrà. Supra illam est cellula abavus, abavia, habens quatuor suprà, & quatuor infrà. Descendendo sub cellula vacua est cellula habens filium & filiam: & habet unum punctum suprà, & unum infrà. Sub illa habens nepotem & neptem, & duo puncta suprà, & duo infrà. Sub illa pronepotem & proneptem, & tria puncta suprà, & tria infrà. Sub illa abnepotem & abneptem, & quatuor puncta suprà, & quatuor infrà.

¶ Antequam ad collaterales transeamus, scire debes quòd punctorum numeratio est numeratio graduum, habito respectu ad cellulam vacuam, & puncti superiores denotant computationem secundum jus canonicum, puncti inferiores secundum jus civile, &c. Ponitur autem computatio canonica in superiori parte cellularum, civilis verò in inferiori, ut detur intelligi excellentia juris canonici ad civile: maximè quoad hunc casum, quo instruimur in matrimoniis, quæ licitè contrahi possint, nec ne: & cum matrimonium sit sacramentum ecclesiæ, in eo præcipuè lex minor est canone, cum defecun. nup. c. ult. & pen. Vides autem ex punctorum prædicta, quòd in computatione ascendentium & descendentium concordat utrunque jus: quia in eis semper persona addita personæ per carnis propagationem gradum adjicit.

¶ Adinveniendum autem gradus inter eos secundùm utrunque jus, tolle hanc magistralem regulam. Ascendentium & descendentium quot sunt personæ de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eos. Si igitur vis scire quantum distat abavus à fratre, utroque computato & intermediis, quinque sunt personæ: deme unam, quatuor sunt gradus. Idem fiet de ipso P. ad abnepotem: quia eo modo erit septenarius personas: & sic quatuor sunt gradus. Si velis scire quot distet abavus P. ab abnepote P. inveniès ibi novem personas computato P. & sic octo erunt gradus. Scias autem quòd iste P. non habet totam suam computationem in arbore. Scias enim quod quilibet habet duos parentes: quatuor avos: octo proavos: sedecim abavos: & sic semper ascendentes duplicantur. Vnde impossibile fuisset tot personas in arbore scribere.

¶ Quæro an inter ascendentes & descendentes proximus copulæ conjugalis excedat quartum gradum? Et dicit. *Cap. insuper. de consang. & affin. §. item quæritur.* quòd non, per decre. non debet, eod. tit. quæ generaliter loquitur. Alii communiter contradicentes inter ascendentes & descendentes perpetuam esse prohibitionem dicunt: & quod de quarto gradu dicitur, in collateralibus locum habet. ad hoc *31. q. 3. progenierem. & duobus capitulis seq.* in quibus dicitur, quòd olim non solum ulq; ad secundum gradum, sed etiam in quantum notitia erat parentelæ extendebatur prohibitio. Ex quo ergo certum est alterum descendentem, & alterum ascendentem, perdurare prohibitio. ad idem Instit. de nupt. §. 1. ff. de ritu nupt. Inspice, & hoc verum puto.

¶ Ad collaterales transeamus, & ad fratrem & sororem: & causa brevitatis prosequendo solùm partem medianam arboris ad modum vexilli: qua intellecta reliqua intelligitur: quod per se patet, dicamus de fratre & descendentibus. Sub cellula fratris, fratris filius filia: ex istis filius nepos neptis: ex illa fratris filius filia: ex his P. & super P. est cum P. in primo gradu secundùm canones: & secundo secundùm leges. Ejus filius in secundo secundùm canones: in tertio secundùm leges. Nepos ejus in tertio secundùm canones: in quarto secundùm leges. Fratris pronepos est ipse P. in quarto secundùm canones: in quarto secundùm leges: & sic debet esse utraque punctatio, & illi sunt collaterales ad P. Et nunc de cellula quinta secundùm stipitem. Fac consequenter stipitem avos: ex eo patruus antiq: ex illa frater patruelis & amitinus, frater patruelis & amitina: ex illa horum filius & filia: ex illa horum nepos neptis. Patruus est P. secundo gradu, frater patruelis etiam secundo gradu: filius in tertio, nepos in quarto secundùm canones. Per leges autem patruus in tertio, frater patruelis in quarto, filius in quinto, nepos in sexto: & sic debet esse utraque punctatio. Postea fac proavum stipitem, & habet filios patruum magnum, amitam magnam, avum & aviam, avunculum magnum, & materteram magnam: illos non prosequimur. Ex cellula patrui magni propior sobrinus, propior sobrina, ex illa horum filius filia, ex illa eorundem nepos neptis. Et quia P. distat à proavo, quem nunc feci stipitem, tertio gradu, ergo à patruo tertio, & à propiori sobrino tertio, & à filio tertio, & à nepote qui exit lineam æqualitatis, quarto secundùm canones. Secundùm leges verò distat P. à patruo magno quarto, à propiori sobrino quinto, & à filio sexto, à nepote septimo, & sic debet esse utraque punctatio. Modo fac abavum stipitem cum tribus filiis, scilicet propatruo, proavo, & proavunculo: de proavunculo non prosequor. Ex cellula propatrui oritur cellula horum filius filia, ex illa horum nepos neptis, ex illa eorundem pronepos proneptis. Isti omnes sunt cum P. in quarto gradu, quia P. distat à stipite in quarto gradu, ex illa linea nullius exit lineam æqualitatis, ergo omnes, distant quarto. Secundùm leges propatruus distat v. filius vi. nepos vii. pronepos viii. & sic debet esse utraque punctatio.

¶ Nunc videndum est quibus regulis gradus illorum collateralium cognoscantur. Collateralium æqualis lineæ unam trado regulam secundùm canones.

¶ Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat à communi stipite, toto distant inter se, vel sibi attinent: hæc secundùm canones. Exemplum pone: quando facis abavum stipitem inter P. & pronepotem propatrui: nam quia illi sunt in linea æquali, quilibet distat à stipite quarto gradu: ergo inter se quarto.

¶ Secundùm leges verò aliter est, & sic dicimus regulam. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat à communi stipite, toto duplicato distant inter se, vel sibi attinent. Vides ergo ex superius dictis, & ex punctatione, quòd prædicti P. & pronepos propatrui distant viii. Et insurgit illa diversitas, quia secundùm leges quælibet persona gradum facit in collateralibus. Vnde duo fratres fa ciunt duos gradus: secundùm canones verò duæ personæ faciunt unum gradum. Vnde (ut patet in cellula fratris) frater est cum P. in primo gradu secundum canones, in secundo secundùm leges: sed computatio eorum ob aliud fit quam nostra. Bene ergo dicitur secundùm leges, quòd in æquali linea collateralium, sive linea sit paris numeri, sive disparis, non est reperire disparem gradum. Vide in linea paris numeri secunda vel quarta, disparis numeri prima vel tertia. In prima duo gradus, in secunda quatuor, in tertia sex, in quarta octo: quod non est secundùm canones, quia in æquali linea disparis numeri habemus disparem gradum: quia in prima primum, in tertia tertium, in quinta quintum: & sic de singulis.

¶ Nunc restat videre de collateralibus in linea inæquali, de quibus traditur talis regula secundùm canones. Collateralium in linea in æquali quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distant inter se. Exemplum pone faciendo abavum stipitem, P. & filius propatrui sunt in linea inæquali. Computemus ergo à remotiori, scilicet à P. sed P. distat à stipite quarto gradu: ergo à filio propatrui iv. & idem in descendentibus usque ad lineam æqualitatis: & hoc est quod dicimus, quòd persona addita personæ usq; ad lineam æqualitatis non crescit gradus: quia propatruus, filius ejus, nepos & pronepos omnes distant iv. gradu à P. Sed aliter secundùm leges, secundùm quas talem regulam tradimus.

¶ Collateralium in linea inæquali quot sunt personæ (stipite dempto) tot sunt gradus. Vide P. à stipite

distat IV. à propatruo V. à filio VI. à nepote VII. à pronepote VIII. & sic quælibet persona facit gradum. Vides ex supradictis quòd P. non potest contrahere cum aliqua de arbore. Distat enim à summo, scilicet ab avo: ab imo, scilicet à nepote, ab extremis collateralium, ab omnibus his quarto, à mediis citeriori: per quod satis patet, quòd cum nullo potest contrahere. Sed si extremus in collateralibus: utputa si pronepos propatrui, vel pronepos fratris, procrearet filiam, posset P. cum illa contrahere. Licet autem contrahatur in quinto gradu, remanet tamen consanguinitas: prohibitio enim, quæ per jus positivum, processerat, potuit tolli, sed naturalia sunt immutabilia, 5. dist. in princ.

¶ Scire debes, quod communiter dicunt doctores, quòd abavus & proavus, & avus sunt bigami, dicentes, quòd si non essent bigami, non possent filii eorum conjungi, cùm essent fratres: sed de hoc non multum curo: quia eadem ratione sic esset de aliis cellulis duplicibus, quòd personæ earum essent bigami. Vnde fingamus perinde, ac si in qualibet duplici cellula haberemus quatuor personas, ac si diceretur propatruus & uxor, proamita & maritus, unde duplicatio posita fuit, ut nomina demonstraret in utroque sexu, non ut eos conjuges denotaret. Sciendum est etiam, quòd in collateralibus æqualis lineæ bene sequitur ista regula affirmando & negando. Ego & tu sumus consanguinei in linea æquali, & ego possum accipere filiam tuam: ergo tu meam. Et negativè, ego non possum accipere filiam tuam: ergo nec tu meam. Affirmativa procedit in linea æquali quarti gradus. Negativa in tertio vel citeriori. Sed in linea inæquali hoc non procedit affirmando vel negando: quia si unus est in quarto, alter in tertio vel citeriori, qui est in tertio vel citeriori, potest contrahere cum filia ejus, qui est in quarto gradu, & non econverso. Sed propatruus hujus filius & nepos contrahere possunt cum filia P. sed non econverso.

¶ Demum quæritur, an collaterales, quorum unus est in quinto & alter in primo, puta filia P. & propatruus possint ad invicem contrahere? Dicit Hostiensis quod non. *& hoc not. extrà eod. quod dilectio. & ca. tua. & infra hujus tit. de consang. §. nunquid. in v. & 1.* quod per suam argumenta nititur probare sic, scilicet patet & filius unus persona censentur. *C. de impub. & aliis sub. l. ult.* sicut ergo contrahitur cum stipite, sic nec cum filiis stipitis. Sed dicit prædicta decret. tua, ubi fratres videntur poni in stipite. Contrarium tenet Bernh. quod colligitur ex quam ponit suprà eod. tit. c. ult. & Ra. & Io. de Deo. Et hoc est verissimũ, quod probant verba regulæ positæ in eod. c. ult. dum dicit ibi, descendentium ab eodem. Sed certum est quòd propatruus descendit à stipite. Praeterea aut dicit quòd est inter eos prohibitio ascendentium & descendentium, aut collateralium: de primo patet negando, quòd certum est filium P. non descendisse à propatruo. Est ergo prohibitio collateralium. Sed certum est, quòd isti distant quinto, quid igitur impedit illos collaterales contrahere, non video. Io. And.

Multa dies, variusq; labos hujusce paravit
Artis notitiam: quæ modò clara patet.

PRIMVM GENVS AFFINITATIS, QVOD HODIE HABET PROHIB.

Relictus relictæ fratris. 1.	Vxor fratris olim relicta.	Frater.	PRIMVS GRADVS.	Soror.	Vir sororis olim relictus.	Relicta relicti sororis. 2.
	Vxor Filii fratris.	Fratris Filius.	SECVNDVS GRADVS.	Sororis Filia.	Vir Filiæ sororis.	
	Vxor nepotis fratris.	Fratris nepos.	TERTIVS GRADVS.	Sororis neptis.	Vir neptis sororis.	
	Vxor pronepotis fratris.	Fratris pronepos.	QVARTVS GRADVS.	Sororis proneptis.	Vir proneptis sororis.	

ARBOR AFFINITATIS.

1. 2. *Duæ superiores cellulæ his numeris notatæ, decoris ergò positæ sunt, ad genus affinitatis demonstrandum, non habent tamen prohibitionem.*

AFFINITATIS DECLARATIO.

AFfinitas secundùm canones, est personarum proximitas ex coitu proveniens, omni carens parentela. Et dicitur affinitas quasi duorum ad unum finem unitas; eò quòd duæ cognationes diversæ per nuptias secundum

leges, vel per coitum secundùm canones copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, *ut ff. de grad. cognat. l. non facile. §. affines.*

¶ Scies autem quòd affinitas est perpetuum impedimentum, quod durat etiam mortua persona, qua mediante contrahitur 35. q. 10. fraternitatis.

¶ Per carnalem copulam viri & mulieris inter consanguineos mulieris & virum, & inter consanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis ejusdem gradus, cujus est consanguinitas. Si ergo consanguineus tuus cognoscat mulierem: si vis scire quoto gradu affinitatis attinet tibi mulier illa, vide quoto gradu est tibi consanguineus tuus, & quoto est tibi ille consanguineus, toto mulier est tibi affinis, & semper in primo genere. Dictum est in regula, viri & mulieris, & non viri & uxoris: quia secundùm canones etiam per coitum fornicarium & incestuosum contrahitur affinitas, pater de eo qui cog. consang. uxor. suæ, *cap. discretionem. & cap. penult.* Inter consanguineos mulieris & virum, & consanguineos viri & mulierem, ideò dicitur: quia inter virum & mulierem non contrahitur affinitas, sed ipsi sunt affinitatis causa. Item inter consanguineos viri, & consanguineos mulieris nulla est affinitas. Vnde duo fratres contrahunt cum duabus sororibus, pater & filius cum matre & filia, sed est affinitas inter consanguineos mulieris & ipsum virum, & consanguineos viri & ipsam mulierem. de consang. & affinit. quod super his.

Regula. Quotiescunque inter unam personarum, de quibus quæritur, & conjugem alterius non est vel non fuit consanguinitas intra quartum gradum inclusivè, nulla est prohibitio: ut inter me & conjugem nepotis mei non potest esse matrimonium: quia nepos meus est mihi consanguineus intra quartum gradum.

Aliud exemplum. Soror mea habuit maritum, ea mortua maritus ejus aliam accepit, quo defuncto, potero contrahere cum ejus relicta: quia inter me & illam relictam nulla est, nec fuit consanguinitas.

Ad arborem Affinitatis & ejus materiam transeamus. Et primò videndum est quid sit affinitas, & unde dicatur: & quomodo ipsius genera distinguunt, & gradus computentur: deinde arborem formemus. Ponemus postea quædam notabilia, & quasdam quæstiones.

¶ Est autem affinitas personarum proximitas ex coitu proveniens, omni carens parentela. hoc secundùm canones: sed secundùm leges est proximitas proveniens ex nuptiis, & requiritur secundùm leges, quòd legitimæ sint nuptiæ, non interdictæ, ut contrahatur affinitas. *ff. de grad. l. non facile. §. secundum.* Et dicitur affinitas, quasi duorum in unam finem unitas, eò quòd duæ cognationes diversæ per nuptias secundùm leges, vel per coitum secundùm canones copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, *ut in eo l. §. affines.*

¶ Sed quòd per fornicarium coitum, & incestuosum secundùm nos contrahatur affinitas, patet *de eo qui consang. uxor. sua. cap. discretionem. & eod. titu. cap. penult.* Sed consideratio legis fuit circa hæreditates & tutelas deferendas, & ne quis cogatur adversus affinem testimonium dicere. *ff. de grad. l. personas. in princip. & de teste. l. 3. & 4. quæst. §. 6. autem in omnib. ver. item lege Iulia.* Sed canon quoad matrimonia prohibenda consideravit unionem carnis, quæ insurgit ex copula. Et est videre secundùm hoc, quòd consuetæ potest attinentia consanguinitatis & affinitatis: ut si quis cognoscat consanguineam, omnes consanguinei utriusque sunt utrique affines. Scias autem quòd affinitas est perpetuum impedimentum, quod durat etiam mortua persona, qua mediante contrahitur. *35. quæst. 2. fraternitatis.* Nec oritur affinitas ex pollutione extraordinaria, qua fit extra clausura pudoris. *35. quæstio. 3. extraordinaria. & adde quod ibi not.*

¶ Et insurgit affinitas ex coitu interdum cum publica honestate, interdum sine: & publica honestas interdum sine affinitate, ut si cognosco uxorem vel sponsam, hic impedimentum est publicæ honestatis & affinitatis: si cognosco non sponsam, hic affinitas sola est: si sponsam nondum cognovi, ibi sola publica honestas. Hinc dico quia mortua est uxor tua, & vis contrahere de dispensatione ecclesiæ cum consanguinea sua, & ecclesia dispensat, quòd possis contrahere cum illa, non obstante quòd sit tibi affinis, tali gradu per dispensationem adhuc contrahere non poteris: quia licet publicum sit impedimentum affinitatis, non tamen publicum est impedimentum publicæ honestatis. Debes ergo facere exprimi, quod possis cum tali contrahere, non obstante impedimento publicæ honestatis, pro eo, quòd desponsati consanguineam ejus in quarto gradu: & non obstante quòd est tibi affinis in quarto, pro eo, quòd dictam desponsatam carnaliter cognovisti, & tunc matrimonium procedere poterit.

¶ Genus affinitatis cognoscitur per hanc regulam, sed non gradus. Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, sed non gradum. Isto modo, si is qui est mihi in secundo gradu consanguinitatis, cognoscit mulierem, illa est mihi secundo gradu affinitatis, & primo genere: si alius eam cognoscit, ille attinet mihi secundo genere affinitatis, & secundo gradu: si ille aliam mulierem cognoscit, illa attinet mihi tertio genere affinitatis, & secundo gradu. Sed quia solùm primum genus hodie habet prohibitionem, & quia B. plene tradidit extrà, de consang. & affin. cap. non debet. hic circa hoc non insisto. Ergo si persona mihi consanguinea conjungat sibi aliam personam carnali copula, persona juncta est mihi affinis primo genere affinitatis: si attinens mihi primo genere affinitatis carnali copula se alteri commisceat, illa attinet mihi secundo genere: si affinis mihi secundo genere aliquam cognoscat, illa est mihi affinis tertio genere, sed eodem gradu. Est igitur videre de gradibus. Certum est, quòd affinitas non habet hodie prohibitionem nisi in primo genere, & in illo usque ad quartum gradum: licet affinitas non habeat suam specialem computationem graduum, sed computantur gradus affinitatis secundùm gradus consanguinitatis. Si ergo consanguineus tuus cognoscat mulierem, si vis scire quoto gradu est tibi consanguineus tuus secundùm regulas, quas tradidi in proxima arbore, & quoto est tibi ille consanguineus, toto mulier est tibi affinis, & semper in primo genere.

¶ Nunc formemus arborem: & in medio arboris sunt quatuor cellulæ, & in prima superiori ponitur primus gradus, in secunda secundus, in tertia tertius, in quarta quartus gradus. Et de his primò quæritur, quare ponantur in medio fratris & sororis. Secundò, quare non exprimant attinentiam, dicendo, primus gradus affinitatis, & sic de singulis. Ad primum dic, hoc fuisse videtur intelligi, quòd affinitas oritur ex consanguinitate, & quòd ab utroque sexu virili & fœmineo affinitas contrahatur. Ad secundum dic, attinentiam non fuisse expressam, ut illa computatio graduum ad consanguinitatem & affinitatem referatur: unde tu & frater sunt in primo gradu consanguinitatis, & frater & vir sororis sunt in primo gradu affinitatis, & sic de aliis. Deinde à latere dextro dictæ lineæ ponitur alia linea quatuor cellulas continens: in prima scribitur frater, in secunda fratris filius, in tertia fratris nepos, in quarta fratris pronepos. Ad dorsum hujus alia linea continens alias quatuor cellulas: in quatuor

prima scribitur uxor fratris olim relicta, in secunda uxor filii fratris, in tertia uxor nepotis fratris, in quarta uxor pronepotis fratris. A latere sinistro sunt aliæ quatuor cellulæ: quarum prima soror, secunda sororis filia, tertia sororis neptis, quarta sororis proneptis. Ad dorsum harum sunt aliæ quatuor: prima vir sororis olim relictus, secunda vir filiæ sororis, tertia vir neptis sororis, quarta vir proneptis sororis. Ponuntur etiam aliæ duæ cellulæ, una à latere dextro continens, relictus relictæ fratris: à sinistris relicta relicti sororis, quæ secundùm omnes ponuntur ad decorem, & ad demonstrandum generà affinitatis, quæ hodie prohibitionem non habent. Adhuc habes duas lineas reflexas, quarum una oritur in cellula fratris, & terminatur in cellula viri sororis, in qua scribitur primum genus affinitatis. Item alia linea reflexa, quæ oritur in cellula sororis, & terminatur in cellula uxoris fratris, in qua idem scribitur.

¶ Circa hoc quæro, quare in cellula, uxor fratris, scribitur, olim relicta, quod non ponitur in aliis cellulis inferioribus ejusdem lineæ? Et dic hoc factum fuisse propter cellulam, quæ ponitur ad dorsum illius. q. d. frater habuit uxorem, mortuo fratre uxor ab eo relicta contraxit cum alio viro, illa demum mortua, iste relictus à relicta fratris, vult contrahere cum sorore, nunquid potest? Olim non poterat, quia erat sibi in secundo genere, & primo gradu, hodie verò potest. Idem sit repetitum quoad cellulam viri sororis.

¶ Ad cognoscendum ergo gradus affinitatis & genus eam per formam arboris, quàm ex priùs dictis, tolle hanc solam regulam magistralem. Per carnalem copulam viri & mulieris inter consanguineos mulieris & virum, & inter consanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis: & ejusdem gradus cujus est consanguinitas. Quare dicatur in regula per carnalem copulam viri & mulieris, & non viri & uxoris, colligi ex his, quæ in principio dixi. Inter consanguineos mulieris & virum, & consanguineos viri & mulierem, ideò dixi: quia inter virum & mulierem non contrahitur affinitas, sed ipsi sunt affinitatis causa. Item inter consanguineos viri & consanguineos mulieris nulla est affinitas: unde duo fratres contrahunt cum duabus sororibus, pater & filius cum matre & filia. Sed est affinitas inter consanguineos mulieris & ipsum virum, & consanguineos viri & ipsam mulierem. extrà. de consang. & affin. quod super his. Primi generis quare dixerim, etiam ex superioribus patuit, & ejusdem gradus cujus est consanguinitas: vide hoc in arbore, nam frater & soror sunt in primo gradu consanguinitatis, maritus sororis est fratri in primo gradu affinitatis, & sic uxor fratris sorori, & sic filia sororis est filio fratris & ipsi fratri in secundo gradu consanguinitatis, maritus ejus in secundo gradu affinitatis, & econverso, & sic in reliquis. Vnde vir proneptis sororis attinet fratri & omnibus descendentibus, qui sunt in arbore, quarto gradu affinitatis: & hoc ideò, quia toto gradu consanguinitatis attinet prædictis ipsa proneptis. Qui sunt in arbore, ideò dixi, quia si pronepos fratris haberet filium, ille excederet lineam æqualitatis, & sic attinet quinto gradu secundùm regulas traditas in proxima arbore.

¶ Post hoc notandum est, illud præcisè non sequitur, ego & tu sumus affines, ergo filius, quem procreo, est tibi affinis. Nam interdum filius meus mutat genus attinentiæ, quia ego sum tibi affinis, & ipse consanguineus interdum nil attinet tibi, interdum mutat gradum, interdum nec mutat genus, nec gradum. Exemplum, si ego & tu sumus affines per appositionem mei, quia scilicet contraxi cum consanguinea tua, si ex dicta consanguinea tua filium procreo, ille est tibi consanguineus, non affinis: sed si ego maritus consanguineæ tuæ ex alia muliere filium procreo, ille nec est tibi consanguineus, nec affinis. Si verò tu consanguineus uxoris meæ filium procreas, hic filius non mutat genus attinentiæ quia tu pater es mihi affinis, & ipse affinis, sed fit in fi- xor mea eratis in æquali linea, vel inæquali, & non motior, quia tu eras in tertio, ipsâ in secundo vel tunc ipse filius mutat gradum, quia tu pater es mihi in tertio gradu affinitatis, & ipse mihi in quarto. Si tu, & uxor mea eratis consanguinei in linea inæquali, uxor mea erat remotior, ut quia ipsa in tertio, & tu in secundo: tunc filius tuus non mutat genus nec gradum, quia tu mihi affinis, & ipse affinis: tu in tertio gradu, ipse in tertio gradu. Item nota quòd istud etiam aequitur, ego & tu sumus affines, & ego non possum ar- re filiam tuam: ergo nec tu meam: quia si haberem sanguineam tuam in uxorem, tu bene posses contrahere cum filia mea, quam habui ex alia muliere: quia affinitas non contrahitur inter consanguineos viri, & consanguineos mulieris: sed inter virum & consanguineos lieris, & inter mulierem & consanguineos viri, ut ait, probatur extrà, de consang. & affin. quod super his. ego non possum contrahere cum filia tua, nisi forsan excederet quartum gradum, ut quia esset in quinto. Et simile secundùm quod dixi suprà in proxima arbore finem.

¶ Nunc quæritur, an affinitas inter ascendentes & descendentes habeat perpetuam prohibitionem, an datur tantùm usque ad quartum gradum? Et secundum opinionem Goffredi, de qua dixi suprà in arbore proxima circa medium, diceremus quòd usque ad quartum gradum tantùm. Sed tenendo contrariam opinionem dicimus, quòd prohibitio sit perpetua. Dicit enim quòd ita abstinere debemus à consanguineis uxoris ut propriis, extrà, de consanguini. & affinit. *cap. 3. vel. propinqui. & cap. equaliter.* Si ergo inter consanguineos ascendentes & descendentes prohibitio extenditur ad infinitum: ergo inter affines ad idem, *instituta. de nupt. & ibidem.* & dicit lex, quod tales affines ascendentes & descendentes habentur loco parentum & liberorum. ff. de gradibus. l. non facilè. 6. & retrò. in fine. Eodem modo posset formari quæstio de affinibus, quorum unus est in primo gradu, alter in quinto, sicut in consanguineis fit. *Ibi suprà, in arbore proxima. in fine.* An autem liceat diversis uxoribus habere in uxores duas cognatas, scilicet matrem & filiam, & an conjuncti olim in gradu prohibito hodie permisso simul manere possint, de hoc vide *extrà, de consang. & affin. cap. non debet.*

¶ Vltimò quæritur ad utramque arborem, an prohibitio consanguineorum vel affinium conjungendorum cedat ex prohibitione divina, an ex humana, & quæ facta fuit prohibitio. Breviter scias quòd olim propter necessitatem frater necessariò habuit contrahere cum sorore, & consanguinei cum consanguineis: unde non collateralibus non erat prohibitio. Hoc fuit à principio generis humani in filiis & nepotibus Adæ, hoc etiam post diluvium in nepotibus Noë. In Levitico vero habitæ fuerunt ferè duodecim personæ, quas vide in extrà, de restitu. spol. cap. literas. & de divor. cap. gemus. Demum jus positivum canonicum prohibet consanguineos & affines primi generis conjungi in tertio gradu & citeriori: quæ prohibitio posita usque ad quartum gradum est restricta. extrà, eod. non debet. retis etiam quibusdam aliis prohibitionibus, ut patet. Dispensatio verò fuit ex causa, quæ ibi ponitur. & extra de nuptiis cap. licet ex quadam. per quod patet, quòd prohibitio partim procedit ex jure divino, & partim ex positivo. Vnde in secundo gradu æqualis lineæ collateralis contrahere possunt jure divino, sed non positivo. Ratio verò prohibitionis sumitur *31. quæst. 3. § 1. capite.* fiat matrimonium propter charitatem ampliandam. Nam si contraherent cum sorore, idem esset pater & socer, mater & socrus, fratres

frater, &c. Sed si alium habeo patrem, alium socerum, quorsum se charitas protenderet: in qua universi fideles & præcipuè studentes continuè perseverent per gratiam ejus, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

QVÆSTIO VI.

Nunc quæritur, quibus accusantibus, vel testificantibus, consanguineorum conjunctio dirimenda sit.

C. I. ¶ *Consanguinei tantùm, vel si progenies defecerit, antiqui & veraces propinquitatem in synodo computent.*

Deinde ita decrevit Fabianus Papa.

Consanguineos *a* extraneorum nullus accusét, vel consanguinitatem in synodo computet: sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet, id est, pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, & eorum posteritas. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus eadem propinquitas nota sit, Episcopus canonicè perquirat: & si inventa fuerit propinquitas, separetur.

C. II. PALEA.

[Cœlestini Papæ *decretum ecclesiæ Florentinæ missum.*]

Vltimo nobis, quòd secunda, quam contra prohibitionem ecclesiæ duxit, non sit uxor, etiamsi primam non habeat desponsatam. Nam quod contra interdictum & ordinem ecclesiæ factum est, ranquam inordinatum, ratum non haberi tam divinæ, quàm humanæ legis proclamat auctoritas. Quia igitur ea, quam inordinatè superduxit, prohibitione renitente, uxor non est, cogendus est eam recipere, quam juravit & desponsavit, & ex ea prolem genuit: ut juramenti religio non vilipendatur, & fidei ad invicem promissa servetur, & proles in cultu Dei nutriatur & educetur, & alii exinde occasionem pejerandi *b*, & alias decipiendi assumere non valeant. Quod autem parentes, fratres, & cognati utriusque sexus in testificationem suorum ad matrimonium conjungendum vel dirimendum admittantur tam antiqua consuetudine, quam legibus approbatur. Ideò enim maximè parentes, & si defuerint parentes, proximiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiam & cum testibus, & charis, tum etiam ex recitatione majorum scire laborat. Qui enim melius recipi debent, quam illi, qui melius sciunt, & quorum est interesse, ita ut, si non interfuerint, & consensum non adhibuerint, secundùm leges, nullum fiat matrimonium? Quod verò legitur [*c* pater non requiratur in causa filii, nec filius in causa patris] in criminalibus causis & contractibus verum est: in matrimonia verò contrahendo & disjungendo, ex ipsius conjugii gratia, & quia favorabilis res est, congruè recipiuntur. *d*

¶ *Hæc deest impleriis, vetustis exemplaribus. Habentur verò qui matrimonium accusari poss. cap 3. ex Clemente III. ad hanc tantùm, Florentino Episcopo, alias ecclesia Florentina: indeq; ea, quæ nunc manifestior est emendata, verbis aliquot & additis, & sublatis.*

C. III. ¶ *Qui jurejurando propinquitatem formare debeant.*

Item Vrbanus Papa *Richardo a Genuensi Episcopo.*

Notificamus *b* tibi, ut postquam tres, aut duo ex propinquioribus jam defunctæ uxoris ejus, qui accusatur, vel vivæ, hanc propinquitatem jurejurando firmaverint, vel tres aut duo ex antiquioribus Genuensibus, quibus hæc propinquitas nota est, qui bonæ famæ, & veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio, & omni malo studio, supradicto modo consanguinitatem firmaverint, sine omni mora conjugia dissolvantur. Quòd si propinqui, aut extranei verbis tantùm propinquitatem testantur, & juramento probare vel noluerint, vel nequiverint, conjugium nullatenus dissolvatur: sed competens eis pœnitentia propter infamiam, vel peccati maculam (si fortè in hac re contraxerint aliquam) injungantur.

C. IV. ¶ *Sua confessioni relinquuntur, quorum investum nullus jurejurando affirmat.*

Item ex *c* concilio Vrbani Papæ habito in Apulia.

Si *d* duo, vel tres viri consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsimet fortè confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si verò neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum, per fidem, per judicium Christi in vera obedientia obtestentur, quatenus palàm faciant, utrum se (sicut est fama) consanguineos recognoscant, si negaverint, sibiipsis relinquendi sunt: ita tamen, ut si aliud in conscientia habeant, se à liminibus ecclesiæ, à corpore & sanguine Domini, à fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se Episcoporum judicio segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

2 pars. *Ecce quibus accusantibus vel testificantibus consanguineorum conjunctiones sunt dirimenda. Cujusmodi verò juramentum ab accusatore sit exigendum, ex Romano ordine* 1 *habetur. Est autem hujusmodi.*

1 ¶ Ordine] *Cæteri collectores cetant non;* ex ordine: *sed, ex concilio Romano sub Gregorio III. Ex quibus collectoribus, & vetustis Gratiani exemplaribus nonnulla sunt emendata in hoc, & in sequentibus capitibus.*

C. V. ¶ *Iuramentum accusatoris.*

I. De *e* parentela illa, quam dicunt esse inter illum N. & istam ejus conjugem N. quidquid inde scis, & audisti à tuis vicinis, aut à tuis propinquis antiquioribus, quòd tu per nullum ingenium, nec propter timorem, nec propter amorem, aut per *f* præmium, aut ejus *g* consanguinitatem celabis Episcopum tuum, aut ejus missum, cui hoc inquirere jusserit, quandoque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & istæ sanctorum reliquiæ.

C. VI. ¶ *Iuramentum testium.*

Illud *h* sacramentum *i*, quod iste juravit de illa parentela, quæ inter illum N. & ejus conjugem N. computatur, quòd tu illud observabis, in quantum sapis, aut audisti. Sic te Deus adjuvet.

3 pars. *Hoc Iuramentum non est separationis, sed Synodale, institutum ab* Eutychiano Papa.

C. VII. ¶ *Synodale iuramentum.*

Ait enim.

Episcopus *k* in synodo residens post congruam allocutionem septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eo am-

1 *Sent. 4. dist. 41. Poly. l. 6. tit. 4. Ansel. 10. c. 60. Bur. l. 7. c. 26. Ivo p. 8. c. 97. Pann. l. 7. c. 14. Extra, qui matri. accus. poss. cap. 1. videtur.* b *idem petendo.* c *ff. de testibus. l. testis idoneus.* d *al. admittuntur.*

a *al. Cypriano.* b *Sentent. 4. distinct. 41. Ivo part. 9. cap 83. Pannorm. lib. 7. cap. 85.* c *In codice pervetusto ex Eugenio II.* d *Sentent. ibid. Ivo p. 9. c. 52.* e *Polyc. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 74. Burchi. l. 7. c. 25. Ivo p. 9. c. 61. Pannorm. l. 7. cap. 80.* f *al. propter.* g *al. propter.* h *al. Istud.* i *Burch. l. 7. c. 26. Ivo p. 9. c. 62. Pann. l. 7. c. 87.* k *Polyc. l. 6. tit. 4. Ansel. l. 6. c. 152. Burch. l. 1. c. 91. 92. 93.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

plius prout viderit expedire, matutiores, honestiores, atque veraciores viros in medium debet evocare, & alatis sanctorum pignoribus unumquenque illorum tali sacramento constringat. Amodò in antea quidquid nosti, aut audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem, & rectam Christianitatem in parochia factum sit, aut futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantùm ut ad tuam cognitionem quocunque modo pervenisat, fi scis, aut tibi fuerit indicatum synodalem causam esse, & ad ministerium Episcopi pertinere, quod tu nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter a pretium, nec propter parentelam ullatenus celes Episcopum, aut ejus missum, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & illæ sanctorum reliquiæ. Illud 1 sacramentum, quod iste juraverit de synodali causa, quod tu illud ex te ita observabis, inquantum sapis, aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es. Sic te Deus adjuvet, &c.

1 ¶ Illud] *Burchardus legit*, istud. *& ante hæc verba proponit hanc rubricam*, Iuramentum cæterorum.

4 pars. *Ab hoc juramento illud sumptum est, principio paululum derivato. Porrò de juramento separationis* Innocentius Papa II. *scribit Othoni Lucensi Episc. dicens.*

C. VIII. ¶ *Iuramentum illorum, qui consanguinitatem probant.*

II. DE parentela illa, unde nos consulere voluisti, pro qua etiam est ad nostram audientiam appellatum, aliorum fratrum scripta suscepimus, qui utique causam ipsam diverso modo narrabant. Et primò quidem tam in gradibus, quàm in nominibus personarum discordasse: postmodum verò in altero eorum computatores ejusdem parentelæ dicuntur convenisse. Cæterum in hujusmodi casibus summopere consideranda est qualitas personarum, quæ aliquid contra quoslibet astruere velint: quæ etiam jusjurandum præstare debent, quod neque gratia, neque pretio, vel timore, vel odio alicujus hoc dicunt contra eos, de quibus agitur: sed potius, quia credant ita verum esse, & ita se à suis antecessoribus audivisse. In quibus omnibus non debet aliqua varietas, vel contrarietas inveniri.

5 pars. *Qui verò separantur ab invicem, hujusmodi juramentum præstabunt* b.

C. IX. ¶ *Iuramentum separationis.*

AB c isto die in antea, quòd tu per nullum ingenium te socisbis huic tuæ consanguineæ 1 N. cum qua contra legem, & rectam Christianitatem adulterium & incestum perpetrasti, nec in conjugio, nec in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illâ ad unam mensam manducabis & bibes, aut sub uno tecto manebis: nisi fortè in ecclesia, aut in alio publico loco, ubi nulla mala suspicio possit esse, & ibi coram testibus idoneis pro certa necessitate pariter colloquamini: nec aliam conjugem accipies, nisi fortè post peractam pœnitentiam tibi licentia data fuerit ab Episcopo tuo, aut ejus misso. Sic te Deus adjuvet, & istæ sanctorum reliquiæ.

1 ¶ Consanguineæ] *Quæ sequuntur usq; ad verse.* perpetrasti. *addita sunt ex Burchardo & Ivone, item q; alia nonnulla.*

6 pars. *Occasione verò consanguinitatis uxorem suam dimittere, & aliam ducere non licet alicui, nisi causa primùm probata fuit.*

C. X. ¶ *Nisi coram ecclesia consanguinitate probata uxorem dimittere non licet.*

Unde Alexander Papa II. *Guilelmo de Montfortio* d.

MYltorum e relatione cognovimus, te propriam velle abjicere uxorem, & adhærere alteri, prætextum consanguinitatis occasionem. Unde Apostolicæ auctoritate interdicendo mandamus tibi, ut hanc quam nunc habes uxorem, nullatenus præsumas dimittere, vel aliam ducere, donec Episcoporum religiosorum consilium causam istam examinaverit.

7 pars. *Recepturus verò eam, quam injustè dimisit, non jurabit.*

C. XI. ¶ *Reconciliatorum juramentum.*

AB a isto die in antea istam conjugem tuam N. quam injustè dimiseras, ita tenebis, sicut per rectum maritus suam debet habere conjugem, in dilectione, & in bona disciplina: ne eam per ullum malum ingenium à te separabis, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adjuvet, &c.

Quòd autem unius testimonio conjugia apud quosdam dirimantur, nulla ratione ratum habetur. Cum enim Dominus dicat: [*Omne verbum stabit in ore duorum vel trium testium.*] *Incidit in Herdensi concilio, cap. 20. dicatur:* [*Omnis controversia de ecclesiasticis rebus sit, secundùm divinâ legem sub duobus vel tribus testibus terminetur, Domino dicente:* c [*in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.*] *Item alibi dicatur:* [*nullus 2 personæ testimonium habeat exercitatæ testimonio aliquid credatur.*] *evidenter apparet, unius assertione conjugia non esse dirimenda.*

1 ¶ Contra alium] *In Deuteronomio hæc adduntur, quid illud peccati & facinoris fuerit. In Evangelio autem sunt tantummodo sequentia*, ut in ore duorum, &c.

2 ¶ Nullius personæ] *In codice Theodosiano, lib. c. non leguntur hæc verba*, & nunc manifestè sanctimus, ut omninò testis responsio audiatur, etiam si pristinæ honore præfulgeat. *quorum similia recitantur 1. p. 16. c. 20. 4. Et Gratianus supr. 6. q. 2. in princ. hanc tenet sententiam attulit.*

QVÆSTIO VII.

QVòd autem quæritur, *si illi, qui de verbis* [*scriptum super Leviticum, cap. seu qu. 76. dicens.*

C. I. ¶ *Non appellantur filii, qui de illicitis nascuntur.*

QVid f est [Quicunque 1 dormierit g cum uxore sua, sine filiis morietur,] cùm filii ex illicitis conjunctionibus & ante nati sint, hodieque maneant? An hoc intelligendum est lege Dei constitutum, ut illi tantùm qui ex eis nati fuerint, non deputentur filii, id est, parentibus jure succedant.

1 ¶ Quicunque dormierit cum cognata sua] *Hæc verba non sunt hîc apud beatum Augustinum, sed inter quæstionis 76.*

QVÆSTIO VIII.

DE his verò, qui ignoranter conjuncti sunt, in primo consanguinitatis vel affinitatis ex affinitate gradu relinquantur, Gregorius *in Registro dicit, dicens.*

¶ *In Polycarpo citatur ex Gregorio in Decreto.*

C. I. ¶ *Non separentur, qui infra septimam generationem ignoranter copulantur.*

DE h gradibus verò cognationum, qui infra

---

a *al. præmium.* b *al. præstabant.* c *Poly. l. 6. tit. 4. Anselm. lib. 10. cap. 75. Burch. l. 7. cap. 27. Ivo p. 9. cap. 63. Panorm. lib. 7. cap. 28.* d *al. Montfortensi.* e *Ivo part. 9. c. 32. Panor. l. 7. c. 32.*

a *Poly. ibid. Burch. l. 9. c. 31. Ivo p. 3. cap. 217. Panorm. l. 6. c. 41.* b *Deut. 17.* c *Deut. 19. Matth. 18.* d *al. quem.* e *6. quæst. 2. in princ. sup.* f *Burchardus cap. 17. Ivo part. 9. c. 12. Panor. l. 7. c. 13.* g *Levit. 20.* h *Ivo l. 6. tit. 4.*

tam generationem in matrimonio sunt inventi, si nescientes fuerint, & jam multa curricula annorum sint revoluta, ita ut filios habeant, in sexto qui inventi sunt, aut forsitan in quinto, hujusmodi non separentur, donec nos Domino permirente, ore ad os loquamur. Hoc autem duo secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Qui verò de his duobus gradibus novas contraxisse nuptias videntur, id est, infra anni coronam, modis omnibus separentur. De cætero verò generalia per omnem provinciam statuta percurrentia taliter firmentur, ut nullus audeat deinceps tale scelus perpetrare: & qui fecerint, sine retractationis misericordia acrioribus puniti ultionibus separentur. Hi verò, qui propinquas sanguinis uxoris suæ in matrimonio sibi sociaverunt, sicut jamdudum vobis scripsimus, qui eodem gradu inventi sunt, separentur: aut suspendatur eorum causa, usque dum nos infimus Domino auxiliante conveniamus. *Idem.* ¶ De 1 his, qui post mortuas uxores, secundas nuptias contraheve volebant, justè, & honestè, & rationabiliter prospeximus ib eorum consanguineis usque ad quartum gradum genealogiæ abstinere. Hoc nos secundùm indulgentiam sanctæ matris ecclesiæ mitius prælibavimus. Cæterùm tanta 2 secularium legum censuram dignis coërcitionibus, gravibusque disciplinæ inventionibus *a* hæc omnia mala & illicita modis omnibus resecanda sunt, ut in futum deinceps tempore cuncta quiescant.

¶ De his, qui] *In Polycarpo hæc verba sunt ex eodem Gregorii*, sed habentur conjunctè cum *c. de affinitate. supr. q. 2. & 3. & proxime antecedunt huic capitulo, de gradibus.*

1 Sancta secularium] *De pœna incestorum est in novellis 12. Iustiniani, & in Capitul. l. 7. c. 432. & 435. & in adjectis, cap. 124. & 125.*

C. II. ¶ *In quarto & quinto gradu qui consanguinitate juncti inventi fuerint, separentur.*

Idem *Felici Messanæ civitatis Episcopo.*

HAEc *b* salubriter præcavenda sancimus, ne quis filiolum propinquam sanguinis sui, usquequò affinitatis lineamenta generis successione cognoscuntur, matrimonio sibi desideret copulare: sed 1 sicut à majoribus nostris definitum est, ita modis omnibus observetur: quoniam usque ad septenarium numerum parentelæ, nulli unquam copulam contrahere licentiam damus, his videlicet, qui ex patre & matre consanguinitatis parentela descendunt. Qui autem, & quæ in quarto, vel in quinto gradu conjuncti inventi fuerint, separentur: quoniam scriptum est; ‹ [Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus.] & iterùm: [Anima, quæ fecerit quippiam ex istis, peribit de medio populi sui.] Sanè quibus 2 conjunctio interdicitur illicita, habebunt ineundi conjugii melioris libertatem.

Usq; in eodem crimine usq; ad mortem alterius eorum contumaciter perseveraverint.

¶ *Integrum caput.* Hæc salubriter, *ut est apud Gratianum, vide in Anselmo citatur ex Gregorio. In Polycarpo autem separatim est c. Psalterium. supr. 30. q. 3. attributum Zachariæ. In Conciliis Tolet. II. c. 3. quod referunt Burchardus & Ivo, habentur catena verborum, præter ea quæ indicabuntur.*

1 ¶ Sed licet] *Hæc usq; ad versic.* Separentur, *alsunt à omnibus, Burchardo & Ivone.*

2 ¶ Sanè quibus] *Hæc in concilio impresso non habentur; quamvis apud Burchardum & Ivonem ponuntur conjunctè cum superioribus. Leguntur autem in Agathensi, & Epaunensi, Turonensi 2. & in Capitularibus adjectis, sed aliqua cum varietate, ut est notatum supra cap. 9. 2. & 3. de incestu.*

3 ¶ Vidi in eodem] *Hæc usquam sunt inventa, & visa*

a *ad tertiam vice.* b *In Concil. Tolet. 2. c. 3. Polyc. abrid. Anselm. l. 11. c. 43. Burch. l. 7. c. 6. Ivo p. 3. c. 42.* c *Levit. 18.*

sunt Gratiani. Quod indicat ille loquendi modus. Unde in Aurelian. concilio.

C. III. ¶ *Non ducunt uxores, qui usq; ad mortem alterius in incestu perseveraverint.*

Unde in Aurelianensi concilio.

INcestuosi *a*, dum in ipso detestando atque nefando scelere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gentiles, aut catechumenos habeantur: id est, cum Christianis non sumant cibum nec potum, sed soli faciant hoc; non osculentur, nec salutentur ab eis. Et si suis sacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefando scelere se segregare, atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur, qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de quibus per se veritas ait: [Si te *b* non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.] Et 1 si alter eorum morte præventus fuerit, alter, quamdiu vivit, graviter pœniteat, & sine spe conjugii maneat.

Hoc Burchardus etiam & Anselmus citant ex Aurelianensi, & aliquid ad hanc rem faciens habetur ex Aurelianensi 3. c. 10. sicut etiam in Agathensi, c. 61. ex quo videtur citare Ivo. Sed longè magis cum hoc capite concordat c. 4. Concilii Ilerdensis, relatum suprà ead. quæst. 2. & 3. De iis, qui incesti. Eadem autem planè verba leguntur l. 7. Capit. c. 433. & in adjectis, c. 125. excepiis tamen iis, quæ indicabuntur.

1 ¶ Et si alter eorum] *Hæc non sunt in Capitularibus indicatis, sed harum loco habentur ista.* Nam cum fidelibus non debent orare, neque in ecclesiam intrare, sed ad januam ecclesiæ excubare, & intrantibus in eam, & exeuntibus ex ea, vultu in terram prostrato veniam postulare, &, ut prosè orare non dedignentur, flagitare, & lachrymis profusis, vultu contrito, atque humiliato spiritu semper omnibus apparere usque ad satisfactionem ecclesiæ, & proprii Episcopi canonicam reconciliationem manere, & ad pristinum incestum nunquam redire, nec sæcularia negotia exercere, nec placitis, aut accusationibus & testimoniis interesse, sed crebris sacerdotum precibus, manusque Pontificis proprii impositionibus, & eleemosynarum largitionibus, atque cæterorum bonorum hominum *c* exhibitionibus expurgari, sanarique oportet.

Hac auctoritate, qui in quarto, vel in quinto gradu consanguinitatis conjuncti inventi fuerunt, ab ecclesia separari jubentur.

QVÆSTIO IX.

1 VNde queritur, *si* ecclesia fraude testium, aut ignorantia eorum *decepta aliquos separaverit, qui post separationem alia conjugia contraxerunt, si postea deprehensa fuerit calliditas, vel falsa opinio testium, an priora conjugia sint redintegranda. Quod fieri non posse argumentis & auctoritate probatur. Sententia nanq; nisi per appellationem intra terminum lege constitutum relevata fuerit, irrevocabile robur obtinebit. Hinc etiam B. Gregorius scribit, dicens.*

C. I. ¶ *Quæ rationabiliter dirisa sunt, mutari non expedit.*

OMnibus *d* modis ecclesiasticæ disciplinæ vel moderationi conveniens est, ut quæ rationabiliter ordinata fuerint, vel decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

¶ *In vulgatis Gratiani codicibus tribuebatur B. Augustino. Restitutum est B. Gregorio ex aliquot vetustis exemplaribus & Anselmo. At suprà 25. quæst. 2. c. ecclesiasticæ. hoc idem citatur ex Gregorio, apud quem legitur eisdem pene verbis, lib. 7. indict. 2. epist. 60.*

a *Capit. l. 7. c. 433. & in adjectis, c. 125. Ansel. l. 11. c. 9. Bur. l. 7. c. 3. Ivo p. 3. c. 41.* b *Matth. 18.* c *fortasse operam.* d *25. q. 2. ecclesiasticæ. Ansel. 3. c. 9.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C. II. ¶ *Quæ utiliter decisa sunt, à successoribus roborentur, à temerariis præsumpta rescindantur.*

Item Stephanus Papa V. *Paulo Episcopo Placentino.*

LOci nostri consideratio nos admonet rationis auctoritate, quæ à prædecessoribus nostris utiliter decisa fuerint, roborare: & quæ à temerariis præsumpta fuerint, in promptu nihilominus ulcisci. Reum quippe *a* ante conspectum divini judicis se noverit esse, qui nititur utiliter finita rescindere, ac roborata quolibet ausu violare. Ecclesiastici quippe *b* vigoris ordo confunditur, si aut temerè illicita præsumantur, aut non concessa impunè tententur. Proinde si negligenter ea, quæ malè usurpantur, omittimus, excessûs viam proculdubiò aliis aperimus.

¶ *Sententia hujus capitis, & multa etiam verba sumpta sunt ex B. Gregorio lib. 7. indict. 1. epist. 13. & 21.*

Quia ergo sententia hæc rationabiliter data est, nec per appellationem intra certum terminum relevata, apparet, quòd nequaquam priora conjugia sunt redintegranda. Huic ita respondetur: Aliud est sententiam rescindere, & rationabiliter decisa turbare; atq; aliud, qua per subreptionem obveniunt, deprehensa corrigere: suum namq; errorem cuiq; corrigere licet, atq; ideò, quæ à quolibet illicitè committuntur, sive à prædecessoribus admissa inveniuntur, in melius revocari oportet. Porrò illicitè uxor à viro suo separata est, & illo vivente alii copulata, cum Dominus solius fornicationis causa à viro suo uxorem separari jubeat. Sicut ergo si aliquæ, cujus vir putaretur defunctus, alicui copularetur, & qualibet occasione interveniente, ab ejus consortio discederet, quamvis judicio ecclesiæ cogatur redire ad eum, quem reliquerat, tamen, si c *post triennium virum, qui mortuus putabatur, redire contigerit, priora conjugia redintegrabuntur: sicut cum deprehenduntur non fuisse consanguinei, qui causa consanguinitatis ab invicem separati sunt, priorib. consortii fœdera sunt reparanda.*

2 pars. *Quòd autem quæ illicitè admittuntur, vel admissa inveniuntur, corrigenda sint; vel quòd sententia etiam Romanæ sedis in melius commutari valeat, auctoritate Hilarii Papæ, & Nicolai monstratur.*

C. III. ¶ *Corrigendum est, quod illicitè admittitur, aut à prædecessoribus admissum inventur.*

Ait namq; Hilarius *Episcopus urbis Romanæ Synodo præsidens, cap. 4.*

QVod *d* quis commissit illicitè, aut à prædecessoribus suis invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, damnabit. Nos enim in nullo volumus severitatem ultionis exercere: sed qui in causis Dei, vel contumacia, vel aliquo *e* excessu deliquerit, aut ipse, quod perperam fecit, abolere noluerit, in se quidquid in alio non rescuerit, inveniet. Quod ut deinceps possit tenacius custodiri, sic placet, sententias, causas, & subscriptiones proprias omnes commodare, ut synodali judicio aditus claudatur illicitis.

C. IV. ¶ *Secundùm sua conditionis tenorem Apostolica valet mutare sententia.*

Item Gregorius.

APostolicæ *f* sedis sententia, tanta semper consilii moderatione concipitur, tantæ patientiæ maturitate decoquitur, tantaque deliberationis gravitate profertur, ut retractatione non egeat, nec immutari necessarium ducat, nisi fortè sic prolata sit, ut retractari possit, vel immutanda secundùm præmissæ tenorem conditionis existat.

a 2. Cor. 10. b dist. 33. diacomus. c Vide supr. cùm per bellicam 24. q. 1. & 2. d Deusd. p. 1. Pol. l. 4. tit. 20. Anselm. l. 6. c. 17. e al. inaliquo. f Deusd. ibid. Poly. l. 5. tit. 6. Anselm. l. 2. c. 69.

¶ *Apud Ansel. & Polye. extatur ex epistola Nicolai Papæ ad Regem Carolum. Extat in codice supr. memorato monasterii Sancti Germani in epistola Nicolai, quæ inscribitur ad Ludovicum Regem, & in altera ejusdem ad Episcopos omnes in regno Ludovici, quæ incipit,* Gaudemus.

C. V. ¶ *A prædecessoribus damnatis, eorum supplicationibus in priorem statum Apostolica reformat ecclesia.*

Item Innocentius Papa, *epistola 22. ad Episcopos Macedoniæ.*

VEniam *a* nunc ad Maximum 1 Photinum, quod quoddam thema: & (quod mihi amarum est, & difficillimum) majorum meorum revolvam sententiam, qui rat de illo, quoquo pacto (ut ipsi etiam commemorant) aliquid utique gravius constitutum. Verùm, quia id per rumorem falsum, ut asseritis, subreptum illi & elicitum per insidias demonstratis, quia res ad tem rediit, veniam nos hanc in tantum vobis admbus post condemnationem more Apostolico libenmus: tantisque vestris assertionibus, vobisque tannis, tam charis non dare consensum, omnibus vebis durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione (fratres charissimi) & sententia ac postulatione, Photinum Photinum habetote (licitum est enim ita con ut deprecamini) & nostram in melius conversam tiam, labore, vel testimonio vestro comperta fusc̃ipite. Eusta thium verò à me sæpissimè compotum nolite expectare, ut diaconi gradu 2 expul Sollicitos enim vos pro salute libenter audio cum put, etiam si faciendum sit, non libenter admitmanum porrigitis, vobiscum porrigo, cui porrigatis porrigite.

1 ¶ Maximum] *Germana lectio est.* Veniam nunc maximum quasi quoddam thema Photinum. *Sed sic nihil est mutatum.*

2 ¶ Compotem vobis] *Eadem causa fuit, ut mutarem. Legendum est enim,* compotes voti.

C. VI. ¶ *Sententiam Romanæ sedis in melius commutare licet.*

Item Nicolaus Papa *ad* c *Michaelem Imp. in epist. 7.*

SEntentiam *d* Romanæ sedis non negamus posse melius commutari, cùm aut sibi subreptum aliud fuerit, aut ipsi pro consideratione ætatum, vel temporum, seu gravium necessitatum dispensatorie quid ordinare decreverit (quoniam & egregium Apostolum Paulum quædam fecisse dispensatorie legimus, quæ ea reprobasse dignoscitur:) quando tamen illa, videlicet ecclesia, discretissima consideratione ferre gerit, non quando ipsa, quæ bene sunt difformia, voluerit.

1 ¶ Voluerit] *Sic etiam in originali impressi. Sed omnes & Ivo habent,* tenuerit.

C. VII. ¶ *Cujus judicium Apostolicis sedis auctoritas retractare valet.*

Innocentius *Episcopus per Macedoniam constitutis, epist. 7.*

GRavè *e* non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscunque retractari judicium, quia vetustius exagitata, magis splendescit in luce: & pernecessaria vocata in judicium gravius, & sine pœnitentia condemnatur. Nam fructus divinus est justitiam sanctis necessitatis.

C. VIII. ¶ *A prædecessoribus depositi, à successoribus restituuntur.*

Item ex libro Pontificali.

a Poly. l. 5. tit. 6. b al. gratia. c Idem apud Nicolaum ad Episcopos Galliæ. d Ansel. l. 2. c. 31. Ivo p. c. 13. e Poly. l. 5. tit. 4. Ansel. l. 2. c. 28.

Cujus

GRegorius a quartus Theodosium, quem Eugenius antecessor ejus Presbyterii honore privaverat, ecclesiæ Syrinæ consecravit Episcopum. Leontius, dum esset Presbyter, depositus fuit: sed postea in Antiochia Patriarcha fuit. Misenum b Episcopum à Felice Papa damnatum Gelasius successor ejus & communioni reddidit, & ecclesiæ restituit suæ.

¶ *Hæc eadem ordine tantùm mutato habentur suprà dist. 50. c. Iaannes Chrysostomus. 6. Misenum Episcopum. Et caput hoc in plurib. vetustis Gratiani exemplaribus ponitur ante cap. grave. sine nomine Patræ.*

C. IX.

Illud ergo sententiæ Romanæ sedis in melius commutare valet, sic damnatæ ecclesiæ sententia, cum per subreptionem data cognoscitur, rationabiliter revocari potest.

QVÆSTIO X.

Dei ea viri, quæ ad secundas nuptias transit, utrum in eadem affinitate consanguineorum prioris viri remaneat, an filiæ ex secundis nuptiis susceptæ consanguineis prioris copulari possit, maritò quæritur.

C. I. ¶ *Affinitas in superstite non deletur.*

De hoc scribit Gregorius Papa *Venerio Catalatensi Episcopo.*

TAntæ tuæ c vestræ studiosæ sagacitati, frater amantissime, quas debeo, refero grates. Quoniam quæsisti, quæsisti, jucundum me reddidisti. Vnde placidè ad inquisita respondeo. Sedem Apostolicam consulere decrevisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro conjuncta, cognationi ejus pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub altero viro cognationis vocabula dissolvantur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis transire copulam. Est enim verbum Domini validum, & fortè, est durabile, est immutabile, est præferendum, non momentaneum, non transitorium. Aut enim per se ipsa veritas, quæ Deus est, & verbum Dei, [Cœlum d & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.] Antequam Deus in carne inter homines appareret, eo inspirante dixit Adam: [Quamobrem e relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.] cui nō contradixit Dominus. Deinde cùm veritas oriretur de terra in terram, & vitis filius f in humanitate appareret, interrogatus est, si licitum esset homini uxorem relinquere. Quod prohibens, fieri verum: nisi g fortè fornicatio excluderet maritalem copulam. Vnde protulit statim in medium eandem ipsam sententiam, quam ante sæcula manens cum Patre verbum insinuverat Adæ, ipse confirmans, quod ipse homo primus protulit. [Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.] Si una caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere uni, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credendum est. Porrò h uno defuncto, in superstite affinitas non deletur: nec alia copula consanguinitatis affinitatem prioris copulæ solvere potest. Sed neque alterius conjunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri transire consortium: pro eo, quòd verbum Domini validum est, & fortè: &, ut inquiens dixit Propheta: i [Verbum Domini manet k in æternum.] Et alium Propheta: l [Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt: statuit ea in æternum, & in sæculum sæculi: præceptum posuit, & non præteribit.] Nam potest per verbum suum, atque præceptum efficere Deus duos carnem unam, id est, masculum & fœminam: qui innumeram multitudinem utriusque sexus non destitit secum facere unum, sicut per se veritas dixit. [Non pro his tantùm rogo, sed etiam pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut ipsi in nobis unum sint.] Si quis ergo temerario & sacrilego ausu in defuncto quæstit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabulo dissipare, vel susceptam sobolem alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè sociari, hic negat Dei verbum validum esse, & forte: & qui tam facilè, & tam velociter quærit dissolvere, hic non credit verbum Dei in æternum permanere. Confice terram ex quatuor locis magna intercapedine à se distantibus: & confectam, & conglutinatam finge cujuscunque figuræ, vel immensitatis corpus volueris; numquid erit humanum ingenium, quod ipsas quatuor partes ab invicem valeat segregare, ut unaquæque per se possit agnosci? Sic à quatuor avis duo conficiuntur in unum: & de duobus fit una concreatio. Hanc similitudinem de quatuor elementis, unde concreatus est homo, colligere potes; si eorum unamquamque speciem, quæ in multis divisionibus partita est, per discretas inter se partes assignaveris. Fit idem in metallis: hoc etiam in liquoribus: probat etiam in coloribus pictor, qui sequitur arte naturam, colores admiscendo 1, ex visibilibus fucis corpora fingens.

1 ¶ Admiscendo] *In Polycarpo, & apud Anselmum, unde præcedentia verba sunt restituta, hoc loco sic legetur,* fucis miscendo colores, ex invisibilibus corpora fingens. Sed ne Domini constitutio, &c. *multa enim apud ipsos sequuntur.*

C. II. ¶ *Soboles ex secundis nuptiis genita, consanguineis prioris viri copulari non debet.*

Item Innocentius Papa.

SI cujus patruus, vel avunculus uxoratus obierit, & illa virum alium postea duxerit, & filios, filiasve ex illo genuerit, cum his omnibus modis commisceri prohibemus: quia vir & mulier una caro sunt.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item ex Romana Synodo.

SI qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullo modo potest ad consortium cognationis viri prioris pertingere.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Hyginus Papa.

SI a qua mulier transierit ad secundas nuptias, & ex eis prolem habuerit, ipsa proles non potest se copulare cognationi prioris viri usque ad quartam generationem.

C. V. ¶ *De eodem.*

Vnde Innocentius Papa.

SI qua mulier ad secundas transierit nuptias, & filios & filias apud secundum maritum genuerit, debere eas nepotibus prioris mariti conjungi, sancta Romana synodus prorsus inhibuit.

CAVSA XXXV-I.

FIlium cujusdam ignorante patre quidam muneribus illexit, & ad convivium invitavit: finito convivio, juvenis virginem oppressit. Quo comperto à parentibus juvenis traditur puella, ac more nubentium à juvene datur, & publicè in uxorem ducitur.

1 *Quæritur primò, an ille raptum admiserit.*

2 *Secundò an rapta raptori nubere possit, patre assensum præstante.*

a *Sent. 4. dist. 41.*

a *Aithall. 50. Iaannes Chrysostomus. Bur. l. 1. c. 233. Ivo in præfatione Decreti prefatione c. 32.* b *Supra dist. 50. c. 13.* c *Hubert. Rom. l. 2. c. 61.* d *Luc. 22.* e *Genes. 2.* f *al. insuper.* g *Matth. 14.* h *al. Nam.* i *Esaiæ 40.* k *al. stant.* l *Psal. 148.*

QVÆSTIO I.

QVod autem ille raptum admiserit, multorum auctoritate probatur.

C. I. ¶ *Quid sit raptus.*

Ait enim Isidorus *lib. 5. Etymol. c. 26.*

RAptus *a* quoque illicitus coitus à corrumpendo est dictus: unde qui *b* raptu potitur, stupro fruitur.

Ivo habet ferè ut Gratianus hîc, & supra 27. q. 2. c. raptus: nec multò aliter Pannormia. In codice Isidori impresso sic legitur. Stuprum raptus propriè est illicitus coitus, à corrumpendo dictus. *Unde Virgilius,* rapto potitur, *id est,* stupro fruitur.

C. II. ¶ *Vbi raptus admittitur.*

Vide Gelasius Papa.

LEx *c* illa præteritorum Principum ibi raptum dixit commissum esse, ubi puella, de cujus antè nuptiis nihil actum fuerit, videatur abducta.

Cum ergo hæc illicito coitu sit corrupta, cumq; ita sit abducta, id est, à domo patris ducta, quòd de ejus nuptiis nihil antè actum fuerit, raptam appellandam negari non potest. Sed non omnis illicitus coitus, nec cujuslibet illicita defloratio raptus appellatur. Aliud enim est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Fornicatio autem, licet videatur esse genus cujuslibet illicitis coitus, qui sit extra uxorem legitimam, tamen specialiter intelligitur in usu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum autem proprie virginum est illicita defloratio: quando videlicet non præcedente conjugali pactione, utriusq; voluntate virgo corrumpitur, patre injuriam ad animum statim post cognitionem non revocante. Adulterium verò est alteni tori violatio. Vnde adulterium dicitur, quasi ad alterius torum accessio. Incestus est consanguinearum, vel affinium abusus. Vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineu & affinibus abutuntur. Raptus admittitur, cum puella violenter à domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur, sive puella solummodò, sive parentibus autem, sive utriq; vis illata constiterit: hic morte multatur. Sed si ad ecclesiam cum rapta confugerit, privilegio ecclesiæ mortu impunitatem promeretur.

C. III. ¶ *Si raptor cum rapta ad ecclesiam confugerit, quid fieri debeat.*

Vnde in Aurelianensi concilio I. *c. 4. legitur.*

DE *d* raptoribus autem id constituendum esse censuimus, ut si ad ecclesiam raptor cum rapta confugerit, & fœminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, & raptor mortis, vel pœnarum impunitate concessa, aut ad *e* serviendum subjectus sit, aut redimendi se liberam habeat facultatem. Si verò, quæ rapitur, patrem habere constiterit, & puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, & raptor patri superioris conditionis satisfactione teneatur obnoxius.

Ex hac auctoritate liquet, quòd aliquando vis infertur parentibus, & non puellæ, cum dicitur: [si puella raptori consenserit.] Aliquando utrig, violentiam perferunt, cum præmittitur: [si raptor cum rapta profugerit, & fœminam ipsam violentiam pertulisse constiterit.] Puella autem, non parentibus, vis infertur, cum voluntate patris puella violenter abducitur, ut ejus patiatur concubitum, cujus copulæ nunquam consensum adhibuit. Hæc autem neq; parentibus, neq; puellæ vim intulisse videtur, cum neq; illis prohibentibus, neq; illa renitente violenter sit abducta. Aliud est enim promissionibus aliquam seducere, aliud vim inferre. Vnde quia neutri vis illata probatur, raptor hic vocari non debet. Sed rapina dupliciter fieri dicitur. Aliquando res ipsa rapitur, aliquando ipsius rei usus tantummodo violenter eripitur. Res ipsa tunc rapitur, cum violenter domino ejus in perpetuum teneatur. Aliquando verò usus ipse auferitur, dum usus ejus domino prohibente violenter usurpatur. Hic ergo raptor admissi, quia florem virginitatis puella renitenti violenter rapuit.

a 27. q. 2. raptus. *Ivo part. 3. c. 26. Pann. l. 6. c. 13.* b *ex Servio in 4. Aeneid.* c 27. q. 2. *lex illa in cod. Theod. l. 9. tit. de raptu virg. de. 2. extrà de raptor. c. cum causa. Polyc. l. 6. c. 4. Anselm. lib. 10. c. 9. Sent. 4. distinct. 41.* d *Anselm. l. 10. c. 57. Burch. lib. 3. c. 101. Ivo p. 3. c. 105. Pann. l. 2. c. 72.* e *serviendi conditione subjectus.] vera lectio.*

QVÆSTIO II.

IPs NVnc quæritur, an purgato vitio raptus, raptor rem posset raptam accepere: quorum conjunctio auctoritate canonum sanctorum penitus prohibetur.

C. I. ¶ *Raptores puellarum, & consentientes excommunicantur.*

Legitur namq; in Concilio Chalcedonensi *a, c. 17.*

EOs *b*, qui rapiunt mulieres sub nomine furtivi nuptiandi, aut cooperantes, aut connivantes raptoribus decrevit sancta synodus, ut si quidem clerici sunt, decidant proprio gradu; si verò laici, anathematizentur.

C. II. ¶ *Ob immanitatem scelleris objiciuntur raptores viduarum vel virginum.*

Item Symmachus Papa, *epistola ad Celsinum, cap 3.*

RAptores *c* igitur viduarum vel virginum ob immanitatem tanti facinoris detestamur: illos vehementius persequendo, qui sacras virgines vel volentes nuptias matrimonio sociare tentaverint. Quos pravitatis fandissimi criminis atrocitate à communione longè præcipimus.

C. III. ¶ *De eodem.*

Item Codicis *lib. 1. tit. de Episcopis & clericis, Iovinianus Imp.*

SI *d* quis non dicam rapere, sed attentur tantummodo matrimonii jungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio Cabilonensi.

DE puellis raptis, nec dum desponsatis, in Chalcedonensi *e* concilio statutum est, eos qui rapiunt, nolas sub nomine simul habitandi, cooperantes & conniventes raptoribus, decrevit sancta synodus, ut si quidem clerici sunt, decidant proprio gradu; si verò laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi, qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes & connivantes tanto anathemate feriuntur, ut ipsi nonicam auctoritatem ad conjugia legitima rapta sibi re vindicare nullatenus possint.

C. V. ¶ *Excommunicentur raptores viduæ vel virginis, cum sibi faventibus.*

Item Gregorius Papa II. *in synodi Rom.*

SI quis virginem vel viduam, nisi desponsaverit, puerit, vel furatus fuerit in uxorem, cum sibi favent anathema sit.

¶ *Factum est hoc caput ex X. & XI. domini Gregorii II. in codice canonum Iunor appellatur.*

a *& in 6. Synod. c. 92. Cap. 1. 2. 104.* b *Polyc. l. 6. c. 4. Burch. l. 9. c. 25. Ivo p. 8. c. 129.* c *Poly. l. 6. c. 38.* d *Supra de pœnitentia dist. 1. si quis non dixerit. Theod. l. 9. tit. 25. de 2. In Turonico 20. 21. Capitul. l. 2. c. 183. In concilio Triolejano c. 8. Burch. l. 9. cap. 96. Ivo part. 8. c. 11. Ivo p. 8. c. 149. Pann. l. 6. c. 55.* e *Supra eod. qui. Anselm. l. 10. c. 11. Ivo p. 8. c. 149. Pann. l. 6. c. 54.*

C. VI. ¶ *Excommunicetur qui viduam vel filiam alterius extra voluntatem parentum raput, aut Regis beneficio postulat.*

Item ex concilio Parisiensi I. cap. 6.

NVllus *a* neque viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere præsumat, aut Regis beneficio æstimet postulandam. Quòd si fecerit, ab ecclesiæ communione remotus, anathematis gladio *b* feriatur.

a Auctoritatibus evidenter datur intelligi, quòd raptor in uxorem rapiam ducere non valet. Sed raptor & rapta nomina sunt virorum, non personarum. Vitia autem cum per pœnitentiam purgata fuerit, omnia eorum abolentur.

C. VII.

Unde in quadam c homilia Gregorius *ait.*

Ubi *d* omnipotentem quippe Dominum non ille habitat habetur, qui culpam mendacii per pœnitentiam delet.

b Dubitatur ergo præmissis auctoritatibus rapta copulari raptori, an potius vinculo raptus abolendum: donec ille raptor, & illa rapta permaneant. Cæterum cum illa patris potestati restituta fuerit, propter suæ raptus pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum utrorumque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari.

C. VIII. ¶ *Quot sint legitima conjugia, & quòd voluntate patris rapta nubere potest.*

Unde Hieronymus *ait.*

Tria legitima *e* conjugia in scripturis leguntur. Primum legitimum conjugium est, virgo casta in virginitate viro data legitimè, [& reliqua quæ sequuntur in præfatis.] Secundum, virgo *f* in civitate deprehensa a viro, & illi per vim copulata, si voluerit pater ejus, dotabit eam ille vir, quantum judicaverit pater, & dabit pretium pudicitiæ ejus. Tertium, filia prædicta deprehensa, sinon fuerit voluntas patris, trahet eam à prædicto viro, & trader eam alii, & dotabit eam, & legitima erit ei. Sed primum his duobus præfertur.

¶ *Hoc caput apud Ivonem, & in Pannormia sequitur capitulum sup. 27. q. 2. ex Hieronymo item extatum.*

C. IX. ¶ *Cum voluntate parentum raptas in conjugium habere permittitur.*

Item Ambrosius *in Apologia David, cap. 8.*

Denique & *g* puellæ pater illius, quæ vim concubitus nulli desponsata pertulerit, quinquaginta drachmas *h* argenteas accipiet: ipsa autem in conjugio permanebit.

C. X. ¶ *Toll pœnitentiam raptori vel raptæ licitè conjugia concedantur.*

Item ex concilio Meldensi, cap. 65.

Si *a* autem nec dum eas, quas rapuerant, cum voluntate parentum sub desponsationis, vel dotalitii nomine in conjugium duxerunt *b*, quando in omnium aures hæc fuerit constitutio promulgata, ab eorum conjunctione separentur, & publicæ pœnitentiæ subigantur: raptæ autem parentibus legaliter restituantur. Peracta verò pœnitentia publica, si ætas & incontinentia exegerit, legitimo, & ex utriusque partis placito conjugio socientur. Nam in his regulam non constituimus, sed (ut verbis magni Leonis utamur) quid sit tolerabilius, æstimamus. Quòd si unus ex conjugatis obierit, & is, qui pœnitentiam publicam egerit, superstes exiterit, iterare conjugium non præsumat, nisi Episcopus aliquam fortè prævideritcedere indulgentiam, ut graviorem possit amovere offensam.

Hac auctoritate Meldensis concilii, non permittitur raptori rapta post pœnitentiam copulari, sed permittitur utrique post pœnitentiam legitimo conjugio copulari, ut rapta videlicet non raptori, sed alii post pœnitentiam nubat. Similiter raptor post pœnitentiam non eam, quam rapuit, sed aliam permittitur habere uxorem. Cum enim raptor & rapta pœnitentia subjici præcipiuntur, si utriusque c copulam auctoritas illa permitteret, frustra circa finem capituli diceretur, [Quòd si unus ex conjugatis obierit, & is, qui publicam pœnitentiam egerit, superstes exiterit, iterare conjugium non præsumat,] Eorum namque quolibet decedente, qui pœnitentiam egit, superstes remanebit. Non ergo hac auctoritate raptor probatur in conjugium raptam posse accipere. Potius invenitur in Concilio apud Aquisgranos, *quòd nec etiam voluntate parentum adinvicem possint copulari. Sic enim in præfato concilio legitur.*

C. XI. ¶ *Nec etiam voluntate parentis, raptæ vel raptas possint habere conjuges.*

PLacuit *d* uthi, qui rapiunt fœminas, vel furantur, aut seducunt, eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis postmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint.

Burchardus etiam & Ivo citant caput hoc ex Aquisgranensi c. 3. Habetur lib. 7. Capit. cap. 395. & inde refertur in concilio Rhemensi Trosleano, cap. 8.

Hac auctoritas non præjudicat auctoritati Hieronymi: maximè cum illa testimonio divinæ legis nitatur. Legitimè igitur post pœnitentiam peractam raptor sibi poterit copulare quam rapuit, nisi pater puellæ illam raptori detrahere voluerit. Item Cod. lib. 5. e tit. de nuptiis. [*Nec filium quidem familiâs invitum ad ducendam uxorem cogi legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatu juris præcepto, sociare conjugio tuo quam volueris, non impedire: ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat.*] *Item ex eod. leg. 20.* [*In conjunctione filiarum in sacris positarum patris expectatur arbitrium.*] *Item D. de rit. nupt. leg. 2.* [*Consistere non possunt nuptiæ, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt, quorumq; in potestate sunt.*] *Item Instit. lib. 1. tit. de nuptiis.* ¶ [*Justas autem nuptias inter se cives Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, fœminæ viripotentes, sive patresfamiliâs sint, sive filiisfamiliâs, dum tamen filiisfamiliâs consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere & civilis & naturalis ratio persuadet, in tantum, ut justus parentis præcedere debeat.*]

---

a Ivo p. 8. c. 17. b *al. damnatione plectatur.* c *Homil. 29. in Evangel.* d *Verba ipsa Greg. habentur supr. 32. quæst. 1. apud confessorem.* e *Ivo part. 3. cap. 30. Pann. lib. 6. c. 53. 30. 9. 5. aliis & pass.* f *ex cap. 22. Deut.* g *Deut. 22.* h *Didrachma Græcus.*] *orig. ex 70.*

a *Burch. l. 9. c. 19. Ivo p. 8. c. 170. & 176. Pann. l. 9. c. 56.* b *al. sumptus habent.* c *al. utriusq.* d *Burch. l. 9. c. 33. Ivo p. 8. c. 171.* e *Tit. 4. leg. 12.* f *Tit. 10. in prine.*

DECRETI SECVNDÆ PARTIS FINIS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DECRETI PARS TERTIA.

DE CONSECRATIONE.

DISTINCTIO PRIMA.

CAPVT I.

CONsecrationem *b* ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quàm in sacratis Domino locis absq; magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota veteris & novi Testamenti præcepta.

¶ *Verba capitis sequentia in vetustis Gratiani exemplaribus non sunt seiuncta à superioribus; quemadmodum neque in ipsa Felicis quarti epistola, neq; apud cæteros collectores. Sed ob citationes doctorum non est mutatum. Nonnulla autem emendata sunt.*

C. II.

TAbernaculum *c* enim *d* Moysem Domino præcipiente fecisse & sacrasse, cum mensa & altari ejus, & cereis *e* vasis & utensilibus ad divinum cultum explendum legimus: & non solùm divinis precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei unctione, Domino jubente, perliniſſe novimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alii, quàm sacerdotes sacra unctione delibuti, Dominoq; cum vestibus sanctis sacrati, & Levitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quæ jubente Domino conscriptæ sunt per Moysem, in lege *f* Domini reperitur. Qualiter ergo David *g* Regum piissimus amplificaverit cultum Dei, & templum Domino ædificare voluerit, sed propter multum sanguinem, quem effuderat, prohibitus est, & ipse collegerat expensas. Salomon *h* quoq; filius ejus idipsum, quod ipse facere optaverat, jubente & auxiliante Deo perfecit, & templum cum altari, & reliqua ad divinum cultum peragendum consecravit, in libr. 1 Reg. legitur. *& infrà.* 1 ¶ Fecit ergo Salomon *k* in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israel cum eo; multitudo magna ab introitu Emath usq; ad rivum Ægypti coram Domino Deo nostro septem diebus, & septem diebus, id est, quatuordecim diebus. & in die VIII. dimisit populos. Iudæi ergo loca, in quibus sacrificabant Domino, divinis habebant *l* supplicationibus consecrata: nec in aliis, quàm Deo dicatis locis, munera Domino offerebant. Si enim Iudæi, qui umbræ legis deserviebant, hæc faciebant; multò magis nos, quibus veritas patefacta est, & gratia per Iesum Christum data est; templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare, eaq; divinis precibus, & sanctis unctionibus suis cum altaribus, & vasis, vestibus quoq;, & reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus devotè, & solenniter sacrare, & non in aliis locis, quàm in Domino sacratis, ab Episcopis, & non à chorepiscopis (qui sæpè prohibiti sunt, nisi, ut prædictum est, summa exigente necessitate) Missas celebrare, nec sacrificia offerre Deo debemus. Et hoc si summa 2 necessitas agere compulerit, non 3 in domibus (quia in sacris canonibus sancitum est, in domibus offerri prohibita sunt) sed in tuberculis [illegible] vinis precibus à Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra unctione à Pontificibus delibutis, pro summa, ut præfixum est, necessitate, & non pro libito voluptuam, & pigritia agatur. *& infrà.* 4 ¶ Si autem contigitur in concilio Laodicensi, cap. 26. hi, qui non sunt à episcopis ordinati, tam in ecclesiis, quàm in domibus [illegible] orcizare non possunt, multò magis majoris gradus ministeria nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt conferati, [illegible] fungi debent, officia agi, vel sacrificia offerri? 5 Quod autem ut paulò superius præfatum est, [illegible] nes in domibus offerri non debeant, in eodem [illegible] c. 58. prohibitum habetur, ita. [Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis & Presbyteris.]

1 ¶ Fecit ergo] *Ante hæc verba in epistola quæ sequuntur omnia, quæ in cap. 8. tertii libri Regum ita habentur. Burchardo autem, & Ivone etiam hæc omittuntur, & initium ponitur in vers.* consecravit.

2 ¶ Si summa] *Burchardus habet*; nisi forsan.

3 ¶ Non in domibus] *Hic locus usq. ad vers.* agatur, *emendatus & locupletatus est ex originali, Burchardo & Ivone. Nam antea legebatur,* non in domibus offerri prohibitum, *longè à canonis sententia.*

4 ¶ Et infrà] *Quæ hîc in epistola inferuntur, habentur in ead. cap. sicuti.*

5 ¶ Offerri non licet] *In originali est,* offerri licet. *In eodem paulo superius, ubi in textu est,* multò magis, *in margine est al.* multò minus. *Burchard. quidem, & Ivo habent ut Gratianus.*

6 ¶ Et Presbyteris] *Conjunctè cum his in originali est. Burchardum habentur verba capitis, solemnitates dicebantur, sed eadem.*

C. III. ¶ *Ecclesiarum consecratio absq; Missa non debet.*

Item Hyginus Papa, *cap. 5.*

2 OMnes *a* basilicæ cum Missa debent semper consecrari. Vt ecclesiæ destructæ, ubi aut plures [illegible] quàm necesse sit, aut majoris magnitudinis, quàm [illegible] rebus ad eam pertinentib. restaurari possint, ejusque [illegible] videntia modus inveniatur, qualiter consistere possint.

¶ *Capitis hoc usq. ad vers.* consecrari: *apud priores collectores citatur ex Evaristo, aut, ex decretis Evaristi. Reperiuntur verba alio capite relata ab eisdem tributoribus Hygino.*

C. IV. ¶ *Absque præcepto sedis Apostolicæ non dedicentur ecclesiæ.*

Item Gelasius Papa *Episcopis per Lucaniam, &c.*

3 DE *b* locorum consecratione sanctorum, quia [illegible] vis superius strictim fuerit comprehensum [illegible]

a *al. de ecclesiarum consecratione, & missarum celebrationibus.* b *Ex Felice IV. in epistola omnibus Episcopis, ca. 1. Burch. l. 1. c. 57. Ivo p. 3. c. 60. Pann. l. 2. cap. 33.* c *Ibid. apud Felicem & collectores.* d *al. verò.* e *al. cæteris.* f *Exod. 31. Num. 7. Levit. 8.* g *2. Reg. 7.* h *1. Paral. 22.* i *2. Reg. 16.* k *3. Reg. 8. Burch. l. 3. c. 38. Ivo p. 3. cap. 61.* l *al. suppliciis olim consecrabant.*

a *Polyc. l. 3. tit. 3. Anſ. l. 1. c. 83. Burch. l. 1. c. 57. & 26. Pann. l. 3. c. 13.* b *Anſ. l. 1. c. 80. Burch. l. 1. c. 58. Ivo*

bis quoque patefactum est, quod absque præcepto sedis Apostolicæ nonnulli factas ecclesias, vel oratoria facere præsumant.

C. V. ¶ *Sine auctoritate summi Pontificis, nova non dedicetur ecclesia.*

Idem.

PRæcepta a synodalia, quæ ante paucos menses de sede nostra ad provinciam sunt directa, & antiquis i canonibus consentiunt, & ea, quæ minus probantur esse, addidimus, & in utraque parte constat sine summi Pontificis auctoritate ecclesiam noviter conditam non posse dedicari: teque ex hac basilica, quæ taliter ad cultum fuerat processionis adducta, suspendisse Missas probabiliter computamus. Sed quia devotus locus non debet a ministeriorum gratia diu vacuus permanere, frater charissime, eorum martyrum nomine, quos b relatio continet, auctoritatis nostræ susceptа serie consecrabis, ut populorum frequentatio, quam illic avidè convenire mandastis, juxta regulas ecclesiasticis & canonibus, integrum habeat firmata religione conventum.

i ¶ Antiquis canonibus] *Socrates in ecclesiastica historia, lib. 5. cap. 8. refert tanquam antiquissimum canonem, sine Romani Pontificis auctoritate nullam ecclesiam posse dedicari.*

C. VI. ¶ *Non dedicentur basilicæ, quæ præter auctoritatem Apostolicæ sedis fuerunt ædificatæ.*

Idem *Episcopis per Lucaniam, cap. 6.*

BAsilicas c noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant, nec ambiant filiæ Episcopi vindicare clericos protestatis alienæ. *d cap. 11.* ¶ Cum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis compendio fortasse videantur, laxanda credamus *d*, utique nobis contra salutarium reverentiam regulariter cupiamus temerè nihil licere, & cùm sedes Apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ paternæ annibus sunt præfixa, pio, devotoque studeat tenere populo: satis indignum est, quenquam vel Pontificum, vel ordinum subsequentium hanc observantiam velle tenere, quam B. Petri sedem & sequi videat, & docere: itaque *e* conveniens sit, ut totum corpus ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus ecclesiæ totius posuit principatum.

¶ *Verba capita hujus usque ad vers.* alienæ. *habentur etiam 25 Harmenæ c. 41.*

C. VII. ¶ *Publicæ processiones non fiant in oratoriis, præter auctoritatem sedis Apostolicæ confecrantur.*

Idem *Ioanni Episcopo Soratino.*

CErtum *f* est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in ecclesia, aut in oratorio, quod sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, professionem publicam putaret impendi: nec conditores furtivis subreptionibus contra regularum statuta præsumerent. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitionis nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculent, *g* sanctibus & sepulchris, tantùm in comprehensis eorundem locis ministeria *h* noveris pro solennitate præfata: ut defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione & processione cessante.

a *Polyc. l. 3. tit. 22. Ansel. l. 5. c. 5.* b *al.* quorum. c *Polyc. l. 3. tit. 3. Ansel. l. 5. c. 4.* d *al.* concedamus. e *Sup. dist. 11.* nolite. f *Ansel. lib. 5. c. 6.* g maculet.] *vera lectio.* h *al. mysteria.*

C. VIII. ¶ *Sine nutu sedis Apostolicæ ecclesia non debet institui.*

Item Nicolaus Papa *electo & clero Nonensis ecclesiæ.*

ECclesia *a*, id est, catholicorum collectio, quomodo sine Apostolicæ sedis institutore nutu, quando juxta sacra decreta, nec ipsa debet absque præceptione Papæ basilica noviter construi, quæ ipsam catholicorum intra semetipsam amplecti catervam dinoscitur.

C. IX. ¶ *Sine dignitate Episcopi loca, nova non dedicentur ecclesia.*

Item ex concilio Aurelianensi.

4 NEmo *b* ecclesiam ædificet, antequam Episcopus ps. civitatis veniat, & ibidem crucem figat, publice atrium designet, & ante præfiniat, qui ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiant: & ostensa donatione, sic domum *c* ædificet, & postquam consecrata 1 fuerit, atrium ejusdem ecclesiæ sancta aqua conspergat.

1 ¶ Et postquam consecrata] *Plenius & aptius in ordine Romano.* Postquam ergo Episcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum est, fixerit, tunc aspergat locum aqua benedicta, hanc canendo antiphonam, &c.

C. X. ¶ *Non consecretur ecclesia, quæ pro questu cupiditatis ædificatur.*

Item ex concilio Bracarensi II. *cap. 6.*

SI quis basilicam non pro devotione fidei, sed pro quæstu cupiditatis ædificat, ut quidquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eò quòd basilicam in terra sua quæstus causa condiderit (quod in aliquibus locis usque modò dicitur fieri:) hoc de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, nec basilicam, quæ non pro sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

C. XI. ¶ *Sacrificia non nisi super altare, & locis Deo sacratis offerantur.*

Item Felix Episcopus *omnibus orthodoxis, epistola prima.*

5 SIcut *d* non alii, quàm sacrati Domino sacerdotes ps. debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis quàm Domino sacratis locis, id est 1, in tabernaculis divinis precibus à Pontificibus delibutis, missas cantare, aut sacrificia offerre licet, nisi summa coëgerit necessitas. Satius ergo est missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis, ubi fieri non oportet: nisi pro summa contingat necessitate; quoniam necessitas legem non habet. Unde scriptum est: *e* [Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.] In domibus tamen ab Episcopis, sive Presbyteris oblationes celebrari nullatenus licet.

¶ *Caput hoc in Polycarpo, & apud Anselmum habetur eodem modo atque apud Gratianum, collectum hinc inde ex verbis primæ illius epistolæ Felicis quarti (cujus pars relata est supra ead. consecrationem. & c. tabernaculum) longè aliter dispositis, sed incolumi sententia.*

1 ¶ Id est, in tabernaculis] *In epistola, & apud Ivonem hæc non habentur hoc loco, sed paulo superius: neque hoc eodem prorsus modo, sed quemodo sunt reposita sup. c. tabernaculum.*

C. XII. ¶ *Non nisi in locis sacris Missarum solennia celebrentur.*

Item ex concilio Triburiensi.

MIssarum *f* solennia non ubique, sed in locis ab

a *Ansel. l. 5. c. 42. Capit. l. 5. c. 228. & l. 7. c. 73.* b *Novella Iustin. 67. c. 1. & 131. c. 7. apud Iulian. & in auth. const. 17. col. 5. Ordo Romanus pag. 107. Polyc. l. 3. tit. 2. Burch. l. 3. c. 6. Ivo p. 3. c. 8. Pann. l. 2. cap. 7.* c *al.* demum. d *Polyc. l. 3. tit. 16. Anselm. l. 6. c. 134. Ivo p. 3. c. 61. & part. 2. c. 76.* e *Deuter. 12.* f *Burch. lib. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 59. Pann. l. 2. c. 30.*

Episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda censemus.

In concilio Moguntino sub Arnulpho, c.9. habentur simul verba hujus cap. & cap. concedimus. infrà eod. Verùm & Burchardus, & Ivo, qui item utrung, conjunctè ponunt, citant ut Gratianus, ex Triburiensi, cap. 4.

C. XIII. ¶ *Precibus divinis consecrentur ecclesia.*

Item Clemens *epist. 2. ad Iacobum.*

ECclesias *a* per congrua & utilia facite loca, quæ divinis precibus sacrare oportet, & in 1 singulis sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non à quoquam gravari.

1 ¶ Et in singulis] *Hæ usq; ad. vers.* oportet. *addita sunt ex originali & Polycarpo.*

C. XIV. ¶ *Sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in locis Deo sacratis.*

Item Clemens *epist. 3.*

HIc ergo *b*, id est, in præsenti vita positos oportet nos agnoscere voluntatem Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrata fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda.

C. XV. ¶ *Abjiciantur sacerdotes, qui in locis non sacratis Missas celebrare præsumunt.*

Item Sylvester Papa *in generali* c *residens synodo dixit.*

NVllus *d* Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotii.

C. XVI. ¶ *Singulis annis dedicationum solemnitates celebrentur, & consecretur etiam ecclesia, de cujus consecratione dubitatur.*

Item Felix Papa *omnibus orthodoxis, epist. 2. cap. 1. & 2.*

¶ SOlennitates *e* dedicationum ecclesiarum, Episcoporum 1, & sacerdotum, per singulos annos solenniter sunt celebrandæ. ¶ De *f* ecclesiarum consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura, nec certi testes existunt, à quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse consecrandas: nec 2 talis dubitatio facit iterationem; quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur factum.

¶ *Caput hoc consectum est ex verbis ejusdem epistolæ Felicis, cap. 1. & 2. omissis nonnullis, quæ in sequenti apud Gratianum capite reponuntur.*

1 ¶ Episcoporum] *Abest vox ista ab originali, Burchardo, Ivone, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus: sed ob glossam non est inducta.*

2 ¶ Nec talis] *Ivo & Panorm. habent ferè ut Gratianus,* nec talis trepidatio iterationem incurrit: *& huic lectioni convenit interpretatio glossæ. Sed in originali, & apud Burchard. legitur,* ne talis trepidatio faciat deteriorationem. *Atque huic lectioni respondent verba B. Gregorii lib. 12. epist. 31. ad Felicem de hac eadem re loquentis,* ne talis, inquit, dubitatio ruina fidelium fiat. *Similis huic sententia infrà dist. 4. c. placuit. his verbis exprimitur,* ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. *Et est in concilio Carthaginensi V.*

C. XVII. ¶ *De eodem, & quod olim diebus dedicationum solemnitas est celebranda.*

Item Gregorius Papa.

a *16. q. 7. ecclesias, Polyc. l. 3. tit. 4.* b *Polyc. l. 3. tit. 16. Anscl. l. 7. c. 132. Burch. l. 3. c. 59. Ivo p. 3. c. 62.* c *in epilog. concil. Roman. & C. l. 6. c. 108.* d *Polyc. ibid. Ans. lib. 7. c. 133.* e *Polyc. ibid. Ansel. l. 1. c. 24. Burch. l. 3. c. 58. Pan. l. 2. tit.* f *Capit.*

SOlennitates *a* dedicationum ecclesiarum & consecratorum 1 per singulos annos solenniter sunt celebrandæ: ipso Domino exemplum dante, qui ad festivitatem dedicationis templi, omnibus id faciendi *b* dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebrare venit: sicut scriptum est: [Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis.] Quòd autem octo diebus dedicationia sint celebranda, in libro *c* Regum perlecto invenimus. Dedicatione templi reperietis.

¶ *Repetitur in hoc cap. prior pars antecedentis usque ad* celebrandæ: *ac deinde subjicitur verba illa epist. Nicolai, ubi erant omissa. Gregorius autem, quem hic Grat. citavit, in epist. 31. habet quidem nonnulla ad ecclesiarum dedicationem pertinentia. Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. ex* De eccles. consecrat.

1 ¶ Et sacerdotum] *Hæ duæ voces in aliquot codicibus non leguntur.*

C. XVIII. ¶ *Consecrentur ecclesiæ, de quarum consecratione dubitatur.*

Item ex concilio Meldensi, *cap. 3.*

ECclesiæ *f*, vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur, & superflua altaria deleantur.

C. XIX. ¶ *Quando ecclesia est iterum consecranda, & salubus tantum exorcizanda.*

Item Hyginus Papa.

SI *g* motum fuerit altare, denuò consecretur ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, salubus tantum exorcizetur. Si homicidio, vel adulterio ecclesia violata fuerit, diligentissimè expurgetur, & denuò consecretur.

C. XX. ¶ *Ecclesia semel Deo consecrata, quando est iterum consecranda.*

Item ex Nicæno concilio.

ECclesiis *h* semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne combustis aut sanguinis effusione, aut cujuscunq; semine pollutis fuerint: quia sicut infans à qualicunque sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus iterum consecrandus est, nisi propter eas causas, quas superius nominavimus: si tamen fidem sanctæ Trinitatis tenuerint, qui eum consecraverunt.

C. XXI. ¶ *De eodem.*

Item Ioannes Papa *Episcopis Italiæ.*

ECclesias *i* Arrianorum, ubicunque inveneritis catholicas eas divinis precibus & operibus adhibete. Quamora consecrate: quas & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro 1 religione catholica, quàm pro Theodorici Regis causa negotii suadente ratione, horum ducentorum anos extirpante piissimo atque Christianissimo orthodoxo Imperatore, quascunque illis in partibus Arrianorum ecclesias reperire potuimus, catholicas eas fecimus opem ferente, consecravimus.

1 ¶ Pro religione] *Locupletatus est hic decretum ex epistola, Burchardo & Ivone.*

C. XXII. ¶ *De eodem.*

Item in dialogo *k* Gregorii, *lib. 3. c. 30.*

ARrianorum *l* ecclesia in regione ubi illis, quæ Aburra dicitur, cùm clausa usque ante biennium permansisset, placuit ut in fide catholica (introductis

a *Anselm. lib. 5. c. 24. Ivo part. 3. c. 14. Pan. lib. 1. c. 1.* b *Ad faciendo.* c *Ioan. 10.* d *2. Reg. 8. 2. Paral. 7.* e *Ivo p. 3. c. 14. Pan. l. 2. c. 20.* f *Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 60. Pan. l. 2. c. 18.* g *Poly. l. 3. tit. 5. Anf. l. 3. c. 9. Burch. l. 3. c. 61. Pan. l. 2. c. 18.* h *Dist. 81. 13.* i *Polyc. l. 3. part. 3. c. 13. & 14. Pan. l. 2. c. 20.* k *Ex Dialogo tit. 4. Anf. l. 5. c. 22. Burch. l. 3. c. 30. Ivo p. 3. c. 63.* l *Polyc. ibid. in vita, lib. 2. c. 21. Anf. l. 5. c. 26.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

B. Sebastiani, & Sanctæ Agathæ virginis 1 & martyris reliquiis) dedicari debuisset: quod & factum est.

1 ¶ Virginis, &c.] *Absunt hæc duæ voces à pluribus mss. & Polycarpo. In ipso diabolo legetur*, B. Stephani, & S. Marthæ martyrum. *Sed in lib. 4. reg. epist. 19. ecclesia hæc vocatur ecclesia Sanctæ Agathæ. Apud Ioannem verò Diaconum, lib. 1. c. 31. est*, Sancti Sebastiani, & Sanctæ Agnetis *a* martyrum.

C. XXIII.

Idem 1.

AGapitus Papa vas catholicum, Evangelii tuba, præconem Christi, sacra altaris sedisque velamina, sacrilega Arrhianæ infectæ fabulis, suis catholicis precibus delevit. *b*

1 ¶ Idem] *Anton. sic habetur*: Agapitus Papa, *quæ voces tegunt ex capite ipsi præfixo, & ab aliquot manuscriptis. Extat autem caput hoc in antiquo codice Regesti Gregorii penes nostrum, in scripto quodam, de moribus, vita, & morte Agapiti Papæ, in bibliotheca Vaticana.*

C. XXIV. ¶ *De eodem.*

Item Vigilius Papa *ad Eucherium, epist. 1. cap. 4.*

DFabrica *c* verò cujuslibet ecclesiæ, si diruta fuerit, reparanda, & si in eo loco consecrationis solennitas celebrata fuerit, in quo sanctuaria non fuerint, nihil judicamus officere, si per eam minimè aqua exorcizata *d* jubetur: quia consecrationem cujuslibet ecclesiæ, in qualibuscunque Sancti arrha *e* non ponitur, celebritatem scimus tamen esse missarum: & ideò, si qua sanctorum basilica fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cùm in ea fuerit missarum solennitas celebrata, totius consecrationis *f* sanctificatio implebitur. Si verò sanctuaria, quæ habebat, abdita sunt, rursus eorum repositione, & missarum solennitate reverentiam sanctificationis accipiet.

¶ *Tribuitur Iuliano: sed ex vetustis exemplaribus restituendus est Vigilio, apud quem extat: & ex ipso citatus Burchardus etiam, & Yvo.*

1 ¶ Sine altaris motione] *Absunt hæc ab originali, Burchardo & Yvone. Sed exponuntur in glossa. Alia verò nonnulla sunt emendata.*

C. XXV. ¶ *Absque Episcopi permissu in ecclesia consecrata non erigatur altare.*

Item ex decretis Homisdæ Papæ, *cap. 10.*

NVllus *g* Presbyter in ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci sanctificatum *1* est, vel permissum: ut sit discretio inter sacrum, & non sacrum: nec dedicationem fingat, nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur: si verò laicus, anathematizetur.

1 ¶ sanctificatum] *Ivo habet*, ab Episcopo loci, vel ejus missu sanctificatum est: ut sit discretio, &c. *Polycarpus Burchardus*, ab Episcopo loci, vel ejus permissu sanctificatum est, ut sit, &c.

C. XXVI. ¶ *Evertantur altaria, quæ sine sanctorum reliquiis erigunturi.*

Item ex concilio Africano h, cap. 30.

PLacuit *i*, ut altaria, quæ passim per agros, & per villas unquam memoriæ martyrum construuntur, quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc propter *a* tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut, qui rectè sapiunt, nulla ibi superstitione devicti teneantur. Et omninò nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus, aut reliquiæ certæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunq; constituuntur altaria, omninò reprobentur.

C. XXVII. ¶ *Non est consecranda ecclesia, in qua paganus sepultus inventitur.*

Item ex concilio Aurelianensi, *cap. 3.*

I. ECclesiam *b*, in qua paganus sepultus est, non licet consecrare, neq; Missas in ea celebrare, sed jactari foras, & mundari oportet.

C. XXVIII. ¶ *De ecclesia, in qua cadavera fidelium vel infidelium sepeliuntur.*

Item ex concilio Agrippinensi.

II. ECclesiam *c*, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis parietibus, vel tignis *d* ejus loci, rædificetur: sed si hæc consecrata antè fuerit, missas in ea celebrare licet: si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.

C. XXIX. ¶ *Super monumenta in campo non distribuantur mysteria.*

Item ex concilio Martini Papæ [*Bracarensis. cap. 68. & 69. synod. Græcorum.*]

NOn *e* oportet clericos ignaros & præsumptores super monumenta in campum ministeria *f* portare, aut distribuere sacramenta, sed aut in ecclesia, aut in basilica, ubi martyrum reliquiæ sunt depositæ, ibi pro defunctis oblationes offerri. Nec liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.

C. XXX. ¶ *Quomodo in ecclesia combusta missa possit celebrari.*

Item ex concilio Triburiensi *g*.

COncedimus *h* etiam, ut sicubi (quod peccatis nostris exigentibus perplurimum est factum) à Normanis, & Sclavis *i*, ab Vngaris *k*, & à malis Christianis, seu alio qualicunque modo ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ, in capellis cum tabula consecrata missas interim celebrari permittimus, donec ecclesiæ ipsæ restaurari queant. In itinere verò positis, si ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi affuerint, missarum solennia celebrari concedimus: aliter omninò interdicimus.

¶ *De hoc capite notatum est suprà ad caput, Missarum solennia.*

C. XXXI. ¶ *Chrismate non ungantur altaria, nisi fuerint lapidea.*

Item ex concilio Epaunensi, *cap. 26. & 27.*

ALtaria *l*, si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia, ordinem quem Metropolitani tenent, comprovinciales observare debebunt.

¶ *Ivo citat, ut vulgata Gratiani exemplaria*, ex concilio

a *al. Arrhia.* b *al. ethn.* c *Polyc. lg. tit. 6. Ansel. l. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 10. Ivo p. 3. c. 25. Pann. l. 2. c. 14.* d *al. benedicta.* e *ara*] *erig. Burch.* f *al. totius sanctificatio consecrationis implebitur.*] *erig. Ivo, Burch. Polyc.* g *Capit. l. 6. c. 199. Polyc. l. 4. tit. 31. Burch. l. 3. c. 11. Ivo p. 3. c. 20.* h *Extat Carthag. 3. c. 24.* i *Ansel. l. 5. cap. 24. Burch. l. 3. c. 14. Ivo p. 3. cap. 27. Pann. l. 2. c. 28.* k *alit. vngaris. al. vult.*

a *al. per.* b *Burch. l. 3. c. 13. Ivo p. 3. c. 15. Pann. l. 2. cap. 22. Cap. l. 5. cap. 48.* c *Burch. l. 3. c. 98. Ivo part. 3. c. 49. Pann. l. 2. c. 18.* d *al. vel lotis lignis.* e *Burch. l. 10. c. 48. Ivo p. 11. c. 63.* f *al. mysteria. c. 69.* g *in concil. Mogunt. c. 9.* h *Burch. l. 3. c. 58. Ivo p. 3. c. 59. Pann. l. 2. c. 31.* i *al. Slavis.* k *al. à Bulgaris.* l *Burch. l. 3. c. 25. Ivo part. 3. c. 30. Pann. l. 2. c. 32.*

Hipponensi. *Sed ex Burchardo & vetustu Gratiani codicibus restitutum est*, Epaunensi: *ex cujus 26. & 27. capitibus consectum est.*

C. XXXII. ¶ *Chrismatis unctione, & sacerdotali benedictione sacrantur alteria.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 14.*

ALtaria *a* placuit non solùm unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

C. XXXIII. ¶ *In privatis oratoriis licet orare, sed non missam celebrare.*

VNicuique *b* fidelium in domo sua oratorium licet habere, & ibi orare: missas autem ibi celebrare non licet.

¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex concilio Aurelianensi. Ipsa quidem sententia habetur in Capit. lib. 5. c. 230. & lib. 6. c. 101. & novella 58. apud Iulianum antecessorem in extremo.*

C. XXXIV. ¶ *In privatis oratoriis absque consensu Episcopi nullus ministrare præsumat.*

Item ex sexta synodo, *c. 31.*

CLericos qui ministrant, vel baptizant in oratoriis, quæ intra domos sunt, cum consensu Episcopi loci hoc facere præcipimus. Si quis verò hoc non observaverit, deponatur.

C. XXXV. ¶ *Qui extra parochias habent oratoria, his diebus ad parochias redire cogantur.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 21.*

SI quis *c* etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinarius, conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus, ut ibi missas audiat *d*, propter fatigationem familiæ, justa ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in civitatibus, aut in parochiis audiant *e*. Clerici verò, si qui in festivitatibus, quas suprà diximus (nisi jubente & permittente Episcopo) missas celebrare *f* voluerint, communione priventur.

C. XXXVI. ¶ *Quibus ex causis loca sanctorum mutanda sint.*

Item Augustinus.

9 pS TRibus *g* ex causis loca sanctorum transmutanda sunt. Prima, cùm necessitas persecutorum loca eorum gravaverit. Secunda, cùm difficultas locorum fuerit. Tertia, cùm malorum societate gravantur.

C. XXXVII. ¶ *Quando alicui corpora sanctorum de loco ad locum transferre non licet.*

Item ex concilio Moguntinensi primo, *cap. 51.*

COrpora *h* sanctorum de loco ad locum nullus transferre præsumat sine consilio Principis, vel Episcoporum, sanctæq; synodi licentia.

C. XXXVIII. ¶ *In usus laicorum non converti licet ligna ecclesiæ dedicatæ.*

Item Hyginus Papa.

10 pS LIgna *i* ecclesiæ dedicatæ *k* non debent ad aliud opus jungi nisi ad aliam ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in monasterio *k* fratribus: in laicorum verò usum *a* non debent.

1 ¶ Dedicatæ] *Antea legebatur & hic, & in vulgatis emplaribus, Burchardo & Ivone, qui etiam caput hoc sumsere ex decretis Hygini.*

C. XXXIX. ¶ *Vestimenta sacra, & vasa pro vetustate consumpta incendantur, & cineres in loca occulta projiciantur.*

Item Clemens Papa *Iacobo Hierosolymitano Episcopo, epistola 2.*

ALtaris *l* palla, cathedra *c*, candelabrum *b* vel lum, si fuerint vetustate consumpta, incendatur, quia non licet ea, quæ in sacrario *d* fuerint, ibi tractari, sed incendio universa tradantur. Sunt quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi transitum *e* habeat: aut in pariete, aut in fossamentorum jactentur, ne introëuntium pedibus conculcentur.

C. XL. ¶ *Mortui non obvolvantur vestimentis altaris.*

Idem *ibidem.*

NEmo per ignorantiam clericus mortuum obvolvendum, aut Diaconus scapulas operit lit palla, quæ fuit in altari, aut certe, quæ data est in mensa Domini. Qui hæc fecerit, ter, quasi nihil, & negligenter habuerit, steria, Diaconus triennio, sexque mensibus a erit alienus altari, gravi percussus anathemate. si clericum Presbyter non commoverit decem sex *g* mensibus excommunicatus sit: propter de Dominicis sacramentis subjecta sibi non ministeria: & postea cum grandi humilitate concilietur ecclesiæ. Palla *i* verò, & vela si sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum bus ministris intra sanctuarium lavent, non foras à sacrario: & velamina Dominici ant; ne forte pulvis Dominici corporis Sindonem verò non forisabluant, & erit ti peccatum. Idcircò intra sacratium pimus hæc sancta cum diligentia custodire vis nova comparetur, & præter hoc nil aliud nec ipsa pelvis velis apponatur lavandis, minici altaris cultum pertinent, palla altaris laventur, & in alia, vela januarum. De januarum cura sit ostiariis ex admonitione ne quis negligens, aut ignarus, ad velum Domini manus incognitè *k* tergat: sed tus discat omnis homo, quia velum altri ni sanctum est.

1 ¶ Decidat] *In originali est*, decidat à fabrica abluta. *Sed glossa obstitit, ne mutaretur. Multa autem nimis pendere sunt ex ipso originali emendata.*

C. XLI. ¶ *Sacra vasa non usibus sacrorum ministrantium hominibus.*

Item Sixtus Papa, *epist. 1.*

INsancta *l* hac Apostolica sede ministrorum est vasa non ab aliis, quàm à sacratis, Domino tis contrectentur hominibus. Indignum deest, ut sacra Domini vasa, quæcunque sint, nis usibus serviant, aut ab aliis, quàm à Domini lantibus, eique dicatis tractentur *m* vasis, ne bus præsumptionibus fratus Dominus plaga

a *Polyc. l. 3. tit. 4.* b *Burch. l. 3. c. 86. Ivo p. 3. c. 76. Pann. l. 2. c. 39.* c *Ivo p. 4. c. 9.* d *al. tenear.* e *al. teneant.* f *al. facere, aut tenere.* g *Ansel. lib. 5. c. 16. Burch. l. 3. c. 90. Ivo p. 3. c. 80. Pann. l. 2. c. 38.* h *Burch. l. 3. c. 232. Ivo p. 3. c. 273. Pann. l. 2. c. 36.* i *Polyc. l. 3. tit. 16. Ans. l. 5. c. 17. Burch. l. 3. c. 39. Ivo p. 3. c. 44. Pan. l. 2. c. 16.* k *al. monasterium.*

a *al. opera.* b *Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 206. Ivo p. 3. c. 66. & part. 3. c. 266.* c *al. cantare.* d *al. sanctum.* e *non situs habeatur.* f *abest ab orig.* g *al. quinque.* h *al. non moverit.* i *Burch. lib. 3. c. 206. Ivo p. 3. c. 266.* k *al. manibus.* l *Polyc. l. 3. tit. 9. Burch. l. 3. c. 214. Ivo p. 3. cap. 264. & part.* m *al. ferantur.*

nat populo suo; & hi etiam, qui non peccaverint, mala patiantur, aut pereant, quia perit justus sæpissime pro impio.

1 ¶ Indignum] *Addita sunt hæc usq; ad vers.* viris. *Item, alia vocalisce originali, Burchardo & Ivone.*

C. XLII. ¶ *Non nisi à sacratis hominibus vestimenta sacrata serventur.*

Item Stephanus Episcopus *familiari amico Hilario, epist. 1. cap 3.*

Vtensilia a ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus aliis in rebus non debent frui, quàm in ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi aut ferri, nisi à sanctis hominibus: ne ultio, quæ Balthasar b Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentem veniat, & corruere eos faciat ad ima.

C. XLIII. ¶ *Divina ministeria nuptiarum non præsentur ornatibus.*

Item ex concilio Aurelianensi c.

Adspirarum d ornatum divina ministeria non præmunt: ne dum improborum contactu, pompaque seculari luxuriæ polluuntur, ad officia sacri mysterii e videantur indigna.

C. XLIV. ¶ *In ligneis vasculis Dominici corporis & sanguinis sacramenta non sunt celebranda.*

Item ex concilio Triburiensi, *cap. 18.*

Vasa, in f quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ, de quibus Bonifacius martyr, & Episcopus interrogatus, si literet in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur; nunc è contrario lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. Zephirinus decimus sextus Romanus Episcopus patenis vitreis missas celebrari constituit. Tum deinde Vrbanus Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut in reliquis cultibus magis & magis per incrementa temporum deus fuit crevit ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui ferri patrisfamilias sumus, ne decus matris ecclesiæ immaculatur, sed magis cumuletur & amplificetur, sumimus, ut deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat; ne unde placari debet, inde irascatur Deus.

C. XLV. ¶ *Ex qua materia calix cum patena fieri debeat.*

Item ex concilio Rhemensi, *cap. 6.*

Vult g Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. *& infrà.* ¶ Si quis autem tam pauper est, ut saltem vel stanneum calicem habeat. De ære, aut vitreo non fiat calix, quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem in libris inveniri potest calice præsumat missam cantare.

C. XLVI. ¶ *Non de serico panno, sed pure lineo sacrificium conficiatur altaris.*

Item ex epistola h Eusebii Papæ & Sylvestri.

Consulto a omnium b statuimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumat; sed in puro linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto: sicut c corpus Domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit.

C. XLVII. ¶ *A quibus fuerit tradita missarum celebratio.*

Item ex sexta synodo, *cap 32.*

12 Iacobus d frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cujus claritas per totum orbem circumfulsit, in 1 scripturis addiderunt nobis missæ celebrationem.

1 ¶ In scripturis addiderunt] *Græce est,* ἐν ταῖς ἁγίαις γραφαῖς ἐπλεόνασαν τὰ μυστικὰ ἡμῶν ἱερουργήματα παραδόντες, ὅτε τὸ κεκραμένον τῷ ὕδατι λειτουργικὸν ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐπιδίδωσιν. *id est,* qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua & vino conficiendum ediderunt. *Sed rubr. mutatum est, tum ob glossam, tum quoniam collectar de industria videtur summatim retulisse. Abest autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.*

C. XLVIII. ¶ *Qua hora sunt missarum solennia celebranda.*

Item Telesphorus Papa VII. *à Petro in epistola ad omnes, cap. 2.*

13 Nocte e sancta nativitatis Domini Salvatoris missas celebrent Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis solenniter decantent: quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nunciatus est. *& infra.* ¶ Et subitò facta est ab Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis f Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis verò temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est g, & super h Apostolos Spiritus Sanctus descendisse legitur.

C. XLIX. ¶ *Non nisi à jejunis hominibus sacramenta celebrentur altaris.*

Item ex concilio Africano, *cap. 8.*

14 Sacramenta i altaris non nisi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.

C. L. ¶ *Ante missarum solennia circa horam nonam decantata, in Quadragesima comedere non licet.*

Item ex concilio Cabilonensi k.

15 Solent l plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere *m.* Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si antè manducaverint, quàm vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad missas, & audiditis missarum solennibus, & vespertinis officiis, & largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam

1 Polyc. lib 3. tit. 16. Ansel. lib. 1. c. 79. Ivo part. 2. c. 74. Summa rubrum 88. b Daniel 5. c al. Arvernensi. d Polyc. cap. 69. e al. monasterii. f Burchard. lib 3. c. 223. Ivo part. 3. Pan. l. 2. c. 40. Fasc. lib. 1. cap. 161. Sylvester in epilogo concil. Rom. h Idem in Pontificali.

a al. consulto. b Polyc. l. 3. tit. 9. Ansel. l. 9. cap. 2. Burch. lib. 3. cap. 99. Ivo p. 2. c. 134. Panorm. d. t. c. 162. c Marc. 15. Luc. 23. d Galat. 1. e Beda in Martyr. mens. September. Concor. concilio Aurelianensi 3. c. 14. Polyc. l. 3. tit. 25. f al. altissimus. g Marc. 15. h Actor. 2. i Ansel. l. 7. c. 174. Burch. l. 3. c. 93. Ivo p. 2. c. 71. & par. 3. c. 65. Pann. l. 2. c. 40. k Concor. cap. 29. concilii Carthagin. tertii. l Polyc. ibid. Burch. l. 13. c. 12. Ivo p. 3. c. 43. Pann. l. 2. c. 46.

m al. manducare.

venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua jejunium solvet *a*.

¶ *Sic etiam citat Ivo & Panormia: Burchardus autem ex decreto Sylverii Papæ: Polycarpus ex Eusebio. Habetur in capitulis Theodulphi Aurelianensis Episcopi, cap. 38.*

16 pars. *In jejuniis etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in sabbato verò sancto circa nocturnum initium missarum solemnia sunt celebranda. Vnde Leo Episcopus:* b [*Quod à patribus nostris.*] *Item Gelasius:* c [*Ordinationes Presbyterorum.*] *Item Pelagius:* [*Dilectionis tuæ rescripta.*] *Requare in tractatu ordinandorum. In primâ quoque parte diei, missarum solemnia non incongruè celebrantur.*

C. LI. ¶ *Etiam prima parte diei missus celebrare licet.*

Vnde Leo Papa *Dioscoro Alexandrino Episcopo, epist. 79. al. 81. cap. 2.*

NEcesse *d* est autem, ut quædam populi pars sua devotione privetur, si unius tantùm missæ, more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui primâ diei parte convenerint. Studiosè ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex formâ paternæ traditionis insedit, tua quoque curâ non negligat, ut per omnia nobis & fide, & actibus congruamus. Propter quod remeanti filio nostro Possidonio Presbytero, hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui in nostris processionibus atque actionibus *e* frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ *f* sedis auctoritas teneret, agnovit.

1 ¶ Apostolicæ sedis] *In epistola ipsa legitur*, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus. *Sed omnes Gratiani codices & Ivo concordant.*

C. LII. ¶ *Missæ peculiares non sunt in publico cantandæ.*

Item Augustinus. *g*

ET hoc *g* attendendum est, ut missæ peculiares, quæ per dies solennes à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter eas populus à publicis missarum solennibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abstrahatur. *& infrà.* ¶ Sed sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, & populus in unum ad missarum publicam celebrationem conveniant: exceptis 1 Deo sacratis fœminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri.

1 ¶ Exceptis] *Hæc usq; ad finem addita sunt ex Theodulpho, Burchardo & Ivone: apud quos possunt etiam lege alia, quæ post vers.* abstrahatur. *à Gratiano sunt omissa.*

C. LIII. ¶ *Quot Missas in die sacerdoti celebrare liceat.*

Item Alexander secundus.

17 SVfficit *h* sacerdoti unam missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, & valde felix est, qui unam dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Qui verò pro pecuniis aut adulationibus *i* sæcularium una die præsumunt plures facere missas, non æstimo evadere damnationem.

C. LIV. ¶ *Ex Salvatoris & Apostolorum doctrinâ exemplo hymnos cantare.*

Item ex concilio Toletano IV. cap. 12.

18 DE hymnis *a* canendis, & Salvatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthæo *b* Evangelista attestante. [Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti.] Et Paulus Apostolus *c* ad Ephesios scribens: [Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.] Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei atque Apostolorum & martyrum triumphos conscripti esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo, quòd de scripturis canonicis, vel Apostolicæ traditione non sunt: respuant ergo, & illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidiè publico privatoque officio in fine omnium Psalmorum dicimus: [Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in sæcula sæculorum. Amen.] Nam & iste hymnus, quem nato in carne Christo Angeli cecinerunt: *d* [Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.] & alia, quæ ibi sequuntur, ecclesiastici doctores canonizaverunt. Ergo nec ipsi in ecclesiis canendi sunt, quia sanctarum scripturarum libris non inveniuntur. Quæ ponuntur missæ, sive preces, vel orationes, seu benedictiones, seu manus impositiones, ex quibus, & quando decantentur in ecclesia, vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet hæc fieri, atque hortatur Timotheum Apostolus dicens: [Obsecro igitur primùm fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt.] Sicut ergo orationes & hymnos in laudem Dei compositos, nullus ulteriùs improbet, sed pari modo in Gallia, Hispania celebrent; excommunicatione plectendi, qui hæc rejicere fuerint ausi.

C. LV. ¶ *In Novo Testamento qui hymnis Angelis decantati inveniuntur.*

Leo nonus *f*.

HI duo solummodò hymni ab Angelis in Novo Testamento inveniuntur decantati *g*, Alleluia scilicet, & Gloria *h* in excelsis Deo. Quos patiens ac longanimis Deus creator *i*, primum hominem de paradiso ejectum, ad agendam indesinenter pœnitentiam, à perpetuis non intermittimus: quia peccato hominis non omnino defecit à conventu Angelicæ jubilationis expulsi in hujus miseræ vitæ Babylonem *k*, super flumina ejus Babylonis sedentes & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua hymnum decet hymnus *l*. Quòd novem hebdomadibus Alleluja intermittimus, non incongruè per novem ordines Angelorum accipimus. Quos novem ordines Angelorum accipimus. Quorum decimus ordo per *l* superbiam corruens, ejus numerum minuit, & à felicitate pernitus ejectus condolentes suæ diminutionis, & parem miserantes mentes, à perfecta laude creatoris fuere prorsus. Quorum reparationi & consolationi consulens misericors Deus creator *m*, primum hominem de humo reformavit, qui sui generis multiplicatione damnatæ civitatis patriæ resarciret, atque Angelorum gaudia augmentaret. Qua spe Angelicus chorus non modicum lætatur est. Nec mirum, si ex lapsu ipsius hominis fuit lætatus. Vnde novem ordinium concentus in laudem Dei creatoris permansit imperfectus, donec ille Christo resurgente resurrexit lapsus ille principalis, ad augmento sui collegii, & spe melioris Angelicus exercitus gavisus, in novum Alleluja consurgere vetus. Et in eo perstat devotus. Quem & nos pro modulo nostro imitantes, à Septuagesima, quando lapsus primi hominis

a *aliàs, absolvere debet.* b *Sup. d. 75.* c *Sup. d. 76.* d *Bzov. t. 3. c. 228. Ivo p. 2. c. 87. & p. 3. c. 268.* e *al. ordinationibus.* f *al. Gregorius.* g *Habetur in capit. Theodulphi, c. ult. Polyc. l. 3. tit. 18. Burch. lib. 2. c. 54. Ivo p. 2. c. 119.* h *Vide Valfridum Strabonem, cap. 2. Ivo p. 2. c. 81.* i *al. oblationibus.*

a *Polyc. lib. 3. tit. 22.* b *Matth. 27.* c *Ephes. 5.* d *Luc. 2.* e *1. Tim. 2.* f *al. octavus.* g *Apoc. 14.* h *Luc. 2.* i *Gen. 3.* k *Psal. 64.* l *Esa. 14. Apocal. 12.* m *Genes. 1. secundum Latinos.*

in ecclesia recitatur, Alleluja novem hebdomatibus intermittimus; scilicet usque in Pascha, ubi Christus resurgens à mortis tristitiam nostram in gaudium vertit, & Alleluja nobis reddit.

C. LVI. ¶ *In cœna Domini, Gloria in excelsis decantetur.*

Item Nicolaus Papa *Rhodolpho Archiepiscopo Bituricensi.*

POrrò, *a* Gloria in excelsis Deo, ab Episcopis in cœna Domini inter missarum solennia more nostro dicenda est. Pallio verò Apostolico 1 eadem die uti est illis licitum, quibus est ab Apostolica sede permissum.

1 ¶ Apostolico] *Vox ista abest ab aliquot Vaticanis codicibus: tos tamen habet.*

C. LVII. ¶ *Cum baculo, aut capite velato ad celebrandum missarum solennia clericus non ingrediatur.*

Item Zacharias 1 Papa *in synodo Romana, c. 13. & 14.*

NVllus *b* Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad sopremnia missarum celebranda præsumat cum baculo intrare, aut velato capite altario Dei assistere: quoniam & Apostolus prohibet viros velato capite orare in ecclesia: & qui temerè præsumpserit, communione privetur. Cùm verò ingressus fuerit Episcopus aut Presbyter ad missarum solennia celebranda, nisi passio aliqua intervenerit, nullo modo audeat data oratione recedere, ut vel Episcopo vel Presbytero missarum solennia supplenti: sed qui initium ponit, suppleat usque in finem; quia scriptum est: *c* {qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.} Si quis verò præsumpserit præter quod optamus agere, à sacro corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi sit suspensus.

1 ¶ Zacharias] *Antea legebatur,* Macarius. *Emendatum est ex aliquot veteribus codicibus, & ceteris collectoribus. Et caput ipsum habetur in concilio manuscripto Zachariæ.*

C. LVIII. PALEA.

[*Item* ex decretis Soteris Papæ.]

VT *d* illud divini oraculi singuli præcaveant, quo scribitur: [væ soli, quia cùm ceciderit, non habet sublevantem.] summoperè verendum nobis est, atque cavendum, ne horis illis, atque temporibus, quibus Deo pollutus vel sacrificatur, unicuique divinis singulariter officiis insistenti pernicioſa passio, vel corporis quælibet invaletudo *e* occurrat: quæ aut corpus subitò lubricet, aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaventes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive cleri copia suffragatur, habeat quisque canens Deo, atque sacrificans post se vicini solaminis adjutorem: ut, si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, à tergo semper habeat, qui ejus vicem exequatur intrepidus, & officium incœptum assumpleat.

C. LIX. ¶ *Quos testes Episcopus sacrificans secum habere debeat.*

Item Anacletus *Iesu Christi servus, omnibus Episcopis, epist. 1.*

20 EPiscopus *f* Deo sacrificans testes secum habeat, presbyteros & judices, quàm alius sacerdos: sicut enim majoris honoris gradu fruitur, sic majoris testimonii incrementa indiget. In solennioribus quippe diebus aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi ejus discurrant, & lab diaconos, atque reliquos ministros secum habeat: qui sacris induti vestimentis à fronte & à tergo, & Presbyteri è regione dextra lævaque, contrito corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant *a* sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus.

C. LX. ¶ *Episcopi sine religiosis testibus Dominica sacramenta non conficiant.*

Item Lucius Papa *Episcopis Galliæ & Hispaniæ, c. 1.*

IVbemus 1 *b* Apostolica auctoritate, ut semper testes vobiscum sacerdotes & Levitas *c* habeatis. Et licet conscientia propria sufficere possit, tamen propter malevolos, juxta *d* Apostolum, etiam testimonium vos oportet habere bonum ab his, qui foris sunt: quoniam & in hac sancta sede constitutum habemus, ut duo Presbyteri, & tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium ecclesiasticum.

1 ¶ Iubemus Apostolica] *In epistola ipsa sic legitur:* Propter tales, fratres, hortamur vos, sicut in hac sancta ecclesia constitutum habemus, ut semper, &c.

C. LXI. ¶ *Nisi duobus præsentibus, Presbyter missam celebrare non præsumat.*

Item Soter *e* Papa.

HOc quoque *f* statutum est, ut nullus Presbyterorum missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeatur: quia cùm pluraliter ab eo dicitur, [Dominus vobiscum,] & illud in secretis [orate pro me,] aptissimè convenit, ut ipsius respondeatur salutationi.

¶ *Burchardus etiam & Ivo citant ex decretis Soteris Papæ. Et in Micrologo, c. 2. scribitur fuisse id ab Anacleto & Sotere statutum. Similem sententiam Burchardus lib. 3. cap. 68. refert ex concilio Nannetensi, cap. 30. Ferè autem idem habetur in Moguntino primo, cap. 43.*

C. LXII. ¶ *Communione præventur, qui usque ad finem missarum solennia non audierunt.*

Item ex canone *g* Apostolorum 10.

21 OMnes *h* fideles, qui conveniunt in solennitatibus 1 sacris ad ecclesiam, & scripturas Apostolorum & Evangelium audiant. 2 Qui autem non perseverant in oratione, usque dum missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines ecclesiæ commoventes convenit communione privari.

1 ¶ In solennitatibus sacris] *In tomis conciliorum ad marginem priscæ versionis sunt hæc eadem verba, quæ hic apud Gratian. Burchar. & Iven. & in Polycarpo. Græcè est absolutè, τῶν ἁγιασμάτων, id est, qui ingrediuntur. & ita in codice canonum, numerum ex versione Dionysii.*

2 ¶ Audiant. Qui autem] *Ita in eodem margine & in Polycarpo. Sed Burchardus & Ivo propius ad verba Græca, audiunt, non autem perseverant.*

C. LXIII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *cap. 24.*

SAcerdote *i* verbum in ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

C. LXIV. ¶ *Die Dominico missas ex integro sæculares audire debent.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 47.*

MIssas die Dominico sæculares totas audire & speciali ordine præcipimus: ita, ut ante benedi-

a *al. præbentes.* b *Polyc. l. 4. tit. 13. Anselm. l. 6. cap. 140.* c *al. diaconos.* d *1. Tim. 3.* e *al. Anacletus.* f *Polyc. l. 4. tit. 31. Anselm. l. 7. c. 136. Burchard. l. 3. c. 74. Ivo p. 2. c. 127. Pana. l. 2. c. 159.* g *Et in concil. Antioch. c. 2.* h *Polyc. l. 3. tit. 26. Burch. l. 2. c. 87. Ivo p. 6. c. 183.* i *Burch. l. 2. c. 60. Ivo part. 6. c. 182.* k *al. tenere.*

ctionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

C. LXV. ¶ *Populus non antè discedat, quàm missa ex integro celebretur.*

Item ex concilio Aurelianensi 1, *cap.28.*

Cum ad *a* celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non antè discedat, quàm missæ solennitas compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

C. LXVI. ¶ *Excommunicetur, qui prætermisso ecclesiæ conventu ad spectacula vadit.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *c. 88.*

Qui die *b* solenni, prætermisso solenni ecclesiæ conventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

C. LXVII. ¶ *Usq; ad missam catechumenorum nullus ecclesiam ingredi prohibeatur.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *cap. 84.*

ps 22 Episcopus *c* nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Iudæum, usque ad missam catechumenorum.

C. LXVIII. ¶ *Evangelia non sedendo, sed stando audire debemus.*

Item Anastasius Episcopis *Germaniæ & Burgundiæ, epist.1.cap.1.*

ps 23 Apostolica *d* auctoritate mandamus, dum sancta Evangelia in ecclesia recitantur, ut sacerdotes & cæteri omnes præsentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi 1, in conspectu Evangelii stantes Dominica verba intentè audiant, & fideliter adorent.

1 ¶ Curvi] *Sic in originali, & apud Ivonem part. 6. cap. 93. sed apud eundem part. 2. cap. 138. & apud Burchardum vox ista non habetur.*

C. LXIX. ¶ *Ad missarum solennia semper aliquid est offerendum.*

Item Gregorius VII. *in synodo Romana habita anno Domini 1078. c. 13.*

ps 24 Omnis *e* Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysem dixit: *f* [Non apparebis in conspectu meo vacuus.] Etenim in collectis sanctorum Patrum liquidò apparet, quòd omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad ipsum 1 enim primùm est confugiendum, qui nostræ curare possit animæ passiones. Verùm homines præpostero ordine antè sibi opem ab hominibus accersunt. Vbi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

1 ¶ Ad ipsum] *Hinc usq; ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, neq; apud Anselmum, aut Polycar.*

C. LXX. ¶ *Quare [sursum corda] in præfatione dicitur.*

Item Cyprianus *sermone 6. de oratione Dominica.*

ps 25 Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & sæcularis abscedat: nec quidquam tunc animus, quàm id solum cogitet, quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo [sursum corda,] ut dum respondet plebs, [habemus ad Dominum,] admoneatur, nihil se aliud, quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur.

a *Burch.l.3.c.29. Ivo p.3.c.34.* b *Ivo p. 4. c.8.* c *Burchard. l.3.c.28. Ivo p.3.c.33. Pann.l.2.c.41.* d *Bur. lib.3. cap.103. Ivo p.2.c.138. & p.6.c.93.* e *Poly. lib.3.c.16. Anselm. l. 2, c. 40.* f *Exod.24.*

C. LXXI. ¶ *Quæ præfationes in missa sint cantandæ.*

Pelagius II. *Romanæ ecclesiæ, & Apostolicæ sedis Episcopus universis Germaniarum atq; Galliarum Episcopis.*

ps 26 Invenimus *a* has novem præfationes in sermone logo tantummodo recipiendas, quas longa vetustas in Romana ecclesia hactenus servavit: id est, in albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, de Apparatione Domini, sextam de Apostolis, de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam in nio in Quadragesima tantummodò dicendam. fationes tenet & custodit sancta Romana ecclesia tenendas vobis mandamus.

C. LXXII. ¶ *In omnibus missarum solennibus pro defunctis oratio fiat.*

Item ex concilio Cabilonensi secundo, *cap.39.*

ps 27 Visum *b* præterea nobis est, ut in omnibus rum solennibus, pro defunctorum spiritibus competenti Dominus deprecetur. Sicut enim nullo excipitur, qua non pro viventibus, & pro quibuscessitatibus Dominus deprecetur; ita nimirum nullo excipi debet, quin pro animabus fidelium prout no in missarum solennibus fundantur. Antiquus hunc morem sancta tenet ecclesia, ut & in missalennibus, & in aliis precibus Domino supplicatium commendet: dicente beato Augustino, sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus ctorum: quas faciendas pro omnibus in Christo catholica societate laudamus 1. Defunctorum citis nominibus eorum, quos sub generali commentione suscepit ecclesia: ut quibus ad ista desunt aut filii, aut quicunque cognati vel amici, ab uno hibeantur pia matre communi.]

1 ¶ Laudamus] *Apud collectores sunt nonnulla verba B. Augustinus (a quo pariem varias & concisas, v. Amalarius lib.4.c.42.) sic habet:* Quas faciendas pro omnibus Christiana & catholica societate defunctis, eum nominibus quorumcunque sub generali commentione suscepit ecclesia. *Cæterum glossa sua, ne mutetur*

C. LXXIII. ¶ *Ante preces non sint a sacris nomina recitanda.*

Item Innocentius *Episcopus urbis Romæ Decentio Eugubino, epist.1.*

De nominibus recitandis, antequam preces faciat, atque eorum oblationes, quorum citanda sunt, oratione sua commendet, quia um sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis, stiam necdum Deo offeras, ejus ante quamvis illi incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II.

C. I. ¶ *Panis, & vinum, & aqua in sacramentis sunt offerenda.*

Item Alexander *urbis Romanæ Episcopus omnibus, epist.1.cap.4.*

In sacramentorum *d* oblationibus, quæ inter rum solennia Domino offeruntur pallio Dominscenda est: ut ejus, cujus corpus & sanguis

a *Poly. lib.3.tit.20. Anselm.l.7.c.11. Bur.lib.3.c.11. Ivo p.3. cap.77. Pann.l.1.c.158.* b *Bur.l.3.c.164. Ivo p.3.c.11. q.2. non exsistemem, in lib. de Cura pro mortuis agenda.* d *Poly.lib.3.tit.9. Anselm.l.9.c.1. Bur.lib.3. Ivo part. & 61.*

tur, passio celebretur: ita in repulsis opinionibus superstitionum, panis tantùm, & vinum aqua permistum in sacrificium a offeruntur. Non enim debet (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum, quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.

¶ *Incipiunt canones hec ex originali, & cæteris collectoribus, præter Anselmum, qui habet, ut antea Gratianus habebat.*

C. II. ¶ *Vinum sine aqua, vel econverso in sacramento offerre non licet.*

Item Cyprianus *lib. 2. epist. 2. Cæcilio fratri salutem.*

Sic in b sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine Christo 1. Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spirale & cœleste perficitur. Sic verò calix Dominicus non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, & copulatum & panis unius compage solidatum.

1 ¶ *sine Christo*] *Apud B. Cyprianum sic legitur:* Sanguis Christi incipit esse nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: *qua verba referuntur etiam infrà ad eum finem. Sed ob glossam non est mutatum. Multa verò similia illarum obstabant, ex ipsa epistola sunt emendata, itemq; in fronte capitis.*

C. III.

Idem *in eadem epistola.*

Scriptura dicit: [Quotiescunque c enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annuntiabitis, quoadusque veniat.] Quotiescunque ergo calicem in commemorationem Domini, & passionis ejus offerimus, id quod constat Dominum feciisse, facimus. Sed vide *d*, frater charissime, si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc servavit & tenuit, quod nos Dominus facere, & exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi: nobis verò non poterit agnoscit, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus, ut calicem Dominicum cum vino mistum, secundùm quod Dominus docuit, offeramus.

C. IV. ¶ *Præter panem, vinum, & aquam in sacramento nihil debet offerri.*

Item ex concilio Martini Bracarensi, cap. 55.

Non oportet e aliquid aliud in sacramento f offerri præter panem, vinum, & aquam, quæ in typo Christi benedicuntur: quia dum in cruce penderet, de corpore ejus sanguis effluxit, & aqua. Hæc tria unum sunt in Christo fide: hæc hostia & oblatio Dei in odorem suavitatis.

C. V. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi tertio g c. 24.

Illuminento 1 corporis & sanguinis Domini nihil amplius offertur, quàm ipse Dominus tradit, hoc est, panis & vinum aquæ mistum. *& infrà.* ¶ Nec amplius in sacrificio 2 offeratur, quàm de uvis & frumentis.

C. VI. ¶ *Oblationis sacrificio uvas nemo conspergat.*

Item ex sexta synodo, cap. 28.

Didicimus, quòd in quibusdam ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis conjungant uvas, quæ secundùm usum in altari offeruntur, & sic simul utraque populo dispensent. Præcipimus igitur, ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat, sed in remissionem peccatorum populo oblationem solam distribuat, & uvas seorsum benedictas populus, qui petierit, accipiat, & fructuum 1 gratias agat.

¶ *Est quasi summa quadam canonis citati. Nam in eo plura aliquanto verba sunt, sed eodem fere sensu.*

1 ¶ Et fructuum] *Græcè est,* καὶ τῶν τοῦ δώτορος καρπῶν εὐχαριστίαν: *id est,* ad reddendas gratias fructuum datori.

C. VII. ¶ *De his, qui sacrificando variè errabant.*

Item Iulius Papa *Episcopis per* 1 *Ægyptum.*

1 ¶ Per Ægyptum] *Apud cæteros collectores legitur,* per Ægyptum missis. *Sed in Microl. cap. 19. citatur ex eodem Iulio Episcopis Ægypti. Eadem autem fere habentur nunc in Bracarensi 3. cap. 1. & sententia summatim collecta in Wormaciensi. c. 4.*

Cum a omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deletur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines & Apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressim 1 vinum in sacramento Dominici calicis offerre: alios verò 2 pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, & in tempore sacrificii partem ejus aqua lavare, & sic offerre. Quod quàm sit Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini ecclesiasticæ adversum, hinc facilè ab ipso fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cùm enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantùm, & calicem sub hoc sacramento cognovimus dedisse. Legitur enim in Evangelica veritate. [Accepit *b* Iesus panem & calicem, & benedicens dedit discipulis suis.] Cesset ergo lac sacrificando *e* offerri, quia manifestum & evidens Evangelicæ veritatis exemplum illuxit, quòd præter panem & vinum aliud offerri non licet *d*. Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit *e*, ubi Apostolis corpus suum & sanguinem commendavit. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantùm discipulo, quem intincta buccella, magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quòd de expresso botro, id est, de uvarum granis populus communicatur *f*, valde est omninò confusum: sed si necesse sit, botrus in calice comprimatur, & aqua misceatur: quia calix Dominicus, juxta canonum 3 præcepta, vino & aqua permistus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo cùm in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur & jungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut mistio ista non possit separari. Nam *g* si

a *Poly. l. 3. tit. 9. Anselm. l. 9. cap. 33. Burchard. l. 5. c. 1. Ivo pa. 2. cap. 11. & 12. & 85. Panm. l. 1. c. 147.* b *Ioan. 13.* c *al. in sacrificio.* d *al. sinit.* e *al. receperunt.* f *al. communicat.* g *Sent. 4. dist. 10.*

a *al. sanctificat.* b *Poly. ibid. Anselm. l. 9. c. 4.* c *Sentem. 4. dist. 10. & subscribes. Luc. 22. 1. Corinth. 11.* d *& videtis.*] *vrig.* e *in cap. trium synodi.* f *al. sanctuario.* g *Et in Africa.* h *Iust. l. 1. c. 3. & 4. Ivo p. 2. c. 13. & 14.* i *al. sacramento.* k *al. primitiis.*

vinum tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit sine nobis. Si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo, quando botrus solus offertur, in quo vini tantùm efficientia designatur, sacramentum nostræ salutis negligitur, quod per aquam significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur. Et ideò, quia jam ex hoc plurima & multiplex majorum manavit sententia 4, omnis deinceps talis error, atque præsumptio cessare debet: ne perversorum inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideò nulli deinceps licitum sit aliud in sacrificiis divinis offerre nisi juxta antiquorum sententiam conciliorum panem tantùm, & calicem vino & aqua permistum. De cætero aliter, quàm præceptum est faciens, tamdiu à sacrificando cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus *a*, ad gradus sui officium redeat, quod amisit.

2 ¶ Expressum vinum] *Sic apud Ivonem, & in Pannormia, & in Bracarensi. Invaliquot tamen vetustis est*, expressum botrum, *ut paulò inferius in hoc eodem capite. Sed Burchardus habet*, non expressum vinum.

2 ¶ Alios verò pannum] *Hoc usq; ad vers.* Quod quàm sit. *non sunt in Bracarensi: neq; etiam illa*, sed si necesse sit. *usq; ad vers.* quia.

3 ¶ Iuxta canonum] *In Bracarensi est*, juxta quod quidam doctor edisserit. *Significatur autem B. Cyprianus citatus sup. ad. in sanctificando.*

4 ¶ Sententia] *In Bracarensi sequitur*, quorum pietas in Deum religiosa sacramentorum horum & efficientias copiosè disseruit, & institutiones verissimè declaravit.

C. VIII. ¶ *Nulla oblatio corporì & sanguini Christi comparari valet.*

Item Alexander Papa quintus à Petro, epist. 1.

2 ps NIhil *b* in sacrificiis majus esse potest, quàm corpus & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet.

C. IX. ¶ *Ante consecta mysteria pacem non debemus offerre.*

Item Innocentius Papa Decentio Eugubino Episcopo salutem, epist. 1. cap. 1.

3 ps PAcem igitur asseris ante consecta mysteria quosdam populis impertiri, vel sibi inter se sacerdotes tradere: cùm post omnia (quæ aperire non debeo) pax sit necessariò indicenda, per quam constet populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse, pacis concludentis signaculo demonstrentur.

C. X. ¶ *Ecclesiasticis liminibus careat minister, qui post consecrationem communicare contemnit.*

Item Anacletus Papa, epist. 1.

PEracta *c* consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia.

¶ *Tribuebatur Calixto. Restitutum est Anacleto ex aliquot vetustis exemplaribus, & Burchardo: cui Anacleto tribuitur etiam supra de consecr. dist. 1. Episcopus.*

C. XI. ¶ *Quoties sacerdos, quoties Missam celebrat, toties sacram communionem percipiat.*

Item ex concilio Toletano 12. cap. 25.

4 ps RElatum *d* est nobis quosdam de sacerdotibus [illegible] tor vicibus communionis sanctæ gratiam [illegible] quot sacrificia in uno die videntur offerre: sed si [illegible] die plurima per se offerant sacrificia, in omnibus [illegible] tionibus à communione suspendant, & in sola tantùm [illegible] trema *b* sacrificii oblatione communionis sanctæ [illegible] tiam sumant: quasi non sit toties illi vero & singulari [illegible] crificio participandum, quoties corporis & sanguinis [illegible] mini nostri Iesu Christi immolatio sacra conficitur. [illegible] ecce Apostolus dicit: *e* [Nonne qui edunt hostias, [illegible] cipes sunt altaris?] Certum est, quòd hi, qui sacrificantes non edunt, rei sint Dominici sacramenti. Quoque ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificio oblaturus accesserit, & se à communione suspenderit, ipsa, qua se indecenter privavit, gratia communionis uno repulsum se noverit. Nam quale est illud crificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse [illegible] tur? Ergo modis omnibus est tenendum, ut quotiescunque sacrificans corpus & sanguinem Iesu Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptionis corporis sanguinis Christi participem se præbeat.

C. XII. ¶ *Corpus Christi sine tuo sanguine sacerdos non debet accipere.*

Item Gelasius Papa *Majoricæ & Iberæ Episcopis.*

COmperimus *d* autem, quòd quidam sumpta tummodò corporis sacri portione à calice sacris abstineant. Qui proculdubio (quoniam nescio superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divinius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non est provenire.

¶ *De hoc capite notatum est sup. 25. quæst. 2. in. quorumdam, & in Polycarpo tit 30. (nam in nono titulo est epistola) esse pœnitentiæ epistola, qua ibi infertur.*

C. XIII. ¶ *Eucharistia communionem quotidie accipiet, nec reprehendetur, nec laudabitur.*

Item Augustinus *de ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53.*

5 ps QVotidie *e* Eucharistiæ communionem pere, nec laudo, nec vitupero, omnino Dominicis diebus communicandum suadeo tor: si tamen mens sine affectu peccandi sit. bentem adhuc voluntatem peccandi gravari eo Eucharistiæ perceptione, quàm purificari quamvis quis peccato mordeatur, peccandi beat de cætero voluntatem, & communicet faciat lachrymis & orationibus: & confidat mini miseratione, qui peccata pie confitenti consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus rus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia peccata non gravant. *Idem epist. 118. cap.* quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam lius affirmet quotidie: faciat unusquisque quod dùm fidem suam piè credidit esse faciendam. enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini saluberrimum sacramentum certatim honorare tendunt. Neque enim litigaverunt inter se, qui piam eorum se alteri præposuit, Zacharus *f* & Ilias

a *al. correptus.* b *Burch. l. 5. c. 5. Ivo par. 2. cap. 13. & 68.* c *Suprà de consecr. dist. 1. omnes fideles. Burch. l. 3. c. 77.*

a *Ivò par. 2. c. 114.* b *al. extremi.* c *Ut in chronicis c. 19. Algerus 2. cap. 8. Polyc. l. 3. tit. 3. & 21. Valfrid. de rebus eccl. cap. 22. Ivo p. 2. c. 89.* e *Valfrid. de rebus eccl. cap. 20. Polyc. l. 3. tit. 21. Alger. l. 1. cap. 147. Ivo p. 2. c. 89. dist. 12. Alger. l. 1. cap. 22. & 20. Polyc. l. 3. tit. 21. Abbo. l. 5. c. 15. & 16. Ivo p. 2. c. 25. & 26. Pann. li. 6. tit. 2. Amalar. de offic. c. 12. Cabilon. 2. c. 46. Beda 1. Cor. 11. & ibi. glossa. Rab. l. 1. de offic. c. 31.* f *Luc. 19. Matth. 8.*

cio, cum alter eorum gaudens in domum suam susce-
pit a Dominum, alter dixit, [non sum dignus, ut intres
sub tectum meum.] Ambo honorificantes Salvatorem
diverso, & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri,
ambo misericordiam consecuti. Ad hoc 1 valet, quòd
manna b secundùm propriam voluntatem in ore cujus-
que sapiebat.

¶ Caput hoc ex duobus B. Augustini locis consectum, & in
formam redactum, ex iisdem, ubi opus esse visum est, & e-
mendatum est, & auctum. Algerus autem, & Walfridus Strabo
attamen ad verb. Idem. ex Gennadio Massiliensi Presbytero.
nam D. etiam Thomas quodlib. 11. art. 10. facit auctorem libri de
ecclesiasticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, & Ma-
gister Sent. lib. 2. dist. 3.

1 ¶ Ad hoc valet] *Locus integer legendus est in originali.*

C. XIV. ¶ *Qui semper peccat, cælestia sacra-
menti medicinam semper acci-
piat.*

Item Ambrosius *lib. 4. de sacramentis,
cap. ult.*

Si quotiescunque effunditur sanguis Christi, in re-
missionem peccatorum effunditur; debeo illum semper
accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui sem-
per reo, semper debeo habere medicinam.

C. XV. ¶ *Non abstineat à corpore Domini,
nisi qui excommunicari me-
retur.*

Item Hilarius Episcopus.

Si c non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis,
d non se debet à medicina corporis & sanguinis Domi-
ni separare.

¶ Canonicum collectores, & Algerus citant ex Hilario: apud
D. Augustinum epistola 111. hæc habentur, Si peccata tanta non
sunt, ut excommunicãdus quisquam homo judicetur, non
se debet à medicina Domini corporis separare: nec multò
aliter apud Isidam 1. Cor. 11.

C. XVI. ¶ *Ter in anno quisq; fidelium com-
municet.*

Item Fabianus Papa *ait.*

Et f non a frequentius, saltem in anno ter laici ho-
mines communicent (nisi fortè quis majoribus qui-
busdam libet criminibus impediatur,) in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.

¶ Apud istum collectores eodem modo citatur. Verum pre-
mit ultima verba, in Pascha videlicet, &c. habentur in concilio
Turonensi tertio, c. 20. & Capitul. l. 2. c. 45.

C. XVII. ¶ *Etiam in cœna Domini sacram
communionem debemus
accipere.*

Item Soter Papa *scribit.*

Non g cœna Domini à quibusdam perceptio Eucha-
ristiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab o-
mnibus fidelibus (exceptis iis, quibus pro gravibus cri-
minibus inhibitum est) percipienda sit, ecclesiasticus
usus demonstrat: cum etiam pœnitentes eadem die ad
percipienda corporis & sanguinis Domini sacramenta re-
conciliantur.

C. XVIII. ¶ *Projiciatur ab ecclesia, qui à com-
munione sacramenti se pro luxuria
sua avertit.*

Item ex concilio h Martini Bracarensis,
c. 13.

Si quis intrat in ecclesiam Dei, & sacras scripturas au-
dit, & pro luxuria sua avertit se à communione sa-
cramenti, & in observandis mysteriis declinat constitu-
tam regulam disciplinæ, illum talem projiciendum de
ecclesia catholica esse decernimus, donec pœnitentiam
agat, & offendat fructum pœnitentiæ suæ, ut possit
communione 1 percepta indulgentiam promereri.

1 ¶ Communione percepta] *In recentioribus conciliorum
editionibus legitur:* [ut possint communionem percepta in-
dulgentia promereri] *Editiones verò antiqua, & Vaticani co-
dices habent ut Gratianus. Concilii Antiocheni capite secundo
(unde hoc videtur sumptum) hæc sunt verba,* ἐὰν μὴ ἐπιδόντας
τὰς τυχὸν δυνάμεις συγγνώμης. *id est,* & implorantes
consequi veniam possint.

C. XIX. ¶ *Non habeantur catholici, qui his
tribus temporibus communicare
desinunt.* a

Item ex concilio Agathensi, *c. 18.*

Sæculares b qui in Natali Domini, Pascha, & Pente-
coste non communicaverint, catholici non credantur,
nec inter catholicos habeantur.

C. XX. ¶ *Corripiantur, qui in ecclesia communi-
care contemnunt.*

In concilio Toletano primo, *c. 13.*

Hi, qui intrant in ecclesiam, & deprehenduntur nun-
quam communicare, admoneantur. Quòd si non
communicant, ad pœnitentiam accedant. Si commu-
nicant, non semper abstineant 1: si non fecerint, absti-
neantur.

1 ¶ Abstineant] *In originali legitur,* abstineantur, *quem
admodum in fine capitis, etiam in vetustis Gratiani. Sed hoc loco
interpretatio glossæ magis convenit verbo,* abstineant.

C. XXI. ¶ *Ante sanctam communionem à propria
uxore quisq; contineat.*

Item ex concilio Elibetitano.

Omnis c homo ante sacram communionem à pro-
pria uxore abstinere debet tribus, aut quatuor *d*, aut
octo diebus: 1 nec inter catholicos connumerabitur, quæ
in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali
Domini non communicaverit.

1 ¶ Nec inter] *Hæc usq; ad finem absunt hoc loco à Bur-
chardo & Ivone, sunt q; summa quædam capitis, Sæculares. su-
prà ead.*

C. XXII. ¶ *Quare tres partes fiant ex
corpore Christi.*

Item Sergius Papa *ait.*

6 Triforme e est corpus Domini. Pars oblatæ
ps in calicem missa, corpus Christi, quod jam resur-
rexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super ter-
ram. Pars in altari usque ad missæ finem remanens, cor-
pus jacens in sepulchro: quia usque ad finem sæculi cor-
pora sanctorum in sepulchris erunt.

1 ¶ Oblatæ] *Antea legebatur* oblata. *Emendatum est
& hoc, & alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, aliq; ex aliis
scriptoribus indicatis.*

C. XXIII. ¶ *A quibus sunt contrectanda sa-
cramenta Dominica.*

Item ait Clemens Papa, *epist. 2.*

7 Tribus f gradibus commissa sunt sacramenta
ps divinorum secretorum, id est, Presbytero, Dia-
cono, & ministro: qui cum timore & tremore clerico-

---

a al. fusceperit. b Sap. 16. c Alg. l. 1. c. 22. Sent. ibid. Poly. l. 12. Burch. l. 3. c. 83. d Alg. ibid. Poly. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 81. Poly. l. 12. 18. Rab. de instit. cle. c. 31. e Sent. 4. dist. 12. Poly. l. 6. 27. Burch. l. 3. cap. 27. Ivo p. 2. c. 27. Pann. l. 1. c. 131. f In Cabilon. 2. Burch. l. 3. cap. 30. Ivo pa. 2. c. 130. h In cap. Apud Gregorium, in concilio Antiocheno, c. 2.

a al. parvipendunt. b Burch. l. 3. c. 23. Ivo part. 2. cap. 32. c Burch. l. 3. c. 22. Ivo p. 2. c. 32. Pann. l. 5. c. 152. d al. quinq; aut septem. e Glossa ordin. 1. Corinth. 11. Sent. 4. dist. Amalarius lib. 3. c. 35. Alcuinus fol. 79. Micrologus cap. 17. Rabanus de instit. cler. c. ult. Alg. l. 1. c. 19. f Ordo Romanus fol. 5. Pamorm. lib. 1. c. 141.

rum reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent. *Item ibidem.* ¶ Tanta *a* in altario certè holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quòd si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore, & tremore, clericorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sanctæ portioni miscere *b* cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica portio editur, usque ad sextam jejunent ministri, qui eam consumpserunt: & si tertia vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione, æterna custodienda sunt sacramenta. *& infrà.* ¶ Præcipimus etiam, ne unquam extero *c* clerico ecclesiæ, sive laico de fragmentis oblationum Christi ponatur ad mensam. Vnde scis tu, qui passim sanctuarii *d* panes indignis impendis, unde nosti, si à mulieribus mundi sunt hi, quibus impendis? Hinc & David ab Abimelech sacerdote interrogatus, cùm panem sibi ad comedendum posceret, si mundus esset à muliere, cùm se mundum ante triduum profiteretur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. ¶ *Inficiuntur, non mundantur scelerosi, qui communicare non desinunt.*

Item Isidorus *lib. 1. de summo bono, c. 24.*

2 ps QVi *e* scelerate vivunt in ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nil ad mundationem sibi proficere, dicente Propheta: [Quid est, quòd dilectus meus fecit in domo mea scelera multa? Numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas?] & Apostolus: [Probet, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.]

C. XXV. ¶ *Damnationem, non salutem acquirunt, qui indignè sacramentis Christi communicant.*

Item ex octava synodo, Basilius Episcopus dixit.

TImorem docet nos Apostolus dicens: [Qui *f* manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit.] Fidem verò edocet nos sermo Domini dicens: [Hoc *g* est corpus meum, quod pro vobis dabitur. Hoc facite in meam commemorationem.] *& infrà.* ¶ Et Apostolus *h* de unigenito Dei filio: [humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.] Cùm ergo anima fidem habet his dictis, & considerat magnificentiam gloriæ ipsius, & admiratur nimietatem humilitatis, quomodo tantus ac talis obediens fuit patri usque ad mortem pro nostra vita; puto, quia provocari possit ad affectum, & dilectionem ipsius, & Dei patris, qui *i* unico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. *& infrà.* ¶ Talem ergo affectum & fidem præparare debet in animo suo is, qui panem & calicem Domini percipit.

¶ *Hoc Basilii caput est ex versione Russini c. 70. quibusdam tamen omissis. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & aliis ejusdem loci, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas beati Basilii post octavam synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.*

C. XXVI. ¶ *Non à quo, sed ante quem offeratur, considerandum est.*

Item Augustinus *lib. quæstionum Numerorum, quæst. 30.*

ET dixit Dominus ad *a* Moysem, & ad Eleazarum filium Aaron sacerdotem: [Tollite thuribula aurea medio exustorum, & ignem alienum hunc feminæ ibi: quia sanctificaverunt thuribula peccatorum in animabus 1 suis: & fac ea laminas ductiles, positionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum, sanctificata sunt, & facta sunt in signum filiis Israël.] notandum novo modo dicta sanctificata pœna quibus peccatum hoc fuerat perpetratum: quia exemplum datum est cæteris, quo timerent. positionem autem altari: cur ex eis fieri voluit, dicens: [quoniam oblata sunt ante Dominum, & ficata facta sunt in signum filiis Israël.] Nonergo probari voluit, quòd à talibus oblata sunt, sed ne attendi ante quem oblata sint, id est, quia ante Dominum, ut plus in eis valeret nomen Domini, ante quem sunt, quàm pessimum meritum eorum, à quibus sunt.

1 ¶ In animabus suis] *Apud B. Augustinum legitur manibus suis: sed apud Septuaginta, quos ille secutus est,* ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν.

C. XXVII. ¶ *Pœnitentia ejus, cujus negligentia de Christi sanguine aliquid fluxit.*

Item ex decreto Papæ Fli.

2 ps SI *d* per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillaverit in terram, lingua lambendo radetur. Si non fuerit tabula, ut non concidatur, cus corradetur, & igne consumetur, & cinis recondetur, & sacerdos quadraginta diebus Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister tribus diebus pœniteat. Si super linteum aliud stilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. que ad tertium, novem diebus pœniteat. quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamen tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, positò: & aqua ablutionis sumatur, & condatur.

C. XXVIII. ¶ *Qua pœnitentia sit danda ei, qui sacramentum evomit.*

Item ex pœnitentiali Bedæ Presbyteri *c. de ebrietate.*

SI per ebrietatem *f*, vel voracitatem Eucharistiam evomuerit, quadraginta diebus pœniteat, si clerici, vel Monachi, seu Diaconi, & Presbyteri ginta diebus pœniteant: Episcopi xc. *g* Si pro tis causa evomerint, septem diebus pœniteant.

¶ *Apud Bedam & collectores nonnulla variantia illorum in dierum numero, qui apud Bedam omnia duplicia sunt.*

C. XXIX. ¶ *Sacerdotes non nisi per sit dotes sacramenta ministrent.*

Item ex concilio Rhemensi, c. 1.

10 PErvenit *h* ad notitiam nostram, quòd Presbyteri in tantum parvipendant divina ria, ut laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, rium ingrediantur, nec ad altare appropinquent. sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit abile, quamque detestabile, omnium religiosorum advertit prudentia. Igitur interdicit per omnia ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat: sed modis Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quòd si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit.

a *Ordo Romanus fol. 87. Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 11. Ivo p. 2. c. 21. & 64. & 76. Pann. l. 1. c. 149.* b *al. commiscere.* c *excommunicato.] orig.* d *al. sacrarii.* e *Infrà dist. 4. qui in monasterii. 8. qui scelerate. Hier. 11. Ex Basilii regulis brevioribus c. 172.* f *1. Cor. 11.* g *Luc. 22.* h *Philip. 1.* i *Ioann. 3.*

a *Num. 6.* b *semma.] orig.* c *Omnemque similem verba.* d *Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 1. c. 40. Ivo p. 2. c. 1. Pann. l. 1. c. 136.* e *al. calice.* f *Burch. l. 1. c. 46. Ivo part. 2. c. 1. Pann. l. 1. c. 155.* g *al. ter.* h *Burch. l. 3. p. Ivo p. 2. c. 60. Pann. l. 1. c. 154.*

C. XXX. ¶ *Quando celebratur missa, Presbyterium laicus ingredi non præsumat.*

Item Clemens Papa.

¶ Sacerdotum *a*, aliorumque clericorum ecclesiis servientium honores à laicorum loco discretè appetere conveniat. Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, ubi sacerdotes, & reliqui clerici consistunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando missa celebratur, consistere, ut liberè ac honorificè possint sacra officia exercere. *b*

¶ *Istud caput hoc in synodo Eugenii secundi (ex qua etiam illud Anastasii) sumpsit, in synodo Leonis quarti, c. 33. & in 7. lib. Capit. cit.*

C. XXXI. ¶ *Sicut in metropolitana ecclesia, ita ubique, missarum solemnia celebrantur.*

Item ex concilio Gerundensi, *c.1.*

In ministrio *c* missarum, sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omnibus 1 provinciis unius missæ ordo, quàm psallendi *d*, vel ministrandi consuetudo servetur.

1 ¶ Omnibus provinciis] *In concilio ipso legitur*, In Tarraconensi provincia: *apud Burch. verò & Ivonem*, in omnibus comprovincialibus ecclesiis.

C. XXXII. ¶ *Quid sit sacrificium, quid sit sacramentum.*

Item Augustinus *in lib.10.de civit. Dei c.5.*

Sacrificium 1 visibile *e*, invisibile est sacramentum, id est, sacrum signum. *Item alibi.* ¶ Sacramentum 2. est invisibilis gratiæ visibilis forma.

1 ¶ Sacrificium] *In originali, & apud Lanfrancum, & Ivonem est*, Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est: *sed ob glossam non est mutatum.*

1 ¶ Sacramentum] *In libro de catechizandis rudibus, c. 26. hoc legitur.* De sacramento sanè, quod accepit, cùm ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari. *In epistola autem 166. hæc.* Si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem sacramenti formam: ipse autem format invisibilem gratiam.

Ex quibus locis videtur colligi potuisse vulgata ista sacramenti definitio.

C. XXXIII. ¶ *Quid sit signum.*

Idem in lib.2. de doctrina Christiana, c. 1.

Signum *f* est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem *g* venit.

C. XXXIV. ¶ *Post consecrationem non substantia, sed species remanet.*

Item Gregorius Papa *in homilia Paschali ait.*

Species *h* & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quæ antè fuerunt, scilicet panis & vini. Vnde in hac cujusdam *i* missæ oratur, & dicitur: [Perficiant in nobis, quæsumus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quod *k* nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.] Postulat quippe sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis & vini nunc geritur, manifesta visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundùm Ioannem ait: *a* [Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] Quamvis non improbabiliter quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem, ipsam eorundem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

¶ *Ivo erat ex Lanfranco, apud quem habetur continenter posita verba Gregorii allata ex homilia Paschali, quemadmodum & multa alia sequentia, quæ à Gratiano ex aliis auctoribus citantur, apud eundem Lanfrancum & Algerum extant, & interdum copiosiùs, quàm apud Ivonem & Gratianum.*

C. XXXV. ¶ *Visibiles creaturæ in Christi corpus & sanguinem invisibiliter convertuntur.*

Item Eusebius Emissenus. *b*

14 QVia *c* corpus assumptum ablaturus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut die cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium: ut quia quotidiana, & indefessa curetur pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis victima illa viveret in memoria, & semper præsens esset in gratia, verè unica & perfecta hostia fide æstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vnde meritò cœlestis confirmat auctoritas: quia [caro *d* meа verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] ¶ Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem, qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis *e* sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens: [Accipite, & comedite: hoc est enim corpus meum:] & sanctificatione repetita, [Accipite, & bibite, hic est sanguis meus.] Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita pari potestate in spiritalibus sacramentis, ubi 1 præcipit virtus, servit effectus. Quanta itaque, & quàm celebranda beneficia vis divinæ benedictionis operetur, attende: &, ut *f* tibi novum & impossibile videri non debeat, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia convertuntur, teipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innovatus, in corpus ecclesiæ non videndo, sed credendo transfiliisti, & de filio perditionis, adoptivus Dei filius fieri occulta puritate meruisti: in mensura visibili permanens, major factus es teipso invisibiliter, sine quantitatis augmento, cùm ipse atque idem esses, multò aliter *g* fidei processibus extitisti: in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est: ac si homo Christi filius effectus, & Christus hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu præterita vilitate deposita, subitò novam indutus es dignitatem, & sicut hoc *h*, quòd in te Deus læsa curavit, infecta diluit, immaculata *i* deterfit, non sunt oculis, nec *k* sensibus tuis credita: ita cùm reverendum altare cœlestibus cibis satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu susci pe, & maximè haustu interiore assume.

a Concor. c. fin. c.69. Turonicum 2 c.4. extra de vita & honestate cler. c.1. Anselm. lib.3. cap.78. b *al. exerceri. a'. celebrari.* c *Sup. d.11. c.13. Burch. l.3. c.66. Ivo p.3. c.68.* d *al. psallendo vel manifestando.* e *Senten. 4. dist. 1. & 2. Lanfrancus contra Berengarium. Algerus l.1. c.4. Ivo p.2. c.8. Pann. l.1.130.* f *Lanfrancus ibid. Algerus l.1. c.4. Ivo p.2. c.8. Pann. l.1. c.131.* g *al. cognitionem.* h *Lanfrancus ibid. Guitmundus l.2. Ivo p.2. c.9.* i *In lib.4. temp. Septemb.* k *al. quæ. Pann. l.1. c.82.*

a Ioan.14. b *Inter opera B. Hieron. tom.9.* c *al.4. in serm. de corp. & sang. Domini. Sent.4. dist.8. Alger. l.1. c.16. & 15. Ivo part.2. cap.4.* d *Ioan.6. Senten.4. dist.10. Panor. l.1. c.129.* e *al. visibilis. Pasch. in epist. ad Frudegardum ex Euseb. Emis.* f *al. quomodo.* g *al. aliter.* h *al. hæc, quæ.* i *maculata.] vera lectio.* k *al. sid.*

1 ¶ Vbi præcipit] *Ste apud Ivonem, & in Pannormia. Apud Paschasium legitur*, ubi præcipit virtus, rei servit effectus : *& fortasse loco dictionis*, ubi, *legendum est*, verbi. *In vetustiore editione humiliar. est*, verbis præbet virtus, & rei servit effectus. *in recentiore autem*, verbo præbetur virtus, & rei servit effectus. *Multa verò alijs locis sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.*

C. XXVI. ¶ *Quare in specie panis & vini sacramentum suum Christus nobis monstravit.*

Item Augustinus.

QVia passus est Dominus pro nobis, commendavit *a* nobis in isto sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam ejus, quod accipimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuistis, & creati estis : ad aream Dominicam comportati estis laboribus Doum, id est, annuntiantium Evangelium, triturati estis : quando catechumeni differebamini, in horreo servabamini, nomina vestra dedistis, cœpistis moli jejuniis, & exorcismis: postea ad aquam venistis, & conspersi estis, & panis Dominicus facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum, quod factum est, sic unum estote vos diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuam charitatem. Hæretici *b*, quando hoc accipiunt testimonium, contra se accipiunt, quia illi quærunt divisionem, cùm panis iste indicet unitatem : sic & vinum in multis racemis fuit, & modo vinum est, unum 1 est in suavitate calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem & contritionem cordis, jam in nomine Christi, tanquam ad calicem Domini venistis : & ibi vos estis in mensa, & ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. *Item in sermone de infantibus.* ¶ Ita Dominus Iesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis, & unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui *c* accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli *z* est *d* aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis & sanguinis Dominici fieri participem, quando in baptismate membrum efficitur Christi, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando in se *e* hoc quod illud sacramentum significat, invenit *f*.

¶ *Beda ad c.10. prima ad Corinthios citat ex sermone de sacramentis fidelium feria 2. Paschæ, neq; multò aliter Ivo.*

1 ¶ Vnum est] *Ita emendatum est hoc ex Beda, quemadmodum, & multa alia. Hujus verò lectionis vestigium erat in manuscripto, & apud Ivonem. In vulgatis legebatur*, Vinum in sua nativitate, calix post, &c.

2 ¶ Nulli est] *Hæc usq; ad finem habentur infr. dist. 4. c. nulli, & in Polycarpo citantur ex Innocentio.*

C. XXVII. ¶ *Dum Hostia frangitur, passio Christi ad memoriam redit.*

Item in libro sententiarum Prosperi.

CVm *g* frangitur *h* Hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm Dominici corporis in cruce immolatio, ejusque sanguinis de latere effusio designatur?

¶ *Apud Lanfrancum (apud quem fere habemus, qui Gratiano citantur ex lib. sententiarum Prosperi, aut ex Augustini sententiarum Prosperi,) hæc antecedunt.* Sacramenta enim rerum rerum, quarum sunt sacramenta, sempe[r] similitudinem gerunt, sicut in sacramento, de quo hæc quæstio ventilatur, dum frangitur Hostia, &c.

C. XXXVIII. ¶ *De veritate corporis & sanguinis Christi ambigerunt licet.*

Item Leo *a* Episcopus, *& sancta synodus, qui in urbe Romana convenit, clero, honoratis & plebi consistenti Constantinopoli, ita scribit.*

15 IN quibus *b* isti ignorantiæ tenebris, in quibus hactenus desidiæ torpore jacuere? ut nec audire discerent, vel lectione cognoscerent, quod in ecclesiis omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc imperitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus? Idem est 1 cibus refectionis, & cibus sanguinis. Scilicet caro Domini verè est cibus, ita sanguis verè noster est potus. *Idem.* Est etiam corpus de quo dictum est: *c* Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc *e* hoc corpus aquilæ sunt, quæ alis circumfusæ spiritalibus. *Idem.* Vnde & corpus Christi edimus, ut vitæ æternæ possimus esse participes. *Idem.* Cujus argumentis utimur, suis *f* utamur exemplis, imitemurque exemplo astruamus mysterii veritatem, probemus.

¶ Quid *g* hîc quæris naturæ ordinem in Christo, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus Christus ex Virgine?

1 ¶ Idem est cibus] *In aliquot vetustis codicibus.* Idem Leo Papa. Est cibus, &c. *Eundem, Leonem inquit, sequimur. Cæterum apud B. Leonem non sunt inventa, sed quæ B. Ambrosium, cujus etiam sunt sequentia, verisimile est.*

2 ¶ Cujus clarè] *Gratianus infrà c. veruntamen, ita refert Ambrosio.* Sed quid argumentis utimur? Suis utamur exemplis, incarnationis, &c. *Et ita etiam Augustinus. Reliqua eodem modo, tantummodo in hoc discrepat, quòd hæc incarnationisque novitate. Sed retenta est Gratiani lectio, cùm ob glossam, tum quoniam Lanfrancus fere verbum ad verbum Gratiano, ubi expositam à se catholicam veritatem asserit, Ambrosii verbis.*

C. XXXIX. ¶ *Non natura nascitur, sed consecratione nobis conficitur corpus & sanguis Christi.*

Item Ambrosius *in libro de catechizandis rudibus.*

PAnis *b* & calix non qualiber, sed ante benedictionem mysticus fit nobis, non nascitur. Itemque quod ita fit nobis, quamvis sit panis & calix similitudinem est resurrectionis, non sacramentum religionis, non quod benedicimus, gratiasque agimus Deo, ideo omni ejus munere, non tantùm spirituali, verumetiam corporali.

¶ *Ivo citat ex Augustino in libro de catechizandis rudibus. Beda ad cap. 10. primæ ad Corinthios, & Algerus citantur ex Augustino contra Faustum, habeturq; in libro 20. contra Faustum.*

a *Inf. eadem, commendavit. Beda 1. Cor. 10. Alg. l. 1. c. 3. & alibi. Ivo p. 2. c. 1.* b *Beda ibid. paulò superius ex Augu. in serm. ad infantes ad altare de sacramento.* c *Inf. ead. qui manducat. Sent. 4. dist. 8.* d *Inf. dist. 4. nulli. Sent. 4. dist. 9. Poly. l. 3. tit. 10.* e *al. ipse.* f *al. invenitur.* g *al. Dum.* h *Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 3. Pann. l. 6. c. 49.*

a *Leo 1. epistol. 23. al. 22.* b *Inf. l. 3. c. 6. & alibi. Est cibus.* d *Ioan. 6.* e *Ambro. 23. Luca l. 10. c. 9. De iis qui initiantur, c. 9. Ivo p. 2. c. 22. Luca l. 10. c. 9. De iis qui initiantur, c. 9. Ivo p. 2. c. 22. Luca l. 10. c. 9.* f *Beda l. 1. in Marcum. Ead. revera.* g *Sent. 4. dist. 10.* h *Beda l. 1. in Marcum. Algerus de divi. offic. fol. 17. Alger. lib. 1. cap. 6. Ivo par. 12. Pannormiæ. cap. 183.*

Item, c.5. Verùm apud Algerum & Ivonem est in sanctum redactum: apud Gratianum multis præterea locis depravatum, quæ ob eiusmodi vitia hic non sunt. Verba B. Augustini sunt hæc: Nostet autem panis & calix non quilibet, quasi propter Christum in spicis & sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt: sed certa consecratione mysticus fit nobis, non naturalis. Proinde, quod non ita fit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis: nisi, quòd benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni eius munere non solum spiritali, verumetiam corporali.

C. XL. ¶ *Quod ante benedictionem panis & vinum est, post benedictionem est corpus & sanguis Christi.*

Item Ambrosius *in libr. de iis, qui mysteriis initiantur, c.9.*

Ante benedictionem verborũ cœlestium alia species nominatur: post benedictionem *b* corpus significatur. *Item ibidem.* ¶ In illo sacramento Christus est. *Item de sacramentis, cap.5.* ¶ Qui manducaverit hoc corpus, dat remissa peccatorum.

C. XLI. ¶ *Sub specie panis & vini invisibiliter Christi carnem & sanguinem honorandos.*

Item Augustinus *in c libro sententiarum Prosperi.*

Nos *d* autem in specie panis & vini, quam videmus, inuisibiliter, id est, Christi carnem & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus *e* has duas species, ex quibus conficitur Dominicum corpus, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus *f*: sicut fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum *1.* quod natura formavit, post consecrationem verò Christi carnem & sanguinem, quod benedictio consecravit.

1 ¶ Et vinum] *Apud Lanfrancum, dum verba Augustini in libro de catechizandis rudibus ab adversario sibi obiecta interpretatur, sic legitur:* esse panem, vinumque, id est, res, quas natura formavit, inter sacrandum verò converti in Christi carnem & sanguinem, quas utrasque res benedictio consecravit. *Ivo autem habet fere ut Gratianus.*

C. XLII. ¶ *Confessio g Berengarii.*

Ego *h* Berengarius indignus sancti Mauritii Andegavensis ecclesiæ Diaconus, cognoscens veram, Catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, & post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus, & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus auctoritate Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solum sacramento d, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri; iurans per sanctam, & homousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos verò, qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quòd si ego ipse aliquando contra hæc aliquid sentire aut prædicare præsumpsero, subjaceam canonum severitati. Lecto, & perlecto fonte subscripsi. ¶ Hanc *i* confessionem fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi à Berengario Romæ coram CXIII. Episcopis factam, misit Papa Nicolaus per urbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad quæcunq; loca fama pravitatis ejus pervenire antè potuit: ut ecclesiæ, quæ prius doluerant de aversо atq; perversо 1, postea gauderent de reversо atq; conversо.

g In registo Gregorii VII. lib.3. & 6. in synodo an. Domini 1079. habetur alia ejusdem Berengarii abiuratio. Cur repetitionis quid causam dederit, exponitur in scholiis conciliorum, quæ Colonia quatuor tomis sunt impressa.

1 ¶ Perversо] *Ita enim Ivo. Lanfrancus habet,* adversо.

C. XLIII. ¶ *Quare Elementorum species reseruentur, cum verè sit Corpus Christi & sanguis.*

Item Ambrosius *in libro de officiis.*

Fortè *e* dicas, quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, qui similitudinem non *1.* video carnis, non video sanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, ut possit mutare, & convertere genera & institutа naturæ. Deinde, ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli ejus, sed audientes, quòd *d* carnem suam daret manducare, & sanguinem suum bibendum, recedebant, solus autem Petrus dixit: [Verba vitæ æternæ habes: & ego à te quo recedam?] ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror crucis, sed maneret gratia redemptoris *e*, ideò in similitudine quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam, virtutemq; consequeris, [Ego *f* sum, inquit, panis vivus, qui de cœlo descendi.]

1 ¶ Non video] *Eodem ferè modo est apud Ivonem. In originali autem, nec multò secus apud Lanfrancum, hic locus sic habet.* Fortè dicas: quomodo vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem.

C. XLIV. ¶ *Non carnaliter, sed spiritualiter Christi corpus & sanguinem debemus accipere.*

Item Augustinus *in expositione, Psal.54.*

Prima *g* quidem, *inquit*, hæresis in discipulis Christi, velut à duritia ejus sermonis facta est. Cùm enim diceret: [Nisi *h* quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam.] Illi non intelligentes dixerunt ad invicem: [Durus est hic sermo, quis potest eum audire?] dicentes, quia durus est hic sermo, separaverunt se ab illo: remansit cum duodecim. Discedentibus illis instruxit eos, qui remanserunt. Spiritus est, inquit, qui vivificat: caro nihil prodest: verba, quæ locutus sum ad vos, spiritus & vita sunt. Intellexistis spiritualiter? Spiritus & vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiam sic illa Spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt Spiritus & vita, quæ spiritaliter non intelligis. Spiritaliter intelligite, quæ

a *infra ad. rectora. Sent.4. dist.10. Alg.l.1.c.9.* b *al. confirmatum. Ivo p.2.c.7. Pann. l.1.c.124.* c *Habetur apud Lanfrancum ex Augustin. in lib. de catechiz. rudib.* d *Cassiod. in Psal. 50. Sent. qui ibidem. Alg. l.1.c.7. & 10.* e *pendimus.*] *vera scilicet. Ivo p.3.c.9. Anselm.l.1. c.123.* f *demonstramus.*] *vera scilicet. Ivo p.3.c.9. Anselm.l.1. c.123.* g *Innocentium.* h *Ex actu Synod. Rom. sub Nic. II. Lanfranc. ibid. Alg.l.1.c.9. Sent.4. dist.12. Ivo part.2.c.10. Pann. l.1.c.126.* i *al. firmavit.*

a *al. in sacramento.* b *Lanfranc. & Ivo. ibid.* c *L.6. de sacramentis, c.1. & ex eo Lanfrancus, & Ivo, sed paulo aliter. Lanfrancus ibid. Ivo p.2.c.7. Pann. lib.1.c.127.* d *Ioan.6.* e *al. redemptionis.* f *Ioan.6.* g *Lanfrancus ibid. Alg. l.1. c.11. & 21.* h *Ioan.6. Ivo p.2.c.8. Pann. lib.1.c.133. Sent.4. dist.10. Trall.27. in Ioan. & in Psal.98. in Psal.54. Trall.27. in Ioan.*

locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi: spiritaliter intellectum vivificabit vos. Caro autem non prodest quidquam: sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere 1 venditur, aut in macello dilaniatur. [Sciens autem Iesus, ait: hoc vos scandalizat, quia dixi, do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat?] Quid est hoc? Hinc solvit, quod illos moverat: hinc aperit, unde fuerant scandalizati: hinc planè, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum in cœlum, atque integrum. Cùm videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certè vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus suum: vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non consumitur morsibus. *Item tractatu 30. in Ioannem.* ¶ Donec sæculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet: veritas autem ejus ubique diffusa est.

1 ¶ In cadavere venditur] *Ita etiam Algerus & Ivo: apud quem totum hoc caput eodem modo, atq; apud Gratianum habetur, scilicet hinc inde collectum, verbis interdum transpositis, in summam redactis, mutatis. Beatus autem Augustinus & Lanfrancus hoc loco sic habent,* quomodo in cadavere laniatur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur.

C. XLV. ¶ *Quomodo Christi corpus, quod in cruce pependit, accipitur, & quomodo non.*

Item Augustinus, *in epistola ad Irenæum.*

NOn hoc a corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt illi, qui me crucifigent: ipsum quidem, & non ipsum: ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter. Vnde & subditur, etsi non necesse est, illud visibiliter celebrari, necesse est tamen illud visibiliter intelligi.

¶ *Eadem modo & bis citat, & fere etiam refert Algerus, id est, ex Augustino ad Irenæum. Ivo part. 2. c. 9. refert eodem modo: sed aitat ex homilia in Psal. 98. (sic enim corrigendum est mendum ex c. 8.) ex qua etiam Beda affert propria verba ad 11. cap. prima ad Corinthios* b. *Quæ Lanfrancus, quoniam a Berengario catholicis objiciebantur, plenius explicat, quàm in hoc capite fiat; potissimum, ubi incipit exponere fidem sanctæ ecclesiæ. Hoc idem fere habetur in epistola Ivonis Episcopi Carnotensis ad Haymericum, eadem B. Augustini verba in Psal. 95. interpretantis: quæ epistola habetur impressa apud Ioannem Garetium, & alibi.*

C. XLVI. ¶ *Quid sit corpus Christi manducare, & sanguinem ejus bibere.*

Item Augustinus *in sermone de verbis Evangelii.*

QVid c est Christum manducare? non hoc solùm est, in sacramento corpus ejus accipere. Multi enim indignè accipiunt, de quibus ait Apostolus: d [Qui manducat panem, & bibit calicem Domini indignè, judicium sibi manducat & bibit.] Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit: [Qui e manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.] Si 1 itaque in me manet, & ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, etsi accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum.

a *Sup. ead. prima. Beda 1. Cor. 11. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 9. & 1. Guitmund. l. 2. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. c. 8. & 9. Pan. l. 1. c. 194.*
b *Beda 1. Cor. 11.* c *Sent. 4. dist. 9. Ivo part. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 135.*
d *1. Cor. 11.* e *1. Ioan. 6.*

1 ¶ Si itaque] *Locupletatus est hic locus ex Beda, Algero, & Ivone.*

C. XLVII. ¶ *Credere in Christum est manducare & bibere Christum.*

Item Augustinus.

VT a quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum manducare. Qui credit in eum, manducat eum: invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur.

¶ *Citabatur ex libro de pœnitentia remedio, & apud Burchardum ex 2. lib. de pœnitentia. Videtur autem confictum esse nomen B. Augustini loco, in tractatu 25. & tract. 26. in Ioannem. Ivo expositionem citat Ivo, sed conjunctim cum illa, quæ attribuitur libro de pœnitentia remedio.*

1 ¶ Panem vivum] *In vulgatis legebatur, panem bonum. Restituta est lectio ex plerisq; vetustis, originali, Ivone, quemadmodum & infra cap. c. credere. Nonnulla præterea emendata, quæ apud Ivonem quoq; sunt.*

C. XLVIII. ¶ *Sacramentum, & res sacramenti sacrificium ecclesia confitentur.*

Item Augustinus *in libro sententiarum Prosperi.*

HOc est b, quod dicimus: hoc modis omnibus probare contendimus, sacrificium fuisse ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine; sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christi persona constat & conficitur Deo & homine: cùm ipse Christus verus sit Deus & verus homo: quia omnis res illarum rerum nomina veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesiæ sacramento, duobus sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, id est, corpus Christi. Ideo & corpo ejus est, quam forma panis operam in altaribus accipimus, & sanguis ejus, quem sub vini specie in calice potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sanguinis. Sacramentum est sanguinis: carne & sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, significatur visibile Domini e nostri Iesu Christi corpus, palpabile, mortale, passibile, gratia omnium virtutum, & divina majestate. Item. Sacrificium ergo est d ergo cœlestis panis, qui e verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cùm revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum, vocatur ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manibus Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei, quod baptismus intelligitur, fides est.

¶ *Hæc eadem habentur apud Lanfrancum (ex quo ea sumpsit & apud Algerum (qui videtur ea ex libris Gratiani & Prosperi) non tamen eodem ordine collocata. Ex quibus quibusdam exemplaribus nonnulla sunt emendata.*

C. XLIX. ¶ *Quot modis caro Christi intelligatur.*

Hieronymus in f *Epist. ad Ephes. ad cap.*

DVpliciter g intelligitur caro Christi & sanguis, vel spiritalis illa atque divina de qua ipse ait: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, & [nisi h manducaveritis carnem meam, & bibetis meum sanguinem, non habebitis vitam æternam.] vel caro, quæ crucifixa est, & sanguis, qui militis effusus est lancea.

a *Infra ead. credere. Alg. l. 1. c. 8. Ivo p. 2. c. 4. Pann. lib. 1. c. 130.*
b *Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 5. & 11. Sent. 4. dist. 11. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 138. Lanfr. paulo superius.* c *al. redemptoris nostri.*
d *Lanfranc. ibid. Aug. epist. 23. ad Bonifacium.* e *al. quæ vera.*
f *Ibid. glossa. ordin.* g *Alg. l. 1. c. 17. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 4. Pann. l. 1. c. 129.* h *Ioan. 6.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

C. L. ¶ *De eodem.*

Item Ambrosius *ad c. 11. primæ* a *ad Corinthios.*

QVia morte b Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo & potando carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus.

¶ *Citabatur ex Augustino in libro de Trinitate ad Corinthios. Aliquantum citat ex Augustino de Trinitate. Sed aliquot vetusta Gratiani exemplaria habent,* Ambrosius: *cujus verè est, & ipsum citat Ivo, quamvis statim, postquam citavit librum de Trinitate.*

C. LI. ¶ *Quomodo Christus sit immolatus semel, & quomodo quotidie immolatur.*

Item Augustinus *in Psalmum* c *vigesimum primum.*

1 SEmel d Christus mortuus est, justus pro injustis: per hoc sumus, & certum habemus, & spe e immobili retinemus, quia Christus resurgens à mortuis, jam non moritur, & mors illi ultrà non dominabitur. Verba illa Apostoli f sunt: tamen, ne obliviscamini g, quod ipsum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, nunquid toties Christus moritur? sed tamen anniversaria recordatio quasi repræsentat quod olim factum est: & sic nos facit moveri h, tanquam videamus in cruce pendentem Dominum, non tamen irridentes, sed credentes.

C. LII.

Item in libro sententiarum Prosperi.

SEmel i immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est: quia in manifestatione sui corporis, in distinctione membrorum omnium verus Deus & verus homo semel tantùm in cruce pependit, offerens seipsum pro hostia vivam, passibilem, mortalem, vivorum & mortuorum redemptionis efficacem; eorum scilicet, quos divini consilii altitudo redimendos judicavit, præscivit, prædestinavit, vocavit, modis atque temporibus, quibus id fieri congruebat 1.

¶ *Hæc hoc ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & referre & exponere: quod facit etiam Algerus lib. 1. cap. 16. & 18. Verba autem B. Augustini in epistola ad Bonifacium, quam Algerus memorat, sunt hæc:* Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur.

1 ¶ Congruebat] *Apud Lanfrancum hæc sequuntur, quæ refutentur ultro membro propositionis B. Augustini.* In sacramento tamen, quod in hujus rei memoriam frequentat ecclesia, caro Domini quotidie immolatur, dividitur, comeditur, & sanguis ejus de calice fidelium ore potatur.

C. LIII. ¶ *Hostia, quæ semel oblata est, in recordationem suæ mortis quotidie offertur.*

Item Ambrosius *in* k *epist. ad Hebr. cap. 10.*

1 CHristo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens: quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? offerimus quidem, sed ad recordationem mortis ejus: & una est hostia, non multæ. Quomodo una, & non multæ? quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum m est illius: idipsum & semper 1 idipsum. Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? nequaquam, sed unus ubique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut 2 enim quod ubique offertur, unum est corpus, & non multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam verò offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit ejus, quod factum est. [Hoc a enim facite, ait, in meam commemorationem.]

1 ¶ Et semper] *Apud B. Ambrosium, & B. Ioannem Chrysostomum hæc adduntur:* offerimus, nec nunc quidem alium agnum, cras alium, sed semper eundem ipsum. *quæ Græce in optimo exemplari manuscripto (nam in Veronensi desiderantur) sic habent,* ἢ νῦν μὲν ἕτερον σφάττομεν, αὔριον ἕτερον, ἀλλ' ἀεὶ τὸ αὐτό.

2 ¶ Sicut enim] *In excusis B. Ambrosii nomine commentarii legitur,* sicut enim qui ubique offert. *Sed non est vasa mutanda Algeri, Ivonis, & Gratianis lectio. Græce est,* ὥσπερ ἓν πολλαχοῦ τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. *Nonnulla verò alia sunt emendata.*

C. LIV. ¶ *Sacramentum corporis Christi non nisi jejuni debemus accipere.*

Item Augustinus *in libro* b *responsionum ad Ianuarium, c. 6.*

18 LIquidò c apparet, quando primò acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ ecclesiæ, quòd à jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri d cibi. Nam ideò per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent: aut, sicut faciebant, quos Apostolus e arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator, quò vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: & ideò non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur; ut Apostolis, per quos ecclesias disposituras erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post alios cibos semper acciperetur, credo quòd eum morem f nemo mutasset. Cùm verò ait Apostolus g de hoc sacramento loquens: Propter quod fratres, cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate, si quis esurit, domi manducet, ut non ad judicium conveniatis: statim subtexuit 1: [cætera autem, cùm venero, ordinabo.] Vnde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum h agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat ecclesia; ab ipso ordinatum esse, quod nulla orarum i diversitate variatur.

1 ¶ Subtexuit] *Sequebatur in vulgatis,* quæ ad ejusdem sacramenti ordinem pertinent, scilicet quomodo jejuni, &c. *quæ & à plerisque manuscriptis, & originali, & cæteris collectoribus absunt.*

C. LV. ¶ *Ante consecrationem est panis, sed verbis Christi in ejus corpus mutatur.*

Item Ambrosius *in lib. 4. de sacramentis, c. 4.*

a *Ibid. gloss. ordin.* b *Alger. lib. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 7. Pann. lib. 1. cap. 142.* c *In præfatione 2. expositionis.* d *1. Petr. 3.* e *al. sol. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 143.* f *Rom. 6.* g *admoniamur.*] *orig.* h *alii. moneri.* i *Beda in qu. q. 15. Lanfran. ibid. Alg. l. 1. c. 16. & 18. Sent. 4. distinct. 12. Ivo part. 2. c. 13. & Pann. l. 1. c. 144.* k *Chrysostom. in eand. epist. hom. 17.* l *Alger. l. 1. c. 21. Sent. 4. distinct. 12. Ivo p. 2. c. 6. Pann. l. 1. c. 145.* m *alii exemplar.*

a *Luc. 22.* b *Epist. 118.* c *Beda 1. Corinth. 11. Ivo p. 2. c. 121 Pann. l. 1. cap. 146. Alger. l. 2. c. 1.* d *al. exteri.* e *1. Corint. 11.* f *alii. modum nemo variasse.* g *1. Corinth. 11.* h *alster illu.* i *morum.*]

29 PAnis est in a altari usitatus ante verba sacramentorum: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur asstruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, & cujus sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris. Vbi venitur, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cœlum: jussit Dominus, & facta est terra: jussit Dominus, & facta sunt maria: jussit Dominus & omnis creatura generata est. Vides ergo, quàm operatorius sit sermo Christi. Si b ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, ut sint quæ 1 erant, & in aliud commutentur. Et sic, quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mistum fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Sed fortè dicis: speciem sanguinis non video: sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullius horror cruoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. *& cap. 5.* ¶ Vis scire, quia verbis cœlestibus consecratur? Accipe, quæ sunt verba, dicit sacerdos. Facnobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem 2, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi: qui pridie, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cœlum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc enim est corpus meum quod pro multis confringitur. Similiter & calicem, postquam cœnatum est, pridie quàm pateretur, accepit, respexit ad cœlum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide: omnia illa verba Evangelistæ sunt usque ad [accipite] sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi, Accipite, bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecretur, panis est: ubi autem verba Christi accesserunt, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite, & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi uniuersa convertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suum accipiamus, & sanguinem suum. Nunquid debemus de ejus fide & testificatione dubitare?

1 ¶ Vt sint, quæ erant] *Hac B. Ambrosii verba, qua Berengarius catholicis objicie bat, accuratè explanantur à Guitmundo lib. 3. & ab Algero lib. 1. c. 7. Lanfrancus autem non modò ea optimè interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi.* Si igitur tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erant, quantò magis operatorius est, ut quæ erant, in aliud commutentur?

2 ¶ Acceptabilem] *In codicibus Gratiani erat,* rationabilem, &c. *Addita verò sunt omnia usq; ad verf.* Vide. (quæ antea erat, inde.) *Multum enim videntur facere ad ea, quæ quærentur, intelligenda.*

C. LVI. ¶ *Non corpus, sed anima substantiam sulcit panis vita æterna.*

Idem Ambrosius *lib. 5. de sacramentis, cap. 4.*

NOn a iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam sulcit. *& paulò post.* ¶ Iste panis quotidianus est: quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic vive, ut quotidie merearis accipere.

C. LVII. ¶ *Etiam secundùm carnem Christus est panis vivus.*

Item Augustinus *in* b *epistola ad Ireneum.*

CHristus panis est, de quo qui manducat, vivit æternum: de quo ipsemet dicit: « [& panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita, &c.] Demonstrat, quomodo sit panis, non solùm secundùm corpus, quo vivunt omnia, sed etiam secundùm carnem quam assumptam, pro mundi vita. Humana enim caro, quæ erat peccato obnoxia, & ideò mortua, carni quæ non erat unita, incorporata, unum cum illo effecta, non de Spiritu ejus, sicut corpus de suo spiritu. Quæ enim non est de corpore Christi, non vivit de Spiritu, sed vivit, Christi.

C. LVIII. ¶ *Quomodo Christus visibiliter in sacramentis spiritualiter manducatur & bibitur.*

Item Augustinus d *sermone 2. de verbis Apostoli.*

QVi e manducant & bibunt Christum, vitam manducant & bibunt. Illum manducare, effectui suo bibere, est vivere. Quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate specialiter manducatur & bibitur. Manducetur Christus: vivit manducatur, qui resurrexit occisus. Nec quando manducemus, videmus de illo facimus. Et quidem in sacramento fit hoc, quia sunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam: unde & quotidiana partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in cordetuo. Totus erat apud patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illa. *Vide infrà.* ¶ Quod videtur g, panis est, & calix, quæ iam oculi renuntiant. Quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis ejus. ¶ Ista ideò dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. *& infrà.* ¶ Qui h accipit mysterium sanctum, non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

¶ *Sententia primi patris hujus capitis est apud B. Augustinum in sermone 2. de verbis Apostoli, & sumus quidem eodem loco, sed autem à verf.* Manducatur Christus. *usque ad hunc locum apud Bedam: & pars refertur etiam infrà c. invitat.*

---

a *Sent. ibid. Ivo p. 2. c. 7.* b *In summam redacta verba, idem verò habentur apud B. August. serm. 28. de verbis Dom. in evangel. ad c. 6. Ioann.* c *Ioan. 6.* d *Beda 1. Corinth. 10. & ibi glossa.* e *Isid. in vitat. &, qui manducat me. Alger. lib. 1. c. 17. & ibi Bertramus de sacrament. euch. Sentent. 4. distinct. 12. Petrus cap. 2.* f *hic.*] *glossa.* g *ergo videtis*] *ung.* h *Supra dist. quo passim.*

C. LIX. ¶ *Quomodo spiritaliter corpus Christi sit accipiendum.*

Item Augustinus *super* a *Ioannem, ad cap. 6. tract. 26. & 27.*

CRedere *b* in Iesum Christum, hoc est, manducare panem vivum. Qui credit in eum, manducat. Invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur. [Et, qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.] Participatione enim filii (quod est per unitatem corporis Christi & sanguinis) homo manducans vivit, non sumens tantùm in sacramento (quod & mali faciunt) sed usque ad Spiritus participationem, ut in corpore Domini tanquam membrum maneat, & ejus Spiritu vegetetur: quod est, dum eius mandata servat. ¶ Ad altare Dei invisibile (quo non accedit injustus) ille pervenit, qui ad hoc præsens sacrificium accedit. Inveniet illic vitam suam, qui hic edificat vitæ suam suam.

(*qui hoc consectum est ex dictis B. Augustini in tractat. 26. & 27. ubinam, & in Psal. 42. & ex Prospero, ut suis locis est edictum.*

C. LX. ¶ *Spiritus Sanctus invisibiliter corpus & sanguinem Christi sanctificat.*

Idem *m* c *libr. 3. de Trinitate, c. 4.*

COrpus 1 & sanguinem Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, rite sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum sacramentum, nisi operante invisibiliter Spiritu Dei, cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur.

1 ¶ Corpus] *Apud B. Augustinum hæc antecedunt.* Nec linguam quippe ejus (de Paulo loquitur) nec membranas, nec attramentum, nec significantes sonos lingua edidit, nec signa literarum conscripta pelliculis corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantùm, quod ex fructibus terræ, &c. *præstat, omninò locum illum integrum ignoti.*

C. LXI. ¶ *Per benedictionem panis efficitur corpus Christi.*

Idem.

NOn *d* omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi fit corpus Christi.

C. LXII. ¶ *Dupliciter corpus Christi intelligitur.*

Idem.

COmmendavit *e* nobis Christus in isto sacramento corpus & sanguinem suum: quod etiam fecit & nos ipsi. Nam & nos ipsius corpus facti sumus.

C. LXIII. ¶ *Sacrificium altaris, sacramentum est unitatis.*

Idem *tractatu 26. ad c. 6. Ioannis.*

HOc 1 sacramentum *f* pietatis est, signum unitatis, vinculum charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat: accedat, credat, & incorporetur, ut vivificetur, & infra. ¶ Hunc itaque cibum & potum, sociatum sibi intelligi corporis & membrorum suorum: quod est ecclesia in prædestinatis.

1 ¶ Hoc sacramentum] *In originali est,* ô sacramentum pietatis, ô signum unitatis, ô vinculum charitatis. *Ex quo quidem exemplo reliqua sunt emendata & aucta.*

a *Beda 1. Corinth. 11. & 11.* b *Sup. ead. ut quid. Alg. l. 1. c. 8. & 11. Sent. 4. dist. 9. Ivo p. 2. c. 4.* c *Alcuinus de div. offi. fol. 89. Iul. fol. Augst. al. Prosperi, sent. 189. & ex August. in Psal. 42. al. Beda 1. Corinth. 10. ex Aug.* d *Beda ibid. Alg. l. 1. c. 4.*

C. LXIV. ¶ *Spiritualiter magis, quàm corporaliter corpus Christi debemus accipere.*

Idem *ibidem.*

20 PAnem 1 cœlestem *a* spiritaliter manducare, est innocentiam ad altare apportare. Peccata etsi sunt quotidiana, vel *b* non sint mortifera. Anteaquam ad altare accedatis, attendite, quòd dicatis, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes.

1 ¶ Panem cœlestem] *In originali legitur:* Panem cœlestem spiritaliter manducare: innocentiam ad altare apportare: *Iterumq; apud indoctos collectores: sed habita est ratio ejus, qui casum scripsit, & Gratiani lectionem secutus est etiam B. Thomas in catena ad eum Ioannis locum. Reliqua verò sunt emendata & locupletata.*

C. LXV. ¶ *Sacramentum, non veritatem Christi corporis accipit, qui ab eo discordat.*

Idem c *in libro sententiarum, c. 339.*

QVi *d* discordat à Christo, nec manducat carnem ejus, nec sanguinem bibit: etiamsi tantæ rei sacramentum ad judicium sui præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

C. LXVI. ¶ *Sancta nocent malis, & mala prosunt bonis.*

Idem *tractatu 6. & 62. in Iohannem.*

ET sancta malis possunt obesse, bonis sunt ad salutem, malis ad judicium. Vnde Apostolus: *e* [Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit:] non quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit quod bonum est. Non enim mala erat buccella *f*, quæ tradita est Iudæ à Domino. Salutem medicus dedit: sed quia ille, qui indignus erat, accepit, ad perniciem sui accepit. Et mala prosunt bonis, sicut Angelus satanæ profuit Paulo. Per malum enim fit bonum, cùm bene accipitur malum.

¶ *Quæ multò fusiùs apud B. Augustinum explicantur tractatu 6. & 62. in Ioan. hic in summam quandam sunt collecta.*

C. LXVII. ¶ *Non prohibentur mali de mensa Domini manducare.*

Idem *g.*

NOn prohibeat dispensator manducare pingues terræ in mensa Domini, sed exactorem moneat timere.

C. LXVIII. ¶ *Ex qui indignè accipit, corpus Christi accipit.*

Idem *in lib. 1. de baptismo, c. 8.* h

SIcut Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo præbuit, sic indignè quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est, malum sit: aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus etiam erat illis, quibus dicebat *i* Apostolus: [Qui manducat indignè, judicium sibi manducat & bibit.]

e *Beda 1. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. l. 1. c. 20. Ivo p. 2. c. 4.* b *abest ab Ivone.* c *al. Prosper.* d *Beda ibid. & gloss. ordin. Alger. l. 1. c. 21. Sentent. 4. dist. 9. Ivo p. 2. c. 8. Beda, & gloss. ordin. ibid. Sentent. 4. dist. 9.* e *1. Corinth. 11.* f *Ioann. 13.* g *in gloss. ordin. in Psal. 98. vers. Manducaverunt & adoraverunt. ex Augustin.* h *Beda 1. Corinth. 11. Lanfranc. ibid. Alger. l. 1. c. 21. Guitmundus l. 3. Sent. 4. dist. 9. Anse. l. 9. c. 11. Ivo part. 2. cap. 1. Corinth. 11.*

C. LXIX. ¶ *Quibus exemplis præter naturam substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi converti probetur.*

Item Ambrosius *in libro de iis, qui mysteriis initiantur, c. 8. & 9.*

21 gs REvera *a* mirabile est, quòd manna Deus pluit patribus, & quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictum est: [panem Angelorum manducavit homo.] Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca, quam accipis, iste panis vivus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunque panem hunc manducaverit, non morietur in æternum, quia corpus est Christi. Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de cœlo, hoc super *b* cœlum: Illud cœli, hoc Domini cœlorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicunque religiosè gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo: illos ad horam satiavit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit; tu, cùm biberis, sitire non poteris: & illud in umbra, hoc in veritate. Si illud, quòd miraris, umbra est, quantum istud est, cujus & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud patres facta est: [Bibebant *c*, inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri.] Cognovisti præstantiora: potior etenim lux, quàm umbra; veritas, quàm figura; corpus auctoris, quàm manna de cœlo. Forte dicas, aliud video: quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quamvis igitur utimur exemplis *d*, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam *e* tenebat Moyses: projecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Currebant *f* Ægypti flumina puro aquarum meatu: subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere, non erat potus in fluviis: rursus ad Prophetæ preces cruor cessavit fluminum, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Ægyptiis vallatus, inde mari clausus. Virgam *g* levavit Moyses: separavit se & aqua, & in murorum speciem congelavit, atque inter undas via pedestris apparuit. Iordanis *h* retrorsum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exordium. Nónne claret naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum *i*, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath *k* fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subitò gratia temperavit. Sub *l* Heliszo Propheta uni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est: rogavit Heliszum, qui amiserat ferrum: misit etiam Heliszus lignum in aquam, & enatavit ferrum. Vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Gravior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Advertimus igitur majoris a gratiæ esse Dei gratiam, quàm naturam: & adhuc tamen Prophetica benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini salvatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd *b* si tantum valuit sermo Heliæ, ut ignem de cœlo *c* deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legis, [quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.] Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non poterit ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est novas res dare, quàm mutare naturas. Sed quid *d* argumentis nostris utamur, exemplis, incarnationisque exemplum adstruamus mysterii veritatem. Nunquid natura præcessit, cùm Dominus Iesus ex Maria nascebatur? Ordinem quærimus, viro mista fœmina generare consuerat. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generavit. Et hoc, quod conficimus, corpus ex virgine. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus virginis? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse animat Dominus Iesus? [Hoc est corpus meum.] Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur *h*. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur: & tu dicis, Amen, hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna *i* fateatur: quod lingua sonat, affectus sentiat.

1 ¶ Novas rebus dare] *Antea legebatur*: Nonnumquam est dare, quàm mutare novas naturas rebus. *Emendatum est ex originali. Apud Guitmundum Lanfrancum, Ivonem legitur*, novas res dare, quàm mutare naturam.

C. LXX. ¶ *Quomodo per partes Christus manducatur, & integer permaneat.*

Item Augustinus *in quodam sermone de verbis Evangelii.*

INvitat *k* Dominus *l* servos, & præparavit eis non seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? & tamen ait: [qui *m* manducat me, vivit propter me.] Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur: sed mortua vivificat. Quando manducatur, reficit; sed non minuit. Non ergo timeamus, fratres, manducare illum, ne forte finiamus illum, & postea quid manducemus non inveniamus. Manducatur Christus: vivens manducatus; quia surrexit occisus; nec quando manducatur partes de illo facimus. Et quidem in Sacramento fit: & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam. Quod enim & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur, & manet integer totus; per partes manducatur in Sacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. ¶ *Quotidianum sacrificium non iteratio est passionis Christi, sed commemoratio.*

a Lanfranc. sparsim. Alg. Guitmund. sim. Ivo p. 2. c. 7. b *al. supra.* c 1. Corint. 10. d *exemplis probemus,*] *orig.* e Exod. 4. f Exod. 7. g Exod. 14. h Iosue 4. Psal. 87. i Numer. 20. k Exod. 15. l 4. Reg. 6.

a *al. virtutis.* b 4. Reg. 1. Sent. 4. dist. 11. c *al. imperavit.* d *al. quo ad.* e Sup. eadem in quæst. 3. f *al. novum.* g *al. eadem. ante benedictionem.* h *al. significat.* i *al. invitavit.* l Beda 1. Cor. 10. ex eod. & in quæst. 3. m Lib. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. n Lib. sup. qui manducant.

Item Paschasius in lib. de corpore & sanguine Christi, c. 9.

22 ITeratur *b* quotidie hæc oblatio, licet Christus semel *c* passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel salvaverit mundum: ex qua morte resurgens ad vitam, mors ei ultrà non dominabitur: quia profectò sapientia Dei patris pro multis cautis necessarium hoc providit. Primò quidem quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest: quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Unde 1 Psalmista, [Benedic *d* anima mea Domino, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.] Et ideò, quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur: & passio Christi in ministerio traditur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum per hæc sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Unde oramus, *e* [dimitte nobis debita nostra.] quia si *f* dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. *Item infrà eod. cap.* ¶ Iteratur hoc mysterium ob commemorationem passionis Christi, sicut ipse ait: [hoc *g* quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facite. Quotiescunque ergo hunc panem edimus, & bibitis hunc calicem, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.] Non utique sic est accipiendum, donec mors Christi veniat, quia jam ultrà non moritur: sed donec ipse Dominus ad judicium veniat. Inmittit *h* autem semper mors Christi pro sæculi vita, ipsa nuncianda est, ut discant, qua charitate dilexit nos, qui pro eis mori dignatus est, cui omnes vicem debemus rependere charitatis: quia ad hoc nos prior dilexit, cum essemus gehennæ filii, ut diligeremus eum à nostræ jam liberati.

1 ¶ Unde Psalmista] *Hæc Prophetæ verba, & nonnulla alia, quæ neg. apud Paschasium, neq. apud B. Thomam, qui in opusculo de sacramento altaris illum citat, leguntur, habentur tamen in eod. lib. sub Rabani nomine.*

C. LXXII. ¶ *Non solùm sub figura, sed & in veritate, Dominici corporis & sanguinis sacramentum celebratur.*

Item Augustin.

VTrum *i* sub figura, an in veritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat, Veritas ait: [caro *k* mea vere est cibus, & sanguis meus verè est potus.] Alioqui quomodo magnum *l* erit: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita,] nisi vera sit caro? Sed quia Christum vorari dentibus fas non est, voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio verè carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus Sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: ut sicut de Virgine per Spiritum Sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mystice idem corpus Christi consecretur. Corpus Christi, & veritas, & figura est: veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus Sancti in virtute ejus ex panis & vini substantia efficitur: figura verò id, quod exterius sentitur. Iteratur *n* autem quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest. Et ideò, quia quotidie labimur, Christus quoque mysticè pro nobis immolatur. Intra *o* catholicam ecclesiam in mysterio corporis Christi nihil à bono majus, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transit *2* vinum in sanguinem. Unde & sacerdos, [jube, inquit, hæc perferri per manus Angeli tui sancti in sublime altare tuum in conspectu divinæ majestatis tuæ.] Ut quid perferenda in lucem deposcit, nisi ut intelligatur, quòd ista fiant in ejus sacerdotio? Hanc *3* igitur oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam omnes in cœlo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi esse censeamur: rationalem, per quam à bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicuimus, per hanc acceptabiles ejus unico filio simus. Nihil rationabilius, ut quia nos jam similitudinem mortis ejus in baptismo accepimus, similitudinem quoque carnis ejus sumam*a*, & similitudine pretiosi sanguinis potemur: ita ut & veritas non desit in sacramento, & ridiculum nullum fiat paganis, quod cruorem occisi hominis bibamus. Si enim discipuli patienter ferre nequiverunt, quod Dominus dixit, [qui non manducat meam carnem, &c.] Sed dixerunt, *a* [durus est hic sermo,] quomodo ergo ferrent ista increduli? Credendum est, quòd in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cujus enim potentia creantur prius, ejus utique verbo ad melius procreantur *b*. Reliqua omnia, quæ sacerdos dicit, aut clerus chori cantat, nihil aliud quàm laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certè obsecrationes, & fidelium petitiones. Unde & sacerdos dicit prius Evangelistarum verba assumens [qui pridie, quàm paterentur, &c.] Postrò *4* deinceps sunt verba Dei, potestate, & omni efficientia plena: [Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.] In hoc ergo creatur illud corpus.

1 ¶ Vtrum sub figura] *Apud Paschasium, ex cujus loco videretur confectum hoc caput, hæc habentur pro titulo quarti capitis, utrum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro & verus sanguis Christi fiat. Caput autem sic incipit:* Quòd in veritate corpus & sanguis fiat consecratione mysterii, nemo, qui verbis divinis credit, dubitat. Unde veritas ait, &c. *Algerus autem, qui c. 16. hac eadem ferè habet, citat & ipse Augustinum ex libro de sacramento altaris, & hoc facit initium,* Veritas ait, &c.

2 ¶ Transit] *Paschasius, & Polycarpus ex Paschasio ad Placidum habent,* transfundit sanguinem. *sed ob glossam non est mutatum.*

3 ¶ Hanc igitur] *Apud Paschasium & Rabanum (idem enim ferè opus est hujus atque illius nomine inscriptum) integra est oratio.* Sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus, hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos omnes in cœlo conscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: rationabilem, per quam à bestiali sensu exuamur: acceptabilemque facere dignetur *c*: quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicuimus, acceptabiles in ejus unico filio simus.

4 ¶ Porrò deinceps] *Sunt hæc addita ex Paschasio, cap. 15. usq; ad vers.* In hoc ergo. *ut sententia ipsa perciperetur.*

C. LXXIII. ¶ *In sanguine agni, Christi sanguis, qui verè nunc sumitur, olim præfigurabatur.*

Item Gregorius Papa *in homilia Paschali, id est, 22. Evang.*

QVid sit *d* sanguis agni, non jam audiendo, sed

---

22 *al. de sacramento altaris.* b *Rabanus de sacr. Euchar. 22.* c *Rom. 6.* d *Psal. 102.* e *Matt. 6.* f *1. Ioan. 1.* g *Luc. 22. 11.* h *interim.*] *vera lectio.* i *Paschs.*] *Raba.*] *Algerus*] *adjunx.* k *Ioan. 6.* l *al. verum. Ioan. 6.* m *al. sæpiùs. Paschas. l. 3. tit. 3. ex Paschasio.* n *sæpiùs. iteratur.* o *1. 3. 1. intra catholicam. Sent. 4. dist. 13. Paschas. l. 3. tit. 3. ex Paschasio.*

a *Ioan 6.* b *recreantur.* c *dignetur.*] *Polyc.* d *Lanfr. ibid. Guitmundus l. 3. Alger. l. 1. cap. 11. & 12. Sent. 4. dist. 11. Ivo p. 2. cap. 4.*

bendo didicistis. Qui sanguis super utrunq; ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. *Item dial. l. 4. cap. 18.* ¶ Hæc salutaris *b* victima illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens *c* à mortuis jam non moritur, & mors ei ultrà non dominabitur: tamen in semetipso immortaliter & incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio moritur 1. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem *d* patitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? summa *e* & ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex invisibilibus atque visibilibus fieri? *Idem.* ¶ Vno 2, inquit, eodemque *f* tempore ac momento in cœlo rapitur misterio Angelorum corpori Christi consociandum, & ante oculos sacerdotis in altari videtur *& sentiri.* ¶ Tanta est ecclesiæ unitas in Christo, ut unus ubique sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis ejus. Calix enim, quem sacerdos catholicus sacrificat, non est alius, nisi ipse, quem Dominus Apostolis tradidit: quia sicut divinitas verbi Dei una est, quæ totum implet mundum; ita licet multis locis, & innumerabilibus diebus illud consecretur corpus, non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices, sed unum corpus Christi, & unus sanguis eum illo, quod sumpsit in utero Virginis, & quod dedit Apostolis. Divinitas enim verbi replet illud, quod ubique est, & conjungit, & facit, ut sicut ipsa, una est, ita conjugatur corpori Christi, & unum corpus ejus sit in veritate. Vnde animadvertendum est, quia sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrimè sumunt, & generaliter omnes, & specialiter unusquisq;. *Item.* ¶ Mysterium fidei dicitur *g*: quia credere debes, quod ibi salus nostra consistit. Providens enim nobis Dominus dedit hoc sacramentum salutaris, ut quia nos quotidie peccamus, & ille jam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui peccatorum remissionem consequamur. Quotidie enim ipse comeditur & bibitur in veritate: sed integer, & vivus, atque immaculatus manet 3: & ideò magnum, & pavendum est mysterium; quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cùm mysterium sit, unde corpus & sanguis dicitur? figuram panis & vini habet, faciente Domino: quia non habemus in usu carnem crudam comedere, & bibere sanguinem.

1 ¶ Moritur] *In originali est.* Sacræ oblationis immolatur. *Sed ob glossam non est mutatum.*

2 ¶ Vno, inquit] *Hæc habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, c. de celebratione missæ, qui Gregorium citat.*

3 ¶ Manet] *Quæ post hoc verbum sequuntur apud Alcuinum, sic habent:* Mysterium est, quòd aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sed cùm mysterium sit, unde corpus & sanguis Christi dicitur? Consulens omnipotens Deus infirmitati nostræ, qui non habemus usum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit, ut in pristina remaneant forma illa duo munera: & est in veritate corpus Christi, & sanguis, sicut ipse dicit.

C. LXXIV. ¶ *Post consecrationem licet figura panis & vini remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus & sanguis Christi.*

Item Ambrosius *a.*

OMnia *b* quæcunq; voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra.] Et quia voluit, licet figura panis & vini hîc sit, omninò nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipse ait ad discipulos: *c* [Hæc, inquit, caro mea est, pro mundi vita.] Et ut mirabilius loquar, non alia plànè quàm nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro: hæc inquam, ipsa est. Et ideò Christi caro, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur, & cum fide percipitur, vitam *d* utiq; æternam in nobis operatur. Panem 1 quidem istum, quem sumimus in mysterium, utiq; intelligo panem, qui manu Sancti Spiritus formatus est in utero Virginis, & igne passionis decoctus in cruce. Panis *e* enim Angelorum factus est cibus hominum: unde ipse ait: *f* [Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.] & item: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.] Ex his namq; duobus firmissimè datur intelligi, quia panis iste & ille, non duo, sed unus panis & una caro, proculdubio unum corpus efficitur, illud verè, illud sanè, quod sumptum est de Virgine, quod passum est, & sepultum, quod surrexit, & in cœlo ascendit, & sedet ad dexteram Dei Patris, & quod est venturum judicare vivos & mortuos.

1 ¶ Panem quidem] *Hæc usque ad finem, usq; Hæc etiam referuntur, non leguntur hoc loco apud Eusebium Gallicanum. Sed simile quiddam habetur apud Petrum Chrysologum sermone 67.*

C. LXXV. ¶ *Quamvis quotidie manducetur Christus, integer tamen permanet vivus.*

Item Augustinus *ex* g *sermone Domini de verbis Domini.*

QVi *h* manducat me, vivit propter me.] Nolite fratres timeamus manducare panem istum, ne finiamus illum, & postea quod manducemus, non habeamus. Manducetur Christus: vivit manducatus: surrexit occisus: nec quando manducamur, moritur: illo facimus. Et quidem in sacramento fit. Accipiunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi. Vnusquisq; accipit partem suam: unde & ipsa quotidiana vocantur. Per partes manducatur, & tamen integer totus: per partes manducatur in sacramento, & tamen integer totus in cœlo: manet integer totus in cœlo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in Virginem, implevit illam, nec recessit ab illo. Venichat, ut eum homines manducarent, & manducati jungerentur patrem, ut Angelos pasceret.

¶ *Hæc eadem fere habentur sup. c. qui manducat. &c.*

C. LXXVI. ¶ *Corpus & sanguinem Christi secundùm se nullis edere licet.*

Item Hieronymus *in* i *Leviticum.*

DE hac quidem hostia, quæ in Christi oblatione mirabiliter fit, edere licet: de illa verò, quam Christus in ara crucis obtulit, secundùm Apostolum edere licet.

C. LXXVII. ¶ *Corpus Christi in singulis quibusque singuli totum accipiunt.*

Item in sermone Dominica quinta post Epiphaniam.

SIngulis *k* accipiunt Christum Dominum, & singulis portionibus totus est: nec per singulos partitus, sed integrum se præbet in singulis *l.*

a *Ex lib. 4. de sacramentis, c. 4. & 6. Paschasius in lib. de Rabanus c. 3.* b *Ps. 134.* c *Ioan. 6.* d *al. cum assumitur reparatur. Petrus Chrysologus serm. 67.* e *Psal. 77.* f *Ioan. 6.* g *Beda 1. Cor. 10. & ibi gloss. ordin. sup. ea. verba.* h *Ioan. 6.* i *Origenes hom. 7. super Leviticum.* k *Aug. Ep. 48. ad Vincentium. lib. 1. volum. 6. Sent. 4. dist. 12.* l *al. singulis.*

1 *Exod. 12.* b *al. singularis.* c *Rom. 6.* d *al. partitur.*] *vera lectio.* e *summa ima.* f *Alcuinus de div. offic. p. 83. & 87. Remigius Episc. Antissiod. in can. Missæ.* g *al. est.*

¶ *Habetur in missali Ambrosiano in præfatione Dominica quinta post Epiphaniam a, & in antiquis etiam præfationibus, in præfatione ejusdem Dominicæ. Ea Ambrosio extare Algerus & Ivo asserunt, Magister ex Hieronymo. Guitmundus aut esse ex præfatione, quæ per totum orbem latinum decantatur.*

C. LXXVIII. ¶ *De eodem.*

Item Hilarius.

Vbi *b* pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præcessit, de quo dicitur: *c* [qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus paraverat, invenit minus.] Non est omnino quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

C. LXXIX. ¶ *Corpus Christi, quod sumatur, & figura est in specie, & veritas in substantia.*

Idem.

Corpus *d* Christi, quod sumitur de altari, figura est, dicit panis & vinum extrà videtur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.

¶ *Sic etiam citatur ex Hilario, & ¶. sequ. c. in Christo. in extremo, verum unà cum verbis Hilarii: apud quem tamen non est inventum. Algerus citat Augustinum de sacramento altaris. Idem fortassis apud Paschasium, c. 4. & cæteros, qui hoc idem argumentum tractant.*

C. LXXX. ¶ *Carnem vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam in altari accipimus.*

Item *ex symbolo e Ephesino.*

Confessio *f* igitur & hoc adjicimus. Annunciantes eam secundùm carnem mortem unigeniti filii Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem ejus, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in ecclesiis sacrificii servitutem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sanctæ corporis, & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes (quod absit) nec, ut viri sanctificati, & verbo conjuncti secundùm dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem, sed verè vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam.

¶ *Quæ hoc annumus prope angustias concluso, sua integritate professionem, pertinentia ex originali.*

C. LXXXI. ¶ *Quomodo manna & aqua de petra fuit idem cum nostro cibo & potu.*

Item Augustinus *tract. 26. ad c. 6. Ioannis.*

Inquit *g* Apostolus: *h* [omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.] spiritalem utique eandem: nam corporalem aliam, quia illi manna, nos aliud. Et adjungit: [& omnes eundem potum spiritalem biberunt.] Aliudi illi, aliud nos: sed specie visibili. Quod tamen idem est virtute spirituali.

¶ *Plenius hæc res à B. Augustino exponitur. Sed Ivo habet per Gratianum.*

C. LXXXII. ¶ *Quod veritatem Dominici corporis & sanguinis sumimus.*

Item Hilarius *de i Trinitate, lib. 8.*

Vt Christo pater, & Christus in nobis unum in patre esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corpoream nobis Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque verè sub mysterio, carnem corporis ejus sumimus, & per hoc unum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, cùm naturalis per sacramentum proprietas perfectæ sacramentum sit unitatis? Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam *a*, atque impudentem prædicationem dictorum cœlestium sanitati, alienæ, atque impiæ intelligentiæ perversitas est extorquenda. Quæ *k* scripta sunt, legamus, & quæ legerimus intelligamus: & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus *b*, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait: *c* [caro mea verè esca est, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.] De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est: & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dùm secundùm hoc, quod nos sumus, in Deo est. Quòd autem in eo per sacramentum communicatæ carnis & sanguinis simus, ipse testatur, dicens: [*d* & hic mundus jam me non videt: vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos vivetis: quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.] Si voluntatis tantùm unitatem intelligi vellet, cur gradum quendam, atque ordinem consummandæ unitatis exposuit? nisi, ut cùm ille in patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per sacramentorum inesse mysterium crederetur: ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur: cùm nobis in se manentibus ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis: & ita ad unitatem patris proficeremus, cum eo qui naturaliter secundùm nativitatem ineset, nos quoque in eo naturaliter ineßemus, ipso in nobis naturaliter permanente. Quòd autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus *e* est: [Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.] Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tantùm in se assumptam habens carnem, qui suam sumpserit. Perfectæ autem hujus unitatis sacramentum superiùs jam docuerat, dicens: *f* [sicut misit me vivens pater, & ego vivo per *g* patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivet per me.] Vivit ergo per patrem, & quomodo per patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id, de quo agitur, secundùm propositum exemplum assequamur. Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundùm carnem per eum vivimus, id est, naturam suæ carnis adepti, quomodo non naturaliter secundùm spiritum in se patrem habeat, cùm vivat ipse per patrem? *Item* ¶. ¶ Hæc autem idcirco commemorata à nobis sunt, quia voluntatis tantùm inter patrem & filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obsequio tantùm, ac voluntate religionis unitis, nulla per sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur: cùm & per honorem nobis datum Dei filii, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis mysterium veræ ac natu-

a *Pamphilianum.* b *Simile apud Eusebium Emissenum homil. de quinta de Pascha, seu de corpore & sanguine.* c *Ioan. 6.* d *Infr. eod. in Christo.* e *Ex epist. Cyrilli, & Synodi Alexandrinæ ad Nestorium, quæ proponitur Ephesino conc. 3. Algerus ex epist. ad Eucherium. Laudun. Guitmundus. Ivo p. 2. c. 4.* f *Ivo p. 2. c. 4.* g *Ivo p. 2. c. 4.* h *1. Corinth. 10.* i *Idem. loc.* k *Alg. l. 1. c. 3. Guitmundus l. 3. Ivo p. 2. c. 4.*

a *al. violentam.* b *al. dicamus.* c *Ioan. 6.* d *Ioan. 14.* e *Ioan. 6.* f *Ioan. 6.* g *al. propter.*

ralis unitatis sit prædicandum. *Item.* 2. Corpus *a* Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extrà videtur : veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interiùs creditur.

1 ¶ Quæ scripta] *Addita hæc sunt usq; ad vers.* De naturali. *ex ipso originali, item q; alia nonnulla, quæ facere videbantur ad sententiæ integritatem.*

2 ¶ Idem] *Antea legebatur,* id est. *Emendatum est ex vetustis codicibus. De hoc autem loco notatum est supr. ead. c. corpus.*

C. LXXXIII. ¶ *Quare in sacrificio aqua vino misceatur.*

Item Ambrosius *in lib. 5. de sacramentis, c. 2.*

24 IN calicem mittitur vinum : & quid aliud ? aqua. Sed tu mihi dicis, quomodo ergo *b* Melchisedech panem & vinum obtulit ? Quid sibi vult admistio aquæ ? Rationem accipe. *& paucis interjectis.* ¶. Iussit Deus Moysi, ut tangeret petram de virga : tetigit petram, & petra undâ maximam fudit, sicut *c* Apostolus ait : [bibebant autem de consequenti eos petra : petra autem erat Christus.] Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est, Propheta : virga, hoc est, verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram : & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. *& paucis interjectis.* ¶ De *d* latere ejus aqua fluxit, & sanguis. Quare aqua ? quare sanguis ? Aqua, ut emundaret : sanguis, ut redimeret. Quare de latere ? *e* quia unde culpa, inde gratia : culpa per fœminam, gratia per Dominum Iesum Christum. *Item c. 3.* ¶ Audi Psalmum. Vide quemadmodum aptus sit cœlestibus sacramentis [Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, &c. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.] Virga imperium, baculus passio est : hoc est, æterna divinitas Christi, sed etiâ passio corporalis. Illa creavit, hæc redemit : [Parasti in conspectu meo mensam, &c. & poculum tuum inebrians, quàm præclarum est.] & ¶. ¶ Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu. Vnde & Apostolus *f* ait : [Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu Sancto.] Vino enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et ideò præclara ebrietas, quæ sobrietatem mentis operatur. *Item* g *c. 4.* ¶ [Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.] Sanguine Christi pacificata sunt omnia vel in cœlo, vel in terra. Sanctificatum est cœlum : dejectus est diabolus, ubi *h* versatur homo, quem ille decepit. *Et paulo post.* ¶ Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur. Vbi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ postea sequitur, ait : [Panem nostrum?] Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem.

¶ *Caput hoc ex indicatis B. Ambrosii locis consectum, & in summam redactum, ex originali emendatum est, & aliquot locis locupletatum.*

C. LXXXIV. ¶ *Verum Christi carnem, & verum Christi sanguinem manducamus & bibimus.*

Idem *in lib. 6. de sacramentis, c. 1.*

25 SIcut verus *i* est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris : ita vera caro, sicutipse dixit, quam accipimus, & verum eius sanguis est 1 potus. *Item paulo post.* [¶ Ego *k* sum, inquit, panis vivus, qui de cœlo descendi.] Sed cum descendit è cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis è cœlo, & panis vivus ? quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est & divinitatis, & corporis. Et tu, qui accipis panem, divinæ ejus substantiæ in illo participeris in alimento.

1 ¶ Est potus] *Post hæc verba in originali sequitur, quæ sequenti. eadem.*

C. LXXXV. ¶ *In sacrificio non corporalem, sed spiritualem escam accipimus.*

Item *in lib. de his, qui mysteriis instruuntur, c. 9.*

IN *c* illo sacramento Christus est, quia corpus Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis. Vnde & Apostolus de typo ejus ait *n*, quia patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spirituale, corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. ¶ *Carnem à Christo susceptam, & corpus transfiguratum in altari offerimus.*

Item *in sermone de Abel & Cain, id est, in lib. de institutione Dominicæ sacramenti, c. 4.* *c*

SI credas à Christo carnem esse susceptam, & ipsam transfigurandum *f* corpus in altaribus, nec diffitemur tamen naturam verbi *g*, & corporis, & tibi dicimus : Accipe & comede, accipe & bibe, hoc est corpus meum. Hoc facite quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facietis, donec iterum veniam. Hoc facite, inquit, quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facietis, donec iterum veniam. Quotiescunque ergo hoc facimus, & corpus Christi sumimus, & sanguinem, mortem Domini annuntiamus. Quotiescunque

C. XCI. ¶ *Corpus, quod ex Virgine sumptum est, à fidelibus accipitur.*

Item Ambrosius *epist. 82. al. l. 8. epist. 12. ad Irenæum.*

COrporeum *a* illud manna nunc est tanti res miraculi: quia venit, quod perfectum est: perfectum autem, panis de cœlo, corpus ex Virgine, de qua satis Evangelium te docet:

1 ¶ Nunc est] *Apud B. Ambrosium sic legitur:* Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis invenitur: sed nunc non est tanti res miraculi, quia venit, &c. *Verum ob sensum non est emendatum.*

C. XCII. ¶ *Verum Christi corpus, verumque ejus sanguinem quotidie manducamus & bibimus.*

Item Augustinus *in Psalmum 33.*

ACcesserunt ad *b* Iesum Iudæi ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus ejus & sanguinem accipiamus. *Item* ℣. Verè magnus Dominus, & magna misericordia ejus verè, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tam perpessus est, & sanguinem bibere. *Item in Psal. ad Iudæos.* ¶ Iam & securi bibite sanguinem, quem fudistis. *Item in Psalm. 65.* ¶ Ipsum sanguinem quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. *Item c in Psal. 98.* ¶ De carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. *Item d in Ps. 33.* ¶ [David *e* ferebatur 1 manibus suis.] Manibus suis non poctatur. Quomodo intelligatur in ipso David, secundum literam non invenimus: in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: [Hoc est corpus meum.] Ferebatur *f* enim illud corpus in manibus suis. *Idem super Inscriptiones, tract. 31.* Quousque biberent sanguinem, quem fuderant, de sua salute desperaverunt. *Idem in Psal. 54.* ¶ Iudæi pascebantur tanquam de pœna Domini. Nam & non de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus. *& g.* ¶ Habent ergo impii epulas suas, habent & qui sitas. Audi epulas pporum: [Beati *g*, qui esuriunt & sitiunt justitiam.]

1 ¶ Ferebatur] *In Græca vulgata est* παρεφέρετο, *id est*, collabebatur.

C. XCIII. ¶ *Pro infirmantibus Eucharistiam Presbyter semper habeat paratam.*

Item ex Concilio Vuormacensi *h.*

aPResbyter 1 Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmatus 2 fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

1 ¶ Infirmatus fuerit] *Apud Burchardum & Ivonem (qui tamen citant Concilium Vuormacense, c. 5.) & in capitularibus Ll. c. 80. ubi habetur: post ista verba interponuntur hæc,* aut parvulus infirmus fuerit.

C. XCIV. ¶ *Pœnitentia ejus, qui non bene sacrificium custodit.*

Item ex Concilio Arelatensi *k.*

QUi bene non custodierit sacrificium, & mus, vel aliquid aliud animal illud comederit, quadraginta dibus pœniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, triginta dies pœniteat.

C. XCV. ¶ *Histrionibus sacra non committantur mysteria.*

Cyprianus *Eucratio fratri salutem, lib. 1 epist. 10.*

27 PRo dilectione *a* tua, & verecundia mutua consulendum me existimasti, frater charissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus, in ejusdem adhuc artis suæ dedecore perseverat, & magister, & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum id, quod malè didicit, cæteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum. Quod ego puto nec majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur.

C. XCVI. ¶ *Post conversionem non est denganda gratia communionis.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *b, c. 35.*

SCenicis *c* atque histrionibus, cæterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis, vel reversis ad Dominum, gratia vel reconciliatio non negetur.

C. XCVII. ¶ *Presbyter in altari missam non celebret, in quo eadem die Episcopus celebravit.*

Item ex Concilio Urbico *d.*

IN *e* altari, in quo Episcopus missam cantavit, Presbyter eodem die aliam celebrare non præsumat.

DISTINCTIO III.

C. I. ¶ *Tempora feriandi in missa sunt laicis nuntianda.*

Item ex Concilio Lugdunensi.

1 PRonunciandum *f* est laicis 1, ut sciant tempora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam à vespera usque ad vesperam, ne Iudaismo capiantur. Feriandi verò per annum isti sunt dies, Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis Evangelistæ, Innocentium, sancti Sylvestri, octavæ 2 Domini, & Theophaniæ, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maximè tamen sanctorum Petri & Pauli, qui mundum sua prædicatione illuminaverunt, sancti Laurentii, Assumptio sanctæ Mariæ, Nativitatis sanctæ Mariæ, Dedicatio ecclesiæ *g*, sancti Michaëlis Archangeli, Dedicatio cujuscunque oratorii, & omnium sanctorum, & sancti Martini, & illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus *h* cum populo collaudaverint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquas verò festivitates per annum non sunt cogendi ad feriandum, nec prohibendi. Indictum verò jejunium quando fuerit denuntiatum, ab omnibus observetur.

1 ¶ Laicis] *Hæc vox abest à Vaticanis exemplaribus, Burchardo & Ivone.*

2 ¶ Octavæ Domini] *Ita in plerisque, vetustis exemplaribus & in Capitularibus, & apud Ivonem, & cæteros ferè veteres scriptores, excepto Burchardo. Ac nihilominus ipsa octava dies ipsius Natalis significatur. Cur autem numero multitudinis profe-ratur, declarat Alcuinus in c. de octava Domini.*

C. II. ¶ *In sanctorum solemnitatibus, divinis officiis, non saltationibus, vel cantilenis, populi debent vacare.*

Item ex Concilio Toletano III. *c. 23.*

---

a Lanfran. *sup. p. 2. c. 9.* b Lanfrancus, Guitmundus *lib. 3. Aug. lib. 1. cap. 3. & 15. hvus part. 2. c. 9.* c *Et serm. 4. de Stephano.* d *Simone prima.* e *1. Reg. 21.* f *Ferebat.*] *org. Mart.* g *In Cap. l. 5.* h *Bur. l. 5. c. 10. Ivo p. 2. c. 20. Pann. l. 2. c. 41.* k *al. Arelatensi.* l *Burch. lib. 3. c. 51. Ivo p. 2. c. 80. Pann. l. 2. c. 177.*

a *Burch. l. 5. c. 21. Ivo p. 3. c. 31. & p. 11. c. 83. Pannorm. lib. 1. c. 135.* b *Et in Afric. c. 12.* c *Bur. l. 4. c. 36. Ivo p. 2. c. 230.* d *Concil. Antisio. c. 10.* e *Burch. l. 3. c. 226. Ivo p. 3. c. 270. Pann. l. 2. c. 35.* f *Cod. de fer. le. omnes dies. Novel. Leon. 54. Mogunt. l. c. 36. Capit. l. 1. c. 164. & l. 2. c. 35. Bur. l. 2. c. 77. Ivo p. 4. c. 14. Balsamon. ad tit. 7. Nomocanonis.* g *al. Basilica.* h *al. episcopiis.*

IRreligiosa *a* consuetudo est, quam vulgus per sanctorum solennitates agere consuevit: Populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus & turpibus invigilant canticis, non solùm sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perstrepentes *b*. Hoc etenim, ut ab omnibus *c* provinciis depellatur, sacerdotum & judicum à concilio sancto curæ committitur.

C. III. ¶ *Ante Ascensionem Domini tribus diebus litaniæ celebrentur.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c. 29.*

ROgationes *d*, id est, litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum *e* triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis solennitate solvatur. Per quod triduum servi & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur.

C. IV. ¶ *Episcopus die Dominico non desit ecclesiæ.*

Item ex concilio *f* eodem, *c. 33.*

EPiscopus *g*, si infirmitate non fuerit impeditus, ecclesiæ, cui proximus fuerit, die Dominico deesse non debet.

C. V. ¶ *Hos dies civibus in villa celebrare non licet.*

Item ex eodem, *c. 27.*

NVlli civium Paschæ, Natalis Domini, & Quadragesimæ 1 solennitatem in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

1 ¶ Et quadragesimæ] *Sic etiam in originali impresso. Sed Ivo habet*, vel quinquagesimæ. *Burchardus*, vel Pentecostes, *& ita est in Concilio Agathensi, cap. 63. & in Arvernensi, cap. 14.*

C. VI. ¶ *Ante solennitatem Paschæ Quadragesima est celebranda.*

Item ex eodem Aurelianensi, *c. 26.*

SAcerdotibus omnibus est decretum, ut ante Paschæ solennitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur.

C. VII. ¶ *Quinta feria ultimæ septimanæ Quadragesimæ jejunium solvi non licet.*

Item ex Concilio *h* Martini Papæ Braccarensis, *c. 10.*

NOn liceat quinta feria novissimæ septimanæ jejunium solvere, & omnem exhonorare Quadragesimam, sed jungere abstinentes totam Quadragesimam peragere.

C. VIII. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio *i* Laodicensi, *c. 50.*

NOn oportet *k* in Quadragesima, quinta feria ultimæ hebdomadæ jejunium dissolvi, & totam Quadragesimam inhonorari: sed per totos hos dies jejunare, & escis abstinentiæ convenientibus, id est, aridioribus uti.

C. IX. ¶ *Excepto die Dominico in Quadragesima non solvatur jejunium.*

Item ex Concilio Agathensi, *c. 12.*

PLacuit, ut omnes ecclesiæ filii, exceptis diebus Dominicis, in Quadragesima etiam die sabbathi *l* sacerdotali oratione *m*, & discretionis communione jejunent.

1 ¶ Orationè] *In concilio legitur*, ordinatione, *& distinctionis in* comminatione jejunent, *sed ob glossam ita est mutatum.*

C. X. ¶ *Nec in die Dominico, nec in diebus Pentecostes in oratione genua flectantur.*

Item ex Concilio Nicæno, *cap. 20.*

QVoniam *a* sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes, statutum est à sancta synodo (quoniam consona, & convenientes per omnes ecclesias custodienda confirmando) ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

C. XI. ¶ *Quo tempore ab esu carnium sit abstinendum.*

Item Leo Papa IV.

2 DE esu carnium apud vos *b* vetustissima, & improbanda traditio semper est tenenda, ut cœnæ termino, quæ fit in principio noctis quartæ feriæ, quæ lucescit in quarta feria, usque in diluculum sextæ feriæ, & similiter à cœna noctis sextæ feriæ, quæ lucet in sexta feria, non imperitè jejunatio usque ad lucem, quantum de diei parte aliquis jejunare nolit vel debuerit, protendatur.

C. XII. ¶ *Nec die sabbathi jejunandum, nec die Dominico lavacrum est prohibendum.*

Item Gregorius *c dilectissimis civibus Romæ, lib. 11. epist 3.*

3 PErvenit *d* ad me quosdam pervertisse sinistras ps nes prava inter vos aliqua, & sanctæ fidei contraria seminasse: ita ut die sabbathi aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud, nisi Antichristi præcursores dixerim? qui veniens diem sabbathum, atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri. Qui enim se, & resurgere simulat, haberi in veneratione vult diem Dominicum: & quia judaizare populum cernit, exteriorem legis ritum revocet, & sibi Judæum vult diem subdat, coli vult sabbathum. *& paulò post*: Illud quoque ad me perlatum est, vobis à perversis hominibus esse prædicatum, ut Dominico die nullus debeat jejunare. Et quidem si pro luxuria, & pro voluptate quis hoc appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die consentimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec die Dominico prohibemus.

C. XIII. ¶ *Ob reverentiam sepulturæ Dominicæ sabbatho jejunare debemus.*

Item Innocentius Papa, *epistola prima ad Decentium, c. 4.*

4 SAbbatho verò *e* jejunandum esse ratio evidenter ps ma demonstrat. Nam, si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solùm in Paschæ celebramus, verùm etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem recurrentes quærimus, ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus, sabbathum prætermittere non debemus, quoniam *f* inter tristitiam & lætitiam temporis illius medium tenet, & in mœrore fuisse, & propter metum Judæorum fuisse inclusum. Nam utique constat Apostolos hinc culuisse. Quòd utique non dubium est in memoria biduo memorato, ut traditio ecclesiastica hoc jejunasse biduo memorato, ut traditio ecclesiastica hoc biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quòd si putant semel, atque uno sabbatho celebrandum, ergo & Dominica, & sexta feria semel in Paschali die que celebranda.

C. XIV. ¶ *Die Dominico, & quarta feria est celebrandum jejunium.*

Item Melchiades *g* Papa *ad Episcopos Hispaniarum, c. 3.*

---

a *Ivo p. 4. cap. 12.* b *abest ab origin.* c *omni Hispania.*] *orig. Beda de officiis, tomo 7.* d *Albinus pag. 67. Burch. l. 13. c. 27. Ivo p. 4. c. 11.* e *al. post missam.* f *Con. Arvernense, c. 14. Et Agathense, c. 63.* g *Burch. l. 2. c. 75. & l. 19. ca. de sacrilegio. Ivo p. 4. c. 12.* h *In Capit. gra. Syn.* i *Et in Syn. c. 29.* k *Burch. lib. 13. cap. 8. Ivo par. 4. c. 41.* l *al. sabbatho.* m *al. distinctionis.*

a *Burch. l. 2. c. 88. Ivo p. 4. c. 18. Pann. l. 2. tit. 16.* b *In Gra.* c *Et Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum.* d *Ivo p. 4. c. 6. Pann. l. 2. c. 169.* e *Anglia in praefat. in Leg. l. 3. tit. 25. Ivo p. 4. c. 28. Panormia. l. 2. cap. 57.* f *Aquin.* g *al. Miltiades.*

5. Ieiunium a Dominici diei, & quintæ feriæ nemo ge A celebrare debet, ut inter jejunium Christianorum, & gentilium, veraciter credentium, & infidelium, atque hæreticorum vera, & non falsa discretio habeatur.

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Cæsaraugustano, c. 2. b

NE quis jejunet die Dominica causa timoris 1, aut persuasionis, aut superstitionis: nec Quadragesimarum diebus ab ecclesiis fideles desint: nec habitent in labulis cubicularum, ac montium, qui in suspicionibus perseverant: sed exemplum, & præceptum custodiant sacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventuum causa non conveniant. Ab universis Episcopis dictum est, anathema sit, qui hæc commiserit.

1 ¶ Timoris] *Hoc exponitur in glossa. Sed in concilio est, cuiustemporis, id est, quoniam dies Dominicus sit. De qua re habetur supr. Dist. 30. cap. si quis tanquam. & cap. fin. Legitur etiam in Pontificali Damasi, idcò Militiadem sanxisse, ne quis die Dominico, aut feria quinta jejunaret: quia eos dies pagani, quasi sacros honorem celebrabant. Et apud Burchardum, l. 19. imponitur penitentia ei, qui die Dominica jejunet propter abstinentiam & nigredinem.*

C. XVI. ¶ *Quarta & sexta feria sunt servanda jejunia.*

Item ex dictis S. Apollonii.

4 Ieunia c sanè legitima, id est, quarta & sexta feria ja non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur ergo, qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statutum jejunii, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum impiis gentibus crucifigere. Die autem Dominica nihil illud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.

¶ Caput hoc habetur apud Palladium in vita Apollonii Abbatis.

C. XVII. ¶ *Quinta feria ultima hebdomadæ Quadragesimæ pœnitentes remissionem accipiant.*

Item Innocentius Papa, epist. 1. ad Decentium, cap. 7.

2 De pœnitentibus d verò, qui sive ex gravioribus go commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla intercedat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti, cùm viderit congruam satisfactionem. Sæpè si, quis in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum: ne de sæculo absque communione discedat.

C. XVIII. ¶ *Singulis annis quinta feria ultima hebdomadæ Quadragesimæ novum chrisma conficiatur.*

Item Fabianus Papa orientalibus Episcopis, epist. 2.

3 Iteris e vestris inter cætera insertum invenimus, go quosdam regionis vestræ Episcopos à vestro, notisque ordinæ discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere. *& infrà.* ¶ Errant verò, qui talia excogitant, & mente vesana potius, quàm recta sentientes hæc audent. *& infrà.* ¶ Sicut enim ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum revocanda, & fidelibus tradenda: quia novum sacramentum est per singulos annos, & jam dicto die innovandum, & vetus in sanctis ecclesiis cremandum. Ista à sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, & vobis tenenda mandamus.

¶ In originali res copiosius explicatur, quam aut Gratianus, aut Ivo faciant.

C. XIX. ¶ *Servetur ab omnibus festivitas inventionis Dominicæ crucis.*

Item Eusebius Papa, epist 3.

9 CRucis Domini a nostri IESV Christi, quæ superps nobis gubernacula sanctæ Romanæ ecclesiæ tenentibus, quinto nonas Maji inventa est, in prædicto Calendarum die inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus.

C. XX. ¶ *Quare sit institutum, ut aqua sale conspersa sanctificetur.*

Item Alexander Papa V. à Petro, epist. 1. c. 5.

10 AQuam b sale conspersam populis benedicimus, ps ut ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ, sanguine aspersus populum sanctificabat, atque mundabat: multò magis aqua, sale aspersa, divinisque precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat. Et c, si sale aspersio per Helisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est: quantò magis divinis precibus sacratus d sal sterilitatem rerum auferet humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli avertit, & à phantasmatum versutiis homines defendit?

C. XXI. ¶ *Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.*

Item Pius Papa IX. à Petro Apostolo, in primo suorum decretalium. e

NOsse f vos volumus, quòd Pascha Domini die Dominico annuis temporibus g sit celebrandum. Istis enim temporibus Hermes doctor fidei & scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicto die celebremus, quia tamen quidam inde dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ angelus Domini apparuit in habitu pastoris, & præcepit ei, ut Paschæ Domini die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde & vos apostolica auctoritate instruimus omnes eadem servare debere; quia & nos eadem servamus: nec debetis à capite quòquo modo dissidere.

C. XXII. ¶ *Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.*

Item Victor Papa XIII. à Petro, in primo decretali suo h.

CElebritatem i sancti Paschæ die Dominico agi debere, & prædecessores nostri jam statuerunt, & nos illud vobis eadem die solenniter celebrari mandamus: quia non decet, ut membra à capite discrepent, nec k contraria gerant. A xiiij. verò luna primi mensis usque ad xxj. diem ejusdem mensis eadem celebretur festivitas. Eodem verò tempore baptismæ celebrandum est catholicum. Sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis pe-

a *Eusebius Emiss. in Hom. Pentecosten. Poly. sibrd. Ivo p. 4. c. 27. Pann. l. 2. c. 16.* b *Cone. Gangrense, c. 16 Clemens. l. 7. constit. c. 24. Isidor. c. 46.* c *Smaragdus sibrd. Ivo p. 4. c. 179. c. 80. Poly. l. 6. tit. 32. Bur. l. 11. Ivo p. 15. c. 40.* d *Poly. lib. 3. tit. 16. Ivo p. 2. c. 17.*

a *Ivo part. 4. c. 5.* b *Poly. sibrd. Burchard. lib. 2. cap. 13. Ivo part. 2. cap. 62.* c *4. Regum 2.* d *al. sacrata aqua.* e *Epist. 1.* f *Ivo p. 4. c. 3. & p. 145.* g *al. solemnitatibus.*] *orig.* h *Epist. 1. ad Theophilum. Et in Aurelian. 4. c. 1.* i *Poly. l. 3. tit. 10. & 17. Vualfredus Strabo ca. 26. Bur. l. 4. c. 3. Ivo p. 3. c. 191. & p. 4. c. 4.* k *al. aut aliter gerant.*

riculum ingruerit, gentiles ad fidem venientes quocunque loco, vel momento, ubicunque evenerit, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus tantùm Christianæ confessione credulitatis clarificata *a* baptizentur. Ipsis quoque quod baptismo polliciti sunt, summopere est attendendum ne infideles, sed fideles inveniantur. Ipsi verò, qui infidelitatis nota asperguntur, infames efficiuntur, & inter fideles minimè reputantur. Hæc verò statuta, nulla debent improbitate convelli, nulla novitate mutari: quia alia est ratio causarum sæcularium, alia divinarum.

C. XXIII. ¶ *De eodem.*

Item ex Concil. Carthaginensi IIII. *b c.65.*

PAschæ solennitas uno die & tempore celebranda est.

C. XXIV. ¶ *Dies Paschæ, concilii 1 formatarum subscriptione omnibus intimetur.*

Item ex Concilio Carthaginensi, *c. 7.*

PLacuit *c* ut dies venerabilis Paschæ formatarum subscriptione omnibus intimetur: dies verò concilii xi. Cal. 2. Novembris servetur. Scribendum est etiam ad singularum quarumcunque provinciarum primates, ut quandocunque apud se concilium congregant, istum diem non impediant.

1 ¶ Concilii] *In aliquot vetustis est.* & concilii. *In originali impresso hæc est hujus capitu rubrica.* De tempore Paschali seu concilii. *In codice canonum in indice capitu 40. concilii Africani,* diem paschæ & diem concilii nunciandum. *In Græco cap. 64.* δεῖ τὸ τῶν ἡμέρων τὸ πάσχα σὺν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συνόδου ἀπαγγελθῆναι. *id est,* Vt dies paschæ in die synodi annuncietur.

2 ¶ xi. Cal.] *Sic in Carthaginensi 5. In Africano autem (etiam in codice canonum) & Carthaginensi Græco est,* x. Cal. Septembris.

¶ C. XXV. ¶ *Cùm in Concilio omnia statuta fuerint, futurum Pascha annuncietur.*

Item ex Concilio Eracarensi, *c.9.*

PLacuit ut postquam omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnimodis observetur, ut superventurum *d* ipsius anni Paschæ quota Calendarum die, vel quota luna debeat suscipi, à metropolitano episcopo intimetur *e*. Quod cæteri episcopi, vel clerus reliquus breviculo subnotantes, unusquisque in sua ecclesia adveniente Natalis Domini die astante populo post Evangelicam lectionem annuncient.

C. XXVI. ¶ *Per orbem universum uno die, & uno tempore Pascha celebretur.*

Item ex Concilio Arelatensi I. *quod confirmavit Papa Sylvester, cap. 1.*

DE observatione *f* Paschæ Domini statuimus, ut uno die & tempore per omnem orbem observetur: & juxta consuetudinem literæ *g* ad omnes dirigantur.

C. XXVII. ¶ *De imaginibus sanctorum non violandis.*

Item Gregorius *Severo episcopo Marsiliensi, lib.9.epist.9.*

12 PErlatum *h* ad nos fuerat, quòd inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse verò reprehendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Si 1 non aliud, vel illud te non debuit revocare, ne dum aliis fratribus, solum te sanctum esse credens, & literam? Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historiam, quid sit adorandum, addiscere. Nimirum legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura omnibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid debeant: in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Vnde præcipuè gentibus pro lectione pictura est.

1 ¶ Si non] *Hucusque ad vers.* Aliud, *sunt alibi originali.*

C. XXVIII. ¶ *Imagines sanctorum memoria sunt, & recordatio præteritorum.*

Item in septima *a* synodo, *actione 6.*

VEnerabiles imagines Christiani non Deos appellant, neque serviunt eis, ut Diis, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab eis expectant futurum judicium, sed ad memoriam & recordationem primitivorum veniuntur eas, & adorant: sed non serviunt eis cultu divino, qui alicui creaturæ.

C. XXIX. ¶ *Non in agni, sed in hominis specie Christus est figurandus.*

Item Hadrianus Papa *b* Tarasio patriarchæ, *in actione 2. ejusdem septimæ synodi.*

13 SExtam *c* sanctam synodum recipiocum omnes canonibus suis, in quibus dicitur. In quibus & churis sanctarum imaginum agnus præcursoris ostensus depingitur, qui in figuram gratiæ [illegible] rum nobis per legem Moysi demonstrans agnum Christum Dominum nostrum. Antiquis ergo & umbris, ad veritatis præfigurationem sanctis fiæ traditis, vale 2 dicentes, gratiam & veritatem ferimus, & sic plenitudinem legis recipimus. Non igitur agnum Dominum nostrum Iesvm Christum cundum imaginem humanam amodò etiam in imaginibus pro veteri agno depingi jubemus.

¶ *De sexta synodo, & canonibus ipsius notatu digni sexta synodus.*

1 ¶ Gratiæ transit] *Est in epistola Hadriani ad Carolum nem p.4.c.122. legitur,* in typum gratiæ assumptus est. *apud eundem Ivonem, c. 120. ex Hadriano ad Carolum,* relictus est gratiæ. *Græce in canone sexta synodi* τύπου παραλλαγὴ τῆς χάριτος: *id est,* quia in typum gratiæ assumptus est. *Sed ob glossam non est notatum.*

2 ¶ Valedicentes] *Sic Ivo. In epistola Hadriani* suscipientes, *Græce,* προσλαμβανόμενοι.

C. XXX. ¶ *De fide Trinitatis & unitate inviolabiliter servanda.*

Item Augustinus *lib. 1. de Trinitate, c. 4.*

14 OMnes *e* quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ Deus est, diversorum fratrum veterum & novorum catholici tractatorum intenderunt secundum scripturas docere, quod Pater & Filius, & Spiritus sanctus unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insimul contineant, ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus, quamvis Pater filium genuerit, & ideo filius non sit, qui pater est: & liusque à patre sit genitus, & ideo non sit pater, ipse us est, Spiritusque sanctus nec pater sit, nec filius, sed tantùm Patris & Filii Spiritus, patri & filio etiam quæ æqualis, & ad Trinitatis pertinens unitatem: non autem eandem Trinitatem natam de Maria virgine, & fixam tio Pilato crucifixam & sepultam tertia die resurrexisse, & in cœlum ascendisse; sed tantummodò filium.

a *al. clarificati.* b *& in Africano, c.40. & Arausiaco, cap. 19.* c *5. distinct. 73.* d *al. superventuri.* e *al. nuncietur.* f *Ivo p.4.cap.19.* g *literas ad omnes tu dirigas.*] *orig.* h *Anf. l.13.c. 45. Burch. l.3.c.30. Ivo p.3.c.42. Pann. lib. 2. cap.56.*

a *al. sexta.* b *In epist. Hadrian. ad Carolum.p.* [illegible] c *Ivo p.4. c. 122. & 126.* d *quibusdam, sera dilatio* [illegible] *c.82.* e *Ivo p.1.c.2. Pann. l.1.c.7.*

eandem Trinitatem descendisse *a* in specie columbæ super Iesum baptizatum: aut die *b* Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de cœlo, quasi ferretur flatus vehemens, & linguis divisis, velut ignis sedisse super unamquemque eorum: sed tantummodo Spiritum sanctum. nec eandem Trinitatem dixisse de cœlo: *c* [tu es filius meus.] Sive cùm baptizatus est à Ioanne, sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens, [*d* & clarificavi, & iterum clarificabo,] sed tantummodo patris vocem fuisse ad filium factam: quamvis Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur.

DISTINCTIO IV.

C. I. ¶ *Sine sacramento visibili, & fide invisibili nemo salvatur.*

Idem *super Ioannem.*

1. p. NEcessarium *e* est visibile sacramentum aquæ ad ablutionem visibilis corporis: sicut necessaria est doctrina invisibilis fidei ad sanctificationem invisibilis animæ. *Idem.* ¶ Renascitur *f* homo [ex aqua,] visibili sacramento, [& spiritu] invisibili intellectu, ut symbolum baptismi visibiliter accipiat, & spiritalem intellectum ipsius symboli perficiat *g*. Vel [ex aqua] visibili & [Spiritu] sancto.

C. II. ¶ *In baptismate concupiscentia extinguatur, non ut sit, sed ut non obsit.*

Idem *in lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. seu de baptismo parvulorum, c 39.*

PEr baptismum Christi id agitur, ut evacuetur caro peccati. Evacuatur autem, non ut in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa & innata repentè absumatur, & non sit: sed ne obsit mortuo, quæ oberat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem prædicti pervenire potuerit, ibi habet, cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet. si non in vacuum gratiam quæ suscepit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, ut lex peccati, quæ inest in membris, repugnans legi mentis, penitus exstinguatur, & non sit: sed ut quidquid mali ab homine factum fuerit, cogitatum fuerit, cùm eidem concupiscentiæ subjecta mente serviret, totum aboleatur, & velut factum non fuerit, habeatur.

¶ *Rebatum est caput hoc sua integritati, ut melius B. Augustini sententia percipetur. Neque enim glossa impedichat.*

C. III. ¶ *Qui ex viro & muliere concipitur, cum originali peccato nascitur, nisi per baptismate salvatur.*

Idem *ad Petrum Diaconum, c. 26.*

FIrmissimè *h* tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, iræque subjectum: & ob hoc natura iræ filium nasci, de qua dicit Apostolus: *i* [Eramus enim & nos natura filii iræ, sicut & cæteri.] A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi. *Item c. 27.* ¶ Firmissimè *k* tene, & nullatenus dubites, non solùm homines jam ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere cœperunt, & ibi moriuntur: sive cùm de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, de hoc sæculo transeunt, sempiterno *a* igne puniendos: quia etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & nativitate traxerunt.

C. IV. ¶ *De eodem.*

Item Ioannes Chrysostomus. *b*

NOn *c* potest quis gratiam vitæ cœlestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati per pœnitentiæ confessionem, per donum baptismi salutaris Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula sæculorum.

C. V. ¶ *Sicut baptismate, ita olim in circumcisione remittebantur peccata.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib. 4. c. 2.*

QVod *d* autem apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his, qui de Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis.

C. VI. ¶ *Originale peccatum nunc in baptismate, olim in circumcisione remittebatur.*

Item Augustinus *ad Valerium contra Iulianum, de nuptiis, & concupiscentia, lib. 2. cap. 11.*

EX *e* quo institutа est circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum justitiæ fidei) ad significationem *f* purgationis valebat & parvulis originalis, veterisque peccati: sicut & baptismus ex illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

C. VII. ¶ *Parvulis in baptismate offerentium prodest fides.*

Idem *de libero arbitrio, lib. 3. c. 23.*

ILlud *g* perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis prosit: cùm eo accepto plerunque moriuntur, priusquam ex eo quidquam cognoscere potuerunt. Qua in re satis piè, rectèq; creditur, prodesse parvulo fides eorum à quibus consecrandus offertur. Et hoc ecclesiæ commendat salubberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat, quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio *1*, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

1 ¶ Beneficio] *Eadem lectio est apud Ivonem, in Panorma, & in originali ad marginem. In textu autem est*, beneficium, qui propriam non habent, potest aliena commodari.

C. VIII. ¶ *Per fidem & baptismata justificamur à peccatis.*

Idem *de baptismo parvulorum in lib. 1. cap. 32. & 33.*

FIlius Dei carnem peccati *1* suscepit, & pœnam sine culpa, ut in carne peccati & culpa solveretur & pœna. Per fidem ergo, & baptismum ejus à peccato homo per justificationem, & à morte liberatur per resurrectionem. ¶ Parvuli *h* etiam baptizati inter credentes reputantur per sacramenti virtutem. & offerentium responsionem. Qui verò non sunt baptizati, inter non credentes judicantur ex Evangelio Ioannis: [Nisi *i* quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.]

¶ *Caput hoc est summa verborum B. Augustini in locis indicatis.*

a *Mat. 1.* b *Act. 2.* c *Mar. 1.* d *Ioan. 12.* e *Ex gl. ad in c. 3. Ioan. Nisi quis.* f *in ea glossa ad ver. ex aqua.* g *al. percipiat.* h *Tom. 3. & inter opera Fulgentii. Ivo par. 1. cap. 16. & 17. Panorm. lib. 1. cap. 1. & 3.* i *Ephes. 2.* k *Sententiarum 4. distinct. 4. & 9.*

a *Ignis æterni sempiterno supplicio.* [*orig.* b *fortè Chromatius.* c *Sententiarum 4. distinct. 12. Supra, de pœn. distinct. 1. non potest.* d *Ivo par. 1. cap. 49. Panorm. libro 1. cap. 10.* e *Ivo part. 1. cap. 50. Panorm. lib. 1. cap. 11.* f *al. sanctificationem.*] *Grat.* g *Alger. lib. 3. cap. 7. Ivo part. 3. c. 20. Panorm. l. 2. c. 12.* h *C. 32.* i *Ioan. 3.*

1 ¶ Carnem peccati] *Apud B. Augustinum longè plenius & rectius.* Dominus autem, *inquit*, in carnem suam non peccatum transtulit, tanquam venenum serpentis, sed tantùm transtulit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpa, unde in carne peccati, & culpa solveretur, & pœna. *Multum igitur interest inter carnem peccati, & similitudinem carnis peccati. Quod explicant B. Augustinus, cum aliibi sæpè, tum potissimum sermone 48. de verbis Domini, addebat tamen,* si ergo similitudo carnis erat peccati, non caro peccati, quomodo, ut de peccato damnaret peccatum in carne? solet & similitudo capere nomen ejus rei, cujus est similitudo.

C. IX. ¶ *Per aquam baptismi de terreno fit homo cœlestis.*

Item Ambrosius *lib. 1. de sacramentis, c.4. & 5.*

PEr aquam *a* baptismi transitus est à terrenis ad cœlestia. Hoc est enim Pascha, id est, transitus ejus, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit. Non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio: aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est: operatio Spiritus sanctus est. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecraverit: sicut legisti, quòd cùm Dominus noster Iesus Christus formam baptismatis daret, venit ad Ioannem, & ait illi Ioannes: [*b* ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit illi Christus: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam.] vide, quia omnis justitia in baptismate constituta est. Ergo 1 quare Christus descendit, nisi, ut caro ista mundaretur, caro, quam susceperat nostra conditione? Non enim ablutio peccatorum suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxii. *& paulo post.* ¶ Descendit Christus: descendit & Spiritus sanctus. Quare Christus prior descendit, postea Spiritus, cùm forma & usus baptismi hoc habeat, ut ante fons consecretur, & tunc descendat, qui baptizandus est: *& paucis interjectis.* ¶ Christus autem antè descendit: secutus est Spiritus: qua ratione? ut nunquam ipse egere Dominus IESVS sanctificationis mysterio videretur: sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus.

2 ¶ Ergo quare] *Hæc usq; ad vers.* Non enim. *emendata sunt ex B. Ambrosio. Antea legebatur*, Christus ad baptismum descendit, non ut caro mundaretur, quam susceperat de nostra conditione. *Multis etiam aliis locis in capite hoc restituta est vera lectio.*

C. X. ¶ *Aqua baptismi non purgaret peccata, nisi tactu Dominici corporis esset sanctificata.*

Item Chromatius 1 *in Matthæum, c.6.*

NVnquam *c* aquæ baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu Dominici corporis sanctificatæ fuissent.

1 ¶ Chromatius] *Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatii.*

C. XI. ¶ *Generale baptisma non nisi sabbatho sancto Paschæ & Pentecostes celebretur.*

Item Syricius Papa *Himerio Tarraconensi, epist.1.*

2 NOn ratione *d* auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur, ut passim, ac liberè natalitiis Christi, seu apparitione *e*, nec non & Apostolorum, seu martyrum festivitatibus, innumeri, ut asseris, baptismi mysterium consequantur, cùm hoc filiorum gium & apud nos, & apud omnes ecclesias Dominicæ specialiter Pascha defendat cum sua Pentecoste.

C. XII. ¶ *Deeadem.*

Item Leo Papa *universis Episcopis per Siciliam constitutis, epist.4.c.1.*

DVo *a* tempora, id est, Pascha & Pentecoste ad baptizandum à Romano Pontifice legitimè fixa. Vnde, quia manifestissimè patet, baptizandi ecclesia electis hæc duo tempora, de quibus locuti esse legitima; dilectionem vestram monemus, ut alios dies huic observantiæ misceatis.

¶ *Prior pars hujus capitis usq; ad vers.* Vnde quia est *iisdem omninò verbis in epistola. Sed in codice antiquo rubricæ loco ad hoc caput, & refertur in concilio Meldensi, cap.4.*

C. XIII. ¶ *Quare in præsentia temporibus baptisma celebretur.*

Idem *in eadem epistola, cap.3.*

PRopriè in *b* morte crucifixi, & in resurrectione mortuis potentia baptismi novam creaturam credit ex veteri: ut in renascentibus & mors Christi sentur, & vita, dicente B. Apostolo Paulo: [*c* An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in te ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in tate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis & cætera, quæ latius magister gentium ad commendum sacramentum baptismatis disputavit: ut exhujus doctrinæ spiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis illum diem esse, & illum electum, in quo per similitudinem, formamque ea, quæ geruntur in membris his, quæ in ipso sunt gesta, congruerent: dum in baptismatis regula intervenit interfectione peccati, & sepultura imitatur trina demersio, & ab aquis elevatio resurgit *d* est de sepulchro. Ipsa igitur opera dicat celebrandæ generaliter gratiæ cum esse diem, in quo orta est & virtus munetis, & specie nis. Ad cujus rei confirmationem plenissimum ipse Dominus Iesus Christus, posteaquam mortuis, discipulis suis (in quibus omnes præsules docebantur) & formam & potestatem baptizandi, dicens: *e* [Euntes ergo nunc docete gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, tus sancti.] De quo utique eos ante passionem set instruere, nisi propriè voluisset intelligi tionis gratiam ex resurrectione cœpisse. huic observantiæ etiam Pentecostes ex adverso sancti sacra *f* solennites, quæ de Paschale det articulo: & cùm ad alios dies alia festa hæc semper ad eum diem, qui resurrectione insignis, occurrit, porrigens quodammodo tis gratiæ manum, & *g* eos, quos à die Paschæ ista infirmitatis, aut longinquitas itineris, tionis difficultas interclusit, invitat 1, ut necessitatibus impediti, desiderii sui effectum ritus sancti consequantur. *& infrà c. 4.* ¶ nos non ex nostra persuasione defendere, sed ex stolica auctoritate servare satis idoneo probamen emplo, sequentes beatum Apostolum Petrum, die, quo omnium *h* credentium numerum

a *Qui per hunc fontem transit, transit à terrenis.*] orig. Cap. 5. b *Matth.3.* c *Sent.4.dist.3. Turonense, c.12.* d *Sent. 4. dist.3. Anselm.q.2.13.* e *apparitione.*] orig. *Burch. l.4.c.1. Ivo p.1.c.58. & 200. Pann. l.1.c.46.*

a *Burch.l.4.c.1. Ivo p.1.c.59. & 197. Pann.l.1.c.27.* b *In p.3.c.45.* c *condit.*] *vera lectio. Rom.* d *al. al. alia* e *Matth.28.* f *alia conservata.* g *vitæ.*] orig. h *omnium.*

Spiritus Sancti replevit adventus, trium millium populum sua prædicatione conversum lavacro baptismatis consecravit. Quod sancta scriptura, quæ *a* Apostolorum actibus continet, fideli historia docet, dicens: [His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos, pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisq; vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem *b* peccatorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.]

1 ¶ Invitat] *Ivo habet*, invitans. *Sed in originali est*: inclusit invitos, aut quibuslibet necessitatibus impeditos, deseruit, &c.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item *in eadem epistola, c.6.*

Si quis autem *c* Epiphaniæ festivitatem (quæ in suo debito honore veneranda est) ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam patrum, quòd in eadem die Dominus ad baptismum sanctum Iohannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem: nec ad eandem pertinuisse virtutem, quia per Spiritum Sanctum renascuntur, de quibus dicitur: [qui *d* non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.] Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nec quærens remedium renascendi, sic voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui sibi erat ex muliere (sicut *e* Apostolus ait) fieret & subjice, quam *f* non venerat solvere, sed adimplere, & impendo finire: sicut B. Apostolus prædicat, dicens: *g* [finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti.] Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium: & tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis.

C. XV. ¶ *In solemnitate Paschali & Pentecostes catechumenus baptizentur.*

Item ex concilio Gerundinensi, *cap.15.*

De catechumenis *h* baptizandis id statutum est, ut in Paschæ solennitate, vel Pentecostes, quantò majoris celebritatis major celebritas est, tantò magis ad baptizandum veniant: cæteris solennitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocunq; tempore convenit baptismum non negari.

¶ *Rationem caput est ex suo originali.*

C. XVI. ¶ *Necessitate cogente quolibet tempore baptizare licet.*

Item Leo Papa, *epist.4. cap.6.*

Si qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari.

¶ *Apud B. Leonem sententia hujus capitis est post c. duo tempora & antea. si quis autem. sup. ead.*

C. XVII. ¶ *Nisi necessitate cogente inter Paschæ & Pentecostem nullus baptizare præsumat.*

Item Gelasius Papa *clero* k *& plebi Tarent.*

Venerabilis *i* baptismi sacramentum non nisi in festivitate Paschali & Pentecostes tradere præsumat Episcopus: exceptis iis, quibus urgente mortis periculo talibus oportet, ne in æternum pereant, remediis subveniri.

¶ *In Epistola Gregorii secundi clero & plebi Thuringiæ, ubi citat Ivo (quamvis & Gelasii esse putarit,) & in concilio Vuormacensi, unde Burchardus, legitur,* Sacrosancti baptismi. *item, apud Ivonem, c.202. In capite autem 63. est,* Generalis, *& in margine,* Venerabilis.

C. XVIII. ¶ *De eodem.*

Idem *Gelasius* a *epistola ad Episcopos Lucaniæ, cap.22.*

Baptizandi *b* sibi quispiam passim quocunq; tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festum, & Pentecostes venerabile sacramentum: excepto duntaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.

C. XIX. ¶ *Non nisi sacerdos baptizare præsumat.*

Item Isidorus *de officiis, l.2. c.24.*

Constat *c* baptisma solis sacerdotibus esse tractandum: ejusque mysterium nec ipsis Diaconis explere est licitum, absque Episcopo, vel Presbytero: nisi, his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat. Quod & laicis fidelibus plerunque permittitur, ne quispiam sine remedio salutari de sæculo evocetur. *Item Gelasius Papa.* ¶ Diaconos *d* quoque propriam, &c. *ut suprà in tractatu ordinandorum, ubi de reverentia Diaconorum ergà sacerdotes agitur.*

C. XX. ¶ *Non præsumat mulier baptizare.*

Item ex concilio Carthagin. IV. *c.99. & 100.*

3 Mulier *e*, quamvis docta, & sancta, viros in conventu docere, vel aliquos baptizare non præsumat.

Nisi necessitate cogente. Vide Vrbanus Papa II. [*super quibus consuluit, &c.*] *ut supr. in tractatu conjugii: ubi de compatribus agitur.*

C. XXI. ¶ *Etiam laici necessitate cogente baptizare possunt.*

Item Augustinus *ad Fortunatum.*

In *f* necessitate, cùm Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inveniuntur, & urget periculum ejus, qui petit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt, solemnis audire.

C. XXII. ¶ *De eodem.*

Item ex decreto Martini *g* Papæ III.

Quicunque Presbyter in provincia propria, vel in alia, vel ubicunque inventus fuerit, commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione *h*, & sic sine baptismo moritur, deponatur.

C. XXIII. ¶ *Non retteratur baptisma, quod à pagano ministratur.*

Item Isidorus.

Romanus *i* Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministtare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

¶ *De hoc capite dictum est sup.1. q.1. si quis per ignorantiam.*

C. XXIV. ¶ *De eodem.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap.104.*

Ak quodam Iudæo l nescitis, utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseri-

---

a *Aller.s.* b *al.* remedium. c *Ivo p.1. c.47. Pann. lib.1. cap.11.* d *Ioan.1.* e *Rom.10.* f *Matth.5.* g *Roman.10. Ivo p.1. c.60. Pann.l.1. c.20.* i *Burch.l.4. c.2. Ivo p.1. c.197. Pann.l.1. c.19.* k *In epist. Gregorii II. clero & plebi Thuringiæ, & in concil. Vuormacensi, cap.1.* l *Burch.lib.4. c.7. Ivo p.1. c.63. & 197. Pann.l.1. c.11.*

a *Conc. Paris. c.7.* b *Ansel. lib.9. c.12. Burchard. lib.4. c.4. Ivo part.1. c.199.* c *Sent.4. dist.6. Ivo p.1. c.67. Pannor. l.1. c.23.* d *Sup. dist.93. Diaconos propriam. sup. dist.25. mulier.* e *Sent. 4. dist.6. Burchard. lib.8. c.13. Ivo p.1. c.65. Pann. l.1. c.25.* f *30. q. 3. super quibus. Ivo p.1. c.191. Pann.l.1. c.26.* g *al. Martiniani.* h *al. occasione. Polyc. lib.3. tit.10. Ansel. l.9. c.54. Burch. l.4. c.47.* i *1. q.1. si quis per ignorantiam. Caput 5. 6.4. dist.5. Alger. l.3. c.8.* k *Sent.4. dist.3. c.6.*

tis, & quid de iis sit agendum consulitis. Hi profectò, in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantùm in Christi nomine, sicut in actibus *a* Apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe idemq; est, ut sanctus exponit Ambrosius *b*) constat eos non esse denuò baptizandos.

1 ¶ Iudæo] *Apud Algerum est*, ut audio. *Verùm in originali post hoc caput sequuntur verba hæc*, sed primùm, utrum Christianus, aut paganus ipse Iudæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est.

C. XXV. ¶ *Sicut per bonum, ita per malum ministrum æquè baptisma ministratur.*

Item Augustinus *contra Cresconium Grammaticum, lib 3. c.6.*

Si inter *c* bonos ministros, cùm sit alius alio melior, non est melior baptismus, qui per meliorem datur, nullo modo est malus, qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur: & ideò per ministros dispares Dei munus æquale est, quia non illorum, sed ejus est.

C. XXVI. ¶ *Non merita ministrorum, sed virtus Christi in baptismate operatur.*

Idem *super Ioannem in part. 1. tractat 5. ad cap. 1.*

Baptismus *d* talis est, qualis ille est, in cujus potestate datur, non qualis est ille per cujus ministerium datur. *Item ibidem.* ¶ Quid noverat Ioannes Baptista? Dominum. Quid non noverat? potestatem Dominici baptismi in nullum hominem à Domino transituram, sed ministerium planè transiturum: potestatem à Domino in neminem ministrorum, ministerium & in bonos, & in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat Domini potestatem. Quid tibi faciat malus minister, ubi bonus est Dominus? Quid te impedit malitiosus præco, ubi benevolus est judex? *Item infrà.* ¶ Neq; *e* qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. *Item ibidem.* ¶ Ego 1 dico, & nos dicimus omnes, quia justos oportet esse omnes, per quos baptizatur: justos oportet esse tanti judicis ministros, si ministrare justè voluerint. Si autem noluerint esse justi, qui in *f* cathedra Moysi sedent, securum me facit magister meus, de quo Spiritus ejus dixit: *g* [Hic est, qui baptizat.] *Item infrà.* ¶ Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: [hic est, qui baptizat.]

1 ¶ Ego dico] *Sic etiam Ivo: sed in originali.* Et ego, & omnes dicimus, quia justos oportet esse tanti judicis ministros. Sint ministri justi, si volunt. Si autem noluerint, &c. *Sunt autem partes hujus capitis ex eodem tractatu sup. hinc inde collecta.*

C. XXVII. ¶ *De eodem.*

Idem *in tractatu 6. ad c.1. Ioannis.*

Cum *h* baptizat malus ex aliqua vel ignorantia ecclesiæ, vel tolerantia (aut enim ignorantur mali, aut tolerantur ut palea, quousque in ultimo ventiletur area:) illud, quod datum est, unum est: nec impar propter impares ministros, sed par, & æquale propter [hic est, qui baptizat.]

C. XXVIII. ¶ *Non reiteratur baptisma, quod in nomine sanctæ Trinitatis ministratur.*

Idem *de ecclesiasticis regulis* k, *c.52.*

Si qui apud *l* illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: sed doceantur integrè, & instruantur, quo sensu sanctæ Trinitatis nomen in ecclesia teneatur: & si consentiunt credere, vel acquiescunt confiteri, purgati jam fide integrâ confirmentur manus impositione. Si verò parvuli, vel *a* hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis, qui eos offerunt juxta morem *b* baptizandi: & sic per 1 manus impositionem chrismate communiti, Eucharistiæ mysteriis admittantur.

1 ¶ Per manus impositionem] *In originali est*: Et manus impositione & chrismate communiti, Eucharistiæ, &c. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXIX. ¶ *De eodem.*

Idem *ad Orosium in lib. 65. quæstionum dictu quæst. 59.*

Quamvis *e* unum baptisma sit, & hæreticorum verum (scilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizantur,) & ecclesiæ catholicæ: tamen qui foris, & extra ecclesiam baptizantur, & non habent baptismum ad salutē, sed perniciem, habentes tamen formam 1 sacramenti, virtutem ejus abnegantes. Et ideò eos ecclesia non rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt. Ipsa est profectò forma sacramenti. Ideò cùm reversi fuerint, accipiunt virtutem Spiritus Sancti, quem *d* ii, qui extra ecclesiam baptizantur, nondum habent.

1 ¶ Formam sacramenti] *Ita apud Ivonem. Irrepsit est*, habentes quidem speciem pietatis, virtutem verò ejus abnegantes. *& rursùm.* Animales, inquam, Spiritum non habentes. Et idcirco eos ecclesia, &c. *Vide ad Pauli verbis, 2. Tim. 3. & Iudæ Apostoli, v. 1.*

C. XXX. ¶ *Baptizantur, qui tantùm in nomine Domini baptizati prohibantur.*

Item Pelagius Papa, *Gaudentio Episcopo.*

Si *e* revera hi de hæreticis, qui in locis tuæ diœcesis vicinis *f* commorati *g* dicuntur, solummodò in nomine Domini baptizatos fuisse forsan confirmas, sine cujusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizandi. Sin verò apud dilectionem tuam eorum, qui commorati voluntur, manifesta confessione claruerit, quòd in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholicæ sociare fidei maturabis: ut dispensatione servata, nihil aliter, quàm quod hæc sacra jubet auctoritas, temeritatis cujusquam Spiritus operatur effectum.

C. XXXI. ¶ *An approbetur baptisma, quod non baptizato præstatur.*

Item Augustinus *de unico baptismo, Ca. cap.53.*

4 Soleretiam *i* quæri, utrum approbandus sit ipse baptisma, quod ab eo, qui non accepit, suscipitur. Si forte hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum dandum sit; & utrum nihil interfit, quo animo accipiat ille, cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: vel cum simulatione, utrum fallens, sicut in ecclesia multa, ea, quæ putatur ecclesia: an jocans, vel in mimo? *Vide infrà.* ¶ Veruntamen, si quis forte me in eo consuluerit, constitutum, ubi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus meritis 2, quorum sententiam sequi necesse urgeret ut dicerem, quid ipse sentirem, si eo tempore

a *Actor. 2. & 19.* b *Ambros. de Spiritu Sancto, lib. 1. c.3.* c *Ivo p.1. c.160. Panm. l.1. c.30.* d *Baptisma tale.*] *orig. Inst. ea. aliud. Sent. 4. dist.3. Ivo p.1. c.156,157,158,& 159. Panm. l.1. c.31. sup. dist.32. prater hoc.* e *1.Cor.3.* f *Matt.23.* g *Ioan.1.* h *Sent. 4. dist.5. Ivo p.1. c.160.* i *Ioan.1.* k *al. dogmatibus.* l *Burch. l.4. c.99. Ivo p.1. c.160. & 233. ex Rotomagensi.*

a *al. &r.* b *al. nomen.*] *orig.* c *Seneca 4. dist.1. Ivo cap.160. Panm. l.1. c.28.* d *al. quam.* e *Ivo p.1. c.91. Panm lib.1. c.72. S.Th.3. quæst. 66. art.6.* f *al. diffinatis verbis.* g *al. commorati.* h *Infrà eod. multi sunt.* i *Sent. 4. dist. Ivo p.1. c.162.*

ctus esset, quo eram, cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui ubicunque, & à quibuscunque illud verbis Evangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritualem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ inhærerentur ecclesiæ. [Si a enim habeam, inquit, fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum:] sicut jam præteritis majorum statutis non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanquam fallaciter id accipiant, in ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur: de quibus dictum est, [ex b nobis exierunt.] Vbi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed eorum judicrè, & mimicè, & joculariter ageretur, utrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, divinum judicium per alicujus revelationis oraculum consuluit tione, & impensis supplici devotione gemitibus implorandum esse censerem: ita sanè, ut post me dictus conscientias, si c quid jam exploratum & cognitum afferam, humiliter expectarem.

1 ¶ Sicut in mimo] *Hic apud B. Augustinum, & Ivonem multa sunt interjecta, qua ad sequentia percipienda opera pretium fuerit legere.*

2 ¶ Meritis] *In originali, & apud Ivonem est*, talibus. *Sed in glossam non est mutatum. Multa verò alia emendata sunt.*

3 ¶ Habeam, inquit, fidem] *Sine charitate potest habere virtutis, sed non vera fides virtus. Aliud est enim vera fides, aliud vera virtus: prout docuit B. Thomas 2. secunda, quæst. 4. art 5. Quod autem glossa undatur non satis percepisse.*

C. XXXII. ¶ *Non reiteratur baptisma quod in fide sanctæ Trinitatis ab hæretico præstatur.*

Idem *hb. 1. contra Donatistas, c. 1.*

1 OStenditur illos *d* impiè facere, qui rebaptizare conantur orbis unitatem, & nos rectè facere, qui Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audemus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt. In eo autem à nobis recesserunt, in quo à nobis dissentiunt. *Item paulo superius.* ¶ Sacramentum *e* baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento injuria facienda est. Si discedit à malis, utrunque discedit: si permanet in malis, utrunque permanet *f*. Sicut ergo acceptatur baptismus quem non potuit amittere, quia ab unitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui sacramentum dandi, cùm discederet, non amiserat. *Item eodem libr. cap. 12.* ¶ Si *g* ad baptismum fictus accessit, dimissa sunt ei peccata, an non sunt dimissa? Eligant, quod volunt: utrumlibet elegerint, sufficit nobis. Si dimissa dixerint, quomodo ergo Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si eximunt non esse dimissa, quæro, si postea fictionem suam cum confessio, & vero dolore fateretur, an denuò baptizandus judicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur vero baptismo Christi baptizari posse hominem, & tamen cor ejus in malitia, vel sacrilegio perseverans peccatorum abolitionem non sinere fieri: atque ita intelligant in communionibus ab ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur, & sumitur: qui tamen unc prosit ad remissionem peccatorum, cùm quis *h* reconciliatus unitati, sacrilegio dissensionis exuitur, quo ejus peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur.

a *1 Corinth. 13.* b *1 Ioan. 2.* c *ne quid.*] *orig.* d *Ivo lib.* e *Panorm. lib. 2. cap. 27.* f *alii. Si.* g *Sententt. 4. distinct. 4.* h *al. quisque.*

C. XXXIII. ¶ *Valet ad salutem baptisma, etsi non ea fide parvulis offeruntur.*

Item *in epistola 23. ad Bonifacium.*

6 NOn *a* illud te moveat, quòd quidam non ea fide ps ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regenerētur æternam: sed quòd eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

C. XXXIV. ¶ *Effusio sanguinis implet vicem baptismi.*

Item *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 4. cap. 22.*

7 BAptismi *b* vicem aliquando implere passionem, ps de latrone illo, cui non baptizato dictum est: *c* [hodie mecum eris in paradiso.] non leve documentum idem B. Cyprianus *d* assumit. Quod etiam atque etiam considerans, invenio non tantùm passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conversionemque *e* cordis, si fortè celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est, sed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: *f* [corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem,] in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cùm mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. *& infra, cap. 24.* ¶ Et sicut *g* in illo latrone, quod ex baptismi sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemptu, sed necessitate defuerat, sic in infantibus *h*, qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideò cùm alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. *Item contra Iulianum Pelagianum, lib. 6. cap. 4.* ¶ Alienum quippe opus est, cùm credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cùm peccavit in altero. *Item eodem lib. 4. contra Donatistas, cap. 23.* ¶ Sicut autem in latrone, quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritaliter affuit: sic & cùm ipsa præstò est, si per necessitatem desit, quod latroni affuit, perficitur salus. Quod traditum tenet universitas ecclesiæ, cùm parvuli infantes baptizantur, qui certè nondum possunt corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit, quinetiam fiendo, & vagiendo, cùm in eis mysterium celebratur, mysticis ipsis vocibus obstrepunt: & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptizari. *Item c. 25.* ¶ Quibus 1 rebus omnibus ostenditur, aliud esse sacramētum baptismi, aliud conversionem cordis: sed salutem hominis ex utroq; compleri. Nec si unum eorum defuerit, ideò putare debemus consequens esse, ut & alterum desit: quia & illud sine isto potest esse in infante: & hoc sine illo potuit esse in latrone, complente Deo, sive in illo, sive in isto, quia nō ex volūtate defuisset.

a *al. Nec. infrà ead. quæst. 129. Sent. 4. dist. 6. Pann. l. 1. cap. 95. Polyc. l. 3. tit. 10. Ivo p. 1. cap. 171.* b *Sent. 4. dist. 4. Ivo p. 1. c. 177. Pann. lib. 1. c. 109.* c *Luc. 23.* d *Ad Iubajanum.* e *al. confessionem.* f *Rom. 10.* g *Vide lib. 2. retract. c. 28.* h *Infrà ead. cùm pro parvulis.*

Cùm verò ex voluntate alterũ horum defuerit, reatu hominem involvi. Et baptismus quidem potest inesse, ubi conversio cordis defuerit. Conversio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest. Neque enim ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cùm Dei sacramentum contemnitur.

1 ¶ Quibus rebus] *Hu verbis apud B. Augustinum antecedunt ea, quæ leguntur. 1. ea. cùm pro parvulo.*

C. XXXV. ¶ *Non baptizatur in homine, quidquid in eo est.*

Idem *contra Iulianum, lib. 6. c. 6.*

SI quidquid *a* in homine est, quando baptizatur, baptizari & sanctificari putandum est, dicturus es & ipsa in illo baptizari & sanctificari, quæ in intestinis & vesica sunt, per digestionem corporis digerenda: dicturus es baptizari & sanctificari hominem in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat, & ideò baptizari jam non debere, qui nascitur: postremò dicturus es & ipsas baptizari & sanctificari febres, quando baptizantur ægroti.

C. XXXVI. ¶ *Valet baptisma, etsi per laicos ministretur.*

Item *ad Fortunatum.*

SAnctum *b* est baptisma per seipsum, quod datum est in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ita utrin eodem sacramento sit etiam auctoritas traditionis per Dominum nostrum ad Apostolos, per illos autem ad Episcopos, & alios sacerdotes, vel etiam laicos Christianos ab eadem origine & stirpe venientes. *& infrà.* 1 ¶ Nam cùm illa historia narratur, omnes, qui audiunt, propè ad lachrymas movet. Cùm in navi quadam fidelis nullus esset, præter unum pœnitentem, cœpit imminere naufragium. Erat ibi quidam non immemor salutis suæ, & sacramenti vehementissimus flagitator: nec erat aliquis, qui dare posset, nisi pœnitens ille. Acceperat enim, sed pro peccato, de quo agebat pœnitentiam, amiserat sanctitatem, sed non amiserat sacramentum. Nam si hoc amittunt peccantes, cùm reconciliantur post pœnitentiam, quare non iterum baptizantur? Dedit ergo quod acceperat: & ne periculosè vitam finiret, non reconciliatus, petiit ab eo ipso, quem baptizaverat, ut eum reconciliaret, & factum est: naufragium evaserunt. Cognitum habes, quod fecerunt. Nemo extitit eorum, qui non pium animum ita crederet, ut consiliis eorum illo periculo Dominum crederet affuisse. Motus enim animus religiosus, & supplex ab homine exigit sacramentum: à Deo ipse impetravit sanctitatem. Quòd si fortè hoc, quod narravi de his, qui naufragio imminente periclitabantur, non vult aliquis credere (non enim hoc scripturarum divinarum auctoritas, sed incerto auctore fama commendat,) non repugnabo: sed interrogabo, si tale aliquid contingat, quid futurum est? Non enim potest quisquam dicere relinquendum esse illum, qui morte imminente baptizari desiderat. Quem baptizatum à pœnitente quisquis non credit contigisse, oportet, ut credat posse contingere.

1 ¶ Et infrà] *Hic apud Ivonem inferuntur verba capitis, in necessitate. sup. ead.*

C. XXXVII. ¶ *Quamvis rectè vivat catechumenus, sine baptismo non potest salvari.*

Idem *ad eundem.*

CAtechumenum *c*, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere non credimus, excepto 1 martyrio, ubi tota baptismi sacramenta conplentur. Baptizandus confiteatur fidem suam coram sacerdote, & interrogatus respondet. Hoc & martyrum persecutore facit, qui & confiteatur fidem suam, & interrogatus respondet. Ille post confessionem velut lavacrum datur aqua, vel intingitur. Et hic vel aspergitur super ipsum, vel contingitur igne. Ille manus impositione Spiritum Sanctum accipit Spiritum Sanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus Sancti, dum non est ipse, qui loquitur, sed Spiritus Patris, qui loquitur in illo. Ille communicat charistiæ in commemorationem mortis Dominicæ: hic Christo commoritur. Ille confitetur se mundi abrenunciaturum: hic ipsi renunciat vitæ. Ille peccatorum omnia remittuntur: in isto extinguuntur.

1 ¶ Excepto] *Emendatum est ex originali, & Magister ita legebatur,* excepto duntaxat, nisi martyrii corona baptismum.

C. XXXVIII. ¶ *Non reiteratur baptisma, cujus formam constat integrè celebratam.*

Item Leo Papa, *epist. 80. al. 91. ad Rusticum, c. 1.*

8 HIs de quibus *a* scripsisti, qui se baptizatos fuisse ipsi sed cujus fidei fuerint, qui eos baptizaverint, se nescire profitentur; quolibet modo formam baptismatis acceperint, rebaptizandi non sunt: sed per manus impositionem invocata virtute Spiritus Sancti, quos ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicos esse credi sunt.

C. XXXIX. ¶ *Et per bonos & malos manifestatur aque baptizat Christus.*

Item Augustinus *super Ioan. tract. 5. ad 1.*

9 ALiud est *b* baptizare per ministerium: aliud baptizare per potestatem 1. *Item infrà.* ¶ Ipse baptizabant discipuli ejus, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos ejus. Si quos ergo baptizabat Iudas, non sunt iterum baptizati, & quos baptizavit Ioannes, eorum baptizati sunt? Planè iterum: sed non ejus, sed baptismus. Quos enim baptizavit Ioannes, baptizavit Ioannes: quos autem baptizavit Iudas, Christus baptizavit. *Item tractatu sexto.* ¶ Per hanc enim potestatem, quam Christus solus sibi tenuit, & in nemine ministrorum transfudit, quamvis per ministros suos impertire dignatus sit, per hanc stat unitas ecclesiæ, quæ significatur per columbam: de qua dictum est. [Via columba mea: una est matris suæ.] Si enim, ut ita fratres mei, transferretur potestas à Domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent: non staret unitas baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret Dominus noster Iesus Christus ad baptismum descendit columba 2 in aquam: cognovit Ioannes virtutem columbam proprium ei, cui hoc dictum est: [*Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, hic est manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto.*] Noverat, quia ipse baptizabat in Spiritu Sancto, sed quia tali proprietate, potestas ab eo non auferretur alterum, quamvis eo donante, hoc ibi dictum est *tu eo.* [¶ Iam *e* vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis.] Quare non ait, mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait [propter verbum, quod locutus sum vobis.] nisi quia & in aqua verbum mundat. 3 *Item tractatus 5.* ¶ Si *f* fuerit ministros, qui baptizent, illum cum Paulo: computo illum cum Petro: cum computo justos ministros. Qui verò *g* justi ministri, quia non suam quæ runt (ministri enim sunt) non dicam haberi nolunt: spem in se poni erubescunt. Ergo non cum Paulo justũ ministrum. Quid enim dicit Paulus? cum ego *i* plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit,

a *Ivo p. 1. c. 184.* b *Ivo p. 1. c. 191.* c *Habetur in libro de dogmatib. eccles. 74. Sent. 4. dist. 4. Polyc. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 16. Ivo p. 1. c. 211. Pann. l. 3. c. 187. & 188.*

a *Polyc. ib. Anse. l. 9. c. 6. Burch. l. 4. c. 45. Ivo p. 2. cap. 3. Pann. l. 1, c. 91.* b *Sent. 4. dist. 3.* c *Can. 5.* d *Ibid.* e *Ibid.* f *Beda ad Rom. 10. 1. 9. & 1. Cor. 3.* g *Ibid.* h *judicibus.*] *orig.* i *1. Cor. 3.*

1 ¶ Per potestatem] *Hic apud B. Augustinum sequitur c. Baptisma. supra ead. relatum.*

2 ¶ Descendit columba] *Tota hæc pars, quæ auctori glossæ assultatum fecit, depravata est. Nam in originali sic legitur.* Antequam veniret Dominus noster Iesus Christus ad baptismum, descendit columba: in qua cognovit Ioannes quidam proprium, cùm ei dictum est, [super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto] convertat, quia ipse, &c.

3 ¶ Mundat] *Apud B. Augustinum post hæc verba sequitur c. dextrale sup. 1. q. 1.*

C. XL. ¶ *Nec baptisma, nec baptizandæ potestatem schismatici amittunt.*
Item *in lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 1.*

NVllus autem *a* illorum negat habere baptismum etiam apostatas: quibus utique redeuntibus, & per pœnitentiam conversis, dum non redditur, amitti non potuisse iudicatur. Sic & illi, qui per sacrilegium schismatis ab ecclesiæ communione discedunt, habent utique baptismum, quem prius quàm discederent, acceperunt. Non ipsi, si redeant, non eis iterum datur. Vnde ostenditur illud, quod acceperant in unitate positi, non potuisse amittere ab unitate separatos. Quod si haberi foris potest, etiam dari cui non potest? Si dicis, non rectè foris datur: respondemus, sicut non rectè foris habetur, & tamen habetur, sic non rectè foris datur, sed tamen datur. Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiliter haberi, quod extra unitatem inutiliter habebatur; sic per eandem reconciliationem incipit utile esse, quod extra eam inutiliter datum est. *Item lib. 3. cap. 19.* ¶ Hæretici *b* sacramenta, & scripturas habent ad salutem, non ad salutem. *Item lib. 4. cap. 11.* ¶ Perfidus & blasphemus si in perfidia, & blasphemia permanserit, nec extra ecclesiam, nec intra ecclesiam remissionem accipit peccatorum; aut si propter vim sacramenti ad punctum temporis accipit, & foris, & intus eadem vis operatur: sicut *c* vis nominis Christi expulsionem dæmonum foris interim operabatur.

1 ¶ Hæretici] *Hæc etiam refertur in Polycarpo. Apud B. Augustinum hoc indicato hæc sunt inventa.* Vt eorum error veritas appelletur, & seclus eorum, justitia putetur propter sacramenta, & scripturas, quas tenent ad speciem, non ad salutem.

C. XLI. ¶ *Mali non sua potestate, sed Christi virtute baptisma ministrant.*
Item *ibidem lib. 5. capite 20.*

QVomodo *d* exaudit Deus homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, qui illi manus imponitur? Quæ tamen omnia & fiunt, & valent etiam per homicidas, id est, per eos, qui oderunt *e* fratres. Etiam in ipsa intus ecclesia, cùm dare nemo possit, quod non habet, quomodo dat homicida Spiritum Sanctum? & tamen ipse intus etiam baptizat. Quomodo dat etiam ipso baptizante Spiritum Sanctum, Quisquis *f* sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos ipsam vero gratiam non nisi per seipsum, vel per bonos suos; & ideò remissionem peccatorum vel per seipsum facit, vel per filios columbæ membra, quibus [si *g* cui dimiserit is, dimittentur: & si cui tenuerit, tenebuntur.] ¶ Manûs *h* impositio si non adhibetur ab hæresi venienti, quamquam *i* extra communionem esse iudicaretur, propter charitatis tamen copulationem (quod est maximum donum Spiritus Sancti) sine quo non valent ad salutem quæcunque alia sancta in homine fuerint) manus hæreticis correctis imponitur. Induunt *a* autem homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando & usque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum & bonis & malis potest esse commune: hoc autem alterum proprium est bonorum & piorum. ¶ Non *b* ob aliud visum est quibusdam etiam egregiis viris antistitibus Christi (inter quos præcipuè beatus Cyprianus eminebat) non esse posse apud hæreticos, vel schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum *c* ab effectu, vel usu sacramenti; & quia ejus effectus, atque usus in liberatione à peccatis, & cordis rectitudine apud hæreticos non inveniebatur, ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur. Sed convertentibus oculos ad interioris palæ multitudinem, (cùm & hi, qui in ipsa unitate perversi sunt, & perditè vivunt, appareant remissionem *d* peccatorum nec dare posse, nec habere, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est, [si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui tenueritis, tenebuntur:] habere tamen, & dare, & accipere baptismi sacramentum;) satis eluxit pastoribus ecclesiæ catholicæ & ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Christianæ unitatis salutem ab errore corrigi, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quàm improbari: quandoquidem ipsum characterem multi & lupi, & lupis infigunt: qui videntur quidem intus esse, verumtamen ad illam ovem, quæ etiam ex multis una est, non pertinent. ¶ Cùm *e* malus tradit baptismum bono, id est, in unitatis vinculo, veraci confessione mutato, inter bonum sacramentum, quod traditur, & bonum fidelem, cui traditur, tradentis malitia *f* non separat: & cùm illi veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur ab eis, quibus ipsa veraci confessione conjungitur, Spiritus Sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus sanctis sibi charitate cohærentibus, sive se noverint corporaliter, sive non noverint. Similiter cùm alicujus peccata tenentur, ab eis utique tenentur, à quibus ille cordis pravitate disjungitur, sive notis corporaliter, sive ignotis. ¶ Omnes *g* mali spiritualiter à bonis sejuncti sunt. Si tamen etiam corporaliter aperta dissensione separentur, pejores fiunt. Sed nihil interest ad baptismi sanctitatem, quanto quisque pejor id habeat, & quanto pejori tradat. Potest tamen tradere separatus, sicut potest habere separatus. Sed quàm perniciosum est habere, tam perniciosum est tradere. Ille autem, cui traditur, potest salubriter accipere, si ipse non separatus acceperit urgente mortis necessitate. ¶ Cur *h* hæretici *i* foris baptizare non possunt? an quia pejores sunt eo ipso, quòd foris sunt? Sed nihil interest ad integritatem baptismi, quanto pejor id tradat. Neq; enim tantum interest inter malum & pejorem, quantum interest inter bonum & malum; & tamen cùm baptizat malus, non aliud dat, quàm bonus. Ergo & cùm baptizat pejor, non aliud dat, quàm ille, qui minus est malus. An fortè non ad hominis meritum, sed ad ipsius baptismi sacramentum pertinet, ut foris dari non possit? Si hoc ita esset, nec haberi foris posset: & toties necesse esset baptizari, quoties recedens quisque ab ecclesia rursus ad ecclesiam remearet. His 2. qui ficto & corde baptizatur, aut peccata nullatenus dimittuntur, quia Spiritus disciplinæ effugiet fictum, aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa iterum per fictionem replicantur, ut & illud verum sit. [Quotquot *l* in Christo baptizati estis, Christum induistis,] & illud:

1 Pet. 3. n. 20. Aug. l. 3. c. 17. b Polyc. ibid. Ivo p. 2. c. 165. c Mat. 7. d Polyc. 8. Aug. l. 3. c. 3. Ivo p. 2. c. 167. e 1. Ioan. 3. f ead. l. 2. c. 12. g Ioan. 20. h ead. l. 2. c. 13.

a *Ibid. cap. 2. 4.* b *lib. 6. cap. 1.* c *1. quæst. 1. etiam corde.* d *1. q. 1. remissionem.* e *Ead. lib. c. 4.* f *malitia superatur.*] *vera lectio.* g *Ibid. c. 5. Euzyppus l. 2. c. 22. 4.* h *Ibid. cap. 2. 4.* i *Isti.*] *orig.* k *Ex eod. l. c. 12. sup. ead. ostenditur. Sent. 4. dist. 4. 1 Galat. 3.*

[Spiritus a enim sanctus disciplinæ effugiet fictum:] id est, ut induat eum Christo sanctitas baptismi, & exuat eum Christo pernicies fictionis. Nam b redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissimè Dominus in Evangelio docet, in illo servo, à quo Dominus dimissum debitum petivit, eò quòd ille conservo suo debitum noller dimittere. Sic non impeditur baptismi gratia, quo minus omnia peccata dimittat, etiam si odium fraternum in ejus, cui dimittuntur, animo perseverat. Solvitur c enim hesternus dies, & quidquid superest, solvitur etiam ipsa hora, momentoq; d ante baptismum, & in baptismo: deinceps autem reus esse continuò incipit non solùm consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus, quæ dimissa sunt, peccatis.

¶ *Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini, sed hinc inde collectis, & alio modo dispositis, interdumq; in epitomen redactis.*

1 ¶ Quanquam] *In originali legitur,* Tanquam extra omnem culpam esse judicaretur. Propter charitatis autem copulationem, &c. *Sed ob glossam in verbo. culpam. non est emendatum.*

2 ¶ His qui ficto] *Hæc usque ad vers.* Nam redire. *Sunt epitome quadam verborum B. Augustini, partim ex Donatistarum, partim ex sua persona prolatorum.*

C. XLII. ¶ *Quando profit baptismus ei qui fidem illum accepit.*

Idem e *tod. lib. 1. de baptismo, & eodem, cap. 12.*

10 ps TUnc f valere incipit ad salutem baptismus, cùm illa fictio veraci confessione recesserit, quæ corde in malitia, vel sacrilegio perseverante, peccatorum abolitionem g non sinebat fieri.

C. XLIII. ¶ *Non reiterantur sacramenta, quæ extra ecclesiam conferuntur.*

Idem *ad h Donatistas, epistola 48.*

NOn i in vobis mutamus, in quibus nobiscum estis, (in multis enim estis nobiscum) nam & de talibus dictum est, [quoniam in multis erant mecum:] sed ea corrigimus, in quibus nobiscum non estis, & ea vos hic accipere volumus, quæ non habetis illic, ubi estis. Nobiscum autem estis in baptismo, in symbolo, in cæteris Dominicis sacramentis. In spiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique catholica ecclesia nobiscum non estis. *& in epistola 51. ad Bonifacium.* ¶ Isti autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi, adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum Sanctum, nisi in Christi corpore, cujus habent foris sacramentum: sed rem ipsam non tenent intus, cujus est illud sacramentum, & ideò sibi judicium manducant & bibunt.

C. XLIV. ¶ *Quomodo recipiantur ab ecclesia, qui in nomine Trinitatis apud hæreticos baptizantur.*

Item Gregorius *Quirino Episcopo, & cæteris in Iberia 1 Episcopis, l. 9. epist. 61.*

AB antiqua k Patrum institutione dicimus, ut qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cùm ad sanctam ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris ecclesiæ revocentur. Vnde Arrianos per impositionem manus occidens, per unctionem verò sancti chrismatis ad ingressum sanctæ catholicæ ecclesiæ oriens reformat. Monothelitas 2 verò, & alios ex sola vera confessione recipit, quia sanctum baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, tuncin eis vera mendationis recipit, cùm vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel illi propter confessionem veræ fidei, sanctæ & universalis ecclesiæ filiis fuerint uniti.

1 ¶ Iberia] *Sic emendatum est ex originali manuscripto, pro* Asiano. *Antea erat,* Hibernia.

2 ¶ Monothelitas] *In originali, & Polycarpo, & alibi nem in textu est,* Monophylitas. *De qua hæresi, sicut hæ Damascenus in libro de duabus Christi voluntatibus, & Maximus & alii. Sed ob glossam non est mutatum.*

a *Sapient. 1.* b *Sentent. 4. distinct. 2. Supr. de pœnitentia, distinct. 4. Ivo part. 1. cap. 163.* c *Psal. 89.* d *momentumq;*] *origin.* e *Sententia summatim collecta.* f *Supr. eod. cap. ostenditur, circa finem.* g *al. ablutionem.* h *Ad Vincentium Donatistam.* i *Polyc. l. 3. tit. 10.* k *Polyc. ibid. Ivo p. 1. cap. 333. Pann. l. 1. cap. 88.*

C. XLV. ¶ *Extra ecclesiam baptismus non potest, sed non prodest.*

Item Augustinus *de baptismo, lib. 4. cap. 1.*

EEcclesia paradiso comparata indicat nobis, [quidem ejus baptismum homines etiam foris re: sed salutem beatitudinis extra eam nemo percipere, vel tenere. Nam a & fluminis de raditi, sicut scriptura testatur, etiam foras lapsi verunt. Nominatim quippe commemorantur, quas terras fluant. Et quia extra paradisum sunt, omnibus notum est. Nec tamen in Mesopo vel in Ægypto, quò illa flumina pervenerunt, tas vitæ, quæ in paradiso commemoratur. paradisi aqua sit extra paradisum, beatitudo sit extra paradisum. Sic ergo baptismus ecclesia esse extra ecclesiam: munus autem beatæ vitæ intra ecclesiam reperitur.

¶ *Locupletatum est caput hoc ex originali, ut sententia percipiatur.*

C. XLVI. ¶ *Hæresis 1, & sacrilegium, eorum sunt, non sacramenta.*

Item *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 3. cap. 11.*

NVnc b autem c, non sicut hæresis hæreticum, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium illorum nis ipsorum est: sic etiam baptisma, quod Christi ei debet ipsorum.

1 ¶ Hæresis] *Sic emendatum est ex aliquot mss. pluribus. Antea legebatur,* Baptismus, & sacrilegium corum non sunt sacramenta.

C. XLVII. ¶ *De eadem.*

Item *lib. 5. cap. 19.*

CVm d tantum valet baptismus per hominem tempribilem, quantum per Apostolum Cnec illius, sed Christi esse cognoscitur. ¶ Invenimus dictum ab Apostolo e, & probatum am, quamvis utique in Domino, & munitum um, & prudentiam meam, & Evangelium meum vis utique à Domino impetritum, atque donatum Baptismus autem meus, nemo eorum dixit strant omnes æqualiter: nec æquali prudentia mnes præditi, & in Evangelizando alius alio peratur. Erideò dici potest alius alio doctior doctrina salutari. Alius autem alio magis baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive fore baptizetur.

C. XLVIII. ¶ *De eadem.*

Idem *lib. 4. cap. 1.*

SAtis ostendimus g ad baptismum, qui verbis gelicis consecratur, non pertinere cujusvis tis, vel accipientis errorem: sive de fide, sive sive de Spiritu Sancto aliter senserit, quam catholica trina insinuat.

a *Genes. 4.* b *Non autem sine.*] *orig.* c *Ivo p. 1. Pann. l. 1. c. 32.* d *Ivo p. 1. c. 167. Pann. l. 1. q.* e *Pann. l. 1. c. 32.* f *Gloria.*] *vera lectio.* g *Ivo p. 1. c. 169. Pann. l. 1.*

C. XLIX. ¶ *Quod bonis & malis sacramenta ecclesiæ communia sunt.*

Idem *in libro de baptismo.*

Est unitas ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorum vinculo societate & communione: quæ complectitur a cum granis etiam paleas: quando eas corporaliter mistas sta partitur, ut neque illas justi vitent, neq; ab illis justi vitentur. Sic i sunt in ecclesia homines mali, ut in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt ex corpore.

¶ *Hujus capitis sententia usq; ad vers.* Sic sunt. *habetur in libro de unico baptismo contra Petilianum, c. 14. & 15.*

1 ¶ Sic sunt.] *Sententia sumpta est ex B. Augustino in epistolam primam Iohannis, & Beda in eundem locum: Glossa autem eadem sic habet:* Sic sunt ficti in ecclesia, quomodo humores mali in corpore: quando evomuntur, relevatur corpus, sic quando exeunt mali, relevatur ecclesia.

C. L. ¶ *Non transit ad aquam baptismi malitia benedicentis.*

Idem *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 3. cap. 10.*

Quòd si aqua b profana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur; etiamsi à profanis, & adulteris invocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est.

C. LI. ¶ *Non est rebaptizandus, qui ab hæretico baptizatur.*

Item Beda *homilia 36. ad cap. 3. Iohannis.*

Sive hæreticus c, sive schismaticus, sive facinorosus quilibet in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non videtur, qui ita baptizatus est, à bonis catholicis rebaptizari: neconfessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

C. LII. ¶ *Baptizati à paganis, in nomine baptizantis Trinitatis.*

Item Gregorius secundus *Bonifacio Episcopo, epist. ult.*

Quòd à paganis d baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuò baptizes in nomine Trinitatis, mandamus.

C. LIII. ¶ *Sine exorcismis & exsufflationibus nullus baptizetur.*

Item Cœlestinus Papa *Episcopis Galliæ, epist. 1. cap. 12.*

Sive e parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniant sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exsufflationibus clericorum, Spiritus eis immundus abjiciatur f.

C. LIV. ¶ *Officium baptizandi catechumenis præveniant.*

Item Rabanus *de institutione clericorum, lib. 1. cap. 25.*

Ante baptismum g catechizandi debet hominem h advenire officium, ut fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. Item *ibidem.* ¶ Prius ipse Jesus i exercuit oculos luto ex sputo facto superlinivit, & sic ad aquas Siloë misit: quia prius debet baptizandus fidei incrementa Christi instrui, & sic ad baptismum jam credulus admitti: ut sciat, cujus gratiæ in eo est particeps, & cui jam debitor fiat deinceps.

a *Matth. 3.* b *Ivo p. 1. c. 116. Pann. l. 1. cap. 54.* c *Sent. 4. distinct. 6. Ivo p. 1. cap. 173. Pannorm. l. 1. c. 85.* d *Ivo p. 11. c. 61. l. 4. in lib. de Eccles. dogmatibus, cap. 31. Polyc. l. 3. tit. 20.* e *Burch. Ivo p. 1. c. 203. &* f. *alii abigatur.* g *Sent. 4. distinct. 6. Ivo p. 1. c. 87. &* h. *Pann. l. 1. c. 98.* h *al. in hominem pervenire, à Ioan. 9.*

C. LV. ¶ *Quo tempore catechumeni ad exorcizantem purgationem sunt deferendi.*

Item ex concilio Bracarensi 2. *c. 1.*

Ante viginti a dies baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni concurrant: in quibus viginti diebus omninò symbolum, quod est, Credo in Deum patrem omnipotentem, spiritualiter b doceantur.

C. LVI. ¶ *Quo tempore competentibus symbolum est prædicandum.*

Item ex concilio Agathensi, *cap. 13.*

Symbolum c etiam placuit ab omnibus ecclesiis una die, id est, ante octo dies Dominicæ resurrectionis publicè in ecclesia competentibus prædicari.

C. LVII. ¶ *In unaquaq; ecclesia baptizandi catechizare possunt.*

Item Nicolaus Papa.

Catechismi d baptizandorum à sacerdotibus uniuscujusque ecclesiæ possunt fieri: sicut in sancta hac Romana ecclesia (cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus) solenniter fieri comprobantur.

C. LVIII. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Laodicensi, *cap. 46.*

Baptizandos e oportet fidei 1 symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ vel Episcopo, vel Presbyteris reddere.

1 ¶ Fidei symb.] *Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco Græcè est,* τὸν πιστεύω.

C. LIX. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio f Martini Bracarensis, *cap. 49.*

Non liceat ante duas septimanas Paschæ, sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem. Oportet autem, ut in his diebus hi, qui baptizandi sunt, symbolum discant: & in quinta feria novissimæ septimanæ hoc Episcopo, vel Presbytero reddant.

C. LX. ¶ *Antequam baptizentur, quilibet sunt examinandi.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *cap. 81.*

Baptizandi nomen g suum dent, & diu sub abstinentia vini & carnium, ac manus impositionis h crebra a examinatione baptismum percipiant.

C. LXI. ¶ *Baptizandi quare exorcizantur, & exsufflantur.*

Item Rabanus *de institutione clericorum lib. 1. cap. 27.*

Postquam i se baptizandus per confessionem veræ fidei in alterius commendaverit dominium, & per abrenuntiationem à prioris possessoris se alienaverit servitio, exsufflatur ab eo sæva potestas: ut per pium sacerdotis ministerium Spiritui Sancto cedat fugiens Spiritus malignus.

C. LXII. ¶ *De eodem.*

Item Augustinus *de symbolo, lib. 1. c. 1.*

Sicut nostis k fratres charissimi, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur.

a *10. q. 1. placuit. Burch. lib. 4. c. 8. Ivo p. 1. c. 75. & 203. Pann. l. 1. c. 59.* b *specialiter.*] *vera lectio.* c *Burch. l. 4. cap. 29. Ivo part. 1. c. 223.* d *Ivo p. 1. c. 82. Pann. l. 1. c. 40.* e *Burch. lib. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 205.* f *In capit. synod. Gracarum.* g *Burch. l. 4. cap. 11. Ivo p. 1. cap. 206.* h *aliter, impositione crebra examinati.* i *Ivo p. 1. cap. 90. Pann. l. 1. c. 41.* k *Sent. 4. diss. 6. Ivo p. 1. c. 40. Pann. l. 1. c. 42.*

C. LXIII. ¶ *Quare signetur baptizandus in corde & fronte.*

Item Rabanus *de institutione clericorum, lib. 1. cap. 27.*

POstea signatur *a* baptizandus signaculo sanctæ crucis tam in fronte, quàm in corde: ut ab eo tempore ipse apostata diabolus in vase suo pristino, suæ interemptionis cognoscens signaculum *b*, jam sibi deinceps illud sciat esse alienum.

C. LXIV. ¶ *Quare super eum orationes dicantur.*

Item *ibidem continuò.*

EX hinc jam *c* dicuntur super eum orationes, ut fiat catechumenus. Tunc datur in baptizando sal benedictum in os, ut per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis; & nec à vermibus peccatorum ultrà putrefiat, sed magis illæsus servetur ad majorem gratiam percipiendam.

C. LXV. ¶ *Quare sale initiantur Catechumeni.*

Item Beda *in Esdram, lib. 1. c. 9.*

SAl cœlestis *d* sapientiæ, quo initiantur catechumeni, in cunctis operum nostrorum sacrificiis jubemur offerre.

¶ *Antea legebatur in libros Regum.*

C. LXVI. ¶ *Quare iterum exorcizentur.*

Item Rabanus *de institut. cler. libr. 1. cap. 27.*

DE hinc *e* iterum exorcizatur diabolus, ut suam nequitiam agnoscens, & justum super se Dei judicium timens, recedat ab homine: nec jam contendat cum arte sua subvertere, ne baptismum consequatur: sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factorisuo.

C. LXVII. ¶ *Sacerdotes exorcizando dæmonia repellunt.*

Item Gregorius Papa *in homilia 29. Evangel.*

SAcerdotes *f* cùm per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos Spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia ejiciunt?

C. LXVIII. ¶ *Quare de saliva nares & aures tanguntur.*

Item Rabanus *de institut. cleric. lib. 1. cap. 27.*

POstea tanguntur *g* ei nares & aures cum saliva: & dicitur ei verbum illud Evangelicum, quod Jesus quando surdum & mutum sanavit, tangens cum sputo linguam ejus, & mittens digitos in auriculas ejus, dixit: [Effata *h*, quod est, adaperire.] Hoc enim sacramentum hìc agitur, ut per salivam typicam sacerdotis, & tactum, sapientia & virtus divina salutem ejusdem catechumeni operetur: ut aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, ut aperiantur illi aures ad audiendum mandata Dei, ut 1 aperiantur ei sensus in intimo corde ad respondendum.

1 ¶ Vt aperiantur] *In originali, & apud Ivonem legitur,* ad audiendum mandata Dei, sensuque intimo cordis reponendum.

C. LXIX. ¶ *Quarenares, non ora baptizandorum Episcopus tangit.*

Item Ambrosius *de sacramentis, lib. 1. cap. 1.*

PRopter *i* gloriam *k* muneris & operis non os tangit Episcopus, sed nares. Quare nares? ut bonum odorem accipias pietatis æternæ.

C. LXX. ¶ *Quare à sacerdote inunguntur.*

Item Rabanus *de institut. cler. lib. 1. c. 27.*

DEinde *a* à *b* sacerdote inungitur, in sacro baptismate cum fide accepta custoditur. Virgine illius pectus de oleo sanctificato, cùm invocatione Trinitatis mens ejus conforterur. Virginur hinc pulas de eodem oleo, ut undique munitus, & bona opera facienda per Dei gratiam *c* roboretur. ¶ Consecratur post hæc fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit.

C. LXXI. ¶ *Quomodo fontem baptismi Trinitatis præsentia consecret.*

Item Ambrosius *in libro secundo de sacramentis, cap. 5.*

VEnit *d* sacerdos ad *e* fontem, dicit precem Patris nomen, præsentiam Filii & Spiritus utitur verbis cœlestibus. Cœlestia verba, quæ sunt. Præsentia Trinitatis adest: operatur sacramentus: ubi descendit Spiritus, primò quasi collumbadit, ut incredduli vocarentur ad fidem. In primgnum debuit esse: in posterioribus debet esse Apostolis enim Spiritus Sanctus datus est in ignis propter incredulos: nobis jam in plenitudine non per signa, sed per fidem veritas est colligenda.

¶ *Caput hoc aliquot locis in nimiæ prolixitatis angustiæ est. Quare præstat originale ipsum adire.*

C. LXXII. ¶ *Verba erroris per imperitiam prolata non impediunt aquæ sanctificationem.*

Item Augustinus *de unico baptismo, lib. 1. c. 15.*

12 SI non *f* sanctificatur aqua, cùm aliqua ps verba per imperitiam peccator effundat, non solùm mali, sed etiam boni fratres in ipsa non sanctificant aquam. Multorum enim precum dantur quotidie, si doctioribus fuerint recitata in eis reperiuntur contra catholicam fidem. quid si manifestetur aliquos baptizatos, cùm adces dictæ super aquam fuissent, jubebamur iterum baptizari? Quid ita? quia plerunque prolatum perat precantis affectus: & quia illa cum bona verba, sine quibus non potest baptismus conferri, tum valent, ut per illa sic evacuentur, quamvis prece vitiosa contra regulam fidei dicantur. modum dæmonium Christi nomine exclusum utique hæreticus si afferat precem vitiosam, at bonum charitatis affectum, quo possit illa superari (& ideò similis est ei, quicunque invidus & malevolus, quales arguit illa lica nus) afferat etiam, ut fieri solet, aliquam qua loquatur contra regulam fidei (malè ruunt in preces non solùm ab imperitis etiam ab hæreticis compositas, & per plicitatem non eas valentes discernere, bitrantes quòd bonæ sint,) nec tamen versum est, evacuat illa, quæ ibi recta sunt, tius evacuatur.

C. LXXIII. ¶ *Quid significent verba, quæ in fonte baptismatis celebrentur.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, homilia 1.*

13 PRima igitur *g*, & secunda præfatione ps tantùm locuti sumus, quæ vobis, fontem sanctum venientes, juxta catholicæ instituta tradidimus. Et quid significent

---

a *Ivo part. 1. c. 95. Pann. l. 1. c. 43.* b *al. signum.* c *Ivo p. 1. c. 97. & 99. Pann. l. 1. c. 44.* d *Ivo p. 1. c. 100. Pann. l. 1. cap. 45.* e *Ivo p. 1. c. 102. Pann. l. 1. c. 46.* f *Ivo p. 1. c. 103. Pann. l. 1. c. 47.* g *Ivo p. 1. c. 104. Pann. l. 1. c. 48.* h *Marc. 7.* i *Ivo p. 1. c. 106. Pann. l. 1. c. 49.* k *gratiam operis & muneris.] orig.*

a *Ivo p. 1. c. 108. Pann. lib. 1. c. 50.* b *alter lavacrum dotali munitur.* c *al. gloriam.* d *Ivo p. 1. c. 110. Pann. l. 1. cap. 51. Ivo part. 1. cap. 11.* e *precem dicit ad fontem.] orig.* f *Alg. l. 3. c. 13. Ivo p. 1. c. 113. Pann. l. 1. c. 52. & 53.* g *Ivo p. 1. c. 114. Pann. l. 1. c. 53.* h *al. regula.*

dum vestis corporis nostri adhibita partibus, diversum intellectum designat (prout Dominus donare dignatus est) interpretati sumus, cùm ostenderemus vos per *a* oleum sanctificationis ad auditum plenæ fidei præparatos. & ad bonum Christi odorem vocatos, ex toto corros. & ad abrenuntiandum diabolo esse commonitos. Nunc de ad abrenuntiandum diabolo esse commonitos. Nunc verò de interioribus jam mysteriis locuti sumus, quæ in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa *b* enim cerissima cautione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis diaboli, & omnibus operibus eis, & omni fornicationi diabolicæ spopondistis, descendistis in fontem sacrum, fontem redemptionis, fontem sanctificatum virtute cœlesti. In hoc ergo fonte, antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus, Credis in Deum patrem omnipotentem? Respondistis, Credo. Rursus interrogavimus, Credis & in Iesum Christum filium ejus, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine? Respondistis singuli, Credo. Iterum interrogavimus, Credis & Spiritum sanctum? Respondistis similiter, Credo. Hoc autem fecimus juxta Domini nostri Iesu Christi Salvatoris imperium: qui, cùm ad patrem in cœlum ascenderet, discipulis suis, id est, Apostolis mandavit, dicens: [Euntes *c* docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.] *Item* ¶ Quod *d* autem interrogavimus, Credis 1 sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic & in ecclesiam sanctam catholicam: quæ propterea sancta & catholica est, quia rectè credit in Deum. Non ergo diximus, ut in ecclesiam, quasi in Deum credaretis: sed intelligite nos dicere, & dixisse, ut in ecclesia sancta catholica conversantes in Deum, credaretis: crederetis etiam resurrectionem carnis, quæ dicta est.

1 ¶ Credis sanctam] *Legebatur*, in sanctam. *Indubitanter particula*, In, *ex aliquot vetustis, & Ivone. Atque ita loquendum hoc sæpe Augustinus.*

C. LXXIIII. ¶ *Aliorum fide & professione parvuli baptizantur.*

Item Isidorus *de officiis, lib. 2. cap. 24.*

Parvulis *e* profitente baptizantur, quia adhuc ipsi loqui, vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, & surdi, eorum vice alius profitetur, ut pro eis, dum baptizantur, respondeat.

C. LXXV. ¶ *Aliorum testimonio ægrotantes sunt baptizandi.*

Item ex concilio f Carthaginensi 3. cap. 35.

Ægrotantes, si pro se respondere non possunt, cùm 1 voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizentur. Similiter & de pœnitentibus agendum est.

1 ¶ Voluntas eorum] *Nihil mutatum est ob ipsum ea verbo*, dixerit. *Sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, & in concilio Carthaginensi tertio, & in concilio Africano in carpere concilium tribus tomis impresso, & apud Isidorum, qui etas Isidorum, legitur.* Cùm voluntatis eorum testimonium sui dixerint. *In eodem autem concilio, ut codice canonum, & in Carthaginensi tricentorum decem episcoporum, & apud Burchardum est*, Cùm voluntas eorum testimonium hi, qui suis periculo propere sitiere, dixerint. *In Carthaginensi autem Græco, ἐὰν τὸ αἴρεσις τῶν ἐκεῖ αὐτῶν μαρτυρήσῃ. quod sic legitur.*

C. LXXVI. ¶ *Sacramentum fidei, non ipsa fides parvulum facit fidelem.*

Item Augustinus *epist. 23. ad Bonifacium.*

Nihil est aliud g credere, quàm fidem habere: ac per hoc, cùm respondetur parvulus credere, qui fidei nondum habet *a* affectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, & convertere se ad Deum, propter conversionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem *b* pertinet sacramenti. *Item infra.* ¶ Parvulum *c* etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo *d*, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

C. LXXVII. ¶ *Alterius professio non valet ei, qui per se respondere potest.*

Item *in lib. 4. de baptismo, cap. 24.*

Cùm pro *e* parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter movet: [Ætatem *f* habet: ipse pro se loquatur.]

C. LXXVIII. ¶ *Quare trina mersio in baptismate celebretur.*

Item Augustinus *in homilia tertia:*

Postquam *g* vos credere promisistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Rectè enim tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ Trinitatis. Rectè tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demersio typum Dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & *h* cum Christo resurrexistis in fide: ut peccatis ablati in sanctitate vivatis.

C. LXXIX. ¶ *Debis, qui semel, non tertiò in baptismate mergantur.*

Item *ex canonibus Apostolorum, c. 50.*

Si quis presbyter *i*, aut Episcopus non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate [quod 1 dari à quibusdam jubetur in morte Domini] deponatur. Non *k* enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate: sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

1 ¶ Quod dari] *Prisca versio hoc tantum loco discrepat à Gratiano. Sic enim in ea legitur*, quod dari videtur in morte Domini, *eodemq; modo apud Burchardum. Ivo habet*, quod dari jubetur in Domini mortem: *Græce autem est*, ἀλλ' εἰς βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τὸ κυρίου δοθέντων. *id est*, sed unicam mersionem, quæ in mortem Dominidatur.

C. LXXX. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius *Leandro* l *Episcopo Hispaniarum, lib. 1. epist. 41.*

De *m* trina mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis: quia in una fide nihil officit sanctæ ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem, quòd tertiò mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus: ut, dum tertiò infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque istud aliquid obsistit baptizandos semel in aquis mergere; quia dum in tri-

a *c. 1. Can. b Sent. 4. dist. 6.* c *Matt. 28.* d *Serm. 181. de tempore, c. 12.* e *Item ibidem.* f *Extr. Africana. 12. Burch. l. 4. cap. 38. Ivo p. l. 2. cap. 119. Pann. l. 1. cap. 46.* g *Sent. ibid. Ivo par. 1. cap. 187.*

a *al. defectum.* b *al celebritatem.* c *Infrà ea. ea. quæst.* d *al. abnuendo.* e *Sup. ea. Baptis. vicem. Sent. ibid. Ivo part. 1. cap. 15.* f *Ioan. 9.* g *Sentes. 4. dist 3. Ivo par. 1. cap. 194. Pann. l. 1. cap. 157.* h *Rom. 6.* i *Burch. l. 4. cap. 23. Ivo p. 1. c. 328. Pann. l. 1. c. 58.* k *Matt. 28.* l *Et in Tolet. 4. cap. 5. & in Vuormacensi, c. 5.* m *Sent. ibidem. Polyc. lib. 3. tit. 10. Anselm. lib. 5. cap. 61. Ivo par. 1. cap. 130. Panorm. lib. 1. cap. 60.*

bus personis a una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari.

C. LXXXI. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *super epistolam ad Ephesios* b, *lib. 2. ad c. 4.*

EOdem c modo & in Patrem, & in Filium, & in Spiritum sanctum baptizamur, & ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum, & non baptizamur in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. *Item infra.* ¶ Potest unum baptisma & ita dici, quod licet ter baptizemur propter mysterium Trinitatis, tamen unum baptisma reputetur.

¶ *Locupletatum & emendatum est caput hoc ex originali.*

C. LXXXII. ¶ *De his, qui in nomine Christi semel tantum mergunt.*

Item Pelagius Papa, *Gaudentio Episcopo.*

MVlti sunt d, qui in nomine solummodo Christi una etiam mersione se asserunt baptizare. Evangelicum verò præceptum ipso Deo & Domino Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino discipulis suis: [Ite e. baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus 1 sancti.]

1 ¶ Spiritus sancti] *Hic videtur sequi c. Si revera. sup. eod.*

C. LXXXIII. ¶ *In invocatione Trinitatis tertio in baptismate mergere debemus.*

Item Zacharias P P. *Bonifacio Episcopo, in epist. ejus initium, [Sacris luminibus.]*

36 IN synodo f Anglorum decretum, & judicium firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut quicunque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omninò verum est: quia si lotus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti fuerit baptizatus. Hoc quoque observari in prædicta synodo sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptisma esse verum non posset. Quod pro certo verum est: quia qui unam ex sancta Trinitate confessus non fuerit, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem, & Filium, si confessus non fuerit & Spiritum sanctum, neque Patrem habet, neque Filium: & qui confessus fuerit Patrem, & Spiritum sanctum, & Filium non fuerit confessus, neque Patrem habet, neque Spiritum sanctum, sed vacuus est à divina gratia.

C. LXXXIV. ¶ *Rebaptizentur, qui in nomine Trinitatis baptizati non fuerint.*

Item Gregorius *Quirino Episcopo in Iberia, lib. 9. epist. 61.*

HI verò hæretici, qui in Trinitatis nomine minimè baptizantur, sicut sunt Bonosiani g, & Cataphryges h (quia & illi Christum Dominum non credunt: & isti sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem Montanum credunt: quorum similes multi sunt) & alii tales, cùm ad sanctam ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptisma non habuit, qui errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minime perierunt.

C. LXXXV. ¶ *Semel in baptismate mergere licet.*

Item ex Concilio Toletano, *4. c.*

PRopter a vitandum schismatis scandalum, & hæretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismatis mersionem.

C. LXXXVI. ¶ *De sacerdote, qui pro ignorantia linguæ latinæ in invocatione Trinitatis delinquit.*

Item Zacharias Papa, *Bonifacio Episcopo, in Epistola decretali.*

REtulerunt b nuntii tui, quòd fuerit in vestris provinciis sacerdos, qui latinam linguam non ignorabat, & dum baptizaret, nescicns latine dicere, infringens linguam diceret: baptizo te in nomine patria, & Filia, & Spiritu sancta. Ac per hoc tua erga nos fraternitas consideravit eos rebaptizare. Sed tibi me frater, si ille, qui baptizavit, non errorem inducens, aut hæresim, sed pro sola ignorantia barbaræ locutionis infringendo linguam, ut supra fuit dictum, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur.

1 ¶ Nuntii tui] *Hæc duæ voces additæ videntur a Gratiano (quamquam Virgilius & Sedulius, qui hic vocantur proprie nuntii. Bonifacius non fuissent) ne ea, quæ in epistola præcedunt, referre cogeretur: quod tamen Burchardus & Ivo fecerunt.*

C. LXXXVII. ¶ *Quare baptizati a sacerdote ungantur.*

Item Ambrosius *de sacramentis, tractatu, lib. 1. c. 2.*

17 VEnisti e ad fontem: ingressus es ut videres ps quid d videris: quid locutus sis, considera: repete diligenter: occurrit tibi levita: occurrit tibi sacerdos; unctus es, quasi athleta Christi: ut ad luctamen cœlestium accedas.

1 ¶ Vt ad baptismum] *Ita etiam Ivo, & male quidem sic ad vers.* unctus. *videtur hæc sic explicasse: sed unctio ista abest ab originali, in qua hujus loci sunt verba tantum. Quamquam hujus sæculi luctaturus, præsertim contra tui certamina.*

C. LXXXVIII. ¶ *Quare baptizatus presbytero ungatur in cerebro.*

Item Rabanus *de instit. cleric. lib. 1. cap. 28.*

POstquam f ascenderit baptizatus de fonte, & tim signatur in cerebro à presbytero cum chrismate, sequente simul & oratione, ut regni Christi ceps fiat, & à Christo Christianus possit vocari.

C. LXXXIX. ¶ *Quod super baptizatum a sacerdote dicatur.*

Item Ambrosius *de sacramentis, prolatis, lib. 2. c. 7.*

EMersisti 1 g: venisti ad sacerdotem. Quid ibi dixit? [Deus, inquit, Pater omnipotens, qui regeneravit ex aqua & Spiritu sancto, confessionem tibi præstata tua, ipse te ungat in vitam æternam.] Vnctus es: unctus es: in vitam, inquit, æternam.

1 ¶ Emersisti] *Sic apud Ivonem. In vetustissimo Gratiani ego mersisti, eodem sensu, quem elicit auctor glossæ. Sed mersisti. Frequens autem est apud B. Ambrosium hujus libri in hanc sententiam usus.*

a *al. subsistentiis.* b *Ad vers.* [*Vnus dominus.*] *Ivo part. 1. c. 131. Pann. lib. 1. cap. 61.* d *Ivo p. 1. c. 61. Pann. lib. 1. 62.* e *Mar. 16.* f *Sent. 4. dist. 3. Ivo p. 1. c. 139. Pannorm. lib. 1. c. 63.* g *al. Bonifacii.* h *1. q. 1. si quis. Ivo p. 1. c. 133. Pann. l. 1. c. 64.*

a *Ivo p. 1. cap. 129. Pannorm. l. 1. cap. 9.* b *Ibid. lib. 4. cap. 43. Ivo par. 1. cap. 227. Pannorm. l. 1. cap. 10.* c *Ivo p. 1. c. 140. Pannorm. l. 1. cap. 51.* d *al. quos.*] *vera lectio.* e *Ivo p. 1. c. 140. Pannorm. l. 1. cap. 51.* f *Ivo p. 1. c. 140. Pannorm. l. 1. cap. 51.* g *Ivo p. 1. c. 141. Pann. l. 1. c. 67.*

C. XC. ¶ *Quare unguentum super caput baptizati ponatur.*

Item *in lib. 3. de sacramentis, c. 1. & 2.*

ACcepistis mysterium *a*, hoc est, unguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus *b* sapientis in capite ejus. *& infra, c. 2.* ¶ Sequitur spiritale sigillum, quod audisti hodie legi: quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.

C. XCI. ¶ *Quare candida vestis tradatur Christiano.*

Item Rabanus *de institut. cleric. lib. 1. cap. 29.*

POst baptismum traditur Christiano vestis candida, designans innocentiam, puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas studio sanctæ conversationis immaculatam servare debet, repræsentandam *c* ante tribunal Christi. Cuncti verò renati albis induuntur vestibus ad mysterium resurgentis ecclesiæ. *Idem ibidem.* Vtuntur ergo baptizati albis vestibus, ut quorum prima nativitatis faciem *d* vetusti erroris pannus fœdaverat, habitus secundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput ejus mystico velamine, ut intelligat, se dignitate regni, & sacerdotali dignitate potiri.

C. XCII. ¶ *De eodem.*

Item Ambrosius *in libro de iis, qui initiantur mysteriis, c. 7.*

A Christi *e* post baptismum vestimenta candida, ut esse indicium, quod exueris involucrum *f* peccatorum, & induaris innocentiæ casta velamina.

C. XCIII. ¶ *Quot mensibus Iudæi inter catechumenos habeantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c. 4.*

VIderi *g*, quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, sed ad legem catholicam venire voluerint, octo mensibus inter catechumenos ecclesiæ limen introeant; & si pura fide noscuntur venire, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra præscriptum tempus incurrerint, & deprecati fuerint, baptizentur.

C. XCIV. ¶ *De Iudæis plerisque frequenter ad Iudaismum redeuntibus.*

Item ex Concilio Toletano, *4. c. 58.*

PLerosque *h* ex Iudæis, qui dudum ad Christianam fidem pervenisse nunc blasphemanter sin Christum, non solum Iudaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam abominandas circumcisiones exercere præsumpserunt. De quibus consultu piissimi ac religiosissimi domini nostri Sisenandi Regis hoc sanctum decrevit concilium, ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate coarctati, ad cultum Christiani dogmatis revocentur: ut quos propria voluntas non emendat, animadversio fustibilis coerceat. Eos autem, quos circumcidendum, & filii eorum sunt, à parentum consortio separentur liberi, pro injuria corporis sui, libertati tradantur.

C. XCV. ¶ *Ante baptismum diabolo & ejus operibus renuntiare debemus.*

Item Rabanus *de instit. cleric. lib. 1. c. 7.*

PRimùm *i* interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus damnosis operibus ejus; atque fallacibus pompis: ut primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque juxta Apostolum *k* deponere veterem hominem, secundùm pristinam conversationem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris, abnegans impietatem, & sæcularia desideria.

C. XCVI. ¶ *Non transit in novam vitam quem pœnitet veteris vitæ.*

Item Augustinus *in libro de pœnitentia a medicina, c. 2.*

OMnis *b* qui jam suæ voluntatis factus est arbiter, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi cùm pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cùm baptizantur soli parvuli *c* immunes sunt. Nondùm enim uti possunt libero arbitrio.

C. XCVII. ¶ *Ante baptisma pœnitentiam agere debemus.*

Idem *ad Seleuciamam, epist. 108.*

AGunt *d* homines ante baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis: ita tamen, ut etiam baptizentur: sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, loquente Petro ad Iudæos, ac dicente: [Agite *e* pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomine Domini Iesu Christi.]

C. XCVIII. ¶ *Quadraginta dierum abstinentia Iudæis baptizandis indicatur.*

Item Gregorius *Fantino Defensori lib. 7. epist. 24.*

NE *f*, quod absit, longa dilatio Iudæorum retrò possit animos revocare, cum fratre nostro Episcopo loci ipsius loquere, ut pœnitentia, ac abstinentia quadraginta dierum indicta, aut die Dominico, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes *g*.

C. XCIX. ¶ *Pœnitentia non est necessaria baptizandis.*

Item Ambrosius *super epistolam ad Romanos ad cap. 11.*

SIne pœnitentia *h* sunt dona, & vocatio Dei, quia gratia Dei in baptismate non requirit gemitum, non requirit planctum, vel opus aliquod, sed 1 solam fidem, & omnia gratis condonat.

1 ¶ Sed solam fidem] *Sed in glossa ordinaria, unde potius videtur hoc loco sumpsisse Gratianus, quam ex Ambrosio, apud quem legitur*, nisi solam ex corde professionem, *quemadmodum etiam refertur supra de pœnitentia, dist. 1. cap. quis aliquando. in vers. Gratia Dei.*

CAP. C. ¶ *Necessitate cogente, in catechismo & confirmatione idem compater esse potest.*

Item Iginus Papa.

29 IN catechismo *i*, & in baptismo, & in confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana: sed per singulos singuli suscipiunt.

C. CI. ¶ *Non plures, sed unus parvulum in baptismate suscipiat.*

Item ex decreto Leonis Papæ.

NOn *k* plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quàm unus, sive vir sive mulier. In confirmatione quoque id ipsum fiat.

¶ *Cæteri collectores extant ex decretis Læonis Papæ apud S. Medardum.*

---

a *Ivo p. 1. cap. 142. Pannor. l. 1. c. 63.* b *Eccl. 2.* c *al. ad præsentandum.* d *al. infantiam.* e *Ivo p. 1. c. 144. Pann. l. 1. c. 70.* f *al. voluptate.*] *al. voluntate.* g *Burch. l. 4. c. 81. Ivo p. 12. c. 170. Pan. l. 2. c. 71.* h *Burch. l. 4. c. 87. Ivo p. 1. c. 279. Pan. l. 1. c. 81.* i *Ivo p. 1. c. 151. Pann. l. 1. c. 76.* k *Eph. 4. Colos. 3. Tit. 2.*

a *De pœnit. distin. 1. tres sunt. &, quis aliquando.* b *Ivo part. 2. cap. 76. Pannorm. l. 1. c. 35.* c *aliter pueri.* d *Sentent. 4. distinct. 16. Ivo p. 1. c. 77. Pannor. l. 1. cap. 36.* e *Aller. 2.* f *Ivo Glossa. ordi. ibi.* g *baptizet.* h *De pœnit. dist. 1. quis aliquando.* i *Burch. l. 4. c. 24. Ivo p. 1. c. 218. Pannorm. l. 1. c. 77.* k *Polyc. l. 3. cap. 10. Anselm l. 5. cap. 19. Burch. l. 4. cap. 25. Ivo p. 1. c. 219. Pannorm. l. 1. cap. 78.*

C. CII. ¶ *Qui non est baptizatus, nec confirmatus, alium in chrismate, vel baptismate tenere non debet.*

Item ex concilio Moguntino.

IN *a* baptismate, vel in chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus.

C. CIII. ¶ *Abbati, vel monacho non licet commatres habere.*

Item ex concilio Antiiodorensi, *c. 25.*

NOn *b* licet abbati, vel monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere.

C. CIV. ¶ *De eodem.*

Item ex libro capitulorum.

MOnachi *c* sibi compatres, commatresve non faciant; nec osculentur fœminas.

¶ *In indice septimi libri Capitularium numero 494. (nam capita ipsa à 478. usq; ad 538. in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur) legun'ur,* Ne sibi compatres & commatres monachi faciant.

C. CV. ¶ *Qui in baptismo parvulos suscipiunt, pro eis apud Deum fidejussores existunt.*

Item ex sermone S. Augustini *post Pascha, qui sic incipit:* [*Hodiernus dies.*]

VOs *d* ante omnia tam mulieres, quàm viros, qui filios in baptismo suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneãt. *& paulò post.* Ante omnia symbolum, & orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis, quos suscepistis de sacro fonte, ostendite.

¶ *Ivo etiam recitat ex Dominica prima post Pascha. In sermone 163. de tempore, apud B. Augustinum hæc leguntur:* Quicunque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter susceperunt, cognoscant se pro ipsis fidejussores apud Deum extitisse: & ideò semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant. *Similia etiam habentur in sermone 215. qui est secundus Dominica decimo post festum Trinitatis.*

C. CVI. ¶ *Ad baptizandi officium, & ad vasimenta altaris lavanda sacerdos propria debet habere vasa.*

Item ex concilio Ilerdensi *e.*

20 OMnis *f* presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat, quod extra ecclesiam non deportetur. Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria habeantur vasa in quibus nihil aliud fiat.

¶ *Similia habentur in ordine Romano de officiis divinis, pag. 146.*

C. CVII. ¶ *Neg, rebaptizationes, neg, reordinationes fieri licet.*

Item ex concilio Carthaginensi *g* tertio, *c. 38.*

21 NOn licet *h* fieri rebaptizationes, & reordinationes, vel translationes Episcoporum.

C. CIIX. ¶ *De eodem.*

Item ex epistola Augustini *203. ad Maximinum.*

REbaptizare *i* hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis & signa perceperit, quæ Christiana tradidit disciplina, omninò peccatum est: rebaptizare autem catholicum, immanissimum scelus est.

C. CIX. ¶ *De Arrianis, quando baptizentur, & quando non.*

Item ex concilio Arelatensi, *a 1. 1.*

DE Arrianis, qui propriâ lege sua utuntur: [cuit, si ad ecclesiam aliqui de hac hæresi veni interrogent eos nostræ fidei sacerdotes symbolum si perviderint eos in Patre, & Filio, & Spiritu sancto baptizatos, manus eis tantùm imponantur, ut accipiant Spiritum sanctum. Qui si interrogati non respondent hanc Trinitatem, baptizentur.

1 ¶ Vtuntur] *In concilio impressi sequitur, ut non baptizentur. Ac solitos fuisse ab Arrianis rebaptizari testatur ac fortasse etiam non catholicos narrat B. Augustinus in de hæresibus, cap. 49. cæterùm in quibusdam servatis concilii codicibus sic legitur,* De Arris, quod propter sua habetur, ut rebaptizent placuit, &c. *De his habetur dist. 58. c. Afros. (quod est Gregorii primi: & in epistola Gregorii secundi ad universum clerum & Turingiæ) item& in synodo Felicis tertii.*

C. CX. ¶ *Baptizentur, de quibus ignoratur an sint baptizati.*

Item Gregorius III.

PArvulos *k*, qui parentibus subtracti sunt, & ptizati sint ignorant, hos ut baptizare debeas dum Patrum traditionem, si non fuerit, qui ratio poscit.

C. CXI. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Carthaginensi *e* quinto, *c.*

PLacuit *d* de infantibus, quoties non inve certissimi testes, qui eos baptizatos esse testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei traditis sibi sacramentis respondere, absque pulo eos esse baptizandos: ne ista trepidatio cramentorum purgatione privari. Hinc etiam Maurorum fratres nostri consuluerunt; qui tales à barbaris redimunt. Similiter 1 de quoties super earum consecratione hæsitur, est: id est, ut sine ulla trepidatione consecrent.

1 ¶ Similiter] *Hæc usque ad finem absunt à huius concilio, à 72. Carthaginensi canone Graco Isidoro, & Burchardo. In canone autem sexto synodi bentur quæ præcedunt, id est,* Hinc etiam, &c.

C. CXII. ¶ *De eodem.*

Item Leo Papa *Zeno Ravennati Episcopo, epist. 35. cap. 1.*

CVm *e* itaque baptismi sui nihil recordetur regenerationis est cupidus, nec alter accedere eo possit, qui *f* sciat consecratum, nec ille qui consecratur. Scimus quidem inexpiabile esse sacrum stituta cogitur aliquis lavacrum, quod semel tributum est, bis subire, Apostolica sententia *g*: quæ nobis unam prædicat in Trinitate deitatem, unam in fide confessionem, unum in sacramento. Sed in hoc nihil simile mate sacramentum. Sed in hoc nihil simile tur: quoniam non potest in iterationis crimen quod omninò factum esse nescitur. Atque ties persona talis inciderit, sollicita primum tione discutite, & longo tempore [nisi forte finis immineat] indagate, utrum nemo testimonio suo juvare possit ignorantiam

---

a Burchard. l. 4. cap. 16. Ivo p. 1. cap. 200. Panorm. l. 1. cap. 79.
b Ivo p. 1. c. 132. Panorm. l. 1. c. 80. *c Ivo par. 1. cap. 133. Panor. l. 1. c. 81.* *d Ivo p. 1. c. 134. & p. 11. cap. 17. Panorm. l. 1. cap. 82.*
e al. Maldensi. *f Burch. l. 4. cap. 13. Ivo p. 1. cap. 208.* *g Et in Afric. cap. 15.* *h al. liceat. Ivo p. 1. cap. 152. Panorm. l. 1. c. 82.* *i Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 172. Panorm. l. 1. c. 84.* *k al. sancto Trinitatis.*

a Vide Arelatense 2. c. 16. & 17. *b Ivo parsan. Ivo part. 1. cap. 146. Panor. l. 1. cap. 92.* *c & in Aph & in Vuormacien. 70. & in sexta synodo, al. Ivo part. 1. c. 147. & 148. Burchard. l. 4. cap. 45. Ivo part. 1. c. 39.* *d Ivo par. 1. c. 48.* *e al. quod.*

cum confiterur hunc, qui baptismatis indiget sacramento, sola inanitèr suspicione prohiberi, accedat intrepidè ad consequendam gratiam, cujus in se nullum scit esse vestigium, nec vereatur huic salutis januam aperire quam nunquam antè docetur ingressus.

1 ¶ Nihil recorderetur] *Sic etiam Ivo, sicut cætera plenius, quàm Gratianus. Integer locus hic est*: Cùm itaque baptizatus se nec ille recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, quòd nesciat consecratum, nihil est, in quo peccatum possit obrepere: cùm in hac parte conscientiæ suæ nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat. Scimus quidem, &c. *Verum ad glossam, in vers.* nec ille. *non est emendatio.*

C. CXIII. ¶ *De eodem.*

Idem *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 16.*

Si a nulla extant indicia inter propinquos aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifestè pereant: in quibus quod non offenditur gestum, ratio non finit, ut videatur irritum. Qui autem possunt meminisse, quòd ad ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari, in quod eorum parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam ab eorum memoria alienum est, consecratum eis videtur quod collatum esse nescitur: quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia paterna.

C. CXIV. ¶ *Non baptizatur cum matre, quidquid in ejus corpore est.*

Item Augustinus *contra Iulianum, libro sexto, cap. quinto.*

Si b ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cùm eum gestaret in utero. Nunc verò, cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatum habebitur. Non itaque ad maternum corpus, cùm adhuc in utero, pertinebat.

C. CXV. ¶ *Quare non baptizatur cum matre, qui in ejus utero est.*

Item Isidorus *lib. 1. senten. de summo bono, c. 24.*

Qui c in maternis uteris sunt, cum matre baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundùm Adam non est, renasci secundùm Christum non potest. Neque enim diu regeneratio in eo poterit, quem generatio non præcessit. *& infrà.* ¶ Qui d scelerate vivunt in ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant, nihil ad emundationem proficere sibi.

C. CXVI. ¶ *De eodem.*

Item ex Concilio e Martini Bracarensis, *c. 54.*

Si f qua mulier prægnans desideraverit gratiam baptismi percipere, quando voluerit, habeat potestatem. Nam nihil participat in hoc mater infanti, qui nascitur: propterea, quòd uniuscujusque propria voluntas confessione monstratur.

C. CXVII. ¶ *De his qui ignoranter bis baptizantur.*

Item ex pœnitentiali Theodori.

Vi g bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere; nisi quòd secundùm canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat. Qui autem non ignari, iterum baptizati sunt, quasi iterum crucifixerint Christum, per septem annos pœniteant quartâ, & sextâ feriâ, & tres h Quadragesimas jejunent *b*. Si pro vitio aliquo fecerint *c*, similiter. Si pro munditia putaverint, tribus annis similiter pœniteant.

C. CXVIII. ¶ *De his qui ex industria bis baptizantur,*

Item Felix Papa tertius, *epist. 1, cap. 2. & sequentibus.*

Eos *d*, quos Episcopos, presbyteros, vel diaconos fuisse constiterit, & seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici, salutarisque claruerit feciſſe jacturam 1, usque ad exitus sui diem in pœnitentia (si resipiscant) jacere conveniet, nec orationi non modo fidelium, sed ne catechumenorum quidem omnimodis interesse: quibus laica tantùm communio in morte est reddenda. ¶ De clericis autem, & monachis, aut puellis Dei, aut sæcularibus, servari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna synodus *e* circa eos, qui lapsi sunt vel fuerint servandum esse constituit: ut scilicet, qui nulla necessitate, nullius rei timore aut periculo, se, ut rebaptizentur, hæreticis impiè dediderunt, si tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter audientes sint: septem autem annis subjaceant inter pœnitentes: manibus sacerdotum: duobus autem annis etiam oblationes modis omnibus non sinantur offerre: sed tantùm modo sæcularibus *f* in oratione socientur, nec confundantur Deo colla submittere, qui eum non timuit abnegare. ¶ Pueris *g* autem, quibus, quòd impuberes *h* sunt, à pubertate i vocabulum est, seu clericis, seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis, reddenda communio est: nec eorum est expectanda pœnitentia, quos excipit à coërcitione censura.

1 ¶ Iacturam] *Post hæc verba in originali, & apud Burchardum & Ivonem multa inseruntur, quæ omninò sunt legenda.*

C. CXIX. ¶ *Presbyteris baptizatos chrismate ungere licet.*

Item Innocentius Papa *Decentio episcopo, epist. 1. c. 3.*

24 Presbyteris *k* (seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizant) chrismate baptizatos ungere licet: sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum.

C. CXX. ¶ *Baptizatos in frontibus presbyteris ungere non licet.*

Item ex regesto Gregorii *ad Ianuarium episcopum Caralitanum lib. 3. epist. 9.*

Presbyteri *l* baptizatos infantes signare sacro in frontibus chrismate non præsumant. Sed presbyteri baptizatos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum ungere debeant in fronte.

C. CXXI. ¶ *Chrismatis* m *pannum secundò linire, & super alium baptizatum mittere licet.*

Item ex Concilio apud Bellouacum.

Si quis voluerit chrismate *n* pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

a Poly. lib. 10. Anf. l. 9. c. 15. Burch. l. 4. c. 44. Ivo p. 1. c. 238. Pann. l. 1. c. 34. b Ivo p. 1. c. 211. Pann. l. 1. cap. 112. c Sent. 4. dist. 2. Bur. l. 4. c. 70. Pann. l. 1. c. 113. d Supra de consecr. dist. 2. qui fidelium. e al. capitulo. f Ex conc. Necessarium c. 6. g Bur. l. 4. c. 71. Ivo p. 1. cap. 243. Pann. l. 1. c. 122.

a al. quatuor. b al. abstineant.] al. pœniteant. c al. fuerit. d Bur. l. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 203. e C. 3. f al. populariis. g C. 4. h al. investes.] al. imberbes. i al. puritate. k Beda in Act. Apost. cap. 8. Isidorus de offic. l. 2. c. fin. Alcuinus de divinis officiis, Sent. 4. dist. 7. Poly. lib. 3. tit. 30 Burch. l. 4. c. 60. Ivo p. 1. c. 267. & 298. Pann. l. 1. c. 36. l Sent. ibid. Burch. l. 4. c. 70. m al. chrismate. n al. chrismatis.

C. CXXII. ¶ *De veteri chrismate baptisma consecrare non licet.*

Item ex concilio Lugdunensi.

SI *a* quis de alio chrismate, quàm de illo novo, quod proprii Episcopi largitione vel concessione acceperit, baptizare, nisi præoccupante morte, tentaverit, pro temeritatis ausu, ipse in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

C. CXXIII. ¶ *Non nisi à proprio Episcopo Presbyteri chrisma accipiunt.*

Item ex concilio apud Valentias.

PResbyteri *b*, qui diœcesanas regunt ecclesias, non à quibuslibet Episcopis, sed à suo, nec per minorem *c* clericum, sed per seipsos, aut per illum, qui ejusdem ordinis sit, ante Paschæ solennitatem chrisma petant.

C. CXXIV. ¶ *Conficere chrisma, & per diœceses destinare omni tempore Episcopo licet.*

Item ex concilio Martini Bracarensis, *c. 51. & sequentibus.*

OMni tempore Episcopo liceat chrisma conficere, & per suas diœceses destinare, ita ut ad accipiendum chrisma Diaconus aut Subdiaconus ante diem Paschæ de singulis ecclesiis ad Episcopum destinetur. ¶ Presbyter *d* præsente Episcopo non signet infantes, nisi fortè ab Episcopo fuerit illi præceptum. Non liceat Presbytero prius Episcopo introire in baptisterium, sed cum Episcopo: nisi fortè aut absens fuerit, aut ægrotus.

C. CXXV. ¶ *Qui baptizandi recipit officium, sine chrismate profectus non debet.*

Item ex concilio Arausicano, *c. 1.*

NVllus *e* ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi: quia inter nos placuit semel in baptismate chrismari. De eo autem, qui in baptismate, quacunque necessitate faciente, chrismatus non fuerit, in confirmatione sacerdos 1 commonebitur. Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est. Non præjudicantes *f* cuiquam hoc dicimus, sed ut necessaria 2 habeatur chrismatio.

1 ¶ Sacerdos commonebitur] *Apud Burchardum & Ivonem (qui hic caput concludunt, quod citant ex Vasensi, c.5.) sic legitur*, in confirmatione sacerdotis perficietur: *aut, ut Ivo*, perficiatur.

2 ¶ Vt necessaria] *Varietas insignis est in editione concilior. Colonensi trium tomorum. Nam & isto modo legitur, & hoc*, non necessaria habeatur rechrismatio, *&*, non necessaria habeatur chrismatio repetita. *&*, necessaria habeatur chrismatio repetita, *quæ sola lectio retenta est in editione quatuor tomorum.*

C. CXXVI. ¶ *Antequam chrisma infundatur, ad aspergendum aquam de fonte accipere licet.*

Item Capitularium *lib. 6. c. 77.*

IN sabbatho *g* sancto Paschæ, vel Pentecostes, si quis velit aquam consecratam ad aspersionem in domo sua recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

C. CXXVII. ¶ *Vnde aspersionis sanctificatio exordium sumpserit.*

Item Cyprianus *lib. 4. epist. 7. ad Magnum.*

NEc quemquam movere debet, quòd aspergi, vel perfundi jubentur *h* ægri, cùm gratiam Dominicam consequuntur: quando scriptura sancta per Ezechielem *a* Prophetam loquatur, & dicat: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulacris vestris: & mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.] *Item in* b *Numero.* ¶ Si tetigerit cadaver 1 hominis, & propter hoc septimo die fuerit immundus, aspergatur de hac aqua die tertio, & septimo, & sic mundabitur. *Item.* ¶ Si hæc mundatus non fuerit, in resurrectione 2 sanctorum collegium immundus erit. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis, qui tetigerit humanæ animæ mortuum, & aspersus ex hac commistione non fuerit, polluit tabernaculum Domini, & peribit ex Israel: quia, qui non aspersus non est expiationis, immundus erit, & manet spurcitia ejus super eum. *& iterum.* [& locutus est Dominus ad Moysem, dicens: *c* Accipe Levitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos, & ita facies eis purificationem eorum, circumsperges eos aqua purificationis. *& iterum.* Aqua aspersionis purificatio est. Vnde apparet aspersionem quoque aquæ, instar salutaris lavacri retinere, & quando hæc in ecclesia fiunt, ubi fit & accessus & dantis fides, integra stare omnia, & consummari perfici posse Domini majestate, & fidei veritate. *&* ¶ Spiritus verò sanctus non dimensuratur *d*, sed largitur credentem totus infunditur. Nam si dies omnibus qualiter nascitur, & si sol super omnes pari & æquali face diffunditur: quantò magis Christus sol & dies noster ecclesiæ suæ lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur. Cujus æqualitatis sacramentum videmus in Exodo celebratum, cùm de cœlo manna descenderet, & futuræ præfiguratione alimentum panis cœlestis, & cibus Christi venientis ostenderet. Illic enim sine discretione sexus, vel ætatis Gomor singulis æqualiter colligitur. Vnde apparebat Christi indulgentiam, & cœlestem gratiam postmodum secuturam æqualiter omnibus dari, sine sexus varietate, sine annorum discrimine, sine acceptione personæ, super omnem Dei populum fœcundæ gratiæ munus infundi. Planè eadem gratia spiritus æqualiter in baptismo à credentibus sumitur, a remissatione atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur, ut in Evangelio *f* Dominicum semen aliud alibi seminatur: sed pro varietate terræ aliud alibi in multiformem copiam vel trigesimi, vel sexagesimi, centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. *& post.* ¶ Quòd si aliquis in illo moveatur, quod quosdam ex his, qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis teneantur 3, sciat diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam saltem valere: in baptismo verò omnia ejus nequitiæ suæ virus amittere. Quod exemplum certum est in Rege Pharaone: qui diu reluctatus, & in fine mersus demoratus, tamdiu resistere potuit, & prævalere adversus aquam veniret: quò cùm venisset, & victus esset, & submersus. Mare autem illud, sacramentum baptismi figurabat, declarat beatus Apostolus Paulus, *i* dicens: [*Nolo enim vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari.*] & addidit dicens: [Hæc autem omnia, figuræ nostræ fuerunt.] Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humana, & potestate divina gelletur, & uratur, & torqueatur diabolus: & cum ipse se, & homines Dei *k* dimittere fœne dicat, in id ipsum quod dixerit, fallat, & id, quod per Pharaonem prius gestum est, eodem modo *l* obstinatione &

a *Burc. l. 4. c. 94. Ivo p. 1. c. 288. Pann. l. 1. c. 117.* b *Burc. l. 4. c. 76. Ivo par. 1. c. 270. Pann. l. 1. c. 101.* c *al. juniorem.* d *Vide Meldense c. 46. Sup. dist. 93. Presbyter. C. 52. & 53.* e *Bur. l. 4. c. 73. Ivo p. 3. c. 267.* f *Ut præjudicans quidquam dico.*] g *Ivo p. 3. c. 112. Pann. l. 1. c. 108.* h *al. videntur.*

2 *Ezech. 36.* b *Num. 19.* c *Num. 8.* d *Ioan.* e *Exod. 18.* f *Matth.* g *omne.*] *orig.* h *Exod. 14.* i *1. Cor. 10.* k *al.* l *al. mendacio.*

exercent. Cùm tamen ad aquam Dei salutarem, atq; ad baptismi sanctificationem venitur, scire debemus, & fidere: quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divinæ indulgentiæ liberatur.

¶ Qui tetigerit] *Hæc usq; ad vers.* Et locutus est. *aliis verbis à B. Cypriano exponuntur, ex quo quidem in cæteris hujus capitis partibus multa sunt emendata.*

¶ In resurrectione] *Hujus sententiæ sunt quædam vestigia in ipso Numerorum textu, ex quo in ipsum interleniari ad ipsum Numerorum locum.*

¶ Teneatur] *Interrogandi impressio est*, tentantur. *sed in quibusdam manuscriptis*, tentabantur. *Hoc enim sibi vult B. Cyprianus, dum adhibentur solennitates præcedentes baptismum, tentari istos homines posse ab immundis spiritibus, desinere autem tentationem in absolutione baptismi, id est, in aqua salutari. Sic enim de fœtu usq; saepe vox*, baptizantur, *ac sæpe à Philosophis usurpatur*, generati, *nimirum pro alteratione præcedente exactum & proventum formæ.*

C. CXXVIII. ¶ *De his qui usq; ad exitum vitæ suscipere baptismum differunt.*

Ioannes Chrysostomus *in epistolam ad Hebræos, homil. 13. ad 6.*

QUando quis propterea peccat, ut sanctum baptisma in novissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipiscitur. Et credite mihi, non terrens vos dico, quod dicturus sum. Multos novi, qui hoc passi sunt, qui spe pœnitentiæ multa peccabant, circa diem autem mortis differrunt vacui. Deus enim propter hoc baptisma tribuit, ut solvat peccata, non ut addat 1. Si verò quis ad hoc ritus baptismate, ut ampliora delinquat, ipsum sit negligentiæ causa.

¶ Non ut addat] *In editione Veronensi mendosè est*, ἀυ αὐξήσῃ, *ita auferes; corrigendumq; ex manuscripta*, ἵνα μὴ αὐξήσῃ.

C. CXXIX. ¶ *Parvulo baptizatis parentum non nocet perfidia.*

VAris a à me utrum parentes baptizatis parvulis filiis noceant, cùm eos dæmoniorum sacrificiis sanare conantur: & si non nocent, quomodo eis prosit eum baptizantur, parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia? Vbi respondeo, tantam illius sacramenti, hoc est, baptismi salutaris esse virtutem in sancta compage corporis Christi, ut semel 1 regeneratus per aliorum voluntatem, deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consensit. [*Et anima enim patris mea est, inquit, & anima filii mea est.*] *&* b anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Non autem peccat ipse, cùm parentes ei nescienti, vel quilibet alius adhibet sacrilegia dæmoniorum. Sed ideo ex Adam trahit, quod sacramenti illius gratia solveretur: quia nondum erat anima separatim vivens, id est, altera anima, de qua diceretur, [& anima patris mea est, & anima filii mea est.] Iam c itaque dicit, quòd cùm homo in seipso est ab eo, qui genuit, alter effectus, peccato alterius sine sua consensu d non tenetur obnoxius. *& infrà.* ¶ Quomodo e itaque in parvulum majores peccant offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum sacrilegis vinculis: non est anima utrorumque communis, ut etiam eorum possint habere communem. Non enim sic communicat culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per sancti Spiritus unitatem. *Item paulò superiùs.* Regenerans ergo Spiritus in majoribus offerentibus, & parvulo oblato, renatoque communis est. Idem per hanc societatem unius ejusdemque Spiritus profectò offerentium voluntas parvulo oblato, *& infrà.* Potest enim & in hoc, & in illo homine esse unus Spiritus Sanctus, etiamsi invicem nesciant, per quem sit f utriusque gratia communis: non autem potest spiritus unus esse hominis & hujus, & illius, per quem peccante altero, & altero non peccante, sit tamen culpa communis. Ac per hoc potest parvulus semel ex parentum carne generatus, Dei Spiritu regenerari, ut ex b illis obligatio contracta solvatur. Non potest autem semel Dei Spiritu regeneratus, ex parentum carne regenerari, ut obligatio, quæ soluta est, iterum contrahatur. Et ideò semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit, nisi propria impietate. *& paulò post.* Verumtamen rectè dicuntur parentes, vel quicunque majores, filios, seu quoslibet parvulos baptizatos dæmoniorum sacrilegiis obligare conantes, spiritaliter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt; sed quantùm in ipsis est, interfectores fiunt: rectèque illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, nolite occidere parvulos vestros. Dicit enim & Apostolus: *c* [*Spiritum nolite extinguere:*] non quia ille extingui potest; sed quantum in ipsis est, extinctores ejus meritò dicuntur, qui sic agunt, ut extinctum velint. Nec illud te moveat, &c. *& infrà.* Celebrantur enim per eos necessaria ministeria. *& infrà.* ¶ Offeruntur *d* quippe parvuli ad percipiendam spiritalem gratiam non tam ab eis, quorum gestantur manibus (quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt) quàm ab universa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri rectè intelligitur, quibus placet, quòd offeruntur, & quorum sancta, atque individua charitate ad communicationem sancti Spiritus adjuvantur. Tota hocergo mater ecclesia, quæ in sanctis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit. *Item infrà.* Difficillimam sanè quæstionem tibi proposuisse visus es in extremo inquisitionis tuæ, ea videlicet intentione, qua soles vehementer cavere mendacium. Si constituam, inquis, ante te parvulum, & interrogem, utrum cùm creverit, futurus sit castus, vel fur, vel non sit futurus, sine dubio respondebis, nescio: & utrum in eadem parvula ætate constitutus cogitet aliquid boni vel mali, dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, & de ejus præsenti cogitatione, quid est aliud *e*, quàm quando ad baptismum offeruntur pro eis parentes, tamquam fidei auctores *f*, respondent, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus enim eos, à quibus offeruntur, & dicimus: Credit in Deum? de illa ætate, quæ utrum sit Deus, ignorat. Respondent: Credit, & ad cætera sic respondetur singula, quæ quæruntur *g*. Vnde miror parentes in istis rebus tam fidenter pro parvulo respondere, ut dicant eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat: tamen eadem hora, si subjiciam, erit castus, qui baptizatur, aut non erit fur? nescio, utrum audeat dicere aliquis, aliquid horum erit, aut non erit: sicut mihi sine dubitatione respondet, quòd credat in Deum, & quòd se convertat ad Deum. *& infrà.* ¶ Ecce *h* facio, quantum possum, Dominus adjuvet, ut quod postulas, possim. Nempe sæpe ita loquimur, ut Pascha propinquante dicamus crastinam, vel perdissenam *i* vel perendissenam esse Domini passionem: cùm ille ante tam multos annos passus sit; nec omninò, nisi semel, ipsa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit: cùm ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies

a Poly. l. 2. tit. 10. *Anf.* l. 9. c. 41. b *Ezech. 18.* c *Iam* [*atque cum homo.*] *vera lectio.* d *consensione.*] *vera lectio.* e *Quoniam autem.*] *vera lectio, & sine nota interrogationis.*

a *al. sit.* b *al. & illius.* c *1. Thessl.* d *Sup. eod. nec illud 33.* e *illud, quod quando.*] *vera lectio.* f *al. doctores. al. fide dictores spondent.* g *al. geruntur.* h *Ivo p. 2. c. 14.* i *vel perendinam esse.*] *vera lectio.*

secundùm illorum quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus: ut dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed revolutione temporis, similis ejus: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo, sed jam olim factum est. *& infrà.* ¶ Itaque parvulum, *a* &c. *& infrà.* ¶ Cùm autem homo sapere cœperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit: ejusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non potest, valebit sacramentum ad ejus tutelam adversùs contrarias potestates: & tantum valebit, ut si ante rationis usum ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum commendante ecclesiæ charitate, ab illa condemnatione, quæ per unum hominem intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profectò infidelis est, etsi habeat fidei sacramentum, longeque melior est ille parvulus, qui etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione *b*, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, unde sacramentum ejus salubriter percipit.

1 ¶ Semel regeneratus] *Plenus apud B. Augustinum*, ut semel generatus per carnalem voluptatem, cùm semel regeneratus fuerit per aliorum spiritualem voluntatem, &c. *Multa verò in hoc capite emendata sunt, ubi per glossam legitur. Sunt enim sententiæ ipsæ à collectore arbitratu suo transpositæ.*

C. CXXX. ¶ *Aliorum fides in baptismo parvulos salvat.*

Item *Bonifacio contra duas epistolas Pelagianorum, l.1.c.22.*

IN ecclesia *c* Salvatoris per alios parvuli credunt, sicut ex aliis ea, quæ illis in baptismo remittuntur, peccata traxerunt: nec illud cogitetis 1, eos vitam habere non posse, qui fuerint experres corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: [Nisi *d* manducaveritis carnem meam, &c.]

1 ¶ Cogitetis] *Non est mutatum ob glossam. Sed in vetustis codicibus, & originalis est*, cogitatis, *pendentq; hæc omnia ex superioribus: quare integer locus perlegendus.*

C. CXXXI. ¶ *Corpore & sanguine Christi participat, qui per baptismum membrum ejus efficitur.*

Idem.

NVlli est aliquatenus *e* ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque Dominici participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiamsi, antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non privatur, quando ipse hoc, quod illud sacramentum 1 est, invenit *f*.

1 ¶ Sacramentum est] *Apud Bedam (nam originale non ab inventum) legitur*, sacramentum significat, invenit *g*, *ut suprà dist.2. Quia passus. versi. Nulli. & sta interpretatur nunc autem glossæ verbum*, est.

C. CXXXII. ¶ *Quare sit baptizandus, qui de baptizato nascitur.*

Item *de peccatorum merit. & remiss. & baptismo parvulorum, lib.2. c.25. & 26.*

27. SI *h* baptizata est caro Christi, quæ sine peccato erat, propter exemplum imitationis: quantò magis baptizanda est caro mortis propter evitandum judicium damnationis? Sicut verò in tempore circumcisionis, qui de circumciso nascebatur, sine circumcisionis, qui de baptizato nascitur, etiam baptizandus: sic nunc, qui de baptizato nascitur, etiam baptizandus. ¶ Sacramentum enim baptismi, sacramentum regenerationis. Quare sicut qui non vixerit, non potest: ita, qui natus non fuerit, renasci non potest. Et quo conficitur, neminem in suo parente renatum esse non natum. Et quamvis parenti possint nem propria peccata non obsunt, tamen illis ab eo generantur. Parenti propter hoc non renatus est: illis autem, qui de illo nati sunt, modo renascuntur, quæ à parente contracta sunt, runt: quia etiam innovatus Pater non de reliquiis vetustatis carnaliter gignit; & filii ex reliqua vetustate in peccati carne propagati sacramento regenerationis evadunt.

¶ *Hoc etiam caput confectum est ex verbo B. Augustini tamen arbitratu, & immutatu, & transfosse, & in mam redactu. Quod in multis sequentibus capitulis necessarium omninò sit ad ipsam adire auctorem. Quæ emendata sunt, (& ea quidem ex vetustis fere Gratiani ribus) quæ scilicet sensum valdè obscurabant, nec glossa*

C. CXXXIII. ¶ *In baptismate omnia peccata moriuntur.*

Item in Enchiridio, *c.42.*

VT ostenderet Apostolus nos mortuos esse peccato [An *a* ignoratis, inquit, quòniam quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?] Si ergo hinc ostendimur mortui esse peccato, quia in morte Christi baptizati sumus, profectò omnes, qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur, quia morte ipsius baptizantur. Nullo enim excepto dictum est, [Quicunque enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus:] & ideò dictum est, ut probaretur mortuos nos esse peccato. Cui autem certo parvuli renascendo moriuntur, nisi quod nihil omnino traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipsos pertinet, quod dictum est: *b* [Consepulti enim sumus illi per baptismum in mortem.] *& infrà.* ¶ Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solùm majores, verumetiam parvuli baptizantur, ait: *c* [Sic vos existimate mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu.]

C. CXXXIV. ¶ *Sicut nulli baptismus negatur, ita nemo est, qui non peccata moriatur.*

Item in eodem, c.42.

A Parvulo *d* recens nato usque ad decrepitum senem sicut nullus prohibendus est à baptismo, ita nemo est, qui non peccato moriatur in baptismo. Sed quamvis tantùm originali, majores autem etiam omnibus in riuntur peccatis, quæ malè vivendo addiderunt ut illa quod nascendo traxerunt.

C. CXXXV. ¶ *In baptismo Iesum non erat peccati remissio.*

Item in eodem, c.42.

NOn regenerabantur *e*, qui baptismo Ioannis baptizabantur: *f* Sed quodam præcursorio ministerio, qui dicebat: [parate *g* viam Domini, facite rectas semitas eius,] in quo solo renasci poterant, parabantur. Nondum enim baptismus est non in aqua tantùm, sicut fuit Ioannis, verumetiam in Spiritu Sancto, ut de illo regeneretur, quisquis in Christum credit, de quo Christus regeneratus regenerationem *h* non cognovit, sed solo insonuit. ¶ In aqua baptizati voluit à Ioanne, non ejus iniquitas ulla diluertur, sed ut magna

---

a *supr.ead.nihil est aliud.76.* b *al.cognitione.* c *Beda ad c.26.Marci. Ansl.9.c.43.* d *Ioan.6.* e *Beda 1.Cor.10. ad versi.* [*Calix benedictionis.*] *sup. dist.2. c. qua passus. 4. nulli.* f *al.invenitur.* g *al.inventur.C.26.* h *Supra.4. distinct. Poly.l.3.tit.10.ex Innocentio. Ansl.9.c.23.Ivo p.2. c.1.*

a *Rom.6.* b *Ibidem.* c *Ibidem.* d *Gratianus. Ivo p.17.c.4.* e *renascebatur.*] *orig.* f *orig. addit. Ioan & ipse baptizatus est.* g *Esa.40.Mar.1.* h *regenerationem cognit.*] *orig.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

damnatus a. Ita quippe nihil in eo baptismus habuit, quod ablueret, sicut mors nihil quod puniret, invenit.

1 ¶ Vide illo Spiritu] *Restitutus est ex B. Augustino hic locus, in qua glossa non impediebat. Antea legebatur:* Vt de illo regeneretur, si quis in Christum credidit, de illo Christus regeneratur, qui regenerationem, &c.

C. CXXXVI. ¶ *Non solùm originale, sed etiam actualia peccata remittuntur in baptismate.*

Idem *de baptismo parvulorum, sive de peccat. mer. l. 1. c. 15. & 16.*

REgenerante 1 autem carne tantummodo contrahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum. Proinde rectè potest dici parvulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mortium futuros. Multùm autem fallit & fallitur, qui eos à damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo: *b* [per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, &c.]

1 ¶ Regenerante autem] *Declarans B. Augustinus, cur ab Apostolo dictum sit,* Sic & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum, *hæc effatus.* Quia generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum. Regenerante autem Spiritu non solum originalis, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum.

C. CXXXVII. ¶ *Quicunque ex concupiscentia nascitur, per baptismum regeneratur.*

Idem *c in eodem, c. 16.*

QUisquis ex concupiscentia carnis, & lege peccati & mortis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, ut non solum ad regnum Dei perducatur, verumetiam à peccati damnatione liberetur. Sicut enim per primum hominem in peccato & morte nascuntur, sic etiam per Christum in justitia & vita æterna in baptismo renascuntur.

C. CXXXVIII. ¶ *Offerentium fides parvulos facit fideles.*

Idem *in d eodem libro, c. 19.*

PArvuli, fideles rectè vocantur; quia fidem per verba gestantium quodammodo profitentur: & per eorundem verba diabolo & mundo abrenuntiant. Et hoc fit in sacramenti & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit ecclesiæ. Parvulus autem, qui baptizatur, si ad annos rationales veniens non crediderit, nec ab illicitis abstinuerit, nihil ei profuit, quod parvulus accepit.

C. CXXXIX. ¶ *De eodem.*

Idem Augustinus *in eodem libro 1. de meritis & remissione peccatorum, c. 25. & 29.*

MAter ecclesia os maternum parvulis præstat, ut sacris mysteriis imbuantur: quia nondum *e* possunt corde proprio credere ad justitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Nec ideò tamen eos quisquam fidelium fideles *f* appellare cunctatur: quod à credendo utique nomen est: quamvis hoc non ipsi, sed alii pro eis inter sacramenta responderint. Si autem propterea rectè fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur etiam non priùs pœnitentes habeantur, cum per eorundem verba gestantium, diabolo, & huic sæculo renunciare monstrantur?

C. CXL. ¶ *Charitas ecclesiæ peccata dimittit, vel tenet.*

Idem *in tractatu 121. ad cap. 20. a Joannis.*

ECclesiæ charitas, quæ *b* per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus, eorum, qui participes sunt, peccata dimittit: eorum, qui non sunt, tenet.

C. CXLI. ¶ *Solus Christus peccata dimittit.*

Idem *c de peccatorum meritis, & remiss. libr. 1. cap. 23.*

NEmo *d* tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi. *& infra.* ¶ Tollit autem & dimittendo, quæ facta sunt (ubi originale continetur,) & adjuvando, ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi fieri omninò non possunt.

C. CXLII. ¶ *Præter baptisma Christi parvulis nulla salus promittitur.*

Idem *ibidem, & cap. 25.*

NVlla *e* præter baptismum Christi salus promittitur infantibus: quis infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus institutum, in credentium numerum non transeant, profectò in tenebris manent.

C. CXLIII. ¶ *Baptizati in Christo incorporantur, & ejus membra sunt.*

Idem *f ibidem, cap. 26.*

AD hoc baptismus valet, ut baptizati Christo incorporentur, & membra ejus habeantur, & consepeliantur: & oblati per sacramentum, charitatemque fidelium reconcilientur Deo: ut in illo vivi, salvi, liberati, redempti, illuminati fiant.

C. CXLIV.

Idem *ibidem, cap. 27.*

QVis autem nesciat, credere esse infantibus baptizari? non credere autem, non baptizari?

C. CXLV. ¶ *Gratia non solùm peccata dimittit, sed etiam legem implere facit.*

Idem *g de gratia & libero arbitrio, ad Valentinum, c. 14.*

GRatia, quæ per Christum datur, non solùm peccatorum remissionem facit, sed etiam, ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur: Spiritus etiam gratiæ dat fidem, quæ etiam non petita à Deo conceditur, ut homini petenti & alia concedantur. Nam *h* fides non est liberi arbitrii tantùm, sed donum Dei.

C. CXLVI. ¶ *Vetus infirmitas in baptismo non penitus absumitur, sed vires amittit.*

Idem *de baptismo parvulorum, sive de peccat. mer. & remiss. lib. 2. c. 7.*

28 NOn ex eo quisque baptizatur, omnis vetus infirmitas in eo absumitur. Sed renovatio incipit à 1 remissione omnium peccatorum, & intelligentia, & operatione spiritualium. Cætera verò in spe facta sunt, donec etiam in re fiant: quod erit in resurrectione. Nam in baptismo, quamvis plena fiat remissio peccatorum, nondum tamen plena est novitas, & perfecta mutatio: quia adhuc remanet corruptio non solùm in corpore, sed etiam in animo, qui est homo interior: in quo si perfecta esset novitas, non diceret Apostolus *i*, quòd renovatur de die in diem. *Idem eodem libro cap. 27.* ¶ Hoc meminisse debemus tantummodo, omnium peccatorum plenam, perfectamque remissionem baptismo fieri, hominem verò non totum commutari continuò; sed in bene proficientibus de die in diem novitate crescente, commutari quod vetustum & carnale est: donec

---

2. Homiliar.] *scr.* b *Rom. 5.* c *Sententia potius quam verba.* d *Summa verborum B. Augustini, infra 6. prox. verba ipsa.* e *Rom. 11.* f *Supr. cap. proxime.*

a *Glossa ordin. ibi. Ex Aug. ad vers.* [quorum remiseritis.] *& Beda ibid. Sent. 4. dist. 18.* b *Rom. 5.* c *Beda in c. 3. 1. Joannis, & gl. ibid.* d *Joann. 1.* e *Sent. 4. dist. 18. Summa verborum.* f *Per epitomam.* g *Per epitomam.* h *Eph. 2.* i *2. Cor. 4.*

ita renovetur, ut animalis infirmitas corporis, ad infirmitatem spiritalem, incorruptamque perveniat. *& cap. 2.*

¶ Hæc autem lex peccati, de qua dicit Apostolus. *a* [non regnet peccatum in vestro mortali corpore] non sic manet in membris eorum, qui renati sunt, tanquam non sit ejus facta remissio, ubi omninò plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptũ, si non illicitis cõsensionibus quodammodo reviviscat, & in regnum proprium, dominationemque revocetur. Ab hac autem vetustate carnis (in qua est lex ista peccati, vel peccatum jam remissum) usq; adeò Spiritus vita discernitur, in cujus novitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, ut tale etiam in præsenti non solùm non in peccato, sed etiam nec in carne esse dicatur, cujus desideria non sequuntur, sed in Spiritu. Ipsa verò carne corruptibili bene utitur, qui membra ejus ad bene operandum convertit, non secundùm desideria carnis vivens lege peccati, quod licet jam remissum est, in vetustate tamen carnis manet: qua bene utuntur fideles conjugati, qui ex eo, quod sunt in Christi novitate, dominari sibi libidinem non patiuntur: ex eo autem, quod adhuc trahunt Adæ vetustatem, regenerandos immortaliter filios, mortaliter generant, cum ea propagine peccati, qua renati obnoxii non tenentur, & qui nascuntur, renascendo solvuntur. *item paulo inferius.* ¶ Sicut facta, & dicta, & cogitata iniqua animæ 2 & corpori pertinent, licet autem quantum ad motus, jam præterierunt, & non sunt, eis tamen præteritis reatus eorum manet, nisi peccatum per remissionem solvatur: sic contrà in hac non jam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ reatus ejus solvitur: & non erit, cùm sit in baptismo plena remissio peccatorum.

¶ Quod de multis capitibus jam significatum est, ex locis B. Augustini esse confecta, sed aliter dispositu, & in summam collectu, id in hoc potissimum capite apparet: in quo tamen non pauca sunt & emendata, & addita.

1 ¶ A remissione] *Antea legebatur,* ad remissionem, &c. *Emendatum est expleriss, vetustis exemplaribus, & originali.*

2 ¶ Animæ & corpori] *In originali est,* quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, jam præterierunt, & non sunt: eis tamen præteritis, & non jam existentibus, reatus eorum manet, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. CXLVII. ¶ *Discipuli Christi ejus baptismate creduntur abluti.*

Idem *in epistola 108. ad Seleucianam.*

29 QVando *b* Hierosolymis exiit Iesus cum discipulis suis in Iudæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per seipsum, sed per discipulos suos: quos intelligimus jam fuisse baptizatos, sive baptismo Ioannis (sicut nonnulli arbitrantur:) sive (quod magis credibile est) baptismo Christi. *Item ibidem.* ¶ Respondit *c* Dominus Petro, [Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.] Vbi intelligitur, quòd jam Petrus baptizatus fuerat.

C. CXLVIII. ¶ *Apostoli omnes Christi baptismate baptizati creduntur.*

Item *ad Vincentium & Victorem, lib. 3. de anima, & ejus origine, c. 6.*

SI *d* eos, de quibus non scriptum est, utrum fuerint baptizati, sine baptismo de hac vita recessisse contendimus, ipsis calumniamur Apostolis; qui præter *e* Apostolum Paulum, quando baptizati fuerint, ignoramus. Sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innotescere potuit, quod beato Petro Apostolo Dominus [Qui *a* lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet.]

C. CXLIX. ¶ *Catechumenus catechizatus eo baptizato præfertur.*

Idem *lib.* b *4. de baptismo, contra Donatistas, cap. 21.*

30 NOn dubito catechumenum catholicum sine charitate flagrantem hæretico baptizato præponere: sed etiam in ipsa intus catholica, bonum catechumenum malo baptizato anteponimus. Nec idcirco sacramento baptismi, quo iste nondum, ille jam intus est, facimus injuriam. *& paulò post.* ¶ Melior ergo Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iste enim & ante baptismum Sancto Spiritu plenus est: ille & post baptismum immundo spiritu plenus est. Veruntamen Cornelius, si etiam Spiritu Sancto accepto baptizari noluisset, contempti tanti sacramenti reus fieret. *& infrà.* ¶ Sicut autem bono catechumeno baptismus deest ad capessendum regnum cœlorum: ita malo baptizato vera conversio. Qui enim dixit: [Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum.] ipse etiam dixit: [Nisi abundaverit justitia vestra plusquam scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum.]

C. CL. ¶ *Non tam ablutione corporis, quam fide cordis baptisma constat.*

Item *in libro sententiarum Prosperi* f.

VErus *g* baptismus constat non tam ablutione corporis, quàm fide cordis: quemadmodum Apostolica doctrina tradidit dicens: *h* [fide mundans corda eorum,] & alibi [salvos *i* facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deo.]

C. CLI. ¶ *Sicut in veteri testamento quædam spiritales, ita in novo quædam carnales inveniuntur.*

Item Augustinus *libro primo de baptismo, cap. 15.*

SIcut in sacramentis veteris Testamenti videbantur quædam spiritales, ad novum scilicet testamentum, quod tunc occultabatur, occultè pertinentes, sicut nunc in sacramentis *k* novi Testamenti, quod jam revelatum est, plerique vivunt animales: qui proficere si velint, ad percipiendâ, quæ sunt Spiritus Dei, quo eos hortatur sermo Apostolicus *l*, ad vetus Testamentum pervenient. Si autem proficiunt, & antequam capiant spiritualem *m*, ipso profectu & accessu ad norum perveniunt: & si priusquam spiritales fiant, ex hac vita rapiuntur, custodiri per sacramenti sanctitatem in vera vivendi computantur; ubi est spes nostra, & portio Domini. Nec invenio, quid verius intelligatur in eo, quod scriptum est: [Imperfectum *n* meum viderunt oculi tui,] quandoquidem sequitur, [& *o* in libro tuo omnes scribentur.] *Item lib 3. cap. 14.* ¶ Non interest cum baptismi integritate & sanctitate tractator, quibus & qualifide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis vim: sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. *Item infrà.* ¶ Manifestum est fieri posse, ut fide non integra integrum in quoquam maneat sacramentum baptismi. *Item infrà.* ¶ Si possent singuli diligenter interrogari, inveniretur [Animalis *p* enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.] Nunquid tamen ideò non integrum sacramentum accipiunt? aut nunquid ideò si postea

a *Rom. 6.* b *Ioan. 3. Ivo p. 1. c. 309. Pann. l. 1. c. 104.* c *Ioan. 13.* d *Ivo p. 1. c. 310. Pann. l. 1. c. 105.* e *Act. 9.*

a *Ioan. 13.* b *Per epitomam.* c *Act. 10. Ioan. 3.* d *Matth.* e *Lanfranc. in l. de sacram. & sententia. apud B. Augustinum ad c. 13. Ioannis.* f *Alg. l. 3. c. 6.* g *Ivo p. 1. c. 9. Pann. l. 1. c. 10.* h *Actor. 15.* i *Petr. 3.* k *al. sacramento.* l *1. Cornth.* m *abest ab orig.* n *Psal. 138.* o *Psal. 68.* p *1. Cor. 2.*

rint, & opinionum carnalium vanitatem emendaverint, denuò, quod acceperant, repetendum est? Accipit quisque secundùm fidem suam, sed quantum capit, gubernante illa misericordia Dei, de qua præsumens idem Apostolus dicit: a [Si quid aliter sapitis, id quoque vobis Deus revelabit.]

C. CLII. ¶ *Non natura necessitate, sed merito peccati Adam morituras erat.*

Item ex concilio b Milevitano, *cui interfuit Augustinus, & Anselmus* c *Romana ecclesiæ legatus contra Pelagianos, cap.* 1.

1 PLacuit igitur omnibus Episcopis, qui fuerant in hac sancta synodo d, constituere hæc, quæ in præsenti concilio diffinita sunt. Vt quicunque dicit Adam primum hominem, mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

C. CLIII. ¶ *Parvuli non solùm pœnam, sed culpam à parentibus trahunt.*

Item ejusdem concilii e, *cap.* 2.

PLacuit f, ut quicunque parvulos recentes ab utero matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos 1 baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur (unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera g, sed falsa intelligatur,) anathema sit: quoniam aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: h *per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt,*] nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hunc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

1 ¶ Eos baptizari] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & ipsi originalibus. Nam antea legebatur,* non baptizari.

C. CLIV. ¶ *Gratia & peccata remittit, & ne reiterentur adjuvat.*

Item ejusdem i, *cap.* 3.

PLacuit k, ut quicunq; dixerit gratiam Dei, qua / justificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit.

C. CLV. ¶ *Quid sit peccatum, gratia docet, & ut vitetur facit.*

Item ejusdem m, *cap.* 4.

QUisquis n dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantùm nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut scimus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit.

C. CLVI. ¶ *Sine gratia divina mandata implere non possunt.*

Item ejusdem, *cap.* 5.

32 PLacuit, ut quicunque dixerit ideò nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.

a Prosp. 3. b Etm. Africa. c. 76. c videtur emendum in hoc nomine. d In lib. de eccles. dog. c. 33. e Et in Africa. c. 27. & in l. de milit. dog. c. 24. f Burch. l. 4. c. 34. Ivo p. 1. cap. 228. g. de vers. sed salit. h Roman. 5. i In Afric. cap. 78. de eccl. dog. c. 21. (al. epist. 1. c. 30. k Burch. l. 20. cap. 18. Ivo p. 17. cap 30. l. de gra. m. In Afric. 75. de dogmat. c. 29. n Burch. ibid. Prosp. 7. In Afric. c. 80.

DISTINCTIO V.

C. I. ¶ *Post baptisma confirmationis sacramentum præstetur.*

Item Vrbanus Papa *omnibus Christianis, epist. 1. c. 7.*

1 pe OMnes fideles b per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni c Christiani inveniantur: quia cùm Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

C. II. ¶ *Quid confirmat Spiritus Sanctus in baptismate, quod in confirmatione.*

Item Melchiades Papa *in epist. ad Episcopos Hisp. c. 2.*

SPiritus d Sanctus, qui super aqua baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter invisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum roboramur e. Et quamvis continuò transituris sufficiat regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se salvat modo in pace 1 beati sæculi recipiendos: confirmatio armat & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus pervenit ad mortem, confirmatur morte; quia non potest peccare post mortem.

1 ¶ Pace beati] *Sic emendatum ex manuscriptis, originali, & Polycarpo. Antea legebatur,* pace baptismi, vel sæculi.

C. III. ¶ *Manus impositionis sacramentum dignius est sacramento baptismi.*

Idem *ibidem.*

DE his verò, super quibus rogastis vos informari, id est, utrum majus esset sacramentum, manus impositio Episcoporum, aut baptismus? scitote utrunque magnum esse sacramentum: & sicut unum à majoribus fit, id est, à summis Pontificibus, quod à majoribus fieri non potest, ita & majori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut ab invicem (nisi morte præveniente) nullatenus possint segregari: & unum sine altero ritè perfici non potest.

C. IV. ¶ *Non ab aliis, quàm ab Episcopis impositionis sacramentum perfici potest.*

Item Eusebius Papa *epist. 3. ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ.*

MAnus f quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est: quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus: nec tempore Apostolorū ab aliis, quàm ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur

a Burch. ibid. Ivo p. 17. c. 30. Polyc. 3. tit. 10. b Anf. l. 9. c. 23. Burch. l. 4. c. 66. Ivo p. 1. c. 250. & 296. Pann. l. 1. c. 213. c plenè.] orig. Eusebius Emissenus in hom. in die Pentecostes. d Polyc. l. 3. tit. 10. Anf. l. 9. c. 31. e al. alimur. f Polyc. ibid. Burch. l. 4. c. 63. Ivo p. 1. c. 257. & 297. Pann. l. 1. c. 115.

peractum esse: nec ab aliis, quàm ab illis, qui eorum tenent locum, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, & inter ecclesiastica nunquam reputabitur sacramenta.

C. V. ¶ *Quare confirmationis sacramentum baptizato tradatur.*

Item Rabanus *de institutione cleric. lib. 1. cap. 30.*

NOvissimè à summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate: per Pontificem verò in fronte, ut in priore unctione significetur Spiritus Sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaretur.

C. VI. ¶ *Ad confirmationem non nisi jejuni veniant.*

Item ex concilio Aurelianensi, *cap. 3.*

VT jejuni ad *a* confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere priùs, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere: & quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

C. VII. ¶ *Episcopi non nisi jejuni baptizatos confirment.*

Item ex concilio Meldensi *b, c. 6.*

VT *c* Episcopi non nisi jejuni per impositionem manuum Spiritum Sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet, & Pentecoste à jejunis celebrari debet baptismus; ita etiam traditionem Spiritus Sancti à jejunis Pontificibus convenit celebrari.

C. VIII. ¶ *Secundò vel tertiò nullus confirmetur.*

Item ex concilio Tarraconensi, *c. 6.*

DIctum *d* est nobis, quòd quidam de plebe bis, vel ter, vel eo amplius, Episcopis ignorantibus tamen, ab eisdem Episcopis confirmentur. Vnde visum est nobis eandem confirmationem, sicut nec baptisma, iterari minimè debere: quia bis, vel ter, vel amplius baptizatos, aut confirmatos, non sæculo, sed soli Deo sub habitu regulari, vel clericali religiosissimè famulari decretum est.

¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ut Gratianus. Habetur autem in Cabilonensi 2. c. 27. usque ad vers.* Quia bis. *& in capitularibus adjectis, c. 13.*

C. IX. ¶ *Deeodem.*

Item Gregorius III. *epistol. 4. ad Bonifacium.*

DE homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit, denuò illi talis reiteratio prohibenda est.

C. X. ¶ *Omnia sacramenta crucis signaculo perficiuntur.*

Item Stephanus Papa quintus.

2 pars NVnquid non omnia chrismata *e* sacerdotalis mysterii *f*, crucis figura perficiuntur? Nunquid *g* baptismatis unda, nisi cruce sanctificata, peccata relaxantur? Et, ut cætera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotii gradus ascendit?

C. XI. ¶ *Energumeni omnibus diebus exorcizentur.*

Item ex concilio Carthaginensi 4. *c. 90. & sequentibus.*

3 pars OMni *a* die exorcistæ energumenis manus imponant. Energumeni verò pavimenta domorum Dei verrant. Quibus assidentibus in domo Dei vitæ quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.

C. XII. ¶ *A quibus neophyti abstinere debent.*

Item ex eodem, *c. 16.*

NEophyti *b* aliquandiu à lautioribus epulis, & spectaculis, & conjugibus abstineant.

C. XIII. ¶ *De ordine officiorum.*

Item ex concilio Agathensi, *c. 30.*

4 pars COnvenit ordinem ecclesiæ ab omnibus æquiter custodiri. Vnde studendum est, sicut ubique fit, ut post antiphonas collationes *c* per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini, vel vespertini diebus omnibus decantentur: & in completione matutinarum, vel vespertinarum missarum *d* post hymnos capitula *e* de Psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mittatur.

C. XIV. ¶ *De eodem.*

Item ex concilio Gerundensi, *cap. 10.*

ID semper placuit observari, ut omnibus diebus post matutinas & vesperas oratio Dominica à sacerdote proferatur.

C. XV. ¶ *De eodem.*

Item Gregorius VII. *in generali synodo confirmavit.*

IN die *f* resurrectionis usque in sabbathum in albis, & in die Pentecostes usq; in sabbathum ejusdem Pentecostes mostantùm nocturnos *g*, tresque lectiones antiquo more cantamus & legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, novem Psalmos, & novem lectiones dicimus. Aliis verò diebus duodecim Psalmos & tres lectiones recitamus. In Dominicis diebus xxii. Psalmos, (excepto die Paschæ, & Pentecostes) & novem lectiones dicimus. Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Psalmos, & tres lectiones celebrare volunt, non ex regula sanctorum Patrum, sed ex fastidii & negligentia probantur hoc facere. Romani verò diversimodo agere cœperunt, maximè à tempore quo Teutonicis concessum est regimen *h* nostræ ecclesiæ. Nos autem ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostræ ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statuimus sic, sicut superius prænotavimus.

¶ *Iisdem verbis hoc habetur apud Radulphum, præfatione decima, ex Gregorio septimo, itaque magna ex parte in Micrologo cap. 54.*

C. XVI. ¶ *De observatione Quadragesimæ.*

Item ex homilia Gregorii Papæ.

5 pars QVadragesima *i* summa observatione est colenda, ut jejunium in ea (præter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus solvatur: quia ipsi decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica Quadragesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet dies quadraginta & duo sunt, ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quàm triginta & sex

a *Burch. lib. 4. c. 60. Ivo p. 1. c. 254. Pann. l. 1. c. 119. In capit. adfrisiis, cap. 6.* b *In concil. Parisiensi, l. 1. c. 33.* c *Poly. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 67. Ivo p. 1. c. 261. Pann. l. 1. c. 120.* d *Burch. l. 4. c. 50. Ivo p. 1. c. 244. Pann. l. 1. c. 121.* e *al. charismata.* f *al. ministerii.* g *Ivo p. 1. c. 114. & p. 2. c. 64.*

a *Burch. l. 2. c. 223. Ivo p. 6. cap. 258.* b *Burch. l. 4. cap. 11. Ivo part. 1. cap. 267.* c *alii, collectiones.* d *alii, & missarum.* e *al. capitella.* f *Poly. l. 3. tit. 18. Anf. l. 1. c. 11.* g *al. unum.* h *al. regnum.* i *Poly. l. 3. tit. 25. Burch. lib. 13. c. 1. Ivo p. 4. cap. Pann. l. 1. c. 182.*

demenant. Verbi gratia, si per CCCLXV. dies annus volvitur a, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut sacer numerus quadragenæ dierum adimpleatur, quem Salvator noster hoc sacro jejunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tollunt: id est, quarta feria, quæ caput jejunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbathum. Nisi enim isti dies quatuor superioribus triginta sex adjungantur, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Libenter etiam & omnipotenti Deo omnium bonorum suorum decimas dare, &c.

¶ *Superflue, quamvis à collectoribus referatur, sumptum quodammodo ex parte videri potest ex homilia 16. beati Gregorii. Sed multa sunt, quæ ibi non leguntur: & vicissim multa ibi, quæ hinc sumpsit.*

C. XVII. ¶ *Jejunia legitimationi solvantur absque necessitate probabili.*

Item Eusebius b Papa.

Jejunia ecclesiæ à sacerdotibus constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

C. XVIII. ¶ *Quotidiana jejunia duplicatis, vel triplicatis sunt præferenda.*

Item Hieronymus d.

Nunc e dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia: sed vel singulos dies absq; ciborum varietate ieiunamus.

C. XIX. ¶ *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Eustochium de custodia virginitatis.*

Quæ g tibi quotidiana jejunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoq; transmisso vacuum portare ventrem, si post pariter obstruatur h.

C. XX. ¶ *De eodem.*

Idem.

Sanctæ i jejunia pura, & continua, moderataque, id est quotidie esurire, & quotidie prandere. Apostolus vetat. [Nolo adhuc aquam bibere: sed modico utere vino propter infirmitates tuas.] Curat enim vulnera delinquentis, non reos; sanctificat jejunium.

¶ *Sanctus vita ex libello Pimenis eremitæ: & habetur in vitis patrum, l. 10. ex Pamenio. Apud B. Hieronymum de vita eremitarum ad Eustochium, hæc habentur.* Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa jejunia.

C. XXI. ¶ *Medicinæ præceptæ divinæ sunt cognitioni contrariæ.*

Item Ambrosius *in Psal. 118. serm. 22. ad versic.* [*Concupivit salutare.*]

Contrariæ k studiosè sunt divinæ cognitioni præceptiones medicinæ. A jejunio revocant: lucubrare non sinunt: ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui medicinæ dederit, seipsum sibi abnegat.

C. XXII. ¶ *Quot modis vitium gulæ nos tentat.*

Item Gregorius *in expositione* m *beati Iob, l. 30. cap. 27.*

Quinque modis nos gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit: aliquando verò tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnunquam verò & abjectius est, quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat.

C. XXIII. ¶ *Absque puritate mentis jejunia & orationes non proficiunt.*

Item Pius Papa, *epistol. 1.*

Nihil a enim prodest homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.

C. XXIV. ¶ *Mediocre bonum non est magno præferendum.*

Item Hieronymus.

Non mediocriter b errant, qui bono magno præferunt mediocre bonum. Nonne rationabilis homo dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigilias præfert sensus integritati, ut propter abstinentiam c immoderatam, atque indiscretam Psalmorum, vel officiorum decantationem aut amentiæ, aut tristitiæ notam incurrat? Nunquid verborum multitudine flecti Deus ut homo potest d? Non enim verbis tantùm d, sed corde orandus est Deus. Melior e est quinq; f Psalmorum g decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spirituali hilaritate, quàm totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis, & tristitia. Dum igitur pro cunctis animabus Psalmus vel missa dicitur, nihil minùs, quàm si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Audiant itaq; qui ea, quæ necessaria sunt, corpori subtrahunt, illud, quod per Prophetam h Dominus loquitur: [Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum.] De rapina verò holocaustum offert, qui sive ciborum nimia egestate, vel somni penuria corpus immoderatè affligit. Videat itaq; quid Apostolus i dicat: [Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis, &c.]

1 ¶ Abstinentiam] *Sic est emendatum ex manuscriptis & Polycarpo. Antea legebatur*, innocentiam.

C. XXV. ¶ *Non à cibis, sed ab iniquitatibus abstinere, est magnum & generale jejunium.*

Item Augustinus k *super Ioann. tractat. 17.*

Jejunium autem magnum & generale est, abstinere l ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi: quod est perfectum jejunium. *& infrà.* ¶ In hoc ergo sæculo quasi Quadragesimam abstinentiæ celebramus, cùm bene vivimus, cum ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus l beatam illam spem, & revelationem gloriæ magni Dei, & Salvatoris Iesu Christi. In illa spe, cùm fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. *& infrà.* ¶ Denarius ergo, qui accepit nomen à numero decem, redditur m, & conjunctus quadragenario fit quinquagenarius. Vnde cum labore celebramus Quadragesimam ante Pascha: cum lætitia verò, tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat. Significavit hoc & ipse Dominus Iesus multò apertius, quando post n resurrectionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis:

---

a *Sup. de pan. dist. 3. nihil prodest. Polyc. l. 3. tit. 25.* b *Polyc. l. 3. tit. 25. sine auctoris nomine.* c *In regula Monach. apud Hieron. c. de contemplat. oratione, & lect.* d *abest ab orig.* e *1. Cor. 14.* f *al. septem.* g *al. centum.* h *Esa. 61.* i *Rom. 13. Galat. 5.* k *Et serm. 24. ad fratres in eremo.* l *Tit. 2.* m *alii addunt.* n *Joann. 16.*

a *Ad duas.* b *al. Silvester.* c *Polyc. ibid. Burch. lib. 13. cap. 89. l. 4. tit. 44.* d *Aug. serm. 65. de tempore.* e *Burch. l. 3. cap. 89. l. 4. tit. 44.* f *nonnulli.* g *Aug.* h *Burch. lib. 13. cap. 89. l. 4. tit. 44. Pam. l. 2. c. 28.* i *al. obruatur.* k *Burch. l. 13. cap. 89. l. 4. tit. 44. & 37. Pam. l. 2. c. 26.* l *1. Tim. 5.* m *Et sept. vel. Can. 23.*

quadragesimo a autem die, cùm ascendisset in cœlum, peractis decem diebus misit mercedem Spiritus Sancti.

C. XXVI. ¶ *Raptorem, vel furem non facit necessitas, sed voluntas.*

Item ex dictis Apollonii.

DIscipulos, cùm per segetes transeundo vellerent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt.

C. XXVII. ¶ *Non necessitas, sed voluntas facit perseverantiam.*

Item Hieronymus *in cap. 7. Oseæ.*

QUidquid enim necessitate fit, citò solvitur: quod voluntate arripitur, perseverat.

C. XXVIII. ¶ *Ciborum temperantia salutem, abundantia contrarium parit.*

Item Ioannes *os aureum, homil. 29. ad cap. 12. epist. ad Hebræos.*

NIhil enim sic jucundum est, sicut cibus bene digestus & decoctus. Nihil sic salutem, nihil sic sensuum acumen operatur, nihil sic ægritudinem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento & sospitatem simul procreat, & voluptatem: abundantia verò morbum facit, & molestias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum: magis autem & multò pejora. Fames quippe paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac 1 vita pœnali: excessus verò ciborum consumit & putrefacit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna: & tunc eum morte crudeli consumit.

1 ¶ De hac vita pœnali] *Absunt hæc ab originali Græco: sed sunt in versione Scholastici, quam ut satis tolerabilem sequitur Gratianus.*

C. XXIX. ¶ *Ciborum delitiæ, si abundaverint, lædunt.*

Item Hieronymus *adversus Iovinianum, libr. 2.*

NE tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comestos, magno partos & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus est, & arte, impendiisque coquorum non indiget, & sine cura sustentat humanum corpus: moderateque sumptus (quia nec avidè devoratur, quod irritamenta gulæ non habet) celeriori digestione concoquitur. Nemo enim uno aut duobus cibis, hisq; vilibus usque ad inflationem ventris oneratur: quæ diversitate carnium, & saporis delectatione percipitur. Cùm variis nidoribus fumant patinæ, ad esum sui, expleta esurie, quasi captivos trahunt. Vnde & morbi ex saturitate nimia concitantur, multiq; impatientiam gulæ, vomitu remediantur, & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. Hippocrates in aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleverint, nisi citò ablatione sanguinis imminuantur, in paralysim, & pessima morborum genera erumpere: & idcircò esse necessariam demptionem, ut rursus habeant in quæ possint crescere: non enim manere in uno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere: nec posse vivere animal, nisi crescendi capax sit. Vnde & Galenus *b* vir doctissimus Hippocratis interpres athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec vivere posse diu, nec sanos esse: animasque eorum ita nimio sanguine, & adipibus, quasi luto, involutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnibus, & ructu, & ventris ingluvie cogitare.

C. XXX. ¶ *Multorum infirmitates jejunia sanant.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

LEgimus quosdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem mensam & pauperes cibos redactos convaluisse. Caruerant enim sollicitudine dispensandæ domus, & popularum largitate: quæ & corpus frangunt, & animum. Irridet Horatius *a* appetitum ciborum, qui cessante relinquunt pœnitentiam.

C. XXXI. ¶ *Diebus sabbathorum à carnibus abstinere debemus.*

Item Gregorius VII. *b in synodo celebrata Romæ anno suæ Pontif. VI. cap. 8.*

7 QVia dies sabbathi *c* apud sanctos Patres nobis in abstinentia celebris est habitus, nos eorum auctoritatem sequentes, salubriter admonemus, ut eunq; se Christianæ religionis participem esse cupiat, ab esu carnium eadem die (nisi majori festivitate veniente, vel infirmitate impediente) abstineat.

C. XXXII. ¶ *Monacho carnium gustare non licet.*

Item Fructuosus Episcopus.

8 CArnem *d* cuiquam monacho nec sumendi gustandi est concessa licentia: non quòd creatam Dei judicemus indignam, sed quòd carnis abstinentia utilis & apta monachis æstimetur, servato tamen moderamine pietatis erga ægrotos. *e infra.* ¶ Quòd si monachus violaverit, & contra sanctionem regulæ quæ veterum *e* vesci carnibus præsumpserit, ita ut spatio retrusioni & pœnitentiæ subjacebit.

C. XXXIII. ¶ *De quotidianis operibus monachorum.*

Item Hieronymus *ad Rusticum monachum de vivendi forma.*

NVnquam de *f* manu tua, & oculis tuis liber: dicatur *g* Psalterium ad verbum: oratio intermissione. Vigil sensus sit, nec vagis & quibus patens: corpus pariter & animus tendatur minum. Iram *i* vince patientia. Ama scientiam pturarum, & carnis vitia non amabis. Nec tuis tua variis perturbationibus: quæ, si pectoribus dominabuntur tui, & te deducent ad delictum facito aliquid operis, ut semper te diabolus occupatum. Si Apostoli *k* habentes potestatem angelio vivere, laborabant manibus suis, ne quis rent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum bus debebant metere carnalia: cur tu in ultra ra non præpares? Vel fiscellam texe junco: strum lentis plecte viminibus: sarriatur humus æquo limite dividantur; in quibus cùm olera fuerint semina, vel plantæ per ordinem posita ducantur irriguæ, ut pulcherrimorum virtutum affistas.

Ecce tibi supercilio ebrioso tramite undans
Elicit: illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, scatebrisq; arentia temperat arva.

Inserantur insructuosæ arbores vel gemmis culis, ut parvo post tempore laboris tui decerpas. Apum fabricare alveatia, ad quas Salomonis *m* proverbia; & monasteriorum regiam disciplinam in parvis disce corporibus tur & lina capiendis piscibus. Scribantur nus operetur cibum, & animus lectione saturetur. desideriis est omnis otiosus.] Ægyptiorum ria hunc morem tenent, ut nullum absque operis susciplant: non tam propter victus necessitatem, propter animæ salutem: ne vagetur permissis tionibus mens, & instar fornicantis Hierusalem

a *Actor. 1.* b *Par. 1. Aphor.*

a *Sperne voluptates; &c.* b *Lib. 8. regist. ep. tit. 23.* d *Smaragd. in exposit. regulæ S. Benedicti, cap. 29.* e *al. veterem.* f *Isid. p. 7. c. 5.* g *discutere.*] *vocabula.* h *vanus.* i *Psal. 81. Paul. l. 7. c. 17.* k *1. Thess. 2. Ita. Georg. l. 1.* m *Prov. 13.* n *Prov. 13. secundum 70.*

eranenti divaricet pedes suos. *& in sequentib.* ¶ Quid? *a* ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? Ecce illi fluuntur suis rebus, ministrant ecclesiis, adeunt balneas, unpcenta non spernunt, & in omnium flore *b* versantur. Ad quod & antè respondi, & nunc breviter respondeo, me in presenti opusculo non de clericis disputare, sed monachum instituere.

C. XXXIV. ¶ *Absq; prælati sui licentia canonica nihil agere licet.*

Item *in libro 5.* c *cap. 115.*

2 NE *c* omnibus igitur (quantum humana permittit flagilitas) decernimus, ut canonici clerici *e* canonice vivant, observantes divinæ scripturæ doctrinam, & ecumenia sanctorum Patrum: & nihil sine licentia Episcopi sui vel magistricorum in compositè *f* agere præsumat, in unoquoque Episcopatu, ut simul manducent, & dormant, ubi his facultas id faciendi supperit: vel qui de ibus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo *g* cœnobio maneant: & singulis diebus mane primò ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur. Ad mensam verò similiter lectionem audiant, & obedientiam secundum canones suis ministris 1 exhibeant.

1 ¶ Ministris] *In originali & apud Ivonem est*, magistris. *Sed ipsum non est emendatum.*

C. XXXV. ¶ *Presbyteri, qui simul conveniunt, elemosynam, & confessiones summopere votent.*

Item ex concilio Nannetensi *h*, *c.10.*

3 NUllus *i* Presbyterorum, quando ad anniversarium diem eorum defunctum, vel septimum, vel tertium aliquis defuncti, aut quacunq; vocatione ad collectam Presbyteri convenerit, se inebriare ullatenus præsumat: nec precatus in amore sanctorum, vel alicujus animæ bibere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena præcatione mugiriare, nec plausus & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare præsumat: vel turpia, vel ursio, vel tornatricibus ante se fieri patiatur: nec larvas dæmonum ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & à sacris canonibus prohibitum.

C. XXXVI. ¶ *Clericus vel laicus sine jussione Episcopi non peregrinetur.*

Item ex concilio Laodicensi, *cap. 41. & 42.*

4 NOn *k* oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos præter jussionem Episcopi ad peregrinandum proficisci. Laicum *l* etiam sine canonicis literis, *id est, formatis*, similiter non oportet alicubi proficisci.

1 ¶ Laicum etiam] *In codice Græco hic est canon quadragesimus primus, quem ad medium superior hujus capitis pars est canon 42. Sed in nostro canone sic mentio laici (sicuti nec, in versione Isidori, quam afferunt Burchardus & Ivo,) sed ubi ubi, est, ἱερατικὸν ἢ μοναχικὸν, id est*, sacerdotalem vel clericum. *Ipsa tamen versione canon. 42. sic habet.* Non oportet ministrantes vel etiam laicum.

C. XXXVII. ¶ *Quibus spectaculis clericos interesse non debeat.*

Item ex eodem *l*, *cap. 54.*

5 NOn *m* oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut scenis exhibentur, interesse: sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos de convivio, & abire.

¶ *Hoc caput non est in canonum volumine, Græce Parisiis anno 1540. impresso. Habetur tamen apud Balsamonem, & videtur indicari cap. 24. sextæ synodi. Gratianus autem recitat ex prisca versione.*

C. XXXVIII. ¶ *Colorum fucis mulieres uti non debent.*

Item Augustinus *ad Posidium, & qui cum eo sunt fratres, epist. 73.*

12 FUcare *a* pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est: qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittendæ sunt fœminæ ornari, secundùm veniam, non secundùm imperium. Nam *b* verus ornatus, maximè Christianorum & Christianarum, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem, vestisq; pompa, sed mores boni sunt. Execranda autem superstitio ligaturarum (in quibus etiam inaures virorum, in summis ex una parte auriculis suspensæ, deputentur) non ad placendum hominibus, sed ad serviendum dæmonibus adhibetur.

C. XXXIX. ¶ *Quòd Spiritus Sanctus procedit à Patre & Filio.*

Item *ex symbolo c Ephesini concilii 200. Episcoporum, quod habitum est contra Nestorium.*

13 DE Spiritu dicit Dominus in Evangelio [*d* ille me clarificabit.] Hoc rectissimè sentientes, unum Christum Dominum, & Filium, non velut alterius egentem gloria, confitemur à Spiritu Sancto gloriam consecutum: quia ejus Spiritus nec melior, nec superior ipso est: sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suæ deitatis, virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso dicitur clarificari, quòd virtus sua, vel disciplina quæ libet unumquenque clarificet. Quamvis enim in sua sit substantia Spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietas, juxtà id, quod Spiritus est, & non Filius: attamen ab illo alienus non est. Nam Spiritus appellatus est veritatis: * & veritas Christus est. Vnde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per manus sanctorum Apostolorum miracula gloriosa perficiens, Dominum glorificavit Iesum Christum, postquam ascendit in cœlum. Nam creditus est Christus natura Deus existere *e*, per suum Spiritum virtutes efficiens: ideoque dicebat: [De meo accipiet, & annunciabit vobis.]

C. XL. ¶ *De eodem.*

Item Didymus *in lib. 2. de Spiritu Sancto, contra errores Græcorum.*

SAlvator 1, qui & veritas, ait: [*f* Non enim loquetur à semetipso:] hoc est, non sine me, & sine meo & Patris arbitrio: quia inseparabilis à mea & Patris est voluntate. *& amplius* g. ¶ Quia non ex se est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum, quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi *h* est. [Ego veritatem loquor] id est, inspiro, quæ loquitur, siquidem Spiritus veritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, non secundùm consuetudinem nostram, qua ad nos invicem sermocinamur & loquimur, accipiendum: sed juxta formam incorporalium naturarum, & maximè Trinitatis, quæ voluntatem suam inserit in corde credentium, & eorum, qui eam audire sunt digni: hoc est dicere, & loqui. *& infrà.* ¶ Loqui ergo Patrem & audire Filium, vel e contrario Filio loquente audire Patrem, ejusdem naturæ in Patre & Filio, consensus & significatio est. Spiritus quoq; sanctus, qui est Spiritus veritatis, & Spiritus sapientiæ, non potest Filio loquente audire, quæ nescit: cùm hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est, procedens à veritate.

a Eugiant, *c.* b Sic vetustus Hieronymi codex: vulgatus habet [ora.] c Ens Magunt. *sub Carolo, cap. 9.* d *Ivo p. 6. c. 400.* e *al. vel citerius.* f *al. compositè.* g *al. una.* h *alia, Matt. Prap. 6. c. 21.* i *Idem distinct. 44. cap. nullus. Burchard. lib. 2. cap. 61.* k Burch. *l. 2. c. 45. Ivo part. 6. c. 143. Capitul. 42.* l Ens Magunt. *cap. 73.* m *Ivo part. 11. cap. 78.* n Cœ-

a *Eucari.*] *orig.* b *26. q. 2. illud.* c *In epist. synod. Cyrilli, quæ præfixa est concilio Ephesino. Ivo p. 1. c. 4.* d *Ioan. 17.* e *Ioan. 16.* e *al. existens, Paulo post med. inter opera B. Hier.* f *Ioan. 14. 16.* g *absunt ab orig.* h *al. ille.*

consolator manans de consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Denique, ne quis illum à Patris & Filii voluntate, & societate discerneret, scriptum est. [a Non enim à semetipso loquetur: sed sicut audiet, loquetur.] Cui etiam simile de seipso Salvator ait, [a Sicut audio, & judico.] & alibi: [Non [illegible] facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.]

1 ¶ Salvator] *In originali hæc antecedunt:* De [illegible] consequentibus de Spiritu veritatis, qui à Patre [illegible] & sit paracletus, Salvator, &c.

a *Ioann. 16.*

a *Ioann. 5.* b *Ibid.*

FINIS.

Immortali Deo immortales gratias.

CANONES POENITENTIALES, QVORVM NOTITIA VIRIS ECCLESIASTICIS EST VALDE NECESSARIA.

Sunt enim quædam regulæ directivæ ad pœnitentias delinquentibus imponendas.

Considerandum est de canonibus pœnitentialibus. Ad quorum intelligentiam prænotandum est, quòd sicut est in scientiis practicis, quæ versantur circa opera, quòd sermo in universali est incertus & dubius: sed cùm applicatur ad singularia, incipit quodammodo habere certitudinem, ut qui non considerat circumstantias particulares, potiùs deviet, quàm se rectificet, ut patet in medicina, & scientia morali. Sic est intelligendum in proposito, quòd canones instruunt in generali, quomodo est pœnitentia imponenda: sed descensum ad singularia Presbyteris discretis relinquunt, qui considerant circumstantias personarum, attendentes ad canones sicut ad regulas directivas: quia si contra canones imponant, non rectè imponunt. Nulli ergo Presbytero licet facere aliquid, quod possit Patrum regulis obviare, *distinct. 18. Nulli.* In canonibus autem maximè determinatur pœnitentia quoad tempus: & magis quàm quoad modum: quia illa determinatio est certior & communior: hæc Bonaventura. Vt ergo scias, qualiter debeat procedere arbitrium Presbyteri, nota regulariter, sicut dictum est suprà, septennis est pro peccato mortali pœnitentia imponenda, & hoc non tantùm propter temporis diuturnitatem: sed magis propter significationem. In veteri enim lege Maria soror Moysi lepra percussa, separata fuit extra castra septem diebus, *Num. 12.* Maria significat pœnitentem. Interpretatur enim amarum mare. Hæc pœnituit septem diebus, sed nunc pœnitet septem annis, quod significatum est *Ezech. 4.* Diem pro anno dedi tibi.

¶ Si quæratur quare pœnitentia sit aggravata, cùm lex nova sit lex misericordiæ? Respons. quòd hic est major ingratitudo propter majorem gratiam, & major contemptus propter majorem dignitatem novæ legis, in qua Christi sanguis est effusus, & gravius peccatum propter statum peccantis, qui debet esse perfectior. Et ulterius satisfactio in lege nova debet esse perfecta, ut in pristinum statum reducat. Et quia sol in una die [illegible] in idem punctum, sed in anno, ideò dies conversi [illegible] annum. Rursum. Quia perfectum remedium [illegible] ge nova, ideò annus multiplicari debet per septem, [illegible] pter septem dona Spiritus Sancti recuperatis, & [illegible] septem dotes: scilicet tres animæ, & quatuor [illegible] obtinendas. Hujusmodi autem pœnitentia [illegible] mnibus imponenda, nec tamen est infirmanda: [illegible] insinuanda, ut cognoscatur quàm gravis est culpa. [illegible] Bonaventura. Licet autem pro singulis peccatis [illegible] nalibus sit statuta talis pœnitentia, debet tamen [illegible] magis vel minus aspera, prout majoritas vel [illegible] criminis cum cæteris circumstantiis hoc exposit [illegible] sequentibus patet. A prædicta namque regula [illegible] untur plurimi casus, in quibus propter dignitatem [illegible] cantis vel criminis enormitatem imponitur [illegible] major: aliquando etiam ex variis causis minor. [illegible] ergo quod Presbyter circa pœnitentias disponendas [illegible] tius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus [illegible] nes certæ pœnitentiæ imponuntur, quos scilicet [illegible] tenetur Presbyter scire, ut dictum est suprà. [illegible] isti.

¶ Primus est, quòd si Presbyter fornicationem [illegible] rit, pœnitentiam decem annorum faciat, hoc modo [illegible] licet, quòd sit inclusus, sive à cæteris in aliquo [illegible] motus: sacco indutus & humi prostratus [illegible] Dei implorans: primis tribus mensibus continuè [illegible] spera in vesperam pane & aqua utatur, excepto [illegible] nicis diebus, & festis præcipuis, in quibus modicum [illegible] pisciculis, & leguminibus recreetur. Elapsis [illegible] tribus primis mensibus de illo loco exeat, [illegible] in publicum procedat, ne populus in eum [illegible] tur. Et per hoc videtur, quòd in publico crimine [illegible] tur. Post hoc resumptis viribus aliquantulum, [illegible] annum & dimidium in pane & aqua expleat, [illegible] Dominicis & aliis præcipuis festis, in quibus [illegible] mine, ovis & caseo poterit uti. Finito sic [illegible]

& diuidio, particeps sit corporis Domini: & ad pacem veniat, & ad Psalmos cum aliis fratribus canendos in choro ultimus recipiatur. Ad cornu tamen altaris non accedat, sed minorum ordinum tantùm officia gerat: deinde usque ad completionem septimi anni tres legitimas ferias, scilicet secundam, quartam, & sextam, exceptis diebus Paschalibus, qui sunt quinquaginta, in pane & aqua jejunet: secundam tamen feriam uno Psalterio vel denario sisit operarius redimere poterit. Et dein cum septimum annum compleverit, potest eum Episcopus ad gradum pristinum revocare: ita tamen quòd in illius annis sequentibus sine ulla redemptione omni secunda feria in pane & aqua jejunet. Et eadem pœnitentia imponenda est presbytero de omnibus aliis peccatis, quæ depositionem inducunt. Probantur autem hæc omnia 81. *distinct. presbyter si fornicatione.* quod intelligunt quidam de simplici fornicatione: alii fortè melius secundum Ray. de adulterio vel incestu: puta, qui cognovit conjugatam, consanguineam, vel affinem.

¶ Secundus casus est, si presbyter cognovit filiam suam spiritualem: quam scilicet baptizavit, vel in baptismo, vel in confirmatione tenuit, vel quæ sibi confessa fuit, debet pœnitentiam agere duodecim annis: & etiam debet deponi, si crimen sit manifestum: & peregrinando quindecim annis pœniteat, & postea monasterium intret tota vita sua moraturus ibidem. Episcopus verò qui talia commisit, pœniteat quindecim annis. Ipsa verò mulier debet omnia relinquere, & res suas pauperibus dare, & conversa usque ad mortem in monasterio Deo servire. 30. *quæst. 1. si quis sacerdos, & cap. non debet.*

¶ Tertius est, quòd quicunque filiam suam spiritualem vel matrem cognoscit, septem annis pœniteat: & similiter ei consentientes. 30. *q. 3. non oportet.*

¶ Quartus est, quòd qui contrahit cum aliqua alii desponsata per verba de præsenti, ipsa dimissa, quadraginta diebus jejunet in pane & aqua: & sequentibus septem annis pœniteat. *extrà, de sponsi. duorum. accepisti.*

¶ Quintus est, quòd qui cognoscit duas commatres vel sorores, sive uxor vivat, sive non, ad minus septem annis puniat, licet plus deberet. 30. *quæst. 4. si presbyter.*

¶ ¶ Sextus est, quòd qui cognoverit monialem sive devotam, decem annis pœniteat: & similiter ipsa secundùm formam traditam. 27. *quæst. 1. de filia. & cap. devotam.* In quorum primo cap. dicitur, quòd si filia Episcopi, vel presbyteri, vel diaconi post votum solemne contraxerit matrimonium, non admittitur ad communionem, nisi marito defuncto pœnitentiam egerit: si autem eo vivente decesserit, & pœnitentiam egerit, & communionem petierit, tantum in fine vitæ recipiet eam. In secundo cap. dicitur, quòd devota pecccans non est recipienda in ecclesia, nisi peccare deherit, & desinens egerit pœnitentiam decem annis, postea recipiatur ad communionem, & antequam in ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat.

¶ Septimus est, de eo qui ignoranter cognoscit duas sorores, vel matrem & filiam, vel amitam & neptem, puniatur septem annis. Si autem scienter, perpetuo privetur consortio. 34. *quæst. 1. si quis cum duabus.*

¶ Octavus est, quòd qui ducit in uxorem eam quam polluit per adulterium, pœniteat quinque annis. 31. *q. 1. si qua talis.*

¶ Nonus est, quòd qui contra naturam peccavit, si fit clericus, debet deponi, vel religioni tradi, si corrigibilis apparet, ad perpetuam pœnitentiam peragendam. Si verò laicus, à cœtu fidelium usque ad condignam satisfactionem debet fieri alienus. *extrà, de excess. prælat. clerici.* Hoc enim vitium majus est, quàm cognoscere matrem. 22. *quæst. 7. adulteris.* & hæc Augustinus. Adulterii, inquit, malum, vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu fornicatio. Pejus enim est cum matre, quàm cum aliena uxore concumbere: sed omnium horum pessimum est, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti: hæc Augustinus. Quocunque autem modo tale factum exerceatur, præterquam inter virum & fœminam ordinate, & in vase debito, vitium contra naturam & sodomiticum judicatur, *ut dicit Ray.*

¶ Decimus est, quòd qui coierit cum brutis, pœniteat plusquam septem annis: & similiter pro incestu. 32. *q. 2. hoc ipsum. & c. seq.*

¶ Undecimus est, quòd presbyter, qui interest clandestinis nuptiis, triennio suspenditur: & si culpa exegerit, gravius puniatur. *extrà, de clandestin. desponsa. cum inhibitio.*

¶ Duodecimus est, quòd qui votum simplex violaverit, pœniteat tribus annis. 27. *dist. si vir.*

¶ Decimus tertius est, quòd qui excommunicatus celebraverit, debet triennio pœnitere, & per secundam, quartam & sextam feriam à vino & carnibus abstinere. 11. *q. 3. debis.* De pœna verò degradati celebrantis habetur *dist. 50. accedens.*

¶ Decimus quartus est, quòd homicida voluntarius sine spe restitutionis deponitur, & pœniteat septem annis. 50. *dist. miror.*

¶ Decimus quintus est, quòd homicida casualis pœniteat quintum ann. & hoc secundùm Ray. si culpa casum præcessit: aliter non, nisi fortè ad cautelam. *dist. 50. eos. & duobus ec. sequentibus.*

¶ Decimus sextus est, quòd si quis fecerit homicidium propter necessitatem evitabilem, pœniteat duobus annis, *distinctione 50. cap. de his clericis.* quæ licet si inevitabilis esset, in nullo sibi imputaretur. 50. *distinctio. qui à re.* Quod verum est quoad culpam: sed bonum esset, quòd pœniteret quoad cautelam, & innocentiam suam ecclesiæ ostendendam, *extrà, de homicid. cap. 2. & ultimo.* Et secundùm Ray. fortè distingui potest in homicidio necessario, sicut in casuali, & utrum culpa præcesserit necessitatem, vel non. *Arg. distin. 50. de his not. extrà, de homicid. si non fecisti.* Sed & si quis per insaniam committat homicidium, non ei imputatur. 3. *quæst. 4. judicas.* quin etiam qui intuitu disciplinæ incautè percutiendo occiderit, deponitur. *extrà, de homicid. presbyterum. 15. quæst. 1. si quis non vitatus.* Sed qui ligatum latronem interficit, deponitur. *extrà, de homicid. suscepimus.* Qui autem latronem occultum occidit, quem vivum comprehendere potuit, quadraginta diebus non intret ecclesiam, & aliàs pœnitere debet, *extrà, eodem tit. cap. 2.* ubi de hoc dicitur. Qui verò paganum vel Judæum occidit, pœniteat quadraginta diebus. *distinct. 50. cap. qui verò odit.*

¶ Decimus septimus est, quòd matricida pœniteat decem annis secundùm formam satis aperte traditam, *trigesima tertia, quæstione secunda, latorem.* Uxoricidæ verò gravior pœnitentia debet imponi. Talis enim, & qui Dominum occidit, nunquam equitat, nec vehiculo portatur, nec matrimonium contrahit, usque ad decem annos carnes non commedit, nec vinum bibit, & alia quæ habentur *trigesima tertia, quæstione secunda, admonere. & cap. 4. quicunque.* Imponitur autem pœnitentia major uxoricidæ, non quia illud peccatum sit gravius isto, sed quia homines proniores sunt ad occidendum uxores, quàm matres. Majus enim peccatum est occidere matrem, quàm uxorem occidere, ut dicit Bonaventura in quarto sententiarum, & communiter omnes doctores. Guilielmus verò Durandus tenet contrarium in repertorio, pro eo quòd uxoricidæ imponitur pœnitentia major. Mihi autem magis placet sen-

tentia aliorum. Sed qualem pœnitentiam agore debent, qui filios occidunt? Respon. Aut est certum quòd ipsimet scienter interfecerunt, & sic debet eis imponi pœnitentia major quàm pro alio homicidio. *Arg. extrà, eod. c. ult. in tex. & gl. de homic. cum juramento. de pœnitentia. distinct. 1. aut facta.* In hoc tamen casu vir uxorem recuperat, quam coactus abjuraverat, & ipsa pœnitentiam agit secundùm arbitrium Episcopi: ita quòd si habet alios filios pacificè gubernare possit eos uxor. *extrà, eod. intellexerimus.* quòd si virum non habet, induci debet ut intret religionem: ad quod si non potest induci, tutius est ei dare licentiam nubendi, *ut ext. eod. veniens.* Et hoc quando timetur de incontinentia, aliàs non, *ut patet 32. quæst. 2. in adolescentia.* Et si pater sit clericus, ab officio altaris debet perpetuò abstinere, & ei gravior quàm laico, non tamen publica (nisi veniat in publicum) pœnitentia debet imponi, *ut extrà, de pœniten. quæsitum.* Aut certum est, quòd non interfecerunt sponte, nec in culpa fuerunt, sed casu fortuito contingit: & sic de stricto jure in nullo tenentur. *Arg. extra, de homic. ex literis, 2. c. Ioannes & c. ult.* Nisi velint ad cautelam pœnitere. In dubio tamen præsumitur, quòd non hoc ex certa scientia, sed potius ex incuria proveneriit, *extrà, de præsumpt. asserte.* Aut certum est, quòd non exhibuerunt omnem diligentiam quam potuerunt & debuerunt: & sic culpa præcessit casum. Et si sit gravis culpa, ut si posuit puerum in medio utriusque, secundùm arbitrium pœnitentiarii, imponitur pœnitentia quinque vel septem annorum. *30. dist. si qua fœmina. & c. seq. & c. si quis sponte.* occulta; si sit occultum: publica, si sit publicum: & major, si in lecto suffocetur, quàm si in cunis: & major Presbytero Græco, quàm laico, *ut habetur extrà, de pœnit. quæsitum.* Et licet dispensetur quoad pœnitentiam, quæ est arbitraria, ut dicitur ibidem: non tamen quoad ordines propter homicidium, quod est delictum enorme & indispensabile. *distinct. 50. movet.* Si autem culpa, quæ præcessit casum, sit levis, ut si posuit puerum in eodem lecto, longè tamen à se: imponitur pœnitentia trium annorum. Secundùm hoc intellige illud *extrà eod. de infantibus.* Monendi ergo sunt parentes, quòd tam tenellos secum in uno non collocent lecto, ne qualibet negligentia interveniente opprimantur & suffocentur, *ut 2. q. 5. confuluisti.* Et hoc modo distinguit Host. & Ber. *extrà, de infantibus.* Quid de illis qui filios vel servos suos infantes, vel etiam adultos languidos relegata pietate exponunt, id est, extra se ponunt ante ecclesias, ut aliqui moti misericordia colligant eos? Respon. Tales graviter peccant: quia cùm ignoretur sæpe consanguinitas expositorum, contrahere possent matrimonium cum sorore vel consanguinea: ideò exponens tenetur de hoc peccato pœnitere, & est puniendus sicut expositus, si scienter cum tali contraheret, puniretur. *extrà, de pœn. officia. secundùm Hostien.* Talis enim secundùm Rayn. est tanquam homicida judicandus, qui hominem sibi ita est tanquam homicida judicandus, qui hominem sibi ita conjunctum periculo mortis exponit. Consideratis tamen circumstantiis, & utrum ob hoc mors secuta fuerit, vel non fuerit, pœnitentia moderanda erit. Erunt autem tales irregulares, secundùm Ray. si mors inde sit secuta: quia scilicet fuerunt in culpa eos exponendo, vel alimenta negando. Tamen secundùm Ro. si in nulla culpa fuissent, quia fortè nec eleemosynas quærendo, nec aliter eos alere possent, irregulares non essent, nec peccarent.

¶ Decimus octavus est, quòd qui Presbyterum interfecit, pœniteat duodecim annis. *extr. de pœniten. & remiss. cap. 2.* De pœnitentia verò ejus qui occidit monachum, vel clericum, subdiaconum, vel diaconum, habetur *17. q. 4. qui occiderit.* De pœnitentia autem ejus qui machinatur in mortem domini sui, vel in regimen ejus, habetur *23. q. ult. §. si quis.*

¶ Decimus nonus est, quòd qui injustè alium ad mortem accusat, quadraginta diebus in pane & aqua per septem annos jejunet & pœniteat: & hoc si accusatus occisus. Si autem tantum membrum perdiderit, tunc pœniteat. *extra, de accus. accusavit.* Hostiens. vero & Ioan. de Deo in jejunando intellexerunt, quòd primus pœniteat per septem annos, quolibet anno jejunando per quadraginta diebus in pane & aqua, secundus verò per tres annos. G. verò Duran. intellexit prout littera magistri, scilicet quòd primus jejunabit quadraginta diebus in anno & aqua, sive continuè, sive interpolatè: & per septem annos jejunabit & pœnitebit: non tamen in pane & aqua, sed ad arbitrium Presbyteri: secundus verò per tres Quadragesimas, prima ante natalem Domini, secunda ante Pascha, tertia ante Sanctum Ioannem, has enim statuit B. Petrus, ut habetur in chronicis. Jejunabit autem tunc in pane & aqua. probantur hæc *secundum Host. c. 1. 2. & 3.*

¶ Vigesimus est, quòd perjurus quadraginta diebus pane & aqua jejunet, & septem annis sequentibus pœniteat, & semper debet esse in pœnitentia, scilicet annis *6. q. 1. quicunq.*

¶ Vigesimus primus est, quòd qui compulsus conventionaliter à domino scienter pejerat, si liber sit, quadraginta diebus in pane & aqua, & hoc secundùm gl. dicit tellige vel continuè vel interpolatè, pœnitat septem annis sequentibus, non tamen in pane & aqua. ut dicit glossa. Si verò servus sit ejus, qui eum coegerit, tres Quadragesimis & legitimis feriis, scilicet, *1. & 2. q. 1. qui compulsus.*

¶ Vigesimus secundus est, quòd qui pejerat in manu Episcopi, vel in cruce consecrata, pœniteat tribus annis. Si verò in cruce non consecrata, uno anno. Quia verò coactus & ignorans ignorantia juris, & postea cognoscit, pœniteat tribus Quadragesimis. *22. quæst. 5. c. 1.* Qui verò coactus pro vita redimenda, vel qualibet alia necessitate pejerat (quia corpus plus quàm animam dilexit) tribus Quadragesimis pœniteat. *ad. 4. 5. 6. & 7. coactus.* Alii inducunt tres annos: & unum ex his in pane & aqua.

¶ Vigesimus tertius est, quòd qui falsum testem juravit, vel alium jurare cogit, diebus quadraginta pœniteat in pane & aqua: & septem sequentibus annis minùs quam sit sine pœnitentia, scilicet interiori. Alii vero si conscii fuerint, similiter pœniteant. *22. quæst. 5. victus.*

¶ Vigesimus quartus est, quòd qui mensuram in mensura, 30. diebus in pane & aqua jejunet. *extra. de contrah. empt. ut mensura.* De pœna verò falsarii litterarum habetur *extrà, eod. ad audientiam. & c. duo, & c. ad falsorum. de verb. sig. novimus.*

¶ Vigesimus quintus est, quòd qui frangunt pacem tiam solennem, sive redeundo ad crimina priora ut idolia: sive redeundo ad negotiationem vel malitiam larem, quæ sibi fuerant interdicta: sola inimicitia fidelibus oratione junguntur, à communione fidelium tur, à catholicorum conviviis separantur, & poenitent bent decem annis, & communicent in fine vitæ. *his verò & de pœn. dist. 5. si quis verò.*

¶ Vigesimus sextus est, quòd qui canit missam, communicat, debet uno anno pœnitere, & interim non cantare. *de consecr. dist. 5. relatum.*

¶ Vigesimus septimus est, quòd Presbyter, qui tuum clericum involvit in palla altaris, pœnitat tres annis, & mensibus 5. diaconus verò triennio & *de consecr. dist. 1. nemo per ignorantiam.*

¶ Vigesimus octavus est, quòd qui commisit sacrilegium, ecclesiam violando, vel chrisma sive ea crum pollutis manib. accipit, vel similia sacrilega mittit, pœniteat septem annis. Primo anno ejus misericordium quod violavit, consistat, secundo anno fores ecclesiæ, tertio in ecclesia: & in hoc tribus

mes non comedat, vinum non bibat nisi in Pascha vel Natali, non offerat, nec communionem accipiat, quarto anno communicabit; & in illo & in 5. & 6. & in 7. tribus feriis canibus & vino abstineat jejunando. 12. q. 2. damon. Cothurnens autem ecclesiam, quindecim annis pœniteat, & eam restituat. 17. q. 4. 6. si quis in vers. majus. De papa verò raptoris sive furis rei ecclesiasticæ, & de pœna furis & effractoris tam clerici quàm laici habetur ead. quæst. 4 nocens. & capiti quis clericus.

¶ Vigesimus nonus est, quòd si parentes frangunt sponsalia filiorum, à communione triennio separentur: & similiter filii si sint in culpa: si tamen filii secundum permissionem factam contraxerint, excusantur utique: & licet quoad pœnam ecclesiæ, sed non quoad reatum, ea quo dederunt operam in contrarium. 31. q. 2. si qui parentum. arg. de pan. dist. 5 si cui.

¶ Trigesimus est, quòd qui blasphemaverit publicè Deum, vel aliquem Sanctorum, & maximè beatam Virginem, illi debet Episcopus hanc pœnitentiam injungere: faciat ut septem diebus Dominicis præ foribus ecclesiæ in manifesto, dum missa cantatur, existat, & ultimo illorum dierum Dominicorum pallium & calceamenta deponat, & corrigiam ligatam circa collum habeat, & septem præcedentibus sextis feriis in pane & aqua jejunet, ecclesiam nullatenus ingressurus: & quolibet prædictorum dierum tres pauperes, vel duos, vel saltem unum reficiat, si potest: & si non potest, hæc pœna in aliam commutatur: quod si renuerit agere omnia supradicta, interdicatur sibi ecclesia, & in morte privetur ecclesiastica sepultura. extra. de maledic. statuimus. Item blasphemus si dives fuerit, 40. alioquin 30. vel 20. & si ad hoc non sufficit, quinque solidorum usualis monetæ pœna multetur, nullumque misericordiam in hoc habiturus, ut dicitur ibidem: scilicet quin solvat quinque solidos: quòd si non habet, currat per civitatem, vel commutetur in pœnam aliam temporalem. Hæc autem pœna solvetur ei, qui condemnat: id est, potestati sæculari, hanc enim pœnam temporalem præcipit Papa imponi per potestatem temporalem: quod si neglexerit, per Episcopum præcipitur eis. hæc Host. habet autem prædicta pœna locum secundum Goff. cum quis blasphemat non ex ira, vel ebrietate, vel dementia: quia tunc cum eo mitius ageretur. 4. 1. si quis furiosus. 6. notandum. Secundùm verò Hostien. hæc pœna est specialiter inducta contra eos qui Deum blasphemant ex ira. Non enim aliquis de levi blasphemat Deum, nisi iratus. Tanta tamen posset esse iracundia, quòd aquipararetur dementiæ: & tunc illud quod dicit Goff. locum posset habere. hæc Hostiens.

¶ Quid si quis juret per caput, vel per ventrem, vel per corpus, vel capillum? Respondet Host. quòd si faciat hoc affirmando vel jurando, non habet locum hæc pœna. Verum est si faciat hoc detestando vel vituperando, ut creditur. Item secundum Goff. & Host: hæc quæ dicuntur de pœna temporali, fiunt judice pro tribunali sedente. In judicio autem animæ Presbyter discretus molliendo rigorem dispensare poterit ex causa circa pœnam spiritualem superiorem. 33. qu. 6. pœnitentib. hæc Host. Item blasphemus clericus, maximè Presbyter, cogitur ad veniam postulandam: quòd si noluerit, degradetur. dist. 81. ad clericos.

¶ Notandum verò quòd blasphemus secundùm legem est decapitandus, ut in auth. ut non luxu. contra naturam. collat. 6. Secundùm vero canonem antiquum clericus erat degradandus, & laicus excommunicandus. 11. q. 1. si quis per capillum. Hodie verò laicus agit pœnitentiam supradictam, scilicet illius canonis, scilicet. non punietur publicè, ut puto. Clericus verò hodie est corrigendus, pœna arbitraria & occulta, non illa quæ est publica. Clericus enim publicè non debet pœnitere. Si autem rebellis fuerit, vel sæpius hoc commiserit, locum habet pœna legis, scilicet ut laicus decapitetur in foro civili, & in canonico anathematizetur, id est, ecclesiæ ingressus sibi interdicatur, & in morte privetur ecclesiastica sepultura. Clericus verò degradetur. hæc Host. ext. de maledicis.

¶ Trigesimus primus est de Presbytero, qui revelat confessionem, quod de jure antiquo debet deponi, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinari, de pœn. dist. 6 sacerdos.

¶ Trigesimus secundus est, quòd qui in dicendis horis canonicis & aliis officiis divinis discrepat à consuetudine propriæ metropolitanæ ecclesiæ, 6. mensibus privatur communione, si hoc accidat ex contemptu. 17. dist. de his.

¶ Trigesimus tertius est, quòd Episcopus, qui ordinat sine justa causa clericum invitum aut reclamantem, vel penitus invitum, absolute suspenditur anno uno. 74. dist. cap. 1.

¶ Trigesimus quartus est, quòd Episcopus, qui correctionem de venditione ministeriorum dissimulat, duobus mensibus: Presbyter 4. Diaconus 3. Subdiaconus & cæteri ad arbitrium judicis pœnitere debent. 1. quæst. 1. quidquid invasibilis.

¶ Trigesimus quintus est, quòd sortilegus 40. diebus pœniteat. extr. de sortileg. sequitur.

¶ Trigesimus sextus est, quòd qui videt in astrolabio, pœniteat duobus annis, extr. de sortileg. ex tuarum.

¶ Trigesimus septimus est, de stilla sanguinis altaris cadentis super terram, vel aliquid aliud propter negligentiam Presbyteri, debet Presbyter pœnitere 40. diebus. Si cecidit super pallio altaris, pœniteat quatuor diebus. de consec. dist. 2. c. si per negligentiam.

¶ Trigesimus octavus est, quòd si aliquis evomit Eucharistiam propter ebrietatem & voracitatem, si laicus, pœniteat 40. diebus. Si clericus, vel monachus, vel Presbyter, vel diaconus, pœniteat 70. diebus. Si Episcopus, pœniteat nonaginta diebus. Et debet evomitura comburi, & juxta altare collocari. Si verò causa infirmitatis evomuerit, septem diebus pœniteat. de consecr. dist. 2. si quis propter ebrietatem.

¶ Trigesimus nonus est, quando mus corrodit vel comedit corpus Christi, de pœnitentia hujus casus inquire ubi sit notata. de consec. dist. 2. circa fin.

¶ Quadragesimus est, quòd qui domum vel aream voluntariè succendit, sublata vel incensa omnia restituat, & tribus annis pœniteat. extrà. de injur. si quis domum. Canon tamen dicit, quòd si ex odio vel injuria hoc fecerit, excommunicari debet, nec absolvi donec satisfecerit, & juraverit quòd ignem de cætero non apponet. Imponitur autem sibi ut Hierosolymam, vel in Hispaniam vadat, in Dei servitio anno integro ibi moraturus. Si quis autem Archiepiscopus vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, & ab officio episcopali per annum abstineat. 23. quæst. 8. pessimam. Hodie autem postquam sunt denunciati, non possunt citra sedem Apostolicam absolvi. extrà. de sentent. excommun. tuanos. Imò text. loquitur de incendiariis indistinctè, postquam sunt publicati. Et Ber. hoc idem dicit expresse, & Gratianus extrà. de sententiis excommunicat. quicunq. & Goffred. licet Ro. contrarium dicat. Secundùm autem leges, qui in civitate data opera incendium fecerit, si sit humilis, subjicitur bestiis: si sit in aliquo gradu, decapitatur, vel in insulam relegatur. ff. de incend. ruin. naufrag. l. fin. Qui verò alibi ut in villis vel castris remissis ibidem ædes positas combusserit, si hoc dolo fecerit, comburitur. Et hocintelligendum secundùm Hostiens. si sit humilis. Si autem hoc ex sua negligentia contigerit, resarciet damnum, vel si minus idoneus sit, parum vel leviter castigetur. Et nomine ædium omne ædificium continetur, ut ibidem dicitur l. qui ædes.

¶ Quadragesimus primus est, quòd qui dederit vel acceperit communionem ab hæretico, & nescit hoc esse prohibitum ab ecclesia, & postea intelligit, pœniteat uno anno. Si autem scivit & neglexit, pœniteat decem annis, vel secundùm quosdam septem, vel secundùm alios, quinque. Qui verò permittit hæreticum missam celebrare in ecclesia catholica per ignorantiam juris, pœniteat quadraginta diebus. Si pro reverentia ejus, per annum pœniteat. Si pro damnatione ecclesiæ catholicæ, & pro consuetudine Romanorum, projiciatur ab ecclesia sicut hæreticus, si sit impœnitens: alioquin pœniteat decem annis. Si autem relicta ecclesia ad hæreticos transierit, & alios ad hoc induxerit, pœniteat duodecim annis, tribus extra ecclesiam, septem inter audientes, duobus extra communionem: & sic duodecimo anno communionem sive oblationem percipiat, *24. q. 1. si quis dederit.*

¶ Quadragesimus secundus est, quòd patronus, qui res ecclesiæ dilapidat, uno anno pœniteat. *16. quæst. 7. cap. filius.*

¶ Quadragesimus tertius est, quòd qui domum suam magicis & incantatoribus lustrat, vel aliud facit, & qui ei hoc consulit, annis quinque pœniteat. *26. q. 5. qui domum aspergere, & cap. non liceat.*

¶ Quadragesimusquartus est, quòd qui pacem cum proximo suo non facere jurat, anno uno pœniteat, & ad pacem redeat. *22. q. 2. qui sacramento.*

¶ Quadragesimus quintus est, quòd pro perjurio, adulterio, homicidio dantur pro pœnitentia regulariter septem anni, & similiter pro fornicatione: licet non ita aspera pœnitentia injungatur. *22. quæst. 1. prædicandum. 33. q. 1. hoc ipsum. & §. seq.*

¶ Quadragesimus sextus est, quòd qui scienter rebaptizatur, septem annis pœniteat, & feria quarta & sexta in pane & aqua jejunando tres quadragesimas faciat, & hoc si fecit pro hæresi introducenda. Si autem pro munditia, id est, pro salute corporis obtinenda, *ut extrà, de apostatis, capitulo 2.* tribus annis pœniteat. *de consecrat. distinctione 4. quæ hu.* & talis, qui baptizatur, vel confirmatur, fit de foro ecclesiæ, & cogitur fieri irregularis *distin. 24. dictum est.* De pœna autem talium habetur *de consecratio. dist. 4. eos.* Cujus capituli sententiam prætermitto gratia brevitatis.

¶ Quadragesimus septimus est, quòd qui uxorem adulteram cognoscit antequam pœniteat, tres ann. pœniteat, *32. quæst. 2. si quis.* Qui verò cognoscit eam pœnitentem ante pœnitentiam peractam, pœniteat duobus annis. *eadem quæstio. si quis primo.* Quomodo verò pœnitentia injungenda sit mulieri partum alterius supponenti, vel etiam de non suo viro concipienti, habetur *extrà, de pœniten. & remissio. essicis.*

¶ Ad regulas igitur prædictas inspiciendo potest studiosus indagator procedere ad pœnitentias pro diversis criminibus secundùm canones imponendas: & si consideratis circumstantiis, ut dictum est supra, rari poterit eas. ¶ Et licet ab ipso omnes circumstantiæ sint diligenter attendendæ, principaliter tamen quatuor personæ, & præcipuè utrum sit persona obtenta aliquo vinculo servitutis. Nam circa talem personas cavere debet pro posse Presbyter, ne talem pœnitentiam eis imponat: per quam illis quibus sunt alligati præjudicium fiat, maximè circa conjugatos: unde si uxorius sit, & timore peccaverit, obediens dominis suis crudelioribus, est mitius puniendus, *32. quæstione 5. pœnitentiam pulsus.* obedire tamen non tenebatur talibus, ut *ibidem 3. si dominus.* Si autem voluntariè peccaverit, eorum punietur etiam acriùs quàm alius. *24. quæstione 3. ne pacem.* Nec est servo injungenda peregrinatio, per quam dominus ejus, qui non est in culpa, illius servitio gravetur. *extrà, de sentent. excommunic. relatum.* Si vero sit, tota pœnitentia canonis, si potest facere, debet omni. *16. quæst. 1. sacerdos pœnitentiam.* Sed ex causa potest Presbyter moderari.

¶ Considerandum etiam erit utrum sit persona nota fide: quia novis in fide minor debet etiam pœnitentia imponi. *extrà, de pœnitent. & remissio. Dominus.* Inter considerandæ erunt aliæ personarum circumstantiæ de quibus ad præsens supersedeo gratia brevitatis.

¶ Sciendum autem quòd in foro pœnitentiali dicitur legitimæ feriæ secunda, quarta, & sexta. *distinctione Presbyter. de consecrat. distinctione 3. jejunia.* Aliqui tamen dicit Rom. pro secunda feria ponunt Sabbatum.

¶ Insuper notandum est, quòd si pœnitens non habet & aqua imponatur non habenti panem, potest sine panis leguminibus & pisciculis vesci; & etiam sine necessitas illud requirat. *extrà, de pœnitent. & remiss. cum text. & gloss. aliàs non licet.*

Notandum etiam secundùm Ioannem, si pœnitentia imposita à canone, liberatur quis à jejunio quadragesium, vel legendo psalterium propria auctoritate. Sacentius verò dicit, quòd jejunia necessaria, si temporum, & hujusmodi, non possunt redimi nisi rationabilis causa: voluntaria verò redimi possunt iam sine auctoritate superioris.

¶ Ad hoc etiam nota, quòd ubi imponitur pœnitentia aliquot annorum sive quadragesimarum, non dicitur quomodo quis debet pœnitere, hoc relinquitur arbitrio Presbyteri, cum pœnitentiæ sint arbitrariæ, ut dictum *supra.* ipse enim Presbyter arbitrabitur eam per districtimas faciendam, secundùm canones. 50. *distinctione. Presbyteri. extrà, de homi. cap. 2. & in multis aliis juribus.* Et intelligitur illud, *extrà, de accus. accusasti. & de simil. similia.*

EXPLICIVNT CANONES POENITENTIALES.

CANO

CANONES SANCTORVM APOSTOLORVM, PER CLEMENTEM A PETRO APOSTOLO ROMAE ORDINATVM EPISCOPVM IN VNVM CONGESTI.

Episcopus à duobus aut tribus Episcopis ordinator.

2. ¶ Presbyter ab uno Episcopo ordinator: item diaconus, & reliqui clerici.

3. ¶ Si quis Episcopus aut Presbyter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut pyres, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare offerat, ut qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quidpiam admovere ad altare, quàm oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.

4. ¶ Omnium aliorum pomorum primitiæ Episcopo & Presbyteris domum mittuntur, non super altare. Manifestum est autem, quòd Episcopus & Presbyteri inter Diaconos & reliquos clericos eas dividunt.

5. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem sumpserit ut religionis non abjicito: si abjicit, segregetur à communione; si perseverat, deponitor.

6. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sæculares res non suscipito: alioquin deponitor.

7. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum diem Paschæ ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit, deponitor.

8. ¶ Si qui Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque ex sacerdotali consortio, oblatione facta, non communicaverit, causam dicito. Et si bona ratione id fecerit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, à communione excluditor, tanquam qui populo auctor offensionis fuerit, mota contra eum suspicione, qui obtulit.

9. ¶ Quicunque fideles ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, neque apud preces & sanctam communionem permanent: eos tanquam qui ordinis in ecclesia perturbationem inducant, à communione arceri oportet.

10. ¶ Si quis cum excommunicato, licet in domo, preces conjunxerit, iste communione privator.

11. ¶ Si quis cum deposito clerico, ut cum clerico preces conjunxerit, deponitor & ipse.

12. ¶ Si quis clericus, aut laicus à communione segregatus, seu nondum in communionem receptus ad alium profectus civitatem, sine commendatitiis literis receptus fuerit, à communione excluditor tam qui recepit, quàm qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

13. ¶ Episcopo, qui parochiam suam dereliquerit, alteram illine nefas esto, licet à pluribus ad hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere rideatur, nempe quòd plus lucri & utilitatis his, qui illic constituti sint, verbo pietatis conferre possit, neque hoc tamen à seipso, sed multorum Episcoporum judicio, & exhortatione maxima.

14. ¶ Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque tandem de clericorum consortio, relicta parochia sua, in aliam concesserit, & omninò transmigratione facta, præter voluntatem sui Episcopi in alia parochia moram traxerit: hunc jubemus, ne porrò in ministerio publico sit ecclesiæ, maximè si accersente ipsum Episcopo ejus redire contemnat, perverso illic ordine perseverans, ut laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.

15. ¶ Quòd si Episcopus, ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis à ministerio ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut clericos susceperit, à communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

16. ¶ Qui post baptismum duabus implicitus fuit nuptiis, aut concubinam habuit, is Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut denique in consortio sacerdotali esse non potest.

17. ¶ Qui viduam duxit, aut divortio separatam à viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam quæ publicis mancipata sit spectaculis, Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, aut denique ex consortio sacerdotali esse non potest.

18. ¶ Qui duas sorores duxit, aut consobrinam, clericus esse non potest.

19. ¶ Clericus, qui fidejussiones dat, deponitor.

20. ¶ Si quis humana violentia eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est, efficitor Episcopus.

21. ¶ Qui sibiipsi virilia amputavit, clericus non efficitor: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

22. ¶ Si quis, cùm clericus esset, virilia sibiipsi amputaverit, deponitor: homicida etenim suiipsius est.

23. ¶ Laicus, qui seipsum mutilavit, per tres annos à communione ejicitor: puta quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

24. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus in fornicatione, aut perjurio, aut furto deprehensus, deponitor: non tamen à communione excluditor. Dicit enim scriptura: Bis de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui clerici subduntor.

25. ¶ Ex his, qui cœlibes in clerum pervenerunt, jubemus, ut lectores tantùm & cantores (si velint) nuptias contrahant.

26. ¶ Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit, & terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere, deponi præcipimus. Nusquam enim Dominus hoc nos docuit. Imò verò contra, cùm ipse percuté-

retur, non repercutiebat: cùm lacesseretur convitiis, non reddebat convitium: cùm pateretur, non comminabatur.

27. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus ob certa crimina justè depositus, attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, præsumpserit, omninò hic ab ecclesia abscinditor.

28. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus pecuniæ interventu, hanc dignitatem nactus fuerit, deponitor tam ipse, quàm qui eum ordinavit, & omninò à communione abscinditor, quemadmodum Simon magus à me Petro.

29. ¶ Si quis Episcopus sæcularium magistratuum familiaritate usus, per ipsos ecclesiam nactus fuerit, deponitor. segregantor quoque à communione, quicunque cum ipso communionem habent.

30. ¶ Si quis Presbyter, proprium aspernatus Episcopum seorsum conventicula egerit, & altare erexerit, cùm de nullo crimine Episcopum in pietate ac justitia condemnarit, deponitor, quasi qui principatum ambiat: tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui clerici, qui suum illi calculum apponunt: Laici verò à communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram, ac tertiam Episcopi exhortationem fiunto.

31. ¶ Si quis Presbyter, aut Diaconus per Episcopum à communione exclusus sit, hunc neutiquam ab alio fas esto suscipi, quam ab eo qui ipsum à communione excluserit: nisi forte fortuna Episcopus, qui ipsum à communione segregavit, defunctus sit.

32. ¶ Nemo peregrinorum Episcoporum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum sine commendatitiis suscipitor literis: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, ubi necessaria ipsis suppeditaveritis, ad communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote, multa enim per obreptionem fiunt.

33. ¶ Cujusque gentis Episcopos oportet scire, quinam inter ipsos primus sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum: illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque in illa citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in Sancto Spiritu.

34. ¶ Episcopus extra terminos suos in civitatibus & regionibus sibi non subjectis ordinationes facere non præsumito. Si verò præter voluntatem eorum, qui civitates illas aut regiones detinent, id fecisse convictus fuerit, deponitor tam ipse, quàm etiam hi quos ordinavit.

35. ¶ Si quis ordinatus Episcopus ministerium & curam populi sibi commissam non susceperit, hic à communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit, obedientiam accommodans. Similiter autem & Presbyter & Diaconus. Si verò non pro voluntate sua, sed præ malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem Episcopus: clerus verò ejus civitatis à communione segregator, eò quòd tam inobedientem populum non corripuerint.

36. ¶ Bis in anno Episcoporum celebrator synodus: ac pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in ecclesiis incidentes contradictiones dirimunto semel quidem quarta feria a Pentecostes, secundò duodecima Hyperberetei b.

37. ¶ Omnium rerum ecclesiasticarum curam Episcopus gerito, & eas dispensato, quasi inspectante Deo. Non licitum autem ei esto quidpiam ex iis sibi tanquam proprium assumere: aut cognatis suis elargiri, quæ Deo dedicata sunt. Quòd si pauperes illi fuerint, pauperibus subministrato: non tamen horum pretextu res ecclesiæ venundato.

38. ¶ Presbyteri, & Diaconi absque voluntate Episcopi nihil peragunto: ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro animabus ab ipso reposcetur.

39. ¶ Manifestæ sunto privatæ res Episcopi, si modo privatas habet: manifestæ item sunto domuncæ, quæ privatas quidem res Episcopus, cùm moritur, quibus vult, quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: ne occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res Episcopi, qui nonnunquam uxorem & liberos, aut cognatos aut servos habet. Justum enim est apud Deum pariter homines, simul ne ecclesia per ignorationem rerum Episcopi damni aliquid sustineat, simul ne Episcopus agnati ejus prætextu ecclesiæ oblædantur: aut etiam in illum generis proximitate contingunt, incidant in impietatis, ejusque mors implicetur diffamationibus.

40. ¶ Præcipimus, ut Episcopus res ecclesiæ in potestate habeat. Nam si pretiosæ hominum animæ filiis Dei committendæ sunt: multò utique magis oportet de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitrio dispensentur, neque non cum timore Dei summaque sollicitudine per Presbyteros ac Diaconos erogentur in pauperes. Accipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos & hospitio exemptorum fratrum usus ejus habebet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quàm cæteri. Ordinavit enim lex Dei, ut qui altari inserviunt, de altari nutriantur: quando nec milites unquam annonis arma hostibus inferant.

41. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, non aleæ, vel ebrietatibus indulget, vel desinito, vel depositor.

42. ¶ Subdiaconus, aut cantor, aut lector, quæ similia facit, vel desinito, vel à communione segregator. Similiter & laici.

43. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus munera à mutuum accipientibus exigit, vel desinito, vel deponitor.

44. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, si cum hæreticis preces conjunxerit, duntaxat à communione suspenditor. Si verò etiam ipsos tanquam Dominos aliquid agere permiserit, deponitor.

45. ¶ Episcopum, aut Presbyterum, qui hæreticum baptisma aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum & Belial? aut particula fidelis cum infideli?

46. ¶ Episcopus, aut Presbyter, si eum, qui verum baptisma habeat, iterum baptizaverit, aut pollutum à impiis non baptizaverit, deponitor, ut qui crucem & mortem Domini derideat: neque discernat vera falsis, aut à sacerdotibus impostoribus.

47. ¶ Si quis laicus, cùm suam à se uxorem dimiserit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam, à communione segregator.

48. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, secundum ordinationem Domini non baptizaverit in Patrem & Filium, & Spiritum Sanctum, sed in tres principio carentes, aut tres filios, aut tres paracletos, deponitor.

49. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter in una immersione non tres immersiones, sed unam donaverit, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed potius docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

50. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quivis omninò de sacerdotali consortio, abstinuerit carnibus, & vino abstinuerit, non propterea quòd res ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed [illegible]

a *alhebdomade.* b *Hyperberetens apud Asiæ populos & Macedonas October græci dictus.*

abominationem: oblitus, quòd omnia pulchra valdè, & quòd masculum & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei, vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex ecclesia rejicitor. Consimiliter laicus.

51. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter eum, qui à peccato revertitur, non recipit, sed rejicit, deponitor, eò quòd Christum offendat, qui dixit, ob unum peccatorem, qui resipiscat gaudium oboriri in cœlo.

52. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus & vino festivis diebus non utatur, idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habet conscientiam, & multis auctor sit offendiculi.

53. ¶ Si quis clericus in caupona cibum capere deprehensus fuerit, à communione excluditor: excepto tamen eo, qui necessariò in itinere in commune diverterit hospitium.

54. ¶ Si quis clericus Episcopum contumeliâ affecerit, deponitor: Principi enim populi tui non maledices.

55. ¶ Si quis clericus contumeliâ affecerit Presbyterum, aut Diaconum, à communione segregator.

56. ¶ Si quis mancum, aut mutum, surdúmve, aut cæcum, aut eum, cui vitiosus incessus est, subsannaverit, communione privator. Consimiliter & laicus.

57. ¶ Episcopus, aut Presbyter, qui negligentius circa clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit: à communione segregator. Si verò in ea socordia perseveraverit, deponitor.

58. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, à communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut qui fratrem suum necaverit.

59. ¶ Si quis falsò inscriptos impiorum libros tanquam sacros in ecclesia ad populi & cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

60. ¶ Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus fuerit, in clerum non perducitor.

61. ¶ Si quis clericus per metum humanum, vel Judæi, vel Græci, vel hæretici negaverit, si quidem nomen Christi, ab ecclesia rejicitor: si verò nomen clerici, deponitor: pœnitentia tamen ductus, ut laicus recipitor.

62. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omninò quicunque ex sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ ejus, aut à bestiis abreptum, aut suffocatum, deponitor: hoc enim lex prohibuit. Sin verò laicus fuerit, à communione excluditor.

63. ¶ Si quis clericus, aut laicus, synagogam Judæorum, aut hæreticorum conventiculum ingressus fuerit, ut precem cum illis conjungat, deponitor, & à communione excludetur.

64. ¶ Si quis clericus in concertatione aliquem pulsaverit, & uno ictu ac pulsatione interemerit, deponitor propter temeritatem suam. Sin verò laicus sit, arcetor à communione.

65. ¶ Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, uno solo dempto, jejunare deprehendatur, deponitor: sin laicus, à communione ejicitor.

66. ¶ Si quis virginem sibi non desponsatam admota vi detinet, à communione suspenditor. Non licitum autem esto ei aliam ducere: sed eam detineto, quam sollemniter quamvis paupercula sit.

67. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus secundam ab aliquo ordinationem susceperit, deponitor tam ipse, quàm qui ipsum ordinavit: nisi fortè constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui à talibus baptizati, aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque clerici esse possunt.

68. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut lector, aut cantor sacram Quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceven non jejunaverit, deponitor: præterquam si imbecillitate impediatur corporis. Sin laicus sit, communione privator.

69. ¶ Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omninò quicunque ex clericorum consortio cum Judæis jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festi, nempe azyma, aut aliud hujus generis, ab eis susceperit, deponitor. Si laicus à communione segregator.

70. ¶ Si quis Christianus oleum ad sacra gentilium, aut in synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, à communione excluditor.

71. ¶ Si quis clericus, aut laicus ceram aut oleum ex sancta subripiat ecclesia, à communione sejungitor.

72. ¶ Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen linteúmve, nemo amplius in suos usus assumito, iniquum enim est. Cæterùm si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

73. ¶ Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum homines, ab Episcopis vocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus convictúsve fuerit, censura irrogator ecclesiastica. Si verò vocatus non obtemperaverit, secunda quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum Episcopis. Quòd si per contumaciam ne sic quidem comparuerit, synodus suam contra ipsum pronunciato sententiam, ne quid tergiversando, detrectandoque judicium luctisacere videatur.

74. ¶ In dictionem testimonii contra Episcopum hæreticus non admittitor: sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

75. ¶ Item non oportet Episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato humano gratificari affectu. Neque enim ecclesiam Dei conferre debet in hæredes. Enimverò si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

76. ¶ Si quis oculo defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, Episcopus efficitor. non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

77. ¶ Qui verò mutus, surdúsve, & cæcus est, Episcopus non efficitor, non quia oblæso corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.

78. ¶ Si quis dæmonem habeat, clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus verò recipitor. & si dignus fuerit, efficitor.

79. ¶ Qui ex vita gentili advenerit, & baptizatus est, aut ex conversatione prava, eum justum non est protinus promoveri in Episcopum. Injurium enim est, eum, qui non prius specimen & documentum de se præbuerit, aliorum doctorem existere: nisi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

80. ¶ Dicimus, quòd non oporteat Episcopum, aut Presbyterum publicis administrationibus immittere: sed vacare, & commodum se exhibere usibus ecclesiasticis. Animumigitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus dominis servire, juxta præceptum Dominicum.

81. ¶ Servi si in clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando verò servus quoque gradus ordinatione dignus videatur (qualis & noster Onesimus apparuit) & Domini consenserint, manuque emiserint, & domo sua ablegaverint, efficitor.

82. ¶ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus qui militiæ vacaverit, & simul utrunque retinere voluerit, tam officium Romanum, quàm functionem sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

83. ¶ Quisquis Imperatorem aut magistratum contumeliâ affecerit, supplicium luito, & quidem si clericus sit, deponitor: si laicus, à communione removetor.

84. ¶ Sunto omnibus vobis, clericis simul & laicis, venerandi ac sacri libri, veteris quidem testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Iesu filii Nave unus. Iudicum unus. Ruth. unus. Regnorum quatuor. Derelictorum ex libro dierum, duo. Hester unus. De Machabæorum gestis tres. Iob unus. Psalterium unus. Salomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum canticorum. Prophetarum duodecim. unus Esaiæ. Hieremiæ unus. Ezechiel unus. Daniel unus. Inquisitor autem à vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant item Sapientiam multi Syrach. Nostra vera, hoc est, novi testamenti. Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis. Pauli epistolæ quatuordecim. Petri epistolæ duæ. Ioannis tres. Iacobi una. Iudæ una. Clementis epistolæ duæ, de quarum omnes, quæ vobis Episcopis per me Clementem ut ita octo nuncupatæ sunt: quas omnibus publicare non oportet, ob quædam arcana, quæ in se continent. Et actiones nostras Apostolorum.

FINIS APOSTOLICORVM CANONVM, Gregorio Holoandro interprete.

